UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bartolvs A Saxo Ferrato In primam Codicis Partem

Bartolus

Lugduni, 1567

Bartoli A Saxoferrato Commentaria in Codicem Iustinianeum. Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-96119

Visual Library

BARTOLI A SAXOFERRATO

Commentaria in Codicem Iustinianeum.

LIBER PRIMVS.

De nouo Codice faciendo. Rubrica I.

1 Inuocatio diuini nominis, in principio cuiuslibet operis, debet precedere.
2 Notarius christianus conficiens instrumentum inter iudeos, inuocat nomen Christi.
4 Genitiuus quando significet id, quod est alterius.
5 Statutum: Si quis dederit damnum in re alterius, verificatur etiam ratione possessionis, ex communi vsu loquendi.

Rubri. ista habetur diuersimode. Uera rubric. est illa quam dicam vobis legẽdo, & debet dici cõstitutio prima, vel liber primus, sed non bene stat. Diuidit in duas partes per gl. super verbo, de nouo. Tu potes diuidere rubricã istã in tres partes. Primo ponit quedã rub. generalissima, ad omne opus faciendũ, vt inuocatio diuini nominis. Secũdo ponitur rub. generalis ad totũ hunc librũ. Tertio ponitur rub. specialis, ad hãc cõstitutionẽ. Secunda ibi. Codicis do. Iustiniani. Tertia ibi de nouo Codice faciendo. ¶ Iterum hec secũda pars diuiditur in tres partes, quia ponitur primo denominatio huius libri, cũ adiectione principis, tanquã cause efficientis. Secundo ponitur causa materialis. Tertio causa formalis, & lego rubricã totã, vt iuuenes intelligant. Secũda ibi, repetite prelectionis. Tertia ibi. Incipit cõ-
1 stitutio prima. ¶ In prima particula, nota ꝙ in principio cuiuslibet operis debet precedere inuocatio diuini nominis, vt habetur j. de epis. & cler. l. Deo nobis. & de offic. prefec. preto. l. in nomine domini. & l. j. & ij. j. de vete. iure enucl. ¶ Ad istud op. quando nomen Christi inuocatur ab homine diuerse secte videtur fieri in contemptũ. j. de iude. l. iudeos. Sed cõstat ꝙ in hoc libro sunt leges diuersorũ Imperatorũ, qui fuerũt diuerse secte, ergo inuocatio ista non bene ponitur. gl. dicit super rubr. Digesto. ꝙ fuit factũ a cõpilatoribus, qui erant christiani, & etiam Iustinianus christianus erat.
2 ¶ Et ex hoc habetis[a] quod licet notarius christianus conficiat
a instrumentũ[b] inter duos iudeos, bene potest dicere, in nomine do-
b mini nostri Iesu Christi, non attento qui fuerunt contrahentes. ¶ Uenio ad secundã partem, & dicitur hic: Codex dñi Iustiniani. Contra, quia nomen generis non facit rem esse nominatam, vt no. j. de rerum permu. super rubr. sed nomen Codicis est nomen generis, quia omnis liber potest dici codex, vt l. argentarius. §. edi autem. ff. de eden. Respondeo nomen codicis simpliciter est nomen generis, sed cũ adiectione est nomẽ speciei electe. Et ita hic dicitur co-
3 dex domini Iustiniani. Et per hoc differt ab alijs codicibus. Fateor, ꝙ si codex simpliciter pfertur, intelligitur de isto propter excellentiã, vt instit. de iure natu. gen. & ciui. §. sed ius quidem ciuile. & glo. hoc sentit. ¶ Alterius hic dicit. codex do. Iustiniani. Contra,
4 imo est codex mei Bar. natura enĩ genitiui est significare † illud qd est alterius, vt ff. mãda. l. seruũ Titij. de relig. & sump. fu. l. ij. in prin. Rñ. nam vt grammatici dicunt, genitiuus regitur quãq; ex natura cause efficientis, quãq; ex natura cãe materialis. Et hic sunt duo genitiui. vnde dico, ꝙ vnus est ex natura cause efficiẽtis, alius ex natura cause materialis, quia dicit repetite prelectionis, & hoc, quia constat de mẽte, vbi autẽ nõ apparet, regit ex natura ei⁹ ꝙ est alterius,
c vt in ꝯtrarijs. ¶ Ideo si statutũ[c] diceret, si qs dederit dãnum in re alteri⁹, nõ intelligit alterius ex natura cause efficientis, sed alteri⁹,
5 vt significet dñium. Ita dicit tex. no. in d. l. ij. §. in locũ. de relig. † & ex
d vsu loquẽdi cõmuni verificatur etiã ex possessione[d] sola, vnde potest dici res alterius, hoc est, possidentis tantũ. Ita tex. probat in l. j. §. ait pretor. & l. seq. ff. nau. cau. sta. Pro hoc habes gl. no. satis in l. ij. circa princ. ff. de origi. iur. vbi dicitur ꝙ fundus dicitur coloni, & equus dicit ragatij, & ideo quidam boni grammatici dicebãt, ꝙ ge-
6 nitiuus † regebat ex natura possessionis. ¶ Sequitur in rub. sacratissimi. Cõtra, imo videtur quod fuerit hereticus, quia dicit spiritum sanctum solum a patre procedere, vt j. de sum. trin. & fide catho. l. ij. hoc autem est hereticum, vt c. j. extra de sum. trin. & in simbolo dicitur, qui a patre filioq; procedit. Gl. soluit. nõ dicitur sacratissimus quia sanctus, sed quia tradidit sacratissimas leges, vel quia fuit inuictus, certe placet expositio gl. nec tamen arbitror ipsum fuis-
7 se † hereticum, quia licet diceret spiritum sanctum procedere a patre, non tamen negauit a filio, & audiui quod dominus Iustinianus fuit positus in cathologo sanctorum. ¶ Sequitur Perpetui. Contra, imo nihil est in mundo perpetuum, vt j. de ser. vrb. predi. l. eum debere columnam. & in aut. de nõ alienan. §. vt autem. Huius timo. glo. exponit perpetui. id est generalis, & vide glos. circa hoc.
8 ¶ † Demum si vis scire, vtrum aliquid possit esse perpetuum,[e] vel
e sempiternum, quod duret in secula seculorum, debes scire quod nullum elementum potest esse perpetuum. Ita no. in d. l. eum debere. & in aut. de non alie. §. vt autem. Ea vero que nõ sunt elementa, vt anima, ista sunt sempiterna. Item actiones que introducuntur a principe, quia non sunt elementate, possunt esse perpetue, non temporales, verum fateor ꝙ iura incorporalia, si essent accessoria corporalibus, vt seruitutes, que non possunt esse sine predijs, vt l. j. communi. prediorum. tunc sicut illud corporale elementum non potest esse perpetuũ, ita nec illa iura, vt l. si aliena. §. j. de vsuca. ¶ Sequitur in rub. repetite prelectionis. Contra quãdo ista constitutio fuit facta, nõ erat lectio repetita, nã tunc erat lectio repetita quando fuit facta emendatio secunda, de qua videbitis j. tit. ij. Sol. dicunt quidam hãc rubr. fuisse compositam post primam & secũdam emendationem: vnde merito hic dicitur, repetite prelectionis. Et hoc satis placet, prout refertur ad primas duas partes rubrice q̃ sunt generales sed prout refert se ad vltimam partem, dico quod illa facta fuit tempore presentis constitutionis vel institutionis. ¶ Item opponitur, quod vna tantum lectio fuit repetita. Glo. dicit, quod abundat istud pre, sicut dicimus, de dote prelegata, &c.

ADDITIONES.

a POMATES. ¶ Et ex hoc habetis. Certe ista inductio non consonat, quia tempore quo Iustinianus edidit opus hoc, nulli ibi erãt conditores legũ, aut canonũ, vt sunt qui rogatur de instrumẽto notarius a parte, preterea Iustinianus nõ dicit inuocasse super re infideliũ, sed in re sua, arg. l. j. §. omnia. j. de vete. iu. enucl. Et pro hoc facit etiam dictio nostri. nõ enim potuisset hoc Iustinianus respectu eorũ, cũ ipsi nõ haberẽt Christum Dominũ, & ita notarius respectu iudeorũ. preterea considera ad quid sit ista inuocatio, & sic nũquid talis cõsideratio caderet respectu iudeorũ, & certe videt ꝙ nõ, aut enĩ fit gratia venerationis, & hãc nõ adhibet iude⁹ Christo, aut fit vt illa sequantur, que ponit gl. in aut. de here. & fal. in princi. collatio. prima. & quid ad nos de his que foris sunt. ij. q. j. ca. multi.
b ALEX. ¶ Conficiat instrumentum. Et cum inuocatio diuini nominis sit de solemnitate, adeo quod eius omissio vitiet instrumentum, vt in c. non obseruetis. in ii. xxvj. q. vij. Item cum sit de consuetudine, que consuetudo multum attenditur in instrumentis, vt ca. cum dilectus. de fide instr. Cuius etiam trãsgressor punitur. c. j. dist. in his igitur. & si notarius inter iudeos faciat instrumentum, debet inuocare nomen Domini, cum ipse sit iudex chartularius iudei, & ad ipsum adeuntes prorogant iurisdictionem suam, & loci. Bene facit quod dicit domi. Anto. in proemio Decretalium. Bene facit glo. in authen. de armis, & in l. in nomine Domini. C. de offic. prefe. preto. & de predictis Raph. cũc. rex. in auth. vt prepo. nomen Impe. §. vnde sancimus. ver. imperij. & Imo. in rubr. de oper. nou. nun. ¶ Adde quod Alex. in rubr. de op. no. nun. tenet contrarium eius quod hic dicit, & quod inuocatio diuini nominis non sit de substantialib. tenet Bal. & Pau. de Cast. qui dicit ita seruari pluriũ. & hoc per gl. in l. generali. de tab. lib. x. vbi ponuntur substancialia requisita ad instrumenta conficienda, inter que non ponitur inuocatio diuini nominis. Dicit tamen Ab. in c. j. de fide instr. coniuncto tex. c. non licet. xxvj. q. vij. cum bona consuetudine, & antiqua, quod ponatur dici posse si omittatur, instrumentum publicum non valere. Ex quo habes, ꝙ si est de substantia, inter iudeos debet inuocari, si vero non est de substantia, non debere inuocari. Et ita inter consilia Ang. xciiij. est copia vnius transactionis iurate, facte inter iudeos per notariũ christianum, in qua nõ est nomen dñi. An autem omissio nominis pape vel imperatoris vitiet instrumentum, vltra Io. And. in data. vj. Abb. in d. c. j. Ang. plene consi. ccxcj. vnum verbum per Ro. consi. ccxciij. Cai. consi. cxxx. lib. ij. per Abb. cõsil. iij. vbi etiam ponit an sufficiat parti allegaunti consuetudinem esse, ꝙ instrumenta conficiantur absq; nomine pape vel imperatoris producere decem instrumenta absque predictis nominibus, & quod officialis loci scribat, vel fidẽ protocolli faciat, ita seruari, vide ibi pulchre. Quid autem de nomine domini, & indictione, & que sit indictio, & quare dicatur, vide spec. tit. de instr. edi. §. j. ver. post annos domini. & de omissione indictionis, vide Dyn. cõsi. xxxiiij. Ro. consi. ccxliij. & an litere papales fidem faciant, si in earum plica non sint anni domini, per eundem consi. ccxxxv.
* IO. FRAN. RVER. M. KAN. ¶ Ad Pau. de Cast. hic qui sequitur Bar. & vide Ang. de are. in proe. instit. Ab. in rubr. consti-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tutiones generales.de iudi.Bartol.in rub.ff.de nou.oper.nunc.z Bald.in rubi.ff.de inst.z in.

c POMA. ¶Ideo si statutum.Vide ad hec que posui in rub.ff.de operis no.nuncia.

d ALEX. ¶Ex possessione contra doctrinam Bart. hic est text.in l.j.ff.de ser.corru.vbi appellatione serui corrupti, nō venit seruus bona fide possessus.ergo genitiuus casus includit solum dominū, z non possessionem.pro Bart.sunt iura infinita de iure canonico, vt est text.in c.pro illorum.extra de prebend.z vide Bart.in rubri. de ope.no.num.vide Benedic.de Plumbi.in l.is qui suis nummis. ff.de manu.z Bart.in l.j.ff.fin.ff.de pecul.

e POMA. ¶Perpetuum.Et de illa dictione perpetuū, vide etiam glo.in c.reperiuntur.j.q.j.

LEX VNICA.

1 Princeps ex parte rei,non persone,necessitate astringitur.
4 Priores ciuitatum habentes arbitrium, super publica vtilitate possunt statuere,quod litigantes teneantur compromittere.
f Dictio prius,duobus modis in iure assumitur.
6 Statutum quod litigantes compromittant,non habet locum, vbi est instrumentum habens executionem paratam.
7 Viri sufficientes debent preponi ad opus faciendum.
Consul.z vir consularis differunt.
10 Doctoratus est dignitas.
11 Doctor,qui docuit viginti annos,efficitur Comes.
12 Iudei,apostate z infames non possunt doctorari.
13 Contrarietates debent explicari per diuisiones.
14 Intellectus quando circa legem sunt plures,si iudicatur secundū vnum,sententia non est nulla.
15 Arbitrium si est datum in concernentibus publicam vtilitatem, ex vigore talis arbitrij,non possunt statuta corrigi.
16 Prefationes vtiles non sunt rescande.
17 Immo,correctiue,z implicatiue ponitur.
18 Ex duobus instrumentis scriptis in vna charta primo scriptum presumitur primo celebratum.
19 Ordo scripture quando attendatur.
20 Dies z consul,in lege clausa in corpore iuris,nō requiritur,secus in primulegio.
21 Rescriptum ad certam personam quando faciat ius generale.
22 Lites cito dirimere.pertinet ad vtilitatem communem.

Hec que necessario. ¶Glo.j.hic vidit hāc legem in quatuor partes,z bene,vt in ea habetis. ¶Hic dicitur hec que necessario,z sic innuit q Princeps hoc habebat necessario facere.Contra,q: Princeps est solutus legibus,
t vt l.Princeps.ff.de leg.Sol.quedam est necessitas † ex parte persone,z ista nō est in principe,vt in contrario,z est quedam ex parte
* rei que indiget emēdatione,vt hic.Simile in domo*q̄ cadit,quam ego dominus nō habeo necesse reficere, tamen domus ipsa habet necessitatem reficiendi,vt no.in l.j.circa princ.ff.de impen.z in l.impense.eo.tit.z de verb.sig.l.impense,etc. ¶Secundo opp.z videtur quod iste text.contradicat sibīpsi,q: dicit,in presenti,z j.dicit,censuimus.quod est preteriti temporis,sic sumitur in l.verbum oportebit.ff.de ver.sig.Sol.vt in gl. ¶Circa ista partem quero, vtrum ista constitutio fuerit facta post secundam emēdationem Codicis, an ante?Hic in gl.sunt opi.quidam,quod post,z exponunt hec scilicet iam correcta.quidam q ante per vnam expositionem innuitur,quod fuit ante.per aliā q post.Pro primo facit hec litera,que
a dicit.hec.Nam hoc pronomen*hic,hec,hoc,est demonstrationum ad oculum,vt l.nemo.ff.j.de her.inst.z no.de hoc articulo in l.Mevius.ff.duobus.de leg.ij.Sed illud quod nōn est correctū,demonstrari non posset. ergo innuit iam esse correctum. Secundo facit pro hoc quod hic dicitur in presenti. Item facit pro hoc quod dicitur donare illud.quod non est,non potest donari.vt l.in edibus. in fi.ff.de dona. ¶Item pro hoc facit q dicit,censuimus. ¶Item in contrarium facit rubrica de nouo Codice faciendo. Item hoc q dicit,corrigenda. Item pront dicit,resecauimus,que omnia denotant preteritū tempus. ¶Et hec vera.† Quod apparet per secundam constitutionē infra positam. Ad ea que allegantur in contrariū patet responsio clara. ¶Venio ad vnū,hic dicitur q ampu
tare prolixitatem litiū,pertinet ad publicā vtilitatē. Hoc apparet in fin.istius constitutionis,z j.de iudi.l.properandū.in princ.z §.j.

3 Super hoc quero,† Priores huius ciuitatis habēt arbi
* trium seu*potestatē super bono, z pacifico statu
a huius ciuitatis,sicut super publica vtilitate, z vigore huj⁹ arbitrij
a faciunt statuta,q̄ habentes adinuicē causas cogantur[a] ad cōpro
b mittendū:[b] queritur an valeat,z ostendo q non,[c]nam arbitrium data
c tū super publica vtilitate intelligitur de publica vtilitate omniū, non de vtilitate priuatorū,vt l.j.in princ.ff.de magist.cōue.z l.ij.in fi. ad municip. Sed hoc pertinet ad priuatā vtilitatē principaliter, secundario ad publicā,vt l. si quis ingenuā.§.fi.ff.de capti.ergo,etc.

Secundo arbitriū datū intelligit sine lesione iuris alteri⁹, vt l.ij.§. merito,z §.si quis a principe.ff.ne quid in loco pub.z l.in fraudē de test.mili.z de admini.tuto.Impuberi.j.de emāci.lib.l.nec anus.sed per tale statutum ius alterius leditur.ergo nō valet.Et q̄ per tale statutū ledatur ius alterius,est tex.in l.si minor.§.j.ff.de minori.vbi
d minor eo ipso,q̄ cōpromittit,leditur.[d] Preterea, vt gl.ibi dicit, eo ipso q̄ aufertur alicui beneficium appellādi,leditur,vt ibi gl.dicit, sed per tale statutū aufertur beneficiū appellādi,vt j.de arbi.l.j.er
e go,etc. Jn contrariū,[e] q̄ valeat tale statutum,videtur casus hic,q: pertinet ad publicā vtilitatē,z pacificū statum huius ciuitatis, vt hic in prin.z in fi.z l.properandū.hoc puto verū.z ex solutione contrariorū apparebit veritas. ¶Non obstat primū cōtrariū,q̄ illud
f quod,etc,quia debes scire† q̄ prius,in iure nostro assumitur altero de duobus modis.Uno modo,vt denotet quendā ordinē nature, vt si sit iniuria principaliter filio,z per cōsequentiam patri,vt l.j.§. j.ff.de iniur.istud prius,nō denotat ordinē tēporis,q: eo.tēpore fit iniuria vtriq;,sed denotat quendā ordinē iuris.Secūdo modo dicitur aliquod prius,secundū quendā ordinē intellectus faciētem, seu patietē,z huic intellectui finis est principiū, z illud dicitur pri⁹ q̄ est finaliter. Verbi gratia. Ego recipio te fideiussorē ante quam reus obligetur.postea obligatur reus, reus tenetur principaliter, fideiussor accessorie,q: intellectus iuris erat talis, vt l.stipulatus.
* de fideiuss.* z l.generaliter. Si ergo aliquid fieret vniformiter ad duos fines vtroq; respectu diceretur fieri prius.Verbi gratia.mutuo tibi procuratori cōtemplatione procuratoris,z domini:vtriq; principaliter obligatur,vt l.si pupilli.§.j.cū sua gl.ff.de neg.ge.z ff. q̄ cū eo.l.eū qui.vel mutuo pecuniā animo cōstituendi duos reos, quilibet obligatur principaliter,vt l.si nō singuli.j.si cer.pet.z l. eādem.in prin.ff.de duo.reis. Itē si idē actus geritur a duobus respectu diuersorū finiū.contēplatione cuiuslibet diceretur prius secundū suū respectū.Verbi gratia.Emptor.z vēditor faciūt vnū cōtractū.emptor prius,vt habeat rē:vēditor prius,vt habeat pretiū,vn de secundum intellectū cuiuslibet dicitur fieri prius,vel nō prius. Huc ad propositū,si fit iniuria filio.ler imaginat patrē z filiū principaliter iniuriari,vt l.eū qui nocētē.§.fi.ff.de iniu.nec dicitur actio patris accessoria.ratione filij,vt l.j.§.vsq; adeo.de iniurijs. Ita in proposito licet secundū ordinē nature propter lites dānū sit prius totū principaliter,secūdario Republice,tamē secūdū ordinē intellectus ler intelligit vtriq; prius ledi.licet secūdum ordinē nature secus.ideo ad publicā vtilitatē pertinet.Nō obstat secūdū,in quo dicitur,q̄ leditur ius alterius,etc,q: q̄ leditur per aliquod statutū factū ex vigore alterius arbitrij lederetur ius vnius partis, ita q̄ nō alterius,tūc fateor cōtrariū. Ita loquūtur cōtraria. Sed q̄ potest ledere actorē.sicut reū.neutra pars leditur. Hic est text.no. in l.de fideicōmisso.j.de trāsa. ¶Non obl.si minor xxv.annis filio.
§.j.de minorib,vbi dicitur,q̄ eo tēpore quo cōpromisit. leditur,q: fateor in minore cōpromittente, qui vniuersaliter causam suā non
f agitabit diligēter.vnde ab initio minor leditur,[f] q: beneficiū appellandi perdit.sed in duobus maiorib,cōpromittentibus hoc nō est.
8 ¶Et per hoc dico† q̄ §.dictum statutum.quanquam generaliter
g factum,non porrigeretur ad eum,qui haberet paratam[g] executionem instrumenti, vel testamenti,q: tunc ius suum lederetur ita q̄ non alterius,vt de minoribus.l.minor xxv.annis. cui fideicommissum. ¶Per hoc etiam apparet responsum ad illud, q̄ de appellatione dicitur,z hoc de isto principio.¶Sequitur,ideoque,incipit secunda particula.videtur hic primo,quod ad quodlibet opus fa
7 ciendum debent preponi viri † sufficientes ad illud, hoc autem in
8 principe presumitur,vt de officio prefe.preto.l.j. ¶† Secundo nota quod quis debet dicere laudes,z dignitates eorum, de quibus hic dicitur in rub.digestorum. ¶Oppo.gl.hic exponit erquestor, id est.qui quesituram dimisit.Contra,in l.petitionē.§.egredientem. de aduo.diuer.iud.Solutio.Possumus dicere quod nomen dignitatis est,z concordat cum illa. Vel possumus dicere,id est,ille,qui
p quesituram dimisit,z tunc possumus dicere, quod non est † incongruum vt vnum verbum exponatur secūdum duas expositiones. ¶Appo.j.de consu.l.j.li.xij.Solu. Aliud est dicere consul,z intelligitur de eo.qui habet administrationem. Aliud,vir consularis,z intelligitur de eo qui dignitatem habet sine administratione.

10 Quero. circa hec,† vtrū doctoratus sit dignitas,[h] hic vi
h detur ter,q̄ sic ibi Theophilū virū clarissimū.etc.
¶In contrariū facit rubr.proemij digestorum vbi vides,q̄ quosdam nominat illustres:ceteros autē doctores non idem in §.cumque hoc.in proem.inst.quod not.ac hoc modo potest respōderi q̄ Theophilus erat vir clarissimus.quia Comes,nō q: doctor. Sol. dico quod doctoratus est dignitas.Casus est extra de magist.cap. quanto.Hoc etiam apparet,quia doctor habet iurisdictionem ordinariam in scholares,vt auth.habita.j.ne fil.pro patr.z in prima constitutione digestorum.§.fi. sed habere istam iurisdictionem est dignitas,q̄ ex eo apparet,q: ab ea alias repelluntur infames,vt l. cum pretor.ff.de iudi.Fateor tamen,q̄ nō est illustris,vt in rubr.ff.

sed si

11 sed si legisset per †xx.annos,tunc esset Comes[i] sacri palatij,vel sal/
i tem clarissimus.¶Et ideo dico,ꝙ infames, apostate, † ⁊ similes,
12 q non sunt capaces non possunt doctorari.[k]¶Hoc idem dico de
k iudeis,quia non possunt doctorari,q2 non sunt capaces alicuius
dignitatis,vt l.fi.j.de iude.licet de iure antiquo forte aliud esset,
vt ff.de decu.l.generaliter.§.fin.¶Venio ad tertiam particulam,
que incipit, quibus specialiter.Primo ponit tria precepta,⁊ con/
ferentia ad ea.Secundo ponit quartum preceptum.Tertio po/
uit quintum.Quarto ⁊ vltimo remouet quandam dubitationem
circa predicta.Secunda ibi,colligentes.Tertia ibi,ita tū.Quar/
ta ibi,⁊ si que earum,⁊c.¶Venio ad primam partem,⁊ scribe ca/
sum in prima parte. Domine Imperator video ꝙ vos hoc alijs
commisistis,sed quam dedistis formā eis?Dicit Imperator.Nos
precepimus eis principaliter,ꝙ ipsi componerent leges certas,⁊
breui sermone,⁊ congruis subderent titulis.Capio fm illud.s.qd
l dixi breui sermone,⁊ istud fiet resecatis superfluis prefationib.[l]⁊ re
secatis similibus ⁊ resecatis legibus,a†legib.que in desuetudinē
m abierunt.Item dicis,ꝙ debeant fieri leges certe[m];quomodo po/
terunt fieri leges certe:fient resecatis contrarijs addendo,vel mi/
13 nuendo,vel mutando,si opus fuerit.¶ † Nota ꝙ contrarietates
debēt explicari per diuisiones,⁊ distinctiones,ꝙ facit ad dicta te/
stium,⁊ eorum dicta diuisionibus debent adiuuari,vt extra de te
stib.c.cum clamor.⁊ plene in l.inter stipulantē.ff.de ver.ob.¶ Op
ponitur.hic dicitur ꝙ decem sapientibus.imo quinqꝫ sicut in cō/
stitutione sequenti.Sol.gl.in secunda cōstitutione fuerunt qn/
n que,in ista prima fuerunt decem.¶Item opponitur,[n] dicitur hic
certas.Cōtra,de l.dos a patre.⁊ l.seq.solu.ma.vbi est obscuritas.
Rn̄deo,ad l.sequentē,nihil ad propositū,sed quantum ad l.dos a
patre,dicit glo.fallit.vbicunqꝫ est opinio magistrorū,⁊ dicit bene.
Impossibile eni est ꝙ lex fiat ita clare, ꝙ dubitationē nō habeat.
14 †Et propterea dixi alias,ꝙ vbi circa legem est opinio,lꝫ aliqs iu/
dicaret fm vnā opi.nō verā,snia vꝫ,nec d2 cōtinere expressum iu/
ris errorē,vt l.cū prolatis.ff.de re iud.fm vnā lec.¶Gl.querit de
duob.dic vt in ea.¶Extra gl.quero,datum est arbitriū quibusdā
sapientib.sup aliquo negotio,vt sup abundantia,vel publica vtili
* tate,an huius arbitrij vigore possint corrigere*statutū?Hic vide
tur tex.ꝙ nō,nisi spāliter demandetur.Breuiter dico ꝙ ex vigore
15 cuiuscūqꝫ arbitrij non pōt qs statuta iam facta corrigere,vel mu
tare,nisi hoc spāliter sit pmissum,vt hic,vel nisi superueniat causa
correctionis de nouo,que nō erat,vel ignorabatur tpe statuti con
o diti.Tertiū habes no.i l.si hoiem.ff.māda.[o]¶In isto §.omisi duo
ꝯria.¶Opponitur,⁊ vī,ꝙ prefationes nō debeāt resecari, vt l.j.
16 ff.de orig.iu.hic d2 ꝯrium,quare male.Sol.†hec loquitur de prefa
tionib.superfluis,vtiles vero prefationes non sunt resecande.Ita
dicit gl.Sunt eni prefationes vtiles,in qbus nomē dn̄i inuocatur
vt no.in rub.huius cōstitutionis.Item sunt vtiles prefationes,ex
qbus pōt colligi mens cōstituentis.De hoc habetis legē no.ff.de
here.insti.l.si.vbi d2 ꝙ ex istis prefationib.mēs disponētis colligit.
o ¶Op.hic d2 imo,⁊c.imo ponitur[p] p,⁊ Gl.opponit,ꝙ dictio.imo
17 ponatur correctiue.nō implicatiue.†de hered.insti.l.si ita scriptū.
⁊ de ma.testa.l.Stichus.Gl.nō soluit.Dic ꝙ qn̄qꝫ dictio imo, ad
ijcitur cū copulatiua ⁊.vel etiā,tūc ponitur copulatiue, vel impli/
catiue,vt l.iurisgentiū.§.quinimo.ff.de pac.fm vnā lecturā.Qn̄qꝫ
ponitur simpliciter.⁊ tūc aut pfertur ab hoīe,⁊ ponitur correcti/
ue,vt in l.cōtraria.Aut a lege,⁊ tūc aut eadē est ratio,vel maior in
presenti cā,quam in eo ꝙ adijcitur p dictionē imo, ⁊ ponitur im/
plicatiue,vt in l.iubemus.§.economus.de sacros.ecc.Aut non est
eadē ratio,⁊ tūc ponitur correctiue,vt l.si vehenda.in princ.⁊ §.ij.
ad l.Rhod.de iac.⁊ l.si ita scriptum.⁊ l.Stichus imo Pāphilus.
ff.de manumis.testa.¶Venio ad ver.colligētes.dixi ꝙ in hac par
te,⁊c.hic ponitur quartum preceptum.ibi ita tū,ponitur quin/
q tum preceptū.¶Nota hic de ordine[q] ꝙ priores in electione pri/
r mo ponūtur,sequētes postea.Et istud facit[r] in ar.imo colligitur p
s casu,[s] si reperiuntur duo instrumēta scripta in vna charta,instru
18 mentum primo†scriptum presumitur primo celebratū, per istum
tex.tene mēti.¶Opponitur,ꝙ reperio leges nouas postpositas.
Nā in ti.de sum.trin.ponuntur leges Iustiniani,in alijs ti.inferio
ribus,reperiuntur alie leges aliorum†Imperatorum antiquorū.
Solue vt in gl.¶Opponitur,⁊ videtur ꝙ iste ordo non sit atten/
19 dendus,vt l.nec eni.ff.de solu.Sol.qn̄ mens disponentis†est certa,
ordo non attēditur,vt ibi,sed qn̄ est dubia,inspicitur ordo,vt hic.
Ista est sol.Dixi in d.l.nec eni.⁊ dixi in l.ij.§.prius.de vul.⁊ pupi.
t ¶Opp.⁊ videtur,ꝙ leges non valeant sine die ⁊ consule,[t] vt j.de
20 diuer.rescri.l.si qua.Sol. Priuilegia imperialia,† que in†corpore
iuris non sunt clausa,requirunt diem ⁊ consulem, vt lege contra/
ria,secus in his que sunt in corpore iuris clausa,vt hic.

§.Et si que Hic remouet vnū dubiū.Op.Inst.de iure nat.§.sꝫ ⁊ ꝙ principi.So.Gl.hic loquitur
21 de†his que sunt clausa in corpore iuris,ibi secus,⁊ hoc tenet Dy.
in c.in argumentū.de reg.iu.lib2.vj.do.Iac.bu.dicebat aliquātulū
latius sic. Aut est certum ꝙ princeps voluit facere ius suum ge/
nerale,⁊ est ius sine dubio.Aut est dubium,⁊ tunc aut nō est clau/
sum in corpore iuris ⁊ non est ius generale,vt d.§.sed ⁊ quod prin
cipi aut est clausum in corpore iuris, ⁊ est ius generale. si tamen
tenor eorum hoc patiatur vt hic,⁊ l.non plures j.de sacros.eccle.⁊
de decur.l.neque Dorotheum.

§.Decigitur Hec est vltima pars secundum gloss. in qua imperator,⁊c. vt dicit gl.j.hu/
22 ius constitutionis.¶Nota quod ad communem vtilitatem perti
net,vt lites citius decidantur, quod facit ad ea que dixi super ea
constitutione.in prin.non habetis alia,⁊c.

ADDITIONES.

¶Pro concordia,aduerte quod Bar.inuoluitur vitio contrarie
tatis per do.Ias.in ti.Insti.de actio.§.omnium dum dicit in l.fi.C.
de iudi.quod licet a sententia compromissarij non liceat appella/
re:tamen a sentētia arbitri iuris sic.Idem dicit idem tenere Bart.
in l.j.C.de arbi.⁊ in l.ij.in fi.illo eo.tit.Addde Barto.in l.j.§ inter/
dum.ff.a quib.appel.non lic.licet se remittat ad no.per eum in l.ne
mo potest.ff.de leg.j.Contrarius alleg.in hac prima constitut.Tu
dic,si bene consideretur Bar.non meretur argui de contradictio/
ne,⁊ potest saluari,vt etiam saluat Ioan.de Imo.⁊ nouissimi,quia
aut statutum simpliciter loquitur de compromisso, ⁊ tunc possit
saluari,vt dicit Bart.in d.l.fin.cum simi.aut statutum procedit vl/
terius,disponendo,⁊ tenet quod omnino stetur compromisso, sub
pena compromissi,⁊ tunc etiam videatur tollere appellationem,⁊
ita loquatur hic in hac prima constitut.⁊ in hac sententia videtur
etiam residere ipse d.Ias.dum alle.Im.in d.l.j.⁊ ita voluit innuere
Bart.in l.j.in fin.ff.a qui.appella.non licet.

* ALEX. ¶Simile in domo.de materia vide Bar.⁊ que post eum
dixi in rubr.ff.de no.oper.nuntiat.

* ALEX. ¶Nam hoc pronomen.Quod inducit Barto.ad quest.
quam vide in l.j.in princip.ff.de no.oper.nuntiat.

a POMA. ¶Cogantur.De isto statuto vide que posui ad Alex.in
rubr.solu.matr.⁊ in l.qui se patris.in glo.fi.⁊ ibi Mod.j.vnde libe.
Rapha.Fulgo.consi.lij.alias.clij.⁊ Panor.consi.xxxj.in primo du/
bio in ij.vo.Feli.in proe.Decreta.in c.que in ecclesiarum.ad fin.de
const.in c.ecclesia sancte Marie.eod.tit.in c.si.versic.fallit quarto.
co.tit.⁊ in c.licet in fi.de test.⁊ in c.exceptionem.versic. idem dic de
excep.quod in facto.extra de excep.Bart.consi.cxvij.Barb.consi.
xlij.in j.volu.⁊ Fel.in c.sicut de re iud.⁊ aliquid in simili per Barb.
consi.xxxvj.volum.ij.Panor.⁊ ibi Feli.in rub.de treu.⁊ pace.in fin.
Alex.in l.j.ff.de leg.j.⁊ in l.j.§.lex Falcidia.ad leg.Fal.aliquid per
Alex.in l.ex facto.§.si quis rogatus.ff.ad trebel.⁊ addita ad Ana.
consil.xlviij.⁊ lxxix.Anchā.in c.canonum statuta.de consti.⁊ dom.
Alexand.consil.lxxxij.volumi.j.Barb.in c.cum omnes.in princ.de
constitu.⁊ Alexan.consi.ccx.vol.ij.Ias.in l.veluti.§.hec vox. quam
legit cum l.si quis.§.pretor.in iiij.no.ff.de eden.⁊ in l.ij.C.eod.⁊ in l.
qui se patris.post alios ibi.j.vnde libe.⁊ Alexand.in l.j.j.vnde vir
⁊ vxor.⁊an consil.xxxvij.vol.ij. vbi querit an tale statutum habeat
locum in legitimato super actu iurato.⁊ in consil.lx.in iij.dubio.vol.
ij.vbi querit,an stante statuto,quod inter contrahentes fiat com/
promissum illud habeat locum in legitimato,⁊ in secūda querit,an
habeat locū in naturali ⁊ spurio,⁊ lxij.eo.vol.ij.vbi articulus iuris
vel res essent clare,vel peteretur animo calūniandi,⁊ do.Fel.in ca.
inter monasteriū.in ver.lxxx.limita.de re iud.⁊ Alex.lxxij.vo.iij.vbi
dicit ꝙ nō habet locū in causa appellationis, ⁊ Pau.de Cast.cōsi.
lxxv.vbi ⁊ ipse ponit de hoc scilicet de cā appellationis,an tale sta/
tutū respiciat ordinē procedēdi,vel decidēdi.Et alia pulchra circa
hoc vide Ro.consi.cccc.vbi dicit ꝙ tale statutū exhorbitat a iure,
⁊ nō cōprehēdit casum mistū.⁊ Ias.in l.fratris.j.de trās.vbi dicit,ꝙ
tale statutū nō habet locum in agnatis obst. exceptio litis finite, ⁊
Soc.in iiij.vbi ponit,an tale statutū habeat locū vbi ex forma sta/
tuti petitur executio instrumēti guarētigiati,⁊ xxxvij.vbi ponit,an
habeat locū vbi petēti cōpromissum obstaret exceptio litis finite.
seu impediēs litis ingessum.⁊ Bal.in c.cū venissent.de eo q mitt.in
pos.cā rei ser.vbi ponit an cōprehēdat clericū.⁊ cōsi.v.in ij.parte.⁊
an ꝯprehēdat minorē vide Bal.⁊ ibi addidit i l.fi.j.de rest.in integ.

b P.PAV.P. ¶Ad compromittendum.Sequitur opi. Barto.hic
Alex.in l.j.cum se.ff.so.mat.Vide que habes in ver.statuta.de iud.
vbi multa circa hoc an tale statutum sit fauorabile, vel odiosum.

c ALEX. ¶Quod non.Contrarium concludit Imo.in l.j.sol.mat.
⁊ ad plures questiones similes,vide per Bartol.in l.ambitiosa.de
decre.ab ordi.facien.sed an statutū de hoc hic sit fauorabile, Bal.
quod sic in l.qui se patris.C.vnde libe.⁊ vide de hoc Bald.hic.

d P.PAVP. ¶Quod compromittit,leditur. Vide Alex.late in l.
hereditas la.j.ff.ad Trebel.

e ALEX. ¶In contrarium.Et an possit appellari ab arbitris ele/
ctis ex necessitate statuti vide Bart.hic Contrarium tenuit idem
Bart.in l.j.in fi.a quibus appella.non licet,⁊ ibi vide que dixi post
Bart.¶Adde de arbitris electis ex forma statuti an sint meri iu/

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

an es, vel arbitri, vel arbitratores. Pe. de anch. consi. cclxx.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ De fideiussor. Hanc eandem doctri- nam ponit Bal. in l. j. ff. de iusti. & iur. & eodē modo dicit de verbo, principaliter, in l. ambitiosa. ff. de decret. ab ordi. faciē. & in simili in l. quoties. §. pe. ff. de he. insti. Istā etiā ponit Bal. i c. auditis. de ele.

f ALEX. ¶ Minor ledit. Et an statutū de causis cōpromittēdis li get minorē, Bal. q sic in l. si. de in inte. rest. & p Pe. de anc. i c. cano- nū statu. de cōsti. & cōsuluit Bar. ¶ Adde pulchre Bal. cōsi. inci. pupillus, & ibi an valeat renūciatio de non petēdo reductionem & qd si statutū denegat reclamari, est nu. cccxc. ij. li. & p eundē sup sta tuto Laudēsi, cōs. ccvj. iij. lib. per eundē cōsi. cccxxxvij. j. li. p Rom. pulchre cōsi. xc. & ibi etiā qd si statutū remouet reclamationē que rele, appellationē, & similia, qualiter minori succurratur, & q statu tū liget minores voluit Bald. cōsi. liij. j. li. vbi dicit q si statutum disponit, q missus in possessionē ibi ex primo decreto lucretur fru ctus, ligabit & minorē in casu quo contra ipsum potest fieri missio. & hoc no. ad scripta in l. si finita. §. Julianus. de dam. infect.

g ALEX. ¶ Paratam executionem instri. Et ad hoc vide Bar. & q ibi dixi in l. eleganter. in prin. ff. de cōd. inde. Itē nō posset peti tale cōpromissum publicatis attestationib. sm Bal. no. in l. j. C. de trās. ¶ Adde Pe. de anc. consi. clxxxij. Bal. consi. clij. lib. iij. & cons. cl- xxxiij. iij. lib. consi. cxxvj. j. lib. consi. cxciij. iij. lib. alias iij.

h ALEX. ¶ Sit dignitas. Dicit tamen tex. no in l. j. C. de profess. q in vrb. Constantinopo. q doctor, qui legit per xx. annos, efficitur Comes. & no. hoc. & vide in proemio digestorum. & per do. Abb. c. proposuisti. de proba. Et ad hec dicta per Bar. vide vnum nota- bilem tex. in auth. vt lic. ma. & auie. §. reliquum. colla. viij.

i ALEX. ¶ Tūc esset Comes. Et pro hoc tu alle. l. Alexādrinis. C. de decurio. li. x. oēs tñ doc. sunt nobiles, p l. prouidendū. j. de post. Et qs debeat magis honorari an doctor vel miles, dt Bal. in ru. de iusti. & iur. circa si. q doc. legū sciētes deberēt preferri, sed nō do ctorelli. Ang. aūt in l. tribunus. ff. de test. mi. dt q tpe belli, sunt ma gis honorādi milites, sed tpe pacis sunt magis honorandi docto- res. arg. tex. in §. si. in proe. Insti. & no. q hoc dictū Ang. dz intelligi de militib. militātibus, nō de militib. nri tpis. q nō sunt armate mi litie, nec sunt vtiles tpe belli, & sic nō habēt priuilegia militū, vt di xit Cy. in l. j. j. de iur. & fac. igno. Et adde q milites nri tpis non ha bēt aliqua priuilegia, nisi qr honorātur in sedēdo, & bibēdo, nec ēt dignitas est in militib', etiā si stāt in expeditiōe militie armate, vt est in proemio hui' libri. §. qbus. p doc. & vide Jo. de Jmo. i c. j. de maio. & obe. de milite creato a principe, vel a papa, qr lz sit poste- rior i tpe, tñ dz pferri militi creato ab iferiore, vel ab alio. Et ita vr dicēdū in doc. & vide Bal. in l. j. in fi. q bo. ced. pos. de militib. a prin cipe creatis, qr hodie lz sint in exercitio militari, tñ aliqua retinēt priuilegia. Et vide p Mod. i l. j. ff. de re iud. ¶ Adde Alex. latius in rub. de vul. & pu. & ceteris paribus precedit antiqor sanguine, & nobilior, vt voluit Bal. in l. nemini. p illū tex. j. de aduo. diuer. iudi. & doctor primo licētiat', postea doctoratus pcedit medio tpe do- ctoratū, vt voluit Ang. Aret. in §. quedā. Insti. de actio. p tex. i l. j. C. de cōsul. li. x. legista pcedit artistam, & canonista vtrūq & doctor iuris vtriusq pcedit vtrūq; theolog' vero oēs, preterquā in bñfi ciis obtinēdis, tūc pure canonista pfertur theologo, sm Host. Jo. andr. in c. j. de consan. & affin. nisi ecclesia in qua bñficium obtinere curauit, indigeret theologo, vt qr esset vicina hereticis. Et hoc se quitur Ro. consi. cccxxxiij. circa fi. Et an doctoratus possit pter insufficientiā literarum auferri, & a quo, vide Bal. consi. cccxxiij. iij. li. & an qui doctorari voluit ex priuilegio, & non obtinuit, possit redire ad ius commune, per eundem. consi. cccxxvij.

k ALEX. ¶ Doctorari. Quid in iudeis, vide l. gñaliter. i fi. ff. de de cu. & Bar. in d. l. fi. Adde q idē in eo q non est legitime natus, p l. j. §. in honorib. ff. de mu. & hono. Ita dixit Bemi. & Pet. de anc. i cle. ij. de magist. ¶ Adde sm Pau. de ca. hoc idē esse in nutrito malis moribus. alle. l. medicos. de profes. & med. qr sunt infames saltē in- famia facti. De iudeis autem consuluit Pe. de ancha. consi. cclxij. q stante statuto, quod nullus eligatur ad officia sub pena, nisi sit fidelis, & deuotus ecclesie romane, quod si quis balotando procu ret quod iudeus eligatur, non incidit in penam. ibi vide.

l P. PAV. P. ¶ Superfluis prefationibus. Vide limitationes mul- tas per Fely. in proemio Grego. ad finem.

m ALEX. ¶ Leges certe. Et pro hoc vide qd elegāter dicit Bar. in l. si. §. pe. de cond. inde.

n ALEX. ¶ Itē opp. Et adde Bart. in l. qui Rome. §. duo fratres. ff. de ver. obl. dixi in l. ij. j. qñ prouo. nō est neces. & idē seqtur Bald. in ij. constit. huius ti. in ver. arma. & Bal. in l. ij. & ideo dixit Jo. an. in nouel. in c. j. de postu. prela. in vj. q vbi sunt contrarie opi. error iuris tali casu dicitur probabilis, sicut error facti.

* ALEX. ¶ Corrigere. In gñali mandato non includitur corre- ctio. adde Bar. in l. ambitiosa. ff. de decret. ab ordi. faciend. Adde etiam q si prohibitum est emendare vel corrigere, tamen permis- sum est declarare, l. edita. & ibi Bal. j. de edend.

o POMA. ¶ ff. manda. Vide Rom. consil. lxv. Panor. consil. ciij. ij. volum. Rom. consil. xxxvij. in ij. dub. ver. ij. qr. & Feli. in ca. j. cum seq. de constit. & Rom. consil. ccxviij. & vide corroboratum hoc dictum per pulchra exempla per Barb. in c. cum M. de consti. & in c. cum omnes. eod. titu. & vide Alexand. consil. cvj. volu. ij.

p ALEX. ¶ Immo ponitur. De dictione immo, adde bonum tex. in l. cognitio. de offi. eius cui man. est iurisd. & facit ad no. per Jmo. in l. j. ff. de re iudic. & per Bart. in l. si ita scriptum. ff. de heredi. insti.

* IOAN. FRAN. RVER. ¶ Adde Bar. in l. stich'. ff. de manu.

q ALEX. ¶ De ordi. No. ordinem hic attendit, quod est verum si leges ponantur in eodem tit. secus si in diuersis. not. glo. & Bar. in l. iij. in prin. j. de codi.

r POMA. ¶ Et istud facit Vide Alexand. consil. cxxij. & vide que posui in l. j. ff. sol. matr. & vide etiā Alex. consil. cxij. in versic. non ob. vbi limitat nisi ita presumendo actus, de quo agitur vitiaretur, qr tunc presumeretur, quod immo secundum in ordine, esset prius fa- ctum. & lxxxj. volu. ij.

s ALEX. ¶ Pro casu. Vide eundem Bart. in l. j. in prin. ff. sol. mat. Ibidem si reperiuntur duo instrumēta in vna charta, presumitur primo celebratum, quod est primo scriptū Bene facit l. si quis ex argentarijs. §. si initium. ff. de eden. & hoc expresse tenet Bal. in l. de reb. C. de dona. ante nupt. & Bal. hic in §. quibus. limita singulari- ter p Bal. & Jmo. in l. cū in testamēto. de her. inst. Bene facit q no. Bar. i l. ij. §. pri'. i fi. ff. de vul. & pu. & vide q dixi post Bar. i d. §. pri'.

t ALEX. ¶ Et consule. Sed an valeant sine data, similiter in statu te, vide Bart. in extrauagan. qui sint rebelles. in ver. data. & an sta- tutum debeat edi cum die & consule, & an requirat scripturam vide que dixi in rub. ff. de ope. nou. nuntia.

De summa trinitate. Rubrica IIII.

LEX I.

1 Relatiuum, quis, ponit declaratiue, augmētatiue, & restrictiue.
3 Verbum, volo quandoque inducit dispositionem.
5 Religio, quomodo sumatur, & quid nobis afferat.
6 Usure, quomodo possunt de iure exigi, & vt interesse peti. nu. 8.
9 Dementia alia vera, alia ficta.
10 Argumentum de periuro ad hereticum, quando procedat.
11 Heretici hodie sunt infames, & repelluntur a testimonio.
12 Infames de facto, quando possunt testificari.
13 Heretici qua pena puniantur.
14 Statutum loci contractus, quo ad solennitatem eius attenditur.
15 Quo ad ordinationem litis inspicitur locus iudicij.
16 Locus contractus circa dubia que oriuntur tempore cōtractus, secundum naturam ipsius inspicitur, fallit in dote, numero 17.
18 Statuta quenam circa dubia que oriuntur post contractum, pro- pter negligentiam, vel moram, attendantur.
19 Statutum loci viri, quo ad lucrum dotis inspicitur.
20 Restitutio ex lesione contingente in ipso contractu, quando peti- tur, quod statutum attendatur.
Forensis delinquens in loco secundum que statuta puniatur.
21 Statutū q testamentū corā duob' testib. possit fieri, valet. & nu. 22. Et an comprehendat forensem ibi testantem. 24.
23 Solēnitas publicādi testamētum. pōt per statutū minui, & mutari.
25 Statutū circa ea, q sunt volūtarie iurisdictiōis cōprehēdit forēses.
26 Statutum quod filiusfamilias possit testari, non comprehendit filiumfamilias ibi testantem.
27 Statutum vbi res est sita, seruari debet.
28 Statutum, & consuetudo laicorum, quando liget clericos.
29 Statuta cōtra priuilegia clericorum dicūtur esse cōtra libertatē ecclesie.
30 Cōsuetudo laicorum i his q ptinēt ad pcessū, seruat i foro ecclast. co.
31 Statutum, q testamenta insinuentur, ligat clericos.
32 Statutum quandoque porrigit effectum extra territorium.
33 Statutum quod filia femina non succedat, cum sit prohibitum, & odiosum, non trahitur ad bona alibi sita.
34 Statutum permissiuum, quando habet locum extra territorium.
35 Instrumenta confecta a notario extra territoriū, faciūt vbiqz fidē.
36 Testamentum conditum coram quatuor testibus, secundū dispo- sitionem statuti loci, valet etiam quo ad bona sita extra territoriū.
37 Lex pōt facere, q quis decedat p parte testat', & pro pte intestat'.
38 Statutū habilitans personā, qñ trahatur extra territoriū. & nu. 41.
39 Actus voluntarie iurisdictionis, non possunt exerceri extra iuris- dictionem concedentis, qui sit inferior a principe num. 40.
41 Aditio hereditatis, porrigit effectū suum extra ciuitatē. & nu. 43.
42 Consuetudo Anglie, q primogenitus succedat in omnibus bo- nis, quando trahatur ad bona alibi sita.
44 Statutum punitiuū quando porrigat effectū suū extra territoriū.
45 Delinquens in loco efficitur de iurisdictione loci.
46 Forenses duo existentes in exercitu Perusino, si in territorio Are tino delinquant, poterunt puniri per potestatem Perusij.

Statutum

47 Statutum punitiuum simpliciter loquens, quando comprehendat ciuem delinquentem extra territorium.z nu.48.
49 Cautela in formãda inquisitiõe ꝺ ciuẽ delinquẽtẽ extra territoriũ.
50 Pena imposita qñ extẽdat effectũ suũ extra territoriũ iudicantis.
51 Publicatio bonorũ,an extendatur ad bona alibi sita.Et ad quem dominum pertineant.

1 **Cunctos populos.** [a] Diuide legem istam in tres partes,sed prima subdiuiditur in duas,q2 prima precipit fidẽ seruari declarãdo eam implicitẽ,vsq3 ibi,hoc est,&c.
* Ibi declarat eã explicite,z h.d.Fides Trinitatis secũdũ *euangelicã z *apostolicã doctrinã,est seruãda,z seruãtes vocantur Christiani,nõ seruãtes vt demẽtes,heretici,z infames,a Deo z a Principe puniũtur.(h.d.) In text.ibi,Petrũ &c.scilicet Christi vicariũ,cui Christus dixit:Pasce oues meas,vt ĵ.cod.l.inter claras.Alterius in text.ibi christianorũ.No.maximũ est ꝙ seruus vocetur nomine domini sui,q2 dicimur christiani a christo dño nostro. Ibi,vel sanos.id est,nõ sanos.Sic exponitur ff.de verbo,sig.l.maluin.ſ.viduã.) Posita casu in terminis,z lecta litera,notabilia collige per te. Opp.primo,hic dicitur,cũctos populos quos.&c.hic inuit,ꝙ quidã sunt populi,qui nõ sunt sub imperio.[b] Nam relatiuũ quis vel qui,adiunctũ generalitati sine copula,habet restringere.vt ff.de leg.iij.l.ea tamẽ adiectio.Sed alibi dicitur ꝙ imperator est dominus totius mundi,vt l.deprecatio.ff.ad.l.Rhod.de iact. Igitur
1 male dicit hic. Pro solutione huius contrarij oportet nos sci
c re de natura huius relatiui,q2 quando q3 relatiuũ adiũgitur qualitati,que qualitas naturaliter inest cuilibet de genere z tunc declaratiue ponitur,vt l.omnes populi.de iusti.z iur.Nã ibi ponitur, Omnes,qui reguntur,&c.qui scilicet oẽs,&c, Aliquãdo relatiuum adũcitur qualitati,que naturaliter non inest cuilibet de populo,z tunc aut apponitur cum copula,z ponitur augmentatiue,aut sine copula,z ponitur restrictiue,vt l.ꝺ.l.ea tamen.de leg.iij.z dixi in repetitione ꝺ.l.omnes populi.in prima oppositione.

Hunc ad propositũ,aut verbũ regit,hic positũ intelligitur prout de iure est,z tunc de iure regit oẽs populos,z sic relatiuũ ponitur declaratiue,quos,scilicet omnes.Et hoc puto fuisse de mente Imperatoris. Aut vis intelligere prout est de fa
ꝺ cto,z tunc [c],q2 quidã de facto nõ obediunt,z sic talis qualitas nõ competit omnib.de genere.tũc relatiuũ ponitur restrictiue.Et hoc secundo modo intelligit hic Lyn.per duas rationes.Primo ne le
2 ges sint apud eos ludibrio,ne esse non debet.l.si prætor.de iud.z l. fi.ne quid in loco publi.Secunda ratio est,q2 nõ sunt digni legum laqueis imodari,vt ĵ.de adul.l.adulteriũ,hoc nõ multũ placet,q2 sequeretur,ꝙ leges imperiales nõ ligarẽt Florentinos,z alios qui non obediũt Principi de facto. Secundo oppo.dicitur hic vo
* luntas,ergo verbũ volo,inducit dispositionẽ,* vt not.in l.serui electione in prin.ff.de lega.j.Huius timore addit hic Franc. Accur.z etiã precipimus,imo eos,qui facere noluerint,subiugamus,vt hoc tit.z ĵ.de hereticis,z Apostatis,z de Iudeis.Et hãc gl.quidã habent certe illa gl.nõ fuit necessaria,*Nam verbũ volo, inducit dis
* positionẽ in legali dispositione,vt hic,z Justi.de iur.natu.ſ.sed ꝙ principi,ratio est,q2 dat formã futuris negotijs,vt l.leges z constitutiones.ĵ.de legi.idẽ in vltimis volũtatibus,que disponũt de futuris. Huius gratia est sciendũ de natura huius verbi volo vis,
3 vtrũ inducat dispositionẽ.Circa ꝙ debes scire,ꝙ verbũ volo,[c] de
e se nihil est dicere,misi ratione adiuncte determinationis.Aut ergo habet determinationẽ certã,z limitatã de presenti,z inducit dispositionẽ,vt l.ij.z l.apud anfidiũ.ff.de opt.leg.z q2 in incertis non certis locus est coniecturis,vt l.cõtinuus.ſ.cũ ita.ff.de verb.obl. Aut habet determinationẽ incertã,puta per verbũ infinitũ,z tunc aut verbũ volo profertur in presenti,aut in futuro. Primo casu,aut recipit determinationẽ ab actu,explicãdo per aliũ z inducit dispositionẽ,vt hic,z l.qñ indignũ.C.de test,z l.omne verbũ.ſ.j.commu.de leg.Nam si testator dicit,volo talẽ esse heredẽ,vel volo Titio dare centum,inducit dispositionẽ.sic z ff.manda.l.j. Ratio,q2 ab ipso disponente,nõ erat aliud faciendũ,quam explicatio voluntatis,que iam est facta, Aut recipit determinationem ab actu explicando a seipso,z tunc,aut talis actus nõ perficitur sola volũtate z cõsensu, z nõ inducit dispositionem,vt si dico,volo ascendere arborẽ,nõ sequitur,ego ascendo,nisi sequatur ascensus,vt not.ĵ.de cõtrh.emp, l.in vendentis. Aut talis actus perficitur mera volũtate,z tũc aut voluntate solius loquẽtis,aut cõmuni volũtate,z consensu duorũ. Primo casu,aut est actus (seu casus) qui cõsueuit habere dependentiã de futuro,vt vltime volũtatis,z inducit dispositionem,vt l. Pamphilo.ſ.propositũ.de leg.iij.vbi dicit testator,vellẽ relinquere predia Titio,cõstat ꝙ ipse actus relinquendi est explicãdus ab ipso testatore,licet actus dãdi sit explicãdus ab herede, tamen ibi inducit dispositionẽ.Idẽ credo in legali dispositione eadem ratione.Si vero est actus,qui de sui natura nõ consueuit habere dependentiam de futuro,tũc dispositionẽ non inducit,vt not.in ꝺ.l.serui electione.in prin. Aut talis actus perficitur cõmuni consensu duorum,z tũc cum ab vtroq3 fuerit declaratus.verbũ volo.inducit di
f spositionem,scilicet no.in ꝺ.l.in vendẽtis.de contrah.emp. Ratio,q2 illa verba debent intelligi secũdum naturã contractus,vt l.si vno.ff. loca,z l.si stipulatus.ff.de vsur.sed natura emptionis est vt nõ pendeat ex volũtate alterius:ideo dicta verba vidẽtur proferri,vt non habeant dictã conditionẽ,z dependentiã,misi clarificata volũtate, vtriusq3.licet Pet.aliter ibi dicat.z male.aut proferuntur in futuro.z tunc in vltima volũtate,z inducunt dispositionẽ,vt ꝺ.l.Pamphilo.ſ.propositum.de leg.iij. Aut in alijs dispositionibus z tunc secus,vt no.in ꝺ.l.in vendẽtis.Et predicta sunt vera,quando proferuntur in vim dispositionis,si vero in vim conditionis,nõ est nostra materia. (Ista que hic notata sunt de verbo volo possunt facere ad questionẽ,quã semel vidi de facto.Dixit quidã auunculus nepoti suo: Ego volo quod ista vinea sit tua post mortem meam, post veniens ad mortem dixit cuidam extraneo,qui seruiebat sibi: Ego dono tibi talem vineam meam,z dixit de illa de qua supra nepoti suo dixerat: mortuo isto ille extraneus positus fuit in possessione illius vinee: venit nepos,ac dixit, ꝙ primo sibi ab auunculo donata fuit,q2 auũculus sibi dixit ꝙ volebat ꝙ esset sua, quare cũ primo fuerit sibi ius quesitum,debet eam habere.Extraneus replicabat,ꝙ illa verba nõ fuit inducta dispositio donatiõis.Queritur quid iuris?circa quod vide ŝ.z etiã vide l.filij.ſ. filius.ff.ad Tert.)
Tertio oppo.nam debemus facere bonam grammaticam,vt l. Plautius,de aur.z arg.leg.cũ falsa latinitas viciet rescriptũ, vt de rescrip.ad audientiã.sed secundũ grammaticam, si antecedens est qualitatis,debet subijci relatiuum qualitatis. hic vero antecedẽs
4 est qualitatis,quia dicit tali,z tamen subijcit relatiuũ substãtie, q2 dicit quã,quod †est relatiuum substantie, vt not.de sen.que pro eo quod interest,in gl.que incipit.ex conuentione. Huius timore exponit gl.quam,id est qualẽ. videtur ergo secũdum hoc ꝙ omnium non sit vna fides numero,sed similis in qualitate.Sed ecclesia ponit.ꝙ vna sit ecclesia,z vna fides,imo potius credere ꝙ illud relatiuum non opponatur vt significet qualificatiue,sed demonstratiue,vt pronomen illa,quasi dicat,sub illa volumus religione versari.&c.Vel forsan possumus dicere.ꝙ aut assumimus fidẽ in abstracto.z vna est omnium credentiũ. Aut prout est in qualibet anima,
* z tũc sicut sunt plura individua,ita plures fides,sed similes. *Ita
* voluit hic intelligere gl.sed ꝙ primo diximagis placet.*Quarto oppo.hic dicitur religione,z sic videtur dicere,ꝙ omnes sumus monachi,vel religiosi.de quibus ĵ.tit.pri.auth.ingressi.z extra de re.z transl.ad religio.ꝙ tamen non est verũ,quare dic ꝙ religio po
5 test sumi large,pro tota fide Christiana,z ita † sumitur hic. Alio modo stricte,z ita in contrario, Religio enim affert nobis curã ceremoniarum z aliorum obseruandorum.que obseruant christiani, Quinto op.cũ fides precipiat vsuras nõ exigi (vt in euangelio. Mutuum dantes nihil ex inde recipiẽtes &c.) tamen Justinianus permisit,vt ĵ.de vsur.per totũ. Sol. Dicũt quidã,ꝙ per hãc legem, z per ti.in aut.de ecc.ti.sit correctus tractatus totus de vsur. Unde aliqui concedũt ꝙ vsure sunt permisse de iure ciui. Ad l. istam respondetur,ꝙ hic precepit fidẽ seruari.z Euãgelicam doctrinam quo ad fidẽ.Sed certe hoc dicere ꝙ vsura sit licita,peccatum est,z qui diceret pertinaciter ꝙ non esset peccatũ.esset hereticus,vt extra,de vsur.c.j.ſ.fi.in cle. Alij dicunt,ꝙ sacre leges nõ dicũt ꝙ sunt
g prohibite.[g] Sed hoc est falsum,q2 in Euangelio Luce est dictum, Mutuum date,nihil inde sperantes, Dicebat dom.Jaco.But.z
6 bene,† vt puto,ꝙ de mente,z voluntate iuris ciuilis est,quod vsure possint exigi,secũdum formã l.eos ĵ.de vsur.vt placet in c.nauiganti.extra,de vsur.z ſ.sin autẽ distulerint.in aut.de ecclesia.tit.sed tamẽ nõ fuit de prãte,q2 cũ Imperator sit inferior deo non potuit legẽ Dei tollere,vt l.nã magistratꝰ.ff.de arbi.ad Treb.l.ille.a quo. ſ.tẽpestiuũ.Et si dicatur,quare Imperator Justinianus, qui fuit catholicus valde,hoc permisit? Ad hoc respondet gl.in decretis,
7 x.dist.c.j.quod fecit vt euitarentur maiora mala, † vt rapine, Simile xxxiij.q.ij.c.si qs verius.z ista talis permissio non excusat a peccato.Et ideo tenendum est vsuras nullo modo exigi,vt vsuras,sed
8 vt interesse, † secundũ preceptũ iuris canonici,vt gl.dicit hic,z ĵ.de actio.emp.l.curabit.z de vsur.l.ij.ff.de acti.emp.l. Julianus.ſ.idem Papinianus.extra de vsur.ca.conquestus.quicquid dicat Lyn.ĵ.de vsu aut.ad hec. Quero vlterius,que vsure sunt permisse z licite? z dic ꝙ aliquando petũtur,vt soris:z iste sunt permisse z licite, vt l. idẽque.ſ.si mãdauero.ff.mandati.sicut indebitum exactũ a procuratore.debet mihi reddi,licet indebite exegerit nomine meo.vt l.si procurator.ff.de condict.indebi. Aliquando petuntur,vt no.in c. conquestus.extra de vsur.z l.j.ſ.fi.ff.de eo quod cert.loc.Quedam petuntur,vt luerũ,z iste sunt prohibite,vt l.socius q.ff.pro so.Sed quid in vsuris,que non veniunt ex pacto,vel ex conuẽtione: sed ex dispositione legis propter contumaciã,vel moram, vt in vsura q̃ dicitur propter dotẽ tardius solutã,nũquid talis vsura est licita? videtur ꝙ sic,vt in aut.de eccles.tit.ſ.insuper.vbi ideo vsura est li-

cita,qꝛ venit ex dispositione legis non ex pacto seu ex facto hois.
Sed quidā theologus dicit ꝙ tales vsure etiā nō sunt licite,qꝛ il-
le nō veniūt fm cursum tpis,sed qꝛ ex moꝛa.i.pena per legē statu-
ta sunt,dico illas esse licitas.ꝛ h.d.Jac.bu.in l.ista.Sed qs sit effe-
ctus,vtrū sint licite de iure ciuili,vel pꝛohibite,dixi in l.quecunqꝫ.
j.de heretic.¶Sexto oppono ꝙ duo fuerunt Petri apostoli vt
hic in textu:Petrū Alexandrie,ꝛc.Sed cōtra est,qꝛ vnus fuit tm̄,
vt hic in gl.¶Septimo opp.hic dicitur,dementes.Contra ff.de
h offic.pꝛesid.l.diuus.Sol.quedam est dementia[h] vera,sic†loquitur
9 ibi,quedā ficta,ꝛ impꝛopꝛia,vt hic,ꝛ l.Titia.de inoff.test.¶Oc-
tauo opponitur,qd non debeant puniri nisi a Deo,vt j.de iureiu.
l.ij.Sol.dicit gl.periurium,de quo loquitur ibi,non punitur coꝛ-
poꝛaliter,sed alio modo sic,vt hic,ꝛ l.penul.j.de indi.vidui.tollen.
10 †Tu dic ar.de periuro ad hereticum non pꝛocedere,nisi foꝛte di-
ceret periurium non esse peccatū,qꝛ tūc esset hereticus.Dic ergo
aliud in heretico,vt hic,aliud in periuro , vt ibi,de quo dic plene
vt ibi,per Cy.Nono opp.dicitur hic,ꝙ heretici sunt infames.Cō-
tra,infames repelluntur a testimonio,vt l.iij.§.lege Julia.ff.de te.
Sed video ego ꝙ admittūtur,vt l.qm̄.j.de heret.ergo nō sunt in-
fames.Timoꝛe hui⁹ cōtrarij,sunt in gl. due solutiones pꝛincipa-
les.Pꝛima est ꝙ hic intellexit de infamia,que infertur ipso iure,ꝛ
ad contraria rńdet tribus modis.Secūda solutio est[i], ꝙ hic sunt
infames scꝫ per sententiā,non ipso iure:ꝛ ideo ante condēnationē
i possunt esse testes,[i] vt in lege cōtraria.Ista vera.Alia solutio non
est vera,qꝛ cōtra hunc tex.Nam si bene inspicitur,pꝛimo dat eis
penā ipso iure,qꝛ vocātur heretici,ꝛ erunt infames.Secundo pu
nientur a Deo.Tertio punientur pena imponēda per sentētiam
pꝛincipis.Apparet ergo ꝙ pꝛimo loquitur de pena,que infertur
ipso iure.Sed hanc solutionem quidā intelligūt de infamia facti,
que infertur ipso iure,vt est exemplū pꝛime partis,quidā de infa-
mia iuris,ꝛ hoc intendit secūda,ꝛ tertia solutio,q̄ est veriꝛoꝛ.Bre-
11 uiter veritas est ista,aut loquitur de iure nouo,†ꝛ omnes heretici
sunt infames,ꝛ etiā repelluntur a testimonio,vt in aut.Gazaros.
j.de hereti.Aut de iure isto,ꝛ sunt infames de facto,non de iure,
vt hic,fm Pet.ꝛ Cy.ꝛ Jac.But.ꝙ apparet ex cōtinuatione lite-
re,que dicit bonos vocari Christianos,malos vero dementes,ꝛc.
Et sic loquitur de quadam infamia facti,ꝛ hec non repellit quem
a testimonio,qꝛ habet solum duos effectus,vt j.ex quibus cau.in
fami.irro.l.nullam.ff.de his qui notan.infa.l.j.in pꝛinc.Unde here
tici secundū ista tempoꝛa non repelluntur a testimonio vigoꝛe hu
ius l.sed per dispositionem l.quoniam.j.de hereticis.vbi per Cy.
12 ¶Habes ergo,† ꝙ infames de facto possunt esse testes.Contra
facit l.Cassius ff.de senato.cuius occasione distingue.Aut que-
ris de infamia iuris aut facti,si iuris,sine dubio repelluntur a te-
stimonio,vt l.iij.§.lege Julia.ff.de testi.nisi foꝛte in subsidiū,ꝛ tunc
cū toꝛmentis.vt l.serui.cum gl.ff.de test.ꝛ l.ob carmē.§.pe.eo.titu.
Aut de infamia facti,ꝛ tūc distingue,qꝛ aut in ciuili ꝛ non repel
litur,sed minus eis creditur,vt in hac gl.ꝛ nota.ff.de Carb.edic.l.
iij.§.due aūt cause.possunt tū in tm̄ esse viles,ꝛ ignoti ꝙ repellerē
tur.vt in aut.de test.§.si.vero.in pꝛin.Aut in causa criminali,ꝛ ibi
non admitterentur,qꝛ debēt esse pꝛobationes luce meridiana cla
rioꝛes,vt j.de pꝛob.l.sciant.sed istius testis fides vacillat:ergo,ꝛc.
Istud pꝛobatur extra de testi.c.testimoniū.ꝙ intelligo nisi in sub-
sidium,sicut dictum est de infamia iuris , ꝛ facti.l.qui vltimo.ff.de
pen.¶Queritur que sit illa vindicta, quam imponit Pꝛinceps.
13 †Rńdeo fm vltramontanos,aut sunt in maioꝛi heresi,[k] ꝛ puniunť
k maioꝛi pena,vt j.de hereti.l.Arriani.ꝛ l.Manicheos. Aut sunt
in minoꝛi,ꝛ puniuntur alia minoꝛi pena,vt eo.titu.l.quicunqꝫ.sed
hoc extra,de here.c.pe.simpliciter dicit.Aut quis docet heresim,
ꝛ punitur ad moꝛtē,aut est de adsistentib.ꝛ tunc minoꝛi pena,vt l.
quicunqꝫ.sed dic vt ibi.¶Nunc veniamus ad glo.que dicit,qd si
Bonoñ.ꝛc.cuius occasione vidēda sunt duo.ꝛ pꝛimo vtrū statu-
tū poꝛrigatur extra territoꝛiū ad nō subditos,scdo vtrū effectus
l statuti poꝛrigat extra territoꝛiū statuentium.¶Et pꝛimo quero,[l]
qd de ꝯtibus.pone ꝯtum celebꝛatū per aliquē foꝛensem in hac
ciuitate,litigiū oꝛtū est,ꝛ agitatur lis in loco oꝛiginis contrahen-
tis,cuius loci statuta debent seruari , vel spectari,qꝛ ille q̄stiones
sunt multū reuolute omissis alijs distin.plenius quā doc.dicāt hic
m distingue,aut loqmur de statuto[m],aut de cōsuetudine,q̄ respiciūt
ipsius contractus solēnitatē,aut litis oꝛdinationē,aut de his que
pertinent ad iurisdictionē ex ipso cōtractu euenientis executionis.
14 ¶Pꝛimo casu inspicitur †locus cōtractus,vt l.si fundus.de eui.
ꝛ l.ij.j.quēadmo.testa.ap.¶Scdo casu,aut queris de his que p-
15 tinent ad litis†oꝛdinationē,ꝛ inspicitur locus iudicij, vt ff.de test.
l.iij.in fi.¶Aut de his que pertinent ad ipsius litis decisionem,ꝛ
tūc,aut de his que oꝛiuntur fm ipsius ꝯtus naturam tpe cōtra-
16 ctus,aut de his que oꝛiuntur ex post facto ꝑpter negligentiā vel
n moꝛam.¶†Pꝛimo casu inspicitur locus ꝯtus,vt d.l.si fundus.[n]
in pꝛin.ꝛ intelligo locū ꝯtus,vbi est celebꝛatus ꝯtus,nō de loco,
in quē collata est solutio.Nam licet fundus debeat solui vbi est,ta
men inspicitur locus celebꝛari contractus.vt d.l.si fundus,ꝛ ita
* sentit Dy.in l.cōtraxisse *.ff.de actio.ꝛ ob.¶†Fallit in dote,[o] vt ff.
17 de iud.l.exigere pꝛopter rationem ibi positam in text.¶†Secūdo
o casu,aut solutio est collata in locū certum,[p] aut in pluribus locis
18 alternatiue,ita ꝙ electio sit actoꝛis,aut in nullū locū,qꝛ pꝛomissio
p fuit facta simpliciter.Pꝛimo casu inspicitur consuetudo,que est in
illo loco,in quem est collata solutio,vt ff.si cert.pe.l.vinū.in fi.ꝛ in l.
in hac.de triti.ꝛ expꝛesse ff.de vsu.l.j.in pꝛincip.cum glo.in ver.con-
tractum.Secundo ꝛ tertio casu inspicitur locus, vbi petitur,vt d.
l.vinum.ꝛ de tri.l.fin.Ratio pꝛedictoꝛum est,quia ibi est contracta
negligētia seu moꝛa.¶Ex pꝛedictis possunt solui multe questio-
q nes.[q] Statutum est Assisij,vbi est celebꝛatus contractus dotis,ꝛ
matrimonij quod vir lucretur tertiam partem dotis vxoꝛe moꝛien
te sine liberis,in hac vero ciuitate Perusij,vnde est vir,statutū est
19 ꝙ vir lucretur dimidiam,ꝙ spectabitur?†Certe est statutum terre
r viri,[r] vt l.d.exigere.¶Ecce alia[s] hic est statutum,ꝙ iura petēdi de
s bitum pꝛescribantur[t] decem annis,modo quidā Floꝛentinus mu-
t tuauit centum in curia Romana sub pacto de reddendo in ciuita-
te Perusij,certe si tacuit per decē annos,erit ibi locus statuto, qꝛ
u est contracta in illo negligētia.[u] Sed pꝛedicta videntur contra gl.
que est ff.de eo ꝙ certo loco.l.ij.in pꝛinc.vbi videtur dici,ꝙ non in-
spiciatur locus contractus,sed iudicij certe illa gl.ibi repꝛehendi-
tur.Sed hic Gul.saluat ea in hunc modū, ꝙ aut loquimur quan-
do contractus tractat de his que inspiciunt quemlibet, secūdum
contractum rei,ꝛ ex pꝛomissione contrahentium,ꝛ tunc inspicitur
locus contractus.vt d.l.si fundus.sed in his que veniunt ex pꝛoui-
so,vt quando agitur ad resoluendū contractum tunc inspicitur lo
x cus iudicij,[x] vt d.gl.ad ꝙ facit ff.de sol.l.qui res.ver.diuersum.Ita
dicit ipse ꝛ ista verba non habent sapoꝛem veritatis,nā regula iu-
ris est ꝙ inspicitur cōsuetudo loci,vbi contractū est,vt l.semper in
20 stipulationib.de reg.iur.Breuiter dicerem sic,†Aut quis vult pe-
tere restitutionē ex lesione contingente in ipso contractu tempoꝛe
y contractus,ꝛ inspicimus locū contractus.[y] Aut ex lesione contin-
gente post contractum ex alijs negligētijs,vel moꝛa, ꝛ inspicimus
locū vbi est illa moꝛa cōtracta,vt ex pꝛedictis apparet, ꝛ sic si esset
in loco iudicij,inspicimus locum iudicij,ꝛ hoc modo illa gl.posset
z verum dicere,alias est falsa.¶Secundo quero,[z] quid de delictis.[a]
a si foꝛensis delinquit hic,vtrum puniatur secundū statuta huius ci
uitatis.Ista questio tangitur per Cy.hic,ꝛ j.que sit lon.cōsu.l.j.dic
latius.Aut illud,ꝙ cōmisit in hac ciuitate,est delictū de iure com-
* muni,ꝛ punitur secundū statuta,*seu consuetudinē huius ciuita-
tis,vt j.vbi de cri.agi opoꝛ.aut.qua in pꝛouincia.ff.de extraoꝛd.cri.
l.saccularij.§.j.ꝛ extra,de sen.excom.c.a nobis.el j.ꝛ ibi not.per gl.ꝛ
hoc tenet Dy.ff.de accusa.l.fi.§.pe.ꝛ Ja.de Are.ꝛ omnes.Nec ob.
l.j.vbi sena.vel cla.ꝛ ibi no.per Cy.aut nō erat delictum de iure cō-
b muni,[b] ꝛ tūc aut ille foꝛensis ibi tantā moꝛam traxit,[c] ꝙ verisimi-
c liter debet scire statutum,ꝛ tūc idem.Pꝛo hoc induco[d] vbi de cri.
d agi opoꝛ.l.ij.ꝛ ꝙ ibi not.in vl.gl.Aut ibi non contraxit tantam mo
ram,ꝛ tūc aut illud factum erat communiter per omnes ciuitates
* pꝛohibitū,vt puta,vt nō trahatur frumētū extra territoꝛiū *(sine
licentia potestatis)ꝙ est cōmuniter pꝛohibitū per totam Italiā,ꝛ
e isto casu non licet allegare ignoꝛantiā ad totalem excusationē,[e] vt
f ff.de pub.l.fin.§.licet quis. Aut nō est ita generaliter[f] pꝛohibitū,ꝛ
non tenetur,nisi fuerit sciens,vt l.fin.ff.de decre.ab oꝛdi.facien.ꝛ est
hodie tex.de hoc extra de const.c.vt animarū.li.vj.vbi ignoꝛās non
21 teneť,nisi ignoꝛantia fuerit crassa ꝛ supina.¶†Tertio quero,quid
g in testamēto,[g] pone ꝙ statutū,vel cōsuetudo est Venetijs, ꝙ testm̄
valeat coꝛā duobus vel tribus testibus, quidam aduena fecit ibi
testm̄,an valeat? Ex hoc themate,pꝛimo est videndum an consue-
tudo vel statutū valeat:secūdo si valeat,an locū habeat in foꝛensi.
22 h **Circa pꝛimum** †passum[h] Jac.de Are.qui de hoc disputauit,ita determinauit,aut il
la consuetudo est sine consensu Pꝛincipis,ꝛ non valet,est enim ex-
pꝛesse pꝛohibitum,cum ad minus debeant esse quinqꝫ testes in lo-
cis in quibus non est legum peritia,vt j.de testa.l.fi.ergo tale statu
i tum vel cōsuetudo videtur mala,ꝛ temeraria,[i] nam pꝛopter timo-
rem falsi est inuentum,vt sint septē testes vt.j.de testa.l.iubemus.j.
de fideicom.l.fin.§.cum enim.sed ex obseruantia talis statuti(vel
consuetudinis) faciliter falsitas poterit perpetrari,vt C.de indic.
vidui.tol.l.ij.in fi.Aut consuetudo est de cōsensu Pꝛincipis, ꝛ va-
let,quasi videatur hoc indixisse eo quod hoc scit ꝛ patitur, vt.ff.de
his qui notan.infa.l.quid ergo.§.j.ꝛ l.cum in plures.§.locatoꝛ hoꝛ-
rei.ff.loca.ꝛ ff.de exercit.l.j.§.magistrum.ꝛ cōstat hoc ipsum Pꝛin-
cipem Venetis indulgere potuisse ex pꝛiuilegio speciali, vt.j.de
testamen.l.si non speciali,ꝛ ex tali consuetudine inducitur pꝛiuile-
gium,vt ix.q.iij.c.conquestus.ꝛ ita determinauit ipse.¶Ego cre-
k do ꝙ statutum,[k] ꝛ cōsuetudo,valeant,etiam Pꝛincipe ignoꝛāte,[l]
l nam ad hoc vt testamentum in scriptis factū pꝛosit, requiritur pu
blicatio.j.de test.l.publicati.ꝛ ff.quemadmo. test.aper.l.sed si quis
ex signatoꝛibus.vt ibi no.sed illa solēnitas publicandi pōt per sta-
23 tutum,ꝛ †consuetudinē minui,ꝛ mutari,vt l.ij.j.quēadmo.test.ape.
ergo ꝛc.Secūdo,pater pōt inter liberos cū duob⁹ testi.disponere.
vt l.hac

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

vel hac cõsultissima. ff. ex imperfecto. ĩ. de testa. ĩ. famil. ercis. l. fi. Ita potest patria disponere circa subditos, cũ eius potestas equipa-
retur potestati patris. vt l. veluti. ff. de iusti. z iu. z ff. de cap. l. postli-
minũ. §. filius. Preterea, nõ reperitur prohibitũ facere tale statu-
tum: ergo videtur permissum, vt d. l. omnes populi. ¶ Non ob. l. fi.
ĩ. de testa. qz ibi cõsuetudo pręterita limitatur, nõ autẽ futura pro-
m hibetur[m]. Et ita videtur sentire Ly.* in Loudũ. de cõtrahen. emp.
* Non ob. q dicitur, q est temeraria, qz imo vtilis, z bona, z fauora-
bilis facta tã ratione testãtis. sicut iura statutũ in militãtibus, quã
etiã ratione cozũ. quibus relinquit, sicut iura faciunt inter liberos,
etiã ratione testiũ, ne a suis negotijs auocent. ar. ff. quẽadmo. testa.
ape. l. sed si gs ex signatorib[9]. ¶ Circa secundũ. an talis cõsuetudo
24 trahat ad forẽsem. † Jac. de Aret. determinauit q non, per l. si non
speciali. ĩ. de testa. de iure fi. l. sed si accepto. in fin. Preterea. licet sit
n cõcessum rusticis[n] vt possint testiũ facere cozã quinqz testib. tamen
quibuslibet illic existẽtib. non cõcedit hoc, ar. ff. de iure codic. l. con-
ficiunt. §. j. Preterea, si statutũ dicit ius proprium ciuitatis ergo non
trahit ad extrancos, vt d. l. oẽs populi. ¶ Mihi autẽ videt dicen-
o dum[o], aut statutũ limitat psonas ciuiũ, z non porrigit ad forẽses.
Sic intelligo l. fi. de test. cõiuncta d. l. cõficiunt. §. j. nã ibi loquit spe-
cialiter in rusticis, nec ratiões ibi posite habẽt locũ in omnib. Aut
statutũ loquit simpliciter z indefinite, z habet locũ in forẽsib. ibi re-
p stantibus. P vt d. l. ij. quẽadmo. test. aper. ¶ Et circa ea que sunt de
25 voluntaria iurisdictione, statutũ cõtinet forẽses. vt l. j. ĩ. de emãci. li.
Pro hoc indnco specialiter ff. de testa. multi. l. fi. Preterea, ita est in
cõtractib. vt l. si fundus. de euic. vt ꝫ. dictũ est: ergo, ꝛc. Nec obst. l. si
non speciali. qz intelligo secũdũ istã distinctionẽ. Nec ob. l. sed si ac-
cepto, qz loquit in obsidib. qui non sunt ciues Romani, nec habẽt
testamẽti factionẽ. vt l. obsides. ff. de testa. ideo oportet q accepto
demum vsu toge. habeanẽ vt ciues, vt possint facere testamentũ se-
cundũ consuetudinẽ locozũ, vt dictũ est. ¶ An autẽ tale testamen-
tum porrigat ad bona alibi existẽtia. vbi nõ est talis cõsuetudo. nos
q fra dicemus. ¶ Sed circa hoc dubitatur[q], quid si statutũ dispo-
nit circa personã. vt q filiusfa. possit facere testamentũ, forẽsis fi-
26 liusfa. in illa ciuitate testat, an valeat? Dico q non, † qz statuta nõ
possunt legitimare personã sibi nõ subditã, nec circa ipsam perso-
r nam aliqd disponere, r vt ff. de dẽ tu. z cura. dat. ab his. l. j. in fi. z de
tute. l. etiã. z ibi no. Non ob. qs ꝫ. dictũ est circa solẽnitatẽ. Nã solẽ-
nitas actus pertinet ad iurisdictionẽ eius. in cuius territorio agit,
ideo variat scõm diuersitatẽ locozũ, vt l. iij. in fi. ff. de test. z ff. quẽad.
test. aper. l. ij. cum si. sed vbicunqz persona nõ est vniformis. quis nõ
potest disponere nisi circa personã sibi subditã. ¶ Sed cõtra pre-
dicta est l. j. ĩ. de emãci. li. vbi etiã persona nõ subdita (limitat alias)
legitimat scõm formã statuti? Respõdeo. illud statutũ nõ (limitat
alias) legitimat directõ personã, qz nõ potest, sed legitimationi ibi
fiende dat formã, z solẽnitatẽ, vt q emancipatio fiat cũ tali iudice.
Cum ergo respiciat solẽnitatẽ, trahit ad forẽses. ¶ Et ideo dico. si
s statutũ disponit[s] impediẽdo personã, vt ecce statutũ dicit. Vir nõ
potest instituere heredẽ vroꝛẽ suã. Certe si forẽsis hic testabit, non
impeditur instituere vroꝛẽ suã. per predictas rationes. Hoc tenet
spec. ti. de sen. ꝫ. qualiter. ver. itẽ pone quidã. ¶ Quarto quero, gd
in his que nõ sunt cõtractus, neqz delicta, neqz vltime volũtates?
Pone quidã habet domũ hic, z est questiõ, an possit alti[v] eleuare?
Breuiter cũ est questio de aliquo iure descendẽte ex re ipsa, debet
27 seruari cõsuetudo † vel statutũ loci,* vbi est res, vt ĩ. de edi. prin. l.
* an in totũ. ita intelligo l. vẽditor. ꝫ. si cõstat. cõm. predi. ¶ † Quinto
28 quero, vtrũ statuta, z cõsuetudines laicozũ ligẽt clericos, r z debeãt
t seruari in curia episcopi? Videt q nõ, extra de cõsti. c. que in eccle-
siarũ. z c. ecclesia sancte Marie, q tenet Ly. ĩ. que sit lõg. cõsuet. cir-
ca fi. ¶ In hoc pũcto mihi videt. q nos habemus aut. cassa. ĩ. tit. j.
ex cuius intellectu declarat iste pũctus. Dicit enim ibi. q non va-
leant statuta laicozũ cõtra libertatẽ ecclesiarũ. z earũ personas. A
cõtrario ergo innuit, q ea que nõ sunt cõtra libertatẽ ecclesiarũ, z
earũ personas valeãt. Hoc etiã dicit c. nouerit. extra de sen. excom.
29 sed illa statuta dicunt esse cõtra libertatẽ ecclesie, † que sunt cõtra
priuilegia concessa ecclesijs, z clericis. vel collegijs a Papa vel a
principe, vt no. per Inn. in d. c. nouerit. ¶ Hoc premisso in hac que-
stione sic distinguerẽ. Aut statuta sunt directo super ecclesijs vel
rebus ecclesiasticis, z nõ valẽt, qz nõ pertinẽt ad iurisdictionẽ con
cedentis, vt extra de constit. c. ecclesia sancte Marie. Aut statuta
sunt facta simpliciter, z tũc aut redũdãt cõtra ea, que sunt cõcessa
ecclesijs, vel clericis in priuilegiũ. z nõ valẽt, vt d. aut. cassa, z c. no-
uerit, aut cõtra ea, que cõpetunt ecclesijs, vel clericis nõ in priui-
u legium, sed vt cuilibet, z tunc ligãt clericos[u], z sunt seruãda in fo-
f ro episcopali[f], dum tamen sint honesta, vt extra de eo qui mit. in
posse. cau. rei ser. c. cum venissent. de in integ. rest. cõstitutus. c. de re
iudica. in c. cũ causa, vbi ideo retractatur, qz fuit cõsuetudo mala.
* Secus si fuisset bona, vt ibi not. z per glo. ff. de postu.* l. ex ea. in fi.
¶ Subijcio exẽplum, est hic statutũ q instrumentũ publicũ man-
detur executioni sine libello, modo quidã laicus petit a clerico co-
p ram episcopo, an offeratur libellus [p] contra predictã constitutio-
nem? Videtur q non, qz in foro episcopali debet seruari tale statu-
3 tum[3]. Sed Hostien. in Summa de cõsuetudine. §. de veritate. ver.
sed pone q inter laicos. z versi. quid si clericus. dicit contrariũ. sed
hoc mihi non placet, qz cõtra predictũ c. cum venissent, in his que
30 pertinẽt † ad processum in foro ecclesiastico seruatur cõsuetudo lai-
corum. vt apparet ex text. cum dicit, vellent procedere, ꝛc. ¶ Do
a etiam alia exempla. [a] Lauetur statuto huius ciuitatis, q non va-
leant testamẽta propter omissam insinuatiõnẽ, modo quidã cleri-
cus fecit testamentũ, non fuit insinuatũ, non valet, nisi cõtineantur
F legata ad pias causas, z quantũ ad illa testamentũ nõ infirmare-
tur, qz concessum est in priuilegiũ, vt valeant (testamenta ad pias
causas) etiã cum duobus testibus. extra de testa. c. relatũ. quantũ
31 vero ad alia † testamentũ vitiat. qz clericis nõ est cõcessum (in) pri-
uilegiũ, vt ipsi possint facere testamẽtum, imo ipsi possunt (tantũ)
eo iure, quo possunt alij homes. z cõsuetudo seu statutũ honestũ est
b vt obuietur fraudibus [b], vt ponit de testamẽ. Hosti. in summa, tit.
de testa. §. qualiter, ver. sed contra. videtur dicere q in foro seculari
priuatur iure suo, in foro ecclesiastico secus, qs inquantum distinc-
tioni precedẽti cõtradicit nõ placet ex iuribus predictis. ¶ Se-
xto videndũ est, an statuta, vel cõsuetudines porrigant effectũ suũ
32 extra territoriũ, † qs examinandũ est per multas questiones, quia
quedã statuta sunt prohibitoria nõ ratione pene, sed ratione alte-
rius solẽnitatis, quedã sunt permissiua, quedã prohibitiua. ¶ Cir-
ca primũ sic dico, Aut statuta sunt prohibitiua ratione solemnita-
tis alicuius actus, vt qz dicit statutũ q nõ fiat testamentũ, seu in-
strumentũ, nisi cozã duobus notarijs, vel alia solẽnitate: tũc tale
statutũ non porrigit extra territoriũ statuẽtis, qz in solẽnitatibus
semper inspicimus locũ, vbi res agitur, vt ꝫ. dictũ est tam circa cõ-
tractus quã circa vltimas volũtates. Aut statutũ est prohibitiuũ
in rem. z respectu rei, vt qz prohibet dominiũ rei alienari extra cer-
tos, tũc vbicũqz fiat dispositio de tali re, nõ valet, qz talis dispo-
sitio afficit rem. z impedit dominiũ trãsferri, vt Instit. quib. alie. lic.
in princ. z de fun. do. l. j. de rei vxo. act. l. j. §. z cũ lex. z no. in l. a lege.
de cond. ob cau. facit l. an in totũ. de edi. pri. Aut statutũ est prohi-
bitiuũ in personã. z tũc aut cõtinet prohibitionẽ fauorabilẽ. vt pu-
ta, ne minores decipiant in cõfectione testamentozũ, statuit q mi-
nor xxv. ann. nõ possit facere testamentũ, vel pone, statutũ est. q vir
non possit legare vxori, vel ecõtra, z hoc est factũ ne mutuo amore
se adinicẽ spoliẽt, vel decipiãt, tunc talis prohibitio cõprehẽdit
c etiã ciuẽ [c] illius ciuitatis,* vbicũqz existentẽ in simili, z in eo, cui in
* suo iudicio bonis interdicit, intelligit generaliter. nam illa interdi-
ctio que est fauorabilis ne sua bona pereãt. extẽdit effectũ suũ vbi-
d cunqz sint bona [d] vt hic, z de ver. obl. l. is cui bonis. de cur. fur. l. Ju-
lianus. Eadẽ ratione ista interdictio specialis z in illo actu, est illa
equiparatio interdictionis generalis z specialis. probat ff. de castr.
pec. l. castrẽsi. in prin. z §. j. de admi. tu. l. si duo. in fi. Aut statutũ cõ-
è tinet prohibitionẽ odiosam, z tũc nõ porrigit extra territoriũ [e] sta-
* tuentium,* vt Lex ea. in fi. ff. de post. Et ideo dico, q statutũ dispo-
f nens, q filia femina [f] nõ succedat[8], cũ sit prohibitoriũ. z † odiosum,
g vt l. marunũ vitiũ. ĩ. de lib. pre. ad bona alibi sita nõ porrigitur. [g] Et
33 de ista distinctione, de prohibitione rationali, fauorabili z odiosa
h facit extra de sen. excom. c. si sententia. §. si. li. vj. ¶ † Septimo quero,
34 circa statuta permissoria, circa qs sunt duo videnda, scilicet an act[h]
permissus possit exerceri extra territoriũ permittentis. Itẽ si exer-
cetur in ipso actu, seu loco permisso, an habeat effectũ extra terri-
toriũ. z ista duo simul tractabimus. Aliquãdo enim statutũ con-
cedit, z permittit id, q rationabiliter nõ cõpetit, nisi in his, in qui-
bus specialiter priuilegiũ est cõcessum. Verbi gratia. per statutum
i ciuitatis aliquis est effectus notarius, [i] nũquid possit cõficere in-
strumẽtum extra territoriũ ciuitatis illius? De hoc disputat spec.
in ti. de instr. edi. §. restat. ver. quid de his. Ego credo, q extra terri-
toriũ nõ poterit cõficere instrumẽta, z idẽ in simlib. queritionib[9],
35 que fieri possunt in territorio. Nam actus † qui etiã spectãt ad iu-
k risdictionẽ voluntariã, [k] quãdocunqz cõcedunt ab alio inferiore a
principe, non possunt exerceri extra territoriũ. ff. de offi. proconsul.
l. ij. que notabilis est ad hoc. Facit de foro cõpe. c. romana. ver. nec
36 clericos. lib. vj. z illã alle. spec. pro casu. Credo tamẽ † q instrumen-
ta a tali notario cõfecta in territorio, vbicunqz extra territoriũ fa-
ciant fidem, sic emãcipatio facta cozã eo, qui habet iurisdictionẽ a
l lege municipali, [l] habetur rata vbicunqz, vt ĩ. de emancip. lib. l. j. z
* hoc ideo, qz hoc est magis ad solemnitatẽ,* quam ad dispositionẽ,
vt ĩ. videtur. ¶ Quandoqz statuta sunt permissiua. permittẽdo id
q de iure cõmuni permittitur, sed per statutũ tollitur obstaculum
quod erat de iure communi. Et istud pluribus modis contingit.
Quandoqz tollitur obstaculũ solemnitatis, vt puta per l. in testa-
m mento requirit q sint septẽ testes. statutũ est q sufficiãt quatuor. [m]
certe hoc statutũ valet. Et si dubitet vtrum testamentũ factũ intra
* territoriũ obseruet quo ad bõa testatoris, q sunt extra territoriũ.*
Ista questio tractat per multos. ſ. p Hubertũ de bobio, z alios vl

tramōta.antiquos,quorū opi.refert spec.de instr.edi.§.cōpēdiose.
ver.qd si de consuetudine.nec ibi apparet qd velint,postea supue/
n nit Jac.de Rauē.[n] q dixit ꝙ institut⁹ habebit bona q̄ sunt itra ter/
ritoriū, bona vero q̄ sunt extra territoriū:habebūt venietes ab in/
testato,per l.pupillo.ff.de tu.ꝛ cur.da.ab his.ꝛ de admini.tut.l.Ti/
tiū.§.tutore.Nec ob.ꝙ decessit pro parte testatus ꝛ pro parte inte
status,vt l.ius nostrum.ff.de re.iu.qꝛ hoc facit diuersitas cōsuetu
dinū,sicut hoc facit alias diuersitas patrimonij.vt ff.de ado.l.si ar
rogator.ꝛ ꝙ ibi no.ꝛ in hoc olim residebat Cy.superuenit postea
37 Gul.de cu.q dicit indistincte testm̄ † valere, ꝛ porrigi ad bona vbi/
cunqȝ,etiā si sint extra territoriū.Quod probat.primo, qꝛ statutū
operatur circa testm̄,ꝙ si fuerit validū ab initio ex ipso testamēto
porrigetur ad oia bona per quandā cōsequentiā,lȝ statutū nō pos
sit disponere de bonis directo:sed ꝑ cōsequentiam,vt l.iij.§.j.de le.
tut.ꝛ inst.de leg.patro.tute.in prin.Preterea sicut actio cōpetens
pōt ꝓponi alibi,quā vbi sit fundus,sic dispositio alibi pōt fieri, ꝙ
vbi sit res,vt j.de prescr.lōg.tēp.l.fi. Preterea acta facta corā vno
iudice,faciūt fidē corā alio,vt j.de edē.l.is apud quē.de appel.l.ne
causas.ꝛ l.a ꝓconsulibus.de test.l.fi.ꝛ de arb.l.nec in arbitris.cir/
ca fi.Preterea dicit ipse,ꝙ hic casus est j.de testa.l.omniū.in fin.si
faciat testm̄ corā vno iudice,vbi minor requiritur solennitas,tn̄ ex
eo adiri poterit hereditas,que aditio effectū hȝ in oi loco,ꝛ i hac
opi.fuit postea Cy.ꝛ fecit additionē in lec.suis,lȝ non ita plene re/
citauerit opi.do.gul.ꝛ do.Ja.bu.idē tenebat ꝑ l.si nō spāli.j.de tes.
o vbi vr̄ casus,ꝛ ꝑ l.ij.quēad.tes.aper.Ista opi.mihi plȝ° ꝑ rōnes pre
dictas excepta prima rōne Guli.que mihi displicet,vt j.dicā.Ad
predictorū cōfirmationē induco l.fi.j.de testa.vbi testm̄ factū in ru
re,corā quinqȝ testib.hȝ suū effectū vbicūqȝ,lȝ in alio loco require
ret maior solēnitas.Ad idē ꝙ testm̄ factū in militia, porrigit suos
effect⁹ vbicūqȝ,ꝛ circa solēnitatē act⁹,de quo agit,īspicitur cōsue/
tudo regiōis,vt l.j.in fi.ff.de vē.insp.ꝛ illud tenerē.Prima autē rō
Gul.non plȝ,qꝛ ꝙ nō lȝ directo,lȝ q̄nqȝ ꝑ cōsequētiā, scȝ qn̄ illud,
ꝙ non lȝ directo.hȝ necessariā cōsequētiam ad pmissa:alias secus,
vt l.si is q duos.de li.lega.ꝛ de his q no.infa.l.athletas.§.siue aūt.
ꝛ no.ꝑ Dy.in l.j.ff.de autho.tut.sed si testm̄ fuerit validū,nō sequi/
tur necessario ꝙ habeat oia bona.Rō qꝛ ex legis potestate(dispo
38 sitione)pōt † qs decedere pro parte testatus,ꝛ ꝑ parte intestat⁹,
sicut in milite,vt ff.de test.mili.l.si miles.ꝛ l.miles ita.§.j.Ad idē j.
de sec.nup.l.j.ꝛ ꝙ ibi no.Interdū vero repiuntur statuta puissi
39 ua,tollētia obstaculū qualitatis psone,vt ecce,dicit statutū † ꝙ fi/
* liussami.* possit facere testamentū,vel aliqua persona de iure pro/
hibita,vel cōtinetur in statuto quod spurius possit institui.que de
iure cōmuni sunt prohibita.posito prohibita.pro cōstanti,ꝙ talia
statuta valeāt,alibi dicā,modo de ipsorū valore nō dicā.Queri
p tur, an talis persona [p] extra territoriū possit institui,ꝛ hereditatē
40 adire? Et dico ꝙ non,cū hoc cōcedatur ab alio † inferiori a prin/
cipe, licet spectet ad actū voluntariū, tamē non potest exerceri ex/
tra iurisdictionē concedentis,vt l.ij.ff.de offic.proconsu.ꝛ leg.Pro
hoc in aut.quib.mod.nat.effi.sui.§.filiū vero.coll.vij.vbi legitima/
tio filij,que fit per oblationē curie ciuitatis,non habet locū nisi in
patre offerēte,ꝛ filio nō auo,vel inter alios. Ita in proposito legi/
q timatio facta per statutū [q] ciuitatis,nō habet locū,nisi in ipsa ciui/
r tate legitimāte. Sed insurgit forte [r] dubium,ꝛ quotidianū tale.
Quidam sic legitimatus facit testamentū in ipsa ciuitate,vel ibidē
heres instituitur,ꝛ hereditatē adit, an tale testamētum valeat,vel
talis aditio porrigatur ad bona,que sunt in alia ciuitate?Et vide/
41 tur † ꝙ sic, per ea que dicta sunt in statuto disponēte circa solēni/
tatem.Preterea.ad idem de emanc.libe.l.j.nam emācipatio ibi fa/
cta. habet effectū in omni loco,vt s̄.dictum est in persona notarij.
Preterea sentētia lata per iudicē mandatur executioni per iudicē
alterius territorij in bonis etiā alibi positis,vt l.argentarium.in fi.
de iudi.ꝛ l.a diuo Pio.§.j.de re iud.ꝛ j.de iud.l.properandū.§.sin/
autem reus.ita hoc testamentū ꝙ est quasi sententia,vt ff.de testa.
l.j.porrigatur ad bona alibi posita.Sed contra videtur,ꝙ non
porrigatur,vt l.pupillo.de tut.ꝛ cura.dat.ab his, ꝛ de execu.tuto.
l.nō solū.§.ꝛ qui in testamēto.ꝛ ibi no.Preterea,simplex dispositio
non intelligitur nisi de bonis que sunt in territorio disponētis,vt
l.cum vnus.§.is qui.ff.de bo.aut.iudi.pos.Pro hoc in d.aut.quib.
mod.natu.effic.sui.§.filium.vbi legitimatio intelligitur fieri stricte.
Pro hoc videtur expressum extra,qui filij sint legi.c.per venerabi/
lem.vbi legitimatio facta ꝑ Papā non trahitur ad ea,que nō sunt
sue iurisdictionis,vt ad hereditatē,ꝛ ad alia tēporalia,que sunt in
territorio Imperat.vt ibi no.per gl.Gul.ꝛ doc.modernos.Ad
contraria respōdeo,nam aliud est in dispositione circa solennitatē
s actus,[s] quā circa legitimationē persone ad actū. Ratio, qꝛ facta
diuersitate locorū,diuersificatur ratio solēnitatis.Nam in militari
testamēto requirūtur pauciores testes,qꝛ per occupationē milita/
rem non possunt tot homines haberi, ideo ibi statutū est de pau/
ciori numero testiū. Potest etiā esse quod in vna ciuitate sunt ho/
mines magis legales quā in alia : ideo fiunt statuta diuersa. Ideo

ista ratio solēnitatis habet locū in testamēto forensis,sicut in ciue.
Ideo ius voluit. quod quantū ad solennitatē inspiciatur effectus
eius,ad omnē locū.Non enim per hoc alteri ciuitati preiudicatur,
cum ille actus vbiqȝ poterit celebrari,licet non cū illa solennitate.
Sed dispositio circa personā legitimandā ad actum faciendū non
est huius nature,ideo non possum legitimare, nisi quantū ad me/
ipsum disponentē pertinet, nec porrigitur extra meū territoriū,qꝛ
facerē alteri preiudiciū. Non ob.l.j.de emāci.libe.ꝛ ꝙ supradictum
est de notario, qꝛ ibi statutū non disponit directo circa actum,sed
circa solennitatē actus. Non enim statutū emācipat filiū,quia tūc
non porrigeretur ad forenses,sed pater filiū emācipat cum solēni/
tate statuti.Idē in notario,non enim adhibetur ipse ad disponen/
dum,sed ad solennizandū circa actum ab alio dispositum,vnde est
eadem ratio,que s̄.dicta est in solēnitate. Non ob.ꝙ s̄.dictū est de
sentētia,qꝛ ibi iudex disponit super iure iam fundato,ꝛ formato,ꝙ
ius respiciebat personā vbiqȝ.Ut puta condēnat aliquē occasione
precedētis obligationis, que ligat reū obligatū in omni loco, ideo
mandat executioni per aliū iudicē.Sed quādo ipse iudex de nouo
inducit ius faciēdo intra territoriū,tunc nō porrigitur extra terri/
42 torium, vt s̄.probatū est. † Sed posset dubitari de tali questio/
t ne, consuetudo est in Anglia, [t] quod primogenitus, succedit in
omnibus bonis. Modo quidam habens bona in Anglia, ꝛ in
Italia decessit, queritur quid iuris? Jacob.de Rauen.ꝛ Gul.de
Cu.tenent quod de bonis existentibus in Anglia iudicetur secun/
dum cōsuetudinē illius loci,de alijs que sunt in Italia, stetur iuri
cōmuni,vt diuidantur inter fratres per d.l.pupillo, de tut.ꝛ cura.
da.ab his.ꝛ quia certa forma est data in bonis ibi positis, vbique
nō extēdatur,vt j.de iure fis.l.certa forma ff.ad muni.l.cōstitutioni.
Idem tenet Cy.hic. Alij dicūt ꝙ debet inspici locus vbi est adita
hereditas,ꝛ sic vbi quasi cōtractus est celebratus,vt l.apud Jul.
in fi.ff.ex quib.cau.in pos.ea.sicut in cōtractibus inspicimus locum
contractus, vt l.si fundus.de euic.l.in stipulationibus.ff.de re.iu.
Mihi videtur, ꝙ verba statuti,seu cōsuetudinis sunt diligēter
intuenda. Aut enim disponunt circa rem,vt per hec verba:Bona
decedentiū veniāt in primogenitū,ꝛ tunc de omnibus bonis iudi/
cabo secūdum consuetudinē, ꝛ statutū vbi res sunt situate, qꝛ ius
afficit res ipsas, siue possideātur a ciue,siue ab aduena,vt l.rescri/
pto.in fin.de mune.ꝛ hono.ꝛ l.an in totū.de edifi.priua. Aut verba
statuti seu cōsuetudinis disponūt circa personā,vt per hec verba,
primogenitus succedat,ꝛ tunc, aut ille talis decedēs non erat de
Anglia, licet ibi haberet possessiones,ꝛ tunc tale statutū ad eum,
ꝛ eius filios nō porrigitur,qꝛ dispositio circa personas,non porri/
gitur ad forenses,vt dictū est s̄.in iij.q.in fi. Aut talis decedēs erat
Anglicus.ꝛ tūc filius primogenitus succederet in bonis,que sunt
in Anglia,ꝛ in alijs succederet de iure cōmuni, secundū ꝙ dicunt
dicti doc.qꝛ siue dicatur hoc esse statutū priuatiuū de filijs sequen/
tibus qꝛ est odiosum,nō porrigitur ad bona alibi posita,vt s̄.pro/
batum est in vj.q. Siue dicas statutū esse permissiuū tollendo ob/
staculum ne sequētes filij impediāt primogenitos,ꝛ idē vt s̄.dictū
est. Ad hoc vt inspiciatur,vtrū dispositio sit in rem vel personam,
43 facit ff.de cōtrahen.emp.l.fi.in fi.Nec placet illorū opi. † qui inspi/
ciunt locū aditionis hereditatis; qꝛ aditio nō potest se referre,nisi
inquantū est delata hereditas,vt l.antiqui.ff.si pars here.pe.l.si ex
asse.ꝛ l.si ex semisse.ff.de acqui.here.Sed nō est delata nisi predicto
modo,vbi nemo precedit,ꝛc. sed cōtractus se extēdunt quatenus
voluntas cōtrahentis fuit, que fuisse presumitur secundū consue/
tudinē loci vbi res agitur,vt s̄.dictū est:ergo,ꝛc. Octauo circa
statuta punitoria, hoc examinandum est per multas questiones:
44 Primo an expresse † possint porrigere suum effectū extra territo/
rium suum.Ad ꝙ dico,ꝙ aliquādo vterqȝ,scilicet delinquēs,ꝛ ille
* in quē delinquitur extra territorium * est forensis, tunc regula est
ꝙ statutū etiā si expresse caueatur in eo nō porrigitur ad eos, qui
* extra territorium * ꝛc. vt l.fi.ff.de iuris.om.iud.qꝛ statuta sunt ius
propriū ciuitatis,vt l.omnes populi.ff.de iusti.ꝛ iur. Ista regu/
u la fallit in ciuitatibus cōfederatis,ꝛ colligatis inuicē,vt si statuto [u]
perusij caueatur, ꝙ delinquens assisij possit puniri hic,vt no.ff.de
capti.ꝛ postli.reuer.l.non dubito.in fi. Idem puto,si ciuitas in cu/
ius territorio delinquitur, istud statutū facere cōsensisset,eadē ra/
tione aliquādo extra territorium huius ciuitatis forensis offendit
aliquē ciuē,ꝛ caueatur aliquo statuto, ꝙ forensis hic possit puniri,
an valeat? ꝛ videtur sic,qꝛ laicus offendēs clericū efficitur de foro
ecclesie,vt j.de episc.ꝛ cle.aut.item nulla cōmunitas.extra de foro
comp.c.cum sit.Preterea ratione loci,in quo delictum cōmittitur
45 quis efficitur † de illa iurisdictione,etiā si est forēsis.ff.de offi.presi.
l.iij.j.vbi de cri.agi opor.l.j.ꝛ in auth.qua in prouincia.Sed si deli/
quit in loco ciuitati subiecto,scilicet in persona ciuis sui, ergo,ꝛc.
sed illa nō faciūt, qꝛ in clerico offenso est ratio,qꝛ cōmittitur sacri/
legium,ꝙ est crimen ecclesiasticū : ideo pertinet ad ecclesiā, vt d.c.
cum sit.Et istud ꝙ dicit ratione loci,ꝛc.intelligo ratione rei immo/
x bilis, [x] vt territorij,nō rei mobilis,vel se mouētis. Dic ergo regu/
lariter

lariter, tale statutū non valet, qꝛ non potest disponere extra terri-
toriū suū, ⁊ in personis sibi non subditis. ¶ Fallit in capientibus ex
naufragio, qui possunt puniri a iudice persone offense, ⁊ sic cū tale
delictū pertineat ad personas eius iurisdictionis, poterit aduer-
sus tales delinquētes extra territoriū fieri statutum, vt ff. de incen.
rui. nau. l. ne quid. §. de his. vt ibi no. per gl. licet Cy. eam nō teneat
in d. aut. qua in prouincia. in iiij. q. ¶ Item fallit in ciuitatibus fe-
deratis, vt s. dixi. Itē fallit si iudex loci vbi ciuis meus offenditur
offensam nō vindicat (vt qꝛ non vult, vel qꝛ nō potest) tunc pote-
rit fieri statutum contra offendentē ciuem extra territoriū. ar. j. de
Iud. l. nullus. cum sua gl. ⁊ xxiij. q. ij. c. dominus noster. pro hoc in-
duco Inn. extra de fo. comp. c. postulasti. vbi tenet hoc statutū ex-
ʒ presse valere. Aliquādo ciuis delinquit extra territoriū [ʒ] ⁊ de tali
delicto extra cōmisso statutū expresse loquitur. Puto ꝙ tale statu-
tum valeat, scilicet qꝛ ratione originis pōt puniri de delicto vbicꝫ
cōmisso, vt l. j. j. vbi de crim. agi oppo. cum ergo tale delictum sit de
eius iurisdictione poterit de hoc facere statutū. pro hoc facit l. fin.
ff. de decre. ab ord. fac. Pro hoc optime facit de eunuchis. l. ij. ⁊ j. de
commer. ⁊ mer. l. mercatores. Sed iuxta predicta pōtest dubitari:
5 Pone ꝙ exercitus huius ciuitatis stat super [5] territorio alterius,
46 vnus forensis occidit ibi alium forensem, vtrum poterit puniri † a
potestate huius ciuitatis? ⁊ videtur ꝙ non etiā si expresse statuto
sit cautū, vt s. dictū est. contrariū obseruatur de cōsuetudine. Pro-
batur sic: territoriū dicitur a terrēdo, vt j. de verb. signi. l. pupillus.
§. territorium. sed donec exercitus huius ciuitatis est ibi. terret ⁊
coercet illū locū, merito delictū ibi cōmissum poterit puniri a po-
testate tanquam commissum in eius territorio. ita dicebat Mar. ⁊
Iac. But. Item quero, quid si in statuto hoc non caueat expresse,
47 sed simpliciter loquatur statutū, † vtrum porrigatur extra terri-
torium? Ad eius inuestigationē pono questionē antiquitus ta-
a ctam. Cauetur statuto ciuitatis Perusij, [a] ꝙ potestas de quolibet
homicidio possit inquirere, vel procedere per accusationē, vel in-
quisitionē. Alio statuto cauetur, quod pro homicidio imponatur
certa pena. Accidit, ꝙ quidā Perusinus occidit extra territoriū,
queritur vtrū potestas huius ciuitatis possit inquirere ⁊ punire
secundū formā statuti, an solū de iure cōmuni. Ista questio fuit fa-
cta per Odof. ⁊ determinauit, ꝙ non possit per inquisitionē proce-
di, nec delinquēs possit puniri secundū formā statuti, sed solum de
iure cōmuni. Cuius opi. ponit Alb. de Gan. in fine sui libelli. Po-
stea do. Cy. disputauit istam q. in ciuitate Senarū, ⁊ determinauit
contrariū tangēdo iura Odof. licet de eis nulla fiat mētio: idcirco
eius disputationē hic recito, multa inutilia reijciendo. Certū est ꝙ
de iure cōmuni potest delinquēs puniri in loco domicilij vel origi-
nis de delicto alibi cōmisso, vt j. vbi de cri. agi oppo. l. j. ff. de inter. ⁊
rele. l. relegatorū. §. sed ⁊ in eas. ⁊ §. si quis. ¶ Hoc premisso videa-
b mus vtrū possit procedi per viam accusationis tantū [b], scilicet de
iure cōmuni, an per viam inquisitionis de iure municipali? ⁊ vide-
tur ꝙ solum per accusationē, cum de iure cōmuni inquisitio fiat ad
vindictā publicā, vt in aut. de mād. prin. §. ꝙ si delinquētes. coll. iij.
⁊ ad delictū puniendū non occultandū. vt in aut. de armis. §. sanci-
mus. col. vj. sed iniuria nō videtur facta. nisi in eo loco, vbi quis de-
liquerit, nō in loco vnde oriundus est, vt ff. de iuris. om. iud. l. si quis
id quod. ⁊ l. si familia. ergo iudex originis nō poterit procedere, vel
inquirere. Preterea rectores ciuitatū dicuntur patres subiectorū,
vt d. §. sancimus. ⁊ in aut. vt iudices sine quoquo suffra. §. eos autē.
coll. ij. sed homo forēsis offensus extra territoriū, non est subiectus
illi iudici terre originis offendētis, ⁊ sic nō est ei tanquā pater, me-
rito de iniuria ei facta non potest procedere. ¶ Econtra, ꝙ possit
procedere, qꝛ de iure cōmuni habet iurisdictionē, vt s. dictū est, er-
go illa iurisdictione poterit vti. cum qualitate sibi addita per sta-
tutum, ꝙ procedat per inquisitionē, cum qualitas de facili adda-
tur, vt l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxa. preterea hoc probatur
ratione proprij interesse. Nam reipub. interest habere bonos sub-
ditos. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. j. §. fin. ⁊ in auth. vt iud. sine
quoquo suffra. §. cogitatio. sed homines boni efficiūtur, si eis pena
imponatur ex delicto. vt l. j. de iust. ⁊ iur. ibi non solū bonos ⁊c. ⁊ de
hoc quod expresse sit ratio publice disciplīne, vt l. licitatio. §. quod
illicite. ff. de pub. interest ergo sua punire subditos. ⁊ sic statutū ad
eos extēderetur. Preterea eadē ratio videtur, siue per accusatio-
nem, siue per inquisitionē procedatur. Inquisitio enim succedit loco
accusationis, vt ff. ad l. Aquil. l. illud. ergo ⁊c. Preterea pone quod
Titius extra territoriū incidit in l. si quis in hoc. j. de epi. ⁊ cle. cer-
tum est, ꝙ iudex ratione originis poterit inquirere, ergo idem in
proposito. Preterea statutū loquitur generaliter, ergo ⁊c. vt l. j. §.
generaliter. de le. prestan. propter que determinauit Cyn. ꝙ iudex
possit procedere per inquisitionē ⁊ denuntiationē, sicut per accu-
sationem, quod an sit verū, j. dicam. Super alio vero puncto, sci-
licet de cōdemnatione, videtur primo ꝙ debeat puniri secundum
legem loci, vbi delinquit, vt C. vbi sena. vel clar. l. j. Preterea cōtra-
ctus ⁊ delicta equiparantur, vt ff. de iud. l. tam ex contractibus. ⁊ l.
omnem. sed in contractibus inspicitur locus contractus, vt ff. de
euic. l. si fundus. ⁊ s. probatum est: ergo ⁊c. Preterea s. circa prin-
* cipium huius tractatus * dictum est debere inspici locum delicti,
ergo ⁊c. Pro hoc est casus extra de constit. c. vt animarū. §. j. lib. vj.
Ex aduerso quod possit puniri secūdum legem ciuitatis sue, pro-
batur sic lex ⁊ sententia equiparantur, vt ff. de manumi. l. seruus
hac. l. Sed suum subditum potest ligare sua sententia: ergo sta. l.
Preterea si aliquis delinquit in ecclesia quam constat non esse de
iurisdictione seculari, tamen poterit a iudice seculari sua lege pu-
niri, vt j. de adulter. auth. si quis. ⁊ j. l. j. Preterea hoc probatur ex-
presse j. de eun. l. ij. vbi subditus ligatur etiam extra territorium.
Ex quibus Cy. determinauit ciuem ex delicto in alia ciuitate com-
c misso posse in sua ciuitate puniri. secūdum legem sue ciuitatis. [c] Et
si dicatur quomodo porrigit suum effectum extra territorium?
(Respondet ipse) fateor quod extra territorium non potest indu-
cere nouam obligationis substantiam sed bene potest illi delicto,
quod est de iure communi, addere nouam qualitatem, que facilius
adijcitur, quam substantia, vt l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxal.
Non ob. c. vt animarum, quia illa decisio processit ex errore cano-
nistarum, vel speciale ibi in sententia excommunicationis. hic est
effectus suorum verborum. ⁊ predicta sunt sumpta ex verbis Pe.
48 ex repe. sua in l. extra territorium. ff. de iuri. om. iud. † Mihi autem
videtur verba statuti diligentius esse intuenda: aut enim expresse
disponit de eo quod ciuis facit etiam extra territoriū. ⁊ tunc con-
tra eū procedi poterit, ⁊ puniri. d. l. ij. de eunu. ⁊ s. pro. x. q. dixi. Aut
limitatiue loquitur de eo quod fit intra territorium. ⁊ tūc non ex-
tenditur ad ea, que fierent extra. l. si vero. §. de viro. ff. sol. mat. cum
simili. Aut statutum simpliciter loquitur. ⁊ ista est questio nostra,
⁊ de hoc casu dicam. Aut queritur de modo procedendi, ⁊ posset
procedi secundum statutum ciuitatis originis [d]: quia statuta, que
respiciunt processum seu litis ordinationem porriguntur ad om-
nem litē, que in ipsa ciuitate actitatur: posito quod sit de eo, quod
est extra ciuitatem actum, vt l. iij. §. fin. ff. de test. ⁊ l. ij. in si. quem ad.
test. aper. ⁊ l. cum clericis. in si. j. de epis. ⁊ cle. ita s. dictum est circa
contractus. Pro hoc. j. de cust. reo. l. j. in princ. Et sic in primo pun-
cto tene opi. Cyn. quod posset per inquisitionem procedi. ¶ Aut
queris de modo puniendi, ⁊ tunc puniatur vel de iure communi,
e vel secundā statutum loci, vbi deliquit, [e] qꝛ statuta que respiciunt
litis decisionē, non porriguntur ad ea, que extra territorium sunt
cōmissa, sed debet inspici locus, vbi res est situata, vt s. dictum est
tam circa contractus, quam circa delicta, ⁊ hic est casus in d. c. vt
animarum. §. j. facit de bo. auto. possi. l. cum vnus. §. j. ⁊ in hoc teneo
opi. Odo. ⁊ Albe. de Gan. ¶ Sit ergo cautus iudex quando for-
49 mat inquisitionē vt in cōclusione † inquisitionis dicat, super quib.
omnibus ⁊ singulis intendo procedere, ⁊ inquirere secūdum for-
mam statutorū huius ciuitatis, ⁊ culpabilem punire, ⁊ condēnare
secundum formam iuris, ⁊ sic in procedendo se refert ad statuta, in
50 condēnando ad ius cōmune. ¶ Ulti. quero [f] de effectu sententie
f punientis, vtrum extendat suum effectum extra territorium indi-
cantis. ⁊ omissis omnibus allegationibus, pono quod mihi vide-
tur distinguēdo super diuersis mēbris. Aliquando enim reperitur
pena que respicit personam, aliquando que respicit bona. Primo
casu. aut pena imposita respicit certi loci interdictū. ⁊ non porri-
gitur extra territoriū interdicti ex potestate sentētie. sed bene por-
rigitur ad quedam loca per consequentiā ⁊ iuris dispositionē, vt l.
relegatorū. §. j. ⁊ §. interdicere. ⁊ §. sequēti. de interdic. ⁊ releg. Aut
non respicit interdictū certi loci, sed certe artis. ⁊ tūc non porrigi-
tur extra territoriū. vt ff. de postulan. l. ex ea. Aliquando vero non
respicit principalem interdictionē loci nec artis, sed diminutionē
status, vt quando quis efficitur infamis, tunc dicitur status eius
minui, vel efficitur seruus pene, ⁊ tunc etiam dicitur status minui,
vt ff. de var. ⁊ extraordinarijs cognitio. l. cognitionū. §. estimatio. ⁊
§. fin. Et primo casu pena imposita hic habet effectū vbicꝫ, vt l. ex
causa. de postulan. vbi loquitur de infamia. Idem dico in his qui
efficiuntur serui pene per sententiā multo magis. nam in his con-
tingit diminutio status solum ex qualitate pene, vt d. l. qui vltimo.
de penis. ⁊ l. quidam. ⁊ j. de donationibus inter virū ⁊ vxorē. l. res.
ibi, ex pene qualitate. Si igitur ex genere pene, nō curo, vtrū talis
pena imponatur ex forma statuti vel ex iure cōmuni. facit ad hoc
ff. de his qui notantur infami. l. actus fustium. ⁊ quod ibi not. ⁊ per
hoc crederem quod illa mulier, que fuit hic cōdemnata ad ignem,
⁊ postea fuit recepta a familia. quod statim fuit effecta serua pe-
g ne, [g] etiam secundum iura hodierna, vt d. l. qui vltimo. ⁊ quod ibi
no. ⁊ de donationibus inter virum ⁊ vxorem. auth. sed hodie. Nam
post sententiā non debuit superuiuere, ⁊ ideo vbicunqꝫ sit, dico qꝺ
est serua pene, nec potest facere testamentū. nec contrahere, ⁊ simi-
lia facere. Et dico idē in excōmunicato, qꝛ vbiqꝫ dicitur excōmuni-
catus, vt iij. q. v. c. quisquis. Iste enim pene que respiciunt diminu-
tionē status insigunt in personā. ⁊ ipsam personā sequunt, sicut le-
pra leprosum, ⁊ facit ff. de pe. l. quis ergo casus. cum gl. si. pro socio.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

l.iij.in princ.τ quod in eis not. ❡Secundo casu quando pena re-
spicit bona,pone quidam est condemnatus in ciuitate in publica-
tione bonorum,habet quedam bona alibi,vtrum illa sint publica-
h ta.h Gul.de Cug.tangit hic, τ ff.de capitis diminutione.l.ij.τ te-
net quod quelibet ciuitas habeat bona in territorio suo sita, nam
dicta bona sunt quasi vacantia,vt j.de bonis vacan.l.j.τ repellun-
tur venientes ab intestato.τ ideo cum quelibet ciuitas reputetur
i fiscus i cuilibet accrescent illa bona prout sunt in territorio,argu.
ff.de vsufruc.accres.l.idem Neratius.ij.respon.Pro hoc j.de episc.
τ cle.l.si quis presbyter.vbi partem bonorū habet ecclesia,partem
curia,fiscus,vel patronus. Facit de cēsibus.l.forma.§.si vero quis
agrū.de tuto.τ cura.da.ab his.l.pupil.τ l.iurisperitos.§.cum ordi-
dus.de excu.tut.τ videtur casus de exa.tribu.l.fi.de bonis vacāti.
l.si quādo.ij.responso.secundū eum. Alij dicunt quod Nic.Mata.
in quadam sua disputatione dicit, aut iudex qui publicauit bona
habet iurisdictionē a lege cōmuni,τ imposuit penam secundū or-
dinem iuris cōmunis,aut vtrumqȝ scilicet iurisdictionē τ pene im-
k positionem k habet a lege municipali siue alterū tantum. Primo
casu talis pena extenditur ad patrimoniū vbiqȝ positū:sed incor-
poratio in possessionē fisci, fiet per illū officialē in cuius territorio
sunt sita bona,vt l.a diuo Pio.§.j.de re iudi.τ l.cū vnus.§.j.de bo.
aut.iud.pos.τ quod ibi no.τ d.l.si quando.τ l.fi.de bo.vac. A simili
sicut quādo plures sunt tutores eiusdē pupilli habētis patrimo-
nium in diuersis ciuitatibus seu prouinciis,vnus in vna prouincia
procurat quod restituantur bona que sunt in alia, vt l.tutores.§.
heres.de admi.tu. Ita hic plures officiales in diuersis prouinciis
representant vnū fiscum. In secūdo casu quando vtrūqȝ vel alterū
tantū procedit a lege municipali,tunc publicatio nō extēditur ad
bona que non sunt illi iurisdictioni subiecta, vt j.qui da.tut.pos.l.
neqȝ.cum si. Mihi in ista q.videtur dicendū quod ciuitas nō po-
l test sibi publicare bona l propter delicta de iure communi,vt C.de
bo.vac.l.j.τ ibi no. Item ciuitas de iure cōmuni non habet merum
imperium τ cognitionē istorū delictorū grauiorū,vt j.de defen.ci-
uit.l.defensores.la ij. Ille ergo ciuitates Italie que illā iurisdictio-
nem exercent,τ que bona sibi publicāt,hoc faciunt vel ex priuile-
m gio eis cōcesso m per principē,vel ex cōsuetudine antiqua que ha-
bet vim constituti priuilegij, vt l.j.§.ductus aque.de aqua quoti.τ
esti.τ l.j.in fi.de aqua plu.arc. Et ita dicit glo.in aut.de defen.ciui.§.
iusiurandū.in fi.ma.gl.τ sic ciuitates que sunt hodie cum camera
fiscali possunt dici procuratores fisci in rem suam in ipsa ciuitate.
Nam ad sui vtilitatem vtuntur iure fiscali ex cōcessione principis
51 tacita vel expressa,vt dictū est. ❡Hoc premisso in questione pre-
n cedenti n sic dico, Aut iurisdictiones sunt separate,sed bursa fisca-
lis est vna in effectu in vtroque loco,aut sunt separate iurisdictio-
nes τ separate burse fiscales. Primo casu,aut illa publicatio fit de
iure cōmuni τ bona vtriusqȝ loci erunt publicata,vt l.si quādo.de
bo.vac.τ fiet executio per officialē illius loci vbi sunt bona.vt s.di-
o ctū est.vnde dico si preses, qui est in Marchia Ancontana o pro
ecclesia Romana publicaret de iure cōmuni bona alicuius,quod
intelligerētur bona publicata que ille habet in ducatu, sed in illis
bonis fieret executio per procuratorē fisci, qui est in ducatu. Aut
publicatio fit secundū constitutionē vel leges speciales.τ tunc aut
ille leges speciales sunt in vtroqȝ loco vbi sunt omnia bona. Exē-
plum,plures iudices sunt deputati ab vno Rege per diuersa ter-
p ritoria regni p, vnus publicat secundū constitutionē regalē, τ tūc
omnia bona que sunt in regno,essent publicata eadē ratione τ per
easdē leges,aut dicte leges speciales nō sunt cōmunes ad vtrūqȝ
locum. Exemplū,in Marchia sunt quedā constitutiones,que non
sunt in ducatu,tūc talis publicatio nō extēditur ad bona que sunt
extra locū,ad quē se protendit cōstitutio vt l.extra ter itoriū.ff.de
iu.om.iu.τ c.vt animarū.de consti.lib.vj.τ j.qui da.tut.pos.l.neqȝ.τ
de tu.τ cura.da.ab his.l.j.in fi.τ l.pupillo cum si. ❡Secundo casu
quādo iurisdictiones sunt distincte τ burse fiscales distincte. Aut
publicatio nō fit de iure cōmuni,τ tūc nō extēdit ad alia bona.etiā
alibi sita,per dictas leges. Aut fit de iure cōmuni,τ tūc ad omnia
q bona etiam alibi posita extēditur,q tamē quelibet ciuitas habebit
bona in suo territorio sita, secūdum ꝙ dicebat Gul.de Cug.quod
probo, quelibet igit ciuitas dicit procurator fisci,vt s.ostēsum est.
Sed si procurator esset fisci,τ ad vtilitatē fiscalē τ ad eius officium
spectaret acceptatio τ incorporatio dictorū bonorū in fiscū, vt di-
ctum,est ergo nūc ad eum pertinet τ ad eius vtilitatē. Pro hoc est
casus in dicta lege fi.de autho.tut.τ extra de for.cōpe.c.postulasti.
Nec placet,vt distinguas an iudex habeat iurisdictionē a lege cōi
vel a lege municipali,quia non curo vnde iurisdictionē habeat,sed
hoc solū an pronūciet super eo ꝙ de iure cōi est dispositū,an vero
de nouo disponat:vt dixi s.in vij.q.ver.sed insurgit forte dubiū τc.

ADDITIONES.

❡Aduerte quod Bart.allegatur contrarius hic in hac l.j.sed in
quo arti.arguatur de contradictione,τ pro saluatione Bart.vide
concordantiam quam posui ad l.qui Rom.in §.fi.ff.de verb.oblig.

a P.PAV.P. ❡Cunctos populos. Istam legē τ eius materiā re-
petit d.Jo.Bap.Caccialupus.Et inter cetera multa ponit in ma-
teria vsurarum,an possint licite fieri τ ex aliqua causa permitti.
b ALEX.❡Sub imperio.Et an quomodo intelligatur,quod Im-
perator sit dominus mundi,vide Bartol.τ que ibi dixi post eum
in l.j.§.per hanc.ff.de rei vend.
c ALEX. ❡Relatiui. Nota de dictionē quis vel qui.adde Bald.
in l.precipimus.j.de appel.τ Bart.in d.l.ea tamen.τ vide Angel.
de Aret.in titu.de actio.§.omnium. ❡Adde Oldra.consi.cxxvij.
POMA. ❡De relatiuo quis vel qui, quomodo ponitur per
Barb.consi.xxviij.in ij.vol.
d ALEX. ❡Et tunc. In quo vide Innoc.in c.quod super his.de
voto.τ vide gloss.not.lxiij.dist.Adrianus.el ij.qui dicit quod Gal-
lia τ Hispania non subsunt Imperatori.
e ❡Verbum volo.De materia huius verbi volo,vide que no.Bal.
in auth.ei qui.j.de bo.auth.iud.possi.in q.an per hec verba volo te
ire in possessionem, interponatur primum decretum. Et de verbo
vellem, vide Bal.in l.in vendentis.de contrah.emp.post gl.τ vide
Bal.hic.Et de materia plene per Ant.in c.ex literis.de sponsalib.
POMA. ❡De verbo volo.quod sit introductorium iuris noui,
de quo sunt bone gloss.in cle.vnica.de offic.vica.τ in cle.vnica.de
rerum permuta.in fi.in versi.volumus. Pan.consi.j.ij.vol.τ glos.in
cle.fin.de rescri.qui idem dicit,in verbo statuimus.τ que ibi posui.
De isto verbo volo,vide aliquid per Feli.in c.humanum.distinc.j.
τ Bar.in c.nam concupiscentiam.de constit. Bald.in c.ad aures.
de rescrip.τ in c.sciscitatus.eod.titu.Pan.in c.sedes.τ ibi addita,τ
ibi Feli.eod.tit.τ etiam aliquid per Soci.consi.lxviij.τ seq.
* IOAN. FRAN. RV. ❡Adde quod communiter doct.te-
nent contra Bar.dum vult quod ista verba volo vel vellem relin-
quere Titio x.in vlt.voluntate inducant dispositionē,vt not.Jas.
f ALEX. ❡Dispositionem.Sed Angel.τ Imol.videntur tenere
contrarium in l.serui electione.hic alleg. ❡Adde quod hoc idem
referendo Bart.tenet Alex.consi.xv.vol.ij.
g ALEX. ❡Sunt prohibite. Vide Bald.in l.improbum.τ quod
ibi dixi j.de infa.τ Anton.in q.sua Altensis miles.in fi.remittit ad
Joan.And.in cle.j.de vsur.per Bal.in l.j.C.de vsur.rei iudi.gl.in l.
socium qui in eo.ff.pro so.τ quod no.Imo.in l.si insulā.§.vsuras.ff.
sol.mat.Utrum autē hodierna cābia sint licita.Bald.ꝙ sic in rub.
C.de cōsti.pecu.τ in l.ij.in prin.de vsur.rei iud.τ no.in c.in ciuitate.
de vsu.An autē statutū permittēs vsuras teneat,vide Bal.in aut.
sed omnino.in vj.ne vxor pro mari.τ in l.eos.§.super.C.de vsur.Et
an possim a te licite capere pretiū,vt pro te fideiubeā,τ non cōpu-
tetur in sortem. Dicit Bal.ꝙ sic,in l.antique.in prin.ad Velle. Et
quare vsure fuerint prohibite,vide Bal.in rub.j.de vsur.τ ibi mul-
tū in materia. Et ꝙ dixi an statutū valeat vide Bal.in l.ij.j.de vsu.
τ in l.cum allegas in fi.τ in aut.ad hec.eo.tit.τ Inno.in c.ꝙ pleriqȝ.
extra.de immun.eccle. Et ꝙ dixi, statutū etiā iuratū super vsuris
nō valere.tenuit Pau.de Leaza.τ Steph.τ Pet.de Anc.in cle.j.
de vsu.per illū tex.τ gl.ibi.τ est gl.in l.eos.§.j.in verbo.consuetudi-
nem.τ ibi Bal.de vsur.Fallit tamen in casu.l.fi.§.preterea.j.de iure
do.Bald.videtur approbare statutū volēs,ꝙ soluatur ad rationē
decem pro cētenario. Et etiā non valet statutū,ꝙ vsurarius possit
libere testari,secundū Bal.in l.consulta.C.de test.Sed quid de re-
ditu, qui percipitur ex pecunia montis in ciuitate Florentie, vel
Venetiarum,an talis reditus sit licitus.Vide per Cano.in c.in ci-
uitate.extra.de vsu.τ disputatū fuit, τ determinatū contrario mo-
do,per quosdā Theologos,quorū vnus fuit de ordine predicato-
rum,τ alius de ordine Eremitarū sancti Augustini,vt refertur per
scribētes in c.cōsuluit.de vsu.vbi per eximiū,τ famosum doctorem
Laurentium de Rodulphis de Florentia,licet meo iudicio hec
materia nō sit bene declarata.do.Pet.de Anch.tenuit illū reditū
licitū ita simpliciter,vt refert Imo.τ Rom.Pau.de Cast.in l.si tibi
decem.ff.de pac.dicunt,ꝙ si mercatores sua spōte posuerūt pecu-
nias,vt inde haberēt emolumentū,non est licitum,secus si coacte.
Et ita etiam determinat beatus Thomas de Aquino secūda se-
cunde q.xlj.ita tenet Sali.in auth.ad hec.j.de vsur.τ firmat Jaco.
Calde.in repetitio.c.nauigāti.de vsu.sed quid si emo a te annuum
reditum pro quinquaginta florenis in anno, pro precio floreno-
rum mille,quos tibi soluo,vtrū iste cōtractus sit licitus.Bal.in ti.
si de feud.vasal.ab aliquo fuerit interpel.dixit,ꝙ ibi est argu.ꝙ sic.
Alij,secundū eum, dicūt ꝙ iste cōtractus nō est sine scrupulo vsu-
rarum.τ de hoc dicit se alibi dixisse.Cui nūc addo ꝙ dicit,ꝙ appo-
sito pacto,ꝙ illa mille cōuerterent in emptionē prediorū,iste con-
tractus iustior esset,τ si vēditor nō vult emere,imputet sibi.τ cōsi-
dera super ista cautela,τ cogita, ne per istas cogitationes ledas
cōscientiā tuā secundū eum. Predictis addo Bal.in l.hac edicta-
li.§.is illud.j.de sec.nup.τ ibi etiā de reditu.τ Bal.hic.Et adde de
isto reditu, τ de pacto legis cōmissorie, τ similibus pulchras q.in
l.j.de pact.pig.vide que dixi in l.insulam.§.ij.ff.sol.mat. ❡Adde ꝙ
vsure sunt omnino prohibite, tenuit Angel.consil.ccxix.τ cclxxij.

domi

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

do. Arto. de Prato veteri inter consilia do. Alex. xlix. iiij. volu. vbi dicit q non valet statutu permittes vsuras, z q tpe beati Bernar nardini ipse obtinuit, q Judeis no poterat permitti, vt vsure extorquerentur a christianis, z ide tenet Pet. de anch. q dns tpalis no possit cu conscientia permittere Judeis fenerari in suo dominio, eius cosi. ccxliiij. Pau. de cas. consi. ccclxxx. consuluit simpliciter q possint dni tepo rales pmittere Judeis fenus exercere in terris suis. Ide consuluit Alex. equius, si tu dni habent licentiam a summo Pontifice, eius consi. cvij. ij. vol. An autem valeat statutu q pro iteresse creditoris, soluatur duo denarij pro libra, vide Bal. consi. clj. iij. lib. vnu tenuit Abb. consi. xxxix. q non vz statutum, qd mulieri soluto matrimonio debeatur alimeta, donec dos soluatur consuluit Pe. de anch. q testator non pot mandare heredibus, vt soluant dece pro centenario vxori sue, donec dos soluatur eius co si. xcij. Et an licitu sit dare pecunias ad honesta partem lucri, vide Rom. cosi. dxij. Abb. cosi. cxiiij. Et an si couenio si no solues mihi ad terminu, q possum pecunias accipere sub vsuris, si no soluis z illas accipio, an a te licite recipere possim, vide Ro. cosi. cj. Et an si correus pro correo soluit vsuras, possit illas petere. Abb. 2s. vij. ij. lib. Et an illud q sponte dat debitor creditori sit vsura, vide Ab. consi. lx. ij. lib. Quado autem annui reditus sint liciti, vide Ro. cosi. ccij. Old. consi. ccvij. Bal. consi. xvij. z cccxxxiiij. j. vol. z cos. cxviij. iij. vol. Quid autem de reditibus montis Florentini, z Venetiarum. Vide Pau. de Cast. consi. xix. Quid de cambijs, vide Roma. consi. ccxxxviij. vbi pulchre de materia vsurarum. Quid autem de eo, qui dat pecunias mercatori, cum hoc quod de damno no possit sentire nisi ad computum decem pro centenario, similiter nec de lucro, vide Abb. consi. lxxvij. j. lib.

h ALEX. ¶ Quedam est dementia. Dementia duplex, vide eunde Barto. in l. quod nerua. ff. depo.

i ALEX. ¶ Esse testes. An infamis possit esse testis? Adde q indistincte ad probandu ingratitudinem infamis, infamia facti non admittitur, c. j. quot sint necessa. ad proban. in vsib. feu. ibi, integre opinionis, quam ibi ad hoc Bal. no. Et ad hoc adde que habentur in l. iij. §. lege Julia. ff. de testi. ¶ Nota tamen fm Bal. in l. pen. C. de sent. que sine cer. quanti. q valet condemnatio, si est probatum per testes infames. Et vbi requiruntur testes omni exceptione maiores, infames infamia facti repelluntur, fm Bal. in l. optimam. in prin. de cotra. z com. sti. Et de infame, an possit esse testis, vide gl. z doct. in l. cum lege. ff. de testi. z ibi per Jmo. Adde tamen singulariter, quod vnus testis infamis infamia facti, z alter bone fame, plene probat, secundu Bal. in l. si quis ex argen. §. j. ff. de ede.

k ALEX. ¶ In maiori heresi. Qua pena puniatur heretici, z facit quod no. gl. z doc. in l. apud Jul. §. j. de leg. j. z in l. multu. ff. de verb. obliga. ¶ Adde dum hic dicitur, quod heretici duplici pena puniuntur, q sunt infames, z a Deo puniutur. Quod Bal. infert ad questione, quod si aliquis comisit incestu, vel adulteriu cum consanguinea vel nupta, z episcopus illu danauerit ad carceres perpetuos, quod nihilominus potestas poterit ipsum facere decapitare, q crime non bene punitu erat per ipsum, z cum Bal. transit Pau. de Cast. qui dicit videndu Ant. de But. in c. j. de offic. ordi. z quod Ang. alias Perusij cosuluit, cum quida homicida pecuniariter fuisset codemnatus in loco delicti, quod iudex domicilij potest illu capitaliter condenare. Pro quo facit quod consuluit Ro. consil. cccixxv. quod si Abb. monachum de crimine sufficieter non punit, quod Episcopus potest illu punire. An aute infamia priuet que a publicis officijs, vide Pau. de Cast. consi. cxcviij. z ccxxiij. Et qualiter probetur infamia, z an laicus admittatur ad accusandu clericu de infamia, vide Fede. consi. xxiiij. z scias quod testis deponens de infamia tenet reddere ratione dicti sui, non interrogatus. Ita Inno. in c. cum oporteat. de accu. z Abb. in c. causam. de testi.

l ¶ Et primo quero. Utrum statutum porrigatur ad non subditos intra territoriu, vide vltra Bart. hic Bald. in l. j. C. ne fil. pro pat. z Jac. de Bel. in l. j. C. de emanci. lib. Et in hac materia, quod statutum sit seruandum, an rei an actoris, vel loci in quo agitatur iudicium, z maxime in delegato, vide gl. xij. dist. illud, quam alleg. Bal. in rub. j. ne fil. pro patre quam omnino vide in hac materia, z gl. z Bal. in l. j. j. que sit longa consue. z facit text. z ibi Ang. in l. z si pretor. ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. z illam gloss. in d. c. illud. ibi sequitur. Archi. vide tamen Innoc. in c. fi. de fer. z in rubr. de consuetu. z ibi per doc. in c. quod clericis de foro competen. Quod facit etia, an iudex appellationis seruet statuta iudicis a quo, vt no. in predictis locis, z videtur text. z ibi no. in auth. vt cum de appel. cogno. circa princ. z dicemus in fi. huius co. per Innoc. in rubr. de consue. Bald. omnino. in l. aduersus. C. si aduer. rem iud. in margine, quid si statuto cauetur Bononie, quod nisi instrumentu fuerit positum in memorialibus, non probet. Titius existens Bononie promisit centum Seio se Mutine soluturum, nec in memorialib. fuit positum an Mutine ex tali instrumento possit probari. vide Pet. de Anch. in c. canonu statuta. iiij. in ver. sequitur alia questio.

P. PAV. P. ¶ Primo quero. Circa istam materiam adde, quod forenses venientes de nouo ad habitandum in aliquo loco, excusantur ab ignorantia statutorum. Uide Rom. consi. ccccxcj. Bart. in c. j. in j. no. extra de offi. leg. An autem, z quando statutum liget forenses, vide Alex. consi. xvj. j. vol. z cosi. xliij. in v. vol. Item quod forensis restituatur in integrum si ignorauit statuta, vide in repe. in ver. statuta. Item quod seruandum est statutum loci, in quo petuntur bona, z hereditas etiam si sit forensis ille qui petit, z quo ad bona alibi sita, vide Joan. de Ana. consi. iiij. visis statutis. in tertio dubio. Item quod si quis esset de aliquo loco, qui semel ciuitati fuerit subiectus, licet postea eximatur, tamen si postea veniat ad successionem in ipsa ciuitate, seruada sunt statuta ipsius ciuitatis, quib' semel fuit subiectus ille locus postea exeptus. Uide Barb. consi. iiij. j. vol. item adde quod mulier que origine est de aliqua ciuitate licet sit nupta extra, tamen seruabuntur in ea statuta ciuitatis. Uide Bart. in l. fi. §. idem rescripserunt. ff. ad muni. Sali. hic. Item quod non ligent forese m vide Paul. de Cast. cosi. xxxj. alias. xxxij. incip. circa primum in prima parte nouorum, z est. ccxxiiij. in antiquis etiam quod forensis veniat ad successionem, vbi est statutum. Aduerte tamen quod Pet. de Anch. in c. canonu statuta. de consti. quem alleg. Alex. pro se in d. consi. xliiij. Dicit tame contrarium, z attestatur quod est communis opinio contra Bart. hic z quod contra eum consuluit Bald. vt ibi per eum: ideo aduerte. Item quod sicut statuta non ligant forenses in preiudicialibus, eodem modo non gaudent eorum beneficio. Alex. consi. cj. vol. iij. z consi. xliiij. vol. v. ad fin. Pau. de Cast. in l. omnes populi. ad fin. ff. de iusti. z iure. cum alijs que addidi ad decisionem suam vt habes ad statuta. lxvj. statuto. criminalium, vbi habes per Soc. consi. ccxxxj. z ccliij. z cxlj. z Pau. de Cast. cosi. ccxlv. ad fi. z in l. ij. §. si in publico. ff. de noui ope. nunci. Item ad illud quod cosuluit Alex. cosil. xliiij. Uide latissime Barb. consi. lxxvj. vol. iij. Corn. consi. xciiij. vol. ij.

m P. PAV. P. ¶ Aut loquimur de statuto. Quod inspiciatur locus cotractus, etiam in his que spectant ad decisione, vide Com. consi. cxl. incip. Domini iudices. in j. dubio. z ibi etiam quatum ad iudicadum que sint probationes legitime ad aliquid probandum si in loco cotractus erat aliqua probatio legitima, z in aliquo alio loco non esset legitima, vide ibi per eum, z melius per moder. hic. Et cocord. per Alex. in l. ij. C. quemadmo. test. aper. Et quia Bar. hic obscure loquitur, vide eundem clarius in repeti. l. si quis. versi. sed quero quid in contracti. ibi idem tenent. ff. de leg. z clarius loquitur hic. Uide ad Bart. in l. si fundus. ff. de eui. Item quod scriptura, vel instrumentum factum in aliquo loco, etiam secundum priuilegia, z statuta illius loci vbique fidem faciat, vide Ja. in l. si non speciali. in ij. no. C. de test.

n POMA. ¶ Dicta l. si fundus. Uide Alex. consil. xxxvij. vol. ij. vbi ponit vnu dictu circa hoc vol. iij. vbi loquitur in ciuitate, z cap. vbi etia declarat qualiter intelligatur d. l. si fundus. z cosi. xxxvij. vol. v.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Dy. in l. contraxisse. No. tamen q, lz contrahens in loco ligetur statutis illius loci, vt hic: tu si ex illo statuto enormiter lederetur, z ipse illud statutu verisimiliter ignorauit, pot petere aduersus talem lesionem restitutionem in integrum ex clausula generali, si qua mihi iusta causa zc. dictu est singulare Jmo. in rub. de consuet. quod ibi sequitur Butr. z Innoc. Idem Butr. plenius in c. ij. de constit. z Aret. consi. xj. facit quod not. Cepol. cautel. ccxlv.

o ALEX. ¶ In dote. Nota speciale in dote quod facit in quo loco debeat solui gabella. De quo per Bal. in l. j. C. de contrah. empt.

p ¶ In locu certu. Adde nouiter, q statutum attedatur an loci destinate solutionis, an vero cotractus? Et vide de hoc late per do. Ma. Soc. in c. dilecti. de fo. compe. arti. iiij. princ. Et vide Alex. sequentem. Bart. hic in consi. xxx. z ibi concor. in ij. vol. J. T.

q P. PAV. P. ¶ Multe questiones. Uide Com. in consi. xxvj. incip. Cu statutu Padue sit. in pn. Uide late ad Bar. in d. l. exigere dote.

r ALEX. ¶ Terre viri. No. q seruat statutu viri, non vxoris. Bene facit l. fi. ff. vnde libe. q nota. de viro qui lucrat parte dimidia. z bene etia facit q no. in l. si a matre. C. de suis. z legi. alle. in l. heres per seruum. de acqui. hered. in penul. q. statuti Mediolanen. z quid in consuetudine, vide no. per Inn. in rub. extra de consuetu. ¶ Adde Bal. consi. ccccviij. j. vol. Sed quid si in loco originis mariti sit vnu statutum, aliud in loco domicilij, quod erit attendendu, vide Bal. consi. ccxxxix. j. lib. z consi. cccxxviij. in fi. iiij. vol. vbi voluit, quod si in loco originis sit statutum de dote lucranda, z in loco domicilij seruetur ius commune, quod illud seruari debeat. Idem voluit do. Alex. quod attendatur locus domicilij, eius consi. cj. iij. vol. Bart. vero fuit in opi. quod si Rheginus habitas Bononie vadit Rhegium ad contrahendum matrimoniu, quod attenditur locus originis, z contractus, z dicit quod hic est nouus casus, ad que doct. non aduertunt, quia ipsi loquuntur quando Rheginus habitans Florentie vadit Bononiam ad contrahendum matrimonium, q tunc bene attendit locus domicilij. Latius vide eius consi. iiij. lib.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

secundo.dicit ita tenuisse Abbatem antiquum in c.j.de sponsalib. z Guilelmum de monte Lauduno in Clementi.sepe.de ver.signi.

s POMA. Lece alia. Vide que posui in d.l.exigere,z vide Alex. consi.c.volumi.vj.vbi ponit,an d.l.exigere,habeat locum quando mulier ignorasset statutum domicilij viri,z de quo domicilio inrelligat,z qd si vir postea mutasset domicilij. z an videat renunciatij dicte.l.exigere.si meritus promisit restituere dotem in loco cõtractus.z vbi? loco?.n.z quid si mulier esset mortua non in domicilio viri,sed in ciuitate sua,vel alibi,z ad materiam talis statuti, vide aliquid per Alex.consi.clxvj.

t ALEX. Prescribant. Vide Pet.de anc.in c.canonum statuta. in ver.item quantum ad prescriptionem.de constitutio.er opposito quid in materia executionis sententie.Dic q̃ seruatur statutũ illius loci.non autem loci vbi fuit pronunciatum,fm Bal.in l.j.C. de exec.rei iud.Bal.hic. An autem statutũ volens,q̃ contrahentes soluant gabellam.liget forenses,Bal.q̃ sic.in l.j.ff.de contrah. emp.z de gabella vide Bal.in l.magis.ff.illud.ff.de rebus eorum. Adde Bal.consi.lxxij.vij.lib.

v P.PAV.P. Negligentia.Contra hoc videtur vigere illud quod vult.Com.consi.lxxv.incip.Titius lucrauit.vbi ille tutor cõmisit negligentiam in ciuitate Luce in administrando.z tamen non ex fori statutum Luce,q̃ testamentum erat factum Venetijs,vbi nõ erat tale statutum.z quod attendatur locus in quo est commissa negligentia,z quid si debitor erat forensis.quomodo possit gaudere beneficio talis statuti.z multa alia circa illud statutũ vide per Comen.late.consi.clxxvij.incipi.suppositum statutum per totum.

x ALEX. Judicij. Sed an iudex vbi habet ius cõe,z statutũ possit seruare q̃ vult,dixi incidẽter in l.si domum.ff.de furtis. p Bal. in auth.sed nouo iure.j.de ser.fug.Facit q̃ dixit Bald.in l.j.si aduer.delic.z in l.in eum.C.de fur.z si iurat seruare statuta,vide Bal. in l.non est nouum.ff.de leg.

y ALEX. Intpicimus locum contractus. Adde q̃ vltra ea que s.proxi.dicta sunt,Bal.in consil.in ver.de causis.dicit q̃ si quesito est de processu in causa appellationis per indices appellationis illud ius quod primus iudex debeat seruare.q? id quod debebat secundum iustitiã cause.z fori facere primus iudex,facere deberi per appellationis.q? ei succedit vt confirmato?,vel reforma to?,z ideo quod non est iniquum iudici.sed equum ex quo nõ gravat partem.z sic a non grauamine iniuste appellatur.in authẽ.vt cu de appel.cogn.in pri.saluo.q? ex nouis actis nouam põt ferre sũmã,z veterem etiã cuiusdibet.l.fin.ff.q̃ cum eo.z vide Petrũ de anch.in c.canonum statuta.in ver.item quantum ad ordinationẽ.

z POMA. Secundo quero. Vide Alexand.consi.lxxxvj.vol.iij. z Pan.in c.cum contingat.de foro compet.z non ab re Bellamera.decisiua.dec?.z opin. Bart.hic est communis,vt per Pan.in c.mi.in verbo.circa hoc quæritur.extra de foro compet.vide etiam Fel.in c.ij.in verbo.concluditur.extra de consti.

a P.PAV.P. Quid de delictis. Vide Felin.in c.cognoscentes.extra de constitu.z ibi generaliter an,z quando ignorantia statuti habeat excusationem.

* ALEX. Secundũ statuta.Quod statutũ seruetur in delictis, vide Bal.in l.j.ne nli.pro pat.qui querit, vtrum statutum dicens q̃ pater teneatur ex delicto filij.extendatur ad delictum commissum extra territorium.vbi refert Bar.in trac.repetsal.de materia ista vide per Joan.Calde.in repe.c.de ilijs in v.quæst.de raptor.

b ALEX. Jure communi.Et si statutum damnat factum alias damnatum a iure,z si imponat nouam penam, an liget probabiliter ignorantem. Certus videtur esse, z glossa.in d.c.vt animarum. de constitu.lio.v,quod non,sed Bart.z Lyn.vt refert Imol.in ca.j.de constitu.tenent contrarium per l.vulgar.§.si quis es.ff.de fur.z Joan.de Lig.concor.opi.vt valeat,si pena veniat imponenda ipso iure procedat.quod dicitur in d.ca.vt animarum,sed si veniat inferẽda per iudicem,tunc etiam poterit inferre talem penam ignorantiã ibi videbitur. Iram videtur esse iusta causa, vt possit eam imponere, ex quo delinquens attentat factum damnatum. Sed Imol.in d.c.in.se non firmat.Ego istis addo glosam c.a nobis. ei j.de sentẽ.ex comitiu. De hac materia, an ignorantia excuset etiam in pœnis statutorum.vide etiam per Petr.de Ancha.in d.c. canonum statuta.in ver.recitat vitr. Sed Joan.And.in addi.spe.in ti.de con.in.z Pet.de Anch.in d.c.canonum, tenẽt etiam isto casu idem, quod tenet glosa.in d.c.vt animarum.contra Bartol.hic,sed Pet.tenet opin.Bart.z Bald.hic,z de materia per Specu.in tit. de constit.z hic adde Bandmum in tract.de constit.in ij.questio. z in v.z vj. Lyn.in l.j.ff.ij.que sit longa consuet.z vide Joan.Cal. in repe.de ilijs.de rap.in v.q.

c P.PAV.P. Tantam moram traxit. Alias autem excusatur.vide Roma.comi.cccc.c.

d POMA. Inducor. Forensis ergo presumitur habere ignorantiam statutorum, z vide Alexan.consil.c.vol.iij.z quod trahens moram presumatur scire,&c. v.de do.Alexan.consi.cxj.vol.v.

* CLAVD. DE SEISS. Frumentum extra territorium. An autẽ tunc liceat portare farinã &c. vide Bar.in l.quesitũ.§.illud.de leg.iij.z ibi Alex.qui etiam ponit quasdã alias similes questiones.

e ALEX. Talem excusationem. Pro hoc facit,quod dixit Bal. in rubr.de consuetu.recti feu.quod non licet ignorare generales consuetudines,sicut nec generales leges.alleg.Jacob.de Bret.in hac questione an extraneus si faciat contra consuetudinem excusetur. Et vide per Innoc.in rub.de consue. An autem in iure admittatur ignorantia statutorum,dico quod in iure nouo admittitur. Casus est singularis in l.qui cum vno.§.fin.ff.de re mili.quod hic bene videtur sentire Bart.exp?esse Bal.in l.data opera.C.qui accu.z adde Bar.in l.quod Herua.ff.depositi.z quod supra dixi per Bal.not.in l.antepen.in fi.j.de leg.z in l.oẽs populi.ff.de iust.z iur.

f P.PAV.P. Aut non est ita generaliter. Istud habet locum in delictis ad penam euitandam, sed in contractibus secus, quia si forensis contrahit cum aliquo,ligatur statutõ loci contractus,nec potest propter ignorantiam se tueri. Vide Com.consi.xxvj.incip. Cum statutum Padue sit.

g ALEX. Quid in testamento. Et quod statutum seruetur in testamentis vide Joan.Andr.in tit.de instr.edi.§.compendiose.in ver.sed quid si de consuetudine,z Bald.contra Bart.in l.ius ciuile.j.de iusti.z iur.z quod not.do.Ant.in c.ij.de prob.z Ang.in l.qui testamento.ff.de test.Lud.z Bal.in l.si non speciali.C.de testa.

h POMA. Circa primum. Vide domi.Feli.in cap.ij.de proba.z Anch.in c.canonum statuta.de consti. Alexand.in l.si non speciali.C.de test.vbi ponit de his duabus questionibus.

i ALEX. Et temeraria. An valeat statutum quod possit quis testari coram duobus testibus per Barto.in l.si non speciali.C.de testa.z Imol.in l.testamenti.vide Petr.de Anch.in d.c.canonum statuta.in versi.sed iuxta predicta quero.de consti.Sed an valeat consuetudo quod filiusfamil.possit testari, Bald.not.quod sic.in auth.ingressi.in pri.§.de sacrosanc.eccl.Sed an monachus possit testari,vide Bartol.j.ea.l.z Bald.in versic,vlterius quero. Adde Oldr.consil.ccclviij.incip.presupposita consuetudine Parisiensi, vbi dicit. quod non valet testamentum, nec consuetudo, quod testari possit citra formam legalem. Idem videtur voluisse Bald. consil.clxiij.iij.lib.super quodam testamento facto in Damasco. Sed quid si sit statutum in ciuitate.quod nulla mulier de illa ciuitate possit testari, nisi seruata certa forma,z fuerit ibi nupta mulier alterius ciuitatis vbi viget aliud statutum, quod non debebit testari illa mulier,vide Bald.consi.cccclxxiij.ij.vol.

k P.PAV.P. Ego credo quod statutũ. Vide Bre.in l.iij.ff.de test.

l ALEX. Ignorante. Adde quod not.dixit Bald.in auth.sed omnino. Cane vtor? pro mari. quod priuilegium concessum loco, non se extendit ad eos qui non sunt sub protectione loci,z ideo incole qui non subeunt munera in loco, tanquam aduene, non gaudẽt priuilegio in ciuibus abdicatis,vel absentatis a loco, vide ibi. Ad q̃s facit q̃ no.Bal.in rub.C.si a non cõp.iud.z ibi an ciuis originarius.si alibi sibi constituat domicilũ, ligetur statuto originis.

m POMA. Diobtinebatur tert.an l.si mihi,z tibi.§.fin.ff.de leg.j.

* CLAVD. DE SEISS. Sentire Ly. Ista solutio est cõtra ea que not.per Dyn.z alios in l.si mihi z tibi.§.in legatis.de legat.j. vbi Alexand.facit mentionem de Barto.hic.

n ALEX. Rusticis. Adde Bal.in d.l.si non speciali.z ibi etiam an extẽdatur ad ciues extra locum suum testantes, z Bal.z Bar. in d.l.j.C.de testa.

o ALEX. Videt dicendum. Ad hoc vide not.per Bar.z doct. in l.qui a latronibus.ff.de testa.ibi.sed circa hoc dubitatur.&c.quid si statutum disponit quod filiusfa. possit facere testamentum an forensis poterit. Et de hac materia vide plene per do.Pet.de Anc. in c.canonum statuta.de constit.ver.venio ad tertium articulũ,vbi notabiliter distinguit in materia,z ibi etiam tangit quod si priuilegium est cõcessum patrie, vt valeat testamentũ cum duobus testibus,numquid proderit illud omnibus,an ciuibus tantũ. Vide ibi.

p P.PAV.P. Ibi testantibus. Vide Comen.consi.lxxv.vbi vult istud procedere, etiam si in loco vbi sunt bona, esset statutũ diuersum circa modũ administrandi.puta in tutore dato.vide per eum.

q POMA. Dubitatur. An statutũ posset legitimare sibi nõ subditum,vide Pan.consi.ij.in secundo dubio vol.ij.Roma.cclxxij.in ver.iij.prin.z vide que addidi ad Pan.in c.quod clericis.in versi.ij. ad precluctra.in additio.que incipit quid autem.z Anc.in c.canonũ statuta.a.ad ij.de consti.z Barb.in c.ecclesia sancte Marie.de cõsti. z ibi Fel.in versi.z adde etiam aliam rationẽ.z Bret.consi.lxij.vbi dicit quod etiam in concernentibus processum.forenses non gaudent beneficio statuti,z Alex.cõsi.xlvij.vol.v.vbi late sequit Bart.

r ALEX. Disponere. Per Bar.z doct.in l.j.§.ij.ff.de vẽtre inspi.

s ALEX. Si statutum disponit. Sequitur Petr.de Anch.in c. canonum statuta.in ver.ex quo infertur ad statutum,&c. inclusa in versi.quid econuerso,virum statutum possit inhabilitare,&c.in xj. questiõe in versi.sed circa personas.

CLAVD.

CLAV. DE SEISS. ¶ Statutum loci. An autem statutum liget statuentem, vide quod no. Bal. in auth. quibuscunq; ſ. titul. j. poſt Lyn. & idem in c. cum in iure. circa principi. de elect. Roman. conſi. cccclxiij. in fin.

t P. PAV. P. ¶ Ligent clericos. Et quando ſtatutum dicatur eſſe contra libertatem eccleſiaſticam, vel an valeat ſtatutum puniens illum qui mouet litem ſuper matrimonio contra aliquam ſi ſucumbat, vide Barba. conſi. xxxj. volum. iij. Item quod ſtatutum requirens ſolennitatem in actu, puta donationis, liget clericos acquirentes a laicis, vide Barb. conſi. lxv. volu. iij. in ij. dubio. etiam ſi ſit ad pias cauſas. An cõtrarium facit quod no. Aler. in l. illud. ſ. eo. ti. An autem epiſcopi vtantur eorum ſtatutis contra laicos, ſi ea contra ſe non admittant in ſua curia, vide qõ no. in ſtatu. rix. in terris autem iuris communis & ſi clericus conueniatur a laico in foro eccleſie, vti poſſit ſtatutis facientibus contra laicos. vide Paulum de eleaz. in vj. q. Et de ſtatuto, quod fiat cõpromiſſus inter affines, an concernat deciſiua litis an ordinatiua, vide Bal. in l. j. in fin. C. que ſit longa conſuetudo. Item quod ſtatutum, quod cauſa appellationis terminetur intra duos mẽſes, alias ſit appellatio deſerta, cõcernat ordinatiua litis, vide Peru. in c. ſi duobus. ſ. j. de appel. Et de ſtatuto compellente ad compromiſſum & concernat ordinatiua litis, vide Pau. de ca. conſi. xlv. ad fin. Et de ſtatuto requirente inſinuationẽ in donatione & cõprehendat forenſes, vide Bar. conſi. ij. vo. iij. Itẽ vide de materia q dicit do. Ant. de canario in ſuo tra. de inſinuatione in lxvj. q. z ſeq. an ſtatutum requirens inſinuationem liget eccleſias & perſonas eccleſiaſticas. Item vide Bald. in conſi. cc. vo. j. inci. ſtatuto cauetur q ſtatutum diſponens poſſe redimi per illos de parentela, non habet locum in feudalibus vel in emphyteuta eccleſiaſtico. Sed loquitur contra eccleſiam, non inter laicos. Et qõ quantum ad laicos habẽtes bona in emphyteuſim vel fundum ab eccleſia valeat, vide Dec. in c. que in eccleſiarum. in iij. no. de conſti. Item an leges generales laicorum ligent clericos & eccleſiaſticas perſonas, vide Alex. conſil. ix. vol. v. vide late Bart. in repeti. l. j. C. qui admit. cum multis ſeq. vbi ponit an illud quod diſponitur, ibi, q bonorum poſſeſſio agnoſci debeat intra certum tempus, & alia ibi dicta procedant in clericis. Item vide de materia Jo. de Ana. conſi. lvij. vbi dicit valere teſtamentum ad pias cauſas contra formam ſtatu. laicorum diſponẽ. non poſſe probari teſtamenta per teſtes. Item vide late in rub. extra de reb. eccle. non alie. in ij. & iij. dub. An ſtatutum prohibens alienationem in forenſes, liget clericos, & an dicatur contra libertatem eccleſiaſticam. Item quod ſtatuta laicorum non ligẽt clericos in minori, conſtitutos nec prime tonſure, vide Decium in c. eccleſia Sancte Marie. extra de conſtitu.

v POMA. ¶ Ligent clericos. Vide Barb. late in rub. de reb. eccl. non alie. & ſalua op. Bar. vt per Bar. conſi. liij. incip. preclare ſcripſit Pſalmiſta. ij. vol. vbi vide Panor. improbantem iſtud dictum Bar. in c. quod clericis. in j. nota. de foro comp.

r ALEX. ¶ Foro epiſcopali. Et hãc opi. q ſtatutũ laicorũ generaliter loquens, comprehendat clericos ſi ſit iuſtum, & honeſtum, videtur primo tenere do. Ant. in c. eccleſia ſancte Marie. de conſt. & in c. dilecti. de foro comp. poſtea tamen idem do. Ant. videtur tenere contrarium dum reprobat opi. Bar. hic & hec opi. videtur tenenda contra Bar. ſecundum Jmo. in d. c. eccleſia. & hoc in deciſo rijs, ſed in modo procedendi, tunc bene ligaret clericum agentem in foro ſeculari, vt per ea que ſtatim hic ſubdit Bart. & hanc opi. contra Bar. ſequitur Jo. de Lig. in d. c. eccleſia, reſpondendo ad iura Bart. vt ibi per eos. Quid autem in conſuetudine locorum do. Ant. in d. c. eccleſia, videtur tenere quod liget clericos, poſtea tamen ſentit contrarium, & bene, ſecundum doctores ibi, & hec omnia in rebus eccleſiarum, do. idem dicunt in d. c. eccleſia, niſi ſtatutum, vel conſuetudo, interueniſſet vinculum ante clericatum, tũc ligabit i patrimonialibus. Fortius dixit do. Anto. quod etiam ſi ſtatutum nõ interueniſſet vinculum ante clericatum ſi tamen ius, de quo queritur, eſt originatum principaliter a facto clerici & tunc etiam in deciſorijs ſeruabitur ſtatutum loci. ar. l. ſi fundus. ff. de eui. Sed contrarium in hoc vltimo credit ibi Jmo. contra do. Ant. per no. per do. Cal. in ſua queſtione que incipit, ſtatutum ciuitatis, vbi dicit, quod ſi ſtatutum eſt in loco qõ non poſſit probari contractus per teſtes, ſed per inſtrumentum, quod ſi clericus contrahit cum laico, & agatur contra eum in foro ſeculari quod poterit probari per duos teſtes, & vide Jo. And. in regula ſine culpa in mercurialibus, & latius per Jmo. in d. c. eccleſia. poſt do. Ant. Ex oppoſito Do. An. alle. contra Bar. caſum in c. ſi. de vita & honeſta. clerico. Et hanc materiam plene examinat in c. & clericis. de foro comp. & facit q no. Bar. in l. ſi qs ſub cõditiõe. de cõd. inſti. & cõtra Bar. etiã videtur tex. extra, vt lite pendẽ. c. eccleſia ſancte Marie, ibi erat ſtatutũ generale de non alienãdo rem litigioſam, nec tendebat contra libertatem eccleſie, imo erat iuri communi conforme, & tamen non extenditur ad eccleſias, & earum bona, vt ibi, etiam de ne facit tex. in d. c. eccleſia ſancte Marie. de conſti. ex quibus infertur ad id quod voluit Matthe. Matheſilanus in ſuis dictis, dicto vj. c. ꝛc. quod ſi extet ſtatutum dictans, quod cognati vſq; ad quartũ gradum excludant feminas, hoc ſtatutum non comprehendit clericos, vt eo vti poſſint. predicti doct. in c. eccleſia ſancte Marie. de conſtit. & in c. fi. de ſol. & valet q clerici non poſſunt vti ſtatutis laicorum etiam fauorabilibus, niſi ea ſpecialiter approbauerint. & hoc firmat Jo. de Imo. in d. c. eccleſia ſancte Marie. ſed vt ipſe refert do. Ant. ibi videtur velle contrarium, videlicet q clerici poſſint vti. Adde q no. doc. in c. j. de conſue. Pet. de Anch. in d. c. canonum ſtatuta. in d. c. dicit etiam valere ſtatutum concedens priori fraternitatis laicorum. quod poſſit petere, & diſtribuere legata ad pias cauſas. qz eſt in fauorem pie cauſe, quod concurrent cum epiſco. Sed ego reperio quod Bal. in auth. omnes pene grimi. C. comm. de ſucceſ. videtur tenere contrariũ. & vide quod no. Bar. in l. j. in vl. q. ſ. ti. j. de ſtatuto contra fauorem pie cauſe, Ant. de But. in c. q clericis. de fo. cõpe. in ſtatuto de ſucceſſione, tenet idẽ q includantur clerici ad eorũ fauorem, & Bal. hic & in l. de quibus. in xiij. q. ff. de legibus. ¶ Adde huic apoſtille Pau. de caſt. conſi. ccxvij. in fi. an ſtatuta generaliter loquẽtia cõprehendant clericos. per eundẽ cõſi. clxxxj. vbi ponit an valeat ſtatutũ q eccleſia, vel hoſpitale nõ poſſit inſtitui, & conſi. cccxxxvij. vbi ponit, an ſtatutum excludẽs feminas a ſucceſſione comprehendat moniales? De quo etiã per Pet. de Anc. cõſi. cvij. & Bal. cõſi. cccxxx. iij. vo. & per eundẽ, an valeat ſtatutũ editũ cõtra ingredientes monaſteria, eius cõſi. ccxvj. iij. vo. & per Ab. etiã an ſtatutũ de quo ſ. cõprehendat moniales, eius cõſi. cxj. ij. lib. An antẽ clericus litigans cũ laico poſſit cogi ad cõpromittẽdũ ex forma ſtatuti, vide Bal. conſi. clxj. iij. vo. Et an clericus quo ad litis ordinationẽ ſubijciat ſtatutis laicorũ, vide Ang. cõſ. cl. & ibi an valeat ſtatutũ q clerici agẽs nõ audiatur niſi ſatiſdet de parẽdo laico, & an valeat ſtatutũ Florentinũ q nulla perſona cuiuſcũq; gradꝰ exiſtat, audeat aliquas eccleſias in ciuitate, vel comitatu exiſtẽtes poſſeſſas per ſupra nominatas perſonas intrare, vel occupare, ſine licentia dominorum priorũ. vide Ang. cõſ. xxiij. vbi dicit tale ſtatutũ cõmendabile. Ab. tũ cõſi. lxxxiij. j. li. videt aliter ſentire. Et an poſſit per laicos fieri ſtatutũ, ppter q reditus ſui augeant, & eccleſie aliculus minuant, vt puta aliqua cõmunitas habet molẽdina, aliquis etiã prelatus habet ibidẽ molendina, cõmunitas facit ſtatutũ, p q reditus ſuorũ molendinorũ auget & illius epiſcopi minuit, vide per Pet. de Anch. qui cõſuluit in regno Angarie eius conſi. xxiij. & ſeq. & conſi. cluij. vbi cõtra cõmunitatẽ cõſuluit ipſe, & quã plures alij licet cõmunitas diceret id feciſſe, ne victualia exirẽt ciuitatẽ. Contrariũ, & pro cõmunitate cõſulunt Bal. inter eadẽ cõſilia, cõſi. xj. & vide per Bal. an ſtatutũ Lucanũ q phibet fieri alienationes niſi ſeruata certa forma, cõprehẽdat legata facta ad pias cauſas, eiꝰ cõſ. cccclxiij. j. vol. Et an ſtatutũ Brixie, quo diſponit q nullus audeat i vita, nec i morte facere aliquã alienationẽ, per quã dominiũ, vel poſſeſſio de bonis ſitis in diſtrictu Brixie, in aliquod collegiũ, vel aliquã perſonã, que nõ ſuſtineat onera cõmunis Brixie, an tale ſtatutũ cõprehendat eccleſias, vel pia loca, vide Bal. con. cccxxxj. iij. vo. Et an valeat ſtatutũ q alienatio nõ poſſit fieri in nõ ſubditos, tanquã libertatẽ, q quidẽ ſtatutũ eſt Mediolani, & plus dicit, ſiue ſit perſona eccleſiaſtica, ſiu e nõ. Bar. eius cõſi. xiij. j. vo. refert do. Lar. in c. perpendim, de ſent. excõ. referre q do. Fran. de Aliber. cõſuluit tale ſtatutũ valere, nec in eccleſia poſſe fieri aliquã alienationẽ, q domini reb. ſuis licite legẽ ponere poſſunt. Et ita dicit voluiſſe Bal. in c. que in eccleſiarũ. de cõſtit. refert etiã q do. Riccha. de Sali. tpe ſuo, & do. Jo. Archiepiſco. & do. tpalis Mediolani, cõuocato collegio doctorũ, & ſapiẽtib. ipſi⁹ domini diſputauit, & concluſit tale ſtatutũ valere, & idẽ cõſuluit dñs Signo. conſi. xix. & ipſe Lard. cõſuluit ſup ſtatuto Piſtorij diſponẽte, q donatio ſit ipſo iure nulla, niſi fuerit denũciata, q ſi facta ſit donatio clerico & laicũ q clericus denunciare teneat, & ipſe Bar. cõſuluit, q ſtante ſtatuto Bonoñ. q finita locatione intelligat reconductio facta, q tale ſtatutũ ligat perſonã eccleſiaſticã. Et an ſtatutũ, q nõ ſubeuntes munera in cõmuni, ſint incapaces ex teſtamẽto. cõprehẽdat eccleſiam, vide Pet. de Anch. cõſi. lx. Et an valeat ſtatutũ, q mulier nõ poſſit teſtari pro anima, niſi ad cõputũ decẽ pro centenario, vide Pet. de Anch. cõſ. xxiij. & p eundẽ. an teſtator legãdo fundũ eccleſie, cũ hoc q ſoluat collectas, poſſit eccleſiã grauare eiꝰ cõſ. ccxvij. & an ſtãte ſtatuto q res alienata poſſit relui ab illis de parẽtela, & eccleſia emerit vtile dñiũ alicuius rei emphiteutice, an illa res emphiteutica poterit reluj ab illis & parẽtela, vide Bal. cõ. cclxij. vol. & no. qz raro inuenies. Et ad materiã huiꝰ articuli. an ſtatuta laicorũ ligẽt clericos, vide Alex. cõſ. ccxxj. j. vo. Et an ſtatutũ diſponens q de emptiõe ſoluat gabella, habeat locũ ſi emat ab eccleſia, vide Bal. cõſ. xxxj. iij. vo. & qualiter itelligatur ſtatutũ, q tale ius reddatur clericis i foro ſeculari. q laicis in foro eccleſiaſtico, vide eundẽ Bal. cõſ. xiij. j. vo. Et an ſtatutũ Perufinũ dictãs, q null⁹ nat⁹ de

ple militari audeat per se vel p aliū recipere aliquā actionē cessio nis quocunq; titulo inter viuos realē, vel personalem contra aliquam popularem personam, z si aliter factum fuerit, talis cessio non valeat, z cedens puniatur, an cōprehendat ecclesias, scilicet, vt illa nō possit cedere vigore dicti statuti. Fede. tenuit quod sic, eius consi. lxxxv. quod vide. Et an valeat statutum laicorum disponens, quod de omnibus bonis transferendis quocunque titulo, siue inter viuos, siue inter vltimas voluntates, etiam si sint hospitalia teneantur soluere duos denarios pro libra pro reparatione alicuius pū loci, vide Ab. consi. xx vj. j. lib. tenentem quod non. Et an feuda ecclesiastica regulentur secundum consuetudines feudorum, vide Pet. de Anc. consi. clxviij. z inquantum Alex. in ſi. tenet, quod statutum disponens quod mulier non possit testari sine consensu duorum propinquorum, quod hoc statutum non arctat, cum vult testari ad pias causas.

* CLAVD. DE SEISS. Ff. De postul. Contra istam opi. cōsuluit Alex. consi. ccxj. in j. dub. in ij. vol. z latius in consi. seq. Vide tū plene Fely. in c. que in ecclesiarū. per totum de constit. Barb. consi. xviij. in ij. vol. Roma. consi. viij.

f ALEX. Offeratur, libellus. Vide hanc questionē late per do. Petr. de ancha. in c. canonū statuta. in versi. etiā querit Bal. si statuto cauetur, zc. z ibi ponit multas pulchras quest. in materia.

3 P. PAV. P. Tale statutum. Circa istam materiam, adde an valeat consuetudo, quod clerici non succedant. Pan. consil. clxj. Item quod non valeat statutum quod non possit fieri alienatio in clericum, vide Pan. consi. clxxxj. z que habes in Berta. in verbo, statuta. de contractibus. Quod autem lex vel statutum disponens bona alicuius debere peruenire in aliquem, valeat, z sortiatur effectum. Ad hoc etiam ne ad pias causas relinqui possit, vide Pan. consi. lxiij. z ideo si litigetur super re ecclesiastica in foro seculari debent seruari statuta ecclesiastica, vide Com. con. lxxiij. Item quod statutum laicorum possit denegare clericis sua priuilegia consi. cccl xxxij. Bar. in repe. l. cum acutissimi. C. de fideic. Feli. in c. ecclesia sancte Marie, versi. v. declaro, extra de consti. in vij. questio. Ideo statutum Pap. denegat clericis priuilegia statuto rum Papien. nisi ipsi eis vtantur in sua curia. vide in statu. xix. z quod id facere possint, vide Jas. in l. de quibus. ff. de leg. Areti. in l. ij. ff. de acqui. here.

a ALEX. Exempla. Imo, z do. Anc. in c. ecclesia sancte Marie, de constitu. dicit quod si statutum vult quod testamētum debeat firmari, vel fieri, cum certa solennitate vltra ius commune, aliter non valeat, quod si clericus tenetur seruare dictam solennitatem secus tamen putat si testamentum fieret a laico, licet relinquat clerico, q; tūc actus sit principaliter a laico, qui est subiectus statuto. secus tamen dicit secundum Bar. hic. si testamētum, in quo fieret relictum ad pias causas, q; z ad talia non extenditur statutum. Facit quod habetur in c. cum tibi. extra de test. secundū eum. Et de ista materia vide latius per Imo. in c. quod clericis. de foro compe. z vide Bal. in l. omni innouatione. ſ. ti. j. z Pet. de anc. late in d. c. canonum statuta. z no. Bal. in auth. cassa. ſ. tit. j. vbi omnino vide. Adde etiam quod statutum laicorum non extendit se ad actum pium, seu ecclesiasticum, secundum Bal. in l. generali. in ſi. ſ. tit. j. Adde tū secundū Bal. in l. ſi quis. in ſi. de epis. z cleri. quod licet statutū nō possit auferre alteri ius cōmune, tū per statutū laicorum potest auferri protectio concessa per statutum. Item auferri priuilegiū. quod no. z adde quod dicit Jo. And. in c. ſi. de immu. eccle. li. vj. quod non obstante statuto, quod immobilia non possint alienari in forenses, seu in non suppositos iurisdictioni, potest talia bona donari ecclesie, q; statutū inferioris nō pōt tollere priuilegium indultum ecclesie, per principē. Hanc opi. tenet Bal. in d. l. generali. ſ. ti. j. z expresse sequit Ab. Sicu. in c. relatū. de testa. Quærit etiā Abb. in d. c. relatū. statuto cauet, q; mulier nō possit testari, vel donare, sine cōsensu duorū primorū, tenet. Ab, q; nō requirit talis cōsensus ad pias causas, p illū ter. vbi tollit solennitas iuris ciuilis. loēs populi. Ad hoc etiā adducit illud dictum Joā. Em. in d. c. ſi. no. p Bal. in aut. cassa. z adde predict. ter. not. i c. iin. z q; ibi no. Ab. post alios de reb. eccle. non alie. z in materia vide Bal. in l. ſ. ſ. de contrahen. emp. vbi etiam querit, an statutum liget clericos ad solutionem gabelle. Et nota tamen q; licet minor, vel prodigus, habēs curatorē, possit ingredi religionem absq; authoritate curatoris, z bona in monasterium transferre, tū dicit, q; in aliā piā cām sine debitis solennitatib. nō posset. l. si quis rem. ſ. voto. ff. de pollici. Ita dicit Joā. And. in c. in presentia. de proba. z z ibi sequitur d. Ant. Et an statutū loquēs q; detrahi possit de legatis certa portio, liget ecclesiā, vide Bal. in l. z i legatis. ſ. ad leg. Falc. Quid si statuta laicorū sint cōfirmata per sedem apostolicā, vide Bal. in l. omnes populi. ff. de iusti. z iure. Adde q; Ab. cōsi. lij. li. ij. dicit, q; dubitat de dictis Bar. hic, ibi, do. etiam. Et an statutū disponēs q; mulier nō possit testari, nisi certa forma seruata, an habeat locū, cū testat ad pias causas, vide Bal. cō. cclix. ij. libz.

b POMA. Fraudibus. Vide Alexan. consi. cv. in iiij. volu. Pan. de La. in auth. causa que. ſ. ti. ij. Pano. cōsi. cccxxxij. z vo. j. consi. lij. eo. vol. Feli. in c. ecclesia sancte Marie, de consti. vbi tangit de superioribus verbis Bart. z in c. ad nostram. ver. no. primo. de probat. Barba. cōsi. xiij. i ij. vol. z cōsi. liij. z xix. vol. ij. z cōsi. lviij. z xij. vol. iij. z Imo. consi. cxij. z Alex. consi. cxj. vol. ij. Anch. in c. canonum statuta. de consti. z vnum verbum eius etiam in c. possessor. de re iudic. z quatuor seq. Pano. in d. c. ecclesia sancte Marie in iij. not. z barb. consi. xij. vol. j. z aliquid etiam consi. iiij. z seq. volu. j. z in d. c. ecclesia sancte Marie. post Bal. ibi z Alex. consi. ccxj. vo. ij. z Are. lxix. z soci. lv. z ccxxx. in ij. dub.

c P. PAV. P. Comprehendit etiam cinem. idem hoc tenet Sali. hic z consi. xxxix. inci. in proposita questiōe nobilis z excelsi viri. Et Are. consi. lxxiij. Alex. late consi. xli. vol. v. vide etiā Are. consi. iiij. declarani quomodo intelligatur Bar. in hoc z preceden. membro.

* CLAVD. DE SEISS. Ciuitatis. Sequitur Ro. consi. xxxiij. in j. dub. z ibi etiam in seq. dub. tradit an trahatur ad bona in alio territorio sita. z quid si mutauit domicilium.

d ALEX. Ubicunq; sint bona. Illud intelligit verum Petr. de Anch. in c. canonum statuta. quando contraherent cum viro eiusdem territorij, non seruata solennitate statuti: secus si cum forensi existente extra territorium, qui non obligatur statuto. Et ita dixit determinasse disputando dominum Zacha. Teruisanum eius cōpatrem, ibi vide. Adde vt Bart. sequamur in hoc articulo non Alex. z primo quando statuta sunt prohibitiua, ratione solennitatis, Ang. consi. cc. super statuto Lucano, quo disponitur, q; instrumenta non producantur in curia, nisi seruata certa solennitate, an illa confecta in alio loco habeant robur in dicta curia: Bal. consi. cccxxij. iij. lib. super statuto Parme, quo disponitur, quod instrumēta confecta etiam per certum spatium extra Parmam, non valeāt nisi sint duo notarij. Quero cum statutum est prohibitiuum in rē, adde Bal. consi. cxl. inci. statutum. ij. lib. vbi consilium super statuto Eugubij, quo cauetur quod nullus possit testari, nisi saluo iure communitatis. z quidam Eugubinus Fani erat testatus, dixi ligari statuto, quia prohibitio est in rē. Quo vero ad statutum quod prohibet vxori legari, an sit fauorabile, vel odiosum: Ro. consuluit pro opin. Bart. eius consi. xxxix. super statuto Regio prohibente legari vxori, quod si vir legat vxori licet alibi testetur, z alibi sint bona, tamen non debetur legatum. Bald. autem hic z consil. cccxx. lib. j. tenet contrarium. quo vero ad statutum exclusiuum feminarum, an trahatur ad bona alibi sita, vide Bald. consi. ccxv. iij. lib. Pau. de Cast. consi. cc xxxiiij. z consi. allegato. cccxx. z consi. cccxxvj. lib. iij.

e ALEX. Extra territorium. Vide Pet. de Anch. in c. canonum statuta. in ver. venio ad aliud membrum. iuncto ver. sed circa personas.

* CLAV. DE SEISS. Statuentium. Quid autem de statuto disponente q; mulier non obligetur ex contractu, nisi ex consensu propinquorum, an extra territorium requiratur talis solēnitas Are. consi. liiij. determinat quod sic, per id quod dicit Bart. hic. z idem tenet in consi. lxxv.

f ALEX. Filia femina. Vide Bal. in l. ſi. ſ. de in ius voc. z in l. certum. ſ. vnde cogna. Et dicit Bal. in l. inter filios. C. fami. erci. q; illud statutum dicitur esse contra ius, z naturalem equitatem, per illum text. z vide Bal. in l. ij. C. de his qui ad liber. perue. non pos. z l. sancimus. C. de app. z ibi an valeat statutum, vide hic, z hoc etiam ponit, an sit odiosum.

g P. PAV. P. Non succedat. Vide late Alex. consi. xvj. vbi, etiā ponit an mobilia z actiones censeantur esse illius territorij, in quo reperiuntur res vel debitores. Et de hoc dicto Bar. vide eundem consilio. cxxviij.

h POMA. Non porrigitur. Idem tenet Alexand. in consilio suo xvj. incipien. viso titulo questionis premisse. in j. volum. z in l. ij. ad finem. ſ. de in ius vocand. z in consil. cxxviij. eod. volum. j. z consil. vij. in ij. volum. Angel. consi. ccx. z ad hec vide, que not. Barto. in l. iij. ſ. de nupt. vide etiam Joann. de Ana. consi. lxix. z consil. lxxxix. z consil. xxvij. Barba. consil. xiij. volumine j. z consil. xiij. volumine j. z consilio. xvj. z consi. xxiij. omnia. in j. volumine z consi. xxxvij. volu. ij. z quasi per totum consilium. z do. Auto. de Butr. consil. xxvj. z Roman. consil. cxxix. z Ana. lxix. z lxxxix. z Ancha. in c. canonum statuta. ad ſi. de constitu. z Alex. consi. cxxviij. vol. j. z Capram. xlij. z pulchre Aret. xcij. consi. z in consi. clxij. z Jason. in l. ſ. ſ. de succes. edi. z Alexand. consil. vij. volum. ij. vbi ponit, quod tale statutum non excludit filias a legitima zc. z cxv. cod. volum. vbi loquitur in statuto excludente matrem a successione filij, iure statuti: z do. Lardi. z Feli. in cap. postulasti. in ver. cum dicunt. de foro compe. z vide etiam Barba. consi. cclxv. in j. part. vbi ponit, an statutum quo disponitur, q; mater transiens ad secunda vota, non succedat aliquo mō filio, intelligat ēt de transacto, an trahat ad bona alibi sita. in eo ver. in verbo, z odiosum. Et quod talia statuta, licet valeāt, sunt

odiosa

odiosa, vult etiam Soci. consi. lxxxviij. & Barb. cxxviij. in ij. dub. volumi. iij. vbi similiter. Bart. hic & Baldus vbi videtur declarare, & consi. clxxix. in v. parte.

i ALEX. ¶ Effectus notarius. Et vide q no. Bal. in l. repetita. C. de epis. & cler. & ibi etiam an possit prorogari iurisdictio notarij. de quo etiam dixi in l. j. post Barto. ff. de iudic. per Bul. in l. si aliter, de adop.

k ALEX. ¶ Voluntariam. Et sic consuetudo dat fidem scripture huius contractus. Dicit Bald. quod extenditur vbiqz. Ita dicit in l. exceptione. C. de proba. contrarium videtur velle in rubric. C. de fide instrumen. in versi. vj. supplementum. &c. vide tamen ipsum in versic. incip. septimum supplementum & vlti. vbi alleg. c. cum dilectus. de fide instrumen. vbi videtur calus. & ibi etiam subdit not. Bald. q si Grecus legat omnes libros Platonis, intelligitur de his qui apud Grecos intelliguntur Platonis. licet apud latinos non censeantur Platonis. & ibi etiam vide vbi declarat. & vide de hac materia Pe. de anch. in c. canonum statuta. in verb. venio ad tertium articu. de constitu.

l ALEX. ¶ A lege municipali. Et an ratione rerum, que in territorio alicuius possidetur a forensibus, possit aliquid contra eos statui, vide Pe. de anch. in c. canonum statuta. de consti. in ver. expresse tamen.

m P. PAV. P. ¶ Quod sufficiant quatuor. Vide Alexand. consi. cxxviij. in j. volumi.

* ALEX. ¶ Extra territorium. Vide Bal. in l. in hac. & in l. data. j. de dona. & q not. idem Bald. in l. si non speciali. C. de testa. & q no. Jac. de Belui. in l. j. de emancip. liberor.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Magis ad solemnitatem. De hac quest. adde Bar. in l. nec ei. §. j. ff. de adop. & in l. j. ff. de offi. procur. Cesar. & Alex. consi. cxxxvj. vol.

n ALEX. ¶ Jac. de Rauen. Nota secundum istam opinionem casum in quo quis potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus. Alius est casus in l. si arrogator. de adopt. & in l. prima. C. de secundis nuptijs. alius etiam nota. per doctor. in l. si quis. ff. de vulg. & pupillari. alius in eo qui ingreditur monasterium, qui si solam medietatem bonorum testatus sit, decederet pro parte intestatus, secundum Baldum in authent. si qua mulier. Idem ad pias causas, secundum Bart. in l. j. in v. q. princ. j. tit. j. adde in materia spec. in titul. de senten. §. qualiter. versic. debet. & verisimiliter Pet. de Ancha. in c. canonum statuta. de constit. in versi. viterius circa ista statuta. ¶ Adde quod opin. Jacob. de Rauen. sequitur Bald. consi. ccxv. lib. iij.

o ALEX. ¶ Mihi placet. Adde not. per Barto. in l. si non specialiter, maxime in versic. item not. j. de testa.

P. PAV. P. ¶ Idem tenet Lomen. consi. lxxv. incip. Titius Lucanus. vbi vult istud pro cedere etiam si in loco vbi sunt bona, esset statutum diuersum in modo administrando, puta in tutore, vt per eum. Item quod attendatur instrumentum loci in quo est maior pars bonorum etiam quo ad bona alibi sita, vide Joan. de Ana. consi. xij. incip. visis statutis. in ij. dubio. Item quod non seruetur statutū loci vbi petuntur bona quo ad forensem, vide §. in ij. charta ad Bartol. Vide de ista questione late Jaso. hic, & vltra hic addita per eum vide aliqua addita per eundem in l. si arrogator. ff. de adop. late. Postea tangit alium solemnem articulum, quid si aliquis haberet duo domicilia, vnum scilicet originis in quo extaret statutum, quod maritus non posset relinquere vxori, & econtra, & in isto domicilio haberet quam plura bona, haberet etiam in alio domicilium habitationis, & ibidem alia bona, faceretqz testamentum in loco habitationis, vbi non vigeret tale statutum, & relinqueret aliqua bona vxori, que bona veniant in tali relicto, vt ibi per eum.

* ALEX. ¶ Filiusfamil. An valeat statutum q filiusfamil. possit testari, vide Bal. in authen. ingressi. in prin. & in ver. viterius quero. & adde etiam Bal. in auth. defuncto. ad fi. j. ad Tertul. & Bar. in l. si queramus. ff. de testa.

p P. PAV. P. ¶ Queritur an talis persona. Contra hoc facit c. cum olim. & ibi Jan. in j. notab. extra de cleri. coniug. vide Aret. consil. liij. & consi. lxvij.

q ALEX. ¶ Per statutum. Vide hic plene Bald. in rub. & quod post eum dico.

r AND. BARB. ¶ Sed insurgit forte. Et inquantum Bart. allegat §. territorium. videtur quod contradicat illi. §. quia dicit, iudex illius loci cuius est territorij, habet ius terrendi, & non alius. Item, qz dicit, quod in territorio hostium debet seruari ius commune. l. qui a latrombus. in prin. ff. de testa.

s ALEX. ¶ Solemnitatem actus. Vide Bald. in l. & si contra. j. de nu. Et not. quia ratio hec potest esse, cum in hereditatibus debeamus stare iuri ciuili quod spectat ad imperatorem, non ad Papam, & sic illa legitimatio quo ad quedam tenebat & quo ad quedam non, quod not. Item ad hoc facit quod not. Bartol. in l. qua in prouincia. ff. de rit. nup. & Bald. in j. constit. C. & in terminis consuluit Bald. & Angel. & domi. Pet. collegium Paduanum tenuerunt. & de Ro. & adde quod not. Bart. in auth. ex complexu. in fi. §. de incep. nup. adde Bald. in l. eam quam. C. de fideicom.

t ALEX. ¶ In Anglia. Petr. de Ancha. in c. canonum statuta. in xij. principali. in versic. quero iuxta predicta, de questione tali caueretur statuto Tuderti, &c. dicit quod Bald. in consi. incip. In nomine. Punctus talis cōsuluit, quod non, adhibita distinctione, an in personam, an in rem seruentur statuta loci, quo ad bona ibi sita, & ita dicitur communiter teneri. & ita tenet: nunquam tamen inuenire potui suum consi. Ex opposito etiam vide quod not. Bartol. in vj. q. princip. & ibidem sequitur Bald. & Flor. hic: sed vide etiam vltra Flor. quid consulendo tenuerit Joā. Cal. in consi. posito sub rubri. de testa. in consil. xxxiij. ¶ Adde quod Pau. de Cast. videtur transire cum opi. Bar. consi. xxiij. de qua questione, vide etiam Pet. de Anch. consi. clxij. vbi dicit, quod stante consuetudine gallicana, quod omnia bona sint communia inter virum, & vxorem, & altero decedente superstes succedat in omnibus bonis, quod superstes non succederet in bonis alibi sitis, & si testator voluerit, sa peruinientem succedere, quia testator falsa causa ductus videtur ad sic disponendum, putans bona alibi sita comprehendi vigore consuetudinis, latius ibi vide.

* IOAN. FRAN. RVE. ADDE Lom. consi. lxxxvj. in iij. vol. POMA. ¶ De tali questione consuetudo est in Anglia. in qua questione vide Alex. consi. xvj. vol. j. & aliquid per Pan. consi. lxxij. in princ. j. vol. & ad istam etiam questionem ad materiam per Feli. in c. ecclesia sancte Marie. quest. xv. de constit. & in c. auditis. versi. consuetudo. de presbyteris. & aliquid per Barb. consi. iij. & consi. xiij. in j. vol. Card. Flor. in consi. ij. & Pan. in c. quod clericis. in ver. ad predicta. de foro competen. & que ibi addidi. & Ancha. in c. canonum statuta. de constit. & Alex. consi. cxxviij. vol. j. & Soci. ccccij. & Alex. xliij. vol. v. & Car. xv. in tit. de constit.

u ALEX. ¶ Statuto perusij. Adde que dixi post Bartol. in l. pupillus. §. territorium. de verb. signific.

x ALEX. ¶ Rei immobilis. Latius & melius, vt per Bald. in l. fin. de iurisdict. omn. iudi. post Cyn. & per Angel. in l. heres absens. §. si quis. ff. de iudic.

y ALEX. ¶ Extra territorium. Vide omnino Bald. in l. iubemus nullam. & quod ibi dixi post Bart. j. tit. j. & per Spec. de materia in tit. de consti. versi. sed si extraneus in ciuitate. & Joan. And. de sen. excom. c. a nobis. per Bald. in l. ij. §. de eunuchis. ¶ Adde Bald. consil. cxxxix. lib. iij. & consil. ccccl xviij. lib. iij. & quomodo inchoans maleficium in vno loco & finiens in alio debeat puniri. vbi incepit vel vbi finuit, vide Bald. consil. cxj. iij. lib. & an quis possit puniri in loco delicti, & in loco originis & qualiter iudices dicantur preuenisse vnus alterum, vide per eundem consil. cxc. libro iij. & consi. ccccxviij. lib. ij. vide etiam per Fede. consi. ij.

z ALEX. ¶ Supra Aret. de delicto commisso in exercitu, & hoc per Bald. hic.

a ALEX. ¶ Ciuitatis perusij. Vide Innoc. & cano. in ca. postulasti de foro compe. ver. finali ibi, accidit. quod quidam Perusinus &c. & quod no. Bal. in l. si quis in hoc. §. de epis. & cle. no. Ang. in l. si vacantia. & Jo. An. in addi. Spe. de comp. iud. & adde Bal. in l. ij. §. de eunuchis vbi dixit no. verbū per Bal. in l. neganda, cum se. §. de ijs qui accu. non pos. per Jac. de Bel. in l. j. C. de emanci. liberorum.

* IOAN. FRAN. RVE. ADDE circa istam questio. Alex. consi. cxj. ponderatis verbis inquisitionis. vol. j. & Phili. in c. a nobis. de sententia excommunic.

b ALEX. ¶ Accusationis tantum. Ang. in disputatione sua bona. sue ciuitatis, &c. in j. questio. tenet opin. Cyn. & Bart. quod possit vigore talis statuti inquiri. ¶ Adde an possit inquiri de delicto alibi commisso Bald. consi. ccxxij. iij. lib.

* ALEX. ¶ Circa princip. huius tractatus. In hac materia vide Bal. Ang. & Moder. in l. ij. de iurisd. om. iudic. per Cano. in d. c. vt animarum. & in d. §. statuto. Bald. in l. penul. de execu. rei iudic. alleg. ad hoc tex. in cap. primo de pac. constant. in vsib. feudor.

c ALEX. ¶ Sue ciuitatis. Contrarium tenet glos. in cle. j. de foro competen. ¶ Adde vt per Bald. consil. xxiij. lib. j. incip. Rodulp.

d ALEX. ¶ Ciuitatis originis. Sed Angel. in sua disp. Bono. sue ciuitatis exbannitis, &c. in pe. quest. quod quantum etiam ad penam imponatur pena statuti contra Bart.

e POMA. ¶ Vbi deliquit. Vide Paul. consil. lj. in ij. volu. cepo. in consi. viij. criminali. & Pano. in c. cum contingat. de foro compet. & Alex. consil. iij. vol. j. & Pau. de Cast. consi. lxxv. vbi sequitur docto. Bart. hic inferius ad pulchrum casum, de quo ibi per eum.

* ALEX. ¶ Super quibus omnibus. De hac clausula vide Bal. in l. ij. §. si publico. ff. de adulter. & late in l. prima de confess.

f ¶ Vltimo quero. Vide do. Ant. in c. postulasti. de foro compe. & in c. quod clericis. eod. tit. & ibi moder. do. Pet. & Joan. de Imol. in c. cum olim. de cle. coniug. Bart. in suo tract. de Guelphis & Gebel-

linis.in iij.q.princip.vbi dicit.q statuta in dubio debent intelligi de his que fiunt z respiciunt territorium statuentis.alleg.l.fi.de iu risd.omnium iudi.l.cum vnus.§.is qui.de bon.authen.aud.poss.vi de Bar.in tra.repetsalta.in iij.questio.prime questionis princip. Bald.in l.i.

* ALEX. ¶Extendat suum effectum. Vide Jo. Cald. in quest.incip.supposito.z dicebant Jaco.Butr.z Bal.in auth.item nulla.§. ti.j.q damnatus Bononie possit testari z contrahere matrimonium.vide Bal.z Jmo.in l.seruo legato.§.fi.de leg.j.z que habentur in l.qui vltimo.per Bar.ff.de penis.

b ALEX. ¶Serua pene. Adde l.quidam sunt ff.de penis.z quid hic dicit de damnato ad mortez.q non pōt contrahere.nec testari, vide qs no.Bal.post Bar.in l.i.§.tit.j.z Bart.in re.l.qui vlti.z qs ibi dixi.ff.de pe.z quod diri post Barto.in l.j.ff.de bo.dam.Et qd si decedat tempus ad appellandum per Jmol.in l.qui a latronibus.de testamen.

h POMA. ¶Publicata. Vide Lepo.in consi.xvij.z do.Anton.de But.consi.iij.z lvij.z Jmo.consi.xxxvj.z Oldr.consi.xvij.z omnino ad hec Ang.Are.in trac.maleficiorum.in glo.z eius bona publicamus.in ij.q.z ibi addita.

i ALEX. ¶Reputetur fiscus.quelibet ciuitas habet fiscū. Adde Barto.in l.item veniunt.ff.de petitio.hereditz in l.j.C.de here.vel actio.vtendi.

k ALEX. ¶Impositionem.adde q Bal.in l.mercatores §.de cōmer.z mer.ponderat tex.ibi q Imperator poterit publicare bona mobilia sita extra territorium.q dicuntur respicere territorium. z de questiōe Bar.hic adde Bal.z Jmo.in l.sed si plures.§.a substituto.ff.de vul.z pup.Ex hoc pōt ampliari constitutio apostolica,que dicta bona damnatorū debere diuidi in tres partes,quarum vna sit domini temporalis,alia officialium inquirentium.tertia in officij subsidium.habes immobilia Ferrarie fuit Florentinus z per inquisitionem florentie damnatur.vide per disputationem Joan.Cal.que incipit presupposito quod constitutio ꝛc.per Pet.de Anch.in repe.c.postulasti.de foro compe.

l ALEX. ¶Publicare bona. Quomodo ciuitas hodie dicatur habere fiscū z possit publicare bona sequitur hoc Bal.in l.j.§.de here.vel actio.ven.

m POMA. ¶Eis concesso. Vide ibi Alex.consi.cxj.in iij.volu.z in consi.vj.maxime.in fi.vol.j.z Ro.consi.lix.in v.dub. Panor.cōsi.vj. in primo dub.vol.ij.z cōsi.xvij.secūdo dub.co.vo.Fel.in c.que in ecclesiarum.de constit.z in c.cum a nobis.in ver.tertio not.de testib. z Barb.consi.xj.vol.j.z Ancha.in c.canonum statuta.de constit.z Aret.consi.x.vbi pulchram questionem ponit circa hanc materiā.

n P. PAV. P. ¶In questione precedenti.vide Jmol.in l.ex facto, la grande.ff.de vulg.z pupil.vbi etiam ponit quomodo,z pro qua parte ligentur creditores condemnati, si forte plura bona habet vnus fiscus,quam alius. Et quid si non venirent in confiscatione, nisi bona vnius territorij, vide late Aret.in trac.maleficiorum.in verb.z eius bona publicamus.z Augusti.ibi in additioni. Vide Alexan. consi.xxxj.vol. Aret.consi.x.vbi ponunt quid de actio.late Barb. circa opinionem Bar.hic consi.lx.vol.iij.

o ALEX. ¶Marchia ancomitana. Et in hac q.adde quod no.per Dy.Ray.z Bald.Ang.z Jmo.in l.si pluribus.in fi.de leg.j.

p ALEX. Territoria regni. Et quando contingit,quod bona alterius loci non publicentur, an damnatus liberetur a debitis pro parte,item an creditores agent contra fiscum Perusinum si condemnatus ibi habet bona publicata, an vero contra fiscū Florentinum.vbi etiam condēnatus habebat bona publicata vide Bal. in l.q.§.ad l.Jul.de vi.z latius p Jmo.in l.ex facto.la j.de here.instit.

q ALEX. ¶Extenditur. Set.de Ancha.in c.canonum statuta.in versic.postremo.circa ista tenet contrarium. quando ordo procedendi non esset de iure communi.per Cle.pastoralis.de re iudic.vt quia vigore statuti contumax habeatur pro confesso.

---

a De sacrosanctis ecclesiis. [a] Rubr. V.

¶Gloss.continuat rubricam istam,ideo dic vt in ea habes ꝛc.

LEX l.

1 ☞Collegio clericorum potest relinqui.
2 Relictum collegio non vitiatur.
3 Relicta ad pias causas quādo valeant,z debeātur ex testamento defectuo,z ibi de remedio vt legata ad pias cās conseruent nu.4.
4 Stilus q sit circa ordinē,z arbitriū circa dispositionē,z in rep.n.3.
5 Relictis ad pias causas,an requiratur solemnitas.

b [T]Abeat vnusquisque. [b]Collegio religioso / rum seu ecclesiasticorum potest relinqui, h.d. ¶Primo ponit dictum. Secundo remouet vnam dubitationē, alias obiectionem propter fauorem eius cui relinquitur. Tertio ponit rationem propter fauorem relinquentis. Secunda ibi.z non sint cassa. Tertia ibi.nihil enim est. ¶In ter.ibi.debeant.idem.expediat.vel propie.debeat. scilicet a ¶Principe.seu ab ipsa iustitia.

1 ¶Nota ergo quod quis potest relinquere † collegio clericorum.
2 ¶Secundo no.quod relictum collegio † non vitiatur tanquā relictum incerte persone.vt videbitis in l.id quod pauperibus.§.ti.j. ¶Modo aduerte oppo.de l.is cui bonis.ff.de testa.z §.qui testa. fa.pos.l.furiosum.z l.pe.So.dicit glos.q hic dicitur. habeat vnusquisq.scilicet habilis,[c] ad testandum.z sic non obstant contraria. Generalitas ergo legis recipit limitationem.de habilitate habes in l.vt gradatim.§.fi lege.de mu.z ho.dicitur ibi.q possint esse certi homines de cōsilio.scilicet habiles. ¶Secundo opp.z videt q ante hanc legē poterat relinqui collegio. vt l.omnibus ciuitatib[9]. ff.ad Treb.z l.si heres.§.vicis.de leg.j. glo.hic videt fateri contrarium. Tu dic clarius.verū est. q poterat relinqui collegio appro-
b bato, sed tēpore quo fuit facta is.a lex.erat dubium. [b]an collegiū clericorū esset approbatū vel non. Nam tēpore horū Imperatorū erant cōtra ecclesiam magne persecutiones.ideo fuit facta hec lex vt tolleretur istud dubiū. Item opp.de l.hac cōsultissima.§.j.de testa.z l.iubemus.eo.tit.vbi testamēta non facta solēniter irritantur. So. Dicit gl.q relictū ecclesie valet,nec potest irritari ea ratione, quia ecclesie relictū:sed si est in illa voluntate alius defectus, tunc illa dispositio irritaretur.z alleg.gl.multas leges, que ponūtur de
3 testibus circa vltimas volūtates.z vide gl.tuam quā not. ¶†Aduerte, quādoq; testamēta deficiūt propter defectū testiū, tūc dicit gl.q non valēt etiā in relictis ad pias causas. De iure vero canonico sufficiūt duo testes,vt extra de test.c.relatū.z istud seruat hodie. ¶Quādoq; testamentū deficit causa preteritionis.vel exheredationis,z tūc gl.ista tenet q etiā non valēt relicta ad pias causas,nisi sint illa relicta que cōfirmant per aut.ex causa.§.de lib.pre. z hoc verū per l.si quis ad declinandam,circa princ.§.tit.j.z ibi no. Quādoq; testamentū deficit,q; non est secuta hereditatis aditio, tunc etiā videt q relicta ad pias causas nō valeāt secūdū generalitatem istius tituli.z qs immit ter.in l.generaliter.§.eo.tit. Spe.in t.de instr.edi.§.nūc aliqua,ver.sed pone q ex eo.ponit de hac opi. nec se firmat.videt tamē magis inclinare,q licet nō adeatur hereditas legata ad pias causas valeant.qs tamen non probat aliqua
4 bona lege vel aliqua bona ratione. ¶Ego cū alias de facto haberē super hoc videre. diri de iure tale reperiri remedium. qs alicui adiu-
c ciantur [c] bona testatorū.legatorū ad pias causas cōseruandorum gratia.secundū formā illius tit. Inst.de eo cui li.cau.bona addi.§. liber.cū sua gl.z §.de manu.testa.l.fi.ff.de fideic.lib.l.iiij. Zde in proposito hui[9] legis:sed si hereditas esset omissa ex testamēto.z agnita ab intestato.nō esset dubiū q deberent legata.per illū ti.si quis omis.cau.testa.§.z ff.z hoc puto verū. ¶Opp.ad l.ista §.de inde.l.j. z de hered.instit.l.collegiū. Sol.dicit.q hic loquitur in collegijs licitis.ibi loquitur in illicitis,z dicit verū. ¶Querit hic gl.de duabus questionibus. Primo quid est dictū stilus.gl.exponit qs dicit stilus,intelligo de testamēto in scriptis. qs dicit arbitriū.intelligo sine scriptis. Mihi videtur. q hic velit aliud dicere. z dico ꝛc hic
5 appellatur † stilus circa ordinē, arbitriū respicit substantiā dispositionis.quasi dicat, possit disponere eo modo quo vult,z illud q vult, habeat liberū stilum circa ordinē,liberū arbitriū circa dispositionē.z possit relinquere illud q vult,z eo ordine quo vult.z vide ter.qui hoc videtur innuere. ¶Et per hoc disputando possemus
6 dicere,qs in relictis †ad pias causas nulla requiratur iuris solemnitas.nec ex parte persone relinquentis, nec ex parte ordinis, nec ex virtute seu veritate substātie ipsius dispositionis.per ista verba hic posita.q probo. datū est priuilegiū militibus. q possint libere testari quomodo velint.vt §.de testa.mil.l.j.illa verba important q etiā si est alius inhabilis inhabilitate ciuili.z etiā si cesset solēnitas testiū,z etiā si procreaturus filius, q talia testamenta valeāt.vt patet per omnes leges,que sunt in illo titulo de testa.milit.ergo ita in proposito,hic datur libertas, q liber sit stilus, z licitū arbitriū relinquendi qs vult,ergo omnes ille solēnitates iuris videntur euacuare. ¶Contra hoc videtur §.eod.l.generaliter.vbi dicit.q testamentum sit alia iuris ratione irritū. Respōdeo.verū est, q ille defectus qui vitiaret testamentū militare. haberet vitiare illā dispositionem.z illo modo intelligo ibi. ¶Contra hoc facit §.eod.aut.si qua mulier,dico q per illam auth.non est huic generalitati in aliquo derogatū.quia legitima liberorum non debet minui sicut nec per testamentum militare minui debet hodie, vt videbitis in l.cum lege Z comis.§.tit.j.dicam in auth.ex causa.z diri alio animo in l.i.si
f quis a pa.fuc.ma.licet disputādo ista opi.possit subtineri,[f] tamen minime sunt mutanda, que interpretationem certam semper habuerunt,vt ff.de leg.l.minime.ideo teneatis opin.glo.quam diximus. que communiter tenetur.

ADDITIONES.

¶Pro concordia aduerte.quod testamentum non solenne,z maxime ratione numeri testū,an obseruetur in pijs causis.glo.quam

sequitur

sequitur Bart. in hac l. j. tenet quod non in lect. Bal. tamen ꝛ doc. in l. j. ff. de leg. j. allegant ipsum fuisse contrariū secundum do. Alex. de Imol. in hac l. j. in repet. Tu dic quod plures accōmodari possent solutiones, vt patet ex dictis Bar. in d. proxima seq. repe. Tamen vnico verbo cōstrigendo veritatem dic, quod Bart. loquitur in hac lect. attenta dispositione iuris ciuilis: in repe. vero proxime seq. cōcludenter saltem, licet videatur arguere ad partes, loquitur attenta dispositione iuris canonici, cui in hoc est standum, vt ipse probat in dict. seq. repet. si videantur eius dicta. in vltimis verbis. Adde ad specialitatem Ludouic. de Roma. in repet. auth. similiter. C. ad leg. Falci. in speciali xviij. circa vltimas voluntates. scias tamen quod questio de qua hic, stat sola, quando ratione numeri testium testamentum improbatur.

a ALEX. Alosc. De sancto sanctis ecclesijs. Dicit do. Phili. Decius remissiue in l. j. C. vnde vir ꝛ vxor. quod leges omnes. que habentur in hoc tit. ꝛ in tit. seq. sunt sublate de iure cano. quod no. quia mihi non videntur ita indistincte vera.

P. PAV. P. Adde circa istam materiam quod de iure isto C. omnes ecclesie erant subiecte Imperatori, siue de iure. siue de facto. ꝛ circa illas leges condebat sicut hodie Papa, Bald. Bal. Paul. de Castr. Ful. in l. iubemus nulla. j. eod. titu. ꝛ vide Angel. consil. xxix. ꝛ vide practicam Papie. in forma libelli, in actio. confesso. in versi. plena. ꝛ Bald. in c. j. §. si clericus. de pac. tenen.

b P. PAV. P. Habeat vnusquisq;. Circa materiam huius le. no. quod quando sustinetur institutio principalis ad pias causas, sustinentur etiam legata ad nō pias causas in ea relicta. Vide Alex. consil. xij. circa med. Item no. quod si esset institutus laicus. ꝛ essent facta legata in testamento minus solenn, non sustinentur talia legata. Alex. consi. cccxx. ꝛ consi. cccliij. Vide ad Bar. in fi. huius le. j. Vnquid autem testamentum factum in terris ecclesie cum quatuor testibus sine parochiano valeat. vide Alex. consil. cclxxxviij. ꝛ de predictis omnibus cōsil. dxcviij. ꝛ de eo quod dicit est statu. vide Jas. in l. hanc consultissima. in prin. C. de test. Item quod dispositio facta fauore libertatis dicatur facta secundum pias causas. Alex. consil. ccccxlviij. Item in materia, quando dicantur relicta ad pias causas. Alex. consi. dcxviij. ꝛ consi. lxix. Item quod relicta pro dote ꝛ filie ꝛ pauperi dicantur ad pias causas. vide Jo. de Ana. cōsi. lij. Vnquid autem valeat testamentum ad pias causas sine heredis institutione, ꝛ an testamentum debeat esse factum coram duobus testibus, an vero sufficiat probare per duos testes. video d. Fran. consi. lxiij. ꝛ quod dicatur relictum pie cause. no solum illud quod relinquitur directo, sed illud quod per indirectū relinquitur. puta si relinquatur alteri, vt postea restituat pie cause. vide do. Franc. cōsi. lxvij. Item no. quod illa dicitur pia causa, per quam releuetur anima vel animatum corpus. vide do. Franc. consi. lxvij. in princi. Item quid si fiat diuise. vide Matesila. nota. clxxxij. Vnquid autem legatum factum pro pictura sanctorum dicatur ad pias causas. vide Bart. ꝛ Alex. in l. lineam margaritarum. ff. ad l. Fal. Vnquid autem hospitale dicatur pia causa, ꝛ an ꝛ quādo presumatur edificatum de voluntate episcopi, vide Lepol. cautel. ccxxxi. Vnquid autem in test. ad pias causas requiratur rogitus testium, vide Ro. consi. xxxvj. Pau. de Cast. consi. cc. ad fi. Item quod statuta ꝛ generales dispositiones trahātur ad pias causas. vide Paul. consi. lxviij. ad fin. Quid autem si testator inter viuos dicit se velle instituere talem pium locū, vide Pau. de Cast. consi. clxxxix. Item an filiusfamilias possit testari ad pias causas. Item an valeat testamentum ad pias causas, in quo filius sit preteritus, licet ei aliquid sit legatum, vide Barb. in repe. l. cum acutissimi. C. de fideic. Item an test. inter liberos dicatur ad pias causas, ꝛ quomodo. vide ad Bar. in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. Item an sit magis faciendum testamento ad pias causas, quam testamento inter liberos, vide omnino que habes ad Bar. in l. si quis ad declinandum. C. de episcop. ꝛ cleric. Item quod quando relinquitur ad pias causas pro anima, vel pro exoneratione conscientie, quod tunc conseruentur, etiam post humo ignor. preterito, ꝛ quod etiam tacita pupillaris excludat matrē, vide que habes ad Bar. in aut. ex causa. C. de lib. prete. Item quod non possit reuocari quando in testamento asserit testator se abstulisse vel asportasse vsuras vel aliquid indebite, vide ad Bart. in l. si quis decedens. §. codicillis. de leg. iij. Barb. in repet. l. cum acutissimi. C. de fideic. ꝛ scripsi in d. §. codicillis. Item circa istam materiā pie cause, an sit bonum argumentū de ea ad libertatē, ꝛ contra. ꝛ que earū sit fauorabilior. in l. si vnus C. de test. Item quid si instituat pia causa cora duobus testibus ꝛ fiant legata laicis personis, quid fiet de talibus legatis, ꝛ an accrescant ecclesie ꝛ quādo, vide Jas. in l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. C. de test. Item q̄ valeat institutio vel legatū ad pias causas coram testibus, etiā si extaret statutū laicorū, q̄ nō valeat testamentum, nisi per scripturā probaret, vide Jo. de Ana. consi. lvij. Item an pupillus doli capax possit testari ad pias causas, ꝛ quid de mente capto, vel prodigo, vide Barb. in c. ij. de test. An pro relicto ad pias causas possit agi coram iudice ecclesiastico cōtra heredē laicū, vide Barb. in c. relatū. extra de test. post prin. Item an de iure ciuili sit necessaria solēnitas testamentorū in relictis ad pias causas. Item an mulier possit esse testis. Item an requirat rogitus testū in relictis ipsis, ꝛ que dicant relicta ad pias causas. Et de hoc vltimo vide Jas. hic prope fi. ꝛ Barb. in c. tua nobis. extra de test. vbi q̄ si relinquitur alicui pro subsidio studij dicatur ad pias causas, secus si relinquitur pro studio legali. An autē relictū pro dote vel pro alimētis dicat pium. vel ad pias causas. ꝛ quomodo, vide Jas. in l. cum ijs. §. si mulier. ff. de cōdi. indeb. An autē relictū omne pro anima factū dicat ad pias causas. Bart. Bal. Imo. post alios in l. si quis Titio. post gl. ff. de leg. ij. q̄ sic. ꝛ aliter nō dicitur proprie ad pias causas, licet esset piū. Vide Dec. cōsi. lxxij. Item q̄ executio legatorū ad pias causas pertinet tam ad iudicē ecclesiasticū, quā ad secularem. vide Barb. consi. xlij. vol. iij. in ij. dub. Item q̄ erudēs in extremis possit testari ad pias causas. maxime tēpore pestis. vide Barb. consi. lxxxvij. vol. iij. ꝛ cū duobus testibus, ꝛ vna sit femina.

c ALEX. Habilis. Contrariū tenet Bar. in l. j. in repe. post prin. ꝛ vide j. ea. l. in fi. sed Bar. tamē idē tenet quod hic. in l. j. §. nunciatio. de ope. no. nunc. ꝛ an verbū quilibet, recipiat restrictionē de habilitate. vide quod dixi post Bar. in d. l. ij. de verb. oblig. in margine.

d ALEX. Erat du. Et no. pro his que dixit Bar. in l. j. §. nuncia. de oper. no. nunc.

e ALEX. Adjiciantur. Idem tenet Bart. in l. eam quam. j. de fideicommiss. licet contrarium tenuit Bart. in repe. in iij. ꝛ v. questio. sed videtur tenendum id quod tenet hic Bart. quod hic communiter impugnat. ꝛ nota, quia talis successio videtur anomala, vt no. glos. ꝛ ibi Bald. in l. ex testamento. C. de manu. test. ꝛ de hoc herede anomalo. Vide Bal. in l. hac edictali. de secun. nup. ꝛ in l. pro hereditarijs. de here. actio. in l. eam quam. C. de fideicommiss.

f ALEX. Sustineri. Videlicet quod hec lex recipiat restrictionem de inhabilitate, contrarium tenet Bart. in repeti. idem quod hic tenet Bart. in l. j. §. nunciatio. de operis no. nuncia.

REPETITIO L. I.

1 ☞ Generalitas recipit limitationem de habilitate.
2 Collegio illicito, non potest relinqui, sed bene cuilibet de collegio.
3 Judeo particulariter potest relinqui.
5 Lex debet intelligi secundum propriam significationem ꝛ extenditur, vt euitetur fraus, absurditas, ꝛ contrarietas, ꝛ debet per diuisionem adiuuari.
6 Verba priuilegij debent intelligi in eum casum in quo ius aliter dispont, ꝛ num. 12. ꝛ num. 54.
10 Religio est maximum preceptum. de iure diuino ꝛ humano.
11 Inhabilis ad testandum testatur ad pias causas, ꝛ num. 15.
13 Verbū vniuersale quādo additur verbo futuri tēporis continenti extensionē actus iam cōcessi. non recipit limitationē de habilitate.
14 Signum geminatum omnia comprehendit.
16 Furiosus ꝛ mente captus. non possunt relinquere ad pias causas.
17 Dispositio huius legis tollit inhabilitatem inductam de iure ciuili solum.
18 Pupillus ad pias causas non testatur, nec obligatur voto. nu. 19
20 Filiusfamilias, seruus, vel monachus, possunt testari ad pias causas. nume. 23. 24. ꝛ 25.
21 Priuilegium debet intelligi concessum. sine alicuius iniuria.
26 Damnatus ad mortem nō testatur ad pias causas, nisi causa cognita. fuerit sibi reseruatum. num. 27.
28 Dubius de statu suo. potest testari ad pias causas.
29 Infamis quibusdam casibus potest testari in piam causam.
30 Usurarius testatur ad piam causam. prestita cautione.
35 Eleemosynam facere diuiti quando sit laudabile.
36 Relictū pro male ablatis incertis, dicitur relictū ad pias causas.
40 Dispositio huius legis an habeat locum in eo qui est in actu moriendi ciuiliter.
41 Testamentum ad pias causas conditum. per constitutum in articulo mortis. si euasit periculum. an irritetur.
42 Testamentum conditum a sano, si subito is moriatur, an gaudeat priuileg. huius legis.
43 Institutio heredis facta in testamento condito iuxta dispositionem huius legis, huius legis beneficio sustinetur.
44 Substitutio pupillaris, vel exemplaris. sustentatur beneficio huius legis. quando est facta in testamento. iuxta suam formam condito.
45 Heres non conficiens inuentarium, in foro conscientie non tenetur vltra vires hereditarias.
46 Ecclesia vel pauperes si instituātur, non tenentur vltra vires hereditarias.
47 Sacerdos institutus heres ratione affinit. vel amicitie tenetur insolidum.
52 Arbitrio boni viri debet intelligi dispositio testatoris ad pias causas super quantitate facta.

54 Testator ad pias causas, non potest minuere legitimam debitam filijs. ⁊ nume.55. nec patri, nec patrono. ⁊ nume.56. nec Falcidiam, nec Trebellianicam. ⁊ nume.57. Nec quartam que debetur ex bonis curialium. num.58.
59 Relictum ad pias causas non valet, quando est preteritus posthumus ignoranter.
60 Legata facta ad pias causas in testamēto, in quo scienter est preteritus, vel exheredatus filius valent. ⁊ idem de fideicommisso.
61 Testamentum, eius qui filio nihil relinquit. non valet. num.62.
63 Solemnitas iuris ciuilis, non obseruatur in relictis ad pias causas, a constituto in mortis articulo. num.74.
64 Relicta ad pias causas in secretis mentis aliene valent: ⁊ sic collata in alienam voluntatem valent.
65 Relictum factum ad pias causas, quando valeat si in testamento non sit institutus heres, vel adita hereditas, ⁊ num.66.
70 In testamento facto ad pias causas, quod quis possit decedere pro parte testatus, ⁊ pro parte intestatus.
71 In testamento ad pias causas, potest substitui maiori directo ⁊ compendiose, ⁊ num.72.
75 In testamento ad pias causas non requiritur solemnitas testium, nec rogitus, ⁊ num.76.
77 Verba enunciatiua sufficiunt in testamentis ad pias causas.
78 Relicta ad pias causas, an efficiantur caduca propter non existentiam personarum.
79 Testamentum conditum non adhibita solemnitate iuris ciuilis, quando dicatur testamentum, vel vltima voluntas.
81 Canones in concernentibus peccatum preualent legibus.
83 Relicta ad pias causas non obstante aliqua lege communi, vel municipali iudicantur secundum canones.

Habeat vnusquisque.

Primo legam legē secūdum doct. recitando apparatum. Secundo ostendam qualiter hoc procedat, vel nō. Tertio ponam intellectum quem habeo in lege nostra. Quarto examinabo materiam legis nostre, nihil extendendo extra. Ad primū breuiter. h.d. Collegio catholico. ⁊ pio, potest in vltima voluntate relinqui. h.d. Primo ponit statutū suum. Secundo remouet dubium, alias obstaculū. Tertio ponit rationē. Secunda ibi, ⁊ nō sint cassa. Tertia ibi, nihil enim est. notabilia patēt. ¶ Opp. ad id ꝙ dicit vnusquisque. Nam multi sunt qui nō possunt testari, qui ponunt̃ per glo. ff. de testa. l. si queramus. ⁊ in §. fi. instit. quib. nō est permiss. face. testa. ⁊ illi nō possunt in cōdicillis relinquere. vt l. ij. ff. de le. ij. Sol. Vnusquisque dicit gl. scilicet. habilis ad testandū. ⁊ non obstant cōtraria.
1 Nam † generalitas recipit limitationē ad habilitatē, [a] vt l. vt gra-
a datim. §. ⁊ si. ff. de mu. ⁊ hono. hec prima gl. ¶ Secūdo opp. q: ante hanc legē poterat relinqui collegio licito, vt ff. ad Treb. l. omnib[b]. de leg. j. l. si heres. §. vicis. j. ad Treb. l. iij. ⁊ l. cum senatus. ff. de reb. dub. Sol. dicit gl. fateor ꝙ potest relinqui collegijs, ⁊ etiā singulis personis, sed de ecclesijs hic dicit, q: de eis magis dubitat̃. ¶ Tertio opp. dicitur hic ꝙ nō sint cassa talia relicta: cōtra, imo talia relicta debēt habere solemnitatē. alias sunt nulla, vt j. co. l. generali. ⁊ in auth. si qua mulier. Sol. Dicit gl. ꝙ non debēt esse cassa ob hoc ꝙ relinquuntur ecclesie, tamē omnes alie solēnitates requirunt̃ in forma. ⁊ substātia. in forma, vt d. l. generali. in substātia apparet per aliam legē quā gl. allegat, ⁊c. ¶ Quarto opp. j. de Iude. l. j. Sol. vt
2 gl. q: ibi in collegijs illicitis, hic vero in licitis. ¶ † Sed quādo collegiū est illicitū. potest relinqui cuilibet de collegio, vt in l. cū senatus. ff. de reb. dub. Fallit in collegio hereticorū, q: illa secta est damnata, vt j. de hereticis. l. Manicheos. bene ergo poterit relinqui
3 vni † Iudeo singulariter, q: eorū secta sustinetur, non tamē faciunt collegium. ¶ Quinto oppo. dicitur hic ꝙ iterū non redit arbitriū. Contra, q: est ambulatoria volūtas vsq; ad mortē, vt l. rem legatā. ff. de adimen. leg. ⁊ ff. de dona. inter vir. ⁊ vxo. l. cum hic status. §. ait oratio. Sol. dicit gl. id nolle nō potest scilicet secuta morte, nā vsq; ad mortem est ambulatoria. ¶ Sexto opp. ꝙ magis homines debeant timere Deum, ⁊ eum colere, vt ff. de iusti. ⁊ iure. l. ij. Sol. hic hyperbolice loquit̃ scdm doc. ¶ Quero, que est ratio huius dispositionis. Dicit gl. fauore collegij, cui relinquit̃, vt colligit̃ statim ex principio legis. Item fauore relinquētis, vt colligit̃ statim ex ti. ibi dum dicit. nihil enim est. Secundo querit̃, quid vult dicere stylus, ⁊ arbitriū. Gl. dicit. stylus dicit̃ quādo dispositio fit in scriptis, hic est intellectus gl. quē omnes doc. sequunt̃. ¶ Venio ad scdm, ⁊ premitto ꝙ lect. gl. ⁊ doc. est vera, ⁊ verissima inquantū dicit, ꝙ valeat relictū factū a persona habili cum solēnitate debita, sed inquantū vellet cōcludere, ꝙ per personā inhabilē. ⁊ sine solēnitate communi, nō posset relinqui, hoc ostendā nō procedere. ¶ Et pro intellectu
b istorū [b] premitto, ꝙ hec est lex Imperatoris † Constantini lata ad
4 populum, vt apparet ex superscriptione in libris antiquis. Vnde principaliter non solū fuit facta in fauorē ⁊ priuilegiū vniuersi populi: sed etiā personarū ecclesiasticarū. ¶ Secundo premitto, ꝙ in rub. nostra tractatur de tribus, scilicet de sac. sanc. eccl. Itē de reb. earū. Item de priuilegijs earū, vt ex ea patet. sed in hac lege nil disponit̃ de ecclesijs, siue capiamus pro loco, siue pro personis enumeratis, cū enunciat̃ collegiū ecclesiarū esse approbatū catholicū, ⁊ sanctū. sed hoc per hanc l. principaliter nō disponit̃. Itē hac lege nō disponit̃ de reb. ecclesiarū prout res ecclesiarū primo acquisite sunt. sed disponit̃ de iure, seu modo acquirendi. In modo ergo acquirendi debet esse aliquod priuilegiū cōmune, vt cōgruat rubrice in ij. parte. Hoc etiā sentit glo. rubrice, dū dicit quib. omnib. ⁊ ponit̃
5 aliquod singulare. ¶ Tertio premitto, ꝙ verba legis debēt intelligi secundū propriā significationē, nec ad alia debēt extēdi, nisi resultaret fraus ⁊ absurdus intellectus, vel nisi esset cōtrarietas. Itē ꝙ debeāt aliqua sub diuisione adiuuari, vt ff. de leg. l. in ambig. ⁊ s. in j. cōstitutione. §. quib. ¶ His premissis arguo sic. Verba priui-
6 legij † debēt intelligi in eū casum in quo ius cōmune aliter disponebat, vt ff. ad muni. l. j. ⁊ ibi per Iurisconsultū reprehēsa est sententia eorū, qui intelligebāt ius cōmune secundū ꝙ priuilegiū disponebat, secūdū lec. gl. hec lex cōtra ius cōmune nihil inducebat speciale, vel singulare, ergo nulla est hec lec. Ad idem, q: lex debet esse lata in casu dubio, vt l. ꝙ Labeo. ff. de car. edic. sed secundum hanc lect. ista lex est lata in casu certo, ergo male est lect. nec ꝙ dicit glo. prodest. q: de ecclesia magis dubitabat̃, q: hoc falsum est, cū omne collegiū ecclesiasticū esset approbatū ante hāc l. vt hic aperte colligit̃, ergo casus legis erat ꝙ collegio approbato posset relinqui, vt leg. §. alle. ff. de colle. illi. l. j. statim ergo ꝙ Imperator Cōstantinus approbauit fidē Christianā, fuit certū de iure, ꝙ collegio ecclesiastico poterat relinqui. Vnde secūdū hāc lec. Imperator populo seruiuit de vēto. Probat̃ per istas rationes, ⁊ intellectus huius l. restringit̃ vltra quam significatio verborū importat, ⁊ ad hoc nulla lex, vel ratio compellit, vt placet: ergo, ⁊c. ¶ Venio ad ij. ⁊ iij. lect. quā intēdo tenere, ⁊ est congrua veritati. Breuiter h.d. Vnusquisq; in mortis articulo constitutus pōt relinquere ad pias cau-
c sas de bonis suis, hoc ꝙ optauit, aliquo defectu iuris ciuilis [c] circa personā, dispositionē, vel ordinē non obstāte. h.d. text. legis cum toto eo ꝙ dicturus sum. Diuide l. in tres partes, vt s. ¶ Antequā
7 ponā casum in terminis premitto † ꝙ Constātinus author huius leg. fuit primus Imperator Christianus, vt j. de na. li. l. diui. ⁊ eius
8 † tempore incepit predicari Christiana fides in remissionē peccatorum per Iesum Christum. In eodem tēpore fuit coadunatū illud generale conciliū vniuersorū sanctorū. cccxviij. patrū, vt s. tit. j. epistola Inter claras. §. victor. ⁊ xvj. dist. c. sexta synodus. §. j. vnde cōtingebat ꝙ multi relinquebant de bonis suis pro anima sua in remissionē peccatorū amore Dei ad pias causas, maxime sanctis collegijs clericorū. ⁊ potissime, dum erāt in extremis cōstituti, que volūtates cassabant̃ per varios defectus, ⁊ sic pie volūtates defunctorū defraudabant̃, ꝙ dū ad Principis venit notitiā se intromittens in fauorē populi ⁊ ecclesie hanc legē condidit. ¶ Pone ergo
9 † casum hic. Propositū fuit corā principe, ꝙ volūtates defunctorum ad pias causas que facte fuerāt dum essent tēpore mortis in extremis cassabant̃ per varios defectus. qui erāt cōtra salutē animarū subditorū suorū, quare supplicatū fuit, ꝙ placeret super hoc prouidere. Imperator respōdet, ⁊ statuit. Nos prouidemus quod vnusquisq; decedēs. hoc est, in actu decedēdi existēs. habeat licentiam relinquēdi sacro collegio catholico. de bonis suis id ꝙ optauerit. hoc est statutum. Secūdo remouet obstaculū dicēs, ꝙ dicta iudicia nō sint cassa aliqua ratione nec ex defectu persone, vt colligitur ex dictione vniuersali. vnusquisq;. supra posita, nec ex defectu dispositionis, vt colligitur ex dicto vniuersali s. posito. Quod optauerit relinquere. ⁊c. ¶ Sequitur. Nihil enim. hic ponitur ratio. ⁊ dicūt quidā, ꝙ Imperator hic loquit̃ hyperbolice, sed certe
10 imo loquitur proprie. Vnde ad huius l. euidentiā premitto, ꝙ † de iure diuino, ⁊ humano primū, ⁊ maximū est preceptū. religio circa Deum, vt ff. de iu. ⁊ iur. l. ij. ⁊ in Euāgelio. Dilige Deū tuū ex toto corde tuo, ex tota anima tua ⁊ omnib. virib. tuis, ⁊ ex toto spiritu tuo, ⁊ ex tota mente tua, ⁊ dilige proximū tuū sicut teipsum. Itē licet semper omnis homo debeat habere religionē erga Deū, tamē illo tēpore plus, quādo est in mortis articulo cōstitutus, nā postea non est locus penitentie. ¶ Hoc premisso dicit Imperator, causa quare predicta statuimus est, q: predicta relicta ⁊ legata inspiciūt religionē erga Deū, vt sic in extremis positus postquā aliud velle aut nolle non potest, nihil sit ꝙ magis debeat̃ ei quā ꝙ in hoc, stylus. hoc est, ordo sit liber a solemnitate iuris, ⁊ arbitriū sit licitum, ꝙ iterū non redit. h.d. Et per hāc expositionē expone literā legis, ⁊ clarius patebit in sequētibus. ¶ Notabilia patēt per se. ¶ Venio
d ad quartū, [d] scilicet examinādo materiā l. nostre quā intendo examinare principaliter per sex questiones. ⁊ circa quālibet illarū aliquos articulos facere. Primo circa personā relinquētis, ibi vnusquisq;. Secundo circa personā eius, cui relinquitur, ꝙ tāgitur ibi, venerabili cōcilio. Tertio circa tēpus quo relinquitur, ꝙ tangitur ibi, decedens. Quarto circa res que relinquuntur, ꝙ tangitur ibi,

bonorum suorum. Quinto circa istã distinctionem, dispositionem, seu voluntatem, q tangitur ibi, optauerit. Sexto circa ordinem, z solemnitatem relinquendi quod tangitur ibi, liber sit stylus.

De persona relinquẽtis tractaturi, primo examinemus ter. ibi habeat vnusquisq;, vtrum

21 hec verba cõprehendant etiã inhabiles, † videtur q nõ, vt l. vt gradatim. §. z si lege. de mu. z ho. In contrariũ est veritas, nã ista lex continet priuilegium ipsorum, qui sunt in mortis articulo. z etiã

22 ecclesie, sz † verba priuilegij debent intelligi in casu, in quo de iure cõmuni non disponitur, vt l. j. in fi. ad municipa. ergo. ꝛc. Preterea

23 qñ verbũ vniuersale † additur verbo futuri temporis continentis extensionẽ actus iam concessi. tunc nõ recipit limitationẽ de habilitate, vt ff. de ope. no. nun. l. j. §. itẽ nũciatio oibus. vbi ista qualitas omnibus dieb. z non restringitur ad iuridicos. sed comprehẽdit etiã dies feriatos. sic ff. de tut. l. iij. §. quoibet loco. Ita dr Jac. de Are. z Odo. in d. §. itẽ nũciatio omnibus. Et p hoc respondeo ad l. vt gradatim. §. z si lege. q ibi cõtinet concessionẽ alicuius no ui actus. hic vero concessum vniuersaliter q possit relinqui. ertenditur p hanc legem. Preterea hoc videtur expressum in simili ff. de mil. test. l. i. §. j. coniuncta l. iure militari. eo. tit. nam ibi l. j. concedit militi liberũ arbitrium q possint testari, hec eũt non recipit limitationẽ de habilitate, imo miles surdus, z mutus poterit testari, vt d. l. iure militari. Preterea natura dictarum dictionũ gemina

14 tarum † est omnia cõprehendere, vt ff. ad Treb. l. balista. facit de iure fisci l. ait diuus. §. j. sed hic est dictio geminata, vnusquisq; ergo,

15 ꝛc. ff. de her. instit. l. hoc articulo. Cõcluditur ergo q hoc † verbo cõprehẽditur etiam inhabilis ad testandũ. non tñ intelligas de omni inhabilitate, vt j. dicã. Item que dicam hic, z ibi. locũ habent in omnibus qui sunt in mortis articulo, vt dicã j. in ij. q. principali, prout de iure ciuili loquitur, sed de iure canonico, z etiam diuino, idem in quolibet disponente ad pias causas, vt dicã in vj. q. principali. in vltima q. Hijs visis pro istius passus declaratione, de quo inhabili intelligatur, facio multas questiones. primo an habeat locũ in furioso. mẽte capto, z simili. Secõ an in pupillo. Tertio. an in filiofamilias, z in seruo z monacho, z in capite minuto. Quarto. quid in dãnato ad mortem. Quinto, an in dubio de statu suo. Sexto, an in infami, z usurario. Primo quero an in casu hu

d ius legis furiosus d z mẽte captus, z similes possint relinquere. z videtur q sic. q. dicit vnusquisq;, z sic cõprehendit inhabiles. Cõ

16 trarium † est verũ. Nam fin hanc interpretationem hec lex implicaret cõtradictionẽ in terminis. Nã hic permittit vltimã volũtatem, cõcedere, prout optauit, z ideo dicit liberũ sit arbitriũ, in furioso, z mẽte capto non cadit recta volũtas, nec arbitrium, ꝛc. pro hoc ex

17 presse vide j. de te. mil. l. si. † Preterea. vt diri in summario, per ista verba videtur dispensatũ contra omnẽ inhabilitatẽ inductã non iure naturali. sed iure ciuili, sed furiosus, z mẽte captus sunt huius modi, scilicet inhabiles de iure naturali quo ad dispositionẽ, quod placet, q non naturaliter obligant. vt ff. de fideiuss. l. Marcellus. z ibi in ver. q autẽ de furioso. cũ ibi no. ergo. ꝛc. de re. iu. l. in negotijs. nisi faceret eo tẽpore quo haberet dilucida interualla. vt l. furiosũ. j. qui test. fa. pos. Ecce ergo prima declaratio. q hec cõstitutio non dispẽsat cum inhabili ex defectu intellectus. z hoc probat in simili. Cõcessa est militi licẽtia. z libera facultas testãdi. tamẽ hoc intelligitur q sit libera ab omni solẽnitate iuris ciuilis, nõ gentiũ, vt d. l. fi. j. de test. milit. z ff. de test. milit. l. neq; enim. §. j. ibi, si seruũ proprium, nõ ergo potest miles instituere seruũ proprium, cuius status est annihilatus de iure gentiũ, q seruitus est cõstituta a iure gentiũ. potest autẽ institui deportatus, in quo est defectus iuris ciuilis tan

e tum. vt l. neq; enim. §. deportati. Secũdo quero e an habeat lo

18 cum in pupillo. dicit quidam † q nõ per d. l. ũ. j. de test. mili. z ff. de test. l. qua etate. q est indubitãter verũ in pupillo infante. z infantie proximo. qui nõ potest obligari naturaliter, cũ nõ intelligat. vt l. q pupillus. ff. de cõd. inde. no. plene. ff. de noua. l. j. q. est inhabilis ex defectu intellectus. vt diri in prece. q. Sed si est pupillus proximus pubertati, qui potest naturaliter obligari. z tũc habet dubiũ. Tamẽ idẽ dico q nõ poterit disponere licet obligetur naturaliter

19 cõtrahendo cũ alio. tamẽ nuda volũtate nõ obligatur nisi † vouendo Deo, vt ff. de polli. l. ij. §. voto. ergo non valet dispositio eius facta in vltima voluntate qui ex sui propria volũtate disponit illud (votum,) relictũ. Numquid ad hoc requiritur tutorũ authoritas: quia effectus vltime volũtatis cõfertur post mortẽ. z sic an tutorũ authoritas cõferatur in tempus finite tutele, dic quod nõ, licet sit arg. contra C. de dona. ante nup. l. quod sponse. facit quod no. ff. ad Treb. l. j. §. fuit quesitũ. Item, q. istud disponere in vltimis volũtatibus, est donare. vt Alegatũ. ff. de leg. ij. cui nõ authoratur tutor, vt l. j. §. ij. de tu. z ra. dicit. Hoc etiã placet, q. hic est actus sapiẽtum virorũ. Pupillus enim mortis cogitatione turbatus, non intelligeret seipsum. vt l. fin. j. de test. mil. Pro hoc extra de sepul. c. licet. lib. vj. vbi impubes nõ potest sibi eligere sepulturã. Ex hoc sumas talem rationẽ, quod in illo acta virtute volũtatis, etiã pupillus proximus pubertati non dicitur habere intellectũ. Et hoc cadit sub prima regula, q. per hanc l. cum isto non videtur dispensatum, quia in eo est defectus ratione intellectus. Tertio quero,

20 quid de filiofamil. seruo † z monacho, etiam intelligo de adulto, z capace intellectus? Respon. filiusfamil. si habet castrẽse peculium, vel quasi, de isto, iure cõmuni potest disponere, vt j. qui test. fa. pos. l. fin. Potest etiam habere peculiũ profectitium, z de isto non potest disponere. quia non suum, vt l. certum. j. fami. erci. z in hac lege dicitur bonorũ suorum, ꝛc. Et per hoc idem dico in monacho, vel seruo, cum nihil habeant, z sic aliquo modo nõ possunt disponere, vt in auth. ingressi. Ista enim prohibitio magis est ratione rerum, quam ratione personarum. Fallit vbi monachus potest disponere, vt dicam j. eo. auth. si qua mulier. Item potest habere peculium aduentitium. z istud est dupler, quia vel patri queritur vsusfructus, vel non. Primo casu de iure communi filiusfamil. non potest testari patre inuito vel etiam volente, vt l. pe. qui test. fa. pos. Et hic est dupler ratio. Prima ratio. Non potest testari patre inuito, z hoc in fauorem patris, ne turpitudini deditj filij sentiant tristem euentũ, ꝛc. vt j. de bo. que lib. l. fi. §. filijs autẽ. Contra hanc rationem non videtur dispensatũ per hanc l. q. nunquam primi-

21 gium concessum per † principem intelligitur cum alterius iniuria, vt l. nec auus. de emã. li. z l. ij. §. merito. ff. ne quid in loco pu. He ergo fraudetur pater non poterit testari filius, sine consensu patris, vt l. j. de test. mi. ff. coniuncta l. in fraudem. in prin. eo. tit. Ecce er-

22 go alia limitatio, † quando quis prohibetur testari propter fauorem alterius, tunc hac lege ex tali defectu non intelligitur dispen-

f sarum. f Secunda ratio est. q filius non potest testari patre volente de tali peculio aduentitio, q. vltime voluntates non debent pendere ex alieno arbitrio, vt l. receptum. ff. commu. predi. Sed si posset propter patris consensum. penderet ex alieno arbitrio, ergo. ꝛc. Ita no. per Ey. qui test. fa. pos. l. sextum. §. j. Contra hunc defectum puto dispensatum per hanc l. nam captatoria voluntas

g que pendet ex alieno arbitrio. g valet ad pias causas, vt extra de

23 test. c. cum tibi. Concluditur ergo q filiusfami. † in mortis articulo constitutus consentiente patre per modum vltime voluntatis de

h aduentitio peculio disponere potest, h per hanc l. pro hoc, extra de

i sepul. c. licet i, in fi. lib. vj. Potest etiam habere filiusfamil. pecu-

k lium aduentitium cuius patri non queritur vsusfructus, z de isto k cõmuniter non potest testari, k vt l. pe. in fi. j. qui test. fa. pos. z l. qui in potestate. ff. de test. z ad Treb. l. j. §. in filij. cum glo. j. Sed in pro-

24 posito dico † ex beneficio huius l. q in vltima volũtate poterit di-

l sponere l sine cõsensu patris. Si enim filius viuens inter viuos potest absq; patris consensu donare hac lege dispositum est, vt quicquid possit in quacunq; solẽnitate inter viuos facere, q in mortis articulo cõstitutus possit libere absq; alicuius solemnitatis obseruatione illud idem facere. Et hoc est q dicit liber sit stylus, z liberum sit arbitrium, z intelligo de reb. suis, z que sue durant vsq; ad tempus mortis. vt statim dicam. Ubicunq; autem ã. dixi, filium

25 non posse testari, intellige † nisi quo ad sepulturã. vt d. c. licet. de sepult. lib. vj. Idẽ possunt monach. c. fi. eod. tit. z d. c. licet. Idem puto in seruo, z in alio casu. vt j. de secun. nup. l. in quibus. secundũ communem modum loquẽdi. Quarto quero. quid de his qui dam-

m nantur ad mortẽ. an possint disponere m ad pias causas ex priuilegio huius l. Et constat quod de iure cõmuni non possunt. vt l. eius

26 qui. in fi. ff. de test. Puto † autẽ quod nec ex beneficio huius l. possunt. primo quia dixi per hanc l. esse dispensatũ in defectu, qui esset de iure ciuili, sed hic defectus est de iure gentiũ quod naturale appellatur, quod probo, ideo iste nõ potest testari, q. efficitur seruus, vt d. l. eius qui. in fi. Seruitus autem est cõstituta de iure gentium, vt l. ũ. ff. de statu hom. que est contra, ergo, ꝛc. licet hoc casu per actum iuris ciuilis sit inducta, scilicet per condemnationẽ, tamen

n de iure gentium n est constituta. Pro hoc ff. de test. mili. l. ex militari. facit eo. tit. l. neq; enim. §. sed si seruum. Preterea, hac l. permittitur, q decedens relinquat de bonis suis quod optauit, z sic de bonis que sua erant tempore mortis (sue,) sed iste postquam est lata sententia perdit libertatem. z omnia bona sua antequam moriatur, vt l. quod ad statutum. z l. qui vlti. ff. de pe. Preterea, bona istorum sunt alteri attributa per aut. bona damnatorum. §. de bo. damn. Si ergo intelligerem de bonis posse disponere primi legium tenderet in preiudicium iuris alterius, quod esse nõ debet, vt probatur in precedenti q. Nec obst. quod donare possit inter viuos viuens, vt diri in fi. precedẽtis questionis, quia fateor, vt l. post con-

☞ tractum. ff. de dona. quia illa donatio sumit vires tempore * quo

* celebratur, sed hic dispositio sumit vires * tempore mortis, quo

* desinunt res esse sue. Que ratio cessat in precedenti questione. Facit ff. de don. causa mortis. l. ij. quis. predicta vera, nisi in sententia fuerit reseruatum sibi causa cognita, † vt dicta l. ex militari.

27 Quinto quero, quid in dubio de statu suo? Respondeo. credo

28 quod † possit ex dispositione huius l. si est in mortis articulo constitutus, de bonis suis disponere, vt ff. de test. mil. l. j. coniuncta l. ex

militari.§.si miles incertus.ff.eo.ti.hic est enim defectus iuris ciui
lis,in quo dispensatum est.¶ Sexto quero,quid de infame,& vsu
o rario[o],an cum eis per hanc legem videatur dispensatum.Respõ
29 deo,infamis de iure communi potest testari regulariter,† vt j.de
secundis nupt.l.j.Fallit in damnato de crimine famoso,vt ff.de te
sta.l.is cui.§.fin.& eo.titu.l.cum lege.& ff.de testibus.l.ob carmen.
In isto autem casu,si vsque ad mortem suam retinet bona sua,pu
to quod possit disponere ex dispositione hui[us] legis. que remouet
omne impedimentum ciuile,si enim possit ad pias causas dona
re inter viuos vsque ad vltimum vite spiritum,siue exitum, qua
re non posset relinquere ad pias causas?non video, nec huic legi
contrarium visum est fauore pie cause,& religionis que erga Deũ
debetur,vt dictum est. ¶ De vsurario vero licet iure ciuili non
videatur prohibitum quin possit facere testamentum,tamen iure
canonico est statutum,& quod vsurariorum testamentum nullum
p sit,nisi prestita satisdatione,& aliter facta non valeant,[p] secũdum
30 formam c.quanquam.extra de vsuris,lib.sexto.Dico † tibi quod
si vsurarius seruat formam illius (decretalis) satisdationis,gau
det priuilegio istius legis. Si vero fecit testamentum illa forma
non seruata,& satisdatione non prestita,& in mortis articulo con
stitutus,non valet ex dispositione huius legis,& quia constat ip
sum in peccato mortali decedere,relicta ad pias causas per eum
q non sunt recipienda,nec ea relicta admittit ecclesia,[q] vt extra de
vsuris.c.quia in omnibus.vnde qcquid ipse relinquit vel pio col
legio,vel pio loco,non potest ad pias causas dici quando relin
31 quens non sit in vnitate ecclesie.¶ Idẽ dico † de quocunque quẽ
constat notorie in peccato mortali decessisse,vt quia interfectus
in furto,vel se ipsum occidit,vel similia,vt extra de furtis.capitul.
qui cum fure.xxiij.questio.v.capit. placuit.cum in eorum relictis
non est locus priuilegijs,que a iure ciuili, vel canonico statuun
tur in relictis ad pias causas,per hanc legem, & per authenti.si
militer.ad legem Falcidiam.& per l.nulli.j.titu.primo.& hec circa
personas relinquentium sufficiunt ex quibus clare apparebit re
sponsio ad omnia,que circa personas relinquentiũ queri possunt.

De persona cui relinquitur videndum est, & primo examinemus intellectum litere que di
cit,Sanctissimo Catholico venerabilique concilio,dicit glos.col
r legio [r] siue monachorum siue clericorum.Hoc non videtur verũ,
nam text.dicit, catholico concilio,ac si dicat,vniuersali,vt not.s.
titul.j.super rubr.& concilium vniuersale primo fecit coadunare,
32 † Constantinus Imperator, author huius legis, vt xvj.dist.sexta
Synodus.§.j.vt s.dixi. Sed dico quod licet dicatur hic quod de vni
uersali concilio loquatur,tamen idẽ in quolibet collegio religioso,
& pio,vt dicit gl.& statim probabo. Unde pro eorum declaratione
quero.quid si relinquatur ad aliam piam causam venerabili col
legio clericorum. Secundo,quid si relinquatur homini locupleti,
cui detur amore Dei. Tertio,quid si relinquatur pro restitutione
alicuius male ablati,vel debiti.¶ Super primo,si relinquatur ad
aliam piam causam, videtur non habere locum priuilegium hu
ius legis, quia est contra ius commune, ergo non debet extendi,
vt l.quod vero.& l.ius singulare.ff.de leg. ¶ In contrarium vide
* tur hic gl.& no.j.eo.l.illud.* in gl.fi.* vbi dicit quod debet extendi
ad omnẽ causam similem, etiam si nulla esset prohibitionis exten
sio.Sol.Dico quod ista relicta catholico collegio,videntur priui
legiata fauore religionis,que est erga Deum,vt hic dicit text.& s.
dixi. Licet ergo in hac lege non nominetur Deus vel religio, ta
men dico,quod propter hoc idem sit. Perinde est ergo ac si in fa
uorem vnius prouideretur, & alterius nomen scribatur in testa
mento,quo casu illud conceditur ei cuius causa fit prouisio. Nam
si in testamento nominetur vnus, & alteri relinquatur, perinde est
ac si ille cui relinquitur,foret nominatus,& attenditur is,cui relin
quitur non qui nominatur, & attenditur principalis prouisio,non
quod accedit, vt ff.de leg.j.l.seruo legato.§.si testator.& de leg.iij.l.
fideicom.§.interdum. Licet ergo hic nominetur concilium,perin
de est,ac si diceret habeat vnusquisque licentiam relinquendi Deo,
vel alij pie cause, que respicit religionem, ergo bene dicit gl.hic de
alijs collegijs clericorum & bene dicit in l.illud.j.eo.vbi non exclu
ditur alia causa similis, nam in causa simili in hoc casu non est ex
tendere legem,sed vnum,& idem ratione dicere,semper ergo apud
Deum fit cum principaliter respicit illum ita lex:ergo hic sic vi
detur ponere casum. Sic dicimus in interdicto vti possidetis po
sito in edibus:quia gratia exempli illud habet locum in fundo, vt
j.vti possidetis.l.vnica,& ibi no.per gl.& per doc.latius.Dico au
33 tem † ad pias causas esse quicquid fit pro salute anime,vt l.si quis.
Titio de lega.ij.& ibi no.per glos.¶ Secundo quero,quid si relin
* quatur * homini locupleti[s] euidenter,amore Dei.Uidetur quod
s valeat,quasi Deo legatum,vt d.l.fideicommissa.§.interdum.de le
gat.iij.sed Deo potest relinqui simpliciter,vt in auth.de ecclesi.ti
34 tulis.§.si quis in nomine,ergo,&c.Sol. Puto † quod non videtur
relictum ad pias causas [t] vt gaudeat aliquo priuilegio huius le
gis,vel alio concesso relicto ad pias causas , debet enim talis lar
u gitio fieri pauperi,[u] & non diuiti,vt lxxxvj.dist.c.non satis & xij.q.ij.
c.quisquis episcopus. Et hoc videtur sentire gl.j.eo.l.illud.& facit
ff.de castren.pecu.l.si forte.pro hoc.j.de mend.vali.l.j.li.xj. Potest
tamen aliquis esse diues indigens alicuius rei secundum statum
35 suum, & tunc etiam † est laudabile ei facere eleemosynam, vt dicit
sanctus Thomas de Aquino in iiij.parte.q.xxxij.arti.vij.sed dare
euidenter diuitibus, non est dare ad pias causas, vt ibidem dicit
sanctus Thomas,sed si eis datur, magis videtur dari causa ami
citie,vel causa consanguinitatis,& premij,vt histrionibus, & simili
bus, quam amore Dei,vt dicit gl.in d.l.illud.& lxxxvj.dist.c.dona
re.& c.seq. Sed si aliquis reliquerit diuiti, quem putabat inopem,
quantum ad se recte relinquit & ad pias causas.xlij.dist.c.quiesca
x mus,sed ab illo diuite forte legata essent auferenda,[x] & conuerten
da in alium vsum,arg.ff.de vsufr.leg.l.legatum. ¶ Tertio quero,
quid si aliquid relinquatur pro restitutione male ablati,[y] certi,vel
incerti,vel indebiti, an sit locus priuilegio huius legis? Uidetur
quod non,quia non relinquitur collegio,vel ad aliam piam causam.
Ecõtra videtur quod sic,quia magis relinquitur pro anima quod
restituatur male ablatũ. quod est necessitatis, quam si aliquid re
linquatur simpliciter. quod est voluntatis, si pro anima,ergo ad pias
causas ,vt dictum est.Sol.Dicendum est quod si quid relinquitur
36 pro male † ablatis incertis,ita quod veniat distribuendum inter pau
peres, istud dicitur relictum ad pias causas scilicet pro anima il
lius,cuius fuit,vt extra, de homi.c.sicut dignũ.§.eos insuper.& ibi
no.per Ber. Sed si relinquit quis debita,vel male ablata certa il
lis personis,quibus debentur,tũc non videretur proprie relictum
ad pias causas:proxima enim causa relicti est, quia debitum est non
ipsa causa. Tunc proprie est relictũ ad pias causas,quando nulla
necessitas subest, sed solum ipsa religio, & ipsa liberalitas erga
Deum. Et pro hoc facit in argu.ff.de dona.l.j.vnde verba istius l.
secundum propriam significationem in hoc non haberent locum.
Puto tamen quod istud extẽdatur in quibuscunque relictis,vbi est
eadẽ ratio,sed in his est eadẽ ratio que in his que relinquũtur ad
pias causas,imo maior,quia absolute est necessitatis, quod talia debita
restituãtur,nõ sic de alijs relictis simplicibus. Preterea sic probo.
In omni dispositione omne tacitum subintelligitur,sine quo talis
dispositio non potest habere effectũ,vt l.cui iurisdictio.ff.de iuris.
om.iu.& l.si stipulatus fuero per te non fieri quo minus.ff.de verb.
oblig.que lex dicit, quod superuacuum est in dispositione, quod illud ex
primatur, cũ illud intelligatur, vt l.veteres.de iti.actuque pri.ff.sed
in proposito.si talia male ablata nõ liceret sic relinqui,ergo nec alia
ad pias causas,cum illis nõ relictis decederet in peccato mortali,
& relicta ad pias causas non valerẽt, nec ecclesia reciperet, vt dixi
37 in vlti.q.preceden.ergo hoc videtur permissum. Puto † igitur quod
talia relicta gaudeãt priuilegio huius l.non tamẽ per hoc dico quod
habeãt talia priuilegia eorũ que relinquũtur ad pias causas,& sic
de eis poterit detrahi Falcidia.nisi ille cui relinquitur vere proba
ret sibi debitũ aliunde, quã ex testamẽto.vt ff.de aur.& arg.le.l.qui
vxori.ij.respõ. Et hec sufficiãt super personis,quibus relinquitur.

Super tempore quo relinquitur est videndũ,vt dixi,quo ad hoc vt gaudeãt beneficio huius cõstitutionis,
requiritur quod sit in mortis articulo constitutus.Uideamus an ista
hic probẽtur.Respõ.si ex eo quod dicit hic,decedẽs. Istud enim par
ticipium significat tẽpus vite,quod est in actu moriẽdi,vt l.qui duos.
§.j.ff.de man.test.Facit ff.de legat.j.l.cum quis decedẽs.in princ.& l.
Pamphilo.§.propositũ.& l.quidã decedens.ff.de adim.tu.in prin.
Hoc etiã intellexisse apparet imperatorẽ in tex.dũ dicit.Postquã
iam aliud velle non possunt. Et sic loquitur de eo,qui est in extre
mis,qui verisimiliter nõ habet potestatẽ variãdi.Hoc etiam patet
ibi.dũ dicit,iterũ nõ redit arbitriũ.Hoc enim persuadetur ratione,
sic.Certũ est,quod quis magis tenetur Deo,quã Reipublice,vt l.ij.ff.
de iust.& iu.vt s.dixi.Itẽ tenet quis magis procurare salutẽ anime
quã aliã rem,cum anima preferat omnib.reb.vt j.eo.l.sancimus.sed
omnis homo, qui est in hostili loco pro salute Reipublice, potest
libere omni priuilegio militari,testari,vt ff.de testa.mili.l.fin.multo
magis ergo debet concedi ei,qui est in articulo mortis,& in pugna
cũ peccatis libera potestas disponẽdi ad pias causas, vt in dicta
pugna,cũ aduersario nostro vincat,& animã non perdat.Pro quo
38 facit,quia in mortis articulo † quilibet potest absoluere ab excõmu
nicatiõe,licet alias nõ possit nisi papa,vt extra de offi.or.c.pastora
lis.§.j.est ergo hec interpretatio equa,vera,iusta,& sãcta. ¶ Que
ro,circa hoc quatuor.primo quero quis dicat in articulo mortis cõ
stitutus.Secũdo,quid si nõ est in actu moriẽdi naturaliter,sed ciuili
ter morit in mundo,vt est ingrediẽs monasteriũ.Tertio,quid si ab
illo periculo euasit,an testamẽtũ irritet. Quarto,quid si nullũ insta
bat periculũ,& subito venit mors post factũ testamentũ.¶ Super
39 primo,quis dicat in articulo † mortis cõstitutus,dico quod hoc ver
bum habere põt latã interpretationẽ,quia quilibet viuẽs põt dici in
articulo mortis cõstitut[us], nã oẽs morimur,& sicut aqua dilabimur

& sic

⁊ sic semper potest dici decedens. q2 semper de vita sua minuitur:
sed alia est intentio, tunc enim dicitur in articulo mortis constitu-
tus, quādo est instans periculū mortis instātis de proximo, vt si est
infirma valetudine detētus, vel si subest periculū mortis ab hosti-
bus, vel predonibus vel hominibus potentibus crudelitate, vel
odio, aut incidit in tempestatē, vel similib. que omnia ponuntur in
l.iij.⁊ trib.seq.ff.de do.cau.mor.facit ꝙ not. Ber.in d.c.pastoralis,
§.j.extra de offi.ordi. ¶ Secūdo quero. quid si est in actu moriēdi
40 ciuiliter † per ingressum monasterij? Respōdeo, nō est idē. per hāc
legem, per regulā, ꝙ ciuilis mors, ⁊ naturalis nō equiparātur, vt j.
de his qui ve.eta.impe.l.fi.⁊ ff.de leg.ij.l.si ita quis.§.fi. Preterea,
aut quis moritur ciuiliter, ⁊ necessario quo ad deportationem. vel
dānationē in metallū: ⁊ nō habet locū hec lex, vt dixi s.in iiij.q.i.q.
Aut moritur volūtarie, per ingressum monasterij, ⁊ tūc cessat ratio
huius l. q2 aliud potest velle, ⁊ q2 iterū redit arbitriū, nam hūc in-
gressum potest differre, si vult ⁊ pluries testari. sed per aut.de mo-
na.§.illud. id inducitur, ꝙ ingrediēs monasteriū disponat de rebus
suis quomodo voluerit, que verba debēt intelligi non attentis so-
lēnitatibus iuris, alias verba nil operātur. Preterea, verba sic in-
terpretantur, quādo concessum est militibus, quod possint testari
quomodo voluerint, vt ff.de testa.mili.l.j.⁊ seq. ¶ Tertio quero,
41 quid si ab illo periculo euasit, an testamentū irritetur? † Videtur
quod sic, q2 per istam l. requiritur, ꝙ sit talis voluntas, postquam
aliud velle non potest: sed si euasit, ergo aliud velle iam potest, er-
go, ⁊c. Pro hoc facit id, qđ dicimus de donatione causa mortis,
que reuocatur restituta cōualescentia, vt l.non omnis.ff.si cer.pet.
Contra, videtur ꝙ non irritetur, q2 tunc sufficit ꝓ fuerit iustus me-
tus, sed metus mortis est iustus metus, siue mors fuerit secuta, si-
ue non, vt ff.ad l.Aquil.l.si quis fumo.in fi.⁊ ibi no. Sol.dico ꝙ se-
cuta cōualescentia testamentū est nullum, non dico ꝙ irritetur, sed
nūc apparet ipsum retro fuisse nullū, q2 hec lex requirit ꝙ talis sit
decedēs: at iste cōualescens apparet quod nō fuit ille decedēs. er-
go, ⁊c. vt ff.de testa.mili.l.fi. Et sic est de omnib9 casibus in quibus
ex post facto apparet quid fuerit actum, vt l.qui duos.ff.de rebus
dubijs.l.qui res.in prin.ff.de solu. ¶ In contrariū dico, ꝙ propter
instans periculum, quandoq3 lex permittit quod pro anima fiat,
quod tunc debet recipere suam perfectionem ⁊ consummationē, ⁊
tunc sufficit instans metus, licet non sequatur effectus, vt l.si quis
fumo.§.pen. Quandoq3 lex permittit quod fiat pro anima, ⁊ tunc
non perficitur sed pendet, sicut voluntas vltima. Item, euentu nō
secuto, apparet retro nil valuisse. ¶ Quarto quero, quid si sanus
animo, ⁊ robustus nō imminente periculo, de quo verisimiliter su-
41 spicetur, fecit testamentum, † ⁊ statim subito mortuus est, an talis
voluntas gaudeat priuilegio huius legis? Respondeo, non: q2 di-
cit hic decedens. qđ decedēs, importat cum mortis instat pericu-
lum, vt dictum est. Item hoc quod est causa pietatis faciēdi testa-
mentum secundum formam huius l. debet esse cognitum (⁊ con-
gruum) facienti, vt l.ij.ff.de condi.⁊ demonst. sed hoc non erat co-
gnitum (⁊ congruum) ergo ⁊c. Pro hoc casus l.si alius.§.est alia.
versic.quod si nullo.ff.quod vi aut clam.⁊ pro tempore hec dixisse
sufficit. ¶ Super rebus que relinquuntur, videndum est hic text.
dicit, bonorum, quod intelligendum est suorum de alienis autem
non testatur, vt in auth.ingressi.cum gl.j.eo. Et intelligo testari de
suo si relinqueret pecuniam, licet eam non habeat in peculio, si ta-
men habeat tantum quod valeat, vt l.propemodū.ff.de ver.signi.
vel si grauat alium de re aliena, si tamen de suo tantundē relique-
rit, vt ff.de lega.ij.l.Imperator.per totam legem. ¶ Et pro decla-
ratione istius legis quero primo, an in heredis institutione sit lo-
cus priuilegio huius legis? Secūdo, an in substitutione pupillari,
vel exēplari? Tertio, an si relinquitur vltra vires hereditarias ad
pias causas, ⁊ heres nō fecit inuentarium, an teneatur insolidum?
Quarto si pauperes vel ecclesia instituātur, ⁊ adeant absq3 bene-
ficio inuentarij, an teneātur insolidum? ¶ Ad primā ⁊ an in here-
dis institutione sit locus beneficio huius legis? Videtur quod nō,
quia hic intelligitur bonorum suorum: sed hereditas non est sua:
Nā donec viuit testator, hereditas nō est, vt l.j.ff.de heredi.vendi.
43 ⁊ ff.pro hered.l.j. Contrarium puto. † Nam hereditas licet non sit
viuentis formaliter, tamen est eius causaliter. Nam ipso moriente,
quod nunc est patrimoniū, inciperet esse hereditas, ⁊ ideo propria
locutio dicitur, si testator dicit, lego partem hereditatis mee, vel
similia verba, vt ff.de leg.ij.l.mortuo.§.fi.cum l.seq.l.cum fundus l.
si quis seruum.l.cum pater.§.hereditatem, ⁊ ad Treb.l.cogi.circa
principium.versic.sed si quis ita rogauerit.⁊ l.ex facto.in princ.⁊ l.
mulier.§.fi. Sicut dicimus in vsufructu, qui licet non sit formaliter
in bonis domini, tamen est causaliter. Et hoc est quod dixi s.pro-
xime, quod valet si testator reliquerit rem, quam propter bona sua
posset habere causaliter, vt dicatur de bonis suis relinqui. ¶ Se-
44 cundo quero † an in substitutione pupillari, vel exemplari sit lo-
cus priuilegio huius legis. Et dicitur quod sic, quia priuilegium
datum militibus porrigitur ad substitutionem pupillarem, vt j.de
testa.mili.l.in testamento.⁊ ff.eod.tit.l.in fraudem.§.item tam sibi
cum simil. ¶ In contrarium videtur. quia per pupillarem substi-
3 tutionem non succeditur sibi decedenti, sed pupillo, qui remanet,
vt Instit.de pupi.substit.in prin.⁊ sic non habet bona. quia hec lex
requirit quod quis sic decedēs habeat bona. ⁊c. Dico. quod quā-
tenus pupillaris ⁊ exemplaris extenderentur ad alia bona pupil-
li, vel dementis, non relicta sibi per testatorem, quod talis substi-
tutio non gaudeat tali priuilegio. Sed quatenus porrigitur ad
bona defuncti, tunc secus. Pro hoc videtur ff.de testa.mil.l.miles.
§.exheredato. Hoc probo ratione. Ista lex concedit priuilegium
testatori decedenti disponenti ad pias causas, ⁊ sic respectu reli-
gionis debite erga Deum, sed faciendo testamentum filio dispo-
nit ratione pietatis erga filium debite, ⁊ sic ratio legis cessat. Et si
a dicis, ergo decedit pro parte testatus [a] ⁊ pro parte intestatus.
Potest dici quod testaretur ad pias causas iure fideicommissi, vel
verius, non esset inconueniens quod hoc casu pro parte decesserit
intestatus, vt dicam j.in prin.seq.q. ¶ Tertio quero, quando re-
linquitur vltra vires hereditarias, ⁊ heres non fecit inuentarium,
b an teneatur insolidum, [b] ⁊ quo iure? Et videtur quod sic. per l.si.
§.j.de iure deli.⁊ in auth.sed cum testator.j.ad l.Falci. ¶ In con-
c trarium videtur hec lex que solum permittit [c] quod de bonis suis
relinquat. Et hoc puto verum. Tamen canoniste tenent quod in
45 foro † conscientie heres non teneatur vltra vires hereditarias. li-
cet non fecerit inuentarium, vt no.Host.in summa de testa.§.pen.
versi.sed quid si bona. Idem Joan.And.in c.quanquam.extra de
vsu.li.vj.in nouella. Idem colligitur in multis summis. Ratio po-
test esse, quia tale non est debitum de iure naturali. ideo ecclesia
* respuit. Et hoc verum siue testamentum sit ex priuilegio * huius
* legis * siue ex solemnitate de iure cōmuni. ¶ Quarto quero, quid
d si ecclesia vel pauperes [d] instituantur, ⁊ adeant absq3 beneficio in-
e uentarij [e], an etiam teneantur insolidum? ⁊ videtur quod sic, licet
possint restitui ad exemplum pupillorum, vt in auth.de here.⁊ fal.
f §.ij.⁊ §.illud. contrarium dico [f] † ad similitudinem fisci, qui non te-
46 netur vltra vires hereditarias, vt ff.de iur.fis.l.j.§.an bona.⁊ l.non
possunt. Preterea, iura ciuilia nō possunt obligare ecclesiam, ⁊ pia
loca vltra vires hereditarias, cum talis obligatio non sit de iure
naturali, vt dictum est, ⁊ j.dicam. Preterea, in herede extraneo nō
faciente inuentarium ratio est. quia presumitur assumpsisse bona,
vt in auth.de here.⁊ fal.§.sancimus. que ratio cessat in ecclesia, ⁊ in
alijs pijs locis. Preterea, hoc videtur expressum j.eod.auth.sicut
alienatio, vbi nihil potest ecclesia acquirere, ex quo ipsa oneretur
47 vltra quam accipiat. ¶ Si tamen aliquis † sacerdos instituatur
heres, ratione consanguinitatis, vel amicitie, non respectu religio-
nis diuine, tunc eum puto teneri insolidum, vt authen.de hered.⁊
falc.§.fi.sed secus si amore Dei, vel pro anima sua, vt dictum est, ⁊
hoc de rebus que relinquuntur, dixisse sufficiat.

Circa ipsam dispositionem seu voluntatem testatorum ali-
quid videamus. Et quia text. dicit hic, quod optaue-
rit relinquere, examinemus, an istud importet ipsius voluntatem
liberam an vero arbitrium boni viri. Et videtur quod importet li-
beram voluntatem propter verbum licentiā, supra positum, quod
48 † exponitur per Odof. id est, liberam voluntatem. Idem Inno.de
sta.mona.c.cum ad monasterium.circa fin.pro hoc facit quod j.se-
49 quitur, nec sint cassa iudicia. Nam hoc verbum iudicium, † expo-
nitur, id est. voluntates.ff.de fideicom.lib.l.Thais.§.Lucius.el ij.
Pro hoc facit quod j.sequitur liber sit stylus. Nam ex eo quod
dicit liber sit, perinde est ac si diceret quod sit in tua voluntate, vt
ff.de leg.iij.l.fideicōm.§.quanquam.ibi plenum arbitrium.⁊c. Hoc
50 enim verbum plenum † vel liberum, [g] denotat liberam volunta-
g tem. etiam si adijciatur dictioni que importat arbitrium boni viri,
quia tantum est dicere quod optauerit quantum quod sibi place-
51 bit, † vel quod sibi videbitur, sed illud verbum. placebit, importat
arbitrium boni viri, vt ff.de fideicom.lib.l.Thais.§.sorore.⁊ l.fidei-
commissi. Preterea j.dicit arbitriū, ⁊c. ¶ Pro huius declaratione
est sciendum, quod circa dispositionem voluntatis testantis con-
tingit ipsum primo disponere circa quantitatem eius quod relin-
quitur. Secūdo circa modum, scilicet vtrum iure legati, vel fidei-
commissi, vel iure institutionis. Item circa qualitatem, scilicet an
pure, an sub conditione. An ipse exprimat arbitrium, an arbitrio
52 alterius committatur. Dico ergo † quod circa quantitatem eius
quod relinquitur, non continetur eius libera voluntas, sed arbi-
trium quod patet per id quod dicit, quod optauerit: quod signifi-
cat arbitrium boni viri, ⁊ non refertur nisi ad id quod relinquitur,
⁊ non ad quantitatem ipsius. Sed contra hoc facit, quia opto,
idem est quod cupio, ⁊ cupio, idem est quod volo, vt no.ff.de fide-
iuss.l.grece. ergo importat liberam voluntatem. Solut. Idem im-
portat cupio, quod volo: quia vtrunq3 requirit voluntatem: tamē
aliter, ⁊ aliter, quia verbum volo, libere, aliud secūdum arbitrium
boni viri. Et eodem modo respondetur ad l.quoniam indignum.j.
de test.ff.mandati.l.j.⁊ probatur j.eod.l.iij.vbi vult, quod ista verba

impotent (legitimum ꝛ) licitum sensum. ¶Alia circa modum,
53 ꝛ qualitatem dico quod † committuntur in liberam voluntatem.
Hoc enim verbum licentiam, ſ. positum, respicit verbum, relin-
quere, ꝛ hoc verbum velle eorum, secundum predictos liberam
potestatis voluntatem importat, ꝛ sic circa ipsum actum habeat
liberam potestatem. Idem si exponitur habeat licentiam, id est li-
54 citum sit relinquere. Nam cum continet priuilegium, intelligi † de-
bet aliter, quam de iure cõmuni. vt ff. de bonis lib. l. etiam. in princ.
Probatur, ꝛ not. in l. si quando. ſ. de inofficio. testamen. Hoc pro-
batur ex eo quod sequitur, ꝛ non sunt cassa iudicia. Item pro hoc
facit quod ſ. sequitur, liber sit stilus. ¶Sed contra predicta op-
pon. ego intelleri, scilicet vnusquisque, etiam inhabilis possit te-
stari. Sed quando ei, qui non potest testari, conceditur libera te-
stamenti factio, intelligitur seruato ordine iuris, vt ſ. de inofficio.
testamen. l. si quando. ergo ꝛ in hoc intelligitur quod in omnibus
seruetur ordo iuris. Solut. Quandoque illa libera testamenti fa-
ctio conceditur vni, ꝛ tunc si alias ille erat inhabilis, intelligitur
dispensatum solum de inhabilitate persone, tamen seruentur alie
solemnitates, vt dicam in l. si quando, supra allegat. Si vero alias
h erat habilis, tunc videtur remisisse alias solemnitates, vt not. in d.
l. si quando. si vero libera testamenti factio conceditur pluribus, b
quorum quidam possunt esse habiles, quidam inhabiles, tunc vi-
detur dispensatum cum inhabilitate persone ꝛ cum solemnitate, vt
patet in priuilegio militis, vt ff. de test. mili. l. j. Et ita in l. presenti,
concessum est priuilegium cuilibet decedenti. Hoc est, etiam in
mortis articulo constituto: sed istorum quidam possunt esse ha-
biles, quidam inhabiles, ideo videtur dispensatum cum persona
etiam de solemnitate.

Circa predicta primo quero an priuilegium huius legis
possit minuere partem alijs debitam. ¶Secundo,
an relicta ad pias causas vitientur ex causa preteritionis, vel ex
heredationis. ¶Tertio, an in relictis ad pias causas valeat vo-
luntas captatoria. ¶Quarto, an valeat talis voluntas sine here-
de, vel si non adeatur hereditas. ¶Quinto, an possit decedere
pro parte testatus ꝛ pro parte intestatus. ¶Sexto, an in predi-
ctis maiori possit quis substituere compendiose directo. ¶Circa
primum dico, quod priuilegio huius legis non potest quis plus
55 relinquere quam prius posset, † quoniam istud verbum quod o-
ptauerit, importat arbitrium boni viri, vt supra dixi. ꝛ ideo non
posset quis relinquere diminuendo legitimam filio debitam. hoc
etiam verum est de iure canonico, quando quis vult pauperes in-
stituere, ꝛ filios exheredare, tunc enim pro consilio querat alium
quam Augustinum, vt not. ſ. tit. prori. in l. si quis ad declinandam.
xvij. questio. iij. cap. fina. Et est ratio, quia auferendo filio est facere
contra officium pietatis, vt l. ij. ff. de inoffic. testamen. ꝛ sic contra
pietatem non est pie relinquere: est enim cooperire vnum altare, ꝛ
alterum discooperire, quod non licet, vt infra qui po. in pi. ha. l. as-
56 siduis. Eadem ratione puto † quod non possit minui debita por-
tio patri vel patrono, vt ſ. eod. authen. si qua mulier. ꝛ ibi not. arg.
ff. de inofficio. testamen. l. nam ꝛ si parentibus. De falcidia vero, ꝛ
57 trebellianica, dico quod non † possit minui priuilegio huius le-
gis, vt dixi: sed minuitur hodie per authen. similiter. ſ. ad leg. Falci.
58 Item quarta que debetur ex bonis curialium † beneficio huius
legis, non minuitur priuilegio, sed per l. penulti. ſ. eod. que totali-
ter cessat in relictis ad pias causas. Que autem sit ratio quod
hodie potest fieri hoc modo, patebit in iij. questione huius legis.
¶Secundo quero, an relicta ad pias causas vitientur ex causa
preteritionis, vel exheredationis. Circa quod dic quod quando-
que fit preteritio de filio, quem se habere ignorabat, vel de post-
59 humo cum vxorem pregnantem nesciebat, ꝛ tunc † non valet reli-
ctum ad pias causas, quia deficit voluntas defuncti. Non enim
est verisimile, quod sic reliquisset si sciuisset, vt l. si vniquam. ſ. de re-
* uoc. dona. Si ergo * reuocatur donatio perfecta quod est plus,
ergo multo magis relicta, ꝛc. xvij. questio. iij. capi. fina. quod etiam
probatur? Nam in testamento militis sublata est omnis solemni-
tas iuris ciuilis, ꝛ remanet solum in equitate naturali ꝛ gentium,
sed militis testamentum propter preteritionem ab ignorante fa-
ctum rumpitur, vt ſ. de testa. milit. l. sicut certi. ꝛ si cum vel in ve-
ro. ꝛ ff. de te. tu. l. si quis. ſ. si quis cum. nisi ea mente fuerit vt suum
vellet filium preterire, siue sciusset esse, siue non esse, vt ff. de testa.
milit. l. qui iure milit. quo casu voluntas adest: sed an valeat, dico
idem quod in eo qui preterijt scienter. Si vero quis preterijt scies
se habere talem, vel exheredat, tunc quandoque relicta ad pias
causas sunt per modum legati, vel fideicommiss. ꝛ illa remanent
60 † firma. etiam de iure communi. per authen. ex causa. ſ. de lib. prete.
quia solum institutio vitiatur. ¶Quando qꝫ relinquitur ad pias
causas iure institutionis, ꝛ tunc quandoque filius preteritur, vel
61 exheredatur, ꝛ mi sibi relinquitur, ꝛ † tunc illud factum est contra
officium pietatis, vt l. ij. de inoffic. testamen, ꝛ ideo ecclesia non ad-
i mittit eum, nec ex eo vult aliquid acquirere, consilio Augustini, i
vt d. cap. fin. xvij. questio. iij. ¶Sed huic ob. quod test. militis ad-
mittitur, licet filius pretereatur de iure antiquo, licet in hoc sit ho-
die limitatum, vt l. cum lege, ꝛ in authen. presbyteros. ſ. titu. prori.
plene in authen. ex causa. de libe. prete. Sed vt dixi ecclesia pieta-
tis est mater, vt ſ. eod. l. decernimus. circa fin. ꝛ ideo non admittit
pro se testamenta facta contra officium pietatis. ¶Sed contra,
quia ecclesia admittit eum qui dedicat se ꝛ sua, licet habeat filios.
Respon. Principaliter dantur bona pro se, sed accessorie ex cau-
sa, quia persona offertur cuius persone oblationem recipere est
per se simpliciter pium. Item contra iniquitatem que insurgit ex
oblatione bonorum prouidetur per authen. si qua mulier. ſ. eod.
k Si vero ecclesiam aut alium pium locum instituit, k ꝛ filio aliquid
l relinquit, non tamen iure institutionis l prout hodie requiritur,
62 tunc † dico quod testamentum non irritatur, quod probo, quia
hoc testamentum non est factum contra officium pietatis. Nam
de iure antiquo si habebat legitimam quoquo relicti titulo non
subiiciebatur querele, vt ſ. de inoffic. testamen. l. cum queritur, ꝛ in
authen. de trien. ꝛ semis. ſ. j. ꝛ si erat minus legitima supplebatur,
vt l. omnimodo. ꝛ l. scimus. ſ. repletionem. ſ. de inoffic. testamen. Si
igitur hodie est inductum quod habeat iure institutionis ista est
63 mera solemnitas iuris ciuilis, que est remota † in relictis factis ad
pias causas, sicut est quando est facta in mortis articulo per hanc
legem: ergo, ꝛc. Dico etiam quod si lex expresse diceret quod ta-
lis dispositio ad pias causas non valeret, quod talis lex non vale-
ret, ꝛ est nulla, vt dicam in vltima questio. sequen. questio. super o
th dine. ¶Tertio quero, an in relictis ad pias causas valeat m vo-
n luntas captatoria, n quando talis dispositio (alias conditio) con-
fertur in secreta mentis aliene, vt ff. de heredibus instit. l. captato-
rias, ꝛ videtur quod non valeat quod probatur, quia non valet in
testamento militis, in quo cessat omnis solemnitas iuris ciuilis. ſ.
64 de test. mili. l. captatorias. In contrarium † est casus extra de test.
cap. cum tibi. ꝛ ibi not. Et hoc videtur probari de iure ciuili, quia
relictum libertatis potest conferri in voluntatem alterius, vt ff. de
fideicommiss. lib. l. fideicommissaria libertas, ꝛ hec vera. ¶Ad con
trarium respondeo quod licet aliquid conferatur in alterius vo-
luntatem, tamen ab illius voluntate intelligitur excluſus omnis
dolus, vt l. creditor. ſ. Lucius. ff. mandi. ꝛ adhuc talis voluntas de-
bet esse regulata respectu iuris gentium, vt placet in milite in cu-
ius libera voluntate est posita libertas testandi, vt l. j. ff. de testam.
mili. tamen regule iuris gentium remanent, vt supra dixi circa me-
dium iij. queſt. principalis, ibi, Nam in testamento. Hunc ad pro-
positum voluntas captatoria nisi ad pias causas non valet. quia
in illa nulla regula iuris ciuilis limitat voluntatem, sed in relictis
ad pias causas est regula iuris ciuilis ꝛ gentium, nempe religio
erga Deum. vt l. ij. ff. de iu. ꝛ iur. item quod debemus peccata no-
stra redimere eleemosynis. vt xiij. questio. ij. c. anime deficientium.
ꝛ de pen. distin. ſ. cap. medicina. Unde non potest hoc non velle, li-
cet in alijs relictis secus, vt ibi not. Sed predicta sunt vera, si ali-
* quid relinquatur arbitrio * alterius o simpliciter, nec dicatur ad
o quid, dico quod in dubio intelligitur ad pias causas, vt cap. cum
tibi, ꝛ not. per Archi. quod satis placet quando dicit in arbitrium.
Nam bonus vir sic arbitratur, nisi causa ostenderetur quare de-
beat aliter arbitrari, vt pro male ablatis. Sed si diceret ad volun-
p tatem talis p nec exprimeret ad pias causas, tunc remaneret re-
gula, quod voluntas captatoria non valet. ¶Sed videtur etiam
quod si exprimat ad pias causas, quod non valet si relinquitur in
voluntate heredis libera, vt ff. de fideicommiss. lib. l. fideicommissa-
q ria libertas. q sed libertas est res pia: ergo, ꝛc. Solu. illa facit pro,
inquantum permittit libertatem relinqui in voluntatem terti, sed
inquantum prohibet in voluntate heredis, est contra. Dico au-
tem quod tunc procedit quãdo libertas, non relinquitur pro ani-
ma, alias secus, vt dicto c. cum tibi. ¶Quarto quero, an valeat
talis voluntas sine herede, r vel si non adeatur hereditas. Ad q
65 respondetur † quod quandoqꝫ relinquitur certa res, ꝛ de alijs mi-
hi disponitur, quod tunc de iure comuni valet, vt codicillus, vt l.
* Pamphilo. ſ. propositum. * de leg. iij. Quandoque relinquuntur
omnia bona, nec heres instituitur, vt si dico. Omnia bona mea di-
stribuantur inter pauperes per talem, dico quod testamentũ va-
let, ꝛ ille executor est, vt ſ. tit. j. l. si quis ad declinandam, ꝛ extra de
testamenti. co. cum tibi. ꝛ ibi per Innoc. ꝛ Joan. And. eo. tit. c. cum
Joan. ꝛ Spec. de instr. edi. ſ. nunc vero aliqua. Unde si queras an
talis executor positus ad eligendum pauperes possit eligere ali-
quos in dictis rebus, an debeat vniuersalis heres eligere. item an
requiratur presentia electi, dixi questione quã disputaui que inci-
pit filium adultũ, ꝛc. ¶Si vero relinqueret omnia bona sua pau-
peribus tunc ipsi pauperes essent instituti heredes. vt ff. de hered.
instit. l. his verbis. in prin. ꝛ ibi no. sed eo casu quo aliquis priuatus
est institutus, ꝛ certa relicta sunt facta ad pias causas, si heres

institutus

institutus non adeat,⁊ hoc non facit in fraudē,⁊ sic non hȝ locum
titulus,si quis omissa cau.testa.an legata ad pias causas debean
* tur:Et videtur quod non *, quia non valet testamentum ex quo
s non aditur hereditas,[s] vt l.nemo.de test.tutel.de regu.iur.l.si ne-
mo,⁊ etiam relicta non valent, si hereditas non adeatur, vt ī.de
manumi.test.l.fi.⁊ de fideicommiss.lib.l.j.ff.de hered.instit.l.qui fi-
lio.§.j.in gloss.lib.⁊ loquuntur dicta iura in libertate que est fauo
rabilis,⁊ pia,⁊ ideo in libertate fuit introductum remediū,quod
cum libertate bona ei addicerentur conseruanda, vt Instit.de eo
cui liber.causa bo.addic. Istam questionem tangit Spec.in titul.
de testamen.§.nunc vero aliqua.versic.sed pone quod ex eo testa-
66 mento,⁊ ibi recitat opinio.nil tamen boni alleg. Mihi videtur † ꝙ
in legatis ad pias causas,ad eorum confirmationem non requira
tur aditio,vt in casu huius legis,nec aliquo alio,nam in eis cessat
omnis solennitas iuris ciuilis,vt supra dictum est,⁊ infra dicetur,
sed de iure naturali vel gentiū,non requiritur aditio,ꝙ placet in
testamento militis,in quo sublata est omnis solēnitas iuris ciui-
lis,vt placet.ff.de testa.mili.l.miles ita.§.fi.⁊ Paulus Apostolus
dicit ad Hebreos nono ca.Ubi testū est,necesse est,vt mors inter
cedat testatoris alias testamentū non est,nisi morte confirmetur,
nam non valet,donec viuit qui testatus est ⁊c.Et qđ dicit,nisi mor
te confirmetur,exponit gl.id est per mortem testatoris:Nota qđ
dicit mortē ⁊ non adijcit aditionem hereditatis, in tantū hoc est
verum,qđ ille qui relinquit ad pias causas,licet nolit ei deberi eo
viuo,⁊ licet possit mutare voluntatem,tamen eo mortuo in eadē
voluntate confirmatur,⁊ illa relicta sunt debita sicut si voluisset
dare aliquid in certum euentum,⁊ ille euenisset.est enim hoc reli-
ctum quedam pollicitatio facta intuitu mortis,si voluntatem nō
mutat,ergo ⁊c.vt nōt.ff.de pollicitatio.l.ij.¶Et hoc colligitur ex
67 diffinitione voti.Est enim votum † alicuius boni Deo facta ꝓmis-
sio,vel pollicitatio,vt patet in d.l.ij.Hoc enim est etiam verum de
iure ciuili.Probo, quia iure nouo statuitur.ꝙ in relictis ad pias
causas cessat Falcidia,vt infra.ad legem Falcidiam.aut.similiter.
⁊ in corpore vnde sumitur.sed vbi cessat Falcidia in testamēto,ne
cesse est ꝙ propter hereditatem non aditam non irritetur,vt dicit
tex.in auth.de here.⁊ Fal.§.si vero expressim.⁊ tunc qr alias lex es
set iniusta,⁊ contra publicam vtilitatem, qr heredes videntes se
priuatos omni commodo cessarent adire,⁊ irritarentur testamen
ta,que seruare publice interest,vt l.vel negare.ff.quemadmodum
testamen.aper.Et ideo de iure antiquo in libertate statutum est,
vt bona addicantur causa conseruandarum libertatum.hodie ve
ro per dictum §.si vero expressim.prouidetur,vt valeat.Ex predi-
ctis que dixi ꝙ post mortem transit in votū,formo questionē talē.
Pone ꝙ testator qui multum relinquit,decessit,deinde miraculo
t se resurrexit,[t] an possit testamentum reuocare,† maxime ad pias
68 causas:videtur quod non,sicut nec votū.Dico sic,ꝙ duplex est
69 resurrectio,† Quidam enim resurrexit iterū moriturus,vt Laza-
rus,⁊ testamentum eius per resurrectionem reuocatur, sicut per
natiuitatem filij,quem testator non putauit sibi nasciturum,vt di
ctum est,secundum Ang.xvij.q.iiij.c.fi.⁊ ar.l.si vnquam.ī.de reuo-
can.donatio.Secundo modo,quidā resurrexit glorificatus,iterū
non moriturus,sicut Christus,⁊ sicut faciēt omnes in generali re
surrectione,tunc iste non posset reuocare,quoniam talis resurre-
ctio non mutatur circa ista temporalia.Dicitur enim in Euange-
lio Matthei vij.c.Cum autem resurrexerint,nec nubent,nec nu-
bentur,sed erunt sicut Angeli in celis.Item Apostolus in d.c.ad
Hebreos ix.dixit.Testamentum Christi confirmatū est per eius
mortem,⁊ loquebatur postquam resurrexit.¶Quinto quero,an
in predictis possit quis decedere pro parte testatus, ⁊ pro parte
u intestatus:[u] dic quod sic vt † dictum est in predictis cessat om-
70 nis ciuilis solennitas, sed de naturali equitate non est necesse,
quod quis in totum decedat testatus,vt l.si miles.la secunda ff.de
testamen.milit.ergo ⁊c. ¶Et ideo est aduertendum. aut aliquis
fecit testamentum,⁊ instituit quem in parte, ⁊ de alia non dixit,⁊
in dubio videtur velle eum quem in parte instituit habere totū,ac
si esset facta institutio ad pias causas,qr ibi esset presumpta volū
tas.Aut apparet voluntas quod nolit eum habere in totū,⁊ tunc
procedit,quoniam decessit pro parte testatus ⁊ pro parte intesta
tus vt d.l.si miles.de test.milit.⁊ ideo not.quod ecclesia.que insti-
tuta est ex tertia parte,hoc acto , quod amplius petere non pos-
sit,erit heres pro illa parte tantū ⁊ plus non petet.¶Sexto que-
ro an maior [x] possit substituere in predictis directe? Videtur
71 † quod sic,quia hoc potest facere miles,in quo cessat omnis solen
nitas iuris ciuilis,vt l.centurio.de vulga.⁊ pupillar.⁊ ī.de testam.
mili.l.in testamento:ergo ⁊c.¶In contrarium videtur quod ec-
clesia non acceptat hoc,etiam si instituātur pauperes,vbi sit sub-
stitutio directa,nisi conditio persone repugnet de iure ciuili,vt in
c.si pater.de testa.lib.vj.Solu.Dico quod si aliquis instituit pri-
mum,ita quod eius institutio non respicit piam causam,tūc[a] opor
tet eum esse heredem de iure ciuili,cuius conditio est,vt qui semel
est heres,in perpetuum non desinat esse heres.l.ei qui soluendo.ff.
de heredi.instit.ideo ecclesia constituit quod etiam pauperes vo-
centur per fideicom. Alias oportet dicere quod in persona primi
heredis,non seruentur regule iuris ciuilis.Hoc autem habere per
fideicommissum, aut nihil, aut modicum preiudicat. In causam
enim piam transit sine alia restitutione.vt.ī.eo.l.fin. Item non de-
trahitur Trebellianica secundum opin.quam teneo.ff.ad Treb.l.
Marcellus.§.quod autem. Solum ergo hoc releuat, forte in his
que notantur in l.quia perinde.ff.eod. Sed si poneres institutio-
72 nem,† secundum quod respiceret piam causam, tunc putarem qđ
possit substitui directo, ⁊ compendiose, quia cessant regule iuris
ciuilis, ⁊ stamus regulis iuris gentium, vt dictum est, sed de iure
gentium licitum est,vt patet in iiij.questione.

Circa ordinem vero,⁊ solennitatem relinquēdi quod tan-
gitur ibi, liber sit stylus, ⁊c. videndum est. Et dico
73 quod hec verba hoc important. liber sit stylus. † hoc est, liber sit
ordo.vt ī.de bo.vacanti.l.si quando.la.ij.lib.x. ⁊ extra de crimine
falsi.cap.quam graui.Hoc autem quod dicit liber sit stylus.debet
intelligi liber ab omni solennitate iuris ciuilis, quia per hanc le-
gem confertur priuilegium generaliter omnibus, ⁊ sic etiam ijs
qui sunt inhabiles. Unde per hanc concessionem liberam intelli-
74 gitur solennitas † remissa,vt l.etiam in princip.ff.de bon. lib.⁊ ī.de
inoffic.testamento. l. si quando. ⁊ dixi. ŝ. in prima parte huius q.
Preterea,hoc esse equū apparet sicut in dispositione vltime vo
luntatis inter filios, sufficit cuiuscunque voluntatis iudicium,vt
videbitis in l.fin.ī.fami.ercisc.⁊ l.hac consultissima.§.ex imperfecto.
ī.de test.multo magis in testamento,quod anima fit,⁊ respectu re-
ligionis diuine que charior est,quam sunt filij.Preterea hoc de iu-
re canonico est decretum expresse siue sit in articulo mortis con-
stitutus siue non,vt statim dicam. ¶Nec obstat predictis ī.eod.l.
generali.vbi dicitur dummodo omni alia iuris ratione sit muni-
tum,quia ibi loquitur,quando testator non erat in mortis articu-
lo constitutus,hic secus,licet de iure Canonico idem, si non sit in
in mortis articulo constitutus,vt statim dicam, vel si intelligeres
in constituto in mortis articulo,tunc exponerem omni alia sit mu-
nitum ratione,hoc est quod relictum sit rationabile,⁊ non sit con-
tra pietatem. hoc enim nulla ratione permittitur, vt dicam. non
autem exponitur iuris ratione,id est solennitate,prout gloss.facit.
¶Ad declarationem presentis articuli quero an in relicto ad
pias causas requiratur solennitas testium:Secundo,an in his suf
ficiant verba enunciatiua? Tertio an requiratur quod subsit per-
sona,eo tempore quo pendet dies legati, ⁊ an efficiantur caduca.
¶Quarto, an sine solēnitate tali fiat testamentum.Quinto an ea
que supradicta sunt,in eo qui fecit testamentum in mortis articu-
lo sint vera in quolibet disponente ad pias causas , etiam in non
mortis articulo,ita quod si Imperator disponeret contra, nō va-
75 leret. ¶ † Ad primum respondetur quod non requiratur solenni-
tas testium in testamento eius qui est in mortis articulo constitu-
y tus,[y] tamen hoc non est constitutum per hanc legem,sed per iura
canonica, cum indistincte in quolibet disponente ad pias causas
z sit inductum,[z] vt non stetur solennitatibus iuris ciuilis,stetur au-
tem iuri diuino, vel naturali, secundum quod in ore duorum vel
* trium stat omne verbum,vt extra de testa.ca.relatum.* ⁊ c.cum es-
ses.Et aduerte,dico quod dicta capitula non procedunt statuen-
do, sed declarando, quod lex ciuilis vel consuetudo, que specia-
liter loquitur quod in testamento requiruntur septem testes vel
quinque,non habeat locum in relictis ad pias, causas, sed in illis
ius naturale seruetur. Item aduertendum quod etiam non re-
76 quiritur † quod sint rogati.[a] vt in d.cap.relatum.circa finem dici-
a tur.¶Secundo queritur,[b] an in predictis sufficiunt verba enun-
b ciatiua.puto quod sic [c] † Primo per casum extra de success.ab in-
c test.cap.fin.Secundo per rationem,quia id permittitur militi. de
77 quo minus videtur,vt ī.de testa.milit.ex his. ¶Preterea ex hoc
apparet,quia de iure naturali.vel gentium sufficiunt verba enun-
ciatiua. ¶Tertio quero an requiratur quod subsit persona tem-
78 pore quo cedit , vel pendet dies legati, † vel efficiuntur caduca.
Istud tangit glo.in cap.nos quidem.de testa.⁊ ibi tenet quod non
efficiantur caduca.In contrarium induco text.de legat.iij.l.pater.
§. Tusculanus. ⁊ ibi plene hanc questio. examinaui. ¶Quarto
quero, an talis voluntas facta sine solennitate ciuili sit testamen-
79 tum.In qua q.† dico,aut accipimus testamentum large,prout est
testatio mentis,vt accipitur Institut. de testa.in princ.⁊ tunc po-
test dici testamentum proprie.Si vero dicis testamentum proprie
diffinitur ff.de testamen.l.j.tunc proprie non dicitur testamentum,
si deficiunt solennitates quas supra dixi.Et sic magis proprie ap-
pellatur vltima voluntas quam testamentum.not.ī.eod.authen.si
qua mulier,⁊ in aut.de mona.§.illud.⁊ ī.de testament.l.hac consul-
tissima.§.si quis autē.¶Quinto quero,an ea que supradicta sunt
in disponente ad pias causas in mortis articulo sint vera etiam in
quolibet disponente cōstituto in nō mortis articulo, ita ꝙ si Im-

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

d perator disponeret contrarũ non valeret.d Respon.in dispositio-
§o nibus factis ad pias causas, siue per constitutũ in mortis articu-
lo.siue non.nulla requiritur iuris ciuilis solemnitas,nec in perso-
na testatoris,nec in qualitate dispositionis,nec in ordine disponẽ-
di.dum tñ talis dispositio non repugnet bonis moribus,seu pie-
tati, vt ã.dictũ est.z si Imperator etiam cõstitueret contrarium,
non valeret,z omnes leges statuẽtes ẏium non essent seruande.
Quod probo,q: leges facte super rebus pertinẽtibus ad pia lo-
ca,vel pijs actibus deputatis,non valent nisi authoritate eccleſi-
e astica fuerint cõfirmate,e vt extra de cõst.c.ecclesia sancte Marie,
sic etiã ꝓposito.Preterea in his que spiritualia sunt,vel in quo-
§1 rum obseruatione emergunt peccata,iura canonica prevalent le
gibus,vt ẏ.est.l.primilegia.z ibi no.per gl.in ver.ambitionis.z per
Jo.and.de reg.iur.c.ij.li.vj. Sed relicta ad pias causas respiciunt
spiritualia,vt per ea sequatur remissio peccatorũ,vt dictũ est,er-
go in eis prevalent canones legibus,sed de iure canonico hoc vi
detur expressum extra de test.c.cũ esses.z c.relatum. In quibus lꝫ
specialiter exprimatur de numero testiũ,tñ generaliter dicit,ꝙ ta
lia relicta nõ debent iudicari sin leges humanas,sed sin sacros ca
nones.z iura diuina,secundum que oẽs solemnitates cessant,vt ẽ.
ostensum est.z ẏ.dicam. Preterea dicta Apostoli prevalent in spi
ritualibus dictis Imperatoris,vt ẏ.de secun.nup.l.j.z ibi nõ.in gl.
fina.z extra de secund.nup.c.pen. Sed ab Apostolo habemus in
multis locis ꝙ testamenta ad pias causas non subiacent dictis so
lemnitatibus iuris,ergo ꝛc. Primo eiũ.h.d. Apostolus ad Gala-
tas.iij.c.fratres.sin hominem dico,tamen hominis confirmatum
testamẽtum nemo spernit,aut super ordinat. Et gl.magistri sentẽ
tiarum sic exponit. Confirmatũ testiũ morte testatoris nemo sper
nit,vt dicat non valere,cum bene factum esse apparet,aut super
ordinat aliquid de rebus illis disponat,sed est *in authoritate ca
nonum ꝛc. *Ex his apparet confirmatum testiũ,scz ꝙ duob⁹ vel
tribus testibus confirmatũ est. Item morte testatoris,nec ẽt,adi
f ta hereditatef,vel alia iuris solemnitate. Itez ex eo ꝙ dicit,nemo
spernit,apparet ꝙ nec Imperator põt illud annullare. Item ex
eo ꝙ gl.dicit ꝙ est in authoritate canonum apparet ꝙ oẽs illud
debent obseruare.siue in terris ecclesie.siue Imperij. Item ex eo
ꝙ dicit,nemo spernit,vt dicat non valere.cum bene dictũ esse ap
paret,ꝙ tollitur omnis exceptio iuris ciuilis. Et iterum Apostо-
lus ad Galatas v.c.dicit. Qui spiritu Dei ducitur non est sub le
ge,ecce apparet ꝙ in his qui spiritu Dei ducti ad pias causas
relinquunt non habent locũ leges scripte. Et si dicas quomo-
do sciam ꝙ disponit ad pias causas,z spiritu Dei ducatur? Rñ.
§2 hoc declaratur ad Hebreos viij.vbi dicit. Qui spiritu Dei agũ
tur hi filij Dei sunt. Dicit enim glo.hanc sententiam no.quod est
differẽtia inter agere,z agi.seu duci,agere dicitur ille qui ex se ali
quid facit,agi,seu duci dicitur ille,qui non aliquid facit ex se,sed
magis spiritu quodam,z ideo quocunq; modo instigatione sacer
dotis.vel alterius ad pias causas aliqd reliquit spiritu Dei agi
dicitur,z sic non est sub lege. Item in authoritate ẽ.allegata ad
Hebreos,ix.c. Apostolus dicit vbi testiũ,necesse est vt mors inter
cedat testatoris,nec alicuius confirmationem requirit. Ex qbus
concludõ ꝙ non obstante aliqua lege cõmuni,municipali,vel im-
§3 periali,facta.vel fienda.relicta ad pias causas debẽt iudicari*se-
§ cundum canones,*z iura diuina z naturalia, seu gentium, z non
* secundum leges,secundum quod ẽ.dictum est ꝛc.

ADDITIONES.

a POMA. Et habilitatem. Vide de hoc Bar.consi.j.vol.ij.z cõ-
si.lvj.in ij.vol.z Ro.consi.clxxx.z consi.ccxiij.z Alexan.lxxx.volu.
j.z consi.ciij.vol.j.z facit tex.in l.j.in prin.ff.ad l.falc.z Bald.in c.j.
de reseri.z gl.in l.ij.ẏ.vbi de ratio.z Bar.in l.j.ff.de eo qõ certo lo-
co. Seue.in repe.Lommes populi.ff.de iusti.z iure.z vide etiã text.
z ibi Barto.in l.si infanti.in fi.ẏ.de iure delib.z Jas.in l.quandiu.ẏ.
qui admit.P. P A V. P. Vide ad Barba.in l.j.ẏ.nunciatio.de noui
operis nunciatione.

b POMA. Pro intellectu istorũ.z. Et posset sustineri hec opinio
Bart. quãis ab omnibus reprobetur per regulam qua cauetur
ꝙ lex generaliter lõquens non recipit restrictionem de habilitate
quando tractatur de fauore publico.l.ij quis in ẏ.vtrum.in ver.
hi quoque.ff.ad Silla. De quo quidem in casu nostrõ sine dubio
tractatur etiam.z principaliter.non solum de fauore publico.sed
etiam quod pius est de fauore anime que cunctis rebus est prefe-
renda,vt l.ij.sancimus.ẏ.eod.

c POMA. Juris ciuilis. Vide Pan.consi.xxxij.vol.ij.

d AND. BARB. Venio ad quartum. Et inquantum Bartol.
voluit.quod quando relinquitur pro vsu,ab eo qui laborat in ex-
tremis sufficit de iure ciuili que que voluntas,licet ista lectur.sua
sit noua.tamen non est vera nec in iudicijs nec in scholis, z con-
tra eum consuluit Angel.in consi.incipien.in nomine Dei amen.
in causa predicta.z alleg.contra Bart.c.cum omnes.z ca.relatum.
de test.z quando ibi dicit,quod secundum leges humanas testa-
mentum conditum in extrema voluntate requirit septem testes.
Or vide ibi Ang. Et de his qui sunt in extremis constituti, vide
dom. Abb.in consil.xj.

d Furiosus.adde quid in prodigo cui per principem interdictum
est bonis z datus curator, an si faciat testamentum inter filios,z
substituat pauperes valet testamentum. Vide Bal. quod sic eius
consil.cccxxxv.j.lib.

e AND. BARB. Secundo quero,an habeat locum. Adde.xvi.
q.j.c.si quis laicus.xx.q.j.per totum.de re.c.j.z fin.ca.ad nostram.c.
si quis.eo.ti. Vide d.prepoſi. Philip.in repe.c.si pater.de test.in vj.
z not.quid per rescriptum speciale ẏ.de preci. Imper.offe. vide etiã
Bar.consi.lviij.in j.vol.z Lapa.lxxv.z Jas.in l.licet.ẏ.de test.mili.
z ibi. Paul.in fin.z Alexand.z Jas.in l.senium.C.qui test.fa.pos.in
l.si frater eod.tit.ẏ. Vide Barb.in c.ad hec extra de testa. Ma-
thesi.not.clxxij.vide ad Bartol. in l. cum in his.ẏ. si in annos.ff.
de transac. Vide Alexand.consi.dcxv.z in preced.

f ALEX. Dispensatum.z ex hoc dicit. Bald.quod si statutum
dicit,mulierem non posse testari sine consensu propinquorum:po-
terit tamen ad pias causas sine eorum consensu testari,secundum
eum in l.generali.ẏ.eod.pro cuius dicto facit.l.iubemus nullam,z
ibi ipse no.ẏ.eod. Adde Bald.consi.cclxix.

g POMA. Alieno arbitrio. vide Pano.consil.lxiij.volum.j.

h POMA. Disponere potest.consi.ccccxiij.z consi.ccccviij.dom.
Alexan.in l.j.ẏ. hec autem.ff.ad treb.z Jas.in l.senium.ẏ.qui testa.
face.pos.

i ALEX. C. licet. De cuius intellectu vide Bal.in l.senium.ẏ.qui
test.face.pos.

k ALEX. Testari. Vide Ro.qui limitat hoc dictum Bart.per
text.in l.cum multa.ẏ.de bo.que li.in d.l.penult.z fi.ẏ.qui test.fa.po.
Adde plene per Pau.de Cast.consi.ccj.

l ALEX. Poterit disponere. Contrarium tenet idem Bart.in l.
qui in potestate.ff.de test. Pro concordia aduerte quod con-
sensus patris non requiritur in testamento filiũfam.li.in bonis ad-
uentitijs,vbi patri non queritur vsusfructus. Ita Bart.in hac re-
pe.ver.potest etiam habere filiusfa.vbi dõ. Alexand.in apostl.alle.
Barto.sibi contrarium in l.qui in potestate.ff.de testamentis. Cu
dic ipse Bartol. sentit idem quod hic, dum specialiter loquitur in
testamento ad pias causas, vt possit testari, z ita loquitur etiam
Bar.hic dum dicit ex beneficio huius legis que loquitur ad pias
causas. Adde ad not.per ipsum dom. Alexand.in l.senium.z in l.
si.C.qui testa.fac.pos.vbi refert eandem contrarietatem: z si bene
considerentur eius dicta posset solui alter secundum verba Jul.
que ibi refert adde etiam ad consi.Paul.de Cast.cxcix.ad Bart.in
l.Imperator.ad tre.z ad materiam.l.filiusfa.ff.ad l.Falci.z l.si que-
ramus.ff.de testamen.

m ALEX. Possint disponere. Quid de eo qui est apud hostes
dicit do. Abb.in cap.fin.in fi.de testa.credo quod non possit dispo-
nere, quia seruus est nec pius dicit. cogita, z vide in l.qui a latro-
nib.ff.de testa. Et ex opposito facit quod not. Bald.in l.j.ad fin.ẽ.
tit.j.vide tamen quod nõ. Bald.in l.fin.si a non compe.iud.vbi di-
citur quod si reliquit pro male ablatis, valet. Et circa ista vide
archi.iij.q.ij. illud, z Joan. Andr.in cap. quanquam.de vsur.in vj.
Adde quod Joan. And.in addi.ad Spec.in tit.de instru.edi.in
ẏ. compendiose, ponit de Rege Henrico filio Federici.qui captus
fuit a Bononiensib.z ibi fecit testamentum, z mortuus est, quod
eius testamentum nõ valebat. Et ita dicit tenuisse accursium,quia
capta sunt capicurium, z capti fiunt serui, z vide per Specu. vbi
supra, z quod deportatus pro male ablatis possit testari, voluit
Roma.consi.cxlviij.

n POMA. Jure gentium. Vide Pano.consil.lxiij.vol.j.

* ALEX. Usurario. Vide Bald.in l.j.z in authen.ibi posita ẏ.de
hereric.z text.in l.testamenta eorum.ff.de testa.milit.z Bart. in l.si
queramus.ad fin.ff.de testa.

o POMA. Usurario. Et quid in excommunicato. vide Fed.con-
sil.lxviij.z consi.cxviij.

p ALEX. Non valeant. Contrarium consuluit dom. Anto.de
But.incip.in nomine patris ad primum dubium,ꝛc. Idem consu-
luit Bet.de Anchar.z per ipsos in rubrica extra de testib. in De-
cret.ab.z Bald.hic in repet.z quod non valet etiam de voluntate
Episcopi nisi prestita cautione.sed Bald.not.in l.executorem.de
execut.rei iudica. Adde quod Paul.de Cast.consi.cxlviij.tenet
quod testamentum vsurarij valeat,in quo pauperes sunt substitu-
ti, donec probetur quod illis quibus erant extorte,intererat cau-
tionem prestari, quia vsure possent esse incerte. z pauperibus di-
stribuende per alias rationes. Idem consulit Pet.de Ancha.
consil.cccxxx.vbi de Bart.hic mentionem facit,opi.tamen Bart.
secutus est Sibbas consi.j.lib.ẏ.

q POMA Ecclesia. Vide Pano.consi.xxxiij.vo.j.z domi. Ant.
de Butr.

de But.consi.xxv.z consi.xxix.

r ALEX. ¶Collegio.Et adde Bal.in Liubemus.de testa.

* CLAV. DE SEISS. ¶Relinquatur. Adde quod relinquere meretrici sub conditione. si ad meliorem vite frugem peruenerit, est causa pia secundum Bald.in l.imperialis.in princip.ſ.de nupt.

s ALEX. ¶Omnimi locupleti. De ista q.vide Bart.z que ibi diri post eum in l.alio.ſ.de ali.z cibaria.leg.dicit tamen Bald.hic in lectu. no.in rep.quod relinquere consanguineo est quid pium si est pauper.Et idem dicit Abb.ſicu.si relinquitur consanguineo religioso, z allegat Bald.hic ita tenere,z hoc si amore Dei fiat. Idem dicit, si relinquatur consanguineo pauperi,secundum Bald.hic quem ipse allegat,z vide etiam Bal.in repeti.z Ang.z Imol.in l.si Stichum.ſ.stipulatio.de ver.ob. Contra hoc facit,q̃ voluit Aler.in l. si certis annis.ſ.de pac.reprehendens Ang.ibi volentem q̃ l.ſ.ſ.de fideicommiſ.non habeat locum in alimentis relictis diuiti. Et hic adde etiam Barto.in l.si cui annua.ff.de annu.leg.vbi tenet q̃ alimenta relicta pauperi non sint ad pias causas. ¶Adde quod legatum locupleti dicatur pro anima. Pet.de anch.consi.xiij.Bal. consi.ccclxv.ij.lib. ¶Pro concordia Aduerte quod in l.alio.ff.de ali.z cibaria.leg. Bar.dicit q̃ quicquid relinquitur pro anima,etiam diuiti,videtur relictum ad pias causas:z per consequens adde q̃ habet priuilegia pie cause, vt in detractione falcidie, ꝛc. Contrarius allegatur in hac rep.ver.secundo quero quid si reliquitur hominimi locupleti euidenter, ꝛc. Tu dic illud verbum homini locupleti euidenter dat solutionem. Aliam sol.dat Alber.in tra.gab.in v. parte.viij.princip.q.quod quando legauit diuitem quem credebat esse diuitem vel non erat ita diues, vt exigit status sue nobilitatis.z tunc procedant dicta in d.alio,alias secus.Sed melius,z tutius secundum quod colligitur ex verbis Bar.in l.si quis annum. ff.de annuis legatis.scilicet, vt procedat prima opinio quãdo relictum de sui natura erat fauorabile.vt in causa dotis, vel alimentorum.per no.in l.si quis Titio.ff.de legatis secundo. vel etiã posset solui ex no.per eum in l.ciuilibus.ff.de rebus dubijs.vt quando ille diues erat rector alicuius ecclesie,quia videtur relictum ecclesie.alias secus.

t POMA ¶Ad pias causas. Vide Alexand.consil.cxxv.volu.j.z consil.cxxvj.eod.volu.z Barba.consi.lviij.volum.j.z pulchre,z late Bal.nouel.in trac.de dote.in v.parte princ.in versi.nunc me transfero.per totum.

v ALEX. ¶Fieri pauperi. Quid si est diues,sed non secundũ qualitatem suam.vide Bald.in rep.

x ALEX. ¶Auferenda.vide Bal.hic qui tenuit contrarium in repe.in versi.diuitie,z dicit ibi etiam Bald.quid in filio spurio.

y ALEX. ¶Male ablati.Vide Bald.in d.l.illud.ſ.eo.circa princ. vbi dicit etiam quod si relquitur fraternitatib.non est pia causa. Utrum autem executor relicti pũ aut incerti possit distribuere fraternitatib.vide late Bald.in l.id quod pauperibus.ſ.tit.j.z quid si relinquatur hospitali.ad q̃ spectet istud relictum diri post Bart. in l.orphanotrophos.ſ.tit.j.Sed quid si reliquntur executori pro solutione male ablatorum.an posset soluere debita ex contractu. vide Bald.in l.id quod pauperibus.ſ.tit.j.Sed quid si testator relinqueret mille pro male ablatis, z incertis soluenda z non reperiuntur tot male ablata que capiant tantam summam.vide Bald. in l.si quis ad declinandam.de episco.z cleric. An autem relictum pauperibus pro male ablatis possit distribui in vnum tantum, vide Bal.hic.Et an super male ablatis z incertis possit trãsigi cum episco.Bal.in l.post decisionem.ſ.de furt.qui remittit se ad Paul. de leg.an cle.j.de pe.z remiss.z no.Ang.in dispu.Ariensis. Et quo modo executor debeat ista incerta declarare.vide Bal.in l.captatorias.C.de test.mil.z hic adde Bald.in authen.similiter. C.ad.le. facid. ¶Adde an fraternitates dicãtur loca pia.consi.clxxxj.Abb. consi.xxxj.z quid de collegio per Paul.de Cast.consi.cclxxix.z an possint legata pro male ablatis in alium vsum conuerti, si male ablata non reperiuntur tanta.vide Paul.de Cast.consi.xliij.q̃ sic.

3 ALEX. ¶Sed pupillo. Bal.hic in repet.z in lectu.aliter loquitur tenendo contrarium.

2 ALEX. ¶Pro parte testatus.No.an ad pias causas possit quis decedere pro parte testatus,z pro parte intestatus. Bald.hic reprehendit Bart.hic.ſ.eod.l.in v.q.princ.

b ALEX. ¶An teneatur insolidum.De hac questione mihi videtur casus in aut.de eccle.tit.ſ.si autem heredes.de quo per canon. in ca.j.de dolo z contumacia.

c ALEX. ¶Solum permittit.In foro conscientie heres.non tenetur vltra vires hereditarias, licet non fecerit inuentarium, vide Bald.in l.filium quem habentem.C.fa.er. Ange.tamen in l.j.ſ.hec stipulatio.ff.si cui plus quam per legem Falcidiã. dixit quod hoc erat verum in aliquibus casibus.regulariter tamen dixit ipse, ego teneo contra Barto. Vide Barb.in rub.de acqui.her.z in l.gerit. eo.tit.licet ipsemet Ang.fuerit sibi contrarius.in d.rub.z in d.l.j.z vide Bal.in l.ij.C.de iure delib.tenendo idem cum Bart.quod tamen intelligas vt voluit Bald.in l.ventre.ff.de acqui.her.Et vide quod no.Bal.in l.cum a matre,in fi.C.de rei vendi.vbi dicit.quod de iure canoni.non requiritur inuentarium z quod de illo iure non detrahitur Falcidia. pro trebellianica voluit dicere in foro conscientie. ¶Adde primo in versic.super rebus relinquuntur. quod Rom.consil.cxxxv.dicit nouam esse opinionem. quod sicut valet legatum libertatis factum seruo alieno,vt l. Paulus.de fideicommiſ.lib.ita z eodem modo valeat legatum factum pro loco rei aliene quam testator putabat suam, ita vt heres teneatur illam rem redimere z prestare ecclesie,vel iustã estimationẽ si dominus vendere noluit. Et quod heres in foro conscientie non teneatur vltra vires hereditarias.tenuit Abb.consi.lxxij.ij.lib.

d ALEX. ¶Si ecclesia,vel pauperes. Adistam questi.adde Bal. in l.fin.in prin.ſ.de iur.deli.z Bar.in l.j.ſ.de acqui.her.z Bar.in l.j. ſ.si cui bona.ff.de iur.fisci Ang.in l.j.ſ.hec stipulatio.ff. si cui plus quam per l.fal.z vide que diri post Bar.in d.ſ.si cui bona.z Bar. dubitauit,z tangit hanc questio.in auth.sed cum testator.ſ. ad legem Falcid.z contra,Bart.est gl.extra de test.c.j.z Bald.idem tenet.in authen.sicut alienatio.ſ.eod.tit.z l.fi.ſ.de iur.deliberan.tamquam Cano.in c.j.de solutio.z vide Bar.in authen.si qua mulier.ſ. eo.Clericus vero heres bene tenetur vltra vires hereditarias, vt not.per.de anch.in ca.canonum statu.de consti.Et not.quod relictum mulieri, si ad meliorẽ vite frugẽ peruenerit,dicitur ad pias causas secundum Bald.per text.ibi.in Imperialis, in princi. ſ.de nuptijs.Et vide Bald.hic de meretrice. Utrum autem incertitudo,vel qualitas vitiet relictum ad pias causas vide not.per Ly.z Bal.in l.priuilegia.ſ.eod.z quod no.Barto.in l.quida.in.de rebus dubijs,z Bart.in l.Titia.ſ.Seia de aur.z arg.leg. ¶Adde quod clericus non conficiens inuentarium,teneatur vltra vires hereditarias,consuluit Abbas consi.priorime allegato.lxxiij.ij.lib.

e P. PAV. P. ¶Beneficio inuentarij. Vide Barb.in c.j.de test.z ſ. de iure deliberan.

f POMA. ¶Contrarium dico.vide Paulum consil.xxxiij.volu.j. z consil.lxxij.in ij.dubio,volu.ij.z vbi ponit etiam in superioribus verbis Bartol,consil.cij.eod.volum.z Feli.in capit.ecclesia sancte Marie.de constitu.z Panormi.in d.cap.ecclesia.ad fin. z in capit. Raynaldus.de resta.z Jaso.in l.fin.ſ.de iure deliberandi.z Barb. in cap.primo de testamen. Bre.in l.si seruus plurium.ſ.fin.ante.ff. de leg.j.z in rubrica.ff.de acquirend.here.in versi.iij.adde.vbi dicit quod ecclesia non teneatur est communio:z vide vnum verb.Fel. in c.pastoralis de offi.de lega.

g ALEX. ¶Plenum vel liberum.Vide Bar.in l.alio.ff.de alimentis z cibarijs legatis.

h ALEX. ¶Concedit pluribus. De verbo libere, adde quod Bald.in cap.j.extra de rescriptis.dicit quod verbum libere,importat voluntatem immutam rationibus legalibus z solemnitatibus. Unde dixit quod propter tale verbum non posse appellari in causa momentanee possessionis nec post decem dies ad appellãdum. z dicit non obstare l.j.de test.milit.quia respondet quod non seruata iuris solemnitate ibi non venebat in preiudicium alicuius.Sed circa hoc.Salice.iure pet.huius legis.vbi videtur omnia improbare dicta Bartoli,dicit quod in dicta.l.j. de testamen. milit. probatur quod per illa verba videantur misisse iuris solemnitatem. Nam quod milites possint testari sine solemnitate inducta filii, non per illam l.fin,sed per l.iure militari.cum multis similibus.ff.de testam. milit. Unde non est credendum Jurisconsultum aliquam superfluam legem fecisse. Et de isto verbo libere, vide que habes post Bartol.in l.si sic.de leg.j.z per Mode.in c.sane.de excess.prela.z vide Bald.in l.dotalem.ff.de test.milit.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Siego.ad hoc vide Bart.in l.Titia.ſ.imperator.ff.de legat.ij.z quod no.in l.si vniquam.C.de reuocat.donatio.

i POMA. ¶Consilio Augustini.vide Alexand.consil.cv.volu.iiij. Panor.consil.lxij.vol.j.z per Alexand.in l.pactum quod dotali.ſ. de pactis.z consi.xlv.volu.j.Jaſon.de Castr.in l.sicut certi.ſ.de test. mil.in fin.z Jaso.in l.hac consultissima.ſ. si quis autem.j.de testa. vide etiam Jaso.in Liubemus.ſ.de test.in fin.z vide Alexan.consi. xcij.volu.iij.qui dicit quod est rauorabilior reliquis decedentibus, saltem illis quibus non competit legitima.z Soz.in.consi.cccxxx.in ij.dub.vbi ponit quid iuris quando legitima fozet aucta per statutum.z loquitur in persona ecclesiastica,z tertij ordinis,dum poterat dubitari,an ligaretur tali statuto.

k ALEX. ¶Instituit.Licet illius non habeat iure institutionis tamen fauore pie cause valet testamentum. vide Bald. hic. Et cum Bar.tenet.Flo.hic,z Pet.de Unch.z Imo.in c.cum esses.de test, licet Sali.teneat contrarium.Et not.quia dicit Bald.simpliciter, quod relicta ad pias causas in testamento imperfecto debeantur, quia est perinde,ac si esset adiecta clausula codicillaris.l. in testamento.ff.de fideicommiſſa,libert. Ita notanter dicit Bald.in l.si mater.C.de testamen.manumiſ.z adde quod ad pias causas valet

voluntas nuda facta.c.cum tibi.de test.secundum Bal.in l.si post. ¶.de iuris & facti ignoran.facit quod no. in l.iubemus.infra de test. dicit etiam Barto.ibi quod in codicillis valet, & est verum.l.nuda. de leg.ij.quia in eis non instituitur heres.

l P.P.AV.P. ¶Iure insti.Vide Barb.in ca.cū esses.extra de testa.

m POMA. ¶Ad pias causas valeat.Vide Alexan.consi.xiij.volu. j.& ¶Pan.cons.xxxv.volu.ij.& consi.cx.in primo dubio eodem volu.& Barto.consil.v.& vj.¶Roma.consil.cccxxviij.& Car.cxxxiij.& Aret.in xciij.& Jas.in l.captatorias.& ibi omnes.¶.de testa.mil.Aret.omnino in lij.in ij.notabili vbi dicit quod valeat statutus, vel consuetudo dicta quòd dispositio captatoria valeat quoties statutū vel cōsuetudo disponeret.qille in cuius voluntate dispositio ponitur tenetur illam declarare ad arbitrium boni viri.vide plene ad hec omnino Jmo.in l.captatorias.ff.de heredib.instituendis.vbi late prosequitur quod valeat institutio vel relictum captatorū etiam in alijs quam ad pias causas.

n ALEX. ¶Voluntas captatoria.Vide Bald.in l.captatorias.¶. de testa.mili.qui dat vnam bonam solutionem ad cap.cum tibi.hic alleg.& vide ibi etiam dominum meum ¶Paul.de Cast.Et adde hic notata per Bar.& Jmo.in l.captatorie.de leg.j.& ibi de intellectu. l.fideicom.libertas.& latius per Jmo.in l.illa institutio.de hered. instituendis.Et ad cap.cum tibi.vide Bar.in l. Theopompus.de do.pre. & in consil.quidam habens bona communia.vide supra in apostillis.& Bald.in l.& in epistola.¶.de fideicommiss. Ex opposito. quod valeat voluntas captatoria ad pias causas.consuluit Bar. in consil.incipiente, visa quadam petitione, &c.per Bald.in l.pen. de exec.rei iudica.& l.& in epistola.C.de fideicommiss. quod valeat tenet Baldus in l.j.ff.de leg.ij.

* ALEX. ¶Arbitrio.Vide Bald.in l.pen.¶.de execut.rei iudic.late Jmol.in l.illa institutio.& l.captatorias.ff.de hered.instit.

o P.P.AV.P. ¶Arbitrio alterius.Vide Com.consil.cxx.ad fin.& melius in consi.xiij.in prin.incl.magister Joannes.

p P.P.AV.P. ¶Ad voluntatem talis.Contrarium in hoc tenet Ang.consi.ccx.incip.inter cetera.vide Com.consi.cvij.in prin.& ibi etiā dicit quod quando relinquitur aliquid alicui distribuendum, & sibi in secreto dixit, non tenetur ad pias causas distribuere, Et idem tenet consil.cxvij.incip.A.& in testamento.in ij.dub.ad fin. Et ibi etiam quod ad pias causas voluntas captatoria valet secundum quod etiam dixit Bartol. in l. Theopompus. ff. de dote preleg.& per Jas.in l.captatorias.¶.de test.milit. Soc.in l.vtrum.¶. cum quidam.ff.de reb.dub.Barb.in d.c.cum tibi.& sequen.

q POMA. ¶Fideicommissaria libertas.Aduerte, quia Bart.hic videtur sentire quod dato libertatis non sit res pia, nisi relinquatur gratia animę.de quo vide Alexan.in l.captatorias.in princ.de test.mili.& in l.si pecuniam.de con.ob.cau.& Jas.in l.si vnus infra de testamen.

r POMA. ¶Sine herede.Vide ad hoc pulchre Barto.consi.vij. vol.j.& Alex.in l.Marcellus.ad fi.ff.ad treb.& Ana.consil.xxviij.& Bald.xxxix.in v.parte & Are.lxiij.in ij.dubio & Alex.iij. volum.ij. Are.in l.si filius qui patri.de vulga.& pupil.& Ro.consil.cccxxviij. vbi distinguit.

* ALEX. ¶.¶Propositum. ¶De hoc ¶.propositum.vide quod scripsi in l.iubemus.¶.de testa.in addit.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Et videtur quod non.Ista est communis opin.vt refert Alex.consil.ccx.vol.ij.& in l.j.de leg.j.vide tamen Roma.distinguentem consi.cccxciij.& Bar.consi.viij.versi.ad declarationem presentis articuli.vol.j.

s ALEX. ¶Aditur hereditas.Vide Bartol.in l.eam quam.¶.de fideicommiss.in versi.Titius tamen.& in verb.alium casum.&c.

t ALEX. ¶Miraculose resurrexit.Vide & not.Bart.in l.nam ad ea cum seq.ff.de legi. Ante istam apostillam in versi.hodie' not.per dictum ¶.a vero expressim.&c.Et hic per ea que hic.& ¶.proxime dicuntur videtur concludere Bar.quod relicta ad pias causas valeant hereditate non adita,neq; facta aditione bonorū. Sed contrarium tenet Bart.in hac lege in lect.ordinaria non in repetitione.& in l.eam quam.¶.de fideicom.sed Bart. in l.j.C.de bo.va.lib.x. sequitur idem quod hic,& istā opinio. videtur sequi Bal.& Jmo.in l.j.in fi.ff.de leg.j.& per no.per Spe.in tit.de fide mitr.¶.cōpendiose. ver.sed pone heres,& ibi Joan.And.in addi.sed contra Bald.hic in ver.iurta hoc quero an executor,distinguēdo aliter dicit quam Bartol.de quo hic per eum quem ad literam sequitur Ang.in l.j. circa finem ii quis omis.cau.test. Sed idem Ang.in l.qui filio.¶.j. ff.de her.instit.tenet indistincte opinionem quam tenet Bal.in iocis cōtrarijs,videlicet quod requiratur aditio, & ita dicit de facto fuisse determinatum.Et ita sequitur Bald.in dicta l.qui filio. Sed idem Bal.in d.l.eam quam.videtur exigere aditionem. Sed Sali. hic in versi.queso xiij.an hereditate non adita &c. multum late disputat,& finaliter tenet contra omnio. Bar.hic & requiratur aditio. Et hoc sequitur Rap.in d.l.qui filio.maxime in foro ciuili. Et ita etiam hoc tenet Jmo.in d. l.qui filio.& non valet nisi adeatur hereditas.Et adde quod no.Mode.instit.de actio.in ¶.ex maleficijs.& ideo videtur tenendum id quod tenet Bal.in locis contrarijs quę cōmuniter illud non impugnatur,si bene cōsideres. Et hoc tenet do.Flo.in d.l.eā quam.& observatur in practica.& adde Bal. in l.j.alias ij.si quis omis.caus.test.& Ang.in d.l.ij.si quis omis.caus. testa. Adde tamen & existentia sui heredis instituti confirmat legata ad pias causas,etiam ab alio herede dependentia sicut in libertatib.l.sed & si quis.de fideicom.libert.& l.stichum.de manumis. testa.Ita notab.dicit Ang.& Jmol.in l.filius qui patri.de vulg.& pupil.Ad hoc facit & no.Bal.in l.j.¶.cui bona.ff.de iure fisci.& qs requiratur,tenet etiam Bal.in l.id quod pauperib. quod non requiratur,tenet dominus Abb.in c.relatum.de testa.per illum textum.adde Bald.in l.fin.in principio.C.de testa.manu. vbi remouentur omnes solennitates iuris ciuilis scilicet ad pias causas.

v ALEX. ¶Intestatus.Bal.hic contrarium tenet.adde quod no. Bal.¶.ea l.in ij.& iiij.q.prin.& vide etiam Bar.in aut.si qua mulier. in vj.q.j.eo.vbi vult quod si ante ingressum quis instituit filios immediate,de filia nihil dicit, & per ingressum monasterij alia pars acquiratur monasterio per illam auth.fauore religionis.& vide hic Bal.in versi.tertio quero incidenter.& Bal.etiam in lect.non in repetitione,Sed cum Barb,videtur simpliciter transire hic.& maxime Jmo.in c.cum omnes.de test. Non intelligas tamen quod hic propter hoc cessat ius accrescendi,quia immo locum habet etiam in testamento militis.vt not.in l.j.¶.de testament.milit.

POMA. ¶Vide etiam Alex.consi.cv.in fi.vol.iij.¶Pano.consil. iij,vol.ij.& Jas.in l.hac consult.¶.ex imperfecto.ad fi.¶.de testamen.

x ALEX. ¶An maiori ad pias causas possit directo substitui.tene quod sic.Bal.tamen hic tenet contrarium,& per Bal.in l.extraneum.¶.de here.instit.

y ALEX. ¶Articulo cōstitutus.Et pro hoc vide text.in l.si pater. ¶.fin.ff.de fideicom.lib.& ibi dixit Ange.not.casum pro opin.Bar. dum dicit,cum in extranea esset valetudine.&c.

z POMA. ¶Pias causas est inductum.Vide Alexan.consil.cv.& ¶Pan.consi.xj.in j.dubio.volu.j.& aliquid etiam per Alex.consil.xlj. volu.j.& Are.lxiij.in ij.dubio.& lxviij.

* CLAVD. DE SEISS. c.Relatum. ¶De intellectu istarum decretalium vide late per Roma.in repet.auth.similiter.in xxxiij. speciali pie cause inter vltimas volunt. An autem testes debeant esse rogati.vide Roma.consi.cccvj.nu.3.& 4.

a ALEX. ¶Sint rogati.Et hoc ibi tenet Joan.And.in d.cap.relatum.pro hoc lex diuus.ff.de testa.mili.dicit do. Abb. Sic in cap. cum esses.de testa.in prin.per illum text.quod illo iure non est necesse vt testis se subscribat,vel quod sint rogati, non quod omnes sint masculi,quia ibi ¶Papa videtur se fundare super iure diuino & statuto sanctorum patrum, secundum que non reperitur hec diuersitas,& dicit & hoc sentit apertissime Bal.hic,in fi.quod putat valde no.dicit tamen Abb.quod ille text.posset cauillari, quia ibi Papa intendit tollere legem ciuilem, respectu numeri testium tantum, in alijs remanet ius ciuile illesum. Et ita dicit se audiuisse & quidam consuluerunt.In contrarium facit, & papa ibi loquitur generaliter & hanc opi.cum Bal.etiam sequitur in fine prę dicti c.prefatus do. Abb.& in d.c.tenet secundā lec.videlicet,quod illud c.deroget hodie iuri ciuili etiam quo ad forum seculare,quia lex humana contra diuinam est nulla.xxv.q.j.sunt quidam.& aliqs rationibus generalibus.& licet ibi do. Ant.teneat & etiam in relictis ad non pias causas,sufficiunt duo testes sine presbytero, tamen ibi Abbas per illum textum tenet, & in relictis ad pias causas tantū illud procedit,in alijs vero requiritur presbyter, vel duo alij testes loco ipsius, sequendo Spec.de instrum.edit.¶.compendiose.versi.item quod per ius canonicum.Et adde, quod dicta secundum lecturam ad d.c.tenet etiam Soff.& do.Anto.ibi,& quod no gl.ij.q.iij.¶.j.& quod non requiratur quod testes sint rogati,tenet idem Abb.in d.c.relatū.& de omni solennitate iuris ciuilis.per illum text.in relictis ad pias causas,refert tamen & Fran.de Aret. consuluit testes debere esse rogatos, quia non debemus recedere a iure ciuili,nisi inquantum reperitur expressum.Sed hoc non obstante.Abbas tenet id quod ¶.per illum text.do. Ant.& Jmol.in d. c.cum esses.tenent quod non requirantur rogati,& ponit ibi Jmo. in duob.locis,& sequitur ibi etiam hoc ¶Per.de Anch.¶Pro hoc facit,quia etiam inter liberos non requiritur.vt concludit Bal.in aut. quod sine.¶.de testa. Ad predicta omnia vide Jmolā in l.nemo potest.de lega.j. Item quod non debeant rogari,facit l.militis.de test. mili.¶. etiam iunctis no.in l.mikes ita.ff.de testa.mili.Et nota aliud speciale in pia causa,quia l.licet.¶.de pac.habet locum ad pias causas.& ibi est text.quod valet pactum de futura successione deferēda ad pias causas,vt notat Bald.in l.fi.C.de pactis. Item dixit Bal. in l.j.¶.de moffic.testa.quod natiuitas posthumi non rumpit legata ad pias causas, nisi pro legitima, alius fauor,vt relictum pium solutum ex testamento falso non repetatur.l.quamuis.& ibi Bald. de fideicom.lib.quod intellige vt ibi.& vide quod not. Barto.hic

de foro

de foro cõscientie. ¶Adde Baldũ consi.lij.ũ.vol.¶Pau.de ca.cõs. ecj.z ccclxiij.cum sequen.Ang.consi.ccxxiij.quẽ omnino vide.Roma.tamen consi.cccvj.dicit q testes debent esse rogati in testamẽto ad pias causas.Allegat Lapũ ita tenere allegat.rrr.per tertũ in c.relatum.el primo.de testa.in versic.conuocatis.¶Pro quo ipse dicit facere.q milites non possunt valide testari extra conflictus belli,nisi testes sint rogati.l.diuus,ver.conuocatis.de testa.mi.¶Istud iudicio meo parum obstaret,imo faceret q si intelligerem hanc legem prout quis testatur cum est in actu moriendi,sed qr Bar.sequitur generaliter.ideo cogita.

b P.PAV.P.¶Secundo queritur.Et q duo testes ita sufficiunt ad revocandum legata ad pias causas,sicut sufficiunt ad relinquendum,vide Alexan.in consil.cix.inci.statutum accurrat.in ij.vol.z consi.clxvj.ij.vol.In contrarium Old.consi.cxix.inci.Titius condidit testamentum refert eum Feli.in c.in presentia.extra de proba.in materia quando priuilegiatus vtitur priuilegio contra priuilegiatum,vide Pau.consi.cciij.de quo supra proxi.Itẽ q etiã de iure ciuili sufficiant duo testes,non solum de iure canonico tenuit Com.consil.clxix.circa medium.Item ad predicta qõ etiam si renocetur testamentum primum qõ erat ad pias causas,valeat vide Jo.de Anania consi.ccxvij,qui tamen obscure loquitur.¶Latius circa predicta vide Barb.in c.relatum.el j.de testa.Et qõ secundum testamentum primum tollat alium ad pias causas cuz maiori numero testium factum,vide Paul.de castr.consi.cccxcv. Barba.consi.xiij.vol.ij.z vj.

c POMA.¶Puto quod sic.Vide Pano.consi.x.in j.dubio.vol.j.

d ALEX.¶Non valeret.Non valet statutum contra fauorem pie cause.sequitur Anton.de Butri.z Jmo.in cap.relatum.de testamen.

e ALEX.¶Fuerint confirmate.vide Bal.in l.generali.j.co.vide tamen Bald.in heer.in versicu.super,z in hac l.z lect.z in reperto, in fin.

f P.PAV.P.¶Adita hereditate.vult Bart.legata deberi ad pias causas hereditate non adita.vide Jas.in l.eam quam.C.de fideic. dicens contrariam sententiam esse veriorem z communem.Et vide eundem in l.hac consultissima.ſ.ex imperfecto.C.de testa.Et alle.Alex.in quibusdam consilijs.vide Barb.in questione ante rub. extra de test.in questione vlti.

g POMA.¶Debent iudicari.Vide Alex.consi.v.vol.iij.z Pan. consi.xxvi.z consi.cvj.vol.j.z Feder.de Senis consi.ccxvij.z Ana. xxviij.z Lar.c.vlti.in titu.de consti.

* CLAVD. DE SEISS.¶Secundum canones.¶Vide Alexan. consi.ccx.volumi.ij,vbi ponit multas remissiones circa ius municipale.z ibi etiã ponit an solemnitas que fuerit in relictis ad pias causas,sufficiat in administrat.

LEX II.

1 ☞Contractus fieri qui possit in ecclesia.

5 Dictum testis iurantis extra ecclesiam,z deponẽtis in ecclesia valet.etiam si iuret z deponat in ecclesia.

6 Cognitio tortura fit cozã aduocatis,tortura vero adhibetur ipsis absentibus.

a NEmo apostolorum a ¶Ista lex est vetus, z habet plures lectu.ideo non pono summarium.Secũdum primam lect. dicit q corpora non debent sepeliri in ecclesia,imo nec etiam in ciuitatibus.vt l.iij.ſ.dimus.de sepulchris.sed hodie clerici propter auaritiaz sepeliunt eos infra chorũ. Secũdo modo legitur q homines seculares non debent sedere in choro,quando dicitur officium.Tertio modo legitur,z est verior lectura,z dicit breuiter q in ecclesia non potest fieri contractus. fm quaz no.q contractus non potest celebrari in ecclesijs.Istud põt intelligi duob.modis.Uno modo in ecclesijs id est super ecclesijs emendo,vel vendendo ecclesias,z tunc sine dubio hec lectura est vera,vt j.l.proxi.Secũdo potest intelligi qõ non valet contractus celebratus in ecclesijs,qr si contractus fit intra ecclesiã non valet.Pro hoc videtur tex.j.de oper.publi.l.basilicam.de immu. eccle.c.decet.lib.vj.¶In contrarium videtur j.de his qui in eccl. ma.l.j.z j.de his qui ad eccl.confu.l.presenti.ſ.cum autem,z in authen.quibus.mod.na.effi.legi.ſ.quandocunqz vero.col.vj.Solut.

1 †Aut queris de contractibus aut de iudicijs.¶Primo casu,aut ille qui contrahit in ecclesijs non potest secure exire ecclesiam,z valet contractus,vt d.l.presenti.ſ.cum autem.¶Aut potest exire secure, z tunc aut fit contractus qui respicit pietatem,z potest contrahi in ecclesia,vt d.ſ.quandocunqz vero.in auth.qui.mod.natu.effi.legi.z j.de his qui in eccle.ma.l.j.z ij.¶Nec obstat.l.basilicam.qr speciale est in illa basilica.hoc est in domo imperiali,de qua loquitur ibi,si vero sunt alij cõtractus non respicientes pietatẽ,vt emptio, venditio,z mercimonia,ista non debent fieri in ecclesia.Et si quis ea facit peccat mortaliter,tamen facti contractus valent vt in d. ca.decet.de immu.eccle.li.vj.z ibi not. ¶Si vero quis de iudicijs,

2 tunc iudicia ecclesiastica †possunt in ecclesijs exerceri, vt d.c.decet.

3 Judicia vero secularia, †quedam sunt que pertinẽt ad iurisdictionem voluntariam,z ista possunt in ecclesijs fieri. b vt l.j.z ij.de his

4 qui in eccle.manu.Quedam concernunt iurisdictionem cõtentiosam,z hec nõ possunt in ecclesijs exerceri.z facta ipso iure sunt nulla

c vt d.c.decet. ¶Quero ergo iurta hoc.an valeat † dictum testis examinati in ecclesia.Respon.si quidẽ testes iurauerunt in palatio, licet postea sint examinati in ecclesia.hoc non preiudicat si extra ecclesiam iurant,eo quia tunc videntur deponere cum iuramento,in eo loco quo iurant, vt l.si quando.z quod ibi not.j.de inoffic.test.z quod not.de offic.deleg.c.j.in clemen.Si vero ipsi iurant,z deponunt in ecclesia.hic potest esse dubium. Finaliter tamen putarem quod valeret.Nam debetis scire quod antequam testis recipiatur primo precedit quedam cognitio, an testis sit recipiendus vel non,vt j.de testi.aut.si testis productus dicatur.z illa cognitio non debet fieri in ecclesijs.quia pertinet ad actũ contentiosum recipere autem iuramentum, vel dictum testis,vt hic, non est actus contentiosus,sed magis est actus pius. Est enim iuramentum quedam religio erga Deum.vt l.j.de iureiur. ¶Pro hoc

6 facit quod dicunt doct.quod de aliquem torquendo cognitio debet fieri presentibus aduocatis, tortura autem ipsis absentibus. Ita intelligitur l.si postulauerit. ſ. questionem. ff.de adul.z de pub. iud.l.custodia.z quod not.per glo.ij.in l.legis virtus.ff.de legib.&c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Nemo apostolorum.istam l.repetit do. Signo.de homod.vbi multa adducit in materia.ibi vide.

b ALEX. ¶In ecclesijs fieri vtrum quis possit citari in ecclesia.vide in l.presenti.C.de his qui ad eccle.confu. Et ad omnia ista vide Barto.z que ibi dixi in l.actus.j.de feriis. ¶Adde an syndicatus rusticorum possit fieri in ecclesia.an possit dari tutor,an arbitrari, vide hic per Bal.z consi.eius.ccccxcij.iij.ij.dicit tamen hoc dictum Bart.no.anquantum dicit quod dictum testis trahitur ad locum iuramenti,quia si quis accusat testem de falso,debet deponere locum iuramenti, nec est necesse quod ponat loci depositionis hoc tamen dicit non affirmari nisi quantum dicit quod quis non potest capi in ecclesia auctoritate iudicis secularis. Adde quod nec ecclesiastici nisi sit de criminibus graubus z exceptuatis, vt voluit Roma.consi.ccxxvij.pro quoda presbytero capto pro debito.

c ALEX. ¶Sunt nulla vide que dixi post Bartol.in l.damni.ſ. Sabinus.ff.de damno infecto.

LEX III.

* NEmo martyres. *Querit glo. quid si fuerit hoc factum,dicit gl.quod non solum non valet contractus, sed etiam extra ordinem puniuntur contrahentes. Duas ergo penas habent diuersarum legum,quia puniuntur.z quia non valet contractus.hoc qualiter procedat dixi in l.senatus.de accusa. vbi vide plene &c.

ADDITIO.

* ALEX. ¶Nemo martyres. Vide que dixi in l.pretor ait.in ij. apostill.ff.de no.oper.nunciat.

LEX IIII.

1 ☞Numerus clericorum taxatur secundum facultates ecclesie.

2 Priuilegia concessa clericis,intelliguntur concessa fauore ecclesie.

3 Numerus clericorum augeri potest auctis facultatibus ecclesie.

4 Clericus non potest renunciare priuilegijs suis.

a ONplures. a Not.quod numerus clericorum debet taxari secundũ facultatem

1 Ecclesie,in qua morantur. †z habes rubricam specialem in aut.vt deter.sit nu.cle.colla.j. ¶Secundo no.z perpetuo tenetis

2 menti quod priuilegia concessa clericis intelliguntur concessa fauore ecclesie,non fauore persone eorum.Et vide ter.z glo.que hoc colligit circa princ.&c. ¶Quero quid si facultas ecclesie multum

3 excreuerat.Certe potest tunc addi illi numero taxato,vt in c.cum M.ferrariensis.z c.ex parte episcopi.in gl.extra de consti.z in cap. quanto.de censi.vbi gl. ¶Quero an clericus possit renunciare priuilegijs, z immunitatibus suis. ¶Per istam legẽ habes expeditum

4 †quod non.q quis non potest renũciare priuilegijs non inductis in fauorem suum,sed hec priuilegia sunt inducta in fauorem ecclesie,ergo eis clericus non potest renunciare, cum non sint inducta in eius fauorem.extra de foro competen.ca.si diligenti. ¶Quero quando relinquitur aliquid clericis vtrũ videatur relictum contemplatione persone †vel contemplatione ecclesie.Hic videtur gl.

5 b sentire quod videtur relictum cõtemplatione ecclesie.b Dominus

Ly.ff.co.l.j.tractat. Ego expediam plenius in l.ij.de rebus dub.z dicam in authen.licentiam.j.titu.j.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Non plures. No. priuilegia concessa clerico vniuersaliter concessa ecclesie beneficiate.l.filio.de condi.z demonst. habita equiparatione seru.z monachi.z ibi Bald.subdit vnum singulare dictum quod moriente monacho ante aditam hereditatē monasterium adire poterit.quod tenebat Imo.in ca.in presentia.de probatio.esset tamen videndus Barto.in l.is qui heres.ff.de acquir.hered.per Bar.in l.j.ff.cum filius.ff.de vulga.z pupill.limita tamen quod dixi.ff.in princip.relinquente clerico.q; tunc nō videtur relictum ecclesie.ter.est bonus.vt ff.in c.requisiti.de testa.bene facit.l.fi tutor petitus.ff.que a tutoribus.ff.de excusa.tut.Et ita etiam limita.l.annua.ff.Titia.ff.de annu.leg.z ita tam gl.singulariter tene menti.

b ALEX. ¶Contemplatione ecclesie. Et ista faciunt q; si concedatur pr.vnilegium potestati,intelligatur concessum omnibus qui ab illo sunt.Et videtur ter.in l.restitutus.cum glosi.ff.de aduo.diuer. in.z Bal.in l.j.ff.de vso.am.z quod etiam extendatur ad familiares, est ter.in c.licet.de priuil.in vj.z similiter si ei prohibitum videtur z domesticis suis.l.pe.quod metus causa.alias fieret fraus de persona ad personam,vt faciunt vsurarij qui faciunt contractus cōcipi in persona filiorum.vel amicorum.c.quanto.z quod ibi no.de priu.Contrarium tenet Bald.in l.j.C.si rector prouincie.z dixi in l.iij.ff.de pac.pig.Facit qđ no.Bal.in l.non dubiū.ff.de legi.z Bal. in l.j.z ij.ff.tit.j.z habetur in authē.habita.ff.ne filius pro patre.

¶Adde q; priuilegium datum filio intelligitur contemplatione patris,z dicit Pau.de Ca.q; semel fuit questio de facto,q; concessum fuit priuilegium titio,vt ipse z filij possint esse de consilio posuit.deinde fuerūt reuocata omnia priuilegia excepto priuilegio Titij.querebatur an esset reuocatum quo ad filios. Dicit q; non fm Jaco.Buter.z an priuilegium concessum patri z filijs.si extinguatur quo ad patrem.extinguatur quo ad filios vide Bald.in l. ij.ff.de liber.z eorum libe.

LEX V.

1 ☞Ecclesia debet soluere canonem ordinarium.
2 Ecclesia tenetur ad tributum.z ad onera realia.
3 Collecta non potest imponi ecclesijs,nec clericis.
4 Tributum quid sit,z quod afficiat rem.

Placet. Ecclesia non tenetur, nisi ad ordinaria tributa.h.d. ¶Diuiditur per glo.in septem partes.vide illam diuisionē per totum. ¶Ho.

1 q; ecclesia debet soluere canonem ordinarium, z nihil aliud. ¶Opp.ff.titu.j.auth.item nulla communitas,dicit glo. q; ista lex est hodie correcta.q; hodie nullum canonē debet solue-

a re.Et vide gloss.super verb.canonicam.Videre,debetis scire,a qđ

2 quedam sunt onera realia,vt tributa, z ista subit ecclesia,z hodie

b vt ff.titu.j.l.de his.ff.q.j.c.ff tributum.Quedam sunt onera b que

c imponuntur personę,c pro rebus,vt collecte,vt l.rescripto.ff.fin.ff.

3 de mu.z ho.z illę non possunt impoi clericis vel ecclesijs q; non sunt sub potestate laicorū,sicut de iure non possunt imponi forensibus habentibus predia in territorio istō,vt d.l.rescripto.ff.final.

4 ¶Et intelligas tu Perusine que sunt tributa,que afficiunt rem, dico proprie quod sunt possessiones que sunt incluse in territorio Perusino,nam commune istud debet habere tributum a quolibet possessore,scilicet tertiam partem.Item dicuntur tributa que habent reges annuatim,z illud tributum solut ecclesia ad quam transiret predium:ideo hodie de iure est factum,q; ciuitas ista recit omnia predia illius ciuitatis sibi tributaria,z ideo omnes ecclesie solunt tributa de predijs que perueniunt ad ipsas.q; afficiunt rem.Hoc tangitur per Inn.extra de foro compe.c.proposuisti.¶Et cugubini fecerunt hoc multum solenniter,q; ibi erant ecclesie.z monasteria multum potentia,z que exhauriebant totum

5 patrimonium priuatorum,fidei protulerunt,z fecerunt qđ oēs ciues.z forenses donauerunt dominium omnium predioꝝ que habebant commune,z ideo ad quēcunq; peruenit solunt tributū, z eis permittit alienare,z semper dicit tanto iure cōmunis,z ideo ecclesia z omnes soluunt tributa.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Debetis scire,Vide Bal.in ti.de pac.constā.ver.imperialis maiestas.Item not.q; ecclesiastici tempore expeditionis non excusantur ab angarijs.z prangarijs.l.nullū.z ibi Bar.C.de cursu pub.lib.xij.Adde qđ ecclesia teneatur ad cōstructione vel refectionem murorū,vide late Pau.consi.xxx.z ibi etiam ad pias causas reficiendū ecclesia cogi possit.Adde autē dedicatis bona sua ecclesie,z dedicans seruitio ecclesiarum,etiam q; efficiantur ecclesiastici excusent a collectis,vide Pan.cō.lxij. Quid autē valeat statutum laicorum q; ecclesia acquirens de nouo a laico teneatur soluere collectas.statuendo q; ipsa predia ex tunc sint obligata propijs collectis,vide Bal.in c.j.de alie.feu.Bar.in l.rescripto.ff.ff.de mu.z ho.z ibi etiam q; collecte non possunt imponi, nisi municip. An autem z quando dominus directas teneatur soluere collectas,an vero possessor rerum.vide Barto.cum addi.ibi in l.j.C.de anno.z tri.lib.x. Item in materia collectarum vide multa per Aler.in l.si se non obtulit.ff.de re iudic. An autem ecclesia teneatur ad collectas de bonis de nouo acquisitis,vide Ang.cōsi.xviij.incip.in Christi nomine. Item vide de materia istorū munerorum z estimo fiendo. Roma.consi.clxj.Et an ecclesia vel clerici cogi possunt.z quomodo,vide Pau.consi.cccexvij.in noua impressione nouorum.Et Pet.de anch.consi.rcvj.incip.super dicto dub.vide Barb.consi.rxix.vbi ponit ad que ecclesia teneatur.Et quid de colonis ecclesie.Et an valeat statutum laicorum. Ite de materia an z quando ecclesia teneatur ad collectas,z onera imposita pro pace constantie,z similibus necessitatibus.Et quid de bonis post onera imposita,que peruenerūt in ecclesiam.Et quid de patrimonialibus clericorum.late per Barb.consi.j.volumi.iij.vbi etiam tenet contra opi. Abb.in c.non metus.z in consi.suo. Item q; teneatur ad instractionem z restaurationem murorum ciuitatis,vbi est necessitas:secus si ad ornamentum.vide Barba.consi. rxv.vol.iij.vbi etiam quid de ornamentis ecclesie.

b POMA. ¶Quedam sunt onera. Vide Pan.consi.iij.vol.j.z consi.vj.z consi.ix.co.vol.z consi.lxij.co.vol.z Pau.de ca.in l.iubemus. j.co.titu.priorum.z Panorm.consi.xiij.volum.ij.z consi.c.eod.vol. z que scripsi in d.l.rescrip.ff.sciendum.z Barto.consi.clxxv.z Alexand.lcvij.volu.ij.z cxxxvj.eod.volu.z Feli.in c.verum.in fi.de foro competen.

c ALEX. ¶Persone. Adde Bald.in l.neque per se.j.de here.instit. z Barto.in l.de mulier.z in quo loco.lib.x.in fi.z vide que dixi hic post Bald.z vide Bald.in l.munerum.ff.patrimonium.ff.de mun. z hon. Bald.in tit.de pa.constan.in ver.nos Romanorum.in vsibus feud.

¶Repetitio l.Placet.

1 ☞Ecclesia non tenetur ad extraordinaria tributa.
2 Ecclesia propter non solutum tributum non perdit dominium.
3 Ecclesia si non solvit censum.cadit a feudo,vel emphyteusi.
4 Exceptio excommunicationis potest opponi in foro ciuili.
5 Excommunicatio non potest dici exilium.
6 Pena spiritualis.z temporalis pro eodem facto imponi potest.
9 Munerum publicorum sunt tres species.
10 Patrimoniale munus quod dicatur.z nu.11.z nu.15.
12 Priuilegium datum prioribus non durat finito eorum officio.
14 Vectigalia sunt munera realia.
15 Babellam tenetur soluere dominus mercantie pro salma, mulis pro muso.
16 Munera extraordinaria que dicantur.
17 Munus personale quod dicatur.
18 Exemptus quod non dicatur ille qui seruire habet per substitutū.
19 Onus patrimoniale quod dicatur.
20 Quis non potest habere duo publica officia publico salario.
21 Officium priorum vel ancianorum.est publicum munus.
22 Scribere acta communitatis nullus potest,nisi deputatus ad id. numer.23.
24 Sindicatus communis est munus publicum.
25 Electus ad vnum officium,non cogitur ad aliud.
26 Officij continuatione prohibita per statutum,filius non poterit im.medietate poni post mortem patris ad officium paternum.
27 Onus mistum quod dicatur.
28 Aestimum factum.quando corrigi possit.
29 Onus mistum a mero quomodo differat.
30 Munera princeps indicit.
31 Collecta a principe imponitur.
32 Ciuibus,z incolis imponuntur munera personalia,z mista,nō clericis vel forensibus.
34 Forenses tenentur ad collectas,quando faciunt estimum.
35 Clerici z ecclesie tenentur ad collectas.
36 Franciscani tertij ordinis tenentur ad collectas.
37 Clerici quando teneantur soluere collectas pro suis bonis patrimonialibus,z paternis.
38 Forensis habēs beneficium in loco,an efficiatur ciuis illius loci.
39 Matrimonium carnale mutat originem.
40 Tributa z gabella fructuarius soluere tenetur.
41 Emphyteuta tenetur ad solutionem collectarum.
42 Aestimum patris prodest filio.
43 Coheres qui est soluēdo quādo cogi possit pro cohērede ad solutionem collectarum.

Comita

44 Comitatensis si acquirat a ciue, allibratio fiet secundum condi-
tionem possessoris.
45 Bannitus quandoque tenetur ad collectas.
46 Patrem ciuem habens, & matrem comitatensem, an pro bonis
paternis sit ciuis, & pro bonis maternis comitatensis.
47 Sententia quod faciat forensem ciuem.
48 Natus in territorio, an dicatur ciuis originarius.
49 Collectarum non solutarum occasione, & muneris personalis ra-
tione, potest quispiam capi, & nu. 50.
50 Debitor priuati quando capiatur.
51 Mulier pro collectis potest personaliter capi.
52 Mulier pro debito pecuniario non capitur, sed pro personali sic.
53 Fratres habitantes sub eodē tecto, an dicantur plures fumantes.
54 Hereditas iacens tenetur ad collectas.
55 Statutum quod frater pro fratre capiatur non valeat.
56 Bannum penale, an vitietur errore scriptoris, vel preconis.
57 Collecta imponitur per solidum & librā, & quandoque per capita.
59 Ecclesia quandoque ad collectas tenetur.
60 Immunitas a muneribus quando extendatur.
61 Statutum quod omnes soluant aliquo non obstante, an tollat
priuilegium.
62 Statutum si redigit munus extraordinarium, an duret immu-
nitas.
63 Collecta que non potest imponi clericis, quod non imponatur
eius molendinarijs, & famulis.

PLacet Ecclesia non tenetur ad munera sordida, vel extraordinaria sed soluit ordinaria de bita propter que tamen non soluta res ecclesie non confiscantur, & extorquēs ab ecclesia munera sordida est excommunicandus, & ad perpetuum exilium damnandus hoc dicit.

1 ¶ Not. q ecclesia † non tenetur ad extraordinaria, & propter cen-
2 sum † vel tributū nō solutum nō perdit dominiū. sed nec patitur pe-
nam confiscationis. ¶ Et est argu. q licet ecclesia non soluat cen-
3 sum, non cadat a feudo, vel ab emphyteusi. q nō credo † verum, qz
in tributis ecclesia est priuilegiata, sed in feudo & emphyteusi non
reperitur. Et ideo propriā naturam emphyteusis & feudi seruabo in ecclesia, sicut in priuato, vt not. j. eo. aut. qui rē. in gl. Ecclesia, versi. quid si vna ecclesia. q no. ¶ Ho. penā excōmunicationis esse
4 cognitā de iure ciuili, ergo exceptio † excōmunicationis potest op-
poni in foro seculari. Et hoc no. j. de iur. & facti. ignō. l. j. ¶ Ho. excō-
5 municationē non dici exilium, † cū ponātur vt diuersa, licet similia
sint, vt not. Instit. de cap. diminu. §. minor. ¶ Ho. pro eodem facto
6 imponi † pena spiritualē scilicet excōmunicationis. & tēporalē scili-
cet exilij, & sic cōcurrit vtrumqz brachiū ecclesiasticū, & seculare. Sic
percutiens clericum licet soluat penam, tamē nihilominus ibit ad
papam pro absolutione excōmunicationis quā incurrit secūdum
Bet. & pena spiritualis imponitur ab episcopo, temporalis a iudi-
ce seculari, cū ciuilis pena veniat ex lege. Et si quidem alio modo
7 delinqueret contra ecclesiam puta in criminibus ecclesiasticis,
quia vterque iudex est offensus secundum Bul. & ideo vterqz vin-
dicat se sua lege. argu. ff. de iniur. l. eum qui. §. si nupta. & in auth. de
san. epis. §. si vero crimen. ¶ Erunt ergo necessaria duo iudicia. Nā
secularis nō facit executionem criminis processus ecclesiastici, nec
econtra. De hoc dic vt no. extra de offi. ord. c. j. per Inn. ¶ Quero
vtrum priuilegium istius legis porrigatur ad nouas leges eccle-
siasticas, & res de nouo quesitas. Dic q sic, qz est priuilegium uni-
uersale, secundum Petr. facit quod not. de fundo instr. i. Lucius.
8 † Item, quod quia quod iudex concedit, vel statuit, extenditur ad
futura, vt j. eod. l. sancimus. Item quia priuilegium indultum con-
cessum extenditur ad presentia & futura. vt extra de priuile. ca. quia
circa. quod quidam concedunt, si est in corpore iuris clausum, alias
non, quod non placet Bet. ¶ Quero, quid de datijs, vel gabellis,
& collectis, vtrum ecclesie vel ecclesiastice persone teneantur ad
talia munera. Sed vt hunc articulum, & ceteros declarare possim,
altius tractatum exordiar. ¶ Et primo quot sunt species mune-
rum publicorum. ¶ Secundo qualiter diffiniatur munus publi-
cum. ¶ Tertio quis imponit. ¶ Quarto quibus personis impo-
nitur. ¶ Quinto quibus rebus. ¶ Sexto videndum est de imminu-
9 nitate munerum. ¶ Munerum publicorum † tres sunt species.
Reale seu patrimoniale, personale, & mistum, vt l. munerum. de mu-
ne. & hono. & videtur j. de decu. l. vacuatis. lib. x. & de vac. pub. mune.
10 l. j. lib. x. ¶ † Patrimoniale est q non imponitur nisi ipsi patrimo-
nio seu rebus, ita quod res sunt immediate causa impositionis.
Exemplum habemus. C. de suscep. & arca. l. modios. & not. j. de an-
11 no. & trib. super rub. lib. x. Et do hanc regulam, quod omne munus
quod imponitur per nomina quote, dicitur munus mere patrimo
niale, vt decima que imponitur ecclesijs a papa est onus patrimo
niale ipsarum ecclesiarum. Nec enim ideo est personale, vel mis
stum, quia fiat mentio persone, quia prestatio in ipsam rem scripta
est, vt ff. de iud. l. si fideicommissi. §. j. de leg. j. l. apud Julianum. §. he-
res de legat. iij. l. qui concubinam. §. qui horros. cum simi. priuile-
12 gium † datum prioribus, vel presidibus, non durat officio finito,
de excu. tuto. l. athlete. in princip. & quod ibi not. Et per has ratio-
13 nes dico de decimis † que prestantur clericis per laicos. quod di-
cuntur tributum, & onus reale. Facit quod not. ff. de petitio. hered.
l. si a parte vel a domino. §. fin. & j. de mu. patri. l. neque. lib. x. vbi de
hoc, & arg. eorum que not. ff. de seruitu. rustico. prediorū. l. pretoris.
* *Sed an solutes tertij ordinis sint ecclesiastice. not. in c. j. extra de
* relig. domi. in cle. * Et hoc etiam omnia predia que sunt in Clusio
Perusino que respondent in quartam partem fructuum sunt tri-
butaria, Sed quid si non sunt talia nomina respectiua, sed alia in
rem scripta, puta Binascum, seu Belfortiaria terra soluat decem.
Respon. Istud est onus patrimoniale, vt j. de impo. lucra. de. li. §.
res vero. lib. Istorum munerum tributariorum, quedam sunt ordi
naria, quedam extraordinaria, vt hac l. ordinaria sunt que habent
certam annuam, vel similem prestationem, & sunt imposita per con
14 stitutionem superioris, vt tributa. ¶ † Vectigalia etiam sunt mu-
nera realia, & ordinaria, vt ff. de publi. l. Imperator. ¶ Quis de-
15 bet soluere gabellam an mulio vel dominus mercātie? Dic † quod
pro salma, dominus, pro mulo mulio. ff. loca. l. cum in plures. §. ve-
hiculum. Sed an ratione multi salma confiscetur, vel econtra? dic
* vt nota. de nautico feno. l. cum proponas, per Cyn. * & vide de pu-
* bli. l cotem. §. dominus. * (& de donat. inter vir. & vxo. l. si quis pro
vxore sua vectigal.) Quorum sumptibus debent fieri expense, & opera publica, vt j. eod. titu. l. ad instructionem in authen. de man-
16 da princip. §. dende. ibi, que valde. ¶ † Extraordinaria sunt que
non sunt imposita per constitutionem scriptam, sed per motum
superioris inducuntur, & certam formam non habent. Simile. ff.
de annu. leg. lege, Scio. §. medico. extraordinarium etiam & rea-
le munus est scilicet quod asinus comitatiuorum vadant quolibet
anno ad Clusium pro frumento publico, quia istud principaliter
est onus rei, asinus enim portat sarcinā, nō dominus. Onus etiam
reale & extraordinariū est, si potestas accipit asinū vt portet furē
vel latronem ad furcas. vel frumētum ad exercitum. ff. de pignora.
actio. l. fin. ad finem. ¶ Item alia est distinctio per quam aliud est
inductum, quod quandoqz ipsi subditi prestentur & tarant sibi, &
Imperator cōfirmat. vel Rex, vel alius dominus. j. de annio. & trib.
17 l. fin. lib. x. ¶ † Personale est quando persona est immediata causa
impositionis, & venit explicandum per factū corporale ipsius per-
sone. Et eorum quidam suscipiunt in se laborem, & honorem, vt decu-
rionatus, quod est stipendium, & dignitas, & presidatus, & quod-li-
bet officium iurisdictionis, saltem cum habet sportulas, vt institu.
de actio. §. tripli. Quedam habēt esse in laborem & damnum amis-
sionis operarum. Quedam etiam sunt onerosa, & fetida, alias sor-
dida, vt ferre lapides pro muralio publico, pro his enim vilibus
ministerijs persona affligitur, & vocantur angarie, vt l. neminem. §.
eodem. Est etiam personale munus quodvnus de qualibet domo
vadat ad exercitum, qz a persona venit explicandū hoc. quod mu-
18 nus pecunia redimi nō valet. l. aliud. de excu. mu. li. x. ¶ † Idem no.
hic q nō dicitur exemptus ille qui habet seruire per iustitutum,
vt j. de decu. l. pe. li. x. & etiam ibi per Ang. Et etiam personale mu-
nus si fiat statutum q pro quolibet fumāte seu foculario debeant
solui domino decē vel circiter. Nā pecunia pro capitibus familis
seu personis magis quā pro re prestat. sicut si imponeretur gabel-
la tributorum. nam onus capitis est. ff. de censi. l. fi. & not. de anno. &
tribu. l. fin. j. respon. l. x. & l. eam antea. j. de agri. & censi. li. xj. Est ergo
personale quod imponitur persone nulla habita contemplatione
patrimonij, siue istud onus consistat in faciendo, siue in dando.
19 ¶ Onus patrimoniale est, q imponitur patrimonio † nulla habi-
ta contemplatione, siue consistat in faciēdo, vt in albergaria, vel in
multis hospitib. siue in dando. & in decimo siue vigesimo, siue mi-
simo, vt in equis stipēdiatorū alēdis. vt j. de mu. patri. l. nō videtur.
li. x. Sed an potest quis habere duo publica officia salario publi-
20 co? dic q non, † vt de prori. sacro. scri. l. hac parte. nisi fuerit munera,
vel vnita. vt in aut. vt iudi. sine quoquo suffra. §. illud tamē. & not. in
l. 2 perimus. de prori. sacro. scri. & in l. agētes. de prepo. agen. in reb.
& in l. is quidem. qui mil. nō possunt li. xij. & in §. nulla. in aut. de de-
21 fen. ci. in gl. ¶ Sed an priorum vel ancianorū est publicū munus?
Dic q sic, vt not. in l. fi. C. qui mili. non pos. & de decu. l. vniuersos. li.
22 x. Et nullus potest scribere, † nisi deputatus ad tale officiū. de iure
fisci. l. in fraudem. §. quoties. de sportul. l. j. & no. in l. fi. de exec. & exa-
23 cto. li. xij. in aut. de tabellio. §. nos. nisi forte † propter absentiam, vel
impedimentum principalis notarij aliquando comitatur, vt no. in
aut. de her. & fal. §. fi vero abfuit. ibi tamen non erat de publico. sed
volantarie electus a parte. Adde q not. Bul. an sindicatus com-
24 munis sit munus publicum. Dic quod sic. Et ideo si quis ex hoc
grauatur non renunciat, vt in auth. de defen. ciui. §. interim. col. iij.
sed appellat. j. de appella. l. fi ad scribatum. & l. hi qui ad ciuilia.

Secus in sindico collegii,qui non cogitur, z adde illud ſ.de proc. l.j.per Ja.de R.z Et adde illud q no.de priui.sacro.scri.l.in sacris.
25 ¶Et not.q electus ad officium vnum †interim non cogitur ad aliud.Et si simul deferantur,quid iuris sit,dic vt no.ſ.quemadmodum ci.mu.indicun.li.x.z in Spe.in ti.de electione.ſ.oportet.versi. quid si electus. ¶Sed pone prohibetur muneratio (alias subro-
26 gatio muneratio) z continuatio officij per statutum,†modo pater fuit tabellio,an filius poterit ibi poni immediate post mortem patris. Dic quod non, quia dicit continuatum,quia sic filius habet immediate officium, vt ſ. de muner.z ho.non conti.l.j.libr.x.z ibi per And.de Barulo.

27 **Nunc** de misto onere videamus. Mistum onus†est quod imponitur persone principaliter rei secũdario. Vel verius q imponitur persone principaliter propter rẽ ideo per mistam rationẽ rei.z persone.z sic neq; res tantũ, neq; persona tantũ est immediata causa impositionis:sed vtrunq; simul.Simile no.in c. priuilegium persone.per Dy.de re.iu.li.vj.z ſ.ad Velleia.in l.heredes.per Ly.Exemplũ ponũt doc.in collecta,que imponitur iusta estimũ puta ad rationẽ xx.solid.pro cẽtenario. De collecta habetur ſ.de indictio.l.j.li.x.ff.de mu.z hono.l.rescripto.ſ.fi. De estimo habetur ff.ad munici.l.incola. Et de his in gl.z ſ.de censi.z censito.z perequato.l.omne territoriũ.li.xj.vbi etiã gl.dicit, q propter depauperatos de nouo fit estimũ q secundũ vulgare peruſinorum
28 vocatur catastrũ.q† catastrũ.cũ est factũ,nõ potest corrigi nisi causa cognita per competẽtes officiales si est publicatũ apud acta,z assignatur illis desiderio. Apud acta vero non publicatũ,põt corrigi,vt no.ſ.de omni agro deser.Liura.li.xj.z de censi.l.j.z l.qui gra-
29 uatos. ¶Sed quomodo cognoscã merũ a misto,†an ex forma iurisdictionis,an ex forma muneris? Respõdetur ex vtroq; Nã si dicit statutũ q oẽs comitatini soluãt collectas decẽ solidor pro suo estimo,munus mistũ est,q; ex forma sua non est inductũ nisi subditis.ff.de mun.z ho.l.rescripto.ſ.fi.ex qualitate muneris,q; non est munus intrinsecũ ipsius rei:sed a re,vt fructus rei.sic ff.de mune.z hono l.rescripto.ſ.fi.z ex eo venit, q; eo ipso appellatur datiũ,vel collecta. Aliud vero appellatur munus mistũ impositũ nõ subditis,vt d.l.rescripto.ſ.fi.Et si quis amittere vult rem,nõ tenetur ad illud munus,q imponitur persone pro re, secundũ Bet.hic alleg. de maneri.z honor.l.munerum.ſ.patrimonii. ¶Circa secũdum,
30 quis iste muner indicat? Respondeo,vbi Papa,vel legat⁹ eius, aut Imperator indicit,non potest superindici,vt l.j.de superindic.
31 lib.x. ¶Circa tertium ad quos † pertinet imponere collectas,de iure communi. Respon.ad Reges. Item ad duces,z barones,in suo ducatu,z ad ciuitates non pedissequas,que merum imperium prescripserunt,vt in authen.de defen.ciuit.ſ.interim.in fin.magne gl.z in auth.quibus modis natura.effi.sui.ſ.si quis igitur ex qualibet.collatio.vij.Castra autem,z ville non possunt imponere collectas,nec remittere in preiudicium superiorũ: vt not.ſ.de excusatio.mune.l.placet.lib.x.sed pro suis debitis persoluendis. ¶Circa
32 quartum quib.imponatur? Dico † personalia,z mista ciuibus,z incolis tantum,vt dicta l.rescripto.ſ.fi. Unde si sit statutum quod vnus de qualibet domo debeat ire ad exercitum, vel facere custodiam de nocte,non continentur clerici,vel forenses,z idem in collecta bullet arum. Et hoc si istud verbum simpliciter,z sine adiuncto
33 proferatur. ¶Si autẽ diceretur,q quilibet habitãs† teneatur facere custodiam,vel soluere bulletas,tunc ineluduntur clerici.z forenses,tamen clerici nõ possunt erigi propter priuilegiũ nec forenses de cõmuni iure.de exc.tuto.l.non solũ.ſ.fi. q; non ligantur tali statuto,cũ non sint suppositi iurisdictioni statuentium.de sta.li.l. diui.Contrariũ tamen videtur,q; habitando consentit,z prorogat iurisdictionẽ,q; quasi efficitur ciuis quo ad hoc,arg.ff.de verb.sig. l.edificia. Si autem non vult soluere,ibi non habitet,vt l.incola.ff. ad mun. ¶De collectis simpliciter est dicendum q non tenentur
34 forenses,nisi fecerint estimũ,q; faciendo estimũ videntur consentire,z se obligare.ar.ff.de fideiuſ.tuto.l.cũ ostendimus.ſ.fi. z q no.in d.l.incola.Hã qui vult antecedẽs,vult z consequens,q includitur sub antecedẽti.Et qui cõsentit in genere,videtur cõsentire in qualibet eius specie,vt l.j.ſ.de his qui spon.mu.subeunt.z l.ij.eo.titu.z q no.ſ.de donatio.l.censualis.in d.l.rescripto.ſ.fi.per Dyn.de cle-
35 ricis ciuibus,an teneatur ad collectam certã,videtur q non † pro reb.eccle.ſ.ti.j.aut.item nulla communitas.Item per statutũ,quia essent tributaria.Vide hoc in aut.de mand.princi.ſ.sed etiã suscipientes.col.iij.z ibi gl.pro collectis.Hã sicut ecclesia nõ tenetur ad tributa sic nec ad collectas que succedũt loco tributorũ,cum predia sint tributaria,arg.ſ.sine cen.vel reli.l.omnes.z ſ.eo.aut.sicut.q non placet,q; ad certa tributa indicta tenetur quicunq; sit aduena,siue ecclesia. Sed postquã ecclesia est domina ad extraordinaria indicta non tenetur,vt hic,z d.l.incola.Et vide Jac.Butr.ſ.de leg.l.ab administratione, vbi dicit sic,q licet statutum dicat q si clericus a collectis se excuset,posset impune offendi ne reddatur ius quod licet non soluat collectam nihilominus debet ius ei reddi,q; non ipse se excusat,sed tamen Jac.dicit q ecclesia non tenetur ad collectas de iure,dicit tamẽ quod secus est de cõsuetudine Italie.preterquã in ciuitate Romana.Et q ecclesia non teneatur ad collectas,do exemplum extra de immu.eccle.c.non minus.Hec valet si dicas,statutũ dicit q sint tributaria,q; nõ propterea speci ficant tributũ. Sicut dicimus in simili in operis incertis, q inspicitur tẽpus declarationis.z indict.ff.de oper li.l.si quis hac.ſ.iudiciũ.z no.de condict.indebi.l.si nõ sortem.ſ.libertus.extra de priuil. c.cum z plãtare.ſ.de cõfratrib. ¶Sed quid de fratrib.tertij ordi-
36 nis,vel gaudentib. Dic q † debẽt soluere,vt l.cura.ſ.fi.ff.de mune. z hono.in gl.ord. ¶Sed an clerici teneantur pro suis bonis patri
37 monialib.vel paternis? † ar.q nõ.ſ.de his quib.vt indig.l.Bolla.z ibi no.contrarium q sic presertim de prescriptione in estimo, quia adeundo hereditatem videntur contrahere cũ fisco creditore collegiorum sicut in alijs creditorib.vt in ſ.heres.Justi.de oblig.que ex quasi de.con.Itẽ q; bona ista adsunt, vt no.in spec.de cler.iuga. facit l.j.ſ.de impo.lucra.deseri. lib.x.Ego super ista.q.cõsului z dixi q si res allibrata venit ad clericũ,q clericus nõ tenetur soluere collectas postea impositas.Primo,q; collecta est munus extraordinarium.Nam q non imponitur lege,senatusco.constitutionib. principum,extraordinariũ munus est,vt C.de bo.vacan.l.j.li.x.z de vac.mu.l.j.li.xj.Sed clerici non tenẽtur ad munera extraordinaria. Item q; hic sindicus nõ est,ergo,&c. ¶Et not.in l.rescripto.ſ.fin.
58 Idem in gabella. ¶†Sed nũquid ordo clericalis,vel beneficium ecclesiasticum facit aliquẽ forensem ciuẽ illius loci? Dic q nõ,vt ſ. de incol.l.ciues.li.x.q bene no.secus in matrimonio carnali, q; est
39 tante potentie † originem mutat quo ad forũ,,z munera,vt not. ſ.de mu.z hono.l.penul.lib.x. ¶Item quero quis teneatur soluere
40 collectas,an dominus,an cõductor? Respon.tributa† ex ipsis fructibus,z gabellis fructuum tenetur soluere conductor qui percipit fructus non dominus qui percipit pecuniã,vt not.ſ.de anno.z trib.l.j.lib.x.in glo.ord.z de vsuf.l.si pendentes.ſ.si quis.z de admi. tuto.l.si sine herede.ſ.Lucius.de agri.z censi.l.iij.lib.xj.Et vide ibi And.de Barulo.Sed in collecta que imponitur pro estimo, est secus,q; ista est sequela estimi,z estimũ loquitur in persona domini.z idem in domino,z fructuario. ¶Sed quid in emphyteuta? Dic
41 † emphytheuta habet vel habere dz rez in estimo,z sic merito tenetur soluere collectas suas.l. Lucius.ſ.idem respondi.ff.ad muni.
42 coniuncta.l.neq; ff.de impen.in reb.do.fac. ¶†Sed an estimũ patris prodest filio? dic q sic,q; etiã filius videtur descriptus in lib. patris,vt not.in l.ij.qui eta.lib.x. ¶Sed quid si sunt duo coheredes,z vnus non est soluendo,z alter soluendo, an potest cogi sol-
43 uere † vnus pro altero? dic vt not.d.l.j.de anno.z trib.in gl.que videtur dicere q sic, quod est verũ pro collectis testatoris, non pro facto ipsorũ heredũ, vt ſ.de decu.l.licet in diuersa.li.x.z vide.ff.de excu.tut.l.si is qui tres.ſ.si.z l.tria onera.q; non sunt correi.arg.z e uic.l.rem hereditariã.z arg.ſ.eo.cõmunia de le.j.in fi.videtur etiã q per collectã vnius fundi,non sint obligata omnia bona,sed soli illa res.de pub.l. Imperatores.z de prenauicu.l.ij.lib.xj. ¶Sed quid si comitatẽsis emit rẽ ciuis,qualiter ei allibrabitur? Respon,
44 secundum conditionẽ † nomi possessoris.de public.l.licitatio.ſ.fi.de impo.luc.deser.l.j.li.x.z ibi per An.de Barul.Et vide in auth.qu. mod.natura.efficius.sui.ſ.si quis igitur ex qualibet in gl.nõ nullas.
45 ¶†Quero an exhannati teneantur ad collectas.Et dic quod sic,si ibi habẽt estimũ,vel originem.ff.de pollici.l.de pollicitatio.ſ. nam z si ter.allegat Jacobũ Zafarinũ de Pisis,de excusa.tuto.ſ.pen. l.plane.la.j.misi esset tale bannũ,q reputaretur ibi pro hoste,z mortuo ei ibi dicitur annullatus,z nudus.de capi.dim. per totũ.z l.rutelas.ſ.pen. ¶Sed an soluat maiores collectas? dic q nõ de iure communi,vt l.j.ſ.de apochis pu.Quilibet enim soluere debet partem secũdum qualitatem,z quantitatẽ bonorũ.sed aliter seruatur in regno per constitutionem regni. ¶Sed pone q quis habet patrem ciuem,matrem comitatensem,an solũ pro bonis patris sit ci-
46 uis,† pro bonis matris sit comitatensis. Videtur q matrẽ sequatur.ff.ad mun.l.j. Dic contrarium,quod illud ex priuilegio,nisi esset naturalis,vel spurius. An igitur patrẽ sequatur? Facit ſ.de de-
47 curio.l.nullus.lib.x.Sed nunquid sententia † facit forensem ciuem? dic quod sic,quia sententia z origo ambulant paribus passibus, vt ſ.de decurio.l.quotiescunque. Pari ratione facit aliquem Guelphum,vel Gebellinum non quo ad veritatem,sed quo ad effectũ, siue obsit siue prosit. Facit de muner.patri. l. non videtur. lib.x.
48 ¶Sed an natus in territorio dicatur ciuis originarius? Dic vt notatur,ſ. de munic. z orig. l.filios. lib. x. ¶Sed an pro collectis
49 non solutis potest quis capi? Dic quod sic † precedentib.monitio. saltem generali.ib.que per preconem,vel edictum debent precedere ad hoc,vt soluturi possint se preparare ad soluendum,vt ſ.de indiction.li.x.de exacto.trib.l.nemo carcerem.z ille qui datur inter non soluentes,presumitur non soluisse.de exact.trib.l.j.lib.x.quocunq; opponente nõ solum fisco, z sic probatur negatiua non solutionis per libros cõmunis,vt ff.de reb.eorum.l.magis puto.ſ.in primis.

in verb.edi

in verb. edi rationes.de probatio.l.cũ de indebito.Et facit ad hoc quod not.per Inno.extra de accusa.c. super his.ꝛ declaratur ff.de verb.ob.l.hoc iure.Et hec vera,nisi probet per instrumentum,ꝙ si est amissum iterato debet refici.l.ij.de discus.li.x.Alias qui per trie-nium,vel decenniũ soluit perpetuo presumitur soluisse. si hic alle-getur ꝙ est not.¶ Debitor vero priuati,nõ capitur de iure cõmu ni,nisi in condemnationem bonis excussis.j.qui bonis cedere poss. l.j.ꝛ no.ff.de suspe.tuto.l.iij.§.tutores qui.in gl.ordina.quã glo.no.
50 ꝛ facit ad l.iul.pec.l.sacrilegij.§.fi. ¶ Ratione etiã muneris † perso-nalis,quis capi potest.j.de decurio.l.generali.li.x. ꝛ ibi vide And.
51 de Barulo.Sed nunquid minores possunt capi. Credo † ꝙ sic:qꝛ statutum ligat minorem filiumfami. ꝛ omnes.ff. de admini. tuto l. si sine herede.§.lucius.¶ In muliere tamen licet obligetur ad mu
52 nera alias debita,non tñ cap.potest personaliter † pro pecuniario debito,sed pro seruitio personali sic,vt l.omnes.la.j.de agri.ꝛ censi. lib.xi.¶ Sed pone ꝙ imponitur collecta pro focis, vel pro fuman
53 tibus. An plures fratres stantes † sub eodem tecto dicantur fore plures fumãtes.Et dic vt no.in l.cũ ratio.§.fi.de bo. dam.per Dy. ꝛ facit de excu.tut.l.si is qui.in fin.de test.tutel.l.duob. ¶ Sed nun
54 quid hereditas iacens† ꝛ bona vacantia teneantur ad collectas: Dic quod sic.l.debitor.de ne.gest.non tamẽ incidunt in penã,si ter minus prefigitur persone,de in diem adie.l. predia. ¶ Sed pone, vxor mea habet bona paraphernalia,an dicatur habere fumãtes: Dic quod non,qꝛ est de familia mea,vt l.j.§.si vir.ti.ad sil. Sed an
55 valeat statutũ,vt possit† capi frater pro fratre: Respondeo,vt no. j.de decurio. in rubr. ꝛ l.j.libr.x. Sed pone quod preco errat dum nũciat indictionem collecte,qꝛ exprimit maiorẽ vel minorẽ quanti tatem,nunquid hoc nocet fisco: Dic ꝙ non,vt l.fin.de ca.largitio. lib.x.¶ Et idem dico in bannis penalib.vt non vitiet error preco-
56 nis,vel scriptoris,†sed ipso iure reducantur ad debitam quantita-tem,ꝛ ipso iure insit quod debetur.de fideiuss.l.fin.Et idẽ dico si er-ratum sit in termino maiori,vel minori quã prefigat statutũ. Nam ipso iure reducitur ad debitum terminum ex quo est aliquis taxa-tus.arg.j.de iure delibe.l.fi.§.sed qꝛ.In contrarium facit ꝙ no.j.de testa.l.ambiguitates.vbi dicitur ꝙ si aliquis absfuerit, ꝛ errore ta-bellionis ibi fuit descriptus, quod iste est pro recepto in numero male arbitratorum, sed ibi ideo, quia fuit omissa forma,ꝛ omissio forme,ꝛ modi vitiat,de verb.ob.l.qui Rome.§.Flauius.hic autem nõ fuit omissa,qꝛ ipso iure videtur inesse,arg.de re.iu.l.iiij.§. si quis condẽnatus.de inoffi.test.l.sancimus.in prin. Sed pone ꝙ estima-tor,vel locator grauat aliquem,an potest petere errorem corrigi, vel amoueri grauamen: Dic ꝙ sic, tamen causas quib. estimetur debet nominatim exprimere.j.de pred.decu.l.j.lib.x. ¶ Sed qua-liter debet imponi collecta,vtrum per capita vel fumantes,an per
57 solidum.Et dic † quod per solidum vel librã, qꝛ imponitur persone contemplatione patrimonij,ideo est onus mistum. Et hoc verũ de collecta proprie sumpto vocabulo,vt not.in d.l.rescripto.§.fin.sed largo modo etiã que pro capite imponitur dicitur collecta,ꝛ quã-do descẽdit a numero capitũ tunc vadit per capita,que subrogan tur loco primi muneris,ꝛ ideo eodẽ iure censentur,vt l.j.§.lucra.ff. de impo.luc.descript.Unde per statutum munus personale potest pecunia redimi,si pro ista pecunia imponeretur collecta per capi-ta, in qua non contribuuntur exempti a prima, seu a personalib. munerib.nec inhabiles ꝙ no.ꝛ hoc teneo in l.iiij.§.actor.ff.de re iu. ¶ Sed dicit statutũ qui habet castrum.xxx.fumantiũ.vel s̃.debeat
58 soluere ciuitati quolibet anno centum, † queritur qualiter isti de castro ista centum distribuant inter se. Respõ.per librã,ꝛ solidum, sicut cetera debita castri.pro patrimoniali tamẽ portione nõ in ca pita quilibet conferre debet. Secus si diceret, vnus de qualibet domo vadat ad exercitum,alias villa soluat cẽtum,quia ista centũ diuiduntur per focos,seu fumantes sicut onus principale.Nam il le tenetur ad debitum, vel penam,qui fecit eam incidere.ff. de pe-cu.leg.l.seruus habet.ver.quicquid.ad le.Rhod.de iactu.l.ij.§.cuz in eodem.de verb.obl.l.ij.§.fi.de li.cau.l.igitur.cum si.j.de sump.in-iunc.mun.l.j.lib.xi.¶ Circa quintum de rebus,dic ꝙ omnes tenen
59 tur ad tributa,excepta ecclesia in qua†distinguitur,aut cepit possi dere predium liberum,aut tributarium,aut dubitatur. Primo ca-su non tenetur,quia semen sanctorum. Facit ꝙ not. Inno.de foro compe.c.verum.ꝛ ideo non tenetur ad pedagia,ꝛ huiusmodi,licet sint onera realia. quia res erat libera ecclesie. Secundo casu tene-tur,vt not.j.fine censu,vel reli.l.omnes.Tertio casu pro possessore est presumendum,attamen habes, ꝙ presumatur pro fisco vt not.
60 in simili in l.j.de iure fisci.lib.x.¶ Circa sextum de† priuilegio,ꝛ im munitate, dic vt in l.sordidorum, de excus.mun. de extensione de persona ad personã,de extensione vero de munere ad munus, dic ꝙ in generali sermone non intelligitur munus reale, vt j. de mun. patri.l.iij.li.x.qꝛ ista sunt magis precise debita quã aliqua alia.Itẽ que persone sint immunes,dic vt plene s̃.notaui.Sed pone quidã habent priuilegiũ.postea superuenit generale statutum,ꝙ omnes
61 soluant aliquo nõ obstante† vtrũ videatur sublatum priuilegium: Et videtur quod nõ nisi sit facta specialis mentio de eo,vt legitur, ꝛ not.j.de silentiarijs.l.decurionib.lib.xj. Item generalis clausula non obstante,firmat statutum contra ius statuentium,non contra ius partis,vt no.c.cum aliquib.de elec.lib.vj.¶ Ultimo doc.que-runt quid si munus extraordinariũ redigatur in formã ordinarij,
62 an duret immunitas.† Tu dic ꝙ est casus ꝙ non in l.j.de indi.li.x. Pe.tenet contrarium quod nomen extraordinarium apponitur hic ad declarationem non ad substantiam, ꝛ tunc arguit de l.si co-gnatis.de reb.dub.¶ Sed ego dico ꝙ primo designat causam fi-nalem.pro Pe.facit c.si.extra de priui.li.vj.¶ Sed an collecta que non potest imponi clericis,possit imponi eorum molendinarijs,vel
63 famulis † vel colonis: Dic quod non, qꝛ fieret fraus legi.extra de priui.c.quanto.ꝛ ar.j.de postli.reuer.l.ab hosti.in fin. ꝛ sic non ob.l. ediles.ff.de via pub.illi tamen qui non portant habitum, non de-bent censeri clerici.extra de priuil.ca.ex parte.nec possunt reassu-mere habitum post delictum contractum,vt ibi dicitur. Bartol.

LEX VI.

1 ☞ Dubium quod emergit circa spiritualia, terminatur per iudi-cem ecclesiasticum.

a **Omni nouatione.** [a] Nota ex hac lege,ꝛ perpetuo tene mẽ-ti,ꝙ quãdo est aliquid dubij circa ea q̃ spiritualia sunt, debet determinari per episcopum ibi,vt si quid dubieta
1 tis,ꝙ not.bene †.Et sic ea que sunt spiritualia debent determinari per iudicem ecclesiasticum. Simile habes extra qui fil.sint le.c.la-tor.ꝛ de ordi.cog.ca.tuam.ꝛ de sent.excom.c.si iudex laicus.libr.vj. Et per hoc dicimus ꝙ exceptio vsuraria,vel si incidit questio ma-
b trimonij,debet de hoc cognosci per dominũ Episcopum,[b] ꝛ ex hoc sequitur ꝙ omnes causas trahent ad se hoc modo.Si petis here-ditatem,qꝛ fuisti filius legitimus talis,ꝛ sic est questio de matrimo
c nio,ideo tunc remittentur ad episcopum.Ego dico sic,[c] ꝙ † quan-
2 doqꝫ est questio super facto.Uerbi gratia.Instrumẽtũ debiti centũ florenorũ est clarum,tamen vna pars dicit,ꝙ in veritate medietas fuit sors,alia medietas fuit promissa pro vsuris,nullũ est dubiũ cir ca spiritualia,nisi circa facta,merito potest cognosci per iudicẽ se-
d cularem. Item de matrimonio[d] est questio,vtrũ ille disponsauerit, vel nõ,ꝛ potest cognosci per iudicem secularẽ, sed vbi est dubium, an contractus esset vsurarius,vel nõ,ꝛ contractus est clarus,vt qꝛ emi frumentum ante tempus,hic non est dubium de cõtractu, sed de pacto,scilicet vtrum iste contractus sit vsurarius, vel non. Uel si inter Titium,ꝛ Bertam interuenerunt aliqua verba,dubitatur an ista verba fecerint matrimonium, vel non. Certe istud pertinet ad ecclesiam,quia respicit spiritualia,ꝛ non est dubium de facto.ꝛ vide tex.qui hoc dicit ibi,non absque,ꝛc. quod not.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Omni nouatione vtrũ iudex secularis corã quo pro-ponitur incidenter exceptio remittenda ad iudicem ecclesiasticum possit statuere excipienti terminum intra quem in curia ecclesiasti ca habeat probasse. Bar.no.in l.ij.de re iur.ꝛ in l.preses.C. de app. ꝛ Bal.in d.l.quoties.tenuerunt ꝙ non,arg.ca.persona.ꝛ c.ex inno-uatione.de app.ꝛ Imo.in d.c.innotuit.refert.Jo.And. ꝛ Ant.de But.videri sentire ꝙ sic, sed dicit Inno.hoc pendere expresse a q. vtrũ causa vsurarũ possit discuti corã iudice seculari. De quo etiã vide per Pet.de Anc.consil.xxxj.per Lapum allegatione lxx.inci. quidam coram iudice laico.ꝛc.vbi etiam habes late de dicto arti-culo vsurarum.s.an coram seculari agi possit causa vsurarum,non omitto ꝙ de iure ciuili Digestorum talis causa coram seculari agi poterit.l.Titia.ff.so.mat.sed hodie seruatur ius canonicum in hoc ꝛ in simili causa. iuxta hoc quero quid si coram arbitratore oppo-natur exceptio vsurarum,an possit corã eo cognosci qui super hoc factus fuit arbitrator a partib.ꝛ in hoc Bal.in c.j.§.similiter.in tit. de contro.inuesti.in vsi.feu.dicit,aut compromissum fuit in laicum arbitratorẽ de vsur.preteritis,puta,qꝛ iam solute erant.ꝛ valet ta-le cõpromissum,aut super vsuris futuris,ꝛ non valet,qꝛ dolus pre teritus potest remitti,non autem futurus,arg.l.si vnus. §. illud de pactis.sed Ro.in d.l.titia.so.mat.dicit ꝙ imo etiam super preteri-tis non valet laudũ vsurarum,cum peccatũ contineat, arg.c.ij.ex-tra de arbi.sed Abb.in ca.contingit.eo.ti.refert,ꝛ sequitur dictum Bal.ꝛ subdit ꝙ inquantũ Bal.dicit valere cõpromissum super vsu ris preteritis,nõ procederet quãdo vsurarius fraude induxisset il-lũ,a quo vsuras extorsit,ad cõpromittẽdũ,ar.d.c.ij.ꝛ hec cõcedo ve ra.Nõ ob.ar.Ro.qꝛ Bal.nõ querit,an laudũ valeat,sed an cõpro-missum teneat,bene tamen fateor verũ esse dictũ Ro.vbi talis arbi trator ferret laudũ iniquũ,ꝛ peccatũ continẽs,ꝙ nullũ esset,sed ni-hil ad ppositũ Bal.de hoc articulo tetigit etiã Imo.i c.innotuit. ad fi.de arbi.¶ Adde ibi Eugubini,vt p Pet.de anch. cõsi.cccij.
b ALEX. ¶ Episcopum. Circa hoc in questione matrimonij me-lius videtur loqui Bal.in l.filium.ff.de his qui sunt sui,vel ali.iur.
c ALEX. ¶ Ego dico sic. Lapꝰ alleg.lvij.ꝛ seq.ꝛ alle.lxxv.mouet di cere ꝙ in cã vsurax tantũmodo in foro canonico tractari debeat,ꝛ

gaudeat iuribus canonicis,que multū sunt ꝯ vsuras.Ego aūt di-
co ꝙ aliter fieri dꝫ,ꝛ pōt in foro seculari,q꜄ cū de pacto agatur in
cā vsurarū,merito etiā in foro ciuili seruabūtur iura canonica.ca;
possessor.ꝛ ibi gl.ord.de reg.iur.in vj.ꝛ in c.fi.de presc.ꝛ in c.lꝫ mu-
lieris.de iureiu.lib.vj.ꝛ Legiste in l.priuilegia.C.de sac.san.ecc.Ex
opposito dixi in l.Titia.ff.sol.ma.ꝛ ad materiā que ponit in hac l.
in illa didici multas limitationes,inter quas vbi statutū dispone-
ret posse secularē tales admittere,ꝛ secundum eas iudicare, ꝛ ibi
allegaui alia multa.Et ratio,ꝙ ego intelligo etiā de statuto laico
rum.Et idē in terminis tenet Raph.in d.l.Titia.mouētur docto-
res ibidē allegati,cū possit p partes fieri, ꝙ probatio imperfecta
habeatur pro pfecta.c.tuis.extra de testib.vbi casus,ꝛ idē Inn.in
c.cum cā.de testib.Et Bal.in l.fi.C.de testi.ꝛ Bal.in aut.si qs i ali
quo.C.de eden.Ita ergo pōt fieri p statutum,arg.gl.notab.in ru;
C.de decre.decu.lib.x.plene per Bar.in l.oēs populi.in vj.questio
ne prin.de iust.ꝛ iur.Contrarium tñ videtur voluisse Fed.de Se-
nis in cōsi.xcj.ꝛ Ant.de Bu.in c.cum sit generale.de foro cōp.vbi
dicit non posse p statutum laicorum disponi ꝙ per famam sufficit
probare instrumētum esse vsurariū.No.q꜄ si essemus in facto,con
suleremus ne vlterius pcedatur.In fi.l.no.cautelā p quā iudices
ecclesiastici traherēt ad se oēs causas,quā Bart.hic remouet.Et
idē dt Bar.i l.Titia.ff.sol.ma.ꝛ Bar.in l.quoties.ſ.de iud.ꝛ p eū-
dē in l.j.ſ.de iuris.om.iud.Adde ꝙ no.Bar.hic,ꝛ in locis prealle;
dt ꝙ exceptionē vsurariam pōt cognoscere iudex,si consistit in fa
cto,non in iure,q꜄ glo.sentit contrarium in cle.dispēdiosam.de iu.
in gl.cū repetantur.lꝫ ibi sup hoc referat opi.cū Bar.tñ tꝫ Paul.
de Lea.in cle.j.de vsuris.ꝛ plene idē refert in d.l.Titia,ꝛ sic etiam
cōsuluit recolēde memorie do.Bal.de Cal.ꝛ do.Pe.de anc.lꝫ ali-
ter loqui videatur in lec.sua in d.cle.Cū Bar.etiā concordat gl.ꝛ
do.Ant.de bu.in d.c.tuā.hic alle.ꝛ in c.cum sit generale.de fo.cōp.
Aduerte tñ,q꜄ dixit Bal.in d.l.Titia.ꝙ istud est verū qñ factū est
abstractū ab omni spiritualitate, alias cognoscere debebit iudex
ecclesiasticus.Facit c.quanto.extra de iudicijs. Et pro hoc forte
posset attentari ꝙ dicit Imo.in d.l.Titia.ꝙ quando est questio fa
cti,an contractus sit initus de duplo sortis,vel nō in fraudē vsura
rum,cum possit esse eadē dubietas,an probationes que fierēt sint
sufficientes,an non,ad conuincendū de vsuraria prauitate,ꝙ for-
te hoc casu iudex ecclesiasticus hꝫ cognoscere,ꝛ debebit p conie-
cturas,contra ipsos probari,vt in c.cū in diocesi.extra de vsuris,ꝛ
facit ꝙ no.in c.ex literis.extra de iureiurādo.ꝛ in c.ad nostrā.
de emp.ꝛ ven.Et sic forte iudex ecclesiasticus admitteret aliquas
probationes quas forte non admitteret alius iudex,ideo equius
videtur ꝙ ipse cognoscat.Quid aūt de exceptione periurij an pos
sit cognoscere iudex secularis,recurre ad no.per Io.an.in c.cum
E.laicus.de fo.compe.lib.vj.Dixi in aut.sacramēta puberum.C.si
aduer.vendi.De heresi videtur ꝙ nullo modo possit se intromit-
tere iudex secularis.c.vt inquisitos.ſ.prohibemus.extra de heret.
in vj.Quid autē de exceptione excōicationis videtur dependere
ab his que dicta sunt de exceptione vsuraria,maxime p not.in ca.
pia.de excep.in vj.ꝛ in c.lꝫ.de sent.excom.eo.lib.ꝛ Bal.in l.ij.in fi.ſ.
de iud.Et adde etiam que subdit not.Bal.in d.l.Titia.ꝙ lꝫ iudex
secularis nō possit se intromittere,ꝛ cognoscere p viam contētio-
sam de causa spirituali,tñ secus dicit,si de plano se velit informa-
re,si aliter contentiose in dubiū nō reuocatur.Facit ꝙ no.Spe.in
in tit.de reconuen.ſ.is.ver.ij.ꝛ Bald.in aut.ei qui.de bon.autho.
iudic.possi.ꝛ adde dum dixi s.fm Inn.post Bal.ꝛ maxime ibi dū
Imo.dicit ꝛ per hoc forte posset attētari,ꝛc.vbi in effectu vult te-
nere contra Bar.in d.l.Titia.cum concor.Et pro eo videtur tex.
in c.si iudex laicus.de sen.excom.in vj.vbi solū de facto dubitatur,
ꝛ tñ,ꝛc.An aūt causa secularis ratione mandātis,possit, ꝛ debeat
cognosci in foro ecclesiastico;Dic ꝙ sic,ꝛ vr̄ text.in c.de prudētia.
de dona.inter vir.ꝛ vxo.ꝛ hoc tenendo illam opinionē ꝙ cā dotis
sit secularis,lꝫ in veritate possit pertinere ad forū ecclesiasticum.
Pro quo est text.de donat.inter vir.c.p vestras.c.ex parte.de foro
compe.de quo per Ang.ꝛ Imo.in l.j.ff.sol.mat.Et pro hoc ratio,
q꜄ forus magis potens trahit ad se minus potēs.l.queritur. ff.de
statu homi.His adde Bald.in auth.ei qui.de bon.aut.iud. poss.ꝛ
Fede.de Sen.in consi.ccxl.Arch.xiij.q.iij.circa prin.ꝛ c.quid di-
cam,ꝛ vide etiā Bald.in d.l.quoties.de iudi.ſ.ꝛ in auth.ad hec C.
de Lati.liber.tol.qui videtur varie loqui.ꝛ Lapus allegatione lv.
ꝛ alleg.lxx.Sed an causa vsuraria possit cōpromitti in arbitrato-
re,vide Bal.in c.j.ſ.si mulier.de controuer.inuesti.Et de hac ma-
teria vide p di.in Ant.ꝛ doc.in c.cum sit gñale.de fo.cōp.Et dum
s.dixi de periurio adde ꝙ Bald.de pace constan.dicit de periurio
potest cognoscere iudex laicus.Allegat Io.an.in c.lꝫ.de iureiur.
in vj.in nouella.ꝛ q꜄ istud crimen vtriusqꝫ fori.authē.de man.prin.
ſ.si vero canonicum.ꝛ adde dum s.dixi,an de causa vsuraria pos-
sit compromitti in arbitratorem?Et illud in decimis,ꝛ alijs spiri-
tualibus dicit Bald.de pace Constan.in ver.possessores.quod su
per illis in arbitratorem potest compromitti, non in arbitrum,al-
leg.no.per Inno.in c.j.de rerum permuta.per Bal.in l.j.C.de con-
fess.late ꝛ latissime de omnibus per dom.Lud.in d.l. Titia. Adde
istis ꝙ Bald.in l.j.de reb.credi.tenet, ꝙ lite pendente coram iudi-
ce seculari super contractu possit recurrere ad curiam episcopi ra-
tione iuramenti,vt faciat obseruari iuramentū.Et circa materiam
de qua hic,per Bart.adde Pet.de Anch.in cle.dispendiosam.ex-
tra de iud.vbi tenet ꝛ approbat omnia dicta per Bal.in l.quoties.
C.de iud.Et ad dicta per Bar.hic,adde Bal.in auth.ad hec.C.de
Lati.li. tol. Uide tamen ad materiam vsurarum, ꝛ spiritualium,
que no.Bald.in l.j.in fi.de sent.que sine certa quantitate.¶ Adde
ꝙ secundum Bal.in aut.ei qui.C.de bo.auth.iud.pos.predicta fal-
lunt vbi causa esset summaria,vel extraordinaria,quia secularis se
intromittit,vel si per confessionem procederet.In alijs casibus te-
neo opin. Barto.pro vera, subdit ibi quod sufficit probare quasi
possessionem, vbi nunquam causa est spiritualis, ꝛ ideo in pos-
sessorijs secularis se intromittit. Adde an causa vsuraria debeat
cognosci per iudicem ecclesiasticum.Paul.de Cast.consi.cccxxxiij.
Pet.de Anch.consi.ccxxv.per Bal.consi.clxix.ij.li. consi.cccix.iiij.
vol.An arbiter possit cognoscere de causa vsuraria,vide Paul.de
Cast.consi.lxxxiij.Et quid de causa matrimoniali,Ro.consi.ccxcix.
d POMA. ¶ De matrimonio.vide que posui ad Bart.in l. Titia.
ff.soluto matrimo.

LEX VII.

1 ☞ Ecclesia tenetur ad refectionem viarum publicarum, ꝛ muro-
rum ciuitatis,ꝛc.num.2.3.

AD instructiones. Quero,de quibus
1 itineribus † loqui-
a tur,Dic ꝙ de publicis,ꝛ ita intelligit gl. ¶ Querit gl.[a]
b Utrum teneatur conferre ecclesia [b] ad faciendos muros
2 ciuitatis. † gl.dicit ꝙ non;Iacob.de arena videtur tenere contra-
rium per.l.omnes.la ij.ſ.de oper.pub. Nec obst.l.fin.de exact.tri.li.
x.quia loquitur in sordidis munerib. ¶ Quero,an hodie ista lex
sit correcta,per auth.item nulla communitas.ſ.tit.j.ꝛ aduerte hic,
3 vos debetis scire, † quod refectio vie quandoque est onus [c] reale;
c Nam quilibet debet reficere viam ante domū suam. vt l.fi.ff.de via
pub.ꝛ iti.ref.tunc pertinet ad ecclesiam.Quandoqꝫ est onus quod
* imponitur persone pro rebus,vt pro faciendo viam,vel pōtem,*ꝛ
tunc non potest imponi ecclesijs,vt in dicta auth.item nulla com-
munitas.Unde ecclesia non debet soluere nisi predia essent tribu-
taria,vt dixi.s.eod.l.placet.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Querit glo. Uide Panor.consi.iij.vol.j.ꝛ late ad hoc
Barb.consi.j.ꝛ xxiij.in vol.iij. P. PAV. P. Uide late Pan.consi.iij.
Et ad quam constructionem teneatur,vide Bal.in ti.de pace con-
stantie.in versi.imperialis maiestatis.
b ALEX. ¶ Conferre ecclesia. Et vide Bal.de pa.constan.in ver-
si.munitio ciuitatum. Item an possit clericus compelli ad colle-
ctas,ꝛ ad alia,de quibus per Bar.in l.nulli.C.de cursu publi.li.xij.
circa finem. In contrarium vide Sali.in l.neminem.ſ.eod.ꝛ Fulg.
tenet pro Barto.facit gloss.in l.professio.C.de mun.patrimo.lib.x.
alias est in l.neqꝫ professio.C.de exc.mun.patrimo.que sentit quod
ista imponuntur persone pro reb.Io.Fran.Rue.Adde Bald.hic
qui hoc limitat quando muri fiunt propter guerram,secus si pro-
pter ornamentum.
c POMA ¶ Quandoque est onus.Uide Alexand.consi.lxviij.vol.
ij.vbi reprobat Bart.in hoc de via.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Pōtem. Quid si quis non transit
per pontem,sed per vadum,an teneatur ad tributum quod datur
pro ponte:vide Bald.in l.si tamen pecuniam.ſ.de priuileg.fisci.

LEX IX.

1 ☞ Scolaris matriculatus,qui non intrat,nec studet, non gaudet
priuilegio scholarium.
2 Matriculatus in aliqua arte, si illam non exerceret non gaudet
priuilegio.
3 Collegiatus ad aliud collegium non transit,sine licentia primi.

a QUi sub pretextu. [a] Qui officium diui-
nū solo nomine exer
b cet, priuilegio clericorum [b] non gaudet, sed debet eius
loco alius subrogari.h.d. ¶ Not.ex lege ista arg. quod
1 ille qui est in matricula † scholariū,ꝛ non intrat,nec studet non de-
c bet gaudere priuilegio [c] scholarium.Facit l.j.ſ.de collegiatis.li.xj.
vbi est ista lex de verbo ad verbum. ¶ Facit etiam quod ille, qui
2 est in matricula † alicuius artis,ꝛ non exercet illam artem,non gau
d det priuilegio illius artis.[d] ff.de iure immu.l.semper.ſ.pe. ¶ Ulti-
3 mo no.ꝙ quando aliquis transit † ad aliud collegiū (vel religionē)
nō potest trāsire sine eius cōsensu sub quo est,hoc est verū,nisi trā-
seat ad arctiorem regulam.Et vide gl.que hoc dicit,ꝛ no.bene,ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Qui sub pretextu. Uide Bartol.in l.incola.in fin.ff.ad
mun.vbi allegat hanc legem.

b POMA. ¶Priuilegio clericorum. Vide vnum verbum Aler. in l. centurio. ad fi. ff. de vul. & pup. & consi. cviij. volu. iiij. & Feli. in proe. Decr. & vide ad istam legem per Barb. in ca. cum D. de constit. q qui priuatur officio, intelligitur etiã priuatus beneficio quod dabatur propter illud, & idem bene econtra, concesso officio videantur & data illi annera. Et vide Bal. in ca. cõstitutis, de reseri. & vide Jas. post alios in l. scriniarios. j. de test. mil. & Alex. consi. lxxxij. vol. iij. vbi dicit quod ille qui alias exercuit artem mercatoriam. licet tunc diceretur mercarius, tamen nunc non dicitur, si non exercet, & ibi ideo infert quod posset testificari pro mercatis.

c ALEX. ¶Gaudere priuilegio. Adde Bald. in auth. habita. j. ne filius pro patre. & Bar. in l. sub praetor. C. de suscepto. & area. lib. xij.

d ALEX. ¶Illius artis. Vide que diximus in l. centurio. faciendo vnã conclusionem dum ibi disputaui, an priuilegia concessa militibus. Et aduerte, aut erant doctores actu. & exercitio, aut solo animo. Et allegauistum text. & Bart. hic. & vide etiam per Bar. in l. duos. §. j. de excusa. tu. in l. j. C. de colleg. & lib. xj. & l. semper. §. diuus. quoque pius. j. de iure immu. & expresse Bar. in l. medicos. C. de profes. & medicis. lib. x.

LEX X.

1 ☞ Ciuitas potest capere animalia priuatorum ad perferendum frumentum ad exercitum, vel ad ciuitatem.
2 Index pot capere asinũ priuati pro portãdo cõdemnatũ ad furcas.
3 Factum prelati quandoque nocet ecclesie, & numero 4.

a **Habemus nullam.** [a] Breuiter dicit. ¶Nauis eccle nõ excusatur ab onere ferendarum rerum, vel personarum rei republica, & illa que subtrahitur, publicatur. hoc dicit. ¶Item. ex lege ista arg. l. quod commune istius ciuitatis [b] potest capere animalia ad perferendum salinas causa mittendi frumentum ad exercitum vel causa faciendi venire frumentũ de Clusio. ¶Facit etiam quod quando iudex [c] mittit aliquem ad furcas quod possit facere accipi asinum † super quo portetur. Ad hoc. ff. de pig. act. l. fin. in fin. Facit. j. de naui. non excus. l. ij. lib. xj. vbi est ista lex de verbo ad verbum. ¶Opp. vides hic in fi. quod factum prelati nocet † ecclesie, quia nauis publicatur. Contra. j. eo. l. iubemus. & aut. hoc ius porrectum de reg. iur. c. delictum persone. li. vj. Bloss. dat tres solutiones. ¶Prima est delictum prelati non nocet ecclesie regulariter. fallit in casibus istius legis, & quibusdam aliis. vide gl.

b Ista solutio non est bona [b], quia non ponit rationem specialitatis. Solvit gl. aliter q ecclesia habet regressum contra prelatum, & sic nocet prelato non ecclesie. Ista solutio nõ est perfecta. Quid enim si prelatus nihil habet proprij? Unde gl. solvit tertio modo quod prelatus potest facere conditionem ecclesie deteriorem delinquendo, vt hic, non contrahendo, vt in contrario. Ista est bona solutio quantum ad legem iubemus, & aut. hoc ius porrectum, sed quantum ad c. delictum persone, non est bona sol. ¶Ideo breuiter dic,

4 Aut queris vtrum prelatus possit preiudicare ecclesie contrahendo, aut aliud faciendo. ¶Primo casu non potest preiudicare, [c] nisi licite contrahat, vt d. l. iubemus. & auth. hoc ius porrectum. Secundo casu aut loquitur in querendo, * & potest preiudicare, vt in aut. de Hestorianis. j. de hered. & in corpore vnde sumitur. Aut in iam quesitis, [f] & tunc aut negligendo, & potest ecclesie preiudicare, puta * patiendo cõtra se prescribi, * vt in auth. quas actiones. j. eod. Aut aliud faciendo, & tunc aut facit cũ consensu capituli, & potest ei preiudicare. Ita loquitur hec lex. Aut sine consensu capituli, [g] & tunc non potest preiudicare eccleie, vt in d. c. delictum persone. Ita intelligunt illud c. doc. ¶An autem factum procuratoris, * vel tutoris, noceat domino, vel pupillo. nõ est nostra materia hic tractãda.

☞ * Sed dic, vt scripsi in l. j. §. si proc. ff. si quis ius di. nõ obtẽp. * Bar.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Iubemus nullam. ¶Per hanc legem dicit Imo. in c. postulasti. de foro compet. quod statuto, vel cõsuetudine ciuitatis, fieri potest, quod bona cuiuscunque communitatis propter offensam publicentur, & applicentur offenso. ¶Pro quo facit quod not. glo. mag. in auth. de defen. ciui. in §. nulla, super versi. iurisdictione.

* CLAV. DE SEISS. ¶Vide nouum intellectum ad hanc legem per Bal. in rub. extra. de constitut.

b POMA. ¶Ciuitatis. Vide alleg. per Barb. consi. iiij. vol. j. & do. ¶Prepo. Aler. in c. omnes. ad fi. dist. j. Alex. consi. clxxix. vol. vj. & vide per Roma. consil. cccxxxvj. vbi dicit per hanc legem quod priuilegium quantumcunque generale alicui etiam primo loco concessus ad priuatam vtilitatem nunquam id includit, cuius conclu

c ALEX. ¶Quando iudex. Et ad hanc l. bene facit q not. Bald. in l. fin. de constitutio. princip.

d ALEX. ¶Non est bona. Et est gl. in l. filiũ quẽ habentẽ. j. fa. erci.

e ALEX. ¶Preiudicare. ¶Per do. Ant. plenissime in c. j. de dolo. & contu. & Bar. in l. aut facta. §. fi. de pen. Facit an etiam per ingratitudinem reuocetur donatio facta ecclesie. de quo per spec. in tit. de dona. §. j. versic. quid si. Bart. quem sequitur do. Abb. in c. fi. de donatio. Hic adde duo verba per Bald. in l. meminerint. j. vnde vi. & dum Bar. hic dicit, quod in iure querendo potest preiudicare prelatus, vide pro hoc cap. suam. extra de penis, & que diximus post Sal. in l. j. qui admit. ad bonorum possel.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Loquitur in querendo. An tunc ecclesia restituatur, Vide in casu notab. Bal. & Alexan. in l. pen. j. de repud. hered. Vide etiam in materia an possit repudiari legatum, vel super illo transigi. Roma. consi. clxxiij. & Felyn. in c. j. de praescr.

f P. PAV. P. ¶In iam quesitis. Quid autem si prelatus non soluat canonem, vide Rom. fin. cclxix. incip. tu habes. alleg. text. in ca. j. §. j. de c. Conrad. in vsib. feud.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Contra se prescribi. Vide Bald. in l. cum a nobis. de priuileg.

g ALEX. ¶Capituli. etiam ratum habeat capitulum, vel conuentus, q factum est per prelatum, hoc casu obligatur ecclesia, etiam in delictis. vt no. gl. in c. cum delictus. de ordi. cog. in gl. iij. no. etiam gl. & ibi Bart. in l. si quis in tantam. §. vnde vi. & de iud. Adde secundum Pan. de Cast. referentem Bul. de Cug. q si maior pars capituli consensisset, & minor contradixisset, adhuc non fieret preiudicium ecclesie, non obstat. l. q maior secundum ipsos, q debet intelligi de his que tendunt ad vtilitatem. vel saltem non tendunt ad damnum, sed quando actus tendit ad damnum, requiritur, quod omnes concordent & contradictio vnius faceret ne videretur gestum ab vniuersitate, quod dicit perpetuo menti tenendum.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Factum procuratoris. De veritate huius dicti, Vide Alex. consi. ccx. in ij. vol. & Felyn. in c. ecclesia sancte Marie. de constitut.

LEX XI.

1 ☞ Ecclesia aut priuatus a muneribus incumbentibus propter principis expeditionem se non excusat.
2 Gualdana principis, an id quod accipit iuste alienet, & accipiat.

Neminem. Ad euidentiam premitte que dicuntur in gl. que differentia est inter angaria, & perangria, & planstra, & habes in glo. Et breuiter hoc dicit. A muneribus incumbentibus † propter principis (vel exercitum) expeditionem, nec priuatus, nec ecclesia se excusat. ¶Opp. de l. fi. §. pe ff. de mune. & hon. sol. Fallit in quibusdam personis, que ab isto munere excusantur. gl. hic formatur

2 vnam questionem, vtrum qui accipit † gualdana principis licite a alienet, & accipiat. [a] Et arguitur pro, & contra, vt videtis in gl. satis clare. Finaliter quod valeat. allegat duas leges, quas nescires inducere nisi ego inducam tibi. Allegat l. bene a Zenone. de quadri. prescrip. l. non alias. §. fi. de verbo. obli. l. si stipulatus fuero. que leges simul iuncte faciunt hoc modo, quod licet domino, & eius familie licet, vt l. non alias. de iud. & l. si stipulatus fuero. de verb. obl. Sed imperator potest licite accipere, quoniam omnia principis esse intelliguntur, vt dicta l. bene a Zenone. ergo licet eius familie, tamen finaliter gloss. determinat quod non licet. nota eam &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Licite alienet, & accipiat. Adde quod Bald. de pace Constan. in versi. non intrantibus. dicit hic determinatur. q. glo. de gualdana formata in l. meminem. nam gualdana Imperatorum non debet auferre res aliorum. quia debet emere, nisi forte deficeret pecunia. l. ij. ff. ad legem Rhod. de iac. vel nisi rustici adeo tenaces essent, quod non vellent ei vendere victualia.

LEX XII.

1 ☞ Confirmatio priuilegiorum quid operetur.
2 Lex si contradicit canoni, cui standum.
3 Statutum. per quod reuocatur eleemosyna, que solita sit dari religiosis, non valet.

Priuilegia. Bona lex est. Diuiditur sic. primo confirmat priuilegia ecclesiarum. Secundo reuocat priuilegia in contrarium concessa. Tertio ¶Principis eleemosynas consuetas dari iubet. Secunda ibi omnes, Tertia ibi, & quia humanitatis. Expediam per particulas. ¶In j. quero vtrum confirmatio * † priuile-

1 giorum aliquid operetur. Breuiter quandoque confirmantur priuilegia inualida ex certa scientia principaliter principis, tunc sine dubio valent, vt l. adoptio non iure facta. cum l. seq. ff. de adop.

a Quandoque confirmatur a principe ignoranie, [a] & tunc nihil relenarent. nec confirmantur, vt extra de confirma. vti. vel. inuti. ca. ij. & iij. ¶Quandoque confirmantur priuilegia valida, & tunc nihil relevant, nisi, quia fiunt causa dubitationis tollende, vt l. qui mutuam. in princip. ff. manda. & l. que dubitationis. ff. de reg. iur. ¶In

b secunda parte habes quod leges subsunt canonibus. [b] quia leges

2 que sunt contra canones, non valent. ¶Quero ergo quando lex

c contradicit canoni, vel econtra, [c] cui sit standum. [d] Bloss. hic tangit & videtur quod sit standum canoni, vt hic cum si. allegatis per

glo. ¶ Tu dic, Aut loquimur in spiritualibus ꝛ pertinentibus
ad fidem ꝛ stamus canoni, vt hic cum si. cum concordantijs positis
in glo. ꝛ extra. de cõstitu. c. ecclesia sãcte Marie. Aut loquimur in
e tẽporalibus [c] ꝛ tũc aut in terris subiectis ecclesie, ꝛ sine dubio sta-
mus decretalibus. Aut in terris subiectis imperio, ꝛ tũc aut serua-
re legem est inducere peccatũ, vt quod prescribat possessor male-
fidei, ꝛ tũc stamus canonibus, vt de reg. iur. c. ij. li. vj. ꝛ ibi per Joan.
¶ Aut non inducit peccatum, ꝛ tũc stamus legi. vt extra, qui filij
sint legi. ca. per venerabilem. De hoc per cano. De oper. noui nũc.
c. j. ¶ Ex tertia particula habetis ꝙ eleemosyne debite seu cõsue-
f te [f] dari pauperibus, debent dari perpetuo. ¶ Quero ergo ciui-
tas ista dabat religiosis certam quãtitatem frumẽti quolibet an-
3 no, postea fecerũt statutũ † per quod est reuocata talis eleemosy-
na, queritur an valeat tale statutũ? Per legẽ istam videtur quod
g non, [g] ꝛ vide tex. qui non vult quod ista talia ab aliquo minuatur.
Item in eo quod eis tribuit perpetuam firmitatem, pro hoc vide-
tur etiam tex. extra de simo. c. ad apostolicam, dic vt ibi.

ADDITIONES.

* ALEX. ¶ Confirmatio. de confirmatione priuilegiorum vide
Bart. in l. j. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. ꝛ vide Paul. de cast.
consi. clvij. incip. questio vertitur.
a POMA. ¶ Ignorante. Uide Alex. consi. lix. in j. vol. Felin. in c.
ad nostram. versi. vltimo nota. de proba.
b ALEX. ¶ Canonibus. In decisionibus, que authoritas prefe-
ratur, scilicet legũ, vel canonum. Et dic quod dicta doctorũ eccle-
sie si fundãtur in nouo, vel veteri testamẽto, preferuntur omnibus.
Si vero fundantur tãtum in dictis doctorũ, tunc standum est de-
cisioni Pape, vel Imperatoris, vt est gl. sing. in c. de libellis, xx.
dist, que alleg. text. hoc probantem. xxxvj. q. ij. §. tria. alias est ca. vbi
authoritas Hieronymi fuit prelata cuicunque consilio.
c POMA. ¶ Canoni, vel econtra. Uide Panor. consil. xciij. in iiij.
dubio. vol. ij. ꝛ Felyn. in c. j. de cõstit. in ver. iij. declaratio, ꝛ in ca. ec-
clesia sancte Marie. eo. ti. ꝛ in ca. in causis. no. ij. de testib. ꝛ in c. fra-
ternitatis. eo. ti. ꝛ in c. testimonium. eo. tit. ꝛ Barb. consi. xiij. vol. j. ꝛ
Alex. consi. clxvij. in fi. vol. ij. Si autem non contradicit, an seruetur
in foro canonico, vide Alex. consi. xcij. in fi. vo. iiij. ꝛ vide Alex. consi.
xxxiiij. in iij. vo. ꝛ consi. lxiij. vo. iiij. ꝛ consi. xcix. eo. vo. ꝛ cõsi. cv. eo. vo.
Ad hec etiã vide Pau. de Cast. in aut. causa que. j. tit. proxi. ꝛ Pa-
nor. consi. iij. q. xiiij. vol. ij. ꝛ consi. vij. in ij dubio. eo. vo. ij.
d ALEX. ¶ Cum sit standũ. Adde quod no. Joan. And. in nouel. in
c. si duobus. de app. in vi. ꝛ gl. in cle. dispendiosã. de iud. ꝛ no. Archi.
sing. in c. ꝙ a patribus. lxxv. dist. dicit ꝙ etiã in his que spectãt ad
forũ canonicũ, ꝛ ius canonicum statuit rigorem, ius ciuile equita-
tẽ, stabimus iuri ciuili. Et per hoc si clericus iurãt dare intra decẽ
dies, etiã quo ad penam periurij inspicimus diem a media nocte,
secundum ius ciuile, vt no. in l. more. de fer. sed secundũ ecclesiam a
vesperis, vt not. in d. l. more, quia equius est ius ciuile in hoc, ꝙ bene
not. quia facit ad multa in materia. Et an quo ad legitimationem
prolis ꝛ quo ad presumendũ, ꝛ probãdũ matrimonium stetur iuri
ciuili, vel canonico. vide Cyn. ꝛ Bal. in l. si contra. j. de nup. Adde
tamẽ ꝙ quoties dubitatur de aliquo in iure ciuili, standũ est indi-
stincte interpretationi iuris canonici. c. per venerabilẽ. hic alleg. ꝛ
no. in c. licet ex suscepto. de foro cõpeten. ꝛ in l. quanquã. j. ad legẽ
Falc. cõiuncto c. Raynutius. extra de testa. Adde ꝙ no. do. Anto.
quẽ sequitur Imol. in c. clerici. de iud. ꝙ si in causis miserabiliũ per
sonarũ, vel pauperum canones contrariãtur legibus seruari debẽt
canones. etiã in foro ciuili. Et nũquid in causa ecclesiastica possunt
leges allegari vide Spe. de disputa. §. porro. ver. sed nũquid. Et vi-
de de hoc Bal. in l. omni nouatione. ꝛ in l. iubemus nullã. in prin. §.
eo. Item ꝙ quãuis vbi ius ciuile non reprobatur ab ecclesia, nec
in se cõtinet peccatũ, debet obseruari ab ecclesia. c. j. ꝛ ibi not. de o-
pe. noui. nũcia. tamẽ limita singulariter secundũ Abb. sic. per illum
tex. in c. filius. extra de testa. nisi lex ciuilis foueret lucrum odiosum
proximo, vel rigorem quendam, tunc non est seruãdum in foro ca-
nonico, licet expresse nõ reprobetur. Pro quo c. dilecti. de iudi. ꝛ c.
j. de dolo ꝛ contu. quod singulare secundum eum. Et an in foro ec-
clesiastico sint seruãde leges vide late Pet. de anch. in c. canonum
statuta. in j. q. de consti. ꝛ ibi ponit pulchram distinctionem.
e P. PAV. P. ¶ In tẽporalibus. In rebus autẽ ecclesiasticis etiã
si in iudicio seculari agatur, seruãtur iura Canonica, vide Comen.
consi. lxxxiij. Uide circa istam materiam Aretinum consi. xlviij. A-
lexãd. consi. ccclij. in j. vol. Uide late Fely. in c. ecclesia sancte Ma-
rie. extra de constit. Aliud per eũdem c. in causis. extra de testibus.
Et ideo pena imposita pro delicto aliquo de iure ciuili non serua-
tur in terris ecclesie nisi reperiatur recepta, ꝛ approbata a iure Ca
noico secundũ Comẽ. cõsi. ciiij. in princ. vbi loquitur de pena adul-
terij, vel incestus. Item vide Joan. de Anania cõs. lxxx. vbi voluit
ꝙ si de iure ciuili sint opiniones in aliquo passu ꝛ de iure Canoni-
co, non seruetur ius canonicum in terris Imperij. Et quid in ma-
teria peccati vide in Repertorio, in verbo, Ius, vbi habes limita-
tionem ad regulam, ad quam vide Comen. predictum in ca. clerici.
de iud. ꝛ vide ꝛ limita vt per Decium in cap. ecclesia sancte Ma-
rie. extra, de constitu.
f POMA. ¶ Seu consuete. vide Panor. consi. ij. vo. ij. ꝛ consi. iiij. in
primo dubio. eo. vo. ꝛ consi. xxix. x. ij. vol. ꝛ consi. lxv. vol. ij.
g ALEX. ¶ Uidetur quod non. No. quod statutum de prestãda e-
leemosyna, non potest reuocari. bene facit ad nota. in l. Cesar. ff. de
public. adde omnino no. per Bar. in l. omnes populi. in iij. q. prin-
cipali. ꝛ id ꝙ retulit Imola videtur tenere cõtrariũ, licet aliquali-
ter sit diuersus casus, sed quo ad ecclesiã. Salic. in auth. cassa. in v.
q. j. eod. tenet cõtra Barto. vide ꝙ not. Barto. in l. si quis curialis.
in fi. de epi. ꝛ cle. ꝛ cum Bar. trãseũt moderni in c. fin. de reb. eccl. nõ
alie. de hac questione vide Alex. in l. non amplius. §. j. de leg. j. Sed
Cyn. tenet cõtra Barto. hic. Sed an valeat statutũ ꝙ ingrediens
monasterium non succedat, ponit breuiter Bart. in l. fi. de pact. Et
adde quod not. Barto. in l. de quibus. ff. de legi. ꝛ in l. filius famil. §.
diui. de leg. j. Adde an valeat statutum quod ingrediens monaste-
rium, ꝛc. Bal. consil. ccxvj. ꝛ que posui in l. cunctos populos.

Noua constitutio Federici Imperatoris, Colla. X.

3 ☞ Statuta contra libertatem ecclesie que dicantur? ꝛ nume. 5.
4 Statutũ quod qui occidit clericum puniatur in libris decem, an
dicatur contra libertatem ecclesie.
7 Debitor ex instrumento, licet habeat instrumentum quietationis
potest tamen petere illud instrumentum cassari de originali.

a CAssa ꝛ irrita. [a] ista est cõstitutio domi-
i ni Federici † Imperato-
ris, qui postea fuit dãnatus vt hereticus per ecclesiã
tamen cõstitutiones facte fauore ecclesie fuerunt per
Papã cõfirmate, ꝛ sumitur. x. collatio de statu. contra
liber. eccl. quia hic in secũda parte cassãtur omnes leges. ꝛc. ¶ Di
citur hic, per Italiã queritur vtrũ ista cõstitutio habeat locũ ali-
2 bi, quã in Italia? Bl. dicit ꝙ sic. † quia eadẽ est ratio, ꝛ dicit verum.
b Nam ista constitutio est generalis in toto mũdo, preceptũ vero de
5 publicãdo nõ fuit nisi in Italia, vbi magis [b] expedit. Pro hoc ha-
bemus hodie text. de senten. excõmmu. c. nouerit. ¶ † Quero, que
c dicantur statuta, cõtra libertatem [c] ecclesie, ꝛ ecclesiasticarũ perso-
narũ, Inn. in d. c. nouerit. cuius dicta hic retulit Cy. ꝛ addidit lec. si-
ue veteri, dicit ꝙ ista dicũtur statuta cõtra libertatem ecclesie que
sũt cõtra priuilegia cõcessa ecclesijs, seu ecclesiasticis personis per
* principẽ seu Papã. Et hoc probat * per istũ text. ibi, aduersus ca-
nonicas, vel imperiales sanctiones. Istud satis placet, tamẽ nõ est
dictũ perfectũ. Pro cuius declaratione formo questionẽ: statutũ
4 est hic ꝙ † quicũque occidit clericũ punitur in decẽ libris, an istud
statutũ sit cõtra libertatem ecclesie? Et videtur ꝙ non secundũ de-
terminationem predictorum, nã ciuitas ista statuit pro homicidio
maiorem penam in alijs, in clericis statuit minorem, vnde nihil fa-
cit contra priuilegia concessa ab Imperatoribus, seu sũmis põti-
ficibus, sed aufert clericis beneficiũ eorũ. l. statuti sui. Contrarium
d ego determinaui [d] in scholis quia illa dicuntur contra libertatẽ ec-
5 clesie † ꝛ ecclesiasticarum personarum, propter que ipsi redduntur
* magis timidi, ꝛ alij in communi magis audaces. Tex. est in l. j. * §.
que onerande. ff. quarũ rerũ actio non datur. Modo ad propositũ
si per tale statutum clerici efficiuntur magis timidi, ꝛ alij audacio-
res, ergo tale statutum est contra libertatem ecclesie, ergo non va-
let. Quod no. ꝛ tene bene menti, ꝛ istud vtilius est quam sit dictum
* Inn. ꝛ vide si est est verũ: * ¶ Quero, in volumine statutorũ repe-
ritur quoddam statutum contra libertatẽ ecclesie, in fi. voluminis
6 apponitur vnum aliud statutũ, † ꝙ si qua sunt statuta cõtra liber-
tatem ecclesie sint cassa, ꝛ irrita ipso iure, an propter statutũ istud
e vltimum statuentes [e] sint liberati a pena huius legis ꝛ illius c. no-
uerit. de sen. excom. certe non, quia tex. nõ solum precipit annulla-
ri verbo, sed etiã aboleri, ꝛ cãcellari de volumine statutorũ de fac-
to. ibi, ꝛ ea de capitularib, ꝛc. quod tene menti ad multa, quia vidi
semel in ciuitate Pisarũ. ¶ Sic etiam no. ꝙ quãdo aliquis habet
7 instrumentũ cõtra te, licet faciat instrumentũ † quietationis, potes
* petere instrumentũ cassari de originali. * Facit j. de cõdi. sine cau-
sa. l. dissolute, ꝛ argumen. l. sicut datam. in fi. j. de lib. cau.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Cassa ꝛ irrita. Et que statuta dicãtur contra liberta-
tem ecclesiasticam, vide Petr. de Anc. in cap. canonum statuta. in
versic. quero ergo circa hoc. de cõstitut. ex opposito. ꝛ vide quod
ad intellectum ꝛ materiam huius authen. scribit in lege finali in-
fra de sacrosanctis ecclesijs, ꝛ Adde quod nota Bartolus in le-
ge de quibus. ff. de legib. ꝛ lege filiusfamil. §. diui. de legatis primo.
¶ Sed quid si statutũ principaliter non disponit contra liberta-
tem eccle

tem ecclesie, vel ecclesiasticarū personarum, sed per indirectū: exēplum, qđ tantum solui debeat pro molitura per euntes ad molendinum: nam per statutum laicorum non pōt minui vtilitas prelatorum ecclesiarum quam accipere consueuerunt ab ipsis p liberū accessum ad eorū molēdina. t talis cū libertas non pōt statuto laicorum impediri indirecte subditos aggrauando. Ita not. concludit ¶Pe. de anch. in consi. suo clvj. vbi optimis rationibus t expressis iuribus videtur muniri, &c. t idem etiam tenuit consi. clxxxv. q incipit, in Christi nomine amen. pro communitate. q potest tale statutum facere. t tene mēti. qz habuit de facto Dominus Aler. semel in causa domini protonotarij. t ita determinauit t vide ¶Sali. hic, qui concludit qđ dicitur disponere per indirectum id, propter quod clerici reddantur timidiores. Et qđ statutum disponēs qđ si clerici tale quid non fecerint, eorum consanguinei teneātur, diri esse contra libertatem ecclesie, vt per Bart. in lectu. antiqua. t Ang. in l. j. ff. de in ius voc. t ibi vide que scripsit. Et non cesses videre per ¶Pet. de ancha. in capitu. canonum statuta, in ver. t queri Bal. vbi dicit quid si statuto cauetur, qđ idē ius reddatur clericis in curia seculari, qđ redderetur laicis in curia ecclesiastica, pone quod statuta militant fauorabiliora vigentia in curia seculari, potestas vero vult clericum gaudere. t ibi etiam quid super executione instrumentorum, vel aliis fauorabilibus includūt clericos. Adde de consiliis ¶Pe. de anch. plenius feci mentionem in l. cūctos populos. t ibi vide. P. P A V. P. C Ista vero similiter iucta important ipso iure. Bald. de pa. consti. in ver. hoc quid nos. Jas. in l. non dubium. in x. notabi. C. de legib.

b POMA. C Nisi in Italia, vbi magis. ¶Pro hoc facit gl. sing. in l. j. t que ibi scripsi j. de rap. virg. in prin. in verbo sponsam. qđ lex ex primens aliquem ratione frequentationis vsus, non intelligitur concludere alios casus habētes eam rōnem. Barb. consil. j. vol. j. t consi. vj. vol. j. consi. xix. co. vol. t consi. xl. co. vo. t gl. t ibi Bar. in l. si mater. §. hoc iure. ff. de excep. rei iud. Barb. cōsi. lxij. t seq. vol. j. Fel. in c. qđ ad consultationem. de re iud. Barb. cons. xxij. vol. ij. t cō sil. xxvi. vol. ij. t consi. xxviij. volu. ij. cons. ij. volu. ij. t consi. xxxvj. vol. ij. t consi. xliij. vol. ij. t cons. liij. vol. ij. t lxiij. vol. ij. t lxvj. vol. ij. t do. Ant. de Bu. cōsi. x. t cōs. xxxiij. in gl. prōc. Bre. in vers. cōmorantibus. t ¶Pan. in ca. sane de iud. Bar. in l. j. ff. ad Treb. t Lar. cons. ciij. t gl. in l. cū heres in verbo post ff. de lib. leg. t no. ter. t ibi Aler. in l. postulante. ff. ad Treb. t Barb. in ca. transiato. de cōsti. t q addit Feli. in c. pastoralis in prin. de rescri. Bal. in c. a crapula. de vi. t hon. cler. Barb. in c. ad nostram. in ver. modo. de emp. t Cōpost. t doct. in c. ſi. de reser. vbi voluit q ille ter. lz loquatur in pluribus actualibus personalibus habeat locū in pluribus realibus, qz illud fuit dictum frequentationis gratia vsus, t gl. in verbo, iuramentū. t in ver. reus. c. ij. de confes. in vj. gl. in l. si mater §. hoc iure. ff. de excepti. rei iudi. t Bal. in c. ex conquestione. de restit. spolia.

c ALEX. C Contra libertatem. Et an nūcius missus pro executione talium statutorū debeat puniri, vide gl. ij. q. j. c. legum. t qđ not. Bal. in auth. causa que fit cū monacho. j. ti. j. Ex opposito. p hoc dicto Jn. adde ter. quem ibi ponderant doc. in c. sane. de exce. priel.

POMA. C Que dicantur statuta cōtra libertatē eccl. Vide Alexan. cōsi. xvij. vo. iiij. t ¶Pan. consi. xxvj. vo. j. t cōs. lxxij. co. vo. t consi. lxxxiij. co. vo. Fede. de sen. cōsi. lxxv. t duobus. seq. ¶Pau. de cast. in Iubemus nullam. ſ. co. t in aut. statuimus. j. ti. prōi. aliquid in simili per Feli. in c. que in ecclesiarū. de constit. t in c. ecclesia sancte Marie. co. tit. de prōba. t in c. literis. de presum. t Lepo. consi. xv. t Bar. consi. xxxv. t consi. clxxx. t Barb. consi. iij. volu. j. t cōs. lxxiij. ad fi. eod. vol. t consi. xij. co. vol. t consi. xiij. co. vol. t consi. xx. co. vo. t consi. xvij. eod. volu. t consi. xxviij. co. vol. t Anto. de Butri. consi. xxvj. t consi. xlj. t Card. cxliij. t Anchara. in c. canonum statuta. de const. vbi ponit etiam de vk. quest. Bar. hic. t Alexan. consi. lix. in princ. volu. j. t Barba. in c. j. de constit. Bald. in rub. de constitut. t Anch. consi. xj. t tribus seq. t Aler. consi. xcij. vbi loquitur in statuto. cuz res non possit locari non vocato possessore, t alienari in non subditum. t clxviij. volumi. ij. t Anchara. xxv. vbi ponit an valeat statutum qđ mulier habens filios non possit relinquere, etiā pro anima. nisi certum quid. Socin. lv. vbi ponit ad decretū prīncipis quod bona non possint locari non subdito comprehēdat ec clesiasticas personas.

P. P A V. P. C Adde que statuta dicantur contra libertatem ecclesiasticam. Feli. in c. ecclesia sancte Marie. extra de consti. Item q non valeant statuta. vel decreta, que communiter per Italiam disponunt circa beneficia impetranda sine licentia principis, t q facientes ea seruari, sint ipso iure excommunicati. vide ¶Pano. cō si. lxxiij. Et quando dicantur contra libertatem ecclesiasticam, t de quodam statuto puniente illum, qui super matrimonio litem mouet. vide Barb. consi. xxj.

* ALEX. C Et hoc probat. Vide in materia Bar. in l. vt inter diui num. t que ibi diri. j. co. Ex opposito. lz adde q si statutum sit cōtra ea que competunt de iure cōmuni, t non in priuilegiū ecclesie, t ecclesiastice persone dicitur esse cōtra libertatem ecclesie, vt tenent do. Anto. Imol. in c. cum ecclesia sancte marie de cōſ. t Anto de But. t Imol. in c. cum ecclesia. per illum text. de elect. t Sa. ic. t fulgos. hic quia fortius est acquisitum illud quod cōgruit iure cō muni quam id quod cōpetit iure speciali. §. quia vero verisimile. in auth. de non alie. l. eius militis. §. militia missus. de testa. militari. Vid. Barto. in l. j. §. que onerande. ff. quar. rer. act. non dat.

d ALEX. C Determinauit. An autem valeat statutum quod clerici sint extra prohibitionem cōmunis. Ang. tenuit quod non in l. si iuissa. §. diui. de le. j. reprehendens Ja. But. qui contrarium tenuit in l. assiduis. C. qui po. in pi. hab. Jo. de Imol. in d. §. diui. non decidit, placet pulchra decisio Bal. in auth. statuimus. post Ja. Butr. de epi. t cle. Pe. de Anch. in c. canonū statuta de consti. in ver. quero igitur. circa hoc iuncto text. q no. dicit Bal. in l. si quis curialis. j. de episc. t cleri. licet ipse aliter locutus sit hic, t per Bar. in cons. incip. ¶Priores habentes liberū arbitrium. C Adde q Ang. cōsi. xlvij. voluit quod stante statuto quod declinans iurisdictionem sit extra protectionem cōmunis quod si quis clericus faerit captus t ad instantiam episcopi relaxatus, si ipse velit aliam facere deteneri, quod non debet audiri, licet non ipse sed episcopus id fecerit, quia de voluntate sua fecisse videbitur.

* CLAVD. DE SEISS. C Text. est in l. j. Adde bonum text. in l. Julianus. ff. de acq. hered.

* CLAVD. DE SEISS. C Si est verum. Adde quod idem, vult Bart. in l. fina. j. eod. t ibi Bald. t alij post eum. t Alex. Cons. ccr. in ij. volumin.

c POMA. C Statuētes. Vide Barb. cōsi. xlj. t cōsi. xliij. vol. j. t cōs. lviij. t vj. vol. j. t lxiij. eo. vo. t cons. xv. vo. ij. t cons. xlij. in fi. vo. ij. Ant. debut. cons. xxv. Jm. cons. cxviij. Bart. cōs. xxxij. vo. j. t Ro. cclxxv. t tex. t glo. in c. cum ad verum. xcvj. di. t ¶San. in c. clerici. in x. not. de iud. t ¶Pano. in c. licet ex suscepto. de rescrip. t Ana. consil. lxxx. ad fi. pulchre ¶Pet. de Ancha. in. c. canonū statuta. in ver. ij. op. t Aler. cons. lix. vo. j. Abb. in c. quid per nouale. in ij. no. de ver. sig. t Aret. consi. xlviij. t Aler. xvj. vo. ij. t cxxj. vbi ponit an sit seruanda quando non contradixit, t clxviij. vo. ij. t xxv. vol. iij. t xlvj. eod. t lxix. eo. vo. consi. lj. vo. v.

* ALEX. C Liberati a pena. Vide eundem Bart. in l. Imperator. §. fin. ff. de pact.

* CLAVD. DE SEISS. Lassari de originali. ¶Pro hoc facit text. in cle. j. in princ. de vsur.

LEX XIII.

1 Ecclesiastice persone possūt libere eorum bona reliquere clericis, t pauperibus.

1 Generali † Ecclesiastice persone possūt relinque re bona † sua libere clericis, t pauperibus, h. d. C Ho. quod testamenta per que relinquitur pijs locis debent habere omnem iuris solennitatem. ibi tamen ut omni iure, &c. Hoc diri §. eod. l. j. C Not. quod hic dicit

2 de dictione seu, † que ponitur alternatiue sicut dictio vel, vt vides ex ter. Contra hoc facit ter. ff. de aur. t arg. le. l. si quis ita, t ibi diri plenius in l. si is qui ducenta. §. vtrum. de rebus dub. C Ultimo not. quod monialis potest facere testamentum, sed quia per auth. istud corrigitur, ideo ponitur aut. ingressi, &c.

1 Ingrediens monasterium, quando perdat omnia sua bona.
2 Voto, quando quis obliget nedum se, sed etiam sua bona.
3 Testari de alienis quando quis possit.
4 Dedicans se ecclesie aut capelle seculari, quod nō dicatur religiosus, t potest sibi bona retinere, t nu. §. t testamentum cōdere. nu. 5.
7 Hereditas etiam damnōſ dicitur hereditas.
8 Ecclesia secularis, an habeat dominium rerum t bonorum dedicantis, se t sua.
9 Dominium transfertur in ecclesiam absque traditione.
10 Ingrediens monasterium quando ex pacto possit sibi bona reseruare quo ad dominium, t quo ad administrationem, t an vitietur ingressus, num. 12.
11 Seruus domino permittente potest habere administrationem bonorum.
16 Ingressus monasterij si non valeat, an valeat oblatio bonorum.
17 Monasterium quando teneatur ad debita ingressi.
18 Emphyteusis an transeat in monasterium per ingressum emphyteute, t num. 19.
20 Vsumfructum si habet ingrediens monasterium per ingressum non finitur, t tamit in ecclesiam, sed morte ingredientis finitur, t num. 21.

AVTHENT.

a Ingressi monasteria. Primo ponitur antecedens, secundo sequitur consequens. Tertio consequentiam probat. C Opp. gloss. videtur quod ma

1 le facit. quicunqꝫ ingreditur ecclesiam,qꝛ perdit omnia bona† sua. Hu[ius] amore gloss.intelligit in eo qui intrat monasterium seculo re[nun]ciando,⁊ faciendo professionem tacite.vel expresse alias se[cus],vt in aut.de monach.§.illud.⁊ §.seq.vnde sumitur hec.¶Secundo opp.ad idem de aut.vt nulli iudic.§.qꝛ vero. posito.j.de adul.aut.sed hodie.So.ibi loquitur in adultera que in monasterio mittitur coacta,nec seculo renunciat.¶ Tertio opp.dicitur hic,
2 se ⁊ sua dedicant Deo.Contra.per solum votum† res non efficiũtur ecclesie,sed persone obligantur.vnde videtur obstare qd habemus ff.de polli.l.ij.in prin.Solu.dicit gloss.quod hic dicit se, in hoc proprie stat, qꝛ persona est statim obligata, in eo quod dicit sua,stat improprie,qꝛ bona statim non transeunt in ecclesiã, ⁊ vide glo.⁊ innuit glo.tua quod bona incontinenti non transeunt in ecclesiam quod non placet mihi.nam cum persona statim efficiatur ecclesie,⁊ in eius potestatem transeat,statim eodẽ modo omnia bona sua quo ad proprietatem,⁊ dominium.vt l.si adoptauero,ff.de preca.Non obst.l.ij.de polli.quia ibi loquitur quando qs vouet aliquam rem particularem cuius per votum non transit dominium,sed persona obligatur:hic vero quando quis vouit personam suam,quo casu transit persona,⁊ omnia bona,vt hic.
¶Alterius op.ad fi.auth.ibi ergo non testantur,vt pote nec domini rerum,⁊c.Contra,quia quandoque quis testatur de alienis, vt j.de leg.l.cum rem alienam.Respond.fateor,dicit glo.quod ista
3 ratio non est necessaria.Tu dic,† quando aliquis non est domin9 rerum,qꝛ non est in potestate,sua sed in potestate alterius,nõ potest testari,vt hic,secus si esset sui iuris,quia posset testari de alienis,non tamen in preiudicium domini. ¶Contra hoc oppo.de auth.si qua mulier.j.proxi.vbi monacha testatur.Sol. Illa auth. determinat istam,⁊ ibi videbimus. ¶Expeditus de contrariis,
4 venio ad q.†.

Quero dicitur hic, ingressi monasteria quid si ingredit[ur] capellam,vel ecclesiã secularem,⁊ ibi dedicat se, ⁊ sua renunciando seculo:glo.dicit ꝙ tunc idẽ,qꝛ eadem est ratio. Et hoc dicit in prima gl.⁊ subdit postea in gl.magna ꝙ talis conuersus ecclesie secularis.non posset sibi retinere aliquid propriũ, ⁊ vide gl.⁊ doc.sic pertrãseũt,vt hic dicit gl.⁊ idem not.in corpore
5 vnde sumitur hec aut.¶†Puto qd contrarium sit verũ.Nam cõuersus ecclesie secularis quanquam dedicet se ⁊ sua,non efficitur religiosus,sed remanet liber homo.Probo ꝑ rationẽ,⁊ postea ꝑ casum.Ecce rõnem per oblationeꝫ sui,quã quis facit in manibus secularis,non efficitur religiosus,nec dicitur solẽne votũ religio-
b sus.Ita no.per.Inn.extra,de sta.mona.[b] c.propositum.vt mihi videtur,ita incipit.ergo iste nõ est religiosus.Pro hoc est tex.⁊ gl. xxvij.q.j.c.vt lex continẽtie.vbi dicit,ꝙ tales conuersi non sunt religiosi.⁊ ꝙ possunt contrahere matrimoniũ,⁊ habere propria.Ita hoc anno consului adherẽdo dicto cuiusdã Canoniste.Cu ergo remaneat liber apparet qd per pactum sibi posset certa bona reser-
c uare,non obs.ꝙ dicit gl.¶Sed circa illos[c] quero,vtrũ possint face-
6 re testamẽtum:Certe si apud eos remanet †aliquid propriũ,nõ est dubiũ ꝙ possint testari,qꝛ casus est hic in l.generali,super quã posita est ista aut.qꝛ lex illa nõ corrigitur ꝑ istã,nisi in monachis, seu religiosis,non in aliis ecclesiasticis personis,que remanẽt libere,⁊ non transeunt in alicuius potestatẽ.Sed si poneremus qd apud talem conuersum nõ remanserit aliquid reru suarũ,qꝛ dedicauerat se ⁊ sua,⁊ tunc idem ꝙ possit facere testm̃,non in preiudicium ecclesie que habet res,sꝫ in preiudiciũ heredis.¶ Quid enĩ si heres esset ita stultus,ꝙ vellet adire hereditatẽ sine cõfectione inuentarij: nam hereditas dicitur esse illa que non habet aliqua
7 bona,qꝛ etiã hereditas† damnosa dicitur esse hereditas,vt l.hereditatis appellatio.de ver.sig.¶ Sed quero circa hoc,verũ eccle-
d sia secularis[d] habeat dominium† rerum talis cõuersi[c],si quidem
8 obtulit se,⁊ sua,⁊ tradidit possessionẽ vere,vel ficte cõstituendo se
e ecclesie nomine possidere,nõ est dubium,vt l.quedã.ff.de rei ved.⁊ de acq.pos.l.ꝙ meo.Si autẽ nulla traditio interuenerit est aduertẽdum.Aut fuit simplex votũ,⁊ per votum non transfert dñium, vt d.l.ij.ff.de polli.in prin.sed si esset oblatio,ita ꝙ transiret in ipse-
9 ciẽ donationis,tunc ecclesia habet priuilegium ꝙ in eam† trãsfertur dñium ex simplici donatione,nõ secuta traditione,vt l.ij.j.eo.
f ¶Quero vlterius quid de eo qui ingreditur monasterium[f] religio-
g sorum ⁊ ex pacto reseruat[g] sibi aliqua bona,an valeat talis reseruatio,⁊ vitietur ingressus vel econtra valeat ingressus,⁊ vitietur
10 reseruatio.Dubium est,† qꝛ quod monachus habeat propriũ, est contra substantiam religionis vt extra de sta.mona.cap.cum ad monasterium Si.hic tenet,quod valeat ingressus,⁊ vitietur reseruatio per leges.Et vide gloss.magnam post princip.cum ista concordat glo.in auth.de mona.§.illud.Contrarium determinat glo. in c.ij.extra de sta.mona.in gl.magna.Alibi glo.distinguit,aut tale pactum apponitur incontinenti,⁊ vitiatur ingressus,aut per interuallum,⁊ reseruatio vitiatur,vt ff.de vsu ⁊ habit.l.per seruum. §.j.⁊ ibi gloss.¶ Omissis multis,que possunt dici in ista materia, ista est veritas , secundum quod mihi videtur , Verba que apponuntur in aliquo contractu debent intelligi secundum naturam cõtractus,vt l.si vno.in princip.ff.locat.⁊ l. damni infecti quidam. in prin. ff. de dam. inf. ¶ Ad propositum debes scire quod monachus non potest habere propriũ vere,potest tamen habere quo ad administrationẽ de permissione Abbatis.vt d.c.ij.de sta.mona.
11 sicut seruus † potest habere[h] cõniuẽtibus oculis domini , vt l.iij.
h in prin.ff.de manu.Unde quando ista reseruatio fit simpliciter,reseruatis mihi talibus bonis,debet intelligi quo ad administrationem,⁊ quod Abbas patiatur me habere.sicut dominus seruum.⁊ ita obseruat consuetudo. Sed si expresse verba sonarent , ꝙ domi-
i nium remaneret apud eum.Hic est aduertendum[i] nam aut ponitur per modum cõditionis ad ipsam oblationẽ. Verbi gratia,de-
12 dico me† ⁊ mea,si mihi talis rei mee dominium remaneat,⁊ tũc ista conditio vitiaret ingressum, quia facit deficere voluntatem ingredientis. Ita loquitur gl.in d.c.ij.de statu mona.Sed si nõ apponitur per modum conditionis, sed per modum cuiusdam modi , vel pacti,tũc vitiatur modus seu pactum. Ita intelligatur ista gl. per leges,quas allegat. ¶Querit gl.quando quis dedicat se ⁊ sua,v-
13 trũ superflue adijciatur,sua: Videtur ꝙ sic,† quia expressio eorum que tacite insunt, ⁊c. vt l.non recte j.de fideiussor.⁊ ff.de lega.j.l.iij. Contra gloss. Dyn. determinat , quia si exprimitur mea , habebit bona ex cõcessione expressa. Si vero nõ adijciatur, habebit ex cõcessione tacita , licet quidam distinguant , vtrum precedat me vel mea.Ego puto sic in hoc dicendum, Quandoque quis dedicat se
14 cum suis bonis,tunc expressio bonorum nihil operatur,†quia exprimitur per eum modum per quẽ tacite inest,⁊ sic nil operatur,vt d.l.iij.⁊ l.non recte.Nam bona tacite veniebãt accessorie. Ita modo cum natura dictionis cum sit coniungere accessorie,vt l.j.⁊ ij.ff. de pecu.lega. Institut. de legat.§. si quis ancillas. ⁊ quod ibi not.
* Si vero quis dedicat se,⁊ sua,⁊ tunc verum dicit * gloss. quod hic exprimitur per alium modum quã qui tacite inerat. Nã tacite veniebant bona per quandam consequentiã, hic vero exprimuntur
15 bona per se,⁊ principaliter,† quia natura dictionis ⁊,est copulare per se,⁊ principaliter vt d.l.j.ij.⁊ iij..de pec.leg. ¶Hoc premisso que-
k ro quid si ingressus nõ tenet,an valeat oblatio bonorũ[k]. Glos.di-
16 cit quod nõ valebit oblatio bonorum,† quia vbi non tenet expressum nec tacitũ,vt ff.de ser.rust.pred.l.item.in fi. Ita dicit gloss.⁊ innuit ꝙ si bona essent concessa expresse,ꝙ valeret oblatio bonorum licet vitiaretur ingressus ꝑsone. Et ita no.in corpore de monac.§.
l illud. vnde sumitur hec aut. ¶ Quidã vt Cy.[l] refert,pro solutione istius questionis, quod veniat illud brocardum, vtrum vitiato expresso, vitietur tacitũ. quod examino plene in l.si fideiussor.ff. de leg.j.veritas est ista quãtum ad istam q.quandoque quis obtulit se tantũ,ita quod bona veniãt accessorie, tunc vitiato expresso vitiatur tacitum ꝙ est accessorium eius, vt hic dicit gloss.⁊ bene. Quãdoque quis offert se cum suis,⁊ idem in eadem ratione, quãdoque quis offert se ⁊ sua. Et hic aduerte , aut ipse credit oblationẽ de se factã tenere, aut sciebat non tenere. Primo casu bona debet recuperare ꝙ probo per tres leges.Primo per l.nemo.circa prin.ff. de hered.inst.⁊ l.nec apud.⁊ l.si pater. j. de inst. vbi si aliquis credit aliquem fratrem,vel filium qui nõ est,cui relinquit bona,illa bona auferuntur ab eo cui sunt relicta. Hoc etiã probo per l.non omnis. ff.si cer.pe. vbi quis donat causa mortis, cõualescẽtia superueniẽte reuocat. Ita in proposito , ipse donabat causa mortis mundane,quia moriebatur mundo,vt l.Deo nobis.j.tit.j.Unde cum non sit mortuus,reuocat.Hoc etiã probo per tit.de condi.cau.da.cau. nõ se.nã nõ secuta causa,propter quam dabatur,reuocatur datio. Si vero sciebat ingressũ nõ tenere,tunc non reuocat, quia donare videtur,vt l.j.de condi.indeb.de reg.iur.l.cuius per errorẽ.¶ Quid
m si tenebatur[m] iste ingressus ex cõtractu vel delicto[n] , vtrum tene-
n bitur monasterium * vel ecclesia pro eo:gloss. hic dicit ꝙ sic, † ad
* instar capite minuti,quia trãsit in potestate patris arrogatoris, ⁊
17 vide gloss. Alibi gloss.videtur distinguere,aut dixit, dedico me, ⁊ mea omnia,⁊ procedit ista gloss.aut dedicauit se,⁊ certas res particulariter,⁊ tunc etiam no tenetur. Ita no.in l.si peculium.§.sed ⁊ si dominus,de pecu.leg.sed ista glos.est verior.Illa enĩ distinctio nõ procedit,quando persona trãsit in potestatẽ alteri9. Aduerte tamẽ quod ista gloss. equiparat eum qui capite minuitur ,⁊ eum qui ingreditur monasteriũ , an sit verum quod capite minuatur:
o dicam in auth.si qua mulier.¶ Querit gloss.[o] quid si ingressus habeat possessionẽ precario.vel iure libellario, hoc est rẽ emphyteuticam. De istis reb.libellarijs fit mẽtio hic,⁊ in l.si finita.§.si de vectigalib.⁊ ibi dixi de dãn.infec.licet quandoque aliter accipiatur, tamen hic assumamus pro reb.emphyteuticis. Cum autem trãseat
* in ecclesiã: * De hoc habem9 text.in auth.de alie.⁊ emphi.§.j.col.
18 ix.vbi dicitur quod transeat † in ecclesiam[p] nisi dominus reuocet,
p sed si domin9 vult potest reuocare.vt dicit ibi tex. ¶Quero iux-
q ta hoc,quid si in instrumẽto emphyteusis est dictũ expresse ꝙ non
19 transeat in ecclesiã[q]: Respond.tunc non potest transire † ob ex-

pressam

prestam prohibitionē. Et de hoc habes gloss.in l.si ita quis.§. ea.
20 de verb.oblig.⁊ ibi dixi. ¶ † Quero quid si ingressus [r] monaste-
r rium habeat vsumfructū, an duret [s] post ingressum in vita ipsius?
s Gloss.dicit quod sic arg.de leg.ij.l.peto.§.j. In contrarium videt Insti.de vsufru.§.finitur.Pet.respondet quod ius vsusfructus remanet apud ingredientem, commoditas apud monasterium ideo non finitur. Istud non videtur dictum cum nullum ius remanere possit apud ingredientem, vt d.c.cum ad monasterium, dicit ipse, non est mirandū de hoc,quia hoc quādoque accidit in filiofa. qui transfert ad patrem cōmodum hereditatis, licet apud eum remaneat ius.vt l.cum filio.de leg.j.Ego dico quod ibi ad patrē transit cōmodum ⁊ ius: apud filium vero remanet solum nudum nomen
21 rei,vt ibi dixi. Dicendum est ergo † quod ius vsusfructus transit in ecclesiam,tamen finitur morte ingredientis cuius contēplatione vsusfructus relictus fuit,sicut dicimus,quādo vsusfructus relinquitur cōtemplatione filij,vt j.de vsufruc.l.fi.⁊ ibi videbitis,⁊c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Ingressi Monasteria. Ad materiam posset queri quid si testator reliquit alicui mulieri, si monasteriū non intret, nunquid non intrādo possit capere legatum? Bartolus consuluit quod sic in cōs.cl.incip. domina mea Paula fuit substituta pu. ⁊c. ibi expeditus de cōtrarijs,venio ad q.⁊c. quid si ingreditur monasterium,vel ecclesiam secularem.Et cum Bar.transit Bal.s.l.proxi.vbi idē dicit in ingresso monasteriū itra annū professiōis.⁊ Bal. hic in duob⁹ locis,⁊ in aut.si qua mulier.C. eo.⁊ Bal. in cons. quidam obtulit se,⁊ oia,vide que dixi in.l.iij.§. orphanotrophos.j.ti.j.ibi pro hoc est tex.⁊ gl.xxvij.q.j.secus in conuersis regulariter, vt ibi in gl.

POMA. ¶ Ingressi.Nunquid procedat in ingressis monasteriū, vide Anc.consil.lxviij.inci.contra donationem.versicul.sed istud,⁊ amplia istam auth.per Pet.de an.consil.ccccxxv.inci.pro clariori. Et ad materiam huius auth.vide Fel.in.c.in presentia.§.j.de probat.⁊ aliquid in.cap.nūcius.de test.⁊ in c.testimonium.versic. sexta conclusio.eo.tit.⁊ Car.Flor.consil.xxviij. Panor.in c.cum olim. ij. in vj.no.de priuilegijs,per ingressum monasterij quis legitimatur, sicut si offerretur curie.Ita. Alex.consil.xxv.vol.iij.⁊ Soc.cōsil.vj. vbi pulchre ponit P. PAV. P. Ingressi istam aut. repetijt dominus Rosellus de Aretio. Item circa istā materiam ad quem debeant applicari bona ingrediētis monasterium mendicātium,qui sint incapaces,⁊ in particulari,⁊ in cōmuni vide Ro.fin.ccccxl.inci.heri habui consulere. vbi dicit ꝙ applicātur venientib. ab intestato.Sed singulariter limitat, nisi ingrediēs fuisset institutus sub cōditione, si decederet sine liberis, quia debet tūc erogari ad pias cās. Allegat text.in aut.de sanc.epis.⁊ cle.in §.sed hoc presēte. in fi. Super quo tamē vltimo vide omnino q̄ habes ad Barto.in l.fi.ff. de his q̄ pene nomi.Quid autē si dolo,vel importunitate abbatis inducatur quis ad ingrediēdū,quid fieri debeat de bonis suis, vide Cepol.cautel.ccxxix.Feli.in c.in presentia.extra de proba.Nunquid autē per ingressū monasterij corruat testamētū, vide Roma. consil.cccxxvij. Cui autē applicantur bona ingredientis monasterium,ꝙ si incapax,vide Ro. consil.ccxcvj.⁊ vide omnino Fely.in c. in presentia.ver.vij.quero.extra de proba.vbi ponit quid de monasterio omnino incapace, ⁊ quid de capace solum vt possit vendere immobilia non tamē retinere.⁊ de hoc late tāgit.vt per eū.An autē,⁊ quādo reseruationes vitient ingressū vide Pau.consil. dcccix. Quid autem si statutum disponit quod tertia pars bonorū delinquentis vel occidentis applicetur heredib.occisi,⁊ occisus sit monachus,an monasteriū habere debeat,an filij legitimi,⁊ naturales, quos suscepit antequam esset monachus vide Rō.consil.cccclviij. incip.statutum.Nunquid autem possit relinqui aliquid monacho, vt non acquirat monasterio in q.xj.inci.quidā reliquit.Quid autē si relinquat monachis talis abbatie,vtrū cōuentus ⁊ abb.possit agere nomine proprio,an vero monachorū tantū,vide Bal. in c.j. §.personā perquos fiat inuestitura.Quid si ingressus āte ingressū habeat liuellum,vel precarium vel vsumfructum,an duret post ingressum viuente saltem eo,vide. Bal.in c.qui clericus,si de feu.fue. controuer. Item ꝙ semel ingressus ⁊ dedicans aliquid monasterio,nō possit repetere, vide Ant.de But.consil.lxxv. incip. moniales quedam.per totum. Et inquantum tāgitur hic ꝙ qui nō est dominus bonorum, nō potest testari,vide Barb.in rub.extra.de test. in iij.q.

b ALEX.LOS E. ¶ Nullū est c.propositū, de statu mona. prout. Bar.adducit hic in ver.Puto,ꝙ cōtrarium. Credo ego ꝙ voluerit adducere c.porrectum.de regula.vbi Inno.tu videto.

c AND.BARB. ¶ Sed circa illos,Uide Lu.Ro.in cōsi.ccxxxiiij. vbi disputatur si testamentum rumpatur per ingressum religionis ⁊ vide elegans consil. Bart. ccj. inci.quidam legauit vel donauit aliquam rem monacho cum hoc quod non queratur.

d POMA. ¶ Ecclesia secularis. Uide Panor.consi.liij.in j. dubio vo.j.⁊ consil.cv.eo.vol.j.

e P. PAV. P. ¶ Talis conuersi. An autē tales qui dedicant se,⁊ sua ecclesie,⁊ ꝙ ipsi nōn efficiātur ecclesiastice persone gaudeāt priuilegijs ecclesiasticorū,taliter ꝙ excusent a collectis,⁊ alijs munerib. vide Abb.consil.liij.de quo habes ad Bar. in l.placet s.eo. Et de materia oblatorū vide Feli.in c.in presētia.extra de proba. Abba. d.cōs.vbi ponit an per solam oblationē trāsferatur dominiū in ecclesiam. Item vide omnino in materia Ro.cōs.ccxcij.⁊ ccccxvj. vbi ponit an ecclesia,vel locus pius teneatur ad debita oblati.⁊ etiam quomodo fiant iste oblationes,⁊ an trahātur ad bona futura. Itē an eo ipso ꝙ se dedicat dicantur dedicata bona , ⁊ an possit bona retinere vel reuocare vide Alex.cons.lxxxj.j.vo. Et de oblatione in cōuersis vide Are.in l.cū heredes. §. fin.ff.de acqui.pos. vide Cur. cōs.xxxj.alias.xxj. Aliqua p Barba.in c.fin.de suc.ab intest. Uide ꝙ dicit Bal.de obla.cōiug.cōs.ccxl.ꝙ respectu bonorū dicatur mera donatio q̄ nō possit reuocari,vt per eū. Et quomodo bona possint reuocari,vide per Abb.⁊ alios in ca.ꝙ a te.extra de cler.cōiug. Itē de oblatiōe,an possit quis offerre se,⁊ bona sua presētia.⁊ futura,vide Barb.ꝙ sic cōs.lix.vo.ij.⁊ q̄ habes ad Bar.in l.fi.ff.de pactis. Et de materia oblatorū vide multa per Marianū.So.in trac. oblat.in lib. vij.⁊ seq. Itē de bonis quesitis monasterio tēpore ingressus vel post,an remanere debeāt pri.monaste.an debeāt acquiri alteri, si in aliud trāsferat, vel recedat ab eo.vide late Bar.cons. xix.alias xx. vo. iij. in secundo dub.⁊ in pri. dubio late ponit quomodo acquisita per monachum vel prelatū vel episcopū ex fructibus vel pecunia ecclesiasticis,⁊ ꝙ sic in dubio presumūtur, ⁊ quedam alia in materia.

f P. PAV. P. ¶ Ingreditur monasteriū. Quid autē de iure Canonico,vide Barb.in trac.differētiarū inter ius Ciui.⁊ Cano. An autē laici in traditione rerum suarū possint apponere cōditiones seu modos spirituales,vide Panor.in cōs.lvij. Et an vitietur igressus per talē reseruationē.vide Paul.cōs.cccix.vide in materia late Are.in l.j.§.Sed si mihi.ff.de ver.ob. Itē in materia ista adde ꝙ licet effectualiter bona nō acquirant monasterio nisi post pfessionē expressā vel tacitā,tamē si nouiti⁹ moreret intra annū pbationis non aliter declarata eius volūtate (an vellet exire monasteriū,dico) ꝙ tūc bona acquirāt monasterio,vide late disputatū istū passuz,⁊ ita cōclusuz per dominū Phi.Perusin.in sua disp.inc.ex nobilissima vrbe.in tertio dubio.per totū. Itē circa materiā ingrediēdi religionē an magis esset studēdū pcreationi liberorū ꝙ tali ingressui religionis,vt esset in filio vnico vxi⁹ regis.vide Bal.in l.si.pater. §. in arrogationib⁹.ff.de adopt. dicentē esse magis studendū procreationi.ne regnū pereat. Et ꝙ licet efficeret monach⁹, papa posset secū dispēsare vt caperet vxorem. Quod tamen declara vt per Ias.in l. si arrogator.circa mediū.ff.de adop. Item nōnullos effectus professionis vide per Feli.in c.cum deputati.extra, de iud. Itē quādo fiunt reseruationes in ingressu,an vitietur ingressus,vide Barb.in l.j.§.si stipulanti.ff.de verb.oblig.

g ALEX. ¶ Reseruat. Si in ingressu reseruat bona,an vitietur ingressus vel ecōtra? Unum adde ꝙ tenet in fin.de condi.app.⁊ per Imo.in.l.vbi ita donat.ff.de dona.caus.mor.⁊ ꝙ retētio vitiet. ⁊ nō vitiet,bene facit quod no.Bald.in l.si quēquam.j.tit.j.per Pet.de Anc.in cle.fi.de reg.in fi. vbi tenet, ꝙ vitietur ingressus, sicut matrimonium.vide Bal.in l.j.§.illo proculdubio.de Lati.li.tol.vbi tenet ꝙ vitietur reseruatio. primo in l.j.§.pen.de verbo. oblig. ⁊ per Bar.in cons.suo inci.in Christi nomine. In primis cōsiderandum est,vbi dicit debere considerare formā verborum quādo ingreditur.vide ibi per eumplene. ¶ Adde Bald.cōsi.cxvj. And. Sicul. consi.iij.lib.ij.vbi refert sex opiniones.

h ALEX. ¶ Habere. Et facit ad q.no.in l.hos accusare.§.omnibus. de accusat.⁊ adde in aut.de san.epis.§.sed hec de presēti.in ver.clerici. Utrū autē dedicatio facta de se,⁊ suis bonis,extēdatur ad querēda in futurū,vide per Bar.in cōsi.lxxiiij.inci.quidam obtulit se,⁊ omnia.in ij.vol.per d. Ant.in c.in presentia.de probat. aliquid per Lud.in l.si marito.in prin.ff.sol. matrim. qui dicit, quod presentia tantum.

i POMA. ¶ Hic est aduertendum. Et de isto dubio vide plene do. Ant.in c.fi.de condi.appo.vbi inter alia dicit, quod opi. Bar. hic posita nunquam sibi placuit, ⁊ in fine inclinat contra legistas, qui debent decidere suas leges de mēte canonis,⁊ vide c.ij.de sta.mo. vbi d. An.aliter loquitur.

* CLAVD.DE SEISS. ¶ Dedicat se. Quid autem si adiecit illa verba,ita ꝙ post mortem suam veniant bona sua in monasterium, an censeatur esse donatio causa mortis, ita ꝙ possit reuocari. vide Alex.Cons.lxxxj.vol.j.

k ALEX. ¶ Oblatio bonorū. Sed ꝙ nō valeat,tenet Bal.in l.j.per illū tex.īfra de ingē.⁊ manu.adde gl.in l.cū qui duas.⁊ ibi in fi. ponit vnū verbū Bald.j.de adulter. Et facit an quando ingressus ecclesiā ab ea discedit, debeat tunc etiā habere bona que illi ecclesie

contulit.vide gloss.z doc.in cap.q̄ a te.de cleric.coniug.
POMA. ¶ Vide Fed. de Semis consi.cclxxxvij.z Barb. consi. xxviij.vol.j. z Card.consi.xxj.z Bald.in prelu.feu.
l POMA. ¶ Quidam,vt Ly.vide Lud.Roma.in consi.ccxcvij.cui acquirantur bona ingredientis monasterium incapax.
m P. P A V. P. ¶ Tenebatur.Vide Roma.in consi.ccxciij.
n POMA. ¶ Vel delicto.Vide Pau.in cōsil.cij.vol.ij.z Roma.cc ccxvj.in ij.dub.vbi loquitur in eo qui se obtulit hospitali.
* ALEX. ¶ Tenebitur monasterium. An monasterium teneatur ad debita ingressi:adde quod not.Bald.in l.j.in iij.oppositi.C.de hered.vend.z Bald.hic z per d. Ant.in c. in presentia. de probat. per Roma.in l.si marito.in princi.ff.fol.mat.
o POMA. ¶ Querit.glos.Vide.Alexan.consi.lxxxviij.in fin.vo.iij. z que posui in d.ff.ea lege.z Anch.consil.clxv.z seq. vbi ponit quid si emphyt.vozet ecclesia.z si non transiret, vel si renocaretur, saltē debet estimari.
* ALEX. ¶ Transeant in ecclesiam. De hac questione vide ple ne per Cano.in c.in presentia.de probat. Bald.in c.si clericus.si de feud.defunct.fuer.contro.inter do.z agna.z hic.aliud autē in feud. Vide Bald.in l.qui se patris.j.vnd.lib.z per doct.in l.si ita quis.ff. ea lege de verb.obli.z de emphytheusi vide Bal.in auth.nisi Rogati.j.ad trebel.
p P. P A V. P. ¶ Transeat in ecclesiam.Vide Feli.in c.in presentia. de probat.in vij.q.Jas.in l.ij.C.de iure emphy.versic.xvj.quero. Arei in l.si ita quis.ff.ea leg.ff.de verbo.oblig.Et quid in hospitali,an in ipsum transeat emphytheusis,vide Alexand.consi.xc.in iij.vo.repetito in j.vol.consi.cxx.
q ALEX. ¶ In ecclesiam Bart.in d.l.si ita quis.ff.ea lege, videtur contrariari his que hic dicit:tamen intelligas quod hic fuit prohibitum non alienari in certam z limitatam ecclesiam, ibi vero in certum genus personarum.
r P. PAV. P. ¶ Si ingressus.Vide Bald.in c.cleric.si de feu.fuer. controuer.Aler.consil.cxxxix.vo.ij.
s ALEX. ¶ An duret.Vide Specu.de sta.mona.in versi.v.queritur.vide Bal.post glo.in authen.excipitur.C.de bonis que liber.z Bar.post gl.in aut.idem est eo.tit.z Ly.z Imo.in l.cū filio.de leg.j.

REPETITIO AVTHEN. INGRESSI.

6 ¶ Dedicare se,z bona monasterio,quomodo quis dicatur,z qualiter fiat dedicatio.
7 Professio in monasterio duobus modis fit.
9 Dedicans se ecclesie seculari potest bona retinere,z testamentum condere,z numero 12.
13 Hereditas damnosa etiam dicitur hereditas.
14 Dedicatio facta de se,z bois ecclesie seculari,intelligitur de bonis presentibus.
15 Bona ingredientis monasterium ipso iure in ipsum transeunt.
16 Impubes si ingrediatur monasterium,ingressus non tenet.
17 Adultus ingreditur monasterium sine tutoris authoritate.
18 Minor xxv.annorum non restituitur aduersus ingressum monasterij.
19 Si aliquis seductus ab Abbate ingrediatur monasterium, non vitiatur ingressus.
24 Seruus sine consensu domini,an possit monasterium intrare,z effici monachus.
25 Vir,z vxor quādo vnus sine licentia alterius possit monasterium intrare.
26 Officialis officio finito an ingredi possit monasterium.
28 Dominium,z possessio transferuntur in ecclesia sine apprehensione.
29 Ingrediens monasterium sibi bona reseruauit pacto,an ingressus vitietur,vel pactum.
33 Monasterium an teneatur ad debita ingressi.
34 Monachus pro debito ante ingressum commisso non potest conueniri.
35 Monasterium quando teneatur ex delicto, vel contractu per monachum commisso post ingressum.
36 Emphyteusis,vel liuellus, quando transeat in monasterium per ingressum emphiteute,vel liuellarij.
37 Ingrediens si accepit emphyteusim pro se,z herede suo primo,an tunc transeat in monasterium.
38 Emphyteusis si accipiatur, vt Titio mortuo redeat ad concedentem, an Titio ingrediente monasterium talis emphyteusis in ipsum transeat.
42 Usufructus quando transeat in monasterium.
44 Feudum ingredientis monasterium, quando in ipsum monasterium transeat.
64 Filius familias habens bona, si ingreditur monasterium, an ad ipsum bona transeant.
48 Minor per ingressum in monasterium,an transferat bona in illud.
49 Usufructus quem habet pater in aduentitijs filij,an patre ingrediente monasterium finiatur,z in ipsum transeat.
50 Res prohibita alienari transit in monasteriū.z qñ possit reuocari.
51 Substitutus admittitur,quando heres ingreditur monasterium.
52 Monasterium habetur loco filiorum.
56 Ingressus monasterium si moritur intra annum professionis, an bona eius remaneant in monasterio.
58 Ecclesia tenetur ad debita ingressi eatēs,quatenus ad eā puenit.
62 Ingressus monasterium minuitur minima capitis diminutione.
64 Ingressus monasterium an desinat esse in patris potestate.
66 Monachus an possit de consensu Abbatis donare causa mortis.
69 Consanguineus vel vicinus presumitur iuris presumptione, scire facta vicini.vel consanguinei.

INgressi monasteria, &c. Aut. ista sumpta est ex corpore Aut.de inonachis.ff.illud quoq; ces.j.z licet sit breuis in ter.tamen,vt ordo seruetur summa eam sic,Ingressi monasteriū dedicant se,z sua ideo non testantur.h.d. Et diuiditur in tres partes. Primo ponit vnum dictum affirmatiuum vsque ad ver.ideo nec testantur. secundo ex dicto ponit vnam conclusionem negatiuam vsque ad versi.vt pote. Tertio conclusionem rationis,vt j.dicam. Casum in terminis,vt facislem per te pone. ¶ Not.primo quod ingressi monasteriū dedicāt se,z sua.conco.in auth.de monachis.ff.illud.collatio.j. ¶ Secundo no.quod verbum semel positum propriè,z etiam impropriè ponitur.conco.l.ij.ff.de offi.procons.z leg.z l.iij. ¶ No.quod non dominus.non testatur.Pro hoc l.conficiuntur.ff. si post.ff.de iure codicil. ¶ His textualib.expeditis venio ad materiam huius aut.z cum hec aut.sit ius nouissimum.primo pro eius declaratione quero ad quid fuit super lege Codicis situata. Bl.si.l.C.respondet q̄ inquantum lex C. loquitur de monachis, hec auth. corrigit eam.
3 Inquantū autem in aliis personis loquitur.eam,nō corrigit,z sic ista aut.non abrogat legē C.sed ei derogat,vt ff.de verb.sig.l.derogatur. ¶ Hoc viso pro intellectu huius aut.z sue materie singula eius verba per se examinando procedam per contraria,z questiones.Et primo dicitur hic.ingressi. Opp.cōtra hoc,z videtur quod ingressus monasteriū non dedicet se,z sua,vt in aut.de monachis.
4 ff.illud.So.glo.quod hic loquitur † de tali ingressu, per quem ingressum seculo renunciatur. Quid non si aliquis ingrediatur monasterium causa orandi.vel visitandi amicum, non vt monasterio obligetur?Certe nec talis se dedicat nec sua. Pro hoc l.nihil.ff.de cap.z postli.reuer.Et sic ista aut.debet intelligi de ingressu qui habet effectum iuris,nō autem de simplici ingressu facto causa oblationis,vel visitationis.vel faciendi transitum ad alium locum.sed debet intelligi q̄ ingrediatur monasterium, vt monachus efficiatur,vt extra de reg.c.j.li.vj. ¶ Et hoc inducitur ad questionem fit
5 preconium.q̄ quicunque venerit † ad exercitum, habeat quolibet die vnum florenum. Titius iuit ad exercitum causa visitandi amicum suum.vel causa videndi gentem vel prelia.vel causa transitus ad alium locū.an debeat habere florenū? Dico q̄ nō, q; debet intelligi q̄ iuerit in exercitum causa presentādi se capitaneo guerre, vel causa parendi sibi. ¶ Circa hoc querit gl.qualiter fiat ista re
6 nunciatio. Resp. † quod duobus modis,scilicet tacite,z expresse. Tacite fieri dicitur.vt si dedicet se expresse seculo renūciādo.ibiq; remaneat ingressus religionem.intelligō illum, qui est monasterio obligatus,q̄ non potest sua sponte recedere. Et ista obligatio fit per actum professionis.Nam ante professionem frater non dicitur perfecte ingressus monasterium.non tamen ingreditur animo renunciandi sed animo experiendi.auth.sed neque ciuitalem.j. titu.j.

7 **Querit** gl.qualiter fiat ista professio, ex qua intelligo ingressum.Resp.q̄ fit duobus † modis, scilicet expresse z tacite,cuius forma habetis xx.q.iij.c.vidua. expresse fit per expressam professionem factam prelato regule,z renūciando propriis,z promittēdo obedientiā, vt extra de regular.c.j.li.vj.z tacite fit professio,seu presumpte,z his modis fit,vt si stet in monasterio per annū,vt extra de regular.c.statuimus.z c.ex parte.secundū determinationem vltimi c.z quod ibi no.Eodem modo fit etiam per euidentia signa,vt assumendo intra annum habitum professorum, vt in d.ca.statuimus.vel si distribuat omnia bona in pias causas,z postea intret religionem,vt in c.non solum.circa medium.extra de regular. lib. vj. Et ibi per Archid. super iudicijs.z per Host.in Sum.qui cler.vel vouen.c.cum ad monasterium.de sta.mona.c.j.z c.consulti.extra de regular.z.c.porrectum.in fi.z c.ad apostolicam, z d.c.statuimus,z in c.iudicij. ¶ Quero an ista verba renuncio seculo cum bonis, † sint de substantia ingressus. Videtur quod sic.
8 Nam requiritur expresse quod seculo renuncier,vt in aut.de monachis.ff.si quis autem.z ff.si vero relinquens. ¶ In contrarium facit, q; non refert quomodo quis exprimat voluntatē suam factis, vel verbis,vt l.de quibus.ff.de leg.z de his qui notan.infra.ligno miniosa.Ly.querit hic de ista questione.z refert opinio. Jacob.de Rau.qui tenet quod non.z dicit esse differentiā inter ordinē mendicantium

dicantium, de quo in c. non solum. & c. constitutionē extra. de regul ar. lib. vj. Ego puto quod talia verba non sint de substantia. sufficit enim quod quis dicatur professus. vt omni sue voluntati renūciet, & omnia in prelati volūtate reponat, vt xij. q. j. c. non dicatis. & tenet Inn. & Host. extra qui clerici vel vouētes. c. cōsuluit. & Spe. de statu monac. super rub. ¶ Sequitur in tex. monasteria. opponitur & videtur qō ingressi monasteria habeant propriū, vt in aut. de
9 san. epis. §. presbyteros. & j. tit. j. l. sacrosancte. Sol. † Aut quis renūciauit seculo, & ingreditur aliquam ecclesiam secularem. & tūc pōt habere proprium & testari, vt in contrarijs. Ita soluit gl. que solutio probatur xxvij. q. j. c. vt lex. in gl. pen. & sic ingrediens ecclesiam secularem, in qua stantes possunt habere proprium in communi, & speciali, non perdit bona, alias sic, vt hic. ¶ Quero quod dicatur monasterium. Respon. Illud in quo †morantes non habēt
10 proprium, vt in aut. de mona. §. illud. & §. si vero. Addo q̄ §Papa super hoc non posset dispensare, vt extra de statu monac. c. cū ad
11 monasterium. in fin. Et dicitur monasterium † a monos. q̄ est vnū, & sterio qō est habitatio. quasi vna habitatio. Debent enim monachi simul in vno loco cohabitare, vt in aut. de mona. §. cogitandū. & in aut. de sanc. episco. §. in omnibus. colla. iij. & inde dicitur monachus, vt j. titu. j. l. decernimus. & in auth. de mona. §. hinc autē. xvj. q. j. c. placuit. & c. si cupis. ¶ Quero si aliquis ingreditur capellā & ecclesiam secularem, & ibi expresse dedicat se & sua, numquid potē-
12 rit testari? † Bl. dicit qō non: q̄ eadem ratio est, & hoc dicit gl. & subditur in gl. magna quod talis conuersus ecclesie seculari non pōt sibi retinere proprium. De quo no. per glos. in auth. de mo. §. illud quoque. in gl. in verbo, sed videtur quod etiam tenet Odofr. q̄ testari non possit, ex quo dedicauit se & sua. §Pe. de Bella pertic. tenet contrarium, q̄ iste non videtur dedicare bona sed personam, vt ff. de reg. iur. l. cū principali. Sed persona pōt habere proprīa. sicut alij de ecclesia: illa ergo &c. Ex. tenet hic opinionem primam mihi allegando, nisi arguēdo a solito, q̄ sic quotidie fit q̄ ingressi capellas dedicant se & sua. Ego teneo contrariū. Nam conuersus secularis quāuis dedicet se & sua, tamen non efficitur religiosus, sed remanet liber homo. q̄ probo, q̄ per oblationem sui quā ipse fecit in manibus secularis, nō efficitur religiosus, nec dicitur solēne votum religionis. Ita no. Inn. in c. porrectum. de regulari. Ergo iste non est religiosus. §Pro hoc tex. & glo. xxvij. q. j. c. vt lex. & ibi glo. que tenet quod tales conuersi non sunt religiosi. sed possunt cōtrahere matrimoniū, & habere propria. Cū ergo remanet liber, apparet q̄ per pactum pōt aliqua sibi seruare. Non obstat q̄ dicit hic gl. magna. & sic non est dubium q̄ potest testari. si pōt habere proprium. Casus est in l. generali. §. eo. vbi posita est hec auth. que lex non est correcta p̄ hanc aut. nisi in monachis, & religiosis. Cū autem ponerem⁹ qō mihi sibi remanserit, q̄ obtulit se & sua. Pōt ergo facere testamētum, non in prēiudiciū ecclesie, sed here-
13 dis. qui ei hereditatem adiret, solueret. q̄ appellatio hereditatis † etiam dānosam hereditatē cōtinet, vt l. hereditas. ff. de re. iu. Credo etiam qō dedicando se & sua, intelligitur de presentibus tantū
14 † vt libera facultas testādi in futurū non impediatur. ¶ Sequitur
15 in tex. ipso ingrediēte. Ex hoc † sequitur qō ipso iure bona p̄ ingressum in monasterium transeūt, nec aliud factū hominis requiritur, vt §. in fine professionis. quod quomodo sit verum, infra dicam.

¶ Sed quero quid si impubes ingreditur monasteriū. an valebit ingressus? Dic qō sic, vt ff. de li. cau. l. fi. vbi potest impubes omnē actū, in quo versatur eius vtilitas, vt Inst. de inutil. stipu. §. pupillus. Sed ingrediēdo monasteriū vtilitatē anime sue procurat. ergo &c. vt j. eo. l. sancimus. Jn contrariū videtur facere. q̄ matrimoniū spirituale contrahitur ad instar carnalis matrimonij, & licita est argumētatio de vno ad aliud, vt xxj. q. ij. & extra. de translatio. epi. per totum. Sed in matrimonio carnali requiritur pubertas, vt Inst. de nu. in prin. & ff. de rit. nu. l. minorē. ergo. &c. Et hec pars
16 † sez quod non valet, videtur de iure verior. Ad. l. fi. de li. cau. resp. qō illud est verum, vbi est certum q̄ pupillus sibi vtiliter exerceat, sed vbi est dubium secus. vt in casu nostro. potest etiam esse quod exire vellet propter asperitatē regule, quam ab initio non considerauit, cū non haberet intellectum. nec discretionem, vt j. de falsa moneta. l. j. & sic de iure nostro sine tutoris auctoritate dedicare se
17 non potest, vt in cap. j. eodem titu. de regula. lib. vj. quod dic vt ibi. ¶ † Quero quid de adulto habēte curatorē. an sine eius auctori-
tate possit ingredi monasteriū? Et videtur qō non, vt j. de in integ. rest. in l. si curatorem habens. Jn contrarium videtur. j. de nup. l. in copulādis. Ex. hic arguit pro & contra. Sed hoc querere frustra esset, q̄ hodie est determinatum per casum q̄ potest. extra de reg. c. j. & eo. tit. c. j. li. vj. ¶ Quero quid de filio familias, an personam suam dedicare possit. Dic vt j. titu. j. l. Deo nobis. Sed an bona,
18 possit restitui adueniens ingressum. Doc. dicunt † quod non, duab⁹ rationibus. §Prima, q̄ non videtur Iesus Iesum salutem anime sue procurauerit, & sic non debet restitui, vt l. non videtur. de in integ. rest. Secunda q̄ nō mutat statū, & sic restitui nōpōt, vt l. si ex causa. §. §Oponius. ff. de minor. ita refert hic Ex. Jn contrarium videt q̄ restitui possit. per c. significasti. extra de regul. Sed ad illud c. respōdetur quod loquitur in existente intra xxiij. annum, qui restitui pōt quod probat q̄ in spiritualibus minor cēsetur maior, vt not. in l. ait prætor. de min. & in c. si annum. extra de iudic. l. vj. & xv. q. iij. c. certis de causis. in gl. regulare est. &c. De matrimonio est expressum extra de rest. spo. c. ex parte. Et hoc quod nō restituatur, firmat gl. Joan. xx. q. j. c. illud. in fi. gl. magne. ¶ Quero quid si minor vel etiā maior dolo fuit inductus vt religionē ingrediatur, puta quia Abbas vt eū subduceret blanditijs ei dicēdo q̄ comederet carnes, & quod multa faceret que post annū nō habet. nūquid potest agere
19 quod rescidatur huiusmodi ingressus dolose factus? Et in hac † q. premitto sentētiā Canonistarū, cui nos stare oportet poti⁹ auctoritate quā iure vt mihi videtur, & vt expresse habēt extra de cōuer. cōiug. c. dudū. eo. tit. c. veniens. & c. ex parte. in fi. expressius xxj. q. vij. c. cōstituit. Et dicūt q̄ dolus, per quē quis est inuitatus ad religionis ingressum, est bon⁹ dolus. & sic permissus, vt ff. de dolo. l. j. §. dolū. & imputet fatuitati sue qui credidit. & hec est eorū sentētia in dictis locis. Cōtra predicta videtur. quod ingressus ipso iure nō teneat. q̄ dolus dās causam cōtractui bone fidei, reddit ipsum ipso iure nullum. vt ff. de dolo. l. & elegāter. in prin. Sed in cōtractu qui super re spirituali celebratur, nedus par, imo maior debet interuenire bona fides. igitur, &c. Jn cōtrarium videtur, quia dolus tertij proxenete non vitiat contractum, vt nota. in d. l. & eleganter. Sed Abbas iste habetur loco eiusdē proxenete inter Deum & religionē ingredientē. igitur, &c. §Petrus tenet, quod vitietur ingressus. &c. Ad argumentū propositum respondet. q̄ dolus non vitiat, verum est de dolo tertij extranei secus. si ille tertius fuerit minister domini, vel cōtrahentiū. At in proposito Abb. fuit minister Dei in hoc cōtractu, ergo dolus suus nocebit, & vitiabit cōtractū. Et hoc pu-
20 to de iure nostro verissimū. † q̄ sic ostēdo. Aut iste inducēs per dolum ab Abbate, ab initio sumpsit habitū nouitiorū non faciendo professionē, nec assumpturus aliter, nisi crederet sibi seruari ea que Abbas sibi dicebat, & per annū, & vltra sibi seruauit, & nō potest dici facta professio tacita, vel cogi posse ad expressam faciendā, quia iste nō habuit animū ibi stādi aliter, nisi promissa sibi seruarētur, & Abbas ipsum tēpore explete professionis decepit: ei blādiens, & p̄mittens que contra regulā erant quia ipse aliter nō promisisset. Et ideo cum ipsi cōtractui dolus dederit causam est dicendū q̄ ipso iure nō teneat. Hec ob. ratio Canonistarū. que dicit, q̄ dolus iste, per quem quis ad ingressum religionis adducitur, est dolus bon⁹, & sic permittitur, vt l. j. §. dolū. ff. de dolo. quia hanc nego cum distinctione tali. quia quādoque quis inducitur ad religionē in genere, vt si per dolū sibi suadeat, vt seculū dimittat, & religionē ingrediat non dicendo quam, & fateor quod iste est bonus dolus. quia quis per ipsum ad melius inuitat. Et ita intelligo q̄ Canoniste loquūtur. ¶ Pone enim quod tit⁹ erat fortis, & robustus, ad possendū quācūque regulā. quāuis asperā, obseruare, tamen nolebat seculare vitā dimittere. Certe si dolose eum induco ad relinquēdū. bonus dol⁹ erit. nec ipse poterit dici deceptus. quia meliorē vitā ingressus est. Vel potest dici quod hoc sit poti⁹ quoddā cōfiliū sibi prestitū quā dolus. Quādoq̄ p̄ dolū quis inducitur ad ingressum certe religionis. forte. quia debilis, & nō assuet⁹ vigilijs, & ieunijs. Et dico q̄ aut ipse dolus cōmittitur ab extraneo, & sue fatuitati imputet, quia illi extraneo credidit de re ad eū non pertinēte. Aut ipse dol⁹ cōmittitur ab Abbate, vel prelato, cui⁹ religionē ingreditur, & tūc dico quod iste dolus est mal⁹. Nā ex eo citius possunt sequi mala. quia forte ille deceptus impotēs regulā apostatare cogeretur, vel
21 ipsam saltē nō obseruare. † Nō em̄ facilis est vite mutatio, sed cum magno fit labore, vt in auth. de monachis. §. hinc autē nobis. co. j. ¶ Ex aūt q̄ dicit bonū dolū permitti, loquitur de illo qui in om-
22 nem euentū bonus est, vt si captus ab hostib. per dolū aufugiat, vt d. l. j. §. dolū. Nō ob. illud quod Canon. dicit, imputet ingrediēs fatuitati sue, quia nulla est fatuitas si credo illud q̄ mihi promittitur ab Abbate viro religioso, & de negotio, q̄ ad eum spectat, & de
23 obseruantia regule. Excusatur enim ille, qui credit † fide digno homini, vt no. ii. l. nec supina. in gl. ff. de iur. & fa. ign. & l. j. ff. de eo p̄ quē factū erit. Cōcludo igitur, vt §. q̄ ab Abbbate talis dolus commis-
24 sus ingressum vitiat ipso iure. ¶ Quero quid in seruo, † an sine cōsensu domini possit ingredi monasteriū? Tex. est q̄ sic in aut. de mona. §. sancimus ergo. colla. j. Nec monasterium tenetur reddere domino precium serui, vt ibi no. in gl. Cōtrariū videtur de ser. nō or. c. si seruos. ¶ Quero, quid de viro habente vxorē vel vxorē habēte virū,
25 an vnus iuito alio monasteriū † ingredi possit. & de spōso p̄ verba de futuro certū est q̄ sic, vt j. tit. j. l. Deo nobis. de spōso vero, vel spōsa de presenti, idem, vt extra de cōuer. cōiug. c. j. &c. ex publico. & de spōsa. c. cōmissum, & de hoc, ex̄ psse extra de voto. c. j. li. vj. Si vero sit secuta copula carnalis, tūc vni nō licet inuito alio, vt dictis capitulis dicitur, sed altero consentiente bene potest, vt extra de conuer.

coniug.c.j.z c.coniugatus.z xvij.q.ij.c.nos nouimus. de quo habe
26 tur in aut. de nup.§.per occasionem. ¶ †Quero, quid de officia-
li finito officio an possit igredi monasteriũ de iure ciuili? Dic vt in
l.officiales, z l.quisquis.in aut.sed neqz.j.ti.j.aut.de san.epi.§.sz ne
que Canoniste latius extra de obli.ad ratio.vbi gl.mag. ¶ Sequi
tur in tex.z sua.oppo.hic dicitur quod obligat se,z sua.contra per
soluz votũ res non efficiuntur ecclesie,sed persona obligatur,vt ff.
de pollicit.l.ij.in prin. ¶ Gl.soluit in eo quod dicit se stat proprie,
in eo quod dicit sua.stat improprie,quia bona statim non sequun
tur ecclesiam. Hec sol.non videtur bona.Nam cum statiz persona
efficiatur ecclesie,z in eius potestatem transeat,eod.modo omnia
bona sua quo ad proprietatem,z dominium in ecclesiam transeũt
vt ff.de preca.l.si adoptauero.Non ob.l.ij.ff.de polli.quia loquitur
quando quis vouit vnam rem particularem,cuius dominium nõ
transit per solum votum,sed per oblationem, hic autẽ vouit per-
sonam suam quo casu trãsit persona sua.z oĩa bona,vt hic. ¶ Opp.
quod ingrediens monasterium bona sua non dedicet,vt in aut.vt
nul.iud.§.si vero posito.j.de adul.aut.sed hodie.Sol.Ibi loquitur
in adultera que in monasterium ponitur,z ibi capta mittitur, nec
seculo renunciat.Hic loquitur in ingrediente monasterium,z spõ
te professionem faciente. Ita sentit gl.magna hic in fi. ¶ Opp. ex
tra gl.hic dicitur quod transfert sua in monasterium contra.regu
lariter dominium sine traditione non,transfertur in alium.l.tradi-
tionibus.j.de pac Iac.bene soluit duob.modis.Uno modo quod
hic loquitur in acquisitione vniuersali,in qua dominiuz sine tradi
tione transfertur,vt ff.pro socio.l.j.z ibi no.Secũdo modo hoc est
speciale in ecclesia eius fauore.vt l.inter diuinum.j.eo.ti.Quelibet
27 istarum sol.est bona.Nam in qualibet vniuersali †acquisitione trãs
fertur dominium sine traditione,vt d.l.j.ff.pro socio,z l.cum here-
des.in prin.ff.de acq.pos.Et idem in patre arrogatore,qui videtur
vniuersalis successor,vt ff.de ado.l.si pater.Et in fisco qui per pu-
blicationem vniuersalem successor est,vt l.actione.§.publicatione.
ff.pro socio.Idem dico in ecclesia,que vniuersaliter ingresso succe
dit,arg.l.si ita quis.§.ea lege.z ibi no.ff.de ver.obl. Secus in parti
culari,vt d.l.traditionib.nisi in casibus no.in l.si ager.ff.de rei ven.
Hoc etiam probatur ex tex.auth.dum dicit.ipso ingressu,zc.quasi
non requiratur res statim,hoc est traditio,sed ipso iure dominiuz
in ecclesiam transfertur. ¶ Quero,licet dominium bonorum in ec
28 clesia transferatur sine alia traditione,quid de possessione,†an ec-
clesia possideat bona ingressi sine alia apprehensione? Uidetur q
non,vt ff.de acq.pos.l.cũ heredes.in prin.z d.l.si inter fratres.§.idẽ
respõdit.z quod no.in l.fi.ff.quod cuiusque vniuer.no. Immo.tenet
oppositum extra de prob.c.in presentia.Gl.ff.de acq.pos.l.qui vni
uersas. z nõ firmat se. Sed hoc tenet gl.expresse,xxiij.q.iij.c.si qua
mulier.in vlti.questio.nõ allegat ꝯtraria.vt j.dicã.in q.quo iure bo
na ingressi pertineãt ad ecclesiã. ¶ Quero ergo, quid si ingrediẽs
ex pacto aliqua bona sibi retinuit.Resp.quod pactum non valet,
sed ingressus remanet validus,arg.ff.de acq.rer.do.l. liber homo.
in fi.z ff.de vsur.l.placuit.Ita dicit hic gl. ¶ Circa hoc dubium gl.
29 †z doct.variãt,z diuersa loquũtur,z vt dixi,gl.tenet quod ingres-
sus valeat,sed pactũ vitietur. Idẽ tenet in aut.de mo,colla.j.§.illd
quoqz.gl.tamen.ff.de vsu z hab.l.per seruuz.§.j.distinguit sic,Aut
hoc pactũ apponitur tẽpore ingressus, z incontinenti, z vitiatur
vtrũqz scz ingressus,z pactũ.Aut ex interuallo,z vitiatur pactum
sed ingressus remanet,extra de statu mona.c.ij.Gl.magna tenet q
vitietur ingressus,z idẽ tenet in c.fi.extra de condi.appo. De hoc
etiam querit gl.licet se nõ firmet.extra qui cler.vel vouentes.c. fi.z
xxxij.q.ij.c.solet.Iac.de Are.ff.de her.insti.in l.si ita quis heres ex-
cepto.sentit q vitietur ingressus.Gul.de Cug.hic tenet oppositũ
q ingressus teneat reuocato pacto. Iac.de Bel.in aut.de mona.in
§.illud.distinguit,quod aliquãdo noluit esse,aut constat quod nul
lo modo voluit esse aliter,aut dub.tatur.Primo casũ vitiatur pa-
ctum z ingressus valet.Scdo vitiatur vtrunqz.Iac.But.in lec.cir
ca hanc aut.dicit sic. Aut hoc pactũ apponitur per modũ condi-
tionis,vt dedico me.si mihi liceat retinere mea,z tunc vitiatur in-
gressus,qz tũc sub impossibili cõditiõe factũ,que ꝯditio impossibi
lis vitiat in ꝯtractibus,vt Insti.de inut.stipu.§.impossibilis.Aut
nõ apponitur per modũ cõditionis hoc pactũ,sed simpliciter qz
dr,dedico me sine bonis meis,tũc aut statim facit dedicationez,z
vitiatur ingressus,aut ex interuallo,z tũc solũ pactũ vitiatur,vt gl.
in d.l.per seruũ.§.j.Ex.tenet hic opi.huius gl.z quia,vt dixi,in hac
q.gl.z doc.variãt,ideo in hoc sequor sententiã commentatoris ali
quo addito sic dicẽtis,Uerba,que ponũtur in aliquo cõtractu,de
bẽt intelligi ſm naturã ꝯtractus super quo opponũtur,vt ff.de dam.
infec.l.dam.infe.§.quidã.ff.loca.l.si vno.in prin. ¶ Nunc ad propo
situm,monachus non potest habere propriaz,vt hic z extra de sta
tu mona.c.cũ ad monasteriũ,tamẽ quo ad administrationem z v-
suz potest aliquid habere ex permissione Abbatis,vt est tex.extra
de sta.mona.c.ij.sicut seruus,qui nihil habere põt,z tamen conni-
uentibus oculis domini aliquid habet,vt ff.de manu.l.iiij.in prin.

Unde quãdo reseruatio fieret simpliciter,dz intelligi quo ad ad-
ministrationẽ z vsum,vt d.c.ij.z qd Abbas patiatur eũ habere,si-
cut dominus patitur, que equiparatio serui ad monachũ pro-
cedit,vt dicit Inn.in c.cum olim.extra de priui.z sic vtrunque va-
let hoc casu.Sed si verba expresse sonarent qd dñium rerũ rema-
neat apud eũ,tũc hoc pactũ apponitur p modũ cõditionis ad ip-
sum ingressum,vt dedico me z mea , si dñium taliũ rerũ remaneat
meum.Et tunc aut constat quod in omnẽ euentum voluit mona-
chus remanere,z vitiatur pactuz,z ingressus tenet. Aut hoc non
constat, vel est dubium, z tale pactum vitiat ingressum, quia
videtur deficere voluntas ingredientis,vt d.cap.ij.de statu mona.
Aut tale pactum non apponitur per moduz conditionis,sed per
modum, vel viam simplicis pacti, z tunc modus vel pactum
vitiatur, z remanet ingressus. vt hac gloss.cum si.de hoc per Ar-
chi.xij.q.j.c.nõ dicatis.z per Pau.de Leaza.extra de regula.c.eos
30 qui.in cle. ¶ Querit gl.quid si dedicat se z sua, an ex supfluo †adij
ciatur sua? determinat,z arguit quod sic,cum ex dedicatione per-
sone omnia bona facta sunt mona.nõ possunt amplius fieri eius,
vt ff.de acq.pos.l.iij.§.ex pluribus.Resp.distinguendo.quod si pre
cedat dictio me,superfluo adijciatur,z mea.sed si precedat dictio
mea,tunc erit effectus,qz habebit bona ex ꝯcessione expressa,non
ex tacita,vt j.de pac.cõuen.l.si.z dicit gl.q si precedat dictio me,z
sequatur mea,habebit bona ex ꝯcessione expressa, vt ff.de noua . l.
cum eniz.hec sunt verba gl. ¶ Quis autẽ posset esse effectus,vtrũ
monasterium habeat bona ingressi ex cõcessione expressa,vel taci-
ta,habebis in q. seq. ¶ Tamen in questione proposita dico sic,
Aut quis dedicat se cum suis bonis, z tunc expressio bonorum ni
hil operatur,quia exprimitur per illum modum qui tacite inest,vt
j.de fideius.l.non recte.z ff.de le.j. l.iij. Natura enim coniunctionis
31 †cum,est coniungere accessorie.nõ principaliter.vt ff.de pec. leg. l.
j.z ij.z Insti.de leg.§.si quis ancillas. Aut quis dedicat se z sua.z
tunc verum dicit gl.quod hic ponitur per alium modum quã per
cum qui tacite inerat.Nam hoc modo expresso,bona veniebant p
quandam consequentiam,nunc veniunt principaliter,quia natura
coniunctionis, z, est coniungere principaliter, vt d.l.j.ij.z iij.ff.
de pec.leg. ¶ Querit gl.pone quod ex aliqua causa non teneat in
32 gressus,quid erit de bonis? †Resp.quod nec oblatio bonorum te-
net,quia si non valet expressũz scilicet ingressus.non debet valere
tacitum scilicet dedicatio bonorum.vt ff.de ser.rust.predio.l.item.
in fi.hec sunt verba gl.Gl.distinguit,aut ingressus. z rerum obla-
tio non expressa voluntate veniebant,z tunc vitiato ingressu reuo
cantur bona,que tacite ad illuz veniebant.z hoc arg.l.iij.§.qui ha
bet haustum.ff.de serui.rusti.pred. Aut expresse dedicauit bona,z
tunc non reuocantur,vt l.fi.j.si reus vel accu.mor. Ita dicit gio.in
aut.de mo.§.illud quoque. Ita tenet gl.hoc disputans de cler.con
iug.c.quod a te.de hoc xvij.q.iij.c.j.Gul.de Cug. in lec.huius aut.
dicit, Aut iste qui ingreditur monasterium,sciebat ingressum nul-
lum:vel causam propter quã null⁹ erat,vt qz contradicente.z inui
ta vxore , ingressus non tenet quo ad personam,vt in aut.de mo.
§.si vero relinquens.z de sanc.epi. §. monachus. Aut ingrediens
ignorabat ingressum nõ tenere immo ipsum valere credebat,vt qz
habebat vxorem,quam mortuã verisimiliter putabat, que tamen
viuebat,z tunc bona recuperat. vt ff.de condi.ob.cau.l.j.ij.z iij.§.si
lib. Item quia ingressus monasterium habetur pro mortuo , vt l.
Deo nobis.j.tit.j.z ideo sicut donans causa mortis,nõ secuta cau
sa,illud reuocare potest,vt ff.si cer.pet.l.non omnis.in prin.z in ti.
de dona.causa.mort.cum si.sic reuocat hoc casu,cum ingressus nõ
teneat,pro hoc alle.l.filiofa.j.de sponsa.z j.ti.ij.l.si legib. Iaco.bene
tenet idem,z Gul.eo modo distinguendo.quod ipse probat.alias
monasterium habetur loco filij in bõis ingressi. vt j.dicam.Sed si
non tenet ingressus,nõ habetur vt fili⁹,z sic bona nõ remanẽt apd
monasteriũ.Nam si aliquis disponat in aliquẽ credẽs ipsum filiũ,
si non est,non valet dispositio.vt j.de her.inst.l.si pater.cum si. Ita
hic iste ingressus,qui cum valere credebat,putabat monasterium
suũ filiũ esse,cum nõ sit bona reuocari possunt. Si vero sciebat nõ
tenere ingressuz,z tunc aut dedicauerat bona per modũ conditio
nis,vt dedico me z mea,z tunc si ingressus non valet vitiatur dedi
catio bonorũ,z ita recuperat.vt l.si mutẽ.j.de condi.ob cau. Aut
simpliciter,z tũc recuperare ea nõ posset.Et circa hoc Iac.exami
nat hic illud. An vitiato expresso,vitietur z tacitũ. Hic plene per
eundẽ,Iac.de Bel.in aut.de mo.§.si quis aũt.vbi tenet q aut cul
pa,aut sciẽtia ingressi,z bona remanẽt ipsi monasterio. alias Rof.
disputauit hanc q.z est iiij.in ordine questionũ suarum,tñ determi
nat idẽ q gl.predicta,scilicet aut dedicauit bona expresse,z nõ re
uocat,aut tacite,z tũc sic.Cinus sic referunt opi. Ultramõ. z nihil
approbat cõmentator,quasi cũ opi.Gul.cõcor.z dicit sic,Quãque
aliquis offert monasterio se tñ,ita quod bona veniũt accessorie,z
tunc vitiato expresso vitiatur z tacitũ.q est eius accessorium,vt d.
gl.hic.z bene.Quãque quis offert se cũ suis,z tunc idẽ eadẽ ratio-
ne,qz ita dictio cũ,cõiungit accessorie,vt ꝫ.d.proxi.q.dixi. Quan-
doque

doc̃ quis offert se ⁊ sua, ⁊ tunc aut ipse credebat oblationem de se
factã tenere, alias valere, aut sciebat nõ tenere. Primo casu debet
recuperare bona, per l. si pater. ⁊ l. nec apud. ĩ. de here. insti. ⁊ ibi per
rationes Jac. ⁊ Gul. Secũdo casu nõ recuperat bona, qꝛ donare
videtur, sicut solvẽs sciẽter indebitũ, vt ff. de cõdi. inde. l. j. ¶ Que-
rit gl. quid si ante ingressum tenebatur ex cõtractu vel delicto, an
33 monasteriũ teneatur? Respondeo glo. † quod sic, ad instar capitis
minuti: vt ff. de capit. dimi. l. ij. in princi. ⁊ l. tutelas. §. si libertate. hec
sunt verba gl. Idẽ no. in aut. si qua mulier. ĩ. eo. ti. Aliter no. in aut.
de mo. in princ. in glo. super verbo, mutatione, que tenet quod ipse
monachus cõueniri possit. aliter not. eo. tit. §. si quis autẽ. vbi dicit
gl. qđ actione reali alias hypothecaria, vel alia, que datur ratione
possessionis, cõueniri potest monasterium actione vero personali
ipse monachus cõuenitur. Hoc etiã examinat gl. in aut. quomodo
opor. epi. in princ. coll. vj. ⁊ tenet ꝙ ipse monachus cõueniri possit.
Alibi gl. distinguit, aut cõtulit in monasteriũ omnia bona sua vni-
uersaliter, aut res singulares. Primo casu monasteriũ teneatur, se-
cundo nõ. Ita no. in l. si peculiũ legetur. §. j. ff. de pec. leg. Jac. bene
dicit, ꝙ ipse monachus conueniri debet, ⁊ in persona sua libellus
cõcipi. ⁊ dicit esse casum in aut. causa que. ĩ. tit. j. que loquiť in mo-
nacho, ⁊ Abbas debebit ipsum defendere, ꝙ si nõ faciet, creditor
mittetur in possessionẽ bonorũ, que ex persona ingressi peruenerũt
ad monasteriũ, vt Instit. de acquisi. per arrog. in fi. ⁊ ff. de pec. leg. l.
qui peculiũ seruil. cũ distinctione gl. l. si peculiũ legetur. eo. ti. que te-
net indistincte, quod siue bona trãsferãtur singulariter, siue vniuer
saliter. quod semper monasteriũ teneatur. qꝛ vniuersalis heredis ⁊
successoris loco habetur. Unde non refert qualiter, qũo. ⁊ quãdo
res trãsferatur, cum alius successor nõ appareat, vt ĩ. de her. insti. l.
quoties. ⁊ l. j. §. si ex fundo. ⁊ l. ex facto. ff. e. ti. ⁊ quod plene no. in l. ij.
§. cũ ex causa. ff. de iur. fis. Et ita dicit Jac. de Bel. in aut. de mona.
§. si quis autẽ forte semel. vbi tenet quod ipse monach⁹ teneatur,
⁊ remaneat obligatus. Cy. hic recitat gl. ⁊ dicta doc. ⁊ nihil appro-
bat. Gul. de Cu. in aut. causa que fit cum mon. ĩ. tit. j. tenet, quod si
monasteriũ vult tenere bona. quod tunc teneatur creditorib. mo-
nachi respõdere. Si autẽ vellet ipsa bona dimittere, tunc non te-
netur, imo liberatur, cum nõ habeatur loco heredis, secundũ eum,
vt ĩ. dicam. Ego teneo hanc glo. ⁊ pro hoc vide quod no. Dy. in c.
delictum. de reg. iur. lib. vj. ¶ Pro delicto autẽ ante cõmisso puto
34 quod monachus conueniri non possit, † cum omnis accusatio per
ingressum siue impugnatio sit remota, vt extra de vot. c. scripture.
⁊ xxxiij. q. ij. c. admonere. Poterit autẽ monasteriũ conueniri, si ali-
quid peruenit ad eũ. vt s̃. in cõtractibus dixi. Et no. in d. c. delictũ.
⁊ dicam in proxi. q. ¶ Quero, quid si monachus cõtraxit vel deli-
35 quit † post ingressum. gl. in l. ex penalib. ff. de reg. iur. dicit, quod ec-
clesia non tenetur. Idẽ no. in d. aut. causa que fit cum mo. quod te-
net Gul. de Cu. ⁊ idem tenet idẽ Gul. in l. ij. §. ait pretor. ff. de capi.
di. quod intelligo inquantum est locupletior ad instar pupilli, vt ff.
deposi. l. j. §. an in pupillũ. ¶ Querit gl. quid si ingressus monaste-
rium habeat emphyteusim, vel liuellum, an transeat in ecclesiam.
36 † Glos. dicit quod sic. per l. peto. §. j. ff. de leg. ij. ff. de don. inter vir. ⁊
vxo. l. sed si mors. §. ij. Hec sunt verba gl. Jac. Butr. hic distinguit,
Aut debeat prestare ex illa re aliquid personale, ⁊ tũc non trãseat
in monasteriũ. sed redeat ad concedentẽ, quia cum circa ministeria
ecclesiastica sit occupatus, illa prestare nõ potest. aut qꝛ forte ha-
bitus repugnaret illi prestationi. Aut aliquã pecuniã debeat pre-
stare, ⁊ tunc transeat in monasteriũ, tunc poterit dare domino per
alium, vt ff. de sta. ho. l. Arethusa. ff. de condi. insti. l. fi. §. j. Cõcordat
enim hanc gl. indistincte dicens, quod est casus in aut. de ali. ⁊ em-
phy. §. j. col. ix. vbi dicitur, quod transit in ecclesiã, nisi dominus re-
uocet. sed si dominus vult. potest reuocare. J. de Bel. in §. j. dicit
quod ille §. nihil facit, qꝛ ille §. loquitur in oblatione expressa, nõ in
tacita, que fit per ingressum. Item cõcedit electionẽ ordinatori, vt
ibi patet. Cy. recitat simpliciter dictũ Dy. ⁊ stat eo cõtentus. Spe.
in tit. de emphy. §. nunc aliqua. ver. xxij. videtur tenere quod non
trãseat, nisi cõsentiat ille, cuius res est emphyteutica, qꝛ nõ debet
posse facere causam emphyteute deteriorẽ, transferẽdo in personã
fauorabilẽ, vt in ecclesiã que expelli nõ potest. si cõtingat eam non
soluere canonẽ, ⁊ que nõ soluẽdo nõ priuaretur re, vt l. placet. s̃. eo.
tit. ibi, nulla trãslatione. ⁊c. ⁊ xvj. q. j. c. placuit. ⁊ Joã. And. extra de
reli. do. c. cõsuluit. Sed ad hoc respõdeo quod nõ ob. qꝛ aut prediũ
fuit adscriptũ ecclesie, ⁊ tũc propter non solutũ canonẽ res nõ re-
dit ad dominũ. Ita loquuntur dicta iura. Aut res est priuati, sed
trãsit in ecclesiã cum illo iure, ⁊ tũc poterit reuerti ad dominũ pro-
pter canonẽ non solutũ per ecclesiã. Hoc probat in l. ij. C. de exact.
trib. lib. x. Teneo igiť in hoc sententiã Inn. ⁊ Hosti. extra de prob.
c. in presentia, qui tenet ꝙ in ecclesiã transeat. ¶ Quero ego circa
hoc extra gl. Ecclesia, vel priuatus concedit rem in emphyteusim
Titio pro se, ⁊ herede suo. Titius ingreditur monasteriũ, queritur
37 an talis res trãseat in monasteriũ? ⁊ videtur ꝙ non, qꝛ dicẽdo pro
se, ⁊ herede suo. h. e. respectu aliorũ heredũ, qui existere possũt he-
redes dicto Titio. Nã primus denotat ordinẽ ad secundũ. vt ff. de
iud. l. ad perẽptoriũ. ⁊ ff. de her. insti. l. si quis ita heres instituatur.
Sed vbi in ecclesiã trãsferũtur bona ingressi, perpetuo erũt apud
eam, ⁊ sic Titius nullũ aliũ heredẽ habere poterit aliquo tẽpore,
qꝛ ecclesia nunquã deficit. Preterea cõcedẽs nõ solũ voluit ꝙ ha-
beret Titius. sed ⁊ primus heres suus. Sed si Titius habuisset
aliquẽ heredẽ priuatũ. ille heres vixisset presumptione iuris vsq;
ad centũ annos, que est lõgeua vita hominis, vt ĩ. eo. l. fi. ⁊ no. in l. ij.
§. si dubitetur. ff. quẽad. test. ape. Et sic videtur ꝙ saltẽ dicere debe-
mus ꝙ ista emphyteusis finiatur apud ecclesiã spatio c. annorũ ex
voluntate cõcedentis. vt s̃. dixi. Pro hoc facit l. an vsufr. ff. quẽad.
vsufr. amit. Contrariũ puto verũ, quod in ecclesiã trãseat, ⁊ perpe-
tuo. Et primo quãdo cõcedẽs cõcessit Titio, ⁊ primo heredi suo,
potuit considerare Titiũ posse habere primũ heredẽ ecclesiã, imo
debuit hoc scire, cũ lex hoc dicat. hic non admittitur ignorãtia iu-
ris. ⁊ in latã culpã incidit, vt ĩ. de leg. l. leges. ⁊ ff. de his qui no. infa.
l. liberorũ. §. notantur. Preterea dicit merito primo heredi suo. Nã
operari potest, nisi aliũ haberet heredẽ. ⁊ sic nõ fuit frustra positũ.
Unde nõ ob. ꝙ primo dicitur respectu secundi, quia verum est vbi
alium priuatũ haberet heredẽ. Preterea nõ sequitur quod perpe-
tuo sit apud ecclesiã. Quid enim si ecclesia canonẽ non soluit debi-
tum? Certe redire poterit ad cõcedentẽ, vt s̃. dixi. Quero hic extra
gl. quid si concedatur res Titio pacto apposito ꝙ ad concedentẽ
38 redeat Titio mortuo, an Titio ingresso monasteriũ transeat † ta-
lis res in monasteriũ? Et videtur ꝙ ad cõcedentẽ reuertatur, quasi
cõditione existente, qꝛ pro mortuo reputatur ingressus, vt ĩ. tit. j. l.
39 Deo nobis. Contrariũ dic quod probo sic. expressio eorum † que
tacite insunt facta, facta per eum modũ, per quẽ insunt, nihil ope-
ratur, vt l. nõ recte. ĩ. de fideius. ⁊ s̃. dixi. Sed video, quod in vsufru.
hoc tacite inest ꝙ morte finiatur, vt Insti. de vsufru. §. finitur. ⁊ ta-
men in monasteriũ transit, vt ĩ. dicam. Et in casu nostro quãuis ex-
primatur hoc in concessione, cum hoc in monasteriũ transeat, non
finitur talis cõcessio, sicut ĩ. de vsufru. dico. Nec ob. ꝙ talis per in-
gressum mortuus reputatur, qꝛ est quantũ ad vitam secularẽ, vt in
casu illius l. Deo nobis. Nam mulier lucratur ex pacto donationẽ
40 propter nuptias, qꝛ mors ciuilis † tunc equiparatur naturali, qñ
per vtrunq; idẽ importatur effectus, vt no. Dy. in l. si constante. ff.
sol. ma. Nec ob. si dicatur imo idem est effectus vtriusq; in casu no-
stro. qꝛ sicut dominiũ illius rei habere nõ potest post mortẽ natu-
ralem obstante pacto. ita nec post mortẽ ciuilem, cum in monaste-
rium trãseat. vt hic? Nam dico ꝙ talis vsufr. donec viuet. videtur
seruire ad vsum, ⁊ pro alimẽtis. Sed quo ad alimẽta iste nõ cense-
tur mortuus, qꝛ horũ est capax, vt ff. de ca. di. l. legatũ. ⁊ l. seruos ad
custodiã. ff. de ali. ⁊ cib. le. Igitur nõ dicitur mortuus quo ad hoc.
41 Preterea dico ꝙ mors ciuilis † nunquã equiparatur naturali, nisi
in casibus a iure permissis, vt est glo. no. xvj. q. j. c. placuit. ⁊ extra de
rescriptis. c. susceptũ. lib. vj. ¶ Querit gl. quid si ingrediẽs habeat
42 vsũfructũ, an transeat † ad monasteriũ. respõdet ꝙ sic per easdẽ le-
ges. Jac. bene intelligit hanc gl. ꝙ vsufr. remaneat huic donec vi-
uat, qꝛ inseparabilis est a persona. Et pro hoc l. necessario. §. fin. de
peri. ⁊ commo. rei vendi. Ultramon. satis in hoc probabiliter dicũt
sic, quod ius vsufructus residet apud ingressum, cõmoditas au-
tem eius transit in monasterium. arg. ff. de adult. l. si postulauerit.
§. iubet lex. Nec obst. quod monachus non potest habere propriũ,
quia verum est quantum ad sui commodum non monasterij. sicut
filiusfamil. quia de iure Digestorum nihil habere poterat, ⁊ tamen
remanebat apud eum ius hereditatis, ad cõmodum patris, vt ff.
de lega. j. l. cum filio. Cyn. recitat hic tantum vltramonta. nihil ad-
dendo. Gloss. hic querit. ⁊ nihil se firmat. xix. q. iij. ca. si qua mulier.
Innoc. in cap. in presentia. tenet quod transit in monasterium. ⁊ sic
concordat cum hac gloss. quod etiam hec tenet cõmentator. Bre-
uiter quero circa hoc quãdo finiatur vsufr. talis. Et videtur quod
centum annis, quia tantum durat vsufru. ciuitati relictus, vt ff. de
vsufru. l. an vsufru. ⁊ ecclesia ⁊ ciuitas equiparantur, vt ĩ. eod. l. fin.
43 Econtra † videtur quod per mortem ingressi finiatur, arg. l. neces-
sario. §. fin. ff. de peri. ⁊ commo. rei vendi. ⁊ ff. de iure fisci. l. Statius.
⁊ de leg. ij. l. cum pater. §. hereditatem. ff. de manumis. l. Caius. ⁊ de
assigna. li. l. ij. quod credo verum quia vsufru. acquisitus patri per
filium finitur morte filij, vt ĩ. de vsufru. l. fin. Sic dicam in mona-
cho, quod morte ipsius monachi finiatur vsufru. tenet Inno. in d.
c. in presentia. Sum expeditus de recitatione gloss. huius authen.
⁊ recitationibus suis. ¶ Quero extra glos. quid si ingrediens mo-
nasterium habeat feudum, an in ecclesiam transeat. Hec gloss. facit
44 † quod sic, in quantum dicit de liuello ⁊ emphyteusi. Jac. de Bel.
in authen. de alie. ⁊ emphy. col. ix. tenet quod ecclesia non succedat
in feudum, ⁊ de vasallo, qui arma bellica deposuit. ca. j. ⁊ si de feud.
fuer. controuer. c. j. §. qui clericus. ⁊ per ea que no. in l. si ita quis. §.
ea l. ff. de verb. oblig. Mar. Sil. distinguit, Aut est tale feudum, ex
quo debeat prestare seruitiũ plenũ, vel non. Primo casu non tran-
seat. Secũdo sic de statu homi. l. Aretusa. In hoc teneo opinionẽ

Inn.qui dicit in c.in presentia. qđ si ex feudo isto debeat talia seruitia,que a monasterio possint honeste exhiberi per se,vel per aliū, quod tunc trāseat in monasterium,alias in dominū reuertatur,&c.

45 ¶ † Quero quid de ingrediente regulam fratrum minorum, qui non possunt habere proprium,nec in cōmuni,nec in singulari? Inno. ponit in d.c.in presentia,& ibi etiam Jo.And. Spec.in tit.de statu mona.versi.iū.queritur. Jac.But.ponit hic. Cy.hoc tangit latius in l.Deo nobis.j.tit.j.glo. Jo.And.xxvii.q.j.c.vt lex.in gl.ij.& ibi de

a hoc per Archi.xix.q.iij.c.qz ingredientib⁹.ª Circa hoc non insisto contentus,& dico in lib.Minorizarū ij.& iij.dist. ¶ Quid si filiusfa.

46 ingrediatur † monasterium,quid erit de bonis? Respondeo. Aut habebat bona castrensia,& certū est quod illa in monasteriū transferre posset,qz de his posset libere disponere. Aut profectitia,& illa contra voluntatem patris alienare non potest,vt l.fi.ſ.filijs autem fa.j.de bo.que libe. Pe.videtur contradicere,scilicet quod adventitia transferre potest in monasteriū. ¶ Ad ſ.filijs autē famil. respondeo,& ille ſ.obtinet vim alienationis inter viuos, sed moriēdo secus,vt l.Deo nobis,j.tit.j. ¶ Quero quid si filiusfa.existēs

47 in studio,cui pater libros †emerat, intrat religionē,quid erit de libris. Quidā dicunt & videntur esse bona quasi castrēsia,ideo monasteriū habebit.j.eo. Alij dicūt quod est verū in libris,qui dātur magistris,& doctoribꝰ. Istis enim cōceditur hoc habere peculiū, scholaribus nō,vt j.de inoffic.test.l.fi. Circa hoc patet sic dicendū. Quandoqz pater emit libros nomine filij,nec adhuc tradidit,nec donare velle dixit,& tunc non trāseunt in monasteriū,qz sunt proprij patris.vt l.j.j.de castren.pecul. Nā tradendo,requiritur quod sit donatio,vt l.ij.j.si quis alteri vel sibi. Quandoqz pater emit libros nomine filij,& tradidit,vel dixit se filio velle donare,& isto casu si filius erat iam aduocatus, vel doctor,tunc trāseunt in monasterium,qz censentur esse castrense peculiū. Militant enim aduocati, vt l.fin.j.de aduo.diuer.iudi. Aut ille filius erat adhuc scholaris, & tūc non posset dici quasi castrense peculiū,qz nō habebat aliquā earum dignitatū, que ponuntur in l.fi.j.de inoff.test.& isto casu non transeunt in monasteriū.Et sic transit opinio Pet. ¶ Quero quid

48 si minor xxv.annis ingrediatur monasteriū,an transferat bona † in illud.Et videtur & non:qz minor non potest alienare sine decreto, Jac.de Aret.dicit, quod est verū quod nō potest alienare siue decreto inter viuos, moriendo sic.sed ingressi monasterium mortuis equiparātur,vt l.Deo nobis. ergo &c. Sed hec ratio non videtur bona. qz minor posset alienare moriēdo, hoc cōtingit per mortem naturalem, que de necessitate cōtingit,& preuenit. Sed hic iste ingressus de volūtate procedit,dico tamē quod isto casu minor alienare potest. Ratio est,qz facit illud quod quilibet paterfa.faceret, si maior esset. Et hoc casu in istis spiritualibus reputatur maior, vt ſ.dixi. Hoc etiā probatur,qz alienatio fit per illā legē,per quam potest facere minor sine decreto. quasi non ipse,sed lex faciat,vt l.fi quis in tātā.& quod ibi no.j. vnde vi. hoc etiā probatur in c.in presentia.versi.sed cū.extra de prob.& ibi hoc etiā tenet Inn. ¶ Que-

49 ro,pater habet vsumfructū in bonis aduētitijs filij, † ipse pater ingreditur monasteriū.Bl.de bo.que li.in aut.idē tenet & talis vsusfructus patri debeat. Jac.But.distinguit in d.aut. Aut dicimus & per ingressū finiatur patria potestas,& tenet glo.que est in l.fi ex causa.ſ.Pōponius.ff.de minor.vt finiatur vsufructus qui debetur ei ratione patrie potestatis,vt l.cū oportet.j.de bo.que li. Aut dicimus durare patriā potestatē,& tūc talis vsusfru.non finiatur. Et procedit dictū gl.quod Jac.predic.dixit se verius putare referens opin.Mar.Sili.in d.aut.idē. An autē patria potestas finiatur per ingressū monasteriū,j.dictā. Credo dictā gl.dicere verū,quod vsusfructus non finiatur per ea que ſ.dixi in q.de vsusfructuario, qui monasteriū ingreditur. ¶ Quero,quid si est concessa res alicui cū

50 pacto ne alicui alienet,& ingreditur monasteriū, † an videatur alienata res,vt reuocari possit? Bl.ff.de verb.oblig.in l.fi ita quis ſ.ea lege.videtur dicere & trāseat in monasteriū tanquā in suū heredē, & nō potest reuocari.sic dixit. Aut res fuit data inter viuos pacto apposito,& tunc trāsit in monasteriū,sed reuocatur per condictionem ob causā.vt l.ea lege.j.de condi.ob causam. Si autē in vltima volūtate,tūc secus,qz vadit ad monasteriū, tāquā ad heredē. Dy. in d.l.ea leg.dicit,& melius, & aut ille dat monasterio nō ingrediēdo & tunc reuocari posset, Aut ingrediēdo,& reuocari non posset. Hoc tenet hic Cy.pro quo facit aut.nisi rogati.j.ad Trebel. Hoc

51 tenet expresse Inno.in c.in presentia.extra de proba. Quero. Titius est heres institutus,& quādocunqz decesserit,est ei substitut⁹ Sempronius, an ingrediendo monasteriū sit locus substitutioni. Videtur quod sic, qz pro mortuo reputatur,vt l.Deo nobis.j.ti.j. & omnia pacta lucratiua dotis,& donationis propter nuptias altero mortuo etiam illo casu venticant sibi locum,vt ibi dicitur.

Quero, quid si datus est substitutus sub cōditione,si decesserit sine liberis,& ingreditur monasterium,an

52 habeatur loco filiorum? Respondeo. † sic, vt in aut.de sanc.epis.ſ. nunc de presenti.colla.ix.& auth.nisi rogati.j.ad Trebel.extra de prob.c.in presentia. Vel dic,quod talis conditio dicitur tanquam contraria vite contēplatiue. non autē quod monasterium habeatur loco filiorū,vt j.prori.q.dicam. ¶ Quero,quid si dictum sit,si

53 decesserit sine liberis ex suo corpore natis, † an tūc ingrediēdo monasteriū dicatur habere liberos ex suo corpore natos. In hoc reperio cōtrarias sententias doctorum. Jac.de Bel.in aut.de sanc. epi.ſ.sed & hoc presenti.disputādo tenet quod substitutus admittatur & excludat monasterium. Hoc tenet Hostri.& Jo.And,extra de testa.c.Raynutius.in glo.super verbo,sed videtur. Dyn.l.si ita quis.ſ.fi.de lega.ij.tenet contrariū tali ratione. Appellatio filiorū intelligitur de natis,vt d.l.si ita quis.ſ.fi.& ff.de condit.& demon.l. fideicōmissum. Sed expressio eorū, que tacite insunt,nihil operatur,vt l.iij.de le.j.& j.de fideius.l.nō recte. Ergo perinde est habendum,ac si nō esset expressum de se natis. Hoc autē non expresso,sine dubio excludit substitutū,vt in aut.de san.epis.ſ.sed & hoc presenti.& j.ad Treb.aut.nisi rogati. Rich. Malum.idē tenet ratione tali, Istud fideicōmissum seu conditio reprobatur,& pro non adiecta habetur,non quod monasteriū habeatur loco filij, sed quia est impedimentum vite cōtemplatiue. Nam si viuens bona restituere cogeretur,si decesserit sine liberis ex se natis,cōpelleretur ad contrahendum matrimoniū,& remoueretur a voto religionis,& castitatis,ideo Imperator tale grauamen habuit pro non adiecto. Et hoc est & dicit tex.in d.ſ.sed & hoc presenti.dum dicit tales conditiones inualidas pro nō adiectis esse. Et ista cōditio est multo pl⁹ contraria vite contēplatiue,& castitati,& religioni,ergo &c. Preterea concludendo hoc tenuit vltra predicta per rationes infra scriptas. Illud & relinquitur causa dotis,de necessitate intelligiē pro matrimonio, vt ff.de iure do.l.iij.de don.ante nup.l.fi.si pro introitu monasteriū nō potest dari dos,vt extra de simo.c.non satis.& tamen ibi conditio,seu causa restringitur aliquo ingrediente monasteriū. Ita dico in hoc casu,licet non possit dici impleta cōditio ciuiliter, quod filij dicātur ex se nati,tamē monasteriū debet habere dicta bona, Idē etiā debet dici de eo quod relinquitur causa donationis ante nuptias.& d.ſ.sed & hoc de presenti.preterea inter monachū & monasteriū nō dicitur cōtrahi matrimoniū spirituale, cū solus Abbas dicatur sponsus, vt plene no.extra de elec.c.qz propter,& ibi per Ber.& Inn. Sed si fideicom.relinquatur sub conditione si nupserit,& nō extitit, si ille grauatus monasteriū ingrediatur,tamē ad fideicom.admittit̄,vt d.ſ.sed hoc de presenti. Apparet ergo quod hec est ratio (qz videtur defecisse cōditio fideicommissi ideo,quia tales cōditiones pro nō adiectis,& pro nō scriptis habētur) quasi vite contēplatiue cōtrariētur. Sed in casu proposito est huiusmodi,ergo &c. Preterea si aliquid relinquitur multeri,& iniungatur sibi grauamē si nupserit,nō valet. Est ratio,qz propter hoc nuptie impedirentur, qz timore illius grauaminis fraret ne nuberet,vt l.heres meus.ſ.fi.ff.de cōdi.& demon.multo magis nō valet istud fideicōmissum,quod prebet impedimentū vite contemplatiue,& religionis, que melior est lōge quā vita actiua,vt in aut.de monachis,in prin.col.j. Et hanc partē tot rationibus probatā puto veriorē. ¶ Quero, quid si aliquis est rogatus hereditatem restituere cuidā ecclesie sub cōditione,si decesserit sine libe-

54 ris,an si ingrediatur monasteriū ipsum habeatur tunc † loco liberorū,seu reputet tale grauamē? Ex.est quod nō trāsit in monasteriū.quando ingrediēs habet substitutā alia ecclesiā.vt j.ad Treb. aut.nisi rogati.& in corpore vnde sumitur. Et est ratio,quia vtraqz non habet par priuilegium,& sic esset priuilegiū ecclesie subtrahitur. Huius authoritatis ratio sumitur extra de proba.c.licet causam, qđ firmat Ber.per d.aut.alleg.extra de prob.c.in presentia.in vlti. gl. ¶ Quero,qd si testator instituat Titiū filiū suū heredē.& rogauerit cū restituere fratri ipsius Titij,& filio quondā testatoris sub

55 cōditiōe.si decesserit sine liberis, † an tūc monasteriū excludat substitutū? Fran. Accur. dicit,qz nō,qz inconueniēs est,quod filius legitimus.& naturalis excludat per legitimū tantum,sicut est ecclesia, vnde intelligitur aut.alia solū,quādo est rogatus restituere extraneo,secus si fratri eiusdē, vel filio testatoris.licet videatur obstare d.c.in presentia.secūdū rationē ipsius. ¶ Quero,quid si ingressus monasteriū moriat intra tēpus professionis,an bona debeāt apud

56 ipsum monasteriū remanere? Cy.refert hic quosdā dicētes, Aut dedicat se pure,aut sub cōditione,aut est dubiū. In primis duob⁹ casibus respon.per l.ij.ff.de in die addic. In tertio casu dicit,quod ex quo decedit,vt monachus sibi videt placere & sit monachus,& quod bona sua sint monasterij,& hec videt sua vltima volūtas,nisi expresse cōtrariū asseueret. Et hoc tenet Jac.de Ra.& Pe.qz summa est ratio,que pro religione facit,quia licet adhuc nō valeat ingressus,nec per cōsequens bonorū dedicatio,tamē per mortē videt cōfirmari,sicut donatio facta inter coniuges. ¶ Cy.dicit hoc sibi videri durum,quia excludimus venientes ab intestato.ex quo dicimus quem monachū esse. Pro hoc tamen induco simile,quod de statulibero dicimus,qz pendente cōditione libertatis, videtur vt seruus,& sic pendente tempore probationis si moritur,debet non vt

monachus

monachus iudicari. Pro hoc est quod no. xix. q. iiij. c. nūc autē. vbi
dicit, quod si monachus intra annum professionis, alias probatio
nis, moriatur, valet testamentū, quia tunc erat sui iuris arg. C. de
sen. pas. l. fi. Itē non est adhuc monachus professione nō facta, vt
ſ. dixi in j. q. Pro hoc facit tex. extra de sen. excommu. c. religioso. ij.
resp. lib. vj. vbi etiam videtur ꝙ monachus iste est vt filius qui non
peruenit ad lucē, vt C. de posth. here. inst. in l. pe. ¶ Quero, quid si
ingressus monasteriū habeat prebendam? superfluum est in dubiū
reuocare, quia casus est expressus in c. beneficiū. extra de reg. li. vj.
¶ Quero, quo iure pertineāt ad monasterium bona ingressi? gl. in
aut. si qua mulier. in ij. prime gl. dicit, qꝺ iure. here. quasi mortui. ar.
Inst. per quas personas nobis acqui. §. j. ꝛ ad l. Iul. de vi. l. ij. Ego
57 teneo † oppositum, scilicet quod non dicatur habere iure heredita
rio, quod patet, qꝛ monachus adhuc potest conueniri, vt ſ. dixi in
aut. causa que fit cum monach. j. ti. j. Sed pertinet ad ecclesiā iure
acquisitionis vniuersalis, sicut diximus de bonis eius quē arroga
mus, vt insti. de acquisi. per arroga. per totum. ¶ Ex hoc sequitur
58 quod ecclesia † nō tenetur in totū vt heres, sed eatenus, quatenus
ad eam peruenerit, vt l. in arrogatorē. ff. de pecu. vt ſ. dixi. Ex hoc
59 etiam sequitur † quod ecclesia in possessionē nō habet necesse intra
re sicut habet heres, vt l. cū heredes. in prin. ff. de acq. poss. Sed ac
quiritur ei possessio ingressi, sicut arrogatori, vt ff. de precario. l. si
adoptauero. vt ſ. dixi. ¶ Sequitur in tex. dedicant. hoc verbū de
60 dicant, interdū importat † se deo dedicare ꝛ transferre, vt in auth.
hec consti. interpretatur priorem. circa prin. colla. vj. Interdum ec
clesie, vt l. ab agnato. ff. de cura. furio. ꝛ extra de religio. do. c. j. Tūc
enim monachus dicitur se dedicare Deo, quando professionem fa
cit xxvij. q. j. c. virginibus. ꝛ c. si quis sacro. ¶ Sequit in tex. Deo q̄
ro, cū ista dedicatio fiat Deo, vt hic, an aliquod factum Abbatis
61 † debeat interuenire? Resp. vt ſ. dixi, si dedicatio fiat per actū pro
fessionis, in professione expressa requiritur Abbatis factum. qui vt
minister Dei recipiat professionem. In professione vero tacita pre
sumpta Abbatis factum non requiritur, quia cum fiat per cursum
tēporis anni transgrediens dedicat seipsum Deo, sufficit sine ali
quo facto Abbatis. Facit quod no. Inn. extra de regula. c. porre
ctum. ꝛ qui clerici vel vo. c. j. Sequitur in tex. nec ergo de his testā
tur. ¶ Opp. ꝛ videtur quod ingressi monasteriū testari possint. vt
j. eo. aut. si qua mulier. Sol. Illa distinguit istam, quia hic loquitur
quādo ingressus nō habet liberos, an autē illud dicatur testamen
tū vel diuisio? dic vt ibi per gl. ꝛ doctores. ¶ Sequitur in textu, vt
62 pote nec domini rerum. ¶ Opponi. ꝛ videtur quod † non domi
nus testetur, vt in auth. si qua mulier. j. eo. Et soluit quod hec ra
tio que hic penitus est probabilis, non est necessaria, quia inter
dum non dominus testatur, vt in contrario, licet regulariter con
tra, vt ff. de iure codicillo. l. conficiuntur. §. si post. ¶ Oppon. extra
glos. videtur quod non testetur, vt j. de leg. l. cum rem alienam. ꝛ l.
si res obligata. ff. de lega. j. Solut. Aut quis non est dominus, nec
esse potest dominus, ꝛ ille non potest testari. Ita loquitur hec aut.
vbi non est dominus, tamen esse potest, tunc testatur, in preiudi
cium tamen heredis, non veri domini, vt in contrarijs.

Quero, an ingressus monasterium capite minuatur? Gl. dicit quod sic, in authen. de monach. post princi
pium. colla. j. Idem tenet. j. eodem auth. si qua mulier, quod sentit
Guliel. de Cu. in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur.
63 Tu dic secundum dominum † Bart. quod non minuatur media
vel maxima capitis diminutione, quod patet, quia potest esse te
stis, ꝛ promoueri ad dignitatem, vt in auth. de monach. §. cogitan
dum. Et licet dicatur seruus vel monachus, nō tamē potest vendi
sicut alij serui, minimam tamen capitis diminutionē patitur, quia
statum mutat, vt j. proxi. dicam. ¶ Quero, an ingressus monaste
64 rium desinat † esse in potestate patris. Glo. est de mi. l. si ex causa. §.
Pomponius. dicit quod sic, quia etiam transit in potestatem Ab
batis. Idem not. in l. cum pretor. in fi. ff. de iud. Iacob. de Aret. in l.
Deo nobis. j. titu. j. ꝛ post cum quidā dicunt quod transit in pote
statem Abbatis quo ad obedientiam, sicut dicimus in vxore re
spectu patris, ꝛ viri, vt probatur in l. idonei. ff. de testa. ꝛ institu. de
inutili. stipul. §. si cuis alij. Sed his non obstantibus dico ꝙ tran
sit in potestatē Abbatis, vt not. in d. gl. Non obstat arg. cōtrarium
quod retinet iura suorū, quia non est impossibile quod remaneant
iura suorum, ꝛ tamē non sit in potestate, vt l. meminimus. ꝛ l. lege.
infra de legi. heredib. quod etiam probatur, quia in alterius pote
state, ergo nō patris, vt l. sicut euenier. ff. de adult. Hoc tenet Gul.
in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. Ad hoc facit
xij. q. j. nō dicatis. ꝛ de elec. c. si religiosus. lib. vj. Ho. firmat gl. Ber.
extra de eta. ꝛ qual. c. indecorū. ꝛ per Cy. in aut. sed episcopalis di
gnitas. j. tit. j. ¶ Quero, nūquid ingressus monasteriū desinat esse
65 miles, vel de magnatibus? † quod valet ad q. statuto cauetur, ꝙ
nullus de magnatibus, vel de prole tali possit ingredi palatiū sub
certa pena. modo Titius factus est monachus, queritur si ingre
diatur palatiū, an teneatur ad penam? Videtur ꝙ sic, qꝛ iudex se
cularis hoc statuere potest ponendo legē rei sue. Tamen hoc con
cesso ꝙ statuere possit, dico qꝺ talis non teneretur ad penā, qꝛ per
ingressum religionis desinit esse de magnatibꝰ. Ad hoc faciunt ar
gumenta dicta ſ. in proxima questione, qꝛ per ingressū monasterij
desinit esse in potestate patris, ꝛ sic iura agnationis amittit. Glos.
est hoc expresse dicens extra de statu mo. c. ea que. in tertia gl. Pro
hoc facit quod habetur xxvij. q. ij. c. scripsit. ꝛ no. in c. j. extra de pur.
canon. facit xxvij. q. j. nequaquā. ꝛ sic vt magnas puniri nō poterit,
posito ꝙ non obstet iudicis impedimentū. Pro hoc facit in x. coll.
de vasal. mili. qui arma belli. depos. c. miles. Et hoc etiā sentit Iac.
de Bel. in auth. de sanc. episc. §. si monachus. coll. ix. ¶ Quero. hic
dicitur ꝙ ingressi monasteriū nō possunt testari, sed an possint mor
66 tis causa donarē de cōsensu Abbatis? † Et videtur quod sic, sicut
filiusfamilias de cōsensu sui patris, vt ff. de do. cau. mor. l. tam is. §.
filius. Io. dicit ꝙ non potest, qꝛ Abbas nō est dominus, sed admi
nistrator. sed de cōsensu collegij, vel capituli videtur ꝙ possit, quia
capitulū est quasi dominus, vt l. iubemus. j. eo. ti. Et hoc est verum
in rebus mobilibus, sed immobilia etiā totum collegiū non posset
distrahere, vel alienare, vt j. eo. l. iubemus. ꝛ in aut. hoc ius porre
ctum. ꝛ qui nō potest alienare, nec alienationi cōsentire, vt in regu
la iuris. ꝛ hoc ꝙ donare possit mobilia, intelligitur quando donat
bene merito, ad ꝙ monasteriū tenet, vt extra de testi. c. relatū. el ij. in
fi. ꝛ c. cū in officij. Vel alienare nō potest. nisi sit euidēs vtilitas vel
necessitas, vt d. aut. hoc ius porrectū. ꝛ xij. q. ij. sine exceptione. ꝛ ex
tra de do. c. ceterū. ¶ Posset queri de modis testandi ante ingres
sum religionis, vel post. de quo j. eo. aut. si qua mulier. ¶ Item an
filiusfa. contra voluntatē patris ingrediendo monasteriū. causam
ingratitudinis committat, ꝛ an ipsam iam cōmissam ingressus de
leat. Et an monachus possit esse testis, arbiter, iudex vel procura
tor, que hic omitto, qꝛ materiam nostram non proprie respiciunt.
67 ¶ Ultimo aut. ista potest intelligi secundo modo, ꝛ casum † pone
sic, Domine Imperator, aliquis est ingressus monasteriū, vult fa
cere professionem, ꝛ testamentū, queritur an possit? Imperator re
spon. ꝙ non. quid probat arguēdo sic, Non dominus non testatur,
Maior propositio ꝙ non sit dominus, probatur qꝛ ingressi mona
steriū ipso ingressu dedicant se ꝛ sua Deo: ergo non sunt domini, ꝛ
sic nō testātur. Et sic secundū hanc lec. diuiditur aliter litera, ꝛ sic,
qꝛ primo ponit antecedēs. Secūdo cōsequēs. Tertio probat con
sequentiā antecedētis. Primum est hic, nō dominus nō testatur,
cōsequens est hic, ergo ingressus nō testatur. Probatio consequē
tie est hic, qꝛ ingressus monasteriū dedicat se ꝛ sua. ¶ Ex hoc vero
ꝙ ad hoc vt probatio cōcludat, debet cōtinere maiorē propositio
nem, ꝛ minorē, ꝛ casum propositionis. ¶ Quero, quid si teste, qui
reddendo causam seu rationē sui dicti, omittit maiorē propositio
68 nem † ꝛ ponit minorē, an concludat? Et pono in terminis. Testis
interrogatus si Titius est diues, vel si est bone cōditionis. Respō.
ꝙ sic. Interrogatus de causa sciētie dixit, quia ego sum suus vici
nus, vel eius cōsanguineus, an ista probatio ꝛ ratio cōcludat? Vi
detur ꝙ non, vt in hac aut. vbi ponitur maior, quā testis omisit hic
respōdendo. Sed ego cōtrariū dico, ꝙ ista ratio cōcludit. hic enim
testis ponit minorē, ꝛ omittit maiorē, tāquā per se notā. Et sic facit
Iuriscōsultus alibi. scilicet in l. j. ff. si cer. pet. Forma ergo rationē ꝛ
69 probationē testis sic. Vicini, ꝛ consanguinei sciunt conditionē vi
cinorum ꝛ consanguineorū. ꝛ hoc a iure presumitur, quoniā maior
per se est no. Sed ego testis, sum suus vicinus, vel consanguineus,
ergo ꝛc. Maior probatur ff. vnde cog. l. octaui. ꝛ j. de in integ. resti.
in l. de tutela. vbi a vicinis ꝛ cōsanguineis probatur. ff. de fun. instr.
l. si ita. §. fi. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. filium. ꝛ extra de presum.
c. quosdā. ꝛ c. seq. ꝛ de pur. cano. c. constitutus. ¶ Sed contra forti
ter oppo. Dictū testis debet cōcludere necessario, vel presumptio
ne iuris tali que ad cōdemnationē sufficiat, quod apparet in pro
bando dolum, vbi dolus no potest probari necessario, vt l. dolum.
j. de dolo. Sed quod vicinus, ꝛ cōsanguineus sciat, hec est presum
ptio iuris talis, que ad cōdemnationem sufficit, vt dictis legibus,
ergo ꝛc. ¶ Itē opp. cōtra. dictū testis debet cōcludere per aliquē
sensum corporeū, vt per visum. tactū, ꝛ similia, vt j. de testi. l. testiū. ꝛ
ff. de test. l. qui testamēto. §. j. ꝛ fi. ꝛ l. j. in prin. ff. de his que in test. de
len. ꝛ per Inno. in c. cū causam. extra de testi. Sed ista ratio si vnus
est vicinus, vel cōsanguineus. non cōcludit per aliquē ex predictis
sensibus, ergo nō est bona ratio. Respon. dictū testis debet cōclu
dere per aliquem sensum. hoc concedo. Sed cum dicitur, hic non
redditur ratio per aliquem sensum corporeum. hanc nego, licet in
hac oratione non exprimatur sensus corporeus, tamē exprimitur
per iuris presumptionem, per quam ad sensum corporeum deue
nitur. Quare enim presumit lex quod vicinus sciat conditionem
vicini, vel consanguineus consanguinei? Certe quia assidua con
uersatione videt actus eius, vnde deducit ad actum corporeum.
Hoc probant iura ꝛ capitula supra allegata. Hic non sunt alia.
¶ Repetitio huius aut. fuit cōposita ꝛ cōpilata per dominū Bar.
de Saxo ferrato. Sed qꝛ morte preuentus, eam repetere non po

tuit, postea repetūt excellentissimus doctor dominus Rico. Alexandri. de Perusio prefati domini Bar. gener.

AVTHENT.

3 Testamentum si fecit qui liberos non habebat, & extraneū heredem instituit, & post intrauit monasterium, an per ingressum testamentum rumpatur.

7 Ingressus monasterius non habetur pro mortuo quo ad omnia.

8 Ingressus monasterii si fecit testamentū inter filios ante ingressum an testamentum per ingressum rumpatur.

9 Ingressus monasterium an possit testamentum antea factum revocare? & nu. 11. & 14.

10 Heres institutus in testamēto cōdito ab ingresso ante ingressum, an habebit omnia bona statim? an vero expectabit mortem naturalem ingredientis?

15 Ecclesia, apud quam bona ingressi remanent, an illa habeat iure hereditario.

20 Diuisio que permittitur per hanc aut. ingresso monasterium, an dicatur testamentum.

24 Ingressus si moritur ante professionem, cuius erunt eius bona.

S Si qua mulier. [a] Hec lex diuidit i duas partes principales. Primo quando ingredies monasterium non hz liberos. Secōdo qū liberos hz. Secūda ibi, sed persona. Ite secunda subdiuiditur in tres partes. q2 primo loqtur qn filijs vult relinquere quantū minus pōt. Secūdo, qn filijs vult relinquere quātum plus pōt. Tertio qū nihil vult disponere. Secunda ibi sed omnē. Tertia ibi, sed si post. Primo in terminis pone p te ipsum casum, litera est clara. ¶ Oppo. ad primā partē de l.
1 Deo nobis. in prin. j. tit. j. So. Hec intelligitur scōm illā, vt nuptia lia firma maneant. Hoc pbatur ex corpore vnde sumitur, & ex seq. sez authentico, de sanc. epi. §. si qua mulier. ¶ Secōo opp. in auth. vt nulli iudi. §. si vero qū. posito j. de adul. aut. sed hodie. Solutio. Ibi loqtur in ea. que ingreditur inuita. hic vero de ea. que ingreditur volens. ¶ Ultimo op. de aut. ingress. Solutio. Illa authēti
2 ca determinatur per istā, ideo conueniunter fuit posita hec post il lam, quia per ingressum licet certo modo testari, vt hic videtis.

Veniamus ad quēstiōes hui⁹ materie, circa hāc nō strā aut. prima gl. hui⁹ aut. loqtur de eo, q ante ingressuz fecit testm. alie gl. loquūtur de eo, qui ante ingressum non fecit testm, disposuit vel nullo modo nec disponit post ingressum. ¶ Quero ergo primo, quid si aliquis non habēs liberos [b] fecit testamentum, & extraneum heredem instituit, & post ingreditur monasterium. an per ingressum rumpatur testamentum?
3 ¶ Dicunt quidam indistincte testamētum rumpi, per principium huius auth. que dicit generaliter, bona non habentis liberos, monasterio cōpetere. Ista opinio non videtur vera. per §. illud. in aut. de monac. coll. j. vbi permittit ingredienti monasterū ante disponere. Unde gl. distinguit. Aut ingrediens monasterū in testamēto aliquid iure institutionis monasterio relinquit, & testamētum non rumpitur. Aut nihil monasterio relinquit, & testamentū rumpitur, quasi agnatione filij, cum loco filij habeatur, vt in aut. de sanc. epis. §. sed & hoc presenti. Preterea dicit gl. cū habens filios omnia eis dare non potest, vt in hac auth. multo minus extrancis. Ista opi. ponitur per gl. in d. §. illud. in aut. de mona. & in corpore vnde sumitur hec auth. & rix. q. fi. c. si qua mulier. vbi hec auth. canonizatur. [c]
c
d [d] Hec opinio non placet, nam non est verum [b] quod monasterium
4 habeatur loco filij, nec hoc dicitur in §. sed & hoc presenti, sed dicitur ibi, q̄ ille conditiones, si decesserit sine liberis, in ingrediente monasterū respuuntur, secundū Richar. Malum, & bene diri vobis, & ibi per doct. in aut. nisi §. ad Trebel. Preterea, si monasterū
e haberetur loco filij [c] sequeretur q̄ monachus haberet monasteriū in potestate, & etiam monasterū acquireret monacho, q̄ est absurdum. ¶ Unde alij dicūt. Et ista non est nona opinio, sed approbatio prime, videlicet q̄ extraneus nihil habeat, nā heres debet habere illud, quod defunctus habebat tēpore mortis, vt l. fi. §. de edi. diui Adri. tollen. sed ingrediens monasterū tempore mortis nihil habebat, quia omnia sunt monasterij. ergo &c. ¶ Hec opi. nō videtur vera, per tex. in d. §. illud in auth. de mona. vbi dicitur q̄ omnia sunt monasterij, nisi de quibus aliter disposuit ante ingressū. Frustra enim permitteret Imperator ante ingressū disponere, vbi dispositio vires non haberet. Unde alij tenent opin. eorum, qui probant testamentū rumpi, per aliam rationem, q2 ingrediens monasterium capite minuitur, ergo testamentū irritatur, vt Justi. quib. mod. test. infir. §. nō tantū, & ff. de iniust. rup. test. l. si quis filio exheredato. §. irritum. ¶ In hoc sit verū, examinemus. Primo videtur quod sit capite minutus maxima capitis diminutione, q2 efficitur seruus, vt not. in aut. causa que. j. tit. j. idem no. in l. cum here-
5 des. §. fi. de acqui. poss. In contrarū videtur casus in aut. de mon. in §. cogitandū, & istud est verum, quod non minuitur maxima capitis diminutione, nec obstat, quod dicitur quod est seruus, quia non est seruus, vt alij possit vendi, & similia, sed dicitur seruus propter spiritum, vt sic propter talem seruitutem status eius augeatur, magis quam minuatur. in aut. de mona. in prin. Et eodē modo non minuitur media capitis diminutione. Nam ciuitatem Romanam retinet, potest enim esse testis. d. §. cogitandum. Item potest instituī, vt l. j. §. eo. potest etiam assumi ad prelaturam & ad similia.

¶ An autem minuatur minima capitis diminutione. Dominus
f Jacob. de But. dicebat quod non [f] quod apparet, quia retinet familiam, succedit enim vt suus. vt l. Deo nobis. §. j. §. titu. j. Sed hoc non placet. nam vere mutat familiam, vt nō. in l. si ex causa. §. nunc
* videndum. ff. de min. Nec obstat quod succedit vt suus, * q2 etiam emācipatus succedit vt suus, vt l. lege. §. de leg. her. & tamen minui-
6 tur minima capitis diminutione, tamen per hoc non placet mihi quod dicitur testamentū rumpi. primo per d. §. illud. q2 frustra lex permitteret ante ingressum disponi. si dispositio irritaretur. Preterea, quando quis capite minuitur virtuose, vt q2 capitur ab hostibus predādo, licet seruus efficiatur, tamē testamentū non rumpitur, vt l. lex Cornelia. ff. de vulg. & pup. Sed ille, qui efficitur monachus, virtuose capite minuitur, volens militare Deo, vt in aut. de mona. in princ. ergo &c. Preterea, tunc capitis diminutio rumpit testamentū, quando quis mutat statum suum in deterius quia sui iuris, efficitur in potestate alterius, & trāsit in statum in quo est intestabilis omnimodo. secus si mutaret statum in melius. Exemplum. Filius in potestate fecit testamentum de castrensi, vel quasi, postea emancipatur: licet per emācipationē capite minuatur sine dubio tamen testamentū non rūpitur, q2 mutat statum in melius, vt in aut. de mona. in prin. Item non est omnino intestabilis, quia etiā post ingressum potest aliquo modo sic disponere, vt hac auth. merito igitur talis capitis diminutio testamentū non rumpit. Facit ad hoc quod no. ff. de sol. l. cum quis. in princ. ¶ Unde sunt alij qui dicunt quod testamentū omnino remanet firmum, & hoc probant. Testamentum morte cōfirmatur, vt §. eo. l. j. & l. omnium. j. de test. & ibi no. de cond. insti. l. si quis ita. sed ingressus monasterij habetur pro mortuo, vt l. Deo nobis. j. tit. j. ergo &c. Ista opi. nō placet
7 † q2 non habetur pro mortuo quo ad omnia. quod patet quia adhuc potest conueniri, & in eum dari libellus & sententia secundū ea quē vidistis in aut. causa que sit cum monacho. j. tit. j. facit quod no. in aut. idem est. que est posita super l. cum oportet. j. de bo. que lib. ¶ Quid dicemus? Volui videre Joan. And. in c. in presentia. extra de prob. vbi tangit istum passum. Et recitat breuissime duas opin. & nihil firmat, videlicet illas aut monasterio aliquid reliquit, aut non, & quod irritatur per capitis diminutionem. Archi. super aut. ista in decreto, non potui videre. ¶ Dominus Jac. de Bel. in d. §. illud. in aut. de mona. videtur dicere quod aut ingrediens monasterium dedicauit bona sua expresse, & tūc monasterij nihil habebit. aut tacite, & tunc aut fecit in testamento mentionē de monasterio, aut non. Ista opinio non placet per d. §. illud. vbi dicitur. q2 ante ingressum licet disponere, & si non disposuit bona competunt monasterio, etiam si nihil dixit. ergo imuit ex virtute illius dictionis etiam, quod idem sit, siue bona expresse dedicauerit siue non. Unde alij, vt dominus Jac. Balduin. cuius opi. hic videtur sequi Odof. & hoc etiam sequebatur Jaco. But, dicunt sic, Aut ille, qui fecit testamētum, hoc fecit cogitans de ingressu monasterij, & tunc per ingressum monasterij non rūpitur, & hic est casus in d. §. illud, Frustra enim permitteret dispositionē, nisi valeret dispositio. Aut fecit testamentū simpliciter, non cogitans ingredi monasterium, & tunc per ingressum rumpitur, tanquā per nouam voluntatē. Cum enim omnia bona sua det expresse, vel tacite monasterio, videtur reuocare primum testamentū, sicut primum tollitur per secūdum, vt l. sancimus. j. de test. ¶ Bloſ. tamen in d. §. illud, volens respondere, dicit q̄ ibi permittit disponere, scilicet inter viuos, vel mortuos, faciēdo testamentū, si monasterio aliquid relinquitur. quod mihi nō placet, q2 tex. ibi dicit, quod licet disponere quomodo voluerit, per que verba tollē omnis ambiguitas in hoc, iudicio meo, nam tex. in l. j. ff. de test. mi. vbi dicitur quod milites possunt testari quomodo voluerint, intelligitur quod filios possit miles preterire, & exheredare, & sine legitimo numero testium, & potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestat⁹, & similia. ¶ Ex hoc dico
g quod volens ingredi [g] monasterij, licet de monasterio nullam fecerit mentionem in testamēto, monasterium non potest conqueri, q2 imperator permittit testari quomodo voluerit. Item si preterierit [h], vel exheredauerit [i] filium, nō poterit rumpere testamentū,
h
i poterit tamen petere legitimā vigore huius aut. Si enim hoc permittitur militi armate milite, qui pugnat pugna corporali, multo magis debet pmitti militi celestis patrie siue militie, qui pugnat pugna mentali & cōtemplatiua, Istam partē ego puto verā, vt distinguamus an fecerit testamentū contēplatione ingressus monasterij, an simpliciter, vt supra diri. ¶ Secundo quero, quid si inter filios fecit testamentum ante ingressum, & monasterio nihil re-

linquit

linquit, an per ingressum monasterij, cui nihil relinquit, testamen-
8 tum rumpatur? Dicit gl. † videtur quod testamentū non rumpa-
tur, vt hic innuit a cōtrario sensu, dum dicit, antequā disponat, &c.
vt hic innuit a cōtrario sensu, dum dixit, quod filijs non pos-
set totum relinquere. Contrarium videtur dixisse gl. s. eo. dum dixit, quod filijs non pos-
set totum relinquere. Sed certe teneo in filijs, opin. quam s. tenui,
quia si testamentū fecit contemplatione ingressus, quem debebat
facere in monasterij, testamētum nullo modo posset rumpi, alias
per ingressum rumpatur, quę opi. non multum placet mihi. Nam
dicere, quod monasterij reciperet aliquem in monachū, propter
spem quam haberet de bonis suis, esset quędā species simonię, vt
extra, de simo. c. non satis. ¶ Iuxta hoc quero, an postquam quis
9 ingressus est monasterium † testamētum ante factum possit revo-
k care k. Ultramontani hic videntur dicere quod sic, & nil allegant.
¶ Antequā istam questionē determinē, formo aliam, vtrū heres
instituto in testamēto habebit omnia bona statim. an expectabi-
1 tur l mors naturalis? Breuiter † puto sic dicendū. Quādoq; ista
10 mors ciuilis, quę introducitur per ingressum monasterij, habet o-
mnino quo ad bona eundē effectum, quē haberet mors naturalis,
vt puta, si quis ingreditur religionē fratrum minorū, qui non pos-
sunt habere aliquid nec in proprio nec in cōmuni, tūc puto q; he-
res habebit omnia bona incōtinenti. arg. ad hoc ſ. tit. prior. l. Deo
nobis, in princ. Sed quando talis mors ciuilis non habet omnino
eundem effectum, q; saltem in cōmuni potest omnia bona tenere,
tunc heres instituto debet expectare mortem naturalē, & interim
erit in pendenti. Poterit enim ante mori heres quam testator. arg.
ad hoc. ff. de iur. fisc. l. Statius Florus. ſ. de don. inter vi. & vx. l. res
11 vxoris. ¶ Ex predictis venio ‖ ad determinationem precedentis
m questionis, quod primo casu quādo ingreditur religionē fratrum
minorum, m nullo modo possit revocari, q; sicut per mortē testa-
mentum cōfirmatur irrevocabiliter ex parte testatoris, vt s. eo. l. j.
ita per ingressum huius religionis. Item quia fratres minores nō
12 possunt post professionē factam † de rebus mundanis aliquid di-
sponere, vt in c. etsi de paradiso, de ver. sig. in cle. vnde in eis puto
13 istam auth. † que permittit post ingressum disponere, non habere
locum. ¶ Secundo vero casu quādo ingreditur aliam religionē,
14 puto † quod possit revocare testamentū, donec viuit. Ex. videtur
in simili in d. l. res vxoris. ſ. de do. inter vi. & vx. & ff. de do. inter vi. &
vxo. l. sed & si moris. ſ. j. ¶ Quero, quādo bona ingredientis rema-
15 nent ecclesię, vtrum ecclesia † videatur habere iure hereditario, vel
quo iure? gl. dicit q; iure successiōis hereditarię quasi semimortui.
Instit. per quas pers. no. acqui. ſ. fi. & ſ. ad l. Jul. de vi. l. j. Ego puto
q; non iure hereditario. quod apparet, q; adhuc ipse monachus
potest cōueniri, vt in aut. causa que fit cum monacho. sed pertinet
ad ecclesiam iure acquisitionis naturalis, sicut dicimus de bonis
eius, quē arrogamus. vt Instit. de acqui. per arrog. per totū. ¶ Et
16 ex hoc sequitur, q; ecclesia non tenetur in totū, sicut heres. sed ea
tenus, quatenus ad eam peruenit, vt in d. tit. de acqui. per arroga.
& l. in arrogatorem. ff. de pec. ¶ Ex hoc sequitur, quod ecclesia nō
n habet necesse " ad hoc vt possideat, intrare † possessionē sicut he-
17 res, vt l. cum heredes. de acqui. poss. sed ei acquiritur possessio, quā
habebat ingrediēs sicut arrogatori, vt l. si adoptauero. ff. de prec.
quā legē allegat gl. in decretis ad hoc, vbi est canonizata hec aut.
vt s. dixi. & etiā videtur doc. moderni super hac aut. sentire. ¶ Su-
mus expediti de prima gl. venio ad aliam, dicitur hic, si persona li-
beros habens ingreditur monasterij, quero, quid si habet paren-
18 tes, non liberos? Dicunt quidam † q; etiam parentibus debetur
legitima. vt in aut. de sanc. epis. ſ. presbyteros. & ſ. tit. j. l. si quis presbyter. & arg. ff. de inofficio. test. l. nā & si parētibus. ¶ Azo dicit cōtra.
o cum enim monasterij reputetur vt filius o, excludit parētes. Con-
trarium tenent multi doc. & h. d. Ddoſ. & ego puto verum. Nam nō
19 est verum † q; monasterium habeatur loco filij, vt s. dixi. Item ego
video quod parentes possint agere querela inofficiosę donatiōis,
vt l. si filius. de inoff. do. ergo si ita omnia contulit monasterio, hāc
donationem posset pater revocare. Est enim hec quędā donatio,
hoc est, quędam liberalis concessio. Et hoc satis suadet equitas.

Venio ad aliam gl. quero. nunquid hec diuisio, que ei per-
mittitur post ingressum, fit testamentum. Dicit gl.
20 † quod hoc prodest scire propter numerum testium, sed certe hoc
non est verum, cum diuisio permittatur solum inter liberos, inter
quos numerus testiū non requiritur, vt j. fam. ercis. l. fi. & l. hac con-
p sultissima. ſ. ex imperfecto p. j. de testa. Ita etiā dicit gl. Quid ergo
dicemus? Dicunt quidam q; est testamentum, alij dicunt q; non.
Dicas quicquid vis. Puto q; sit vltima voluntas que est testa-
mentum, vel que habet vim testamēti, succedit enim loco illius te-
stamenti, q; facere poterat ante ingressum, vt expresse colligitur ex
corpore vnde sumitur hec auth. Et hoc intelligo, quando hanc di-
uisionem facit post ingressum, & post professionē factam. Nam an-
q tequam faciat professionem, nō dicitur ingressus q proprie mona-
sterium, non enim ibi ingreditur animo remanendi: sed animo ex-
perienti. arg. h. oc ſ. tit. j. aut. sed neq; curialē, & ita obseruatur tota
21 die de facto, &c. † Quero, quando pater vult dare filijs quantum
plus potest, quātum debet sibi retinere? Respondet gl. aut diuidit
equaliter, & debet sibi retinere virilē. Aut inequaliter, & debet sibi
retinere quantū habet ille, cui plus cōcedit. Quod dic vt in gl. Et
semper hoc intelligo, quando hoc facit post professionē factam, vt
r dixi. ¶ Quero, quādo filij poterūt petere istā legitimam r breuiter
22 puto q; post mortē naturalē patris. Interim enim ipse habet po-
testatē diuidendi prout vult. vt ex hac authentica manifeste colli-
gitur. Item portio legitima filio non debetur, nisi post mortē natu-
ralem. ſ. si impuberi. de colla. bonoꝝ. Item possibile est, q; iste filius
moriatur antequā pater, ergo &c. arg. ff. de iure fisci. l. Statius. in fi.
¶ Quero, qua actione petet filij istā legitimā. Respon. cōdictione
23 † ex lege ista, vt l. j. ff. de cōdictione ex lege. ¶ Vltimo quero, quid
s si ingressus monasterij moriatur intra annum probationis s ante
* professionem factam, cui competunt * ista bona. † Videtur quod
24 non cōpetant monasterio, sicut nec filijs. Nam filius, qui nō venit
ad lucē, non succedit, vt l. pe. de posthu. hered. instit. In cōtrarium
videtur casus de suc. ab intest. c. vlti. & hoc relinquitur Canonistis.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si qua mulier. Sed pone quod maritus est ingressus
monasterij, & vxor est antiqua, & sic eius nō est habēda suspicio, iu-
xta no. in c. cū suis. de conuer. coniug. qui maritus volēs recognos-
scere bonā fidem facit vxori post ingressum monasterij confessionē
de dote iam recepta, quaritur an illa cōfessio probet. Dic q; nō, se-
cundū Spec. in tit. de sta. mona. ver. Ir. & vide Ludo. in suis sing. in
ti. de do. post di. reiti. in v. sing. & an possint cause cōmitti monacho
vel canonico regulari, vide que dixi post Bald. in Irepetita. ſ. de
episc. & cleri. Et in materia istius aut. nunquid cler. de fructi. suarū
prebendarū possint testari? Vide q; no. gl. in c. in presentia. de offic.
ord. in vj. Vide pulchre per Spec. in ti. de sta. mo. qui hanc materiā
magistraliter examinat per Ityr. q. 2 an de fruc. vt dixi, prebendarij
possint testari? vide Bal. in l. ij. ſ. ti. & no. ſ. tit. j. in l. sac. san. & quid si
defuncto clerico ecclesia vult occupare bona, quia dicit. empta de
bonis eccl. cōsanguinei vero se dicūt esse successores. quid iuris. vi-
de Bal. in l. si quis presbyter. ſ. ti. & late i aut. licentiā. in ti. j. Et ad
predicta an testari possit clericus de fruc. & aliis rebus mobilibus
ecclesie, vel etiam donare, aut alio modo disponere, vide ‖ Paul. de
Leaza. in q. que incipit, vtrū clericus. ¶ Adde quid si ingressus
monasterij de licentia vxoris sit ibidē professus. an vxor possit illū
auocare, q; nō in presentia episcopi mulier dedit licētiā, vide Fede.
consi. cxxvij. & quo possit testari clericus, vide Bal. cōsi. clxxx. lib. ij.
b ALEX. ¶ Non habens liberos. Si aliquis non habens liberos
testamentum fecit, & extraneum heredem instituit, postea ingredi-
tur monasterium, an rumpatur testamentū per ingressum. ¶ Add.
de Roma. consi. ccxxx. Federic. consi. clxj. sed latius per Roma. qui
tenet quod per ingressum monasterij rumpatur testamentum.
POMA. ¶ Adde Roma. consil. cxxxviij. & Bald. consil. ix. in v.
parte. & Alexan. cxxxix. volu. ij.
c ALEX. ¶ Canonizatur. An monasterium habeatur loco filij, ad-
de Bart. in l. heredibus. ſ. j. ff. ad Trebel.
d POMA. ¶ Non est verū. Vide Fel. in c. in presentia. de probatio.
e P. PAV. P. ¶ Loco filij. Quod clausula, habeatur loco filij, in-
telligatur de filio anomalo, vide Bald. in c. j. ſ. donare. quali. olim
feud. pote. ali. Et quomodo illud intelligatur quod monasterium
succedat loco filij, vide Alut. de But. consi. xxij. post prin. vide late
Bertach. in versic. monasterium succedit. ad fi. & in princi. sed vide
Barb. in l. cum acutissimi. C. de fideicommiſ. Canonist. in ca. in pre-
sentia. de prob. & vide ibi Fel. post alios. versi. ij. quero, Jaſ. hic qui
limitant tripliciter, Item circa istam materiam istius authentice
adde quod si maritus ingrediatur monasterium de licentia vxo-
ris, non potest postea facere confessionem de dote recepta. Spec.
in tit. de sta. mon. ſ. j. versi. vij. Roma. sing. suo. ex. incip. maritus.
f ALEX. ¶ Quod non. Vide que dixi in l. sub conditione. ff. de lib.
& posth. Tenet hic Bart. cum gl. quod monachus liberatur a pa-
tria potestate, licet Jacob. Butr. hic contra Bartol. & etiam con-
trarium tenet Spec. in tit. de tutore. ſ. sinautem tutor, tenet Ma-
theus. plura adducendo in tractatu suo de successionibus ab inte-
stato. Idem tenet hic Cyn. vt per omnia emancipatus succedat vt
suus. & idem videtur sentire in l. Gallus. ſ. & quid si tantum. de lib.
& posth. Sed ipse dubitauit in l. ventre. de acquiren. hered. de quo
etiam late disputando multū dubitat Matheſil. in dicto tractatu,
in principio & adde not. in d. l. si causa. ¶ Adde quod Spec. tit.
de statu monach. ſ. j. verſic. j. quęrens an pater ingrediens reti-
neat filios in potestate, se remittit ad tit. de tutore. & Joan. Andr.
videtur transire cum Spec. qui allegat Jacob. de Bel. in authen.
de monachis. in rubi. questio. ‖ Paul. de Castr. videtur tenere quod
liberetur a patria potestate, in l. sacrosancte. de episc. & cleri. vbi di-
cit ex mente Innoc. in cap. indecorum. de etate. & qualita. quod nul-
lus ordo liberat a patria potestate, excepto episcopali, & nisi quis

transeat ad religionem, quia etiam illa liberat, vt dicit notare glos.
in l.si ex causa.ff.de minorib.& de episc.& cleri.auth.verum.ideo di-
cit se cõsuluisse, cum esset statutum, quod filiifamilias non obliga-
rentur, & quidam presbyter se obligasset, qui patrẽ habebat, quod
obligatio non valebat, & statutum quia fauorabile, comprehendit
etiam clericos, de quo etiam an ordo sacerdotalis liberet a patria
potestate, vide Bart.consi.lxj.incipiente filiusfamilias presbyter.
* CLAVD. DE SEIS. ¶ Succedit vt suus. De hoc an mona-
chus succedat & transmittat vt suus, vide Alex.in l.sub cõditione.
ff.de lib.& posth.vbi etiam ponit de eo quod hic dicit Bar.in emanci
pato remissiue.
g ALEX. ¶ Volens ingredi. Vide aliquid per Imol.in l.filius a
patre.§.j.de lib.& posth.
h AND. BARB. ¶ Item si preterierit. Vide istud dictum Bar.
allegatũ per d.Abb.in c.quia nos.de test.vbi dicit, quod clericus
non poterit testari de acquisitis nõ intuitu ecclesie, & preterire pa-
trem, licet pater possit petere legitimam. Sed Bar.de hoc non lo-
quitur sed loquitur de intrante religionem.vide que ibi dixi.
i P. PAV. P. ¶ Vel exheredauerit. Vide Barba.in c.quia nos.de
test.extra in c.cum omnes.eo.tit.
k ALEX. ¶ Possit reuocare. Adde Bar.in l.sed & si mors.in prin.
ff.de don.inter vir.& vxo.late per Imol.post alios in l.j.ff.de test.
l P. PAV. P. ¶ Expectabitur. Vide omnino Feli.in c.in presentia.
extra de prob.vbi concludit quod etiam in primo casu Barto.hic
sit expectanda mors naturalis, & ibi in precedenti an quãdo rum-
patur testamentum prius factum. Item vide Alexan.consil.xiij.in
iij.volu.concludens quod ingressus religionis minorum tantum
operatur, quantum mors naturalis.vide Aret.post Bart.Bald.
& Imol.& Angel.in l.j.ff.de testa. Ias.hic limitat tamen signanter
Imol.in d.l.j.in princip.non procedere quando ingrediens aliud
sensisset quod presumitur sensisse, quando cogitauit de ingressu, &
de eo fecit mentionem in testamento, & aliquid relinquendo, & reli-
quit extraneo, qui tunc statim institutus habebit, non expectata
morte quia constat de mente secundum eum, quem vide, & consi-
dera de veritate, quia dura est decisio, & contra videtur velle Pau.
hic, & omnes alij. Item contra Bart.hic.dum vult quod possit re-
uocare post ingressum. Tenet Abb.c.in presentia.extra de prob.
& ibi ponit de primo dicto, an statim per ingressum confirmetur
testamentum, & alia in materia.
m ALEX. ¶ Fratrum minorum. Dic quod ordo mendicantium
est incapax bonorum retentionis, tam in particulari quam in vni-
uersali.d.cle.exiui. Sed cui bona istius ingredientis applicentur.
Innoc.& Ioan.And.ponunt in c.presentia.de prob.Spec.in ti.de
statu mon.§.j.ver.iij.Bart.in tract.minoricarum, in vlti.questione
vlti.lib. Federic.de Senis in consil.xxvj. Bald.in authen.ingressi.
§.eo. Aliqui dicunt, quod ecclesie romane, eo quod habet fiscum.
Sed in hoc non insisto, quia dicit Ioan.And.in c.fi.de penis.in vj.
papa abstulit istud ius succedendi alijs, qui ingrediuntur talia
monasteria. Alij dicunt, quod venientibus ab intestato, per auth.
bona damnatorum.de bon.damn.hoc verum, nisi fuerint ista bona
relicta ingredienti cum conditione, si sine liberis decesserit, quia
non applicantur venientibus ab intestato, sed debet expendi ad
pias causas. Casus est not.in authen.de sanc.episc.§.sed hoc pre-
senti.in fi.& ponit Angel.in questio.que incip.nobilis quidam ge-
nere.in vlti.versic.& vide que not.Bart.per illa iura in l.apud Iu-
lianum.§.fin.de leg.j.& in l.ciuitatibus.de lega.j.& Iacob.de Aret.
in l.Deo nobis.in fi.j.tit.j.& videtur dicere quod spectat ad eccle-
siam Romanam, que est caput dicti ordinis, tene quod perueniat
ad venientes, & ibi Cynus in fi.& Imol.in l.j.ff.de testam. ¶ Adde
Roma.consi.xcvj.& cclxviij.& Angel.consi.lxxx.
n ALEX. ¶ Necesse. Adde Bartol.in d.l.si adopta.& in l.qui vni-
uersas.§.ij.de acquir.poss.
o ALEX. ¶ Vt filius. Sed quid si statutum dicit, quod bona oc-
cidentis applicentur heredibus occisi.quidam habens filium in-
gressus est monasterium, postea interfectus fuit, an hec pena ap-
plicetur filio, vel monasterio. Federicus de Senis fuit sibi contra-
rius in consulendo.in cons.xxx. De quo Petrus de Anch.in c.ca-
nonum statu.versic.procedo vlterius statuto, in certis ciuitatib.
p ALEX. ¶ Ex imperfecto. Et adde quod no.Bar.in l.ij.de leg.j.
q POMA. ¶ Ingressus. Vide Bart.consi.xiij.in princip.Gemi.in
cap.j.de reg.lib.vj. Alexan.in l.si quis heredem.in versic.ex gloss.j.
de instit.& subst.& Pau.de Cast.in authen.ingressi.in princi.§.eo.
& aliquid per Feli.in c.nuper.in versic.& pondera.de testib.& domi.
Alexan.in l.in substitutione.in fi.ff.de vulg.& pup.& Capram consi.
lxxxv.ad medium, & Feli.in c.cum deputati.de iudi.& Aret.in d.l.
in substitutione.& Bart.consi.xxxviij.vol.iij.
r ALEX. ¶ Legitimam. Not.casum, in quo filius petit legitimam
viuo patre. Et adde de hoc expresse text.in c.cum simus, extra de
reg. Item his adde not.per Barto.in l.j.de test.& illum text.in d.c.
cum simus, allegat ad hoc no.hic Bald.ad fin.& contra Bart.hic
tenet Abbas per dictũ c.cum simus.in fi.in c. Raynutius.in fi.de
test.& hic adde text.in authen.nunc autem.cum gloss.in versic.de-
trahantur.j.tit.qui concor.cum d.ca.cum simus.per Bald.in ca.si
pater.de test.in vj.Et ad Bald.hic vide que not.Bart.in tractatu
Minoric.in lib.iij.Et vtrum post professionem ingressi, possit adi-
ri hereditas, non expectata morte, vide not.in hac authenti.& per
Bart.in tractatu minori.per Pet.de Anch.in cle.exiui.de versic.
sig. Reliqua vide per Bart.in l.si cum dotem.in fi.ff.solu.matrimo.
¶ Adde tam dictis Bart.hic quam apostille Spec.in tit.de sta.
mo.versic.xlix.cum pluribus sequentibus & plura vide per Ioan.
And.in rub.ibidem vbi ponit questionẽ de vxorato ducto ad pa-
tibulum, cui iudex pepercit si in monasteriũ ingrederetur & si exi-
ret, decapitaretur, si post tempus vxor illum repetat, an debeat
decapitari, & an cum mulier petit aliquem in virum, monasterium
vero in conuersum, quis obtinere debeat? Item ponit q.de illo
qui instituit pauperes heredes, quos fideicõmissarij nominarent,
deinde ingressus est religionem, qui obtulit se & sua, quis habebit
bona? Item q.de patre, qui filie reliquit centum si nuberet, & quin-
quaginta si monasterium ingrederetur. Has & alias questiones
vide ibi, & in d.tit.per ipsum. P. PAV. P ¶ Vide Feli.in c.in pre-
sentia.de prob.& Ias.hic.
s P. PAV. P. ¶ Intra annum probationis. Vide Barb.in c.ij.de
testa.in c.fin.de succes.ab intestato.
* ALEX. ¶ Cui competant. De hac materia vide Anto.de bu.in
c.in presentia.de probatio.

LEX XIIII.

9 ☞ Prelatus que bona possit alienare pro remunerando illum,
qui fecit seruitia ecclesie, & quomodo.

a IVbemus nulli. [a] Hec lex diuiditur per gloss.in tres partes, vt
1 patet in ea. Prima pars.h.d. Prelatus cum toto capi-
b tulo non † potest immobilia ecclesie alienare. [b] ¶ Not.
2 quod economus dicitur, cui res ecclesie † gubernande mandantur.
3 ¶ Secundo nota quod prelatus ecclesie † potest predia diuidere.
4 ¶ Tertio nota † quod prelatus nulli potest concedere, seu con-
ferre sub occasione beneficij ecclesie collati. ¶ Quarto nota quod
5 ecclesia mater † est religionis, & fidei. Breuiter oppo.ad hanc le-
gem, & videtur quod prelatus non possit bona diuidere, vt l.si pu-
pillorum.ff.de reb.eorum. Huius timore sunt plures sol.hic. Vna,
quod hic loquitur de diuisione, que fit gratia culture, vt diuidere
cum colono. Ibi de diuisione, que fit inter dominos.arg.ff.de le.ij.
l.Caius.§.j.Et sic concludit ex hoc quod prelatus ecclesie non po-
test diuidere cum alio. Alij dicunt, quod hec l.intelligitur secundũ
illam, quod potest diuidere, si prouocetur, non tamen potest pro-
6 uocare. Ista solutio est vera in se, quia potest † diuidere si prouo-
cetur, non tamẽ potest prouocare. ¶ Sed quod posset prouocare, est
cõtra hanc l.que loquitur generaliter. ¶ Alij dicunt quod aliam ec-
c clesiam potest prouocare, [c] priuatam non. Ista sol.est contra gene-
ralitatem huius l. ¶ Alij dicunt quod potest prouocare quãdocunque
sibi expedit, & vide glo.& nota, & tene menti illam sol.quam omnes
7 tenent, quod ecclesia † & etiam minor potest prouocare ad diuisionem
quando sibi expedit, quia habet socium rixosum, & cõtumeliosum.
lex, si pupillorum, loquitur quando sibi non expedit, quod in ecclesia
procedit sine dubio, nam eius impedimentum est perpetuum, sed
impedimentũ minoris est vsque ad etatem perfectã.arg.eius quod
no.in l.nisi finita.de tu.& ra.dis. ¶ Alij dicũt, quod potest diuidere fru-
d ctus, [d] non proprietatẽ † que solutio est vera & notabilis in se, tamẽ
8 precedẽs est notabilior. ¶ Quero vtrũ ecclesia possit alienare re-
9 munerando eos, † qui fecerũt seruitia. Tex.hic videtur velle quod sic,
a contrario sensu ibi, ad vicissitudinẽ beneficij collati.ergo &c. Dic
breuiter quod de rebus mobilibus potest sine dubio, extra de test.c.re-
latum.& ibi no.per Inn.de immobilibus vero si quidem est benefi-
cium collatum, non potest reuocare, vt hic: sed si non est collatum,
tunc sic. Ita tenet hic gl.& in auth.de ali.& emphyt.circa prin.dum
tamen interueniat solennitas, que ponitur in auth.hoc ius porre-
* ctum, vel que requiritur de iure canonico, vt ibi dicam.* ¶ † Vl-
10 timo nota quod annui redditus cõnumerantur [e] inter immobilia.
e Simile in auth.de ali.& emphy.circa prin.& de non alie.circa princ.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Iubemus. Circa istam materiam, an & quando fa-
ctum prelati noceat ecclesie, vide Ang.consi.cclxxv.incip.quoniam omne
datum optimum. Item an prelatus possit preiudicare ecclesie in
querẽdis, vide Ro.consi.clxxxiij. Ias.in l.iij.§.fi.ff.quod quisque iur.
& que habes ad Bartol.in l.qui autem.in princip.ff.de ijs que in
frau.cred. Et quomodo negligẽtia prelati noceat ecclesie, vt si ne-
gligenter permittat ferri sententiam contra se non discussis iurib.
ecclesie, vide Felin.in cap.accepimus.extra de fide instrumen.& si
non soluatur canon per ecclesiam possit caducitatem remittere,
vide Ias.in l.seruus.C.de pact. Et quomodo solus prelatus possit
preiudicare ecclesie precipue quando redditur ad ius cõmune, vi-
de Felin.

de Feli.in cap.pen.extra de prescri.Et quod non possit remittere solus prelatus ecclesie collegiate, vide Alexan.consil.cvj.volu.iij. Item quod prelatus preiudicet ecclesie non adimplendo conditionem, sub qua erat relictum, & quid in modo, vide Feli.in ca.j.de foro competent. vide ad Bartol.in l.qui autem.ff.ijs que in fraud. credito.

b ALEX. ¶Alienare.Et vide que dixit Bal.in authē.si qua mulier.per istum tex.s.co.Sed an possit ecclesie pecuniam mutuare, Bal.quod sic, in l.etiam.C.de fideicom.

c ALEX. ¶Nõ prouocare.No.hic tres limitationes ad l.pe.j.de pre.minor.& q̃d minor nõ prouocat ad diuisionē.Fallit vt hic.Itē fallit quando esset aperta via minori p vnũ ex maioribus, vt sing. dicit Bal.in l.j.ff.de rebus eo.allegando glo.singu.in l.inter pupillos.ff.de administra.tutor.Item fallit si illud quod veniret in cõmunione esset sibi damnosum, vt hic tenet Bartol. Bal.& Cyn.& doc.sed contra, Mathesi.tenet contrarium.nunquid autē minor possit prouocari, dic q̃d sic, vt in l.fin.& ibi not.j.eo.& l.j.§.si cõmunis.ff.de reb.eo.no.in d.l.pe.j.de predijs minor.& tunc opus est decreto, vt no.s.in dictis locis, & per Mathe.hic.Et quãdo fratres volunt inuicem se diuidere, quis debet facere partem, & quis eligere, vide Bal.in l.suus quoque.ff.de here.insti.& Bart.in l.j.j.de his qui se defer.lib.x.& vide que ibi dixi post eũ. ¶Adde ad quē pertineat facere diuisionem, & capere partem, quando fratres diuidunt, Rom.consi.cccclxxj.

d ALEX. ¶Diuidere fructus. Istud tenet Bald.in l.j.de reg.eo. vbi de hoc alleg.d.l.singul.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Vt ibi dicam. Adde quod no.idem Barto.in l.iusta.per illum tex.ff.de manumis.vindic.& Ioã. And. in addit.Specu.super rub.de reb.eccles.non alie.Card.Florent.in c.ij.in iij.quest.de feud.Iaco.de Beluis.& alij in c.j.in prin.qui feu. dar.possunt.in vsib.feud.

e ALEX. ¶Connumerantur.Et credo tamen, vt dixi post Bart. in l.mouentium.de verbo.signifi.videtur tamen text.j.ea.l.ij.fi. q̃d vsusfructus computetur inter immobilia & quod ibi not.Bartol. & vide quod not.Cyn.in l.fin.§.his illud.C.de secundis nuptijs.

ROMA. ¶Hoc declara vt per Bald.in cap.j.de feu.cog.& vide Roma.consi.cccj.& Alexand.consi.suo.ciij.in v.volum.& Barba. in c.cum M.de constitu.& Aret.consi.cij.versi.his tamen.& Bal. in prelu.feud.& Angel.in l.si constante.§.fin.ff.soluto matrim.& ibi Alexand.

6 ☞ Dispositio huius §.an habeat etiam locum in muneribus vel rebus promissis.

7 Statutum quod vir lucretur tertiam partem dotis vxore decedente in matrimonio, an habeat locum in dote promissa.

9 Oeconomus, qui alienauit, quando admittatur ad vendicandum alienata per ipsum.

10 Facto proprio quando quis contrauenire possit.

11 Oeconomus delinquens an priuetur ipso iure, vel per sentētiam, ab administratione.

12 Lex si imponat penam alicui facto, quando dicatur eam imponere ipso iure, vel requiratur sententia.

13 Iudex quando quis possit esse, & notarius, & sic acta scribere.

* §. Sane* si hec. Si alienatio fuerit facta contra hanc l.punitur accipiens, & concedens, & notarius scribēs.h.d.vsq; ad §.sane, secundũ quod dixit in summario. Iste §.habet tres partes, q: in prima punit accipiētem, in secunda concedentē.in tertia notarium scribentē, & iudicem

1 authorantem.Partes videbitis imponẽdo casum. ¶Not.quod que contra legem fiunt.pro infectis habentur. Vide dis j.de legib. l.non dubiũ. ¶Secundo nota penam que imponitur ementi con-

2 tra interdicta huius l. ¶Tertio not.quod prelatus, † qui aliena-

a uit iniuste, ab administratione potest remoueri[a]. ¶Itē no.quod

3 notarij qui faciunt instrumenta illicita, sunt puniendi, & ab officio

b remouendi. ¶Ad primum[b] opp.quod nemo debet locupletari cũ aliena iactura, vt l.nã hoc natura.de condi.indeb.de re.iu.l.iure naturę. Dicit gl.fateor quod de equitate naturali ecclesia debet pre-

c tium reddere[c]. Hoc autem an sit verũ quod ecclesia teneatur pretium reddere, dic vt statim dicam in auth.qui res.vbi glo.explicat melius, quã hic. ¶Secundo opp.ad §.econo.& sunt diuerse litere, q: habent aliqui imo, prout est imo videtur quod dictio imo, po-

4 natur † correctiue, vt l.si ita scriptũ.de heredi.instit.de manu.testa. l.Stichus imo.dic, vt dixi s.in prima constitutione.§.quibus. ¶Et nota tu inuenis ex hoc principio quod agētes & patientes

5 pari pena puniũtur. ¶Itē opp.de l.k ecclesie.j.tit.j.solue vt ibi.

Ueniamus ad questiones, & aduertatis, quia sunt vtiles. Dicitur hic in prima parte, pretia quidē, vel munera, que eius gratia data, &c.quid si fuerint pro-

6 missa † & non data, an ecclesia poterit petere illud pretium promissum? plac.quod non, quia quedam honeste retinentur que tamen inhoneste petuntur, vt l.j.§.j.ff.de varijs & extraordina.cognitio.

Uidetur gl.tenere cõtrarium per auth.qui res iam dictas.vbi donatarius reddit rem, & tantũdem vltra. Item recipiens in emphyteusim reddit rem, & tenetur soluere quod promisit. ¶Et est vtile multum ad questionem, quam vidi semel disputari. Statutum est

7 quod muliere † decedente in matrimonio sine liberis, vir lucretur

d tertiam partem dotis date. ¶Queritur quid si dos[d] est promissa

e & non data[e]. Hic videtur glo.& text.simul cum glo.quod idem est. Contrarium est verum, probatur in aut.qui res.per text. Sed quidam doctor, qui eam disputauit allegat solum hic, non est nostrum legem extēdere: Cum igitur statuta non recipiant interpretationē extensiuam, statutũ, quod loquitur in dote data, non habet locum in dote promissa. Et nihil aliud allegabat. Sed pro hoc induco tex.in aut.de non eligen.secun.nub.§.si.col.j. Non obst.hec gl.quia hec extensio sit per aliam legem hoc statuentem, nec procedit aut.

8 qui res iã dictas, declarãdo, imo de nouo statuē.do, vt videbitis †.

Ulterius quero, dicitur hic q: economi possunt vendicare, quid de alijs clericis, qui sunt in ecclesia? Glo.dicit, & bene indistincte quod quilibet clericus, & etiam in subsidium parochiani ecclesie, admittuntur ad rem vendicandam, vt j.de accusa.l.si quis, & habetis text.meliorem extra, de rebus ec-

9 clesie non alienan.c.si quis presbyterorum.dic vt ibi. ¶† Tertio

* quero, * nunquid idem economus qui alienauit admittatur ad

f rem vendicãdam[f]. Gl.istam questionem inducit ad aliud brocardum, vtrum quis possit venire cõtra factum suum quod determi-

10 natur in l.post mortem.de adop. Sed finaliter scias † quod in hoc passu ista est veritas. Quandoq; illud quod fit reuocatur ratione publice vtilitatis, & tunc potest quis venire contra factum suum, vt l.j.de lib.causa.& l.iuris gentium.§.si paciscar.ff.de pactis. Unde cum hec reuocatio fiat ratione publice vtilitatis, ipse idem econo-

g mus facere poterit, & vide gl. ¶Quero[g] vlterius in versi.econo-

11 mus, vtrum priuetur administratione † ipso iure, an per senten-

h tiam[h]. Gloss.dicit, quod per sententiam, dicit enim priuetur, non quod priuatus sit, & vide gl.tuam no.& signa eam. ¶Quando lex

12 imponit † penam amissionis, vel rei, vel actionis, si exprimatur in ea ipso iure, vel per sententiam, certe stamus dicto, vt l.commissa. ff.de public. Uel distingue, vt hic. Aut vtitur verbo preteriti, vel

i presentis temporis[i] vt priuatus sit,[k] & intelligitur ipso iure. Aut

k verbo futuri temporis, & intelligitur per sententiam, * vt hic, nisi

* addatur dictio mox, vel statim, q: tunc intelligitur ipso iure, alias secus, cum non sit statim, vt in auth.de incest.nup.§.j.colla.ij.quod no.dixi plene in l.Imperator.de iure fisci.& dixi in auth.qui semel, quomodo, & quando iudex, & auth.nouo iure.de pen.iud.qui male iudi. Uidebitis in l.in criminali.de iurisd.omn.iud.l.si quis maior.

13 de transac. ¶† Uenio ad tertiam partem, quero vtrum iudex ipse

l possit scribere[l] acta, que fiunt corã se, vt ipse sit iudex, & notarius. Tex.hic cum gl.videtur velle q: sic, & vide gl.quam no. Contrariũ tenet Inno.in c.cum a nobis.extra de testi.q: probatur per c.quoniam contra falsam.extra de prob. Gui.dicit, quedã fiunt a iudice non in forma iudicij, vt puta facit aliquas literas testimoniales, tunc ipsemet hoc potest scribere, vt l.diuus.de offic.presi.& l.si publicanus.§.j.ff.de publi. Facit de procu.l.si procurator. Sed si sint alia acta, que fiunt in forma iudicij, non possunt scribi ab ipsomet iudice, vt l.neq; in arbitris.j.de ar.& d.c.quoniam contra falsam. ¶Non ob.hec lex, quia debes intelligere q: ipsemet idem erat iu-

m dex & notarius,[m] hoc est, iudex chartularius, q: de iurisdictione

14 † voluntaria ipsemet iudex potest scribere. Ita loquitur hic, & ita obseruat consuetudo per Tusciam. Nam ipsemet iudex, hoc est notarius iurisdictionē habens facit preceptum guarentigie, & scribit ipsemet de precepto q: ipse facit. idem videtis in istis iudicibus ordinarijs, q: ipsimet interponunt authoritatē, & scribunt. ¶Itē

15 predicta intelligo vera, etiam in causis † breuiorib.[n] que possunt

n agitari sine scriptis, vt in auth.nisi breuiores.de sen.ex breui.reci. Cum enim sibi iudici crederetur, vt ibi dixi, credatur & eius scri-

16 pture, & ita obseruat cõsuetudo. Nam isti vicarij, † qui sunt per comitatum habent iurisdictionem in causis modicis, & ipsi precipiũt & scribunt. Tene menti, ista enim quotidiana sunt. ¶Item que-

17 ro, ista bona cui applicantur. In gloss.sunt opin.& finaliter † tenet, quod applicantur fisco, & hoc placet. Quod examina vt dixi in l. agraria.de termi.mo.& est ea.gloss.quam nota & tene menti, &c.

ADDITIONES.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Sane. Ad huius §.intellectum dum dicit q: emens perdat pretiũ, adde Fel.in c.cum causa.de re iudic.

a ALEX. ¶Potest remoueri, vide que dixi post Bar.in auth.sed nouo iure.j.de seruis fugitiuis.

b P. PAV. P. ¶Ad primum. Istud quod non teneatur pretiũ reddere, limita vt per Barb.post alios in ca.ad nostram.extra de reb. eccl.non alie. Uide de materia huius pretij late Feli.in c.cum causam.extra de re iud.& ibi etiã ponit de fructibus & melioramentis, ponit an possit ecclesiasticos contractus approbare, si sint vtiles.

c ALEX. ¶Pretiũ reddere. Et vtrũ emptio rei eccl'e nõ subsecuta

solennitate debeat restitui pretium, adde Bal.hic & in l.predium. ff.de pre.mino.

b POMA. Quid si dos.vide circa hoc Ange.in cõsi.clviij.incip. quidam noie P.& in cõs.cxxvj.& in cõs.clxxx.Pau.de ca.cõs.cxxiij. Ale.consl.lxiij.incl.statibus his.ad fi.vo.iij.Pau.de ca.& Ale.in l. si donatarius.ff.fi.ff.de cõd.ob cau.Bal.in l.fi.C.de dotis promis. tenent oẽs contra Bar.pro quorum opi.bene facit Sal.in l.si cõstante.C.de dona.ante nup.& ter.in l.si cum post.ff.j.in ver.hz dotẽ. & ibi gl.ff.de admi.tu.Confirmatur preterea, qz stipulatio de dote lucranda.hz locũ etiam in dote promissa tm̃.l.ex morte.in fi.C.de pac.conuen.quam alle.Are.in rub.ff.so.ma.& tm̃ stipulatio dz stricte intelligi.l.quicqd astringẽde.ff.de ver.obli. Facit l.si.in fi.ff.sol. ma.pro opinione tm̃ Bar.vide ter.in l.de diuisione.ff.sol. matr.vbi maritus qui dz lucrari fructus rei in dotem tradite,non lucratur, si dos non est tradita,sed tm̃ promissa,ergo &c. Vide etiã Math. no.xviij.Et an tale statutũ habeat locũ in dote presumpta, pone, mulier trãsiit ad secũda vota,lex presumit q̃ cõstituerit eã dotẽ secũdo viro,quã primo cõstituerat,& hec si dos presumpta.l.mulier.ff.de iure do.& per Bar.in q.inc. mulier habẽs amplũ.dicit q̃ sic. Ita decidit Vic.de Rea.in ru.ff.so.ma.vide etiã addita ad Pa nor.in c.cum contingat.de rescr. Vide etiã Ang.consi.cxviij.incip. premitto etiam Jas.in l.si donatarius.ff.fi.ff.de cond.ob cau. Vide plene Fel.in rub.de sponsa.& vide Pano.in cap.ex publico.de cõuer.coniuga.& vide Jas.in authẽ.preterea.in fin.j.vnde vir & vxor. Vide etiaz aliquid circa materiam huius statuti in l.si cum dotẽ. ff.si.per Alex.ff.sol.mat.& per Pano.consi.j.in j.vol.Pau.de cast. in l.Deo nobis.C.de episc.& cle.in fi.& consi.lxxix.in ij.vol.& Fel.in cap.tertio loco.de prescrip.& Barto.consi.cxxviij.Barba.consilio xl.& consi.xlvj.volum.ij.& Anch.in c.canonum statuta.de constitu.

P.P A V.P. Circa istam materiam an statutum loquens de dote data.habeat locum in dote promissa.vide Ange.consi.clxxviij. incip.premitto ad euidentiam.Alexand.consi.cliij.ad fin.& communis conclusio videtur contra Bartol.hic, quia qui actionem habet,rem habere videtur.&c.l.qui actionem habet.de regulis iuris.text.cum gloss.& ibi Bartol.& Bald.& Luman.in l.si marito.ff. si pater.ff.soluto matrimonio.& ibi Angel.in ff.dotis.in authenti. de nupt.gloss.in l.sed hoc ita.ff.de re iudic.vbi vide Alexand.consilio.incipien.statuto communis.& in l.final.C.de dot.promiss.vide Mathes.notab.lxxv.vide Pau.consi.cxxvij.Vide Soc.in l.de diuisione.in pũ.ff.solut.mat.Et ideo statutum existentibus masculis filia dotata non succedat, habet locum in filia,cui est promissa vel legata dos.Bartol.in l.Titio.ff.Titio genero.ff.de conditio.& demonstrat.in versi.quero statutum est.& Aleran.ibi in addit.& in consi.cccl.xxx.licet Bartol.hic teneat quod vbi statutum loquitur de dote, non habet locum in dotel promissa. Contrarium tenuit ipsemet Bart.in cõsi.cxxvij.incip.statuto ciuitatis Eugubij,alias incip. statuto ciuitatis communis Sardiani. Text.& ibi Bald.& glos.in l.fin.C.de dot.promiss.in l.si predioꝝ.C.ad legem Falcid. l.j.C.de dote cau.non nu.& definitio dotis, de qua in rub.ff.solut. matrimonio.cum alijs ꝑallegatis. Contrariam tamen sententiam cum Barto.hic quando statutum loquitur de dote data,sequitur Paul.de Castr.hic cum limitatione quadam,& idem Paul.in l.si marito.ff.si pater.ff.solut.matrimo.& Andr.de Iser.in c.j.de natur. succes.feu.in commen.constit.regni.constit.in aliquibus consuetudinibus vbi videtur velle non sufficere dotem esse promissam, imo nec datam marito nisi expresse de consensu mulieris, vide Soci.in d.l.de diuisione.in ij.notab.ff.solu.matrimo.Aleran.in l.si donaturus.ff.j.ff.de condict.ob caus.vbi etiam vide Jas.An autem statutum loquens de dote restituenda habeat locum in dote data soli. vide Jas.in rub.ff.solut.matri.ponit questionem Barto.hic.Item quod statutum loquens de dote promissa, non habeat locum in dote promissa per pactum nudum,vide Barba.consi.xvij.volu.iij. Item quod statutum loquens de dote data procedat in dote promissa.saltem quando maritus est confessus habuisse dotẽ propter promissionem sibi factam iuxta ea que notat in l.pen.ff.si vir.ff.sol. matrimo.Vide Bart.in d.consl.cxxvij.incip.statuto ciuitatis Eugubij. Et ibi etiam quod quando promissor est in mora locum habet statutum.licet loquatur de data,vt etiam tenet Aleran.consi. lxij.in iij.volu.ad fin.in l.si donaturus.ff.de condict.ob cau.& ibi, Jaso.& Paul.de Castr.hic,qui dicit quod requiritur interpellatio, nec sufficit mora irregularis ex eo quod maritus sustinuit onera matrimonij. Sufficeret tamen mora per lapsum diei,vt per Bart. in d.consil.cxxvij.

c ALEX. Promissa & non data. An statutum loquens in dote data,verificetur in dote promissa. Bar.hic quod non. Sed Bald. contrarium consuluit in consi.incip.Queritur an statuto.quod sequitur Bart.in l.fin.C.de do.promis. Si autem simpliciter diceretur, maritus lucretur dotem, tunc non est dubium quod verificatur in dote confessata,alias non. Bloss.in l.si donaturus.ff.fin.iuncto text.ff.de condict.ob cau. Et an tale lucrum maritus lucretur extantibus liberis communibus, allegatur,ter.quod non in auth. vt liceat mat.& anie.ff.quia vero ex consensu.& ff.quia vero quedã. Contra quod non est casus in terminis in authen.sed hodie.C.de adul.in fi.ibi dotalem,&c, & adde quod in simili not.Bartol.in l.nihil.ff.rerum amo. Et ad predicta vide glos.in auth.de nup.ff.quia vero.& vide aliquid institut.de actio.ff.fuerat.in versic.& aduertas. Et adde quod Anto.in consil.clxxxv.tenet quod statutum in dote data habeat locum in dote promissa, si contractum est matrimonium, quia tunc statutum fuit factum in remuneratione onerum matrimonij,& vtrobique sit par mens & ratio,debet esse eadem dispositio.l.adigere.ff.quamuis.de iure pat.l.quod dictum.de pa.l. cum tale.ff.falsam.cum ibi not.de conditio.& demonstrat.Et quod dos promissa ita appelletur dos sicut data probatur in rubr.& per totum.C.de dote cau.non nu.l.si mulier.ff.si dos.ff.quod me.causa, & ff.de col.do.l.j.ff.& si vero tantum promissa.& in l.filie dotem.j.de col.& iuxta not.in diffi.dotis in l.j.ff.solu.matrimo.ibi vide hec sunt fundamenta sua ibi nec ibi facit mẽtionem de doctoribus hic, nec alibi, Paul.de Last.in l.si marito.ff.solu.matri.videtur simpliciter transire cum Bart.hic,& vide consilium Bart.quod incipit,statuto cauetur quod vir,vbi tenet quod si promittens fuit in mora habeat locum statutum, quia ad damnum morosi dos debet haberi pro soluta. l.Labeo scribit si bibliothecam.ff.de contrahen.empt. l.in executione.ff.fin.de verb.obliga.Item sequitur Bald.in l.fin.j. de do.promiss.per illum text.tuncta glos.ibidem Paul.de Last.& Roge.in d.l.si donaturus.Et hanc opinionem tenet Ange.per illum ter.cum gl.in auth.de nup. Et ita consuluit Ang.in consi.cxj. quia mora irregularis contrahitur in dote.l.fin.ff.fin.de iure dot.& quod secus sit,si maritus sit in mora tenet Bald.in l.si pater.C.de iure dotium. Et hoc idem concludit Vico.de Neapo.in rub.ff.sol. matri.& idem tenet Mar.& sic Vico.tenet arg.l.fi.j.ad legem Falc. cuius authoritas fuit excellens, & summa secundum Alberi.in l. vbi adhuc.j.de iure dot.opi.tamen Bart.sequitur ibi Bal.& Ro. in l.si ab hostibus.ff.si vir vxorem.ff.solut.matrimo. Et an dictum statutum de dote lucrãda habeat locum ante traductionem vxoris ad domum viri vel ante consumationem matrimonij, vide per Bart.in l.nihil.ff.rerum amo.per Bald.in l.Deo nobis.j.de episc. & cleri.& in l.non sine.j.de bon.que lib.plenissime per Sali.in l.cum te.j.de dona.ante nup.per Ro.in d.ff.si vir vxorem.in l.iij.ff.j.ff.de cond. ob cau.Et dicit quod est casus in authen.vt exactio.instant. do.ff.fin.colla.vij.& not.in authen.de non eligen.secun.nuben.ff.pe. in gloss.magna alias esset melioris conditionis morosus,contra l. non solum.de nota.

* CLAVD. DE SEISS. Tertio quero.Vide in simili q̃ no. glo.in c.cum inter.canon.in verbo.confirmate.& ibi docto. de elect.

f ALEX. Admittatur ad rem vendicandam. An possit quis venire contra factum suum,vide per Bar.in l.iusiurandum quod ex conuentione.ff.procuratoꝝ.ff.de iureiur.vbi plenissime.

g P. PAV. P. Quero. Vide que scripsi in l.transactionis. C.de transactio.

h ALEX. An per sententiam.Vide Bart.in l.Imperatores.Et pro limitatione istorum,si testator priuat aliquem per verba futuri temporis, vt si heres fecerit tale quid, priuetur hereditate,&c. inducitur priuatio ipso iure. Ita not.dicit Bal.in l.j.C.de his que pene nomine. Item not.quod verbum careat,importat priuationem ipso iure,vt est gl.& ibi Angel.in l.prouidendum.C.de postul. Quid si per verba presentis temporis vtrum intelligatur,ipso iure,vide gloss.in l.si quis in tantam circa medium.j.vnde vi.que dicit quod intelligitur,& eam sequitur Bart.in authen.qui semel.ad finem.C.quomodo,& quando iudex.Imol.vero formal hoc dubiũ in c.si diligenti.de foro competenti,& quia vidit gl.illam vel Bart. in locis prealle.dixit puto quod per sententiam, quia in penis debet fieri stricta alibi larga interpretatio,&c.

i P. PAV. P. Temporis.Vide de materia Roma.sing.iij.scripsi in l.criminali.j.de iurisd.omn.iudi.Et limita istud quod per verba futuri temporis non inducatur priuatio ipso iure, nisi essent verba geminata, cassa, & irrita, vt scripsi supra,in authentica cassa,in principio supra eodem titulo.

k POMA. Ut priuatus sit. Et intellige l,vtẽtem verbo presenti tẽporis,vel preteriti intelligitur ipso iure,de quo vide Marhe.notab.cxij.inci. Notatur quod vbicunq; per legem,vbi multa addücit de ipsis dictionibus videlicet.statim,omnimode.omnino.omnibus modis,& similibus. Vide tamen text.qui vitur verbo futuri temporis,& intelligitur ipso iure in l.improbum.j.ex quib.cau.infa.irrog.Et vide ter.& ibi gl.in l.j.C.ne lite pendẽ.& vide Rom.in sing. suis tribus punis.Et vide ter.in l.quoties.in verbo spoliatur,& in verbo seruatis iuncta glos.de dig.lib.xij.& vide glo.in verbo meritum,in c.dilecta de rescript.& vide text.in c.auditis.in verbo irrita ipso iure,& ibi gl.extra de elect.in c.scriptum.in verbo.priuari.in fi. & ibi glo.co.tit.& text.in auth.adhuc iuncta glo.in verbo.cadat.de viur.& g...in verbo.condemnatum.in c.reperiuntur.j.q.j.& in c.infa-

mis in

mis in verbo, irritum extra de restitut. spolia. Vide etiam glos. in c. cum Bertoldus, in verbo irritãda. extra de re iudi. z in l. j. in verbo confirmabitur. ff. de fer. z Alex. in l. j. de eden. z glos. in l. j. j. de rescin. ven. in verbo, irrita, z in l. cum omnia. ff. de mino. z l. quod dictum. ff. de pact. Vide etiam Feli. in cap. j. de rescript. z Lepo. consil. xvj. z Barb. consi. xvj. vol. j. z consi. xxiij. z vide gl. in l. si quis aduocatus. in verbo, arceantur. j. de postulan. z Barb. consil. vol. ij. z Anto. de But. consi. iij. z consi. xxij. z Roma. ccxvj. z Feli. plene in c. Rodulphus. de rescript. Pan. in c. ij. in fi. z ibi scribentes de foro compet. z Lardi. consi. cxxviij. in fi. z Pan. in c. si diligenti. in fi. de foro competen. Anna. consil. xxxiij. in j. dubio. z ibi addi. aliquid per Feli. in c. ij. de rescript. z Pan. in c. ij. in gl. in c. si quis ex clericis in verbo sit anathema. xxiij. distinct. de vi. z hone. cleri. in verbo, sit anathema. z text. in ca. ne captande de concel. præben. in vi. Feli. in c. ex tenore. de rescrip. z Pan. in c. nonnulli. j. sunt z alij. eod. tit. z in c. quisquis. de ele. z Semini. in c. j. in fi. de iureiuran. in vj. z Pan. in ca. clericis. ne cler. vel mona. z Feli. in c. fin. in princ. de offic. deleg.

* CLAVD. DE SEISS. Per suiam. Cum ista distinctione procedit c. in penalibus. Sed in alia materia quãuis lex vtatur verbo futuri tpis, tamẽ si vtitur verbo priuatiuo põt itelligi ipso iure, vt probatur in l. iij. in fi. quã ibi doc. intelligunt cõmuniter. ff. sol. mat. vel ibi tale quid sub futuro tpe proferatur, q̃ nõ põt fieri a iudice, sed a lege tm: z eñ actio tolleretur qõ iudex facere nõ põt. per ea que habent in l. Julianus versũ debitorem. ff. de cõd. ind. ideo non mirũ si ibi intelligit ipso iure. Aliter limitat hãc doctrinã Sali. in l. si. Cloca. z in l. ij. j. de iur. emphy. Itẽ aliter limitatur p ea que põnt doctores maxime Pan. in c. j. de vitanda. de elec. vbi dicunt qõ verbũ, subiacebit importat ipso iure. z idẽ ponit in c. cũ in cũctis. de elec. circa fi. z idẽ dicit de verbo amittat. Vide eundẽ de verbo, carce. de quo etiam ponitur in c. quarto. de transla. epis. Vide Fel. in c. ij. de rescr. vbi ponit de verbo, spolietur. z alia multa de materia. z de verbis, careat z cadat. ponit etiam in c. ex tenore. de rescr.

l Scribere. Et an iudex possit scribere acta. z ex hoc dicit Imol. in cap. cum a nobis, quod licet credatur priuate scripture. per subscriptionem testium, vel comparationem literarum. Fallit in literis iudicis ac etiam ita limita, z intellige, vt pulchre per Barto. in l. seruus communis. la j. de stipulatio. seruorum. Et ista faciunt, an citatio possit committi notario. z ipse idem possit scribere relationem propriam. De quo per dominum Anto. in c. j. de iudi. nec videtur hoc posse tolerari in causis breuioribus. per not. per Bart. hoc tenet Imola in ca. j. Tu adde quod not. Bart. z quod ibi diri in l. est sententia. C. de testam. tute. Et ad hoc vide quod not. dicit Bartol. in l. comperimus. in fi. C. de priui. sacrorum scrinii. lib. xij. z Bald. in l. si consul. ff. de adoptio. quod not. Canoni. in c. quoniam. extra de probatio. dicit Bald. in auth. nisi breuiores. quod isti iudices villarum. maxime in breuioribus causis. possunt esse iudices z notarij. Ita dicit in authen. nisi breuiores. de sen. er breui. recit. z ponit etiam Bart. hic. z dicit Bal. etiam. in l. cum sententiam. j. de sent. quod iudex potest scribere. z legere sententiam. quod intelligo. vt ibi. Et hic adde do. Ant. z Abb. in c. ij. de probatio.

m ALEX. Iudex, z notarius. vide Bart. in l. possessio. ff. z si possessio. de acqui. pos. z in l. non fatetur. in tit. de confes. z in l. rror. C. de iuris z fa. igno. Aduertendum est tamen quod si notarius habeat authoritatem a statuto, non poterit facere preceptum guarentigie, vt not. Bald. in l. adopt. j. de adopt. per Angel, z Imol. in l. ait prætor. in princ. ff. de re iudi.

n ALEX. Causis breuioribus. Et istud tenet etiam domi. Matheſi. in suis no. in j. not. Et ita dicit limitari debere not. per Innoc. in d. ca. cum a nobis. Quando autem dicatur esse plene probatum in istis breuioribus causis, vide per eundem domi. Matheſi. in ij. not. z dixi post Bart. in authen. nisi breuiores. j. de senten.

POMA. Istam doctrinam Bartoli reprobat Matheſilanus not. suo primo, z Barba. consi. lix. volu. j.

1 Usufructus rei ecclesiastice ad certum tempus, vel ad vitam recipientis potest alienari.

2 Pactum quod res concessa in emphyteusim, cum melioramentis reuertatur ad ecclesiam, valet.

3 Possessio transfertur ex inutili contractu.

J. Sane ne omnis. Hic incipit tertia pars principalis legis, breuis

1 ter. hoc dicit. Usufructus rei ecclesiastice ad certum tempus, vel † ad
a vitam recipientis. potest concedi [a] hoc pacto, quod vsufructus finito
reddatur res, alias tantundem reddatur, hoc dicit. vsque ad fin.
Nota casum, in quo permittitur ecclesie quod alienet vsumfructe crucis de porta sancti Petri concessit casalena que sunt in em-
b phyteusim hoc pacto, quod liceat ibi edificare [b] domũ. z subijciebatur in instrumẽto. quod casalena cum domibus reuertantur ad
2 ecclesiam. † Certe valet hoc pactum, vt videbitis per hanc legem.
Quero vtrum ex inutili contractu transferatur possessio. Tex.
3 hoc in fi. videtur velle quod non. Contrarium † est veritas, vt l. j. §. si vir. de acqui. possess. Non obst. quod hic accipitur possessio pro re ipsa, seu proprietate rei, vt interdum. de verb. signi. Vbi autem ex inutili contractu transferatur possessio z dominium. dicemus in l. non dubium. j. de leg. Quærit gl. dicitur hic, reliquit, quomodo debet relinquere. Et dic vt in gl. z bene. Vltimo scias. quod sicut hec lex habet tres partes. Prima est prohibitoria. Secunda est punitoria. Tertia est permissoria. Ita hic ponuntur multe aut. z primo debemus videre prohibitorias, secũdo punitorias, tertio permissorias, ideo incipiamus ab auth. hoc ius porrectum, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. Potest concedi. Et an iste contractus sit nominatus, vide Bald. in rub. C. de rerum permut. Et dum tertus hic in fine dicit, quod ab ecclesiasticis personis potest vendicari. adde in simili tex. in c. si quis presbyterorum. extra de re. eccle. non alie. z haber locum hoc in reb. ecclesiasticis. In re vero fisci. esset secus. quia non posset nisi habens authoritatem agendi a ciuitate, vt voluit Bart. in l. in prouinciali. §. j. ff. de ope. no. nun.

b ALEX. Edificare. Si autem pactum non interuenisset, melioramenta spectarent ad emphyteutam, vt no. Bald. in rub. j. de iur. emphy. circa princ. cum concordan.

AVTHENT.

2 Res Ecclesiarum possunt pignorari absque traditione.
3 Res ecclesie sex casibus prohibentur alienari.
4 Fructus primo computantur in vsuras, z postea in sortem.
6 Quarta centesime que dicatur.
7 Authoritas superioris ordinantis rectorem in ecclesia, requiritur in alienatione rerum ecclesie.
8 Authoritas Abbatis sola sufficit, quando alienantur res ecclesie sibi subiecte.
9 In alienatione rerũ ecclesie omnes cõsentire debẽt. z subscribere.
10 Monachi presentes debent consentire in alienatione rerum ecclesie. z absentes non vocantur.
11 Monachi iurant debitum subesse vt alienatio teneat.
12 Creditor debet probare debitum conuersum in vtilitatem ecclesie. z nume. 14.
15 Creditor fauore ecclesie cogitur rem ecclesie etiam mediocrem accipere in solutum.
18 Consuetudo, que est contra libertatem ecclesie, non valet.
20 Nomina debitorum ecclesie prius vendi debent, quam mobilia.
21 Creditor potest vendere rem ecclesie sibi licite pignoratam absq̃ solemnitate.
22 Nomina debitorum quando computentur inter mobilia vel immobilia. remissiue.

a **Porrectum.** [a] Ista auth. diuiditur in partes septem. Primo legem extendit. Secundo prohibet alienationem simpliciter. Tertio permittit pignorationem in casu necessitatis. Quarto permittit venditionem, si creditor non reperiatur. Quinto permittit dationem in solutum si non reperitur emptor. Sexto. declarat que res debeant vendi. Septimo quis intelligatur creditor. Secunda ibi, vt nec. Tertia ibi ceteris. Quarta ibi, q̃ si nolit. Quinta ibi emptor. Sexta ibi, si tamen. Septima ibi, z is creditor. Notabi. patent per se. Oppo. ad primã partem dicitur hic, actio pia constituit. Contra actio est ius prosequendi in iudicio, &c. vt insti. de act. in prin. z sic actio non
1 constituitur. Hanc sol. exponc. actio. id est. actus † pius, vt dicit gl. z bene. Secundo opp. ad secundã partẽ, hic prohibet obligari. Contra in aut. de non alie. in §. fi. autẽ creditor. sol. dicit. gl. non potest pignorari specialiter vt hic, sed generaliter sic, vt ibi. Set. dicit z melius iudicio meo, q̃ possit pignorari, hoc est obligari absque
2 traditione, vt in contrario, † sed obligari, z tradi creditori, hoc non potest fieri, ita loquitur hic. Opp. z videtur q̃ sit alius casus, in quo perpetuo prohibetur alienatio, vt in auth. de alie. z emphy. §.
5 sanctissi. Sol. gl. fatetur contrarium, † z ponit sex casus in quibus indistincte alienatio est prohibita, z vide gl. Venio ad tertiam partem, dicitur hic q̃ debet cõputare fructus in sortẽ, z in vsuras.
4 Contra. imo pancipaliter, seu prius in vsuras, † postea in sortẽ, vt j. de pig. ac. l. j. z ij. j. de sol. l. Si. hic fatetur contrariũ vt sic non attendatur ordo scripture, licet in contrariũ faciat l. cum pater. §. pe. ff. de leg. ij. Sed respondeo, hic mens legis † est certa, ibi mens testatoris incerta, vt l. nec enim. ff. de sol. z q̃ ibi no. alij dicũt q̃ hic est speciale fauore ecclesie, vt prius cõputẽtur in sortẽ quã in vsuras, tene primã. Procedendo vlterius hic quero quid est hoc dictũ
6 q̃ hic dicitur, vsq̃ ad quartã cẽtesime. gl. dicit † vt in fi. anni nõ habeat pro vsuris, nisi inquãtum est quarta pars sortis. Venio ad quartã particulã, dicit hic, z not. ex hac parte q̃ in alienatione rei
7 ecclesie requiritur † authoritas superioris hoc est eius. qui in dicta ecclesia ordinat rectorẽ. Et p̃ hoc habes q̃ si ecclesia subest vni
8 Abbati, † sufficit authoritas illius Abbatis, [b] nec requirit autho-

b ritas Episcopi. Hoc tenet Jo. And. in tit. de reb. ec. non alie. c. hoc consultissimo. in vi. q tene mẽti. z no. ¶ No. etiam aliud. q debent
9 cõsentire † oẽs p modũ subscriptiõis. ¶ Circa istã partẽ quero, ꝺ hic. q debet iurare maior pars ibidẽ seruentiũ. vtrũ requirit̃ con sensus omniũ familiarũ. z omniũ cõuersoꝝ. g sunt in domo. Hi.
10 vt intelligere q requiritur cõsensus ordinariozũ tiñ, hoc est, mona chozũ. itẽ requiritur cõsensus presentiũ, non eñ debẽt vocari ab sentes. Ita tenet gl. hic. z in corpore de alie. z emphy. videtur velle idẽ. z vide hãc gl. quã no. ¶ Quero vlterius, ꝺ hic q iurent debi tum exigere. Quid si ignoratt. q. sunt aliqui monachi in domo qui hoc ignoratt. gl. dicit. q illi iurare non coguntur. Itẽ ꝺ q illud q
11 hic ꝺ debẽt iurare subesse † debitũ, hoc est solutũ nõ esse. Nã debi
12 tũ † cõuersum esse in vtilitatẽ ecclesie creditoꝝ hꝫ probare, vt hic in fi. auc. z vide gl. quã no. ¶ Quero dicitur hic pretiũ modis oibus dando pro debito, nunqd hoc probari debeat p emptorẽ adeo qꝺ
13 si non appareat pretiũ solutũ creditorib. esse † non valeat venditio. doc. nostri nõ tangũt. Inn. extra de depo. c. j. intelligit hãc aut. qꝺ
c hoc pmet ad solicitudinẽ iudicis q interponit authoritatẽ. z con sensum huic alienationi. sicut intelligitur de reb. eo. l. magis puto. ff. nõ passim. z ff. ne tiñ. Ad solicitudinẽ eñ emptoris nõ spectat hꝫ sufficit q soluat de superioris mandato sicut dicim̃ in eo q soluit
14 minori. vt l. ait prẽtor. ff. pmittitur. ff. de mi. tene ergo † mẽti q solũ in creditore requiritur q debet probare cõuersum in vtilitatẽ de bitoris, vt in fi. huius auth. ¶ Quero nunqd sint aliꝫ casus, in qb. pmittitur alienatio. gl. enumerat. z vide. z no. eã. ¶ Venio ad gn ram partẽ, ꝺ hic q inuito creditore datur sibi in solutũ. Contra, aliud pro alio inuito creditore solui non põt, vt l. iij. ff. si cer. pe. z
15 j. de sol. auth. hoc nisi debitor. Sol. spãle † est in ecclesia, q cogitur creditor ad recipiendũ inuitus. Itẽ est aliud spãle, q cogitur recipere rẽ mediocrẽ. ¶ Venio ad tertã partẽ. Dicitur hic q ꝺ vẽdi res mediocris inspecta illius qualitate z ꝓtitate, z onere. ¶ Quero quid est hoc dictũ. ꝺ. Bl. intelligit q pro modico debito non ven
16 ditur † magna res. Simile no. de distr. pig. l. quãdiu. q facit ad que stionẽ de executor. vltimarũ voluntatũ, an possint pro modico de bito vendere rẽ magni pretij q dic, vt dixi plene in l. alio. de ali. le. ¶ Venio ad vltimã partẽ ꝺ hic, q ille intelligatur creditor, qui probat id, q credit conuersum in vtilitatem eccl. ¶ Quero quali
ꝺ ter hoc probabit. ꝺ. Bl. ponit hic duo remedia. Primo q ꝓbabit per cõiecturas, vt q. Prelat. est diligẽs. z ecclesia tũc indigebat arg. ad hoc ff. de exe. l. fi. vide gl. istam no. valde gl. in auth. de ali. z emphy. ff. si vero quis. vnde partim sumitur ista aut. videtur tenere contrarium, q iste presumptiones nõ sufficiãt. ¶ Quid dicemus?
17 † Vos debetis scire q quandoq; aliquis habet mandatũ ad reci piendũ pecuniã pro alio mutuo ad certã causam, tũc sufficit q ille, qui recipit, cõfiteatur ad illã causam se recepisse licet mentiatur, vt ff. de exer. l. j. ff. non autem. versi. sed z si in pretijs. Quandoq; habet mandatũ generale. tũc nõ sufficit eius cõfessio ad obligandũ dñm, sed requiritur probatio per presumptiones. Ita loquitur ꝺ. l. ꝺ. de exer. Quãdoq; nullũ mãdatũ habet ab eo, cuius nomine pecuniã recipit. z tũc videt q requirat q exp̃esse probet pecuniã esse cõuer sam in eius vtilitatẽ, nec sufficiat cõfessio recipiẽtis, vt ff. de in rem ver. l. iij. ff. sed si accepit. z ff. si cer. pet. l. ciuitas. z sic videt q melius dicat gl. que est in corpore, quã ista, secundũ modũ probãdi dat gl. q. pecunia mutuata fuit prelato toto capitulo presente arg. ff. eo. l. iubemus nulli. ff. sane omnes. vide gl. istam, z no. eam. Istud dictũ videtur contra hanc l. iubemus nulliam. in prin. ver. scienter. ibi, nec etiã si omnes cum religioso, ꝛc. Sol. ibi loquitur in alienãda re im mobili. hic vero in pecunia mutuo accipienda. ¶ Querit gl. quid si est cõsuetudo in contrariũ. q. nõ seruatur iste solẽnitates. Dicit gl. q ista cõsuetudo valet. Idẽ tenet in l. de quib. circa fi. z l. seq. ff. de
* leg.* Puto q non valeat cõsuetudo que est cõtra libertatẽ eccle.
18 † vt dixi ff. eo. aut. cassa. Nam cũ sit cõcessum ecclesijs in priuilegiũ, vt no possint alienare sine hac solẽnitate, cõsuetudo que esset con tra hoc priuilegiũ, esset cõtra libertatẽ eccle. vt dixi ff. eo. aut. cassa.
19 Fateor † tamen q ista solẽnitas istius aut. nõ est necessaria in alie natione rerũ ecclesie, q. ecclesia istud priuilegiũ sibi cõcessum non acceptauit, sed statuit aliã solẽnitatẽ, in alienatione rerũ que ponitur xij. q. ij. sine exce. z habetis etiã hoc no. extra de reb. eccl. nõ alie. c. j. li. vj. ¶ Extra gl. videtur aliquid querendũ. Primo quero, quid si ecclesia habet nomina debitorũ, an prius debeãt vendi quã mo bilia? Videtur q nõ, q. vltimo loco perueniunt ad nomina, vt l. a diuo. ff. in venditione. ff. de re in. Contrariũ est verum, arg. l. magis puto. ff. ne autem. de reb. eorum. Et istud tenent doc. non obst. ff. in venditione, q. loquitur ibi quando fit executio sententie, quo casu capi debẽt ea que habent facilicioꝝ expeditionẽ. ¶ Quero, pone q ecclesia pignorauit fundum, eo casu quo sibi licet, vnde creditor
21 ex l. vult vendere pignus, vtrũ debebit seruare solemnitatẽ huius l.
22 vel decretalũ in venditione. † Respon. nõ, imo libere poterit ven dere, sicut rem mutuus, vel alterius priuati. Tex. est no. in l. si pu
e pillorum. e ff. j. de rebus eorum. ¶ Quero quando alienantur no mina debitorũ, vtrum debeat seruari illa solẽnitas, que ponitur in
22 hac aut. Ista questio vertitur in hoc an nomina debitorũ † cõpu tentur inter mobilia, an inter immobilia. Bto. tangit in aut. de non
f alie. in ff. j. dicam in l. j. z ij. ff. si aduer. transac. ¶ Quero circa fi. f hu ius aut. dicitur hic creditor debet probare conuersum in vtilitatẽ
23 ecclesie, vtrũ † hoc habeat locũ in quolibet creditore. Pe. intelligit stricte in creditore feneratitio tãtũ, vt hic, z in l. fi. si aduer. cre. Inn. videtur intelligere simpliciter in quolibet creditore mutuante, se cus si ex alio contractu efficeret creditor, nec distinguit vtrũ fuerit creditor ex contractu fenerati. vel non. vt in d. c. j. extra de depo. ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Hoc ius potrectum. Circa materiam huius auth. vide Alex. consi. xiij. in iij. vol. Quid autem si esset aliquis prelatus non habens capitulũ, qualiter debeat solẽniter alienare, vide Ro. consi. xxxvj. Quando autẽ in dubio presumatur cõtractus factus in vtilitatẽ ecclesie, vide Bal. in c. j. qui feu. da. pos. de quo etiam j. Itẽ an ista aut. sit canonizata, an z quando consuetudo possit al terare solemnitatẽ in alienatione rei ecclesiastice, vide per Feli. in c. cum causam. extra de re iud. Dec. in c. j. de consu. Itẽ an subsistẽte maxima necessitate possit prelatus alienare bona ecclesie prohi bita alienari sine debitis solẽnitatib. vide Pau. de Lea. in v. q. inci. In Christi nomine. z postea in fine illius questionis, vbi ponit con clusionẽ. Et an cõsuetudo possit alterare solẽnitates requisitas in alienatione rei ecclesie, vide late Jasonẽ in l. de quib. ff. de lega. Itẽ q vbi interuenerũt debite solemnitates. presumatur cõtractus fa ctus in vtilitatẽ ecclesie, vide Alex. consi. lxxix. j. vol. Jas. in l. pacta nouissima. C. de pactis. Itẽ vno casu potest prelatus sine solẽnita te locare ad xxxix. annos, valet quãdo locasset ad tẽpus, z conduc tor fecisset plura meliorameñta, que ecclesia nõ possit soluere, q fi nito primo tẽpore posset relocare ad annos xxix. Vide Bal. consi. xlvij. inci. quidã v. Abb. vol. j. per tex. in aut. de alien. z emphy. in ff. locationes. Item ad illud quod dictum est presumi contractum in vtilitatẽ ecclesie quãdo interuenerũt debite solẽnitates, vide Jas. in c. j. qui feu. da. pos. An autẽ contractus alienationis factas cum solẽnitatib. debitis sit validus mero iure si non subsit causa legiti ma, vide Fel. in c. que in ecclesiarũ. de constit. Barb. consi. xl. vol. j.

b P. PAV. P. ¶ Abbatis. Vide Barb. in c. j. de reb. eccles. non alie. Blos. in Cle. j. in verbo, pro primo. de reb. eccles. non alien. vbi Car. Imo. z Abb. Vide aliquid per Bal. hic. z Alex. in apostil. Pau. de Cast. hic, Abb. in c. statuimus. extra de transac. post Imo. ibi vide Angel. in verbo alienatio. in versic. xiij. incip. quia dicitur superior. Vide Bar. in consi. xl. vol. j. qui discrepat a conclusione, quam firmat contra communem in d. c. j. de reb. eccle. non alie.

c ALEX. ¶ Solicitudinem iudicis. Adde quod eo casu, quo pro hibita est alienatio, eo casu erit prohibita transactio text. est not. in l. non solum. j. de pedijs minorum. not. Bart. post glos. ibi in l. j. C. si aduer. transact. Et adde quod iste solennitates non requirun tur in vendicatione facta a mendicantibus, secundum Bald. in authen. si qua mulier. ff. eo. z hic in penult. colla. sed Abb. Siculus post alios in cap. nulli. de reb. eccles. non alie. tenet quod iste solen nitates requisite in ecclesia habeant locum in omni loco pio. z etiã Bald. hic. ¶ Et adde quid si non fuit adhibita cognitio tamen alienatio fiat ex causa vera, an valeat, vide Sede. consi. cxlij.

ꝺ ALEX. ¶ Probabit. Et ad hoc vide Bar. in l. ciuitas. ff. si cer. pe.

* CLAVD. DE SEIS. ¶ Et l. seq. ff. de legib. Adde gloss. in rub que sit Long. consuetud.

e ALEX. ¶ In l. si pupillorum. Adde glos. z Bart. in l. a diuo pio. ff. in executione. ff. de re iudic.

f P. PAV. P. ¶ Circa fi. Cautela ad faciendum quod creditor non habeat necesse probare versum in vtilitatem ecclesie, vide per Le pol. cautel. cccxxvj. Et in quib. casib. requiratur hec probatio vide Roma. consi. ccccxlvj.

AVTHENT.

Sicut alienatio. Ista authentica addit ad legem C. ꝛc.

AVTHENT.

a **Multo magis.** a Propter vnumquodque tale, z illud magis, ꝛc.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Multo magis. Non procedit vbi est diuersa ra tio, vide Roma. consi. ccccxxx. in fi.

AVTHENT.

1 ☞ Prohibitus alienare in suos consanguineos, an prohibeatur accipere.

2 Administrator quando palam, z publice possit emere de bonis il lius, cuius est administrator, z nume, 3.

4 Prelatus alienat res ecclesie in comunctos ad tempus, non ta men ad perpetuum.

5 Prelatus alienat res ecclesie in perpetuum in consanguineos pauperes.

Quibus

a **Quibuscunque.** a Ista respicit secundam partez legis prohibitoriã z est brevissima in seq. ¶ No. mirabilem auth. quod in ca
1 sib. in quib. alicui permittitur alienare † suis consanguineis, z ipse prohibetur accipere. Contra hoc vr j. de contrah. empt. l. cũ ipse. Pe. dicit no. satis, ibi loquitur in administratore pupilli, vel adulti, cui speratur in administratione succedere, cum ipse principalis factus erit etatis legitime, hic loquitur quando administrat bona ecclesie, que nunquam peruenit ad etatem legitimaz. Et ita generaliter intelligit in quocunque administratore eius qui ad etatem legitimam non peruenit. hoc licet sit notabile in se tamen est contra opin. gl. nostrarum positarum in l. si emptione. §. fi. de contrah. empt. Dicendum est ergo, quod ipse administrator potest emere
2 ipalam, z bona fide de reb. eius, cuius bona admi. l. cum ipse. j. de
3 contrah. emp. fallit † in administratore eccl. vt hic videtis. Contra hoc videtur in auth. de san. epis. §. sinautem ecclesijs. gl. soluit, z est no. sol. Quedam est alienatio perpetua, z ista prohibetur fieri istis coniunctis personis, ita loquitur hic. Quedaz est concessio † ad tẽ pus, z ista non prohibetur. vt lege contraria, quod tene menti pro
b Abba, z ‖ Prelatis b qui tota die res emphyteuticas ad se reuersas concedunt suis consanguineis. Nam si quidem concesserint ad tempus vsque ad secundam, vel tertiam generationem, valet, secus si concederent perpetuo, per hanc auth. quod no. z vide gl.
f Sunt tamen quidam † qui consanguineis suis c pauperib. possent
c concedere emphyteusim perpetuam, vel feudum perpetuum. Ita no. dicit Jac. de Bel. in prima constitut. feu. in princ. z allegat quedam decreta, que vide.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Quibuscunque. No. circa istã materiam quod iste forme, z solennitates requisite in locationibus reruz ecclesie de cõ suetudine non seruantur. vide Spe. in ti. de emph. §. nũc aliqua in ver. vj. Aler. consi. lxrix. incip. circa primum de quo quer. innus in j. vol. z est de mente Bar. z Jul. in auth. qui rẽ. j. eo. Ang. in auth. de non alie. in. §. scire autem, vide an talis cõsuetudo valeat, apostillã factam ã. in authen. hoc ius porrectum. in prine. Item de veritate eius quod hic no. an possit prelatus suis consanguineis infeudare vel dare in emphyteusim, vide late Jas. in c. j. qui feu. da. pos. in v. fallen. vide do. Fran. Cur. in trac. feu. in ij. parte. q. vij. Barba. consi. xvij. in iij. parte, z in c. vt super. de reb. eccle. non alienan. vbi Abb. tenuit contrarium. Et idem Abb. consi. iij.

b ALEX. ¶ Et prelatis. Et facit an prelati possint infeudare agnatis. gl. in. secundum Bald. in c. j. si de investit. lis oriatur inter do. z vasal. dicit quod de iure non potest licet de consuetudine sic, que prenalet. Sed Bald. ibi dicit quod etiam de iure possunt, quando agnati sunt idonei. sicut quando prelati sunt executores pauperũ possunt bona distribuere consanguineis si sint pauperes, alias secus iurta gl. in l. illud. j. eo. tit. Adde quod not. Bart. in l. cum quidam. de leg. ij. vide Feder. in consi. z late per do. Abb. in c. vt super. de re. eccle. non ali. qui tenet contra opi. legistarum. Et quod indistincte prelatus possit contrahere cum cõsanguineo secus in economo, z hic per Bart. vide etiam ‖ Pet. de Ancha. in cle. j. de excess. prela. ¶ Adde an prelatus possit dare cõsanguineis rem paruam in emphyteusim, si primo iuravit non alienare inconsulto summo Pontifice. vide Feder. consi. ccx. Et an possit constituere vsumfructum ad vitam cõsanguineo, vide per eundem in consi. iij. z clxxv.

c POMA. ¶ Consanguineis suis. vide ‖ Anor. consil. xlj. volum. j. z Federi. de Sen. consil. lij. z aliqua per ‖ Prepo. Aler. in c. decenter. lxxxix. distinc. z Fel. in c. ad audientiam. de rescript. z vide Barba. consil. xlviij. volu. ij. z Imol. in consi. lxix. z Anor. in c. vt super. z ibi Barb. de re. eccle. non alie. z Aler. hic in apostil. z ‖ Paul. de Castr. consi. cccv. z do. Lar. Aler. in c. j. qui feud. dare pos. in iij.

AVTHENT.

1 ¶ Dolus cum dolo quando compensetur.
2 Emptori rerum ecclesie, qui emit sine solennitate quomodo succurratur.

Aires iam dictas. Vidimus authent. prohibitorias, modo sequitur videtur aut. punitorias. ¶ Oppon. dicitur hic quod emptor repetit ab economo, non ab ecclesia. In contrarium, dolus cum dolo debet compensari. ff. de eo per quem fac. erit. l. iij. §. fin. z in l. fi. in princ. z de dolo. l. si duo.
1 † Dicit glo. certe hic dolus economi vendentis preponderat dolo emptoris, Et vide gloss. intellige quod preponderat dolo emptoris presumpto, ex eo quod contra legem contrahit, vt l. quemadmodum. de agri. z censi. lib. xj. z in c. qui contra iura. extra de regul. tur. li. vj. Sed in veritate, iste emptor erat in bona fide scilicet, sciẽs se nullam actionẽ habere contra ecclesiam, sed contra economum. Ita tenet glo. in corpore vnde sumitur ista auth. z idem tenet glo. in c. ad audientiam. extra de reb. eccle. non alien. ¶ Quero quid si

a prelatus a vel concedens non habet aliquid, quia erat vnus de
2 monachis, vtrum iste emptor possit regredi contra ecclesiam † gl. dicit quod sic, si ecclesia est locupletior. Et vide gloss. not. valde, z eam tenent Canoniste in d. c. ad audientiam. quod intellige verum quando contrahens erat bone fidei in veritate, alias non haberet regressum contra ecclesiam, nec contra economum, vt ego ã. diri,
b z secundum hoc vidi fieri pluries, b cum quidam homines permutassent cum quadam ecclesia, non seruata forma iuris, z eccle. postea vendicaret ea que alienauit. Diri quod debebat restituere, z ipsa idem quod accipit. si haberet, z sic est locupletior. per hanc gl. quam tene menti. ¶ Ultimo esset videndum. quomodo procedũt contractus emphyteutici, qui quotidie fiunt ab ecclesijs, cum hic omnino prohibeãtur. Dicam in aut. qui rem. j. eo. in continenti, ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Si prelatus. De hoc, quomodo ecclesia teneatur ementi ab economo, z an debeat pretium restituere, vide que scripsi ã. in Liubemus. §. sane. in versi. ad primum opponitur ad Bart.
b ALEX. ¶ Fieri pluries. Vide per Canoni. in c. nulli. z in c. ad audientiam. de reb. eccle. non alien.

AVTHENT.

a **Iquas.** a Hic incipit Imperator ponere aut. permissorias. z sic cadit super tertia parte legis, z sunt difficiles authent. iste, z legam simul hanc authen. z authen. perpetua quia sibimmicem contradicunt. Diuiditur in partes duas. Primo loquitur quando ille, qui recipit domum ruinosam in emphyteusim, statim vult soluere pensionem. Secundo quando prius vult reedificare, z postea soluere. Secunda ibi, aut prius eo reedificante.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si quas. Vide hic per Bald. de materia renouationis, z aliqua per Cano. in c. j. de preca. z inquantum Bal. hic querit, quid important hec verba, „concedo tibi in tertiam generationem. cum opi. Bal. transit ‖ Pet. de Anch. in cle. j. de pen.

AVTHENT.

2 ¶ Verbum perpetua, intelligitur donec pensio soluatur.
3 Emphyteuta nunquam prescribit contra dominum directum.
4 Res ecclesie quando concedantur in emphyteusim, cum diminutione pensionis, z vsque ad sextam partem. z nume. §.

a **Perpetua.** a Ista auth. diuiditur in tres partes. Primo loquitur quando res talis, qualis erat quando peruenit ad ecclesiam, z est fructifera. Secundo loquitur, quando redditus rei sunt diminuti ob cladem. Tertio loquitur quando res est cara z modicum fructifera. vt turris. Secunda ibi, at si ob cladem. Tertia ibi, quod si res. ¶ Oppo. dicitur hic, quod datur in emphyteusim
b perpetuam b. Contra in auth. de non alie. §. emphyteusim. vbi non permittit emphyteusim, nisi in tres personas, scilicet accipientem, filios suos, z suos nepotes. Huius timore sunt hic opi. Veritas est
1 quod ille §. emphyteusim † corrigitur per istam authen. que est de alien. z emphyt. vnde sumitur ista, z sic hodie permittitur emphyteutis perpetua secundum formam huius auth. z debet intelligi
2 † perpetua. hoc est, donec pensio soluatur. Justit. eo. §. adeo. z j. eo. auth. qui rem. ¶ Sed ad hoc oppo. quia secundum hoc ius ecclesie minuetur, nam possidendo xxx annis prescribitur dominio ecclesie, vt j. eod. auth. quas actiones, z ideo quidã dicunt quod non potest concedi nisi vsq; ad xxx. annos alij dicunt quod omni tempore xxx. annorum ecclesia retrahat rem ab emphyteuta ne ille dicat se prescripsisse. Tu dic quod † emphyteuta nunquam prescribit contra eum, quem recognoscit in dominum directo, vt l. male agitur. de prescrip. xxx. annorum. ¶ Secundo oppon. z istud contrarium est multum difficile. Dicitur in auth. si quas. quod quando res ruinosa conceditur in emphyteusim, fit diminutio mercedis, sed in auth. perpetua. ver. quid si ob cladem. dicitur contrarium, quod nulla debet fieri diminutio. Huius contrarij timore sunt in gloss. opin. Una est, quod auth. perpetua determinetur per auth. si quas, vt quod ibi dicitur quod initam pensionem, determinetur secundum dictum huius auth. aut soluere vult ante, aut post. Illam ista aut. si quas, in corpore, est post illam, licet in C. sit posita prior. Alij dicunt z ista opi. erat Mar. Syl. quod hic loquitur in domibus ruinosis. auth. perpetua, loquitur in non ruinosis, sed que patiuntur aliam cladem, vel alium defectum, vt quia sunt alique domus pulcherrime, in quibus nullus vult habitare, quia dicitur quod per domũ vadunt spiritus de nocte, vel dicitur infortunata. Ista opin. do. Mar. satis appropinquat veritati. Glo. tamen alibi dicit melius, z latius quam in aliqua parte istarum auth. in auth. de non alien. §. quia vero leonis. vbi glo. distinguit plenissime. Tu
4 † tamen quantum pertinet ad intellectum istarum auth. aduerte,

quandoque ecclesia habet predia, vel domos ruinosas. & tunc loquitur auth, si quas. quãdoque hꝫ predia vel domos nõ ruinosas, & tunc quandoque vult in emphyteusim concedere propter debitum imminens. tunc debet concedere pro tanta mercede, quanta reperitur facta subhastatione. secundũ formam auth. hoc ius porrectum. ¶ Quandoque vult concedere in emphyteusim perpetuam propter aliquam vtilitatem ecclesie. & tunc si res est in eodẽ statu, in quo erat quando peruenit ad ecclesiam, vel modicũ plus, vel modicum minus eccreuit quo ad fructus. potest concedi in em
c phyteusim facta diminutione sexte partis pensionis. ᶜad plus. vt hac auth. perpetua. in prin. seruata solemnitate que hic habetur, q intelligo secundus auth. qui rem. j. co. in fi. & hic in prin. Ratio quare sit ista diminutio, est quia quando res conceditur colono simpliciter. sit diminutio propter sterilitatem. vt j. loca. l. licet. ff. eo. l. si vno. §. j. emphyteute vero nulla sit diminutio. vt j. de iure emphyt. l. j. & ideo sit illa diminutio. propter casum sterilitatis qui posset occurrere. ¶ Quandoque res non est in eodem statu, in quo erat quando peruenit ad ecclesiam. sed est diminuta. vel redditus diminuti ob aliquam cladem vel propter pestẽ aeris. vel propter aliam casum tunc potest concedi in emphyteu. pro extante pensione, considerato tempore, quo conceditur absque alia diminutione. Ita loquitur ista pars secunda huius authent. perpetua. Ratio quia cum fructus sint modo diminuti ob aliquam pestẽ. & est spes quod redeant ad pristinum statum ideo amplius diminui non debent. ¶ Quandoque ecclesia habet rem pretiosam modici pretij, tunc loquitur finis huius auth. perpetua. Modo habetis intellectum huius materie. ¶ Opp. dicitur hic, perpetua quoque, ꝛc. Cõtra, ista auth. sumitur in corpore de non alie. sed ibi non permittitur alienatio perpetua ergo. ꝛc. Solu. Dicas, quod istud nomen est additum ex auth. de alie. & emphyteu. ¶ Secundo oppo. quod hoc sit contra vtilitatem ecclesie euidenter. quia fit diminutio mercedis in sextam partem. Sol. dicit gl. bene. & recte intelligẽdo. Ego fateor. q pelatus potest cõcedere in emphyteusim pro maiori pẽ
f sione si reperiret accipientem. tamen permittitur quod fiat diminutio sexte partis. si aliter non inueniretur. Et hoc sit propter sterilitatem. propter quam de cetero non poterit fieri. vt ś. dixi. Ita sentit gl. & bene. ¶ Opp. in auth. de alie. & emphyteut. §. j. Solut.
6 Ibi speciale est in reb. ecclesie Constantinopolitane propinquis ciuitati. que non possunt dari aliquo modo. ¶ Opp. ad fin. huius auth. de alie. & emphyteut. §. sanctissimas. Sol. Speciale est in reb. ecclesie Hierosolimitane. de qua dicitur ibi. Modo circa istas authent. est videre quomodo ecclesie concedunt tota die sub pensione vnius denarij, nec seruant solemnitates, de quibus hic dicitur, statim dicam in authen. qui rem. vbi glosse. tangit.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Perpetua. Vide Aler. consi. lxxix. in j. vol. vbi dicit quod solemnitas huius authen. non seruatur consuetudine.

b ALEX. ¶ Perpetuam. Quia Bartol. allega. contrarius, vide quod dixi in l. vt iurisiurandi. §. si liberi. ff. de ope. li.

POMA. ¶ Pro horum iurium declaratione. vide Aler. consi. ix. vol. ij. & Pan. consi. lxxiij. in ij. dubio. vol. j. & vide que posui ad glos. in l. etiam. ff. sol. mat. & Soz. consi. cclxvj. vbi declarat.

AVTHENT.

a ✠ Item sibi. ᵃIsta est alia auth. que permittit rem
* ecclesie alienare, seu permutare, * ꝛc.

ADDITIONES.

a Item sibi. Vide Barb. in c. j. extra de rerum permuta.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Seu permutare. Intellige cum consensu superioris. quod procedit vbi res ecclesie permutatur. cũ re inferioris. secus si cum re ipsius principis. ita singulariter Hostien. in c. j. de rerum permut. quod dicit Roma. in rtpet. auth. similiter. C. ad l. Falcid. est communiter legistis incognitum. de cuius veritate habetur communiter per Butri. & alios nominatos ibi.

AVTHENT.

1 ✠ Ecclesia pro re tributaria, que ad eam pertenit, tenetur ad tributum.

✠ Item predium. Oppo. & videtur quod
ecclesia nõ sustineat onus fiscale, vt in authen. item nulla communitas. j. tit. j.
1 Solu. glo. que est ś. eo. auth. sicut alienatio. dicit † quod hoc intelligitur quando res erat obligata pro oneribus preteritis. antequam esset ecclesie. Tu dic tributa realia subire ecclesiam secundum ea que dixi in l. placet. ś. eo. ꝛc.

AVTHENT.

1 ✠ Emphyteuta ecclesie cessans in solutione canonis biẽnio. priuari vero triennio. cadit a iure suo. & non tamen ipso iure. sed si dominus vult. nume. 3.

2 Colonus priuati ob non solutionem. quando cadat a iure.

4 Contractus emphyteutici ab ecclesia celebrati forma non seruata. quando valeant.

6 Res ecclesie solita concedi vno pretio. si concedatur pro minori conc essio non valet.

7 Res ecclesie si concedatur in perpetuum, vel vsque in tertiam generationem masculinam. & femininam. concessio non valet.

a ✠ Vi rem. ᵃIsta aut. est vlti. seu pe. transposita in hac lege, que determinat vim dubium circa premissa in aliis aut. contra hanc aut. oppo. de iure emphy. li. vbi habet triennium. Dicit gl. distinguere tres casus. † Aut est emphyt. ecclesie. & habet biennũ. vt hic.
1 2 Aut est priuati. & habet triennũ vt ibi. Aut est simpler † colonus priuati. & habet biẽnium vt l. quero. §. inter locatorem. ff. lo. Unde vltimum est verum, quando est actum vt non possit expelli. vt d. l. quero. §. inter locatorẽ. Aut est simpler cõductor. & statim cum nõ soluit pensionẽ, potest expelli. vt l. iij. C. de lo. ¶ Opp. ecclesia non debet locupletari cũ aliena iactura. vt l. nam hoc natura. ff. de condic. inde. dicit gl. hoc contingit propter delictũ partis. & bene dixi in auth. qui res tam dictas. ś. eo. ¶ Quero quãdo quis non soluit
3 pensionẽ, vtrum cadat a iure suo ipso iure. † Certe hic est ter. quod
b non sed ita demum, si vult dominus. ᵇ & vide ter. ibi repelli potest. & quod nõt. in l. j. in fin. cum l. seq. si ager vecti. vel emphyt. petatur. ¶ Querit gl. pone quod aliquis accepit ab ecclesia in emphy. rem valentem quinquaginta pro pensione vnius denarij pro quolibet anno. quero si non soluit vnũ denarij per biennũ, an cadat a iure suo. gl. alle. pro & cõtra, & non determinat aliquid. Antequã determinem istam questionem primo expedit videre quomodo valeant
4 isti cõtractus emphy. qui † celebrãtur ab ecclesijs, nõ seruata forma istarum auth. Ad quod respondeo breuiter, quod auth. iste loquuntur quãdo quis vellet in emphyt. dare vel in feudum res que sunt de mensa ecclesie seu monasterij non cõsuetas dari in emphy. vel in feudum. Si vero sunt res consuete dari in emphy. vel in feudum, tunc cessat forma istarum auth. seu istorum iurium. & potest libere concedi in feudũ, seu emphy. tex. extra de feu. c. j. & x. col. epist. vel Abb. c. j. habes ergo quod isti cõtractus valent qr res nõ sunt
5 de mensa, & sic ad illas res prohibitio se nõ extendit. ¶ † Hanc ad questionẽ gl. dico quod si quis omiserit soluere illam modicã pensionem per biennũ. cadit a iure suo. Et ita tenent omnes doc. nam ista auth. loquitur in omnibus casibus in quibus emphy. est promissa. ¶ Quero iurta predicta, quid si ecclesia cõsueuerat illã rem
c nõ dare pro minori pensione. & tũc dat pro minori, an valeat? ᶜ Videtur quod contractus valeat sed qõ ecclesia posset restitui, extra
6 de resti. in inte. c. j. Contrarium † videtur, quia secundum hoc annui redditus alienantur. & minuuntur, quod non potest fieri. vt ś. eo. l. iubemus. in prin. istud ego puto verũ, salua meliori deliberatione. Non obst. c. j. de resti. in integ. quia ibi loquitur de locatione ad tẽpus modicum. vel si intelligas in locatione ad tẽpus magnum. intelligas quod fecit in casu licito. tamen fuit decepta ecclesia. Dixi vobis modo in auth. perpetua. quod res potest in emphy. concedi facta diminutione sexte partis. tamen si inueniret eum, qui daret plus non deberet facere illam diminutionẽ. Pone ergo, quod concessit in emphyt. facta diminutione sexte partis. cum potuisset sine diminutione. si bene perquisiuisset, certe poterit petere restitutio-
d nem d. c. j. ¶ Quero, quid si res consueta dari in emphy. ᵈ vsqꝫ ad
e tertiam generationem ᵉ masculinã. & ecclesia dat vsqꝫ ad tertiam
7 † generationẽ masculinam & femininã, vel quid si consueuit dare in emphyt. temporalem. & concessit in perpetuum, an contractus iste valeat? dubito. tamẽ prima facie videtur quod ipso iure nõ teneat.
f Pro hoc videtur casus. ᶠ r. col. de leg. Conradi. c. j. §. pe. Hoc probo per rationem. emphyt. perpetua non permittitur nisi seruata aut. istarum forma. falsit propter consuetudinẽ. sed in istis non est con-
8 suetudo, † ergo, ꝛc. Nam consuetudo & prescriptio non errendit
g se vltra id quod agitur ᵍ, vt ff. de itꝫ, actuque prin. l. j. §. iij. sed hic est
* cõsuetudo * vt certo modo detur, ergo alio modo dari nõ potest.
9 Quero, que res dicatur de mensa, & que non? † Dic vt extra de re. eccle. non alie. c. vt super. per Innoc. Predicta, que dixi, intelligas salua meliori deliberatione, forte dicam ś. de iur. emphyt. l. j. Hoc ideo dico, quia non tangunt doct. in aliqua parte.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Qui rem. Et adde quod quatuor sunt casus. in quib⁹ permittitur alienatio rei ecclesiastice, qui not. per. q. q. in sum. & si in instrumento venditionis. quã facit ecclesia continetur precedentibus legitimis tractatibus, ꝛc. vide Bart. in aut. si quis in aliquo. Sed pone quod res ecclesiastica incidat in ecclesiasticũ. vel mona sterium. & ipsam retinuit per annũ. an dicatur incorporari ecclesie, adeo quod nõ possit in emphyteusim dari vel alienari, sine hac solemnitate. Ang. vero in l. si vacantia. dicit, quod poterit dari in emphyteusim, sine solẽnitate nisi prius fuerit incorporata per officiales ad hoc deputatos, sequitur Ric. ibi per illã. Licet Ercp. tenuerit contrarij in casu. de re. eccl. non alie. adde quod no. Pau. de Lea. in cle. j. de he. inst. in gl. altos. ¶ Adde an tractatus presumat prescisse in alienatione rei ecclesiastice, vide Bal. consi. cccxcix. lib. iij.

P. PAV. P.

P.PAV.P. ¶ An autem solutio facta per tertiū excuset emphyteutam, quo minus cadat, vide Ro.sin.lviij.incip.si emphy.ecclesie finita generatione perdat melioramenta, vide Paul.de Castr. consil.cxxxix.in iiij.vol.vbi per totū multa similia ponit in materia melioramentorū. Uide etiam Bal.in c.j.§.si quis de manso.de controuer.inuest.ꝛ illud quod dicitur hic de emphy.ecclesie quod habeat bienniū, limita sing.nisi ecclesia citasset emphyteutam vt veniret ad soluendū, quia tunc sufficit lapsus sex mensium, secundum Angel.in addi.ad Bart.in l.locorum.C.de omni agro deser.lib.xj. Item dum dicitur hic quod si emphy.deteriorauit, priuetur, quid si ex alio latere meliorauit? Uide Moder.hic, Uide etiam Barb. consi.xxxvj.in ij.vol. Adde ad ea que adducunt hic Moder.tex.in l.si negotia.in fi.ꝛ quod ibi dicit Bart.ff.de neg.gest. Et contra dictum Ang.in d.l.locorum.vide Barb.in c.potuit.extra locati.

b P.PAV.P. ¶ Si vult dominus. Et sic procedit etiā hoc in ecclesia. Idē Sali.in l.fi.C.de iure emphy. Imo.in c.si.extra.de prescrip. Alex.consi.dlxxxix.incip.visis themate. Imo plus Bal.in l.fi.C.de reuo.don.dixit quod vbicunqꝫ lex dicit ipso iure reuerti ad dñm, intelligitur semper si dñs voluerit, ꝛ petierit. Sequitur Alex.cons. cccxiiij.incip.viso themate.vide ad Bar.in l.si.C.de iure emphy.

c ALEX. ¶ An valeat. Utrum autē si ipsa ecclesia non soluat canonem, cadat a iure suo.gl.hic quod sic.ꝛ Bal.in l.placet.s.eo.

d POMA. ¶ Dari in emph. Uide Alex.consi.ix.in iij.vol.ꝛ vnum verbum Alex.in consi.j.in iiij.vol.ꝛ consi.v.in fi.vol.v.ꝛ Fel.in c.auditis.ꝛ maxime in seq.versi.consuetudo.de prescri.ꝛ Adde Anna. consi.lxxxiiij.ꝛ vide pro confirmatione text.in ca.possessiones.ꝛ ibi Barb.in ij.no.de reb.eccle.non alie.ꝛ Barb.in c.cum super.de offi. deleg.ꝛ Alex.consi.xxxviij.vol.ij.vbi consuluit in pulchro casu, ꝛ ibi innuit ꝙ valeret saltem vsqꝫ ad tertiā generationē, ꝛ do.Prepo.in tit.qui feu.dar.pos.in prin.vide etiam do.Alex.cōsi.clxxxviij.vol.ij.

e ALEX. ¶ Generationem. Bene facit l.si quis aliam.ff.de solut. Bald.tenet contra.in auth.si quas ruinas, ꝛ ibi dixi s.eo.pro qua est tex.in §.neqꝫ.in auth.de non alie. Et ibi etiam vide Bald.quid importet, ꝛ qualiter sumatur tertia generatio.

f ALEX. ¶ Uidetur casus. Et ibi vide Bal.remissiue loquentem, Bal.in l.etiam.in prin.ff.sol.mat.videtur idem tenere quod Bart.

* CLAUD.DESEISS. ¶ Consuetudo. Imo de consuetudine omnes solemnitates sunt sublate in alienatione rerum ecclesie: vt cōcludit Spe.in ti.de loca.§.nunc aliqua.ver.vj.de quo an valeat, vide Bart.ꝛ Salic.in auth.hoc ius porrectum.s.eodem.

g ALEX. ¶ Quod agitur. Et quia Bart.est contrarius, vide que dixi in l.vt iurisiurandi.§.si liberi.de ope.liber.

LEX XV.

1 ☞ Facta tempore tyranni vero domino superueniente cassantur.

Decernimus. Istam legem habuistis in l.omni innouatione.s.eod.
a cassatis omnibus factis tempore tyrannidis [a] priuilegia ecclesiarum in omni suo robore perseuerent.h.d.
1 ¶ Nota de verbo, funditus. ¶ † Nota quod omnia facta tempore tyrannidis superueniente iusto domino debent cassari, ꝛ irritari, quod no. Sed Deus scit, quando superuenit iustus dominus, ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Tyrannidis. Facta tempore tyrannidis debent reuocari. Adde Bart.in suo trac.de tyrannide.facit quod no.Bar.in l. omnes populi.in ij.q.prin.ff.de iust.ꝛ iur.per Ioā. Andr.in cle.j.de baptis. Ex oppo.adde quod dixit Bal.de pace constan.in ver.priuilegia omnia.per illum text.quod si bona rebellium tēpore rebellionis alijs sint cōcessa personis, facta pace sunt reddenda primis dominis, adeo quod ipsa pax non habet vim simplicis indulgētie, sed resti.in integ.tex.est ibi not.ꝙ tene menti. Et adde que dixi in l. creditor.j.de sol. Et an papa propter rebellionē perdat possessionem papatus, vide Bal.in l.male agitur.C.de prescript.xxx.ann.ꝛ dicit Bal.in l.fi.C.per quas personas, quod licet subditus subtrahat obedientiā superiori, non preiudicat.facit l.fi.de acqui.pos.que no.ꝛ tene menti. Sed nūquid bānitus, cuius bona fuerūt alienata, si restituatur, intelligatur etiam ad bona restitutus.vide Bar.in l. Gallus.§.ꝛ quid si tantū.ꝛ ibi etiam per Moder.de lib.ꝛ posthu.

LEX XVI.

1 ☞ Acta dicuntur, que fiunt coram iudice.
2 Lex ꝛ statutum, quando extendatur ad casus similes.ꝛ nu.3.
4 Donatio facta ecclesie vltra quingentos aureos, valet sine insinuatione.ꝛ nume.5.
6 Donatio facta pauperibus, requirit presentiam alicuius stipulantis nomine ipsorum.

Illud quod. Ecclesie ꝛ ciuitati potest donari vsqꝫ ad quingentos au-
a reos sine insinuatione [a].h.d. ¶ Nota glos.super verbo,
1 actis, id est, scripturis factis † corā Iudice, quā vide ꝛ no. ¶ Opp.ꝛ videtur quod lex debebat extendi ad casus similes,
2 † vt l.non possunt.ff.de leg.ꝛ l.ius singulare.eo.tit. Glo.dicit quod ista prohibitio, que fit in fine, prohibet descēdi ad casus dissimiles non ad similes.vide gl.ꝛ tene menti. ¶ Contra illud dictum oppo. de eo quod habetis in l.j.j.de patri.qui fi.dis.vbi etiā ad casum si-
3 milem non extenditur, quando est prohibitum. † Sol.ibi loquitur in statuto odioso, hic in statuto fauorabili. Et sic debet intelligi.ff. de legi.l.leges.ꝛ quod not.de reg.iur.c.odia.lib.vj. ¶ Opp.de l.pe. j.de don. Sol. Concedo quod hodie potest donari cuilibet, vsque ad quingentos solidos, sine insinuatione. Sed tunc quero, vtrum ecclesie poterit donari vsqꝫ ad octingentos? Quod videtur, nam
4 si habeat † priuilegiū in trecentis scilicet vltra alios, ita eodē modo habeat hodie vide gl. Pet.tenet contrarium, quia hoc non reperitur ergo, ꝛc. ¶ Quid dicemus? Breuiter dico, quod quando lex prohibet aliquibus in plus, ꝛ alijs in minus per nomina respectiua, tunc eo ipso quod augetur in persona vnius, fit augmētum in persona alterius respectiue, ꝛ ita in diminutione, vt l.si ita.§.j.
b de libe.ꝛ post.ꝛ de here.insti.l.clemens. ¶ Quādoqꝫ prouidet [b] diuersis, per nomina simplicia significātia quantitatē vel rem, tunc ista prouisio plus cōtinens, non recipit augmentū, vel diminutionem extrinsece, propter rem aliquā illis cōcessam, vt l.si alterius.ff. de here.instit. Modo ad propositū, augmentum ꝛ diminutio que sunt facta ecclesie; sunt facta per nomina simplicia, nō per nomina respectiua, significantia quantitatē, ideo non puto auctū priuile-
5 gium ecclesie, per l.pe.§.fi.de do. Bene autē puto † quod per eandem legē in prin.valeat hodie donatio facta in ecclesiā indistincte, sine aliqua insinuatione. ¶ Querit gl. quid si aliquis existēs in ca-
c mera sua dixit? Dono pauperibus centū [c], vtrum ista donatio va-
6 leat? Gl.dicit quod non. Circa quē dicerē, † vtrum requiratur presentia alicuius, qui recipiat pro pauperibus, aut eis conceditur in vltima voluntate, ꝛ non requiritur presentia.vt l.cum pater.§.donatio.ff.de leg.ij. Aut eis cōceditur inter viuos, ꝛ tunc aut cōstat, quod quis voluit contractū donationis celebrare, ꝛ tūc nō valet,
d nisi sit ibi aliquis presens.vt hic in gl. [d] Aut est dubiū, ꝛ tūc valebit
e iure cuiusdā voti, seu pollicitationis, [e] vt sic sit obligatus personaliter, vt l.ij.in prin.ff.de polli.ꝛ extra de vo.ꝛ vo.redem.per totū ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Insinuatione. Limita hanc l.requirentē a quingentis aureis supra insinuationē non habere locum de iure Cano.valent donationes facte ecclesie, ab alio quā ab Imperatore indistincte, vsqꝫ ad omnem summam absqꝫ insinuatione.vt no.Hosti.ꝛ Ioan. And.in c.fi.de sol.ꝛ pro eis allego c.sunt qui opes.xvij.q.iiij.ꝛ Cle. in fi.de decimis. Et est ratio, quia sicut materia relictorum ad pias causas, cēsetur esse spiritualis, ita quod leges que disponūt super illis non valent, nisi quatenus sint per canones approbate.c.relatum.de test.ꝛ no.Bart.in l.cunctos populos.s.tit.pro.xi.ita etiam donationes inter viuos facte, in piam causam, vt ecclesijs.arg.c.fi. de reb.eccl.non alie.facit quod habetur.xij.q.ij.xiiij.q.v.per totum. quid si donat Romane ecclesie? tenet indistincte Bald.in authen. item a priuatis.j.de do.quod non requiritur insinuatio, etiā vltra quingentos aureos, tenet do. Abbas in c.relatum.per illum text. de testa.ex identitate rationis.ꝛ dicit quod Bart.hic idem tenet. Adde quod Barto.allegat Ang.in l.Stichum aut Pamphilum. ff.de verb.oblig.qui dicit hic esse vnam gl.singularem, quod donatio ad pias causas facta diuiti, nō dicitur esse pia causa, ꝛ vide que ibi no.Moder. ¶ Adde an donatio facta ecclesie, vel pio loco, insinuatione egeat. Pau.de Cast.cōsi.cxxxij.ꝛ ciij.ꝛ per Abb.cōsi.cij.

b POMA. ¶ Quandoque prouidet. Uide Alex.in l.ij.ff.de lega.j.ꝛ vide circa hoc tex.in l.penales.§.fi.ꝛ ibi gl.ꝛ Bar.ff.ad l.Fal.

c ALEX. ¶ Pauperibus cētum. Adde quod no.Bar.in l.absenti. in prin.ff.de do.per Bal.in l.nec ambigitur.j.de do.ꝛ hoc idem no. Io.And.in ti.de instr.edi.§.compendiose.alias §.nunc aliqua.ver. sed an pauperes, nisi consuetudo esset in contrariū, quia valet. Ita potest intelligi tex.ꝛ ibi per doct.in c.ij.de consue.per Iac.de Bel. in l.iubemus nullā.s.eo. ¶ Adde an valeat donatio facta pauperibus, cū nullus sit qui pro eis recipiat Bal.cōsi.ccclxxx.ij.lib.vnū vide, ꝙ cōsuluit Ro.cōs.ccxcv.ꝙ valeat donatio facta absēti absqꝫ nuncio, vel epistola dūmodo donatarius aliqualiter certificetur.

d P.PAV.P. ¶ Presens. Illud limita procedere, quando aliquid ponerent in ecclesia, quia si postea vellent asportare, non possent. vide Soc.in l.Paulus.ff.de except. Et sic aliud est in promissione, aliud in traditione. Itē circa istam gl.vide que dicit Alex.in consi. xxxj.vol.iiij.de quodam partito in quadam vniuersitate in fauore cuiusdam absentis, quod non potest se fundare in eo. Item quod ista conclusio non procedat in dote, vide Decium consi.xxxv.

e POMA. ¶ Seu pollicitationis. Limita vt per Alex.in l.ij.in ver. item no.j.de pac.vide etiam Pan.cōs.lxiij.vol.ij.ꝛ aliquid per Fel. in proe.Decre.Ro.consi.clxxj.ꝛ consi.cxcix.in fi.ꝛ cons.cxcv.ꝛ in simili, ꝛ Seue.in trac.de pac.v.q.ꝛ Pau.de Cast.consi.lxxiij.

LEX XVII.

2 ☞ Actio in factum est subsidiaria, ꝛ introducta in varijs iuris articulis, ꝛ qui dicantur isti varij articuli iuris.nu.16.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

4 Res sacra vendicatur.
5 Res sacre alienantur propter casum captiuitatis, nisi specialiter esset a concedente prohibitum.nu.6.
7 Episc.potest vendicare res ecclesiarum sibi subiectarum.z nu.8.
11 Episcopus agens pro rebus ecclesie sibi subiectis, debet agere nomine ipsius ecclesie.
13 Contra economum, qui alienauit res ecclesie, agitur, non contra ecclesiam.
14 Actiones plures competunt pro recuperatione rerum ecclesie.
15 Libellus alternatiuus admittitur, quando ignoratur, an res sit mutata, vel consumpta, vel extet.
17 Res sacre vendi possunt pro alimentis pauperum.
18 Lex communis extenditur ad lites pendentes, statuta z reformationes non, etiam si expresse dicatur.nu.19.

Sancimus nemini. In prima parte prohibet alienationem. Secundo conceditur vēditio in rebus exceptantibus. Tertio remouet exceptionem. Quarto concedit actionem re perempta. Quinto ponit exceptionem a primo dicto. Sexto z vltimo declarat ad quas causas porrigitur presens constitutio. Secunda ibi, sed ab his. Tertia ibi, nulla eis. Quarta ibi, sinautē. Quinta ibi, exceptā. Sexta ibi, hoc obtinet. Breuiter h.d. ¶ Casa sacra.z vestes sacre nō possunt alienari, vel pignorari, preterquā pro redēptione captiuorū, z a recipiēte vendicātur omni exceptione remota.h.d. ¶ Nō.quod ista talia sic alienari nō possunt. ¶ No.secūdo q actio in factū est subsidiaria.z introducta varijs iuris articulis. ¶ No.tertio, animas hominū † quibuslibet rebus preferri. ¶ Opp.dicitur hic, q pro rebus sacris cōpetit in rem actio. Contra.rei vendicatio datur dominō.z est in rem actio, vt l.in rem actio.ff.de rei vendi.sed res sacrā in nullius bonis est, vt l.ij.ff.de re.diui.ergō ꝛc. Sol. Dicas † quod res sacra vēdicatur adiecta causa de iure canonico. Simile dicimus in l.j.§.per hanc.ff.de rei vendi. ¶ Opp.secūdo in aut.de alie.z emphy.§.sanctissimas. Sol. Dico, q possunt alienari † propter casum captiuita tis. Fallit si specialiter esset † prohibitū a cōcedente vt in cōtrario.

a **Nemo.** ¶ Ad questiōes, dicitur, quod Episcopus potest vēdicare [a] res istas. Quero cuius ecclesie sunt iste res, que possunt ab episcopo vendicari. Dicunt quidā quod erāt res ecclesie episcopalis, hoc est verū, † vel melius etiā si erant res ecclesie cuiuscunq; sibi subiecte, ipse habet vēdicare pro illa ecclesia, ar.de alie.z emphy.§.z quoniam cognouimus.z vide gl.z nota
8 eam rogo te. † Et sic Episcopus potest agere pro rebus ecclesiarū sibi subiectarum. ¶ Idem dicendū est de abbate maiore, qui potest agere pro † rebus altarium capellārū. ¶ Tamen est aduertendum, quod si cōcurreret rector illius † ecclesie, z superior, preferretur ille rector, cuius principaliter interest, arg.l.ij.§.fin.cum l.seq.ff. ad le. Iul. de adult. ¶ Item est aduertēdum, quod iste Episcopus cū agit pro predicta capel. quod debet agere nomine illius capelle
11 † non suo nomine, sicut dicimus in cōiuncta persona, que agit pro coniuncta persona, arg.l.sed z hec, circa princ.ff.de proc. ¶ Sic etiā quilibet † superior potest agere pro rebus subditorum, tene mēti. ¶ Secūdo quero, dicitur hic, quod nullam habet actionē contra
13 ecclesiam, quero nunquid † contra economū possit habere actionē Bloss. dicit quod intellige vt dixi.§.eod.auth. qui res iam dictas. ¶ Tertio quero, dicitur hic, quod competunt plures actiones in rem, condictio ex lege, z in factum actio, quero in quibus casibus?
14 † Bl. hic, respondet solenniter, quod in diuersis casibus competit, iam actio in rem competit, si res extat: condictio ex l. ista, vel sine causa, quādo sunt commista vel mutata, actio in factum, quādo res omnino est extincta, z vide istas gloss. ¶ Iuxta hoc quero, quid si
b actor ignorat [b] an res sit mutata, vel cōsumpta, vel extet? Respon-
15 deo, tunc admittitur libellus alternatiuus, quia peto † eum condemnari ad rem vel ad eius materiā, si extet, vel ad estimationem, arg.l.j.§.quia autem.ff.quo.le. ¶ Quero dicitur hic quod actio in factū est introducta in varijs iuris art. culis, qui sunt isti varij artī
16 culi, † Bl. hic enumerat, z bene, z tractat de hoc ff. de prescrip. ver. super rubr. Hos dicimus in l. ex placito. §. de rer. perm. Et dicitur
c hic, quod pro redemptione captiuorum [c] possunt vendi res sacre.
17 Numquid pro alimentis † pauperum possint vendi res sacre? Bl. determinat quod sic, z bene. arg. illud. §. eo. tene mēti eam. Venio ad finem legis. dicitur, quod hec lex extenditur ad lites pendētes. Contra in auth. vt cum de app. cog. in princ. Bio. respondet quod non extenditur ad lites pendētes per appellationem, sed ad lites principales sic, z ideo est, quia sic est hic expressum, alias lex non extenditur ad preterita, vt l. cum lex. ff. de leg. z §. eo. tit. l. leges. Ad
18 iterte. quia dico † quod licet lex imperialis z communis possit ad
19 pendentes lites extendi, † tamen statuta, z reformationes ciuitatum non possunt extendi ad lites pendentes. etiam si hoc expresse dicatur, Tex. est in auth. in medio. lītis non sic. sacr. iussio. in princi. Et hoc ego pono in Lomnes populi. quod tene menti, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Episcopus potest vendicare. Adde Bart. in l.j.§.si.in fi.ff.de ope.no.nun.
b ALEX. ¶ Ignoret. Adde Bart. in l.si quando.§. vnde vi.z Bal. hic.z in l.quod indebitum.ff.de condi.inde.
c ALEX. ¶ Captiuorum. Adde simliem z optimam glos. in l.que propter necessitatem.ff.de reg.iur.sed nūquid vendicet sibi locum lex ista etiam in captiuis, vel carceratis pro maleficio, vide quod not. Bald.z Imo.z Moder. in l.quamuis.z in l.sequen.ff.sol.mat. z est de hoc glos. in c.sacrorum.xij.q.que hoc not. decidit, quam sequitur Bald. in l.illud. in prin. l.eo.z in d.l.quamuis.

AVTHENT.

2 ☞ Estimatio vasis sacri sit respectu materie, z forme, non qualitatis sacre.

1 **Preterea.** † Quero vtrum vase sacro conflato remaneat ibi aliquid sacri? Glos. videtur determinare quod non, z bene. ¶ Secundo quero quomodo poterit vendi, cum estimationem non recipiat, vt ff. de re. diui. lin tantum. §. sacre. Dicit gloss. fiet estimatio
2 † prout poterit fieri respectu materie, z forme non respectu illius qualitatis, quia sacra, ꝛc.

LEX XVIII.

1 ☞ Falcidia non detrahitur ex legato facto ecclesie.

a **Sancimus res.** [a] Bio. premittit ad euidentiam quedā per que faciliter hec lex intelligitur z breuiter dicit, Ecclesia habet immunitatē a lucratiuorum inscriptione hoc dicit. Sicut videtis hic ab ecclesia curata, nō detrahi suam portionem, ita hodie est generale statutum, quod ab ecclesia non detrahitur
2 Falcidia, † vt j. ad legem Falcid. authen. similiter, ꝛc.

ADDITIO.

a AND. BAR. B. ¶ Sancimus. Vide domi. Anto. in c. non minus. de iureiuran. z quod dicit per istum tex.

LEX XIX.

1 ☞ Prescriptio contra ecclesiam, z ciuitatem in quatuor casibus non currit, nisi centum annorum.
4 Actio in rem. competit Ecclesie pro rebus innatis, z venditis,
5 Dominum in ecclesiam absque traditione transit.
7 Ius diuinum duobus modis soluitur.
11 Imperator potest donare in immensum.
12 Rebus ecclesie ciuitatis, vel fiscalibus quanto tempore prescribatur, remissiue.
13 Seruus principis quanto tempore prescribatur.
14 Vie publice, z platee nullo tempore prescribuntur.
15 Actio personalis, z hypothecaria cum rei vendicatione, concurrunt fauore ecclesie.
18 Ecclesia, z ciuitas sunt priuilegiate in prescriptione, z acquisitione dominij, z in actione in rem per hanc legem.
20 Statutum quod non liceat alicui forensi vendere valet.
21 Dispositio huius l. an habeat locum contra tertios possessores.
22 Ecclesia, z ciuitas si emit, pretio non soluto, habet dominium.
24 Res si vendatur duabus ecclesijs prima prefertur, licet secunde fuerit res tradita.

a **Inter diuinum** [a] Primo ponit statutum, in quo concedit priuilegium circa prescriptionem. Secundo illud recapitulat, z declarat. Tertio, concedit priuilegiū circa actione. Quarto declarat ad quos casus hec lex porrigatur. Secunda ibi, sine tradi. Tertia ibi, in his aut. Quarta ibi, hec autem
b omnia. Breuiter hoc intendit, Ecclesia, z ciuitas [b] in reb. relictis iure hereditario legatis, donatis, z venditis habet priuilegiū circa prescriptionē, z in dominij acquisitione habet personalē hypothecā, z in rem actionē. h.d. hec lex. ¶ † Not. quod in quatuor casibus contra ecclesiam. z ciuitatē non currit prescriptio nisi centum
2 annorum. ¶ † Secūdo no. quod ecclesia, z ciuitas equiparantur [c].
c Item no. quod centū anni sunt longissimū vite † tēpus [d]. ¶ Item
3 not. quod pro rebus innatis, z venditis [e] competit ecclesie † actio
d in rem, z sic habet † dominium absq; traditione, quod est mirabil.
4 ¶ Item not. an si. quod infinitas † est cuitanda. Vidilis de hoc in
e l.j. de senten. que pro eo quod interest. ¶ Venio ad apparatum [f],
5 Et breuiter opp. quod ius diuinū dicitur, quod est factum a Deo,
6 vt Euangelia, z similia, vt §. de summa trinitate l.j. sed hic aliter accipitur, quare male glo. soluit. Dico † quod ius diuinum assumitur
f duobus modis. Uno modo ab authore, vt in contrario. Alio modo ab effectu seu materia, super qua fit dispositio, ita loquitur hic. ¶ Secundo opp. quod ius publicū dicatur illud, quod cōsistit in
7 sacris, z sacerdotibus, vt l.j.§. publicū ius. ff. de iust. z iure? Respō-
8 deo, † quod ius publicum potest accipi multis modis. Uno modo illud quod suam vtilitate affert omnibus in publico. Ita loquitur

contrarium

cõtrarium. Alio modo accipitur publicum scilicet Imperij. Alio modo publicum, scz ciuitatis Romane, vt l. eum qui. in gl. de ver-
g bo. signifi. Alio modo publicum cuiuslibet ciuitatis, z municipij, g vt ff. de publ. l. ied z hi. §. z ita sumitur hic. ¶ Et ideo puto, quod
9 ler ista habeat locum † pro reb. alicuius castri, in quatuor casib. h hic positis. ¶ Item oppo. dicitur hic, quod infinitas est euitan-
i da. † Contra in auth. de non alie. §. si minus. Sol. hic † ponitur infini-
10 tas propria que est euitanda, ibi vero infinitas sumitur pro qua-
dam immensitate, que tamen reducitur ad terminũ z mensuram
11 secundũ qualitatem persone donantis, tamen ibi dicitur † qs Im-
perator potest in immensum donare. ¶ Secundo opp. ad idẽ ff.
de in litem iurã. l. videamus. §. iurare. Solutio, licet ibi pars iuret
in infinitum, tamen reducitur ad finitatem, z ad terminũ pretara-
tionis iudicis. ¶ Tertiõ oppo. de l. si ita stipulatus fuero a Seio.
de fideiussor. Solutio. Ibi verba stipulationis sapiebant infinita-
tem, tñ reducuntur ad finitatem, z mensurã. De hoc an infinitas
euitetur, Ly. recitat in l. j. de senten. que pro eo qõ interest. Ego po
no in l. si finita. circa princ. alias, z l. qui bona §. si. de damno infect.
¶ Quarto oppo. dicitur hic quod habet locũ prescriptio cẽtum
annorum in reb. ecclesie, z ciuitatis. Contra ff. de diuer. z temp. pre-
scriptio. l. in omnib. Glo. dat hic multas solutiones, vna quod ibi
loquitur in reb. fiscalib. hic in reb. ciuitatis. Alij dicunt qõ illa cor-
rigitur per istam, qz in alijs casib. loquitur. Alij dicunt qõ hoc ha-
bet locum in quatuor casib. tantum, z habet locũ in reb. ciuitatis
alicuius. non in rebus fiscalib. Quanto aũt tẽpore prescribantur
12 res fiscales. † glo. z doc. tractant. j. de quadri. prescrip. l. j. z d. l. in om
nib. de diuer. z tempo. prescrip. z ibi dicti. ¶ Oppo. de fun. reipubli
ce. l. eum. vbi prescribitur xxx. annis. Solutio. Ibi loquitur in ser-
13 uo principis. † hic loquitur in re ciuitatis, hec est vera. ¶ Tertiõ op-
po. de. l. prescriptio. j. de ope. pub. Solutio. Ibi loquitur in his re-
14 bus que sunt in publico vsu, vt via † , z platea, que nullo tpe pre-
scribuntur. ¶ Venio ad finem legis. oppo. res sua nemini est obli
k gata, † vt l. neq; pignus de re. iur. Cũ igitur habeat actionẽ in rem
que competit domino, vt l. in rem. ff. de rei vẽ. z sic est dominus, nõ
põt habere hypothecariam. ¶ Item eodem modo opp. personã-
lis, z in rẽ non possunt competere pro eadem re, vt Inst. de actio.
§. sic itaq; quõ ergo concedũtur hic iste due actiones? Sol. pos-
15 sumus † dicere quod hypothecaria competit in alijs reb. concedẽ-
l tis l vel relinquentis, non in ipsa re, cuius quis habet dominium.
Item personalis competit, quando quis nolunt eligere actionẽ in
rem, vt no. Inst. de leg. §. sed nostra. Vel dic melius, quod hic com-
16 petit dominium de iure speciali, z ideo non † excludit beneficiũ iu-
ris cõmunis, vt l. in bello. §. si quis seruũ. ff. de cap. z post. re. z ideo
cõpetit etiam in ipsa re hypothecaria, z personalis, quando tũ rei
vendicatione cõcurrunt. Ista fuit opi. do. Alber. de Sali. quã po-
nit Ly. in l. j. C. commu. de leg. ¶ Oppo. rei vendite nõ tradite, non
acquiritur dominiũ. vt l. si ager. ff. de rei ven. z l. traditionibus. j. de
pac. ergo actio in rem nõ potest competere. Huius timore dicunt
quidam, quod hic dicitur de actione in rem, referatur tantum ad
res legatas, z ita tenebat Bzo, que opiõ non est vera. per text. qui
* dicit, in omnibus &c. j. * in omnibus supradictis. Dicẽdum est er-
m go, quod speciale est m in ecclesia m * z ciuitate, quod † ex solo con-
n tractu, z sine traditione transferatur dominium, z per consequens
* cõpetit actio in rem. ¶ Et sic sunt priuilegiate ciuitates, z eccle-
17 sie per hanc l. in tribus, scilicet in prescriptione, z acquisitione do-
18 minii. ex dictis causis, z in actione in rem. Vide gl. z no. caim. z vide
• quod in istis quatuor casibus acquiritur dominiũ sine traditione o.
¶ Ex hoc concludo, statutum est in ciuitate ista, quod venditio,
vel alienatio non potest fieri ecclesijs, z personis, nõ subiectis, va-
p let ne istud statutum. Respondeo p, non, quia est cõtra libertatem
19 Ecclesie. Probo † quia illud est cõtra libertatem ecclesie, quod est
contra priuilegia concessa ecclesijs, vt in aut. cassa. ã. co. sed hoc est
concessum ecclesijs, vt possint emere, z ex sola emptione etiam sine
traditione dominiũ acquirant, vt patet hic. Ita determinant do.
Oldr. in publica disputatione, quod no. z tene menti. Statutũ au-
20 tem † quod nõ liceret alicui forensi vendere, istud bene valeret.
Casus est infra, non licere metropo. l. j. lib. xj. ¶ Venio ad pen. glo.
que est hic, que ponit aliquas questiones bonas, dicitur hic quod
ista lex habet locum cõtra principales, z eius fideiussores, vel suc-
21 cessores, quero si agatur contra alios, † Hl. dicit, quod tunc repel-
letur Ecclesia prescriptione minori. Et vide glos. super verbo, mo
neatur, que multum facit. Quero quid vult dicere hec gl. Respon
deo: quia vos scitis quod petitio hereditatis non datur contra ti
tulo possidentẽ, vt l. regulariter. de peti. hered. z ideo eo ipso quod
haberet aliquis bona hereditaria aliquo titulo, repelleret ecclesiã
agentem illa actione. sed alie actiones, de quibus hic loquitur, sci
licet actio in rem, datur contra quemlibet possidentem, z ideo ille
possidens est principalis ipse. Idem in hypothecaria in rem, vt l.
deo. in fi. ff. ad exhib. vnde semper habet locũ prescriptio, de qua
loquitur hec lex. ¶ Quero, quid si ecclesia emit, z pretium nõ sol-
q uit, q an habeat dominium. Hl. quod sic, † quia hic debet intelligi,
22 quod in eo casu ecclesia z ciuitas habent dominium sine traditio-
ne, quo casu, priuatus haberet traditione facta. Et vide glos. que
23 hoc dicit, z bene. ¶ Querit glo, † vtrum possessio transferatur sine
r traditione r. Glos. dicit quod non. vt l. denique. ff. ex qui. cau. ma.
quod not. z illis casibus, in quibus dixit lex transferri dominium
posse ipso iure non tamen transfertur possessio. Idem not. in l. eum
duobus. §. idem respõdit. ff. pro soc. z de publ. l. commissa. ¶ Quae-
ro, quid si vni ecclesie rem vendidit, z pretium soluit ecclesia, rem
tamen venditor ecclesie non tradidit, z postea vendidit z tradidit
alij ecclesie, que ecclesia erit potior. Videtur quod secũda, cui erat
24 facta traditio, vt l. quoties. j. de rei vendi. † Cõtrarium est veritas,
quia potior est prior propter dominium iam translatum, quod est
s sine traditiõe questũ. Ista lex corrigitur per aut. quas actiones s.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Ut inter diuinum. Quero hic in ter. Lodicis mei, qui habet multa, z adde hic quod dicit Bul. z Bald. per glo. paruam hic, quod singularis successor prescribit contra ciuitatem spatio x. vel xx. anno. etiam in quatuor casib. huius l. quia hec l. loquitur in successore cum vitio non in successore singulari, quod bene not. secundum eos. Sed Bart. illam gl. aliter intelligit. j. ad fi. huius l. Item limita in prescript. huius l. tam in ecclesia, quam in ciuitate in re que est plene dominij, secus si quasi dominij secundum Bald. z Ang. in l. fi. in fi. j. ne rei domini. vel templo. quod bene not. Item fallit in actionib. personalib. que prescribuntur spacio dato a iure ciuili. Item in actionib. que claudũtur semestri tẽpore, vt redhibitoria, z quanto minoris. Ista est gl. z ibi Abb. in c. cum causa. de empt. z vendi. Et opposito. Sed quid in vsucap. triennali in rebus mobilibus? an sit aliquid mutatũ in ecclesia quo ad bona mobilia ecclesie vsucapienda? vide Bar. hic in princ. per Joan. And. in c. j. de in integ. resti. in nouel. tetigit Bal. in l. fi. C. ne rei domi. vel temp. z Ang. in l. j. de anna. exceptio. Item quid in rebus clericorum, an in prescriptione gaudeant priuilegio ecclesie, do. Ant. in c. si dili-
genti. de prescriptio. concludit quod sic, allegat duas gl. in c. quan-
quam. de censibus. in vj. z xvj. q. j. in c. possessiones.

b P. PAV. P. ¶ Ciuitas. Et quod ista dispositio procedat etiam in villis, z castris, vide Comen. consil. clvij. vbi loquitur de quadã ci-
uitate. Vide etiã in l. Respublica. C. ex quib. causis ma. vide Alex. late in l. si finita. §. si de vectiga. ff. de dam. infec. Item an dispositio huius l. habeat locum in fideicõmisso vniuersali, quia loquitur in legatis, z in hereditate, vide Alex. consi. cxcix. ad finem, z consi. cc-
xxiij. post prin. z consi. cccxc. ad fi. Pau. de Cast. consil. cxxxij. ad fi. Alex. z Mod. in l. j. §. z quoties. ff. ad Treb. Item an habeat locũ in alia pia causa preter ecclesiam, vide in apost. prope finẽ huius l.

c ALEX. ¶ Equiparantur. Hoc voluit Bal. procedere non solum in casu isto, sed etiam in alijs, vt ipse no. in l. fructus. ff. solu. matri. z Imo. ibi sentit contrarium. Et an quod hic dicitur in ciuitate, ha-
beat locum in castro siue villa, gloss. z Bart. tenuerunt quod non in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect. vbi vide que scri-
psi, vbi plene post doc. examinaui concludens quod sic. ¶ Adde quod ¶ Pau. de Cast. hic dicit, quod dominium etiam hodie transit in ciuitatem absque traditione.

d POMA. ¶ Tempus. Vide autem an hoc locum haberet in re-
bus permutatis Nicol. de Plea. in l. fi. j. de predi. cur. lib. x.

e POMA. ¶ Venditis. Vide aliter per Alex. consi. j. vol. v. Barb.
consi. xliij. vol. j.

f ALEX. ¶ Venio ad apparatum. Et sic ecclesia habet dominium absque traditione quod est mirabile. Et sic istum casum adde alijs no. in l. pen. j. ad Treb. vbi transfertur ipso iure sine traditione do-
minium. Et adde quod licet ex tit. donationis transferatur domi-
nium in ecclesiam sine traditione, non tamen transfertur possessio, vt no. gl. in c. ij. in gl. fi. ad fi. de consue. z quod not. in l. eum heredes. de acqui. pos. z quod habetur j. tit. j. l. raptores. Fallit nisi consue-
tudo hoc induceret. c. ij. z ibi doc. de consue. licet Arch. vi referunt ibi doctores tenuerit quod etiam sine consuetudine ex solo tit. do-
nationis in ecclesiam transferatur dominium z possessio per d. c. ij. z male, hoc tamen fallit in casu l. si adoptauero. cum ibi not. ff. de
prec. dixit tamen Joan. And. in d. c. ij. quem sequitur do. Ant. z do.
Flona. quod licet in ecclesia ex solo tit. donationis trãsferatur do-
minium, non tamen transfertur Publiciana, quia hoc non est iure cautum, z sumus in exorbitantibus Spec. in ti. de emphyt. §. nunc aliqua. vers. lix. facit quod habetur in regula, cui licet de re. iur. li. vj. z Imo. ibi dicit, hoc verum, si dominus non habet Publicianam: quia possidebat sine titulo, z bona fide. Nam oportet quod tunc ecclesia acquirat Publicianam ex traditione sibi facta cum tit. l. j. ff. de pub. z quod habetur in c. Abbate sane. de re iud. in vj. secus si donans habuisset Publicianã, vt quia possidebat cum tit. z bona fide, quia tũc ex solo cõtractu tranibit Publiciana in ecclesiã per regulam l. clambus. de cõtrahen. emp. z qz istud videmus in lega-
to. l. j. z ij. l. cum sponsus. §. j. z ibi per Bar. de public. secundũ Imo.

Et certe credo istam esse veriorē, & quando transferatur dominiū sine traditione, vide quod no. Bar. in aut. ingressi. §. eo. & vide bar. hic in fi. Et ad id q̄ §. dixi. q̄ in ecclesiam transfertur dominiū sine traditione, non tñ Publiciana. tenet Bal. in l. quoties. de rei vēd. Et an priuilegium istius legis q̄ transeat dominium in ecclesiam sine traditione habeat locū in vna ecclesia magis quam in alia ecclesia dixi post Bal. in l. quoties. de rei vendic. ¶ Adde q̄ ex donatione transferatur dominium in ecclesia sine traditione. Oldr. consi. cclxxix.

s ALEX. ¶ Limitatis, & municipū. Facit ad predictam l. Stichū. cum l. seq. quibus ex cau. ma. & Bal. hic quem vide.

h POMA. ¶ Casib. Vide in simili Alex. consi. j. vo. iiij. & vide etiam ad hanc l. Alex. consi. xxiij. vo. v. vbi dicit quod contra Imperatorem etiam prescriptio centenaria requiritur.

i ALEX. ¶ Infinitas est euitanda. Cōtrariū tz Bart. in l. fi. finita. §. fi de vectigalibus. circa princ. ff. de dam. infe. & q̄ not. in §. ex hoc edicto. in eadē lege. P. P A V. P. ¶ De materia infinitatis vide latissime Alex. post. Bar. in l. qui bona. §. fi. ff. de bā. infe. Fel. in c. 15. el. vlti. extra de test. declara tamē nisi essent illa verba, toties & quoties, &c. Alex. consi. cxlv. in ij. vo. sed Jas. hic dum loquitur de prorogationib. cōpromissorum vult contrarium. Vide Bertac. in verbo, compromissum.

k ALEX. ¶ Est obligata. Adde Bar. in l. j. cōmu. de leg. & Bart. tenet contrariū in l. j. in fi. ff. de leg. j. vers, & concurrāt actio in rem cum hypothecaria pro eadem re. vide in l. in reb. & ibi per Bal. & in l. j. ver. contra hoc §. de iure dot. & qs ibi etiam Bal. not.

l ALEX. ¶ Rebus concedētis. Et cōtra videtur Bar. in l. j. C. cōmu. de leg. & ibidē Bal. q̄ pro re legata non cōpetat hypothecaria Bar. aūt in l. j. an fi. ff. de leg. j. dicit idē q̄ hic, & ibi Pau. de cas. idē. Ad hoc q̄ pignus. respondit Bal. & fuit responsio Alberic. de Salinis fūn eum. Et an istud sit verum, veniet dicendū, & an possit agi hypothecaria pro ista re in qua habet dīnium cōtra possidentem, & dicas q̄ sic, q̄ dato q̄s dominium sit legatarij, non tñ possessio, vt patet rūsio notabilis per gl. in l. cum duob. §. idē respon. l. ij. ff. pro soc. & hic, vñ nihil repugnat, q̄ possessio ipso iure possit etiā hypothecari. non tamen proprietas rei, tanquam legatarij. Et si quis dubitat an possessio possit hypothecari, vide Bar. in l. elegāter. in ver. Sed contra hoc. ff. de pig. actio. Pro hoc facit. q̄ videmus quod res potest locari tam respectu possessionis quam proprietatis. Quero, vtrū pro liberatiōe legata cōpetat hypothecaria actio, & an posset agi hypothecaria, puta dico mihi assignari aliquā rem in causa pignoris, vel hypothece, donec fuero liberatus per hypothecam. Imo. in l. j. de leg. j. allegat vnam glo. in l. j. C. cōmunia de leg. Addō aliam in §. nostra. insti. de leg. & aliam in l. ij. C. communia de leg. que allegat l. j. §. si debitor. ff. vt in pos. leg. vbi quem admodum pignus pretorium nō potest adaptari. ita nec ciuile. scilicet hypothecaria. Cyn. & Bald. in l. j. communia de leg. reprehendunt illam glossē. & hoc propter generalitatem illius l. & §. si debitor. non probat illud ad quod allegatur. Pro gl. facit alia ratio quam adduco in l. j. C. commu. de lega. quod ratio potest esse, quia per illam legem fuit inducta hypothecaria, quia plerunque testatores, vt sue voluntates habeant effectum, adiciunt obligationem super omnibus bonis. Unde attenta dicta consideratione dicti testatoris. l. j. ita prouidet. que consideratio potest ita cadere in legato libertatis, ergo, &c. Imo. in d. l. j. ff. de leg. j. putat verā esse opi. d. gl. quia probatur optime in d. §. si debitori, quia si nō potest ibi cadere pignus pretorium, quia lex arctat talem debitorem ad presentandum fideiussorem de implendo legato relicto pro liberatione, & sicut ibi non arctat, ita nec in casu nostro debet arctare, vt possit admissionem in possessionē procedi. Mihi in puncto iuris placet opi. Bal. & Cyn. in d. l. j. Restat solum respōdere ad §. si debitor. q̄ videtur q̄ ibi sit alia ratio, quā in casu nostro. Nam grauior quidē est prestatio fideiussoris, quā sit sola hypothecatio particularis. in l. illo. in ver. mediocri. vt leg. no. caue. ideo nō sequit ibi tex. volunt grauare heredē ad prestationē fideiussoris: ergo eadē ratione. nec ad hypothecā, q̄ est falsum, q̄ non est vnde grauamen fiat.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Dicendū. Aduerte q̄ nedū ex vero titulo transfertur dominium in ecclesiam, sed etiam ex ficto, & presumpto, secundum Bar. in l. si rem aliquam. ff. de acqui. poss. & ibi Alex. post alios, & Bar. in l. cum falsa. j. de iur. & fact. ignor. & Bal. in l. ad probationem. C. locat.

m POMA. ¶ Speciale est. Et est idem iuribus incorporalibus, vt per Old. consi. xvij. in ij. q. & ad hoc vide Alex. consi. j. c. ij. vol. v. vide etiam Panor. in c. cum tu. de constit. in princ. P. P A V. P. Secus tamen est in principe, quia in commun non transfertur dominium sine traditione, Bald. in c. j. quid sit mueſt. Sed ibi loquitur in possessione, que non transfertur in principem. Secus ergo vult esse in domino. vide per eum. Quid autem in constitutione principis, an per eum transferatur dominium in altum sine traditione, vide in l. Cesar. ff. de public. ad Bart. Item limita istam regulam procedere in contractu, sed secus esse in voto, vt si quis dedicet se & sua ecclesie, vide Bar. in aut. ingressi. §. eo. & ibi Mod. Item limita istam regulam vt dominiū transferatur sine traditione in eccclesiā, vt per Alex. in l. j. §. per procuratorem. ff. de acquir. pos. Item an transferatur quasi dominium & possessio. vide practi. Papien. in forma libelli in actione realī. in verbo, iure dominī. Item quod ista lex loquens de vēditione habeat locum in permutatione, vide Alex. in consi. dcj. vide Mod. in §. sed iste. Instit. de actio. Quid autē si alius quis recognosceret rem ab ecclesia, an transferatur in eam dominium, vide do. Francis. consil. xiiij. Et intellige an transferatur sine traditione ipso iure, vide que habes in l. item si alienā. ff. de acquir. poss. ad Bar. Item an per solam confessionem transferatur dominium in ecclesiā, vide que scripsi j. de iur. & fac. ignor. Item an ista lex habeat locū in alia pia causa. puta si instituatur pauperes Christi, & dentur executores. vide Bar. in xiij. disputa. inci. filium adultum. Item istud priuilegium non haberet locum in clericis acquirentibus sibi, non ecclesie. vide Ang. consi. xlviij. inci. quidā Franciscus. Item quod in casu illius legis dicatur habere fortius ius ex contractu, quam vbi requiritur traditio. vide Aret. in l. Pomponius. §. quesitum. in j. no. ff. de acqui. poss. Item circa istam legē. que solet allegari. quod quilibet presumitur viuere vsq; ad centum annos, adde quod ad tollēdum hanc presumptionem sufficit vnus testis de visu. vide Bald. in c. j. ad fin. qui feu. dar. pos. vide ad Bart. in l. ij. §. si dubitetur. ff. quib. mod. testa. aper.

ALEX. ¶ Speciale est in ecclesia. An autem ex contractu procuratoris ecclesie non intercuniente traditione acquiratur dominium ecclesie. Angel. quod non in l. j. §. per procuratorem. ff. de acquiren. possess. Sed Alex. ibi contrarium tenet.

o ALEX. ¶ Sine traditione. Sed nūquid eodē modo acquiratur quasi dīnium. & sic publiciana. Dic vt in prin. huius l. post Bar.

p ALEX. ¶ Respondeo, non. Statutū q̄ alienatio non possit fieri de ecclesijs, vel personis non subiectis, non valet, & vide Jac. But. in l. assiduis. j. qui po. in pig. ha. & in c. fi. de immu. eccl. in vi. & q̄ habetur per doc. in l. dudum. C. de contrahen. empt. & ostendit Ang. bene loquens in consi. xlviij. inci. quidā Franc. per Bar. in l. filiusfa. §. diui. ff. de leg. j. In istis terminis dixi post Bar. in l. cunctos populos. in v. q. 2 Bal. hic in contra. & Bar. in d. l. dudum. per Ang. & Imo. in d. §. diui. & ibi vide quod late dixi post Bar. in vers. quero. & si agitur contra alios, &c. Sed Bal. & Bul. hic videntur indistincte tenere gl. & dixi §. in princ. huius l. sed opi. Bart. mihi placet plus, pro qua mihi videtur casus recte intuenti, in auth. ibi posita. vide ibi Bart. in princi. ¶ Adde vltra Ang. d. consi. videndum. Bald. consi. cxlviij. j. li. & consi. ccxlvj. co. li. & vide Paulum de Cast. hic.

q ALEX. ¶ Non soluit. Adde Bald. hic, qui idem tenet in l. si ancillam. de actio. empti.

r ALEX. ¶ Sine traditione. Fallit si esset consuetudo quod transferatur, vt no. in c. ij. & ibi per Imo. de consue. Item fallit in casu sing. no. per Bart. in l. raptores. j. tit. j. & plenius de hoc xvj. q. j. moderamine. & quod dixi §. in princi. huius legis, & per Bald. in l. licet j. de acquir. posse. & in l. j. ad fin. j. de rerum permut. Item fallit in casu, de quo in l. si fundum quem. ff. de fun. do. & ibi vide gloss. que ponit aliam fallen. ¶ Adde quod in ecclesiam transeat fideicom. & possessio. etiam sine verbo tradita. tenet Pau. de Cast. consi. cxxxiij.

s ¶ Quas actiones. Ad istā l. vide Be. in c. Abbare sane. de re iud. lib. vj. vide etiam ad istam leg. Fed. in consil. cvj. ad fi. & Ro. consi. lx.

AVTHENT.

1 Ecclesia in prescriptione non equiparatur minori.
2 Prescriptio que nam obstat ecclesie Roma. & alijs ecclesijs.
3 Priuilegiatus quando vtatur priuilegio contra priuilegium.
5 Priuilegia in dubio dicuntur concessa ad postulationem partis.
10 Priuilegium quod prescriptio non currat nisi centum annorum, si habet clausulam, non obstante, valet & nume. 11.
13 Ecclesia quando restituatur aduersus prescriptionem.
14 Ecclesia quando succedit priuato, an in illis bonis habeat priuilegium huius authenti.
15 Priuilegiatus in prescriptione succedens non priuilegiato, quando vtatur dicto priuilegio.

a Quas actiones. a Lū in lege C. sit dictū q̄ actiones cōpetentes ecclesie durarēt spatio centū annorū per ista aut. est reductum ad spatiū xl. annorū prescriptio vero triū vel v.

b annorū in suo roboze perseueret sed sola romana ecclesia b gaudet spatio centū annorū. Opp. in aut. vt cum de appe. cog. §. si vero liberi. & de sanc. episc. §. pen. Sol. Dicit gl. fallit in illis duob. casib. & bene dicit gl. Ratio, quia cum ad illam hereditatē vocētur de iure speciali contra ius commune ecclesiæ, merito sibi breuius tempus statuitur. ¶ Secundo oppo. ecclesie equiparatur minorib. vt l. 10 phanotrophos. j. tit. j. sed contra minores non currūt prescriptiones † iste, vt l. sicut. j. de prescrip. xxx. anno. & l. j. & l. ij. & vlt. in quibus cau. in integ. restit. non est necess. Solu. Alij minores sunt in minori

etate temporaliter, quia superueniente maiore etate finitur minor etas, sed ecclesia habet loco minoris perpetuo, merito ne actiones ecclesie extendantur ad infinitū, statutū est hoc tēpus. Ita videtur velle gl. in simili in l. nisi finita. ff. de tut. z ratio. distra. Ad quod facit ꝙ no. de re. in inte. c. auditis. z de præscri. c. si diligenti. ¶ Tertio opp. ad istum finem quod ecclesia Romana non gaudeat præscriptione centū annorū, vt in aut. vnde hec cōstitutio sumitur per
2 totam auth. col. vi. † Huius timore glo. que est hic dicit quod hec clausula hic posita fuit Guarnerij, nec est vera clausula, q̄ etiam in ecclesia Romana currit præscriptio xl. annorū, licet de iure canonico secus, z vide glo. vlt. Contrarium huius no. in rub. que hic allegatur in gloss. s. in auth. hec constitutio innouat. Nam illa rubrica facit mentionem de constitutione que precedit in vol. aut. scilicet, vt Ro. ecclesia, ꝛc. sed facit mentionem de constitutione ista. Illa ergo constitutio, vt ecclesia Romana, ꝛc. cum sit specialis, nō tollitur per illum text. hec constitutio innouat, ꝛc. Et hanc opi. tenent oēs doct. nostri, z canonizata est. Et secundū hoc habes tria iura. Primo istud ius, secundū quod contra ecclesiā currebat centum annorū præscriptio in quatuor casibus hic positis, in alijs nullum habebat ius circa præscriptionem secundum ius auth. in illo tit. vt ecc. Rom. ꝛc. coll. v. secundum quod præscriptionem centum annorum statuit contra ecclesiam Romanā in omni casu, licet hic loquatur in quatuor casibus tantum. Tertium ius est in aut. hec constitutio innouat constitu. ꝛc. colla. viij. secundum quod in omni ecclesia, excepta Romana, statuitur præscriptio xl. annorum z sic ista lex prout loquitur in ecclesia, corrigitur quo ad præscriptionē. ¶ Uemo ad questiones in gl. magna, quero vtrum ecclesia contra ecclesiam possit se tueri præscriptione xl. annorum. Bl. dicit quod sic, allegat ff. ex quib. cau. ma. l. fin. licet quidam dicant contrarium. Ista questio residet in hoc vtrū priuilegiatus possit vti priuilegio suo contra alium priuilegiatū. Circa quod Bet. vt Cyn. refert ponit vnam distinctionem satis longam. ¶ Tu breuiter assume in
c duob. verbis c, † Quandoq; queritur vtrū priuilegiatus possit vti
3 priuilegio cōtra priuilegiatū eo casu quo ab ipso priuilegiato aduersario suo priuilegium cōsequitur, z ista non est nostra materia, diri vobis in l. fi. ff. de fruc. z lit. expen. Quādoq; quilibet est priuilegiatus principaliter, z tunc quandoq; quis est priuilegiatus generaliter in genere, sed non est in ea causa, de qua agitur, sed vnus tantū est ibi priuilegiatus. z tunc vtetur priuilegio suo cōtra aliū priuilegiatū. hic est casus in l. vlti. ff. ex qui. cau. ma. z est casus questionis nostre. declarabo. licet vtraq; ecclesia sit priuilegiata in genere, tamen in casu, in quo agitur, est priuilegiata solū ecclesia illa, contra quam præscribitur, non illa, que præscribit. Simile in duob. absentibus, vt d. l. fin. ¶ Si vero vterq; est priuilegiatus respectu eiusdem cause que agitatur, hec est vna regula infallibilis. Si quidem vnus habet priuilegiū potētius altero, ille præfertur, qui habet potentius. Potentius autem potest esse, quia vnus certat de damno, z alter de lucro, vel quia cause concedendi priuilegiū sunt fauorabiliores, vt l. verū. §. fi. cum l. seq. ff. de min. Si vero cause priuilegij sunt pares, vel priuilegia sunt paris potentie, z concurrunt ambo equaliter admittātur, vt l. priuilegia. ff. de priuile. c. c. z inter seipsos potior est conditio possidētis, vt l. si seruū. §. de illo. de ver. oblig. de re. in c. in pari. lib. vj. ¶ Secundo quero vtrū priuilegia
d tus d contra ecclesiā * possit vti priuilegio. Hic autē videtur † qd
* sic per tit. ff. quod quisq; iuris. Contrarium determinat gloss. quia
4 istud non fuit cōcessum ecclesie ad eius postulationē. Quis reuelauit hoc gloss. quod istud priuilegium non fuit concessum ecclesie ad eius postulationē, sed proprio motu principis cum de iure priuilegia intelligantur † concedi in dubio ad postulationē, vt extra
5 de concess. preben. c. i. si motu proprio. lib. vj. ? Respondeo. priuile-
6 gia † que conceduntur statuendo legem z ius generale, intelliguntur concedi ex liberalitate. non ad petitionem. hic est text. cum ista glo. Sed priuilegia specialia in corpore iuris non clausa, in dubio intelliguntur concedi ad postulationē, vt in contrario. z non puto quod ecclesia Rouantulana, que habet priuilegiū quod gaudeat spatio centum annorum, in corpore iuris non inclusum, quod eo
7 dem iure ipsa contra alios vti debeat, quod no. perpetuo. ¶ Contra primum membrum posset admitti probatio in contrarium, si illud generale ius fuit factum ad postulationem z procurationem alterius. Ita videtur sentire glos. quam habuistis §. de fru. z lit. exp
8 en. l. fi. tene menti. ¶ Quero, lex ista est correcta in ecclesia. vtrū
e sit correcta in cimtate e. Joan. quod non, q̄ quod nō mutatur ꝛc. Pla. dicit quod sic. quia eadem est ratio. vide gloss. Ultramon. tenent opinio. Pla. ista questio voluitur hic vtrum ex identitate rationis inducatur correctio legis, Breuiter dico quod non. Text. est in l. si vero. §. de viro. solu. matri. §. de vsup. l. si furiosi. not. in l. tam
9 is. §. ff. de don. cau. mor. Et sic concludo opi. Joan. esse veriorem. Ex qua not. † quod ex identitate rationis non inducitur correctio legis, z illud quod dicitur ff. de legi. l. non possunt. quod leges ex
f identitate rationis f trahuntur in argumentum, est verum quādo per hoc contra aliquam legem scriptam non veniremus, vt hic. ¶ Quero, vtrum hodie possit concedi priuilegium quod nō cur-
10 rat præscriptio, nisi centum annorum. Bl. dicit quod sic, † quia res de facili redit ad suam naturam, vt fuit in ecclesia Rouantulana. Ista ratio que fit in gl. quia antique forme redditur, non est bona, quia in his que ipso iure tolluntur, non est dare regressum ad formam antiquam cum minori solemnitate, vt ff. de pact. l. si vnus. §.
11 pactus. z ideo † dicunt doct. mod. quod in tali priuilegio deberet dici, non obstante tali lege, vt l. rescripta. §. de præci. Imperat. offer. z §. si contra ius vel vti. publi. l. fi. ¶ Item querit gl. an possit concedi priuilegium in genere, quod contra aliquem nō currat aliqua præscriptio. Glo. dicit quod non, vt ff. si quis cauti. l. sed z si quis. §.
12 questū. Intellige † verum, nisi fuerit dictū expresse, nō obstāte tali
g lege: vt dictū est §. ¶ Querit gl. vtrū contra istas præscriptiones g
h possit restitui ecclesia h? Bl. videtur velle quod sic, tamē nō firmat,
13 Quidā hic dicunt † ꝙ contra istas præscriptiones lōgas non restituitur ecclesia, extra de præscri. c. auditis. Alij ꝙ restituatur. sed re-
* stitutio debet peti intra quadrienniū * tantum, z istud tenebat do. Pau. de Leaza. in cle. §. de rest. in inte. ¶ Querit gl. quid si ecclesia
i successit priuato i, an vtatur ista præscriptione. Hic † in gl. sunt opi.
14 vide gl. in prin. vel in illo passu quādo priuilegiatus in præscriptio-
15 ne succedit nō priuilegiato. Hic duo verba † breuiter, z istam questionē intelligo de priuilegio ex parte eius, cōtra quē præscribitur. Dicas ergo sic, Aut priuilegium, quod habet succedens, est tale quod præscriptionē extinguit, aut præscriptionē differt, aut illam
k mutat. Si tollit, tūc non vtitur suo priuilegio. Hic est casus k in l. si fundū. de fun. do. Si differt, tunc vtitur suo priuilegio. Casus est in l. sicut. de præscrip. xxx. ann. Si vero mutat præscriptiones, z hic est casus nostre questionis, nam cōtra priuatū currit præscriptio x. vel xx. am. contra ecclesiam z succedentem eius priuilegio est xl. ann. vnde non tollitur præscriptio, nec differtur, sed semper currit. sed si alteratur in alium modum. isto casu pro tempore preterito vtitur iure priuati, pro tempore futuro iure ecclesie z sic priuilegio suo. Unde si ponas quod priuatis currāt x. anni, z sic est completa media pars præscriptionis cōtra ecclesiam, alia media pars currit. xx. ann. vt §. de præscr. lon. tēpo. aut. quod si quis quibusdā. facit quod no. in l. apud Jul. §. Marcellus. ff. ex quib. caus. in posses. eatur, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Quas actiones. In aut. quas actiones. in prin. Et no. ad hanc aut. quod licet contra ecclesiā regulariter nō currat præscriptio nisi xl. anno. c. de quarta. de præscript. tamen in actionibus personalibus præscribitur secundum dispositionem iuris ciuilis. Idem in alijs actionibus. que clauduntur semestri. anno, vel biennio, z quāto minoris, redhibitoria, actio de dolo, z in actionib. prætorijs, vel similib. ista est gl. not. iuncto tex. in c. cum causa. de emp. z vendi. quam ibi multū not. do. Abbas pro limitatione fere totius tit. de præscrip. facit quod no. Bal. in l. ij. C. ne rei do. vel templo. an ista aut. corrigat in præscriptione triennij. z dum §. quesiui quid de rebus clericorum, vide Imo. in c. fi. ad fin. de præscrip. Adde quod etiam in præscriptione pauperū. z eorum iuribus non præscribitur minori spatio xl. ann. secundum Bal. hic per tex. in aut. de eccle. tit. in §. pro tempore alibus. z vide Bal. hic in prin. gl. sed an habentes causam ab ecclesia, vel ciuitate, habeant hoc priuilegiū in præscriptione: dicit quod non secundum Bal. z Ang. in l. sicut. de præscri. xxx. ann. z Bart. in l. cum sponsus. §. in vectigalibus. ff. de publi.

b P. PAV. P. ¶ Romana ecclesia. Quod omnia priuilegia concessa Romane ecclesie habeant locum in alijs, vide tex. in l. omnia. in fi. de episc. z clericis.

c POMA. ¶ Assume in duobus verbis. vide ad hoc Felin. in c. in presentia. z in c. de quarta. de præscrip. z Rom. consi. clxx. z Aler. in l. j. §. ad municip. ff. ad l. Falci. Pan. in c. fi. de iud. z Capra consil. ij. in ij. dubio primi dubij. z Capra. xxij. in fi. z lxvij. z lxxxvi. z Pau. de Cast. cccxvij. z Barba. xv. volu. iij. z xxviij. eodem volumine.

P. PAV. P. ¶ Vide Felin. in c. de quarta. extra de præscrip. z in c. in presentia. extra de proba. Pau. de Cast. consi. cccxcviij. De quo habes in l. inimicorum. §. in quib. caus. in integr. restit. non est necessario pro limitatione huius l. z Paul. de Cast. in cōsi. cccxvij. dum ponit an vniuersitati cōtra vniuersitatē detur restitutio, vt scripsi etiam in lege Respublica. §. ex quibus causis maio. Vide Pan. in d. c. in presentia. vbi refert dicta Bart. z ibi vide Decium super gl. fi. post Felinum ibi. Vide Barba. consi. xv. vol. iij.

d ALEX. ¶ Utrum priuilegiatus. Et an presumatur motu proprio, vel ad postulationem partis, adde Bar. in l. j. z quod ibi diri post eum. C. de pe. bo. subla. lib. xi. Bart. in l. iij. in princip. ff. quod quisq; iur. Et de hac clausula, motu proprio, adde no. maxime post Bart. in l. quidam consulebant. de re iudi. z not. in l. si non specialiter. §. de testa. licet Bal. ibi de hoc nihil dicere videatur. z in auth. hoc inter liberos. C. de test. z in l. si quis in prin. test. de leg. iij. z vide Gio. in ver. facta. z Imo. super ea. in cle. ij. de offic. ordi. z an motus proprius tollat nullitatem, z defectum intentionis, vide gl. sing. in ver.

directas.in clem.per literas.de preben.z ibi Imol.an motus proprius ampliet gratiam, vide etiam gl.in ver.validam.z gl.fi.in cle. si Romanus.de preben. Et an motus proprius tollat inhabilitatem.z an inducat dispensationem, vide Imo.in cle.ij.de rer.permu. in notabilibus.Et an confessio motu proprio sit latissime interpretanda,z vide do.Anto.z do.Abb.in c.cum nostris.de concess.preb. Et an motus proprius firmet gratiam contra presumptam voluntatem precedētis, vide late in c.j.de fil.presbyter.in vj.z in c.si propter.z in c.quamuis.de rescrip.eō.lib.qui dicit.quod vbi est motus proprius, non requiritur specialis derogatio. Et quando motus proprius tollat vitium surreptionis z etiā inhabilitatis, vide tex. gl.z doct.de cle.si Romanus.de preben.z dicit Bal.z Ang.in l.ij.in princip.de quadri.prescrip.quod motus proprius operatur idem quod clausula, non obstante. Item operatur, quod valeat rescriptum quod aliās a parte non poterat impetrari. secundum Bal. in l.fin.j.senten.rescin.non poss. Et quando motus proprius tollit vitium surreptionis,z firmet gratiā, vide Bal.in l.si.j.de cri.sacri.z dicit Bald.in l.imperialis.ff.si miles.j.de nupt.quod motus proprius principis errantis non facit valere priuilegium.argu.l.quidam cōsulebant.de re iud.z quando presumatur motus proprius, vide sing.Bal.in l.nēc damnosa.C.de precib.imper.offer. ¶Adde de clausula.motū proprio.vltra Fel.in c.ceterum.z in c.si quando. z in c.ad aures.de rescrip.Pau.de Cast.consi.cclxxx.z Rom.consi. cccxxvij.z in quantum Bartol.loquitur de ecclesia Rouantulana, opp.z dicit not.perpetuo.adde quod Bald.contra quia illud priuilegium est concessum Deo, z contra Deum non debet fieri retorquutio.z hoc dicit Pau.de Cast.esse tutius.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Contra ecclesiam. De hac quest.per Panor.in c.in presentia.de probat.

c ALEX. ¶In ciuitate. Et de presci.contra ciuitatem vide Bal. in l.ij.C.ne rei do.vel templ.in l.ij.C.communia de vsucap.

f POMA. ¶Ex identitate rationis. Vide Panormit.consil.xxi.c. volu.ij.z in consi.xj.in j.dubio.eo.volu.z Fel.in c.translato.de constitu.Lepol.consi.lxxij.z consi.lxxiij.z Bart.consil.ij.z Barb.consi. xix.vol.j.Roma.consi.cl.z Imol.consi.lxiij.z vide Aler.consil.cxlj. vola.ij.z seq.z omnino Anch.vbi declarat.consil.xciij.z vide etiam Jas.in l.posth.j.de contrab.z Anna.xxvij.z xxx.z lxiij.Anch.in c.canonum statuta.de constit.z Panormit.in d.c.translato.z Are. consil.xxvij.z Panormit.in cap.fina.de rescript.z Capyam consil. dcccclxxxix.alias xcvij.z Aret.clx.z clxij.z Jas.in l.j.j.qui admit. z in l.emancipata.eod.tit.

g POMA. ¶Prescriptiones. Vide Panor. consil.xxxij.in ij.dubio.vol.j.z Fel.in c.j.in ver.dum solenniter.de rescrip.z Rom.cons. cxxxij.z consil.clxvj.z ccccvij.vbi ponit etiam quo tempore debeat peti ista restitutio.z Aler.lxxxj.vol.v.z Socinum cclxvj.

h ALEX. ¶Restitui ecclesia. Sed circa istam materiam dubitatur an valeat priuilegium cōcessum ecclesie ne sibi possit obuci nisi prescriptio centum annorum ab alia ecclesia.vide Bart.post glos. in l.si vnus.ſ.pactus.in fin.de pact.z quod not. Lyn.hic in vltima questio.z Bart.ſ.proxi.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Intra quadriennium. Et illud quadriennium non currit probabiliter ignorantibus.ita sing.Bal.in l.falsam.C.si ex falso instru.quem refert z sequitur Aler.consi.cxlvj.inc. videtur inspectis.z consi.ccxxxj.inci. viso pūcto z instrumentis.idē tenet Card.Florentin.in cle.j.de in integ.restit.Paul.de Ca.in l.fi. C. de dol.z Panor.consi.xxxij.in vlt.colum.

i ALEX. ¶Successit priuato. An priuilegiatus succedēs non priuilegiato vtatur suo priuilegio.vide do.Ant.in c.quia U.de in dic.in verſi.venio ad vltimum.z ideo fiscus succedens priuato vtitur iure priuati.sed Bal.in rub.j.de priui.fisci.z tex.in l.cum quidā. ſ.fiscus.de vsu.circa fi.lumta.no.per Bar.hic secundum eleganter notata in l.si iste.ſ.in hac.ver.omnino vide de verb.ōbtig.

k POMA. ¶Hic est casus. Vide Aler.in simili in l.procuratoz.j. de edend.z Panormit.consi.xiij.vol.ij.z Hemi.in cap.j.ſ.j.de iure patro.in vj.

ADDITIO.

d ALEX. ¶Omnis. Not.hanc l.volentem quod concessa clericis intelligantur concessa eorum liberis z ministris.que multum facit pro not.per gloss.in l.restituende.in verbo, priuate.j.de aduoc.diuer.iudic.intelligit Roge.in l.si finita.ſ.si de vectigalibus.vbi refert Aler.and.habere locum in beneficijs, secus in priuilegijs.ff.de damno infecto.

AVTHENT.

i ☞Inuadens rem ecclesie potest a iudice ecclesiastico conueniri.
i Collecte imponuntur ecclesijs quando predia sunt tributaria.

a **Item nulla communitas.** a

1 Not.hic casum † quod ille,qui inuadit rem ecclesie,potest conueniri a iudice ecclesiastico. Et vide gloss.super verbo, ab ecclesia.que incipit, hoc verum ratione. De hoc plene vide extra de foro compet.c.cum sit generale.Hoc autem intelligo

2 verū quod nō possunt imponi collecte,† nisi predia sint tributaria, tunc enim imponuntur prędijs,non personę:vt dixi.ſ.tit.j.placet, z videbitis.j.j.prox.z est ista noua constit.Fede,z not.bene eam.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Item nulla communitas. Facit quod not.per Bart. in l.fin.de constitut.princip.vbi propter delictum quis perdit priuilegium fisci.

LEX III.

i ☞Clerici pro prędijs tributarijs possunt cogi ad tributa.

Eijs. Possunt ergo clerici pro prędijs tributarijs

1 cogi ad prestanda tributa. Dicit gloss.quod

2 hec lex videtur corrigi per auth.item nulla, quam modo legi,quod non † est verum,quia hic loquitur in prędijs tributarijs, z sic in oneribus realibus, sed auth.item nulla, in muneribus personalibus,seu que imponuntur persone pro rebus vt collecte,vt l. j.ſ.fin.ff.de mune.z hon.zc.

LEX IIII.

Officiales De hoc habent Canoniste vnam rubric.extra de obligat.ad ratio.hodie vero quando officialis seu curialis efficitur clericus seruatur alius ordo,vt in auth.sed neque,quam ibi vide,zc.

LEX V.

a **Si quis non dicam.** a Punitur affectus licet nō sequatur effectus,hoc dicit breuiter ista lex,z vide hic Lyn.

ADDITIO.

a P.P.A.V.P. ¶Si quis.Vide Lomen.consi.xcv.ad fi.Vide omnino que scripsi ad Bar.in l.si is qui cum telo.C.ad l.Cor.de sic.De pena autem committentis fornicationem cum monali vide Joan. de Ana.consi.j.Item quomodo,z quando puniatur conatus vide tract.per Feli.quem habes post tit.de appel.vbi limitat.

AVTHENT.

i ☞Testis veritatem pro vtraque parte dicere debet.

a **Sed iudex.** a Not.tex.ibi que nouerint,z sic pro

i † vtraque parte debet dicere veritatem.De ista materia vide Spec.de testib.ſ.sequitur.versi. quid de presby,z eo,tit.ſ.j.ver.item excipitur quod est monachus.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Sed iudex. Vide doct.in l.ij.de eden.vbi Bal.querit an si testis volens iurare dicere veritatem pro vtraque parte admittatur,z an probet:videtur dicere quod non.z adde no,in c.fraternitatis.in gloss.fin.z de test.z dicit Bal.in l.presbyter.j.eo.quod partes possunt remittere. Quis autem debeat soluere expensas testium, vide Bald.in l.nimis graue.j.de testib. Et de forma iuramenti testis. Vide Bald.in l.comparationes.C.de fide instrumen. in l.si quis in hoc ver. Item no.quod ad hoc potest inquiri per officialem,z eius officio nemine postulāte,zc. quod etiam inuito accusatore secundum Jmoc.in c.quia circa fin.de iudi.z potest reus puniri quando constat de crimine. ¶Adde, quis debeat soluere expensas testium Ang.consi.ccxl.

LEX VIII.

1 ☞Falsitas committitur non solum dicendo falsum, sed etiam in tacendo.quod est verum.

2 Notarius omittens ponere capitula,z clausulas debitas in instrumento committit falsum.

Presbyteri. Not.☞ falsitas cōmittitur non

1 solū in dicēdo † falsum.sed etiā

a in tacēdo[a] quod est verū * quod no.contra testes,z no-

* tarios †omittētes debita ponere capitula in instrumē-

2 tis.Facit lex que cōmendādi.ſ.fi.ff.de cōtrah.emp.z j.si cōtra ius vel vti.pu.l.prescriptione.z no.j.prox.aut.presbyter.☞ vide hic,zc.

ADDITIO.

a POMA. ¶In tacendo.Circa hoc vide vnum not.verbū Pan.in consi.xxxiij.volu.ij.vide etiam vnū ver.Fel.in c.dilecto.in fi.de test.

cog.z

De episcopis & clericis. Rubr. VI.

Continuatio patet. Vidistis ſ.de ecclesijs, sequitur modo videre de rectoribus earum,zc.

LEX II.

1 ☞Priuilegium quod habent filij clericorum,illud habent etiam mortuis parentibus,remissiue.

a **Omnis.** a Per istam l.cum gloss.videtur quod

1 priuilegium quod habent filij clericorum, quod † illud non habent, nisi viuis parentibus. De hoc dicam j.de minu.l.fin.z vide gl.que incipit,ante conceptū,z notabis eam bene.

cog. & in c. j. eo. titu. & Alex. in l. argentarius. §. fin. ff. de eden. & Jas. post Barb. & alios in d. l. si prescriptione. in j. no.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Quod est verum. Vide plene de hoc per Alex. post Ang. in l. argentarium. §. cum autem. ff. de edend.

AVTHENT.

Presbiteri. In hac aut. dicitur qualiter presbiteri puniantur de falso quod no. &c.

AVTHENT.

Presbiterum. Hodie vero alie etates sunt cõstitute, vt extra de etate, & qualitate. c. fi. in clemen.

LEX X.

1 ☞ Injuria illata clerico est crimen publicum.

1 **Si quis.** In hoc. No. q̃ iniuria que fit clericis vel ecclesie põt tanquã publicum crimen ab omnib. deduci in iudicium. ¶ Item no. q̃ de hoc põt inqui-
2 ri per officialẽ ex eius officio nemine postulante. a ¶ No. etiam q̃
a quando officialis nõn est potens debet potentioris officialis officium seu auxilium implorare seu inuocare, vt hic videbitis in fin. ¶ Sequitur authen. sed nouo iure, qũe aliam penam imponit ecclesijs.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Postulante. no. ergo q̃ propter immanitatẽ delicti & sic q̃ in atrocioribus põt inder er officio suo, & sic p inquisitionez procedere. licet alias regulariter secus. De quo vide Ang. de aret. in tract. maleficiorum in gl. hec est quedam inquisitio, &c.

AVTHENT.

Sed Nouo iure. Nec aut. nõ summatur, nec aliquid dicitur per doc. ex qua no. q̃ litania † non põt fieri sine oratione, & cruce, per conseq̃ens debent interuenire clerici, & sacerdotes.

LEX XI.

1 ☞ Clerici debẽt ordinari in ecclesijs secundũ quãtitatẽ redditus.

a **In** Ecclesijs. No. q̃ pro magnitudine ecclesie, a & secun-
1 dũ quantitatem & mensuram redditus debent clerici in ecclesijs ordinari. De hoc habes rubricã, vt determinatus sit numerus clericorum, &c.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Magnitudine ecclesie. Ad istam l. vide Barb. cons. lvij. vol. j. & in c. cum M. de constit. in c. pen. in iij. no. co. titu.

LEX XII.

1 ☞ Pactum quod liceat ingredi possessionem propria authoritate q̃ exercetur etiam contra ecclesiam, si possessio ad eã transit.

Si quis curialis. No. text. ibi veluti magnu inecta. mor, &c. hũc
1 ter. ego allego ℨ Jnn. ad qõnẽ vtrũ pactũ q̃ liceat ingredi possessionẽ sua authoritate † possit exerceri, si possessio ad ecclesiam transit. Jun. dicit q̃ non in c. verũ extra de foro cõp. Ego dico contrariũ in repetitione, quam feci in l. creditores. §. de pig. &c.

LEX XVI.

Si quis. Vide gl. que incipit subrogato. in fi. ibi. itẽ arg. q̃ heres aduocari, &c. De hoc dic vt l. cõtinuus. §. cũ qs. de ver. ob. & ibi dixi plene.

LEX XX.

Si quis presbyter Hanc legem vidistis ff. tit. j. l. sacrosan. Sequitur auth. nunc autem que dicit idẽ quod auth. ingressi. ff. tit. j. & fuit ex eodem corpore sumpta, &c.

LEX XXII.

1 ☞ Sigillo episcopi creditur.

a Clericis peregrinis nisi habeãt testimoniũ sui episcopi nõ creditur.

a **Si qua.** Per calumniã. a No. ter. ibi literis Episco-
1 pi. q̃ creditur sigillo † episcopi. ¶ No. etiam
2 q̃ non creditur clericis peregrinis, nisi habeant testimonium sui episcopi, quod est notandum pro clericis delinquentibus, vt glo. dicit, &c.

ADDITIO.

a ¶ Si qua per calumniam. Adde q̃ Pau. de ca. dicit hanc legem notandam q̃ si aliquis de longinquis partib. veniens, potest instrumẽtum procu. in quo contineatur q̃ talis constituat Titium procuratorem, si ille se illum asserat, & aduersarius neget q̃ tamẽ non habet necesse se illum esse probare, alle. pro hoc l. fi. despac. cõuenit. De quo vide Spean tit. de instrumen. edi. §. restat. ver. sed quid si producitur.

LEX XXIIII.

1 ☞ Ratum & firmum si promitto me habiturum, si post contra veniio. sive de iure, sive de facto, committitur stipulatio.

a **Pro** Pauperibus. a Hec lex tractat materiam executionis vltimarum voluntatũ. Vide tex. ibi ratum firmumq̃ consistit. Dicit gl. ratum. §. de iure, firmum, scilicet de facto. ¶ Not. istas gl. que sunt notande, & nescio eas alibi. Pone q̃ promitto ratum, firmumq̃ habiturũ, &c. tunc stipula-
1 tio cõmittitur † si veniã contra, de iure sive de facto. Sed si promit-
b terem solum ratum habiturum b tunc veniendo contra de facto,
* non committitur * stipulatio, vt l. procurator. ff. rem ratam haberi.

ADDITIONES.

a P. P AV. P. ¶ Id quod pauperibus. Ad quod licet in ultimis fa-
cultatibus pauperibus, non tamen adeo fauendum est. vt discedamus a tramite iuris. secundum Joan. de Ana. consil. lxviij.

b ALEX. ¶ Habiturum Sed contra has glo. est casus in l. hec ita. ff. de spon. hoc dictum Barto. sequitur no. Abb. Sicu. in c. Rayn. de test. vbi etiam est ter. quod contraueniendo de facto facit inciderе in penam. Ad idem l. nuda. de contrahen. & commit. stipul. & quod ibi habetur.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Non committitur. Ad hoc vide plene quod dicit idem Bart. in l. metum. §. volenti. ff. quod met. caus. vbi plene ponit de significatione huius verbi, ratum, & ibi scriptum est post eum.

LEX XXV.

1 ☞ Omnis iussus iudicis dicitur sententia interlocutoria.

2 Clerici de iure canonico possunt iurare, non tamen in manibus laicis.

a **Cum clericis.** a Not. quod omnis iussus in-
dicis † dicitur sententia in-
I terlocuto. ¶ Secundo not. quod clerici non debent in-
2 rare, sed de iure † canonico possunt iurare, licet non in
b manibus laici. b Super hac l. habetis duas authen. vnam que incipit, sed hodie, alteram. generaliter.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Cum clericis. Et est hic casus quod quis debet citari de mandato iudicis facit l. fi. j. de requir. re.

b ALEX. ¶ Manibus laici. de hoc not. in c. j. extra de iur. calum.

AVTHENT.

1 ☞ Clericus conuentus pro rebus ecclesie, nihil debet soluere nomine sportularum.

2 Episcopus conuentus pro rebus ecclesie, si nõ vult per se respondere, debet constituere actorem.

Sed hodie. Not. hic. quod clericus cõuentus
1 pro rebus ecclesie, † non debet aliquid soluere nomine sportularum, quod est notandum pro statutis huius ciuitatis, quod Episcop, & alij rectores ecclesiarum litigantes, pro rebus ecclesie, non debent mittere decanum, quod tene menti. ¶ Quero, quando episcopus con-
2 uenitur pro † rebus ecclesie, & non vult respondere per se, sed per alium an debeat constituere actorem vel syndicum. Dicit gl. quod actorem, non syndicum, quia non est vniuersitas, vt dicit gl. sed de
3 iure canonico † de nomine istorum non curatur, vt extra de procurato. c. petitio. AVTHENT.

1 ☞ Satisdatio actoris de qua in hac authen. de consuetudine non prestatur.

2 Justa ignorantia excusat quem a condemnatione expensarum.

3 Juramẽtum calumnie, excusat a temeritate presumpte calumnie, non a temeritate.

4 In expensis quis nõ solum condemnatur propter calumniam, sed etiam propter temeritatem.

a **Generaliter.** a Ista est bona auth. licet vsus
* eam non seruet. * Videas hãc
b aut. que loquitur de satisdatione actoris b, & ita vidi po-
1 stulari istam satisdatio, nec potuit obtineri, quoniã glo. Initit. de satisd. §. sed hodie. dicit quod † ille satisdationes de consuetudine non prestantur. & dicit verum. ¶ Quero circa legem nostram, si in libello actor scribit, prout hic dicitur, an ex tali scriptura aliqua actio oriatur. Dic sunt due glosse ex quib. hoc colligitur. Aut interuenit simpler scriptura sine promissione facta per stipulationem. & tunc oritur, vel officium iudicis, vel condictio ex ista authen. Aut interuenit stipulatio. & actor queritur actio vtilis ex stipulatione, que queritur sibi per officialem. quod est notandum.

2 dixi in l. non quasi. in prin. ff. rem pup. sal. fo. ¶ Quero vtrum † quis
c propter iustam ignorantiam excusetur c ab expensarum condemnatione. Et dic quod sic. Sed vtrum iuramentum calumnie excusset ab expensis. Ly. tractat hic Breuiter tamen est verum, iuramen-
3 tum calumnie † excusat a temeritate presumpte calumnie, non autem excusat a temeritate. Casus est in l. iij. §. ff. de iureiu. & l. j. si mu-
ven. no. in poss. mitt. post prin. & l. j. §. j. ff. ad Turpil. Sed expense ve-
4 niunt reficiende, † non solum propter calumniam, sed etiam propter temeritatem, vt l. eum quem temere. ff. de iudic. & Institut. de pen. teme. litig. §. j. ergo, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Generaliter. Hanc aut. põderauit Bal. hic in fi. & Bal. in l. sanctimus. C. de verb. sig. quod in arbitrarijs nõ habent locum

satisdationes de iudicio sisti.z iudicato soluēdo,prout in iudicijs non dantur.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Casus non seruet.Dicit tñ Areti. consi.cxxxiij.in fi.q̄ posset quis facere eam obseruari, q̄ per non vsum tollitur.z ad ampliationem huius authent.vide Panor.in c.tuas in prin.de dona.inter vir.z vxo.

b P.PAVL.P. ¶Actoris.Quid autem si ista satisd.petatur in casu in quo de iure prestari debeat,vel ex forma alicui⁹ statuti:z omittatur q̄ per hoc processus non reddatur nullus,vide Cōm.cōsi. cij.in iij.dubio.z ibi etiam q̄ debet peti ante litem contestatā, vide Alex.late consi.xxxvij.in ij.vo.Item q̄ ista satisdatio prestari debeat,etiam si actor possideat immobilia vide Alexā.in l.de die. §.qui mulier.in fi.ff.qui satisd.cog.Pondera etiā Pau.de cast.hic. Item an iuratoria cautio admittatur vbi prestanda est fideiussio ex forma statuti,z quedam alia vide per Alex.consi.lvij.in iij.vol. z vbi prestanda est satisd.ex forma statuti,puta in forensi,si nō prestetur q̄ iudicium sit nullum vide Ar.in c.ij.in iiij.vol.de acc.vbi etiam ponit q̄ debet peti.Vide etiam Barb.in consi.v.in iiij.vo. quando fuit postea prestita,quod processus antea factus validetur,vide omnino de materia Are.in l.ij.in prin.ff.sō.ma.z ibi alios moder.vbi habes quādo admittatur iuratoria cautio z alia.Itē no.q̄ ista iuratoria cautio etiam releuat vbi petitur satisd.in causa reconuentionis.sed Anto.z Imo.l.cum non facile.ff.si cui plus quam per leg.Fal.quod procedit in principali.Secus in procuratore sed vo.Ant.Pan.de cast.z Mo.in l.filiusf.ff.qui satisd.cog. Aduerte tamen q̄ Are.in d.l.cū non facile,loquitur in causa recōuen.in actore stante stat,q̄ forensis teneatur fideiub.q: si petatur calumnioſe.debet reuoci,vide ibi.vult tamen quod stante d.statuto non stetur iurat.cautioni forens.nisi possid.immob.Et si statu. dicit aliquem non audiri nisi prestita satisd.an sit dare remediū q̄ non teneatur prestari.vide Ro.consi.xlvij.ad fi.incip.Florentina constitutio.Item latissime de materia iuratorie cautionis in riiij. limitatio.ad regulam,q̄ habetur q̄ vbi quis nō reperit fideiussorem,stetur cautioni iuratorie,vide Jas.in l.j.ff.qui satisd.co.z ibi etiam ponit quod in casibus.in quib.remittitur satisdatio,caueri debet cum hypotheca bonorum.Item an credatur simplici iuramento alicuius,qui non reperiat fideiussorē adeo q̄ admittatur sua iuratoria cautio.vide Jas.in auth.cui relictū.C.de ind.vi.tol. vbi aliqua alia ponit de iuratoria cautione.Item adde q̄ tales,z similes cautiones prestande sint ita demum si petantur,z peti debent ante litem contestatam.Vide de vtroq; late Jas.in l.vniuersa.C.de preci.Imp.offer.Et de primo vide que habes ad Bar.in l.de pupillo.§.qui procur.ff.de ope.no.nun.

c ALEX. ¶Excusetur.De ista q.vide Bal.hic z Bart.in l.eū quē temere.ff.de iud.z Bar.in l.qui solutū.§.etiam.ff.de le.ij.z Bar.in l.j.§.j.ff.ad Turp.z Bār.in l.properandū.§.finautem alterutra.j. de iu.z Ange.in aut.de iu.§.oport.facit q̄ no.gl.in c.j.de elec.in vj.z vide Bal.in aut.sed hodie.in prin.j.prox.

LEX XXVIII.

a 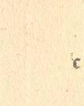 Nullicere. [a]Ista est bona lex.Si ad faciendam distributionē inter pauperes,z captivos,certus executor est a testatore deputatus,sibi ius agendi,z exequendi cōperit,alias hoc fieri dz per,episcopum eius loci,vel per officialē vbi fit executio talis per illum episcopū vel officialē seu potestatē secularē, vt hic.z l.hereditas.ff.de petit.here.circa fi.vnde testator est.vel vbi monstur si extranee nationis sit de qua executione rationem reddere debet.hoc dicit hec notabilis lex.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Licere.De intellectu huius aut.vide Bar.z doct.in aut.hoc amplij.j.de fideic.Quid si dati sint plures executores in testamēto an vno mortuo habeat locū ius accrescēdi,vide Spec. in ti.de instr.edi.§.nunc aliqua.ver.quid si sint plures executores. ¶An aūt prelati ecclesiarū teneantur conficere inuentariū,z reddere rōnem episcopo,Bal.dicit non reperiri iure cautū.Ias Paul. de ca.dicit.q̄ non fuit recordatus de l.si quis presbyter.in fi.§.cod.z no.in c.in literis.de pig.vbi habetur q̄ bona ipsorum sunt hypothecata pro mala administratione,ergo tenentur rationem reddere,z inuentarium conficere.z de hoc dicit gl.in c.qualiter z quādo.extra.de accus.in gl.que incipit,sed qualiter.

LEX XXIX.

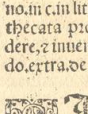 Iquenquam. Episcopus non dz eligi per pecuniam,sed meritis, nec ille,qui appetit,sed qui dignitatē respuit.z contra facientes,legitime puniuntur.

LEX XXX.

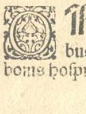 Rphanotrophos. Hospitalarij equiparantur tutoribus,z curatoribus tam in bonis hospitalium quam in bonis hospitantium, nec tenentur reddere rationem. Hoc dicit ter.ibi,orphanotrophos,scilicet orphanorum hospitalium, vt in auth.de ecclesia.tit.§.fin.

LEX XXXI.

1 ☞Clerici non debent trahi ad causam extra prouinciam, in qua degunt.

2 Citatio quando possit fieri extra territorium.

3 Succumbens quod teneatur ad omnes expensas,quas quis fecit propter defectum succumbentis,vel propter illā litem, quaz alias facturus non esset.

1 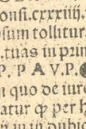 Nes. Not.quod clerici non debent trahi ad causam extra puinciam,in qua degunt,vt hic in prin. ¶Secundō not.ex isto §.si vero apparitor. quod citatio verbalis possit fieri extra territorium citantis.Et ita determinat Lyn.in quadam disputatione quam fecit.Sed de hoc est casus in contrarium extra de re.iu. in c. pastoralis, in ele. Ad hanc decretalem dicit Ly.non est dare responsum,sed dicit,pertranseat

2 cum aliis erroīb.canonistarum.Ego istam †q.tracto.in l.j.§.j.ff. de req.re.z dico sic. ¶Quedam territoria sunt distincta, sub vno tamen domino sunt omnia,vt Imperium Romanū est diuisum per presidatus,tunc vnus Preses potest citare in prouincia alterius, quē tamen est sub eodē domino,ita loquitur hic. Que dā sunt territoria,que sunt separata,nec tamen sub eodem domino,vt territoria Imperij.z pape,z tunc non potest fieri citatio de vno territorio ad aliud.Ita sustineo illam decre. ¶Ultimo not.ex hac l.in fi.

3 quas expēsas quis debet reficere seu recipere.Certe †omnes,quas fecit quis propter defectū aduersarij,vel propter illam litē,quam alias facturus non esset.Ita dicit ter.ibi ipsorum vitio.&c.vidistis in l.non ignoret.j.de fru.z lit.expen.Super ista lege habetis multas aut.primo aut.causa.&c.

AVTHENT.

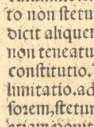 Ausa que fit. Ista aut.corrigit legem.C. tionem gl.habemus tractare.Primo contra quem debet dari libellus,quando agitur contra monachū.Secundo,quis debet agitare iudicium,z in hoc veniret examinandū, quis iurabit de calumnia.Tertio contra quem debet ferri sententia.Quarto,contra quem fiet executio.Et omnia ista tangit gloss. ista hic,z vide plene extra de statu mona.&c.

AVTHENT.

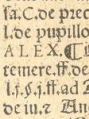 Lericus. Istud est hodie correctum indistincte. Clericus non posset coram iudice secularī cōueniri.ideo sequitur aut.statuimus,in qua gl. querit bne siut ciuilia crimina,z que ecclesiastica.Dic,vt i ea habetis.&c.

AVTHENT.

 Atuimus. Querit gloss.que sunt crimina ciuilia, z que ecclesiastica, z dic vt gloss. z bene.

LEX XXXII.

1 ☞Clerici sunt in potestate parentum.

2 Clerici seculares de fructibus sue prebēde possunt dare cui volūt.

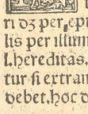 Acrosancte. Clerici licet sint in potestate patris, de omnibus tamen que clericatus ratione lucrantur tanquam de quasi castrensibus possunt disponere.h.d.z est not.lex multum. ¶Et not.quod

1 clerici sunt in potestate parentum de iure ciuili. ¶Secundo no-

2 ta[a],quod clerici de fructibus sue prebēde possunt dare cui volunt quod intellige de clericis secularibus secus in monachis, quia illi acquirunt monasterio.

ADDITIO.

a ¶Secundo not. vide gloss.in c.presenti.z que ibi addidi, de offic. ord.in vj.Et Jas.in l.filie licet.j.de collat.vbi idem dicit in questus a patre z aliunde quam ratione sue prebende. Jas. in l. fin. C. qui testa. fa. poss.

AVTHENT.

 Icentiam. Ista est bona aut hent.sequitur aut. presolteros.Bart.

LEX XXXIII.

a Nia. [a]Not.quod res hospitalium gaudent eo iure,quo res ecclesiarum. Tene mēti. z ista lex confirmat omnia priuilegia concessa ecclesijs z clericis.

ADDITIO.

a POMA. ¶Omnia.Et ideo non possunt alienari sine causa.sicut nec bona ecclesie,vt per Pan.in c.nulli.de reb.eccle.nō alie.Pet.de Anch.in cle.dispendiosam.de iud.Vide Alex.consi.ix.in ij.vol.inc. in Christi,&c.visis dicto thema.z Pan.ex.consi.xiij.eo.vol.z consi. ccij.eo.vol.z plene Fel.in c.j.dist.iij.z se.de prescrip.z Ant.de Bu. consi.xlj.z vide Bar.z quod ibi posui in l.cōstitutum.ff.de test.mil. z Pan.in c.cum sit generale.in iij.not.de fo.compe.z adde vnum, quod alias obtinuit Basiguana,quod dispositio c. prohibemus.

extra de

extra de censi. habet etiam locum in hospitali quod sic ipse deduc-
cit, nam impositio census, de qua ibi, est quedam alienatio. vt per
Panor. in c. preterea. in primo not. & in c. significauit. in j. & iij. not. &
in c. grauis. in fi. de censi. habet etiam locum in hospitali. sed hospi
tale nō potest alienare sine causa. sicut nec ecclesia. vt per Pan. in
c. nulli. de re. eccle. non alie. igitur. &c. vide glo. & ibi Anch. in cle. dis
pendiosam. de iudi. & addi. ad Anna. consi. xxxix. & Aler. cxx. volu.
j. & Panor. in c. pro illorum. extra de preben. & Barb. in ca. nulli. de
re. eccles. non alie. Bem. in cj. de eo qui mit. in pos. lib. vj. Aler. cōs.
iij. vol. j. & Capr. luij. & Alexan. ix. volu. ij. & Pano. & ibi addi. in c. ij. de
consue. & Rom. cccc vij. vbi loquitur in materia restitutionis in in
teg. & cccxl. vbi dicit quod seruiens ecclesie, &c. c. cum seruiens. de pre
bend. ita & hospitali. vnde etiam non ab re. Paul. de Castr. consil.
ccxcix. & Barb. xv. vol. in.

P. PAV. P. Vide Bertach. in verbo Hospitali. vbi scripsi. Et
quid in locis aliis pijs.

LEX XXXVII.

1 Institutio facta de captiuis, seu pauperibus valet.
2 Episcopus, quādo sunt instituti pauperes, vel captiui potest ven
dere mobilia, vel immobilia & arbitrio suo distribuere.
3 Executor legitimus, siue testamentarius, habet actiones heredi
tarias.
4 Executor testamentarius, quando pauperes sunt instituti habe
tur loco heredis.
6 Legitima filiorum propter relicta ad pias causas non minuitur.

Si quis ad declinandam. Si
a stituantur captiui, vel pauperes, a valet institutio, & Episco
pus actiones hereditarias intentabit, & inter captiuos distribuet,
& etiam inter pauperes hoc modo, vt det illi hospitali quod soli
est in ciuitate, & si sunt plura. det pauperibus. hoc dicit, & est vna bo
1 na & no. ler. Ro. quod valet institutio facta de captiuis seu pau
peribus. Secundo nota quod quādo sunt instituti captiui, seu
pauperes, permittitur venditio mobilium, seu se mouentium, non
tamen immobilium, sed debent distribui & cōuerti in commodum
pauperum per annuos redditus quod hodie videtur correctum,
vt statim dicemus. Item quando instituuntur pauperes debet da
ri illi hospitali quod est in ciuitate, vel si sunt plura datur paupe
b ribus. Contra hoc videtur in auth. de eccle. titu. & ff. si quis autem
pro redemptione, vbi committitur hoc indistincte arbitrio Epi
scopi. Dicunt quidam, quod per ista restringit ff. illum. Alij dicūt
2 † quod hoc corrigitur, vt indistincte sit arbiter Episcopus, & secun
dum hoc poterit distribuere inter pauperes quoslibet, & non at
tento quod sit in ciuitate vnum hospitale, vel plura. Et iste opin.
tanguntur per gl. in l. contraria. & hanc vltimam tenent episcopi de
consuetudine, & sic ista lex hodie in hoc est correcta. Viror. quod
c nec gl. nec doct. faciunt mentionem hic de hoc. Item no. q episcopus intentat c actiones hereditarias, sicut heres. Et sic videtur
3 quod executor legitimus intentat actiones hereditatis sicut he
4 res. Idem dico de executore dato a testatore, qui prefertur. Epi
d scopo, vt l. nulli. ē. eo. Unde isti executores † quando pauperes sunt
e instituti vel hereditas est relicta ad aliquem pium locum loco he
f redum d habentur. De hoc per Inno. extra de test. c. cum tibi. Te
g tigi in l. centurio. e ff. de vulg. & pupill. † Item not. in hac l. quod
6 paupertas prodest. Not. etiam in hac l. cum glo. suaq propter
g † relicta ad pias causas causas nō debet minui legitima filiorū. g

ADDITIONES.

a ALEX. Pauperes. Et quando relinquitur pauperibus, an
intelligatur de fratribus minoribus, an vero de monialibus, vide
quod habetur per Moder. in c. nimis grane. de excess. prela.
b ALEX. De ecclesiasticis titu. Sequitur etiam Bal. hic fallit
nisi testator posuisset electionem, secundum voluntatē alicuius se
cundum Ray. & Imol. in l. captatorie. de leg. j. & ibi an possint eligi
mendicantes.
c ALEX. Episcopus intentat. Vide de hac materia late per
Spec. in titul. de instru. edit. in §. nunc vero aliqua. versi. & scias.
d P. PAV. P. Loco heredum. Et ideo tenentur de dolo & culpa.
Bal. & Imo. in l. cum res. §. culpa. de le. j. vide Moder. in §. ex ma
leficio. in glo. in ver. eos. Instit. de actionibus. post Jo. Fab. ibi qui
exemplificat in pena illius §. quando aliquid est relictum pijs lo
cis. Vide Bar. in l. hereditas. la. ij. de here. instit.
e ALEX. In l. centurio. Et vide Bart. in l. j. §. titu. j.
f POMA. Cum gl. sua. Vide Bal. in c. in presentia. & Aler. consi.
xxxij. in iij. vol. in l. pactum quod dotali. j. de pact. & Felin. in cap. in
presentia. in ver. nij. quero. de prob. & Bar. consi. xxxij. & Barb. cōsi.
xij. vol. j. & consi. xxix. eo. vol. & consi. xxxij. eo. vol. & seq. & consi. xxxij. &
consi. xcix. eo. vol. & aliquid in simili consil. lv. vol. ij. & gl. & ibi doct. in
l. j. §. ad municipium. ff. ad legem fal. & Aret. consi. xij. & Lepo. xix. &
xxvij. ad finem. & xxvij. circa finem. & lxvj. & lxxxv. vbi idem dicit in le
gitima parentum. & vide Barb. consi. xxxix. vol. iij. vbi dicit, quod in
interpretanda mente testatoris est capienda semper coniectura,
quod voluerit preferre filios pie cause.
g P. PAV. P. Legitima filiorum. Circa hoc. quam mensuram de
beat seruare. cum habeat filios in faciendo eleemosynas. vide Ro.
in consi. cccl xiij. Vide Comen. cōsi. lvj. Tollitur tamen Trebellia
nica, vt ibi per eum, & per Bart. in l. Marcellus. in princ. ad Treb.

AVTHENT.

1 Legata facta pro redemptione captiuorum valent, licet here
ditas non adeatur.
2 Pro redimendo captiuum. quis potest de bonis captiui alienare.
3 Fideiussor potest satisfacere creditori de bonis rei principalis.

1 Si captiui. Nota hic casum in quo † valent lega
ta, licet ex testamento non adeatur
hereditas. Dixi tibi in l. eam quam. j. de fideic. & ibi addidi
2 hunc casum secundum Odoff. Item not. casum, in quo † quis
potest contrahere super rebus alterius pro redimendo eum. Fa
a cit quod fideiussor possit satisfacere creditori b de bonis rei princi
3 palis, vt l. si procurator. §. signatorantes. ff. mand. facit. j. vbi de crimi.
agi oportet. authen. qua in prouincia. Dixi tibi in l. eadem. §. Ea
tō. ff. de verbo. obli.

ADDITIO.

a ALEX. Satisfacere creditori. Fideiussor potest satisfacere cre
ditori de bonis rei principalis. Sed si fideiussor est captus vel da
ta est tenuta in bonis ejus, ad quid agit contra debitorem? vide
Bald. in l. ij. C. de senten. que sine cer. quanti. ADDE quod Paul.
de Castr. dicit, se putare per istum text. ibi, eadem met pena, quod si
pater instituit filium. & si decesserit sine liberis, vult bona esse sub
iecta restitutio, quod si filius sine sui culpa carceratur, quod bona
poterunt vendi in totum & in partem, vt exeat carceres, quia pa
ter viuens id faceret.

LEX XXXVIII.

1 Testamenta filiorum fam. quando retractentur per querelam,
remissiue.

Cum lege. Testamenta clericorum facta super
bonis eorum tanquam castrensi pecu
lio querele inofficiosi non subiacent. h. d. Opp. in auth.
vt cum de app. cog. §. sancimus. vbi testamenta filiorum fam. subia
1 cent retractationi. Dicunt quidam † quod ista iura hodie corri
guntur. Ita habetis not. in authen. in testamento. §. ad tertul. Alij
dicunt, quod non retractātur per querelam, sed per condictionem
ex lista. Ita not. ē. eo. auth. presbyteros. quam quidam legunt su
per ista l. Dicam tibi in authen. ex causa. §. de lib. prete.

LEX XXXIX.

Si quis in conscribendo. Licitū
est vni
cuique renunciare iuri suo. h. d. De hoc videbis. in l. si quis
in conscribendo. §. de pact.

LEX XL.

a Generaliter. a Omnes religiosi & clerici in
b sacris ordinibus b constituti
habent immunitatem a tutela vel cura, nisi sint vagan
tes, & a diuinis ministerijs desides. h. d. Ro. tex. ibi, cum
1 propter hoc ipsum. Et sic no. † quod cessante causa, cessat effectus.
De quo in l. ij. §. fi. cum l. seq. ff. de dona. & ibi per. Dy. & ibi plenius
dixi. & Ly. pomi. hic multa bona. vide eum.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Generaliter. Quomodo intelligatur istud quod
hic dicitur in gl. qui vult Deum instituere, & filium exheredare &c.
vide do. Ant. de But. in consil. xxv. quia intelligitur solum quo ad
legitimam. vide latissime Barba. in repe. l. cum acutissimi. C. de fi
deicom. De illo dicto Augustini quomodo intelligatur, & quan
do monasterium loco filij habeatur, vide etiam ad Bar. in auth. si
qua mulier. §. de sacros. eccle. Canonist. in cap. in presentia. extra de
probatio. Item quod excepta legitima magis punitur quis pia
causa quam filij, vide do. Francis. consil. xij. qui etiam ita intelligit
illud dictum Augustini. Et vide Aler. in l. pactum quod dotali. C.
de pact. vbi late tangit. & in consi. cc viij. inci. viso. tex. vide late Feli.
in c. in presentia. extra de prob. vide Moder. in l. j. C. de sac. san. ecc.
super gl. j. & in auth. si qua mulier. eo. tit. omnino Aler. consi. cccclix.
b ALEX. Sacris ordinibus. Vide Bart. in l. legitimos. §. fin. de
leg. tuto.

AVTHENT.

1 Dictio confestim. intelligitur intra quatuor menses.
2 Mater si non petit tutorem filio intra quatuor menses, videtur in
mora.
3 Cautela. vt testes, q inuiti deponere non tenētur, dicant deponere.

a Presbyteros. a Ro. istum tex. ad illud q dic
citur in l. ij. §. confestim. ff. ad
Tertu. vbi dicitur quod mater debet petere tutorem filio
1 confestim. Qualiter intelligatur cōfestim? Certe hic videtur j quod

intra quatuor menses. Ego dixi tibi multa, & ibi allegaui hāc auth. & tene menti ad id quod dixi in auth. matri & auie. ſ. quādo mu. tut. offic. fun. poteſt. quod ſi mater eſt in mora petendi tutorē filiō, cōſanguinei poſſunt petere poſt modicum tempus. † Et quando dicitur eſſe in mora, hic eſt tex. in arg. quod per quatuor mēſes dicatur eſſe in mora. ¶ Tertio nota hūc tex. bene. Nos ſcitis quod quidā ſunt, qui admittuntur in teſtes volentes, non inuiti, vt l. iiij. ſ. lege Julia. ff. de teſti. Unde cū tales producuntur, facias † ſcribi in actis quōd volentes teſtificantur & deponunt, alias preſumerētur de ponere inuiti. Text⁹ eſt hic, & iſta fuit allegatio Bartoluſij de Capua, qui factus fuit magnus Comes, vt Ex. hic refert, & ego de facto obſeruaui in ciuitate Piſarum.

ADDITIONES.

P. PAV. P. ¶ Preſbyteros. Circa iſtā materiā quod preſbyteri ſacerdotes non poſſunt eſſe tutores, vide Franciſ. de Aret. cōſi. xx. verſi. circa ſecundum. Bart. in cōſi. cxliij. inci. Bau. filius Gualterij. Bart. in l. legitimos. ſ. fi. ff. de legi. tuto. Quid autem ſi tutor ſit clericus, a quo iudice decernatur an a ſeculari, an ab eccleſiaſtico, an ab vtroq; ſimul, vide Bal. in l. generaliter. ad fin. ſ. eo. vide Decium conſi. xvj. ad fin.

ALEX. ¶ Preſumerentur. Contrariū tenet hic Bal. vide eū, & alle. tex. in l. iij. ſ. de offic. ciui. iu. q; not. ad intellectum eorū que habentur in l. poſt legatum. ſ. his vero. de his quibus vt indig.

LEX XLI.

Poſſeſſio in caſu huius legis tranſfertur abſque traditione.

Auriſtum etiam poſt actum dicitur preſtari.

Raptores. [a] Nota tex. in ver. ſinautem, ibi, poſt legitimas penas, & iuri cognitas, p. bationes. Ex quo habes quod ſi aliquis fugit † & eſt captus, propter illam fugā nō habetur pro cōfeſſo. Tex. eſt hic. De hoc diri in l. lege Corn. ff. ad Syllan. Dicā forte in l. raptores. ſ. de raptu virgi. vbi eſt idem tex. ¶ Item not. ter. in ver. ſinautem diaconiſſa. ibi, plenā poſſeſſionem. ex quo not. † quod in iſto caſu [b] trāſferatur poſſeſſio ipſo iure, [c] ſine traditione, & ſine alicuius facto, q; non reperies alibi, niſi in caſu iſto. ¶ Item not. textū in verſ. penas. ibi, ceteros autē omnes. Ex quo habes † quod aliquis preſtat auxiliū poſt actū. Nā de eo, qui preſtat auxilia in ipſo actu, dicitur ſ. quaſi in prin. huius l. & ſic quandoque datur auxilium ante actū, quandoque in ipſo actu, quandoque poſt actum, &c.

ADDITIONES.

P. PAV. P. ¶ Raptores. quomodo autem cōmittatur iſte raptus vide que ſcripſi in l. vnica. C. de raptu virg.

ALEX. ¶ In iſto caſu, alios caſus vide per gl. in l. iij. de acquiren. poſſ. & Bal. in l. traditioni. C. de pac. Qualiter autē acquiratur ipſa poſſeſſio, vide Bal. in l. j. in prin. de acquir. poſ. Et ad hoc adde que not. Bar. poſt gl. & que ibi diri in l. ſi. ad ſi. ſ. tic. j. vide que dixi poſt Bar. in l. ſi finita. de damno infecto. in fin. poſt Bar. in l. j. circa diffinitionē poſſeſſionis corporalis. de acqui. poſ. Adde ſecundū Bau. de Caſt. quod raptor contrahens cum rapta cum cōſenſu parentum cuitat penam legalem. de quo vide Bar. conſi. lxvij.

P. P. AV P. ¶ Ipſo iure. Et ſic poteſt lex poſſeſſionem trāſferre ſine traditione aliqua ad quod vide concordātias multas per Ja. in l. j. C. commu. de leg. Barb. in c. per tuas. ad finem extra de do.

LEX XLII.

Mores ciuilis & naturalis equiparantur.

Deo nobis. [a] Per introitū religionis ſoluun[tur] ſpōſalia [b] fine pena arrharū.

Item ingreſſus religionis equiparatur morti, & pacta de lucrando in caſum mortis, in illum caſum vedicant ſibi locū. h. d. nor. l. Hot. quod mors | ciuilis & naturalis equiparātur. [c]

ADDITIONES.

P. P AV. P. ¶ Deo nobis. Circa queſtionem quam proponit glo. hic, An per ingreſſum religionis purgetur vitium ingratitudinis preceden. Adde tex. quod ſic, vlti. q. vlti. c. non liceat. quem allega. Ro. ſingulari. cccc. incip. per gl. in l. Deo nobis. Item quomodo & qualiter per ingreſſum religionis patria poteſtas tollatur, vide Jaſ. de quo ſcripſi ad Bar. ſ. in aut. ſed epiſcopalis dignitas. ſ. eo. Item dum tex. dicit quod pacta de lucranda dote, vendicāt ſibi locū, adde idem eſſe ſtante ſtatuto quod maritus lucretur dotē mortua vxore, quia ipſa ingrediente monaſterū lucrabitur, ſecundum Bal. & Bau. de Ca. hic. vide Jaſ. in l. ſi diſceſſerit. ff. qui ſatisd. cog. Vide etiam circa intellectum huius legis Alex. in l. ſi cum dotem. in prin. ff. ſolut. matrimo.

ALEX. ¶ Soluuntur ſponſalia, & dicit Bal. in Liubemus. ſ. ſane. ſ. eo. quod ſi mulier non contradicit viro ingredienti, videtur conſentire. et ibi de ſponſo ingreſſo monaſterium, an poſſit repeti, & quomodo vide per Bal. Ex oppoſito, & ad intellectum huius l. & que dicuntur an ſint vera, vide Jmol. poſt gloſ. in l. ſi cum dotem. in prin. ſol. matrimo.

POMA. ¶ Equiparantur. Vide Alex. in conſi. cxxxix. in ij. volu. & an in generalibus ingrediens monaſterium amittat vſumfru. vide Pan. in c. cum contingat. de pigno. & vide ad hanc l. Fel. in rubr. de ſponſa. & vide Alex. conſi. cxxj. vol. ij. vbi dicit quod ingrediens monaſterium efficitur legitimus.

ſ. Hoc etiam. Religioſi ex teſtamento & ab inteſta[to] parentibus & agnatis atq; cognatis ſuccedunt ac ſi etiam eſſent ſeculares. hoc dicit.

ſ. His ita. Judei, heretici, vel pagani chriſtianos ſeruos habere non poſſunt, pena hac l. ſtatu. h. d. Et habetis rub. ſ. ne iudei mancip. Chri.

Di epiſcopali audientia. Rubr. VII.

LEX I.

Negotiatores. Ro. ex hac l. quod quis cogitur vendere, † & in vendendo modum ſtatuere. [a] Habetis etiam in l. annonam. ff. ad l. Jul. de anno.

ADDITIO.

ALEX. ¶ Modum ſtatuere. Vide l. j. ſ. cura. ff. de offi. prefec. vrb.

LEX II.

Si clericus. Alle. qui ante diffinitiuā ſententiam appe. cauſa fruſtādi iudicium, mulctabitur. hoc dicit. ¶ Not. quod ante ſententiam diffinitiuam non † licet appel. Habuiſtis in l. pe. quo appel. non re. &c.

LEX III.

Nemo. [a] Circa iſtam legē queritur vtrum iſta lex debeat intelligi quod captiui ex toto dimittantur. an vero extra carcerē ponātur, vt de aere habeant. Reſpon. quod debet intelligi quod ex toto dimittantur, quia fauorabilius eſt extrahi, &c. ſed conſuetudo interpretata eſt contra. ¶ Ultimo not. quod ſi ſtatutum eſt in ciuitate, † quod qui reperitur in carcere pro maleficio in die Veneris ſancti, debeat excarcerari, [b] modo quidā fuit carceratus. & ſemel excarceratus eſt, certe nō debet iterum ex eadem cauſa excarceran. [c] Caſus eſt hic in fi. Tene menti.

ADDITIONES.

ALEX. ¶ Nemo. Et adde id quod hic habes q; frequentia criminis grauat delictum. vide que habes in c. j. de cleri. percuſ.

ALEX. ¶ Debeat excarcerari. Et nō. quod iſtud ſtatutū nō porrigitur ad eū, qui erat carceratus pro crimine falſi. Caſus eſt ibi, & ad hoc ponderauit Bar. in l. Lucius. in fi. ff. ad Turpil. ſequi Ro. in ſ. de viro. in ver. iſtam falle. Item facit gl. no. in l. lege Cor. ſ. preterea. in ver. ex vinculis. ff. ad Syllanianū. & quod no. Bar. in l. licitati. ſ. quod illicite. ff. de pu. in prin. opp. Sed quid ſi ſtat ſtatutū quod carceratus per quinquennium debeat offeri in feſto ſancti Herculani, & nullus reperiatur ſtetiſſe per quinquennium. dixi poſt Bar. in l. iij. ſ. Preto. ff. de dam. infect.

POMA. ¶ Et ſemel excarceratus eſt. Vide Barb. cōſi. xlvij. vol. j. & xxiij. conſi. xliij. co. vol. ij. conſi. xj. vo. ij. & conſi. xvij. co. vo. ij. & in c. ſi qñ. & in c. ſuper literis. de reſcr. & Jaſ. in l. nec damnoſa. ſ. de preci. imp. offe. & vide gl. & ibi doc. in c. hoc veſtre. xj. diſtin. vbi dicit. q; reiteratus crimen leue poteſt deponi. & Fel. in c. ar ſi clerici. ſ. de adul. de iudic. & Barb. conſi. xj. vol. j. & vide pulchre ad iſtum tex. per Pa. no. in cap. Cumana. de elec.

LEX VII.

Adictos Iſtam legem habes ſ. de appell. Dic vt in ea. vt ibi.

LEX VIII.

Si qui ex conſenſu. [a] Bona lex eſt. Lyn. in hac lege tractat totam materiam prorogationis iuriſdictionis, de qua habuiſtis tactum in l. j. ff. de iuriſdictio. omn. iud. & plenius. ff. de iudic. ſ.

ADDITIO.

ALEX. ¶ Si qui ex conſenſu. Et quia iſte text. eſt notab. ideo vide que dixi poſt Bar. in l. ſepe. ff. de re iudic. ¶ Adde quod Paul. de Caſtr. dicit notari hic quod qui occidit, occidatur etiamſi ſtatutum hoc non diceret, quod debet intelligi doloſe, & ita dicit plures iuuaſſe. Tu adde Bald. conſi. cccxlviij. ij. lib.

LEX IX.

Epiſcopale. Iſta eſt bona lex multum not. q; licet aliqui litigent coram aliquo [a] prorogando iuriſdictionem, [a] de ſententia lata ab illo iudice iudicatur ſicut de ſententia, quam dat ex vigore propriæ iuriſ[dictionis, vt ſi ab eo alias appellari non poſſet, nec modo poſſit. [b] Non ergo habet ſimilitudinem iuriſdictionis [b] iudicis eorum, qui

b prorogant iurisdictionem. sed iudicatur secundum vires & similitu
dinem iurisdictionis prorogate. c quod perpetuo tenet menti.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Iurisdictionem. De sententia lata limita vt per Fel. in c. causam que. in pun. extra de re iudi. Decium in consi. xx v.
b ¶ Iurisdictionis. Et quod iurisdictio sit eius effectus, cuius est prima. adde do. Mar. Soc. referentem Bar. hic in ca. sign. arg. vij. de foro compet. & Lu. ro. in suo sing. xiij.
c POMA. ¶ Prorogate. Idem est in termino prorogato quando termini prorogatio fit cum omnibus suis qualitatibus. Ita Bar. in l. j. §. & post operis. ff. de oper. no. nuncia. limita tamen vt per. Fel. in c. causam que. extra de re iudic.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Prorogate. Adde Ang. in l. precipimus. circa fi. ff. de app. qui singulariter plus dicit, quod etiam si ex iurisdictione delegata cognoscat, id est, dummodo sit facta delegatio sub nomine dignitatis, & quod no. in rubr. ff. a quibus app. non licet. Adde etiam pro hoc dicto Dy. Bar. & alios in l. si qui ex consensu. ff. de appellationibus. vbi Ang. istud idem de episcopo limitat. & per ea que notant in auth. si qui litigantium. §. fin. j. vt non appelletur ab episcopo, scilicet bis, sed semel tantum. Vide ibi etiam quod no. Hano. in c. quod clericus. de for. cõpet. reprobando bar. & Bal. ibi vide etiam quedam dicta in oppositum per Fely. in c. cũ accessissent. de consti. & in simili per eundẽ in c. cũ ordinem. de reseri.

LEX XIII.

Si lenones. Ista lex semp fuit interpretata qõ debeat emancipari filius, vel filia in casu huius legis. vt in gl. dicitur & semper ponitur exemplum in l. minime. ff. de legib. in casu huius legis. &c.

LEX XVI.

Si legibus. Istam legẽ habuistis de verbo ad verbum in l. vlt. j. de sponsal. &c.

AVTHENT.

Resides. Defensores ciuitatuz de iure communi non habent nec merum, nec mistum imperiuz, nisi in causis pecuniarijs vsq; ad centũ aureos. hodie vero sunt quedam ciuitates in Lombardia, & etiam in Tuscia que habent ex priuilegio ab imperio: quedam ex illa constit. de pace constant. quedam ex vsurpatione. &c.

AVTHENT.

Statuimus. Istam auth. non approbat consuetudo: siz statuta certa hoc inducũt aliam formam iuramenti: ideo illam seruat. &c.

LEX XVII.

Si presens. Hanc legẽ habetis de verbo ad verbum in l. in contractibus. j. de non numera. pecu.

LEX XX.

De creationibus Hanc l. habetis de verbo ad verbum j. de cura. furio. l. fi. Vide glos. super verbo. conscripto. & no. dixi in l. & si ad species. ff. rem pupil. sal. fore. vbi est gl.

LEX XXI.

Cum dementis. Nota in fi. quod non est addenda aflictaneto. &c.

LEX XXII.

Cuncimus. Istam legem habetis, de verbo ad verbum, j. de annali exceptio. l. vt perfectius, &c.

De hereticis, & Manicheis, & Samaritis. Rub. VIII.

LEX II.

Omnes Intellige hanc l. vt gl. dicit quod est hereticus, si pertinaciter credit. Et no. hunc text. in fi. & intellige vt glo. &c.

AVTHENT.

1 **Ivero.** Per hanc auth. fuit destruct. Imperator Federicus, quia ſ Papa propter istam authen. concessit Carolo regnum Sicilie, per quem adhuc detinetur etiam hodie Bar.

AVTHENT.

1 ☞ Excommunicatus ex causa heresis, vel si per annum stat in excommunicatione. est infamis.
2 Excommunicatus quando possit testamentum condere, & quando instrumenta; conficere, numero 3.

1 **Credentes.** Ista est bona authen. & hic videtur casus quod excommunicatus non sit infamis, † nisi quando est excommunicatus ex causa heresis, & steterit in excommunicatione per annum. Secundo hic vi
2 detur casus, quod excommunicatus † potest facere testamentum,
a nisi fuerit excommunicatus pro heresi, & in ea steterit per annum.
3 Hic etiam videtur casus † quod excommunicatus possit conficere
b publica instrumenta, b nisi fuerit excommunicatus pro heresi, & steterit in ea per annum, vt §. dictum est. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Facere testamentum. vide que not. Bart. in l. j. §. de sacros. eccle. & in terminis Bart. in l. si queramus. de testa. ff. & Bal. in l. j. C. de secund. nup. ¶ Adde quid sit heresis & qualiter probetur. Old. consi. ccxx. & cclxxj. Fed. consi. cccxxxiij. & consi. cliij. & clvij. P. PAV. P. ¶ Circa illud quod dicitur hic, an testamentum excommunicati valeat. vide Perusinum in Rub. de testa. in vj. in xvj. questio. vbi etiam tangit an valeat ad pias causas. & non concludit: sed Barb. in c. ij. de test. post Imo. & ſ Bet. de Anc. videtur concludere quod nõ valeat: quia non debet ecclesia recipere relictum ab excommunicato vel alias existenti in manifesto peccato. c. cum de voluntate. de sentent. excommuni. vbi Imo. & Alij. Vide ad hoc Soci. in tracta. obliga. in iij. lib. qui se remittit ad dicta per eum in tractatu excommuni. & vide etiam circa hunc articulum Jaco. de Bel. in tracta. de excommunica. Et an possit institui, vide Joan. de Ana. consil. xcj. quod non. Et ista opinio Bartol. hic est communis secundum Felin. in cap. cum voluntate. in fine de senten. excommunica. Are. in l. si queramus. de testa. Vide Bartol. consil. cclxxviij. & Barb. vbi §. tãgit an ad pias causas valeat. & point etiam Barb. in capitu. iniustum de. rer. permut.

b ALEX. ¶ Publica instrumenta. Diri post Bar. in l. eadem. in fi. ff. ad leg. Jul. repe. Sed an possit esse testis, vide Bart. in l. j. in rep. C. de heredibus institu.

LEX V.

1 Condictio ex lege oritur ex statuto hodie condito.

a **Arriani.** a Ista lex & omnes vsq; ad l. si qui orthodoxe. non leguntur. tamen
1 ex hac l. ibi. semper pro viridi obseruantia sunt va
ture arg. huius l. dicebat do. Jaco. But. quod lex
b semper † loquitur. b semper enim viridis est. per hoc si est factum statutum. vtrum oriatur condictio ex lege. videtur quod non. qz l. j. ff. de condi. ex leg. loquitur in presenti quoties obligatio lege noua introducta est. ergo nõ extenditur
2 ad futura. In contrarium est veritas. † quia lex semper loquitur. ergo adhuc hodie illa lex loquitur. & sic de presenti loquitur. Faciunt ad hoc omnes aut. que incipiunt. hodie. Nam de illo hodie, loquitur quando legitur. Facit l. iuris gentium. §. fin. alias l. suum. §. fin. ff. de pact. facit de penis. l. hodie.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Arriani. Adde etiam pro limitatione Sali. in l. fin. ad finem. C. si cer. pe. quia licet text. vel statutum b dicatur loqui, verum est quantum ad eius obseruantiam. non autẽ quantũ ad eius compilationem. Et ideo si de verborũ statuti interpretatione agatur, debet attendi tempus quo fuit confectũ. Vide que scripsi in l. liberorum. ff. de leg. iij.
b ALEX. ¶ Semper loquitur. Seu statutũ semper dicitur loqui. Pro quo facit text. in cap. cum Marte. in verb. mos. Lex clamat. de celeb. miss. & facit ad quod. de qua per Bart. in l. pecunia. C. de cond. ob cau. quam refert Aler. in l. j. §. j. ff. de verb. obl. Hoc tamen limita vt per Bart. in l. certa fo. C. de iu. fis. lib. x.
c P. PAV. P. ¶ Viridis est. Vide Com. consi. xxxv. incip. in nomine Domini, amen. an stante statuto. post pẽn. & in cõsi. cxiv. ante finem. & alia que habes ad Bar. in l. cum lex. ff. de le. & quomodo intelligatur ista regu. vide Bar. in l. certa fo. C. de iu. fis. lib. x.

LEX IX.

Si quis orthodoxe. Ista lex est in arg. & facit ad q. statutũ est in ciuitate ista, quod nullus popularis cedat actionem nobili. modo quidam de ciui. ista popularis cessit actionem cuidam forensi, quod nõ est prohibitum, tile forensis cessit eam nobili, an valeat?
1 Ista lex † facit quod non a, vult enim, statutum huius ciuitatis, &
a nullo modo perueniat ad nobiles actio alicuius popularis. Pro hoc facit j. de nat. li. l. iij. hoc tangitur per Jac. de Bel. in aut. vt de ce. non fiant com. eccl. re. circa fi. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Facit quod non. Nota. de cessione in nobilem prohibita, & facit quod not. Bal. in l. non dub. j. de leg.

LEX XI.

1 ☞ Facultas probationum non debet angustiari.
2 Hereticis que testimonia sint interdicta.

1 **Quoniam** Ista est valde no. l. Ho. † quod non
a debet angustiari probationum facultas. a Quero, quid est hoc dictum testimonia iudicialia. Que sunt opin. vna & testimonia super actis, que

b fiunt in iudicio,sunt eis interdicta,[b] alia testimonia super contra-
a ctibus,† vltimis voluntatibus,z maleficijs,z quasi contractibus,
non sunt interdicta:ista videtur magis vera. Alij dicunt quod in
iudicio non possunt testificari,vel deponere aliquo casu de mũdo,
sed si in contractibus,vel instrumentis,vel testamentis scriberen-
tur testes,bene valeret,quod non placet ꝛc.

ADDITIONES.

CLAV.DE SEISS. ¶Quoniam.Vide ad propositum mul-
ta per Barb.consi.vj.vol.j.

a ALEX. ¶Probationum facultas. An ergo Judeus possit esse
testis,adde tex.ff. q.vij.c.si heret.z extra de test.c.Judei.Et ad istũ
tex.vide Bar.in l.cum mulier. in fi.fol.ma.z vide aut.hic positam
z vide Spe.in ti.de teste.§.j.ver.item quod Judeus vel paganus.
z ibi quid si deponit Judeus pro iudeo non valet cõtra Christia-
num.tamen si aliquid ibi pro eo facit,bene valet.

b ALEX. ¶Interdicta.Et sic videtur quod acta possunt proba-
ri per testes.de quo per Bar.z Bal.in l.ne in arbit.j.de arb.

Ne sanctum baptisma reiteretur. Rub. IX.

LEX II.

1 ☞Baptizari quis potest sub conditione,si non est baptizatus.

a SI quis.[a] Sed quomodo fiet illud quod tota
pore natiuitatis est in periculo,quod ita timetur de
morte eius,tunc baptizatur ab obstetricibus,postea
iterum baptizatur in ecclesia. Resp. quod consilium
est cum sedo baptizatur baptizet sub cõditiõe, si baptizat⁹ nõ est,
ego te baptizo in nomine patris z filij z Spirit⁹ sancti.z sic sub cõ
ditione ne incidat istam legez.z ita obseruatur vbiqz quotidie,ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si quis.nota,quod tempore necessita. potest conferri
baptisma,etiam ab hereticis. Et de materia huius l. habes no.in
extra de cle.non ordi.mini.vbi vide mod. z gl.in §. sed illud.xxiij.q.j.
P. PAV. P.vide omnino Fel.in cap.cum nobis.extra.de presc. vi
de Barb.consi.lxx.vol.iiij.invlt. dubio.

LEX III.

1 ☞Religiosus an quis dicatur intra annum probationis.

1 NUll.[1] Opp. z videt q debeat puniri pena capita-
li.vt s.l.priori.sol. Ibi iterauit baptisma in
eo.qui erat iã baptizatus, hic in eo , qui non erat bap
tizatus.sed baptizãdus.erat enim cathecumenus.Ca-
2 thecumenus dicitur ille,qui vult esse christianus z est intra tẽpus
cuiusdã probationis.q; Christiam antequã eum baptizent, volũt
videre de fide eius. ¶Et sic est ar.ista lex ad statuta. Statutũ est
hic quòd nullus possit effici ciuis,nisi habitauerit per magnũ tem
3 pus citra. Ille ergo qui est intra illud tẽpus probationis, non ha
bebitur interim,nec tractabitur vt ciuis. ¶Est etiam ar.quod re-
4 ligiosus intra annum probationis nõ dicatur religiosus.[a] Et hoc
a dico,quia est ar.sed de veritate interroga Canonistas. ¶Ultimo
5 de materia huius ti.qualiter sacramenta possint reiterari, habe-
tis rubricam extra de sac.non reiter. vide etiam quod no. extra de
secun.nup.c.iij.in gl.sacramenta.quia quedam reiterantur,quedã
non.z que reiterantur,nunquam reiterantur circa idem,ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Religiosus.Facit q habeẽ in l.fi.§.quoties.de publi.
z de q.Bart.hic vide per Pet.de Anch.in regula,beneficiũ,in vj.

De apostatis. Rub. X.

¶Ista rubrica nõ loquitur proprie de apostatis,quos nosappel
lamus quotidie apostatas scilicet egredientibus religionẽ, sed lo
a quit de his qui fidẽ reliquũt,q; illi proprie dicũtur apostate,[a] ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Dicuntur apostate. Et vide etiam qñ quis dicatur
apostata,vltra Bar.hic quod no.Bal.in l.iubemus.§.seruos.j.de
epi.z cle.z an bona apostate remaneant monasterio. vide Bal. in
l.Deo nobis,ad fi.de epi.z cleri. ¶Adde de aposta. Oldr.consil.
xlvij.z clxxxiij,z ccij. Idem dicas in crimine lese maiestatis , vt est
gl.fing.in l.Manicheos. ã.de heretic.z vide quod dixi in l.fi. ff.ad
l.Juliam maiesta.z vide Bart.in l.commissa.in fi.de pub. In con
trarium facit c.ij.de rescriptis.lib.vj.

* CLAVD.DE SEISS. ¶Intra quinquennium. Pro hac ta
men decisione facit quod no.Bar.per illum tex.in l.j.§.de vectigal.
z commiss.z vide omnino Felꝝ.in c.cum nobis,de presscrip.

LEX II.

1 ☞De crimine heresis contra defunctum potest procedi intra
quinque annos.

a SI quis defunctum.[a] ¶Ista lex
allegat per
do.Richar.Malumb.in j.q.quam ipse disputauit de
hoc quod leges, z canones, qui dicunt,quod de cri-
1 mine heresis potest cognosci post mortem,† debet in
telligi intra quinquennium.quod tene mẽti propter
inquisitores qui inquirũt ad mortem,z publicant bona,nescio ta
men quid ipse determinat,sed ego habeo illam disputationem,ꝛc.

ADDITIO.

a POMA. ¶Defunctum. Ad istam l.vide pulchre Feli.in ca.cum
nobis,de presscri.

LEX III.

SI qui. Nota text. z signa ibi, nisi iussum fuisset, ꝛc.
hoc verum dicit gl.quantũ ad penam mũda-
nam,sed quo ad Deum secus,quia† ille semper parcit,ꝛc.

---

* a De Iudeis,* & Cœlicolis.[a] Rubr. VII.

Celicole sunt illi,qui adorant creaturam,vt solem z lunam,ꝛc.

ADDITIO.

* ALEX. ¶De Judeis. An iudei possint possidere immobilia,z
an teneant soluere decimas vide in c.nimis graue.de excessib.prel.
Adde text.z quod ibi not.in c.de terris,de decimis.

a P. PAV. P. ¶De Judeis. Circa istam materiam adde primo
an Judei sint sub iurisdictione pape,z an possint facere testamen-
tum.z consequenter,an in eis locũ habeat dispositio c.quanquam,
de vsur. in vj. vide Do. Franc.consil.clviij.vide omnino Paul.de
Leaza.de quo j. Item an Judei possint cogi ad obseruantiam iu
ramenti,vide Roma.consi.clv.Pan.consi.c.Bald.in c.j.§.item sa-
cramenta.de pace iura.firman.Barb.consi.xv.volum.j. Item qua-
liter puniantur Judei pignora vendẽtes sine debitis solennitati.
vide Roma.consi.cciij.vbi dicit quod communiter factum. Item
quod regulariter inter Judeos z Christianos sint permissiones
contractus preterquam super mancipio Christiano. z quod Ju-
deus possit prescribere rem Christiam,vide Rom.consil.cccclxxx
iiij Item si Judeus habens potestatem vendendi pignus post an
num.conseruauit per multos annos,postea petat vsuras omnium
annorum,an possit.vide Pau.consi.ccxiij. Item qui actus genera-
liter sint permissi Judeis,z qui prohibiti, vide Bertach.in tract.
de Babel.in iij.parte. Nunquid autem priuilegium exemptionis
factum habitantibus in tali loco,extendatur ad Judeos vide eun
dem Bertach.in tract.de Babellis,in vij.parte.Et ibi etiam mul
ta alia ponit in materia,presertim an z quando Judei subiaceant
legibus Christianorũ,z quomodo contrauenientes puniri debeãt
Item quod Judei non possunt esse doctores,nec habere dignita-
tem.vide Bart.in l.omnes.de decu.lib.x. Item nunquid a Judeis
possint capi filij infantes vt baptizentur,vide Are.in l.multum. de
ver.obl.z ibi etiam an Christianus possit relinquere aliquid Judeo
in testamento,z an Judeus possit prescribere rem Christiam. Itẽ
priuilegiuz quod Judei possint retinere pro pignore res furtiuas
non liget scholares,quoruz aliqua res fuisset furto subtracta pig.
vide Cremen.sing.lxxxiij. Item priuilegiũ quod Judei possint mu
tuare super rebus alienis,non intelligitur quando scirent alienas,
vide Fel.in c.causam que.in ver.interpretatio priuilegij.in prin.ex
tra.de rescr. Item quib.legib.subyciatur Judei,vide omnino Feli.
in c.j.extra de consti. Item an z quando Judeus possit esse testis,
vide late Fel.in c.iudei.extra de testi. Item de materia Judeorum
quod dicantur subditi Romane ecclesie,vide late Corsi.in c.grãdi.
de supplen.neglig.prela.z ibi etiam an possint ad aliquod officium
in curia Romana deputari. Itẽ quid de Judeo vel paganõ publi
co vsurario,qui fecit testamẽtũ,z qui reputabatur Christian⁹,vide
omnino Pau.de Eleaza.in viij.q.sua inci.in q.per totã. Vide Are.
de quo ã.in prin.apostille,z Pau.de Elea.vbi ponit quomodo Ju
deus subsit legibus z canonib.nostris. Item in materia an Jude⁹
possit esse rector vel potestas vel aliud publicum officium habere
vel esse tutor Christiani,z an possit contra Christianum prescribe
re,vide late Jas.in rub.ff.de iust.z iure. vbi etiam ponit an ad eius
onus,admittatur ad officia z alia. Item in materia Judeorum,z
paganorum an liceat cum eis comedere,loqui,z versari,vide Decii
in c.nouit.in iiij.no.extra de iud. Itẽ de Judeis z multis aliis spe
cieb. paganorum vide Decium in c.j.extra de consti.vbi etiã ponit
qua pena puniatur Judeus cognoscens carnaliter Christianam,z
an Judei ligentur legib.z canonib. Item an Judei admittãtur in
actibus in quibus requiritur iuramẽtum,z an tunc iurare possint
secũdum legem suam,vide Barb.in consi.xv.vol.j. Et ibi etiã an in
Judeis habeat locũ dispositio c.quãuis.de pactis.in j.z similes di
spositiones. Item in materia Judeorũ an in eis seruentur iura cõ
munia.que sunt fundata in equitate,vide que dicit Felin.in c.ij. de
iud.z que dicit Jason.in l.quod si Ephesi.ff.de eo quod certo loco.

in fi.

insti. Quod autem inter Judeos deferantur successiones secundum legem mosaicam, non autem secundum legem ciuilem, vide Jas.in l.qui se patris.C.vnde liber. Item an Judeus cõmittens stuprum cum Christiana puniatur pena capitis de iure communi, etiam si statutum imponat minorem penam pro adulterio vel stupro.& an dici possint fideles Romane ecclesie denoti, & an possumus cum eis interuenire.item ipsi pro nobis extra ea que concernunt fidem.vide Barb.late cons.lxij.vol.iij. vbi etiã quod possint esse procuratores Christianorum.

LEX I.

Collegium Judeorũ est reprobatum,& ipsis non põt relinqui
2 Judeo particulariter relinqui potest.

Quod Cornelia. *Collegium † Judeorum est reprobatum,sed non reprobatur quilibet Judeus per se.De hoc an possit relinqui cuilibet † Judeo,not. per Ly.in l.j.§.de sacrol.eccl.in iij.op.C.Quando ergo collegium est reprobatu, licet non possit relinqui collegio,tamen quilibet potest capere per se,&c.

ADDITIO.

* ALEX. CQuod Cornelia.Vide Barto.in l. cum senatus.ff.de reb.dub.

LEX VII.

1 Judices Christiani quando adiri debeãt a Judeis ad ea que pertinent ad eorum superstitionem.

Judeis. Hec est bona lex.breuiter dicit, Judei habent ea, que sunt ciuium Romanorum, & Iudeorum iudicibus Christianis debent litigare,& possunt ex eis arbitrum assumere.h.d. COppo. dicitur hic, quod in causis
2 que pertinent ad superstitionem eorũ debent adiri iudices Chri-
a stiani.[a] Contra.ff.eo.l.Judeis.& l.prori.& j.eo.l.Judeorum.Sol. intelligo hic,quod ea que pertinent ad superstitionem eorum,venire bant examinanda incidenter in causa. Exemplum, verum matrimonium tenuerit,qs aliter est secundum legem eorum,aliter secundum legem nostram,vt dicit ff.eo.l.prior.sed in causis que spectant principaliter ad superstitionem,& idem eorum,ipsimet cognoscũt vt in legibus contrarijs,&c.

ADDITIO.

a ALEX. CJudices Christiani.Quis sit iudex Judeorũ,quid in Judeo delinquẽte.coram quo,iudice debeat puniri.vide que scripsi in l.si adulterii cũ incestu.post Bar.ff.de adul.& cuius iurisdictioni sint subiecti,an Pape,vel Imperatoris.vide do. Anto.in c.j.de consti. An Judei debeant vti lege Mosaica intra se,quas habuit Moyses,vt habetur vij.di. Moyses.videtur dicendum quod nõ, per hanc l.que dicit Romanorũ. De hoc tenuit Jo.Cal.in cons. xxx.sub rub.de rest.& consului,quod Mosaica inter se.Secus si cũ Christiano,vt hic.& vide ibi late per eum.Et an lex Mosaica attẽdatur in decisionibus causarum.vide Imo.in l.stipulatio hoc modo cepta.de ver.obl.vbi dicit,q nõ,nisi a lege noua fit specialiter approbata.iuxta no.vide Dy.in §.as ita.& ibi etiam vide Ro.& vide doc.in c.ij.de consue.& ibi Imo.in gl.in.& ibi non dicitur derogatum quo ad moralia.Imo.refert sanct.Thom.in q.cj.arti.ij. & iij.& idem ipse questio.xcix.arti.iij.& iiij.& q.cviij.arti.iij. pro hoc videtur ter.in c.translato.de consti.& ibi Bal. CAdde a quo puniendus sit Judeus delinquẽs Per.de Anc.cõsi.cviij. Old.xxvj.& qualiter punitur cũ cognoscit Christianam,per Old.etiam cõs. cccxxxvij.

LEX VIII.

1 Christianus non potest statuere pretium rebus Judeorum,sed ipsi inter se sic.
2 Populus ciuitatis potest statuere quod res vendantur certo pretio.sed statuere legem certis personis non.iij.

Nemo. Judei non possunt arctari aduendendas res
1 propias aliter quam Christiani. h.d. CEx hac l.no. † quod Christianus non potest statuere pretium
2 rebus Judeorũ, sed ipsimet Judei inter se sic.hic est casus, prout habetis in litera vos.Sed quero,an populus vnius † ciuitatis possit statuere,quod res vendantur certo pretio: Resp.quod sic facie do legem generalẽ,vt l.si.ff.ad l.Jul.de anno.& in l.annonam.& de extraord.cri.l.j.§.cura carnis.de offi.prefec.vrb,sed statuere legem certis personis tantum,vt Judeis,vel alijs non potest.vt hic,& d. l.annonam.

LEX XI.

1 Celicolarum. Not.hanc l.in fine. † quod qui & qui sunt Celicole, diximus tibi in rubrica.

LEX XII.

a Die sabbati. In die sabbati, & aliis festiuitatib. Judeorum ipsi non possunt conuenire,nec alios conuenire.[a] h.d.no.hanc legem. CNo.quod

1 si aliquis dies est feriatus † quo ad te,vt non possis conuenire,de-
b bet esse feriatus contra[b] te,vt tu non debeas conuenire alios.Facit ad hoc quod videbitis in l.si.j.de fruc.& lit.expen.

ADDITIONES.

a ALEX. CConuenire.Et ad hoc vide Bal.post gl.& doc.in l. qs fauore.j.de leg.

b ALEX. CContra te.limita,vt colligitur ex dictis Bar.[b] in l.j.§. nunciatio.de oper.no.nunc.vide Alex. in l.iij.in princ.in iij.fallentia.ff. quod quisque iuris.

LEX XIII.

2 Represalie sunt permisse quando quis non reperit iustitiam in ciuitate,contra quam represalie conceduntur.

Nullus tanquam. Ista est bona lex vide gl. que incip. sed
1 nunquid,&c.No.quod nullus potest sibi ius dicere,Sallit † si authoritate superioris non potest esse consultum.
* *CPer hanc legem dicitur quod represalie † sunt permisse eo ca-
2 su quo quis non reperit iustitiam in ciuitate contra quam represalie conceduntur. CItem per hanc l. possumus dicere,quod ciuitates Italie que non recognoscunt superiorem, quando faciunt
3 † aliquid illicitum,possunt sibi inuicem indicere bellum,ex quo superioris copia non reperitur. CItem per hanc l.formo q.in l.cunctos populos,vtrum † valeat statutum, quod si quis percussit Perusinum.in quacunque parte mũdi possit hic puniri,& determino quod non nisi quando in loco delicti non reperiretur iustitia. ita determino per hanc glo.

ADDITIO.

* CLAVD. DE SEISS. CConsultum. De veritate huius dicti,& de materia eius vide Alex.in l.j.§.nũciatio.ff.de no.oper.nũt. vbi remissiões ponit.& eundẽ Alex.cons.cxxxv.in j.dub.vol.j. Etiã no.quod parua sunt quod sit omnino denegata iustitia,& quod ducatur per procrastinationes:vt dicit Bal.in c.j. de milit.vasal. qui contu.est. sequitur Alex.in auth.& omnino.C.ne vxor pro marito. Item parua sunt nullum esse superiorem,vel esse,sed talem qui nõ teneatur,qualis est Imperator.& Papa in Tuscia,vt inquit formaliter Bal.in repet.l.j.in prin.j.vnde vi.faciunt notata per Bar. in l.decem.in ij.opp.de ver.obli.& in l.si.in fi.princ.ff.si cert.pet.cum concord.ibi tractis per Alex.Vide etiam quod dicit Bal.in simili in l.exequutorem.an vlt.verbis.j.de execu. rei iud.

LEX XVII.

Valitura. Judei non possunt habere
1 aliquem honorem,seu dignitatem.h.d.Et per hanc l.dico,quod iudei hic † studentes non possunt conuentuari,vel honores doctoratus assumere,quoniam est dignitas. Preterea doctores habẽt in scholares iurisdictionem ordinariã per auth. habita. j. ne fil.pro patr. Et ita dixi hoc anno, cum quidam Judeus vellet doctorari,&c.

De paganis, & sacrificiis, & templis eorum. Rub. XIIII.

LEX VI.

1 Judeis,vel paganis nulla potest fieri violentia.

Christianis. Ista est bona lex,& Rof.eas etiam communerat in suis libellis inter constitutiones que puniunt violentos.
1 CNo.q Judeis, vel paganis nulla potest fieri violentia.[a] Dices tu,qualiter ecclesia indicit bellum cõ
2 tra Saracenos? Resp.quia Saracen detinent terram nostram: Nam terra Jerusalem est terra permissiõis quam permisit Deus
3 Abrahe & semini eius,& debita nobis,qui sumus filij Abrahe secũ
b dum Apostolum. CDices tu,& quare contra Turcas[b] qui nõ te
4 nent terram nostram indicit ecclesia bellum. † Resp.quia non possumus aliter ire ad Saracenos. Cum ergo committant aliquid turbulentum, & iuri contrarium, quia non permittunt nos ire ad illos.ideo ecclesia indicit eis bellum,alias autem non indiceret.

ADDITIONES.

a POMA. CViolentia. An autem Judeus transiens ad paganos puniatur vide Old.consi.lj.& in consi.lxxvij.vbi ponit, an sit licitum indicere bellum Saracenis consi.lxxxvij.vbi ponit an princeps possit illis bona auferre, & cõsi.xcj.vbi põit an possint cõpelli ad soluendum decimas.& vide etiam Anc.in c.peccatum.& seq.de reg.iur.in vj.& aliquid etiam per Feli.in rub.extra de Jude. & Saracenis.

b CContra Turcas.Et ad Bar.hic adde Inn.in c.quod super.de voto.ad quem se remittit Bar.in l.hostes.de capti.in ter.cum ex hoc no.per Bar.no.quod sumus filij Abrahe.alibi autem dicitur quod omnes ab Adam processimus,vt dicit glos.in l.vt vim.ff.de iust.& iur. Adde an papa possit imponere decimam pro indicendo bello Saracenis,& an debeant expelli de ciuitatibus Christianorum Oldr.consi.lxxij.

a De his qui ad ecclesias confugiunt.[a] Rubr. XV.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Confug. Adde pro extensione huius tituli quod fugiens ad sacerdotem deferentem corpus Christi tutus est, & capi non potest: singulare est dictum Host. in c. sacro. de sent. excom. & refert Alex. in rub. ff. de oper. no. nunc. Vide Rom. sing. cccxxxv. Item no. quod officialis insequens aliquem pro delicto commisso extra ecclesiam, si aufugiat in ecclesiam potest ab ea extrahi, vide Alex. consi. xxiij. in ij. vol. Item vide in materia late Barb. cõsi. xxxiij. vol. iiij. vbi ponit an priuilegium huius tituli habeat locum in domibus Canonicorum, & quantum se extendunt, & quid de fure portante secũ rem furtiuã in tali domo, & quedã alia in materia.

LEX I.

Judei. ¶Nota quod Judei licet sint in ecclesijs, non tamen habent priuilegium, ne possint capi pro debito, vel delicto.

LEX II.

Hic Judei. Qui sunt in ecclesijs, inuiti extrahi non possunt. h. d. Aliud ergo est in Christianis, vt hic, aliud in Judeis, vt ẽ. l. proxi. Fallit in quibusdam casibus de quibus dic vt hic in gl. huius legis.

LEX III.

2 ☞ Justa exceptio impedit litem contestari.
3 Occidens aliquem in casu permisso non potest accusari.

a Si seruus.[a] no. quod quando aliquis licite potest capi, i si ille se defenderit, & in certamine occiditur a familia, † * occidens non venit puniendus, arg. huius l.* ¶Item no. 2 hic quod iusta exceptio impedit litem contestari,[b] & sic accusatio b non recipiatur nec super ea procedatur, vide tex. ibi, nec conflan- 3 de criminationis, &c. cum gl. fin. a. ¶Et sic facit † quod quãdo quis occidit aliquẽ in casu permisso a statuto, vel a lege, in casu, scilicet c quando licebat se sine iudice vindicare, quod super hoc non debet d recipi accusatio.[c] Et ista exceptio quod potuit occidi opponitur 4 † ad processum, & eum impedit[d] quod tene menti.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Si seruus, vide Aret. in tract. maleficiorum in vers. fama publica in ver. aliquid de carce. & captu.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Argu. huius l. Adde Bald. in l. fi. in fin. j. de execut. rei iudic. & in repet. l. j. j. vnde vi, & adde quod vult Bart. in l. vbi pactum. j. de transac. & Jnol. in l. fin. ff. a quib. appel. non lic. vide etiam quod not. Jas. in l. j. ff. de iurisd. omn. iud. & Ang. Just. de excep. & Bart. ad hoc ponentem regulam in proposito in l. nam & postea in princ. ff. de iureiur. vbi alleg. hanc l.

b P. PAV. P. ¶Contestari. vide Jaso. in l. ij. quam legit simul cum rub. C. vt nemo priuatus. in l. nam & postea in princ. ff. de iureiuran. Alex. in d. l. ij. sequitur Are. in opere maleficiorum in vers. comparent dicti inquisiti in termino defensionis, & Pau. de Cast. hic.

c ALEX. ¶Recipi accusatio. Adde, Bart. in l. j. §. j. ad vellei. & in l. j. ad maced. Sed si indebite vulnerat, tunc non relaxatur, secundum Bald. in auth. sed omnino. C. ne vxor pro marito.

d ALEX. ¶Eum impedit. Sed ego retuli Bal. tenere contrarium in l. vbi pactum. §. de transa. vbi vide post Bar. in l. decuriones. C. de infa. & adde quod notat Barto. in l. j. §. accusatus. ad Turpil. & adde Bald. in l. decuriones. vide eundem in l. j. in vers. & per predicta. C. si a non compe. iudic.

LEX IIII.

Denuncimus. Ista lex prohibet coadunationẽ, & hominum conuenticula fieri in ecclesijs. Quero de intellectu istius vers. nam si quis aliquid. Glo. intelligit si aliquis vult facere coadunationem, vt abstrahat aliquem ab ecclesia, non debet hoc facere: sed contra eum debet ordinarie agere. ¶Et secundum hoc iste vers. nihil facit ad illam q. an quis possit petere ab a inimico suo securitatem.[a] Alio modo potest intelligi de eo qui timet ne ab ecclesia extrahatur, vel fiat sibi iniuria, vt ipse possit a iudice petere, vt sibi caueatur idonee ne offendatur secundum † hoc videtur casus illius q. an possit petere cautionem ab inimico suo ne offendatur, de quo plene per Bul. de Cug. in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de officio presid. Dixi vobis.[b] ff. de damn. infect. l. qui bona. §. si quis iuxta, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Securitatem. de quo vide Bal. & Lu. qui fuerunt contrarij in l. sed & si susceperit. in fi. ff. de iud. an delegatus possit cogere partem alteri parti, ad cauendum idonee de non offendendo, vide Spe. in ti. de in. deleg. §. sequitur videre, ver. potro hic fateor.

b ALEX. ¶Dixi vobis. Et de hac questio. vide per eundem Bar. in l. litib. j. de agri. & censi. lib. xj. & bene facit text. in l. si super possessione. j. de transact. Et nunquid valeat illa promissio sub pena, vide Bart. & que ibi dixi in l. non impossibile. ff. de pact. & no. quia si vult petere cautionem, debet petere suis expensis gloss. est sing. in l. fin. C. de erro. mili. anno, quam ampliando practicat Barto. in l. j. ff. de rerum diui.

LEX V.

2 ☞ Priuilegium quod habet ecclesia, 3 petit etiã finibus ecclesie.
3 Citari potest per nuncium qui est in ecclesia.
4 Puniri de cogitatione quando quis possit.
5 Abstractus de facto de ecclesia, potest potere quod restituatur pristine libertati.

a Presenti.[a] De ecclesia nullus debet vi extra- b hi, sed debet ibi verbaliter citari.[b] h. d. vsque ad §. cum ante. ¶Not. hãc l. primo ad q. de qua consueuerũt disputare Theologi, videlicet quid sit melius, vel regi iusto Rege, vel iusta lege scripta, & hic videtur casus 1 quod est melius regi iusto Rege, qui in singulis causis iudicat secundum equitatem, que sibi videtur, vt hic vides in princ. huius l. 2 ¶Not. secundo, quod priuilegium † quod habet ecclesia, competit etiam finibus ecclesie, hoc est locis circunstantib. ibi, ex his ergo c locis, eorumque finibus, &c. & sic, si stant in ostio,[c] non possunt capi. 3 ¶Tertio no. quod ille qui est † in ecclesia, potest citari per nuncii. 4 ¶Nota etiam quod hic punitur † quis de cogitatione. quod dic vt in glo. ¶Quero, quid si aliquis de facto de ecclesia abstrahatur? Respond. † & puto quod de iure possit petere quod restitua- d tur[d] pristine libertati, quia de ea de facto priuatus est, per tit. de li. ho. exhiben. Facit ad hoc illud quod dixi in quadam questione, quam disputaui, que incipit, Lapus &c.

ADDITIONES.

b POMA. ¶Presenti. Pro extensione huius l. vide Alex. consi. xv. in ij. vo. incip. in Christi nomine, &c. visis dicto themate. & vide Old. consi. lxiij. & seq. & consi. cxiij. & Feli. in c. de quarta. de presc. & Rom. consi. cccxvij. & cccxxiij. Vide etiam Car. in Cle. j. in princi. de pen. & remis. & limita vt per Alex. consi. xxiij. vo. ij. & Fel. in c. ego N. de iureiur. vide etiam aliquid per Feli. in c. ex rescripto. in fi. de iureiur. & in c. fi. de foro competen. & in ca. ij. de iudic. P. PAV. P. ¶Presenti. Vide Bartol. in tracta. de cita. in ij. q. vide, late de materia Barba. consi. xxxiij. volu. iiij. Item que persone excipiantur ab ista lege de iure Canonico, vide Barto. in tracta. differentiarum inter ius ciui. & Cano.

b ALEX. ¶Citari. An & quando quis possit citari in ecclesia, vide Bart. in l. plerique. ff. de in ius voc. per Bald. in l. ij. ẽ. de sacrosan. ecclesijs. & ibi Bart. Quid in hospitali, vide Bal. in l. si quis ad declinandam. ẽ. de episcop. & cle. Et hic adde que no. Bal. in l. etiam. de execu. rei iudi. Et vide per Alex. in l. ij. de in ius vo. ¶Adde an stante statuto, quod debitor possit capi pro debito, an poterit capi in ecclesia. Paul. de Castr. hic referentem Uberi. quod sic, quem postquam videris, vide Old. consi. lxiij. & seq. consi. cliij. & Ro. cccxv. & cccxxiij.

c ALEX. ¶In ostio. stantes in ostio non possunt capi. adde text. xvij. q. iiij. cap. quisquis iuuenis. & ca. decet. de immu. ecclesia. in vj. & que no. Joan. And. in addit. Spe. in rub. de immu. eccle.

d ALEX. ¶Restituatur. Vide quod not. dixit. Barto. in l. acquiritur. §. igitur. ff. de acquir. rer. domi. & que dixi post Bal. in l. si cui. §. sacrilegium. de accusa.

1 ☞ Secundum decretum interponitur pro mensura debiti.
2 Discussio bonorum, & rerum, quomodo fiat.

§. Cum Autem, citatus in ecclesia potest per se, vel per procuratorem comparere, & si nõ comparet, proceditur contra eum, ad primum, & secũdum decretum, & ad eorum inuestigationem, secundum iuris ordinem, h. d. vsque ad §. sane. ¶Not. secũdum veram opinionem, quod licet primum decretum fiat secundum ista tempora per immissionem omnium bonorum 1 tamen † secundum decretum sit pro mensura debiti declarati.[a]

a ¶Secundo not. modum † discutiendi seu discutionem faciendi 2 de reb. que relinquuntur arbitrio iudicis, potest enim facere manu militari, & facere extrahi res vbicunque sint, & potest cogere ad b ostendendum seu iurandum si aliquid aliud habeat.[b] Ultimo not. ex vers. adijcientes, quod quidam dicunt, quod ibi est casus, quod 3 in fideiussore † fit executio sententie. De quo dic plene vt dixi in l. j. ff. iudic. iolui. Tene menti.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Declarati. vide gl. hic & Bal. in authen. ei qui. j. de bo. auth. iud possid. in vers. ij. casu.

* ALEX. ¶Si aliquid aliud habeat. Vide etiã Bart. in extraua. ad repremendum. in versic. videbitur. ad fin. & quod dixi in l. j. de infa. & quod no. in l. filius. de donat. & adde quod manu militari idem impoxtat quod officium iudicis. l. qui restituere. de rei vendi. not.

Bald. in

Bal. in auk. sed omnino. C. ne vxor pro ma. z allegat istū tex. Bart. in l. si finita. ff. Julianus. ff. de dam. infect. quod ad primum decretum non potest pervenire, nisi precedat libellus. Hic est glo. singu. quod sententia primi z secundi decreti dicitur esse interlocutoria, z eam pro singulari allegat Jmo. in l. quod iussit. de re iud.

a **§. Sane**, [a]Ho. tex. in prin. §. que dicuntur persone domestice. De quo dicam vobis in l. etiam. j. de testi. Et dicantur coniuncte, dic vt in l. cum rem alienam. j. de leg.

ADDITIO.

a P. P A V. P. ¶ Sane. Vide que scripsi post Bertach. in verbo Domesticus, vbi etiam habes quid de colono.

De legibus, & constitutionibus principum. Rubr. XVII.

1 ¶ Continua vt in gl. ¶ Quero, in quo differt † Lex z constitutio ab edicto? Differentiam inter legem z constitutionem quilibet vestrum nouit, etiam pueri, qui† Lex est, que profertur a populo interrogante, vel alio interrogante pro populo, qui populo preest. Constitutio est principis edictum, z licet alia edicta ponātur prope pro edictis. Pretorum tamen in hac rubrica ponitur pro omni lege, que est, siue vocatur edictalis, qz in ea ponitur hac edictali, vel hoc edicto, vt videbitis j. cod. l. iij. ꝛc.

LEX I.

1 ☞ Jus scriptum prefertur equitati nō scripte, z solus, Princeps potest aliud statuere.

4 Aequitas scripta prefertur iuri scripto.

5 Judex in his que committuntur eius arbitrio, debet equitatem seruare, in his que scripta sunt, seruat decisionem legis.

7 Interpretationem generalem, z necessariam, z in scriptis redigendam inter equitatem, z ius scriptum facit solus princeps.

8 Interpretationem necessariam, non tamen generalem, licet in scriptis redigatur, facit quilibet iudex procedendo de similibus ad similia.

11 Princeps videtur facere illā interpretationem, que fit super consuetudine.

12 Senatores possunt legem interpretari.

Inter equitatem. Breuiter hoc intendit
1 quam intendo tenere. Jus scriptum † [a]prefertur equitati non scripte, z solus Princeps potest aliud statuere. h. d. secundum
2 veriorem lectu. ¶ Hoc summarium. ¶ No. quod preterium ponitur pro futuro, secundum vnum intellectum. ¶ Venio ad apparatum secundum istam lectu. quero exempla. gl. ponit per l. prospexit. ff. qui. z a quib. z ff. mādati. l. interesse. §. nō omnia. ¶ Ad istā lect. opp. j. ad Mace. l. pe. vbi seruatur equitas, dicit glo. ibi latius ponitur equitas, quam ius scriptū, quid vult dicere? ecce ius scriptum. z equitas non contradicunt, immo se compatiuntur. eremplum. nam ius scriptum loquebatur tantum de filiosa. recipiente mutuum. z per equitatem extenditur ad nepotes ideo non contradicunt. sed magis concordant. Tu dicas, lex contraria loquitur in equitate scripta. z sic non contradicit precedenti positioni. Solu. Fateor quod illa equitas est redacta in scriptis postea per legum interpretatores. tamen ab initio non erat redacta in scriptis. z isto respectu facta fuit ista oppo. ¶ Ad idem opp. ff. ad Maced. l. sed z Julianus. §. mutui. Sol. Hi. ibi equitas scripta ponitur tāquam ius scriptum. vel verius in d. §. mutui. prepontur rigor non equitas. ¶ Oppo. z videtur quod iste tex. sibi contradicat in eo quod dicit, interpositam. in preterito si enim interpretatio est iam facta, ad quid additur Princeps? Certe nō video. Huius timore exponе
3 interpositam, id est interponendam, z sic † tempus pro tēpore ponitur. Vel aliter dico, quod erat ante interpretata in fimb. iustitie, non tamen redacta in scriptis, nec nobis manifesta, z terminata, ideo Princeps aditur, vt illam interpretationem nobis tradat, vel declaret. ¶ Opp. j. de iud. l. placuit. Solu. ibi loquitur de equitate
4 scripta, z iure scripto, quo † casu prefertur equitas, nec est necesse quod adeatur Princeps, hic vero loquitur de equitate nō scripta. modo habebitis primam lectu. expeditam. ¶ Ad istam lect. opp. extra glo. z videtur quod semper equitas debeat obseruari, z ideo iurat quilibet officialis seruare equitatem, secundum q̄ sibi visum fuerit. vt in autentica iurandum quod presta. ab his. §. z equitas. Sol.
5 Illud intelligo † quod debet seruare equitatem in his que suo arbitrio committitur. in his vero que a lege sunt decisa debet legis
b decisionem seruare. Jta dicit Jmo. extra de consti. c. j. Jta debetis intelligere hanc materiam. [b] ¶ Secundo modo legitur de iure nō
crip to, z de equitate non scripta. Verbi gratia, nos non habemus eges que loquātur de feudis, queritur an monachus succedat in feudo de rigore sic, quia filius succedit patri licet sit monachus, vt
c l. Deo nobis. §. de epis. z cleri. De equitate est contrarium [c] qz non potest domino preiudicare debita seruitia prefertur equitas, z ita est determinatum z. colla. si de feu. fue. controuer. c. j. §. qui clericus. dices tu istud non est bonum exemplum, postquam reperitur determinatum, quia lege hoc est declaratum, sol. Exemplum predictum habebat locum antequam illa declaratio esset facta. ¶ Secūdum hoc habes in l. nostra, quod quando ius non scriptum repugnat
6 equitati, debet adiri princeps. † Hoc intellige verum, nisi habeamus simile secundum quod illud dubium potest declarari. Et intelligo simile, scilicet legem vel consuetudinem, vt ff. de legi. l. non possunt, z l. de quibus. in prin. tangam j. eod. l. cū de nouo. ¶ Tertio modo legitur ista lex in vtroque scripto. scilicet iure, z equitate scriptis, secundum hanc lectu. breuiter hoc dicit. Declarationem Principis, inter rigorem, z equitatem omnes debent seruare, hoc dicit lex ista, z licet hec lectu. sit vera in se, attamen habet dubita-
d tionem. ¶ Oppo. innuit quod solus Princeps [d] potest interpretari inter equitatem, z ius scriptum. Contra, imo quilibet iudex procedendo de similibus ad similia, vt ff. eo. l. non possunt. Item quilibet doctor potest dare suas interpretationes, z solutiones contrariorum, vt j. de profess. qui in vrbe Constan. l. j. li. vij. Solu. glos. no.
7 z bene debes † scire, quod quedam est interpretatio generalis, z necessaria, z in scriptis redigenda, z istam potest facere solus Prin-
8 ceps, vt hic. Quedam est interpretatio necessaria, z in scriptis redigenda. non tamen est generalis, z istā potest facere quilibet Judex, z proferre sententiam procedendo de similibus ad similia, vt d. l. non possunt. licet ista interpretatio sit necessaria, z inter ipsas partes, z in scriptis redigenda tamen non est generalis, vt l. nemo,
9 j. de sententijs. Tertia est interpretatio probabilis, † tamen non est necessaria, z potest in scriptis redigi, vt interpretatio doctorum. qz
10 nullus te cogit † stare opinionū docto. [e] z de ista etiam non loquitur
e hec lex. ¶ Ulterius opp. de l. minime, z de l. si de interpretatione. ff.
11 eo. Solu. Illa est interpretatio que fit per consuetudinem, † quam videtur facere Princeps qui consuetudinem approbat, z sic cum ista concordat. ¶ Item oppo. de l. non ambigitur. ff. eo. Solu. eod.
12 modo ibi senatores † possunt interpretari legem, quia hoc videntur facere Principis authoritate, vt dicemus j. eo. l. fin. ¶ Oppo. de l. nouam. j. de off. prefec. pretorio. Solu. eodem modo. Pro declaratione legis quero, que fit differentia inter equitatem, z ius,
13 Respon. Jus scriptum, † seu rigor iuris dicitur decisio, que fit secundum regulas iuris scripti, equitas vero dicitur quedam facti conuenientia, seu conueniens quoddam. Istud probatur in l. nulla. ff. eod. ibi, nulla iuris ratio, aut equitatis benignitas, ꝛc. Hoc etiam probatur in hac l. z l. placuit. j. de iudic.

ADDITIONES.

a P. P A V. P. ¶ Jus scriptum. Vide Panor. in c. cum specialiter. z in c. seq. extra. de appellatio.

b ALEX. ¶ Hanc materia. n. Adde Bald. in l. j. z in l. iustitia. ff. de iusti. z iure. Et quod not. in l. filiusfami. de do. Contrarium videtur not. Bartol. in l. Quintus. ff. mand. Faciunt etiam ad hoc not. per Bar. in l. si fideiussor. §. quedam eod. tit.

c ALEX. ¶ Est contrarium Vide per gl. in l. de quibus. ff. de legib. Utrum autem succedat in regno. ducatu, vel baronia, vide Bald. in l. Deo nobis. de Episc. z cler. Adde his etiam in l. data opera. in vltimis verbis, C. qui accu. non poss. Adde etiam id quod notat Bal. in l. qui se patris. vide liberi.

d P. PAV. P. ¶ Princeps. Vide quomodo interpretatio spectet ad principem, vel alios iudices per Felyn. in c. pastoralis. post prin. de fid. instru.

e P. PAV. P. ¶ Doctoris. In dubio tamen est stādum opinionib. doctorum, vbi lex vel ratio non resistit. secundum Ang. in l. si idem cum eod. in princ. ff. de iurisd. omn. iudi. Vide etiam Lomen consil. clxxvj. post prin. Vide in Bertach. in verbo communis opinio est.

LEX II.

1 ☞ Epistole pontificis faciunt ius generale.

2 Impugnantes rescripta principis qualiter puniuntur.

a **De** Ex relationibus. [a] Rescriptum Principis non facit ius generale, z qui de eo dubitat, punietur h. d. Diuiditur in duas partes. Secunda ibi, nec ab auquo. ¶ Oppo. j. eod. l. fin. Solu. Ibi Jmperator de tota causa cognouit, z diffinitiue pronunciauit hic secus, vt videbitis j. l. proxi. ¶ Secundo oppo. secundum hoc decretales epistole [b] que sunt in volumine Decretalium. n. non sunt ius generale, z sic
b est contra. xx. distinctio. c. j. Solu. Ibi loquitur de his que redacta
1 sunt in corpore iuris. † Vel aliter Papa de suis epistolis statuit quod esset ius generale. Imperator contrarium statuit in suis legibus, vnde aliud in epistolis Pape, aliud in epistolis principis. ¶ Oppo. §. in prima constitutione. circa finem. Sol. Ibi loquitur de his, que sunt in corpore iuris redacta, hic secus. Item oppo. j. que sit long. consuetu. l. fin. in fin. Solu. vt in glos. ¶ Item oppo. ff.

quod quisq; iur.l.j.Solu.vt in gl. ¶Ultimo opp.z videtur, quod illi.qui impugnant rescripta Principis aliter puniantur vt l.placet.§.de sacrosant.ecc.†.Solu. secundum diuersitatem priuilegiorum diuerse pene imponuntur violantibus ea. vt dictis legibus vi.iiſtis.z etiam in ista, vbi autem nulla pena esset statuta, possunt punirı pena sacrilegij.vt j.de crimi.sacrileg. l.disputare, que est secunda,&c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Relationib. An litere principis faciant ius in alijs causis,z quid de inferiore a principe, vide Aleran.consi.xcvij.in iij. vo. Pau.de ca.z Bod.in l.j.ff.de cõsti.princ. Vide que habes in l. fi.j.eo.z in repertorio.in verbo litere, vide Jas.in l. ciuitas in prin. ff.si cert.pe. Et de epistola principis, quod seruãda sit omnib. vide bonum text.in l.si duas.§.j.ff.de excus.tuto. vide ad primũ dictum Decium in rubric.extra de reser.z ibi Felin.

b ALEX. ¶Decretales epistole, sed nũquid ea que tãgunt beneficiũ Principis, possunt per aliũ quã per principem dirimi vide per Joã. Aud.per cano.in c.cum venissent.de iudi. quod habes in c.cũ sepe de arb.in c.j.apud quem vel quos contro. feud.in vsib.feu. z adde quod legatus de latere potest rescriptum Pape interpretari:text.est no.in c.j.circa medium de postula.domi. Ant. in c.nouit, z in d.c.cũ venissent,de iudi.z ibi de hoc per eos. Sed de interpretatione legis vide.j.eo.l.humanũ.z l.antepe.z ibi Bal.doc.in l.fi.j. eo.z ad predicta vide Bal.l.hi qui ad ciuilia.j.de appel.

LEX III.

a LEges at generales. ¶Diuiditur in duas partes, Secũda ibi, interlocutionibus.&c. In prima ponit qualiter ius generale cognoscitur. In secũda ponit quod interlocutiones Principis ius generale non sunt,z in prima parte ponit ser signa vt cognoscatur vtrũ sit ius generale, vel nõ.prima pars huius legis est clara. ¶Ad secundũ opp.j.eo. l.fi. Solu. ibi Imperator pronunciauit diffinitiue z de causa cognouit.vt ibi dicam. Contra in l.metũ.§.sed quod Pretor.ff.quod met.cau. Sol. Illa est recepta in corpore iuris. ¶Itẽ opp.j.de cõstitu.pecu.l.fi.ff.de iuris,z facti igno.l.penul.§.fi. Sol. eodẽ modo, quia ibi loquitur de his que sunt recepta in corpore iuris.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Leges. Adde quod not.Bar.in l.j.de consti.prin.z de no.C.compo.in fi.ff.ad Trebel.l.apud Julianum.§.vtrũ, z ibi per doct.z limita,vt not.per Host.z Joã.and.in c.in causis.de re iudi. valet interlocutoria partib. present. quia tũc haberetur pro lege generali.Casus est in l.fin. j.eod.z vide ad hoc do.de sancto Bem. in c.j.super j.gloss.extra de consti.in.vj.

LEX IIII.

1 ☞Principem viuere legibus,licet illis solutus sit,dignum est.
2 Princeps tenetur seruare pacta inita cum ciuitatibus.

a DIgna Vox.a Quatuor facit. Primo ponit dictum.Secundo rationem. Tertio cõmendationẽ.Quarto indicat successoribꝰ. Secũda ibi,adeo. Tertia ibi, z re vera. Quarta ibi, z oraculo. Breuiter h.d.Equum,z dignum est principem legibus viuere. z quemlibet habentem Imperium.h.d. ¶Opp.quia in veritate Princeps est
r solutus legibus,vt ff.eod.l.Princeps.Solu.Fateor; †quod ipse est solutus legibus,tamen equum.z dignũ est quod legibus viuat,ita loquitur hic:vnde ipse subimittit se legibus de voluntate nõ de necessitate.Ita debes intelligere hanc legem.Quero,quid si Imperator,b facit pactum cum aliqua ciuitate.vtrum teneatur illud pactum seruare? Videtur quod non,quia est solutus legibus. ff.eo.l.
a Princeps.Contrarium est veritas. Nam pacta sunt de iure gentium.vt l.er hoc.ff. de iusti.z iure. Jura gentiũ sunt immutabilia, vt Instit.de iure naturali.§.sed naturalia.Ita tenent ibi docto.vt Ex.hic refert,&c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Digna vox.Et dicit Bal.in l.si aquã.j. de ser. quod licet Princeps sit solutus lege positiua,nõ tamẽ est solutus dictamine rationis naturalis nec a lege nature,quia est animal naturale.Et de hac materia vide in l.hac consultissima.§.ex imperfecto,z ibi Bal.post gl.j.de testa. ¶Addi.no. Et ad Bar. hic adde tu aler.de Jmo.in cõsi.j.versi.z per hoc patet,i ij.volum.z ibi qñ Princeps possit reuocare priuilegiũ a se cõcessum. P. PAV. P. ¶Digna. Quomodo Princeps ligetur legibus vide latius Felyn.in c. j.in versi.amplia quarto.extra de constit.Et de potestate Imperatoris,vide que habes ad Bart.in l.deprecatio.ff.ad le.Rho.de iactu.in litẽ si verberatũ.ff.de rei vẽdi.Et quomodo dicatur exercere fines sue iurisdictionis,vide que habes ad Bar. in d.l.deprecatio. Itẽ in quib.actibus sit solutus legib. vide Jas.in l.ex imperfecto.C.de testa.vbi inter alia dicit quod actus qui conficiuntur per eum in priuatum est solutus legib. vt per eum.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Vide ad huius l.intellectum z limitat Barbat.cons.j.vol.j.

b P. PAV. P. ¶Imperator. Adde circa hoc quod Imperator, z Papa ligeut pactis,z contractib.ea que latissime cumulat.Barb. in cons.j. vbi multa dicit not.in j.parte. Et vide Feli. in c.j.in prin. de proba.Et ibi etiam ponit,quãdo obliget successorem, vide etiã Alex.in cons. j.in ij. vo. z pulchre in cons. vltimo. Jaso. in l.j. ff. de pact.vbi refert verba Aristo. vult etiam Deum obligari pacto,z ibi etiam Abb.z latius Alber.in l.j.ff.de cõstitu.pecu.z vide Bal. in rubri.de natu.feu.quod Imperator qui fecit comitatũ propter comitẽ nõ possit nec eius successor sine causa reuocare. Fides enim est dictorum constantia z veritas teste Cicerone vt refert Bal. in c.j.de cap.Contra.in prelud. feud. Multa ad hoc singularia ponit Barb.in d.consi.j. Vide etiam que scripsi in l.Cesar. ff. de publica. Item an successor in regno possit reuocare alienata per defunctũ, vide Pau.consi.lxxiij. Item an Princeps possit reuocare priuilegium alicui concessum.z quid si priuilegium trãsiuit in contractũ, vide Are.in c.nouit.in gl.in verbo,quanquam.extra de iudic. z ibi quid si cõcedatur propter benemerita,an sit irreuocabile, z quod possit reuocari,etiam si transiuit in contractum quando cõceditur alicui iurisdictio,vide ibi per eum. Item quod quãdo concessio immunitatis transiuit in cõtractum.an possit reuocari per principẽ, vel ciuitatem cõcedentem,vide Anto.de but.not. consi.lix.per to-
3 tum vbi loquitur etiam quando adesset iuramentum,quia tũc magnum dedecus est venire contra fidem iuratam,vide etiam Bart. in l.quod semel.ff.de decre.ab ordin.fac.in l.omnes populi,vt ff.de iust.z iur.de immunitate.que transiuit in contractum,vel quasi,vt nõ possit reuocari,z ibi moder. Item vide ad idem Anto.de But. cõsi.lxvj.in princ.qui tamẽ videtur velle in supremo principe quod possit,cũ possit tollere in suprema potestate ius alteri quesitũ. Itẽ vide eundem.quod nõ possit tolli in contractu consi.lxxiij.per totũ. Item quod Princeps ligetur contractib.z quomodo liget successorem,vide Jas.in l.j.ff.de constitu.princ. Item remissiue quomodo priuilegium concessum subdito,vel non subdito possit reuocari, vide z limita,vt per Feli.in c.nouit.extra de iudic. Item quod Princeps ligetur ex cõtractib.ne possit reuocare, z similiter in statuto. vel priuilegio quod transiit in contractum,vide Jas.in l.si pecuniã. de condi.ob cau. Item quomodo immunitas concessa subdito,vel non subdito possit reuocari,z quomodo transiit in contractũ onerosum,vide late Barb.consi.xj.vo.iiij. Item quod tale decretũ non possit reuocari,etiam quod appellatione decreti nõ cõtineatur tale decretum,nisi sint apposita verba geminata omnia z quecunq; z similia, Barb.cons. xlvij.vo.iiij. Item adde quod licet Princeps possit venire contra propriũ contractum z fidem datam, istud tamen nunquam presumitur velle subverbis quantumcunque generalibus,nisi specialiter exprimat, vide Anto.de But. consi.lix. ante finem.

LEX V.

1 ☞Contractus,qui fit contra legem,non valet.
3 Lex vbi aliquid,phibet,licet vltra nõ procedat,si quid fit est nullũ.
4 Juramentum interpositum super contractu inutili,est nullum.
7 Committere in legem dicitur,sine quis facit cõtra legem, siue faciat fraudem legi.
8 Lex quando recipiat interpretationem extensiuam.
9 Lex generalis,z verbum generale,quando recipiat restrictionem.
10 Recedere a verbis legis quando quis possit.
17 Cõfirmatio que sit de nouo contra legem an habeat iuris effectũ.
21 Facta contra legem quando valeant.
22 Si facto contra legem lex imponit penam,an illud factum teneat quando lex nihil dicit de nullitate.
25 Dominium ex inutili contractu quando transferatur.
26 Dolus si dat causam contractui,an contractus sit nullus.
28 Dominium ex contractu facto preter legem transfertur.

a NOn Dubium.a Primo ponit dictum. Secũdo ponit effectum. Tertio declarat effectum. Quarto extendit dictum suum,z effectum. Quinto ponit vnã illationem ex predictis. Secunda ibi. nec penas. Tertia ibi, nullam. Quarta ibi, quo ad omnes, Quinta ibi secundum predictam. Breuiter hoc intendit, Ita incidit in penas legis, qui facit contra mentem seruatis verbis, sicut qui facit contra mentem z verba,z quod fit contra legem habetur pro infecto. z quic-
1 quid sequitur ex eo, vel ob id, h.d. leg. vita. ¶† Tu inuenis not.
2 quod non valet contractus,qui fit contra legem. ¶Item que cõ-
b tra † ius fiunt,pro infectis habentur.b ¶Secundo not. quod quã-
3 do lex † aliquid prohibet. licet non vltra procedat, illud quod fit
c contra legem,est nullum. ¶Ultimo nota c quod iuramentum posi-
4 tum super contractu † inutili est nullum.

Primo Circa legem nostram quero exempla. Bto.ponit exemplum per cõtra legẽ,vt l.seq.ff.eo. Pro cuius declaratione debes scire quod tria sunt. ira quãdoq; aliquis facit
5 contra legem,vt † quãdo legem offendit expresse, z eius verba,quã-

doque

6 doq; aliquis facit fraudẽ legi, vt quando †offendit mentẽ, sed non verba. Exempla ponuntur in dictis legibus, ⁊ per Dy. in c. si. de re
7 gu. iur. lib. vj. Est ⁊ tertium. sc; committere in legem, †⁊ istud est generale ad predicta duo, q: siue quis faciat contra legẽ, siue in fraudem legis, committit in legem, ⁊ ita loquitur hic. ¶ Ad vnum tamen aduerte, q: in d. l. contra legem, ⁊ l. sequen. gl. ponit casum, qñ fit fraus de contractu ad contractum, q: vnum agitur, ⁊ aliud agi simulatur, quod exemplum non bene congruit huic legi. Nam illud quod simulate agitur, vere non agitur, vt l. emptor. de aqua plu. arcen. ⁊ de reg. iur. l. imaginaria. ⁊ j. plus valere qd agitur. per totum. Sed lex nostra loquitur quando aliquis vere agit, sed huius legis autoritate pro infecto habetur, ⁊ sic secundum fictionẽ. Pone ergo exemplum, quando fit fraus de re ad rem, vt d. l. cõtra legem. ⁊ l. sequen. ¶ Opp. ad primam partem dicitur hic, qd inspicimus mentem legis. Contra. Imo non licet recedere a verbis legis, vt l. prosperit. ff. qui ⁊ a quibus. Prius timore sunt hic in glo. opi. inter Joan. ⁊ plac. tamen q: gl. ista. loquitur obfuscate, pro huius declaratione diuido eam in partes quatuor. Prima pars lotur quando verba habent vnum intellectum, ⁊ quis vult ea trahere ad alium. Secunda, quando verbum est generale, ⁊ qs vult illud restringere. Tertia, quando verbum a lege prolatum in vno casu quis vult extendere ad alium casum. Quarta pars redit ad secundam, quando quis vult verbum generale restringere. Secũda, ibi item vbicunq; verbum generaliter. Tertia ibi, quandoque econtra. Quarta ibi, sed an verba legis. Secundũ hoc ista gl. tractat tria retento ordine. Primo, an lex recipiat interpretationem extensiuam. Secundo an recipiat interpretationem restrictiuã. Tertio an recipiat interpretationem declaratiuã ad sensum im-
8 proprium. ¶ De vnoquoq; videamus breuiter, ⁊ primo †an recipiat interpretationẽ extensiuam. Gl. hic videtur qd sic, circa medium sui. Breuiter circa hoc dic. Aut vis extendere vigore alterius legis extẽdẽtis, ⁊ hoc potes facere sine dubio. Ita loquitur ista gl. Aut vis extendere a teipso, tũc aut ad casum talẽ, sine quo illud, qđ dispositum est per legẽ, non posset habere effectum, ⁊ tũc licet extendere, vt l. si stipulatus fuero per te. de ver. obl. de iurisdi. omn. iudic. l. cui iurisdictio. Aut ad alium casum similẽ ⁊ tunc aut in illo alio casu reperitur legis dispositio contraria, ⁊ non licet extẽdere. Ita habuistis nota. in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. in l. si vero. §. de viro. sol. matri. de testa. mili. l. quod constitutũ. Si vero non reperitur per legem dispositum contrarium. tunc licet extendere ad similia, vt l. non possunt. ff. eod. qđ intellige etiam in statutis, ⁊ consuetudine. Tex. est in l. de quibus. in prin. ff. eod. ⁊ ibi videas, ⁊c. ¶ Secundo quero, vtrum liceat restringere verbũ
9 generale. Gl. hic in fine †distinguit, qd per aliam legem potest restringi, alias secus. Ita dicit gl. tua simpliciter in fi. Si enim istius gl. opi. esset vera, videretur quod ista lex non valeret aliquid. nam si mens est redacta in scriptis, ⁊ quis facit contra mẽtem, facit cõtra verba redacta in scriptis, vnde nõ potest se tueri pretextu verborum. Et ideo aduerte quando quis vult restringere legem per aliam legem, ⁊ potest. Ita loquitur gl. ⁊ bene, vt l. non est nouum. ⁊ l. sed ⁊ posteriores. ff. eod. Si vero quis vult restringere propter defectum rationis, vel propter aliam suadentem equitatem, ⁊ tũc si vult restringere quo aliquis lucretur, ⁊ non licet. Ita loquitur l. prosperit. Si vero vult restringere ne aliquis lucretur indebite, ⁊ tunc licet, vt l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de mune. ⁊ hono ⁊ l. j. de sacrosan. eccle. ibi, habeat vnusquisq;. ⁊ sic generaliter restringitur litera, scilicet habilis ne indebite ⁊c. Si vero vult restringere ne aliquis patiatur damnum, tunc potest. Ita loquitur. l. adigere. §. quamuis. de iure patrona. in quo casu ergo loquatur hec lex
10 declarabo statim in sequenti membro. ¶ †Secundum dubium est vtrum possit recedi a verbis trahendo ea ad improprium intellectũ: gl. dicit, qđ sic, vt C. in prin. l. videte, quando aliquis vult trahere verba ad improprium intellectum per aliam legẽ, potest fieri. Ita loquitur hic glo. Sed si de hoc aliam legem nõ habemus, re-
d gula est qđ stamus proprie significationi verborum,[d] vt l. j. §. si is q nauem. de exercit. de leg. iij. l. non aliter. Fallit si alia apparet mens legis, que colligitur ex istis. Primo si sensus proprius cõtinet iniquitatem, tunc intelligimus secũdum improprium intellectũ vt l. in ambigua. ff. de legi. ⁊ de exc. tu. l. scire oportet. §. aliud. Secũda, quando ratio legis repugnat. Nam ratio legis, mens legis est. l. cũ mulier. ff. sol. ma. no. per gl. in l. cum tale. §. falsam. ff. de cõd. ⁊ demõ.
11 per Dy. in c. que contra. extra de reg. iur. ⁊ in c. fina. lib. vj. †Tertio colligitur, si communis vsus loquendi repugnat proprie significa
e tioni[e] tunc mens legis est quod intelligamus secundũ communem vsum loquendi licet sit improprius, vt l. librorum. §. quod tñ Cassius, ⁊ ibi no. ff. de le. iij. l. in vulgari, ⁊ l. vt Alphenus. de ver. sig. ⁊ l. anniculus. eo. ti. in istis ergo casib. si quis facere contra mentem legis, ⁊ non offenderet verba, incideret in legem; ⁊ idẽ econuerso, si quis faceret contra verba, non contra mentẽ, non incideret in legem. ¶ Pone exẽplum. Statutum erat Bononie quicunque extraxerit sanguinem in palatio moriatur, modo quidam barberius phlebotomauit aliquem in palatio iste incidit in verba, quia extra
* xit sanguinem* in palatio tamen non incidit in mentem, † quia sta-
12 tutum sic intellectum contineret absurdum. Intelligatur ergo si quis extraxerit sanguinem iniuriose, non autem si extraxerit aliquẽ
f prouidendo.[f] Non enim debent verba legis captari. ff. ad exhi. l. pe. quẽ; multum facit ad predicta.

Venio. ad aliam gl. hic dicuntur duo. Primo quod contractus facti cõtra legem, sunt inutiles: ⁊ habẽtur pro
13 infectis, ⁊ hoc secundo. † primum respicit valorem iuris, secũdum respicit ipsum factum. Gl. signat cõtraria ad ista permistim, ⁊ ego sic eodẽ modo signabo. ¶ Op. qđ secundum hanc gl. maleficia habentur pro infectis, ergo nemo punietur qđ est contra omnia iura tranctantia de maleficijs. Sol. Dicit gl. hic loquitur in his que de iure sortiuntur effectũ, vt pacta, ⁊ similia. Ista sol. nõ videtur vera, vt C. de sacr. eccl. l. nemo martires. cũ sua gl. ⁊ l. iubemus. §. sane. eo. tit. vbi qui cõtrahit contra legem, contractus non valet, ⁊ punitur, ergo habetur pro facto quantũ ad eum puniendum, ⁊ loquitur de his ibi que de iure solent sortiri effectum. Propter qđ Ultramon. dicunt quod habentur pro infectis, quãtum ad cõmodum facientis. Ita loquitur hic. Sed quantum ad eius incõmodum habentur pro factis, Ita loquuntur cõtraria, ⁊ ita Ultramont. Dy. vero distinguit extra. de reg. iur. in c. que contra ius lib. vj. ⁊ dicit hec lex loquitur in his que postquã facta sunt, possunt reduci in pristinũ statum. Contraria que fiunt de maleficijs, loquuntur in his que in statum pristinum reduci non possunt. Si enim hominẽ occidi, non potest reduci in pristinum statum, hec solutio Dy. non est vera, per l. nemo martires. ⁊ l. iubemus. §. sane. Licet enim vẽditio posset reduci in pristinum statũ, tamen nihilominus habetur pro facta quãtum ad puniendũ eum. Jaco. Butr. dicit aliter sic, Delicta, que de iure sortiri non debent effectũ, nec in genere suo, nec in specie, non possunt haberi ꝓ infectis, vt l. in bello. §. facte. ff. de cap. ⁊ postli. reuer. l. deniq;. ex qui cau. ma. Cõtractus vero qui in genere suo de iure debent sortiri effectum. habẽt in se duo. Unum quod est in iure quod ius ei assistit producẽdo ex eo obligationẽ, ⁊ actionẽ. Aliud quod est facti, vt est ipse actus, ⁊ tunc habet aliquid facti in se, hoc est ipsum actũ contrahendi. Primum, scilicet iuris effectus, potest haberi pro infecto. Ita loquitur hic. Ipsum factum nõ potest haberi pro infecto vt in d. §. facte, ⁊ ideo ponitur regula ipsius facti, sicut in alijs maleficijs. Ista sunt verba domini Jac. de But. Ita verba nullo modo mihi placent, lex enim ista dicit, habeantur pro infectis. ⁊ sic denotat infectionẽ, q: vere nõ potest lex facere, quod
14 illud quod est factum, non sit factum, imo nec deus. Casus est in l. †
15 verum est. ff. de reg. iur. Unde ficte hoc introducit, per hanc l. † debes etiam scire aliud quod vbicunq; aliquid potest fieri, nõ recurrimus ad fictionem, vt l. quia ratio ff. de cond. inst. Ad propositum cõtractus in eo quod sunt iuris, possunt a lege vere annullari auferendo sibi illum iuris effectum. ⁊ ideo isti contractus, qui sunt contra legem, quantum ad ius vere inutiles, seu nulli sunt, quantum vero ad aliud qđ est facti habẽtur pro infectis ficte, q: vere nõ possunt haberi. Et si dicis leges dicunt quod fictio non fingit super facto non est verum, immo nunquã fingit, nisi super facto, scilicet aliquem esse mortuum vel non esse, aliquid esse factum vel nõ esse factum. Nõ ob. lex deniq;. ⁊ l. in bello. §. facte, ;quia ibi ratio nõ fingit
16 super facto, quia ibi cessat equitas introducẽdi fictionẽ, † Modo ad propositũ, ⁊ teneo opin. Ultramon. cũ aliqua additione, quod omnia ista habentur pro infectis quãtum est ad commodũ facietium. quantum ad incommodum facientium nõ habeantur pro infectis, quia cessat equitas, quare ipsa infectio debeat induci, quia in veritate deliquerũt. Sed si subesset, equitas, habetur pro infectis etiam quo ad incommodum eorum. Exemplum. Deliquit seruus vel filius iussu patris vel domini, vel iudicis. certe habẽtur pro infectis quantum ad eum puniẽdum. quia equitas subest, vt l. liber homo. ff. ad l. Aquil. de reg. iur. l. nõ videtur. §. qui iussu. Ita debes hic intelligere. Et iste op. redeũt ad illud quod dicitur de iuris esse
g ctu. ¶ Oppo. quod ea que fiunt[g] cõtra legẽ, habent iuris effectũ, vt l. j. §. biduum. ff. quando appe. sit. gl. dicit, ibi nõ fit contra legem. sed preter legem. Tu dic verius, ibi Lex procedit vltra cõfirmãdo hic stetit in finib. prohibitionis. ¶ Item opp. j. de cõtractib. iud. l. j. ⁊ de nup. ⁊ l. ⁊ si contra. Sol. Dicit gl. ibi videtur prohibitũ fieri,
17 non prohibitum confirmari, ⁊ satis bene dicit. Cõfirmatio ; que fit cõtra legem de nouo, non est contra legẽ, ideo habet iuris effectũ quod dic quãtum ad istum passum, vt not. per Cy. de reg. iur. c. nõ firmatur. li. vj. ¶ Opp. de tit. de dolo, ⁊ qđ met. cau. ff. de tit. ad Mace. Gl. dicit, certe quantum ad effectum ibi est inutile, quia cõpetit exceptio. Ista solu. nõ est bona, quia tex. hic, qui dicit quod sunt inutiles ipso iure, respicit effectũ finalẽ executionis. Et ideo Pet. dicit, qđ isti cõtractus non sunt contra ius. Truffa est. Ideo dicas secundum qđ dicit, Cyn. in contrario Lex procedit vltra dando rationem infirmitatis, ideo nõ infirmatur ipso iure. hic Lex stetit in-

fimb.prohibitionis.¶ Item op.de contrah.emp.l.z liberi homi-
nis.dicit gl.ibi.deliquit vterqz.hic nullus.Nihil est dicere.Tu dic
q contractus emptionis,z contractus venditionis in libero ho-
g mine non est prohibitus†sz alienatio,hoc est dñij trãslatio,ista est
prohibita.Ita no.gl.in l.liber homo.la picola in j.glos.parua.ff.de
ver.obl.¶ Op.de l.Titio.ff.ad muni.dicit gl.ibi in effectu nõ con
sequitur,qz ab eo actio in factum aufertur nihil est dicere, qz hec
lex non respicit finalem executionẽ effectus,sed respicit ipsum iu-
ris effectum.Dic ergo,q ibi sequitur executio,eo q aliqua cã ne-
gotia gessit.q non fuit contra ius non aũt executio.non consequi
tur ex sua falsitate quam fecit.vt ibi dixi.¶ Op.de cond.ob turp.
cau.l.idẽqz §.sed q meretrici.Gl.dicit,q meretrix turpiter nõ ac-
19 cipit,qd vult dicere:dico q meretrix†postquã est meretrix,nõ fa-
cit contra ius aliquid recipiendo,merito distinctio vz,nec facit cõ
h tra legẽ.¶ Reassume ergo istam gl.breuiter[h] sic.Qñqz† queritur
20 vtrum illud qd est factum vnde ius habeatur pro infecto quan-
tum ad ipsum factũ,z tunc aut quantum ad cõmodum faciẽtis,z
habetur pro infecto,vt hic.Aut quantum ad incommodũ,z tunc
aut equitas suadet pro infecto haberi,z habetur pro infecto,.vt
l.non videntur.§.qui iussu.de reg.iu.ad l.Aquiliam.l.liber homo.
Aut equitas non suadet,z non habetur pro infecto,ita loquũtur
omnia iura contraria,que loquunt de maleficijs,vt l.nemo marti
res,z l.iubemus.§.de sacros.eccl.¶ Quandoqz queritur,vtrũ fa-
21 cta†contra legẽ sint inutilia quo ad iuris effectũ,z tũc aut,lex pro
cedit vltra confirmando,z valẽt.vt l.j.§.biduum,qñ ap.fit.z de in-
terdic.z releg.l.relegatorum.§.ad tẽpus.aut lex†procedit vltra dã
do modum infirmãdi.z infirmabitur illo mõ,ita loquitur ti.de do.
* z q me.cau.z tit.ad maced.z ad velle.*Qñqz lex[i] vltra nõ proce-
i dit,z tunc est inutile ipso iure,z perinde ac si hoc exprimeretur ab
ipsa lege,vt hac lege.Contra istam distinctionez,(alias decisionẽ)
k facit lex si.j.de rep.¶ Quero,qd si lex[k] procedit vltra,penam im-
22 ponendo:de nullitate autem nihil†dicit.Istam.q.tangit Dy.z di
cit contractũ valere.que decisio videtur contra casum.l.j.ff.de his
que pro non scri.hab.Tu circa hoc dic,vt dixi plene in l.Pretor.
§.j.ff.de operis noui nuncia.

Venio Ad secundam gl.dicitur hic,qd non solum est inu-
tilis contractus,seu factum contra legẽ,sed quic-
23 quid sequitur ex eo,vel ob id ex eo,zc.¶ †Not.q dictio[l] ex,hz de-
l notare causam proximam.dictio,ob,causam remotaz,sicut dict io
24 †propter vt j.l.si seru' extero.l.j.ex eo tẽpore.ff.de pec.l.j.§.nunc
videamus.de conun.cum eman.l.¶ Modo oppon.ff.de dolo.l.z
eleganter.circa princi.vbi ex inutili contractu transfertur dñium.
25 †Sol.gl.ideo videtur inutile.qz habet actionem ad recuperandã
rẽ.Non est bona solu.qz lex loquitur de nullitate,seu inualiditate
(alias inutilitate)respectu effectus iuris ab ipso initio.vltramõ.
26 dicunt†quod quando dolus dat causam contractui, contractus
est nullus,vt tractat Cy.j.de rescin.vend.l.ij.quorum opi.commu-
niter do.nostri reprobant.ideo quantum ad illam legem dico,qd
ibi translatio(alias traditio)dominij non sequitur ex inutili con-
tractu,nam dominium acquiritur ex traditione,z ex causa putati
ua,vt in toto titulo de cond.inde.Et si dicis,lz non sit inutili con-
tractu,tamen est ob id,qz propter contractum inutilem quis pu-
tat se teneri ad tradendum.Concedo illud,z soluam statim dñ for
mabo opp.super verb.ob id.¶ Item opp.ff.de cond.ob tur.cau.
l.ij.vbi in pari causa turpitudinis potior est conditio possidẽtis.
Respon.gl.qd ibi repetit fiscus.z sic sol.glo.respicit finalẽ effectũ.
m Tu dic [m] vt s.dixi,quod translatio dominij non est illa cã,que est
contra ius,licet sit ob id.¶ Item opp.de tit.ad Mace.nam licet
mutuetur filio contra ius,tamen in eum transfertur dominium.
Glo.soluit quod ibi deliquit creditor mutuando,non filius acci-
27 cipiendo.Tu dic breuiter,mutuare filiofa.non est prohibitũ:sed
ab eo repetere est prohibitum.¶ Ultimo opp.circa istam partẽ,
z videtur quod ex inutili contractu trãsferatur dominiũ,vt l.mul-
tum.j.si quis alteri vel sibi.l.contractus.j.de fi.instru.z ibi no.So,
Ibi contractus sunt preter legem.hic loquitur quando sunt con
28 tra legem secundum hoc dico vno verbo,ex contractibus † qui
sunt preter legem transfertur dominium,ex contractibus q sunt
contra legem nunquam transfertur dominium,sed ex causa puta-
tiua.propter illum contractum bene potest transferri dominium,
vt l.z eleganter.ff.de sol.

Venio Ad vltimam gl.dicitur hic,vt fideiussor.contra de
predijs mino.l.z si is.Plures sol.dantur in gl.hic,
z ibi.Illa est vera,qz ibi contractus erat prohibitus rõne,seu fa-
uore minorum.Unde in tutore,vel fideiussore cessat rõ prohibitio
n nis.vñ quãtum ad eos non est cõtra ius, merito tenet fideiussor.[n]
Opp.de l.z eleganter.in princ.ff.de dolo.vbi ob inutilem contra-
ctum transfertur dominium.Respon.tex.iste loquitur de his que
sequuntur ob id accessione,ita q per se stare nõ possunt,ex eo q di
cit subsecutum,sed translatio dominij ex causa putatiua põt stare
per se,posito quod ille inutilis contractus precessisset,ergo zc.

¶ Secundum hoc ergo reassume duo verba,Quandoqz lex pro-
hibet contractum respectiue,quandoque simpliciter.Primo ca-
su dic illud quod ob id secutum est,siquidem respicit illud, cuius
respectu contractus est prohibitus, non valet.secus si respiciat
aliud,vt d.l.z si his.de sac.sanct.eccle.auth.qui res iam dictas.Se
cundo casu aut illud quod statutum est ob id, poteit stare per se,
aut non.¶ Oppon.ad idẽm de.l.Barbarius Philippus.de offic.
preto.Glo.sol.ibi fuit error communis.¶ Oppon.de l.stipulatio
ista.§.alteri.de verb.oblig.Solu.Ibi contractus est preter legem.
* non contra legem.ideo valet quod ob id sequitur.* ¶ Venio ad
vltimam partem.dicitur hic quod sacramentum non confirmat
o contractum.[o] contra j.si aduer.ven.authen.sacramẽta puberum.
Istam materiam explicaui plenius quam aliquis homo de mun-
do.in l.si quis pro eod.ff.de fideiussor.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Non dubium.Et fallit regula hic data in sen-
tentia excommunicationis,quia licet sit cõtra legem data, qz iniu
sta,tamen ligat.xj.q.iij.c.sententia.Ita dicit Io.And.saluando gl.
suam.in c.j.de offic.ord.in vj.Item adde gl.sing.in verbo, inhiben-
tes.cle.i.de iure patr.vbi quoties lex vel constitutio dat certã for-
mã alias iurisdictionẽ habenti, sine decreto annullationis,q va-
let actus,licet.forma nõ seruetur.Et an annullatio actus sit pena,
vide gloss.in c.fi.de elect. in vj.z vide Ioan. de Imol. in l.si vero.§.
de viro.sol.matri.in tertio mẽbro principali.z c.fin.de rescrip.Bal.
in l.nemo.de sacr.sanct.eccle.gl.in c.ij.de constit.aliqui alleg. Bar.
in l.omnes populi.de iusti. z iur.z conclude si nullitas nõ est indu-
cta odio agentis,non est pena , aut in odium, z tunc si venit post
ius quesitum est pena,si ante,secus.

b ALEX. ¶ Pro infectis Sed an sit nullum ipso iure,vide in l.vni
uersa.j . de precibus, Impe.offe.z no.j.ad hoc vide omnino Bal.
j.eo.l.humanum.z vide omnino que dixi in l.cum lex. ff. de fideiuſ-
sor.z ibi plene per Imol.

c P. P A V. P. ¶ Ultimo not. De hoc an lex ciuilis possit super eo
disponere,vide Alex.consi.lix.in j.volu.z que scripsi in l.adigere. §.
fi.ff.de iure patr.

d A L E X. ¶ Significationi verborum. Et ista faciunt ad id quod
dicit Bal.in l.non interest.j.quod met.cau.quod si statutum dicit,
non valet cõcordia.si recipiens eam det pecuniam, nam idem erit
si tertius det eo sciẽte.z quod si aliquis est promotus per simoniã
commissam a tertio eo sciente,idem iuris sit ac si fecisset quod not.
Et faciunt ad quest.si in contractu non potest apponi pena vigo
re statuti,z in instrumento dicatur,promisit nomine interesse vide
de hoc Bal.in l.cum allegas.C.de vsuris.

e ¶ Significationi quod communis vsus loquendi preferatur pro
prie significationi adde do.Fel.in gl.in proe.decre. ver . ex quibus
vbi multa cumulat.

* C L A V D. D E S E I S S. ¶ Extraxerit sanguinem.Item etiam
predictũ statutum de faciente vulnus non habet locum in vulnuſ-
culo,z sic in vulnere quod parum nocet,vt no. Ang.z Alber.in l.j.
§.sed sciendum.ff.de edil.edict.z per hoc etiam cessantibus predi-
ctis poterat excusari Barberius . Et ad istud dictum vide alias
concord.per franc.Curt.in l.vinc.j.de seq.peric.

f A L E X. ¶ Alij prouidendo.Idem dicit Bart.in l.omnes popu-
li.in vj.q.principali.ff.de iusti. z iur . Adde tamen quod in isto casu
permissa erit inquisitio iudice tamen executore prohibita secundũ
Bal.in l.decuriones.j.de infa.per gl.ibi z ad Bar. hic adde Bal.
idem tenentem per illam.l.Grachus.C.de adul.

g P. P A V.P. ¶ Que fiũt.Circa illud quod dicitur in isto text.quod
si lex prohibet fieri actum licet non procedat vlterius annullando
actus nihilominus sit nullus,limita procedere quãdo lex prohibi
tiue procedit Secus si nõ permittẽdo non tamẽ etiam prohiben-
do expresse.Ita probatur in l.fi.iuncta.l.precedenti. C. de sentẽ.ex
breui.recit.Et ibi ponderat solus Sali.sequuntur mod.hic.Sequi
tur Alex.quem ipsi non allegant,consi.cxiij. Uide late Alex.egre-
gie loquentẽ,z contrarium tenentem in l.j.ff.de libe.z posthu. Ias.
hic.Itẽ adde in materia quod si statutum vel lex denegat audien-
tiam etiã quod nõ procedat annullãdo, actus tamẽ redditur nul-
lus Alex.consi.xxxvij.in ij.vo.Itẽ quod ista lex nõ procedat,quan-
do lex imponit penam facienti actum , quia tunc actus nõ dicitur
nullus nisi expresse dicatur.Uide late Fel.in c.ij.post.Abb.de con
stitutio.habes in l.pretor ait.ff.de oper.no.nun.ad Bar. Itẽ limi-
ta non procedere quãdo persona prohibetur aliquid facere ratio
ne honestatis,quia si faciat actum,z non opponatur,valet secun-
dum Fel.in c.fi.de constitu.

h A L E X. ¶ Breuiter sic.Plene Imo.in c. cum contingat. in viij.
membro.de iureiu.z in l.cum lex.ff.de fideiusso.

* C L A V D. D E S E I S S. ¶ Et titut.ad Maced.z ad velleian.
Istud intellige quando eadem lex hoc faceret,secus si vna simpli-
citer prohiberet,alia imponeret aliam penam , vel alium modum
infirmandi induceret.doctrina est Bart. singulariter in l. sanctio
legum.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

legum.ff.de pen.post Rayn.z alios, quam singularem dicit Aret. in c.qualiter z quando el ij.de accusat.

i POMA. ¶Quandoque lex. Limita, nisi lex prohiberet aliquid honestatis causa,ita no.Fel.in c.decernimus.extra de iudi.

k POMA. ¶Si ler vide que scripsi in materia huius l.z Anc.in c. canonum statuta de consti.z Aler.consil.lxxvij.vol.iij. vbi limitat hoc nisi apposita pena nihilominus de mẽte legis appareat quod velit actum esse nullum.z ibi ponit exemplum. P. PAV. P. ¶Si lex de ista materia, an z quando appositio pene tollat nullitatem actus,vide Fel.in c.ij.extra de testib.z in d.l.pretor per alios.Et in d.ca.ij.ponit Feli.an ipsa annullatio actus dicatur pena, vide alia ad Bar.in d.l.pretor ait.

l ALEX. ¶Quod dictio Not.de dictione er,z de dictione,de,vide hic Bald.in princ.z quod not.in l.j.§.emancipatus. de comun. cum eman.lib.z hic etiam de dictione propter, z differẽ etiam inter dictionem er,z dictionem,propter,vide in l.j.§.er incẽdio.ff. de incen.rui nau.z de dictione,de.ponit etiam Bal.in l.de pecunb.ad l. Aquil.Et de differentia inter,pro,z propter,ponit Bald.in d.l.j.in fi.an seruus ex suo.Et de omnib.predictis etiam de dictione,ad,vide Bald.in l.si ex annua,ff.de actio.emptio. Adde de dictione, de, Pau.de Cast.hic,z Bald.consi.cccxxxj.ij.vo.

m ALEX. ¶Tu dic,contrarium videtur tenere Bart.in l.j.§.si vir. ff.de acqui.possess.

n ALEX. ¶Tenetur fideiussor. Utrum vitiato principali,vitietur accessorium.Vide in l.pacta que contra.ff.de pac.z quod habetur in l.cum ler.de fideiu.z gl.in l.si patronus.ff.si quid in frau.patro.z in l.fi.ff.de constit.pe.z ibi diri.Et de hoc brocardo per glo. Lyn.z Bart.in l.ij.ff.de iur.om.iud.z vide ibi Lyn.z Bald.in l.z si is.C.de pred.mi.Et de ista materia vide Ang.in auth.vt cum de app.cog. z Ang.in authen.hic constit.innouat constit.vbi ponit vnam pulchram q.quam omnino vide.

* CLAVD. DESEISS. ¶Quod ob id sequitur. Limita istud non habere locũ quando contractus esset prohibitus fauore publico,quo casu non valeret etiam adiectio pene,ita dicit no.Imo. in l.j.in prin.ff.ad leg.falci.z Aler.in l.j.ff.de cond.indeb.Item nec iuramẽtũ,vt no. Bal.in l.fi.§.filius aũt.j. de bonis que liber.pleui? Bar.in l.si quis pro eo in prin.in ij.memb.principali.ff.de fideiuss.

o ALEX. ¶Confirmat contractum. An sacramentum firmet contractum,z de sacramento quantũ ad istam l.vide no. Bar.z Bal. in l.j.ff.si aduer.vend.z in auth.abi posita.

LEX VI.

a Quod fauore,[a] vos habetis glossatam istam. l. hic.z ff.eo.l.nulla,per Ly.z per Dy.in ca.qõ ob gratiam.de re.in.lib.vj.z si quis vellet insistere, staret per vnam lectionem. ¶Pro declaranda ista lege debes scire quod habes tres lect. Prima loquitur quando aliquid est introductum in fauorem alicuius a lege, quod non debet redundare in eius lesionem,[b] vt l. non eo minus.de procu. ¶Ad istam op. Instit.de autho.tuto.§.neque. Item op.de l.prudem. j. de questio. Item op.de l.Iudeis.l.de sabbati.ff.de inde.quod solue, vt hic in glo.z per doc.z ego diri.ff. ¶Secundo modo potest legi, quando quid introducitur in fauorem alicuius per priuilegium non inserta in corpore iuris, quia illud non debet in odium redundare. ¶Ad istam opp.quod quisque iuris.l.j. ¶Item oppo.de l.ij.j.de iureiur.prop.cal.dando.de excu.tuto.l.cum ex oratione. Sol.vt in gl.z per doc.vt diri.§. ¶Tertia lec.est, quod hic loquitur in contractu.illud quod introductum est in fauorem alicuius per cõtractum non debet redundare in eius odium. ¶Ad istud oppon.de pericu.z commo. rei vendi.l.si vina. Solu.vt per doc.vt §.diri.&c.

b ALEX. ¶Lesionem. Et similiter ea que sunt inducta in odium, non debent fauorem operari. Adde pulchra dicta que habes in c. j.de eler.excõ.vel deposito ministr.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Quod fauore.Et ideo quando aliquid conceditur alicui in priuilegium.non tolluntur sibi remedia communia,z quod alias videretur obstare regu.iuris.l.in bello.§.si quis seruum.ff.de cap.Bart.in l.fi.C.de sac.san.eccle.z in l.j.ad finem de le.j. Vide qõ not.decidit Bart.in l.iij. §.si emancipatus,per illum text.in fine de bon.posse.contra tabu.z quod per illam decisionem Bar.decidit. notat Lome.in cons.xvij.incip.Hieronimus. Vide do.alex.in apostil.in d.§.si emancipatus. Item ad regulam huius legis quod inducta in fauorem alicuius non debeant operari in eius preiudiciũ z quod ita demum in eius fauorem operentur,si commoditas illata per legem sibi placuerit,vide multa similia per Feli.in c.dilectus filius.el.ij.in viij.cõclusione.extra de reseri. Item quod quando odium venit in consequentiam fauoris,non procedat ista regula,vide do.Ant.cons.xxxix.prope finem, Item adde similiter econtra quod inducta in odium,seu preiudicium alicuius non operantur in eius fauorem, quo minus possit compelli ad illud, a quo in eius odiũ repellitur.vide multa cumulata per Jaso.ad hoc in rub. ff.de iusti.z iure., Adde que dixit Aler.in apostil. Vide ad regulam huius legis z limitationem Decium in ca.intellexim.de iudi.in ij.notabili.

LEX VII.

1 Lex quando respiciat futura.

2 Statutum correctum allegatur ad decisionem causarum, que agitantur super facto preterito.

Leges z constitutiones.[a] Oppo. de l.ij.in prin.z §.fi.de iureiur.prop.cal.dando.† Sol.quandoque fit lex noua que pertinet ad litis ordinationem,z tunc respicit omnes lites futuras,[b] quamquam sint super negotio preterito, ita loquitur lex contraria. ¶Quandoq; lex respicit litis decisionem,z tunc non respicit preterita,sed debet iudicari secundum preteritas leges,ita loquitur hic. ¶† Et ideo statuta correcta possunt allegari ad decisionem causarum,[c] que agitantur super facto preterito. Et ita debes intelligere gl.hic positam, z hoc etiam plene examino in l.omnes populi.in illa.q.a quo tempore statuta ligent, z vide glo.tuam, quam nota.

1

2

c

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Leges.Vide circa materiã huius legis, Mod.in l.iubemus.C.de testa, Ang.cõs.cccxxxvj.inci.statuto ciuitatis Carmignani.Pau.de Cast.cõs.ccxx.vide etiã Aler. cons. cccxxxiij. vbi dicit quod si verba possint capi in preterito,z in futuro,solũ intelliguntur in futuro.Vide etiã de materia do.Franc.cons.lxxxv.Bar. consil.lxxxvj.Limita tamẽ nisi lex noua veniret ad limitationem le his antique, quia tunc trahitur ad preterita. Aler. cons.vij.in ij. vol.Itẽ limita nisi esset aliquod verbum denotãs tẽpus presens. Vide Aler.cõs.cj.ad fin.Item not.quod si lex trahat se ad preterita non respicit preterita finita sentẽtia transactione vel prescriptione,vel solutione vide do.Franc.cons.ciij.item nec ad ea de quibus pendet lis.Pau.de Cast.consi.lxxxix.cons.ccxciij.Lomen.cons.clix. de quibus etiam vide que scripsi in l.causas.C.de transac.ad Bar.

b ALEX. ¶Lites futuras.De ista materia vide Ang. in auth.vt cum de ap.cog.z in auth.hec constitutio. qui ponit ibi vnam pulchram.q.quam omnino vide ¶Pe.de Anch.in c.canonum statuta. in ver.secundo an leges trahantur ad futura.

c ALEX. ¶Ad decisionem causarum. An lex preceptiua que non fuit in vigore,vel in practica debeat obseruari, vide late Petr. de Anch.in c.canonum statuta.in versi.sed hic quero.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Quid autem in lege statuente circa delicta, vide Bal.in c.nam concupiscentiam. de constitut.

LEX VIII.

2 Statutum quod contra illud non possit dispensari,nisi seruata tali solennitate,si aliquid sit illa solennitate non seruata,an valeat.

a Humanum.[a] Lex hoc ordine debet fieri,qõ primo examinetur,secundo scribatur,tertio recitetur,hoc dicit, ¶Opp.de omnib.legibus,z aut.que non fuerunt facte secundum ordinem huius legis. Dicit hic gl.quod Imperator quando fecit istam legem non credebat amplius facere leges. Truffa est. Veritas est,qõ iste ordo nõ est necessitatis, sed voluntatis,ideo omissio † non vitiat.

1

2 Facit ad questionem not.dicit statutum quod contra istud statutum non possit dispẽsari, † nisi obseruata tali,z tali solennitate.quiã si est dispensatum per consilium non seruata solẽnitate,an valeat? hic videtur text.cum glos.quod sic. Istam.q.disputauit hic dominus Ly.me audiente,z determinauit ipse quod statutum non valeret.Et incipit illa questio,precessit prima voluntas sequentibus derogatoria,&c. Ego dixi latius in l.omnes populi.in illa questione super quibus statuta fiunt. Non habetis hic alia,&c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Humanum.nunquid autem lex debeat per proclama publicari,vide Aler.consi.ccccvj.ad fi. Item an ad essel.requiratur scriptura,vide late Feli.in ru.de constit.

LEX IX

a Ignorare illud quod omnes scire debent,est lata culpa.

a Leges Sacratissime.[a] Leges debent ab omnibus sciri, hoc dicit. ¶Ho.ex hac lege quod ignorare † leges,est lata culpa. Nam ignorare illud † quod omnes scire debent, est lata culpa, * vt l.lata.de verb.sign.ergo, &c.vt hic. Et hoc tenet gl.in l.liberorum.§.notantur.de his qui no.infa.z Instit.de suspec. tu.§.suspectus,z est tex.in l.regula.§.ij.de iuris.z fac.igno. Vide plene in repetitione.l.quod Herua depositi. Diction sunt alia,&c.

1

2

*

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Leges. Ro. pro limita. huius. l. quod error facti, vide Aler. consi. xcij. vbi sufficit quod ex solo iuramento iunctis alijs coniecturis presumitur quid factum per ignorantiam iuris. Item no. quod sicut non licet ignorare generales leges, ita nec consuetudines generales secundum Bal. in rubr. de consuetu. recti feu. Fel. in c. j. in prin. extra de re iud. z ad primum de errore iuris dubij vide de omnibus Felyn. in d. ca. j. in princip. extra de re iud. Jas. in l. j. ff. de transl. Item quod error iuris probabilis presumatur ad exonerationem heredis, sicut in facto alieno presumitur error facti, vide Aret. omnino in l. quod in rerum. §. j. de lega. j. vbi etiam de errore iuris dubij, quod equiparetur errori in facto, vide pulchre, Fel. in c. de quarta, de prescript. in j. limitatione ad l. nunquam de vsuca. Jas. in l. iuris ignorantia. C. qui admit. Bar. in penul. §. ad crimen. ff. de publi. iudi.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Lata culpa. Imo quādoq; est dol⁹, vt in doctore, secundū Bald. in §. iudices. in prin. de pac. iur. firm. in vsib. feud. z quod dicitur hic q̄ omnes scire debēt leges, alias sunt in culpa. est verū quod scire debent regulas, non autem fallen. Ita Sali. z Rom. in l. quod te. per glo. ibi ff. si cert. pet. a. licet Ale. teneat ibi contrarium in fin.

LEX X

1 ☞ Princeps nunquam est adeundus quando potest decidi de similibus ad similia.

SEd nouo. Opp. quod imo debeat iudicari de similib. ad similia vt ff. eod. l. non possunt. Dicit gl. illud est verum quando Imperator nō esset presens: sed si presens esset, tunc debeat adiri, vt hic, 1 hoc. in hoc contradicunt huic gl. dicentes quod vltimus recursus est ad principem, quando simile non reperitur. Vnde istam opin. puto veram. arg. in. l. amplioremem. §. in refutatoriis. de appel. j. de precib. Impera. offer. l. fi. z in ceteris distinctio tua bene dicit hic, z ff. de leg. l. non possunt quam vide. ꝛc.

LEX XI.

1 ☞ Sententia diffinitiua Principis, z eius declaratio habet vim legis.

2 Imperator solus potest legem condere, z interpretari.

1 SI Imperialis, ¶ Sententia diffinitiua Principis lata super causa. de qua cognouit, z eius declaratio habet vim legis, z eius est interpretari, cuius est condere. h. d. ita. l. Vides quod sententia diffinitiua principis hz vim legis. a Secundo no. q̄ ¶ solus
2 Imperator potest legem condere, z interpretari. ¶ Oppo. ad primum. §. eo. l. j. z l. iij. in fin. Sol. Hic Imperator de causa cognouit, ibi non. ¶ Item oppo. z videtur quod imo. z alius quam imperator potest legem condere, scilicet populus Romanus, vt Institu. de iure natur. §. ler. Item senatus, vt ff. eod. l. non ambigitur. Sola. Dicunt quidā. Imperator solus potest, z nullus alius solus. Alij dicunt, quod illi faciunt Principis authoritate, z hoc magis placet. Sed an hodie populus Rom. z Senatus possit facere legem? Glo. dubitat hic, z in l. non ambigitur. ff. eo. breuiter dicebam ibi,
3 ego credo quod populus Roma. z Senatus non possunt facere
b legem. b ratio est postquam populus Romanus tranſtulit potestatem in principem, adhuc apud eos remansit potestas eligendi. z punendi, vt l. j. §. exactus. de origi. iur. z illo repore poterat populus Romanus condere legem, z etiam Senatus, sed hodie omnis potestas Imperij est abdicata ab eis. Ius enim eligendi habent principes de Alemania. z ius punendi habet solus Papa, c
c vt extra de re iud. c. ad apostolice. z ibi no. lib. vj. Cum enim nihil sit quod de imperio remanserit eis, non video quomodo possint legem condere, quod no. Et hanc rationem nullus facit, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Tum legis. Et sic sententia lata contra sententiā Principis esset ipso iure nulla, sicut si esset lata contra legem quod plenissime examinat Imo. z alij in l. apud Jul. §. vtrum ad trebel. facit quod no. in l. pe. j. de don. inter vir. Et licet sententia Principis requirat citationem. c. j. de causa poss. z cle. pastoralis de re iud. Salit. nisi ferretur contra rebelles ecclesie, secundum Jo. And. in c. cū olim. de re iu. in nouel. argu. illius ter. z Bald. facit festum in proemio feudorum quod not. z vna citatio habet vim peremptorij secundum Imo. in ca. cum nobis olim. de electio. z no. quod in tali sententia principis non requiritur exactus ordo iudiciorū secundum Jo. And. in nouel. post Imo. in c. in causis de senten. z re iud. z ipse solus habet potestatem mandandi, facias sic. Alij vero debent dicere, facias iustitiam secundum Imo. in c. significantib. de offi. deleg. Item intellige, vt per Imo. in l. j. §. si coheredis. ff. ad leg. Fal. z vide omnino in d. c. in causis de re iud. dicit tamen not. Jun. in c. j. de lit. contest. quod de nullitate processus facti coram principe non seruato iuris ordine non potest opponi, quia permittens coram se aliter procedi, videtur dispensare. Et idem no. Joan. xxv. q. ij. in institutis. Ad quod optime facit quod no. Spe. in ti. de senten. §. iurta propositiones versic. non valet, etiā si esset lata, z quod no. in l. omnia. §. de test. vide Ang. z quod no. Bald. in l. ū. §. quomodo, z quando iudex, z Bal. in l. nec causas. §. de app. Aliquid per Lu. in l. j. ff. de arbi. z Bal. hic qui dicit requiri citationem, quamquam non requiritur ordo iudiciarius. Item coram eo examinatur verius, z omnia que sunt de iure gentium, z adde Bal. in l. rescripta §. de precib. Imper. offer. z adde quod princeps potest iudicare sola veritate inspecta, posito quod alias ordo iudiciarius seruatus non sit. Ter. est no. in c. ad petitionem ad fi. de accus. quem ad hoc alleg. Bal. in vsi. feu. in c. j. §. fi. de natu. mueisti. feu. Et quod requiratur citatio, est ter. z ibi Bar. in l. naim ita diuus, de adop. z l. diuus. de iur. aur. anu. z Bar. in l. Balla. §. z quid si tātum. ff. de lib. z post. z dicit Imol. in c. j. de lit. cōte. quod defectus litis stipuletur coram principe, dixit Bal. in auth. si quis de test. quod testes inordinate recepti, etiam a Cardinali, non probant. Alleg. quod habetur in c. accedens. de accu. quod sententia interlocutoria Principis non seruetur pro lege. vide Lil. cum gl. illa. §. eo. z in l. cum prolatis. ff. de re iu. z ibi dixi versus finem. z vide in materia Ang. Aret. in l. si expressum. ff. de appe. P. PAV. P. ¶ Cum legis. Tu sententia, z declaratio principis habeatur pro lege, z noceat his qui nō erunt in causa etiam clericis. vide Lomen. consi. iij. incip. in nomine domini Jesu Christi. in princi. Et ibi quid quando facta est parte absente. Item de materia sentētie late ab Imperatore, vel Papa, vide Fel. in c. in causis extra de re iud. Et limita istam regulam solum procedere in Imperatore, vel Papa, vel alio supremo principe. Secus in inferiore a principe, licet habeat legis condende potestatem, ita Ang. singulariter per glo. ibi in l. j. ff. de feri. vide Jaso. in l. ciuitas. ff. si cer. pet. Vide Bal. in l. donationes ad fi. C. de dona. inter vir. z vxo. Vide mod. in d. l. j. ff. de fer. Vide omnino quomodo sententia principis habeat vim legis, z quid de interlocutoria, z quid de alio principe preter Papam vel Imperatorem Jaso. in l. j. ff. de const. prin. Et ibi etiam cui teneantur seruare iuris ordinem, z quam. super quo vide Fel. in c. ad petitionē extra de accus. Aler. in l. apud Julianum §. verum in iij. no. ff. ad Trebellia.

b ALEX. ¶ Facere legem. Idem tenet Jo. de lig. in c. ij. de constit. sed do. Ant. disputat an recte imperium fuerit acquisitum per populum Romanum, z per consequens recte translatum in Imperatorem. Videtur dicere quod non. z ibi per Imo. z etiam per eum in rub. de verb. obl. vide Bal. in t. ij. de adop. z Per. de Anch. in c. canonum statuta in versi. nono quero breuiter, ꝛc.

c ALEX. ¶ Solus. Papa. Et ad hoc vide Bal. in l. nō ambigitur. ff. eo. z Bal. in c. j. si de inuestit. feu. lis ori. inter do. z val. in vsib. feud.

De mandatis principum. Rubr. XVIII.

LEX VNICA.

1 ☞ De mandato principis non creditur alicui nisi publicum ostendatur instrumentum.

2 Nuncijs sedis apostolice, vel principis, non creditur, nisi habeant literas.

3 Notarius principis dicitur habere dignitatem.

a1 SI quis a Not. ¶ quod non creditur alicui quod
b habeat mādatum. b principis, nisi ostendat publicum instrumentū. h. d. ¶ Not. quod non creditur nuncijs sedis apostolice vel principis, nisi habeāt
2 c literas. c ¶ Ultimo not. quod officium notariatus est dignitas. Et sic not. quod infamis non potest esse notarius, vt l. j. §. de dignitatib. tamen hoc est verum in notario principis, alias isti notarij
3 4 dicuntur magis habere officium quam dignitatem. ¶ Dixi tibi hoc anno in l. ea. §. hac lege. ff. ad leg. iul. rep. ꝛc.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Si quis, limita, nisi quando Princeps esset presens, quia tunc creditur alicui absque eo quod ostenderet mandatum. Ita Spe. in tit. de probat. §. pe. ver. quid de auditorib. vide Roma. in l. j. z l. sciendum. ff. de verb. oblig. z vide aliqua per do. Diepo. in c. nobilissimus ditus. xcvij. z Fed. consi. cxlv. col. vj. z consil. clxxvij. z consi. cclj. Panor. xvij. in vlti. dub. vo. ij. z seq. z Roma. consi. lix. in iij. dub. vol. ij. z Panor. consi. iij. vo. ij. z consi. xcvij. in ij. dub. Felin. in c. cum in iuuentute de prescrip. in fin. z Roma. consil. cccxxxv. in ij. dub. z Euge. consi. clxxxij. z Bal. in c. cum a nobis de testa. z Aler. consi. cvj. vo. ij. vbi loquitur in Cardinali. Et quod non presumatur pro mandato, z etiam diuturnitate temporis, vide Aug. cōsi. j. vol. iij. z in l. qui in aliena. in ver. item adde. ff. de acqui. hered. Et quod quando Princeps est presens, ꝛc. vide Bal. consi. xviij. in v. parte. Non presumitur ergo pro mandato, nisi contractus ex eius inspectione appareat, z vide Aler. consi. vj. vo. iij. z lxiij. vo. ij. z pulchre lxxix. eo. vo. z lxxxj. eo. vo. Fel. in c. sicut de re iud.

b P. PAV. P. ¶ Mandatum. vide Ang. consi. clxxx. incip. mandatum principis. Vide Rom. consi. lx. Limita tamen nisi ¶ Princeps esset presens. Vide Fel. in c. quod si pro his de fide instr. Vide late

Felin.

Feli.in c.cũ in iure de offi.del e.vbi etiam tangit an Cardinali cre-
datur. Vide etiam ad regulam Barb.consi.lxxxiij.in iiij.vol.
e ALEX. ¶ Habeant literas. Per Bar.pulchre, quẽ omnino vide
in l.prohibitum.§.de iur.fis.lib.x. Inn.in c.cũ olim circa fi.de priui.
Et vtrum credatur legato de latere sine literis, vide, qđ nõ. Bart.
in l.iurisiurandi.C.de test.& hic.& Ange.multa no.in consi.cxxxi.&
qđ no. Bar.in l.si qua per calumniam de epis.& cle.& que dixi in l.
contrahitur de pig.& per Bal.hic.

a De iuris, & facti ignorantia.[a] Rub. XXI.

ADDITIO.

¶ Dictum est.§.de legib.& senatusconsultis, verum, qꝛ sunt qui-
dam, qui errant in iure, ideo subditur Rubrica de iuris ignorãtia,
verum, qꝛ quidam errant in facto, ideo ponitur de facti ignoran-
tia, & sic habes de iuris, & facti ignorantia.
a P. PAV. P. ¶ Ignorantia. Adde ꝙ error iuris dubij equipara-
tur iusto errori facti. Vide l.leges.la vltima.§.ti.ij. vbi habes an, &
quando ignorantia iuris, vel statuti sit excusabilis. Vide pulchre
Feli.in c.cognoscentes extra de consti.& etiam in discursu, & vltra
ponit an, & quando ignorantia possit probari iuramento. Nunquid
in facientib.actum nullum presumatur iuris ignorantiã, vide Fe.
in c.de quarta.extra de prescri. Et inquantum solet dici ꝙ iuris er
ror non excusat, qꝛ debuit quis consulere peritiores adde, ꝙ quã-
do fieret aliquis actus corã iudice, vel eo authorante diceretur qđ
satis consuluisse peritiores, & excusaretur non probando ꝙ alios
consuluerit, vide do. Ant.consi.xxviij.ad fi. Quomodo autem pro
batur, & an propter solum iuramentũ vide ad Bar.in l.non fatef.
ff.de confes.vbi habes remissionem ad Bar in l.si cui.§.eisdem de
accu.vbi addidi. Item quomodo quis excusetur ex ignorãtia iu-
ris. Et quid si consuluit peritiores, & habuit malum consiliũ, vide
Jas.in l.iuris ignorantia.C.qui admit.

LEX I.

2 ¶ Exceptio nullitatis põt opponi, & opponitur post sententiam.
3 Exceptio peremptoria apposita ad executionem sentẽtie põt op
poni post sententiam.
4 Exceptio ne quis exigatur, nisi in quantum facere potest, opponi
tur post sententiam.
7 Miles ad opponendum exceptionem peremptoriam, restituitur
ipso iure, sed minores, & absentes per restitutionem in integrũ ex
clausula generali.
10 Rusticus ad opponendas exceptiones peremptorias post sentẽ
tiam quod restituatur ex clausula generali.
12 Dispositio huius legis, quod non habeat locũ in exceptionibus
dilatorijs.
13 Beneficia principum, quando sint latissime interpretanda.
14 Dispositio huius legis an habeat locum in militib.nostri tpis.

Quamuis. Iste tit.est multũ fortis.& vti-
lis. Breuiter dicit. Lz militi
a post sententiam opponere[a] exceptionẽ perempto
riã.h.d.ista lex. ¶ No.ꝙ exceptio peremptoria hic
põt opponi post sñiam. ¶ Opponitur ꝙ hec lex si
b bi cõdicat[b] qꝛ primo dicit agens postea dicit, defen
sionib.&c. Sic primo innuit, ꝙ loquitur actori, postea ꝙ loquatur
reo. Cuius timore dicit gl.agere, id est, defendere. Vel ppie, dicit
a gl.ꝙ ille qui excipit, ipse agit, nõ intelligatis istã gl.†ꝙ ille, qui ex
cipit.proprie agat, qꝛ est cõtra tex.in l.j.§.de excep.sed vult gl.dice
re ꝙ agens non intelligitur proprie, sz exponatur, id est, defendẽs,
qꝛ potest etiam comprehendere excipientẽ. ¶ Opp.de l.perẽpto-
rias.§.sent.rescin.non posse. Sol. Dicit gl.regula est, ꝙ perempto
rie exceptiones non possunt opponi post sententiam. fallit in hac
l.& in alijs que ponuntur in hac gl. ¶ Pro declaranda ista mate-
c ria[c] debes aduertere, ꝙ quedã sunt exceptiones que opponuntur
2 cõtra ipsam sñiam, vt puta, qꝛ nulla, & ista †potest opponi post sen-
tentiã. siue sit nulla ratione processus, qꝛ totũ iudiciũ fuit nullum,
& ita loquuntur iura allegata hic in fine glosse, siue sit nulla rõne
d sui.[d] vt l.si preses.§.quomodo & qñ iudex.de sentent.l.j.de sentent.
que sine cer.quãti.l.si.ꝙ intellige vt dixi in l.si.§.si ex fal.ist. ¶ Que
dam est exceptio, que opponitur ad executionem sñie, qꝛ bene fa-
teor sententiam bene latã, tamen oppo.contra executionem. Et in
3 istis †casibus do regulã, ꝙ talis exceptio semper põt opponi[e] post
e sñiam. Hic est casus in l.Nesennius.de re iudi.de fideiusso.l.si fide-
iussores.§.idẽ respondi.sol.ma. Lex diuerso.§.fin.que lex allegatur
hic in gl. Exemplum pono in vna muliere, maritus est condemna
4 tus in executione, opponitur †exceptio ne exigatur nisi inquãtum
facere põt: nam per istam exceptionẽ non impugnat sñiam, sed li-
mitat executionẽ. ¶ Quedã sunt exceptiones, q̃ opponũtur con-
5 tra actionẽ primã. Et in istis †debes assumere duo, si quidẽ aliqua
istarũ exceptionũ oritur post sñiam, vel in ipsa sentẽtia oritur, seu
renouatur, tunc põt opponi post sententiã. Ita loquitur. ff.de trã-
sactio.l.post rem, & l.tametsi in fi.ad Mace. Declaro, mulier tuta
Velle, condemnatur exceptione nõ opposita. Certe in ipsa senten-
tia mulier intercedit, & pro alio obligatur, merito potest opponere
exceptionem post sententiam, quia in ipsa sententia oritur, & reno-
6 uatur. facit l.iiij.§.si ex conuentione.ff.de re iudi. ¶ †Si vero exce-
ptio habuit originem ante sententiam, & tunc regula est, quod non
potest opponi post sententiam, vt l.peremptorias.sen.rescind. non
pos. Fallit in minore qui petita restitutione in integrum post sen-
tentiam potest opponere, vt l.minor vigintiquinque annis, omis-
sam.ff.de min. Fallit in milite, qui est restitutus ipso iure, vt possit
eam opponere, hic est casus sing.in l.nostra. Fallit in Mace, odio
* creditoris, vt l.tametsi.ff.ad Mace. Fallit in alijs qui restituũtur*
ex clausula generali, vel iusta causa absentie, vt l.si.de in integ.resti.
7 Est ergo differentia inter milites, †& alios absentes quia miles re-
stituitur ipso iure, minores & alij absentes haberent petere restitu-
tionem in integrum, vt possint exceptionem omissam oppo. ¶ Et
8 ex hoc habes intellectum †& practicam huius legis, quia ista exce-
ptio non opponitur contra exceptionem principaliter, sed opponi
tur contra actionem primã, vt sic ista exceptione obiecta & proba-
ta, sentẽtia prima rescindatur, & noua sentẽtia dabitur, vt l.§.si ad-
uer.li.modo habetis intellectum huius legis multũ clare. ¶ Pre-
dicta vera, quando quis ageret actione iudicati, sed si ageret pri-
ma actione. omnes excep.que prius poterãt obijci cõtra illã actio
nem, poterũt obijci mo do, vt l.duobus.& ibi no.ff.de excep.rei iud.
¶ Querit gl.vtrum ista lex habeat locũ in rustico, qui nõ tenetur
9 scire iura, sicut in milite.glo.dicit ꝙ sic. †Istam gl.nõ puto veram,[f]
f & docto.communiter eam reprobant, nam ista lex cõtinet ius sin-
gulare. Cum ergo habeamus regulam iuris in contrarium, scilicet
peremptoriam post sententiam opp.non posse, non est nostrum le-
gem istam extendere, vt l.si vero.§.de viro.ff.sol.ma. Fateor tamen
10 quod †si rusticus haberet iustam rationem ignorãtie,*posset resti-
* tui ex clausula generali, si qua mihi iusta causa videbitur. ¶ Que-
ro, hic loquitur in milite reo, quid in milite actore? Gl.videtur di-
cere quod non sit idem, & vide gl.magnam in principio, in eo quod
dicit, quod facit pro milite, qui est reus innuit qđ secus sit in acto-
11 re. Pro hoc facit reg.iur.fauorabiliores. Contrarium puto †ꝙ ver-
ba huius legis possunt intelligi ita in actore, sicut in reo propter
verbum ageres, ꝙ est hic, & §.dicit allegationes competentes &c.ꝙ
verbum congruit tam actori quam reo. ¶ Nec obstat quod.§.di-
cit defensionibus, quia etiam ex parte actoris dicitur defensio illa
replicatio, qua se defendit contra exceptionẽ, vt l.ij.ff.de exceptio-
ni. Pro hoc facit, qꝛ cum istud priuilegium detur ratione militie,
eadem ratio est, siue sit actor, siue sit reus. ¶ Quero. vtrum ista lex
12 habeat locum †si omisit exceptiones dilatorias? gl.hic tangit,[g] nec
g explicat. Quidam dicũt quod sic, quia beneficia Principum sunt
largissime interpretanda, vt l.si.de const.princ. sed hec lex continet
beneficium principis ergo &c. Ista ratio non placet, nã hec lex con
tinet priuilegium contra ius commune: que priuilegia sunt stricte
interpretanda, vt l.si quando in prin.§.de inoff.test. Nec obst.l.si.de
13 consti.prin. †qꝛ ibi loquitur in beneficio, ꝙ non est contra ius com-
mune, vt puta si Imperator concedit alicui castrũ, vel feudum, sed
hic loquitur in priuilegio ꝙ est cõtra ius commune. ¶ Expeditis
14 gl.extra gl.quero, †quid in militib.nostri temporis,[h] vtrũ gaudeant
h isto priuilegio? Jac.de Ra. distinguit, & Cy.hic refert, & ideo dic, vt
i hic per eum.* Quero, quid in militibus celestis militie,[i] Videtur
* quod idem, vt l.miles.in princip.& ibi no.ff.de re iudi. Contrarium
15 †puto, qꝛ ista lex continet priuilegium contra ius commune, ideo
non est nostrum extendere, vt l.si vero.§.de viro.solu.mat.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Opponere exceptionem. Et ad intellectũ huius legis
not. quod sicut militi lex concedit, vt possit excipere contra senten
tiã ista lex intelligitur in simili cõcedere aduersario ꝙ possit simili
ter allegare, probare quid pro validitate sentẽtie.l.petende.§.de tẽ-
po.in inte.rest.pe. Et ita intellexit Bar.in l.admonẽdi.ff.de iureiu.
b ALEX. ¶ Contradicat Defendendo potest referri ad actorem &
reum, adde Bal.in l.j.cum gl.ibi dixi.§.de test.& Bar.in l.j.in princ.
ff.de except.ibidem no.ꝙ vbi lex, vel statutum remouet personam
a potentia contrahendi semper hec exceptio potest opponi secun
dum Bald.in l.si.C.ad Maced. Quid in exceptione pretij non so-
luti vide Bald.in l.peremptorias.§.sen.rescin.non posse.
c ALEX. ¶ Ista materia. Quando exceptio peremptoria possit
opponi post sententiam, adde alium casum, de quo per Bar.in l.in
fundo.in fi.ff.de rei vend. Quid de exceptione diuisionis inter cor-
reos, vide Bald.in l.fin.§.de constit.& in l.exceptionem.de prob.&
Bar.in l.si dubitetur.ff.de fideius. P. PAV. P. ¶ An exceptio pre
tij nõ soluti, vel exceptio quem de euictione tenet actio, &c. possint
opponi in executione sentẽtie, vide Pau.de Cast.consi.cxliij. Item
generaliter, & que exceptiones possint opponi ante litem contest-
tam, & post vide Felyn.in ca.exceptionem excommunicationis de
except.an, & quando possit opponi post sentẽtiam, vide late Fely.
in c.suborta.in prin.extra de re iud.in c.cum Joan. ad fin.extra de

fide instr. Item no. q̄ vbi lex vel statutum remouet potentiā a persona contrahēte talis exceptio pōt opponi post, suiam. vide Bal. in l. fi. C. ad Macedo. Et de exceptione compensationis vel nullitatis sententie vel laudi an possit opponi post sententiam. vide que scripsi in l. iiii. §. condemnatum. ff. de re iudic. ad Barto. vbi etiam habes remissiue Felin. de quibus exceptionibus possit cognoscere, an autem postquam sententia transiuit in rem iudicatam, possit vti denunciatione Euangelica, vide Felin. late in capit. nouit. de iudic.

d ALEX. ¶ Ratione sui. Et iste exceptio. etiam possunt opponi post quadrimestre, vt per Barto. in l. ab executore. j. quorum appellat. non reci. Quid de excep. t. estimationis sortis, propter fructus. vide Bal. in d. l. peremptorias.

* ¶ Restituūtur. Fallit etiam quando sententia fuit lata parte absente in casibus in quibus de iure potest. ita dicit Bart. post Hyquem alleg. in l. nec quidquam. §. vbi decretum. in ij. lectu. ff. de officio. proconf. z legat. z intellige parte absente etiam non citata, vt ipse loquitur alias esset materia. l. si prætor. §. Marcellus. ff. de iudicijs.

e ALEX. ¶ Pōt opponi. Vide Bar. in l. si filius. ff. q̄ cū eo. z omnino hic per Bal. z tex. z ibi Bal. in l. j. j. de reb. credi. Et generaliter de omnibus vide Bal. in l. exceptionē. de pröba. z in l. ab executore. quorū app. non reci. ¶ Exceptio cōpēsationis poterit opponi post suiam. cum sententia non impugnet. l. fi. cū multi. §. j. de cōpen. l. ij. z ibi per Bal. ff. de compēs. z in d. l. peremptorias. Sed qd si stat statutū, q̄ contra instrumentū nulla possit opponi exceptio, nec cōtra ius executi, nisi exceptio solutionis, vtrū possit opponi exceptio cōpensationis. Iste est passus dubius, in quo dicendū est, qō si statutum simpliciter dicat, nō possit opponi cōtra instrumentum exceptionis solutionis, tunc sine dubiō poterit oppōni cōpēsatio, cū exceptio cōpensationis nō opponat cōtra instrumentū, sed cōtra eius executionē tm, per ea hic no. sed in terminis supra dictis videtur matus dubiū. Ang. tamen cōsuluit, q̄ possit opponi. Ita ipse cōsi. crix. q̄ incipit. in Dei nomine, ꝛc. visis dictis, ꝛc. dicit ipse, si quis vult cōpensare aduersario nolente in cōpensationē deducere q̄ petitur cōpensari videtur recusare ne sibi soluatur. l. Jul. de cond. ind. Constat autē qō debitor paratus soluere creditore recusante, nullum iudiciū debet pati, vel molestiam, z dz officio iudicis absolui, iz tempore iudicij accepti debuerit condēnari. Instit. de perp. z tem. act. in fi. per Bar. in l. ita stipulatus. circa fi. de verb. obl. facit. l. amplius non peti. ff. rem rat. ha. ergo ꝛc. Et hec sunt verba sua quo ad hoc. no. z vide q̄ no. Bar. in d. l. amplius nō pet. circa fi. Et hanc materiā plene examinat in l. j. ff. q̄ vi aut clā. z Cy. in l. ita pudor. C. de adul. Sed tu etiam cōsidera, qz statutū p̄ prie loquitur in exceptione, sed quādo allegatur cōpensatio, non proprie dicitur exceptio, vt no. Bar. in l. ij. ff. de exce. z Bal. in l. fin. ff. de edē. z vide bonū tex. in l. si debitor. ff. qui pō. in pign. hab. Sed vtrū stante predicto statuto poterit oppōni exce. cessionis bonorū. Ang. z bi. tenuit qō nō. in l. nemo carcerē. C. de exactori. trib. li. x. circa ii. l. z qd de excep. simulationis. dixi post Bar. in l. si sub spē. j. de pact. z adde etiā q̄ exceptio excōicationis pōt op. post sentētiā executā, videtur tex. in c. pia. ad fi. de excep. li. vj. cū gl. z ideo facit ad id qō dixit Bart. hic. z Bal. in l. peremptorias. C. sen. resc. non poss. z Bal. post Bar. in l. legāter. §. si qs post. ff. de cōd. ind. qui dicit idē esse in exceptione bāni. que est introducta ódio agentis. l. sed z si. §. sed z si. ff. ad Mace. Sed qd si est statutū q̄ bānitus non audiat z reus conuēt⁹ patiatur bannitū cōtra se āgere. z remūciauit exceptioni banni. an possit Jac. de are. in l. fi. C. ad Maced. tz qō nō. per gl. ibi. vbi filius non pōt renunciare exceptioni Mace. introducte in odium creditoris. Ita in casu nostro facit quod no. Barto. in l. inuitus. ff. de re. iu. z vide Bald. in d. l. peremptorias. vbi tenet. quod renunciari non possit exceptioni compensationis, licet in contrarium videtur tex. in d. c. pia. Tu ad hoc vltimum ad de Bald. in l. eleganter. §. si quis post. de condi. indebit. z que dixi post Bar. in l. i. §. j. ad Treb. z q̄ dixi. §. de exceptiō. compen. adde qō Bal. in l. filium. in ij. opp. J. a. ercil. dicit q̄ compēsatio est ficta solutio. l. Julia. ff. de condi. inde. Quid de exceptione excussionis, vide Pau. de Cast. in l. fi. ff. si cert. petatur. ¶ Et in materia huius legis limita. d. l. peremptorias. in exceptione excommunicationis vel banni. qz post possunt opponi. imo inder ex officio pōt opponere. in c. pia. de excep. in vj. no. Bar. z Bal. in l. eleganter. §. si quis post. ff. de cond. ind. Ex quo sumas regulam, qō quelibet exceptio inducta in odium agentis pōt oppōni post sententiam. l. tametsi. ff. ad Mace. z adde circa istam materiam vnum notabile, qō beneficium pacis potest oppōni post sententiā. Ita no. concludit Bal. in l. si filius. ff. si certum petatur quod est no. p̄o statutis.

¶ ADDE quod exceptio inuentarij potest oppōni post sententiam, vt volunt Petr. de Anch. cons. vj.

ALEX. ¶ Non puto veram. Sed salua gl. secundum do. Franc. de Empo. dum glo. dicit respōde quo ad effectum, non tamen per omnia, quia rusticus potest restitui ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, si non potuit consulere peritiores, z hoc videtur gl. tenuisse.

*, CLAVD. DE SEISS. ¶ Ignorantie. Vide Alexā. in l. iuris ignorantia. col. penult. j. qui admitt.

g ALEX. ¶ Hic tangit glo. que facit mentionem de iudice excom. z adde que no. Inn. in c. exceptionem. de excep. z Bal. in l. placet. §. de sac. san. eccle. vbi dicit hic esse glo. quod exceptio excommunicationis potest oppōni etiam in nostro foro. z vide hic Bald.

h ALEX. ¶ Nostri temporis. vide que no. Bar. in l. militē de proc. z Sali. in l. non prohibetur. j. qui accu. non poss. Spec. z ibi Joan. And. in tit. de accusatore z Bar. in l. fi. j. de iurisd. omn. iud.

* CLAVD. DESEISS. ¶ Et hic per eum. Et quid de doctoribus bullatis qui non doctorantur ad rigorem examinis, an dicantur proprie doctores z contineātur in statuto faciente mentionem de doctoribus. Vide Ang. z Paul. de Cast. in l. j. C. de his qui veneta. impetra. z quod nōt. Joan. de Anan. in clement. prima de magistrati. z vide quod not. de similibus Panor. in c. exhibita. de iud. vbi ponit de illis qui per cōruptionem promotorū sunt laureati.

ꝛ ALEX. ¶ Celestis milite. Adde quod in militarib. actib. non pretertur doctor militibus. Casus est in l. j. que incipit. in ciuilib. ff. de offic. vicarij. z indistincte tenet Bar. in proe. Digestorū in fi. z Pet. de Anch. in l. aduocat. j. de aduo. di. iud.

LEX II.

i ☞ Repudio, z nolo adire, an idem sint.

Tam ignorantia. Maiori repudianti hereditatem maternā, prē certu ignorantie non subuenitur. h. d. ¶ Oppo. j. de repu. here. l. ij. vbi intra triennium. licet adire hereditatem repudiatam. Sol. Ibi loquitur in hereditate paterna. hic in materna. z hec est vera solu. ¶ Contra istam op. de l. filij. §. j. ff. ad Tert. Sol. Ibi non

a repudiauit, sed dixit, non adeo, seu nolo adire, a Ita dicit glos. Sed

1 Pet. reprehendit istā sol. dicit enim quod licet de † subtilitate grāmaticali aliud est dicere, repudio, aliud, nolo adire, tamen secundum iuris dispositionem illa verba idem important. Ego vero teneo glo. p̄o qua facit quod no. in l. serui electione. in prin. ff. de leg. j. z tamen illa verba, nolo adire cum cursu anni inducunt repudiationem. vt d. l. filij. §. j. ff. ad Tertul. alij dicunt quod preterierat hic annus. Ista est diuinatio. Alij dicunt ad vtrunque contrarium, q̄ hic alius adiuerat, in contrarijs secus, z istud cōtinet etiam diuinationem.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Nolo adire. An per ista verba, nolo adire, inducatur repudiatio? Adde Bar. in l. suus. ff. de iure delib. z vltra alios tex. adde l. Titius cum decederet. in prin. iuncta gloss. ff. de actio. emp. quam sing. no.

LEX III.

2 ☞ Hereditas patris dicitur quasi debita filio.

3 Acquirens illud, quod est sibi quasi debitum, dicitur lucrari.

Semancipata. Juris ignorantia nō excusat in lucro. seu quasi lucro. h. d. ¶ Oppo. de l. fi. j. de repu. her. Sol. Ibi loquitur in filio in potestate. hic in emancipato. z vide istam gl. primam. Innuit

a ista gl. a quod lex vlti. j. de repu. here. nō habet locum in filio emancipato. † Contrarium videt ibi tenere gl. z ibi dicā. Dixi in l. non nunquam. de colla. bono. P̄o modo tene istam. glo. Vel dic quod ibi loquitur in eo, qui est exclusus tempore. hic in eo, qui est exclusus repudiatione. ¶ Oppo. ff. de bo poss. l. in bonorum. Solu. Ista intelligitur secundum illam quia hic potuit consulere peritiores z non consulunt. ¶ Contra hoc oppo. iuris ignorantia non nocet in

2 damnis, vt l. iuris ignorātia. ff. eo. sed hic ista filia certat de damno vitando, quia hereditas patris † erat sibi debita, vt l. fin. §. pen. j. de

b codicil. l. si quis legatum. in fi. ff. de fal. gl. respōdet b valde no. dicit gloss. dico quod non est debita vere, sed quasi debita. Tene menti

c istam gl. ¶ Ho. etiam aliud c quod quando quis † acquirit illud, qō

3 est sibi quasi debitum, dicitur lucrari, b z indicatur sicut de eo qui

b lucratur. sicut hic vides. quod no. * ¶ Ultimo oppo. de l. j. §. sed vi

* dendum. ff. de succes. edi. Sol. Fateor quod potest admitti ex alio capite tanquam cognata. z vide gl. ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Ista gl. Istam gl. allegat p̄o sing. Pau. de Cast. in l. iuris ignorantia. j. qui admit. vide que diri in l. inter stipulantem. §. fin. ff. de verb. oblig. z adde aliam glo. in l. si duo. ff. de acqui. hered. z eam ponderant docto. marine Ange. z Imo. vide que dixi in l. in suis. in fi. pe. colum. ff. de lib. z posthu.

b AND. BARB. ¶ Glo. respondet. pondera istam gloss. quia p̄obatur quod filius non adimplens voluntatem defuncti ad pias causas, priuatur legitima, eo quia dicitur quod est quasi lucrum sed per

sed per hoc p̃natur omni lucro, vt in §. si autem in auth. de eccle. tit. ergo vide que dixi in c. si heredes. de testa. Lud. Rom. in consil. cxxij, vbi dicit, quod est quasi debita, vide Bal. in l. cum mulier. ff. solu. matri. vbi ponit differentiam inter lucrum & quasi lucrum.

c P. PAV. P. ¶ Nota etiam aliud. Vide Alexand. consi. cccl. xxxiij. In contrarium vide vnum pulchrum dictum relatum per Aret. consi. ij. Et generaliter quis dicatur titulus lucratiuus, vide Bar. cum additionibus suis in l. j. C. de impo. luc. descrip. lib. x. Et de hereditate patris an sit debita vel quasi debita filio, vide Aret. in l. si duo. ff. de acquir. hered. Et de hereditate patris, & de legitima an sit debita vel quasi debita filio, vide Barba. in capi. Raynutius extra de testa.

d POMA. ¶ Dicitur lucrari. Et vide Roma. consil. cxxv. & Areti. consi. ij. & xvij. & Alexan. xvij. vol. iij. & cj. eo. vol. vbi dicit, quod titulus hereditatis dicitur lucratiuus, & do. Socin. consi. j. ad fin. vbi pulchre ex hoc infert.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Quod not. Ad hoc vide quod not. Bart. in l. j. C. de imponend. lucrat. descrip. libr. x. vbi videtur velle contrarium.

LEX IIII.

1 ☞ Diuisio facta cum herede putatiuo, per ignorantiam non p̃iudicat.
2 Error p̃sumitur p̃bando rem aliter se habere.
3 Testamentum non solenne quando habeatur p̃o falso, & quo ad quid.
4 Obligatio aliqua an oriatur inter coheredes siue veri, siue putatiui.
5 Presumitur in dubio p̃o testamento, nisi ex inspectione contrarium appareat.

Si post diuisionem. Primo ponit theoricã. Secundo ponit practicam. Secunda ibi, ostende igitur
1 apud rectorem, &c. † Diuisio facta cum herede putatiuo per ignorantiam non p̃iudicat. h. d. ¶ Nota primo quod dixi in summario scilicet quod diuisio &c. ¶ Secundo nota quod
2 p̃bando aliter rem se habere, † error p̃sumitur. Oppo. ff. famil. ercis. cum putarem. Sol. Dicit glo. ibi facta diuisio per iudicẽ. hic extra iudicium. Istam communiter tenent nostri doct. tamen Rich. Malum. dicit idẽ in iudicio in casu legis nostre, quia hic fuit p̃o
3 ductum testamentũ quod erat falsum, vel erat non solenne, & non solenne testamentũ habetur p̃o falso, vt Iubemus. §. de test. in fi. vide sententia retractatur tanquã lata p̃tertu falsi instrumenti, & quod solutum est, repetitur, vt §. si ex fal. milit. l. fin. Ita dicit ipse. Certe in quantũ loquitur, quãdo testamentũ p̃ducetum erat falsum, ipse dicit verum, sed quando alia ratione testamentũ est nullum, non puto quod verũ dicat. Nam testamentũ non solenne habetur p̃o falso, quantum ad punendũ notarium, non quantũ ad alia, vt d. Iubemus. ¶ Opp. §. de test. l. non dubium. §. ii. Solue vt ibi. ¶ Opp. ex testamento imperfecto oritur naturalis obligatio, vt videbitis plene in l. cum quis. §. eo. ergo solutum per ignorantiã
a non repetitur. hic dicitur contra. quare male. Bl. ponit duas sol.[a]
4 Prima est † quod inter coheredes, nulla est obligatio, quia vnus coheres non damnatur dare alteri, vide istam sol. valde no. & credo quod sit verissima, licet gl. non teneat eam. Bloi. reprehendit istam sol. Nam quãdo sunt vere coheredes inter eos nascitur obligatio ciuilis & naturalis, ergo quando testamentũ non est solenne, oritur naturalis obligatio, tamen non placet ista reprehensio, nam inter coheredes debes considerare duo. Primo est obligatio ex ipso te-
b stamento, & ista nulla est, etiam si testamentũ est validũ, quia quilibet capit a se ipso suo iure, & nõ a coherede suo[b], vt l. in singulis. ff. ad l. Fal. & l. sed & si in conditione. §. fi. de her. inst. & ideo p̃o hereditate coheredes non habent inuicem ex testamento obligationem. Item debes cõsiderare inter coheredes quasi contrahi, qui contractus oritur ex cõmunione hereditatis, ex quo oritur obligatio ciuilis & naturalis, & ideo sunt producte actiones inuicẽ fam. ercis. & communi diui. tamen ista communio cessat, quando testamẽtum est non solenne, & ideo ex isto quasi cõtractu non potest oriri naturalis obligatio, nec ex testamẽto, etiã si esset solẽne, vt dictũ est. ergo nulla naturalis obligatio est inter eos. & ista est vera. Vel aliter dicit gl. hic errauit in facto ibi errauit in iure. Bona solutio est ista in se, tamen precedens est magis subtilis. ¶ Quero, qua actione repetitur istud, quod est datum coheredi. Bl. dicit quod medietatem repetit rei vendicatione, aliam medietatẽ per condictionẽ im-
5 debiti, & vide gl. ¶ Vltimo no. ex hac l. quod testamentũ in dubio p̃sumitur valere, nisi probetur cõtrarium. Hoc colligitur ex text. dicit enim, ostende igitur, &c. Hoc etiam no. gl. paruula super verbo, non posse, hoc est verum, nisi vitium testamenti appareat ex ipsius inspectione, vt si in eo non essent septem testes, vel esset rasum. vt l. ij. §. de edict. diui Adria. tol. Ita debetis intelligere hanc materiam, & ex ea poteritis colligere multa no. vt ẽ. patet.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Duas solutiones. Vide Pau. de Cast. consi. cccl xj. ad fin. Bart. in tract. Innoui. in c. ij. vide Aret. in l. ex parte. ff. de acquir. hered. vbi etiam an inducatur aliqua obligatio inter heredem & testatorem.

b ALEX. ¶ Coherede suo. Pro hoc est tex. quod quãdo sunt duo coheredes, quod quilibet capit a se, nõ a coherede. l. in testamẽto, & ibi vnũ fing. põderat Aug. & Bal. ff. si quis omis. cau. test. Nã testator ibi dixit, si Titius heres nõ erit, Meuius heres esto. & sic mens testãtis ibi fuit, & caperet a Titio, alias vero a se accepisset.

LEX V.

1 ☞ Falsa cõfessio facta sciẽter, siue ignorãter, qũ p̃iudicet. & nu. 3.
2 Dominium sola nuda voluntate non perditur, possessio vero sic.
4 Confessio extra iudicium facta, siue a sciente, siue ab ignorante sit facta, quantum ad translationem dominij non p̃iudicat.
5 Dominium nuda voluntate transfertur in ecclesiam, & ciuitatem.
6 Ficta traditio non operatur translationem dominij.
9 Dominium ex confessione facta in vltima voluntate, transfertur sine traditione.
10 Confessio falsa facta in iudicio quando p̃iudicet.
11 Confessio errõnea facta in iudicio ad hoc vt p̃iudicet quo ad probationem, non requirit causam.

Cum falsa. Falsa confessio circa proprietatẽ rei non p̃iudicat. h. d. ¶ Duobus modis legitur. Vno modo in eo, qui confitetur falsum ignoranter, alio modo in eo, qui confitetur falsum sciẽter. Prima lect. tangitur in secunda gl. Alia lect. tangitur in gl. vltima. Prima gl. est cõmunis ad vtranq; lect. ¶ Opp. ff. de cõfes.
1 l. nõ fatetur. Sol. Dicit gl. † quod p̃out ista lex loquitur in errãte, potest intelligi duobus modis, vno modo quod errauit in facto, alio modo quod errauit in iure. Si intelligas de errore facti, lex contraria non obstat. Si intelligas de errore iuris. Respon. quod hic fuit erratum extra iudicium, ibi in iudicio. ¶ Secundo modo loquitur in sciente, & tunc opp. confessio facta a sciente p̃iudicat, vt l. tale pactum. in princ. ff. de pact. Solu. confessio facta a sciente
a p̃iudicat in his que possunt sola voluntate induci, vt pactum liberationis, quod sola potestate, seu voluntate potest induci[a]. Ita loquitur l. tale pactum. Sed perdere dominium † quis non potest nuda voluntate, vt l. si quis vi. §. differentia. de acquir. poss. merito
b falsa confessio scienti non p̃iudicat. secus in possessione que sola voluntate perditur[b], vt d. §. differentia. in fi. Bl. dicit, ibi loquitur in cõfessione liberationis, que sola volũtate potest induci. ¶ Pri-
3 mo quero, que istarum lec. sit vera. † Respondeo, vtraq; siue sciens siue ignorãter ista confessio fiat, non p̃iudicat. quoniã si partes vellent hoc facere expressa volũtate, quod illud quod erat paternum. esset maternum. non possent. ¶ Quid si confiteor fundum esse tuum. an ista confessio mihi p̃iudicet? Et videtur quod sic, q; partes possunt hoc indirere, quod fundus meus efficiatur tuus.
4 Tamen p̃o isto declarãdo debetis aduertere, † quando ista confessio sit extra iudiciũ, tunc siue fiat a sciente siue fiat ab ignorante, non p̃iudicat quantum ad translationem dominii. quia non po-
c test induci nuda voluntate[c] partium, absque traditione, vt l. tradi-
f tionibus. §. de pact. de rei ven. l. si ager. † Fallit in ecclesia & ciuitate. arg. l. vlti. ẽ. de sac. sance. eccle. Sicut enim simplici donatione transfertur dominium in ecclesiam, ita hac simplici cõfessione. ¶ Plus dico, si ego confiterer ex certa scientia, scilicet fundum meum esse
6 tuum. & me tuo nomine possidere, non transfertur dominiũ, † quia fictus titulus & ficta traditio nõ operatur translationem dominij, vt l. qui rem. §. eandem. C. locati. & ibi per doc. & l. si aliquam rem. de
7 acquir. poss. † Fallit in ecclesia, vt dictũ est. prodest tamen ista con-
8 fessio quantum ad probationem. † quia fundus meus non presumitur, donec probetur contrarium. arg. l. Publia. in fi. ff. de po. de non nu. pe. l. generaliter. ¶ Contra predicta facit. ff. de do. l. ex hac
9 scriptura. † Sol. ibi fuit confessio in vltima voluntate, in qua trans-
10 fertur dominium sine traditione. ¶ Alterius si ista confessio esset facta in iudicio, si quidẽ ab errante in iure p̃iudicaret, ab errante in facto non p̃iudicaret, sed potest reuocari vsq; ad sententiam, vt ff. de confes. l. non fatetur. & l. cum falsa. ẽ. eo. & §. eod. l. error. & nor.
d hanc gl. Si vero confessio fieret in iudicio[d] a sciente, tunc perinde est ac si in rei vendi. esset condemnatus. Casus est in l. certum. §. j. ff. de confes. qui casus est notabilis multum. ¶ Quero, quando ista confessio sit in iudicio, vtrum requirat causam ad hoc vt proba-
11 tionem inducat? Breuiter dico † quod non. Ita tenent docto.[e]
e sicut enim in libello, qui formatur in rei vendicatione non requiritur causa eadem ratione, & in confessione sufficit. quod quis confiteatur fundum esse meum. & causa non requiritur, vt l. & an eadem. §. exceptiones. de except. rei iudic.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Potest induci. Adde quod no. Bar. in l. tres fratres. in princip. ff. de pact.

b ALEX. ¶ Perditur. Istis adde quod Bald.in l.j.de confes.dicit, si confiteor aduersarium meum possidere, & ego possideo non transfertur in eum possessio.& idem Bald.hic.

c ALEX. ¶ Nuda voluntate.Et vide que not.Bal.in l.ad probationem.in ver.quero si instrumentum.C.loca. Adde que not.Lyn. in l.non nudis.& in l.non epistolis.ff.de prõba. Et ad limitationem eorum que hic habentur, vide que not.Bart.in l.cum testamentũ. ad fi.ff.eo.vbi in his que solo cõsensu conficiũtur vt hypotheca, &c. nocet sola confessio.per do.Ant.in c.fi.de confes.Quid si confiteor fundum censualem esse, nunquid mihi plene prejudicem in iure census? Dic quod sic.secundum Bal.in l.fi certis annis.ff.de pac. Facit l.fi censualis.vbi Bald.ff.de dona.

d ALEX. ¶ In iudicio.Quod in iudicio valeat,dixit etiam Bar. in l.rura.C.de omni agro deser.lib.xj.

e ALEX. ¶ Tenent doct. Adde gl.no.in l.j.in fi.de interrog.act.& Ly.in l.generaliter.C.de nõ nu.pecu.vbi vide Bal.& d.Ant.etiam in c.fi.de confess.& que not.Bart.& q̃ que ibi diximus in l.huda.ff.de do. adde tamen quod confessio sine causa facit aliquam presumptionem. Text.est not.secundum intellectum gl.in l.instrumenta.C.de proba.licet Spec.voluerit,quod faciat semiplenam probationem in tit.de confes.§.nunc videndum,versi.sed nunquid semiplenam.

LEX VI.

SI non transactionis.

Breuiter hoc dicit. Qui soluit indebitum, illud repetit, soluto prius eo quod debet.hoc dicit.Vic non sunt alia.

LEX VII.

1 ☞ Error adhibitus in preparatoriis iudiciorum quando reuocatur.

2 Mulier, que confitendo errauit in preparatoriis iudiciorũ,quando iuuatur Velleiano,& quando beneficio huius legis.

4 Error, quando est expressus in sententia, post sententiam reuocatur.

9 Confessio erronea facta circa decisiua totius negotij, reuocatur etiam beneficio huius legis.

10 Preceptum si vigore confessionis erronee factum sit a iudice, tale preceptum & confessio reuocari potest.

12 Error adhibitus in iudicio,in omittendo,vsque ad sententiam reuocatur.

14 Error an probetur probando rem aliter se habere.

ERror facti.

Duas regulas ponit, vnam affirmatiuam, aliam negatiuam.

a Affirmatiua est ista, error facti potest reuocari a ante latam sententiam,& sic non nocet. Negatiua est, Error facti post latam sententiã non potest reuocari, & sic sententia non potest rescindi. Alia regula est ibi,nam causa decisa,&c. ¶ Ad euidentiam nostrarũ gl.debes scire,quod habes primam gl.magnam que est additio,& ista respicit primam regulã. Item habes secundam gl.que est antiqua,& illa respicit secundam regulam. Item debes scire ad euidentiã,quod lex ista legitur duobus modis principaliter. Uno modo in errore facti adhibito in iudicio. Secundo in adhibito extra iudiciũ. Item prima lect.subdiuiditur in quatuor. Primo quando est erratum in preparatoriis iudiciorũ.Secundo quando est erratũ in his,que sunt decisiua partis. Tertio quando est erratũ in his,que sunt decisiua totius.Quarto quãdo est erratum in omittendo. ¶ † Prima lectura est,quando est erratum in preparatoriis,vt puta in aliqua interrogatione,que fit ante lit.cõtest.per tit.de interrog.actio. ¶ Ad istam op.ff.de interrog.acti.l. de etate.§.in.Bl.soluit quod ibi dixit falsum ex certa sciẽtia hic per errorẽ.Non videtur bona ratio.quia tex.ibi dixit maxime & sic implicat idẽ esse si ignoraret. Dicit ergo quod si ponimus ibi ignorasse,fuit talis ignorãtia,que cadit in latam culpã. ¶ Item op.de l. si mulier in iure.ff.ad Uelle.vbi si mulier fuit confessa se heredem,
2 † quod pertinebat ad preparationẽ iudicij,& ibi dicitur quod iuuabitur Uelle.ergo iuuat quod de iure communi non iuuabitur. Dicit glo.imo iuuatur,quia habet illud remedium,& etiam remedium huius l.Uel dic quod ante sententiã habet duplex remedium mulier,scilicet Uelle.& huius l.post sententiã habet remedium Uelle. tantum. ¶ Tertio op.extra gl.de l.is qui se obtulit.de rei vendic. & l.qui se.de pet.here.Solu.Ibi vult peintere ante lit.contest.non post.similiter,post lit.contest.non posset,nisi de errore doceret,per hanc l.Et hoc examina vt diximus in l.non fatetur,circa prin.ff.de confessis. ¶ Secundo modo legitur, quando erratum est in his,que sunt decisiua partis,vt puta in aliqua positione,exẽplum in l.cum falsa.§.eo.agebat hypothecaria,inter alia fuit facta positio quod
5 res erat materna, & ille confessus est,† ista cõfessio non decidit totam litẽ,sed partem,isto casu admittitur reuocatio vsq; ad sentẽtiam.&c. ¶ Ad idẽ opp.ff.de erro.aduo.l.fi.Solue vt ibi,quia illud ideo,quia infra triduum fuit lata sententia. ¶ Op.de confes.l.si is cum quo.Sol. Ibi loquitur in his litibus,que augebantur per iuficiationem,ideo non admittitur reuocatio etiam ante sentẽtiam, & iste opi.sunt in fi.gl.que respiciunt primam regulã. ¶ Ad istam eandem lec.op.& videtur quod post sententiam possit reuocari talis † error,vt l.j.ff.de erro.cal.Sola.Ibi erat expressus error in sen-
4 tentia,& sic sententia non valebat. ¶ Opp.ad idem de l.fi.ff.de reb. cre.& si ex fal.instru.per totum.Sol. Ibi speciale propter delictum
5 aduersarij † quia falsa instrumenta vel falsas allegationes produxit. ¶ Oppo.ff.si aduer.rem iud.l.ij.Sol.vt in gl.Item op.ff.de furtis.l.fi.§.fi autem.Bl.dicit & bene,ibi reuocatur error in alia causa,
6 vnde sicut sentẽtia in alia causa non prẽiudicabat, † ita non impedit reuocationem erroris. ¶ Opp.ff.quando actio de pec.est annalis.l.j.§.fi.alias.l.ij.Sol. Dicit gl.ibi erat communis error.Ista
7 sol.satis placet.Unde ille, † qui errauit,habuit iustã causam ignorantie,propter quam potuit restitui etiam post sentẽtiam ex clau-
b sula generali b, si qua mihi iusta causa esse videbitur.Dat glo.ibi aliam sol.quod errauit persuasione aduersarij, que sol.etiã est multum no.Nam si positum facte ab aduersario tu respõderes,credo quod & post sentẽtiam potes illam reuocare per beneficium restitutionis in integrum, nam fuisti lesus, quia credidisti illi ponenti,
3 secus si tua sponte confitearis,non eo ponente. ¶ † Opp.de l.habebat.in prin.ff.de instito.gl.dicit, ibi non nocet error in illa causa. Doc.dicunt quod ibi est eadem causa & eadem actio,sed qualitas actionis mutatur, scilicet illa adiectio institoria, &c. vnde dicunt quod admittitur per restes ad probandum contrarium.per restitutionem in integrũ.Distingue circa hoc vt diximus in d.l.non fatetur. ¶ Tertio modo potest intelligi de errore adhibito circa ea que sunt decisiua totius,vt quando ego confiteor tibi totam petitionẽ
c tuam.Ista lect.non colligitur c ex verbis gl.tamen colligitur ex dictis Jac.de Aret.& videtur quod isto casu hec lex non habeat locum. Nam confessus habetur pro iudicato & condemnato,vt j.de confes.l.j.& l.proinde.ff.ad l.Aquil.ergo de errore non potest conqueri quia statim sententia habetur pro lata, & distinctio huius l. non videtur habere locum.do.Jac.But.tenebat quod etiã in his, que sunt decisiua totius, habeat locũ lex ista,& illud quod dicitur, confessus habetur pro iudicato,verum est,quia habetur pro iudicato,si confessus sit sciẽter.Ita intellige gl.in l.j.ff.de confes.Pro prima op.videtur casus in l.post rem.ff.de re iudi. Pro opi.quam diximus est casus in l.pe.ff.eo.Istud puto verum. Non obst.l.post rem,
9 quia debet intelligi vt diximus de confessione emissa a sciente. † Sed iurta hoc quero.quid dices si post confessionem factum est preceptum,de quo loquitur.l.si debitorẽ.ff.de iudi. Certe puto idẽ,quia istud preceptum non est condẽnatio, nec est sententia sed magis pertinet ad executionem. Unde iudex volens exequi cõfessionem, que executionem meretur, vt l.j.ff.de confessis.facit preceptum de
10 soluendo &c. ¶ Et eodem modo dico in instrumentis guarentigionatis, que fiunt per Tusciam,vbi notarius ex authoritate sibi concessa facit preceptum partibus, quod obseruent contenta in instrumento, quia puto quod talis confessio habeatur pro facta
d in iudicio. d & eodem modo veniunt reuocande alie confessiones
11 facte in iudicio. ¶ † Quarto modo potest intelligi de errore adhibito in iudicio in omittendo,vt si per errorem omisi aliquam exceptionem dilatoriam vel peremptoriam, vsque ad sententiam possum reuocare.nõ post. Hoc dicit hec lex.Vide gl.que incipit.pone
e casum e in l.cum putarem. Istam lect.tene menti, quia si post lit. contest.vel post lapsum terminum dati ad producendũ exceptiones, seu producenda iura,superuenit ad tui notitiã aliquid quod prius ignorabas, per ignorantiam facti potes excipere post terminum,
12 Vic est tex.extra de exceptio.c.pastoralis. ¶ Opp.videtur quod possit oppõi etiam post sententiam,vt ff.eo.l.j. Solue vt ibi dixi,
13 ¶ † Secunda lectu.principalis in hac lege est de errore adhibito extra iudicium, & hoc sentit illa gloss.parua, ibi etiam in indebito soluto.Secundum hoc habes casum huius l.satis clare.Domini, error extra iudicium adhibetur quandoque in confessione circa realia iura de quo tetigi in l.cum falsa.§.eo.tangam etiam j.l.prior. Quandoque ille error adhibetur circa alia, & ista esset longa materia, quam gloss.tractat in l.regula.ff.eod.& Dyn.in c.ignorantia. de regul.iur.lib.vj.& ideo hic non tango. De errore vero adhibito extra iudicium, dicam in l.cum quis.j.eo.sufficit quod examinaui
14 hic de errore adhibito in iudicio. ¶ † Qualiter etiam iste error probetur,tetigi in l.fi post diuisionem.ff.eod.Et gloss.tangit in l.de etate.§.qui iuito.de interrog.actio.& de proba.l.cum de indebito.& l.non fatetur.ff.de confess.que gloss.omnes videntur velle quod probando hoc aliter se habere.probetur error. In contrarium faciunt nota.in l.fi res.de legat.j.de noua.l.fi quis delegauerit. Alie gloss.distinguunt, an illud, super quo est erratum, dependebat ex facto proprio, vel alieno, diximus in l.non fatetur.de confes.non dico modo,quia non possum complere lectionem.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Reuocari. Cautelam autem ad reuocandum errorem, vide per Bartol.in l.de etate.in fin.de interrogat.actio. Et in materia

materia vide ☞ nota.scripsi post Bar.in l.ij.§.qō obseruari.de iura.calumn.& Bar.in l.post legatum.in prin.ff.de his quibus,vt indig.& qō hic dicitur,quod error non potest reuocari ipso iure,sed per restitutionem sic.l.fideicommiss.ff.de confess.hanc l.limitat in fin.lectio.sue.& vide per eundem.& not.etiam quod tam pars, quā testis inconuenienti potest reuocare errorem suum,etiam circa probationem erroris:secus si ex interuallo,vt not.Bal.in l.edita.ſ.de edend.alleg.Barto.in l.post legatum.de his quibus vt indig.

P. PAV. P. ¶ Vide vnum casum,quo confessio erronea non pōt reuocari.per Rom.singulari cccij.incipi.tu habes.Item vide aliū casum in materia in fing.cccl.xv.incip.sententiam & diffinitionem erroris,vide per Bald.in c.j.quibus mod.feu.amit.Item nota qō erroris reuocatio non permittitur,nisi refectis expensis, Bart.in l.iura.ad finem.C.de omni agro deser.lib.xj. Sequitur Fel.in cap. ad audientiam in ver.cogitabam.extra de rescrip.vbi allegat alia similia,prout etiam scripsi ad Bartol.in l.non ignorat.C. de fructi.& lit.expen. An autē confessio tanquam erronea possit reuocari post lapsum terminum precepti facti in confessum,Bal.contra Bar.tenuit quod sic.refert cons.clx.in pre.& ibi etiam qō nonpossit reuocari.si post factā primam cōfessio,puta in mistrumēto post eam in iudicio idem repeteret,& contineretur. An autem reuocans confessionem tanquam erroneam, debeat probare errorem, vide Fel.in c.preterea.extra de testib.cogen. Item quod confessio facta coram iudice incompetenti possit reuocari absque eo quod probetur error.vide Jas.in l.magistratibus.in fi.limitatione.ff.de iurisd.om.iud.& dixit se dixisse hic. An aūt confessio facta super crimine possit reuocari & quomodo.vide Are.cons.cxlvij.marime. Itē potest error reuocari etiam per heredem.vide Jas.in l.cum testamentum.prope fi.ſ.eo. Item quomodo in criminalibus possit reuocari vel declarari,vide Aret.in ca.cum dilecti.in 2.notab.de accusat. Item in materia erroris,quod toleretur error.& quod quis potuisset de facili certiorari & sit secus in dubietate.vide Jas.in l. fi per errorem.in ij.not.ab.de iurisd.om.iudi. Item circa revocationem erroris multa ponūt Jas.& Mod.hic.& Jas.in l.j.ſ.de erroribus cale. Item adde qō inconuenienti potest reuocari confessio etiā non probato errore,nisi esset acceptata per partem aduersam:qz debet tunc probare errorem.vide Allexā.in l.quicquid adstringende. ff.de verb.oblig. Vide eundem cons.xl.in prin.& xcij.in v.vo. Vide Fel.in cap.preterea.de testib.cog. Et aduerte quod Alexan.in d. consil.xcv.presupponit quod possit reuocari confessio acceptata probando errorem. Sed Ro.cons.cccc.xxxiij.ad fin.inducit contra net quod non possit reuocari postquam est acceptata, quasi transierit in cōtractum. Et Tiber.in dictis locis potest intelligi quando inconuenienti reuocaretur, quia tunc sit distinctio. de qua per eum secus sit ex interuallo. Vide tamen omnino Lepolam cautela lxix.incipien. confessio quedam. vbi concurrentibus duobus vult quod non possit reuocari,scilicet quod fit acceptata. Item quod sit statutus terminus ad opponēdum contra ipsam confessionem, vt per eum. Quid autem de confessione gemmata, vide Roma. cons.cccxlvj.Jas.in d.l.j.ſ.de errore cale. Item quid de confessione iurata.vide Ro.cons.cccxcj. Item an post conclusionem in causa possit reuocari,vide Ro.in d.cons.cccc.xxxiij. Quid autem quando est datus terminus ad deliberandum, & quis deliberatus fatetur, an possit reuocari.vide Ro.in d.consi.cccxlvj.& consi.cccxcj.qui est contrarius.vide Fel.in c.cum venerabilis.de exceptio.concludendo quod sic.& mod.vbi ſ.& hic. Quod tamen intellige vt per Jas. hic. Item intellige dum modo causa erroris in specie allegetur,secundum Bal.hic. Item quomodo possit confessio iurata pretextu erroris revocari,vide Fel.in c.cum dilecti.in xj.not.de accu. Item quod positionis responsio erronea possit reuocari probando rem aliter se habere.etiam in facto proprio,vide Alex.consi.xlvij.vol.j.

b ALEX. ¶ Clausula generali. Adde Bart.in l.j.in fi.princi.ff.de eo per quem factum erit. Sed an illud sit verum, glossa in c.ii.de ureiuran.lib.vj.dixit relatis multis opin.quod responsio circa positiones potest revocari.si doceatur de errore allegando. Bul.Buran.in Spec.in tit.de depositio. Sed Bart.hic vult quod licet non revocetur vt erronea, tamen semper potest restitui tanquam ductus persuasione aduersarij,quod si esset verum, sequeretur quod nunquam reuocarentur responsiones positionibus facte, quia posset peti restitutio.& ideo Bal.videtur tenere contrarium in l.de tut.de in integ.restitutio.& etiam hic tenet contrarium.& magis expresse, valet quod nisi expresse appareat de dolo aduersarij ponētis illud dictum, aliter non procedat vt videtur velle Innoc.in c.cum causam.de appel. De hoc dicto etiam vide aliquid per Imol.in l.fina. ſ.iussus.de appellā. Et ad gloss.in d.c.fin.de iureiuran.vide Inno. in c.cum venerabilis.de exceptā. in c.olim.& per Bald.in l.edicta. ſ.de eden.versic.sepe accidit.vbi omnino vide.& ibi ponit de eo qui ex facta iudicialiter in actis, vel positio possit corrigere. ¶ Adde. Quando confessio corrigi,vel revocari,vide Roma.consi.cccexxv.

* CLAV. DE SESIS. ¶ Revocare sequitur Allexā.consi.xlvij. vol.j.& consi.lxxix.in fi.vol.ij. Vide Roma.consi.cccexcj.in princip. Claud.in l.Celsus.circa prin.ff.de vsucap.& in l.naturaliter.ſ.nihil commune.ff.de acquir.possession.

c ALEX. ¶ Non colligitur. Imo dicit,quod colligitur de contrario.quod gl.facit.ff.de confes.l.si is secundum d.Fran.de Rampo.

d ALEX. ¶ Pro facta in iudicio. Vide Bart.in l.possessio quoqz, ſ.& si possessio.ff.de acqui.pos.& Bart.in l.non fatetur.in fi.de confessis.& Bart.in l.iubemus.ſ.sane.de sacrosanc.eccles.

e ALEX. ¶ Pone casum. Adde not.secundum Innocen.in capi. cum olim.in fine.de censibus.quod licet contra confessionem quis admittatur ad probandum contrarium, vt hic tamen contra instrumenta que producit non admittitur,nec mirum.quia plus est probatio instrumentorum quam confessio. secundum eum. Vide tu Bart.in l.post legatum.in fi.ſ.de his quibus vt indign.& dicit in l.non fatetur.ff.de confes.

LEX VIII.

2 ☞ Confitendo scienter aliquem libertum, qui erat seruus, an seruus sit liber.

3 Verba enunciatiua fauore liberationis inducunt dispositionem, quando principaliter sunt propter se emissa.nu.4.

5 Pactum inter dominum & seruum, valet, quando precedit naturalis obligatio.

7 Iura realia que possunt solo consensu induci & tolli, per solā confessionem factam a sciente inducuntur.

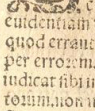

Tum testamentum, Hoc breuiter dicit cum seq. Verba enunciatiua erronea.& pro libertate non iuuant dispositionem hoc dicunt iste due leges. ¶ Ad euidentiam debes scire quod dixi in summario. ¶ Secundo nota

1 quod errantis voluntas † nulla est. Simile de iurisd.omn.iudi.si per errorem. ¶ Opp.ff.ad l.Fal.l.j.ſ.si legatarius. Sol.gl.ibi preiudicat sibi in possessione,quia perdidit interdictum quorum legatorum,non in proprietate. ¶ Circa has leges formatur vna questio † quero quid si scienter confessus est istos esse libertos,cum essent serui,an erunt liberi? Circa hoc Bu rnerius posuit vnā suam

2 gl.que dicit sic. Cum ex ignorantia deficit id,quod fieret a sciente, vt fuit hic peccatū, alias delictum.ita dicit gl.que exposita secundum vnum modum dicit, quod verba illa prolata a sciēte inducerent libertatem.secundum aliam expositionem dicit totum econtrario. Et vt intelligas. ista diuersitas est ex quadam cōstructione grāmaticali.nam illud relatiuum quod, potest referri, vt fit suum antecedens id quod fiet a sciēte. Item potest intelligi vt sit sūm antecedēs tota illa oratio,ipic deficit.quod si fieret a sciēte. Istas expositiones videatis in gl.quia sunt clare & postea videbimus que erit magis vera.ar guamus pro vtraque parte. ¶ Primo.pro prima expositione facit hic text.a cōtrario sensū,vbi dicit.si nō ipsius ac-

3 ceiserit iudicio. Item pro hoc facit.quia in liberationibus † verba enunciatiua inducunt dispositionē,vt l.tale.in princi.ff.de pact. Et istam primā tenet hic gl.pro alia opi.facit,nam pactum inter dominum & seruū non valet,vt inter politas.ſ.de transac.& l.cum affirmes.de lib.cau.vide ista verba nō inducunt liberationē de presenti,nec de futuro obligant dominū.& istam opi.tenuit Jo.quam opi.videtur tenere gl.in l.seq.& vide gl. ¶ Pro hoc facit.quia in perdendo dominū, confessio facta etiam a sciente non preiudicat, vt ſ.eo.l.cum falsa.secundum vnam lect.pet.& Cy.hic enim referens tenet istam secundā opi.dicēs. quod manumissio seruorum vel fit in testamēto,vel in ecclesijs.vt ſ.de his qui in eccle.manu.l.j.& q.Ego puto opi.gl.esse verā.tam in hac l.quam in l.seq.nam verba enun-

4 ciatiua ad liberationē inducunt dispositionem, † vt dixi per l.tale pactum in prin.de pac. Hoc est verum.si proferantur principaliter propter se. Ita loquitur glo.huius l. Secus si proferantur principaliter propter aliud. Ita loquitur gl.l.seq. Facit ad hoc ſ.de test, milit.l.ex his.quod plene no.in Lex hac scriptura.ff.de donā. ¶ Ad

5 contraria respondeo non obstat † quod pactū dande libertatis inter dominū & seruum non valet,quia illud verum,nisi precedat naturalis obligatio,tunc enim valet. Ita loquitur hic. Ita intelligit gl.ista no,quam tene menti. Non obit.ſ.eo.l.cum falsa,quia ibi loquitur in trāslatione dominij facienda in alium.quod nuda voluntate fieri nō potest.ideo nō nocet falsa cōfessio.hic loquitur de dominio perdendo per cōfessionem libertatis.quod fit sola voluntate vtriusq; partis,nec est opus alio facto.Nō ob.quod dicit † Pet. in duobus locis fit manumissio, quia imo in quolibet loco potest fieri,vt habetis.ſ.de Latin.lib.tollen.l.j. ¶ Ex predictis dico,& do tibi vnam regulam,que limitat ea,que dixi tibi in l.cum falsa.ſ.eo.

7 † quod iura realia que possunt solo cōsensu induci & tolli,vt hypotheca,vt ff.de pig.act.l.j.per solam cōfessionē factā a sciente inducerentur circa rem ipsius confitentis, per ea que dixi in hac lege. Hec obstat.l.cum falsa.que intelligitur quando agebatur hypothe-

caria, q; ibi confessio nõ erat facta circa ius hypothece, sed circa quoddam admiculum ipsis, scilicet circa proprietatem. Non sunt alia. ADDITIONES.

a P.P.A.V.P. ¶ Ne passim. nunquid iuris ignorantia excuset mulierem ab inceptu, z de quibusdam aliis, vide. Roma. consil. ccccevj. Nunquid autem iuris ignorantia excuset mulierem, militem z rusticum ab excommunicatione, vide. Roma. in d. consil. dvj. vide de materia quomodo iuris error excuset mulierem, vel rusticum z quid si non consuluerint peritiores, Jaso. in l. iuris ignorantia. C. qui admit. per totum.

b ALEX. ¶ In muliere. Ignorantia iuris facilius presumitur in femina quam in masculo, vide Bar. in l. non fatetur. ff. de confes. z quod no. Bal. in l. pe. C. de his qui sibi adscri. z vide Bart. in l. j. §. nunciatio. de ope. no. nun. z que ibi dixi.

c ALEX. ¶ Sunt mulieres, querit Bal. in l. scripture. C. de fide instru. quid si mulier, vel rusticus produxit duo instrumenta contraria, vtrum habeat locum dispositio illius l. vez q; neutri credatur, vide ibi, z refert Jo. and. in c. cum Joannes. de fide instr. qs in muliere z rustico non potest esse simplicitas vbi est contrarietas, z ideo si essent sibi contrarij in testimonio, puniuntur z nunquã mulier z rusticus excusantur ab actu quem faciunt clam, sm Bald. p illam gl. in l. j. §. de interdi. ma. z adde quod non subuenitur mulieri ignoranti ius, in quasi lucro sicut nec in lucro. nec in quasi debito, vt colligitur ex no. §. eo. l. si eman. z ibi glo. z ibi Bart. z docto. z Bal. in l. iuris ignorantia, in princi. §. qui admit. z in materia vide Bal. z que dixi l. j. C. de interdi. ma.

LEX X.

1 ☞ Debitum ex Falcidia qs defalcatur de legato, dicitur indebitum ciuiliter, sed naturaliter debitum, z nu. 3. z num. 12.

4 Falcidia resecat ipso iure quo ad dominium, non quo ad obligationem naturalem. z super nu. 2.

5 Defalcandum per Trebellianum dicitur naturaliter debitum. z nume. 12.

6 Defalcãdum ratione legitime portionis debite filio, vel patrono nullo modo est de iure debitum.

7 Debitum ex testamento minus solenni, dicitur debitum naturaliter. z nu. 8.

10 Obligatio naturalis quandoque etiam absque consensu contrahitur.

11 Obligatio ciuilis z naturalis, quando oriatur ex eo quod peccat in forma sui.

14 Exceptio rei iudicate, est exceptio iuris z facti, non iuris.

15 Obligatio naturalis quando sit, quod possit actionem producere.

16 Absolutus per sententiam quando remaneat naturaliter, z ciuiliter obligatus.

17 Indebitum ciuiliter, z naturaliter tantum debitum, si soluatur per errorem, quando possit repeti.

19 Compensatio non admittitur contra repetentem indebitum.

21 Soluens per errorem indebitum naturaliter, sed ciuiliter debitum, quando repetat. z nu. 26.

22 Actio ciuilis ex chirographo, z sic ex obligatione literarum, oritur ante biennium.

23 Imperator, potest producere actiones absq; aliqua obligatione.

24 Pactum de non petendo, an tollat actionem etiam ciuilem.

25 Obligatio ciuilis, z non naturalis ex sententia condemnatoria oritur.

27 Soluens per errorem indebitum ciuiliter, z naturaliter, quibus casibus repetat.

29 Soluens debitum omni iure, sed indebitũ ope exceptionis, quando possit repetere.

30 Soluens tutus exceptione ex epistola diui Adriani, non repetit.

31 Exceptiones inducte ad rigorem iuris conseruandum, que sint.

Cum quis ius ignorãs. Duas partes habet. Prima loquitur in ignorante ius. Secunda in ignorante factum. Secunda ibi, per ignorãtiam enim. Debitum naturaliter tantum, ciuiliter indebitũ, solutum per ignorantiam iuris, non repetitur, sed per ignorantiam facti repetitio conceditur, hoc dicit. Pone casum in terminis secundum opi. glo. quam intendo tenere. ¶ Ad l. sitam op. tutus exceptione fauorabili, quocunque errore soluens repetit vt l. qui exceptionem. ff. de condic. inde. sed heres hic est tutus exceptione fauorabili. ergo 2c. non debet ergo adhiberi illa distinctio, errauit in iure, vel in facto. Bl. in fi. gl. magne soluit, quod hic heres nõ erat tutus aliqua exceptione, quia nulla actione tenebatur: ergo exceptionem non habebat, que presupponit actionẽ, vt l. j. de excep. ¶ Secundo opp. quando aliquis tractat de damno vitando, iuris ignorantia dat repetitionem, sicut ignorantia facti, vt l. error. ff. eod. sed hic heres tractat de damno vitando, igitur si in iure errauit, repetere potest.

a Bloss. Huius timore a in princip. tantum dicit. quod ista lex debet intelligi quãdo quis soluit debitum naturaliter, sed ciuiliter indebitum, vt legatum ex testamẽto non solenni, vel legatum quod debebat defalcari per l. Fal. z ideo ille qui soluit ignoranter, non certat simpliciter de damno vitando, quia aliquo respectu soluit debitum, z liberatus est a naturali obligatione, ideo adhibetur distinctio, que ponitur in hac lege. Ultramon. reprehendũt exempla istius gloss. dicentes quod ex testamento non solenni legatum non debetur naturaliter. Item dicunt quod illud quod de legato defalcatur per falcidiam non debetur naturaliter, vt statim examinabo. Soluunt ergo contrarium sic, quod hic heres certat de lucro in casibus positis supra, lucrum enim est sibi retinere hereditatem quesitam. Sed ista sol. non est vera, nam ante hereditatem quesitam bene certat quis de lucro, sed post hereditatẽ quesitam hereditas cum suo patrimonio cepit esse vnita, z dici vnum patrimonium, vt l. sed si plures. §. filio. de vulg. z pup. z ideo si quid de isto patrimonio minuatur patitur damnũ, vt l. damnum. de damn. infect. certat ergo hic heres de damno. Teneamus ergo opi. glo. *

1 pro qua gl. z materia tota hic posita declaranda, scias † quod quatuor sunt species indebiti. quoddam est indebitũ ciuiliter, sed naturaliter debitum, de quo loquitur lex ista. quoddam est indebitum naturaliter, z ciuiliter debitum: quoddam est indebitum vtroque iure, scilicet ciuiliter z naturaliter. quoddam est indebitum ope exceptionis, sed ciuiliter z naturaliter debitum. circa quodlibet videamus exempla, z videamus qualiter per errorem solutum repetatur.

2 **Circa** primum, quando est ciuiliter indebitum, naturaliter debitum. gl. ponit exemplum in eo † quod de legato

b defalcatur b per Falcidiam. Contra istud dictum insurgunt Ultramon. vt Petr. dicens quod illud non debitum, neque ciuiliter, neque naturaliter. Nam lex Falcidia resecat legata ipso iure. vt l. Plautius. z l. linea. ff. ad l. Fal. z l. j. §. si quis ex mortis. quo. le. ergo nullo iure debetur. Preterea quando lex resistet obligationi, non oritur ciuilis, nec naturalis obligatio. vt l. nõ dubium. §. de legi. z l. si non sortem. in prin. ff. de cond. inde. z de fideiusl. cum ler. sed lex falcidia resistit legato. quod non excedat dodrantem. vt l. j. ff. ad le. Fal. ergo nullo iure debetur. Bul. de Lug. in hoc tenet gl. nostram. Nam in legatis voluntas defuncti dominatur. vt l. in conditionib. de condi. z de. sed de iure antiquo permittebatur testatori legare quãtum volebat. superuenit lex Falcidia, que est contra testatoris voluntatẽ. vt l. Titia. ff. ad l. Fal. Remanet ergo testatoris voluntas quod soluatur. ergo remanet naturalis obligatio. Idem tenet

3 Jac. But. nihil alleg. Ly. recitat hic Pet. similiter. ¶ † Ego dico opin. glo. nostrarum esse verissimam. primo per casum expressum j. ad l. Falcid. l. j. vbi dicitur, quod qui soluit quod poterat per Falcid. resecare, nõ solvit plus debito. ergo apparet quod erat aliquo iure debitum, ciuiliter non propter l. Falcid. ergo restat quod erat naturaliter debitum. Preterea. ex eadem. l. probo sic. Donari videtur quod nullo iure cogente conceditur, vt l. donari. ff. de do. sed illud quod defalcatur per Falcid. si nullo iure est debitum, eius solutio esset donatio, sed hoc falsum, quia non est donatio. vt l. j. §. ad l. Falcid. ergo 2c. erat ergo naturaliter debitum, cuius solutio non dicitur donatio. vt l. hoc iure. §. pen. ff. de donat. Pro hoc optime facit l. si patronus. §. de illo. de donatio. z ibi de hoc tetigi. ¶ Ad contrarium dicit Petrus, quod Falcidia resecat legata ipso iure.

4 Doctor. non respondent. sed respondeo, quod † resecat ipso iure quo ad dominium, vt legibus supra allegatis. non autem quo ad obligationem naturalem resecat, vt supra probatum est. Non obstat quod dictum est, quod lex resistit obligationi, quia hoc est falsum. Dicit enim lex Falcidia, quod possit legare quis quantum vult, dum modo apud heredes remaneat quadrans. hic non prohibet testatorem vltra legare, sed precipit apud heredem debere remanere quadrantem. Preterea quod hoc sit verum, apparebit ex rõne quam dicã in quest. de testamento non solẽ. Ex his concluditur quod tua gloss. dicat veritatem. ¶ Extra. glo. quero quid

5 de eo quod defalcatur per Trebellianum? Respon. † quod naturaliter est debitum. z eius solutio non est donatio. Text. est rotundus in l. debitorem. de his que in fraud. credito. ¶ Quero, quid

6 de eo quod defalcatur per legitimam † portionem debitam filio vel patrono? Respon. illud nullo iure est debitum. quod apparet. quia quocunq; errore solutum repetitur, vt l. si patronus in princ. ff. de dona. z ibi est text.

7 **Sumus** Expediti de primo exemplo gloss. Secundum exẽplum † est de legatis relictis in testamento

c non solenni. gloss. dicit, quod illud est naturaliter debitum c, vt j. de condi. inde. l. fideicõmissum. z ff. de condi. inde. l. fideicommiss. Pet. contra. z dicit, quod istud non est verum. quia obligatio naturalis cõtrahitur cõsensu. vt l. j. de pact. l. in his. §. Imperator. de sol. Sed in proposito testator hic non consensit, quia non cognouit eum

ab intest.

ab inteſtato,ſed ſcriptum in teſtamento. Item heres qui ab inte-
ſtato adiuit.hic non conſenſit, non enim eſt veriſimile quod velit
obligari. Preterea,dicit ipſe,quando illud quod agitur,peccat in
forma ſui,non oritur neque ciuilis neqꝫ naturalis obligatio.l.j.§.ſi
quis ita.ff.de verb.oblig.ſed hic teſtamentum peccat in ſui forma,
ergo ꝛc. Et per hoc apparet quod quedā equiparatio,quam facit
gl.in l.ſi poſt diuiſionem.§.eo.per quam concludit quod ex non ſo-
* lenni teſtamento naſcitur obligatio naturalis,illa non eſt bona *.
Gul.de Cug.in hoc ſtat cum Pet.aliqualiter tamen limitat,ꝛ di-
cit ſic.Heres non contrahit cum legatarijs,ſed quaſi contrahit,vt
l.apud Iulianum in fi.quibus ex cau.in poſ.eatur. Inſtit.de oblig.
que ex quaſi contractu.§.heres.l.ex maleficijs.§.heres.ff.de acti.ꝛ
oblig.Unde cum non ſit verus conſenſus,neqꝫ verus contractus,
nō poſſumus dicere,quod naturaliter obligetur,ſed quaſi natura-
liter.d.Iac.But.tenebat gl.noſtram. ꝛ dicebat ſic.Heres ꝛ defun-
ctus preſumuntur eadem perſona,vt in aut.de iureiu.a mo.preſti.
in prin.ſed defunctus cōſenſit quod legatarius haberet iſta lega-
ta.ergo heres videtur conſentire.Iſte ergo fictus conſenſus natu-
8 ralem obligationem inducit.¶ Sed ego † dico ſic,quod gl.tua di-
cit veritatem.Pro cuius euidētia debes ſcire,quid eſt dictum ali-
9 quis eſt obligatus naturaliter.dicit lex. Is naturaliter † tenetur,
qui de iure gentium tenetur,vt l.cum amplius.§.j.de reg.iur.Glo.
in l.Stichum.§.naturalis.de ſolutionibus.Sed ego reperio,quod
remota a teſtamento omni ſolennitate ciuili, remanet debitum de
iure gētium,ſi poteſt probari relictum per duos teſtes.ergo natu-
liter debetur. Probo minorem. Conceſſum eſt priuilegium militi-
bus,quod poſſint teſtari quomodo velint remota omni ſolēnitate
iuris ciuilis,ꝛ eos reponit Imperator in priſtino iure gentium vt
l.j.ff.de teſta.mili.ſed militis teſtamentū probatur per duos teſtes,
etiam non rogatos,vt no.in d.l.j.ꝛ l.diuus.ꝛ l.Lucius.de teſt.mili.
ergo apparet quod iure gentium valet legatum relictum coram
10 duobus teſtib.Preterea obligatio † naturalis contrahitur quan-
doque etiam abſque conſenſu, vel vbicunqꝫ remanet equitas na-
turalis.hoc eſt,de iure gentium. Capias exemplum.Ego gero ne-
gotia abſentis,vel ignorātis,vel furioſi,ꝛ expendo vtiliter pro eo,
quis dubitat quod ipſe obligetur mihi naturaliter, ꝛ ciuiliter, per
tit.de nego.geſt. Preterea, ex maleficio quis obligatur ciuiliter,ꝛ
naturaliter.ꝛ dicitur hoc eſſe equum ꝛ ex equitate,vt l.non ſolum.
§.j.ff.de iniu.ꝛ tamen iſte,qui delinquit,ꝛ ille,in quem delinquitur,
in hoc non cōſentiunt.Equitas ergo naturalis eſt iſta,que produ-
cit iſtam obligationē naturalem. Pro hoc ff.de iuſti.ꝛ iur.l.j.§.ius
naturale. Sed de iure naturali eſt equum quod ſuccedēs impleat
voluntatem defuncti.quantumcunqꝫ non ſit ſolennis,ergo de iu-
re naturali ad hoc tenetur.Hoc probo,primo per caſum.l.in teſta-
mento.ff.de fideicommi.lib.ꝛ de rebus eorum qui ſunt ſub tute.vel
cura.l.fin.ꝛ §.de fideicommiſſ.l.ij.ꝛ eo.tit.l.fin.prout loquitur de eo
qui voluit ſolenniter teſtari. Inſtit.de fideicommiſſ.hered.§.fin.Et
per hoc apparet reſponſum ad illud, quod ipſi dicunt, quod hic
11 deficit conſenſus. ¶ Non obſtat quod dicunt, † quando id quod
agitur.peccat in forma ſui,nō oritur obligatio naturalis quia de-
bes ſcire quod in vltimis voluntatibus quedam eſt forma ſub-
ſtantialis,ꝛ iſta eſt voluntas defuncti,ꝛ iſta adeſt in q.propoſita.ꝛ
de illa loquitur ratio facta in contrarium, quando ceſſat, ſed hic
nō ceſſat.Quedam eſt forma probationis,vt quod ſint ibi ſeptem
b teſtes [b] ꝛ ſimilia.iſta forma licet ceſſet,non ceſſat obligatio natura-
lis,ſed ceſſat probatio,quantum eſt ad obligationē ciuilem,ꝛ pro-
pterea dico quod vbicunque teſtamentum cenſetur non ſolenne,
propter voluntatem defuncti, vt quia pupillus vel furioſus, tunc
nō oritur obligatio naturalis, nec ciuilis, qꝛ ceſſat forma ſubſtan-
tialis. nec de iure gentium hoc equum eſt quod debeatur,vt ī.de
teſta.milit.l.fin.vbi miles pupillus non poteſt teſtari,licet ei ſit re-
miſſa omnis iuris ciuilis ſolēnitas,vt ſit in ſtatu iuris gentium re-
poſitus. Idem dico, ſi teſtamentum deficit ex cauſa preteritionis
filij, quem teſtator ignorabat, quia tunc preſumitur quod deficit
e voluntas [e] teſtatoris,vt l.ſicut certi.ꝛ l.ſi cum vel in vtero.ī.de teſt.
12 milit. Et ex hoc etiam † apparet, quod illud quod reſecatur per
f Falcidiam ꝛ Trebellianicam,vt ſupra dixi, debetur naturaliter [f],
quia de iure gentium remanet debitum, ꝛ ſic apparet quod gloſſ.
noſtra eſt bene ſuſtentata.

13 **Tertium** Exemplum ponit † gloſ.ff.de condi.indebi.l.ſ.
in vero debitore abſoluto per ſentētiam, tunc
enim ciuilis tollitur,ꝛ naturalis remanet,vt l.Iulianus.in prin.de
condi.inde. Ita dicit gloſ. Pet.contra,imo tunc remanet vtroque
iure debitum,nam cōtra actorem obſtat exceptio rei iudicate,ſed
exceptio preſupponit actionem, vt in toto tit.ff.de except.rei iudi.
ꝛ l.ij.de except.ergo remanet ciuilis obligatio,quia naturalis ſola
non eſt ſufficiens ad producendum actionem, vt l.naturalis.ff.de
act.ꝛ oblig.ꝛ l.fideiuſſor.§.fideiuſſor.de fideiuſſo.ꝛ l.iuris gentium.
§.quinimo.ff.de pactis.Preterea,actus agentium non operantur
vltra intentionem eorum,vt l.non omnis.ſi cer.pet.ꝛ l.fi.ī.ne filius
pro patre.ſed iudex abſoluens non intendit aliquem liberare, ſed
oſtendere liberatum eſſe, ergo non inducitur obligatio. Non ſunt
plures ſue rationes. ¶ Contrarium puto.tex.videtur expreſſus in
d.l.Iulianus.in prin. Preterea,ſicut ſententia condemnatoria in-
ducit obligationem.ex qua oritur actio,vt l.iij.§.idem ſcribit.ff.de
pecu.eadem ratione abſolutoria debet tollere ciuilem obligatio-
nem.Pet.nititur reſpondere ad iſtam rationē.de qua reſponſione
non curo. Ad rationes Petr.reſpondeo ſic primo contra eum,ex
14 dictis eius ipſe tenet † quod exceptio rei iudicate ſit exceptio facti,
ꝛ intentionis,non iuris,vt no.per eū in l.exceptiones.ī.de excepti.
Sed poſito quod ſit exceptio iuris ſecūdum quod eſt verum, non
ſequitur,ergo ciuilis obligatio remanet. Et dum dicit quod natu-
ralis ſola non eſt ſufficiens ad producendum actionem concedo
15 iſtam. Sed hoc † eſt verum in naturali.que nūquam habuit ſecum
ciuilem,ſed ea que ab initio habuit ciuilem,ꝛ ſic produxit actionē,
adhuc poteſt eam cōſeruare ſublata ciuili,vt ſ.in ſimili nota.in l.ſi
vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pactis.ꝛ probatur in exemplo de
muliere ꝛ viro. Mulier enim que nunquā fuit nupta viro,non po-
teſt parere filium,ſed nupta poteſt parere ꝛ conſeruare etiam viro
extincto. Ita in propoſito,obligatio ciuilis habet ſe ad obligatio
nem naturalē vt cauſa agens,obligatio naturalis habet ſe ad ciui-
lem vt patiens ſeu materia ex qua ius ciuile producit actionem.
Unde ſublata ciuili que producit actionem,poteſt obligatio natu
ralis remanere. ¶ Non obſtat quādo ipſe dicit,quod actus agen-
tium non operantur vltra intentionē agentis.cōcedo iſtam.ꝛ cum
ſubdit,iudex non intendit eum abſoluere.iſtam nego.imo intendit
eum abſoluere,ꝛ imponere finem liti,ꝛ facere quod huic ius ciuile
amplius non obſtet.quinimo ſi iudex hoc non exprimat,intelligi-
tur.Caſus eſt ff.de arbi.l.quid tamē.§.j.ꝛc. ¶ His ergo viſis debes
16 ſcire † quod iudex quandoqꝫ abſoluit reum,quia actor non proba-
uit,ꝛ tunc fateor quod tollitur ciuilis,ꝛ remanet naturalis. Ita lo-
quitur.l.Iulianus.in prin. Quandoque iudex abſoluit reum,quia
nullo modo debitum, ꝛ tunc idem quia naturalis nō tollitur, quia
iudex non poteſt eam tollere.vt Inſti.de iure natu.§.ſed naturalia.
quia tamē res iudicata inter partes habetur pro veritate.l.res iu-
dicata.ꝛ ibi no.ff.de re.iu. Iſtam naturalem obligationē pars con-
tra reum non poterit allegare de cetero. Idem ſi iudex abſoluiſſet
tanquam debitum, nō eſſet contractum.ar.l.ſi.ff.de iureiu.l.ſi duo.
§.ſi quis iurauit.eod.tit. Sed ſi iudex abſoluiſſet tanquam indebi-
tum,nec adiecisſet nullo modo debitum,tunc intelligitur quaſi nō
debitum, ſcilicet ciuiliter.ſufficit enim quod actionē excludat.arg.
d.l.Iulianus.in princ.de condic.indebi. Et hoc videtur ſentire do.
Iacob.But. Remanet ergo quod vera eſt gl.noſtra. ¶ Sunt alia
exempla de debito naturaliter tantum, que ſunt indubitata,vt ſi
quis promiſit pacto nudo,vt l.iuris gentium.§.quinimo.de pact.
l.in his.§.Imperator.de ſolu. Item in pupillo ſecundum ea que
plene no.in l.ff.de no.ꝛ de reg.iur.l.pupillum.

17 **His** Premiſſis.pro declaratione noſtre materie,quero † vtrū
iſtud indebitum ciuiliter, ꝛ naturaliter tātum debitum,
ſi ſoluitur per errorem, an poſſit repeti. In hoc reperio tres opin.
Una fuit gl.noſtrarum.vt diſtinguamus.an ſoluatur per errorem
iuris,ꝛ nō poſſit repeti.an per errorem facti,ꝛ poſſit repeti. Caſus
eſt hic,ꝛ ī.ad l.Falc.l.error.ff.de condi.inde.l.ſideicommiſſum.ī.eo.
tit.de condic.indebi.l.fideicommiſſum.que leges proprie hoc pro-
bant in teſtamento non ſolenni,vel in eo quod reſecatur per Falci-
diam.alleg.etiā gl.ff.ad Mace.l.ſi.ſed iſta lex non proprie facit.ſed
facit in ar.loquitur.enim ibi de eo quod eſt omni iure debitum.ſed
ope exceptionis indebitum. Fallit,dicit gl.in muliere.ꝛ in minore,
qui ſoluentes per iuris ignorantiam repetunt, vt ī.ad Velleia.l.
quamuis.§.interdū.de condi.inde.l.interdū.habes opi.gl. ¶ Pla.
fuit in cōtraria opi.ſimpliciter dicens.quod tale debitū quocunqꝫ
errore ſolutum non repetitur. Fallit in minore,vt d.l.interdum.de
condi.inde. Iſtam opi.Pla.tenet Pet.ꝛ Iac.de Rau.ꝛ probat ſic,
contra gl.noſtrā. Speciale eſt in minore,quod ſoluendo tale inde-
bitum repetit,in d.l.interdum.ergo in contrariū eſt in communes,
Preterea, cōdictio indebiti eſt inducta ex equitate naturali,vt ff.
de condi.inde.l.nā hoc natura.ſed equitas naturalis non eſt.quod
ab eo,qui habet debitū naturaliter.illud repetatur.ergo ꝛc. Pre-
terea.debitū naturale inducit compenſationē.ergo etiā cum quis
aget condictione indebiti ad tale debitū opponitur cōpenſatio.ꝛ
in hoc reſidet do.Cyn. Gul.de Cug.idem probat ſic. In pari cauſa
melior eſt cōdictio poſſidentis, vt l.ſi ſeruum.§.de illo ſequitur.de
ver.obli. Sed poſito quod ſit equitas naturalis ex parte repeten-
tis,eſt etiā equitas naturalis ex parte eius cui eſt ſolutū indebitū,
quia ſibi naturaliter debet,ergo eius cōditio eſt potior. Preterea
ego video quod ſolutū indebite poteſt pro alio debito retineri.vt
l.ſi non ſortē.§.ſi centū. ff.de condi.inde.ergo multo magis pro ſei-
pſo. Unde Gul.non tenet opi.gl.noſtrarū. Item opin. Pla.ꝛ Pet.
nō tenetur ſimpliciter.ꝛ probo ſic. Ego video,ꝙ per preſcriptionē
tollitur ciuilis,ꝛ remanet naturalis, ꝛ tamē tale debitum ſolutum

per errorem repetitur. vt l.si quis postquam.ff.de fideiussor.ergo dictum Petri simpliciter non est verum. Ideo distinguit ipse sic, Quoddam est debitum naturale tantum.quod nunquam habuit cōmunionem cum ciuili. z istud quocunqz erroze solutum non repetitur.per rationes predictas s.per Pet.contra glo.arg.l.etiam. ff.de compen. Quoddam est debitum naturaliter. quod ab initio fuit mistum cum ciuili.Et hic aduerte,quia quandoqz ciuilis obligatio fuit sublata facto hominis. z tunc idem, quia quocunqz erroze solutum non repetitur.vt l.Iuhanus.in prin.de condi.indebi. l.si pene causa.in prin.eo.tit.quod quisque iuris.l.ij.in fi. que leges non distinguūt. Ratio secundum eum.quia quandoqz ciuilis tollitur facto hominis,z potuit esse quod fuit sublata iniuste.ideo lex voluit quod quocunqz erroze solutum non repetatur. Quandoqz illa ciuilis tollitur ex legis dispositione z tūc distinguntur,aut solutur per errorem facti,z repetitur.vt l.si quis postquā.ff.de fideiuss.alias non repeteretur,vt l.ii.rem ra.hab. Ratio,quia quando lex tollit ciuilem. tollit eam suadente aliqua equitate, z ideo fuit adhibenda predicta distinctio. ¶ Ista verba Bul.non placent in aliquo membro.Nam in primo membro,dum dicit,quod quando ab initio fuit naturalis sola sine ciuili,quocunqz erroze solutū non repetitur. Dicit contra casum in l.erroz.ff.ad l.Fal.etiam secūdum opi.suam.Item secundum z tertium membrum.non placent quia quando ciuilis tollitur facto hominis, vel hoc fit a iudice ; vt d.l. Iulianus.z inde hoc fit authoritate legis.vnde lex ipsa videtur facere.vt l.sanctio legum. ff.de penis.z sic est eadē ratio, quod quādo tollitur per legem,vel tollitur sola ciuilis per hominē, hoc est principē, vt d.l.ij.in fi.quod quisqz iur.tūc cum princeps sit lex animata,est eadem ratio.que est in l.vnde nō placet. Breuiter tene opi.gl.nostre.quod tale indebitū solutum per ignorātiam facti repeti possit. Ita intelligo l.Iulianus,z l.si pene.de condic.indebi. quod quisqz iur.l.ij.in ti. Quod dixi de erroze facti,intelligo probabilit.Adam si solueret per errorem facti improbabilem,esset idem quod in erroze iuris,vt l.erroz.z l.regula.z l.nec supine. ¶ Respōdeamus ad rationes eorum.dicit ipsi, speciale est in minore, ergo in contrarium est ius cōmune.ergo ꝛc. Respon.speciale est in minore hic.quod solues per ignorantiā iuris repetit,secus est in maiore. ¶ Item dicunt,condictio indebiti nititur equitate,sed nō est
18 equum hic quod repetatur ꝛc. † Respon.tit.de condi.inde.continet in se quandā restitutionis causam.vt sicut minor restituit propter etatem, ita errans erroze facti probabili restituatur propter errorem ex illo titul.de condic.indebi.z sic apparet quod equitas adest.scilicet in iusta causa restitutionis. ¶ Preterea.dicunt ipsi, posset oppoui cōpensatio.ergo ꝛc.vt l.etiam.ff.de cōpēn.Respon.
19 oppoui potest cōpensatio † pro debito naturali contra petentem, non contra repetentē.Ita videtur velle gl.in l.interdum.de condi. inde.expresius in l.cum is.ff.eo.tit.vbi glo.Ratio,quia causa ista cum quandam restitutionē contineat,ante omnia iste qui propter suum errorem z probabile est expoliatus.debet restitui in pristinum statum,que ratio in petente cessat. ¶ Preterea,dicunt ipsi,in pari causa potior est conditio possidentis,concedo, sed hic non est par causa. ista ille,cui debet naturaliter, habet equitatē in genere suo, iste qui agit condictione indebiti,habet equitatē in specie,vt restituatur ante omnia, vt dictum est.sed † equitas in specie prefertur
20 equitati in genere,vt l.j.de vsuc.z ibi no.per Dy.z no.per eundem in regula possessor.de reg.iur.lib.vi. ¶ Preterea,ipsi dicunt, Solutum indebite potest propter aliud debitū retineri,ergo propter seipsum.vt l.si non sortem.ff.si centum.de condi.inde. Respondeō, potest retineri propter aliud debitum, scilicet ciuiliter z naturaliter,licet propter aliud debitum naturaliter tantū non, z sic remanet defensata gl.nostra. Habemus de quatuor articulis expeditū primum articulum. ¶ Videamus de secundo,scilicet quod est in
21 debitum naturaliter † z ciuiliter debitū,z primo queramus exempla.Bl.ff.de condi.inde.l.j.ponit multa exempla. Inter alia ponit de chirographo,seu literarum obligatione ante biennium. Ultramontani contra,dicunt enim quod ante biennium non est nata ciuilis, neque naturalis obligatio,nam ille,qui promittit spe future numerationis, promittit sub conditione. ergo ante conditionem nulla est nata obligatio,vt l.credere diem.de ver.sig.z istud dicebat Jaco.de Rau.Pet.hoc reprobat.z idem Bul.dicentes,quod nec gl.dicit verum.nec Jac.de Rau.imo statim est nata ciuilis,z naturalis obligatio.quod probāt sic. Contra obligationem legitimam literarū, datur exceptio non numerate pecunie vt l.si ex cautione. z lin contractibus.j.de non nu.pecu.z Justitu.de lit.obligat.ergo presupponit actionē, quia exceptio est exclusio actionis. sed si est actio.ergo oritur exceptio ex naturali z ciuili obligatione. Justit. de oblin prin. Preterea lex dicit,quod condicit obligationē,ergo erat obligatus,vt ſ.de condi.ob cau.l.si cum exiguum.de non nu. pecu.l.si quan. Preterea,si contractus non impleatur,non impeditur obligatio ciuilis,z naturalis.licet obster exceptio,vt l.Iulianus.ſ.offerri.de act.empt.Preterea,si contractus habet debitam formam in se, licet causa nō sit iusta.parit ciuilem z naturalē obligationem. Exemplum patet in cōtractu celebrato dolo,vel metu. Ita in proposito,talis contractus habet debitam sui formam.ergo ꝛc. ¶ Dominus Jac.But.tenebat gl.nostram,tamē pertransibat multum sub nube. Dico gl.nostram dicere.veritatē,z ad hoc
22 ostendendum premitto illud,quod supra dixi. Jus † naturaliter est obligatus,qui iuregētium tenetur, postpositis preceptis iuris ciuilis,vt l.cum amplius.ff.de reg.iur.Sed si ego promitto tibi dare centum, spe future numerationis, credens quod tu mihi mutues, antequam mutues , cessat equitas quare debebā tibi teneri naturaliter, ergo nō teneor,quod hoc sit verum.do tres ter.ff.si cer.pe. l.qui pecuniā.z lex parua est,vbi dicitur,quod habet in potestate, ne accipiendo se obliget. Apparet ergo quod non est obligatus, intellige scilicet naturaliter,nam ciuiliter non est dubium quod est obligatus. Ad idem ff.que res pig.oblig.possunt.l.pen.qui potio. in pigno.habean.l.j.in fi. ¶ Ad contraria respondeo breuiter. Ad primum dum dicunt,promittit sub cōditione.nego,imo pure promittit confidens de numeratione futura. Ad id quod dicunt,ex eo quod competit exceptio, ergo z actio, ergo vterqz est obligatus. nego istam consequentiā.quid enim repugnat,quod ex ciuili obligatione sola oriatur actio? Certe mihi. dices tu, imo repugnat exemplum quod dedisti, quod ciuilis obligatio habet se vt pater,
ſ naturalis vt mater[ſ], actio vt filia.ergo sequitur quod filia descenderet ex patre solo absqz matre,quia ex ciuili sola? Respon.non est repugnantia aliqua:Sicut enim Deus conditor omnium creauit vnum hominem absqz patre z matre,vt Adam,creauit alium hominem ex viro absque muliere,vt Euam, creauit alium ex muliere
23 absqz viro,z hic fuit Christus,ita Imperator,cōditor † actionum, quasdam actiones producit absqz aliqua obligatione de mundo, z iste sunt actiones datiue, que nullam habent matrē nec patrem, de quibus per gl.in l.cum mota.de transac.de act.z obl.l.j. Eodem modo hic introducit actionem ex patre absque matre, vt ex obligatione ciuili absque naturali.non video repugnantiam, maxime cum text. Justit.de oblig.in princ.dum diffinit obligationem,se referat ad ciuilem in eo quod dicit, secundum nostre ciuitatis iura. ergo secundum ius ciuile. Item dicunt ipsi,cum dicitur obligatio, ergo erat obligatus.istam nego, quia cum dicitur liberatio de facto. hoc est instrumentorum cassatio,vt l.dissoluta.ſ.de condi.sine causa multo magis hic, vbi erat aliqua obligatio, scilicet ciuilis. Item dicunt,licet contractus non impleatur,tamen oritur ciuilis z naturalis obligatio.vt l.Iulianus.ſ.offerri.ff.de acti.empt. Respon,in cōtractu emptionis.z venditionis,z in similibus nō contrahitur obligatio principaliter spe future traditionis, ita quod ista sit causa proxima obligationis,sed spe obligationis correlatiue.ideo enim promittō tibi pretium , quia promittis mihi rem. z ideo obligor tibi , q; obligaris mihi.z ista est causa proxima obligationis,z ideo vna sublata resoluetur alia, vt l.si.de accepti.ff.de rescind.vendi.l.cum emptor. Nec obstat si opponeres de pupillo emente, vt potes videre per te. sed in questione proposita causa proxima quare tibi promitto,est spes numerationis, licet enim tibi promittam pure incontinenti , z hoc agitur cum solennitate ciuili,vt tibi teneat,tamē etiam istud agitur inter nos, scilicet si non accepero,vel si non mutuabis,non teneat.vnde de equitate naturali non teneor, Dices tu, Ista obligatio ciuilis,que contrahitur literis,vel stipulatione. contrahitur consensu.vt l.j.ff.de pact.ergo eodem momento consentio quod obliger, z quod non obliger, z sic est contradictio, vt l.vbi repugnantia.de reg.iur. Respon.dico quod iste consensus z dissensus sunt diuersis respectibus consentio enim quod obliger solennitate ciuili, consentimus etiam mutuum.quod non teneat in veritate,nisi in numeratione secuta. Hoc probant dicte leges allegate.l.qui pecuniam.preallega.z d.l.j.in fi. Item dicunt ipsi.si cōtractus habet debitam formam,oritur obligatio ciuilis z naturalis, vt in contractibus celebratis dolo, vel metu. Respond,in illis contractibus est consensus coactus, licet cōtractus non habeat iustam causam in se. sed in isto non est consensus,vt dictum est.Concludo ergo quod exemplum gl.est bonū. ¶ Aliud exemplum ponit gl.quando precessit obligatio ciuilis,
24 z naturalis, z postea secutum est pactum † de non petendo, quia per pactū tollitur naturalis, z remanet ciuilis, vt l.stichum.ſ.naturalis.ff.de solu.Bul.de Lug.in hoc dicit,quod est aduertendum qualiter forma pacti fiat. Aut enim facio pactum de non petēdo, z non tollitur naturalis,quia istud pactum non apponitur ad tollendum obligationem,sed ad impediēdam petitionem. Aut libero te per pactum z tunc tollitur naturalis. Ita dicit in ſ.pactus ne peteret.ideo modo omittō,sed dicam alias. Possemus etiam po
h nere exemplum in sententia condemnatoria[h], ex qua oritur obli
25 gatio ciuilis, † z non naturalis,licet quidam contradicant.vt dixi in l.ab eo.ſ.quomodo z qñ iudex.tenendo istā opi.quod ex sententia condemnatoria non oriatur nisi ciuilis obligatio, tamē lex dat ei fomētum,z auxilium in tantū,vt contra eam nulla oriatur exceptio,z

ptio,z tūc haberet vim ciuilis z naturalis presumpte,vt dixi in d. l.ab eo.z idem in obligatione literarū post bienniū,nā post biēniū lex presumit naturalē obligationē.Vn̄ est ibi naturalis solum presumpta sine exceptionis obstaculo.Expeditis exemplis venio ad
26 questiones.Quero,†vtrū indebitū naturaliter,z ciuiliter debitū, solutū p errorē possit repeti.Gl.dicit hic qd regulariter sic.Fallit in casibus,vt habes in ea.Tu vero.lʒ glo.bene dicat,dic per alia verba,z melius intelligemus,qñqʒ est indebitū naturaliter,sed ciuiliter debitū,tñ est ibi naturalis presumpta,ita ꝙ nulla obstat exceptio,z tunc solutū non pōt repeti, vt puta solutū autoritate rei iudicate,vel in obligatione literarū post bienniū,vt l.i.ʒ.de condi. inde.z mandati.l.si fideiussor.§.in omnibus.Qñqʒ est debitū ciuiliter tantum,cui obstat exceptio,z tunc solutū quocunqʒ errore potest repeti,vt l.si non sortē.§.indebitū.z §.adeo.de cond.inde.Fallit si soluatur ex cā transactionis vere vel presumpte,vere vt.ʒ.de cond.inde.l.ij.z ff.de cond.ind.l.in summa.in princ.nam ibi incipit esse debitum ex alia cā,presumpte,vt in illis causis,que per inficiationem crescunt.Nam tunc soluēdo videor soluere animo cōpensandi,ne negando incidā in duplū,vt ʒ.de cōd.ind.l.ea que.z Inst. de obl.que ex quasi contractu.§.fi.Expeditus est secundus articu
27 lus.Tertius articulus est quando est vtroqʒ † iure indebitum,in hoc non egemus exēplis,vt quādo nullo modo est promissum,vel debitū,sed qs putabat se teneri,vel fuit debitū,z est liberatus solutione,vel acceptilatione,vel alio modo,de his qui ponūtur Inst. qui.mo.tol.obli.isto casu solutū quocunqʒ errore repetitur,vt l.sʒ z si me putē.in prin.ff.de cond.inde.Fallit in casibus si soluat autoritate rei iudicate.vt l.j.de cond.ind.z l.si fideius.§.in omnib.ff. mand.z l.si sine.§.j.rem ra.ha.Item si soluatur ex causa trāsactionis,vt l.ij.ʒ.de cond.ind.z l.in summa.in prin.de cond.ind.ff.Item fallit in causis,que crescunt per inficiationē.vt dictū est.z hoc no. plenius in l.eleganter.in fi.de cond.ind.z est expeditus articulus tertius.¶Quartus articulus est,quando est vtroqʒ iure debitū, sed ope exceptionis indebitū.Exemplū ponit gl.in Macedoniano z Velleiano.Anteꝙ vadā vlterius,quero que est ratio, ꝙ iste exceptiones Macedoniani,z Velleiani,nō tollunt obligationem
28 naturalē?Rn̄deo,†qꝛ non sunt inducte equitate naturali,sed magis ex morib.ciuitatis nostre Roma.Vn̄ de iure ciuili nō tollunt naturalē,vt Inst.de legi.agna.tut.§.fi.Sed quare non tollunt ciuilem obligationem?Respondeo,qꝛ verba legis inducentis has exceptiones,non tendunt ad perimendū obligationem, sed ad impediendum petitionē, dicunt enim ne actio petitio ve detur.non autem dicunt, quod mulier intercedendo non obligetur, vt l.j.in prin.ff.ad Mace.z ad Velleian.l.ij.§.j.z ideo dicit hec gl.quod est debitum ciuiliter, z naturaliter, sed ope exceptionis indebitum.z ideo quicquid gl.dicat non habet locū in exceptionibus que procederent ab equitate naturali,quia tunc naturalem obligationem tollerent, z remaneret ciuilis.z de isto membro dictum est supra. ¶An autem tale indebitū per errorem solutum possit repeti.glo.
29 facit † quatuor membra. Primum quandoqʒ quis est tutus exceptione dilatoria, tunc solutum quocunqʒ errore non repetitur,vt l.in diem.z l.nam si cum morior.ff.eo.licet quidam contrarium dixerint.z vide gl.que dicit veritatē.dices tu,dies solutionis est summa pars obligationis, z ideo qui ante diem soluit, videtur quod possit repetere, sicut ille, qui plus in quantitate soluit,vt ʒ.dicam.
i Respondeo,illud plus propter diem consistit in interusurio i medij temporis, quod posset lucrari. Ista autem ratio lucri inducit repetitionem z etiam actionem ex cōuentione partium, seu ex voluntate testatoris. Et ita loquuntur omnia iura que inuenies ad hoc. Actiones vero, que introducuntur ex potestate legis, non dantur propter istud lucrum,seu contemplatione huius lucri,vt l. si sterilis.§.cum per venditorem.de act.emp.¶Secundum membrum est,quia ista exceptio quandoqʒ est perpetua,z fauorabilis, tunc solutum quocunqʒ errore repetitur, vt l.qui exceptionem.ff. eo.vide glo.¶Contra istud oppo.exceptio,que inducitur ab epistola diui Adriani,est fauorabilis:quia fauore fideiussorum indu-
30 cta est.quod apparet,quia ei potest renuntiari,sed tutus † illa exceptione per errorem soluens non repetit, vt l.si testamento.§.pe. ff.de fideiusso.ergo tutus exceptione fauorabili soluens per errorem non repetit. Gl.voluit soluere,Instit.de fideiusso.§.si plures, nec bene dicit. Dy.voluit soluere in l.cōtraria,z soluit peius. Ego dico quod exceptio procedens ex epistola diui Adriani est de exceptionibus que inducuntur ad rigorem iuris conseruandum,vt ʒ.ideo non cadit sub isto membro. ¶Tertium mēbrum est,quando exceptio est perpetua,z odiosa,vt Macedoniani, tunc distinguo sic.Aut est solutum per errorem iuris,z nō potest repeti.Aut per errorem facti,z tunc sic,vt l.qui exceptionem.de condi.indebi. z l.vlti.ff.ad Macedonianum.z vide gl.In hoc nihil est dicēdum. quia gl.dicit optime. ¶Quartum membrum est,quādo exceptio dubia,tunc exceptio dubia iudicatur perpetua,vt l.sufficit.de cōdic.inde.z vide gl. ¶Quintum z vltimum membrum est,quando aliquis est tutus exceptione aliqua,inducta ad rigorem iuris conseruandum, tunc solutum quocunque errore non repetitur.ff.de condi.inde.l.Julianus.z ʒ.de condi.indebi.l.j.vide gloss. Aduerte, quid vult dicere glo.de exceptione inducta ad rigorem iuris conseruandum.si velles intelligere de exceptione rei iudicate, non diceret bene,quia illa cadit sub primo membro,secundum glo.opin. nostre,quando est indebitū ciuiliter,sed naturaliter debitum,ideo
31 cum allegat ʒ.de condi.indebi.l.j.non bene cadit hoc.Sed ego † intelligo exceptiones inductas ad rigorem iuris conseruandum,exceptione litis pendentis, de qua loquitur d.l.Julianus.in prin.de condi.inde. Item si sim tutus exceptione for.,z idem in similibus, que non respiciunt obligationem,neque actionem,sed solum conueniendi facultatē.z ideo dico quod exceptio epistole diui Adriani.z exceptio,quam habent fideiussores hodie per authen.de fideiuss.z duo rei per authen.de duobus reis.sunt de illis exceptionib. que sunt inducte ad rigorem iuris conseruandū.non enim tendunt ad perimendam obligationem,vel actionem principaliter,sed tendunt ad hoc,vt alius prius conueniatur, licet per quandam consequentiam possit euenire vt ille prius conuentus soluat, z alias liberetur. illa liberatio erit propter solutionem . non vigore illius exceptionis, ideo tutus hac exceptione soluens non repetit,vt l.si testamento.§.ij.de fideiuss.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Huius timore.Vide glo.Bart.z Pau.de Cast.in l.si post diuisionem.ʒ.eo.ti.z ibi Bal. Aduerte tamen quod contra gl. facit, quod imo ex testamento non solenni non debeatur naturaliter.l.hac consultissima.§.ex imperfecto.in verbo,accrescere.quia si esset verum, quod relictum in testamento non solenni naturaliter deberetur,non haberet locū ius accrescendi, necesse sit quod portio deficiens in totum deficiat, vt est tex.in l.si duo patroni.in prin. z ibi no.gl.z doc.ff.de iureiuran.pro solennitate videas gl. Bart.z Pau.de Cast.in l.si post diuisionem.ʒ.eod.z ibi etiam Bart.

* CLAV. DE SEISS. ¶Opi.gl.Istud videtur contra text.in l. si sponsus.§.fi.ver.nec de suo.z ver.que sententia.ff.de donat.inter virum z vxorem.

b ALEX. ¶Defalcatur.Vtrum id quod de legato defalcatur per Falcidiam sit debitum naturaliter vel nullo modo,z hic dictis per Bar.inquantum dicit quod est naturaliter debitum. Adde quod idem tenuit glos.z ipsemet Bart.in l.j.ff.de condi.inde.idem etiam tenet ipse in l.si patronus.ff.de do.Idem tenet ipse Bart.in l.j.§.si quis ex mortis.ff.quo.le.idem Bart.in l.j.in prin.ff.ad l.Fal.Idem etiam tenet Gul.de Cug.z Jacob.Butr.vt refert hic.Idem tenet Bald.in d.l.j.ff.de condi.inde.sed Pet.de Bella pertica.z Ultramon.tenent hic,quod nullo iure sit debitum,z hanc opin.sequitur hic Bald.z Bart.in l.error.ʒ.ad l.Fal.z Joan.de Imo.in l.j.ff.ad l. Fal.z in c.fi.de sol. Et hanc opi.tenet do.meus in d.§.j.cōtra Bar. Sed tu non recedas a Bart.per tex.in l.fi.ad l.Falc.z per id quod ipsemet Bart.not.in l.j.C.ad l.Fal.sed do.Bene.de Plum.fuit in alia mirabili opi.dicens, quod est debitum naturaliter,z ciuiliter, per plures rationes,quas habes in l.fi.ʒ.ad l.Falcid.

c P.PAV.P. ¶Debitum. Quomodo intelligatur quod ex testamento minus solenni oriatur naturalis obligatio.vide Alexand. consil.ccxij. Item nota vbi contrahimus super re,cuius commercium particulariter non habemus non cōtrahitur etiam naturalis obligatio.l.j.C.ne lic.hab.metro.lib.xi. Ro.sing.dcclxxxiij.inci. an obligatio.Item vide Jas.post alios,in l.si post diuisionē.ʒ.eod. vbi ponit quod inter coheredes non oritur,ideo si filius instituatur, z in eo alius extraneus, in testamento minus solenni, non tenetur filius,etiam in foro cōscientie dare extraneo portionem sibi relictam. Item an sicut ex testamento oritur naturalis obligatio etiam si non sit solenne pro legatis. Idem si pro hereditate. Et an in foro conscientie heres z legatarius retinere possint sibi relicta, vide Jas.in l.nemo potest.ff.de lega.j.Item illud quod potest retineri per Falcidiam dicatur naturaliter debitum, vide late Bart. in l.fi.de solu.z ibi ponit an ex testamento minus solenni obligetur quis naturaliter.

* CLAVD.DE SEISS. ¶Illa non est bona. Tenendo hanc opin.limita vt per Aret.in l.nemo potest.ff.de leg.j.

d IOAN. FRANC. RVERENS. ¶Et quod sint ibi septem testes.Adde quod Bar.sibi contrarius in l.nemo potest.ff.de le.j. tenet quod numerus testium sit de substantialibus testamenti.

e ALEX. ¶Deficit voluntas. Istud est verum tenendo opinio. Bart.hic in authen.ex causa,sed secus tenendo opin.Bart.z aliorum in d.l.si cum vel in vtero.z in d.authen.ex causa.

f ALEX. ¶Naturaliter. Et in isto puncto vide Bald.in l.si cum vel in vtero.hic allega.z vide Bart.in l.militis.§.miles.ff.de testamen.milit.

g ALEX. ¶Naturalis vt mater. Contrarium tenet Bar.in l.etiā. ff.de mino.z Bart.in l.fin.ʒ.in quib.cau.in inte.resti.non est nece.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

h ALEX. ¶Condemnatoria. Adde Barto.in d.l.ab eo.z in l.iij.ff. de condi.indeb.sed Bar.tenet contrarium in l.Julianus.de condict.indeb.

¶Pro concordia. Aduerte quod sententia condemnatoria parit solum actionem ciuilẽ,nõ naturalẽ.Ita Bar.in hac l.cũque.s. ver.possemus etiam ponere exemplum.z in l.j.ff.de cond.ind.Idẽ Bar.in l.ab eo.C.quomodo z quando,iud.do. Aler.in sua apostil. la in hac l.cum quis allega.Bar.sibi contrarium in l.Julianus verum debitorem.ff.de condi.inde.ver.item dubitatur vtrum res indicata. Tu dic, forte est contrarium, sed subtiliter potest saluari Bartol.quia in d.l.Julianus.non simpliciter dicit obligationem naturalem ex sententia,sed ex eo fonte vnde regulariter oriuntur obligationes.scilicet ex consensu.l.consensu.cum si.ff.de ac.z obli. Sed dicit Bar.quod oritur obligatio naturalis ex sententia,que insurgit ex naturali equitate iuris,que est vt maioribus paream⁹. l.veluti.ff.de iustit.z iur.Est enim equitas naturalis,que astringit vt obseruetur q precipit dominus.z maior.Et in lege diuina, qs ius naturale dicitur,qui non obedierit principi,morte moriatur. c.ij.de maio.z obe.z ita seipsum declarat Barto.in d.l.Julianus. quasi sentiat de alia obligatione naturali,quam de illa, de qua in hac l.cum quis.z in iuribus prealle.

i ALEX. ¶Interusurio. Sed aduerte,q; Bart.in l.si socer.ff.Lucius.ff.solut.matrimonio.videtur voluisse ita demum dari repetitionem,huic indebite soluenti ante tempus.scilicet propter interusurium medij temporis tantum.Cuius contrarium hec voluit.z in l.prima.ff.de condictio.indebi.videlicet quod etiam si nullum esset interusurium medij temporis tamen repetatur.Ita videtur sensisse glo.in l.si fideiussor.z l.quamuis.ff.man.z not.Imo.in d.ff. Lucius.dixit aliqua verba pro concordantijs,vide ibi per eum.

* ¶Tu dic pro concordia,q Bartol.non loquitur in d.ff.Lucius precise de interlocutoria:nam Bar.ibi dicit q mulier poterit petere propter interusurium medij temporis,sed non dicit tantum propter illud. Vel aliter loquitur in casu speciali dotis, que dos continet plura alia priuilegia:vt per doctores.in l.j.ff.solu.matri. z in c.salubriter.de vsur.

LEX XI.

Tamuis. Ista Lex dicit idem quod lex, si emancipata.s.eodem. Non habetis hic alia.

LEX XIII.

1 ☞ Ignorantia iuris facilius presumitur in muliere quam in maribus.

2 Mulieribus errantibus in iure,quibus casibus subueniatur,magis quam minoribus.

a **Nepassum.** [a]Hec est subtilis,z difficilis lex. Breuiter dicit Mulieribus non subuenitur propter iuris ignorantiam vltra quam masculis nisi in casibus a iure expressis,hoc dicit. ¶Opp. quia secundum hoc videtur,quod mulieres sint deteriores conditionis, quam viri. Nam regula est quod masculis in damnis subueniuntur propter iuris ignorantiam, in mulieribus vero dicitur hic, quod est casuale,vnde videtur obstare.ff.eo.l.error.in fi.Glo.dicit, z bene, quod mulieres iuuantur in omnib⁹ casibus,in quibus iuuantur mares,z vltra illos in casibus a l.tantum expressis,qui autem sint illi casus, glo.hic multos enumerat,qui ad propositũ non faciunt. ¶Et ideo pro declaratione glosse.debes scire quia quandoq; tractatur † de presumptione iuris,z ista facilius presumitur

b in muliere [b] quam in masculo,z hoc est indistincte verum. Ita loquitur.ff.de aduiter.l.si adulterium cum incestu.§.j.z ff.de probat. l.cum de indebito.§.j.de edendo. l.j. §.finali.de iure fisci. l.ij.in fine.

¶Quandoque tractatur de subueniendo mulieribus, non ideo

c quia errauerunt in iure,sed ideo quia sunt mulieres, [c] z in istis casibus loquitur.ff.ad Velleia.l.j.z l.si fine.C.eo.qui satisda.cog.l.de die.§.minori.sol.ma.l.si cum dotem.§.si mulier. ¶Quandoq; po-

2 nitur quod mulieres errauerũt in iure,an † eis subueniatur eo casu,quo non subueniretur masculis.z in isto casu loquitur hec lex, que dicit quod eis non subuenitur nisi in casibus in lege expressis. In lege autem sunt expressi.ff.ad l.Lome.de fal.l.diuus.§.quod tamen.z ad Turp.l.j.§.accusationem.in fi.z l.mulier.zc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶De passum. Hunquid iuris ignorantia excusat mulierem ab incestu,z de quibusdam aliis.vide Roma.consi.ccccvj. Hunquid autem iuris ignorantia excusat mulierem,militem z rusticum ab excommunicatione,vide Roma.in d.consil.ccccvj.vide de materia quomodo iuris error excusat mulierem vel rusticum.z quid si non cõsuluerint peritiores, Jas.in l.iuris ignorantia.C.qui admit.per totum.

b ¶In muliere. Ignorantia iuris facilius presumitur, in femina quam in masculo,vide Barto.in l.non fatetur.ff.de confes.z quod not.Bald.in l.pen.C.de his qui sibi adscri.z vide Bartol.in l.j.§. nunciatio.de ope.no.nun.z que ibi dixi.

c ¶Sunt mulieres. Querit Bald.in l.scripture.C.de fide instrum. quid si mulier, vel rusticus produxit duo instrumenta contraria, vtrum habeat locum dispositio illius l.videlicet quod neutri creditur,vide ibi.z refert Joan.And.in c.cum Joan.de fide instrum. quod in muliere z rustico non potest esse simplicitas vbi est contrarietas.z ideo si essent sibi contrarij in testimonio, puniuntur z nunquam mulier z rusticus excusantur ab actu quem faciũt clam, secundum Bald.per illam glos.in l.j.§.de interdi.ma.z adde quod non subuenitur mulieri ignoranti ius, in quasi lucro sicut nec in lucro, nec in quasi debito,vt colligitur ex not.s.eod.l.si eman.z ibi. glos.z ibi Bart.z doct.z Bald.in l.iuris ignorantia.in princi.§.qui admit.z in materia vide Bal.z que dixi l.j.C.de interdi.mat.Aler.

¶Pro concordia. Aduerte quod medij temporis tantum interusurium habetur in cõsideratione, quando repetitur indebite solutum ante tempus. Ita Barto.in l.si socer.§.Luci.ff.solu.matri. Contrarium dicit d.Aler.voluisse in apostillis in hac l.cum quis. vers.respondeo istud plus propter,z in l.j.ff.de condi.inde.Tu dic quod Bar.non loquitur in d.§.Lucius precise,de interlocutoria, nam Bart.ibi dicit,quod mulier poterit petere propter interusurium medij temporis,sed non dicit tantum propter illud,vel aliter loquitur in casu speciali dotis, que dos continet plura alia priuilegia,vt per doc.in l.j.ff.sol.mat.z in c.salubriter.de vsur.

De precibus impera.offeren. Rubr. XXII.

¶Continua vt in glossa.

LEX I.

1 ☞ Seruus admittitur ad accusandum de nece domini.z nu.3.

2 Prohiberi que alias possunt propter bonum exemplum permittuntur.

Jcet seruilis. Seruus admittitur † ad supplicandum, z ad accusandum de nece domini.hoc dicit. ¶Not. quod diri in summario. ¶Secũdo no.quod multa † que alias sunt prohibita *, propter bonum exemplum permittuntur,vt hic,z l.exemplo.§.de proba.

* z l.aut facta,in fine,de penis. ¶Tertiõ not.quod seruus admittitur ad accusandũ de nece domini,quando que etiam in alijs,vt §.ad l.Jul.maiesta.l.nullus.z ff.ad l.Jul.maiesta.l.famosi,zc.

ADDITIO.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Prohibita. Que persone prohibeãtur impetrare rescriptum,vide per Feli.in rub.de rescrip.

LEX II.

2 ☞ Beneficiũ principis debet concedi sine grani iniuria alterius.

3 Princeps ex certa scientia põt auferre que sunt iuris ciuilis, non que sunt iuris gentium.

4 Dilatio concessa principali,an porrigatur ad fideiussorem.

a **Quoties.** [a]Duas habet lect.in gloss.tamen ad eadem tendunt. Petitio tantum, per quam dilatio cõceditur vel remittitur,potest produci, * secus si peremptoria exceptio* concedi,vel remitti postuletur,hoc dicit secundum vtramque lecturam. ¶Nota primo

1 quod dixi in summario. Item † quod differtur,nõ aufertur. ¶Se-

2 cundo nota † quod beneficia principum debent concedi sine graui iniuria alterius. Demo ad apparatum. ¶Oppom.§.de pact.inter emp.l.antepe.Sol. Ibi peretebatur auferri dilatio magna,z sic magnum preiudicium afferebat zc. ¶Item oppon.§.de rescindenda vendi.l.ratas.Sol. Dicit gloss.z tu dic,vt in ea. ¶Querit gloss.an

3 † ex certa scientia princeps possit per suum rescriptum ius alteri auferre. Gloss.hic distinguit, quod quedam sunt de iure ciuili,vt

b actiones [b], z iste possunt auferri per principem. Quedam sunt de iure gentium,z dominium,z istud non potest auferri. Ita dicit gl. tua quam nota,quod dicam in l.fina.§.si contra ius vel vtili.pub.z

4 signa gloss. ¶Cyn.hic formal vnam questionem.vtrum † dilatio concessa principali porrigatur ad fideiussorem. Finaliter reducit eam ad examinationem illius questionis,que examinatur in l.eum

c filius.§.j.ff.de verbor.obligat.que est multum prolixa.z dixi [c] in d. l.cum filius,zc.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Quoties. Vide circa hanc l.Feli.in eque in ecclesiarum,extra de constit.z quod in possessorio Princeps possit preiudicare, tanquam sit modici preiudicij, vide Bart.in auth.authoritatem.vnde vi.Facit dictum Barto.in l.admonendi.dum tangit que dicatur causa magna.z ibi addidi. Sed in contrarium vide Salicetum in dicta authen.authoritatem.Et ad Bart.in l.item si verberatum.ff.de rei vendicatio.

CLAVD.

* CLAVD. DE SEISS. Peremptoria exceptio. Vide in simili quod no. Fely.in c.constitutus.de rescrip.

b P.PAV.P. ¶ Vt actiones. Super hoc vide omnino que habes ad Bar.in l.ex hoc iure.ff.de iu.& iure. An autē & quomodo possit princeps tollere exceptiones peremptorias, vide Iaso.in l.iij.§.si is pro quo.ver.secundo no.ff.quod quisq; iuris.

c ALEX. ¶ Et dixi. Aduerte tamen q2 si statutū diceret, reus habeat tm̄ dilationem, maius dubium esset, q2 appellatione rei venit fideius.fm gl.no.in l.Stichū.§.quod vulgo.ff.de sol.sed an sit vera, ibi dixi. Et facit hoc ad no.in l.exceptio.§.rei.ff.de exc.& hic adde Bal.in l.tam mandatori.C.de non nu.pecu.vbi etiam ponit ea que hic dixi.& ibi etiam ponit quid econtra, an exceptio cōpetens fideiussori cōpetat reo. Et vide etiam ibi, an factum rei noceat fideiussori, & econtra. Et his dictis per Bar. adde qd illud q dicit Bar.in d.l.cum filius.§.j.in fi.quod quoties nos essemus in dote, tunc fideiussor pōt conueniri, & sic illud priuilegium sibi non prodesset, intelligas nisi debitor principalis susciperet iudiciū in se, & diceret, nolo conuenias fideiussorē q2 mea interest ne cōueniatur q2 ageret incontinenti contra me, ar.l.si.de vsur.rei iudic.& de, hoc est ter.sing.fm Imo.in l.idemq;.§.generaliter.vers.suo nomine.ff.mandati.& fuit dictum Bar.in l.verū.in prin.ff.pro socio, & Bart.in l.& si fideiussor.ff.de re iud.& in l.Stichum.§.quod vulgo.de sol.& fuit dictum Cy.hic in fi. Sed Imo.cum reuerentia si vidisset verba Cyn.non ibi indefinite dixisset. Quod autē hic dicebat, aut iste habet priuilegiū contra quoscunq;, & tunc dico q non pōt accipere iudicium cum sua non interest, q2 habet etiam contra fideiussorem, & sic illud quod diceb at ad intelligētiam Bar.in d.l.si filius.§.j.non procedit, eo maxime, quia ibi competebat contra quoscūque. Aut non competit contra quoscunque, & tunc procedit opi. illorum s.allega.

LEX IIII.

1 Dilationem habens ad soluēdum beneficio speciali, tenetur satisdare.

4 Satisdatio, que debet prestari ab eo, qui habet dilationem ad soluendum beneficio speciali quando prestetur.

6 Statutum si dicat, qd de quolibet contractu soluantur decē pro gabella, si gabella non soluat, an contractus sit nullus ipso iure.

7 Testamentū qd ex forma statuti debet insinuari certis mēsibus, si non insinuetur an sit nullum ipso iure.

a **Vniuersa.**[a] Qui habet dilationem a principe, tenetur satisdare* de soluendo in termino. hoc dicit. ¶ Not.† quod qui habet dilationem ex beneficio speciali, tenetur satisdare de soluendo in termino, alias vtrum iste qui habet dilationē, possit cogi ad satisdandum, est materia l.in omnibus.ff.de iudi.& l.si debitores.ff.de priui.credi. Cyn. ponit in l.j.j.vt lege.no.caue.& hic tangit aliqualiter. ¶ Et ideo,
2 †quando per statuta terrarum conceduntur dilationes aliquibus mercatoribus, vel societatibus, sis cautus quod in reformatione ponatur, ne satisdatio possit peti, alias non possent vti illo beneficio. Ita videtur hic in gl.que dicit id est sortiantur effectū. ¶ No.
3 ergo quod illud verbum, non † valeat[b], innuit scilicet in effectu,
b non ipso iure, quod an sit verum, dicam incontinēti premissa questione quam facit gl. ¶ Quero, quando ista satisdatio debeat pre-
4 stari? Respon.† quidam dicunt, quod antequam rescriptum petatur. Alij dicunt, quod post nō potest vti beneficio rescripti nisi sa-
5 tisdet, nec tenetur ab initio satisdare, & vide gl.vtrū † ergo non valeat, intelligitur in effectu, vt ibi. Contra imo videtur quod factum contra legē sit ipso iure nullum, vt s.de legi.l.non dubium. Dicas no.quādoq; lex iubet quod aliqua solēnitas adhibeatur tempore cōtractus, & tunc si aliter fiat, no valet ipso iure, vt vidistis in aut. hoc ius porrectū.s.de sacro.eccl.& j.de transac.l.cum hi.j.de test.l.
* hac cōsultissima*, circa prin. Quandoq; lex iubet[c] aliqua solenni-
c tatem adhiberi post contractū, vel alium actum[d] perfectū, & tunc
d si illa solennitas non seruetur, tunc cōtractus non est nullus ipso iure, sed nō valet scilicet in effectu, nisi per legem aliter exprimere-
e tur expresse[e]. ¶ Pone dicit statutū[f] de quolibet cōtractu solua-
f tur † gabella decem solidorū pro libra, alias non valeat. Certe ista
6 solutio si fit post contractū factum[g], licet alias non valeat, non fa-
g cit contractum nullum ipso iure, nisi expresse dicatur in statuto, vt hic vides, & posset quandocunq; solui, nisi contractus esset innita-
7 tus, vt hic. ¶ Item dicit hic statutum † quod testamētum debeat insinuari certis mensibus, & si non fiat, non valeat. Certe nō debet intelligi ipso iure, sed non valeat in effectu. Hoc dixi.ff.de ver.obli. l.si ita quis.§.ea lege, & feci tibi mentionem de hac l.in questione de vsurario manifesto, vt dixi in l.filio preterito.ff.de iniust.test.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Vniuersa. Hec lex canonizata est xxv.q.ij.

P.PAV.P. ¶ Vniuersa. Nota quod ista exceptio tu non debes gaudere exceptione, nisi primo satisdes, est dilatoria, & debet opponi ante litem contestatam. Vide do.Franc.consi.cxxxvij.circa fi. Et circa hanc satisdationem que non debet prestari, vide omnino Alex.consi.cccxlvj.& consi.dlxxxv.in princ. Angel.consi.lxj. Roma. consi.cccxxij.vbi idem dicit in statuto, quod in rescripto, & idem in alijs exceptionibus, quod in dilatorijs. POMA. ¶ Ad istam leg. pro declaratione vide etiam Alexand.consi.xxxviij.vol.iij.in ij.dubio, vbi dicit, quod nō haberet locum quoties debitum, super quo petitur dilatio, deberetur ex contractu iurato, & quod tales impetrationes sunt restringende.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Satisdare. De ista cautione, de qua in hac l.vide qd ponunt doc.in l.si constante.§.quoties.ff.sol.mat.

b P.PAV.P. ¶ Non valeat. De hoc vide late Feli.in c.nonnulli.§.sunt & alij.in versi.fallit tertio.de rescript.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Dicas no. Circa hāc doctrinam vide Fel.in c.cum dilecta.de rescr. Bal.in c.dudum.ij.de elec.& plenius in materia loquitur in c.quoniam frequenter.in prin.vt lit.non cōtest. Bal.in c.pastoralis.§.q2 vero.de offi.delega.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Hac consultissima. Quando tamen lex iubet prestari cautionem etiam ab initio non tenet tamē quis offerre nisi petatur, fm Ang.notab.in consi.lx.qd allegat & sequit Are.in c.ij.in v.notab.de accu.& in terminis huius l.an sit necesse q quis petat hanc satisdationē: & quid si antequam peteret, fecit capi debitorem. Vide Alex.consi.ccv.vol.ij.& etiam ponit an talis dilatio extendatur ad debita iurata.& consi.xxxvj.in ij.dub.vol.iij.

c ALEX. ¶ Quandoque lex iubet. Ista verba sunt aurea, & vide Bald.in rub.j.de rescin.ven.& plene per Bart.in l.si ita quis.§.ea.ff.de ver.obli.& omnino vide quod voluit Bar.in l.vt iurisiurandi.in prin.de ope.lib.per illam gl.no. Nec omittas videre Barto.in l.his consequenter.ff.famil.ercis.vbi pulchre.& vide quod no. Bart.in l.filio preterito.in fi.ff.de iniusto test.& ad no.hic adde Bart.in l.fin.C.de ca.lar.lib.x.& ibi etiam quando lex vel statutum dicit, contractus non valeat, tunc secundum ipsum bene intelligitur ipso iure.l.non dubium.s.de legi.& ibi omnino vide Bald.& Barto.in l.cum lex.de fideiuss. Ad hoc gloss.not.in cle.j.de iure patro.vbi forme prefixio tunc vitiat actum cum traditur forma a princip.attributiue iuris, vbi autem traditur post iurisdictionē concessam aliquid in eius exercitio seruandum, omissio eius non reddit id quod agitur, nullum. Et ita alleg.not. Pet.de Ancha.in cle.j.in fi.de seq.poss.& fruct.& quod dixi in l.cum lege.de fideiuss.ex opposito, an ex tali contractu transferatur dominium, vide per Barto.in l.j.§.per cōmunem.ff.de acqui.pos.& ibi vide apostillā, nunquid ex cōtractu simulato transferatur dominiū: allegat casum sing.q non, quē no.

d P.PAV.P. ¶ Alium actum. Limita singulariter istud, nisi esset adiectum certum tempus, intra quod lex requireret post actum solennitatem quia tunc esset actus ipso iure nullus transacto tempore, secundum Angel.singulariter consil.xxxvj.incipi.in Dei nomine ad fin. Et vide vnam singularem vtilitatem huius doctrine per Pan.in c.quoniam frequenter.extra vt lite non contesta.vide Bert.in trac.de Gab.in iij.parte viij.partis principalis. Vide latissime Feli.de hac materia d.c.quoniā frequenter extra de testib.

e P.PAV.P. ¶ Expresse. Quod idem sit etiam si lex exprimeret quod sit nullus, vide singulariter Paul.de Cast.consi.ccxc.

f ALEX. ¶ Pone, dicit statutum. Quid si statutum annullat ipso iure gabella non soluta, & an cōtractus dicatur valere & quid operetur annullatio vide per Bald.in l.cum mulier.ff.sol.mat.

g P.PAV.P. ¶ Contractum factum. Imo etiam si conueniatur in iudicio poterit semper ante sententiā soluere, vide Bar.cōsi.lxviij.

LEX V.

1 Supplicatio aduersus sententiam prefecti pretorio semel tantum permittitur.

1 **Si quis aduersus.** † Aduersus sententiam prefecti pretorio potest supplicari semel tantum.h.d. ¶ Opp. j.ne liceat in vna eademq; causa tertio prouo.l.j. Solu. gloss.ibi appellauit bis, & que est ratio, vide hic Cyn.ideo nulla admittitur supplicatio, hic nunquam appellauit. Hic habetis auth. que supplicatio, ideo sequitur, &c.

AVTHENT.

1 Libellus, exceptio, acta, & instrumenta possunt coram ipso notario produci.

a **Ve supplicatio.**[a] Primo ponitur intra quod tempus debeat supplicari. Secundo de supplicationis effectu. Tertio quid si non sit seruata forma in suplicando. Partes videbitis in text. Secunda ibi quo subsecuto. Tertia ibi nisi sub hac. Oppo.& videtur quod ipse idem non debeat cogno-
b scere de iniquitate sue sententie, vt l.eos.in princ.j.de appel. Sol.[b] aliud in supplicatione, vt hic, aliud in appellatione, vt ibi. ¶ Se-
c cundo [c] op.minor iudex sententiam superioris non retractat, vt l. prefecti.& seq.ff.de mino. Sed hic innuitur contrarium, dum dicit, quod contra sententiam prefecti datur supplicatio eius officialib.

Sol.gl.fateor.q supplicatio datur ipsis officialibus,nō vt ipsi cognoscāt,sed vt offerant ipsi prefecto,vt cognoscat. ¶Ho.ergo° ex hac aut.cū gl.† q libellus,z alia acta,z instrumēta, z exceptiones possunt produci coram ipsis notarijs.lz non producantur coram ipso iudice principali.z de hoc etiā videbitis in l.eos.ff.de ap. ¶Opp. de principio ad fi.huius aut.nā in principio dicitur,q intra decez dies debet supplicare.In fi.dicitur,q postea etiam pōt retractari sententia.Sol.Dicunt quidā,q in fine dicitur,loquitur de retractatione.que fit ipso iure vt quādo sententia est lata cōtra legē,vel senatusconsultū.non de ea que retractatur per viā supplicationis. Alia opinio est melior,q ille qui non supplicauit intra decē dies, non pōt a victore petere sideiussionem aut executionem, bene tū potest petere q sententia retractetur. Uel dic,q intra decem dies potest porrigi supplicatio ipsi prefecto.¶Preterea post decē dies potest porrigi principi.Ita dicit glo.in l.j.de sent.prefec.preto.zc.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Que supplicatio.Circa materiam huius authē.q in dubio via supplicandi nunquam intelligatur periculosa, vide Bler.consi.lxxxviij.vol.iij.Et vide de materia istius supplicationis multa per Car.Bler.in c.ex ratione.extra de appel.

b ALEX. ¶Sol.Aliud in supplicatione.Et est rō,q in appellatione continetur iniquitas summa,sed p supplicationē potius quam dā misericordiā implorat.Facit l.prefecti etiā preto.in fi.de mino. Et vide de materia istius auth.Ang.de are.in l.ex cōsensu.de ap. qui dicit quod in casib.in quibus non pōt appellari,potest supplicari.illud est verum,quando nullo modo potest appellari.

c ALEX. ¶Scdo op.Et adde qñ aliquid cōmittitur appellatione remota,dz intelligi de iusta.l.j.ff.z parui.ff.q vi aut clā,z vide ibi Bar.z in l.diuus.ff.de testi,mili.z Bal.in l.j.ff.de offi.prefe.preto. z ter.z q ibi no.in c.pastoralis.extra de app.Sed nunqd peti potest restitutio in integrū.vide Bar.z Bal.post gl.in l.j.ff.de moment.pos.fue.app.z Bal.in l.ij.C.de app.Nunqd aūt poterit recusatio porrigi.vide Bald.in l.fi.C.de sen.Nunqd aūt remota q̄rela possit appellari,vide Bal.in l.j.ff.de off.prefec.preto.Sed nūquid ciuitas possit facere statutū q nō liceat appellare.vide bal.z doc. in l.is cuius.ff.de aqua plu.arc.z no.in c.fi.de app.in vſ.z ibi Joā. an.in nouel.z Ly.in l.fi appellationē.C.de ap.z bal.in l.j.C.de sent. que sine cer.quāti.Sed nunquid statutū dicens,q de nullitate sententie non possit opponi,quo debeat intelligi vide glo.fin.cle.j.de seq.pos.z fruct.z in c.i.de re iudic.z Barto.in l.diuus.z in d.l.j.ff.z parui.z per Imo.in l.ij.ff.interdum.ff.a quibus app.nō licet.Et an si statuto cauētur,q a sententia non possit appellari,an possit supplicari.vide Bal.in l.fi.C.de tēp.app.in fi.z vide gl.z Bal.in l.j.de offi.prefe.preto.z vide in simili.Ang.de Are.in l.si ser.in fi.de app.

b ALEX. ¶Ro.ergo ex hac aūt.Et ad hoc vide Bar.in l.si finita. ff.Iulianus.de dam.infec.z per Bart.in d.l.eos.ff.super his,z in l. precipimus.ff.in his.eo.tit.sed Bal.hic dicit,q nōn credit verum dictum Bar.in instrumētis. que producuntur ad probandū,quia debet fieri iudici non tabellioni,vt legitur z not.in l.iubemus.ff.de lib.cau.z j.de test.l.hac consultissima.ff.pe.z vide omnino Bal.hic.

LEX VI.

1 ¶Rescriptum ab excōmunicato impetratū,est nullū ipso iure.
2 Defectus persone impetrantis non vitiat rescriptum.
4 Reformatione facta in cōsilio nō debet queri de persona rogātis.

a **Universis.** a Non est querendum a quo aliquid fuerit impetratū.h.d. Contra istā opp.extra de rescrip.c.j.lib.vj.vbi dicitur, quod
1 est † ipso iure nullum rescriptum ab excōmunicato impetratum, z sic,queritur de persona impetrātis.Sol. Speciale est in excōmunicato.cum quo participare non licet.Contra hoc opp. extra de rescri.c.nōnulli.ff.j.z c.ex parte.el ij.vbi dicitur, quod non valet rescriptū impetratū a falso procuratore.z sic inquiritur persona impetrātis.Sol.Ille decre.hodie nō seruātur,vt ibi not.Uel
2 aliter, defectus † persone impetrantis non vitiat rescriptū, ita loquitur hic.sed mēdacium seu falsitas eius,vt si asserit se procuratorem.tamen non est, illud habet vitiare rescriptū, hic vero impetrans in nullo mētitus est.ibi secus. ¶Querit gl.vtrū hec lex habeat locū siue impetrauerit † pro se,siue pro alio.Bl.dicit,si impe-
3 trat pro se, debet distingui an imperator fuerit sciens conditionis eius,aut non,z bene dicit.arg.pro hoc in l.quidā consulebant.ff.de re iud.sed si impetrat pro alio,habet locū hec lex. Et intelligas q si impetrabat pro alio nō asserendo se procuratorē falso,quia tunc vitiaretur rescriptū propter mendaciū,vt ā.dixi. ¶Ultimo not.q
4 quādo est facta refōrmatio in cōsilio, † non debet queri de persona rogantis seu cōsulentis, sufficit eum quod consiliū hanc mentem
b habēs hoc reformauerit,quod nota z perpetuo tene mēti[b]. Bar.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Universis. Defectus persone impetrantis an vitiet rescriptum.dic latius vt per Bald.in l.j.ff.de caduc.tollend.z quia hic dicit de excōmunicato, vide quid possit facere excommunicatus,per Bald.in l.j.ā.de iur.z fac.igno.

b ALEX. ¶Tene menti. Adde Bar.in l.ij.C.de decur.li.x.z quod ipse not.l.obseruare.eod.tit.

LEX VII.

1 ¶Rescriptum contra ius, quando nemini nocet,z prodest petenti.an valeat.

a **Prescripta.** a Ponit dictū z duas exceptiones.Breuis est,z de materia huius l.dicam in l.fi.si contra ius vel vtil.pub. ¶Opp.j.si nuptie ex rescr.pe.per tōtū tit.vbi rescripta,que nemini
1 nocent, z prosunt petēti,non admittunt.Huius timore dicit gl.q quedā sunt rescripta prohibita impetrari specialiter,z expresse,z illa impetrata nō valent,etiā si nemini noceāt. Ita dicit cōtraria. Quedā sunt rescripta nō prohibita specialiter impetrari,z tūc loquitur hec lex,vt si rescriptū continet aliquid contra legē scriptā,non valet.Fallit in duobus casibus positis hic in text.Exemplū potes ponere in hac lege. Aliquis impetrauit q minori quatuordecim annis liceat facere testamentū,vel quod liceat appellare post decē dies,vel vt in cōtractibus emptionis,z venditionis,non teneatur de euictione.Certe ista nō valent,q contra ius. ¶Contra istā lec. opponūt Ultramontani q tale rescriptū non videtur cōtra legē, vt ff.de pact.l.pacisci.Unde dicūt,q licet rescriptū sit cōtra tenorē legis,non tamen est contra legē.Breuiter tene opi.gl.nostre.Nam in rescriptis est quedā lex generalis derogatoria que dicit q non licet impetrare rescripta iuri cōtraria, vt l.nec damnosa.ā.eo.ideo semper cum impetrantur contra legem, impetrantur contra illam clausulā derogatoriā.l.nec damnosa.ā.eo. ¶Opp.ā.eo.l.quoties. Sol.Illud ibi quando aliū modice ledit.z dilatio potest facile impetrari a principe,alias non.Et hoc dicam plene in l.fi.j.tit.ij.zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Rescripta. Hec lex est canonizata xxv.q.ij.
P.PAV.P. ¶Adde inquantum dicitur in ter.quod valet rescriptum, per quod crimen indulgetur. vt non procedat, nisi supplicans exprimeret causam condemnationis, z quamlibet facti qualitatem.alias secus, secundum Bald.in l.prescriptione.versicu.ad concordandas istas opiniones.j.si contra ius vel vtil.public.

LEX VIII.

1 ¶Instrumenti copiam quando quis petit an solum particulam que ad ipsum pertinet,sit ei danda.an totum instrumentum.

a **Instrumentorum.** a In supplicatio
nibus debet poni effectus instrumētorū.vel verba,super quibus dubitatur. non totus tenor eorum.h.d. Opp.j.de transac.l.
1 vt resposum.Sol.Illa intelligitur secūdum istam. ¶Ultimo no. ex hac l.arg.quod quando aliquis petit copiam instrumēti debet sibi dari illa tantum particula.que spectat ad eum, non totum instrumentū,vt hic videtis.Ad idem facit ff.de eden.l.argētarius.ff. edi.In contrarium facit fortiter l.iniuste de leg.cum sua glos. De
b hoc consueui dicere super rub.ff.de nou.ope.nun.quod no.[b] Bar.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Instrumentorum.Vide in l.fin.ff.pen.j.de appel.z per Bald.in l.j.ff.quemad.test.ape.z vide etiam per Bald.in l.omnes populi.in fi.ff.de iustit.z iure.z vide Bald.hic omnino.z Bart.in l. argentarius.ff.de eden.
AND. BARB. ¶Adde Bartol.in l.in ciuile.C.de furtis.z ibi dicit.quod debet edi totum starutum.

b ALEX. ¶Quod not. Bartol.in l.j.ff.de cura.bon.dan.z in l.j.de tabul.exhib.

---

a Quando libellus principi datus.[a] Rub. XXIII.

¶Continua.vt in gl.z adde super ter.rubrice dū dicit quod libellus principi datus,subaudi,z ad eū rescriptū est,vt j.eo.l.ij.Bart.

ADDITIO.

a P.PAV.P. ¶Principi datus. Not.quod ad hoc vt rescriptum cum supplicatione habeat vim libelli requiritur quod sit facta cōmissio sine figura iudicij,alias secus.Ita Bald.z alij hic,z Salic.z Bal.in l.ne quicquā.ff.vbi decretū.de offic.procon.z leg.in l.ā.de prec.Impe.offe.an l.eleganter.ff.si quis post,de cond.inde.Imo.in c.preterea.extra de dilatio. Imo necesse est quod producat rescriptum cū supplicatione,vt obtineat vim libelli.do.Ant.in d.c.preterea extra de dilat.Imol.in l.si quis filius.ff.eius.ff.de iureiur. Et quod necesse sit rescriptū cum supplicatione, vide etiā Bal.in d.l. eleganter.ff.si quis post.z in c.dilectus.de ordi.cog. Ita declarant arg.dicta Imol.in c.dudum.el ij.extra de dila.z in c.super eo extra de appel.Item quod in summarijs rescriptum cum supplicatione habeat vi petitionis,z libelli, vide Alle.in cōsi.ccj.in prin.in ij.vol.

LEX

LEX I.

1 ☞ Libellus est dupler, alius cõuẽtionalis, alius supplicatorius.
2 Libellus, quando datur principi in actionibus annalibus, inducit litis contestationem.

a **Dubium.** Non est[a]. Breuiter dicit totus tit. Libellus datus principi. si ad eum est rescriptum (responsum) interrumpit prescriptionẽ, z facit actiones transitorias in heredem in actionibus pretorijs, z annalibus. hoc dicit. Opp. z videtur quod requiratur
1 executoris missio, vt l. cum notissimi. in princ. ſ. de prescrip. xxx. ann. Respon. debes scire, † quod dupler est libellus, quidã est conuentionalis, de quo loquitur auth. offeratur. de lit. contest. z per illum non inducitur interruptio prescriptionis, nisi citatione secuta. vt l. contraria dic vt ibi. Quidam est libellus supplicatorius. z per istũ
2 inducitur litis † contestatio, si offeratur principi tantum, secus si alij iudici, z ad eũ princeps rescribit, z intellige in actionibus pretorijs, z annalibus, vt dixi. ¶ Oppon. de l. vt perfectius. dẽ anna. excep. Sol. speciale est in illis quatuor casibus. Non habetis alia.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Dubium non est. Ad materiã huius legis vide quod not. in c. significauit. extra de reseri.

---

a Vt lite pendente.[a] Rubr. XXIIII.

¶ Istam rubricam sic apostillate. vt lite pendente. scilicet principali per lit. contest. vel post prouocationem, scilicet pendẽte causa appellationis ibi. ante diffinitiuam sententiam que nõ potest retractari per appellationem. Et ex his apparet, quòd quidam glo. super verbo prouocatione non bene dicit, z secundum hoc quod sequitur in rubrica, ante diffinitiuam sententiam, nil adderet ad precedens. Ita intelligit Azo in summa.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Pendente. Quando dicatur lis pẽdere, vltra hic no. vide per gloss. in cap. ti. vt lite pendẽ. per Angel. in rub. ſ. de in ius voc. per glo. ibi posita, z vide que dixi in l. cum notissimi. ſ. de prescript. xxx. anno. z vide in l. vbi ceptum. ff. de iudicijs.
P. PAV. P. ¶ Circa istam rub. quod lite pendente nihil debeat in nouari vide Ro. ponentem vnum singularem casum sing. cccxcvj. incip. accusatus de crimine capitali.

LEX I.

Licet postquam. Breuiter dicit. Sententia lata post supplicationem datam antequam princeps respondeat, valet. ħ. d. Lex ista duobus modis potest intelligi. vel quod supplicatio erat data, quia petebat aliquod priuilegium. vt puta ne aliquis posset eum coram aliquo iudice cõuenire. vel petebatur aliquod rescriptum, scilicet iudex delegatus. ¶ Oppo. in auth. vt diffe. iudi. ſ. si vero, z de man. princi. ſ. z neque permittere. Dicit glo. intelligo quod ista supplicatio fuit correcta, postquam preses fuerat requisitus, denegabat facere iustitiam. alias ista supplicatio non permitteretur. Ita dicit glo. i. in fi. ¶ Item iste fi. glo. non bene concordat cum princ. Nam quod in fi. dicitur, habet locũ quando impetratur rescriptũ ad obseruantiam iuris cõmunis. sed hic in prin. loquitur quãdo impetratur priuilegiũ quod potest indistincte quãdocunq; impetrari, vt dicam ſ. l. prori. z ibi videbitis.

LEX II.

1 ☞ Supplicare ante lit. contest. z post quando quis possit.
2 Supplicare post sententiam quando quis possit.
3 Priuilegium cõtra causam lite pẽdente qñ quis impetrare possit.

a **Supplicare.**[a] Diuiditur in duas partes. Prima loquitur quando aliquis supplicat lite pendẽte. Secunda quando post sentẽtiam[b]. Secunda ibi, qui autem. Item prima subdiuiditur, quia primo ponit dictum, secundo exceptionem. ¶ Opp. z videtur quod ante lit. contest. supplicare non liceat. in authen. vt diffe. iudic. ſ. si vero, z de mand. princi. ſ. z neque permittere. Solu. Fateor. quod non licet supplicare pro delegando iudice, nisi iudex ordinarius requisitus denegẽt facere iustitiam. ¶ Oppo. ne quid in loco pub. l. ij. ſ. merito. z ſ. si quis a principe. Sol. ibi impetrabatur aliud priuilegiũ super eo quod causam non tangebat, z sic potest indistincte impetrari. Oppo. in aut. in medio litis. ſ. super hoc. Sol. quod hic deficit suppletur per illam legem. Et ideo ad declarationẽ totius materie distingue sic. Aut quis vult impetrare su-
1 per aliqua causa rescriptum, aut priuilegiũ. Primo casu † aut ante lit. contesta. z non potest nisi ordinarius requisitus denegẽt facere iustitiam, vt in auth. vt diffe. iud. ſ. si vero, z de man. princ. ſ. z neq; permittere. Aut post lit. cõtest. z tunc licet supplicare de quatuor. Primo vt sibi fiat copia actorum. Secundo vt sibi fiat copia pronunciationis. vt hic. Tertio quod precipiatur iudici quod procedat si erat negligens. Quarto, q̃ alius associetur si est suspectus, vt
2 in auth. in medio litis. ſ. super hoc. ¶ † Aut vult supplicare post sententiam, z tunc aut sententia est appellatione suspensa, z tunc idem ac si non esset iudicatũ arg. l. j. in fi. ff. ad Turpil. z ita loquitur nostra rubrica. Aut nõ erat appellatione suspensa, sed transierat in rem iudicatã, z nullo modo licet supplicare, vt hac l. in fi. z ſ. eo.
3 l. vlti. ¶ Si verò † vult impetrare priuilegiũ aliquod, si quidẽ vult illud impetrare super causa que agitat, nullo modo licet, vt in aut. in medio litis. in prin. Si circa alia indistincte licet, vt ff. ne quid in lo. publ. l. ij. ſ. merito. z ſ. si quis a principe. Nõ habetis hic alia, &c.

ADDITIONES.

a ¶ Supplicare. Ad materiam istius legis quando superuenit priuilegium, vel statutum, lite pendente quid operetur, vide Bal. in l. tutor petitus. ff. de excus. tuto. Vide Ancha. in c. pen. de offic. lega. in vj. Vide in c. fi. vt lit. pen. Et an si pendet coram arbitratore, debet fieri mentio litis pendentis, vide do. pe. in consi. cxlix. in fi.
b ALEX. ¶ Post sententiam. Vide hic Bal. z dicit Bal. in l. prescriptione. ſ. tit. j. quod in vanum impetratur quicquid contra sententiam impetratur, que trãsiuit in rem iudicatam. Allegat Inn. in c. latores. de re iudic. ¶ Adde secundum Paul. de Castr. mirabile in fi. l. quod ille qui supplicat principi, vt retractetur sententia que trãsiuit in rem iudicatã incurrit infamiã, z sic si pròducitur in testẽ poterit obiici quod non est habilis, dicit etiã quod patitur aliam penam, de qua in l. precedenti, sed quod illud non vidit practicari, sed menti tenẽdum, quia facere posset honorem, quia pauci sciunt.

Si contra ius, vel vtilitatem publicam. Rub. XXV.

¶ Continua vt in gloss. Iste tit. habet quinque leges primas que videntur sibi inuicem contradicere, ideo primo legam omnes, postea recitabo apparatum super qualibet per se, &c.

LEX I.

1 ☞ Rescriptum valet, licet in precibus aliquid omittatur.
2 Cognitione alicuius cause mãdata, an videat mandata diffinitio.

a **Non idcirco.**[a] Nõ. quod licet in precibus
1 † aliquid omittatur *. nihilominus valet rescriptum. ħ. d. ista lex. ¶ Opp. ſ. eo. l. z si legibus. Solue vt dicam in l. prori. ¶ Ultimo, hic videtur esse casus contra gl. que est ff. de procu. l. qui procuratorem, que dicit. quod cui mandatur cognitio, non videtur mandata diffinitio. † hic videtur text. in contrarium. Breuiter intelligo hanc
2 legem, quod verba rescripti fuerunt simpliciter prolata, vt puta talem causam tibi committimus. nec restringit se ad cognitionem, quia tunc procederet glo. Contrarium dixi in l. a diuo pio. ſ. j. ff. de re iudic. z quod sic debeat intelligi, videtur hic sentire prima gloss.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Non idcirco. Vide not. per Bald. in l. prescriptione maxime. ſ. eodem.
* CLAVD. DESEISS. ¶ Omittatur. Intellige tamen quod non debet omitti aliquid quod redderet concedentem difficiliorem ad concedendum, alias non valeret, si opponeretur text. est no. z sing. in c. postulasti. circa fi. z ibi Pan. de rescrip. facit capi, proponente. eo. ti. z c. si motu proprio. in verbo, modico. de preben. in vj. sequitur Alex. cõsil. cxiij. inci. põderatis his que narrãtur, &c. facit quod vult Bal. in l. seq. z q̃ ipse vult in c. cum ordinẽ. de reser.

LEX II.

1 ☞ Priuilegium concessum per mendacium non valet.
2 Clausula, si preces veritate nitantur, quando tacite intelligatur in rescripto, vt valeat.
3 Exceptio falsitatis si contra rescriptum opponitur, que impediat cognitionem.
4 Rescriptum dolo impetratum quando valeat.
5 Rescriptum impetratum per obreptionem, quando tribuat iurisdictionem.
6 Rescriptum omnino falsum ex eo quod nunquam emanauit, ex cancellaria, quando tribuat iurisdictionem.
7 Exceptio mendaciorum si contra rescriptum opponatur quomodo super tali exceptione procedetur.
8 Exceptio dilatoria, quando debeat probari, ante lit. contest.
10 Probatio facta quod aliquis locus sit de iurisdictione, cum non sit, non preiudicat iurisdictioni iudicis cuius est locus.
11 Princeps z iudex possunt ignorare ius consuetudinarium.
12 Ius non scriptũ debet allegari, z probari, secus est in iure scripto.
13 Statutum factum alibi, si allegatur vbi causa agitatur, debet in causa produci.
14 Testis potest dicere falsum, tacendo id quod est.

a **De Rescriptione.**[a] Glo. legit hanc legem quinq; modis, vere tamen intelligendo non sunt nisi duo modi principaliter, licet vnus diuidatur in quatuor modos. Assumo primum modum legendi, secundum Placentinum, z secundum illum

breuiter intendit. Exceptio mendaciorum impedit iurisdictionem iudicis delegati, sed debet de causa secundū veritatē cognosci per eum quē de iure cognitio cōpetit. h.o. ¶ Ad istam lec. op. ff. eo. l. i. Sol. Ibi omisit aliquid leue, hic aliquid graue. ¶ Itē op. q ipse met iudex delegatus debeat cognoscere, vt ff. eo. l. si nō cognitio. Sol. quod ibi dicitur de omni negotio cognoscatur, intelligo, scilicet per iudicē ad quem spectat cognitio. Cōtra istud op. q de hac lege, que dicit iudicē datū cognoscere debere, &c. Et sic videtur q ipse iudex delegatus debeat cognoscere. Huius timore hec lex varietur quatuor modis. Primo modo, q iudex delegat[us] cognoscat de veritate precū, & potest pronunciare se esse iudicē, vel non esse, non q de negocio principali cognoscat, si litere essent impetrate per mendaciū. Ista responsio non videtur bona, per tex. qui dicit de causa cōuenit ferre sententiā, & sic immit quod de causa principali. Alii dicūt, quod iudex delegatus, qui alias erat ordinarius illius cause, bene cognoscit, ex vi ordinarie iurisdictionis, nō ex vi delegatiōis. Ista est diminutio nec est verisimile, quod ei qui alias erat ordinarius, delegaret causa. Tertio modo legitur, q partes consenserunt in istū iudicē delegatū, & sic magis ex vi prorogationis cognoscitur, quā ex vi rescripti. Ista lec. in se est vera, nā aliquando rescriptū est impetratū per mendaciū, & tribuit iurisdictionē, si nō opponatur, vt ff. dicā. ideo de partiū consensu posset procedi & pronuntiari, verū, q dilationē continet sicuti precedēs, ideo alii dicunt quarto modo, q iudex ordinarius cognoscit, non delegatus. Hec ob. hic tex. qui dicit datū. q. intelligo datū, scilicet a lege, non datū, scilicet delegatū, & hec est lec. Pla. q. ista lec. facit violentiam tex. Ideo Azo & Jo. leguit alio modo totū cōuerso. Et breuiter dicit secundū eosdē. Exceptio mendaciorū nō impedit iurisdictionem iudicis delegati, sed debet de causa secūdū veritatē cognosci re, & huic lect. cōcordat ff. l. prior. & j. eo. l. si nō cognitio. ¶ Contra istā lec. oppo. j. eo. l. si legib. vbi dicitur, q mēdax precator careat penitus impetratis. Huius timore, alia gl. ff. huius l. literū recapitulat omnes istas opi. ideo omitto replicare. Dic ergo breuiter q in l. si legibus. loquitur in priuilegio impetrato, tunc indistincte mēdax precator caret penitus impetratis. Ratio, q. ille cause que fuerunt allegate, fuerunt cause concedendi priuilegium, † sed hic loquitur in rescripto, quod datur ad obseruantiā iuris cōmunis, in quo cause allegate non sunt cause cōcedendi rescriptum, vt dicam, infra in sequentibus contrarijs. Glossa circa hoc non insistit vltra. ¶ Contra Azo. opp. fortiter, in quolibet rescripto inest cōditio tacita, si preces veritate nitantur, vt j. tit. j. l. vniuersa. si ergo deficit ista conditio que est de presenti ergo rescriptum est nullum † vt ff. si cert. pet. l. cum ad presens. Sol. rescriptū ad obseruantiam iuris communis potest concedi altero de duob. modis. Uno modo sic. Exposuit B. coram nobis, quod titius denegabat sibi restituere talem fundū, quem dicitus, B. asserit ad se pertinere iure dominū, quare dictam causam inter eos tibi cōmisimus terminandā. Isto casu licet assertum sit principi quod ille fundus pertinet[b] ad B. iure dominū, tamen hic non fuit positum pro constanti, sed fuit positum, quia de hoc erat dubium, ideo causam princeps cōmisit. Causa ergo finalis est si de eō quod proponitur, lis est vel esse potest: ideo si dicatur illud esse mendacium, non impedit iudicis cognitionem. Secundo modo potest cōcedi rescriptum, vt dicat sic. Conquestus est A. de B. quod fundum ad eum pertinentem iure dominū detinet, quare mandamus tibi, vt dictum fundum ei restitui facias. Iste litere vnum cōtinent expresse, aliud tacite, expresse quod fundum restitui faciat, & pro hoc videtur demandata executio. j. eo. l. si non cognitio. tacite cōtinet, vt videatur mandata cognitio. Modo ad propositum quantum ad cognitionem, tunc in est tacita conditio, si preces veritate nitantur[c]. Sed si est dubium, quia dicatur rescriptum per mendacium impetratum, tunc iudex potest de causa cognoscere secūdum veritatem, vt ibi. & d. l. si cognitio, quātum ad sententiam, & executionē inest illa tacita conditio, si preces veritate nitantur, nisi iudex reperiat ita esse, nō dabit sententiam pro impetrante, imo dabit sententiam pro alia parte: & hoc est quod dicit, quod debet cognosci. ¶ Item opp.[d] ad istā lec. ff. de fal. l. si quis obreperit. vbi illud, quod aliquis impetrat per obreptionē non valet. Sol. in eo quod impetranit per cognitionē, nō obrepsit principi, preterea sufficit, quod de hoc erat dubiū, sed in eo quod impetraret etiam sententia secundū se ferri, in hoc bene esset obreptio, ideo requiritur q cognoscatur de veritate. ¶ Op. de. l. si vero. ff. subuētū. de fideicom. h. Sol. eo. modo quantū ad cognitionem rescriptum nō fuit impetratum per obreptionē. ¶ Alterius. op. j. l. prior. Sol. duob. modis quandoq; opponitur contra rescriptum ex falsitate ipsius rescripti, vt quia dico, q illud rescriptū nunquā exiuit de cancellaria principis, & tunc impedit cognitionem iudicis delegati. vt j. l. prior. Quandoq; opponitur, q rescriptū est verum in se, sed cause in eo inserte sunt false, tunc iudex debet audire illas causas, nō vt per hoc impediatur cognitio, sed ad hoc vt sententia ferat secundum veritatē. Opp. aliud, quod est factū ex falsa causa, debet totaliter irritari, vt in ti. ff. & j. de condic. sine causa. Respondeo eo. modo quo ff. quo ad cognitionē non fuit falsa causa, sufficit enim q sit dubiū de narratis. ¶ Item op. extra de rescri. c. super literis, vbi dicitur quod rescriptū impetratum dolo, non valet. Hic dicitur contrariū in eo quod dicit mēdacium. quod presupponit dolū. Item in eo q dicit mendaciū, vel faciendo fraudem. Huius timore dicit Petr. illa decretalis seruetur in foro eorū, ista lex in nostro. Certe domini, illa decretalis fuit recte facta ad soluendum cōtrarietatem istarum legum, ideo non est aliud, imo idem. Puto ergo dicendum sic. Quandoq; rescriptum mandat alicui cognitionē cause, tunc quia narrando principi presupponit hoc esse dubiū, non potest dici cōmissus dolus, licet verū non dixerit, vel falsum suggesserit, q. semper hoc esse dubium presupponit. Ita loquitur hec lex, & ff. l. prior.[e] Si vero non mandatur cognitio specialiter, sed mādatur executio secundū formam quam ff. dixi, tūc procedit distinctio illius decretalis. Aut hoc fuit factū per dolum, q. hoc esse dubium nō proponebatur, & † non valet rescriptum, vt j. l. prior. Ita posset intelligi j. eo. l. si legib. ita loquit c. super literis. Sed si sine dolo dixisset falsum hoc esse verum, tunc valet rescriptum, & procederet secundum veritatem. Ita loquitur l. & si nō cognitio. & d. c. super literis. &c. ¶ Opp. quod quādo verū omittitur[f], indistincte rescriptū non habeat effectū, vt ff. tit. prior. per totū. Respondeo. ista est veritas vt distinguamus sic. Quandoq; rescriptū impetratur per dolum, & non valet vt ff. dixi. Quandoq; impetratur expressa falsitate, vel tacita veritate sine dolo, & tunc quādoq; fuit expressum siue omissum aliquid, quo nō expresso, vel non omisso, nihilominus habuisset rescriptū, & tūc rescriptū valet, & procedit secundū veritatē, vt hic, & ff. l. prior. & j. eo. l. si non cognitio. Exemplū, vbicunq; omittitur aliquid de his que tangūt meritā seu veritatē negotij. Si vero illud, quod fuit expressum vel omissum, erat tale, quo non expresso, vel nō omisso, rescriptum non habuisset, tunc rescriptū non valet. Exemplum quando omittitur aliquid, veluti litis pendentia, vel litis determinatio. Ita loquitur ff. tit. j. per totum, & istam diuisionem ponit tex. in d. c. super literis.

3 ¶ Quero, vtrum rescriptum impetratū per † obreptionem*, hoc * est expressa falsitate, vel tacita veritate, tribuat iurisdictionem[g]. Pla. dicit quod sic, scilicet q tribuat iurisdictionē de hoc cognoscendi, an rescriptū teneat vel non. Hoc etiā colligitur ex isto tex. qui dicit. prescriptione mendaciorū, &c. dicit gl. & bene. prescriptione, id est exceptione, ergo iurisdictionē tribuit * ipso iure si nō opponatur, & sic potest cognoscere vtrum rescriptū fuerit impetratū per obreptionē, vel non, & hoc etiam probatur in d. c. super literis. De hoc autē ponit multa Inno. in c. ceterū, & c. ad hec, & melius in h c. cum dilecta. de rescri. ¶ Quero vtrū rescriptū omnino falsum[h], quod nunquā emanauit de cancellaria principis, tribuat iurisdictionem? † Doct. hic dicūt quod propter dubiū potest ipse de hoc cognoscere, an litere sint false, vel non, sicut diximus quod sentētia contra sententiā non valet: verum est, nisi de hoc dubitetur vtrum prima precesserit vt ff. que sent. sine app. rescin. l. j. in prin. de trāsac. l. post rem. Inno. de hoc in d. c. super literis. multū dubitat, & multorum opi. recitat. Breuiter mihi videtur quod si quidem rescriptū non habet manifestā falsitatē ipse iudex, cui videtur dirigi, potest de ista falsitate cognoscere, & pronunciare se esse, vel nō esse iudicē. Ita intelligo. j. l. prior, vbi coram eodē iudice potest oppoui de falsitate. Ratio, quia illud rescriptum licet ei no det iurisdictionem, tamē cōstituit eū in quasi possessione iurisdictionis propter quod habet iustam cognitionem, & pronunciationē, vt j. de sentē. l. si arbiter de test. l. j. de offi. pret. l. Barbarius. Si vero cōtineret manifestam falsitatē, tunc ipse in quasi possessione iurisdictionis nō constitueretur, nec posset pronūciare se esse iudicem, vel non. arg. j. de edi. diui Adriani tollendo, l. vlti. ¶ Quero, quando iste exceptiones mendaciorū oppenuntur, que erit practica, nam videtur † q 7 de eis erit bis querendū, nam ante litis contestatio. contra rescriptum opponitur, quod cōtinet mendacia, vide in ista cognitione, an sit iudex, vel non, cognoscetur de veritate precū, demū si postea pronūciauit se esse iudicē, erit necesse quod iterum de veritate negotij cognoscatur, quia probationes facte ante litis cōtestationē non fuerunt facte in principali negotio. Inn. videtur velle q ante litis contest. cognoscatur de veritate precum summarie, post litis contestationē plenarie. Et hoc idem dicit in alio exemplo. Bone. Florentinus hic couenitur ratione delicti, vel contractus, ipse ab initio opponit exceptionē dicens, Domine, non estis meus iudex quia non cōtraxi, vel deliqui in territorio vestro. Ante litis contestationem examinabitur summarie verū contraxerit vel nō in isto territorio[i], post litis cōtestationē examinabitur plene. Hoc idem tenet Jac. Butr. Adducit simile, in actione ad exhibendū preparatoria cognoscatur summatim de dominio, in rei vēdicatione cognoscetur plene. Idem si immo: petit restitui ad allegationē omissam, nam antequam restituatur, cognoscetur summatim, vtrum ex illa omissione sit lesus, alias non cōcederetur restitutio sibi, vt l.

nam

nam ꝛ postea. §. si minor. ff. de iureiur. Postea cum illa exceptio ponderetur in iudicio, in quo omiserat, de eā cognoscet plene. Ultramontani. ꝛ Bet. dicebant qꝫ illa exceptio debet reseruari post litis contestationem, nē de eodem bis cognoscatur. Bul. de Cu. in l. ā. ff. de in ius voc. an. tangit istā questionem ꝛ ex dictis eius, licet non faciat mētionem Cy. hic fecit vnam additionem, ꝛ dicit Bul. qꝫ ista exceptio. ego non contrari in territorio tuo, non debet admitti, qꝛ non potest probari, non enim sequitur, cōtrari alibi ergo non contrari in territorio tuo. Item si probarem absentiam meā potuissem contrahere existens alibi in territorio per procuratorē vel potuissem contrariſſe existens alibi in territorio huius ciui
k tatis, vt l. contrariſſe. de actio. ꝛ obli. Mihi videtur [k] qꝫ debeamus
3 aduertere quando illud, qꝫ opponitur per modū declinatorie ꝛ indicij, tangit negotium principale, vtrum debeat examinari ante litis contestationem vel post. Dico sic. Aut ante litis contestationem. ꝛ post veniret probandū ab eadem parte, ꝛ tunc procedit dictum domini Inn. ꝛ Ja. Bu. qꝛ ante litis contestationem probat summarie, post litis contestationem plene, vt in exēplis supra positis fin Jaco. But. Quandoqꝫ ante litis contestationem, incumbit probatio vni post lit. contestatio incumbit probatio alteri tūc ego dico, qꝫ vtrunqꝫ perfecte examinabitur, vt in exemplo huius legis. Nam ille qui opponit exceptionem mendatiorū, illaꝫ debet
l probare[l], qꝛ ipse dicit hoc ad excludendū iudicium. Unde cū mendacia sint causa sue intentionis, ergo ei incumbit onus probandi. vt l. ei qui. ff. de proba. sed post litis contestationē actor debet probare veritatem, qꝛ illa assertio est causa sue intentionis, ergo ei incumbit onus probandi, vt l. qui accusare. ſ. de ēdē. Sed si exceptio mendaciorum esset ita negatiue concepta, qꝫ nullo modo probari posset, tunc non admitteretur ad probandum eā. Ita loquitur dictum Bul. si enim conuenitur hic Florentie qꝫ promisit hic dare centum, ipse excipit se non promisisse, certe cū non sit coarctata loco, vel tempore, ista negatio non pōt probari[m] ante litis contestationem, per eū tui incūbit onus probandi, nisi probetur per confessionem aduersarij, aduersarius iam posuit contrarium ergo, ꝛc. Sed si questio ista reuolueretur super aliquo de coherentib. ipsi promissioni, de qua agitur, tunc dū posset examinari ante litis cō
9 testationem, cum post non veniret examinandus. Exemplū †, conuenitur Florentinus hic qꝫ promisit dare centum in castro Clusino comitatus Perusij, opponit Florentinus quod castrū illud nō est comitatus Perusij, ſz est comitatus Cortoni. Certe ipse poterit examinare hoc, ꝛ pronunciare se esse iudicē, vel non esse, vt l. si
10 quis ex aliena. de iudicijs. An autem ista probatio preiudicet iudici in cuius territorio dicebatur illud castrum. Inno. tract. in d. c. super literis. Breuiter. puto quod nō noceat, nec quo ad proprietatem, quia res inter alios acta, ꝛc. nec quo ad possessionem, quia in istis iuribus incorporalibus non acquiritur quasi possessio, nisi
n aduersario sciente[n] ꝛ patiente, vt l. pen. ff. de seruitu. ¶ Bl. querit qualiter fuit mēdacium in narratione iuris, cum princeps, qui scit
o omnia iura, non possit mētiri de iure [o]. Bl. ponit exemplum quod fuit mentitum ei in iure cōsuetudinario quod probabiliter potest ignorare, ꝛ vide gl. quam no. ꝛ tene mentē perpetuo. ¶ No. ex hac
11 glossa primo † quod ius consuetudinarium potest princeps, ꝛ etiam quilibet iudex probabiliter ignorare, ꝛ de hoc habetis text. in c. j. de constit. lib. vj. ¶ Secundo no. quod licet iura non debeant producere coram Judice, nec de eis fieri positiones, tamen hoc est verū
12 in iure scripto. ius autem non scriptum debet probari. Vide dicta infra de iuramento calumnie. l. ij. §. quod obseruari, in glo. que tra-
13 ctat materiam positionum. ¶ Item dico, quod statuta † que sunt alibi facientia ad causam que agitur hic debēt produci in causa, sicut alia instrumenta priuata, quia Judex potest illa probabiliter ignorare, sicut hic videtis. Oportet quod principi allegetur, ꝛ probetur plene, vt dixi in l. omnes populi. ¶ Ultimo not. quod testis potest dicere falsum non solum mentiendo, hoc est dicendo quod
4 non est, sed † etiam tacendo [p] id quod est, vt hic vides text. no. quē
5 tene menti. Simile habes ā. de episco. ꝛ cle. l. prebyteri. ff. de contrahend. empt. l. ea que. §. fin. quod not. ꝛ tene menti.

ADDITIONES.

1 ALEX. ¶ Prescriptione. In hac l. dixi quod non solum inimicus a testimonio repellitur. l. si quis testibus. C. de testi. Sed etiam ille, cum quo proxime est facta par. ꝛ vide Inn. in c. cum Joannes. extra de re iudi. ꝛ eundem Inn. in c. cum oporteat in glo. inimicus vbi melius de accu. ꝛ que dixi in l. post legatum. §. is vero. ff. de his quibus vt indigni. Ex opposito de impugnatione priuilegij, vide Spec. in titu. de instrumen. edi. §. nunc autem videndum de impugnatione priuilegij, ꝛc.

AND. BARB. ¶ Circa materiam adde quod impetrans debet probare vera esse omnia que narrat, vide do. Bet. in consi. xxxj.

P. PAV. P. ¶ Circa istam materiam subreptionis. Adde quod opus est omnia specialiter exprimere, que remouere possint principem, vel concedentem a concessione, vel ipsum reddere difficilio-
rem, nec sufficit sub generalitate, ꝛ inuolucro verborū exprimere vide sing. Ro. consi. cccxxvj. incip. in presenti consultatione, per totum, ꝛ maxime circa fi. dum loquitur de iuramento cōtraueniente contractui, ꝛ a tali iuramento non petere habilitationē, ꝛ si petierit, non vti, quia ad habilitationē quam petit, opus est omnia ista punctualiter exprimere. Vide ibi, ꝛ illud cōsilium sequitur, ꝛ commendat Feli. in c. constitutus. in prin. in ver. limita quadrupliciter, extra de rescri. vbi amplius dico. ꝛ vide omnino Ro. consi. seq. illud de quo supra. Item pro limitatione, ꝛ declaratione regule, que semper allegatur quod taciturnitas eorum quibus expresse princeps non ita concessisset faciliter, vitiet, vide Fel. in c. postulasti. extra de rescrip. An autem, ꝛ quando rescriptum subreptitium sit ipso iure nullum, an vero sit annullandum, vide Fel. in c. ad audientiam el ij. in ver. item ad lites. extra de rescr. Item quod necesse sit exprimere quare, quomodo, quid, ꝛ qualiter sit actum nec sufficit simpliciter dicere qꝫ sit factum, vide Feli. in c. dilectus. el ij. de rescri. Pro quo facit quod. ſ. scripsi in prin. secundum Ro. in d. l. consi. cccxxvj. Ro. tamen qꝫ vbi plures cause exprimūtur in rescripto, vel rationes nō est necesse omnes probare, sed satis est probare vnam que sit sufficiens ad impetrationem. vide Fel. in c. ij. ver. copula. extra de rescr. Ro. in consil. cccix. Item an, ꝛ quando subreptio in parte, vitiet in totum, vide Fel. in c. sedes apostolica. in ver. subreptio, ꝛ in c. super literis. extra de rescr. vbi ponit latissime que sunt illa que vitiāt rescriptum, vide Fel. in c. constitutus extra de rescri. in prin. Item an de literis renūciatis sit facienda mentio in rescripto, vide Fel. in c. ad audientiā in prin. el ij. extra de rescr. Quid autem in beneficialibus an sit exprimēdum ad euitandum subreptionē, vide latissime Feli. in c. in nostra. extra de rescr. vbi ponit corrolaria. Vide etiā in d. c. ad audientiā. el ij. de rescri. per eum. Quid autē de impetrante beneficiū, qui dicit se dotasse, ꝛ nō est verū: vide Feli. in c. fi. extra de presum. Quid de impetrante, ꝛ narrante qꝫ non excedit certā summam ꝛ sic falsum, an vitiet rescriptū. Item qꝫ omissio cuiusqꝫ minimi vitiet rescriptum exorbitans a iure communi, vide Alex. consi. cclx viij. Nūquid antē sit necesse facere mētionē de possessione euidenter iniusta: vide Pan. post gl. in c. in vestris de cōcess. preb. vide Ro. consil. ccccxcix. Item qꝫ reddatur subreptitiū si pars non fecit mentionem de termino dato ad probandum id quod petit, vide Rom. consi. clxxvj. ad fin. Item quod necesse sit facere mentionem de appellatione interposita, vel de litis pendentia, vide Ro. consi. cccxxx. in prin. Item an sit fienda mētio de qualitate beneficij, vide Ro. consi. cccl xij. ꝛ tōsi. cccl xxxiij. Nunquid autem si faciat aliquod factum impetratum per procuratorem habētem speciale mandatum, inducatur per hoc rescriptum subreptitium, vide Ro. consil. cccl xxj. Item an sit fienda mentio de actu nullo vel elidibili, vide Fely. de quo. ſ. vide Rom. consi. cccc lxxiij. Jaſ. late in l. j. huius tit. Item de primo rescripto seu literis subreptitijs, non est opus facere mētionem, vide Abb. in c. oblate. extra de appel. ꝛ Mod. ibi. Item quid si rescriptum contineat plura capitula, ꝛ fieret obreptitium quo ad quedam, an in alijs sit etiam nullum, vide hic Mod. post Jo. Fab. Et Feli. de quo ā. ꝛ nouissimos in l. de pupillo. §. si plurib. de ope. nouī. nunc. Item no. quod subreptio vitiat, etiam si suppliçans ignoranter tacuerit illud quod subreptionem inducit, vide, ꝛ declara vt per Abb. in c. super literis. ꝛ in c. cōstitutus. in ij. vol. extra de rescript. Et vtrobiqꝫ per Fel. ꝛ alios. Item adde in materia quod subreptitium rescriptū non tenet. etiam si ille qui impetrauit sit sanctus, ita quod non sit verisimile qꝫ ipse malitiose egisset. Ita Bal. in c. j. in fi. extra vt lite pendente. Jaſ. in c. j. qui iurisdictio. in ij. fallen. de iurisdict. omnium iud. ꝛ in l. sed si hac. §. patronum. el ij. in ij. notabi. ff. de in ius vo. ꝛ in ista l. prescriptione in fi. Item in materia adde quod dicit Bal. hic in impetrante gratiam. vel remissionem seu compositionem pro aliquo delicto nō expressis omnibus facti qualitatibus, quod sit nulla, de quo vide Jaſo. hic ꝛ similiter non expresso primo delicto, de quo etiam habuit gratiam. Feli. in c. postulasti ad fi. extra de rescrip. Item quod de actu nullo non sit necessario fienda mentio, vide late Feli. in ca. ex tenore. extra de rescrip. Jaſ. in l. causas in fi. C. de transac. ꝛ alia, de quibus supra. Item quid sit subreptio, ꝛ quid obreptio, vide Innoc. in c. cum dilecta. ꝛ Abb. ibi de rescriptis. Vide Barba. consi. lv. in prin. in iij. vol. Item si cause expresse sint false, ita quod reddatur concessio subreptitia an subsistineri possit si sit dictum in cōcessione, ꝛ ex alijs causis animum nostrum mouentibus, vide Barb. consi. xxxiij. vol. iij.

b P. PAV. P. ¶ Pertinet. Et sic mēdacium respiciens merita cause non vitiat, vide Lomen. consi. cij. in princ.

c ALEX. ¶ Veritate nitantur. Habes Bald. hic contra.

d ALEX. ¶ Item opponi. Ad istam lect. ꝛc. ad l. si quis obrepserit. Vide Bald. hic ꝛ in l. ꝛ si legibus. ſ. eod.

e ALEX. ¶ L. proxima. Sed restat respōdere ad text. hic, qui dicit, quod videtur mendacium cōprehendere secundum diffinitionem eius, vt no. glo. in l. de etate. §. qui tacuit. de interrog. actio. Sed dic quod mendaciū potest dupliciter sumi, stricte pro eo quod dolum

continet,vt in contrario. Item large pro eo quod non est verum.

f ALEX. ¶Effectum. Sed an habens rescriptū cogatur illud re presentare iudici,dic quod non,vt no.in c.ex conquestione.de resti. spol.& ibi per Joan. And.in nouel.& per Bald.in l.post quam,ff.de transac.vbi dicerunt quod per solam impetrationem rescripti non queritur ius aduersario,nisi fuerit productum in iudicio. Fallit in impetratione iuris iniqui.l.iij.in princ.ibi,licet vsus non sit.ff.quod quisq; iuris,& quod ibi per Dod. Et ad predicta facit gloss.in cle. consit.tuitionem,de electio.& vide Bald.in l.j.§.vt lit.penden.

* CLAV. DE SEIS. ¶Impetratum per obreptionem. Imo plus dicit Panor.in c.cum inter dilectos.de fid.instru.q; quando pecitur a principe confirmatio actus nulli,vel simulati,hoc nō ex presso,licet dicat princeps confirmans actum,si quis est alius de nouo,confirmamus,vel dicat,supplentes de plenitudine potestatis omnes defectus tam iuris,quam facti:quod his non obstantibus confirmatio nihil valebit propter subreptionem.

g ALEX. ¶Tribuat iurisdictionem. Et hoc tenet Joan.de Lign. & Imol.in d.c.super literis.licet domi.Anto.videatur tenere contrarium, secundum Imol. Adde quod Bal.in l.que ex relationibus.in princip.§.de legibus,videtur tenere quod rescriptum obreptitium sit ipso iure nullum,& tenet Bal.in l.fin.infra,sentent.rescindi non posse.

* CLAVD. DE SEIS. ¶Jurisdictionem tribuit. Limita hoc vt per Bal.in l.j.§.de colluf.detegen.per Ro.cōsi.cccrrr.incl.circa primum propositi consultationis articulum.nu.2.3.& 4.

h ALEX. ¶Omnino falsum. Utrum rescriptum omnino falsum tribuat iurisdictio. Innoc.tenet quod non in d.c.super literis.facit quod not.de exceptio.c.cum venerabilis.& de prob.c.licet causam. ipse tamen Innoc.tenuit contrarium in ca.ij.de dila.& videtur tenere hic Bartol.& tenent communiter Legiste,& istud etiam tenet do.Florent.in d.c.super literis,reprobat Imol.ibi.sed domi.Anto. in d.c.super literis tenet primam opin,sequendo Innoc.& respondet ad omnia obiecta,& videtur velle hic Bald.sed opinio Bald. & sequacium videtur verior,& quādo decretum per subreptionem sit nullum,vide Bald.in l.j.C.de fideiuss.minu.& in l.ō.eod.& Petr. de Anchara.in c.super literis.de rescriptis.qui tenet quod teneat sed venit rescindendum,& idem Innoc.& Anton.de Butr.in c.veniens.de fil.presbyt.& per Bald.hic.

i ALEX. ¶Non in isto territorio. An index possit contra non suppositum cognoscere si cōtempserit,vel delinquerit in territorio. De quo etiam per Bart.in l.ij.si quis in ius voc.non ierit.addo gl.in l. de iure.ff.ad municipa. Adde quod no.in c.scisitatus de rescript. & in c.preterea.de dila.& in c super literis.& vide d.Ant.in c.si clericus laicum.de foro competen.& ibi per Imol.& alleg.Bar.contrarium in l.ij.ff.si quis in ius voc.non ierit. & illud quod tenet ibi, est falsum, secundum do.Anto.& Imol.in d.ca.super literis,& contra ipsum videtur velle Innoc.in c.Roman.in §.contrahentes.& vide quod habetur per Bud.de Suza.in l.raptores.in versic.prescriptione.C.de episc.& cleri. Adde Bal.in l.si quis ex aliena.ff.de iud. & per Joan.Cal.in repet.ca.de illis in iij.q.de rapt.& per Petr.de Anch.in repe.c.postulasti.de foro competen.in j.q.& vide omnino Alex.in d.l.ij.si quis in ius voc.non ierit.

k AND. BARB. ¶Mihi videtur. Pro ista questione vide do. Anto.in c.si clericus laicum.de foro competen.allegauit Bartol. contrarium sibi in l.ij.ff.si quis in ius voc.non ierit.& vide Moder. in prealle.c.si clericus laicum,& ibi d. Abb.& vide que dixi in d.c.si clericus laicum;vide Ludo. Roman.in cōsi.ccvj.vbi loquitur singulariter si sufficit sola allegatio.an sit necessaria probatio? ¶Ad de tu circa ista dicta Bart.hic do.Maria.Soci.in ca.dilectus.de foro competen.artic.ij.q.ij.& eundem in c.si clericus laicum.versic. circa j.principalem articulum.

l ALEX. ¶Debet probare. Opponens exceptionem contra rescriptum illum debet probare. Hoc limitat Innoc.in ca.super literis.de rescript.in glos.in verbo.forsan,nisi rescriptum esset suspectum,& vide Lyn.hic.

m ALEX. ¶Non potest probari. Istud sequitur Jacob.Butr.vt refert Bart. Sed aduerte quia Innoc.in c.Roma.§.contrahentes.de foro compet.in vj.& Joan. And.in c.j.de lit.cont.& doc.in d. c.super literis.videntur tenere contrarium expresse,& ibi vide plene.

n ALEX. ¶Aduersario sciente. Sed Imo.in d.c.super literis.videtur concludere finaliter in hac questione,quod etiā contra scientem,qui vere est in possessione,quo ad alia,vtitur sua quasi possessione,& preferetur in illa. Pro hoc facit quod not.Innoc.in ca.olim el ij.de restitu.spol.vnde tunc potius dicitur in sua possessione turbari,secus forte si illa vteretur quo ad illa,nec contraheret quantum in eo esset,quia tunc forte procederet opin.Bart.& Innoc.in c.super literis, antequam predicte opiniones per ea que habētur in d.c.olim.cum dilectus.not.in l.j.& ij.C.de ser.Ita videtur tenere Imo.in d.c.super literis. Item ad hoc no,per Bar.adde quod idē no.in l.j.de procur.ad fin.& ad predicta concordare videtur Innoc. in c.cum dilectus.de offic.archi.

o ALEX. ¶Mentiri de iure. Et not.quod istam gl.pro sing.alle. Angel.& Imol.in l.ij.ff.de re iudi.ad hoc videlicet.quia licet iudex non possit alterare tempus appellandi,vt per Bart.& do.in d.l.ij. tamen per statutum,& cōsuetudinem potest illud tempus alterari, gloss.est hic secundum eos. Nec mirandum est secundum Imol. ibi,quia statutū & consuetudo potest detrahere dispositioni legis, vt l.omnes populi.ff.de iust.& iur.& l.de quibus.ff.de legibus.

p ALEX. ¶Tacendo. Et vide quod habetur in l. Paulus.ff.de fal.& ideo allegatur in regula culpa.de regul.iur.in vj. nunquid videns committere homicidium,& prohibere potens si non prohibeat,teneatur de homicidio de quo per Angel.in l.j.§.si reus.& l.si actoris.de eo per quem factum est.& Bart.in l.metum.facit quod no.in c.sicut dignum.de homicid. Sed quid in teste,qui veritatem vult celare? Dic quod non punitur de falso.c.j.in prin.si de inuesti. inter do.& vasal.oriatur. Et ibi subdit. Bald.hoc esse verū,nisi premisso iuramento veritatem celet. Et adde quod not.in gloss.in l. Lucius.de infami.que vult, quod reprobetur dictum testis,quod plene non narrat factum,& dic reprobetur, id est non approbatur. facit de accu.c.cum dilecti,vbi iuraus dicere veritatem,tenetur dicere verum,& plene. Item de eo quod dixi §.quando possit iurare illum qui occiditur,vide Bal.in auth.sed nouo iure.C.de ser.fugi. Adde quod doc.& maxime Imol.in d.c.super literis.de rescript.in no.huius litere,vbi probatur paria esse, dicere falsum & tacere verum. Dic quod illud facit secundum Jacob.Butr.quod testis incurrat penam falsi si taceat veritatem,vt est text.in c.j.extra de fal. & dicit domi.Anton.hoc verum,quando iurauit plenam & meram veritatem dicere. Secus si iuraret se libere ad interrogationes respondere.per ter.quem dicit valde no.in c.cum dilecti.el j.extra de accu. Sed certe ille text.secundum Imol.loquitur in inquisitore, non autem in teste, qui debet dicere veritatem,pro vtraque parte, iuxta not.in c.fraternitatis.in gloss.fin.de test.& in authen.si iudex. §.de episc.& cler.per Bart.in l.si duo patroni.§.idem Julianus.de iureiuran. Qui indistincte tenet quod incurrat penā falsi.per prealle gatum c.j.secundum Imol. Et quando dicatur dicere plenam veritatem,& quando meram veritatem,vide gloss.not.in c.cum dilectus.in verbo.plenam,& in verbo merā. Et adde Bald.in l.presbyteros.hic allegata.& quod etiā ipse not.in l.data opera. Et istis adde Bald.in l.nullum.C.de testi.vbi vult, quod si testis tacet veritatem,punitur criminaliter,& ciuiliter,ad interesse.

P. PAV. P. ¶Vide Felin.in c.j.extra de testib.cogend.

LEX III.

Primi. Ista lex potest habere duplicem intellectum. Uno modo, quod opponatur de falsitate eorum que sunt narrata principi. Alio modo quod intelligatur de falsitate rescripti, quasi princeps nunquam sciuerit, nec vnquam emendauerit de cancellaria principis,vt dixi §.ac.

LEX IIII.

1 ¶Executione mandata videtur esse mandata cognitio.

2 Princeps potest delegare executionem.

Et si non cognitio. Hec est notabilis lex, ex qua

1 nota quod ei,cui mandatur executio videtur mandari cognitio.& debet cognoscere secundum veritatem precum. ¶Oppo.j.l.priori. Sol.vt dixi in l.prescriptione. ¶Oppon. quod executio non possit mandari,vt l.iubere cauere.de iurisdict.

2 om.iud. Sol.hic Princeps delegat,non alius. Alij dicunt,quod hic demandet cognitionem,non executionē.quod est contra utrum tex. Alij dicunt quod hec demandauit primum decretum,non autem secundum. Sed certe nec executio primi decreti potest demandari,vt l.iij.§.duas.ff.de dam.infec. Tene ergo primum,quod hic Princeps demandauit. ¶Oppon.§.de exceptio.rei iudica.l.si vt proponis,vbi dicitur, quod executor nullam cognitionem habet. Sol.hec est vera,ibi loquitur quando committitur alicui executio alicuius sententie,hic loquitur quando committitur executio alicuius facti, cum nulla precesserit sententia. Unde cum ad executionem non possit perueniri, nisi precedente cognitione,vt l.j.de excep.rei iud.mandando executionem videtur committere cognitionem. Et propter hoc non placent quedā glosselle,que sunt hic, que dicunt quod fuit dictum Principi quod erat lata sententia,& tunc cognitio non videtur demandata. De hac materia dixi plenius in l.a diuo Pio.in princ.de re iud. Bl.tractat illam materiam extra de offic.deleg.c.pastoralis.in gl.ad intelligentiam &c.

LEX V.

1 ¶Priuilegium mendacio impetratum,nullum est.

Et si legibus. Ista lex proprie loquitur in priuileg.[a] ¶Oppon.

a 1 quod debeat valere rescriptum,non obstantibus falsis allegationib.vt l.priori.& l.prescriptione. Sl.non soluit.

Dic,sup

Dic,supra loquitur in rescriptis,que conceduntur ad iuris cõmunis obseruantiam,z ideo veritas eorum,*que narrantur non fuit causa rescripti,sed sufficit esse dubium,hic vero in priuilegio,z cã narrate sunt proxima causa z finalis priuilegii,ideo si reperitur mendacium,non valet priuilegium.Hic nõ sunt alia.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Loquitur in priuileg. Vide Bald.in l.prescriptione. supra eodem.

* ALEX. ¶ Veritas eorum.Quod dicatur rescriptum obreptitium,z subreptitium vltrà hic not.per Bald.vide quod habetur in l.si quis obrepserit.ff.de falsis.z quod no.Bal.in l.ij.de epis.audien.Et quid si nõn fiat mentio de primo processu.vide sin.Bald. in l.si.ff.de relat.z adde q vbi est denegata petitio alicuius rei eius rescriptum impetratum presumitur subreptitium.z vide not.in l. prescriptione.ff.eo.Et differentiam inter obreptitium,z subreptitium,vide per glo.z Inn.in c.cum dilecta.de rescript.z Bal.in d.l. prescriptione.ff.eodem.

LEX VI.

1 ¶ Princeps quando possit contra ius diuinum rescribere.
2 Princeps quando possit mihi auferre dominium rei mee.
3 Princeps quando possit rescribere contra ius ciuile.
4 Clausula(Non obstante)quod requiratur quando Princeps rescribit contra legem.
5 Clausula(Non obstante)quomodo ponatur quando rescribitur contra legem.

g OMnes.Cuiuscunqz,aBreuiter dicit,rescripta contra ius,vel contra publicam vtilitatem,non sunt seruanda. hoc dicit. ¶ Hic habetis vnam glossam,que ponitur de verbo ad verbum in l.j. de constit.princip.glossista aliquantulum est infrascata.Ratio est,q; in iure nostro sunt quedam diuersa,nã Princeps alicui aliquid concedit quandoqz ius commune condendo, quandoqz iurisdictionem exercendo,quandoque concedit rescriptum, qs est ad iuris communis obseruantiam quandoque concedit beneficium.vt si concedit domino castrum,vel feudum,quandoque concedit priuilegium contra ius commune.Ista sunt separata,z iura istis vocabulis abutuntur.Et glo.hic posita tractatus,verũ Principis rescripta,contra ius valeãt promiscue tractat de rescriptis, quandoque de priuilegiis,quandoque de leg.z doct.hic nõ examinant tert. ¶ Quero ergo primo, vtrum Princeps possit rescribere contra ius diuinum. † Dic vt in glosſ.quam vide[b]. ¶ Secundo quero, vtrum Imperator possit rescribere contra ius humanum? Et vide glosſ.si vero. ꝛc. Vidistis illud quod dixit glosſ.

a Tu dicas sic, † Circa hoc an Princeps possit mihi auferre dominium rei mee,Dic aut vult mihi auferre dominum.ius commune condendo,z potest,vt in toto titulo.ff.de bon.damna.ꝛc.z in auth. incestas.ſ.de incest.nupti.ff.de public.l.commissa. Aut vult mihi auferre iurisdictionem exercendo,z potest,vt l.fin.ſ.de iure do.impetran. Aut vult mihi auferre priuilegium alteri concedendo, z

c tunc aut in hoc vertitur publica vtilitas[c] z potest,vt l.item si verberatum.ſ.j.ff.de rei vendi.z de euic.l.Lucius. Aut non vertitur publica vtilitas, sed sola eius voluntas,tunc regulariter non potest,z ita loquitur hec glosſ.z glosſ.in l.quoties de preci.Imperat.

* offeren.Fallit ratione iuris *, quod haberet in parte rei C.de vendit.res.fisca.cum priuato.l.j.lib.x. Fallit ratione possessionis.quam haberet de re mea vt l.fin.ſ.de quadrien.prescriptione. Dominus Jacob. Butri.dicebat simpliciter,quod princeps potest auferre mihi dominiũ rei mee sine aliqua causa. Iam eius potestas,z potestas istarum legum. que hoc prohibent procedit a pari potentia, ergo sicut potest istas leges tollere, ergo eodem modo possit

d dare alteri dominium rei mee[d], sine causa.Quod puto nõ esse ve-

e rum[e], nam princeps non potest facere vnam legem,que contineret vnum inhonestum vel iniustum. Iam est contra substantiam legis? Iam lex est sancto sancta iubens honesta,z prohibẽs contraria, vt l.ij.ff.de legibus. Eodem modo si vellet auferre mihi dominium rei mee,iniuste,nõ posset,quia princeps habet iurisdictionem a Deo,vt in auth.quomodo oport.episc.in prin. Sed Deus dedit ei iurisdictionem peccandi, nec auferendi alienum indebite, ergo,ꝛc. ¶ Tertio quero,an Princeps possit rescribere cõtra ius

g ciuile. † Hic quicquid dicat glosſ.aduerte.Aut Princeps vult rescribere contra ius commune legem condendo, z potest vt l.non est nouum.ff.de legi.ſ.de Justi.Codice confirmãn.l.j.in fi.Aut priuilegium alteri concedendo,z tunc si priuilegium ledit aliũm modo dicte.potest concedere.Si ledit alium immodice.non potest concedere[f], vt l.quoties ſ.de preci.Imperat.offer.si nemnem ledit.z tunc potest concedere.vt l.rescripta.de precibus.Imperato.offer. Si ledit rem publicam non potest cõcedere,vt hic.Si vero queris iure rescriptis,que conceduntur ad iuris communis obseruantiam, z tunc hec est materia legis prescriptione, quam ibi dixi, z modo

4 vide glosſ. ¶ † Quero quid si Imperator rescribit contra legem

g sed dicit quod non valeat lege non obstante, an hoc requiratur Bloſſ.quod sic. Alij dicunt quod non requiratur quod hoc dicatur.sed sufficit quod sciat se rescribere contra legẽ.allegaint.l.idem Ulpianus.in fi.ff.de excus.tutorum.Sed illa lex loquitur in rescripto, seu beneficio, non priuilegio, z sic non facit ad propositum. Communiter teneamus quod debeat inseri illa clausula per l.si quis in principio testamenti.de lega.iij. Sed de hoc est dubium an debeat dici,non obstante tali lege nominatim,an sufficiat quod dicatur lege aliqua non obstante seu nõn obstante aliquo casu glosſ.in authen.hoc inter liberos.ſ.de testa,videtur velle quod fiat mentio specialis. Hoc etiam videtur velle ter.in simili vbi glosſ.tangit in l. si quis in principio testamenti.ff.de lega.iij.z ideo puto quod non sufficeret si diceret aliquo nõn obstante,vel aliqua lege nõ obstan-

h te,quia istud est generaliter loqui[h]. Item puto, quod non requiratur quod dicatur nõn obstante tali lege, nominando eam, quia

f istud esset loqui singulariter seu indiuidue,sed sufficit † quod dicatur nõn obstante aliqua lege,que in contrarium loqueretur. Istud enim est specialiter loqui. Ita debet intelligi hec materia,ꝛc.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶ Omnes cuiuscunque.Circa materiam huius legis in qua tractatur de clausula,non obstante,vide omnino Feli.in c. nonnulli.extra de rescript.vbi tangit materiam istam.z an z quando requiratur specialis,z an sufficiat generalis,z de effectu eius. De clausula autẽ derogatoria, vide que scripsi in l.si quis in principio testamenti.de lega.iij. Quod autem in dubio,quod non presumatur princeps velle vti plenitudine potestatis,nec clausula,nõ obstante sed iure communi,vide Jaſ.late in l.quanquam. de testa. milit. Limita vt per Alexand.in l.centurio.de vulgã.z pupil. An autem princeps tollere possit defectionem z quam vide Feli.in c. ex parte.el ij.de offic.delega.de quo habes ad Bartol.in l.vt vim. ff.de iusti.z iure.

b ALEX. ¶ Quam vide,Utrum Imperator possit rescribere contra ius diuinum, contra ius humanum, z contra ius ciuile, adde Bart.late in prodemo Digestorum.in princip.z quod not.in l.j.ff. de constit.princip.z facit quod not.per glosſ.z Bartol.in l.venia.ſ. de in ius voc.per Innoc.z Cano.in c.que in ecclesiarum de consti. z Bald.post glo.ibi in l.rescripta.ſ.de precibus. Imperat.offeren. vbi omnino vide,z in quibus Princeps non potest dispensare,vide que not. Bald.in l.eam quam.ſ.de fideicommiſſ.z ibi an in talibus dispensationibus requiratur clausula non obstante. Et an ad bona ex forma statuti applicata heredibus occisi possit ciuitas restituere bannitum,vide per Cyn.z Bald.in l.Gallus.ſ.z quid si tantum.de liberis,z posthum.z Bart.in l.penult.C.de iide instrumen.z iure haste fisca.lib.x.adde vnum quod not. Angel.in l.bene a zenone.C.de quadri.prescrip.

c POMA. ¶ Utilitas. Not.tamen quod princeps cum causa potest tollere ius alterius sibi subditi. Ita Paulus de Cast.in consi. cclxxxj.incipiente,primum dubium. P.PAV.P. ¶ Quod in principe presumatur causa.vult Comen.consil.lx vij.post medium. Et de materia, an z quando possit princeps tollere ius alterius, z an presumatur in eo causa,z multa alia vide ad Bart.in l.item si verberatum.ff.de rei.vendi. Item quod non possit tollere ea que sunt iuris gentiũ sine causa, z quod tunc non presumatur causa,z declarationem vide per Jason.in l.quo minus.in fi.notabi.ff.de iudi. num.z quia de clausula, non obstantibus quibuscunque facientibus in contrarium sufficiat, z quedam alia in materia, vide per Decium consil.x.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Fallit ratione iuris. Et sic ex hoc no.q ad hoc vt habeat locum l.bene a Zenone.C.de quadrienna. prescrip.necesse est quod princeps possideat rem quam alienat.

d ALEX. ¶ Dominum rei mee. Vide Bald.in l.fin.C.sententiam rescindi non posse.

e POMA. ¶ Non esse verum. Et per hoc si Princeps cogat gabellarium ante tempus soluere, potest, z ipse recipi in consortium medij temporis.glosſ.in l.j.ſ.de condic.ex l.secus esset si ob necessitatem publicam hoc faceret,vt ibi per Bald.z Rofin.l.in diem, circa medium,z circa fin.ff.de condi.inde.vide etiam Bart.o,z que scripsi in l.quicunque.C.de fund.patri.lib.xj.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Legem condendo.Similem distinctionem scz an princeps rescribat legem condendo,an particulariter rescribendo.facit Inn.in c.quanto.de cõsue.de quo ibi per alios.

f ALEX. ¶ Concedere.Intellige,vt per Bal.in l.rescripta.ſ.tit.ij. z quod habetur ſ.eo.tit.in l.ne damnosa.

g ALEX. ¶ Requiratur. Aliquid tãgo in l.iij.ſ.quod si is.ff.quod quisqz iur.vbi vide plene per Joan.And.in c.j.de excess.prela.in vj. in nouel.z in cj.de constit.in vj.z per Archid.xx.q.ij.in summa.per Bart.in extrauag.ad reprimendum.in ver.non obstante,z per do-

ctores in ca.nonnulli.de rescrip.z per dominum Anto. in c.j. eod. titu.z in cap.que in ecclesiarum.de constitu.per Bald.in l.fina.C. senten.rescin.non poss.z in l.eam quam.de fideicommis.z in prelu dijs feudorum.z in cap.j.§.naturales.in prin.si de feu.fue.contro uer.z Jmo.in l.fin.ff.a quibus appel.non licet.z in l.quidam con sulebant.de re iudica. Et videtur magis communis conclusio,qs qut fit commissio in alterius grande preiudicium.z non sufficit ex certa scientia,sine clausula,non obstante propter derogationem talium rescriptorum, quam facit in d.l.quoties.ideo oportet per clausulam,non obstante qs deroget illi legi.argu.l.si quis in prin cipio testamenti.de lega.iij. Aut non tractatur de preiudicio alte rius,z tunc sufficit certa scientia,l.Barbarius.de offi.preto.z d.l. quidam consulebant. Aut de modico preiudicio tractatur,z tune etiam sufficit certa scientia.l.idem Ulpianus.in fi.de excu.tut.z d. l.quoties.ã.de precib. Impe.offe.licet Pau.de ca.in l.iij.§.si is pro quo,quod quisque iur.direrit simpliciter sufficere clausulã ex certa scientia.per d.l.j.idem Ulpianus.

h ALEX. ¶ Generaliter loqui. Vide Spec.in tit.de instr.edi.§.nũc autẽm videndũ restat.in versi.scias quod si in priuilegio,&c. Vide Alex.in l.quanquam.j.de testamen.milĩ.in l.centurio.ff.de vulg.z pup.substi.vbi ponit de clausula non obstante,z de clausula,ex certa scientia,z ibi refert vnum nota.dictum Paul.de ca.in materia. Et de ista clausula,non obstante,vide per Bar.in extrauag.ad reprimendum.in ver.non obstantibus.per Bal.in titu.de pace const an.in ver.si,quis autem.per Bald.j.de appella.l.eos,z gl.in cle men.z si principalis.de rescrip.in c.statutum.in verbo, literarum. de rescrip.in vj.Bartol.in l.sciendum.ff.qui satisdare cogan.z ibi omnino vide Bald.in l.fi.j.senten.rescin.non pos.z late per Mo dernos in l.si constat.ff.de app.z adde quod vbi plura sunt obstã tia,nõ sufficit generalis clausula,nõ obstãte,sed debet de singulis defectibus fieri mẽtio.fm Bal.in l.j.j.de fur.z dicit Bal.in auth. nauigia.j.defurt. ¶ Not.quod in constitutione Principis sufficit generalis clausula,non obstante in contrarium. Et an rescriptis debeat dici,non obstante lege in contrarium,vide Bal.in authẽ. quas actiones.C.de sacrosan.eccle. Sed quid si lex diceret,quod possit Princeps dispensare,vide Bar.in l.omnes.C.de aque ductu.lib.xj.z vide quod no.Jmo.in l.iij.C.de testamen.z hanc decisionem Bar.limitat domi.Ant.in c.que in ecclesiarum.de constitu.dicens,quod verum est dictum Bar,quod sufficit clausula generalis non obstante aliqua lege in contrariũ facẽte,nec requiritur singularis. Tamen illud est verum,nisi forma legis illud induceret,vt quia dicat, non valeret rescriptum, nisi faciat mentionem de illa lege,vt in casu c.nonnulli.de reseri.nam tunc requiritur etiã singularis. Et de materia remittit Joan.de Imol.in d.c.que in ecclesiarum.ad dictum per se in c.j.de excess.prela.in vj.que text.vide per Jmol.late post alios.in c.nonnulli.de rescr.vbi refert Bal.hic post Barto.eos inter se variasse.z ibi vide per eum de concordan. vnum dicit notabile Bal.in c.j.§.naturalis.si de feu.fue.cõtrouer. quod quãdo gratia Principis non est gratia communis,vt quando legitimat aliquem de feu.contra d.§.naturalis.licet hoc facere possit,vt ibi est gl.tamen requiritur eruberans solẽnitas,vt dicatur non obstante §.naturalis. Sed vbi est gratia communis,tunc sufficit clausula non obstante aliqua lege,vt no.gl.in l.femine.ff.de reg.iur. Adde quod Bal.de pac.Constan.in ver.libellari,in verbo non obstante.dicit per illum text.quod quãdo imperator concedit alicui aliquod rescriptum quod sit contra legem aliquam,debet specificando dicere,non obstante tali lege: alias videtur quando non valeat,arg.l.si quis in principio testamenti.ff.de leg.iij.z l.nã ita diuus.ff.de adopt. Sed si rescriberet contra rescriptum suffice ret dicere, non obstante aliquo rescripto, quia facilius tolluntur iura positiua,seu priuilegia,quam iura communia, vt in auth. de non alie.aut permu.§.illud.vbi postea subdit etiam ipse Bal.hec formalia verba. Sed quid si ita dicat Imperator,concedo tibi priuilegium,non obstante lege,z non obstãtibus legibus illis dicentibus generale dictum nõ valere, nisi in casibus specialiter nunsẽratis,sicut est in l.sed z si quis.§. quesitum.ff. si quis can.z C.ad Vellei.l.iubemus. Respondeo,credo quod teneat,arg.l.si quis in principio testamenti.de lega.iij.z §.pen.in auth.hoc inter liberos. C.de testa.z j.de iure codicillorum.l.diuus.§.licet.z de hac clausula vide omnino que dixi post Bal.in auth.ex complexu.C.de incestu.nup.z adde Jo.And.in titu.de leg.§.superest videre,versic.sed illud obtinet, vbi dicit quod materia ista est adeo dubia quod lis adhuc sub iudice pendet.Et vide in l.causas.j.de transac.z no.in l.j.ã.de legibus.z Bald.in l.rescripta,z in l.quoties. de precibus Impe.offe.z Bald.in l.omnes.j.de prescrip.xxx.ann.per do.Ant. in c.j.de rescrip.z in c.pen.de capel.mona.z do.Pe.de Ancha.in c. cum instãtia.de censi.per doc.in c.j.de consti.in vj.per Jmo.in Ele. dudum.de sepul.z ibi quotuplex sit ista clausula,z adde quod no. Bald.in l.non dubium,z in l.humanum.ã.de legibus.z Salic.in l. sancimus.j.de test.Bal.in l.fi.C.sen.rescindi non.pos.Unum ,adde quod tene menti.quis accessit ad Principem narrãs in rescripto, quod talis gaudet tali priuilegio,z statuto forte contento sub tali rubrica z supplicatur, vt sibi placeat cõmittere causam tali iudici non obstãtibus talibus,priuilegijs,vel statuto tali. Princeps rescribit,talis iudex videat z iustitiã faciat' queritur numquid derogatum sit iuribus istius,contra quem est impetratũ , non obstãte mentione de statuto,vel priuilegijs? Dic quod nõ,vt plene disputatur per dominos de Rota,decisione cccl.xvj.que incipit,item in commissione, alias, neqz si in visione,alias cccvj.quod nõ.quia dixissem contrarium per id quod scripsi secundum eosdem in l.si filius.ff.de dolo. Et de hac clausula, non obstante,quando habeat superiori necesse apponere in actu.vide quod multum not.Bal.in l.consulta.C.de testa.z vide Bal.in auth.hoc inter liberos,z vide eum dubitare vtrum talis clausula dicatur tollere constitutionem iuratam. Et dicas quod clausula generalis,non obstãtibus statutis, vel priuilegijs quibuscunqz, apposita in priuilegijs,non tollit constitutionem iuratam.Sloss.est singularis.c.cum non deceat.de electione.in vj.super verbo,effectus.in ver.quid si talem consuetudinem,z ita no.dicit Angel.in l.j.§.que ornerãde.ff.quarum rerum actio non datur.Et illam glo.allegat pro singulari Abb.Siculus in ca.j.de his que fiũt a maiori parte ca.nisi fieret mentio de iuramento,secũdum eũs.Et adde quod nõ.in c.quia sepe.de electione. in vj.z in c.cum aliquibus.de rescriptis in vj.z illam glos.etiam sequitur Jmol.in c.dilecti.de preb.z not. Joan.and.in ca.j.de filijs presby.in nouella,z in rub.de testa.in prin.in additio.Spec.Idem in clausula,non obstante pacto,vel quibuscunqẽ capitulis, quia non tollit pacta,vel capitula iurata,vel sententia confirmata.glo. est singularis in cle.dudum.§.pen.in glos.in ver.pactum.de sepul. quod tene menti.Et adde quod in simili no.in l.ij.§.lege.ff.de iudi, z videtur in terminis no.Ey.z ibi diri post Bart.in l.j.ff.de condi. ob cau.Item adde quod talis clausula nũquam tollit determinationem legis antique,vt in auth.de here.ab intesta.in glo.col.viij. z quod diri post Bart.in l.nam z posteriores.ff.de legibus. quã glo.alleg.Bart.in d.l.sciendum.in princ.post glo.ibi,z vide not.in d.l.si quis in principio testamenti.z vltra ista de clausula,non obstante,vide per Pet.de Anch.in repetitione c.si propter tua debita.de rescrip.lib.vj.z Jo.And.in c.j.de excess.prelato.in vj.Et adde quod lex Imperatoris posteriotis non intelligitur derogare priuilegijs militum. Sloss.est singularis in lege decurio.C.de silent. quam pro singulari ponderat Bald.in capitul.primo in fin.quo tempore miles.

De diuersis rescriptis. Rubr. XXVI.

¶ Continua, vt in gloss.

LEX I.

1 ¶ Dicta in prefationibus,in sequentibus videntur repetita.
2 Beneficium vni collatum,porrigitur ad consortem.
3 Persona in his,que sunt modici preiudicij, intelligit ur repetita.

a SJ libellum. Breuiter dicit', preiudicij paruitas,z rationis identitas,facit vt in rescriptis intelligatur repetita[a] persona, que in interrogatione precessit.h.d. ¶ Not.q
1 que in prefationibus dicuntur,in subsequentibus repetita intelliguntur.concordãtie sunt in glo. ¶ Item not.quod
2 beneficium collatum vni,porrigitur ad consortem. ¶ Cõtra hoc opp.de minori.l.quod si minor.§.si seruus.de condictio.furti. l.iij. vbi dicitur,quod si quis interrogatur de duobus,z respondet de vno, de alio idem non videtur respondere.ad idem extra de presump.c.nonne.Sol.Dic est rationis identitas,ibi diuersitas. Opponi.persona nunquam intelligitur repetita,† vt l.si ita stipulatus. §.Chrisogonus.ff.de ver.oblig.Sol.hic tractatur de modico preiudicio,qz conceditur rescriptum ad iuris communis obseruantiam,ibi tractatur de magno preiudicio.

3

ADDITIO.

a ¶ Repetita.Quia rescriptum declaratur secundum supplicationem, vide Lomen.consi.c.post princi.per Are,z alios in §.preterea.de inuti.stipul. Ueran.consi.lxxxiij.in j.vol.Jas.hic,z in l.Ballus.§.idem credendũ.de liber.z posthu. Vide etiam quod consuluit domi.Anto.de But.in consi.ij.incip.visis literis.per totum.z in consi.leq.melius in alio casu,vide Jas.in l.causas.C.de transactio.Feli.in cap.super literis.versi.quarta regula.de rescrip. Vide Roma.consi.lxxx.Jaso.in l.penulti.ff.de iustit.z iure. Vide in materia generaliter Felin.in cap.inter dilectos.extra de fide instrum. Vide Jason.in l.Ballus.vbi ã.Quid autem quando petitum est causam

causam committi summarie, & de plano simpliciter, & in rescripto solum dicitur, cognoscatur summarie. &c.

LEX II.

i ☞ Rescriptum ad lites, quomodo dicatur perpetuum.
2 Priuilegium, quando dicatur perpetuum, & quando temporale.
3 Priuilegium qualiter perdatur per actum contrarium.

Falso asseueratur. Breuiter dicit, Rescripta Principis perpetua, h.o. ¶ Quero vtrum rescripta † finiãtur tempore? Hic aduerte, quedam sunt rescripta, que conceduntur ad iuris communis obseruantiam. & in his loquitur hec lex, in quo dic, si quidem post primum rescriptum non fuit impetratum secundum rescriptum, ipsum est perpetuũ, hoc est, tanto tempore durat, quanto durat id, super quo est impetratum. Ita loquitur hic. Sed si post primum fuit impetratum secũdum, tunc si primus impetrator per annum fuit negligens, valet secundum rescriptum, extra de rescrip. c. plerunque, & dic vt ibi per Inno. &c. ¶ Si vero queris de priuilegijs, † an sint perpetua, vel temporalia, dic vt not. Canonistę in c. cum accessissent, extra de constit. Et hoc si queris qualiter priuilegiũ negligendo perdatur. Si vero queris † qualiter perdatur priuilegium per actum contrarium, dic vt not. ff. de excu. tut. l. voluntarie &c. Non habetis hic alia.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Finiãtur tempore. Vide Inno. in c. ceterum. de rescri. in fi. qui ponit omnes casus, in quibus quis perdit rescriptum impetratum per se. Et vide no. per Bart. in l. fi. circa fi. ff. de constitut. princi. & Spec. in tit. de instru. edit. §. nunc autem. ver. item opp. vbi etiam ponit omnes casus.

b P. PAV. P. ¶ Perdatur. Vide. Aler. consil. cccxxxvj. circa fin. latissime Fel. in c. cum accessissent. extra de constitu.

LEX III.

1 ☞ Exemplum exempli an probet.

a **Iancimus.** Nec l. legitur duobus modis in gl. secundum primum modum dicit q̃ ipsum rescriptum originale probat, non eius exemplum. Secundum aliam dicit notabilius. Exemplari e authenticari potest originale rescriptum, nõ exemplum ipsius hoc dicit. ¶ Et not. hanc singularem lect. quam perpetuo tene menti. Not. quod licet 1 probet exemplum, tamen exemplum † exempli non probat, secundum istam lec. Sed ego examinabo hoc latius §. de eden. l. si proc. & auth. si quis in aliquo documento, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Sancimus. Ad hanc legem, cum hic nota, vide Bal. in l. publicati §. de testamentis.

LEX IIII.

a **Si qua.** Hanc legem habuistis §. prima constitutione in fine.

ADDITIO.

a P. P AV. P. ¶ Si qua. Circa hãc legem quod referat in qua parte ponatur dies, & consul, vide Roma. consi. cccxl. in principio.

LEX VI.

Acri affatus Hic ponit Imperator vnam formam que debet seruari in rescriptis quam hodie de consuetudine non seruamus, &c.

LEX VII.

Vniuersa Hic Imperator iubet, vt in suis rescriptis opponatur illa clausula, si preces veritate nitantur, quod est verum in rescriptis concessis a Principe, sine consensu procerum.

ADDITIO.

* ALEX. ¶ Si preces. de clausula, si preces &c. vide Bald. post Bart. in l. prescriptione, §. si contra ius vel vtil. pub.

De statuis, & imaginibus. Rubr. XXVII.

LEX II.

Si Quando. Not. ex hac lege quod quãdo iudex debet adesse in certo loco, nõ creditur ei, nisi probet legitime. Ideo sis cautus, quando eris assessor, quod cum dicat statutum quod qualibet die horis congruis iudex debeat sedere ad banchum, facias quolibet die hoc a notario scribi, ne possit tibi obiici postea in sindicatu, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Obiici postea. Vide Bar. in l. Titia, §. si. de verborum obligatio.

LEX IIII.

Virtutum Not. hanc l. pro sermonibus & arẽguis que fiunt quãdo fiunt dona a communibus, &c.

De officio prefecti pretorio. Rub. XXIX.

¶ Alias, de offi. prefec. Orien. & Illirici.

LEX I.

Libellus. Signa istam l. §. ¶ Not. quod licet libellus principi datus faciat litẽ contestari quandoque, vt §. quando libellus Principi datus, secus in libello dato alicui inferiori, vt regis legato, vel simili vt hic dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Formam. Vide Bar. in l. §. ff. quod quisque iur. in prin. Bal. in l. nulli. C. de senten.

LEX II.

a **Formam.** Alias, normam. Not quod prefectus potest facere legem generalem, & intelligit Odof. generalem inter omnes subditos, quod not.

LEX III.

Si quos. Not. quod iudices remouentur propter negligentiam, quod no. & tene menti perpetuo, &c.

De officio prefecti vrbis. Rubr. XXXI.

LEX I.

a **Studentib** Not. quod licet in ciuitate fiat vnus officialis specialis, super damnis datis, vel super abundantia, nõ tamen propter hoc tollitur iurisdictio quam habet Potestas, qui habet vniuersalem iurisdictionem, quod not. & tene menti. *

b

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Studẽtib. Vide Bar. in l. in sacris, la grande. §. de primi. sacr. scri. & vide Bartol. & que ibidem post eum in l. quoties de admini. tut.
¶ Adde tu circa hoc, dictum Bar. Fran. de Aret. in c. ceterum. de iudi. qui illud sequitur, & ibi allegat concordantes.

b P. PAV. P. ¶ Propter hoc. Vide omnino late Aret. defend. & comprobantem istam opin. Bar. in l. quod in rerum. §. si quis post. ff. de leg. §. quasi per totum, quia sunt qui tenuerunt contrarium, vide ibi per eum qui respondet etiam ad istum text. quod parum facit pro Bal. qui tenebat contrarium, & allegabat pro se. Ad idem vide Aret. consi. cij. incip. spectabilis dominus collateralis. Rom. late consi. cccxciij. inci. presens consultatio. vbi allegat nouem text. pro opi. Bar. hic, & multas authoritates & super omnes vide latissime. Feli. in c. pastoralis, extra de offic. ordi. vbi ponit octo limitationes ad communem conclusionem Bar. hic Adde etiam text. in l. §. C. de consi. fisc. deb. lib. & vt refert Jas. in l. coheredi. §. qui discretas, in iij. notab. de vulg. & pupil. substi. Vide etiam late Jaso. in d. l. quod in rerum. §. si quis posit. vbi ponit quid si sit datus specialis visitator alicui monasterio seu monachis. censetur derogatum generali visitatori. Vide etiam que dicit Jaso. in l. Titie textores in viij. notab. de leg. j. Item circa dictum Bartol. hic, vide latissime Barb. in c. ij. de offi. leg. Quid autem si essent duo iudices specialis, sed vnus magis specialis quo ad personas, sed magis generalis quo ad causas, aut econtra, coram quo sit agendum. vide Bar. & que ibi addidi in extrauagan. ad reprimendum. in versic. non obstantibus. Vide Decium consil. iij. quando data est specialis iurisdictio alicui, an censeatur derogatum potestati.

* CLAVD. DESEISS. ¶ Tene menti. Vide per Aler. in l. gallus. §. ille casus. de lib. & posthu. & plenissime Felyn. post alios. in ca. pastoralis. de offic. ordin.

LEX II.

Quod promulgatis Non potest ad inquisitionẽ procedi nisi fama precedat. hoc dicit, ista l. que est bona licet gloss. dicat. quod non legitur. Oportet ergo quod prius constet, quod sint obnoxij, quod esse non potest, nisi citetur. Istud autem non potest probari sine eius presentia, nisi fama precedat, quod not. bene perpetuo, &c.

De officio magistri officiorum. Rubr. XXXIIII.

LEX I.

Priuilegijs. Vide hanc l. in fin. que allegatur in presentatione scholarij, quod debent presentari per suum doctorem.

LEX II.

Nemo. Vide hanc legem, & sequentem, circa finem, que est bona pro istis mozalib. non pro alijs, vide etiam legem finalem huius tituli.

De officio rectoris prouinciæ. Rubr. XLIIII.

LEX IIII.

1 Nofficiales. Vide glo. super verbo, cursum publicum, & quod dicit text. lamantes, id est, in officio delinquentes. ¶ Not. ex hac l. quod iudex minor potest punire officialem iudicis maioris delinquentem in suo territorio, dum tamen hoc notum faciat maiori iudici.

LEX V.

Otioris. Nota hanc l. quia moralis est, & eam alleg. gloss. vndecima questio. qui resistit in gloss. Barto.

LEX IX.

Nullus. Nota quod officiales, qui mittuntur a ciuitatib. non debent ad ciuitatem redire sine p̃ sius ciuitatis licentia, quod nota, & tene menti.

LEX XIIII.

a Nulli iudicum. a Not. quod de iure communi rectores qui eligũtur ad regendam ciuitatem, debent habitare in palatijs, seu pretorijs publicis &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Nulli iudicum. Adde & not. Bar. post glo. in l. Aquilius. §. de dona. An de iure communi rectores ciuitatum debeant habitare in palatijs publicis, prout dicit Bart. quod tene menti.

De offic. præfecti vigilum. Rubr. XLV.

LEX VNICA.

Præfecti vigilum. Plene habes de hoc in l. nam & ciuium salutem. ff. eod.

De officio diuersorum iudicum. Rubr. XLIX.

LEX I.

a Nemo iuder. a Hec est bona l. & habetis aut. sed hodie nouo iure, que similiter est bona, quã nota, & tene menti, q: practicaui iam de facto &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Nemo iuder. Quomodo mulier pro causa criminali possit extrahi de domo. vide Barba. in c. ii. in princ. extra. de pig. POMA. ¶ Nemo iuder. vide ad limitationem Pan. in c. literas. in fin. de restit. spol. Aret. in consil. xviij. & Rom. consil. cxviij. & Sener. in tract. de debito. suspec. & fugit. in vij. q. v. q. principalis. & Bart. in tract. de fund. in ver. adulterum. & vide etiam Alex. in l. plerique de in ius vocand.

AVTHENT.

Sed hodie. Nota ex ista authẽ. quod mulier non debet, nec potest detineri ex aliquo debito publ co. vel priuato.

Vt omnes iudices tam ciuiles, quàm militares. Rub. L.

LEX VNICA.

1 ☞ Si existens in officio ad aliud eligitur, per hoc non excusatur.
2 Sindicatus si non finatur in termino statuto, tamen adhuc durat, licet recedat non cogatur stare in ciuitate.
3 Instantia si tempus statutum iudici non est peremptа, secus si statuatur instantie. & causa intra tempus non sit expedita.

Nemo. Nota istam legem, que est bona, & ponit de sindicatu officialium. ¶ No. ibi vel codicil
1 li alterius administrationis oblati, quod ille, qui † pendente vno officio, est electus ad aliud officium, non propter hoc excusatur quin debeat stare ad sindicatum. ¶ Nota ibi, quod si intra quinquaginta dierum numerum, quod licet causa super libello dato tempore sindicatus, non finatur † intra tempus,
2 a intra quod debet stare ad sindicatum a tamẽ adhuc postea durat, licet rector nõ teneatur stare in ciuitate. ¶ Nota ex hac lege quod
3 quando † tempus statuitur iudici, intra quod item debeat terminare, licet intra illud tempus non terminauerit, non est peremptа instantia, sed iudex punietur. Secus si tempus statueretur instantie non iudici, vt dixi vobis in l. properandum. §. j. ff. de iudi. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Ad sindicatum. Contrarium tenet Bar. per illum text. in l. prescriptio. §. debitores. ff. de inu. & honor. &c. Pro sindicatu vide l. consiliarios. j. de assess. & l. memmisse. in fin. ff. de offi. proconsu.

a De officio eius qui vicem alterius gerit. Rub. LI.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De officio eius. de vicegerente seu locum tenente, vide omnino que addidi in Bertac. in verbo locum tenens.

LEX I.

a In causa. Not. quod Respublica potest restitutionem in integrum postulare. a De quo dic vt vidistis in l. Respublica. ex quib. causis ma. &c. tene menti.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Postulare. Et not. istum titu. habere locum in his qui sustinet vicem alterius, puta deputati ab vniuersitate vel collegio vel consilio, secus autem si ille talis qui gerebat officium, deputauit eum. Ita singulariter volnit Barto. in l. filius. ff. de leg. j. Idem Bar. in l. j. ff. de offi. eius cui manda. est iurisdic. & no. in l. obseruare. in princip. ff. de offi. proconsul. & ad Bart. adde quod not. ff. si quis & a quo. l. j. §. j. & quod no. cano. in c. eam te. de rescrip.

LEX II.

1 ☞ Vicegerens constituitur a superiore, & habet iurisdictionem ordinariam.
2 Membri abscissio est de mero imperio.

Aggerente. Pro intellectu istius tituli debes scire quod alius est delegatus, & alius vicegerens. Delegatus, est ille, cui ipse iudex
1 committit. Vicegerens est ille, cui committit superior, propter impedimentum principalis officialis, & iste habet iurisdictionem ordinariam. a De hoc loquitur iste tit. & ff. de leg. iij. l. j. §. a prefecto. &
a b hoc etiam sentit gl. b Not. etiam gl. que est hic, que dicit q membri
2 † abscissio est de mero imperio. & vide gloss. super ver. actitare. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Ordinariam. Et an locumtenens hominis, vel legis habeat merum imperium, vide Bal. in auth. sed nouo iure. in prin. de seruis fugi. & ad id quod hic dicit Bart. adde Bar. in l. ne quis quam. §. vbi decretum. ff. de offi. procon. & leg. in antepe. col. & ibi gl.
b ALEX. ¶ Sentit glo. nõ etiam gl. que est hic, que dicit quod abscissio membri est meri imperij. per Bar. & doct. in l. imperium. ff. de iurisd. omnium iudicum. & Bal. in authen. sed nouo. iure. in prin. §. de seruis fugitiuis.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Nunquid autem mandatum factum isti a superiore, intelligatur factum, vt vicegerenti, ita quòd ille qui postea eligitur, teneatur, Vide Innocen. & doct. in c. caus. de rescri.

De assessoribus. Rubr. LII.

LEX I.

Studiorum. Ista est notabilis lex, cum scholaris presentatur doc. Bartol.

LEX III.

a Consiliarios. a Hec est bona lex, & singula-
1 ris. Casus est in quo fuga facit quem haberi pro confesso. ¶ Et sic no. quod officiales. qui inculpantur de aliquo, si aufugiunt, pro confessis habentur &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Consiliarios. vide plene per Bart. in l. lex Cornel. ff. ad Silla. an & quando officialis inculpatus de aliquo aufugiens habeatur pro confesso.

LEX VII.

Velut. No. quod illud quod lucratur assessor, est quasi castrense peculium. Vidistis in l. fi. de inoffic.
1 test. & l. fori. de aduo. diuer. iudic.

LEX IX.

1 Si Post. No. † quod potestas tenetur pro familia sua, vt hic, & j. ad l. Jul. repe. l. j. sed illum qui deliquit offerendo. videtur quod debeat liberari. vt hac l. & ff. de publica. l. cum si exhibuissent. §. ij. vt ibi dixi.

LEX XIII.

Nemo. Nota text. ibi, neque enim facile credendum est, &c.

De modo mulctarum. Rubr. LV

LEX I

a Mulcta. a Vide gloss. super versi. damnum. Hec lex allegatur, quod banniti nõ sunt infames. De damnatis vero per inquisitionem, an sint infames, dic vt dixi in l. infamem. ff. de pub. iudic.

ADDITIO.

¶ Mulcta

a ALEX. ¶ Mulcta. vide Ang. & Jaso. in l. infamem. ff. de pub. iud. & Bar. in l. actus fustium. ff. de his qui notan. infa. An banniti sint infames. adde Bal. in l. Cassius. ff. de senato. Ang. in l. non poterit. ff. de furt. Bal. in repe. l. cum mulier. ff. sol. ma. Jnn. in c. cum ex iniũcto. de no. ope. nunciatio.

LEX V.

1 ¶ Quando lex imponit penam, nec dicit cui applicetur, in dubio applicatur fisco.

1 Mulctarum. No. q in dubio quando † lex imponit penã nec dicit cui applicetur, intelligitur applicanda fisco.a Tetigi in l. iubemus. ff. sanc. ff. de sacrosanct. eccles. & dixi in l. agraria. de termino moto.

2 ¶ Secundo no. † quod quando non potes facere aliter aptare eã meram, impositas aliquam mulctam. & potes eam deputare ad fabricam, vel expensas palatii, quod tene menti.b

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Applicanda fisco. An quando lex imponit penam nec dicit cui debeat applicari, applicetur in dubio fisco. vide not' per Bar. in l. j. de exru. mu. libr. xj. per Bal. in c. que sint regalie. & Bar. in l. filiusfam. ff. diui in fi de leg. j.

b ALEX. ¶ Quod tene menti. Adde Bartolum in l. diuus. in fin. ff. de bon. damnator.

LEX XI.

a Dos qui. Nota ibi, trinc tantum modo in anno, &c. & sic tres tãtũ † mulctas pro crimine

b potest imponere iudex.b Examinaui tibi hanc l. in l. nunquam plura. de priuatis delictis.

ADDITIONES.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Eos qui. Nota q iudices de consuetudine non obseruant taxam huius l. sed de facto excedunt. vt dicit Spe. in ti. de sen. prolat. §. species. ver. sed nunquid. tit. sequitur Aler. consi. xxxv. volu. ij.

a P. PAV. P. ¶ Tres tantum. Adde q mulcta huius legis non seruatur de consuetudine. vide Aler. consi. xxxv. in ij. vol. Et circa materiam quã tangit hic gl. an delegatus possit mulctare vide Ang. cõsi. viij. inci. regulatores. alias legũ latores. per Aler. in l. j. in prin. ff. si quis ind. non obtemp. Et illud q dictũ est de cõsuetudine nõ seruari, sequitur etiam in l. j. §. quod pretor. in fi. ne quis eum qui.

b ALEX. ¶ Imponeretur iudex. Et no. Old. in cõsi. xv. incip. circa processum. &c. dicit quod illud q dx hic. scz qõd iudex in mulctando non potest excedere metam taxatam. hoc fallit. nisi in precepto inder adiecisset aliquam penam, etiam que excederet metam taxatam hic. & ita dicit sentire Bost. in Sum. de re iud. in tractatu. quẽ fecit de mulcta, qõ reputatur valde sing. ad materiã huius legis. ¶ ADDE in quantum Aler. saluando gl. dicit. qõ libellus debet iudici ostendi requiritur iudicis cõmissio ad citationem. q Paul. de ca. post Bal. in l. nulli. in ver. authoritate. ff. de epi. & cle. hoc no. sed dicit. qõ de consuetudine non seruatur. qz nunciũ habent commissionem generalẽ. & citant ad petitionem partis. & hoc presupposito non procedit saluatio gl. in quantum etiam dicit, quod appellatione instrumentorum veniunt acta.

De defensoribus ciuitatum. Rub. LVI.

LEX VII.

Defensores. Not. ex l. ista. quod isti Potestates communitatum debent male factores, quos repererint, mittere, & presentare Potestati ciuitatis. Barto.

LEX IX.

Habemus. Nota contra illos qui faciunt maiores mensuras.

LEX X.

Nulli Defensorum. Nota q non potest quis renũciare officio defensorum ciuitatis, nisi cũ authoritate Principis. Et quo nota q licet quis ab vno eligatur, & ab alio confirmetur, non põt renunciare in manibus eligentis. Dicam Deo Dante, in l. pe. ff. de of. presid. &c.

COMMENTARIA BART.

ad Secundum lib. Cod.

a De edendo.a Rubric. I.

¶ Blo. continuat sic. Supra dictum est de Magistratibus, sequitur videre de iudicijs que agitantur coram eis. Verum quia iudicium incipit ab edendo. scilicet in productione libelli. ideo premittitur hic rubrica de edendo. Sciendum est. dicit gl. quod hic tit. loquitur de triplici editione. scilicet de editione instrumentorũ ratio

b num, &c. vt videbitis. ¶ Querit ergob glo. tria. Primo quid est dictum de edendo. hic assumitur edendo, pro demonstrare. dicit glo. edendo, id est. demonstrãdo. vt ff. eo. l. j. §. edẽda. ¶ Secũdo queritur, quare dixit de edendo, & non de editione. glo. ff. eo. super rubrica, respondet. quia gerundium importat necessitatem. Istud nihil est dicere, nec scio vnde probetur quod gerundiũ importat necessitatem. Dicebat ergo Pet. ideo dixit de edendo, & nõ de editione, quia sibi sic placuit. Nostri moderni dicunt aliter. & melius imperator in hoc titulo prius intendit determinare de actu edendi, nõ de effectu editionis. & ideo posuit istud nomẽ gerundiũ edendo, quia significat per modũ agendi. & patiendi, & sic est significatiuũ ipsius

c actus de quo intendit tractare qualitatem.c &c. Similiter videtis in omnibus rubricis, vbi vult tractare de ipso actu, loquitur per gerundium, vt de postulando, de edendo, de in ius vocando. Sed quãdo de effectu, loquitur per nomen, vt de pactis. de actionibus, & similib. ¶ Queritur ergo, quare nõ dixit de edenda actione. Dic vt ff. eo. super rub. vel potest aliter continuari. ¶ Bl. querit, quare dixit de edendo, & non de editione actionis. glo. remittit ad notata super rub. ff. eo. Bl. assignat hanc rationẽ q ideo ibi dicit de edendo, vt ostenderet edere esse de necessitate, cũ gerundiũ importet necessitatem. Dictum huius gl. reprobat dominus Jac. & assignat rationem, videlicet q in principio huius l. intendit tractare de modo edendi, non de ipsa substantia editionis, ideo non dixit de editione, cum nomen significet substantiam vel qualitatẽ, sed per gerundium, quod significat actũ actionis editionis, ideo bene facit. Ad

* secundũ quare nõ subiũxit, &c. dic vt ibi in dicta rubrica no. Bar.*

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ De edendo. Circa istam materiam editionis adde primo, an notarius teneatur edere copiam instrumenti tertio, de quo nulla fit mentio in instrumento, posito quod sua interesset, per Ang. consi. cccv. incip. vtrum instrumentũ. Item an & quando tertia persona cogatur edere scripturam, ex qua aliquis interesse pretendit. vide Aler. consi. lviij. circa medium in j. vol. & ibi etiam ad finem cõcludit, quod causa exhibitionis & editionis dicitur semper connexa & dependens ex causa principali. Item quod vbi vna scriptura se refert ad aliam, vtraque sit edenda. vide Aler. consil. iij. in ij. vo. vbi etiam de nonnullis aliis in materia, & de scriptura referente aliam. vide etiã Ro. cons. cccv. Item an & quando liber defuncti presumatur esse apud heredem, vt teneatur ipsum edere, vide do. Fran. consi. cxx. Vide Aler. in l. si quis ex argentarijs. §. pretor ait. ff. de eden. Bal. in c. vasallus. ad finẽ. si de feu. fuer. controuer. Aler. consi. lviij. §. alleg. vbi etiam ponit an contra non exhibentem possit referri iuramentum in litem. Et de herede vsurarij an presumatur quod liber defuncti sit penes eũ, & an credatur ei iuranti quod non sit penes eum, vide Pano. consi. xlij. in princ. Item quod creditur iuramento alicuius iurantis sua interesse, quod scriptura exhibeatur. vide Rom. cõsi. lxxxiij. ad fin. Item si sint duo socij, qui diuiserunt societatem. & ceciderunt libri fuerunt adiudicati vni, an alter possit eum cogere ad editionem pro intentione sua fundanda, vide Roma. consil. cccxcviij. Et ibi etiam ponit quod liber rationum semper presumitur scriptus eo mandante cuius interest. Subijcit etiam quod ad hoc vt aliquid dicatur scriptum me mãdante, non requiritur expressum mandatum, sed sufficit tacitum. Item de materia an & quando debeat edi totum instrumentum vel pars, vide Berta. in trac. de gabellis. in iij. parte. Item de materia editionis, vide latissime Fely. in c. j. extra de probati. vbi etiam de vsurarijs & aliis. Item quod vsurarius teneatur edere libros rationum suarum, etiam si desierit vsuras exercere. ponunt Moder. hic, & alij in glo. in verbo, ex causa. in l. j. vide Ang. in cons. x. incip. in Christi nomine. Vide Ro. consil. cclxiij. vbi dicit quod per triennium probatur penitentia vsurarij. & quod non sit amplius vsurarius. Item quod speciali fauore dotis cogatur quis edere, vbi alias non cogeretur. Jason. in l. j. ff. soluto matrimon. An autem sit danda copia allegationum vel consiliorum alterius partis, vide Jaso. quod sic. De quo habes in Bertachi. in verbo, Copia.

b AND. BARB. ¶ Querit ergo, &c. Not. de materia gerundij, vide hic Bald. & gloss. in l. si tu ex parte. in ver. adeundo. ff. de acquir. hered. Specul. & Joan. And. in titul. de lit. conte. Bal. in l. id quod pauperib. ff. de episc. & cle. & in l. falsus. j. de fur. & vide Do. in ca. j. de post. pre. lib. vj.

c POMA. ¶ Qualitatem. Vis tamen obstare videtur rubrica. j. de contrahenda & comm. stip. & Inst. & ff. eo. in ru. ff. de contrahen. empt. & Instit. eo. vbi promiscue de vtroque loquitur, sed ad rubri. istam ff. de verb. ob. & Inst. de contrahẽ. empt. potes respondere, q licet ibi aliquid ponatur de modo edendi, hoc fuit vt plene posset

scīri effectus, quod alias bene fieri non potuisset, iuxta l. j. ff. de iust. z iu. Ad rub. vero. ff. de contrahenda † emptione dic ibi sequitur in rub. de pact. z ad rubricam. j. de contrahend. stip. dic ꝙ sequitur ibi in rū. z de commit. ꝛc. Item contra hoc facit l. edita. z l. ij. z l. nō est. j. eo. que loquitur de effectu. sed dic quod maior pars loquitur de actu. z sic faciunt que habentur per Barto. in rub. ff. sol. mat. dum alleg. l. traditionibus. C. de pact. z not. per Bart. in l. si procurator. in ver. venio ad vlt. glos. dic, quod secundum Jmo. ibi loquitur de actu consummato, z perfecto facti. i. de traditione ipsa facta, ꝛc.

LEX I.

1 ☞ Reus nō tenetur edere actori ad intentionē fundandā. z nu. 6.
2 Reus ex causa tenetur actori, z cogitur officio iudicis.
3 Rationes confecte mandante eo, qui petit sibi edi ex causa debēt edi. z num. 5.
4 Femine quando cogantur edere rationum libros.
7 Editio instrumentorum an z quando fiat officio iudicis, z quando per actionem. z num. 9.
8 Notarius z argentarius si eis mandatur, quod conficiant instrumenta, vel rationes, quod magis necessitate officij faciant, quam virtute mandati.

Ipse dispicet. Duob. modis legitur principaliter. Uno modo, quod loquatur in rationibus. Alio modo quod loquatur in instrumentis. Quelibet potest esse vera: vnde dicitur breuiter, Reus nō tenetur edere actori ad intentionē fundandā, ex causa tamen iudicis officio compelletur. h. d. ¶ Nota quod imperator[a] non respondet questioni facte. ¶ Secundo nota ꝙ reus non tenetur edere actori ad fundandam intentionem ꝛc. ¶ Tertio no. qō reus † cogitur ex causa, z ex officio iudicis actori edere. ¶ Quarto not. † ꝙ ista editio fit per officiū iudicis. Assumo in hac lege primo illam lect. ꝙ loquatur in rationib. z hoc innuit tex. dum dicit, rationes suas. ¶ Opp. ff. eod. l. si quis ex argentarijs. §. pertinere. z l. pretor. §. j. Sol. Dico, quod quādōque † quis cogitur edere rationes ex causa, vt hic. que cause ponuntur in legibus contrarijs, videlicet quod sint rationes confecte mandante eo, qui postulat sibi edi. eo quod sua interfit ꝙ edantur sibi, quia suam contineant vtilitatē. Fit etiam editio quandoque ex alia causa, vt l. si quis ex argētarijs. §. prohibet[b] in fi. cum l. seq. ff. eo. ¶ Secundo oppo. ad istam lecturam. Femina non potest conficere rationes, vt ff. eo. l. femine, sed hic loquitur in femina cū dicit aduersaria tua. ergo ꝛc. Huius timore variatur ista lex in duas lecturas. Uno modo † ꝙ hec mulier succedit argentario, vnde habet rationes authoris sui, nō rationes suas, vt ff. eo. l. quedā. §. nihil. z istud tenet glo. nostra. Ista lec. licet sit vera in se, continet tamen diuinationem, ꝛc. Ideo alij legunt alio modo, quod hec mulier conficit rationes suas priuatas, nōn ex vigore officij, igitur merito cogitur istas rationes edere ex causis, si ipsa istis rationibus vtetur, vt l. j. §. edenda sunt omnia. ff. eo. vel si persona agēs esset priuilegiata, vt fiscus, vt l. ne quisquam. ff. eo. Ita dicunt Ultra montani. Et tu potes etiam dicere, ꝙ loquitur in muliere vsuraria, quē compellitur librum rationum suarū edere, per decret. nouissimam. de vsuris. in c. j. in cle. §. j. z tbi no. Possumus † ita dicere [c] secundum ꝙ dicebat dō. Jac. But. ꝙ vbicunq; aliquis exercet aliquā artem, z eius occasione cōfecit librum suarum rationum, ille, qui cum eō contrahit, videtur ei mandare quod scribat, [d] propter consuetudinem, vt de pig. actio. l. vel vniuersorum. ff. quod cū eod. l. Titianus. z ideo iudicis officio poterit compelli ad edendas istas rationes, quasi factas aduersario mandate. ex necessitate officij propter cōsuetudinem, ꝙ satis placet, siue etiam voluntarie exercet aliquam artem, siue hoc sit officium a publico sibi iniūctum, cōpelletur rationes suas edere. Ita loquitur hec lex. veruntamen glos. in c. j. de vsur. in Clemen. dicit ꝙ est speciale in vsuris. Tamen istud dictum domini Jacob. Butrig. plus placet. ¶ Sumus expediti de prima lectura, venio ad secundam, secundum quam lect. hec lex intelligitur de instrumentis, z secundum istam quod dicit rationes, intellige, id est instrumenta. Ad hanc oppo. dicitur hic, in fin. ꝙ ex causa cogitur quis instrumenta edere, seu rationes actori contra. j. eod. l. qui accusare. Sol. † Ad intentionem fundandam nunquam edit rationes, seu instrumenta reus actori, vt l. cōtraria. z hac l. in princ. sed ad fundandam replicationem, quandoque cogitur edere. Ita loquitur hic, dum dicit, hic ex causa ꝛc. Utrum hoc sit verum, examinabimus j. eod. l. fin. Finitus est iste passus ad istam lectu. Non obst. ꝙ de muliere dictum est. ¶ Nunc oppo. cōmuniter ad vtranque lectu. z videtur, ꝙ editio non fiat iudicis officio, sed per actionem, vt ff. eod. l. si quis ex argentarijs. §. ex hoc edicto. Solu. Dico quod † editio fit quādoque per officium iudicis mercenarium deseruiens actioni, vt quādo quis postulat editionem eorum, que in iudicio producuntur. vt in l. prima. §. edenda. ff. eod. z infra l. proxima. Quandoque fit per officium iudicis nobile, vt quando editio principaliter postulatur a notario, vel ab argentario, qui fecit authoritate officij sibi iniuncti, vt l. pretor. z l. argentarius, circa principium. z quod ibi not. ff. eodem. z de quo libet istorum potest intelligi hic. Sed contra eum, qui nō exhibet, datur actio in factum ad interesse. Ita loquitur lex contraria. Fit etiam exhibitio quandoque per viam actionis. De hoc dicam infra proximo contrario. ¶ Nunc venio ad glossam nouam, que est additio. z istam glo. habemus in tribus locis. Primo hic, z l. quēdam. ff. eodem. de tut. z ra. distra. l. prima. §. officio. ¶ Pro ea declarandō oppo. glos. hic, z solue vt in gl. Sed verba glo. modicum videntur concludere. Nam si scholaris dicit argentario quod scribat rationes, satis contrahitur mandatum, quod contrahitur quocunque verbo, vt l. j. ff. mandati. Ideo solu. est ista quantum ad propositum, quia mandatum debet esse gratuitum, vt l. j. ff. mandati. Unde si scholaris † mandat argentario, vel pars mandat notario, quod publi cum instrumentum conficiat, ipsi hoc faciunt de necessitate officij magis, quā ex vigore mandati. qz susceperunt istud officium, ideo non est mandatum. nec actio mādati, z ideo recurretur ad officium iudicis, ex hoc edicto. Idē de his qui faciunt rationes ex cōsuetudine. Nam ipsi videntur ex necessitate officij facere, vt dixi s. ¶ Pro declaranda gossa ista, dicendum est sic, † Quandoqz ille, qui petit edi instrumenta, pretendit interesse dominij illius charte, tunc debet fieri si di editio per actionem ad exhibendum, vt l. tertia. §. pen. ad exhib. si pretendit aliud interesse, tunc si quidem sunt instrumenta pertinentia ad vltimam voluntatem, habet locum interdictum de tab. exhiben. z edictum quemadmodum testamenta aperiantur, secundum distinctionem ibi positam. ff. de tabulis exhib. l. j. §. j. ff. quemadmodum testa. aperiantur l. ij. §. j. Si vero non sunt talia instrum. tunc si quidem precessit cōtractus, vel quasi, ex cuius natura quis teneatur ad faciendum librum rationum, vel rationes conficere, vt tutela, mandatū de expediendis negotijs societatis, z similia, tunc agitur actione descendente ex eo contractu, vel quasi, vt l. j. §. officio. ff. de tut. z ra. distra. z s. eo. l. quedam. Si vero non precessit[e] talis contractus, tunc aut ille conficit rationes ex necessitate officij sibi iuncti, vel quasi, z tenetur edere officio iudicis nobili, vt hac lege. z l. argentarium. ff. eodem. z quod ibi not. Si vero non facit ex necessitate officij, tunc non cogitur quis rationes edere, nisi ex causa, z tūc officio iudicis mercenario, videlicet si illis rationibus vtatur, vt hic, secundū vnum modū legendi, vel ad fundandā replicationem actoris, secundum aliā lecturā, vt hic, z dicemus in l. si. j. eo.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Imperator bene facit. Deum quem temere. ff. de iudic.
b POMA. ¶ §. prohibet. intellige autem d. §. prohibet. vt procedat in eo qui ex necessitate edidit, vt si iterū edere teneatur ei qui amisit casu fortuito, secus vero in eum qui cum edere non teneatur, ex voluntate tamē sua edidit, vt hic inquit petrus, z refert z sequitur sufficit enim vt vel in paucis animi laboribus nobis succurratur. l. tutori. j. de nego. gest. Quod tamen limita, nisi talis per prius se ad edendum astrinxisset. Sicut in simili dicimus in donatione, que quando incipit a promissione, obligat donantē de euictione, secus si a traditione, iuxta not. in l. Arist. §. fin. ff. de do. z in l. j. C. de euic. z quia isto etiam casu limitat dictum Petri scilicet quod ex necessitate edidit. z in l. j. C. de euictio. aduerte tamen, quod imo eo etiam casu, quo quis spontanee edidit, videtur quod teneatur edere, vbi quod semel est edictum casu fortuito perierit. Primo, quia §. prohibet. non distinguit, vnde nec nos distinguere debemus l. non aliter ff. de leg. iij. Secundo facit, quia videtur quod vbi semel facta est editio, quod iterum fieri debeat, sicut in simili, actio, que semel transiuit in heredē, fit perpetuo transitoria l. videamus. quod me. cau. Et res, que semel est effecta alienabilis, perpetuo sit alienabilis l. pater §. quindecim ff. de leg. iij. Et hoc videtur etiam posse probari in verbo, illa ratione. in d. §. prohibet. z hoc modo, pone enim quod editum fuisset argentario sponte, z dehinc amisisset nomen, probato casu poterit petere sepe sibi edi. Certe sic, non enim ista ratione prohibetur sibi edi, quia sponte semel extraxit, sed quia debet esse instructus de extractione, ꝙ enim de vno dicitur, de alio non intelligitur. l. cum Pretor. ff. de iudic.
c POMA. ¶ Ita dicere Ad istam doctrinam, quod femina non potest conficere rationes, secundum quod dicebat Jac. But. ꝙ vbi cunqz aliquis exercet aliquam artem, z eius occasione confecit librum suarū rationū, z sic porrigitur ad mercatores publicos, qui possunt cōpelli ad ostendendū libros suos, z sic nō solum mercatores, sed z quicunque artem aliquā publicā exercentes posse compelli vt edant rationes suas his cum quibus contraxerunt, in quo quidem articulo omissis multis dic quod opi. Bar. hic est communis, vt nō. Aret in c. j. extra de prob. z sequitur Bal. in rub. j. de constit. per Jmol. z Alex. in l. j. §. editionis. ff. eo. z Soci. consi. ccxij.
d ¶ Quod scribat. Adde Ro. consil. cccxcviij. vbi etiam notabiliter dicit, ꝙ licet reus regulariter nō teneatur edere actori, ad intentionem ipsius fundandā, nec instrumenta, nec proprias rationes, tamen vbi agitur de periculo anime, z ex magna causa, reus cogitur edere. Et magna causa dicitur, quando parti, perisset copia aliter

proband.

probandi. Latius ibi vide: non pōt tamen quis compelli edere li-
brum tanquam vsurarius, nisi primo probetur vsurarius, vt voluit
idē Ro. cōs. ccxxvj. z idē Ab. cōs. xliij. Et inquantū Alex. ponit qđ
notarius presumit rogatus apponere clausulas cōsuetas, vide eū
dē cōs. lxxxviij. iij. li. Et inquātū ponit ꝙ in dubio notarius nō pre-
sumatur rogat⁹, vide eundē cō. cliij. An. cōs. lxxiiij. z cōs. cclxxxj. Et
inquantū idē Ale. dicit ꝙ possum petere editionē instrumēti a no-
tario si interesse pretendā, lz a me nō fuerit rogatus: adde ꝙ illud
debet intelligi, si interesse legitime probetur p ea que voluit Ro.
cōs. lxxxiij. vbi dicit, ꝙ stante statuto, ꝙ quilibet Potestas, Capita
neus. z iudex ad petitionē cuiuslibet, cuius interest vel interesse di-
ceretur, teneatur habētem instrumentū cogere ad edendū, ꝙ hoc
casu sufficiat nuda allegatio interesse, vt ipsum statutū aliquid ad
dat iuri cōmuni, nec illa verba, vel cuius interesse diceretur, essent
superflua. Et inquantum Alex. postea tangit, an scriptura numu-
larij, vel alterius ad cuius fidem publice recurritur, faciat fidem
pro ipso scribente. adde vt per Roma. z consi. lxxxviij. P. PAV. P.
¶ Non processit. Generaliter de omnibus libris qui edi debent,
vide Bertachi. in tracta. de Gabellis. in iiij. parte.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Imperator non est consulendus super facto.
2 Mulier, quando teneatur edere libros rationum suarum.
3 Exercens aliquam artem si conficit libros rationum, tenetur edere parti cum eo contrahenti.
4 Reus non tenetur edere actori instrumenta ad intentionem fundandam. sed ad probandum replicationem sic.
5 Edere officio iudicis, vel per actionem quando quis teneatur.

Ipse dispice. Reus non debet edere actori instrumenta sua, ad intentionez
eius fundandam, hoc dicit fm lecturam glo. que videtur
magis vera, lex ista legitur duobus modis, vt patet in oppositio-
1 nibus. ¶ No. ꝙ Imperator non est † cōsulendus super facto, vt
in principio. l. Item nota qualiter officio iudicis fit editio, vt in fi-
ne legis. ¶ Opp. dicitur hic, qđ ex cā potest peti vt fiat editio. cō
tra istud oppon. qꝛ videtur quod nullo modo hoc possit fieri. vt l.
qui accusare. ꝯ. eo. Huius timore variatus est intellectus legis no-
stre. Nā quidam intelligūt in rationibus, z ad contrariū respon-
dent, vt loquatur in instrumentis, quasi rationes teneatur qs ede
re cum cā, puta si sint facte mandante aduersario. ¶ Sed contra
hoc oppono de l. femine. ff. eodem. Sol. gl. ista est diuinatio. Unde
2 † Ultramontani intelligūt aliter, vt refert Cynus, videlicet qđ hoc
debet intelligi vbi mulier non tanquam argentaria. vel gerens of-
ficium publicum, sed tanquam conficiens rationes suas priuatas
cogitur edere. Et istud valet, qđ si aliqua mulier facit aliquam ar-
tem, z habet librum suarum rationum, ꝙ ipsa mulier cogitur ad
petitionem eorū, qui contrahunt cū ea, edere. Similiter est in mu-
liere vsuraria, vt in capit. j. §. j. extra de vsuris. in cle. ¶ Et istud te-
3 net dominus Jacobus, quod vbi quis exercet † aliquam artem, cō
ficit librum rationum, quod debeat ipsum edere contra contrahē
tes, z contra eum propter consuetudinem quotidianam. Uidētur
enim mandare, vt scribat rationes, arg. l. vel vniuersorum. ff. de pi-
gnora. actione. ista lectura potest tolerari. Sed sequens videtur
verior, videlicet quod ista loquatur in instrumentis. ¶ Ad con-
trarium de l. qui accusare, dic quod reus nō tenetur actori edere,
4 ad fundandam intentionem † suam, sed ad probandam replicatio-
nem, vel quo ad coadiuuandam sic, vt hic. ¶ Item opponit. hic
dicitur, quod officio iudicis fit editio, contra de l. si quis ex argen
tarijs. §. ex hoc edicto. Solue vt ibi no. ¶ Item opponi. z videtur
quod primo iure actionis, vt l. quedam. pōst princip. ff. eodem. z l.
j. §. officio. ff. de tut. z rō. distra. Horum timore fuit facta quedā ad-
ditio glos. nostre, que incipit, dicit vna l. quod[a] si tutor zc. Solutio.
† quandoqz quis conficit rationes ex necessitate officij publici, qđ
gerit. pone exemplum in argentario, z etiam in tabellione, tunc co
gitur ille edere per officiū iudicis, vt l. si qs ex argentarijs ex hoc
edicto. no. gl. si argentarius. in eo. ti. Quādoqz quis conficit ratio
nes ratione contractus vel quasi, vt qꝛ est tutor, tūc editio fit iure
actionis ex eo contractu, vel quasi contra. Sed contra predicta
op. de l. j. de tab. exhibē. pro quorū solutione dic fm Jaco. Si que-
ris quo iure fit editio, dic quādoqz quis petit editionē rationum,
vel instrumentorū, z pretēdit in eis ius dominij, z tunc cogitur qs
edere, seu exhibere per actionē ad exhibēdū, z per rei vēdicationē.
l. iij. §. pe. ff. ad exhibendū. Qñqz quis pretendit ius in instrumēto,
ratione communionis. De hoc videbitis in l. procurator. ꝯ. eo. ha-
betis in l. si que sunt cautiones. ff. fa. erc. Quādoqz quis non pretē
dit aliqd de predictis, sed aliquid interest. De hoc dicas. ꝙ aut lo
quimur in contractibus, aut in vltimis volūtatibus. Primo casu,
aut quis cōficit rōnes, vel intra rōne necessitatis officij ꝙ gerit, z
tūc editio fit officio iudicis, z si nō edit, cōpetit actio ad īteresse, vt
d. §. ex hoc edicto. z hac l. Si vero nō cōficit rōnes ex necessitate
officij, sed ex natura contractus, vel quasi, tunc fit iure actionis, vt
vt d. l. quedam, in princ. z d. l. j. §. officio de tut. z ra. distr. z hec vera
nisi de conficiendo rationes, vel instrumenta precessisset mandatū
quia tunc competeret mandati, vt l. j. ff. manda. cum simi. z d. l. que-
dam. Si loquimur in vltimis volūtatibus dic quod aut quis con-
fitetur se habere aliquam vltimam voluntatem, aut negat se habe
re. Primo casu fit editio per titulum de tab. exhi. secundo casu fit
per titulum quemadm. test. aper. de quo dic vt no. in l. j. de tab. exh.

1 ☞ Officio iudicis, coram quo causa agitatur incumbit vt fiat copia actorum tam ciuilium, quam criminalium. z num. 13.
2 Iudex appellationum iubet primo iudici, z parti, contra quam appellatur, vt faciat sibi copiam actorum. z nu. 14.
3 Iudex eodem modo potest statuere, z denegare audientiam alicui super aliquo instrumento, quo potest ipse actori statuere terminum, vt eo elapso non audiatur. z num. 16.
4 Parti litiganti presenti non debet dari terminus, ad accipiendum copiam actorum, secus si esset absens z notarius denegans cogitur. z num. 17.
5 Pronunciatio facta per iudicem etiam si sit recte lata, z secūdum acta, ipsis actis non visis non valet. z num. 18.
6 Consilium vt quando renouatur iudex in tribunali fiat productio quedam omnium actorum.
7 Copia testium examinatorum in secreto per iudicem est danda parti. z eius authoritate publicantur.
8 Iudex quando faciat edi acta criminalia.
9 Fisco qui non edit instrumenta in criminalibus, non presumitur illa subtraxisse sicut in ciuilibus.
10 Iudex maleficiorum an possit examinare testes super accusatione ex eius officio. z num. 19.
11 Minor debet iurare de veritate, secus de calumnia. z num. 20.
12 Acta facta in vno iudicio, quando faciant fidem in alio iudicio, z quid de testibus, z cor se ꝫione. z sententia. z num. 20. z 21.

Es apud quem. Breuiter h. d. Acta ciuilia,
vel criminalia iudicis offi-
cio exhibentur. h. d. Lectura istius legis variatur hic in gl.
quinque modis ex parte eius, cui fit editio, variatur etiam in glo.
tribus modis ex parte eius, a quo editio petit: z hec variatio non
est hic in gl. sed ponitur in l. ij. §. diuus. ff. de iure fis. examinabimus
ista. ¶ Nota quod ad officium iudicis, apud quem causa agitur,
1 † pertinet vt faciat fieri copiam actorum ciuilium, z criminalium.
¶ Oppo. z videtur. quod spectet ad officium superioris, vt l. ij. ꝯ. vt
lit. pend. Sol. Quando iudex primus denegat facere copiam acto
rum, tunc superior facit, vt l. cōtraria. sed ab initio ipse idem debet
adiri z hoc facere, vt hic. Oppo. non debet fieri illud quod factum
non releuat. vt l. hec stipulatio. §. diuus. vt le. no. ca. sed quid rele-
uat, vt fiat editio actorū. cum ipse iudex qui acta ipsa fecit, z etiam
pars nouit ea: Huius timore vt ostēdatur ad quid ista editio fiat,
gl. intelligit istam legem quinque modis. Uno modo in iudice ap-
pellationis qui iubet quod acta prioris iudicij exhibeantur sibi a
primo iudice. z vide glo. z est prima lect. ¶ Nota ex hac lect. quod
2 † iudex appellationum iubet primo iudici. vel etiam parti contra
quam appellatur, vt faciat sibi copiam actorum prime cause. Sed
circa hoc quero, quid si iudex. vel ille contra quem appellatur, hoc
non facit, neque producat sententiam, a qua est appellatum, quod
erit officium iudicis: Dicit Inno. extra de fide instrum. capit. G.
perpetuus. quod debet interrogare partem, vtrum habeat illud
instrumentum sententie. vel aliud de quo agitur, z si dixerit se non
habere, vel noluerit exhibere, pronunciet quod si aliquo tempore
illud instrumentum reperiatur. ei nō adhibeatur fides, sed sit cas-
a sum[a] z vanū. quod satis placet. Si enim iudex potest statuere ter-
3 minum ipsi actori ad † agendum quo elapso de cetero non audia-
b tur,[b] vt l. Titia. ff. de accu, z l. si ea. ꝯ. qui accu. non poss. z l. si eo tem
c pore. ꝯ. de rmis. pig. z l. diffamari,[c] ꝯ. de inge. ma. eadē ratione potest
denegare alicui audientiā super aliquo instrumento, zc. ¶ Secun
do modo legitur hic, quod editio fiat parti non iudici, vt puta qꝛ
actor diu abfuerat, vnde processus fuerat factus, eo cōtumace. pe-
tit sibi fieri copiā que fieri debet, vt l. properādū. §. z si quidem. ꝯ. de
4 iud. z vide gl. Ex qua not. † quod quādo pars est presens, z litigat,
e non debet sibi dari terminus[e] ad recipiendum copiam actorum, qꝛ
tota die debet accipere copiam secundum quod fiunt acta. Item
si notarius denegaret. debet cogi sibi dare copiā. vt d. l. ij. ꝯ. vt lite
pen. Sed si prorsus fuit absens, z processus est factus cōtra absen-
tem, eo reuertente debet fieri copia actorū, z dari sibi terminus, zc.
vt hac l. ¶ Tertio modo legitur vt fiat editio iudici successori, qui
successit primo iudici. Et vide glossam, quam lectu. vos habetis
5 notare. Nam vos scitis † quod pronunciatio facta per iudicem, ni-
si haberet acta, non valeret, etiam si esset sententia bona, z recte
* lata, secundum acta, tamē pronunciatio non valeret,* vt ff. quibus
ex caus. in possessio. eatur. l. hec autem. §. primo. ff. de acquirend.
heredit. l. sed z si de sua in principio. Unde quando renouatur iu-

d dex in tribunali, de consilio est vt quedam fiat productio omniū
6 actorum celebratorum coram precedente iudice, vt hic est casus
fm istam lecturam. ¶Quarto modo legitur in administratore se-
cundū formam auth. ad hec. ff. de iudicijs. z hic est clara. ideo non
insisto plus. ¶Quinto modo legitur de publicatione testiū exa-
7 minatorum in secreto que debet fieri authoritate iudicis, z de-
f bet dari copia parti, tam in ciuili, quam in criminali, hic est casus.
De hac lectu. feci mentionē in l. gesta. de re iudi. ¶Expeditus de
lect. oppo. secundo. dicitur hic. quod acta criminalia eduntur. con-
8 tra. ff de iure fisci. l. ij. §. diuus. el §. in fi. Sol. hic aduerte glo. in l. cō
tra. sed obscure variat tribus modis, vt dixi. ista variatio respicit
personam eius, a quo petitur editio fieri. Nam quandoq; editio
actorum criminalium petitur a notario, seu officiali publico, qui
ea detinet indistincte, ita quod debet fieri copia istorum actorū, z
hoc pertinet ad officium iudicis, z hic est casus fm vnum modū
legendi. Quandoq; petitur fieri editio a quodaz tertio, qui habet
acta facientia ad causam criminalem, tunc idē, qz iudex faciet indi
stincte ista acta exhiberi, z valebit. z est casus hic. ¶Tertio mo-
do pōt intelligi, quod editio actorum, ciuilium z criminaliū, postu
latur ab aduersario, contra quem criminaliter agitur, sed hec lect.
videtur contra l. nimis graue. §. de test. qs quis compellatur edere
instrumenta contra seipsum, est nimis graue. Respondeo qs ista
lectu. posset procedere in his casibus, in quibus seruus torquere-
tur contra dominum, vt l. j. §. de questio. z interrogari. z in illis cō
9 pellitur etiam edere instrumenta contra seipsum, z ita debet intel-
ligi hec materia. Est tamen in criminalib; hoc q; iste, qui fiscō non
edit instrumenta, subtrariste non presumitur, sicut in ciuili, vt in l.
g contraria. ¶Ultimo gl. inducit vnam q. z infert de duobus. Di-
10 cit gl. no, quod iudex debet inuestigare ad veritatem inuemendā.
Facit hoc ad q. quam disputaui Pisis, vtrum iudex maleficiorū
possit super accusatione examinare testes, a parte non productos
ex suo officio, z facit q; sic. z hoc posui in repetitione in l. iiij. §. hoc
11 autem iudicium. de dam. infe. Item inducit in arg. quod minor de
h bet iurare de veritate dicenda, sed non iurat de calumnia. ¶Que-
rit glo. vtrum acta facta in vno iudicio, faciant fidem in alio. Sed
glo. querit de testib. tantum. do. Ly. circa hoc dixit hic multa ver-
ba competenter bona. Vide plene per Inn. in c. causam de testib.
12 vbi hec verba hic posita ponuntur. Tu aduerte subtilius z intel-
ligibilius, z dicas sic. Quandoq; queritur vtrum sit factum, q̄nq;
queritur de effectu facti. Si queritur an sit factū, acta facta in vno
iudicio probant in alio, non solū inter easdem personas, sed inter
quoscunq; homines de mundo, cū probant non illa acta, sic libel-
lū datum, sic litis contest. sic testes esse citatos, z suiam latam, zc. z
vbicunq; quereretur de hoc, an sit factum, illa acta facerent fidē,
l. gesta. §. de re iud. z extra de proba. c. quoniam contra falsam. Ista
non sunt publica instrumenta que apud omnes faciūt fidē, z ideo
si testator legasset mihi centum, sub conditione si Titius obtinue
rit in curia Romana, z ipse obtinuit, illa sua ibi lata proderit mi-
hi, qz quo ad me non queritur, nisi quod fuerit obtentum, pro eō, z
sic de facto queritur. Si vero queritur de effectu facti, hic aduer-
tendum, qz quedam sunt acta que pertinent ad litis ordinationē,
quedam que pertinent ad veritatem indagandā, quedā que per-
tinent ad litis decisionē. Primo casu acta que respiciunt litis or-
dinationem, vt lit. contest. citatio, fideiussoris datio, z similia. Ista
habent quendā effectum in se qui respicit ipsam instantiā, z istum
effectum non habent in alia instantia, etiā inter easdem personas,
vt l. cum lite mortua. ff. iudi. sol. Habent etiam quendam effectum,
qui non respicit instantiam, sed causam, vt puta qs res efficiatur
litigiosa. qs possessor efficiatur male fidei, z istum effectus habent
in alia instantia. secundum quod dixi in l. iij. de fruct. z lit. expē. vbi
glo. inter easdem personas tangit quod isti effectus sunt persona-
les. vt l. si quis emptionis. §. sed z si quis. de prescr. xxx. anni. z q; ibi
no. ¶Quedam sunt acta. que respiciunt veritatis indaginem, vt
dicta testium, z confessiones. videamus primo de effectu, vt de di-
ctis testium. domin. si quidem non sunt publicata dicta testiū. non
faciunt fidem in alia instantia, vt l. gesta. ff. de re iudi. Ita intelligē
predicta. idem arg. glo. in ver. patiatur. que est in l. iij. ff. que in frau.
cred. Si vero sunt publicata hic aduerte. Ista dicta testiū habent
duplicem effectū. vnum quod eis stetur, aliū quod super eis plu-
res testes non examinentur, z primus effectus porrigitur etiā ad
aliam instantiam, vt l. si. §. de testi. l. cum antea. circa fi. §. de arbitr. l.
properandū. §. si. §. de iud. z ibi no. ¶Sed an porrigatur ad alias
personas? Et videtur quod ad qualscunq; personas porrigeretur
effectus sententie illius cause, ad easdem personas porrigatur ef-
fectus probationis eadem ratione, vt l. sed z si possessor. §. si. cum
l. seq. de iureiur. z istud etiam consului. Dixi etiam in l. si mater. §.
i fin. de except. rei iudi. adhibita tamen super hoc distinctione, quia
quando testes sunt examinati coram arbitris, est in potestate eius
contra quem producuntur, vt iterum examinētur, secundum dist.
l. fin. §. de testi. Hec placet mihi distin. eorum, qui dicunt quod aut
testes examinentur super eo. quod cursu tēporis non mutatur, aut
super eo. quod mutatur vt l. spadonem. §. qui absolutus. ff. de excu.
tut. Nam posito. q; examinētur super eo quod mutatur cursu tēpo
ris. Idē est exēplum. excusaui me a tutela. qz habebā quinq; libe-
ros. si hodie volo me excusare ab alia tutela, illa acta non sufficiūt,
qz hic de alio agitur. qz in primo iudicio quērebatur, vtrū tunc ha
beret quinq; liberos? Sed modo queritur, vtrū nunc habeat quin
que liberos. sed si in isto iudicio quereretur de eo. s. an tūc habuerit
quinque liberos. certe tunc illa acta facerēt fidem in isto, nisi perso
narū diuersitas aliud induceret, vt ō. dixi. secundus effect. est, vt su
per eo vlterius testes non producātur. Hic aduerte, aut alia in-
stantia est super eodem. z ad eundem finem, ad quem prima, z ille
effect⁹ durat seruata prima distinctione dicte l. si. §. de test. Aut ista
noua instantia est ad alium finem, licet eadē probatio deūoluatur
in vtraque, tamen testes poterunt de nouo produci. Casus est in c.
venies. z in c. cū causam. z ibi etiā per Inn. extra de testi. ¶Ter-
tio sunt acta pertinētia ad litis decisionem, vt sententie diffinitiue
z tunc vtrū in alijs faciant fidem, vel preiudicent, tunc dic vt l. j. §.
quibus res iud. non nocet. z idem in confessione que habetur pro
sententia vt l. j. §. de confes. non sunt hic alia pro nūc recitada. Bar.

ADDITIONES.

a ¶Cassum. Vide Federic. cons. cij. incip. audiui sepe. vbi tenet qs
appellatus teneatur exhibere sententiam in causa appellationis, z
iustificare sententiam per se actam.

b POMA. ¶Audiatur. hic tamē vt habeat locū, requiritur prius
bina monitio de agēdo. secundum Tort. z Decium hic allegant.
Angel. ita declarātem per gloss. ibi in §. si quis autem pro redem-
ptione. per illum tex. licet ibi nō firmet pedes. in auth. de eccles. tit.
cap. rj. de quo dicto vide p Angel. Aret. in tract. maleficiorum. in
gloss. in verbo. necnon ad querelā. per eum in rub. Instit. de excep.
Alex. cōs. cviij. vol. j. Lepo. caute. cv. Et pro isto dicto bene facit gl.
mag. ad fi. in l. j. ff. si quis ius dicen. nō obtem. quod intellige, quod
ista monitio bina sit interpellata vna ab alia, vt in simili dicit glo. z
Bar. in l. si conuenerit. la. j. ff. de pign. act. Hoc tamen dictum Ang.
late impugnat Rom. in l. quandiu. la. ij. ff. de acquir. here. vbi dicit,
alias eo aduocāte fuisse pro opi. Ang. iudicatum. licet multum cla
maret. z doct. Alexād. in l. si. ff. de ferijs, post principiū sui appara-
tus. z Vide Fel. in c. ex literis. versic. fallit nono. de cōsti. z in c. licet
causam. versic. limita duodecimo. de probationibus. z vnum verbū
in c. ij. versic. vnde dicas. de test. z in c. gratū. de offici. deleg. z Anc.
consil. ccvj.

c POMA. ¶L. diffamari. Pro concordia ad l. diffamari, vide tert.
in l. motis. in princ. ver. potest. ff. de pe. z de intellectu illius l. diffa-
mari, vide aliqua per Rom. consil. xxxv. alias. liij. z aliquid per Fel.
in c. cum sit. in ver. ampliā conclusionem. de foro comp.

d ¶De consil. Adde quod opin. Bart. hic sequitur Rom. consil. c.
vbi cōsuluit q; stante statuto, q; appellatio intra octo dies debeat
iudici presentari, z stāte alio statuto, q; a die eleuationis actorum
fiende potestati precedenti vsque ad diem resignationis eorūdem
fiende nouo rectori sequenti nō currant tēpora fatalia ipsi, vel par-
tibus, quod si appellans non presentat appellationem intra octo
dies cuius occasione nulla acta fuerint facta coram potestate pre-
cedenti, quod non gaudet beneficio statuti, quod tempora zc. quia
in casu predicto cessat ratio statuti, que fuit vt successor videret
omnia acta facta coram precedente.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Non valeret. Vide Pano. in c. du-
dum. de elect.

e ¶IO. FR. RV. Terminus. Alex. z quidam alij tenent cōtra
Bar. sed eum defendit Jas. hic in l. sanctimus. §. de iud.

f POMA. ¶Authoritate iudicis. Et hoc est adeo verum, quod si
notarius daret copiam attestationum ante publicationē, quod in
cideret in penam falsi. Ita dicit hic Alexān. alias ita fuisse Padue
iudicatum de cons. Ja. de Are. z plurium. Et pro hoc facit not. dic-
tum Bal. in l. fi. §. eō. vbi vult notarium manifestātem secreta curie
incidere in falsum. Et ita dicit hic Deci. vidisse Pisis obseruari.
pro quo facit l. §. §. is qui deposita. ff. de fal.

g POMA. ¶Inducit. Hic aliqui dicunt, quod differentia gloss. de
iuramento minorum non videtur bona, quia sicut minor non iurat
de calumnia, eo quia excusatur a dolo presumpto, vt per Bar. in l.
quod Neruа. in fin. ff. de po. ita etiam ista ratio militat quādo debet
iurare de veritate, sed dicit quod in iuramento calumnie alia est ra
tio, vt per gloss. Bart. z doc. in l. ij. §. quod obseruari. §. de in. calum.
Preterea mēs glos. fuit ista, quod minor possit esse testis, z immo in
contrarium iurare, vt habeatur veritas, aliter enim non probaret.
l. iurisiurandi. §. de test. z patet ex glo. in l. quoniam. ad fi. §. de here.
z manich. que se ad istam referunt.

h P. PAV. P. ¶Utrum acta. Utrum acta facta in vno iudicio pro
bent in alio. vel facta inter aliquos probēt inter alios, vide late Fe.
in c. causam que. el. j. extra. de testi. D. Ant. cōsil. xxxvj. vbi vult etiam
acta fidem facere, licet varietur res, dummodo secūda instātia ten
dat ad

dat ad eundē finem.Et quedam etiam vide per eum. Item quod ijon probent inter easdem personas in alia instātia,Sivero produ cuntur,vide ad Bar.in l.naturaliter.ſ.nihil commune.ff.de acqui. poſſ.Quid autem ſi primū iudiciū fuiſſet nullū,an z quomodo acta in eo facta ſunt nulla,vt nō faciant fidem,etiam in alio iudicio,vi de Panor.in c.piſanis.de reſt.ſpol.Vide que dicit Alex.hic,quan do pronūciatur libellus ineptus.De quo alia habes in Bertach. in verſi.ſententia ſuper libello inepto.vide etiam que dicit glo.in l. quid ff.de iure iurand.z Alex.ibi quam legit,ſub l.ſeruus. An au tem acta facta in iudicio ſeculari,faciant fidem in eccleſiaſtico,vi de Decium in cap.at ſi clerici.de iudic.vbi ponit multa.

1 POMA. ¶Adhibita tamē.Aduerte quod Bar.hic videtur vel le conſtituere differentiam vtrum teſtes in primo iudicio exami nentur coram arbitro,z tunc pars contra quam in ſecūdo iudicio producuntur non poſſet petere:vt iterum examinentur.z hāc dif ferentiam hic communiter dicit ſeruari Pauli.de Caſtr.in l.fin.ſ.de teſtib.z tenet dec.hic.licet contrarium teneat Bald.

ALIA LECTVRA.

Sapud quem. Acta ciuilia z criminalia officio iudicis exhibētur, hoc dicit.Subtilis eſt valde lectura huius legis, varia tur quinque modis in gloſſa,ex parte eius cui fit editio, z variatur etiam tribus modis ex parte eius,a quo petitur editio, hec variatio non ponitur hic in gloſſa,ſed ponitur in l.ij.ſ.item di

23 ui fratres.ff.de iure fiſci. ¶Nota † quod ad officium iudicis,apud quem res agitur, pertinet vt faciat fieri copiam actorū ciuilium, z criminalium. ¶Sed oppo.z videtur quod ſpectet ad officium ſuperioris,vt l.ij.ſ.vt lit.pen.Solu.quando iuder primus denegat facere copiam actorum,poteſt adiri ſuperior.Ita loquitur contra rium hic ab initio.Si vero non denegat ipſe idem aditur,z debet hoc facere,vt hic. ¶Opp.ſecundo non debet fieri id,q factū non releuat,vt l.hec ſtipul.ſ.diuus.vt leg.no.cau. Sed quid releuat,q fiat editio actorum, nonne iuder, qui ipſa acta fecit,z etiam pars nouit ea? Huius timore vt oſtendatur ad quid iſta editio fiat.gloſ. intelligit vno modo iſtam legem in iudice appellationis,qui iubet primo iudici quod acta priora cauſe exhibeantur ſibi,quod not,

24 † Ex hoc no.quod iuder appellationis iubet primo iudici, vel etiā parti,contra quam appellatur vt faciat ſibi copiam actorum pri

25 me cauſe. ¶† Sed quero circa hoc,quid ſi iuder vel ille,cōtra quē appellatur,hoc non facit,q nunquam producit ſententiam.a qua eſt appellatum,quod erit officium iudicis? Et Jn.in ca. ſ.perpe tuus.extra de fide inſtr.dicit quod debet interrogare partē,vtrum habeat illud inſtrumentum ſententie, vel aliud de quo agitur. Et ſi dicit ſe non habere,vel non vult exhibere,pronuncietur, quod ſi aliquo tempore illud inſtrumentum reperiatur,non adhibeatur il

26 li fides,ſed ſit vanum.z caſſum.quod placet. ¶Si enim iuder po teſt ſtatuere certum tempus actori ad agendum, quo lapſo de ce tero nō audiatur,vt l.Titia.de accu.ff.z l.ſi eō tempore.ſ.de remiſ. pign.Eodem modo poteſt alicui audientiam denegare ſuper ali quo inſtrumento.Secūdo modo legitur hic, quod editio fiat par ti,non iudici,vt puta,quia actor diu abfuerat.vnde proceſſus fue rat factus eo contumace.z ideo petit illum ſibi edi,quod poteſt,vt

27 l.properandum.ſ.z ſi quidem.ſ.de iudic.quod not.† Ex quo not,q quando pars eſt preſens,z litigat,non debet dari ſibi terminus ad accipiendum copiam actorum,quia quotidie debet acta accipere ſecundum quod fiunt.licet ſi notarius denegaret, deberet cogi ſi bi dare copiam,vt l.ij.ſ.vt lit.pen. Sed ſi pars ſit abſens,z proceſ ſus ſit factus eo abſente,debet dare copiā actorū, ad opponendū ſibi. ¶Tertio modo legitur iſta lex,vt fiat editio iudici ſucceſſori,

28 qui ſucceſſit primo iudici,quam lect.no.tate. ¶Iam ſcitis q pro nunciatio facta per iudicem niſi ipſe haberet tota acta, non vale ret,licet pronunciatio eſſet bona,z iuſta,vt l.ſi.ſ.eodem,z prealleg. l.prolatam.ſ.de ſen.z interlo.omn.iud.z tex.dicit in l.hoc autem.ſ. ff.ex quib.cauſ.in poſſ.ea. ¶Legitur quarto modo in adminiſtra tore,iudice ordinario,qui commiſit cauſam cognoſcendam aſſeſ ſorib.ſuis qui adminiſtratori debet ter videre acta.in aut.ad hec ſ. de iudic.vide cum iſte adminiſtratori habet ferre ſententiam,poteſt petere ſibi acta exhiberi.Non obſtat contrarium, q ipſe non fuit ſemper in iudicio,ſed aſſeſſores fui. ¶Legitur quinto modo quod intelligatur de publicatione teſtium, quia iuder poteſt pub.dicta teſtium.z iubere ea exhiberi.ex qua lec.no.quod antequam publi centur dicta teſtium,pars nullo modo poteſt facere copiā:ſed poſt publicationem poteſt dare copiā parti.Caſus eſt hic.De hoc teti gi in l.geſta.ſ.de re iud. ¶Opp.de l.ij.ſ.Item diui fratres.circa fi. ff.de iur.fiſ.Sol.Dic vt not.in l.contraria. Gloſſ.inducit hanc l.ad duo,deinde querit de vna q.Primo gloſſ.inducit hanc l.cum dicit, ad inueſtigandum,&c.quod iuder debet laborare ad veritatem in quirendam.Simile in authen.qui ſemel.ſ.quomodo z quando iu

29 dex.Et valet ad q.vtrum iuder poſſit examinare teſtes a parte nō producto in cauſa criminali,ad veritatem inueſtigandam,predi cta faciunt quod ſic,quod not.in l.iij.ſ.fin.ff.de condit.ob.tur.cau. ¶Item inducit in argu.quod licet minor non iuret de calūnia,ta

20 men admittitur ad iuramentum de veritate dicenda † Item gloſſ. querit de tali.q.vtrum actitata inter certas perſonas.probēt tam contra illas perſonas,quam contra alias. Gloſſ.remittit ad l.ſed z ſi poſſeſſori.ſ.fin.ff.de iureiur. Et habeas gloſſ.claram.dic quod quandoq; queritur nunquid acta probent facta,z tunc non eſt du bium quod acta apud quācunq; perſonam reperiuntur,probāt, ſi ſint publica,vt l.geſta.ſ.de re iu. ¶Quandoque queritur de ef fectu actorum,vtrū acta habeāt effectum in aliqua inſtantia alia. Et hic aduerte, nam quandoque queritur,vtrum probent contra alias perſonas,quandoq; nunquid contra eaſdem. In primo caſu nōto regulā,z exceptiōes a regula. Regula eſt,q ſicut res iter alios iudicata nōn nocet,ita z acta.ſ.qui.res iud.non noc. Fallit vbi ille plures perſone habentur loco vnius.vt l.heredes.ſ.idem ſcribit. alias.ſ.ſi cum eo.ff.famil.erciſc.fallit.in l.ſepe.ff.de re iud.Fallit vbi cunque ſententia faceret ius quo ad omnes, vt l.ingenuum.ff.de ſtatu ho.z predicta vera quantum ad plenam probationem,quan tum autē ad qualemqualē preſumptionem fidē faciunt. Ita poteſt intelligi.l.admonendi.in prin.ff.de iureiur.verum eſt q dicit Jaco. vtrum act a in ciuili probent in criminali. De hoc eſt gl.in ver.de ſtinatus.in l.ſi quis ad ſe fundum.ſ.ad l.Jul.de vi.z l.j. quādo ciui. ac.preiud.cri. ¶Secundo caſu principali, nunquid probent inter eaſdem perſonas in alia inſtāria. Lyn.dicit q quedā ſunt acta, que reſpiciunt litis ordinationem. vt citatio.&c.quedam ſunt, que re ſpiciunt litis deciſionem.vt examinationes teſtium. Primo caſu, perempta inſtantia pereunt acta.z nōn probant in aliqua inſtātia,

21 vt l.cū lite mortua.ff.iudi.ſol.z l.properandū.ſ.vlti.ſ.de iud. ¶† Se cundo caſu dic,aut loquitur de atteſtationibus, aut de inſtrumen tis. Primo caſu,aut teſtes viuunt,aut non.ſi viuunt,eſt in electio ne eius,contra quem ſunt producti,vt l.fin.ſ.de teſt. ¶Si vero lo quimur de inſtrumenti productione,tunc dicit ipſe q ſic allegat.l.

22 iubemus.in fi.ſ.de liber.cau.† Nunquid autē inſtrumētum factum extra iudiciū probet:gl.variant. Una eſt in l.cum aliquis ſ.de iure delib. Alia eſt in l.optimam.ſ.de contrahend.z commit.ſtipul.que faciunt mentionem tam de inſtrumentis z teſtibus,quam de actis. d.Jac.format queſtionem.Cauetur ſtatuto,quod iuder habet ar bitrium in falſitatibus inſtrumentorū. nūquid habebit arbitrium in falſitatibus actorū.coram eodē iudice? Item nunquid habebit ar bitrium in falſitatibus teſtium? videtur q ſic,q omnia, ex quibus cauſa inſtruitur.cōtinentur appellatione inſtrumentorum.vt l.j.ff. de fid.inſtr. In contrariū refert fuiſſe determinatū. Hā licet etymo

23 logia vocabuli,inſtrumenta cōtineat predicta, vt d.l.j.† z argumen tum ab etymologia vocabuli ſit validū.vt l.ij.ſ.appellata.ff.ſi cert. pet.tamen ibi repugnat diffinitio. Pone exemplum in teſtamēto, cuius diffinitio repugnat etymologie, per l.j.ff.de teſt.z per princ. Inſt.de teſt. Idem vbi repugnat communis vſus loquendi,argu mentum ab etymologia non procedit. Sed inſpicimus cōmunem vſum loquendi, vt l.libr.orum.ſ.quod tamen Caſſius.z ibi gloſſ.de leg.iij.l.Labeo.de ſuppel.leg. Modo ad propoſitū.cum ſecundum communem vſum loquendi inſtrumenta appellamus chartas pu blicas,non teſtes, vel acta. concludit ipſe q inſtrumentum prola tum a ſtatuto debet intelligi ſtricte, ſecundum communem vſum loquendi,z nunquid appellatione inſtrumenti cotineatur, z colli gatur ſcriptura priuata. dic vt not. per eum in d.l.j.ff.de fide inſtr.

24 † Nota quod appellatio eſt de actis,vt not.in c.j.extra de prob.vbi dicit,quod ſunt de actis omnia,que fiunt coram aliis publicis per ſonis,vt emancipationes,z proteſtationes.z his ſimilia.

LEX III.

1 Emendare quid ſit.
2 Libellus quando poſſit emendari circa ſubſtantialia,z quid quan do circa rem petitam.num.6.z quid quando circa aliquam quali tatem.num.8.z quid ſi circa obſcuritatem,num.9.
3 Iudex ex cauſa poteſt ſtatuere terminum actori ad agendum.
5 Libellus in cauſa ciuili ſuper actione deſcendente ex delicto, de bet continere locum z tempus.
7 Addere libello qs nō pōt circa principalia,ſed circa acceſſoria ſic.
10 Litis conteſtatio dicitur ſimul atteſtatio.
11 Libellus quando poſſit mutari.
12 Mutare actionem.eſt vnam omittere,z nouam proponere.
13 Cumulatio eſt vnius actionis cum alia coadunatio.
14 Cumulatio quando ſit permiſſa,z quando prohibita.
15 Cumulationum genera ſunt quinque.
16 Cumulatio actionum ex diuerſis cauſis competentium ad diuer ſa ſe nullo modo tangentium quando admittatur.
17 Cumulatio actionum ſi fiat.an ſint duo libelli, vel vnus.
18 Actiones plures cum ex eadem cauſa ad idem competunt, tunc fit cumulatio.
19 Cumulatio tunc non admittitur, quando plures actiones ex ea dem cauſa ad diuerſa competunt.

20 Actiones plures ex diuersis ad idem competentes, quando possunt cumulari, & an tunc erit vnus libellus. & nu. 21.
23 Cumulatio si quibus in casibus non est permissa, non sit per partem oppositum. an iudicium procedat, & sententia valeat.
24 Cumulatio qñ fit an iuretur de calumnia super actione cumulata.
25 Facta & admissa cumulatione pronunciandum est super vtraque.
26 Sententia lata super vna causa ex cumulatis, non vitiatur.
27 Actio noua quando cumulatur, debent dari noua iudicia nisi posset esse instructus ex deliberatione facta in prima.
29 Libello si fit mentio de aliquo instrumento, tale instrumentum quando edatur ante litem contestatam.
30 Clausula, saluo mihi iure addendi, vel minuendi, apposita in libello, quod nihil operetur.
31 Expense non semper debent refici propter emendationem, sed eo casu quo reus esset dampnificatus.
32 Expense reficiende propter emendationē libelli, quo iure petātur.
33 Mulier & minor, quādo condemnetur in expensis propter emendationem libelli.
34 Actione non infamante, proposita, si aliquis vult mutare, & proponere actionem famosam, potest.

Edita actio. Famosa, & quotidiana, & vtilis est hec lex multum, breuiter hoc intendit, Libellus debet continere clare id, super quo debet litigari, qui potest emendari, & mutari, saluo interesse conuenti. ¶ Diuiditur in partes duas, quia prima consuluit reo. Secunda consulit actori. Secunda ibi, quem emendare, & quelibet particula habet duo dicta, que clarius colligētur ex positione casus, quā ex diuisione litere. Pone ergo sic casum in prima parte, Domine Imperator, actor vult me conuenire, quero vtrū debeat mihi dare seu edere libellum actionis sue. Item quero quid debeat continere libellus. Respōdet Imperator, q̄ libellus debet edi cōtinens actionem, & hic libellus debet esse ita clarus, q̄ demonstret speciē future litis. hoc est id, super quo debet litigari. hoc dicit in prima particula. ¶ Sequitur, [a] quē emendare, &c. In hac secunda parte consulit actori. Pone q̄ libellus editus non fuit bene formatus, actor vult eum emendare, queritur an possit? Respōdet imperator, & dicit, q̄ emendare & mutare licet. Sed quero, vtrū indistincte hoc licet facere? Respondet imperator, & dicit q̄ non, sed vt edicti monet authoritas, & ius dicentis decreuerit equitas. hoc est, q̄ sit reo saluū ius deliberandi, & defendendi, & q̄ sibi reficiātur expense, si equum visum fuerit iudici. & vide literam claram. Notabilia sunt clara. ¶ Opp. actio est quoddā ius incorporale, vt inst. de act. in princ. & de rē corpo. & incorpo. ergo istud incorporale nō potest demonstrare speciem future litis, cuius contrarium hic dicit. Huius timore gl. exponit, edita actio, id est, actionis editio, quasi dicat, non intelligo id de ipsa actione, prout est quid incorporale. sed de ipso actu edendi, & demonstrandi actionē. Et intelligas editionem actionis, non prout est in fieri, sed prout est in facto. & ideo ter. dicit edita, q̄ est participiū preteriti temporis. ipsa ergo actio edita hic, est libellus, de quo loquitur aut. offeratur. j. de lit. cont. per quem libellum fit actionis editio, qui olim appellabatur vulgaris formula, vt l. si seruus nauē. ff. de furt. hic est libellus, qui speciē future litis demonstrat. ¶ Oppo. q̄ non sufficiat [b] solum propositio actionis, vt ff. de rei ven. l. si in rem. de fur. l. in actione. Sol. dicit gl. Tu debes intelligere actionē esse propositā, prout debet cum expressione rei petite & cause, vt requirunt iura in contrariū alleg. Que autem debeat continere libellus, hic remittit gl. ad no. ff. eo. l. j. in prin. quod commentantes circa hanc l. precipue recitabant, sed illa esset vna lōga repetitio per se, sed dicemus Deo dante, ibi vbi gl. ponit, tamen de hoc nihil hic dicemus, sed solū examinabimus duo, an & qualiter libellus possit mutari, & qualiter actio possit accumulari, & vtinam possimus expedire bene in duabus lectionibus. ¶ Demo ergo ad secūdam partē. oppo. dicitur hic q̄ actio potest emendari. contra. ff. de iu. l. non potest. So. Dicit gl. emendari potest vsq̄ ad litis contest. vt hic. non post. vt in l. contraria. ¶ Contra hoc opp. ff. de pet. her. Liuij. Sol. dicit gl. ibi in iudicijs vniuersalib. vel generalibus, in quibus potest fieri emendatio vsque ad sententiam. Istud non placet doct. modernis. Ham debes scire q̄ in petitione hereditatis principaliter petit actor se pronunciari heredem, in executione autem veniunt omnia bona hereditaria. Unde si ad reum aliquid peruenerit pendente iudicio, illud venit in hoc iudicio magis ex virtute actionis vniuersaliter vel absolute proposite, & ex sui natura, quam ex virtute emendationis. Et ideo si poneremus esse actū petitione hereditatis singulariter ad vnā rem, nō posset fieri emendatio, vel alia additio alicuius rei post litem contest. sicut in alijs singularib. iudicijs, vt d. l. non potest. ita hic tenet Petr. de Ly. & bene. ¶ Opp. de l. in delictis. ff. si detracta. ff. de nox. Sol. glo. & bene, ibi non fiebat mutatio, vel emēdatio, circa actionem, vel circa rem petitam, sed circa aliquam qualitatem, merito potest fieri vsq̄ ad sententiā. Item contra predicta opp. Iusti. de actio. ff. si minus. Sol. dicit gl. exponē ibi vel in eodem iud icio. id est, coram eodem iudice, in alia tamen instantia. dic vt ibi. ¶ Opp. de l. ediles. ff. item sciendum. ff. de edil. edict. Sol. Ibi volebat quis addere circa accessoria, hic circa ipsam rē principalem. quod non potest, nisi vsque ad litem contestatam, vt ego dixi. ¶ Pro declaratione huius passus, de emēdatione libelli, primo est videndum quid sit emēdare. Doc. circa hoc hic faciunt multa verba. glos. dicit, emendare est cum primo petebam minus, nunc plus, vel econuerso, vt insti. de actio. ff. si minus.

1 † Tu dic latius, quid sit emendare, declarat ter. ff. de emend. C. per totū, & in j. constitutione. ff. quib. ex quib. colligitur [c] q̄ emendare est corrigere, & resecare superflua, mutare verba, sententia permanente, addere vel detrahere, & declarare obscura. ¶ Hoc premisso quero, quando & qualiter liceat emendare libellum. Circa quod dicas latius & clarius quam doc. Quandoq̄ queritur an libellus possit emendari circa substantialia ipsius libelli. Verbi gratia, libell' in criminali debet continere annum, mensem, & locum, vt l. libellorū. ff. de accu. & habuistis no. in l. in causis. j. de accusat. Item libellus in ciuili debet continere ea que no. in l. j. ff. eo. non posuisti mensem, vel aliquid de substantialib. omisisti, an poterit suppleri? Breuiter quandoq̄ est talis defectus qui parte tacente non habet vitiare iudicium, vt in ciuilib. non descendētibus ex crimine, admittit' em libellus quantumcunq̄ obscurus, nisi opponatur, vt l. vltim. j. de anna. excep. tunc emendatio, & declaratio potest fieri vsque ad sententiam, * nisi fuerit oppositum, vt ibi patet. Quandoq̄ est talis
* d defectus, qui etiam parte tacente impedit iudicium, [d] vt in criminali, si omittitur aliquid de substantialibus, vt d. l. libellorum. vers. e quod si libellus. Idem si libellus deficeret in conclusione, [e] q̄ conclusio non resultaret ex premissis. Verbi gratia, peto decem a te, q̄ Rex non est in Francia, vt l. ij. §. circa. & quod ibi no. in ver. sine causa. ff. de do. except. Isto casu si quidem lis non est contestata pōt fieri emendatio, si tempora largiantur, alias secus. Istud probatur in l. accusatorius. ff. de adul. ¶ Quid volo dicere, si tempora largiā
3 tur? Dico quod si non sunt decursa tempora statuta a iudice ad
f agendum, quod potest facere ex causa, [f] vt not. j. vt nemo imm. age. vel accu. l. j. & j. qui accu. non pos. l. si ea. ff. de accusa. l. Titia. idem in
4 tempore statuto a leg. vt no. in d. l. accusaturus. ¶ Et per hoc determinatur questio, hic vidi de facto, dicit statutum, quod nō possit accusari de maleficijs commissis retro per duos menses ante initiuz officij potestatis, contingit quod aliquis accusauerit intra illos duos menses, sed accusatio nō habuit substātialia, vult post ea emendare post duos menses, certe non poterit. vt d. l. accusaturus, q̄ tempora non patiuntur, sed si esset intra tempus, bene posset dictam accusationem emendare. Dices tu, [g] & quid iurum, cū
g de nouo posset accusare, si libellus primus non fuit bene concep-
h tus. [h] vt l. j. in prin. ff. si men. fal. mod. dixe. & d. l. libellorum. §. quod si libelli? Respondeo, forte interest actoris, vel accusatoris magis quod procedatur super primo, quam quod det libellum de nouo propter sportulas, vel gabellas, que debent solui cum offertur libellus. secundum diuersas consuetudines Italie. Sed si ponere-
mus quod libellus daretur in actione ciuili descendente ex delicto, & in eo non apponeretur locus & tempus, que apponuntur
5 † secundum quod determinatum tibi in l. pretor edixit. in prin. ff. de in iu. & ibi dixi, & idem exigit. ff. de dolo. & extra, de procurat. c. tue. an eius missio vitiet libellum, etiam parte tacente, sicut in criminali,
i an vero requiratur quod a parte opponatur? hoc nūquā dixi tibi, [i]
k Dicemus Deo duce in l. j. ff. de eden. ¶ Quando que volo [k] emen-
6 dare libellum, addendo, vel minuendo, circa rem petitam, † Et hic aduerte, q̄ aut hoc volo facere ante litem contestatam. & possum, vt hic secundum glos. quod intelligo quando volo addere, vel minuere circa eandem rem, vel summam petitam, nam si vellem addere aliam rem, tunc non possem, si illa non clauderetur super prima actione proposita, alias secus. Utrum autem sub prima claudatur, vel nō, colligitur ex doctrina, que datur in l. scire debemus. de verborum obligatio. que dicit, q̄s tot sunt stipulationes, quot res, & per consequens tot actiones. & tot obligationes. tunc enim non esset primam emendare, sed nouam proponere. Aut post lit. contestata. & tunc aut volo detrahere, & possum, arguūē. ff. si certum petatur. l. quidam emmanuerunt. & intelligo detrahere non differēdo, sed renunciando illi parti, quam detraho, vt j. dicam. sicut ēm possum toti litī renūciare, vt l. postquam. j. tit. ij. ita etiā parti. Hoc fallit in casu l. j. de plus peti. Et ratio est ibi, q̄ deliquit in duob', scilicet in plus petendo, & in plus cautionem per dolum exigendo,
7 vt ibi vidistis. ¶ Si vero † volo addere tunc aut circa principalia, & non possum, vt l. non potest. ff. de iudi. Aut circa accessoria. vt circa fructus. & tunc si quidē volo addere de his que occurrunt post litem contesta. iudicio pendēte, & tunc possum, secus in his que occurrunt ante, vt l. ediles. §. item sciendum. de edi. edict. l. atheius. §.
8 fina. cum l. sequenti. ff. de aqua plu. arcen. Quandoq̄ † volo emēdare libellum, addendo, vel detrahendo aliquam qualitatem, & tūc si quidem per mutationē illius qualitatis cōtingeret mutatio actio

nis proposite.⁊ tunc non licet,vt l.pretor.la ij.§.hec autem actio.
ver.docere.vi bo.rap.Sed si mutatio actionis non contingeret,sꝫ
mutatio substantie facti,tunc idē,qꝫ non licet.vt l.denunciasse.§.
ꝙ tamē.de adul.Si vero nec actionis nec substantie facti cōtinge
ret mutatio.sed augetur vel minuitur cōdēnatio,ex virtute actio
l nis proposite.tunc ista emendatio est licita vsqꝫ ad sententiā,vt l.
m in delictis.§.si detracta.[l] ff.de noxalibus.¶ Quādoqꝫ volo[m] emē
9 dare declarando obscuritatem libelli,† vel aliqua verba obscura,
hoc possum vsqꝫ ad sententiam,vt l.si quis intentione.ff.de iudic.
⁊ intellige,quod possum ego proponens, non alius, etiam heres
meus,vt l.idem Pomponius scribit si frumentum.in fine.cum sua
glo.prima.ff.de rei vendicatione.l.inter stipulantem.§.primo.cum
sua gloss.ff.de verborum obligationibus.quod intellige vt ibi ple
ne dixi.

Sumus Expediti de emendatione, venio ad secundū, scilicet de mutatione,[n] ⁊ oppon.quod nō pos
n sit mutari,sed in eo necesse habeat actor insistere,vt infra quomo
do ⁊ quando iudex.authentica.qui semel.Solut.Dicit glo.quod
hec lex est hodie correcta per illam authen.scilicet postquā libel
lus est porrectus iudici,⁊ datus parti.si enim parti non esset da
tus,hec lex remaneret firma.Odoffred.tenet contra istam gl.Di
cit enim quod remedium authē.qui semel.est propositum contra
eum,qui actionem proposuit,⁊ differt eam prosequi.Sed si quis
vult ab illa actione proposita desistere,⁊ alia proponere.⁊ sic mu
tare,hoc non est prohibitū per illam aut.imo est concessum,vt l.cū
fundum.§.fi.ff.de vi ⁊ vi arma.Hanc opi.tenebat Mar.Sil.⁊ do.
Ja.Bu.Pet.contra,imo dicit hanc l.esse correctam,⁊ assignat ra
tionem,quando actor dat libellum iam ex parte actoris, est facta
litis contestatio,⁊ sic est obligatus instantie,vnde ipse non pōt de
sistere.sed cogitur prosequi,vt d.aut.qui semel.Certe hoc non plꝫ,
qꝛ si esset verum,sequeretur quod de iure antiquo potuisset ferri
diffinitiua sententia,contra actorem,quasi ex parte eius sit lis cō
10 testata.ꝙ est falsum.vt in l.⁊ post edictum.in fi.de iud.† Preterea,
contestatio dicitur simul attestatio,vt vidistis in l.j.ꝭ.de lit.conte.
sed per solam propositionem libelli,seu oblationem,non fit simul
attestatio.ergo ex nulla parte dicitur litis cōtestatio.⁊ Cy.residet
11 in opi.Petr. ¶ Mihi videtur dicendum,† aduerte,quandoqꝫ a
ctor vult in totum desistere renunciando instantie,actioni.⁊ cau
se.⁊ tunc indistincte potest,vt ꝭ.tit.ij.l.postquam liti.secundū oēs.
Quandoqꝫ actor nullo modo vult desistere,sed vult differre,tunc
non potest.secundum omnes.⁊ ad hoc proditum est remediū aut.
qui semel.Quandoqꝫ actor vult desistere ab instantia solū,rema
nente sibi salua actione,⁊ causa,⁊ tunc non pōt parte inuita muta
re,per d.aut.qui semel,que dicit,ꝙ quis cogitur in ea persistere vs
que ad finem.hoc est verū,nisi iudex viderit ꝙ de necessitate debe
ret sequi absolutio ab instantia,forte propter malam conceptio
nem libelli,vel propter aliud,tunc deberet admitti actor,renūciās
illi instantie,cum per hoc esset finis illius cause.Quandoqꝫ actor
vult renunciare actioni remanēte sibi cā,⁊ remanentibus sibi alijs
actionibus proditis ex eadē causa,tunc in hoc est opin.inter gl.⁊
Pe.ex vna parte,⁊ Odoff.ex alia parte.Ego teneo opin. Odoff.
nam tex.in d.aut.qui semel.dicit quod quis cogitur exercere litē,
super illa actione,vsque ad finem.sed renunciando illi actioni ego
impono finem omni liti super illa actione,ergo vlterius nō cogor.
Predicta vera,quod dicta mutatio permittitur,prout edicti mo
net authoritas,⁊ ius dicentis decreuerit equitas.Quid enī si pri
mo actor proposuit certi cōdictionem generalē,que non infamat,
quam vult mutare,⁊ proponere aliam,que infamat:Certe ius di
centis equitas forte non admitteret,vt dicam vobis ꝭ.hoc sero.
12 ¶ † Habes ergo ex predictis,quod mutare actionem,est vnam
omittere,⁊ nouam proponere.Probatur ꝭ.de muta.nomi.per to
tum.⁊ ff.de procu.l.mutari.Item predicta que ego dixi de muta
tione,non habent locum in causis criminalibus qꝛ desistēdo a pri
ma incideret in senatusconsult.Turpil.vt ff.⁊ ꝭ.ad Turpil.per to
tum.In causis vero,in quibus desistendo non incideret,posset ha
bere locum.¶ Quero,dixi supra,quod si quidem per propositio
nem qualitatis noue mutantur actio vel factum, quod non licet
qualitatem adijcere,vel detrahere,quero,qualiter hoc cognoscā:
Dic vt dixi plene in l.denunciasse.§.quid tamen.ff.de adul.dic vt
ibi dixi.¶ Quero,dicitur hic in tex.prout edicti perpetui monet
authoritas,⁊ ius dicentis decernit equitas,quid est hoc dictum.
Declarabo hoc sero,quia hoc tangitur in vlt.glos.ideo vltimo lo
co recitabo.

13 **Nunc veniam** ad materiam cumulation.Quero, † quid sit cumulatio:Resp.cumu
latio est vnius actionis cū alia coadunatio, vt apparebit in his q̄
ꝭ.dicam.¶ Secundo quero,ad quid fuit inducta cumulatio.Re
spond.qꝛ vt vidistis,est dubium vtrū quis possit actionem muta
re,ideo actor non vult desistere a prima,sed nouā actionē adijce
14 re,⁊ adiungere prime.¶ Videndum est ergo, † vtrū cumulatio sit
permissa. Gl.hic breuiter dicit ꝙ sic,quia non reperitur prohib
ta,nisi duobus casibus ergo,⁊c.vt l.necnon.§.ꝙ eis.ff.ex qui caus.
ma.Dyn circa hoc facit vnam suam disputationem multum subti
lem,vtilem,⁊ pomposam,quā posuit in c.nullus pluribus.de reg.
iur.lib.vj.⁊ ibi facit multas rationes pro ⁊ cōtra,finaliter determi
nat cumulationem esse permittendam.Dat tamen tres regulas,in
quibus cumulatio est prohibita.de quibus duas regulas hec glo.
ponit.Prima est,quando prima actio ita se habet ad secundā, ꝙ
absolutoriā latā in prima possibile est parere exceptionē rei iudica
te in secunda,tunc nō admittitur cumulatio gl.alle.ff. de excep.rei
iud.l.si mater.§.eandem.⁊ l.cū queritur.⁊ de iureiu.l.duobus.§.ex
o cep.melius probatur.ff.de excep.l.fundi.⁊ l.fundū.[o] de publi.iudi.l.
interdū.Secunda regula est,quādo plures actiones sic se habent,
quod electione vnius alia tollitur,tunc nō admittitur cumulatio,
alle.sunt in gl.ꝭ.de cod.l.fi.⁊ de trib.l.ꝙ in heredē.§.eligere. cū simi.
Addit Dy.tertiā regulā.quando sunt plures actiones contrarie,
nō admittitur cumulatio,vt l.j.ꝭ.de fur.l. cū qui.⁊ l. cōtra maiores.
ꝭ.de inof.test.Dices tu,ista nō est noua regula.Nā si sunt cōtrarie,
p electione tolluntur.vt d.l.j.ꝭ.de fur.Rñ.si essent contrarie[p] in exer
citio.nō in origine,diceres verū. Sed si sunt cōtrarie in origine, nō
potest dici quod electione tollantur,qꝛ cū non sit nisi vna,nō cadit
ibi electio,que proprie cadit inter plura,vt l.cū illud.ff.quādo dies
leg.ce.Iste sunt regule Dyn.⁊ gl.Ego addo alias tres regulas im
pedientes.Prima,quādo due actiones sic se habent, ꝙ vna pro
q posita.⁊ condemnatione[q] secuta, ⁊ executione facta, cōtingit libe
r ratio ab alia,nō admittitur cumulatio.[r] Et est casus in l.j.in fin.ff.si
fam.fur.fe.dica.qui est valde nota.casus.⁊ per hoc destruerētur di
cta Dyn.in hac materia.Secunda regula est,ratio maioritatis,qꝛ
quando plures actiones sic se habent,ꝙ vna ratione maioritatis
non admittit secū alias actiones, non admittitur cumulatio,vt l.
vlt.ꝭ.de ordi.iudi.l.per minorem.ff.de iudi.Tertia regula est, ratio
ordinis,quādo plures actiones sic se habēt,ꝙ vna ex ordine debet
s aliam precedere,[s] nō admittitur cumulatio,vt ꝭ.de rei vend.l.ordi
narij.de interdi.l.in certi.ff.de inoffi.test.l.qui de inofficioso.⁊ quod
ibi no.Et sic habes sex regulas,que prohibēt cumulationes,duas
t per gl.tertiam per Dy.⁊ tres alias per me.[t] ¶ Veniamus ergo ad
15 genera cumulationum.do.Dyn.dicit sequendo.Petr.quod † qua
u tuor sunt genera cumulationum.[u] Primum genus cumulationis
est,quando proponūtur diuerse actiones,ex causis diuersis,ad di
uersa.Secundū genus est,quando proponuntur diuerse actiones
ex eadē causa ad idem,exemplū in actio.empt.⁊ vend.⁊ in simili sic
habes dictas actiones,⁊ certi cōdictionē.Tertiū genus est,quan
do diuerse actiones, ex eadem causa.proponuntur ad diuersa, vt
actio furti ⁊ condictio furtiua,idem in simil. Quartum genus est,
quando plures actiones cōpetūt ex diuersis causis ad idē,exēplū
x patet.Addo quintū[x] genus cumulationis,quādo plures actiones
competunt ex eadē causa,ad idem cōtra diuersos, qꝛ omnia supra
dicta genera loquuntur, quādo plures actiones cōpetunt contra
eosdem.¶ Redeo ad primum,quando proponūtur diuerse actio
nes,ex diuersis causis,ad diuersa,isto casu dicit dy. Pet.⁊ Cy.hic,
quod cumulatio est permissa sine dubio:vt l.si idem cum eodem.ff.
de iurisd.om.iud.Ratio qꝛ non obstat aliqua de regulis impedien
tibus propositis per eos.Istud dictum non est perfectum,qꝛ huic
cumulationi possibile est obstare aliqua ex regulis impedientibus
16 quas s.posui vltra eos.Ideo dic latius sic.† Quandoque fit cumu
latio actionum ex diuersis causis competentiū ad diuersa,⁊ se nul
lo modo tangentium,tunc admittitur cumulatio regulariter,vt si
petam decem ex causa mutui,⁊ decem ex causa venditionis,vt d.l.
y si idem cū eo.⁊ l.fi.ꝭ.de anna.excep.[y] Hoc fallit ratione maioritatis,
vt puta si est proposita vna actio criminalis,nullū aliud iudicium
poterit inter eos agitari,etiā ex causis penitus separatis.vt l.vlt.
ꝭ.de ord.iud.⁊ l.per minorem.ff.de iud.In contrariū facit.ff.rerum
amotarum l.rerū amotarū actio.⁊ intellige,vt ibi dixi.Si vero cō
z petit[z] ad diuersa,⁊ ex diuersis causis,se tamen nō contingentibus
possibile tunc est ꝙ absolutoria lata in vna pariet exceptionem rei
iudicate in alia,tūc nō admittitur cumulatio,vt l.fundi, ⁊ l.fundū.
ff.de excep.In casu etiā predicto,qū nullō modo se cōtingunt pos
set impediri cumulatio ratione ordinis.Exemplum in petitorio, ⁊
possessorio,in actione ad exhibēdum,⁊ rei vendicatione, vt s.dixi.
Sed qū regule non obstarēt,procederet cumulatio,vt dictum est.
17 ¶ † Sed iuxta hoc quero,quid vult dicere ista cumulatio, erūt ne
duo libelli,⁊ due conclusiones,vel erit tantum vnus libellus,⁊ vna
conclusio,⁊ vna instantia.Dic quandoqꝫ cumulantur actiones di
uerse numero,⁊ specie,vt actio depositi,⁊ actio cōmodati,locati,⁊
similes. Quandoqꝫ sunt plures actiones differentes numero,sed
non specie,vt puta,habeo tecum cōmunes plures hereditates, ⁊
per consequens habeo plures actiones,idem si plures societates,
⁊ plura deposita,⁊ similia.¶ Primo casu intelligo cumulationem
a fieri in diuersis libellis.[a] ¶ Secūdo casu, intelligo cumulationem
b etiā in eodē libello,[b] ⁊ sic erit vna cōclusio,⁊ vnū iudicium.[c] Istud

c probatur in l.heredes.§.si fratres.ff.fami.erc.z l.cum duobus.§.si
plures.ff.pro soc.z ff.de act.emp.l.non est nouum.z q ibi no.in gl.
¶ Secundum genus cumulationis est quando plures actiones
18 ex eadem causa competunt ad idem,† z isto casu dicunt predicti
d doc.bene.quod sine dubio non admittitur cumulatio.vt l.de ea.[d]
vbi est casus sing.ff.de excep.rei iud.Ratio,q2 absolutoria lata in
vna pareret exceptionem rei iudicate in alia.Et hoc est verũ, nisi
actor esset dubius,propter factum aduersarij,vt l.j.§.q2 autem.ff.
quo.lega.no.in l.quod in herede.§.eligere.ff.de tri. ¶ Sed contra
hoc opp.z ista oppositio potuit etiam formari in primo genere cu
mulationis.Opp.ergo in authen.de fideius.§.sed neq3 vbi pōt in-
e tentari simul,z semel personalis,z hypothecaria[e] z tamen se con-
tingunt adeo quod absolutoria lata in vna, parit exceptioné rei
iudicate in alia,vt in l.si deferente.ff.quib.mod.pigno.vel hypo.sol
lu.Dyn.in cap.nullus pluribus.dicit quod ibi loquitur de cumu-
latione que fit ab ipso initio,quando plures actiones simul,z se-
mel proponuntur sed materia nostra loquitur quando vna actio
pponitur post primũ.Istud non placet,q2 sicut non admittit cu-
mulatio ex post facto,ita nec ab initio,vt l.fundi.z l.fundum.ff.de
excep.Dominus Cy.z Pet.dicunt quod ibi est ratio,q2 vna actio
est accessoria ad aliam.Hoc etiã non placet,per d.l.fundi.z l.fun-
dum.vbi actio pro re z pro fructibus non potest proponi simul.
Et si tu dicas actio que competit pro fructibus nõ est accessoria?
Respond.eo modo hypothecaria non est accessoria ad principa-
lem,q2 quelibet est actio per se,z potest principaliter implorari,s3
pro tanto quelibet potest dici accessoria eodem modo,q2 sicut a-
ctio hypothecaria non pōt consistere sine principali,ita actio pro
fructibus non pōt consistere[a] sine principali.Ego autem istud con
trariũ soluo sic,q2 iura noua Authenticorum grauant actoré, vt
prius debeat discutere principalem super personali,z super hypo
thecaria antequam veniatur ad fideiussores ideo ne nimiũ differa
tur,voluit ipsum exonerare in hoc contra regulam cumulationis
vt dicte due actiones possint simul intentari, ideo est ibi speciale.
19 ¶ Tertiũ genus† cumulationis est quando plures actiones cō-
petunt ex eadem causa ad diuersa,z tunc siue sint diuersa que se
habent,vt plus,z minus.siue diuersa penitus.Doc.predicti tenét
q non admittitur cumulatio,q2 possibile est sic ferri sententiã in
prima quod obstaret exceptio rei iudicate.in ij.probatur in l.j.§.j.
ff.vi bono.rap.z l.interdum.de publi.iud.z l.duobus.§.si quis iura
20 uerit.ff.de iureiurã. ¶ † Quartũ genus cumulationis est ex diuer
sis causis plurium actionum ad idem competentium, tunc dicit
Dyn.quod cumulatio admittitur, vt puta peto fundũ ex cã em-
ptionis,eundem fundum possum petere ex stipula.q2 absolutoria
lata in vna non parit exceptionem rei iudicate in alia.l.huiusmo-
di.§.qui seruum.ff.de leg.j.Pe.est in contraria opin.per l.nemo ex
his.§.quoties.ff.de re.iur.per quam ipse dicit quod semper debet
quis eligere.Sed certe illa lex potest intelligi quãdo plures actio
f nes competunt ex eadem causa,z ideo puto sic debere dici[f] in isto
genere cumulationis,quandoq3 iste due actiones,licet ex diuer-
sis causis competant sic se habent quod executione facta in vna,
tollitur alia,z tunc non admittitur cumulatio,vt l.j.in fine.ff.si fa.
fur.fecis.dica.z probatur ex reg.quam supra dedi. Huius exem-
plum patet ex l.alle.Potest etiam probari quando due actiones
competunt ad idem ex diuersis causis lucratiuis,vt ff.de actio.z
obliga.l.omnes.z l.Meuius.§.duo.de le.ij.z in isto casu verũ dicit
Petr.quandoq3 iste actiones sic se habét quod executione facta
in vna non tollitur alia,vt quando competunt ex diuersis causis
non lucratiuis,vel quarum vna est lucratiua,alia non,tunc admit
* titur cumulatio,*vt d.l.huiusmodi.§.qui seruum de lega.j.z l.si is,
21 de actio.z oblig.z isto casu verum dicit Dy. ¶ † Quero circa hoc
dixi quod cumulatio hoc casu admittitur, nunquid erit vnus li-
g bellus[g],z vna instantia,an diuersi libelli,z vna instantia,Breuiter
dico,si quidem sunt diuerse actiones numero,specie tamen conue
niunt,vt plures actiones ex empto,vel similes, tunc erit vnus li-
* bellus,*z vna instãtia,alias plures,vt probatur in d.l.si is.de act.
z oblig.z de act.emptio.l.non est nouum,z ibi no. ¶ Quintum ge
22 nus cumulationis est† quando sunt plures actiones ex ea.causa,z
ad idem contra diuersos,isto casu,an omnes isti possint conueniri
simul.Item an in vno z eo.libello,dixi plene in l.iij.§.j.ff.de duob.
* re.z in repeti.quam feci de leg.j.z auth.*posita.j.de duobus reis.
23 ¶ Expeditis generibus cumulationum quero vniuersaliter † cir
ca cumulationem,dixi quod in quibusdam casibus ,non admitti-
tur cumulatio, quero quid si non est oppositum z processum est
vsque ad sententiam,etiam super actione cumulata. Ista questio
h est multum subtilis[h]. Sed dic quandoque cumulatio impeditur
solum ratione ordinis,z tunc si nõ opponitur exceptio,pcedit iudi
cium,z valet sententia,vt l.prima j.de appellat.facit quod not.j.
commu.diui.l.ij.in versic.restitui.z l.si mancipium.§.ij.ff.de euictio.
Quandoque cumulatio impeditur quia absolutoria lata in pri-
mo pareret exceptionem rei iudicate in secundo , z tunc idem, q2
debet opponi exceptio.z si nõ opponitur,procedit iudicium quod
apparet, quia lex dicit secundam actionem per viam exceptionis
impediri,vt l.fundi.z l.fundum.ff.de exceptio.q no.in l.ij.j.commu.
diui.z l.si mancipium.§.ij de euict.Idem puto si secunda impedia
tur.ideo quia executio facta im prima tolleretur per aliam. Idem
si impediatur ratione maioritatis, quia leges de hoc loquentes
semper se videntur referre ad exceptionem.facit quod not.in glos.
fin.j.de procurat.l.reum criminis.Quandoque cumulatio impedi
tur quia actiones sic se habent quod electione tolluntur, z hic ad
uerte,quia quandoque ab initio cumulantur plures actiones que
electione tolluntur,z tunc si pars nõ opposuit,procedit iudicium,
vt l.j.§.quia autem.ff.quod.leg.Sicuti enim propter contumaciam
partis tacentis admittitur concursus dictarum actionum, ita eo-
dem modo ex consensu partium tacito, vel expresso argument.ad
hoc.j.de anna.excep.l.fin.z quod ibi no.in gl.j.in fine. Quandoque
ab initio fuit proposita vna de his, que electione tolluntur, z alia
postea fuit cumulata,tunc nõ oportet quod opponatur exceptio,
z intelligo de exceptione iuris. Et est ratio, q2 per electionem alia
est ipso iure sublata,vt l.j.de fur.z d. l.quod in heredem. §. eligere,
tamen est necesse quod in secundo iudicio super actione cumulata
fiat fides,de processu habito super prima.vt l.generaliter.ff. de ex-
cept.secundum vnam lect.ibi positam in glo.Quandoque cumula
tio impeditur propter contrarietatem actionum,tunc an sit neces-
se quod opponatur exceptio,esset longum dicere.Dic vt dixi in re
petitione,quam feci in l.naturaliter.§.nihil commune.de acquiren
da possessione.vbi tangitur istud dubium. ¶ Querit glo.nunquid
24 † super actione cumulata debeat iurari de calumnia. Azo dicit q
sic,quia iuratur super actione.Hug.dicit contrarium, quod iura-
tur super facto. Finaliter glo.dicit quod debet iurari de calumnia
super actione cumulata,quia causa mutatur,hic aduerte. Quan-
doque actio cumulatur,non tamen variatur instantia, sed est vna
z eadem instantia,z tunc non debet iterum iurari, quia illud iura-
mentum vniuersale est ad omne id quod in illa instantia emergit,
vt in authen.in isto.j.de iura.calumn. Quandoque actio cumula-
tur sed est noua instantia, quod quando fit, apparet ex predictis,
tunc debet iterum iurari de calumnia, z ita loquitur opinio.gloss.
i hic posita.[i] ¶ Sed quero,† nunquid super prima,z super secunda
25 actione sit pronunciandum. Dicunt quidam quod non,si absolu-
toria lata in prima pareret exceptio.rei iudi.in secũda.sed non pla-
cet glos.quia illo casu non admittitur cumulatio. Puto ergo pro-
nunciandum esse super vtraq3, quia de qua re cognouit pretor,zc.
26 vt l.de qua re.ff.de iudicijs, ¶ † Quero,quid si est lata sententia su-
per vna causa z non super alia causa cumulata vel econuerso, an
sententia vitietur. Respondeo quod non argument.l.etiam.§.j.de
27 mino.de iudic.l.non idcirco,z de re iud.l.de vnoquoque. ¶ † Que-
ro,an quando noua actio cumulatur debeant dari noue inducie.
gloss.dicit, z bene, quod sic,nisi in secunda possit esse instructus ex
deliberatione,quam fecit in prima.Exemplum ponit glo. Aliquis
conuenitur vi bonorum raptorum,postea ex eadem causa conue-
nitur furti.Certe non dabuntur noue inducie,quia ex deliberatio-
ne in prima causa potuit esse instructus in secunda.Dictum glos.
placet.Sed istud exemplum non videtur procedere,quoniam pos
sibile est absolutoriã latam in prima, parere exceptionem rei iudi.
in secunda vt s.dixi.Sed ita demum procedit exemplum,si forte a
parte illa exceptio non opponatur.

Expedita materia cumulationis,venio ad vltimã par-
tem, que dicit, prout edicti perpetui monet
authoritas,z ius dicentis decernit equitas.Quid est hoc dictum.
Et primo quero, quid est hoc dictum. Secundum gloss. dic quod
hoc dictum prout significat tempus z qualitatem, vel significat se
cundum tantum, scilicet, qualitatem.z ista est gloss.noua,libri an-
tiqui non habent eam.Quid vult dicere hic glo.Vult dicere quod
28 † hec dictio prout significet tempus,intra quod licet emendari z
mutari,quod est quandoque ante lit.contestat.quandoque postea
vt s.dixi.Item significat qualitatem.hoc est,vt sit saluum ius deli-
berationis,z defensionis reo z etiam interesse suum,vt ibi videbi-
tis.Subdit gl.vel secundum tantum,quasi dicat.hic dictio prout
significat qualitatem, scilicet,qualiter admittatur emendatio,sci-
licet secundum formam edicti pretoris,in quo de tempore nihil di
citur,vt ibi videbitis. Sed certe prior expositio magis placet, vt
significet tempus,z qualitatem,q2 hic hec dictio prout,non solum
refertur ad edictum pretoris sed etiam ad equitatem ius dicen-
tis,que non patitur istas mutationes post litem contestat. vt d.l.
non potest.vt s.dixi.Et ex his habes,quod hec dictio prout,poni-
tur limitatiue. ¶ Et per hoc facit ad questionem,in aliquo libello
29 † fit mentio de aliquo instrumento,vtrum illud instrumentum de-
k beat edi[k] ante litem contestatam. Inno.extra de prob.in ca.j.dicit
quod sic,quia aliter reus nõ potest esse instructus an velit cedere.
Ego vel contendere,dico sic. Quandoque in libello fit mentio de
aliquo instrumento,non per modum limitationis sed per modum
cuius-

cuiusdam asserte probationis. Uerbi gratia, dicit actor, ꝙ Titius vendidit mihi talem rem pro tanto pretio ⁊ quod de hoc rogatus est talis notarius, vel quod de hoc apparet per publicum instrumentum manu talis notarij, tunc reus potest esse certus ex ipso libello. Non enim fit mentio instrumenti, vt limitet contenta, seu narrata in libello, sed dicit actor qualiter narrata potest probare. Si vero fieret mentio de instrumento limitatiue. Uerbi gratia, dico quod Titius vendidit mihi fundum pro tāto pretio, prout apparet manu talis notarij. que dictio prout, est limitatiua. vt hic vides. Tunc aduerte, Aut reus non debet esse instructus ex illo instrumento, de quo fit mentio in libello, quia ad eum non pertinet, ⁊ tunc debet ei fieri copia instrumenti ante litem contestatam, quia alias deliberare non potest. Ita loquitur dictum Innoc. Si vero est aliquod instrumentū, de quo reus potest esse instructus. Exemplum petit legatarius ab herede legatum, prout cōtinetur in tali testamento, certe quia apud heredem debet esse testamentum, non debebit fieri copia, ⁊ istud probatur expresse. ff. eo. l. ij. ¶ Sed contra hoc videtur, ff. vt lega. nō. cau. l. postquam. §. si dies. vbi etiam heredi editur instrumentum. Sol. Fateor quod contra heredem legantem ad probationem, debet edi testamentum, non ad deliberationem. Ita loquitur questio nostra. ¶ Quero. dixi quod hec dictio prout, denotat tempus, scilicet vsque ad litem contestatam. ⁊
l quandoque postea. Quid si dixi in libello, saluo[l] mihi iure † addendi,
30 minuendi, ⁊c. an ista clausula aliquid importet? Respond. nihil, vt extra de fide instru. c. inter dilectos. Cum enim ista temporis limitatio non procedat ex voluntate producentis libellum, sed ex legis dispositione, hec protestatio nihil releuat, vt habuistis not. in simili in l. alimenta. j. de neg. gest. ¶ Quero quid vult dicere edicti monet authoritas, ⁊ ius dicentis decernit equitas? Quidam dicunt quod pro eodem ponitur, ⁊ est inculcatio verborum. Ueritas habet se aliter, nam in eo quod dicit edicti perpetui monet authoritas, facit mentionem de l. j. in prin. ff. eod. vbi dicitur quod editio debeat taliter fieri quod reus possit deliberare, an velit cedere, vel contendere, sic ergo debet permitti mutatio, ⁊ emēdatio, vt reo sit saluum ius deliberandi, an velit cedere, vel contendere. Si igitur illud quod additur est leue, ⁊ modicum, non dabitur noua dilatio, alias secus, vt extra de dilati. c. litere. ⁊ ita gloss. intelligit hic. Ueruntamen in edicto pretoris nihil dicitur de emēdatione damni, vel expensarum contra eum qui male edit actionem, sed bene dicitur in illo edicto contra eum qui negliget edere rationes, vel instrumenta ex iudicis precepto ad similitudinem illius voluit forte intelligere Imperator prout edicti perpetui monet authoritas, videlicet quod restituatur reo expense, quatenus est indebite reus fatigatus, ex eo quod illa editio, vel emendatio fuit retardata. Et
m ita videtur intelligere glo. hic posita.[m] Melius puto quod ista refectio expensarum veniat ex vigore illorum verborum que infra sequuntur, vel ius dicentis decernit equitas, nā equitas iudicis decreuit quod ille qui aliquem temere vocauit ad iudicium puniatur in expensis, vt ff. de iud. l. eum quem temere. Inst. de pena teme. liti.
31 per totū. j. de iudi. l. sancimus. Nec intelligo † quod semper propter emendationem debeat refici expense, sed ita demum si reus ex hoc damnificatus est. ¶ Quid enim si petij rem, ⁊ in libello posui duos fines, postea addo alios duos fines? Certe ex hoc in nullo damnificatur reus, quoniam causa deliberationis per hanc additionem non mutatur, ⁊ idem in simi. ¶ Sed si per adiectionem causa deliberationis mutatur, quoniam secundum primum libellū reus debebat cōtendere, ⁊ sic expendit querēdo aduocatos, ⁊ similia, licet defecta adiectione, ⁊ emēdatione reus deliberet nō cōtendere, certe reficerentur ei expense, qr in his damnificatus est. Sed si vtroqꝫ modo tam secundum emēdationem postea factam, reus idem deliberasset, scilicet contendere, quia forte negaret ipsum factum de quo agitur principaliter, non puto quod equitas iudicantis dicet expensas reficiendas, qr reus dānificatus non est, nisi propter hoc lis efficeretur longior, qr tunc condemnaretur in tantas expensas, in quantas reus damnificatus est propter litem amplius prolongatam, vt l. non ignorat. j. de fruc. ⁊ lit. expen. Istud autem ꝙ tunc expense veniant reficiēde quando rei interest, hoc gl. tua dicit. Sed
32 quo iure iste expense veniant reficiende? gl. dicit † per actionem in factum, vt l. si quis ex argentarijs. §. ex hoc edicto. ff. eod. quod non placet in casu isto, qr lex allegata loquitur quando quis ideo tenetur, qr ad preceptum iudicis nō edidit, hic vero loquitur de eo qui male libellum composuit, quo casu expense veniunt iudicis officio mercenario, vt l. terminato. j. de fruc. ⁊ lit. expen. ¶ Quero vtrum
33 minor ⁊ mulier condemnentur † in expensis isto casu. gl. videtur hic dicere quod non, dum dicit quod ratio persone habeatur, arg. pro hoc ff. eodem. l. j. in fi. sed ibi similiter loquitur quando quis delinquit nō parendo iudici. Sed in casu nostro, puto quod administrator minoris veniat cōdemnandus in expensis, qr temere litigauit, ⁊ fiat executio in eum non in minorem, vt l. non est ignotū. j. de administ. tuto. Plene dixi in l. qui solidum. §. etiam. de leg. ij. ¶ Nec obstat l. Bolla. de his qui. vt indig. qr ibi ideo non punitur minor, qr pena non potest cadere eque in tutorem, ⁊ in pupillum. Facit ad predicta
n j. vnde vi. l. meminerint. Mulierem[n] autem puto in expensis condemnari quoniā non reperio istum casum in quo ipsa iuuetur,
34 ergo, ⁊c. vt l. fin. §. de iur. ⁊ fac. igno. ¶ † Ultimo quero aliquis proposuit certi condictionē que non infamat, vt mutare, ⁊ proponere actionem famosam, vtrum possit? Odof. tenet quod non, qr ius dicentis equitas hoc non dictat. nō enim tendit ad aliud, nisi vt officiat, ergo, ⁊c. vt l. in fundo. de rei ven. Idem tenuit Mar. Sil. dom. Gul. de cu. ⁊ do. Iac. But. quod satis puto equum. Et hic sit finis.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Sequitur. Mouēt hic aliqui difficultatē querēdam, quid sit ꝙ cum tex. noster loquitur alternatiue, in quo sufficit alteram partē esse verā, doctores tamen ⁊ Bar. sumunt copulatiue. Sed pro solū. Uide. Bar. in l. si is qui ducēta. §. vtrū. ff. de reb. dub.

b POMA. ¶ Non sufficiat. Ista suppletio non videtur necessaria, ex quo hic ponitur actio pro libello. qui constat ex his, vt habetur per Bart. ⁊ doc. in l. j. ff. eo. nec placet id quod aliqui dicunt, quod non fuit necessaria ista declaratio alia ratione, quā proposita ponitur ⁊ res ⁊ causa, cum sit ius prosequendi, ⁊ oriatur ex cōtractu vel quasi, ⁊c. si aduertatur hoc, est contra iura alleg. per Panor. ⁊ que notaui in d. l. j. ⁊ certe edita sola actione non possit quis plene deliberare an vellet contēdere necne, contra no. hic per doctores.

c POMA. ¶ Colligitur Considera quid differant inter se resecare, ⁊ detrahere, ⁊ quod emendare sit mutare verba, sententia permanente. Unde facit tex. in l. actorum verba. ff. de re iudi. Et aduerte, quod ille text. nihil facere videtur, quia si emendare importaret id quod s. deductum est, non fuisset necesse addere in text. ibi, tenore sententie permanente, cum hoc importasset verbum emendare.

* CLAUD. DE SEISS. ¶ Defectus. vult gl. a contrario quod in criminibus licita est alias emendatio sicut in ciuilibus. pro quo est gl. in l. si maritus. §. si negauerit. quā ibi reputat singularē Bal. ff. de adulter. eam etiam sequitur in l. accusationis. de accusatio. j. reprobans Guliel. de Cugn. hic qui tenet contrarium, vbi vide. Idē vult Bar. in libello criminali vt si omissus sit locus, vel tēpus, sit nullus etiam parte non opponente. de quo vide per Aret. in c. qualiter. ⁊ quando ij. de accusat. videndum est vltra cumulationes vnum signanter notab. ꝙ vbicunqꝫ dictum est cumulationem fieri posse istud est verū, nisi ex forma statuti deberet procedi simpliciter. istud singulariter vult Bal. in l. nec quicquam. §. de plano. ff. de offi. proc. ⁊ leg. sequitur Aret. in l. j. §. si quis simpliciter de verb. obl.

P. PAU. P. ¶ Ad faciendum quod libellus mutari non possit, vide Cepo. cautela. crix. ⁊ clxxiiij. eundem cautela. ccxj. Item an libellus datus in causa principali possit mutari in causa appellationis, vide Ro. consi. ccclxxxj. Item circa materiam emendationis, declarationis, additionis libelli, vide Felyn. in cap. ij. extra de libel. obla.

d POMA. ¶ Iudicium vide Alex. consi. clxxv. vol. ij. Que autem sit ratio, ꝙ omissio diei, ⁊ temporis, in criminali vitiet libellū, etiā parte non opponente, secus autē si omittatur causa libelli in ciuili, cogita. nisi dicas ꝙ in ciuili pōt quilibet renunciare iuri suo secus, in criminali, cū nō sit dominus mēbrorum suorū, cui videretur renunciare, si admitteretur talis libellus, cū non possit probare de eius innocentia, probādo ꝙ tali tempore nō fuit in loco delicti cōmissi.

e ¶ Conclusione. Unde dicit Ang. consil. ccxcj. quod non inspicitur quod narratur, sed ꝙ concluditur. Sufficit tamen si libellus presumptiue concludat, vt tenet idem Ang. consi. cclix. consil. cv.

f ¶ Ex causa. Sed an tūc requiratur binum preceptum, vide Alex. consi. cciij.

g POMA. ¶ Dices tu. Bar. hic videtur sentire duo, quod ex libello nulla debeat solui Gabella, stante statuto ⁊c. quod est contra l. ij. ⁊ ibi ponderat Bald. ⁊ Sal. j. de eunuch. cum concor. de quibus per Ale. consil. xxxvj. vol. iiij. Idem videtur sentire quod ex libello nullo reformato nō debeat solui gabella stante dicto statuto, quod est contra not. per doc. in l. iuris gentium. §. adeo. ⁊ in l. ab emptione. ff. de pact. vbi volunt, quod stante dicto statuto quod de omni contractu, quod habebit etiam locum in contractu reformato, ⁊c. nisi dicas, vt hic dicunt aliqui Perusini, quod Bart. hic considerauit actum producendi, contra quos facit. l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudi. quod vero ad secundum considerauit quod gabella prius soluta, de libello inualido compensabitur pro eo quod debet solui libello postea reformato. argumen. l. post rem iudica. ff. de transac. que implicant contradictionem. imo cogita tu.

h ¶ Conceptus. Adde Io. de Ana. consi. xj.

i ¶ Dixi tibi. vide Ange. consil. ccxcvj. Alexan. cōsil. vj. iij. lib. Rom. consil. cxcj.

k POMA. ¶ Quandoque volo. Et vide Bar. in consi. inci. an venditio, vbi ponit formam vt quis dicat quod agit omni meliori modo ⁊ forma, quib. potest, ⁊c.

l ¶ Detracta. Uide Bar. consi. ccxxiij.

m AND. BARB. ¶ Quandoque volo. vide de materia dom. Ant.

do.Abb.z alios in ca.ij.de libel.obla.ergo vidi dubitari hoc anno, an isto casu teneatur emendans ad expensas, quando declarauit obscuritatem libelli,vsque ad sententiam,z consului quod sic,z ita fuit obtentum.

n ¶Mutatione. An libellus possit mutari in causa appellationis, vide Ro.consi.ccccl.xj.

o ¶Et l.fundum. Istam reg.non probant dicte leges, sed se fundãt ne per secundum iudicium fiat preiudicium primo,vt hic aliqui dicunt.Sed vide ibi Pau.de Cast.vide Alex.in l.j.ff.de leg.j.

p POMA. ¶Contrarie. Et hoc videtur, quod non possent accumulari Publiciana z rei vendicatio. q2 videntur contrarie vt per gl.z doc.in §.sed iste.Insti.de actio.Item quod nõ admittatur talis libellus,dico sententiam nullam,z inuistam,de quo per Bart. in l.si expressum,in prin.de appel.

q POMA. ¶Condemnatione,intellige sic Bart.quod possibile est quod executio taliter fiat,quod cõtingat liberatio &c.z inde impeditur cumulatio.nõ autem quod semper fiat. Et vide ad hec Bal. in l.ordinarij.j.de rei vendi.z Rom.consi.crl.z consi.cclxv.

r ¶Cumulatio. Adde Ro.consi.ccrl.cclxv.z consi.ccxcij.

s ¶Recedere. Vide Pau.de Cast.consi.cclix.

t POMA. ¶Per me. Adde aliam regulam,vt per Ange.Areti.in §.si minus.j.de accusa.

v P. PAV. P. ¶Cumulationum. Adde quod vbi princeps mandat procedere simpliciter, non admittitur cumulatio, secundum Bald.in l.ne quicquam.§.si quis simpliciter.ff.de verbo.obli. Vide in materia cumulationis Felyn.in capit.ij.de libel.obla.z ibi.ponit aliqua de cumulatione,que fit conditionaliter ad aliam actionem intentatam.

x AND. BARB. ¶Addo quiutũ.Quando fit libellus super pluribus hypothecarijs.vide Lud.Ro.in consil.ccxxxvij.vbi pulchre loquitur.alleg.Bar.in hac lege.vide ibi.

z POMA. ¶De ann.erc.Rot.declarationem ad d.l.fi.vt non procedat solutio vbi proponeretur libellus obscurus in vna causa,sed etiam in plurib.cumulatiuis propositis,q2 sicut vna potest declarari,ita ille plures.

3 POMA. ¶Si vero competit. Item facit contra, qm̃ sequeretur hoc modo q quis ex delicto suo sentiret commodum.contra.Litaque fullo.post prin.ff.de furt.Non ob.l.fin.j.de oid.iu.nam vide per gl.in d.l.rerum amo.Non obst.etiam.l.per minorem, quia loquitur quando per ciuilem poterat criminaliter preiudicare, q2 absolutoria lata in ciuili generaret tale quale preiudicium in criminali.

a POMA. ¶Libellis,intellige diuersis libellis, id est, in diuersis scripturis, sed diuersis habito respectu ad iuris effectum, vt per Bar.in l.libellorum.§.sed si aliud.ff.de accu.z sentit hic dum.§.all. l.si.j.de anna.except.

b ¶Eodem libello. Idem dicit Rom.alleg.consi.cxj.

c POMA. ¶Iudicium.Considera q Barto.habuit respectum ad effectum causarum non autem ad actiones. sola enim intẽtabatur sed plures erant cause.ita quod dicit in eo libello fieri cumulatiue intellige ij à principio semel pronunciatur secus si vna post aliam tunc enim opus fuit nouo libello,per d.l.non est nouum.post prin. z vera gl.ibi vide gl.in c.fi.in ver.personalibus de rescrip.

d POMA. ¶Ut l.de ea, Aduerte ad hanc q.quia l.de ea.non multum facit,quia non loquitur de actione cumulanda impedienda, sed quod absolutoria, &c. imo melius facit.l.nemo ex his. §.quoties.alleg.per Bar.in quarto genere.ff.eo.iudica.

e ¶Hypothecaria vide Ro.vbi supra.consi.ccrl.z consi.cccxcij.Ad de tu pro solutione.§.sed neq; vltra nõ.per Alex.hic z doc.vide d. Maria.Soc.in c.dilecti.de iu.ob.artic.j.xxix.q.iij.in princ.ver.circa fin ibi secundo infertur versi.sed aduerte redeundo ad solutionem.

f POMA. ¶Debere dici Doctrina Bar.hic est communis secundum Alex.in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquir.possess.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Cumulatio. Istam quartã regulam limita,z intellige vt per Alexan.post Ang.in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquir.possess.

g ¶Vnus libellus Adde tu.z vide.d. Mari.Soci.in c.dilecti.arti. xxix.q.viij.versi.quartus effectus.Et quid de additione facta libello,an debeat solui gabella per eundem Bart.z per do. Mari.vbi ẽ.z per Jo.Berta.in trac.de gabel.in v.parte.prin.in fin.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Vnus libellus. Nunquid autẽ tunc ineptitudo libelli circa primam vitiet libellum circa aliam cumulatam.vide Bald.in l.legata inutiliter.z ibi Imo.ff.l.de legat.j.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Expeditis generibus cumulationũ. Facit quod not.j.adde Bal.in c.querelam.de elect.

h ¶Subtilis. Adde vt per eundem in l.hos accusare.§.lege.ff.de accu.z in l.j.§.accus.ff.ad Tur.per gl.z doct.in l.fi accus.Adde tu. quod d.Mari.Soci.in c.dilecti.de lib.ob.artic.xxix.q.vij. sequitur hec dicta Bart.

i ¶Posita adde secundum Alex. quod hoc communiter tenetur.

k ¶Et. Adde q cum opi.Bar.concor.Bal.in repetit. Paduana. Idem tenet Rota conclu.xxiij.incip. Item in libe. Ant.de Butr. in c.j.de prob.z vide Spec.in tit.de instr.edit.§.nunc dicamus.ver. quid si quis.cũ aliquib⁹ vers.seq.z de hac dictione put, vltra Alex. vide Feli.in c.ij.de rescr.z ibi de dictione secundũ,z quemadmodũ.

l ¶Saluo. Adde vltra Alex.de hac clausula Specu.in tit.de libel. concep.§.j.versi.fin.

m ¶Posita. Adde Bal.consil.clxix.in fin.ij.lib.

n ¶Mulierem. Puto in expensis condemnari. z imo potest esse, q2 in his que sunt introducta ad rigorem iuris conseruandum, comparatur mulier rustico,vt per Bar.in l.j.§.nunciatio.Item q2 beneficium principis.l.ij.§.si quis a principe.ff.ne quid in loco publico.

LEX IIII.

a QUi accusare. a Reus non edit actori ad intentionem fundandam, sed

b actore non probante reus absoluitur. b h.d. ¶Vides ergo nota, l.z collige notabili, vt patet in summario.

¶Opp.ff.eod.l.j.§.edenda.Sol. Ibi reus volebat vti instrumentis.vnde de eis debet facere copiã actori. ¶Oppo.ff.eo.l.senatus. Sol. Ibi speciale in fisco,cui edunitur instrumenta a reo. ¶Tertio opp.de l.argẽtarius.ij.respon.ff.eo.Sol.ibi loquitur in rationibus que sunt communes dicam de hoc infra l.fi. ¶Opp.de l.fallaciter. j.de obliga.Respon.fallit in his casibus in quibus debet probare vtraque pars. ¶Vltimo opp.ad fi.l.de l.si quando.j.vnde vi.Sol.

c Actore non probante reus absoluitur. Fallit c in casibus vbi actori defertur iuramentum vt d.l. si quando.z de in litem iurando.l.in actionibus.j.de iureiurando.l.in bonefidei.cum similibus,&c.

ADDITIONES.

a ¶Qui accusare. Adde inquantum Alex.dicit secundum Bald. quod notarius negans se fuisse rogatum de aliquo instrumẽto de quo vere fuit rogatus,venit puniendus de falso.Et hoc limitat secundum Joan.And.in addi.Spe.in tit.de instru.edi.in §.instrum. Dic quod est in §.postre,z post illam addit.vide Feder.consi.cxiij.

b P.P AV. P. ¶Reus absoluitur. Etiã si nihil probet.z potest opponere de iure tertij exclusiuo in totũ iuris agentis.Vide Comen. consi.cxv.post prin.incip.domina Catharina z vide pro limitatione huius regule gl.plenissimam.in c.vnico in verbo probãte, extra vt eccle.benefi.Et quod ibi intentio actoris est fundata,z probata de iure communi,exceptio autem rei est dubia,ferri debeat sententia pro actore,vide Alex.consi.cclxxvij.in prin.vbi declarat qualiter istud procedat.Vide etiam ad hoc per eius limitationem,vt nõ procedat quantum sit pro euitanda pena,Bart.z que ibi scripsi in l.non solum.§.sed vt probari ff.de oper.nou.nun.Item adde quod reus venit absoluendus diffinitiue quando data fuit dilatio actori ad probandũ z nihil probatur,alias absolueretur solũ ab observatione iudicij quasi nihil actitatum. Et vide Jasin l.fin.ff.de feriis.

c ¶Fallit. Adde alios casus per Spec.in tit.de proba.vers.sed licet reus z Jmo.in c.j.vt eccl.benefi.z Bal.hic vnũ no.quod dicit Spe.in tit.de instr.edi.§.videndũ versi.ex premissis quod iudex ex magna causa posset cogere aliquẽ vt instrumẽta sua edat aduersario, hoc dictum sequitur Rota decisi.dcij.vt refert z sequitur Ro.cõsi.cccxcviij.Que autẽ dicatur magna causa.vide Jo.And.ibi in addi.z inquantum Alex.in fi.dicit quando solo iuramẽto probatur interesse petẽtis edi probato dolo. Adde Ro.cõsi.lxxx.Et qñ quis cogatur edere instrumenta vel libros rationum.vide Car.consi.cxix.

i ¶Accusatoꝛ si non probauit causam,an iudex possit supplere,z inducere nouos testes,vt eam probet.

2 Verbum debet importat necessitatem.

QUi accusare. Actor nõ potest petere a reo editionẽ, ad intentionẽ suam

fundãdã,q2 probationes debet habere,quo nõ probante reus absoluitur.h.d. ¶Ho.q dixi in summario. Concordat huic l.nimis graue.j.de test. Item no.ter.qui dicit iuris,&c. videtur notare differentiam inter ius.z equitatem. Opp.z videtur q reus debeat edere actori,z econuerso,vt l.j.§.edenda.ff.eo. Sol. quandoq; reus vult vti instrumẽtis,z tunc etiam de his debet facere copiã actori. Quandoq; reus nõ vult vti,z tũc nõ tenetur,vt hic. ¶Itẽ opp.de l.Senat⁹.ff.eo.Sol.vt in gl. ¶Itẽ opp.de l.argentarius.ff.eo.Sol.q ibi loquitur in rationibus quarũ copiã qui libet debet habere. ¶Item opp.de l.fallaciter.in fi.j.de abo.Sol. ibi loquitur in quibusdã crimmalibus, vbi probatio spectat tã ad reũ,vt purget innocentiã suã,quã ad actorem. ¶Item oppo.de l. in bonefidei.j.de iureiur.de l.admonendi.ff.de iureiur. Sol.vt not. in d.l.admonẽdi. Ista lex videtur facere cõtra opi.Jac.de Are.in l.

1 ij.de aboli.vbi ipse tenet q † si accusatoꝛ non probat intentionem suã,q iudex possit supplere,z inducere nouos testes in accusatione,z facere probari eã.Et q ista lex faciat contra,patet.nã hic est

2 verbũ debet q importat necessitatẽ, vt not.in l.sepe de offi.presid. si hoc esset verũ q iudex accusatore nõ probante posset ipse testes producere,nõ esset necesse q haberet probationes accusatoꝛ,q ista lex tamen requirit. Preterea lex introducit quedã crimina specialiter

liter in quibus vult iudicē per inquisitionē posse procedere. z ma-
leficia prohibere que crimina probātur in l. ij. §. si publico. ff. de ad-
dul. z aliqua in Liubemus iuncta gl. ff. in fi. §. de prob. Si esset verū,
q̄ iudex etiā super accusationibus in quocūq; delicto posset ipse
testes producere. modicū prodesset statuisse solū circa crimina. in
quibus per inquisitionē procederetur. Preterea video idē in falsa-
rio in quo crimine vltra oia alia crimina dz fieri subtilis inuestiga-
tio. z probatio. vt l. vbi. §. de fal. Et tū ler dicit q̄ actor non pbāte
reus absoluit. vt no. d. l. vbi. in gl. q̄ incipit id est interlocutoria. Nō
ob. l. ij. de aboli. alle. vt ē. p Ja. q̄ iudex in defectū accusatoris de
hoc nō considit q̄ ipse probet id q̄ in accusatiōe continetur, vt ex
nimia infamia, vel hz eum suspectū. z ideo non considit, vt l. accus.
de accu. tūc pōt producere ipse testes. Sed in casu vbi accusator
nō probat accusationē, vel q̄ testis nō cōcludit, vel q̄ dicit se ni-
hil scire, z accusator nō est corruptus, q̄ iudex posset inducere te-
stes ad probandū delictū, nō reperitur lege cautum. Ita intelligit
Spe. eā in ti. de inquisitione in §. qñ aūt. ¶ Nō ob. l. si nō defendā-
tur. ff. de penis. q̄ illa ler loqtur quo ad innocētiam accusati, q̄ in-
der a se interponit partes suas. Sed quo ad condēnationē facien
dā de accusato, q̄ a se possit interponere partes suas, absit. Et si
dicas quare potius ad defendendā innocentiā. z absoluendū pos-
set interponere partes suas potius & ad condēnandū. Respō. q̄
faciliores sumus ad absoluendum, quia ad condemandū, vt l. Ar-
rianus. de actio. z obli. z l. absentē. ff. de penis. Preterea nos habe
mus vnā regulam generalē que patet ex ter. l. j. in fin. ff. de questio.
q̄s innocentia est defendēda, etiā lata sentētia que transiuit in rem
iudicatam a qua nullū est remedium, tū potest ad infringendam
sniam supplicatio porrigi. ne innocēs etiā post cōdemnationē pu-
niatur. q̄ alias nullatenus reperimus, vt post sententiā latam de
crimine superiori supplicatio porrigatur. si trāsiuit sententia in rē
iudicatam, ideo non procedit, arg. u. prealleg. l. si non defendantur.

LEX V.

NOn est notum. Breuiter dicit fm lect. quam intendo tenere. Actor edit reo ad exceptionem probandā. h. d. Hanc le-
gem examinabo. §. eo. l. fin. que est clauis huius materie.

LEX VI.

IEstum. Priuato etiam a fisco fit editio ad de-
fensionem probandā. h. d. Op. de iure
fisci. l. in fraude. §. neq; instrumenta. Sol. hic agebat fi-
scus cōtra priuatū. ideo reus edit cōtra se. ibi vero ali⁹
priuatus agebat. vnde fiscus cōtra se nō edit. Vel hic loquitur de
rationibus publicis que videntur facte de mādato soluētis. Qui
cunq; enim soluit exactori, habet mandare quod scribat, sicut di-
ri. codem. l. j. ꝛc.

LEX VII.

a ¶ Instrumenta communia debent esse apud digniorem.
2 Socio debet fieri copia omnium instrumentorum, siue cause cognitione.
3 Originale quando est necesse, debet tradi.
4 Digniori si fit effectus vilior, an instrumenta ab eo auferentur.

a **PRocurator** Instrumenta cōmuna debent
1 esse apud digniorē. z alteri fiet
copia. z cum expedierit originale edetur. h. d. ¶ Hoc ex
hac l. quod instrumenta cōmunia debent esse apud digniorem. si-
mile in l. si. de fi. instr. ¶ Secundo not. q̄s semper sine aliqua cause
2 cognitione debet fieri socio omnium instrumentorum copia.
3 ¶ Tertio not. q̄s quando est necesse debet tradi originale. Item
not. q̄s exemplū non facit fidem. ¶ Quero dicitur hic. q̄s instru-
menta debent esse apud digniorem. Pone q̄ inter te. z me conue-
nit q̄ instrumenta essent apud me. demum tibi successit fiscus. an
auferentur a me. z tradentur fisco? Bul. dicit q̄ non. q̄ fiscus vte-
tur iure priuati. vt l. fiscus. ff. de iure fisci. l. cum quidam. §. fiscus. de
4 vsur. Quid econuerso? pone q̄ ille qui primo erat digniori. nūc est
effectus vilior. vtrū ab eo nūc auferentur instrumenta? Dicit Bu.
quod sic. arg. ff. de sol. l. cū quis in prin. z l. Stichum. §. vsufr. eo. tit.
tractabo istam in aut. si quis in aliquo. ideo hic non insisto.

ADDITIO.

a P. PAVP. ¶ Digniorem. Vide que dicit Petrus de Ubald. in
tracta. de duobus fratribus. in rrrv. q. rj. partis principalis. z vide
que dicit Jason. l. cū quid. in ij. lect. ff. si cert. pet. a. Et pondera bene
ter. in l. si que sunt cautiones. ff. fami. ercis. qui probare videtur cō-
trarium eius quod dicitur hic vt in l. hn. de fide instr. Sed Azo in
summa. C. fami. ercis. intelligit gl. ibi. z communiter alij hic. z in d. l.
si que sunt cautiones. Et ponit Azo vbi s.

AVTHENT.

1 ¶ Exemplum probat contra producentem. z nu. 14.
3 Exemplum sumptum ab eo qui fecit originale, probat. z nu. 15.
4 Pars. quod debeat citari quando exemplum fit iudicis autoritate. z nu. 17.
5 Instrumentum quando possit exemplari extra iudicium de partium voluntate. z nu. 18.
6 Depositio testium facta super tenore. z omissione instrumēti. quo modo fieri debeat. z nu. 19.
7 Instrumentum exēplatum per tres. vel quatuor notarios asserentes se vidisse. z auscultasse instrumentum. quando fidem faciat.
8 Notarius non facit fidem. nisi de eo quod rogatur a partibus.
9 Notarius non potest esse rogatus. nisi de eo quod faciunt partes.
10 Exemplum exemplī quando probet. z nu. 21.
11 Instrumentum quando facit mentionem de alio instrumento. an tunc illud probet.
13 Sententia dicente visa litis contestatione iuramento calumnie, ꝛc. an per hoc probetur quod interuenerint. z nu. 22.
20 Instrumenti originalis amissio iuramento probatur.

a **SI quis in aliquo.** a Breuiter hoc di-
cit. In eo q̄ vnum
b instrumentum facit mentionem de alio b non probat. nisi
aliud exhibeatur. vel aliter comprobetur. h. d. Nos ha-
bemus hic duas materias. Una est vtrū exēplum probet. De hoc
tangit in l. C. Alia vtrum instrumentum quod facit mentionem de
alio. in eo in quo ad aliud refertur probet. z de hoc tangitur in hac
aut. ¶ Uemo ad primā oppo. videtur quod exempla probent. vt l.
1 in fraudem. §. neque instrumenta. ff. de iur. fil. Sol. Fateor q̄ exem-
pla probant contra eū qui exēplā dedit. vt legibus contrarijs non
2 contra alium. vt hic. † Et per hoc sis cautus quādo datur tibi exem-
plum alicuius instrumenti in iudicio quod notarius dicat. Hoc est
exemplū cuiusdam instrumenti producti per talē cuius copia da-
tur de voluntate dicte partis. z de mādato iudicis. vt sic semper illa
c copia fidem faciat contra eū. ¶ Secundo oppo. ff. eod. l. si quis ex
argentarijs. §. prohibet. vbi dicitur quod exemplum facit fidēmam
ibi postulat quis sibi edi exemplum. si enim exemplum nō proba-
ret. ad quid ederetur. Solu. Dicunt quidam doctor. ibi facit fidem
contra eum qui dedit exemplum illud. vt dixi in precedenti cōtra-
rio. Hoc non placet ad quid enim peteret ille qui dedit exemplum
illud exemplum sibi edi si fidem non facit. nisi contra se. non video.
3 Dico † ergo sic. d Quandoque est exemplum sumptum ab illo eo-
d dem qui scripsit originale. z tūc indistincte facit fidem. sicut ipsum
originale. cum eadem est persona. z eadem authoritas que vtrique
fidē imponat. ita loquitur l. contraria. sed exemplum sumptum ab
alio non faceret fidem. ita loquitur hic. ¶ Oppo. z nunc intro gl.
videtur quod exemplum facit fidem. vt in authen. vt fratrum nig.
§. illud. z de adm. tut. l. chirographis. Solu. dicunt quidam exem-
plum priuatum non facit fidem sed exemplum publicū alterius in-
strumenti publici faceret fidem. vt l. contraria. Ita dicebāt quidam.
Ista sol. displicet gl. nostris. quid enim si in primo instrumento erāt
rasure. z cācellationes? Certe ex hoc posset fieri fraus. z ideo dicūt
ipsi quod in l. cōtraria fuit exemplum sumptum authoritate iudi-
cis. ideo facit fidē. alias secus. z ita est vera. z vide glo. Et pro hac
4 opinione declarāda quero † quādo iudex interponit authoritatem
e suam in publicandis instrumētis. verū debeat citari e pars? Doc.
nostri omnes tenēt quod sic. Cyn. hic. z Petr. Bull. de Cu. in l. nam
ita diuus. de ado. Jnno. de fide instr. c. nu. z de test. c. Lib. z Specu.
de instr. ed. §. oīsēso. verū. qualiter autem. Ratio. quia pars posset
ledi. ergo ꝛc. vt in l. de vnoquoque. de re iudic. z l. nam ita diuus. de
adopt. l. in cause. §. causa cognita. ff. de minō. ¶ Quero verum in-
5 strumentum possit exemplari vel examinari extra iudicū sine au-
thoritate iudicis. de voluntate partium? Jnn. tenet quod nō. in d.
c. nū. de fide instru. Item Spe. in d. §. oīsēso. verbo. hoc etiā. Ego pu-
to sic dicendum. Quandoq; exemplatio fiet extra iudicium partiū
bus volentibus. non tamen confirmant. seu affirmant primum in-
strumētum esse validum. seu iuridicū. sed dicit sic vterq; vel alter.
consentimus quod tu exemples. non quod per hoc illud approbe-
mus. z tunc puto quod Jnno. verū dicat. Sed si partes contenderen
tur illud instrumentum esse verum. z quod eorum voluntate exem-
plaretur. tunc faceret fidem quo ad ipsas partes. vt l. optimam. de
6 contrahen. z commit. stipu. z dicam in sequen. materia. ¶ Quero
quid si sint plures testes. qui testificantur se vidisse instrumentum
huius tenoris publicatum manu talis notarij. an ita in dicta pro-
bent? Videtur quod non. sicut nō probat exemplum. vt hac l. j. ff. de fide instr. Jn contrarium videtur casus in c. cum olim. el j. extra de primleg. Sed contra predictam decre. facit j. de testib. Lte-
stium. vbi dicitur quod debet probari sic esse lectū. z sic esse scriptū.
z instrumētum deperditum. vnde videtur quod debeat sic fieri. nō
autem sufficit probari instrumentum esse. nisi sic. De hoc breuiter
f ad hoc. vt testes qui deponunt f se vidisse instrumentum probent.
g requiritur amissio originalis g instrumenti. z quod illi testes sint val
h de h periti. vt notarij. vel aduocati qui defectum instrumentorum
cognoscūt. z quod literas illius notarij cognoscerent. Ita colligi

tur in d.c.cum olim, alias si testes non essent ita periti, eorum dicta non facerent fidem, nisi probarent de eo quod cõmetur in instrumento. vt d.l.testium. vel nisi probarent contra fidem illius instrumenti verum, vel presumptum. vt ĵ.de prob.l.si de possessione.ff.de
7 iure fisci.l.ij.§.diuus.z etiã ibi dixi. ¶ Jurta predicta quero† quid si vnum instrumentum esset exemplatum per tres vel quatuor notarios asserentes se vidisse, z auscultasse instrumentũ non abolitũ, nec cancellatum. z se cognouisse literam notarij, an fidē facit. Certe non. Hoc tenet Spe. in d.§.ostenso. ver. sed numquid, nullam tñ bonam rationem assignat. Jn contrarium videtur q̃ supra proxi. dixi quod testib. multum peritis creditur. Sol. z hic aduerte, quia multa que pertinent ad hanc materiam recito. Respõ. debes scire
8 †quod scriptura a publici notarij non facit fidem, nisi de eo q̃ rogatur a partibus debet enim notarius esse rogatus. vt, in authẽt. de
9 tabellio. §. hoc autem. ¶ †Item non potest notarius esse rogatus
i a partibus. nisi de eo quod ipse partes faciunt. & z ideo si ego rogarem notarium facere instrumẽtum. quod Titius occidit vnum
k hominem. vel q̃ ipse percussit me, non staretur huic instrumẽto. vt l.iij.§.item diuus.ff.de testibus. ibi testimoniis, ꝛc. sed quod istud instrumentum sit publicum. z talis tabellionis manu cõfectũ. hoc non fit a partibus. vñ notarij de hoc non possunt esse rogati. z sic instrumentũ non facit fidem. Sed si ipsemet notarius qui instrumentum scribit. rogaret alios. vt constiterentur qs illud instrumentum est manu sua conscriptũ. hoc posset fieri. Et si tu dicis mihi, testes periti probant. vt dictum est. fateor. si sint examinati a iudice. sicut debẽt examinari, sed notarij ex hoc scripserint se vidisse, non sunt examinati. vt debent. ideo illorum assertio fidem non facit. vt in l.fin.ĵ.de testamen. l.hac consultissima.§.si.in gl.super versi. depositiones. facit tamen aliqualem presumptionem vtilem ad multa. vt not. per glos. in l.ij.ff.de fide instrumen. ¶ Quero vtrum exemplum exẽpli probet? Nos vidistis ter. in precedenti lectione, qui videtur dicere q̃ non in l.iij.ĵ.de diuer. rescrip. z ita pertrãseunt doc. communiter. Qr hic aduerte † quandoq; exemplum est exemplatum partibus presentibus. z authoritate iudicis siue ponas partes consensisse, siue dato termino partibus ad opponendum. non obstante contradictione alterius partis, iudex facit publicationem. Isto casu istud instrumentũ est originale in eo q̃ partes consentiunt huic publicationi. z iudex authorizauit q̃ instrumẽtum facit mentionem alterius documenti, sed quantum in hoc originale est ideo puto q̃ hoc instrumentum poterit exemplari. De hoc ĵ.de rela.l.ij.z etiam.l.j. Si vero exemplum esset sumptum absq; partis presentia, vel ea contradicente, non tamen cognitio de contradictione. tunc putarem quod non posset exemplari. per d.l.iij.de diuer.rescrip.z arg.l.j.de rela. Puto etiam quod si exemplum primum esset sumptum, seu scriptũ manu illius notarij qui scripsit authenticum quod sufficeret. z posset exẽplari per ea que dicta sunt §. argumen. l.si quis ex argentarijs. §. prohibet. ff. eod.

21 l **Venio** ad aliam materiam auth. si quis in aliquo. dicitur
m hic quod si vnum instrumentũ faciat mentionem de alio non facit fidem contra. ĵ.de contrah. z commit. stipula. l.optimam. m Sol. Dico q̃ non facit fidem inter alias personas, ꝛ inter eas inter quas est confectum. z scriptũ instrumentum. bene face-
n ret fidem. Ita sequitur lex contraria. ¶ Contra hoc opp. n ĵ.de fi. instr. z iure hastæ fisca. l.j.li.z. Sol. quandoq; vnum instrumentum facit mentionem de aliquo facto. q̃ possibile est interuenisse tẽpore instrumenti. z tunc facit fidem. z presumitur tũc interuenisse cũ instrumentum confectum est. Et ita debet intelligi illa gl. alias diceret male. Facit ad hoc.ff.de acq.pos.l.predia. z q̃ ibi not. z q̃ di-
12 xi.ff.sol.ma.l.post dotem. ¶ Jurta predicta quero. ecclesia o vendidit fundum. z instrumento continetur sic. precedentibus legitimis tractatibus habita licentia Episcopi, ꝛc. Utrum ista verba faciant fidem? videtur q̃ sic inter easdem personas. vt d.l.optimam. Contrarij puto. nam d.l.optimam. z q̃ supra dixi intelligo in his que possunt sibi preiudicare confitendo, alienando, z obligãdo, secus in alijs. Ratio: q; eadem facilitate qua venditur, eadem facilitate ista verba asserunt. vt l.doli mali excep. §. diuersus. ff. de noua.
13 p z dixi in l.sciendũ. de verb. obl. ¶ † Quero, reperitur in quadã sententia lata p coram nobis lite legitime contestata iurato de calumnia. ꝛc. vtrum ista verba faciant fidem de factis. Videtur quod nõ q; vnum instrumentum q̃ facit mentionem alterius instrumenti non probat. Hoc tangit Ly. hic. z l.emancipatione. ĵ.de fide instr. Ego breuiter dico quod si sentẽtia fuit lata presentibus partibus z non contradicentibus. probãt acta sic precessisse. Ita probatur in l.j.iuncta gl.ii. ĵ.de rela. ꝛc.

ADDITIONES.

a STR. ¶ Si quis in aliquo. Adde tu. z istã aut. limita nõ habere locum in habentibus potestatẽ legis condende. q; creditur eorũ relationi. Ita Bau. de Cast. in l.admonendi. ff. de iureiur. z ibi do. Francisc. Cur. in repet. POMA. ¶ An si in aliqua dispositione fiat relatio ad aliud per dictionem secundum. vel prout. si relatum non reperiatur vitietur dispositio. vide Feli. in c.ij. extra de rescrip. vide aliquid per do. Prepositum Alex. in ca. si Romanorum. dist. xix. z Alex. consil. lxxxj. volu. iij. vbi dicit quod ex verbis narratiuis instrumenti nõ probatur mandatum. Et hoc proprie cadit in vers. venio ad aliam. Dicunt hic aliqui quod ista aut. venit addenda ad legem C. vt presupponit Bar. qui addit causam minus dubitabilem: quia minus est dubiũ quod memoria simplex non faciat fidem quam exemplũ. de quo loquitur ĵ.l.proxi. z velle intelligere l.proxi. tantum de exemplo priuato, dicunt quod hoc est illam restringere. sed quod certe ista authen. loquatur in instrumento publico. vt patet ex dictione alius. ex dictione alterius. z quod in casu potuit casus magis dubitabilis hoc modo. Videbatur enim quod ex quo instrumentũ habebat omnia solennia. z in ceteris probant. quod etiam in eo quod in illo referebatur. probaret. Si vero loquatur in exemplo simpliciter sumpto quod nullam habeat solennitatem alias enim si intelligeremus de exemplo solenniter sumpto nõ esset opus alias producere originale. vt ibi in fine dicitur. cum illud satis probaret. vt hic per Bart. in ĵ. fal.

b P. PAV. P. ¶ De alio. Quid in priuilegio vide aliquid per Lomen. consi. c. inci. viso tenore. post prin. vbi vult quod si in nono priuilegio narro verba alterius priuilegij super quib⁹ fundet se princeps vel papa. quod probatur ita esse in illo antiquo quia non est verisimile quod se fundaret super eis. nisi sibi legitime constitisset. verum est quod verba sua aliter possunt intelligi quod non probetur antiquum priuilegium per talia verba. vide ibi Lomen. z pondera. z de priuilegijs vide Barb. consil. cxxxij. volu. iiij. Et adde pro extensione huius auth. inquantum loquitur de exemplo quod etiam princeps non possit facere q̃ credatur exemplo tex. singularis in c.j. de fide instrumentorum. quem ponderat z allegat Rom. sing. ccxlvj. incip. an papa. Vide Fely. in d.c.j. in prin. Nunquid autem exemplum exẽpli probet. vide pulchre Alex. concludentem quod non. consil. cxxxviij. Item ad faciendum quod copia instrumenti probet. Vide Lepol. caut. cxciij. Item de materia an. z quando non sufficiat producere exemplum sed produci debeat originale. vide Felin. in c. quoniam contra falsam extra de proba. aliud per eundem in c.j. in princ. de fide instru. Item que solemnitas requiratur in exemplificatione. vide Felyn. in c. Albericus in prin. extra de testi. An autem in exemplatione requiratur citatio. quorum interesse potest. z quid si reperiatur exẽplatio facta de antiquo quod presumatur recte. z solenniter facta. vide Lom. consi. clviij. in j. dub. Et ibi etiam quod exemplum exẽpli nõ probat etiam secundum exemplum. sit solenniter sumptum. viso instrumento publico. Item de materia istius exemplationis authoritate iudicis. vide late Fel. in c.ij. extra de fide instrumen. z ibi etiam ponit latissime cum regula quod exemplum regulariter fidem nõ facit. z alia multa. vt per eum. Et quid si instrumentum sit registratum in actis. an probet si non ostendatur originale. vide Fely. in c. cum in iure. de offi. deleg. Item quod instrumentum probet quãdo est scriptum manu eius qui est rogatus de instrumento. vide Aret. in l.vnum ff. de test. Et quod instrumentum in actis productũ probet contra alios. quando est data copia per notarium actorum de mandato iudicis. vide Paul. de Castr. in l.fin.ĵ.eo. Alex. hic in vij. fallen.

c POMA. ¶ Secundo oppon. Dicunt hic aliqui quod imperator videtur inepte loqui. quia presupponit quod secundum documentum probet ostenso primo. quia dictio nisi. affirmat quod precedens ratio negat. l.actione. z ibi no. ĵ.de transact. Sed dic quod de hoc in tex. verbum nullum. sed bene de exactione. Preterea primo ostenso adhibetur z fides huic secundo. vt hic in fine.

d POMA. ¶ Dico ergo sic. Ista opinio est cõmunis. vt per Ange. in §. nihil. Inst. de act. Fel. in c. Albericus. de test. z Bre. consi. xxvj.

e STR. ¶ Debeat citari. Adde vltra allegata per Alex. Bal. cõsi. x.li.iij. dominum Card. consi. lxxij. Bal. consi. lij. v.li. Adde tu quod debent citari omnes quorum interest. d.c.fin. Host. z Inno. in c.pen. de confirm. vti. vel inuti. z in c.cum olim. de priuileg. z ibi dominus Maria. Soc. in primo notab. z Bar. in cõsi. clvj. incip. visa. ꝛc. quãdo persone sunt certe nominatim. an specifice citari debent. l.si eo. tempore. C. de remiss. pign. z in aut. si omnes. C. ĵ. vt ab here. se absti. z vtrobiq; not. alias sufficit generalis vt ibi. z per glo. z Inno. in d.c. Albericus. de testibus. z in d.c.fin. de fide instru. Faciunt nota. in l. decem. ff. de verb. obl. z per doc. post Pet. de Anch. in c.ij. de elect. lib. vj. not. in l. meminerint. C. vnde vi. Et dicta Barto. hic intellige quãdo sit exemplatio propter vetustatem: secus si ob aliã causam. q; tunc recurritur ad originale. c. quoniam contra. de probationi. z ponit do. Maria. Soc. in rubrica de dilatio. arti. v. q. xx. Secundo intellige. si pars sit presens. vt possit citari. secus si sit absens. argu. no. in c. quoniam frequenter. extra vt lite non contestat. in prin. z ibi ponit do. Maria. Soc. in iij. arti. fallent. iij. versi. primo requiritur. Tertio intellige. nisi exemplatio fieret superioris authoritate. vt puta Pape. Ita Host. in c.ij. de fideiuss. z ibi Imola. z sequitur do.

Maria.

Maria. in dicta rubri. de dila. arti. z q. prealleg. z in materia vide que not. Bar. in l. adoptio. ff. de adop.

f P. PAV. P. ¶ Qui deponit. Quid si notarius deponat se vidisse instrumentum. an probet. vide Alex. consi. c. vbi cõcludit quod inter easdem personas probat: secus inter alias. Adde etiam de hoc Alexan. consil. cccxcv. vbi ponit quid si notarius banchi scribat in actis qualiter Titius produxit instrumentum mandati, z quid si scribat effectũ. an faciat fidem. Et q requiritur vt testes deponentes se vidisse instrumentum, deponant se totum vidisse z examinasse, z esse peritos in arte. vide Com. consi. cxxxvij. incip. consultus. in fine primi dubij. Et de notario attestante se vidisse instrumentũ. puta procure alicuius, an ei credatur, vid. Jas. in l. iuris gentium. §. q fere. ff. de pactis. in princ. z que habes per Jas. in l. ex his. C. de test. mili. Et vltra omnes vide late Fely. in c. sicut extra de re iudic. vbi ponit an per testes possit probari tenor instrumenti. Et concludit quod sic, postea ponit octo limitationes ad istam cõclusionem. vide omnino per eum. Et de eo quod dictum est de notario attestãte se vidisse z legisse instrumentum procure, vel aliud, vide Fel. in c. si. de fide instrũ. Declara vt per Lancelotum in l. admonendi. in iij. char. ff. de iureiur. Quid autem si in sententia iudicis asseratur aliquem esse procuratorem, vide Fely. in c. cum in iure de offic. deleg. Item adde q regula huius aut. non procedit in teste deponẽte de aliquo actu. licet de eo dicat confectũ instrumentum q non apparet. vide Bal. in l. sin pen. C. de fide instru. Item ad illud quod dicum est de procuratore, vide Ro. not. in consil. lxiij. vbi vult quod probet quo ad procuratorem constitutum z cõtra declarando, vt per eum, vide q non credatur notario attestanti de alio instrumento etiam a se confecto. Barb. consi. xxxviij. volu. iiij. in j. dubio.

g P. PAV. P. ¶ Originalis. Qualiter probetur amissio originalis, vide Fel. in d. c. sicut de quo s. in precedẽti apost. vbi allegat Alex. in multis locis. Et que sunt probãda per tales testes, vide Alex. consi. cxcvj. vol. ij.

h ¶ Illi testes sint valde. Adde Abb. in d. c. cum olim. z Jo. And. in addi. Spec. in d. §. ostenso. vbi dicit q in probatione tenoris venit dies z locus. Dominus Lardi. consi. xxv. z ibi an admittantur testes de credulitate. Et que requirantur, vt instrumentum possit extrahi protocollo relevari, vide per eundẽ consi. cxxxiij. z quid debeat cõtinere protocollũ, vt ex eo possit relevari instrumentũ. vide Jo. de Ana. consi. xxxij. z inquantum Alex. in vij. fallent. dicit quod exemplum per modum registri in actis notarij facit fidem cũ restrictionibus, vt hic per eum. Adde videndũ Petr. de Anch. consi. xl. incipiente prima facie. Et de materia vide Ro. consil. cccxxxvj. vbi ponit si Papa scribit executori, vt faciat executionem iuxta tenorem sententiarum in supplicatione porrectarum quod executor non debet exequi, nisi viderit originale, vel nisi Papa scribat ex certa scientia, z per eundem consil. clv. quando liber archiui publici facit fidem originali non reperto.

i P. PAV. P. ¶ Notarius. Vide Paul. de Cast. in l. nec natales. C. de prob. Et non creditur nisi de his que tempore instrumenti poterunt intervenire, vide Bald. in l. sciendum. ff. de verb. oblig.

k ¶ Quod ipse partes faciũt. Adde Pan. de cast. cõsil. xlij. z cccxvij.

l P. PAV. P. ¶ Instrumentũ. Vide Comen. cõsil. cxxxvij. circa medium. Itẽ adde singulariter vnũ q licet non credatur notario vel instrumento faciem mentionẽ de alio instrumẽto, tamẽ oritur magna presumptio q ita sit. Et ideo dixit singulariter Com. consil. vj. q si ego soluere alicui tãquã procuratori creditoris pro te, z notarius in instrumẽto solutionis attestaretur illũ esse procuratorẽ creditoris, probat cõstat in instrumẽto cõfecto per talẽ notariũ q potero a te reo repetere pecuniã quam nomine tuo solui, q presumitur pro notario ita asserẽte. Itẽ, q. nõ est presumendũ q ego soluissem, nisi fuisset ille verus procurator. Bene verũ est q ego debeo tibi promittere de cõseruando te indemnem a creditore. Itã singulariter Com. in d. cõsil. vj. incip. creditur libris. Et ibi etiam ponit q debes iurare. Quid autẽ in statuto referẽte aliud, an distinguatur, referatur totus tenor, vel nõ, vide Alex. cõsi. dclv. Itẽ vide que habes ad Bar. in l. asse toto. ff. de here. instit. Itẽ quid si in priuilegio dicatur cõcessum tali procuratori Titij, an sit necesse producere mandatũ, vide Bal. in c. a. §. personam. per quos fiat inuest. vide pro hoc que scripsi in l. optimã. C. de contrahen. z cõmit. stip. de procuratore asserto in aliquo instrumẽto, an sit necesse q probet se fuisse procuratorẽ. Itẽ inquãtum dicitur q ad hoc vt probetur tenor instrumẽti per testes debet probari amissio, qualiter probetur, vide etiam per Alex. in c. fi. extra de prob. in iij. no. Itẽ circa istã materiã quo exemplum probet. vide Decij cõs. cxxxvj. Et qñ testes dicũt se vidisse instrumẽtũ vt testes examinatos quo probetur vide Dec. consi. lxxij.

m ¶ Optimam. Adde vt per Rom. consi. lxiij. vbi tenet q instrumentum in quo quis cõstituitur se esse procuratorem Titij, probat cõtra ipsum, fuisse, vel esse talem, z an instrumẽtũ faciat fidẽ quo ad alias personas nominatas in instrumẽto, vide Pan. de Cast. cõsi. lxxxiij.

n ¶ Contra hoc oppo. est mirabilis doctrina ista. Idem voluit in l. si forte. ff. de castren. pecu. v. Side Bul. z do. pe. in d. c. j. de re. eccle. non alie. do. Abb. in consi. xlij. z in c. sicut. de re iudic.

o ¶ Ecclesia. Adde vt per B. Ald. consi. cccxcix. lib. iij. z consi. cccl. iij. lib. vo. Card. consi. xiij.

p ¶ Sententia lata. Adde vltra Alex. Bal. consi. cc. lib. iij. Pan. de Cast. cõsi. cccxviij. ¶ Adde tu. z vide Bart. in l. sciendũ. §. de verb. obli. Et Lanfran. de Ori. in re. pe. c. quoniã cõtra falsam. in princ. z do. Alex. in consi. xvij. per totũ in j. vol. vbi dicit cõmunem opi. esse contra Bar. hic. POMA. ¶ Clide. Ro. in consi. clvj. ad fin. z seq. Ang. Are. in §. fin. Insti. de fideiu. si. z eum in l. si. in si. ff. quando app. sit. Alex. in l. sciendũ. ff. de verb. ob. li. z eundẽ consi. xlij. in iij. vol. vbi dicit q opi. Bar. in d. l. si. censetur communis. quicquid ipse dixerit in d. l. sciendum. z vide etiã in consi. clx. in versi. z etiam. vol. ij. z que posui in d. l. sciendum. z vide Fed. in consi. xcix. z in consi. ccxx. ad fi. Paul. de Cast. hic ad fi. z aliquid per Pano. consi. lvij. in ij. dubio. vol. ij. z consi. xviij. eo. vol. z Barto. c. consi. xcvj. Vide etiam Fel. in c. ecclesia sancte Marie. in versi. ij. conclusiõ. de proba. z Aret. consi. lxvij.

ALIA LECTVRA.

SI quis in aliquo. Vbi vnum instrumentum facit mentionem de alio non probat, nisi illud de quo fit mentio exhibeatur. h. d. ¶ Opp. de l. chirographis. ff. de adm. tut. de §. j. in auth. vt fra. fi. colla. ix. Soluit gl. vt. s. not. ¶ Itẽ opp. z videtur q exceptione elidatur, vt l. in fraudem. §. neque. ff. de iure fisc. Sol. Doct. z Lyn. tangunt hic. † q quãdoq; queritur. nunquid exemplum probet, z cõtra eum qui produxit: z dicendum est q sic.

15 †Quandoq; queritur nunquid exemplum probet cõtra eũ qui recipit, z tũc habet locum q dixi. §. in aut. nostra. que sol. est multum

16 not. z valet. quod † quando tu recipis copiã instrumenti producti cõntra te, ad hoc, vt exemplum sumptum probet contra eum qui produxit contra te exemplum, facias scribi in actis, q copia est data tibi de voluntate aduersarij tui, z ex mandato iudicis, tunc semper illud exemplũ probabit contra eum. Ita sentit gl. in d. §. neq. z doct. tenent istud. ¶ Vos videtis q exemplum nõ probat, nisi sit

17 publicatũ authenticũ a iudice. † Quero nunquid requiritur aliud. Dic q requiritur citatio partis que posset ledi, vt l. nam ita diuus. ff. de adop. Vide in Spec. de instr. edi. §. ostẽso. ver. qualiter autem.

18 †Sed quero nunquid de voluntate partium vnum instrumentum possit exemplari extra iudicium, adeo q probet? Dic vt no. Inno. in c. fi. extra de fide instru. z ibi tenet quod non. ¶ Item quero, po-

19 ne † quod plures testes deponunt, z dicunt tale instrumentũ quod tu habebas est perditum quia videtur debere probare in materia nostra per l. testium in fine infra. de testib. per l. publicati. j. de testa. doctor tenent contrarium. Item quid si dicant testes se vidisse, z legisse z recognouisse literã notarij, nunquid iste attestationes probent? Videtur quod non, q iste videntur quodãmodo exemplum, Sed exemplum non probat, vt hic in contrarium est veritas, vt in c. cum olim el j. extra de priui. Dic quod si testes essent periti literarum, adeo quod depositio predicto modo facta posset cadere in mente eorum, tunc optime probant. Casus est in d. c. cum olim, z ibi gl. Aut non sunt testes periti, z tunc tenor instrumenti nõ pro-

20 baretur per dictã testiũ. ¶ † Item quero, posito q̃s debeat probari originalis amissio, quero qualiter probabitur. glo. in d. c. cum olim videtur dicere, q amissio instrumenti probetur per sacramentum.

21 ¶ † Item quero nunquid exemplo exempli debeat credi. doct. di-

22 cunt q non per l. iij. de diuer. rescrip. ¶ † Item queritur doc. Pone q iudex in sententia sua dicit, nos talis cognitor, &c. viso libello, &c. talem sententiam proferimus in scriptis z non apparet de actis. Nunquid ista sententia probabit acta? de hoc dixi in l. fi. §. de vsu. Ly. tangit hic, z clarius in l. emancipatione. §. de fi. inst. z ibi not. Bart.

LEX VIII.

1 ACtor tenetur edere reo. ad exceptionẽ fundãdam. z nu. 3. z 5.

2 Reus tenetur edere actori ad replicationem fundandam, z ad intentionem fundatam coadiuuandam. z nu. 5.

4 Reus, quando teneatur edere actori instrumenta cõmunia. z nu. 8.

ET que. Legitur in glo. duob. modis. Tertio modo secũdum lect. antiquorum quam puto verã, hoc intendit. Reo editur ab actore ad exceptionẽ

8 probandam[a] actori non editur a reo ad intentionẽ fundandam, sed ad replicationem probandã. h. d. secũdum j. lec. secũdum hãc pono casum in terminis. ¶ Not. q habetur in summario. Ista lec. fundatur trib. mod. Primo q fauorabiliores sunt rei quã actores, z ex hoc sequitur quod reo edatur ad exceptionẽ probandam, non actori ad intentionem fundandã. Istud vero quod hec lec. presupponit q reus edit actori ad replicationem fundandam fundaturleadem equitate, q sicut reus contra actorem excepit, z ei edit, ita actor replicãdo dicitur excipere. Non enim aliud est replicatio, quam exceptio contra exceptionem. vt l. ij. de excep. probatur hoc in fi. istius leg. a cõtrario sensu vbi dicit, q non debet originem pe-

tionis sumere ex instrumētis rei, sed ex replicatione a cōtrario sen
su. Tertio videtur probari per casum in l.pen.§.h.ff.ad l.fal. Sup
suit. Tertio videtur probari per casum in l.pen.§.h.ff.ad l.fal. Sup
uenit postea Azo. qui l. istā hoc modo legit, z fin eius lectura
breuiter hoc intendit. ¶ Rationes adducuntur a reo actoris, z econ
uerso, non instrumēta. h.d. ista lec. Azo fundatur ratione ista. Ra
tiones sunt facte mandante parte. z continent eius voluntatē, vt
l.si quis ex argentarijs.§.pertinere.ff.eo. vnde est eadē equitas, tā
ex parte actoris, quam ex parte rei, que ratio cessat in instrumen
tis. Si vellemus sustinere opi. Azo. respondendo ad contraria dū
dicit fauorabiliores sunt rei quā actores. Concedo in dilationib⁹
duobus, sed alias tanta fides debet adhiberi instrumētis actoris,
quanta instrumentis rei. vnde nō facio differentiam inter actorē, z
reum, sed inter rationes z instrumenta. ¶ Nō ob. si opponas de l.
pe.§.si.ad leg.fal. Sol. gl. ibi instrumenta eduntur tanquā corpora
hereditaria, z non tanq⁹ instrumenta aduersarij simpliciter. Petr.
legebat alio modo, z tenebat opi. primā co excepto q⁹ nō dicebat
posse edi actori ad probandam replicationem dicens q⁹ nulla ler
reperitur. Nos quid tenebimus? Cy. in lec. antiqua tenebat opin.
Pe. sicut Pe. dicebat, postea venit Bul. z dixit idem, z ita tenebat
de verbo ad verbū. Et si alius superuenisset idem dixisset qđ ipse.

¶ Ad veritatē huius materie videndā, oportet videre tria. Pri
mo, vtrum actor edat reo, ad exceptionem fundandam. z gl. vide
tur semper tenere quod sic, z quasi omnes hic, z in l.j.§. editiones.
ff.eo. z probant per dd. non est nouū. z l. iustum. C. eod. Ego dico q⁹
est casus j. de cōdi. sine cā. l. dissolute. z l. qui tabu. ff. de fur. Secū
do est videndum vtrum reus edat actori instrumenta ad intentiō
nem probandam de hoc nemo dubitat qđ reus nō cogitur edere
instrumenta actori ad fundandam intentionez, qz est casus hic in
§. z §.eo. l. qui accusare. z qz est speciale in fisco. vt ff. eod. l. Sena
tus. ¶ Tertio quod reus edat actori ad replicationem fundan
dam, probatur per istum text. a cōtrario sensu, z per l.pe.§.fi. ad l.
falc. vt dixi. Nec ob. q⁹ dicunt ibi eduntur instrumenta tanquā cor
pora hereditaria. qz si rationem illius text. inspicias diligenter, lo
quitur generaliter. ita q⁹ etiam alia instrumenta non hereditaria
edi deberent. Et istam partem puto veram. Pro hoc videtur text.
j. de fi. instr. l. plures. z tamē verū puto. q⁹ etiam tenet Bul. in l.j.§.
editiones. ff. eod. plus dicit ipse non solum ad replicationē fundan
dam, sed etiam ad intentionem iuuandā, non dico fundandam, cō
gi reum edere actori. Verbi gratia. Ego peto a te fundum Titia
num, quem mihi vendidisti. ego fundo intentionē meam, qz vendi
disti. Et modo contentio est in quantū fundus Titianus preten
debatur valere. Certe ad istam intentionem iuuandam iam funda
tam cogitur actor edere. Ité z simile probatur in l. qui concubi
nā. §. cū ita. el ij. de le. iij. z l. prædijs. §. Titio. e. ti. q⁹ no. z tene menti.
Habes ergo approbatam primā lec. antiquorum. ¶ Op. ad istam
vno modo de l.j.§. edenda. ff. eo. Sol. reus edit instrumenta actori
quādo his vsurus est. Ita loquitur ibi, alias nō cogitur ad intēs
tionem fundandā. ita loquitur hic. Et ideo vt ista materia liqueat
dic. si queris an actor teneatur edere instrumēta reo ad sui defen
sionē, dico q⁹ sic, vt hac l. in prin. z §. eo. l. non est nouū. z l. iustum. z
j. de cond. sine cau. l. dissolute. z ff. de fur. l. qui tabulas. Si vero que
ris an reus cogatur edere actori, z tunc aut ad intentionē fundan
dā, aut ad eam fundatam iuuandam, aut ad replicationem proba
dam. Primo casu non cogitur edere, vt hic. dum dicit originē peti
tionis, etc. Fallit in fisco. vt §. eo. l. qui accusare. z ibi no. Item fallit
si his instrumentis vsurus erat. vt in §. edenda. Secundo casu co
gitur edere. vt d.§. cum ita. z §. Titio. Tertio casu similiter cogi
tur edere. vt hic a contrario sensu. z l.pe.§. fin. ad l.fal. Facit l. plu
res apochis. j. de fid. instru. ¶ Quero vtrum reus cogatur edere
actori instrumenta cōmuna. Respond. quedam sunt instrumenta
communia ratione proprietatis, z illa debet edi, vt §. l. priori. Que
dam sunt communia. qz continent aliquid continens communem
vtilitatem, vt emptionis, z venditionis instrumentū q⁹ continet vti
litatem venditoris z emptionis, tunc si proprietas ipsius instrumēti
est propria ipsius rei, qui ipse emit chartam, z recollegit eā a nota
rio de sua pecunia, tunc non cogitur edere, nisi sicut alia instrumē
ta publica. z propria ipsius meamet eam actori si vult. Ita videt
velle Inn. extra de proba. c.j. z dic vt ibi.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Probandam. Hoc tū declara, vt per Bal. in l. instrumenta. j. de fideic. si est exceptio fauorabilis, secus si odiosa. videre
tur tamen q⁹ actor debet edi etiam ad intentionem fundandam,
per l. nō eli. §. eo. in ratione sui, quę ita militat in actore sicut in reo
sed potes dicere q⁹ ratio diuersitatis esse potest qz actor debet a
principio venire instructus. qz potest scire qbus armis velit uti,
non ita reus. qz nō scit quibus armis velit oppugnare. z imo a prin
cipio non potest scire quibus armis se defendat. z ista ratione etiam
succurritur actori in replicatione. z per hec. z summarium Bart.
hic colligitur responsio ad difficultatē, quam mouet hic Bal. que
est q⁹ cum iura faueant equaliter reo, z actori in medio cause q⁹ ta
men hic magis faueant reo l. non est iuncta. l. qui accusare. §. eod. qz
hoc nō est verū equaliter eū. imo vtriq⁹ fauetur, vt hic. Reo enim
editur ad exceptionem fundandam. actori vero ad replicationem,
in qua excipere dicitur. instit. de replic. in prin. z sic equa lāce tra
ctantur z circa primū articulum tactū hic per Bar. an actor edat
reo, etc. inquantum pro cōmuni adiicitur ista lex. z l. nō est nouum.
cum l. seq. §. eo. dic q⁹ loquitur in rationibus priuatis ipsius credi
toris. quas reus ita de facili habere non potest sicut instrumenta
publica a tabellione. z imo intra hec videtur esse diuersa ratio,
hoc tamen an sit verum dependet ab intellectu huius l. Ad l. vero
dissolute, respōde vt hic per Aler. z considera q⁹ ille text. non lo
quitur in terminis dubij nostri. loquitur enim potius in actore qui
fuerat debitor principalis. qui poterat sibi reddere instrumēta. Et
ita intelligitur Aler. hic in ij. ar. in xiij. fallen. Posset tamen dici q⁹
Bart. considerauit quod ille text. loquitur in instrumento libera
tionis, quōd remanserat penes creditorem. quod reus petebat vt
si quando veraretur a creditore, posset solutionem ostendere. z sic
vt posset exceptionem probare. nō autem vt loquatur de primeno
instrumento obligationis. Ad quod facit text. ibi in verbo, inefficax
apud ipsum creditorem. l. qui tabulas. hic allegata. z text. in gl. red
di. bene facit quod not. Bartol. in l. libertus a patrono. ff. de in ius
voc. z ad hec vide etiam Felyn. in c.j. de proba. versicu. fallit vndeci.

b POMA. ¶ In fisco. Quero circa hoc quare est q⁹ cum fiscus fuit
priuilegiatus in hoc q⁹ sibi edantur instrumenta, ad intentionem
fundandam, cur non est etiam adhuc priuilegiatus quod non te
neatur edere reo ad exceptionem iuuandam, dicunt hic aliqui ra
tionem esse, ne probationum copia angustetur. Sed certe ista ra
tio militat, z concludit quōd priuatus priuatō ad intentionē fun
dandam edere debeat. Ego dicerem quod ratio sit cum aliena ia
ctura locupletaretur z innocens contra debitum condemnaretur,
non enim placet quod dicitur quod hoc factum est ne multiplica
rentur specialia quia hoc non est inconueniens. l. fi. j. ad Velle. l. assi
duis. j. qui po. in ptg. ha. restringe tamen hanc conclusionē. q⁹ edatur fisco agenti modis ser. Primo vt non habeat locum in haben
tibus causam a fisco. Ita Ale. in l. ne quis. z. Item restringe vt non
procedat in causis criminalib. l. diuus. in §. fi. in fi. ff. de iu. fis. z ita te
net Aler. consi. cxxij. vol. j. Tertio restringe vt nō procedat quan
do vnus fiscus ageret contra alium. vt per Bal. in c.j. de prob. Fa
cit bene l. sed z milites. §. j. ff. de exc. tu. Quarto restringitur vt non
procedat quando fiscus ageret cōtra ecclesiam que illi equipara
tur. l. fi. §. de sa. san. eccl. Ita Bal. in d.c.j. de proba. z eadem ratione
posset dici idem fore in casibus in quibus per Alexā. in xiij. fal. hu
ius artic. princip. Quinto restringitur, vt non procedat quādo fi
scus ageret contra sibi non subditū per ea que vult Bal. in Lerem
plo. circa fin. apparatus sui. j. de prob. faciunt bene que no. Aler. in
aut. proxi. in vj. fal. Sexto restringitur, vt nō procedat quando pos
set cōmode pbare. Ita. Abb. z Mod. in d.c.j. de prob. vbi vide Fel.

ALIA LECTVRA.

¶ Teque. Lex ista legitur duobus modis in gl. vno
modo q⁹ loquatur in instrumentis. z hic
est prima, alio modo q⁹ loquatur in rationibus z hic est se
cūda lect. ponā casum. z prosequar primā lec. quā approbant doct.
z Bul. in l.j.§. editiones. ff. eo. secundū hanc lec. h.d. Actor edit reo
instrumēta ad exceptionē suā probādā, vel coadiuuandā. h.d. vsq3
ad fi. Legitur alio modo ista. l. in rationibus quā prosequere vt in
gl. tenet mēti primā. Sed tenēdo primā lec. quero de ratione huius.
l. que est ratio, q⁹ actor nō potest a reo petere editionē instrumēto
rum ad intentionē suā fundandā ad replicationē sic, reus vero po
test ab actore ad probandū exceptionē suā. ¶ Ratio que mouet
hāc lec. potest esse triplex. Prima pōt esse q⁹ actori nō debeat fieri
editio. qz actor venit deliberatus ad iudicium, vnde non petit a reo,
sed reus nō venit deliberat⁹, z ita fit sibi editio. Ita z actor quo ad
replicationē suā nō venit deliberatus, cū ignorēt quā exceptionem
reus opponet. Et ideo ad replicationē probandā actor petit edi
tionē. Item mouet hanc lect. ar. a cōtrario sensu sumptum in fi. qz
nō fit editio ad originē petitionis, ad alia sic. Mouet etiā tertia ra
tio que est in l. penul. §. fin. ff. ad leg. fal. Unde pro declaratione hu
ius passus cum queris, vtrū reus edat actori ad intētionem suam
fundandam? dic q⁹ nō. vt l. qui accusare. §. eo. Aut queris nunquid
actor edat reo ad probādā exceptionē? z dic q⁹ sic. vt l. nō est nouū.
z l. iustū. §. eo. Aut queris nunquid reus edat actori ad replicatio
nem suā probandā? dic q⁹ sic, secundū lect. quā teneo. z probatur in
d.l.pe.§. fi. secundū verū intellectū. † Aut queris nūquid reus edat
actori quo ad adiuuandā intētionē, z dic q⁹ sic secundū Bul. Ver
bi gratia, actor replicat, producūtur instrumēta. Et pone questio
nē esse de fundo vēdito, nō reuocatur in dubiū fundū esse venditū,
qz est probatum, sed reuocatur in dubiū quantitas fundi que ne
scitur. Isto casu si reus haberet instrumētū ex cuius tenore posset
declarari quātitas fundi, tūc actor ad coadiuuandū intentionē suā
optime petit a reo, alle. l. qui concubinam. §. cum ita de le. iij. Facit
l. prædijs

l .prediis.§.titio.ff.eo.tit.secundum Gul.de Cu. Qualiter antē fiat editio instrumentorum dic vt in gl.magna.§.editiones.ff.eo.

De in ius vocando. Rubr. II.

1 ☞ Datio libelli an sit de processu.
2 Iudicium valet si pars comparet in iudicio absque citatione.

¶ Gl.continuat.vt habes in ea. Tu dic dato libello est necesse ꝙ citetur pars,ideo post ti.de eden.vbi ponit̃ libelli editio ponitur ti. de in ius vo.a qua vocatione in ius omne iudiciū incipit,vt instit.
a de pe.te.litig.§.fi.ꝛ vide gl.tuā. ¶ Circa istā rub.[a] potest queri † an
1 datio libelli sit de processu, ꝛ tex.alleg.hic in gl.ꝛ gl.videtur dicere quod nō. Si enim iudiciū incipit ab in ius vo.ꝛ datio libelli precedat.ergo datio libelli nō est de pcessu.cū ab in ius vo.incipiat processus. Pro hoc facit.q꞉ pōt dari libellus die feriato, vt l.miles.§. sexaginta.ff.de adult.ꝛ istud puto verū. Incipit ergo ab in ius vo. processus,vel a positione vel a petitione ptis qua petit aduersariū vocari in ius.Et de hoc est gl.j.de tēp.ap.l.fi.§.illud tunc em̄ editio libelli dicet̃ de pcessu. qñ per iudicē dabit̃ parti ꝟm formā aut.offe-
k ratur.[k] j.de li.cōte. ¶ Quero † qd si pars venit in iudiciū spōte sine
2 citatione,vtrum valebit? Gul.de Cu.facit istā q.ff.de in ius vo.l.j.ꝛ tenet ꝙ valet.dic vt ibi. Idē tenet Spe.in ti.de libel.cōcep.§.sequitur.in fi.ꝛ Jo.An.in c.fi.de elec.li.vi. ¶ Quero quare in C.precedit ti.de eden.ꝛ sequit̃ de in ius vo.in digestis totū ecōtra? Dicūt quidam ꝙ nō ita Imperator cōsiderauit ordinē.sicut Iuriscōsultus. Truffe sunt,quia Imperator semper habet iuxta latus homines prudētissimos,per quos leges componit.ꝛ condit.vt l.humanum. Ꝫ.de leg.ꝛ in j.constit.istius li. Ratio est ista. Totus iste tit.positus hic tractat de venia petenda, quādo in ius vocantur parētes, vel patroni.sed ista venia nō potest concedi, nisi prius videatur causa quare debeāt citari.ideo premisit tit.de edendo.ꝛ postea de in ius vocan.in Digesto loquitur de in ius voc.generaliter que vocatio potest fieri etiā ante datū libellū,ideo premittit de in ius voc.ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶ Rubr. Quod intellige si ante citationem offertur,secus si post, vt voluit Bald.in addi.Spec.in tit.ne cleri.vel mona.in princ.
b ¶ Auth.offeratur. Aduerte q꞉ dum Bart.alleg.auth.offeratur. sentit ꝙ oblatio.que fit parti,non possit fieri die feriata,ꝛ clare tenet do.Anto.in c.fi.extra.de iudic.

LEX I.

Sicut Bonis[a]. Breuiter dicit: Reuerentia que debetur marito debetur vxori. non econuerso. h.d. ¶ Oppo.de l.liberti.j.de oper.liber. Sol.vt in gl.

ADDITIO.

b POMA. ¶ Sicut bonis. Ratio autē huius tex.esse potest,q꞉ cum maritus.ꝛ vxor sint socij.l.iiij.j.de cri.expi.ꝛ erunt duo,ꝛc.c.debitū. extra de biga. Certe non possit molestari vxor quin etiā molestaret̃ vir iurib.alle.in gl.ꝛ l.j.§.itē aūt.ff.de iniur. Aduerte tñ q꞉ ista ratio cōfundit gl.dū vult ꝙ nō sit idē ecōuerso cōtra quā facit, q꞉ nō incōuenit maritū ab vxore venustari,vt est gl.l.si volūtate,ꝛ ibi Bar. de do.promis.nō ob.tex.alle.in gl.q꞉ nō loquitur in opera reuerentiali de qua hic,sed in alijs terminis vt patet per Bar.in l.seq.pri.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Citatio an sit de substantia iudicij.
2 Libellus an sit de substantia iudicij.

Sicut Bonis.in gl.q incipit id est equitate.ibi.ꝛ not. vtrū iste actus reuerentialis dicat̃ ideo natura debitus ꝙ etiā volēte parte nō possit hoc ius per pactū re-
1 mitti. De hoc est gl.l.qui exceptionē.ff.de cōdi.inde.§.fi. ¶ † Querūt doct.nunqd citatio sit de substātia pcessus,si in processu nō reperitur citatio partiū. Videt̃ ꝙ nō.ar.hic in gl. In cōtrariū facit l. si sine interrogatiōe.ff.de interro.act. Gul.tenet hāc vltimā partē, vbi ostenderet̃ partes semper fuisse in iudicio,alias nō,imo citatio tū diceret̃ de ordine substātiali.l.cōsentaneū.ꝛ aut.qui semel.j.quo
2 ꝛ qñ iudex. † Itē nunqd libellus. Videt̃ ꝙ non q꞉ pōt offerri die feriato.l.miles.§.sexaginta.ff.de adul.not.in l.j.ff.de fer. De hoc solet dici in aut.offerat̃.j.de lit.cōte.per doc. Tetigi in l.prolatā.j.de sen. ꝛ interlo.om.iud. Et ista lex dicit hic sicut libertus reuerētiā debet patrono,ita ꝛ vxori patroni. ¶ Querit gl.de ratione diuersitatis, q̄ est ratio quare vxori patroni debet̃ reuerentia,vt hic,sed marito patrone non. Dic vt in §.patit̃.inst.de iniur.ꝛ ita respōdet gl.Bar.

LEX II.

1 ☞ Obseq̄a que cōsistūt in faciēdo,nō transeūt ad here.extraneos.
3 Pena que debetur parti non remittitur per rescriptum.ꝛ nu.6.
4 Cōpositione facta de pena,nō cōprehēditur pars que debet̃ parti.

a Venia edicti[a]. Reuerētia in non faciēdo que debet̃ patrono transit ad heredes etiā extraneos.ꝛ in iure quasi naturali errāti nō parcitur,ꝛ per rescriptum nō remittitur pena, que debetur parti.h.d.
2 ¶ Opp.j.de oper.lib.l.liberti liberteq꞉. Sol.ibi in † obsequijs que consistūt in faciendo, que non trāseunt ad heredes extraneos,hic in his que cōsistunt in non faciendo. ¶ Opp.j.de lati.liber.tol.l.j. §.sed ꝛ si sub cōditione. Sol.vt ibi. Opp.de l.iij.j.de liber.ꝛ eorū lib. Sol. Dico quod filij liberti debent hanc reuerentiam viuo liberto non mortuo.vt in contrario. ¶ Opp.de l.heres liberti.ff.de obse. Solu. Aliud in herede liberti.ad quē non transit illud grauamen, q꞉ ex parte eius est odium. Aliud in herede patroni.ad quē trāsit, quia ex parte eius est fauor. Ita loquitur hic. ¶ Opp.quod iuris ignorātia excusat in dānis,vt l.error.de iur.ꝛ fact.ignor. Sol.hic in
2 iure naturali ratione inducto, † ibi in iure ciuili.quod dic vt plene no.in l.regula.eo.ti.ꝛ in c.ignorātia.extra de reg.iur.lib.vj.per Dy. ¶ Oppo.ꝛ videtur quod pena delicti possit per rescriptū remitti, vt l.rescripta.de preci.Impe.offe. Sol. Dicit gl.notabiliter,hoc est
3 verum in pena, † que debetur parti,que per rescriptum non remittitur secus in ea que debetur fisco,vt l.contraria.ꝛ vide istam glos. quam not. ¶ Not.istam glo.pro compositionib.que fiunt tota die cum rectoribus ecclesie,scilicet cum duce domino Marchione,vel
4 Comite ecclesie,vt per has cōpositiones † non possit remitti pena ad ꝙ quis esset condēnatus parti ꝙ no. ¶ Opp.de l.quāuis.ff.eo. Sol.fateor ꝙ patronus potest remittere non aūt per rescriptū,ꝛc.

ADDITIO.

a P.PAV.P. ¶ Venia edicti. Ro.circa istā materiā petitionis venie,quod non est de substantia iudicij nisi petatur,vide Alex.cons. cccix. Item not.quod in petitione venie non requiritur citatio alicuius imo iudex cōmittens simpliciter citationem petita venia videtur eam cōcedere,vide do.Francis.consi.cxviij. Item no.ꝙ nunquā est de necessitate petēda venia, nisi in casib.a iure expressis secundū Bald.in c.j.de mi.vas.qui cont.est. Et de materia venie vide late gl.ꝛ doct.in §.penales. Instit.de act. Vide etiā in materia Ro. sing.x.vbi etiā ponit an priuatus possit fiscum cōuenire sine venia. Item implorans iudicis officiū non tenetur petere veniam secundum Ro.quem refert Ias.in l.ne quicquā.§.vbi decretū.ff.de offic. procons.ꝛ leg. Sed idem Ias.in l.j.ff.de iur.om.iud.tenet contrariū non facta mentione Lu.Ro. Itē de multis personis que non possunt vocari in ius sine venia, puta de patre spirituali qui leuauit de sacro fonte. Itē de sacerdote parochiali,de magistro,ꝛ domino respectu vasalli,ꝛ alijs quibusdam vide Ia.in l.generaliter.ff.eo.ti.

ALIA LECTVRA.

Venia edicti. Reuerētia que debetur patrono,ꝛ que cōsistit in non faciendo,debetur heredib.patroni, etiā extraneis.hoc primo. Item erranti in iure quasi naturali nō succurritur hoc secūdo. Itē pena que debetur patrono a liberto vocante in ius sine venia,non remittitur per rescriptum.h.d. Et habet tria dicta,secundū incipit ibi,nec in ea re.tertiū ibi, cum igitur. ¶ Opponitur contra primū dictum de l.liberti.j.de oper.lib. Sol.ꝙ quedā sunt opere cōsistentes in non faciendo,vt puta de non vocādo in ius sine venia, ꝛ iste debentur extraneis,alias secus,vt in cōtrario. ¶ Itē opp.de l.j.§. sed ꝛ si sub cōditione.j.de Lati.liber.tol. Sol.vt ibi. ¶ Itē opp.dicitur quod filij liberti debent hanc reuerentiam.contra de l.iij.j.de lib.ꝛ eorū lib. Gl.dat duas sol. Ista est vera,ꝙ filius liberti ipso iure liberto viuente reuerentiā debet,vt hic,sed eo mortuo non,vt in cōtrario de quo dic vt ibi no. ¶ Itē opp.ꝛ videtur ꝙ sicut extranei heredes liberti nō debēt reuerentiā patrono,ita libertus nō debet reuerentiā extraneis heredib.patroni, cuius cōtrariū dicitur hic, vt l.heres.ff.de obsequijs. Soluit gl.no.ꝙ in l.cōtraria ex parte liberti versatur odiū, ꝛ ideo restringit̃, ex parte vero patroni versat̃ fauor. Ista sol.fundat̃ per l.cū quidā.ff.de lib.ꝛ post. ¶ Cōtra secundum dictū opp.dicitur hic, naturali ratione,ꝛc. cōtra q꞉ naturaliter omnes homines sunt liberi,vt §.j. Inst.de iure naturali. Sol.gl. ꝙ differentia est inter ius naturale,secundū ꝙ oēs sunt liberi,vt in cōtrario.ꝛ rationē naturalē. Nā naturali ratione quilibet est obligatus benefacere sibi benefaciēti, ꝛ de tali tūc loquitur tex.noster.
6 ¶ Itē opp.cōtra tertiū dictū hic ꝙ non pōt impetrari per † rescriptum.cōtra de l.rescripta.Ꝫ.de precib.Impe.offe. Sol.no.gl.ꝙ aut loquimur de pena applicāda fisco,ꝛ illa pōt remitti. Aut loquimur de pena applicāda parti,ꝛ ista nō pōt remitti per rescriptū,vt hic. Potest valere ista solutio ad istud,q꞉ fiunt tota die reformationes ꝙ exbāniti rebāniantur soluta quarta parte pene, ꝛ reliqua eis sit remissa. Pone ꝙ quis erat bānitus,puta in centū dādis,ꝛ soluēdis cōmuni,ꝛ in centū dandis,ꝛ soluēdis parti vigore alicuius statuti, nunquid reformatio se extendet ad hunc exbannitū inquantū tangit penā dandā parti. Dic ꝙ nō per sol.gl.ꝛ arg.eorū que no.in l.ij. ff.ad Sylla.facit ꝙ no.per doc.in l.j.§.vsq꞉ adeo.ff.de iniu.Bart.

LEX III.

1 ☞ Lis inter patrem,ꝛ filium,quando esse possit,ꝛ nu.3.ꝛ 5.
2 Venia nō petita nec exceptiōe per partē,an valeat pcessus.ꝛ n.4.

Qui in potestate. Pater, vel mater, non potest vocari in ius sine venia.h.d. ¶ Opp.ꝛ videtur ꝙ inter patrē ꝛ filiū † possit

esse lis,vt l.si quis a liberis.in prin.de lib.agn.Sol.Regula hic po
sita fallit in casibus qui ponūtur in l.lis nulla.ff.de iud.⁊ §.de epis.
audien.l.si lenones.¶ Queritur quid si fuerit citatus venia nō pe
2 tita,an vitietur processus.†Gul.de Cu.dicit quod non,nam peti
tio venie non est de substantia iudicij,ꝙ apparet,q2 patronus pōt
remittere,vt l.quāuis.ff.eod.ꝙ non esset si esset de substantialibus
iudicij,vt dicam in aut.offeratur.j.de lit.contest.Canon.tangunt
in c.sepe contingit.de verbo.signifi.in cle.&c.

ALIA LECTVRA.

Qui in potestate. Parētes nō possunt vocari in ius sine ve
nia.h.d.¶ Op.de l.si quis a liberis.in prin.de lib.agn.
3 d.l.si lenones.§.de epis.audi.Sol.Regula est† ꝙ lis in
ter patrem,⁊ filiū in potestate constitutum non pōt esse.Fallit in
iuribus contrarijs.Fallit in castrēsi vel quasi peculio,⁊ in alijs ca
sibus notatis in l.lis nulla.ff.de iudicijs,⁊ ad predicta facit ꝙ no.
in l.si socer.in prin.ff.sol.ma.Tetigi in authent.sed quāuis.j.de rei
vxo.actio.Item quero,quid in filijs adoptiuis.Dic vt in glos.
4 ¶†Quero pone filius emancipatus egit contra patrem, factus
est processus nō reperit ꝙ venia fuerit petita,quero nunqd pces
sus vitietur:Primo vr̄ ꝙ sic,q2 cū citatio sit fundamentū proces
sus,vt §.eo.in rub.⁊ citatio non hz solennitatē, que requiritur,vt
hic,ergo vr̄ vitiari.In 2rium dicit Gul.in l.quāuis.ff.eo.per illaz,
⁊ eandē.l.quāuis,q2 ⁊ ipse patronus volens pōt citari etiā sine ve
nia.Vñ si non appareret contradictio partis,non irritatur ppter
5 hoc processus.Dic vt ibi per eū.¶†Quero nunqd pater contra
filium agentē,⁊ veniam non petentem possit exceptionē oppone
re,⁊ penam quinquaginta aureorū petere:Doc.dicūt ꝙ possit,de
quo vide Cy.hic.¶Not.ꝙ inter patrē,⁊ filium non pōt esse lis,in
his que presupponūt actionē ciuilē,⁊ naturalē,sed per officiū iudi
cis bene pōt esse lis.Hoc probatur in l.si socer.in glos.ibi posita in
ver.conueniri.ff.sol.mat.⁊ facit ꝙ no.gl.in l.Imperator.ff.ad Tre.
⁊ l.vbi pure.eod.ti.Quod istud sit verum probatur.Pater debet
filio alimenta,⁊ per officium iudicis tenetur,⁊ tamen pater potest
esse in iudicio cum filio,⁊ econuerso pro alimentis sibi prestandis,
vt l.si quis a liberis.ff.de liber.agno.Bart.

---

a De pactis.[a] Rubr.III.

¶In hac rubrica continuabo tibi quasi omnes rubricas vsq3 ad
ti.de iudi.Imperator dicturus de iudicijs premisit de edēdo,⁊ de
in ius vocādo,ideo q2 postquā quis est citatus, quādoq3 cōtingit
ꝙ amici se ponūt in medio,⁊ faciunt ꝙ actor faciat reo pactū gra
tuitū,ideo ponitur hic rub.de pa.Quandoq3 transigitur,ideo hic
sequitur de transactionibus.Quandoq3 nullo modo possunt con
cordari,sed omnino intendūt litigare,⁊ tunc est necesse ꝙ interue
niat aduocatus,ideo ponit tit.de postulādo,⁊ de aduocatis,⁊ po
stea debet inueniri procurator,ideo ponit ti.de proc.Et q2 in pre
dictis quandoq3 aliqui lesi restituūtur ratione etatis,vel absentie,
ideo cōsequēter pōnit ti.de in inte.resti.postea venit liber de iu.&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P. ¶De pactis.Circa materiam pactorum habes tra
ctatum do.Baptiste de sancto Seuerino.

LEX I.

1 ☞Fideicommissum dicitur conditio.
2 Si testator grauet filios in morte de restituendo, si decesserit sine liberis,⁊ in codicillis reuocauit conditionem,videtur remittere fideicommissum.
3 Renunciare iuri de futuro,quando quis possit.⁊ nu.5.⁊ 9.
4 Ius quod non competit,nec re,nec spe,non potest cum pacto remitti,⁊ nume.10.
5 Pactum factum de futura successione mortui,valet.⁊ nu.12.
6 Pactum factum contra voluntatem testatoris,valet.⁊ nu.13.
7 Ex conuentionibus innominatis quis nō pōtest agere, nisi primo impleuerit ex parte sua.⁊ nu.14.
8 Cautio Mutiana an habeat locum in contractibus.⁊ nu.15.
11 Iuri de presenti ⁊ non de futuro,quare renunciari possit.

a **Conditionis.**[a] Fideicōmissum ex futuro
euentu pendens potest per
pactum remitti.h.d.Diuiditur in duas partes.Primo
ponit dictū in genere. Secundo infert ad speciē.secūda
b ibi,cum igitur,&c.¶Not.principiū cum gl.dicit tex.cōditionis[b] in
1 certum,quod totū ipsum fideicōmissum †dicitur cōditio.¶No.ad
c questionē[c] quā consului.Testator grauauerat filios de restituēdo
2 in morte si quis decesserit sine liberis,†postmodū in codicillis ade
d mit conditionē[d] quā filijs suis imposuerat.dicebatur postea quod
fideicōmissum debebatur,q2 sola conditio fuit adēpta,si decesserit
ante grauamen.allegabatur quod sola cōditio erat remissa,nō au
* tem fideicōmissum erat ademptū.Sed ego consului contrariū *,⁊
inter alias rationes fuit vna,q2 quādo dicit testator,remitto con
ditionem,videtur remisisse totū fideicōmissum conditionale,vt hic
patet.Nam conditionē appellauit totū fideicōmissum.Ratio qua
me fundaui,fuit ista,q2 etiam si diceremus fideicommis.remanere,
nullius esset momēti,nam tantū deberē ego tibi,quantū tu mihi,⁊
sic nullū,vt l.ab omnib9.§.si a Titio.de leg.j.⁊ ibi dixi &c.¶Venio
e ad gl.⁊ opp.iuri de futuro non potest renūciari[e], vt l.si ita scriptū.
f §.si sub cōditione[f].ff.de leg.ij.Sol. †Non potest renūciari simplici
3 renūciatione,vt in cōtrario,sed per pactū sic,vt hic dicitur.Ratio,
quia pactū nititur cōsensu duorū,renunciatio cōsensu vnius,ideo
est maioris firmitatis.Ita dicit glo.magna no.¶Sed contra hoc
opp.de l.nec nos.j.de capti.Dicit gl.ibi fuit error.Vel dic,ibi erat
4 ius † quod non cōpetebat re,nec spe,[g] ideo nec per pactum potest
g remitti.Ita loquitur ibi,⁊ vide glo.tuam.¶Item opp.ff.quorum
leg.l.j.§.quod ait.el ij.glo.dicit quod illud magis accedit repudia
tioni quam pacto.Tu dic,⁊ melius,ꝙ ibi interdictū quo.leg.alias
bonorum,hered.non cōpetebat nec re,nec spe,antequā adirēt he
reditatem,vel bonorū possessionē peterent.⁊ ideo per pactum non
h potest remitti.¶Ulterius ad istud[h] opp.extra gl.de l.in pluriū.ff.
de acqui.here.⁊ de cura.bo.dan.l.j.⁊ ff.a quib.app.non licet.l.j.§.j.⁊
j.de temp.app.l.si.circa si.Sol.gl.in d.l.j.de cura.bo.dan.dicit,quod
renunciatio simplex si quidē fuit facta in iudicio,valet,vt ll.cōtra
rijs.si fiat extra iudiciū,non valet. Ita loquitur quod dictū est §.⁊
istud est bene dictū.Alij dicunt,aut renūciatio fit parte presente,⁊
i valet.Ita loquitur hic.Aut absente parte[i] ⁊ nō valet,vt d.l.si ita.
§.si sub cond.cum si. Et ideo si fit in iudicio, valet propter presen
tiam partis,vel iudicis.Ista est opi.Iac.de Are.que placet mihi,
licet quidā cōtra, q2 verba renūciationis facta parte presente ha
bent vim pacti obligatorij de nō petēdo in futurū,vt l.tale pactū.
in prin.ff.de pact.¶Pro declarāda igitur ista materia perfectius
quam tetigerim in solutione contrariorum, distingue tres casus.
k ¶Quedā sunt iura,que vere cōpetunt nobis re ⁊ spe[k].Quedam,
que nobis cōpetunt spe,⁊ nō re. Quedā,que nobis non cōpetunt
nec spe,nec re. Primo casu, si quidē illa iura nobis cōpetunt re ⁊
spe, absq3 aliquo facto nostro, ex dispositione legis vel testatoris,
vt legata,que a die mortis queruntur ignorāti,⁊ hereditas,que que
ritur filio suo ignorāti,tunc potest repudiari,⁊ per pactū remitti.⁊
nō est dubiū,vt l.si.j.de repu.here.⁊ l.si quis ita.la vltima.ff.de con
di.insti,⁊ quod ibi no.l.seruū filij.§.j.ff.de leg.j. Si vero nobis com
petunt ex aliquo facto nostro.tūc si est ius personale, nullo modo
potest tolli renūciatione, sed requiritur pactū factū parte presen
te.quod apparet,q2 alteri paciscēdo,alteri nō acquiritur,vt l.fide
iussoris.⁊ ibi no.ff.de pac.l.stipulatio ista.§.alteri.de verb.oblig.Si
l vero est ius reale[l], tunc ius possessionis potest perdi simplici re
nunciatione, ius dominij nō,vt l.si quis.la ij.§.differētia.de acqui.
poss.Quandoq3 est ius,quod cōpetit spe,⁊ non re,⁊ tūc per pactū
potest remitti,vt hic,in simplici vero renūciatione dic,aut fit parte
presente,⁊ idem.quia habet vim pacti,vt l.tale pactū.in princ.ff.de
pact. Si parte absente,tūc in iudicio valet,vt l.j.de cura.bo.dan.⁊
* ibi no.cum si.alleg.* §.Si extra iudicium non valet[m],vt l.si ita.§.si
m sub condi.ff.de leg.ij.cum si. Quandoq3 est aliquod ius,quod non
cōpetit,nec re,nec spe,⁊ istud si quidē verba renūciationis,vel pa
cti,sapiant dispositionē de presenti nullo modo ad aliud ius futu
rum porriguntur,vt j.de capti.l.nec nos.ff.quo.leg.l.j.§.quod ait.
Sed si verba pacti porrigerentur in futurū.hoc modo.si quo tem
pore res ad me pertineret, etiā ex causa de futuro, facio tibi pactū
de non petēdo,⁊ similia verba,tūc puto quod illud valeret.ar.ff.de
verbor.obliga.l.si rem meam.facit ad hoc ff.de vsucapio.l.cum vir.
quod ibi not.¶Modo expeditus sum de primo.¶Oppo.quod
non valeat tale pactum, quia est de futura successione,vt j.eo.tit.l.
n fin.[n] ⁊ de coll.l.pactum.Sol.gl.hoc optime,hic tractatur † de suc
5 cessione iam mortui.ibi de successione viuētis.⁊ vide gl.ex qua not.
quod per fideicommissum iniunctum inter fratres nō succedit fra
ter fratri,sed succedit defuncto.ideo istud pactū est de hereditate
defuncti, non de hereditate viuentis. Item oppo.voluntas testa
toris est lex, vt in auth.de nupt.§.disponat.sed pactū contra l.non
valet,vt j.eod.l.pacta que contra.ergo non valet pactū contra vo
luntatem testatoris. Sol.hic testator non prohibuit fieri pactum.
6 Et vide gl.videte † domini,innuit ista gl.quod pactum contra vo
luntatem defuncti,non posset fieri. Truffa est,si pactum esset pro
hibitum per defunctum fauore alicuius, posset fieri pactum cōtra
voluntatem defuncti,volente illō,in cuius fauorem testator dispo
suerat,vt ff.de lega.ij.l.cum pater.§.libertis.de leg.j.l.nihil.§.j.j.de
fideicōmis.l.quoties.quod ergo dicitur,voluntas testatoris est lex,
verum est in fauorē eius, in cuius fauorem disposuit,sed hic pactū
fuit factum inter eos, in quorū fauorem fuit facta dispositio , ideo
si testator prohibuisset, nihil releuaret. Opp.vlterius,ꝙ istud pa
ctū debeat irritari,quasi nō secuta causa propter quā fuit factū,nā
iste filius non decessit sine liberis.Sol.vt in gl.⁊ bene. Item oppo.
⁊ videtur quod hec lex sit male situata,nam debuit poni in tit.j.de
transact.Sol.dicit glos.ille tit.loquitur quando res est dubia pro

pter

o pter lit.contest.°hic quando est dubia alia ratione.tunc est magis pactum,quam transactio. Ego dico,quod etiam si esset trāsactio, optime staret in hoc tit.q2 hic titulus est generalis ad omnia pacta,transactio est pactum.ergo ꝛc. ¶ Quero.posito quod filius illum sextantem non tradidisset,an posset agi cōtra eum vigore huius conuentionis? Breuiter† aduerte,ex istis conuentionibus in-
7 nominatis non potest agere ille, qui non impleuit contractum ex parte sua,vt l.naturalis.§.j.ff.de prescrip.ver.ꝛ l.ex placito.j.de re. permut. Modo ad propositum quando verba conuentionis fuerunt ita concepta,dabo tibi sextantem,vt non petas fideicommissum iniunctum inuicem a patre, ꝛ tunc iste sextans nō posset peti. Ratio,quia ille,qui promisit,non potest vnquam implere contractum ex parte sua. Si enim non peto hodie, possum petere cras, ideo si non potest implere ex sua parte,nunquam habebit actionē ex tali pacto.Sed si verba cōuentionis essent ita concepta,do tibi sextantem,vt tu remittas ius fideicommissi, certe ista remissio potest fieri incontinenti,ꝛ ideo impleto contractu ius remittitur,ꝛ sic haberet actionē. De hoc dicā plene j.tit.j.l.siue apud acta.ꝛ vide gl.no. ¶ Querit gl.quando fuit conuentum,vt nō peteret,an pre-
8 stando cautionem † Mutianam impleat contractū ex parte sua? Gl.dicit quod non,aliter videtur dicere in d.l.siue apud acta.ꝛ ibi dicam.Et hanc glos.not.quia hec glo.videtur tenere.quod cautio Mutiana non habeat locum in contractibus.Dicam vobis in d. l.siue apud acta.ꝛ dixi in l.Mutiana.de condi.ꝛ demon.ꝛc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Conditionis. Pro hac questio.vide Bart. qui plenius loquitur in l.si quis seruū.ff.de condit.ꝛ demon.ꝛ vide ibi Ioan.de Imol.ꝛ per Bart.l.ab omnibus.§.si Titio.de leg.j.

b ¶ Conditionis.Adde vnum verbum per Bal.consi.liiij.lib.j.

c ¶ Questionem.Adde videndum pulchrum casum per Bal.conf. lvj.lib.iiij.

d P.PAV.P. ¶ Conditionem.Vide dom.Franc.consi.xciij.in versi. consi.suo cxcv.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Consului contrariū.Ad idem facit tex. iuncta gl.j.in l.delata.ꝛ quod ibi dicit Sal.in j.opp.j.de reb.credi.

e P.PAV.P. ¶ Renunciari. Vide circa hic dicta per Bart.quomodo possit renunciari iuri nondum delato,in istis hereditatibus vel fideicommissis , ꝛ quando interuenerit authoritas iudicis vel non.Comen.consi.cxiiij.in iiij.dub.incipien.anterius. Et in quantum Bart.dicit quod simplici renunciatione renunciare non potest sed per pactum sic, quid si notarius vtatur simplici verbo renuncio,in instrumento,vide singulariter prac.Papien.in forma libelli quo agitur,vt pacta seruentur.in ver.pacta.Item adde quid si renunciatio esset iurata trahetur ad ius de futuro in vim pacti, vide Alex.in l.is qui heres.in fi.ff.de acquir.here. Et hoc quando renunciatur expresse alicui iuri de futuro,iuramentum autem non faceret vt renūciatio simpliciter traheretur ad ius de futuro, vide Alexand.consil.cccxxxij.

f POMA. ¶ §.Si sub conditione. Et aduerte,quia ille text.loquitur in iure de futuro pendente tamen a die certa.

g POMA. ¶ Nec spe. Quia ibi nullum erat fideicōmissum, ꝛ licet ibi re vera esset mortua,tamen ex quo erat dubium penes volētem pacisci,nō possumus dicere quod aliquā spem haberent,quia non sufficit habere potentiā paciscendi, nisi etiam quis sciat se illā habere potestatem, arg.l.heres institutus.in fi.ff.de acquir.hered.ꝛ l. quero.vbi per Bar.ff.de eo qui pro tu.ꝛ l.is qui heres.§.j.ff.de acqui.here.quam potentiā non possumus dicere ꝙ dubius sciat sibi cōpetere cum equiparetur ignoranti,vt per Bart.in l.manifestis.

h ¶ Vlterius ad istud. Adde gl.ꝛ do.in c.ex multiplici.de decimis.

i POMA. ¶ Absente parte. Et vltra istos duos casus hic quod valebit renūciatio simplex iuris de futuro,si est iuramento firmata vide per Cu.ꝛ ibi Alex.in l.is qui heres.ff.de acquir.hered.ꝛ clare hoc tenet Ang.in l.si quis posthumos.ff.de lib.ꝛ posthu.

k POMA. ¶ Et spe. Hoc intellige, ꝛ spe, hoc est, iam deducta ad esse, alias enim implicaret quod quedam nobis competunt, cum spes sit de futuro.ꝛ ita patet ex exemplis Bart.

l POMA. ¶ Ius reale.Barto.videtur tenere contrarium in l.non solum.§.si liberationis.ff.de libe.leg.dum ibi alleg.l.postquam liti. j.eo.nisi dicas quod ibi loquitur quando res esset penes aduersarium hic vero econtra.vide etiam Alex.consi.xiij.in ij.dubio,vol.j. ꝛ etiam vide ad hoc Ang.Aret.in §.idem iuris.Insti.de exceptio.

* CLAVD.DE SEISS.Cum similibus.alleg.Istud intellige sm ea que not.Bar.in l.postquam liti.j.eodem.

m POMA. ¶ Non valet. Et vtrum ius quod cōpetit spe, ꝛ nōn re,possit remitti pacto aut simplici renunciatione , ꝛ pacto potest tolli,vt hic per Bart.dic quod tollitur non ipso iure,sed ope exceptionis.Ita Raphael.consi.cxliiij.ꝛ hoc etiam videtur hic sentire Paul.de Cast.in versi.restat.ꝛ Angel.Aret.in §.idem iuris.Insti.de exce.vbi vide plene per eum,ꝛ ex ibi no.per eum colliges que sit ratio diuersitatis.inter pactum ꝛ simplicem repudiationem.Et de ista materia vide etiam Abba.in c.ex multiplici.extra de dec.d.de Ro.deci.cccxj.in nouis.Bal.in l.sed ꝛ si quis.§.quesitum.ff.si quis cau.hoc tamen limita vt per Alexand.in l.postquam liti.j.eo.per not.per Bart.ibi.vbi vide que addidi.ꝛ quod valeat renunciatio facta in iudicio.vide etiam Ro.consi.xxij.ꝛ Imol.consi.lxij.

n POMA. ¶ L.fina.Aduerte etiam quod d.l.fina.videtur obstare Bart.dum alleg.l.si rem meam, nisi dicas quod dictum Bart.debet intelligi in casu possibili quando potest fieri pactum super hereditate viuentis, puta hominis incerti, iuxta l.iiij.§.de illo.ff.pro socio.vt videbitur in d.l.fin.ꝛ dum Bart.hic etiam alleg.d.l.si rem meam. Vide quid super hoc scripsi ad Bar.in l.quod seruus.ff.de cond.ob cau.ꝛ ad hec vide Rom.consi.xxij.ꝛ Imol.consi.lij.ꝛ Car. consi.cxxix.ꝛ Soci.consi.ccxxx.

o POMA. ¶ Litis contest.Aduerte tamen quod gl.non dicit hoc quod ille tit.loquatur tantum quādo est res dubia propter litem, non autem alio modo,quia hoc esset contra l.primam.ff.de transa. ꝛ si dicatur,quare ergo ista lex non fuit posita in tit.j.sicut l.de alimentis.in ij.respon.respōdetur quod sic placuit compilatoribus, ꝛ in hoc non erat ius,vt hic per eum.ꝛ vide hic Alex.

ALIA LECTVRA.

Conditionis. Ius fideicōmissi conditionalis depēdentis ex euentu,potest remitti per pactum.h.d.Et diuiditur in duas partes,quia primo ponit dictū in genere, secūdo infert
9 ad speciem.Secunda ibi,cum igitur. ¶ † Opp.ꝛ sum in gl.dicitur hic quod talis remissio valet.contra de l.si ita scriptū.§.si sub conditione.de leg.ij. Soluit gl.quod renunciatio iuris futuri simpliciter non valet,vt hic.ꝛ est ratio que est in gl. ¶ Sed contra dictam sol.op.de l.nec nos.j.de capti.ꝛ postli.reuer.Solue vt in gl. ¶ Itē oppo.de l.j.§.quod ait.el ij.ff.quo.leg.Sol.gl.quod ibi illud magis accedit repudiationi quam pacto.Ista sol.videtur contraria solutioni precedentis contrarij de §.si sub cōditione,quia in d.§.quod ait.interuenit consensus duorum,ꝛ tamen non valet ista renunciatio,neqꝫ nocet.Quare potes soluere melius quod ibi illud interdictum non cōpetebat heredibus ante aditam hereditatē,neque re, neqꝫ spe, sed in §.si sub conditione saltem spe cōpetebat illud ius. ꝛ ita etiam in litera nostra. Sed in §.si sub conditione.renunciatio non valet.propter rationem,quam glos.assignat.Sed predicta instatur de l.j.ff.de cura.bo.dan.ꝛ quod ibi no.de l.is qui heres.ff.de
10 acqui.here.† Pro quorū solu.dicas sic,quod quoddā est ius,quod cōpetit re,ꝛ spe.Quoddam est ius,quod cōpetit spe tātū. Quoddam est ius,quod neqꝫ spe mihi cōpetit. ¶ Primo casu aut competit mihi sine facto meo aliquo,aut ex aliquo facto meo. Primo casu pone exemplum in legato,ꝙ queritur ignoranti,vt l.cum pater.§.libertis.ff.de leg.ij.Item in hereditate que defertur filio suo, tunc non est dubium,ꝙ isti iuri potest renūciari simplici renunciatione,vt l.si.j.de repu.here.l.seruum filij.§.j.ff.de leg.j.Secūdo casu dic,quod aut est ius personale,ꝛ non potest simplici renūciatione repudiari,q2 nec alteri quereretur, vt l.fideiussores.ꝛ ꝙ ibi no.ff.e. Si vero est ius reale,ꝛ tunc aut possessionis,aut dominij,si possessionis,perditur sola repudiatione eo ipso quod deponit animū, si dominij, dic ꝙ non perditur,vt l.si quis.§.differentia.ff.de acqui. pos. ¶ Secūdo casu principali,vbi cōpetit ius spe tantum,aduerte,q2 aut istud ius repudiatur per pactum.ꝛ valet,vt hic. Aut repudiatur simplici renūciatione,ꝛ tunc dic secundum Iac.de Are. quod aut renūciatio fit parte presente,ꝛ valet,ꝛ operatur, imo dicitur habere vim pacti.Ita intelligit Iac.l.tale pactum.in prin.ff. eo.Aut fit parte absente,ꝛ tūc aut in iudicio,ꝛ valet, vt d.l.j.de cura.bon.dan.ꝛ ibi no.simile no.in l.is qui heres.de acqui.here.ꝛ l.in plurium.eo.ti.si vero fiat extra iudiciū,tunc nō valet,vt l.si ita scriptū.§.si sub cōditione.de le.ij. ¶ Tertio casu principali,vbi est ius quod non cōpetit mihi neqꝫ spe, neqꝫ re,tunc talis renūciatio non nocet,vt l.j.§.quod ait.el ij.ff.quorum leg.ꝙ est verū,nisi verba haberent se per modū,quod possint trahi ad futurū ius,puta si contigerit mihi in futurū habere aliquod ius in tali re, ex nūc remitto per pactum omne ius in futurum competens,talis remissio posset
11 operari,arg.l.si rem meam.ff.de verbo.oblig. ¶ † Sed iuxta predicta quero,que est ratio quod potest renūciari iuri presenti,ꝛ nō iuri futuro.Do.Iac.hic assignat hac rationem,quod ille,qui renunciat, videtur velle a se abdicare aliquid,sed abdicare non potest id quod nō habet.Nā velle eius est,cuius est nolle,vt in reg.iur.Sed velle non dicitur,quo ad abdicationē id,quod habere non potest, cū pendeat sub cōditione de futuro,ꝛ ideo renūciatio iuris futuri non valet. ¶ Potest esse ꝛ alia ratio,quia renunciatio fit per verbum presentis temporis, quod tempus presens non cōprehendit futurum tēpus,vt l.si a colono.ff.de verb.obli.Et ideo renunciatio
12 iuris futuri non valet.ꝛ ista est ratio. ¶ † Item oppoi.ꝛ videtur quod istud pactum nō valeat, quia pactum de futura successione

non valet, vt l.fin.ſ.eo.gl.ſoluit quod hic non ſit pactum de ſucceſſione viuentis, puta quod frater non ſuccedat fratri, ſed pactum fit quod ex cauſa fideicõmiſſi non petatur legitima portio. ¶Op. diſpoſitio teſtatoris eſt lex.in §.diſponat.in authen.de nup.col.iij. Sed pactum contra legem non valet, vt l.pacta.ſ.eo. Sol.glo.per interpretationẽ, quia illud pactum dicitur contra legem, quod eſt
13 prohibitum fieri. Innuit ergo gl. quam not, † quod contra diſpoſitionem teſtatoris non poſſit fieri aliquid per modũ pacti, quod eſt falſum, vbi ille, cui eſt prohibitũ, poteſt facere pactum, vel conſentire contra voluntatẽ teſtatoris, vt l.cum pater.§.libertis.ff.de leg.ij. l.nihil proponi.§.j.de leg.j. l.quoties.ſ.de fideicõmiſſ. Item opp. & videtur cum ceſſat cauſa, propter quam fuit factũ illud pactum, videtur ceſſare ipſum pactũ, vt l.generaliter.ã.de epiſ.& cle. Sol.p habere liberos nõ fuit cauſa finalis, ſed impulſiua, ſed remiſſio iuris fuit cauſa finalis, vt daret ſertantẽ. ¶Itẽ opp. & videtur quod
14 hec lex nõ ſit bene ſituata ſub hoc tit. Sol. vt in gl. ¶ † Querit gl. de duob. Primo querit glo. ſi iſte ſertans non fuerit traditus, nunquid poſſit agi vt tradatur? Bl. dicit quod ſic, conſiderãda tamen ſunt verba. Nam ſi verba fuerint dicta per hunc modũ, do vel promitto dare ſertantẽ, vt non petas fideicom. tunc videtur quod nõ poſſit peti, ſi non eſt traditus. Ratio eſt, quia ille, qui ſertantẽ pe-
15 tit, non poteſt implere contractũ ex parte ſua. ¶ † Querit gl. nunquid hoc caſu poſſit interponi cautio Mutiana, gl. videtur dicere quod non, quia cautio Mutiana non poteſt habere locum, niſi in vltima voluntate. Ita no. gl. in l. Mutiane. de condi. & demon. contrarium videtur in l. ſiue apud acta. ſ. titiũ. prin. Verum eſt quod Bul. in l.iij.ff.de condi.ob cau. tenuit contra hanc gloſſ. Bart.

LEX II.

1 ¶Pactum verum requirit preſentiam partis, ſed pactum tacitum inductum a lege, non.

Poſt venditionem. Conuentione facta cum procuratore in rem ſuam, ex parte rei liberatur reus exceptione pacti taciti. h.d. no. ler. ¶Opp. & videtur, quod reus ſit liberatus ipſo iure, vt l. ſolutionẽ. ff. de ſolu. ibi emptor ſuſcipit iudiciũ animo nouandi, hic non. ¶Quero, cum quo videtur factum iſtud tacitũ pactum? Gloſſ. dicit inter creditores, & reum principalem. Et vide gloſſ. contra, quia pactum requirit preſentiã perſone, & conſenſum, vt l.j.ff.eo, ſed hic heres non erat preſens, quando emptor conuenebatur, ergo non eſt factum ſibi. Et ideo poſſumus dicere quod gloſ. non dicit bene. Sed pactum videbatur factum cum iſtis emptoribus, quod pactum prodeſt heredi, quia illi emptores erant eius procuratores. licet in rem ſuam, vt l.reſcriptũ. ſ.fin. cum l.ſeq.
2 §.eo. vel dic verius ſuſtinendo glo. † quod pactum verum & expreſſum requirat preſentiam perſone. Ita loquitur l.j.ff.eod. Sed pa-
a ctum tacitum, quod inducitur a l. [a] ex aliquo facto, non requirit
b perſone preſentiam, vt hic. quod perpetuo tene menti [b], &c.

ADDITIONES.

a POMA ¶Inducitur a l. Vide Bal. in rubr. C. qui admit. in viũ. queſt. & Barba. conſil. rr. ij. volu. & que ſit vtilitas in terminis l. noſtre. an pactum dicatur expreſſum vel tacitum? dic quod in terminis l. noſtre non eſt ſublata naturalis obligatio, quia heres tenebatur. ſed tãtum ciuilis eliſa, ſi vero pactum fuiſſet expreſſum, fuiſſet ſublata naturalis. Ita videtur velle Bart. in l. reſcriptum. ſ. fin. ff. eod. & in l. pacta que contra. in verſic. venio ad ſecundam. ſ. eodum alle. d. ſ. ſi. in d. l. reſcriptum. ff. eo. poſſet dici quod tale pactum iudicatur eo q̃ preſumitur, quod vẽditor hereditatis ſit cõtentus quod emptor ſatiſfaciat creditoribꝰ, cũ ſit vtile, & certe intellectus Bart. non eſt verus, q̃ illo attento deberet dari exceptio doli heredi, prout loquitur ter. in d. ſ. ſi. non autem pacti taciti, vt hic dicit tex. & vide Pau. de Caſt. ad iſtum ter. in l. ſi cum emptor. ff. eo.
b ¶Tene menti. Adde Fede. conſi. cclxvij. & conſulunt Rom. conſi. cccv. contra communem opi. Ly. quod donatio facta abſenti valeat abſq; nuncio, vel epiſtola, dummodo aliqualiter certificetur.
IOAN. FRANC. RVER. ¶Adde quod cum. Bar. tenẽt. Sali. Imol. Pau. de Caſt. Alexan. & Jaſon. hic. licet contrarium & male teneat Bart. in l. ſi conſtante. in princ. ff. ſolu. matr.

ALIA LECTVRA.

Poſt venditionem. Agentibus creditoribus cõtra emptores hereditatis, queritur exceptio taciti pacti venditoris. h.d. ¶Oppon. dicitur hic, quod venditor videtur ſe poſſe defendere per exceptionem. contra, quia ipſo iure eſt liberatus, vt l. ſol. ff. de ſol. Solue vt in gloſ. ¶Dicitur in text. exceptionem taciti pacti, quero inter quos videatur eſſe factum iſtud pactum. Gloſſ. prima dicit, quod eſt factum inter venditorem & creditorem, iſtud non eſt verum. Ratio, quia cum pactum habeat conſenſum, requirit preſentiam partis, vt l.j.ff.eo. Sed venditor nunquam fuit preſens, vt ex text. colligitur, ergo male dicit. Tamen ſuſtine gl. ſecundum do. Jacob. quod eſt verum, quod pactum expreſſum requirit preſentiam partis, vt in contrario. non tacitum. vt hic. ¶Oppon. quod exceptio iſta non poſſit competere heredibus ſeu venditori, cum non fuerit preſens. Soluunt Moderni quod ex actu, qui fit tacite in iudicio per ipſam legem ſemper exceptio pacti operatur ſine preſentia. ita hic ex actu ſpontanee ſuſceptionis, lex vnum tacitum pactũ inducit. & ideo prodeſt etiam abſenti, vt in ſimili probatur in l. item queritur. ſ. qui impleto. ff. loc. vbi lex quod fortius eſt ex actu inducit pactum obligatorium. & per hoc ſoluuntur omnes leges, ſcilicet l. conſenſu. ff. de act. oblig. cum gl. ſua. & l. Labeo. ff. de pact. que requirunt preſentiã, vel nuncium, vel epiſtolam inter abſentes, in omni actu inter viuos. ¶Querit gl. ſi quam ſigna. quid ſi vnus creditor egit contra venditorem hereditatis, alijs nunquid preiudicat. Bl. dicit quod non. Bart.

LEX III.

Seruus. Summarium patet ex l. ipſa. ¶Opp. de l. ſi. ſ. de acqui. poſſ. Sol. Hlo. diſtinguit, & bene. Et breuiter capias ſic, aut loquimur in acquirendis, aut in iam queſitis. Si in iam queſitis, tunc aut delinquendo, aut contrahendo. Si in cõtrahendo, aut in ipſo contractu, aut ex poſt
a facto [a]. Modo habes glo. tuam, quam vide.

ADDITIO.

a POMA. ¶Ex poſt facto. Inquantum autem dicunt doc. omnes poſt gl. quod ſeruus in ipſo cõtractu poteſt domino preiudicare, dic quod idem eſt ſi incontinenti poſt paciſcatur, vt in l.j.§.fin.ff. de ſtipu. ſer. quam l. ad hoc adducit. Jmo. in l. iuder poſtquam. verſic. extra gl. ff. de re iudi. facit l. lecta. ver. dicebam. ff. ſi cer. pet.

ALIA LECTVRA.

Seruus. Seruus paciſcendo poteſt domini conditionem meliorem. non deteriorem facere. h.d. ¶Oppo. de l. ſi. ſ. de acquir. poſſ. & l. iij. ſ. de here. inſtit. Sol. quod contraria loquuntur in querendis. hic vero loquitur in iam queſitis. Diſtinguit tamen gl. notabiliter quod aut nos loquimur in delictis, aut in contractibus. Si in contractibus, aut in re peculiari, aut dominica. Et ſi in peculiari, no. regulã, & ſeptem caſus exceptos in gloſſ. quam not. Bart.

LEX IIII.

1 ¶Pactum ſeu renunciatio facta ſuper re aliqua, porrigitur etiam ad preambulum ipſius rei.
2 Renunciatio facta inſtantie, vt valeat, intelligitur quod ſit renunciatum cauſe & de natura renunciationis.
5 Renunciatio inſtantie. an poſſit fieri etiam ante litem cõteſtatam.
9 Inſtrumenta ſi ſunt relicta in manu iudicis, an dicatur renunciatum liti.
10 Procurator quando poſſit renunciare liti, & exceptionibus.
11 Renunciatio quando ſit liti tacite, vel expreſſe, an neceſſario requiratur cauſa.

Poſtquam liti. Breuiter. h.d. Qui renunciat liti mote, videtur renũciare liti & cauſe. h.d. ¶Opp. extra gl. pactum non porrigitur ad aliam rem. quã de qua eſt actum, vt l. ſi vnus. ſ. pacta. ver. & in ſumma. ff. eo. ſed hic fuit renunciatũ liti tantum. hoc eſt inſtantie, ergo nõ debet porrigi ad cauſam vt ipſius actionis ius videa-
1 tur eſſe remiſſum. Sol. † Domini. pactum ſeu renũciatio non porrigitur ad aliam rem cõcedo. niſi illa alia res ſit preambulũ ipſius renunciationis de neceſſitate, vt l. illud. de acqui. hered. Et eſt ita propoſitio. nam de iure iſto non poteſt renunciari inſtantie, poſtquam lis eſt mota, vt l. edita. ſ. tit. ij. Sed ſi volo renũciare ipſi cauſe, poſſum. Unde † ad hoc vt valeat renũciatio facta inſtãtie, intel-
2 a ligitur quod precedat renũciatio [a] cauſe. ſine qua inſtantie renun-
* ciari nõ poteſt. ita loquit hic & hic perpetuo tene menti. * ¶Opp.
b & ſum in gl. in ſ. j. de indi. l. properandum. ſ. ſi. [b] Sol. † quedam eſt
3 renunciatio tacite inſtantie, que fit per curſum tẽpons, & per illam non videtur renunciari cauſe. ſeu iuri, vt ibi. Ratio eſt, quia a iure ſtatuitur tempus inſtantie ſolũ, & non cauſe, ſed ſi a iure, vel a iudi-
* ce * ſtatueretur tempus inſtantie, & cauſe tunc per curſum tẽpons renunciaretur vtriq;, vt ſ. de appel. aut. ei qui appellat. & j. qui accuſ. nõ poſ. l. ſi ea. ff. de accu. l. Titia. [c] ¶Modo quero, & ſequor gl.
c per que verba fiũt facta ita renunciatio. Ter. videt quod per h.c verba, renuncio liti. hoc videtur etiam velle. gl. ſ. Secunda gl. videtur ponere alia verba. quod dixit ſe nunquam venturum ad cauſam. Et vide iſtas gloſ. Sed † quocunq; modo fiat, non curo. quia
4 cum non poſſit renunciare inſtantie, niſi renunciẽt iuri intelligitur precedere renũciatio iuris, vt d. l. illud. Et idem dico ſi dixit, renuncio inſtantie, nam per hoc videretur renũciare iuri in dubio, vt dixi. Sed ſi diceret, renuncio inſtãtie reſeruato mihi iure cauſe, tunc iſta renũciatio non valeret, quia renunciatio inſtantie, & non cauſe, non valet, vt arg. l. ſi quis vi. ſ. differentia. de acqui. poſſ. ¶Quero
5 quo † tempore debet fieri iſta renunciatio? Dicit gl. poſt litem conteſtatã. & hoc probat iſte ter. dum dicit poſtquã liti de predio mote, &c. ergo a contrario ante lit. conte. nõ valeret renũciatio, niſi per

pactũ

pactum, vt vidistis. s. eo. l. j. z vide gl. Pet. de Bel. pertica videtur dicere, quod etiam ante litis contestationem valeat hec renũciatio, si fiat in iudicio, vt dixi. s. eo. l. j. si extra iudiciũ, tunc versũ dice-
d ret glo. ¶ Aduerte, dic ꝙ secundũ tempora ista glo. dicit veritatem, q: ante lit. contest. potest quis renunciare liti, seu instantie tantum, ita quod non cause, nec enim cogebatur quis procedere, sed circunducebatur edictũ, vt l. z post edictum. ff. de iudi. Et habetis. j. de iud. l. properandum. §. j. Unde tunc cum renunciatio cause non esset necessarium preambulum ad renunciationem litis, seu instantie, hodie vero post actionem propositam, z parte citata nõ potest actor desistere, vt in auth. qui semel. j. quomodo z quando iudex. Et ideo tũc esset eadem ratio, que est in hac l. post lit. conte. Sed si aduersarius non esset citatus, procederet dictũ gl. ¶ Nec obstat qd dicit Pe. quod renunciatio in iudicio habet vim pacti, q: concedo istud in eo, in quo quis vult renũciare, sed hic nõ vult renunciare cause vt est cã, quare ad illam causam non extenditur talis renunciatio, cũ possit renunciare instantie, retento sibi illo iu-
e re cause. ¶ Quero, vtrũ ista[e] renunciatio requirat partis presentiã. glos. dicit ꝙ non curo, q: potest fieri parte presente, z absente. z
f vide gl. Istud ꝙ glo. dicit, quod valeat absente aduersario, intelligo qd est verum, si ibi iudex est presens. tanquam publica persona recipiens pro aduersario, alias absenti non prodest. l. certã. §. si qs
* absente. ff. de confes. z l. si. de interro. act. Non obstat gl.* que est in l. non solũ. §. si liberationis verba. ff. de lib. leg. vt ibi dixi. Quero vl-
7 timo, quid ista renunciatio tribuat aduersario, †eo casu, quo videt renunciari iuri, z cause. Respon. breuiter. quandoq: actor renunciat cause. per hoc queritur reo exceptio pacti, vel doli. Ita loquitur hic. Ita intelligit gloss. in d. l. non solũ. §. si liberationis verba. Quãdoq: renũciat reus, z tunc si quidem actor habebat actionẽ que elidebatur exceptione, p ista verba paratur actori replicatio eadẽ rõne qua actore renũciante paratur reo exceptio. Sz si ipse actor nullã habebat actionẽ, ex ista renũciatione, vel pacto, ipsam non põt cõsequi vt l. iurisgentiũ. §. quinimo. z l. si vnus. §. pactus. ff.
8 eo. ti. ¶ Ultimo no. vnũ, qd exceptio que † oritur ex hoc pacto, vel renunciatione facta liti, impedit litis ingressum. Et sic põt opponi ante lit. contest. z impedit eam. hoc apparet ex isto text. in duob. Primo in eo quod dicit, causam finitam, zc. Nam exceptio rei finite, sine dubio impedit litis contest. vt extra de lit. contest. c. j. li. vj. z l. eleganter. §. si quis post. ff. de conditio. inde. Item ex eo quod dicit, instaurari posse, nulla ratio permittit, que verba respiciunt ipsum processum ad impediendum eum. quasi dicat, lis de nouo non poterit inchoari, ergo impedit lit. contest.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Renunciatio cause. Uide Alex. consi. xxij. vol. j. vbi vltra hic tradita per eum dicit communiter reprobari istud dictum Bart. ex dicto tamen Bar. hic habes colligere limitationẽ ad regulam. l. cũ de indebito. ff. de prob. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. act. l. cum aurum. ff. de sol. tamen restrictio non fit, imo potius extensio, quando per talem restrictionẽ actus redderetur inutilis. Ita vult Bar. hic dum alle. l. illud. de acq. here. facit ꝙ in simili dicit gl. in l. nulla. s. de epis. z cle. ꝙ lex noua extẽditur ad correctionẽ legis antique, quãdo alias redderetur inutilis. vbi vide que posui.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Tene menti. Uide ad hanc materiã aliquid per Panormi. in c. dudum. ij. in vlti. no. de electio.
b POMA. ¶ §. fi. Sunt qui dicũt ꝙ. §. fi. in d. l. properandũ. nõ probet, dicẽtes ꝙ ibi videt casus specialis in tutore, vel curatore negligente: sed certe hoc nõ est verum. imo remouet specialitatẽ, dũ vult ꝙ minori currat tẽpus instãtie, vt z in alijs, licet non tollatur ius.
* CLAV. DE SEISS. ¶ Sed si a iure vel a iudice. Ista tamen non sunt paria scz ꝙ statuatur a lege, z ꝙ statuatur a iudice vt patet ex not. in l. si insulam. de verbo. oblig. maxime per Alexan.
c ¶ L. Titia. Adde Rom. idem tenentem eius consil. cccccxxxj. z in quantum Alex. allegat. Rotam decision. suis quod renuncians liti, z cause, non censetur renũciare beneficio vide late decis. cccvj. in nouis. de renun. z ibi an requirat partis presentiam, z renunciãs liti, cause z beneficio, nisi possessionẽ dimittat, tenetur ad fructus perceptos, vt dicti do. decidunt deci. clviij.
d AND. BARB. ¶ Aduerte, dico vtrum videatur renunciare liti, z cause, videtur quod non, per c. dudum. de elect. in versic. liti. z cause. dic quod emanauit gratia tollendi dubitationes. vide tex. in c. cum pridem. de pact. in versic. liti cedere, z ab infestatione monachorum cessaret ratione, vt s. vide ibi dom. Card. qui allegauit hic Bart. dicere quod si parti remisit instrumenta videtur renunciare liti. Sed Bart. hic non dicit.
e ¶ Quero vtrum ista. Inno. in c. cum pridem. de renun. tenet quod non requiritur presentia partis odio litis, secus in renunciatione literarum. vide ibi scribentes.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Non obst. gloss. Sequitur Bald. in c. dudum. ij. de election.

ALIA LECTVRA.

Postquam liti. Lis finita per pactum nõ potest resuscitari, vel restaurari. h. d. ¶ Quero, quid si pars renũciat liti, nunquid videtur renunciare instantie? Unde quandoque pars renunciat instantie tantum, z iste casus non est dubius, nunquid autem instantia possit prorogari de consensu partium. gl. est in l. properandum. post princ. de iudic. Quandoq: pars renunciat omni iuri z liti z instãtie, z adhuc iste casus non est dubius. Quandoque pars renunciat simpliciter liti, tunc est not. glo. huius l. que dicit, quid in dubio. ¶ Sed quero, ad quid renũciatio hec prosit. Dic secundum Iacob. quod si renunciat actor, doli exceptio queritur reo, etiam si esset absens, secundum quod sentit gl. hic, z idem in l. non solũ. §. si liberationis. ff. de lib. leg. Si vero renunciat reus, tunc potest prodesse actori in hoc quia si reus habebat aliquam exceptionem, que poterat opponi contra actorem, per talem renunciationem actor poterit replicare. Sed quero, per que verba fiet hec renunciatio. glos. iij. huius legis dicit, quod fit renunciatio per hec verba, nolo amplius vocare ad causam. Istud est not. dictum, quare renunciando cause videantur renunciare toti iuri, z ita habet locum hec lex, quod est notabile. ¶ Quero, quid si dicat simpliciter non acturum, an ex hoc inducatur renunciatio, an censeatur malam causam fouere ex hoc dicto? Et dico quod sic, vt l. si maritus. la ij. §. si negauerint. j. de adult. cum sua. glo. z nititur probare per l. si aduersarius. de fide instru. ¶ Quid si relinquo instru-
9 menta in manu iudicis, † an videar renunciare liti? Uidetur posse potius dici quoddam pactum de non petendo, arg. huius l. cum iudex videatur obtinere locum partis, vt l. si ob causam. j. de euict. Pro hoc expresse in c. cum pridem. extra de pact. ¶ Sed nunquid
10 sicut ego renunciare possum, ita etiam procurator † meus? Glo. in c. cum pridem. prealle. expresse tenet sine speciali mandato renunciantem domino non nocere. Sed nunquid probationibus z exceptionibus dilatorijs, z peremptorijs procurator simpliciter constitutus ad litem possit renunciare, quamuis non habeat speciale mandatum ad renunciandum? Innoc. tenet quod possit, z imputet sibi, qui talem elegit. Hoc ipse notat in c. cum olim. in vlti. gloss. extra de offic. delega. Puto tamen quod liti sine speciali mandato renunciare non possit, quamuis dominus instantie factus sit per contestationem litis, vt l. procurator. z l. nulla. j. de procur. ¶ Sed
11 quero nunquid in renunciatione tacita, † vel expressa sit necessaria aliqua cause expressio. Pro hoc arguendo dici potest certum est, quod renunciatio inducit pactum, vt hac lege sed in pacto liberatorio, vim exceptionis tenente non est necessaria causa, vt l. creditori. j. eod. z l. tale pactum. in princ. ff. eo. ergo nec in renunciatione tacita. vel expressa. Probatur hoc expresse, quod non sit necessarium causam inquirere. in gl. j. in c. super hoc. extra de renuncia. ibi dum dicit. alias necesse non habere, zc. Et si illud habeat locum, cum de beneficio agitur, z circa spiritualia. que maioris sunt ponderis, multo fortius in his, in quibus de tanto preiudicio non agi-
12 tur. ¶ Item querit gloss. quando † noceat ista renunciatio. sufficit, dicit, gloss. quod lite tantum mota, z sic lite non contestata, dicit verum, secundum ista iura, secũdum que actore absente non contrahebatur eremodicũ, vt l. z post edictum. §. j. ff. de iudi. sed secundum iura hodierna, quia etiã ante lit. contest. actore absente proceditur. gl. non procedit, nec dicit bene, quia etiam si fieret ante lit. contest. renunciatio, noceret, cum ante litem contestatam habeat necesse procedere, z non potest desistere, vt in aut. qui semel. j. quomodo z quãdo iudex. Nota renunciationem factam in iudicio valere, etiam in absentia. quod est mirum, quia nullus actus inter viuos potest fieri in absentia, nisi mediante nuncio, vel epistola, vt l. consensu. de act. z oblig. Facit quod no. in l. illud. de sacrosan. eccle. Sed ratio huius legis est que in fine ponitur. De istis gl. feci mentionem in l. j. de confes. Et aduerte quod ista gl. non dicit verum in eo quod dicit, absente aduersario, per l. fi. de interrog. actio. nisi intelligeres quod hec renũciatio fuisset facta in iudicio, presente iudice, tanquam publica persona pro absente, quo casu renunciatio haberet locũ. arg. eorum que notan. in §. si quis alij. Instit. de inut. stipu. ¶ Item not. text. huius legis qui dicit causam finitam, quia ex isto potest probari quod exceptio. Non potes agere quia renũciasti liti, impedit litis cõtestationem, vt l. eleganter. §. si quis post. ff. de condi. indebiti. z ibi not. gloss. Bart.

LEX V.

1 ☞ Causa in pactis liberatorijs non consideratur, sed in pactis obligatorijs.

Creditori. Breuiter dicit. Obligatio potest tolli partim solutione, partim pacti exceptione. h. d. Gl. hic dicit vnum ibi no. causam in pactis, zc. Certe notabile istud non bene colligitur hic, q: text. ibi loquitur de causa, id est de lite, seu quest. vnde fecit mihi pactum q: defenderam causam seu litem eius. Item istud notabi-

1 le non est bonum in se. nam in pactis †liberatorijs nō cōsideratur causa, vt l. tale pactum. in prin. ff. e. Sed in pactis obligatorijs, pro cederet dictum gl. vt l. cum de indebitō. §. fin. ff. de pbōa. z de doli excep. l. ij. §. circa. z l. nuda. ff. de dona. ꝛc.

LEX VI.

1 ☞ Pactum factum contra legem, vel pter legem, quādo valeat. z. nu. 3.

2 Actio bone fidei, quando datur ad id qđ deuenit in pactō an tunc sit stricti iuris. z nu. 4.

Pacta que contra. Opp. de l. stipula tio ista. §. alteri. de verbo. obl. Solu. Ibi est pactum pter legem, ideo nō valet principale. Iz valeat accessorium; hīe vero loquit in pacto contra legem ideo glo. tua distinguit, qz quedam sunt pa
1 cta fm legem quedam sunt contra legem. †Primum membrū est, ꝙ pacta fm legem valeant. z valet principale, z valet accessorū. z hoc nulluī hz dubium. dum tamen dicit glo. altero sit contentus quasi dicat non pōt haberi illud ꝙ venit in principali conuentio ne, z pacto. De hoc tangam. §. eo. l. pacta. Secundū membrum est quando pacta sunt contra legem tunc neutrū valet. Dicit gl. hoc videtur contra l. paciscī. ff. eo. vbi vz pactum contra legem. So. Il lud pactū dicitur contra legem, ꝙ est reprobatum a lege. Ita lo quitur hic in lege contraria pactum non erat a lege reprobatū. Iz illud, ꝙ deueniebat in pacto, erat contra tenorem legis. ☞ Ite op pon. contra hoc de pactis initis dolo, z metu, vt dixi in l. non du bium. §. de legi. z l. omnes obligationes. de actio. z obligatio. z ibi dixi. Tertium membrū est clarum. Dicitur hic, nullam vim, ex eo quod vtitur signo vniuersali, innuit qđ pactum habebat multas vires. Quero ergo de viribus pactorum. gl. que est hic, variat hāc materiam. Illud, ꝙ gl. dicit, quod actiō, que prius erat bone fidei,
2 quando datur ad illud, ꝙ deuenit in pactō. †est stricti iuris dicitur etiam, per gl. in l. iurisgentium. §. quinimo. ff. eo. sed nōn est verū. qz est contra legem z contra casum. l. ij. §. de pac. inter empt. z ven. cō iuncta. l. videamus. §. si actionem. ff. de vsu.

ALIA LECTVRA.

Pacta que contra. Pacta contra le gem non valent.
3 ph. d. ☞ †Opp. de §. alteri. Iuxtā. de inuti. stipul. Glo. so lu. z signa eam. Sed contra dictum gl. op. de l. paciscī. ff. eod. Sol. quod illud pactum ibi valet, quia non est reprobatum a iure, quia licet illud quod deuenit in illo pacto, sit contra beneficiū illius editi, tamen fieri non est prohibitum. Item quia text. loquit simpliciter, cum de indēnitā idem iudicamus, quod de vni uersali, quero, que sint vires pacti. Bl. enumerat quatuor, de qui bus videbitis infra. Aduerte tamen, quia glos. videtur tangere de
4 virtute infōmandi. †Et dicit glo. quod actus actiō infōmatur, licet originaliter actiō fuerit bone fidei, z ob id quod deuenit in pactum, efficitur stricti iuris. Simile not. glos. in l. iurisgentium. §. quinimo. ff. eo. Ista glo. reprobatur per doct. Dixi in l. ij. §. de pact. inter emptor. z venditōr. z per illam reprobatur ista gl. Bart.

LEX VII.

1 ☞ Si creditor succedit debitori, extinguitur actio, z quid econtra. z nume. 3.

2 Heres vbicunque transfert hereditatem ad alium, sine suo dolo, licet extinguatur actio, durat tamen effectus.

4 Actio que tollitur successione alterius, vel creditoris, vel debitoris, an tollatur quasi sit solutum, vel iure confusionis.

5 Pactum adiectum per creditorem, qui succedit debitori in tradi tione rei facta possessori, quam actionem variat.

6 Hereditas quando remanet penes aliquem, remanet cum omni bus oneribus suis.

a **Debitori.** a Si creditor succedat debitori, actio
b extinguitur b, z promissa, cū aliquid
1 traditur seruanda sunt. hoc dicit. ☞ Nota tu inuenis quod si creditor †succedit debitori, extinguitur actio. Oppo. §. de iure delibe. l. fin. §. si vero z ipse. Sol. dicit glo. ibi durat actio propter inuentarium quod fecit. Aduerte, fateor quod hic z ibi est actio extincta ipso iure. durat tamen eius effectus in hoc, quod in computatione ponit suum debitum propter inuētarium.
2 Simile vbicunq; heres †transfert hereditatem ad alium absque suo dolo, durat effectus actionis vt debeat sibi deducere debitū, vt l. herede. ff. de his quibus, vt indig. z l. propter venēni. §. ineptis. ad Syllania. z l. debitor. in princip. ad Trebel. ☞ Oppo. z videtur
3 †quod successione non extinguatur actio, vt l. generaliter. ff. de fi deiuss. gl. que est hic, huius timore distinguit, z bene. Aut succedit creditor debitori, aut econtra. Et vide tuam gl. quam signa. z dicit satis bene. Vnum enim esset examinandum hic, vtrum actio tolla
4 tur †quasi solutum, an tollatur iure confusionis. z ista materia est difficilis, quam dixi plene in l. Arannius. ff. de fideiuss. gl. tangit in l. si socer. in princ. solu. matr. facit l. si ei qui. de euict. ☞ Oppo. alteri stipulari nemo potest, vt l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig, sed hic stipulatur alteri, scilicet creditoribus alijs, ergo non valet pactum. Sol. gl. hoc ideo est, quia paciscentis interest, vt d. l. stipu latio ista. §. si quis insulam. eō. tit. vide tuas gl. ☞ Quero, z reuoco in dubium, circa fin. l. hic in fi. dicitur quod agitur actione ex stipu latu, si intercessit. Quero, quid si non intercessit stipulatio. Aduer
5 te, quia gl. tua loquitur optime, z dicit gl. si † quidem tale pactum fuit interpositum iuxta traditionem rerum fuit vestitum illa tradi tione. Et ideo ex eo oritur actio prescriptis verbis, vt l. rebus. infra de rerum permu. z infra eod. l. legem. Et in hoc glos. dicit optime, quam vide. Si vero pactum non fuit appositum iuxta traditione, quia res fuerunt dimisse apud possessorem, tunc istud pactum re manet nudum, nec habet aliquod vestimentum, ideo nullam pro ducit actionem, sed aget actione descendente ex sententia, que in erat. Et si opponitur sibi de pacto, replicabit de dolo, quia pactū non seruauit, vt §. eod. l. cum proponas. z vide glos. ☞ Sed quero, quid si fuerint res dimisse apud possessorem absque aliquo pacto, qualiter subueniatur isti creditori. gl. dicit quod pro se aget actio ne prima, pro alijs creditoribus aget actione sibi cessa, vt ff. de he red. vend. l. ij. §. penult. Vide glos. ☞ Ad primum quod dicit, aget actione prima, hoc videtur contra istum text. qui dicit, quod actio est extincta successione. Dicunt quidam, quod actio non est ipso iure sublata per successionem, sed ope exceptionis, vnde actio pri ma intentabitur: sed si excipietur, replicabitur. Istud est contra l. in omnibus. ff. de solu. vbi dicitur, quod successione tollitur actio ipso iure. Sustinendo glos. dicam quod agitur actione sibi compe tenti ex sententia. Ita debes intelligere hic non actione prima, qz erat sublata. ☞ Ad secundū. quod dicit quod pro alijs aget actio ne sibi cessa, non videtur bene dictum, nam cum ipse sit debitor, nō videtur quod possit sibi cedi contra seipsum quia extingueretur confusione. Solu. Propter bona que dimiserant alij, videtur ipse non esse debitor in effectu, z ideo potest actio sibi cedi. Ita debes intelligere hanc legē. ☞ Sed iuxta predicta quero, vnde est quod quando hereditas dimittitur apud aliquem absque aliquo pacto
6 tenetur satisfacere sibi z alijs creditoribus? Respond. hoc impor tat nomen hereditas, quod † apud se remanet cum omnibus one ribus suis, z debet soluere eis alienum. vt l. si quis seruum. §. fi. cum l. seq. ff. de leg. ij. z l. fina. de vsufr. lega. Quero, quid si alij creditores non consenserunt huic cessioni, quo iure agent isti contra eū, apud quem dimiserunt bona. Bl. dicit, z bene, quod debent agere actio ne prima sibi competenti ex sententia, z vide glos. ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ☞ Debitori. An autem sicut extinguitur personalis extinguatur etiam hypothecaria per successionem. vide Lomen. consi. cxxvij. incip. quidam legauit. in versi. ad tertium post Bart. z alios in l. si debitor. in princ. §. ad Trebel. An autem talis extinctio habeat vim solutionis, vide Bart. in l. Arannius. ff. de fideiusso.

b POMA. ☞ Extinguitur. Dic in totum, si est heres pro parte. l. si adult. cum glos. §. de here. act. vbi glos. declarat quid fiendum sit si id, quod erat debitum, erat indiuiduum, z creditor est creditor pro parte. z vide etiam post Bal. hic Capram consil. xxij. in ij. dub. z articulo clxij.

ALIA LECTVRA.

Debitori. Per additionem hereditatis debito ris, cōfunditur actio. Item pactum iurta traditionē appositum est obseruādum. hoc dicit. ☞ Opp. de l. si reus. ff. de duob. reis. l. heres a debitore. §. j. ff. de fideiuss. Horum timore glos. distinguit hic, z signa eam. ☞ Item opp. dicitur hic, quod potest agi ex stipulatu, vt satisfiat ceteris creditoribus contra. de l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. Huius timore est facta gl. que incipit, quia intererat vt solueretur alijs creditoribus. Modo querit gl. quid si non intercessit stipulatio. Glos. dicit quod si intercessisset pactum iurta traditio nem rerum hereditariarū, quod tunc potuit agi prescriptis ver bis l. rebus. §. de rer. permu. videbitis in l. legem. §. eo. ☞ Item que rit glos. quid si non intercessit aliqua traditio, sed res hereditarie remanserunt penes illum, qui fuerat conuentus? Dicit glos. quod isto casu poterit agi ex sententia, z si opponatur exceptio, replica bitur de dolo, qz non obseruat pactum. Et intelligas quod pactū interuenerat. Ex quo nō. quod pactum vestitur rei traditione. vt l. legem. §. eo. tamen non vestitur, nisi vbi sit traditio, licet permitta tur res permanere penes illum, cum quo contrahitur. Item querit glo. quid si nullum pactum interuenit? Glos. dicit quod iste credi tor, qui successit debitori, aget actione primeua pro se, z pro alijs creditoribus aget ex iure cesso. Ista glo. videtur dicere male in duob. Primo in vō quod dicit, quod aget prima actione. Istud non est verum, quia illa actio per successionē fuit extincta. Posses tamen allegare pro gl. quod hic agitur actione descendente ex stipulatu.

Item

Item dicit male, quod pro alijs creditoribus agat ex iure cesso, cū creditores cedant ius suum. & hoc modo, vult quod cedatur ei ius contra semetipsum, qui est heres. Potest tamen sustineri gl. quod ideo fit cessio huiusmodi, videlicet pro ceteris creditoribus, cum hereditas tota remanserit penes illū conuentū, qui satisfacere pro miserat. Item querit gl. quid si nō est cessum ius. Dic vt in gl. Bart.

LEX VIII.

1 **Si pascenda.** [a] Pactum inter dominum & eum, qui pecora pascenda suscepit, est seruandum. h. d. ¶ Queritur, qua actione compellatur. Bl. dicit, & bene. Quandoq; iste est cōtractus societatis, & tunc agetur actione pro socio, vt l. cum duobus. ff. si in coeunda. ff. pro socio. Quandoq; est contractus innominatus, tunc agetur actione præscriptis verbis, vt l. si tibi aree. de præscri. verbis. Et ibi colligitur qualiter cognoscatur iste contractus, quam vide.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Si pascēda. Multa circa istam materiā societatis in istis animalibus, vide per Ang. in tract. societatū. de quo scripsi in rub. ff. pro socio. & in Bertac. in ver. societas diuiditur.

LEX IX.

2 **Cum postea.** [a] Breuiter. hoc dicit. Pacta inita dolo, doli except. tollūtur. hoc dicit, &c.

ADDITIO.

a POMA. ¶ L. cum postea. Exemplificari potest iste ter. secūdum l. cum a te. & l. antepe. ff. de dolo. Et istum tert. in verbo, irritum declara expediendo. vt similiter per glos. in l. j. in verbo, irrita. ff. de rescinden. vendi. & in l. non omnia. ff. de mino. & istum ter. loquētem de dolo, sed de eo qui latet prudentissimum, vt ipsum deciperet, sicut dicimus de metu, qui debet esse talis, vt caderet in constantem virum. Ita dicunt Imol. & Abb. in c. pe. extra quod met. caus.

LEX X.

1 Pactum nudum appositum iuxta traditionem rei vestitur, in tradentis fauorem.
2 Pactum nudum quid sit, & qualiter cognoscatur. & nu. 7.
4 Differentia inter vestimentum re, & rei interuentu.
5 Pactum nudum quando vestiatur legis aurilio.
6 Pactum nudum nunquid vestiatur in casibus iureiurando.
8 Incontinēti dicitur fieri, antequā diuertatur ad extraneos actus.
9 Actio vetus quando dicatur informata, & informetur.
10 Pactum quando vestitur coherentia contractus, an semper pariat actionem præscriptis verbis.

3 **Legem.** Breuiter. hoc dicit. Pactum appositum iuxta rei traditionem, vestitur ab ea vt actionem inducat. hoc dicit. ¶ Nota quod ex pacto nudo non oritur actio. Item not. quod pactum appositū in rei traditione, vestitur ab ea. adeo quod producit actionem, vt dixi in summario. Sed oppo. de l. si tibi que. j. loc. Sol. Pactū appositū iuxta rei traditionē, vestitur in fauorem tradentis, vt hic, non in eis odium, vt in contrario. Habemus ergo hic videre de vestimento pactorū. gl. remittit ad l. iurisgentium. §. quinimo. ff. de pac. & dic vt ibi, &c.

ALIA LECTVRA.

3 **Legem.** † Licet nudum pactum non pariat actionem, tamen si apponatur iuxta rei traditionem, vestitur, & actionem parit. Primo ponit vnum dictum. Secundo respondet cuidam tacite obiectioni. Secunda ibi, nec obesse. & ad euidentiam huius legis est sciendum, quod sunt tres, quorum vnum non est alterum. Nam est stipulatio, & quid sit, & qualiter fiat, habetis l. j. ff. eo. & pactum quod est nudum. & quod est vestitum, vt videbitis. ¶ Oppo. dicitur hic quod vtilis est conditio, imo videtur quod sit directa, vt Insti. quibus modis re contrahitur obligatio post princi. Pro huius solutione est sciendum, quod quidam habet cōdictionem siue causa, & tunc debet exponi, id est, pactio, & tunc omnia obligat. Quidam habent conditionē, & denotat nomen actionis, id est, certi cōdictio. ¶ Ad contrarium tunc dicas, quod directa est, quod hic dicitur vtilis est. expone, id est. efficax est. Item opponitur de l. si tibi. j. de loca. & conductione. Solue, vt ibi dixi in glos. & no. eam. Vel dic, quod pactum nudum appositum iuxta traditionem, non vestitur in odium tradentis, vt in contrario, sed in fauorē sic, vt hic. ¶ Sed quero quod vestimentum sit illud. gl. quem incipit, & sic non est, videtur sentire quod sit vestimentum interuentus rei. Do. Jac. reprobat dictum huius glos. Nam vestimētum rei interuentu habet locum solum in contracti. innominatis vt l. iurisgen. §. quinimo. ff. eo. ¶ Sed. l. intrat materiam
3 vestimentorū pactorum, & remittit ad ea que no. in l. iurisgentium. §. quinimo. ff. eo. ¶ Sed quero quid sit pactū nudum. † Dic quod pactum nudum est duorum. vel plurium in idem cōsensus ad differentiam pollicitationis. Probatur in d. l. pactum. de polli. Dic, si est in suis finibus stans, quia si vltra procederet, & vestiretur res bus, vel verbis, &c. tunc nō esset nudum, sed vestitum, vt j. videbis. Item quero qualiter cognoscatur nudum. Pro cuius declaratione oportet scire que sunt vestimenta pactorum. glos. dicunt, quod ser sunt vestimenta, re, verbis, literis, consensu, coherentia contractus. & rei interuentu. Ita no. gl. in d. §. quinimo. ff. de pac. Addunt duo alia, videlicet operis initio, & legis aurilio. & not. ibidem, addunt doct. nouum vestimentum, iureiurando. vt ff. de oper. lib. l.
4 vt iurisiurandi. Sed quero de differentia † inter vestimentum rei interuentu. & re. gl. hoc assignat in d. §. quinimo. in gl. magna. Doc. assignant aliam differentiam, & dicunt quod differentia est in hoc. Nam in contractibus siue pactis, que vestiuntur re, vestimentum ipsum designat ad quid contrahatur obligatio, vt in mutuo, ad tantūdem in deposito, ad idem restituendum: sed in contractibus qui vestiuntur rei interuētu, tibi ex hoc non apparet ad quid contrahatur obligatio, nisi dicatur, puta, do tibi. vt des mihi equum, & sic ipsa conuentio designat, non ipsum vestimentum. Aduerte, tamen, quia Jac. de Aret. dicit, quod solummodo est vnum vestimentum pactorum, valet interuentus rei, vt pura in contractibus innominatis & dicit, quod alia non dicuntur vestimenta, nec pacta vestita. Ratio, qz illud debet dici vestitum, quod ante fuit nudum. Istud patet ad sensum. Sed cōtractus, qui contrahunt re vel verbis, vel literis, vel cōsensu, nunquā fuerunt nuda: nam eo ipso quod fit cōtractus, si renascitur, vestitur. si verbis nascitur, vestitur, & sic de alijs, ergo concludit quod ista non dicuntur vestimenta. ¶ Et aduerte ad vnum quod dicit. Nam dicit quod in cōtractibus, qui consensu cōtrahuntur, de quibus Insti. de ob. ex consensu. dicit, qz ibi non est nisi vnum vinculū naturale tātum. Probat quia si esset ibi vtrunqz, scilicet naturale, & ciuile, non posset ciuile tolli per pactum nudum, quod non tollit nisi naturale, vt l. Stichum. §. naturalis. ff. de solu. & tamen tollit vtrunqz. l. ab emptione. in princ. ff. eo. Potestis saluare gl. quia ista non est opi. noua, imo tangitur in gl. magna in d. §. quinimo. Et aduerte, quia glos. idem senserunt, quia non proprie dicuntur vestiri his vestimentis. Unde dicas secundum d. Jac. quia aut queris, nūquid pacta possint dici vestita his vestimentis. & dico quod sic. Nam habes quod homo cum nascitur, potest dici vestitus pelle & carne, vt legitur de Job. Aut queris, nunquid pacta dicantur vestiri his vestimentis. & tunc dicas quod proprie non dicuntur vestiri. cum nūquam fuerint nuda, sed improprie sic. Ita debet hec materia intelligi. Sed ad aliud, quod dicunt Ultramontani, quod in contractibus, qui consensu contrahuntur, non sit nisi vnum vinculum naturale. illud est falsum. Glo. dicit quod imo vtrunqz: quia ciuilis obligatio est per approbationem, vt no. Instit. de oblig. post princ. ¶ Et ad contrarium de l. ab emptione. §. cod. dic, quod sicut lex fouet hos contractus eleganti veste. scilicet consensu. ita ex eadem equitate fouet contrarii consensum, vt possit ab eis recedi per nudum pactum re integra, quia nihil tam naturale &c. vt l. nihil tam naturale. ff. de re. iur. ¶ Item dicunt Ultramontani, quod vestimentū operis initio, & vestimentum legis aurilio non sunt vestimenta, quia attributa cuilibet non vestirent, sed habent locum certum solū in certis casibus specialibus. vt l. j. ff. de vsu. l. si quis argentum. §. pen. j. de donat. Tu dicas
5 secundū Jac. quod quandoq; † lex fouet pactum contemplatione ipsius pacti. ipsum vestit, & coadiuuat, & tunc ex tali vestimēto oritur actio: Ita debet intelligi materia contractuū, qui cōsensu contrahuntur. Quandoq; lex fouet pactum, non contemplatione pacti, sed contēplatione persone pacisc̄tis, tunc ex isto pacto, quantumcunque nudo oritur actio. Ita debet intelligi lex etiā. ff. de vsu. Ita posset intelligi. l. j. §. si conuenerit. alleg. in glo. Et potest dici illud pactum vestitum legis aurilio, & sic bene dicunt gl. Quandoq; lex non fouet pactum seu contractum, sed contemplatione pacti, seu contractus, producit actionem, tunc ex pacto, vel ex cōtractu non oritur actio, sed agetur condictione ex lege. Ita intelligit do. Jacob. l. si quis argentum. §. pe. j. de donat. ¶ Addiderunt etiam Moderni vestimentum iurisiurandi per l. n. de libe. cau. Aduerte, quia ibi videtur casus specialis. ¶ Sed reuoco in dubiū, nunquid
6 in alijs casibus † pactum possit vestiri iureiurādo. Primo videtur quod sic, qz ex iureiurādo oritur actio. vt l. actor. j. de iureiur. facit auth. sacramenta. j. si aduersus vendi. Preterea, videtur ter. in d. l. si de liber. cau. & l. vt iurisiurandi. §. j. de ope. lib. Tene contrarium quod pactum non vestitur hoc modo, quia iusiurādum non est de modis vt l. obligationū fre. §. placet. de actio. & obligatio. Circa hoc obst. l. actor pr̄allegata, quia illa loquitur, quando sacramentum est interpositum super aliquo de preterito, & ad hoc decidendam, secus si interponeretur super aliquo de futuro prestando. ¶ Non obstat auth. sacramenta. quia ibi non interponitur sacramentum ad obligationem inducēdam, sed ad confirmandum contractum. Non obstat. l. iurisiurandi. & lex ij. quia ibi est casus specialis.

7 **Vidimus** que sunt vestimenta pactorum. Si ergo queris, † qualiter cognoscatur pactum nudum, dic quod illud dicitur nudum, quod non est vestitum ali-

quo de predictis vestimentis. ¶Sed quero exemplum de pacto nudo.glos.que incipit,caute.in d.§.quinimo.ponit plura exempla. ℣Primum exemplum fuit quod illud dicatur pactum nudum, cum partes hoc agunt inter se quod sit nudum,alleg.glos.l.iurisgentiū. §.quod fere,ff.eod.Ultramontani redarguunt istud.dicunt autem ipsi,si partes contrahunt per stipulationem,dicunt ipsi,stipulatio est facti,vt l.cōsilio.in fine infra de cura.furio.sed ea que sunt facti, nō possunt haberi pro infecti,vt l.in libello.§.facte.ff.de cap.&post li.reuer. ¶Licet ergo partes agent quod stipulatio sit pactum nudum.istud non potest fieri.¶Tu salua glos.quia glos.videtur sensisse cum dicit quod nudum dicitur cum partes hoc agunt, debet intelligi,vbi partes agant non per modum stipulationis que valeat vt stipulatio, quia tunc ipsi dicerent verum, sed debet intelligi vbi stipulatio non valeret tanquam stipulatio. Ita videtur sensisse gl. in d.§.quod fere. ¶Item dant aliud exēplum de stipulatione facta inter absentes,vel que alias sit inutilis.Istud redarguunt Ultramon.quia licet stipulatio fiat inter absentes,tamen habet stipulatio essentialia sua, quia precessit interrogatio sua. Et ideo dic, quod stipulatio inter absentes facta dicitur inutilis,non in totum, vt l.j.in princ.de verb.obliga. Vel dicas per interpositionem,quia non habet substantialia sua, ideo quia expressio verborum debet fieri inter presentes,vt d.l.j.Et si diceres,℣Pactum est in forma,& si non valet vt stipulatio,non potest valere vt pactum nudum, per l. non codicillum,j.de test.& quod ibi not.per doct. Dico quod istud procederet vbi partes agerent inter se,quod vt stipulatio valeret, secus si simpliciter,secundum d.Jacob. Tene ergo exempla illius glos. Si ergo queris, in quibus casibus nudum pactum pariat actionem,dico vt not.in d.glos.que incipit,caute.in d.§.quinimo. Vel vt diri secundū do. Jacob.Dicas ergo quod nudum pactum non parit actionem,nisi vestiatur aliquo de predictis vestimentis. Et sic habes vnam virtutem pactorum, scilicet virtutem pariendi,habes aliam virtutem,scilicet informandi,& tunc recito glos.in bone fidei.j.eod.vt puta quando pactum apponitur incontinenti iurta cōtractum, tunc istud pactum informat veterem actionem, que oritur ex contractu, & nouam prescriptis verbis parit. Text. in l.ij.j.de pact.inter empt.& vend.l.fundi partem.ff.de contrahen. empt.& dicitur hic vestiri coherentia contractus. ¶Sed quero, numquid hoc habeat locum tam in cōtractibus stricti iuris,quam bone fidei? Dic quod sic,vt l.in bone fidei.& l.petens.j.eo. ¶Sed
8 quero,quando † dicitur incontinenti fieri. Dicit glos.quod antequam contrahentes diuertant ad alios actus extraneos, secus si necessarios,argu.l.cum antiquitas.j.de testa.& ibi Lyn.Vel potes dicere quod incontinenti dicitur fieri antequam partes habeant contractum absolutum,vt l.contractus.j.de fide instrum. ¶Item
9 quero,qualiter dicatur vetus actio informata.Et glo. dicit,quod primo informatur ex eo quod competit ad id, quod est de natura, vt in d.l.ij.j.de pact.inter empt.& ven.& d.l.fundi partem. Item informatur ex eo, quia vbi primo erat bone fidei, efficitur stricti iuris.glos.est in l.pactaque.in glos.vlti.j.eod. ¶Item dico quod quandoq; appositum parit actionem.quero nunquid semper pa-
10 riat actionem † prescriptis verbis, vbi vestitur coherentia contractus. ¶Ultramon.dicunt quando vestitur ex relatione habita pacti ad contractum si oritur aliquis contractus innominatus, verbi gratia, conduxi a te domum construendam iure contractus conditionalis, & iurta contractum fuit pactum appositum quod ires pro me Romam.ex relatione habita pacti ad contractum videtur oriri vnus contractus innominatus,videlicet facio vt facias,tunc dicunt quod semper quando insurgit iste contractus innominatus.ex tali relatione habet locum prescriptis verbis. Si vero habita relatione predicta non oriretur cōtractus innominatus, puta.promisi tibi per stipulationem decem,iurta contractum stipulationis fuit nudum pactum appositūquod scriberem tibi libium, hic non insurgit aliquis contractus innominatus. Isto casu dicunt, quod non oritur prescriptis verbis actio. Ipsi dicunt male in duobus. ℣Primo, quia ibi videntur velle quod ista prescriptis verbis actio oriatur ex contractu innominato, habita dicta relatione.quod tamen est falsum. quia imo oritur ex pacto vestito cōherentia contractus.hic est tex.in l.in bone fidei.j.eo.ibi.Ex pacto actio competit. Item dicunt male in alio, quia dicunt quod vbicunque contractus innominatus oriretur habita dicta relatione, haberet locum prescriptis verbis actio.Modo pone.promisi tibi facere domum per stipulationē,iurta contractum fuit appositum pactum, quod tu dares mihi centū hic habita dicta relatione oritur vnus contractus innominatus,videlicet facio vt des nunquid isto casu orietur prescriptis verbis actio, quia facio vt des,nō habet locum prescriptis verbis actio de dolo,vt l.naturalis,§.quod si faciam.ff.de presc.ver.neque habet locum actio de dolo in hoc casu,quia ex pacto incontinenti apposito oritur actio,non tamen ex cōtractu innominato,etiā considerata dicta relatione. ¶Quero, pone quod iurta contractum venditionis fuit appositum pactum quod deberes ire pro me Romam,& ego pro te ℣Perusium,& tu scribere pro me librum,& plura pacta subsequēter:quero vtrum omnia ista pacta vestiantur coherentia contractus,aut nō omnia: Si tu dicis quod omnia vestiantur,istud non videtur verum,quia multa pacta non coherent contractui quia inter cōtractum, & vltimum pactum,est medium aliud pactum quod impedit vestimentum vltimi.argu.l.qui sella.§.fina.ff.de serui.rusti.predi.Si diceres quod vltimum vestiatur a precedenti pacto vestito coherentia contractus,istud non est verum,quia cum precedens pactum habeat dependentiam a contractu, pro vestimento suo, non potest dare vestimentum alij,l.filium.ff.ad Maced. Dic quod omnia dicuntur apposita incontinenti,vt l.in bone fidei.j.eod. Facit in arg. l.pen.§.Pau.ff.de acqui.re.do.Bart.

LEX XI.

EX conuentione. Breuiter hoc dicit. Ad eos extenditur pactum, ad quos extenditur illud, super quo interponitur,hoc dicit. ¶Quero ante omnia,que est ratio differentie inter princi.& fin.huius legis. Respon.illa, quam diximus in summario: quod fundus redit ad mulierem,in fine non,ideo oppon.j.fine cen.vel reli.l.j.vbi est quasi idem text.&Glos.sol.quod non valeat pactum in preiudicium fisci, vt ibi, sed in preiudicium promittentis sic,vt hic,&c.

ALIA LECTVRA.

EX conuentione. Pactum extenditur ad eos, ad quos potest extendi illud, super quo pactum apponitur.hoc dicit. ¶Oppon.de l.j.j.fine cen.vel reli.Solue vt in glos. & que sit ratio legis,dic vt in glos.Bart.

LEX XII.

1 ¶Voluntas precedens derogatoria, sicut tollit sequentem in vltimis voluntatibus,ita etiam in contractibus.
2 Modus probandi contractum venditionis simulatum.
3 Protestatio derogatoria precedens, quando tollit actum sequentem.
4 Pactum de non petendo,quas vires habeat.
5 Si aliquis creditor stetit per xxx.annos quod non petijt debitum, & postea fecit pactum de nō petendo,& demum sit factum pactum de petendo,an istud pactum producat actionem.
6 Fideiussor,si ante quā fideiuberet protestatus fuit creditori, quod non intendebat fideiubere,& fideiussit,an obligetur.

a **PActa nouissima.** [a] ℣Pacta nouissima prioribus cōtraria debent seruari *. hoc dicit. ¶Circa hanc legem debes scire quod quedam sunt pacta inuicem contraria, & de his loquitur hec lex,& l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff.eo.Quedam sunt pacta similia, & de his loquitur.l.iuris gentium.§.adeo. ff.eo. Tangitur etiam in l.pacta.de contrah.empt. Quedam sunt pacta diuersa,& de istis loquitur l.prori.& j.eo.l.petens. Tantum recitabo hic de pactis contrarijs. ¶Et declaremus glos.oppon. de contrahen.empt.l.pacta.Sol.Ibi loquitur in appositis pactis super substantialibus contractus,nec sunt pacta cōtraria, hic loquitur in alijs pactis. ¶Opp.de l.iuris gentium.§.sed si fraudandi.ff.eo. Sol.quod hic dicit,pacta nouissima,intellige vtilia.secus si sint inutilia,vt in contrarijs. Dat etiam hic glo.alias limitationes,& de qualibet limitatione possem facere vnum contrarium,sed non curo.Et vide glos.Unum intendo examinare quod dicit glo. Item verum,nisi primum deroget vltimo.ff.de legi.l.si mihi & tibi.
1 §.fin. Nota istam gl.† quod sicut in vltimis voluntatibus voluntas derogatoria precedens tollit sequētem.ita in contractibus.Contra hoc oppo.fortiter de l.cum in plures.§.locator.ff.loca.Pe.hic, & do. Lyn.in illa sua disputatione, que incipit.precessit prima voluntas,&c.dicit,quod ibi fuit propositum retentum in mente non fuit expressum partibus,& sic non sufficit,vt l.si repetēdi.j.de condic.ob cau. Ista sola.est vera tamen continet diuinationem.domi. Jacob.Burr.dicebat sic,& aduerte, quia est multum vtile dictum.
b dicit ipse [b]. Quandoque pactum primum derogatorium precessit simpliciter, non respiciens expresse tempus futurum,tunc faciēdo postea aliud pactum ex interuallo, videtur recedere a primo. Ita loquitur l.cum in plures.§.locator horrei. Sed si pactum esset derogatorium respiciens futurum expresse, verbi gratia, dico quod non intendo promittere animo obligandi me,& si contingeret me in futurum promittere, non facio animo obligandi. tunc pactum primum tolleret vltimum.Ita loquitur hec glo. ¶Et per hoc di-
c cebat ipse,si tu vis probare contractum simulatum[c],tu habes ne-
2 cesse probare: † quod tempore,quo tu vendidisti,fuit dictum quod non esset venditio, sed pignus, tunc venditio statim secuta bene
* presumitur simulata.Sed si venditio esset postea secuta* ex interuallo,non sufficeret,quia per sequentem venditionem videtur peruisse illius protestationis,vt dicta l.cum in plures.§.locato.

Debebat

Debebat ergo probare quod ille dixit quod non intendebat qđ esset venditio, z si contingeret in futurum vendere, intendebat qđ esset pignus, quod satis est notandum. z Joan. mo. ponit in capit. in generali. de regu. iuris libr. vj. Et domin. Andr. de Isis posuit in l. si quis in principio testamẽti. ff. de leg. iij. z videtur mihi quod dicat multa imperfecta, z non vera. ¶ Oppon. de l. fina. §. item si predixerit. ff. nau. cau. sta. Solut. dicit Petr. ibi loquitur in actu necessario, in quo non prodest protestatio, nisi pars aduersa consentiat, secundum eum. Reassume ergo breuiter tria, vel quatuor.

3 Quandoque precessit protestatio derogatoria in actib. qui depẽ
d dent ex sola voluntate protestantis, z tunc impedit actum sequẽ
e tem, nisi specialiter prioris voluntatis penituerit, vt l. si quis in principio testa. ff. de lega. iij. z in l. si mihi z tibi. §. in legatis. ff. de legatis primo. z l. at si quis. §. plerique. de reli. z l. qui in aliena. §. fin. de acquiren. heredi. Si vero in actibus qui dependent ex voluntate partium, z tunc si quidem voluntas derogatoria est solum in mente retenta, non sufficit. vt d. l. cum in plures. §. locator horrei. secundum intellectum Petr. z j. de condictio. ob cau. l. si repetendi. Si vero fuit verbis expressa, z tunc aut fuit voluntas derogatoria simpliciter, aut expresse se retulit ad tempus futurum.

Primo casu impedit solum contractum, qui immediate sequere
f tur, non eum, qui sequeretur ex interuallo, vt dicta l. cum in plures. §. locator. secundum Jacob. Butr. Pro quo facit l. per retentionem. j. de vsu. Si vero expresse se retulit ad tempus futurum, aut loquimur in actibus voluntarijs, z tunc illa voluntas derogatoria impedit illum actum, ita loquitur hec glo. Si vero loquimur in actibus necessarijs, tunc illum actum non impedit. nisi facta sint parte aduersa presente, z non contradicente, vt d. §. item si predixit, ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Pacta nouissima, circa materiam huius l. vide Alexan. in l. si quis ante. ff. de acqui. poss. z quod ista regula quod vltima derogant prioribus, procedat in omni materia, vide Alex. in consi. dcxj. in princip. Jaso. in l. duobus. §. fin. de iureiur. z in d. l. si quis ante. in primo notab. POMA. ¶ Vide Alexan. consi. xl. volum. iiij. z glos. in c. vna queque. in verbo. in morte. xvij. q. ij. z Feder. de Senis consi. x. in fin. z consi. cclij. z Rom. consi. xiij. z consi. xl. in ij. dubio. z vltra ea que hic dicuntur ex verbo, vltima derogant prioribus. dic quod idem est in decreta. c. j. de cogna. spiri. c. j. de constit. in vj. z idem in mora. l. illud. cum ibi no. ff. de pet. z com. rei vendi. z idem etiam in preceptis interlocutorijs iudicis. l. si opus. ff. de ope. no. nun. l. quod iussit. cum materia. ff. de re iud. Adde preterea. quod idem est in reb. perfectis, in quib. statur vltimo verbo. Ita Bal. in l. quidam eulogio. §. de iure deli. z in tracta. fund. facit. l. Stichus. imo Pamphilus. ff. de manu. test. Idem est in pluribus consuetudinib. patrissami. l. Mela. §. j. ff. de ali. z cibaria. leg. Idem in pluribus qualitatib. persone, quia vltima spectatur. Ita. Bal. in l. si quis filiũ. j. de inoffi. test. Idem in pluribus scripturis. ff. eo. l. tutor. §. in tutore. Item ad hec adde. quod idem est in iuramẽto. l. duob. §. fin. de iure iur. Item quod est idem in pluribus locis pro regula. qz attenditur vltima in gl. z tunc approbata, secundum l. bona fides. cum his que ibi addidi ad Bart. ff. de posi. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebel. Quid autem sit in vltima consuetudine, z fama. Bald. in c. j. qui feud. da. possunt. Quid autem in rescri. de priuileg. vide Joan. And. z ibi plene Feli. in cap. de rescriptis. Item ad hoc adde vnum bonũ verbum. Bald. in c. cum inter R. seniorem. de ele. dum loquitur de duob. instrumentis factis super traditione eiusdem rei. z vide Spec. in tit. de diuisp. z alleg. §. post hec. ad fin. Item adde ter. in l. si tibi. in fi. ff. si cer. pet. z l. ex duob. in princ. ff. de vulga. z pupill. substi. in l. Lucius. §. fi. ff. de testa. mili. z ad hec vide etiam vnum verbum. Alex. consi. v. versi. pro hoc etiam facit. vol. iiij. Panormi. consi. xviij. an j. dubio. ij. volu. z consi. lxij. in fi. eo. volu. z consi. xviij. j. dubio. eo. vol. Fede. consil. ccxxxiij. Vide etiam Feli. in c. per tuas. versic. amplia primo. de proba. z in c. quoniam contra. in glo. super verbo. tempora. de proba. z aliquid in c. cum causam. de test. Cepol. in consi. viij. Feli. etiam in c. fi. de rescript. Bart. consi. ij. vol. j. z Imo. consi. xlvij. in fi. z Card. consi. xxix. z Barb. in c. ex parte. de constit. z Feli. in c. cum contingat. de rescrip. vbi dicit standum vltime fame. z ibi vide que scripsi z Capram. consi. lvij. z Joan. Fab. non ab re in §. cumq; hoc. in proemio Justit. in versic. in gl. j.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Seruari. Et quid si se inuicem compatiuntur. an sibi inuicẽ derogent, si ita potest interpretari, vt non dicordent, vide Alex. consi. xl. in j. dub. vol. iij. Et ad huius regule extensionem in quibus casibus procedat, vide Alexã. consil. cxxij. volu. iij. z consi. cxxij. ponit quid in statutis.

b POMA. ¶ Quandoq; Aduerte tamen, Bartol. videtur sentire dum soluit contrarium §. locator. horrei. in ista sua distinctione, quod dispositio huius §. procederet etiam si pars, cui fit simplex protestatio, non impediret actum sequen. pondera etiam quod Bart. dicit, quod quandoq; primum pactum, z sic quod interuenit cõsensus eius, cui fit protestatio, pactum enim est duorum, vel plurium. in idem placitus consensus. l. j. ff. eo. z bene. Ad hoc facit quod dicit ipse Bart. l. non solum. §. morte. ff. de ope. no. nun. dum ponderat ibi glo. nostram hic, dum dicit, nisi primum pactum ꝛc. z ibi Bar. videtur reprobare intellectũ quẽ dat hic. z in d. §. locator.

c ¶ Simulatum. Adde, qualiter probetur simulatio contractus Pet. de Anch. consi. xj. z consi. cclvij. Bald. consi. cxvij. lib. j. Fede, de Senis consi. vlti. Pau. de Cast. consi. xix. Ro. consi. ccv. Joan. de Ana. consi. lvij. z in quantum Alexand. ponit. an contrahens cum decreto iudicis possit illum contractum rescindere, vide pulchre Bald. consi. xxviij. lib. iij. Adde tu quod hoc dictum Bartol. dicit singula. Lepo. in tractatu de simula. contractuum.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Sequuta. Idem si tale pactum factũ ad similitudinem contractus esset factum post contractum perfectum: nam tunc non posset dici simulatus. ita Bald. in c. M. Ferrar. de consti. alle. bonum ter. in l. iij. §. si ab ignoto. ff. de manumis.

d P. PAV. P. ¶ Reassume ergo. Vide Aret. in d. l. si Titia. §. j. ff. de verb. oblig.

e ¶ Impedit. Pro concordia. Aduerte q; aliqui tenẽt opi. Bart. in hac l. pacta nouissima, scilicet quod precedẽs protestatio derogatoria actui sequentis dependentis, alias ex sola voluntate protestantis facta simpliciter trahitur ad actum postea ex interuallo factũ. Idem in l. si quis in prin. testamẽti. ff. de leg. iij. Contrariũ allegatur tenere in l. qui in aliena. §. fi. ff. de acqui. hered. Tu dic, male allegatur Bart. in hac l. pacta nouissima. qz imo idem voluit quod in d. §. fin. Nam hic dicit quando pactum primum derogatorium precessit simpliciter, non respiciens expresse tempus futurum, tunc faciendo postea aliud pactũ ex interuallo, videtur recedere a primo. Et idẽ cõcludit in effectu in d. §. fi. qz vbiq; tenet negatiuã, nec etiã in hoc aliqualiter contrariatur in d. l. si quis in prin. testamenti.

f ¶ Ex interuallo. Adde secundum Alexan. quod hec communis opin. est vera, vbi tempore protestationis non subesset causa, que non perseueraret tẽpore contractus, postea ex interuallo, vt puta si quis timens ne cogatur vendere domum vicino potenti, protestetur quod non intendit illam venditionem quam faceret potenti, valere. Nam ista protestatio trahetur ad tempus contractus, iuxta ex interuallo, si vsque ad illud tempus durauit causa metus, z potentatus vicini. z ita dicit eleganter tenere Bart. Bald. Ang. z Mod. in l. qui in aliena. §. fin. de acqui. here. Tu dic, quod contrarium tenet Ang. consi. ccxvij. incipien. In Dei nomine, visa narratione, vbi dicit, quod verum est quod Dyn. in aliquibus additionibus tenuit hoc, sed quod reprobatur per d. l. qui in aliena. Et idem consuluit Petrus de Ancha. consil. cccxxxiij. incipien. retento ordine. Vide tamen vnum verbum per Bal. consil. xxviij. lib. j. Et de materia vide Episcopum Alexand. in cap. solicitudinem. de appel. z Felin. in cap. cum D. de constitu.

Pacta nouissima. Ultimum pactũ primo contrarium obseruari debet, hoc dicit. Et primo ponit dictũ in genere. Secundo infert ad speciem. Secunda ibi qua propter. ¶ Oppo. de l. iuris gen. §. sed si fraudandi. ff. eo. Sol. quod ista debeat intelligi de pacto quod valeat. ¶ Item opp. de l. si mihi. §. si. in versic. interdum. ff. de lega. j. glos. solut. z limitat hanc l. quod sit verum, nisi primum pactum sit derogatorium vltimo. Ista solu. est multum not. quod sicut in vltimis voluntatibus, prima voluntas derogatoria prevalet vltime, ita etiam in contractibus. Tamen contra d. glos. posset opponi, vt l. cum in plures. §. locator horrei. ff. loca. z conduc. Unde dic secundũ do. Jac. Interdum aliquis profert verba protestationis in sequenti tẽpore, z tunc post protestationem protestatio releuat, quia fuit derogatorius actus factus. arg. eius quod hic no. Unde aduerte, cum tu vis probare contractum esse simulatum, do. Jac. dat istam practicam, quod testes deberent deponere quod tu dixisti in protestatione per hũc modum, videlicet, quod si contingeret te in futurum vendere, q̃ tu nolebas venditionem esse. neq; in venditione cõsentiebas, sed esset pignus. Si testes deponãt per hunc modum, probatur simulatio contractus. Sed si testes deponerẽt sic, dicimus q̃ talis fuit protestatus se nolle vendere Titio fundũ, sed pignorare, isti non probant contractum simulatũ. Ratio, quia actus venditionis factus post protestationem, videtur indicare illũ penituisse prime protestationis. Et ita intelligit d. Jac. §. locator horrei, quia verba ista in isto casu nostro non se extenderent ad futurũ tempus. ¶ Item oppo. de l. si vnus. §. pactus ne peteret. in secundo respon. ff. eo. Sol. gl. limitado quod illa lex debet intelligi, si prima actio sit ipso iure sublata, quia tunc vltimum pactum non seruatur. Et valet ad q̃stionẽ, Bone, reformatio est facta q̃ exbanniti pro quacunq; iniuria debanniantur, postea priores faciãt aliam reformationẽ, post quã exbanniti fuerunt rebanniti, per quam reformationẽ volunt reponere in ipso banno, nũquid possint? Primo dic quod non. Nã per rebannimentũ fuit sublata iniuria cõmunis ipso iure. Unde per aliã reformã-

tionem illa iniuria non renascitur,ꝛ bannum nascitur ex delicto,ꝛ
iniuria nascitur ex contumelia vt in d.§.pactus ne peteret.
4 Quero †de viribus pacti de non petendo: Dic ꝙ pactū de non petendo tollit naturalē obligationē,pactū
vero extendit se ad id ad qđ apponitur.vt l.si vnus.§.pacta.ver.ꝛ
in summo.ff.eo.pactū de non petēdo respicit petitionē,nō obliga-
tionē:sed petitio ꝛ obligatio non habēt cōe simul.ergo de vno ad
aliud non infertur,vt l.naturaliter.§.nihil cōe.ff.de acqr.pos.Sed
pactū liberatoriū tollit naturalē obligationē.Et idē senserunt gl.ꝛ
Gul.sed loquūtur magis generaliter,gl.vtuntur istis verbis in l.
stichū.§.naturalis.de sol.Et est secūda,qꝛ elidit ciuilē obligationē.
¶ Ultramon.reprobant,ꝛ dicunt ꝙ imo perimitur. Allegāt tex.
in l.quecunqꝫ.ff.de compensa.Tu salua gl.ideo.qꝛ pactum de nō
petēdo si perimeret omnē obligationē,ꝛ reus esset absolut⁹,actor
nunquā posset agere,qꝛ omnis obligatio fuisset sublata,ꝛ tū agit,
ꝙ patet,qꝛ si actor agat,opponitur except.rei iud.a reo absoluto,
sed exceptio presupponit actionem,vt l.j.de excepti.Non obstat l.
quecunqꝫ.qꝛ intelligo ꝙ perimatur in effectu,non tamen ipso iu-
re.Est etiam tertia virtus,qꝛ pactum de non petendo obligat pa-
ciscentem naturaliter non petere. Ita dicit gl.in d.§.pactus.ꝛ pro
batur in l.vbi.§.de transact.istud impugnant quidam ꝛ dicunt,qđ
idem actus non potest producere diuersos effectus,qꝛ obligaret.
ꝛ liberaret.ꝛ est tex.rotundus a contrario in l.si pater.in §.j.de iu.
dot.¶ Tene gl.ꝛ ad contraria responde,ꝙ non operatur contra
rios effectus.eo.respec.Nam respectu debitoris operatur libera-
tionem,quo ad naturalē obligationem,respectu creditoris opera
tur obligationem,qꝛ obligatur non petere.Et valet ad istud, qꝛ si
obligatur nō petere,in obligatione est non facere. vnde si faceret,
veniret interesse in obligatione,ꝛ esset obligat⁹ naturaliter,ꝛ pos-
set compensari,vt l.etiam.ff.de compen. Tene ergo dictū gl.Non
ob.l.si pater.§.j.de iur.do.qꝛ ibi dicitur,qui paciscitur,non obliga
tur.Uerum est ad dandum,sed nō ad agendū.est alia virtus,qꝛ in
ducit exceptionem ex se,videlicet pacti de petendo,vt hic p Cyn.
5 ¶ † Quero a te de ista questione pone,tu debebas a me recipere
centum:stetisti per triginta annos qđ non petisti,ꝛ fecisti pactum
de non petendo.post xxx.ann.fit pactū de petendo.quero vtrū ha
beat vires: Uidetur qđ sic,qꝛ pactum de petendo remouet omne
obstaculum inductū per pactū de non petēdo.Gul.de Cu.deter-
minat ꝙ tunc est verum,ꝙ pactum de petendo remouet obstacu-
lū qñ actio ista nō esset ipso iure sublata,sed in proposita questio-
ne secus,quia naturalis est sublata per pactum,ciuilis per prescri-
ptionem.Et sic cum ipso iure sit sublata,pactum de petendo nihil
operatur,vt in d.§.pactus ne peteret. Do.Franc. Tigrini de Pi-
sis dicit quod ex isto pacto vltimo optime agi potest,qꝛ per pactū
vltimū de petendo fuit resuscitata prima actio. Non obst.id quod
de prescriptione dicitur, quia nūquam contra me prescribitur per
illum,qui habet beneficium a me,vt l.male agitur.§.de prescri.xxx.
ann. Sed tu ex pacto nudo de nō petendo beneficium a me habe-
bas,de ea potes videre ea que no.in Spec.de prescri.in materia li-
bellorum.in glos.que incipit.vt si primum fuit ibi.Item verum,nisi
primum deroget.¶ Inducuntur predicta per Ultramon.ad que-
stionem fideiussor datus,antequam fideiubeat,vadit ad creditorē,
6 ꝛ ei predicit † quod non intendit fideiubere pro Titio.cui creditor
mutuare intendebat,demum mutuat ei,ꝛ talis fideiubet, an talis
fideiussor obligatus sibi sit: Uidetur ex ista gl.quod non.quia ista
protestatio precedens, scilicet quod non intēdebat fideiubere,im-
pedit fideiussionem secutam per ista verba gl.In contrarium facit.
l.cum in plures.§.locator horrei.ff.loca.Pet.tenet quod aut verba
protestationis respexerunt expresse actum futurum.puta dicendo
non intendo fideiubere.ꝛ si contingat me fideiubere,teneri nolo,ꝛ
tunc nullatenus teneor,Pro hoc facit l.qui in aliena.§.si.de acqui.
here.ꝛ l.at si quis.§.plerique,de religiosis. ¶ Item facit quedam
gl.que est in §.in concubinatu.ff.de cōcubinis.que dicit,quod pro-
testatio semper debet fieri ante actū,super quo protestatur:Si ve-
ro verba derogatoria,ꝛ protestatio precedens non respexerūt ex-
presse actum futurū,in forma de qua supra dixi.sed simpliciter fue-
runt verba talia,puta nō intēdo fideiubere, tunc si quis actus im-
mediatus sequitur post illa verba,tūc certū est ꝙ impedietur fide-
iussio:Sed si fieret ex interuallo,tūc non impedietur,ꝛ erit obliga-
tus fideiussor,ar.d.§.locator horrei.Et hec possent induci ad que-
stionem,quam format gl.in l.si fideiussor.ff.de fideius.Et si tu dicis,
nonne lex alibi dicit ꝙ protestatio precedēs inter viuos nō releuat
quem a periculo,vel obligatione sequenti,vt l.si.§.item si predixe-
rit.ff.nau.cau.stab.Sol.Ibi loquitur in actu,qui de necessitate ad-
stringebat protestantē,ꝛ eius protestatio non releuat eum nisi is,
cui fit protestatio,consentiat. Sed questio nostra,ꝛ theorica data
procedūt in eo qui obligabat se ex volūtate,nō ex necessitate.Bar.

LEX XIII.

1 ☞ Pactum nudum,etiam in actionibus strictiiuris vestitur co-
herentia contractus.
3 Qua actione agatur ad id,quod venit in pacto.
4 Actio prescriptis verbis,quando concurrat cum alia.
5 Pactum quando dicatur fieri incontinenti post contractum.

In bone fidei. Lex ista ponit duas regu-
las vt patet in ea.No.quod
a pactum nudum vestitur coherentia cōtractus[a]. ¶ Se-
cundo no.ꝙ pactum nudum appositū ex interuallo, nō
producit actionē sed exceptionē.¶ Opp.hic dicitur,in bone fidei,
contra,imo idem in stricti iuris,vt l.lecta.ver.dicebā.ff.si cer.pe.ꝛ l.
1 petens.j.eo. † Sol.Fateor quod idem in contractibus stricti iuris.
ꝛ ideo hic dicit in bone fidei,quia in illis videbatur valere pactum
ex interuallo appositum,ꝙ secus est.¶ Oppo.quod valeat pactū
2 † appositum etiā ex interuallo,vt ff.de contrahenda empt.l.pacta.
Sol. Ibi in pactis,que apponunt circa substantialia contractus,
hic in his que apponuntur circa accidentalia.ꝛ glo.remittit ad di-
3 stinctionem positam in d.l.pacta. ¶ † Quero qua actione agitur
ad id ꝙ venit in pacto: Gloss.dicit duplici actione,scilicet actione
prescriptis verbis,ꝛ actione ex eo contractu informata per pactū.
ꝛ vide gl.Istud non videtur esse verum:nam actio prescriptis ver-
4 bis,non concurrit cum alia,vt l.quoties.ff.de prescri.ver.† Dicunt
Ultramon.ꝛ bene.Actio prescriptis verbis non concurrit cū alia,
que habeat originem ex eadem forma.Ita loquitur lex contraria.
Sed hic actio antiqua oritur ex cōtractu nominato, qui precedit,
actio vero prescriptis verbis oritur ex quodam cōtractu innomi-
nato, habita relatione pacti ad contractū, ita loquitur hic. Et ex
hoc dicunt,quod gl.que est in l.ex placito.infra de rer.permut.que
que dicit,quod quedā est actio prescriptis verbis, que resultat ex
contractibus innominatis, quedā que resultat ex pacto inconti-
nenti apposito.non dicit verū,quia vtrunqꝫ est vnum ꝛ idem.Non
enim oritur actio ex pacto, sed ex eo cōtractu innominato, qui re-
sultat habita relatione pacti ad contractū. Sed ipsi expresse dicūt
contra casum huius l. Idem in l.iuris gentium.§.quinimo. Unde
teneas gl.ꝛ in l.ex placito,probabo vobis aliis rationibus.¶ Se-
5 cundo quero,dicitur hic,si incontinenti fiat, † quando dicitur fieri
pactum incontinenti: Dicit gl.siue fiat in ingressu contractus,siue
in ipso contractu,siue statim postea.ꝛ bene dicit,probatur in l.iij.§.
de edil.ac.vbi est tex.expressius,nunquam vidi alibi.Ultramon.di-
cunt,ꝛ bene,ꝙ tunc dicitur fieri pactū incontinenti,quando fit an-
tequam cōtractus habeatur a partibus pro perfecto ꝛ absoluto,
vt l.contractus.§.de fide instru.Tu tamen tene opi.glo.per legem,
quam allegaui tibi §.Circa hanc materiā dicam §.eo.l.petens ꝛc.

ADDITIONES.

¶ In bone fidei. Pro cōcordia Aduerte quod ordinarie legētes
in hac l.in bone fidei,dicunt quod Bart.hic voluit in fi.ꝙ pactum
nudum,factū postquā contractus fuit habitus pro perfecto ꝛ ab-
soluto, intra modicū tempus, antequā partes se diuertant ad ex-
traneos actus,vestiatur coherentia contractus.Contrariū tenere
allegant,in l.iurisgentium.§.quinimo.in fi.ff.de pac.ꝛ in l.j.ff.de sol.
Tu dic. Bar.non fideliter recitatur in aliquo istorū trium locorū.
Primo in hac l.in bone fidei,nō loquit Bart.post quā contractus
habitus fuit pro absoluto,qꝛ de hoc verbū nullum.licet dicat illud
verbū,siue statim postea,que verba nō importāt,ꝙ cōtractus fue-
rit habitus pro pfecto, licet bene possit intelligi, sed de necessitate
hoc nō arguit.In d.§.quinimo dicit ꝙ pactū fuerat factū ex inter-
uallo,ꝛ sic posset etiā intelligi intra lōgum tēpus.ꝛ ita etiā in d.l.j.
Sed dato ꝙ posset argui de cōtrarietate, pōt adhuc saluari, vt in
hac l.in bone fidei.loquatur qñ adiiciebat tale quid ꝙ erat de ap-
pendiciis contractus. In d.l.j.ꝛ §.quinimo.loquat in pactis aliud
cōtinentib.per ea que habētur in l.fundi partē.ff.de contrah.emp.
a P. PAV. P. ¶ Contractus. Hoc quod pactū nudū non vestiatur
etiā coherētia cōtract⁹,vide Pau.de Cas.in l.si ita scriptū.de leg.j.

ALIA LECTVRA.

Si bone fidei Pactum incontinēti appositū
iuxta contractum,parit actio-
nem appositam ex interuallo sola exceptione,h.d.Bart.

LEX XIIII.

1 ☞ Quando penalis stipulatio incipit a precedenti conuentione
nuda,debet agi ex stipulatu,non ex pacto.
2 Stipulatio penalis,nō vestit pactū nudū principale,sui coherētia.
3 Mora potest purgari,ꝛ quando.
4 Possessio bonorum non potest dari,nisi iuris ordine seruato.
5 Pactum nudum nūquam vestitur coherentia contractus vestiti
accessoriū.ꝛ nume.9.
7 Stipulatio penalis an nouet precedentem obligationem,ꝛ in ad-
dit.nume.10.
8 Sententia super eo quod non fuit petitum,quando ferri possit.

Si pacto quo penā. Qū penalis stipu-
latio incipit a pre-
cedēti cōuentione nuda, debet pena peti, licet reus posset
soluere quod in prima conuentione deuenit,ꝛ translatio bonorum

non

non fit sine ordine.h.d.ista difficilis lex,& tractat de tribus materijs.
Primo tractat de cõmissione penalis stipulationis.Secũdo.qua/
liter stipulatio cõmittitur. Tertio,qualiter per penalẽ stipulatio/
1 nem nouetur prima obligatio.¶ †No.ꝙ quando penalis stipula/
tio incipit a precedenti conuentione nuda, debet agi ex stipulatu,
2 non ex pacto.¶ Secundo ex hoc habes notare ꝙ stipulatio †pe/
nalis non vestit pactũ nudũ principale sui coherẽtia.Simile vidi/
3 stis in l.nuda.de cõtrah.stipul.¶ Tertio no.†ꝙ mora potest pur/
gari,quod patet,quia licet petatur pena,potest reus soluere quod in
4 prima cõuentione deuenit.¶ Ultimo no.†ꝙ possessio bonorũ non
potest dari,nisi iuris ordine seruato,videbitis in l.j.§.de exce.rei iu.
¶ Opp.dicitur hic,ex stipulatione.cõtra,imo debet agi certi con/
dictione ex stipulatu,vt l.si quis certũ.ff.si certũ petatur.Sol.glos.
& bene.quod hic dicitur,ex stip.i.certi cõdictione ex stipulatu.Uel
dic,ꝙ hec pena erat promissa incerta.¶ Secũdo opp.& videtur ꝙ
debeat agi ex pacto primo, tanquã vestito coherentia cõtractus,
5 vt s.l.prox. Sol.dicit gl.& bene,†pactũ nudũ nunquã vestitur co/
herentia cõtractus vestiti accessorij,vt hic fuit penalis stipulatio,
vt l.nuda.§.de contrah.& cõmit.stipu.sed vestitur coherẽtia cõtra/
ctus vestiti principalis,vt in cõtrarijs.Ratio,quia principale nõ de/
bet formari ab accessorio,vt l.ex pupillari.ff.de vulg.& pu. Iniquũ
est enim vt dñs vestiatur a seruo.¶ Tertio oppon.& hic aduerte,
pena nunquã cõmittitur,nisi precedat mora,vt l.si pena.ff.quãdo
di.lega.ced.& l.si ita stipulatus fuero.in fi.de verbor.oblig.alias est
l.stipulatus.sed hic non potest precedere mora,ergo non est com/
missa penalis stipulatio.Quod nõ possit esse mora,probatur,quia
vbi nulla petitio,ibi nulla mora,vt l.si pupillus.de verb.obligat.de
reg.iur.l.nulla. Sed ex pacto nudo primo non nascitur actio,ergo
quis nõ potest esse in mora.Istud contrariũ habet multas difficul
tates,quas gl.tangit in l.nuda.§.de contrah.& commit.stipu. Dy.
in regula,non est in mora.de regu.iur.lib.vj. Cyn.tangit hic,& in d.
l.nuda.Ego latius in d.l.ita stipulatus.Breuiter teneo in hoc opi.
Ultramon.quod licet hic non precedat proprie mora,tamẽ com/
mittitur penalis stipulatio eo casu, quo committeretur,si vestita
conuentio precessisset,quia hoc videtur tacite agi.Et de hoc vide/
tur tex.in l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de verbo.oblig.dicemus in d.l.
nuda.¶ Opponit.quod non licet reo purgare moram,& soluere
6 †quod in prima conuentione deuenit,vt in l.traiectitie.§.de illo.ff.
de actio.& obligatio.& l.magnam.de contrahen.& commit.stipul.
Sol.Huius timore tractant hic quidam materiam de purgatione
more,que est longa repetitio,quam facio in l.si insulam.de verbor.
oblig.¶ Quero,quando penalis stipulatio committatur: de hoc
ponit gloss.vnam longam distinctionem in l.& si post tres.ff.si quis
cau.de reg.iur.l.in omnibus.Ego examinaui multum profunde in
a d.l.si ita stipulatus. ¶ Tertio quero vtrũ stipulatio penalis[a] no/
7 uet precedentem obligationem. †Gloss.tangit in l.obligationum
fere.§.fin.ff.de actio.& oblig.& l.rescriptum.§.si pacto.ff.eo.& ibi per
Gul. Cyn.ponit hic. ego latissime dixi in d.l.si ita stipulatus.circa
contraria vltime partis. ¶ Oppo.quod non debet ferri sententia
8 super alio quam super eo †quod petitum est,vt l.fina.de fideicom.
liber.& l.vt fundus.ff.commun.diui.Sol.Fateor quod petitur pe/
na,& pena tantum in condẽnationem deducetur.Possibile tamen
est,quod reus volens moram purgare, offerret illud,quod in pri/
ma conuentione deuenit,& sic illud consequitur non vi condemna/
tionis, sed virtute spontanee solutionis facte per eum,& hoc est
quod dicit ibi text.consequeris,& §.ad penam dicit exiges,&c.

ADDITIO.

a ¶ Penalis. Adde quod Pet.de Anch.consi.cclxvj.incip.Quod donatio.tenet contrarium eius quod tenet Bart.in l.ita stipulatus.scilicet quod omis.stipu.penalis non nouet precedentem obligationem ex causa lucratiua.

ALIA LECTVRA.

SI pacto quo. Ubi precedit conuentio nuda, & sequitur stipulatio penalis, agitur ex penali stipulatione,cuius timore actor consequitur id,quod deuenit in conuentione nuda,quando exigit penã in stipulationẽ deductam.Item ordo iudiciorum est seruandus.h.d. ¶ Opp.dicitur hic quod agitur ex stipulatione ad penã contra,imo debet agi certi cõdictione ex stipulatu,cũ pena fuerit certa,vt Iust.de ver.obl.in prin.Pro solutione huius gl.dat tres responsiones.Dicit gl.ꝙ hic fuit apposita pena incerta,vt puta in facto ꝙ factũ est incertũ,mirũ si agitur ex stipulatu.Ista est quedã diuinatio.Unde gl.dedit aliã sol.& est tertia in glo.& d.solutionẽ sustine.quod ideo agitur ex stipulatu,quia est incertum quod consequitur actor. Istam sol.redarguit gl.vt in ea habetis.Unde gl.dedit tertiã sol.& est secunda in gl.& est vera,quia debet exponi,ex stipulatu,id est,certi condictione ex stipulatu.
9 ¶ Item opp.& videtur ꝙ possit agi ex prima conuentione ideo, quia vestitur coherentia cõtractus,scilicet,stipulationis penalis, vt l.iuris gentiũ.§.quinimo.ff.eo. Sol.ꝙ pactũ nudũ bene vestitur
coherentia cõtractus, vt in cõtrario, vbi pactum habeat se vt ac/
cessorium.Si vero vt principale,tunc ipsum pactũ nudum princi/
pale nõ vestitur ab accessorio ex coherẽtia. Ita debet intelligi hec
lex.¶ Item oppo.dicitur hic,quod agitur ex stipulatione penali,
contra,quia nõ potest agi,nisi ipsa stipulatio sit cõmissa,vt l.ita sti/
pulatus.de ver.obli.sed cõmitti non potest nisi debitor sit in mora,
vt eadem l.Sed cum in casu nostre legis non potest esse in mora,
ergo &c.Quod in casu nostre legis non sit in mora,probo,quia vbi
nulla petitio,ibi nulla mora,vt l.lecta.ff.si cert.pet. Sed super pa/
cto nudo nulla est petitio,quia ex eo actio non oritur,vt s.l.proxi/
ma:ergo nulla mora. Et sic cõcludendo de primo ad vltimũ,vide/
tur quod nõ possit agi ex stipulatione.Sol.Quidã dixerunt quod
ex nudo pacto potest agi, cum ibi sit naturalis obligatio. Ista est
falsa.Unde Dyn.in c.non est in mora.extra de regu.iur.lib.vj.dicit
quod aut agitur ad id quod venit in prima conuentione nuda, &
tunc contrariũ procederet. Aut agitur ad id quod deuenit in sti/
pulatione penali,& habet locum ista lex,si bene consideretur. Ista
sol.contrarium non tollit. Pro cuius sol.esset videndum qualiter
committatur stipulatio penalis,quando incipit a precedenti con/
uentione nuda. Io.antiquus glossator in l.nuda.infra de contrah.
stipul.dicit quod committitur lit.contest.super nuda cõuentione.
Ita no.in d.l.& si post tres.ff.si quis cautio.Istud dictum nõ vide/
tur verum. Ratio,quia sine actione nemo experitur,vt l.si pupilli.
§.videamus.ff.de neg.gest.sed nudo pacto non oritur actio, vt di/
ctum est,ergo videtur lis nõ posse cõtestari sine actione.Hoc pro/
batur, quia alias hic cõcurrent duo specialia circa idem, cõtra ea
que not.in l.j.de dot.promis. Nam quis experiretur in iudicio sine
actione. Item ageretur ex stipulatione penali non commissa. Dy.
vult tollere opi.Io.& dicit quod hoc procedit ex dispositiõe legis,
ne cõtractus sit inutilis. Ratio ista non est vrgens,neque vera,quia
cum ratio debeat esse generalis:videretur dicendum quod lex de/
beret dispensare vbicunque contractus veniret annullandus quod
est absurdum.Unde Ultramon.dicunt quod ibi incipit a conuen/
tione nuda. & cõmittitur per interpellationẽ factam extra iudiciũ
super conuentione.Probatur per rationẽ,& tex.l.dicunt ipsi.Que
est ratio quod vbi precedit conuentio vestita,cõmittitur stipulatio
penalis per interpellationẽ. & sic postquam debitor est in mora,vt
no.in d.l.& si post tres:ratio est scilicet,quia debitor videtur promit/
tere cum petierit creditor, etiam extra iudicium. Preterea,casus
est in l.fideiussor obligari.§.fi.ff.de fideiusso. Ista opinio non vide/
tur vera,& videtur contra d.l.nuda ibi,post motam litẽ,&c.¶ Non
obst.ratio quam assignant, quia si inspiciantur iura per eos alleg.
illa loquuntur vbi procedit contractus a se validus, quod non est
in questione proposita. Preterea nõ debet plus operari interpel/
latio facta extra iudicium, quam facta in iudicio,sed interpellatio
facta in iudicio super nuda conuentione non facit committi pena/
lem stipulationẽ,vt dixi reprobãdo opi. Io.ergo nec interpellatio
facta extra iudicium. ¶ Non obst.l.fideiussor.§.fin.de fideius.quia
nihil dicit de hoc,vt patet,quia ibi text.dicit, credidi. & sic dicit con/
trarium,quia verbum credidi,indicat cõtractum.Insti.quib.mod.
re con.obli.in prin.in l.ij.§.creditum.ff.si cert.pet.cum si,& nõ nuda
conuentio precessit,sed contractus de se validus.Dic ergo quod
vbi stipulatio penalis incipit a precedenti cõuentione nuda,con/
trahitur per lit.contesta.factam super penali,& dic quod hoc clare
probat tex.in d.l.nuda.& fuit opinio Azo.ibidem. Et si dicis,quo/
modo agitur ex penali nuda commissa: Dic quod committitur eo
ipso quod lis contestatur.Simile videmus in l.si Titius.ff.de ver.
oblig.Non tamen potest negari,quin etiam in hoc casu lex dispen/
satiue procedat. sed non concurrunt duo specialia. secundũ quod
in prima opin.si bene consideretur. Et hanc opi.videtur assumere
10 Gul.in d.l.& si post tres.ff.si quis cau. ¶ Item oppon.dicitur hic
quod agitur ex stipulatu ad penã,quasi videatur dicere tex.quod
prima sit nouata per sequentem penalem.contra de l.fi.§.de noua.
Gl.fatetur contrariũ quod olim fiebat nouatio, vt l.obli.fere.§.fi.
ff.de actio.& oblig.hodie non.vt d.l.fi. Ista sol.non est bona.Ratio,
quia.l.fi.§.de noua.habet locum vbi sunt plures obligationes pa/
riter principales. Sed materia nostra loquitur vbi vna obligatio
est principalis altera accessoria.Pro declaratione huius gl.reuo/
catur in dubium qualiter per stipulationẽ penalem nouetur prima
obligatio. Ista est difficilis questio,circa quam gloss.multipliciter
variauerunt.Quandoque dixerunt quod in eo in quo concurrit pe/
nalis stipulatio cum prima in eo penalis nouat primã,in alio non.
Ita no.in l.si quis a socio.ff.pro soci.istud non videtur verum, per
l.duo socij.ff.pro soci.& l.predia.ff.de act.empt.& videtur agi ex pri/
ma,& ad totum. Quandoque dixerunt quod aut penalis stipulatio
continet plus quam prima,aut minus.Primo casu penalis stipu/
latio nouat primã,secundo non.Pro hac opinione facit in argu.l.
qui vsumfructũ.ff.de verb.oblig.Istud non videtur verũ,& videtur
contra d.l.obligationum fere.§.fi.qui loquitur distincte,quandoque
dixerunt glo.quod aut queritur nunquid penalis stipulatio nouet

primam antequam sit cõmissa, z dico q non, vt d.l.duo, ff.pro soci. Aut postquam est cõmissa, z tunc nouet primam vt d.l.obligationum fere.§.fin. Ita no.gl.in d.l.duo. Istud videtur falsum, vt no.in d.l.si quis a socio. vbi penalis stipulatio erat cõmissa, z tamen adhuc agitur ex prima. Quandoq; dixerunt, Aut est actum q nonetur prima. aut non. Istud dictũ non habet dubiũ. Et ita no.gl.in l. rescripti.§.si pacto.ff.de pact. Quidã dixerũt q aut pena adiicitur cõtractui stricti iuris, aut cõtractu bone fidei. Primo casu stipulatio penalis nouat primã, vt d.l.obligationũ fere.§.fi.l.ita stipulatus.circa fi.de ver.obli.secundo casu nõ nouat. Ita debet intelligi. d.l.predia.de act.emp.z d.l.duo.ff.pro soci. Et hãc videtur tenuisse Dy.in l.in pronunciati.§.j.in distinctione magna de oper.no.nun.z assignat rationẽ diuersitatis. Istud non videtur verum ideo, quia actio ex testamento habet instar bone fidei, vt d.l.in minorum.j.in quib.cau.in integ.resti.non est necesse, z tamen nouatur per stipulationem sequentẽ. vt l.j.§.item si ita.ff.ad l.Fal. Unde Bul.distinxit aliter, vt no.fuit per eum in d.l.rescriptũ.§.si pacto.ff.eo. Et videtur concludere quod vbi precederet dispositio, vel contractus iuris gentium, tunc penalis non nouat, vt d.l.predia.z l.duo, cum simil. Sed vbi precedit dispositio, vel cõtractus iuris ciuilis sic per penalẽ nouatur prima, vt d.l.obligationũ fere. etiã isto modo potest intelligi d.§.itẽ si ita. quia testamentũ est de iure ciuili, vt l.iũ.ff.de testa. dictum Bul. non videtur verum, sed contra gl.in l.ij.j.de iure emphyt.z induco sic. quia contractus emphyteuticus est contractus iuris ciuilis, z tamen non nouatur per penalẽ, imo dominus potest emere. Unde Dy. aliter ibi dixit, videlicet aut egit ex stipulatione penali, z tunc videtur nouare primã. alias non. ita notauit in d.l.stipulatus.de verb.obli. Dictum Dy. reprobatur, quia videtur contra l.si quis a socio, vbi actor eligit agere ex stipulatione penali. z tamen nihilominus agit prima, vt d.l.si quis a socio. cum l.seq. Unde dico sic, q aut prima procedit ex causa lucratiua aut non. Primo casu penalis nouat primã, vt d.l.obligationũ.§.fin.de actio. z oblig. Et ita intelligitur. l.j.§.item si ita. ad l.Falcid. secũdo casu non fit nouatio. Ita intelligit l.duo. vbi prima videtur procedere ex causa lucratiua, quia ibi fit mentio de questu. quod verbũ questus denotat lucrum, vt l.questus. pro socio, z tamen nouatur, vt ibi patet. Tene hanc opi. que vera est. Et ad contrariũ respõde per interemptionẽ, quia in illa nõ est ex causa lucratiua. quia contractus societatis non dicitur esse ex causa lucratiua. Nam societas potest habere questum, z damnũ. Et si diceres, ibi non ponunt aliquid de suo. z sic videtur lucrum, dic quod saltem ponunt operas. arg.l.cum duob.§.si in coeunda. ff. pro soci. Item oppo. dicitur hic quod agitur ex stipulatu, z videtur quod cum agatur ex stipulatione, non debebat cõsequi illud, quod deuenit in primam, quia sententia debet esse conformis libello, Sol. vt in gloss. in fi.

LEX XV.

a **Pactum quod dotali.** [a] Pactũ per quod aufertur alicui libera testamenti factio non valet. h.d. Not. quod dixi in summario. Secundo not. quod nullam parit obligationem neque ciuilem, neque naturalem. Tertio not. quod pactum de futura successione non valet. videbitis, j.eo. l.fin. Queb ritur circa hanc [b] legem quid si iuretur super tali pacto? Respondeo quod non valeret, quia tale pactum est contra bonos mores. Ita dicit text. in l.stipu. hoc modo. de verb.oblig. videbitis in l.fin. j.eod. z l.cum donationis. in fi. j. tit. j. ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Pactum. Numquid autem valeat pactum inter aliquos q ip bonis suis femine nõ succedãt, vide late Bar. cõsi. xxxii. z lxxii. Et circa tale pactũ vide aliam questionẽ per eundẽ consi. cl.

b POMA. Circa hanc l. Ad istam l. sic opp. nam contrahere est liberi arbitrij. sicut testari, l.nec emere. j. de iur. delib. z tamen quis debet se obligare ad testandũ. cum bonum sit arg. de contractibus ad vltimas volũtates. Sed solue quod in testamẽto est maior libertas, cum voluntas in testamento sit ambulatoria vsq; ad mortem, l.iũ. in fi. ff. de adim. leg. Sed in contractib. a principio licet volũtas sit libera, tamẽ postea necessitat. l.sicut. j. de act. z obli. cum concor.

ALIA LECTVRA.

Pactum quod dotali. Pactũ de futura successione non valet. h.d. Ex hac l. pactũ. j. eo. Decretalitte fecerunt ibi decretalẽ in lib. vj. in ti. de pact. q si istud pactũ esset iuramento firmatũ q tale pactũ esset validum, q videtur falsum, quia siue sit pactum, siue stipulatio, per quam vel per q aufertur libera facultas testandi, est cõtra bonos mores arg. ff. de verb. oblig. Stipulatio hoc modo cõcepta, sed tex. iuris canonici dicit alibi, quod iuramentũ non firmat aliquod pactum q sit cõtra bonos mores, vt est tex. in c. non est obligatorium. de reg. iur. lib. vj. z text. in l. pactũ. j. de col. improbat ipsum pactum quãdo fieret, vt nullo modo succedatur vt ibi dicitur dum dicit, iure autem improbatũ est. Ratio non est alia, nisi, quia cõtra bonos mores. Sic igitur in proposito, cum eadem ratio sit vbique, z ea que iuris authoritate reprobata sunt, iuramenti vinculo non probantur, vt l.non dubium. ff. de leg.

LEX XVI.

Cum proponas filios. Substitutio cõditionalis fideicommissaria potest inter partes per pactum remitti, hoc dicit. Omnia que fuerunt dicta ff. eodem. l.j. possent hic dici. Quero. quid si vnus frater vẽdidit bona fratre presente, vtrum a ille, qui fuit presens, z tacuit [a], sibi preiudicauerit? Breuiter gloss. videtur dicere quod non m l.si fundum per fideicõmissum. in princ. ff. de leg.j. z dic vt ibi dixi in l.que dotis. sol. ma. ꝛc.

ADDITIO.

a Tacuit. Adde Roman. consil. cccclvij. in fi.

ALIA LECTVRA.

Cum proponas filios. Jus fideicõmissi cõditionalis, potest per pactum remitti. h.d. Opp. z videtur q sit superflua. per l.j. ff. eo. Sol. vt in gl. Querit gl. pone q duo fratres sunt instituti heredes. z adinuicem substituti, si alter eorũ decederet sine liberis. modo vnus fratrũ vẽdidit de portione sua predia, ꝛc. alter frater scit. z est presens, nũ quid per presentiã suam sibi preiudicet? Bl. videtur dicere q propter presentiã fiat preiudiciũ, vt in gl. quã no. Dictũ gl. videtur reprobari per ea que dicuntur in l. Caius. ff. de pig. act. preterea taciturnitas. vel tacita renunciatio, nõ potest plus operari quã expressa. Sed istud ius fideicõmissi cõditionalis nõ posset remitti etiam expresse, vt l.si ita scriptũ.§.j. de leg.ũ. ergo multo minus per tacitã. Non obst. l. quoties, z §. liberis, q; ibi fuit cõsensus expressus. Opp. de l.si fundũ. de leg.j. sol. ibi no. vide gl. que incipit. licet. ibi feciſſet preiudiciũ, ꝛc. Quidã reprobant hãc gl. ex materia que habet in l. Caius. ff. de pig. act. z gl. sua, tamẽ ab illa reprobatiõe defendi pot. per l.si seruus cois. ff. de don. inter vir. z vxo. Nã fideicõmissum debet inter fratres. z sic inter cõiunctos, z tamẽ in presentia fratris vidētis donare rẽ suã vxori fratris sui indurit sibi preiudiciũ circa illã rem ex fideicõmisso debitã, maxime cũ inter cõiunctos fideicõmissi remissio facile inducatur. z bene probat. l. Procula. ff. de prob. Sed nihilominus puto q gl. ista inquantũ dicit induci remissionẽ in preiudiciũ, male dicit. Primo, q; istud fideicõmissum erat cõditionale, vt qui primo moreret, restitueret. Sed habuistis in l.j.§.eo. q fideicõmissum conditionale etiã expressa renũciatione nõ tollitur. q; est ius futurũ. ergo multo minus istud ius cõditionale hic debet tolli per presentiã, que induc it quandã renũciationẽ tacitã. Non obst. tex. in d.l.si seruus communis, cũ sua materia, q; ibi tractatur de preiudicio generãdo mihi circa rem meam de presenti, hic autem de re mihi debita. Bart.

LEX XVII.

a **Pactum quod bona fide.** [a] Tantũ valet pactum cum scriptura, quantum sine scriptura. h.d. Opp. §. de sac. san. eccl. aut. hoc ius porrectũ. de nõ nu. pec. l. generaliter. Sol. Dicit gl. q hic est regula. q tantũ valet pactũ cum b scriptura, quantũ sine. Fallit in contrario, z in casibus similibus [b].

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Pactum. De ista materia an quando plus valeat probatio viue vocis quam per instrumẽtum z econtra. vide latissime Barb. in repe. rub. extra de insti. Item no. q mãdatum ad exigendum non potest probari per testes. quantũ ad hoc vt cogatur debitor soluere. vide Cremen. fin. crl. Quid autem in alio mãdato, vide Paul. de Cast. consi. cccl. r. An autem priuilegium vel gratia Principis possit probari per testes, vide Decium in rub. extra de constit. vbi ponit etiã an de essentia legis vel cõstitutionis requirat scriptura. Itẽ de gratia principis, sentẽtia exceptiõis, z aliis diuersis q possint probari per testes, vide Barb. in cõsi. lxxvj. in iiij. vol.

b POMA. Similib[b]. Alios añ casus in quib. requirit scriptura vltra locos cões gl. z doc. hic per Alb. in l.iũ. alle. in gl. j. si mi. sc ma. dixerit. quib. adde aliũ casum quẽ ponit Bart. in l.si in fi. app. fin. j. de edi. di. Adri. tollẽdo. z aliũ quẽ ponit Bal. in c. cũ parati. de app. in l. consentaneũ. C. quo. z qñ iu. in licẽtia quã habet familia Potestatis capiẽdi aliquẽ personaliter, z aliũ quẽ ponit in l. gesta. j. de reiudi. z in c. cõstitutus. extra de rescri. z vide que circa hec scripsi ad Bar. in l.j. §. sufficit. de bo. pos. secũdũ tab. z Bal. in l.j. de fideicom. cuius dictũ ibi magnificat d. Bap. de S. Seu. in l.si certis ãnis. j. c.

LEX XVIII.

1 Quando agit quis contra vnum ex correis, quãdo videntur diuidere obligationem, vel eligere. z nu. 8.

4 Recipiendo partem quando quis videatur diuidere. z nu. 6.

5 Tacitum pactum non requirit presentiam partis.

a **Creditores.** [a] Ex receptione partis debiti facta abvno de correis, indub citur diuisio[b], ex qua oritur taciti pacti exceptio, hoc dicit.

Opp.

¶Op.j.de fideiuss.l.reos.Huius timore sunt in hac l.due lec.prin-
cipales.Prima,q hic partem petierunt a quolibet debitore dicē-
tes esse contentos parte,ꝛ sic inducitur exceptio pacti scꝫ expres-
si,vt l.liberorum.j.de fideius.ꝛ vt ista lect.procedat, habent ipsi in
1 ter.quenquam;†q est signum vniuersale,sicut omnis.ꝛ quilibet vt
l.hoc articulo.de here.instit.¶Ista lec.c.est vera in se,tamen cōmu
2 nis litera dicit quenquam.non quenque.† Et hoc signum quen-
quam est particulare,vt l.si necessarias.§.si annua.de pig.ac.Di-
cendum est ergo hic q recepit ab vno tantum,ꝛ sic remanet con-
trarium de l.reos.gl.soluit q ibi conuenit vnum insolidū.Et sic nō
videtur diuidere,hic partez petijt ꝛ recepit,ꝛ sic diuidere videtur.
vide gl.que vult dicere veritatem,ꝛ in ea miscet multa mendacia.
Vera solu.est ista,q ibi eligit.hic diuisit.vnde electio non preiudi
3 cat,vt ibi,diuisio sic,vt hic.¶†Restat videre,qn̄ videatur eligere
ꝛ qn̄ videatur diuidere.gl.dicit,q qn̄ petit insolidū,videtur elige-
re,sed qn̄ petit partē vī diuidere,vide iterū gl.certe hoc nō est ve-
rum,qꝛ siue insolidum,siue in parte petit ab vno,nunquā induci-
4 tur diuisio.hic est casus in l.reos.†Dicit ergo gl.q diuisio induci
tur recipiendo partē,istud dictū est verum,qꝛ casus est in l.nostra,
qꝛ in receptione partis inducitur diuisio. Ad istud op.de l.inter
eos.§.j.de fideius.Sol.sm Jac.de Are.ꝛ Old.quādoqꝫ quis rece-
pit partē ab eo a quo non poterat insolidum exigere.qꝛ habebat
beneficiū diuisionis vt plures fideiuss.olim.ꝛ plures tutores,tunc
partis perceptio non inducit diuisionē.seu tacitū pactū.ratio. qꝛ
cum necesse habeat facere,in necessitatib.nemo liberalis existit,vt
de ali.leg.l.rem legatā.sed si receperit partē ab eo a quo insolidum
poterat exigere,qꝛ beneficiū diuisionis non habebat vt duo rei o-
lim ꝛ hodie si est renūciatū tunc in casu isto recipiendo partē vi-
detur diuidere,qꝛ non tenebatur recipere.hic est casus in hac no-
stra l.no.¶Item contra istud opp.de l.si ex toto.§.j.ff.de leg.j.gl.
c hic dicit,hoc solue vt in precedentibus contrariis. Tu dic[c] qd in
hoc est speciale fauore vltime voluntatis.vt lꝫ alias partis perce-
ptio diuisionem inducat,tamen eius fauore nō inducitur diuisio.
Ita loquitur ibi.ꝛ hec est vera sol.Op.ff.de pecu.l.si ex duob.in fi.
primi respō.Sol.ibi non sunt proprie duo rei,nec ab vno.exigitur
pars imo totū exigi pōt vsqꝫ ad quantitatē peculij.¶Op.ff.eo.l.
tale pactum.§.post diuisionē.sol.ibi ab vno recepit plusquā debe-
bat,ex quo non pōt induci , q alij obligentur insolidum. hic vero
tenebatur insolidū.vnde pōt induci tacitum pactum liberationis.
5 ¶†Opp.extra gl.pactum est duorum vel plurium consensus ꝛc.
vt l.j.ff.eo.sed hic non consenserunt illi alij debitores, qui non erāt
presentes,ergo non potest eis dici factum pactum.Sol. tacita pa
cta partis presentiam non requirunt,vt hic,ꝛ s.eod.l.ij.quod not.
bene,ꝛ tene menti perpetuo.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Si creditores.Vide Com.consi.lxxx.post medium.
ꝛ de materia vide Cep.cautela pen.Item quod quādo inter duos
est ordo vt prius cōueniatur vnus quam alter , quod per electio-
nem vnius non preiudicetur alteri, quo minus possit ad alium re-
dire,vide Paul.consi.clxxiii.

b ¶Diuisio.Adde secundū Pau.de Cast.esse diligenter aduerten-
dum,qꝛ si non sint nisi duo debitores, nō potest fieri diuisio actio-
nis, qꝛ tūc actio dicitur diuidi inter plures quādo primo quilibet
tenebatur insolidū,nūc incipit quilibet teneri pro parte tantū.l.in-
ter eos.§.pen.sed hic primus,qui soluit liberatur in totū,saltē ipso
iure quatenus ipse soluit partē virtute taciti pacti.vt s.eo.l.credi-
tor. Alter vero, qui non soluit, similiter fuit liberatus ipso iure a
parte soluta,ꝛ remāsit obligatus efficaciter in parte nō soluta.vi-
de non est proprie diuisio actionis secundū ipsum propter hoc nō
placet sibi summariū Bart.q inducat diuisio.sed si essent plures,
puta quatuor qui tenerētur ad centum insolidum,ꝛ vnus solueret
xxv.pro parte sua dictorū centum, vt s.sed quātum ad alios tres,
bene fuit inducta diuisio,vt sic postquā creditor recepit, nō possit
aliquem de aliis tribus conuenire, nisi pro xxv.nec obst.secundum
eum quod non fuerint presentes in illa receptione, qꝛ hoc est taci-
tum pactum legale, q prodest etiam absentib.vt s.eod.l.ij.cum ibi
no.ꝛ ita dicit saluare,ꝛ intelligere q no.Bar.circa fi.quod nō po-
test intelligi nisi in casu predicto.Et hūc intellectū perpetuo menti
tenendum puto, quia quilibet diceret contrariū j.facie,q quilibet
aliorum possit conueniri ad residuum postquam cum eis nihil est
actum.cautela ergo est cum creditor recipit,dicat saluo iure solidi.

c POMA. ¶Tu dic. Ista solutio licet moderni eam non sequan-
tur,est cōmunis.vt hic inquit Bal.ꝛ Dec.qui alias in ista opinio-
ne consultum fuisse affirmat a quibusdā magnis viris,ꝛ eam etiam
tenuit Decius preceptor meus,ꝛ vide plene Scriben.in d.§.j.

ALIA LECTVRA.

Si creditores. Ubi plures sunt obligati insolidū ꝛ vnus soluit pro parte ꝛ creditor partem recipit, videtur fieri diuisio, ꝛ ex hoc queritur taciti pacti exceptio.h.d.Oppo.de l.reos.j.de fideius.pro
6 huius solutione quidam habent in litera † quenqꝫ que deriuatur
a quisqꝫ quod est signum vniuersale , vt l.si necessarias.§.si annua.
ff.de pi.act.Si habetis quenquam.cōtrarium cessat eo q creditor
admisit quenquā debitorem,id est,quēlibet ad soluendū pro parte
7 sua tantū.ꝛ sic pactum fuit expressum. ¶†Quidā habet quenqꝫ,ꝛ
tunc ad contrariū respondet gl.duob.mod.tamen vltima est vera,
ꝛ no.eam q hic creditor diuisit ab vno petēdo partē debiti,ꝛ reci-
piendo partē.per quam diuisionē,seu perceptionē sibi preiudicat.
in l.contraria elegit non recepit. Contra hoc opp.de l.si ex toto.§.
8 fin.ff.de leg.j.sol.vt in gl.vel dic secundū Jac.de Aret.q † quando
plures sunt obligati insolidū.ꝛ vnus soluit hoc modo.Soluo tibi
pro parte mea, ꝛ creditor isto modo recipit, ꝛ tunc habet locū lex
nostra:quia creditor sibi preiudicat.doctores dicūt, quod cautela
est,quando creditor habet plures fideiuss. obligatos insolidum.ꝛ
partem ab vno recepit,quod protestetur quod per hanc receptio-
nem partis nō intendit sibi preiudicare in alia parte circa petitio-
9 nem residui,arg.l.at si quis.§.plerīqꝫ.ff.de relig.†Quandoqꝫ vnus
ex plurib.insolidum obligatus.habet ex equitate quoddam bene-
ficium diuisionis,pone exēplum in fideiussore per beneficium epi-
stole diui Adriani. Isto casu si vnus soluit suam partē, ꝛ creditor
recipit,sibi non preiudicat. nisi appareat confideiussorem non esse
soluendo.hic est casus in l.inter oēs.§.j.ff.de fideiusso. Et isto casu
creditor non dicitur diuidere nomina. Oportet enim facere exce-
ptionem diuisionis,ꝛ in necessitate nemo liberalis existit.arg.l.rem
legatam.ff.de adimen.leg.Quandoqꝫ illi qui sunt insolidum obli-
gati. non habent beneficium diuisionis a iure.pone exemplum in
duobus reis insolidum olim.hodie pone exemplum in eis qui re-
nunciant beneficio noue constitutionis. Isto casu si vnus soluit
partem.creditor sibi non preiudicat.Ita intelligit Jac.l.si ex toto.
§.j.de leg.j. ¶Item opp.de l.tale pactum.§.post diuisionem.ff.de
pact.sol.vt in gl.¶Oppo.dicitur hic, quod queritur exceptio ta-
10 citi pacti.†Item,quia pactum est duorū,vel plurium cōsensus,ꝛc.
Sed hic alij creditores non fuerunt presentes.solu.quod contra-
rium loquitur in pacto expresso,hic in tacito,ꝛc.Bart.

LEX IX.

1 ☞Hereditas non datur per donationem causa mortis, nec in codicillis.ꝛ nume.j.

a **Licet inter priuatos** [a] Hec est noua, ꝛ singularis lex,nec scio eam alibi. Breuiter.hoc dicit.Pactū
b de succedendo inuicem [b] non habet vim vltime volun-
c tatis,nisi inter milites[c].hoc dicit.Primo quero.que est ratio quod
istud pactum non habet vim donationis causa mortis. Dicit glo.
quia per donationem causa mortis grauatur heres sed hic vide-
1 batur velle.quod hereditas pertineret ad eum ꝛ vide glos. ¶†Et
no.quod per donationem causa mortis non potest dari hereditas
sicut neqꝫ per codicillū. Requiritur ergo quod detur in testamen-
to.quod perpetuo tene menti.¶Alij assignant hic aliam rationē,
quod non valuit, quia non fuit solennus numerus testium , alias
etiam inter priuatos valeret iure testamenti,quod satis mihi pla-
cet.si fuerint verba testamenti.secus si essent verba paciscētium,vt
promitto tibi,ꝛ tu mihi,qꝛ per hoc infringitur libera facultas con-
2 dendi testamentum.vt l.pactum.s.eo.tit. ¶Secundo not.†quod
verbum pertinere , videtur directū quod allego tibi in l.centurio.
ff.de vulg.dic vt ibi dixi.¶ Tertio no.quod perpetuo tene menti,
3 quod si bona relinquūtur sub appellatione † rerum continent to-
tam hereditatē vt hic vides, ibi, res eius cuius casus,ꝛc.quod vi-
detur contra l.fi.ff.de vsuf. u.legat.sed ibi erat alius heres vniuer-
4 salis,hic non.¶Querit gl.vtrum †istud iudicium sit testamētum,
d vel que voluntas. Breuiter in milite [d] est testamentum,quia quo-
cunque modo volunt,possunt testari,vt ff.de test.mili.l.j.ergo,ꝛc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Licet.Vide Ludouic.Roman.in consi.xiij.
incip.videtur mihi de iure dicendum. vbi consuluit, quod non va-
let conuentio vt bona non possint aliquo tempore alienari,que ad
alios veniet allegauit l.istam.¶Licet.Adde quod Pau.de Cast.
per hanc l.in l.pactū quod dotali.s.eo.dicit,quod si in casu d.l.filia
facit pactum.ꝛ in ciuitate sit statutum quod femina non succedat
extantibus masculis,virtute illius pacti nō poterit aliquid petere
licet pater ab intestato decedat, quia quod non valet in vim con-
tractus,non potest valere in vim supremi iudicij, vt hic. Alexand.
ibi dicit quod hoc est contra l.fina.ff.famil.ercisc.vbi pater potest
quomodo vult inter filios disponere. Sed iudicio meo parum fa-
cit, quia non negatur quin pater possit libere inter filios dispone-
re, sed quod adstringatur pacto,ꝛ per viam contractus hoc iura
non permittunt,vt d.l.pactum.ibi erat inter liberos, ꝛ quia pater
illud reprobat.ꝛ hoc considerauit.Pau.Cast.

* CLAV.DE SEISS.¶In materia huius l.vide aliqua notan-
da per Alex.consi.lxxxij.in c.j.ꝛ ij.dub.volu.ij.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

¶ Invicem. Adde quod Bal.no.hic in verbo.scripto.quod duo possunt facere testamentum in eadem scriptura.z ita se vidisse.z vide Pau.de La. Tu dic quod Oldr.consuluit.cõs.clxxviij.cum vir z uxor fecissent testamentum.z mortuo viro uxor volebat revocare, querebatur an posset.qz in eadem char.consuluit quod sic.

POMA. ¶ Inter milites. Dic secundũ Dec.hic.qs lex ista procederet,etiam si pactum non fuisset recipr̃ocum,sed vnum tãtum promisisset se velle,quod aliter haberet sua bona. Et videtur etiã hoc de mente Bler.ff.co.in l.pactum quod dotalitium ff.fal.z probatur ista.l.in ratione sui.ibi tamen cum voluntatem.z c.que est generalis,z comprehendit istum casum,licet dictum sit speciale.per ea que no.vt breuibus agam. Bler.consi.suo lxxv.vol.v. Sed hic ego moneo difficultatem.z quero,an lex haberet locum in milite z pagano. In hoc ego sic dicebam,quod aut solus paganus promisit, z non valet,qz paganus non potest pacto hereditatẽ dare,sed speciale est in milite,vt hic agitur,&c. Aut solus miles promisit,z dicerem quod valet per rationem generalem istius l.z in l.j.ff.de testa.mil.z l.miles.ff.eod. Aut pactum fuit recipr̃ocum, z videretur prima facie dicendum,quod licet non valeat quo ad paganũ propter illam.l.z per no.per doc.in.l.pactum quod dotali.ff.co.z maxime Pau.de La.ibi in fi.quod tamen deberet valere quo ad militem. Sicut dicimus in testamento patris inter filios,z extraneũ.l. hac consultissima.ff.ex imperfecto.j.de test. Contrarium credo verius,nam cum illud pactum sit recipr̃ocum,z ob causam, z ex parte pagani non possit impleri per superiora,potest miles agere condictione ob causam,z facit hoc ꝙ in casu huius legis si vnus militum revocasset voluntatem censeretur ab altero revocata. Et ita tenet hic Pe.z Dec.ratione correlationis,z ar.in l.fi.j.de cupiens. lib.xj.z hoc teneas si miles ignorans creditur z in pagano tale pactum valere secus si sciens per ea que no.Bar.in l.dicam.j.de condic.ob cau.non ob.ff.ex imperfecto.qz extraneus ibi nihil promiserat.z ibi non suum,sed legis denegatur auxilium,vt hic l.non modo suum vult denegare auxilium,sed etiam vult promissionem militis rumpere cum vult priuilegio suo illaqueare,z decipere contra.l.quod fauore.ff.de legi.z arg.in l.j.j.de his qui ve.eta.impe.z in l.memuerint.j.vnde vi. Contra tamen hoc facit id qs not.hic Bler.in fi.de mente Bal.in l.ille autem.ff.de here.instit. hoc tamen ego intelligerem prout in simili declarat Bartol.in l.j.ver.quarto quero.ff.de sacrosan.eccle.

¶ In milite. Adde omnino videndum in terminis huius l.pulcherrimum consi.Romani.consil.xxvj.incip.pro clarioribus.vbi multa notabilia dicit,z Cal.consi.j.de dona.

ALIA LECTVRA.

LIcet inter priuatos. Ubi sit pactum de adquirendo inuicem succedendo,z sit inter milites[a], pactum tale habet vim vltime voluntatis, secus si fiat inter priuatos, hoc dicit. Quere gl.de ratione.l.quare non valet vt donatio causa mortis, In hoc casu gl.assignat vnam rationem. Item ibi,donatio emolumentum,&c. assignat rationem quia donatio debet cõtinere emolumentum,z non onus,z onus contineret.si succederet.Glos. est no.ad vnum quod cum hereditas contineat onera,vt l.si heredi tatem.ff.mandat.per donationem causa mortis nõ posset donari hereditas.sicut nec per codicillos. Signa istam glo. ¶ Item no. text.cum dicit pertinerent videtur innuere quod verbum pertinere.sit directum quod patet,quia succedit &c. Aduerte.quia loquitur in milite: Dixi in l.j.j.de pact.inter empt.z vendi. Vy.tangit in l.Lucius.§.filiam ex asse.de leg.ij.ego in l.centurio.de vul.z pul.in hac.licet.est primo aduertẽdum quod hec lex dicit in text.sub nomine rei.dum dicit,vt res pertinerent,&c.nã per hoc habes secundam gloss. que hic ponit, quod habet vt heres hereditatem istam quod per verbum res confertur hereditas,z tamen non confertur per verbum bona, vt bene colligitur de leg.ij.l.si quis seruum.§.ff. cum l.seq.in gl.mag.in vltima opi. Bzo.ibi posita. Secundo habes aduertere hic,quod hic dicit pertinerent,z tamen gl.dicit secundũ vnam opi.quod habet vt heres,ergo habes quod verbũ pertinet, adaptatur ad directũ. Vico tamen quod potest adaptari ad obliquum. Et pro hoc bene facit l.Lucius.§.filia.de leg.ij.z l.j.j.de pac. inter empt.z ven.vbi verbũ pertinet, ponitur pro restituatur, quia habeo ex manu alterius.z ideo dico cõmune, adaptabile secundum diuersas materias. Sed quero, que sit veritas, nũquid habet vt heres id. an habeat vt ex pacto. Puto non violando literam quod quamuis communis opi.sit vt Pet.z aliorum, quod habet vt heres.quia hereditas non potest dari, nisi ex testamẽto, non ex donatione causa mortis vel ex codicillis, vt l.ũ.j.de codi.tamẽ ego puto istum text.velle contrarium. Nam tex.hic dicit,quod habeat vim postremi iudicij,non dicit quod sit post emũ.iudicium. Et ista est singularitas, quam induc.z ista l.quod pactum existens habet vim postremi iudicij. Et ex hoc sequitur quod tenetur ad debita, vt tenetur heres ex testamento instructus, quod non est in alio,qui haberet vniuersa bona alicuius ex pacto,vel ex contractu aliquo, vt est casus in l.mulier bona.ff.de iure do. Sed quero,quare nõ haberet hoc ex donatione causa mor. Dic vt in gl.sed tunc contra eam videtur,z contra tex.arg.nam ll.alibi volunt.quod vbicunqz in aliquo actu fit mentio mortis in translatione bonorum,semper intelligatur donatio causa mortis, vt l.Seia.ff.de donat.causa mor.z l. Seia.ff.de do.prelega. Hic autem est verbũ mortis.ergo debet esse donatio causa mortis, vt l.Seia.§.fi.ff.de dona.causa mor. Ad hoc respon.quod hoc nõ sit propter dispositionem volentis hereditatem conferre.vt in ratione gl.z ideo cum posset esse dubiũ,nec esset satisfactum intentioni militis, lex potius accepit intellectũ vt miles habeat heredem. ¶ Quero,si interim est dubiũ,an istud,quod cõfertur,dicatur donatio inter vitos,an mortis causa. Dic vt no. in gl.in l.fi.ff.de vsur. Nam dispositio trãslationis fit ex nomine,veruntamen non transfertur dominium. Sed hic respondeo.ideo dico quod est,z ita ibi sentit Vy.quia ibi transactum fuit.

ADDITIO.

P. PAV. P. ¶ Inter milites. An ista lex procedat in militibus nostri temporis vide Ang.concl.dentem quod non cõsi.clxxvij.incipiens instrumentis prędictis. Nunquid autem ista conuentio possit fieri per non milites in vim donationis,z an tunc requirat insinuatio,vide Alexan.consi.lxxxij.in ij.vol.z latissime consi.xxviij.in ij.vol. Nunquid autem valeat talis conuentio promitto tibi, z tu mihi quod vno moriente sine liberis, res debeat esse superstitis, vide Bartol.consi.ccxij.in j.vol. Nunquid autem talis conuentio possit fieri inter virum,z uxorem,vide Panormitanum consi.xviij.

LEX XX.

1 ¶ Dominium alicuius rei, ex simplici conuentione non transfertur absque traditione.
2 Dominium ex dispositione in vltima voluntate facta absque traditione transfertur.
3 Dominium absque traditione ex dispositione legali transfertur.
4 Dominium ex donatione propter nuptias,transfertur sine traditione. Item in re dotali solinat.
5 Dominium in acquisitionibus vniuersalibus,transfertur sine traditione.
6 Dominium ex donatione causa mortis transfert absq; traditione.

TRaditionibus. [a] Ista lex ponit tria dicta. Ponit etiam duas regulas affirmatiuas z vnam negatiuam,sic sunt tres gl.quarum quelibet respicit suam regulam.dicitur hic,traditionibus.Contra Instit.de re.diui.§.interdum.Sol.dum dicit gl.hec regula prima debet limitari vt dicamus sic,traditionibus vel quasi,ex causa habili factis a domino,vel quasi pretio soluto,vel fide habita de eo dominum transfertur.h.d.ista prima regula.z vide gl.tuam primã. ¶ Ad secundam regulam dicitur hic, quod dominia acquiruntur vsucapionibus. ¶ Contra j.de prescr. xxx.anni.l.si quis emptionis.in prin. Sol.secundum gl.nostras communiter debes cõsiderare quod quedam est vsucapio triennũ.que est inducta fauore prescribentis,z ex ista queritur dominium directum.vt hac l. Quedam est prescriptio decem vel xx.ann.que est communis.partum fauore prescribentis.partum odio negligentis, z inde transfertur vtile dominium.non directum. In prescriptione vero,xxx.ann.paratur exceptio,vt in contrario. Et vide gl.z tangitur per gl.plene in auc.misi triennale.j.de bon.mat.videtur tex.cum glo.in l.j.in fi.de aqua plu.arcen. ¶ Tertia regula est.quod dominium non queritur nudis pactis. Innuit ergo quod requiratur pactum vestitũ. ¶ Contra in fi. ager.ff.de rei vend.z j.de rei vend. seruum. Sol. Intelligit hic pactum nudum esse pactũ.quod non est traditione subnixum. Et pro declarãda ista gl.z his que hic dicuntur.debes scire, quod quandoqz titulus procedit ex cõuentione nuda transferatur dominiũ,nisi sequatur traditio vel quasi. Fallit in pacto legis commissorie. z addictionis in diem.quod dicit plene no.per Vy.in l.unda.ff.de don. Secundo fallit[b] in ciuitate,z ecclesia.vt l.fi.§.de sac.sanc.eccl. Item fallit in contractu societatis[c] vniuersalis.vt l.j.in fi.ff.pro soc.* z quod dici,quod requiritur traditio,vel quasi,intelligatis possessionis, etiam nõ vacue,vt l.si fundum.ff.de fundo dotali. Secundo casu,quandoque queris de vltima voluntate.dico quod transfertur dominium,absque alia traditione,vt l.j.z ũ.ff.communia de lega. ¶ Tertio casu, quando queris ex legali dispositione, dico idem, quod transferri potest dominium absqz aliqua traditione, vt l.commissa.ff.de pub. z l.si vt proponis.j.de rei vend.cum suis similibus &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Traditionibus. Rationem quare ex solo cõtractu non transferatur dominium.ponit Bald.in c.j.quid sit inuest.fallit tamen nisi res sit penes eum, in quem alienatur, dummodo alienans hoc sciret vide Roma.z Jas.in l.certi condictio.ff.si cert.per.

Et

Et adeo est necessaria traditio ad translationem dominij regulariter quod partes, etiam si vellent, non possent aliter conuenire. Aleran. consi. j. vol. v. Aret. in l. qui absenti. §. j. de acqui. pos. Bart. & Paul. de Cast. in l. cum falsa. C. de in. & fac. ign. Imo nec etiam testator possit facere in testamento quod ex contractu per heredem fiendo, vel per executorem suum transeat dominium sine traditione. Bald. in l. id quod pauperibus in xviij. questio. C. de episc. & cle. Et quod partes etiam hoc facere non possint, vide etiam Decium hic. Item dum Barto. dicit quod ex traditione rei etiam sine possessione transfertur dominium, limita non procedere quando traderet procurator. vide Soci. in l. j. §. per procuratorē. ff. de acq. pos.

* CLAVD. DE SEISS. Rationem ad regulam negatiuā huius l. ponit Bal. in l. ea lege. j. de condic. ob caus.

b P. PAV. P. Secundo fallit. Alium singularem casum, in quo transfertur dominium sine traditione, ponit Roma. fin. cccexxxiij. incipi. emo rem nomine meo, & patior describi in libro communis meo nomine & fratris mei, & pro ea me patiente frater meus soluit collectas, pro rata sua. Circa autem tertium casum, quando ex legis dispositione, & circa duas sequentias de ciuitate & ecclesia, idem est in contractu principis, quod ex eo transferat dominiū sine traditione, vide que scripsi in l. ij. C. de sacro sanc. eccl. & in l. Cesar. ff. de publica. vide alium casum per Bart. in l. si ager. ff. de rei vendi.

c Societatis. Adde quod in societate tutorum bonorum, non transfertur dominium rerum incorporalium, nec postea acquisitorum vt l. ea vero. & l. societatem. & l. si quis societatem eod. titu. de quo per Roma. consil. cvj. Adde quod etiam hec prima regula fallit in casu. l. in reb. C. de in. do. vbi so. ma. dominium quod erat in viro retransfertur ipso iure in vxorem. Secundo fallit quando res esset empta ex pecunia dotali, quia tunc etiam transfertur dominium absque traditione. gl. & doct. in l. si vt proponis. C. de rei ven. Tertio, non habet locum quando mulier dedisset in dotem res estimatas viro, quo casu vir est debitor pretij. l. quoties. j. de iure do. si tamen solu. matr. reperiatur maritum alia bona non habere, nisi illa que sibi dedit in dotem, dominium ipsorum retransfertur in ipsam vxorem vt not. in glos. in d. l. in rebus. & in istis tribus fallentijs. est fauore dotis.

* IOAN. FRAN. RVER. *Adde pro intelligētia Bar. in l. a ideo. ff. de con. furti. & secundum eius distinctionem ibi intellige & limita Bart. hic.

* CLAV. DE SEISS. V. j. in fi. ff. pro soc. In alijs autem titulis quantūcunq; vniuersalibus procedit regula. vt est glo. approbata in l. ff. pro dote, quam singularem alleg. Aler. in l. stipulatio hoc modo cōcepta. de verbo. oblig. & illam etiam allegat Pau. hic.

ALIA LECTVRA.

Traditionib Scipsam summat. Opp. de §. interdum. Imitit. de rerum dim. Sol. Ibi fuit quasi traditio. Item opp. de l. nunquam. de acqui. rerum domi. Solu. intellige quod per traditionem acquiritur dominium cum causa. vt in contrario. Item oppo. de l. traditio. de acqui. rerum domi. Solu. quod hec debet intelligi secundum illam. Item opp. de l. interdum. §. qui tutelam. ff. de fur. Sol. quod ibi fuit quasi traditio. Unde istam regulam sic limita, quod per traditionē queritur dominium. vt hic, vel per quasi traditionem. vt in §. interdum. dummodo fiat a domino, vt l. traditio. prealleg. vel quasi domino. vt in §. qui tute. cum causa & idonea. vt l. nunquam. de acquir. rer. domi. Item opp. contra vltimum dictum de l. si quis in princip. ff. de rei vend. Solu. quod ibi sit casus specialis in pacto legis commissorie & additionis in diem. Item oppo. de l. fin. de sacro sanc. eccle. Solu. quod ibi sit casus specialis, quia gloss. non sunt vsque quaque perfecte,

4 ideo quero, quid in donatione propter nuptias, an fiat super aliqua re marito transferatur dominium sine traditione in vxorem. Dic quod sic, vt in authen. donationes. §. de iure do. in glos. Idem dico in re dotali, vt sol. mat. transferatur dominium in mulierē. sine traditione, vt l. in rebus. cum gloss. sua. eod. tit. Idem dico in re dotali, vt transferatur dominium in virum sine traditione, vt probatur in l. ff. de impensis, secundum vnam lect. Ratio est, quia dos dicitur esse quedam vniuersitas, vt probatur in text. & gloss. l. j. ff.

5 de impensis. † Sed in acquisitionibus vniuersalibus videtur sine traditione dominium transire. vt in authen. ingressi. §. de sacro sanc. eccles. & per hoc patet mihi casus in l. q. ff. pro socio, & quod ibi not. & quod ibi dicit glo. sine possessione dicas sine traditione. Item

6 quero † quid de re donata causa mortis, an trāsferatur dominium in donatarium sine traditione. Dico quod sic. Casus est in l. vel donationes causa mortis. continuata ad superiorem. ff. de publicia. Et quod dicitur in lege vel donationes causa mort. amissa possess. vel sint pactis. intellige, id est, sine traditione. vt superiora & inferiora demonstrant. Item dico in dona. causa mortis, retransiata, vt si reuocatur donatio in casibus qui no. in l. nō omnis. ff. si certum pet. Item in transactione fiat translatio dominij sine traditione, dic vt habētur j. in l. si mortis causa res donata. ff. de dona. causa mor. Quero, que est ratio quod rei legate testantis trāsit dominium recta via sine traditione. Doct. hic not. quod fauore vltime voluntatis, vt citius fiat eius executio. Tu dic, quod gl. reddit rationes in l. si quis rem. ff. de pollici. in gl. magna. Quero, nunquid in acquisitione † dominij, que fit cum titulo. per traditionem factam a

7 domino, sit aliqua differentia ab acquisitione, que fit traditione facta a non do. Ly. refert quod sic, quia dum traditio fit a domino, licet recipiens credat alium dominum, & erret, non impeditur dominij translatio. Sed vbi fit a non domino, malafides a principio impedit trāslationem dominij. Primum probatur in l. cum in corpus. ff. de acqui. rer. do. Secundum probatur ex l. hominem. ff. pro suo. Et est alia differētia, quia dum traditio fit a domino, transfertur dominium, licet nulla transferatur possessio vt l. si fundum. ff. de fund. dota. Sed quando fit traditio a non domino cum titulo, nisi tradatur vacua possessio, nūquam procedit vsucapio, vt l. fine possessione. ff. de vsuca. ergo non procedit vsucapio.

LEX XXI.

a Cum proponas inter vos.[a]

b Frangenti[b] fidem fides frangatur * eidem. hoc dicit

* breuiter hec lex. Quero qualiter fuit concepta ista conuentio inter istos fratres. Dicit glos. j. quia vnus fratrum conuenit, quod actionem, quam vnus intentabat, remitteret. & bona diuiderentur equaliter. & vide gloss. Si verba essent ita concepta, ille qui promisit remittere, posset implere cōtractum ex parte sua, & sic ageret actione prescriptis verbis, descēdente ex eo contractu innominato, vt habuistis no. ff. eod. l. j. in fi. mag. glos. Et j. tit. j. l. fine apud acta. quod tenet glo. penulti. que est in hac ea. l. & non negat. Et ideo habes ponere, quod fuit conuentum quod non peteret, & sic talis contractus impleri non potest &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. Cum proponas. Vide Jo. de Imol. in consi. lxxij. vide Ludou. Rom. in consi. ccij. vbi singulariter allegauit de non seruante. & pro hoc vide Ludo. Rom. in consi. ccxli.

* IOAN. FRAN. RVER. ADDE hic apostillam Aler. quam facit ad Bart. in l. quero. §. inter locatorem. ff. loca.

P. PAV. P. Istud procedit, si in vno quis tm fregit fidem, vide Pau. de Cast. consi. clxxviij. Quid aute si vnus fregit semel, alius bis vide Paul. consi. ccxcviij. Quid autē si quis fregit trengā. an alter possit frāgere, vide Feli. in c. i. extra. de treuga & pace. vide alia que habes ad Bar. in l. Julia. §. offerri. ff. de act. emp. Aret. in l. qui seruum. ff. de ver. obli. vbi etiam de frangente pacē, an ei frangi possit.

b Frangenti. Adde quod si contractus ex conuentione partium redditur nullus, propter non obseruantiam promissorum alterius ex contrahentibus. debet intelligi si ille vult, qui non contrauenit, vt tenet Pet. de Anch. consi. cxl. & vide Joan. de Ana. consi. xxix. & in quantum Aler. hic. in fi. tangit an quis possit se fundare ex contractu, quem impugnat. vide Roma. consi. cccxlvij.

* CLAVD. DE SEISS. Fides frangatur. Habet locū quādo frangitur in vno correlatiuorum. vt possit frangi in alio. Casus est & ibi Bal. no. in l. pollicitatione. j. de dona. ant. nu. pt. & vide ad hanc regulam quod dicit Aler. consi. ccxiij. vol. ij.

LEX XXII.

a Pactum curatoris.[a] Curator non poteſt debitū liquidū gratuito remittere. h. d. Opp. ff. de fur. l. si pignore. in fi. & l. interdū. §. qui tutelā. Sol. Ibi nō erat debitū liquidū. vnde possunt trāsigere. *hic secus. Opp. ff. de minor. l. sed & si vnus. §. j. Sol. vt in gl. Item opp. de l. iusiurandū quod ex conuentione. §. j. de iureur. Sol. Ibi debitum non erat liquidum.

ADDITIONES.

a POMA. Pactum. Circa hoc opponitur de l. iusiuran. quod ex cōuentione. §. j. ff. de iurein. vbi curator potest iuramentū deferre, & ex eo minori preiudicare. Unde cū possit illud quod est plus, tanto magis debet posse id quod est minus. & imo non est mirum. si non potest pacisci. Istud esset dilapidare bona minoris, quod non est curatori permissum, & quod esset cōtra vim ipsius verbi, sed ibi debitum non erat liquidum. & ideo non mirum est, si potest iuramentum deferre, & sic diceret quod istud est diminare. quia curator & tutor tunc demum possunt iuramentum deferre alijs deficientibus probationibus. l. tutor. ff. de iure in. & ad hoc vide Pau. consi. xxxix. in ij. dubio. vol. j. & consi. xlv. Fede. consi. xcvij. & Rom. consi. xxviij. in ij. dub. & Pau. consi. xv. vol. ij. & consi. xcvij. eo. vol. & aliquid in consi. cviij. vol. ij. Pau. de Cast. consi. j. Bar. consi. xlvij. Barb. consi. vij. ij. vol. & consi. xlij. eo. vol. P. PAV. P. Limita nisi debitores essent pauperes, quia potest tunc tutor vel curator componere. Aug. in addit. ad Bar. in l. id ab vna. C. de anno. & trib. lib. x.

* CLAVD. DE SEISS. Transigere. Istud verum nisi debitor sit pauper, vt dicit Aug. in l. fi. j. de anno. & tribut. lib. x.

LEX XXIII.

a Filius. aOppo.extra glos.de l.si vnus.§.pactus.in prin.ff.eo.& l.q̃ seruus.ff.depositi.de sol.l.q̃ seruus.Sol.Fateor q̃ filio vel seruo,non potest solui,verū est.nisi debitum esset cōtractum per eum filium,& patri quesitum, vt in contrarijs, quod perpetuo tene menti. Et per hoc dico, q̃ si monachus mutuat.vel deponit pecuniā,licet querat actio monasterio.tamen poterit sibi solui,& cōtinger liberatio. Ratio,q̃ facto eius illa actio quesita erat monasterio, alias secus, vt hac l.& §.eo. l.seruus. ¶Opp.de l.si filius.ff.de excep. Solue vt in glo. ¶Item opp.de l.contra iuris.in fi.ff.eo. Solue,vt in gl.& dixi §.eo.l.seruus.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Filius. Circa materiā huius legis,quomodo possit filius preiudicare patri in acquirendis,& in similibus personis, vide per Jas.in l.iij.§.si filius.ff.quod quisque iuris.

LEX XXIIII.

Si actionem. Pactum factum heredi putatiuo, heredi vero non prodest, hoc dicit.secundum vnam lect.secundum aliam,hoc dicit. Pactum factum vni ex heredibus, ad alios non porrigitur. hoc dicit. ¶Oppo.contra primam lect.de const.pec.l.si post, Glos.dicit,solu.vt ibi.Certe ibi gloss.non posuit veram solutionem. Solu. Quandoque quis facit pactum vero heredi, a quo tamen postea hereditas eunicitur, vel per querelam, vel contra tabulas, & tunc pactum factum heredi transit ad eum,ad quem transit hereditas. vt l.contra.& l.heres a debitore,circa prin.ff.de fideiuss. Quandoq; quis facit pactū heredi, qui nullo modo est heres. Et istud in dubio non prodest vero heredi.vt hic, & l.si tibi.§.cum possessor.ff.eo. Fallit si cōstaret quod habuerat animum remittendi cuilibet,qui heres esset,vt l.ante pe.ff.eo.secundum vnam lect.&c.

LEX XXV.

Debitorum. Imperator in istis duab⁹ legibus sic procedit. quia in prima ponit summarium,in sequenti ponit casum in terminis. Opp.de l.cum ab vno.ff.de leg.ii. Sol. Ibi est speciale fauore dotis. Vel dic vt ibi. ¶Querit glo.vtrum ille qui debet pitus satisfacere,debeat prius conueniri. Bloss.dicit quod non.& bene dicit. Dic vt in ea.

LEX XXVII.

1 ☞ Si promisisti cēsum per stipulationem sine vsuris,& ego promisi ire Romam pro te,per pactum,an per istud pactum actio vetus informetur,vel actionem nouam pariat.& nu.8.

2 Differentia inter vestimentum coherentie cōtractus, & vestimentum rei interuentu.nu.8.

3 Pactum nudum principale,an vestiatur a stipulatione penali accessoria.& nu.9.

5 Pactum nudum appositum iuxta contractum conditionalem, an vestiatur,

6 Obligatio ciuilis,& naturalis,an statim saltem conditionaliter dicatur nata ex contractu conditionali,ante existentiam condi.

7 Si tollatur contractus vestitus iuxta quem erat appositum pactum nudum,an remaneat actio ex ipso pacto nudo.& nu.10.

Petens. Lex ista est subtilis,& difficilis,& breuiter hoc intendit.Pactum nudum appositum iuxta cōtractum stricti iuris,veterem actionem informat,& nouam parit.hoc dicit ter.cum gloss. Venio ad casum in terminis.& ponitur in glo.tribus modis.Ego puto veram positionem.quam intendo tenere. Antequam veniamus ad questiones,& materiā examinemus lecturas hic positas.Quero quod est exemplum in hac lege? Dicunt quidam promiseras mihi aliquid nudo pacto.idem illud promisisti per stipulationē, certe potero hoc petere. Hec est vna lect. Pro ista bene facit ter.qui dicit.placiti seruandi causa sequitur est, videtur enim velle loqui de stipulatione interposita super eo quod deuenit in pacto nudo. Istam lec.gl.reprehendit quia ter.tui non conuenit.nam cum ter.dicat.siue antecessit. siue statim post secutum est.innuit quod si ex interuallo pactum esset appositum.nō posset agi ex stipulatione,sed hoc est falsum, imo omni tempore posset agi. ergo &c. Preterea, secundum istam lect.nunquā posset agi ex pacto, sed ex stipulatione,vt l.asse toto.de he.instit.& de condi.instit.l.institutio talis. Quidam volētes sustinere dicunt hac lect.veram. Et fatentur,quod si ex interuallo pactum apponeretur ex stipulatione,agi non posset.Hoc probant sic.Stipulatio de se fuit nuda,alias incerta,quia promisisti quod conuenires,vel conuenisti.& sic ex ea per se non potest agi. Si pactum apponitur ex interuallo imputet sibi cū incontinenti potuit, & non apposuit.l.cum in plures.§.locator horrei.ff.loca.l.hec conditio.ff.de condi.& demon.l.quia ratio.de cond.instit. ¶Ad aliam oppositionem gl.dum dicit, non posse agi ex pacto, sed ex stipulatione.fatentur. Et text.non dicit hoc quod agatur ex pacto,sed ex stipulatione. ¶Contra illud opp.ff.iudi.sol.l.cum apud Sempronium & l.iudicatum sol.& l.si.eod.tit. Sol. Dicunt illi implementum stipulationis non constabat ex voluntate partium, sed ex iudicis declaratione.merito ergo ex illa declaratione secuta ex interuallo hec stipulatio committitur.Hec opinio non est vera.per l.si ita stipulatus.§.j.& l.cum enim.ff.de noua.& de fideiusso.l.si ita.de verbo. oblig.l.quidam cum filium.§.fi.& l.si vero nō remunerandi.§.si filio. ff.manda.& l.q̃ pecuniam.si cert.pet.que concludunt quod etiam ex interuallo possit apponi pactū,vel aliud fieri,per quod impleatur stipulatio.etiam cum pendet ex voluntate partium,recedamus ergo ab ista lect. Alij dicunt quod hic feci pactum tecum,quod in contractu quem feci,vel faciam de aliqua quantitate librarum,intelligatur de Imperialibus.vide gl.ista lec.non placet.Primo per ter.quia hic dicitur,quod stipulatio est interposita placiti seruādi causa.quod hic non est.imo interpositum est pactum causa declarande stipulationis.Preterea,innuit ista lect.quod pactum declaratorium non posset apponi ex interuallo, quod non placet. per l. heredes palam.§.sed & si no.ff.de testa.Preterea,istud pactum declaratorium inducitur ad replicationem, nam si petam decem libras Imperialium.tu excipies,quod nō debet intelligi de Imperialibus.sed de minori moneta,quia in stipulatione non est expressum,vt l.minus.ff.de leg.iij. Ego replicabo, hoc est verū, nisi aliud esset actum.sed aliud esse actū apparet ex pacto,ergo,&c. Sed pactum ad inducendum replicationē potest interponi ex interuallo, vt l.si vnus.§.pactus.ff.eo.ergo &c. ¶Transeamus ergo ad iij.lec. quam gl.tenet. Promisisti mihi aliquid per stipulationem & ante, aut statim post promisisti mihi ire pro me Romam.Certe ex stipulatione agetur ad illud q̃ deuenit in pacto, & agitur actione prescriptis verbis ex pacto vestito,& sic veterem informat,& parit nouam.& vide gl.tuam. Ista lec.non videtur vera.q; secundū hoc stipulatio nō fuit interposita causa seruandi pacti, imo ob aliud fuit interposita.scilicet ob aliud pactū.q̃ videtur cōtra istum ter. Sol, Fateor.nec ob.ter.quia ter.intelligitur.q̃ stipulatio fuit interposita causa seruādi placiti,scilicet pacti cuiusdā.hoc est,eius quod in stipulatione deuenit.aut pactum factū est de alio.& de eo queritur, an stipulatio informet,& nouam actionē pariat. Item cōtra istam lec.arguunt Ultramon.actio prescriptis verbis oritur ex cōtractibus innominatis.vt l.quoties.& l.naturaliter.de preseri.verb.& l.& placito.infra de rer.permut.& quando pactū apponitur iuxta contractū,ideo oritur actio prescriptis verbis,q; resultat contractus innominatus habita relatione pacti ad contractū.sed in casu proposito per glo.non resultat contractus innominatus habita relatione pacti ad contractū.ergo non est bona eius positio. Per hoc ponunt ipsi casum sic, quod facta fuit stipulatio de permutando codice meo cum tuo, & per pactū promisisti statim ante.vel statim post ire pro me Romam. Tunc habita relatione pacti ad contractum.resultat cōtractus innominatus.merito resultat prescriptis verbis. Vltramontanorum non reprobo,quia bona est.Sed inquantum ipsi dicunt lec.gl.nostre,non bene dicunt,nam actio prescriptis verbis oritur ex pacto incontinenti apposito, ex pacto dico, non ex contractu, q; resultat habita relatione pacti ad contractum,vt viditis §.eo.l.in bone fidei.& ff.eo.l.iurisgentium §.quinimo.hoc etiā probatur in l.frumenti,§.de vsu,& eorum opi.§.clarius declarabo.

1 Modo venio ad questiones que formantur in glo. †quero mutuani tibi decē sine vsuris, que per stipulationē promisisti mihi restituere,& ego promisi per pactum ire pro te Romam, an istud pactum veterem actionem informet,& nouam pariat? Gl. dicit quod non,q; pactum incontinenti appositum ita demum informat veterem actionem,si apponitur pro eo cui cōpetit actio.secus si debitor deberet vsuras.& vide gl.quādo actio competit vni, & pactum interponitur pro alio,est videndū an veterem informet, & an nouam prescriptis verbis actionem pariat.Primo.q̃ non informet veterem.gl.tenet hic.Cum enim magis sit cōtra illud quod deuenit in primā actionē,quam quod non,non potest illā informare.esset enim quedā repugnantia quod actio meamet daretur contra meipsum.& hoc tenent omnes. Sed vtrum pariat nouā actionem? glo.dicit quod non.in l.iurisgentium.§.quinimo.in glo.super verbo.iudicijs.ff.eo. Ultram.contra,q; creditor promisit debitori, resultat cōtractus innominatus.ergo oritur actio prescriptis verbis. Vide aduerte. Ultramon.nihil dicunt contra glo.nostram,bene & recte intelligendo.imo gl.& ipsi concordant. Est enim duplex vestimentum. Quoddam est vestimentum coherentia contractus, quoddam est vestimētum rei interuentu. Et istud habet locū proprie in contractibus innominatis.vt l.ex placito.§.de re.permu.de

2 prescript.verb.l.naturalis.& no.in l.iurisgen.§.quinimo.ff.eo. Inter ista duo vestimēta est hec differētia. Nam coherētia cōtractus vestit pactum incontinēti,cum in esse producitur.vt l.legē.§.eo.& l.in bone fidei. Rei interuentu vestitur pactū,etiā ex interuallo,quando quis implent cōtractum ex parte sua vt dictis legibus. Hunc ad propositū.quando creditor promisit debitori, non oritur actio prescriptis verbis ex pacto.nec vestitur pactum coherentia illius contractus,quia nō vestit pactum, nisi ad vtilitatē illius, pro quo

contractu

cõtractus est celebrat⁹. Hic est casus in l.si tibi.in fi.ſ.loc.⁊ ibi not.
Nõ remanet ergo pactũ nudũ. Sʒ si habita relatiõe pacti ad ꝯctũ
resultat contractus innominatus,⁊ ex post facto alter cõtrahen-
tiũ impleat ex parte sua,tũc oritur actio p̄scriptis verbis,ex ꝯctu
innominato vestito rei interuẽtu non ex pacto,sed ex cõtractu in-
nominato. Hoc vult dicere glo.tua hic dum dicit,sed si daret vsu-
ras,forte secus esset,⁊c. Tunc enim resultaret contractus innomi
natus,ideo esset illud quod ſ.dixi. Uide ergo gl.quam amodo in-
telliges,⁊ ꝙ glo.dicit,contrarium esse non intelligas ꝙ actio pri-
ma informetur,q̄ istud est impossibile,vt dictum est,sed pro tan-
to hoc dicit,q̄ possibile est istum contractum vestiri rei interuen-
5 tu,⁊ parere actionem. ¶ †Quero vtrum pactum nudũ principa-
le vestiatur a stipulatione penali accessoria.gl.dicit quod nõ,vt l.
nuda.ſ.de contrah.⁊ commit.sti. Ultram.dicunt contra istam glo.
sic. Nam pena succedit loco rei,vt l.si quis a socio.cum l.seq.ff.pro
soc.⁊ l.predia.de ac.emp.⁊ l.apud celsum.ſ.labeo.ff.de do.exce. Sʒ
si aliquis daret rem conuentam,⁊ promitteret,sine dubio esset ve-
stitum pactum,q̄ resultaret contractus innominatus,⁊ sic vesti-
retur aliquo implente ex parte sua. Ideo in proposita questione,
dicendũ est sic sm eos. Aut queris antequã stipulatio penalis sit
commissa,⁊ tunc sine dubio per stipulationem penalem non vesti
tur. Aut postquam est commissa,⁊ tunc si quidem stipulatio pena
lis continet tantum quantum primum pactum,⁊ soluatur,tũc pa
ctum illud vestitur.sicut si solueretur ipsa res,vt ſ.dixi. Si vero mi
nus continet,tunc secus,vt l.fin.ff.de condi.cau.da. ¶ Sed hic ad
uerte,istorum reprehensio inquantũ dicunt per hoc gl.male dice-
re est falsa. Nam super alio loquitur gl.super alio loquuntur ipsi.
Gl.enim loquitur an stipulatio penalis vestiat pactũ nudũ ei,pro
quo penalis stipulatio interponitur,dicta Ultram.loquuntur,an
penalis stipulatio vestiat pactum ei,contra quem penalis stipula
tio interponitur. Preterea,gl.loquitur an vestiatur pactũ coherẽ
tia contractus,ipsi loquuntur an vestiatur rei interuentu,⁊ sic ni-
hil ad propositum contra glo.fateor gl.verũ dicere,⁊ Ultram.be-
ne dicere in casu in quo loquuntur. Modo sumus expediti de ista
4 difficili questione. Uenio ad aliam questionem. †Querit glo.facta
est cõuentio inter te ⁊ me pacto nudo de permutãdo codicẽ meũ
cum tuo,deinde incontinenti conueni ꝙ ires pro me Romã prin
cipaliter pacto nudo,deinum ex interuallo,primũ pactum nuduʒ
fuit vestitum rei interuentu,quero vtrum ex ipso pacto vestiatur
aliud pactũ incontinenti appositum. Et gl.tua dicit quod non,q̄
vestimentum fit ex interuallo.⁊ vide glos.tuam. Ultram.contra,p
rationem predictam,q̄ cum hic habita relatione pacti ad contra
ctũ resultat cõtractus innominatus,debet oriri actio prescriptis
verbis,dico gl.tuã dicere verum. Nam istud pactũ non potest ve-
stiri coherentia contractus per rationem quam gl.dicit,⁊ de hoc
querimus hic.⁊ sic ex pacto actio non oritur, sed bene põt vestiri
rei interuentu,⁊ oritur actio ex toto cõtractu innominato, que re
sultat ex illis pactis. Et ita vterqʒ eorũ bene dicit. Ita debes intel
ligere. Eodem modo dico quod tale pactũ veterem actionem non
informat per rationem glo. ¶ Quero,quid si iuxta contractũ con
ditionalem apponatur pactũ nudum,vtrum vestiatur. Glo.dicit
5 †quod sic,q̄ ab initio nascitur ciuilis ⁊ naturalis conditionaliter
saltem,vt l.si in venditione.ff.de peric.⁊ commo.rei ven.⁊ vide glo.
6 ¶ †Contra istam glo.videtur. Nã ante conditionis existentia nõ
est nata ciuilis,neque naturalis,vt l.cedere diẽ.de verb.sign.ergo
eius coherentia non potest vestiri aliud pactũ. So. Dicit gl.ꝙ nõ
est nata pure,sed statim est nata conditionaliter.puto ꝙ velit di-
cere ꝙ existente conditione trahitur retro,⁊ fingitur retro obliga
tus,ita ꝙ ab initio põt dici nata,vt l.qui potior.⁊ l.qui balneuʒ.ff.
qui potio.in pig.habe.⁊ de sol.l.si quis sub cõditione. Et ita dice
bat do.Jaco.Bu. Sed certe ista ratio concluderet,si poneremus
ipso facto conditionem existere,sed si ponimus conditionẽ defice-
re.an istud pactũ nudum erit vestitũ. Breuiter circa istam questio
nem est videndũ. Primo an veterem actionem informet. Et hic di
co,quod non,q̄ non reperit eam informandã,cum ex cõtractu cõ
ditionali non sit nata actio. Ita not.gl.in l.pacta.ff.de contrahen.
emp. Secundo est videre,vtrũ pactum vestiatur coherentia con-
tractus. Et primo quod sic,si conditio postea extiterit, q̄ fingitur
retro contractum fuisse celebratum,vt dictum est. Sed si cõditio
defecerit,non video ꝙ vestiri possit cõtractus , sed vestitur rei in-
a teruentu. Ita loquitur l.si in venditione.[a] que hic allegatur in glo.
ibi enim vendidi rem tibi sub conditione, eo pacto ꝙ ires pro me
Romã.ex istis pactis oritur quidam contractus innominatus ta
lis,q̄ ego cõstituã tibi istã speciem emptionis,vt tu vadas pro me
Romã,vnde statim celebrato isto contractu cõditionali,impletur
iste cõtractus innominatus ex parte mea,merito oritur actio pre
scriptis verbis. Ita debet intelligi hec materia. Et ita intelligo qð
no.l.lecta.ff.si cert.pe.in gl.mag. Ita intelligitur.l.iuris gentiũ.ibi,
vt puta si post diuortiũ.ff.eod. ¶ Quero vlterius,quid si pactum
nudum ab initio fuit vestitum coherentia contractus vestiti, ⁊ ex
7 post facto ille contractus tollitur,†vtrum remaneat actio prescri-
ptis verbis ex pacto nudo? Gl.dicit quod sic,quam vide. Uidete,
ista pacta quandoque apponuntur in contractibus correlatiuis.⁊
tunc illud ꝙ deuenit in pacto,dicitur pars pretij,seu rei,que debe-
tur ab initio, vt l.fundi partem.ff.de contrahen.empt. Sed natura
contractuũ correlatiuorum est,vt sublata vna parte obligationis,
tollatur altera,vt l.si.ff.de accep.⁊ l.cum emp.ff.de rescin.vend. In
isto casu non diceret verum glo. nec isto casu loquitur,sed si poni-
mus in contractibus non correlatiuis,vt in exemplo posito in hac
l.tunc glo.tua dicit veritatem.hic fuit facta collecta ⁊c.

ADDITIO.

a ¶ L.si in venditione. Adde quod Paul.de Castr.dicit mirari de
Bar.qui non considerauit quid diceret illa l.non loquitur, quan-
do conditio deficit,imo tunc nõ habet locum quod ibi dicitur, sed
loquitur quando extitit,latius hic per eum.

ALIA LECTVRA.

PEtens. Pactũ incõtinenti appositũ iuxta contra-
ctũ stricti iuris veterem actionẽ informat
hoc dicit secũdũ iij.lec.gl.q̄ vera est. Legitur quatuor mo-
dis secũdum Ultram.lec.j.patebunt. ¶ Quero de exemplo.l.no-
stre,gl.primo ponit exemplum,ꝙ stipulatio fuit adiuncta ei ꝙ de-
uenerat in pacto nudo. Istud exemplũ non est bonum,q̄ secũdum
huius intellectum videtur innuere, ꝙ si talis stipulatio non fieret
statim,ꝙ non posset agi,sed hoc est falsum, q̄ semper posset agi ex
stipulatione,⁊ sic primum non est bonum. Unde gl.ponit exemplũ,
vt in gl.patet. Istud secundum exemplũ gl.non est verum propter
tex.qui dicit placiti seruandi causa, ⁊ exemplum glo.videtur loqui
de declaratione pacti. Secundum istud exemplum videtur innui
quod si statim non opponeretur istud pactum declaratoriũ quod
non haberet vires,ꝙ non videtur verũ arg.l.heredes palam.ſ.sed,
⁊ si notan.ff.de te. Unde gl.ponit tertio modo exemplum,secũdum
ꝙ posui summarium,⁊ hic est verus intellectus nostre l.ꝙ per tale
pactum incontinenti appositum informetur vetus actio, ⁊ noua
actio oriatur. ¶ Sed Ultramon.dicunt,ꝙ actio presc.verb.oritur
ex contractu innominato,vt l.naturalis.ff.de presc.ver.⁊ quantum
ad materiam nostram oritur.⁊ habet locũ vbi habita relatione pa
cti ad contractum oritur contractus innominatus vt dicebam in
l.legem.ſ.eo.sed in exẽplo gl.non potest haberi dicta relatio, si be-
ne consideretur,per consequens eadẽ ratio non oritur, cuius con-
trarium dicit,⁊ male. Unde ponunt exemplum,vt legunt alij,⁊ po-
nunt casum sic. Conuenı tecum per stipulationem de permutãdo
librum meum cum tuo,iuxta hũc contractũ fuit appositũ pactum
ꝙ vadã pro te Romã,dicunt ipsi ꝙ relatione pacti ad cõtractum
oritur contractus innominatus, ⁊ sic oritur actio prescriptis ver-
bis. Ita intelligũt ipsi hanc l.licet exemplũ eorum sit bonũ, tamen
in eo ꝙ reprehendunt gl.male dicunt,nã dicta eorum non conclu-
dunt aliud,nisi ꝙ actio prescriptis verbis oriatur ex contractu in-
nominato habita dicta relatione pacti ad contractũ, istud non est
verum,imo actio prescriptis verbis oritur ex pacto. Dixi in l.legẽ.
ſ.eo.vnde ipsorũ reprehensio non est bona. Uos videte exemplum
8 gl.ꝙ pactũ apponitur per stipulationẽ. ¶ †Quero quid si interue
nerit pactum nudũ pro debitore,nũquid informetur vetus actio ⁊
oriatur noua? Gl.dicit ꝙ nõ informatur. Pro cuius declaratione
hãc q. diuidã quare aut tu queris retento dicto themate nũquid
informetur vetus,aut queris nũquid oritur noua. Primo casu gl.
nostra hic dicit ꝙ nõ. Ultramõ.hic dicũt multa verba,finaliter do.
Cy.⁊ omnes hic tenent opi.gl. Esset eñ absurdũ, ꝙ actio que cõpe
tit mihi informetur cõtra meipsum,vnde opi.gl.est verissima. Sed
si queris retento eodẽ themate,nũquid oriatur noua. Gl.in l.iuris
gentium.ſ.quinnimo.⁊ gl.posita in verb.bone fidei. bene dicunt ꝙ
non oritur noua actio. Ultramontani reprehendunt istud dictum.
Ratio,q̄ eodẽ themate retẽto,⁊ cõsiderata relatione pacti ad con
tractũ oritur cõtractus innominatus,⁊ ideo cõcludunt ꝙ oriatur
actio prescriptis verbis. Quantũ ad presens est sciendũ ꝙ princi-
paliter est duplex vestimentũ scilicet, coherẽtia cõtractus,⁊ rei in-
teruentu,modo si queris,nunquid pactum appositũ pro debitore
iuxta contractum stipulationis vestiatur coherentia cõtractus,⁊
tunc dico ꝙ non,q̄ pactũ non vestitur coherentia contractus,nisi
pro eo,in cuius fauorẽ contractus est celebratus. Ita debet intel-
a ligi l.si tibi.C.locati.[a] ⁊ ita intelligit gl.hũc passum. Si vero queris,
nunquid vestiatur rei interuentu,dico ꝙ sic,nam debitor pro quo
pactum nudũ est appositũ, posset implere cõtractum ex parte sua
⁊ implendo vestitur pactum nudum,⁊ vestitur rei interuentu,quo
vestito potest oriri actio prescriptis verbis. Ita habet locũ dictũ
Ultramontanorũ,⁊ potest concordari cum gl.nostra per hunc mo
9 dum. ¶ †Querit gl.nunquid pactum nudum possit vestiri per sti-
pulationem penalẽ. Gl.dicit ꝙ non. Ita no.hic ⁊ in l.si pacto quo
penam.ſ.eo. Ultramontani redarguunt gl.⁊ dicunt ipsi pena suc-
cedit loco rei,vt l.si quis a soc.ff.pro solu.l.predia.de actio.emptio.
cum si. Sed nemini venit in dubium pactũ nudum posse vestiri rei

interuentu. In proposito circa hunc passum multa dicunt. Breuiter si bene considerentur dicta eorũ non discrepãt a glo. nostris. nã ipsi intelligunt, nunquid pactũ nudum vestiatur coherentia contractus. Vnde ad propositum questionis dic, q aut queritur nunquid vestiatur per penalem stipulationẽ ei pro quo penalis stipulatio est interposita, & dico q non, vt in l. nuda, ff. de commit. stipul. Aut queris, nunqd vestiatur ei, cõtra quem stipulatio penalis est interposita. Et dicas quod sic. qs intellige q vestiatur tutu, & istud voluit sentire glo. dum dicit sed si daret vsuras, &c. bene rei interuentu vestitur, sed coherentia contractus nõ, & ita intelligo hic gl. ¶ Querit glo. pone q precessit pactum nudũ de permutando, deinde fuit aliud pactũ appositum etiã nudum, puta q tu tres pro me Romã, deinde pactum primũ de permutando nudum fuit vestitum rei interuentu ex interuallo nunquid illud fm pactũ nudum vestiatur, & sumat vires? Bl. hic dicit q non, & dicit veritatem, q non vestitur coherentia contractus, qr non põt vestiri alio vestimento, cũ primus pactum fuerit nullũ, ergo illo non vestitur. ¶ Sed nunquid dicatur vestiri rei interuentu? Dicendũ est q sic. Nam habita relatione pacti ad contractũ oritur contractus innominatus, & in contractib. innominatis habet locũ proprie vestimẽtum rei interuentu[b] vt no. in d. ff. quinimo. ¶ Item querit gl. pone q contractus precessit validus de se, iurta hunc contractũ fuit nudum pactum appositum, & incontinẽti primus contractus fuit sublatus per acceptilationem, nunquid aliud pactum nudum, qs fuit vestitum coherentia contractus, remaneat efficax, do. Ex. solutus est dicere q quidam sunt cõtractus correlatiui, puta emptio, & venditio, &c. & in istis pactum nudum appositum iurta hos contractus habetur tanquam pars eorũ cõtractuũ. Ita dicit tex. not. in l. fundi partem. ff. de contrah. emp. modo natura istorum contractuum correlatiuorũ est q sublata obligatione pro vna parte tollatur etiam pro altera. l. fi. ff. de accep. & l. cum emptor. de resc. ven. & si in his contractib. intelligatur gl. nostra, non dicit verum p prealligata iura. Quidam sunt contractus non correlatiui exemplũ in stipulatione, tunc isto casu licet primus contractus fuerit sublatus per acceptilationem inhiominus remanet pactum nudũ. Et ita debet singulariter, & notabiliter intelligi dicta gl. quã no. Bar.

ADDITIONES.

a ¶ L. si tibi. C. locati. Adde eundem Bar. in l. certis. in ij. lec. j. eod. Bal. hic, & pro intel. d. l. si tibi. vide Jo. Ba. Caccia. vltra Alexã. & alios in l. legem ſ. eod. & que ipse ponit in suo tract. de pact. q. vj. in prin. ver. reſtat nunc.

b ¶ Rei interuentu. Adde vltra doct. hic do. Jo. Ba. Caccialu. in suo tracta. de pac. q. vj. & ibi dicit hanc conclusionem veram.

LEX XXVIII.

1 ☞ Prestatio longi temporis facta scienter, non confirmat obligationem, & quando etiam in mu. 4.

2 Prestatio facta minori tempore decennij, quãdo inducat obligationem.

3 Pactum nudum vestitur rei interuentu in fauorem implentis cõtractum ex parte sua, & in contractibus vtroq; obligatorijs.

4 Limitas, que vult exercere merum imperium, qs non habet, quid habet facere.

a Certis. [a]Breuiter dicit, Prestatio longi tpis non confirmat pactum nullidũ. h. d. Ly. super hac lege posuit quandã repetitionem Pet. que teneret nos per vnam diem. Vnde breuiter examinabo quantum ad tex. & ad gl. expedit, magis esset materia l. cum de in re verso. ff. de vsu. ¶ Circa hanc. l. quero primo exemplum, glosi. ponit primo quando vsure promittuntur pacto nudo, vt ſ. de vsu. l. creditor. de solu. l. in his. ſ. imperator. Et istud est bonũ exemplũ. ¶ Secundo modo ponit in pacto nudo donationis, & istud exemplum procedit secundũ ista tẽpora, sed hodie produceret actionẽ, vt l. in quis argentũ. ſ. de dona. ¶ Tertium exemplum ponit gl. in seruo pro mittente, qui factus liber tenetur naturaliter q exemplum nõ cõgruit proprie huic l. nam seruus non tenetur ciuiliter propter cõditionem inę persone. ter. loquitur quando quis non tenetur ciuiliter, ideo qr pactum nudum. ¶ Ceterum amus[b] ad contraria. Et oppo. sic. Aut nos dicimus qõ ille, soluit scienter, & non põt repetere, vt ff. de cond. ind. l. j. Aut dicimus q soluit ignoranter, & tũc sibi non preiudicat, sed potest contradicere, etiam si per stipulationẽ promisit. vt l. j. ſ. de erro. cal. Sed ter. hic in fi. dicit cõtra, quare male. Sol. Dicit gl. intellige q hic soluit errando in iure, & sic non cõpetit repetitio. nam si ille erraſſet in facto, tunc secus, vt d. l. j. ſ. de erro. cal. Certe ista verba glo. non tangunt legis nostre propositũ. Nã posito q solueret scienter, non loquitur hic hoc casu, an possit repetere vel non, sed an obligationẽ cõfirmet ex hoc, vt possit cogi in futurũ. vel non cogi. Dico ergo q si scienter soluit, etiã non confirmet obligationem & pactum, ita loquitur hic. ¶ Item oppon. ſ. de fideicommi. l. j. Sol. dicũt quidam. hic soluit certis annis pau-
2 cioribus tribus. Istud est diminare. Dico ergo q quod ibi versatur-
c dupler fauor scilicet alimentorum, vltime voluntatis. Idem dico ☞ in similibus habentibus parem fauorem, vt ex causa dotis vel adfectionem vie, vt l. cum post. ſ. genera. de iur. dot. & l. si cui annũ. de ann. leg. & dẽ lega. ij. l. cum quidam. Tu dices hoc esse contra casum. l. cum de in rem verso. ff. de vsur. vbi ponitur de causa dotis, & tamen requiritur tempus decennij. Respondeo. Ibi erat fauor dotis, & cessabat fauor vltime voluntatis. Sed si vtrunque cõcurrer, esset idem quod in casu l. j. infra de fideicõmiss. Tertij soluunt, quod quod hic soluit errans, ibi sciens. Hoc non placet. quia vt dixi, posito quod hic solueret sciens preiudicauit in eo quod soluit, sed nõ posset cogi ad soluendum in futurum, vt infra de testament. l. non dubium. & quod ibi not. infra ne vxor pro mari. l. fina. ¶ Oppo. de
d l. cum fidem, [d] infra de non nume. pecun. Solu. Illi, qui tenent solu, quam supra proxim. dedi, dicũt quod ibi soluit scienter, hic ignoranter. Sed hanc solut. supra reprobaui. Dic ergo quod ibi erat obligatio & actio, licet obstaret exceptio nõ num. pecu. vnde soluendo sibi preiudicat in exceptione, hic vero nõ erat actio nata, vnde talis solutio non producit actionem. Ita debes hoc intelligere. ¶ Op. ff. de vsu. l. cum de in rem verso. sol. Aut quis vult agere ex nudo pacto, q dicit firmatũ solutione diuturna, & hoc nõ potest, ita loquitur hic. Aut agit ex stipulatu, vel ex alio contractu vestito, ad cuius probationem inducit solutionẽ longi temporis, * & potest hoc facere, vt l. contraria, non habetis alia in glo. ¶ Extra gl. oppo. pactum nudum vestitur rei interuentu, vt infra de re. permu. l. ex placito. & de præscri. ver. l. naturalis. quasi per totam l. Sol. Rei interuentus vestit pactum ei, qui implet contractum ex parte sua, non contra ipsum, vt d. l. naturalis. ita in proposito. solutio facta a
3 promissore non vestit pactum contra ipsum promissorem. Vel aliter rei interuentu vestiuntur pacta apposita super cõtractibus innominatis, in quibus vtro citroque oritur obligatio. ergo &c. sed hic non erat contractus innominatus, ergo &c. vtraq; vera. Habemus ergo videre circa hanc legem proprie de sui materia duo tantum. Primo qualiter cursu temporis inducatur obligatio, seu confirmetur inualida conuentio. Secundo habemus videre qualiter ex cursu lõgi temporis presumitur obligationem seu titulum obligationum precessisse. de quo tractat. l. cum de in rem verso, sed teneret nos per vnum diem, quare omitto &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Si certis annis. Istam legem repetit Ange. Circa hanc materiã huius legis. vide Aler. consi. criij. & consi. dcij. ad fin. consi. dciij. Soc. cõsil. cxlv. & talis presumitur cõmissio qualis est secuta solutio vide in dictis cõsiliis. & Fel. in c. Bertholdus. extra de re iu. Item an ista allegatio tituli cum lapsu tẽporis sufficiat. vide Lep. cau. crrj. & loquitur de seruituti. vide que scripsi in l. seruitus. là grande. ff. de seruit. Item an. & quando diuturnitas tẽporis inducat remissionẽ debiti. vide ro. omino consi. drvij. Item quid autem dispositio huius legis procedat in rusticis, an vero requiratur longissimum tempus vide Paul. consil. cccij. Fran. de aret. in l. qui in aliena. ſ. j. de acqui. her. post prin. Item de materia huius legis. & an ex patientia cum cursu temporis presumatur tit. vide Bart. in vij. q. per eum disputata. inci. mulier habẽs amplã patrimoniũ. Item nota quod licet vbi cõstat de causa, alius titulus allegatus ex tempore non probetur. tamen istud fallit in feudis. Bald. in c. fi. de feu. da. in vic. leg. cõmu. Quid autem in alijs. vide Aler. consil. criij. in j. vo. Item no. in casu huius legis & licet titulus presumatur precessisse. non tamen oritur obligatio naturalis Bal. in c. si quis per triginta. si de feu. feu. controuer. Item circa dictum singulare Bal. quod sit necesse probare actum factũ virtute tituli qui allegatur, vide Fel. in c. causam. extra de præscrip. Jaso. hic in x. limitatione, quia non habet locum in prestante tanto tempore, cuius initiũ memoria non existit. Item numquid sola consuetudo prestandi sit sufficiens obligandi in futurum. vide Felin. in c. veniens extra de test. & de presumptione tituli ex cursu temporis in seruitutib. vide Fel. in c. de quarta extra de præscrip. in l. seruitutes. la grãde. ff. de seruitu. Item vide in materia Aler. consi. l. in v. vo. ad fi. v. Accentem, quod in rustico presumitur præscriptio triginta anno. ad hoc. vt inducatur presumptio de qua hic allegat. Spec. vt hic per eum. Sed contrarium concludit Jaso. in rustico etiam relato. Spe. de quo in l. ij. princ. C. de fideic. vbi etiam refert Bald. & Ro. temuisse cum Spe. & latius idẽ concludit Jal. hic in versic. ij. extende. Item adde quod in vsu tanti temporis cuius initium non est in memoria non est necesse allegare titulum secundum do. vt hẽc per Jal. in x. limitatione. Quod tamen limita non procedere in patiente solum, nõ intervenięte aliquo actu positiuo ex parte eius qui allegat titulũ. vide Felin. in c. cum ex officij. in iij. limitatione extra de præscr. Item an eo ipso q quis soluit. vel recipit vt ab emphyteuta videatur confiteri eum esse emphyteutã, & econtra vide Jaso. in l. cum testamen-

tum.

tum.C.de iur.ꝛ fac.igno. An autem cōtra illum qui est solitus pre-
stare aliquid singulo anno, si denegat nunc prestare agi possit pos-
sessorio recuperande ita vt nō sit opus probare prestationē decen
nalem, vide Felin.in ca. Bertholdus.de re iud. vide Abba.notab.
post alios in c.querelam.in fin.de elec. vide Bartol.in l.solēt.§.j.de
offic.proconsul.in l.fi.quorum bonorum. vide Rom.consi.cccxj.vbi
etiam dicit ꝙ sufficit vnica prestatio ad obtinendū in tali possesso-
rio. Et ibi etiam quomodo possessorium intentatur pro tali presta-
tione. Item dum dictum est quod oportet allegare causam in spe-
cie, ꝛ probare solutiones fuisse factas ex illa causa. In contrarium
vide Bal.in d.l.solent.§.fi.ff.de off.proc.ꝛ leg. Sequitur eum. Are.
in l.a Titio.ad fin.ff.de ver.ob. Et an sufficiat vnica prestatio, vide
etiam in d.c.querelam. Item in materia ista agēte possessorio pro
annua prestatione ꝛ ꝙ obtineat, etiam si assereret sibi debitum ex
aliqua causa; quam non probaret, vide Decium late consi.cxxxvj.ꝛ
alleg. Ang.in l.fin.C.de annali excep. Ad hoc item in materia, ꝛ ꝙ
sufficiat vnica prestatio in possessorio, vide Abb.in consi.xxiij.vo.ij.
An autem requiritur quod prestatio sit facta occasione certe rei,
vide Ab.in c.peruenit.extra de censib. Fel.in c.conquestus.ad fin.
de fo.compe.in c.sicut in prin.de re iud.ꝛ Decium.in dicto cap.ij.ꝛ
alios ibi.ꝫ. Item adde quod sicut ex lōga prestatione presumitur
causam ꝛ obligationem precessisse eodem modo si precedente obli
gatione fiat solutio in minori summa presumitur abinde.ꝫ.libera-
tio si allegetur; vide Comen.in l.si prius in fi.prin.ff.de aqua plu.ar
cen. Idem dicit. Ant.de But.in d.c.peruenit.extra de censib.

b AND. BARB. ¶ Veniamus. Et an istis personalibus sit dare
possessorium, vide Jo.de Imo.in c.querelam.de elec.ꝛ Bal.in l.iu-
bemus nulli.de sacrosā.eccl. Item adde quod personales prestatio-
nes prescribuntur.l.cum de in rem verso.de vsur.l.ij.C. de fideicom.
c.peruenit.de censi. Nam personalia prescribuntur.l.sicut.§.omnis.
de prescrip.xxx.ann.sed prescriptio non procedit sine possessione.
ergo respondē ꝙ istud nō est ex parte agentis, vide do. Ant.in c.fi.
de cau.poss. Bald.in l.ij.de serui.domi. Ant.in ca.cum dilectus.de
oper.nou.nunciatio.

c IO. FR. RV. ¶ Idem dico. Adde quod cū Bart. tenent omnes
excepto Salyce.vt refert. Jas.l.j.§.de fideicom.

d P. PAV. P. ¶ Cum fidem. Vide Ro.consil.cccxxij. vbi late ponit.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Temporis. Quid autem si admini-
strator vicarius, vel similis prestitit, an noceat domino ad quasi
possessionem; vel prescriptionē, vide Ro.cōsi.cccclxxviij.in v.t.dub.

ALIA LECTVRA.

SI certis annis Tempus seu prestatio lon
gi temporis nō est modus
tollendi pactum inualidum.h.d. De ista materia est gl.in l.
cū de in rem verso.ff.de vsu.ꝛ in l.seruitutes.ff.de ser.ti.generali. Bl.
ponit exēplum in vsuris in l.creditor.§.de vsu. Istud exēplū est bo-
num secundū illa iura, hodie per istā legē nō esset boni. Tertio po
nit exēplum in seruo promittente postea facto libero. Istud exem-
plum licet sit verū in se, tamē nostre l.nō cōgruit, qꝛ seruus obliga-
tur naturaliter tantū ex qualitate persone sue, nō ex ratione cōtra
ctus. ¶ Op.ꝛ videtur ꝙ ista lex nō procedit. Nā aut dices ꝙ istud
debitum fuit sciēter, ꝛ tūc nullo modo cōpeteret repetitio, vt l.j.de
cond.ind. Aut dices ꝙ fuit solutū ignorāter, ꝛ tūc nō cōpeteret re-
petitio, si stipulatio fuisset interposita, cuius cōtrariū dicit hic tex.
in fi. Aliqui dixerunt ꝙ ibi indebitū fuit solutū per errorē iuris, vt
d.l.j.de erro.cal. Alia opi.seu solutio non facit ad propositū nostre
legis. qꝛ nō tractamus de repetitione, sed tractamus vtrū per pre-
stationē longi tēporis cōfirmetur obligatio inualida. ¶ Itē op.de
l.j.§.de fideic.dixerūt quidā ꝙ aut soluitur per tres annos, ꝛ tūc pre
iudicat, aliter nō. Istud nō est verū Unde dicas ꝙ vbi versatur du
plex fauor vltime voluntatis, ꝛ alimētor. ¶ Op.de l.cū de in rē ver-
4 so.ff.de vsu.gl.dicit, solue vt ibi. Aduerte ꝙ quādoqꝫ actor allegat
cōtractū tantū, ex quo dicit sibi aliquid deberi, ꝛ cōtractus est va-
lidus, ꝛ tūc isto casu nō est dubiū. Quandoqꝫ allegat tēpus tātum,
seu prestationē longi tēporis, nō aliud, tūc tēpus tātum nō est mo-
dus inducende obl.vt l.obligationū fere.§.placet.ff.de actio.ꝛ obl.
Quādoqꝫ allegat cōtractū, ꝛ etiā longi tēporis prestationē. Et ad-
uerte, qꝛ aut cōtractus est inualidus, ꝛ tunc prestatio lōgi tēporis
nō prodest ad cōualidandā obl.inualidā. Casus est hic. Quādoqꝫ
actor allegat cōtractū validū, ꝛ prestationē lōgi tēporis, ꝛ tūc po-
sito ꝙ cōtractus nō probaretur, tamē si probatur lōga prestatio,
facit presumi obligationē precessisse. Ita oportet intelligi l.cū de in
rē verso.ꝛ dic vt ibi. Et predicta Ja.de Are. inducit in argumentū.
5 †Scitis ꝙ ciuitates Italie cōmuniter nō habēt merū imperiū, sed
vsurpauerūt. Dico tamē si ciuitas vellet se defendere, ꝛ merū impe
riū exercere, ꝙ habet necesse allegare cōcessionem principis, itē lon
gissimū tēpus, quo dicta ciuitas merū imperiū exercuit, isto casu
posito ꝙ nō probaretur de cōcessione principis, tamē si probaret
se exercuisse merū imperiū, valet. De hoc in l.imperiū.ff.de iuri.om.
iud.ꝛ ibi per Bul. Itē opp.ꝛ videtur ꝙ istud nudū pactū sit vestitū
rei interuentu, ꝛ per prescriptionē lōgi temporis. ꝛ ita videtur agi
posse, cuius cōtrarium dicitur hic, quare male. Sol. ꝙ rei interuen
tus vestit nudum pactum ei, pro quo pactum est appositum, sed
non vestiret pactum alij, puta creditori, si debitorem traderet, quia
non debet vestire contra seipsum. Ista lex debet intelligi sic. Uel
potest dicere quod vestimentum rei interuentu habet locū in con-
tractibus innominatis, hic fuit contractus nominatus ꝛc. Barto.

LEX XXIX.

1 Priuilegio quando quis possit renunciare. ꝛ nu.9.
6 Arbiter qui male iudicat, facit litem suam.
7 Iudex qui absoluit ab instātia iudicij contra ius, facit litem suam.
8 Iudex pronunciando se incompetentem cum sit competens, ad
totale interesse tenetur.

a SI quis in conscribendo [a] Breui-
ter dicit
* priuilegio fori pōt quis renunciare.* hoc primo, ꝛ cuilibet
est licitū renūciare iuri suo; hoc secundo. Diuide. primo ponit que-
stionē. secūdo eius decisionē. tertio rationē. quarto ponit extēsionē.
Secunda ibi, sancimus nemini. Tertia ibi, si enim ex ipso edicto.
Quarta ibi. omnes ita.ꝫ.licet ergo renunciare iuri suo. ¶ Contra
supra de epis.ꝛ cleri.aut.statuimus extra de foro cōpe.c.si diligenti.
Sol. dicūt quidā, ꝙ hic dicitur de sacerdotio hoc est de quadā di-
gnitate temporali; nō de sacerdotio spirituali, qꝛ ille priuilegio fori
nō potest renūciare. Alij dicūt, ꝙ hodie hec lex est correcta per illa
iura, ꝛ hoc non habeo pro incongruo. Uel dic, ꝙ si clericus vellet
cōueniri corā iudice seculari, hoc per pactū nō posset, sed si habe-
ret duos suos iudices esset electio sua eligere quē vellet, tūc illi pri-
uilegio sue electionis pōt renunciare, ꝛ hec solutio satis placet, vt
ibi videbitis j.in se.cōtrario. ¶ Op.ꝛ videtur ꝙ quis nō posset re-
nunciare priuilegio fori, vt l.si conuenerit.ff.de iu.om.iud. Dicit gl.
b sol. vt ibi, Tu dic, † quāque aliquis est iudex alterius sed ille ex pro-
prio priuilegio potest eū declinare, exēplū in scholari vt in aut.ha-
bita.j.vt n.pro parte, exēplū etiā in l.j.si quia predi.po. tūc per pactū
potest renūciari ita loquitur hic ꝛ l.ij.si quis in ius voc.nō ierit. Aut
quis nullo modo est iudex alterius, ꝛ tūc per pactum ista exceptio
iudicis incōpetētis nō pōt impediri. Ita loquitur l.si cōuenerit.de
iur.om.iu. Sed si opponeretur pena, credo ꝙ pena cōmitteretur, si
illū iudicē declinaret, qꝛ pactū illud nō est cōtra legē, sed preter, vt
l.stipulatio ista §.alteri.ff.de ver.ob. Et ideo pacta que apponūtur
quotidie in instrumētis dū dicitur, ꝛ voluit posse conueniri Peru-
b sij, Senis, Florētie, ꝛ vbicunqꝫ fuerit inuētus, nō valēt, vt per hoc
in illis locis quis possit cōueniri inuitus, sed pena apposita cōmit
2 tetur. Sed si † quis vellet, ꝙ vbiqꝫ possit cōueniri debitor dicat in in-
strumento sic, quā pecuniā promisit se soluturū Perusij, Senis, ꝛ
vbicunqꝫ fuerit inuētus, tūc enim in loco, in quo inuenitur videtur
contraxisse, vt l.cōtraxisse de act.ꝛ ob.ꝛ de bo.autho.iu.pos.l.iij. Et
ideo ratione contractus poterit conueniri. De hoc habemus vnū
tex.ff.de admi.tu.l.Titiū ꝛ Meuiū.§.j. Modo aduertatis ista er-
go pacta que dicūt.ꝛc. Secūdo habetis hic, ꝙ vnicuiqꝫ.ꝛc. ¶ Con
tra hoc opp.ff.de pactis dota.l.de die.ꝛ l.sequen. Gl. dicit, hoc fal-
lit, ꝛ ponit multos casus in quib. hec regula fallit. De hoc etiā tan
gitur in l.ius publicū.ff.eo.ꝛ tāgitur melius quā alibi de mundo in
auth.vt sine prohib.ma.debi.§.qꝛ vero. Et ista materia vt perfecte
c declaretur, requirit vnā altiorē indaginē, tamē pro presenti, ꝛ pro
intellectu gl.nostrarū clarius quā alibi dicas sic, ꝙ quis vult re
3 nunciare iuri suo aut est ius naturale, aut positiuum. Primo casu
non potest renūciari, vt l.iura sanguinis de re.iu.ꝛ ff.eo.l.ius autem
agnationis. Secūdo casu aut est ius ꝙ statuit formā certā in actib.
d hominū introducendo, aut alio modo disponit. Primo casu, pone
exemplū ꝙ testamentū sit factū cū solēni numero testiū, ꝙ pactum
ꝛ stipulationes certo modo fiant. ꝛ huic nō potest renunciari, vt ff.
de leg.j.l.nemo potest.ꝛ ff.eo.l.cōtra iur.in prin.ꝛ.j.de test.l.testādi.
e Secundo casu aut est ius publicū, ꝛ ei quis non potest renūciare,
vt l.ius publicū.ff.eo.aut est ius priuatū, cui quis valt renūciare, ꝛ
tunc quandoqꝫ illud continet priuatā vtilitatē renūciantis, ꝛ pu-
blicam simul, quandoqꝫ cōtinet vtilitatē priuatā renunciantis, cu-
iusdā alterius priuati. Quandoqꝫ cōtinet vtilitatem renunciantis
tantū. Primo casu, si quidē vtilitas priuata potest separari a pu-
blica valet renūciatio quantū ad priuā vtilitatē, quantū ad publi-
cam nō, vt l.iurisgentiū.§.si paciscar, ꝛ ibi no.ff.eo. Si nō potest se-
parari renunciatio nō valet, vt l.de dic.de pac.do.coniuncta l.j.sol.
matr.ff.de post.l.quos prohibet.ꝛ l.filius.§.veterani.de procura.ꝛ
l.ij.§.sed qꝛ veremur.j.de iura.calum. ¶ Secundo casu, quādo con
tinet vtilitatem renunciātis, ꝛ tertij, ꝛ tunc idem, qꝛ si quidem pos-
sunt separari, valet quātum ad preiudiciū renunciantis, nō quan-
tum ad preiudicium tertij, vt j.res inter alios acta, per totum, ꝛ l.j.
de cōmu.rer.alie.ꝛ l.si post mortē.ff.de cōtra tab. Sed si nō potest
separari non valet renunciatio, vt ff.de lib.cau.l.j.ij.iij.ꝛ iiij. ¶ Ter
tio casu quando continet priuatā vtilitatem tantum, tunc quādo-
que illud ius est introductū principaliter in fauorem renunciātis,

quandoqȝ est introductũ principaliter ad odiũ alterius, ꝛ secũdario redundat in fauorẽ renunciantis. Primo casu si quidem ille fauor est inductus propter renunciãtis imbecillitatem renunciatio non valet, vt l.si intra.ꝛ ibi nota.j.de in integ.resti.ff.de mino.l si iudex circumuẽto,ꝛ ibi no.ꝛ de nouatio.l.doli.§.diuersum. Si vero est introductũ alias quam propter eius imbecillitatẽ, tunc si quidem talis renunciatio esset contra bonos mores, vel inducit aliquẽ ad delinquendũ,ꝛ non valet vt l.alia.§.eleganter sol.ma.ꝛ de pac.do.l. conuenire. Sed si non esset cõtra bonos mores, vel non induceret quem ad delinquendum, tunc renunciatio valet, vt hac l.ꝛ l.si quis in conscribẽdo.s.de epi.ꝛ cle. ¶ Secũdo casu quãdo illud ius principaliter est inductum in odium alterius tunc si quidem renuncia-
* tio est causa, quare illud odiũ cessat valebit* renũciatio vt l.fi.j.ad Mace.alias nõ valeret, vt l.tametsi.ff.ad Mace. ¶ Modo habetis istam materiam perfectam, esset examinandum de plurib. exceptionib. ꝛ defensionib. particulariter, de quib. multas enumerat. Spec.in ti.de remis. ¶ Item ad inuestigationem istius materie haberemus videre quod quedam sunt iura que vetãt, quedã que puniunt, quedã que imperant, quedã que permittunt. quomodo istis iurib. potest renunciari. tangit glo.in l.j.ff.de feri. ¶ Uenio ad vltimam partem in qua dicitur quod hec l. habet locũ apud arbitros cõpromissarios. ¶ Cõtra, eo ipso quod quis elegit eum arbitrum, assentit in eum,ꝛ sic nõ habet locum exceptio iudicis incõpetẽtis.
4 Gloss.dicit fateor † quod propter duas rationes repelleretur, vt quia in eũ cõsensit cõpromittẽdo, ꝛ quia renũciauit beneficio suo, vel aliter dico, quod ista questio erat compromissa, an talis renunciatio valeret. Dicit ergo hec l.quod arbiter debet obseruare hãc l.quod valeat renunciatio,ꝛ vide glo.quã tenebis menti, quia eam habemus pro bona gloss. ¶ Posset esse questio, an de quadam q. emergenti possit compromitti in arbitrum sine principali, hic est tex.cum glo.quod sic, quia cõpromittitur solum de hoc, an valeat renũciatio exceptionis fori.facit ad hoc l.arbitrio,ꝛ l.si ab arbitro. ff. qui satisdare cogantur prout ibi intelligitur de veris arbitris. Quod est vtile scire propter statuta terrarum que volũt quod de omnibus questionibus que sunt inter cõsanguineos compromit-
5 tatur. † an poterit compromitti in arbitros quedam questio emergens? Exemplum, est questio an causa principaliter sit compromittenda. nonne poterit ille articulus compromitti in arbitros? hic videtur tex.cum glo.quod sic.quod nõ dico determinãdo, quod perpetuo, tene menti, quia nũquam fuit tibi allegata, nisi modo ista
* lex. ¶ Ultimo *ex hac l.no.ꝛ tene †mẽti quod arbiter, qui male iu-
6 cat.facit litem suam. sicut iudex. quod no. Quid de arbitratore di-
7 xi in l.fin.de var.ꝛ extraor.cog. ¶ Ultimo not.quod quãdo iudex absoluit ab instãtia iudicij contra ius, licet per hoc actio ꝛ ius par
f tis non perimatur, tamen facit litem suam.f Casus est hic.quod habeo pro notabilissimo. quod perpetuo tene menti. ibi in fi.quod si neglexerint.quid enim est aliud negligere, quã absoluere quem ab instantia fori, propter priuilegiũ fori cui renunciauerat? Dices tu, quando sententia est nulla,ꝛ sic non facit preiudicium parti, iudex non facit litem suam, vt not.in l.fin.de var.ꝛ extraor.cog.sed hic nõ facit preiudicium parti in iure suo.ergo ꝛc. Respon. ibi sententia nulla nõ facit preiudiciũ, neque in iure neqȝ in instãtia, q2 ex eisdẽ actis potest ferri sententia, vt habuistis in l.si vt proponis.quomo-
8 do ꝛ quando iudex. † Sed hic facit preiudicium in instantia, ideo facit litem suam, ꝛ tenetur ac si contra eum contra iustitiam pronunciasset in causa principali. quod probo, q2 ille, qui impedit processum cause, tenetur ad interesse totale totius cause, hoc apparet in stipulatione de defendendo, in l.iij.in fi.ꝛ l.cum querebatur.ff.iudi.sol. Hoc apparet in tit.ff.ne quis eum qui in ius vo.ꝛc.

ADDITIONES.

a AND. BARB ¶ Si quis. De iudice negligẽte ego alibi late dixi quibus adde consi. Ludoui. Roma.cccxxxiij.alias v.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Renuntiare. Istud non habet locũ in exemptis.tex.in c.cum tempore.de arbit.ꝛ ratio patet ex ibi notat.per docto.ꝛ Panor.in c.significasti.de for. compet. ꝛ in cap.fin. eod.titu.
b ¶ Ubicunque.adde vt per Pe. de anc.consi.cxxix. An autem si procurator taliter promittens fuerit inuentus in aliquo loco cum mercib. possit conueniri, vide Bal.consil.ccclxvij.ij.lib.
c P. PAV. P. ¶ Declaratur. habes per Fel.ꝛ alios in c.si diligẽti. de foro compet.ꝛ vide vnam singularem glo.ex qua colligitur vna singularis limitatio in l.j.j.quando Imper.inter pup.ꝛ vid.
d POMA. ¶ Alio modo. hoc autẽ intelligo verũ, quod iuri introducendi aliquid pro solutione actus, non potest renunciari, quando talis solennitas est introducta in fauorem publicum. aut daretur materia committendi falsum, vel alias delinquendi, per ea que no.doc.ꝛ Bal.in d.l.nemo.in j.q.secus si essent introducta in fauorem priuatum. Ita declarat Bart.in l.j.§.si filius.ff.de leg.iij.pro quo facit id quod vult Alex.in l.j.in princ.ff.de fur.vbi querit quando partes possunt remittere iuramentum calumnie, vide ibi per eum.ꝛ facit c.cum tuis, ꝛ ꝙ ibi habetur extra de testib.ꝛ vide Lu. consi.lx.ꝛ Bar.consi.j.vo.j.ꝛ xxxvij.eo.vol.
e P.PAV.P. ¶ Secũdo casu. Quomodo dicatur aliquid principaliter introductum in fauorem publicum vide ad Bar. in l.ius publicum.ff.de pactis.ꝛ in l.j.ff.sol.mat.ꝛ in istis locis habes etiã quedam alia in materia. Item quod vbi lex habet clausulam decreti annullatiuam cõsensus partium nihil operetur etiam ad eius derogationem, vide Jas.in l.pacta que contra.post prin.s.eo.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Ualebit. Facit optime quod dicit gl.ꝛ ibi Bart.in l.inuitus.§.fin.de regul.iur.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Quod arbiter. Nunquid autem hoc intelligatur quantum ad sortem, an etiam quantum ad penam, vide Bald.in c.ne innitaris.de constit.
f ¶ Litem suam. Adde quod voluit Bal.consil.lviij.ꝛ cexxxiij.j.lib.

ALIA LECTVRA.

SI quis in conscribendo. Priuilegio fori potest renunciari. Item cuilibet est licitum renunciare iuri pro se introducto. Et diuiditur principaliter in quattuor partes. Nã primo ponitur questio,ꝛ eius dubitatio. In secũda eius questionis decisio. Tertio ponitur ratio decisionis. Quarto ponitur quedam extensio. Secunda ibi sancimus. Tertia ibi.si enim. Quarta ibi omnes itaque. ¶ Opp.contra primã partẽ.dicitur quod potest renunciari priuilegio fori.de authen.statuimus.supra.j.de epis.ꝛ cler. Glo.dat duas sol.j.est vera, quod hic intelligitur sacerdotiũ de alia dignitate, postea dat aliam sol. videlicet quod hec lex corrigatur per illa iura. ¶ Oppo.de l.si conuenerit. de iuris. om.iud. dicit gloss.solue vt ibi. Item cõtra predicta oppo.de l.cum clericis.s.de epi.ꝛ cle. Pro cuius declaratione dic. Quãdoque quis habet plures iudices, quandoque quis habet vnum iudicem tãtum. Primo casu aut est in electione actoris cõuenire reum coram quocunque iudice,ꝛ tunc talis renunciatio parum valet, quia est in electione
9 actoris. Ita debet intelligi l.cũ clericis, in cõtrariũ hic alle. Quandoque non est in electione actoris, sed pone exemplum in scholari, ꝛ tunc talis renunciatio valet. In secũdo casu principali, vbi quis habet vnum iudicem tantum. Aduerte, quod quandoque partes volunt prorogare iurisdictionem illius iudicis, cui partes nõ sunt subdite.ꝛ ista est materia l.j.ꝛ cum si.ff.de iud. per Cyn. in l.si qui ex consensu.s.de epi.aud. Quandoque partes nolunt prorogare, sed vult pars facere pactum, vt possit conuenire coram tali iudice, ꝛ tunc tale pactum ante lit.cõtest.non potest operari, quia ille iudex adhuc posset declinari. Sed post lit.contesta.efficitur indeclinabilis. Ita debet intelligi l.si cõuenerit.quod not. Quandoque pars vult conuenire sub aliquo non suo,ꝛ facit hoc per modum cõtractus publici quia promittit soluere in tali ciuitate. isto casu sortitur forum illius ciuitatis ratione illius contractus, vt l. cõtraxisse. ff.de actio.ꝛ obliga. vnde per pacta que fiunt hodie nõ perimitur. Tene menti vnum, secundum Domi. Jacob. quod si nullis pactis apponatur pena, hoc pactum non valet quantum ad id.de quo s. dixi.tamẽ si veniat contra, poterit exigi pena, q2 pactũ nõ est cõtra legem l.stipulatio ista.§.alteri de verb.oblig.cũ si. ¶ Pone mutuasti mihi centũ.promitto tibi soluere ea vltra montes, an in Italia possem conueniri. vnde tex.qui est in l.heres absens.in fi.ff.de iudi. dicit quod sic. Item pone promisi tibi soluere vbicunque voles, quero nunquid poteris me compellere vbicunque voles. dic ꝙ sic, vt l.Lucius.la j.ff.depo. ¶ Item op.de l.de die.ff.de pact.do.de l.alia.§.elegãter.ff.sol.ma.de l.quos.ff.de postu. Gl. facit regulam in hac l.ꝛ exceptionẽ a regula, vt in contrarijs, ꝛ asserit multas exceptiones notabiles. Et volo quod notetis illã exceptionẽ quam fecit per l.nec si volens.j.de libe.cau. ¶ Item not.illam exceptionẽ quam fecit gl.ne quis possit renunciare, ne quis defendatur in causa criminali, per l.non tantũ.ff.de appel.ꝛ magis clare tangit gloss. in l.pactum.ff.eod.ꝛ valent predicta, quod licet stet statutũ quod quis non possit capi,ꝛ detineri in carcere pro debito priuato, si fieret pactum, quod debitor nullam exceptionem posset opponere contra carcerationem, istud non valeret. ¶ Item si aliquis esset accusatus de crimine,ꝛ renũciaret defensioni sue, videtur hoc non posse fieri arg.d.l.non tantum. Et si velles ordinare istam gl. vide bonam gl.de hac materia in authen. vt sine prohi.§.quia vero. co. vij.vbi format questio, vtrum valeat pactum, quod nõ possim pro-
10 bare iura per instrumenta. ¶ † Item opp.ꝛ videtur, quod in arbitris nõ posset habere locum, quia eo ipso quod eligitur arbiter ꝛc. glo.fatetur contrarium. Uel dic, quod de hoc fuit compromissum, an valeret renunciatio. Item opp.de authẽ.decernimus. j.de arb. Sol.vt in glo. Item no.tinem quod sicut iudex facit litẽ suam male iudicando, vt l.fin.de var.ꝛ extraor. cognit.ita ꝛ arbiter. Quid de arbitratore: dic vt ibi per Jac.de Are.

LEX XXX.

1 ¶ Qui non potest facere per se, quando possit facienti cõsentire. ꝛ nume.

⁊ nume.19.
1 Pactum de futura successione conseruanda, an valeat.
3 Pactum vt ingratitudo futura non obstet, non valet.
4 Si filia que excluditur a statuto stantibus masculis, cuz dotatur cum patris consensu si reseruat sibi ius successionis, talis reseruatio valet.
6 Statutum quod ingrediens monasterium non succedat, valet, secus si dicit, si quis ingressus fuerit.
7 Pactum de non succedendo quando valeat, ⁊ quando confirmetur iuramento. ⁊ nu.8.
10 Pactum de succedendo quando valeat.
12 Donatio inter viuos omnium bonorum presentium, ⁊ futurorum, non valet etiam in partibus. ⁊ nu.16.
13 Donatio omnium bonorum presentium, ⁊ futurorum facta in ecclesiam, valet.
15 Quis potest vendere omnia bona sua presentia ⁊ futura.
17 Pactum de hereditate obuentura certo modo disponenda, quando valeat.
18 Hereditas illius cui successurus ab intestato sum, an mihi dicatur debita spe.

a DE questione. [a]Pactum ꝙ de hereditate vi-
uentis certo modo disponitur,
non valet, nisi ille, qui cõsenserit prius, in eadem volunta-
te permanserit vsqz ad mortem. h.d. Primo ponitur questio. Se-
cũdo dubitationis ratio. Tertio decisio. Quarto exceptio. Quin-
to extensio. Secunda ibi, faciebat. Tertia ibi, sed nobis. Quarta
ibi, nisi ipse. Quinta ibi, iubemus. Dicitur hic, spes fuerat aliene
hereditatis, imo videtur quod dicatur hereditas sua, vt l. in suis.
de liber. ⁊ posth. Sol. Dicunt quidam, ꝙ hec lex non habet locum
in filijs. Glo. videtur determinare contrarium, ⁊ bene. Nec ob. l. in
suis. q2 non est proprie sua, sed quasi sua. ¶ Op. ꝙ tale pactũ non
valeat, q2 pacta nuda non inducunt actionem, vt l. legẽ. §. eo. Sol.
intelligas istas conuentiones esse factas per stipulationem. ita di-
cit glo. ¶ Tertio op. quod ista pacta essent inualida alias, nã qui
paciscitur de facto tertij, pactum non valet, vt l. j. circa prin. ff. eo. ⁊
ibi no. glo. Respon. intellige hoc pactũ esse ꝙ vnus ex paciscenti-
bus dabit, vel faciet alteri. ita dicit glo. ¶ Itẽ opp. ⁊ videtur ꝙ ta-
le pactum valeat, vt l. ij. §. fi. ff. de his quibus vt indig. Sol. Fateor
ꝙ valet in preiudicium paciscentium, vt ab eis tanquam ab indi-
gnis auferatur hereditas, non in commodum eorum. ¶ Oppo.
1 † ad exemplũ ꝙ hic ponitur. dicitur hic ꝙ quis potest consentire
tali pacto. contra §. eod. l. pactum quod dotali instrumento. Glo.
respon. concedo quod hic est casus specialis in quo illud, ꝙ quis
non potest facere per se, potest tamen facienti cõsentire, allegat si-
milia. ⁊ vide glo. Videte istud dictum glo. non bene congruit huic
legi. nam quis non potest per se facere pactum, per quod aufera-
tur libera testandi facultas, vt l. pactũ. §. eo. ⁊ l. stipulatio hoc mo-
do. ff. de ver. obl. ⁊ alijs legib. hic alle. in glo. nec posset alijs consen-
tire. vt fieret pactum. per quod auferatur libera testãdi facultas,
sed hic per tale pactum non aufertur libera testandi facultas, nã
põt istam suam voluntatẽ mutare quandocũqz vult. Circa aliud
ergo consentit, quam circa id, quod ipse non potest facere. An au-
tem ille qui non possit per se facere, possit facienti consentire circa
idem text. videtur esse in l. si fundus. §. j. ff. de pig. vt regula sit. qđ si
quis non potest facere, non possit facienti consentire. fallit in casi-
bus vt ibi colligitur ex tex. ex dictione fere. Vel dic intelligibilius.
Quandoqz ille, qui non potest facere per se habet plenũ ius, ⁊ tũc
qui non põt facere per se, non põt consentire facienti, vt d. l. si fun-
dus. §. j. Quandoqz habet ius imperfectum, ⁊ tunc lz quis nõ pos-
sit facere, tamen põt consentire facienti, q2 ius alterius pficit. Ita
loquitur l. si pater. in fi. de manu. vin. ⁊ l. j. ĩ. cõmu. de manu. ¶ Alte-
rius op. ad ea que dicta sunt §. illud, ꝙ quis non põt per se, nõ põt
p alium, vt l. fugitiuus. ff. de sol. Sed parcat mihi ista gl. ista mate-
ria nõ est necessaria hic. ⁊ ideo vide circa hoc ꝙ dixit Dy. in c. põt
qs. de reg. iu. li. vj. ¶ Dicit hic in fin. ꝙ pacisci de reb. alienis absqz
domini volũtate est turpe, ⁊ iniquũ. cõtra. ff. de cõtrah. emp. l. rẽ a-
lienã. Sol. pacisci sub spe, de succedendo, istud est turpe, q2 inducit
votũ captãde mortis alterius. sed alias ꝙ qs se obliget ad rẽ alie-
nã istud nõ est turpe, vel cõtra bonos mores. ¶ Op. ff. pro so. l. iij.
§. de illo. Sol. Ibi de hereditate hominis incerti, hic certi. ¶ Op.
ff. de here. vẽdi. l. ij. §. illud. Dicit gl. ibi abundat maxime. Vel dic, ꝙ
ibi fit pactũ de hereditate viuentis sub quadã vniuersitate, ⁊ in cõ-
sequẽtiã prioris cõtractus liciti, hic fiebat p se, ⁊ principaliter. Itẽ
op. de ac. emp. l. si quis seruũ. Sol. Ibi fiebat pactũ de futura suc-
cessione ex necessitate prioris cõtractus. ¶ Vltimo op. ⁊ videt qđ
istud non sit pactũ future successionis, q2 nõ tractat de suceedẽdo,
vel nõ succedẽdo, sz de hereditate disponẽda postꝙ fuerit succes-
sum. Sol. Fateor ꝙ est pactũ future successionis, disponendo ꝙ re-
probatur tanquã contra bonos mores, q2 inducit votũ captande
b mortis alterius. ¶ Extra gl.[b] pro declarãda ista materia est vidẽ-
2 dum, an valeat pactũ future successionis. Et primo quero, †an va-
leat pactũ de futura successione cõseruãda. Rñ. tex. videtur ꝙ sic.
insti. de legi. agna. suc. §. fi. vbi pater emãcipat filium cõtracta fidu-
cia. Ego dico breuiter sic. Quandoqz ille, qui habet ius succedẽdi,
priuatur eo propter delictũ suũ, quãdoque propter aliquem iuris
rigorẽ. ¶ Primo casu, si quidẽ quis est priuatus propter delictũ
preteritũ, tunc valuit pactũ cõseruãde successionis, q2 potest quis
c remittere causas ingratitudinis[c], vt l. fi. de reuo. do. Sed si quis vel
3 let facere pactum, vt †ingratitudo futura non obstaret, nõ valet, q2
induceret quẽ ad delinquẽdũ, ⁊ esset cõtra bonos mores, vt de pa-
ctis dota. l. cõuenire. ⁊ dixi §. l. proxima. ¶ Secundo casu, quando
quis priuatur propter aliquẽ iuris rigorẽ, ⁊ tũc aut paciscẽs posset
super hoc prouidere testãdo, ⁊ valet pactũ, vt d. §. fi. Insti. de legi.
agna. suc. Aut non posset prouidere testãdo, ⁊ pactũ nõ valet. vt x.
4 co. de feu. suc. c. j. ¶ †Pro hoc induco ad qões de facto, statutũ est
hic, ꝙ filia femina non succedat ab intestato extãtibus masculis, ex
testamẽto capit quicqd sibi relinquit. Ex quo dico, ꝙ si tẽpore quo
dotat, ipsa de cõsensu patris reseruat sibi ius successionis, ꝙ istud
5 pactũ valet, vt d. §. fi. de legi. agna. succes. Sed pone †vt vidi in qui-
busdam ciuitatibus, est statutũ ꝙ mulier nupta extra ciuitatẽ non
succedat ex testamẽto, neqz ab intestato, certe tũc pactũ de reseruã-
6 do iure successionis nõ valeret, per ea que dicta sunt §. ¶ †Idem
possumus dicere, in ciuitate Assisij est statutum, quod ingrediens
monasteriũ non succedat, an valeat pactũ factũ cum cõsanguineis
de reseruãdo iure successionis tẽpore ingressus. Ad istam questio-
* nem * examinandã oportet prius videre, an valeat statutũ[d] ꝙ in-
d grediens monasteriũ non succedat. Videtur ꝙ nõ, q2 cõtra priuile-
gia concessa clericis, per l. Deo nobis. §. de epi. ⁊ cleri. ergo videtur
contra libertatem ecclesie, vt in aut. cassa. eo. ti. Pro hoc videtur in
authen. de sanc. epis. §. sed ⁊ hoc presenti. ⁊ in authẽ. nisi. ĩ. ad Tre-
bell. Sol. Aut statutũ disponit de ingrediẽte per hec verba, ingre-
diens monasteriũ, vel si quis intraret monasteriũ, sit priuatus iure
succedendi, vel non succedat. Et dico ꝙ statutũ valet, nam non di-
sponit circa clericum, sed circa laicum, nam laicus est ille qui ingre-
ditur monasterium ⁊ sic viuens moritur, vt l. qui duos. in prin. de
manu. test. Et huic non obstat quod dicitur in authen. cassa. Nec
obstat auth. nisi rogati, quia ibi grauatur si monasteriũ ingreditur
hic vero lucrum aufertur, non autem in sibi quesito grauatur. Si
vero statutũ disponit de iam ingresso per hec verba si quis ingres-
sus fuerit monasteriũ, tunc non valet statutũ, quia nõ potest cleri-
co auferre ius suum, ⁊ esset cõtra libertatẽ ecclesie, vt dicta l. Deo
nobis, arg. pro hoc l. seruum testamento. de manu. testa. Et hoc di-
co saluo iudicio, ⁊ determinatione canonica, ⁊ Theologorum. Et
quod in casu predicto valeat statutũ patet, q2 potest fieri per pa-
e ctum saltem iuramento firmatum[e] vt statim dicã. ¶ Secũdo que-
7 ro vtrum valeat pactũ de perdendo iure succedẽdi? breuiter † dic,
Aut cum pacto est admixtũ delictũ, ⁊ tũc valet pactũ successionis
perdende. vt l. j. §. si parens. ff. si a parente quis fuerit manumis. se-
cundũ vnã solu. Si vero nõ est admixtũ delictum, ⁊ aut ratione ta-
f lis pacti tantum percipit[f] quãtum sibi occasione successionis de-
betur, ⁊ valet pactum, vt d. l. j. §. si parens. secundũ aliam solu. l. cum
quo. in fi. ad legẽ falci. Si vero tantũ non percipit, ⁊ tunc de iure ci-
8 uili pactum non valet, vt infra, de colla. l. pactum. de iure † canoni-
g co valet, si fuerit iuramento firmatum, vt in cap. quamuis.[g] de pa-
9 ctis. lib. vj. ⁊ ideo hodie est consuetudo † ꝙ filie femine faciant pa-
ctum de non succedẽdo ⁊ iurant, ⁊ valet istud pactum. Et si tu di-
cis, videtur ꝙ iuramẽtũ non habeat confirmare pactum, quod est
contra bonos mores, vt hac l. ergo ⁊c. vt in c. nõ est obligatorium.
de reg. iur. li. vj. ⁊ videbitis ĩ. de nup. authen. quod eis. Sol. dico ꝙ
istud pactum nõ est cõtra bonos mores. Nec obstat hec. l. quia lo-
quitur de pacto de succedendo, vel disponẽdo de hereditate post-
quam fuerit successum, quod pactũ inducit votũ captande mortis
alterius, ⁊ sic non valet. Sed questio nostra loquitur de pacto de
non succedendo, per quod votum captande mortis nõ inducitur,
h imo tollitur, merito iuramento firmatur. ¶ Tertio[h], quero, an
10 valeat pactum de succedendo. breuiter † dico. ⁊ videtur expressum
quod non, cum sit cõtra bonos mores. ⁊ ideo non valet. vt §. eod. l.
pactum. ⁊ l. j. ĩ. ti. j. l. cum donationi. ff. de verb. obli. l. stipulatio hoc
modo. ĩ. de pac. cõuen. l. hereditas. Gloss. tamẽ, que est hic, videtur
dicere, quod per stipulationem hoc possit fieri promittẽdo tibi o-
mnia bona presentia post mortem. Et vide gl. super verbo accom-
modauerit. in fi. quã no. ⁊ tene menti. Si igitur promitto tibi quod
tu sis heres meus, vel mihi succedas vel quod te faciam heredem,
non valet istud pactum, quia contra bonos mores vt dictum est.
11 ¶ Sed si promitto tibi †omnia bona mea post mortẽ meã valeret
Dicit gloss. ⁊ erit donatio causa mortis, vel inter viuos. ¶ Et pri-
mo examinemus, an sit donatio causa mortis, vel inter viuos?
Breuiter dic, quod si quidem non est facta mentio mortis intelli-
gitur inter viuos, si est facta mentio mortis intelligitur causa
mortis, nisi sit expresse dictum, quod sit inter viuos vel quod re-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

nocare nō liceat,vt ff.de dot.p̄le.l.Seia.z ff.de do.cau.moz.l.Seia.
in fi.z l.vbi ita donatur. An autem valeat.videtur ꝙ sic.p̄imo p l.
quam allegat gl.secundo per.l.hereditarium.de bon.aut.iud.pos.
Tertio probo.per reuocationem seu remotionem contrariorū.nā
istud pactum non aufert liberam testamēti factionē. Potero enim
quencūqz volo instituere.sed ille tenebit illi stipulatori dare. Item
non inducit votū captādē mortis modo p̄hibito,qz hoc fit de vo-
lūtate eius,cui speratur succedi,vt hac l. Tū distingue. Qūqz ista
promissio est donatio cā mortis,z tūc vz qz pōt reuocari, vt l.nō
omnis.ff.si cer.pe. Itē non aufert liberā testādi facultatē,qz heres
debet habere falcidiā,vt l.in donationib.ad l.fal.ff.quorū leg.l.j.§.
i si quis ex mortis. Si vero esset donatio inter viuos[i],aut dixit do-
no omnia bona mea,z tūc vz,vt no.in gl.z ll.z.alle.nec aufert libe-
rā testamēti factionē,qz pōt superlucrari,z de suo lucro facere te-
stamentū. Item de fructib.poterit testari.qm̄ ista verba,omnia bo
k na mea.ad presentia[k] tm̄ referūtur,vt l.fi.§.j.ff.de leg.ij. Nec ob.l.he
reditas.§.de pact.conuen.qz ibi fuit facta illa p̄missio iure testa-
menti,vt ibi apparet,ꝙ non lz,vt ibi.hoc intellige animo donādi.
12 ¶ Si vero † diceret,omnia bona[l] mea presentia,z futura,tunc nō
l valeret,[m] primo qz auferret liberā testamēti factionem, per quādā
m cōsequentiā,cū non possit habere de quo testetur. Scdo,qz vr̄ cō-
tra bonos mores alia occasione.nam sicut casum aduersamqz for
tunā liberi hominis expectare,est cōtra bonos mores,vt l.inter sti
pulantē.§.sacrā.de ver.obl.ita ponere hominem in statu.in quo sit
certū ꝙ nihil in ppetuū habere poterit,istud est cōtra bonos mo-
13 res. ¶ † Predicta forte nō habet locū,si quis donaret ecclesie,nā
cū quis possit persōnā suā vouere ecclesie,multo magis bona pre-
sentia,z futura.arg.eorū q̄ dixi in aut.ingressi. ¶ Sed si aliqs dice
14 ret,† dono hereditatē meā,idē esset dicere,ꝙ dono omnia bona p̄-
sentia,z futura. Nam hereditas est nomē iuris,z semp recipit au-
gmentū,vt de pet.her.l.itē veniūt.§.fructus. Sed quid dices? si qs
15 non donaret,sed vēderet † oīa bona sua presentia z futura? Certe
istud valeret.nā remanet pretium de quo pōt testari,etiam si esset
deceptus vltra dimidiā iusti pretij,remanet illud ius petēdi resti-
16 tutionē in hereditatē. ¶ Quero,eo casu † quo dixi,dono oīa bona
mea presentia z futura,ꝙ non vz,vtrum vitietur illa adiectio z fu
tura tm̄,an vitietur tota donatio? Videtur ꝙ illa adiectio tm̄,vi-
tietur,vt l.sancimus.§.de donat. ¶ In contrariū videtur ꝙ vitiet
totū quasi totū sit cōtra bonos mores,vt d.l.hereditas.§.de pact.
n conuē.nō determino modo plus. ¶ Quarto est vidēdū,vtrum va
leat pactum de hereditate obuentura[n] certo modo disponenda.
17 Ista est propria materia huius.l.circa † quā gl.signauit plura con
traria. Dicas sic. Aut fit pactum de hereditate hominis incerti,z
vz vt l.iij.§.de illo.ff.pro soc. Aut hominis certi,z tunc aut hoc fit
ex necessitate.precedentis cōtractus liciti,z vz,vt l.si quis seruuz.
de act.emp. Aut non fit ex necessitate,z tunc aut hoc venit in quā
dam consequentiā precedētis cōtractus,z tūc idem,ꝙ vz,vt l.ij.§.
illud.de her.ven.aut hoc fit per se principaliter,z tunc aut hoc pa
ctum continet liberationem eius cui fit,z valet fauore liberatio-
nis,vt l.z heredi.§.filia.ff.eod. Aut continet aliā dispositionē circa
res hereditarias,z tunc hz locum.l.nostra vt distinguam[o],aut fit
ignorāte eo,de cuius bonis agitur z non vz. Aut eo sciente,z tūc
aut perseuerat in voluntate z valet,aut non z non valet, vt hac l.
18 Et modo habetis plenissime hāc materiā. ¶ Vltimo quero[o] vtrū
o hereditas † eius,cui successurus sum ab intestato dicatur mihi de
p beri spe.[p] Hic vr̄ esse casus.ꝙ sic in prin.ibi spes aliene zc. In con-
trarium videtur,z hec est veritas.de li.leg.l.post emancipationē.
§.j.z ibi est tex. In contrariū probo.illud dicitur nobis deberi spe,
ꝙ non dependet ex mera voluntate alicuius,sed ex aliquo futuro
euētu,vt l.ij.de statu lib.sed si hereditas ab intestā.sit obuentura
ex mera voluntate defuncti,qz potest testari,z alium instruere,nō
dicitur mihi esse spes,hoc apparet ex alio,qz de eo ꝙ sibi compe-
tit spe,homo potest disponere,sicut de eo quod competit re,vt §.
de don.l.spē.z §.eo.l.j.z ibi dixi. Sed de ista hereditate,seu spe non
potest disponi,ergo zc. ¶ Nō ob.hec lex que dicit spes,qz ista est
quedam spes non iuridica,sed quedam spes hominis vana,z non
attendenda,quod tene menti perpetuo zc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ De questione,circa materiā huius legis an valea[t]
istud pactum factum inter ignorantes,vide singulariter p Alexā.
in l.si quis mihi bona.§.sed vtrū.ff.de acqui.here.z de materia an
z quādo valeat pactū de futura successione,vide Alex.cōsi.xxviij.
in iij.vo. Itē cautela ad validandū pactū de futura hereditate vi-
uētis,vide Lepo.cautela.clxxiij.tu scis.q loquitur in filia renūciā
te. Itē an valeat pactum aliquod ꝙ femina nō succedat,vide late
Bar.cōsi.lxxij.z in alia questione per eū disputata cōs.cl. Itē pro
singulari limitatione z declaratione,vide Bald.in c.j.circa mediū
qui succe.teneā.z an tale pactum de hereditate viuentis firmetur
iuramento,vide Bal.in c.moribus.si de feu.fue.contro.

b AND. BARB. ¶ Extra gl. Raph.limitat nisi fit,ipso iure priua
tus qz tunc nō valeret pactū,qz hereditas tunc daretur pacto con
tra.l.hereditas.§.de pa.conuen. Sed videtur dicendum ꝙ non, qz
hoc fit in fauorē agnatorum.l.j.§.sed si seruus.ff.de ven.inspi.vide
hic Bal.z vide Jo.de Imo.in d.l.stipulatio.dom. Pet.in consi.cij.
c ¶ Ingratitudinis. Adde quid operetur dicta clausula in don.
Bald.consi.xviij.iij.lib.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Ad istam quest.de ista questione vi-
de multas remissiones per Alex.consi.cxxxix.in fi.vol.ij.vbi cōclu-
dit communem esse opinionem quod non valeat. Adde felyn. in c.
ecclesia sancte marie.in j.quest.vj.quest.princip.de constit.z Paul.
de cast.consil.cccxxxvij.
d ¶ Statutū.adde an valeat tale statutum. Bal.cōsi.ccxvj.in c.mo-
nia.ij.vo. Pau.de cast.cōsi.cccxxxviij.z que posui in q.cunctos po-
pu.in q.an statuta laicorum. P. PAV. P. ¶ Cōmuniter tenetur
contra Bar.vide Fel. in c.in presentia.de prob.z in c.ecclesia san-
cte marie.in vj.q.de consti. Alex.in l.stipu.hoc modo.ff.de ver.obli.
e P. PAV. P. ¶ Firmatū. Et sic vult Bar.valere pactū de non suc-
cedendo factum sub cōditione si intrauerit monasteriū. In contra
rium vide Soci.in l.fi.ff. de his que pene nomi. z ibi etiam quid de
statuto. Item in materia quomodo valeat pactū de non succeden-
do,z quid si superueniat volūtas eius de cuius hereditate agitur.
f ¶ Tantum percipit. Adde quod hic dicit Abb. consil.cxvj. in ij.
lib.a nemine reprobatum inuenisse.
g ¶ Quāuis. Adde pulcherrime de intellectu dicti.c. Pe. de Anc.
cōsi.xxxviij. Pau.de cast.cōsi.clxvij. Ro.cōsi.cxviij.bal.cōsi.ccclxix.
h ¶ Tertio adde Bal.consil.cxxxiij.iij.lib. Pau.de cast.consil.cccix.
Ang.consi.clxxix. ADDE tu ꝙ immo hic non videtur esse ratio,
scilicet, ꝙ sit cōtra bonos mores, qz tunc nō firmaretur iuramēto,
c.ij.de pac.li.vj.sed alia videtur esse ratio z melior, qz lex loquitur
prohibitiue,cui renunciari non potest glo.in rub. C.ne fideius.dot.
den.z Bart.in l.de his. ff.de transac. z ibi plene per doc. z expresse
dicit Domi.in d.c.ij.de pac.z sequitur Maria.So.in c.si diligenti,
in gl.j.versi.circa tertium.de fo.compe.
P. PAV. P. ¶ An autem tale pactum firmetur iuramento , vide
Bald.in c.morib.si de feu.fue.contro.
i POMA. ¶ Inter viuos. Aut dicas,dono omnia bona mea.vide
Alex.cōsi.xl.vo.iiij.z cōsi.xij.vol.j.z Ro.cōsil.xxvj.in j.dub.z. Ang.
consil.clxxxix.in j.dub.consil.xlvij.in ij.du.vo.ij.z Pan. consil.xlviij.
vo.ij.z Bar.consi.lxxv.z Barb.consil.liij.vo.ij.z Rom. consil.xcv.z
consi.clxxv.z Imo.in rubri.extra de test.z Are. consi.liiij. in ij.rub.
vbi omnino vide z Are.consil. xxv. in fi. vol.iij. vbi loquitur in eo
qui donauit omnia presentia,z futura aliquo sibi retento.
k ¶ Ad presentia. Dicit Pau.de Cast. hoc esse singulare verbum,
quod ista generalitas restringatur.z quod hoc sequuntur quasi o-
mnes.de quo etiam vide per ipsum Pau.cōsi.lvj.z an donatio cau-
sa mortis omnium bonorum,presentium,z futurorum, cum pacto
quod non possit reuocari,z interposito iuramento, vt donatio in-
ter viuos,per eun.consil.cj.z vide etiā Ange.z omnino consi.ccliiij.
Et an valeat donatio omnium bonorum presentium z futurorum
saltem in presentibus , vide Ange consil.cvj. z clxxix. Et quod va-
leat donatio omnium bonorum presentium z futurorum facta ec-
clesie , sequitur Abb. consil.cij.ij.li. ¶ Adde circa hoc eundem
Pan.in consil.xviij.in j.vol. z in ij. vol. consil.xlviij. z eundem in c.
fin.de succes.ab inte.in c.ij.de conces.preb.in c.vt priuilegia.de pri-
uilegijs. Alex.de Imo.in l.stipulatio ista.ff. de verb.obl. z Maria.
So.in tract.obla.libello.x.q.j.
l P. PAV. P. ¶ Omnia bona.vide de hoc Ang.late cōsi.clxxvij.in-
ci.visis predictis instrumentis,vide etiam Do.Fran.consi.liiij.vbi
etiā dicit ꝙ siquis donaret omnia bona mobilia z immobilia.non
venirent iura z actiones. In contrariū ꝙ possit valere donatio o-
mnium bonorum,presentium z futurorum, maxime cum iuramen-
to,vide per Are.in l. Julianus.in iij.no.ff.de acqui.heredi. Item an
valeat donatio omnium bonorum,z quid si sit vsusfructus, an suf-
ficiat,vide late Decium consil.xxx. An autem ad pias causas va-
leat donatio omnium bonorum presentium z futurorū,vide Felin.
z Areti.in c.in presentia.de prob.z no. Jas.hic z Alex. in l.stipula-
tio hoc modo concepta.de verb.obli. Barb.consil.lix.vol.ij.qui lo-
quitur in obligatione facta ecclesie per aliquem de se z bonis suis,
vt etiam loquitur Feli.z alij in dic.capit.in presentia,vide Maria.
So.in tract.obliga.in x.lib.questione j.
m ¶ Obuentura. Adde Pet. de anc. consil.ccccuij.z Bald.consil.
lxxij.ij.lib.
n AND. BARB ¶ Vltimo quero,adde Bartol.in l.post emanci-
pationem.de liberatione legata.z l.cum dominus. §.j.de pec.leg. z
in l.j.§.eo.z in l.qui Rome.§. duo fratres. de verborum obligatio-
nib. Bal.in l.spem.C.de dona.
¶ Spe. Adde an spes succedēdi possit donari, Bal. cōsil.xxviij.ij.
li. ADDE IO. FRAN RVEREN. ¶ Quia multi tenent
contra Bar.z Curt.consil.xiiij.eleganter concordat opiniones.

ALIA

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ALIA LECTVRA.

Dequestione. Pactum interpositū super hereditate viuentis certo modo disponēda, licet tollatur post mortē illius, nō tamē valet, ni ipse, de cuius hereditate tractatur, consenserit, z in cōsensu permāserit vsque ad mortē. hoc dicit. Et diuiditur in quatuor partes. Nam in prima parte ponitur thema, z questio. In secunda parte ponitur dubitatio. In tertia parte ponitur decisio questionis. In quarta z vltima ponitur quedā extensio. Secūda ibi. faciebat autem. Tertia ibi. sed nobis. Quarta ibi. inuenimus. ¶ Oppon. z videtur. quod hec lex nullum habeat dubiū quia ex nudo pacto non oritur actio. vt l. legē. ff. eod. Huius timore dicit glo. quod hic fuit interposita stipulatio. Item oppo. z videtur q nullo modo valeat pactum. posito quod ille, de cuius hereditate tractatur cōsenserit. Ratio est. q tunc pactum valet quando aliquid est dandū, vel faciendum ab vno pacisc̄tium alteri. vt l. j. z quod ibi no. ff. eod. Huius timore est facta glo. que incipit. per stipulationē z pone casum, vt in gloss. reprobādo opi. quorundam. ¶ Item oppo. dicitur hic, quod pactum valet. quia ille cuius est hereditas. consentit contra de l. pactum. ff. eo. Sol. glo. quod licet ille, de cuius hereditate tractatur. non posset pacisci de successione sua. potest tamen cōsentire pacisceti. vt l. si. pater. in fi. ff. de manu. vin. Et intrat glo. aliam materiam, de qua vide in c. qui potest. extra de reg. iu. lib. vj. ¶ Item oppo. de l. j. §. illud. ff. de here. vel act. vendi. Sol. vt in glo. ¶ Item opp. de l. si quis seruum, de act. emp. Sol. vt ibi no. pro quorum declaratione dic. quod quādoque ille, de cuius hereditate tractatur, facit pactū de successione sua, quādoque alii faciunt pactū de successione tertij. Primo casu, aut aliquis pacisc̄itur quod sibi succedatur, vel nō succedatur, z istud non valet, vt l. pactū. ff. eod. Quādoque non pacisc̄itur per hunc modum, sed per modū stipulationis. vt puta bona mea post mortē meā tibi dono. Istud valet, quia cessat ratio legis, z istud sentit glos. que incipit. sed ipse. circa fi. Secundo casu principali aduerte, quia aut pacisc̄untur de hereditate tertij incerti, z istud valeret, vt l. ij. §. de illo. ff. pro so. Aut pacisc̄untur de hereditate tertij certi. z tunc aut cum consensu illius tertij certi, aut sine. Primo casu valet si in cōsensu perseuerat, alias non, vt hic. si vero sine consensu, non valet. vt hac. l. ¶ Aduerte tamen ad vnum, quandoque hereditas tertij incerti venit ex necessitate preambuli contractus. z tunc tale pactū valet. vt l. si quis seruum, de act. emp. Quandoque venit propter quandam consequētiam, z tunc etiam isto casu pactū valet. Ita debet intelligi. l. ij. §. illud. de here. vel act. vend. licet glos. soluat hic. z ibi, quod abūdat maxime. ¶ Querit gloss. nunquid hec lex habeat locum in filijs. Videtur quod non, quia filij non captant mortem patris. Tamen gloss. determinat in contrarium. Item querit gl. nunquid pacisc̄entes puniuntur alio modo? Dic quod sic. eo quod hereditas aufertur eis vt ad indignos. Casus est in l. quidā. §. fi. de do. z signa gloss. que incipit. sed pone. ¶ Item glos. querit, vtrum aliquo modo posset fieri quod hereditas mea veniet ad te. Glo. que incipit. sed ipse dicit quod potest fieri per stipulationem. quod si promittā tibi bona mea post mortem meam, valet, z erit donatio causa mor. vel inter vnos. Ista glo. dicit verum per iura allegata per eam, z per l. here di. de bono. auth. ind. pos. z vtrū sit donatio causa mortis. est glos. in l. que donis. sol. matri. Et aduerte ad vnum, quia dicit glos. bona mea, z non dicit, omnia bona mea, refertur ad presentia tātum, arg. l. si ita. de aur. z ar. lega. z est casus in l. fina. §. qui indiuisam. de leg. ij. Nam secūdum gloss. cessat ratio legis, quia potero instituere heredem, z heres habebit Falcidiam, vt in l. in dona. infra. ad legem Falcidiam. ¶ Querūt hic quidā. quid si dico. promitto tibi omnia bona mea presentia, z futura, vtrū valeat stipulatio? Et tenēt quod non. Nam per eam videtur auferri libera testandi facultas, z ideo stipulatio nō valet. vt l. stipulatio hoc modo. ff. de verbo. obli. Ratio differentie inter questionē istam, z questionē gloss. sit ista, quia ibi simpliciter promittendo omnia bona, referrur ad illa sola bona stipulatio. que sunt promittētis tempore stipulationis per ea que no. in l. fina. §. qui indiuisam. de leg. ij. Sed quando promitto bona etiam futura. tūc nihil remanet de quo testari, z heredem instituere posset. ista eorum opi. mihi placet. Ratio patet, cum ille contractus sit causa mortis donatio, vt §. eod. z in donatione causa mortis detrahitur Fal. vt in l. in donationibus. j. ad le. Falc. adhuc est de quo testari possit. z heredē instituere. q. in Falcidia, maxime cū ipsa lex ipso iure resecet legata, vt l. lineam margaritarū. ff. ad l. fal. Et istud puto pro veritate tenēdū. Hec ob. l. stipulatio hoc modo, vbi venit in stipulatione, vt me heredē faceret. q. quidē non est libera testādi facultas, secus hic. vt §. dixi. ¶ Etiam promittēs alicui bona post mortem suam, etiam futura, no est promittere heredem facere, cum verbū bona, ad heredē, seu ad hereditatē, non adaptetur, vt §. dixi. ¶ Sed contra hoc opp. de eo quod habetur in l. he here, z falcid. Ezo in summa de heredi. instituē. Ad quod dico, q aut est dispositio. in qua quis omnia bona sua relinquit, dicēdo, omnia bona mea relinquo, confero omnia bona mea vniuersaliter z in illum solum ea cōfero. z tunc dico quod est institutio. z importat hereditatem. Aut illa dispositio non cōfertur vniuersaliter ad omnia bona sua, quia solum sub nomine bona. z in aliam partem hereditatis sue disponit sub nomine hereditatis. tūc dispositio per verbum relinquo bona mea, vel partem bonorū meorum, non importat institutionem, vt l. si quis seruū. cum l. seq. de lega. ij. Quod enim dicitur in l. his verbis, z similibus. obtinet vbi aliqua pars hereditatis relinquitur sub nomine hereditatis. Nunquid autem debet habere solum quartam partem bonorum. eorum que erant testantis tempore testamenti tantum. an etiam eorū que erant tempore mortis? Et videbatur quod solum eorum que essent tempore testamenti, arg. l. si ita. de aur. z argen. leg. z eorum que no. in l. si. que res pigno. obl. poss. ¶ In contrarium est veritas. Ratio. quia nomen hereditatis est quedam vniuersitas, z vniuersitas semper dicitur eadem. licet aliquid crescat, vel minuatur. ergo semper eadem quarta. sicut dicitur in peculio. quod est vniuersitas. z tamen crescit, z decrescit, vt in l. peculium. ff. de peculio, z tamen idem est peculium. hic hereditas augetur fructib. vt l. item venunt. §. cum prędiximus. ff. de petitio. hereditatis.

☞ ¶ Non valeret. Aduerte quod omnium bonorū suorum donatio presentium z futurorum, nō valet. Ita bar. hic in hac. l. si. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. obli. quasi auferat liberā testandi facultatem. Sed Domi. Alexan. alle. Bar. tenere cōtrarium in l. questum. §. pe. ff. de legat. j. Tu dic, Bart. formiat diuersas questiones. quia in hac l. si. z in d. l. stipulatio. formiat questionē de qua. ē. in d. §. pe. formiat questionem quando donās vtitur verbo, hereditatem meam dono ꝛc. quasi errēt in hoc nomine appellatiuo hereditatis, que non dicitur esse viuentis, vt in iuribus prealle. z sic concludit valere. non obstante illo errore, quasi sint cōformia verba, dicere omnia bona. z dicere hereditatē. Vel dic z secūdo. quod in d. §. pe. recitat opm. Vel vltimo solu. secundum Domi. Alexan. Aut intellexit de hereditate scilicet. secūdum bona. que tunc presentialiter habebat. z valet. z procedat secūda opi. Aut voluit donās referre ad omnem hereditatē. hoc est, ad omnia bona presentia, z futura, z tunc non valet. z procedat j. opi. est subtilis solutio, sed tutior prima. Adde ad ea que habentur ad Angel. z Pau. de cast. in l. penales. in princ. ff. ad l. Fal. ad Pau. in l. licet. C. de pact.

De transactionibus. Rubrica IIII.

¶ Continua hanc rubricam. vt in gloss. vel vt §. de pactis. vbi continuant omnes rubricas vsque ad fi. huius libri, ꝛc.

LEX I.

1 ☞ Plures tutores vel curatores, etiam quando administratio est diuisa. quomodo. z qualiter teneantur. z nu. 4. z 7. z 13.
8 Cessionis beneficium quando habeat locum inter plures tutores, z nume. 17.
10 Beneficium vtilis actionis. quando habeat locum inter plures tutores. z nu. 18.

Neque Pactio. Hic est titulus subtilis, difficilis, z vtilis magis, quā aliquis de toto Codice, z hec lex est difficilis. Et primo loquitur in genere. Secundo in specie. Secunda ibi, cum igitur Breuiter h. d. Transactio facta cum vno vel plurib. obligatis, ad alios non porrigitur. h. d. hec lex difficilis in ter. z gl. ¶. Op. z videtur q contineat superfluitatē in eo q dicit neq; pactio, neq; trāsactio cōtra. §. quib. §. in prima const. Sol. Dicit glos. q hic loquitur de pactione gratuita. z de transactione non gratuita. ¶ Secundo oppo. ff. de tut. z ra. dist. l. si ex duob. Sol. Ibi prodest alijs, vt solutionis, nō vt transactionis. Non sunt plura contraria in glo. tamen quia ter. iste dicit. q alii cōuenire non prohibetur, nec dicit inquantū, ideo est facta tota ista glos. vt videamus inquātum, alius, cum quo non est transactū, possit conuenire. Pro cuius declaratione multa sunt
1 videnda. ¶ Ad cuius euidētiam est sciendū primo, qualiter plures tutores, z curatores teneantur. Rn. aut administratio est diuisa a testatore, vel a iudice, aut non. Primo casu, quilibet tenetur a
2 pro parte sua. Fallit in casib. qui ponuntur in l. ij. §. de tut. Si vero non est facta diuisio a testatore, vel iudice, tunc omnes tenentur insolidum, vt l. j. §. nunc tractemus. de tut. z ra. dist. Modo ad propositū in illis casib. ¶ in quib. quilibet tenetur pro parte, trāsactio facta cū vno, non porrigitur ad alios. Ita loquitur hic, dū dicit text. in his que separatim, ꝛc. In illis vero casib. in quib. tenetur insolidū. remanet magnum dubium. Illud ergo discutiamus vnde omnia que infra dicam intelligas diuisione nō facta a testatore, vel a iudice. Et pro huius declaratione licet insolidū teneātur, videndum est qualiter possint cōuenire. Et hic aduerte, debetis scire q
3

tutores & curatores habẽt quatuor beneficia. Primum est beneficium ordinis. Secundũ est beneficiũ diuisionis. Tertiũ beneficium cessionis. Quartũ beneficiũ vtilis actionis. De quolibet videam⁹.

4 b ¶ Primo de beneficio ordinis. † gl. hic⁹ & in l.j. §. nunc tractemus. de tute. & rat. distra. dicit. Aut omnes gesserũt. aut nullus. aut quidã gesserũt. & quidã non. Primis duobus casibus nõ est locus beneficio ordinis. vt d. l. ũ. de diui. tut. Ita dicit gl. nec distinguit vtrũ diuisio fuerit facta a seipsis. vel nõ. Itaẽt dicũt cõmuniter doc. nostri. Jac. de Are. in isto passu dicit aliter. & melius iudicio meo. Aut nulla est facta diuisio a seipsis. & verũ dicit glos. Aut est facta a seipsis. & tunc aut oẽs sunt eiusdem ordinis. qz omnes testamentarij. vel legitimi. vel omnes datiui. & tunc verũ dicit glo. Sed si quidam * sunt datiui. * & alij testamentarij. vel legitimi. prius cõueniuntur datiui. secundo magistratus. * antequã perueniatur ad cõtutorẽ. vt l. Lucius. §. cũ test. mẽto. ff. de admi. tu. licet. gl. i. intelligat & ibi erat facta diuisio a testatore. qõd ter. non sonat. in fi. Tertio casu quãdo quidam gesserunt. & quidã non. dicit gl. primo cõuenitur gerens. secundo non gerens. tertio magistratus. vt d. §. nunc tractemus. & §. si tu. nõ gessi. j. & ũ. Sed istud dictũ gl. suppletur per Bar. & per vltramon. ¶ Et ideo tu dic melius. Aut quidã gesserunt & quidam nõ. si quidã gesserunt ex mandato eorũ qui non gerebãt. & tunc nõ est locus beneficio ordinis. qz omnes gessisse videtur per aliũ. vt l. tres tutores. §. nõn solum. de admi. tu. Aut nõn mandauerunt non gerentes. & tunc aut loquimur de gestis. aut neglectis. Si de gestis. verum dicit gl. vt d. l. j. & ũ. si tuto. non gessi. & d. §. nunc tractemus. Si de neglectis. & tunc aut sunt connexa gestis. & idem. vt l. tutorẽ qui tutelam. de admi. tu. & d. l. tres tutores. versi. item in eo. titu. Si verò non sunt connexa gestis. & tunc nõ erit in eis locus beneficiõ ordinis. * vt l. tutores qui post. §. in eum qui. de admi. tu. l. tres tutores. versi. item in eod. ¶ Hunc ad propositum. † quid releuat ista inuestigatio in casu presenti. Respon. aut transactũ est cum eo. qui primo loco debebat conueniri. & tunc ad alium peruenire nõn potest. nec de hoc loquitur hic. obstante beneficio ordinis. aut fuit transactum cũ eo. qui secundo loco debebat cõueniri. tunc ad aliũ potest peruenire nõn obstante transactione. saluo in eo quod est solutũ nomine transactionis. qz vi solutionis prodest alteri. nõ vi transactionis. vt l. si ex duobus. in fi. de tu. & ra. distr. & hoc modo potest intelligi hic dum dicit. communiter ve gesserunt. vel gerere debuerunt.

c **Videamus** nunc de beneficio diuisionis. † & in hoc est opi. quod hi. qui de dolo conueniuntur. nõ habent beneficiũ diuisionis. Bug. dicit contra & melius. vt probatur in l. si plures. de admi. tut. & hoc est verũ. quando conueniuntur ex cõmuni culpa. vel ex cõmni dolo. nam si aliquis cõueniatur ex dolo proprio. vel ex culpa. tunc nõ haberet beneficium diuisiõnis. vt l. j. & ũ. §. si tu. nõ gessi. Hoc premisso. dic ad q. propositam in quantum possit cõueniri ille cum quo non est transactũ. si quidem transactio est facta cum eo. qui cõueniebatur ex proprio dolo. vel ex propria culpa. & sic non habebat beneficium diuisionis non potest agi cõtra aliũ. vt l. si pupillus. de admi. tu. & isto casu non loquitur hic. Si verò transactum est cum eo qui conueniebatur ex communi culpa. vel dolo. tunc (nõ potest agi contra aliũ. nisi quatenus per beneficiũ diuisionis deberet agi contra eũ cũ quo transactum est). & ita loquitur hic dum dicit. communiter ve gesserunt.

d **Videamus** † de beneficio cessionis. & in hoc omnes concordant. qz si conueniatur ex communi dolo. vel propria culpa. nõn habet beneficium cessionis. si ex cõmuni culpa. vel culpa alterius sic. vt l. si plures. de admi. tut. & l. j. §. nunc tractemus. ff. de tute. & ra. distra. Sed videndũ est in quantum fiat ista cessio. & si quidem aliquis conuenitur ex propria culpa. tũc nulla fit cessio. vt l. j. & ũ. j. si tutor non gessi. Idem si ex communi dolo. Si vero conuenitur ex culpa communi. tunc fit cessio pro parte. Si conuenitur ex culpa alterius in totum fit cessio in totum. vt videbitis in l. j. §. de duobus reis. & ibi plenius per doct. ff. de solu. l.

9 Modestinus. & ibi dixi. ¶ Hunc ad propositũ in quantum potest agi cum eo. cum quo nõ est transactum sic dicas. aut ei debet cedi actio contra eum cum quo transactum erat in totum. & tunc in nullo poterit conueniri obstante exceptione cedendarũ actionum. vt l. iiichum aut Amphilij. §. pe de solutiõ. & isto casu nõ loquitur hic. Si vero debebat contra eum fieri cessio pro parte. tũc pro illa parte poterit conueniri. & ita potest loqui hic in eo & dicit cõmuniter ve. Sed si in nullo deberet fieri cessio. posset in totũ conueniri. nisi obstarent alia remedia de beneficijs supra dictis. Ita debetis

10 intelligere. ¶ Quarto habemus videre de beneficio vtilis actionis. & certe omnia. que s. diri in beneficio cessionis. possunt hic eodem modo dici. vt l. j. §. nũc tractemus. de tu. & ra. dist. ¶ Hunc habemus expeditam gl. vsq; ibi item no. & q. quã vide & predicta ponit inuolute. & intricate modo potest perpendere quãte difficultatis est. Quero. & dici & plures tutores habent inuicem beneficium vtilis actionis. Sed ego reperio. & inter plures fideiussores. non est locus huic beneficio. nisi cedatur vt l. vt fideiussor. de fideiusso.

11 Que est ratio? † Bl. hic dicit & fideiussor habet regressum contra principalem. ideo lex non curauit sibi dare actionẽ contra fideiussorem. Que ratio cessat in pluribus tutoribus. & curatoribus. & vide gl. ista nõ est bona ratio. Quid enim si principalis esset nõn soluendo. & sic inanis est actio vt l. nam is. ff. de dolo? Vel quid si taliter modo intercesserat. quod contra principalem non haberet regressum vt puta pro pupillo naturaliter obligato. vt l. Marcellus. ff. de fideiusso. tunc sequeretur quod haberent inuicem actionem & est contra l. vt fideiussor. Unde gl. reddit aliam rationem. Dicit gl. Ratio est. qz tutores conueniũtur actione bone fidei. fideiussores stricti iuris vide gl. Ista ratio (non) est bona. Quid in plurib. mandatoribus. qui conueniũtur actione mandati. que est bone fidei? certe est idem quod in fideiussoribus. vt d. l. vt fideiussor. Ideo gl. dat illam rationem. quod fideiussor intercedit sponte. tutor ex necessitate. vt no. in d. l. vt fideiussor. Ista ratio nõ est bona. qz etiam duo rei obligantur ex necessitate. & habent inuicem actionem. vt l. j. de duobus reis. Sed rationem veram ponit gl. in l. ex facto in fi. de negotijs gest. quam a propriat sibi Jac. de Rau. Nam tutor soluens. vt correus hoc aget. vt correum tutorem liberet sicut se. vnde merito habet actionem contra eum: sed si hoc facit ex aliqua necessitate. non potest habere directam actionem negociorum gestorum. sed habet vtilem a lege. fideiussor verò principaliter agit. vt liberet reum. sed confideiussores liberantur per quandam cõsequentiam. igitur contra eos non habet actionem. nisi cedatur. non habetis alia. Possum querere. & quero vtrum hoc sit verum. siue trãsactio sit facta per acceptilationem. siue per pactum nudum. Breuiter

12 inter pactum nudum. & gratuitum. & acceptilationem est differentia. nam acceptilatio vnius ex plurib. reis prorigitur ad omnes. vt l. & per iusiurandũ. & l. & vnõ. ff. de accep. & l. si rem. §. j. de noua. quod non est in pacto. vt l. si vnus. in prin. ff. de pact. Tamen si nos presupponimus transactionem esse factam. tunc siue opponatur acceptilatio. siue nõn: videtur quod non extendatur vltra quam se extenderent vires transactionis vt §. eo. l. iij. quod tamen plenius dicam. §. eod. l. si de certa. &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Primo casu quilibet tenetur. Vide dom. Franc. in materia latissime cons. xxix. & cons. lxvj. Item circa istam materiam quomodo liberatio facta vni er tutoribus. prosit alijs quando insolidum tenebantur. Vide Lunanum consil. xxiij. incip. testator filio suo nato. per totum. vbi concludit quod prodest alijs quando in liberationis instrumento dictum fuit quod fuit minori satisfactum. & alia de quibus vide per eum. Et ibi ponit quid si liberatio fiat vni de eo quod ab ipso exigi posset. an prosit alijs. posito quod haberent beneficium diuisionis.

b CIO. FR. RV. ¶ Et gl. hic instit. de satisdat. tut. §. fin. & Angel. de Aret. in §. pen. eo. tit. & Jas. hic bene declarantem ista beneficia.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Secundo magistratus. Hodie tamen consuetudo nõn admittit vt magistratus conueniantur. vt dicit Aret. consil. xxix.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Beneficio ordinis. Quid autem sit de pluribus actoribus. & etiam de alijs administratoribus voluntarijs. an habeant Beneficium ordinis. Vide Are. cons. xxix. in ij. dubio. & seq.

ALIA LECTVRA.

Neque pactio. Transactio facta cũ vnõ ex plurib. obligatis ad alios non extenditur. hoc dicit. ¶ Primo respon. ad quẽ tionẽ generaliter. secundo specialiter. Secũda ibi. cum igitur. ¶ Oppo. nam videtur quod in quantum hec lex facit mentionem de pactione. & trãsactione. committat superfluum. qz transactio. & pactio est idem. vnde oppo. de §. quib. §. in prima constitu. Huius timore facta est prima glo. Item oppo. de l. si ex duob. in fi. ff. de tute. & ratio. distra. Sed dic vt in gl. vel dic & ibi prodest alijs vi solutionis non transactionis. vt hic. ¶ Quero dicitur hic. conuenire non prohiberis. in quantum posset conuenire tertium. Pro declaratione huius gl. pono distinctionem quam nõt. ¶ Et debes scire. quod vbi sunt plures tutores. vel curatores. vel administratores. & administratio eorum diuidatur. aut diuiditur a testatore.

13 aut a iudice. & quilibet eorũ tenetur pro parte. in. si in casu l. j. §. de diui. tut. Si vero diuidatur ab eis. vel non diuidatur. dic vt in glo. Pro cuius declaratione est sciendum. quod vbi sunt plures tutores. vel curatores. & administratio eorum non sit diuisa a seipsis.

14 habent plura beneficia. † habent enim beneficium ordinis. v. g. & conueniatur primo gerens. & habent beneficiũ diuisionis. de quib. beneficijs habetur in l. j. §. nunc tractemus. ff. de tute. & ratio. distra. habent beneficium cessionis. qz agit vnus tutor solus. si sibi cedatur actio contra alios. De hoc beneficio habemus in d. §. nunc tractemus prealleg. & l. si plures. de admi. tu. habent quartum beneficium scilicet vtilis actionis. vt d. §. nũc tractemus. † Modo si queris quib. tutoribꝫ cõpetat primum beneficiũ ordinis. dic quandoꝫ

omnes

omnes tutores gerũt, quandoqʒ nõ. In primis casib. dico, q tutores non habent beneficiũ ordinis, & intelligatur vbi diuisio nõ est facta ab ipsis. Ita sentiũt gl. hic. & in d. l. j. §. nunc tractemus. preale. Aduerte tamen ad vnũ q dicit Iac. de Are. q istud est verum, vbi nulla esset facta diuisio. Aut omnes tutores sunt eiusdẽ ordinis, qꝛ omnes testamẽtarij, vel datiui, vel oẽs legitimi, aut diuersi ordinis, tũc cõuenitur datiuus postea magistratus, postea testamẽtarius, casus est in l. Lucius. §. cũ testamẽto. ff. de admi. tut. Alio casu, vbi quidã gerunt, quidam non, tunc est locus beneficio ordinis, qꝛ conuenitur primo gerens, postea magistratus, postea nõ gerens, vt solet tractari in d. §. nunc tractemus. & in l. j. & ij. ȷ. si tutor nõ ges. Dicebam q erat beneficium diuisionis, & hec fuit opi. inter antiquos. Nam Azo videtur dicere, q istis tutoribus non datur beneficium diuisionis, licet fuerit in cõtraria opi. vt hic videtur per l. si plures.
16 ff. de admi. tu. gl. tenet opin. Azo. † Ista est veritas, quod si tutores conueniuntur ex communi dolo, seu ex communi culpa, & tunc habent beneficium diuisionis. Secus si cõueniantur ex speciali dolo, vt l. si plures. de admi. tut. & ita debet intelligi opin. Azo. Unde ad propositũ questionis. Si queramus in quantũ cõueniatur iste tertius, dic q aut alij fuerũt conuenti ex communi dolo, vel ex communi culpa, & operatur beneficium diuisionis, q competit, vt s. dixi. tunc iste tertius non conuenitur nisi pro virili. Ita posset intelligi lex nostra, qꝛ cum dicit separatim. & intelligo separatim, facta diuisione a seipsis. & cum dicit communiter, expone vt in gl. Si vero conueniatur ex proprio dolo, non habet locũ lex nõ. tra. qꝛ omnes
17 insolidum tenentur. ¶ † Dicebã, q erat tertiũ beneficiũ cessionis, & isto casu cõmunis est opi. q in tutoribus dolosis nõ competit be-
18 neficiũ cessionis. hic est casus in d. l. j. §. nunc tractemus. ¶ † Dicebam quod erat quartum beneficiũ, scilicet vtilis actionis, & in isto dicas idem q in precedenti. & istud dicit tex. in d. §. nũc tractemus. & no. per gl. in d. l. si plures. Quia dixi, quod tutoribus competit be-
19 neficium vtilis actionis, gl. magna circa fi. † querit de ratione diuersitatis, quod tutoribus solum datur actio vtilis sine cessione cõtra contutores, sed non fideiussoribus contra confideiussores. Glo. assignat hic duas rationes. Tertia assignatur in l. vt fideiussor. ff. de fideius. dicit gl. quod ratio est, quia fideiussor habet regressum contra reum principalem, ideo lex non curauit sibi dare beneficiũ vtilis actionis sine cessione. Ista est prima lectura, quę nõ videtur bona. ¶ Quid enim, si reus principalis non esset soluendo? Isto casu non dicitur habere regressum, quia inanis est actio, vt l. nam is. de dolo. Unde gl. tradit aliam sol. quia tutor conuenitur actione bone fidei, fideiussor stricti iuris, ideo &c. Sed ista ratio nõ videtur bona: nam & in mandatore qui tenetur actione bonefidei mandati, videtur esse idem, q in fideiussore, qui tenetur actione stricti iuris. Gl. in l. vt fideiussor. de fideius. assignat aliam rationem, & est talis, quod tutoribus ideo competat vtilis actio sine cessione, qꝛ lex magis subuenit his, qui obligantur ex necessitate, quam his qui obligantur ex voluntate. Ista ratio non est bona, qꝛ duo rei obligãtur insolidum, & voluntarie, & tamen inter eos habet locũ beneficiũ vtilis actionis sine cessione; qꝛ si vnus soluat sine cessione, cõpetit sibi actio vtilis contra correum, vt l. j. ȷ. de duobus reis. Unde doc. assignant aliam rationem, & ista quarta est vera, q ideo fideiussori contra confideiussorẽ nõ datur vtilis actio sine cessione, qꝛ si cõfideiussor soluit, principaliter soluit, vt reũ principalẽ liberet, & per quandam consequentiam liberet suum cõfideiussorem, sed in tutore cessat ista ratio; quia tutor soluit, vt liberet se, & contutores; & ideo nimirum si contra cõtutores datur vtilis actio sine cessione, & ista est vera ratio, & fuit Ultramontanorum, & licet sibi appropriẽt vltramontani, est tamen glos. originaliter, que videtur innuere istam rationem in l. ex facto. in fin. ff. de nego. gest. Recte intelligenti ista est vera ratio. ¶ Ultimo distingue vt per gl. & doc. & Cyn. hic.

LEX II.

Cum te proponas. Breuiter dicit. Transactio facta metu future litis tenet. h. d. ¶ Opp. transigere proprie dicitur ex parte actoris, quasi ab actione resilire. Innuit ergo, q hic frater actor erat. Sed tunc contra in transactione cõsueuit dari pecunia actori a reo, vt ipse actionem remitteret, sed hic dicit expresse, q frater promiserat pecuniam, ergo innuit quod est reus. Huius timore gl. legit duobus modis. Uno modo quod erat actor, & quod promisit pecuniam hoc pacto, quod ille daret sibi hereditatem, & sic natura transactionis est, vt actori detur pecunia a reo, quando ipse remittit actionem. Sed quando consequitur illud, quod per actionem petit, ex natura transa. est, vt actor det reo pecuniam, vt hic. &
a ȷ. eod. l. si super possessione. Secundo modo legitur,[a] quod hic frater erat reus, & sic transegisse ponitur improprie, & hec ponuntur in primis duabus glossellis. ¶ Oppo. de l. j. ff. eod. Solu. quod ibi dicit quod transactio debet imponi super lite intelligitur presenti, vel futura, & ita hic erat: ergo hic lis saltem de facto extra iudicium. ¶ Oppo. de l. in summa. in prin. ff. de cond. inde. Sol. Intelligas quod questio erat de facto absque calumnia. tamen dic vt dicam ȷ. eo. l. sub pretextu. ¶ Quero qualiter fuit promissa ista pecunia. Gl. ij. dicit nuda cautione, & vide gl. Sed si hoc verum est, quomodo procedit quod hic dicitur in tex. si non soluisses, iure conueniveris, cum ex pacto nudo quis nõ possit conueniri. Respondeo, intelligitur quod istud pactum fuit vestitum rei interuentu, quia ille promisit sibi pecuniam, vt soror sibi daret hereditatem, que soror illam hereditatem dedit, vt l. siue apud acta. ȷ. eo. & ibi no. alias haberemus hic necesse dicere quod hic stipulatio interuenit, &c.

ADDITIO.

a ¶ Secundo modo legitur. Aduerte ad hanc secundam lecturam, quia licet doc. videantur fateri etiam hanc posse stare ad istum tex. do. meus Fran. Pepius de Flo. iurisconsultus celeberrimus dicit hanc secundam lecturam falsam. Nam gl. j. huius l. & communiter omnes dicunt, quod calumnia actoris vitiat transactionẽ, rei non. Et ita limitant tex. in l. in summa. §. j. ff. de condi. inde. in l. ista non potest negari quin sit calumnia ex parte huius sororis, que sciebat se non heredem, vel quia sciebat se esse exheredatam, vel aliter exclusam. Et tamen dicitur hic transactionem valere. ergo debet intelligi quod ista soror erat rea, & non actrix, qꝛ alias vitiatur transactio pretextu calumnie, prout est communis opin. hic. Et ideo a prima non recedas.

LEX III.

2 Iudex quando aliquid sibi constat ex inspectione instrumenti, supplet de facto.
3 Actio vtilis proueniens ex directo bone fidei, est etiam ipsa bone fidei.

Ab eo cum Geminiano. Breuiter dicit secundum vnam lectu. Quando petitio est generalis, & transactio specialis, non preiudicat nisi in his, in quibus est transactum: hoc dicit secundũ vna lec. Et hanc prosequuntur omnes gl. excepta vna gl. paruula que est super verbo, nominatim. Et primo pono casum secundum istam, & eam expediam. ¶ Primo oppo. hic dicit, age, quod est verbum imperatiui modi, & sic videtur quod aliquis cogatur agere, contra infra,
1 vt nemo inuitus cogatur agere l. j. Sol. † Quando alicui imperatur aliquid, quod eius priuatam vtilitatem continet, verba imperatiui modi habent vim consilij. Ita loquitur hic. Ita intelligit gl. tu a j. & hoc probatur in l. ij. circa fi. ff. man. & ibi in tex. & hic. ¶ Op. secundo, hic innuit quod iudex ex officio suo, debet hic videre de quanta pecunia sit transactum, & sic supplet de facto. Contra. ȷ. vt que desunt aduo. l. j. & quod ibi no. & l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. presi. Sol. Dicunt quidam, quod hoc est ideo, quia est actio bone
2 fidei. Tu dic, quod hoc ideo, † qꝛ liquebat sibi vt iuduci ex instrumenti inspectione. Alia circa hoc dicam in d. l. j. vt que desunt aduoc. parti. Dixi plene in l. iiij. §. hoc autem iudicium. de dam. infec. ¶ Op. ȷ. de iudi. l. licet. quidam dicunt, fateor quod hec replicatio opponeretur, quod gl. non placet, & bene, nam ibi fuit petitio generalis, prosecutio specialis, & sententia generalis, vnde quia sententia omnia continebat, est opus replicatione. sed hic fuit transactio specialis, merito non est opus replicatione, quia omnia non comprehendit. Huius gratia glo. tua distinguit plures casus, quos vide, quia non dicam hic extra gl. sed dicam ȷ. eo. l. sub pretextu specierum. & l. si de certa. ¶ Secundum ergo istam lec. hic de vna specie fuit transactum, & de alijs non. Sed contra istam lect. videtur tex. qui dicit de quanta pecunia &c. & infra, quantam pecuniam relinquam, &c. Et sic innuit quod fuit remissa pars quantitatis debita non species administra. gl. volens hoc effugere exponit quanta, id est, a qua specie. Alij volentes quod litera stet proprie, legunt alio modo. Et breuiter secundum eos hoc intendit. Si pars debite quantitatis petitur, & super ea transigeretur, in residuo non obstat exceptio hoc dicit. Et ista lect. ponitur in glos. super verbo nominatim. Differt ergo hec lect. a prima, quia ibi ex diuersis speciebus debebatur, & de vna fuit transactũ, hic debebatur ex vna tantum. Item in precedenti fuit generalis petitio, & specialis transactio, hic vero fuit specialis petitio, & specialis transactio.

ALIA LECTVRA.

Ab eo cum Geminiano. Ista lex legitur dupliciter in gloss. & secundum primam lect. hoc dicit. Ubi petitio est generalis, & transactio specialis, non nocet in his, super quibus non apparet esse transactum. hoc dicit. Legitur secundo modo, qui colligitur in gloss. que incipit, iubebit. hoc dicit. Ubi petitio est specialis, & est transactio specialis, transactio non nocet in his, super quibus non apparet esse transactum. ¶ Oppon. de leg. j. vt nemo inuitus. Soluit gloss. quod verbum age; hic positum, non denotat preceptum; sed potius quandam promissionem.

¶ Ex ista sol. nota quod quandoqʒ verbum imperatiuũ continens

a propriam vtilitatem eius, cui imperatur, non stat in propria[a] signi-
ficatione, sed denotat quandam prouisionem seu consiliū, vt hic fa-
cit l.ij. in fi. ff. manda. ¶ Item oppo. quod iste tex. videtur innuere quod
iudex possit supplere defectum, cōtra de l. illicitas. §. veritas. ff. de
offi. presi. Sol. quod tūc iudex pōt cum sibi est aliquid notū vt iu-
dici, hoc enim poterat iudici esse notum ex inspectione instrumen-
ti transactionis, et sic vt iudici. ¶ Item opp. de l. sub pretextu. j. e.
Sol. vt in glo. fin. sol. habetur in l. tres fratres. ff. de pac. ¶ Quero,
qua actione agitur. Dicit gl. quod agitur vtili actione neg. gest. et
est gl. j. Ex qua gl. iuncta cum tex. quādo dicit quod est bonefidei,
5 no. quod sicut ille actiones directe, de quibus fit mentio in §. actionū.
Inst. de act. sunt bonefidei vt ibi, ita vtiles. ¶ Quero quid, nonne
ipso iure? Dixerunt quidam, ope replicationis, per l. licet. j. de in-
dic. Istud dictum reprobatur per glo. Ratio, quia in lege contraria
petitio fuit generalis, prosecutio fuit specialis, et sententia genera-
lis. vnde cum sententia omnia contineat, nimirum si non subueni-
tur ipso iure sed ope exceptionis, seu replicationis.

ADDITIO.

a ¶ Non stat in propria significatione. Et sic non semper importat
necessitatem. adde tex. in c. sic enim. xxviij. q.j. et gl. in c. fi. §. quod pre-
cipitur. xiiij. q.j. et Car. in cle. exiui, §. item quia. de verb. signi.

LEX IIII.

3 ☞ Dolus quando videatur remissus in generali transactione.
5 Quando dolus committitur, in non obseruando promissa, in trās-
actione, an agi possit de dolo, et nu. 13.
8 Actio de dolo, quando datur ex contractu facio vt des, vel actio
prescriptis verbis, et nu. 14.
9 Condictio ob causam in contractibus innominatis habet dupli-
cem originem.

ACtione. Hec lex habet ita subtilem gl. et diffici-
lem et de medulla iuris sicut alia quā
viderim. Breuiter dicit. Ad actionem extinctā nō da-
tur regressus, sed decepto per actionē de dolo succur-
retur nisi sit de dolo transactum. h.d. Primo ponit dictum. Secū-
do exceptionem. Tertio exceptionem exceptionis. Secunda ibi,
nisi de dolo. Tertia ibi, nisi specialiter. ¶ Nota quod dixi in summa-
1 rio. ¶ Nota etiam hic quod dictio nisi[a], quandoque ponit, quandoque
a priuat, vt patet ex tex. quia primum nisi. ponit, fin nisi, priuat. ¶ Op-
po. de hac l. ad seipsam, nā prima dictio nisi, ponit, postea priuat.
Doctores volentes istā materiam explicare, inculcant de dictio-
b ne nisi,[b] que est priuatiua, etiam de dictione preter: et videtur mihi
quod non bene faciant: Nam debetis scire quod quedā est dictio ex-
ceptiua, que respicit actum positum in oratione, quedā que respi-
cit terminos, illa que respicit actū ista est coniunctio nisi, circa quā
c dicas. Aut precedit oratio negatiua, et dictio nisi, ponit[c], vt hic in
primo nisi. Aut precedit oratio affirmatiua, et dictio nisi, priuat, vt
hic in secundo nisi, vt in capi. peccatum. in fi. extra de reg. iur. li. vj.
¶ Sed contra hoc opp. de l. Titia. ff. de manu. test. dicit Dyn. ibi,
dictio nisi, precedit, non sequitur, dixit testator, nisi rationes diligē-
ter reddideris, liber ne esto. Certe hoc nō placet, quia licet dictio ni-
si, in ordine vocis vel scripture precedat, tamen in ordine intelle-
ctus sequitur. Dicendum est ergo sic, si precedat oratio negatiua,
dictio nisi, ponit. Sed est aduertendum quia quādoque per orationē
precedentem negatur actus, tunc dictio nisi ponit actū, ita loqui-
tur hic. Quandoque per orationem precedentē negatur potentia,
* tunc dictio nisi, ponit potentiam, non actū. Ita loquitur d.l. Titia.*
§. fi. quod enim ibi dicitur liber ne esto, nisi rationes reddideris, hoc
est, liber esse non possis, nisi rationes reddideris, quia tūc possis esse,
(liber, non quod nunc sis) quia potentiam ponit, et nō actum. ¶ Et
per hoc respondetur ad questionem quā format gl. ibi. et dic argu.
quod ibi notatum. et est tale, promitto non vendere istū librum, nisi tibi,
quid importat ista verba: Certe prima oratio negatiua negauit po-
tentiam: promitto non vendere, hoc est, quod non possim vēdere alij,
d nisi tibi, ergo dictio nisi, ponit potentiā, non quod cogar[d] tibi vende-
☞ re, sed cum velim vendere, vendam tibi, etc. ¶ Quedam est dictio
exceptiua, que respicit terminos, et ista est proprie prepositio pre-
ter. Exemplū, lego tibi omnes libros meos preter Codicē. isto ca-
2 su dic. Aut illud, cui apponitur dictio preter, cōprehendebatur
sub generalitate precedentium terminorū, et ponitur exceptiue, vt l.
nam quod. §. fi. de pe. leg. et priuat. Aut non continebatur sub genera-
litate precedentiū terminorū, et non ponitur exceptiue, sed magis
additiue, seu augmentatiue, et tunc ponit, vt l. Seio. §. vxori. de an-
nuis lega. Fallit in his que continerent odiū, vt in c. duobus. extra,
de elec. et ibi no. per Inn. et ita debes intelligere hāc materiā. ¶ No-
do veniamus ad apparatum nostrum, tex. hic dicit, non superest ali-
qua actio, nisi de dolo. Quero de quo dolo loquitur hic. Pro cu-
ius declaratione debetis scire, quod dolus comittit quādoque in ipsa
administratione, quandoque in ipsa transactione, quandoque comit-
titur post transactionem, non seruando promissa. De primo dolo
loquitur gl. que est hic super verbo transactū sit, de duobus sequē-
3 tibus loquitur precedens gloss. magna. ¶ † An autem in generali
transactione videatur remissus dolus, cōmissus in administratio-
ne? Gl. tangit hic, dicam plenius in l. sub pretextu specierum. j. eo.
dixi in l. Aurelio. §. fi. de lib. leg. tamen istā gl. vide et nota intellectū
quem dat ad l. si quis rationes. de lib. leg. quia intelligit illā, quan-
do legatur liberatio administrationis iam facte. et vide glo. ¶ Se-
4 cundo committitur dolus in ipsa † transactione inducendo quem
per dolum ad transigendum, an tunc possit agi de dolo. Et omnes
communiter intelligunt quod sic. et ita intellexit Azo. et vide gloss.
¶ Opp. contra hoc, sicut dolus dans causam contractui bonefi-
dei reddit contractum ipso iure nullum, ita reddit transactionem
(liberationem) interpositam super contractu bonefidei ipso iure
nullam, vt l. de tutela. j. de in inte. rest. et quod ibi not. Sol. vt dicā in
5 d.l. sub pretextu. j. eo. ¶ † Tertio quero, quid si dolus est cōmissus
in non obseruando promissa in transactione, an possit agi de dolo.
Placen. dicit quod sic, et ita intelligit hanc legem Azo cōtra Placen.
quod probat sic, Actio de dolo nō habet locum vbi habet locum
alia, vt l.j. §. verba. et §. si quis. ff. de dolo. et l.ij. j. de dolo. sed hic da-
tur huic transigenti actio contra eum quem liberaui per accepti-
lationem, vt se in pristinam obligationem reponat, scilicet condi-
ctio ob causam, vt l. si quis accepto. ff. de cond. ob cau. ergo non da-
tur de dolo. Preterea, contractus trāsactionis de quo hic fit men-
tio, assimilatur contractui, do vt des, hoc est, libero te vt des pecu-
6 niam. et liberare † est dare. Cum ergo impleuit contractum ex par-
te sua liberādo, debet habere actionem prescriptis verbis, vt ff. de
condi. ob cau. l. si mulier. et de prescri. verb. l. ob eam causam. et l. na-
turalis. eod. tit. et per hoc ipsi damnant opinio. Plac. Quidam vo-
lentes sustinere Placen. respondent ad obiecta, per rationem sub-
tilem, sic dicunt ipsi, in l. si quis accepto, datur cōdictio incerti, que
est generalis, que concurrit cum actione de dolo. Hoc non placet,
7 quia illa. l.j. est posita in tit. de condi. ob causam. ergo † debet intelli-
gi de illa actione, vt l. Imperator. de in diem addict. no. in l. fi. C. de
condi. indeb. Alij soluunt, quod ibi remittebatur obligatio certa,
hic obligatio dubia. et vide glos. Quidam volentes sustinere Pla-
cen. dicunt, quod ista est vera sol. quando debitum est certum, tunc
remittere, est dare, Ita loquitur ratio Azo. sed quādo debitum est
incertum, et dubium. tunc remittere non est dare, sed est facere. scili-
cet desistere ab agendo. Est ergo tunc contractus iste transactio-
8 nis, facio vt des, id est, desisto vt des, sed † ex facio vt des datur
actio de dolo, vt l. naturalis. §. quod si faciam. de prescrip. verb. er-
go etc. et hoc videbatur tenere Iacob. But. Mihi non placet, quia
tunc est verum, quod ex facio vt des, datur actio de dolo, quando ex
facto meo nihil adest alteri parti, sed quando aliquid ei adest ex fa-
cto meo tūc datur actio presc. verb. sicut in do vt des, vt l. cū mota.
j. eod. et l. siue apud acta. et ibi vide, et not. in d.l. naturalis. §. quod si
faciā. Sed in proposito ex tali remissione parti aliquid adest, ergo
etc. Unde alij volētes sustinere Placen. dicūt sic, quod hic nō fuit actū
tantū, vt acceptilatione liberetur, sed in perpetuū desisteret, et ideo
quia istud desistere in perpetuum non potest impleri per promitten-
tem, quia semper potest agere, saltem de facto, et pena cōmitteretur,
vt l. vbi pactum. j. eo. ideo nō habet locū condictio ob causam, vel
presc. verb. ideo dat actio de dolo. do. Cy. dicit, quod ista sol. nō est bo-
na, per l. si pecuniam. de condi. ob cau. et non dicit plus. Sed nō cre-
9 do quod bene dicat, quia in cōtractibus innominatis condictio ob cau-
sam habet duplicem originē. Uno modo ex penitētia, ita loquitur,
l. si pecuniam. de condictio. ob causam. sed licet hoc sit regulariter
in omnibus contractibus innominatis, tamen in transactione non
est locus penitentie, vt j. eo. l. quamuis. vnde l. si pecuniam. nihil fa-
cit ad propositū, parcat mihi. Cyn. Secūdo modo habet originem
ex mora aduersarij, nō implentis pro parte sua, vt l. de di. §.j. et ij. de
condic. ob cau. sed hic nō est in mora ille, qui non dat pecuniā pro-
missam, quod apparet, quia cum ille, qui promittit in perpetuū desistere,
non possit implere contractum ex parte sua, non potest me consti-
tuere in mora, vt no. s. tit. j. in l.j. in fi. mag. gl. et j. eo. l. siue apud acta.
vnde condictio ob causam secundū istam tertiam solutionem non
potest habere originē, neque ex mora, neque ex penitētia. Item actio
prescriptis verbis, nō oritur ei qui nō impleuit contractū ex parte
sua, vt l. naturalis. §.j. de prescriptis verbis. Conclude ergo secun-
dum istam iij. solutionē, quod procedit opinio Placen. dolo enim
facit qui pecuniā incontinenti non dat, quia sic videtur actū. ¶ Que-
ro, quid si super dolo transactum sit per dolum, an valeat transa-
ctio? Gl. dicit quod sic, vt l.j. j. de plus petit. et dic vt ibi dictum est.

ADDITIONES.

a ¶ Nisi. Adde de hac dictione nisi, et multis alijs priuatiuis, Oldr.
consil. xlix. et de dictione preter, vltra Old. vide Ro. cons. cccxxviij.
b P. PAV. ¶ Dictione nisi. De significatione huius dictionis
nisi, et dictionis preter, vide omnino Bal. in c.j. §. sed et res per quē
fiat inuest. Vide que scripsi in l. si cū §. qui iniuriarū, si quis cautio.
c ¶ Dictio nisi ponit. Adde tu quod contra Bart. videtur tex. in l. Di-
uus. in prin. ff. de pe. here. vbi heres cui est mota questio heredita-
tis

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tis,dicit text.ꝙ est prohibitus alienare bona hereditaria nisi malit satisdare,ergo dicemus posse alienare, si satisdat, qꝛ precedit oratio negatiua.⁊ tamen ibi dicitur,ꝙ etiã si caueat,non possit. Item videtur text.in regula,peccatũ.de reg.iur.lib.vj.vbi dictio,nisi, habet orationem negatiuam precedentem,⁊ tamen non ponit,igitur ⁊c.Cogita ⁊ vide doct.in l.si cum.§.qui iniuriarum.ff.si quis caut.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ D.l.Titia.de illius l.intellectu vide Bald.in c.cum nobis.de electio.
* IO. FR. RV. ¶ Non ꝙ cogar. Adde ꝙ contra Bar.tenet Bal. in c.cum accessissent.de consti.cum quo simpliciter transit Ias.hic.

ALIA LECTVRA.

Actione. Actio extincta per acceptilationem non potest amplius intẽtari,sed si in transactione dolus interuenit,agetur de dolo,nisi super dolo sit transactum.h.d.Et diuiditur.nam in j.ponit dictum.in ij.exceptio.in iij.ponitur exceptio exce-
10 ptionis.Secũda ibi,nisi de dolo.Tertia ibi,nisi specialiter.¶ †No. ꝙ vbi oratio negatiua precedit,dictio nisi,ponit,⁊ econtra vbi precedit affirmatiua,dictio nisi,negat.circa ꝙ vide que no.per Dy.in c.peccatum.extra de reg.iur.lib.vj.⁊ per Cy.¶ Quero,videtur hic ꝙ agitur de dolo,pro quo dolo aduertatis,quod triplex est dolus. Quidam est dolus commissus in administratione ante transactionem,⁊ de isto dolo loquitur gl.fi.post prin.Quidam est commissus in ipsa transactione,qꝛ per dolũ inducitur quis ad transigendum. Quidam est dolus commissus post ipsam transactionem, qꝛ promissa in transactione non seruantur,⁊ de istis duobus dolis loqui-
11 tur in gl.magna,post principiũ.¶ †Uenio ad primũ dolum.Quero,si aliquis transegit,vtrũ per hanc trãsactionem videatur dolus remissus ante transactionẽ in administratione commissus: gl.fi.arguit pro ⁊ contra,finaliter facit istam differentiam,ꝙ aliud est dicere,remitto tibi administrationem,quo casu dolus est remissus,vt l.si quis ratione.ff.de lib.legat.aliud est dicere,lego tibi librrationẽ. argumentũ l.Aurelio.§.fi.ff.eo.de libe.leg.signa istã glo.⁊ not.eam.
12 ¶ †Propter hec verba quidã doctores sumunt cautelã, ꝙ possit haberi modus pro laudo,vt nõ possit reduci ad arbitrium boni viri,videlicet ꝙ partes promittant remittere, videlicet promitto nõ
a petere reduci laudum ad arbitrium boni viri,⁊ ex nũc[a] remitto,⁊c. Imo si aliquod ius,vel actio ꝯpeteret mihi etiã in futurũ ex nũnc illud iusi vel actionẽ tibi remitto,⁊ imponitur super hoc pactũ per stipulationẽ,⁊ sic isto modo preclusa est via reducendi ad arbitriũ
13 boni viri.¶ †Quero de quo dolo loquatur gl.nostra.Plac.intelligit hanc l.ꝙ loquatur de dolo cõmisso post transactionẽ,qꝛ nõ obseruãtur promissa.Hanc opi.reprobat,vt patet in ea.Secundo reprobat,qꝛ cũ eo posset agi,vt debitor reponat se in pristinã obligationem,condi.ob caus.vt l.si quis accepto.ff.de cond.ob cau. videtur etiã competere de dolo actio.Preterea si nõ obseruantur promissa,videtur competere actio prescriptis verbis,vt l.naturalis.§.j.de presc.verb.⁊ videtur non cõpetere actio de dolo, vnde ipse intelligit de dolo cõmisso in ipsa transactione. Alij volẽtes sustinere Pla.dicunt,ꝙ cõpetit etiã actio de dolo,vbi promissa non obseruantur in certi cõdictione generali,que cõcurrit cũ actione de dolo,vt not.in l.si cum exceptione.§.eũ qui.ff.ꝙ met.cau. Ista non est bona,qꝛ cũ illa lex sit in tit.de condi.ab cau.non est verisimile ꝙ loquatur in condictione generali.Unde alij dicunt,⁊ istã videtur tenuisse do.Ias.ꝙ tunc est verũ,quãdo remitteretur liquidũ,Ita in-
14 telligit ipse d.l.si mulier.†Sed vbi nõ est debitũ liquidum remittere est facere,vnde in casu nostre legis cũ debitũ nõ esset liquidũ,videtur esse cõtractus,facio vt des,ex quo oritur actio de dolo.d.l.naturalis.§.ꝙ si faciã.Istud dictũ non videtur bonũ.tamen qꝛ in contractu facio vt des,vbi ex facto meo aliquid adest parti, nõ oritur actio de dolo.Unde retẽto casu legis nostre,vbi adest aliquid parti,qꝛ adest liberatio,non habet locũ actio de dolo,sed actio prescriptis verbis.Tene opi.gl.ꝙ loquatur de dolo cõmisso in trãsactione.¶ Sed oppo.contra gl.que concludit,ꝙ actio de dolo habeat locũ ꝯtra cũ,sicut dolus dans causam cõtractui bone fidei, annullat contractũ ipso iure,vt l.iij.§.fi.ff.pro socio. Ita quãdo dat causam distractui,puta transactioni, ille distractus non habet valere ipso iure,vt l.de tutela.⁊ ibi no.in gl.j.de in integ.restit.Sol.vt ibi.⁊
15 no.istã gl.¶ †Ultimo gl.põderat istud verbũ nisi,⁊ inducit in arg. ad ea que no.l.si eũ.§.fi.ff.si quis cau.Unde aduerte,ꝙ quãdoque oratio negatiua precedit,⁊ negat actum,⁊ tunc dictio nisi,sequẽs, ponit actũ.ita debet intelligi hec lex.Quandoque oratio negatiua precedit,⁊ negat potentiã,⁊ tũc dictio nisi,sequẽs,ponit potentiã. l.Titia.§.fin.ff.de ma.test.vbi glo.nisi reddideris rationes, liber esto,licet dictio nisi,precedat quo ad ordinẽ, veruntamẽ quatenus ad intellectũ secus,qꝛ tãtũ est dicere nisi reddideris rationes, quãtũ dicere sic,nõ possis esse liber,nisi rationes reddideris.hec dictio
b nisi,ponit potentiã,quasi dicat possis esse liber.Et ista materia[b] facit ad questionẽ gl.posite in d.l.cũ.Uerbi gratia.promittis nõ ven-
16 dere†rodicẽ tuũ,nisi mihi,an potero cogere vt mihi vẽdas? Certe nõ,qꝛ dictionẽ nisi,precedit oratio negatiua,postea sequitur dictio nisi,q̃ ponit,quasi dicat posses vẽdere,nõ tamen posses cogi.Bar.

ADDITIONES.

a ¶ Et ex nũnc. Adde,⁊ aduerte lectu,ad hanc cautelam,quia arbitror quod non obtineretur in practica, tum quia non puto eam Bart.tũm per ea que ponit ipse Bart.in l.Aurelio.§.Caius.ff.de libe.le.⁊ plures cautele ponuntur per Cepo. in suis cautelis, per quas impeditur petitio reductionis,quas vide in cautelis.
b ¶ Et ista materia. De hoc vide per nouis.Papi.Inst.de actio.§.j.

LEX V.

Cum te. Transactio sine scriptura valet.hoc dicit. ¶ Not. quod dicitur in summario. ¶ No.quod probatio per confessionem est sufficiens,sicut probatio per instrumentum,hic non sunt alia,⁊c.

LEX VI.

1 ☞ Actio que per lit.conte.transit ad heredes,extinguitur,quãdo conuentione partium a lite disceditur.⁊ num.ij.
4 Contractus innominatus,vt cognoscatur, an inspiciẽda sit forma conuentionis,an vero impletionis.
6 Stipulatio apposita super aliquo contractu,debet intelligi secundum naturam illius contractus,super quo interponitur.
7 Si nõ seruat trãsactio an agat actione prima,vel p̃scriptis verbis.
8 Actio prescriptis verbis, datur a lege, qñ aliter subueniri nõ põt.
9 Consensu partiũ restaurari nõ potest,ꝙ consensu earũ non oritur.
10 Actio non debet in libello inseri.

Cum mota. Hec est subtilis,⁊ speculatiua,⁊ vtilis lex, ⁊ est fundamẽtũ nostre lectionis.breuiter h.d.Ad querelã extinctã nõ datur regressus,sed si pmissa nõ seruẽtur per actionẽ ex stipulatione,vel prescriptis verbis succurritur.h.d.Primo rũdet ad questionẽ,secundo dat cõsiliũ.Secũda ibi,verũ si fides.¶ No.ꝙ dixi in summario.sed in recitatione cõtrariorũ colligã multa alia notabilia.Uenio ad apparatũ.Et op.ꝙ querela preparata trãsit ad heredẽ.ff.de inoff.test.l.posthumus.§.fi.⁊ l.seq.sed erat preparata, qđ apparet ex tex.qui dicit,Cũ mota inofficiosi querela,⁊c.ergo trãsit ad heredes.Sol.gl.Ista querela preparata fuit remissa per trãsactionẽ,ideo perinde est ac si preparata nõ esset.⁊ vide gl.j.Et no.ex hac solutione ꝙ dẽs leges que dicũt ꝙ per litis cõtestationẽ actio
1 †sit transitoria ad heredes,hoc est verũ,nisi a lite cõuentione partiũ sit recessum,tũc enim extinguunt etiã illi effectus per litis cõte-
a stationẽ inducti.hic est casus,quẽ tene menti.[a]Et sic debet limitari qđ dixi vobis in l.ij.de fruc.⁊ lit.expen.¶ Cõtra predicta opp.⁊ videtur,ꝙ nõ requiritur preparatio.vt l.si quis filium.j.de inoff.test. Sol.aliud hodie,aliud secũdũ tẽpora huius l.¶ Oppo.⁊ videtur, ꝙ ad qrelã possit rediri.vt ff.de inoff.test.l.si instituta.in prin.Sol.j. Per matrẽ,si viueret,posset rediri ad querelã,qꝛ sibi cõpeteret,sed per heredes matris,nõ potest rediri ad querelã.qꝛ ad eos nõ transit omissa preparatione per transactionẽ.ista j.sol.gl.est vera.⁊ vide eam. Alij dicũt,ꝙ fuit ibi renunciatũ sub cõditione, hic sub modo. Ista sol.vera est in se,sed ꝯtinet diuinationẽ, ex eo ꝙ ibi simpliciter
2 loquitur.¶ Pro huius ergo declaratione †est videndũ, quãdo ex verbis conuentionis nõ apparet,vtrũ quis recedat sub cõditione, vel sub modo,quid intelligatur in dubio exẽplum,conuentũ fuit vt si a lite recedere,dares centũ,que verba possunt intelligi cõditionaliter,vel sub modo.(Doctores dicunt,ꝙ in dubio debẽt intelligi sub modo,) vt l.quero.§.inter locatorẽ.ff.loca ꝙ apparet ex eo, ꝙ ibi de exceptione dicit, que non esset necessaria,si intelligeretur cõditionaliter. Fallit quando causa in se de necessitate conditionẽ importat,vt pmitto tibi centũ pro dote.vt l.stipulationẽ.⁊ l.promittendo.ff.de iur.do.Ex istis colligitur ꝙ in l.si instituta.in dubio dꝫ intelligi sub modo,ideo hec sol.nõ est bona,ꝙ ibi sub cõditione,
3 ⁊c.¶ Et ista inducunt doc.Ultramon.ad q.remitto †tibi actionem iniuriarũ pro centum,vtrũ actio sit sublata antequã soluas centũ? Certe sic,nã ista actio cũ sit ex delicto potest tolli per pactũ ipso iure,vt l.si tibi.§.quidã.ff.de pac.⁊ l.si vnus.§.pactus.eo.tit.¶ Item ista verba intelliguntur sub modo ⁊ de natura modi est nõ suspendere effectũ eius de quo agitur quin ipso iure inducatur,vt l.demõstratio.§.fi.cũ gl.de cõd.⁊ dem.⁊ l.quib⁹.dieb⁹.§.Termili⁹.e.tit. ¶ Sumus expediti de j.parte,veniamus ad secũdã,⁊ hec est multũ difficilis.Dicitur hic,ꝙ datur actio prescriptis ver.Contra,hic fuit facio vt des,qꝛ fuit ꝯuentũ vt ipsa discederet a lite,⁊ acciperet partẽ bonorũ,ergo datur actio de dolo,vt l.naturalis.§.ꝙ si faciã. de prescrip.verb.glo.vero dicit,hec fuit dona.vt facio,non facio vt des,ꝙ apparet,qꝛ si respicis verba tex.prius cõuenitur de dando, quã de faciẽ.dicit enim vt partẽ bonorũ susciperet,⁊ a lite discederet,licet fuit in faciẽdo preuẽtũ,qꝛ mater prius recessit a lite quam sibi fuerit datũ.h.d.ij.gl.huius l.⁊ vlti.in prin.⁊ vide eas.¶ Et er-
4 go cognoscamus †quis cõtractus innominatus sit,debemus inspicere formã conuentionis,magis quã formã impletionis, secũdum gl.hic positã,⁊ in lex placito.j.de re.permu.Ultramõ.sunt in ꝯtra-

ria opi.q̄ inspicitur forma impletionis magis quam cōuentionis, z sum solit⁹ tenere quasi idē. licet per alia verba scilicet q̄ inspiciam⁹ vtrumq; ¶Nā sicut in cōtractu emptionis, zvēditionis, ex parte eius qui dat pretiū dicitur emptio. z ex parte eius qui dat rē dicitur vēditio. ita in cōtractu isto innominato ex parte eius qui facit. dicitur facio vt des. ex parte eius qui dat dicitur do vt facias, vnde remanet q̄ hic est facio vt des, ex parte matris, ergo videt q̄ debeat dari de dolo actio vt in 3trario. Sol. lex cōtraria loquit q̄n ex facto nihil adest cui fit, sz q̄n et aliq̄d adest, tūc hz locū actio prescrip. ver. ficut i do vt des. z hic est casus. ¶Nā ex eo q̄ a lite desisto, ti bi adest liberatio. vt no. in d. §. q̄ si faciā. diri vobis in l. actiōe. §. eo. ¶Ex his habes notare † q̄ ista verba suscipere, recipere, z similia debēt intelligi iure dñij, q̄ apparet, q̄ perinde est ac si aliq̄d sibi p̄ mittere dare fm gl. z doc. de similib. verbis diri in l. si fundum certa die prestari. de verb. obl. que tene mēti. Inte quā ego soluā istā gl. z istud dictū cōtra eā primo opp. si ista verba importarēt dationē, z fu isset interposita stipulatio, nō agerē ad interesse, sed ageretur ad ipsas res, vt l. vbi autē. in fi. de ver. obl. Sed hic dicit⁹ agitur ad interesse. ergo apparet q̄ ista verba 3tinēt factū, magis quā dationē. z vide ter. Dico gl. bene dicere in hoc. q̄ ista verba importāt datio nē p̄obo, q̄n promittit aliquid simpliciter, nec ponit tradi, dari vel prestari. exēplū. promitto tibi fundū. nec adūcit fundū dari, vel prestari. vel fundū tradi, intelligit de datione, vt est ter. in l. si ita. §. j. de cōtrahē. emp. sed hic ex parte ei⁹. q̄ obligat non fuit appositū aliq̄s verbū, sed dixit, tu recipies fundū, vel bona, sed ex parte eius, q̄ debebat recipere. ergo debet intelligi q̄ obligek ad dandū. Ad cōtrariū in eo q̄ dicitur id q̄ interest. respōdetur duob. mod. Primo sic, in id q̄ interest, vt exponamus. i. ideo q̄ interest, petant ipsa bona, vel aliter. z melius. z magis placet. In promissione simplici de dando, procedit cōtrariū, sed q̄n stipulatio de aliquo dādo interponi tur super aliquo cōtractu debet intelligi secūdū naturā illius con tractus, super quo interponit⁹. vt ff. de vsur. l. si stipulatus. z l. dāni infecti quidā. in princ. de dam. infec. z l. v. §. Quētionales. de ver. obl. Modo cū hic fuerit stipulatio interposita super isto cōtractu in nominato, assumit naturā ipsius cuius natura hec est, vt dari sit in obligatione, agaē ergo ad interesse, vt l. naturalis. §. j. de prescr. ver. habuitis no. in l. j. §. de sent. que pro eo q̄ interest. ¶Op. vlteri⁹ in gl. z videt q̄ si nō seruaē fides, debeat agi actione prima, vt §. tit. j. l. cū pponas. la. ū. ¶Sl. † dat hic duas so. Prima, q̄ speciale est hic fauore filioū. z cū eis nō detur querela, q̄ omissa fuit ꝓparatio, z ista sol. pōt esse bona, vt dicā. Alia dicūt. q̄ hic speciale odio q̄rele. nam sicut obligatio ex maleficio per pactū tollitur ipso iure, ita querela per pactū tollit ipso iure, iō ad eā nō pōt haberi regressus. So. ista nō est vera. nā secūdū hoc etiā si ipsa mater viueret nō posset habere regressum ad querelā. q̄ est 3tra. l. si instituta. ff. de inoff. test. Dicendū est ergo. q̄ hic ad primā actionē nō pōt haberi regressus. q̄ sublata per mortē matris. z fic 3tractus innominat⁹. f. vt a lite desisteret, videt impler⁹ ex parte heredis matris, merito datur actio p̄esc. verb. z hoc innuit p̄teredēs sol. dū dicit, speciale est fauore filioꝝ. z vide gl. istud nō videt bene dictū. q̄ ista verba, vt a lite desisteret, vel discederet, deberēt intelligi discederet in ꝓpetuū, vt l. seruus. ā. de pac. z l. si pact⁹. ff. de pact. ergo ex parte matris, vel heredū eius, nō pōt impleri. q̄ saltē de facto poterit ad litē redire, vt l. vbi pactū. j. eo. z habuisti no. §. eo. l. actione. Concedo cōtrarium, † z ideo dico. q̄ ista actio p̄escr. ver. nō oriatur ex isto 3tractu innomi nato, tanē impleto a matre, vel eius heredib, sed dat a lege absque aliqua matris obligatione, vel contractu. z hoc est q̄ dicit ter. dū dicit ibi danda. dicit gl. a lege, lz ergo alias natura actionis prescr. verbis sit q̄ oriatur ex 3tractu. vt l. iurisgentiū. §. j. ff. de pac. tamen hic nō orit. sed a lege producit sine matre. Dicit ergo isto casu, ista actio datiua, non natiua. z iō dat ista actio, q̄ alio modo istis filijs subuenirī non pōt. z hoc volunt dicere gl. ibi speciale. i. ꝓ istis filijs. &c.

¶ Sed cōtra hoc insisto. imo videtur q̄ possit sibi subuenirī per condictionē ob causam. vt se reponat in pristinā obligationē. vt l. si quis accepto. de cōd. ob. cau. Soluē duob. mod. primo q̄ hic cōdictio ob cau. nō cōpetit. q̄ impossibile est. q̄ quis se in pristinā obligationē reponat. Cū enim querela ex cōsensu partiū nō oritur, non posset ex cōsensu partiū restaurari, vt l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. Per. cōtra ista sol. dicit. fateor. q̄ nō pōt restaurari, sed q̄ pōt pati se de facto queuri. vt l. Jul. §. quātū. ff. de exhibē. hoc nō placet. primo per ista l. q̄ videt velle, q̄ ista actio vtilis prescrip. verb. detur in subsidiū. secūdo q̄ nulla lex dicit. q̄ ego possum agere cōtra aliquē vt patiar se cōuenirī de facto. sed pōt quis si vult sua spōte ad euadendū illā actionē. Ita loquit. d. l. Jul. §. quātū autē. facit de ali. iud. mu. cau. fac. l. iij. §. fi. Vel dic q̄ cōdic. ob cau. nō pōt habere locum, neq; ex penitentia, que nō habet locū in trāsactione, neq; ex mora, q̄ cū nō sit impler⁹ cōtractus ex parte heredū, vt dixi. §. eo. l. actio. de necessitate ergo recurritur ad actionem prescript. ver. datiuam.

¶ Itē 3tra istud opp. z videtur q̄ isto casu, sit dāda actio de dolo contra eū, qui nō seruauit fidē, vt dixi in l. actione. §. eo. Sustinēdo opin. ¶Plac. sol. ibi ille qui de dolo volebat agere. ex parte sua fecit quicquid potuit. q̄ liberauit p acceptilationē, z Aquilianā stipulationē. hic vero hoc non fecit. licet liberatio sit secuta per mortem matris. tamen hoc fuit casu magis quam facto suo. z nō potest ita dolus aduersario impingi. merito recurritur ad actionē prescript. ver. datiuā. Ista est vera lect. que mihi placet. ¶Possemus etiā dicere. q̄ hic loquit de actione prescri. verbis natiua. q̄ oritur ex cōtractu innominato. z qs hic dicitur in ter. vtilis. expone. i. efficax. z videt hoc velle quedā gl. super verbo, vtilis. q̄ j. dicitur dāda est. l. a l. ex natura cōtractus p̄eābuli. vt sic sit natiua, nō datiua, vt l. iurisgentiū. §. j. ff. de pac. Et si tu dicis, q̄ō hoc cum hic nō sit impletus cōtractus ex parte matris. z heredū. respōdeo q̄ hic fuit cōuentū, vt discederet a lite presenti, renūciando ei. z hoc fuit expressum, vnde per illā renunciationē contractus videtur impletus. ¶Precedēs tamen lec. videtur magis subtilis. z magis applaudit litere. q̄ tene
10 menti. ¶Ultimo no. † ex hac lege tu iuuenis q̄ actio nō debet inseri in libello. q̄ actio ex narratione facti apparet. z vide ter. ibi. vtilis. z vide gl. super ver. vtilis. diri in l. edita. §. de edendo. Itē quidā inducunt istū tert. q̄ actio est factum. q̄ res ipsa gesta est actio: sed truffa est, z est opi. Ultramon. q̄ ter. dicit Institu. de actio. §. j. in prin. q̄ est ius, ideo nō curo. de quo per Cyn. in l. edita actio. de edē.

ADDITIONES.

a ¶Tene menti. Adde secundum Ange. ter. in l. j. ff. de prīua. delict. z gl. in l. j. j. de prescr. long. tem. per Abba. in ca. causam. el j. extra. de testa. per Bene. de Plumb. in l. ij. ne de statu defunctorum.

b STR. ¶Super aliquo contractu. Et quod stipulatio interposita super aliquo contractu intelligatur secūdum eius naturam. ad de eundem Barto. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. obli. z Alexan. in consil. lxxvj. in prin. in v. vol. z Nouissimos. in repeti. cap. j. de iud.

c IO. FR. RV. ¶Naturā illi⁹ contractus. Adde Bar. in l. ij. in fi. j. de cōd. ob cau. vbi videt cōtrariū velle ei⁹ q̄s tenet hic. Sol. vt habes per Aler. in l. stipulationes nō diuidūtur. in prin. ff. de ver. obl.

d POMA. ¶Interponit. Stipulationē interpositā sup aliquo contractu debere intelligi secūdū naturā ei⁹ cōtractus super quo interponit. z imo si apponat super contractu innominato. debere regulari secūdū eius naturā. Contra etiā huic dicto videt obstare illud. q̄s dicit Bar. in l. ij. j. de cōd. ob cau. q̄s raro hodie in instrumēto publico est dare cōtractus innominatos. q̄ notarij sup illis apponūt stipulationes. quasi tunc. vt ipse ibi sentit. sit recurrendū ad cōtractus innominatos. z sic nō esset verū id. q̄s ipse hic dicit. Sed pro hoc declaratiōe vide Aler. in l. j. in fi. ff. de pac. z in l. stipu. ff. de ver. obl. in xj. op. Bar. Intellige autē hoc verbū q̄ stipulatio debet sapere naturā 3tractus. p̄edit ista regula q̄n super vno interponi tur. sup quo fuit interpositus. secus si super diuerso. Ita Imol. in l. iij. §. Cato. in vj. opp. Bar. declarat. de verb. obl. q̄s dictū ibi excla mat Aret. intellige etiā hanc regulā. q̄ stipulatio ꝛc. vt non detur in plus quā debatur primus cōtractus. videtur q̄ lōgioris sit vite non autē q̄ nō possit primū contractū fortiorem reddere. Ita dicit egregie Imo. in l. miles. §. decem. ff. de re iudi. per illū text. z ad hoc vide etiā Imo. in l. si ita quis. §. Seia. ff. de verb. obli. vbi vult hanc regulam habere locum. etiam si stipulatio esset conditionalis. z interponeretur super contractu puro. z vide Aler. consi. lxxvj. vol. v.

ALIA LECTVRA.

Tamota. Ubi querela est extincta per transactionē a modo nō pōt agi primeua actione, vel ex stipulatione, sed si stipulatio intercessit agitur ad interesse. alias agitur p̄escr. ver. ¶Oppo. dicitur hic q̄ heredibus huius matris non competit querela. contra cum fuerit p̄parata querela. q̄ dicit ter. cū mota. q̄ debeat cōpetere hered. vt l. posthumus. §. fi. ff. de inoffi. test. Sol. gl. q̄ hic non competebat heredibus quia fuit remissa, seu sopita per transactionem. Ita sol. est no. q̄ sicut effectus p̄parationis perditur per transactionem si post lit. contest. intercessit transactio. puta per lit. conte. actio efficitur perpetua ad heredes trāsitoria, iste effectus perditur si trāsigatur. ¶Itē op. de l. si quis filiū. j. de inoff. te. So. vt in gl. j. ¶Itē opp. dicitur hic q̄ querela iterum intentari nō potest cōtra de l. si instituta. ff. de inoffi. te. Sl. dat duas sol. ¶Prima est q̄ per matrē potest intentari, nō per heredē, vt hic. Ista so. vera. Alia so. dat glo. q̄ ibi fuit renunciatū sub cōditione per heredem, hic sub modo. Ista est vera in se, tamē non quatenus ad l. naturam. q̄ est diuinare. Ex hac sol. collige. q̄ vbi remittitur actio sub aliqua cōditione ea nōn existente, non dicitur actio extincta sed remanet, z intentari pōt vt hic, z hec vera, z ibi apparet. Sed quid in dubio. Pone remitto tibi actionē meam pro centū, nunc queritur, an sit sub cōditione vel sub modo, videtur q̄ sub modo. l. quero. §. inter locatorem. ff. loc. circa fi. cōtra istud est l. promittendo. z l. ibi. ff. de iure do. potes ibi dicere, q̄ ibi fallit in promissione dotis, z ratio est, q̄ promittere centum nomine dotis nō pōt sine hoc, quin matrimoniū cōtrahat, sed remittere tibi actionē meā, hoc potest esse sine eo q̄ det tibi centū, z ideo in p̄cedēti intelligitur sub cōditione in isto sequēti sub modo. † Ex

13 do.¶Ex hoc collige si remitto tibi iniuriā pro centū.z nō des mihi centū,actio iniuriarū non pōt amplius intētari. ¶Itē op.z sum in gl.ſi.magis vī ꝙ hic fuerit contractus,facio,vt des,vbi vī ꝙ debeat actio dari de dolo,vt l.naturalis.§.ꝙ si faciā.ff.de preſcri.ver. Sol.ꝙ hic fuit cōtractus.do,vt facias non facio,vt des probatur ex ordine ter.cū dicit,bonorū partē.Ista est tō huius glo.Ex qua no.ꝙ ad cognoſcendum quis cōtractus sit,inſpicitur forma conuentionis,nō forma implementi.Idē sentit glo.hic,z in l.ex placito.§.de re.permu.Verum est ꝙ d.Bartolutius est ſolitus dicere, ꝙ ex parte,est facio vt des,puta in pſona matris,ex alia parte potest esse do,vt facias,do partem bonorum,vt deſistas.Sed cōtra istud op.q; si ex parte matris est contractus facio vt des ergo vī cōpetere actio de dolo.Dic ꝙ ipse bñ dicit,facio qz ex isto pacto vt velit deſistere alteri,adest liberatio,quo casu debet dari preſcr. ver.nō de dolo. ¶Itē op.de l.cū proponas.§.ti.priori.gl.dat duas ſo.¶Prima est licet sit secūda in glo.ꝙ sit ſpeciale rōne querele,que tollitur ipſo iure.Ista ſo.non videtur vera.qz fin hanc ſo.concludit ꝙ etiam mater non pōſſet ipſam intentare ꝙ est falsum,vt s.di xi.Unde gl.dat aliam ſolutionem,z ista est prima in gl.vt ſpeciale pro filijs.z ista est vera. ¶Sed instatur,z vī ꝙ poſſit agi cōdictione ob causam,vt fiat reſtitutio in pristinū obligationē,vt l.ſi quis accepto tulerit.ff.de cōd.ob cau.Quidā dixerunt contrarium,qz patitur agi.z patitur conuētus se poſſe condēnari.Ista nō est vera.Unde dicēs cum querela tollatur p pactū,ſicut z actio iniuriarum,z furti,non pōt agi,vt fiat reſtitutio in pristinū obli.z qz ſicut actio furti,z iniuriarum nō oritur ex pacto,ſed ex cōtumelia,vt l. ſi vinus.§.pactus.ff.de pac.ita per pactū ſequens non reſuſcitatur actio iniuriarū,nec furti,necꝫ in querela pōt peti ꝙ fiat repoſitio in pristinam obligationem. ¶Item op.de l.actione.§.eo,qz debet agi actione de dolo.Sol.ne ꝙ ibi loquitur de actione de dolo cōmiſſo in transactione hic de dolo cōmiſſo poſt transactionē,qz nō obſeruantur promiſſa. ¶Item op.z videtur qs poſſit agi preſcriver.qz ille qui agit,impleuit cōtractus ex parte ſua.d.l. naturalis per totum.Sed retento themate ex parte matris,z heredum ſuorum non potest impleri contractus ex parte ſua,qz ſi non agunt hodie,agent cras,z poterunt agere etiā de facto.vt l.vbi.j.eo.Bl. que incipit.banda.ſa lege fatetur cōtrarium,qz est verū,ꝙ vbi cōtractus potest impleri,actio preſcr.verb.ſi contractus impletur, est natiua,z preſupponit obligationē,vt l.iuriſgētiū.§.j.ff.de pac. ſed vbi non potest impleri contractus actio preſcriptis verbis dicitur datiua.Ita debet intelligi iste ter.z glo.ſ.que dicit.ſ.a lege.

LEX VII.

Transactionis. Procurator ad litem non pōt transigere[a], h.d. ¶Opp.de l.procurator cui generaliter libera.ff. de procu.Solu.quod hic dicitur,fallit in tribus caſibus.qui ponuntur in glo.alias quod quis poſſit transigere,requiritur ſpeciale mandatum,vt hic.z l.mandato.ff.de procura.

ADDITIO.

a P.P A V P. ¶Non potest transigere.Item nec cōpromittere ſed requiritur ſpeciale mandatum pro quo est,z eius declarationem vide per ¶Pau.conſi.clxxvij.poſt prin.

LEX VIII.

De alimentis. Hec lex ponit duas regulas, z nō eget ſummario. ¶Op. de l.cū hi.§.plane.ff.eo.ſol.Ibi de alimentis debitis ex cōtractu.hic ex victima voluntate debitis. In qua diſtingue.vt hic dicitur.z plene tractātur per Juriſconſul.in dicta l.cum hi.per totam.l.ff.eodem.

ALIA LECTVRA.

1 ☞Transactio ſuper alimentis preteritis valet.
2 Super alimentis futuris cognoſcitur ſummarie,ſecus ſuper preteritis.

De alimentis. Transactio facta ſup alimētis preteritis,valet,ſuper futuris non valet. ¶Quero de ratione diuerſitatis istorū.
1 Ratio est,† qꝫ alimenta preterita nō sunt neceſſaria,ſicut futura. Nam ſi alimenta relaxētur,quis poſſet mori fame querō ceſſat in
2 preteritis.Ista ratio est no.z d.Ja.no.eā ad alia.ſ.ꝙ ſuper † alimentis debet cognoſci ſummarie vt l.ſi quis a liberis.§.ſi vel parens. ff.de li.agno.z l.vl.§.cauſe.ff.de Car.edi.intelligit ipſe.ꝙ hoc sit verū in alimentis futuris[a].in alimētis preteritis non.Eodē modo dicit ipſe,ꝙ licet de alimentis poſſit cognoſci diebus feriatis.l.fi.de feriis.intelligit de futuris.Itē op.de.l.cū hi.§.plane.ff.eo. Sol.qs ibi loquitur in debitis inter viuos.hic de alimētis debitis in victima voluntate.Quero de rōne.Ratio est ista qz obligatio ex ḡctu inter viuos.reſpicit vel tempus preteritū,vel preſens,ar.l.ſi Stichum.§.ſtipulatio.z qs ibi no.ff.de verb.obl.Sed obligatio ex victima voluntate,reſpicit tempus futurum,ſicut alimēta,videlicet ipſe,cum debeantur alimenta ex victima voluntate,que reſpicit tempus futurum,quod transactio non valeat.

ADDITIO.

a ¶Futuris. Adde Albe.in l.cum hi.ff.eod.in prin.z ¶Bet.de Anc. in Clemen.j.de iure patro.z Fran.de Are.in conſi.xcvij.

LEX IX.

* **Si super** Breuiter dicit. Valet trāſactio,* etiā ſi mal ad partē puenerit,ſi tamē potuit peruenire.z pactū trāſac.etiā in actionib.realibus exceptionē inducit.h.d. ¶Opp.de.l.tranſac.j.eo.Sol.licet hic aliquid nō peruenerit ad actorē,tamen potuit peruenire,vt dixi in ſummario. ꝙ not. ¶Ro.etiam quod dixi per pactum contra actionem in rē paratum excep. ¶Not.etiam ꝙ contractus transactionis potest fieri conditionaliter,vt ſi intra diem ꝛc.tangam.j.eo.l.ſiue apud act.ꝛc.

ADDITIO.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Valet trāſactio.* Vide ad intellectum z confirmationem id quod dicit Bal.in l.iij.circa fi. C. de repud.hered.vbi decidit ꝙ ſi ex cauſa transactionis promiſi tibi decem ſub conditione,z deficiat conditio, quod non poteris agere, licet nihil deū.

LEX X.

1 ☞Exceptio transactionis iuriſiurandi,z rei iudicate impediunt litis ingreſſum.

a **Fratris.** [a]Breuiter dicit,Transactionis exceptio impedit lit.conte.h.d. Not.ꝙ exceptio transactionis ꝛc.vt dixi in ſummario. ¶Not.generaliter,ꝙ omnis exceptio que est inducta vt ſit litium
1 finis.impedit lit.conte.† de exceptione transactionis probatur hic, de exceptione iuriſiurandi probatur in l.ſ.de iurei.de excep.rei iud. probatur in l.ff.de re iud.merito iſte tres exceptiones impediunt lit.conteſt.vt l.eleganter.§.ſi quis poſt.ff.de condi.indebi.z ibi not. Idem poſſumus dicere de exceptione preſcriptionis, vt l.fin.pro ſuo.Dicam de preſcrip.long.tempo.l.emptor.ꝛc.

ADDITIO.

a ¶Fratris. Adde ꝙ Bald.in additione ad Spec.in titu.de ſuc.ab inte.dicit ꝙ valet transactio inter fratrē legitimū z ſpuriū, per hāc l.inquantum autem alex.dicit ꝙ ſtante ſtatuto quod omnis cauſa inter coniunctos debeat compromitti,non haberet locum vbi opponeretur exceptio litis finite vel alia impediens litis ingreſſum, Adde ¶Petr.de Ancha.conſi.clxxxvij.Bal.conſi.cxciij.iij.lib.

LEX XI.

De fideicommiſſo Hec est pulchra l. In ſumma breuiter dicit.Fideicōmiſſum inter fratres potest remitti,nec
a per hoc dicitur minor ledi,[a] licet ex casu ſibi posſet esse damnoſum, hoc dicit. Istam l.habuiſtis.§.titu.j.l. cum proponas. z facit ista not.lex ad illam.q.quam diri tibi.§.in j.conſtit.C.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Ledi.limita ſingulariter iſtam regulam,niſi attento veriſimili euentu futuro magis esſet veriſimile quod in fauore vnius deberet euenire casus fideicommiſſi,qz ille non poterit euenire per hanc reciprocam remiſſionem,etiam ſi interueniret decretum iudicis,tanquam leſus poſſit reſtitui.vide Comen.conſi.cxiij. incip.Anto.in ij.dubio.Item vide pro ista regula que ſcribit Jaſ. in l.pater puelle.C.de inoffi.teſt.

ALIA LECTVRA.

De fideicommiſſo. Jus fideicōmiſſi poteſt remitti per pactum,z tranſactionem.h.d. Quero de ratione dubitandi. Dic vt in gl. ¶Item not.bene hanc l.ꝙ ſi pupillus,vel minor.vel authoritate tutoris,vel curatoris,faceret pacem cum inimico ſuo,
a quod non videtur [a] concedi beneficium reſtitutionis in integrum, vt poſſit contra pacem venire,per rationem huius legis.

ADDITIO.

a ¶Quod non videtur. Adde Dyn.in d.l.diuus. ff. ad Syllania.z ibi Ray.de Forti.in apoſt.Jac.de Aret.in l.j.j.in quib.cauſ.in inte. reſt.non est neceſſ.z per Bul.de Cu.in l.ſi pro fure.ff.de condi.furt. Et etiam hic adde que ponunt Bal.z docto.in l.pactum curatoris,ſupra de pactis.

LEX XII.

1 ☞Adminiſtrator vniuerſitatis quando,z quod debitum remittere poſſit,z de ambitione.nu.2.
3 Poteſtas ciuitatum,non potest remittere debitum ciuitatis, ſine conſenſu conſilij.
4 Adminiſtrator vniuerſitatis, dicit habere liberā adminiſtrationē.
5 Decreta ambitioſa non ſunt nulla ipſo iure,ſed reſcinduntur per ſententiam.

a **Preſes.** [a]Adminiſtrator * vniuerſitatis vel ciuitatis potest de re dubia trāſigere,nō liquidū
* debitum remittere.h.d. ¶Opp.j.de vſu.l.aduerſus. ¶Bar
1 Bart.Prima ſuper Lod. 1 ij

ex gl.sol.vt ibi.Certe ibi non fuit aliquid remissum per pactũ,sed
per administratorũ negligentiã currit prescriptio. ❡Quero,qd
b in alijs administratoribus[b] aliarũ vniuersitatũ.Gl.dicit idẽ,ꝛ hũ,
vt.s.ti.j.l.pactũ curatoris.❡Querit gl.qd si debitũ liquidũ remi-
sit,non tñ ambitiose,sed q2 erat debitũ odiosum,an valeat? Gl.vr
dicere ꝙ sic.Pla.cõtra per l.pactũ.s.tit.j.Et istud cõiter tenẽt oẽs
doc.ꝛ gl.etiã hoc vr tenere.ff.de pac.l.Imperatores.❡Ad rõnes
gl.rñdeo.Non ob.hic tex.dum dicit ambitiose,q2 intelligo qd fiat
2 ambitiose,† quicquid non iure fit.Non obstat l.interdũ.§.qui tute
lam.ff.de fur.ꝛ l.si pignore.§.fin.q2 ibi debitũ non fuit liquidũ.Ita
intelligit gl.in l.pactũ.s.ti.j.Non ob.de iniur.l.sed ꝛ si vnius.§.j.q2
ibi nõ remittit actionẽ,sꝫ impedit eius natiuitatẽ,vt no.d.l.pactũ.
3 s.ti.j.❡Quero,vtrum Potestas† huius ciuitatis põt remittere
debitum sine consensu consilij.Breuiter dico ꝙ non,vt l.prohibe-
4 re.§.plane.ff.ꝙ vi aut clam.not.ff.de pac.l.item magistri.❡†Vlti-
mo no.duo.Primõ quod isti administratores vniuersitatis dican
tur habere liberam administrationẽ quod patet ex eo ꝙ possunt
transigere quod alias non possunt vt s.eo.l.transactionis,ꝛ l.man
5 dato.ff.de procu.Secundo† no.quod decreta ambitiosa debẽt re-
scindi per sententiam,nec sunt ipso iure nulla.quod dic vt dixi in l.
ambitiosa.de decre.ab ordi.fac.ꝛc.

ADDITIONES.

a ❡Preses.Adde de hoc,vt p Ro.cõsi.l.de prelato,an possit trañ
gere super legato facto,ꝛ illud remittere,vide Fede.consi.ix.Ro.
consi.clxxxiij.ꝛ quid de abbatissa mõnialiũ per Pe.de anch.consi.
cxxxv.scias etiam ꝙ Paul.de ca.hic dicit quod in prelato transigẽ
te sup re ecclesie sufficit ꝙ res sit dubia,absqꝫ alio decreto,ꝛ hoc
dicit notandũ.Sed tu dic ꝙ contrariũ voluit Fede.cons.xciij.vbi
dicit,ꝙ iura satis operantur,vt vigore transactionis res prohibi-
ta alienari,transigendo possit alienari,absqꝫ eo ꝙ trãsigat sine su
perioris authoritate.Et hoc idẽ refert,ꝛ sequitur Abb.consi.lvj.j.
lib.ꝛ consi.lxij.ibidẽ de patre transigente super bonis filij in qbus
habet vsumfructũ Bal.consi.ccclxxx.dicit consulo ꝙ fiat authori
tate iudicis.De matre tutrice filiorũ,ꝛ trãsigẽte vide Ro.cõs.clxj.
* CLAV.DE SEISS. ❡Administrator.Ad materiam vide
Alex.consi.xxij.vol.j.Barb.consi.vij.vol.j.
b P.PAV.P. ❡Administratoribus.Vide oĩno Rom.cõs.xc.ꝛ com.
consi.clxxviij.in prin.vbi loquitur de magistris monetarum ꝙ nõ
possint facere restaurũ thesaurario si de iure non venit fiedũ.Et si
militer de tutore,ꝛ curatore,q2 de liquido nõ põt sed de dubio,vĩ
de per Comen.cõs.cxiij.in iij.dubio.Et ad transigendũ sufficit ge
nerale mandatum cũꝫ libera,ergo etiã ad compromittendũ.q2 est
quedam trãsactio vide s.in l.transactionis,q2 ibi scripsi.Adde tñ
quod facta semel,ꝛ conclusa ratione cũꝫ eis,si confiteantur aliqd
non debet amplius retractari.vt ibi per Comen.in ij.dubio.habes
in l.bene a zenone.de quadri.prescrip.ad Bart.An autem tutor,
vel curator possint cõpromittere de iure vel de facto in arbitrato-
rem in eã pupilli,vide Jas.in l.iurisgentium.§.hodie.ff.de pact.Et
ibi etiam quid si stet statutum ꝙ debeat fieri compromissum,qd
tunc possit.Idẽ de hoc tenet Bologni.in addi.ad consi.xlviij.Jo.
de Ana.Item ꝙ lꝫ isti administratores habeant mandatũ cum li
bera a lege,ꝙ tñ debilius sit illud mandatũ quã si haberetur cum
libera ob homine vide Jas.in l.j.in v.notabi.ff.de of.pcu.cesar.De
tutore etiã ꝛ curatore quomodo possint transigere,vel cõpromit-
tere,ꝛ an decretũ sit necessariũ vide Jas.in l.ij.i v.no.ff.de of.eius.
Et habes ad Bar.in l.magis puto.§.ne possim.ff.de reb.eo.ꝛ alia
quomodo possint tutores,vel curatores de bonis minorũ dispone
re.Itẽ ꝙ isti administratores siue publici siue priuati,quãtũcũqꝫ
habeãt amplã potestatẽ lꝫ possint transigere de debito non liqdo
tñ quod non possint cõpromittere,voluit Ang.in l.raptores.C.de
epi.ꝛ cle.vbi assignat rõnem differentie.Sed vide Jas.ibi in prin.
reprobantẽ ꝛ Alex.in l.de fideicõmisso.s.e.Et de prelatis ecclesie
an possint cõpromittere vel trãsigere,vide que dixit Barb.in c.j.ex
tra deposi.Abb.in cõsi.xxxvj.in j.vol.in c.contingit.de transactio.
Barb.consi.vij.in j.parte.Et de curatore dato bonis qd possit fa-
cere compromissum requisitum a statuto,vide Decium consi.xxij.

ALIA LECTVRA.

Preses. Administrator ciuitatis de re dubia
põt transigere,sed debitum liquidũ nõ
potest remittere.❡Not.qd dixi in summario.❡Op.
d.l.aduersus.j.de vsu.Sol.vt ibi dixi.❡Itẽ quero qd
in alijs administratorib.ꝛ in prelatis ecclesiarũ,dicit gl.ꝙ idẽ quã
gl.signa.❡Quid de potestate seu pretore huius ciuitatis? Dic ꝙ
non,vt l.prohibere.§.plane.ff.ꝙ vi aut clam.❡Itẽ querit gl.qd si
administrator remittit debitũ liquidũ,ꝛ bona fide.Dicit gl.ꝙ ta-
lis remissio valet.per istam legem.Pla.fuit in contraria opi.per l.
pactum.s.co.Hanc opi.tenent doc.non ob.l.allegã.per gl.q2 ibi lo
quitur de debito non liquido.

LEX XIII.

1 ☞ Transactio facta metu,nõ habetur rata,ꝛ quando,ꝛ per quẽ
metum rescindatur.num.5.
4 Pactum inter dominum,ꝛ seruum non valet,ꝛ num.8.
6 Factũ ab vxore pp minas a viro illatas rescinditur officio iudicis.
9 Qualitas cause q̃ dicatur,ad hoc vt per eã possit probari metus.

* Interpositas. Breuiter dicit,transactio
facta iusto metu * rata nõ
habetur,ꝛ inter dominũ,ꝛ seruum nõ valet transactio.
h.d. Habet duas partes principales. Prima tractat
an valeat trãsactio facta metu.Secunda an valeat inter dominũ,ꝛ
1 seruũ. Secunda ibi,sed quoniã.Itẽ prima subdiuiditur,† q2 primo
ponit vnũ dictũ.Secundo illud declarat in theorica. Tertio illud
declarat in practica.Secũda ibi nec tamen. Tertia ibi,ad vun ta-
men.❡No.ꝙ trãsactio facta metu,nõ habetur rata. ❡Secundo
2 no.† ꝙ iustus metus dicitur metus mortis,vel cruciatus corporis.
3 ❡Tertio not.† ꝙ non presumitur metus ex eo ꝙ quis dedit ma-
4 gnum pro modico,quod tene menti.Vltimo no.quod† nõ valet pa
ctum inter dominũ ꝛ seruum.❡Opp.ꝛ videtur ꝙ pro illo minori
metu rescindatur ꝙ est actum,vt ff.ꝙ met.cau.l.extat,ꝛ l.isti quidẽ.
5 §.fi.ꝛ l.fi.§.j.Huius† timore hic notabiliter dicit gl.si tamen intelli-
gatur.Quandoqꝫ quis vult rescindere aliquod factũ metu,ex edi-
cto Pretoris ꝙ met.cau.ꝛ tũc requiritur ille metus,de quo hic lo-
quitur,ꝛ l.metum.ff.quod met.cau. Quãdoqꝫ quis vult rescindere
ex sententia edicti,ꝛ tunc sufficit esse metũ in persona filij licet non
in persona sua,vt d.l.isti quidẽ in fi.Quãdoqꝫ quis vult rescindere
per officium iudicis,ꝛ tunc sufficit metus verecundie,licet nõ con-
tineat metũ mortis,vel cruciatũ corporis,exemplũ,Aliquis denu-
dauit aliquẽ capite,vel corpore,qui non poterat in publico cõpa-
rere sine dedecore,huius rei gratia fecit pactũ,vel transactionem,
Certe rescinderetur officio iudicis,vt l.fin.§.j.ff.ꝙ met.cau.Quan-
doqꝫ infertur metus alicuius futuri euẽtus a natura,vt medicus,
qui infirmitatẽ modicã fecit magnã,ꝛ periculosam,huius gratia ex-
torquet promissiones illicitas,certe rescindentur officio iudicis,vt
l.medicus.de var.ꝛ extraor.cog. Quãdoqꝫ infertur metus ratione
maioritatis,ꝛ reuerentie.ꝛ istud fit dupliciter.nam quedã est reue-
rentia,vel maioritas absque potestate publica,vt maioritas,que
habetur a marito in vxore,a patrono in libertũ,ꝛ tunc rescinditur
etiã per officiũ iudicis,vt l.j.§.que onerãde,ꝛ ibi not.qua.re.ac.non
6 da.ꝙ tene menti,q2† si vxor facit aliquid propter minas a viro illa-
tas,officio iudicis rescinditur,vt d.§.q̃ onerãde.qui hic allegatur.
Quãdoqꝫ hec authoritas,vel maioritas habetur ex officio publi-
co,vt habet potestas,ꝛ capitaneus,ꝛ tũc rescindetur condictione
ex l.fi.j.ꝙ met.cau.ꝛ vide gl.tuã notabilẽ,ꝛ videtur mihi ꝙ gl.dicat
idẽ in l.metũ.ff.ꝙ me.cau.❡Op.hic dicitur edicto perpetuo.con-
tra q2 actio quod me.cau.durat anno.vt l.j.ff.ꝙ me.cau. So.quod
7 hic dicitur perpetuo,i.expone.i.generali.vel dic perpetuo,quantũ
ad simplum.❡Venio ad vltimã partẽ dicitur hic ꝙ non valet pa-
ctum inter dominũ,ꝛ seruũ.Contra.j.de li.cau.l.cum affirmes.Gl.
8 dicit ꝙ† non valet preterquã in libertate.Certe hoc nõ est verũ q2
nec in libertate quantum ad dominũ cõgẽdum,sed poterit exhor-
tari,vt istud faciat,si videbitur sibi.Sed contra oppo.ff.de acquir.
here.l.si seruus.§.si quis dederit. Sol.cũ domino futuro bene po-
test fieri pactũ,sed cũ domino presenti,nõ.❡Contra istud op.de l.
fi.j.co.Sol.Ibi erat dubiũ an esset seruus,ideo potest super statu
pacisci,hic super alio fiebat transactio,ꝛ ideo assume tria verba.
Quãdoqꝫ fit pactũ inter dominũ,ꝛ seruũ de alio quã de libertate,
ꝛ indistincte nõ valet,vt hic.Quandoqꝫ fit de libertate,ꝛ tũc aut
erat dubiũ an esset seruus,ꝛ valet,vt hic,ꝛ l.fi.j.eo.Aut certũ.ꝛ tũc
aut fit cũ domino futuro,ꝛ valet,aut cum presenti,ꝛ tunc secus,vt
9 s.dixi.❡Quero dicitur hic ꝙ qualitas† cause non sufficit ad pro-
bandum metũ,vel dolum.quid est hoc dictũ,qualitas cause? Re-
spondet gl.trib.modis.Primo,q2 si metus fuit in primo contractu
propter hoc nõ presumitur metus in trãsactione facta ex interual-
lo.Pro hoc j.ꝙ met.cau.l.ij.Secundo dicas qualitatẽ cause,id est,
contestationem quandam,qua pars potestatur coram potestate,
vel vicinis,se metu,vel dolo inductum,vt probatur j.de dolo.l.do
lum.ꝛ l.si maior.ꝛ melius.j.quod met.caus.l.metum. Tertio,vt di-
cam qualitates cause.vt puta quod magnam quãtitatem dimisi
pro modico,ꝛ istam l.tibi posui tanquam magis nota.ꝛc.

ADDITIO.

* CLAVD.DE SEISS. ❡Iusto metu.Quid autem si in instru
mento dicitur,talis sponte,non vi,non metu,ꝛc. an per hoc purge
tur metus? Vide Panor.post antiq.in c.ij.circa fin.de restit.spol.ꝛ
facit quod in summ no.Bal.in l.mater.j.de rei vendi.ꝛ ꝙ ibi scripsi.

LEX XIIII.

1 ☞ Pecunia data ob transactionem,quando ab ea de voluntate
partium receditur,repetitur cõdictione sine causa,vel ob causam.
ꝛ num.6.
2 Transactio,quando ab ea receditur partium consensu,tollitur
ope replicationis.ꝛ num.7.
3 Si prima actio est sublata p Aquilianã stipulationẽ,vel accepti-
lationẽ,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

lationē,⁊ recedatur a trāsactione,qua actione postea agat̄,⁊ nu.8.
5 Quando receditur a transactione,an actor debeat redire ad pristi
nam instantiam,an vero de nouo inchoare.

Idiuersa. Consensu partiū potest a transactio
ne recedi,⁊ ad causam rediri.hoc di
ci.Dicitur hic,equitatis ratio suadet,vt refusa pecunia,⁊c.
¶ Quero,quo iure petam mihi reddi pecuniā. Dic ꝙ per condi
ctionem indebiti,vt ff.de cond.inde.l.eleganter.iij.responso. Mihi
1 †videtur ꝙ debeat agi condictione sine causa.vel ob causam.Nam
condictio indebiti habet locū.quando datur ob causam falsam de
preterito.Condictio ob causam habet locū quando datur ob cau
sam de futuro,que non sequitur.vt l.dedi.de condi.ob caus.sed hic
fuit datū ob causam de futuro,vt a lite desisteret,ergo ⁊c. ¶ Que
ro secūdo dicitur hic,ꝙ causa ex integro agitur, quero an ipso iu
2 re,vel ope replicationis†tollatur transactio per consensum partiū,
gl.dicit,⁊ bene,ope replicationis,vt l.si vnꝰ.ff.de pactis. §.pactus.
3 Queto,quid si prima actio fuisset sublata ipso iure per† Aquilia
nam stipulationem,⁊ acceptilationē.Prima gl.arguit ꝙ possit agi
antiqua,si a transactione recederetur,vt l.fi.ue.j.eo. In contrarium
facit dicta l.si vnus.§.pactus.Finaliter determinat,ꝙ debeat agi
antiqua vtili,argu.j.si aduersus trāsactio.l.j.⁊ l.fi.sed ille leges non
videntur aliquid facere.Nam ibi fuit concessa restitutio in integrū,
que omnia in pristinū statum reponit,merito datur vtilis.hic vero
pars sua sponte a transactione recedit, vnde est quid sibi impute
tur,⁊ ex isto per ꝙ a transactione receditur non potest restaurari
actio semel extincta,vt d.l.si vnus.§.pactus.⁊ ita tenent multi do
ctores.Ego istam materiam dixi hoc anno in l.pupilli.§.j.de so.qui
tex.videtur prima facie probare opi.gl.hic positam. Mihi nūc vi
detur sic dicendū. Quandoqꝫ per trāsactionem actio prima tolli
tur,⁊ est sublata ope exceptionis,⁊ tunc si a trāsactione receditur,
potest agi prima actione,⁊ cōtra exceptionem dabitur replicatio,
vt hac l.⁊ hic not.in j.parte gl.Quandoqꝫ tollitur actio ipso iure.⁊
hic aduerte.quandoqꝫ illa actio sublata non potest per consensum
partium restaurari,vt obligationes ex delicto, vel quasi.⁊ tunc si a
trāsactione recedatur,agetur prima vtili,est casus in d.l.pupilli.§.
j.de sol.quicquid ibi dicat gl.nam ibi loquitur de actione,que con
tra magistratum dabatur, que cum esset ex delicto,vel quasi,per
pactum fuit ipso iure sublata.Si vero potest consensu partium re
staurari,tunc debet agi condictione ob causam,vel sine causa,vt se
in pristinam obligationē reponat,vt l.si quis accepto.de condi.ob
cau.⁊ ꝙ ibi not.Ita debes intelligere hanc gl. ¶ Querit gl.que est
4 ratio†quod per consensum partium, [a] lata sententia super eo ꝙ se
mel iudicatū est,non.valet sed valet sententia lata super eo,de quo
transactū est,vt hic.Gl.respondet,qꝛ trāsactio descēdit ex cōsensu
partium,in sententia secus.⁊ vide gloss.quam no.bene. ¶ Hic in
5 tendo querere,quando†recedatur a transactione,vtrum actor de
beat redire ad primā instātiā an vero instantia debeat inchoari de
nouo.Et ꝙ ad primam redeat, videt̄ probari in l.siue apud acta.j.
eo.ꝙ debeat inchoari de nouo vr̄ tex.hic dum dicit,causam ex in
tegro agi.Pro hoc facit j.eo.l.cū mota,vbi per transactionē peri
mitur instantia,⁊ omnis eius effectus.Si enim nō periret ipso iure
querela preparata ipso iure ad heredes trāsiret:sed ibi dicitur cō
* trarium,nec potest instantia perēpta consensu partiū restaurari,*
qꝛ a mero ꝯsensu partiū nō depēdebat,dubito,iō nō determino ⁊c.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶ Circa veritatem huius glo. an ⁊ quomodo per pa
ctum possit renunciari sententie,vide omnino Felin.late in c.inter
monasterium.in prima limitatione.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Restaurari.Istā partē tenet Rom.
qui alia allegat in l.si insulam.de verb.oblig.

ALIA LECTVRA.

Idiuersa A transactione potest recedi per cō
sensum partiū.h.d.Dicitur hic,refu
6 sa pecunia.Querit gl.qua actione repetitur pecunia. Gl.
concludit ꝙ condictione indebiti. Aduertatis, qꝛ condictio inde
biti respicit falsam causam de preterito,vt l.damnus.de cond.inde.
ꝙ no.⁊ in casu nostre legis,qꝛ fuit datum ob causam de futuro,que
causa reuersa est ad non causam per consensum partiū.⁊ sic est di
7 cendum secundū doc.ꝙ cōpetit cōdictio sine causa. ¶ †Querit gl.
an possit agi ope replicatiōis,an ipso iure. Dic vt in gl.per.l.si vnꝰ.
8 §.pactus.ff.de pac. ¶ †Itē querit gl.quid si actio erat sublata per
acceptilationē,nunquid habeat locū ista lex.Gl.arguit pro ⁊ con
tra,⁊ residet in hoc ꝙ possit agi prima actione vtili,vt l.j.⁊ fi.j.si ad
uer.trans. ¶ Aduertatis,qꝛ leges ille loquūtur in materia in inte
grum restitutionis,que restitutio omnia ponit in pristinū statū,vt
d.l.ꝙ si minor.§.restitutio.ff.de mino.⁊ ideo nil mirum si ibi agitur
vtili actione.quidā approbant d.gl.sed possent eā tollere per.l.pu
pilli.§.j.ff.de sol.Uel melius dic, Aut prima actio erat sublata per
exceptionē,tūc potest intētari prima,⁊ si opponatur exceptio trās
actionis,potest replicari,ꝙ hoc procedit de cōsensu partiū.Et ita
videtur sentire glo.que incipit,agi vt ff.de sol. Aut actio ipso iure
erat sublata,⁊ tūc aut est talis que potest restaurari per consensum
partium,⁊ ad hoc potest agi prima actione.Et si opponatur exce
ptio, replicabitur. aut non potest restaurari per consensum par
tium, ⁊ tunc potest habere locum ratio huius glo. quod agatur
vtili ex equitate. Et ita dꝫ intelligi.l.pupilli.§.j. q̄ loquit̄ de actiōe
9 descendente ex delicto contra magistratum. † Item gl.querit,que
sit ratio differentie,quod sententia contra sententiam non valet ex
consensu partium,contra transactionem sic,Dic vt in ea.

LEX XV.

1 Interroganti turpiter,⁊ male,qn̄ sit curialiter respōdendum.
2 Actio in rem quando tollatur per acceptilationem.
3 Si vnum debetur,⁊ aliud promittitur,quando fiat nouatio.

Tresponsum. Breuiter dicit. Trāsactio facta per Aquilianā stipu
lationē,⁊ acceptilationē, omnē actionē tollit, etiā in rem.
1 h.d. ¶ Not.ꝙ ille†qui interrogatur male,debet curialiter respon
dere Simile in l.precibus.de impu.⁊ alijs substit. ¶ Secundo nōt.
quod acceptilatio perimit omnes alias obligationes personales
a in rē,⁊ mistas. ¶ Opp.ad primū ꝙ debeat respōdere rustice, [a] vt l.
Domitius.ff.de test.Sol. Dicunt quidam.ibi fuit Iuriscōsultus,
qui forte fuit quidam rusticus superbus propter scientiā effectus,
hic fuit dominus Imperator,qui semper est curialis,sed etiā quā
doqꝫ Imperator respondet rustice,vt l.mercalem.de cond.ob tur.
cau. Breuiter turpiter ⁊ contra bonos mores interroganti,turpi
ter est respondendum,vt d.l.mercalem. Sed quando interrogatio
nō est cōtra bonos mores,tūc aut fit ab eo cui potest imputari in
discreta interrogatio,vt a quodam aduocato,tunc potest turpiter
ei responderi,vt d.l. Domitius.sed ei cui nō potest imputari indi
screta interrogatio, vt mulieri, vel rustico, tunc debet ei curialiter
2 responderi,vt hic ⁊ d.l.precib. ¶ †Oppo per acceptilationem tol
litur tātum obligatio inducta verbis,vt.ff.de accep.l.an inutilis.§.
acceptum fieri.ergo actio in rē non potest tolli. Gl.respōdet,certe
hic fuit actio, in rem prius in Aquilianā stipulationē deducta. vt
Inst.qui mo.tol.ob.§.est autē.⁊ de acce.l.ex vno.§.j. Sed tūc insisto.
quō actio in rē potest in stipulationē deduci, cū nemo rē suā stipu
lari possit,vt.ff.de verb.ob.l.nemo rē suā. Respondeo,stipulabitur
pretium.Ita videtur velle dicere gl.Sed tunc instatur, quomodo
tunc fiet nouatio,cum pretium nō erat in obligatione. Gl.in d.l.§.
est autē.dicit ꝙ pretiū nō erat debitū,sed quasi debitum. Pro hoc
3 facit l.si seruum.§.effectus.⁊ ꝙ ibi no.gl.ff.de verb.obl. †Itē contra
hoc instatur,quādo vnū debetur,⁊ aliud promittitur, nō fit noua
tio,vt l.fundū Cornelianū.ff.de noua.respondeo,illud est verum ꝙ
nō fit tacite,sed si agatur expresse,bene fit nouatio. Ita loquit̄ hic.

ADDITIO.

a IO. FR. RV. ¶ Rustice.adde casum in quo Imperator respon
dit rustice,in l.reprehendam.j.de Institutio.⁊ alium in quo iuris
consultus similiter respondet in l.ij.§. seruius sulpitius,de ori.iur.

ALIA LECTVRA.

Tresponsum. Acceptilatio tollit omnem actionē, etiam realē, vel mi
stam. ¶ Nota primo in hac l.videlicet ꝙ si fiat positio con
tra te,⁊ sit obscura,rūdere potes per hāc.l.vt respōsum habere pos
sis,declara positionem tuā,vt hic,dū dicit inepte querenti,benigne
respōde. ¶ Sed opp.de l.Domitius.ff.de tast.Sol.in dicto cōtra
rio inepte interrogabatur,ideo fiebat inepte responsio,qꝛ interro
gās erat forte peritus.Imperator,qui est curialis, aliter rūdebat.
¶ Itē dicitur hic, ꝙ acceptilatio tollit omnē actionē etiā realem.
cōtra de l.an inutilis.§.acceptū.ff.de accepti. Solu.ꝙ fuit deductū
in Aquilianā stipulationē id, ꝙ grosso modo diceretur deberi per
actionem realē,⁊ postea fuit secuta acceptilatio. ¶ Sed cōtra hoc
opp.de l.nemo.ff.de ver.ob.⁊ de.l.scire debemꝰ.§.si.e.ti.solue vt ibi.

LEX XVI.

1 Statutum dicens quod habeat locum in preteritis,⁊ futuris,
non comprehendit causas transactione decisas.
2 Lis ꝙ dicatur tantū post litem contestatā,causa vero ante,⁊ post.
3 Transactio potest ante litis contestationem fieri.

a **Causas.** [a] Habuistis simile j.sent. rescin.nō pos.l.si.
⁊ ibi induxi vobis ad questionem de statu
tis,que dicunt,ꝙ habeat locū in preteritis,⁊ futuris,ꝙ nō
b extendūtur ad causas trāsactione,decisas [b] † tene menti perpetuo.
1 ¶ Quero,que differētia est inter causam,⁊ litē [c]: Gl.vacillat,finali
ter determinat ꝙ causa dicatur post litē contestatā,lis ante,⁊ post.
2 Uide gl.⁊ no.eā.Simile no.in l.j.circa prin.ff.de testi. Ego puto†ꝙ
lis dicatur tantū post lit. conte.causa vero cū sit nomē generale,
d ante,⁊ post.Et hoc videtur innuere tex.in aut.qui semel. [d] quō,⁊ qn̄
iudex,⁊ est expressum extra de ver.sig.c.ex parte vestra. ¶ Quero
e ergo, [e] an ante lit.conte.valeat facta trāsactio: Quidā dicūt ꝙ non
3 quasi nō sit lis.Contrariū †est veritas,qꝛ non requiritur ꝙ sit lis,
sed speratur vt l.ij.§.e.⁊ ibi not. ¶ Itē quero,nūquid valeat trans

actio post sentētiam. Dic vt l.post rem.ff.eo.ꝛ l.eleganter.§.si post,
* ff.de condic.indeb. Quero quid si statutum,* vel rescriptum dicit,
non obst.l.causas. Certe dic, vt dixi in l.fin.§.si contra ius, vel vti.
f publ.ꝛ vide ibi,[f] ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Causas. Circa istā legē inquantū dicit ꝙ res iudicata tolli nō pōt sine clausula, nō obstante, an valeat vide oino ad Bar.in l.Ulpianus.ff.de exc.tu. Ias.hic vide etiā in ista materia an trahatur ad preterita in l.leges,ꝛ cōstitutiones,C.de legib. Itē circa istā materiā ꝙ ex quacunqꝫ potestate plenissima non intelligatur data potestas, vt decisa reuoluat. Ita dn̄s Sig.de Homod.q. lxxxvij.inci.sic presupponitur. Compost.in c.j.extra de rescr. Iaco. Bu.in aut.quas actiones,C.de sacrosā.ecc. Ang.in l.ex imperfecto, in vna l.C.de testa.ꝛ circa materiā huius legis vide Cepo. cautelā ccxlij. Itē adde ꝙ si lex vel statutū simpliciter se trahat ad preterita, nō intelligitur de preteritis, que sunt finita sentētia, trāsactione, solutione, vel prescriptione. vide do. Fran.cons.ciiij. Itē quāprimū est factū cōpromissum res dicatur decisa transactione, vide Bart. consi.lxxxvij.in j.vol. Contrariū ꝙ non dicatur decisa transactione nisi secuto laudo, dicit do. Lanfrā.in trac.de arbitr.versic.vlterius quero quid si post cōpromissum. Et quomodo arbitramētū dicatur trāsactio ꝛ qualiter vide Bar.ꝛ que ibi addidi in l.ꝙ si Ephesi. ff.de eo ꝙ certo loco,ꝛ secuto laudo dicitur purificata cōditio, sub qua erat cōcepta transactio, ꝛ obligatio, que insurgit ex compromisso, non ex laudo, vide Comen.in l.vnū ex familia.in princ.de leg. ij. Bar.in l.ij.C.vbi,ꝛ apud quē in inte.rest.postu. Itē an lex vel statutum trahens ad se preterita trahatur ad preterita decisa transactione, vel prescriptiōe,ꝛ an trahatur ad ea que in iudiciū sunt deducta,ꝛ ꝙ dicatur finitū quid per prescriptionem, vide late Com. consi.clix.inci.in dubiū vertitur. Et ibi etiā ꝙ vbi verba sunt clara, ꝙ trahantur ad preterita. Et ibi etiā ꝙ pendētia iudicij principalis nō impedit trahi ad preterita, sed pendentia appellationis sic. Et ibi etiā arguitur a lege ad rescriptū principis in ista materia, licet in inferiore a principe secus esset, qꝛ etiam si vellet expresse non posset per rescriptū suum circa pendētia vel preterita preiudicare.

b POMA. ¶ Decisas. Hoc dictum sequitur Ang.in consil.ccxlviij. in consi.liij. Are.consil.ciij.ꝛ Paul.de Castr.consil.cccxcj.ꝛ Albe.de Rosa.in j.parte statutorum.q.xxiij.ꝛ lxx.ꝛ omnes mod.hic. Pro cuius amplificatione vide Bartol. in l.j.ad fin.ꝛ que ego scripsi ff.ad Trebel.vide etiam Fel.in c.ij.versi.secundus casus.de const.ꝛ vide Anch.consi.clxvij.vbi loquitur in statuto dante arbitrium iudici iudicandi, vt voluerit, vt non valeat si non habuit mentem,ꝛ possit vigore talis arbitrij iudicare, lite iam finita, vt in text.hic.

c P.PAV.P. ¶ Et litem. vide Rom.consi.ccccxij. Ange.consi.ccxj. incip.domina Gulielma. Feli.in c.super quesitis.in princip.de offi. deleg. Barb.in c.de causis eod.titu.

d POMA. ¶ Qui semel. Uide ad hec Imo.consi.cxxxiij.ꝛ Barba. ꝛ in c.de causis.de offi.dele.in princ.ꝛ Alex.consi.xcvj.vol.ij.vbi dicitur quod lis dicitur mota demum lit.contest.ꝛ de verbo causas, vide etiam Gemi.in c.si duo.§.fi.de proc.in vj.ꝛ Rom.consi.ccccxij. ad fi.ꝛ ibi etiam ponit de verbo questio.

e AND. BARB ¶ Quero ergo. Quod dicaꝛ ante lit.cont. facit c. forus.de verb.sig.l.fi.§.illud.de tēp.ap.vbi cause imponiꝛ exordium per citationē facit c.inter ceteras.de rescrip.c.ij.de lib.ob. Uide in c.j.vt lite nō cōt.ꝛ ibi dixi,ꝛ vide Bart.cōsi.suo.ccvj.incip.queritur quādo dicitur in causa finita. Lud. Ro.consi.ccxlvj.ꝛ pondera c.ex parte in ver.mota.de ver.sig. And.in consi.cxc.faciat.ca.j. de iudic.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Quid si statutum. Uide Alex.consi. cxxxvj.vol.ij.

f ¶ Uide ibi. Adde gl.in aut.hoc inter liberos.C.de nat.lib.ꝛ in aut. qui.mo.na eff.sui.§.vult,ꝛ in l.j.C.de col.do.ꝛ in l.si ita scriptum.de le.j.ꝛ in l.diui.de iu.codicil.per Bar.in extrauagan.in verbo nō obstantib.ꝛ in l.sciendum.qui satis.cog. dum alle.gl.in aut.de here.ab intes.circa fi.per Cy.ꝛ Bal.in l.sancimus.j.de te. Bal.in l.humanū. §.de leg.ꝛ j.sen.re.non pos.in l.impetrata.ꝛ l.itē lapilli.ff.de re.diuis. ꝛ in j.dudū.j.de cōtrahē.emp.ꝛ in auth.nauigia.j.de furtis Ang.in l.omnes.j.de prescri.xxx.anno. Iac.de bel.in aut.de test.imper. Io. And.in reg.ꝙ semel.de reg.iur.in vj. Fed.consi.xlvj.ꝛ ccxxxiij. Cal. consi.xj. Rot.nouis.deci.iij. Lap.alleg.cv. Arch.xxv.q.ij.in sum. Io. And.in c.j.de const.ꝛ in c.j.de si.presby.ꝛ in c.j.de exces.prela. Lap. Abb.in c.si aliquibus,ꝛ c.si propter tua de rescri.in vj. Spe.in titu. de instit.edi.§.nunc autem.ver.ꝛ scias in tit.de rescript.presenta.§. ratione.ver.item quod est contra ius,ꝛ Hosti.in sum.de rescript.§. quas vires. Bal.consi. xiij.ꝛ duobus seq.lib.vj.

CAusas. Uel lites. Causa per trāsactionē finita nō rescinditur per pactū, multo min⁹ per statutū, vt hic ꝛ l.fi.j.sentētiā rescin.nō pos.ꝛ ibi dixi. ¶ Queritur gl.q sit differētia inter cām,ꝛ litē. Gl.ponit duas, vel tres opi.ꝛ residet in hoc, ꝙ causa dicaꝛ post lit.cōt.lis sit nomē generale, tam ante litē quā post. Si dictū gl.eiꝰ verū est no.ad qōnē, Pone, dicatur statutū ꝙ si aduocatus se absentet pro aliqua ambasiata cōis, debeat supersederi in illa causa, aduocat⁹ se absentauit ante litē contestatā, debet ne supersederi in illa cā? Secundū gl.istā dic ꝙ nō, qꝛ statutū loquiꝛ in omni causa, que est post lit.cōt. Sed videtur ꝙ gl. possit reprobari per aut.qui semel.j.quō ꝛ quādo iud.ꝛ c.ex parte vestra.extra de verb.sig.vbi habetur ꝙ causa[a] dicaꝛ ante litis cont. ꝛ post,ꝛ lis post cōtest. ¶ Itē querit gl.nunquid post sententiā valeat trāsactio. Dic ꝙ non, vt in fi.gl.que est vera. Nisi esset appellatū, vel reuocaretur in dubiū, vtrū esset iudicatū nec ne, vt l.post rem ff.e. ¶ Itē querit gl.quid si in rescripto cōtinetur nō obstante tali lege. Gl.dicit, ꝙ valet rescriptum. De materia huius gl.vide in l.fi. §.si contra ius vel vti.publi. Signa istam gloss. quia est valde not.

ADDITIO.

a ¶ Quod causa. Et ꝙ causa dicatur etiam ante litis cōtest. Adde Ro.in consi.ccccxij.ꝛ Flo.in l.j.ff.de test.ꝛ Pau.de Ca.in consi.ccc. in nouis.inci.gl.iuris ciuilis,ꝛ Ang.in consil.cxcv.inci.ordinamentum factū.ꝛ ibi alle tex.hoc probantem in l.ij.§.finautē.j.de iur.cal. quem dicit meliorem de corpore iuris. Et quando verbum causa,ꝛ verbū questio, vel lis, vel cōtrouersia, proferatur a lege, vel ab homine quomodo capiātur, vide per eundē Bart.ꝛ ibi late Alex.in l. amplius non peti.ff.rem ra.ha.ꝛ d.meus Soc.in consil.ccxliiij.ver. respondetur etiā in ij.vol. Et adde ꝙ opin. Bar.hic sequitur etiam Lanfr.de Brix.in suo tra.de arbi.in vlt.parte.q.xij.ꝛ vltra omnes adde ꝙ dn̄ text.dicit causas, intelligitur de criminalib.ꝛ lites de ciuilib. Ita Io.Fa.hic sed Idem Io.Fa.in l.cum clericis.§.de epis.ꝛ cler.dicit ꝙ appellatione causarū nō veniunt criminales. Et sic infert ꝙ si datur cognitio causarū alicui, ꝙ nō dicuntur cōmisse cause criminales. Sed tu de hoc quādo causarū appellatione veniant etiam criminales, vide tex.in c.j.in fi.de iur.cal.ꝛ Car.in cle.j.q.xviij. de offi.vica.ꝛ eundē in cle.ij.q.iiij.de procu.qui videtur contrarius.

LEX XVII.

1 ☞ Clausula, rato manēte pacto in trāsactione qd operetur, ꝛ nu.4.
2 Iuramentum, habet vim clausule, rato manente pacto.
5 Pena,ꝛ res, quando possit peti, si opponitur de transactione.

CUm Proponas. Breuiter dicit sic, Potest ꝙ est datum repeti,ꝛ exceptio opponi, si in trāsactione sit apposita clausula rato manente pacto, alias exceptio
1 tantū opponitur.h.d. ¶ No.ꝙ dixi in summario de eo ꝙ dixi rato manente pacto. Aduerte, op.ff.de pac.l.rescriptū.§.j. Solu.ibi non fuit apposita clausula, rato manente pacto. Secūdo oppo.j.eo.l.si quis maior. Sol. Ibi iurauit nō cōtrauenire, ꝙ iuramentum habet
2 † vim illius clausule rato manēte pacto. Tertio op.j.e.l.vbi pactū. Sol. Ibi prima actio fuit ipso iure sublata vnde exceptioni nō est locus, repetet ergo data,ꝛ ille non poterit agere nō propter exceptionis obstaculū, sed qꝛ actionē non habet. ¶ Quero, dicitur hic ꝙ si nō est dictū rato manente pacto, ꝙ habet exceptionē. Quero, quid si vult exceptionem omittere,ꝛ data repetere, an possit. Tex. hic innuit ꝙ nō, cōtrariū est verū, vt §.eo.l.si diuersa. ¶ Sed tunc quero, cuius erit electio, an opponatur exceptio, vel datū repeta-
3 tur. Gl.videt dicere ꝙ sit electio rei. Breuiter † aduerte. Quādoqꝫ quis habet vnū remediū, ꝙ cōpetit ad plura alternatiue,ꝛ tunc est electio debētis, hoc est eius contra quē istud remediū intētatur, vt l.plerūqꝫ.§.fi.de iure do.ꝛ in c.in alternatiuis de reg.iur.li.vj. Quādoqꝫ cōpetūt plura remedia alternatiue, tūc semper est electio ei⁹ cui cōpetūt, vt l.ꝙ in herēdē.§.eligere.de tributo.ac.ita in proposito, hic reo competūt plura remedia, scꝫ exceptio,ꝛ dati repetitio.

ALIA LECTVRA.

CUm proponas. Ab eo, cui trāsactio est facta cū clausula, rato manente pacto, si veniatur cōtra transactionē, potest opponi exceptio,ꝛ etiā data possunt repeti.
4 secus si dicta clausula nō sit apposita. ¶ Opp.ꝯtra primū de l.rescriptū.§.j.ff.de pac. Solue ꝙ ibi non fuit apposita dicta clausula, rato manēte pacto, sed in primo dicto hui⁹ l.sic. Itē op.de l.si quis maior.j.eo. So.ꝙ illud pcedit in odiū periurātis. Itē opp.de l.vbi. j.eo. Sol.ꝙ ibi actio fuit sublata ipso iure per acceptilationē,ꝛ iō agi nō potest, ideo penā soluit,ꝛ restituit data. Quero, dicitur in fi. huius legis ꝙ cōpetit exceptio, nō repetitio dator, sed quid si ipse nō vult exceptionē opponere, sed data repetere, nūquid pōt? Tex. videt dicere ꝙ non. Tu dicas ꝙ sic, per l.si diuersa.§.eo. Nō ob.iste tex.qꝛ opponere exceptionē,ꝛ repetere data nō cōpetūt simul, sed alterū debet eligi. Sed qro in cuius electione est? dic ꝙ in electio-
5 ne repetentis. ¶ Solent querere do.si op.de trāsactione, vel alio pac.nudo, nūquid possit peti pena ꝛ res, dic aut loquimur de pena legali, aut cōuentionali, primo casu sic, vt l.si pro fure.§.j.ff.de cōd. fur. Aut est pena que succedit in loco cōtēptus arbitri.de quo remitto ad.l.si quis rē.ꝛ ꝙ ibi not.ff.de arbit. De secūda pena dic, ꝙ aut succedit loco interesse particularis,ꝛ tunc res ꝛ pena pōt peti, vt l.traiectitie.§.fi.de act.ꝛ obl. Aut succedit loco totalis iteresse,ꝛ tunc aut incōtinēti est apposita clausula, rato manēte pacto,ꝛ tūc
a vtrunqꝫ pōt peti[a] vt l.ꝛ post rem,ff.eo.ꝛ hic si nō est apposita dicta clausula tūc nō potest peti res,ꝛ pena, sed altero debet esse cōtentus.l.re

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

tus.l.rescriptum,§.si pacto.ff.de pac.si tamē pena esset minor.posset agi ad residuum illius.quo quantitas excedit penā,vt l.si qs a socio.ff.pro socio.l.predia.ff.de ac.emp.z vide q ibi not.circa hoc. Et omnia predicta vera,vbi non esset appositum iuramentū.tunc quid iuris,si fuerit appositum videbitis in l.si quis maior.j.eo.

ADDITIO.

a ¶Et tunc vtrunq; potest peti. Adde tu vltra alios hic fm dñm meum.d.Fran.de Pepio.de Florentia hic z intellige hoc verum, quando clausula predicta est apposita,z venit ad fauorē adimplē tis contractum,q; in eius preiudicium non operatur si ipse nolit. Ita dicit Bar.in l.cum pater.§.libertis.ff.de leg.ii.z Ant.de Bu. in c.dilecto.de arbi.z in c.cum inter.el.ij.de elec.z vide tex.in l.ij.ibi domino volente.j.de iure empt.z pro hoc adde tu do.Phil.Cor. in cōsi.lj.ver.nec obstat.si est adiecta clausula.in j.parte.vbi refert ita se consuluisse.z idem tenet Are.in cōsi.xiij.in prin.z alle.Bar. in d.§.libertis.z de effectu dicte clausule,rato manēte pacto,vide eundem d.Pe.Phi.Cor.in consi.xl.in ij.vol.z ibi etiam de clausula que pena soluta.vel non.Et vnum no.de dicta clausula,q dicit Bal.in addt.Spe.in ti.de locato.ver.quid si pena legalis,vcz.q8 apposita in contractu nō operatur nisi semel.q intellige.nisi esset appositū q toties cōmitteretur,quoties ꝛc.q; tunc verificatur in duabus vicibus.Ita Rom.in rub.de arbi.z Spec.in ti.de arbi.§. sequitur.vide tamen Bal.in contrariū in l.ū.j.de his que pe.no.

LEX XVIII.

1 ¶Transigere de causa capitali,quare possit,z ad quem effectus.nu.7.8.9.14.16.17.

2 Super adulterio quare non admittitur transactio,z quando transigi possit.nu.3.23.24.

4 In actione falsi quare permissa sit transactio.

10 In accusationibus,in quibus agitur ad vindictam publicā,an sit locus delationi iurisiurandi.

11 Super crimine raptus,potest transigi z pacisci.

15 Inquisitio non est ius deducēdi in iudicio,sed quidam modus in iudicium deducendi alijs competens.

18 In priuatis criminibus commissis,an sit in potestate partis facere quod non sit crimen.

19 Si fiat trāsactio sup crimin.phibitis.reus habetur pro cōfesso.

20 Pactum in criminibus publicis,quando valeat.

a Transigere.ris.z tractat materiam vtilē. Dividitur in quatuor partes.Primo ponit vnam regulam permissiuā,secūdo ponit exceptionē.tertio ponit regulā prohibitiuam.quarto ponit exceptionē,partes patet in litera, que nō eget summario.q; gl.vltima ponit duos versus,ex quibus summat hec ler.quos not.Notabilia sunt clara. ¶Veniamus modo ad declarandum materiā nostre l.z specialiter videamus rationes huius l.

1 b ¶Que est ratio q de crimine capitali licet trāsigere? Bl.dicit,q cuilibet est licitū redimere sanguinē suū. vt l.j.ff.de bo.eo.qui mor. sibi cōsci.Hoc dicit gl.super verbo prohibitū.post prin. Ista ratio cōcludit in reo,sed ex parte actoris que est ratio.Respōdeo,eadē. nam cū de iure cōmuni,si ipse accusator nō probaret,puniret eadē pena,qua reus accusatus est,vt l.si.j.de accu.z ideo isto metu.etiā ex parte accusatoris,permittitur trāsactio quo ad istā penā capitalem euitandā.non quo ad alia,vt j.dicā. Secundo quero que est

c ratio q super adulterio nō permittitur transactio. Bl.non dicit.

2 †Quidā dicunt,q adulterium est maius crimē. q; non est verū.quoniam grauius est homicidiū.parricidiū,z similia. Alij dicunt hoc esse.quia Imperator est amator castitatis. vt in aut.de leno.circa prin.Ista ratio non cōcludit,q; in hoc idē esset in incestu,z stupro, q; in adulterio,sed hic in adulterio tantū dicit. Alij dicunt,q istud est propter frequentiā delicti,vt multis grassantib.locus sit exemplo,vt l.aut facta,in fi.ff.de penis. Et ita dicebat Pet.Nos possumus dicere q ex parte accusatoris est ratio,q; si pecuniā accipit pro cōperto stupro, siue vt adulterū celaret, punit pena l.Jul.de adult.vt l.aurilio.in fi.de minor.vnde accipiendo pecuniā,vt desisteret iuderet in illā.l. Ex parte rei sit ratio,frequētia delicti huius.

3 ¶Tertio quero †que est ratio in alijs criminib.que penā sanguinis nō ingerunt? Breuiter ratio est,fauor publice vindicte,q; reipublice expedit vt maleficia nō remaneāt impunita,vt l.ita vulneratus.ad l.Aqui.z l.licitatio.§.q; illicite.ff.de publi.¶Quero,que

4 † est ratio in actione falsi,q licet trāsigere? Bl.dicit,q; plerūq; accusatio falsi refertur ad pecuniariā estimationē.q.d.accusatio falsi plerumq; fit propter priuatū cōmodū. Ista ratio nō est generalis, neq; bona,nā idē q hic dicitur in publicis criminib.est in accusatione priuata.vt j.dicam. Preterea.ista ratio nō se extēdit,quādo falsum cōmittitur in rationib.publicis.z ideo dicendū est,vt dicebat quidā doctor Longobardus.qui fuit vocatus Bugolinus de Fontana, cuius dictū refert hic Ly.q; ratio est, q; condēnatio ista falsi, quāquā hominē nō interimat vel penā sanguinis nō ingerat,

5 tamē enim tot aliter vituperat,q; † non est crimē in mūdo,secundū nostros mores.ita opprobriosum,ideo in eo omnino est eadem ratio,que est in crimin.b.ingerētib.penā capitalē. Ratio est.vt liceat honorē,z statum redimere. Iste persuasiones possunt dari,licet nō vsque quaq; necessario cōcludant. Et venio ad apparatū. ¶Opp. primo,q; hec l.cōtineat superfluū, q; dicit trāsigere vel pacisci.cōtra primā cōstitutionē.§.quib?.Dicit gl.intelligo trāsigere,scilicet data pecunia, pacisci, scilicet gratis.hoc puto verū. licet alij dicerunt aliter.vt tangit in gl.magna.circa fi. ¶Op.secūdo,q hic ma-

6 le dicit Imperator.in alijs autē publicis ꝛc.nā natura huius † dictionis aut.est vt aduersetur ad factū z ius.vt l.hoc amplius.§.de his autē.de dam.infect.z l.sed z si lege.in prin.§.quod autē.de petit. hered.z l.ij.z ibi no.ne quis eumqui in ius vocat.ꝛc.sed hic nō aduersatur ad factū.nam.§.dicit de crimine capitali,z hic etiā repetit de crimine capitali. q; crimē capitale dicitur etiā illud quod sanguinis penā non ingerit.sed ingerit penā seruitutis,vel amissionis ciuitatis.vt l.ij.ff.de pen.z de bon.pos.l.edicto.§.rei autē capitalis. Bl. huius timore dicit q; in principio dum dicit, de crimine capitali, accipit stricte, hoc est de eo q; ingerit penā sanguinis ad literam.z tūc bene sequit illa aduersatiua, z vide gl.ij. ¶Op.tertio.z

7 nūc intro gl.magnā.z aduerte,q; ille due prime oppositiones respondent totā l. ¶Hūc op.ad primā regulā tantū.z videtur q de crimine capitali nō liceat trāsigere, vt l.ab accusatione.ff.ad Turpil. Bl.dicit licitū.est trāsigere reo,vt redimat sanguinē suum,accusatori nō licet, q; incidit in Turpilianū.vt l.cōtraria.z vide gl.super verbo.prohibitū in prin.Ultramon.dicit q; hic ter.loquit generaliter tam ex parte actoris,quā ex parte rei.Non ob.l.a accusatione.q; ante inscriptionē licitum est trāsigere.ita loquit hic,sed post inscriptionē factam,z fideiussorē datū de accusatione prosequēda, non licet trāsigere,vt l.contraria.Et ita dicebat Pet.doc,cōmuniter tenēt gl.Aduerte,q; videtur mihi q per omnia scripta intellectus huius l.non trāgatur.forte gl.habuit bonū intellectū.Pro cuius declaratione debetis scire q; in crimnib.in quib.nō licet transigere.si accusator desistat potest iudex ex officio suo super eodem processu procedere.z diffinire,vt in l.ij.j.de aboli.Hunc ad propositum dico, q; in crimine capitali licita est trāsactio ex parte accusatoris,z ex parte accusati quantū ad impediēdū processum,ne iudex vlterius super eo procedat.z hic est casus hic.quoniam transactio ad hoc principaliter proponitur. vt impediat processum,vt l.fratris.§.cō.z per hoc accusatus euadit penā. que imponeretur, si probaretur delictū.z accusator euadit penā capitalē, in quā incideret,si in calūnia reperiretur,q; iudex de hoc,de cetero nō poterit cognoscere.ita loquit hic. Sed si trāsactio non esset permissa, remaneret processus.z iudex ex officio suo posset procedere.z reū condēnare.vel accusatorē.vt d.l.ij.de abolitio. ¶Nō ob.l.ab accusatione, quā gl.allegat,q; fateor q; accusator incidit in Turpil.cuius pena est pecuniaria,vt l.prevaricatio.in fi.ff.de prevaric.tamē penā capitalē euitat.z ita debetis intelligere hic.z est fundamentū totius materie nostre hic possite. ¶Quarto op.de l.qui cetu.§.fin.

8 ad l.Jul.de vi pu.Sol.gl.† q; ibi pactū.vel trāsactio preiudicat paciscenti,nō autē alij accusare voleti.vt l.cōtraria vide gl.ibi.itē nūquid, ꝛc. Alius ergo poterit de eodē crimine accusare de nouo.z nouū processum inchoare, super veteri processu nō poterit procedere,nec ille iudex,nec illi trāsigētes,nec extraneus. Ita loquit hic ideo quantū est respectu illius processus.z illius instātie. preiudi-

9 cat omnib.Cōtra illud op.q; etiā respectu actionis,† seu accusationis debeat alijs preiudicare.l.prevaricatio.ff.de prevari.z ff.de iureiur.l.cū qui.§.in popularib. Sol.gl.cōtraria loquūtur in sentētia, seu iureiurādo iudiciali.q; preiudicat omnib.propter authoritatē iudicis.hic autē loquit in trāsactione.que habet tantū partiū consensum. Vide gl.prout loquit de sentētia.verū dicit, q; nō debet de delicto eiusdem hois septies queri.vt l.pe.in fi.nau.caupo.stabula. prout loquit de iureiurādo, hoc nō est verū simpliciter,nā l.cū qui §.in popularib.loquit in actiōe populari.cuius cōmodū est pprium partis agētis post lit.cōtest.vt l.si cui.de ver.sign.questio nostra lo-

10 quitur in actionib.† que intentant ad vindictā publicā,in quibus an sit locus delationi iurisiurādi in gl.tāgit in l.ij.in prin.ff.de iureiuran.z l.in bone fidei.j.de iureiurā. Et ego dixi plene in l.martius.ff.de q̄stioni. Alij vero dicūt ad d.l.qui cetu.§.fi.q; ibi logit in pacto,hic in trāsactione q; nō placet.q; etiā de pacto hic dt z j.dicam. ¶Op.ad regulā,z assumo oppositionē factā in fi.gl.de l.iuris gentiū.§.si paciscar.z §.seq.ff.de pac.Blo.dicit,q; illa lex distinguit per istā,q; illa pacta cōtra Rēpublicā non valēt.Fallit in crimnalibus que ingerūt penā sanguinis,vt hic. Alij dicūt,ibi loquitur in pacto,hic in trāsactiōe,z q; dicit trāsigere,vt pacisci itelligo paci-

11 sci pacto nō gratuito.z vide gl.in fi. Primo.ista sol.† nō est vera.q; quantū ad impediēdū processum eadē ratio est in trāsigēte,z paciscente vt hic dicit. ¶Quantū ad alia,vtrū quis habeat pro cōfesso vel nō,bene est differētia inter trāsigentē.z pacisceⁿtē.vt l.furti.§. pactus.ff.de his qui notā.infa.z j.dicā circa secūdū regulā. ¶His expeditis venio ad exceptionē.dicit,excepto adulterio,cōtra.j.qui

bus ex cau.ser.pro premio liberta.merue.l.pe.z reuertor ad ordi-
nē gl. Sol.dicūt quidā, q̄ hic deficit, ibi suppletur, qr etiā de crimi-
ne raptus non lz trāsigere. Io.fuit in cōtraria opi. q̄ de crimine ra
ptus liceat trāsigere. q̄ probat p tex.l.cōtrarie ibi, pactione trans
missum zc. Et sic apparet q̄ trāsactio est pmissa. Quidā Moder.
doc.dānant opi. Io. nā video q̄ pater trāsigēs de raptu punit, vt
l.j.ante fi.ff.de rap.virginū. ergo nō est licita, qr si esset licita trāsa-
ctio, nō mereret penā, puto Io.bn̄ dicere. primo, qr cessant rōnes
que sunt in adulterio. nā vt s̄.dixi.in adulterio est rō ex parte accu
satoris, qr nō lz accipere pecuniā, vt celet adulteriū, imo incidit in
l.Iul.de adul.hoc nō reperitur in raptu. Itē erat ibi rō, frequētia
delicti, qr adulteriū freqnēter cōmittitur, sz ista rō nō est in raptu,
12 qr raptus nō frequenter cōmittitur. Puto † ergo q̄ liceat pacisci,
vel trāsigi, vt l.q cetu.§.fi.ff.ad l.Iul.de vi pub.z hac l.que solū a-
dulteriū excipit. Nō ob. q̄ pater trāsigēs punitur, qr vt s̄.dixi, ista
transactio vz quantū ad impediendū processum. ita loquitur hic.
Itē quantū ad euitandā penā capitalem, si reperitur in manifesta
calūnia, sed tanquā desistēs punietur minori pena, p d.l.j.ī.de rap.
virg. qr sicut in aliis criminib⁹, trāsigēs pena Turpiliani punitur.
¶ Op.secūdo ad istā exceptionē in aut.vt lice.ma.z auie.§.fi.So.
q̄ ibi dr, nō refertur ad crimē adulterij, sed ad alia capitalia crimi-
d na. z ista bona. ¶ Op.ad istā^d exceptionē, in aut.vt nulli iudi.§.a-
13 dulterā posito.ī.de adulter.aut.sed hodie. Solu. Ibi lz † pacisci de
adulterio post penā impositā, ante nō. Quidā tñ dixerunt, qd ho-
die per illā aut.lz indistincte trāsigere de adulterio. nā non habe-
mus expectare, id cuius, nihil operatur euentus, sed post sniam lz
pacisci, ergo z ante. sed illud plz, qr verū est, qd post sniam lz paci-
sci, z post penā impositā, vt in cōtrario, ante nō. ¶ Opp.ad idē.ff.
de adul.l.si maritus.§.si negauerint. Gloss, dicit, qd ibi repudiauit
non aūt transegit, vel pactū fecit. ibi gl.se multū inuoluit in solutio
ne huius contrarij, breuiter illa lex pōt habere duplicē intellectū.
Primo qd intelligamus de repudiatiōe facta antequā inchoaret
iudiciū, tunc ad hāc l.nō obstat, qr hic loquitur qn̄ iudiciū erat in-
choatū. Item pōt intelligi post inchoatū iudiciū, tunc dico, qd il-
la repudiatio non valet quantū ad impediendū processum. Ita lo
quitur hic, qr iudex poterit super eo. processu procedere, valet ta-
men quantum ad repellendum accusatorem, tanquam suspectū,
vt ff.ad Turpil.l.qui desistit. z ī.qui accusa.non pos.l.accusationē.

Sumus expediti de j.parte zc. Venio ad scdam regulā prohibitiuam, z in hac procedo per modū que
14 stionum. Dicit hic, in aliis autē publicis criminib. zc. ¶ † Quero,
quid in priuatis criminibus, an liceat transigi. Quidā dicūt q̄ sic,
arg.huius l.a cōtrario sensu. Alij dicūt contra qr de eis nō potest
cōpromitti, vt l.non distinguemus.§.Iul.ff.de arbit. Pro hoc etiā
facit l.quoniā. z l.furti.§.pactus.de his qui not.infa. Gl.distinguit.
Aut agitur ciuiliter, z potest trāsigi, z pacisci. Aut criminaliter, z
tunc secus. Et vide gl. Iac. But, disputauit istā q. z determinauit
quod indistincte valeat pactū super priuato crimine, z preiudicat
omnibus etiā iudici inquirenti, quādo est permissum ex forma sta-
tutorū, q̄ posset inquirere de quolibet crimine, z primo probat per
hanc l.a cōtrario sensu. secūdo in criminib.priuatis, est in potestate
partis facere q̄ crimen non cōmittatur vt iniuriā non reuocet ad
animum, vt Insti.de iniu.in fi. Item in furto si non adesset volūtas
cōtrectandi, qr furtum est cōtrectatio rei aliene inuito domino zc.
Ad quod facit Insti.de obl, que ex delicto.§.placuit. z l.inter oēs.
§.recte. ff.de fur. ergo est in eius potestate crimen cōmissum extin-
guere. Preterea, z super hoc se fundabat, pro sic, crimen publicum
dicitur, q̄ propter sui immanitatē inferret iniuriā publicā, vt s̄.de
hereti.l.Manicheos, de epis.z cler.l.si quis in hoc. z Insti.de publ.
iudi.in prin. z in illo casu. licet iniuria sit priuata, exercitiū compe-
tit cuilibet de populo, ad cōmodum publicū, non ad commodum
ipsius agentis, merito non potest pacto, vel transactione remitti.
crimen vero omnino priuatū infert iniuriam priuatā, quod patet,
quia priuatus tantū potest accusare, merito poterit ipse accusatio
nem suam, seu actionē suam remittere, vt l.si quis in conscribendo.
s̄.tit.j. ¶ Nec ob.ff.de iniur.l.j.§.vsqz adeo, qr ibi ex vno facto plu-
res nascebantur iniurie, vna patri, altera filio, merito facto vnius
non tollitur actio alterius. Sed in proposito vni tantū, scilicet of-
fenso nascitur actio, ergo ipse potest remittere, etiā quādo per sta-
15 tutum cōceditur iudici, q̄ posset inquirere. Nam inquisitio † nō est
ius prosequēdi in iudicio, zc. sed quidā modus deducendi in iudi-
cium, ius cōpetens alij. Nam iudex representat locū accusatoris, z
illam accusationē, que actori cōpetebat ipse in iudiciū deducit, vt
ī.de euict.l.si ob causam. z l.a diuo Pio.§.si post additū.ff.de re iu-
di.z l.properandū.§.sin autē.ī.de iudi.vbi absentia partis repletur
presentia Dei, hoc est iudicis. vnde sicut ipse accusator suā accu-
sationem producet in iudicio, z posset remittere, ita quando iudex
inquirit. Et per hoc cōcludebat ipse, quod si iudex inquirit contra
aliquem de furto, si dominus vadit ad iudicem, z dicit quod hoc
contra eius volūtatem non fuit factum, quod extinguitur crimen
16 furti, z cessat illa pena. Mihi videtur † quod glo.tua dicit optime.
Nam quando de crimine agitur ciuiliter, potest trāsigi, vel pacisci
vt d.l.iurisgentium.§.si paciscar.ff.de pact.z ī.de furtis.l.post deci-
sionem. z ff.de condic.fur.l.si pro fure. z de furtis.l.interdum.§.qui
tutelam. z ff.de pactis.l.si tibi.§.quedam. Fallit in quibusdam casi-
bus, in quibus non licet transigere, qr reus habetur pro cōfesso, z
infamatur, licet quantū ad impediendū processum, z instantiā pa-
ctum valeat, de his qui not.infa.§.pactus. Si vero agitur crimina
liter, tunc non valet transactio, nec pactum, neqz ex parte actoris,
neqz ex parte rei. Ex parte rei non valet propter regulam, que est
quod in casibus fiscalibus, qui aduersarium suum corrumpit data
pecunia, habetur pro cōuicto, vt l.eius qui delatorē.ff.de iure fisci.
Sed ista causa criminalis intentatur ad publicam vtilitatem, z ad
penam applicandā fisco. ergo, zc. Ex parte actoris nō licet, quia est
textus.l.si quis repetere.§.j.ff.ad Turpil. ideo desistens extra ordi-
nem punitur. Et pro hoc etiam regula generalis, qr contra publi-
cam vtilitatem, vt l.iurisgentium.§.z generaliter. Non obst.hec lex
a cōtrario sensu, quia fateor quod non est prohibita trāsactio per
17 hanc l.sed per alias. ¶ † Non ob.quod dicit Iac.de Aret.quod in
priuatis criminibus est in potestate partis, ne fit crimen. Primo
quia hoc nō est verum indistincte. nam in criminibus, seu iniurijs,
que habent ledere corpus, non est in potestate partis facere ne fit
crimen, quia nemo est dominus membrorū suorum, vt l.lib.homo
ad l.Aquil. Item si ipsemet se percuteret, puniretur, vt l.fi.§.pe.de
bo.eo.qui mor.sibi cōsci. z l.omne delictū.§.qui se.ff.de re mili. Pre-
terea, vt in illis casibus, in quibus est in potestate partis, ne crimē
oriatur, non concludit eius ratio. Nam multi possunt impedire ne
oriatur actio ex crimine, qui eam natam nō possunt extinguere, vt
habuistis no.s̄.ti.j.l.pactum curatoris. ¶ Non ob.quod ipse dicit,
quod crimina dicuntur publica ideo, quia infertur iniuria public,
quia nego istam. imo dicūtur crimina publica, quia aliqua l.est ex-
pressum quod sint publica, vt l.preuaricati.in fi.ff.de preuarica. z l.
j.ff.de public.iudi. z quod dictum suum sit falsum. ostendo. Pono
quod ego occidi hominē, potest agi contra me actione iniuriarum
priuato iudicio, z potest agi publico iudicio.l.Corn.de Sicar.vt l.
Pretor edixit.§.j.ff.de iniurijs. si esset verum illud. quod ipse dicit,
quod ideo dicuntur publica, quia fit iniuria publica, quacunque
actione, seu accusatione ageretur, semper esset publicū iudicium,
qr agitur de iniuria publica. sed hoc est falsum, vt predixi. ergo, zc.
Ex quibus concludo, quod in criminibus priuatis pars non po-
test pacisci, nec transigere quo ad impediendum processum, etiam
quo minus iudex inquirat, arg.d.l.ij.ī.de aboli. que loquitur gene-
18 raliter. Predicta † vera post accusationem propositam nam ante-
quam veniatur ad iudicium, bene potest quis pacisci ad impediē-
dum se, non ad impediendum alium, arg.d.l.qui cetu.§.fi.ad l.Iul.
de vi publ.z l.si maritus.§.si negauerit.de adul. Et si dicis, si impe-
ditur agere, alij non admittentur, quia accusatio est priuata, ergo
nullus admittetur. Respondeo, imo admittetur alij de agnatione,
e qui videntur iniuriati per illam iniuriam factam consanguineo^e vt
de iniurijs.l.lex.Corn.in princ. facit ad hoc ff.de libe.cau.l.ij.iij.z iiij.
¶ Procedo vlterius, quero dicitur hic quod in his criminib.non
licet trāsigere. Quero quid si transactio fiat. Gl.dicit, z bene, quod
19 transactio non valet, z reus habebitur, † pro confesso^f, vt dicit gl.
nec tamen processus impedietur, quia iudex ex suo officio illū pro-
cessum expediet, vt d.l.ij.de aboli. tamen illum accusatorem transi-
gentem non audiet, non quod eum impediat transactio, sed eum
impedit desistentia, z infamia, que sequitur ex desistentia, vt l.qui
accusare.ff.de accusa.z ad Turpil.l.qui desistit. Per hoc est expe-
dita vltima questio, que est posita in hac glo.vltima, an transactio
valeat inter eosdem. ¶ Quero, an pactum valeat in istis crimini-
bus publicis? Quidam dicunt quod sic, quia nō repetit, nisi tran-
20 sigeret. Ex hac † gl.nota quod ea que dicta sunt in precedentibus
non intelliguntur repetita in sequenti. in dispositione legali. Hic
Dy.sequendo Ultramon. dicit contra per l.Titia.§.idem respon-
21 det.ff.de verb.obli.z l.item quia.ff.de pact. ¶ † Videte, si tu queris
an liceat pacisci quantū ad hoc, vt transigens reus habeatur pro
confesso, vel non. Gl.dicit verum, quia reus paciscens non habe-
tur pro confesso, vt d.l.furti.§.pactus.ff.de his qui no.infa. Si que-
ris, an liceat pacisci quantum ad impediendum processum, tunc
non licet pacisci, sicut nec desistere, quia nullo modo licet desistere.
arg.l.ij.ī.de aboli.z ff.ad Turpil.l.z in priuatis. z l.si quis repetere.
§.j. ¶ His premissis, venio ad vltimum, dicitur hic citra falsi accu-
sationem, quero vtrum habeat locum in quolibet falso. Quidam
dicunt quod non. Tu dic quod habet locum in quolibet falso, vt
dixi s̄.circa rationem istius exceptionis. Modo pro declaranda
ista materia essent videnda tria, vel quatuor, per modū distinctio-
nis. Primo an in criminalibus liceat transigere, vel pacisci quo ad
impediendum processum. Secundo an liceat pacisci, vel transige-
re, quo ad hoc, vt reus non habeatur pro cōfesso. Tertio, an liceat
transigere, vel pacisci, quo ad hoc, vt accusator in Turpil.nō inci-
dat.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

dat. Quarto an liceat pacisci quo ad hoc, vt accusator ipse vlterius non audiat, que potes per teipsum per modū distinctionis reassumere. Dixi anno superiore in l. si maritus. §. si negauerit. de adult.

g ¶ Quero hic dicit trāsigere, vel pacisci, excepto[g] adulterio, & ī. dicit excepto crimine falsi, qd de mandāte ↄ alijs, qui mandat fieri falsum, vtrū sit idē ꝙ in faciente falsum? Rn̄deo, verba legis sunt stricta in rē & ideo habent locū in faciente, & fieri faciēte, & auxiliāte, vt l. hec verba. de adult. & l. aut qui aliter. §. fi. ff. quod vi aut clam. &c.

ADDITIONES.

a ¶ Transigere. Aduerte quod Bar. in l. hac. l. transigere. arguitur de condictione. Sed in quo articulo, & pro saluatione Barto. vide concordiam quam posui ad l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adult. P. PAV. P. ¶ Transigere. An dispositio huius l. habeat locum de iure Cano. vide Ro. sing. lxxix. inci. tu audiuisti. Item not. quod in casib. in quib. de crimine non est licita trāsactio, non est etiā licitum compromissum facere. Vide Alex. cōsi. lxxxij. ad fi. Item quid debeat facere transigens vel paciscens vt euitet infamiā vide Cep. cautela clxxxviij. Item no. ꝙ licet super adulterio non possit transigi, tamē super eo potest fieri pax, & ꝙ debeat fieri cum marito nō cum vxore, vide Bar. in consi. clxxv. in j. vol. Itē limita & declara regulam huius l. vt per Bart. in j. q. per eum disputata, inci. Lucane ciuitatis, circa fin. No. ꝙ de iure Canonico in causis spiritualibus nunquā est licitū desistere pecunia accepta. vide Bar. in tract. diff. inter ius ciuile & can. Quid autē si aliquis promittat centū Titio ne eū accuset de morte patris sui, an per hoc videat aliquo modo fateri delictū, vide Bal. in c. j. §. iniuria. de pace iur. fir. Itē adde ꝙ regula huius l. in causa mista quādo pars pene venit applicanda parti & pars fisco. vide notabiliter Alex. consi. lxxxij. vol. j. ad fin.

b ¶ Trāsigere. Adde an stante statuto, ꝙ pro pena capitali debeat condēnari in mille. si quis transegerit, vel pacem fecerit, cōe debeat habere mille, Jo. An. in ad. ad Spe. in ti. de accu. §. o. ver. sed pone.

c ¶ Ratio. Dicit Pau. de Cast. ꝙ difficile est reddere rationem, nisi persuasiuam, vt per frequentiam delicti, vel fauore matrimonij.

d ¶ Opp. ad istam. Et an poterit fieri pax in crimine adulterij, vide Bart. in consi. clxxv. incip. domine Potestas. in j. vol. An procurator constitutus ad faciendum pacem, poterit obligare dominum suum, vt nō possit stare in ciuitate, vide Pet. in consi. lxxj. Et quid sit pax, vide Bart. in consi. lxvj. incip. ad declarationem. in j. vol. Et an sufficiat habere pacem a marito duntaxat, disponente statuto de adulterio pacificando. vide ibi. qr dicit, quod sufficit fieri a marito. pondera. si dici possit illud verum, quando fit cum vxore voluntarie adulterium, secus si per vim. vide consilium Barto. clxxv. incip. domine potestas terrenus j. volu. vbi dicit, quod in volentem non infertur iniuria. & sic sentit illud quod ego dixi.

e POMA. ¶ Consanguineo. Aduerte ꝙ Bar. hic videt velle vnū, ꝙ per l. non probatur, nā nō habemus legē ꝙ si fiat tibi iniuria, qd alijs etiā agnatis detur actio iniuriarū. Non ob. l. Cornelia, qr loquitur quo ad potestatē iudicādi, & cognoscēdi. Preterea, speciale est in patre. l. sed si vni[?]. §. filio. e. ti. de iniu. ergo in ḡrā est ius cōmune, & imo pro defendēdo Bar. est necesse tractare, an pro crimine priuato criminalit̄ quilibet possit agere, de quo vide gl. & Bar. in ru. ff. de pi. act.

f ¶ Pro cōfesso. Adde diligent notandū secundū Paul. de Cast. qr licet talis trāsigēs habeat pro cōfesso & cōuicto, si tamē moriat antequā cōdēnetur, ista pena nō trāsit ad heredē eius, imo per mortē crimē extinguit. Casus est fin. in l. eius qui delatorē. ff. de iur. fis. que fuit j. lex q daret honorē Bar. in ciuitate Perusij, per ꝙ patet ꝙ si statutū diceret ꝙ cōtumax habeatur pro cōfesso & cōuicto, si tamē moriatur antequā condēnetur, nō potest eius heres condēnari. ꝙ est mēti tenēdū. pro eo ꝙ habetur in l. ij. ī. de iud. & c. j. de cōfe. in vj.

g ¶ Excepto. Adde an liceat transigere de adulterio, & vitio Sodomitico attentato, Bart. consi. xxviij. ij. lib.

ALIA LECTVRA.

TRansigere Glo. hic in fi. ponit duos versus, qr de quolibet crimine capitali ingerēti penā sanguinis, pōt trāsigi, nisi de adulterio, sed si nō ingerat pena sanguinis, non pōt trāsigi, nisi de crimine falsi. ¶ Aduerte primo ꝙ ista lex tradit vnā regulam permissiuā, & durat vsqꝫ ad versi. excepto. deinde ponit vnā exceptionē a dicta regula, & durat vsqꝫ ad ver. in alijs, deinde ponit vnā regulā prohibitiuā, & durat vsqꝫ ad vers. citra, & a dicta regula ponit vnā exceptionē & durat vsqꝫ ad fi. ¶ Op. & videt ꝙ iste tex. sit superfluus, cōtra. §. quib. in prima cōstit. ¶ Huius timore est facta j. gl. ¶ Itē op. & sum in gl. que incipit. trib. mod. op. de primo dicto ad secūdū. Timore huius est facta gl. ꝙ hoc capitale crimē debet sumi tripliciter, per l. edicto. §. rei capitalis. ff. de bon. poss. Dicit gl. ꝙ hoc capitale crimē debet sumi stricte pro eo crimine, pro quo ingeritur pena sanguinis, tūc pcedit prima regula. ¶ Itē dicit hic, ꝙ licet trāsigere de crimine capitali, cōtra ꝙ licitū est, nō meretur penā. l. Gracchus. ī. de adulterijs, sed accusator trāsigens meretur penā, vt l. vt ab accusa. ff. ad Turpil. ergo trāsactio nō videt licita.

Soluit gl. ꝙ accusato licitū est trāsigere, vt hic, sed accusatori non, vt in cōtrario. Et huius timore gl. cōcludit ꝙ hec lex nō habet locum, nisi in accusato. Vltramōtani intelligūt istā legē tam in accusatore quā in accusato. Ad cōtrariū dicūt ꝙ ante inscriptionē, & fideiussionē datā licitū est accusatori trāsigere, vt hic, sed postea nō, vt in cōtrario. Vel potes dicere ꝙ etiam in accusatore habet locū ista lex, qr debetis scire ꝙ si accusator accusationē nō probet, & reperiatur in calūnia, punit per iudicē pena talionis, vt in l. fi. ī. de accusat. Et aduerte, qr punit ipsum ex officio suo. l. j. ī. de calumniato. Modo ad propositū dico. ꝙ licitū est trāsigere, tā accusatori, quā accusato. Nam sicut est licita trāsactio ex parte rei, vt redimat sanguinē suū, ita est licitū accusatori eadē ratione, quia si nō reperitur probasse accusationē posset puniri modo quo dixi s. & sic trāsactio est sibi licita, vt sanguinē suū redimat, & valebit, cū trāsactio impediat processum iudicis, vt l. fratris. s. eo. exceptio trāsactionis opposita prōderit reo, qr non condēnabitur, & accusatori, quia cōtra eum nō poterit procedi ad penā talionis, si appareat nō probasse. Ad l. ab accusatione. resp. videlicet ꝙ si accusator trāsigat, incidit in Turpillianū, vt l. preuaricationis. §. fi. ff. de preuari. cum per hāc trāsactionē euitabit penā corporalē. & sic pōt habere locū in vtraque. ¶ Item op. de l. qui cetu. ff. ad l. Iul. de vi pub. §. fi. Sol. quod trāsactio est licita quantū ad hoc, vt trāsigēs nō possit venire contra, non tamē preiudicat alijs de populo, quin illud possint prosequi. ¶ Sed opp. de l. eum qui. §. an popularibus. ff. de iureiur. & d. l. preuaricationis. Solue, vt gl. soluit. ¶ Itē opp. & hec opp. soluitur in gl. circa fi. gl. magne, que respicit primā regulā de l. iuris gētium. §. si paciscar. ff. de pac. Glo. dat duas sol. Prima est vera, ꝙ illa debet intelligi secundū istā. ¶ Itē oppo. & exceptio est prime regule, vt ā. vidistis, solūmodo de adulterio excipitur, de quo nō est locus trāsactioni, contra, qr videtur quod debeat excipi raptus virginū, vt l. pe. ī. ex quib. cau. ser. pro pre. lib. meru. Gl. dedit duas sol. secundum primā fatetur cōtrariū. Aliā sol. dedit gl. & ista cōmuniter approbat, ꝙ de raptu sit licitū trāsigere. Ita expresse probat ille text. dum dicit, pactione trāsmissum. Remanet igitur solum exceptio in adulterio, secundū formā huius l. tamē j. sol. posset tolerari per tex. in l. j. circa fin. ī. de rap. virg. vbi patri non licet pacisci, de rap. virg. ¶ Itē opp. de §. fi. in aut. vt lice. mat. & auie. Sol. quod ibi dicitur, nō refertur ad adulterium, sed ad alia capitula, de quib. loquit tex. ille. ¶ Itē opp. de §. adulterā. in aut. vt nulli iudi. coll. ix. Sol. Ibi pena erat imposita pro adulterio. ¶ Itē oppo. de l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adult. Sol. vt in gl. Pro cuius declaratione sic dicas secundū d. Jac. quod loquimur de criminib. publicis, ingerentibus penā sanguinis, & isto casu sunt quatuor cōsiderāda. Primū aut queritur, nūquid trāsactio sit licita, quātū ad hoc quod accusator nō incidat in Turpilianū. Aut queritur nūquid sit licita, quātum ad hoc vt ipse idem accusator nō possit venire cōtra trāsactionē, & prosequi crimē. Et dico quod ista trāsactio nō est licita, vt precludatur via alijs volentibus prosequi, per l. qui cetu. §. fi. ff. ad l. Jul. de vi publi. Aut queritur nūquid sit licita ad hoc, quod reus trāsigens habeatur pro cōfesso, vel non. Et dico quod licita est, nec habetur pro cōfesso, quantū ad accusationē, quia fit lege permittēte. Et his patet clare p regula. ¶ Trāseo ad exceptionē prime regule, circa quā exceptionē dicas. quia aut queritur, nunquid sit licitū trāsigere super adulterio. Et dico quod non, vt hic. Aut queritur an sit licitū renūciare accusationi de adulterio, & dico quod est licitū. Et ita intelligo. l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adult. Aut queritur nūquid sit licitum marito eam reuocare ad se, & quodāmodo crimē dissimulare. Et ita loquitur §. adulterā. in aut. vt nul. iud. hec autē vera in criminib. publicis ingerētibus penā sanguinis. ¶ In secundo casu prin. vbi crimen nō ingerit penā sanguinis, nunquid sit licitū pacisci gratis. Et dic quod sic, per l. in fisci. ff. de iur. fisci. l. furti. §. pactus. ff. de his qui no. infa. & ita sentit gl. que incipit, vt ī. de contrah. & committen. stipul. Ita sonat tex. qui in ij. regula facit mentionē solū de transactione. ¶ Sed si queris nūquid sit licitum transigere, nota regulā quod nō est licitū, & exceptionē a regula in crimine falsi, per istum tex. Sed quero, dicit gl. in ij. & iij. casu quādo non est licitū, quid si trāsigat? Dic vt in gl. & omnia habent locū in criminibus publicis. ¶ Sed querit glos. quid in priuatis delictis. Gl. arguit pro & cōtra. finaliter determinat quod aut agitur ciuiliter, & potest transigi, aut criminaliter, & non licet. Aduertatis quia quandoqꝫ queritur, nūquid sit licitū pacisci gratis de priuatis delictis, & per cōsequens vtrū reus habeatur pro cōfesso, vt l. furti. §. pactus. de his qui no. infa. Et gl. dicit verū. non ob. l. quoniā. de his qui no. infa. que debet intelligi in trāsigente, vt ibi no. ¶ Quādoqꝫ queritur, nunquid sit licitū facere cōpromissum. & tunc recurritur ad d. l. nō distinguemus. §. Julianus. Et que sit ratio, dic vt ibi no. Et aduertatis, quia per predicta, & per hanc leg. non videtur bona equiparatio quam facit gl. in aut. vt differ. iudi. §. si vero cōtigerit, vbi gl. equiparat cōpromissum factum in arbitrū, & transactionē, que equiparatio reprobatur per hanc l. ¶ Quādoqꝫ querit nun-

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

quid sit licitum transigere,⁊ tunc habet locum gl.que est hic.⁊ no. eam.⁊ scias vnum q̄ d. Iac.disputauit hāc q.pone,quod iudex secundum formam statuti inquirat de crimine priuato,⁊ inquisitus transigat cum persona offensi,nūquid transactio valeat,⁊ nūquid per hanc trāsactionē procedat inquisitio iudicis. Ipse tenuit opi. Ioan.positam hic in gl.super verbo,publici.⁊ dicit q̄ impediatur inquisitio iudicis.Nam pars offensa potest iniuriā factam non reuocare ad animū.§.fi.Inst.de iniurijs.Item facere q̄ furtū non sit furtū,dicendo nō esse factū contra suam voluntatē.l.inter omnes.§.recte.ff.de fur.Et si dicas,quomodo inquisitio non est ius prosequendi in iudicio,ideo,⁊c.sed est quidā modus deducendi in iudicio ius partis offense,⁊ iudex fungitur vice persone offense.arg.l.si ob causam.ī.de euic.⁊ ar.š.de offi.rect.prouin.l.ij.sed nemini venit in dubium, q̄ pars potest remittere iniuriā, igitur mirū si transactio partis impedit inquisitionē iudicis.Et si opponeretur de l.j.§.vsq; adeo.ff.de iniur.dic vt ibi.Ex illa iniuria oriunt plures actiones.vna patri altera filio.vnde si filius remittat actionē suam,non tollit actionē patri.Contrariū determinatur per l.eius qui delatorem.ff.de iur.fis.vbi reus qui delatorē corrumpit habetur pro confesso.Facit etiā contra l.si quis repetere.§.fi.ff.ad Turpil.vbi desistēs a crimine priuato,punitur extra ordinē.⁊ signa gl.que incipit, in alijs.ibi,quid autē in priuatis. ¶ Quero,que sit ratio prime regule. Ratio est ista, quia cuilibet licitū est redimere sanguinē suū. Que colligitur ex l.j.de bo.eo.qui mor.sibi consci.⁊ hoc non potest habere locū in persona accusatoris,per ea que dicebam š. ¶ Sed quero,que est ratio exceptionis. Dixerūt quidam,quoniā crimen est valde magnum.Uel aliter,quia princeps est amator castitatis. Ista non est bona ratio,quia eodem modo deberet dici de stupro. Unde dicas secundū Petrum, quod ideo est, quia frequentia criminis est ratio principalis exceptionis. ¶ Sed quero,que sit ratio secūde regule.Dic vt in gl.fi.Quid si in pena pecuniaria? Declarantur multa alia in l.pen.§.ad crimen.de pub.iud.per Dy.⁊ de abscissione membri dic quod est gl.ord.in l.imperium.ff.de iurisdi.
a om.iudi. ¶ Quero an liceat [a] pacem facere super crimine adulte-
23 rij,vt habeat locum certe partis condemnationis remissio † ex forma statuti,⁊ an sufficiat facere pacē cum viro tantū,an cum vxore. Super primo dico quod super adulterio potest fieri pax. Adulterans gaudet beneficio statuti,non obstante ista l.transigere. Nam sciendum est quod transactio fit de re dubia,⁊ lite incerta,⁊ sic ad impediendum processum, ne amplius super tali crimine procedatur,⁊ istud non licet super crimine adulterij,vt ista l.ita in simplici pacto,vt ibi.Quedam est pax ⁊ concordia,per quā rancor ⁊ maleuolētia,que est in animo iniuriati,remittitur,licet pena minoretur ex forma statuti.⁊ ista pax in omni maleficio est licita,vt Inst.de iniurijs.§.fi.de pac.conuen.l.si tibi.§.quedam.Et quod de adulterio possit fieri pax,est tex.expressus ī.de adul.aut.sed hodie.⁊ in auth. vnde sumitur. Unde licet marito iniuriato per adulteriū vxorem
24 reconciliare sibi,quod nihil aliud est,nisi pacem facere. ¶ † Super secundo dico quod sufficit pacem habere cum marito tantū. Ipse enim est ille,qui principaliter iniuriatus est,⁊ qui omnib.prefertur in iniuria vindicāda,vt ff.de adult.l.ij.§.fi.vbi est casus.⁊ ī.de adul. l.quāuis adulteri. Cum muliere non potest fieri pax,cum nō possit dici iniuriata, quia in volentem fuit factum propterea ipsa de hac iniuria nō potest conqueri accusando adulterum, quia socia criminis vt ī.de liber.cau.l.si filium.⁊ xv.q.iij.c.nemini preterquā.igitur ab eo non requiritur remissio, apud quem non est eius iniurie prosecutio.arg.de iure delib.l.ait pretor.Item arg.de inoffic.test.l. Papinianus.iūcta l.sed si vnius.§.filiofa.cum gl.super verbo,filio actio.ff.de iniu. Preterea,probatio facta cōtra adulterū non preiudicat mulieri.l.denunciasse.§.fi.ī.de adul. Mulier non confitetur se adulteram,sed iniuriatam,⁊ sic ab ea nō requiritur pax,quia secundum hoc sequeretur quod confiteretur se adulteratā.vt l.quoniā.ff.de his qui not.infa. Secundū contrariū facit ī.de rap.virg.l. j.⁊ in aut.de rap.⁊ quod no.per Dy.in c.scienti.in ī.cōtrario.de reg. iu.in vj.sed illud verū in muliere rapta,secus in adulterio simplici.

ADDITIO.

a ¶ Quero, an liceat. De hac questione late vide per Ioan.de Ana.in c.j.extra de collu.detegen.⁊ idem quod Bald.hic dicit de marito, adde quod idem tenet Bart.in suo consi.clxxv.quod incipit domine potestas.in j.volu.

LEX XIX.

1 ☞ Transactio quando rescindatur pretextu instrumenti de nouo reperti.
3 Actio de dolo, qualiter habeat locum contra subtrahentē instrumenta, vel celantem, ⁊ extorquentem transactionē ab aduersario.
4 Dolus dans causam trāsactioni,quādo reddit eam nullam.⁊ n.5.
6 Transactio licet sit stricti iuris,tamen de ea iudicatur vt de omni contractu stricti iuris liberatorio,secundum naturam illius actionis super qua interponitur.
7 Libellus sup actione de dolo.qū dolus dedit causam trāsactioni.

a **Sub pretextu instrumētorū.** [a]

Breuiter dicit. Transactio nō rescinditur pretextu instrumenti de nouo reperti.⁊ si dolus rei dat causam trāsactioni,actori per replicationem,vel doli exceptionem succurritur.h.d. ¶ Opp.
b ad primum [b] dictum,⁊ videtur † quod transactio rescindatur pre-
1 textu instrumenti de nouo reperti,vt ff.de re iudi. l. Imperatores. Dicit gl.quod hec regula. que ponitur hic, fallit in casibus, quos vide in j.gl. Primo in eo quod gl.alleg. l.Imperatores.de re iudi. ibi loquitur in sententia.⁊ habuistis simile no.ī.de re iudi.l.sub specie.tamen hec est bona allegatio,quia quantum ad hoc eiusdē authoritatis est sententia.⁊ transactio,vt ī.l.proxima.Itē in eo quod
2 gl.alleg.ff.eo.l.de his.nōt.semper † ⁊ perpetuo tene menti,quando facis instrumentum transactionis,compositionis,vel alterius pacti,super his que ex testamēto dependent, facias quod semper dicatur,inspectis,⁊ cognitis verbis testamenti, alias non valeret,vt d.l.de his.nisi aliter scientia probaretur.quod esset difficile.ad idē. ff.quemadmodū testa.ape.l.j.§.pe. ¶ Ex predictis apparet,quod per diuisionem factam inter fratres nō potest videri sublatum ius fideicōmissi, nisi de notitia testamenti appareat. ¶ Uenio ad secundam partem, ⁊ opp.actio de dolo non habet locum vbi habet locum alia,vt infra de dolo.l.ij.⁊ ff.de dol.l.j.§.ait pretor.sed hic dicitur quod instrumēta fuerunt subtracta,ergo habet locum actio furti,⁊ per consequens cessat actio de dolo. ¶ Huius timore sunt
3 hic tres sol.Una gl.† quod hic fuerunt instrumenta subtracta taliter quod vitium furti non cadit,quod fit duobus mod.vt gl.ponit exemplum.Iste solutiones continent veritatem in se tamen nimis istam legem restringunt. Unde Pet.dicit quod actio furti,⁊ actio de dolo concurrunt, non per illam rationē quod sint famose,quod hic reprobatur in gl.sed quia cōpetunt ad diuersa,nam actio furti datur ad duplum.vel quadruplum, actio de dolo datur ad interesse.ff.de dolo.l.arbitrio. Ista solutio Pet.non videtur vera. Nam actio de dolo nunquam habet locum pro illo facto, quod cadit in certam speciem delicti, quia pro eo non competit actio de dolo,vt l.ij.ī.de dolo.de crimine stellio.l.iij.sed hic est illud factū, quod cadit in certum nomen delicti,ergo non habet locum actio de dolo, vt l.ij.ff.de dolo.vnde Iac.But.dicebat sic,⁊ bene.Duplex est dolus.Unus cōmissus in subtrahendo, ⁊ ex illo competit actio furti, ⁊ non actio de dolo. Secundus est dolus commissus in celando,⁊ extorquendo a te transactionem,⁊ ex isto secundo dolo non oritur actio furti:quia assidua cōtrectatione non nascitur,vt l.ei qui.ff.de furtis. Merito agitur de dolo.⁊ isto casu ista lex loquitur ita.⁊ hec est vera. ¶ Opp.tertio, videtur quod quando dolus dat causam contractui transactionis, transactio sit ipso iure nulla,vt l.in sum-
4 ma,in prin.ff.de condi.inde.Sol.Dicit gl.hic † ⁊ vbiq; in l.contraria,⁊ l.ij.š.eod.Si quidem dolus actoris dat causam transactioni, tunc est ipso iure nulla,vt in contrario. Sed si dolus rei,tūc valet, sed datur actio de dolo,vel replicatio doli. Ita loquitur hec lex,⁊ vide glo.Pet.dicit quod non est differentia inter actorem ⁊ reum, cōmittentes dolum. Nam vbiq; valet transactio ⁊ reus potest ea, que soluta sunt, repetere,vt d.l.in summa.propter dolum actoris, ⁊ actor propter dolum rei posset repetere quod promisit,vt hac l. Istud dictum Pet.non videtur verum, nam si transactio valeret, reus esset tutus,antequā solueret,doli exceptione,⁊ sic exceptione odiosa,vnde soluens non repeteret indistincte,vt de condic.indeb. l.qui exceptionem.sed d.lex in summa,concedit repetitionem indistincte.ergo apparet quod transactio ipso iure non valebat.Unde ego audiui dominum Iac.in d.l.in summa,dicere quod speciale est in contractu transactionis, vt propter dolum actoris sit ipso iure nullus.Postea audiui eum quod hic sic dixit in l.ista,⁊ melius,⁊ est ipsa veritas.Quandoq; dolus cōmittitur in calumniose litigādo, ⁊ in hoc concedo dictum gl.quod dolus actoris facit transactionē
c nullam ipso iure,dolus rei nō.Hic est casus in d.l.in summa [c].⁊ hec est ratio, q: fauorabiliores sunt rei, vt regula iuris, fauorabiliores. Quidam est dolus,qui cōmittitur in extorquēdo transactionē ab aduersa parte,⁊ in isto est idem,siue committatur ab actore,siue a reo. Ita etiam intellige istam l.quia nulla lege reperitur distinctū. ¶ Tunc opponitur,quando dolus dat causam cōtractui contractus est ipso iure nullus,vt l.⁊ eleganter.in prin.ff.de dolo. Gl.hic ponit duas solutiones, que videntur sibi inuicē aduersari, nec ad-
5 uersantur. ¶ † Et aduerte, primo dicit gl.licet contractus sit ipso iure nullus,tamen si sequatur traditio,reuocatur per actionē de dolo,vt d.l.⁊ eleganter.in prin.sed hic in trāsactione secuta est liberatio que habet vim traditiōis,merito datur actio de dolo.Uel aliter. Qū dolus dat causam cōtractui bone fidei,tūc contractus est ipso iure nullus,vt l.cōtraria.Sed qū contractui stricti iuris,tunc valet cōtractus ipso iure. Ita loquitur hic,⁊ probatur ī.de inutil.stipula.l.dolo.vide gl.Iste sol.videntur cōtrarie,q: vna presupponit cotractum trāsactionis non tenere,alia presupponit tenere.Certe quelibet est vera,recte intelligēdo.Nam aut nos intelligimus hāc legem

legem. & transactio fuerit interposita super actione bone fidei, & tunc procedit solutio prima. Nam † licet transactio de se sit stricti iuris, tamen iudicamus de ea vt de omni contractu stricti iuris liberatorio, secundū naturam illius actionis, super qua interponit. Ita no. in d. de tutela. §. de in integ. rest. Erit ergo nulla transactio, sed liberatio secuta habet vim traditionis, que p actionem de dolo rescinditur. Ita loquitur hic, & fm hoc illud & hic dicitur de replicatione doli, & de exceptione pacti. erit exceptio facti, & replicatio facti, non iuris. Nā cum non sit secuta liberatio, pactū transactionis non producit exceptionem. q. nullū. ideo non est opus replicatione iuris. Si vero hanc legē intelligimus, & fuerit interposita trāsactio super actione stricti iuris. tunc sine dubio, & sine scrupulo procedit secūda opi. ¶ † Et est differētia istius subtilitatis in formādo libellū sup actione de dolo. Nam qū transactio valuit. qs petit per actionem de dolo rescindi trāsactionē, vel petit interesse q. deceptus in transactione. Sed qū transactio non valuit. tūc petit quis rescindi liberationē suam, vel interesse, q. liberauit. Sic dz intelligi. ff. eo. l. actione. hec sunt vera. fm opinionem nostrā cōem.

¶ De bella pert. fuit in sua opinione mirabiliter, in hac materia dicens. & non est verū & contractus bone fidei sit ipso iure nullus. q. dolus dat ei causam. Ratio. q. cōtractus habet sua substantialia. Et eius opi. refert Cy. in l. ū. ff. de rescin. ven. Pro eo facit talis ratio. Facilius impeditur dominū transiatio. quam personalis obligatio. Hoc patur in venditione rei sacre. & liberi hominis. ff. de contrah. emp. l. liberi. de verb. obl. l. liber homo. la picola. sed fm nos dominū translatio non impeditur. quādo dolus dat causam cōtractui bone fidei. ergo multo minus impeditur obligatio psonalis. Opinio gl. nostrarū est vera, vt d. l. & eleganter in prin. de dolo. & l. iii. in fi. ff. pro so. vbi est casus expressus. Non ob. & dicit. De. & contractus hz sua substantialia. nam nego. q. bona † fides est de substātia cōtractus bone fidei, vt d. l. iii. in fi. ff. pro soc. vbi est casus expressus. Non ob. & ipse dicere posset & facilius impeditur dūj translatio. quam personalis obligatio. &c. Nā debes scire & phibitio. & quelibet iuris dispositio limitatur fm causam suam, vt l. cuz pater. §. dulcissimis. de leg. ij. & l. cū tale. §. falsam. de cond. & demon. & l. non dubiū. §. de leg. Unde quandoq; cā prohibitionis respicit dūum nō obligationem personalē. & tunc facilius impeditur dūj translatio. ita loquitur predicta ratio. ¶ Quādoq; causa prohibitionis respicit obligationē personalē, & non dūium. & tunc facilius impeditur obligatio quā dominium, ita loquitur nostra materia.

¶ Opp. vlterius extra gto. videtur quod non habeat locum actio de dolo. cum alia cōpetat, vt l. j. §. ait prator. ff. de dolo. Sol. Istud est verum. nisi in actione amittēda quis passus sit dolum. ¶ Item opponitur. & videtur. quod habeat locum condictio ob causā. vt l. si quis accepto. de condic. ob caus. Sol. hic reus impleuit. quicquid conuenit ex parte sua. ideo condic. ob caus. non potest cōuēniri.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Sub pretextu. Vide circa legem Lomen. cons. clvj. vbi dicit. quod transactio est ipso iure nulla quando aduersarius subtraxit vel solum occultauit instrumēta aduersarij. & quod dum text. loquitur de exceptione intentionis & facti. & ibi etiam quod qualitercunque arguatur dolus aduersarij vel occultando instrumenta vel alter. rescinditur transactio. Et etiam quod si aduersarius faciat quicquid potuit. & habere instrumenta que non potuit habere etiam sine dolo & facto aduersarij. quod saltem ex equitate restituetur in integrum aduersus transactionem. repertis postea instrumētis. Et idem si ex defectu notarij nolentis exhibere instrumenta. nō potuit ea habere. Vide per eum. Et de hoc vituno vide etiam in l. Imperatores. ff. de iudi. vbi multa addidi.

b POMA. ¶ Ad primum. Vide in simili Old. in tracta. de arbi. q. pen. vbi in summa querit. quid iuris in arbitramento. & vide non ab re Alexand. consil. xxx. volu. v.

c ¶ In summa adde que ibi posui post Bar. & est aduertēdū secundum Pau. de Ca. quod in casibus specialibus. in quibus rescinditur sententia per instrumēta de nouo reperta. vt in minore & ecclesia. quia rescinditur per remedium restitutionis in integrum. sed in transactione rescindenda per instrumenta nouiter reperta. non est necessaria restitutio. sed potest mero iure redire ad actionē primā. vel de dolo. & in hoc maioris authoritatis est sententia quam transactio. q. difficilius rescinditur sententia. Sed quid in arbitramento? Bal. dicit quod si petita est reductio ad arbitrium boni viri. in casu reductionis. poterunt produci instrumenta de nouo reperta. sicut possent produci in causa appellationis. sed si nō est petita reductio. & sit transactū tempus petendi. tūc secus. misi in casib. specialibus. & mediante beneficio restitutionis in integrum. sed transactio quā fecerunt partes per seipsas. nō petitur reduci ad arbitriū boni viri. & hoc dicit Pau. meum ligendū. quia alibi non meminit se legisse. subdens quod idem Bal. vult. quod si pars abstulit prohationē testium. eorum pēdo. vel minādo eis. quod non testificentur. & p. hoc habeat locū hec lex & per dolū possit rescindi trāsactio. quia testes & instrumenta equiparantur. l. in exercendis. §. de fide instru.

ALIA LECTVRA.

3 ¶ Transactio an valeat, quando dolus dedit causam contractui.

Ab pretextu instrumētorū.

Pretextu instrumēti de nouo reperti, nō rescinditur transactio. hoc p. mo. Item si dolus rei dat causam trāsactioni, succurritur actori. h. d. ¶ Opp. de l. Imperatores. ff. de re iudi. in §. sanci. mus. in auth. de non alie. coll. ij. & l. rem publicam. §. de iure rei publi. li. xj. Sol. & ibi sunt casus speciales. Circa materiam vide gl. de seu. aduer. fid. l. j. lib. x. 1 ¶ Ite op. de l. de his. ff. eo. Sol. Illa loquitur in testamentis. & in vltimis voluntatibus. in quibus non valet nisi 2 inspectis. &c. Aduerte. † quia cum facio transactionē super aliquo legato. vel cum soror est dotata a fratre. & ita contentatur dote. & facit sibi quietationem de omni eo quod possit petere de hereditate. &c. debet apponi in instrumento. viso testō. alias non valeret. vt d. l. de his. prealle. ¶ Item opp. actio de dolo nō concurrit cum aliqua actione. sed hic competeret actio furti. ergo. &c. Sol. vt in 3 gl. ij. ¶ † Item opp. & videtur quod cum dolus dedit causam contractui siue transactioni, videtur quod transactio non valeat ipso iure. vt l. & eleganter. ff. de dolo. Bl. fi. dat duas solutio. Una quod liberatio venit infirmanda, licet transactio non valeat ipso iure. ¶ Alia, quod contrarium habet locū in bone fidei contractibus. Sed transactio est stricti iuris. Iste solutiones videntur cōtrarie, q. prima sol. presuppont transactionē non valere. Alia presuppont valere. Unde dic. Quod aut trāsactio interponitur super contractu bone fidei. & tūc habet locū prima solutio. Si interponatur super contractu stricti iuris. potest habere locū secunda so. ¶ Item opp. de l. si quis accepto. ff. de condi. ob cau. Solue vt in gl. si. Bar.

LEX XX.

1 ¶ Acta de nocte an tantum valeant, quantum de die.
3 Actus necessarij, vt iudicia debent fieri de die, alias non valent.

Non minorem.

Transactio & res iudicata equiparātur, & tantum valent. Nam delicet factum de nocte [a], quantum de die. h. d. ¶ Opp. & maioris authoritatis sit transactio, quā res iudicata, vt habuistis no. §. eo. l. si diuersa. Sol. Hec regula fallit in quibusdam casibus. & gl. ponit hic, & latius in l. ij. ff. de ureitur. ¶ Secundo no. & tantum 1 † valeat actum de nocte, quantū de die. ¶ Contra in aut. de ind. §. sed debunt. extra de offic. deleg. c. consuluit. Debes scire quod de iure quedā sunt, que nō sortiuntur effectū, vt delicta. & ita punitur de nocte, sicut de die, licet de nocte grauius, vt l. ū. ff. de furtis. balneariis, & l. iiij. ff. ad l. Aquil. de adul. l. Bacchus. Quedā sunt, que de iure sortiūtur effectū, & in his dic. aut queris qua die dicatur factū, aut ḡris an factū valeat? Primo casu dic vt l. more Romano. ff. de fer. 2 Secūdo casu dic, aut sunt actus † voluntarij vt cōtractus, & vltime voluntates, & ita valent de nocte, sicut de die, vt hic, & l. ad testium. 3 §. posse. de test. Aut sunt † actus necessarij, vt iudicia, & tūc debēt de die fieri, alias nō valerēt. vt §. sedebūt. ¶ Fallit ex causa, si iurisdictio expiraret, vt d. c. & soluit. de off. dele. ¶ † Quero, an qū sit de nocte, debeant esse luminaria. Dico & sic. vt l. j. §. tria luminaria. ff. de ven. inspi. Ratio, q. testes debēt cognoscere partes, & non bene fit in obscuro, vt l. fi. §. finaute dubium. de iure delibe. & de testi. l. testiū.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De nocte. Et an debitor possit soluere de nocte creditori, & quedā alia, & quod regulariter omnia possunt fieri de nocte sicut de die, vide Decium in c. consuluit. de offic. deleg.

LEX XXI.

Cum eaque

Breuiter dicit. Simulate vēditiones pretium non potest. h. d.

LEX XXII.

Si maior transegisti

Non eget summario propter breuitatē. De hoc videbitis in l. metum. §. & metus cau. &c.

LEX XXIII.

Nec intentio

Exceptio facti, vel intentionis, non potest opponi. post transactionem lite finita. hoc dicit. ¶ Opp. ff. de tut. & ra. distra. l. si ex duobus. Sol. vt in gl. ibi loquitur in pluribus tutoribus, vel curatoribus. qui tenebātur insolidum. quorum solutio vnius prodest alteri. ¶ Quero vtrum solutio facta per vtrum, qui non erat heres. prosit alij, qui est heres. Sol. vt in glos. que dicit quod non, quia solut pro sua obligatione.

ALIA LECTVRA.

Nec intentio

Pro dato, vel promisso, ex causa transactionis, non competit exceptio, hoc dicit. ¶ Opp. de l. in summa. in prin. de condi. inde. ff. Sol. vt in gl. ¶ Querit gl. numquid per solutionem huius heredis putatiui factā ex causa trāsactionis, liberentur heredes veri. Et nūquid a veris heredibus possit repeti istud solutum?

Videtur quod sic, per l. si quis possessor. ff. de peti. here. Gl. determinat contrarium. ¶ Ad l. si quis possessor. responde vt in gl.

LEX. XXIIII.

1 ¶ Confessio sola rei dicentis se debere certam quantitatem, non
2 preiudicat creditori.
Reus si soluit creditori ex eo non oritur presumptio, q̃ nihil debet recipere a creditore cui soluit.
3 Confessio creditoris quando sibi preiudicat.

SIquidem. Solutio partis ex cã trãsactionis inducit liberationẽ a toto: secus
1 in confessione partis facta a reo. h. d. ¶ Vides ergo q̃ attestatio rei dicentis se debere certam quantitatẽ, sola non preiudi
2 cat creditori. ¶ Sed quero, vtrũ preiudicet ipsi reo, ita vt ex eo quod aliquid soluit sit presumptio q̃ nihil debet recipere a creditore cui soluit. Ter, est quod non in l. si cum dos. in princ. ff. rerum amo. ¶ Quero quid in creditore. Creditor cõfessus, est debere habere centum ꝫ a Titio, vtrũ videatur dicere, ꝫ nihil vltra. adeo q̃ sibi preiudicet in residuo? Breuiter, aut ipse apposuit aliquamodi
2 actionem taxatiuam, vt si dixit, centum sola, vel centum tantum, ꝫ tunc in residuo preiudicat sibi, alias non. hic est ter. cum gl. secundum opinio. Azo. in l. rationes. ¶. de proba. que est vera. probatur in l. iij. ¶. cum Titio. ff. de adim. leg. ꝛc.

ADDITIO.

2 IO. FR. RV. ¶ Dictionem taxatiuam. Limita nisi creditor cõfiteatur sibi deberi centum: pro resto. secundum Ang. Sali. Imol. ꝫ alios quos Jaso. hic refert. ꝫ sequitur.

ALIA LECTVRA.

SIquidem. Repetitio partis, ex causa transactionis liberat reum a toto. Sed si reus partem tantum confitetur debere, non preiudicat creditori quo ad residuũ. h. d. ¶ Querit gl. que erat ratio dubitãdi in ij. casu. Dic vt in gl. aquerte. q̃ confessio debitoris circa partem non preiudicat creditori circa aliam. Sed quero de confessione creditoris, nunquid confessio creditoris sibi preiudicat circa aliam partem. De hoc est gl. in l. rationes. ¶. de proba. ꝫ per illum ter. in l. iij. ¶. cum Titio. ff. de adi. leg.

LEX XXV.

SImaiores. Transactio non rescinditur ob defectum cause non expresse. h. d. An per pactum factum cum matre filij succedant in minus. Dic vt l. pactum. ¶. de colla. ꝛc.

LEX XXVIII.

1 ¶ Transactio vt valeat, necessario nõ debet fieri apud acta, nec in scriptis, ꝫ quod est contractus innominatus. nu. ¶. 20. 21. 22. 23.
2 Agi quod possit ex pacto nudo transactionis.
3 Reus obseruans promissa conuenitur prima actione, ad quam reuertitur actor.
4 Condictio ob causam, cui competat ꝫ de natura illius. nu. 16.
7 Actio prescriptis verbis quare competat reo, ꝫ non actori.
9 Actor quando dicatur liberare reum.
10 Cautio Mutiana an habeat locũ in cõtractib. inter viuos. ꝫ n. 27.
11 Cautio que prestatur de modo implẽdo, an habeat locum in contractibus bone fidei.
Transactione inter posita super aliquo contractu, de ea iudicatur sicut de contractu, super quo interponitur.
13 Actor quod possit cogi ad cauendum, si transactio est interposita super contractu bone fidei.
14 Cauere quis quod non cogatur in vltimis voluntatibus de implendo, coactione precisa, sed causatiua.
17 Peti quod non debeat, vt fiat id, quod factum non releuat.
18 Actori ꝫ reo, quando subueniatur per actionem de dolo, propter non obseruantiam transactionis.
24 Transactio si non fiat per vt, sed per dictionem si, an sit cõtractus innominatus.
25 Actor agens ob non seruatam trãsactionem, an debeat prosequi primam instantiam, vel de nouo inchoare.
26 Titulus superueniens possessori, quod faciat eum querere dominium ex persona eius, a quo habet titulum.

SIue apud acta. [a]Breuiter dicit. Trãsactis stari conuenit, ꝫ si fiant pacto nudo ex eis non agitur, sed ad primam actionem actor reuertitur. h. d. Videatur, quia primo loquitur in genere, secundo infert ad species.
1 Secunda ibi, sed quomam. ¶ Nota primo, quod de substantia trãsactionis non est quod fiat apud acta, vel quod exinde fiat scriptura, vt ¶. eo. l. cum te. ꝫ ¶. tit. j. l. pactum quod bona fide. ¶ Secundo nota quod ex pacto nudo transactionis non potest agi.
3 ¶ Tertio no. quod si reus non obseruaret promissa, potest conueniri prima actione. Vide istis. ¶. tit. j. l. cum proponas. la tj. ¶ Vtemamus ad declarationẽ materie nostre legis, ꝫ videbitis pulcher-

rimam legem. ¶ Oppo. dicitur hic quod ex transactione non potest agi, sed agitur actione prima. Contra. ff. de condic. ob caus. l. iij. ¶. j. de condi. inde. l. eleganter. ¶. penult. Sol. Dicit glo. fateor quod
4 non potest agere actor, vt hic, sed reo † bene competit condictio ob causam ad repetẽdum ea que dedit, si actor non obseruat promissa. ꝫ vide glo. super verbo, ex pacto. in princ. ¶ Aduertatis, fateor quod reo competit condictio ob causam, ad repetendũ, vt dictum est, sed ista nõ oritur ex pacto transactionis, sed extra id quod agitur, vt l. si is. in fi. ff. cõmo. Et hoc sentit gl. vlt. huius. l. circa fi. quam vide. Unde proprior solutio esset, vt dicamus quod condi. ob causam non oritur ex pacto transactionis, sed extra id quod agitur in contractu, ex illo negotio gesto inter te ꝫ me, vt l. si in area. de cõdi. ind.
5 ¶ Antequam intrem gl. ¶quero, vtrũ reo implenti contractum ex parte sua, detur actio prescript. verb. contra actorem? Videtur quod non, quia sufficit sibi exceptio. vt l. ¶. ¶. si reus. ff. de eo per quẽ fa. erit. Contrarium est veritas. nam cum cõtractus transactionis, sit quidam contractus innominatus, vt ¶. dicam, implenti tantum competit actio prescr. verb. ad interesse. vt l. naturalis ¶. de prescr. verb. Non obst. l. ¶. ¶. si reus. q̃ ibi sufficiebat exceptio, propter quam sua desinebat interesse, vnde actionem ex illo edicto non habet. ¶ Ex predictis habes q̃ reo transigenti, ex trãsactione cõpetunt tria remedia. primo exceptio. secundo ob causam condic. tertio prescrip.
6 verb. actio. si contractũ impleuit ex parte sua. ¶ † Sed quero, an actori cõpetat actio prescri. verb. contra reum, ex contractu transactionis. Et videtur q̃ sic, quia cõpetit reo contra actorem, vt ¶. dictum est, ergo eadẽ ratione actori cõtra eum. In cõtrarium est causa hic, q̃ ex tali cõtractu nulla oritur actio, sed de necessitate actor reuertitur ad actionẽ primã. ¶ Sed nũc reuntro gl. Quero, que est
7 ratio, † quod reo cõpetit actio prescri. ver. ꝫ non actori? Et vide gl. super verbo ex pacto ibi, sed quare nõ actori, ꝛc. Dicunt quidam, q̃ contractus trãsactionis est facio vt des, ex quo oritur actio de dolo, nõ prescri. ver. vt l. naturalis. ¶. quod si faciã. ff. de prescri. ver. Istam reprehendit gl. q̃ imo est, do vt des, cum remittere sit dare, non facere, vide gl. Ista reprehensio gl. non est bona, q̃ l. si mulier, quam gl. allegat, loquitur quando debitũ certũ remittitur, que
8 nostra loquitur quando dubium debitũ remittitur, tunc † remittere est facere, non dare, vt dixi in l. actione ¶. eo. ꝫ ibi not. secundum vnam opi. Sed ista ratio gl. nõ est bona. propter aliam rationem, nam ¶. quod si faciam. habet locũ, quãdo ex facto alteri parti nihil adest. sed hic alteri aliquid adest, q̃ statim ex illa remissione queritur sibi exceptio, ideo haberet locũ actio prescri. verb. sicut in do vt des, vel do vt facias, vt not. in d. ¶. quod si faciam. ꝫ dixi. ¶. eo. l. actio. ꝫ l. cum nota. Assignauit gl. aliam rationẽ, quia in contractibus innominatis oritur actio prescri. ver. ei qui impleuit cõtractum ex parte sua, vt d. l. naturalis. ¶. ¶. de prescrip. ver. sed reus potest implere contractum ex parte sua, dando illud quod conuenit, actor vero, qui promisit non petere vel non agere, nunquã potest implere cõtractũ ex parte sua, qui si non petit, vel agit hodie, cras poterit petere, ꝫ sic de similibus in perpetuũ, vt l. eleganter. ¶. per. ff. de condi. inde. Unde quia contractũ non impleuit, ideo sibi actio prescrip. ver. non datur, ideo de necessitate ad primam actionẽ redditur. hic est casus in l. nostra. ꝫ vide glos. Ista gl. ponit verissimam opinionem, ꝫ rationẽ habuistis not. in l. j. in fi. mag. glo. ¶. de pact. ꝫ in l. in actione. ¶. e. ¶ Ad istud ergo quod habuistis, quod actori non competit actio prescrip. verb. quia non potest implere contractum ex parte sua. Opp. ꝫ videtur quod actor possit implere liberando reum per acceptilationẽ, cum acceptilatio tollat etiã actionem in rem, vt ¶. eo. l. vt responsum. Quidam fatentur contrarium, q̃ si actor liberaret per acceptilationẽ, haberet actionem prescri. verb. Alij, vt Bug. dicunt quod tunc nõ impletur cõtractus, quia etiã tunc poterit agere de facto, licet actio sit sublata, vt ¶. eo. l. vbi
9 pactũ. Veritas est ista, quod attendas qualiter † verba transactionis fuerunt cõcepta. nam aut dixit, promitto liberare te, ꝫ tu reus dabis mihi centum, ꝫ tunc posset impleri cõtractus ex parte actoris liberando, ꝫ tunc haberet actionem prescri. ver. Aut promisit non agere vel non petere, ꝫ istud nunquã potest implere, quia saltem de facto potest agere, vt d. l. vbi pactum. ꝫ l. eleganter. ¶. pe. de condi. inde. Et illo casu debet intelligi l. nostra, quod actio prescri. ver. non cõpetat sed reuertitur ad primã actionem. Et istud gl. dixit. ¶. de pact. l. j. in fi. mag. gloss. ¶ Ad idem oppo. ꝫ videtur etiam, quando promisit non agere, vel nõ petere, quod possit impleri ex parte actoris, cauendo de non agendo, vel de non petẽdo in futurum. Nam cautio Mutiana habetur pro implemẽto. vt l. Mutiane, de condicio. ꝫ demonstr. ꝫ de condit. instit. l. iij. ¶. j. Sol. dicit gl. Fateor hoc cõtrarium, quod per hanc cautionẽ impletur iste contractus, sicut in quibusdam casibus similibus qui ponuntur in gl.
10 Tenet ergo ista gl. † quod cautio Mutiana habet locum in contractibus inter viuos. Contrarium tenet glo. in l. j. in fi. magne glo. ¶. de pact. ꝫ in l. Mutiane. ff. de condicio. ꝫ demonstra. ꝫ ita stipulatus. ante fin. ff. de verbor. obligat. ꝫ de condi. ob cau. l. dedi. circa

princi

princi. Et ibi istum passum examinat Gul.de Cu.z videtur tenere
glo.hic positam, quod non puto verum. nam contractus innomi/
nati fiunt per modum modi. vt do vt des, vel do vt facias, vel facio
vt facias, vel facio vt des, omnia respiciunt modum.cautio Mu/
tiana habet locum in condictionibus negatiuis, vt.d.l.Mutiane.
Unde ista materia non habet locum hic, sed magis esset vidēdum
11 † de illa cautione, que prestatur de modo implendo, per l.si tibi le/
gat.de leg.iij.de condictione z demonstr.l.quibus diebus. §.Ter/
b milius.no.j.de donat.que sub modo.l.j.Et certe[b] istam cautionem
non reperio locum habere in contractibus bone fidei, nisi in casu l.
c insulam[c].§.fi.ff.loca.Istam materiam latius explicaui.in d.l.Mu/
tiane. tamen quantum ad propositum possemus sic dicere. Aut
transactio interponitur super contractu, seu super actione bone
* fidei, z tunc iudicamus de ea*, sicut de contractu bone fidei.z vi/
distis no.s.eo.l.sub pretextu.z l.de tutela.j.de in integ.restit.z tunc
cauendo de non agendo, vel de petendo, videtur impleri contra/
ctus.argumentum d.l.insulam.§.fina. Si vero interponitur super
contractibus stricti iuris, tunc per hanc cautionem non videtur
cōtractus impleri.z ita loquitur hic.Nam, vt videtis agitur actio/
ne in rem, que est stricti iuris. Et secūdum istum modum debet in/
telligi quod nota.z vobis dixi s.eod.l.actione.¶ Contra predicta
opp.z videtur quod per cautionem nunquam impleatur. vnde vi/
detur obstare.ff.de conditio.ob caus.l.dedi.in principio. Dixit glo.
fateor quod actor potest cauere de implendo, non potest tamen
cogi ad cauendum nisi in cōtractibus bone fidei, vt l.in omnibus.
ff.de iudici.z in seruitutibus.ff.si seruit.vendi.l.harum.z in vltimis
voluntatibus.vt l.Mutiane.de condit.z demonst.z vide gl.tuam.
12 Uidetur ergo tenere ista gloss.†quod l.in omnibus.ff.de iudic.non
habet locum nisi in contractibus bone fidei. Idem tenet glo.in l.ij.
in princi.in ij.glos.ff.solu.matr.z d.l.dedi.in princ.z d.l.in omnibus.
Contrarium est verum, vt l.vniuersa.s.de precib.Imperato.offer.z
l.si creditores.de priuileg.cred.z not.in l.in possessione, quibus ex
13 cau.in possessio.eatur.†Tamen quantum ad propositum, bene fa/
teor istud quod glo.dicit, quod actor poterit cogi ad cauendum si
transactio est interpositā super contractu bone fidei, quia cautio
habet implere contractum, vt supra dixi in aliis contractibus se/
cus. Et quod dico, potest cogi ad cauēdum, intellige vt prestet in/
teresse, quia ista est natura actionis prescri.ver.que oritur ex con/
tractu innominato, vt d.l.naturalis.§.j.de prescri.ver. Illud etiam
14 †quod dicit gl.quod in vltimis voluntatibus quis cogitur cauere
per l.Mutiane.ff.de condictio.z demonstr.non est verum coactio/
ne precisa, sed causatiua.vt ibi.not.¶ Item oppo.ad istam legem,
quod ad promissa agatur ex pacto transactionis, vt supra eadem
l.cum proponas. Sol.ibi intercessit stipulatio, hic non.z secundum
hoc ista oppo.vadit ad legem vel forma leam aliter, z sic vadit
15 ad predicta.†videtur quod cōtractus transactionis possit impleri
ex parte actoris, ita q potest agere, vt l.cum proponas.s.eo.Sol.
Ibi transactio fuit facta per stipulationē, que est vestita in seipsa
verbis.nec eget implemento rei interuentu, hic loquitur de trans/
actione facta pacto nudo, que rei interuentu ex parte actoris non
potest impleri. Ita loquitur hic, nam vestimētum quod fit verbis,
fit ex dispositione contrahentium, quod lex non denegat.sed illud
quod fit rei interuentu, fit ab vna parte, tantum lege cooperante.
vnde tum lex, non tuum tibi denegat auxilium.z vide gl.¶ Item
oppo.ad predicta.z videtur quod possit agi prescrip.ver.ex parte
actoris, vt l.si pro fundo.j.eod. Gloss.dicit quod ibi fallit. Uel dic
quod ibi loquitur de actione prescri.verb.datiua, non natiua. Ista
sol.quātum ad illam l.si pro fundo.non est bona, quia nulla est ra/
tio, quare hic non daretur actio prescrip.verb.sicut ibi.nam hic rei
vēdicatione agebatur, sicut ibi.ergo dicit Pet.z credo, quod bene
dicat in hoc quod l.si pro fundo, debet intelligi, quando transactio
fuit facta per talia verba, que respiciunt implementum ex parte
actoris, vt promitto te liberare, vel actioni proposite renunciare,
ideo ibi datur actio prescrip.verb.actori impleto contractu ab eo.
ita loquitur ibi.¶ Item ad illud opp.z videtur quod actori com/
petit actio prescrip.verb.vt s.eo.l.cum mota. Solu.vt ibi dixi. Uel
intelligas quod ibi fuit taliter conceptus, quod potest impleri ex
parte actoris, z fuit impletus, vel si dicas quod ex parte actoris
non potest impleri, tunc in subsidium datur actio prescript.verb.a
lege, que est datiua, non natiua.cum in pristinam obligationem se
non possit reponere, vt ibi dixi, z vide gl.tuam. ¶ Uidimus quod
reo datur actio prescr.ver.z condictio ob causam. Item vidimus
vtrum actori detur actio prescrip.verb.sicut reo. ¶ Quero, vtrum
16 actori detur cōdictio ob causam, †vt reus se reponat in pristinam
obligationem, sicut reo datur, vt actor restituat accepta.z quod
actori competat.glo.videtur hic tenere, z in l.actione.s.eod. Idem
tenet in l.cum mota.cum actio est talis.que potest consensu partiū
restaurari. Et videtur casus in l.si quis accepte.de condic.ob caus.
¶ In contrarium videtur hec lex.que dicit quod sit necesse agere
actione prima. ¶ Item videtur casus rotundus in l.si pro fundo.
j.eo vbi dicitur expresse q ad actionem primam nō potest dari re/
gressus. Pro hoc etiam facit j.eod.l.quamuis. Aduerte, dicas sic.
Quandoqz reus impleuit cōtractum ex parte sua, quantū potuit,
quandoqz noluit implere. Primo casu non datur actori condictio
ob causam vt reus se reponat in pristinam obligationē, vt j.eo.l.si
pro fundo.ibi enim reus dedit rem actori, licet fuisset euicta.z est
speciale in transactione fauore minuendarū litiū, licet secus esset in
aliis cōtractibus innominatis, vt l.si.de condi.ob cau. Secūdo ca/
su, quādo reus noluit implere, z tūc aut est talis actio que non po/
test per cōsensum partiū restaurari, z nō datur cōdictio ob causam
vt s.eo.l.cum mota.z j.ad Turp.l.quāuis. Si vero per consensum
partiū potest restaurari, z tūc actor vult per cōdictionē ob caus.ex
sua penitentia restaurari, z hoc nō potest, vt j.eo.l.quāuis. Aut ex
aduersarij mora, z tūc si quidē ipse potuit implere, z impleuit con/
tractum ex parte sua, habet locū condi.ob cau.alias haberet locū
actio de dolo, vt no.in l.actione.s.eo.z ibi dixi. Predicta vera, quā/
do per transactionē actio fuit ipso iure sublata, nā si sublata nō es/
set, duraret actio prima, ideo nō esset locus condic.ob cau.vt se re/
poneret in pristinā obligationē, z hic est casus. ¶ Sed contra hoc
opp, video quod reus, cui legatur liberatio, habet actionē ex test.
vt liberetur, licet sit tutus exceptiōe, vt l.ij.§.j.ff.de lib.leg.ergo ea/
dem ratione, licet iste actor habeat replicationē, potest petere, vt
reus se reponat in pristinam obligationem, z faciat pactum de nō
petendo. Et hoc tenebat Iaco.de Rauen.quod doct.nostris non
17 placet, †quia non debet peti vt fiat id quod factum non releuat. vt
l.hec stipulatio.§.diuus.vt leg.no.caue.sed hic actio nihil releuat,
quia ex pacto de non petendo consequeretur replicationem tan/
tum, vt in l.iurisgentium.§.pactus ne peteret, quam replicationem
habet sine eo. Et per hanc legem nō obstat quod dicitur de eo cui
relinquitur liberatio, qz illud ideo, qz nō est in potestate rei, quādo
conuenitur, vt sic opponat exceptionē. Ut igitur sibi pareret pro/
bationes.permittitur sibi agere vt liberet: sed in potestate actoris
est agere quādo vult, z sic replicationē opponere, ita loquitur hic.
18 Hoc ergo viso, hoc est qualiter actori subueniatur per cond.
ob caus.reassumo † qualiter sibi subueniatur per actionē
prescri.verb. Et dicas sic. Aut verba transactionis sunt concepta
affirmatiue, ita quod ex parte actoris possunt impleri, z tūc imple/
mento secuto ei competit actio prescri.ver.vt l.si pro fundo.j.eo.z
l.naturalis.§.4.de prescri.ver. Aut sunt cōcepta negatiue, ita quod
non possunt impleri, z tunc aut est interposita super contractibus
bone fidei, z cauendo implet, vt l.insulam.in fi.ff.loc.z sic ei cōpete/
ret actio prescri.verb. Ita intelligo gl.hic positam. Aut super con/
tractibus stricti iuris, z tūc aut actio prima non est sublata. z non
datur actio prescriptis verbis, sicut nec cōdictio ob causam, vt di/
ctum est s.sed de necessitate reuertitur ad actionem primam. Ca/
sus est hic. Aut actio sublata est talis, que potest cōsensu partium
restaurari, z tunc actio prescriptis verbis non habet locum dati/
ua vel natiua. Natiua non, quia contractus non est impletus ex
parte actoris. Datiua non, quia cessat equitas, propter quam da/
tur, quia potest agere condic.ob cau.vt se reponat in pristinā obli/
gationem, vt s.dixi. Aut non potest consensu partium restaurari,
z habet locum actio prescri.verb.datiua, non natiua, vt l.cum mo/
ta.s.eo. Omnia que dixi ex parte actoris quādo verba cōtractus
sunt concepta, quod ex parte eius non possunt impleri, intellige
etiā ex parte rei, si poneres verba ita cōcepta, quod ex eius parte
impleri non possent. ita intelligo istam materiā. ¶ Contra omnia
predicta op.dixi quod tam actori quā reo subuenit per condic.ob
19 cau.vel actionem prescrip.verb. ¶ Contra imo † per actionem de
dolo, vt s.eo.l.actione, z l.sub pretextu.ergo apparet quod iste due
actiones nō habent locū. quando actio de dolo non cōcurrit cum
alia. Glo.hoc tangit in vltima gl. Tu circa hoc dicas breuiter sic.
Quandoqz queritur de dolo commisso circa actionem, super qua
trāsigere posset, z de hoc nō dico hic, gl.tāgit in l.actione.s.eo.z j.l.
proxi.z ibi dicā. Quandoqz queritur de dolo cōmisso in litigando
circa litem, de qua trāsigitur, z tunc aut dolus cōmittitur ex parte
actoris, aut ex parte rei. Primo casu, trāsactio est nulla.sed si reus
actori nomine trāsactionis aliquid dederit, habet locū actio de do
lo, ad restituēdū data, sed ex parte rei valet trāsactio, z datur actio
de dolo actori, ad rescindendā transactionē si primā actionē sustu/
lit, vt s.e.l.sub pretextu.z ibi no.ff.de cōdi.inde.l.in summa.in prin.
quandoqz cōmittitur dolus inducēdo aliquē ad trāsigendū, z tūc
dic, aut trāsactio interponitur super cōtractibus bone fidei, aut su
per cōtractu stricti iuris, z de hoc dic vt s.eo.l.sub pretextu. Quā/
doqz dolus cōmittitur in nō obseruādo promissa, z tūc loquit ma/
teria nostra, qz regulariter habet locū condi.ob cau.vel prescr.ver.
vel agitur actione prima, vt s.dixi, videlicet quando actio extincta
non potest restaurari per condictionem ob causam, que non com/
petit ex penitentia, vt l.quamuis.j.eo. Item no.quod ex mora ad/
uersarij qui actor non potest implere ex parte sua, non datur actio
prescri.verb.eadem ratione, scilicet, quia actor nō potest implere,

⁊ ideo datur actio de dolo.secundum opi.Pla.notabilem.In casu tamen non potest agi actione de dolo,vt s.eo.l.actione.

20 His † premissis restat quod veniamus ad questiones,⁊ primo quero,vtrum transactio sit cōtractus.Certe sic.q: vltro citroq; nascitur obligatio.vt l.Labeo.§.cōtractum.ff.de verb.
21 sig.⁊ s.l.cū te.ibi.si de fide contractus.⁊c. ¶ †Quero secūdo.vtrū sit contractus nominatus,vel innominatus. Et videtur,q sit nominatus,q: habet elegans nomē.sicut emptio,⁊ venditio.depositum,societas.⁊ pignus.ita transactio habet nomē elegans.In cō
d trarium est veritas,q: contractus nominati producunt actionē eo ipso q ponuntur absq; aliquo implemento.vt l.iurisgentium.in prin.ff.de pac.sed transactio non producit,actionem,nisi impleatur rei interuentu.ergo apparet q non est contractus nominat',
22 vt hic,⁊ hoc sentit ista glo.tota,⁊ ista est veritas. ¶ †Sed tūc quero,quare non est nominatus sicut emptio,⁊ venditio.In permutatione reperio legem hoc dicentem.j.de rerū permu.super rub.⁊ in d.l.iuris gentiū.§.j.Nā permutatio sm veram opi.ideo non dicitur contractus nominatus.q: habet nomen generis.non speciei, nam etiam emptio potest dici permutatio , quia permutatur res cum pecunia. Idem in locatione permutatur opera cum pecunia.vnde permutatio generis.⁊ appellatio generis , non facit cōtractum dici nominatum,vt de cond.⁊ demon.l.si nominatim.⁊ de libe.⁊ posth.l.j. Idem possumus dicere in transactione.nā siue recedas a lite,pacto gratuito,siue simplici renunciatione,siue sententia.pōt dici transactio,hoc est,transactum a lite, vel transactū ab actione.q: proprie ex parte actoris dicitur transactio , vt habuistis no.in l.ij.s.eo.Cū ergo sit nomen generis,non facit contractū dici nominatum.Preterea.⁊ ista est melior ratio que posset reddi. Contractus nominati habent suos fines determinatos. In emptione,⁊ venditione emptor dat pretium,venditor dat rē. In locatione locator dat rem,conductor pretium,sed transactio nō habet fines determinatos,q: q̄q; actor dat pecuniā, quandoq; recipit,vt l.ij.⁊ l.si super possessione.s.eo.Uel dic q ideo nō est nominatus,q: non placuit conditoribus iuris eam ponere inter cōtra-
23 ctus nominatos,⁊ forte non est mala ratio. ¶ Quero † quis cōtractus innominatus est hic: Quidam dicunt quod est facio vt des, q: remittere est facere. Alij dicūt,q est do vt des,nō curo. Aduerte,gl.nostre considerant contractus innominatos, penes modum ineundi contractum,vt habuistis no.s.e.l.cum mota.⁊ hac l.Sed ego teneo cum Ultram.q debeamus inspicere vtrāq; partem, vt ex vna parte sit facio vt des,⁊ ex alia parte,sit do vt facias. Idem in similibus vt dixi in l.cum mota s.eo.Nunc ad propositum dico, quod contractus transactionis communiter est remittere , vt detur aliquid,⁊ illud remittere secundū quosdam,est idem quod dare,vt hic dicit glo.circa prin. Secundum alios,quando remittitur debitum dubium non est dare.sed facere.vt s.dixi.⁊ dixi in l.actione.s.eo.⁊ sic secundum aliquos,esset facio vt des,secundum alios, do,vt des, tamen in hoc non est curandum, quia cum ex isto facto aliquid abiit parti.datur prescriptis verbis,sicut in do,vt des.Cū ergo idem sit effectus, non est curandum quis contractus sit, vt l. Gallus.§.si eius.ff.de lib.⁊ posth.tamē potest esse,quod transactio vere est,facio vt des ex parte actoris. Exemplum. Actor petebat sibi dari fundum,deuentum est ad trāsactionem hanc.quod actor iret Romam, pro reo,⁊ reus sibi daret fundum, tunc esset facio vt des,ex parte actoris.ex parte rei.do vt facias. Item potest esse ex parte actoris do vt des, in exēplo premisso. si in transactione fuisset conuentum,vt actor daret centum,⁊ reciperet fundum,vt s.eo. l.si super possessione, ⁊ tunc ex vtraq; parte erit do vt des , cum ex vtraq; parte sit datio. Item potest esse ex parte actoris do vt facias,⁊ tunc ex parte rei erit facio vt des, posset etiam esse ex parte vtriusq; facio vt facias,vt diligens inuestigator poterit perquirere,vnde contractus transactionis,potest cadere in qualibet specie contractus innominati.Hoc vult sentire j.gl.tua mag.circa fi.⁊ vi-
24 de eam. ¶ Queritur,quid si transactio † non fiat per vt,sed per si, hoc modo,si dabis mihi cētum, remittam tibi actionem,vtrum sit cōtractus innominatus.Uidetur quod non,quia non oritur vltro citroq; obligatio. ergo non est contractus proprie, vt l.Labeo.§. contractum.de verb.signi. Illud enim quod est in conditione,non est in obligatione,vt l.si quis sub conditione.si quis omis.cau.test. ⁊ hoc videtur tenere gloss.in l.si quis cum debitore.ff.de iureiurād. ¶ In contrarium, quod sit transactio,⁊ cōtractus innominatus, videtur text.s.eo.l.si super possessione.Et videtur tenere gloss.ff.de pact.l.si intra.ff.de do.l.hoc iure. Sul.de Cu.in d.l.si quis cum debitore.dicit. Aut in conditione venit aliquid per quod parti aliquid adest,⁊ erit contractus innominatus. Aut non venit id, per quod parti aliquid adest,⁊ non erit cōtractus innominatus.⁊ hoc satis potest procedere. Ad id quod dicitur,quod nō est in obligatione illud quod est in conditione,respondeo ⁊ concedo oppositū, ⁊ dico quod ille contractus innominatus tunc incipit esse contractus, quando quis cōditionem implere incipit,vt no.in d.l.si quis
25 cum debitore.ff.de iureiurand.ita debetis intelligere. ¶ †Quero, dicitur hic.vendicatione pendente, vtrum actor habeat prosequi primam instantiam,vel habeat necesse de nouo inchoare. Tex.hic videtur velle quod prosequatur instantiam. Dixi s.eo.l.si diuersa. hoc declarabo in sequē.q. ¶ Quero,dicitur hic,quod si reus vult euadere primam actionē,cogitur parere transactioni.Quero vsq; ad quod tempus potest actionē primam euadere,parendo transactioni: Glo.dubitat.dicam j.eo.l.si maior. ¶ Ultimo glo.format vnum contrarium,⁊ non soluit,super verbo pendente.ibi.ff.ad leg. Falc.l.iiij.§.j.Sed melius stat l.iiij.quia l.iiij.nihil ad propositū. Itē l.iiij.non videt contradicere prima facie, sed recte inspiciendo con-
26 tradicit ad id quod glos.proxime dicit, †nam titulus superueniens possessori facit eum querere dominium,ex persona eius,a quo habet titulū.Sed hic possessori superuenit titulus,scilicet transactio, ergo videtur, quod ex persona actoris querat dominiū, ⁊ sic actor desinat esse dominus.cuius contrarium hic dicitur. Solu. Uerba transactionis hic non respiciunt translationem dominiū,sed solum tendunt ad impediendam actionem, quia promisit non agere,vel petere, vt s.dixi.merito dominium non transfertur,vt videbitis.j. eod.l.si pro fundo.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Siue apud.Uide do.Pet.in c.si quando.de offic.deleg.qui aliter allegat istam legem.

b AND. BARB. ¶ Et certe.Nota quod Bartol.tenet,quod in contractibus bone fidei,⁊ trāsactione super ea facta,habet locum cautio Mutiana.⁊ sic tenet ista glo.hic,que singularis reputatur, secus in contractibus stricti iuris,sed in l.Mutiane.tenet contra. ⁊ aliter locutus est in l.quibus diebus.§.fi.de condi.⁊ demon.Joā. de Imol.in prealleg.l.Mutiane.tenet quod nec in bone fidei contractibus habet locū cautio Mutiane, cum hoc non sit iure cautum,⁊ respondet ad l.insulā.§.fi.ff.locati.Ang.in l.dedi.ff.de cond. ob caus.dicit quod solitus est tenere id quod Bar.tenet hic.⁊ addit quod in stricti iuris cōtractibus, debitore effecto suspecto,habet locum cautio Mutiana.

c ¶ Insulam. Adde secundum Paul.de Cast.quod videtur dicendum oppositum, quod non habeatur pro impleto.nam l.insulam. §.fi.loquitur in cōtractu nominato,ex quo oritur obligatio ⁊ actio statim,etiam ante secutum implementum. licet obstet exceptio vsque quo impleatur,vt l.Julianus.§.offerri.ff.de act.emp. Si ergo non potest impleri ex parte actoris, nisi prius impleatur ex parte rei,quia venit fiendum implementum, ex eo quod reus dabit,vt si locas mihi opus fiendum pro centum, quod de illis centum facere debeo, tunc equitas dictat, quod agere possum antequam faciam,⁊ quod cauendo de faciendo debeat sufficere, cum mihi non obstet exceptio.⁊ ita loquitur ibi. Non enim habes actionē ex implemento, sed ex solo consensu, sed nos loquimur in contractibus innominatis in quibus antequam impleam nō est orta obligatio, ⁊ actio.que debet oriri ex implemento, vt l.iuris gentium.§.j.ff.de pact.Non sic ergo dictat equitas.quod cautio de implemento faciat mihi oriri actionem ⁊ obligationē nec ita faciliter,sicut dictat, quod actionē non datā possit exercere sine obstaculo exceptionis, hoc enī facilius fit,⁊ hoc dicit esse ita verū sicut Deus est in celis.

* CLAV.DE SEISS. ¶ Judicamus de ea.Sed hoc non videtur procedere,q: nunquam est dare paritatem terminorum : nā si hic ista cautio haberet vim implementi,certe operaretur productionem actionis.sed in casu d.l.insulam. non operatur hoc, imo solum tollit exceptionem,vt declarat Bart.in l.quibus diebus.§. fi.⁊ clarius in l.Mutiane.ff.de cond.⁊ demonst.vnde militat ratio, quod facilius est habere exercitium actionis,quam de nouo producere actionem:vt hic in terminis declarat Bald.⁊ ista clarius innuit ponere Pau.de Cast.Angel.⁊ omnes.

d POMA. ¶ Est veritas.Uide Alexan.vbi tenet quod est contractus innominatus,consi.xl.vol.v.

ALIA LECTVRA.

Siue apud acta Transactio legitime facta debet obseruari,⁊ si fiat nudo pacto,ex eis non agitur,sed si promissa non obseruantur, prima actione agitur,⁊ si opponatur exceptio transactionis,replicatur de dolo.h.d.vsque ad fi.⁊ diuiditur in duas partes, quia primo ponit dictum in genere.secundo infert ad speciem. Secunda ibi,sed quoniā. ¶ Opponitur ⁊ intro gl.magnam. dicitur hic quod ex nuda cōuentione non potest agi, sed agitur prima actione. Imo videtur quod competat actio,vt l. iij.post prin.ff.de condic.ob caus.Sol.gl.quod reo cōpetit actio ad repetendum,quod dedit,sed actori non, vt hic. Aduerte, quia lex contraria loquitur de condictione ob cau.que competit vt ibi. Et aduerte, quia condictio ob cau.dicitur extra id quod agitur inter cōtrahentes, vt l.si quis.§.j.ff.mand.lex autem nostra prohibet intentari actionem ex nuda conuentione, non autem prohibet quin possit agi alia actione,puta condictione ob causam. ¶ Ex hoc no.

quod

quod vbi reus cum quo fit transactio, implet cõtractum ex parte sua, et datur condic. ob cau. ad repetendum quod dedit, vt d. l. iij. si actor non obseruat promissa. ¶ Item, cõperit sibi exceptio transactionis, vt per totũ hunc titum. Item, ex eo q implet cõtractum ex parte sua, potest sibi cõpetere actio præs. ver. habet ergo tria media. Dixi q reo datur condi. ob cau. ¶ Querit gl. que est ratio, quod actori nõ datur actio præs. ver. sicut reo? Dicunt quidã q ex parte actoris trãsigentis dicitur esse facio vt des, ex quo cõtractu oritur actio de dolo, vt l. naturalis. §. q si faciã. prealle. sed actio de dolo nõ potest cõpetere cũ alia, vt l. j. §. ait. ff. de dolo. ideo actori nõ datur actio sicut reo. Hãc reprobãt gl. q. istud est verbũ generale, q ex parte actoris trãsigentis semper dicit cõtractus, facio vt des imo potest esse do vt des, cum remittere sit dare, vt l. si mulier. ff. de condi. ob cau. q est verũ, secundũ d. Jac. si debitũ esset purũ, vt dixi in l. actione. §. eo. Unde gl. dicit q nõ datur actori, q. hic fuit nudũ pactũ, z nõ erit vestitũ aliquo vestimẽto cõtra rationẽ gl. ¶ Opp. z videtur q fuerit vestitũ, q. eo ipso reus liberatur, z per cõsequẽs ei cõperit actio, vt l. iij. §. ii. de cõdi. inst. So. gl. per interẽptionẽ, q. li cet actor liberet reũ, adhuc ex parte sua non dicit impletus cõtractus, z ideo ei datur actio, qui saltẽ posset agere de facto, vt l. vbi. §. eo. Verũ est, tamẽ dicit gl. q si actor caueret se nõ acturũ, tũc videtur plene implesse cõtractũ ex parte sua, q. talis cautio habetur loco vestimenti, vt d. l. iij. §. ii. z ideo agit. Concludit ergo gl. q ista cautio Mutiana habeat locũ in dispositionibus inter viuos. Ita sentit glo. hic. Contrariũ fuit no. in l. j. §. tit. prox. Contrariũ no. in l. Mutiane. ff. de cond. z demõ. Sul. in d. l. iij. in prin. de cõdi. ob cau. tenet, q cautio Mutiana habet locũ in tractib. alle. l. si fideiussor. §. fi. qui satisd. cog. l. Imperatores. §. ii. ff. de appel. l. presenti. §. fi. §. de his qui ad eccle. cõfug. alle. §. si vero intra. aut. de mona. coll. j. Preterea est gl. ordinaria in Nostra. Dicas q alie glosse sunt vere, z nõ ista. Ratio, q. cautio Mutiana habet locũ solũ, vbi dispositio est sub cõdictione negatiue cõcepta. Sed materia cõtractuũ innominatorũ, de quibus loquit lex nostra, habet locũ vbi dispositio procedit sub modo per vt. † Et q cautio Mutiana nõ habeat locum vbi dispositio sit sub modo. glos. est no. in l. cum pater. §. Titio. que incipit. quo casu. de leg. ij. Non obst. iura allegata in cõtrariũ. quia illa iura loquuntur de cautione inducta ab alijs iurisconsultis, non a Mutio, z ex permissione altarum legum, z loquitur de cautione omnino diuersa, secundũ diuersas materias, vt patet ex dictis iuribus. Vel potes dicere q hec gl. nõ est necessaria illic, q. hec gl. loquitur vbi quis sponte recipit hãc cautionẽ. Sed l. Mutiane. cum materia sua loquit quãdo heres debet dare legatũ sub conditione de nõ faciẽdo. Si offertur cautio Mutiana, habet necesse accipere dictã cautionẽ, z ita debet intelligi hic. ¶ Itẽ opp. de l. iij. in prin. ff. de condic. ob cau. Sol. gl. q si actor vult cauere se nõ acturũ, potest, non tamẽ cogitur. z sic tollit cõtrariũ, z q dixi, nõ cogitur, est verũ, nisi in casibus, vt in cõtractib. bone fidei, z in vltimis volũtatibus. alleg. gl. in omnib. ff. de iudi. ¶ Quantũ ad illũ passum cum gl. dicit, de cõtractibus bone fidei, gl. videtur innuere q. l. in omnibus, nõ habeat locũ in cõtractibus stricti iuris. Istud nõ est verũ, q. lex illa habet locũ etiã in stricti iuris iudicijs. ¶ Itẽ in eo q dicit gl. q in vltimis volũtatib cogitur, intellige nõ precise, sed causatiue, si legatarius vult cõsequi legatũ. ¶ Itẽ op. de l. cũ nostra. §. eo. l. si pro fundo. §. Bl. dat duas sol. illa videt verior, q in iurib. cõtrarijs datur actio præscri. ver. a lege. adeo q nõ sit natiua. sed datiua. Ita fuit no. in d. l. cũ mota. prealle. ¶ Itẽ op. z sum in gl. fi. z op. per hũc modũ. videtur q hec lex sit in seipsa cõtraria. Hã dicit primo, q ex pacto nudo nõ nascitur actio. postea dicit in fine, poteris vti gere aduersarũ. Huius timore est factũ prin. huius gl. quia aduersarius vtgebatur nõ precise, sed causatiue, q. si nõ vult teneri, ad q teneb. prima actione obseruabit promissa per cautionẽ. Simile vidimus in l. si pacto quo penã. §. tit. prox. ¶ Itẽ op. dicitur hic, nõ agitur ex nuda cõuentione, contra. Aut in trãsactione interuenit dolus, z poterit agi actione de dolo. Aut nõ obseruanẽ promissa, z poterit agi condi. ob cau. Sol. gl. q. lex ista prohibet actionẽ nasci ex nudo pacto, nõ tamẽ prohibet agi actione de dolo, z nõ prohibet quin possit agi condic. ob cau, que omnia oriuntur ex pacto. q intellige vt dixi §. ¶ Quero, nunquid trãsactio dicatur esse cõtractus? Dic q cõtractus est, vt dicitur in l. cum te. §. eo. ibi, si de fide cõtractus, vt probatur per l. vbi. j. eo. vbi in acceptilatione que interuenit in transactione dicitur esse vinculum, z fic obligatio, vt Insti. de obligationib. in prin. ¶ Sed quero, que sit differentia inter transactionem z contractum facio vt des? Dic vt in glo. quam no. z est gl. ma. in fi. veruntamen volo quod sciatis, quod trãsactio potest cadere in quamlibet speciem cõtractus innominati, potest enim ex parte actoris esse facio vt des, verum est quod glos. nostra differentiam assignat hic. Verbi gratia, per totum istum tit. Ego actor desisto a lite vt des mihi decem, ex parte tua est do vt facias, quandoque facio vt facias. pone, agebam contra te, conuenimus, quod irem pro te Romam, z tu pro me Perusium. ¶ Item potest cadere in illam speciem, do vt des. pone petebã fundum mihi dari, peruenimus ad trãsactionem quod ego actor darem tibi centum, z quod tu dares mihi fundum. hic est transactio. ¶ Item potest cadere in illam speciem contractus innominati, do vt facias, quia remittere est dare, vt dixi §. z probatur in d. l. si mulier. Modo, si peruenimus ad trãsactionem, quod remitto tibi actionem, vt vadas pro me Romam, transactio incidit in contractũ, do vt facias. Quero, qualiter debet intelligi pendente. Dic vt in gloss. z bene. z tene menti ista. hic non sunt alia.

LEX XXIX.

1 ¶ Transactio, quando porrigatur ad ea, de quibus non est cogitatum. z num. 5.

2 Remissio generalis, quando comprehẽdat ea, que specialiter sunt incognita. z num. 4.

3 Transactio z sententia sunt eiusdem conditionis.

6 Compromissum quando comprehendat incognita.

7 Remissio doli. an veniat in generali transactione.

a

Ob pretextu specierum.

Vbi est petitio generalis, transactio generalis refertur ad omnia que in actione proposita poterant comprehendi, secus in his que postea emergunt. h. d. ¶ Ad primum dictum extra gl. op. z videtur † quod transactio nõ porrigatur ad ea, de quibus nõ est cogitatum, vt l. cum Aquilina. z l. qui cum tutoribus. ff. eo. Huius timore dicit quidã quod hec lex debet intelligi de illis speciebꝰ, de quibus cogitatũ fuerat. Et ita intelligit Bar. Sil. Contra quem expresse hec litera dum dicit, post repertarum. ergo apparet, quod primo de hoc cogitatum non fuerat. Unde b doc.ᵇ Ultramon. dicunt, z bene iudicio meo, quod quãdoqꝫ potest de re aliqua cogitari specialiter, z illo modo non fuit cogitatũ hic, potest etiam cogitari de re generaliter. vt q. habeo intentionẽ remittendi quicquid in actione tutele possit venire. z isto modo fuit cogitatũ hic. z sic intelligũtur cõtraria, videlicet, in generali transactione non venũt ea de quibus non fuit cogitatum. §. generaliter, vel specialiter, sed hic fuit cogitatum generaliter. Et ista distinctio cogitari vel generaliter vel specialiter. probatur per text. ff. de test. mili. l. qui iure militari. ita debet intelligi hic. ¶ Hoc premisso vemo ad gl. op. quod † ea que sunt specialiter incognita, non veniunt 2 in generali remissione, vt l. tres fratres. ff. de pac. So. Ibi erat incognitum propter dolum aduersarij, hic alterius. ¶ Opp. z ad idem ff. e. l. de his. z l. nõ est. Sol. Ibi loquitur de his que ex testõ dependent, que in trãsactione non venũt, nisi inspectis z cognitis verbis testamẽti. ¶ Op. ad idẽ §. de iudi. l. licet. Sol. Dicunt quidã, quod ibi fuit petitio specialis, licet generalis sententia. hic fuit vtrunque generale. Bl. reprobat istam sol. quia etiam ibi fuit generalis petitio. Alij dicunt, q aliud est in sententia, vt ibi. aliud in trãsactione, vt hic. z assignant duas rationes. Primo, quia iudicũ redditur in inuitum. trãsactio fit inter volentes. Et ex hoc sequitur alia ratio, quia trãsactio est fauorabilis, iudicũ odiosum. Ista est truffa, quia 3 † eiusdem cõditionis est trãsactio, z sententia, vt §. eo. l. non minor. 4 Dicendum † est ergo, quod ibi fuit petitio generalis, z sententia generalis. sed prosecutio cause fuit specialis. merito, in non prosecutis sententia non obstat ope replicationis, hic vero fuit petitio, prosecutio z trãsactio generalis. nam si hic fuisset prosecutio specialis, esset idem quod in sententia, vt in l. contraria. ¶ Ulterius op. de l. j. §. si aduer. rem iudi. Solue vt in gl. quia ibi ope restitutionis iuuatur, quo etiã remedio iuuaretur hic, si esset minor. ¶ Item op. de l. age. §. e. So. Ibi fuit petitio generalis, z trãsactio specialis, hic vero fuit vtrunqꝫ generale, vt ibi no. ¶ Op. de l. si de certa. §. e. So. ibi fuit petitio specialis, z transactio generalis, hic vero oia generalia 5 fuerunt. Ut † ergo tibi liqueat materia huius principij, z gl. que est in l. age. §. eo. dic. Quãdoqꝫ est petitio generalis, z trãsactio, z pro c secutio ᶜ specialis, tunc in non prosecutis nõ obstat exceptio transactionis in effectu, q. ope replicationis eliditur, vt §. de iudi. l. licet. Aut fuerunt omnia generalia, z tũc aut alique species non fuerũt note propter aduersarij dolũ, z tunc ad illas transactio non porrigitur, vt l. tres fratres. ff. de pac. Aut absqꝫ aduersarij dolo, z tunc aut ille species incognite dependebãt ex vltima volũtate, z tunc ad illas generalis trãsactio non porrigitur, vt l. de his. z l. nõ est. ff. eo. tit. Aut non dependebãt ex vltima volũtate, sed aliunde, tunc porrigitur ad omnia, que sub generalitate actionis proposite possunt cõprehendi, vt hac l. in prin. secus de his que postea de nouo emerserunt, vt hac l. no. secũdũ vnam lect. Aut omnia fuerũt specialia, z tunc trãsactio non porrigitur ad aliud, quam ad id super quo specialiter est trãsactũ, vt l. si vnus. §. in summa. ff. de pac. Aut fuit generalis petitio, z specialis trãsactio, z tunc non porrigit, nisi ad ea que in transactione venerũt. §. eo. l. age. Aut econtra fuit specialis petitio, z generalis trãsactio, z idẽ quod ad specificata in petitione porrigitur, vt l. si de certa. §. eo. quod intellige, vt ibi statum dicã: 6 vbi perticietur ista materia. ¶ † Quero, quid in cõpromisso. Glos.

dicit idem,quod in trāsactione,z bene probatur in l.de rebus.ff.de
7 arbit. ¶Item querit gloss.vtrum in generali transactione veniat
remissio doli commissi in administratione.Glo.remittit ad notata
in l.si vnus.§.illud.ff.de pac.Ista materia est multum subtilis.Dic
vt plene diri in l.Aurelio.§.Caius.ff.de lib. leg. ¶Venio ad ver,
error autem. Quero de intellectu huius.§.Dico quod iste §.legi
tur in gloss,uobus modis principaliter,Uno modo,quod Impe
rator loquatur actori. Alio modo,quod loquatur reo. Secūdum
8 primum modum legitur tribus modis in glo. Primo †quod trā
sigens tempore trāsactionis putabat rem esse suam,vel apud eum
cum quo transigebat, cum esset apud alium. Certe si possessio de
nouo peruenerit apud eum cum quo est facta trāsactio, illa gene
ralis trāsactio non porrigitur ad hanc rem,quin possit ipsam ven
dicare,z sic ipsi actori non nocet. Ista lect.potest esse vera,per l.si
quis ad exhibendum.ff.de exce,rei iudi.z l.de eo.§.sepius.ff.ad ex
hiben. Pro hoc etiam facit,quia sub actione proposita primo ille
res non poterant claudi.ergo in trāsactione facta super illa actio
ne non veniunt. Secundo modo legitur econtra,quia in veritate,
primo tempore transactionis erat apud eum cum quo quis trans
figebat.sed putabat trāsigens esse apud alium.Certe iste error sibi
non nocet, quin ipsam rem possit vendicare. Et ista lect.colligitur
er gloss.dum dicit,vel econtra.z vide glo,Ista lect.potest esse vera,
si ponas quod ille,apud quem res erat,occultabat eam,z sic dolo
suo non erat cognita agenti,merito non venit in transactione,vt l,
tres fratres.ff.de pact.z ē,diri,z secundum hoc in isto §.fuit error
circa possessionem rei,non circa proprietatem, Et debes literam
legere sic. Error autem rei apud alium extra personas transigen
tium,tempore trāsactionis constitute,nil potest nocere circa pro
prietatem. Iste lect.sunt vere,vt vidistis,tamen secundum hoc li
tera non legitur recte, ideo alij legunt alio modo vt hic sit error
circa proprietatem. z transigens putabat dominium rei, que erat
apud alium, non pertinere ad se. Certe hoc sibi non nocebit, quin
possit postea rem vendicare, cum eam comperit esse suam. Et ista
lect,ponitur in fi.gloss.secundum quam debet litera legi, z recte.z
vide gloss.Ista lect.potest esse bona,secundum quam habes,quod
in hac transactione generali non venit nisi illud quod potest peti
er eadem causa,secus si ex alia,vt hic. Nam prius fuit transactum
super actione tutele.certe bene poterit peti res rei vendicatione,si
comperit rem esse suam. Ita loquitur lect.hec.z hoc modo debet
intelligi questio, que.ē.formatur in gloss. Secundo modo princi
paliter legitur,vt Imperator loquatur reo quasi dicat,error trās
actionis non nocet reo,quin generalis transactio ad omnia porri
gatur. Vide gloss.ibi. Alij dicunt contra.quod dirigit,z,ista lect,
potest esse bona. si tu intelligas, quod actor non inducebatur in
in hanc errorē dolo aduersarij. Item oportet te intelligere, quod
in actione proposita,super qua est transactum,istud veniebat,siue
ponas rem esse apud reum,siue apud alium habentem causam ab
eo.vt Illicite.ff.de reb,eo.z l.nec vllam.§.pen.z ibi not.ff.de pe,her,
Et secundum hanc lect. habes quod vbi ignorantia non impedit
transactionem, ibi nec error. ¶Sumus expediti de hac l.alia di
cemus in l.fi de certa.2c.

ADDITIONES.

a ¶Sub pretextu, Pro concordia, Aduerte,quādo generalis fuit
petitio,z prosecutio fuit specialis,z facta est transactio generalis
in effectu,an habeat saltem ope replicationis obstari exceptio so
lum in qua actor fuit specialiter prosecutus. Bart.videtur tenere
quod sic, in hac l.sub pretextu specierum.contra videtur tenere in
l.tres fratres.ff.de pact. Tu dic,verum est quod obstat solū in spe
cialiter agitatis, vt in d.l.tres fratres.misi ope replicationis elida
tur exceptio.z ita loquatur in hac l.sub pretextu,z ita supplendo
concordat vbiq.quod solum in effectu preiudicatur quo ad spiri
tualiter prosecuta si replicetur ab agente non fuisse prosecutum.
Uel aliter posset intelligi Bart.in hac l.sub pretextu, vt loquar in
vno ex duob.casib.specialib.positis in d.l.tres fratres.pro fallen.
POMA. ¶Sub pretextu. Istam l.alleg. Spec.in tit.de arbit.§,
excipitur.ver.sed pone Titius.2c.ad notabilem questionem.vt ibi
per eum.ad materiam huius legis,vide Alexand.consi,xj.volu.ij,
Barb.consi,xvj.vol.ij.z aliquid consi,xxj,eod.vol,z consi,xxvj,eod,
volu.z consi.lx.eo.volu.

b POMA. ¶Unde doct. Declara istam solutionem, vt per Bar
tolum in l.fi de certa.j.eod.in versi.cogitate autem.z Panor.in c.j,
extra eod.titul.z vide Alexand.consil,xlij.volum.j.z Aret,cxxiij,
Rom.ccccij.

c IOAN. FRANC. RVER. ¶Prosecutio specialis, Adde
quod contra Bart.tenent Bald.Salic.Ful.z Alexand.hic. Sed
cum Bart,quod trāsactio generalis restringatur ad speciem pro
secutam, tenent Petr.Cyn.Ray.Franc.Tigri.Angel.z Paul.de
Cast.z dom.Jas.hic z Jacob.Butr.in l.si de certa.j.eod.Innoc.z
Imol.in c.conquerente.de offic.ordi. Abb.in c.j.extra eod.tit.z sic
op.Bart.est magis communiter per doct.approbata.

ALIA LECTVRA.

Sub pretextu specierum. Ubi pe
titio, z transactio,est generalis, transactio in omnibus nocet z ad
omnia refertur.hoc dicit. ¶Op.dicitur hic,quod generalis trans
actio nocet.contra de l.tres fratres.ff.de pact. Sol,quod ibi fallit.
¶Item opp.de l.age.§.eo.Dic quod ibi fuit transactio specialis.
¶Item opp.de l.licet.j.de iudi. Sol.quod ibi loquitur in senten
tia que fuit generalis,z omnia continet.fuit etiam petitio genera
lis,licet prosecutio specialis. ¶Item op.de l.si de certa.j.eo.Sol,
quod ibi fuit specialis petitio, ¶Item op.de l.j.si aduer.rem iudi.
Sol.vt hic not. ¶Querit gl.quid in compromisso,Glo.quam no,
que est glo,mag.in fi.dicit esse idem in compromisso,quod in trans
actione,quod probatur in l.de reb.de arbit.Equiparatur ergo cō
promissum transactioni. Gl.est in auth.vt diff.iud.§.j,colla.ix.que
equiparatio non est vsquequaque bona. vt diri in l.transigere,
¶Quero de intellectu secundi versic. Iste versic,legitur duobus
mod.in gl. Uno modo quod Imperator respōdet hic actori trans
igēti,z hec lect.potest intelligi dupliciter,vt patet in gl. Alio mo
do,q respondet reo.z ita tangitur in fi,gl,z vtraq; potest tolerari,

LEX XXX.

1 ¶Allegans turpitudinem suam non auditur,
2 Position criminose quis non tenetur respondere,
a Breuiter.h.d.

a Transactione finita Quis non po
test suum dolum ad suum commodum allegare. ¶Nota
b quod allegans turpitudinem b suam non auditur.concor.sunt in
1 gloss,vt diri,hoc est verum, ad suum commodum, sed ad suum in
commodum bene potest quis allegare dolum suum.licet quādoq;
sibi parcatur,vt vidistis in aut.nouo iure.j.de pe.iudi.qui ma.iud.
2 ¶Et facit ista lex quod quando est positio criminosa,vt q; con
tinet crimen eius qui debet respondere, non tenetur quis respon
c dere ē, vt hic in fi.patet. De quo habemus in c.dudum.el ij,extra
de elect.z Spec.tractat,hoc in tit.de positio.§.vij.ver,rir.Ego hoc
plene diri in l. Marcellus.§.j.j.rerum amo,z tetigi in l.fina.de his
quibus vt indi.z l.non intelligitur.de iure fisci,text.cit in l.quotes,
§.pretor.de nor.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Transactione, Vide Feli.in c.iū.loco extra de pre
sum. Et etiam in materia an z quando quis possit allegare turpi
tudinem suam,vide Fe.late in c.licet cit.as.in versi.non se excusat,
extra de rescrip.in c.lator.extra de re iudi,vbi etiam an quis possit
venire contra factum suum proprium, vide Alex,consi,cxxiij.

b ¶Turpitudinem, Adde Bart.in l.iusiurandi quod ex conven
tione.ff.de iureiur.z cano.in canter dilectos.extra de don.z in c.cū
M.de const.Bal.in l.si mulier.ff.so.ma.Bart.in l.de tutel.de testi,
mi.z in l.filios.j.que in frau.cred.per spe.z Joan. And.in addi.ad
Spec,in tit.de don.vbi ponitur queritio de patre,qui emancipauit
filium,z ei donauit omnia bona sua ne committens malefitium im
uematur habere bona,si filius dicat,nescio te.cum pater illa petit,
an possit alleg,similia.ibi vide.z per Pet.de Anch.consi,cxcviij.incip.cecus de
c spoleto.in j.vol.

c ¶Respondere, Adde eundem Bart.consi,cxciij.incip.cecus de
spoleto.in j.vol.

LEX XXXI.

2 ¶Transactio quomodo porrigatur ad ea,de quibus nō est lis,
6 Transactio facta super vna re,an porrigatur ad omnē actionem,
ex qua posset illa res peti, etiam ex alia causa, an tantum ad pro
positum.

a Si de certa. a Breuiter dicit, Verba generalia
transactionis restringuntur ad rē,
de qua litigabatur.h.d.hec l.no. ¶Oppo.dicitur hic,si de
certa. ¶Contra,super certo non potest transigi. vt l.j.ff.cod.Sol.
hic erat res certa.ibi autem erat dubium propter litem. ¶Opp.
de l.sub pretextu.ē.eo.Sol.Ibi fuit petitio,z transactio generalis,
hic fuit petitio specialis.z transactio generalis. Licēt hoc sit satis
bene dictum vt ibi modo diri,tamen proprius possumus ioqui,vt
dicamus quod hic interposita est transactio super actione singu
lari.ibi super actione vniuersali,z vniuersaliter proposita. ¶Op.
1 secundo.z modo intro materiā huius l.ad quam aduerte. Verba
b generalia b debent intelligi generaliter, vt l.j.§.generaliter.de leg.
prestan.z a significato verborum non debemus recedere,vt l.non
aliter.de legat.ij.secundum hic dicitur contrarium, quare male.q;
hic verba generalia restringuntur. Huius timore glos.in l.emptor.
§.Lucius.ff.de pact.dicit aliud in pactis, vbi verba generalia ge
neraliter intelliguntur, aliud in transactionibus, vbi verba gene
ralia restringuntur, vt hic, z illi qui volunt hoc tenere, assignant
rationem, quia transactio est de re dubia,z lite incerta, ideo ver
ba transactionis non extenduntur vltra id,de quo est lis.z hoc vi
debatur tenere d.Ly.in antiqua lec.sua super l.sub pretextu.post.
ea superuenit Bul.de Lug.qui dicit in pactis idem quod in trās

actionibus

* actionibus,vt clausula generalis*restringatur ad rē, seu causam specificatam,vt l.quesitum.ff.de leg,iij.z l.Aurelius.ff.Sticho.de lib.lega.z l.fi.ff.idem quesiuit.ff.de cond.inde.Et quod dicitur, qō verba generaliter debent intelligi, est verum, nisi aliud de mente proferentis appareat,z apparere videtur per expressionem certe rei,vel cause,vt dictum est.z ita ex verbis Bul.d.Ex.fecit additionem.Pro gl.videtur casus in l.pluribus.ff.de accep. ¶Contra gl. videtur casus in l.fi ex plurib.in princ.ff.de solu.Breuiter sic dico. Quandoqz verba generalia salua ratione recti sermonis possunt restringi ad rem,seu cām specificam,z tunc ad illud restringuntur, hic est casus hic,z d.l.fi ex plurib.ff.de so.Si vero salua ratione recti sermonis non possunt restringi,tunc non restringuntur.Ita loquitur l.plurib.de accep.Exempla plura ponere clarū est,z secundum hoc idem erit in pacto q̄ in transactione. ¶Et fm hoc c dices† tu,quomodo transactio porrigitur ad ea,de quibus non est lis:Dicebat dominus Jacob.quod istud erat ex vigore simplicis conuentionis,magis quam ex vigore transactionis.Verius puto quod etiam ex vigore transactionis.Hoc sic probo.In transactione potest esse quod ex parte actoris detur aliud reo ppter illud, quod a reo recipit, vt habuistis not.ē.in l.ij.z probatur in l.fi super possessione.ē.cod.Modo quid repugnat quod reus det certam quantitatem pecunie nomine transactionis,z actor eodē modo liberet eum ab actione proposita,z etiam ab alijs actionibus, quantūcunqz liquidis?Certe nihil repugnat.Est enim istud pars eius,q̄ datur nomine trāsactionis.ar.l.fundi partem.ff.de cōtrahen.emp.vt† ti ista effugiantur,ideo notarij apponunt ista verba, ad j.scriptam transactionem,compositionem,pactum z conventionem deuenerūt,&c.vt se non restringat,q̄ sit pura transactio.tā
4 gam etiam in l.prori. ¶†Quero vlterius d quando verba generali
d ter intelliguntur,vtrum referantur ad ea que actor ignorabat sibi competere.Ego vidi super hoc quoddam consilium Ja.de are. qui dixit sic.Liberare aliquē,est donare,vt l.cōtra iuris.ff.de pac. sed ignorans non donat,vt j.de do.l.nec ignorās.ergo &c. Ad idē facit ff.de inof.test.l.mater. ¶Hic aduerte,breuiter credo eū bene dicere.nisi de incognitis esset generaliter cogitatū.vt l.sub pretextu.in prin.ē.z ibi dixi. Probatur in l.z vno.ff.j.de acce. Institu. quib.mod.tol.obl.ff.est ante prodita.Cogitatum ante presumitur vniuersaliter,quādoqz ex natura actionis proposite, qz ipsa de se erat vniuersalis,z tunc videtur cogitatum de omni eo q̄ in illa actione poterat deuenire, vt d.l.sub pretextu.nisi dolus aduersarij vel testium interueniat,vt ibi dixi. ¶Si vero loquimur in alijs in
e dictis particularibus,est necesse quod appareat e, ex verbis,quod ipsi voluerunt illam conuentionem, seu transactionem extendi ad
5 omnia, vt d.ff.j.cum similib.z ideo † notarij apponunt hodie in instrumentis, ita quod fit generalis liberatio, z generaliter intelligatur, z porrigatur ad omnia, etiam incognita, quod tene menti. ¶Item ad gl.vlti.vidimus ē.de generalitate rerum, modo que-
6 rimus † de generalitate causarum,vt puta,transactio est facta super vna re,fateor,quod non porrigitur ad aliam rem. Sed vtrum ista transactio porrigatur ad omnem actionem,ex qua posset peti ista res etiam ex alia causa,an solum ad actionem, z causam suam propositam. Quidam dicunt quod transactio non porrigitur ad aliam actionem ex alia causa venientem, sicut nec res iudicata, vt l.cum queritur.de except.rei iudic. Hugo dicit contrarium tribus rationibus. Prima ratio est.Generalis transactio nocet in omnibus,etiam in quibus nō est cogitatum,vt ē.eo.l.sub pretextu.ergo eadem ratione porrigetur ad omnem actionem. Certe ista ratio non est bona,quia porrigitur ad ea,de quibus nō erat cogitatum, quando tamen sub actione proposita poterant comprehendi,vt dixi in l.sub pretextu. supra eodem, sed hic illa alia actio ex noua causa prouenies, super actione proposita, non poterat comprehendi.ergo &c. ¶Secundo probat sic.Vbi quis nō potest habere litem,non potest agere ex iure superueniente, vt l.stipulatio ista.ff. quesitum.z ff.sed quatenus.de verbor.obliga.sed ista ratio non est bona, quia ibi ideo non potest agere, quia de euictione tenetur. ¶Tertio probatur per l.fi vnus.ff.pen.ff.de pact. Bloff.respondet, quia ibi ex eadem causa petebatur. Breuiter contra opinio. Hugo.est casus expressus in l.fi ita quis.ff.fin.de verborum oblig. Et ibi feci te notare, quod intellige verum, si actio specialiter fuit proposita, nam si actio fuit proposita generaliter, sicut res iudicata obstaret in omnibus, ita transactio vt l.final.ff.de annali exceptione. Et est hodie textus expressus.in cap.abbate sane.de re iudic.lib.vj.&c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Si de certa.Vide Ludouic.Rom.in consil. cclxij.gloss.in ca.j.de transact.z ibi per scribentes. Et nota pro eo quod hic Bart.dicit,vide eundem in l.de pupillo.ff.si in pluribus. ff.de ope.no.nun.vbi dicit quod transactio non refertur nisi ad ea, super quibus erat lis, hic dicit contra. Vide ibi scribentes, vide Innocen.z Joan.de Imol.z alios in c.conquerente.de offic.ordi. vide Bartol.in l.emptor.ff.Lucius.ff.de pact. Bart.in l.Aurelio. ff.Caius.ff.de libe.lega.vbi dicit quod non extenditur ad incognita.etiam si verba non patiantur vt intelligatur in specificatis.

POMA. ¶Vide Aleran.consi.xj.in ij.vol.incip.viso.ac vt oportet,considerato themate,z considerata dubitatione.z Aret.consi. cxxxviij.z consil.clxj.z Alexand.consil.j.volu.ij.vbi per hanc l.si de certa.z simules dicit,quod protestatio facta super capitulis expressis.de quibus contendebatur,non porrigitur ad capitula,z pacta postea inita ex penitētia, in primis post finitum tempus ipsorum. z Bald.consi.ccccxvij.in v.par.vbi ponit pulchrum casum.

b ¶Verba generalia.Pro concordia aduerte,q̄ generalis transactio non porrigitur nisi ad ea de quibus fuit litigatū: secus in pacto:qz ad omnia refertur.ita videtur velle Bart.in d.l.de pupillo. ff.si pluribus.ff.de no.ope.nun.Contrariū tenere alleg.fm Alex.in hac l.si de certa.Tu dic q̄ Bar.hic non firmat pedem in hoc,imo suam distinctionem hic sequūtur cōiter doc.sez q̄ aliquādo verba cum congruentia recti sermonis possunt restringi ad illam cām de qua agitur.z tunc casus est hic,q̄ restringuntur:alias generaliter intelliguntur ita in pacto sicut in transactione.licet Bar.det cautelam ad euadendum istam difficultatē. Adde Alex.cōsi.xj.vol.ij.

* CLAV. DE SEISS. ¶Clausula generalis.Ad hanc materiā, vide pulchre per Alex.consi.cxvij.volu.j.z consil.xj.volu.ij.z Roma.consi.cccl.xvij.

c ¶Et secundum hoc. Adde tamen circa hoc,z vide Alexand.de Imol.in consi.vj.per totum in ij.vol.

d AND. BARB. ¶Quero vlterius.Et vide do.Pet.de Anch. in c.j.de transact.vbi allegauit consi.Jacob.de Aret.

e ¶Est necesse quod appareat. Adde tu eundem Bart.in l.Aurelio.ff.Caius.ff.de libe.leg.z ij.l.cum Aquiliana.ff.eod.tit.z Alex.in consi.xj.in verfic.vnde dixit Bart.in ij.vol.

ALIA LECTVRA.

Si de certa Vbi petitio est specialis,z trās actio generalis. transactio restringitur solum ad petita.hoc dicit. ¶Not.quod dixi in summario,quia ista lex est multum no. ¶Opp.dicitur hic,si de certa re,contra de lj.ff.eod. Sol.vt in j.gloss. ¶Item opp.dicitur hic, quod generalis transactio restringitur ad petita. contra quia videtur quod generaliter debet intelligi.vt lj.ff.gene-
7 raliter.de leg.presta. †Timore huius gloss.in l.emptor.ff.Lucius. ff.de pact.facit differentiam inter pactum z transactionem. vt pactum generale generaliter debeat intelligi.si petitio precesserit specialis,sed transactio generalis debet restringi ad petita. Et ratio huius gloss.est, quia cum transactio non fiat, nisi super re dubia, non debet extēdi nisi ad ea,de quibus litigabatur,z que erant dubia,z non alia de quibus non videtur cogitatū. Sed cum pactum fiat super re non dubia,z fiat gratis, merito debet extendi ad omnia, quia in pacto cessat illa ratio, que est in transactione. Bul.in d.ff.Lucius.tenet contrarium differentie gloss.quia ipse intelligit illam gloss.in dubio.Sed vbi apparet contrarium,siue sit pactum, siue transactio generalis semper restringitur ad petita,vbi petitio specialis precesserit secundum quod fuit in casu illius.ff.adde.l.fi. de vi.tri.oleoque leg. Facit l.Aurelius.ff.Sticho.ff.de libe.leg. Et aduerte quod ipse tenet,quia semper contrarium dicitur apparere,vbi precedit petitio specialis. Ita tenet ipse,tu tamen tene glo. illam que est vera,z est casus pro illa gloss.in l.pluribus.ff.de acceptila. ¶Querit gloss.quid si fuit actum ad certam rem,ex aliqua causa fuit facta transactio, modo actor ad illam eandem rem vult agere,non obstante trālactione,nunquid potest:videtur quod sic. Sicut enim dicimus in sententia que absolutoria lata nō parit exceptt.rei iudi.gloss.determinat contrarium,per tres rationes,quas vide in gloss.contra opin.Bug.z gloss.videtur casus in l.fi ita quis. ff.fin.ff.de verb.oblig. Aduertendum est,quia si actio esset proposita generaliter in omnibus casibus,dico quod transactio noceret, sicut z sententia,z sic specialiter.arg.in l.fi.de anna. except.z est casus decretalis.extra de re iudi.c.Abba.sane.lib.vj.

LEX XXXII.

1 ¶Transactio super eo,de quo est iudicatum,non valet.
Res iudicata habetur pro veritate,z ei standum est.
2 Transactio quod non possit fieri super instrumēto guarentigiato.
3 Trāsactio facta super iudicato per acceptilationē, q̄ non valeat.
4 Species transactionis est dupler.
5 Transactio si non valet vt trāsactio,non valet vt pactum nudum.
Pacta liberatoria si nō valent vt agitur,valent vt valere possunt.
6 Clausula apponenda in transactione ad hoc, vt si non valeat vt transactio, valeat vt factum.

Si causa cognita Breuiter dicit.Super eo quod est in-
1 dicatum, non potest transigi, sed potest acceptilatione remitti.hoc dicit. ¶Nota quod transactio † que fit su-
2 per eo, de quo est iudicatum, non valet a. Ratio, quia transactio

fit de re dubia. vt l.j.ff.eo. sed quando ēst iudicatum, ita quod non
potest aliquo modo rescindi nullo modo habetur dubitatio, quia
res iudicata habetur pro veritate, vt l. res iudicate. j. de reg. iur. z
ei standum est, vt l.j. infra de re iudica. Idem credo de instrumen-
2 tis j cōfessionatis, seu guarentigiatis, bque secundum formam sta-
tutorum Italie merentur executionem, sicut sententie diffinitiue,
c vt super his non possit tranſigi, nisi ex aliqua causa reuocaretur
in dubium, sicut hic dicimus de sententia. ¶ Querit gl. circa hāc
3 l. quid si transactio fuit facta per acceptilationem super iudicato,
an valeat? Quidam dicunt quod sic per hunc text. quidam quod
non, z bene. quod no. nam hic reprobatur transactio, ergo queli-
bet eius species vt l.ſi. j. de vſu. rei iudi. z l.j. in fi. z ibi not. ff. de ſuis
4 z legi. Sed species transactionis est duplex, q; quedam fit pacto
nudo, quedam acceptilatione. ergo nullo modo valebit. not. hic.
text. q; verum est, quod tunc acceptilatione quis liberatur a sen-
tentia, quando voluerunt partes quod valeret iure simplicis ac-
5 ceptilationis, z liberationis, non transactionis. Et sic habes hic
quod transactio que non valet vt transactio, non valet vt pactum
nudum, tenementi, z vide istam gl. no. ¶ Contra hoc videtur, q;
in pactis liberatoriis, (vel quasi) si non valet quod ago vt ago, va-
let vt valere. potest, vt l. an inutilis. in prin. ff. de acceptila. l. ſi acce-
ptolatum. eo. tit. de pactis. l. ſi vnus. §. ſi acceptilatio. Respondeo,
quod transactio non est pactum mere liberatorium, imo vltro ci-
troq; nascitur obligatio: nam nullo dato, retento, vel promisso nō
b valet, vt j. eod. l. transactio. z ideo cū fit pactum obligatorium, b si
non valet vt ago, non valet vt valere potest, vt l.j. §. ſi quis ita. de
ver. obl. z ideo notarij in instrumentis transactionis apponūt ista
6 verba que dixi in l. ſub pretextu. z l. ſi de certa. §. eo. ad j. scriptam
transactionem pactum, conuentionem, z liberationem, etc. Et om-
nia ista verba inculcant, vt non referant solum se ad transactionē,
z sic valet omni modo quo potest etc.

ADDITIONES.

a ¶ Non valet. Adde hoc intelligendus verum, nisi fit dictum, non
obstante sententia, quia tunc valet compromissum z transactio,
secundum doc. hic quib. adde etiam Ro. consi. cccl. xiij.

b ¶ Guarentigiatis. Adde intelligendum Bart. secundum Paul.
de Ca. si contra tale instrumētum non potest opponi aliqua exce
ptio ex forma statuti ad impediendam executionem: nam tunc ha
bet similitudinem cum sententia, vt l. peremptorias. j. sententiam
rescindi non pos. sed si non esset tale statutum, tunc q; contra tale
instrumentū possunt opponi omnes exceptiones, que possunt ob-
ici in iudicio ordinario. ante latam sententiā, ex his que no. Bart.
in l.j. de eden. z in l.ij. de leg. ij. non haberet vim sententie, ideo pos-
set tranſigi, z cōpromitti. Tu dic quod pro hoc facit quod voluit
Bal. consi. lxxiij. lib. ij. quod stante statuto quod cause debeant cō-
promitti, quod illud debet intelligi vsq; ad cōclusionem in causa. z
quod voluit idem Bal. consi. cxciij. lib. iij. quod si instrumēta mutui
habeant executionē paratam ex forma statu. z aliquis petat com-
promissum ex forma alterius statuti, quod nō debet intelligi de di-
ctis instrumētis habentibus executionem paratam. Ad quod vi-
de etiam Pet. de Anch. consi. clxxxiij. Pau. de Caſt. consi. lxxiij.

c P. PAV. P. ¶ Reuocaretur. Idem clarius dicit Paul. de Caſtr.
hic, z Aler. z voluit etiam Bart. in l. eleganter. in princ. ff. de condi.
indeb. ideo Comen. consi. cxlij. post princ. dicit quod lex vel statutū
mandans sententiam vel instrumenta executioni mandari, debet
intelligi de instrumentis liquidis, z sententijs, que nullo remedio
possint impugnari, z contra quas nihil possit oppon, z intelligi-
tur de valida z indubitata, vide Fel. in c. inonasterij. versi. demum
colligendo. de re iudi.

b ¶ Obligatorium. Adde secundum Bald. quod hoc non potest
procedere, z ideo si non valet quod ago, nō valet vt valere potest,
quia dicit ipse, nam pactum de non petendo commet obligatio-
nem, vt no. in d.l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. z tamen si non valet
quod ago, valet vt valere potest. ideo dic quod in actu liberato-
rio, si non valet quod ago vt ago, valet vt valere potest, si includi
potest in actu facto, sicut concluditur pactum sub accepti, secus si
non potest includi, q; sint species oppposite, sicut transactio, z sim-
plex pactum gratuitum, vt hic. z ſi non valet trāsactio vt transactio,
valeat vt pactum gratuitum. vide Ang. consi. xciij. z de hoc bro-
cardo si non valet quod ago etc. vide etiam Bald. consi. cxl. lib. j.

ALIA LECTVRA.

Si causa Post sententiam appellatione, vel in
integ. restit. non suspensam, non valet
transactio, nisi reuocaretur in dubium, vtrum esset iudi-
catum. h. d. cum gl. ¶ Not. l. iitam quod sicut non valet
transactio, post sententiam, ita in arg. non videtur valere transactio
super instrumento guarentigie, vel confessionis, quia ex forma sta-
tuti instrumentum guarētigie habet in se preceptum tabellionis,
z dicitur clarum, z habet promptam executionem, ex forma statu-
ti, sed post sententiam non valet tranſactio. ergo nec in dicto casu,

2 ¶ Actor ex contractu transactionis, an habeat actionem pre-
scriptis verbis, vt promissa seruentur.
3 Transactio, tribuit titulum possidenti in re, que ex causa trans-
actionis traditur.
4 Dominium rei, que apud reum erat, non transfertur, licet quis re-
nuntiet liti, z cause.

Si pro fundo. a Hec lex est sin. valde bre-
uiter hoc intendit. Si fun-
dus ex causa transactionis traditus, euincatur, de eui-
ction agitur sed si non est traditus, sed apud transi-
gentem dimissus, eo euicto non agitur. h. d. hec lex singularior de
toto isto titulo. ¶ Primo no. quod in transactione si non seruan-
1 tur promissa, non habet locum condic. ob caus. vt quis se reponat,
in pristinam obligationem, quod apparet ex isto text. qui dicit in-
staurari non debere litem finitam. videte tertium ibi, instaurari etc.
¶ Ad istam op. de eo quod habuistis nota. §. eō. l. actione. z l. fine
apud acta. glo. in nulla parte soluit istud contrarium, in quantum
respicit condic. ob cau. Pet. hic dicit, quod speciale est hic odio li-
tis, dicens indistincte, quod in transactione non est locus condict.
ob cau. Ego in l. fine apud acta. hoc limitaui, quia istud est verum,
quando reus quantū in se fuit, impleuit, quod conuenit, tradendo
rem licet postea euincatur, secus si per eum staret quo minus im-
pleretur, quia tunc daretur condic. ob caus. ita intellige materiam
istam. z notatur in l. actione. §. eod. ¶ Secundo, ad istud op. quod
agatur actione, j. vt l. fine apud acta. §. eod. z l. cum proponas. §. de
pac. Sol. duob. mod. Primo dic quod actio fuit hic ipso jure sub-
lata, ibi secus. vel dic q; ibi reus nullo modo obseruauit promissa,
hic obseruauit quantum in eo fuit. Modo habes primum no. sin-
gulare hic. ¶ Secundo habes hic notare q; ex contractu † trans-
2 actionis, actor habet actionem preser. verb. vt promissa seruentur,
z vide glo. z ter. ¶ Contra hoc expresse est. §. eod. l. fine apud acta.
Bl. j. istud soluit ibi, dicens quod hic est actio prescrip. ver. datiua,
non natiua. tu dic, quod hic fuit contractus trāsactionis per talia
verba cōcepta, qui potuit impleri perfecte ex parte actoris, merito
sibi implenti datur actio prescriptis verbis. Jn l. fine apud acta,
non poterat impleri, vt dixi. z hoc satis placet. Et intelligo verba
sic concepta in dubio per ter. huius legis quando dico, pro fundo
quem peto, promittis mihi dare alium fundum, vt hic in princip.
Nam illa verba pro fundo, quem peto, possent intelligi pro fundo,
scilicet de cetero non petendo z secundum hoc nunquam posset
impleri. ¶ Item possent intelligi, pro fundo, scilicet dimittendo
apud reum. Et istud potest impleri, quia nunquam a reo inuito
poterit extorqueri. Unde ista verba in dubio intelliguntur concep
ta in casu, qui potest impleri, quod not. ¶ Tertio habes notare
3 † ex ista l. tota quod contractus transactionis tribuit titulū possi-
denti in re, que ex causa trāsactionis tradit, non in re que ex causa
transactionis retinetur. Jta colligitur ex hac l. quia tradens tene-
tur ad tradendum dominium, dimittens vero non. ita vides hic.
Jta sentit glo. in l. pen. j. pro empt. z ff. pro empt. l.j. quod perpetuo
tene menti. ¶ Sed contra istud vlti. oppo. per glo. z videtur quod
etiam dimittens, det titulum possidenti, vt l. ſi donate. ff. de don. in-
ter virum z vxo. Solu, ibi soluit litis estimationem, que similis est
emptioni, vt l. litis. ff. pro empto. hic vero trāsegit. Jta etiam intel-
ligitur. ff. de rei ven. Leius rei. z l. hoc ſi res. ¶ Ultimo no. ter hac l.
4 quod licet quis renunciet liti z cause, non tamen per hoc transfer-
tur dominiū rei, que apud reum erat, sed contra suam actionē pa-
ratur exceptio. vt §. tit. j. l. postquam liti. quod probatur ex hac l. in
eod. quod pro re, quam apud te dimitto, non teneor ad aliqua etc.

ADDITIO.

a AND. BAR. B. ¶ Si pro fundo. Vide quod singulariter dicit
Bald. per istam in c. j. de contro. inter vasal. z alium de beneficijs. z
allegat istam l. per do. Pau. in consi. clxxv. quando statutum dicit,
causa, compromittatur inter consanguineos, an habeat locum ſi
peritur sententie executio. hoc pones in l. ſi causa. supra eodem.
P. PAV. P. ¶ Si pro fundo. Istū text. pro singulari allegat Bal.
in c. j. de contro. inter vasal. z alium, quod dimittens ex causa trans
actionis non transfert dominium, licet secus in aliis cōtractibus.
Et ideo nota cautelam quod trāsigens dicat se dimittere ex causa
transactionis, non autem tradere, vide Crem. sing. cxxxij. Item an
z quando in trāsactione veniat euictio, vide Bal. in c. j. de prohib
feu. alie. per Fed. An autem diuisio sit vere z proprie traditio, vi-
Bald. in proem. feu. Et quod licet diuisio transferat dominium in
contractibus ad hoc tendentibus interdum. §. instit. z re diui. Se-
cus in contractibus principaliter tendentibus ad liberationem vt
transactio z iusiurandū. vide Aler. in l. nam z postea. §. ſi. de iureiu.

ALIA LECTVRA.

Si pro fundo Si res ex causa trāsactionis
data euincatur, ex stipulatio
ne nomine euictionis, ſi stipulatio interceſſerit, alias preſe.

v erb.

verb. agitur, sed parte remanente penes eū, cum quo fit trāsactio, non competit actio nomine euictionis. h. d. vsq; ad fin. ¶ Opp. de seipsa ad seipsam. Sol. quod hic est mutatio personarū, vt dicit gl. ¶ Item opp. contra vltimum dictum de l. si donatē. ff. de dona. inter vir. & vxo. Sol. gl. quod ibi rēus habuit causam ab actore. Pro declaratione huius, vide quod no. per Dyn. in c. pro possessore, extra de reg. iur. lib. vj. ¶ Item no. istam l. quod gl. cōmuniter dicunt in l. libera. ſ. de senten. & interloc. om. iud. & in l. eleganter. in princ. de pig. act. quod vbi res pro re sit data euincitur, agitur prima actione nomine euictionis. Sed vbi res datur pro pecunia, & euincitur, agitur ex empto. Contra primum membrum glos. est ista lex quia datur res pro re & non agitur prima actione. Contra secundum membrum est. l. qui res. ff. de sol. Quantum ad contrarium huius l. dicas quod in casu nostro sit speciale fauore litium finiendarum.

LEX XXXIIII.

2 4 Pollicitatio de hereditate futura, non obligat aliquem.
Trāsactio facta hoc modo, si me heredem feceris, libero te, quod non valeat.
5 Matrimonium vt quis contrahat, induci potest, spe premij.

Cum donationis. Bruter dicit. Scieti nō infertur dolus, & pollicitatio successionis non obligat pollicitantē. h. d. ¶ Not. q; scieti nō infertur dolus. De hoc habes regulā de re. in. li. vj. in. v. scieti, & dic vt ibi per Dy. ¶ Ex fine huius l. no. q; pollicitatio de hereditate futura nō obligat aliquē, vt l. pactū qđ dotali. ſ. ri. j. & l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. oblig.
3 ¶ Quero, quid si stipulatio intercesserit de faciēdo aliquē heredem? Respōdeo. q; nō valet. & Gl. dicit idē q; non valet, qz est cōtra bonos mores, vt l. stipulatio hoc modo. ff. de ver. obli.
4 ¶ Quero, quid si verba trāsactionis fuerūt cōcepta cōditionaliter, vt puta, si me heredē feceris, libero te. Bl. dicit q; nō valet trāsactio, qz est facta sub cōditione, que est cōtra bonos mores, vt instit. de inuti. stip. ſ. impossibilis. & l. impossibilis. ff. de ver. obl. Pet. dicit cōtra[a], q; ēm quis obligēt ad faciendū aliquē heredē, istud est bene cōtra bonos mores, sed q; quis inuitetur spe alicuius lucri ad faciēdū quē heredem, istud nō est cōtra bonos mores, vt l. Titio centū. ſ. j. de cōdi. & demon. Videtur q; Pet. dicat male contra casum in l. ille autē. de here. instit. & ibi no. Nam nec metu pene, nec spe premij, quis debet inuitari ad hoc. Non ob. l. Titio centū. ſ. j. qz ibi loquitur in matrimonio. ad
5 quod quis inuitari pōt spe premij. potest enim ibi mitteredere pecunia ex vtraq; parte, vt dos, & donatio propter nuptias, secus in aliis. Ita videtur mihi q; ibi dicit gl. ¶ Sed querit
b glo.[b] quid si hoc fiat per modū mōdi, vt remitto vt me heredē facias? Certe glo. dicit bene *, quicquid dicat Pet. q; ille cōtractus
* cōtinet turpitudinē. ideo in pari causa est melior cōditio possidentis. vt l. ſ. j. de cōdi. ob turpē cām. Ille autē casus est indubitabilis, si poneremus q; quis fecit ipse successionis, & hoc fuit in mente retentum. nō expressum, vt ſ. e. l. si in mōres. qđd no. & tene mēti ppetuo.

ADDITIONES.

a ¶ Dicit contra. Adde vt per Alex. ānd. hic.
b POMA. ¶ Querit gl. Pōdita opi. bene facit quod no. Bart. in auth. ingressi. in versi. quero vlterius. in fi. ſ. de sacrosanc. eccle. opi. Bar. vtroque membro est communis, vt hic inquit Decius & seq.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Blos. dicit bene. De veritate huius gl. vide Angel. & Wer. in l. impossibilis. de ver bo. obligat.

ALIA LECTVRA.

Cum donationis. Scieti, & cōsentieti, nō infertur iniuria, neq; dolus. h. d. ¶ Querit gl. quid si intercesserit stipulatio. dic q; nō valet. ¶ Item si cōditio fuit facta sub mo
do. Dic vt in gl. quā not. que incipit. cum sit contra bonos mores.

LEX XXXV.

1 Metus. cessat quando amicorum presentia interuenit. & nu. 4.
1 Transactionem Bruter dicit. Presentia amicorum facit cessare presumptionē metus. h. d. hec. no. ler. quā perpe
tuo tene mēti. Item vobis in l. interposita. ſ. eo. ti. quod si vxor propter metum, & reuerentiā viri, facit aliquid, quod revocatur. licet nō interuenerit metus mortis, vel cruciatus corporis.
2 Et igitur cesset ista presumptio metus, facias q; quādo inte domine faciunt istos contractus, q; adhibeatur amicorū presentia. arg. huius l. ¶ Item ad tollendam presumptionē dōli, & metus, qui allegarentur cōtra te, sis memor facere probationes, q; amici interue
3 nerūt. per istam l. ¶ Item ex hac ratione rationem statutorū, que sunt per Italiā, q; mulieres, & minores nō possunt cōtrahere sine
a presentia consanguineorum[a]. hoc fit ad tollendam presumptionē
* dōli, & metus *. per hāc l. Sed si in statuto adijcit, sine presentia cōsanguineorum, & propinquorū. Iā ex eo quod dicit, propinquorum, est ratio, qz cum ad eos spes successionis pertineat est verisimile quod diligētius hoc videbūt. Facit ad hoc ff. de legi. tut. li. q; tene mēti.

ADDITIONES.

a ¶ Consanguineorum. Adde secundum Bald. quod si consanguinei nolunt adesse, ne impediatur cōtractus, quod potest adhiberi authoritas iudicis loco istorum. arg. l. bonorū. ſ. qui admit. & Pau. de Castr. dicit hunc casum vidisse de quo vide in l. si cum dotem. ſ. eo autem tēpore. ibi posui. ff. sol. mat. POMA. ¶ Et sic collige ex doctrinā Bart. hic, quod quando statutō cauetur quod mulieres & minores nō possint cōtrahere sine presentia & q; nō debet intelligi de proximioribus. ita q; si tales adhiberent contractus, etiā teneret proximioribus. presentib. q; sequitur Ang. cōsil. cl. & ista consuetudine sequitur. & ita dicit Jac. But. in l. j. ſ. vnde vir & vxor. quod quidē notandū est. q; doctori illustri attestāti de cōsuetudine creditur, vt inquit Jac. Aret. & ibidē Bal. in fi. apparatus sui. in l. de quibus. ff. de legi. De isto puncto, & vltra adducta per Alex. hic vide Bal. in rub. ſ. de contrah. emp. & in l. si marito. ſ. si vō. ff. sol. mat. Et vtrum credatur doctori attestāti de cōsuetudine. vide que ponit Alex. in l. post dotē. ff. so. ma. & Barb. cōsi. viij. vō. j. Vide etiā Barb. cōsi. xij. vol. j. & xxj. vol. ij. & xxviij. vol. ij. & Bal. in preludi. seu. cōtra tamen doctrinā Bar. hic quam tenet etiā Jac. de Aret. & Sal. in l. j. ſ. vnde vir & vxor. tenet Bal. in l. fi. ſ. de ver. sig. & Ang. sibi cōtrarius in cōs. clxxij. incip. ité statuimus. & de materia huius statuti vltra ſ. tradita vide Bal. in l. j. & in l. in copulādis. & in l. vidue. ſ. de nup. & l. j. ſ. vnde vir & vxor. & ibi etiam Sal. in l. fi. ſ. de testa. mil.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Presumptionem dōli & metus. Predictum tamen statutum non impedit cōtrahere predictos ad suam vtilitatem. vt no. Bal. per illum tex. in l. ler que tutores. ſ. de administrat. tutor.

ALIA LECTVRA.

a Transactionem. [a] Presentia amicorum tollit presumptionem metus. hoc dicit. No. istam legē, quia est valde
4 not. quia licet venditio facta per vxorem ob reuerentiam maritalē, veniat rescindenda per officium iudicis, vt l. j. ſ. que onerande. ff. qua. re. act. non da. tamē si interuenīunt consanguinei vxoris, valet contractus. & eodem modo si opponatur exceptio contra te. quod intulisti metū, potes replicare, interuenerunt consanguinei vel amici. Et hic sumitur practica, quādo mulier, vel minor vendit, debet esse presentia consanguineorum, vel amicorum.

ADDITIO.

a AND. BARB. ¶ Transactionem. Tene menti hanc doctrinam, sed certe text. videtur contra in c. casum matrimonij. de offic. deleg. vide ibi Joan. de Imol. post alios qui aliter loquitur quam Bart. hic. Simile idem voluit in l. j. C. de pre. cur. lib. x. & vide Bar. in l. ii. ff. si quis ali. te. prohi.

LEX XXXVI.

1 Mora intra, quantum tempus quis offerendo purget.
2 Mora purgatio vsque ad quod tempus admittatur.
4 Mora purgatio etiam admittitur post litem cōtestatam quando mora non processit.
a Si maior annis. [a] Breuiter dicit. Etiā post terminū reus offerendo promissa, implet transactionem, & sibi parat efficacem exceptionem. Hoc dicit secundum intellectum magis cōmunem. ¶ No. tex. in fi. dum dicit, nec offeratur. ¶ Circa
1 hanc legem quero, intra quātum tempus ? quis offerendo purget moram. Bosi. in l. fine apud acta. ſ. eo. dicit quod vsque ad sententiam. & etiam post, quousq; contumatur iudicari. Vide gl. in l. fine apud acta. super ver. vigere. glo. hic videtur velle quod habeat necesse offerre in lite illa. Iste determinationes videtur contra l. in l. fulam. de ver. obli. & l. interdum in fi. eo. tit. & quod ibi no. in l. si post tres. ff. si quis cau. videlicet quod lite contest. non admittitur purgatio more. Unde Pet. intelligit hanc l. hic, lex contraria loquitur quando fuit mora commissa ante lit. contest. quod lit. contest. secuta non admittitur purgatio, hic loquitur quando mora fuit commissa post li. contest. & hic admittitur purgatio. ita loquitur hic. Intelligit ergo ipse has leges quod post lit. contest. fuit facta transactio. & quod reus non impleuit promissa, actor fuit prosecutus primam instantiam, vt l. fine apud acta. vnde non fuit facta contestatio post transactionē, sed processerat. & hoc satis placet. ¶ Sed
2 tunc quero, vsque ad quod tempus ? admittatur ista purgatio. Videtis hic gl. variantes, puto quod gl. posita super hac lege ve
3 rum dicit quod admittitur purgatio vsque ad sententiam. ? Non obst. item veniunt. Idem recte. de pet. here. que videtur cōcedere purgationem, quousque contumatur iudicari, quia debes scire, quod quando est vnum in obligatione, aliud in solutione, ex dispositione legis, tunc ſ. idem recte, habet locum quando vnum est in obligatione aliud in solutione, ex dispositione hominis, & tunc ille. ſ. non habet locum, vt l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. ff. de solu. Sed in materia nostre legis vnum est in petitione, aliud in solutione, ex dispositione hominis, scilicet ex causa transactionis.

ergo ſ.idem recte, non vendicat ſibi locum in hac materia. ¶ Et
b ex hoc habes limitationem ad l.ſi inſulam b, cum materia, quod
4 poſt lit.conteſt.non habet locum purgatio more † hoc eſt verum ſi
mora preceſſit, alias ſecus, vt his legib. probatur, quod tene menti.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Si maior aliegatur iſta l.quod periurus repellitur ab agendo, quod eſt verum, ſi velit agere ſuper eo, ſuper quo eſt periurus, alias ſecus, cap. dilecti, per doct. de except. Vide do. Bet. in conſi. cclxvii.

b ¶ Inſulam. Adde ſecundum Paul. de Caſt. quod Bald. ſubtiliter vult quod etiam ſi mora fit commiſſa ante lit.conte. puta, dedi libellum contra te in centum, comparuiſti, & ante lit.conteſt. tranſeguntis, vt dares quinquaginta, & ego promiſi vltrius non proſequi. non dediſti. ego proſequor litem ſuper libello primo. & facta eſt lit.conteſt. vult Bal. & Paul. poſt eum, quod poſſis adhuc offerre poſt lit.conteſt. vſque ad ſententiam excluſiue. & ſi hoc feceris, non condemnaberis in prima actione ad totam ſummam, imo cogor accipere, quod cõuenimus & abſolueris. Non obſtat d.l.ſi inſulam, quia tunc litis conteſta. precludit viam purgandi moram, quando eſt facta ſuper intereſſe, vel ad penam, ad quam, vel ad quod, ocra eſt mihi actio propter moram tuam. ſed dudum ante ex contractu celebrato tecum, & hoc dicit ſubtile & ſingulare, aliquantulum vltra vide per Paul. ipſum.

ALIA LECTVRA.

SI maior annis. Si reus intra terminum non ſoluit cauſa tranſactionis ad terminum datum, poſt terminum auditur offerens, & ſoluens. ſi non ſeruatur promiſſa cauſa tranſactionis pena committitur. Item tranſactio aliquo dato, vel retento valet. hoc dicit. cum l.ſequen.

LEX XXXVII.

PRomiſſis. Si non implentur promiſſa. ex cauſa tranſactionis, pena tamen apposita committitur. hoc dicit. ¶ Si querit hic, quid ſi aliquis non vult petere penam, ſed vult petere illud, quod principaliter eſt promiſſum. Bloſſ. hic videtur dicere quod non poſſit. vt l.apud Celſum. ſ.idem Labeo. de doli except. Iſtud venit in illam magnam dubitationem, vtrum ſtipulatio penalis nouet precedentem ſtipulationem. de qua plene in l.ita ſtipulatus. de verbor. oblig. ¶ Querit gloſſ. an ad euitandum pene commiſſionem admittatur purgatio more, remittit ad not. in l.ſi pacto quo penam. ſ.fin., dicam in l.magnam. ſ. de contrahen. & committ. ſtipulat. &c.

LEX XXXVIII.

a TRanſactio nullo dato. a Opp. gloſ. de fideicommiſſo. ſ.cod. Solvit, ſupple hic, vel remiſſo.
1 Et ſi tu dicis, nonne remittere eſt dare. Certe non, quando remittitur dubium. vt l.ſine apud acta. ſ.eodem. & ibi diri. ¶ Opp. de l.ſi ſuper poſſeſſione. ſ.eod.titu. Solu. Ibi non fuit datum culpa partis intercedente. quod not. &c.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Tranſactio. Ad declarationem huius l.vltra tradita hic & per Bald. in l.fin. ſ. de except. rei iudic. vide Paul. de Caſt. in l.quod ſi Ephe. ſ.fin. ff. de eo quod cert. loc. & quod not. Bug. contra rem. queſt.ũ. notabili. Et nota quod ſi in inſtrumento dicatur, qualiter partes receſſerant a lite, ex cauſa tranſactionis. aliquo dato, vel promiſſo. quod hoc non creditur, niſi probetur datum, aut promiſſum. ſecundum Paul. de Caſt.

b ALEX. ¶ In l.ſuus quoque. de repud. hered.

LEX XXXIX.

QUamuis. Contractus tranſactionis, non reſoluitur ex penitentia. hoc dicit. not. ¶ Opp. contractus tranſactionis eſt cõtractus innominatus. vt habuiſtis not. ſ. eod. l.ſine apud acta. ſed in contractibus innominatis eſt locus penitentie, re integra, vt l.ii. ſ.i.j. de condi. ob cau. & l.ſi pecuniam. in prin. ergo &c. Sol. oppler eſt opin. Huius tamen more dicunt quidem, quod eſt ſpeciale in tranſactione fauore minuendarũ litium. vt hic, & vicinius in l.ſi pro ſuo do. ſ. cod. & l.ſi maior. & hoc placet. ¶ Alii dicunt, vt Jac. de Rau. quod eſt ſpeciale fauore liberationis. vt in quacunque liberatione ſit idem. vt ex penitentia nõ poſſit reſolui. Pro hoc facit ff. de preſcript. verb. Lob eam cauſam, Sed gloſ. ibi ſolut. Puto igitur quod
a in alijs contractibus innominatis a, in quibus liberatio verſatur, ex penitentia contractus reſoluatur. vt l.ſi quis accepto. de condi. ob cau. & notatur in d.Lob eam cauſam. de preſcript. verbis.

ADDITIO.

a POMA. ¶ In nominatis. opin. Barto. hic eſt communis ſecundum Bet. hic. & vide Lyn. & Paul. de Caſt. in l.j. in 6. queſt. ſ. de pac. & in l.ſicut. de act. & oblig.

LEX XL.

2 ¶ Acceptilatio an habeat vinculum obligatorium. & num. 16.
4 Exceptio tranſactionis non poteſt opponi poſt ſententiam.
5 More purgatio non admittitur, quando pena committitur propter maleficium.
7 Agere quando quis poſſit. & dicatur ſine actione. & nu. 8. & nu. 18.
8 Pacta circa actionem ſublatam, que non poteſt reſuſcitari, qualiter fieri debet.
11 Tertius etiam, cuius non intereſt. quando aliquid continet publicam vtilitatem, comparere poteſt.
12 Pena non ſuccedit loco rei promiſſe, quando tranſactio fit per Aquilianam ſtipulationem. & acceptilationem.
13 Reo qualiter ſubueniatur, qñ actor venit contra tranſactionem.
8

VBi pactum. a Lex iſta eſt multum difficilis, & ſingularis, & pro declaratione eius. & materie, debetis ſcire quod quando reus non ſeruat conuenta in trãſactione, qualiter ſubueniatur actori, habuiſtis not. plene. ſ. eod. l. ſiue apud acta. Qualiter vero ſubueniatur reo contra actorẽ non ſeruãtem tranſactionem, pleniſſime explicatur hic. & lectura huius l. variatur diuerſis modis, & circa diuerſa, vt videbitis. j. in ſolutione cõtrariorum. tamen ſecundum lec. quam intendo tenere breuiter. hoc dicit. Si ſtipulatione, & acceptilatione, tranſactio eſt firma actori contrauenienti repellitur, & data repetuntur. & pena per eum promiſſa petetur. hoc dicit. hec l. ibi, aut pena, ſcilicet ſi actor cõtraueniret. Notabilia colliguntur multa in ſolutione contrariorũ. ideo pro modo nota tantum quod dixi in ſummario. ¶ Opp. quod hec lex contineat ſuperfluum in eo quod dicit. pactum vel trãſactio. nam tranſactio eſt pactũ. vnde opp. de j. conſtit. ſ. quibus. in prin. huius libri. Sol. Dicũt quidam, q̃ hic dicit, pactũ, intellige gratuitũ. quod ſequitur trãſactio, intellige non gratuita. Alii dicunt, q̃ hic exponitur vel. pro. id eſt, & iſta vera, nã in iſta l. nihil dicit de pacto gratuito. quod apparet ex eo, q̃ dicit vna, cũ his que data probãtur &c.
1 ¶ Et hoc notant quidã, quod vbicunq; alternatiua ponit̃ inter genus & ſpeciẽ, reſoluitur in dictionem expoſitiuã, id eſt. & vide gl. Simile habes in l.ij. circa prin. ff. ad l. Aquil. ibi, quadrupedẽ vel pecudem. & ibi no. ſed iſtud eſt verum, quãdo de mente proferentis apparet, vt hic, & d.l.ij, alias dictio alternatiua poſita inter genus & ſpeciem, ſignificat proferentẽ voluiſſe aliam ſpeciẽ ſub illo genere comprehendi. vt ff. de re. dub. l.j. & ibi no. ſecundum vnam lec. Diui plene in l.ſi is qui ducenta. ſ. verum. eo. ti. ¶ Opp. ſecundo & vado per ordinem. glo. dicit hic. Aquil. ſtip. & accep. vinculis. & ſic innuit
2 quod acceptilatio habeat in ſe vinculũ. ¶ Ad iſtud opp. acceptilatio ſit ad liberandũ, non ad obligandum, vt Juſti. de accept. ſ. eſt autem, & ſic non habet in ſe vinculum obligatoriũ. Glo. dicit, quod ſit ad liberandum, ſcilicet a precedenti obligatione, ſed habet in ſe quandam obligationẽ naturalem, ad non petẽdum, ſicut pactum de non petẽdo. ff. de pac. l.ſi vnus. ſ. pactus. & vide gl. quã not. Jac. de Aret. dicit. quod acceptilatio eſt etiam vinculum ciuile ad non petendum. Si enim ex pacto nudo oritur naturalis tantum. ergo ex acceptilatione, que eſt veſtita verbis, oritur ciuilis & naturalis. Et ex hoc ſequit̃ quod ex hac acceptilatione poterit agi certi condictione ad intereſſe. ſi contrauenitur ſecundũ eum. Jac. Bur. dicit quod ex acceptilatione nulla oritur obligatio, neq; ciuilis, neq; naturalis, nam actus agentiũ non operantur vltra intentionẽ eorum vt l. non omnis. ff. ſi cer. pe. & l. Labeo. de ſuppel. leg. & l. obligationũ ſubtilitatia. de actio. & obl. ſed acceptilatio fit ad liberandũ, ergo non inducit obligationem. Preterea, acceptilatio eſt imaginaria ſolutio, vt d. ſ. eſt autem, Juſtit. quib. mod. tol. obli. in prin. ſed ex ſolutione nulla oritur obligatio, ſed nata diſſolui. vt Juſti. quib. mod. tol. obl. in prin. ergo obligatio nõ inducitur. Preterea, idem actus non parit liberationem, & obligationẽ, vt l. cum his. ſ. a. ff. de condi. inde. Ita dicit ipſe. Quid dicemus? Non obſt. ſecundũ eum. ſ. pactus ne peteret, quia ibi fuit expreſſe promiſſum nõ petere, hic autem nihil eſt promiſſum. ſed confitetur ſe recepiſſe. ¶ Contradom. Jac. Bur. videtur quod quandocunq; poteſt quis removeri a petitione, tenetur naturaliter non petere, vt l. Mevia. ſ. ſi. ff. ſol. mat. vbi hoc dicit Jac. de Aret. ſuper illo verbo. nõ teneri. Mihi videtur, quod omnes quodammodo habuerunt bonum intellectũ, ſcilicet tam gl. quã do. Jac. Nam quãdoq; verba cõuentionis continent promiſſionẽ de non petendo, & tũc ſine dubio quis obligatur naturaliter nõ petere. Quandoq; nulla continent promiſſionẽ, ſed poſſit fiunt ad reſoluendũ, vt apparet in acceptilatione, & apparet in pactis per que a vẽditione recedit̃, & ex illo pacto nulla oritur obligatio, ſed propter pactum oritur quedã naturalis equitas, ex qua quis obligatur naturaliter. per quã obligationẽ quis tenetur naturaliter nõ petere, Ita intelligo hic gl. Jde dico in omni actu liberatorio, nam ſi ſoluo nihil, equm eſt quod de cetero nõ petas a me, & ideo teneris naturaliter ad non petẽdum, nec oritur ex ſolutione, ſed propter ſolutionẽ ex equitate naturali, vt dixi in d.l. mevia. ſ. ſi.

Ita

Ita intellige gl.hic positā.⁊ isto modo posset intelligi.d.l.si vnus.§.pactus ne peteret.cum sua gl.

Venio Modo ad vlteriora,⁊ fortiora,⁊ intro glo.magnā. ¶ Opp.qđ reus non possit repetere data,vt l.dedium prin.⁊ l.cū Seruius.de cond.ob cau.Solu.non pōt repetere, si actor contrauenīat. Ita loquitur hic.⁊ sic concor.cū cōtrarijs. ¶ Op.dicitur hic.qđ pena vna cum his que data probātur, ante cognitionem cause inferenda est,⁊ sic innuit ꝙ prius cognoscatur super petitione pene,⁊ repetitione datorū,quā super actione proposita per actorē.contra.qui prior appellat.prior agat.ff.de iudi. l.qui prior. Huius timore variatur hec lec.tribus modis. Uno modo,ꝙ illa verba,ante cause cognitionem,determinent verbum est, positum hic in fi.legis.⁊ tunc procedit contrariū. Dicūt quidam, hic est speciale. In contrariū est regula,⁊ istā tenebat Ja.de Ra.⁊ assignabat ratiōnē,qꝛ hoc est in electione rei,vel petere penā,⁊ repetere data,vel repellere actorem agenteȝ exceptione,⁊ sic posset iste reus variare quoȝ etiam post sniam,vt l.eum qui certarum.in fi.ff.de ver.ob. Unde si causa proposita per actorem prius ageretur,⁊ reus condēnaretur.sequeretur ꝙ post sniam,reus posset exceptionem transactionis opponere.ꝙ esset iniquum.⁊ ideo prius agitur causa,quā petatur pena:⁊ repetuntur data,vt sic de trāsactione nō possit postea opponere. Ita dicit Pe. Ista sua ratio nō est vera,qꝛ intelligo quod ista tria omnia possunt fieri,scȝ ꝙ actor repellatur.pena petatur,⁊ data repetātur,vt ī.dicam. Preterea,
3 eius ratio non est vera.† Nam quando quis vna obligatione tenetur ad plures res alternatiue. tunc habet locum l.eum qui certarum.§.fi.de verb.obl. Sed quando aliquis habet plura iura alternatiue.electiōe vnius sibi preiudicat in alijs.nec admittitur variatio post contestationē.vt l.qđ in heredem.§.eligere.ff.de trib. Facit
4 qđ habuistis no.in l.cū pponas.ī.eo.ti. Preterea,† exceptio trāsactionis non pōt opponi post sententiam,vt l.eleganter.§.si post.de cond.inde. Et ideo Pe.legit istā legem alio modo,vt illa verba,ante cognitionem cause,determinant verbum,maluerit,quasi dicat, vel actor repelletur.vel pena petetur,⁊ que data probātur. repetētur,prout aduersarius elegerit ante cause cognitionē.⁊ sic nō ob. l.qui prior. Certe ista lec.procedit fm opi.eorū qui dicūt eum non posse cōsequi omnia ista tria,sed fm illos quos sequor ista lec.non est bona,vt ī.dicā. ¶ Alij legūt istū tex.iij.modo.⁊ iste est in gl.ꝙ illa verba.ante cause cognitionē,determinēt participiū data.quasi dicat.pena vna cū his que ꝓbātur data añ cause cognitionē inferenda est.⁊ secūdum hoc nihil obstat.⁊ istā teneatis, ⁊ videatis gl. ¶ Ulterius op.ego dix.ī.qđ est in electione rei cōuenti.vel actorem repellere.vel penā,⁊ data repetere. Contra,ille qui primo fuit actor in illo iudicio, in quo petit pena. est reus, sed in alternatiuis est electio rei,vt l.plerunȝ.in fi.ff.de iu.do.ergo eius debet esse electio. Huius timore lex ista legitur duob.mod. Primo vt hic Imperator loquatur reo.qui quesiuit qualia remedia haberet contra actorē.Cui respōdet Imperator,vel actor obtēperabit placitis,vel ab eo auferetur pena,vna cū his que data probanf,prout ipse maluerit.ipse dico actor,qui modo in hoc iudicio est reus ⁊ vide glo. Ista lec.potest esse vera.si questio proponatur principi,antequam actor contra veniat.quasi dicat, est in electione aduersarij tui , vel obtēperare trāsactioni,vel soluere penā.⁊ reddere data. Nā si proponeretur questio quod iam actor cōtrauenisset, non posset esse in electione sua.imo precise cōpelleretur soluere penā.reddere data,
5 quia † quando pena cōmittitur propter maleficiū.non admittitur purgatio,vt l.qui ea mēte.ff.de fur. Alio modo legitur,ꝙ Imperator loquatur hic actori,⁊ secundū hunc modum posui tibi casum. Dicitur enim ꝙ vel actor obtēperauit sentētie,vel si ipse cōuenit,⁊ aduersarius eius velit, cogitur soluere penā, ⁊ reddere data. Nec
6 ob.† tu dicis,ꝙ actor modo est reus,ergo ipse debet habere electionem,qꝛ quādo plures res alternatiue sunt in obligatione, tūc est electio rei in dubio,vt d.l.plerūqȝ.in fi. Sed quādo plura remedia cōpetunt alternatiue,est electio eius,cui cōpetūt ista remedia, non eius,cōtra quē cōpetūt,vt l.iij.§.generaliter diffinit Sceuola. ⁊ §.fi.ff.de eo ꝙ cer.lo.⁊ l.ꝙ in heredē.§.eligere.de trib.⁊ l.cū filius. §.varijs.ff.de leg.ij.⁊ ī.de fur.l.j.cū si.sed hic ista remedia repellēdi actorē,vel repetēdi data, ⁊ petēdi penā,cōpetūt ipsi reo:ergo eius est electio.⁊ ista est vera. Habēs expeditū principiū gl.modo venio ad fortiora,⁊ vtilia huius l. ¶ Oppo.hic innuit ꝙ si reus vult petere penā, ⁊ repetere data, ꝙ actor audiatur super prima actione proposita,vel si reus vult,repellat actorē,⁊ nō petat penā,⁊ repetat data. Opp.sine actione nemo experitur,vt l.si pupilli.§.videamus.de neg.ge.sed actor hic nullā habebat actionē,qꝛ erat sublata
7 per acceptilationē, ergo nullo modo agere poterit. Si † tu dicis, cōcedo,ꝙ actor nō poterit agere, tūc sequeretur ꝙ reus cōsequeretur ista tria.scilicet ꝙ actorē repelleret, quod penā peteret,⁊ repeteret data ꝙ est expresse cōtra l.cū proponas.ī.eo. Horū cōtrariorū timore intellectus huius l.variatur quinȝ modis. Secundū primū agitur de facto reo volēte.secundū tres alios agitur de iure,secundum quintū agitur de facto reo inuito. ¶ Modo examinem⁹ ista per ordinē,dico ⁊ ad contrariū respōdeo ꝙ hic agitur de facto prima actione reo volente hoc pati.⁊ hoc est ꝙ dicit hic tex.si aduersarius maluerit.quasi dicat,bene poterit reus oīa ista tria remedia habere.si velit.sed si vult actorē admittere.⁊ solū petere penā,⁊ repetere data,hoc potest. Et istā lec.tenet Azo.quā probat trib.rationib. Primo,qꝛ hoc est in odiū remittētis tam solēniter,vt ī.eo.l. priori.qꝛ remisit per aliquā stipulationē.⁊ acceptilationē. Secūdo,
b qꝛ actio prima est ipso iure sublata,sicut dicimus in pacto.quandoȝ ipso iure,vt l.si vnus.§.pactus.ff.de pact. Tertio,qꝛ si iudex interrogabit actorem,qua actione agis? actor nō pōt dicere.⁊ sic iudex absoluet reum. Ita dicit Azo. Et secundū hoc nō ob.l.cum proponas.ī.eo.qꝛ hic reus absoluitur , non ideo qꝛ accipit, sed qꝛ iudex reperit actorem sine actione agere. Unde fateor ꝙ reus non posset excipere.sed iudex de necessitate habet reum absoluere, qꝛ reperit actorem sine actione agere. Ibi vero habebat actionē que elidebatur exceptione, vnde cū exceptio nō possit proponi,procedit actio.vide istā gl. Ego istā opi.Azo.teneo tāquā verissimā.vt pbo. ī.in v.opi. ¶ Alij dicūt,ꝙ hic agit de iure,qꝛ reo petēte penā,⁊ repetēte data resti.resuscitatur actio. ī.sublata,arg.ī.de nō nu.pec.aut. cōtra qui propriā.⁊ qñ licet ab emp.discedere.l.j.sicut qñ per pactū quis recedit,vt l.si diuersa.ī.eo. Sed Azo contradicit.qꝛ hic reus hoc nō facit vt actionē primā resuscitet, vel trāsactionē rescindat, imo,vt sibi debitum cōsequatur.⁊ dicit bene.qꝛ etiā si expresse hoc ageret,vt actio prima reuiuisceret.pacto nudo nō posset fieri,vt l. si vnus.§.pactus.ff.de pac.⁊ dixi.ī.e.l.si diuersa. Nec ob.aut.contra qui propriā, qꝛ ibi nondū resuscitatur actio prima sed datur noua.s. cōdictio ex illa.l. Nec obst.l.j.qñ licet ab emp.discedere.qꝛ ibi actio prima nō erat sublata,sed elisa. ¶ Alij ergo dicūt,ꝙ hic agitur de iure,scilicet actione prima, que reuiuiscit, ideo qꝛ reus petit penā ⁊ data,arg.ī.si aduer.trāsactio.l.j.⁊ ij. Certe ille leges non faciūt.qꝛ ibi fuit impetrata restitutio,cuius natura est primā actionē resuscitare. ¶ Alij dicunt hic agi de iure hoc modo.ꝙ primo actor aget cōdictione sine causa,vt reus reponat se in pristinam obligationē, quo facto aget actione prima de iure. Certe hoc nō placet.qꝛ ideo hic deuenitur de causa ad nō cām,qꝛ actor deliquit veniēdo cōtra trāsactionē,⁊ sic nō est equū ꝙ ex suo delicto cōsequatur cōdictionem sine causa,vt l.itaqȝ fullo.ff.de fur. Unde nō potest sustineri,ꝙ hic agatur de iure. Unde dicūt alij,⁊ est v.opi.ꝙ hic agitur de facto,⁊ reus cogitur hoc pati.si vult petere data.vt omnia ista tria consequatur,secundū l.cū proponas.ī.e.⁊ secundū hoc exponitur hic text. si aduersarius hoc maluerit.q.d.est electio rei,vel actorē repellere, vel debere eū admittere,⁊ repetere penā, ⁊ data.⁊ vide istā gl.que hic ponit istā lec.quintā ꝙ de facto agit nō de iure,licet reo inuito. Pet.de bel.perti.alle.pro casu.l.Julianus.§.quātū autē.ff.ad exhi. Certe dñi, illa lex nihil facit nā ibi de facto agitur reo volēte liberari ab vna actione qui patitur se cōueniri de facto,sed eo inuito nō vt dicitur ibi. ¶ Ad l.nuda.⁊ l.si Titius.quas gl.alleg.respōdeo per
8 ista verba. Quādoqȝ † quis nō habet actionē.sed eā habere sperat per cōtestationē factā super actione ꝓposita de facto,tūc bene admittitur ꝙ quis agat de facto,vt d.l.si Titius.de ver.obl.⁊ d.l.nuda.secundū vnā lect. Quādoqȝ quis nō habet nec habere sperat,⁊ tūc si quidē queris,an admittatur ad agendū de facto,quātū ad hoc vt possit cōsequi illud qđ petit, ⁊ tūc nō admittitur nisi reo volēte,vt hic.⁊ d.l.Julianus.§.quātū autē.reo vero inuito nulla.l.reperitur. Et ideo standū est regule que dicit,ꝙ sine actione nemo experitur. Si vero agit,nō vt illud ꝙ petit cōsequatur,sed vt aliā obligationem faciat committi, tūc admittetur,vt l.nuda.⁊ sic teneo hic opi. Azo.ꝙ si reus vult.actor repelletur, pena petetur,⁊ data repetētur, ⁊ ꝙ dico,actor repellitur,nō erit vigore exceptionis ꝓposite.nulla enim exceptio cōpetebat,cū nulla esset actio,sed erit ideo,qꝛ iudex reperit actorē sine actione experiri.posito ꝙ reus nullā exceptionē obijciat. Et ꝙ hoc sit verū,dico ꝙ est casus in l.si vnus.§.pactus.ff. de pact.vbi qñ actio tollitur ipso iure per pactū, ꝙ est in actionib. descendentib.ex delicto,per aliud pactū non potest reus facere ꝙ actor possit agere. Ita hic cū actio prima tollitur per acceptilationem,nō potest pacto nudo tacito ꝙ induceretur per petitionē pene, ⁊ repetitionē datorū fieri ꝙ agatur actione prima.nec potest dici, agetur de facto,vt d.§.pactus.vbi indistincte dicit ꝙ non poterit agere,⁊ sic resistit in facto.nō enim dicit, nō habet actionē, sed dicit, agere nō poterit. Preterea.si hoc esset verū ꝙ posset agi de facto, frustra esset introducta actio prescri.ver.datiua.de qua loquitur.l.cū mota.ī.eo.gl.tangit in l.siue apud acta. Itē frustra ageretur,vt quis se reponat in pristinā obligationē,si actio prima iterata de facto sufficeret. Ad quid ergo fieret circuitus,vt l.dñs testamēto.de cō-
9 di.inde. Certe hoc nō video. Et ideo qñ fiūt ista pacta circa actionem sublatā,que nō pōt resuscitari, deberēt sic fieri,vt statim dicā. Pone exēplū, liberaui te ab actione iniuriarū per pactū de nō petendo,si facis mihi pactū de petendo.actio prima nō reuiuiscit,vt d.§.pactus.fiat ergo pactū sic, ꝙ tu reus promittas de illo pacto

de non petendo nihil obstare, vel opponere, vel in iudicio allegare,
sub certa pena, tūc si allegabis, incides in penam, si nō allegabis,
tūc poterit te cōuenire de facto, ꝛ iudiciū procederet, vel cautius
sit tali pacto de nō opponēdo, vel nō allegādo in iudicio interpo
nat iuramentū, qꝛ tūc iudex nō audiet te cōtra iuramētū tuū, vt in
auth. sacramēta. C. si aduer. ven. ꝛ ideo nō poterit sibi liquere actorē
sine actione experiri, alias si sibi liqueret, haberet necesse reū absol
uere, vt hic fm lec. Azo. verissimā. Et ideo iā de facto dixi. Statu-
10 to cauetur † ꝙ exbānitus possit impune offendi.c modo quidā of-
fendit exbānitū, inquirebatur de hoc maleficio, reus nō audebat
cōparere ad hoc allegādū, cōparuit quidā tertius, ꝛ dixit, Dñe, il-
le, qui fuit offensus p talē, erat exbānitus, ꝛ produxit bānū, ꝛ liqui
b dauit de bāno. Ego dixi b ꝙ iudex debebat illū reū absoluere, ꝛ non
* pōt vlterius procedere.* Rñd. qꝛ liquet iudici istud non esse deli-
ctū, ꝛ illud iudiciū sine actione, seu accusatione pcedere. Casus est
* hic fm vnam lec. Azo.* verissimam. Et si dicatur.e quō admittitur
e iste tertius ad hoc dicēdū. Dico, † ꝙ hoc cōtinet publicā vtilitatē,
11 vt exbanniti possint offendi, vt l. j. ꝛ ij. C. qñ lic. sine iu. se vin. Sed qñ
hoc opponeret, cōtineret, vtilitatē tm̄ priuatā, nō admittitur, nisi
ipse cuius interest. ¶ Procedo vlterius extra gl. Op. ꝙ pena suc-
cedit loco rei, vt l. si qs a socio. ff. pro socio. ꝛ l. predia. de actio. emp.
dixi in l. petēs. C. ti. j. Si actor obseruasset promissa, ab eo nō repete
rētur data, ergo si soluit penā cū videatur obseruare promissa nō
debēt ab eo posse repeti data. hic dicit cōtrarium, quare male. So. Di
12 co, † ꝙ qñ transactio fit p Aquilianā stipulationē, ꝛ acceptilationē,
pena nō succedit loco rei pmisse, Nā certū est ꝙ actor amplius nō
poterit reū inuitū exigere, succedit ergo loco contēptus quo casu
13 pena ꝛ data possunt repeti, vt l. si quis rē ff. de arb. ¶ † Et ideo pro
huius declaratione scias ꝙ qñ actor venit cōtra trāsactionē, qua-
liter subuenitur reo; Dicas. aut trāsactio fuit firmata iureiurādo,
ꝛ tūc sine dubio actor repellitur, pena petetur, ꝛ data repetētur, vt
j. l. prox. Qñqꝫ non fuit iuramēto firmata, ꝛ tūc aut fuit actio pri-
ma ipso iure sublata, vel acceptilatiōe, vel pacto, in casibus in qui
bus pacto tollitur, ꝛ tunc idē, qꝛ actor repellitur, si reus vult penā
petet, ꝛ data repetentur, vt hac l. singul. fm lec. Azo. Aut actio pri
ma non fuit ipso iure sublata, ꝛ tunc aut fuit dictum, rato manente
pacto, ꝛ exceptio obijcietur, ꝛ pena repetetur, non aūt repetentur
data, vt l. cū proponas. C. eo. tit. ff. eo. l. qui fidē. Aut non fuit dictū,
rato manēte pacto, ꝛ tunc est in electione rei, vel opponere exce-
ptionem, vel petere penam, vel repetere data cōdictione ob caus.
vt d. l. cū pponas. ꝛ dixi in l. siue apud acta, posset etiā agere actiōe
prescriptis vbis, vt d. l. siue apud acta. ¶ Vltimo op. quācūqꝫ opi.
teneas, apparet ꝙ hec pena cōmittitur, qñ de facto agitur. Cōtra,
j. si man. ita fac. alie. l. ea quidē. de ver. obl. l. stipulatio ista. §. que sitū.
14 Sol. Quādoqꝫ † querit, vtrū sufficiat de facto fieri quantū ad ha-
bendā, seu dandā actionē. Et dic vt l. mulier. §. penul. de cond. insti.
Quādoqꝫ querit, an sufficiat de facto fieri quātū ad euitādā pene
cōmissionē. Dic vt not. p Dy. in l. quidā cū filiū. in fi. de ver. obl. ꝛ ibi
etiā ponit de precedēti mēbro. Quādoqꝫ queritur vtrū sufficiat de
facto fieri quātū ad pene cōmissionē, ꝛ ista est materia nostre legis,
in qua dic breuiter tria verba. Aut queris de pena legali aut con-
uētionali. Si de legali, aut factū nō pōt sortiri de iure effectū, ꝛ cō
sūmationē, ꝛ sufficit de facto fieri, vt l. cū q. C. de adul. C. de sepul. vio.
l. j. de sa. san. eccl. l. iubemus. ꝛ l. nemo martyres. ꝛ qd ibi no. Aut pōt
sortiri effectū, ꝛ cōsumationē, saltē de facto, ꝛ habet locū materia l.
si quis nō dicā rapere. C. de epis. ꝛ cler. Secūdo casu, qñ queritur de
pena cōuentionali, ꝛ tūc aut fuit actū ꝙ cōmittatur si cōtra fiat de
facto, ꝛ hoc constat, ꝛ cōmittatur, ꝛc. l. qui Rome. §. Flauius Her-
mes. de verb. obli. ꝛ l. Lucius. §. tres heredes. ad Trebel. Aut fuit
f actū quod cōmittatur si de iure cōtra fiat f, ꝛ hoc cōstat, ꝛ nō com-
mittitur si fiat cōtra de facto, vt l. stipulatio ista. §. quesitū. de ver.
oblig. Aut dubitatur, ꝛ tunc si fiat de facto, aut fit incōmodum
aduersario, ꝛ pena committitur, vt hic. Aut aduersarius non in-
commodatur, ꝛ pena non committitur, vt l. ea quidē. C. si manc. ita
fac. alie. ꝛ l. continuus. §. cum quis. de verb. obl. ꝛ ibi de hoc dixi ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Vbi pactum. Circa materiam huius l. an ꝛ quando
iudex possit repellere agentem sine actione, ꝛ an istud procedat qñ
competit actio sed inefficax, vide Fel. in c. ad aures. extra de rescri.
Item vide Aret. in l. si ita scriptum. de leg. j. vbi dicit hoc esse verū
si ex actis non appareat iudici agentem carere ex verbis Bar. ibi.
b ALEX. LOS. ¶ Secundo, quia. Annota verba gloss. que hic
Bar. referre intendit, ita cantare. Secundo, quia ipso iure tollitur
stipulatio per stipulationem, licet non sic in pacto, vt ff. de pactis.
l. si vnus. §. pactus. verum tamen est dictum Bart. vt ex gloss. in d.
§. pactus. ꝛ sequentibus patet.
c P. PAV. P. ¶ Offendi. Vide Aret. in opere maleficiorum. in ver.
comparent dicti inquisiti. in verbo. defensiones. Et vide Alexand.
hic ꝛ moder. ꝛ alia multa que habes ad Bart. in l. penul. §. ad cri-
men. ad fin. ff. de pub. iudic.
d ¶ Ego dixi. Adde eundem Bar. in l. pen. §. ad crimen. de pub. iud.
per Cyn. in l. reos. ꝛ ibi Bald. C. de accu. ꝛ in cap. j. §. iniuria. de pace
iu. fir. ꝛ in l. j. §. Offilius. ff. ne quis eum qui in ius vo. est, vi eximat.
* CLAV. DE SEISS. ¶ Vlterius procedere. Idem etiam dicit
Are. in c. j. de accu. etiam si nullus opponeret, nec iudex repelleret,
ꝛ in hoc dicit differre accusationem ab actione, ꝛ vide quedā pro ꝛ
contra per Philip. in c. nonnulli. de rescrip.
* CLAV. DE SEISS. ¶ Secundum vnam lect. Azo. Adde qd
vult Bar. in l. si seruus. ꝛ qd ibi scripsi. C. de his qui ad ecc. confug.
e AND. BARB. ¶ Et si dicatur. Vide Bart. in l. penult. ad cri-
men. de public. iudic. vbi pro seruo monacho, subdito, in causa cri-
minali potest comparere dominus.
f POMA. ¶ Contra fiat. Quando quidem de iure debet fieri, non
sufficit quod de facto fiat. not. tamen quod si aliquid de facto in
ciuitate obseruaretur. quod de iure non teneret, quod perinde es-
set, ac si de iure valeret. de quo est gloss. in l. qui habebat. in fi. ff. de
ina. test. ꝛ propter hoc vide que dicit do. Alb. in l. j. C. de sum. tri. ꝛ in
questione de fideiuss. circa vsuras.

ALIA LECTVRA.

Vbi pactum. Veniens contra transactio-
nem, Aquiliana stipulatio-
ne ꝛ acceptilatione firmatam, repellitur ab agendo.
Item penā soluit, ꝛ accepta nomine transactionis re-
stituit. h. d. secundū verā lec. Azo. ¶ Opp. dicitur hic, vbi pactum
15 † vel transactio. Iste text. videtur superfluus, vt in §. quibus. C. in j.
consti. Huius timore est facta prima gl. que exponit hūc textū du-
pliciter. ¶ Prima expositio nō est bona, qꝛ hic in textu dicit, his,
que data probātur, ꝛ tamen pactū debet esse gratuitū. Tene ergo
secundā expositionē. Habētis ergo intelligere solū in trāsactione. ꝛ
ex isto intellectu no. vbi dictio, vel ꝛ aut, ponitur inter genus ꝛ spe-
ciem, tunc ponitur pro, id est, vt hic. ꝛ l. ij. in prin. ff. ad l. Aquil. ꝛ ibi
no. ꝙ potest esse verū, vbi apparet de mente proferētis. secundū ꝙ
hic alias ponitur. Aliter vidistis in l. trāsigere. C. eo. ¶ Itē op. di-
16 citur hic, appellationis † vinculis ꝛc. iste tex. videt innuere, ꝙ in ac-
ceptilatione sit vinculū, si tamē acceptilatio fiat ad liberandū, non
debet operari eius contrariū. s. obligationē, arg. l. cū tale. §. falsam.
de cōd. ꝛ demō. Sol. gl. ꝙ eo, qd quis liberatur per acceptilationē,
ex parte liberati, nō habet vinculū obligationis in se, sed ex parte
liberātis sic, qꝛ tenetur ad nō petēdū naturaliter. Dictū huius gl.
reprobat Iac. But. qꝛ nūquā acceptilatio operat contrarios effe-
ctus, s. liberationē ꝛ obligationē, vt l. cū is. §. j. ff. de cōdi. inde. Pre-
terea, dicit ipse, agentiū actus nō debēt operari vltra eorū intētio-
nem, vt l. nō omnis. ff. si cert. per. Sed intētio trāsigentiū per modū
acceptilationis est, vt cōtingat liberatio, ꝛ non obligatio, ꝛ ex his
cōcludit gl. male dicere. Bene fatetur tamē ꝙ vbi fuit pactū de nō
petēdo ibi est obligatio ad nō petendum. secus in acceptil. Tamē
potest saluari tam dictū gl. quā dictū do. Iac. vt dicat ꝙ in pacto. ꝛ
acceptil. illa, naturaliter non dicitur oriri obligatiō ex acceptil. sed
propter acceptilatiōnē ex quadā naturali equitate petere obligat
a modo nō. Contra solet dici in l. ex hoc iuregentiū. ff. de iusti. ꝛ iur.
¶ Itē opp. ꝛ sūm in prin. gl. magne, dr̄ hic, ꝙ nō pōt peti pena, nisi
cū ventū fuerit cōtra transactionē. ¶ Itē op. dr̄ hic in textu nostre
legis, ꝙ aut subsecutis acc. aut pena inferenda est ante cognitionē
cause. s. principalis. Iste tex. vr̄ innuere, ꝙ si actor qui transegit, ve-
niat cōtra trāsactionē agēdo, ꝛ reus petit penā appositā in tran-
sactione, ꝙ ista qō, ꝛ pena primo debeāt terminari quā principalis
causa. Istud est falsum. per l. qui prior. ff. de iudi. Huius timore ista
litera legit dupliciter in gl. Tertio modo secūdū vltramō. Primo
intelligit ꝙ ista verba, ante cogni. cause, determinētur ab illis ver-
bis. inferenda est, ꝛ ad contrariū respōdet, ꝙ hic sit speciale. Ratio
specialitatis nō apparet in isto casu, ꝛ ideo non vr̄ vera. Intelligit
alio modo ꝙ hec verba, ante cognitionē, determinent a participio
data, ꝛ tūc in nullo obstat. ¶ Intelligit tertio modo, secūdū vltra-
mōtanos. ꝙ determinent ab illo verbo, maluerit, quasi velit dicere
si aduersarius malit ante cognitionē cause principalis petere pe-
nam ꝛ repetere data pōt. Iste intellectus sonat ꝙ reus nō habeat,
nisi duo remedia, videlicet petitionē pene, ꝛ repetitionē datorū, ꝛ
in hoc fuit opi. vltramon. Iste intellectus nō est verus. imo habet
tria remedia, ꝛ statim videbitis, qꝛ ꝛ actor pōt repelli. Tene ergo,
ꝙ ista verba determinent ab illo participio data, ꝛ cōtrariū nō ob.
¶ Itē op. dicit hic in tex. si aduersarius maluerit. Iste tex. videtur
innuere, ꝙ electio sit rei, cui rūpitur trāsactio. ¶ Sed tūc op. ꝛ vi-
detur esse electio actoris, qui trāsactionē rūpit, eo ꝙ nūc cū agitur
cōtra eum ad penā, ꝛ ad data, ipse dicitur reus, ꝛ videt teneri alter-
natiue, vt hic. Sed in alternatiuis est electio debētis, vt l. pleruqꝫ.
ff. de iu. do. in fi. Timore huius ista verba, si aduersarius maluerit,
in gl. exponūtur dupliciter, vno modo, ꝙ exponat aduersarius, id
est reus, qui conuenitur ad penā tunc, qui tamen actor fuit primo.
Alio modo exponūt aduersarius, id est actor, qui penā petit, ꝛ tūc
qui primo erat reus, cū fuit trāsactio rupta, ambe iste due exposi-
tiones

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tiones possunt tolerari. Hã antequã perueniatur ad iudiciũ, est in electione primi actoris vtrũ vellet obseruare trãsactionẽ, an penã soluere & restituere data. sed postquã ipse venit cõtra trãsactionẽ, & sic neutrũ, alias ventũ est ad iudiciũ, quia petitur pena, & repetuntur data, tunc nõn est in electione primi actoris, sed potest cogi ad soluẽdã penã. & ad restituendũ data. vt hic videtis. Poterit etiã eũ repellere ab agẽdo. vt ff. videbitis. secundũ vnã lec. & sic intelligẽdo, 17 iste expositiones tolerãtur, & similia. Itẽ opp. † & sum in gl. magna, in versi. qui incipit. ex predictis patet. Vos videtis q trãsactio fuit facta p acceptil. & sic trãsactio fuit sublata ipso iure. vt instit. quib. mod. tollitur oblig. ff. est autẽ, & hoc dicit ter. quod venit cõtra trãsactionẽ. & sic sine actione agit. contra. l. si pupilli. ff. videamus. ff. de nego. gest. Huius cõtrarij timore lex legit quinq; modis in glo. Et aduerte ad ordinẽ gl. q; due opiniones, videlicet prima. & vltima tenẽtur & in lege nostra agatur de facto. secundũ primã opi. agitur de patiẽte reo, secũdũ vltimã inuito reo. De tres opi. scilicet secunda, tertia, & quarta tẽdit q agatur de iure. venio ad primã que ipsa veritas est, & fuit opi. Vgo. & eã tenet do. Jac. hic. Prima est. q hic agatur de facto, & reus patiat quasi dicat ter. Si aduersarius, id est reus, cui rũpitur trãsactio, malit penã petere, & data repetere potest hoc velle & si actorẽ vellet repellere, etiã potest. quasi cõcludat ter. q omnia ista remedia reus possit habere penã. repetere data, & actorẽ repellere. & tũc potest exponere aut pro &. Ratio huius opi. est tripler, & videbitis in gl. nostra. tertiã rationẽ. que est multũ notãda ad id quod ſ. dicã, & est ratio ibi. tertia. quia cũ iudex. Secũda fuit opi. quod hic agatur de iure, allegat gl. pro hac opi. l. i. ſ. quando licet ab emp. dil. & auth. cõtra quã propriã. ſ. de nõ nu. pec. Vgo cõtradicit, cui fuit predicta opi. vt hic videtis, potest esse alia ratio, quia actio extincta nunquã resuscitatur. vt l. q res. ſ. areã. ff. de sol. Tertia fuit opinio, quod hic agatur actione vtili. alleg. gl. li. & ij. ſ. si aduer. trãsactiõ. Alle leges nihil faciũt ad materiã nostrã, vt diri in l. si diuersa. ſ. eo. loquũtur enim in restitutione in integrũ. Unde alij dicũt q hic agitur per actorẽ, vt reus ponat se in pristinã obligationẽ, & agitur cõdictione sine causa, & ita agitur de iure secũdã hãc opi. & etiã secũdũ duas precedẽtes, & ita cõtrarij nõ obstat, q; qui agit. actionẽ habet. Ista opi. nõ est vera q; licet causa sit reuersa ad nõ causam, vbi trãsactio rũpitur, tamen cũ causa reducat ad nõ causam propter dolũ actoris vemẽtis cõtra transactionẽ, ex isto suo dolo nõ debet conseq; condictionem sine causa. arg. ff. de furt. Itaq; fullõ. Ideo hec opinio nõ est vera. Unde alij dixerũt. & ista est quinta. & vltima q hic agãtur de facto. & nõ de iure. etiã reo inuito. per lcũ proponas. ſ. eo. scilicet p rationẽ. quã gl. assignat. Hãc opinionẽ tenẽt Ultramõtani. & do. Ly. & dẽ hac facilẽbat mentionẽ in l. ea quidẽ. ſ. si manci. ita fuer. alie. ista nõ est vera. Hã si posset agi de facto. eo reo inuito. ad quid diceret lex quod vbi actio est sublata ipso iure. præscriptis verbis. actio cõpeteret datiua. secundum quod dicit in l. cũ mota. ſ. eo. Item ad quid diceret lex quod potest agi. vt reus reponat se in pristinã obligationẽ, vbi actio est sublata ipso iure, secũdũ q dicit l. si quis accepto. de cõd. ob causam. Certe nõ esset ratio cõtra. Tene ergo primã rationẽ. Respõdeo per tres rationes, quas assignant, & est vera. Ex qua opinione cõcludas. q vbi rũpitur trãsactio firmata acceptilatione, & Aquiliana stipulatione. pena potest peti. data possunt repeti. Itẽ actor repellit. & sic reus habet tria remedia, & sic opponi. de ter. qui loquitur alternative. exponẽ vt sup. adixi. Et si tu diceres, quomodo repellitur per exceptionẽ. cũ nulla sit actio, quia sublata est per acceptilationẽ, ex ceptio sit actionis exclusio, vt l. j. de excep. dico q actor repellitur nõ virtute exceptionis, sed potius per officiũ iudicis videtis actorem sine actione agere, quia iudex interrogabat p modũ, quẽ habetis in gl. in prima opi. Vgo. in tertia ratione, & secundũ do. Jac. ista ratio tertia facit ad q. pone, statuto cauetur q nõ soluẽs collectas, nõ audiatur ad ius, neq; etiã agẽdo, neq; etiã defendẽdo. Tu non solus collectas, agã cõtra te, exceptis, agere nõ potes, quia nullã actionẽ habes cõtra me, replico cõtra te, quia tu non solus collectas, non potest reddi ius, neq; in agẽdo, neq; in defendẽdo. quis obtinebit? Respõdeo nõ soluẽs collectas, Hã licet eũ possim repellere virtute defensionis, q̃ non cõpetit ex fõrma statuti, tamẽ iudex officio suo videtis me nõ habere actionẽ. poterit me repellere, & interrogabit me secundũ formã huius gl. Itẽ valet ad aliud. pone q bãnitus nõ potest audiri ad ius, agit exbãnitus cõtra me nõ excipio ipsum esse bãnitũ, quia forte timeo. Certe quãtũcunq; nõ excipiã, tamẽ si iudici esset notũ per aliũ modũ, ipsum agẽtẽ esse exbãnitũ, & exbãnito nõ cõpetit ius agẽdi, Juder, sine aliqua exceptione, poterit eũ repellere. eo quod videbit me sine actione, & faciet interrogationẽ secũdũ formã huius. gl. Itẽ opp. secũdũ primũ intellectũ, quẽ diri quod etiã pena si agatur de facto, petitur, & tunc opp. de l. ea quidẽ. ſ. si mãci. ita fue, alie. Sol. vt ibi dixi. Itẽ opp. de stipulatio ista. ſ. quesitum. de verb. ob. Sol. vt hic no. in gl.

LEX XLI.

3 Pena huius l. quando habeat locum.

4 Pena legalis, vt committatur, requiritur quod quis peruenerit vsq; ad sententiam. secus in conuentionali.

5 Periurus est infamis.

7 Veniens contra trãsactionem iuratam, reddit data, soluit penam, & perdit actionem.

10 Pena hui⁹ legis quod infertur ipso iure, nec expectatur sentẽtia.

11 Iuramentum impedit moram purgari in reo.

a Si quis maior. [a] Hec est singu. lex, quã no. & breuiter. h. d. Qui venit contra transactionẽ iuratam per Deum vel Principem, b infamatur, penam soluit, [b] sibi data reddit, & actionem perdit, que parti obseruanti applicantur. h. d. Uadam per ordinẽ, no. quod ista lex tantũ habet locũ in maiore. Quero, quid in minore iurante? do. Jac. But. dicebat. Aut ipse iurauit non venire contra, ratione minoris etatis, & tunc satis est, quod iuramẽtũ eum representat maiorem, vt pena huius cõstitutionis nõ teneatur. Aut iurauit nõn venire cõtra, ratione minoris etatis, vel alia, & tunc teneatur pena huius cõstitutionis, quia duo iurauit propter primũ representatur maior. propter aliud teneatur pena huius constitu
1 tionis. Satis † possumus dicere, quod ista cõstitutio non habet locum in minore etiam ita iurante, nam quod iuramẽtum faciat eum maiorem. istud est interpretatiue. ergo ad eum hec lex nõ extenditur. vt l. iij. ſ. hec verbã. de neg. gest. Fateor tamen quod iuramentũ validat contractum, secundum aut. sacramenta. ſ. si aduer. vendi. & quod ibi dicitur, nõ autẽ quod teneatur pena huius legis. Secundo habẽs id quod hec lex habet locum in transactionibus fa
2 ctis nullo cogente imperio, sed libero arbitrio. Et ex hoc dico. † quod si fuerit iuratum super compromisso, vel transactione, quæ fiunt a parte inuita, ex forma statuti, vel præcepto iudicis, quod pena huius cõstitutionis non teneatur. dicit enim nullo cogente im
c perio. [c] Nota quod hic dicitur. * quod venire cõtra. fit vel inter
* pellando iudicem, vel supplicando Principibus, vel non implendo promissa. Contra. ff. rem ra. habe. l. amplius non peti. vbi dicitur
3 quod requiritur litis cõtestatio. Sol. † Plures sunt conceptiones stipulationum, quandoq; promittit quis non contrauenire, & tunc ista stipulatio committitur secundum formam huius legis, quod multum nota propter statuta, & propter alia que dicunt. si quis cõtrauenerit, vel contra fecerit, & similia. Quandoq; quis promittit amplius non petere, ita loquitur lex contraria, quia requirit litis contestationem. Quandoq; quis promittit controuersiam nõ mouere, tunc loquitur. l. diuus. ff. de peti. here. & de his, & multis aliis dixi latius in l. amplius non peti. Opp. ad istud, & videtur quod requiratur quod perueniat vsq; ad sententiam. vt l. qui cum maior.
4 ſ. accusa. de bonis liber. Solu. Ibi † in pena legali, hic in conuen
5 tionali. & mitius † agitur cum lege quam cum homine. vt de arbit. l. Celsus. dixi plenius in d. l. amplius. Item habes hic notare,
6 quod periurus † est infamis, & hoc plene no. in l. Lucius. ff. de his qui notan. infam. te tigi in l. fi. ff. de crimine stelliona. Ulterius no
7 ta ex lege ista † quod quando est iuratum super transactione, vel pacto. quod qui venit contra, reddit data & soluit penam, & perdit actionem. Contra. ſ. eod. l. cum proponas. & ff. eo. l. qui fidẽ. Sol. Istud est hic propter iuramentum, quod no. multum bene. Nam
d iuramentum [d] habet vim illius clausule, † que apponitur in stipu
8 latione penali, rato manẽnte pacto &c. imo maiorem vim habe
9 bit, vt ex ista l. paret. Item dico quod iuramentum habet † vim illius clausule, si nõ valet iure transactionis, valeat omni iure quo
e valere [e] potest, vt l. cum pater. ſ. filius matrẽ. ff. de leg. ij. & ideo puto quod si transactio non valebat iure transactionis, valeret iure pacti propter iuramentum. quod secus esset alias, vt l. si causa. ſ.
10 eod. & ibi habuisti s no. Ulterius no. hic, q iste pene infliguntur
f ipso iure, [f] nec expectatur sententia. q apparet ex eo q dicit, actione priuatus. & sic loquitur in preterito. Item apparet ex eo. q infra sequitur. itaq; omnia eorum mox commoda deputabuntur &c. Nam ex dictione mox, apparet quod sit ipso iure, vt in auth. de incest. nup. ſ. j. dixi in Liubenus. ſ. economus. ſ. de sacrosl. eccl. Et
g ex hoc nota [g] etiam quod † iuramentũ impedit purgationem mo
11 re. hoc enim sonant verba huius legis. Hoc etiam probatur, quia vbicunq; fit executio a lege non admittitur purgatio more, vt l. si
12 is cui. ff. de leg. ij. Ultimo quero, de duobus. Primo an hec lex habeat locum in reo, sicut in actore cõtrauenente? Bl. dicit quod
* sic, * in illis penis, que ad ipsum possunt adaptari. Item quero
13 an habeat locum in alio † contractu, quam in contractu transactionis? Puto quod sic in omnibus. ibi in prin. l. cum dicit, aduersus pacta, vel transactiones, in eo quod dicit pacta, omnia cõprehendit. Item hoc apparet in fi. dum dicit. pactis, & ſ. dicit. pactionum. & sic loquitur in omnibus pactis, nõ solum in transactione. Non habetis hic alia. ergo &c.

ADDITIONES.

a Si quis maior aduerte quod Bart. in hac l. si quis maior. arguitur de contrarietate, sed in quo allegetur contradicere, & pro

saluatione Bar.vide cōcordātiā positā ad l.si qs p eo.ff.de fideiuss.

a POMA. ¶Si quis maior. Et procedat etiā si illud iuramentum esset sibi illegitime relatū presente parte,z non citata. Anc.in cōsi. ccclxxiiij.inci.retento ordine in vers.z ex hoc etiam subsequenter.

P. PAV. P. ¶Si quis maior. Per istum tex.singularem solet dici quod iuramentū impedit purgationem more de quo vide Alex. cons.clviij.in v.vo.quod tamen limita procedere in foro iudiciali. Secus in foro penitentiali.gl.singularis.xxxij.q.j.c.apud misericordem.allegat ro.singulari.ccccclv.impediente iuramētum. Nunquid autem heres extraneus puniatur pena huius l. vide Ang.consil. cccxxiij.z cccxxxvj.in ij.par.inci.ex themate z actis.in prin. Pau.de Cast.consi.lxviij.vbi ponit quid si heres sit minor. Et nunquid heres contrauenien transactioni iurate per defunctum cōfecto tamen inuentario possit vti beneficio inuētarij,vt nō teneatur ad penam vltra vires hereditarias,vide Ang.consi.cccxxxvj.incip.testator transegit,z cccxxix.z est in ij.par. Item in materia huius.l.vide omnino Alex.dicentem multa cons.xcij.in j.vo. vbi inter cetera dicit,quod ille qui est ex aliquo cōtractu iurato cōsecutus dominiū alicuius rei,si cōtrauenit, non perdit dominiū ipso iure.sed opus est vt cōtra eū agatur cōdictione ex hac lege. Item quod ista condictio non datur contra tertiū possessorem. Item quod ad has penas incurrēdas requiritur dolus. Et ibi in vltimis verbis singulariter dicit,quod contrauenien solum tenetur ad verā estimationē rei,nō aūt ad aliquid plus,si ex industria sua superlucratus fuerit. Vide etiam eundem Alex.in l.fin.in fin.ff.qui satisd.cogant. Item an habeat locum in reo,z q intelligatur in instrumēto valido,vide Alex.cons.dxxxviij. Itē quod pena huius legis habeat locū,etiā si quis pmisisset simpliciter sub fide sua,vel sub fide Christi,vide Fel. in c.ij.de spōsa.circa prin. Vide in Bertachi.in verbo, fides. Jas.in l.iij.§.j.ff.de iureiurā. Itē ad id quod dixi.s.penā huius l. committi cōtra heredē cōtrauenientē trāsactioni iurate, faciūt que habes ad Abb.in c.veritas.extra de iureiur.vbi habes q iuramentū est personale,z nō ligat heredes. Itē quod si quis impugnet solū testamētum transactionis ipsum tantū negando,incidat in penas huius l. Pondera Alex.cōsi.lvj.vo.ij.in prin. Itē quid si apponatur pactū tēpore iuramenti quod per cōtrauentionē quis non incidat in penam huius.l.an valeat. Videtur quod nō,quia pene huius legis incurrunt ex dolo cōtrauenīēdo,vt hic. Ergo dolus futurus remitti non potest l.si vnus.§.illud nulla.ff.de pac.vbi habes ad Bart. Et ad hoc facit quod no. Abb.in c.solite.de resti.spol. Itē quod nō implēs ex parte sua nō possit agere cōtra aduersariū ad penas huius l.vide Alex.cōs.ccclxv. Item no.singulariter q si quis cōtrauenit supplicatione,facta tamē mētione de trāsactione, non incideret in penā. Ita infertur ex his que dicit Fel.in c.ceterū.ad fi.extra de rescri.vide eundē in c.ex tenore.extra de rescri.vbi late examinat, an per solā supplicationē nō vtēdo rescripto incidat in penā. De quo vide omnino. Alex.cōsi.xxxiiij.in j.vo.vbi concludit cum Paul.de Cast.hic,licet hic teneat cōtrariū. Vide Fel.in c.ex tenore. Jas.hic, Itē an z quādo periurus sit infamis,vide late Fel. in c.testimoniū. extra de testib. Et ibi etiā an ista lex procedat in eo qui iurauit soluere vsuras,z nō soluit,z quādo repellatur ab agēdo,vide late Decius in c.intelleximus.de iudi. Itē quod ille qui primo fuit in mora, vt qr primo euenerit dies sue promissionis,incidat in penas, z aduersarius cogatur postea simpliciter, vide Math.not.l.vbi quedā alia materia huius legis. Quomodo aūt tūc possit cōmitti mora,si aliquis non impleuerit,vide ad Bart.in l.fi.in fi.p.in. de excep. Itē quod periurus est infamis.z de multis alijs penis periurij, vide p Jas.in l.si duo patroni.§.fi.ff.de iureiu. Itē an requiratur dolus ad hoc vt quis dicatur periurus etiā inquātū ad penas huius legis, vide Jas.in l.qui iurasse.in prin.ff.de iureiu.z in l.videamus.ff.de in litē iurādo.vbi repetit omnia que dixit in d.l.qui iurasse. Sed quod quantū ad penas huius legis sufficiat culpa, vide eundē in l.in actionibus.de in litem iurando. Item quod licet periurus sit infamis,z repellatur ab agēdo,nō tamen a se defendēdo,vide Alexan. consi.xxxvij.vo.ij.Decium in c.intelleximus extra de re iudicata.

b POMA ¶Penā soluit. Intellige quod cadit ab actione,quādo fuit periurus super causa illius actionis, secus si fuisset periurus super alia causa. Ita Alex.consi.xvij.incip. pōderatis his.in j.vol. Fely.in c.dilecti filij.in prin.de exceptio.z vide ad istā l. Math. notabi.suo l.Fel.in c.testimoniū.de testi.versi.sed inquantū. z Barba. in c.licet ex suscepto.in decimo casu. Pan.ibi de foro compe.vbi dicit quod ista l.habet locum,etiam si quis iuraret per Regem.z vide etiam Cardin.consil.cxlviij.in ij.dubio.z Barbar.in c.ex literis. post Bald.ibi de consti.z Ro.sing.suo ccccxcij.inci.tu Fel.c.j.de iureiu.z Barba.in c.j.de offic.deleg.z Alexand.consi.xxxij.ad fin.vo. ij.z xxxij.eo.vol.z Fel.in c.querelā.de iureiur.vbi ponit, an habeat locum in violatore fidei,z vide que ponit do. Sign. in consil. ccliij. incip.questionibus,ad hoc vt procedat ista lex, requiritur dolus. Ita Bal.in l.obseruare.§.proficisci.ff.de offi.procons.z Alexan. in cons.xcij.incip.perspectis his que in themate narrātur in j.vol.z in l.fi.ff.qui satisd.cog.vide etiā in materia huius l. Ang.in cōs.cclxvj. incip.ex themate z actis.z Corse.in repetitione rubrice de iureiur. in j.z in ij.priuile. Alex.in consi.xv.vol.ij.z cons.xvij.vol.iij. Feli.in c. dilecti filij.de exceptioni.z Card.Flo.in consil.xxv.in fin.vide etiam de ista lege per Barb.in consil.xxiiij.vol.j.

c ¶Imperio. ADDE secūdum Pau.de Cast. z Ful. quod hoc verum,si fuisset compulsus iurare,z compromittere, secus si cōpromittere tantū,quia si spōte iurauit veniendo cōtra, incidit in istas penas,cū illud iuramentū sit prestitū nullo cogēte imperio,si tamē de cōsuetudine prestaretur iuramētū,satis dicitur esse de necessitate statuti,ar.l.quod si nolit.§.quia assidua.ff.de edil.edic. Dicit etiā Salic.has penas nō habere locū,quādo in cōpromisso appareret quod necessitate statuti esset cōpromissum,alias secus. Vide qui necessitatem allegabit,probabit.l.fideicom.§.si rem.de lega.iij. Tu de materia huius l.vide Alex.in consilijs suis. Aliquid per Abba. cons.xij.Ang.cons.lix.Pet.de Anch.consi.ccclxxxiij.

* CLAVD. DESEISS. ¶Nota q hic dicitur. De hoc vide per Alexan.consil.xxxiij.in j.dub.vol.j.

d ¶Juramentum. ADDE quod iuramentum habet vim stipulationis,vt voluit Bal.consi.cxliij.z clausule derogatorie, vt etiam eius consil.ccclxj.eo.lib.j

e STRA. ¶Quo valere potest. ADDE tu,z collige ex isto.d.Bartol.quod iuramētū semper addit dispositioni super qua interponitur. Et adde ad hoc eundē Bar.in l.eam quā.versi.vj.casus.j.de fideic.z q tradit Bal.in l.fi.in ij.q.j.cōmo.z ponūt Mode.in l.si cōuenerit.de iurisd.om.iud.z ponit de eis in repeti.c.j.extra de iudi.

f ¶Ipso iure. ADDE postea que dicit Alex. de istis verbis, ipso iure videndum Bald.consil.ccclxix.lib.iiij.

g POMA. ¶Ex hoc not. Vide Ro.cōsil.xlvij. An ante istud,quod morā non possit purgari iuramento interueniente, habeat locum his omnibus quatuor penis,de quibus hic,licet Bar.videatur indistincte tenere quod sic.scias tamen,quod Ang.in l. si insulam.in v.q.Bart.ff.de verb.oblig.z Paul.de Castr.hic dicunt opi. Bart. procedere quo ad infamiam,z actionis omissionē ab ipsa lege,non autem quo ad penam,z data restituēda de quibus assererent facti hominis requiri,quasi volēs quod potius hic nō admittitur more purgatio,ex eo quod fiat executio.l.quapropter.ibi iuramentum interuenerat,vt plene per eos habetur. Jmo. tamē z aliqui moder. Perusini.d.l.si insulam.in loco preallegato, dicunt quod opi. Barto.indistincte procedit quo ad omnes penas de quibus hic, eo quia vna determinatio respiciēs plura determinabilia,ea equaliter determinare debet.l.nam hoc iure.ff.de vul.z pupil. Huic sententie quidam respondent,z est de mēte Alex.hic,q illud est verum, vbi est eadē ratio.l.si ita scriptum fuerit.vbi Bart.la ij. ff.de man. testa.z in l.si seruus.de stat.lib.sed hic est diuersa ratio,ergo zc. Secundo pro Bart.facit secundū Jmo.ibi quia ista lex nullam haberet specialitatem cum clarū sit q vbi fit executio a lege non admittitur more purgatio.huic respondent ibi primū ad sentētiam, z est de mente d. Alex.hic q inuenit speciale quo ad infamiam z actionis priuationem,dic vt per eos. Tertio facit secundum do. Petrucium hic,q vna res non debeat diuerso iure cēseri.l.eum qui edes. ff.de vsucap. Huic responde vt primo ar. Quarto facit secundum eum tex.hic in dictione mox, que excludit omne temporis interuallum. Huic respondet,quod imo non excludit.

* CLAVD. DESEISS. ¶Quod sic. Et hoc ideo forte quia reus priuaretur exceptione,sicut actor priuatur actione. in cōtrarium vide Alex.consil.xlix.vol.iiij. Et facit quod dicit Bart. in l. postquam liti.circa.fin.s.de pact.

LEX XLII.

2 ☞Transactio facta pretextu falsorum instrumentorum, quando sit nulla,vel rescindatur,z quo iure.nu.7.
4 Juramentum tollit restitutionem,que est de iure speciali,nō eam, que est de iure communi.
6 De falso quatuor modis cognoscitur.
8 Exceptio , vel replicatio in casu huius legis quando competat absq restitutione in integrum.
10 Restitutio dotis si debet fieri,z ille,cui fieri debet, tenetur ex forma statutorum recipere possessiones in solutum.qualiter tunc debeat fieri.
12 Instrumentum si est falsum pro parte,an sit falsum in totum.
13 Executio si fuit demandata per iudicem,quādo pereat finito eius officio.
14 Falsitas in teste quando noceat producenti.

Si ex falsis. Breuiter dicit, Trāsactio eatenus rescinditur,quatenus facta fuit pretextu falsorū instrumētorum,etiā si fuerit iuratum,nisi fuerit super falso trāsactū,hoc dicit. ¶Notabilia sunt clara. ¶Opp. hic dicit,q debeat transactio retractari,z sic innuit q valeat.contra s.de diuer.rescrip.l.ii. Solu.aliud est in rescriptis, in quib⁹ inest

tacita

†tacita conditio,si preces veritate nitātur,qđ in transactione non est. ¶ Secundo opp.ad idem q̄ trāsactio sit ipso iure nulla,vt l.in summa.in prin.de cond.inde. Habuistis not.s.eod.l.sub pretextu.
2 Solu.† Quandoqȝ quis petit trāsactionem rescindi, q2 facta sub pretextu falsorum instrumentorū,absqȝ dolo partis,tunc sine dubio habet locum ista l.q̄ debet rescindi. Quandoqȝ arguitur falsitas instrumēti,⁊ dolus partis,⁊ tunc si quidē dolus esset ex parte actoris,esset trāsactio nulla,vt in l.cōtraria.si ex parte rei,nō,vt d.l.sub pretextu.s.eo.tamen isto casu non loquit' hic,q2 hec lex loquitur indistincte in actore. Et sic debes intelligere hic, quando sola
3 falsitas arguitur,non dolus aduerse partis. Ex quo no.† q̄ ti.si ex falsis instrumentis.j.⁊ ff.de re iudic.l.diuus.hȝ locum, etiā si fuerint producta instrumenta falsa absqȝ dolo partis.lȝ quidam Ultramon.dicant contrarium,⁊ hoc tȝ ista gl.quam vide super verbo.precipimus.ibi,nec distinguo. ¶ Op.j.si mi.se ma.dixe.l.si alterius.vbi iuramentū impedit rescindi pactū factum dolo aduersarij.Sol.Ibi fuit simplex dolus.hic fuit plus,scȝ falsitas. ¶ Op.j.
4 si aduer.vend.l.j.Sol.per †iuramentū tollitur restitutio,que est de
a iure speciali,[a] vt ibi nō ea que est de iure cōmuni.ita loquitur hic. Uel possumus dicere,hoc est speciale in trāsactione facta pretextu falsorū instrumentorū. ¶ Op.j.de fal.l.ipse.Sol.ibi fuit transactū de fal. ¶ Op.de l.j.j.de plus peti.ff.de exce.l.qui agnitis.Sol. gl.quod ille leges non obstāt,si bene inspiciantur. ¶ Circa legem
5 nostram queruntur plura. Primo †quero.hic dr ex falsis instrumētis,quid de testibus? gl.dicit idem,⁊ idem no.in l.j.⁊ ij.j.si ex fal.instru.⁊ hoc est verum,vt l.diuus.ff.de re iud.facit ff.de fide instru.l.j. ¶ Secūdo quero,dicitur hic,etiam ciuiliter falso reuelato. Quot
6 modis cognoscatur de falso? gl.que est hic,dicit† quatuor modis. Primo criminaliter accusando l.Cornel.de fal. Secūdo p actionē in factū ad interesse. Tertio p exceptionē,vt si actor agat ex transactione,excipiatur de falsis instrumētis. Quarto p replicationē. q2 si reus excipiat de trāsactione,actor replicabit de falso. Potest etiā de falso cognosci per inquisitionē,vt l.iubemus.j.de prob.de test.l.nullum. ¶ Itē illud q̄ gl.facit duo membra,de exceptione,⁊ replicatione,pōt claudi sub vno membro. Nam replicatio est exceptio.vt l.ij.ff.de excep.tamen qđ istis duobus modis cognoscatur de falso in hac l.videtur contra id q̄ glo.dicit j.prox.q. ¶ Quero,
7 dicitur hic.falso reuelato retractari precipimus.quero,†quo iure retractatur ista trāsactio. Dicit gl.per restitutionē in inte.vt ff.de re iud.l.diuus.⁊ j.ti.iij.l.j.vide gl.super verbo.precipimus.in prin. ¶ Aduerte tū tex.hic dicit,falso reuelato retractari precipimus ⁊ sic innuit q̄ antequam retractetur,dȝ de falso cognosci. Item dicit gl.q̄ cognoscitur per exceptionē.vel replicationē,sed exceptio
8 †vel replicatio non pōt habere locum,nisi prius restitutione impetrata.vt l.nam postea.§.si minor.ff.de iureiurā.⁊ l.nec non.§.exemplo.ff.ex quib.cau.maio.⁊ l.exceptio.in fi.de exceptio.⁊ sic videtur quod prius debeat peti restitutio,⁊ poste i proponi exceptio.glo. dicit econuerso. ¶ Hic aduerte,dicunt quidā. q̄ poterit opponi exceptio compensationis. Nam cum actio in factū ad interesse propter falsum detur a lege, ipso iure poterit opponi exceptio,⁊ de ista exceptione compensationis glo.loquitur.quod non plȝ. Nam cum non sit liquidum illud debitum,non potest ex eo cōpensatio opponi.vt j.de compensatio.l.fi. Dico igitur sic. Quāqȝ quis vult opponere exceptionem ad impediendā petitionē tm̄,⁊ tunc hoc pōt fieri sine aliqua restitutione de mūdo. Et ita loquitur hec lex, ⁊ l.fi.j.si ex falsis instru.dum dicit.iudicati executio solet suspendi ⁊c. Quādoqȝ quis vult plus,scȝ quod super causa primo proposita procedatur,⁊ diffinitiua sñia determinetur.tunc si quidē prima actio non erat ipso iure perempta,q2 non fuit facta transactio per Aquilianam stipulationem,⁊ acceptilationem,videtur prima instantia durare secundum quod innuit l.sine apud acta.§.e.⁊ ideo dico qđ reo sufficeret exceptio,⁊ actori replicatio sine aliqua restitutione. Ita loquitur gl.super verbo,ciuiliter. Sed si poneremus primam actionem esse ipso iure peremptam,⁊ per consequens instantiam.super ipsa actione,⁊ tunc esset necesse qđ peteretur restitutio in integ.sicut dicitur in sententia,vt d.l.diuus.ff.de re iudicata.⁊ quod ibi dixi. Querit gl.quid si a lite esset recessum.pretextu falsi iuramenti. Glo.distinguit,⁊ bene,dic vt in ea. ¶ Quero circa
9 istam partem,que erit forma proponende exceptionis? Respondeo breuiter sic. Si volumus proprie loqui.nō deberet quis excipere,bene ageres,nisi transactio esset facta ex falsis instrumentis, q2 vere transaccio non esset facta ex falsis instrumētis tanquaȝ ex causa proxima,sed extrinseca.q2 nisi essent falsa instrumenta,pars non transegisset. Debet ergo dici,bene ageres,nisi transactio esset falsae facta pretextu vel timore falsorum instrumētorum,⁊ hoc sentit gl.tua.j.quā vide. ¶ Uenio ad secundā partem,gl.querit vnaȝ
b questionē,⁊ inducit in argumentum ad illā. ¶ Queritur quid[b] si
10 trāsactio fuerit facta pretextu falsorum instrumentorū super vno capitulo tm̄,⁊ pro omnib.capitulis fuit data vna sententia. Dicit gl.⁊ bene,quod debet videri ⁊ examinari,quantum verisimile fuit datū pro illo capitulo,super quo est trāsactū,⁊ illud reddatur. ar.l. qui solidū.§.j.ff.de leg.ij.⁊ vide gl.tuam quā nota.rogo te. ¶ Et be
11 ne facit ad q.de facto statutū est hic,quod ille cui debet fieri restitutio dotis,teneatur recipere possessiones secūdū estimationē catastri,prout ipse elegerit. Contingit quod vni debebat fieri restitutio dotis mile librarū reperiebatur vnū podere estimatū trib.milib. libris. Ille volebat eligere tertiā partē illius poderis secundū mensuram,⁊ eligebat sibi totū bonū, ita quod illa tertia pars erat melior,quā ille due partes secundū bonitatē. Ego dicebā,⁊ credo dicere veritatē,quod sibi nō est dāda illa tertia pars secundū mensuram,sed secundū bonitatē,quod nota tu Perusine. Dicebā quod cum fuerit facta estimatio fundi totius vniuersaliter, ⁊ particulariter cuiuslibet partis per se,videntur estimatores estimasse quālibet partē secundū bonitatē suā,⁊ ideo illi debebatur tertia pars secundum mensurā,argu.huius gl.⁊ l. qui solidū.§.j. de leg.ij. ⁊ arg.ff.de
12 euic.l.j. ¶ Ista gl.inducit hanc l.in argumentum,est questio, si in
c strumētū est falsum pro parte,an presumatur falsum in totū.[c] Istā questionem ponit Inno.de hereticis.c.fraternitatis. Specu.ponit eam in tit.de instr.edi.§.instrumentū.ergo.vers. quid si aliquod instrumentū. Breuiter debemus sic dicere,aut instrumētū est falsum propter vitiū notarij,⁊ sine dubio totū est falsum, vt l.si aliquid. de suscep.⁊ arc.lib.x. ⁊ l.si quis ex argentarijs. §.j.ibi no.ff. de edendo. Aut propter aliū defectū,⁊ tunc aut est defectus circa solennia vt circa diē ⁊ cōsulē,⁊ vitiatur totū instrumentū,vt in auth.vt preponatur nomē Impera.circa princip. Facit ad hoc quod not.s. de veteri iure enucleādo.l.fin.in fi. Aut est defectus circa substantiā instrumenti,tunc aut est defectus in eo.capit.aut in diuersis.si in eodem, totum illud cap.vitiatur,vt hic. Aut in diuersis,⁊ tunc si sunt capitula connexa,tunc idem,vt l.etiam.§.ex causa.ff.de min. Aut sunt
d capitula separata, tunc secus,vt hic. ¶ Quero quid in testibus?[d] Dic vt extra de testib.c.in nostra.⁊ ibi plene ⁊c.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶ Speciali. Circa istam solutionem vide Alexan.in l. cum quidam.ff.de acquir.hered.⁊ Aret.consi.lxvij.⁊ cōsi.ciij. Ideo forte hoc est odio falsitatis.

b AND.BARB. ¶ Queritur quid. vide Ang.in auth.hoc nisi.j. de sol.vbi transit simpliciter cum Bart.

c ¶ In totū. ADDE vltra Bar.de hoc Bal.cons.cclxiiij.li.j.⁊ cons. xxviij.li.iij.inci.in quodā instrumēto. ⁊ inquantū addit, quod si falsitas est in verbis enunciatiuis, vt in opposi.confinium loci ⁊c. vide tu Bal.cons.cccxiij.inci.dubitabatur de quodam notario.

d POMA. ¶ In testibus.vide Feli.in c.licet causam.in nono no.de proba.⁊ Cepo.cōs.xxxij.⁊ Feli.in ca.j.de re iudi.⁊ Bar. cōs.lxx. vo. ij.⁊ Alex. cxxxiij.vo.j.⁊ arc.ix. ⁊ lxxj.⁊ Bart.lxxxviij.in j.vo.⁊ Old. xxxvij.⁊ vide ad hoc Barb.in c.cum super.de offi.dele.⁊ Ias.in l.ij. C.de bo.pos.secūdum tab.⁊ Bal.in c.si qui testium. de testib. ⁊ seq. ⁊ Alex.cons.xxvij.vo.ij.⁊ xliiij.vbi dicit quod testis iurās dicere veritatem super omnib. interrogatis, si deponit falsum in vno etiam impertinēti,⁊ per verbum credit. quod non creditur sibi in aliquo etiam in his que ante dixerat,vo.ij.dicēs hoc procedere siue ignoranter,siue scienter admiscuerit falsum vero,⁊ siue capitula sint separata,siue connexa.⁊ cons.lxxx.in fi.eo.vo.⁊ ibi dicit quod dictum testis non potest pro parte acceptari ⁊ pro parte non.⁊ Ale.consi. cxxxiij.vo.ij.⁊ Bal.in rub.de controuer.inuest.⁊ aliquid in c.in nostra.per Are.de testib.⁊ Soc.cons.clv.

ALIA LECTVRA.

Si ex falsis. Eatenus quatenus transactio fit pretextu falsi instrumenti rescinditur,licet fuerit iurata,nisi sup trāsactione falsi.h.d. ¶ Op. vos videtis q̄ trāsactio licet iurata rescinditur. Innuit cōtra.l.fin. de diuer.rescr.soluit gl.q̄ illa lex loquitur in rescriptis.in quib.inest tacite illa clausula,si preces veritate nitātur. q̄ nō est in trāsactione. ¶ Itē op.de l.in summa.ff.de cōd.ind.Sol.q̄ si quis allegat falsitatē aduersarij cōmissam in trāsactionib.⁊ tunc habet locum hec lex. Quādoqȝ quis allegat cōtra aliū simpliciter dolū, nō falsitatē, ⁊ tūc solue ⁊ dic vt ibi dicit in no. ¶ Itē op.de l.fi.j.si minor se ma. dixe. Solue q̄ hic interuenit maior falsitas,⁊ sic rescindit. ¶ Op. de l.j.j.si aduer.ven. Solue vt in gl. Uel dic q̄ nō venit cōtra sacramentū.q2 facilius tollitur in integrū restitutio,que est ius speciale, quā remediū huius legis.q̄ est ius cōmune, vt in §.q2 vero.in aut. de nō alie.co.ij. ¶ Itē op.de lapse.j.ad l.Corne.de fal.quod ibi fuit cognitū de falsitate,hic nō. ¶ Itē op.de l. qui agnitis.de excep. vt in gl.⁊ vide q̄ ibi no.per Dy. ¶ Querit,quid si fuit facta ex falsis testib.gl.j.dicit idē.propter idētitatē rationis potest peti de falsitate. Gl.dicit q̄ agitur quatuor modis.p accusationē criminalē. Itē est quintus modus,q2 potest procedi p inquisitionē cōtra testē falsum,vt l.nullū.j.de testi.⁊ no.per gl.in l.ij.§.si publico.ff.ad l.Iul.de adul. Et licet de falsitate queratur per modū exceptionis,vel replicationis,tamē si pbaret p modū exceptionis, tu nō potes puniri. Gl.est in d.§.si publico.⁊ signa gl.que incipit, nō solū criminaliter.

¶ Itē querit gl. quid si iurasti falso, nunqd possit puniri iuramenti? Dic vt in gl. Itē quero, quo iure rescindit? Dic ꝑ in integrū restitutionē. ¶ Querit si est data pecunia nomine trāsactionis, ꝛ nō apparet cui fuerit data. Gl. determinat ꝙ debet inspici rerū pretium, ſm estimationē illam presumitur data pro rata. Itē gl. inducit hanc legē in arg. ꝙ instrumentum non dicitur falsum rōne partis. Ita sentit gl. pe. quā no. Similē gl. habetis ī l. si. de vet. iur. enu. ¶ Aduerte tñ, ꝙ aut queritur de vitio falsitatis, aut de alio defectu. Si de vitio falsitatis, dic ſm doc. ꝙ ratione partis false, ꝛ rōne tabellionis totū dicitur falsum. Ratio est, qꝛ ratione falsitatis tabellionis alia instrumēta reddūtur suspecta, vt l. si aliquid. j. de suscep. ꝛ arca. lib. x. Hoc tetigit gl. in l. si quis ex argentarijs. in prin. ff. de eden. Quod tñ intellige de instrumētis confectis post sententiam latā. Ita debet intelligi. §. fi. in aut. de tabellio. co. iiij. Si alia reddūtur suspecta, multo magis debet dici totū illud falsum, sup quo falsitas est cōmissa. Si vero de alio vitio falsitatis queratur, dic ꝙ aut loquimur de vitio solennitatis, ꝛ tunc totū dicitur vitiatum, vt in auth. vt prepo. no. Impe. in prin. Et ita pōt intelligi qd no. in d. l. fi. Si vero loquimur de vitio substantie, ꝛ tunc aut super vno cap. ꝛ instrumētum hꝫ plura cap. ꝛ tunc aut sunt indistincta, aut nō. ꝛ vide ꝙ no. Itē quero quid in testibꝰ: vide gl. no. sup hoc. in c. in nostra. circa prin. extra de test. Unū tñ no. ꝙ posito ꝙ testis nō diceret verū super vno articulo de appendicijs cause principalis. g. v. est interrogatus testis vtrū sit consanguineus partis, ipse rñdit mendaciter ꝙ non est, lꝫ mendaciter respondeat, non pōt puniri, qꝛ non omne mendaciū est falsum, vt l. quid sit. ff. de fal. ¶ Et sunt verba do. Jac. in l. Lucius. de his qui no. infa. not. gl. ibi, item no. hic arg. ꝛ melius. vt no. Inn. in c. fraternitatis. extra de her. vbi tenet qd si instrumentū est falsum, propter falsitatem per tabellionem cōmissam nō in totū, sed in vno capitulo tñ est dicendum falsum. Ratio, qꝛ ex quo voluit qd sit tabellio dānatus propter vnū instrumentū falsum, denegat fidē omnibus alijs instrumētis, q in futurū faceret, vt colligitur ex gl. l. si quis ex argētarijs. ff. de edē. l. iud. j. de digni. li. xij. ꝛ l. si aliquid, de suscep. ꝛ arca. quāto magis falsitas in vno instrumēto cōmissa circa vnū capitulū, reddet falsum ꝛ aliud capitulū. Et de his plene vide vt no. gl. xix. di. in decretis. c. si ad scripturas. ꝛ qꝛ gl. in hac l. sup verbo, instrumētis. dixit ꝙ idē est in instrumētis executioni mādatis, de necessitate interloquit. q de necessitate sui officij tenetur id facere, ergo de necessitate interloquitur, ꝛ mādat nūcio ꝙ illud exequatur, ꝛ ideo post finē officij sui poterit nuncius exequi. Si aūt iudex interloquit. simpliciter.
13 nā mādat nūcio vt exequat, ꝛ tūc dico ꝙ talis interlocutoria peribit finito officio iudicis interloquētis. Et ꝑ hūc modū rñdet ad §. itē acquirimus. l. j. de acq. pos. ꝛ ad l. que est in l. eius qui. in prin. qꝛ in illis legibus ille q habebat necesse facere mādauit. Sꝫ vbi solū interloquitur aliquid, ꝛ nō mādauit executioni mandare, ꝛ tūc iste §. ꝛ illa gl. no ob. huic solutioni. Frā. Tigri. vide ꝙ no. gl. Inn. in c.
14 fraternitatis. vbi ipse idem no. ꝙ tunc est verum, ꝙ falsitas dicta per testem in attestationibus inducit preiudicium producenti, ꝛ ipsi testi, quādo falsitas dicitur super negotio principali, sup quo examinatus est. Sed quando diceret falsum super aliquo adminiculari. puta, si interrogatur testis, an attineat alicui parti ꝛc. si in hoc dicit falsitatem, non preiudicat. Fran. Tigri doc.

LEX XLIIII.

2 ☞ Transactio in causa conuersionis vel monachationis non valet.
3 Transactio in causa matrimonij quando valeat.

IUbemus. Transactio facta sup cā status vꝫ. h. d. ¶ Querit gl. quid si fiat trāsa-
1 ctio, vt ille remaneat seruus, an valeat? Gl. dicit qd non, ꝛ
2 tene. ¶ Quero, an in cā conuersionis, ꝛ monachationis, ꝛ matrimonij, valeat trāsactio. Rñ. gl. qd sic, lꝫ requirit decretū Episco. ¶ Cōtrariū no. in l. iiij. §. quacūqꝫ. ff. de iur. Sol. Uerū est qd in cā conuersionis, ꝛ monachationis, nullo modo vꝫ trāsactio siue fiat vt monachus remaneat siue nō, qꝛ cōtinet simoniā vt extra eod. ti. c.
3 sup eo. Super cā matrimonij si quidē fiat vt remaneat vxor, ꝛ poterit fieri. Ita pōt loqui gl. ista, qꝛ in matrimonio nō est prohibitū vt detur pecunia, qꝛ potest dari pecunia, vt quis inuitetur ad matrimoniū. vt ff. de condi. ꝛ demon. l. Titio. §. j. Aut fit transactio vt vxor non remaneat, ꝛ tunc non valet, qꝛ nullo modo licet, vt extra de re iudi. c. lator. ꝛ ita potest intelligi gl. contraria.

ALIA LECTURA.

IUbemus. Trāsactio facta super causa status, tenet ꝛ valet. h. d. ¶ No. quod lex sequens trahitur ad negotia preterita, iam decisa, vt confirmentur. non quod infirmentur, vt l. causas vel lites. supra eodem. ¶ Querit glosa quid si hec transactio fiat inter dominum ꝛ seruum. Dic vt in glo. ¶ Ultimo inducit in ar. quod sic, valet transactio vt in gl. Ex quo vide quod no. per decretistas in c. fi. ꝛ c. super eo. extra eodem.

De errore calculi. Rubrica. V.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De errore calculi. Circa materiam erroris calculi, ꝛ maxime vtrū possit post sentētiā allegari, vide Pau. de Cast. cōsi. xxxvj. vbi etiam ponit quid si pars negauerit calculum qui postea sit probatus, an poterit postea opponere de errore calculi. Itē an sententia semel lata facto calculo possit retractari, tanquam fuerit erratū in calculo, ꝛ quomodo intelligitur illud quod calculus semper possit reuideri. vide Jo. de ann. consi. inci. viso puncto.

LEX VNICA.

2 ☞ Sententia, vel transactio, pretextu erroris, quando reuocetur.
4 Transactio an reuocetur per errorem calculi.
5 Error, q est in causa, nō impedit cōsensum, q adhibetur in pacto.

ERrorem calculi. Breuiter dicit, quod si in calculo est erratum, potest sepius retractari, nisi super eo sit iudicatū, vel trāsactum, ꝛ indebitum promissum condicitur. h. d.
1 ¶ No. tu iuuenis, quod licet inter plures mercatores sit solidata ratio, ꝛ summa, tamen potest adhuc petere debitor vel creditor, vt
a iterum [a] computetur, ꝛ videatur si est erratum in calculo, vt hic.
2 ¶ Secundo no. quod sententia vel transactio non reuocatur pretextu erroris calculi. Ad istam op. ff. que sen. sine appel. resci. l. j. in prin. ꝛ §. j. prout hic in sentētia loquitur gl. respōdet duob. modis. Primo, ibi fuit expressus error in sententia, hic vero non. Istam Sol. damnauit Jac. de Ra. quia semper refertur ad acta, vt l. hec sentētia. j. de sen. que sine cer. quāti. l. ait pretor. §. j. de re iudi. ꝛ ideo satis est, quod error ex actis appareat. Pro hoc inducitur ipse tex. in d. l. j. §. j. ibi dum dicit. sed si putauerit, ꝛc. Unde secundum eum. non videtur distinguendum vtrum appareat error in sentētia, vel nō. Sed pro gl. nostra videtur casus in l. preses. ff. de re iu. ꝛ l. ij. j. quando prouo. non est neces. ꝛ ideo dic, Quandoqꝫ expressus error est in sententia ꝛ sententia est ipso iure nulla, vt d. l. ij. j. quando prouo. non est neces. ꝛ l. j. ff. que sen. sine appe. re. Quandoqꝫ non est expressus error in sentētia, sed apparet in actis, tunc aut sententia
* est lata per relationem ad illa acta, in quib. est error, * ꝛ videtur esse error in sentētia, vt l. hec sentētia j. de sen. que sine certa quāti. ꝛ l. ait
b Pretor [b]. §. j. de re iud. Aut est lata sententia simpliciter, ꝛ tunc aduerte, quia quedā sunt acta ad que de necessitate refertur sentētia, vt libellus, vt l. vt fundus. cōmuni diui. Item sententia appellationis de necessitate refertur ad sententiam primā, quia iudex appro-
3 bat, vel reprobat eam, vt l. eos. j. de app. ꝛ tunc eo casu si in libello, vel in sententia prima est error expressus sententia simpliciter lata
c videtur eundem errorem continere, [c] merito esset nulla. vt d. l. j. que
* sen. sine. ap. re. ꝛ isto casu posset esse vera opin. Jac. de Ra. * Si vero error appareat in alijs actis per hoc nō redditur sentētia nulla. Ita loquitur opi. gl. hic posita ꝛ d. l. j. §. j. que sen. sine. ap. re. ꝛ l. preses. ff. de re iudi. Secunda sol. est ꝙ hic errauerant partes, in cōtrario errauit iudex, ꝛ satis est bona, quia tunc non est expressus error in sentētia, quando errauere partes, ꝙ tamē debet intelligi secundum premissam distinctionē. ¶ Quero, quid de trāsactione, an re-
4 uocetur per errorē calculi. Quidā dicunt ꝙ transactio indistincte valet. licet expressum errorē contineat, tamē in eo, in quo est error, obstat exceptio doli. vel replicatio arg. ff. si quis cau. l. sed ꝛ si quis. §. fi. ꝛ de fideius. l. si quis postquā. Jac. de Ra. hoc reprehēdit, quia error impedit cōsensum, vt l. si per errorē. de iurisd. om. iu. ergo impedit transactionē, que fit consensu partiū. Pet. tenet gl. Nā error
5 qui est in causa, non impedit consensum, qui adhibetur in pacto, vt in toto tit. de condi. inde. ꝛ de condi. sine cau. ꝛ hac l. in fi. Puto, opi. Pet. esse verā. Potest esse, vt siue sit expressus error in transactione siue non, in eo ꝙ est erratū, succurritur parti lese. Exēplum, quando error est expressus, apparet manifeste conuentū inter te, ꝛ me vt de eo ꝙ petebas darē tibi tertiā partē nomine trāsactionis, petebas xxx. tertiū de xxx. est x. sed ego puto ꝙ sit xv. ego promitto tibi xv. hoc continet expressum errorē cōputationis, ideo in v. succurritur promissori per exceptionē doli, sed si fuissent promissa xv. simpliciter, ꝛ in trāsactione nō fuisset facta cōputatio, tūc error nō est expresse cōmissus in transactione, sed apparet ex eo quod agebatur, quia non agebatur, nisi de tertia, ꝛ fuit expressum de medietate, tunc enim poterit condici liberatio, ꝛ oppo. exceptio, ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶ Iterum ADDE vt per eundem Bart. in l. instar. j. de iure fis. li. x. ꝛ quando sententia lata per errorē sit nulla, adde ꝛ vide per Fran. de Are. in c. quoniam contra. extra de proba.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Error. Uide Alex. consi. cxxiij. vol. j.
b ¶ Ait pretor. ADDE, vt per Bal. hic, ꝛ in cōs. cxxij. j. li. vbi tenet ꝙ valet sentētia, si iudex dixerit, quia per a. ꝛ b. est probatū ideo cōdemno, licet probatū non fuerit, ꝛ idē tenet Pet. de Anc. consi. cccix. ꝛ de materia huius l. quando petitur, vt iterū cōputetur ratio. vide.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

de Bal.consi.xlvii.z cclxiii.j.li.Et an post sententiã error calculi possit probari:z an negans calculũ illo probato possit probare errorẽ vide Paul.de Cast.consi.xxxvj.z an si error calculi est expressus in sententia an valeat in ea parte in qua non est erratũ. Et quid si iudex in parte condemnauit in parte tacuit vide Felic.consi.cxxxviij. ¶Continere.ADDE tu eundem Bar.in l.ij.j.de re iu.z Fran. de Ere.in c.quoniam contra.de proba.quod intellige z limita,quando talis error nullo modo saluari potest.Ita areti.vbi.§.z all.Bal. in l.cum certa ratione.quando prouo,non est necs.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Vera opin. Jacob. de Rau. Pro hoc glo.reputata fingu. Instit.de oblig. in princ.in verb. secũdum, z quod ibi not.

ALIA LECTVRA.

Error calculi potest sepius retractari, si nõ sit secuta sententia, vel transactio.h.d.Nos videtis quod iste ter.innuit quod si sententia esset lata,quod non cõpetit retractatio. Contra hoc op.de l.j.§.j.ff. que sen. sine app.re. Solue vt hic no.z etiam in l.cõtraria,quã no.vidistis in l.ij.j. quãdo prouo. no est necs.No.gl.primo non teneatur,&c. quia mulcta petitur pronunciari per officium iudicis,vt no.Jmo.in c.j.extra de offi.iudi.circa fi. Ité, z cognoscitur per modum exceptionis, vt no.in gl. in l.j.§.j.j. que sentent.sine app.re.tamẽ gl.ibi dicit, quod opponeretur per computationem,sententiam fuisse erroneam.Fran. Tigri.

De postulando. Rubrica. VI.

¶Continuate rubricam,vt §.de pactis.

LEX I.

1 ¶Aduocatus prohibitus aduocare quãdo dicatur perpetuò prohibitus,z nu.

4 Aduocatus condemnatus ex aliqua causa,an tacite dicatur prohibitus aduocare.

Ama prefecto. Breuiter dicit, Qui non appellat, videtur sententie cõsentire.h.d. ¶No.q; qui nõ appellat, videtur cõsentire:vt l.ab eo.j.quomodo,z quãdo iu.z de app.l. hi qui ad ciuilia.

2 ¶Op.de l.ii.ff.de pe.Bl.hic ponit duas sol.quas reprobat,z ponit tertiã verã,Aut iudex cõdenat aduocatũ, ne possit esse aduocatus causa cognita,z per sententiam diffinitiua,z loquitur lex ista, q; perpetuo non poterit esse aduocatus. Aut cõdenat ex interlocutoria,z tunc nõ creditur prohibitio vltra tẽpus sui officij. ¶Licit

3 mus de tempore,quero quid de loco vtrũ prohibitus aduocare a iudice ipsius ciuitatis, possit esse aduocatus in ciuitate Florentie? Bl.respondet notabiliter, Aut fuit prohibitus ex causa, que infamiam non arrogat,z ista prohibitio se non extendit vltra locum iurisdictionis iudicis prohibẽtis. Si vero fit ex causa que infamiam arrogat,tunc videtur prohibitus in omni loco,l.ex ea.ff.eo. Optimum dictum est,z hoc ponderaui multum in l.cunctos populos. §.de fum.tri.z fid.cat. ¶Ultimo erit querendũ, quid si aduocatus

4 est condemnatus ex aliqua causa,z tamen non est expresse prohibitus postulare, an prohibitus videatur tacite. Bl.hic intrat illam materiã, quam habẽs in l. quid ergo.§. pena grauior.ff.de his qui no.infa,z distinguitur,aut pena est diminuta;aut aucta.z sic fit dispensatum cum fama,vel non,quod no.&c.

ALIA LECTVRA.

Ama prefecto. Non appellans a sententia, confirmare videtur. h. d.

5 ¶Opp.iste ter.videtur innuere q; prohibitus postulare, videatur prohibitus in perpetuũ. Cõtra istud opp.de l.ii.ff.de pe. q; cum officiu huius iudicis est temporale,non videtur prohibere in perpetuũ vltra tẽpus suum.Huius timore est facta gl.mag.vsq; ad veritatem q; dicit,z pro se dat quatuor sol.tamen illa est multũ no.cum dicit gl.tu dic secundũ Jac.z sol.est ista, vbi iudex quantũcunq; tẽporalis, dummodo cum causę cognitione fiat,diffinitiua prorogat potest in perpetuũ prohibere. Valet ista sol.q; cõstitutiones facte per Prelides prouincie quãtumcunq; temporales,quia cum causę cognitione nunt post tempus eorum,z in tẽpus successorum durant arg.huius gl.Bl.ex in c.ii.extra de offi.lega,z idẽ est

6 in legato sedis apostolice.Casus est in d.c.fina. ¶Querit gl.quid si sit prohibitus postulare in hac ciuitate,vtrũ poterit postulare in alia.Bl.remittit ad l.ex ea,dic vt ibi.Et vide gl.que est ibi.In gl.vt ibi.Tu dic,no.hanc so.cum ista sol cõcor.gl.in tj.prope fi.ff.de offi. pref.vrb.z no.gl.in i.magis puto.ff.de re.eo. Qua sol.puto sic debere intelligi,q; sententia interlocutoria iam sortita est effectũ tempore magistratus, vel iudicis,qui tulit eam,z post finẽ officij obtinet,durat,sed si sententia interlocutoria non est sortita effectum tempore ferentis eam,quia no potest perfecte sortiri effectũ tẽpore illo,tũc talis interlocutoria desinit habere vires, finito officio suo, z ideo est cautela,quod si sententia interlocutoria tẽpore vnius Sotestatis est lata que requirit executionem hominis,z secuta fuerit, tunc non cõfidat de illa sententia,per hãc gl. sed faciat eã de nouo ferri a sequenti officiali,vel iudice.Contrariũ videbatur eius quod gl.dixit hic,quia lex vult quod vbicunq; mandatur aliquid, quod mandãs habet de necessitate facere,z is cui mãdatur,potest etiam post mandatum illud facere,licet res non sit integra. Ita probatur in l.fundi.§.item si amicus.ff.de acqui.pos.Fran. Tigri.

LEX II.

Ceterorum. Libertus nõ prohibetur esse aduocatus. h. d. Querit gl.vtrũ illiteratus possit postulare.gl.dicit quod sic, sed nõ erit aduocatus,z dic vt in ea.z vide aliam gl.in l.j.in prin.ff.eo.&c.

LEX III.

1 ¶Exceptio non numerate pecunie,an habeat locũ etiam si promissio fuit facta,non spe future numerationis.

Si sub specie. Hec lex est subtilis,vtilis,z difficilis.breuiter dicit Si occasione salarij ex causa mutui promittatur intra tẽpus legitimũ potest exceptio obici.z liberatio cõdici.h.d. ¶Op.i.de nõ nu.pecu.l.cũ vltra. Sol.quod hic dicit, nõ numerate pecunie exceptione

1 id est in factũ pro pecunia nõ numerata,vt in cõtrarijs. ¶Op.secundo,exceptio nõ numerate pecunie tunc habet locũ, quãdo fit promissio spe future numerationis, alias non, vt l.aduersus.z l.in cõtractibus.de nõ nu.pec.z Jnsti.de litera.obl.in prin. sed hic non fuit facta spe future numerationis, ergo nõ habet locum hic exceptio.Unus timore lex nostra legitur in gl.duob.modis. Quidam intelligũt q; aduocato fuit promissum ex causa mutui salarij.vltra debitũ modũ,z sic in eo q; plus est,datur exceptio nõ numerate pecunie,sed etiam cause iniuste,vel verius est exceptio simulationis. ¶Sed ad istã lec.op.q; secũdũ hoc ista exceptio posset semper opponi,vt l.iij.ff.de cõdi.sine cau.z j.de cõdic.ob turp.cau.l.j.Huius timore,illi qui tenẽt istã opi.dicũt,q; hic debet subaudiri maxime, vt sic post biẽnũ nõ posset op. Alij tenẽtes aliã opi.dicũt intra biẽnũ poterit opponi,vt creditor habeat probare post biẽnũ, q; deberet probare debitor asserẽs,vt l.ser cautione,z l.asseueratio.j. de non nu.pecu. Alij vero huius timore recedũt ab ista lectura, z dicunt quod hic vere loquitur in exceptione nõ nu.pecu. vel in factũ loco eius,z dicũt quod in eo quod est promissum vsq; ad debitũ modũ, preiudicat promissori post biennũ,ante nõ,in eo quod est promissum vltra nõ preiudicat promissori,nec ante,nec post. vide gl. in ii. que ponit hãc lec.Questio est hic, an in eo quod nõ excedit debet incontinẽti promissori preiudicare,vt l.singularia.ff. si cer.pet. z l.si ex pretio.j.si cer.pet. Respondeo, vt habeatis intellectũ huius l. quandoq; promittitur ex causa mutui illud,q; debetur ex alia causa iam preterita,z finita,z tunc habet locũ l.si ex pretio.si cer.pe.z l. singularia.ff.si cer.pet.Quandoq; promittitur q; debetur ex causa futura,tũc,quia promissio fit spe future cause,nõ spe future numerationis;intra biennũ potest obiici exceptio non numerate pecunie,z etiam cause non secute,vt hic, post biennũ non posset opponi;sed si promittitur illud quod non debetur ex aliqua iusta causa sed promittitur preterita alicuius cause iniuste, tũc habet locũ exceptio simulationis,vel cõdictio sine causa,vel ex iniusta causa, vt l.j.j.de cond.ob tur.cau.z hoc secũdum aliam lec. ¶Et ex hoc de-

2 betis intelligere quando statuta permittũt oppoi exceptionem simulationis.de qua simulatione loquuntur? Certe intelliguntur quando promitteretur spe future cause postea non secute,z tamen alia causa in instrumento exprimitur, vt hic, vel pretextu alicuius cause preterite, vel presentis,turpis,vel inhoneste,z illa est vera exceptio simulationis, vt dixi, sed si promitteretur id quod est debitum ex vna causa vera,z honesta, ex alia causa tunc non obstaret exceptio simulationis,vt d.l.si ex pretio.z l.singularia.&c.

LEX IIII.

Velamento. Non rescinditur sententia, propter absentiam aduocati.hoc dicit.

LEX V.

Si qui. Aduocatus pacisci de quota litis repellitur ab aduocatione. h. d. Nota quod dixi in summario. ¶Querit gl.nunquid sit licitum de minima parte?puto quod sic.Nam lex.dicit,cum graui damno litigatoris, ergo a contrario,vbi non est graue damnum, videtur esse licita pactio de quota litis, quia cessat ratio huius l. Et hanc opi. tenuit Bul.hic,z in l.sumptus.ff. de pac. dicens quod pactum de quota litis est prohibitum,si fiat de dimidia parte,secus de minore.Bl. hic,z in d.l.sumptus,determinat cõtra.Item querit gl. quid si fiat

de re certa, z non de quota. verbi gratia, cum queritur de hereditate, paciscitur aduocato de dicta hereditate dari vnum fundum nomine honorarij, nunquid valet? Videtur quod sic, quia pactum de quota litis est prohibitum. Et in hanc opi. videtur inclinare gl. hic in fin. Contrarium videtur sensisse glo. in d. l. sumptus, quia per illa reprobatur pactum. Nam sicut reprobatur pactum de quota ea ratione, quia spe lucri huius faciliter inuitaretur aduocatus ad calumniam, z eadem ratio sit in q. proposita, vbi pactum sit de certa re dicēdum est quod sicut primum pactum est reprobatum, ita z istud. Querit do. Jac. nunquid sit licitum paciscī de quota litis, nomine palmarij, seu victorie. do. Jac. determinat quod sit licitum, cum non reperiatur in iure prohibitum. l. nec non. §. quod eis. ex quib. caus. ma. Posses dicere contrarium, quia ea ratione qua reprobatur pactum de quota vel de certa re, vt §. dixi, habet locum etiam in questione proposita, imo multo magis debet reprobari. * Nam aduocatus* cogeretur obtinere sentētiam, iuste, vel iniuste.

ADDITIO.

* ALEX. Tol. Nam aduocatus. Hec verba omnino nō quadrāt: quare legendū putarē: Nam aduocatus vrgeretur obtinere sententiam iuste, vel iniuste. Et hoc dico ex verbis Paul. de Cast. hic.

LEX VI.

Quisquis. Breuiter dicit. Non sit quis aduocatus, z iudex, inhonesta verba non dicat, a clientulis suis encenia non captet, non contrahat cum illis, amicitiam foueat, grataнter non recipiat: sed honorarij causa, litem non differat, stet, z non sedeat. hoc dicit hec lex. Cetera dic vt in gl. ꝛc.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Aduocatus non debet contrahere cum clientulo.
2 Aduocatus an quis esse possit, z iudex diuerso tempore in vna causa.

Quisquis. Non potest quis in eodem negotio esse aduocatus, z iudex. hoc primo. Item aduocatus non debet dicere cōtumeliam partib. non debet captare a clientulo suo encenia, non debet grataнter recipere, litem non debet differre debet stare, z non debet sedere. h. d. vsque ad fin. Not. quod † aduocatus non debet contrahere cum clientulo. Sed quero de ratione huius gl. Dicit, quia timore litis sibi daret omnia, quod esset incongruum, sicut eger medico. ar. l. medicus. de var. z extraor. cog. Quero, nūquid 2 diuerso tempore possit quis in eadem causa esse aduocatus, z iudex. Hic aduerte, quia aut queritur, nunquid qui fuit aduocatus in eadem causa, possit esse iudex. Et dico quod non. Nam ratione affectionis, quam haberet ad causam presumptio esset cōtra eum, sed debet causam delegare, vt l. Pretor. de iurisdi. omn. iudic. Aut queritur, nunquid qui fuit iudex in causa, in eadem possit esse aduocatus. Hoc non reperitur prohibitum, quia tunc cessat ratio predicta, tantam enim affectionem debet habere ad vnam, quantum ad aliam. Item querit gloss. quid si a principio non fuit factum pactum de salario, nunquid postea lite pedente possit paciscī cum clientulo? Dic vt in gl. que determinat quod sic.

LEX VII.

Prouidendum. a In causis ex vtraque parte aduocati debent esse equales, aduocatus, qui contemnit aduocationem, priuatur, pars que hoc procurat, contra eam presumptio parabatur. hoc dicit.

ADDITIO.

a Prouidendum. Adde secundum Pau. de Cast. hanc legem esse menti tenendam contra illos, qui faciunt consuli ab vno doctore, z deinde ab alijs omnibus subscribi, vt pars nō possit se iuuare, qz debent perdere causam, alle. Ex. hic in add. quia ille subtrahit parti suas probationes, vel defensiones subtrahendo instrumenta, testib, minando illos corrumpendo debet perdere causam, per l. si de possess. §. de prob. z l. ij. ff. de iure fisc. z ibi per Bart. z facit c. peruenit. de testi. cog. z quod not. Imo. in c. intimauit. de testib. z dicit. Paul. quod hoc forte voluit dicere tex. ibi quod experietur authoritatem iudiciariam a le lesam z hoc dicit menti tenendum, quia singulare.

ALIA LECTVRA.

4 ☞ Subtrahens defensam aduersario, videtur non fouere licitam causam.
5 Aduersarius, qui prohibet examinari testes producendos, potest pro conuicto haberi.

Prouidendum. Aduocati debent equaliter diuidi inter partes, z non debent omnes esse boni ex vna parte, z reliqui pro alia. Item aduocatus sine causa renuens aduocationem ad petitionem partis punitur, z etiam ipsa pars procurans. h. d. Not. † 1 2 scientia nobilitat. Querit gl. quid de aduocatis hodiernis, † qui non percipiunt salarium a publico, sed a partib. Gloss. que incipit nobilissimos dicit q non habet locū. Doc. reprehendunt istam gl. quia posito quod aduocati non percipiant salarium a publico, tamen salarium q recipiunt a clientulis, succedit loco salarij, quod recipiebant a publico ar. l. fori. §. fit. j. ideo est idem. Preterea ratio huius legis habet locum in aduocatis hodiernis. Item querit gl. hic dicitur, careat † foro nunquid ipso iure. Dic per sententiam, 5 arg. eorum que no. in l. iubemus. §. economus. ō. de sanctos. eccl. ibi dum dicit, puniatur, z arg. eorū que not. in l. si quis in tantā. j. vnde vi. Not. in hac l. tex. dum dicit, † q ille, qui subtrahit defensionis 4 copiam aduersario, videtur nunquam licite fouere causam. c. constitutis. circa fi. extra de test. Ad hoc allegant hanc legē, ex qua videtur posse probari gl. que est in cap. intimauit, extra te testib, † In 5 qua dicitur si aduersarius meus impedit testes per me producendos examinari, q aduersarius meus potest pro conuicto haberi.

LEX VIII.

Nemo. Nullus potest esse aduocatus, qui non sit Christianus. h. d. in summa.

ALIA LECTVRA.

Nemo. Nullus potest esse aduocatus qui nō est Christianus. h. d. in summa ista l. vel sic. Judeus, vel non catholicus, nō potest esse aduocatus, z iudex eum admittens punitur. h. d. quod non catholicis non patent porte dignitatis sequitur ergo quod officium aduocationis est dignitas, vt l. laudabile. j. titu. ij. hinc est quod infames repelluntur a postu. vt l. j. §. remouet. ff. de postu. z quasi per totū. Ex hoc concludas q vnus Saracenus, vel Judeus, nō possit esse potestas, vel Rector. gl. est in aut. iurisiu. q presta. ab his col. ij. colligit. ex no. in ru. institutionū super verbo, in nomine dñi. Item iudeus non potest esse doc.

De aduocatis diuersorum iudiciorum. Rubr. VII.

LEX I.

2 ☞ Opponi quando possit, quod prius agatur contra aduocatum quam sententia retractetur. z nu. 6.
3 Probatio preuaricationis aduocati, an sufficiat in causa contra principalem.

Si patronum. Breuiter dicit. Prima 1 ricatio aduocati probata facit aduocatum puniri z iterum de causa quari non probata, facit accusantem puniri, z sententiari. h. d. Oppo. de l. minor autem. §. j. ff. de minor. Tres dantur so. vna, quod ista concordat cum illa q de nouo inquiritur de causa petita restitutione. Alij dicūt q siquidē aduocatus allegaret pro aduersa parte, ipso iure sententia rescinditur vt hic. Si vero pro aduersa parte nō allegauit sed omisit dicēda pro causa sua, tūc hz locū restitutio, vt in contrario. Tertij dicunt, aut fuit corruptus pecunia, z sententia est ipso iure nulla, vt hic, z Leuales. j. quando prouoca. non est necē. Aut precibus, z tunc sententia non ipso iure est nulla, vt l. contraria. z l. seruo inuito. §. cum pretor. ad treb. Pet. tenet primā opi. reprobatis alijs distinctionib. Nam illa distinctio an fuerit corruptus pecunia, vel non, non reperitur, nisi in iudice, secus in aduocato. Respondeo q in eo nō substantiatur iudicium, sed in actore, reo, z iudice. Et istam opin. Pet. puto veram. Op. z videtur q sententia ipso iure sit nulla, vt l. si pretor. §. Marcellus. de iudi. Sl. fatetur contrarium, si aduocatus 2 fuit corruptus dolo aduersarij. Certe † ad hoc vt sententia fit ipso iure nulla propter corruptionem aduocati tria requiruntur. Primo, q dolus aduersarij corrūpentis interceserit. Secūdo q aduocatus falsas allegationes corruptus fecerit. Tertio, q sententia fuerit lata cōtra absentē, vt d. l. si pretor. §. Marcel. Cū ergo ista lex loquatur generaliter q sentētia rescinditur, quādo aduocatus fuit corruptus, intelligatur q rescinditur per restitutionē, vt cōprehendantur omnes casus. Op. q nō habeat locū restitutio, qz habet locum actio de dolo vt l. elegāter. §. si dolo malo procur. ff. de dolo. Solu. Restitutio habet locū ad ipsam actionē primā seu ad ipsam causam. actio de dolo habet locū ad cetera damna, vt l. contraria. Ad idē op. z videtur q debeat agi actionē prima, z fi excipiatur de sentētia, replicetur de dolo, vt ff. de dolo l. cū a te. Sl. z doc. non soluunt. Dico sic ibi loquitur quando fuit corruptus procurator in quo iudiciū sustentabatur, hic quando fuit corruptus aduocatus, in cuius persona nō sustētatur iudiciū. Item op. extra gl. z vi- 2 detur † q prius debeat agi cōtra ipsum aduocatū corruptū quā reddeat ad actionē, vt l. z eleganter. §. pe. ff. de dolo. z arg. l. si in prin. ff. de eo per quē fac. erit. So. Illud procedit quādo aduocatus esset corrupt⁹ absq; dolo partis, sed si fuerit corrupt⁹ dolo aduersarij, nō potest opponere q agat primo ꝛtra aduocatū, cū fuerit in parti dolo. Op. ad secūdā partē hic innuit q eo ipso, q quis nō probat, calumniat, ꝛc. sed cōtra. ff. ad Turpil. l. j. §. j. Sol. in hoc sunt opinio. inter gl. nostras. z Ex. circa hoc dicit multa Tu dicas breuiter, vt dicit gloss. in l. athletas. §. calumniator. ff. de his qui no. infami.

Ultimo

¶Ultimo quero, an si est probatū de preuaricatiõe cõtra aduocatos, an ille probationes sufficiãt in cã cõtra ipsum principales? Breuiter istã questiõ, plene examinaui, qñ disputaui de filiofami. condẽnato pro quo pater tenetur soluere cõdẽnationẽ quã pono in l. cũ filius. ff. de ver. obl. tamen quãtum ad propositũ dico q nõ sufficeret, vt l. si vteris, ſ. de fide instr. z l. j. ff. ad l. Lor. de fica. zc.

ADDITIO.

a AND. BAR. ¶Ultimo. Et an ille, qui pro parte est condemnatus z pro parte absolutus an deuoluat totam causam ad iudicem appellationis? Dy. tenet hic q non per l. circa. ff. de inoffi. test. contra tenet Bar. quem vide in consi. incip. cum predicta examinarem.

ALIA LECTVRA.

SIpatronum. Aduocatus accusatꝰ de preuaricatione, ea non probata punitur accusans, z sua remanet firma. h. d. ¶No. q diri in summario. No. primo duo dicta, q aduocatus preuaricator punitur, z quomodo restauratur, quasi videatur dicere ter. q sua lata nõ valuit. ¶Sed op. z videtur, q sua valeat quantũcunque aduocatus preuaricauerit, tũ rescindatur per restitutionẽ in integrum, vt l. minor. ſ. j. ff. de minor. ¶Sl. pro huius sol. dat tres sol. ¶Prima est hec, q hoc debeat intelligi sm illã q cã restauretur ope restitutionis, z ista cõmuniter tenetur. Alia fuit, q aduocatus pro ea parte allegat, aut facit non bonas allegationes pro parte sua, ¶Primo casu non vz sua ipso iure, vt hic, secũdo casu vz. Solu. applaudit ter. legis contrarie, tũ gl. non tenet istã. Sed sol. q aut aduocatus est corruptus pecunia, aut gratia, vel precib. ¶Primo casu non vz sua ipso iure, secundo vz, sed rescinditur. Alle. gl. l. venales, ſ. quãdo prouo. nõ est nec. l. seruo iuito. ſ. cũ pretor. ff. ad Tre. lz gl. firmet istã opi. hic tũ non est vera. ¶Hã iura cõtraria loquũtur in iudice, cuius persona, mediãte persona actoris, z rei, sustentatur iudiciũ z ideo non mirũ, si sua nõ vz ipso iure, vbi iudex corruptus est pro pecunia, sed cũ aduocatus non participat de substantia cause, nullus actus iudiciarius irrogatur in personã aduocati. ergo tene primã sol. q valeat, lz rescindatur per restitutionez in integrũ. ¶Sed contra predicta instatur de. l. si pretor. ſ. Marcellus. ff. de iud. Sl. fatetur contrariũ, q ibi per dolũ aduersarij litigantis aduocatus est corruptus. sua non vz ipso iure. q intelligere vt no. in ſ. Marcellus. ¶Trẽ op. z videtur q non habeat locũ restitutio in integrũ. si competat de dolo, l. z eleganter, ſ. si dolo malo proc. ff. de dolo. Soluit gl. z bene, q restitutio in integrũ cõpetit vt cã restauretur. Et ita habet locũ hec lex, z que ſ. diri. sed acto de dolo cõperit ad expensas, z alia dãna, vt in ẽdem. ¶Quero, nunqd si probata est preuaricatio ꝛ aduocatꝰ, eo ipso, visis actis actoris contra aduocatũ debeat rescindi sua contra partez lata per preuaricationem aduocatiꝰ? Dic q non. ar. l. si vteris, ſ. de fi. instr. facit q res inter alios acta zc. ¶Dicitur hic, q nõ pbans vt calũniari. Ter. vt in contrariũ. ff. ad Turp. l. j. ſ. j. Soluit glo. q ibi loquitur in casibus specialibus. Sol. glo. non est bona. ¶Iam ni mis restringit illã legẽ. Unde dicas sm ¶Bet. q quãdoqz queritur nunqd ille, qui non probat, z sic succũbit, presumatur habuisse iustam cãm litigandi, z tũc non est dubiũ q sic. Hinc est q fit condemnatio in expẽsas, nisi iusta cã ignoratie, vel absentie hoc excuset. vt l. properandũ. ſ. sinautẽ alterutra. ſ. de iud. z in auth. generaliter, ſ. de epis. z cle. l. qui solidũ. ſ. etiã. de leg. j. Hinc est. q pro sua semper presumatur sua iusta, z per consequens succũbens presumitur habuisse iniustam cãm. Facit ad hoc l. Heremius. ſ. Caia. z ibi no. ſ. de euic. Qñqz queritur, nunqd qui non probat, z sic succũbit, videatur calũniator? z tunc dicit ipsi q nõ. Casus est in d. l. j. ſ. Et ad hãc legẽ rñdeo q quãdoqz iudex in sua sua exprimit non probantẽ iuste calũniatꝰ, qñqz hoc non exprimitur. ¶Primo casu succũbens, q non probauit, videtur q sit calũniator, secundo casu non, vt d. ſ. j. qui probat secundã, z maxime verũ vbi esset prestitum sacramentũ calũnie, vt in authẽ. de iud. ſ. opz. colla. vi. z q ibi no. in gl. ĩa illa gl. tenet q nunquã fit condẽnatio expensarum, qñ est prestitum sacramentũ calumnie, quod vtrũ sit verum, vide qõ no. per Cy. in auth. generaliter. ſ. de epis. z cle.

LEX II.

1 ¶Aduocatus, qui habet officium in ciuitate, non potest exire extra ciuitatem.

2 Salarium a Republica habens contra Rempublicam aduocatus esse non potest.

QUi necessario. Hic fuit pũctus in j. parte Breuiter dicit (Aduocatus) q in terra sua ad magistratũ assumitur, extra eaz non pot vagari. z in ea põt aduocationis officiũ exercere, preterq̃
1 contra Rẽpublicam. h. d. ¶Nio. ex hac l. z tene mẽti q aduocatꝰ
a qui habet aliquod officiũ in ciuitate, non põt ire extra ciuitatem. Secũdo nota qdꝫ potest esse aduocatus preterquã contra Rem-
2 publicam. Et quo habes q quod qui salariũ habet ex Republica, non debet esse aduocatus cõtra Rempublicam. Et sic facit, quod doctores huius ciuitatis salariati non possunt esse aduocati contra Rem publicam huius ciuitatis, zc.

ADDITIO.

a AND. BARB. ¶Secundo no. Vide in c. fin. de postu. vbi alleg. illud dictum, z tenet contra.

LEX III.

NEquis. Aduocati non possunt esse susceptores collectarum, volentes, neque inuiti. h. d. zc.

LEX III.

2 Salaria que hodie percipiunt aduocati a clientulis, succedunt loco salarij publici. z de eo testantur.

3 Assessores quod acquirunt. est quasi castrense peculium.

SOrtui. Quod aduocati querunt ex aduocatione, vel eius occasione. quasi castrense peculium reputatur. h. d. ¶Nota primo q diri in summario.
1 ¶No. differentiam † quod aliud est esse ex aliquo, aliud eius occasione. Diri vobis in l. non dubium ſ. de legi. ¶Not. etiam glo. hic,
2 quod salaria † quo hodie percipiunt aduocati a clientulis, succedunt in locum salariorum, que olim percipiebantur a publico, z sic poterunt testari. z facere omnia. ¶Not. etiam ex ista gloss. pro eo
3 quod dicit de iudicib. cõmunis Bono, quod illud † quod assessores acquirunt, est quasi castrense. Simile, in l. vel ut. ſ. de assessorib. zc.

LEX V.

QUicquid. Priuilegia quibusdam concessa possunt ad alios per superiorem generalib. verbis transferri. h. d. Simile fecit ¶Papa Bonifacius, qui priuilegia concessa fratrib. minorib. z predicatorib. concessit fratrib. Heremitis sancti Augusti.

LEX VI.

1 ¶Aduocati non possunt cogi ad munera personalia.

2 Aduocatus potest cogi suscipere delegationem.

3 Aduocatus non debet exercere officiũ aduocationis in alio loco.

SAncimus vt aduocatis. Aduocatis nullum munus personale debet iniungi, nisi necessitas
1 iudicandi, consulendi, seu arbitrandi. h. d. ¶Not. primo † quod ad-
2 uocati non possunt cogi ad munera personalia. ¶No. † quod possunt cogi suscipere arbitrium. hoc est delegationem. Et idem dico de consilio vt no. ſ. de prior. fac. scrin. l. ũ. ¶Not. illud quod dicit in
3 eodem duntaxat loco zc. quod ad questionem facit quod aduocatus nõ debeat aduocationis officium exercere in alio loco, de quo no. in l. sed z he. ſ. nõ solum. de proc. Sequitur l. hsidem, que lex idem dicit quod l. quicquid. ſ. eo. zc.

LEX VIII.

CUm aduocatio. Officium aduocati fisci liberatur a cõditione cohortali nec erit de cetero cohortalis, sed aduocatorum officio potietur, z quod lucrabitur, quasi castrense reputabitur. h. d. breuiter ista lex.

LEX IX.

SIquis de togatis. Si aduocatus ad vnum officium assumitur, eo finito potest officium aduocationis reintrare, hoc dicit. zc.

LEX X.

BInos. Quando in officio, cui vnus cõsuenit presse. plures sunt, vel eliguntur, quilibet illorum illis priuilegijs vtatur quibus ille solus vtebatur. h. d. z est notabilis casus. ¶Quid de salario, an habebit quilibet tantum. De hoc habes casum ſ. titu. j. l. restituende, quod debet diuidi inter eos equaliter, zc.

LEX XI.

a NEmini licere. aSub colore assidẽdi prohibitus in consiliũ non debet assumi. Item nullus in aduocatorum collegio assumatur, nisi prius fuerit probatum eum non esse cohortali conditioni adstrictum, z doctorum iuramento * fuerit approbatus, filijs aduocatorum. z eis qui sunt vltra numerum, in subrogatione preponendis. h. d. ¶Prima pars huius l. facit ad q. Statutum est hic, quod qui hic fuerit assessor, non possit assidere hinc vsque ad quinque annos. ¶Potestas aliquem, quem sub nomine assessoris retinere non poterat, retinebat sub nomine consiliarij. Certe
* hic est arg. quod sit prohibitum, * zc.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Licere. Vide ad istum text. Feli. in c. ex literis, de con-

sti.z Rom.consi.ccxvj.alias.xxvj.z Are.lvij.

CLAVD. DE SEISS. ¶Doctorum iuramento. De hoc iuramento est tex.z ibi Bar.in l.magistros.j.de profess.li.x.

CLAVD. DE SEISS. ¶Prohibitum. Adde quod no. Bar. in l.ij.§.z quidem.ff.ad Tertul. Bald.in l.ex facto.ff.de nego.gest. Rom.consi.cccxxxix.in ij.dub. Imo.in l.in tempus.ff.de her.instit.

§. Non aliter No.hunc casum,z no.hic,tex.probantem negatiuam,q aliquis non est curialis vel cohortalis,q curiales,vel cohortales hoc dicūt,quod ipse non est de eis,quod est optimum ad probandum quod quis non sit de collegio,z similia. Facit ad hoc l.rura.de omni agro deser.z facit quod dixi in l.hoc iure.ff.de ver.oblig. ¶Secundo no,quod doctori creditur de scholari suo.

LEX XII.

Pancimus patronum. Officiū advocati fisci durat biennio,hoc vult ista lex,&c.

LEX XIII.

Petitionem. Ex isto prin.no.quod nomina eorūm qui sunt de collegio, debent scribi in matricula,z quod matricula probat eos esse de collegio. Ad quod facit j.de princi.agen.in re.l. matricula.libr.rij.quod intellige verum,si exerceant ea que pertinent ad matriculam,seu ad illud collegium, alias secus, vt l.qui sub prætextu.§. de sacrosanctis eccles. de testa.mmli.l. scriuarios. facit.ff.de testa.mmli.l.pe. ¶No.istud ver.heredibus,ad q.quando officialis decedit officio durante, vtrum heredes debeāt habere salarium pro toto tēpore. De quo videbitis j.eod.l.post duos &c.

LEX XIIII.

Duocati. Breuiter dicit,quod aduocati dicuntur ita legib⁹ militare,sicut milites armis, z magis sunt necessarij Reipublice, quam milites &c.

LEX XV.

Post duos. Nota versi.his quoq;z breuiter dicit. Si officialis decedit intra annum,heredes eius debent habere salarium illius anni. Quod no.ad materiam huius legis tangit gl.in l.j.§.diuus.de variis z extraord.cog.

LEX XVII.

Habemus. No.qualiter probatur quem nō esse cohortalem,dixi §.eo.l.nemini. Non habetis hic alia &c.

De aduocatis diuersorum iudic. Rub. VIII.

¶In quo differat hic titulus a precedenti,dic vt in gl.&c.

LEX I.

a **Suggestionem.** a No.qui deposuit aduocationis officiū, est in dignitate,z appellatur clarissimus,z ex hoc apparet,q non debet torqueri tanquam habens dignitatem, z debet iuramentum mitti ad eum,tanquam ad egregiam personam.

ADDITIO.

a POMA. ¶Suggestionem,vide pulchra similia per Fel.in c.que in ecclesiarum.de consti.

LEX IIII.

Laudabile. Nota istud principium,pro arengarijs.

LEX V.

Petitiones. No.qs nullus potest assumi ad aduocationis officium,nisi statuto tempore studuerit,q est tempus quinq; annorum,z habetis in j.constitutione Digestorum,etiā si sit filius aduocati. Ita habemus hic etiam literas papales,que dicunt quod nullus potest assumi ad doctoratum,nisi studuerit sex annis in legibus,z quinq; in decretalib,in studio generali,z ita oportet nos iurare. Et idem est in l.nubemus.§.titu.j.

LEX VI.

* **Restituende.** *Hic est tex.quem allegabam tibi ad q.§.tit.j.l.binos.z dic vt ibi.pari lance in vtrunq; dividenda. ¶Item not.ibi illū verū,nam vniuersalis redditur. Habuistis idem in l.non plures.in fi.§.de sacrosan.eccle.z ibi etiam dixi.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶Restituende. Not.hic vnam gl.sing.in verb.pro voto,que vult quod priuilegium alicui concessum extendit ad eius familiares.de cuius veritate vide per Aler.post Ro. in l.ij.fiuta.§.ij de vectigalib.ff.de damno infecto.

LEX VII.

Per hanc. Not. ibi nouerint enim quod aduocatus per biennium perdit priuilegium sui collegij,in alijs vero collegiatis requiritur quinquennium,vt j.de prin.agen.in rebus.l.maiculam. ¶Nota versi.non vt sepe,nota quod si in solutione salarij,quod constituitur alicui propter dignitatem, non est constitutum tempus,intelligitur quod soluatur in medio temporis,vt hic quod est verum in istis aduocatis. In alijs autem personis quid iuris sit,dixi in d.l.j.§.diuus.de varijs z extraor.cogn.&c.

LEX VIII.

Nemo. Not.quod iste qui promouetur per saltum, non habet priuilegium,quod not.

De errore aduocatorum. Rubr. X.

LEX I.

1 **Aque.** Breuiter dicit. † Quando aduocatus dicit parte presente, videtur ipsa pars dicere. h.d. ¶Quero, quo ad quid habeatur perinde, ac si pars diceret? Respon.quo ad partis preiudicium tantum, vnde si vult reuocare dictū aduocati,potest reuocare sicut suum probando errorem,vt videbitis in l.fi.j.eod. ¶Quero,aduocatus coram iudice loquitur literaliter, clientulus est idiota, vtrum dictum aduocati preiudicet sibi? Certe non ideo gl.hic dicit super verbo presentib,z intelligentib.vide glo. Certe istud dictum glos.est bene dictum causa dubitationis tollende,sed non est necessarium dictum. Nam eo ipso quod dicit.presentibus,intelligitur z intelligētibus,

2 † nam qui est presens,si non intelligit,non dicitur esse presens.in l. coram.ff.de verb.sign.z.l.diem.§.coram.de arbi.&c.

ALIA ELCTVRA.

1 **Aque.** Dictum aduocati presente clientulo,videtur ab ipso clientulo dictum. Error aduocati potest retractari vsque ad sententiam.h.d.cum l.fi. Cautela est quod clientulus quando incipit litigare protestetur,quod si aliquid diceretur per aduocatum suum,quod contra eum tacere t quod ipse vult pro non facto,z ei non consentit,talis enim protestatio conseruat sibi ius ar.l.at.si quis.§.plerique.ff.de reli.z sum. fune. Item oppo.de l.erro.§.de iur.z facigno. Sol.vt hic no.tex. ibi perinde habenda.&c. Ex quo potest assumi cautela quod aduocatus non loquatur latina lingua,sed vulgari, q; tunc forte clientulus suus non intelliget. Tex.autem hic dicit quod ideo preiudicat,q; presente clientulo, supple,z intelligente,z facit hec l.pro eo quod not.glo.in l.cum precum.j.de lib.cau.z l.j.eod.titul.z probat tex.ibi dum dicit,te confiteris &c.nam si dictum aduocati me presente,z intelligēte mihi nocet,multo fortius illico quod ego dico, vel in libello pono quod mihi nocet,vt d.l.j.z l.cum precum. Item intellige prealleg.l. cum precum. z l.j. quando aduersarius meus est presens,dum aduocatus loquitur me presente,vel ego in libello meo pono aliquid, alias secus, quia expressa mea confessio meāpsius non nocet mihi,nisi aduersarius sit presens in iudicio,vt est casus in l.certū.§.si quis abs.ff.de confe. Ita multo fortius non debet nocere absente aduersario meo id quod aduocatus diceret me presente, vel ego ipse coram ipso iudice. Effectus huius dicti est quod quamuis ego in libello posuissem aliquid contra me,z dissem in curia penes rabellionem, sed nōdum is aduersario meo, vel ipse de mea voluntate copiam non habuit,non preiudicat mihi,z possum ipsum reaptare z lacerare,quia in absentia aduersarij non mihi nocet.vt §.probatū. Sed quādo mitterem ipsum aduersario meo,z ipse ipsum reciperet, tunc scriptura mea, quam ego subdirigo,representat personā meam,z ideo mihi nocet.sicut alias in epistolis que mittuntur,quia ex receptione fit preiudicium mittenti,z recipienti. De mittente probat l.publica.in fin.z l. Lucius. ff.depositi,z l.fin.cum sua gloss.ff.de act. z ob.de recipiente probat l.si filius.in fin.ff.ad Wace. Ita hic de mittente,z recipiente libellum. Franc.

LEX II.

1 ¶Sententia que non fuit lata, licet errore scribentis scripta, quando noceat parti.

2 Sententiam non esse latam qualiter probabitur.z nume.j.

Errores. Breuiter dicit error scribentium libellum,non nocet parti probato errore.h.d. Innuit hic tex.quod probando condemnationem non intercessisse,probatur error scribentis. Contra j.vide cogna.l.non hoc.quia non probat hoc esse: ergo, &c. vnde potest esse quod sententia non est lata,z tamen hoc fuit scriptum non errore scribentis,sed errore partis, hoc asserentis sibi, Solu. Possumus dicere quod hic non ponitur perfecta probatio,z ideo debet aliter probari, videlicet,q; dixi illi aduocato de instrumento, nec di

nec dixi de sententia. Vel aliter. vt sustineas ter. p̄out iacet. Dico q̄ sufficit probare sniam non esse latam. Et ex hoc sequitur, erratū, vel a parte vel a scribente. vt l. si post diuisionem. ff. de iur. & fa. ign. Cum ergo a quocunq; fit erratum, idē importat, vt ff. l. p̄ori. & per hoc non est curandū. cuius erroꝛe hoc contigerit. arg. l. qs si dubitet. de acq. he. & arg. l. Gallus. ff. si eius. de lib. posth. q̄ te ne menti. ¶ Quero, qualiter probabitur ista negatiua, scz sententiam non esse latam? gl. dicit probabitur eo ipso, qs non apparet contrarium. Hoc videtur contra ter. qui requirit manifestā probationem, vnde alij dicunt aliter videlicet quod probabitur eo ipso quod probatur sententiam esse latam aliter quā dicat libellus, q̄ cum libellus diceret de quinquaginta, sententia dicit aliter. Certe ista probatio non concludit. q̄ licet vna sententia dicat vnum, potuit esse quod fuit lata vna alia sentētia, que dicebat aliter, nisi ret vna positio q̄ in dicta causa non fuit lata nisi vna sentētia arg. ll. j. & i. si plures vna senten. & qō ibi dixi vobis. ¶ Alij dicunt qs probatur ista negatiua, q̄ probabo iudicem illo tempoꝛe nō fuisse, vel esse mortuum. Quod satis placet, si tempus late sententie esset coarctatum loco. & tempoꝛe. Jac. Bu. dicebat aliter hoc posse probari, scz per inspectionem libri, in quo continent tales sentētie iudicis. & talis sententia non reperitur, & sic a sufficienti diuisione probabitur ista negatiua. vt l. obligationū fere. §. placet. de ac. & obl. & patre furioso. de his qui sunt sui, vel alie. iur. & probatur §. de rebus credi. & iureiu. l. fi. quod satis placet, quod tene menti per petuo, &c.

ALIA LECTVRA.

Errores Negatiua facti, potest probari, dū modo eius ratio cadat in sensum testis. h. d. do. Jac. & loquitur ista lex de secūda parte rubrice. Sz contra hoc op. de Lacto. §. de proba. Hl. dat plures modos probā di inter ceteros. dat vnum modum q̄ possit probari per scripturā, q̄ ostenditur sententia, q̄ ex inspectione testamenti probatur, vt li. §. de reb. credi. & hoc posset probari per ter. in d. l. fi. de reb. cre. & tenet gl. ista. Et est ratio, q̄ negatiua ista est coarctata loco. & tē pore, quod potest cadere in sensum testis. Dicit testis, fuit presens cum iudex tulit sententiam in tali palatio, ad tale bancum, in tali die ante tertiam, in qua sententia condemnauit Titiū in quinquaginta, & non in centum, optime probatur ista negatiua per testes. Dat gl. alium modum probandi negatiuam per testes, vt no. in l. j. §. circa fi. gl. magne. ff. de itine. actuq; prima. Bar.

LEX III.

Sententijs. Erroꝛ aduocati potest reuocari, probato erroꝛe vsq; ad sententiam, & etiam in causa appellationis. h. d. ¶ Opp. & videtur, q̄ erroꝛ facti possit reuocari vsq; ad sententiam. vt l. erroꝛ. ff. de iur. & facti. Hic dicit intra triduū, quare male. Sol. hic denotat facti accidentiam. q̄ tantum triduo causa duranit, & ista est vera, licet Placentī. dicerit aliter. ¶ Vltimo no. qs erroꝛ adhibitus in causa principali potest reuocari in causa appellationis vt hic, & no. in l. creditor. §. iussus. ff. de appel. & tene menti.

Vt quæ desunt aduocatis partium iudex sup. Rub. XI.

¶ Continua vt in gl. & que possit iudex supplere. gl. hoc tangit supra rubricā, & super nigro, & ibi dicam plene de hac materia.

LEX VNICA.

1 ¶ Judex in his, que sunt iuris, supplet.
2 Judex in his, que radicātur in scripto, quando possit supplere parte non petente.
3 Circa ea que in parte radicantur, quando possit iudex supplere.
4 Judex quando possit secūdum cōscientiam iudicare. & nu. 5.
7 Judex ex officio pōt bannitum in iudicio comparētem repellere.

a **Debitandum** Judex pōt supplere a de iure, nō de facto. h. d. ter. cū gl. ¶ Opp. iudex debet iudicare fm allegata, & pbata, vt l. illicitas. §. veritas. de offi. presi. ergo ipse supplere nō debet. Do. Verū est in his que sunt facti, nō debet supplere iudex, vt ibi, sed in his
1 que sunt iuris, & allegādo legē, vel rōnem facientem p̄o parte iudex supplet. ita loquitur hic. ¶ Ad hoc op. de l. si irruptiōe. §. j. ff. simi regim. vbi dicit q̄ iudex supplet de facto. Cuius timoꝛe Plateen. hic dicebat, q̄ etiam de facto potest supplere, vt l. age. §. de trā. & de pe. here. l. fi. Doc. cōiter tenent contrariū. Non ob. l. si irruptiōe. q̄ ibi loquitur in his que sunt nota iudici, vt iudici, qui potest supplere, secus si essent nota iudici, vt priuato. Nō ob. l. age. vt ibi no. & non ob. l. fi. de pe. here. q̄ officium iudicis succedit loco exceptionis, & a parte implorat. ¶ Cōtra hoc op. de l. ampliozē. §.
2 de ap. vbi iudex supplet de facto breuiter p̄o declarāda ista materia debem⁹ scire q̄ quedā sunt que p̄incipaliter radicant i parte, quedā p̄incipaliter in iudice. In iudice, vt dare dilationes, p̄onūciationes, & similia. In parte, vt proponere exceptiones, p̄oducere
b re testes, & p̄obationes. petere a iudice sentētiā vel aliquid aliud[b]. ¶ Circa p̄imū, an iudex possit supplere. hoc est illud quod radicatur in se facere parte non petēte sic dicas, aut loquimur in his que respiciunt iuris publici obseruātā. & iudex potest parte nō petēte reijcere libellū male cōceptū. vt ff. de offi. assel. l. j. dare dilationes. vt l. properandū. §. j. de iud. & l. j. §. quando ci. ac. cri. p̄iem. facere partes iurare de calūnia. vt l. ij. §. sed quia vereniur. §. de iu. calū. Predicta vera quādo p̄oceditur vtraq; parte p̄esente. Nā si aliqua partiū esset cōtumax, cōtra illā partē cōtumacē non p̄oceditur ad aliquid non petente, aut instāte altera parte. vt d. l. properandū. §. j. & ff. de iudi. l. ad peremptoriū. & auth. qui semel. quomodo. & quando iud. Si vero respiceret partis vtilitatē, tunc iudex hoc nō posset fa
3 cere, nisi parte p̄esente. vt l. v. §. de. ff. in. sol. ¶ Circa secundū, scilicet in his que radicātur in parte, dicas, aut respiciūt publicā vtilitatē, & potest iudex proponere ex suo officio, nō petēte parte. vt repellere aduocatū, vel p̄ocuratoꝛē. vt l. quos p̄ohibet. ff. de postu. & l. filiusf. §. veterani. ff. de p̄ocu. & §. milites. ea. l. Si vero publicam vtilitatē nō respiciūt tunc si quidē loquitur in casib. in quib. potest cōtra absentē peruenīri ad diffinitiuā sententiā, tunc iudex potest supplere de facto inducendo p̄obationes p̄o absente, vt d. l. ampliozē. §. j. an p̄in. & ibi feci te notare, & auth. qui semel. quomodo & quādo iud. vbi feci etiā te notare. Si vero nō p̄oceditur cōtra absentē, vel contra eum ad diffinitiuā sententiā peruenire nō potest, tunc iudex nō potest de facto supplere. vt hic in ter. & in gl. Ita debetis intelligere l. age. §. de trāsa. & ita debetis intelligere istam materiā, quā plenissime explicaui in l. iij. §. hoc autē iudicij. de dā. infe.
4 ¶ In hac l. cōsueuit formari questio † vtrū iudex possit secūndum cōscientiā iudicare. Et breuiter in his que iudex potest supplere, de facto suppleat, vt §. diximus, alias si est iudex intra legē, iudicet secūdū allegata & p̄obata, vt hic & l. illicitas. §. veritas. sed si esset iudex supra legem, vt Papa, vel Imperatoꝛ, vel alius dominus, cuius dic
c tum habetur p̄o l. in territoꝛio suo. tunc debet iudicare c secundū conscientiam suam, alias peccaret. Ita dicunt Theologi.

ADDITIONES.

a ¶ Supplere. ADDE secundum Bal. quod quando p̄oduco instrumentum protestādo, quod p̄oduco in illis partib. que faciunt p̄o me dūtaxat, quod ista protestatio nihil facit quo minus iudex possit ferre sententiā p̄o rēo si instrumēto cōtrario aliquid in eius fauoꝛem quia illud constat sibi vt iudici, & mea protestatio nō potest ligare manus eius in his que potest de iure facere. alleg. glo. in l. j. §. editiones. ff. de eden. & Paul. dicit hoc dictum mēti tenēdum, quia singulare licet contra faciat quod voluit Spe. in tit. de instru. edi. §. nunc videdum. versi. quid si p̄oduco. Tu vide dictum Spe. quia non videtur obstare per ea que dicit per quatuoꝛ ver. quod si aliquis p̄oduxit instrumentum. An autem si reperitur sententia lata p̄o te. & contra mē, & non apparet ad cuius instantiam an valeat vide per Bal. & Paul. de Castr. hic.

IOAN. FRAN. RVER. ¶ ADDE Alex. hic qui plene tractat hanc materiam. & quod iudex de facto possit supplere p̄o absente tenet Matheſi. nota. & vij.

b P. PAV. P. ¶ Aliquid aliud. Circa illud quod nō valeat sententia, nisi ad instantiam alicuius sit lata vide & limita vt per Jaso. in l. p̄operandum. §. & si quidē in iij. nō. §. de iudic. Aret. in authē. hoc sacramentum. §. de mira. calū. q̄ si feratur p̄o actoꝛe sit satis requisitio facta in libello, quod postea tempoꝛe sententie non petat.

c P. PAV. P. ¶ Iudicare, vide Sel. in c. ad petitionem. extra de acc. vide quod dicit Bart. in l. Demilius. ad fi. ff. de minoꝛ. & Aret. in l. si seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig.

ALIA LECTVRA.

Debitandum est. Judex potest supplere de iure. h. d. ¶ Op. de his que no. in l. illicitas. §. veritas. & q̄ ibi no. de offi. p̄esi. Sol. vt in gl. vel dic. q̄ aut loquimur de iudice qui est s. l. z ille supplet quod sibi placet, quia Princeps &c. vt l. j. de consti. p̄in. Queritur, nūquid iudex quādoq; suppleat vt iudex, q̄ subiectus est legi. Dic, aut queritur nunquid iudex potest supplere, vel iudicare, secūdum conscientiam suam informatam ex actitatis coram eo, & sic est notū sibi vt iudici, & potest vt no. hic in fi. gl. Aut vult iudicare secundū conscientiam suam informatam ex notario. Ita debet intelligi l. si irruptione. ff. in. regun. Lū. ibi, authoꝛum iniuria. ff. de feri. Si vero tale est notoꝛium aut nō, tunc queritur, nūquid possit supplere de iure. Et dic q̄ sic, vt hic, & eo modo posset supplere de facto, arg. l. vbicunq;. ff. de interro. actio. Aut queritur nūquid possit supplere de facto. & iudicare secundū conscientiā suā. & nō potest, & no. in d. §. veritas. imo plus, quia licet iudicare contra conscientiam suā dummodo iudicet, secundum actitata. gl. est in c. extra de offic. ordi. Pro hac l. vide gl. que est in l. quotīes. §. finali. ff. de probatio. super verbo, heredem.

5 ¶ Item ex hac l. not. quod vbicunque iudex videt bannitum, qui

er fima statuti non potest esse in iudicio,pōt eū repellere de facto. Jra no. Ja.de Are.hic.z ad hoc.l.prohibet.ff.de postu.z eo modo potest induci quod no.gl.in l.filius.§.veteran.ff.de procu.vbi concludit de respicientib.publicam vtilitatē z ad ineptitudinem iudicij,vt ea supplere possit.Fran.Tigri.

a Ex quibus causis infamia irrogatur. Ru.XII.

a ¶Continua istam rubricam sic,qz per infamiam quis repellitur a postulando,ideo post tractatum de aduocatis ponit tractatum ex quib.cau.infamia irrōgatur.

ADDITIO.

a ALEX.¶Infamia.An appellatione infamie veniat infamia iuris,vel facti, vide quod habetur in c.super his.de pen̄is.

LEX I

1 ☞Missio in carcerem quando infamet.

Infamie. Missus in carcerē vel vinculatus causa maleficij inquirēdi,non est infamis.h.d. ¶Op.z videtur qz iniusto incarcerem infamat,sicut pena damnationis in metallum.arg.in l.seruus.§.de pe.Sol. Intelligē hic de eo,qui est positus in carcerē cā maleficij inquirendi,non ad penam:nam si esset missus causa pene,z per petui carceris,tunc esset infamis.b ¶Circa hanc legem queritur gl. quid est infamia? Ad hoc vt sciamus qd est infamia,primo oportet scire quid est fama,z lex dicit.Fama est illese dignitatis status legibus z moribus comprobatus,vt l.cognitionū.de var.z extraordi.cogni. Infamia est lese dignitatis status legibus z moribus reprobatus.vnde quādo vita z status alicuius est reprobatus legibus z moribus,tunc ille est infamis,qz infamia ex multis causis contingit,vt videbitis §.in hoc ti.z ff.eo.per totum titulum ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX.¶Causa maleficij.Adde c.super his.z qz ibi Inno.extra de pen̄is,

b ALEX.¶Infamis,aliter etiam infamia diffinitur,vt in l.de minore.§.tortura.de quest.Bal.in l.a quidē.de accusa.Ex hoc infert no.Ang.hic qz iudex condemnando notarium de falso pōt sibi reseruare ex causa facultatē conficienti instrumenta,siue cā vera non.Sed ipsemet Ang.in l.quis ergo.§.pe.ff.de his qui no.infa.z etiā Bal.in l.z militib.§.de test.tu.vo.ait nō posse aliud sibi cōseruare quando notarius delinquit in officio vel committit falsū,arg.l.si quis aliquid.§.de iusticp.z arca.l.p.Sca.l.opi.videt verior,quam tenuit Bar.in l.si quis.in princ.testi.§.§.de lega.in.per illum ter.no.etiam per Bar.in l.in iure.per illum ter.z per Bald.in l.duobus.ff.de iniur.per Arch.v.di.si quis presbyter.Post obi.tac.l.si quis aliquid,qz ibi ex nulla causa fuit facta reseruatio.¶Adde an cuz iudex condemnat aliquem,possit sibi reseruare famā.Bar.cōi.cf.

LEX II.

Neque furti damnatus ex edicto de publicanis,non est infamis.h.d. Op. §.de fur.l.etiam.Sol.duobus modis. Uno modo,qō hic non cōfrectans.z inuito domino,sed volens soluit,licet plus debito,vel aliter etiam si eo multo contrectauerit,vel per vim abstulerit,fatetur quod esset infamis,si esset furti accusatus,vel vi bonorū raptorum,secus si ageretur ex edicto illo de publicanis ꝛc.

LEX III.

1 ☞Judex causa cognita vsq; ad sententiam,pōt penam minuere.
2 Judex post sententiam potest mulctam minuere.
3 Judex ex causa post sententiam potest penam transmutare in gratiorem.
4 Judex non potest etiam si ipsi constaret condemnatum non culpabile,sententiam ipsam tollere,sed rescribit principi.
Pena diminuta,an dicatur cum infamia dispensatum.
5 Judex ex causa minuit infamiam.
8 Cause propter quas pena augeri,vel minui possit.

a Et si severior. Ita l.habet fortem materiā tenuit.Si pena ca cosmi a minuatur,a infamia vt esse remissa.h.d.¶Hic,qō dixi in summario.Circa hāc l.primo videnda sunt exempla,que ponūtur in glo.sup verbo certis rōmbus,que est clara.¶Secundo qz vtilis gl.mag.ad quam recitādā debetis scire,qō in hac.l.duo dicuntur. Primo,quod iudex pōtest minuere penam.Secundo,qz pena minuta,videtur cum infamia dispensatum.¶Contra primū glo.formatur opp.in fi.glo.contra secundum,in princ.z ideo primo recitabo fi.glo.¶Oppo.quod iudex minuere non possit penam,qz non est in eius arbitrio,sed in leg.potestate,vt l.ff.ad Turp.z l.ordine.ff. ad mu.† So.causa cognita potest penam minuere ante sententiā vt hic.post sententiam autem non potest,vt in contrarijs.¶Contra hoc oppo. quod post sententiam possit minuere,vt mulctas. 2 §.fin.ff.de offi.presi.† Solu.ibi loquitur in mulcta,hic in pena.

¶Item contra hoc op.z videtur,qz etiam ponam possit mutare, 3 vt l.quicunqz.§.de ser.fug.z l.si quis id quod de iurisdi.omn.iud.† Sol. b post sententiam nō potest minuere penā,b sed ex causa potest eam 4 transmutare in grauiorem penam.† Plus dico,qz etiam si inquireret iudici post sententiam condemnatum non esse culpabilem,non potest sententiam tollere,vt l.j.in fin.de questio,sed debet ad superiorem remittere,vt ibi plene dixi.z hoc circa principium.Et ex predictis pōtes colligere distinctione per te.¶Item ad secundum,c hic dicitur quod pena diminuta videtur dispensari† cum infamia, d contra a.§.de generali aboli.l.si.Sol.dicit glo.ibi de indulgentia,per quam non remittitur infamia.hic cum iudex in sententia penā minuit.Doc.nostri dicunt,quod ista glo,non soluit contrarium,hoc tat enim diuersitatē casuū z non aliud vnde dicebat do.Jac.Bur. ibi indulgentia quam princeps concedit proprio motu,non est ex e ratione,ideo non est extendenda,vt l.quod non ratione.ff.de legib. hic iudex in sententia penam minuit ex ratione,certe nō placet,qz etiam imperator forte concedit indulgentiā iustis rationibus.Dicendum est ergo sic gl.bene dicere.Nam ibi loquitur in indulgētia, que conceditur post sentētiam,hic in remissione que fit a iudice in ipsa sentētia.Ratio huius est hec ante sententiam potest trāsigi, z ideo videtur infamia remissa quasi sit super ea transactum,vt j.l. prior,sed indulgentia principis conceditur post sententiam,postq̄ non licet transigere,vt l.post rem.ff.de transac.z ideo nō potest videri transactum super infamia.¶Contra hoc op.de l.no potest.ff. 6 de fur.z l.diuus.ff.de iniurijs.Sol. Judex non potest minuere infamiam sine causę cognitione,vt ll.contrarijs,sed causa cognita,z certis motus rationib,sic,vt hic.¶Contra hoc op.de l.quid ergo. ff.eo.§.pena grauior.Sol.hāc l.debemus intelligere secundum illā, quia loquitur quando imponitur vna pena corporalis pro alia corporali.secus si imponitur pecuniaria pro pecuniaria,vel pecuniaria pro corporali,vt ibi plene,ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX.¶Minuatur tamen est gl.hic quod vbi delictum nō est commissum dolo,sed culpa vel vbicunque concurrit alia causa de his que enumerantur hic in glo.iudex diminuit penam. quod est verum nō solum in pen̄is iuris communis,sed etiam in pen̄is statutorum,secundum Bal.Sal.Paul.de Cast.hic z Bart.in.§.pena grauior.in vlti.ver.z in l.si.in fi.§.de recep.quicquid dicent Bal. contrarium sentiens in.§.pena grauior.z in l.j.§.si aduer.deli.in autb.hodie.§.de iudi.z ideo si statutum imponit penam pro homicidio vel pro alio delicto,z illud delictum nō fuerit commissum ex proposito per dolum,sed per latam aut leuem culpam,pena statuti cessabit,quia debet statutum interpretari secundum ius commune.c.cum dilectus.de consti.l.si serui vestri.C.de nox.no.gl.in l.§.in computatione.ff.de iure delib.ideo sicut de iure communi pena legis Cor.de sic.cessat.si non dolus,sed culpa dedit causam homicidio.l.in l.Cor.ff.de fica.ita etiam dicendū in statuto.Et ita ner. Bald.in d.l.si serui vestri.z ibi etiam Sali.z Bald.in l.data opera qui accu.z in l.quicunqz.de ser.fug.j.per eundem in l.j.de legio.z in l.p.gnus.§.de pig.act.vbi hoc limitat.z in l.nō.§.qz pretor.ff.nequem.per Bar.l.j.§.non autem illud.ff.si quis test.lib.esse inf.fue.per Sali.z l.j.§.de fica.per illum ter.per do.Ant.de Bur.z Jmo.in c. nō.de com.vt.vbi etiam hoc limitat aliter.z limitat Sali.in d.l.si serui vestri.vbi dicit predicta fallere,si statutum dicat,si quis occiderit aliquē quouis modo vel quattercunqz ꝛc.arg.l.milites.in verſi. quomodo.cum simi.§.de testa.in fi. Et ad predicta facunt not.per Barto.in l.omnes populi.in v.q.pau.ff.de iusti.z iure.¶Adde quod statute statuto qz quis occidit occidatur,debet intelligi dolo. Paul.de Cast.vbi dicit plures fuisse.z Bald.cons.ccclviij.lib.

b ALEX.¶Minuere penam.Et ad hanc materiam an iudex possit diminuere penam in preiudicium fisci,facit qz ting.dixit.Barto. in l.j.in fi.ff.ad Turpil.¶Adde quod licet iudex iuraverit seruare statuta,potest tamen minuere penam in ea causa,vt consulitur Rome,consi.cccexix.z vide Paul.de Castr.consi.xx viij.

b AND.BARB.¶Clemo fin.Et testimoni eleganter dictū Jmo.in c.§.de constit.ad hoc vt iudex possit minuere penā requiritur qz per illa poterit dispensare,alias secus. Unde dicit do.Ant.in c.de cau.de.officio de.leg.qz potestas nō poterit diminuere penā que venit applicāda fisco,z vide gl.in pre.§.l.c.de cau.z vide Lu.da.in consi.luo.ccvj.vbi disputat si fuga debitoris infamet eū de facto.

ALIA LECTVRA.

Et si severior.Ad euidentiā cui sciendū quid est fama z de hoc est ter.in l.cognitionū.§.est autē.de var.z extraor.cog.Ité cui sciendū quid est infamia.nā est priuatio fame,ut glo.tangit in l.j.§.eo.¶Item cui sciendū quotuplex est infamia.Dicendum est qz principaliter est duplex,scilicet infamia iuris, z facti.Ité quotuplex est effectus infamie.Et aduerte qz effectus 7 infamie videtur esse multiplex,vt in l.j.per totū.ff.eo.z e positis.l. §.§.remouet.Ité effectus infamie facti gl.dicit.3 minuitur qz est duplex,repellit enim a dignitate,z a quereta motionem retinet.Et

debitis

debitis no. in l. nullã. ſ. eo. z no. l. j. ff. eo. ti. Verum eſt q̃ gl. alibi tanguntalĩ effectum, videlicet effectum teſtimonij ferẽdi circa quem effectum. glo. variant. Nam in l. Caſſius Longinus. ff. de ſenato. tenet vnum, aliud in l. j. ſ. de ſum. trinita. dic vt ibi per doc. Itẽ ſcien dum eſt quod infamia habet ſe, vt querela criminis ex quo quis damnatur. ¶ Item eſt ſciendum quod ex cauſa iudex poteſt augere z minuere penam. l. aut facta. ſ. fi. ff. de pe. l. quedam. eo. tit. no. in quid ergo. ſ. pena grauior. ff. eo. omnia tamen iſta debent fieri cum cauſe cognitione, vt j. videbitis. His premiſſis, l. noſtra. h. d. Vbi iudex cum cauſe cognitione imponit penam minorem damnatus non remanet infamis, q̃ videtur tranſactum ſuper infamia h. d. ſecundum gl. que glo. incipit certis rationib. z ponit caſum in l. Oppo. tert. iſte immit proconſulem eſſe clariſſimum. contra de raptores. ff. de epi. z cle. Solu. q̃ hic ponitur impropie. ¶ Item opp. dicitur q̃ iudex poteſt minuere penam de l. j. ſ. j. ff. ad Treb. z eſt in fi. gl. Sol. quod in ipſa ſententia iudex cum cauſe cognitione minuere poteſt, ſed poſt ſententiam non, vt in contrario. ¶ Item oppo. de l. fi. de fideicom. liber. de l. vt fundus. ff. commu. diui. Solu. quod verum eſt quod iudex debet conformare ſententiam cum libello regulariter, vt in contrarijs. Judex tamen ex cauſa poteſt alterare penam, vt hic. ¶ Contra hoc oppo. q̃ tunc videtur eſſe ſententia contra legem ſi iudex imponit aliam penã quam lex dictet, z per conſequens ſententia non valet ipſo iure, vt l. ij. quando prouo non eſt neceſſe. Solu. quod non dicitur fieri contra legem cum fiat lege hoc permittente. pro quorum declaratione dicas, q̃ quandoque aliquis damnatur de crimine famoſo, z queritur nunquid iudex poſſit alterare penam, z ſi alterat, nunquid cõdemnatus remaneat infamis. Circa quod dicas quod aut iudex infert penam legalem. z regularem, z conſuetam iſto caſu non eſt dubium quod condemnatus remaneat infamis. l. j. ff. eo. Quandoq; iudex alterat penam, z hic aduerte q̃ quandoq; iudex ponit penã pecuniariam pro pecuniaria, vel pecuniariam pro corporali, z tunc condemnatus remanet infamis. Caſus eſt in d. ſ. pena grauior. z ibi gloſſ. not. Quandoq; imponit penã corporalem pro pecuniaria, vel corporalem pro corporali, z tunc, aut imponit penam maiorem pro minori aut econuerſo. Primo caſu dicunt glo. q̃ videtur eſſe tranſactũ ſuper infamia, Doc. dicunt melius. q̃ aut imponitur pena grauior propter atrocitatem delicti. z tunc non videtur tranſactũ ſuper infamia. q. pena non debet inducere premium, vt l. regula. ſ. fi. de uitecti. a rele. facit q̃ not. in l. ſiue hereditaria. ff. de nego. geſt. Si autem imponitur propter feſtinantiam delinquentium q̃ eſt licitum. vt l. aut facta. ſ. prealleg. z tunc videtur tranſactũ ſuper infamia. Ita poteſt intelligi lex ſequens ſecundum vnum intellectum. Secundo caſu dicitur q̃ aut ſine cauſe cognitione, z tunc remanet infamis. vt l. duus. ff. de iniu. Aut cum cauſe cognitione, z tunc gl. in d. ſ. pena grauior. dicit q̃ videtur eſſe tranſactum ſuper infamia. Ultra non redarguunt dictum gl. Nã non ſequitur ad minorationem pene remotio infamie, ſufficit enim in paucis vt l. tutor. ſ. de re. geſt. Ende dicunt ipſi q̃ quãdo cum cauſe cognitione minuitur pena in ſententia apparet iudicem voluiſſe diſpẽſare ſuper infamia, aut nõ. Primo caſu nõ remanet infamis. vt hic. ſecũdo caſu ſic. Teneas gl. ſecundũ do. Jac. q̃ cũ infamis veniat, vt ſequela criminis. vbi dipenſatum eſt ſuper crimine minorando penã cũ cauſe cognitione videtur eſſe dipenſatum ſuper infamia. ſecundũ do. Jac. q̃ iuris eſt in principali. eſt in acceſſorio. ¶ Cõtra predicta oppo. de l. ſi. ſ. de gene. aboli. Sol. vt in gl. dixi q̃ iudex poteſt augere. z minuere penã cũ cauſe cognitione. Quid verſetur circa cauſe
8 cognitionẽ z que ſunt cauſe propter † quas pena poteſt minui. vel augeri gl. que incipit. certis rationibus. enumerat plures cauſas. quib. pena poteſt minui ratione etatis. vt l. ij. de ter. mo. l. auribum. hac mi. Illos caſus dic. vt in gl. Item ad de ad gl. propter nobilitatẽ perſone. l. Pedius. de incen. rui. nau. l. iiij. circa fi. ſ. de ſum. tri. z fac. ter gl. z hoc in caſib. in quib. ea minuuntur. z cauſe. quib. augentur. ſunt due principaliter. vt atrocitas delicti. vt l. quedam. de pe. Item frequentia delictorũ. vt d. l. aut facta. ſ. fi. in fi. in gl. que incipit. cum enim. ibi. ſequela. Intelligunt Petr. z Cyn. hic in lect. q̃ pena minuta quamuis cum cauſe cognitione. nunquam conſeruet famam. niſi ex tenore ſententie appareat iudicẽ hoc velle. Ego puto q̃ ſi mator nõ expreſſiſſet cauſam in ſententia. quare hoc minuiſſet. poſſet tamẽ haberi recurſum ad iudicem qui declaret cauſam. ex qua dicit ſe cauſa cognita feciſſe. Pro hoc induco primo dictum Jacob. Bret. in l. qui teſtamento. ff. de excu. tu. vbi tenet quod ſi de cauſa aliter non appareat. iudex interpretatur verba dubia ſententie. vt Lab. executore. ff. de appel. Sed pro dicto Jac. induco gl. expreſſam in l. impendentiam. ff. de euictionib. Fran. Tigri.

LEX IIII.

Poſſidonium. Hec lex legitur in gl. duobus modis ſecundum vtranque lec. breuiter dicit. Si pena eſt aucta, vel minuta, cauſa cognita, videtur ſuper infamia eſſe tranſactum. h. d. ¶ Oppo. in crimnib. que non ingerunt penam ſanguinis, non licet trãſigere, vt ſ. de tranſac. l. tranſigere, ergo male dicit hic tex. tranſigere videatur. Sol. non eſt licita trãſactio ſcilicet a parti. ſed a iudice ſic, vt hic. Ita intelligit glo. in l. quid ergo. ſ. pena grauior. ff. eo. tit. Querit gl. vtrũ ſit aliqua differentia inter relegatum, z mortum ab ordine. Dic vt in gloſ. ſ. quam vide, que eſt clara, ꝛc.

ALIA LECTVRA.

Poſſidonium. Iſta lex legitur in gl. dupliciter, z quare hoc ſit, videbitis, z ſecundum vtranque lecturam. h. d. vbi pena eſt aucta, vel minuta cum cauſe cognitione, videtur eſſe tranſactum ſuper infamia. h. d. Oppo. z videtur quod ſit ſuperflua per legem precedentem. Huius timore variata eſt lectu. legis noſtre. Primo legitur. quod lex. ſ. proxima habet locum, vbi pena eſt diminuta cum cauſe cognitione, hec habeat locum vbi eſt aucta. z tunc iſta verba relegatum, z damnatum, ponũtur impropie. Glo. reprobat hanc lect. tanquam non habentem vim litere, quia iſta verba poſſunt ſtare propie, vnde tenet aliam lect. z dicit quod nõ eſt ſuperflua, q̃ lex illa precedens loquitur in remoto ab ordine, hec in relegato. Prima lect. videtur adherere text. ibi. quoniam ſeueritas, ꝛc. ¶ Item oppo. dicitur quod videtur trãſactum ſuper infamia. Contra. tranſactio in criminibus non ingerentibus penam ſanguinis non valet. vt l. tranſigere. ſ. de tranſac. Sol. quod facta a parte non, ſed facta a iudice, valet, vt hic, ꝛc.

LEX V.

Decuriones. Damnatus de iniuria, efficitur infamis, etiam ſi iniuria ſit illata in viliſſimam perſonam. hoc dicit. cum l. iniuriarum. j. eod. z l. j. ff. eo. ¶ Ho. l. decuriones. in verſi. verum, dum dicit pronunciauit iniuriam te feciſſe, ꝛc. quod in crimine, z in cauſa criminali ſufficit. q̃ iudex pronũciet ſuper facto. licet de pena nihil dicat. quod hic de crimine loquatur, z cauſa criminali, patet. q̃ ſ. in prin. loquitur de pena fuſtium, que non imponitur niſi pro crimine, z principium legis dat intellectum toti legi. vt probat text. in l. regula. circa fin. de iuris. z facti ignio. hoc modo probatur in l. ſi te expiſſaſſe. j. eo. Primo. q̃ ibi loquitur etiam de pena. q̃ ſi nõ eſt irrogata, ꝛc. Ergo ſupponit q̃ irroganda erat ex crimine, ſic z in ciuilibus habemus q̃ ſuper facto ſufficit pronũciare licet aduerſarius aduerſario non condemnetur. vt l. quid tamen. ſ. ſi arbiter. ff. de arbi. ¶ Nã ibi non cõdemnat partem parti, ſed dicit nihil videri debitũ a parte. Pro hoc etiã bene facit q̃ no. in gl. in l. Julianus. ff. de cõd. inde.

LEX VI.

Ad tempus. Breuiter dicit. Damnatus ad tempus in opus publicum, finito tempore remanet infamis. h. d. ¶ Oppo. de l. j. ſ. de pe. Solu. Ibi damnatur in opus publicum perpetuum, hic ad tempus. ¶ Quero que eſt differentia inter damnatum in opus publicum, z damnatum in metallum. vide glo. tuam que eſt clara.

LEX VIII.

Furti. Damnatus furti eſt infamis, ſecus in damnato. q̃ res furtiua penes eum reperta fuerit. h. d. ¶ Circa hanc l. formatur per gl. vna queſtio talis, vtrum damnatus de furto q̃ nõ commiſit, ſit infamis. Et dicunt quidam q̃ non per hãc l. z per l. generi. de pub. iudi. gl. omnes determinãt contrarium per l. j. ff. eo. de furt. l. non poteſt. Hec ob. l. generi. q̃ ibi eſt ſpeciale in ſocero. Hec ob. hec lex. quia hic in fin. non fuit conuentus actione furti, ſed certi condictione vel alia actione, z hec eſt vera, z teneas hanc, licet glo. det plures ſolu. ꝛc.

ALIA LECTVRA.

Furti. Condemnatus actione furti efficitur infamis, ſed condemnatus alia condictione, nõ infamatur. h. d. ſecundum verum intellectum gl. ¶ Not. quod dixi in ſummario. ¶ Oppo. contra l. noſtram de l. non poteſt. ff. de fur. Huius timore eſt facta gloſſ. magi. Et pro huius ſol. dat plures ſolu. illa eſt vera, que eſt tertia gloſ. quando dicit. Dic ergo quod hic non fuit condemnatus actione furti, ſed condictione certi generali. Hanc tenet gloſſ. Et qua ſolu. not. quod condemnatus certe condictione, non efficitur infamis, vt l. ceſſat. ff. de actio. z obliga. z infert arg. quod condemnatus ex forma ſtatuti vel per inquiſitionem, cũ ex ſtatuto oriatur condictio ex lege, non efficiatur infamis. Gloſſ. habetis in l. iij. ſ. preterea. ff. de ſuſpec. tut. z hoc tenet in d. l. ceſſat.

LEX X.

Iniuriarum. Condemnatus de iniuria illata in viliſſimam perſonam, infamatur. hoc dicit. Intelligit glo. hic, quod fuit commiſſum maleficium in ſeruum, non autem dominus fuit condemnatus pro ſeruo, ꝛc.

LEX XI.

Debitores Ceſſio bonorum non infamat. hoc dicit, ꝛc.

LEX XII.

Ite. Condemnatus crimine expilate hereditatis, est infamis. h. d. ¶ Ho. quod licet iudex in sentẽtia non imponat penam, tamen sufficit quod pronunciet delictum esse commissum. Ita vides hic, & l. j. §. j. ff. ad Turp. ¶ Ho. q
2 expilator hereditatis dicitur fur improbior.[a] Ex quo no. q triplex furtum est improbum, scz simplex furtum, improbius est expilare hereditatem, improbissimum, scilicet vi capere, & vide gl. tuã, quam nota perpetuo, &c.

ADIDTIO.

a ALEX. ¶ Fur improbior. Bal. in l. de his. j. de fur.

LEX XIII.

Ta que pater. Verba patris in testamento prolata iuris infamiam non irrogant. h. d. ¶ Quid importet ista infamia de facto, vi debitis. j. de inof. testamen. l. fratres, &c.

LEX XIIII.

Nullam existimationis. Tormenta ad eruendam veritatem, infamiã non irrogãt. h. d. ¶ Op. de l. ictus fustium. ff. e. Sol. Ibi fuit fustigatus in penam, hic in inquirenda veritate. Si aliquis fustigatur in penam, posito qõ non precedit sententia, tamen ille ex genere pene cuz causa infamatur. Ho. hic gl. que ponit de effectu, & infamia facti, tamen vt puto ille
a qui est tortus ad eruendam veritatem, non infamatur [a]etiã de facto, quia dicit nullam, quod signum est viniuersale, quod predicatur de pluribus quod no. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Non infamatur. Banc opin. Barto. tenet etiam Jaco. Bu. Sed dic gl. procedere quando iste fustigatus vel tortus fuit pro crimine suo eruendo, nec fuit absolutus, vel condemnatus, sed simpliciter relaratus alias procedat dictum Ja. Bu. & Bar. quãdo fuisset absolutus, vel fuisset tortus tanquam testis pro alieno crimine. Ita Salice. hoc nota.

ALIA LECTVRA.

Nullam existimationis. Tormẽta ad eruendã veritatẽ, infamiã non irrogãt. h. d. ¶ Op. ff. eo. l. ictus fustium. Sol. Ibi fuit fustigatus in penam, & non precedat fama, tũ ex genere pene cum cã precedẽti infamatur, vt ẽ. dixi. no. gl. que in ista lege, quid importet infamia facti. Dicã in d. l. fratres, de inoffi. testa. tamen puto q fustigatus ad eruendam veritatẽ non infamatur de iure, vel de facto, vt hic probatur in tex. cum dicit, nullã, &c. que dictio est signum viniuersale, ergo, &c.

LEX XV.

a Decreto. [a]Non seruare luctum in habitu, nõ infamat, secus si festinanter nubat. h. d. An ista lex sit hodie correcta per dictũ Apostoli dicentis, q mortuo viro nubat in domino. Glo. hic dicit q non. ¶ Contrariũ habuistis j. de secũdis nuptijs. l. j. & illa verba tenent Canoniste extra de secundis nup. c. pe. &c.

ADDITIO.

a ¶ Decreto. Adde q Pau. de ca. dicit opi. gl. veriorem, qz nec ad apostolicum nec ad conditorem canons pertinet corrigere leges ciuiles vbi non est questio de peccato, sed bonis morib. de quo vide Pe. de anch. consi. c.

LEX XVI.

Fustibus. Ista l. h. d. Actus fustium cum cã infamat. h. d. ¶ Quero, vtrũ iste sit infamis de iure, vel de facto? Respondeo, si sit fustigatus ob crimen exploratum, erit infamis de iure l. actus. ff. eo. Si vero crimen non fuit exploratum tunc non erit infamis de iure, sed de facto. arg. eorum que habuistis no. ẽ. l. priori, &c.

LEX XVII.

Verbum. Verbum iniuriosum in interlocutione iudicis prolatum, non infamat. h. d. in summa lex ista, &c.

ALIA LECTVRA.

Verbum. Interlocutio iudicis non precedẽte cause cognitione nõ irrogat infamiã, hoc dicit, cum l. interlocutio, j. eo. ¶ Ho. hic qõ banna, que dantur hodie, non inducunt infamiã. ¶ Nam bannum est quedam interlocutio, que probatur per gl. in l. j. ff. de reg. re. Facit ad q. nunquid appelletur a banno. Secundo probatur, quia diffinitiua est illa, que imponit finem liti, sed per bannum nõ imponitur finis crimini. Quod non imponatur, patet, quia redies ex bannitus audietur, vt no. in d. l. j. de requi. re. ¶ Item probo qõ bannum non sit diffinitiua sententia, quia diffinitiua lite non contestata non datur nisi in casib. no. per glo. in l. presenti. §. cum autẽ. de his qui ad eccles. confu. Sed bannum non est ex illis, ergo pu-
to pro veritate tenendum, quod bannum non irroget infamiam.

LEX XVIII.

Non Damnatos. Breuiter dicit damnatus, vel pactus de iniuria data pecunia infamatur, secus si causa sit iureiurando decisa. h. d.

LEX XIX.

Interlocutio Admonitio presidis, vt quis ad meliorem vitã se reformet, non infamat. h. d. ista lex, &c.

LEX XX.

a Improbũ. [a]Lex ista seipsam summat. ¶ Queritur ipso iure, vel per sententiam. Bloss. dicit ipso iure, & bene. Dic vt in ea.

ADDITIO.

a AND. BARB ¶ Improbum. An vsurarius sit infamis Bal. in l. qui accusare. de edendo. dicit q sunt infames infamia facti, ideo repelluntur a querela, dominus Ant. in cap. Ray. de test. dicit per istam l. quod sunt infames infamia tali. vide ibi eum, & Bald. hic. ALEX. ¶ Improbũ Vide do. Lau. in tractatu de vsur. in ij. parte in vlti. queſt. que est q. cliij. & quod not. Bald. in l. j. C. de test. plene Saly. hic, & hic vide que not. Bald. & dom. Anto. in capit. Raynal. de test. quod possunt querelare testamentum fratris mei, qui instituit vnum vsurarium heredem tanquam turpi persona instituta per istum text. Item secundum Bal. non possunt esse testes isti vsurarij. Ad hoc vide text. in cap. inter dilectos. de excess. prelatorum. & etiam vide omnino quod ibi habes per Modernos, & glo. j. hic dicit, quod existens in peccato mortali est infamis, vide not. in c. test. extra de test. ADDE quod Bald. dicit quod stante statuto quod mulier non possit contrahere sine consensu consanguineorum bõne fame', quod si adhibeantur consanguinei vsurarij, non valet, quia prodigi fame.

ALIA LECTVRA.

Improbum. Exercens improbum fenus infamatur. hoc primo. Item minor xxv. ann, exercens artem ludicram, non infamatur. damnatus autem actione pro socio de fide rupta, est infamis. hoc dicit, vsque ad finem. Dicitur in l. improbum. quod exercens improbum fenus, sit infamis.

LEX XXI.

Si fratres. Si minor artem ludicram exercet non infamatur. hoc dicit, &c.

LEX XXII.

Idem. Damnatus in actione pro socio, de fide rupta est infamis, hoc dicit lex ista.

De procuratoribus. Rubr. XIII.

¶ Dictum est ẽ. de aduocatis, & quia procuratores in aliquibus similes sunt aduocatis, ideo de eis ponit. Querit gl. que est differentia inter procuratorem, & aduocatum. ¶ Item querit que differentia est inter hunc tit. & tit. j. mandati. & vide glo.

LEX I.

2 Laudum quando dominus cogatur habere ratum.
4 Procurator, quando est certum ipsum non habere mandatum non admittitur etiam cum cautione rati. & num. 15.
5 Coniuncta persona admittitur ad agendum cum cautione rati. & nume. 16.
6 In causa momentanee possessionis mouenda, quilibet etiam sine mandato, admittitur.
8 Habens mandatum, quando teneatur etiam cauere de rato.
9 Procurator rei semper debet cauere iudicatum solui.
10 Procurator qui agit, & dubium sit de mandato, quando teneatur cauere de rato.
11 De mandato qualiter potest probari, & certificari, & an per testes.
13 An hec cautio possit de partium voluntate mutari.

a Cautio. [a]Procurator actoris cauet de rato. cum
* est dubium de mandato. *h. d. Oppo. hic dicit, cautio, & sic imuit fine fideiussore, vt l. sancimus. de verbo. signifi. Sed cum ista sit pretoria, videtur quod exigat fideiussorem, vt l. pretorie. la iij. ff. de preto. stipula. ergo male
1 hic dicit cautio. Sol. Dicit gl. quod cautio † potest sum trib. mod. Uno modo pro genere, alio modo pro specie sua, tertio potest dici satisdatio ex parte satisdãtis, & satis acceptio respectu accipientis, vt l. j. ff. qui satisd. cog. hic ergo ponitur improprie pro satisdatione. ¶ Oppon. secundo ff. de arbitr. l. non distinguemus. §. pe. dicit gloss. quod regula huius legis fallit in procuratore dato ad com-
2 promittendum, sed in lege contraria glo. declarat melius. †Quod laudum

laudum non cogitur ipse dominus ratum habere. si compromisisset. sed soluendo penam posset ei non stare, vt l.ij.ff. de arbitr. ideo
3 procurator non debet cauere dominum ratum habiturum, sed si ipse procurator compromitteret, bene debet cauere dominum ratum habiturum compromissum. si de mandato dubitaretur, non autem dominum ratum habiturum sententiam. Ita debetis intelligere hanc materiam. ¶ Summus expediti de contrarijs que hic
b sunt in gl. Tamen pro declaratione huius materie[b] in isto text. dicitur vnum. ex quo colliguntur alia duo per gl. que egerent declaratione. Dicitur hic cautio de rato prestatur, cū est dubiū de mandato, innuit quod quando certū est, eum non habere mandatum, non admittitur, etiam cum cautione. ¶ Item quando est certum, eum habere mandatum, admittitur sine cautione, quando est dubiū, locus est cautioni. vt in tex. Et vide gl. que hoc tangit in fi. Pri-
4 mū, † quando est certū, procuratorem non habere mādatum nullo modo admittitur, etiam cū cautione de rato, vt l. si pupilli. ff. videa
5 mus. de nego. gest. Fallit † in coniuncta persona que admittitur ad agendū cū cautione de rato, vt l. sed hę persone. coniuncta. l. Pom-
6 ponius. ff. eo. Fallit in causa momētanee possessionis, in qua admittitur quilibet etiā non habens mandatū vt l. j. j. si per vim, vel alio
7 modo. Fallit in causis capitalib. quado quis vellet appellare, vt l. non tantū. ff. de app. & j. de app. l. addictos. & hic de primo. ¶ Circa
c secundum quando constat habere mandatum[c] est aduertendū, q
8 quandoque constat habere mādatum, sed dubitatur an sit legitimum. v. g. erat aliquis casus, in quo requirebatur speciale mandatum. dubitatur an esset expresse factū secundum q debet in causa speciali. Respon. q certe locus erit cautioni de rato. vt Lillud in fi. cum l. seq. ff. de minorib. Quandoq; cōstat eum habere mandatū, & legitimum: tunc nō est locus cautioni de rato, vt l. ne satisdatio. ff. rem rat. ha. nisi forte esset dubium an mandatū esset reuocatū, vt l. vulgo. ff. de admin. tut. Et predicta in procuratore, ex parte acto-
d ris, [d] procurator † vero ex parte rei, debet semper cauere iudicatū
9 solui, etiā si est certum de mandato, vt l. j. j. de satisd. & ibi videbitis.
10 ¶ Tertio casu, quādo est dubium de mādato, † tunc procurator
e admittitur cum cautione[e] de rato. Ita loquitur hec l. & ff. rem ra. ha. per totū ti. Fallit in l. qui ita. §. j. ff. ad Treb. vbi non admittitur cum cautione de rato propter rationē positā ibi. Fallit in procura-
f tore[f] dato ad recipiendum solutionem, [g] secundum q no. in gl. in l.
g non solū. §. qui alieno. ff. eo. quam Cy. sequitur hic. Ego autē repro-
baui eam. ff. rē ra. ha. l. si sine. §. j. & dic vt ibi. ¶ Modo hoc premisso. ante quā veniremus ad glo. vado per ordinem ad dicta tria membra.
11 Dixi quando est certum de mandato non cauetur, qualiter potest probari. & certificari de mādato. Pe. hic dicit quod debet probari per instrumenta, nec potest probari per testes, ostēdit rationem,
h testes. examinati non faciunt fidem contra eum, qui in iudicio non fuit, [h] vt l. si quando. j. de testi. Sed testes qui examinantur super mandato examinātur inter procuratorē & reum, dominus de hoc nihil sci. & ad hoc non est citatus, ergo hoc sibi non preiudicaret, & ideo reo per hoc cautum non esset, sed instrumentū publicū probat aduersus omnes. Ita dicit Pe. Pro hoc facit. quia ex aduersu procuratoris non debet cōditio aduersarij in aliquo fieri deteri-
i or. vt l. ij. §. defendi. quib. ex cau. in possess. ea. Idem tenet glo. in l. maritus. j. eod. tamē glo. iuris canonici extra eod. titu. c. j. in gl. magna tenet cōtrarū. Idem videtur velle Spec. in titu. de procuratori. §. ratione autē forme. circa princip. per vnā columnam. Idem tenet Bul. de Lug. in l. procuratorē. eo. titu. & probat quia procurator potest constitui per nuncium, vt l. j. ff. eod. ergo per nuncium
k potest probari. [i] Facit etiam ad multas alias rationes. Ad rationes Pe. non respōdet bene. Sustinendo dictos doc. possumus sic dicere. Sicut ille qui non est iudex, ratione dubij dicitur esse cōpetens iudex ad cognoscēdum de sua iurisdictione, vt l. ij. ff. si quis ius voc. non ie. & l. si quis ex aliena. de iudi. & diri ō. si cont. ius vel
l vn. publi. prescriptione. ita iste qui asserit se procuratorē, ratione dubij dicitur legitima persona[k] ad examinandū hoc, an sit procurator. adeo quod testes preiudicent domino, sicut si ipse fuisset citatus. & superest domino sola accusatio falsi contra testes, sicut cōtra instrumentum. ¶ Secundo dicitur hic, quando est dubium de
m mandato, [l] est locus cautioni de rato. Quero qualiter [m] dicatur esse
* dubium de mandato. Sloss. dicit per negationē * † aduerse par-
n tis. vt l. ij. §. qui ad li. procla. non li. ff. de transac. l. post rem. j. de fid. mult. l. plures. & vide glo. Doc. omnes sunt in cōtraria opin. propter inconueniens quoddam, quod sequeretur nā veniet aliquis, & dicet se procuratorē. Aut aduersarius cōfitebitur, & tunc ipse habet propositum suum. Aut negat, & tunc est dubium de mādato, & admitteretur cum cautione de rato. quod esset inconueniēs. Hec obst. leges. & allegate. quia verum est quod negatio facit rem dubiā ad
* commodum ipsius negantis, & ad incommodum * aduersarij, vt
n dicta legib. sed hic negatio facit rem dubiam [n] ad incommodum ipsius negantis, quia faciet admitti aduersarium cum cautione de rato. qui prius non admittebatur. Ita dicunt predicti doc. Di-
o cendum est ergo secundū eos, & hoc omnes sequuntur, [o] quod res efficitur dubia per aliquod factum eius, qui se procuratorem asserit. v. g. ostendit literas sigillatas. de quarum fide dubitatur. vel ostendit instrumētum, de cuius fide dubitatur, vel probat per vnum testem, prout diximus in l. in bone fidei. j. de iureiur. & l. admonēdi. ff. de iureiurand. Item si procurator plene doceret de mandato, &
p de reuocatione doceretur semiplene, [p] quia tunc esset dubium de mandato, vt d. l. vlti. de admin. tut. Hoc omnes tenent. do. Fran. Accur. voluit semel sustinere istam gl. Et dicit q dicta doctorum non procedebant, nam si de mādato probaretur semiplene, deferretur iusiurandum procuratori, vt d. l. in bone fidei, & l. admonendi. de iureiur. & sic de mandato esset certum, nec esset locus cautioni. Sed hoc non est verum, quia iuramentum procuratoris nō nocet domino, quia ad iurandum super mandato, non habet mādatum, vt l. sed & si possessori. §. fi. eo. tit. & l. iusiurādū quod ex conuentione. §. fi. eo. tit. ¶ Quero. hic dicitur quod debet cauere de rato, quid vult dicere ratihabitio? Dic vt in glos. ¶ Quero,
13 diri quod hec satisdatio est cum fideiussore, † an possit de voluntate partium mutari? Sloss. dicit quod sic, tamē tunc non remaneret pretoria, si mutatio fieret absque mente pretoris. vt l. in cōtractibus. de verbo. obligat. ¶ Quero quando est dubium de mādato, in cuius electione sit probare mandatū. vel dare cautionē, an procuratoris, an domini? Dic vt in l. non solum. §. qui alieno. ff. eo. tit.
¶ Ultimo scias vt possis euadere opin. que est in hac gl. que vult quod per negationem res fiat dubia, possumus assumere tale con-
q silium [q] vt quando quis se asserit procuratorē, † tu nec neges, nec
14 procuratorem eum fatearis, sed dicas [r], peto mihi fieri copiam
r mandati. si quod habes, quod debet facere procurator suis expēsis, vt dicta l. ij. §. defendi. quib. ex causis in poss. ea. &c.

ADDITIONES.

a AND. BAR. B. ¶ Cautio. An procurator poterit probari per testes. vide Spec. in titu. de procura. §. ratione autem forme, & vide text. in l. j. ff. eod. in quantum dicit, quod potest constitui per nuncium, sed Iustit. de satisdatio. videtur text. quod non, quia acta iudicialia non possunt probari per testes.
ALEX. ¶ Cautio rati. Vide que diri post Bar. in l. j. de satisda.
P. PAV. P. ¶ Cautio rati. Limita, vt per Ro. singulari cxvi. de regula. Et quando dicatur dubiū de mandato, vide Felin. in c. coram. de offic. deleg. Item quod quando per cautionē rati non plene est succursum. etiam quo ad honorem, & famam aduersarij non habeat locum ista regula, vide Jas. in l. iusiurandum quod ex conuentione. §. procurator. in iiij. notab. de iureiuran.

* CLAVD. DESEISS. ¶ Dubium de mandato. Si tamē aduersarius protestetur q non intendit cum eo agere, nisi quatenus habeat sufficiens mandatū. etiāsi postea dominus ratificaret acta non valerēt text. est secundum vnum intellectum in l. inter quos. §. alieno. & ibi not. Angel. & Bald. in apost. ff. de damn. infect. Lepol. cautel. xv. referens Roma. in singul. de xxxvj. incip. tu audisti. l. si tutor. Vide etiā Alex. in l. licet. j. eod. An autem sit necesse ad hoc vt acta valeant q sciat se esse procuratorem. vide Bart. in l. si pupilli. §. item si procuratori. circa finem. ff. de neg. gest. cum concordant. ibi traditis.

b ALEX. ¶ Huius materie. Et ad materiam huius legis. Adde Bart. post gl. in l. non solum. §. qui alieno. ff. eo. & vide late Spe. in tit. de satisda. §. viso. de satisda.

c ALEX. ¶ Habere mandatum. Hanc materiam limita nisi procurator esset constitutus apud acta. l. j. de satisda. quod not. Sed quid si est dubium de reuocatione mandati qualis cautio prestabitur? vide Bartol. in l. inter quos. §. qui alieno. ff. de damn. infect. & l. j. j. de satisda.

d ALEX. ¶ Actoris. Et ad hanc materiam vide omnino Bart. in l. iij. §. due cause. ff. ad Carbo.

e ALEX. ¶ Admittitur cum cautione. Adde quod not. glos. & ibi Bartol. in l. de pupillo. §. qui procuratorio. ff. de ope. no. nunc. & in d. §. qui alieno.

f POMA. ¶ In procuratore. Fallit etiam quoties per talem cautionem non esset plene aduersario consultum vt est text. vltra allegata per Alex. hic in l. iusiurandum quod ex cōuentione. §. fi. cum. l. sequenti in versi. nec multum interest. & ibi doct. maxime. Eberan. not. ff. de iureiur. & ibi text. iuncta glos. probat etiam. vt idem sit si solum per cautionem prouideretur, quo ad pecuniarium commodum, non autem quo ad famam.

g ALEX. ¶ Solutionem. Et per hoc dicit Bal. quod mandatum cessionis debet plene probari. alias non admittitur cum cautione de rato. Idem in executore vltime voluntatis & in exactore tributorum, & similib. Et adde his alium casum, q quando est dubium de mandato, tunc recurritur ad cautionem, si dominus est absens. secus si presens in ciuitate. l. minor. ff. eo. Ita tenent ibi Bul. Cyn. & Bald. & idem in §. qui in alieno. S. allega, & est text. singularis secundum Angel. in l. mutus. §. is qui. ff. eod.

h ALEX. ¶Non fuit. Adde Barto.in d.§.qui alieno.z Bald.in l. jun princip.ff.mand.

f ALEX. ¶Poterit probari. De hoc etiam vide per Inno. in cā. cum in iure,de offi.deleg. ¶CADDE Ang.consi.cexcj.z vide Abb. in cā.extra eod.Joan.And.in d.§.ratio.

k ALEX. ¶Dicitur legitima persona. Vide quod scribit Bar.in l. licet.§.cod.vbi hoc limitat.

l AND. BARB. ¶Quero qualiter. Vide do. Abb.in c.§.de proc. vbi dicit esse text.contra glo.istam. Tu poteras, quia forte ibi est casus pro ista glos.quia ibi ideo nō admittitur,quia dominus primo opposuerat non dedisse mandatum: ergo si non opposuisset, potuisset admitti cum cautione de rato. Rapha.hic tenet glos.vide hic per eum.

m ALEX. ¶Esse dubium. Adde pulchrum modum per Bald.in l. in.§. dicitur. ff. ad Larbo. adde quod probatio non concludens, nunquam facit rem dubiam secundum Bald.in l.ij.in fi.de bo.pos. secundum tabu.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Per negationem. Nunquid autem probatio imperfecta faciat rem esse dubiam vide Bal.z Aler.in l. ij.§.de bon.possess.secundum tab.

* CLAV. DE SEISS. Ad incommodum. de hoc vide vltra remissiones Aler.Pano.in c.si clericus laicū.in iij.notab.de fō.com.

n ALEX. ¶Rem dubiam. Adde Bart.in l.non solum. §. qui alieno.ff.eo.tit. Item limitat Bal.in l.tale pactum.§.qui prouocauit. in fi.de pact.nisi presumptio esset contra negantem per l.si vero.§. qui pro rei.ff.qui satisda.cogā. Item nisi facta negatione appareat euidens probatio in contrarium, vt no.gl.in d.l.post rem.de transz Inno.in c.fin.de cohabitat.cleri.z multe.vbi omnia no vide ad text. z Ioā.Ang.z Imo.in l.j.in princ.ff.si cui plus quam per leg.falcid.z Bald.in auth.ad hec.§.de vsur.in versi.quero igitur.

o ALEX. ¶Omnes sequuntur. Adde etiam quod notanter dixit Bart.in l.vulg.ff.de admini.tutorum.

p ALEX. ¶Semplene. Adde Bald.in l.admonendi.ff.de iureiu. in versicu.quero quid si actor.z Bart.in d.§.qui alieno.

q ALEX. ¶Tale consilium. Bene facit quod not.Bar.in l.illa.de verb.obl.in l.j.ff.de cura.bo.dan.z hic adde Bar.in l.licet.§.eodem.

r POMA. ¶Sed dicas,vide etiam Barto.in l.licet.§.co.z Pan.in c.j.extra eod.

ALIA LECTVRA.

Iurio rati, Vbi dubitatur de mandato,exigitur cautio de rato, hoc dicit. ¶Oppo.dicitur hic, q exigitur cautio a procuratore, imo videtur quod procurator debeat eam prestare. vide de oppon. de l. seruum quoque,§.ait pretor.ff.eod. Solutio. quod ista cautio exigitur a procuratore z potest aliter intelligi: vno modo, quod procurator de cuius mandato dubitatur, exigat cautionem ab alio.z sic ponantur ista verba actiue,z istud est falsissimum. Alio modo potest intelligi q a procuratore, de cuius mādato dubitatur,exigatur cautio ab alio,z sic ponantur ista verba passiue, tunc habet locum l.seruum quoq.§.pretor ait.prealle. Item opp. quod appellatione cautionis, continetur nuda promissio,l.sanci. mus,j.de verbo.signi.sed procurator qui debet cauere de rato,debet prestare fideiussorem,cum talis cautio sit pretoria, vt l.j.§.j.z l. pretoria.la.iij.ff.de pretor.stipu. Soluit glo.q cautio est nomen generale,q comprehendit sub se duas species j.satisdationem ex parte recipientis.vnde debet hoc intelligi cum fideiussore.cum pretoria sit z ita concordat. Item opp.de l.ij.procuratorem absentem.ff. eo. Solue q erat ibi certum procuratorem habere mādatum, hic dubitatur. Unde vbi est certum non est necessaria cautio,vbi autem esset certum procuratorē non habere mandatum cautio non iuuet peretur.quia non audiretur,cum actionem non habeat,vt l.ij.pupilli.§.videamus.ff.de neg.gest.vbi autem dubitatur,habet locum hec lex. ¶Sed contra hoc oppo.z videtur q etiam vbi est certum procuratore habere mandatum,procurator debet satisdare,vt l.j. in fi.de satisdando. Solue q ibi loquitur in procuratore rei. Et que sit differentia inter procuratorem rei z actoris,dic vt l.non solum.§.qui alieno.ff.eo. ¶Sed contra predicta militatur, z videtur q etiam si sit certum procuratorem actoris habere mādatum, tamen debet satisdare de rato, vt l.illud. §. fin. cum l.seq. ff.de minō. ¶Sed secundum do.Jac.dic, quod quandoque cōstat, procuratorem actoris habere mandatum z mādatum est legitimum.z isto casu cautio nō esset necessaria,vnū d.l.si proc.ff.eo.Quandoq; constat procuratorem habere mandatū.sed mandatum non est legitimum.pone exemplū,q requiritur speciale mādatū in certis casib, z procurator producit generale,z ita debet intelligi l.illud.§.fi.cum l.seq.prealle.ff.de minō. ¶Item,q contra secundū memorium dicebat,q vbi cōstat procuratorem non habere mandatū, etiam cum cautione,nō admittitur. Opp.de l.sed z he.ff.eo,z l.exigendi. §. eo. ti Solue q fallit in communitis personis. Item oppo.de l.non tantum.ff.de app. Solue q ibi est casus specialis, z ratio specialis assignatur in ter. ¶Item opp. de l.non distinguemus.§.j.ff.de arbit Solue vt in gl.Hic dicitur,quod vbi dubitatur de mandato,exigitur cautio de rato. Querit glos.qualiter efficiatur res dubia,vt habeat locum ista lex.Gl.dicit quod efficitur dubia per negationem allegat l.iij.§.qui.ad l.proclamationem licet. Doct.tenent cōmuniter contra dictum huius gl.z dicunt quod res sola negatione nō efficitur dubia.sed fit dubia propter aliquod indicium,qi procurator ostendit sigillum domini, de quo dubitatur. Vel pone exemplū.qi probatur per vnū testem.z alleg.ad idem.l.iij.§.cause.ff. ad Lab. Hoc obstat l.iij.alleg.pro.gl.qz tunc est verum. q per negationem efficitur res dubia,quando in hoc versaretur incommodum ipsius negantis:sed si in hoc casu per solam negationem efficeretur res dubia esset incommodū ipsius negantis,qi procurator alias non admitteretur.Item querit gl.nunquid hec cautio posset augeri.vel minui,ex consensu vtriusq; partis.z non est dubiū q sic diceretur potius cōuentionalis quam pretoria,l.in conventionalib. ff. de verb. oblig. Aut vtraq; parte non consentiente,z sic dicas,q quandoq; lex dicit debere satisdare cū fideiussore vel pignore,z tunc non posset mutari hec cautio.vel satisdatio contra voluntatē eius,qui debet eā recipere,imo est in electione sua velit fideiussores vel pignora.alleg.l.promissor. §.fi.ff.de constit.pecu. Quandoq; lex dicit debere satisdare simpliciter,z qz tāc satisdatio intelligitur cū fideiussore,vel pignore,q aminodo dicitur obligatio alternatiua,z in alternatiua est electio debētis,vt l.vlt.vnusquisq. §.fi.ff. de iure dot.z isto casu non posset mutare contra voluntatē eius, qui debet prestare. Quandoq; lex dicit debere prestare fideiussorem.z tunc nō potest mutari contra voluntatem creditoris,qui fideiussorē debet accepere.ar.l.Paulus.cū si nil ff. de sol. ¶Quero, per que verba dz interponi cautio de rato? Odof. dicit, q procurator debet promittere factum,z curatorem, q dominus suus habebit ratū, qz alias si promitteret ratū haberi.vt deretur promittere factum alienū contra l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de verb.oblig. Tu dicas q potest interponi sic. Pro nitto rem ratam haberi a domino meo. vt l.procurator cum peteret.ff.rem ratā haberi. Hoc tenuit gl.in §.si quis alii.Justi.de inuti.stipu. Item hec lex loquitur de procuratore dato ad iudicia. ¶Pone,procurator vult exigere debitum,dubitatur de mādato eius.dicit ipse,solue mihi. z prestabo cautionem de rato.nunquid debet? videtur quod sic.per istam legem. Dicas contrarium per §.eos autē. de coll.coll.ij.qz etiam communitis non posset solui.vt l.ij.vt leg.no.cau.Et istud tenet glo.expresse in l.non solum.§.qui alieno,in medio magne gl.ff.eod. Istam eandem opinionem tenet Azo in summa huius tit.z hic Odofre. in lect.tenet eam.Cyn.z Ultramonta. Contra ipsorum opinio.videtur text.l. procurator ad exhiben.§.j.rem ra haberi.z in l.cum mino. §. j.cum sua glo.eō.titu.que incipit.prudentius. Non obstat §.eos.per glo. inductus,qz loquitur in exactore tributorum,qui habebat mandatum a principe.quod mandatum a principe collatum probari debet per scripturam, quam princeps facit de hoc fieri,vt probatur in l.j.de mand.principum. Secundo respondetur ad l.qui ita.§.ff.ad Trebel.per illos.qui dicunt quod non debet admitti cū cautione de rato.nam illa lex loquitur in procuratore, qui debet recipere restitutionem heredis.z tamen ibi conceditur,quod cum cautione de rato admittitur nitūtur.respondere sic.quod restitutio est dupler. Una est restitutio.que fit solo verbo. Alia. que fit realiter, vt probatur in l.restituta.cum sua gl.ff.ad Treb. Intelligunt ergo l.qui ita.q ibi loquatur de restitutione verbali. nō autem in reali. Et sic remanet q opinio non est vera, vt s. dixi. Nam posito q ad illam respōdere possint,tamen nō possent respondere ad prealleg. l.ff.rem ratā habe. Item quero,in cuius electione sit probare mandatum, vel prestare cautionem de rato? Dic vt dicto.§.qui alieno. ¶Item quid si procurator dicit promitto q dominus meus habebit ratum,quicquid per me factum erit. Si contingat eum probare mandatum,posset ne teneri de hac promissione? Dic q sic,vt l.pretor ait.ff.de dam.infec. ¶Quero,nunquid mādatum procuratoris possit probari per testes. Utram,communiter dicit quod non,qz posset sequi magna absurditas. Nam si cōtingeret rem absolui dominus procuratoris posset iterum agere. Et si obiceretur exceptio,rei iudicate,dominus posset negare mandatū procuratoris. Et si reus allegaret mandatū fuisse probatū per testes,z testes examinati per procuratorem.z reum.dicta eorū non nocerēt. Do Bol.in l.si procuratorē absentem.ff.eo. determinat contrariū allegat multas rationes.z allegat ista q procuratoris mādatū sit pernuncium,vt l.j.ff.eo. Item pro hoc est glo.ordi.in c.j.extra eod.tit.

LEX II.

3 ¶In causa appellationis prestantur satisdationes, que debent prestari in causa principali.z quando.in nu.4.z nu.5.

Cum rem Legitur duob.mod.fin vtraq; lec.breuiter.h.d. In cā pecuniaria principali
2 vel appellationis[a] admittitur procurator prestitis debitis

cautio

cautionib.h.d.fm vnam lec.secundum aliam legitur in cã appellationis.z hoc timore huius contrarii, de quo ſ.dicam. ¶Ro.q̃ matrius† pōt esse procurator vrozis.videbitis in l.marit⁹,ſ.e. ¶Secundo no.† q̃ cause pecuniarie possunt agitari per procuratorē.a contrario innuit q̃ cause nō pecuniarie nō possunt agitari p procuratorem.Tertio no.† q̃ in causa appellationis prestãtur satisdationes que deberent prestari in principali.Ad primum opp.ſ.qui da.tu.pos.l.maritus.z Insti.de ẽcu.tu.ſ.pe.Sol.Maritus nō potest esse curator vrozis.sed procurator sic. ¶Itē z secundo op.ff.eo.l.non solum.ſ.fi.z l.Pōponius.So.ille nō sunt pecuniarie cause. ¶Ité op.ad id q̃ hic a contrario sensu innuitur.z videtur qđ in causis capitalib.admittitur procurator,vt l.seruũ quoq;,ſ.public.ff.eo.z dic vt ibi.z l.pe.ſ.ad crimen.de pu.iu. ¶Op.ad vltimã partem,z videtur q̃ in cã appellationis nō debeat de nouo satisdari,ſi in prima est satisdatũ.qz est eadẽ causa,vt l.i.ſ.ſi vna eadẽque cã.alias etiam ſi nō est satisdatu.z. non pōt peti,nec opponi in cã appellationis,vt lita demũ.ſ.eo.Huius† timore legitur duob. modis.Primo q̃ hic loquitur in cã prima',z q̃ hic dicit appellationi.interpellationi.z non obstat contrariũ.Alio modo legitur, vt stet propriè,z loquatur in causa appellationis,tunc respondeo ad contrarium,q̃ hic loquitur quando de nouo procurator interuenit in causa appellationis.qui in prima causa non fuerat. vt l.ij. ſ.de cõsor.eiusdem litis,secus ſi fuisset in prima causa,vt lita demurtiſ.eo.vel aliter z melius,z istam tene.[b]Quãdoq; procurator interuenit in causa prima.z ab eo satisdatio non fuit petita, tunc ab eodem non poterit peti in causa appellationis,vt ſ.eo.lita demũ.Si vero a procuratore fuit cautio petita in primo iudicio,seu causa,certe illa est finita appellatione interposita.z ideo de nouo erit cauendum,vt hic,z l.cum apud Sempronium.ff.iudi.sol.licet Bar.Sil.dixerit contrarium z male.Vide gl.tuam,z no.eam, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Vel appellationis.Circa ea que tangit hic Lyn.vide Bal.in d.l.non soli.ſ.q alieno. ¶ADDE Jo.an.in addi.ad Spe. in ti.de satisdando.ſ.expedito.ver.ſi.hic autem.Et an in causa arbitraria possit interuenire procurator vide p do. Anc.cõſ.cclxviij.

b ALEX. ¶Et istam tene.Vide late Bart.in d.l.cum apud Sempronium,z etiam Jacob.Butri.z Lyn.hic.

ALIA LECTVRA.

Cum rem pecuniariam. Ista lex loquitur dupliciter,z h.d.in causa principali,vel apellationis prestitis debitis satisdationibus.interuenit procurator.h.d. ¶Oppono ille terrus,videtur innuere qđ in criminali non possit interuenire procurator. ¶Oppo.de l.ſi.ſ.de iniurijs.Solue vt in gloſſ. ¶Item opp.de l.seruum quoq;,ſ.publici.ff.eo.Solue vt ibi not. ¶Opp.intro gl.magnam,dicitur hic qđ debet prestari satisdatio.contra de lita demum.ſ.eo.Huius timore gl.legem hanc legit duobus modis.Uno modo qđ hec lex debeat intelligi in cã principali.z contrarium non obstat.Alio modo.qđ intelligitur in causa appellationis. ¶Ad contrarium respondeo.quod hic interuenit post lit.contest.Uel dic secundũ do.Jac.aut in primo iudicio fuit petita satisdatio.aut non. ¶Primo casu debet prestari in cã appellationis ſi non fuit prestita in primo iudicio, vt l.cum apud Sempronium.ff.iudi.ſol. Secundo casu non potest amodo peti, vt lita demum.in contrarium alleg. ¶Opp.de ſ.pe.Insti.de ẽcu.tut.Solu.Procurator potest esse,vt hic,non curator,vt in contrario.Et rationem huius vide ſ.qui da.tut.pos.l.maritus.Est adueretendum q̃ gl.dum dicit.non intelligitur satisdatum coram iudice,nã intelligo hoc esse,ſi reus fuit absolutus.secus ſi fuerit condemnatus,qz tunc statim fideiussor teneretur effectualiter, z sunt obligari,ſi in appellatione confirmabitur prima sententia.Nam z sic debet intelligi id q̃ dicimus,quod fideiussor iudicio ſisti nõ tenetur niſi vsq; ad sententiã,vt l.Brece,ſ.post litem.ff.de fideiuſſ.nã id verum intelligo,niſi cautio propter non ſistere, ante sententiam esset commissa,z tunc etiam post sententiam in ea qualitate fieret exacto.ſed ſi postea non ſisteretur in causa appellã.fideiussor non tenetur.Sic intelligo prealleg.ſ.z post lit.Francis.

LEX III.

1 ¶Causa potest assumere initium a citatione facta de tutore z curatore.z nume.10.
2 Melius est citare primo dominum quam procuratorem,z nu.14.
3 Tutor.vel curator.potest cogi vt respondeat.z nũ.11.
4 Tutor.vel cura.contumar,potest vt suspectus remoueri.
5 Iudex absq; nouo processu potest tutorem,vel curatorem suspectum remouere.
6 Ex contumacia procuratoris peruenitur contra dominum ad primum decretum.z nu.12.
7 Contumacia procuratoris,in his que pertinẽt ad processum cause nocet domino.
8 Mulcta ob procuratoris contumaciam,non pōt domino impon.
9 Ex contumacia negotiorum gestoris, non peruenitur ad primum decretum contra dominum.

Cum Qui res. Hec est bona, z notabilis lex,z breuiter dicit. Ex contumacia administratoris
a potest ipse ab administratione remoueri,[a] vel contra principalem admissionem ex primo decreto peruenire.
1 h.d. ¶Ex hac l.no.tu iuuenis,† q̃ causa potest assumere initiũ facta citatione de tutore,curatore,vel procuratore,gl.tamẽ in c.causam.extra de dolo,z contu.videtur dicere q̃ primo † debeat citari
2 dominus quam procurator, z illa pro certo est melior practica, z
3 sic obseruatur. ¶Secundo no.z† perpetuo tene mẽti, q̃ tutor. vel
b curator cogi potest respõdere,[b]vt hic in text.gl.tamen dicit q̃ hoc est causatiue, non precise.qũe gl.potest procedere in procuratore, vt l.filiũſſa.ſ.fi.z l.nõ cogendũ.in prin.ff.eo. ſed in tutore,z curatore non procedit,vt.l.i.in prin.ff.de admin.tut.no.etiã in l.ſi tutor.ff. de authoritate tut. Veritas est ergo,q̃ iudex potest precise cogere
4 tutorem,vel curatorẽ defendere,vt ibi. ¶†Tertio not.z perpetuo tene menti,q̃ tutor,vel curator contumar potest tanquam suspectus remoueri.vt hic,z l.fin.in prin.ſ.de admini.tuto.z vide[c] text.z
c gl.ſuper verbo.iurisdictionis. ¶Videtẽ dõmini.circa hoc insurgit
ſ dubium† vtrum iudex possit ipsum remouere absque nouo processu,[d]dicendo, qz eum reperio contumacem. ideo eum remoueo. an
d vero sit necesse,quod nouum processum faciat contra eum. Asta l. innuit quòd ex suo officio absq; nouo processu fiat. facit ad hoc l. iũ.ſ.preterea.z quod ibi not.ff.de suspec.tuto.z vbi pu.edu.deb.l.ſi.
6 ¶Ultimò not. q̃ ex contumacia † procuratoris potest peruenire
e contra[e] dominum ad primum decretũ, vt ibi.deliberabit, ꝛc. Facit ſ.de digni.l.quoti.secus esset in secundo decreto. vt l.hoc amplius.
7 ſ.ſi.cum l.seq.z ibi plenissime dixi.ff.de dam.infec. ¶Item not.† q̃ contumacia procuratoris nocet do.in his que pertinent ad processum cause,vt hic.z d.l.quoti.l.secus quo ad alias penas extrinsecas.Nam propter† contumaciam procuratoris non posset domino mulcta imponi,vt l.j.ſ.ſi procurator.ff. ſi quis ius di.nõ obtem. Et ista sunt vtilia ad multa. De quo plene per Jnn.extra vt lit.nõ conteſt.ca.j. ¶Quero,quid de gestore negotiorum vtrum ex eius
f contumacia poterit peruenirri ad primum decretum.[f] Dic.[f] hic
9 videtur velle quod sic,dum dicit.gestorem. ¶Tã tamen intelligas gestorem,scilicet cum mandato. Nam contumacia vnius qui non habet mandatum nõ est dicendum quod alteri debeat nocere,vt l.j.ſ.ſi per vim,vel alio modo.z ſ.l.priori.ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Remoueri.z ad hoc istam l.pro z sin. alle.Bal.in l.mãdatum.C.manda.ad hoc videlicet, q̃ iudex dum videt se contemni a procuratore absentis. potest absenti consulere, interdicendo procuratori officiũ procuratoris,ne deinceps dominũ per suã contumaciã damno afficiatur.Casus est hic singularis secundũ eum.
b ALEX. ¶Cogi potest respõdere.Et an ab initio primo sit citandus procurator.quã dominus.adde Bar.l.quamuis.de dam.infec. z vide ibi d.l.meminerint.Ex opposito,vtrum procurator,vel alius administrator possit cogi respondere.z adde hic Bart.ſ.eo.l.innitus.in prin.Potest etiam cogere tutorem author vendere bona pupilli,secundum Bal.in l.sub pretextu.ſ.de here.act.z in l.ſ.quando fiscus vel prima, quid in prelato z actore, vide Spec.in titu.de reo.in ver.z nunquid. ergo idem in prelato. ¶Adde an ab initio potius sit citandus dominus quã reus.Aud.Sicul.cõſ.cxviij.vol.j.
c POMA. ¶Vide ter.Vide Rom.cõnſi.[c]cccxxviij.vbi hoc confirmat alijs exemplis.
d ALEX. ¶Nouo processu.Bene facit quod nõ.Bart.in l.j.in fine principij.ſi quis ius di.non obtempe.
e POMA. ¶Contra dominum. Licet istud dictum communiter teneatur a Legistis,tamen illud reprehendit Dan.in c.pastoralis. in prin.de iudi.vide etiam circa istud dictum Felin.in ca.j.extra,vt lit.non conteſtat.
f ALEX. ¶Primum decretum. Adde Bartol.in l.quamuis.ff.de dam.infec.z ibi latius.

ALIA LECTVRA.

Cum Qui res.Ex contumacia administratoris pōt fieri missio in possessionem bonorum domini.
10 d.h. ¶Ho.glo.super verbo, euoca.quod per citationem administratoris, vel tutoris, incipit causa. Sed Bernardus assi-
11 gnat aliam practicam in c.causam.extra de dolo,z contu. ¶Not. quod administrator cogitur respondere. quero , numquid precise, vel causatiue,ſi volet persistere in administratione.do. Jac.dicit q̃ precise,alias quod ista alternatiua posita in text.non bene staret.z probatur in l.ſi tut.ff.de aut.tut.z l.j.post princ.ff.de admini.tu. Et facit q̃ ſi tutor non velit administrare, facit quod sit contumax in
12 respondendo. ¶†Oppo.de l.j.ſ.ſi procurator.ff.ſi quis ius di.non obtem.Solu.aut queritur, numquid contumacia administratoris noceat do mino quantum ad processum vt fiat missio ex primo de

creto. Et dic q̄ sic, vt l. aut qui aliter. ff. q̄ vi aut clam. Aliꝰ nūquid pro culpa administratoris possit imponi alia pena. Dic vt l. iubemus. in j. C. de sacrosan. ecc. ¶ Quero, qualiter fiat ista delibe-ratio. Dic vt in gl. ¶ Quero nunquid hodie retento casu huius legis fiat missio omnium bonorum? Bl. dicit q̄ non. z vide p̄ By. in l. fi finita. ff. si plures. ff. de uam. in fec. Breuiter vide gl. que incipit, summatim. ubi per calumniam. z adde q̄ iurabit actor q̄s p calumniam non petit. vt no. gl. in aut. de exhi. re. ff. suscepto. z in hoc vertitur hic summaria cognitio. de qua hic. z in authē. ei qui. j. de bo. damno. und. pos. ¶ Hic est aduertendū in j. z ij. gl. in qua dicitur de gestore, cum in fi. postea dicitur q̄s fiat missio, si non defendatur dominus ab istis administratoribꝰ. Et sic habes ex gl. illa q̄s si ge-storꝰ fuerit vocatus ad iudiciū nomine meo, cuius negotia gerit, z ipse est contumax, q̄s fiat missio in bona mea, q̄s est no. Inquan tum hic gl. sentit puto contrariū esse verum. l. q̄ ex cōtumacia sim plicis gestoris non fiat missio in possessionē bonorum domini. In-telligimus ergo q̄ glo. sentit de gestore necessario, vt est curatorꝰ, z similes, z sic in simili exponimus gl. que est in l. fi seruum. ff. videa-mus. ff. de verb. obl. ¶ De mora ibi loquitur gl. z ad hunc intellectū reduco l. si quis solu. ff. de usur. Secundo circa legem istam est ad-uertendum in quantum gl. loquitur de procuratore, z tutore. nota re habes ex ea q̄s quātis ex dolo procuratoris non possit iudex dominum mulcta afficere, vt l. j. ff. si procuratorꝰ. ff. si quis ius di. nō obtem. tamen ex cōtumacia ficta procuratoris, vel tutoris fit mis-sio in possessionem bonorū domini. q̄s autē. ff. si procuratore loqua tur, z etiam ille titulus quando imponitur mulcta ratione doli, ve re dicit gl. expresse in eadem l. j. ff. hoc iudicium. in fi. gl. ma. ¶ Ter tio in hac l. no. dum dicit, q̄s potest citari procuratorꝰ, z sic presup-ponit de necessitate esse in electione agentis, si est presens dñs seu debitorꝰ, an agens citet dominum. z contra cum porrigat libellum, an contra procuratorem. cum hic non dicat quod vocet heredē, quod est no. maxime propter vnū quod habetur in c. causam que. extra de do. z contu. vbi in ordine videtur poni. q̄s primo domin⁹, secundo procuratorꝰ, tertio ad edictum, z alia, vt ibi. Et si dicas in telligas hanc legem secundum determinationem dicti c. videlicet quod hic heredes non erant presentes, cum citetur hic procura torꝰ. Item esset quedam vaticinatio, nec est verisimile c. esse condi-tum ad corrigendam istā ciuilia.

LEX IIII.

Alia absente. Absens ex causa necessaria, z probabili restituitur ad p̄-cessum, z factum mulieris non nocet viro. h. d. ¶ Opp. vī q̄ in aliꝰ casib. admittitur mulier ad defendendū, vt j. qui mu. tu. offi. fun. po. auth. matri z aue. Sol. q̄ hic dicitur, fallit in aliꝰ casi, quos glo. dicit hic. ¶ Quero, vtrū iste absens habeat necesse pete re restitutionē in integrū. Et dicas sic, aut iste fuit absens ante lit. conte-
a stat. nec fuit legitime defensus, z tunc sua est ipso iure nulla, a vt j. de temp. app. l. fi. ff. illud etiam, ideo restitutio non est necessa-ria. z ita vult dicere gl. ij. hic posita, que dicit q̄ nō opus sit. ¶ Se-cundo modo p̄t intelligi q̄ iste absens post lit. contesta. tunc sua valet. z opus est restitutione. Ita loquitur j. gl. huius legis, quā vi de. ¶ Quero pro declaratione tex. quomodo arguit hic Impera torꝰ. Bl. intelligit hunc tex. sic, si nō licet mulieri interuenire ex par te actoris, ergo nec ex parte rei. Et vide tex. z gl. z sic not. q̄ si nō lz ex parte actoris, nec ex parte rei. Ista argumentatio non est vera, vt j. eo. l. erigendi. Sumitur ergo argumentum sic, mulier non p̄t interuenire sine mandato. Ratio, q̄ etiam cum mandato nō pos-set interuenire, nisi in certis casib. Ita intelligas istum tex. tum.

ADIDTIO.

a ALEX. ¶ Nulla. Et q̄ erat reus, secus si actor. in authen. qui se-mel. C. quomodo z quando iudex. z in c. causam. z ibi bona. gl. assi gnans rationem diuersitatis, de dolo z contuma. z not. gl. in auth. qui semel. C. quomodo z quando iudex. ex opposito vide no. Bar. in l. fi. ff. de in integrum reiti.

ALIA LECTVRA.

Alia absente. Absenti ex pbabili, z necessaria cā, debet restitui sua de fensio. z mulier pro alio nō p̄t esse in iudicio. ¶ Op. de l. fi. j. quando mulier tut. offi. fun. po. z l. femine. ff. eo. Solue vt in gl. ¶ Quero, nunquid restituatur ipso iure, an sit necessaria restitu tio in integrum. dic aut iste maritus fuit absens ante litē conte. vel post. Primo casu si fuit lata sententia contra eū, non valet, vt l. fin. ¶ illud. j. de temp. app. z isto casu nō est necessaria restitutio in inte grum. vt gl. dicit hic. ¶ Secundo casu dic, q̄ est necessaria restitu tio. Ita debet intelligi prima gl. z tex. huius legis.

LEX V.

Actionem. Breuiter dicit. Qui pro alio agit, debet eū defendere, alias ab agen do repellitur. h. d. Circa hanc legē pro eius declaratione queruntur duo. hic dicit, quod debet defendere. Sed si reus con-uentus non vult agere incontinenti, an procuratorꝰ debeat satis-dare de defendendo? Bio. hic dicit, quod sic. ¶ Bet. hic dicit contra, dicit q̄ nulla lege reperitur cautum, quod debeat satisdare de de-fendendo. Ego dico quod de hoc est tex. in l. j. ff. de satisda. z ibi di-cemus. Dixi in l. z ideo. ff. si filia. ff. rerum amo. ¶ Quero, vtrum procuratorꝰ in rem suam teneatur defendere. Dic vt in glo. etc.

ALTA LECTVRA.

Actionem. Agens nomine alieno, z non de-fendens in causa reconuentionis dominum, remouetur ab agendo. h. d. ¶ Quero, reus non vult statim recōuenire, sed petit sibi caueri de defen dendo, nunquid debeat prestare cautionem? Bio. dicit q̄ sic per l. z ideo. ff. filia. ff. rerum amo. Citramon. z Cyn. hic dicunt multa ver-ba, z ad contrarium respondent ad interruptionem, z sic dicunt, cautionem non debere prestari. Sed tex. est in l. j. ff. de satisdando, in ff. sinautem. ibi dum dicit, etiam ipsi quasi absentes in hac parte procur. etc. z in cōtinuato sermone ad superiora, de procu. ab agen-do primo facto loquitur. nam si loqueretur de procuratore facto ad defendendum, non diceret ibi tex. quasi procuratorꝰ ibi prestare cogitur, alias cauet. Ultram. z Pe. hic reprobant. q̄ per hoc da-retur materia semper remanendi procu. agente reo, vt ex hoc pro curatorꝰ differat litigium, vt volō conuenire dominum tuum in mil le marchas argenti. z ideo dicunt ipsi q̄ non tenetur cauere, q̄ lex non dicit aliquid de cauendo, vt in. ff. ait pretor. z hic. Item q̄ esset absurditas, vt dixi. ¶ Ego autem dico, q̄ contra eos est tex. l. j. ff. de satisdando. vbi expresse de cautione loquitur, etiam si in futu rum questio sit mouenda. vt probatur in l. j. ff. sinautē. j. de satisdan do. dum dicitur, satisdatio super excipienda lite prestare cogetur.

LEX VI.

a **Reum.** a Accusatus de crimine capitali, non potest esse procuratorꝰ alterius. h. d. ¶ Quero, que est ratio huius legis. Bl. ex legib. quas allegat, videtur di cere quod post damnationē non posset exercere causam, vt l. is qui reus. de pub. iud. Tu dic, ratio est. q̄ etiam si proprio nomine ha beret causam ciuilem, super ea deberet supersedere, vt l. viti. C. ad. cog. ergo multo magis procuratorꝰ alterius nō potest esse. ¶ Que rit gl. notabiliter quid si hec exceptio non opponitur, an iudicium valeat. Bio. respondet notabiliter quod sic. Et nota eam, etc.

ADDITIO.

a AND. BARB. ¶ Reum. Et limita singulariter hoc in teste, ta men considerato quod instantia in criminali durat biennio, vt ibi tenet gl. post annum accusatus potest promoueri, ac omnia agere ac si citatus fuisset. Certe mirabile est hoc quod voluit gl. allegan do istam l. in c. omnipotens. de accusa. sed contra legem potest op poni de l. hos. ff. de accusa. Item potest dici q̄ ista lex fallit fauore fisci. l. pe. de accusa. vbi vide omnino glo. que alleg. istam legem.

ALIA LECTVRA.

Reum criminis. Accusatus de crimine capitali, non potest esse procuratorꝰ alterius antequam se purget de crimine. h. d. ¶ Quero de ratione gl. vt colligitur ex legib. quas allegat, videtur dicere q̄ si ferretur sententia contra eum, amodo non posset in iudicio esse, alias dic secundum docto. quia si supersederetur in causa sua pro pria, vbi quis esset conuentus ciuili, z postea conueniatur criminali, vt l. fin. j. de ord. iud. supersedere debet, multo magis in isto casu. ¶ Sed quero, quid si non est opposita ista exceptio, nunquid va leat iudicium? Bio. dicit quod sic, z not. eam.

LEX VII.

* **Militem.** Miles non potest esse procuratorꝰ al terius, etiam communite persone, etiā ex rescripto principis. h. d. ¶ Oppo. de l. quoties. ff. de prec. Imp. offe. vbi dicitur q̄ per rescriptū potest remit ti exceptio dilatoria, sed hec est dilatoria, ergo etc. Sol. Dicit gl. ibi loquitur de dilatoria solutionis, hic de alia. Tu dic q̄ ideo, q̄ hoc esset cōtra publicā vtilitatē, etc. ¶ Quero ergo, que est ratio huꝰ legis q̄ milites procuratores esse nō possunt. Respōdeo, duplex. Una est, ne a sua militia auocētur, q̄ esset contra publicā vtilitatē. Ita loquitur hic in fi. Et secūdum istā rationem hec lex non habe locum in militibus nostri temporis. Et est alia ratio, ne persona militis videatur terribilis aduersario, vt j. ti. j. z ij. l. j. z ista ratio ha
a beret locum in militibus nostri temporis, a si sunt potentiores.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Miles non potest esse procuratorꝰ. An autem miles vel alius inhabilis possit constitui procuratorꝰ ad con stituendum habilem, vide per Bar. z omnes in l. j. ff. item acquiri mus. ff. de acquir. poss. cum concord. ibi signat.

a ¶ Nostri temporis. Adde quod Spe. in ti. de procu. ff. j. versi. item quod

quod est miles. tenet quod milites nostri tēporis possunt esse procuratores. Joan. Andr. in materia extra eod. An autem clericus possit esse procurator laici, vide Fede. consi. cclxx.

ALIA LECTVRA.

Item. Miles non potest esse procurator alterius. h.d. ¶ Opp. de l. filius fa. §. veteranī. ff. eo. Sol. vt in gl. vel dic vt ibi. ¶ Quero de ratione. Glo. assignat duas rationes. Prima, quia videretur terribilis aduersario, z hec posset habere locum in militibus hodiernis. ¶ Quero nunquid clericus possit esse procurator. Gloss. dicit, quod non. sed nunquid possit esse aduocatus? Vide gl. in l. i. §. ferum. ff. de postul.

LEX VIII.

a Quod quis [a] Procurator ad iudicia ante lit. contest. alium substituere non potest, sed post sic. h.d. ¶ Oppo. de l. si procuratorem. §. j. ff. mandā. Sol. Ibi loquitur de procuratore ad negotia; hic de procuratore ad iudicia. ¶ Contra vtrunq; opp. z videtur quod procurator ad iudicia potest alium substituere ante lit. contest. vt l. illam. ff. de donat. Sol. Ibi erat procurator in rem suam. ¶ Contra secundum opp. z videtur quod procurator ad negocia non possit alium substituere, vnde videtur obstare ff. de diuer. z temp. prescri. l. fi. §. item sciendum. Sol. Huius timore sunt ibi multe opi. Finaliter dico quod l. si procuratorem. §. j. loquitur in procuratore generali. §. item adiciendum. z l. ii. §. j. loquitur in procuratore speciali. ¶ Opp. contra de l. si ego. ff. quod vi aut clam. Solu. Ibi mandatum habet certam z limitatam formam. vnde non videbatur electa persone industria, vt d. l. fi. §. j. secus si mandatum non habebat certam, z limitatam formam, vt ibi dicitur, z.c.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Quod quis. Amplia istum tert. vt per Roma. consil. cclxj. vbi dicit quod in causis, in quibus lis non cōtestatur, nō potest procurator alium substituere. P. PAVL. ¶ Quod quis. Circa istum materiam vide Rom. singulari cxxiij. incip. vltime tu scis quod procurator. vbi dicit quod etiam ista regula procedit, quando fieret mentio de substitutione in instrumento procuratorio in clausulis executionis, puta in clausula permissionis de releuando procuratorē ab onere satisdandi. vide Aler. de hoc cons. clx. Item an ista regula procedat in coniuncta persona, que habet mandatum a lege. vide Ro. singulari cclxvij. incip. illa l. j. ad fi. Et circa illud quod dixi. de clausulis executionis vide omnino, que habes in Berthachino in verbo, clausule rescriptorum. in prin. Item facit quod dicit Lomen. cons. clxvij. de quo scripsi in l. procurator. ff. de proc. Ad Bart.

ALIA LECTVRA.

Quod quis. Procurator ad iudicia ante lit. contes. non potest alium procuratorem facere. h.d. ¶ Opp. de l. si procur. §. j. ff. mand. Sol. dicit hic, quod procurator ad negotia potest facere procuratorem ad iudicia. ¶ Sed cōtra predicta op. de l. illam. §. de don. Sol. ibi loquitur in procuratore in rem suam. ¶ Opp. de l. fi. §. audientiam. ff. de diuer. z temp. prescri. Sol. intelligit vt ibi no. Hoc dicunt. Aut procurator ad negotia est generalis, z tunc potest facere alium procuratorem, vt ibi habes. Aut est specialis, tūc non potest facere alium. ¶ Quero. ego facio procuratorē quendā, qui est inhabilis, do sibi potestatē substituendi alium, agit procurator in iudicio. Opp. q̄ est inhabilis, q̄ nemo z.c. dicit ipse, si non possum esse procurator, volo substituere talē. Hoc dicunt q̄ possit fieri substitutus. Nā substitutus ab alio inhabili, videtur esse substitutus a primo dño. arg. l. item cōtā §. fi decuriones. ff. q̄ quisq; vnius. Preterea, sicut non dñs, non constituit, vt l. j. ff. eo. ita non dñs non constituit seruitutem, z tamen si concedo tibi seruitutem hoc acto, vt possis concedere alteri, licet non sis dñs, tamen poteris concedere, ita in proposito. ar. l. cū essent. §. fi. ff. de seruit. rustic. prędi.

LEX IX.

1 Procurator si in rem suam agit, quomodo cognoscetur an intenter vtilem, vel directam. z num. 4.

3 Copia cessionis quando dari debeat ante litem contestatam.

a Qui stipendia. [a] Miles potest esse procurator in rem suam. hoc dicit. ¶ Not. q̄ procurator † in rem suam, videtur gerere proprium negotium. vt l. j. §. in propria. quādo app. sit. Et ex hoc apparet q̄ ipse iurat de calūnia. vt videbitis in l. ij. §. finaliter. j. de iura. calūnie. ¶ Quero, quādo aliquis est † procurator in rem suam, quomodo possumus cognoscere vtrum intēret directam vel vtilem? Respōdeo, quidā sunt casus, speciales in quibus ex solo titulo contra eus transit vtilis actio quos habetis no. in l. j. de act. z obl. In istis debebit hoc colligi ex cōclusione, non ex narratione, nam narratio semper haberet originē ex persona alterius vt hic in cōclusione cognoscitur, nā si quidē intento directā, debeo petere aduersarū meum condemnari mihi procuratorio nomine, licet in rem meā. vt l. plane. ff. famil. ercisc. Sed cum volo intentare vtilem, debeo petere reum condēnari mihi nomine meo. q̄ in eo est actio vtilis ex persona mea. Ita potest intelligi hec lex, sed in actionib. in quib. vtilis non trāsit solo titulo, nisi cedatur, ad hoc vt videatur vtilē intentare, est necesse q̄ fiat mētio de cessione. q̄ aliter vtilis actio non cōpetit. z si de cessione non fieret mentio in libello, non videtur intētata vtilis. q̄ ex eo nō potest colligi. Et verba debent intelligi secundū intentionē proferentis. vt ff. de iudi. l. si quis inten. ¶ Et ex hoc potest determinari illa questio vtrū de cessione
3 debeat fieri copia ante lit. cōtest. Certe si quidē agitur directa, debet fieri copia ante lit. cōte. q̄ agit procurator.io nomine alterius, z sic persona debet prius legitimari, sed si ipse ageret vtili. tūc agit suo nomine, licet originē pētitionis sumat ex persona alterius. vt
b hic. merito nō debet facere copiā [b] ante lit. cōtest. q̄ hec magis respicit iustitiā cause, quā legitimationē psone. Ita determinat Jac. But. in quadā sua disputatiōe. De hoc vide in l. si duo. ff. de sol. z.c.

ADDITIONES.

a ¶ Qui stipendia. Adde inquantum Alexand. tangit. an cessio facta per priuatum in ecclesiam valet tanquam facta in pōtētiorem. Rom. consi. cccxcix. Et an exceptio, que obstat cedenti, obstet cessionario, per Paul. de Cast. consi. xlij.

b ¶ Copiam. Adde vt per Specul. in tit. de instru. edi. §. nunc dicamus, versic. sed nunquid eccles.

Qui stipendia. Miles potest esse procurator in rem suam. h.d. ¶ Notter. in medio legis qui dicit, q̄ qui agit nomine cessionarii
4 in libello mentionē de persona cedentis. ¶ † Querunt doc. z Butterigit in l. si quis in rem. ff. eo. qualiter cognoscatur, quādo intentatur directa, vel vtilis. Et dicit q̄ quandocunq; quis intentat directam nomine cedentis, tam in narratione, quā in conclusione fit mentio in libello de persona cedentis. Verbi gratia, dico q̄ cessit mihi iura, dico etiā q̄ fecit me procuratorē in rem meā, quare peto mihi dari, z solui z.c. Hic apparet intentata esse directa. Sed si dicerem, dico q̄ Titius mihi cessit iura, ideo sum procurator in rem meā, quare peto mihi dari, z solui, z sic apparet intētata esse vtilē.
5 Nam vtroq; casu fit mentio de cedente in narratione. Et facit ad questionē, tu agis iure cessō, peto mihi fieri copiā instrumenti cessionis, nunquid debet dari ante lit. cōtest. do. Jac. determinat q̄ si apparet ex forma libelli esse proposita directa, debet dari copia. q̄ primo de psona z.c. vt l. licet. §. eo. Sed si apparet intentata esse vtilem, non debet dari. q̄ potius videtur tractandū de meritis cause, quā de psona, vt l. j. post prin. ff. de eden. In contrariū videt. q̄ ipse est procurator, z debet ostendere mādatū, vel cauere de rato, vt l. j. §. e. Sed dicit q̄ ibi loquit̄ in agēte nomine alieno, hic nomine suo.

LEX X.

1 ¶ † Fines mandati sunt diligenter attendendi.

3 Idem importāt illa verba, vt possit facere oīa, que ipse dñs posset.

4 Agere contra procuratorem, qui fuit in dolo, quam contra dominum quando prius liceat.

a Si procurator. [a] Si procurator fines mādati egreditur, non preiudicat dño, secus si non egreditur. sed in eo q̄ dolo fecit, poterit a dño cōuenirih. d. ¶ Circa primā, parte quero exemplū. quomodo fiat ad vnā speciē constituti? Gl. videtur intelligere q̄ fiat datus ad litigandū, z trāsegit, z secundū hoc queritur, an trāsactio preiudicet dño. Ita opi. est cōtra literā. ibi, rem iudicatā rescindi z.c. ¶ Et ideo pone casum, q̄ fuit factus procurator ad vnum articulū, vt puta ad respondendum positionib. tantum, vel producendū testes, vel instrumenta, z ipse litigauit vsq; ad sententiam. vnde dubitatur an sententia noceat domino? Et ista
1 est vera lect. ex qua not. † quod fines mādati sunt diligenter attendi. dendi, vt hic, z l. diligenter. ff. mandati. concor. alie sunt hic in gloss. ¶ Venio ad secundā partem, quero quando quis dicatur habere
b plenam [b] potestatē. Quidam dicunt quando habet speciale mandatum. Alij dicūt, z istud tenet gl. qū habet liberā. q̄ tene menti, z
2 vide gl. ¶ † Et sic no. q̄ idē est dicere. cōcedo tibi plenā administrationem, z cōcedo tibi liberā administrationē. Ide forte important
5 illa verba, que cōmuniter apponūtur, † vt possit facere omnia que ipse dñs posset, vt per hoc videatur concedi libera, vt l. j. ff. de offic. procur. Lesa. ¶ Venio ad fi. legis, dicitur q̄ debet agi contra procuratorē, z nō rescindi sententia. Contra ff. de dolo. l. elegāter. §. pen.
4 z l. si procuratorē. in princ. ff. man. Sol. dicit † gl. fatet. q̄ prius debet agi cōtra procuratorē, si est soluendo, alias in subsidium possit haberi regressus cōtra principalem, vt in cōtrarium. ¶ Contra istud opp. fortiter. Quando plures cōmittunt dolū, quilibet potest conuenīri principaliter actione de dolo, vt l. si plures. ff. de dolo. ergo si hic cōmisit dolū procurator, z aduersarius, debet posse agi equaliter contra quemlibet. Sed hic dicitur. q̄ denā in subsidiū agitur cōtra aliū, quare male. Sol. Hec est veritas. Quandoq; vnus tantum cōmittit dolū, z tunc ille debet conuenīri prius, postea in sub-

fidium peruenitur ad eum,qui cōmodū sentit ex dolo, vt l.fi.§.plane.ff.de eo per quem fact.erit. Quandoq; plures cōmiserunt dolū, tunc si quidem dolus omniū venit purgandus per actionē de dolo.tunc quilibet potest cōueniri,vt l.si plures.ff.de dolo. Sed si dolus vnius purgatur per actionem de dolo, dolus alterius purgatur per actionem ex contractu,tunc primo peruenitur ad eum,qui potest conueniri ex contractu & in subsidium contra eum, qui potest conueniri de dolo. Hic est casus hic,nam procuratoris dolus purgatur per actionem mandati,vt hic dicit gl.vlt.in fi.& bene.dolus vero rei purgatur per actionē de dolo,que cum sit subsidiaria, ad eā debet vltimo perueniri,vt l.j.§.ait.ff.de dolo.l.j.ī.de dolo.&c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Si procurator. Adde doc.in c.petitio.de proc. & ibi do.Ant.qūo distinxit q.tactam hic per Cy.in l.si procurator.

b ¶ Plenam. Adde plene quam potestatem habeat procurator constitutus generaliter,& ad facienda ea que ipse dominus possit. Bal.consi.cccccxxiij.lib.ij.& inquantum Alexan.tangit,an procurator constitutus ad litem contestatam possit persistere vsque ad sententiam,adde Paul.de Cast.consi.cccxxiij.

ALIA LECTVRA.

SI procurator. Procurator egrediēs fines mandati, non preiudicat domino. Sed si dolum commisit nomine domini, potest cōueniri.h.d. ¶ Quero,quis dicatur habere plenam potestatem, vide gl.ibi dum dicit,tu dic sufficit,&c. Et not.ꝙ paria sunt cōcedere procuratori plenam potestatem, aut generalem cum libera. ¶ Quero, nunquid per hec verba, promitto firmum.ratum,gratum & acceptum,&c. Quidam dicūt ꝙ sic,& est casus in l.j.ff.de proc.Cesar. Dicit hic ꝙ in l.quā Tuberonis.in prin. ff.de peculio.non debet cōcedi libera potestas generaliter sed specialiter sic. ¶ No.tex.cum gl.super verbo plenā,ꝙ idem est siue dicat plena,siue generali,& libera:quid si dicatur in aliquo procura-
6 tore generali,& † pmitto me habere firmū,& ratū quicquid procurator meus fecerit,nunquid ex his verbis videat induci libera potestas,& administratio? Et tex.in c.per tuas extra de arb.in c.de cetero.extra de transactio.videtur velle ꝙ sic. Videbatur contrarium, quia iura nostra requirunt quod specialiter debet cōcedi libera,in l.quam Tuberonis.hic alleg.in ij.gl.& no.gl.in l.si liberam.ī.ꝙ cum eo.tamē hoc satis equipollere videtur. Et ex dictis tert.colligit de generali,& libera.vide l.creditor.§.Lucius.ff.manda. Fran. Tigri.

LEX XI.

3 ☞ Administratores,qui faciunt fructus suos,possunt procuratorem constituere.
7 Tutor quomodo constituit actorem,& quando.
8 Actor potest constitui ad vnam rem.
10 Pupillus cum authoritate actoris, constituit procuratorem,non tamen ad alienandum.num.11.
12 Minor carēs curatore cōtrahit,& ad negocia pcuratorē cōstituit.
13 Tutor quando poterit ipse solus reuocare procuratorem a pupillo cum eius authoritate constituto.
17 Tutor,vel curator,an habeat plenam administrationem.
18 Tutor non potest cedere actionem pupillo competentem.
20 Episcopus censetur vsufructuarius.

NEque tutores. Breuiter dicit. Tutor,& curator, ex sua persona procuratorem non constituit, sed minori cōstituenti authorizatur. ¶ Item post cōtestationem litis ipse ex
1 sua persona constituere poterit.h.d. No.ex prima parte,† ꝙ tutor, & curator non possunt constituere procuratorē. ¶ Secundo no.ꝙ possunt constituere actorem. Quero de ratione istius primi dicti. Respōdeo.procurator debet cōstitui a dño. Ideo dicit lex,procurator est qui aliena negocia mādato dñi agit,vt l.j.ff.eo,sed tutores & curatores non sunt dñi ergo non possunt cōstituere procuratorē.
2 ¶ Cōtra opp.de l.qui fundū.§.si tutor.ff.pro emp. Sol. † Nō sunt dñi propriē,sed quasi dñi. ¶ Alterius opp.in aut.de san.episc.§.si quādo.vbi dicitur ꝙ episcopus cōstituit procuratorē, & tamē non est dñs. Dicit glo.expone procuratorē,id est sindicū. Idē videntur
3 velle in l.j.ff.eo.doc.nostri. Alij dicūt cōtrariū. Nam quidam † sunt administratores ad vtilitatē propriā ita ꝙ faciūt fructus suos, vt pater,qui est legitimus administrator filij,tunc vere cōstituit procuratorē,etiā ante litis cōtestationē,vt l.j.ī.de bo.ma.secundū verā opi.licet gl.ibi videātur aliter dicere,& male. Eadē ratione dico in
4 episcopo.qui posset cōstituere procuratorē,nec est † bona similitudo episcopi,& tutoris,q: fructus suos tutor non facit, & ideo facta fuit quedā decre.extra eo.c.petitio.que dicit, ꝙ nō est curandū de istis nominib.vtrū vocetur pcurator, actor, vel sindicus, vel quomodo. Itē opp.de l.ita autē.§.gessisse.de admini.tut.vbi tutor potest agere per aliū. Et sic apparet ꝙ facit procuratorē. Sol. Ad
5 † iudicia tutor,nō potest facere procuratorē ante lit.cōtest. Ita lo-
6 quitur hic. † Ad negocia potest, vt lege cōtraria,& l.si procuratorē.§.j.ff.mand.& vidistis ŝ.eo.l.ꝙ quis. Ratio,q: negociū debet pertinere ad tutorē,& dicit negociū illud suum cura.& solicitudine,vt l.si pupilli.§.itē querit.de neg.gest.& ꝙ ibi no.merito ad negociū illud pōt procuratorē cōstituere,sed actio nō est tutoris,sed propria pupilli,merito nō pōt ad actionē cōstituere procuratorē. ¶ Opp.dicitur hic,ꝙ pōtest cōstituere actorē,imo videtur ꝙ debeat cōstitui a iudice,vt Instit.de cura.§.fi. Itē videtur ꝙ nō possit cōstitui,nisi de necessitate,quādo tutor,vel curator impeditur gerere.l.decreto. ff.de admini.tut.hic autem simpliciter permittit,quare male. Sol.
7 Dicunt † quidam, ꝙ hic deficit suppletur per illas leges. Aliū dicūt,& verius ꝙ duplex est mod⁹ cōstituēdi. Vno modo ꝙ cōstituat eū tutor authorizante iudice,vt hic,& l.si actor.ī.de app. Alio modo,ꝙ cōstituat eū iudex de volūtate tutoris vel curatoris,vt l.contraria.quilibet istorum modorum est bonus,& verus,& vide gl. Ad
☞ aliud ꝙ videt gl.hic requirere.s.ꝙ ita demū possit constituere si tutor est impeditus agere. Dico ꝙ omnes doc.tenēt,ꝙ hoc nō est de
a necessitate[a]. Sufficit enim ꝙ nolit,vel non possit.sicuti dicimus in cōstitutione procuratoris,vt ff.de procu.l.j.in fi. Ita tenent doc.in l.decreto.ff.de admin.tut.ibi vide,& in l.actor.rem ra.hab.& ita omnes tenēt. ¶ Quero,in quo differt hic actor a pcuratore? Gl.ponit plures differentias,quas vide. Glo.ista in omnib.dicit bene nisi
8 in vno † dum dicit,ꝙ actor non pōt cōstitui ad vnā rem, ꝙ est contra casum in l.si actor.ī.de app. ¶ Itē no.ꝙ hic dicit glo.ꝙ officiū
9 † actoris finit finito officio tutoris. Alias de istius actoris natura
10 plene dixi in l.actor.ff.rem rat.ha. ¶ Quero,vtrum pupillus † authoritate istius actoris possit cōstituere procuratorem? Jacob.de Aret.etiam Jac.But.dicūt ꝙ sic,vt sicut pōtest authoritate tuto-
11 ris,ita etiam authoritate istius actoris. Fallit in casu.† in quo presentia tutoris requirit.s.in alienatione rerum immobiliū,ī.de pred.mino.l.in minorum.& ī.eo.l.procuratorem.secundum veram lect.

Venio ad secundā partem.not.ex hac particula,ꝙ minor potest cōstituere procuratorē cum authoritate tutoris,& curatoris. Contra.ff.rem rat.hab.l.iij.in prin.vbi videtur ꝙ possit etiam sine authoritate tutoris. Glo.& tex.videntur velle in l.iij.§.j.in fi.ff.qui pe.tut.ꝙ in illis casib.in quib.minor sine authoritate alterius habet legitimā personā, in illis casibus sine alicuius authoritate,potest constituere procuratorē. Facit ad hoc l.etiam.§.absens.ff.de manumi.vindi. Ita debet intelligi lex contraria tene-
12 menti. Debes scire † ꝙ minor curatorē non habens potest contra-
b here legitime[b],vt ī.de in integ.resti.l.si curatorem. Item ad negocia potest procuratorem constituere sine alterius authoritate,ita
c loquitur contrarium. ¶ Quero,an iste[c] procurator constitutus a
13 pupillo cum tutoris † authoritate,possit per solum tutorem reuocari. Istam questionem tangit Gul.in l.si quis mancipijs.§.j.de institor. Inn.tangit extra de postu.prela.c.bone in gl.super verbo,temere, & tangit de test.c.presentium.ꝙ est hodie lib.vj.olim erat extrauagans, & incipiebat, ad hoc, & ibi ipse videtur melius loqui. Nam quedam sunt,que possunt geri per administratorem solum,& procurator ad illam constitutus poterit per solum administratorē reuocari,quoniam in illis habet plenam administrationē, & in administratione est posse procuratorem reuocare: Quedam sunt que non possunt geri per ipsum solum, & in illis ipse solus non poterit reuocare, sicut ipse solus ista negocia non posset agere. Ista sunt verba sua pulchra.sed quando administrator alium procuratorem constituit, tunc non est dubiū quod potest reuocare, quinimo eius
* morte reuocatur mandatum*,vt l.si per epistolam.de acqui.here.
14 facit d.l.si quis mācipijs.§.j.de instito.& ꝙ ibi per Gul. ¶ † Quero vtrum procurator si sit constitutus a minore,debeat cauere quod minor in integrum restitutionem non petat.tex.& gl.videtur velle ꝙ sic in d.l.iij.in prin.ff.rem rat.hab.vt ibi. ¶ Venio ad tertiā par-
15 ticulam quam not.† ꝙ post lit.contest.tutor,& curator constituunt
16 procuratorem. ¶ Item not.ꝙ equiparantur † tutores,& curatores
17 ex vna parte procuratorib. ¶ Sed quero vtrū tutor † & curator videantur habere plenā,& liberā administrationē? Glo.dicit ꝙ sic in l.mandato generali.ff.eo.tit.& tetigi ŝ.de pac.l.pactum curatoris.

ADDITIONES.

a IOAN.FRANC.RVER. ¶ Tenent quod hoc non est de necessitate. Adde quod Bar.in d.l.si actor.tenet contrarium.

b P. PAV. P. ¶ Legitime. Hoc intellige si non habet curatorem alias non posset. Vide Pau.de Cast.in l.iij.in fi.prin.ff.rem ra.hab.

c AND. BARB. ¶ Quero an iste. Vide Bart.in l.post litem ff.eo. vbi allegatur sibi cōtrarius. IOAN. FRANC. RVER. ¶ ADDE Are.in l.si per epistolā.vbi refert,& sequitur distinctio. Bart.hic ff.de acqui.her,& idē tenet Bart.in l.actor.ff.rem ra.ha.

* CLAVD.DE SEISS. ¶ Vide quod not.in simili Bal.in l.ij.versi.xvij.quero.ī.de serui.& aqua.

ALIA LECTVRA.

a NEque tutores. Tutor, & curator[a] procuratorem ex persona sua nō constituunt, sed minori constituenti authorantur. Item post

post lit.contest.ipsi ex sua persona constituere poterunt.hoc dicit. in prima parte. Not.quod tutor,⁊ curator nō possunt constituere procuratorem sed actorem. ¶ Quero de ratione. Respon.vt ex gl.primo colligitur,q: non sunt domini.⁊ procurator est,qui mandato domini aliena negocia administrat, vt l.j.ff.e.Contra hoc oppo.de l.qui fundū.§.si tutor.ff.pro empto.¶ Sol.Sunt quasi dñi, vt ibi non domini vere,vt hic.¶ Op.in aut.de san.epis.in §.si quādo vbi dicit,ꝙ episcopus cōstituit procuratorem.Gl.hec magna post prin.dicit,ꝙ ibi debet exponi procurator, id est sindic⁹. Idē in l.j.ff.eo.¶ No.doc.contra.nam episcopus est administrator ad vtilitatē propriam merito pōt cōstituere procuratorē,vt in cōtrario.Simile videmus in patre,qui est legitim⁹ administrator,⁊ habet vsumfructum,⁊ ideo poterit constituere procuratorē ante litis cōtestationē,vt ī.de bo.ma.l.j.licet gl.ibi aliter intelligat ibi est casus.¶ Opp.de l.ita aūt.gessisse.de admi.tut.vbi tutor gerit p al'ū. Sol.dicit gl.ꝙ ad negocia potest procurator cōstitui, nō ad iudicia,vt l.si procurator.§.j.ff.mandati.No.in l.ꝙ quis.§.eo.⁊ est verum,ꝙ negocia pupilli sunt tutoris,⁊ curatoris,cura,⁊ solicitudine,⁊ ideo facit procuratorē ad id ꝙ est suum.actiones autem que in iudicio reducūtur non possunt esse nisi ipsius pupilli,⁊ ideo ad actionem illam inducendam in iudiciū procurator constitui non
18 potest.Et ex hoc puto † ꝙ cedere non possit tutor actionē pupillo competentē,vt l.pōt.ff.de auth.tut.⁊ in soc.de cessione actionis.§.j.ver.patet ergo ex premissis,quāuis Bart.contra in d.l.potest. ¶ Op.⁊ videtur ꝙ debeat cōstitui actor a iudice, nō a tutore, vt Insti.de cura.§.fi.l.actor.ff.rem ra.ha.Gl.hic mirabiliter soluit qd duplex est modus cōstituendi actorē,primo,ꝙ ipse actor cōstituatur per tutorē cū authoritate iudicis,vt hic,⁊ l.si actor.ī.de ap.dū hic dicit.actorē cōstituere debēt,ipsi cōstituūt.¶ Secūdus mod⁹, ꝙ cōstituatur per iudicē petente tutore,vt in contrario,vt l.curator.ff.de tut.da.ab his,quilibet modus est bonus,vt hic.¶ Gl.no
19 ta.dicit.Sed iuxta hoc queritur.si in effectu iuris † est aliqua differētia inter modū cōstituendi actorē. Rū.⁊ istud aduertatis,q: ista est opi.mea.Differētia est,q: si dubitetur de mādato actoris,si quidē est cōstitut⁹ a iudice tutore petēte, dz cauere de rato.s.pupillū ratū habiturū,vt d.l.actor,⁊ ibi no.ff.rē ra.ha.Si vero est cōstitutus a tutore,cū decreto iudicis tūc debebit cauere tutorē ratū habiturū.q: tutor eū cōstituit.hic est casus in l.ij.ff.de cu.bo.dā.post prin.¶ Op.hic simpliciter permittit cōstituere actorē.cōtra.imo non pōt nisi ex causa,vt l.decreto.ff.de admi.tu.gl.hic ⁊ ibi videtur hoc fateri.Doc.ibi dicunt ꝙ veritas est,ꝙ causa debet esse voluntaria,vel necessaria,vt l.curatorē.ī.qui da.tut.pos.vbi gl.hoc tenet.⁊ ideo in instrumēto actoris debet apponi causa ꝙ ille administrator impeditur,vel propter infirmitatē,vel absentiā,vel negociorum multitudinē, secundū ꝙ placet tibi. ¶ Quero circa istam partē.in quo differt actor a procuratore.Dic vt in gl.que dicit bene preterquam in vno,videlicet in eo ꝙ dicit,ꝙ non potest cōstitui procurator ad vnā rē.Nam ad vnā rem cōstitui potest,vt l.si actor.ī.de appel.¶ Querit gl.qualiter finitur officiū actoris?Certe finitur,sicut finitur officiū tutoris ꝙ tene mēti. Facit ad hoc ff.de tut.l.solent.⁊ l.curent. ¶ Quero nūquid pupillus authoritate huius actoris possit procuratorē cōstituere?Jac.de Are.⁊ do.Jac.But.dicunt ꝙ sic,nisi in materia alienationis rerum immobiliū,vt ī.de fideiuss.mi.l.minorū. ¶ Uenio ad secundā partē,dicitur hic ꝙ pupillus,⁊ adultus possunt cōstituere procuratores,authoritate tutoris,⁊ curatoris.cōtra, imo solus.ff.rem rat.hab.l.iij.in prin.Sol. text.⁊ gl.in l.iij.ff.qui pet.tut.videntur velle ꝙ in illis casib.in quib. minor habet legitimā personā,possit sine tutore,vel curatore. Ad idem facit l.etiā.§.absens.ff.de manu.vind.⁊ ꝙ no.in c.sepe.de resti.spol.per Innoc. Sed quero,an procurator constitutus a minore, prout hic dicitur, debeat cauere, ꝙ minor nō petet restitutionē in integrum tex.est. ⁊ gl.in d.l.iij.§.j.in princ.ff.rem rat.hab.dic vt ibi. ¶ Quero extra glo.quando procurator est constitutus a pupillo cum authoritate tutoris, an poterit per solum tutorem reuocari. Hoc tangit Bul.ff.de institor.l.si quis mancipijs.§.j. Inn.in simili in c.bone,extra de postu.in gl.super verbo,tenere.⁊ extra de testib. ca.presentium.lib.vj.que olim incipiebat,ad hoc vt ibi loquitur,ꝙ alibi dicit.⁊ prout colligo, videtur sic loqui velle,aut ille procurator est constitutus ad eā,que solus tutor,vel similis administrator facere posset,⁊ tūc posset per ipsum reuocari. Ratio,q: etiam hoc reuocare est in administratore. Quedam sunt que nō possunt geri per eum sine pupillo, vel per prelatū sine capitulo. Ista videntur verba sua. sed quādo esset cōstitutus a tutore solo,eius reuocatio sola sufficeret expressa vel tacita per mortem, vt l.si per epistolam de acqui.her. ¶ Uenio ad tertiam,dicitur quod post litem contestatam possunt constituere procuratorem. Ratio patet,quia sunt domini litis. Not.equiparari tutores ⁊ curatores procuratoribus quod est bonū,propter multa argumenta.¶ Quero circa istam l. vtrum tutor vel curator habeat liberam. Glo.est ff.eo.l.mandato generali.Cōsueui dicere in l.pactū curatoris.ff.de pact.¶ Querit gl.quid si est cōstitutus a pupillo sine authoritate tutoris.Tu dic vt in ea dicitur,quod si data est sententia pro eo,valet.no.in precedenti l.que dicit, plenam,quia importat liberam. Uide multa substantialia verba,ex quibus libera potestas colligatur.¶ Uide gl. cum decreto,ibi cum dicit,quod episcopus post lit.contest.non est simplex administrator,sed habet ius in re,quia censetur vsuarius,
28 vt l.ij.de epis.⁊ cler.¶ Canoniste dicunt,†quod etiam vsufructuarius vt not.gl.extra de offic.ordi.lib.vj.sic ergo patet quod qui habet vsumfructum in bonis filijfamilias, potest procuratorē facere in lite,etiam ante lit.contest.vt probatur in l.j.ī.de bo.ma.ibi dum dicit.atqz omnia agere,tanquam dominus facit ergo procur.ante lit.contest.sicut episcopus.quamuis gl.in d.l.no.cōtrarium.⁊ male in gl.ibi que incipit,ordinatum ⁊c.Uide glo.que incipit,debent ad omnia.hec glos.dicit male,dic ergo,⁊ melius,vt no.in l.si actor.ī.de appel.in glo.que incipit,a preside,⁊c.ī.eo.glo.dum dicit,quod ipse iudex, vel tutor cum decreto iudicis actorem constituit, intellige dum dicit,vnde si petente tutore,ei dari,in hoc quando constituitur a tutore,vel a iudice. Ratio differētie est ista,quia si dubitaretur de mandato ipsius actoris per quod videbatur caueri de rato debet cauere pup.rat.hab. Si vero tutore,dic vt §.secundū membrum probatur ex l.ij.ff.de cur.bo.dan.in ij.§.cōiuncta gl.cum text.

ADDITIO.

a ¶ Curator. Adde an executor possit ante lit.contest.procuratorē constituere,vltra Alex.Pau.de Cast.consi.cxlviij. An autē minor possit cum iuramento procuratorem constituere,vide Bal.consil. clxxvj.lib.j. Et qualiter intelligatur ꝙ procurator factus sit dominus litis per litem contestatam, vide Old.consi.cccxvij.⁊ de priuilegijs cōcessis a iure post lit.contest.procuratori vide per eundem consi.cxxx.⁊ in quātum Alex.dicit, quod non meminit alibi legisse quod rectores hospitalium possint ante litem contestatā procuratorem constituere,dic quod idem dicit Imol.in cle.fi.de procurat.

LEX XII.

3 ☞ Minor quando sit idoneus defensor.
5 Coniuncta persona quādo admittatur ad agendum pro coniuncta persona,⁊ quid si sit minor.num.6.
7 Minor potest esse procurator, licēt reijciatur exceptio minoris etatis ante litis contestationem.
9 Minor xxv.ann. qñ potest esse procura.ad iudicia,vel ad negocia.
12 Consors eiusdem litis,sine mandato,quando admittitur.
13 Amicus pro amico,an admittatur sine mandato.
14 Coniuncte persone an solui possit,⁊ quomodo debeat concludere.

Exigendi. Ista lex notabilis,⁊ singularis est.⁊ breuiter dicit. Quilibet maior etiā sine mādato admittitur ad defendendū absentem,⁊ ad agendum pro coniuncta persona potest admitti, ⁊ ipse minor etiam sine mandato admittitur ad defendendū patrem absentem,cum contra eum possit perueniri ad diffinitiuā sententiam. h.d.⁊ habet duas partes.Primo examinabitur exceptio defectus mandati.Secūdo examinabitur defectus etatis exceptio.Secun
1 da ibi sane.¶ No.tu iuuenis.ꝙ quilibet†maior est idoneus defen
2 sor alterius,cum satisdatione. ¶ Secundo no.†ꝙ filius tanquam coniuncta persona potest intentare actionē patris sine mandato.
3 ¶ Tertio no.†quod minor non est idoneus defensor regulariter. ¶ Ultimo nōt.casum specialē, in quo minor admittitur ad defendendum. Ratio specialitatis est duplex,vt q: filius,⁊ q: cōtra absentem poterit perueniri ad diffinitiuā sententiā.¶ Opp.hic dicitur,satisdatione prestita pro defensione,cōtra imo debet cauere iu
4 dicatū solui,vt ff.iudi.sol.l.iudicatū solui. Fateor†ꝙ hic dicit,⁊ alia obseruatione, ⁊c. Et intelligitur ꝙ interponat illa stipulatio, que continet illas tres clausulas,s.de defendēdo,⁊ dolo,⁊ soluere iudicatum, vt l.cōtraria. Alij dicūt,ꝙ ista verba intelligūtur qd debeat cauere de rato.ꝙ gl.reprobat,⁊ bene.dic vt in ea.¶ Ultimo op.ff.
5 de mi.l.patri.circa prin.⁊ vadit ista op.†ad secundū no.Sol. Con
b iuncta[b] psona admittit̄ pro cōiuncta ad agendū sine mādato, verū est,nisi in casib.in quib,requirit̄ speciale mādatū,vt legib.cōtrarijs.
* ꝙ dic vt ibi.¶ Quero,an coniuncta psona * possit agere pro con
6 iuncta†persona minore.Uidetur ꝙ non, q: non admitteretur cum mādato minoris ergo nec sine mādato,vt §.e.l.q absente.Cōtrariū
c determinat gl.in l.tutores[c] qui post.in prin.de adm.tu.in gl.parua. Dixi tibi in l.si actor.ī.de app.⁊ hoc tāgit Ja.de Are.⁊ Cy.¶ Uenio ad secundā partē principalē,⁊ videtur tex.sibi cōtradicere. Nā primo dicit,nō iniuste potuit repelli.Postea dicit ꝙ iustū fuit eum admitti.⁊ sic ꝯdicit sibi. Solu.fm verū intellectū iniuste potuit repelli fm cōmunē regulā, iustū fuit eū admittere iure speciali, duplici de
7 causa,vt dixi.⁊ ista est vera sol. Alij dīt ꝙ iuste potuit repelli ante
d lit.cōte,sz post litē cōtestatā nō debet repelli[d]. ⁊ vide gl.que ponit hoc.ꝙ tene mēti.¶ Et sic no.ꝙ exceptio minoris etatis,nō potest obijci pcuratori post lit.cōte.sicut nec exceptio militie,vt ī.l.proxi
8 ma.⁊ ꝙ habuisti no.in l.reum.§.eo.Ex quo no.ꝙ exceptio †ꝙ procurator est minor, nō reddit iudiciū retro nullū. Et ideo nō potest

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

c opponi semp.ᵉ vt j.eo. Alij dicũt,ꝙ illud ꝙ hic sequit̃,scʒ,multo iu-
stius,ꝛc.ponit̃ correctiue. Tene primã. ¶ Itẽ op.hic dr̃,ꝙ minor
nõ põt esse ꝓcurator.Cõtra in l.si collectaneus.ff.de ma.vin.Insti.
quib.ex caus.manu.nõ lic.§.eadẽ lege.ver.ꝛ seruus qui manumitti.
9 dicit gl.ibi loquitur † de ꝓcuratore ad negotia,quẽ sufficit esse ma-
iorem xviij.annis,hic in procuratore ad iudicia, qui dʒ esse maior
xxv.an.Iac.de Are.ꝛ eũ sequebatur dñs Old.dicit ꝯriũ, ꝙ procu-
rator ad iudicia põt esse si est maior.xvij.ann.vt legibus cõtrarijs,
que sic debẽt intelligi de necessitate.Nam ibi dicitur ꝙ iusta cã est
manumittẽdi seruũ,vt sit ꝓcurator,si habeat etatẽ sufficientẽ,hoc
est xvij.an.si loquimur de procuratore ad negocia,non est necessa-
ria manumissio,qm̃ seruus põt esse procurator ad negocia,vt l.ser
uũ quoqʒ.in prin.ff.e.ꝛ fuit no.s̃.l.proxi. ¶ Non obstat hec lex qm̃
hic nõ dicitur de procuratore,sed de defensore sine mãdato,ꝛ mi-
nor nõ est legitimus defensor.Ita loquit̃ hic l.minor.ff.eo. Rõ pʒ,
q2 ibi minor restitueret̃,ꝛ eius fideiussores, ꝙꝙ ista verba sunt sa-
tis subtiliter dicta,tñ cõtra hoc habemus hodie casuʒ expressum
in c.qui generaliter.in fi.extra de procu.li.vj.ꝛ hoc tenẽt oẽs nostri
doc.ꝛ gl.Nõ obstat ꝙ dicitur de necessitate , ꝛc.ꝛ q2 lʒ seruus pos-
set esse procurator ad negocia,põt tñ esse necessaria manumissio,
q2 libentius hoies contrahũt cũ eo facto liberto, ꝙ cũ eo existẽte
seruo. Itẽ ex eius gestione ipse obligatur,qui nõ est liber, nõ obli-
gatur,vt l.cũ actũ,de neg.ge. Itẽ fidelius agitabit istud negocium
sciens se a dño manumissum,ita loquit̃ d.l.si collectaneus.ꝛ d.ver.
seruus q manumittitur. ¶ Itẽ dicitur hic,ꝙ in isto casu minor ad
10 defendendũ admittitur sine mãdato. ¶ Quero,† in cuius persona
ꝓferantur verba condẽnationis,an in istũ minorẽ defendẽtẽ an in
principalẽ.s.defensum. Rñdeo,in minorẽ, vt l.liberto.in §.fi.de ne.
gest.ꝛ in l.j.j.de sen.qcq̃d alij dixerint. ¶ Sed tũc op.q2 fm hoc in
surgit iniquitas.nã iste minor q admittitur authoritate legis, ipse
ꝛ fideiussores eius restituẽtur, vt l.si minor.ff.eo.ꝙ vr̃ iniquũ,vt l.j.
ff.de his qui ve.eta.impe.Huius timore variatur lec.ista secunde
partis.Nã quidã dicũt,hic minor admittitur ad allegãdas causas
absentie,non ad plenã defensionẽ.Certe istud est ꝯ principiũ legis
nostre ibi,q se defensioni,ꝛc.ꝛ ibi,cũ satisdatiõe pro defensione,ꝛc.
Ex quo apparet,ꝙ veniebat ad plenã defensionẽ. Vñ alij volẽtes
sustinere dicunt qd in principio veniebat ad plenã defensionem.in
ver.sane.veniebat ad allegãdas causas absentie. Istud est contra
illum tex.ibi,idem filius tuus,ꝛc.Ex quo apparet qd loquitur eo
casu quo s̃.Unde veritas est quod hic veniebat ad plenam defen-
sionem speciali fauore,vt dictum est s̃. Nec ob.qd dicit,ꝙ insurgit
11 iniquitas quia minor restitueretur,quia illud nego.imo † hoc casu
non restitueretur duplici ratione. Prima,ne per hoc ipse pater re-
stituatur,vt l.iij.§.sed vtrum.ff.de mino. Item quia legis authori-
tate hic vt minor admittitur, ergo ꝛc.vt l.j.j.de his qui ve.eta.im-
pe. ¶ Opp.vltimo quod non potest perueniri ad diffinitiuam,lite
non cõtestata,vt l.fi.§.illud.de temp.app.Sol. Intellige hic parte
absente,lite contestata. ¶ Opponi.de l.j.§.pueritiam.ff.de postul.
Sol.Aliud in aduocato,aliud in procuratore,vt l.contraria,ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶ Exigendi. Aduerte,qd Bar.in hac l.exigendi arguitur de con-
tradictione. In quo tamen videatur contradicere ꝛ eius saluatio-
nem,vide concordantiam quam posui ad l.minor.ff.de procur.
b ¶ Cõiuncta. Adde qd in spurio, Abb.in c.nõnulli.extra de rescri.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Coniuncta persona. Idẽ tenet Aret.
consi.xxvj.vbi etiam notabiliter extendit hanc materiam vt etiam
talis coniuncta persona possit denuntiare sicut posset defendere
nomine coniuncte persone.vide do.Claud.in l.non solum.§.mor-
te.in materia protestationis incitatore.ff.de noui oper.nuntiat.
c AND. BARB. ¶ Gloss.in l.tutor. Not.bene istam gloss.cum
dicto Bart.sed idem Bart.tenet contra in l.minor.ff.eo.tit. Ioan.
de Imol.in c.qui generaliter.extra eo.in vj.allegauit istas contra-
rietates,ꝛ dixit cogita.alij ibi multa dicunt.
d ¶ Non debet repelli. Adde tu, vide circa hoc Franc.de Aret.in c.
post cessionem.de probat.
e IOAN. FANC. RVER. ¶ Et ideo non posset opponi sem-
per. Adde quod Bart.tenet contrarium in l.minor.ff.eo.ꝛ omnes
Moder.hic ꝛ Salic.Fulg.ꝛ Paul.de Cast.hic ꝛ Imo.in c.non iu-
iuste.extra eo.tit.ꝛ Archid.in c.qui generaliter.eo.tit.in vj.ꝛ hanc
contrarietatem not.Ias.hic.

ALIA LECTVRA.

Exigendi. Ad defensionẽ alterius potest quis venire prestita legitima satisdatiõe. Item persona cõiuncta pro cõiuncta,etiã sine mãdato admittitur. Itẽ filius,licet minor,admittitur ad defensionẽ partis,vbi procedi possit cõtra eum ad diffinitiuã. ¶ Et diuiditur in duas partes.nã in prima parte ponitur vnum dictũ,vbi examinat̃ exceptio defectus mãdati.in secũda parte ponitur aliud dictũ, vbi examinat̃ exceptio defectus etatis in nouis.Secũda ibi, sane. ¶ Not.circa fi.huius l.ꝙ licet minor nõ possit esse in iudicio,
fallit tamẽ in hoc casu, vbi sñia diffinitiua potest ferri cõtra patrẽ.
¶ Op.dicit̃ hic circa primã partẽ, ꝙ defensor debet satisdare pro
defensione.cõtra,imo videtur ꝙ habeat satisdare iudicatũ solui.vt
l.iudicatũ.ff.iud.solui.l.j.j.de satisd.Sol.Quidã dixerũt ꝙ sub hoc
noie pro defensione, cõprehenditur clausula etiam iudicatũ solui.
Sed cõtra hoc instatur de tex.q2 dicit, ꝛ alie proculdubio, dicunt
qui volũt tenere hãc opi.ꝙ per ista verba tenet̃ defensor etiã satis-
dare de rato.hec est falsa.tũc q2 non reperit̃ iure cautũ,ꝙ prestãdo
satisdationẽ de defendẽdo, videat̃ cõtinere etiam iudicatũ solui.tũ
q2 defensor ex parte rei nõ satisdat de rato,nisi in casib.vt l.nõ solũ.
§.sed ꝛ is.ff.eo. Unde tene primam sol.gl.que incipit, qd defendat.
¶ Itẽ opp.dicit̃ ꝙ cõiuncta persona admittit̃ pro cõiuncta.cõtra
de l.patri.ff.de mi.Sol.vt in gl.q̃ incipit,cũ sit de cõiunctis. ¶ Itẽ
opp.ꝛ trãseo ad ij.partẽ,ꝛ videt̃ ꝙ iste tex.sit adinuicẽ cõtrarius.cũ
dicit,nõ iuste,ꝛ postea dicit,multo iustius. Gl.dat plures sol. Ista
est veritasꝙ iudex iuste repellit mi.xxv.an.in iudicio,in casu nostre
legis.fallit vbi cõtra patrẽ potest procedi ad diffinitiuã. in casu in
quo ipse abest. ¶ Itẽ op.dicit̃ hic,ꝙ mi.xxv.an.nõ potest esse in iu-
dicio.cõtra.de l.j.§.pueritiã.ff.de post.Sol.ꝙ lex cõtraria loquit̃ in
aduoc.in cuius personã nõ substãtiatur iudiciũ,sed in procu.in cu-
ius personã substãtiatur,non põt esse in iudicio. ¶ Itẽ op.de §.ea-
dem lege. vers.ꝛ seruus qui manumittitur.insti.quib.ex cau.ma.nõ
lic.Sol.gl.Min.xxv.an.potest esse procu.in iudicio ad negocia,nõ
ad iudicia,vt hic,ꝛ ff.eo.l.minor. ¶ Itẽ op.trãseo ad gl.pe.magnã,
dicitur hic,ꝙ iste filius minor admittetur ad iudiciũ. Contra. Aut
tu dices, ꝙ iste filius minor admittatur ad defendẽdũ patrẽ,ꝛ sen-
tentia feratur cõtra eũ,ꝛ ꝙ tãquã minor possit petere restitutio.in
integ.ꝛ istud videt̃ falsum,q2 iam aduersarius litigãs cum eo deci-
peretur authoritate huius l.cõtra.l.j.j.de his qui veni.etatis imp.
Aut dices ꝙ admittatur,ꝛ si cõdẽnetur,possit petere rest.in integ.
ꝛ istud videt̃ per l.ait Pretor.ꝛ quasi per totũ.ff.de min. Aut dices,
ꝙ iste filius admittat̃ ad defendendũ, sed sentẽtia nõ feratur cõtra
eum,nec ipse cõdemnetur,sed pater.ꝛ istud est falsum,per l.liberto.
§.fi.ff.de neg.gest. Huius timore,facta est gl.huius l.ꝛ quidã dicũt
ꝙ ipse nõ condẽnabitur,q2 nõ interuenit nisi ad allegandũ causas
absentie. Ista opi.est falsa,ꝛ est contra tex. Quidã dixerũt in glosa
solu.est vera ꝙ hic filius licet minor debeat admitti,ꝛ tex.dicit,in
eius personã sententia firmabitur,ꝛ licet cõdemnet̃, dico ꝙ nõ pos
teret rest.in integ.q2 hec restitutio prodesset patri.contra l.iij.§.sed
vtrũ.ff.de min.tamẽ q2 aduersarius cũ eo litigãs,reperit̃ deceptus
authoritate huius l.non põt petere filius rest.in integ. ¶ Quero,
que sunt persone cõiuncte. Gl.in l.sed ꝛ he.in prin.ff.eo.enumerat
plures.finaliter se refert ad l.j.cũ l.seq.ff.de postul.ꝛ inter alias enu
12 merat cõsortes eiusdẽ litis. ¶ † Circa istud aduerte,q2 demũ con
sors eiusdẽ litis, sine mãdato admittitur pro cõsorte.si lis sit cõte
stata ab omnib.cõsortib.alias nõ. Ita debet intelligi l.ij.j.de cõsor.
eiusdẽ lit.Et hoc tenẽt doc.ꝛ est gl.in c.cũ M.Ferra.extra de cõst.
13 Sed iuxta dictũ glo.† quero, vtrũ amicus pro amico? Videtur ꝙ
nõ,q2 iura loquunt̃ de cõiunctione,ratione affinitatis. Gul.deter-
minat cõtrariũ ratione harũ legũ. Ratio enim quare cõiuncta ad-
mittitur pro cõiuncta,videt̃ esse, q2 cum coniuncta persona tenet̃
prestare certas satisdationes,vt l.Pomponius.§.fi.ꝛ ibi not.ff.eo.
ideo videt̃ verisimile ꝙ amicus nõ permittat amicũ incidere in il-
lam cautionẽ,seu ꝓmissionẽ,sicut cõsanguineus cõsanguineo arg.
l.j.ꝛ ij.ff.in ius voc.vt eãt. Et intelligas de amicitia nõ leui,de qua
l.late.§.amicos.ff.de ver.sign. Preterea talis amicitia prepõderat
fraternitati. Casus est pro hoc in l.cũ allegas.j.de cast.pec.lib.xv.
¶ Sed nemini venit in dubiũ,quod frater pro fratre possit agere.
Preterea, amicꝰ petit tutorẽ filio amici sui,ꝛ l.ij.in prin.ff.qui pet.
14 tu.ꝛ sic idẽ est in amicis. ¶ † Itẽ quero.nunquid cõiuncte persone
possit solui? Sol. Dic ꝙ non,vt l.ij.ff.vt leg.no.ca.ꝛ est gl.in l.vero
procuratori.ff.de sol.ꝛ sic cõcludes cõclusionẽ libelli. Nam cõiun-
cta agens pro cõiuncta,non debet cõcludere in libello sibi solui,cũ
solutionẽ non possit recipere.Sed debet concludere,solui persone
cõiuncte pro qua agit,vel sibi recipiẽti nomine suo.Et eodẽ modo
colligas formã sentẽtie. ¶ Iuxta predicta quero,nũquid cõiuncta
persona possit agere pro coniuncta min.xxv.ann. Vidistis gl.in l.si
actor.secundũ vnum intellectum.j.de appel.ꝛ est gl.in l.tutor.ff.de
15 adm.tut. Tetigi in l.liber.§.fi.de neg.gest. ¶ † Itẽ quero nunquid
coniuncta persona lite contestata,ꝛ prestitis satisdationibus legi-
timis,possit procuratorẽ facere? Primo videtur ꝙ non,quia lic
procuratori hoc permittatur post lit.contest.vt l.procuratorem.j.
eo.tamen non permittitur coniuncte persone,q2 non dicitur pro-
curator,vt l.iij.§.sed ꝛ si forte ex liberis.ff.iudi.solui. Potes dicere
contrarium,quia postquam cõiuncta persona prestitit satisdatio-
nem habetur loco domini.Et eodem modo posses dicere in defen-
sore ex parte rei,qui prestita cautione iudicatũ solui.habetur loco
domini,vt l.Plautius.ff.eo.Sed dominus potest constituere pro-
curatorem,ꝛc.Et Spe.hoc tãgit in tit.de defenso.§.j.Item quero,
nunquid min.xxv.ann.possit esse procur. Glos.vestre communiter
dicunt

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

nt ꝙ non ad iudicia, sed ad negocia sic, vt in glo. patet. Iac. de Are. ⁊ Old. dicunt totũ contrariũ, quia licet ex parte rei nõ possit min. xxv. ann. esse procurator, vt hic. l. minor. ff. eo. cũ habeat necesse satisdare iudicatum solui, ⁊ posse restitui ipse, ⁊ sui, vt in d. l. minor. tamen ex parte actoris potest interuenire, vt in d. ver. ⁊ seruus qui manumittitur. Hec est gl. que dicit, ꝙ ille leges debeãt intelligi de procuratore ad negocia ⁊ male, q̃ tunc nõ haberet locũ ille tex. eo quod non esset iusta causa manumittẽdi, vt dicit ille tex. ad hoc vt possit esse procurator ad negocia, vt l. seruum quoq. in princ. ff. eo. imo plus, quia min. xvij. ann. puta pupillus, potest esse procurator ad negocia, vt l. j. §. cuius. ff. de exerci. l. sed ⁊ si quis. §. parui. ff. de instit. Ex his concluditur, quod min. xxv. ann. possit esse procurator ex parte actoris. Tu salua gloss. ⁊ dic quod non potest esse procurator. Et pro hac gloss. casus est in c. qui generaliter. in fi. extra eo. in vj. Nec obstat ratio Iacob. cum dicit, quod non est iusta causa manumittendi, quia respõdetur per interemptionem, quia magis expedit cõtrahere cum libero, quam cum seruo, cum liber obligetur, seruus non, ⁊ procuratoria debet opponi ante litem contesta.

LEX XIII.

1 ☞ Exceptio omissa ante litem contestatam non potest opponi in causa appellationis.
4 Exceptiones peremptorie non opposite in causa principali, possunt opponi, ⁊ probari in causa appellationis.
5 Exceptio procuratoria quando reddat iudicium retro nullum.

a Ita demum. [a] Exceptio procuratoria nõ potest opponi post lit. con-
1 testa. nec in causa appellationis. h. d. ¶ † Not. quod ex-
ceptio procuratoria seu alia declinatoria debet oppo-
ni ante lit. contest. vt hic ⁊ l. fin. ĵ. de except. ⁊ l. Pompo. §. rati. ff. eo.
4 videbitis in l. exceptionẽ. ĵ. de prob. ¶ Secundo * not. quod exer-
3 citio omissa † ante lit. conte. nõ potest opponi in causa appellatio-
b nis. ita videbitis hic. ¶ Ex quo no. [b] tertio † ꝙ per appellationẽ re-
5 scinditur iudicatũ *, ⁊ reponitur in eo statu, vt possit facere omnia
* que posset post lit. contest. Ad illũ enim statũ reducitur, non ad eũ
qui erat ante lit. cõtest. qđ tene mẽti. ¶ Op. de l. ij. ŝ. eo. Sol. vt ibi.
¶ Op. secũdo de l. eos. ĵ. de ap. ⁊ de tẽp. ap. l. per hãc. vbi dicit ꝙ nõ
oppositũ opponam, nõ probatũ probabo in causa appellationis.
4 † Sol. Illud verũ in exceptionibus perẽptoriis, secus in dilatoriis.
Rationem dixi ŝ. q̃ appellatio reponit in eo statu vt possit facere
que poterat facere a tempore litis contestate citra. ¶ Opp. ĵ. eod.
l. licet. Solu. quedam est exceptio procuratoria, qua dicitur, quod
quis nõ est procurator, ⁊ ista reddit iudicium retro nullum, quan-
c docunq. potest opponi. [c] vt d. l. licet. * ĵ. eod. Quedam est exceptio
* procuratoria, quia dico, tu non potes esse procurator, ⁊ ista potest
5 opponi tantum ante lit. contesta, vt hic. ¶ † Quero, hic dicitur de
exceptione militie, an idem in quolibet alio casu, quo persona red-
b ditur inhabilis ad procurationem, vt in femina [b], ⁊ similibus? Gl.
tenet hic quod sic, quam vide, ⁊ tene menti. de reo criminis habui-
stis idem not. ŝ. eod. l. rerum. de minori. habuistis not. ŝ. l. proxi. ⁊c.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Secundo no. Vide glo. in c. ad audientiam. in glo. fi. circa fin. ⁊ ibi Panor. de rescrip.

a AND. BARB. ¶ Ita demum. Sed contra istum text. facit l. si queramus. ff. de test. vide Ioan. de Imol. ibi in prin. ⁊ vide Bal. in auth. generaliter. C. de episc. ⁊ cler. ⁊ vide gl. doc. ⁊ do. Abb. in c. ad audientiam. de rescrip. ⁊ ista lex declaratur per Inn. in c. super his. de accus. In illo dubio quando exceptio tua non interest, potest opponi. vide Io. de Imo. ⁊ ibi dixi in c. exceptionẽ. de excep. do. Abb. in c. per tuas. de app. ⁊ vide Bart. in l. exigendi. ŝ. eo. vbi nõ potest opponi minor etas post lit. contest. procuratori. ⁊ vide quod dicit Ludo. Rom. in consi. cccxxij. per istam l. ⁊ vide tex. in c. per tuas. de appel. ⁊ ibi vide do. Abb. vbi probatur quod appellatio nõ rescindit ea que fiunt ante lit. contest. ⁊ sic est ibi text. similis huic.

b POMA. ¶ Ex quo not. Vide Panormit. in c. ad audientiam. de rescript. ille ergo qui repellitur, vt non possit esse in prima instantia, repellitur in causa appellationis quod intellige vt hic, scilicet, si fuit oppositum in prima instantia. ⁊ vide Rom. consil. ccclxxxiij. ⁊ Pau. de Cast. consi. lxxv. vbi pulchre loquitur. P. PAV. P. ¶ Ex quo not. Qualiter istud procedat vide Feli. in ca. ad audientiam. el ij. in verbo, omittet extra. de rescrip.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Rescinditur iudicatum. Istud reprehendit Ro. in l. si insulam. de verb. obl. ⁊ respondet ad hanc l. ⁊ ad c. per tuas. de appel.

c ¶ Oppo. adde Bald. consi. cccxxiij. incip. dictus. lib. iij.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ D. l. licet. Idem est quando non queratur de persona super qua debet sustentari iudicium, sed de alia persona, q̃ tunc potest opponi, ⁊ debet post lit. contestatam. Ita limitant Bar. Bal. Imo. ⁊ alij. in l. si queramus. ff. de testa.

b P. PAV. P. ¶ In femina. De femina est text. in §. pen. Institu. de except. quem allegat Mathes. notabili c.

ALIA LECTVRA.

Ita demum. Ab initio exceptio procuratoria proponẽda est, alias nõ potest opponi in causa appellationis. h. d. ¶ No. ꝙ idẽ valet causa appellationis quod causa principalis, vt gl. dicit. ¶ Itẽ not. ꝙ appellatio rescindit iudicatũ, ⁊ reponit processum in eo iudicio, in quo erat post lit. cõtest. per hanc l. ¶ Opp. de l. per hãc ĵ. de tẽp. app. Sol. ꝙ iura cõtraria loquũtur in exceptionibus perẽptoriis: lex nostra in dilatoriis. ¶ Itẽ op. de l. licet. ĵ. eo. tit. Sol. ꝙ ista lex loquit de exceptione falsi procuratoris. que põt opponi in quacunq. parte iudicij, ⁊ post sententiã, licet sit dilatoria, vt ibi videbitis, ⁊ vidistis not. in l. j. ŝ. de iur. ⁊ fac. ign. ¶ Querit gl. scitis ꝙ femina nõ põt esse procuratrix, modo fuit quesitũ, vtrũ nõ possit post lit. contest. opponi. Gl. dicit ꝙ idẽ sit in femina quod hic. Simile vidistis in reo accusato, qui adhuc nõ purgauerat innocentiã suã, vt l. reũ. ŝ. eo. tit. ¶ Sed quero, quid si in monacho ⁊ seruo non fuit opposita ista exce. nunquid poterit postea opponi? Iac. de Are. dicit ꝙ sic, q̃ illi nec pro se, nec pro alio possunt esse in iudicio, in l. seruus. ĵ. de iud. sed miles põt esse i iudicio saltẽ pro se, vt l. qui stipẽdia. ŝ. eo. ⁊ idẽ in excõmunicato ꝙ in seruo, q̃ exceptio excõmuni. põt opponi in quacũq. parte iudicij, vt in c. pia cõsideratione. de excep. lib. vj. ¶ Sed quid in exceptione illa, nõ põt esse proc. q̃ causa capitalis fuit omissa ante lit. cõtest. nũquid põt opponi. Responde tangit gl. in l. quãuis indubitati. ad l. Iul. de adul. quã gl. not. Iac. de Are. dicit ꝙ ratio huius l. est, q̃ miles saltẽ suo nomine poterat esse in iudicio, nec alieno in iudicio esse põt (secus in eo qui neq. suo, neq. alieno esse põt) vt q̃ seruus, vel monachus. Puto dictũ Iac. verũ in exẽplo de seruo, non de monacho, q̃ licet monachus non possit esse procurator, vt l. ea lege. in gl. suo tñ noĩe esse põt, qđ probatur ŝ. de epis. ⁊ cle. aut. causa que fit cũ monacho.

LEX XIIII.

a Non eo minus. [a] Quod in fauorẽ alicuius introductum est, nõ debet in eius lesionẽ cõuerti, vel aliter. Sentẽtia lata per procuratore minoris nõ legitime cõstituto nõ valet. h. d. ¶ Notabilia clara sunt in summario. ¶ Opp. ff. qđ quisq. iur. l. iij. Sol. gl. hic loquit in priuilegio cõcesso de iure cõmuni. ibi de priuilegio cõcesso ad postulationẽ partis. ¶ Quero de duobus extra gl. hec lex loquitur, qñ fuit in iudicio procurator minoris. Quero qđ
b si ipse minor [b] litigat? Gl. videt dicere idẽ in l. j. ĵ. qui legi. perso. Ia. de Are. dicebat contrariũ. Dicã vobis ĵ. in quib. caus. in integ. rest. nõ est ne. l. si tutor. vbi quedã gl. videt tãgere istã opi. ¶ Quero. qđ si ista exceptio opponatur ante sentẽtiã, an reddatur iudiciũ retro
c nullũ [c]? Breuiter doc. dicũt sic, ꝙ si quidẽ est certũ, quod processus facit pro minore, quoniã legitime datus est libellus, ⁊ fecit probationes, tunc processus valeat, sicut sentẽtia per rationẽ generalem istius l. Si vero processus faceret cõtra minorẽ, vel esset dubiũ, tũc esset nullus ipso iure, vt ĵ. qui leg. perso. l. j. cõiuncta l. si minor. in fi. ff. de mino. ¶ Sed contra hoc fortiter facit l. fin. ĵ. de eo qui pro tu. Sol. Dico quod illa lex debet intelligi secundum istam, videlicet quod rescindatur processus quatenus nõ facit pro minore. Dic vt dicam in d. l. si tutor. ĵ. in quib. caus. in integr. restit. non est necessar.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Non eo minus. Circa istam l. adde pulchrã declarationem, quam ponit. Bald. in c. j. de rescrip. P. PAV. P. ¶ Non eo minus. Vide circa intellectũ huius l. Pau. in ca. causam que. extra de iud. Item ꝙ iudiciũ cum minore sit nullũ, vide Aut. consil. xviij. post princ. ⁊ ibi idẽ dicit si factũ cum curatore, qui erat nulliter decretus. Et ibi etiã ꝙ fideiussores dati in tali iudicio nullo nõ teneãtur. Itẽ adde ꝙ si feratur sentẽtia pro procuratore minoris nõ legitime cõstituto, valet in fauorẽ minoris, etiã si fuisset a principio oppositũ contra procuratorẽ si iudex eũ admisit, vide Io. de Ana. cõsi. xciij. ad fi. Itẽ ꝙ facta cũ minore valeãt, si in eius beneficiũ cadant, vide Alex. consi. lix. in ij. volu. Si autem pars aduersa opponat a principio de minori etate, an processus reddatur nullus, etiã pro minore. Pau. de Cast. hic tenet quod sic, ⁊ idẽ vult Ias. ⁊ sentit hic Bald. sed in c. j. de res. quem alleg. hic Ias. aliter loquitur, quia dixit ꝙ si non obstãte appellatione iudex procedat põt appellare, q̃ grauatur vt declarat Paul. de Cast. hic si appellatur, ergo non videtur pcessus nullus. ideo si nõ appellet, videt ꝙ valeat pcessus.

b POMA. ¶ Si ipse minor. Hoc sequitur Alexand. consi. lix. vol. ij. vbi sequitur hoc etiamsi minor talis esset in potestate patris, ⁊ litigaret sine eius consensu.

c ☞ Nullum. Pro concordantia. Aduerte, nũquid sñia lata pro aliquo qui litigabat cũ tutore alicuius minoris, qui tutor cauerat, vel alias nõ erat legitimus, noceat pupillo, ⁊ videt ꝙ non, q̃ ipso iure nulla, ⁊ ideo nõ est opus restitutione. Ita Bar. per tex. expressũ in l. si tutor. C. in quib. cau. in integ. rest. nõ est nec. Sed cõtra videt tenere Bar. in hac l. nõ eo minus. in qua vult ꝙ si sit lata in fauorem pupilli, valet. Tu dic, Bart. in hac l. nõ eo minus. dt se saluãdo, in-

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

tellige illam l.secundum istam.vt ibi dicam,vbi dicit,qs lata sentẽtia pro minore valet eo ratificante,contra minorem autem est ipso iure nulla,z ita saluantur ille leges que videtur cõtrarie z Barto.

ALIA LECTVRA.

Non eo minus. Illud q fauore alicui⁹ est introductũ,non dz in eius dispendiũ retorqueri.h.d. ¶Oppo.de l.iũ.ff.q quisq; iur. Soluit gl.q illa regula fallit hic. ¶Quero, vos videtis q si minor litigat per procuratorẽ quantũ ad damnum,sententia non vz, sed valet suia lata pro minore. ¶Quid si minor litigat per se,z nõ per procuratorem,z suia venit pro eo, nunquid habet locum lex. Hl.no.non hic.sed in l.j.j.qui leg.perso.standi hab.in iudicio.dicit q idem,z allegant hanc l.Ultramon.redarguunt dictũ gl.Rũ.qs iudiciũ agitatum cũ minore,non habet substantialia suia.Non obstat hec lex,q hec lex loquitur vbi iudiciũ agitatur per procuratorẽ.quantũcunq; non idonee agitetur. Unde cũ iudiciũ habeat substantialia sua,non mirũ si sententia valeat. Tu salua gl.z dicas, q sicut in cõtractibus quũ minor facit conditionẽ suã meliorẽ,nõ non requiritur authoritas tutoris,vel curatoris z dicitur habere legitimã personã.vt Insti.de autho.tu.in prin.cũ fi.ita minor in iudiciis vbi quasi cõtrahitur.l.iij.ff.idẽ scribit.ff.de pecul.si facit conditionẽ suam meliorem,q sententia venit pro eo,dicitur habere legitimã personam.q est notandũ. ¶Sed quero, quid si nõ est lata
a sententia pro minore, [a]sed apparet processus agitatus cũ minore: Dic,aut apparet ex acritatis processum facere pro minore,sententiam posse ferri pro eo,aut apparet totũ cõtrarium.Primo casũ,processus valebit,z tenebit,z procedetur vlterius.Secundo casũ non,per rationem huius l.

ADDITIO.

a ¶Pro minore. Adde q spec.in ti.de actore.ff.j.ver.quid si minor. dicit quod si opponatur ante sententiam,quod iudex nõ debet vlterius procedere,q iudicium non debet claudicare. Jo.an.ibi dicit,q Ja.de Are.tenebat quod minor sit repellendus,etiã si gesta sint in eius fauorẽ,processus tamen tenebit,z stabit cuz curatoris authoritate vt feratur sententia.arg.l.si id qs.ff.j.de rese.ven.z eandem opi.dicit tenere Uber.de Bo.z cum his trãsire ipse videtur.

LEX XV.

Item Pacta de quota litis,etiam in procuratore reprobãtur.h.d.vel aliter.Exceptio qs procuratoꝛ pactus est de quota litis eum ab agẽdo repellit. hoc dicit. ¶Hoꝛ.quod pactum de quota litis reprobatur in procuratore,z facit eum repelli ab agendo. ¶Nõ.q officium procur. debet esse gratuitũ. ¶Opp.de l.si remunerandi.in prin.z l.salariũ. ff.man.Sol.¶Procuratoꝛ bene potest recipere salarium honestum: sed pacisc̃endo de quota litis, reprobatur, vt hic,z l.si contra licitum.j.man,z l.multem.ã.eo. Quero pone q in instrumento procurationis mee continetur salariũ mihi promissum.q.p.mihi,tu nõ es procur.quia officium proc.debet esse gratuitũ, vt hic,z l.j.in princ. ff.eo. Ueritas est ista. Si nos querimus de potestate agendi contra aliũ, quantũ ad illud ego dicoꝛ procuratoꝛ sine habeam pecuniam siue non, sufficit enim q eius voluntate, z eius mandato exerceam eius actionem,z ita loquuntur omnes tex.z glo.qui patiuntur procuratoꝛ promitti salarium. videbimus j.man.l.salariũ. Si vero querimus que actio oꝛiatur inter mandantẽ z eum cui fit mandatum, tunc est recurrẽdum ad illam distinctionem,aut enim quis suscepit mandatum gratuito, z habet locum actio mandati, vt l.j.ff.man. Aut non gratuito,z tunc aut est contractus locationis,aut cõtractus innominatus. Istam distinctionem de verbo ad verbum probat tex.in l.naturalis.ff.pen.de prescrip.ver.z sic pars. contra quam agitur,non potest opponere, tu non es procuratoꝛ, quia habes salarium,quia quãtum ad eam dicoꝛ procuratoꝛ, ago enim domini voluntate. Ita debes intelligere hanc materiam,ꝛc.

LEX XVI.

Procuratorem. Procuratoꝛ z actoꝛ nõ possũt alienare,nisi hoc specialiter sit mandatum, vel habeat generale cum libera,hoc dicit. ¶Op.de l.procuratoꝛ cui generaliter. ff.eo.Sol.fateꝛ,quod sufficit generale mandatũ cum libera.si habeat speciale mandatum,hec est vera opi,licet quidam doc.antiqui distinguant inter procuratorem z tutorem, z tutorem z procuratorem cum libera.que distinctio reprobatur per nostros doc. ¶Quero,de quo actoꝛe loquitur hic.Quidã intelligunt de actore.hoc est castaldione,z sic non curant,an sit seruus,vel liber. Alij dicunt, quod loquitur de actoꝛe constituto a tutoꝛe, vel curatoꝛe, nam in isto generali mandato non venit vt possit alienare,nisi specialiter sit ei mandatum.Et hec est vera.z hanc teneas.

ALIA LECTVRA.

Procuratorem. Procuratoꝛ non habẽs speciale mandatum, vel generale cum libera nõ potest alienare.i.h.d. ¶Hoꝛ.q dixi in summario inquantum hec lex secundum primam lect.gl.loquitur in actore constituto a tutoꝛe non specialiter,a contrario sensu huius l.quod actoꝛ constitutus a tutoꝛe habens speciale mandatum a tutoꝛe de vẽdendo potest vendere,quod puto falsum, quia nec ipse tutoꝛ posset vendere,vt j.de admi.tut.l.lex que tutores.

LEX XVII.

2 ¶Inuitus quando quis dicatur.
4 Procuratoꝛ generalis ad lites presentes, z futuras, potest appellare,z appellationem prosequi.
5 Procuratoꝛ in causa,potest petere restitutionem in integ.
7 Paupertas in appellat.exercenda excusat.
8 Quis quando teneatur appellationem prosequi.
9 Defensoꝛ sine mandato.an teneat appellationẽ prosequi,z actoꝛ.
10 Uolens exercere appellationem ex parte rei quis potest.
11 Procurat.actoꝛis siue rei,quando teneatur dominum defendere.

a **Inuitus.** [a]Hec lex consueuit reputari difficilis,z habet varias lect.secundũ lect. verã,z claram,que ponitur circa fi.vlti.gl.Breuiter dicit quod non cogitur quis procurationem suscipere, ex parte actoꝛis vel rei,z qui suscipit.debet appellare, non tamen appellationem prosequi.h.d. ¶Tres principales habet partes. Primo loquitur in procuratore actoꝛis, secundo in procuratore rei,tertio ponit regulam generalem. Secunda ibi,sed nec. Tertia ibi, cum fidem. Iterum prima subdiuiditur,nam prima loquitur antequam procurationẽ susceperit. Secunda loquitur,quãdo ea
1 susceptа ad quid extendatur,Secunda ibi,nec eadem. ¶†Hoꝛ.ex prima parte, quod nemo cogitur inuitus suscipere officium procurationis.z istius prime particule lect.non variatur. ¶Opp.ad hanc partem de l.iij.ã.eo. Dicit gl.non cõpellitur precise.sed causatiue, vt ibi. Tu dic quod hic loquitur in procuratore. qui non cogitur inuitus,ibi loquitur in tutore. qui potest etiam cogi precise.vt ibi dixi. Circa istam primã partem.quãdo quis dicatur in-
2 uitus, † glo.remittit.z bene.ad no.in l.filius.ff.eo.z de vt ibi.Ego dixi latius in l.que dotis.ff.sol.mat. ¶Uemo adstrictus
3 dam particulã.er qua not.† quod qui procurationẽ susceptus tenetur peragere causam primã. z appellare si succumbit. non autem
b prosequi[b]. secundũ opi,veram, quam teneo.licet Pla.aliter dixerit,z sic iste ver,variatur duob.mod.vt dicam. ¶Oppo.ff.an per alium causa ap.l.fi.vbi videtur q per procuratoꝛẽ debeat agi causa ap.Sol.Pla.fatebatur contrarium.z sic intelligebat hic q non tenetur causam exercere vltra.nisi opus fuerit appellatione appellare enim debet z prosequi. Ista eius lec.est cõtra casum.l.si actoꝛ. j.de appel.ideo tene precedentẽ lect. ¶Mõn ob.l.fi.an per alium
4 cau.appel.quia ibi loquitur in procuratore † generali, qui potest appellare z appellationẽ prosequi ex virtute generalis mandati. Et intelige generale ad lites presentes,z futuras.vt not.in l.omnium.ff.eod.z l.damni.ff.si is qui vicinas.de dam.infect.hic loquitur in speciali.cuius mandati vigore non potest causam appellationis exercere.vt d.l.si actoꝛ.z hic. Uel aliter ibi fuit mãdatum de exercenda lite.z etiam prosequenda appellatione. si opus fuerit. vnde expresse fuit dictum.q possit appellationẽ prosequi.alias secus. ¶Itẽ op.ad idẽ.ff.eo.l.qui proprio.ff.atẽ queritur. Sol. Alle ff.habet multas lec.z secundũ aliquos in nulla obstat,sed secundũ
5 vltimã videtur cõtradicere. Sed solue, † aliud in causa restitutionis in integrũ.aliud in causa app. Ratio,q restitutio impetratur coram eodẽ iudice. Itẽ videtur esse eadẽ causa cũ prima.non enim conqueroꝛ de iudice,nec de sententia.sed de mei facilitate. ¶Opp.
6 tertio ad idẽ de l.in cõmodato.ff.sicut autẽ.ff.cõmo. † Sol.gl.appellare nõ est inchoare processum super appellatione.sed est quãdam preparatoriũ ad illud. Unde non videtur negotiũ esse ceptũ. ¶Ultimo op.hic dicitur.q debet pronocare,licet non prosequi. Contra in l.si procuratoꝛẽ.ff.si ignoꝛates.ff.man. Hl.dicit, hoc est
c verũ,nisi excusetur propter paupertatẽ[c]. Sed contra hoc insisto. Que enim excusatio propter paupertatẽ potest esse in appellando, hoc nõ videtur verũ.cũ possit appellare viua voce,vt l.ingratorum.ff.de ap.z in l.j.in fi.z l.iij.ff.de app.dicũt quidã.q forte erat necesse appellare in scriptis. vel secundũ statuta ciuitatis erat necesse.q fieret aliqs depositũ,vel forte debebat solui decima. Iste sunt diuinationes. Uerus intellectus est.qs ille ff.si ignoꝛates.nõ loquitur de appellatiõe interponẽda, sed loquit̃ de appellatione exercẽda.
7 † quã quis tenetur prosequi,nisi propter paupertatẽ excusetur.vt
8 ibi distinguitur. ¶†Sed tunc initatur[d], secundũ hoc.casus illius
d legis erit cõtra casum huius l. Breuiter,quandoq; quis est in iudicio nomine alieno,z ad cõmodum alienũ, z tunc habet locũ materia nostra. In qua distingue, aut loquimur in procuratore generali,aut speciali,z si in speciali,aut sunt appositum in mandato de prosequẽdo appellationẽ,aut nõ,vt pareter predictis. Et predicta intelligo quando est appellatũ a diffinitiua.si enim appellatur ab interlocutoria,tunc teneretur quis appellationẽ prosequi, arg.l.ad rem,z l.ad legatũ.ff.de procur. Quandoq; quis est in iudicio

dicio nomine suo, ad commodum suum, z commodum alienum, vt fideiussor z emptor, tunc tenetur appellare z appellationē prosequi, si per sententiā fuit iniuste grauatus, alias secus, vt l. Berenius. §. Caia. ff. de euictio. z quod ibi no. in gl. nisi excusetur propter paupertatē, vt d. l. si procurator. §. si ignorātes. Quādoq; quis est in iudicio nomine suo, z ad commodum suum, vel nomine alieno, z ad cōmodum suum, vt procurator in rem suam, tūc non est dubiū, quod non teneatur appellationē prosequi, quia in re propria, ꝛc. vt l. in re mandata. §. mand. z l. si cōstante. §. siue. ff. sol. mat. imo potest, si vult, actioni iam proposite renunciare, vt l. quis libellos. §. de appella. Ita debetis intelligere hanc materiam, z habes expeditam istam secundam glo. quam vide. ¶ Quero circa hanc partē, quid in defensore siue mādato, an teneatur appellationē prosequi? Dic vt in l. liberto. §. si. de neg. gest. ¶ Quero quid in actore. Dic vt in l. si actor. §. de app. ¶ Quero, licet inuitus quis non cogatur exercere appellationē, an volens exercere possit? Certe † aut loquimur ex parte actoris, z nō potest, aut ex parte rei, z tunc potest, vt l. si actor. §. de appel. z ibi dixi. ¶ Nemo ad tertiam partem. §. ad ver. sed nec defensioné. Et iste versic. legitur duobus modis principaliter, Primo quod loquitur in procuratore actoris, sicut s. Secūdo, q loquitur in procuratorē rei. Et istam lect. vobis tenui. Item secūdum §. lec. subdiuiditur in tres lec. quia quidam intelligunt de procuratore actoris ante prestitam satisdationē de defendēdo: alij de procura. actoris post prestitam satisdationē de defendendo, z queritur an possit cogi defendere a reo. Alij, an possit cogi defendere ab ipso actore, qui eū dedit, z sic in summa quatuor lec. sunt, pono secūdā primam, l. dicit quod procurator actoris nō cogitur ipsum actorem defendere. ¶ Contra hanc opin. op. s. cod. l. actionē, z l. inuitus. §. pena. ff. eo. So. Non cogitur quis defendere inuitus preeise, vt hic, sed cogitur causatiue. s. si vult audiri super actione intētata. ¶ Sed contra op. de l. si procuratorē. §. si ignorantes. ff. man. Sol. Facio, q tenebitur domino actione mādati, ad interesse tantum, cum non cogatur precise defendere. ¶ Opp. tertio ad istam lec. cum tibi mandatur vt agas videtur etiam mādatum vt defendas, quia omnia videntur esse mandata, siue quibus illud expediri non potest, vt ff. eo. l. ad rem, z l. ad legatum. si videtur mādatum, z ipse non implet, apparet q nō implet fidem susceptam z sic ratio, que sequitur, non bene adaptatur. Huius timore glos. recedit ab ista lec. z legitur alio modo. Non possumus sustinere istā lec. quia hic loquitur quādo post lit. contest. petebatur a procuratore cautio de defendendo, quod nō potest fieri, vt l. Pomponius. §. rati. ff. eo. z la. §. de satisdādo. Et ita intellexerunt antiqui, dum posuerunt hic casum ibi dum gl. dicit, pura egit procurator contra aliquē. Et sic no. q dicit egit. z sic immit litē fuisse contest, vt l. amplius. ff. rem. ra. hab. Non o. q dicitur de fide suscepta, quia tenendo istam lec. ille ver. cum fidem, refertur ad precedentia, nō ad proxima. z sic ille versic. legitur duobus modis. Sic aliter dicamus, quod ista j. lec. loquitur quando egit, z perfecit. Sicut enim nō cogitur causam appellationis prosequi post latam sententiam, ita non cogatur actorem absentem post latā sententiam defendere, q tunc bene sequitur ratio, cum fidem susceptā, ꝛc. que ratio potest referri ad omnia precedentia. Et hec lec. potest esse satis bona. Tertio modo legitur in procuratore actoris, qui satisdedit de defendēdo, nō tamē cogitur precise defendere, sed sufficit q prestet interesse. Ista lec. probatur per gl. z per l. sed z he. §. preter. ff. eo. Alij dicunt, q nō cogitur precise defendere ab absente, sed ab aduersario sic, quod gl. reprehendit per l. si defunct⁹. ff. eo. hoc antē qualiter procedit, dic vt l. filius. §. si. cum l. sequen. ff. eo, z quod not. in l. sed z he. §. preter. Et pro certo hec bene sustineri non posset. Secunda lec. est, quod loquatur in procuratore rei, z istam vobis tenui, z ista est satis clara.

ADDITIONES.

a Inuitus. An autē defensor cogat appellare, vide tex. in l. liberto. §. item, de neg. gest. z Rom. singul. cccclxxvij. incip. procuratorē.

b Prosequi. Adde quod idem tenet Rota in nouissim. decisio. vbi habuerit mandatum ad agendum appellandum, z appellationem prosequendam, quia tunc tenetur prosequi licet protestetur quod non velit prosequi, vt habere in ordine cxlvij.

c Paupertatem. Adde an pauperi currant tempora appellationis prosequende Bal. quod non consi. v. iij. lib.

d AND BAR B. ¶ Sed tunc instatur. Et ratio est secūdū Bal. quia nondū est functus officio suo quia videtur habere mādatum ad omnia emergētia. Et idē si restitutio in integ. peteretur incidenter, vt j. vbi a apud quos. l. j. in fi. z maxime hoc verū secundum ius canonicum, scilicet, quod appellatio ab interlocutoria impugnatur, z iustificatur ex actis primis z non ex nouis allegationibus, in cle. appellanti. de appella. z vide consi. Dyn. super hoc.

ALIA LECTVRA.

Inuitus. Ista l. habet duas lec. in gl. principales. Prima lect. est quod l. ista loquatur in procuratore actoris, z ista prima lec. diuiditur in tres partes, vt j. patebit. Secūda lect. est, q hec lex vsq; ad ver. sed nec loquatur in procuratore actoris, vel defensore ex parte rei, z ista lec. est vera, z eam prosequar, z istā prosequitur gl. si. circa si. cū dicit, tu dicas quarto modo. Secundū hanc lec. ista lex diuiditur in duas partes. Secūda ibi, sed nec, z in summa hoc intēdit. Officiū procuratoris siue ex parte actoris, siue ex parte rei, est voluntariū, z necessariū. h. d. secundū verā lect. ¶ Opp. ff. ad munic. de l. munerum, quasi per totā l. ff. de mu. z ho. Solu. q munera publica authoritate, z vtilitate, vel authoritate tantum, quis cogatur suscipere, vt in cōtrarijs, sed munera priuata authoritate, z vtilitate, vt puta officiū procuratoris quis nō cogitur suscipere, vt hic. Item op. cōtra ver. sed nec, z sum in gl. si. dicitur hic, quod quis nō cogitur suscipere defensionē. cōtra de l. seruū quoq;. §. ait Prætor. ff. eo. l. sed z he. §. defendere. z §. preter. in eo. tit. Huius timore variatus est intellectus huius versi. principaliter duobus modis. Nam quidā intelligūt versic. hunc z totam l. in procuratore actoris. Quidā intelligunt in procuratore rei vel in defensore. Volentes tenere primam opinionē dicunt, q procurator ex parte actoris nō cogitur defendere actorē in causa reconuentionis. s. precise, sed causatiue sic, vt in cōtrarijs, z ista fuit secunda lec. vt in gl. ibi dū dicit, Alij dicunt, q ista lec. non est bona, z est cōtra d. §. preter, z quod ibi no. quod procurator actoris cogitur precise defendere, z dic vt ibi de hac materia. ¶ Secunda fuit lectura, licet sit tertia in glos. quod ab absente quis non potest cogi vt eum defendat, vt hic, sed ab aduersario, cum quo litigat, sic, vt in contrarijs. Hanc reprobat glos. quia est contra l. si defunctus, z quod ibi nota. ff. eod. Unde alij volentes tenere primam lec. dixerunt aliter, z ista lec. est j. in glo. licet sit secūda quo ad me, quia quis nō cogitur subire defensionē actoris, quantum ad hoc vt aliquam penam patiatur quo ad aduersarium suum, nisi quod denegabitur sibi actio, si non vult defendere actorem in causa reconuentionis, vt l. actionem. s. e. l. inuitus. §. pena. ff. eo. tamen absenti tenebitur ad interesse. Ista est lec. vt huius l. licet prima in gl. lec. ista reprobatur per gl. z merito, quia videbitur contra hunc tex. in fi. cum dicit suscepta, quia si non cogeretur procurator defendere actorē in causa reconuentionis, nō diceretur adimplere susceptā fidem, quia sicut videtur mādatū exercitū principalis, ita videtur mandatum illud, sine quo explicari non potest, vt l. actionē. s. e. l. seruum quoq;. §. ait Prætor. ff. eo. iuncta. l. ad rem, z ad legatum. l. eo. Relictis ergo tribus lec. que omnes cōcludunt hāc legem loqui in procuratore actoris. Tene ergo lect. principalem, que est in ij. gl. que incipit, Tu dicas quarto modo, z hunc tex. susceptam, expone vt glo. exponit. ¶ Quero, quis dicatur inuitus? Tex. est in l. inuitus. §. inuitus. ff. e. ¶ Aduerte, q tex loquitur, quia non probatur cōsentire, z sic glo. non hic, sed in prealle. §. inuitus, exponit illud procardū. verū taciturnitas habeatur pro consensu, vbi expedit. tāgit in l. Latus. de pig. actio. l. qui vas. ff. de fur. Dyn, in c. qui tacet, extra de reg. iur. Ja. de Are. tangit in l. ij. §. voluntatem. ff. sol. ma. Aduerte, quia sunt duo extrema, videlicet expressus cōsensus ex vna parte, vel expressa cōdictio ex altera. Ista duo extrema habent vnum medium, q dicitur taciturnitas, vel patientia. Modo circa istud medium procedit procardū. z tunc si circa tale mediū reperitur aliqua legis dispositio, tunc illam sequimur, z ita debet intelligi l. j. §. si autē. ff. ad Treb. Si vero nō reperitur aliqua legis dispositio, tunc loquimur aut de patientia, vel taciturnitate hominis furiosi, aut hominis sane mentis. Primo casu quando actus validatur solo cōsensu, z patiēta furiosi non habetur pro cōsensu. l. qui ad certum. ff. locati vel conducti. Fallit in l. ij. §. voluntatem. ff. solu. matri. Si vero non validatur consensu, tunc patientia operatur obligationē furiosi. vt l. ij. §. z si furiosi. ff. de neg. gest. Si vero loquatur de patientia hominis sane mentis, tunc capias regulā, q tacens neq; videtur cōsentire, neq; cōtradicere. Fallit in quibusdā, in quibus habetur pro cōsentiente, vt puta ratione publice vtilitatis. vt l. j. de admi. tut. Item fauore matrimonij, vt in sponsalib. ff. de sponsa. ¶ Item fallit ratione cōiunctionis, vel affinitatis, vt l. si seruus cōmunis. ff. de donatio. inte vir. z vxor. ¶ Ex isto vltimo quantū ad maternam nostram, nota q vbi suadet ratio coniunctionis, vel proximitatis, tacens habetur pro consentiente, videlicet, q si ego constituo te cōsanguineū meū procuratorē, z tu tu taces, q tu videaris consentire, z isto casu accipietur inuitus, qui expresse cōtradicit. arg. l. si seruus. allcg. Et ex hoc inferunt doctores, q idem sit in amicis, de presenti vero amicitia, argu. l. late culpe. ff. de ver. sign. z valet. q si socius tuus, vel multum amicus, z multo magis si sit consanguineus portans libros ad te, z reportet in camera tua, licet tu expresse non consentias, tamen tu teneberis depositi, per dictam rationem. ¶ Quero, nunquid procurator cogatur prosequi causam appellationis. Stoss. que incipit, cogitur enim, examinat hic z concludit q teneatur appellare, z non prosequi, z dic vt in gloss. ¶ Item quero, nunquid indistincte teneatur appellare, z non prosequi, z dic vt in gl. Item quero, nū quid indistincte teneatur appellare? dic, quoq; contingit q apparet ex actis

procuratorem fouere malam causam, quandoq; apparet ex actis fouere iustam causam, quandoq; dubitatur. Primo casu dic quod non tenetur appellare, uno bonam fidem agnoscere debet, arg. l. quoties. §. ficut. ff. de admi. tut. l. si fide. §. quedam. ff. manda. In secundo casu, vbi apparet procuratorem fouere iustam causam, dicas quod tenetur appellare. Tertio casu, scilicet in dubio non tenetur appellare, quia semper est presumptio pro sententia lata contra eum, contra quem profertur. l. Berennius. §. Cata. ibi no. ff. de euict. Debet tamen denunciare domino, vt appellet, si vult. Sed quero, quid si velit prosequi appellationē, nunquid debet admitti. De hoc vidistis gl. in simili in l. ff acto. §. de appel. quia debet admitti tanquam defensor, non tāquam procurator. Item quero, quid in defensore, nunquid defensor ex parte rei, contra quem est lata sententia, teneatur appellare? Dic q; sic dūmodo veniat ad plene defendendū, non ad allegandū causas absentie, vt l. liberto. §. fi. ff. de neg. gest. Posses tamē distinguere, vt s. dixi in procuratore, in l. nuntius. in gl. ad illud quod gl. dicit per l. q̄ii proprio. §. itē queritur. ff. eo. secundū vnā lect. Nam sicut ibi procurator datus ad vnā litem principalē, etiā causam restitutionis exercet, vt ibi videbatur quod etiā exercet causam appellationis, maxime cū causa restitutionis, z appellationis videatur equiparari. vt l. preses. ff. de minor. hoc tamē non est verū. Nec obst. si causam restitutionis exercet, z non appellationis, Ratio est quia restitutio dicitur de appēdicijs prime cause, vt no. gl. in pcalle. §. itē queritur. Appellatio vero nō est de appendicijs prime cause, imo diuersa ab omni instantia. arg. l. ita demum. s. eo. l. cum apud. ff. iu. sol. quod probatur sic. Nam restitutionem indulget ipse Princeps. Vide in l. eos. §. de appel. z l. ff. eo. ergo patet vnam esse dependentiam a prima, sicut aliam.

LEX XVIII.

1 Mulier non admittitur ad defendendum alios.
2 Mater admittitur ad defendendum filium.
4 Mulier quando pro alio admittitur, an iuuetur Velleiano.

a **Vlienam.** [a] Mater non potest defendere filiū pupillū, sed eidem tutorem petere. h. d. Mo. pulcherrimā legem. Ex qua no. q; mulieres nō admittuntur ad defendendū alios. Opp. ff. de appel. re. l. Sol. Speciale in causa appellationis, vt mater admittatur ad defendendū filiū. Ratio, quia contra eum potest peruenīri ad diffinitiua sententiam, non ita in causa principali. nam contra pupillū non pōt peruenīri ad secundū decretū. vt l. apud Iulianū. ex quib. caus. in poss. ea. Vnde cū nō possit parari plenū preiudicium ibi non admitteretur ad eum defendendū, sed si esset casus, in quo contra eū posset peruenīri ad diffinitiua sententia, vel plenū preiudicium, puto q; admitteret mater. sicut in causa appellationis. vt legibus contrarijs. Opp. de l. femmes. ff. eo. Sol. ibi admittitur pro patre. q; ei non potest consuli per tutorē, sed huic filio potest consuli per tutorē. Sed si poneremus quod nō posset cōsuli huic filio per tutorē esset eadē ratio que in patre, z haberet locū d. l. femmes.
3 Quero, vtrum in omnib. casibus, in quibus potest pro alio agere, possit z defendere. Ibi hic dicit q; sic, z vide eam. Istud arg. non videtur cōcludere in muliere. Nam defendendo alium videtur iuuari, intercedere, z sic mū atur velleiano, q; non fit agendo, per quod quidam reprehendunt ista gl.
4 Sed pro huius declaratione est videndū, an in huiusmodi casibus, in quibus mulier admittitur pro alio, iuuetur Velleiano? Bl. rangit in d. l. femmes. ff. eo. Et quidam dicunt q; non iuuatur, neq; decipiatur legis authoritate, z vidistis s. eo. lectrigēd. z l. j. de his qui ve. eta. impet. Alij dicūt, z istud puto verum, q; mulier iuuetur Velleiano, nisi renunciauerit. vt s. quando mu. tut. offic. fun. po. auth. matri z ame, z in corpore. vt sine prohibitio. ma. §. quia vero. Et si dicis, quod quis decipitur legis authoritate, non est verū, imo decipitur sua stultitia, q; renunciare non fecit. ad hoc ff. si quis in ius voc. non ie. l. j. qui satisd. cog. l. j. &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. Vlienam. Idem intellige quod non admittitur ad plene defendendum, sed bene, ad allegandum causas absentie. vt l. serum. quoque. §. publice. ff. eod. vide domi. Anto. in c. significantibus. de offic. deleg. vbi colligit quod mater agit pro filio. vide l. u. j. de neg. gest. z ibi Bart.

Aduerte, quod Barto. allegatur contrariari in hac l. alienam. Sed pro sol. vide concordan. ad l. ff. de appel. reci.

* IOAN. FRANC. RVER. Puto verū. ADDE quod Bar. tenet cōtrariū in l. ff. de app. reci. ibi no. z eius opi. hic est reprobata cōmuniter vt ibi no. Aug. Aret. z seq. Sal. Bal. z Jas. hic.

ALIA LECTVRA.

Vlienam. Mater non potest esse procurator pro filio in iudicio, sed tutorem debet petere. Opp. de l. j. ff. de appel. reci. Sol. q; ibi est casus specialis. Item op. de l. femmis. ff. eo. Sol. quod licet pro patre mulier possit esse in iudicio, vt in contrario, tamen pro filio non. Respon. quia filio potest prouidere de tutore. Aduerte, quia si esset filius pubes, sicut mulier potest esse pro patre, ita pro filio multo magis, quia eadem ratio est, multo maior. Quero, qualiter debet intelligi istud verbum petere. Vide glos. not. debet enim intelligi cum effectu, nunquam autem sine.

LEX XIX.

a **Si pretium.** [a] Pretium conuersum in vtilitatem domini venditantis rem emptori venditam, debet restitui. h. o. in summa &c.

ADDITIO.

a AND. BARB. Si pretium. Sed si fiat de necessitate rei dominice, vt quia vendidit vinum, vel frumentum domini, ad vtilitatem eius, talis alienatio valet, quod tene menti.

LEX XX.

1 Constituere procuratorem ante litem contestatam vel post, in quo differat.
2 Procurator post litem cōtestatam quando possit aliū substituere.

a **Nihil.** [a] Quero pro declaratione huius rei, an quo
1 nihil interest. Glos. ina dicit primo quo ad audi facultatem, quia ita potest dari post litem cōtestatam sicut ante. Itē etiā alia. scilicet in satisdatione, q; sicut satisdat procurator, qui interuenit ante litem contestatam, ita satisdat procurator, qui interuenit post lit. cōtestatā. vt hic z de consor. eiusdē litis l. ij. Item tertio, nihil interest. scilicet in modo condemnandi. nam sicut condēnatur procurator interuenies ante lit. contestatā, sic condēnatur procurator interuenies post lit. contestatam, vt plene dixi in l. j. §. de sent. Addit gl. notabile verbū, quod est verum, nisi quando verba sententie non possunt proferri in personam procuratoris, proferuntur in persona domini. vt in iniuria z maleficio. Ita dicit gl. z bene no. quam vide. Quarto, quantum ad euitandū infamiam nihil interest. q; sicut euitatur infamia, quādo procurator interuenit ante lit. contesta. ita euitatur quando interuenit post vel. furti. §. si quis alieno. de his qui not. infa. licet Bul. b dixerit contrarium. Quero, an procurator constitutus post lit. 2 contest. possit alium constituere procuratorē. Videtur quod sic ex l. nec an ff. ea. l. z §. eo. l. procuratorib. z l. nulla. dicit gl. cōtra. nihil ideo potest constituere procuratorem post litem contest. quia per contestationem est effectus dominus litis, sed ille, qui constituitur post litem contest. non potest effici dominus litis per constitutionem. ergo procurator non potest substituere nou poterit. Et in hoc interest, verum detur procurator ante litem contestat. vel post. Et sic fallit hec regula. doct. Vltramon. dicunt contrarium, quod procurator etiam post lit. contesta. constitutus, poterit aliū substituere. nam cum ipse inceperit tractare merita cause efficitur dominus litis. Ego dico sic. z aduerte translatio litis de domino in procuratorem, vel de vno procuratore in alium, potest fieri trib. mod. Primo quod omnia de nouo repetantur. secundum quod no. in l. mutari. ff. eo. c tunc nō est dubiū q̄n talis procurator poterit substituere. q; videtur de nouo lit. cōtestatio esse. Quādo fit trāslatio per modū cessionis, q; ius instantie, q; est apud primū transfertur in secundū. vt ff. eo. in causa. §. fi. z §. si ex parte. tunc idem sicut dicimus in procuratore in rem suam. vt Iuliani. §. de dona. z in l. qui stipendia. §. eo. z no. in l. q; quia. §. eo. Quādoq; procurator simpliciter cōstituitur post litem contest. ad exercendū illud ius instantie q; competeret domino, vel d Primo procuratori. tunc verū puto istā gl. dicere q; cum primus, qui cōtestatus est lite, sit dominus litis, alius dūs esse no potest, cum dominū litis esse non possit apud plurimos. vt l. in. §. ex pluribus. de ac. g. pos. e. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. cōmoda.

ADDITIONES.

a Nihil. Pro saluatione Bartol. in hac l. nihil, in qua arguit de contrarietate, vide concordantiam quam potui ad l. ab executore. in §. in fi. de appel.

b AND. BAR. B. Quero. an procurator Arch. tenet contrarium quod procurator post litem contesta. constitutus non possit aliū constituere, nisi de hoc haberet mandatū. Ita no. ipse in c. de procurat. in vi. Sed opi. Vltramon. est verior, quod est effectus pro. huius litis. quia sententia fertur in eum. vt no. in l. j. C. de sent. z interloc. omn. iud. Item quia in causis vbi lis non contestatur, sed habetur pro contest. gl. est sing. in c. i. de appellan. vi. q; est no. dignū.

c IOAN. FANC. RVER. Puto verum. Adde q; Bart. tenet cont. in l. j. de appell. recip. vbi no. z eius opinio hic est reprobata communiter, vt ibi not. Angel. Aret. z sequentes. Salicet. Bal. &c. hic.

d Litis. Adde qualiter procurator dicatur effectus dominus litis. Vltra. consi. cccxvii.

* IOAN. FRANC. RVER. Adde Dum Bart. hic vult quod procurator constitutus, post litem contesta. simpliciter non possit constituere procuratorem quod ipse tenet contrarium in l. ab executore. §. fin. de appel. z illam opi. contra quam quod possit tenere Lyn. Bald. Salic. Paul. de Cast. z alij communiter, vt hic &c. tenent Alex. Jaso. z alij. Jas.

ALIA

ALIA LECTVRA.

NIhilarbitramur. Non est differentia, vtrū procurator interueniat ante litē cōtest. an post. h. d. Ro. & dixi in summariis, pōne casum in l. ij. ff. de cōsortibus eiusdem lit. no. istā legem q̄ est multū no. ¶ Quero, in quibus non interest. Hi, pōnit plura exempla, vt in ea pz. Inter cetera ponit vnum exemplū, & sicut procurator interueniēs ante lit. cōte, dz cōdemnari, ita z interueniens post. lz quidā contra, vt visum fuit ff. de sen. z interlo. om. iud. l. j. Et hic vnū verbū gl. no. & tunc est verū, & procurator dz condēnari, q̄ sua, vel verba ipsius possunt cadere, vel adaptari, in personā procuratoris. ¶ Quid em̄ si esset cā criminalis, vel quid si esset cā matrimonialis, nunqd condēnabitur procurator, vel formabitur sua in personā suā? Certe non. vt l. fi. ff. de iniur. verba non aptantur in personā procuratoris, vū vide gl. quā no. circa medium faciebā mentionē de ea in d. l. ff. de sent. ¶ Itē op. z vr q̄s sit differentia, vt l. ante litē. z l. post litē. cū seq. ff. eo. ti. ¶ Circa reuocationē iuris est differētia, q̄ ante litē contest. remouetur indistincte, posita nō, nisi cū causę cognitiōe. ¶ Itē op. z videtur & etiā sit differentia an interueniat ante vel post, q̄ si interueniat ante li. cōtest. tunc pōt facere alium procuratorem, sed postea non, cum non sit dominus. l. procurator. ff. eo. glos. secundum Jo. fatetur contrarium, quia in hoc est differētia. Vel dicit gl. sub dubio forte, quod etiam interueniens post, potest procuratorem constituere. Dictū huius glo. in fi. approbat do. Jaco. hic per hanc rationēm, q̄ sicut procurator interueniens ante litis contestationē post litem contestatam efficitur dominus instantię, vt l. procurator. ff. eo. Ita z procurator interueniens post, eo ipso & incipit tractare merita causę, efficitur dūs instantię, z poterit procuratorem cōstituere. Posset facere pro opinione sua, l. nulla. ff. eo. vbi dicit post causam in iudicio agitatam quasi velit dicere, postquam merita causę ceperūt tractari, z non dicit post litem contestatam. Et idem videtur tenere Ultramon. hic, imo plus, q̄ est casus vbi lis nō fuit contest. z tantum operatur secundum eos exercitium alicuius actus iudiciū, de illis actibus, qui solent exerceri post litem contestatam. quātum operatur ipsa contestatio. Facit ad hoc specialis. l. ij. ff. de consortibus eiusdem litis, secundum eos. ¶ Aduerte, q̄ dictum huius gl. z etiam dictū domini Jac. non videtur procedere. Ratio, q̄ procurator non potest constitui nisi a domino. l. j. ff. eod. l. procurator. ff. eod. Sed probo & interueniens post litem contestatam non potest dici dominus causę vel litis. Ratio, q̄ est dominus instantię procurator primus qui interuenit ante. z fuit litem cōtestatus. Sed duo non possunt esse insolidum eiusdem instātię domini. arg. l. si vt certo. ff. si duobus vel piculum. ff. cōmoda. Et sic cuz primus procurator sit dominus instantię, concluditur quod interueniens non possit esse dominus eiusdem instantię. z sic procuratorem non posse constituere, videtur vera opin. Joan. hic posita, dum dicit, secus si detur, etc. ¶ Aduerte tamen, quod translatio instantię fienda de vno procuratore in alium, vel in dominum, potest fieri altero de tribus modis, vel per modum enarrationis secundum quod not. in l. mutari. ff. eod. vel per modum cessionis, vt l. in causę. ff. si ex parte. z ibi no. ff. eo. Et isti casus non sunt dubij, quia in primo casu ille procurator, in quem fit translatio, ipse idem videtur litē contestatus, z omnia fecisse facta narratione. In secūdo videtur idem quod a procuratore in rem suam. Tertio potest fieri translatio instantię in alterum, per modum cōstitutionis procuratoris vt alii constituat, z tunc habet locum dictum huius gl. quod ō. dixi. Hodie tamen quod dictum Ultramon. videtur procedere, vbi lis nō debet contestari, vel de iure cōmuni. pone exemplum per l. de submersis. ff. de nautra. lib. xj. vel de iure municipali, quia tunc exercitium actus iudiciarij in illis actibus, qui solēt exerceri post litem contesta, operatur tantum quantum ipsa contestatio quōd valet ad quęstionem. Pone, dicit statutum, quod quęstio ciuilis terminari debeat intra mensem tēpore lit. contestare, pone ex forma statuti, sunt certi menses, in quibus lis contestatur, quando incipit currere mensis ex forma statuti, incipit currere eo ipso quod incipiunt tractari merita causę, que solent tractari post litem cōtestatam, arg. eorum que ō. dixi. Et circa hoc vide Ly. in l. propetādum. in princ. ff. de iudā. hac l. querit Pet. si interuenit procurator post lit. conte. quo tempore precludetur via petendi cautionē de rato? Respondet ipse, quod post primū actum contradictorij inter talem procuratorē, z aduersarium interuentē, quod tene menti.

LEX XXI.

1 Maritus pro vxore, quando z pro quibus bonis sine mandato admittitur.
2 Mulier habet patrimonium triplicis generis.
4 Ligere quanto quis potest ad id, quod non est mandatum.
5 Permissum in vno, quando in alio videatur prohibitum.
6 Expressio speciei quando restringat genus.
7 Maritus quando admittitur vt coniuncta persona an admittitur sicut alie coniuncte.

a MAritus. aBreuiter dicit. Maritus tanquam coniuncta persona admittitur ad agendum pro vxore sine mandato, prestita cautione, z quod in vno cōceditur, in ceteris prohibetur. hoc dicit. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum, quando maritus nullum habebat mādatum. Secundo ponit rationem. Tertio ponit aliud dictum, quando maritus habebat mandatum in quibusdam. Secunda ibi, nec femine. Tertia ibi, sinautem. Iste versic. sinautem, legitur duobus modis. Uno modo secundum doctor. alio modo secundum glo. z secundum lect. gl. Hic est singularis casus,
1 quem not. ¶ † Oppo. dicitur hic in princip. quod admittitur sine mandato, z de rato cauet. Contra ſ. de pact. conuen. l. fin. vbi videtur esse procurator. etiam si non caueat de rato. † Sol. Mulier habet patrimoniū triplicis generis. Nam habet dotem. z ista est viri sine dubio, vt l. doce ancillam. ſ. de rei vendicat. Habet quandoq; quedam alia bona viro tradita extra dotem, z ista dicuntur paraphernalia b z in his maritus videtur esse procurator, vt l. contraria. Habet quedam alia bona marito non tradita aliquo modo z tunc maritus non est procurator, z habet locum hec lex. Fateor
3 tamen quōd pro quacunque re † mulier tradidisset marito instrumenta. quod ex illa traditione probaretur mandatū, vt d. l. fi. quod tene menti, ad quod etiam vide bonum tex. in l. ij. ff. de do. ¶ Opp.
c ad finem huius l. c z videtur quod possit quis agere vltra id † quod
4 mandatur. ff. eo. l. ad rem mobilem. z l. ad legatum. Sol. Que sunt antecedentia de necessitate ad id, quod est mandatum, videtur esse mandata. Ita loquitur lex contraria, sed hic loquitur de his, que sunt penitus separata z distincta ab eo quōd est mādatum. ¶ Itē opponitur, casus omissus remanet in dispositione iuris communis, vt l. si extraneus. ff. de condict. ob causam. ergo si mulier mandauit de vna causa in aliam, debet maritus posse admitti tāquam coniuncta persona. Huius timore Jacob. de Bel. fatetur contrarium, z hanc l. intelligit aliter, videlicet z vltra quod est mādatum, maritus non potest admitti vt procurator, sed vt coniuncta persona. Ita intelligit hunc tex. quem vide. Certe opi. nostrorum doc.
5 est, vt dicit gl. † quod si habuerit madatum in aliquibus, in ceteris videtur prohibitus. quod not. quia singulare est. preterea hic intellectus Jac. nullam dubitationem habet. Respondeo ad contrarium, casus omissus remanet in dispositione iuris communis, quia dispositio iuris cōmunis est, vt maritus z alie coniuncte persone admittantur sine mandato, nisi sit aliqua presumptio, ex qua presumatur illum, cuius nomine agitur, hoc nolle, vt l. sed z he. in princ. ff. de procuratoribus. z l. si cum dotem. ſ. eo autem tempore. sol. mā. z depositi. l. quod seruus. sed ex eo quōd mulier facit maritum procuratorem in vna causa tantū, insurget presumptio quod ipsa noluit eum esse procuratorem in omnibus nisi eius licentia, que presumptio facit maritum repellitura debes intelligere legem
6 nostram. ¶ † Opp. expressio speciei non restringit genus, vt l. quesitum. ſ. pen. ff. de fun. instruc. ita hic mandatum speciale mulieris non debet restringere generalem legis permissionem. Solu. ibi exprimitur genus, z species, hic exprimitur species tantum. ¶ Ultimo quero, dicitur hic in fine, prescripserit. qualiter intelligitur? dicit gl. fi. ante oculos scripserit cum scriptura. vel etiam sine scriptura, z in eo quod dicit, sine scriptura, velle videtur ista gl. quod mandatū possit probari per testes. De quo dixi vobis ō. eo. l. j. ¶ Ultimo quero, habetis hic q̄ maritus admittitur, vt coniuncta persona. ¶ † Quero, vtrum sint alie persone coniuncte. Bto. remittit ad
7 l. sed z he. in prin. ff. eod. Dic vt ibi. z dixi anno superiori. in l. ij. ff. de accu. z vide ibi plene, z Inn. ponit in c. nōnulli. ſ. j. extra de reſcr. etc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Maritus, Ro. dictum in vno, videtur negatum in alio. hoc verum nisi sit expressum propter maiorē frequentationem. Ita colligit domi. Ant. ex gl. in, verſ. presidentes, in cle. j. de rescript. vbi vide Joan. de Imol. adde illud dicitur fieri contra mandatum, quod fit sine mandato. Bal. in l. nec filius. C. de iureiu.
b P. PAV. P. ¶ Paraphernalia. Que autem dicantur proprie paraphernalia, z quid si tempore date dotis non habebat talia, sed postea ad eandem peruenerunt, z maritus ea detinuit z possedit iciente z patiente vxore per multos annos, non tamē expresse tanquam paraphernalia, an dicantur proprie paraphernalia, vide Comen. quod sic, cons. ciiij. per totum. cum subscriptionibus. Vide Jason. hic Imo. cons. lxxxij. in fi. Et an bona paraphernalia gaudeant iisdem priuilegiis, quibus gaudet dos. vide Jason. in l. si ex toto. in princip. ff. de legat. j. Et que dicantur paraphernalia, vide Feli. in c. iuranit. circa fin. extra de probat. Et que habes ad Bart. in l. final. C. de pact. conuen. vbi omnino vide. Item de eo quod dictum est de priuilegiis dotis, an competant pro bonis paraphernalibus, vide Bret. in l. placet. de acquir. hered. post alios per eum relatos. Vide quod dicit Jas. hic. prope finem. Vide Crem. singula. cl. v. Item an statutū loquens de dote, habeat locum in cōmunis z bonis mobilibus traditis per patrē filie, vide Jo. de Ana. consil.

xxxvj. Item limita regulaz huius legis q̃ prouisio hominis facit cessare prouisionem legis vt per Pau. de ca. consi. suo cxxx. in fi. n.
c ¶ Tenementi. Adde vt pulchre per Rom. consi. ccccxlvj. z ibi an maritus, qui egit causam vt procurator, cũ non esset possit sustinere tanquã maritus. dicit etiam hic Pau. de ca. ex eo quod hic no, quod maritus nõ est affinis, sed causa affinitatis qõ potest induci ad q. de eo qui accepit emphyteusim pro se z liberis suis, per lineã masculinã descendẽtibus, z decessit relicta femina, que licet descẽsum habuerit a patre masculo, q̃ tamen in ipsam nõ transibit emphyteusis, qz in patre nõ incipit linea, lz ipse sit principiũ linee, sed in ipsa filia que non est masculus. Et ita dicit tenere spe. in titu. de Emphyt. §. nunc aliqua. versi. xlvj. Tu adde Bal. consi. cxxvj. v. lib. quod accipiens emphyteusim vsq; in tertiam generationem, ipse non comprehendatur.

ALIA LECTVRA.

Maritus. Maritus admittitur ad agendum pro vxore sua sine mandato. Item quod cõceditur in vno, in alijs videtur esse prohibitũ. h. d. Cõcordat secundo dicto l. eum pretor. de iudi. cum multis simi. ¶ Item not. q̃ illud ius, quod est de aliqua re, illud ius est de priuil. illius rei. scitis q̃ maritus z vxor non sunt affines, (sed principium affinitatis: z tamen hic vides quod) sicut affinis agit sine mandato, ita maritus agit sine mandato. ¶ Itẽ op. de l. fi. de pac. cõue. So. vt in gl. Vel. dic fm do. Jaco. quod mulier, siue vxor potest habere triplicis generis bona. habet enim dotem suam, puta fundũ dotalem proprium, inestimatum datum, vel fundum estimatum datũ, in his maritus potest facere vt sibi placet, vt l. doce. §. de rei vend. z l. quot. de iure dot. cum si. ¶ Item potest habere bona paraphernalia extra dotem viro tradita, z in his maritus videtur esse procurator vxoris sue, z non requiritur q̃ prestet satisdationem de rato, z de his bonis loquitur d. l. fi. alleg. ¶ Item potest habere bona paraphernalia non tradita marito z in his maritus non videtur esse procurator vxoris, sed si maritus agere vult, hz necesse prestare legitimam satisdationem. Ita debet intelligi lex nostra, fm do. Jac. ¶ Item op. contra versi. fi. de l. ad rem mobilem, z l. ad leg. ff. eod. Tu dicas q̃ in iuribus contrarijs videtur contineri sub primo mandato omne illud, sine quo primum mandatum explicari non pot, z ita tollitur contrarium. ¶ Item op. casus omnibus remanet sub dispositione iuris communis, vt l. si cũ dotem. in princ. ff. sol. ma. cum sũm modo si maritus est constitutus procurator ab vxore sua ad vnum actum tantum, quantũ ad alios actus videtur remanere sub dispositione iuris cõmunis. Sed dispositio iuris cõmunis est ita, quod maritus z persone cõiuncte possunt agere pro coniunctis sine mandato, vt in princ. nostre l. z l. sed z he. ff. eo. Sed lex nostra prohibet omnino maritum agere, quare male. Quidam vt Per. videntur dicere contrariũ, z intelligunt hanc legem, quod licet maritus datus ad vnam causam, non videatur datus quo ad alias, neq; agere posset vt procurator, tamen potest vt coniuncta persona. Sic intelligũt ipsum. Et ex hoc arguit ad quest. cõiuncta persona constituit aliam personam coniunctã procuratorẽ. Procurator constitutus videns forte quod procuratorũ non est legitimum non vult cõparere vt procurator, sed vt cõiuncta persona, nũquid potest? Videtur per predicta q̃ sic. Et idẽ possetis dicere in procuratore cõstituto ex parte in rem suã. Sed si videat procuratorẽm suũ non solenne, poterit cõparere vt defensor, vel vt coniuncta persona. Intellectus iste est contra legẽ istam in fi. quia videtur esse prohibitũ quo ad alia. ¶ Ad contrarium, dum dicitur, casus omissis &c. concluditur q̃ maritus debeat admitti tãquam cõiuncta persona. Respondeo quod cõiuncta persona admittitur sine mandato, non tamen contra mandatũ, vt l. Pomponius. §. fi. ff. eo. tit. Contra mandatum autem videtur tendere in casu nostre legis, qz eõ ipso quod maritus est datus procurator quo ad vnum actũ, videtur esse prohibitus quo ad alios. Hic est intellectus nostre legis. De questionib. autem tactis, vide tu quod not. per Cyn. in l. contra maiores. §. de mossi. testa. ¶ Itẽ dicitur quod procuratio emissa prescripserit. quero de intellectu horum verborũ. Bl. exponit dupliciter. Secunda expositio est multũ not. quia concludit quod procuratorũ possit probari per testes sine scriptura. Viri. l. §. c. Contra hoc videtur l. §. de mand. prin. Sol. q̃ ibi est casus specialis, z istud tenet Azo in summa illius tit. z gl. in c. §. extra eo.

LEX XXII.

Procuratoribus. Procurator per litis contestationem efficitur dñs litis, z nõ poterit remoueri sine causa. h. d. ¶ Not. quod per contestationem procurator efficitur dominus litis. Et per hanc l. dicebat, z consuluit do. Lambertinus de Ramponibus, quod post litem contestatam a procuratore, si citatur dominus ad aliquem actum. z ipse nõ compareat, z in eius domni cõtumaciam iste actus geritur, quod non valet quod agitur, nam ipse dominus nõn debet citari, sed debet citari procurator, quia iam est effectus dominus litis, adeo quod eo inuito dominus prosequi non potest. Ita loquitur hic. Sed si dominus reuocaret, z sua sponte litigaret, z procurator non contradiceret, istud non est prohibitũ. Et de causis, er quibus potest remoueri procurator, habes plene in l. filius. §. fi. cum multis legibus seq. ff. eod. &c.

ALIA LECTVRA.

Procuratoribus. Per lit. cõtest. procurator efficit dominus instantie, z non potest reuocari, nisi ex causis legitimis. h. d. Hec lex inducitur in arg. ad questionẽ illa, de qua iam diri. §. de sent. z interlo. omnium iud. l. j. Pone iudicium fuit agitatum per procuratorem z litis cõtestatio facta per eum, cũ debebat ferri diffinitiua, non fuit citatus procurator, sed dominus, z fuit contumax. lata fuit sentẽtia, nũquid valet? Et determinatum fuit Bonon. per Jac. Balduinũ, quod sententia non valeret tanquã lata in personã, que non fuerat in iudicio, nec erat dominus instantie, z sic videtur lata sine instantia, z sic nõ valet, imo debuit citari procurator, qui est dominus litis. Et hic est casus secundum do. Jac. But. ibi persequendi non habeat facultatẽ. Ego puto contrarium quod valet sententia, z valuit citatio, z ego dominus potui comparere. Non obst. mihi textus iste, quia est verũ tunc demum quando procurator contradixisset aduersario meo, sed vbi procurator presens non contradixisset, ego possum optime eo patiente pertractare negotium, quamuis ipse fuerit litem contestatus. Et ita determinat per istam l. z gl. Joan. And. in c. j. extra de procur. z c. ij. eo. tit. lib. vj. Sed tunc indistincte fatetur. q̃ citatio z per consequens sententia esset nulla, quando ego dominus citarer post lit. contest. a procuratore factam eo absente, z sic cõtradicere nõ valente, vel faciendõ eum citari, eo ex presse contradicente.

LEX XXIII.

Nulla. Post contestationem factam a procuratore, domini morte non finitur mãdatum, nec potest alius a procuratore subitturi. h. d. Ratio huius est, quia post litem contest. mandatum non dependet ex solius domini voluntate, cum sit procurator effectus domini litis, ideo domini morte non finitur mandatũ. ¶ Quero, quid est in causis, in quibus non contestatur lis, quando dicetur procurator effici dominus litis? Doct. dicũt statim, cum incipit tractare merita cause, quod dictum satis placet, z videtur casus hic. Nam supra proxime dicit, post litis contestationem, hic dicit, post causam in iudicio agitatam. Unde statim cum merita cause incipiunt agitari z tractari per procuratorem, ipse dicitur effici dominus litis vt est casus hic. Hoc intelligo verum, nisi illius litis alius tam
* esset effectus dominus, vt ff. e. l. nihil. ¶ Quero, mortuo domino* qualiter formabuntur sententie verba in istum procuratorẽ, nam si eum condẽnabit procuratorio nomine domini, cum dominus iam sit mortuus, videretur sententia esse nulla, vt l. pen. ff. que sententie sine appel. rescind. Quid dicemus? Cogitabis.

ADDITIO.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Mortuo defuncto. De hac quest. potuit Aler. post Pau. de cast. in l. eius qui, nu. 8. versi. in glo. in verb. teneri. ff. si certum petatur.

LEX XXIIII.

1 ☞ Exceptio procuratoria quando sit dilatoria, z quãdo peremptoria: z opponi possit post litem contestatam.
4 Actus contrarius factus protestationi nihil prodest.
5 Exceptio procuratoria est quintupler.
6 Exceptio, tu non es procurator, quando possit opponi.
7 Pronunciatio facta per iudicem, quem esse procuratorem, non nocet domino.
9 Solutio facta falso procuratori potest repeti.
a [a]Exceptio, que reddit iudicium retro nullum, quicunq; opponi potest. h. d. ¶ Opp. quod exceptiones procuratoris debẽt opponi ante lit. contest. vt l. ita demum. §. eo. l. Pomponius. §. rati. ff. eo.

Licet. Huius timore sunt hic plures solutiones. Dicunt quidam quod post litis contest. permittitur opponi, si ipse, qui opponit, hoc vult probare. Ita loquitur hic. Ista non videtur vera simpliciter, cum enim sit mera negatiua nõ potest probari, vt l. actor. §. de probatio. z l. asseueratio. §. de non nu. pec. Unde alij dicunt, quod hic est speciale in exceptione, que reddit iudiciũ retro nullũ, vt hic, z l. seq. §. si a nõ compe. iud. l. j. Ratio huius est, vt statim dicit gl. ibi, vel melius, &c. quia cum iudiciũ sit nullũ, non potest dici q̃ appositio exceptionis sit retardata post litẽ contest. cum nulla sit contestatio. Ista est optima ratio. Alij dicũt aliter, tamẽ ille solutiones tendunt ad aliud cõtrarium magis generale, ideo ipsas forma sic. ¶ Opp. quod exceptio dilatoria debet opponi ante lit. contesta. vt l. ij. ff. de excep. z l. exceptio. §. de probatio. sed ista est dilatoria, ergo &c. Dicunt † quidã. Aut opponitur exceptio, tu nõ es procurator: z ista
1 est peremptoria. Aut opponit exceptio, tu nõ potes esse procurator, z ista est dilatoria. Dicit gl. q̃ istud sibi non placet, z bene dicit q̃ contra tex. d. l. ij. de excep. qz vtraq; est dilatoria. Alij dicunt. Aut scio

scio ipsum nō esse procuratorem, z debeo ipsum repellere. alias est quod mihi imputetur. Aut credo ipsum procuratorē esse, z tunc si postea ad mei notitiā peruenerit, q ipse nō est procurator, quādocunq; possum opponere. Ita loquitur hic. Si vero dubito vtrū sit procurator vel non, debeo opponere prin. litis. Ita loquit hic nec lex in prin. z vide istam gl. ibi, aliq; vt Hug. ¶ Primū membrū est, q si scio ipsum non esse procuratorē, ab initio debeo ipsum repellere, hoc est verū. sed si eum nō repellerē, minuit ista opinio q mihi prejudicem, q puto verum, quantū ad actionē quam possum habere contra procuratorē ad interesse. Debetis enim scire, z notare, q si aliquis agit contra me tanquā procurator, vel aliter cōtrahit, ipse tenetur me docere se procuratorē. ar. l. j. ff. cre. euic. pign. nō de. Igitur si sciui eum non procuratorē, non tenebitur mihi. ar. l. si fundū. ff. de euict. z l. cum donationis. ff. de transact. Sed si volo opponere exceptionē nullitatis, q: non est procurator, istud possum non obstante scientia mea. † Hā in his que nō dependēt ex consensu meo, approbatio mea nihil releuat ad validandū iudicii, vt l. si expressim. ff. de appel. Dixi in l. j. quādo prouo. non est necess. Sed quid in his que ex cōsensu meo dependent: Vide in l. si tutor. j. in quib. cau. in integ. restit. non est necess. z ibi dixi. ¶ Secundū membrū est, q si credo eū procuratorē esse, tamē non est verū, quandocunq; ad mei notitiā peruenerit. potero opponere. Hoc videtur esse verū, vt extra de excep. c. pastoralis. z videtur q hoc, quod peruenerit ad mei notitiā. probetur per iuramentū. vt ibi dicitur. Tertium membrū est, quod si dubito. debeo contradicere in prin. vt hic. Istud not. q hoc puto verū. Et per hoc colligitur cautela, † quam dixi vobis in l. j. ff. eo. Nam nō negabo eum procuratorē, ne per negatiuā fiat res dubia, sed petam quod me faciat certum de mandato. Alij dicunt, quod hic ista exceptio fuit ab initio opposita, tamen litigauit sub quadā protestatione. Dixit enim, nego te procuratorē, z processit in causa cōtestando litem. semper dicēdo saluo eo quod si apparet procurator. Et vide gl. in fi. † Certe istud nō placet, nam ista talis protestatio. seu reseruatio, quam quis sibi facit, nullius est effectus, nam facit actū contrariū ipsi reseruationi. extra de app. c. solicitudinē. Dicit ergo gl. quod prima solutio posita in ista gl. placet. Tu vero clarius pro intellectu huius l. dic, † q exceptio prouocatoria est quintupler. Quandoq; opponitur, tu nō potes esse procurator, quandoq; ille, qui cōstituit, non potuit te cōstituere. Quandoq; opponitur, q ex natura cause nō potuit cōstitui procurator. Quandoq; op. contra procuratorē, q non cauit. Quandoq; oppo. q non est procurator, z est quinta, de qua loquitur lex nostra. ¶ Prima, que opp. ratione persone procuratoris, aut persona eius talis est, que nō potest esse in iudicio, nec pro se, nec pro alio, vt seruus in causis ciuilib. z ista exceptio poterit quandoque oppoi. q: reddit iudiciū retro nullū. vt l. ij. §. j. qui satisf. co. Quandoq; potest esse in iudicio pro se, non pro alio, vt mulier, miles, minor cū authoritate curatoris, filiusfa. z similes. z tūc debet opponi ante lit. contest. lita demū. §. eo. ¶ Secūdo vero opp. exceptio de persona cōstituētis. De illa dixi in l. nō eo minus. §. eo. tit. ¶ Tertio opp. ratione cause, vt in causis criminalib. non potest constitui procurator. De his habes gl. in l. quāuis indubitati. ff. de adul. z ibi dicam. z dixi in l. pe. §. ad crimen. ff. de publ. iud. ¶ Quarto opp. de cautione nō prestita, z ista debet opponi ante lit. conte. vt l. Pomponius. §. rati. ff. eo. ¶ † Quinto op. tu nō es procurator. z de hoc loquitur hic ista exceptio. Quandoq; opp. ab eo, contra quē procurator litigauit. Quandoq; opp. ab ipso domino, cuius nomine litigauit procurator. Primo casu, si quidē ab initio cōtenditur de mandato, nec deciditur, sed propter dubiū procurator admittitur cum cautione de rato. tūc de cetero ista exceptio, tu non es procurator. nō potest opponi, nisi opponēs hoc incontinēti probaret, vt inter quos. §. alieno. ff. de damn. infect. Quandoq; disputatur de mandato. z determinatur q est procurator. z iudex pronūciat eum esse procuratorē legitimū. tunc de cetero nō poterit opponi ipsi procuratori quod nō sit procurator. q iam determinatū est, arg. l. ij. si ex fal. instr. Idē si instrumentū procurationis fuit productū in iudicio. z probatū, vt l. si. de fid. instr. z Inn. tractat in c. quoniam contra falsam. extra de prob. vbi expresse dicit, hoc in instrumento procurationis. Si vero de hoc nunquā fuit cognitū nec disputatū de mādato. tunc potest quādocunq; opponi. Ita loquitur hic, seruata tamē distinctione * Hug. que ponitur hic in gl. Ubicunq; autem dixi. q post quā est determinatū. non potest de cetero opponi exceptio, tu nō es procurator, hoc est verū, nisi ille, qui opponeret, vellet in se assumere onus probandi istā negatiuā, quod posset facere probādo mandatū reuocatū, vel instrumentū falsum. Et intelligas semper, nisi de hac falsitate, vel de reuocatione fuit cognitū, z hoc modo potest intelligi prima opinio posita in gl. ¶ Secundus casus principalis est, quando ipse dñs, cuius nomine agitur, vult dicere, quod ille nō fuit suus procurator, tūc quādocunq; dicere nisi de mādato doceatur, vel de ratihabitione, vt §. eo. l. si procium. ff. rem ra. ha. l. procurator. la vlti. Illa enim † pronūciatio per quā iudex declarat esse suū procuratorē. non nocet dño absenti, q: eo non citato causa cum eo nō cognita. hoc fuit pronunciatū, arg. l. cum nō iusto. de coll. dete. Ita tenēt omnes doct. licet secus sit in tutore c. Ratio, q: eius cōstitutio principaliter spectat ad iudicē, vt l. j. §. idem Pōponius. ff. quod fal. tu. auth. per Inn. in c. super literis. de rescrip. quo ad quid tamē preiudicat dño, vt quando reciuntur testes super mādato, vt dixi in l. j. §. eo. ¶ Modo habetis expeditā istam materiā. z primam gl. Uenio ad secundā glo. z op. si nullum est iudiciū. ergo nō potest examinari, an sit procurator vel non, nisi ante constet de mādato, sed ante nō potest cōstare de mādato, nisi examinetur, z sic videtur perplexitas, seu indissolubile quoddam. Sol. Dicit gl. Breuiter, z bene. Judiciū primū, an ego sim procurator, non agitat procuratorio nomine, sed ego proprio nomine dico me procuratorē. Et sic in hoc habet legitimā personam, merito quantū ad hoc, an sit procurator, constat litigiū, quia est persona legitima. Vide gl. quam not. z bene, ideo si procurator ageret nomine minoris, vel sindicus nomine vniuersitatis vel tutor, z contingeret aliqua lesio in examinatione persone, an sit procurator, vel sindicus, vel tutor, certe nō possunt petere restitutionē in integr. q: ista causa an sit procurator, vel sindicus, vel tutor est cū ipso tutore vel procuratore agitata, nō cum minore vel ecclesia. ¶ Opp. z videtur, q licet non habeat mandatū, iudiciū valeat. l. si sine. in prin. z §. j. ff. rem ra. hab. † Sol. Judicium non valet, quantū est in preiudicium domini, sed in preiudiciū procuratoris, z fideiussoris, quē dedit de rato, bene valet. ¶ † Ultimo querit glos. an si soluitur huic falso procuratori, possit repeti. Dicit gl. quod sic, sed an idem si soluatur cum iudice. Dicas quod sic, quia sententia lata fuit cum falso procuratore, de hac materia plene dic per me in l. si sine. in princ. z §. j. z §. cum autem. ff. rem rat. habe.

ADDITIONES.

Pro concordia. Aduerte, quando mandatū reuocatur in dubium an sit validum, vel non, z producūtur testes, z fertur sententia super eius validitate. Bart. dicit in l. j. §. eo. tit. quod isti testes, z sententia preiudicat domino etiam non citato. contrarius allegatur per do. Alex. in hac l. Tu dic saluando Bart. quod in d. l. j. debet intelligi secūdum determinationem quam dicit in hac l. scilicet. quod preiudicat, scilicet quando causa cognita, non aliter. ideo caute dixit do. Alex. quod limitatur nō autem quod contrarietur. In alio tamen secundum do. Fran. Aret. in l. sciendum ff. de verb. oblig. allegatur contrarius Bart. in hac l. quia in prin. voluit quod qui dicit procuratorē esse falsum, non tenetur probare, quia negatiua non coarctata loco, z tempore. l. actor. C. de prob. cum si. z tamen secundum eum contrarium voluit in eadem l. vbi voluit quod potest probari probando reuocationem mandati. Tu dic quod j. opinio vera. z non ob. quod dixit, q: Bar. loquitur quando quis assumpsit in se onus probandi quod ita probari potest producendo reuocationē. z sic mihi ob. imo subtiliter intuendo, tunc negatiua nō probatur, sed affirmatiua reuocationis, que tamē habet annexam negatiuā, vt late habetur in l. hoc iure. z in l. illa. ff. de ver. obli. nouis. in l. de pupillo. in §. si quis ipsi. ff. de nou. oper. nunc.

AND. BARB. Licet. An gesta cum procuratore, qui non debuit admitti, teneant. vide Tanc. in tit. rub. in tit. q. do. de Rota, conclusione. clxxxvj. vbi allegant quod procurator habēs mandatum substituendi, z reuocādi, licet substituat, z protestetur se nolle de causa intromittere, vide. d. Bet. in c. ex parte Decani. de rescri. quod gesta per procuratorē reuocatum non possunt haberi rata. P. PAV. P. Licet. De ista materia, an z quando possit opponi exceptio tu nō es prōcurator, vide omino Alex. cons. lxxij. vol. iij. Ité q exceptio falsi procuratoris possit semper opponi, vide Joā. de Ana. cons. xcvj. etiam si esset pronunciatū per iudicem super legitimatione persone, secūdum Bologninum ibi ad finē, qui loquitur tamen quo ad preiudicium domini, qui non constituit. Item q nunquam censeatur reiecta a statuto ista exceptio incōpetentie iudicis, vide Jo. de Ana. cons. pe. Et Bolog. ibidē ponit de eo quod dictum est §. quādo pronunciatū esset super legitimatione procuratoris, de quo vide etiā Feli. in c. cum in iure. ad fi. de offic. dele. Et ibi etiam cui incumbat onus probandi mādatum post lit. contest. Item quod exceptio inepti modi procedendi possit quandocunq; opponi vt dicit Bal. hic, vide Fel. in rub. extra de fo. compe. Item quod ista exceptio impediat litis ingressum, secus in exceptione q quis non esset procurator cōtractus, cuius vigore quid egit. Vide Bal. no. in c. j. §. naturales. si de feu. defun. cōtētio sit in. domi. z agn. P. PAV. P. Esse procuratorem. Vide Alexan. cons. lxx. in prin. in ij. vol. Et de tutore vel cura. vide Bart. in l. j. §. idē Pomponius. ff. qui sal. tu. autho.

CLAVD. DE SEISS. Seruata tamen distinctione dicit tamen mirabiliter Bal. in c. cum M. Ferrar. de consti. quod isto casu quādo opponitur exceptio falsi procuratoris. si procurator producat mandatum, potest agere actione iniuriarum. l. si vero. §. j. ff. qui satisd. cogan.

POMA. ¶In tutore. Vide Alexand.consil.ciij.ad fin.in ij.vol.z consil.ciij.in fi.vol.iij.z Paul.consil.xvij.vol.ij.z Alexand.lxxx.ad fin.vol.ij.z consil.clxxxij.eod.vol.ij.vbi sentit hoc procedere,etiam si pronunciasset omni meliori modo,&c.z clxxxv.vol.ij.

ALIA LECTVRA.

Licet in principio. Exceptio que habet reddere iudicium retro fuisse nullū potest opponi in quacunqz parte iudicij.h.d. Opp.z intro glos.magnam,que dicit quod permittitur. Nos videtis quod exceptio falsi procuratoris potest opp.cōtra.de.l.ita demum.ſ.eo. Huius timore facta est ista gl.dicit gl.quod tunc est verum,quod hec exceptio potest opponi quandocunqz. etiam post litem contestatam,quando ille, qui opponit,velit probare procuratorem non habuisse mandatum,quasi velit dicere gl.quod quia suscepit in se istud onus,nō mirum si potest istam exceptionem opponere quandocunqz. Ista fuit prima sol.que nō est vera,quia ista cum sit mere negatiua,non est probabilis.l.actor.j.de prob. Unde prob.Unde gl.dedit aliā sol. Re ipsa veritas est,dicit glo.quod hic est speciale in hac dilatoria,que potest opponi in quacunqz parte iudicij,z idem in quacūqz alia, que haberet reddere iudicium retro nullum fuisse, not.in l.j.ſ.de iur.z fac.igno.Et est ratio,quia quādo iudicium dicitur nullum,instantia nulla,contesta.litis non habet formam iudicij,vnde non potest dici tarde opposuisse hanc exceptionem,nec potest obiici,non opposuisti ante litis contest.q; non dicitur lis contestata quando iudicium sit nullum. Et istud voluit sentire gl.cum dicit, vel melius, z ista est vera sol. Alij dederunt aliam sol.z dicunt quod exceptio, de qua loquitur.l.ita demū.sit dilatoria. Sed hec exceptio est peremptoria,z ista sol.est falsa, quia vtraqz est dilatoria.tamē optime loquitur quantum ad aliud. Nam quandoqz opponitur,tu non es procurator.z tunc licet sit dilatoria,potest opponi quandocunqz, vt hic. Quandoqz opp.talis exceptio,non potes esse procurator. Et hic aduerte secundum do.Jac.quia quandoqz est defectus ratione cause. Videbitis de hoc in l.quamuis indubitati.j.de adulte. Quādoqz est defectus ratione persone, z potest esse duplex exceptio.q; persona non possit esse in iudicio,nec pro se,nec pro alio,z tūc ista exceptio, potest opponi quādocunqz.l.seruus.j.de iud.l.ij. ſ.si quis his.ff.qui satisd.co. Et est alius defectus, quod quandoqz persona pōt esse in iudicio pro se,z nō pro alio,z tūc ista exceptio debet opponi ante lit.contest.vt in d.l.ita demū. Quādoqz op.exceptiō,nō pōt esse procurator,q; nō legitimus,z ista debet opponi ante lit.contest.vt l.Pōponius.ſ.rati.z vide ibi bona gl.ff.eo. Sed querit hic Ja.quid de exceptione libelli inepte formati,quādo debet opponi? Ipse dicit q; hec exceptio opponi potest,etiā post lit. contest.allegat ad hec l.libellorū.ver.quod si libelli.ff.de accusatio. q; si libellus esset inepte cōceptus, nōmē rei aboletur.ergo cōclusdit q; erat receptū inter reos,z sic erat lis cōtestata, vt l.adulterā. j.de adul.plene in l.j.qui accusare nō possunt.per doc.Cōtra quod vide bona.l.cum sua gl.in l.Titia.ff.de accusatio.z q; ibi notatur.z no.illā legē,verū est quod gl.pro solutione dicti cōtrarij,dedit aliā solutionē.z distinguit tres casus.vt videbitis in fi.gl.quia dicit gl. Aut scio falsum,&c.dic vt in glo. Aduerte tamen,quia gl.in primo mēbro huius distinctionis videtur innuere,q; si ego scio procuratorem esse falsum.&c.z non opponо statim,mihi preiudicat. quare postea nō possum opponere. Dictū huius gl.nō est verū.quia posito quod sciam procuratorē agentem contra me,nō habere mandatum,mihi nō preiudico. Ratio quia cōsensus meus in his,que non dependent ex mea mera voluntate,non operatur ad validandum actum,vel sententiā,vt l.si ex præsſim.ff.de app. Sed iudicium agitatum non dependet ex mera voluntate mea,quia iudiciū non redditur in inuitū. Et ex eo cōcludas,quod licet non opponam,z sciā ipsum esse falsum,adhuc possum ipsam opponere. Imo plus, quia consensu vtriusqz partis iudiciū nullū vel sententia nulla non posset validari, vt valeret sententia. Et ita debet intelligi l.ij.z ibi per doc.j.cōmunia vtriusqz iudi.licet gl.senserit cōtrariū,z male in l.j.j.qui pro sua iur.in.dare da.ve pos.z idē not.per Ber.in c.quoniam contra falsam.in vlti.gl.magna.extra de prob.z solet dici per doc.in l.instar.j.de iur.ſi.l.x. ¶Item op.z sum in gl.fi.de princ.ad fi. Solue vt in gl.in princ. ¶Quero,pone q; per sententiā iudicis est solutum falso procuratori,nūquid solutū potest repeti? Dic q; sic. ¶Non ob.l.cum putarem.ſa.ercisc.q; ibi fuit iudiciū agitatū cum legitima persona,hic non. ¶Item dicit gl.q; iudiciū est nullum,in preiudicium domini,nisi habuerit ratum.alleg.l.licet.de iud.Concludit ergo ista gl.quod dominus possit ratificare iudiciū agitatū per falsum procuratorē. ¶Aduerte,inquantū iudiciū facit cōtra dominum,q; possit ratificari,ita debet intelligi.Sed quero,quid si iudicium faceret pro domino,vel sententia lata esset pro domino in persona falsi procuratoris,nūquid ratificādo tūc valebit sententia? Bl.in l.si mater.ſ.hoc iure.de exceptio.rei iudi.tenet q; sic,z alle.l. licet.ff.de iud.prea. Cōtrariū sentit gl.alibi in l.si tutor.j.in quibus cau.in integ.rest.nō est necessque Bl.immit q; speciale sit in minore. Ista vlt.gl.cōmuniter approbatur,per rationē superius dictā, z aduerte quod Llicet ff.de iud.loquitur vbi dominus ratificat iudiciū agitatū per falsum procuratorē ante sententiā latā.quid autem si post sententiā. vide ſ.Quero iudex pronunciat procuratorē esse legitimū,z se habiturū ratū quicquid per eū factū fuerit, quero nūquid valebit? Videtur q; sic, vt l.j.ſ.idem Pōponius.ff.quod falsō tutore. Contrariū videtur per l.quod nō iusto.ff.de coll.dete. Non obst.l.cōtraria,quia loquitur in tutore,cuius tutoris damna dependent ab ipso iudice.quod non est in procuratore.veruntamē est,quod si iudex pronūciat sic, pronuncio exceptiones oppositas cōtra mandatū huius procuratoris nō obstare,z eis nō obstāre esse procedendū in causa.isto casu iudiciū valeret. Ista est practica communis,quam ponit Spec.in tit.de excep.ſ.iij.in fi.z Lyn.hic.

LEX XXV.

Quicunque. Illustris persona non litigat per se, sed per procuratorem, alias punietur.hoc dicit. ¶Hic est authē.hoc ius,que limitat l.z rationem legis,dic vt in gl.&c.

ALIA LECTVRA.

Quicunque. Positus in illustri dignitate non litigat per se, sed per procuratorem. Cum autem quero de ratione,dic vt in glos. quia ratione dignitatis debet sedere cum iudice.

LEX XXVI.

1 ¶Cause,in quibus quis cogitur personaliter,z non per procuratorem comparere.

a **In pecuniarijs.** [a] Per procuratorē citatus potest cōparere, * etiā si in citatione hoc nō exprimitur*.nec cogitur quis b comparere personaliter, nisi ex causa[b]. h.d.Quero que 1 † sint cause iuste propter quas quis cogitur personaliter cōparere. Pro huius declaratione debetis scire,q; hic tex.ibi nisi forte quosdam,&c.legit duob.mod.Primo sic.Dictū est ſ.q; quis pōt cōparere per procuratorē si vult. nisi in casu, in quo cogit quis cōparere per procuratorē.vt ſ.l.prior.z ita intelligit iste ver. nisi forte.vide gl.super verbo,iustiores.in prin. Alij dicūt econuerso,z ita pōnendum est,q; est magis notabilis,vt ſ.dictū est,q; potest cōparere per procuratorem,nisi ex causa (cogatur) cōparere personaliter. Que est ergo causa iusta. Dicit gl.causa iusta est in his causis in quib.non admittitur procurator,vt puta,in causa criminali,in qua imponitur pena a relegatione.ſ.z istud est clarū. Vel dicas,dicit gl.q; melius scit dñs veritatē,quam procurator. Sed secūdū hoc semper iudex c poterit dicere cōpareas cōtra nobis personaliter, q; volumus scire a te veritatē. Et vide glo.do.Jac.circa hoc dabat remediū,q; quis faciat procuratorē instructū ad omnia, de quib.posset iudex eū interrogare,z hoc exprimat in mādato. Sed certe hoc nō placet mihi. Nam dicit l.de minore.ſ.torqueta.ff.de q.quod veritas perpenditur ex vultu,z trepidatione,z qua cōstātia quis loquatur.sed in his iudex nō potest informari per procuratorem,q; alius est aspectus dñi,z alius est aspectus procuratoris,z sic quādo iudex vellet, faceret dñm cōparere,vt hic loquitur,z hoc colore assessores b raro † vel nunquā admittunt excusationē per procuratorē.quod 2 satis placet. Vel quarto,dicit gl.est alia causa iusta, si persona dñi est legalis,nec est rixosa,sicut est procu.arg.l.actor.ff.eo.Quod dictum placet multū in procuratore simplici,per cuius aduentū,cōditio aduersarij in nullo debet fieri deterior,vt l.ij.ſ.defendendi. quib.ex cau.in pos.ea.Sed quid in procuratore in rē suā,doc.tractāt hic.De hoc est tex.z gl.in l.si actor.ff.e.ibi dicem? Deo duce.Bar.

ADDITIONES.

☞In pecuniarijs. Pro cōcordia aduerte,vult iudex facere comparere aliquē ex litigantibus personaliter responsurus positionibus vel similibus,audiētiam potest denegare procuratori in hoc, quasi dominus sit legalior.z melius instructus,vt per Bart.hic,in hac l.si.contrarium allegatur tenere in l.si actor.ff.eod.tit.in j.col. Tu dic in d.l.si actor.loquitur Bart.quando quis venit ad defendendum, non simpliciter vti procurator, sed tantum pro iure suo, quod dicit menti cōmendandū, secus si simpliciter,z ita loquitur. adde ad no.in c.j.de cōfes.in vj.maxime per Jo.And.in gl.j. Item, z aliter dici potest, q; sit procurator specialiter ad sic respōdendū informatus,z missus a dño, z ita procedat ij.opin.alias procedat j.in d.l.si. Ita Bar.in l.qui bona.ſ.qui alieno.ff.de dam.infec.z alle. concor. Adde Inn.in c.pastoralis.in prin.de iud. In criminalibus autem vide Bart.z doct.in l.ij.ſ.defendi.ff.ex quib.caus.in pos.ea.

a AND. BARB. ¶In pecuniarijs.Et alleg.istum text.Bart.in l.j.ſ.sufficit.ff.de admi.tut.z in l.qui habet.ſ.si pupillus.ff.de ture. quod pupillus potest solus citari ad iudicium, quia intelligitur quod compareat per se,vel per procuratorem. Ego tenui contrarium in l.sed si ex stipu.quam precedit l.si ex legatu.ff.de verb.obli. z vide c.cum in iure.de offic.deleg.z vide ibi doc.qui alle.Bar.hic.

POMA.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Et idem si dicatur in citatione quod quis se presenter, licet istud verbum presentet, inportet personalem presentiam, ita no. Ban. in c. cum parati. de app. ꝛ ibi prepositus.

b POMA. ¶ Nisi ex causa. Vel nisi quis impetrasset rescriptum, ꝙ aduersarius possit compelli cōparere personaliter. quo casu etiā ipse impetrans cogeretur. vt per Ro. in titu. de dolo ꝛ contu. c. ij. in antiquioribus. de quo Hel. in rubrica. de rescrip.

c P. PAV. P. ¶ Scire. Vide etiam Bar. in l. seruum. §. publice. ff. de procuratoribus.

d AND. BARB. ¶ Assessores. Sed cōtrarium videtur tenere idē Bar. in l. qui bona. §. pe. de dam. infe. ꝛ ibi vide Jo. de Imo. in c. ij. alias iij. de iur. cal. vbi tenet cum Bar. in d. l. §. pe. ꝛ alleg. Jo. and. Istud tenet Ment. in c. fi. de iura. calum. iii. vj. tangitur in c. pastoralis. de iudic. vide c. pen. de postu. prela. ꝛ ibi dixi.

ALIA LECTVRA.

In pecuniarijs. Omnis citatus inclusdit hanc potestatē. ꝙ citatus possit comparere per se, vel per procuratorē, nisi in citatione cōtrarium appareat, vel alia legitima causa intercedat. h. d. ¶ No. quod dixi in summario. Quero, quid velit dicere ter. ob causas. Dic vt in glo. pone tu agis ex iure cessio contra me. dico ꝙ compareat cedens, tāquam melius nouerit veritatem, an debeat comparere? Videtur qđ sic, vt l. si actor. ff. eod. Dic contrarium fm Jaco. de Are. q̄ tunc confessio cedentis non possit preiudicare cessionario in aliquo, vt l. si partē. ff. quē admo. seruit. amit. l. seruū filij. §. j. ff. de le. j. ꝛ ibi per Dy. ꝛ in l. facta. §. si heres. ff. ad Treb. ad quid debet cōparere cedēs? Certe nō video. qđ est verū fm Jac. de Are. nisi ad cedentē spectaret aliquod periculum vel commodū. isto casu dicitur prima cā cedentis, ꝛ possit vocari cū debet ar. l. j. §. in propria. ff. quando ap. sit. Itē quero, tu cōpares tanquā procurator in iudicio, oppono tibi ꝛ volo ꝙ cōpareat principalis. tamē melius nouerit veritatē. principalis est absens. debeo sibi facere sumptus? Videt ꝙ sic, q̄ volo inducere eū in testē. argu. l. quoniam. j. de test. ꝛ l. eos. j. de app. dic contrariū. q̄ per absentiā aduersarij non debet fieri mea cōditio deterior. Ter. est in l. ij. ꝛ ibi gl. quib. ex cau. in pos. eatur. Itē no. hāc l. in ar. pone, quod caueatur qđ pro maleficio debeat quis citari ter vt cōpareat per se. ꝛ per procuratorem legitimum. quidā fuit citatus, vt cōpareat ipse non comparuit, fuit positus in banno. nunquid bannum valeat? Videtur quod non, q̄ citatio est fundamētum indicij. que non fuit facta secundum formam statuti. Contrarium determinat do. Ja. per hanc legem. q̄ potestas cōparendi per alium inest tacite. per hanc l. ꝛ expressio eorum, que tacite insunt, nihil operatur, vt l. non recte. j. de fide. l. hec verba. de leg. j. Ultimo nota practicam ex hac l. ꝙ si aliquis est accusatus coram te de aliquo crimine, cuius pena sit j. relegationem, ꝛ tu citas eum, ꝛ ipse comparet per procuratorem. quod est licitum l. seruum quoq̄. §. publice. ff. eod. quo ad obuiandum malitie sue. Et vt possis melius inuestigare veritatē, posses dicere ꝙ tu vis principalem, qui melius nouit veritatem. per hanc l. Et si vis ꝙ clientulus tuus non comparet. ꝙ ipse faciat procuratorē specialiter ad iurandum de calumnia. Et est casus extra de proc. qui ad agen. lib. vj. Et ponas, ꝙ ipse confiteatur, vel respondeat ad omnia de quibus interrogabitur. Et omnia ista ponunē expresse ꝛ singulariter in procuratorio. Verbi gratia, si interrogaberis de hoc respōdeas sic. ista est practica.

Ne liceat potentioribus. Rubr. XIIII.

¶ Continua vt in gloss. ꝛ sicut rubrica partes duas habet, ita in nigro sunt due leges. Prima tractat de prima parte rubrice, secunda de secunda tractat ꝛc.

LEX I.

1 ¶ Procurans patrocinium potentiorum, debet priuari causa.
3 Iudex minor punit maiorem de fauore per eum prestito in causa alicui priuato.
4 Pena huius legis non imponitur ipso iure, sed per sententiam.

Duine. Qui patrocinium potentis ratione officij procurauit, causa priuatur, ꝛ potētior punietur, ꝛ rector prouincie iudex erit. h. d. Primo loquitur in genere. Secundo respondet querēti. Secunda ibi, quare cum interfit. Itē prima subdiuiditur, q̄ primo punit partē procurantē. Secundo punit potentiorē facientē. h. d. Secunda ibi, quē palam ꝛc.
1 ¶ Nota. ex hac l. ꝙ ille, qui procurauit aduocationē, seu procurationē, seu aliquid potētiorū debet priuari causa, ꝙ nota cōtra eos, qui in ciuitate ista faciūt ꝙ priores faueāt sibi in aliqua causa, coram, aliis officialib. debēt enim causa priuari, vt hic vides. ¶ Not.
2 ꝙ officialis, qui prestat patrociniū, vel fauorem alicui priuato, in
3 aliqua causa, coā alio officiali, punitur. ¶ Secūdo ꝙ de isto delicto iudex minor potest punire officialē maiorē. ¶ Opp. ff. de alie. iud. mutan. cau. fac. l. iij. Sol. ibi loquitur de potētiore non ratione officij, sed forte diuitiarū, seu ratione alterius status. hic de potentiore ratione officij. ¶ Cōtra hoc opp. §. de aduo. diuer. iud. l. ij. vbi decuriones possunt esse aduocati. Sol. Hic loquitur de potentioribus ratione officij ita magni, ꝙ possit alteri minacē seruorē ostendere, seu inferre, vt l. si per impressionē. j. quod met. cau. ꝛ ideo prope posui exemplū in prioribus istius ciuitatis. ¶ Opp. secūdo. j. de suffra. l. j. Solue vt in gl. q̄ ibi nō erat potētior. ¶ Circa hāc legem
4 quero, dicitur hic ꝙ priuatur causa? vtrum priuetur ipso iure, an per sententiam? Bl. optime dicit, per sententiā. quia dicit, priuetur, non priuatus sit. Sic simile habuistis no. in l. iubemus. §. sane. §. de sac. sanc. eccl. ꝛ l. si quis in tantā. j. vnde vi. ꝛ dixi pluries. ¶ Quero vtrū hec lex habeat locū tam in actore quā in reo? Bl. que est j. tit. prin. super rubrica, videtur velle quod hec lex habeat locū solum
5 in actore. Cōtrarium puto, ꝙ habeat locū in actore ꝛ reo. Primo propter generalitatē rubrice, que dicit, patrocinium litigantibus prestare. Ex eo quod dicit, litigantibus, loquitur tam de actore, quam de reo. Hoc etiam apparet ex principio huius l. que loquitur generaliter. ¶ Secūdo quero, vtrum sit necesse quod potentior prestet patrocinium, an sufficiat procuratio partis sola. Ter. videtur dicere quod solum sufficiat procuratorem habere patrocinium potētioris ratione officij, dum dicit, aduocasset. Et ita sentit gl. super illo verbo. gl. finaliter dicit cōtrarium de equitate, arg.
7 l. quamuis. de in ius vocan. ¶ Quero, vtrum a sit necesse quod
a illud patrocinij prestetur palam ad banchum, vel sufficiat quod clam, vel per interpositam personam fiant ista rogamina? Certe puto quocunq̄ modo potētior prestet patrocinium, fauorem, vel auxilium ad procurationem partis, ipse incidit in hāc legem propter generalitatem verborum huius l. bi, potentiorum domorum
8 opibus niterentur. ¶ Quero, quid si aliquis procurauit patro-
b cinium alicuius familiaris potentiorum, vt puta notarij priorisPuto quod idem, vt teneatur hac cōstitutione. Et hoc innuit ter. ꝛ gl. super ver. domorum opibus, id est illis de domibus, dicit glos. Pro hoc facit j. si rec. prouin. ꝛc. in rubro ꝛ in nigro. ꝛ j. si quacūq̄ pred. l. j. ꝛc. ¶ Circa vltimam partem, dicitur hic quod rector prouincie est iudex super isto delicto. ¶ Quero ꝙ an istam causam possit delegare. Bl. dicit quod non. quia istud specialiter eis committitur vt maioribus. Et per hanc l. ponit exemplum in l. j. ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. ¶ Vltimo glo. hic tractat materiam de cessio. actio. que hic non cadit, sed cadet melius in l. prorim. ꝛ optime, ꝛ ibi debet dici in l. per diuersas. ꝛ l. ab Anastasio. j. manda. ꝛ ibi dicemus, ꝛ dicam j. l. prorim. quantum ad eam expediet. ꝛ nota hanc legem quam poteris cum honore practicare, ꝛc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Quero vtrum. Not. quod ista pena habet locum etiam si clam prestetur patrocinium. vide tex. in c. j. de offic. deleg. in verb. manifeste. vbi probatur contra. vide ibi.

* IOAN. FRANC. RVER. ¶ Certe puto. Adde Barto. in l. cum miles. de alie. iud. mu. cau. fa.

b P. PAV. P. ¶ Procurauit. Ista lex tamen non habet locum in potentibus solum diuitis, vel quia sit ex magnatibus ciuitatis. sed solum in potentioribus ratione officij. vide Dec. in cap. j. de offic. deleg. vbi etiam quedam alia in materia.

ALIA LECTVRA.

Duine. Non potest potentior patrocinium prestare. alias ipse puniretur, ꝛ preses esset iudex, ꝛ litigator ipso iure priuaretur. h. d. Diuiditur in duas partes. Prima loquitur in genere. Secunda in specie. Secunda ibi, quare cū interfit. Iterum prima subdiuiditur, quia primo punit litigantē. Secundo punit potentē, ꝛ penam constituit. Secunda ibi, que patā est. ¶ Opp. ff. de alie. iudi. mu. cau. fac. l. j. cum duab. seq. Solue vt in gl. ¶ Itē op. de l. ij. §. de aduo. diuer. iudi. Sol. est no. ibi loquit in decurione, hic in alio officiali maiori. Oportet ergo quod sit officialis ita magnus, ꝙ possit inferre timorem per vocē, vt sunt priores hic, non ita camerarij, vel alij consiliarij. ¶ Item opp. j. vbi sena. vel cla. l. ij. Sol. vt in glos. ¶ Quero vtrum priuentur causa ipso iure, an per sententiam. Et gl. dicit per sententiā, q̄ dicitur, afficerentur. ¶ Quero vtrū preses prouincie possit in casu huius l. per inquisitionem procedere. Bl. videtur dicere ꝙ nō, nisi ad partis postulationē. hoc etiam videtur probare tex. ibi, inter litigatores audientiam tuam, ꝛc. ¶ In contrarium, quia delictum istud cōmittitur coram iudice, ergo ipse de hoc poterit inquirere, vt j. de prob. l. iubemus. de test. l. nullū. Et illud puto verum, quātum ad accusationem criminalem, seu ad punitionē, per tex. ibi, rectores prouinciarū ꝛ custodes, ꝛc. Ad ipsorum ergo custodiam hoc pertinet, ꝛ per actionē prestitā. quantum ad actionem ciuilē nō puto, q̄ in eo nihil potest facere iudex, nisi parte petente, vt l. j. in prin. ff. de eden. ꝛ l. ad peremptorium. de iudicijs. Fallit in l. iij. ff. de suspe. tutor. ꝛ quod ibi nota. ¶ Quero vtrum sufficiat procurare patrocinium potētioris, an requiratur quod exhibeat.

Dic vt in gl. ¶Quero, z est no. quid si aliquis nō procurat patrociniū potentiorū habentis officiū, sed alicuius sui domestici. Dic vt not. per gl. que dicit idē per text. qui dicit, domorū opibus, id est illis de domibus. Ad quod j. fi rector prouincie, vel ad eū pertinēt. in rubro z nigro z j. si quacunqz predi. pote. l. j. ¶Querit glos. vtrum rector prouincie possit delegare istam causam. Dic vt in gl. ¶Quero, vtrū hic titulus habeat locū in actore z reo, gl. j. ti. j. sup. per rubri. dicit, q in actore tantū. Tu dic in actore z reo, propter generalia verba huius l. que prohibēt vnumquēqz procurare patrocinū potentiorū. Dicam plenius j. tit. j. l. j. ¶Ultimo gl. tractat hic materiam cessionis que melius incidit j. eod. l. fi. z ibi recitabo. ¶Not. dispositione de domib. intelligi, id est, illis de domibus, qz quādo dispositio nō cedit in domib. tanquā in edificio, intelligitur domus, pro illis de domib. vt ff. si cer. pet. l. lecta. in princ. z hic in l. diuine. vide gl. que incipit, z ideo alij. Dic est primo notandū quod gl. dicit prope finē, q si titulus cessionis nō est expressus in principio instrumēti, q cessio presumitur simulata. quā intellige sane, qz non debes intelligere quod si esset causa cessionis in fi. quod ideo dicatur simulata. Sed voluit dicere quod si a principio, quādo fit cessio, nō exprimitur illa causa, quod si ex interuallo exprimeretur, quod nihilominus presumeretur simulata. Et no. quod sit differētia an exprimā in princ. instrumēti, vel in fi. ¶Item est aduertendū dum gl. dicit, quod si pro parte iura sint vēdita, z pro parte donata, quod est simulata cessio. Quero, qualiter agetur ad istud. Dic vt no. per Inn. in c. ij. extra de alie. iudi. mu. cau. fac. z idē eo. modo, si vēdita sunt minori pretio iura, qualiter tūc agatur. Dic vt ibidē per eum. Ratio quare verus sit titulus, vel causa cessionis in iuribus cedētis, nec sufficit sola cessio, est ista, qz iura vēlūt quod illud idē operetur cessio in transferēdis iurib. in cessionariū, quod traditio rei corporalis in transferendo dominium rei corporalis, vt no. glos. in l. ad eum. in princi. ff. de dona. Facit qđ not. in l. in omnibus. ff. de actio. z oblig. quod habetur in l. fi. quādo fiscus vel priuatus. in gl. que incipit, siue. Sed nemini venit in dubiū, quod traditio sola rei corporalis non trāsfert dominium, nisi sit ibi titulus habilis ad translationē dominij, vt l. traditionib. ff. de pac. z l. nūquā nuda. ff. de acqui. pos. z de acqui. rer. do. Ergo sola cessio sine titulo, z causa, non trāsfert iura. Et quia hic in gl. fit mētio de pretio, dum iura cedūtur ex causa vendi. quod si tabellio dixit talis cedens fuit cōfessus ex tali cessione habuisse centū, an istud sufficiat. Bl. que est in l. per diuersas. j. mand. super verbo solutarum, innuit q ista confessio nō sufficiat, sed debeat pretium realiter esse solutum. Et hanc opi. approbat Jac. de Bel. esse veram in auth. de equa. dot. post princ. in lect. sua. ¶Quid si tabellio dicit coram me habuit centum pro dicta cessione contra Martinum debitorem suum pro dicto pretio dicte cessionis, an hic titulus sit sufficiēs, cum nullus sit expressus titulus venditionis vt l. fi. j. de pred. decu. vbi dicit fieri venditionem vt per hoc manifeste detur intelligi venditionis fuisse contractum.

LEX II.

Si cuiuscunque. Si actio cedatur potētiori ratione officij, actor cadit a causa. h. d. ¶Querit gl. hic, in quo differt hec lex, seu prouisio huius legis a titulo de litigiosis? Respondeo, ibi loquitur de actione litigiosa, que iam erat in iudicium deducta, hic etiā si non erat litigiosa. Item in quo differt hic titulus a titulo de alie. iudicij mut. cau. fac. Respondeo, ibi loquitur de potentiore, alia ratione quam officij. Secundo querit glos. quid si cessio fiat actionis non litigiose, nec fiat potentiori aliqua ratione? glo. circa hoc distinguit tres casus, quos videbitis in text. in l. per diuersas. z l. ab. Anastasio. j. manda. z vide glo. tuam quam maxime not. ibi, si dubitatur, maxime ibi, item quod titulus &c. ibi in principio. z hac ratione, seu dicto huius glo. ponunt quidam in princ. instrumenti titulum cessionis, licet quidam dicant quod non expediat. Sed dicemus in d. l. per diuersas. j. man. z l. fi. &c.

ALIA LECTVRA.

Si cuiuscunque. Qui cedit actionem potētiori ratione officij, eam perdit, hoc dicit. ¶Oppo. de liti. l. ij. Sol. Ibi prohibetur cessio propter potentiam eius, cui cederetur. Ratione huius contrarij glos. distinguit de cessione, quod habuistis perfectius in l. per diuersas. z l. ab. Anastasio. j. manda.

De his qui potentiorum nomine. Rubr. XV.

¶Glos. continuat sic. s. titul. prori. prohibuit actorem aduocare potentiores patrocinium, hic prohibet reum. Innuit hic gl. quod titulus precedens non habet locum in reo, quod est falsum, vt s. dixi. Continua ergo sic. Supra punit litigantes, qui aduocant patrocinium potentiorum prestandum dicto, vel facto ipsorum potentiorum, hic punit litigantes, qui aduocant patrocinium potentiorum dicto, vel facto ipsius litigantis, quod facit affigendo titu. vel pretendendo nomina, vt videbitis j. &c.

LEX VNICA.

1 ¶Asserta per reum in exceptionibus, ita faciunt fidem contra se, sicut asserta in libello per actorem.

Animaduertimus. Breuiter dicit. Qui titulos potentiorum predijs suis affigunt, vel eorum nomina in lite pretendunt, priuantur suo iure, z metallo damnantur, z potentior, si consenserit, infamatur. h. d. Diuide, primo loquitur in genere, secundo respondet querenti. repetendo quasi illud idem. Secūda ibi, quisquis igitur. ¶Ad euidentiam legis debes scire quod senatores, z viri clarissimi habent priuilegium ne conueniantur, nisi sub certis iudici. vt l. iij. j. vbi senatores vel clarissi. ¶Hoc premisso, venio ad casum in hac l. Hodie possumus ponere exemplum in prelatis, quando aliqui volentes euadere curiam secularem titulos alicuius ecclesie imponunt predijs suis, vel eius nomen in iudicio pretendunt. Ad hoc facit extra de alie. iud. mut. cau. fac. c. ij. Nam si hoc faciunt in fraudem, quia non est verum, punientur z tenebuntur hac constitutione. ¶Quero vtrum hec lex habeat locum in actore? Videtur quod non, vt hac l. verfic. quisquis. In contrarium videtur ibi, nec repetende actionis &c. gl. super rub. z etiam dicto verbo actionis videtur tenere quod non habet locum in actore, sed habet locum s. tit. j. l. j. Ego dico † quod habet locum tam in actore quam in reo, z l. j. s. tit. j. loquitur alio casu vt dixi super rubr. ¶Ultimo nota ex isto 2 text. † quod sicut chartula continens petitionem actoris, appellatur libellus, ita chartula continens exceptionem rei appellatur libellus, vt ibi contradictorijs libel. &c. per † quod patet quod sicut 3 illud, quod actor asserit in libello facit fidem contra se, vt l. cum precum. de libe. causa. ita istud quod reus asserit in exceptionibus.

ALIA LECTVRA.

Animaduertimus. Qui titulos z nomina potētiorum in litem pretendit, litem perdit. z metallo punitur, potētior, si sciens fuit, infamatur. h. d. ¶Quero. in quo differat hic titulus a precedenti. Respondeo secundum glossam actore, hic de reo, vt ibi dixi. Tu dic quod differt a precedēn. quia loquitur quando interuenit actus ipsius potentioris, hic etiam quando nullus actus eius interuenit, sed pars in iudicio eum nominauit. Item precedens loquitur in potētioribus ratione officij tātum, hic loquitur in eis, qui habent dignitatem z priuilegia dignitatis, etiam sine officio, seu administratione, de quibus loquitur l. iij. j. vbi sena. vel cla. z hoc patet in princ. ibi, clarissime priuilegia dignitatis, &c. Tertio, quia precedens titulus potest habere locum etiam nulla lite mota, sed hic titulus habet locū lite mota, saltem per correctionem libelli. ¶Nota ex ista, quod sicut libellus continens actionem vocatur libellus, ita chartula continens exceptionem vocatur libellus. Ex hoc patet, quod sicuti ea que quis asserit in libello, faciunt fidem contra eum, vt l. cum precum. de libe. cau. ita ea que ponuntur in libello exceptionis. ¶Ultimo est notandum quod hic titulus, z precedens loquuntur de potentioribus ratione officij. ¶Si aliquis assumeret defensionem alicuius castri, vel ville subdite alteri ciuitati, vel etiā dominio si non sit potentior ratione officij, punitur, z dicte conuentiones non valent, vt j. nemo ad suum patrocinium suscipiat rusti. l. j. lib. xj.

Vt nemo priuatus, &c. Rubr. XVI.

LEX I.

Regie maiestatis. Rubri. summat legē istam j. z ij. z in partibus istis de consuetudine non seruatur hec lex, &c.

ALIA LECTVRA.

Regie maiestatis. Qui titulum sub nomine principis rebus inscripserit, eas perdere debet. Vel aliter. Qui titulum, etiam sub nomine proprio scripsit, eas perdere debet. h. d. Tamen iste casus vltimus in Italia non seruatur.

LEX II.

1 ¶Accusatio qū non procedit, iudex non debet eam admittere.
3 Notarius nō habet necesse admittere in quaterno accusationem, super qua non debet procedi.

Nequis. [a] Breuiter dicit. Rebus alienis non potest quis titulū, vel arma alterius imponere, z faciēs punietur. z poste a cuilibet licet euellere sine metu processus. h. d. ¶Ro. ex isto fin. q† quando accusatio non procedit, iudex nō debet eam admittere. Simile habes in l. j. ff. de offic. assess. ¶Not. etiam vnum, quod hic videtur casus pro opinio. quā teneo, dubitatur quando dicatur nomen rei receptum inter reos, z in hoc sunt varie opinio. vt doct. scribunt in l. j. j. qui accusare nō possunt. z ego plenissime in l. is qui reus. de pu
2 bli. iudi. Finaliter † dico qđ donec pendet cognitio, an super accusatione

actione sit procedendū vel non, qs nō dicitur receptus inter reos sed quando iudex pronunciauit procedendum esse super accusatione, non obstantibus exceptionibus, tunc dicitur receptus inter reos. Hoc videtur probari, quia nō debet scribi illa accusatio, super qua non debet procedi, vt hic in fin. ¶ Item nota istum finem, † quod si producitur accusatio, super qua non debet procedi notarius non habet necesse eam admittere in quaterno, si tamen scripsit, puto quod non puniatur, qz hic dicitur puniturqui scribi concedit. Respon. z intelligas ad hoc, vt super ea procedatur, sed si scribatur vt ostendatur super ea non esse procedendum, non video quid repugnet, zc.

ADDITIO.

g AND. BAR. ¶ Ne quis. Et not. q eoipso, quod quis efficitur clericus, desinit esse plebeius, quod no. pro statuto secundū Flor. adde gl. de conse. dist. iij. c. rogationes. quod appellatione plebeij veniunt seruus. Lap. c. fi. de offic. deleg. in vj. quod appellatione plebei, veniunt monachus, quia est seruus monasterij.

ALIA LECTVRA.

Nequis. Qui principis vexilla, vel titulū absque legitima authoritate, rebus alterius apposuerit legitime puniatur, z quilibet potest ea frangere, sine metu processus. h. o. ¶ Nota ter. ibi, sine preceptione iudicis competentis. Innuit quod cuiu licentia, vel precepto iudicis. hoc posset facere. Et sic videtur qs inde z partē ipsam possit facere executorem in lite sua. Simile j. ti. j. quod intelligecausa cognita, qz aliter incideret in constitutionem l. nemini. j. vide vi. Dicit l. iuste. ff. de acq. poss. Et quod quis posset esse executor in re sua, habes in l. eum qui. §. fi. ff. de fur. ¶ Secundo nota quod curiales, presbyteri, milites dicuntur nobiles, hoc est. non plebei. ¶ Nota li. huius legis ad quod tota die allegatur, quod iudex libellum, qui non debet recipi, potest lacerare. Facit. ff. de off. assess. l. j. ¶ Item nota quasi casum pro vna opinione mea, qualiter intelligatur nomen, rei recipi inter reos, multe sunt opin. In l. qui accu. non pos. teneo qs tunc videtur receptus, quando pronunciatum est accusationem esse admittendam, z super ea procedēdum, alias non dicitur nomen recipi inter reos, vt hic in fine.

Vt nemini liceat sine iudicis authoritate signa imprimere rebus[a] alienis. Rub. XVII.

¶ In quo differt hic tit. a precedenti, vt in gl. Ex quo habetis intellectum clarum.

ADDITIO.

g P. PAV. P. ¶ Imprimere rebus. An ista materia procedat in capellis per aliquem constitutis in aliqua ecclesia, in qua non possunt depingi alia insignia, etiam sui heredis, qui non est de sua agnatione, cogita.

LEX I.

Sepe. Rescriptum est. ¶ Nota ex rubro z nigro sequentium legum, quod sine authoritate iudicis non licet signa imponere rebus alienis, ergo a cōtrario sensu, cum authoritate iudicis licet. Et ex hoc concluditur, quod iudicis authoritate, potest quis ingredi possessionem sine executore, vt ipsemet sit executor, z nuncius in causa propria, precedente tamen legitima cognitione, ne incidat in constitutionē. l. meminerint. j. vide vi. ¶ Pro hoc quod quis possit esse nuncius in re propria, facit l. eum qui. §. si epistola, ff. de fur. Dixi plene in l. iuste de acq. pos. ¶ Ultimo pluries allegauī istam legē in conuentibus scholarū, qui doctorantur, z qui debēt petere insignia doctoratus, nō ipsimet sua authoritate recipere, zc.

Ne fiscus, &c. vel respubli. Rubr. XVIII.

¶ Continua vt in gloss. hanc rubricam, z hec rubrica est summarium totius tituli, tamen quamlibet legem summabo, zc.

LEX I.

Republice. Non potest dari in solutū Reipublice actio litigiosa, vel debita, hoc dicit. ¶ Opp. j. quādo fis. vel puma. per totum titu. Sol. Fateor quod in subsidium debitoris existente non soluendo, potest conuenire fiscus debitorem debitoris, tamen sponte contra eum accipere actionem non potest.

ALIA LECTVRA.

Republice. Quero dicitur hic quod fiscus debitorum priuati pro debito suo, quid econuerso? vtrum posset committi vni priuato vt exerceat actionem cōtra debitores fisci, pro debito sibi priuato? Dic quod non. Lasus est j. de erog. mil. anno. l. amonas. lib. xij. zc.

LEX II.

Cum allegas. Electionem litigiosam, vel dubiam ex causa donationis, Respublica non potest suscipere, hoc dicit. Et facit
g contra ciuitates illas, que quotidie faciunt cōtra hanc legem, z sepe contingit quod duo fratres[a] habent vnum castrum, z vnus expellit alium, z vadit ille expulsus ad aliquam ciuitatem propinquā, ille expulsus concedit ius suum illi ciuitati, pro aliqua
* quantitate, certe ista cōcessio nihil valet*. quod perpetuo nota, zc.

ADDITIONES.

g IOAN. FRANC. RVER. ¶ Duo fratres. Adde quod istā decisionem sequitur ¶ Paul. de Castr. hic z domi. Jason. in l. serui electione. §. j. de leg. a. j.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Nihil valet. Vide quod notatum est post Bar. in l. opus. ff. de oper. public.

LEX III.

Abhoret. Propter amissionem debiti nō debet fiscus contra alium procurationem suscipere, hoc dicit, ista lex.

LEX IIII.

Ad fraudem. Omnes leges precedentes loquuntur de procuratione, seu auxilio, ex parte actoris. hec loquitur in auxilio ex parte rei. Breuiter dicit. ¶ Procurationem ad defensionem priuati fiscus suscipere non debet. h. o. hec lex.

De negotijs gestis. Rubr. XIX.

¶ Dictum est §. de procuratorib. qui gerunt cum mādato, verum qz negotia quandoqz geruntur sine mādato, ideo de his ponit, zc.

LEX I.

2 ¶ Coram preside est corrigenda accusatio suspecti.

4 Mater expendens pro filio pupillo, protestans quod intendit repetere, quas expensas repetat.

Cum tutores. Expense facte pietate materna, vel affectiōe domestica, non repetunt actione negotiorū gesto, h. o. ¶ Opp. q non ipsa mater facit tutores suspectos, sed mali mores, z eius negligētia, vt j. de inspect. tu. per totū. z ff. eo. per totū. Sol. expone, facere. s. detegere, sic ff. de acquir. re. do. l. adeo. §. cū quis. ver. videtur.
1 z vide gl. ¶ Hoc facit ad questionē. † Cū quidā esset tutor legitimus, in tutela est dictū, inde z talē proximiore agnatū dedit tutorē, certe puto q ex hoc non vitiaret tutela. que debet intelligi, dedit. i. datū declarauit. Debēt ergo intelligi ista verba secūdū naturā eius, super quo proferunt, vt in l. si vno. an pun. ff. loca. l. dām infecti quidā. ff. de dam. infec. z l. si stipulatus. de vsur. Circa hanc l. querunt tria. ¶ Et opp. j. de nup. l. patrē. Sol. Ibi speciale. ¶ Primo quero, cora
2 quo debet fieri accusatio ista de suspecto. Bl. dicit, z bene, † coram preside, vt ff. ad Turp. l. j. §. suspecti. q vide plene vt ibi, z l. cognitio. in pun. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisdi. ¶ Secundo quero,
3 vtrum mater teneatur facere tutorem suspectum. Bl. hic videtur dicere quod non, z dicit verū. ¶ Probatur in l. ij. §. si mater, z §. seq. ff. ad Tertul. petere vero debet. ¶ Ex hoc sequitur. Solu. alterius
4 questionis, † quid si mater fuerit protestata, quod istas expensas faciebat animo repetēdi, vtrū posset repetere? Fran. Accur. dicebat quod sic, arg. l. Iesemius. ff. eo. quod est verū in expensis factis in accusando tutorem suspectum, q non tenebatur facere. vt §. dixi. Facit ad hoc extra de elect. c. vt preterite, z quod ibi not. plene per Inn. sed expensas factas in petēdo tutorē non posset repetere. qz ad illas tenebat, z sic gessit suū negotiū, ideo nō potest repetere, zc.

ALIA LECTVRA.

Cum tutores. Expense facte pietate materna, vel affectione domestica, actione negotiorū gestorum non repetuntur. h. o. ¶ Opp. q ista mater nō faciat tutores suspectos, sed mali mores, z negligētia eorū, vt j. de suspe. tu. per totū. z maxime in l. suspe. z Justi. de suspe. tut. §. fi. ff. de suspe. tu. per totū. Respōdeo, debet expoīi facies. i. detegēs. Simile in l. adeo. §. cū quis. in fi. ff. de acqui. re. do. Hoc facit ad questionē, cū quidā esset tutor legitimus in tutela, deinde dictū est inder talē agnatū proximiorē dedit tutorē, certe puto quod per hoc nō vitiatur tutela, debet enim intelligi, dedit. i. datū declarauit. Debēt enim intelligi ista verba secundum materiā contractus, super quo proferūtur. l. si vno. ff. loc. z l. si stipu. ff. de vsur. z l. dām infecti quidā. ff. de dam. infe. ¶ Opp. de l. patrem. j. de nup. Sol. Ibi speciale. Circa hāc l. querūtur tria. ¶ Primo coram quo debet fieri ista accusatio de suspecto? Bl. dicit, z bene coram preside. l. j. §. suspecti. ff. ad Turp. l. z dic plene vt ibi. z l. cognitio. in pūc. ff. de offic. eius cui man. est iurisd. z l. j. §. fi. de suspe. tu. ¶ Secundo quero, vtrum mater teneatur facere tutorem suspectum. Bl. hic videtur dicere quod non, z dicit verū. ¶ Probatur in l.

ti.§.si mater.z §.sequen.ff.ad Tertulia.petere tamen debet.ex hoc sequitur solutio alterius questionis. ¶Quid si mater fuerit protestata. quod istas expensas faciebat animo repetendi,an possit repetere.Fran.Accur.dicebat quod.sic.l.Resennius.ff.de neg.ge.q̄ est verum in expēsis factis in accusando tutorem suspectum,quod non tenebatur facere,vt s.dixi.facit extra de elect.c.vt preterite.z quod ibi no.per Inn.Sed expensas factas ibi petendo, tutorē nō potest repetere etiam si fuerit protestata,q: illa s tenebatur facere.z sic cū teneātur facere,protestatio nihil operatur.vt no.in l.Resennius.ff.eo.de lib.agnosc.l.si quis a liberis.§.si mater.z sic fecit negotiū suum,merito non pōt eas repetere.Ita debetis intelligere.

LEX II.

1 ¶Expense facte in petendo tutorem pupillo,que repetantur.
2 Usufructuarius expensas magnas non facit.
3 Procurator,qui cōsueuit viuere de salarijs que percipit ex curijs, si fecit expensas in petendo tutorē,censet fecisse animo repetendi.
4 Quid in amico paterno.
5 Si petens tutorem succumbit,an repetat expensas.
6 Tertius qñ admittatur ad excipiendū pro aliquo,z probandum.

Contra impuberes. Breuiter dicit. Minores tenētur actione negotiorum gestorū in eo qs sunt locupletati. Ite expense facte in petendis tutoribus repetūtur,nisi ab alijs gratis fuisset factum.h.d.Primo loquitur in genere.Secundo infertur ad species.Secunda ibi,que tibi quoque. ¶Opp.z videtur, quod hec lex sibi contradicat,nam primo dicit necessitatib.secūdo dicit ex vtilitate.Et sic loquitur primo in expēsis necessarijs,posita infert,z loquitur de vtilibus.Huius timore gl.paruula hic sup verbo,ex vtilitate.dicit quod ista vtilitas est in genere,ne alias negotia pupilli deserantur,vt Insti.de obli.que ex quasi contrac.§. ¶Sed contra hoc opponitur,si expense sunt necessarie,ergo bene repeti,etiam si pupillus nō est locupletior,vt ff.de sol.l.in pupillo.z de mino.l.verum.§.item non restituetur.Sol.Dicunt quidam,quod hic expēsse essent necessarie ex parte impendentis, q: erat curator minoris.Minime est.Preterea,curator non sufficeret ad adeundam hereditatem,vt l.cum in vna.§.ff.de app.z hec lex videtur.quod loquatur pupillo in locupletato,z qui aliorū hereditatē agnouerat.Unde alij dicunt,qs ista est veritas,qs hic dicitur.vigente necessitate,expone.i.vtilitate.z ita tenēt omnes doc. ¶Opp.secundo.qs non requiratur quod sit locupletior.sed sufficiat ab initio vtiliter gestum,vt l.sed an vltro.§.j.ff.eo. So.Speciale est hic in minore, in quo requiritur quod sit locupletior. Venio ad si.z videtur quod iste expense facte in petendis tutoribus, non repetantur,vt s.l.prori.soluit gl.hoc fecit animo repetēdi,vt hic s. fecit affectione materna,seu domestica.facit ff.e.l.is qui. Sed quid in dubio. ¶Pro huius declaratione debetis aduertere,nā si quidem hanc legem intelligamus in matre,oportet nos dicere,quod expense facte in petendis tutoribus possunt fieri dupliciter.Quandoq; non expendit in ipsum pupillum, tunc quidam Moderni dicunt,quod haberet locum materia que est in l.alimenta.j. eo.statim ibi videbitis. Quandoque sunt expense in ipsa matre,z tūc iste expense nullo modo repetantur.etiam si fuerit protestata, q: cū ista cura iniungat matri,vt l.ij.§.si mater.ff.ad Tertul.z l.divus.ff.qui pet.tut.debet hoc facere suo sumptu.vt l.suo victu.ff.de ope.lib.Quandoque sunt expense, in iudicio,in notarijs z alijs similibus,z in hoc videtur aliqualis opi.nam quidam dicunt, quod iste expense simpliciter petuntur ad matrē. Alij dicunt,quod possunt repeti a pupillo.per hanc legem.z hoc mihi placet.licet enim mater habeat necesse facere necessitate causatiua, non tamen sibi iniungit nisi sola cura.nō expēse. Simile videas in vsufructuario, cui iniungitur cura reficiende domus,non autem expensa magna, vt l.inter fructuarium.ff.de damn.infect.z l.damni.§.ei cuius.eo.ti. Simile in herede, qui licet necessario habeat facere inuentarium, tamen expense computantur de hereditate,vt l.scimus.§.in computatione.de iure deli. Pro hoc facit,quia mater excusatur,si non petierit tutores filijs suis egentibus,z pauperib.vt l.ij.§.si mater, versi.quod si penitus.ad Tertul. Unde dico,quod huius generis expense possunt repeti a matre,secundum distinctionem quam dixi in alijs expensis circa alimenta pupilli,vt l.alimenta.j.eod.z hoc modo debetis intelligere quod dixi s.l.pror.Etiam possumus hāc intelligere in extranea, z tunc si quidē fuerit protestata, quod faciebat animo repetendi,nō est dubium.vt l.Resennius.ff.de negeit. Si vero non fuerit protestata, tunc ex qualitate persone presumeretur an fecerit amicitia paterna vel domestica, an vero animo repetendi. ¶Quid enim si aliquis † procurator consueuit viuere de salarijs.que percipit ex curijs,si hoc fecit.certe presumitur fecisse animo repetēdi.arg.l.excepto.j.loc.z quod ibi no.sed si alias esset † quidam amicus patris pupilli, non alias consuetus esse in curijs, certe presumeretur fecisse affectione paterna,vt s.l.prori.z l.is qui amicitia.ff.eod. ¶Quero quid si iste, † qui litigauit in petendis tutoribus. succubuit,an expensas factas repetet, q̄as repeteret si obtinuisset? Videtur quod non, quia non gessit vtiliter, sicut dicimus in defensore,vt l.iam tamen.§.in hac.iud.sol.z not.j. man.l.etiam.Inn.tamēn circa hoc videtur aliter dicere.de elec.c.vt preterite.licet ibi loquatur in alia materia.s.in eo qui petit confirmari abbatem,vel episcopū. ¶Ultimo vide hic ter.ª huius.l.in fi. qui text. videtur mirabilis. cum causa erat inter istum gerentē negotia,z pupillum,tamen innuitur quod ista matertera,que est extranea,admittatur ad allegādum,z ad probandū totum suum factum in fauorē pupilli,ex eo quod dicit se facere paratā. Aduerte, † ego bene reperio,quod in fauorē sui bene admittatur tertius ad excipiendum,z etiam ad probandū.l.si suspecta.ff.de inoffic.test.z videbitis in aut.nunc si heres.j.de litig.z l.Titia.ff.sol.matr.z ista tamen.§.quoties,ad Trebel.sed quod in fauorē litigantis admittatur tertius, non reperio,z maxime mulier. Possumus dicere q̄ speciale est hic fauore minoris, vt quilibet admittatur ad proponendum,z probandum exceptiones pro pupillo.etiam si fuerit femina. Vel dicamus quod sicut quilibet est idoneus defensor alterius sine mandato super tota causa.ita potest esse idoneus defensor super vno articulo. In eo autem q̄ hic loquitur de matertera, z sic de femina,speciale est fauore pupilli,quod nota,z tene menti.

ADDITIO.

a POMA. ¶Vide hic ter.Et est communis intellectus secundum Alexan.in l.diuortio.versic.iurta hoc.ff.solut.matrim.vide Bart. consil.xv. volu.j. Alexand.in l.ille a quo. §.si de testamento.ff.ad Trebel.z Jason.in l. videamus.ff.de in lit.iur.

ALIA LECTVRA.

Contra impuberes. Hec actio datur in pupillum quatenus est locupletior, nisi alius esset gratis factus.h.d. ¶Opp.ad prin.si est locupletior ad negotia pupilli recurratur de necessitate rationis.Sol.vt in gl.j. Ité querit gl.quo tempore debet esse locupletior,vt teneatur? Dic vt in gloss.ij. ¶Quero.de quo loquatur hec lex,qui fecit expensas in petendis tutoribus. Respond.quod potest intelligi,quod loquatur de matre.z tunc aduerte, in petēdis tutoribus fiunt multe expense. Primo.in persona ipsius pupilli,tunc iure potest petere secundum distinctionē quam videbitis in l.alimenta.j.eo. Secundo in persona ipsius matris, z tunc illud mater non potest repetere, vt dictum est s.l.prorim.ergo debet facere de suo,vt l.suo victu.de ope.lib.Quedam expēse fiunt in notarijs,z scripturis,z similibus, z istas expensas puto matrem posse repetere,secūdum distinctionem formatā.s.l.prorim.z d.l.alimenta.nam matri iniungitur cura petendi tutorem, non autem iniunguntur expense. Simile in fructuario,cui iniungitur cura reficiendi domum, non tamen magna expensa. Simile in herede, qui debet facere inuentarium, non tamen suis expensis,vt l.scimus.§.in computatione.j.de iure delib.z appareat ex eo quia lex excusat matrem, propter paupertatem ipsius filij. Si enim totum deberet facere mater suis expensis, ad quid attenderetur paupertas ipsius filij.vt l.ij.ad Tertul.§.si mater.versic.quod si penitus. ¶Quero.quid si mater petijt quedam in tutorem,z succubuit,an tūc repetet expensas litis. Puto quod non quia non gessit vtiliter,vt l.iam tamē.§.in hac.el ij.ff.iud.solui. no.in l.etiam.j.man.In eo tamen qui petijt confirmari electionem factam de prelato.vide Inn.de elec.c.preterite. Mirandum videtur de ter.isto,ex quo habes quod tertia persona in causa,que est inter te z me,admittitur ad probandum defensionem meam.quod est mirabile, tamen reperio hoc quod tertia persona quandoque admittitur ad sui vtilitatem,vt in authen.nunc si heres.j.de litig. z l.si suspecta.in princ.ff.de inoffic.testamen.z l.Titia.j.solu.matr. z l.ita tamen.§.quoties.ad Trebel. ¶Sed quod admittatur ad vtilitatem alterius litigantis, hoc nescio nisi hic, z forte est hic,q: sicut quilibet potest venire ad defensionem alterius plenariam,z ita super vno capitulo tantum,vt hic vides. Mirandum est tamē hic, quoniam est mulier ista,z sic nō videtur admitti,vt l.alienam. s.de procur.Sed respōdeo quod hoc fit specialiter fauore pupilli. Vel aliter, quod vbicunque defensio erat facto mulieris,mulier ipsa admittitur.Ita loquitur hic.Facit j.de questio.Interrogari. ff.de edi.edic.l.quero.de prob.l.cum probatio. ¶Ultimo nota finem istum, multoties occurrit, quod si sunt quidam tutores, qui omnes fructus expendunt, dicentes se expendere circa pupillum quod tunc si quis consanguineus vult quod ille expense non ponsint pupillo imputari,petitetur tutori quod ipse est facturus illas expensas gratis,z tunc ille expense non poterūt dicto pupillo imputari,z semper intelligas quod sit persona,apud quam pupillus posset educari tute,z secure.alias dicta protestatio posset annulari.

LEX III.

Sjue pro fratre. Quod coheres expendit pro coherede, venit in actione negotiorum gestorum, nisi fit factum ex necessitate commu

communionis, quia tunc venit in actione fami. ercisc. h. d. ¶ Nota quod actio negotiorum gestorum habet locum, quãdo geritur ex uolitate, secus si aliqua necessitate, vt habes in l. heredes. §. an ea. & §. idem iuris. l. j. ff. fami. ercisc. & in l. si communes. ff. eo. ¶ Ex ista. l. nota casum, quod si vni debitori successerunt plures, quilibet liberatur a personali obligatione, soluendo partem suam, quod apparet, qa si cogeretur soluere totum, non venit in actione negotiorum gestorum. Istud probatur expressum in l. si testamento. §. ij. ff. de fideiuss. ¶ Contra hoc opp. defunctus non liberaretur soluẽdo partem, vt l. tuto. §. Lucius. ff. de vsur. ergo ex persona heredis non debet variari conditio obligationis, vt l. ij. §. ex his. de verb. obl. Sol. Non debet variari quantum ad rem, vt liberentur heredes solutio ne alterius rei, quoniam defunctus nõ liberaretur, vt ibi. sed quantum ad modum soluendi. bene variatur, vt hic. De hoc habes in l. legatarius. in princip. de leg. j. & d. l. ij. §. er his. ¶ Venio ad ver. sine pignore dicitur hic eãdem actionẽ. ff. fam. ercis. l. heredes. §. si vnus. Sol. vera est, ergone hic eandem scilicet in genere, non in specie, & sic nota quod est reperire actionem in genere, licet quidam Ultramont. dixerunt contrarium. Dixi in l. ij. in fi. ff. de acqui. poss. vbi est glos. super verbo genus. & in l. si seruus communis Meuij. §. fin. ff.

a de stip. seruo. a nota hanc legem, &c.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Stipul. seruor. Similis est ad hoc glo. solitaria. in l. si fide magist. comm.

ALIA LECTVRA.

Iue pro fratre. Quod coheres soluit pro cohærede absq; necessitate, repetit actione negotiorum gestorum, alias famil. ercisc. h. d. ¶ Ad euidentiam huius legis est sciendum, & notatur ex prin. quod si sint plures coheredes, quilibet soluendo partem suam liberatur, licet defunctus non liberaretur solutione partis, sic videtur quod ex persona heredis mutetur conditio obligationis, quod dic plene de verbo. obliga. l. ij. §. ex his. ¶ Ad secundam partẽ oppo. de l. si communes. ff. eod. & l. heredes §. si vnus. ff. famil. ercis. Sol. exponẽ eandem actionem scilicet in genere, & sic est dare actionem in genere, licet Ultramon. cõtra. Simile no. in l. si seruus communis Meuij. §. fi. ff. de stipu. ser. vt dixi plene.

LEX IIII.

Si pupille. Mandatum gestoris, non impedit hanc actionem oriri inter dominum & gerentem. h. d. ¶ Nota hanc legem, qa licet gerat negotia pupilli ex mãdato tutoris, est necesse q gerã negotia pupilli contemplatione pupilli, vt actio negotiorum gestor. sit inter pupillum & me. De hoc optime in l. si mandatum. j. eo. & ibi dicã quod facit pro formatione libelli, vtrũ sit necesse opponere in libello, q gesseris eius contemplatione, & hoc probare. quod nota, &c.

ALIA LECTVRA.

Si pupille. Mandatum tutoris non impedit hanc actionem dari pupillo. h. d. ¶ Oppo. quod debeat dari actio mandati. Sol. Hic mandauit tutor, non pupillus, & intelligas quod tutor mandauit negotia gerenda tãquam sua, hoc est pertinentia ad ipsum tutorẽ cura, & solicitudine si eum fecisset procuratorem cõsentire pupillo, secundam formam l. neque. §. de procu. habetur actio mandati.

LEX V.

Si ficio. Quod quis facit ex necessitate obsequij debiti, in hac actione negotiorum gestorum non venit, hoc dicit lex ista.

LEX VI.

Curatorem Si officium iniunctum non arctat gerentem, pro gestis cõperit actio negotiorum gestorum. h. d. ¶ Oppo. de l. de creationibus. & de epist. & audi. Sol. adulto curatore in testamento non potest dari, vt hic, sed furioso bene potest dari, vt l. contraria.

LEX VII.

Habeo. Pro ea parte, pro qua debitor creditori succedit extinguitur actio, pro reliquis tãmaremanet, &c.

LEX VIII.

Aduersus. Actio negotiorum gestorum nõ tollitur prescriptione longi temporis. hoc dicit, &c.

LEX IX.

1 Ratihabitio, quando mandato equiparetur.
2 Actio negotiorum gestorum vnde oriatur.

Pecuniam. a In hac l. tractamus aliam materiam, de negotijs gestis. In negotio quod est nostrum ratihabitione, hec actio oritur ratihabitione secuta. h. d. ¶ Opp. & videtur q ratihabitio nihil operetur, vt l. si pupilli. §. sed si ego. ff. eo. Sol. hic exigitur nomine meo, merito potest haberi ratum, alias secus, vt in cõtrario, nisi in subsidium, vt l. mater. §. de rei vend. & ibi videbitis. ¶ Op. quod actio tertij non preiudicet creditori, vt l. si Stichum. in fi. de noua. Sol. nõ preiudicat, nisi precedat mandatum, vel sequatur ratihabitio. ¶ Item opp. ratihabitio mandato comparatur, vt l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iu. & in c. ratihabitionem, de reg. iu. li. vj. & l. si. §. ad Mace. ergo debet oriri actio mandati, non negotiorum gestorum. gl. ponit hic plures so. quarum tres possunt esse vere. Et ideo dicas sic, Quandoque ratum habetur negotium gestum pro presente, & tunc ratihabitio comparatur mandato, & oritur actio mandati, vt l. qui patitur. l. si remunerãdi. §. si passus. ff. mãd. Quandoque habetur ratum negotium gestũ pro absente, tunc si quidem mandatum precessit, licet non fuerit acceptatum a mandatario, tunc tamen si postea quis gerat, secuta ratihabitione oritur actio mandati, vt d. l. semper. & hic in d. §. solu. Si vero nullum mandatum precessit, tunc oritur actio negotiorum gestorum vt hic in ter. & l. si pupilli. §. item queritur ff. eo. Hec obstant regule contrarie. qa ratihabitio comparatur mandato, non tamen quo ad omnia. Ita gl. sentit. Tangitur per Dy. in c. ratihabitionem. de reg. iur. lib. vj. ¶ Pro declaratione huius l. sunt videnda duo, que hic tangun

2 tur in glo. Primo. vnde oriatur † actio negotiorum gestorum. Secundo. est videndum quando oriatur. Glos. nostre videntur dicere quod ex tribus generibus negotiorum scilicet quando negotium est nostrum re ipsa, ipso gestu, cura, & solicitudine oritur ex ipsa gestione actio, sed quando negotium est nõstrum ratihabitione, tunc oritur actio ex ratihabitione. Ita videtur velle gl. hec ibi. itẽ quarto. Et ita videtur gl. in l. si pupillus. §. item queritur. ff. eod. Dyn. in dictis primis tribus generibus videtur dicere quod oritur ex negotiorum gestione & ratihabitione tacita. vel expressa, vt l. Pomponius scribit. ff. eo. In negotio, quod est nostrum ratihabitione, concordat cũ gl. Breuiter in dictis primis generibus oritur actio ex ipsa gestione, seu ex ipso negotio gesto. & pro eodẽ accipio. Hec est verum quod dicit Dyn. quod requiratur ratihabitio tacita, vel expressa. Nam furiosus non potest habere ratum tacite, vel expresse, vt l. qui ad certum. ff. loca. & l. certe. ff. de precã. & tamen si quis gerat negotia furiosi, oritur sibi. & contra eum actio negotiorum gest. vt l. ij. §. & si furiosi. ff. eo. ¶ In quarto genere quando originaliter negotium est nostrum ratihabitione, fuit opin. gl. in d. l. si pupilli. §.

b item queritur. Ultramon. b tenent opin. contra glo. nostram, quod oritur ex neg. gest. non ex ratihabitione, sicut dicimus in simili. in l. ex placito. §. de rer. permu. Jac. Butr. tenebat eandem opin. etiam contra gl. & bene iudicio meo. per text. in l. si pupil. §. item queritur. ff. eo. vbi dicit ter. ratihabitio, inquit, negotium nostrum facit. Ad uerte ergo, quod ratihabitio disponit super ipso negotio, & negotium quod alias nõ erat nostrum. per ratihabitionem efficitur nostrum, non autem disponit super actione nascenda ex gestione seu neg. gest. Ex ipso ergo negotio, quemadmodum est iecum per ratihabitionem oritur actio, non ex ratihabitione, alias proprius diceretur actio ratihabitionis quam actio neg. gest. quod nunquam est repertum. & licet istud sit de apicibus iuris, tamen esset vtile ad practicam. Nos scitis, quod quis potest conuenri in loco contractus. vel quasi contractus, modo ego gessi negotium tuum in ciuitate ista. tu habuisti ratum in ciuitate Florentie, si actio oritur ex negotiorum gestione apparet quod quasi contractus est celebratus hic, & hic potest conuenri. Si ex ratihabitione oritur, tunc posset agi in ciuitate Florentie, vbi quasi ille contractus est celebratus

3 ex ratihabitione ibi secuta. ¶ Audimus vnde oritur, quero † quando oritur ista actio negotiorum gestorum? Breuiter in tribus primis generibus negotiorum, oritur actio statim cum geritur. Ita not. in l. nam & Seruius. ff. eo. & bene. In negotio gesto quod est nostrum ratihabitione oritur demum ratihabitione secuta, licet oriatur ex negotio ante gesto, vt hic, & d. l. si pupilli. §. item queritur. ff. eod. & hec ob. l. dispensatorem. in fi. ff. de solu. vt ibi dixi. Licet autem hoc sit verum in actione negotiorum gestor. vt oriatur actio illa, tunc cum geritur, tamen hoc non est verum, quando negotium geritur ex officio tutele, vel ex officio societatis, quia tunc oritur demum finita tutela, vel societate, vt glo. dicit hic, & bene, vt l. si tutor. ff. de tute. & rat. distra. &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Si pecuniam. Et salua tert. qui dicit, pecuniam tuam non est necesse exponi tibi debitam, quia potest intelligi quod pecunia erat deposita, vel cõmodata, & stat propriè, quia dominiũ nõ transit. An autẽ isto modo poterit pecunia cõmodari, est ter. in l. ij. §. fi. cum l. seq. ff. com. est enim differentia inter suum, & debitum, vt no. gl. super verbo, an debitum in cle. audito. de reseri.

b IO. FR. RV. ¶ Ultramont. ADDE Lyn. hic & Bar. in d. §. item queritur. vbi idem tenet.

LEX X.

Seruum. Quod expenditur in curando seruum vtilè, a domino hac actione repetatur,

h.d. ¶Querit gl.quid si iste seruus erat inutilis. Dic vt in glos.&c.

LEX XI.

1 ☞Mater quando possit alimenta facta filio repetere.

a **Alimenta.** [a]Quod mater expendit circa personam filij, in dubio non videtur facere animo repetendi, secus in eo quod expendit circa res. h.d. Et habet hec lex duas partes, vt patet ex litera. Habetis duas gl. Una ponit materiam, alia ponit vnum dubium. ¶Oppon. ad prin. de l.nec ennius. ff. eo. Sol. ibi mater fuit protestata, quod faciebat animo repetendi, hic non. ¶Oppo. secundo, ſ. de pat. po. l. nec filium. Sol. Ibi loquitur de expensis, quas mater tenebatur facere de necessitate precepta, quia erat infans, vel femina intra triennium, vnde mater debebat eum lactare, &c. Ideo pro declaratione huius
1 l. debetis scire quod quandoque mater expendit circa personam filij de necessitate precepta, vt quia filius est intra triennium, vel quia filius non habet alias vnde viuat, vel qz matrimonium est solutum diuortio eius culpa, & onus filiorum spectat ad matrem, vt l. nec filium, ſ. de pat. pot. & l. si quis a liberis, ſ. siue parés. ff. de lib. agn. & ſ. diuor. fac. apud quem libe. edu. l. j. & auth. ibi posita. Isto casu mater non habet repetitionem, etiam si fuerit protestata & faceret animo repetendi, vt gl. tua hic dicit, & bene. Quandoque expendit de necessitate causatiua, vt in petendo tutores, & tunc nõ admittitur, sicut dixi ſ. eo. l. j. & ij. Quandoque expendit ex voluntate, & tunc aut onus alimentandi filium spectabat ad alium, vt puta ad patrem, &
b tunc mulier poterit repetere ab ipso patre, vt l. nec ennius. [b]ff. eo. ibi pone patrẽ peregre obisse, & l. si quis a liberis. ſ. si mater. ff. de libe. agnia. &c. Ab ipso vero filio nõ poterit repetere, etiam si fuerit protestata, quia alius erat facturus, vt ſ. eod. l. ij. Et istud tenet etiam hic gl. quam vide, & postea faciam te notare, & nota ibi, & hoc etiam
2 si fuerit protestata. Ex quo nota qꝫ † ista protestatio declaratoria voluntatis nullum habet effectum in his que ex voluntate nostra non dependent, sed sunt decisa, & determinata per legem. Quãdoque onus alimentandi spectat ad ipsum filium, tunc si quidem mater gerebat alia negotia filij, in dubio videtur expendisse de bonis filij, vt l. Nec ennius. ff. eod. Si negotia filij non gerebat, in dubio videtur facere animo non repetendi, vt hic in princ. nisi fuerit protestata, vt d. l. nec ennius, ita debes intelligere hãc materiam. Et istud idem quod dico de matre, habet locum in auia. Ita dicit gl. in l. nec ennius. ff. eo. ¶Nemo ad secundam partem, hic dicitur, repetendi animo feciſe ostenderis. Quero, quando hoc ostendetur. Bloſſ. dicit, & bene, eo ipso quod non probatur contrarium, presumitur feciſe animo repetendi in expensis, que sunt facta circa res, &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Alimenta. Quando patronus, vel frater prestat alimenta sorori diuiti, poterit repetere, vel imputare, vide do. Petr. in consil. ccx viij.

b POMA. ¶L. nec ennius. Hoc declara vt per Are. consil. in simili. Aler. consil. xcix. vol. ij. vbi ponit, an expense pro aliquo redimendo, maxime a fratre, possint repeti, & vide etiam Bal. cõs. l. in v. par.

LEX XII.

Si filius. Si soluit filius pro patre animo repetendi, potest repetere hoc dicit. ¶Quero, quid in dubio, vtrum presumatur facere animo donandi, vel animo repetendi. Joan. hic dicit quod animo donandi in dubio. Vide gl. sed mihi videtur quod hec lex dicat contrarium; quod in dubio non presumatur animo donandi. Nam primo dicit, quod ita de nouum non repetit, si habuit animum donãdi. Secundo dicit, quod si soluit pro patre gerendo negotiũ simpliciter, nec apparet vtrum animo donandi, vel non donandi, quod potest repetere, quia presumitur feciſe animo repetendi. Et vide text. qui manifeste hoc dicit, hoc etiam probatur ſ. l. priori, in simili, nam non presumitur expendisse animo donandi nisi in his que fiunt circa personam, vt ſ. priori. vidistis. Hoc autem esset clarum, si poneremus filium gessisse ex necessitate, puta quia pro patre fideiusserat, vel eius fideiussores susceperat, quia tunc non videtur soluere animo donandi, vt ff. famil. erciscun. l. heredes. ſ. si filiussa. & l. si dubitetur. ſ. filius. ff. de fideiussor. ¶Quero, de quo soluit hic filius pro patre? Certe intelligas de peculio profectitio, non est locus distinctioni huius l. quia cum illud pertineat ad patrem, & etiam ad coheredes, non posset repeti, vt ſ. fam. erciscund. l. certum. si loquimur de peculio aduentitio, potest hec lex procedere secundum iura hodierna, vt possit filius repetere a coheredib. vel etiam ab ipso patre, in casibus, in quibus sibi non queritur vsufructus. Si ponis quod soluit de peculio castrensi, vel quasi, procedat sine scrupulo, quia in eo habetur vt paterfamilias, vt l. ij. ff. ad Maced. &c.

LEX XIII.

a **Quod** [a]In vxorem. Expense in curando vxorem facte non repetuntur, secus in expensis fimeris eiusdem hoc dicit. ¶Quero, quid si vir fuerit protestatus qꝫ illas expensas faciebat animo repetẽdi, vtrum possit repetere? Videtur quod sic, vt l. nec ennius. ff. eod. Et pro huius questionis declaratione, habemus videre vtrum maritus teneatur de necessitate expendere in vxorem egram † vel, non quia si tenetur, licet protestaretur, non repeteret, vt habuistis no. ſ. eo. l. alimenta. Debes
1 go scire, quod quandoque est talis infirmitas, per quam vxor non prohibetur esse in obsequio viri, tunc sine dubio debet eam alere, & curare, arg. l. in rebus. ſ. possunt. ff. commo. de ope. lib. l. sicut. coniuncta l. verbo, vetus. de verb. sig. & tũc protestatio nihil operatur. Quandoque mulier propter infirmitatem prohibetur esse in seruitio viri, absque sua culpa, [b] tunc siquidem est dotata vir debet face-
b re expensas in curando eam, secundum quantitatem dotis, vt l. si cum dotem. ſ. si autem. ff. sol. mat. Et quantum ad illud nihil operaretur protestatio in contrarium. In eo vero qꝫ excedetur quantitas dotis, dic vt dicam ſ. quando nõ erat dotata. Si vero mulier non erat dotata si quidem habebat aliunde vnde posset curari, vel supererat pater, qui ad hoc tenetur, tunc maritus non tenetur in eam expendere, & tunc habet locum lex ista, quod expensa simpliciter facta videtur facta affectione maritali, sed si fuisset protestatus, posset repetere, arg. u. l. Nec ennius. ff. eod. & l. quod si nulla. ff. de reli. Si vero nullus alius erat ad quem spectaret, nec ipsa aliunde habebat, tunc maritus ipse necesse habet facere, vt dict. l. quod si nulla. & ſ. vnde vir & vxor. authen. preterea. & tunc protestatio nil operaretur, alias autem quando vir teneatur alere vxorem, tangit Dyn. in dict. ſ. sinautem in fcissimo. & Cyn. hic.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Quod in vxorem. Istud procedit solum in expensis facta pro vxore infirma, secus pro sana, vide Alexand. in l. insulã. ſ. vsura. ff. solut. matr.

b ¶Sua culpa. Adde late de hoc per Ro. consi. dvij. Abba. consil. lxxv. & que posui in l. diuortio. ſ. si vir. ff. sol. mat.

LEX XIIII.

1 ☞Actio negotiorum gestorum, vt competat mulieri, vel contra eam, quid requiratur.

2 Libellus in actione negotiorum gestorum, quid continere debeat.

Si mandatum. Mandatum maritus impedit hanc actionem dicit inter gerentem & mulierem. h.d. Primo expediam secundam gl. postea reuertar ad primam. ¶Opp. nisi interuenerit mandatum non habet locum hec actio. Institut. de oblig. que ex quasi contractu. ſ. j. Sol. Hic non interuenit mandatum inter gerentem, & vxorem, sed inter maritum & gerentem. ¶Item opponitur de
1 si mandauero. ſ. si curatores. ff. mandati. Sl. soluit optime. Dic vt gl. ¶Nemo ad gl. primam, † quero vtrum ad hoc vt actio negotiorum gestorum competat mulieri, vel contra eam, sit necesse vt eius contemplatione sit gestum. Joan. dicit quod sic. Sl. videtur contra. & vide gl. j. & ista opi. Joan. est contra hanc legem de directo in principio, vbi dicit, si mandatum solius mariti sequitur ergo apparet quod non fuit cõtemplatione vxoris, sed solum contemplatione viri mandãtis. ¶Et ideo pro declaratione huius passus debetis scire quod quandoque quis gerit negotia alterius, & non habet animum obligandi aliquem, quia forte putat negotium esse suum, vel pro se factum. tunc ista actio nõ oritur, sed habet locũ retentio, vt l. si in area. de condictione indebiti. Fallit in possessore hereditatis, vt l. si pene. ſ. primo. & l. repetitio. de condictione indebiti. ¶Quandoque habet animum obligandi alium, tunc si quidem ille est dominus, ad quem spectat principaliter negotium, non est dubium quod habet locum hec actio, vt in toto tit. isto hic, & ff. eo. Si vero non est dominus, si quidem ad eum pertinebat negotium, quod geritur cura vel solicitudine solũ, hoc nõ impedit quin actio negotiorum gestorum oriatur contra verum dominum licet eius contemplatione non sit gestum, vt ſ. eod. l. qui pupille. & l. si pupilli. in princip. ff. eo. Si vero ad eum cuius contemplatione gerebatur, non pertinebat cura, & solicitudine, tunc si quidem ad eum poterat quoquo modo pertinere actio negotio. gestor. non dabitur contra verum dominum vt l. si pupilli. ſ. sed si ego. ff. eo. nisi negotium fuerit gestum nomine serui vel filij, qui habebant peculium, vnde ad eos pertinebat, & poterãt obligari saltem naturaliter. Si vero nullo modo pertinebat ad eum cuius contemplatione geritur, & tunc oritur ista actio contra verum dominum, cuius contemplatione non est gestum, vt tatem si cum putaui. ſ. fi. ff. eo. & hoc modo debet
2 intelligi hec materia. Ex predictis † habes videre, vtrum sit necesse in libello, vel in articulo poni, vtrum negotium fuerit gestum contemplatione eius, contra quem agitur, vel vtrum ille contra quẽ agitur, gesserit contẽplatione agentis. ¶Sed quero in casibus in quibus hoc debet probari quod alterius contemplatione sit gestum, qualiter hoc probabitur. Respondeo sufficit quod gerens sciat negotium ad eum pertinere, quia in dubio videtur gerere eius contemplatione, vt l. ex maleficijs. ſ. j. ff. de actio. & obligatio. Institut. de obligationi. que ex quasi contractu. ſ. primo. ¶Quero,

& rede-

redeo ad glo. vlti. hic positam vtrum inter maritum, & vxorem in casu huius legis habeat locum actio negotiorum gestorum? Certe sic, nam maritus videtur gessisse per alium, vt l. nam & Seruius, §. fina. ff. eod. &c.

LEX XV.

a **Ipaterno.** Expense facte circa personā pupilli, non repetuntur, nisi fuerint facte animo repetendi. h. d. ¶ Quero quando quis debet probare animo repetendi se fecisse, q̄ est presumptio contra eum, qualiter hoc probabit? Dicūt quidam, quod probabitur ex protestatione, vt l. Resennius. ff. e.]Potest etiam probari & alio modo, dicit gl. & nihil plus dicit. quomodo erit alio modo? Certe pōt intelligi directe, vt puta, q̄ quando expendebat, faciebat libr̄ rationum, in quo continebatur, talis tenetur mihi in tantum q̄ pro eo expendi. vt d. l. resennius.]Potest etiam probari ex cōiecturis, que sumuntur ex qualitate persone facientis, vt dixi in l. ij. §. eodem. Item ex qualitate persone eius, pro quo fit, vt distinguamus, an illa erat in seruitio in domo vitrici, aut nō, que * distinctio est valde notabilis, & vide glo. quod tene menti. ¶ Vltimo quero, in quibus cessat ista actio negot. gestorum.]Sossi. hic enumerat. & vide eam, &c.

ADDITIONES.

a ¶ Si paterno. Adde Lud. Roman. in consi. cclij. pro his que hic dicuntur.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Que distinctio. Et quidem cum fratre, vel patruo qui dedit pecuniā pro doctoratu fratris, vel nepotis, vide Aleran. consi. cxlij. in fin. vol. ij.

LEX XVI.

Inegotium Expense facte pro rebus soro-ris, repetuntur hac actione, vel mandati. si interesset. h. d. ¶ Querit hic glo. vtrum sit differentia inter rogare, & mandare? Certe nulla est differentia, vt l. j. §. fin. ff. man. & c.

LEX XVII.

1 ✠ Directa actio nego. gestorum quare dicatur directa.
3 Actio quando dicatur directa respectu vtilis.
4 Interdictum vnde vi, licet loquatur in edibus, tamē hābet etiam locum in fundo.
7 Ledens quando possit solutionem recipere, & debitorem liberare.
8 In actione nego. gestor. contra heredes, quando venit dolus, & lata culpa.
9 Heres gestoris necessarij, vel voluntarij, quando teneatur in minus quam defunctus.
10 Heres gestoris an teneatur de leui culpa suipsius.

Contra heredes gestoris ex necessitate datur hec actio vtilis, in qua venit dolus, & lata culpa, & hoc officiū ad heredes nō trā-
a fit. h. d. ¶ Pro declaratione istius materie primo habemus videre differentiam inter actionē vtilem, & directam. Et ad hoc declarandū est facta j. & ij. gl. huius l. Et gl. nostra pro huius declaratione primo vult videre, vt sciamus quid est dictū, directa. Secundo, vt sciamus quid est dictum vtilis directa. † Dicit gl. dicitur diuersis respectibus. Vno modo directa dicitur respectu cōtrarie, vt §. eo. l. si mandatum. Alio modo dicitur directa respectu vtilis, & ita
2 assumitur hic. † Et primum q̄ actiones distinguant̄ per actionem directam, & contrariā.]Ponit hic gl. & clarius in l. cōsensu. de actio. & obli. tamen in aliquibus deficit. ideo dic, q̄ quandoq; est aliqua contractus, in quo non variatur nomen contractus, nec nomen contrahentiū, vt in contractu societatis, tūc ex vtraq; parte actio est directa, nec distinguitur inter directā, & contrariam, vt in ti. pro socio. ff. & C. Instit. eod. Quandoq; variatur nomen contractus, & contrahentiū, vt in emptione, & vendit. locatione, & conductione, & hoc casu non distinguit actio per directam, & contrariā, sed cuilibet cōpetit ex nomine suo, vt mihi ex empto, tibi ex vēdito, & mihi ex locato, tibi ex conducto. Quandoq; variatur nomen contrahentium seu quasi, non autē variatur nomē cōtractus, vel quasi. Isto casu quandoq; ista variatio contingit, q̄ nomen descendit a nomine, vt mandans, & mandatarius, deponens & depositarius, commodans & commodatarius & his similes, tūc variatur actio inter actionem directam, & contrariam. nam directa cōpetit ei, qui habet nomen primitiuum. Contra ei, qui habet nomen derriuatū, vt §. eo. l. si mandatum. & in toto tit. ff. depo. ff. commod. ff. manda. & C. Quandoq; variatur nomen contrahentiū, vel quasi, & nomen nō descendit a nomine, & non variat nomen cōtractus vel quasi, vt in cōtractu pignoris vnus vocatur creditor, alter debitor. & ex vtra que parte iste contractus vocatur pignus. Idē in negotio gesto, vnus vocatur gerēs, alter dominus, & tamē ex vtraq; parte vnus dicitur quasi contractus. & negotiorū gestio, tamen ista actio diuidit̄ in actionē contrariam, & directam, directa cōpetit ei, ad quē res pertinet, contraria competit alteri, vt ff. de pig. ac. l. tutor. §. cō
trariam, & per totum ti. C. & ff. eo. & istis casibus, tam directa, quam contraria dicitur directa respectu vtilis, de qua dicā §. ¶ Secun-
3 do est videndum, quando † dicitur directa respectu vtilis, & hic aduerte, Directa, & vtilis, dicitur diuersimode. Vno modo dicitur vtilis respectu directe, que alijs casibus cōpetit, nō in illo de quo loquimur, & hoc prosequitur gl. nostra hic. Alio modo dicitur vtilis respectu directe, que eodem casu competit, & istud gl. non prosequitur hic. Dico primo dicitur vtilis respectu directe, q̄ alio casu competit.]Ponit glo. exemplum, quando vno casu habent locum verba, & mens legis, tunc habet locum directa, quando in alio casu, habet locum mens legis, & non verba, tunc habet locum vtilis. Probat gl. ff. eo. l. iij. in prin. & §. sed si quid. vbi edictum prętoris loquitur de eo qui gerit negotia domini viuētis, vel negotia que fuerūt mortui. §. sed & si quid prętor loquitur de eo qui gerit negotia, que non sunt viuentis, nec fuerunt mortui. vnde cum deficiant verba, habet locum vtilis. ¶ Item potest poni exemplum, hoc edictum de neg. gest. habet locum in eo qui gerit sponte, in eo qui gerit coacte, non habent locum verba, sed mens, ideo habet locū vtilis, vt hic, & vide gl. in prin. ¶ Istud dictum gl. reprehenditur per
4 doc. nam vbicunque habet locum mens legis, tunc oritur directa, licet verba deficiant. Vidistis expressum in l. j. §. vti possi. vbi † licet interdictum loquatur de edibus, tamen habet locum in fundo directum.]Probatur in l. non dubium. ff. de leg. est text. in l. nominis & rei. §. verbum. ff. de verb. sign. & in l. iij. in fi. & l. seq. ff. de legi. tuto. Di-
5 cendum † est ergo aliter secundum doct. Actio directa tunc habet locum, quādo habent locū verba, & mens legis, vel mens tantū, vt dictis legibus. Actio vtilis habet locū, quando nō habent locum verba, nec mens legis, sed per Iurisconsultū illa lex extēditur propter identitatem, vel similitudinē rationis, vt l. pe. ff. si quadru. paupe. fecit. dica. ita loquitur hic. Nam edictū de neg. gest. loquitur de gerente sponte, nec ibi verba, nec mens prętoris, fuit de gerente necessario, sed per Iurisconsultum ad ipsum extenditur, ideo tunc habet locum vtilis. Ita debetis intelligere hanc materiā. ¶ Item debetis scire, dicit gl. quod ista variatio quandoq; consistit in persona actoris, quandoque in persona rei. In persona actoris fit variatio per nomina, vt directa, & vtilis in persona rei fit variatio per aduerbia, vt directe, & vtiliter. Ideo si aliquis gerit sponte, ipse habet actionem negotiorū gest. directam, si gerit coacte, habet vtilem si gerit negotia domini, vel mortui. habet directo directā, si neutrū horum fuerit, habet vtiliter directā, dicit gl. in fic potest esse quod habet locū directa directo, & directa vtiliter, vtilis directo, & vtilis vtiliter. Et idem gl. dicit in rei vendicatione, & petitione hereditatis. Et idem not. ff. de rei vendicatione super rub. doc. Ultramont. contra, & dicunt veritatem, iudicio meo. Ista distinctio nominum, & aduerbiorum est distinctio magistralis, que lege non reperitur, quinimo nec est bona distinctio. nam iste distinctiones habent sua principia. vnum ex parte actoris aliud ex parte rei. Et si quod istorum deficit, non potest dici directa, sed dicitur vtilis, vnde falsum est, quod dicamus directam vtiliter. posito enim quod ego sim dominus, si ex persona conuenti nō potest habere locum vendicatio, vel hereditatis petitio, vel ista actio directa, dicetur tota actio vtilis. Casus est. ff. de nou. l. electio. §. j. ¶ Secundo modo dixi. quod
6 dicebatur vtilis respectu † directe, que competit eodem casu vt directa competit cedenti, vtilis cessionario, eodem casu, directa heredi, vtilis fideicommissario, vel directa procuratori, vtilis domino, vt in l. in causę, in fin. ff. de procur. Et differunt iste actiones vtiles inter se, quia vtilis de qua loquor. si cedatur, nihil remanet apud cedentem, q̄ solum illam vtilem habebat, vt j. de heredi. vel actio. vendi. l. emptor. & l. ex aste, & ibi not. ad Trebel. & est tex. in l. j. §. de illo. eo. titu. Alia vero vtilis, de qua. §. dixi. que dicitur respectu directe, que alio casu competit, licet in alium transferatur, tamen remanet apud cedentem, & sic poterit dici directa, respectu vtilis, que competit cessionario. Exemplum in bonorū possessore. de iure prętorio, qui restituit hereditatem, nam apud eum remanet vtilis de iure prętorio, in fideicommissarium transit vtilis per Trebel. vt l. j. §. bonorum. ff. ad Trebel. & l. recusare. §. j. eo. tit. Ita intelligo hic, si minor cederet actionem vtilem cōtra curatorem, etiam apud eum remanet, argu. dictorum iurium. ¶ Istud est vtile ad questionem
7 de facto, † nam ille qui cedit propter virtutem directe, que remanet apud eum, potest solutionem recipere, & debitorem liberare, ni si in certis casibus, qui ponuntur in l. iij. j. de noua. sed si apud eum nihil remaneret, tunc secus, & ista sunt subtilia, & menti tenenda.

8 **Sumus** expediti de duabus primis glo. & dicitur hic, q̄ cōtra heredes in hac actione, † nō venit nisi dolus, & lata culpa. ¶ Oppo. ad hoc j. de here. tut. l. j. ij. & iij. Sol. Fateor quod nō venit nisi dolus, & lata culpa. Fallit in tribus casibus qui ponūtur in legibus contrarijs. ¶ Opp. j. arbi. tute. l. quicquid. & j. eo. l. tutor. Sol. Fateor, q̄ ipse curator tenet de dolo, & lata culpa, & leui. sed heredes eius nō tenent, nisi de dolo, & lata culpa. Fallit in tribus casibus, quos §. dixi. ¶ † Quero circa istā partem, de
9

duabus questionibus. Primo vtrum hoc sit verum in herede gestoris voluntario, sicut hic in herede gestoris necessario, vt teneatur in minus heres, quã defunctus. Glos. hic dicit quod nõ immo dicit q̃ in voluntario gestore in tantũ tenetur heres in quantum defunctus tenebatur. Idem not. in l. acti. ff. eo. Contrariũ not. ff. eo. l. iij. §. hec actio. ff. de acti. z obli. l. ex deposito. cõmuniter omnes tenent gl. hic posita. z similes, quia in gestore voluntario ista differentia nõ reperitur in aliqua. l. ¶ Quero. istud est verum, quod heres non tenetur nisi de dolo. z lata culpa defuncti, an teneatur † de leui culpa suãpsius heredis. in eo quod ipse gesserit? Gl. dicit hic, quod sic. z vide gl. Contrarium videtur in l. cũ ostendimus. ff. de fideiuss. tu. Sol. Ibi loquitur quando gessit aliquid, quod habebat gerere necesse, hic quando gessit illud, quod gerere non habebat necesse.

ADDITIO.

a IO. FR. RV. ¶ Istius materie. Adde Bart. in l. j. ff. de actiõ. z obliga. z Bartol. z Bald. plene de hac materia, directe z vtilis. in l. j. ẽ. eodem titu.

LEX XVIII.

OB negotium. Hec actio est bone fidei, siue sponte, siue ex necessitate geratur ideo ex mora in ea veniunt vsure, hoc dicit.

LEX XIX.

AB vno. Etiam pro communi negotio, habet locum hec actio, hoc dicit breuiter in summa ꝛc.

LEX XX.

1 ¶ Officium procuratoris, quando sit voluntarium.
2 Gestor quando teneatur etiam de neglectis.
3 Gestor vnius negotij tantum an teneatur a seipso debita exigere.

TUtor. Tutor z curator differunt a gestore, quia ipsorum officium est necessarium, z finitur necessitate cessante, sed officium gestoris est voluntarium, z voluntate propria terminatur. ¶ Item primus potest exercere actionem, secundus non, vt vterque etiam de leui culpa tenetur. h. d. ¶ Diuide. primo ponit differentiam inter tutorem z curatorem ex parte vna, z gestorem ex parte alia, in administratione inchoanda z finiẽda. Secundo ponitur vnum quod est commune obligationis vtriusq;. Tertio ponit differentiam inter predictos in exercendo actiones. Secunda ibi, secundum que. Tertia ibi, de ceteris. ¶ Nota primo ex prima parte differentiam inter administratorem voluntarium, z necessarium. ¶ Secundo nota quod gestor tenetur de dolo, lata culpa, z leui. ¶ Ex tertia parte nota quod sine actione nemo experitur, z sic non potest gestor intentare actionem. ¶ Ad primũ oppo. z videtur † quod officium curatoris sit voluntarium. vt inst. de cura. §. item minti. Sol. Voluntarium est ex parte eius, qui datur, z ex parte eius, cui datur est necessarium. ¶ Opponitur ad idem de l. ij. §. queritur. de cura. bon. dan. Sol. Ibi loquitur in curatore dato bonis, quod supra dicti, loquitur in curatore adulti. ¶ Item opp. z videtur quod officium tutoris vel curatoris non finatur pubertate, vt infra vt cau. post puber. tutor adsit in l. j. Solu. Fallit ibi in negotio non perfecto vt ibi dicitur. ¶ Habes expeditam primam glos. super verbo, munueris. vemo ad aliaz gl. super verbo, voluntas. ¶ Op. z videtur † quod gestor teneatur etiam de neglectis, vt l. in commodato. §. sicut. ff. commo. Sol. In isto passu fuerunt opin. inter glos. nostros, inter Joan. ex vna parte, z Bulic. antiquum glos. ex alia. Veritas est ista, quod distinguitur sic, aut quis incipit gerere, z postea illud omisit, de illo tenetur, argumen. d. l. in commodato. §. sicut. ff. commo. z ẽ. de actio. z obliga. l. sicut. Aut non incepit. z tunc aut ab initio accessit vt omnia gesturus, z de omnibus tenetur, vt l. Pompõius in negotijs. in fin. cum l. sequent. ff. eodem. Aut non accessit vt gesturus omnia, sed vt gesturus quedam, z tunc aut alius fuisset gesturus omnia, nisi ipse accessisset, z tenetur de omnibus, vt l. si pupilli. §. videamus. ff. eod. Aut alius non erat gesturus, z tunc non tenetur, nisi de his, ad que gerenda accessit, vt hac l. cum his que sibi connexa sunt vt l. tres tutores. §. ij. ff. de admi. tutor. Quod ergo hic dicitur, quod voluntas imponit finem administrationi, intellige de voluntate, quam habuit ab initio, cum accessit ad gerendum. ¶ Item ad secundam partem, hic dicitur quod † gestor tenetur de leui culpa. Contra ff. eo. l. iij. §. interdum. Sol. Illud, quod hic dicitur est regulare. Fallit in casibus, qui ibi not. ¶ Item opp. de l. curatoris. ẽ. eo. Solu. Aliud est in heredibus administratoris necessarij quam in ipso administratore volũtario. z ibi dixi. ¶ Ad tertiam particulam, z oppon. z videtur quod gestor possit † intentare actionem, vt l. sed z he. de procu. l. maritus. §. de procu. Solu. Ibi potest agere, non quia gestor, sed quia coniuncta persona. ¶ Quero vtrum gestor vnius † negotij tantum teneatur debita a seipso exigere. Bl. paruula que est hic ponit duas opi. Tene vltimã quod tenetur exigere a se illud, quod debet de administratione non aliud, quod probatur ff. in ail. l. si non remunerandi. §. apud. nisi esset generalis administrator, vt hic per doct.

LEX XXI.

SI cognati Obligatio personalis non impedit libertatem serui, z factus liber non tenetur ex ante gesto, hoc dicit. Dic vt l. Pomponius in negotijs. ff. eod.

LEX XXII.

NEgotium. Tutor non tenetur de casu fortuito, hoc dicit hec lex breuissima, ꝛc.

LEX XXIII.

1 ¶ Prohibitio tollit actionem negotiorum gestorum.
4 Vtiliter expedienti post prohibitionem, an competat aliqua actio de equitate.

a **SI Quis nolente.** a Prohibitio tollit actionem negotiorum gestorum in his que post prohibitionem gerũtur, secus
1 in his que gesta sunt ante, hoc dicit. Not. † quod prohi-
2 bitio tollit hanc actionem. ¶ Secundo no. † quod protestatio po-
3 test fieri in scriptis, z sine scriptis. ¶ Oppon. z videtur † quod ista prohibitio non prohibeat repetitionem, vt ff. de iniust. l. si quis mancipijs. §. Proculus. Soluit glos. optime ibi, licet prohibuerit dominus, tamen non prohibuit seruus qui seruus potest obligare dominum inuitum de peculio, vel de in rem verso, vt l. si quis seruum. §. etiam. ff. de pecul. ¶ Opponitur de l. at si quis. §. idem Labeo. de relig. Solu. Speciale est in funeraria, que non tollitur per prohibitionem. ¶ Iurta hanc legem queruntur duo, vtrum huic
4 vtiliter expedienti † post prohibitionem de equitate competat alia qua actio? Glos. pro solutione huius questionis. intrat aliam questionem, quando prohibitio non fuit facta expresse sed tacite. v. g. mandaui tibi, vt emeres mihi codicem pro decem, emisti pro viginti, an illa decem vltra possis repetere? Et in hoc fuerũt opiniones, finaliter gl. determinat quod non. Si ergo tacita prohibitio impedit repetitionem, multo magis expressa, in prohibitione expressa. Habemus duas glo. contrarias. Ana est in l. soluendo. ff. eod. Alia est in l. si Stichũ in fi. ff. de noua. que contrariat huic. Bul. de Lug. videtur tenere glo. l. soluendo per. l. si quis mancipijs. §. Proculus. de iniust. z de relig. l. at si quis. §. idem Labeo. Ad istã legem responder bene. z valde subtiliter. hic loquitur quando prohibitio fit facta circa administrationẽ rerum, postquã quis non potest administrare sine delicto, nam post prohibitionem delinquis si ingrederis fundum meum, vel in eo operaris. vt l. diuus. de seruit. rustic. prae. dio. z l. iij. circa princ. de acqui. rerum do. z q̃ vi aut clam. l. j. §. quid si vi. sed questio gl. in l. soluendo loquitur quando post prohibitionem potest geri negotium sine delicto, vt puta conueni ne creditor meo soluere pro me frumentum, z similia, tunc de equitate habet locum actio non obstante prohibitione. Licet hec responsio sit bona ad hanc legem, tamen est contra. l. si pro te. ff. mandat. Unde non eas hanc glos. z glo. que est in l. si Stichum in fin. ff. de noua. Non obs. §. Proculus. z §. idem Labeo, vt supra responsum est circa contraria. ¶ † Quero, vtrum hoc sit verum indistincte, quod protestatio possit fieri in scriptis, vel sine scriptis. Breuiter quandoq; protestatio succedit in locum actionis, tunc debet fieri in scriptis, vt l. vt perfectius. de anna. excep. Quandoque non succedit in locum actionis, tũc regula est quod potest fieri in scriptis. z sine scriptis, vt hic, z l. scire oportet. §. oportet. de excusa. tuto. Fallit in casu. ẽ. de non nu. pe. auth. hanc autem querelam. ¶ Quero secundo. vtrum
6 † protestatio de qua loquitur hic, debeat specialiter fieri, vel in genere tert. hic in principio videtur dicere specialiter. Bl. videtur exponere specialiter, id est expresse. Dic si quidem volo prohibere negotia mea simpliciter omnia, tunc satis est si generaliter loquatur, nec est necesse quod res designetur, vel negotium nominetur, vt l. de pupillo. §. qui nunciat. de oper. noui nunci. sed si volo prohibere de aliqua re particulari illam debeo designare, nec debeo obscure loqui, alias protestatio nihil operaretur, vt l. aut qui aliter circa princip. §. j. ff. quod vi aut clam.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Si quis nolente. Circa questionem quam tangit hic gl. de emente rem pro pluri vide Paul. de Castr. consil. circa. incip. super domina. vbi tãgit materiam huius legis, item regulam huius legis limita non procedere in medico qui medetur infirmo, etiam inuito z in soluente pro condemnato corporaliter, vi. Barb. in rubr. extra de solu. ad fin.

De his que vi, metuue causa gesta sunt. Rub. XX.

¶ Continua glo. vno modo, z dic vt in ea. Vel aliter dictum est de pactis, z de transa. verum, quia predicta fiunt metu, vel dolo aliquando, ideo subiungitur rubrica de his, que metu, vel vi. z postea de dolo. Quero quare fecit mentionem de vi. Glo. dicit, quod Imperator secutus est antiquam intitulationem sed hodie aliter, vt habes in glo. quam vide, ꝛc.

LEX

LEX I.

Persecutionem. Ad furem, z metū inferentē, spectat periculum interitus. h.d. Op. de l. si cum exceptione. §. q̄ si homo. ff. eo. Sol. Ibi loquitur quādo res periit intra quadrimestria tempora, hic q̄ periit ante. Ratio patet ibi. ¶ Op. de l. si cum exceptione. §. sed, z si non culpa. ff. eo. Sol. Ibi loquitur quando res erat eodem modo peritura penes actorem, hic non. Quod intelige, vt ibi no. ¶ Item opp. de l. subtracto. §. de fur. z ff. de cond. fur. l. parui. Solu. Ibi purgauit moram hic non. ¶ Quero vltimo, re perempta, ad quid formabitur libellus, vel quid petetur. Ter. hic videtur quod ipsa res petetur licet sit peimpta. Unde ea que sunt ablata etiam postquam interciderint possunt peti. Idem videtur in l. si seruus. §. bone. ff. de condi. furti. z inter stipulantem. §. pe. de ver. obl. z l. si mulier. §. j. rerum amota. ¶ In contrarium, q̄ petatur estimatio, videtur ter. in l. in re furtiua. de condi. fur. licet gl. ibi aliter exponat ter. Ego istum passum examino multum diffuse in repetitione l. stipulationes non diuiduntur. de verbo. oblig. vtrum in obligatione rem restitui re perempta, succedat obligatio ad interesse, z quid sit in petitione, z finaliter teneo, q̄s vtrunque possit peti, scilicet res, z estimatio. Ad hoc facit l. illud. §. j. de dona. caus. mor. z ibi dixi. ¶ Ultimo gl. intrat hic materiam violentiarū quā gl. ponit latius in l. extat. ff. eo. z ponit hic sex genera violētiarum, vide eam.

ALIA LECTVRA.

Persecutionem. Fur, z metus inferēs tenent de interitu, hoc dicit. ¶ Opp. z sum in gl. ij. dicitur q̄s metum inferēs tenetur de interitu. cōtra de l. si exceptio. §. q̄ si homo. ff. eo. Sol. q̄ hec debet limitari secundum illam, q̄ hoc est verum, nisi res pereat intra quadrimestre tempus, z que sit ratio huius dic, vt ibi no. Sed contra istam solutionem op. z sum in gl. j. z videtur q̄ indistincte veniat periculum, vt l. j. §. rectissime, z l. merito. ff. de vi, z vi ar. Timore huius gl. distinguit hic, q̄s quinq̄ sunt genera violentiarum. Istud dictum redarguitur, z ad contrariū respō deo, q̄s in duobus generibus violentiarum, videlicet expulsiua, z ablatiua, venit interitus indistincte. in impulsiua non habet locū lex nostra, z d. §. quod si homo. ¶ Sed contra istam solutionē op. de l. si ipsa. ff. eo. Solue, vt soluit gl. magna circa medium, z aduerte ad vnum quod gl. dicit, q̄ glo. magna circa fin. dicit quod sunt plura alia genera violentiarū. Istud dictum redarguitur per doc. q̄ non est verum, quod sint plura, sed bene sunt plures modi puniendi istas violentias, z plures constitutiones facte, z has constitutiones vide plene, vt l. extat. ff. eo. ¶ Item op. z sum in gl. ij. z videtur quod debeat distingui vtrum res esset eodē modo peritura penes actorem vel non, vt l. si cum excep. §. quatenus, versi. sed z si non culpa. ff. eo. gl. fatetur contrarium. ¶ Contra istud posset opponi de l. si in alia. ff. depositi. §. fin. de l. quod te, z q̄s ibi no. ff. si certū pet. Pro huius solutione dic secundum do. Jac. Bu. quandoque queritur, nunquid morosius teneatur de interitu indistincte, vel debeat distingui, vtrū res esset eodē modo peritura penes actorē, &c. Dic sic, quod quandoq̄ cōtingit, quod nulla obligatio precedit, pone exemplum in reali, possides Stichum meum, &c. Circa istud membrum dic vt no. in l. si vehenda in gl. magna. ff. ad leg. Rhod. de iact. Quandoq̄ contingit quod precedit, z tunc aut talis obligatio descendit ex delicto, q̄ est factum q̄s fieri non debuit, aut descendit ex alio cōtractu. Primo casu regulariter morosius tenetur de interitu, vt d. l. j. §. rectissime, z l. merito. ff. de vi z vi arma. Fallit in metum inferente, vbi debet distingui secundum q̄ distinguitur in d. §. quatenus ver. sed, z si non culpa. Si autem obligatio descendit ex cōtractu, dic aut precedit mora, aut culpa. Primo casu morosius tenetur indistincte de interitu, vt d. l. quod te, z d. l. si in alia. licet Martin. dixerit aliter, vt ibi no. In secundo casu, vbi precedit culpa, tunc debet distingui, vtrum res esset eodem modo peritura penes actorem an non, est ter. cum gl. sua in l. si vehenda. §. pen. ff. ad le. Rhod. de iact. Item op. de l. subtracto. §. de fur. Solue vt in gl. ij. in fi. q̄ ibi fuit purgata mora.

LEX II.

1 Ignorantia iuris quando noceat in damnis vitandis.
4 Exceptio metus est odiosa respectu metum inferentis, z respectu passi est fauorabilis.
5 Solutio non potest parere obligationem, z liberationem.
6 Soluens coacte post cautionē metu factā quādo repetat. z nu. 12.
10 Vbicunq̄ in solutione potest subesse alia causa, quam approbatio prime promissionis, quis non presumitur illam approbare.
12 Contra asserentem se spoliatum metu competit exceptio, sed non competit quando agit possessorio.

Tamē non solum. Solutio spōtanea purgat vitium metus adhibiti tēpore promissionis, h.d. Assumo principium, z opp. ff. de condi. ob turpem can. l. ex ea. z l. metum §. sed q̄ prætor. ff. eo. Sol. Ibi fuit adhibitus metus in soluendo hic in promittendo tantum. ¶ Opp. secundo, z assumo finem gl. † Iuris ignorantia non nocet in damnis vitādis, vt l. error. ff. de iuris. z fac. ign. sed hic soluens errauit, ergo &c. glo. dicit quod hic fuit error supinus, vt l. nec supina. de iur. z fac. igno. z vide glo. Contra istam solu. videtur, ff. de cond. inde l. sed z si me putem. in princ. vbi tu damnis quilibet errans quātūcunq̄ fatuus, z in facto proprio excusatur. Sol. Dic quod hic solut scienter, vel si ponis eum errasse, posito quod repetitio competeret per iura contraria, non competit per actionem quod metus causa, z hoc est quod dicit iste ter. sed alio modo competit repetitio, non autem cōpetit per hanc actionem. z vide text. qui dicit, z vim passum &c. ¶ Modo venio ad oppo. z redeo ad princi. glos. z concludo † quod si scienter soluit, sublatum est vitium metus adhibiti tempore promissionis, z sic cessat repetitio, si soluisset ignoranter, forte posset repetere, nō per hanc actionem, sed per aliam, scilicet per condictionem indebiti. ¶ Ad hoc oppon. tutus exceptione odiosa, si soluit per errorem non repetit, vt l. qui exceptionem. ff. de condi. inde. Glo. fatetur contrarium dicens q̄ etiam per istam restationem cessat repetitio. z vide gl. Docto. moder. hic multum notabiliter dicunt, quod ista gloss. nōn dicit verum. nam l. qui exceptionē. loquitur de exceptione mere odiosa. † vt exceptio Macedoniani, sed exceptio † metus est odiosa respectu inferentis metum, z est fauorabilis respectu passi metum, z ideo non obstante illo odio competit repetitio, ne alias sit melioris cōditionis delinquens quam non delinquens. contra l. non solum. la j. ff. de nox. Et ita dicunt ipsi, q̄ satis placet mihi pro modo. forte alibi istum passum examinabimus melius. ¶ Item oppo. dixi q̄ soluens per ignorantiam repetit. contra vna solutio † non parit obligationem, z liberationem, vt l. qui hominem. §. fin. ff. de solu. ergo iste soluens cum sit liberatus ab illa obligatione, non potest repetere. Gl. fatetur contrarium. Tu dic contra, si soluisset ignoranter. Nec obstat quod ista solutio parit liberationem, quia verum est quod parit liberationem ab omni obligatione valida, sed quia erat tutus exceptione, ideo non impeditur repetitio.

Modo Habes primam gloss. veniamus ad q. z debes scire quod Suar. posuit super hanc l. vnam suam glos. que an sit vera dubitatur, z eius verba recitantur hic per gl. quam vide. Ista gl. habet tres partes. Prima cum dicit, presumitur quia relam de vi non habuisse. Ista pars est vera, si ponis eum scienter soluisse, postquam metus cessauerit, alias secus, vt j. dicam. Secundo dicit, Aut ergo omnino non repetet, z ista pars est vera, si ponis eum soluisse scienter postquam metus cessauerit, alias secus, vt ē. dixi. Tertio dicit, aut eatenus impeditur, donec probet contrarium. Ista pars est vera. si ponis soluisse ignoranter, vel soluisse instante metu, alias non posset repetere, vt ē. dictum est. Ita debes intelligere gl. hic positam. ¶ Quero, † quid si parum post cautionem coactus soluit, an possit repetere? Oldra. quod sic. sed glos. contra Bruiter omnes doct. tenent istud. Aut quis soluit instante metu, vel metus periculo, z tunc potest repetere aut postquam metus cessauit, z tunc secus. Ita loquitur hic z text. hoc probat. Puto autem metum instare si causa ex qua metus inferebatur, subsistit. verbi gratia, aliquis Tyrannus cogit me ad promittendum, certe toto † tempore sue tyrannidis instat metus z donec sum in loco vbi ipse exercet tyrannidem arg. l. Fulcinius. §. quid si autem. ff. quib. ex caus. in poss. ea. facit ad hoc extra eodem titul. capit. j. ¶ Querit gloss. quid si iurauit per metum dare decem, z postea soluo sponte, an possum repetere? Glo. hic dicit q̄ non licet de iure canonico contra, quia video† soluere metu periurū, vt repetam. argu. extra de iureiur. cap. debitores. z extra. eo. c. ad aures. z vide gloss. † z huic iuri canonico standum esset in his. ¶ Ex quo nota † quod vbicunque in solutione potest subesse alia causa, quam approbatio prime pomissionis, quod non presumitur illam approbare, vt videbitis infra l. priori. z hoc quia video† soluere metu periurū (soluo) non vt approbem promissionem primam, sed vt non sim periurus. ¶ Et per hoc dico quod in ista † ciuitate, z aliis ciuitatib. Tuscie, vbi contra instrumentum non potest opponi exceptio doli, vel metus, quin aliquis capiatur, z fiat solutio, quod soluens non videtur primam promissionem approbare, sed videtur soluere, ne capiatur, z posset repetere. Facit ad predicta quod dixi. ff. quod vi aut clam. l. j. §. z parui. ¶ Restant videre in glo. due oppo. quas omisi. Oppo. z videtur, quod obligatio facta metu sit nulla, tanquam turpis, vt ē. de legi. l. non dubium. dic vt in gl. ¶ Item oppon. quale fuit principium, talis debet esse processus, quoad primo dia litis, &c. vt l. j. j. de imp. luc. descript. lib. x. Solu. quod hic sequitur post principium, est contrarium primo, quia spontanea solutio est contraria coactioni, merito illud tollit. ¶ Ultimo ex tra glo. not. z tene menti. dixi quod spoliatus ante omnia est restituendus, nec potest obiici aliqua exceptio, vt l. momentanee. §. vnde vi. z si per vim vel alio modo. l. j. hoc est verum si agitur possessorio

sorio.vt ibi,sed si agitur petitorio.vt actione q̄ me.cau.pōt obici exceptio.quod ille metus est purgatus per aliquē actum postea subsecutum.vel per consensum expressum,vt hic ꝛ l.j.ſ.si per vim, vel alio modo.circa quod vide Jmm.extra de renun.c.super.

ADDITIONES.

a IOAN. FRAN. RVER. ¶ Cum te.* Limita hanc l.vt per Bar.singulariter in l.si per vim.ſ.eo.tit.ꝛ limitat sing. Jo.and.in c. ad audientiam.ꝛ ibi Abb.extra quod me.causa.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Metus. Aliter ꝛ notabi.limitatur regula huius l.per Canonist.in c.ij.de resti.spolia.

b ¶ Tyrannidis. Vide Pe.de anch.consi.ccc.

c AND. BAR. ¶ Querit gl. Adde que notaui ad Bal.in l.j.ſ.si a non compe.iud.

d ¶ Metu periurii. Adde quid de soluente metu excommunicationis.Roma.consi.cccl.vir.

e ¶ Ultimo. Vide que diri in cap.sollicite.de resti.spo.ꝛ vide c.ij.de resti.spo.vbi allegatur lex ista hic posita per Jmm.ꝛ alios.

ALIA LECTVRA.

Cum re. Vbi promissio est facta p vim,ꝛ sequitur solutio spontanea,non competit actio qō metus causa.h.d. ¶ Opp.de l.ex ea stipulatione.ff.de condi.ob.turp.cau.Sol.Bl.tenet qō ibi interuenit metus tam in promissione quam in stipulatione,hic in promissione tm. Et assignat tres rationes.Prima est nuitum no.ꝛ intelligitur ex lege contraria,Secunda est bona.Tertia est falsa,in eo quōd gl.dicit,qō vna solutio.ꝛc.Dictum gl.habet locum, vbi quis reperitur in delicto q̄ est verum quod eadem solutio non parit liberationem,ꝛ repetitionem,q̄ isto casu repetens videtur sibi contrarius,qō non est in casu nostro,Et aduerte.quod si tertia ratio glos.esset vera eodem modo deberet dicere qō si metus esset adhibitus in solutione non competeret repetitio,qō est falsum,ꝛ ex his omnibus gl.nostra reprobat quādam gl.que gl.incipit,presumitur enim,ꝛc. ¶ Aduerte.quod gl.contraria habet tres partes.Prima particula fm gl. ꝛ doc.est vera,dummodo intelligant secundum do.Ja.de presumptione iuris contra quam non recipitur probatio in contrarium. ¶ Item secunda particula est vera,tertia falsa,vt hic patet in gl. Pro qua videtur velle rex.nostre legis vbi ponitur pro constanti quod vis non fuit adhibita in soluendo.Item opp.qō iste soluēs videtur errasse in iure,quia poterat se defendere,sed error iuris in damno vitando non nocet,vt l.error.ꝛ l.regula.de iur.ꝛ fac.ignio. Solue,vt gl.vel dic.quod leges contrarie habent locum vbi solutio fuit facta ignoranter.hic fuit facta scienter. ¶ Item op.ꝛ videtur quod cum talis solutio sit contra legem quod quicquid sequitur ex ea,non valet.vt l.non dubium.ſ.de legi.Soluit gl.no.in fin. gl.magne,quam no.quia licet fuerit turpiter facta, per metum,ics non tamen fuit turpis de se.De hoc videbitis in l.dolo.ſ.de inuti.

13 stipu. ¶ Querit gl.de duobus.pone quod aliquis per vim promisit centum.que non ex interuallo,sed statim soluit, nunquid repetit:Hic fuerunt opin.q̄ quidam dixerunt quod sic,ar.l.iu.ſ.Seio. ff.de mino.arg.l.si mulier.j.ad Velleia.gl.secundum Hugo.reprobat hanc opi.ꝛ non allegat.do.Jaco.tenet idem cum gl.per hanc legem que loquitur indistincte.Non ob.ſ.Seio.q̄ ibi scōs actus de necessitate venit ad consequentiam unmissionis,ꝛ exactio debitorem de necessitate sequitur additionem hereditatis,quod non contingit in casu nostre legis,quia solutio non sequitur de necessitate ad promissionem factam per vim,imo soluēs poterat opponere exceptionem,qō metus causa,ꝛ si non opponit,videtur habere ratam precedentem vim.Hō ob.l.si mulier.j.ad Velleia,vbi succurritur mulieri circa secundum actum, sicut circa primum intra biennium.Respon.q̄ secundus actus nititur eadem ratiōne qua primus,q̄ in vtroq; actu inest ratio fragilitatis sexus, qūod non est in casu nostre legis,q̄ soluens poterat opponere exceptionez. verum est qō do.Ly.reprobat dictum eius gl.Rā vbi statim post promissionem coactam fit solutio,in solutione adhuc videtur inesse vis,seu metus,qui fuit in promissione,per regulā iuris,ea que incōtinēti,ꝛc.vt l.lecta,si cer.pe.ibi est iuris casus cōtra dictū gl.ꝛ l.nouissime.ſ.j.ibi.quid ēim si cōpulsus.ff.q̄ fal.tu.auth.ꝛ vt hoc intelligas debetis scire q̄ ille.ſ.probat hic,q̄ hec sunt paria aliquez facere aliquid compulsum ad hoc,aut facere timore ne compellatur.vnde vi soluēs iam fuit expertus eam in promissione illa.

¶ Item eadem vis presumitur esse in solutione,que non valet, facit ad questionem pone ex forma statuti reformat q̄ bona rebellū debent venire in cōmun.ꝛ debitores eorum possint exigi,debitor cuiusdā rebellis fuit coactus,vt solueret debitū cōi,non soluit tunc,sed relaxatus soluit post vnū diem,vel duos,reuertitur creditor rebellis,ꝛ petit debitum.Op.pro debitore q̄ ipse est liberatus per solutionem factam communi,ꝛ allegat questionem factā in l. liberto.ſ.Lucius.de ann.lega.l.creditor.ff.de solut.Repūcabitur qō licet fuerit detentus in palatio,tamen postea facta est solutio, quid iuris.Hec glo.facit contra debitorē,veritas videtur in contrarium per l.nouissime.ſ.j.prealleg. Item querit gl.pone.quod alquis iurauit per metum.postea soluit,nūquid possit repetere? Bl.dicit quod non,quia tale iuramentum reinittitur,vt l.ſi.ff.de his qui satisd.cog.de iure canonico secus,vt in glos.

LEX. III.

1 ¶ Res vendita per metum,potest repeti per actionem in rem.

3 Res empta metu potest prescribi,ꝛ sic cōtra actionē quod metus causa opponitur exceptio prescriptionis.

4 Actio quod metus causa,quādo detur cōtra tertiū possessorem.

5 Actio personalis quod metus causa,scripta in rē, quando detur contra tertium possessorem,vnde nascatur.

6 Pretium rei vendite per metū,cui debeat restitui quando agitur ad rem.ꝛ nu.8.

7 Si primus emptor dedit maius pretiū,quā pretiū quod dedit secundus,q̄ pretium restituit agens ad rem,ꝛ nu.8.ꝛ nu.19.

11 Actio personalis scripta in rem, prescribitur longo tempore.

12 Possessor bone fidei,licet faciat fructus suos,tamen tenetur restituere quatenus est factus locupletior.

13 Possessor bone fidei an teneatur de fructibus ante triennium,ꝛ ipsos prescribat triennio.

14 Res possessa violentia compulsiua prescribitur,non autem possessa vi expulsiua.

17 Contractus venditionis metu celebratus,quādo non sit nullus ipso iure.

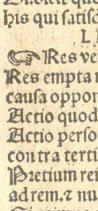

Si vi vel metu. Coactus fundum vēdere,potest illum repetere a quolibet possessore,si pretiū restituit.ꝛ prescriptio non currit,hoc dicit. ¶ Primo not.q̄ res vendite per metum possunt repeti per actionē in rem a quolibet possessore.Secundo nota,quod

2 debet restitui pretium a vendicante.Ex quo habes contra hanc actionem opponitur exceptio retentionis propter pretium,licet contra interdictum vnde vi,nulla talis exceptio possit opponi.

3 ¶ Tertio no.q̄ res empta metu possit prescribi.Ex quo habes quod cōtra actionē q̄ metus causa,opponitur exceptio prescriptionis rei. ¶ Ad ista tria opponamus per ordinem. ¶ Oppōdens, licet per metum,transtulit dominium,vt l.ſi mulier.ſ.ſi metu.ff.eo.Insti.de rerum diui.ſ.per traditionem,ergo nō potest vendicare rem tanquā non dominus,vt l.in rem.in princ.ff.de rei vend.Soluit glo.q̄ de iure ciuili nō possit vēdicare,sed de iure pretō

4 sic,quo iure non videtur dominum perdidisse. ¶ Item oppo.ꝛ videtur q̄ contra tertium possessorem nō debeat dari actio quod metus causa,vt l.metum.ſ.licet.ff.eod. Solu.Fateor contrarium, quod ex hoc edicto triā dantur remedia, scilicet vtilis in rē. actio personalis,q̄ metus causa,que est in rem scripta,ꝛ exceptio metus vt d.l.metum.ſ.sed qūod pretor.ꝛ ſ.licet.ꝛ ſ.volenti.ꝛ hac l. ¶ Circa hoc queritur,ista actio personalis scripta.etiam in rem quādo

5 datur contra tertium possessorem vnde nascitur? Glos.magna hic mirabiliter dicit quod nascitur ex varijs figuris causarum,vt l.j.in prin.de act.ꝛ obli. ¶ Et aduerte,ne erres,ego nō quero de actione in rem vnde oriatur,q̄ illa non oritur ex obligatione, datur enim cōtrā possidentem,q̄ possidet,non q̄ obligatus. Instit.de actio. ſ.j. Sed ego quero de actione personali in rem scripta. Ista enim datur contra possessorem tanquam obligatum,ideo q̄ possidet,vt l.de eo.in fin.ff.ad exhib. Illa igitur obligatio contrahitur sola rei peruentione, eo ipso q̄ res peruenit ad eum, ideo dicitur oriri ex varijs figuris causarum. ¶ Ad secundum no.opp.ſ.de rei vend.l. si mancipium.ꝛ sum in j.gl.magna.Sol. Hic debet restitui ideo,q̄ pretium est versum in eius vtilitatem. ¶ Oppon.ff.de rei vendi.l. empto.Solue eodem modo. ¶ Oppo.ſ.de prescript.xxx.anno.l.j. Solue eodem modo. ¶ Item opp.ſ.de rescin.vend.l.j.Solue vt in gl. ¶ Oppo.de l.si per impressionem.ſ.eo.Sol.Aliud cum agitur condictione ex l.illa,aliud cū agitur actione q̄ metus causa. ¶ Cir-

6 ca istud notabile quero primo cui debet restitui illud pretiū. Respondeo,si quidem agitur cōtra metum inferentem, debet restitui sibi sine dubio,si agitur contra possessorē, tunc potest iste,qui vendicat,soluere primo emptori.Item potest soluere huic emptori secundo si vult.Ita dicit gl.q̄ qualiter procedat,ſ.dicā. ¶ Vide gl. in princ.in eo q̄ dicit potest soluere huic secundo emptori,videtur contra q̄ non ab ea habuit pretiū,sed a primo emptore,ꝛ ipse primo emptori debetur.ergo si soluo alteri non sequitur liberatio. l.qui hominem.ſ.si nullo.ff.de solu. Bl.respondet duobus modis. Primo modo,q̄ primus emptor cogitur habere ratū, q̄ eius negotium est vtiliter gestum,soluit enim creditori suo.nā hic secūdus emptor poterit repetere a primo,qui sibi vendiderat,vnde cū eius negotium vtiliter sit gestum, ergo ꝛc.vt l.soluendo.de neg.gest.ꝛ l. Pomponius.ꝛ l.que vtiliter,poterat soluere creditori creditoris, vt.l.si opera.de dol excep.ꝛ l.si libe.de neg.gest.ita dicit gl.magna. Sed quid diceres,si iste secūdus nō fuisset emptor,sed donatarius, vel quid

vel quid si fuisset actum ꝙ a primo non posset repetere etiã pretiũ, dic vt dicam in sequenti questione. ¶ Quero quid si pretiũ ꝙ pri-
7 mus† emptor dedit, est maius quã pretium ꝙ dedit vltimus, ꝙ de-
bet restitui? Glo. dicit, ꝙ est in electione actoris ꝙ pretiũ restituat. arg. l. si cum militarib. in fi. j. de restit. mili. & vide gl. tuam in fi. Pet. de Bel. & domi. Cy. sequẽdo eum videtur tenere ꝙ totum primum pretiũ debeat reddi, q2 ille, qui vendidit secundo emptori, transtu-
8 lit in eũ omne ius suum, nos quid dicemus? Ego† fateor ꝙ si in in-
strumento venditionis fuisset dictum, ꝙ vendidit illam rem, & oẽm actionẽ quã habet in dicta re, seu pro dicta re, sicut fit hodie in instrumentis, ꝙ Pet. verum diceret. Sed si fuisset res vendita simpliciter prout proponitur, tunc non trãsit nisi ius reale. Nam iura illa que cõpetunt persone, nõ transeunt nisi cedantur, vt l. in creditore.
9 ff. de euict. ¶ Et ideo puto tunc aduertendũ, qualiter† opponatur
exceptio, aut iste possessor 2uentus opponit exceptionẽ nõ debere se restituere, nisi sibi restituatur pretium, & non debet sibi restitui, nisi pretium ꝙ ipse dedit. Ita loquitur l. si cum militaribus. j. de restitu. mili. Sed si opposueris exceptionem, non debeo tibi restituere istam possessionem donec pretiũ restituas simpliciter, vel donec restituas pretium primo emptori, optime procederet ista exceptio, q2 exceptiones ex persona venditoris trãseunt in emptorem, vt l. si a te. in fi. & l. si mater. §. fi. de excep. rei iud. & tunc debet ipsi primo emptori restitui. Idem dico, ꝙ si iste, qui vendidit coacte, vellet isti primo emptori pretiũ restituere, & nihil huic secundo, optime posset, q2 eius est debitor, qui habuit ab eo, nisi iste secundus haberet ius cessum contra eum per generalia verba venditionis, vel nisi illud ius esset obligatum pretextu obligationis consuete apponi in venditionib. tunc haberet locum leg. iij. j. de noua. & que res pigno. oblig. pos. l. nomen. ¶ Ad tertium notabile opp. hec actio est personalis, ergo non tollitur longo tempore, vt l. iij. de const. pecu. Gl.
10 soluit optime, & dic vt in gl. tua notabili. ¶ Not.† ꝙ actio persona-
lis scripta in rem, prescribitur longo tempore. ¶ Secundo oppo. emptor licet per metum sit dominus, vt supra dixi, ergo non prescribitur, vt l. sequitur. §. lana. ff. de vsucap. dicit glo. hic videtur dominus de iure pretorio. Vel aliter ille, qui est dominus reuocabiliter, prescribit contra illã actionem, per quam potest reuocari illud dominium, multo fortius quam si non esset dominus, vt l. in bello. §. si quis seruũ. de capti. & postlimi. re. ¶ Nota hoc ad multa. Vos
11 scitis† ꝙ bone fidei possessor facit fructus suos, tenetur tamen resti-
tuere quatenus est locupletior, no. in l. fructus. ff. de rei vendicatio.
12 ¶ † Item scitis ꝙ possessor rei mobilis prescribit triennio, Ex quo
13 concluderetur† ꝙ bone fidei possessor nõ tenetur de fructibus per-
ceptis ante triennium, q2 sicut si nõ esset dominus, cum sit bone fidei, ipsos prescriberet triennio, eodẽ modo hic prescribat fructus triennio ter. & gl. habes in l. sequitur. §. fructus. de vsuca. quod tene menti, q2 millies practicabis. ¶ Item op. res furtiua, vel vi possessa non potest vsucapi. vt Institut. de vsuca. §. furtiue. sed ista est vi
14 possessa, ergo &c. Sol. Res† possessa violentia expulsiua non prescri
bitur, secus si violentia cõpulsiua. Ita loquitur hic, ꝙ no. multum, q2 valde notabilis sol. est. ¶ Opp. in auth. vt sponsa. larg. §. rursus posita. j. de prescri. longi temp. auth. male fidei. Solu. Ista iura aliquantulum mutantur per iura noua. & ibi videbitis. ¶ Circa hãc
15 legem querit glo. quid† si secundus emptor prescripserit, vtrũ actio
ꝙ metus causa duret contra primum. Gl. dicit ꝙ non, vt j. de his, qui a non do. ma l. si. Istam gl. omnes reprehendunt, nam ibi loquitur quãdo dominium rei est causa actionis personalis ita ꝙ actio datur in consequentiam dominij ꝙ hic nõ est ideo competit actio contra primum dominium, vt l. item si res. in princip. de aliena. iu. mu. cau. fa. & ibi gloss. dixi vobis plene alio anno, in l. iij. ff. vi bon. ra.
16 ¶ Querit gl. an ista† actio finiatur anno, sicut rescissoria? Gl. dicit
17 quod non, & bene. Item queritur an contractus † venditionis ini-
tus metu sit ipso iure nullus, sicut quãdo dolus dedit causam contractui. Quidam dicebant quod sic. Alij contra, & hec est veritas, & aliud in dolo meticuloso, & aliud in dolo simplici, vt in contrario.

ALIA LECTVRA.

SI Vi. Coactus per vim, & metum ad vendendũ rem potest illã repetere actione ꝙ metus causa vtili in rem, si pretium restituat, & prescriptio non cucurrit. h. d. ¶ Not. tria. Primum venditor agens hac actione debet restituere pretiũ. Secundũ est ꝙ cõpetit vtilis in rẽ. Tertium est, ꝙ emptor secũdus prescribit rem per metũ vẽditam. ¶ Contra primum dictũ opp. & sum in gl. super verbo, reddito circa medium de l. si mancipium. j. de rei ven. Sol. glo. ꝙ ideo pretium restituitur hic, q2 fuerit versum in vtilitatem venditoris. ¶ Item oppo. de l. in ciuilem. j. de fur. Sol. vt in precedenti contrario. Circa ꝙ vide & no. in l. emptor. ff. de rei vend. ¶ Item opp. de l. j. j. de res. vend. Gl. ibi dat plures sol. hec est vera. ¶ Itẽ opp. de l. si per impressionem. j. eo. Sol. vt in gl. ¶ Item oppo. contra secundum dictum. Rei vendicatio datur domino, vt l. in rem. ff. de rei vẽdicatio. sed venditor per traditionem, licet coactã, desinit esse dominus, vt l. traditionib. ℥. de pac. ergo non competit actio in rem. Gl. fatetur contrariũ de iure ciuili, sed de iure pretorio non videtur esse trãslatum dominium in effectu, cũ possit recuperari beneficio pretoris, vt l. nemo. ff. de in integ. restitu. Et ideo non mirum, si competit sibi hec actio. Item opp. & videtur ꝙ ei competat aliud remedium, vt l. metum. §. volenti. ff. eo. Sol. glo. que incipit non solum, ꝙ cõpetit vtilis in rem vt hic, & alia remedia in l. contraria. ¶ Item oppon. & sum in gl. magna. ad tertium dictum, quia non est dubium ꝙ actio ꝙ metus causa est personalis sed actio personalis nõ prescribitur longo tempore decem, vel viginti anno. vt l. iij. j. de constit. pecunia. & l. omnes. j. de prescript. xxx. vel xl. annorum. Gl. dat duas solutio. Prima est, licet fuerit secunda in gl. quod cum ista actio quod metus causa, excedat suos terminos, q2 competit contra possessorem quemcunq3, tamen est personalis, licet dicatur in rem scripta, vt l. metum. §. fin. ff. eo. non mirũ si excedatur a suis terminis. Tene primam secũdum do. Jaco. ¶ Item opp. dicitur ꝙ secundus emptor per traditionem fuit factus dominus, & nõ prescribit, vt l. sequitur. §. lana. de vsucap. Sol. glo. quod licet sit factus dominus non ideo minus prescribit non tamen prescribit dominium, sed prescribit actionem, quia illud dominiũ posset reuocari de iure pretorio. Signa istam glo. ¶ Item oppo. de §. furtiue Instit. de vsucap. Solu. glo. quod contrariũ loquitur in vitio reali quod afficit ipsam rem. ¶ Item oppo. de authent. male fidei. de prescriptio. longi temporis. Solue vt in gloss. ¶ Quero que sit differentia inter vim, & metum Dic vt in glo. vel cape differentiam ex l. j. & l. ij. ff. eod. ¶ Item
18 dicitur ꝙ debet restitui pretium.† Quero cui debet restitui, vtrum
primo ementi per vim, an secundo emptori? Gloss. dicit ꝙ vtrique eorum, q2 cum secundus emptor dicitur creditor primi emptoris, debitor soluendo creditori sui creditoris liberatur. Circa quod vi-
19 de quod not. in l. si opera. ff. de doli except. ¶ † Item quero ꝙ pre-
tium debet restitui. Gl. in fi. posita super verbo, reddito, dicit quod venditor per vim coactus potest restituere quodcunque vult, tamen. Cy. reprobat dictum glo. quod cum emptor secundus successerit in locum primi debet vti eo iure quo suus antecessor, per regulam iuris cum quis. lib. vj. sed primo emptori debet restitui pretium ab eo receptum ergo & secundo potest tolerari gl. secundum do. Jac. per l. nomen. in fin. que res pign. oblig. pos. Item querit gl. pone quod emptor secundus prescripserit istam rem non potest agi contra istum emptorem. Sed nũquid potero agere contra primum emptorem inferentem vim? Gloss. determinat quod non, per l. fi. j. qui a non do. ma. Ista. gl. est contra casum l. item si res. in prin. ff. de aliena. iudi. mut. cau. fac. Ad finẽ respondeo. vt not. in d. l. item si res. in fin. gl. Item querit gl. nunquid hec rescissoria finiatur anno? Dic, vt not. in d. l. sed si per pretorem. §. quoties. ex quib. caus. maio. per Dyn. in §. rursus. Insti. de actio. ¶ Item queritur actio quod metus causa que datur contra secundum emptorem vnde nascitur? Respon. glo. quod ex varijs figuris causarum. Dominus Jacob. reprobat istam glo. quia non est verum quod nascatur sic, sed oritur iure dominij ex preuentione rei, quia res ad eum peruenit, & isto respectu dicitur scripta in rem. Simile in actione ad exhibendum, vt l. iij. §. est autem. ff. ad exhibendum. ¶ Ultimo querit glo. quid si res est integra. Dic vt in gloss.

LEX IIII.

1 ☞ Contra actionem quod metus causa opponitur exceptio consensus postea adhibiti.

3 Actio quod metus causa, quando, & cum qua actione concurrat.

SI Per vim. Hec actio intra annum datur ad quadruplum, post annum ad simplum, si alia actio non competit, h. d. ¶ Not. ꝙ
1 contra hanc† actionem opponitur exceptio consensus
postea adhibiti. ¶ Contra hoc opponitur, nonne recipiendo pretium videtur approbare venditionem. argu. ℥. eo. l. ij. Respondeo,
2 †non licet enim solutio spontanea inducat approbationem, quia
non potest videri facta alio respectu, tamen receptio spontanea non inducit approbationem contractus. Ideo enim recipio pretium, vt sit mihi magis cautum, quia tanto minus habeo perdere, vnde potest esse alia ratio, quam approbationis. Hoc sentit Inno-
3 cen. optime in ca. super hoc. extra de renun. ¶ Oppo. ꝙ hec actio
concurrat cum alia, vnde videtur obstare ff. eo. l. si cum exceptione. §. eum. & l. metum. §. volenti. Sol. non concurrit cum alia scilicet ordinaria. cum alia extraordinaria sic, & bene. Alij dicunt, quod non concurrit cum alia, que non oriatur ex hoc edicto, quod nõ est verum, vt d. §. volenti, ergo tene primam solutionem.

ALIA LECTVRA.

SI Per vim. Actio ꝙ met. caus. intra annum competit ad quadruplũ, post annum ad simplũ, nisi alia actio competat. h. d. Quero de intellectu versi. qui dicit, nisi alia actio non sit, querunt docto. vtrum super hoc ferantur due sententie. De hoc glo. in l. si cũ exceptione. §. hec autem actio. ff. eod. Ultramon. dicunt hic, ꝙ non est necessa-

ria in hac actione dupler sententia, imo poterit expediri vna sen-
tentia, & formabitur libellus sic, dico quod coegisti me per vim, vt
venderem tibi fundum, & vendidi, & tradidi, quare peto, vt fundum
restituas, & si dilexeris vsque ad annum mihi restituere, petoqua-
druplum. Ista est forma libelli, & sic formabitur sententia. Hanc
formam vidistis in l. conducto. ff. de loca. & conduct. Non habetis
hic alia.

LEX V.

a **NOn Interest.** a Sive quis coactus sit vendere, sive minori pretio vendere, habet locum hec actio, h.d. ¶ Quero, vtrū de necessitate requiratur quod ille, ad quē res perueniret, sciat metum illarum. Bl. dicit & bene, quod quantum ad rescindē-dum vel repetendum rem, non requiritur scientia, sed quātum ad periculū interitus est differentia, quia sciens tenetur. ignorans ilō, vt l. si cum exceptione. ff. in hac. & ff. aliquādo. ff. e. ¶ Quero, vtrum sit aliqua differentia, vtrum quis cogatur vendere, vel minori pre-tiō vendere? Certe quantum ad hoc, vt ista actio cōpetat, non est differentia quia vtrobique competit, vt hac l. quia in princip. lo-quitur de eo qui sit coactus vendere, quod vendere nolebat, ibi, nam & si pretio minori, loquitur in eo qui volebat vendere, & fuit coactus vendere minori pretio, sed est differentia in modo conclu-dēdi in hac actione. Nam coactus vendere petit rescindi contra-ctum, & rem restitui. Coactus vendere pretio viliori, petit suppleri iustum pretium, non rem restitui, non enim fuit in vendendo coa-ctus, sed in pretio viliori. Istud probatur in l. si res. ff. de iure do. Ita debes hoc intelligere, &c.

ADDITIO.

a ¶ Non interest. Adde quod Paul. de Castr. per hanc legem dicit se consuluisse quod cum quidam tyrannus volebat pecunias ab vno, qui non habebat, & ob hoc fecisset ipsum incarcerari, vt com-pulsus venderet possessionem vni pecuniosо, & ille emptor putaret tute emere, quia ab ipso violentia non inferebatur qui pecunias numerabat, quod tamen venditor hoc non obstante poterat ha-bere regressum ad bona, & recuperare, nec emptor pretium recu-perare poterat, quia non versum fuit in vtilitatem eius, & hoc di-cit diuersum ab eo quod habetur in l. qui in carcerem. ff. eo.

ALIA LECTVRA.

NOn Interest. Sive quis cogatur vendere per metum sive minori pre-tio vendere, competit hec actio, hoc dicit. ¶ Quero num-quid hoc sit verum indistincte quod sive emptor ignoret vim illa-tam, sive non, possit conuenire? Dic quod sic. In vno tamē est diffe-rentia, videlicet circa interitum, vt l. si cum exceptione. §. aliquādo. ff. eod. ¶ Item quero, quid si aliquis est coactus vēdere inito pre-tio? Dic vt in gloss. que incipit, inito pretio.

LEX VI.

AD Invidiam. Ex dignitate sola cōtra-hentis violentia nō pro-batur, hoc dicit. ¶ No. quod ex dignitate sola no pre-sumitur violentia vel metus, & ideo dicebam tibi in . interpositas. §. de trāsac. quod si mulier vēdit propter metum mariti, est iusta causa rescindendi contractum, vt l. j. §. once-rande. quarum rerum actiō dat, tamen iste metus non proba-a tur a eo ipso quod est maritus, arg. huius legis, sed necesse est q̄ probentur mine, vel verbera, vt j. l. proxi. & per Inno. extra de con-uer. conīug. c. accedens, & ibi plēne de hoc, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Probatur. Vide circa istam materiam omnino do. Francis. consil. xxiij.

ALIA LECTVRA.

AD Invidiam. Sola dignitas non est cau-sa inducedi actionem quod metus causa, hoc dicit. ¶ Simile not. quod sola reuerē-tia non est causa inducendi actionem quod metus causa, imi me-tus vel alius terror interueniat. Ita debet intelligi l. j. §. que one-rande. ff. quarum rerum actio non datur. Barto.

LEX VII.

SI donationis. Quilibet contractus re-scindatur iusto metu, res-cinditur hac actione, h.d. ¶ Not. quod donatio, & sti-pulatio dicitur contractus. Simile in l. si quis emptio-nis. de prescr. trigin. an. quod facit ad id quod videbitis in authen. sacramenta puberum. §. si aduer. vendi. ¶ Oppo. ff. de verbo. signi. l. Labeo. §. contractum. Solu. Non est contractus propie q̄ non ontur vltro citroque obligatio, sed large, & impropie sumendo est contractus. ita loquitur hic. ¶ Opp. quod hic text. sit superuanus, quia primo ponit de metu mortis, secundo ponit quod interceſſe-runt mine capitales. ¶ Bio. huius timore exponit, & dic vt habes in ea. Tu dic clare, metus mortis intelligitur, quando minabat me tus mortis, quia forte tenebat gladium super caput, mine intelli-guntur quando mors non instabat. tunc iste mine faciunt iustum metum ex qualitate persone, vt infra eadem l. metum, &c.

ALIA LECTVRA.

SI donationis. Cōtract⁹ iusto metu iniu-rescinditur per hanc actiō-nem. secus si non sit iustus metus. h.d. cū l. sequenti. ¶ No. quod donatio & stipulatio dicuntur contractus. ¶ Opp. de l. La-beō. §. contractum. de verbor. significe. Solue quod impropie di-cuntur cōtractus. ¶ Item oppōitur de l. cum te. & videtur quod competat repetitio, vt l. iij. §. si quis. de cōdic. ob caus. Dic. aut que-ritur nunquid competat alia actiō, aut fuit expressa iusta causa, aut fuit in mente retenta. Circa quod distingue hic. vt gl. quam no-ta. ¶ Quero de exemplis gl. Dic vt in gl. que incipit, pura.

LEX VIII.

CUm te domus. Factum metu iniusto per hāc actionem non rescinditur. hoc dicit. ¶ Quero vtrum alio iure posse rescindi hec venditio? Respondeo, si quidem iusta causa non fuit expressa, sed in mente retenta, non potest rescindi, vt l. si repetendi. infra de condictio. ob caus. Si vero fuit expressa, tunc in primo casu legis haberet locum condictio ob turpem causam. Nam notarius, qui debebat mihi reddere instrumentum, & no-lebat reddere, nisi facerem talem contractum, recipit turpiter, vt l. penul. ff. de condic. ob turp. cau. Item in secundo casu, si quidē erat inhabilis ad officium, ille qui dedit, repetit, vt infra de condict. ob turp. cau l. quod euitandi. Si erat habilis, non potest repetere, q̄ ipse etiam turpiter dedit. vnde ex vtraque parte versatur turpitu-do, vt l. si ob turpem causam. ff. de cond. ob turp. cau.

LEX IX.

i ☞ Metus ex solis minis quando probetur.
2 Metus an probetur ex sola acclamatione vim passi.

METum. Legitur tribus modis. Primo quod loquatur ex parte inferentis metum, & secundum hunc modum breuiter dicit. Ex solis mi-nis non probatur metus, a nisi fuerit deuentum ad actum. hoc dicit. ¶ Oppo. ad hoc §. eo. l. si donatus
d 1 nis. Solu. quando mine inferuntur debet inspici persona inferen-tis minas. sunt enim quidam potentes, & ita mali, quod illud quod
b d cunt consueti sunt facere. tunc esset iustus metus ex minis, & ra-tionib. vt §. eod. l. si donationis. Si vero erat quidam homo qui consuevit multum dicere, & modica facere. tūc non esset iustus me-tus. Ita loquitur hic. Ex persona ergo dicta pēsemus. vt j. si quis Impera. maledi. l. j. nec enim mine illusorie debent attendi. sed ve-risimiles. sic in l. iij. ff. si cui plus quam, per legem Fal. habes vim lec. & not. Secundo modo legitur ex parte patientis vim & metum,
2 scōm quē breuiter hoc intendit. Ex sola protestatione vel acclama-tiōe actoris non probat metus, h.d. Simile habuistis in l. si mulier. §. de transact. Tertio modo vero legitur ex parte vtriusque, vt no-men iactationibus, referatur ad inferentem metum. nomen contra-stata, referatur ad passum metum. Duo hec lex dicit, vt §. in duo-bus summarijs &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Metus. Quomodo probetur metus, & quod pro-betur ex indiciis, que relinquuntur iudicis arbitrio, & de multis in-diciis in materia, vide Lomen. late consi. lxviij. incipit. in presenti que-stione. per totum.

b ¶ Minis. Adde videndum vnum verbum per Bal. cons. cxxxvij. in. iij. lib.

¶ Pro concordia aduerte quod interdictum vnde vi potest con-currere cum actione de dolo. Ita videtur velle Bar. hic in hac l. Contrarius alleg. in l. fin. ff. de dol. Tu dic, Bart. in hac l. non fir-mat pedem. quia dicit forte &c. nec etiam in d. l. fin. loquitur simpli-citer in omni casu limitando, quando illud interdictum non est in specie.

ALIA LECTVRA.

METum. Authoritas facti inducit hanc actionem, non iactatio. Item timor accusationis fu-ture non sufficit, vt hec actio competat. hoc dicit. Cons. l. accusationis. ¶ Oppo. de l. nec timorem. §. fi. cum. l. seq. ff. eo. S. vt in gloss. in fin. quam nota &c.

LEX X.

2 ☞ Solutum metu accusationis future, an repetatur alia actio-ne, quam actione quod metus causa.
3 Transactio impedit processum in casibus, in quibus licet tran-sigere.

1 **ACcusationis.** †Accusatio instituta vel in-stituenda nō est iustus me-tus, ad hanc actionem inducendam, hoc dicit. ¶ Oppo-glo. d.

gl.ad hanc l.z summarium de l.nec timorem.ff.fin.cum l.seq.ff.eod. Bl.solute optime,ibi alius timebat metum inferendum a primato, hic metum inferendum a iudice,ideo non est iustus metus. ¶ Opp. de l.in summa.circa prin.de cond.indeb.Solu.hic aduerte,ista lex dicit,quod accusatio non est iustus metus ad vadium hanc actionem.an autem alia actione posset agi.hoc non dicitur hic. Et sic lex contraria non obstat,que loquitur de cond.indeb. ¶ Quero, z renoco in dubium vtrū alia actione possit agi,seu renocari seu repeti illud quod est factum metu accusationis future,vel iam facte.Bl.respondet multum solemniter,si quidem accusatio erat calumniosa potest repeti,vt l.in summa.de condic.ind.Si vero erat vera,tunc aut loquimur in casibus,in quib.licet transigere,z non pōt repeti,si aduersarius obseruat promissa, alias secus. vidistis in l.fine apud acta.z l.transigere.de transact.sed si non licebat trā sigere.tunc ille qui dedit,turpiter dedit.z sic repetere non poterit, vt l.si quidem.ff.de contrahen.z commit.stipula. ¶ Et aduerte[b] ad vltam glo.quia ista glo.dicit manifeste.quod in casibus,in quibus licet transigere,transactio impedit processum,z agenti potest opponi.z vide glosluam ꝛc.

ADDITIO.

a AND BAR. ¶ Et aduerte. Et que sunt que impediunt. Adde plene Bal.in l.postquam lin.§.de pac.z no.gl.huius l.an liceat pacem facere cum banito.quia videtur quod hic contrarium tenet Jaco.de Bel.disputando z etiam Barto.vt hic refert alle.in consi.glo.in l.fi.de do.quam Inge.in Iurisgentium. §.si paciscar. ff.de pac.fecit singularem,z eam sequitur. Tene menti distinctionem Bald.hic.

LEX XI.

Iper impressionem. Venditio celebrata per impressionem officialis,condictione ex hac l.rescinditur,nec pretium restituitur.h.d. ¶ Oppo.z videtur quod pretiū restituatur.vt §.eo.l.ti.z in.Solu.ibi illud quando agitur actione ꝙ metus causa.qz illatus est metus mortis.vel cruciatus corporis.hic quando agitur condictione ex hac l.que non requirit hunc metū, sed solum metum alicuius officialis. ¶ Contra hoc opp.§.eo.l.ad tractam.Solu.Habēs ibi dignitatem.emit nulla facta impressione.vel metu adhibito.hic adhibuit metum,vel impressionem, dicens quod contra eum procederet, vel de maleficio denunciaret eum. ¶ Opp.de l.non licet.de contrahen.z committen.stipul.vbi nullo modo licet officiali vendere.Solue vt ibi solutur,ꝛc.

LEX XII.

Enditiones. Ista lex potest loqui in casu precedentis legis,z extendit legem precedentem,z dicit hoc breuiter.Quod in precedenti de venditione dicitur,per hanc legem ad omnes contractus extenditur.h.d.Et intelligo semper,quod in quolibet contractu illud quod recipit,qui est passus impressionem, non redditur, vt dicitur in precedenti lege. Alij intelligunt hic de tali metu.qui induceret actionem quod metus causa,sed precedens lectu.est verior ꝛc.

De dolo malo. Rubr. XXI.

¶ Continua rubricam,vt habes in gl.Bl.querit quare adiecitur in rubrica,de dolo malo,z dic vt in glo.

LEX I.

Ifideiussor. Fides debita ratione contractus.facit ꝙ nō possum vt ego,nō possim vt quilibet.h.d. ¶ Opp. §.de distrac.pign.per totum.Solu.Illud est verū extraneo emente.hic vero emit fideiussor. ¶ Sz contra hoc oppo.quod non possum vt ego,possum vt quilibet.vt latem eorum.in princ.quod cuiuslz vinuer.no. Solu.Fallit hic ratione fidei debite,ratione contractus. Fallit in l.§.quatuor.ff.de leg.1.z dic vt ibi dixi. ¶ Opp.z videtur ꝙ non comperat actio de dolo,vide videtur obstare ff.mandat.l.in mandato Tit.§.Bl.ponit multas solutiones.Hec est vera,vt exponatur de dolo,id est.mandati nomine doli,quod nota.

LEX II.

1 ☞ Hec actio de dolo quando cōcurrat cum actione quod metus causa.z cum restitutione in integrum.z nu.6.

3 Actio de dolo an concurrat cum interdicto vnde vi.z nu.7.

Edolo. Hec lex summat seipsaz. Actio de dolo.non concurrit cū alia.h.d. ¶ Opp. ff.eo.l.si legatarius.z §.de cond.inde.l.1.z in.Solu.Illa actio non concurrit cum alia speciali.sed cū generali, licet cū condictione sine cā,vel certi condictione, vt in contrario. ¶ Item opp.ff.quod metus causa.l.si cum exceptione.§.cum qui, vbi concurrit cum actione ꝙ metus causa.Solu. Ista actio non concurrit cum alia specia[l], que non sit arbitraria pretoria.ex eadē equitate inducta.z restitutoria.sed actio quod metus causa habet omnes dictas conditiones.ergo concurrit cum ea. ¶ Contra hoc oppo.ff.eo.l.1.§.ait pretor.ver.vsque adeo.Hic aduerte.dicit gl.ista
2 actio habet se ad modum minūi. qui nō minuitur maiori.sed nec inferiori.sed equali,sic ista actio non minuitur actioni magis generali quā sit ipsa.ideo concurrit cū ea.nec minuitur ista actio alicui actioni.que sit species.quo ad eam.vt actio quod metus causa.nam dolus est genus.z continet in se dolum simplicem.z metū, vnde actio de dolo concurrit cum actione ꝙ metus causa.qz inferior ea.sed in integrum restitutio.z alie actiones.de quibus ler contraria loquitur,non sunt species.quo ad actionem de dolo.nec genus. sed habent se invicē.vt excedētia.z excessa.qz in multis casibus habet locum in integrum restitutio.vbi non est dolus.z in multis casibus, potest esse dolus z non habet locū in integrum restitutio.z ideo nō concurrit cum ea.z hoc est quod vult dicere gloss.tua, quam vide,
3 ¶ Quero.z renoco in dubium vtrum[a] actio de dolo possit concurrere cum interdicto vnde vi.Glos.dicit quod potest dici quod sic,
a quod forte posset concedi,[a] qz vbicunqz habet locum interdictum, ☞ vnde vi.est cōmissus dolus, vnde habet se.vt species ad actionem
4 de dolo.ergo,ꝛc.vt est dictum. ¶ Secundo quero,[a] vtrum concurrat cum interdicto quod vi aut clam.Glo.videtur dicere quod sic. Puto contrarium.nam illud interdictum habet locum vbi est facti clam.licet quis nō fuerit suspicatus sibi moueri cōtrouersiam sed suspicari debuerit.vt l.prohibere.§. clā. quod vi aut clam.z sic potest habere locū vbi non est dolus commissus. ¶ Quero tertio,
5 [a] vtrum concurrat cum actione iniuriarum. Glos.videtur dicere ꝙ sic,puto contrarium. qz ad diuersa competunt, nam actio de dolo datur ad interesse,vt l.arbitrio.ff.eo. actio iniuriarū datur ad vindictam.vt l.pretor edixit.§.i.de iniur. Cum igitur non competant ad idem,de concursu non est querendum,ꝛc.

ADDITIO.

a IO. FR. RV. ☞ Concedi. Adde quod idem tenet Bal.hic simpliciter approbando glos. Sed contrarium tenet Bartol.in l.fin. ff.eod.titul.

☞ ¶ Pro concordia. Aduerte interdictum vnde vi.potest concurrere cum actione de dolo. Ita videtur velle Barto.in hac l.ij. Sed tu dic quod Bart.in hac l.ij.non firmat pedem.quia dicit forte,ꝛc. nec etiam in d.l.fin. loquitur simpliciter in omni casu limitando, quando illud interdictum non est species.

ALIA LECTVRA.

De Dolo. Actio de dolo non concurrit cum alia maiori.vel minori.hoc dicit de hoc in l.§.§.ff.eo. ¶ Opp.de l.fi. cum exceptione.§.cum.ii.quod metus causa. Solu.gl.quod actio de dolo non concurrit cum alia, que non sit arbitraria.z pretoria.z ex eadē equitate inducta.sed si hoc concurrat.tunc actio de dolo concurrit cum alia, sicut est actio ꝙ metus causa. ¶ Contra hanc sol.gl.z etiam contra rectū oppo.de l.iij.§.idem erit.ver.sed si dedero.ff.de condi.ob can. de eo quod nor, in l.cum proponas circa fin.gl.magne.§.eo. ¶ Pro cuius declaratione debetis scire quod quandoqz queritur numquid actio de dolo possit concurrere cū alia generaliori,vt puta cum cert.condictione.z tunc dicas quod possit, tunc ita debet intelligi quod not, in d.cum proponas. Quando que queritur,numquid actio de dolo possit concurrere cū alia minori que se habet vt species ad actionem de dolo.z tunc cum ista etiam concurrit hec actio.z tunc habet
7 locū ista lex.z ita debet intelligi hec materia. ¶ Querit gl.nūquid actio de dolo possit concurrere cū interdicto, vnde vi.z ꝙ vi aut clam.Bio.dicit ꝙ non.per l.ij.§ ait pretor.verū vsqz adeo.ff.eo. Sed quero supra gl.quid si alicui competat aliqua exceptio, numquid actio de dolo concurrat cum exceptione illa. Lex.tacet.d.verū vsque adeo.videtur dicere quod non, quod est verum regulariter de qualibet exceptione. ¶ Sed renoco in dubium.[a] de exceptione doli.vt.§.per dolū promisi tibi aliquid, numquid potero agere contra te.vt liberes me actione de dolo,z opponere exceptionem doli, si ageres contra me.Videtur quod non,vt dicto §.vsque adeo. In contrarium facit l.metum.§.volenti.ff.quod me.causa.Bl.tenet hāc vltimam partem in dicto. §. vsque adeo. ¶ Ultramontani reprehendunt dictum gl.per illum text.z ad §.volenti.respondent quod tibi est dolus no simpliciter. Potest tolerari gl.quia non reperitur ratio,quare hoc concedatur magis in dolo velato, quam nō velato. Et intelligas verū vsque adeo in qualibet exceptione.preterquam in exceptione doli. ¶ Quero quid veritur in causa cognitione.gl. dicit tria,tempus scilicet quod non sit tempus biennij. vt in gl.o.§.

LEX II.

Onpossunt. Tempus actionis de dolo.non currit absenti,causa Reipublice.hoc dicit in summa,ꝛc.

LEX IIII.

1 ☞ In contractibus tanominatis vne actiones oriuntur.

2 Actio de dolo in contractibus innominatis datur ad interesse quando non seruantur promissa.
7 Contractus innominati iudicantur secundum modum contractuum nominatorum, quibus assimilantur.
9 Dominium rei, ꝙ non transferatur in omnibus contractibus, nisi soluto petito, ⁊ fide habita de pretio.

CUm proponas. Hec est ita subtilis lex in se, sicut forte hoc anno habuerim aliam; ⁊ meo visu gl. cespitauerunt in hac l. multum, ⁊ multa dixerunt que nihil faciant ad propositum. Secūdum verum intellectum breuiter dicit. In contractu facio vt des, si facienti non seruantur promissa, si factum non est repetibile, datur actio de dolo, si est repetibile, datur condictio ob causam, vel alias concedit repetitio,
1 h.d. ¶ Ad euidentiam debetis scire † quod in contractib. innominatis sunt prodite due actiones. Una est prescriptis verbis, que datur, vt impleatur qd' conuenit, vt l. naturalis. §. j. ff. de prescript. verb. ⁊ ista oritur ex illo contractu iurisgentium, vt l. iurisgētium. in prin. ff. de pact. ¶ Item est prodita condictio ob causam ad repetendum id, qd' est datum, si non obseruantur promissa. vt d. l. naturalis. §. j. ⁊ in toto tit. de cond. ob cau. C. ⁊ ff. ¶ Hoc premisso, gl. tua videtur hāc legem intelligere de actione de dolo, que datur si non obseruentur promissa in cōtractu. facio, vt des, vbi deficit actio prescrip. verb. vt l. naturalis. §. quod si faciam de prescr. verb. Et ad hanc tendunt omnes opin. gl. Alio modo intelligit, qd' hic loquitur de actione de dolo, que datur ad interesse, eo qd' non redditur id, quod est factum eo casu quo condictio cessat ob causam, q2 factum non est repetibile. Et hanc lect. ego tenui, ⁊ secundū istā posui summarium, ⁊ secundum istam pono casum in terminis, hic
2 est verus intellectus. Unde glo. tua intelligit † quod datur actio de dolo ad interesse, q2 non seruantur promissa, ⁊ sic succedit in locū actionis prescriptis verbis. ¶ Ad istud opp. In contractu do vt facias, habet locum actio prescrip. verb. vt l. naturalis. §. at cū do, de prescriptis verb. ergo non habet locum actio de dolo, que non concurrit cum alia. Huius timore dicit gl. hic fuit contractus facio, vt des, sic enim incepit conuentio, manumitto vt des mancipium, ⁊ sic prius fuit actum de manumittendo hoc sentit secunda gl. quam vide. ¶ Contra istam sol. opp. Istud potest procedere in primo casu legis, quando conuenit, vt ipse manumitteret, ⁊ mancipium reciperet, sed in secundo casu quādo conuenit, vt daret ancillam manumittendam, ⁊ reciperet mancipiū, videtur cōtractus do, vt des, ⁊ sic debet habere locū actio prescriptis verbis. Gl. soluit duob. modis. Primo qd' nunquam fuit conuentum, vt daret ancillam manumittendam, sed fuit conuentū, vt manumitteret, licet postea ille, qui debebat manumittere, tradiderit eam manumittendam, volens complere contractum. Et ita sentit hic secūda gl. vel aliter, licet conueniam, vt dem ancillam manumittendam, non est contractus do, vt des, imo facio, vt des nam cū ancillam dedi, non vt habeas eam tibi, sed vt manumittatur, istud factum respicit, ⁊ sic ex parte mea videtur factum, cū illa datio fiat propter factum. ⁊ vide gloss. tuam que solutio est notabilis ad questionem.
3 Statutum est hic † quod si pena adijciatur facto potest peti, secus si adijciatur dationi eius, quod consistat in pōdere, numero, vel mensura. Modo quidā promiserunt stare, ⁊ parere laudo sub certa pena, laudū continet dationem quantitatis. certe ista pena videtur adiecta dationi, q2 stare, ⁊ parere laudo, est propter illud dari quod venit in eo. Pro hoc videtur text. in l. v. §. fin. de verbor.
4 obliga. ⁊ vide glo. ¶ Item contra predicta oppo. | per alium non potest quis manumittere, vt j. commu. de manumiss. l. j. ⁊ j. de manum. vin. l. iij. So. Non possum per procuratorem simplicem, vt in contra, sed per procuratorem in rem suam. sic, vt hic. Ita dicit gl. ⁊ bene. ¶ Item opp. In contractu facio, vt des, habet locū actio prescriptis verbis, vt l. cum mota. §. de transa. Solu. Dicit hic gl. ibi fuit, do vt facias, ⁊ fuit conuentū in faciendo, hic facio, vt des, vel aliter, vt ibi dixi, ibi loquitur quando ex facto aduersarij aliqd adest, hic nihil adest. ¶ Item oppo. de condit. ob caus. l. iij. §. sed ⁊ si dedi. Solu. Dicit glos. ibi loquitur de certi condictione generali que concurrit cum actione de dolo, ⁊ ita pertransit glos. tua. Ui-
5 detur | ergo omnes iste gl. intelligere hanc legem de actione de dolo, que datur ad interesse, quia non obseruantur promissa, ⁊ sic in contractu in quo cessat actio prescriptis verbis, quia est facio, vt des. Iste intellectus non est verus, primo per rationem, secundo per hunc text. per rationem probo sic. In contractu facio vt des, quando ex facto aliquid adest aduersario, competit actio prescriptis verbis, vt l. cum mota. §. de transa. ⁊ l. solent de prescrip. verb. no. in d. l. naturalis. §. quod si faciam. sed hic quando dedi tibi seruum manumittendum, tibi adest iuspatronatus, ergo debet dari tibi prescriptis verbis. Sed ad hoc potes respondere, qui habet iuspatronatum, non videtur locupletior, vt l. plane. circa finem. ⁊ l. sequen. ff. de legatis primo. Sed forte ita nō est bona responsio, d. l. naturalis. in fi. de prescr. verb. Preterea paria sunt adesse mihi, vel aliter de voluntate mea, vt l. solutam. de sol. Cum ergo huic ancille cōpetat libertas, ⁊ sic ex facto meo adest contrahenti. vel alteri de voluntate mea concludo ꝙ si quis vellet agere vt obseruentur promissa, haberet optime locū actio prescriptis verbis. Et sic quicquid gl. hic dicant, non dicunt verū. sed hec lex loquitur, quando aliquis volebat repetere id quod fecit, vel dedit, ⁊ sic volebat recedere a contractu, ⁊ q2 condictionem ob causam non habet. q2 factum vel datum non est repetibile, ideo recurritur ad actionem de dolo. Hic est text. in l. nostra. ⁊ vide textum tuum, qui clare dicit vnde tota lex non tendit, nisi ad ostendēdum. qualiter succurritur mihi volenti recedere a contractu quando datum, vel factum non est repetibile. Preterea gl. in solu. predictorum contrariorū, presup-
6 ponit etiam † aliud ꝙ contractus innominati indicantur secūdum modum ineundi, non secundū modū implendi. Ita tenet hic, ⁊ in l. cum mota. de transactio. ⁊ no. q2 non tractat materiā contractuum nominatorum. Ultram. contra, sicut enim in cōtractu emptionis. ⁊ venditionis, ex parte ementis dicitur emptio, ex parte vendentis dicitur venditio, ⁊ idē in contractu locationis, ⁊ conductionis, ita hic ex parte eius, qui facit vt detur, dicitur facio vt des, ex parte eius, qui dat vt fiat dicitur do vt facias. Istam opinionē puto ve-
7 ram, quam probo sic. Contractus † innominati dijudicantur secundum naturā cōtractuum nominatorum quibus assimilantur vt l. j. §. si quis seruum. ff. depositi. ⁊ l. eum qui. §. j. ff. cōmo. Ad propositum, si do tibi Stichū, vt vadas pro me Romā iste cōtractus assimilatur locationi, ⁊ cōductioni, ⁊ ideo nō est locatio, q2 ibi non interuenit pecunia. merito ergo sicut in locatione, ⁊ cōductione, diuersimode nominantur cōtractus, ita hic diuersimode nominātur ex diuersitate personarū. Preterea, que est ratio. ꝙ in facio vt des datur actio de dolo? Certe q2 ex facto nihil adest aduersario, ideo cessat equitas, que actionem prescriptis verbis non inducit. Sed pone secundum intellectum glo. ꝙ fuit contractus initus facio vt des, tamen ille dedit primo cum ex donatione aduersario aliquid adsit, subest equitas, que parit actionem prescriptis verbis ex parte illius, ⁊ idem econuerso, ponamus ꝙ fuit initus contractus do vt facias, ⁊ ille preuenit in faciendo. si ex facto mihi nihil adest, non est equitas, que actionem prescriptis verbis inducat, certe non video quid obstet, licet gl. dicat in l. iurisgentium. §. j. ff. de pac. Puto ergo ꝙ ex parte vnius dicatur do vt facias. ex parte alterius facio vt des, nec curo a quo incipiat cōtractus. Tamen do. Iac. butrig. defendebat gl. nostras, ⁊ faciebat tales rationes, ⁊ dicit ꝙ contractus debet dijudicari secundum modum ineundi, non secundum modum implendi, vt ff. de noua. l. si ita fuero stipulatus. §. fi. ⁊ l. cum enim. ergo ⁊c. Respon. quod bene dicit, sed nihil ad propositum. q2 dico quod secundum modum ineundi, ab ipso initio fuit do vt facias, ex alio facio vt des. quicunque preueniat in faciendo, vel dando, non curo, quia semper fuit sic. ¶ Preterea dicit ipse, illud de-
8 bemus inspicere † ad quod res principaliter paratur, non illud ad ꝙ per consequentiam deuenitur, vt l. ⁊ si non sint. §. peruenimus. ff. de aur. ⁊ argen. leg. Fateor istam rationem, sed nihil ad propositum, quia ab ipso initio ex parte vnius principaliter agitur vt fiat, ex parte alterius principaliter vt detur, sicut in emptione, ⁊ venditione, locatione, ⁊ conductione, quia ex parte vnius principaliter agitur habere pecuniam, ex parte alterius habere principaliter rem. Preterea. dicit ipse, ab ipso initio ex tali contractu innominato nata est naturalis obligatio, que postea roboratur a iure ciuili, propter interuentum rei, vt l. ex placito. de re. permu. ergo ipsam obligationem vt ab initio interuenit debemus inspicere. Respondeo, concedo, sed nihil ad propositum, quia fateor ꝙ ab initio ista obligatio oritur diuersimode, secūdum diuersitatē respectuū, propter diuersitatem personarū, vt s. dixi. ¶ Uenio ad sequentē particulam, quero, quomodo potuit esse quod dominium remansisset penes tradentē. Glos. ponit plures modos, inter quos ponit viij, quod tradidit ancillam, non habita fide de mancipio, ⁊ sic nō transtulit dominiū, sicut in venditione, vt Instit. de re. diui. §. vendite.
9 ¶ Not. † ex hac glos. quod illud quod dicitur quod non transferatur dominium rei, nisi pretio soluto, vel fide habita de eo, habet locū in omnibus contractib. etiam innominatis, vt innuit hic glos. ⁊ in l. si seruus. §. locaui. ff. de fur. ¶ Contrarium videtur velle glos. in l. traditionibus. s. de pact. j. de re permu. l. ij. Istam puto veram, vt dixi d. §. locaui. ¶ Quero quid si mouetur questio status? Dic vt hic glos. ⁊c.

ALIA LECTVRA.

CUm Proponas. In contractu facio vt des, si facienti non obseruantur promissa, competit actio de dolo, hoc dicit. ¶ Oppo. ⁊ sum in gloss. posita super verbo tradidisti. ⁊ videtur quod competat actio prescriptis verbis. ⁊ nō de dolo. l. naturalis. §. j. de prescript. verbis. Soluit glos. ꝙ hic fuit cōtractus, facio, vt des, in quo habet locū actio de dolo. §. quod si faciā, ibi fuit, do vt des. ¶ Contra hoc op. de text. qui dicit ei tradidisti.

dicisti. colligitur quod hic fuit contractus do, vt des. Gloss. dat duas solu. ¶Prima est quod oppositio precederet, vbi ancilla daretur, z dominium fieret accipientis, quod non fuit in casu nostre legis, quia tradita tanquam ministro vt manumitteret. Et ista ratio falsa per l. neque. ¶. de manu. vindi. Unde gl. transcendit ad aliã solutionem, quod hic fuit dominium translatũ in recipiente, z fuit factus procurator in rem suam, z per hoc non videtur tolli oppositio, quia adhuc dicitur contractus do, vt des, sed teneas sol. z dicas quod cũ ista traditio fuerit facta ob hoc vt manumittatur ancilla inspicitur potius istud factum, quam traditio, z sic manumissio ancille, isto casu est contractus, facio, vt des. ¶Item op. z vide tur quod competat prescriptis verbis actio, vt l. cum mota. ¶. de transac. Sol. gl. quod ibi fuit cõtractus do vt facias, hic fuit factio, vt des, vel dic, vt ibi dixi. ¶Et aduerte pro declaratione quod quilibet contractus innominatus habet vnum contractum nominatum cui assimiletur. Ita no. in l. naturalis. ¶. pen. ff. de prescr. ver. modo facio vt des, assimilatur locationi, z conductioni, vt ibidem probatur, in quo contractu facio vt des, debes distinguere q aut ex facto meo tibi qui debes dare aliquid adest, z tunc non competit actio de dolo, vt l. naturalis. ¶. q si faciã. Et est ratio huius, quia facto meo tibi adest aliquid equum est, vt des mihi illud q debes, z ad illud cõpetit prescriptis verbis. Sed vbi ex facto meo tibi non adest aliquid, ista equitas cessat. Sed quia ego feci q debui licet tibi nihil adsit, z mihi non facias q debes rumpis fidẽ, z ideo cõpetit actio de dolo. ¶Sed contra hoc opponitur de casu nostre legis, nam ex isto facto tibi, qui recepisti ancillam manumittendam, adest ius patronatus per manumissionem, z tamen non competit prescriptis verbis, sed de dolo. Sol. q licet dicaris habere ius patronatus, non tamen dices tibi adesse aliquid, nec diceris locupletior. ¶Probatur per l. plane. la ij. de leg. j. ¶. si. Sed op. de l. iurisgentium. ¶. j. ff. de pact. vbi conuenit de manumittendo seruum meum, z manumisi, vt dares mihi Stichũ, z Stichus datus est enictus, z sic non videtur datus, z dicitur ibi in ter. q cõpetit actio prescriptis verbis. Sol. z fuit solu. Utramon. debes scire q quoddam est factum merum q non participat aliquid de datione, aliquid est factum, q continet in se aliquam dationem. In primo distingue, vt dixi. ¶. aut ex mero facto adest aliquid, aut non. In secundo pone exemplum in manumissione, que manumissio est datio libertatis, z in isto facto non mero habet locum iurisgentium. ¶. j. in contrarium alleg. ¶Opp. de ter. nostre legis, nam videtis in lege nostra, q hoc est factum non merum, sed cõtinens aliquam dationem, vt puta manumissionẽ, z competit actio de dolo. Soluunt doc. quod ex contractu innominatis, quando non fit vel datur quod fieri vel dari debuit, potest agi dupliciter, quando vero agis vt fiat, vel detur quod fieri vel dari debuit, z tunc habent locum ea que ¶. dixi. ¶Quandoque agitur non ad hoc, sed ad repetẽdum id quod est datum, quia non seruantur promissa, z isto casu, aut illud de cuius repetitione tractatur. est quid non repetibile, pone exemplum in liberrate. z tunc habet locum lex nostra, quia competit actio de dolo ad interesse. ¶Itẽ oppo. de. l. iij. ¶. sed si dedi. ff. de condi. ob cau. Sol. vt solent gl. in ſi. quam no. z vide quod no. in l. ſi cum exceptio ne. ¶. cum qui. ff. quod me. cau. ¶Quero quando potest esse, quod si tradidit alicui ancillam manumittendã, z sic ille est factus procurator in rem suam, quod dominium non sit translatum per traditionem, z tamen ter. dicit contrarium. Gl. dat plures modos, tamẽ vltimus est inultum no. qui allegat. ¶. vendite. Iuisit. de rerum diui. Ex primo dicto glo. habes notare quod sicut in contractibus nominatis, non transfertur dominium, vbi pretium non est solutum, vel fides habita de pretio, ita z in innominatis.

LEX V.

1 ¶Contra patrem datur actio in factum nomine furti.
2 Quomodo cognoscatur, an agatur actione de dolo contra patrẽ vel actione in factum, z quomodo formabitur libellus. z nu. ¶.
3 Transactio si est facta dolo patris, nudo verbo agitur actione prima.

SI superstite. Transactio tollit actionẽ ope exceptionis, vel ipso iure, si acceptilatio intercessit, z cõtra patrem nõ datur actio de dolo, sed in factũ. h. d. ¶Opponitur. ff. de furt. l. ſi quis vxori. ¶. j. vbi
1 est actio furti contra patrem. Dicunt quidam, ista actio est famosa illa. Truffa est. Tu expone ibi furti, id est in factum occasione furti. ¶Itẽ opponitur de l. sed z ſi hac lege. ¶. pretor ait. de in ius vocan. Pretor edixit. ¶. preterea. de iniurijs. Sol. eo modo expone ibi. id est. in factum. ¶Opp. de l. j. ¶. interdictum hoc. de vi z vi arma. Sol. Ioi illud interdictum non infamat. ¶Quero dicitur hic
2 non agere ur de dolo, sed in factum, quomodo cognoscetur hoc ex libello, cum hodie non proponebatur nomen actionis. Ter. in l. non debet. ff. eo. ponit istam practicam dum dicit, sed in factũ verbis temperandam dandam actionem vt bonefidei mentio fiat. illa verba sunt ter. ¶Ex quo collige primo quod in narratione narrabo factum, nec ponam illa verba denotantia dolum, z fraudẽ. Verbi gratia, dico quod pater meus talib⁹ verbis me induxit ad trãsigendum. non dicam dolose, fraudulenter, z similia verba, deinde in conclusione dicam sic. quare cum bonefidei non congruat alium locupletari cum aliena iactura. ideo peto ꝛc. Sed in actione de dolo dicerem manifeste. quare cũ non sit equũ ipsum locupletari ex suo
3 dolo, ideo peto ꝛc. ¶Quero quid si per patris dolum transactio fuit facta nudo verbo? Certe tũc ageretur actione. j. z si excipiatur de transactione. non replicabitur de dolo sed in factum, vt l. apud Celsum. ¶. aduersus. de doli exceptio.

ALIA LECTVRA.

SI superstite. Transactio subsecuta Aquilia na stipulatione, z renouatione tollit actionem ipso iure vel ope exceptionis. Itẽ actio de dolo non competit contra parentes. h. d. ¶Opp. de l. ſi. j. qui. z ad
4 uer. quos Solu. vt ibi no. ¶Item opp. contra patrem de test. l. ſi quis vxori. ¶. j. ff. de furt. Dic, quod ibi debet exponi actio furti. id est actio in factum nomine furti. ¶Item opp. de l. sed ſi hac. ¶. pretor ait. ff. de in ius vocan. Sol. vt precedens contrarium. ¶Item
5 op. de l. j. ¶. interdictũ. ff. de vi z vi arma. Sol. vt in gl. in ſi. ¶Quero, iurta gl. cum hodie actiones non proponantur in libello, qualiter poterit cognosci vtrum agatur actione de dolo contra patrẽ, an actione in factum. in hoc potest intelligi l. non debet. ff. eo. ibi. vt sit bonefidei mentio fiat, ꝛc. ¶Nam si agerem contra patrem. dicerem sic: dixi quod contrari cum patre meo, vel auo paterno, z fui sic inductus ad contrahendum, z narrare factum quare cum bonefidei non congruat aliquem locupletari ex aliena iactura. peto, ꝛc. Ex ista narratione videtur intentata actio in factum. Sed si diceret sic, dico quod fui inductus dolo, ꝛc. quare cum non cõgruat aliquem locupletari ex dolo suo, ꝛc.

LEX VI.

1 ¶Que consistunt in animo non possunt directe probari.
3 Dolus quando presumatur, z nu. ¶.

a DOlum. a Not. † quod ea que consistunt in animo,
1 non possunt probari directo sed probãtur
b ex indicijs perspicuis, quasi dicat, leua indicia b non sufficerent ad probationem. ¶Quero exempla † huius. l. gl. ponit exemplum secundum Aldri. vt in ea patet. alia exempla videbitis. ¶. de rescin. ven. l. ſi dolo. z l. dolus, z potest poni vnum exemplum. Quãdocunque predico tibi aliquid, quod non est, z sic mentior. ar. ff. eo. l. ſi quis affirmauerit. facit de contrahen. empt. l. ea que cõmendan
3 di. Ad predicta oppo. z videtur quod dolus † presumatur, etiam si nulla appareant indicia, vt l. ſi procurator. ¶. dol. z l. dolus. ff. man. z ad l. Fal. l. dolo. Dicit gl. fallit in illa regula brocardica Azonis, dolum presumi. ¶Tu dicas sic breuiter. Quandoque loquimur in omittente. z tunc regula est, quod si scit se debere facere q omittit presumitur dolus, vt d. l. ſi procuratorẽ, ¶. dolo. z l. dolus. ff. man. z l. dolo. ff. ad leg. falci. z l. q te. ff. fi cer. peta. Secus si ignoret, vt dere in. l. qui in alterius. Quandoq; loquimur in faciente. z tunc quãdoque fit aliquis actus simpliciter prohibitus, z tunc presumitur dolus ex ipso actu nisi probetur contrarium. ¶. de fica. l. j. de inter. l. ſi non conuenit. Quandoque fit actus simpliciter permissus z tunc dolus non presumitur nisi indicijs legitimis cõprobetur. vt in hac l. cum ſi. Quãdoque sit actus qui aliquo casu est permissus aliquo non. tunc si fiat clam, presumitur dolus. ſi fiat palam non presumitur, nisi probetur. ff. de ritu nuptia. l. ſi. de iure fisi. l. non intelligitur. ¶. fi. ſi quis palam, ꝛc.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Dolum. Fallit ista lex in quatuor casib. vbi dolus nõ probatur aliquo modo sed presumitur. de quib. per Fely. in c. ſi autem. vbi de materia in prin. extra de rescrip.
P. PAV. P. ¶Dolum. Per multas comecturas, ex quib. presumitur fraus z dolus in statuentib. aliquid. vide late do. Aut. consi. xliij. per totum. Itẽ qualiter probetur dolus interuenisse in aliqua re, vide late Bar. in trac. de testib. in verbo. dolus, z in seq. quomodo differat dolus presumptus a verbo cum vterq; probetur per indicia de quo etiam vide in repertorio in verbo dolus. Vide late Fely. in c. ſi autem. de reſcri. in materia probandi dolum, z quomodo presumatur.
b POMA. ¶Lenia indicia. Vide Rom. consi. liij. vbi ponit multa, ex quib. dolus presumitur, z Imo. consi. lxxvij. z civij. ¶Anor. in c. super literis z ibi Bal. de reſcri. z Aret. consi. cxlv. z Alexan. consi. lviij. vol. iij. z Bar. consi. xlij. vol. j.

ALIA LECTVRA.

DOlum. Quero de exemplo. B'o. ponit exemplum
1 in Aldrico. ¶Opp. videtur quod dolus non presumatur. contra de l. ſi procurator. ¶. dolo. Dicit gl. fallit ibi. vide dic quod quando queritur, nunquid in omittente presumatur dolus. in isto casu quandoque reperitur vnus actus

simpliciter permissus.z sic sumus in genere permissorum,z isto casu nunquam presumitur dolus, nisi probetur.l. quoties.ſ. qui dolo.ff.de proba.quandoque est aliquis actus simpliciter prohibitus z sic sumus in genere prohibitorum. z isto casu dolus semper presumitur nisi probetur contrarium l. j. ſ. ad leg.cor. de sica. Quandoqz est aliquis actus non simplicitet permissus,z simpliciter prohibitus,z sic dicas ꝙ aut talis actus sit palam, aut clam. Primo casu non presumitur.secundo sic vt l.fin.de ritu.nup.l.non existimo de admini.tuto. In secundo casu.quid de omittente dic quod aut omittens scit se debere facere quod debet,tunc presumitur dolus. Ita debet intelligi.l.si procurator.ſ.dolo.ff. mand. aut ignoratur, z non presumitur.l.qui alterius.de reg.iur.

LEX VII.

Pactum simplex seu liberatio, trahit secum executionem in pactis liberatorijs.

SJ maior. Actio de dolo datur occasione lucri,non facti dolo alterius,hoc dicit. ¶Oppo. quando dolus dat causam contractui bone fidei,contractus est ipso iure nullus. vt l.z elegãter.in prin.ff.eo.ergo repudiatio hic,est ipso iure nulla. Sol. Dicit gl.illud, ꝙ operatur in contractu venditionis traditio.illud operatur repudiatio.z ideo,sicut ibi facta traditione recurrimus ad actionẽ de dolo,ita hic facta renunciatione. ¶Quid habes ex ista not.gl.¶Primo habes,†ꝙ sicut quãdo dolus dat causam contractui bone fidei,cõtractus est ipso iure nullus,ita quando dolus dat causam distractui,hoc est illi actui,per quem recedit a contractu,nam petitio hereditatis est bone fidei,vt l.fin.ſ.de pet.hered.ita eodem modo repudiatio est bone fidei. Item habes ꝙ in pactis liberatorijs simplex pactũ seu liberatio trahit secum executionem,vt l.j.ſ.si debitor.vt in posse.Simile videbitis not.ſ. fit.j.l.de tutela.tangitur in l.sub pretextu instrumenti.ſ.de transa.z ibi dixi.Sed si esset aliqua liberatio,que non traheret secum executionem, qz deberet hinc inde aliquid dari, vt in contractu transactionis,tunc idem esset ꝙ in emptione,z venditione,vt dixi ſ.in d. l.sub pretextu.Et ex his apparet, ꝙ illi qui,reprehendunt istam gl. dicentes,quod hic nõ loquitur in contractu bone fidei,non intelligunt eam nam licet loquatur in actu,per quem receditur a contractu vel quasi cõtractu bone fidei,tamen idem est in isto casu,quod in ipso contractu,z vide glo.tuam,quam nota perpetuo ꝛc.

ALIA LECTVRA.

SJ maior. Repudiatio hereditatis facta per dolum purgatur per actionem de dolo hoc dicit. ¶Oppo.z videtur quod ista repudiatio sit nulla, vt l.z eleganter.in prin.ff.eo. Solue vt hic not.gl.quam signa.ꝛc.

LEX VIII.

OPtimum. Actio de dolo debet intra biennium continuum intentari, z terminari.[a] ¶Oppo.de l.iij.ſ.eod. Sol. Illa corrigitur per istam. ¶Secundo oppo. z videtur quod actio debeat perpetuari lite contestata,vt ſ.de prescrip.xxx.anno l.j.z l.ſi.de anua.excep. So. Fallit hic. ¶Querit gl. vtrum tempus quod datur ad rescissionem intentandam,perpetuetur lite contest. Dic vt hic, per gl. Dicam vobis in l.supernacuam.ſ.de temp.resti.in integ.ꝛc.

ADDITIO.

¶Terminari. Adde inquantum Alexan.tangit,quod stante statuto,quod de maleficio non possit cognosci post sex menses, quid si statutum dicat quod nõ possit cognoscere post quinquennium, z aliud dicat quod coniugatus aliam ducens vxorem capite puniatur. contingatque quod aliquis vltra quinquennium duxerit aliam vxorem,z perseuerauerit in delicto an iudex poterit cognoscere vide ¶Pet.de Anch.consi.iij.

ALIA LECTVRA.

OPtimum. Lis orta super dolo, actione de dolo intentata, debet finiri intra biennium.hoc dicit. ¶Oppo.de l.ſ.ſ.eod. circa medium legis. Glo.dat plures sol. Dic quod tempus currit,vt hic, sed competit restitutio.vt ibi. ¶Item oppo.de l.fi.ſ.de presc.xxx.vel.xl.annor. So. Est regula,quod per cotestationem quelibet actio perpetuatur.fallit hic. ¶Querit gloss. quid de actione rescissoria. De hoc habes in l.sed si pretorem.ſ.quoties.ex quibus.caus. maio.z ibi gl. in ſ.rursus. Insti.de actio.ꝛc.

De in integrum restitutione. Rubr. XXII.

LEX I.

TAlud inspiciendum. Minor lesus renunciando querele,tacite,vel expresse,restituitur.d.h. ¶Oppo.z videtur quod ipso iure non nocent talis renunciatio,vt ſ. in quib.cau.in inte.rest.non est necess.l. ij. Huius timore sunt hic plures sol. Quedam quod hic loquitur prout loquit̃ de repudiatione tacita. hoc debet intelligi, que fit per aliquem actum, vt accipiendo legatum,vel aduocando pro testamento,non ex sõlo cursu temporis ꝛc. Ista lect.non placet.quia text.hic dicit,tacita(dissimulatione:sed dic quod est bona,quia licet non dissimulat agnoscendo tamen dissimulat querelam quod prout fiat simpliciter per factum (vt dictum est) accipere autem legatum,non est dissimulatio.sed est factio,seu quoddam factum, seu agere. Dicunt ergo alij, z bene lex concordat cum illa,vt ipso iure sit immutatum aduersus istam tacitam renunciationem. Hoc non placet,per text, qui dicit, aurium etati impartitur, ꝛc. propter quod concludit de restitutione in integrum,maxime cum hec lex sit posita in hoc titulo, debet intelligi secundum naturam tituli,sub qua est posita,vt l. Imperator de in diem addic.z no.in l.fin.ſ.de condi.inde. dicas ergo quod dicit lex per illam corrigitur in hoc ꝛc.

ALIA LECTVRA.

TAlud inspiciendum. Restitutio in integrum conceditur minori xxv. annis leso,propter renunciationem querele inofficiosi testamenti.h.d. ¶Hot.ꝙ dixi in summario. ¶Oppo. de l.ij.ſ.in qui.cau.in integ.restit.non est necess. Glo.dat plures sol. Tene primam. Vel dic quod hec corrigitur per illam. Jacob. de Aret.format questionem, vtrum si minor facit pacem cum inimico suo,posset petere restitutionem in integrum? Dixi in l.de fideicommisso.ſ.de transac.

LEX II.

TO tempore. Numerus liberorum non supplet etatem ad impediendam restit.h.d.

LEX III.

1 ¶Minor curatorem habens, quando equiparetur prodigo.z nume.9.
3 Prodigus quando equiparetur pupillo.
4 Adultus quando equiparetur pupillo,z nu.10.
6 Authoritas iudicis quando sufficiat in contractibus minorum.
7 Judex quando suppleat defectum tutoris.

a SJ curatorem. [a]Si minor habens curatorem contrahit sine eo,contractus est nullus,sed si non habet curatorem, z contrahit sine eo,valet contractus,sed restituitur si lesatur.h.d.nota quod dixi summario. ¶Hot.quod minor habens curatorem,equiparatur prodigo.Et ex hoc glo.nostra facit duo propositionalia, seu duas equiparationes, ex quibus colligas tertiam. Primum proportionale ponitur hic in ter. Minor curatorem habens equiparatur prodigo. Secundum ponitur in l.certi condictio. ſ. item queri,ſi cert.peta.quod ille cui est interdictum bonis, equiparatur pupillo. Tertium colligitur ex predictis duobus
b quod minor curatorem habens equiparatur pupillo. [b]Hoc modo probatur. Minor habens curatorem equiparatur prodigo, z prodigus equiparatur pupillo, ergo minor curatorem habens equi-
1 paratur pupillo. Ad primam equiparationem †oppo.quod minor non equiparatur prodigo,nam prodigus non potest testari,vt lis cui.ſ.de test.sed adultus sic,vt ſ.qui testamen.face.poss.l.iij.z l.qua etate.ff.de testamen. Solu. Hic loquitur in actibus viuentium,in quibus equiparantur,vt hic,in actib.morientium non, vt ibi. Ratio,quia prodigo interdicitur propter eius vitium,z defectum,minori vero interdicitur propter presumptionem etatis. Et ideo forte sit esset quidam minor,z prodigus,non posset sibi dari curator, tanquam prodigo,quia sufficit curator tanquam adulto,argumẽ. l.qui habent.ff.de tute. Sed arbitror quod posset sibi bonis interdici, propter prodigalitatem, que interdictio operatur ne posset testari, ad quem effectum, datio curatoris propter etatem se non
3 extendit. ¶Ad secundum cum dicit, † quod prodigus equiparatur pupillo,oppo.de eo quod dixi in l.ſi quis in tantam.infra vnde vi. circa primam partem. Solu. In contrahendo equiparantur,
[c] non in delinquendo, [c] vt ibidem. ¶Ad tertiam equiparationem
c †quod adultus equiparetur pupillo, oppo.de l.qua etate.ff.de testibus. Sol. Dico in actibus viuentium equiparantur,non in actibus morientium. Rationem huius plene dixi. ff. ad Trebel.l.j. fuit quesitum.vbi habes de his vnam bonam gl.quam hic.Et
4 citat ¶Oppo.de d.ſ.fuit quesitum. Sol. Fallit ibi. Oppo. Imo de suspe.tuto.ſ.impuberes.ff.de suspe.tuto.l.impuberib. Sol. Fallit †in accusationibus suspecti,vbi nõ equiparãtur pupilli z adulti.
¶Venio ad gloss.que dicit.habens tutorem vel curatorem, con-
6 trahit cum decreto iudicis.an authoritas iudicis sufficiat? Die m gloss.sunt opi.finaliter tenet,quod sufficit iudicis authoritas.vide gloss.z tene menti.Contrarium videtur tenere gloss.ſ.item.ij.l.fina. z infra ſi propter.public.pensio.l.fin. Mar.Sil.tenet gloss.contra. Non obstat.ſ.permittitur,quem allegat,quia ibi loquitur in actu necessa

necessario, vt recipere solutionē, vt l. fideicōmiss. §. si rem. ff. de lega. iij. Non obstat. l. bonorum. qz loquitur in casu speciali, sed tamen alii tenent istam gl. ¶ Ad contraria respondent, vt j. dicam. Ego dico sic. Quidam est actus in quo requiritur iudicis, z tutoris au thoritas, vt in alienatione immobiliū, vt in toto. ti. de predi. minō. z ff. de reb. eo. tunc authoritas sola iudicis non sufficit. qz deficeret vnum de substantialib. l. cum hi. §. si prętor. de transa. Ita loquun tur ura. §. alleg. in contrariū, z ita dicebant dicti doc. z bene. Quidam sunt actus, in quib. authoritas tutoris, z curatoris, tantum sufficit, z in hoc dicti doc. tenent istam gl. simpliciter. Tu dic. Aut celebratur actus necessarius, z iudicis authoritas sufficit, vt l. ait prętor. §. permittitur. l. fideicommiss. §. si rem. ff. de leg. iij. Aut est actus, z tunc si quidem loquimur in curatore. dico qō authoritas iudicis sufficit. z potest supplere defectū curatoris. Sicut eīm posset vnum alium curatorē dare, vt l. ventri. de tut. z cura. da. ab his, ita ipse iudex potest personam curatoris assumere. z ita loquitur ista gl. z bene. ¶ Si vero fin tutore tantum. tunc si quidem pupillus non habebat tutorem. tunc iudex pōt supplere defectum tutoris, vt l. bonorum, qui admit. ad bon. poss. z j. de in. delic. l. si infanti. in fi. Si vero tutorem habebat, tunc iudex non potest supplere defectum tutoris, vt d. l. si infanti. a contrario sensu, qō probo per rationem. qz habenti tutorem, tutor non potest dari, nisi in casib. vt fā quibus cau. tut. hab. Cum ergo habeat tutorē, iudex illius tutoris officium non pōt sibi auferre sine causa, z officium alterius tutoris assumere. qz non pōt ei dare ꝛc. nisi vt dictum est. Fateor tamen si ille tutor non posset haberi, tunc iudex posset eius defectū supplere. arg. l. si longius. de iud. z l. cum dotem. §. si patri. ff. solu. ma. z vbi pupil. edu. deb. l. fi. ¶ Ad vnum tamē aduerte, ad practicam qō vbicūq; iudex supplet defectum tutoris, debet notarius de hoc facere expressam mentionē in actis, dicens sciens z cognoscens dictus iudex eum esse maiorem, z predicta sine tutoris authoritate facere. suum decretum interposuit. z authoritatē. Hec predicta probantur j. qui admit. ad bon. possess. l. bonorum.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Si curatorem. Vide Are. consi. cxxx. in fi. z Ro. cliii. vbi declarat. z Jas. post alios ibi in l. videamus. in princ. ad fi. ff. de in. iur. z Bug. in l. ea. quidē. ff. quod cuiusq; vniuer. nomi. vbi ampliat hanc legem in secundo casu, etiam si haberet curatorem sed impedimentum vel absentem.

* IOAN. FRAN. RVER. ¶ Si curatorem. Pro intellectu huius legis vide plene Bar. in l. j. §. fin. t. quesitum.

b P. PAV. P. ¶ Pupillo. Limita solum procedere in his, qui versantur circa administrationem bonorum, secus extra administrationem. vide Bar. in l. j. §. fin. t. quesitum. vbi etiam alij. ad Trebel.

c IO. FR. RV. z In delinquendo. Adde Bar. qui tenet contrariū in l. is cui bonis. ff. de verbo. obl. vbi notatu.

ALIA LECTVRA.

Si curatorem. Venditio facta sine curatore. per adultum curatorem habentem. non valet ipso iure. secus si curatorem non habeat. qz valet. sed si leius est. potest restitui in integrum. h. t. ¶ Ro. equiparationem istam, qō minor curatorem habens equiparatur prodigo. si contrahit sine curatore alia equiparationem. facit gl. qō prodigus equiparetur pupillo. l. certi con dictio. §. item queri. ff. si cer. peta. ¶ Ex his arguit gl. quod adultus curatorem habens, equiparatur pupillo. ¶ Sed contra primam equiparationem opp. adultus potest testari, prodigus non, z per consequens equiparatio non valet. vt l. is cui. ff. de testi. l. Aurelio. §. ff. de lib. leg. Solue quod in actib. morientium dicta equiparatio non est bona, sed in actibus viuentium sic. ¶ Item opp. contra aliam equiparationem de §. impuberes. Inst. de iusp. tut. Vl. fatetur contrarium, quod quantum ad actionem suspecti, non equiparantur pupillus z adultus.

LEX IIII.

1 ¶ Allegans etatem quando habeat probare.

3 Cui semel possedit, an dicatur semper possidere.

Minorem. Ille debet probare etatem, qui eam allegat, siue actor ad fundandam intentionem, siue reus ad fundandam exceptionem. hoc dicit. hec notabilis lex. ¶ Op. de l. minor. xxv. annis ad dictū. ff. de minor. Sol. ille, qui allegat etatem, debet eam probare, nisi ex aspectu transferatur onus probandi in aduersam partem, vt l. contraria. Item opp. qui semel est dominus, semper presumitur dominus. vt j. de proba. l. siue possideris, eadem ratione, qui semel fuit minor. semper presumitur minor. Respondet glo. quod ille regula est vera in his, que solo cursu temporis non mutantur. z no. hanc limitationem. ¶ Quero. t. gl. quid de possessore, nunquid qui semel possedit, presumatur semper possidere. z quid de domino similiter dic. vt d. l. siue z l. neque. in fi. ad ex hib. ** z in l. non igno rabit. in gl. super verbo, fuisse. eo. ti. ** ¶ Quero, z reuoco in dubiū vtrum quis debeat probare se minorem, an aduersarius eū maiorem. Bl. in l. de etate. ff. eo. dicit multa verba, vt ibi patet, z ponit vnam opi. inter alias, vt distinguamus. qualiter quis ponat, aut ego excipiendo dico te minorem, aut ego assero te maiorem. Ista opi. est vna truffa. Aduerte, ne erres. quia forte dicam in l. actor. de prob. ideo non curo aliquid, vtrum verba proferātur affirmatiue,

4 vel negatiue, t sed omnis illa oratio dicitur negatiua, que significat priuationem. z illa dicitur affirmatiua, que significat positionem. vnde quando ego dico. ego sum minor. certe ista est priuatio. z sem per est negatiua sicut ista. homo mortuus est, etiam est priuatio. qz nihil ponit, z quādo dico. nō sum maior. proprie est priuatio. Hoc videtur velle glo. in l. fi. j. de adul. * z gl. in l. fi. in fi. ff. de excep. dol. *

5 sed ille debet probare etatem qui eam allegat[a], siue actor ad fun

a dandam intentionem, siue reus ad fundandam exceptionem. Ca sus est hic apertus, z rotundus quod no. z perpetuo tene mēti, ꝛc.

ADDITIO.

a ¶ Eam allegat. Adde Bart. consi. xcij. incip. in questione verten te inter dominum Simonē. in j. vol. z Bal. consi. cxxā. incip. lib. Saul. de Castr. consi. clx. Bal. consi. ccxliij. j. lib. * IO. FR. RV. ADDE ¶ Quis debeat probare etatem per Felin. in ca. in presentia. col. xiij. extra de probat. vbi signat plures concordantias post d. Abb. z doct. ibi.

LEX V.

Minoribus in integrum. Qui est minor, z lesus potest impetrare in integrum restitutionem ante xxv. ann. z in xxv. anno hoc dicit. Debet ergo quis dicere in libello se minorem, z lesum vt hic, z de sui facilitate, vt j. eod. l. fin. z ibi videbitis, ꝛc.

LEX VI.

Intra. Mora rei non impedit causam restitutionis a minore inchoatam hoc dicit. ¶ Op. q restitutioni in integrum non potest renunciari, nam eo ipso q renunciat, leditur, vt l. doli excep. versi. diuersum. ff. de noua. z ff. eod. l. interdum. z notatur in l. si iudex circumuento. ff. eod. Solu. Fateor quod non potest renunciari in minoritate, z in contrarijs, sed factus maior sic, vt hic. cum gl. quod not. bene.

LEX VII.

2 ¶ Turpitudinem suam quando quis allegare possit.

3 Liberatio quando secum trahat executionem.

De tutela. Sciens non decipitur. ideo qui minorem scit etatem probatio ne etatis se deceptum esse, allegare non potest. h. d. vel aliter, Assumptio (alias affinitas) tutela, z proximitas

a sanguinis facit presumi. vt quis sciat etatem[a] minoris. h. d. ¶ Ro.

1 testis interrogatus de etate, dicit illum esse minorem. Item inter

* rogatus * quomodo scit respōdet, quia est suus patruus, vel suus auunculus, vel fuit sua nutrix. Certe ista ratio videtur q cōcludat in hoc tert. Dices tu, nonne ratio testis debet esse per aliquē actū, qui percipiatur sensu corporeo, vt l. qui testamento in fi. ff. de test. z l. in princ. he his que in test. delen. z j. de test. l. testium, z per Jano. extra de testi. c. cum causam, sed iste rationes non sunt huiusmodi,

2 ergo, ꝛc. Ju hoc cogitabitis. ¶ Nemo † ad l. opp. nemini licet alle gare turpitudinem suam. vt l. transactio. §. de transac. sed hic minor allegat turpitudinē suam scilicet falsas allegationes dedisse. ergo, ꝛc. Huius timore hec lex legitur duobus modis. Primo in minore probante tunc obitat contrarium. Sed respondet glo. de iure non potest allegare turpitudinem suam verum est alteri, sed ei qui fraudem participat. z fuit particeps huius turpitudinis. tunc allegare potest, vt hic. Ita videtur concludere ista prima gl. z vide istam primam gloss. Ista prima solutio non videtur vera per d. l. transactione. §. de transact. vbi etiam ei, qui fraudem participauit non licet allegare turpitudinem suam. Soluit gl. quod tunc se credebat maiorem nunc videt se minorem, z ista est magis tuta. Secundo vero modo legitur de tutore probante etatem falso. ¶ Tunc opp. quando dolus dat causam contractui transactionis, contractus est ipso iure nullus. vt l. eleganter in princ. ff. de dolo. Sed iste contractus fit super actione tutele, que est bone fidei, ergo ꝛc. solue vt dixi. §. titu. j. l. si maior, quia est distractus, non contractus, z ideo

3 valet, quia est liberatio, que secum trahit executionem. z † intelligе liberationem factam per acceptilationem ipso iure, non per pactum, nam si per pactum, tunc debet agi actione prima, z si excipe retur, replicaretur, vt §. de transact. l. sub pretextu. li. j.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Etatem. Regulam huius legis quod coniunctus presumatur scire, ꝛc. limita non procedere quando coniunctus esset in partib. remotis. vide Felin. in cap. quoties. post prin. extra de test. Et ad regulā vide aliqua per Fel. in c. literis. extra de presump. vide Aret. in l. Titius. §. Nerias. ff. mo. de li. z post. q no procedit quando esset vnus in ciuitate, alius rure, satis cliens proximus.

CLAV. DE SENS. ¶ Interrogatus. Istud limita & intellige vt per Aler. post Bar. in l. is potest. ff. de acq. hered. & in l. Titius. §. 1. ff. de lib. & posth. & plene in l. j. ff. si cer. peta. & quod dicitur de vitrino & cõsanguineo, extenditur ad eos qui assidue versantur, per ea quę ponit Aler. in l. exigendi §. de procura. & vide Ange. Aret. consi. cxvj. alle. ter. in l. consensu. §. serui. C. de repu. & in l. ad instruẽdam. ff. de administr. tuto. & ibidem extendit notab. Arc. ad collegam seu contutorem.

LEX VIII.

MInoribus in ijs. In omissis, & etiam in neglectis minoribus succurritur, hoc dicit.

LEX IX.

1 ☞ An sit bona consequentia minor est vsus iure communi; ergo non est lesus.

2 Libellus in integrum restitutionis quid debeat continere.

a **NOn videtur.** [a] Seipsam summat gl. dicit, pone casum p l. verũ. §. scien dum, & alijs legib. alle. per gl. In hac lege nõ sunt alia, veruntamẽ Buar. posuit in hac lege vnam suam glos. de cuius intellectu dubitat inter nostros doc. & scholares, qui nescium logicalia. Ego dico illud, q̃ mihi videtur, & antequam intrẽ

2 eam opp. & ostendo, q̃ minor põt esse vsus iure communi, & tamẽ est circunscriptus, vt puta precedente deliberatione plena adiuit hereditatem, & postea reperitur non soluendo, iure cõmuni vsus est in eo q̃ deliberauit tũ reperitur circũscriptus, & daretur sibi restitutio, vt j. si minor ab here. se absti. l. j. & ij. Huius timore Buar. posuit hic vnam gl. que dicit sic, cõsequentiam tollit, non oppositum infert, q̃ pars eius est. Quid igitur velit dicere ista gl. dubitatur hic in gl. & per doct. Et primo videas quid vult dicere, consequentiam tollit. Respon. antecedens est illud vsus est iure cõmuni, ergo circunscriptus, istud est consequens. istam consequentiam tollit ista lex, quasi dicat consequentia non est bona, vsus est iure communi ergo circunscriptus, istud sequitur, non oppositũ infert, quasi dicat ex dicto antecedẽti, non sequitur oppositũ, non em̃ est bona consequentia vsus est iure cõi, ergo non est circunscriptus & hoc non dicitur in hac lege, & sic cessat cõtrarium quod sequitur, q̃ pars eius est. Ad euidentiam eius debes scire, q̃ hic assumit

2 totum, & pars sicut genus, & species. ¶ Item debes scire q̃ species infert suum genus, q̃ bona consequentia est, homo est, ergo animal est. Sed genus non infert suam speciem de necessitate, q̃ si dico, animal est, non sequitur, ergo homo est, q̃ potest esse equus. Ita in lege nostra propositio ideo non infert oppositã consequentiam, q̃ habet se, vt genus & species, nam circunscriptũ est genus, q̃ quidam sunt vsus iure cõmuni, quidam non, vsus iuris cõmunis est species, ideo non sequitur dicta cõsequentia. & vide gl. tuã. Tota expositio tertie particule dicte glosse pcedit, expositio tertie particule non procedit, nã vsus est iure cõi, & circũscriptus est, non habent se, vt genus & species, sed vt excedẽtia & excessa, q̃ potest esse q̃ aliquis est vsus iure communi, & est circũscript⁹, & vsus iure cõmuni, & econuerso, & ideo qui volũt sustinere primas duas particulas gl. vt ꝛ. dixerunt expositas, istam particulam exponũt sic, vt dicã, consequentiã tollit, nec infert oppositam cõsequentiã, q̃ pars eius est, idest particulariter est verũ in quibusdã, non q̃ qui est circunscriptus, est vsus iure cõmuni, & econuerso, vnde cũ ista particularis vera, ex vno nõ inferat ad aliud, q̃ ex puris particularib. consequentia aliqua non sequitur, & sic summa gl. hic, cõsequentiam tollit, oppositam consequentiã nõ infert, q̃ particulariter est verum, & particulariter nõ, nam ex puris particularibus non sequitur aliqua cõsequentia. Alio modo intelligit ista gl. vt varietur ista expositio prime, & secũde particule. Et p cõsequens tertie, vt intelligamus hic, q̃ minor sit vsus iure cõmuni, quando facit ea que diligens paterfami. fecisset. Hoc premisso expono sic gl. antecedens est vsus iure communi, consequens est ergo circunscriptus. Istam consequentiam tollit, nõ, hoc est ista dictio non, posita in hac lege, & sic dictio, non, tollit consequentiam. ¶ Sequitur in gl. non oppositum infert, quasi dicat, infert oppositã consequentiam, q̃ verum est dicere, vsus est iure cõmuni, hoc est, fecit ea que fecisset quilibet diligens paterfamilias, ergo non circunscriptus, istud semper sequitur in gl. q̃ pars eius est, q̃ est species, vnde merito infert suum genus, nam facere illud quod faceret diligens paterfamilias, est species. non circunscriptum. est genus: q̃ põt esse non circunscriptus, & facere stulte, & facere deliberate, vnde merito ista species. hoc est vsus iure cõmuni, infert suũ genus, hoc est non circunscriptus tenendo istam opiñ. que est bona, & vera, obstat cõtrarium de eo, qui adiuit hereditatem cum deliberatione, qui reperitur postea non soluendo, dico quod non fecit illud q̃ fecisset diligens paterfamilias, quia perquisiuisset omnia que sunt in inuentario, quia sciuisset omnia que sunt in hereditate, vnde non fecit vt diligens paterfamilias, & hec vera, & bona, licet glos. ponat alias expositiones, & exposui tibi ista verba Buarne. nõn sequẽdo verba glo. nec doctorum. ¶ Et per hanc legem. & alias leges,

3 ex quib. ponitur exemplum, sicut hic † semper in libello cum petis

b tur restitutio, dicatur [b] quod est minor, & lesus sui facilitate, quia diligens paterfamilias hoc non fecisset. Nam si poneres in libello quod est minor, & lesus, & ex libello non colligeretur, quod sua facilitate, libellus nõn concluderet, ergo debet restitui, ideo semper facias poni, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Non videtur. Et quod minor si facit quod faciss set paterfamilias non restituitur, vide vnum verbum per Commen. consil. cxxvij. incip. nobilis domina, circa finem.

b ¶ Dicatur. istud sequitur Do. Ant. in c. j. de in integ. restitutione. sed in contrarium facit l. minorib. §. eo. vide Joan. de Imo in d. c. j. vbi dicit communem opi. in contrarium.

De filiofamilias minore. Rub. XXIII.

LEX I.

FIliusfamilias. Si filiusfamilias fideiusserit, pro patre, vel extraneo potest restitui, nisi lesio per successionẽ tollatur. hoc dicit: ¶ Cõtra ista legẽ opp. de l. cum mandato. ff. c. Illius timore dixit Plac. cent. quod tunc filius potest impetrare restitutionem, quando principalis non est soluendo per illam legem. Glos. reprehendit istam opi. interest enim minoris põtius non soluere, quam solutum repetere, vt l. iij. ff. de cõpen. & argũ. §. fin. secundo l. etiam. ¶ Ad l. cum mandato, respon. q̃ ibi ponuntur duo casus principales. In primo cõtrarie minor principaliter in re alterius, q̃ res alterius vendidit mandato domini, & volebat petere restitutionem aduersus contractum, quo tenebatur dominus quod non potest nisi in subsidium, hic autem se obligauit consequenter, pro patre, vel extraneo, & vult petere restitutionẽm aduersus obligationem suam, quod potest indistincte. In alio casu illius legis non contrarie minor sed procuratori eius vnde non facit ad propositum. ¶ Quero, hic dicit pro extraneo, quis intelligatur extraneus. Dic vt in l. j. §. extraneum. de rei vxo. actio. dicitur hic si ei non succesisit. ¶ Quero, quid si successit patri. Dic vt in glos. ¶ Quero, quid si iste filius pro patre principaliter se obligasset. Certe idem esset, tamen non tolleretur obligatio per successionem, sed tolleretur lesio, & sic tolleretur restitutio &c.

LEX II.

a **SI frater tuus.** [a] Filiusfamilias minor aduersus patrem non restituitur, nisi filius patris interuenerit, vel Maced. iuuetur. h. o. ¶ Opponitur, & videtur quod filiusfamilias non iuuetur restitutione. vt l. iij. §. sed vtrum. ff. de minor. Sol. Quãdo filius conuenitur, pater non restituitur, vt hic. sed quando conuenitur pater, non restituetur, vt l. contraria. ¶ Item opponitur, & videtur quod quando cessat Maced. non habet locum restitutio, quia accepit in casibus permissis, & sic est vsus iure communi, vt ꝛ. titul. l. fin. Solu. Dic vt in gl. ¶ Quero, que est ratio, quod quando patris filius interuenit, non restituitur. Dic vt in glo. ff. eod. l. iij. ¶ Quero, que est ratio, quod quãdo est locus Macedoniano non habet locum restitutio? Dic vt in gloss. &c.

ADDITIO.

a ¶ Si frater. Pro cõcordia aduerte q̃ vbi ope exceptionis minor tutus est de iure communi aduersus aliquam obligationem, ipse minor non potest petere restitutionẽ in integ. Ita videtur velle Bar. hic in hac. l. ij. de filiofa. minor. sed in l. iij. §. sed verum. ff. de minor. videtur tenere affirmatiuam in l. in cause. la. ij. ff. de in. Tu dic, faciendа est differentia quo nomine conueniatur, vt per Barto. hic vel melius, Bart. in l. in cause. loquitur secundũ gl. ibi que loquitur in casu l. si minor. §. minores eo. ti. vbi dicitur, q̃ minor cõpromittens potest in integrum restitui q̃ intelligit ibi Bart. scilicet quando in arbitrũ a quo non potest appellari, ergo ibi cessat remedium ordinarium. Sed licet Bart. referat glo. non tamen illud expresse firmat. Preterea sibi est contrarius referendo ad illum casum, vt ꝛ. posset etiam aliter solui, secundum eum vt affirmatiua procedat qn restitutio datur iure actionis, negatiua vero q̃ datur officio iudicis.

---

a De fideiussoribus minorum.[a] Rubr. XXIIII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Minorum. Addẽ tamen q̃ fideiussor minoris cum quo fuit interlocutum iudicium nulliter, puta sine curatore, non restituetur aliquo modo, vide do. Ant. cõsi. xvij. de quo habes ad Bar. in l. non eo minus. §. de proc. Item quod si quis promisit minorem ratum habiturum aliquem actum cum erit effectus maior, & noluerit ratificare propter euidentem lesionẽ, & iniquitatem, q̃ non teneatur, vide Peir. de Ancha. late. consil. cccxxx. incip. visa tractatu

tione. Sequitur Jaso. in l. si pacto quo penam. in fin. C. de pactis.

LEX I.

POstquam. Restituto minore, non videtur restitutus fideiussor, nisi dolus creditoris intercesserit. h. d. cum l. seq. ¶ Opp. quando venditio est ipso iure nulla, non est opus restitutione, vt l. in causa. la. ij. ff. eod. sed hic est ipso iure nulla, quia non interuenit decretum ergo &c. Sol. glo. intellige, quod hec venditio fuit facta cum decreto. ¶ Quero, ad quid fuit hic minor restitutus ad ipsam? Plures sunt opi. hic. Quidam dicunt quod fuit restitutus ad ipsam rem scilicet, vt vditam, quidam quod fuit restitutus, quod non teneretur de euictione. ¶ Secundum primam opi. no. quod fideiussor euictionis nomine tenetur si per beneficium restitutionis in integrum vt dictor rem auocauerit. ¶ Iurta hoc quero quid si vendens agit cõditione ex l. ij. j. de rescin. ven. an fideiussor teneatur? ¶ Item quero, quid si minor fuisset restitutus ideo quia pretio minori vendidit, non ideo quia vendidit, an fideiussor euictionis teneatur? Hoc tangunt istas questiones, que videntur mihi dubie, ideo non examino. Forte hoc dicam in authen. sacramenta. j. si aduer. vend. Secundo modo legitur, quod fuit restitutus ne teneatur de euictione, & quod extraneus tunc emeuit rem. ¶ Sed tunc oppo. quomodo potuit extraneus tunc emere, cum res sit de bonis paternis, & iste minor erit heres, glo. dicit quod debet intelligi quod fuit de bonis paternis putatiue, non vere. Vel dicas quod fuit euicta per hypothecariam.

LEX II.

1 ¶ Beneficium restitutionis, quando transit ad fideiussores minorum, & nume. 4.
2 Decretum iudicis quãdo facit cessare beneficium restitutionis in integrum.
5 Restitutio in integrum quid operetur.
6 Restitutio in integrum, quando dicatur beneficium personale, & quando reale.
7 Restituto minore, an fideiussor habeat de nouo petere restitutionem in casibus, in quibus beneficium ad ipsum transit.
3 Fideiussor potest intentare restitutionem, quando minor non vult eam impetrare.

1 **Ita que** Not. quod † quando minor leditur facilitate sui beneficium restitutionis non transit ad fideiussorem, secus si leditur dolo aduersarij, q. tunc beneficium restitutionis bene transit ad fideiussores. ¶ Op.
2 de. l. ait pretor. j. permittitur. ff. eo. † vbi decretum iudicis, seu presidis, facit cessare restitutionem. Sol. ibi interuenit decretum in alienatione necessaria, vt in recipiendo solutionem, hic in voluntaria. ¶ Contra hoc oppo. j. si propter pub. pen. l. fin. Solu. Intellige, quod hic interuenit authoritas tutoris, & decretum iudicis, alias venditio esset ipso iure nulla, & sic inutilis esset restitutio, vt in contrario. Oppo. tertio hic dicitur, quod dolus aduersarij intercessit. Contra, aut dolus dedit causam contractui, & contractus est ipso iure nullus, & sic cessat restitutio, vt l. & eleganter. in princ. ff. de dol. Aut dolus incidit in contractum, & habet locum actio exempto, & sic cessat restitutio. vt l. in causa. ff. eod. Glos. ponit plures so. hec est vera, quod dolus dedit causam contractui, & fuit deuentum ad tra
3 ditionem, & sic in maiore haberet locum actio de dolo. d. l. & elegan. in princ. verum quia minor potest iuuari per restitutionem, habet locum restitutio. cessat actio de dolo, vt l. j. §. antepe. ff. de dolo.
4 dicit in l. ij. §. de dolo. Ita habetis hoc intelligere. ¶ † Oppo. quod fideiussor prosit beneficium restitutionis, etiam si dolus non interuenit. de l. minor. ff. de procu. Glos. soluit multum bene. Aut restituto minore, & eius fideiussore, creditor non daretur regressus contra alium, & tunc fideiussori non prodest restitutio, vt hic. Aut da-
a retur regressus contra alium, & beneficium restitutionis[a] transit ad alium, vt. d. l. minor. ita dicit gl. & bene. ¶ Item opp. quomodo restituto minore, & sic sublata obligatione principali, potest teneri fideiussor. cum non fit obligatio cui accedat, vt l. j. ff. de fideiussor.
5 Huius timore esset videndũ † quid operetur restitutio in integrum. Quidam dicunt, quod solummodo persona eximitur ab obligatione, obligato tamen remanet firma, sicut dicimus in eo qui deportatur in l. fin. ff. de duo. re. & in eo qui decedit sine herede, vt l. si sine herede. in prin. de admi. tut. & l. Stichum aut Pamphilum. circa primo. ff. de sol. Unde ratio obligationis remanet, vt accedat fideiussor vt l. si debitori deportato. de fideiuss. Alij dicunt, quod persona ab obligatione nõ eximitur, sed solum paratur exceptio, quia personalis est. ideo non transit ad fideiussore, vt l. exceptiones que
6 persone. ff. de excep. Facit ad hoc. ff. eod. l. si iudex circumuẽto, Ista vltima placet mihi plus, & hanc tenet gl. Sed contra hanc oppo. dici quod ista exceptio est personalis, cum beneficia personalia nõ transeant ad heredes, vt l. qui tale. ff. so. mat. j. de priui. do. l. j. cum si. So. quicquid dicat Dy. in c. priuilegium persone. de reg. iur. lib. vi.
6 † restitutio in integ. quo ad quedam dicitur beneficium personale, vt in casib. in quib. ad fideiussores non transit, quo ad quedam dicitur reale, vt quo ad transmissionem ad heredes, vt l. non solum. ff. de in integ. rest. In casib. in quib. competit fideiussori huius est ratio, quia beneficium istud partim datur ratione persone, partim ratione lesionis, & ideo in quibusdam casibus habet vim personalis beneficij, in quibusdã habet vim realis beneficij. ¶ Opponitur ff. de fideiuss. l. Marcellus. Solue vt ibi. ¶ Querit gl. multum solen-
7 niter † Utrum restituto minore intelligatur restitutus fideiussori, in casib. in quib. transit beneficium ad fideiussorem. vel habeat necesse fideiussori, de nouo petere beneficium restitutionis in integrum. Glos. tenet quod habeat necesse petere de nouo, per hunc ter. qui dicit vtrique persone tam. &c. vnde cum vtrique competat quilibet
8 hȝ intentare per se. ¶ Quero † quid si minor non vult impetrare restitutionem. an possit eam intentare fideiussor? Bl. dicit q sic, & bene, vt l. si post mortem. §. fi. de contra tabu. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Restitutionis. Quid autem si ille non esset soluendo, vide Are. post Bau. de Cast. in l. si pupillus. ff. de acqui. heredi

---

Si tutor vel curator interuenerit. Rub. XXV.

LEX I.

SI Iampuberes. Minor aduersus addictionem potest restitui intra tempus legitimum, quo elapso contra eius curatorem, qui sibi authoratus est succurreretur. hoc dicit.

LEX II.

MInorib. Tutoris authoritas in iudicio vel extra non impedit restitutionem minoris si ibi est lesus. hoc dicit.

LEX III.

ETiam Etiam in his, que gessit tutor solus minor potest restitui, & contra tutorem experiri. hoc dicit. Videbitis j. eod. l. fin. &c.

LEX IIII

SI Creditor. Minor non restituitur aduersus obligationem administratoris, quia ipse non tenetur. Cyn. hic intrat materiam difficilimam, que tractatur in l. si pupilli. §. j. de neg. gest. & Cyn. ponit in l. ei qui seruo. §. j. j. quod cum eo, &c.

LEX V.

1 ¶ Restitutio quando concurrat cum alia actione contraria.
2 Actio ordinaria quando excludat extraordinariam.
4 Auxilium ordinarium, & extraordinarium quando concurrant.

ETiam. Auxilium extraordinarium cõcurrit cum ordinario quando competit cõtra diuer-
1 sos, nec electione tolluntur. hoc dicit. ¶ Oppo. † restitutio non concurrit cum contraria actione, vt l. in causa. la. ij. ff. de minor. Sol. verum est, quando illa duo remedia darentur
2 contra vnum, & eundem. secus si contra diuersos, vt hic. ¶ † Contra hoc oppo. de l. cum mandato. ff. eod. Solu. multe sunt. Ista sol. est vera, ibi loquitur quando actio ordinaria habuit originem ab actione voluntaria, quia tunc excludit extraordinariam, etiã quando competit contra diuersos, hic vero habuit originem ab actione necessaria. ¶ Oppo. tertio de l. properandum. §. fin. j. de ind. Sol. Dicit glos. quod speciale est ibi in instantia iudicij, quia ea peremta remanet actio prima firmior, quam primo esset, secus si causa
3 esset perempta, & vide glo. ¶ Not. ex eo quod dicit firmior, † quod perempta instantia remanet perpetua actio que est facta per litis contestã. De hoc diri vobis in l. ij. j. de fru. & ij. erpen. Pet. tamen non tenet istam sol. sed dicit, quod hic non poterat minori equaliter subueniri contra fideiussorem, & extraneos, quia tutor dederat eis pecuniam, & ipsi volebant possessiones venditas. Sed quando prosequeretur ab vtraque, tunc actione ordinaria deberet procedere, nec haberet locum restitutio, vt d. l. fin. Ista soln. Pet. non est vera, vt per l. etiam. §. eod. titu. & est contra l. si minor. ff. de admini. tuto. Tene ergo solu. glos. quod speciale est in iudicijs. ¶ Item
4 oppo. j. tit. ij. l. fin. Solue vt ibi, † & distingue plene quando ordinarium auxilium concurrat cum extraordinario. Plenissime diri in l. in pronunciali. de oper. no. num. vbi tangitur. ¶ Vltimo op. & videtur, quod per electionem tollatur. vt j. de cod. l. fi. Sol. Ibi quando contra eundẽ agebatur, hic quando contra diuersos agebatur &c.

Si in communi eadémque causa, in integrum restitutio postuletur. Rubr. XXVI.

LEX VNICA.

1 ¶ Factum vnius ex fratribus non nocet alteri.

3 Beneficium quod datur vni ex socijs, quãdo porrigatur ad alũ. & nume. ſ.
4 Quis quando possit habere ratum non suo nomine gestum.
6 Etas vnius ex socijs, quando prosit alijs.
7 Appellatio vnius, quando prosit alijs.
8 Principium spectatur, quando finis habet necessariam consequẽtiam ad principium.

NEc si maior. Factum vnius ex fratrib. nõ nocet alteri, & restitutio. que cõpetit vni minori, nõ prodest alteri maiori. h. d. ¶ Hoc tabilla habes in summario. ¶ Primo habetis† q̃ factum vnius ex fratrib. non nocet alteri. Simile. ſ. de cõmu. re. alie. l. j. quibus res iudi. non noc. l. j. & in toto titu. res inter alios acta &c.
2 ¶ Ho. secũdo † q̃ qui ratam habet venditionem rei sue. preiudicat
3 sibi. ¶ Tertio no. † q̃ beneficium, q̃ datur vni ex socijs. non porri-
4 gitur ad alium. ¶ Ad secundum opp. q̃ quis non poterit habere ratum, qõ non est suo nomine gestũ. vt l. si pupilli. ſ. sed si ego. ff. de neg. gest. Sol. Dic qõ hic soror gessit nomine suo, & fratrũ. Vel si intelligis qõ gessit nomine suo tantũ, respondeo contrariũ. q̃ nõ possunt habere ratũ qõ non est meo nomine gestũ. quantũ ad prodũcendam actionem negotiorum gestorum mihi vel contra me, vt in contrario, sed quantum ad alia, vt ad preiudiciũ mihi generandũ, possum, vt l. si fundus. ſ. j. de pign. nisi in subsidium. vt l. mater. ſ. de rei ven. & l. si cum seruum. ff. si cer. pe. & vide glos. super ver. gesserat.
5 ¶ Ad tertium notabile op. † q̃ beneficium vnius ex socijs porri-
gatur ad alium, vt l. si cõmunem. ff. quem ad. ser. amit. si ser. ven. l. loci corpus. ſ. si fundus. Gl. tua dicit, quod hec lex loquitur in his que sunt diuidua, lex contraria loquitur in indiuiduis, quoniam omnes seruitutes sunt indiuidue. excepto vsufructu. vt l. j. ſ. j. vsusfructus. ad leg. Fal. Pe. reprehendit istam glos. q̃ licet seruitus sit indiuidua. tamen obligatio personalis est diuidua. vt l. per fundũ. de seruit. rusti. pred. Dominus Jac. Bu. tenebat idem. sed loquẽbatur magis curialiter, dicens quod ista gl. debet intelligi in ipso iure seruitutis. nõ in obligatione personali. ¶ Tu dic clarius. Quãdoque beneficium personale, seu etatis. allegatur ad impediendũ
6 prescriptionem seruitutis seu etatis, & sic ad eam conseruandum, & tunc etas vnius prodest alteri maiori. vt l. si communem. quẽadmodum. seruit. amit. Quandoq̃ allegatur etas vnius ad seruitutis declarationem, vt q̃ agebatur confessoria. vel negatoria, tunc idem vt etas vnius prosit alteri. vt l. loci corpus. ſ. si fundus. ff. si seruit. vend. Quandoque etas allegatur ad impediendum seruitutẽ constitutam, & tunc etas vnius prodest alteri. q̃ non potest pro parte confiteri, vt l. pro parte. ff. de serui. Quandoq̃ allegatur ad impediendum obligationem personalem de seruitute constituenda. tũc etas vnius non prodest alteri. vt l. per fundum. de seruit. rust. pred. ¶ Item op. & l. j. si vnus ex plurib. app. & ff. de appl. l. si quis separatim. ſ. fi. Gl. inculcat ista contraria cũ precedentib. & dicit qõ ibi loquitur in indiuiduis, hic in his que sunt diuidua. Ault dicet
7 † quod sententia diffinitiua est indiuidua ideo non potest pro parte valere. pro parte non, merito vnius appellatio alteri prodest. Et vide glo. istud non videtur verum. nam sententia ex post facto pot esse diuidua, vt dicam vobis. ſ. ti. j. li. Preterea quando sunt plures persone litigantes. etiam sententia j. potest esse diuidua. qõ in personam vnius feratur in personã alterius non. vt l. non idcirco. ff. de iud. & l. de vnoquoque. in prin. ff. de re iud. Unde ista gl. forte volut dicere quod illa. l. j. ſ. si vnus ex plu. & l. si quis separatim. ſ. fi. loquatur in causis indiuiduis, vt super seruitutibus cõmuniter ille leges generaliter intelligantur, & pro certo generaliter loquũtur scilicet, in obligatione tutele, & in alijs indiuiduis. Dicam ergo. prout dictum fuit scilicet q̃ speciale est in causa appellarius, quando vna est causa, & vna ratio defensionis vtriusq;. Ratio huius est, q̃ studere debemus, vt sententia sit indiuidua inquantũ possumus, licet possibile sit, q̃ ex post facto diuidatur, tamen principaliter debemus studere, vt sit indiuidua inquantũ possumus, vt l. in hoc iudicio. fami. erc. ¶ Opp. de l. iij. ſ. scio. ſ. de minor. vbi vi-
8 detur, † q̃ debeamus inspicere initium, sed hic, tẽpore, quo ratum habuerunt, isti erant minores. ergo &c. Sol. Dic hic quãdo ratum habuerunt, non erãt minores. Dicit gl. vel aliter, posito quod tempore, quo ratum habuerunt, erant minores. tamen si post quã facti sunt maiores habuerunt ratum, non habebunt restitutionem. Non obstat lex que dicit principium spectandum, quia illud verum, quando finis habet necessariam consequentiam ad principium, sed hic rati habitio sequens non habet necessariam consequentiam ad principium, sed voluntarie facit. ergo &c.

4 Initium quando inspiciatur, & non finis, ad hoc vt detur restitutio minori aduersus sententiam.
6 Aduersus lesionem contingentem intra modicum tempus, postquam cessant absentia. quando detur restitutio.
7 Sententia, quando possit pro parte valere, & pro parte non ex post facto.
8 Libellus, quando quis petit se restitui aduersus sententiam, qualiter concipiatur.

Si aduersus rem iudicatam. Rub. XXVII.

LEX I.

1 Sententia quando possit ferri pro parte tantum.
3 Libellus in actione tutele, qualiter possit formari.

MInus ex tutele. Actori minori succurritur, si reus in minus meruerit condemnatus, non maiori. h. d. Ista lege habeo pro multum subtili. licet circa ter. sit clara. ¶ Opp. & videtur quod de iure communi agere posset, vt ſ. de iudic. l. licet. & ſ. de transact. l. age. Sol. in contrarijs vnam tantum speciem fuit prosecutus, vnde de alijs potest agere de iure communi, hic vero de illa specie vult agere, de qua fuit iudicatum. ¶ Contra hoc op.
1 † quod etiam de eadem posset agere de iure communi, nam si iudex
a pro parte fert sententiam, & pro parte [a] non, sententia est ipso iure nulla, vt l. in hoc iudicio. ff. fami. ercis. & l. apud Celsum. ſ. item quẽritur. el. j. de do. & ce. sed secundum hoc, hec sententia fuit ipso iure nulla, quia de parte tantum pronũciauit. ¶ Huius timore, in hac l. sunt opin. & hic aduerte, q̃ quidam fatentur contrarium. & hanc legem intelligunt. q̃ in quinque condemnauit, & in quinq; absoluit & sic de toto pronunciauit, & ita videtur sentire gl. Alij dicũt. quod istud est diuinare. sed hic super toto pronunciauit, hoc est super quinque expresse, & super alijs quinque tacite pronunciauit. q̃ de eo q̃ non dixit, videtur absoluere. q̃ glo. & doct. nostris non placet. In sententia enim nõ presumitur nisi illud. q̃ est dictum, vt ſ. si plus vna senten. l. j. & d. l. apud Celsum. ſ. itẽ queritur, de doli exceptione. Alij dicunt q̃ hic pronunciauit super parte tantũ, & dicunt q̃ contrariũ non est verũ. non enim est nulla sententia, sed pro parte tantum pronunciatur. vt hic. Doc. tamen & gl. dicũt contra per l. in hoc iudi-
b cio. fami. ercis. & l. qualem. ſ. j. ff. de arb. ¶ Quid dicemus? [b] primo in hoc vtrũ sententia possit ferri pro parte tantũ dicas. si quidem libellus continet plura capitula. potest super vno ferri sententia & super alio non, vt l. etiã. ſ. j. ff. eo. Facit. ſ. de trãsa. l. si ex falsis. Si libellus continet vnum capitulũ contra plures. nã cõtra vnũ potest pronunciari contra alios non vt l. de iud. & nõ idcirco. & ff. de rendi.
c l. de vno quoq;. si vero cõtinet tantum capitula, [c] tũc nõ potest pro parte tantũ pronũciari, vt d. l. in hoc iudicio. & l. qualem. ſ. j. de arbi. Ita dicunt doc. Addo hoc esse verum quando instantia cause remanet super toto, secus si pro parte esset perempta. ita quod sequeretur absolutio ab obseruatione iudicij. tunc enim sufficiat pronunciari super illa parte, in qua tenet iudicũ. Casus est in l. si cõstante.
2 ſ. fi. ff. sol. mat. ¶ Et per hoc dixi semel in q. de facto, cum rei petitione aliquis concurretur ad fundũ. repertus est possidere pro
d dimidia [d] tantũ, vnde iudex eum in illa dimidia condẽnauit. in alia dimidia mihi dixit. Dico q̃ sententia valet, q̃ pro alia parte, quam non possidebat, non procedebat iudicium, vt l. si. ff. de rei ven. ¶ Ista premissis, redeo, & videamus qualiter intelligas hãc legẽ. Gl. videtur velle quod pro parte sit condemnatus pro parte absolutus & verũ est in se sed est diuinare. Tu vero pone casum aliter, quod fuit actum actione tutele pro vna specie nõ expressa quãtitate hoc modo. Peto q̃ reddat administrati frumenti rationem, & reliqua restituat. iudex condemnauit eũ ad restitutionẽ de quinque occasione reliquorum. cum in veritate deberet condemnare ad decẽ. Certe tũc valet sententia, & videtur super toto pronunciatũ. quasi dicat ista tantum reliqua petere eũ debere. Et hoc forte volũt dicere illi, qui dicũt, q̃ pro alijs quinq; videtur absolutus tacite. Sed si ponamus, q̃ in libello fuisset expressa certa quãtitas, vt peto decẽ, que remanserũt apud te, ex tali administratione, tũc haberemus necesse dicere illud q̃ gl. dicit, q̃ in quinq; cõdemnauit. in quinq; absolut. ¶ Ex
3 predictis nota † q̃ in actione tutele potest formari libellus expressẽdo certã quãtitatẽ, ad quã quis dicat tutorẽ sibi teneri. vt hac lege cũ sua gl. ¶ Potest etiã formari libellus nullã exprimendo quantitatem, vt dixi. & not. in l. j. in princ. ff. de eden. ¶ Procedo viterius. opp. hic videtur dicere & sufficiat quẽ esse minorem tempore iudicij. Contra tamen requiritur, quod sit minor etiã tempore sententie, vt ff. eo. l. iij. ſ. j. Gl. dicit quod ista suppletur per illam. vt hic. dũ dicit, tempore iudicij, subaudi. & tempore sententie. ¶ Contra hoc op.
4 videtur † q̃ debeamus inspicere initium. & nõ finẽ. vt l. si minus. & ff. de seruis expor. Sol. Quando finis habet necessariã cõsequẽtiã ad principiũ. tunc inspicimus principiũ. vt lege contraria. Sed quãdo nõ habet necessariã consequentiã inspicimus finẽ. vt d. l. iij. ſ. j. Dicetu, nõne sententia habet necessariã cõsequẽtiã ad processum? quia dex habet iudicare in esse, vt l. de qua re. de iudi. ergo debemus inspicere tempus processus, nõ tempus sententie. Hic aduerte. duo sunt scilicet iudicare. & sic iudicare, quod iudex iudicet istud habet necessariam consequentiam ad processum, sed quod iudex sic iudicet, istud nõ habet necessariam consequentiã ad processum. ideo

ego;

ego putarem quod si quidē sic iudicare veniret ex necessaria consequentia ad processum, vt quia minor omisit aliquas probationes, vnde iudex non poterat cōdemnare, tunc etiam aduersus sententiam latam contra minorem peteretur restitutio. Secus si minor esset solum lesus in sententia, quia in processu fecerat quicquid debuerat, tunc non habet locum restitutio aduersus sententiam, quia illa non habet necessariam consequentiam ad acta. ¶ Op. aduersus lesionem contingentem intra modicum tempus post, quam cessauit absentia, quis restituitur, vt l. ab hostib. ff. sed quod simpliciter. ff. ex quib. caus. maio. ergo eadem ratione aduersus lesionem contingentem intra modicum tempus. ex quo cessauit minor etas, sed ego dixi tibi. s. etiam quando sententia est lata contra factum maiorem. ergo. &c. Sol. Dicit glossa. ratio est quia potest appellare. Hoc nihil est dicere. Tu dic quod diuersa est ratio predictorum. nam modicum tempus. ex quo quis est reuersus, computari non potest absenti, donec sarcinulas composuerit, & aduocatum quesierit. que ratio cessat in modico tempore. ex quo superuenit etas. ¶ Quero vtrum sententia possit pro parte valere & pro parte non valere ex postfacto. verbi gratia. iudex condemnauit me ad decem. ego appellaui. dicēs me grauatum ad quinque, & in hoc obtinui. & sic valebit sententia pro parte. & pro parte non. & hoc fatentur Ultramon. arg. ff. de noffic. testam. l. circa. Jacob. de But. dicebat quod. l. circa. nil. sil facit ad propositum. quia si iudex appellationis in quinq; absoluit, remanet sententia in aliis quinque. & sic super toto est iudicatum. quando tamen sunt diuersa capitula nullus negat quin pro parte possit sententia valere. & pro parte non. l. Carmelia ℞ia. de iure patro. & l. quedam mulier. famil. erciss. Ego puto quod ex postfacto sententia possit pro parte valere. & pro parte non. vt in exemplo proposito. vt condemnatus ad decem appellauit a quinque. statim appellatio sola rescindit sententiam in eo quod est appellatum. vt ff. ad Turpil. l. j. §. fin. vnde interim antequam iudex sententiet. remanet pro parte valida. & pro parte non. hoc etiam apparet ex casu huius legis si bene aduertatis. ¶ Pro huius declaratione quero qualiter formatur libellus. quando quis petit se restitui in integrū. aduersus sententiam. Hec lex videtur velle. quod quis petat se restitui vt possit super illa re. de qua sententiatum est actionem de nouo iterato intentare. ac si sententiatum non esset. hoc apparet ex punc. 2 §. huius legis. Principium dixit habere actionem. &c. secundū hoc videtur quod debeat de nouo dari libellus. & lis contestari. &c. & alia facere. Hec tertia restitutio in integ. habilitat. vt possit prosequi primā instantiam. ac si iudicatum non esset. In contrarium videtur quod quis debeat petere restitutionem in integrum. vt possit primam instantiam prosequi. ac si iudicatum nō esset. vt §. si aduer. libe. l. j. ibi dum dicit. litis instaurationem admittit. &c. Breuiter dico sic. Ad euidentiam antequam veniam ad alia. debes scire ¶ quod beneficium restitutionis in integrum restituit minori illud. quod abstulit ei lesio. vt l. ait pretor. in princi. ff. eo. & l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minor. & l. qui propriū. §. item vel conqueritur. ff. de proc. secundum verum intellectum. Dicam. §. in processu. Hoc premisso. si minor est lesus in sententia. quia cum iudex deberet condēnare. tutorem absoluit. restitutio in integr. rescindit sententiam contra illud obstaculum exceptionis. quod parauit minori. non tamē quod iudex restituens in illa instantia condemnet tutorem. Ratio. quia tutor nunquam fuit condemnatus minori. vnde istam cōdemnationem non restituit sibi restitutio. quia nunquam fuit condemnatus. sed rescindit sententiam tantum. & ideo nunquam petens restitutionē aduersus sententiam. petet. vt super causa prima. vigore illius instantie habite super restitutione iudicetur. sed quod lesio. que illata est per sententiam. removeatur. & in pristinum statum reponatur. ¶ Hoc premisso potest esse quod sententia lesit me per necessariam probationem omissam. quia non probaueram. vt debueram. tunc habeo necesse in libello omnia ista narrare. quod ego omisi talem probationē. ex quo iudex absolut tutorem. propter quod ego mei facilitate sumlesus. q; diligens paterfamilias. & homo maior hoc non fecisset. tunc cōcludo quod restituar aduersus dictam sententiam. & reponar in eo statu. in quo eram quādo poteram facere dictas probationes. & isto modo intelligitur restauratio litis. que ponitur in l. j. §. si aduer. hber. Si vero lesit me sententia tantum. q; acta stant optime. & debebat sententia venire pro me. tunc solum petam restitutionem aduersus dictam sententiam. & tunc possum petere reformari sententiam ex primis actis. ac si iudicatum non esset. & hoc modo potest intelligi. d. l. j. & illud quod hac lege dicitur quod actio moueret. &c. intelligitur eodem modo quod moueatur actio prosequēdo primam instantiam. Vel possumus aliter intelligere hanc legem. & stabit ter. propric. Egi actione tutele pro vna specie. & omni alio accessorium. vt puta vsuras. de quibus mihil dixi. fuit iudicatum. propter sententiam impeditā mouere actionē super principali. vt consequar vsuras. que veniunt accessorie. vt §. depositi. l. iij. & de iudi. l. si cum tibi. petam restitutionem aduersus ipsam sententiam. vt possim actionem principalem mouere propter vsuras & alias accessiones. ac si iudicatum nōn esset. &c.

ADDITIONES.

a ¶ Et pro parte. Adde quod Bald. vt refert & sequitur Paul. de Cast. hic dicit. quod stante statuto quod non valeat sententia nisi soluatur gabella ad computum sex denariorum pro libra & lata sit sententia in centum. solutaq; gabella nisi per quinquaginta. quod in totum erit sententia nulla. Tamen subdit Paul. de Cas. respondisse de facto. quod stante statuto quod non valeat instrumentum cōtinens summam. §. quinquaginta. nisi registratum foret in libro communis. & esset instrumētum de centum. quod valebat in quinquaginta. quia summa est diuisibilis. Non obstat decisio Bal. secundum ipsum. quia loquitur in sententia que est indiuisibilis. alle. not. in l. si sponsus. §. generaliter. ff. de dona. inter vir. & vxo.

b AND. BARB. ¶ Quid dicemus. Et vide Bart. in l. qui vas. ff. de fur. & in l. si constante. §. fin. solu. matrimo. Dom. Anto. & alios in c. cum inter nos. de re iudi. Bald. in l. ij. C. eo. & gl. in l. apud Celsum. §. item queritur. ff. de doli exceptio.

c P. PAVL. ¶ Istam sententiam quod super eodem capitulo non valeat sententia lata pro parte. tenet Cyn. & Jacob. Butr. & communiter omnes hic. & gl. in c. placet. extra de constitu. Vide etiam Bart. & Alex. in fi. l. si constante. §. fi. ff. sol. matr. Quid autem si iudex diceret. condemno in decem tantum. Dominus Mathes. in quadam consi. iudex mercatorum. tenet sententiam in isto casu non valere. ℞ Pro quo etiam facit vnam regulam. quam ponit Bar. in l. ij. §. cum Titio. ff. de adim. leg. In contrarium vide Panor. in cap. cum inter extra de re iud. vbi late tangit istam materiam. ℞ Mathes. facit. quia in sententia verba stricte intelliguntur. l. j. C. si piur. vna sen. ideo vbi fit stricta interpretatio. non habet locum argumentum a cōtrario sensu. Ergo in aliquo absoluo. vt per Bart. in l. omnes populi in vj. articulo principali de iusti. & iu. dum ponit an statuta accipiant interpretationem extensiuam. Vide latius de materia quando sententia lata pro parte valeat. Felin. ca. cum inter. de re iudi. vbi ponit quatuordecim limitationes ad regulam communem. quod super eo. c. non valeat pro parte. & transit etiam cum opere Abb. circa illud quod dictū est de taxatiua. vide etiam ad regulam quod consuluit Rom. consi. cxviij. incip. in re presenti. vbi ponit si quis condemnetur ad restitutionem. quod valeat respectu rei. sed non respectu estimationis cum sint separata capitula. Item vide Bal. in c. inter ceteros. in ij. questione de re iud. dicentem quod si est deducta stipulatio de decem. & iudex iudicat de viginti in totum est nulla. etiam si esset iudex competens in tota summa. vt differat a casu l. si. cum gl. ff. de iurisd. om. iudi. Sequitur Fel. in d. c. cum inter. Item quod nisi pronuncietur super toto non valeat. vide Barba. consil. cxxvj. volu. iij. in ij. dubio qui loquitur quando erat opposita exceptio condemnationis que extinguebat creditum actoris pro parte. vt per eum.

d ¶ Pro vxore dia. Adde quid si quis vendicat fundi medietatem pro indiuiso. & probat pro diuiso. quam sententiam debeat ferre iudex. Fel. consi. cxxxix.

* CLAVDE SEIS. ¶ Et adde Ure. in l. j. §. si stipulanti. de verborum obligation.

LEX II.

2 ¶ Pater agens causa status, quando possit venire contra factum suum.

3 Filius quando petat se restitui contra patrem.

SI cum pater. In causa status filius minor aduersus sententiā lata pro parte petet se restitui. h. d. ¶ Hoc. ex lege quod

1 ¶ sicut in libello suo actor potest facere mentionem de determinatione sine exceptione rei. & replicatione. ita hic. & hoc not. Jmm. nescio in quo. c. in petendo. ego in libello possum facere mentionem de pacto de non petendo. & quod postea feci tibi pactū

2 de petendo. vt hic pater. quod not. ¶ Opponitur quod pater nō potuit agere. quia non potest venire contra factum suum. vt l. post mortem. ff. de adop. Sol. Veritas est ista. Quandoq; patri obijcitur solus cursus temporis. quo filius stetit in libertate. tūc requiruntur viginti anni ad excludendum eum. vt l. j. §. de pat. pote. & ibi not. Quandoq; patri obijcitur factum suum cum cursu temporis. tunc sufficiūt decem anni ad excludendum patrem. vt l. post mortem. ff. de adopt. Quandoq; patri obijcitur factum suum tantum. tunc ista obiectio non excludit eum. si factum est inualidum hic

3 est casus hic. ¶ Tertio opp. quod cōtra patrem non posset peti restitutio. vt infra qui. & aduer. quos. l. fin. Solut. Regula illa fallit in causa status hec est bona sol. que mihi placet. Alij dicunt quod non petitur restitutio aduersus patrem. sed aduersus sententiam latam pro patre. Et hanc opi. tenent quidam. quia tunc queritur de iudice. non de patre. licet Cyn. eam non teneat. ¶ Opponitur de l. prefecti. & l. minor. eod. titu. ff. Sol. Intellige hic quod de proconsule. ibi de eodem loquitur. &c.

LEX III.

1 ☞ Iudex delegatus quando possit de in integrum restitutione cognoscere.

a b **Aduersus.** [a]Aduersus sententiam vicarij, vel [b]delegati principis sol⁹ princeps restituit.hoc dicit. ¶Opponitur in authē.de app,ꝛ iustra que temp.§.fi. Dicit.glo.aliud in appellatione quam in restitutione. Tu dic idem.ibi enim appellatur ad principem,licet alij iudices ab eo deputati super hoc cognoscant vt vidistis in l.precipimus.ī.de appella. ¶†Quero an ipse iudex delegatus possit de restitutione in integrum cognoscere: Quidam dicunt quod sic vt l.fin.vbi,ꝛ apud quem,ꝛ sic ista lex corrigitur.argum.pro hoc in l. qui proprio.§.item queritur de procurato. Breuiter,si quidem restitutio petitur aduersus aliquam interlocutoriam, tūc ipsemet delegatus poterit restituere,vt d.l.fin.ī.vbi.ꝛ apud quē.si petitur restitutio aduersus diffinitiuam,tunc ipsemet delegatus restituere non posset,vt hic,nisi sibi specialiter committeretur,vt lege contraria,ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶Aduersus. Pro concordia. Aduerte,quod restituere potest solus princeps aduersus illū,qui vice principis iudicauit.ita Bar. ꝛ Bal.in hac l.aduersus.Bar.in l.fi.C.vbi,ꝛ apud quem.cōtra videtur tenere in l.iuder.ff.de re iu,hic refert Pan.in consil.lxxviii. Tu dic,vt ipse sensit vbiqz aut restitutio fit de directo aduersus sententiam ipsam diffinitiuam ꝛ nō pōt,qz functus est officio suo. Et ita videtur clare determinare Bar.in l.j.in fi.ff.de questio.ꝛ in rub.prealle. Aut debet fieri restitutio circa aliquam interlocutoriam,ꝛ circa appendicia non circa principalem,ꝛ poterit delegatus restituere. Ista fuere de mente ipsius Barto.vbi s.

b ¶Princeps. Adde quod Bald.ex hoc infert,quod stante constitutione legati,quod appellatio nō intelligatur deserta,licet Apostoli non fuerint petiti, ꝛ legatus a Papa in terra iurisdictionis sue protulerit sententiam a qua fuit appellatum non tamen fuerunt Apostoli petiti,quod appellatio dicitur deserta, quia constitutio inferioris non obst.delegato Principis.

LEX IIII.

1 ☞ Sententia lata contra minorem indefensum, quando,ꝛ quibus casibus valeat.

2 Sententia lata contra minorem,an valeat,si tutor fuit,in exordio litis,sed non tempore sententie.

3 Minor an tutor condemnetur quando non defenditur.

4 Si tutor vel curator a principio fuit in causa postea in processu nō fuit citatus,sed minor cum alio eius curatore,an sententia valeat.

Cum minores. Sententia lata aduersus minores indefensos est ipso iure nulla, sed si sunt defensi est validā, sed possunt restitui.h.d. ¶Opp.factum ab adulto non habente curatorem est validum, vt l.si curatorem.ī.de in integr.resti. ergo eo.modo sententia.Ho.dicunt † quod illud est verum in contractib.secus in iudicijs secundū omnes licet nulla lege caueatur. Vide gl.certe ter.in l.acta.§.fi.ff.de re iud,videtur hoc multū bene concludere. ¶Opp.etiam quod sententia lata contra minorē valeat.ff.ex qui.cau.in pos.catur.l.apud Iulianum.§.fi.ꝛ l.si minor.de pō.autho.iudi.pos.Sol. Dicit gl.fallit in sententia interlocutoria, vt ibi,hic loquitur in diffinitiua. Dicas quod verum est in sententia interlocutoria de mittendo,vel non mittendo in possessionem, secus in alia interlocutoria, que profertur parte presente,vt vidistis in l.si preses.ī.quomodo,ꝛ quando iud. Item fallit in sententia, diffinitiua, que profertur in possessione momentanea,vt l.j.ī.si per vim vel alio modo,ꝛ l.j.si de momen.pos.fue.appel. ¶†Querit gl. quid si tutor vel curator fuit in exordio litis,sed non interfuit tempore sententie, an sententia valeat. Videtur qꝛ non vt l.si preses.ī. quomodo,ꝛ quando iud.Hl.determinat contrariū,ꝛ dicit.Quandoqz tutor,qui interfuit ab initio,ex postfacto desit esse mortē,vel alio casu,tunc sententia lata aduersus minorē est nulla,vt d.l.si preses.Quandoqz tutor adhuc durat,sed adesse noluit,tunc sententia valet,vt l.quāuis.la j.de adult.Contrariū videtur dicere gl.in d.l.si preses.vbi dicit qꝛ paria sunt,tutorem non esse vel esse,ꝛ nolle assistere.Et dicas sic.Quandoqz tutor est,si quidē astitit in toto processu,noluit tamen adesse sententie, tunc sententia valet vt in hac gl. ¶Ad vim tamen aduerte qꝛ gl.hic dicit † qꝛ condēnatur minor,intelligās hoc est tutor cōtumax pro minore,vel forte etiam ipse minor,secūdū ea que diximus in l.j.ī.de sent.Quādoqz tutor noluit adesse in cause processu,ꝛ tunc sententia lata contra minorē nulla esset ipso iure sicut quādo non haberet tutorē,vt d.l.si preses.ꝛ quod ibi no. Et ideo cōtra tutorē nolentē venire ad prosequendū causam proditum est remedium qꝛ habuistis in l.eum qui res.ā.de proc. ¶Ex predictis habes vnum casum,quādo minor fuit defensus ab initio non in fin,quid iuris sit. Quero † quid si minor non fit defensus ab initio,licet in fin.sic.Certe sententia est nulla,qꝛ legitime non fuit inchoata cum sua persona, vt l.momentanee.ī.qui legi.perso.ꝛ vide glo.Et secundū hec habes secundū casum. Tertio casu quādo minor non fuit defensus neqz ab initio neqz in processu,iste casus est indubitabilis,vt hic. ¶Iurta predicta gl.querit de questione dubitabili, † quid si ab initio tutor fuit in causa, postea in processu non fuit,nec fuit citatus, sed fuit citatus minor cum alio eius curatore forte ad illam litem,an valebit sententia? Hl.videtur dicere qꝛ sic, vt l.si minor.ff.de bo.auth.iud.pos.vbi minor habens curatorē potest venire cū alio defensore.Doc.non examinat istud plene. Breuiter fateor qꝛ si tutor inchoauit instantiā, minor ipse cum alio legitimo administratore potest prosequi, qꝛ ipse habet vtile ius instantie,ideo si ipse citatus voluit comparere,optime potuit, ꝛ valebit processus,sed si ipse noluit comparere,processus factus contra eum non valet,quia non potuit ipse inuitus citari ad illam instantiam, vt l.procuratoribus.ā.de procura.ꝛ ibi diri vobis, ꝛ ita consueuit dicere domi.Lambertinus de Rampōni.quod intellegitur quando ab initio solus tutor inchoauit causam, secus si inchoauit pupillus authoritate tutoris,quia tunc ista glo.procederet simpliciter,vt l.j.§.sufficit.de admi.tuto. ¶Quero vltimo quia hic fuit facta mentio de sententia nulla,ꝛ ea que rescinditur per restitutionem,† quid si in libello dicatur,ꝛ dico sententiam nullam, ꝛ si qua est,appello:an valeat? Dico quod sic,vt cap.auditis,extra de restit.in integ. Dixi.in l.j.quando pronuo.non est necesse,ꝛc.

LEX V.

1 ☞ Restitutio aduersus sententiam latam contra administratorem minoris quando detur minori.

2 Restitutio in integrum quādo competat vbi habeat locum aliud remedium puta appellatio.

4 Minori an currat tempus ad appellandum.

a **Tam rem pupilli.** [a]Clarissima est, Breuiter dicit. Eodem modo restituitur minor aduersus sententiā latam contra eius administratorem, sicut contra seipsum.h.d. ¶Opp.de

1 hoc habet preto.in prin.ff.de mino.vbi datur †restitutio de eo quod gestum est cum minore,sed hic non gestum cum minore,ergo.ꝛ.Respondeo,imo cum ipso minore est gestū,quando geritur cum eius tutore,vel curatore,ꝛ probatur in hac l.fi.Simile videtur in iij. §.si procurator.ff.quod quisqz iur. Sed si dicis,istud nō est verum proprie, sed improprie,vt l.j.§.deiecisse.ī.de vi,ꝛ vi arma. Egorespondeo qꝛ imo proprie geritur cū minore, qz iste est actus licitus ꝛ sic a tutore vel curatore necessario fit, ꝛ necessario videtur fieri recte cum ipso pupillo, sicut dicimus de eo qui percutit aliquem cum pila vel sagitta, qz vere percutit cū illa pila vel sagitta, necessario agat.vt l.ītē Mela.in prin.ꝛ §.j.ff.ad l.Aquil. Dixi alio anno plene in l.sed,ꝛ si vnus,§.seruus.ff.de min. ¶Opp.de l.si creditor.ā.si tutor vel curat.interue.Sol. Aliud quando quis cōtrahit cum tutore contēplatione ipsius,aliud quando contra eum simpliciter datur sententia,qz tunc sententia mandaretur executioni contra pupillum,vt l.iij.in prin.ꝛ §.j.ff.de re iud,ꝛ l.Plautius.ff.de procu-

2 rato.hic minor restituitur. ¶†Item opp.restitutio in integrum non habet locum,vbi competit aliud auxilium,vt l.in causa.la.ff. de minor. Sed ille qui succubuit,habet remediū appellationis de iure communi,ergo videtur qꝛ de necessitate restitutionem nō habeat. Dicunt quidam qꝛ hic loquitur quando erant elapsa tempora appellationis. Quod an sit verum examinabitur incontinenti,tamen quantum ad propositum gl.so,alio modo,quia restitutio tribuit plus quam tribuat appellatio, nam per appellationem quis habet necesse adire maiorem iudicem,quod non habet necesse per restitutionem. Preterea,per appellationē non posset quis restitui ad exceptionē dilatoriam,vt l.ita demum.ā.de proc.sed per restitu-

* tutionem sic*,vt l.minor.xxv.annis omissam.ff.de minoribus. Preterea,hoc probatur in l.j.si sepius in integ.resti.postu. ¶†Not.ergo ex ista gl.vnam limitationem [b]bonam,ꝛ notabilē.qꝛ illud quod

3 b dicitur,quod extraordinarium auxilium non concurrit cum ordinario,est verum, nisi extraordinariū sit magis plenū. Tene memoriter totam istam gl. ¶Ad illud autem qꝛ dicitur quod tēpora appellationis non currunt minori opp.ī.in quib.caus.in integ.restit.non

4 est necessē.l.fi.Dicunt quidam,†fateor qꝛ hodie tempus appellandi non currit minori,per illam legem. Alij dicunt contrariū.qꝛ fauore iudiciorum ista tempora currant minori. Simile ī.de iud,l.proponendum.§.fi. Habuistis no.in l. vlt.ā.si tu.vel cura.interue.ꝛ in hoc resident glo. ¶Contra glo.videtur text.in l.si preses.ī. quomodo,ꝛ quando iud. Preterea videtur ratio,ideo enim in l.prope.in fi.currit tempus instantie,quia parat modicum preiudicium,cum acta firma remaneat,vt not.in d.l.vlti.si tutor vel cura.interue.sed tempus appellationis non solum aufert instantiam, sed etiam auferet totam causam. Quid dicemus? Breuiter possumus sic dicere, Si minor non habet tutorem,tempora appellationis nō currunt, vt d.l.si preses.ī.quomodo,ꝛ quando iud.sicut non currunt absenti nec ignoranti, quia ista computantur a tempore scientie,vt vi-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

dictis in l.ab eod.ſ.quomodo.z quando iud.ſed ſi habet deffenſorem.z non appellat.ſeu non proſequitur,tunc currunt iſta tẽpora. Ita loquitur iſta glo. Sed ſi dicas quod per lapſum iſtorum temporum amittatur cauſa concedo. tamen fauor iudicij requirit vt iſta tempora labantur,licet poſſit reſtitui,vt in authen.de hered.z fal.ſ.pupillus. Contra hoc tamen facit gloſſ.que eſt in d.l.ſi preſes. quomodo,z quando iud.ſed illam poteſt intelligere quod contra minorem indefenſum non poteſt ferri ſententia a iudice,vt dixi ſupra l.prori.ſed per lapſum inſtantie a iure ſic. Vide gloſſ.tuam,z no.z eam perpetuo tene menti.ꝛc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶In rem pupilli. Quod appellatione pendente poteſt peti in integrum reſtitutio z tenuit Arch.xxxvij.d.c. irreligioſum,z hoc etiam dicebat domi.Flo.hic.z alleg.iij.de appella.z facit,quia poterit peti in principali cauſa,argu.l.impera.ſ. poſtquam.vt le.no.cau.

* CLAV. DE SEISS. ¶Sed per reſtitutionem ſic.Contra iſtũ tenet Aret.in cap.qualiter z quando.ĩ.de accuſatio.

b POMA. ¶Limitationem. Vide Bart.z aliõs ſcribentes in l.in prouinciali.ſ.j.ff.de oper.non.nun.z vnum verbum Ro.conſ.ccxx. in verſic.iij.

Si aduersus venditionem. Rubr. XXVIII.

LEX I.

Iuramentum de non veniendo cõtra per reſtitutionem impedit eam poſtulari.h.d. ¶Opp.de l.non dubium.in fi.ſ. de legi. Duius timore hec lex variatur duob.modis. Uno modo ſecundum Mar.qui dicit quod hec lex loquitur generaliter, ſiue decretum iudicis interuenit,ſiue non. Non obſtat lex contraria,quia loquitur in contractu perpetuo prohibitiuo,ſed alienatio rei minoris in quibuſdam caſibus reperitur permiſſa ideo firmatur iuramento. Bulg.fuit in contraria opin,quia l.non dubium, loquitur quando contractus eſt nullus ipſo iure, vnde iuramento non firmatur, z pars poteſt agere ex iure ſibi competenti, nec habet hoc neceſſario impetrare a iudice,vnde iudex nõ eſt author periurij.hec lex loquitur quando contractus eſt validus,quia decretum interuenit. Unde habet neceſſe petere reſtitutionem in integrum, vt poſſit agere,quam ſi iudex denegat ne poſſit reſtitui,ne ſit author periurij,ideo Bul. dixit per elegantia verba, vt hic habes in gloſſ. Iſta opi.eſſet vera iure Codicis, tamen ſuperuenit authen.ſacramenta.que eſt noua conſtitutio Imperatoris Friderichi,z approbatiit opin. Mar.vt etiam ſi ſuper contractu inualido iuretur, non poſſit minor venire contra, ſecundum opin.communem.licet quidam contra, vt dicemus ſuper dicta authen. ¶Opp.ĩ.de tranſact.l.ſi ex falſis. Solu. Ibi interuenit dolus aduerſarij. ¶Opp.de l.fin.ĩ.de non nu.pec. Sol. Ibi iuramentum habeat in ſe tacitam conditionem,hic non habetis alia.Cetera dicemus in authen.ſacramenta ꝛc.

AVTHENT.

1 ☞Contractus quibus ex cauſis fiat inualidus.
7 Iuramentum an preſtetur corporaliter.
9 Impubes proximus pubertati obligatur iuramento.
10 Iuramentum an apponatur in ipſo contractu vel poſtea quandocunque,vel prius nihil refert.
11 Quando iuratur extra cõtractũ,an requiratur preſentia aduerſarij.
12 In dependentibus a ſola voluntate vnius,non requiritur preſentia partis.
14 Iuramentum preſtitum per minorem ſuper contractu inualido alia ratione quam minoris etatis an validet contractum.
16 Iuramentum preſtitum per minorem,an impediat reſtitutionem in integrum.
17 Iuramentum interpoſitum ſuper facto, extenditur ad omne ius quod deſcendit ex illo facto.
21 Iuratur generaliter non venire contra aliquem contractum ab eo celebratum,an habeat locum hec authen.
25 Inuiolabiliter cuſtodiri quomodo dicatur.
26 An hec authen.habeat locum quando minor eſt deceptus vltra dimidiam iuſti pretij,remiſſiue.
27 Iuramentum interpoſitum per metum non obligat.

a Sacramenta. a Iſta eſt noua conſtitutio Friderichi,z habet multũ altam z multum ſubtilem materiam,z ego tractaui de iuramento pleniſſime in l.ſi quis pro eo.in prin.ff.de fideiuſſ.vbi tractaui de omnibus iuramentis, niſi de eo quod a minore preſtatur,de quo hic dicam,quia hec eſt ſua materia. Et primo loquitur de iuramento interpoſito ſponte. Secundo de iuramentis interpoſitis vi.Secunda ibi,per vim autẽ.Jac.Col.gloſſauit iſtam aut.z ponit multa z infinita. Bl.bene uiter ponit quedam ſubſtantialia. Dominus Roff.commentauit iſtam conſtitutionẽ, z ponit eam inter ſenatuſconſulta.z ibi dicit multa bona. Ego dicam vobis que ſunt magis quotidiana z vtilia. ¶Et vt intrem gl. opp.z videtur quod inſtrumentum non ſit obligatorium, niſi in liberto.vt l.vt inſtrumenta.ff.de ope.lib.l.ſi.de lib.cau.z l.ſi quis pro
1 eo.in princ.de fideiuſſ. ¶Duius timore debes ſcire quod triplex eſt iuramentũ.Quoddam eſt obligatorium.vt ſi aliquis vult ſe obligare iuramento, nullo alio precedente vel ſequente contractu.z tunc iuramentũ non eſt obligatorium niſi in liberto, vt l.non dubiũ. in fi.in gl.ſi.ſ.de legi. Quoddam eſt iuramentum litis deciſorium, quando iuratur ſuper aliquo,de hoc loquitur tit.de iureiu.ff.z C.z de hoc non loquitur hec auth.Quoddam eſt iuramentum confirmatorium alicuius contractus.de illo loquitur hec auth. ¶Item
2 debetis ſcire quod contractus ſit inualidus multis ex cauſis.Quandoque fauore publice vtilitatis, quandoq; eſt quia contra bonos mores,quandoq; quia non ſeruatur ſolẽnitas, quandoq; quia lex ſibi non aſſiſtit,z multis aliis ex cauſis,vt habes iuſti.de inuti.ſtip. De omnibus iſtis non loquitur hec auth.quandoq; contractus eſt inualidus ratione minoris etatis,z de hoc tãtum loquitur hec auth. ¶His premiſſis iterum opp.ad hanc auth.ĩ.de legib.l.non dubium. Dicunt quidam quod hec auth.corrigit illam legẽ. Alij dicunt,z hanc opi.tenent omnes Ultra.quod iſta auth.non corrigit legem contrariã.nam hic loquitur quando interponitur ſuper contractu valido. Dicit enim ſuper contractibus rerum ſuarum, lex contraria loquitur ſuper contractu inualido,z ſecundum hoc iſta aut.venit ad l.C.addendo,non corrigendo. Bl.videtur dicere
3 quod veniat corrigendo, quod ſi interuenerit ſuper contractu inualido, quod illud confirmet. Et hanc tenent omnes,z conſuetudo
4 approbat.z ego credo quod ſit verum. Nam iſta auth.fuit facta temporе noſtrorum gloſſatorum.Et audiui quod Imperator Frider.ex
5 certa ſcientia ſciens iſtas opi,approbauit opin. Martini,ita referunt doctores antiqui. ¶Uemo ad queſtiones.dicitur hic ſacramenta. Quero quid eſt hoc dicũ ſacramenta? Reſpondeo.debes
6 dicere quod hoc vocabulum hic ponitur improprie, quia ſacramentum proprie eſt ſacre rei ſignũ de quo loquitur tit.extra de ſacra.non reiterã.ſed hic ponitur ſacramẽtum hoc eſt iuramentum.
7 ¶Quero circa iſtud, vtrũ ſit neceſſe quod ſacramẽtũ preſtetur corporaliter? b Uidetur quod non,qz auth.ſimpliciter loquitur.Jn con-
8 trariũ videtur quod ſic,vt l.ſi.huius tit.que hoc probat. Nam in quib. caſib.habet locum lex interpretata,in his habet locũ lex interpretans,vt in aut.de filijs ante dota.iuſtr.natis. Pro hoc videtur tex. in l.ſi alterius.ſ.ſi minor ſe ma.dixe.Et hoc de iure ciuili communiter tenetur.Ego credo quod Canoniſte teneãt aliter. ¶Sequitur in tex.puberum.Quero quid ſi iurauit pupillus ſeu impubes? Bl. dicit quod non tenet.arg.l.qui iuraſſe.de iureiu.Doc.communiter te-
9 nent quod ſi impubes eſt maior infante,proximus pubertati,ita quod in
c eo cadat delictum, tunc obligetur iuramento c, vt l.impuberẽ.ff.de fal.z de fur.l.impuberẽ. ¶Sequitur in text.ſpõte facta dicit ſpõte, ad differentiã eorũ que ĩ.ponũtur per vim,vt videbitis. ¶Sequitur in tex.ſuper.Quero quãdo debeat interponi iſtud iuramẽtum?
10 Reſpondet gl.ſiue in ipſo contractu ſiue poſtea quandoque, ſiue
11 prius. ¶Flo.ſignificationẽ iſtius dictionis,ſuper,quod non requiri-
12 tur quod in ipſo contractu fiat. Sed quero an quãdo iuratur extra contractũ requiratur preſentia aduerſarij? Uidetur quod ſic, vt l.certũ.ſ.ſi quis.ff.de confeſſ.z de iureiur.l.iij.in prin.z hoc multi
13 tenent. Contrarium puto, nam in actibus,qui dependent ex ſola voluntate vnius nõ requiritur partis preſentia, vt in ratihabitione,vt l.Pomponius ſcribit.de neg. geſt. Item in aditione hereditatis que ſolo animo aditur,ſed iuramentum,de quo hic loquitur eſt ſolum confirmatorium,z tamen ſicut ratihabitio poteſt fieri parte abſente,ita iſtud iuramentum. ¶Sequitur.in text.contractib.

Quero an hec auth.loquatur in contractib.inualidis vel validis. De hoc ſunt opi.inter doc.z communiter tenetur quod hec auth.loquatur tam de contractib.validis quam de inualidis,vt ſ.dixi. ¶Tamen ad vnum eſt aduertendum,quod hec auth.ſolum loquitur quando cõtractus eſt inualidus ratione etatis, nam iuramẽtum facit eum videri maiorem per iſtam auth.
14 Si ergo alia ratione contractus eſſet inualidus iuramẽtum preſtitum a minore ſimpliciter non validaret iſtum cõtractum,niſi vltra adijceret,qz iuraret non venire contra,ratione etatis minoris, vel alia quacunq;,nam ex eo quod iurat non venire contra,ratione minoris etatis habetur pro minore. Ex eo quod ſubdit, vel alia quacunq;,habetur perinde ac ſi maior iurarer. Unde in caſibus in quibus iuramentum maioris confirmaret contractum,z hic confirmabitur,in caſibus in quibus iuramẽtum maioris non confirma-
15 ret,nec hic confirmabitur. ¶Et ideo pono,q.de facto. per multas ciuitates Jtalie ſunt ſtatuta que dicunt, quod nullus audeat cõtrahere cũ minore,ſine preſentia cõſanguineorũ,z ſub certa pena,minor cõtrahit.z iurat nõ cõtrauenire ratione minoris etatis, vel alia,vtrum poſſit venire contra.Aduocati cõmuniter dicerent

quod non, quia istud statutum non potest facere quod minor veniat contra iuramentum suum, non enim hoc potest facere Imperator, ideo l. non dubium. ff. de legi. corrigitur per c. cum cõtingat, extra de iureiur. ¶ Ego dico cõtra, nam ista auth. z c. cum contingat, loquuntur quando cõtractus est prohibitus fauore iurantis, merito iurando tollitur eius fauor. Non enim prohibetur aliquis emere a minore, nec minor prohibetur vendere a lege, sed dicit, quod non valeat si facit, unde lex non assistit huic venditioni, nec prohibet personam cõtrahere, sed si quis facit contra preceptum legis, peccat mortaliter, vt extra de ma. z obe. c. ij. qui nõ obedierit Principi, morte moriatur. Et alibi dicit Pau. ad Ro. xiij. Omnis anima subdita sit Principi, z j. sequitur. Et qui voluntati eius resistit voluntati Dei resistit, z damnationẽ sibi acquirit. Cum ergo superior populus, vel princeps hec precipiat, si quis facit contra legem, peccat mortaliter. Sed iuramentum interpositum super peccato mortali, non est obligatorium, vt in c. ij. extra de pac. lib. vj. z eo. li. de re. iur. c. nõ est obligatorium, ergo manifeste concluditur quod tale iuramentum non obligat, z ideo verba statuti sunt diligenter inspicienda, vtrum prohibeant personam contrahere, vel
d prohibeant contractum valere, quod tene menti[d]. ¶ Quero
e vtrum[e] per tale iuramẽtum simpliciter prestitum impediatur mi-
16 nor † petere restitutionem in integrum[f]. Reperitur quod Dyn.
f consuluit, quod non prohibetur petere restitutionem, z dom. Lyn. hoc refert in l. ij. j. de rescin. ven. Ratio hec est secundum eum, quia nemo videtur renunciare ei de quo non cogitauit, vt l. mater. ff. de inoffic. testa. Sed minor non cogitabat sibi competere restitutionem, ergo ei non videtur renũciare, z iuramentum non porrigitur ad aliud, de quo non est cogitatum, vt l. fin. ff. qui satisd. co. z l. fin. in princ. ad Wace. j. de non num. pecu. ẽ. de transac. l. si ex falsis. Est ergo necesse secundum quod dixi, quod certificetur de beneficio restitutionis, quale sit, quicquid dixerit, cõmuniter seruatur con-
g trarium. ego consului contrarium[g], nam sufficit quem esse certum
17 iurare super facto. tunc † enim illud iuramentum extendetur[h] ad
h omne ius quod descendit ex illo facto, vt l. si duo. ẽ. si quis iuraverit. ff. de iureiu. z est text. ẽ. eo. l. j. z si bene intelligatur. ¶ Quero,
18 vtrum hec auth. habeat locum in † contractibus, in quibus ex vna tantum parte ouitur obligatio. ¶ Quidam quod non, gloss. quod sic, vt habes in gloss. quia predicti contractus appellantur, vt l. si donationis. ẽ. quod met. cau. z l. si quis. de prescript. xxx. ann. Plus
* dicit Rof. quod si iurer * super aliquo turpi contractu, siue super actione personali, siue reali, super quacunq; obligatione ista auth. habet locum. z sic olim nomen contractus latissime accipiebatur, sicut in l. contractus. de fide instru. de iud. l. omnem obligationem.
19 Pro eius declaratione habemus videre vtrum ista auth. † sit fauorabilis, vel odiosa, quia aufert minoribus beneficiũ suum, z hoc est verum respectu rerum corporalium, sed non respectu animę, que preferenda est cunctis rebus, vt supra de sac. sanc. eccl. l. sancimus.
i quia dicitur fauorabilis[i]. Fauet enim ne quis in periurii incidat
n fauorabilis, ergo extendenda, vt l. cum quidam. ff. de lib. z posth. z sic omnes predictos contractus comprehendet. ¶ Quero, quid
20 si iuramentum interponatur † super dictractu id est, super aliqua quietatione? Bloss. in l. quid ergo. ẽ. j. ff. de contraria vel vtili ac. tu.
21 dicit idem quod iuramento firmatur. ¶ † Quero quid si iuratur generaliter, non venire contra aliquem cõtractum celebratum ab eo? Blo. arg. hic pro, z contra. Certe ista opinio residet in eo quod dixi ẽ. an tempore iuramenti requiratur presentia aduersarij, vel non z tenuit quod non, requiritur. Eadem ratione videtur quod tale iuramentum generaliter prestitum debeat valere, etiam, z in omnibus contractibus preiudicare. ¶ Quero quid in iudicijs.
22 † vtrum possit minor interesse cum iuramento. In glo. sunt opinio. Breuiter puto quod sic, z sic communiter tenetur, quia in iudicijs quasi contrahitur, vt l. ij. ẽ. idem scribit. ff. de pecu. In contrarium facit, quia iudicium redditur in inuitum, vt l. inter stipulantem. ẽ. j. de verb. oblig. z auth. ista loquitur quando iuramentum prestatur sponte. Breuiter dic, licet iudicium reddatur in inuitum tamẽ iuramentum non fuit exactũ ab inuito, merito habet locum ista aut. ¶ Sequitur in text. ferum suarum, quid si minor vẽdidit rem alie-
23 nam? † Rof. craminat hic istud multũ bene z dicit, quod hec verba, meum, tuum, suum, z alterius, requirũt etiam ad aliquem, rem iure dominij pertinere, vel quasi, vel alio iure, vt l. ij. de condi. insti. z l. ij. ff. de reli. ¶ Tamen hoc debet intelligi super contractibus rerũ suarum. hoc est, super contractibus obligationum suarum. vnde licet res sit aliena, si tamen obligatio est sua, habet locum ista aut. ¶ Sequitur in ter. non retractandis. Quero vtrum de necessitate debeat poni in instrumento illud verbum quod iurant non retra-
24 ctare? Rof. † dicit quod non, quia sufficit quod ponatur verbum equipollens, vt quia promittit predicta seruare, vel cõtra predicta non venire, vt vidisti in l. j. ẽ. Facit quod dicimus in re iudicata, vt j. de sen. l. preses. z ff. de re iu. in l. in summa. ¶ Sequitur in text. in
25 violabiliter custodiantur. Quero, quomodo † custodientur. dicit glo. ex tali contractu dabitur actio z exceptio, vt l. statuas. de acquirer. do. quod tene menti vbicunq; ler precepit aliquid. ex quolibet eius statuto datur actio z exceptio. ¶ Querit gl. que actio detur.
26 Bl. dicit, z bene, z dic vt in ea habes. ¶ Querit gl. quid † si minor est deceptus vltra dimidiam iusti pretij, an habebit beneficium. l. in de rescind. vend. Bl. tangit hoc plenius in l. ij. de rescind. vend. z ibi dicam. ¶ Sequitur in text. per vim autem ꝛc. Ex isto fine nota.
27 † quod iuramẽtum interpositum[k] per metum non obligat, nec re-
l currit[l] ad exceptionẽ, licet alias detur actio, q; metus causa ꝛc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Sacramenta. Adde consil. Joan. de Imol. lxviij. pro glos. vide hic Joan. de Imol. in consil. cxxj. vide Bartol. in consi. cj. incip. Bart. de Tuderto, vbi distinguit an iuramentum sit de preterito, vt not. in ista authen. an de futuro, z vide Bart. in consil. clxiij. incip. quero, dicit statutum, vbi omnino vide, quia alle. cap. ij. de malo. z obe. z loquitur etiam de contractu simulato, vide Bart. in consil. clxxvij. incip. predicto puncto, vide Ludo. Rom. in consi. xij. incip. viso facto proposito. ¶ Et adde tu. an hec authen. habeat locum in dona. Adde z vide Franc. de Aret. in c. in presentia. de proba. z Moder. repetentes. hic. POMA. ¶ Sacramenta. Limita istum text. quod iuramentum non confirmat cõtractum, vbi in eo argueretur dolus. Ita Anch. in consil. suo. clxxvj. incip. in ẽ. dicta contentione. z in consi. lxxxviij. z in consi. cccxl. z ad authen. vide Bar. in consi. xcix. z Joan. de Imo. consi. j. z consi. clvj. z Alex. xlij. vol. j. z Anch. in c. canonum statuta. de constit. z consi. xxxviij. z Aret. lxxiij. vol. iij. z Alex. liij. vol. iij. vbi ponit an ista auth. habeat locum, vbi interuenit enormis lesio, z an in contractu donationis, authoritas curatoris, z alie solemnitates requisite a iure communi, etiam municipali. z ibi an peti posset absolutio a tali iuramẽto. z xxj. in fi. vol. v. vbi ponit quid si iuramentum esset prestitum a tutore pupilli vel alio administratore. z Ro. omnino. cccxxxvij. vbi ponit remissiones. z So. lxv. vbi ponit an habeat locum in Judeo. z limita istam auth. vt nõ procedat in prodigo iurante super contractu. etiam cum authoritate curatutoris, vt per Alex. post alios reprehendentem Bart. volentem contrarium in l. j. in fi. ff. de cura. fur. z in l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. z idem tenet Bald. sibi contrarius in c. j. in ẽ. item sacramẽta. vlt. ver. in ti. de pace iuramen. P. P A V. P. ¶ Sacramenta. An dispositio huius authen. procedat in enormissima lesione, vide Alexan. consi. xlij. Vide etiam consi. cxxv. vbi etiam late ponit de materia iuramenti. Et an in ea huius authentice possit peti absolutio a iuramento, de quo vide Jas. hic late. Vide etiam late de materia Alexand. consi. cccxv. vbi ponit an z quando possit peti habilitatio, z an in ea requiratur citatio partis. de quo vide in consi. dxxxviij. vbi alia ponit. Item no. quod ista aut. non corrigit leges antiquas loquentes de iuramento assertorio. prout est in l. si alterius. j. si minor se maio. dixe. vide dominum Franciscum consi. lxxiij. Item an ista authen. procedat in impubere doli capace, vide Paul. consi. ccxv. vbi etiam ponit si nõ tenetur seruare, qua actione rescindat. Item in materia huius authen. vide Bald. in c. j. ẽ. item sacramẽta. de pace iura. fir. Item an habeat locum in donatione vel enormissima lesione. vide Fel. in cap. in presentia. extra de proba. Vide omnino late Petrum de Anchar. consi. cccxxx. concludentem posse contravenire iuramento per minorem prestita ratione euidentis iniquitatis z lesionis. Vide etiam late Barb. consi. vj. vol. iij. Item an minor, qui iurauit, excludatur, quoniam possit ratione enormissime lesionis contravenire z dicere contractum nullum. vel petere vt rescindatur beneficio l. secunde. j. de rescind. venda. vel restitutione in integrum, z an sit necessaria absolutio a iuramento vide late Lomen. consil. clxxx. incipien. videtur prima fronte, vbi concludit iuramentum non obstare. Rationes vide per eum, qui loquitur etiam si intervenerit decretum iudicis in alienatione. Item de habilitatione. an sit necessaria, z quod aliud sit quando iuratur super aliquo certo, aliud quando iuratur non contravenire laudo. vide ad Bart. in l. si societatem. ẽ. arbitrorum. ff. pro socio. Item pro eo quod dictum est ẽ. an ratione enormissime lesionis possit minor venire contra contractum iuratum, vide etiam late dom. Ant. consi. clv. concludentem quod sic. incip. o. honorabilis, z per totum. qui etiam loquitur quando renunciaret minor cuicunq; auxilio sibi competenti, prout etiam loquitur Lom. de quo ẽ. quia ratione enormisse lesionis presumitur fraus z deceptio, qua presupposita iuramẽtum non ligat, vt hac authen. Vide etiam ibi ad finem illius consilij quedam notabilia verba circa declarationem huius authent. quomodo iuramentũ sit seruandum. Item quod ratione enormissime lesionis non obstante iuramento possit cõtravenire, vide etiam Alexan. in l. stipulatio hoc modo concepta. de ver. obl. z est cõmunis opi. secundum Decium consil. xlv. z in fine consilij. Item istam aut. repetit Paul. de Cast. Item quod iuramentum roliat restitutionẽ in integrum, vide Jas. in l. ceterum. de verb. oblig. Item in materia an contractus iuratus possit rescindi, maxime vbi statutum annullat etiam iuramen-

iuramentum. & præsumi cõtractum simulatũ, vide latissime Barb. cõsi. vj. vol. iiij. & consi. xlj. eo. volu. & consi. xvj. vol. iij. vbi etiam dicit quod potest concedi absolutio a iuramento.

b ¶ Corporaliter. Adde quod hoc fallit in episcopis. non tenentur tangere Euangelia, vt decidit Rota decisione ccccix. de iureiu. in antiquis, quanquam ibi referat quod papa Grego. xj. aliud voluerat de episcopis qui erant in curia Ro.

c ¶ Juramento. Adde quod hoc sequitur Abba. consi. xxxix. lib. j. & dicit probari in cap. literis. in text. & glo. extra de spon. iuncta ca. j. de delic. puero. de quo vide etiam Cal. consi. viij. & ibi quando quis teneatur ad obseruantiam iuramẽti. per do. Car. consi. xcij. ¶ Juramento. Item sequitur Panorm. dicens esse communem sententiam in consi. xxxix. Vide Pau. de Ca. consi. ccxv. de quo ꝛ.

b ¶ Tenementi. Adde quod Paulus de Cast. dicit quod considerationes Bart. non sunt bone, & sc pluries consuluisse contra opinionem Barto. de quo per ipsum consilio ccv. & cxlj. per d. Cardinal. consilio xxxv. & consilio xxxvij. & consilio xlvj. & consilio cxj. per Baldum consilio lxxix. clxxix. & cccixix. primo libro, & consilio cxlix. secundo libro. & consilio clxxxiij. tertio libro, & consilio lxiij. libro quarto. & Petr. de Anch. consil. cccixxxij. Abbas consilio xj. & allega. xxix. primo libro, & consi. vij. ij. lib. Rom. consi. xij. & melius consi. cccxxxvij. Federic. de Senis. consi. cclxxij. Ang. consilio. clx. And. Sicu. consi. liij. lib. ij. Alex. consi. xxvij. j. lib. & cxxix. ij. vol.

c ¶ Quero vtrum Babes tamen limitare istam auth. ex dictis do. in l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. dum reprehendunt Bart. qui volebãt in l. j. in fi. de cur. fur. & in dict. l. is cui bonis. per Do. Alex. quod illud quod dicitur quod prodigus iurans super contractu non tenetur ad eum obseruandum, nõ procederet quoties iurasset authore curatore. Oppositũ vltra doc. in superiori loco tenuit ipsemet Bal. sibi contrarius in cap. ex parte extra de cõsu. vt nõ habeat locũ quoties daretur curator minori propter malos mores, quia tunc dato millies quod iuraret super contractu curatore authore. tamen non teneretur ad eius obseruantiam, & tenuit hoc expresse Bald. in c. j. §. item sacramenta. in vltimis verbis in ti. de pa. iur. fir. ex quo etiam potest colligi, & fuit consideratio Tor. in d. l. is cui bonis. quod talis minor, cui esset datus curator, propter malos mores non posset testari, iuxta. §. item prodigus. quib. non est permis. fac. test. Justi. & l. is cui bonis. ff. de testa.

f P. PAV. P. ¶ In integrum. Aduerte tamen, quia licet non possit peti restitutio in integrum aduersus contractum, poterit peti aduersus implementũ contractus iurati vide Alex. consi. ccxvij. in ij. volu.

g POMA. ¶ Consului contrarium. Adde quod est in consi. lxxvij. & vide Barba. consi. lij. vol. ij. Anto. de Butr. consi. xlvj. & Alexan. cxv. ad fin. volu. ij. & liij. ad fin. vol. iij. Barba. xvj. vol. iij. vide etiam Bald. in c. ex rescripto. de iureiur. & in c. peruenit primo. eod. tit. de pact. iura. fir. & item sacramenta. in fin. & Paul. de Cast. consil. lxx. & Alexand. lxx. volu. v.

h ¶ Extenderur. Adde quod Bal. consi. cxxxiij. lib. iij. intelligit hoc verum. quando in aliqua parte instrumenti est facta mentio etatis de quo etiam vide eius consi. xl. v. lib. & consi. iij. & xlvij. iij. lib. Joan. And. in addi. ad Spe. in tit. de renun. § j. versic. cui autem.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Quod si iuret. Ad istam regulã vide plures concordantias per Felin. in c. auditis. de præscrip.

i POMA. ¶ Fauorabilis. Et per hoc quod in his que tendunt in fauorem anime licitum sit fieri extensio, vide Barba. consi. lvj. vol. ij. & Romanũ. consil. cclxxv. in fin. Imol. consil. j. & consil. cxxij. & quod tendentia in fauorem anime debeant extendi, facit gloss. in l. omnes dies in verbo apostolice. ff. de ferijs, & not. plane per Alex. in consi. lx. in ij. volu. & vide gloss. in dic. l. omnes dies mei. & Bemi. in cap. j. de temp. ordi. in vj. vide etiam Alexand. consi. lxij. vol. iij. & consil. cxix. eod. volu. Feli. in cap. translato. de constitu. & in cap. iurauit. de probat. & in cap. in presentia. eod. tit. & in cap. fin. de præscript. & Panorm. & quod ibi addidi in capi. referente. ad fin. de præscript. & Alexand. consil. clxxxiij. volu. ij. & Barba. lix. volu. ij. Ro. cclxxxv. in fin. & Imol. consi. j. & cxxij. & Alexand. xlij. in fin. volumi. j. & lxxxv. eod. volu. & cxv. & Aret. xlix.

k POMA. ¶ Interpositum. Et idem crederem si esset interpositum per dolum, per text. in c. quamuis. de pactis in vj. & per ea que ponit Alexand. consi. iij. volu. iij. vbi ponit, de quo dolo debet intelligi, scilicet, re ipsa, an ex proposito.

l P. PAV. P. ¶ Exceptionem. Quid de iure Canonico, vide & limita, vt per Feli. in c. ij. extra de iureiur. & in c. si non. in iij. co. eo. tit. & in c. ij. co. pen. de spon.

LEX II.

In integrum. Minor restituitur aduersus venditiones noctuas sibi vel tutori factas, hoc dicit.

Si aduersus venditionem pignorum. Rub. XXIX.

LEX I.

Etiam. Aduersus pignus pretorium, quod incipit a minore, si vendatur, minor restituitur, si graue dampnum intercessit, vel fraudis consilium, hoc dicit. ¶ Oppon. ff. l. priorum. Solut. vt ibi dicam in continenti, ꝛc.

LEX II.

Rem quam. Si pignus quod incepit a maiore vendatur, nullo modo restituitur, sed contra venditorem, vel eius administratorem, sibi succurritur, hoc dicit. ¶ Oppo. de l. ꝛ. priorum. Dicunt quidam quod hic creditor distrarit patre viuente, ibi eo mortuo. Hoc reprobatur per finem, vbi agitur contra tutores. Alij dicunt quod hec lex determinatur per precedentem, quod non competit restitutio, nisi sit enorme dampnum, vel fraudis consilium, vt ꝛ. l. priori. & l. ij. ff. de pre. mi. Sed istud videtur contra hanc legem ibi, non bona fide ꝛc. vnde volentes sustinere, dicunt quod hic fraus non fuit participata cum emptore. Et istam opinio. tenuit Bul. Alij. vt Joan. dicunt quod requiritur vtrunq; copulatiue scilicet enorme dampnum. & fraudis consilium. Tertij dicunt. & istud dicit Azo, quod nullo modo restituitur minor quando pignus cepit a maiore, & lex priori. loquitur quando cepit a minore. Ista opinio plus placet, sed quia non est perfecta, ideo aduerte, quando pignus cepit a minore. si quidem fuit pignus pretorium minor restituitur, si interuenit fraudis consilium, vel enorme dampnum, pro paruo enim damno non restituitur. ꝛ. l. priori. & de predi. mi. l. ij. & de mino. l. si ex causa. in princip. Si vero cepit a minore pignus conuentionale, & tunc minor restituitur pro paruo damno, non pro minimo, vt l. Scio. ff. de in integrum restit. Si vero cepit a maiore, hic aduerte, siquidem vẽditio sit ex pacto habito cum defuncto, nullo gesto cum minore, minor non restituitur, vt hic, & l. Emilius. ff. de mino. & l. apud Julianum. §. j. ff. qui. ex cau. in pos. ea. Ratio, quia verba edicti dicunt, de eo quod cum minore gestum erat, sed hic nihil est gestum cum minore. ergo ꝛc. Si vero est aliquid gestũ cum minore, aut quia interpellauit eum, & ex mora eius sum consecutus potestatem vendendi a l. vel aliquid aliud feci in alia materia, tũc ipse posset impetrare restitutionem in integrum, quia cum eo est gestum aliquid, vt l. cum filius. §. in hac. ff. de verb. oblig. Istam distinctionem tangit gloss. in l. si cum militaribus. §. de restit. mili. Predicta vera, quando minor non restituitur ex edicto de minoribus. sed si vellet restitui ex edicto ex qui. cau. ma. ex clausula, si qua mihi causa iusta videbitur, dicens se ignorasse contractum patris sui, & propter eius ignorantiam est deceptus, & ideo petit restitui, quod potest. Ita tenet glo. in d. l. cum filius. §. in hac. de verbo. obliga. Ita dicit Dyn. in c. is qui in ius. de reg. iur. lib. vi. quod sicut heres emphyteute eius, qui non soluit canonem. per biennium, restituitur ex iusta causa, ita heres patris, qui nõ soluit pignus ignoranter, restituitur, ꝛc.

Si aduersus donationem. Rubr. XXX.

LEX I.

Sique. Moderata nuptialis donatio. per restitutionem non rescinditur. h. d. Istam legem intellige quod donatio fuit facta de rebus que seruando seruari nõ possunt. nam alias requiritur decretum iudicis, vt valeat donatio, vt j. de predi. l. si predia. ꝛc.

LEX II.

Si in te. Si consensus ipso iure non preiudicat, restitutio non est necessaria. & alias debet restitutio postulari. hoc dicit.

Si aduersus libertatem. Rubr. XXXI.

LEX I.

1 Restitutio quando detur aduersus datam libertatem.

2 Consultor assumptus in causa, si consulit aliquem condemnandum, an iudex, qui pronunciauit secundum naturam consilij, videatur condemnasse.

3 Judex, qui cognoscens super causa restitutionis aduersus sententiam, non iudicat super prima causa, sed solum sententiam rescindit, secus in appellatione.

Si post. Aduersus libertatem datam nõ datur restitutio, sed aduersus vãdam sic. hoc dicit. quasi totus titulus. ¶ Oppon. de l. pen. ff. de rescind. vendi. vbi ipso iure libertas non competit, nisi sit impleta conditio. ¶ Ad idẽ opponitur de l. si quis sub cõditione. si quis omissa cau. testamen. Sol. dicunt quidam quod hic fuit ex-

pressum in sententia,ne impleretur conditio.Vel dic q cum a parte minoris,hoc opponeretur,ista talis exceptio fuit tacite reprobata.Simile in l.qd in diem.§.si rationem.de compen.& ff.de neg.ge.l.si autem.§.fi.sunt satis bone iste sol.Vel dic,qd contraria loquuntur de conditione, que tacite inest ex dispositione legis, hic de ea que venit ex dispositione hominis. ¶Opponit ĵ,co.l.fi.Bl. soluit notabiliter,hic pronunciauit liberandū,in l.fi.pronunciauit liberum.Et vide istam gl.& no.ad ea que dicam tibi.Facit ad que
a stionem.[a]Consultor assumptus in causa,consuluit aliquem condē
2 nandum,†iudex condemnauit secundum formam cōsilij, an videa
b tur condemnasse reum?Certe non.[b] Aliud enim est pronunciare condemnandum,aliud cōdemnare,sicut videtis hic.No.ex hac l.
3 illud,q dicit text.litem restaurari,&c. qd iudex † qui cognoscit super causa restitutionis,que impetratur aduersus sententiā, non iudicat aliquid super prima cā,sed solū rescindit sententiam,& reducit partem ad primam instantiam.ibi,litē restaurari.&c. Dixi.§.si adhuc rem iudi.l.j.secus in iudice appellationis,vt ĵ.de appell.l.eos. Ratio est,q appellatio statim cum interponitur,iudicatū extinguit,vt l.j.in fi.ĵ.ad Turpil.vnde iudex appellationis non habet primam sententiam irritare, sed solum super meritis prime cause pronunciare,q facit pronunciando sententiam iustā, vel iniustam, vt d.l.eos.posset etiam dicere,condēno vel absoluo.vt ibi dixi,&c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Facit ad q.vide Jo.and.in c.cōstitutus.de re
li.do.d.Anto.in c.cum venerabilis,eod.titul.c.transmissa.de elect.
b ¶Certe non,Pau.de ca.tenet contrariū,& ita dicit tenuisse Joā. Falsio.& Bar,ita consuluisse,vt res potius valeat,quam pereat.

LEX II.

Si minor. Etiā si minor sit dolo deceptꝰ, aduersus libertatem non restituitur,sed ei contra dolum succurritur,hoc dicit.

LEX III.

1 ☞ Iudex qui cognoscit ciuiliter si reperit crimen,an poterit punire criminaliter.

Vos retrahi. De nullitate libertatis pōt queri, non per in integrū restitutionē rescindi & dolus tutoris pōt ciuiliter & criminaliter puniri.h.d. ¶Ex isto tex.dicūt†quidā q iudex,qui cognoscit ciuiliter,& reperit crimē,potest punire criminaliter,tamen hic non apparet vtrum eodem iudicio,vel diuerso.Facit ad hoc.ĵ.de condi.ob tur.cau.l.quod cuitandi.ff.de calum.l.pen.de fur.Linterdum.§.qui furem.ff.si.regun.l.iiij.§.si dicantur.de pub.iud.l.defuncto.& ibi plene dixi. ¶Quero,de quo liberto loquitur hic? Quidam dicunt de eo, qui fuit manumissus.Sed certe de illo loquitur lex precedens, hic loquitur de alio liberto, qui erat curator & passus est seruum manumitti,&c.

LEX IIII.

1 ☞ An causa liberali appellatur.

In iudicio. Aduersus sentētiam qua quis pronunciatur liber, non datur restitutio,licet concedatur appellatio.h.d. ¶Oppon. ŝ.eod.l.j.Solue vt ibi dixi. ¶Nota hic,†quod in causa liberali potest appellari.Facit ff.de appell.l.illud,la ij.

Si aduersus transactionem. Rubr. XXXII.

LEX I.

1 ☞ Aduersarius minoris restituti, etiam ipse restituitur ad id, ad quod lesus est ex contractu minoris.
2 Trāsactio facta per minorē,sine iudicis decreto,qñ ei preiudicet.
3 Rectores ecclesiarum non possunt transigere, nec alienare, sine iudicis decreto & solennitate.
4 Actio iudicatur mobilis, vel immobilis, secundum naturam rei, que in ea deducitur.

Cum in integrum. Restituto minore, videtur restitutus aduersarius,quatenus ex cōtractu erat lesus.h.d. ¶Op.de l.cū minor.ff.de min.Bl.soluit
b vno modo. Tu dic breuiter†q aduersarius nō restituitur.nisi ad actionē illam,in qua lesus erat per illum actum,contra quem petita est restitutio,secus si illam actionem alias amiserat,vt in cōtrario. ¶Op.secundo,& videtur quod ipso iure transactio non preiudicet minori, vt ĵ.de predi.mino.per
2 totum.& l.si pupillorū.in prin.ff.de reb.eo. Bl.†tua valde no.dicit, distingue,quid veniebat in actione, super qua transactū est:si quidem erat res,que seruando seruari non poterat,& sic poterat alienari sine decreto,valet transactio sine decreto. Et ita potest loqui hic,alias requireretur decretum iudicis,nec aliter valet,vt in con
5 trario.& idem in adulto,& vide gl.tuam no. ¶Io.bene hanc † gl.ª
a contra fraudes,que fiunt tota die per rectores ecclesiarū, qui non possunt alienare sine decreto,& sine solennitate.De qua dixi vobis in auth.hoc ius porrectum.ŝ.de sac.sanc.eccl.Certe nec transigere possunt,vt hic manifeste videtis.Contra hoc opp.ff.de reb.eo.lati.§. idemq; erit.Sol. Aliud in sentētia diffinitiua,vt ibi, aliud in trans
b actione,vt hic. ¶Ultimo no.[b]ex ista gl.quod actio iudicatur mo
4 bilis vel † immobilis secundum qualitatem rei, que in actione deducitur,vt hic vides.Simile habes ŝ.de sac.sanc.eccle.l.iubemus. §.sane.& in authen.de non alienan.§.quia vero.Facit quod no.ad l. mouentium.ff.de verb.significc.Veritas est ista,quod propie actio
* non est mobilis, vel immobilis,sed est tertium genus per se *, vt l. a diuo Pio.§.fi in venditione.ff.de re iudic.& l.quam Tuberonis. §.fin.de peculio. Sed quādo debemus actionem assimilare alicui, tunc procedit ista glosſ.quia actio assimilatur secundum naturam
ŝ eius, quod in eo continetur. ¶Et per hoc dicunt † doct.quod si ego concederem tibi bona mea mobilia,& immobilia, quod iura &
c actiones nō veniunt, qz est tertiū genus [c] per se,nec est necesse hic, quod alicui extremorum assimiletur,quia potest esse per se,& Specistud tenet in Spe.in ti.de fi.u.& interesse.& nescio in quo ŝ.vel versi.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Banc glosſ. vide Jason.in l.iusiurandum quod ex conuentione.§.pupillus ff.de iureiuran.
b AND. BARB. ¶Ultimo no.Adde gl.dicentē quod computatur inter immobilia.l.ŝ.j.in qui.cau.re.in inte.non est necessaria.
* CLAVD. DE SEISS. ¶Tertium genus per se,Adde Alex. consi.cxxv.nu.4.versicu.sed ita est &c.volum.j.
c ALEX. LOS. ¶Tertium genus.Adde Bar.consl.Spe.& Jo. And.in ti.de fi.u.& interesse.§.j.ver.quid si debeo.Et dictū spe.quod vult adducere Bart.est in §.j.qui hic alleg.versi,sed quid si debeo.

LEX II.

1 ☞ Actio, que restituitur aduersario minoris restituti, dicitur vtilis,& non directa,
2 Actio que tribuitur aduersario minoris, an restituatur ipso iure, vel per officium iudicis.

Per personam. Restituto minore restituitur aduersarius, vt habeat replicationem,si actio prima durabat,alias ad actionē. h.d. ¶Opp.de l.q fi minor.§.restitutio.ff.eo.Sol.Bic loquitur quando aduersarius minoris remisit actionē,que debet restitui,qz ipsa remissione minor factus est locupletior:ibi quando aduersarius minor dedit aliquid quo casu restituitur cōtra minorem,quatenus minor factus est locupletior. ¶Op.de l.cū minori. ff.e.sol.vt dixi.ŝ.l.prior. ¶Op.de l.qui res.§.area.ff.de so.vbi actio extincta non reuiuiscit,Sol.Dicūt quidam,fallit hic, Alij dicūt q actio extincta nunquā reuiuiscit,secūdum cōmunē cursum nature, sed miraculose sic, sicut videmus in homine. Ista sol.presupponit q ista actio,que hic restituit,sit eadē cū prima extincta,q est falsa,
1 vt l.alterius.ff.de tut.& ra.distr.Nā restituitur vtilis,†vt ibi patet, etiā hic tex.ibi,tributa actio,nō dicit,renata actio, sed dicit,tributa.q.d.actionē istā dari, non oriri,vt dixi in l.cū mota.ŝ.de trāsac.& ideo videtur in d.l.alterius.q ista actio sit vtilis,nō directa,q apparet esse verū,qz restituitur ex edicto.de mino.merito non potest concedere actionē ciuilē directā,sed vtilē,vt Justi.de bo.po.ſ. quos autē.sed si actio restitueretur a iure ciuili, bene posset eadē restitui,vt l.deferre.in fi.de iure fis.& hāc materiā plene explicaui in repetitione,l.meuius.§.duob.ff.de leg.ij. ¶Opp.& videt q hec lex sit superflua per precedētē,soluit gl.imo in multis differt,vt habes in gl.in solutione,quā vide. ¶Querit gl.de vna questiōe,vel duabus.Quero primo,†vtrū restituto minore sit restituta actio aduersario eius ipso iure.Quidam videtur velle hic q sic.Alij dicūt per officiū iudicis.Circa q vide gl.quā tene menti.Ego puto q quelibet istarū opinionū sit vera,recte intelligēdo.Nā veritas est q ista actio restituitur per officiū iudicis, ex edicto de mino.q apparet, qz restituit vtilis vt ŝ.dixi, tamē debet restitui ipso iure, hoc est restituto minore, licet iudex de restōne aduersarij nihil dicat, ius tū ipsum restituit,vt hac l.in fi. Ita debes intelligere materiā istā,&c.

Si aduersus solutionem. Rubr. XXXIII.

¶In ista rub.sicut sunt due partes,ita sunt due leges,&c.

LEX I.

Exemplo. Licite soluitur curatoribus,licet minores restitui hoc dicit. ¶Opp.& videtur quod minor possit restitui,vt ff.de mi.l.ait pretor.§.permittitur.Sol. Distingue, vt habes in glosſ.& ff.eod.l.ait pretor.§.permittitur.

LEX II.

1 ☞ Solutio facta per minorem,quando transferat dominium.
2 Minor aduersus solutionem factam de debito ciuiliter,sed naturaliter indebito iuris errore,restituitur.

Indebito. Hec lex habet materiam l.interdum. de condict.indebi.hic exemplificando quātū pro gl.hic posita expedit.Si minor soluit indebitū, naturaliter

naturaliter tamē debitum, per errorem iuris, restitutione inuatur. h.d.gl.ista facit tria membra principaliter, recitando ipsam per tria contraria. ¶Opp. videtur q̄ minor ipso iure sit tutus, q̄ alienare non potest, vt in toto ti. de re.eo. & de pred.min. ergo solutione do-
a bitum non transfertur, nec transit. Sol. Si † quidem res, que debetur, erat talis, que alienari non poterat. tunc soluēdo sine tutore, & sine decreto, non transfertur dominium, vt l.magis, §.si pupillus. ff. de re.eo. sed si res consumeretur consumptione, reconci-
haretur solutione, si debitum precesserit, vt l.nō omnis. §.si pupillus. ff. si cer. per. & l.q̄ si forte. in fi. ff. de so. & in istis casib. nō loquitur hec lex, que loquit in indebito, & sic dicta iura non obstant. ¶Op. secundo, videtur q̄ competat repetitio ipso iure, vt in toto titu. de
2 condi. inde. ff. & C. Sol. Ibi loquitur, † quando soluitur indebitum vtroq̄ iure, hic quādo soluitur ciuiliter indebitum: sed naturaliter debitum, per errorem iuris, quo casu maior nō daretur repetitio, sed minor cōceditur per beneficium restitutionis. ¶Opp. tertio & videtur q̄ etiam minor detur repetitio ipso iure, per condictionem indebiti, vt. interdū. de cond. inde. Sol. Ibi loquitur, quando non soluit legitime, quia sine curatore. hic quando soluit legitime
Ista passus est satis dubius, ibi examinabitur melius &c. ¶Cōtra Hoc opp. ff. de compen. l. etiam. nam si minor repeteret istud naturaliter debitum, opponeretur compensatio. Sol. Dicit gl. hic pro
3 per beneficium etatis compensationem euitat. Vel † dic clarius, & melius. lex etiam de compen. que dicit q̄ pro debito naturali potest opponi compensatio, habet locum in petente, non in repetēte. Ratio quia repetitio ista. que fit per tit. de condic. inde. habet vim cuiusdam restitutionis, quia ego eram spoliatus meo errore, peto me restitui. & ideo ante omnia sum restituēdus, & ideo illa exceptio compensationis. non potest opponi. & h.d.gl. in d.l. interdum. ff. de condict. indeb. vbi latius determinatur ista materia.

Si aduersus dotem. Rubr. XXXIIII.

LEX VNICA.

2 ☞Restitutio aduersus dotem immoderatam, quando detur muliere mortua.

3 Constitutio dotis facta a minore, quando sit ipso iure nulla.

QVoniam. Aduersus dotem immoderatam restituitur mulier, & heres eius. h.d. ¶Opp. de l.predia. §. de predi. mino. & de l. lex que tutores. ff. de administratione tutorum. Solue. Intellige quod hic erant bona, que poterant alienari sine decreto, vel si requirebatur decretū, dicas q̄ intercessit. Sed contra hoc opp. q̄ bona possunt alienari a minore tantum ob es alienum, vt §. de pred. mino. l. ob es, sed dare dotem non est alienum es. ergo &c. Huius timore sunt hic
1 opti. an causa dotis † sit iusta causa alienationis. Veritas est ista, q̄ sic, vt d.l.predia. & d.l. lex que tutores. & ff. de iure dot. l. Titia. & ita
2 tenet Azo. & bene. ¶Opp. † tertio, si mulier est mortua, dos potest repeti ipso iure, quia soluto matrimonio dos debet reddi, vt l.ij. in pun. ff. sol. matr. ergo restitutio non est necessaria, vt l. in cause. ff. de mino. Sol. dicit quod hic factum erat pactum de lucrando dotem, vel forte erat statutū in ciuitate, quod vir lucraretur certam partem dotis, & ideo interest heredis, vt restituatur aduersus illam constitutionem dotis. ¶Item potest interesse propter fructus medio tempore perceptos. Ita debes intelligere hanc materiam.
3 ¶Item opponitur, & videtur † quod cōstitutio dotis facta a mi-
a nore, sit ipso iure nulla [a], vt l. siue generalis. ff. de in. do. Huius timore gloss. ma ponit vnam suam distinctionem bonam, & notabilem, que communiter tenetur. licet Ultramon. non teneant &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Nulla. Vide aliquid per Lom. cons. & lv. incip. stante statuto Vincentie, post princ.

Si aduersus delictum. Rubr. XXXV.

LEX I.

1 ☞Minor aduersus delictum, quādo & ex qua causa restituitur.

IN criminalibus. Aduersus delictū dolo cōmissum minor non restituitur, secus si culpa. h.d. ¶Opp. ff. ad l. Lome. de Sica. l. infans. de fur. l. impuberē. Sol. Ibi loquitur de minore infante doli nō capace, hic de eo, q̄ est doli capax. ¶Op.
1 & videtur † q̄ minor ab. subueniatur in delictis, vt Laut facta. in fi. §. de pe. Sol. Quādoq̄ minor excusat se a delicto, propter defectum etatis, vel cōsilij, vt q̄ sit infans, siue doli nō capax, tūc iuuatur ipso iure, vt l. infans. & l. impuberē. Quandoq̄ minor iuuatur ex dispositione legis, quia in eum pena nō cadit. & tūc etiā ipso iure iuuatur, nec est opus restitutione, vt §. l. prox. vbi est casus, quod quedā in minore nō sunt delicta, que in maiore essent delicta. Quandoq̄ minor excusatur propter infirmitatē animi, q̄ inuenis, tūc si quidē delictum cōmittitur dolo, bene potest iuuari, cum minor pena imponatur ex officio iudicis. nō per restit. in integ. vt d.l. aut facta. §. i. de pe. & l. auxilium. §. in delictis. ff. eo. si vero committitur sine dolo. tunc per restit. in integ. iuuatur a tota pena, ita
2 loquitur hec lex. ¶† Not. differentiam inter delictum & crimen *,
* secundum gloss. quam vide & not. bene. Alij tamen aliter sumunt.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶Crimen. Et q̄s crimen accipiatur etiam pro dolo commisso in tractatu. vide in l.iij. §. j. ff. de crimin. stellio. iuncta l.j. de pignorat. actio. quod alle. Are. in c.j. de accusatio.

LEX II.

a **L**icet. [a] Minor etas excusat matrem. que filijs suis tutorem non petit. hoc dicit lex ista.

ADDITIO.

a ¶Licet. Adde quod Paul. de Last. formal hic q. de muliere minore. que non petiit tutorem filio, an excusetur. de quo per Rom. consi. celebrr. Angel. consil. cxviij. Bald. consil. clx. lib. iij.

Si aduersus vsucapionem. Rubr. XXXVI.

LEX VNICA.

a **C**Ontra. [a] Minor restituitur aduersus vsucapionem. h.d. ¶Opp. & videtur quod non sit opus restitutione, vt j. in quib. caus. in integ. restit. non est necess. l. fin. Sol. gloss. ibi plene dicetur, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Contra. Circa glo. huius legis que tangit. que sunt res que seruando seruari possunt, vide que scripsi in l.j. §. fuit quesitum. ff. ad Trebel.

Si aduersus fiscum. Rubr. XXXVII.

LEX I.

IProbus. Si minor a procuratore fisci decipitur. potest restitui. h.d. Vel aliter. Ita restituitur minor aduersus fiscum. sicut aduersus priuatū. h.d. Intelligas quod non fuit deceptus vltra dimidiam iusti pretij, alias haberet locum rescissorium. vt l.ij. j. de rescinden. vendi. cuius legis haberet remedium, & cessaret restitutio, &c.

LEX II.

IAduersus. Preses est iudex inter priuatos, procuratores fisci, inter fiscū, & priuatum. hoc dicit.

LEX III.

Dicto quidem. Glossj. magna ponit casum in lege ista, & nihil aliud ponit. & breuiter. h.d. Quando fiscus vendit rem minoris, tanquā sui debitoris, minor non iuuatur, nisi fraus interceserit, vel solemnitas seruata non fuerit. h.d.

Si aduersus creditorem. Rubr. XXXVIII.

LEX I.

2 ☞Minor petens se restitui aduersus creditorem, vel rem alienatam, quid habeat probare.

a **C**Um ipse. [a] Minor restituitur aduersus feneratorē, nisi per eum probetur pecuniam in eius vtilitatē esse conuersa. n.h.d. totus ti. Hic aduerte, q̄ est totus practicabilis. ¶Opp. hic videtur, q̄ minor presumitur lesus, nisi probet contrariū. §. de in integ. rest. l. minoribus. & l. iam & posteā. §. si minor. ff. de iureiur. Sol. Speciale est hic in odium feneratorū. Contra hāc solutionē op. de predi. mi. l. si predium. Dicit gl. solue, vt ibi. Alij ponūt hic bene quatuor solutiones. Tu breuiter dic, & bene, & per hoc intelliges totā hanc ma-
1 teriam. Pro fundamento sciatis † q̄ vnusquisq̄ debet probare illud q̄ est causa intentionis sue, actor illud q̄ est causa actionis, reus illud, q̄ est causa exceptionis, vt l. si minorē. §. de in integ. resti. & l.ij.
2 ff. de prob. Modo ad propositū, quandoq̄ minor repetit rem suā alienatam, dicens contractum ipso iure nullum, reus vult retinere rem, dicens pretiū conuersum in vtilitatē minoris, tūc reus habet probare minorē locupletatū, q̄ istud est causa sue intentionis. Ita loquitur l. si predium. j. de predi. mino. Quandoque minor repetit rem suā per resti. in integ. vel alias petit se restitui, & tunc aduerte, quia tunc si minor dicit se lesum in eo quod vendidit, quia non expediebat sibi vendere, aduersarius vult retinere rem pro pretio, q̄ dedit minori, q̄ est versum in vtilitatem minoris. tunc aduersarius debet probare minorē locupletatū, q̄ est causa sue exceptionis. & sufficit quod minor probet quod fuit lesus in eo q̄ vendidit, vt l.
b patri. §.j. & ij. ff. de min. & l. si res. §.j. ff. de iure dot. Quādoq̄ minor b

petit se restitui. quia lesus est in eo quod pretium perdidit, & tunc ipse debet probare se perdidisse, qua est causa sue intentionis.l.minoribus,§.de in integ.restit.& l.nam & postea.§.si minor.de iureitur.

c Fallit in feneratore, hic est casus hic ideo dicunt doctor.c † quod si
3 esset simpliciter mutuatum sine fenore, non haberet locum hec lex.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Cum & ipse, Iste text.reputatur singul.per Math.in no.l.viii.incip.not.vnum casum quotidianum.

b POMA. ¶Quandoque minor.Unusquisq; ergo debet probare id quod est causa sue intentionis.& vide exemplum per Alexand. consi.clvj.vol.v.in j.dub.& vide ad hec Soci.consi.cxv.

c P. PAV. P. ¶Dicunt doct. Contrarium tenet Mathes.not abil. cxv.sine lit.incip.not.vnum casum quotidianum.

Si minor se ab here.abstineat. Rubr. XXXIX.

LEX I.

1 ¶Repudiatio hereditatis in filio, non est necessaria.
3 Existentia sui heredis operatur transmissionem hereditatis.

1 Ivos. Qui se non immiscuit hereditati, tutus est ipso iure, alias potest restitui. h.d. ¶Motetis † quod in filio non est necessaria repudiatio, sufficit enim q̃ se non immiscuit. ¶Contra hoc opponitur,& videtur eo ipso quod filius, ergo heres, secundum Apostolum, vt probatur Instit. de here.qua & dif.§.sui.& de here.que ab intest.§.fi.& de acquir.her. l.necessarius. Ly.circa hoc facit magnam filaterian, vtrum sit sufficiata intētio, quod quis sit heres eo ipso quod filius. Bzeuter gl. hic tenet quod non, quia tex.dicit hic, non immiscuistis,& est veritas, vt l.eum demum bonis,de acquir.hered.& de lega.j.l.nam nec emancipatus. Pro cuius veritate debetis scire,& aduertatis quod de iure antiquo,& ciuili, eo ipso quod erat filius, erat heres suus necessarius, superuenit beneficium pretoris, quo filij habent beneficium abstinendi.& fuit istud introductū in fauore eorū, ne creditoribus teneantur, vt d.§.sui.de heredum quali.& differentia, & de hered.que ab intest.§.sin. Unde hic dicit, vbicunque existentia sui heredis esset ipsi filio nociua, existētia nihil operatur propter pretoris edictum, vbicunque † autem existentia sui heredis a est filio
a proficua, adhuc hodie eo ipso quod filius, ergo heres, quia cum beneficium abstinendi sit eius fauore introductum, non debet retorqueri in eius lesionem, vt l.quod fauore.de leg.& consti.& hic est text.rotundus, si bene inspiciatur in l.si filius patri.de vul.& pup.& ibi dicit latissime. ¶Ex his patet, quod creditoris intentio, non est fundata contra filium, vt dicamus, si filius, ergo heres, quia esset
3 sibi nocium, vt hic cum similib. ¶Ex his patet † quod existentia sui heredis operatur transmissionem hereditatis, secundum opinionem. vt l.a Iulio hoites.§.de suis & leg.l.ex militari.in fi.de test.mil. & l.liber homo.§.j.de stip.ser.& deiu.fisc.l.Lucius. Ratio, quia hoc est beneficium proficuum filio, non nociuum. ¶Ex his apparet
4 † quod existentia sui heredis confirmat tabulas pupillares, vt l.si filius, qui patri.de vul.& pup.& l.filius.& l.Iul.de acquir.hered.& l. pater.ff.de priui.cre. Ratio qua est fauorabile filio, quod habeat
5 substitutum.& sic decedat testatus. † Item confirmat tutele datio nem. vt l.si nemo.& quod ibi not.ff.de testa.tutel.& hic per doct.de test.tut.l.ij. Est tamen quidam tertius casus in his, que nūs neq̃ nocent, neq̃ prosunt. In his vtrum existentia sui heredis aliquid operetur, non est materia nostra, dixi plene in d.l.si filius qui patri. ¶Oppo.gloss.de l.eum quasi.§.sed & si quis, de fideicommiss.lib. Solu.ibi speciale fauore libertatis.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Heredis. Vide ad istam quod in his que sunt filio vtilia, sic bona consequentia est, est filius, ergo heres. Secus in preiudicialibus. Vide Aret.consi.cxxxviij.in princ.Bald.in c.j.de cap. Coira. Alexand.consi.cccc.& in l.si cum dotem.§.transgrediamur.ff.sol.matrim.ideo non potest dari curator bonis tanquā vacantibus, stante filio suo, nisi cōstet eum abstinuisse. Super quo vide omnino que habes in rub.ff.de cura.bonis dando. Ubi plura additit.item ad regulam predictam vide Barb.in cap.ij.in ij.not. de pign.& in cap.j. extra de solu. Vide in repertorio, in verbo, heres. Barb.in c.filius.in ij.not.de test.& que habes ad Bart.in l.necessarius.ff.de acquir.hered.

AVTHENT.

1 ¶Creditores sunt citandi, quando agitur de eorum interesse.
3 Under ex officio potest prouidere, ne bona pereant.
4 Creditores quando sunt in iudicio non citantur.

a Iomnes. a Ista auth. sumitur ex corpore, vt spon. largitas.§.ad hec. Ista auth. practicat legem Codicis.& est practica talis. Dicium est quod filius potest petere restitutionem, vt abstineat ab hereditate b. ¶Quero, qui citabuntur in hoc iudicio?
b

respondet Imperator, omnes creditores hereditarij presentes, sed si absunt debent a iudice solemniter citari, vt compareant, &c.
1 vt habes in text. ¶Tio, quod creditores † sunt etiam citandi, quia ipsi iudicantur. vt l.nam ita diuus.ff.de adop.l.de vno quoque.de
2 re iudic. ¶Tiot.secundo, & perpetuo tenemenli, † quod quando illud quod petitur.est tale, ad quod non potest consuli per missionem ex primo vel secundo decre.tunc parte cōtumace peruenitur ad diffinitiuam sententiam. Et idem dicunt quidam quando agitur querela inofficiosi.testa. Nam proprie non cadit hec missio in possessionem, & ideo peruenitur ad diffinitiuam. Pro hoc facit optime.j.ad Trebel.l.sancimus. (& ff.eo.l.Scevola.) secundum vnam lect. Hanc authen.examinam latius in l.si finita.§.Iulianus.ff.de
3 damn.infect. ¶Tio.tertio † quod iudex ex officio suo etiam parte non petente, potest prouidere, ne pereant bona. Ratio est, quia sibi liquet, vt iudici. ¶Op.ad primam partem, ille qui certus est, non debet certiorari, vt l.j.in fi.de act.empt.ergo creditores si sunt presentes citari non debent. intellige hic presentes in eadem cui-
4 tate, non tamen erant in iudicio, nam si † essent in iudicio, non requireretur citatio per dictam regulam. qui certus est, &c. & hoc tenet Sul.in l.j.ff.de in ius voc. ¶Opp.secundo, ad diffinitiuā non potest peruenirl lit.non contest. vt l.fi.§.illud.de temp.appel. Sol. hic est speciale in causa restit.in integ. Uel sic secundum alios speciale est, in his, in quibus non potest esse consultum per missionem ex j.& ij.decre. ¶Quero circa hanc auth. quid si filius ignoret, qui
5 sunt creditores, qualiter fiet citatio? † Respon. fiet generalis proclamatio per ciuitatem, vt de remi.pig.l.si eo tempore. ¶Quero,
6 an legatarij sunt citandi? gloss. determinat † quod sic, & bene vt in authen.de heredi.& fal.§.sancimus.& in authen.sed cum testator. ad legem Falcid. Mot. bene, &c. hic non sunt alia.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Si omnes, Pro intellectu illius authen. vide Innocen.& doct.& ibi dixi in c.cum inter.de excep. vide Joan. Andr. Joan.de Imol.& ibi dixi in c.dilecti.eod.tit.
STRA. ¶Adde tu & limita not.in ista authen.non procedere, quando agitur principaliter de transferendo possessionē in alium. Ita Petr.de Anchar.in cap.fin.de elect.lib.vj.& refert & tenetur Bonn. Alexand.de Imol.in consil.v.in ij.vol.
P. PAV. P. ¶Si omnes. In quantum tractatur de restitutione cōcedenda aduersus additionem vel immissionem, an satis possit probare debita aliqua extare in hereditate, etiam si alter non probetur de valore bonorum, vide Bald.in l.j.ad fin.C.eo. Vide Alexan. consil.xxj.vol.iij. Aret.in l.necessarius.de acquir.here.post Imol. & Alex.& seq. Et licet non seruaretur forma citandi, de qua hic, valeret quo ad citatos. Vide Bald.hic. Quid autem si talis minor antequam restituatur exigat a debitoribus hereditarijs, an sint liberati si postea petat restitutionem in integ.aduersus additionem. Et quid si non esset pecunia salua, an curator datus possit hereditati possit petere restitutionem in integr.aduersus solutionem, sicut potuerit minor. vide Pan.de Cast.not.per illum text.in l.filius.ff.de solut. Et quod omnia gesta per eum sint habenda rata: ipse teneatur rest tuere, si quid penes eum remansit, vide text.in l. ait prætor.§.in.in l.si minor.& l.in integ.restit.ff.de min.in l.quoties. ff.de acquir.hered.cum vbique notatis.

b POMA ¶Ab hereditate. Et vtrum per solam euictionem probetur lesio.ad ie qꝫ hic tāgit Jac.de Aret.Ly.& Ray.& vide Aler. consi.xxj.in c.viso processu satis longo.ver.& quod non sufficiat probationem in integ.in j.vol.vide Aret.consi.cxxx.vij.

LEX II.

Iam aui. Potest quis ab hereditate patera abstinere, per restitutionem, & amitam amplecti. hoc dicit. ¶Quero, quando quis abstinet ab hereditate paterna, & agnoscit amitam, quo iure hoc faciat, de his text. habes in l.qui se patris.§.vide lib.gloss.tamen hic est scripta corrupte. ideo vide eam, si dicit ante male stat, quia debet dicere, post paternam. alias communiter stat male, &c.

Si vt omissam hæreditatem, vel bonorum possess. Rubr. XL.

LEX I.

Inores. Minor restituitur ad hereditatem, bono. possess.onem, vel alia lucra. hoc dicit totus iste titulus.

In quibus causis in integrum restitutio non est necessaria. Rubr. XLI.

LEX

Inoribus. Morem defuncti non vindicare, minoribus ipso iure non nocet. hoc dicit in summa, &c.

LEX

LEX II.

Dolescentie. Tempus statutum ad prohibendam querelam inoffi. testam. in minori etate ipso iure non currit. h. d. ¶ Oppone. de l. j. supra in integrum restitu. Sol. vt ibi plene dixi.

LEX III.

1 Mora sine interpellatione re ipsa quando contrahitur fauore minoris, ꝛ quando ex aliis causis, ꝛ nu. 2.

a **In minorum** [a] duo breuiter allegantur, que dicit hec lex. Primo fauore minoris re ipsa, mora sine interpellatione cõtrahitur. Item actio ex testamẽto [b] licet sit stricti iuris equiparatur actioni bone fidei. h. d. ¶ Op. dicitur in tex. tarde pretij solutionis, ꝛ sic innuit † ꝙ loquitur in contractu emptionis, ꝛ venditionis, contra. qz tunc in quolibet maiore re ipsa mora cõtrahit, vt j. de ac. emp. l. curabit. ꝛ ff. de ac. emp. l. Julianus. §. ex vendito. Solue. Huius timore dicũt quidã ꝙ hic appellatio pretij ponitur large, pro quolibet debito. Alij dicũt ꝙ in emptione. ꝛ venditione, non est speciale in minore, sed in alijs cõtractibus. Vel potes dicere quod etiam in emptione ꝛ venditione sit speciale [c] nam maiorem constituit emptor in mora, cũ res tradit̃ur sibi, tunc enim emptor est in mora re ipsa, sed re non tradita secus, vt d. §. ex vendito. In minore sit hoc speciale, ꝙ emptore cõstituat in mora etiam re emptoris non tradita, dũ tamen ei tradatur rem cum fructibus, ꝛ ita potest intelligi litera nostra. ¶ Opp. secũdo quod alias contrahatur mora re ipsa, vt ẽ. quod metus cau. l. j.

2 Sol. Fateor quandoqz re ipsa mora contrahitur odio debitoris deliquentis, vt in contrario. Quandoqz fauore creditoris, vt hic, ꝛ l. Titia Seio. §. vsuras. de leg. ij. Quandoqz causa cuiusdam recompensationis, vt d. l. curabit. de actio. empt. Quandoqz ex alijs causis, quas dic. vt no. in gl. in l. mora. de vsur. ideo hic ẽzo in summa tractauit materiam more, ꝛ Ultramon. etiam, ꝛ do. Ey. hic recitat glo. ꝛ ponit in l. mora. de vsu. ꝛ ibi dicemus Deo duce.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ In minorum. Ista lex habet locum in ecclesia. Itẽ in fisco. ꝛ republica. Vide gl. que scribunt ibi Moder. in §. ex male ficta. in gl. in verbo. in iudicium. Instit. de actio. Et de fisco est glo. singularis in l. cum quidam. §. fiscus. de vsur. Et vide in d. §. ex male ficta. concordantes, de quibus ibi. Limita tamen istam l. nõ procedere in eque primilegiato, vide Pau. de Last. consi. cccxxxviii.

b POMA. ¶ Ex testamento ꝛc. Intellige equiparationem in casibus, in quibus per Bartã l. si heres. in princip. ff. de eo quod cer. loco. cum concordantijs ibi traditis.

c IOAN. FRANC. RVER. ¶ Sit speciale. Adde Cornel. in consil. lix. in ij. volu.

LEX IIII.

1 Litigans cum tutore debet habere copiã tutele, ꝛ inuentarij.

2 Tutor litigans quando teneatur satisdare.

4 Sententia lata pro falso tutore, quando possit per minorem ratificari.

5 Sententia lata pro prelato non legitime ordinato, an possit per legitime ordinatum ratificari.

a **Si tutor.** [a] Sententia lata contra tutorem, qui non cauerat, ipso iure pupillo non

1 preiudicat. h. d. Ro. quia per hoc dico † quod ille, qui litigat cum tutore, debet habere copiam tutele, ꝛ inuentarij, vt sic possit ostendere ꝙ iste tutor legitime potuit agere, alias

b sibi non sufficeret [b], vt hac l. videtur. Sed an debeat dare copiam totius inuentarij id est, omnium rerum cõtentarum in inuentario,

a tangam vobis j. in materia tutelarum. forte in l. fi. arbi. tu. ¶ † Op. ꝛ videtur quod non debeat tutor satisdare, vt Instit. de satisd. tut. §. fi. Sol. intellige hic de tutore datiuo, sine inquisitione, vel legiti-

c mo, vt dicam plenius de tu. ꝛ cura, qui satis nõ de. l. j. ¶ Item op. [c] de lauo eo minus. ẽ. de procur. Sol. Hic fuit lata sententia contra minorem, sed si esset pro minore lata, valeret iure singulari, minore ratum habente. h. d. gl. tua multum notabiliter quam no. quia doc. Ultramon. faciunt magnum festum, ꝛ dicunt notabilem hanc l. ex qua apparet intellectus l. non eo minus ẽ. de procu. ꝛ ff. de iud. l. li-

3 cet. ꝛ rem ra. ha. l. ij. §. falsas. Hã † quod dicitur, quod dominus potest habere ratam sententiam latam cum falso procuratore, debet intelligi. quando est contra dominum lata, qui vult habere ratam in sui preiudicij. Sed si esset lata pro domino tunc non posset habere ratam a domino maiore, sed a minore sic, iure singulari, vt dicitur hac l. quam perpetuo no. [d] Contrarium determinatur per gl. in l. si mater. §. hoc iure. ff. de except. rei iu. ꝛ istud puto verũ. Idem tenet Jacob. de Aret. ꝛ etiam Petr. de Bella perti. licet hic dicerit aliter. Et est ratio, quia quando negotium peccat in solo consensu, statum ratihabitio trahitur retro, vt l. fi. §. ad Mace. ff. de sol, l. rarum. sed mandatum procuratoris pendebat ex sola domini voluntate, merito ratihabitione confirmatur. ¶ Tutoris autẽ officium, non pendebat ex sola voluntate pupilli, ideo ex sola eius ratihabitione non confirmatur, nisi iure speciali. Ideo hic gloss. dicit optime in tutore, in procuratore vero secus. ¶ Opp. de l. Barbarius. ff. de offi. preto. Sol. Ibi propter cõmunem errorem. ¶ Quero, quid in prelato † non legitime ordinato. Slo. hic videtur dicere

5 idem. Facit j. de eo qui pro tutore. l. ij. Tangit gloss. ff. de iureiur. l. iusiurandum. quod ex conuentione. §. j. Tu dic plenissime vt extra de elect. c. nihil. in fi. glo. ꝛ ibi apparet multum de intellectu. l. Barbarius. ff. de offic. preto. ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶ Si tutor. Pro saluatione Bar. in hac leg. si tutor. in qua arguitur de contrarietate, vide concor. quam posui ad l. non eo minus. ẽ. de procurat.

b POMA. ¶ Non sufficeret. Vide Alexand. consi. ccrj. vol. ij. Judicium ergo agitatum cum tutore minus legitime cõstituto est nullum, ꝛ non preiudicat pupillo, ꝛ vide Ro. consil. ccccliij. vbi loquitur etiam in curatore, ꝛ declarat.

c AND. BARB. ¶ Item opp. de l. Tu vide istam glo. alleg. per do. Abb. in c. causam que. de iudic. contra do. Anto. ibi vide omnino, ꝛ vide Bald. qui not. loquitur in l. Julianus. ff. qui satisd. cog. ꝛ Ang. qui ponit nouam oppositionem in l. licet. de iud.

d ¶ Perpetuo not. Adde videndum Bald. consil. ccxij. ij. lib.

LEX V.

1 An omnis exceptio sit perpetua, ꝛ que.

2 Exceptio non numerate pecu. causatur ex facto, vel non facto.

3 Dispositio huius legis, an sit fauorabilis minori.

5 Minor quando restituatur aduersus cursum temporis, ꝛ quibus casibus.

6 Prescriptio cepta contra maiorem quãdo currit minori, sine spe, vel non spe restitutionis.

9 Minor quid habeat probare, quando petit se restitui aduersus prescriptionem ꝛ vsucapionem.

10 Minor non appellanti intra x. dies, an ꝛ quando competat restitutio ad appellandum.

11 Prescriptio xxx. vel xl. ann. quando currat contra minorem.

12 Tempus quod datur ad petendum bonorum possessionem, an currat contra minorem.

13 Prescriptio inducta per testamentum, an currat contra minorem.

16 Statuta recipiunt interpretationem restrictiuam, ne quis indebite damnum patiatur.

a **Suncimus.** [a] Ista est singularis ꝛ notabilis lex, ꝛ habet materiã quoti-

dianam. Breuiter dicit. In casib. in quib. minor contra prescriptionẽ olim cõtra se ceptam, ꝛ finitã restituebatur, hodie ipso iure seruatur illesus, nisi sit xxx. an. prescriptio. h. d. Diuiditur in quatuor partes. Primo loquitur in specie. Secũdo illud ostẽdit generaliter. Tertio ponit rationẽ. Quarto a generalitate ponit exceptionem. Secunda ibi, sed humanius. Tertia ibi, melius enim. Quarta ibi, videlicet. ¶ Op. ꝛ videtur quod omnis

1 † exceptio sit perpetua, vt l. pure. in fi. ff. de doli except. Sol. Quedam est exceptio, que causatur a facto vel non facto, ꝛ ista est perpetua, vt l. contraria. Ista regula fallit in exceptione nõ numerate pecunie, ꝛ non numerate dotis, vt j. de non nume. pecu. l. in contractibus. ꝛ de do. cau. non nu. l. fi. ꝛ ibi ponã. Quedam sunt exceptiones, que causantur ex tempore, postea tamen nata erit perpetua, vt patet in materia prescriptionum, vt vsucapionum, ꝛ vbique. Ex hoc patet quod illi, qui dicebãt quod exceptio non numerate pe-

2 cunie causabatur ex tempore, non dicunt verum, imo † causatur ex facto. vel non facto, ꝛ finitur in tempore, ꝛ hoc voluit tangere glos. posita hic. ¶ Opp. vlterius, dicitur hic, exceptionem non currere, contra. hoc refertur ad tempus, ꝛ est falsum, quia nõ potest facere Imperator quin tempus currat. Aut hoc refertur ad ipsam exceptionem, ꝛ iterum hoc est falsum, quia ipsa exceptio ipso tempore currit. Huius timore, dicit gl. debes exponere exceptionẽ non currere cum tempore, ita quod cum tempore finiatur, sed remanet firma, vt currat, ꝛ finiatur, tẽpore perfecte etatis ꝛc. ¶ Op. j. de non nu. pecu. l. si intra. Plures iolebantur ibi. Ista est vera, quia quãdo tẽpus huius exceptionis cepit a maiore, currit etiam minori, qui ei succedit, vel ecõtra secus si a maiore non cepit, vt hic. ¶ Contra hoc opp. qz si cepit a maiore, ergo currit sine spe future restitutionis, vt l. ij. si aduer. ven. pig. Solue vt ibi diri. ¶ Opp. quarto, ꝛ vi-

3 detur † quod hoc nõ sit fauor minoris, sed odium. Nam ante hanc legem cõpleta etate habebat quadriennium ad petẽdum restitutionem, secũdum istam habet biennium tantum ad proponẽdam exceptionem. hic non est eius fauor. Sol. Dicit glo. quod fauor est in hoc, quia secundum ista tempora illud, quod erat ipso iure nullum, non firmabatur iuramento, sed quod erat rescindendum per restitutionem in integrum firmabatur iuramẽto, vt ẽ. si aduer. vendi. l. j. est ergo fauor in hoc ne iuramento, adstringatur. Vel posset esse quod petẽdo restit. in integ. nõ probaret. Quod qualiter possit

procedere.j.dicam.Uel posset esse qd perderet per fas vel nefas,
z ita dicit gl. Uel dicas tu.quod illud quod dicitur quod quis ha-
4 bet quadriennium est verum.quando leditur ex cōtractu,sed † quan-
do leditur ex cursu temporis debet petere restitutionem intra tā-
tum tēpus,quantū est illud,in quo dicitur lesus,vt l.ab hostibus.
§.si.ex qui.cau.maio.qd sumitur ex l.interdum.ff.de mino. ¶ Ue-
nio ad secundam parte,z intro gl.que est super verbo.concesserit.
¶ Op.j.ne statu defun.l.si mater.ff.de mino.l.auxilium. Dicit gl.
ibi loquitur in casibus specialibus,in quibus olim prescriptio cur-
rebat sine spe restitutionis,in quibus nihil per hanc legē immuta-
tur.qz hic solū loquitur in casib.in quib.currebat, sed restituebat.
¶ Opp.s.eo.l.ij.ff.eo.l.interdum.z j.si ma.fac.ali.l.si. Sol. Ibi lo-
quitur in casib.spiritualibus in quibus olim non currebat prescri-
ptio.z sic non erat opus restitutione.in quibus casibus ille leges
non mutantur per istam. ¶ Opp.videtur quod hodie etiam cur-
5 rat prescriptio,sed restituatur.† vt infra de iudici.l.properandum.
in fin.dicit gloss.z bene,quod regula que ponitur in hac lege fallit
in prescriptione iudiciorum,vt in tempore instantie,vt d.l.prope-
randum.in fine. Adde idem tempore appellationis interponēde,
vt in authen.de appellatio.z intra que tempora.§.j.z j.si sepius in
integrū restitutio.post.l.j.Eadem ratione de tempore appellatio-
nis prosequende,vt supra dixi.si aduer.rem iudic.l.finali.z ibi not.
gloss.licet dubitauerit ibi.dubitat etiam l.z si fine.§.penultimo.ff.
de mino.tamen text.est in dicta authentic.de appellatio.z intra
que tempora.§.j.z eadem ratione in omnibus dilationibus datis
a iudice,vt dicta l.z si fine.§.penultimo.de mino. ¶ Item oppo.
in authentic.de heredi.z falci.§.pupillus.Solu.speciale ibi in tem-
pore cōficiendi inuentarij.vt minori currat.sed restituatur. ¶ Op-
po.infra de tempori.in integrum restitut.authentic.si minor. So-
lutio. Ibi speciale est. ¶ Op.de l.cum miles.infra ex quibus caus.
maio. Solutio. Ibi nulla fit mentio de minore.z sic non obstat.
¶ Oppo.de l.etiam ff.de mino. Solu. Dicas quod illa corrigitur
per istam l.vel ibi prescriptio non currit contra minorem. ¶ Op-
po.supra si aduer. vsucapio.l.j. Solut. Dicunt quidam quod illa
6 corrigitur per istam. Tu dic secundum gloss.ibi, † quod ibi loqui-
tur quando contractus vsucapionis cepit contra maiorem, illa
currit minori,sed restituitur.hic quando cepit contra ipsum mino-
rem. Ista tenetur communiter per doctores nostros,sed Ultra-
monta.tenent precedentem,quod illa lex corrigitur siue cepit con-
tra minorem,siue cepit contra maiorem,per rationem huius l.ibi,
melius zc. que ratio haberet locum,siue cepit cōtra minorem,siue
non cepit,sed contra eos facit l.si fundum.ff.de fund.dot.vbi defe-
ctus superueniens prescriptionem non impedit. Ipsi respondent,
z dicunt quod quandoqz superuenit defectus tendens ad defen-
dendam prescriptionem, z iste defectus superueniens impedit,vt
l.sicut.j.de prescrip.xxx.ann. Quandoqz superuenit defectus ten-
dens ad extensionē vsucapionis,z sic nō impedit,vt d.l.si fundum.
Ita dicit hic,z auth.quas actiones.supra de sacro sanc.eccl.in illa
questione, quando priuilegiatus succedit non priuilegiato. Sed
certe.d.l.sicut quam allegant loquitur in casu speciali, scilicet in
prescrip.xxx.ann.que dormit,ergo in alijs secus esset. Unde tenea-
mus opin.glo.per d.l.si fundum, quod patet,quia in prescriptione
debemus inspicere initium , vt l.iusto.§.z si possessionis.ff.de vsuc.
teneamus ergo opi.glo.vt dixi. ¶ Sed contra hoc oppo. Si dicis
quod quādo cepit contra maiorem,contra minorem currit.sed re-
stituitur. Dicis contra l.Emilius.ff.de mino.z s.si aduer.ven.pig.
l.ij. Gloss.dicit alibi quod dicte leges loquuntur de prescriptione
conuentionali,hic de prescri.legali. Ita not.in l.etiam.ff.de minor.
Que sit ratio huius,non bene video. Unde Jac.de Aret.dicit ali-
ter. Aut prescriptio venit ad corroborandum cōtractum celebra-
tum cum defuncto maiore,z currit contra minorem, sine spe resti-
tutionis, vt d.l.Emilius.§.ij.s.si aduer.vēd.pig.alias currit,sed re-
stituitur,vt d.l.j.si aduer.vsucap. Ista sententia videtur contra.l.si
intra.j.de non nu. pec. secundum quod gl.eam intellexit.s. Nam
prescriptio contra exceptionem non numerate pecunie, tendit ad
corroborandum contractum celebratum cum defuncto maiore, z
tunc currit,cum spe tamē restitutionis,vt d.l.si intra.z s.dixi. Ad-
uerte, quia fundamenta huius materie sunt in verbis edicti pre-
toris,vt l.j.§.j.ff.de mino.z l.ait pretor.in princ.ff.eo.vbi verba di-
cunt,quod cum minore gestum erit,que res erit animaduertā. Si
igitur prescriptio cepit a minore, tunc habes animaduertere, an
ex hac prescriptione iudicetur aliquid gestum cum minore,ex quo
ipse ledatur, z competit restitutio, alias non,quia verba pretoris
dicunt,quod cum minore gestum erit,animaduertā,in exceptione
non numerate pecunie, ante biennium non est nata naturalis, se-
b cundum opin.[b] veram,vt dixi in l.cum quis.s.de iur.z fac.igno. Si
ergo biennium completur in persona minoris, obligatur natura-
liter.ergo si cum eo aliquid geritur,merito habet restitutionem in
integr. Sed si teneremus opi. Ultramont.quod ante biennium es-
set nata naturalis,tunc per cursum biennij si nihil geritur cum mi-
nore.non haberet locum restitutio.z gl.nostra non diceret bene in
casu.l.si intra. Item dico in vsucapione,z prescript.per quas que-
ritur dominium.sed ista prescriptio cōpletur cum minore, z ab eo
aufert dominiū.z ipse videtur alienare,vt l.alienationis.ff.de ver.
sign.z si cum eo aliquid est gestum,merito competit sibi restitutio
vt l.j.s.si aduer.vsucap. Istud idem dico in prescriptione conuen-
tionali.si quidē cum minore aliquid geritur.ex quo leditur,vt pu-
ta quia ipse interpellatur, cōpeteret sibi restitutio,vt l.si credito.
§.illud.de distra.pign.de verb.oblig.l.cum filius.§.in hac.z l.si cum
militaribus.z quod ibi no.de resti.mil. Sed si cum eo nihil geritur
quia defunctus dedit mihi potestatē vendendi post annum. z ego
vēdidi ex potestate habita a defuncto,absqz aliquo facto,vel gesto
cum minore,merito non habet restitutio.in integr. Ita loquitur
Emilius.z l.ij.s.si aduer.ven.pig.z est effectus,z radix totius istius
7 materie. ¶ Uenio ad gl.magnam.z † ostendo quod Imperator se-
uiuit nobis de vento, quoniam ante istam l.hoc erat constitutum
vt j.si quis igno.rem mi.sine decret.compa.l.j.z si.z quibus nō ob.
long.temp.prescri.l.non est. Sol.dicit Pla.quod Imperator bene
poterat quando fecit istam l.z ideo non bene recordabatur de le-
gibus istis. Sed non est verisimile , quod Imperator, qui habet
omnia iura in pectore suo,non fuit memor illarum legum,vt l.om-
nium.j.de test.z l.humanū.s.de leg.z ideo dicit gl.in legibus con-
trarijs currebat prescriptio, sed non cum effectu , propter restitu-
tionem,hic vero ipso iure non currit. ¶ Item op.quod seruiuit
nobis de vento. Et opp.a diuisione sic. Aut loqueris in rebus pu-
pilli,z iure antiquo non poterant vsucapi,vt l.bone fidei.de acq.
re.do. Aut loqueris in rebus adulti,z tunc aut erant res immobi-
les,z de iure antiquo nō poterant alienari,vt l.j.de re.eorum.ergo
* nec vsucap.vt l.vbi.ff.de vsucapio.*z l.alienationis.ff.de ver.sign.*
* Aut erant mobilia,que seruari poterant z idē quod non poterant
alienari,z per cōsequens nec vsucapi,vt l.lex que tutores.de admi.
tut. Aut erant res.que seruari non poterant,z in illis frustra que-
ritur de prescriptione.quia tanto tēpore non durant.sed pereunt.
vnde videtur quod de iure antiquo esset istud. Dicunt quidam,
hic loquitur de prescript.contra actionem,contrarium de prescri-
ptione rerum.hanc reproba.vt hic in gl. Alij dicunt quod hic lo-
quitur quando venditio tenuit.z hanc reproba.vt in gl. Tertij di-
cunt quod hic alienauit predecessor minoris. z ista est truffa,quia
tunc quis haberet dominium incontinenti. Uel si cepisset prescri-
ptio contra maiorem,curreret nunc cōtra minorem,vt dictum est.
Unde glo.dicit qꝫ dicta argumentatio non procedit.que non pos-
sunt alienari, non possunt vsucapi, vt l.si fundum.de fundo dota.
Ista non est bona responsio.nam l.si fundum,loquitur,quando vi-
tium impediens alienationem superuenit post inchoatam pres.
Sed regula, de qua opponitur, dicit, quod que non possunt alie-
nari.non possunt prescribi. Unde glos.soluit aliter.licet per dictas
regulas non impediretur vsucapi.tamē erat specialiter prouiden-
dum,vel quod non erat factū ante istam.l.scilicet specialiter.alias
istud esset modici effectus. Dicunt quidā Ultramon.quos seque-
batur Mart.Sil.quod quando alienatio est prohibita per natu-
ram rei, quia sacra,vel religiosa, tunc vsucapio est prohibita. Se-
cus si alienatio est prohibita fauore persone, vt in minore.z ideo
dicta argumentatio nō tenet. Istud non placet per l.vbi.ff.de vsu-
cap.z qꝫ ibi not.dic secundum Jac.de Aret.quod rei minoris non
est prohibita simpliciter alienatio, sed est permissa cum decreto.
merito prescribi potest.z ideo dicta argumentatio non procedit.
8 ¶ Uenio † ad tertiam particulam,z dicitur hic.melius creditum zc.
cōtra.ff.de author.tut.l.si tutor. Dicit gl.mag.hic in prin.ibi nihil
dicitur de minore,alias de prescr.certe fateor,tamen illa lex ob.ad
rationē huius l.que est generalis, ideo dic vt ibi, quia ibi erat du-
bium an minor lederetur vel nō.hic autē erat certū.vt statim dicā.
¶ Item op.qꝫ secundū hoc in inte.restitutio nunquā esset necessa-
ria.qz melius est ante tēpus zc.z sic esset destructus totus titulus
precedēs de in inte.resti.z hic,z ff. Dicit gl.magna hic in fi.hic cer-
tum est minorē deceptum, sed nō est ita certum in cōtractibus ita
decipi eū. Uide gl.in fi.innuitur qꝫ si certū est in contractu minorē
ledi ipso iure seruaret illesus, per rationē huius l.hoc autē est fal-
sum, vt l.si minor.xxv.an.§.j.ff.eo.in eo quod loquit de minore,qui
compromittit. Quare dicas qꝫ ideo aliud in cōtractibus.qz ibi in-
teruenit factum minoris vere,in prescriptione interuenit ficte,vt l.
alienationis.de ver.sign. Unde illū fictū cōsensum remouet hec l.
suadēte equitate non enī subest equitas,quare illa fictio inducta
9 sic potest verū cōsensum remouere. ¶ Ex hac gl.no.vnū qꝫ in ca-
sibus,in quib.s.dixi,minorem restitui aduersus vsucapionē z pre-
scriptionem,non habet necesse probare aliud,quā qꝫ vsucapio cu-
currisset.statim enim presumitur quod sit lesus. Uide glo.que hoc
d. Cōtrariū videtur velle tertia gl.huius l.in eo quod dicit,vel pre-
tendo restitutionē nō probaret. Si enim eo ipso presumitur lesus,
quomodo nō potest probare lesionem:intelligas vbi nō probaret
si cucurrisset prescriptio,tamē eo probato probata esset lesio,vt in
hac

10 hac glos. ¶ Et per hoc vidi † questionem de facto. minor xxv. ann.
c non appellauit intra x. dies[c], restitutionem petit ad appellãdum, quid habet probare? videtur per hanc l. quod eo ipso quod curri prescriptio, sit lesus. In contrarium videtur, quia in dubio presumitur sententia iusta, & sic non expedit sibi appellare, vt l. Herennius. §. Caia. ff. de euict. Solu. si quidem certum esset quod minori non expedit appellare, non daretur restitutio, quia non est lesus: sed si certum est quod expedit appellare daretur restitutio: si dubitatur vtrum sibi expediret appellare, vel non, in dubio presumeretur lesus eo ipso quod passus est perdere beneficium appellãdi. Tex. est, & gl. in d. l. si minor. §. j. ff. eo. & Canoniste tangũt istam questionem. ¶ Venio ad vltimam partem. Dicitur † hic, quod prescri.
11 xxx. vel xl. ann. remanent in suo statu. ¶ Opp. j. de prescri. xxx. ann. l. sicut. §. pen. Huius timore sunt hic in gl. opi. Pro quarum declaratione dicas sic. In prescri. xxx. an. vel maiori. si quidem minor est pupillus contra eum non currit prescriptio. vt d. l. sicut. Si vero est maior pupillo, & tunc aut prescriptio cepit contra eum & finitur cum eo, & tunc currit sine spe restitutionis. Ratio, quia ista est longa prescriptio, que excedat etatem xxv. anno. & quadrienniũ quod datur ad petendam restitutionem. Si vero cepit cum maiore, vel cum minore, & finitur cum minore, tũc currit, licet restitutio detur, vt d. l. sicut. ita debetis intelligere hanc materiã. In alijs vero prescriptionibus minoribus collige distinctionẽ per teipsum ex predictis. ¶ Expeditus de gl. circa hanc l. extra gl. & dicta doc. quero
12 an † tempora que dantur ad petendum bonorum possessionẽ currant hodie minori? Videtur quod non, quia olim currebãt, sed restituebatur minor, vt ff. eo. l. fi. ergo hodie ipso iure non currũt. In cõtrarium videtur quod ista lex videtur loqui tantum in casibus, in quibus minor tractat de damno vitando, vt apparet ex princ. l. primam opinio. puto veriorem, propter generalitatem huius l. que dicit, in omnib. casibus &c. ergo nihil excipit. ¶ Quero quid
13 in prescriptione, † que inducitur per testamentum? Respondeo, & puto quod currat hodie, sed restituatur sicut olim, vt l. iij. §. & si heres. ff. eo. & ita loquitur tantum in prescriptionibus legalibus, non in his, que procedunt ex contractibus, vel vltimis voluntatibus,
14 vt s. dixi. ¶ Quero † quid in prescriptionibus[d], que procedunt
d ex statutis, vtrum currant contra minores? Inno. dicit, quod non habet locũ hec lex nec de statutis cogitauit. Ita dixit in ca. constitutus, extra de in integr. restitut. & idem videtur mihi quod teneat Spec. & ideo dicit ipse, quod ille prescriptiones currunt, sed minor restituitur. Casus est in d. c. cõstitutus: secundum eum. Videamus vtrum hec lex cogitauerit de statutis. Et vt dixi vobis in l. sub pre
15 textu specierum supra de transacti. potest quis † cogitare de eo quod ignoret in genere, licet non in specie, vt l. qui iure militari. ff. de test. milit. Ita ista lex cogitauit in genere de omni prescriptione legali, contra quam legem daret restitutionem, sed quis dubitat quod contra prescriptionem statutorum ista lex dat restitutionem, ergo
16 de illo cogitauit lex. Preterea, † statuta * recipiunt interpretatio
* nem restrictiuam, ne quis indebite damnum patiatur, vt l. ij. infra de nora. l. Cesar. de publi. & l. adigere. §. quãuis. de iure pat. non autem recipiunt interpretationẽ restrictiuam ne quis lucretur. Aut ergo est illa prescriptio que aufert minori, quod sibi iam est quesitum, & tunc statutum simpliciter loquens restringitur ad maiores, nec habebit locum in minoribus, per hanc legem per rationem hic positam. Aut per illam prescriptionem minor amittebat lucrum, & statutum non restringitur, quia tunc currit, sed restituitur. hic est casus in d. c. constitutus. per quod Innoc. se fundat.

ADDITIONES.

a ¶ Sancimus. Pro concordia aduerte quod exceptio non numerate pecun. excluditur biennio. & secundum Bart. in l. fin. circa medium. post illud tempus bienniũ nascitur naturalis obligatio, non autem ante. Idem tenet in l. etiam. ff. de mino. & in l. cum quis. C. de iu. & fa. ign. Contra, quod sit nata etiam ante, tenet in l. j. ff. de cond. indeb. vbi videtur tenere quod orta sit tam ante quam post biennium illa obligatio, sed post biennium illa ciuilis habet illum effectum, quẽ habet obligatio naturalis & ciuilis. Tu dic quod Bar. in hac l. fin. refert se ad dicta sua. in d. l. cum quis. vbi refert opi. diuersas & ita debet intelligi in d. l. etiam. Sed posito quod Bar. vbi s. inclinaret in partem Altramon. quod ante biennium non sit nata naturalis, tunc adhuc dico quod bene videatur Bart. in d. l. j. ff. de condi. indeb. videtur etiam inclinare in eandem partem. versic. sed in questione proposita &c. vbi ponit ista verba vnde; equitati naturali non tenetur, & licet videatur alterare istud in conclusione quam facit dum dicit quod gl. non bene exemplificat, quia respondeo quod Bart. potest intelligi vt loquatur in materia condictionis indebiti, non autẽ male loquatur, dum loquitur de natiuitate naturalis obligationis. Vel aliter dic quod nõ est nata in suo robore, vt possit in iudicio deduci, sed quo ad natiuitatẽ sic, & ita loqr in d. l. j.

a P. PAV. P. ¶ Sancimus. Limita istam legem procedere in prescriptionibus clausis in corpore iuris, secus in prescriptionibus inductis ex dispositione statutorum, quia in eis requiritur in integrum restitutio secundum Imol. in c. constitutus. ad finem extra de in integ. restit. De quo vide practicam Papien. in forma libelli in integrum restitutionis. in verbo, prescripsisse. ad finem. Vide Bart. j. ad finem huius legis.

b IOAN. FRANC. RVER. ¶ Secundum opi. veram. Adde quod Bartol. not. sibi contrarius. circa istam opinio. in l. etiam. ff. de mino. vbi not.

c P. PAV. P. ¶ Decem dies. Contrarium eius quod hic dicit, tenuit expresse idem Bart. in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. cuius opinionem ibi sequitur, & dicit esse verius Abb. consi. lxxxvij. in ij. vol. incip. in trinitatis indiuidue nomine, Ang. Bald. & Sali. in d. §. si minor. Verum est quod Pau. de Cast. post Ful. hic ponit vnam concordantiam. Aut loquimur in additione, & tunc sit vera opinio Bart. ibi. Aut loquimur in reo, & tunc vera sit ista. Et dicit Pau. de Cast. hic quod ista est veritas. Et ista cõcordantia placet etiam Alexan. d. §. si minor. dicit quod in minore. opi. Bart. est verior, sed in maiore. qui ex aliqua iusta causa petit se restitui, vult seruari opi. Bart. ibi, vbi etiam ponit de alio simili.

d POMA. ¶ Prescriptionibus. Vide Anch. in c. canonum statuta. de constit. & Alex. consi. xxxj. vol. v. vbi loquitur in proclamationibus &c. vt non preiudicent minoribus &c.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Statuta. Vide late Roma. in l. naturaliter. ff. de vsucap. & consi. xxxviij. in vlti. dubio.

Qui, & aduersus quos in integrum restitutio non postuletur. Rubr. XLII.

LEX I.

1 ☞ Quando semiplena probatio eliditur aliqua presumptione, non est locus, delationi iuramenti.
2 Minor industriosus presumitur conuertisse mutuum in proprias vtilitates.
3 Approbatus ab aliquo collegio non potest in concernentib. eius professionem petere se in integrum restitui.
5 Prodigus, cui fuerint bona interdicta, si eligitur de prioribus, an videatur sublata interdictio.

IN consilio. Secundum lect. gl. dicit vnum secundum lec. Altramon. dicit aliud. Pono secundum glo. breuiter hoc intendit. Vbi minor semplene docuit de lesione, recurritur ad verisimilia, sed vbi de lesione cõstat, verisimilia minime attendũtur. h. d. secundum glo. sed secundum Altramon. breuiter. h. d. In actibus, in quibus quis est approbatus industriosus, cessat restitutio ratione ipsius etatis, secus si in subsidium est assumptus. h. d. ¶ Ad l. nostram opp. glos. a diuisione. Aut iste probauit se lesum, & debet restitui, vt l. minoribus s. de in integ. restit. & l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. ergo istud vtrũ sit industriosus vel non pro nihilo attenditur. Sol. glos. hic loquitur in casu dubij, quando de lesione constabat semplene, in illa esset locus delationi iuramenti vt l. in bone fidei. j. de iureiur. & l. admonẽdi. ff. de iureiur. quod non defertur modo propter istam presumptionẽ, quod sit industriosus. vide gl.
1 ¶ Ex hac † not. quod vbi semiplena probatio aliqua presumptione
a eliditur[a], vt non sit locus delationi iuramenti. Tene menti. Dicemus in dict. l. in bone fidei. Alij dicunt quod hoc debet intelligi de mutuo, in quo minor presumitur lesus, nisi in cõtrarium probetur per creditorem. vt s. si aduer. cre. l. j. que presumptio tollitur, si erat industriosus. Vide istam gl. & tene menti. Glos. approbat primam lect. licet istam non reprobet. Istam secundam etiam teneamus, quod
2 si † minor est industrius & est diligens, presumitur pecuniã in proprias vtilitates cõuertisse, arg. ad hoc j. de pig. l. fi. & quod ibi videbitis. Ista est lect. gl. Alij, vt Pet. de Bel. perti. legunt aliter. Vos
3 scitis, † quod sunt quidam actus, ad quos quis nõ admittitur, nisi esset examinatus, vt puta doctor ad collegium aduocatorũ, vt vidistis s. de aduo. di. iudi. l. nemini. modo pono, aliquis est legũ doc. petit restitui in integrum ad quandam allegationẽ omissam. Certe ista restitutione negabitur. probato hoc quod publice in isto actu
4 approbatus est industriosus. Sed pone quod ex aliqua † necessitate in defectum aliquorum est assumptus, non dicitur approbata eius industria, ideo non denegaretur sibi in integ. restitu. Ratio primi dicti est, quia dicendo se doctorem, & allegando se lesum in allegatione iuris, allegat turpitudinem suam, vt l. ij. §. initium. ff. de origi. iur. & sic professio, & desiderium discrepant, vt j. de mune. pat. l. professio. lib. x. Et eadem ratione putarem in istis alijs actibus, quando aliquis est approbatus in mercantia, & positus in matricula, non posset petere restitutionem in illo actu. argu. ad hoc. j. de his qui ve. eta. impe. l. ij. In alijs vero. qui ex alijs actibus solis nõ dicuntur industrij, nec sunt approbati a publico. procedit lect. glo. modo habes vnum. ¶ Circa primam partẽ quero, quomodo iudex hoc considerabit, quod fait electus decurio, si non est proba

tum Dicit quod sibi erat notorium, quia omnibus erat notorium quasi fari decurio. Istud enim probatione non eget. Unde si aliquis fuerit, vel sit de prioribus, probatione non indiget, & vide gl. facit quod habetur ſ. de appell. l. cives. ¶ Ultimo ex ſi. no. ad questionem, quã vidi hoc anno, † Alicui fuit interdictũ bonis, vt prodigo, demum fuit assumptus inter priores, vtrum ex hoc videatur sublata interdictio, quasi ad sanos mores peruenerit, vt l. j. in prin. ff. de cura. furio. Hic habes ter. quod non, hic in fi. Hoc etiam clarius dic, vt hic no. in fi. ij. gl. quam vide & perpetuo tene menti. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Eliditur. Vide Feli. in ca. in nostra. prope fin. extra de restitu.

LEX II.

Tam apud. Ratione minoris etatis contra patrem, vel patronum, restitutio denegatur. h. t. ¶ Oppo. ff. de dolo. l. non debet. & ſ. de dolo l. ſi superstite. Sol. Ibi loquitur de restitutione que datur iure actionis. hic de ea que datur iudicis officio. ¶ Secũdo op. de bo. que li. l. ſi. ſ. in vtroque. alias, finautem. in fi. Sol. Ibi non datur restitutio contra patrẽ, sed contra aliũ. licet per quandã consequentiã deueniretur ad patrẽ. ¶ Itẽ op. ſ. ſi aduer. rem iud. l. ſi cum pater. Sol. Ibi q; est speciale in causa status. Vel dicas, q; ibi datur restitutio contra patrẽ. non tamẽ aduersus factũ patris, sed iudicis, & ista est sol. magis notabilis. ¶ Opp. ſ. ſi aduer. dona. l. ij. Sol. Ibi nõ restituitur contra patrẽ, sed aduersus factũ patris. Unde pro huius l. declaratione, assume breuiter. Aut queris de restitutione, que datur iure actionis, & potest dari contra patrem, vel patronũ, vt ſ. de dolo. l. ſi superstite. aut de ea, que datur off. cio iudicis ratione minoris etatis, & tunc quandoq; quis petit restitutionẽ non contra patrem, sed cõtra patris factũ, & sibi denegatur vt hic. Quandoq; petit contra patrẽ, sed non contra patris factũ, & sibi cõceditur, vt l. ij. ſ. ſi aduer. rem iudi. Quandoq; quis petit contra patris factũ, & non contra patrẽ, & tunc etiã sibi conceditur. vt l. ij. ſi aduer. don. etiam si contra patrem veniret per quandam consequentiã, vt l. ſi. ſ. in vtroq; j. de bon. que lib. Aut petitur restitutio nõ ratione minoris etatis, sed ratione absentie. vel ex alia iusta causa, & tũc dicit Jaco. de Aret. quod hec lex non habet locum, nec reperitur quin filius vel liberis detur ista restitutio, quare &c.

Si minor se maiorem dixerit. Rubr. XLIII.

LEX I.

Si cum minor. *Si minor dixit se maiorem dolo aduersarij, ei non denegatur restitutio, secus si dolo proprio, sed si nullus intercesserit dolus, restitutio cõceditur, nisi iuratum fuit. hoc dicunt iste tres leges. ¶ Oppo. ad primam. confessio erronea reuocatur de iure, vt ſ. de iur. & facti ignor. l. error. & l. cum testamẽtum. ergo non est necessaria restitutio. Solu. Fateor quod hic non petitur restitutio aduersus confessionem istam, sed aduersus cõtractum. in quo ille lesus confessus est se maiorẽ, tamen ipsi minori incumbit onus probandi, q; tempore contractus erat minor, vt l. ſi minorem. ſ. de in integ. resti.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Ad limitationẽ huius l. & totius tit. vide singulare Roma. consi. xij. post medium.

LEX III.

1 Ætas melius probatur per instrumenta, quam per testes.

2 Minor eo ipso quod dicit se maiorem, an dicatur esse in dolo, & denegetur ei restitutio.

Si alterius. [a]Secundum veram lec. lex ista diuiditur in tres partes. Primo loquitur quãdo minor asserit se maiorem proprio dolo. Secundo quando dolo aduersarij. Tertio quando neutrius. Secunda ibi, quod si per iniuriam. Tertia ibi, aditus tn; & ita hec lex ponit casus precedentium legum. & addit vnum alium casum, quando neutrius dolo. ¶ Opp. de l. min. xxv. ann. ex aspectu. ſ. plane. ff. de min. Sol. Ibi minores adhibuerunt dolum contra alium, non contra curatorem. ¶ Opp. ſ. de in integr. restit. mino. l. de tutela. Sol. Ibi minor fuit sciens, & aduersarius fuit ignorans sciens. hic vero aduersarij decepit. ¶ Op. ad ij. par. ſ. de transac. l. ſi ex falsis. vbi iuramentũ dolum aduersarij non tollit. Bl. que est hic, ponit multas solutiones. Breuiter illa est vera, quod illa lex non cõtradicit in aliquo, nam hic in ver. aditus, vsq; ad fi. loquitur quando nullus dolus intercessit secundum lect. Ego. & veram. Si enim dolus intercesserit, nõ tolletur per iuramentũ, vt l. contraria. ¶ Op. quod idem ius est instrumentorũ, & testium, vt l. in exercendis. ſ. de fid. instr. Sol. Fallit in casu huius l. quia tenere menti memoriam annorum est difficile, vnde † facilius admittitur probatio instrumentorũ, quam testium, vt ff. ad Carb. l. iij. ſ. due. ¶ Quero, vtrum eo ipso q; minor asserit se maiorẽ, presumatur in dolo? Bl. pen. hic in fi. videtur dicere q; sic, & vide gl. ſ. Petr. de Bel. per tenet cõtrarium, q; non presumitur dolus, nisi probetur, vt l. quoties. ſ. qui do. ff. de prob. Et istam opi. puto verã per hanc l. in ver. aditus, vbi apparet, q; si dolus intercessisset, & non ostenditur, presumitur non intercessisse. & vide ter. in ver. aditus. ibi, non repererit. ¶ Not. q; dicit, non reperitur, ex quo cõcluditur, quod si nihil apparet de hoc probata est minoris intentio. Unde pro declaratione huius 2 materie dic. Quandoq; minor † asserit se maiorẽ suo dolo tantum adhibito contra aduersariũ, & hoc cõstat, & denegatur sibi restitutio, vt l. ij. & hac l. in princ. Quandoq; dolo suo, non adhibito cõtra aduersariũ, & nõ denegatur sibi restitutio, vt l. minor. ſ. plane. ff. eo. Quandoq; dicit se maiorẽ dolo aduersarij tantũ, & restitutio sibi nõ denegatur, vt ſ. eo. l. i. & hac l. ij. nũ. etiam si fuerit iuratũ. arg. ſ. de trãsac. l. ſi ex falsis. Quãdoq; asserit se maiorẽ dolo suo, & aduersarij, & restitutio sibi nõ denegat. vt l. de tutela. ſ. de in int. rest. in fi. nisi esset iuratũ. vt in aut. sacramẽta. si aduer. vẽ. Quãdoq; asserit se maiorem neutrius dolo, tũc distingue vt dicitur in hac l. aut nõ fuit iuratũ, aut fuit iuratũ. si fuit iuratũ. aut nõ corporaliter. aut corporaliter. Quãdoq; dubitat an dolus intercesserit, & in dubio presumitur nõ intercessisse, vt hac l. ver. aditus. Et ita debes itelligere hãc materiã.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Si alterius. Ista lex & similes loquentes de iuramento assertiuo. non sunt hodie correcte per auth. sacramenta. ſ. aduer. vendit. Vide do. Franc. consi. lxxvij. Item limita singulariter istam regulam, vt minor iurans se maiorem non possit petere rescissionem contractus bone fidei ad restitutionem in integrũ. si potest bene petere respectu nullitatis propter solemnitatem omissam. Vide Rom. consi. xij. Paul. de Cast. consi. liij. vol. ij. do. Franc. Cremen. singulari clxiij. Quid autem si filius familias in instrumẽto asserat se patrem familias, an reddatur obligatio efficax sine consensu patris, vide Paul. de Cast. consi. clxviij.

LEX IIII.

1 Iudex quam interlocutoriam reuocet ex officio.

3 Restitutio denegata, propter defectũ probationis, potest iterũ peti.

Tam circa. Hec est difficilis lex. breuiter dico. Si restitutio est denegata, propter defectum probationis etatem non probatam, ad restitutionẽ, & etatem probandam iterũ admittitur. h. t. secundũ lec. magis notabilẽ. Hec lex intelligitur duob. modis, principaliter. Primo q; fuit erratũ per iudicẽ iudicante. ¶ Ad istam l. opp. ff. que sen. fi. app. re. l. i. ſ. i. Sol. Ibi fuit expressus error in sententia. hic non. Secundo modo legitur. quod hic fuit erratũ a testibus, qui dixerunt falsum circa etatem. Erratum lect. subdiuiditur in duas. Una q; iudex de etate pronunciauit. Alia interlocutorie, alia q; pronunciauit diffinitiue. ¶ Ad primam opi. inter locutoria potest reuocari arbitrio iudicis, vt l. quod iussit. re iud. ergo nõ debet peti restitutio. vt ff. de min. l. in cause. la. ſi. So- 1 Fateor † q; iudex potest reuocare. ſi vult. suo arbitrio. vt in cõtrario. tamẽ non cogitur, nisi vt impetretur restitutionis beneficiũ. vt hic. & hoc magis placet. Vel dic. q; ista est talis interlocutoria que perimit vires totius cause. vnde quodammodo est diffinitiua. vt l. intra vtile. ff. de mino. ¶ Ad secundã pront hic fuit pronũciatum diffinitiue. ¶ Opp. quando iudex pronunciauit ex falsis testibus, cõpetit restitutio de iure cõmuni. vt ſ. si ex fal. vsitr. per totũ. & l. vnus. ff. de re iudi. ergo ista restitutio, que datur ratione etatis, non debet habere locũ. vt l. in cause. ff. de mi. Sol. Licet aurilio ordinarium excludat extraordinariũ, vt d. l. in cause, † tamen vnus extraordinariũ nõ excludit aliud, vt l. qui bona. ſ. si quis opus. ff. de damn. infec. & quod me. cau. l. si cum exceptione. ſ. eum. Unde nihil repugnat. q; quis posset habere restitutionẽ ex duab. cau. ¶ Itẽ opp. 3 restitutio semel denegata, iterũ non cõceditur. vt ſ. t. l. i. Sol. Ibi fuit denegata propter defectũ probationis etatis, vnde iterũ potest restitui. ibi propter defectũ probationis lesionis. Ratio est, q; de etate nõ fuit cognitum, nisi in iudicio restitutionis. & non habet nisi vnã sententiã cõtra se, hoc respectu, sed de lesione & iustitia fuit cognitũ in primo iudicio, & i iudicio, in quo petebat restitutio. ideo semel denegata, iterũ non conceditur. Ita debetis hoc intelligere.

Si sæpius in integrum restit. &c. Rub. XLIIII.

LEX I.

1 Si quis primo appellauit, & tẽpus appellationis est lapsum. si petita restitutio fuit denegata, an iterum restituatur.

3 Ille qui omisit appellare quando posset petere restitutionem in integrum ad appellandum, & coram quo iudice.

Si post sententiam. Si restitutio fuit semel denegata, iterum non cõceditur, nisi ad appellandum. nisi ex noua causa. hoc dicit, totus titu. Differt lex istaquens a precedenti, quia fuit supra postulata restitutio contra sententiam

sententiã, hic contra contractũ, hic restitui desiderabãt aduersus contractũ, vel sententiã, ibi adierunt, scz. iudicem. ¶ Opp. ad l. j. q̃ tẽpora appellationum non currunt, vt l. fi. ff. in qui. cau. in integ. rest. nõ est necesse. Dicunt quidã, q̃ hec lex hodie corrigitur. Contrarũ videtur verũ, vt ibi dixi, probat in aut. de app. & intra que tẽp. §. j. vbi est speciale in istis tẽporibus iudicionũ. ¶ Quero, que est differentia, vtrũ quis restituatur ad appellandũ, non ad totam causam: Dic vt in gl. quãdo datur restitutio ad appellandũ. ¶ Quero, a qua sententia: Dicit gl. a qua vult, vel, vt possit appellare ab ea, a qua fuit denegata restitutio. ¶ Querit gl. quid si primo appellauerit, & tempus appellationis est lapsum postea petit restitutionẽ, & fuit denegata, an restituatur iterũ. Bl. dicit q̃ non, nisi ad appellandũ. Intelligatis ad appellandũ, scilicet, a sententia, in qua est restitutio denegata, vel ad prosequendã appellationẽ, cuius tẽpora sunt cursa. ¶ Vltimo nota ex hac l. q̃s ille, qui omisit appellare, potest petere restitutionem *in integrum ad appellandũ, non solum coram iudice, a quo debuit appellare, sed etiam a superiore, vt hic, dum dicit, vobis ius restituimus. Vnde Imperator restituit eum ad appellandum, vt dixi vobis in l. preses, de appel. &c.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Petere restitutionem. Sequitur Bal. in c. ex rationis, de appel. vbi declarat.

LEX II.

Tanquam. Ad istam legem opp. q̃ etiã ex causis antiquis potest iterũ peti restitutio, vt §. fi. j. l. fi. Sol. Intellige hic de nouis causis, hoc est de nouo allegatis. Vel dic, nouis causis, hoc est de nouo superuenientibus. Vel de nouis causis, id est, de nouis pbationibus factis super causis antiquis allegatis, vt §. tit. j. l. fi. Secundũ hoc ergo habes q̃ quãdo noue cause, vel noue pbationes allegantur, pot restitui ad totam causam, alias nõ restituetur nisi ad appellandũ. ¶ Quero, q̃n restituitur ad appellandũ, vtrum iudex appellationis restituet, sicut debuisset facere primus. Respõ. q̃n restituitur ad appellandũ a prima sententia, & tunc procedit tanq̃ iudex appellationis sin formam l. eos de ap. Q̃n restituitur ad appellandum a prima sententia, q̃ improbata est restitutio, & tũc cum illa sententia sit per appellationem extincta, tamen iudex appellationis iudicabit, cum illa causa ad eũ sit deuoluta, vt d. l. eos.

LEX III.

Prima. Op. videtur q̃s restitutio detur septies, vt ff. eo. l. z si sine. §. restituitur. Bl. solum optime. Vbi fuit restitutio cõcessa, vnde potest iterum concedi, hic fuit denegata, ideo hic iterum non conceditur, ne leges ludibrio fiãt. Pet. reprobauit istam sol. quia eadem est ratio in vno casu, sicut in alio, quod mihi non placet, ideo tene opi. gl. Nam quandõ minor non est restitutus, est in eius potestate vt restituatur, vel non, vt l. fi. iuder circumuento. ff. eo. Si ergo vsus est ea cum posset non vti, potest contra hoc petere restitutionem in integrum, & est noua causa restitutionis, que ratio cessat, quãdo restitutio est denegata. ¶ Vltimo querit gloss. quid si minor velit petere restitutionem, vt omissam probationem faciat, & sic possit venire contra sententiam? Gloss. dicit quod sic, dic vt in ea.

---

a De iis qui veniam ætatis impetrauerunt a. Rub. XLV.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Impetrauerunt. Nota istam materiam quod inferior a principe non potest per statutum suum concedere veniam etatis. Vide Bart. in l. imperium, ff. de iurisd. omn. iudic.

LEX I.

* **Hos qui veniam.** *Qui etatis venia est est concessa, restitutio denegatur. hoc dicit.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Eos qui veniam. An in concessione venie etatis requiratur partis citatio, & quorum tacite commodatur, vide Bire. consi. cxviij.

LEX II.

1 2 Masculus quando consequatur veniam etatis, & q̃ femina.
2 1 Minor lesus in impetratione venie etatis an restituatur.

Omnes. Masculus † probata etate xx. an. femina xviij. veniam cõsequitur etatis, per quã tamẽ immobilia alienare nõ poterũt. h. d. ¶ Querit gloss. coram quo iudice fiat probatio. Dic vt in gloss. ¶ Querit gl. quid si minor † est lesus in eo quod impetrauit venia etatis, an restituet? Dic vt in gl. ¶ Quero, que est ratio, q̃ in mutere minus tempus requiritur, quã in masculo. gl. dicit quia mala herba cito crescit. Ratio † est ista, quia mulier cũ sit minoris vite, quã masculus, citius perficitur, & ita cõtingit in quolibet animali, quia quanto res est breuioris vite, tanto citius perficitur, & ista est ratio propria. Bl. signat quoddam arg. contrarium, & non solu? vide eam ibi l. j. Sol. Hoc propter aspectum persone, qui requiritur. ar. j. de cad. toll. l. vnica. §. ne autem. & ff. de adop. l. post mortem.

LEX III.

Hos qui. Qui veniam etatis meruerunt, non possunt alienare, vel immobilia obligare, sine decreto, hoc dicit.

LEX IIII.

1 ¶ Etas legitima vel perfecta dicitur xxv. anno.
2 Factum ciuiliter, quando representet eundem effectum, quod factum naturaliter.

a **Si quis aliquid.** a Ad implẽdam conditionem non sufficit ciuiliter factũ. h. d. No. tu inuenis. q̃ etas legitima, † vel etas perfecta dicitur xxv. ann. b De hoc habes in l. cum filio. ff. de leg. iij. Secundo not. q̃ non sufficit ciuiliter factũ. ¶ Ad istud opp. gl. hic ff. mand. l. fi. §. fi. de dona. que sub modo. l. fi. §. fi. de insti. & substit. l. si mater. Sol. breuiter † quando ciuiliter factum representat eundem effectum, sicut factum naturaliter, factum ciuiliter sufficit vt in cõtrarijs, alias secus, vt hic. Ista est cõmunis sol. quam ponit Bꝫ, in l. si cum dotem. in prin. ff. sol. matr. & l. ex ea parte. §. insulam. ff. de verb. oblig. & in l. Deo nobis. §. de epis. & cler. Et ego circa c hoc dedi vnam magnã distinctionẽ. & mulcum vtilem in l. Gallus. §. & quid si tantum. de lib. & posth. vbi rex. & gl. tangũt, &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Si quis aliquid. Et vide d. Pet. in cõsi. ccclxxxix. quando Papa cõcedit alicui, q̃ poterit prouidere persone idonee de tali beneficio, an cõprehendatur ille, qui est idoneus per dispensationẽ & concludit quod sic. Adde quod aliquãdo appellatione etatis legitime. venit etiã pubertas. & sic in masculo venit in femina rũ. Ita probabatur in rex. & gl. & doct. in c. j. de regularibus.

b P. PAV. P. ¶ Annorum. De iure can. dicitur in xxx. anno. vide Bart. in tra. differentiarum inter ius. &c.

c POMA. ¶ Circa. Istud not. limita per ca. cum dilecti. & c. ad audientiam. extra de cler. non resi.

Si maior factus ratum habuerit. Rubr. XLVI.

LEX I.

Inter minores. Ratihabitio maioris tollit restitutionem aduersus lesionem, que in minori etate contingit. h. d. ¶ Circa hanc l. querunt? duo. Primo quid si hec diuisio facta fuisset dolo. an ratihabitio aliquid operetur circa illum dolum? Breuiter, aut ille, qui habuit ratum fuit sciens, aut ignorãs, vt gl. dicit. ¶ Quero secũdo, qualiter videatur habere ratũ. Certe si quidẽ ratum habuit expresse, nullũ est dubium, vt hic. si autẽ tacite tũc habemus titulũ in v. lib. si maior fac. ratum alie. habue. qui titulus loquitur, quãdo habetur ratum tacite, & ideo dic vt ibi, &c.

LEX II.

Si post vigesimum. Hec lex loquitur magis generaliter. quã precedens, quia §. loquitur de diuisione facta a minoribus, hic de gestis simpliciter, & sic magis generaliter.

Vbi & apud quem cog. &c. Rubr. XLVII.

LEX I.

Si quid. Aduersus sententiam procuratoris Cesaris solus Cesar restituit. h. d. ¶ Opp. ff. de min. l. in cause. §. fi. l. prefecti. Sol. hec l. potest intelligi, vt loquat de iudice delegato a principe, & tunc stat propue. Nec obst. contrarium, quod loquitur de iudice ordinario. Si vero intelligatur propue de procurat. Cesaris, tunc expone text. cum dicit solus Princeps subaudi, vel ipsemet qui iudicauit, & sic non obstat contrarium, &c.

LEX II.

1 ¶ Actor sequitur forum rei, etiam, quando petitur restitutio aduersus contractum.
2 Reductio ad arbitrium boni viri, coram quo iudice petatur, vbi compromittentes, & arbiter sunt diuersi fori.

Quoniam. Quando restitutio petitur aduersus cõtractum, sequitur actor forum rei. h. d. Formo a questionẽ. Quidam † Perusinus habens causam cum vno Florentino, cõpromiserunt de causa tanquã in arbitrorẽ in quendã Senensem, ille existẽs Senis, tulit laudum. Perusinus vult petere reduci ad arbitriũ boni viri istud laudum, coram quo iudice istud faciet? De iure cõmuni arbitramentũ est quedam transactio, nec oritur actio ex arbitramẽ

nō.sed oritur actio ex cōpromisso facto inuicem cōpleto,ex declaratione arbitratoris,vt l.si societatem,§.arbitrorum.ff.pro soc.authen.vt differ.iudi.§.h.z j.de iud.in auth.si vero contigerit.z j.de contrah.emp.l.fi.ideo si peto reduci ad arbitrium boni viri, conqueror de contractu.debeo segui forū rei.Casus est hic sed fm iura municipalia in partibus† Tuscie ipsa lauda producunt actionem per se.z habent vim sententie,vnde si peto reduci ad arbitriū boni viri,conqueror de ipsa sententia,que me ledit,quē debeo hic adire.Certe debeo adire superiorem eius qui iudicauit,q2 de sententia conqueror,vt §.l.prox.z sic etiam loquitur j.l.prox.ideo est videndum de arbitramento.vtrum producat actionem,vel non,secundum commune ius,vel municipale,vt §.dictum est.

ADDITIO.

a ¶Formo questio.Adde late Fed.cōs.cclxxxv.z ¶Bau.de La.hic qui aliter loquūtur.P. P A V.P.Formo q.Istam q.Bar.refert.z sequitur do.Christo.de Cast.subscribendo quoddam consil.Raph. Cō.uicī.visis compromis.vide declarationē ad istum dictū duob. modis.z ad dicta Bar.hic vide etiam Are.in c.fi.de fo.cōp.¶ide Perus.in rub.de appel.vide Fel.in c.cum sit.de for.compe.vbi dicit non procedere in ecclesia vel clerico petēte restitutionē in integ.

LEX III.

1 ¶Causa restitutionis in integ.licet sit misti imperij,tamen fauore minoris delegatur,z iu.s.

2 Restitutio in integ.competit iure magistratus.

4 Iudex delegatus quando possit in integ.restituere.

5 Compromitti potest in aliquem,vt pronūciet quem restituendā vel non.

6 Causa restitutionis,an possit in arbitratorem compromitti.

7 Iudices,q nulli presunt iurisdictioni,sicut notarij,z iudices chartularij,quando possunt in inte.restituere.z nu.8.

16 Quomodo cognoscatur, an aliquis sit iudex ordinarius, vel delegatus.

a ¶Am scimus. aHec est fin.lex breuiter discit.Restitutio,q̄ officio iudicis cōceditur,pōt postulari ab ordinario,b z delegato specialiter ad illā causam,vel vniuersaliter,nō cōarbitris,vel iudicibus chartularijs,vel delegatis ab eis.hoc dicit. Diuidit.Primo ponit questionem.Secundo determinationē. Tertio determinationem suam limitat,z declarat circa iudices prohibitos restituere. Quarto limitat circa eos,quibus est permissum. Quinto limitat circa modum pronūciandi. Secunda ibi, Iancimus. Tertia ibi,sed ne quis. Quarta ibi,cum hos. Quinta ibi,sed ne quid penitus. Ex prima parte habemus quod iudices delegati possint de causa restitutionis in integ.cognoscere,contra ea que per iudicis officium expediuntur, delegati non possunt, vt hinc quicquam.§.vbi decretum.ff.de offic.proconsul.z leg.l.omnia quecunqz.de re iud.Sol.† speciale est hic fauore minoris.¶Opp. secundo. ea que possunt delegari,competunt iure magistratus, vt l.j.§.j.de offi.eius cui mā.est iurisd.z sic videtur quod in integrum restitutio competit iure magistratus, hoc est contra l.ea que.§.fi.ad municip.ergo.&c.Dicit glos.fateor† quod olim non competebat iure magistratus.sed hodie sic per hanc legē.¶Hec obstat hic ter.qui dicit,veteribus non fuerat incognitū.quia verum est quod antiquitus poterant delegari habenti iurisdictionem a lege, non autem omnibus, sed per hanc legem delegatur indistincte. Tu † dicas quod etiam hodie restitutio in integrum est misti imperij, quia iudicis officio expeditur, z licet possit delegari, est speciale fauore minoris c. vt hic. ¶Opp.quod iudex delegatus non possit restituere.vt §.fi aduersus rem iudic.l.aduersus. Solu. Quandoque † delegatur causa restitutionis principaliter,z tunc non est dubium quod potest restituere.vt hic. Quandoq; delegatur vniuersitas causarum,z tūc idem,vt hic.in fi.ibi, vel si generaliter,&c. Quandoque delegatur causa principalis tantum, z tunc si quidem restitutio petitur incidenter super aliqua interlocutoria, vel emergenti, potest cognoscere delegatus, vt hac l.in fin.secundum vnam lect.glos. que est verior. Si vero petitur restitutio principaliter, contra sententiam latam in illa causa, non posset restituere delegatus,vt d.l.aduersus,z §.l.prox.im,secundum veram lectu. ¶Uemo ad tertiam particulam, in qua habes, quod etiam in causa restitutionis non potest compromitti in arbitrium,sed quero, † an possit compromitti, vt arbiter pronunciet aliquem restituendum vel non. Glos.videtur dicere quod sic,nam arbiter non potest restituere,sed pronunciare restituendum. Et vide glos.que videtur velle quod sic.Ratio est,quia inter ista duo est differentia, vt habuistis no.in l.ab executione.§.quo.appel.non recipiuntur.z §.fi aduer. liber.l.j. Ego dubito in hoc quia non reperitur aliqua actio,vel aliquod ius agendi, quo quis petit pronunciari se restituendum,sed quod quis petat se restitui sic. Qua ergo actione agetur coram arbitro.nō video,nisi dicamus quod ille,qui de hoc compromittit, videatur velle pati quod sic de facto concludatur ad hoc.quod posset si vellet.vt l.Julianus.§.quantum autem.ff.ad exhibendum: vbi §. de transact.l.vbi pactum.z hoc satis placet.

6 ¶† Quero circa hoc, an causa restitutionis possit in arbitratorē cōpromitti? Jam fuit de facto in ciuitate ista,z consului quod ficta arbitramētum,vt scitis,est quedā transactio,vt dixi §.l.prox. Unde sicut potest transigi de causa restitutionis ita potest in arbitratorem compromitti. ¶Item habes in hac parte,quod iudices hi,qui nulli presunt administrationi,non possunt restituere.

7 **Quero.** † Qui sunt isti iudices, qui nulli presunt administrationi? Glos.dicit, z bene. sunt iudices chartularij qui habent volūtariam iurisdictionem.vt notarij. ex forma suorum priuilegiorū, de quibus fit mentio hic,z de iudi.l.rem non nouam.z ff.de iudic.l.j.z ibi not. Alij dicunt quod hic loquitur de iudice delegato,qui nō potest subdelegare. Tu tene primam,que

8 est magis notabilis. ¶† Quero,an isti iudices chartularij possint in integr.restituere. Glos.videtur velle quod non, quia nulli presunt administrationi,quod satis placet nisi in rescripto aliud diceretur. In quarta particula habes quod illi possunt restituere,qui

9 presunt administrationi, cui adheret iurisdictio. ¶† Nota ergo, quod iurisdictio cohaeret territorio. Simile in l.j.§.cum vrbem.de offic.pref.vrb.ibi,cum vrbem fidei tue commisimus,z sic committit vrbem cui adheret iurisdictio. ¶† Et ex hoc potes diligenter

10 perpendere,an aliquis sit iudex ordinarius,vel delegatus.Nam si quidem alicui committitur certum territorium, vel iurisdictio in territorio, hoc contingit dupliciter, vel hoc fit indistincte, non limitando iurisdictionem territorij, vel personarum.vt in istis iudicibus chartularijs,z isti dicuntur etiam ordinarij,sine administratione,z hic est casus hic,z in precedenti versic. Quandoque committitur aliqua causa inter certas causas, z tunc iste est iudex delegatus, quia ei committitur causa z non territorium, z ita debes

11 tis intelligere hanc materiam. † Et per hoc potes dicere.cōsilium istius ciuitatis facit aliquem officialem ad sindicandum vnum officialem, certe in dubio iste videtur iudex delegatus,quia ei committitur certa causa, non autem committitur certa administratio,cui iurisdictio adheret.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Cum scimus,¶Per istam l.decidit Jacobus Bel.quod habeus potestatem legitimādi ab Imperatore potest legitimare in terris ecclesie.

b P. PAV. P. ¶Ordinario. Limita istum text.nisi alius esset celebratus authoritate alicuius superioris quia iudex inferior non potest remittere non poterit. Vide Jas.in l.nam z si minor.ff.de iurisd.

c P. PAV. P. ¶Minoris. Communis sententia est in contrarium, videlicet quod sit speciale in minore. Vide Jas.in l.nec quicquam, §.vbi decretum.de offic.proconsul.z legat.

De reputationibus,quæ fiunt in iudicio. Rub. XLVIII.

LEX VNICA.

Si restituitur. Restituto minore omnia reponuntur in pristinum statum.tam aduersus minorem.quam aduersus extraneū.hoc dicit. ¶Opp. de l.quod si minor §.restitutio.ff.de mino. Solu. Intellige hic quatenus est locupletior, z sic concordat cum illa. ¶Opp.de l.ij per impressionem.quod me.causa. Sol.ibi speciale.¶Opp.tertio de l.ij iudex.ff.eod.Sol.dico quod minor tenetur restituere omnia. Verum est,si vult vti restitu.alias secus.¶Uemo ad ver.sed z si intercessore.¶Oppo.si minor fidem iubet pro aliquo, ergo ille alius est obligatus, z sic non est necesse quod actio contra illum restituatur,vt l.j.ff.de fideiuss.Sol.Intelligе quod hic intercessit animo donādi,z sic liberauit patrem debitorem. ¶Op.quod actio restituatur ipso iure,vt ff.ad Velleia. l.debitrix.§.j.Sol. Aliud in mulere.vt ibi.quam in minore.vt hic. Ratio,quia mulier est tuta ipso iure per velleianum. Ita dicit gl. quam vide. In eo quod innuit quod mulier ipso iure non tenetur,doct.reprehendunt istam, quia imo tenetur,licet habeat hanc exceptionem,vt ff.ad Velleia.l.si mulier,z quod ibi no.ff.ad Macced.l.j. Sed certe non bene reprehendunt.quia glos.hic intelligit mulierem tutam ipso iure,hoc est absque iudicis ministerio hab. actionem. vel exceptionem, ita quod necesse non habet petere restitutionem. Ita videtur dicere glos. ¶Oppo.misit.quibus modis tol.ob.§.preterea.z ff.de nou.l.j.Glos.dat hic unitas sol.hoc est vna, quod in lege contraria minor erat obligatus naturaliter tantum. z sic non indigebat restitutione, merito actio in veterem debitorem non restituebatur.hic vero erat obligatus naturaliter, z ciuiliter,z cum restituitur minor,restituitur actio in veterem debitorem.nisi dolus creditoris intercesserit,vt l.si Titius.ff.de fideiuss.in fi.z ff.de sol.qui res.§.hinc.

Etiam

Etiam per procuratorem causam restitutionis in integrum agi posse. Rubr. XLIX.

LEX VNICA.

1 ¶ Procurator quando dicatur habere speciale mandatum, ad petendam restitutionem in integrum.
a Procurator etiam sine speciali mandato potest agere causam restitutionis in integr. quando venit incidenter in causa commissa.
Pater non potest petere restit. in integr. pro filio sine mandato.

Causam. Rubrum & nigrum idem dicit. ¶ Opp. de l. neq; §. de procur. Solu. Intellige hoc de procuratore qui habebat mandatum speciale[a] legitime ordinatum. ¶ Op. ff. de mino. l. illud. §. si talis. Solu. Intellige hic de procuratore qui habebat speciale mandatū, quòmodò intelligitur procurator habere speciale mandatū, sufficit ne
1 quod † in instrumento dicatur ad agendum. &c. & in integ. resti. petendam. &c. doc. determinant hic quod non, sed quod dicatur, & ad petendam restitutionē in integ. in tali causa vt l. si quis mihi bona. §. iussum. de acqui. here. Ego altius assumpsi istam materiam in l.
b fistulā. ff. de dona. ¶ Ad vnū tamen [b] aduerte quod si causa restiturionis in integr. [c] † incidenter veniat in causa cōmissa, posset etiā
c agere sine speciali mandato, vt ff. tit. ij. l. fi. & l. qui prōpio. §. itē queritur. ff. de procu. secundū vnam lec. ¶ Opp. de l. ij. §. de his qui ve.
era. impe. Sol. Ibi est specialis casus, in quo nō admittitur procurator. ¶ Opp. quod etiam [b] sine speciali mādato possit. vt l. patri.
3 in prin. ff. de min. † Sol. quod est speciale in patre, qui est legitimus administrator. vt ibi, sicut in alio legitimo administratore, vt in tutore, curatore, & similibus. ¶ Quero, dicitur hic in rubro & nigro, etiam per procuratorē agi posse, † quid implicat hec dictio etiam? Potest intelligi etiam per procuratorē. quasi nō solum per dominum, vel quasi per tutorem vel syndicū, quid implicat. nescio quid dicam modo, & habui hoc anno pluries de ista dictione etiam. &c.

ADDITIONES.

a ¶ Speciale. Sed quid in syndico vniuersitatis? Vide Paul. de Cast. hic Rom. consi. ccccxviij.
b AND. BARB. ¶ Ad vnum tamen. Limita illud, quod dicit Bartol. quod super incidenti potest petere restit. procurator non habens speciale mandatum, nisi esset sententia interlocutoria lata super incidenti post x. dies, quia tunc non potest sine speciali mandato. Ita not. Joan. And. in c. coram felicis. de in integ. restit. & ita Rōme pronunciauit Lud.
c POMA. ¶ Restitutionis in integ. Not. quod licet ad petendam restitutionem in integ. requiratur speciale mādatum, quod tamen istud non est verū, nisi quando principaliter petitur. Secus quando incidenter in alia causa, ad quam procurator specialis, vel generalis esset cōstitutus peteretur, vt puta, quod in aliquo articulo eius cause incidenter oporteret restituere in integr. tunc enim non esset necessarium mandatum speciale, tenet idem Bartol. in l. cum procurator. ff. de op. no. num. & ibi Alex. & ex hoc possit inferri in iuramento, in quo requiritur speciale mandatum, sicut in resti. in integr. iusiurandum, quod ex conuentione. §. fi. ff. de iureiur. vt infertur quando in principali causa incideret aliquis casus, & tunc super aliquo casu possit iuramentum deferre absq; eo quod super eo habeat speciale mandatum, vel equipolleus. Pro quo vide Alex. l. qui bona. §. si alieno. in versi. pro quo dicit facere. ff. de dam. infect.
d AND. BARB. ¶ Op. quod etiā. Idem in omni alio legitimo administratore & tutore, vt l. iij. §. fi septius. de in integ. rest. Idē in syndico Reipublice, secus in syndico alicui[s] vniuersitatis, vel corpor.

In integr. restitut. postulata, &c. Rubr. L.

LEX VNICA.

a **Postulata.** Rubr. est summarium totius tit. Quero, vtrum restitutio [a] impetrata impediat executionem sententie? Hic videtur tex. quod sic, & ita debet intelligi gl. quam vide. Istud intelligitur hic cum temperamento, quod pomitur. in c. suscitata extra de restit. in integ. Hic vt ibi, & in c. constitutus, vbi vide Innoc.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Restitutio. Quid autem de iure canonico, vide Bart. in tract. differentiarum inter ius, &c. Vide Vital. de Camb. in tract. clausularum, vide Alexan. late in l. iij. §. condemnandum. ff. de re iudic.

De restitutione militum. Rubr. LI.

¶ Dictum est ā. de restit. min. verū q; quidā maiores restituuntur ex causa militie, vel absentie, ideo ponitur rubrica de restit. mili.

LEX I.

1 ¶ Beneficium petende restitutionis in inte. transit ad heredes
2 Bonorum non possessionem agnita per minorem, quando possit beneficio restitutus agnosci per eius heredem.
3 Si minor decedit hereditate non adita, eius heres petita restitutione ex persona minoris poterit adire.
4 Tempora ad agnoscendā bonorū possessionē. q̄ currant absenti.
5 Absens ex causa necessaria, & probabili. siue potuerit procuratorem constituere. siue non. semper restituitur.

Si Valerianus. Hec lex breuiter hoc intendit. Restitutio, que cōperit maioribus ratione absentie, etiā in querendis, trāsmittitur ad heredes. h. d. ¶ Ho. q̄ beneficium petēde restitutionis trāsit ad heredē. Dixi in summario, & aduerte, q; hec materia est difficilis, & subtilis. ¶ Opp. bono. possessio non agnita non trāsmittitur. ff. de
2 bo. pos. l. ij. §. acquirere. † Sol. Hic non transmittitur hereditas, sed beneficiū restitutionis cū omni suo effectu, vt sicut defunctus poterat, restitui ad agnoscendā bo. pos. ita & eius heres. ¶ Item op. hic innuitur. q̄ si Valerianus decessisset ante cōpletos dies, q̄ he res eius nō restituitur. cōtra ff. de acq. here. l. Pantonius §. j. Sol. Dicunt quidā q̄ hic subaudiendū est maxime. Alij dicūt, Aut decessit ante, & datur restitutio ex equitate, vt in contrario. Aut decessit postea, & datur de rigore, vt hic. Alij dicunt, aut decessit post, & datur restitutio ad totū tēpus. Aut decessit ante, & datur restitutio ad totū aliud tēpus, q̄ supererat defuncto. Tu autē dic, q̄q; heres petit restitutionē propter absentiā iniunctā cum morte, & tunc cōpetit restitutio. etiam si tēpora non sunt elapsa, vt l. Pantonius. §. j. ff. de
3 acq. her. ¶ † Ex hoc dico vobis q̄ si minor decedit hereditate non adita, q̄ heres eius potest repetere restitutionē in integrū ex persona minoris, vt adeat hereditatē, qui minor fuit lesus per minorē etatē iunctā cū morte, sicut dicimus de morte iūcta cum absentia. Ita t; Ja. de Are. in l. q; duos. de re. du. & ibi plenissime dixi. Ita t; hic Jac. de Bu. cōtrarū dicit Jac. de Bel. per no. in aut. de trien. & semis. circa prin. in fi. q. disputate. quā ponit ibi, tu intellige istam vt dixi in d. l. qui duos. ¶ Procedo vlterius & videtur q̄ ista tēpora nunq̄ currūt absenti. cū sint vtilia, vt inst. de bo. pos. §. fi. dicit Pla.
4 olim erāt cōtinua. Sl. dicit † q̄ hic non currūt, q; potuit cōstituere procuratorē, sed nō cōstituit. ideo restituitur. Sed si esset negligēs in cōstituendo procuratorē, non restitui. Vide gl. que videtur sibi cōtradicere. Vltra. intelligūt istā gl. sic. q̄ istud quod potuit miles cōstituere procuratorē, nō tamē cōmode propter militiā. Et quod dicit, secus si fuisset negligēs. intelligunt quādo potuit cōstituere procuratorē. & cōmode. d. Jac. But. istā distinctionē cōmode, & incōmode nō admittit. q; habet locū in absentibus ex causa probabili tantū, vt l. necnō. in prin. ff. ex qui. cau. ma. sed in eo, † qui est absens ex causa necessaria & probabili, siue potuit dare procuratorē, siue nō. semp datur ei restitutio. vt l. fi. ff. de in inte. rest. ¶ Op. ff. de
5 mino. l. Papinia. erul. Sol. Ibi loquitur in absente ex causa necessaria, & nō probabili. ¶ Item op. quia si fuisset presens, & tacuisset, non restituitur. ergo hic per absentiam non est lesus, sed per tacitumitatem. merito restitui non debet. Sl. dicit, & bene, presumitur quod si fuisset presens, agnouisset. arg. l. j. in fi. si mulier ven. not.

LEX II

Si quid de bonis. Siue sit prescripta res, siue sit prescripta actio, absenti causa Reipub. intra annū vtilem datur restitutio, hoc dicit.

LEX III.

Quod tempore Hec lex habet materiam multū difficilē, & est materia l. ab hostib. §. sed q̄ simpliciter. ff. eo. & hz duas lec. vnā fm Mar. aliā secundū Bul. secūdū lec. Bul. Breuiter. h. o. Limita absentia ex causa necessaria, dat restitutio contra prescriptionē, vt subducat de medio omne tēpus absentie, quodcunq; fuerit primū, mediū, vltimū vt. Primo pono casum secundū Mar. ego fui presens primo & secūdo anno, quo vsucapiebas rem meam mobilem, tertio anno fui absens, & completa est vsucapio in absentia, sum reuersus. Quero vtrū mihi restitutio detur, & ad qd? Respondet Imperator, si annus vtilis, qui datur ad petendā restitutionē non est lapsus, potest restitui. vt subducatur illud tēpus vsucapionis de medio, & q̄ res restituat, sed si prescriptio esset cōpleta in presentia, nō daret in integ. rest. h. d. fm Mar. ¶ Op. dicit tex. amota prescriptione tēporis medij, & fm Mar. nō deberet amoueri prescriptio tēporis medij, ergo mala est lect. sua. Sol. fm eum nō intelligas tēpus mediū. s. in vsucapione, sed tēpus mediū. scilicet, inter primam absentiā & secundā, q̄ est vltimum in vsucapione.

Bart. Puma super Cod. o iij

Ista fol. posset pertransire, quantum ad hunc text. tamen ista lect. est fallax in duobus. Primo in eo quod dicit, quod si vsucapio esset completa in presentia, non restitueretur. Istud est cõtra l. nec non,
a §. si quis sepius [a] ff. eo. Item in eo quod dicit, quod per hanc restitutionem recuperatur res, male dicit, nam illud quod abstulit lex, illud reddit restitutio, vt l. quod si minoꝝ. §. restitutio. ff. de min. & l. pe. ff. eo. sed per absentiam fui lesus solum in vsucapione, non in possessione rei, ergo restituens non restituit mihi rei possessionem. Istud est verum, sed si per absentiam aliquis esset lesus in possessione rei, tunc per restitutionẽ recuperaret possessionẽ, vt l. qui prior. §. item queritur. ff. de prec. & ibi est casus secundum vnam lec.
b ¶ Hoc premisso, venio ad secũdam lec. [b] Bul. que est verissima in hac l. ego fui presens primo anno, quo vsucapiebas rem meã mobilem, secũdo fui absens causa Reipublice, tertio anno fui presens, & sic cõpleta est vsucapio, in presentia. Queritur, vtrum detur mihi restitutio. Ad quod respondet Imperator, quod si a tempore complete prescriptionis non est elapsus annus vtilis, datur restitutio, vt subducatur illud medium tempus vsucapionis de medio, scilicet ille annus quo fui absens intra illum annum, poterit dominus vendicare possessionem. h. d. vsqꝫ ad §. vltra autem. Iste versi. legitur in gl. nostra duob. mo. Uno modo quod declarat predicta, dictum est quod per restitutionẽ subducitur tempus vsucapionis de medio. Hic declarat Imperator quod restitutio ius possessoris alicuius non ledit, q. d. non aufert possessionẽ, sed solum subducit obstaculum vsucapionis. Secundo modo legitur ad illud quod dictum est, intra annum vtilem, dictum est ã. quod intra annum vtilẽ, hic declarat quod si ille annus vtilis est lapsus, non potest concedi restitutio, & ista est satis vera. Potest etiam legi alio modo, vt tangit gl. vt ponat vnum casum nouum. Finita vsucapione datur restitutio. hoc est verum, nisi tanto tempore fuit negligens, quantum est illud tẽpus ad quod se restitui postulat. hoc est quod vult dicere vltra annum. q. d. si fuit vltra negligens quod non detur restitutio. tu inuenis tene vnam aliam ex precedẽtibus, qꝫ est magis clara, visa ista lect. Bul. ¶ Op. quod si iste fuit reuersus ante vsucapionem cõpletam, tutus erat de iure cõmuni, qꝫ poterat vendicare, ergo sibi non cõceditur restitutio, vt l. non videtur. ã. de in integ. reitit. Dic, fateor quod tempore reuersionis nõ erat lesus perfecte, hoc anno elapso apparet ipsum esse lesum in anno absentie, merito sibi conceditur restitutio, ante enim quam ille annus labebatur, non erat lesus, & sic tempus ad petẽdum restitutionem non currebat sibi. ¶ Opp. ff. de acqui. hered. l. Pantonius. in princ. vbi etiam non completa lesione petitur restitutio. Solut. ibi lesio non fuit completa cursu temporis solum, sed ex morte iũcta cum cursu temporis, vt dixi ã. eod. l. j. ¶ Oppo. tertio de l. qui prorsus. §. item queritur. de. prec. Solut. Dixi ã. quando aliquis per absentiam fit lesus solum in vsucapione, non in perditione possessionis, tunc sunt duo iudicia. Unum quo vsucapio subducitur, aliud possessio vendicatur, sed quando per absentiã leditur in vsucapione, & possessione, tunc esset vnum iudicium tantum. Rationem dixi ã. Alia, circa materiam actionis rescissorie dic, vt per Dy. Insti. de act. §. rursus. per gl. & doc. & in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. eo. tangam aliqua j. quib. ex caus. ma. l. fin. vbi gl. tangit, &c.

ADDITIONES.

a ANDR. BARB. ¶ Si quis sepius. Sed cum reuerentia Bar. hoc nõ dicit ille §. sepius, sed intelligo q vsucapio ibi erat cõpleta in absentia ibi pro cõstanti supponitur q debatur restitutio. quærebatur an si sepius abfuisset, ex quo tẽpore cõputaretur vtile tempus. Ego autẽ puto sententia. Bart. verissima inducẽdo hic, nam qui actionẽ perdidit dicitur amisisse rem ad quã actio cõpetebat. Et adiunatur ista sentẽtia per l. si mulier. ff. de cond. ob. caus. lucet. §. j. de iure dot. l. ait prætor. §. si cum mulier. & §. si cõditionalis. quæ in fraud. cre. & recte in resti. in inte. l. metum. §. ex hoc edicto. ff. q me. rau. Declaro ego te liberaui per acceptilationẽ ab actione personali, qua tenebaris mihi ad centũ ob causam, vt res pro me Romam, causa non est secuta, non cõdicam vt reponaris in pristinam absolutionẽ, imo condicã centũ, quid enim esset dicere, de vno persicõ fierent duo boli. Sic igitur restituitur res, non actio, sic voluit lex amatrix litium fimendarum. arg. l. non est nouum. de act. empt. l. heredes. §. de plurib. ff. fam. ercis. l. cum duob. §. fi plu. ff. pro socio.
b IOAN. FRANC. RVER. ¶ Lectu. Bul. Adde dum Bar. hic approbat indistincte lectu. Bul. quod in hoc not. sibi ipsi contrarius quia illam cum distinctione tenet in d. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. quib. ex. cau. maio.

LEX IIII.

1 ¶ Si venditio bonorum fiat contra non latitantem, an sit nulla ipso iure, vel sit opus restitutione.
2 An ad hoc vt perueniatur ad venditionem bonorum contra latitantem, sit necesse quod precedat primum, & secundum decretum.
3 Creditor an cogatur expectare tempus reuersionis absentis.

¶ Bonorare. Contra absentẽm nõ latitantem potest peruenire ad primum de-
1 cretum non ad secundum. h. d. hec not. l. ¶ Querit gl. quid si peruenitur ad venditionẽ contra non latitantem, vtrũ valeat, & sit opus restitutione, vt l. si finita. §. si forte. ff. de vsurp. infec. Idem videtur velle in l. cõtra pupillũ. ff. de re iud. tangit gl. in l. Fulcinius. §. j. ff. quib. ex cau. in pos. ea. contra istã gl. habetis tex. in contrarũ in l. Imperatores. de priui. cre. tamẽ vt respondeatur ad §. si forte, quem gl. alle. debetis scire, quod quandoqꝫ contra aliquem absentem proceditur ex debito descendente ex cõtractu vel quasi, tunc non potest peruenire ad secundũ decretum contra eũ, & si fiat, ipso iure nõ valet, vt d. l. Imperatores. & hac l. in ter. nõ cauillando eam. Quandoqꝫ proceditur contra eum ex delicto descendente ex natura rei, vt in actione noxali, vel in causa damni infecti, tunc potest peruenire ad secundũ decretum, tamen si absens
2 seditur, restituit. vt in d. §. si forte. & l. ij. §. j. ff. si ex noxa. cau. agatur. Ita debes intelligere hoc, ita tenent omnes doct. ¶ Item scias q per hanc l. damno vnam opin. Jac. de Aret. qui videtur velle, q ad hoc vt perueniatur ad venditionẽ sit necesse q primũ & secundũ decretum interponatur contra latitantẽ. Ita dicit in l. Fulcinius. §. j. ex quib. caus. in pos. ea. Allegat quandam gl. que est in l. item si prætor. §. pe. ff. eod. Illud est expresse contra hanc l. quia si primum decretum fuit interpositum cõtra non latitantem, tamen post contra latitantem potest peruenire ad vẽditionem ex secundo decreto, & vide tex. hodie tamen, in isto seruamus statuta, que sunt
3 his vltra jus commune. ¶ Circa istud quero vnum verbum hic, pone quod nolo expectare tempus reuersionis sue, est ne aliquod remedium quo mihi succurratur. Respondeo, si quidem speratur
a reuersur [a] de proximo, cogitur creditor expectare. ff. eo. l. fi. [a] si vero non speratur de proximo debet dari curator bonis, contra quem poterit procedere ordinarie ad diffinitiuam sententiam, & ad executionem, vt l. ab hostibus. in princ. ff. eo. & de priuil. credi. l. fi. §. j.

ADDITIO.

a ALEX. LOS. ¶ ff. eo. l. fin. Aduerte quoque, dum Bart. in fi. huius legis adducit l. fi. ff. eo. quod ea lex non facit, vt voluit Cast. quod percipio, ex alleg. l. si longius. ff. de indi.

LEX V.

¶ Neque. Prescriptio quadriennij contra absentes, quibus alias restitutio proficit ipso iure, nõ currit, hoc dicit.

LEX VI.

1 ¶ Quare quis restituatur ex lesione causata propter venditionem rei, factam legis authoritate.
3 Ille qui vendicat rem, debet restituere debitum, vel pretium.

¶ Jcum. Aduersus venditionẽ factã propter ne-
gligentiã cõmissam tẽpore absentie, infert petitur restitutio. h. d. ¶ Oppon. ã. si aduer. ven. pig. li. Solut gl. mirabiliter. hic vẽditio fuit facta ex potestate legis. ibi ex potestate conuentionis, quo casu non restituitur. Rationem dixi ibi. & in l. fi. in quib. caus. in integ. restit. nõ est necesse. Ra-
1 tio est, ¶ quia hic absens causa Reipublice nõ restituitur aduersus contractũ, vt j. l. prior. Sed quãdo res venditur ex pacto, venditur ex potestate cõtractus, & eum ledit cõtractus. Sed quãdo vẽditur ex potestate legis, tũc ex absentia sit, merito datur restitutio. Tangitur per gl. ff. de mi. l. etiã ei. & l. fi. ã. in quib. cau. in inte. restit. non est
2 necesse. ¶ Quero, vtrum per hanc restitutionẽ quis recuperabit rem? Certe gl. tua intelligit hãc l. quod sunt duo iudicia. Primum, per quod peto reuocari venditionẽ. Secũdum, per quod rem vendico rescissa venditione. Istud sentit gl. & hoc optime sentit text. si aduertas bene. Unde hoc intelligas vt dixi ã. eo. l. quod tempore, quod si per absentiã fuit lesus solũ in venditione, verũ dicit ista gl. sed si eo absente creditor occupasset possessionẽ, & vendidisset, tũc, quia absentia lesit eum in possessione, & vsucapione. ad vtrumqꝫ re-
3 stituetur, vt d. l. qui prorsus. §. item. ã. de proc. ¶ Ultimo habes, quod ille, qui vẽdicat, habet restituere debitum, vel pretium, si minus est in debito. De eo dic plene vt dixi C. quod me. cau. l. iij.

LEX VII.

¶ Aqueapatre. Alias incipit l. ea que a patre. Ex causa absentie
ipsi absenti restitutio non datur, vel eius heredi aduersus contractum a se celebratum. hoc dicit. ¶ Nõ. quod ex causa absentie quis restituitur aduersus neglecta, nõ aduersa facta. Vel dic, vt dixi in summario. ¶ Oppo. de l. ã. prori. Solut. non restituitur absens aduersus cõtractum celebratum a se vt hic, sed aduersus contractum ab alio ex causa absentie sic, vt l. proxim. ff. ¶ Opp. j. tit. j. l. fin. Sol. vt dicam ibi.

LEX VIII.

¶ Ancimus. Sola militia non est causa concedendi restitutionis, sed occupatio
circa militares expeditiones, hoc dicit.

D.

De vxoribus militum, & eorum, qui Reipublicæ causa absunt. Rub. LII.

LEX I.

TEmporalibus. Mulieres absentes cũ suis viris, restituũtur, vt sui viri. hoc dicit hec lex & sequens, qz totus iste tit. idem dicit.

LEX II.

TIque. Hec lex est difficilis. & habet plures lect. Breuiter dicit, quod mulier debet restituere pretium ad hoc vt possit recuperare rem. contra. ff. de rei ven. l. emptor. & qõ ibi no. Sl. huius tẽpore legitur hanc legẽ pluribus modis. Uno modo qõ pretium hic redditur ab ipso venditore, non a muliere. Alio modo qõ reddatur ab ipsa muliere, & tunc oportet te intelligere qõ pretiũ fuit in eius vtilitatem conuersum, vt not. in d. l. empt. sed tunc est videndum quomodo fuit facta hec venditio, quod pretium verteretur in vtilitatem mulieris. Dicunt quidam, qõ procurator generalis mulieris vendidit rem eius fraudulõse pro modico pretio, & conuertit in vtilitatem mulieris. Et ista intelligunt hanc l. & vide glo. super verbo. pretio. iunxit hec gl. secundũ hanc lec. qõ procurator generalis vendidit dolose. non transit rei dominium, nisi secuta vsucapione. & præscriptione, vt hic in ter. in fin. quod etiã ter. tenet alibi in l. ii. ff. si procurator. ff. pro emp. Sed contra hanc videtur s. rit. pro. l. que a patre, vbi restitutio non conceditur aduersus cõtractum. Solu. Ibi fuit cõtractus celebratus ab ipso absente. hic ab eius procuratore. Alij legunt hanc legem qõ hec venditio fuit facta a creditore mulieris. & est satis bona. Alij dicunt tres esse casus. aut venditio fuit facta bona fide, aut mala fide, que põt probari, aut mala fide que non potest probari, isto tertio casu loquit hec lex. Sed istud est truffa, qz mala fides, que non potest probari, est perinde ac si non esset, vt l. duo sunt Titij. de testa. tut. Tene ergo vnam dictarum precedentium, quam vis.

De temp. in integ. resti. tam mino. &c. Rub. LIII.

LEX I.

TRibis. Quando vna causa petende restitutionis succedit post aliam, tempus petende restitutionis nõ currit. h. o. Opp. & videtur & hoc lex sit superflua per tres sequẽtes. Sol. Non est verũ, iam hic loquitur quãdo vna causa restitutionis succedit post aliã in eadem persona. lex sequens loquitur quando vna succedit post aliã in diuersis personis. in aliis duabus videbitis differentiam. vt j. dicam. Opp. secundo. hic dicitur. qꝙ tempore absentie potest restitutio impetrari. Istud videtur continere repugnantiã. qz sic absens non potest esse in iudicio. Solu. Intellige qõ per procuratorem potest. Opp. absenti causa Reipublice currunt tempora, vt s. ti. ii. per totum. Sed hic dicitur, qꝙ ipso iure non currit, quare male. Solu. dicunt quidam quod hic currit ipso iure, sed restituitur, & sic habitur restitutio. vt possit impetrare restitutionem. non obstante cursu temporis. Glos. hoc reprehendit. & bene, qz est speciale in tempore restitutionis. causa vitandi circuitum. vt minori vel absenti non currat, & ita debetis intelligere materiam hanc. Item oppoñ. quod tempus petendi restitutionem in integr. est continuum, vt j. eodem l. ũ. ergo currit in absentia. Sol. Non est continuum quo ad omnia, quia tempora minoris etatis, & absente subducuntur.

LEX II.

Intra legitimum. Si minori succedit maiori causa militie absenti toto tempore minoris etatis tempus petẽ de restitutionis non currit. hoc dicit.

LEX III.

Intra annos. Ista lex potest summari vt precedens, & quero, in quo differt hec lex a prima. Certe in hac lege ponitur de minore qui est adhuc intra tempus restitutionis, de quo ibi nõ dicitur. Ponitur etiam hic de minore, qui minori effectus est miles, & in hoc concordat cum illa, &c.

LEX IIII.

Ex persona. Quãdo vna cã restitutionis succedit post aliam, tunc tempus non currit in eadem persona, & heredibus prodest. h. o.

LEX V.

1 Tempus petende restit. in integ. quanto tempore duret.
2 Minor succedens maiori quando restituatur.
3 Maior succedens minori an restituatur.
4 Hereditate iacente tempus petende restitutionis quando currat.

TAque. Ista est bona lec. In minori etate nõ currit tempus petende restitutionis, sed superueniente maiori in eius persona. vel in persona successoris incipit currere. Mo. principium huius legis. in quo est dare vnũ casum. qꝙ tẽpus pẽtẽde restitutionis durat quinque annis. Alij casus sunt clari. Circa hãc legẽ queritur. quãdo minor succedit maiori, quando aliquod tempus residuũ ei currere incipiat. Gl. de hoc disputat. quod fuerũt opin. tene illã quod currat perfecta etate. ne alias esset dare quod minor restitueretur ad restituẽdũ. vt habuistis s. eo. l. j. & hic. Quero secundo, quid si maior succedat minori. Iste casus non est inter. Ratio, qz est indubitabilis. Dicit glo. ego circa istum casum facio dubium, nam quando maior succedit minori, tempora nõ currunt iacente hereditate, vt hic. & in fi. potest esse ratio, quia hereditas iacens repræsentat personam defuncti, vt l. hereditas. de acq. re. do. & l. mortuo. de fideiuss. sed defuncto nõ curreret tempus si viueret, quia minor erat. ergo &c. Sed quando maior succedit maiori est dubium an iacente hereditate currant tẽpora. Et videtur quod sic, vt l. ceptam. de vsucap. & l. ũiquam. ſ. vacuam. Preterea. cessat ratio, que est in fine huius legis. nam hereditas iacens hoc casu non repræsentat personam minoris. sed maioris, ergo debet tempus currere. Dico a quod iacente hereditate tale tempus nõ currat, nam tempus necessarie & iuste absentie, de medio subducit. vt j. eo. l. ii. circa fi. Sed 5 iusta. & necessaria absentia est maioris, ergo &c. Ita debes intelligere hanc materiam. nisi poneres qꝙ heres instituitus fraude & dolo, additionem differret. arg. d. cum Sillanianum. ſ. de his quib. vt indig. &c.

ADDITIO.

a POMA. Hereditate. An hereditate iacẽte currat præscriptio, & casu quo currat, an detur restitutio. vide Aler. consil. iiij. vol. ij. & lxxxij. ad finem vol. ii. Bal. consi. clviij. in j. parte.

AVTHENT.

Minori. Ista aut. ponit quedam specialia in ista materia. Opp. quod in minori etate non currit tẽpus petende restitutionis. vt s. eo. l. i. & in hac l. C. Sol. Speciale est hic. & in aut. ista ponuntur ser vel septẽ specialia. vt gl. tua dicit quam vide. Circa istam aut. quero. dicitur hic a tempore nuptiarum. scilicet. contractarum. Et ex hoc sequitur quod vsque ad xxxvij. annum posset differri. Sl. reprehendit. Dic vt habes in ea.

LEX VI.

1 Tempus instantie ex causa legitima prorogatur.
2 Actori potest vti dilatione. que datur reo. & econtra.
3 Si reus vult renũciare dilationi sibi date. an actor poterit illa vti, & sic renunciari possit in eius preiudicium.
6 Dilatio est reciproca. inter reum & actorem.
7 Si minor restituatur vt possit testes iterum producere, ita & eius aduersarius potest.

a PEtende. a Hec est no. & sing. lex, breuiter dicit. Si petitur dilatio, que tempus illatie non excedit. tam actori quam reo cõceditur, quod si precedat, non actori, sed reo conceditur. Poterit tamen * actor vti dilatione * reo concessa. h. o. in summa. Ad euidentiam huius legis scias quod olim erat annus vtilis ad petendum. & intendam restitutionem. hodie est quadriennium cõtinuum. vt j. eo. l. ii.

1 Mo. quod tempus instantie ex legitima causa potest prorogari. Secũdo no. quod actor potest vti dilatione, que datur reo. Idem puto econuerso. l. vlti. ſ. de fru. & lit. expen. Opp. ſ. l. prox.

3 Sol. Illa intelligitur secundum istam, vt ſ. videbitis. Quero, quid si actor dedit libellũ circa principium quadriẽnij. & tantũ fuit dispuratũ super libello. & super legitimatione persone. quod modicum superest ad probationes faciendas. an actori debebit dari dilatio que tempus excedat? ter. videtur hic velle qꝙ non simpliciter. Dicit enim actori denegari. Hoc etiã videt velle gl. que dicit duo sufficere. Primũ, vt denegetur, secundũ quod in continio petatur, & tempus transcendat. Ita dicit gl. super verbo, quippe. sed hic iunt duo. ergo &c. communiter determinatur cõtrarium, per rationem que hic ponitur in ter. Ratio, quia quando actori denegatur, est propter negligentiam suam. quia est in arbitrio eius quãdo agat. Si igitur cessat ista ratio. cessabit ista lex. Et sic si in actore esset eadem ratio que in reo, esset idem ius. Pro hoc videtur ter. in l. quum 4 quaginta. & l. si cum ipse. de exusat. tutor. Quero vtrum hoc idem sit in tempore instantie cause principalis. Respond. breuiter quod non, vt l. properandum. de iudicijs quasi per totam legem, & maxime in ſ. fina. Ratio differentie est, quia hic perempta instantia, perit instantia & causa, sed in causa principali perempta instantia remanet ius primum. vt possit eam de nouo inchoare. Si 5 mile vidistis in causa appellationis. & idem ſ. de temporibus ap-

pella,auth.si appellatione. ¶ Quero.dicitur hic, qs actor pos-
b test vti dilatione concessa reo.quid si reus vult renunciare dilatio
ni sibi date.an actor poterit ea vti? Doctor.dicunt hic q sic, per l.
si post morte.§.fi.ff.de contratab. Non obstat.ff.de mino.l.si iuder
circumuento.qz ibi loquitur in beneficio restitutionis,q est de iure
speciali,qs facilius tollitur quam ius cōmune secundum eos. Ja.
de Are.vt colligitur ex dictis suis in d.l.si post mortem.dicit con
tra quod quādo aliquis habet priuilegium a me.si quidē vult vti
contra me.inuito me non pōt.vt d.l.si iuder circumuēto.z l.amicis
simos.ff.de excu.tuto. Sed si vult vti contra alium.pōt me inuito,
vt d.l.si post mortē.ita in proposito.si actor habet istud ius ex per
sona rei,non potest vti contra ipsum reum eo inuito. vt d.l.amis
cissimos.z d.l.si iuder circumuēto. Contra hoc facit §.de fruc.z lit.
erpen.l.fin.Soln. Ibi aduersarius volebat vti priuilegio, merito.
alius vtitur cōtra eum.sed questio nostra presupponit.quādo suo
beneficio.hoc est.sue dilationi volebat renūciare.predicta vera re
integra. nā re non integra, postquā forte actor declarat articulos
ad probandum.vel fecerat citari testes ad examinandū, tunc non
6 est locus penitētie.vt l.si pecuniā.ff.de cōd.ob cau. ¶ Et per hāc
legem dicimus.q licet reo cōcedatur vna dilatio plus quā actori,
c vt l.in pecuniarijs.ff.de fe.tamen actor[c] poterit vti ea per hāc legē.
7 ¶ Item per hanc legem dicunt quidam,qs quando minor resti
tuitur post testium presentationem.vt possit iterum testes produ
cere.q illa restitutione poterit vti aduersarius suus,z iterum pro
ducere testes.quod tamen examina latius,vt dixi in l.j.§.nuncia
tio.de oper.noui nun.

ADDITIONES.

a AND.BAR. ¶ Petende. Vide istam legem declaratā per Inn.
z alios in c.de causis.de offi.dele. P.PAV.P. ¶ Petende.istam re
gulam q dilatio facta reo fiat communis actori.limita non procē
dere quando actor semel renūciasset probationib.tertius est quem
ponderat Ang.in §.qz vero.in auth.de testi.vide Fel.in c.de testi.
in ij.no.extra de testi.z ad finē. Ibi etiaz de alia limitatione. Itē vi
de ad istam regulam id q dicit Are.in l.sed si de sua.de acq.here.
voluit.q sicut data reo dilatione,pōt z actor probare,idem erit si
reus non petat dilationem ad probandum,sed opponat aliquā ex
ceptionē.que probet ex iuris presumptione,qz poterit actor licet
exclusus a probando probare cōtra talem exceptionē,vt per eum.
¶ Pro concordia aduerte q dilatio tertia,quando petitur in
criminalib[a] z est cōcessa reo,pōt accusator inuito reo ea vti. Bar.
in l.si post mortem.§.fi.ff.de contratab.contrarium tenere assega
tur hic in hac l.petende.z in l.si iuder circumuēto.ff.de min. Tu dic
in d.l.si iuder. Bar.formal q.sed non decidit.in hac vero l.petēde.
potest intelligi secundum distinctionem hic positam.scilicet.an re
integra.z procedat negatiua ante re non integra z procedat qs
dicitur in d.§.fi.vel etiam posset intelligi secundum dist. Bar.in d.
§.fi.an dilatio fuerit data ad petitionem rei vel non, dic vt ibi per
eum. Adde ad do. Jas.in l.si arrogator.ff.de adop.qui relatis opi.
dicit istam esse communem sententiam.

* CLAV§. DE SEISS. ¶ Vti dilatione. Istud limitat Bart.in
l.j.§.nuntiatio.in fi.ff.de nou. oper.nuntiat.

b P.PAV.P. ¶ Quod actor. Contrarium tenet Bal.Pau.de Cast.
z Mod.hic.z Bal.in l.si arrogator.de adop.vbi etiam gl.z Bar.
Limita tamen istud procedere in dilatione concessa de iure com
muni,secus si speciali fauore puta minori.Bal.in l.postquā liti.C.
de pactis respondens ad l.si arrogator.

c POMA. ¶ Tamen actor.vide.z limita vt colligitur ex dictis per
Jas.post alios in l.admonēdi.in ij.gl.tertio intellectu in ver.tu au
tem subtilius potes elicere ex verbis.ff.de iureiu.z vide Bal.in c.
si autem.de rescript.

LEX VII.

2 ☞ Ex diuersitate locorum non debet induci diuersitas iuris.in
nume.7.
3 Tempus minoris etatis,z absentie,subducitur de quadriennio.
4 Minor quando restituatur in his,que facit intra quadriennium.
5 Tempus petende restitutionis,an sit continuum.
6 Tempus redhibitorie,vel quanto minoris,an dicatur vtile vel cō
tinuum.
8 Tempus restitutionis quotuplex sit,z an sit vniforme.
9 Tempus petende restitutionis,quando sit quadriennii,z quan
do biennium.
10 Prescriptio si incipit a minori etate,z completur in maiori,tem
pus restitutionis petende,quando incipiat currere,z an detur re
stitutio.

a Peruacuam. [a]Hec est bona lex. Pro an
no vtili datur hodie qua
* driennii *continuum.de quo minor etas,z iusta absentia
1 excipiuntur.h.d. ¶ Not.qs Italia dicitur prouincia.tamen stri
2 ctius accipitur,vt videbitis in li.j.de prescr.long.temp. ¶ Se
cundo no.quod ex diuersitate locorum nō debet induci diuersitas
3 iuris. ¶ Tertio no.quod tempus minoris etatis, z absentie,subs
ducitur de quadriennio. ¶ Oppo.quod illud quadriennium non
sit priuilegiatum.vt l.doli exceptio.ver.diuersum.ff.de noua. Sol.
Dicit gl.fateor quod nō est priuilegiatum,sed priuilegiate rei da
4 tum. Vide gl.super verbo,continuum. ¶ Ho.ex hac[b] glo.quod in
b his que minor facit intra quadriennium non potest petere restitu
tionem in integ.vt d.§.diuersum. Fallit in l.in.de repu.her.z ibi est
singularis casus,in quo no.quod minor restituitur in his que facit
in quadriennio.post perfectam etatem. ¶ Opp.secundo quando
c tempus[c] est continuum currit omni tempore, vt l.j.ff. de diuersi.z
temp.prescr.sed hic in prin.dicitur quod est tempus cōtinuum. In
fi.dicit.quod non currit tempore minoris etatis, vel absentie.quare
male. ¶ Quis[c] timor facta est hic additio.que est §.gl.mag.que
5 gl.est satis clara. ¶ Et dicit breuiter tempus restitutio.petende non
est continuum quoad omnia,sed quoad quid.Et istam eandem gl.
habetis de diuer.z temp.prescr.in rub.z l.j. Bl. dicit hic aliqua de
6 quibus alibi dubitatur,scilicet an tempus redhibitorie,vel quan
to minoris sit vtile vel continuum.Et vide gl.quia in d.l.j.cum seq.
z in l.annus.de calum.sunt gl.concordantes. Bl.tangit istud in rub.de
diuer.z temp.prescr.z ibi dixi. z examinatur in l.cum ser.ff. de edil.
edi. ¶ Oppo.z videtur q ex diuersitate locorum inducatur diuer
sitas iuris,vt ff.de eo quod certo loco.l.ideo.de offi.proconsl.j.z ij.
7 ¶ Bl.non soluit. Dicas q quandoqz ex diuersitate locorum indu
citur diuersitas rationis,z tunc inducitur diuersitas iuris, vt l.j.
de dila.l.pretia.ff.ad l.Fal.z l.fi.j.de testa.z j.qui num.lib.l.j. Si ve
ro non inducitur diuersitas rationis, non debet induci diuersitas
iuris,vt hic. ¶ Opp.ff.eo.ti.aut.si minor. Sol. Ibi est casus specia
lis. ¶ Opp.ff.ex quib.cau.ma.l.sed z si per pretorem.§.si ferie,z §.
quoties. Bl.huius timore loquitur hic multū inuolute super ver
bo,continuatio,z in hoc sunt multe opin.quas tamen examinabo
tibi tantum,q eas clare habebis. Debes scire,z hic aduerte,quia
8 subtilis passus est, quod duplex est tempus. Primū est tempus,
ad quod quis petit se restitui. Secundum est tempus, intra quod
quis petit se restitui. Primum est vniforme, quia ad tantum tem
pus quis petit se restitui,in quanto tempore fuit lesus.z nō vltra,
vt ff.ti.ij.l.quod tempore. Secūdum tempus est.intra quod illud,
etiam est duplex. Nam quoddam est tempus.intra quod debet res
stitutio postulari,z terminari.quoddam est.intra quod debet pro
poni. Primū est semper vniforme,quia debet terminari intra qua
driennium cōtinuū,vt hic.fallit in casibus,vt ff.l.priori.z aut.si mi
nor. Secundum tempus intra quod debet proponi, z in hoc sunt
opin.etiam. Veritas est hec quod si quidem aliquis leditur ex con
tractu, vel sententia tempus proponende restitutionis est vnifor
me,scilicet,quadriennium,vt hac l.Si vero leditur ex cursu tempo
ris,si quidem tempus lesionis est plus quam quadriennium.idem
potest proponi, vt hac l. Si vero tantum tempus quo est lesio, est
minus quadriennio, tunc debet de necessitate proponi restitutio
intra tantum tempus,quantū est illud tempus lesionis,z non vltra,
vt d.l.sed z si per pretorē.§.si ferie.z §.quoties.no.in l. interdum.ff.
de mino.licet quidam alij dixerint contrariū. Et per hoc apparet
quod si aliquis est lesus in x.diebus.qui dantur ad appellādum.fi
nita etate,minor debet restitutionē proponere intra x.dies.que ta
men proposita posset durare quatuor annis. Et idem si aliquis est
lesus in vna die, finita etate,vel absentia, deberet in die propone
re,que posset quatuor annis durare.vt ff.dixi. Ita tenet gl.expresse
in l.diuus.ff.de in integ.resti. Ratio huius est, qz tempus negligē
tie postquā cessat impedimentum,absorbet illud tempus quod de
bet restitui. Ita etiam sentit hic gl.tua,quā vide super verbo,cōti
nuatio. Canonistę tamen videtur aliter sentire.vt de in integ.resti.
c.j.in cle licet credam eos non bene dicere. ¶ Oppo.de l.fi.j.de an
na.except. Sol.Fallit hic.quia per litis contestatio.actio non per
9 petuatur. ¶ Item opp.z videtur quod nō sit quadriennium, sed
biennium.ff.de dolo.l.ij. Solu.in restitutionibus que petuntur per
officium iudicis.semper est quadriennii, vt hic.in illis que petun
tur iure actionis,sunt cōstituta alia tempora, vt ff.de dolo.l.ij. z §.
quod me.cau.l.si per vim,vel metum. ¶ Item opp.de l.intra vtile.
ff.de mino. Sol.ibi non prorogatur tempus. propter malitiam ad
uersarij appellātis. ¶ Opp.ff.l.priori. Sol. Ista determinatur per
10 illā. ¶ Queritur quid si prescriptio fuit incepta in minori etate,
completa in maiori,quando incipit currere tempus petende re
stitutionis. Quidam dicunt.quod tūc restitutio non habet locū.si
cut dicimus quando prescriptio completur absente reuerso.vt ibi
dixi ff.ti.ij.l.quod tempore,secundum quorundam opinio. Sed
posito quod restitutio habeat locum secundum opin. nostrarū gl.
z veram.quero quando incipit. Bloi.hic dicit quod prescriptione
finita,non ante.licet quidam contradicant. Vide glo.super verbo,
illuserit. Bloi.examinat latius istum passum. Institut.de actio.§.
rursus. z l.ab hostibus.§. sed quod simpliciter.ff. ex quibus causis
maiores.z similiter videtur istud idem tenere, quod a tempore le
sionis complete,perfecte incipit currere. Contra istam opinionem

dolo

t olo. l. j. ſ. idem Pomponius, vbi dicitur quod actio de dolo exclu
ditur per aliam actionē, que competit, z ita videtur, quod hec re
ſtitutio extinguatur per aliam actionem, qui habuit de iure cō
muni reuerſus ante vſucapionem completam, ſed forte aliud eſt in
actione de dolo, que eſt magis odioſa, quam iſta reſtitutio, vt d. l. j.
z ſeq. Putarem pro modo ſalua meliori deliberatione, quod ſi qui
dem ad complendam vſucapionem, ſeu preſcriptionem ſupererat
tantum tempus, quantum eſt quadriennium, vel plus, quod reſti
tutio extinguitur, ratio, quia ſicut quadriēnium extingueret bene
ficium reſtitutionis iam competens, multo magis impedit naſcitu
rum, vt l. patre furioſo, de his qui ſunt ſui vel alie. iur. Dicam alibi
plenius de iſto paſſu. ¶ Ultimo querit gl. an quod hic dicitur de
quadriennio habeat locum etiam in actione reſciſſoria, ſicut in offi
cio iudicis reſcindenti. Dicam vobis j. ti. j. l. fi.

ADDITIONES.

P. PAV. P. ¶ Superuacuam. No. circa iſtam materiam quod ſi
aliqua leſio obuenerit minori in iſto quadriennio, non daretur re
ſtitutio. Vide Alex. conſi. xxj. in prin. Item no. quod iſtud quadrie
nium a ſui principio eſt vtile, adeō quōd non currit niſi a tempore
ſcientie leſionis, vide Alex. in conſi. j. in iij. volu. in conſi. lxxj. ad fin.
Item no. quod iſtud quadriennium in eccleſia non currit durante
prelatura illius, qui damnoſum contractum fecit. Vide Alex. cōſi.
viij. ad ſi. in iij. vol. Item quod nōn currat ignoranti, vide Alexan.
conſi. lxxiij. z conſi. iij. in ſi. vol. z conſi. ccxxxj. z conſi. ccxvj. ad fin.
vide etiam de materia do. Franc. conſi. xv. ad ſi. Item an poſt iſtud
quadriennium eccleſia reſtituatur vide Rom. conſ. cxxiij. Item an
eccleſia reſtituatur aduerſus preſcriptionem de equitate canonica
vide Bar. in trac. differentiarum inter. ꝛc. in c. j. de preſc. quod qua
driennium eſt vtile a prin. Item quod petens reſtitutionē habeat
fundatam intentionem eo ipſo quod probat ſe fuiſſe minorem tem
pore contractus, licet non probaret ſe nunc eſſe in tēpore quadrie
nij. quod datur ad petendum reſtitutionem, vide Aret. in l. ſi te mi
norem. ff. de in integ. reſtit. per illum ter.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Quadriēnium. Quando z quibus ca
ſibus non currat iſtud quadriennium, vide Felx. in c. j. de preſcrip.

b AND. BAR. B. No. ex hac. Adde l. doli exceptio. ff. diuerſum.
ff. de noua. Fallit in caſu l. ſi. in fi. ff. de repu. her. z adde Bar. in l. ab
hoſtibus. ff. ſed quod ſimpliciter. ff. ex quib. cauſ. maio. Vide glo. in
contra. in cle. 1. de in integ. reſti. vide per omnes in c. cum ex literis,
de in integ. reſti. z in d. clem. j.

c POMA. ¶ Quando tempus. Vide Alex. conſi. lxiij. in iij. volu. z
Felin. c. j. de reſcr. vbi pulchre tangit de iſto quadriennio. z Alex.
conſi. lxxj. vol. j. z lxxiij. eo. vol. z Are. xv. Pan. in c. cum ex literis.
de reſti. in integ. z Alex. conſi. iij. vol. ij. in fi. vbi dicit quod hoc qua
driennium eſt vtile, z ideo non currit ignoranti. Et idem dicit conſ.
lxxiij. eo. vol. z ch. rit. in fi. eo. vol. ij. de quo etiam vide Ja. in ſ. rur
ſus. Inſtit. de act. z vide etiam Alex. conſi. xxxj. in fin. vol. v. z cxvj. z
lxxj. ad fi. eo. vol. v. z Bal. conſ. ccxxxvj. in prima parte. z pcij. eadem
parte.

Quibus ex cau. maio. in integ. reſti. Rubr. LIIII.

LEX I.

Ipropter Legatio eſt iuſta cauſa abſen
tie vt reſtitutio cōcedatur. h. d.
¶ No. quod dixi in ſummario. ¶ No. quod qui pe
tit reſtitui aduerſus rem iudicatā, petit inſtauratio
nem iudicij, nō quod ſententia reformetur, ſed quod
de nouo iudicium agitetur. Simile in l. j. ſ. ſi aduer
liber. Bart. in l. j. ſ. ſi aduerſus rem iudicatam. Item not. quod poſ
ſum dicere in libello, peto reſtitutionem reſtaurationis iudicij, vt
integre defenſionibus meis vtar, z vide tex. qui formal libellū, ꝛc.

LEX II.

Idcirco. Vincula[a] publica ſunt iuſta cauſa cō
cedendi reſtitutionis beneficium. h. d.
Glegit iſtam legem duobus modis. Uno modo quod ar
biter ponatur hic pro iudice ordinario, z iſta bona. Alia quod po
natur pro arbitro compromiſſario iuris, z iſta non eſt bona ſecun
dum iſta tempora. Ratio, quia ſententia arbitri non ligat, vt vide
bitis hic j. ti. j. l. j. Daretur ergo exceptio aduerſus petitionem, nō
quod reſtituatur ad aliud, tamen ſecundum iura hodierna, an ex
ſententia arbitri poſſit oriri actio, videbitis in l. cum antea. j. rit. j. l.
ij. z ſic poſſet procedere iſta lect. ꝛc.

ADDITIO.

a ¶ Vincula. Adde q̄ Pau. de Caſt. dicit, dum gl. loquitur de ſen
tema lata contra exiſtentē in carceribus, quod Florentie fuit ma
gna differentia. per ea que dicit Bar. in his qui reus. de publ. iudi.
vide dicit ipſe q̄ bene eſt, vt citetur ad domum, z ſi nuncius refe
rat quod citauit, valeat ſententia, quia poteſt eſſe ignarus quod
fuit in carceribus, ſi vero referat quod citatus eſt in carceribus,
ſententia non valeat.

LEX III.

In contractibus. Oppo. maiores non
reſtituuntur aduer
ſus contractū, vt ſ. ti. ij. l. que a patre. ij. ſ. tit. j. l. fi. in glo.
ſuper verbo, continuatio. Sol. quod hic nō loquitur de
reſtitutione in integ. ſed loquitur hic de offic. in fic. mercenario, q̄
actioni deſeruit. Et ita intelligit gl. tua hanc l. Tu vero poſſes in
telligere propte, vt faciat ad titulum, quod maiori reſtituitur in cō
tractibus celebratis, nō a ſe, ſed ab alio, puta a creditore ſuo vt l. ſi
cum militari. de reſti. milit. vel a ſuo procuratore, vt ſ. de vco. mili. in
l. ij. ſecundum vnam lect. lec. vel a iudice, ſi inde
ceſſit ad ven
ditionem arg. l. j. z ij. de re mili. z ignorare. z quod ibi dixi. ¶ Sed
tenendo lec. gl. opp. licitum eſt contrahentibus ſe inuicem decipe
re, vt l. in cauſe. ſ. pe. ff. de min. ergo maioribus non ſubuenitur. Hu
ius timore gl. diſtinguit hic. dic vt in ea.

LEX IIII.

3 ☞ Reſtitutio in integ. an z quibus caſtris detur.
5 Eccleſia intra quantum tempus reſtituatur.
6 Reſpublica an vtatur iure pupillorum, vel iure adultorum.

Pespublica. Nō eget ſummario, quia ſeipſam
ſummat. Querit gl. de qua Repu
1 blica loquitur hec lex? Reſpondet quod loquitur de Re
publica romanorum, vt l. cum qui vectigal. ff. de ver. ſig. ad Mace.
l. nihil, ſed tunc querit quid in aliis ciuitatibus? Gl. videtur dicere
q̄ idem arg. ff. eo. l. legatis, z l. ſed z ſi per pretorē. ſ. fi. licet ille leges
loquantur in legatis ciuitatis, nō in ipſis ciuitatib. Finaliter vide
tur tenere gl. q̄ alie ciuitates reſtituuntur. arg. l. Rempu. j. de iure
reipublice. lib. j. Quidam doc. Ultramon. tenent contrarium. Ham
ciuitas continetur appellatione Reip. impropie vt l. ſed z hi qui.
ff. de publi. Sed nos debemus legem intelligere ſecundū propriam
ſignificationē vt l. j. ſ. ſi is qui nauem. ff. de exercito. ergo ꝛc. Quidā
alij doc. tenent opin. gl. quod ciuitates reſtituātur. z probatur per
hanc l. z per l. Rempub. j. de iure reipubl. que loquuntur generali
2 ter. ¶ Preterea lex debet extendi per identitatem rationis. nō enim
eſt aliud mens legis quam ratio, vt vidiſtis in l. non dubiū. ſ. de le
gi. ſed eadem eſt ratio in qualibet ciuitate, que eſt in repub. Roma
norum, q̄ per alios regnantur, ſicut minores regūtur per tutores z
curatores. ergo. ꝛc. Preterea propter vnū quodq; tale, z illud ma
gis. ſ. de ſac. ſanc. eccle. auth. multo magis. Sed legati ciuitatū pro
pter ipſas ciuitates habēt beneficium reſtitutionis in integ. vt ff.
eo. l. legatis. ergo multo magis ipſe ciuitates. Jac. Bu. dicebat in
dicio meo ſatis bene, poſito q̄ ciuitates non reſtituentur vigore
huius l. q̄ propte non eſt Reſpu. tamen reſtituerentur ex clauſu
la generali, ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur. z hoc puto eſſe ve
3 rum. ¶ Item querit gl. quid in caſtro[a], vel in villa, z dicit quod non
debet reſtitui. z vide gl. z ſic videtur q̄ priuilegia conceſſa ciuitati
bus, non cōpetunt caſtris, vel villis, recte dicit. de aliis priuilegiis
tetigi ſ. de ſac. ſanc. eccl. l. ſi. z facit pro iſta gl. quod habetis no. in l. ſi
b finita. ſ. ſi de vectiga[b]. ff. de dam. infec. tamen quantum ad propoſi
tum dicebat Jac. But. q̄ quedam ſunt caſtra, vel ville, que habēt
multitudinem hominum, z habent regi per ſuos adminiſtratores,
z publica negotia non poſſunt eſſe in omnibus vere. tunc in eis eſt
eadem ratio, que in ciuitatibus. Sunt z caſtra quedā, ſeu ville, que
habent modicos homines forte ſex vel decem. z ſic tractant negō
tia communitatis, tanquam propria, z quibet ſcit tota. z tūc eſt
eadem ratio, que eſt in priuato. z ideo non poterit reſtitui. q̄ ſatis
c placet[c]. ¶ Quero, quid in eccleſia. Gl. dicit quod idem. quia per
4 adminiſtratorem regitur. ſicut Reſpublica. q̄ ſatis placet. Habe
tis tex. omnes plenos de hoc extra de in inte. reſti. in antiquis. z in
5 vj. z in cle. ¶ Quero, intra quantum tempus reſtituatur? Quidā
dicunt, quod perpetuo, ergo ſibi nunquam currit tēpus. Gl. dicit,
intra quadriennū, vt j. de ſent. aduer. ſi. l. j. lib. x. Tu habes de hoc
ter. in c. j. extra. de in inte. reſti. li. vj. vbi vide quid de eccleſia. ¶ Di
6 citur hic[c] quod Reſpub. vtitur iure mino. quero quorum minorū,
an iure pupillorum, an iure adultorū. Gl. que eſt hic, videtur velle
quod iure pupillorum. Et vide gl. ſecūdam. De hoc dicam tibi alī
bi adhuc hoc anno, quia ſunt quidam ter. z quedam gl. que viden
tur ſibi contradicere. Ad idem facit l. Remp. j. de iure reipu. lib. xj.

ADDITIONES.

a P. P A V. P. ¶ Quid in Caſtro. Vide Ro. conſi. ccccxxiij. vbi etiā
ponit an detur vniuerſitati contra aliam. quod etiam villis z com
munitatibus detur reſtitutio. vide etiā Lomen. in conſil. clviij. in j.
dub. prope fi. vbi dicit pcedere hoc precipue ſi cōmune ſit magnū.
Sentit etiam idē ſi non eſſet magnum, dummodo non ſit minimū,
propter illud quod dicit hic Barto. Et vide Abb. in c. j. extra de in
inte. reſt. vbi etiam ponit quid in villis. z caſtris z collegijs vel ho
ſpitalibus. quod opin. Bar. z Ja. Butr. ſit communis, vide etiam

Soci.consi.cccxcix.in fi.dub.vbi vult.quod detur restitutio etiam si
sindicus cuius culpa esset lesa,esset soluendo:sed contra hoc facit,
quia ista restitutio videtur dari ex clausula generali, si qua mihi in
ista causa.vt per Bar.hic.z Pau.de Cas.in d.consi.cccxvij.z Abb.
in d.c.j.z Sali.hic.quo casu non videtur dari restitutio nisi in subsi
dium quando non sunt soluendo hi quorum culpa data est lesio,z
vt videtur velle Bar.in l.si infante.ad fi.C.de iure delib. De quo la
tius scripsi in Repertorio in verbo.restitutio.Et quod villis,z cõ
muniratibus detur restitutio solum ex clausula generali, vide etiã
Soci.consi.cxciij.vbi dicit istam esse communem opinionem.

b P. PAV. P. ¶ Electigalibus. Vide ibi Alex. z vide etiam in d.l.fi.
C.de sacrosan.eccle.

ALEX. ¶ Satis placet. Vide Pau.de Ca.hic z Jo.And.in ad
di.ad Spe.in tit.de restit.in integ.

LEX V.

1 ¶ Actio vtilis rescissoria, an sit proprium nomen actionis, vel
sit adiectio.

2 Actio vtilis rescissoria,quare sic appellatur,z q̃n nascatur.nu.5.

3 Actio vtilis rescissoria,quando dicatur datiua vel natiua.

8 Dominium directum,an ita tollatur per prescriptionem sicut per
vsucapionem.

9 Actio licet tollatur ipso iure per prescriptionem xxx.anno. tamen
obligatio non tollitur.

11 Actio vtilis rescissoria,quanto tempore tollatur.

12 Annus qui datur in iudicio rescissorio, incipit currere a die resti
tutionis habite.

14 Actionis persecutorie quando sint perpetue.

¶ Ab hostibus. Ista lex est multum difficilis,z habet multum subtile z difficilem materiam. Breuiter dicit.restitutione habita, competit vtilis rescissoria,que anno finitur.h.d. Ad euidentiã premitte qd sit fictio postliminij,z qd sit fictio legis Cornelie. ¶ Oppo.i.communia de suc.l.seruus. Sol. Hic illi qui decesserunt apud hostes,habent successorem.propter duplicem fictionem, scilicet, postliminij.z l.Cornelie,vt hic apparet ex tex. Sed contra hoc,due fictiones non possunt circa idem concurrere,vt j.de do. promis.l.j. Solu.hic non concurrunt circa idem,quia lex Cor̃ne. fingit circa viuos in captiuitate,postliminium fingit circa filium reuersum. ¶ His premissis, venio ad declarationem materie huius l. Primo quero,que est vtilis actio, de qua loquitur hic. Respondet vtilis rescissoria.z ita dicit tex.in l.ab hostibus.j.de capti.z postliminir.re uer. ¶ Quero, vtrum istud sit proprium nomen actionis, an sit
1 adiectio? Bl.in l.ab hostib'. fi.sed quod simpliciter.ff.e. dicit quod
a est adiectio. sicut dicimus de adiectione de peculio,tributoria,in stitoria,exercitoria,z similibus. Nam illa actio antiqua per vsucapionem sublata est.ista que restituitur vtilis, appellatur vtilis res
4 scissoria. ¶ Quero quare appellatur vtilis rescissoria? Respon
3 detur, vt alias dixi vobis, q̃ nomina verbalia possunt accipi actiue, z passiue.vt l.filiusf.ff.de testa.z l.ij.ff.de duob.reis z in qualibet earum no. Unde rescissorium posset appellari iudicium de in integr. restit.cum obstaculum vsuc.vel aliud rescinditur, z tunc diceretur actiue. Item passiue cũ officium rescindit.restitutione habita,z data antiqua actio sublata vtilis,z ista actio restituta vtilis appellatur rescissoria,quia circa eam est facta rescissio. Sed contra, facit iste text.qui dicit,exẽplo vtilis actionis.etc. Hã ex hoc paret,quod alia actio est ista que restituitur,alia illa vtilis que restituitur, quia
4 nihil est exemplum sui ipsius, z nullum simile est idem, † vt l.quod nerua.ff.depoñ.z aut.si quis in aliquo.ĩ.de eden. Huius timore gl. exponit istum tex.tribus modis,quos vide,vt in glos. ¶ Quero,
5 quando nascatur ista actio rescissoria. Respon.due sunt opi. Una, quia statim finita absentia nascit, licet metticax, donec pretor per restit.in integ.insufflet in eam spiraculum vite, sicut dicunt natura
6 les Philosophi,de leena, † que parit frustra carnium,z per clamorem quem facit super eos,inspirat in eos spiraculum vite,z viuificantur. Alij dicunt quod ista rescissoria non competit, nisi in integrum restitutione prehabita,z ista est vera.quam tenet gl.in l.si ab hostibus.j.sed quod simpliciter,z probatur ex isto tex. dum dicit, in integrum restitutis. Probatur in l.in honorarijs. versi. sed cum rescissa.de actio.z obligatio. vide gl. tuam in fine. que tangit istas
7 opin.tene opin.gl.in j.sed quod simpliciter. ¶ Quero, vtrum ista rescissoria sit natiua, vel datiua. Bl. nostre subtiliter sunt locute, z dicunt, Quandoque vsucapitur res mobilis,per quam vsucapionem,queritur dominium directum, vt l.traditionibus.ĩ. de pact. Cum ergo prima actio sit totaliter sublata,ista que restituitur erit datiua,non natiua. Si vero est prescripta res immobilis,tunc per prescriptionem non tollitur dominium directum,sed queritur vtile prescribenti,vt in authen.nisi.z ibi per gl.plene. de bon. materni, tunc restitutio tollit de medio obstaculũ prescriptionis, per quod paratur exceptio contra vendicationem, z ista actio erit natiua, scilicet,er dominio directo,quod residet penes istum restituturn.z restitutio solum exceptionis obstaculum subtulit, z idem in prescriptionibus que currunt contra actionem. Nam actio non tollitur ipso iure,quia tempus non est modus tollendi, vel inducendi obligationem.vt l.obligationum fere.j.placet.de actioni.z obligationi. Unde per istam restitutionem tollitur solum exceptio, que erat parata contra actionem, z intentabitur actio prima directa.
8 Ita sentit gl.hic,z in j.sed quod simpliciter. Altram. dicunt † quod etiam ita per prescriptionem tollitur directum dominiũ,sicut per vsucapionem,z ideo dicunt quod etiam in re mobili prescripta locus vtili rescissorie,que dicitur datiua.tamen istorum opi. reprobamus,vt dicam in authẽ.nisi.de bo.ma. Item dicunt quod quãdo prescribitur actioni prescriptione xxx.vel xl.annorum.tollitur ipso iure actio.probatur in l.omnes.de prescri.xxx.ann.z sic dicunt esse
9 locum vtili rescissorie,quam dicunt simpliciter datiuam. Vide uerte,rogo te,licet propter prescriptionẽ xxx.vel xl.ann.actio ipso iure tollatur,vt d.l.omnes.tñ non tollitur obligatio,vt d.l.obligationum fere.j.placet.de act.z oblig. Si ergo lex non restituit illam actionem tam mortuam, cum reperiat viuam obligationem eius matrem,dicemus istam natiuam.non datiuam. quia habet matrem ex qua oritur.vt l.iurisgentiũ.j.ff.de pac. sicut videmus in Christo,qui resuscitauit filium matris sue, dicemusne illum resuscitasse sine matre? Certe non,ita actio resuscitata diceretur natiua, non
10 datiua. Aduerte tamen, † quod vbicunque in actione reali ego appellaui eam natiuam,seu datiuam, non intelligatis eam natiuã a matre obligatione,quia actio.in rem non oritur ex obligatione,vt Justi.de act.j.i.j.l.priori.sed pro tanto appello eam natiuam, q̃ habet materiam subsistẽtem,ex qua oritur dominium, z possessio,
11 vt videbitis j.l.priori. ¶ Hoc premisso, quero,scilicet quanto tempore tollatur ista rescissoria. Bl. dicit. quadriennio. Idem dicit Ti. tit.priori.i.fi. Et vide istas gl. Ego dixi vobis quod duplex est iudicium. Est iudicium rescindens.z iudicium rescissorium. In iudicio rescindente est propositum quadriennio.vt l.fi.C.ti.j. In iudicio rescissorio.est propositus ann' vtilis.vt hic,z in l.in honorarijs.versi.sed cum rescissa.de acti.z oblig.hoc non reperio mutatum.ergo adhuc hodie durat anno ergo.etc. quia q̃ non immutatur.etc.vel, precipimus.j.de appel. Nec obstant iste gl.que videtur velle quod tollatur quadriennio.nam fateor quod si per quadriennium quis fuerit negligens in proponendo,z prosequẽdo iudicium rescindẽs impeditur naturalis istius actionis rescissorie. z pro tanto dicit q
12 quadriennio tollitur. ¶ Sed quero a quo tempore incipit currere iste annus. Breuiter secundum opin.quam tenui.incipit currere a die habite restitutionis, quia tunc oritur, z perpetuatur in
13 actio contestatione litis,secundum quod gl.iste dicũt. ¶ Quero, quando ista actio est directa natiua,non datiua, vtrũ tollatur anno vtili. Certe hic est casus q̃ sic. secundum lect. prout loquitur re non vsucapta. Vide gl.tuam. Sed possumus loqui clarius. quãdo actio prima durat per restitutionem. datur replicatio contra exceptionem inductam ex tempore,vel ex pacto. Audistis ĩ.si actuer.trãsac.in l.ij. Dico ergo q̃ illa actio prima est perpetua hodie, sicut erat primo,sed effectus replicationis inducte per restitutionem,finitur anno.sicut actio inducta per restitutionem finitur anno.ita replicatio. Sed de vno est mirãdum,quomodo he actiones prętorie,que sunt rei persecutorie,non sunt perpetue,vt Justit.de perpe.z tẽp.act.z l.in honorarijs.in pri.de act.z oblig. ergo z ista
14 debet esse perpetua? Respon. actiones persecutorie,que dantur a pretore.sunt perpetue.nisi dentur contra ius ciuile,vt d.l.in honorarijs.versi.sed cum rescissa.z ideo redhibitoria, z quanto minoris finitur anno,vel sex mensibus.quia datur ad rescindendũ contractum validum de iure ciuili. Ista ista, que datur ad rescindendum illud, q̃ erat validum,de iure ciuili,finitur anno,etc.

ADDITIO.

a IO.FR. R V. ¶ *Adiectio. Adde quod ita communiter tenetur. vt no. Jas.in j.rursus.col.xvj. Justit.de acti.z ibi vide plene de hac materia per Doct.

---

a De alienatione iudicij mutandi causa facta*. Rub. LV

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Causa facta. Limita dispositionem huius tituli. vt in simi.per Alexã.in l.si finita.j.fi. de vectigalib. ff. de damno infect.

LEX VNICA.

¶ Am in rem. Si res est alienata causa mutandi iudicij. potest agi cõtra alienatorem ex hoc edicto, vel cõtra possessorem actione in rem.h.d.ista no.lex. ¶ Opp. quod imo dominium

parit actionem in rem. vt l.in rem.ff.de rei vendi. Sol. Rei vendi
2 catio habet duo principia formalia. vnū ex parte actoris. z istud
est dominium, aliud ex parte rei. z illud est possessio. vt hic. z ideo
ista duo requiruntur copulatiue. scilicet dominium z possessio. nec sufficeret
vnū z istud vult dicere gl. posita hic. Dicit tū quedam de quasi do
minio. z quasi possessione. que an sint vera. dicā statim. z vide pri
mo gl. in c. q dicit de quasi dominio, videtur contra ti. ff. de publi.
vbi pro quasi domino datur Publiciana, non rei vēdicatio. Et credo
q gl. voluit intelligere quasi dominū. scilicet vtile dominium. de quo loquit
ext. ii. si ager vectl. vel emphyt. per. Item illud quod dicit de quasi
possessione, videtur contra. q. incorporalia quasi possidentur. vt l.
seruus. §. incorporales. de acqui. rer. do. de serui. l. quoties. z tamē
non petuntur incorporalia per rei vēdicationē, sed per cōfessoriā
3 negatoriam. Respon. credo gl. intellexisse quasi possessionē. pro
eo qui dolo desiit possidere, qui conuenitur perinde, ac si possi
deret. vt l. paré. ff. de rei vin. l. is qui dolo. z l. si culpa. vel hoc
dicit pro eo qui habet detentationē tm. vt l. officium. de rei vendi
catione. z ista sufficiant, quantū ad rei vēdicationē. ¶ Op. z videtur q
4 non detur restitutio ex hoc edicto. sed actio in factum. vt ff. eo. l. i. z
l. ex hoc edicto. Solu. Intellige restituitur per actionē in factum.
Quero. quid requiritur vt actio in factū locum habeat. Dic vt in
gl. quam vide. Quero. vtrū contra istam alienationē detur reiuen
dicatio. cum alias quasi dolo desierit possidere. Glo. dicit. q sic. z
bene. z dic vt in gl. ¶ Quero. an per actionem ex hoc edicto tolla
tur rei vendicatio. Gl. dicit quod non. ff. eo. l. iij. §. ex quibus. z ve
rum dicit. qz competunt ad diuersa. Quero. qualiter probatur. qd
dolose alienauit. dic vt nota. per Dy. in c. pro possessore. extra de re
gulis iur. libi. vi. glo. in l. Iulianus. §. quid sit latitare. quib. ex caus.
in possessionē.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Requiruntur. Aliquando tamen rei vendicatio da
tur contra non possidentem, qui tamen sperat de proximo possi
dere. Ita no. Barb. in c. fi. extra de iudi. qz ibi illi Iudices agebant cō
tra illam ecclesiam petitione. q non erat in possessione electio
nis rectoris sed sperabatur de proximo essē per sententiam in fa
uorem illius ecclesie latam a Florentina potestate.

De receptis arbitris. Rub. LVI.

¶ Bl. continuat. vt habetis in ca. Tu potes continuare vt colli
gitur ex his que diximus de pactis. in rubrica.

LEX I.

1 ¶ A sententia. que parit actionem iudicati, potest appellari.
2 A sententia arbitri non oritur actio. z ideo ab ea non appellatur.
3 A sententia arbitri. eo casu quo oritur actio. appellatur.
4 Pactum quod a sententia arbitri possit appellari, valet.

a EX sententia. a Breuiter hoc intendit ista
lex. bona lex. Et sententia. que nul
1 li est. appellari non pōt. Item sententia arbitri lata vl
tra diem cōpromissi. penā comitti nō facit. h. o. ¶ Glo.
2 q ab illa ista pōt appellari que parit actionē iudicati. ¶ Secūs
a nota quod sententie arbitri, meru pene pareatur, non q ex sen
b tētia oriatur actio. b ¶ Nota q a sententia arbitri c non potest ap
c pellari. ¶ Opponitur hic eodem. lege non distinguentes. §. cū quis
dam. Sol. non potest appellari vt hic, qz est introducta quedam
exceptio, que est quedam appellationis species, vt l. contraria,
d ¶ Opp. secundo q ex sententia arbitri oritur actio, vt §. e. l. ne in
arbitris. z l. cū antea. Sol. olim non oriebatur, hodie nc, vt l. contra
e ria. ¶ Quero vtrum hodie eo in casu quo actio oritur a sentē
3 tia arbitri possit appellari? Bl. dicit q non. Iam tunc oritur actio
quando sententia est approbata expresse, vel tacite per curiam r.
dicendum. Aut ergo est approbata expresse, z non pōt appellari, vt
§. de re iud. l. ad solutionē. Aut non, z tunc intra decē dies pōt ap
pellari, qz oritur actio, post decem dies nō posset, qz transactū est
tempus appellandi. Ita dicit gl. tua quam vide, z omnes eam te
nent, z sic pertranseunt omnes doct. Ergo alias diximus in l. nemo pōt.
f mari tacite, ita quod oritur actio pōt appellari quod probo sic,
ab ea sententia que producit actionem iudicati, pōt appellari, vt
hic. sed ista est huiusmodi, ergo, &c. Hec ob. si dicis ante decē dies
non oritur, post vero prouocatur, &c. vt in gl. qz eo ipso quod quis
appellat, approbat sententiam, &c. ita quod ex ea oritur actio, z sic
potest appellari, non enim approbat eam tanquam bene lātā, sed
tanquam ne latam. Simile in l. iij. §. falsus. ff. rem rat. ha. z l. Pom
ponius scribit. ff. de neg. gest. z ibi no. ¶ Ex hoc ter. z ratione ipsi⁹
4 habes vnum notare, z menti tenere, qō cum hodie ex forma statu
torum ciuitatum Italie ex sententia arbitrorum oriatur actio, qō
ab illa sententia pōt appellari, sicut a sententia iudicis. Tene menti.

hoc dico de arbitris, non de sententia arbitratoris. quia arbitra
5 mentum est quidam contractus non sententia. ideo est recurrendū
ad materiam l. si cretarem. §. arbitratorum. ff. pro socio. ¶ Quæ
6 ro vtrum valeat pactū quod a sententia arbitri possit appellari? 6
Dyn. posuit in l. ex consensu. ff. de appel. z quidam habent in l. ne
h mo potest. ff. de leg. i. z ibi videtur tenere. quod tale pactū valeat⁹.
Cyn. hic videtur tenere contrarium. quia per hoc daretur iurisdi
ctio arbitro contra l. priuatorum. ff. de iurisd. omn. iudi. Ego sum
consuetus dicere quod tale pactū valeat in omni casu. Aut enim
loquimur in casu in quo de iure communi potest appellari. secun
dum ea que dixi. z non est dubium. Aut loquimur in casu in quo
a sententia arbitri non possit appellari de iure communi. quia ex
sententia arbitri non oritur actio. z tunc idem. z illa verba quod li
ceat appellare. accipiuntur impropie. hoc est, ad iudicē reclama
re. Quid enim repugnat quod inter me. z te cōuenatur quod sen
tentia arbitri remittatur per iudicem? Certe nihil. non dico quod
sit appellatio propria que rescindit sententiam quæ nulla est. ergo
6 † est quedam reclamatio. verba tamen debent intelligi secundum
quod sonant. z secundum subiectam materiam in qua ponūntur.
vt l. si vno. in prin. ff. locat. z l. si stipulatus. ff. de vsu.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Ex sententia. Qualiter ista debent procedere de iure
Canonico. z multa vide per Ro. in l. ex consensu. de appel. z que ibi
diximus. z legem istam in verbo. sepe rescriptum. pōderat Bal. de Ca
in consi. q incipit. In Christi nomine amen. ver. visis z ponderatis
omnibus. &c. quod ex communiter accidentib. bona est argumen
tatio. de quo vide in l. neque natales. §. de prob. ¶ Aduerte quod
Bar. in hac l. de arbitris. innoluntur vitio contrarietatis, secun
dum quosdam. Sed pro saluatione Bar. in quo arguitur de con
tradictione. vide concordan. quā posui ad l. nemo potest. ff. de leg. i.

b ALEX. ¶ Oritur actio. Sed quid si fiat compromissum per sti
pulationem sine pena. an ex sententia oriatur actio, sicut quando
pena est incerta. vide Cyn. z quod ibi no. Bar. per illam ter. in l. diē
prorogare. §. fi. ff. de arbi. que differentia sit inter compromissum. z in
dictum. vide late Spec. in ti. de arbit. §. differt. per totum illum. §. z
Ang. de Ere. in §. omnium. Iusti. de actio.

c P. PAV. P. ¶ Arbitri. vide quomodo pro. cedat ista regula z cō
tra regulam assignatam in tertio multa per Jas. in l. arbitro. ff. qui
satisdo. cog. per discursum. post alios, multa tangit contra rationem
assignatam in ter. isto. z quod nō procedat in arbitris electis a iu
dice. vel a partib. cum authoritate iudicis circa aliquod emergēs
in iudicio. vt in casu illius legis.

d ALEX. ¶ Or. secūdo. Qualiter intelligatur. vide omnino Bar.
in l. fi. de bo. possessorū. tabu. z hanc limita. vt no. per gl. z Bart.
in l. arbitro. qui satisdo. cog. vbi vide omnino. z vide per Mod. in l. ex
consensu. in prin. ff. de appel. Item limita nisi compromissum fit in
iudicem z ipse vt arbiter sententiam tulit. quia tunc poterit appel
lari ter. est valde no. in c. a iudicibus. ii. q. vi. z no. in c. ab arbitris. de
offi. dele. lib. vi. Potest tamen semper opponi exceptio doli. secun
dum Bal. in rub. ff. de app. in fi. Item potest peti in integ. restit. se
cundum Bal. in l. in fi. ff. de minor. possit. appel.

e POMA. ¶ Actū hodie. Vide Alex. an l. nemo potest. z ibi Mod.
z maxime Bret. z Jaso. ff. de leg. i. Ex quorum dictis colliges ver.
tatem horum que dicit hic Bar. z vide Rapha. Eu. consi. 1. z quid
iuris sit in sententia arbitratoris vide Panor. consil. 1. ex vltimo vlti.
du. vol. ij. z Alex. in li. ff. de leg. i.

f ALEX. ¶ Appellari. appellari an possit ab arbitro? z adde Bal.
in l. quid ergo. §. ex compromisso. ff. eod. z Bald. in l. arbitro. ff. qui satisdo. cog. z ibi
Ang. videtur tenere contrarium. Que autem sit ratio quod a sen
tētia arbitri nō appellatur, vide Ang. z doc. in d. l. arbitro. ¶ A. D
D E quod Bal. hic reprobat Bart. in quantum allegat §. falsus. z
in quantum dicit quod in casu l. cū antea, possit appellari intra de
cem dies. de quo. per Alexā. consi. xxiij. lib. iij. z xcvj. lib. j. z Ho. iij.
Pau. de Cast. consi. ccc vj.

g P. PAV. P. ¶ Appellari. Vide pro hoc quod habes ad Bar. in
l. quid ergo. §. ex compromisso. ff. de insa. Item vide quod habes ad
Bar. in l. non fatetur. in prin. ff. de confes. an stante tali statuto q
confessio coram eis facta dicatur iudicialis.

h ALEX. ¶ Pactum valeat. Adde Mod. in l. ex cōsensu. in prin. ff.
de app. z contra. Bar. tenet Spe. in ti. de ap. §. ii. versi. quid si cōue
nerit. alleg. ter. in auth. vt in med. litis non fiant sa. ius. circa princ. z
in l. priuatorum. i. de iurisdi. omn. iudic.

LEX II.

1 ☞ Quando contumax in non comparendo coram arbitro incidat
in penam.

SI contra. Qui est contumax non comparē
do coram arbitro. incidit in penam
compromissi. hoc dicit. ¶ Opp. ff. eo. l. non ex omnibus
vbi ex sola contumacia nō videtur quis incidat
1

in penam. Sol. hic fuit expresse actum, vt dicit glos. & ita intelligit istam ter. ¶ Contra istam solutionem opp. de l. diem proferre. ff. si quis. ff. eo. Sol. ¶ Pro declaratione huius legis debes scire, Quando ꝙ est actum expresse, vt debeat venire ad preceptum arbitri, & tunc non est dubium quod pena committitur, non veniendo, vt hic. Quandoꝙ non est actum, & tunc aut est actum, vt sententia posset ferri parte absente, & tunc non veniendo pena nō committit. Ratio qꝛ non impedit arbitrū sententiare, qꝛ hoc potest parte absente. Si vero hoc non esset actum, tunc non veniendo pena cōmittitur, non qꝛ non venit principaliter, sed quia non veniendo impedit sententiam arbitrum ferre. Hic est casus in d. l. diem proferre. ff. si quis litigatorum. ff. eo. Et secundum istam determinationem debet intelligi tex. l. non ex omnib. ff. eod.

LEX III.

i ¶ Tacita conditio impedit natiuitatem actionis sicut expressa.

a **Arbitrorum.** [a]Hec lex breuiter dicit. Adversus petitionem pene committit exceptio doli, si per sordes fuerit arbitratum. h. d.

b ¶ Oppo. & videtur quod pena non committitur ipso iure[b], qꝛ in compromisso inest tacita conditio, si dolo non arbitratur, vt ff. eo. Lita demum. Sol. gl. quod tacita conditio non impedit natiuitatem actionis[c] Unde gl. non dicit verum, imo tacita conditio impe
c dit natiuitatem actionis sicut expressa, vt no. in l. Lite qꝛ. ff. de pact. que gl. dicit verius quam ista, & ibi respōdet ad l. que extrinsecus. de verbo. obl. Sol. ergo ista tacita conditio non inest stipulationi, sed exactioni. Ita videtur velle in d. l. ita demum. ff. eo. merito non impedit natiuitatem actionis, sed inducit exceptionem. ¶ Op. ff. eo. l. diem. ſ. stari. Sol. illa intelligitur secundum istam. querit glos. quid si arbiter tulit sententiam per dolum ablq; scientia partis. Dic vt in glo. & bene, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Arbitrorum. no. qꝺ sententia arbitri corrupti pecunia valet, licet obstet exceptio doli, vt hic, & no. Inno. in c. cum ab omni. de vita, & ho. cle. & ibi gl. licet Jo. Viterit contrarium ij. q. vj. ſ. diffinitiua. ver. venales. secus si continet expressum errorem, qꝛ est nulla sicut sententia iudicis, vt in ſ. stari. hic alleg. per gl. & Bald. in l. venales. ſ. quando proꝛo. non est neces.

b ALEX. ¶ Ipso iure. Facit quod no. in l. iij. ſ. si seruus. de pecul.

c ALEX. ¶ Actionis. de quo vide etiam per Bal. in l. si ex cautione. in vij. q. & ibi etiam per Ly. ſ. de non nu. pe. & Bal. in l. v. circa fi. C. de rad. tollend.

LEX IIII.

1 ¶ Quod idem sit iuratum esse, siue partes scripserint, vel scribi fecerint se iurasse.

2 Et sententia arbitri quando est iuratum oritur actio. nu. 5.

3 Acta debent apparere in scriptis, & quando possint probari per testes.

4 Alii non contrà dicit quando videatur consentire, & approbare.

5 Judex vel arbiter quando possit esse testis in causa super qua iudicauit.

Nec in arbitris. Ista lex diuiditur in plures partes. Primo ponit proemium. Secundo ponit dictū quando iurauerūt partes, & arbiter. Tertio quando iurauerunt partes, & non arbiter. Quarto quando iurauerit arbiter tantum. Quinto quando de iuramēto nihil constat, sed altera pars tm iuratum asseuerat. Sexto quando post suiam partes emologauerūt. Secunda ibi. Si igitur. Tertia ibi. finaute. Quarta ibi, sed & si ipse. Quinta ibi, finaute in scriptura. Sexta ibi, si qs aut. Breuiter dicit. Si qd in cōpromisso fuerit iuratū a partib. & ab arbitro, vel a partibus tm, vel ab arbitro, tāntum, ex arbitri sua oritur actio, & exceptio, secus si altera pars tm iuratum asseuerat. Ite si arbitri sententia emologatur, producit
a actionem. h. d. ¶ Ho. ex hac lege[a] quod siue iuratum, siue par
1 tes scripserunt, vel scribi fecerunt se iurasse, idem est. ¶ Secundo
2 not. † qꝛ quod ex sententia arbitri quando est iuratum oritur actio.
3 ¶ Tertio no. qꝛ acta debent apparere in scriptis, alias non creditur eis, vt hic in ver. finaute in scriptura. ¶ Quinto no. & tene
4 mentū quod ille qui non contradicit, videtur consentire[b], & appro
b bare, vt hic in fi. ¶ Opp. ſ. eo. l. j. Solu. speciale est, quando fuit iuratum quod ex sententia oriatur actio. ¶ Sed circa istam partē que
c ro. que actio detur ex tali sententia? Ter. non bene aperit[c] secun
5 dū quod vidistis. † Bi. dicit. Aut in sententia venit aliquid incertum, & datur actio in factum. Aut venit certū, & habet locum cōdi
d ctio[d] ex lege ista. Aut sententia fuit lata super actione in rem, & habet locum vtilis in rem, vide gl. ¶ Venio ad ver. finaute in scriptura. ¶ Opp. & videtur quod arbiter sit idoneus testis in causa in qua fuit arbiter, vnde videtur obstare l. ob carmen. ſ. illud. ff. de testi. Solu. Dicit glo. illud ideo, qꝛ erat vnus solus, & dicto vnius non est credendum. l. iuriiurandi. ſ. de testib. Alij dicunt hoc ideo,
6 quia debet apparere in scriptis, & non apparebat. † Tu dic clarius, & melius. [c]Aut iudex assumitur vt testis in causa donec est iu
e dex vel arbiter. & non potest. ne duplici fungatur officio, vt l. quis
f quis. ſ. de postula. Aut postquam causa est finita, tunc si quidem assumitur vt testis super processu. valet eius testimoniū, vt d. l. ob carmen. ſ. illud. nisi ei obstaret quod esset solus. vel quod scriptura non esset facta, vt hac l. Aut assumitur ad testificāduni super iustitia sententie sue, & non potest. quia est suspectus. argumen. l. eos. in principio. de appellatiōibus. Et de hoc per glo. & Innoc. extra de testib. c. cum a nobis, &c. dilecto filio, & de election. cap. cum dilectus.

g ¶ Item oppo. ad hanc partem[g] de l. in exercendis. ſ. de fide instru. Solu. Fallit in actib. qui debent probari per scripturam, vt hic, & in c. quoniam contra falsam. extra de prob. cū gl. ibi posita. ¶ Contra hoc oppo. de l. quoties. ſ. si. de probatio. cum gl. ibi posita, quę
7 innuit qꝛ acta probantur per testes. Solu. dic † quod acta possunt
h probari per testes[h] qui dicunt hoc fuisse actum, & hoc fuisse scriptum, vt l. testium. ſ. de testib. Ita debetis intelligere istam materiam. ¶ Venio ad versicu. fin. hic habetis quod paria sunt dicere,
i non contradico, & approbo.[i] Facit ad hoc ff. rem ra. ha. l. quo enim. ſ. j. & quod ibi not. in glo. parua. Rog. & de hoc ibi glo. tangit in l. absentis. ſ. si cert. peta. &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Ho. ex hac lege. Siue post iurauerit, & sic facta lex ad not. in l. si quis maior. ſ. de transact. quod illa lex locum habet siue iuramentum fuerit positum in contractu siue post.

b ALEX. ¶ Consentire. Est bonus text. & ibi not. Barto. ſ. de rei. l. j. & vide ſ. in fi. huius. l.

c ALEX. ¶ Aperit. vide Bar. in l. j. circa fin. de condi. ex lege.

d ALEX. ¶ Condictio. An actio varietur per sententiam arbitri, vide late Spec. in titu. de arbit. in ſ. fin. versic. item quero an act. &c. cum ſ. seq.

e POMA. ¶ Et melius. Vide Rapha. Lu. consil. vij. Fel. ca. cum a nobis. versi. ij. conclusio. de testi. Anto. de Butr. consil. xxiij. & consil. xxxij. & Car. consi. cxxxvij. & Ana. xvij. Bald. in c. conquerente in fi. de testi. spol. vbi dicit quod tales non poterunt testificari de fundamento iurisdictionis sue. & Aret. in c. qualiter & quando. primo. de accu. & Pan. consi. lxiij. & Pan. in c. ij. de arbi. & Aret. consi. clxiij. & Bald. in c. dilecto. & in d. c. cum a nobis. & Alex. consi. lxxviij. volu. v. & non abre. consi. cxliij. vol. ij. & vide etiam Alex. consi. lxxxvij. volu. iij. vbi dicit generaliter qꝺ iudex nō potest deponere super validitate, & iustitia sententie sue. & ibi vide aliquid. P. PAV. P. ¶ Et melius. De hac materia an & quando credatur dicto arbitri vel arbitratoris seu iudicis. vide Fel. in c. cū a nobis. extra de test. vide que scripsi in aut. nisi breuiores. C. de senten. ex breuicu. recit. & Tom. de Fil. cxxvij. incl. consul. vide omnino do. Anto. consi. xxiij. vbi etiam Tom. consi. cxlij. in prin. qꝺ nō possint arbitratores lauda sua interpretari. vide do. Anto. consi. xxxij. in princ. & circa medium. vide pro extensione conclusionis Bart. hic, qꝺ credatur iudicib. post depositum officium. Are. in c. cum dilecti. in tertio notab. de accusa.

f ALEX. ¶ Ston potest. Utrum iudex, vel arbiter possit esse testis in causa in qua est, vel fuit arbiter. Adde Bart. in l. societatē. ſ. arbitrorum. ff. pro socio. & quid in denūciatore. vide casum in c. omni negotio. de testi. & Bar. i l. diuus. i fin. de re iudi. Judex tamē sēper poterit esse testis, ad instructionē, & estimationē saltem. Bloss. est valde not. in c. de consuetu. xviij. distin. allegat. l. sciēdum. ff. de appellecip. & c. cordi. de appel.

g ALEX. ¶ Ad hanc partem. Adde Bart. in l. si. in finalibus verbis. ſ. de edi. diui Adria. tollen. & que dixi post glo. & Bart. in l. contrahitur. ff. de pignō.

h ALEX. ¶ Per testes vide l. curent. ff. de testi. ADDE Paul. de Cast. consil. ij. Et adde Lanfran. de Brix. in rep. c. quoniam contra falsam extra de prob. qui tꝛ qꝺ sic. & allegat c. sicut extra de re iudi.

i POMA. ¶ Et approbo. Hoc tamen non habet locum in notario dicente partib. presentib. & non contradicentib. qꝛ tūc nō equipol ler verbo approbo. Ita plene dicit Oxia. in trac. suo de arb. in verbo emologatio. & vide etiam ad istam legem eundem. q. xxij.

AVTHENT.

1 ¶ Arbiter non tenetur iurare nec debet.

2 Si est factum compromissum in arbitrum cum iuramento, & pena, iuramentum reuocatur.

Decernit ius. Ista auth. corrigit legem & vult, qꝺ super compromissione iuretur. Opp. & videtur quod arbiter qui maledicat, facit litem suā, vt l. si quis in cōscribendo. ff. de pa. Sol. fallit hic quando fuit iuratum. ¶ Quero, de duob. primo in quo corrigitur lex. C. Respond, certum est quod finis huius legis non corrigitur, sed de eo quod dicitur in prin. sunt opi. Nam quidam dicunt, quod prohibet iuramentum prestari a partib. rātum, non ab arbitro, & sic tenet Pet. quasi non sit prohibitum arbitrum iurare, sicut non est prohibitum de iudice. Alij dicunt quod
a prohibet sacramentum,[a] & arbitri, & partium. Et hanc opinionem

glo. nostre

gl. nostre tegent, sed iure canonico hoc reperitur esse prohibitum, imo iuramentum est seruandum[b], nisi vergat in dispendium salutis eterne, vt in c. cum contingat. extra de iureiur. Certe de hoc vellem vidisse opinionem Canonistarum, tamen mihi videtur & aliud sit expresse cautum in iure canonico, & tale iuramentum non ligat, q2 vt vides hec lex precipit ne arbiter assumatur cum iuramento, & ideo qui hoc facit, peccat mortaliter[c], q2 facit contra preceptum principis, merito non est seruandum, q2 vergit in interitum salutis eterne. ¶ Querit gl. quid si fuerit apposita pena[a] & iuramentum? Dic vt in gl. secundum opi. Jo. quia iuramentum reiicitur, & remanet compromissum validum cum pena. ¶ Ultimo tamen scias, quod hec auth. habet locū in arbitro, nō in arbitratore. ille enim potest assumi cum iureiur. vt in c. Quintauallis, extra de iureiurā. & l. ii libertus. de oper. liber. &c. hic non sunt alia pro nunc dicenda.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Sacramentum. No. ad c. cum contingat. de iureiurā. & adde no. per Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.

b P. PAV. P. ¶ Est seruandum. Quod dispositio huius auth. non procedat de iure Canonico, tenet Bar. in trac. differentiarum inter ius. &c.

c ALEX. ¶ Mortaliter. Et vide que no. Barto. in l. societatem. ff. pro socio.

d ALEX. ¶ Apposita pena. vide omnino Bar. in d. §. arbitrorū. in versi. quero an ex sententia arbitratoris. & ad istud quod hic dicit Bar. quod arbitrator assumitur cum iuramento est ter. iuncta gl. in l. hac edictali. §. idem istud. in versi. sacramento. C. de secun. nup. & e opposito inder. de hoc late per Spe. in ti. de arbi. §. fi. versi. sed quid si cum adult. cum §. fina. & seq.

LEX V.

1 ¶ Ex sententia arbitri a partibus emologata, oritur actio, & exceptio.

2 Que actio oriatur ex sententia arbitri.

3 Laudum quod non possit emologari antequam feratur.

4 Arbiter debet sententiam suam ferre in scriptis.

5 Litis contestatio facta coram arbitro interrumpit prescriptionē.

6 Probationes facte coram arbitro, faciunt fidem coram iudice.

Amantea. [a] Ex sententia arbitri pacto nudo, & sine pena assumpti emologata tacite vel expresse oritur actio, & fit interruptio prescriptionis, & ex actis coram eo factis in alio iudicio fit probatio. h. d. Ista est notabilis & singularis lex, & est cōstitutio nostra. Primo recitat ius antiquum. Secundo ponit statutū quando partes approbāt expresse. Tertio quando partes approbant tacite. Quarto quando expresse reprobant. Quinto ponit an fiat prescriptionis interruptio. Sexto & vltimo an acta probēt in alio iudicio. Secunda ibi, sancimus. Tertia ibi, sinaure. Quarta ibi, altera, Quinta ibi, licet. Sexta ibi, ad hec. ¶ Hot. ex principio legis quod ex sententia arbitri oritur actio & exceptio, & habet executionē parata. si est emologata tacite vel expresse. ¶ Opponitur §. eo. l. j. Sol. Dicunt quidā. Fateor quod non oritur actio ex sententia, vt ibi[b] sed ex l. sic, vt hic. dū dicit, ex nostro nomine. Vel dic, & melius[b] quod hic est speciale, quando arbiter est assumptus pacto nudo. & sine pena. nā quando est apposita pena per prouisionem propriā[c] recedit a prouisione huius legis. ¶ Itē opponitur de l. die prosferre. §. fi. ff. eodem. Sol. ibi loquitur quādo arbiter fuit assumptus per stipulationem, licet pena non fuerit apposita. Hā agitur actione ex stipulatu ad interesse, ideo non est locus prouisioni huius legis. adē videtur velle gl. tua. Ideo pro declaratione huius materie aduerte, quandoque arbiter assumitur cū pena pacto nudo, & tūc ex eius sententia nō oritur actio, vt l. j. §. eo. Ratione tibi dixi §. [d] si esset dictū, rato manente pacto. tunc enim pena cōmissa. & etiā soluta, remanet pactū simpliciter, ideo ex sententia orietur actio, sicut si ab initio solo pacto sine pena esset cōpromissum, vt hac lege. Ita tenet gl. in l. ij. ff. eo. quod tene menti perpetuo. Quādoque arbiter assumitur pacto nudo tantū. tunc si quidem fuit iuratum, oritur actio & exceptio, vt no. §. eo. l. proxi. hodie secus, vt in authē. decerni mus. Aut arbiter fuit assumptus per stipulationem simplicem[b], & tunc siquidem non fuerit apposita pena, nō oritur actio, neque exceptio, sed agitur ex stipulatu ad interesse, vt l. diem. §. fi. ff. eod. Si vero fuit apposita pena, tunc idē, quia metu pene debet parere cōpromisso, vt §. eo l. j. etiam si fuerit dictum rato manente pacto, cū pena soluta remanet cōpromissum, cum in simplici stipulatione non haberet locum hec lex, vt §. dictū est. ¶ Remanet ergo quod hec lex habeat locum quādo compromissum fuit factum pacto nudo, sine pena, & fuit homologatum, vel cū pena, & fuit dictum rato manente pacto, & sic cum hodie quasi in quolibet cōpromisso stipulatio inseratur, non haberet locū ista lex, sed statuta circa hoc prouiderunt. ¶ Quero, quid si non fuerit apposita pena, sed pignus? gl. videtur velle quod sit idem, quod sit pena, quando pignus debet dari parti. quia per hanc prouisionē videtur recedere a prouisione huius legis. gl. in. de pac. conuent. ¶ Quero, hic loquitur quando partes subscripserunt se post latam sententiam. Quero, quid si ante latam sententiam partes subscripserunt? & homologauerunt[e] laudum ferendum, an valeat? gl. hic disputat, quam vide, finaliter nihil determinat. Hos arguimus aliquantulum, & videtur quod homologata facta ante sententiam non valet, quia iuri futuro nō potest renuntiari, vt l. qui superstitis. de acquir. her. habentis, no. §. de pac. l. j. Item pro hoc videtur hec lex a contrario sensu. Contra, & valeat videtur casus. §. de rem. appel. l. ii. §. fi. Item q2 per pactū[f] potest quis renuntiare iuri futuro, vt §. de pact. l. j. ad idem. ff. de pac. l. 2 heredi. §. illuffa. oēs iste rationes videntur hic in gl. ¶ Do mum vos scitis, q2 est questio. an valeat pactum de no petendo reduci ad arbitrium boni viri, quam questionē ponit Dyn. in clem. ti. de reg. iur. lib. vj. Ly. ponit hic. Bal. in l. si vnus. §. illud. ff. de pact. Dy. tenet, & tale pactum non valeat, q2 per hoc arbitri inducerētur ad delinquendum. Faciunt etiam plures alie rationes in c. sciēti. & in l. quidam cum filium. ff. de ver. obli. Per easdem rationes nō valet eius homologatio facta ante sententiam. Ita reperio Dyn. consuluisse, & ego iam consului, & non valet per easdem rationes.

6 ¶ Quero vtrum arbiter debeat ferre sententiam in scriptis. Sol. hic dicit & sic, & colligit ex isto tex. cum dicit subscripserunt. ¶ Ales

7 mio ad versi. licet. No. & hic contestatio facta coram arbitris, inducit perpetuationem, & interruptionē prescriptionis, sicut facta cō

[g] ram iudice. Contra §. de epi. & cle. auth. generaliter. vbi arbitrium

8 non limitatur iudicium. Sol. vt ibi. ¶ Ultimo no. ex fi. quod probationes facte coram arbitro, faciunt fidem coram iudice, & dies, vt dicemus, j. de testi. l. fi. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Cum antea. In l. cum antea. in prin. An autem arbitramentum emologetur cursu decem dierum. Bar. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. tenuit & non sequitur Jmo. in c. quintauallis. extra de iureiur. & adde & laudum iudicum absque emologatione recta vel expressa incontinenti mandatur executioni. ter. est ibi no. secundum vnam lectu. in l. iudi. C. de iudeis. & ibi no. Bul. de Sas. Et quid si est cum pena. an inualetur executio. vide que dixi in l. diem proferre. §. fi. ff. eo. & ibi quid si est clausula, rato manente compromisso. ¶ Et adde tu an ista lex habeat locum in arbitratore. & Jmo. in c. Quintauallis. Circa fi. extra de arbi. sentit quod sic. & ita ipsum refert & sequitur Pet. de Ancha. in consi. ccvij. inci. Judex de iure iudicaturus.

b ALEX. ¶ Et melius. Et adde Bal. in l. fi. de execu. rei iudi.

c ALEX. ¶ Prouisionem propriam. Et quomodo oriatur actio ex sententia arbitri effectu vel non, an vero ex conuentione compromissi, vide Bar. no. in l. fi. in fi. j. de sec. ta. & ad Barto. hic & ipsemet no. in l. diem proferre. & in l. ij. ff. eo. Quid in sententia arbitratoris? no, tamen & si laudum est debitum, potest implorari iudicis officiū pro executione, vt no. Bar. in l. fi. C. de execu. rei iu. & ibi vide eum, etiam no. hic. Et ad Bar. hic vide eum in l. ait Pretor. in prin. & ibi per Alex. cum concor. ff. de re iud.

b ALEX. ¶ Stipulationem simplicem. Et ita tenet hic Cyn. & istis adde Spe. de arbi. §. versi. consuetum, & versi. quid ergo secundum premissa, & versi. quid si sunt. cum versi. seq.

c ALEX. ¶ Homologauerunt. Sed si fi compromissum non processit an possit homologari? dic & non, vt c. examinata. de consti. vti. vel inuti. & no. in l. ij. §. sed seruus. ff. de pecu. Bar. in d. §. arbitrorum. versi. quid si in compromisso dictum sit, & ex nunc partes, &c. ¶ Adde & consulunt Pet. de Anch. consi. cclxij.

f ALEX. ¶ Iuri futuro. Et vnum adde. & no. volunt Bar. in l. & de bonis. §. j. ad l. falc. & idem tenuit Spe. in ti. de Arbi. §. differt autē. versi. si sit pactum, &c. & in §. fi. versi. quid si compromissum, & his ad de Bal. in l. fi. in vij. q. de actio. empt.

g ALEX. ¶ Auth. generaliter. De hoc per Bar. in l. fi. de edi. dicti. Et an inducat vitium litigiosi, no. Bar. in l. j. in fi. j. communi. diui. ¶ Adde, an per sententiam arbitratoris interrumpatur prescriptio. Old. consi. clxxvj.

LEX VI.

Sancimus. [a] Mulieres non possunt arbitrium assumere. h. d. ¶ Quid gl. quid in comitissa. Mathilda. & in Comitissa Campanie. & in Regina Apulie, vtrum in istas dominas ita preexcellentes, que tenent in risdictionem possit cōpromitti? gl. tenet quod sic, per l. j. j. de eman. li. & est casus extra eo. ti. c. dilecti.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Sancimus. Sed quid si compromittentes iurant. no. Spe. in tit. de arbi. §. pen. posti prin. in fi. vide omnino c. dilecti. extra eo. vbi videtur probari, & hoc sic speciale in partib. Balticis, secundum consuetudinem. Et opponito vide in l. femine. de reiur.

a De satisdando.[a] Rubr. LVII.

¶ Bl.continuat rubricã hoc modo.dicturus de iudicijs,premittit de satisda.que interponuntur ante lit.conte. ¶ Querit gl.quid sit satisdatio.Certe intelligitur cũ fideiussore,vt ff. qui satisd.cog.l.j.&c.

ADDITIO.

a ¶ De satisdan.Circa istam materiam satisdationis si statutum dicit aliquem non audiri nisi prestita satisdatione, an sit dare remedium quod non presteturꝫ vide Rom.consil.lxvij. Vide de materia quod scripsi in auth.generaliter.C.de episc.ꝫ cle.vbi multa habes.

LEX VNICA.

1 ☞ Quãdo procurator est ad acta constitutus, non dubitatur de mandato.

2 Reuocatio procuratoris, que non peruenit ad notitiam iudicis, vel actoris,non nocet,ꝫ quando noceat,ꝫ debeat fieri.nu. 7.10.11. 12.13ꝫ14.

3 Procurator actoris tenetur cauere de defendendo in causa reconuentionis,ꝫ nu.16.

4 Procurator rei cauet de iudicato soluendo.

5 Exceptio cõtra procuratorẽ debet opponi ante litis cõtestationẽ.

6 Procurator an debeat satisdare,quando constat de mãdato quomodocunque constet.

8 Differentia inter procuratorem constitutum apud acta, ꝫ constitutum extra iudicium quantum ad reuocationem.

9 Reuocatio administratoris apothece, debet fieri in illo loco in quo fuit prepositus administrator.

11 Procurator lite contestata nõ reuocatur ipso inuito; ꝫ sine causa.

12 Modus relenandi procuratorem a satisdatione.

Non est incerti. Procurator fact⁹ apud acta,non tenetur satisdare de rato,sed de defendẽdo. Item reuocatio que in notitiam iudicis vel aduersarij non peruenit, iudicium nõ impedit.procurator vero indistincte cauet de iudicato soluendo. h.d. Diuiditur in duas partes. Prima de procuratore actoris, Secunda de procuratore rei. Secunda ibi rei autem. Prima subdiuiditur in tres.q1 primo loquitur quando exigebatur cautio de rato. Secundo quando mandatum fuit reuocatum. Tertiò quando
i exigitur cautio de defendendo. Partes patent per se. ¶ † Rot.ex hac lege quod dicitur de procuratore facto apud acta, de cuius
k mandato non potest dubitari. Et no.† ꝙ reuocatio que non peru-
3 nit ad notitiã iudicis, vel aduersarij non nocet. ¶ † No.ꝙ procurator actoris tenetur cauere de defendendo in causa reconuentio-
4 nis. ¶ † Rot.ꝙ procurator rei,indistincte cauet de iudicato sol-
5 uen. ¶ † No.etiam ꝙ iste exceptiones debẽt opponi ante litis contestationem,vbi dum dicit in ipso litis contest.exordio. ¶ † Oppo. ꝫ videtur ꝙ quocunque modo constet de mandato non debet satisdare de rato,vt ff.rem ra.ha.l.ne satisdatio.ꝫ ff.de procu.l.si procuratorem,ſ.de procu.l.j.,Sl.fatetur contrarium,q1 idem si quocun-
a que modo de mandato constet,[a] ego autem puto aliquid esse specialitatis in procuratore facto apud acta,vt j.dicam. ¶ Oppo.ff. de oper.no.nunc.l.de pupillo,ſ.qui procurator.dicit gl.ibi specia-
le,Tu dic vt ibi no.q1 ibi erat verus procurator.tamen de mandato dubitatur. ¶ Opp.tertio de l.qui ita.ſ.j.ff.ad Trebel.Sol.Hactor ꝙ ibi est speciale per rationem que ibi ponitur in text.De ista materia dixi vobis plenius in l.j.ſ.de procur. ¶ Demũ ad secun-
b dum notabile,ꝫ oppo.[b] ꝙ factum a procuratore reuocato sit ipso iure nullum.ſ.de procu.l.licet.ff.de solu.l.vero procuratori,ſ.sed,ꝫ si quis mandauerit.Huius timore gl.distinguit vno modo,ꝫ similem distinctionem ponit in l.si procuratorem,ff.de procu. vbi idem
7 text.ꝫ ea gl.que hic. ¶ † Circa reuocationem procuratoris,[c] examinemus alia membra istius gl.dicit gl.Quandoque iudex,ꝫ aduersarius hanc reuocationem ignorant,tunc procedit iudicium,italo quitur hic,ꝫ vide gl.Quandoque procurator est factus contra cer-
b tum aduersarium,[b] sine dubio procedit ista gl.vt l.si procurator.ff. de procu.argu.l.si fideiussor.ſ.j.ff.manda.que probant quod debet aduersario denunciari.Facit.l.nomen.j.que res pign.oblig.possit.
c Quandoque non est factus contra certũ aduersarium,[c] sed est procurator generalis ad causas, tunc si quidem est factus apud acta debet reuocatio apparere apud acta, alias reuocatio non nocet,ꝫ
8 sic est casus in hac l.nota.Et hec est vna differentia inter procuratorem factum extra iudiciũ,ꝫ factum apud acta. Nam sicut quando est dubium de mandato est locus cautioni de rato, vt l.j.ſ.de procu. ita etiam quando est dubium de reuocatione licet constet de mandato, est locus cautioni de rato vt l.vulgo.de admini.tut. Sed quando factus est apud acta non potest esse dubium de reuocatione,nisi apud eadem de reuocatione constet, vt hic,ꝫ hoc vult dicere text.itaque,ꝫ si postea,&c. quasi dicat de mutatione voluntatis non potest dubitari. Et est ratio, q1 sicut quando habet certum aduersarium,debet ei denunciari,vt dictũ est, ita quando certũ habet iudicem sibi debet hoc denunciari sicut parti,vt j.dicam. Et predicta vera in his que aguntur in eodem tribunali,apud eundem iudicem,vel in his que aguntur in alio tribunali,sed in eodem loco,vel in alio loco,si tamen ille iudex esset ibi presens,vel esset ita vicinus quod ad eum posset sine magno incommodo accedi

ADDITIONES.

ALEX. ¶Constet. Et adde. q licet hoc regulariter sit q procurator rei caueat de iudicato soluendo, tamen illud fallit. si venit ad defensionem alicuius articuli. Ita notat Angelus in l. filius. ff. qui satisd. cog. z alleg. gl. in l. in eo. §. j. ff. de reg iur. Et ad hoc facit in simili q no. Bar. in l. debitum. ff. de condi. inde. z in l. filiusfa. de dona. z in l. cum procurator. in prin. ff. de dam. infec. quod no. Item no. quod vbi procurator venit ad defensionem resultãtem ex actis, nunquã est necesse quod de rato caueat, quoniam si quis non defenderet, tuder ex officio defendere, z supplere teneretur, secundũ gl. in l. vbi pactum. §. de transa. etiam q2 in tali defensione, etiam persona inhabilis puta mulier vel minor admittitur secundum Inn. in c. veniens. extra de accu. z refert. do. Aud. Ro. in l. de pupillo. §. qui procurator. ff. de procura. ff. de ope. no. nun. Item non tenetur cauere in casib. de quib. in l. Pomponius. §. sed z is. ff. de procu. z q no. Bar. in l. de pupillo. §. pe. de ope. no. nun. Item non cauetur de iudicato soluendo vbi natura cause non patitur, vt declarat Imo. in l. pe. §. ad crimen. ff. de pub. iudi. z adde q in iudiciali. verũ est. q debet certificari aduersarius de reuocatione antea facta, si fuit facta fides de mandato, alias non est necesse, vt est gl. fi. in c. ũ. de procur. in vj. quam ad hoc alleg. do. in c. ex parte decani. de reseri. An autem in extraiudicialib. sit necesse reuocationem venire ad notitiam aduersarij, vide per Inn. in d. c. ex parte. Et de hoc ibi per omnes do. vbi ponunt hanc materiam. Et an in matrimo. habeat locum dicta reuocatio, etiam antequam perueniat ad notitiam, habetur in c. fin. de procu. in vj. vide per doc. d. c. ex parte Decani.

b POMA. ¶Notabile. z opp. An z quando factum a procuratore reuocato valeat. z limita totam istam materiam vt nõ valeat reuocatio procuratoris. §. hodie faciendo ipsum procuratorem, z eras reuocando, z sic causa captionis cum ipso contrahentium. Tert. est fing. in l. sed z si pupillus. §. sed z si alias. ff. de institor. tex. pro singulari alle. Roma. in singulari cccclxxxj. incip. variant.

c P. PAV. P. ¶Procuratoris. Circa istam materiam q reuocatio debeat esse nota parti. seu iudici vide omnino late Jo. de Ana. cõsil. xxv. limitantem inter alia non esse opus limitatione reuocationis. quando non erat prius facta plena fides de mandato. Item si postea fuit contumax procurator non nocet eius contumacia domino. licet reuocatio non sit intimata. Et multa alia in materia vide per eum. z Bolog. in addi.

d P. PAV. P. ¶Aduersarius. Super isto membro vide Lomen. cõs. clxviij. incip. venerabilis vir. in ij. dub. vbi videtur velle contrarium Bar. hic. z reprobat solutionem z intellectum quem ponit Bar. §. ad. §. prescribere.

e ALEX. ¶Certum aduersarium. Et est tex. no. in d. c. ex parte Decani. de reseri. z in c. ũ. de procu. in vj. vbi bona gl. z in cle. j. de renũ. vbi est gl. z Cy. in l. mandatum. j. man.

ALEX. ¶Apud acta. de hac materia plene per Ja. de Bel. in l. j. ff. q iussu.

ALEX. ¶Imputandum. Vide Bar. in l. non solum. §. morte. de no. ope. nun. z ibi omnino scripsi.

f ALEX. ¶Denuntiari. No. hoc. q2 est clauis huius passus z per hoc etiam non dicitur q si mandatum morte reuocatur, nõ est necesse q ad notitiam aduersarij perueniat, vel ad iudicis, cum nõ sit q morienti domino imputetur. Ita no. dicit Bar. in l. procurator. ff. de procu.

¶Dicit gl. Limita nisi reuocatio peruenisset ad notitiã post conclusionẽ in causa. Casus est singularis in c. auditis. extra de procu. Exclamat Ro. sing. cccxij. incip. tu say. Item no. q cõtumax reuocatio procuratoris nocet domino. vt per eũ obliget. etiã si sit reuocatus. ter. est in l. sed si pupillus. §. sed alias. de instit. quem ponderat Ro. sing. cccclxxxj. incip. variat.

g ALEX. ¶Non valet. Et de materia vide Petr. de Anc. in cle. j. de renun.

h ALEX. ¶Tertium membrum. Sed aduerte, q2 doct. in c. parte Decani. de reseri. z ibi Imo. dicunt q in iudicialib. videtur sufficere q reuocatio peruenerit ad iudicem per illam l. j. Hoc vide per gl. z do. in c. mãdato. de procu. z latissime per Pet. de Anc. post gl. in cj. extra. de renun. quid autẽ in reuocatione iurisdictionis, z aliorum priuilegiorum antequam reuocatio perueniat ad notitiam, vide late per Inn. in c. quia cunctos. de cõcess. preb. in vj. per Bal. in l. mandatum. j. man.

m ALEX. ¶Intelligere. Vide que diri post Barto. in l. si pretor. §. Marcellus. hic alleg.

n ALEX. ¶L. post litem. z semper scias quod reuocatio procuratoris facta post conclusum in causa. c. auditis. de procur. tamen tamen no. q qui mittit nuncium vult obligari per seipsum, z non per alium. z ideo potest reuocare mandatũ clam: sed ille qui procuratorem mittit. vult obligari per alium, nõ per se. vt legitur. z no. §. si quis alteri. vel sibi. l. multum. Itaque cõfert sensum suum in procuratorem, nec valet reuocatio, nisi in notitiam deducatur, vt no. in c. vlt. per Jo. And. de procu. in vj. in nouel. Quod dictum reassumpsit Bal. de pace Constan. in versi. mittat per Bal. in d. l. mandatũ. j. man. Et adde quod no. gl. z doc. in l. j. in fi. ff. de contrahen. emp. z in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniurijs.

o P. PAV. P. ¶Modus relevãdi. De ista relevatione, z q ea stante non possit cogi procurator prestare aliquam satisdationẽ, q2 est intelligendum de eo qui non esset relevatus. vide no. Jo. de Ana. consi. lxxxij. z ibi etiã q sufficit talis relevatio. licet dominꝰ nõ esset ciuis nec suppositus illi ciuitati vbi agitur causa. z ibi etiam idem sentit. z clarius. Bolog. in addi. q tale statutũ nõ deberet intelligi quando clare constat de mandato procuratoris intelligẽdo, vt ali quid iuri cõmuni addat.

p ALEX. ¶Ab istis satisdationibus. Latissime per Bar. in rub. ff. indicat. sol. Sed aduerte. q2 aliqui dicunt q licet procurator prime tur hoc modo in instrumento per dominũ, tamen oportet postea quod dominus sit presens in sententia. Est vna gl. j. §. si vero. hic alleg. que videtur destruere illum tex. per quem fuit inuenta hec practica dum gl. ibi intelligit illum tex. in reo cum quo fuit lis contestata, nihil tamen allegat. de quo vide per do. in l. si filius. ff. qui satisd. cog. Et an ista relevatio operetur aliquid, vt circa cautionem rati. Bal. videtur velle quod non in l. ũ. §. de procura. Quid si procurator non caueat de iudicato soluẽdo, nec etiam dominus eum relevauit? condemnatur in expensis, nisi esset factum speciale, vt egregie voluit Spe. in tit. de satisda. §. expedito. versi. in summa ex opposito. an requiratur in ipsa satisdatione danda per dominum referre quod tempore sententie fuerit presens ipsi sententie, vide Spe. in ti. de satisda. §. expedit. versi. sed nunquid dominus. ¶Ad de Jo. And. in addi. spec. in ti. de procu. §. vt autem. versi. sed nunquid. Jo. de An. consi. lxxxij.

---

a De formulis[a]. Rubrica. LVIII.

¶Continua rubricam vt in gl. sicut rubrica habet duas partes, ita sunt due leges. Prima tractat de j. parte. Secunda de secunda parte. Ad euidentiam debes scire q olim impetrabãtur actiones a pontificib. hoc est ab his qui preerant regimini ciuitatis, z erat tradita certa forma impetrationis, z qui cadebat a syllaba, cadebat a tota causa, vt ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde. Et ita erant iste quedam aucupationes. quare Imperator primo tollit formam impetrandi, secundo tollit impetrationẽ[a] ipsam totaliter. Per hũc titulum dicunt quidam q actio nõ est hodie vulgaris formula, z sic dicũt q l. si seruus naue. ff. de fur. hodie nõ procedit. Sed doctores communiter, dicunt q si quidem loquimur de actione non redacta ad actum, z tũc est ius prosequẽdi in iudicio, zc. vt inst. de act. in prin. Si vero loquimur de actione prout ad actũ reducitur, z actio ponitur in libello, tunc est vulgaris formula. vt l. si seruus nauem. Nec obst. hic tit. q2 solum hic corrigitur aucupatio illarũ syllabarum, z impetratio, z tunc acta ista debent proponi, vt hic videtis in fi. ¶Oppo. ff. in integ. restit. l. diuus. j. de appel. l. nominatione. Sol. ibi deficit solemnitas substantialis cuius defectus vitiat. hic remouetur quedam solemnitas vana z superstitiosa. ¶Opp. ij. ff. de iure fis. l. in fraudem. §. quoties. Soln. Ibi fuit commissa falsitas in actis, merito quis punitur. hic vero loquimur quando erratur in syllaba, vel alia solemnitate non substantiali, zc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Impetrationem. Quid est actio, adde Bal. in l. edita. de edendo.

b ALEX. ¶In l. nulli. in prin. Hec lex est secunda in ordine huius ti. allegatur quod quãdo ex libello apparet actionem ipso iure nõ competere, siue nata fuerit siue extincta, siue nunquam nata fuerit nec speretur nasci, vt est quando obligatio est conditionalis. libellus est nullus ipso iure, quia ex eo non concluditur ius agẽdi per legem istam, quã ita alle. Mathe. Wath. in suis notabilib. dictis, notabili r.

---

a De iureiurando propter calumniam dando[a]. Rub. LIX.

¶Continua vt in gl. z per hanc continuationem gl. dicunt Canoniste q ipsi habent rubricas melius ordinatas quam nos. Nã ipsi ponunt de iuramento calumnie statum post lit. contest. vnde de iure antiquo super quolibet actu interponebatur iuramentum calũnie, vt videbitis j. co. l. j. Et ideo q2 ante lit. contes. pluries habebat locum iuramentum calumnie. z etiam hodie habet. z ideo ista cõsideratione inspecta posuit post tit. de satisd. z de formu. q2 statim cum opponis mihi exceptionem aliquam q dubitatur de mandato, vel aliquid contra libellum, statim possum dicere. iura quod nõ proponis animo calumniandi, z ideo hanc rub. posuit statim post dictos tit. Videbitis j. eo. auth. hoc sacramentum. z illo respectu debuisset pom post lit. contest. vnde vterque bene fecit. Cetera dic per te, vt sequitur in nigro.

Bart. Prima super Cod.

ADDITIO.

b P.P.AV.P. ¶ Vando. In notoriis non iuratur de calumnia secũdum Bal.in l.si vero.§.qui pro rei qualitate.ff.qui satis.cog.Cur. in l.j.in ij.nd.j.eo.

LEX I.

1 ☞ Scriptura priuata quando veniat appellatione instrumenti
3 Quando negatur instrumentum,quis habeat probare.
4 Pro instrumento quando presumatur.
5 In criminalibus an iuretur de calumnia.
6 In criminalibus quando liceat se quocũq; modo redimere etiam per calumniam.
8 Ad torturam peruenitur quando alie probationes deficiunt.

a Omnibus. aSiue quis ab aduersario exigat probationem, siue se petat ad probandum admitti,debet prius iurare de calumnia,hoc dicit.Primo ponit quãdo quis exigat probationes ab aduersario.Secundo quãdo volebat admitti ad probandum.Secunda ibi,ne autẽ.Videtis hic quod super quolibet actu iuratur,quod hodie per auth.corrigitur.Circa hanc l.queritur primo quid vult dicere ter.siue per literas,siue per instrumentum.Dicit gl.literas intellige priuatas,instrumentũ intellige publicum.z vide gl.que ponit etiã alias ẽpositiones. ¶ Et ista no. ad questionẽ,dicit statutũ q; de quõlibet debito de quo fit instrumẽtũ debeat solui gabella,modo de debito fit apodissa,an debeat
1 solui gabella.Hic videtur ter.z gl.q; non,q; scriptura priuata nõ continetur appellatione instrumẽti.In contrarium facit,q; instrumentũ dicitur quicquid instruit causam.vt ff.de fi.instr.l.j.sed scriptura priuata instruit causam,ergo ꝛc.Itẽ facit in contrarium
b j. de proba.l.instrumenta. Sol.secundum propriam significationẽ, que assumitur ex allusione vocabuli, scriptura priuata est instrumentum,q; instruit causam,sed secundũ communem vsum loquẽdi,scriptura priuata nõ est instrumentum,non est eiũ in vsu nostro dicere ego habeo instrumentũ.cũ habeo scripturã priuatã,vel apodissam,z ideo probato isto communi vsu loquendi dicereni appellatione instrumenti apodissam non contineri,vt l.cum de lanionis.§.asinam.ff.de fun.instru.leg.z l.libroriũ.§.q; tamen Cassius.ff. de leg.iij.z de verb.signi.l.in vsu.z de supell.le.l.Labeo.z ibi dixi de modo probandi communem vsum. ¶ Item quero,circa istã partem quando negatur instrumentũ cui incumbat probatio.Breuiter aut negatur scriptura priuata.z incumbit probatio ei qui producit eam,vt l.scripturas.j.qui po.in pig.ha.z j.de fide instru.l.cõparationes.de probat.l.instrumẽta.z l.rationes. Idem si negatur instrumentũ publicũ exemplatũ,vt in auth.si quis in aliquo documento.§.de eden.Sed si esset instrumentũ publicum authenticũ, tunc presumitur pro instrumento,nisi aliud probetur,vt l.cũ precib.j.de proba.z de iur.z fac.ignó.l.si post diuisionem.nisi forte esset aliqua suspicio,vel forte propter rasuras positas in instrumẽto.vel propter personam producentem qui esset alias consuetus simulta facere.vt l.si quis ex argentarijs.§.j.z q; ibi not.ff.de eden.
3 ¶ Item quero,dicitur hic,siue propter quid aliud, quero †an in
c causis criminalib.iuretur de calumnia? De hoc fuerunt opiniones in gl.nostra.Bl.dicit q; sic propter generalitatẽ huius legis. z j.l.priori.in prin.z de fide instru.l.fi. Alij dicunt contrariũ p multas rationes,ad quas gl.respondet hic,tamen vnam rationem vo
6 lo facere que est magis fortis,quam sint alie,que talis est.In †causis criminalibus ingerentibus penam sanguinis.licet suũ sanguinem redimere quocunq; modo, etiam per calumniam, vt l.j.ff.de bonis eorũ qui sibi mor.consci.ergo non debet iurare de calũnia. Sol.Illud q; dicitur q; licet redimere quocunq; modo,pro tanto dicitur,q; pro confesso nõ habetur,nõ q; lex permittat calumniari,ideo debet de calumnia iurari,hodie tamen secundum communem vsum Italie hoc non obseruatur,sed statim cũ accusator venit,iurat accusationẽ veram esse,z sic animo calumniandi nõ pro
ducere.postea cũ cõparet reus iurat de veritate dicenda. Ita obseruat communis stilus noster. ¶ Venio ad secundam partẽ,quero in quo differt hic versũ.a precedenti. Dic vt dixi ponẽdo ca
7 sum z vt etiam dicitur in gl. ¶ † Quero,vtrum calumniantes puniantur aliter quã pena huius legis? Certe sic per tit.Iusti.de pe.
8 te.litig.z l.nõ ignoret.j.de fruc.z li.e.p. ¶ Ultimo no.q; † ad questionem peruenitur quãdo omnes alie probationes deficiunt, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ In omnibus, z not.quod etiam in causis summarijs iuratur de calumnia,vt in clemen.sepe.de verbo.signifi.de quo vide Aler.in l.qui bona.§.si alieno.de damn.infect.vbi ad hoc refert notabile dictum Bald.in l.non solum.in princip.de procu.z nota q; omisso huius iuramenti prestiti vitiat processum,vt per Imo. z Aler.in d.§.si alieno.in gl.in verb.reb.vbi referunt vnam cautelam p hoc ad inualidandum processum,z ibi subdit Alexan.q; tale iuramentum quandocunque prestatur dummodo non sit concluſum in causa. Bl.est no.in c.ex literis,de iureiu. z hic adde ad §. sed q; veremur.j.priori.l. ¶ ADDE intelligendum prorume scripta q; omisso huius iuramenti vitiat processum cum est petitum, alias secus,vt in c.j.eod.ti.in vj.z an appellatione instrumenti veniat priuata scriptura,vide Ro.consi.lxviij.
P. PAV. P. ¶ Istam l.j.z ij.legit Fran.Cur. Itẽ an in summarijs causis sit iurasidum de calumnia,vide Bar.consi.lxviij.vol.iij.
b ALEX. ¶ In contrarium. Idem tenet Bal.hic z facit q; no.Bal. in l.si.C.de fid.instru.
c ALEX. ¶ In causis criminalib. An iuratur de calumnia in criminalib.adde Bar.in l.is qui reus.de pub.iud.z in d.j. de bonis eorum.z adde Spe.eo.ti.§.ij.z Abb.in c.j.extra eo.

AVTHENT.

a Hoc sacramentum. aOpp.ff.de dil. infec.l.qui bona.
b §.pe.Sol. Illa corrigitur per istã vel ibi loquitur quãdo extra iudiciũ fiebat,hoc est,nõ in forma iudicij bita q; nõ fuit prestitũ illud iuramentum super tota causa. ¶ Opp.in autẽ test.§.q; vero.Sol. Ibi loquitur de alio iuramento quam de iuramento calum. Item aduerte,q; ista auth.corrigit l.C. in his tantũ que fiunt post litem contestatam,z sic post prestitum illud iuramentum tale,sed in his que fiunt ante lit.contest.ita iuratur hodie sub qualibet exceptiõe,sicut olim.z sic in hoc hodie nõ est correcta.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Hoc sacramentũ. Limita singulariter hanc auth. vt per Aler.in l.ij finita.§. Iulianus.ff.de dam.infec.
b ALEX. ¶ Forma iudicij. Idem tenet Bart. in l.iusiurandum.§. qui iusiurandum.ff.de iureiur.adde que no.Bar.in l.qui bona.§.si quis stipulaturus.ff.de dam.infec.

LEX II.

2 ☞ Patroni causarum debent iurare de calumnia.
3 Iuramentum calumnie debet prestari post litem contest.nu.17.
4 Aduocatus debet iurare postquam pars iurauit.
5 Aduocatus non debet instruere partem circa responsionem.
8 Factum in ipsa contestatione litis,vel statim post, dicitur factum in ꝛordie litis.
9 Iuramentum de calumnia.quo iure fuerit introductum.
10 Que persone iurant de calumnia.
11 Patronus,z parentes,non iurant de calumnia.
12 Coniuncta persona,quando agit pro coniuncta,z an quando iuret de calumnia.
13 In quibus causis de calumnia iuretur,z qualiter.nu.18.

Cum iudices. In prima parte loquitur quando quis litigat pro se.z durat vsque ad §. quod obseruari, z breuiter dicit. Litigantes etiam patroni causarum dicunt iurare de calumnia,z si ad iudicium venire non possunt mittitur eis sacramentum ad domũ.h.o.Primo ponit que persone debẽt iurare.Secundo quid.z qualiter iurare debẽt. Tertio quid debeat fieri quãdo ille qui debet iurare non potest venire ad iudicium.Secunda ibi,
1 actor quidẽ. Tertia ibi,finautem vel dignitas. Primo habes hic †quod ante tribunal iudices debent habere sancta euãgelia,quod
2 hodie de consuetudine non seruatur. Secundo no.quod † patroni causarum debent iurare de calumnia.vt hic.z j. de iudi.l.rem non
3 nouã.quod etiã de consuetudine non seruatur. Tertio not.† quod sacramentum de calumnia statim prestatur post litem contestatã.
4 z vide ter. ¶ Ito.etiam † quod aduocatus b debet iurare postquam
a iurauit pars.ex hoc colligit gl. vnum satis notandum q; aduoca
5 tus non † debet instruere partem circa responsionem. Vide glo. super verbo vtriusque,an verum, dicam statim in §. q; obseruari. vbi tractabo materiam positionis. Notetis vltimo formam iuramen
6 ti de calumnia. Opp.hic innuitur † quod l.rem non nonam.j. de iudic.fuit facta antequam ista,quia hic facit mentionem de ea. Sed cõtra.ergo debet esse prior in ordine,vt §.in prima cõstit.§.quib.z
7 §.seq.Sol. † illud est quando ponerentur in eodem ri. secus si in di
b uersis. Item opp.j.ea.l.§.fi.vbi dicitur quod in ꝛordio debet iurare
8 ri.Sol.Satis iuratur † in ꝛordio.quando fit in ipsa litis contestatione,vel statim post eam,vt hic.z sic ista concordat cum illa. Hoc
c premisso venio ad q.c z in hoc prin.per modũ summe primo quero quo iure fuit introductum sacramentum de calũnia. Secãdo q; persone iurent de calumnia. Tertio in quib.causis iuretur de calumnia. Quarto qualiter,z quãdo iuretur de calumnia.z per ista
9 quest.expediam omnes gl. ¶ Ad primum quero quo iure † fuit introductum sacramentum de calumnia? Certe videtur quod de iure antiquo fuit cognitum in casib.specialib.vt.ff.de no.oper.nun.l. de pupillo.§.qui opus.ff.de dam.infe.l.qui bona.§. si alieno. de iureiur.l.iusiurandum.§.qui iusiurandum.z in multis alijs legib.posita per iura Codicis hoc fuit redactum in materiam generalem.

z ff...

a fuit statutum quod in qualibet causa, & in quolibet articulo iuretur, vt vidistis ff. l. prior. & hic in prin. hodie vero est constitutum & semel tãtum iuretur in causa, vt vidistis in auth. hoc sacramentũ. 10 & videbitis statim in auth. in isto. Secũdo quero † que persone iurent. & vt scitis in iudicio sunt principaliter tres persone. Iudex, & ille non iurat in qualibet causa, sed iurat in principio sui officij, vt in authen. iusiurandum & prestatur ab his, per totam constitutionem, debet tamen iudicare prepositis sacrosanctis euangelijs, vt hic, sed hodie hoc de consuetudine non seruatur. Item persona adebitis hic expresse, & in d. l. rẽ non nouam. licet consuetudo nõ seruetur, de procuratore dicã j. in d. ff. sinautẽ abfuerit, & in auth. prin. 11 cipales. ¶ Circa hoc queritur, an hoc iuramentũ remittatur b pa- trono, & parẽt hic in gl. sunt opi. Et † breuiter determinat & remittatur, ‡ non obst. ff. sed quia veremur, j. ea. l. quia non potest remitti 12 a parte, vt ibi sed a lege fic, vt hic, & vide gl. sup ver. mouisse. ¶ † Itẽ quero, quid si coniuncta persona litigat pro coniuncta? Respond. quidã sunt casus in quib. coniuncta persona admittitur contra vo- c luntarem alterius cõiuncte persone, vt l. non tantum. ff. de appell. & ff. de appell. addictos, & ff. de lib. cau. l. j. ij. & iij. In istis casib. ipse qui agit iurabit, quoniam propriũ interesse videtur prosequi. Ita dicit hic eadem glosl. circa fi. quam vide. Si vero agitur in casib. in quib. non admittitur contra voluntatem, sed preter voluntatẽ tũc idem, quia quantum ad istam actionem, videtur legitimus administrator, quia authoritate legis facit ergo, &c. vt j. ff. prior. ¶ Tertio d principaliter quero in quib. casus iuretur de calumnia? † Respon- 13 deo, quedam est causa ciuilis, & ordinaria, & in ista sine dubio iuratur vt hic, per totum titulum. Quedam est causa ciuilis, & extraordinaria in qua non fit litis contestatio, & tunc puto idem quod iuretur de calumnia semper, cum iudex exposceret secundum formã legis antique, vt ff. eo l. j. Posset etiam prestari iuramentum generale statim cum de negocio tractari incipit secũdum formã huius l. Quedam est causa criminalis, & in ista sunt opiniones vt vidistis e ff. l. prior. & dic vt ibi. Quedam est causa spiritualis e, & in ista fuerũt olim opin. hodie est determinatum quod in ea iuretur de calũnia, 14 vt extra eo. ti. c. ij. ff. iij. lib. vj. ¶ † Circa hoc queritur an in causa appellationis sit iurandum de calumnia. Et hic in gl. sunt opin. finaliter glo. determinat quod fit iurandum, quia causa appellationis f est alia prima, vt limitus f ff. de procur. Et habuistis plene in l. ita demum. eo. ti. & l. per hanc de temp. appel. quod est hodie determi- 15 natum extra eo. ti. c. ij. lib. vj. & vide istam gl. in medio. ¶ † Item que 1 ro quid si perit instantia triennio an debeat iterum iurari. Certe si ne dubio iurandum est iterum g, quia noua instantia est, vt d. l. pro- 16 perandum. j. de iud. quasi per totum. ¶ † Item querit gl. quid si in medio litis mutetur iudex, an iterum sit iurandum? Jo. dicebat & non per l. proponebatur. ff. de ind. quia iudicandum est ex eisdem actis, vt d. l. proponebatur. quod habuistis no. j. quomodo, & quãdo iudex l. si vt proponis. Quidam tenẽt contrarium, & allegant. ff. iudi. sol. l. cum apud Sempronũ, sed illa lex non facit, quia ibi causa no iudicatum solu fuit limitata respectu certi iudicis, vnde iudice mutato cautio perit, sed illud iuramentum prestatur super tota causa, respectu cause non iudicis, vnde cũ causa non mutetur mutatione persone iudicis remanet iuramentum validum, vt l. prop ponebatur. Item pro predictis facit auth. de testib. §. quia vero. sed certe ibi de alieno iuramento loquitur quam de iuramento calumnie. Item facit pro predictis in casu l. properandum. §. finautem, in medio, j. de iudi. sed ibi mutatur instantia, hic in questione nostra sola iudicis persona mutatur. Habes expeditas quasi omnes istas glo.

17 **Modo** habemus † videre qualiter, & quãdo iuretur. quero quando debeat prestari istud iuramentũ? Respon. quoddã est iuramentũ vniuersale, quod prestatur super tota causa, & istud debet prestari statim post litis cõtestationem, vt l. j. & hic in ter. Quoddam est iuramentum de calumnia particulare super certo actu, istud potest prestari semper quando aliqua partiũ pe- 18 tit aliquid produci, vt vidistis ff. l. prior. ¶ † Quero qualiter iuretur. Istud qualiter potest intelligi trib. modis. Primo que sit forma iuramenti, & hec forma iuramenti colligitur ex hoc text. adiicitur sibi aliud capitulum per auth. Jn isto. quam statim videbitis, & adiicitur aliud per authen. principales. quam legam super. §. finautem abfuerit, & habes gl. in §. quod obseruari circa princi. maioris gl. in ea. l. que ponit versi. qui continet ista capitula. Jstud iuretur quod hs sibi ista videtur. &c. Itẽ potest intelligi ista questio. qualiter iuretur, id est quo ordine iuretur. Ad hoc respondet gl. hic & prius debet iurare actor, secundo debet iurare reus, colligitur ex ordine litere. Sed contra hoc facit. Instit. de pe. te. lit. §. j. sed certe nõ debet attẽdi ordo litere, quia est contra mentẽ legis. ¶ Quero circa hoc quid in duplici iudicio, Dic vt in gl. hic & ff. de in. Lin tribus. Quero vlterius, quid si reus confiteatur debitum, dicit tamen se habere aliquas exceptiones. Certe gl. dicit idẽ, quod actor debet prius iurare inspecta primordiali causa, vt habetis in gl. su- 20 per ver. & actor quidem iuret. ¶ Vltimo queritur. † quid si aliquis scit se causam iustam non habere, tamen vult quod detur sententia propter stipulationem de euictione, qualiter iurabit iste de calumnia. gl. dicit optime, quia iste non iurabit rem esse suam, sed debet iurare quod iuste litigat ex iusta causa propter causam euictiõis, ergo, &c. Posset etiam confiteri alteri rem suam esse. Debet enim bonam fidem agnoscere, vt l. quoties. §. sicut. de admi. tuto. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Aduocatus. Sed an aduocatus debeat esse presens vide Bal. in l. si postulauerit, §. questioni. de adul. Sed an pars debeat habere copiam positionum antequam exeat vide Bal. in l. ij. vt lite pen. per Inn. in c. per tuas. in fi. de testib. & ibi etiam per eum quid de copia interrogatoriorum, & quod no. Bar. in l. si duo. ad fi. de iureiur. in §. idem Julianus.

b P. P. A. V. P. ¶ Eodem titulo. Et sic in libris Codicis nõ sequitur, vnus titulus est ante alium, ergo leges tituli prioris sunt priores legibus posterioris tituli secus in eodem titulo. Vide ad istum Jaso. in l. fi. in versi. ij. principaliter pondera, C. qui test. fa. pos. vbi multa allegat.

c ALEX. ¶ Venio ad quest. Adde no. §. ea. l. §. quod obseruari. & §. sed quia vereimur.

d ALEX. ¶ Remittatur. Item quid cõtra, an remittatur filio, vel liberto? Bar. quod sic in l. iusiurandum. §. qui iusiu. ff. de iureiu. per ter. in c. sciendum. §. in quib. de consue. recti. feud.

e ALEX. ¶ Non tantum ff. de app. Si cõiuncta persona agat pro coniuncta, quis iurat? Adde Bart. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de dam. infe. quod no.

f ALEX. ¶ Juretur de calumnia. Vide Bar. in l. j. ff. eo. idem in arbitro, adeo & in executione sententie petita iuratur de calumnia. l. thesaurus. ff. ad exhi. Jta dicit Bar. in l. j. in prin. §. ne lic. in vna eademque causa tertio prouo, & videtur velle idem Bal. in l. j. ff. eod.

g ALEX. ¶ Spiritualis. vide Bal. j. ea. l. §. quod obseruari.

h ALEX. ¶ L. muitus. vide Bar. in l. qui bona. §. si stipulaturus. ff. de dam. infec. Vide Bar. in auth. hoc sacramentum. ff. eo.

i ALEX. ¶ Jurandũ est iterum. Adde Bart. & ibi dicti in l. qui bona. in §. si quis stipulaturus. ff. de dam. infec. & ibi an sit iurandum super actione cumulata, & hic adde Bal. in auth. hoc sacramentũ. ff. eo. ad hoc quod no. in l. ij. ff. in. sol.

AVTHENT.

a **In isto iuramento.** a Ad formam iuramẽti additur per istam auth. aliud cap. habes hic, quod nõ est sepius iurandum. Simile habuistis ff. in auth. hoc sacramentũ. & quod ibi dictum fuit, potest dici hic. ¶ No. istam auth. ex qua sumitur quod pars debet respondere positionibus, vt nõ exigat probationes, nisi quas necessarias putabit, dicam tibi in §. seq. Sequitur auth. principales, quam legam tibi in §. finautem abfuerit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ In isto iuramento. Limita, vt per Jmol. in l. qui bona. §. si quis stipulaturus. ff. de dam. infec.

1 Administratores legitimi iurant de calumnia, & in eorum animam. & nu. 2.

3 Juramentum calumnie est credulitatis, non veritatis.

6 Confessio tutoris, vel alterius administratoris legitimi, emanata per modum iurisdictionis contentiose, preiudicat pupillo.

7 Juramentum in litem non defertur tutori.

8 Minor, an debeat iurare de veritate dicenda, & nu. 13. vbi quod sic.

9 Adultus cum authoritate curatoris litem contestatur.

10 Pater administrator filij iurat de calumnia.

11 Infames, dementes, & furiosi, non iurant de veritate.

12 Pupillus doli capax, quando scit veritatem, iurat de veritate.

14 Minor quando iurat de veritate, quibus casibus hoc agat, cum authoritate curatoris.

15 Filiusfamilias, & monachus, quando pater, vel monasterium agit, possunt interrogari de veritate.

16 Pupillus, & seruus, in causis, in quibus habent legitimam personam, iurant de calumnia.

17 Filiusfami. agendo pro castrensi peculio, iurat de calumnia.

18 Positio, inducta est ex consuetudine.

19 Positio quid, & que sunt de natura illius. nu. 21.

§. Quod obseruari. Hic est solẽnis §. & habet glo. magis notabilis, quã sint in hoc titulo, breuiter dicit. ¶ Qui se legitimos administratores asserunt, debent de calũnia iurare. & alie leges que de iuramẽ-

to loquũtur in suo robore perseuerent.h.d. Continua hunc §.hoc
modo. Dictum est supra de his,qui litigant per seipsos, hic poni-
tur de his,qui litigant per alios,vt puta per administratores legi
timos. j. proxime dicitur de his, qui litigant per procuratorem.
Item hic.§.diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum.Secun
do ponit ratione͂.Tertio confirmat leges antiquas de iuramento
1 loquentes.Secunda ibi,conuenit enim.Tertia ibi.omnib.¶ †No.
2 ꝙ administratores legitimi iurant de calumnia.¶ †Not.ꝙ iurant
in animam suam,non in eorum quorũ bona administrant.ibi, eo ꝙ
3 ex causa sue scientie iurent. ¶ †No.iuramentum calumnie est cre-
dulitatis,ꝛ estimationis,non veritatis,vt hic circa finem. ¶ Not.
a hic in versi.conuenit,[a] ꝙ primo dicit ipsam causam scientes, ꝛ po-
4 stea scire possunt,ꝛ j.dicit ꝙ quisque credit, ꝛ existimat. Ex † quo
5 habes ꝙ illud ꝙ quis credit dicitur scire. Scire † enim est vehemen
ter opinari,vt l.ij.§.idem Labeo,ꝛ quod ibi not.ff.de aqua plu.ar-
cen.quod tene menti.¶ Venio ad glo.¶ Primo oppo.non debet
prestari iuramentũ ꝙ prestitũ non releuat,vt l.hec stipulatio.§.di-
uus,vt leg.no.ca.sed confessio tutoris,vel curatoris nõ preiudicat
pupillo,vel adulto,vt ff.de confessis. l.certũ.§.sed an, ꝛ ipsos. ergo
videtur ꝙ eorũ iuramentũ,ꝛ eorũ confessio nõ sit exigenda. Huius
timore est facta gl.j.ꝛ gl.inuoluit se multũ,ꝛ finaliter nõ bene soluit,
ide͂ facit in contrario.Examinaui vobis hoc anno istũ passum j.de
6 cõfes.l.j.Breuiter ista † est vera,si quidem confessio administratoris
legitime emanat per modum voluntarie iurisdictionis, nõ preiudi
cat,vt d.§.sed an ꝛ ipsos. Si vero emanat per modũ iurisdictionis
contentiose,tunc preiudicat, vt hic, debet enim veritate͂ confiteri,
ꝛ agnoscere bonam fidem,vt l.quoties.§.sicut.de administratio.tu
to.¶ Secundo opponitur,ꝛ videtur ꝙ vnus ꝛ idem tutor,ex vtra
que parte iuret de calumnia, vt l.accipientis. de authorita. tuto.
Sol.intellige ꝙ ibi erant diuerse actiones, siue cause diuersorum
pupillorũ,non vna.¶ Opponitur tertio de l.videamus.ff.de in lit.
7 iuran.Sol.† Ibi loquitur de iuramento in litem, ꝙ est iurame͂tum
affectionis,ꝛ est alia affectio tutoris,alia est affectio pupilli,hic lo-
quitur in iurame͂to calumnie ꝙ est iuramentũ credulitatis.¶ Ul-
terius opp.de l.iurisiurandi.j.de test.Sol.ibi loquitur de iuramen
to testis ꝙ est veritatis,hic de iuramento calumnie, ꝙ est creduli-
8 tatis.¶ Quero ergo,ꝛ reuoco in dubiũ,an † de veritate dice͂da de-
beãt ipsi minores iurare. Propter hoc est facta alia gl.magna,hic
super ver.possunt.Nã quidã dicunt ꝙ si adultus scit veritate͂ eode͂
modo,sicut ipse curator,ipse debet iurare de calumnia,ꝛ de verita
te.Alij dicunt contrarium.Ueritas est,quoddam est iuramentum
calumnie,ꝛ istud semper debet prestari ab administratore,vt hic in
hoc §.Ratio huius est duplex.Prima,q: cũ istud iuramentũ sit de
forma,ꝛ substãtia iudicij,debet cadere in legitimã personã,vt l.mo-
mentanee.j.qui le.perso. Sed ista ratio mihi nõ placet. Primo,q:
9 iuramentũ calũnie potest omitti.vt in §.sed q: veremur.j.ea. l.si es-
set de substantia nõ posset omitti.Preterea † litis cõtestatio,est de
substantia iudicij.vt l.j.j.de lit.contest.l.fi.§.illud.de te͂p.app. ꝛ ta-
me͂ potest fieri ab adulto,cum authoritate curatoris, vt l.j.§.suffi-
cit.de admi.tut.Ratio igitur est,quam ponit tex.hic,q: ipsi admi-
nistratores possunt scire iustitiam cause,melius quam ipsi pupilli,
vel adultus,licet isti scirent melius veritate͂ facti,ꝛ ista ratio poni-
tur hic in tex.Sed hec ratio non cõcludit,nisi in minorib. vel alias
10 imbecillib.intellectu,vt in furioso,prodigo,ꝛ similib. In patre † ve-
ro qui est legitimus administrator filij, etiã si filius esset antiquus
ista ratio non videtur cõcludere,q: filius potest scire veritatem,si-
cut pater,ꝛ iustitiam cause,sicut pater, tame͂ dico quod eadem est
ratio.s.quod ipse iuret.Sicut enim iurat aduocatus,vt s.proxi.§.
sic iurat procurator, vt §.proxi.ita debet iurare legitimus admini
strator.Non enim alias ad causam debet venire,nisi sciat iustitiam
cause,quamuis potest scire per suã credulitate͂, tame͂ per predictã
ratione͂ non remouetur,quin ipse filius iuret,sed inducitur, ꝙ pa-
ter ipse debet iurare,q: quoddã est iuramentũ veritatis.Et in hoc
11 est aduertendũ, quidam sunt quorum bona administrantur q † ca-
rent omni intellectu,vt infames, ꝛ dementes,ꝛ furiosi,ꝛ isti sine du
bio non prestant iurame͂tum veritatis,q: eorum etas quod videt
ignorat,vt l.j.de fal.mone. Quidam sunt qui habent intellectum,
sed imbecillem,vt pupilli,ꝛ in istis dicunt quidam idem,quod non
debent iurare de veritate dicenda,sicut enim non recipiũtur in te-
stes pro alijs nec contra alios,vt l.iij.§.lege Julia.ff.de testibus,ita
12 nec in causa sua. Ita dicebat Jac.But. Mihi aute͂ videtur † quod
si pupillus scit veritatem,ꝛ est doli capax, quod potest sibi deferri
iuramentum veritatis, ꝙ probo per ea que dixi auth. sacrame͂ta.
s.si aduer.ven.Secundo probo, impubes põt examinari, vt testis
non ad plenã probationem,sed ad iudicium,vt l.j.§.impubes.ff.ad
sill.videbitis tactum.j.ad sil.l.ij. Si ergo aliquid operatur in causa
vt dictũ est,ergo potest sibi deferri iuramentũ.Preterea si respon-
debit cũ authoritate tutoris,authoritas tutoris supplet eius de-
fectũ,vt l.clarum.j.de autho.prestan.tamen precede͂s ratio magis
placet mihi,q: tutoris authoritas magis proprie est in responsio-
13 ne,vt j.dicã.Quidã sunt qui habent intellectũ nõ † ita imbecille͂,sed
magis plenũ,vt adulti,ꝛ istis defertur iurame͂tũ veritatis,ꝛ ipsi de
veritate respondent.Et ita determinat gl.tua,quam vide super ver
bo,possunt.¶ Circa hoc quero,an quãdo minor respondet de ve-
14 ritate † debeat tutor suã authoritate͂ interponere. Tex.videtur ꝙ
sic in d.l.clarũ.j.de aut.prestan.Ueritas est ista,iudicio meo, ꝙ du-
plex est actus.Primus vt cognoscatur an minor debeat interro-
gari,vel non.Et ista examinatio debet fieri cum ipso tutore,ꝛ cum
eius authoritate,vt d.l.clarum,ꝛ arg.istius §.Ipse enim scit,an de
beat cadere in scientiã minoris,vel non.istud de quo interrogatur.
Quidam est actus respondendi,ꝛ iste est duplex.Aut enim queris
vtrũ tutor authoretur,vt respondeat,tunc puto quod debeat au
thorari,vt d.l.clarum.Aut vt sic respondeat cõfitendo,vel negan
do,ꝛ non puto quod tutor in hoc debeat authorari, q: hoc nõ ca-
dit in scientiam suam arg.d.l.videamus.de in lit.iur. Ita intelligo
hanc materiam.¶ Quero,dicitur hic,ꝛ alij qui habent legitimam
administratione͂.Quero,qui sint isti alij qui habent legitimam ad-
ministratione͂? Gl.ponit exemplum in patre,ꝛ auo,ꝛ similib.ꝛ hic
15 vt in gl.¶ † Quero,an quando pater agit tanquam legitimus ad-
ministrator filij,possit filius interrogari de veritate dicenda? Re-
spond.sic sicut dictum est de adulto,ꝛ idem quando monasterium
16 agit pro monacho.¶ Quero,quid in causis † in quib.pupillus vel
seruus habet legitimam personam,vt j. si per vim vel alio mo.l.j.
j.qui le.perso.l.momentanee? Certe quod tunc iurabunt de calu
17 nia non est dubium.¶ † Quero,quid quando filius agit vel con-
nitur pro castrensi peculio? Certe in hoc habetur,vt paterfamilias
ꝛ ipso iure ipse iurabit,vt ff.ad Mac.l.ij. ¶ Sequitur videre ma-
b teriam positionum[b]* modo quam hic tractat gl.nostra. Pro decla
* ratione gl.ꝛ materie primo q͂ro,quo iure sit introducta positio[c] Di
c cunt quidam ꝙ iure Digestorum per l. Offidius.ff.de le.iij.ibi po-
ne inquit,ꝛc. ¶ Sed certe ibi est magis interrogatio iudicis, quã
positio.Alij dicũt per titulum de interrog.actio Sed certe eodem
modo ille loquitur de interrogatione,nõ de positione vt. j.dicam,
Alij dicunt per tit.de confess.sed certe ille titu.loquitur de confess.
eius quod est decisiuum totius. sed positiones fiunt de quolibet
particulari facto. Alij dicunt per hanc l.cui debet responderi per
* credit,*vel non credit. Sed certe hic loquitur de iuramento vni-
uersali super tota causa. Alij dicunt per authen.in isto,ꝛ in corpo-
re vnde sumitur supra eodem vbi dicitur quod quis non exiget
probationem,quam necessariam non putabit. Et pro certo si alio
d quo iure positio[d] est inducta,est inducta per istam authen. Et do-
18 ctores nostri dicunt † magis proprie, quod est inducta ex consuetu
dine per rationem huius authen.probatur hoc de lit. contest.c.j.ꝛ
de confessis.c.j.lib.vj.de testib.c.presentium.eo.lib. ¶ Iuxta predi-
19 cta quero, in quo differt positio † ab interrogatione? Responde͂,
iste qui interrogat nihil ponit affirmando, vel negando,sed solum
interrogat,sed ille qui ponit cõfitetur vel negat illud quod ponit.
e **Quero**, Quid est positio,[e] Spec.ponit suas diffinitiones,
Domi.Cy.ponit hic quoqꝫ suas diffinitiones, de
20 quo multum non curo,sed breuiter dic. Positio † est alicuius parti
cularis rei ad causam pertinentis assertio. Quare dico particula-
ris? ad differe͂tiã libelli,ꝛ cõtestationis litis ꝛ iuramenti de calũnia,
in quibus fit quedã assertio vniuersalis rei,ad totã causam. Qua-
re dico assertio? Ad differentiã vtriusqꝫ interrogationis,vbi qui in
21 terrogat nõ asserit. Quero rationem ꝛ intrõ gl.ex quib. † causis po-
sitionibus non sit respondendum. Gl.hic examinat quinque cau-
sas,ꝛ ego examinabo vobis sex. Quandoqꝫ allegatur incertitudo,
quandoqꝫ impertinentia,quandoque est contrarietas, quandoqꝫ
est iuris,quandoqꝫ negatiua,addo sextum,quandoqꝫ est crimino-
sa.¶ Examinemus ista,ꝛ erit examinata materia,ꝛ gl.nostra. Di-
22 co primo,† quandoqꝫ allegatur incertitudo,quandoqꝫ opponitur,
ꝛ hoc dupliciter. Quandoque est incertitudo,respectu responden-
tis,quandoqꝫ respectu ponentis. Primo casu,pone exemplũ,po-
nitur ꝙ Titius est mortuus, ego contra quem ponitur respõdeo,
nescio. De hoc dicit gl.possum respõdere dubito.arg.ff.de petitio.
heredi.l.si debitor.de excep.l.si quidem.de iureiuran.l.iusiurãdum
ꝛ ad pecunias,in princ. Quidam tamen dicunt quod cum respon-
f sio fiat per credit,vel non credit,vt in hoc §. ꝙ potest cogi[f] statim
respondere,ꝛ tunc dat consilium ꝙ respondeat, premissa negatio-
g ne,vt in ea habetis.¶ Sed pro eius declaratione[g] quero,an † iudex
23 debeat dare ei qui dubitat terminum ad deliberandum? Respon.
Aut interrogatur de facto proprio ꝛ longinquo, ꝛ debet dari ter-
minus ad delibera͂dũ,q: memoria hominis est labilis vt l.pere͂gri.
in princip.de acqui.possess.ꝛ l.hac consultissima.§.at cum humana.
j.qui test.face.poss.ꝛ s.de vete. iure.enuclean.l.ij.ibi,omnium habe
re memoriam, ꝛc. sed si est de facto proprio de recenti, tunc si qui-
dem erat negotium valde implicitum debet dari terminus ad deli
berandum.argu.l.penult.ff.de confessis.ꝛ l.emptor.§. Lucius.ff.de
pactis.Si non erat implicitum, non debet dari terminus ad deli-
berandum,vt l.quãquã.ff.ad Uelleia. Si vero positio cõtinet fa-

cerum alienum,z in hoc est dubium,nam gl.j.secundum quosdam,
videtur dicere quod non debet ei responderi.vt l.Marcel.§.j.ff.re
h rum amota.Sed certe ibi loquitur de iuramẽto veritatis[h],hic lo-
quitur de iuramento credulitatis.Dicendũ est ergo, quod debet
responderi,tamẽ si dubitat,debet dari terminus ad deliberandũ,
z sic recte potest dici,dubito,vt in hac glo.in princi.sui tractatus,
24 de positionibus.¶†Quandoq3 incertitudo emanat ex ipsa posi-
tione,siue respectu ponentis,tunc ei non debet respõderi,vt ff.de
interrog.act.l.de etate.§.nihil.arg.ff.de confes.l.certum.in princi.
vide Gl.tuam,que ista tangit,si bene aduertas.¶Op.secũdo qd
i non sit respondendũ ratione impertinentie.[i]Et hic debes aduerte
25 re q quedã†est positio impertinẽtis,vt si peto a te centũ,z pono
q Rex Francie est in Francia,non debes respondere, vt l.si quis
libertatem.in fi.de pet.here.z l.si duo patroni.§.Julianus.ff.de iu
reiu.z aliis legibus allegatis in gl.¶Aliquãdo est positio impertinẽs
necessario.sed pertinens presumptione,vt si pono q fui dñs,nam
non sequitur necessario:ergo hodie sum dominus,est tamen pre-
sumptio,vt l.siue possidetis.j.de proba.tunc admitteretur ista po
k sitio.Aliquãdo est impertinens per se,[k]sed coniuncta cum alia est per
tinens.Exemplum.peto a te cẽtum.pono quod Titius est publi
cus notarius.Item quod de hoc fuit rogatus,certe per se,qd Ti
tius sit notarius,nihil ad causam,sed iuncta cũ alia sic,z ideo ad-
mitteretur hec positio,vt in tex.authen.in isto,vide gl.¶Op.ter-
26 tio,quod†non est respondendum ratione contrarietatis, hoc põt
esse duobus modis.Uno modo quod ponens est sibi contrarius,
tunc debet repelli,nec responderi,vt j.de fur.l.j.quando appellan-
dum sit.l.ij.§.sed si alius.Quandoq3 ponens non est contrarius si
bi,sed si respondetur positionibus,posset respondens in cõtrarie
tatem incidere,hoc est verũ quando vna positio dependet ab alia.
Exemplum.pono quod Titius fecit testamentum,tu negas.Itẽ
qd me heredem instituit.Certe ista pendet ex prima,ideo non de-
bes huic respondere,q2 si hanc cõfitearis,esses prime responsioni
contrarius,vnde potest dici,non est respondendũ,q2 pendet a pri
ma negata,z hoc vult dicere gl.tua.¶Juxta hoc querit gl.in fin.
27 an eidem†positioni sit sepius respõdendum? Et dicit quod non,
nisi ex causa,vt puta.apertis testibus pars informatur de verita-
te eius,quod prius ignorabat.Pro hoc induco.l.optimam.ff.de
* dam.infect.l.qui bona.§.si quis stipulaturus,vide gl.tuã.*¶Se-
28 quitur in glo.quando positio est de facto alieno.Hoc examinaui
tibi circa princi.scilicet quando opponitur de incertitudine,ideo
29 plus non dico.¶Op.quarto quod est positio iuris.¶†Quero
vtrum ei sit respondendũ?Gl.que est hic,arguit pro,z contra.Tu
l dicas.quoddam est ius dispositiuum[l],quoddam est ius disponẽs.
Jus disponens est lex.seu statutum,z isto casu,dic,aut positio est
iuris communis,z non debet ei responderi,z si responderetur ali-
ter quam ius diceret,non valeret,vt l.ornamentorum.ff.de au.z ar
gen.le.z ibi no.de interrog.act.l.confessionibus,z q habuistis.no.
j.de confes.l.j.facit j.quando prouo.non est neces.l.ij.equiparando
confessionem.z sententiam.Ad idem,q2 ius certũ est, vt l.ij.de iur.
z fac.ign.ergo,zc.Si vero positio est iuris municipalis,tunc si qui
dem est alterius ciuitatis quam eius,in qua lis est,exemplũ.Flo-
rentie est statutum quod minor.xviij.annis non possit facere testa
mentum.Certe huic debet responderi.q2 debet probari, vt habui
stis no.in l.prescriptiones.C.si contra ius vel vtili.pub.z de consti.
ca.lib.vj.Si vero iuris municipalis eiusdem ciuitatis,tunc si qui-
dem est ius non scriptum,vt consuetudo,deberet huic respõderi,
30 q2 ista sunt probabilia,ergo ponibilia,quia†ad hoc fit positio.vt
pars a probatione releuetur,vt in aut.in isto.Sed si esset ius scri-
ptum.tunc huic positioni non debet responderi,eadem rõne,qua
nec positioni iuris.per allegata iura.Quoddam est ius dispositi-
uum.vt obligatio,z actio,seruitutes, z similia iura, tunc si de tali
iure fiat positio,erit respondendum,vt l.fi.de iureiu.z l.quidam in
iure.ff.de do.Jta debetis intelligere hanc gl.ibi idem dicũt si que-
31 stio est iuris,zc.¶Opp.quinto,qd est negatiua,†an negatiue po-
sitioni sit respondendum.Gloss.hic dubitat,videtur quod non,q2
m non potest probari,ergo nec poni[m].Breuiter tex.habemus hodie
extra de confes.c.j.lib.vj.quod positioni negatiue debet respõderi,
non obstante qd non põt probari, q2 hoc non est verum semper.
Preterea.licet non possit probari per testes.potest probari p cõ-
n fessionem[n],ideo potest poni z eadem ratione responderi.vide glo.
32 ¶Op.sexto,q est criminosa,†z istud dictũ est magis cano.extra
de elec.c.dudũ,z c.bone,z qd ibi no.nõ enim debet quis detegere
turpitudinem suam,vt l.transactio.C.de transactio.Pro hoc vide
tur glo.iuncto tex.in l.qui iurasse.§.si pater.ff.de iureiur.z l.si a te.
in prin.de excep.rei iudi.Jn contrarium videtur text.in l.quoties.
§.pretor.ff.de nora,vbi quis cogitur respondere an possideat,vel
dolo desierit possidere.Et idem videtur mihi quod ponat tex.in l.
qui petitorio.ff.de rei ven.Item q2 in causis criminalibus,defer-
tur iuramentum,vt l.iij.circa princ.ff.de iureiuran. Ad idem.ff.de
o offi.asses.[o]l.j.in glo.super verbo postulationibus.Breuiter, Spec.
videtur tãgere,vt recitat in tit.depositi.§.vij.versi.xix.z allegat sua
iura canonica.Breuiter dico sic.Quandoque per positionem cri-
p minosam[p]detegitur a lege quem esse detentorem rerum ad alium
pertinentium,vel esse alterius debitorem,z tunc cogitur responde
re,vt d.l.quoties.§.pretor.z l.qui petitorie.nisi per hoc retractare-
tur,quod semel decisum est,vt l.qui iurasse.§.si pater.z ibi gl.de iu-
reiuran.z l.si a te.in prin.z quod ibi not.de except.rei iud.z de hoc
dixi vobis.ff.de his quib.vt indig.l.fi.in quest.illa,an quis cogatur
respondere,an assumpserit tacitam fidem a testatore de restituẽdo
non capaci.Probatur in l.non intelligitur.§.tacite.ff.de iur.fisci.z
ibi est glossella.vbi dicitur quod per confessionẽ tacitã partis dete-
gitur fideicommissum.Quandoque per positionem delictum hoc
non detegitur,sed solum persona repellitur, z tunc non debet res-
ponderi huic positioni criminose.Ita intelligo dictum Canonista
rum,vt no.in d.c.dudum.z in d.versi.xix.z secundum hoc glos.que
est in l.j.ff.de offi.asses.non bene dicit vsquequaque.¶Quero,vtrũ
33 †in criminalibus*,debeat responderi positionibus.Hoc non tan-
* gunt doct.z alias plenius dixi. Dic breuiter.quod non debet re-
sponderi positionibus criminalibus,per credit.vel non credit.Ra
tio,quia non releuat.Casus est in l.inter omnes.ff.de fur.z de cri-
mi.expi.heredi.l.fi.Justitu.de oblig.que ex delic.nascun.§.placuit.
sed de veritate bene debet,z potest responderi,vt d.l.iij.in prin.de
iureiur.z l.Marcellus.§.j.rerum amo.z quasi per totum ti.ff.Jstã
* materiam*ita intelligo.Esset etiam videndum,que est pena nolen
tis respondere positioni.videbitis tex.j.eo.§.quod si actor.

ADDITIONES.

a ALEX.¶Conuenit.Uide tamen Bart.in l.admonendi.ff.de iu-
reiu.z in l.j.ff.de interrogat.act.adde Bar.in l.is põt.de acqui.her.
* CLAV. DE SEISS.¶Positionum.de ista materia aliqua po
nit Bal.in c.duobus ij.de elect.
b P.PAV.P.¶Positionũ.Circa istam materiam positionum no-
ta quod licet contumax in non respondendo habeatur pro confes
so iuxta cap.ij.de confes.in vj.tamen posset comparendo declarare
iurisdictionem iudici.Ita Bal.in c.fin.extra de iur.ca.quod limita
vbi esset omnino non suus iudex,quia per contumaciam non pro-
rogatur iurisdictio.Bald.in c.j.§.sacramentum.de consue.recti feu
di in.l.j.C.vbi de cri.agi opor.in d.c.fi.secus quãdo esset suus iudex
z declinabilis tantum.secundũ Bal.in l.si qui ex consensu.C.de epis.
aud.Jmo.z do.in ca.preterea extra de dila.Item not.q vbi actor
z reus sunt ambo contumaces tunc neuter eorũ habetur pro con-
fesso,ita Angel.in l.si non fuerit.ff.de iniur.Item vide de materia
late eundem Bart.in repetitione l.vbicunq3.post medium ff.de in-
terrog.act.Item not.quod vbi aliquis potuisset se citasse siue tem
pore,contumax in respondendo nõ habetur pro confesso.Fuit sin
gulare dictum Bald.in l.j.C.si plures vna senten.quod exclamat
Crem.singu.iij.de materia autem interrogatoriorum, z q aliquid
sint quam positiones vide ad Bartol.multa in rub.ff.de interrog.
act.Item an omnibus positionibus regulariter sit respõdendum,
nisi essent notorie impertinentes,vel tales quibus de iure non es-
set respondendum,vide Cur.consil.lxx.item quod possit responde-
ri positionibus.hoc modo respondet quod non credit,vt ponitur.
Uide Spe.in titu.de positio.§.vij.versi vndecimo considerandum.
Item quod respño facta positionibus.õ debeat taliter interpreta
ri,ne respondens sit contrarius,vide Alex.consil.xliiij.incip.viso z
discusso.in ij.volu.Et de modo saluandi positiones,ne sint contra-
rie,vide not,Jas.post Alex.z alios in l.j.in prin.in iiij.saluatione.ff.
ne quis eum qui.Item nonnulla dicta in materia quomodo fien-
de sint positiones,z qualiter cõpellatur quis respondere.vide per
Bart.in trac.de ord.iud.Item quod respondens positioni con-
tendo aliquid ex contentis in ea postea in ceteris dicatur negasse
qualitatem in ea instantia vide Alex.consil.xiij.vol.j.Item de iure
Digestorum an teneatur respõdere quis positionibus.vide Bar.
in l.j.§.ex rescripto.ff.de ven.inspi.per illum text.Item adde quod
si diu disputaretur an positiones essent admittende, z an eis esset
respondendum,nunquam curreret tempus statutum alteri parti
ad probandum,vide Cur.in l.j.C.eo.Alex.in simili consi.cccc.xxix.
in iij.vol.in princ.z ad fin.Item circa materiam positionum habes
tractatum Jacobi de Are.Item quando danda sit dilatio ad de-
liberate respondendum positionibus quando consistunt in facto
proprio siue alieno.vide Aret.in l.cum falsum.de acqui.her.d.An
autem ille qui primo eligit viam capitulorum ad probandum pos-
sit super eo facere positionem.Spec.in tit.de posi.in §.iiij.versi.sed
quid si altera.tenet quod sic.Jn contrarium facit quod dicit Saly.
in l.si quis iusiurandum.in fi.C.de reb.cre.arguendo a delatione iu
ramenti appositi,vt arguit Barto.in l.in contractibus.§.illo.C.de
non nu.pecu.Pro prima opi.est gl.ordina.in c.presentium.in vers.
predicta.de testib.in vj.z ibi vide Joan.And.in nouel.
c ALEX.¶Introducta positio.Jn quo differant positiones ab
interrogationibus vide spe.in ti.de posi.in versi.hic dicamus,qua-
liter fieri debeat,vide in §.quinto superest,zc.

a CLAVD. DE SEISS. ¶Credit Quid autem si primo respondit per verbum credit, an possit postea respondere per verbum non credit, vel econtra, vide per Aler. in l. de tutela. §. de in integ. restit. minor. & in l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de damno infect.

b ALEX. ¶Jure positio. Et quando sint fiende positiones, vide late per Spec. in tit. deposi. in versi. quarto quero.

c ALEX. ¶Quid est positio. An autem positiones possint fieri ante litis contest. quod sic in c. vnico. de lit. conte. & no. Bart. in l. j. de lit. contest. licet videatur contra, q. succedunt in locū probationū. & no. & adde per. in c. dudum. de elect. & aduerte, q. illa iura non grauant partē ad respondendū illis, videri meo debet, respōderi. Tu vide gl. in c. j. & ij. de cōfes. in vj. & p Spec. in ti. de positi. §. iiij. in prin. & no. quod positio non dicitur priusquam sit producta & admissa per iudicem, fm Bal. in l. generaliter. §. j. de re. credi. & ibi vide per eum. no. differentiam inter positionem & copulam & articulū, quaz etiam dixi post Bar. in l. non fatetur. ff. de confes. ad fi. & vide etiā, an super expensis emanantibus ante litis contest. possit fieri positio, vide Spec. in ti. de positi. §. j. versi. j.

d ALEX. ¶Quod potest cogi. Notat etiam Jmo. in c. ex parte. de rescri. per ter. ibi, dolo vel negligentia, quod positio, vel articulus, possunt formari alternatiue, seu cum disiunctione. Ad idē de rest. in integ. c. constitutus. de prescr. c. audien. q. est verum, fm eū. quādo sit de alieno facto in quo est probabilis ignorātia. l. fi. ff. p suo. & l. ij. ff. de iuris & facti ignorantia. c. ab excommunicato. & ibi no. de rescri. & potest etiam notari secundum dominuz Ant. ibi q. quādo in vna positione pars alternatiue concludit ad intentionem articulantis vel ponentis, tunc admittitur articulus vel positio alternatiua. Facit q. habetur in l. qs si dubitetur. ff. de acq. hered. & in l. Ballius. §. si eius. ff. de lib. & posth. & ibi Bart. ita videtur sequutus Jmo. in d. c. ex parte. vide Jmo. in c. cū Bertoldus. de re iu. & Bal. in l. aze. de trai. & in l. edita. de eden. ver. quid si dicamur. Facit etiā q. de libello alternatiuo, & de positione alternatiua dicitur p Bal. in l. q. C. de sen. que sine cer. quanti. Quid in positione negatiua, an debeat respondere? Quid. de Suza. hic qs sic in auth. principales. §. eo. q. potest per confessionem probari. l. j. §. fi. ff. de interroga. act. no. Bal. in ru. C. de proba. & hic in fi. & ideo dicit ipse in l. nō nudis, j. de proba. qs positioni negatiue quod quis nō est filius tuus, respondendum est, vt per Bar. hic, & positioni sine tempore non responderur. Bal. in l. j. in fi. si plu. vna senten.

g ALEX. ¶Pro eius declaratione. Adde in materia quid si statutum dicit, & negat bannitum contumacem haberi pro cōfesso, vel non respondentes positionibus haberi pro confesso, an talis ficta confessio possit renocari; tu; ta materiam l. error. §. de iur. & fac. ig. & l. non fatetur. de confes. que glo. est peregrina in l. quoniam. ff. de his qui no. infa. quam alleg. Jo. and. & Ant. de Bu. ad hoc in fi. de confes. vide que no. Bal. in l. sicut. C. de repud. here. & q. no. Mod. in l. fin. alias est in credito. §. iussus de appel. & tenet Jo. and. in tit. de positio. §. ergo. vide quod dixi in l. absentē. de penis, & sentit expresse Bald. in l. nubemus. §. sane. & latius in l. error. de iur. & fact. ignoran. & in l. ita demum. de procur. & per Jmol. in dicto §. iussus. & quod dicit hic Bartol. sentit Bald. in l. magnam. j. de contrahen. & commit. stipul.

h ALEX. ¶Veritatis. Vide omnino glo. in c. presentium. de test. lib. vj. glos. & Barto. & Bald. in l. si quidem. de except. & glo. in c. ij. de confes. in vj.

i ALEX. ¶Ratione impertinentie. Vide Bald. hic, & que dicatur positio impertinens, vide Bart. & Bald. in l. cum virum. in princi. de fideicommiss. & ibi etiam dicit potest fieri positio. de iure presumpto, & vide etiam Bar. & Ey. in l. siue possidetis. in fi. & ibi Bal. j. de probation.

k CLAV. DE SEIS. ¶Vide gl. tuam. Et vide Bar. in repe. l. vbi cunq. ff. de interrog. act. & Spec. in tit. de posit. §. vj. & §. vij. in prin. Bal. & Sali. l. tu. §. in refutatoriis. j. de appellatio. & quod no. glos. & Barto, & doc. in l. si a te. in prin. ff. de except. rei iudic.

l ALEX. ¶Impertinens per se. Et adde qō si statutum dicit, qs positiom debeat responderi, & si sit impertinens, habeatur pro nō responso & qs in fine examnetur, que sunt pertinētes, per tale statutum non debet quis cogi respondere positionib. notorie impertinentib. qz statutum videtur loqui de positionibus in quibus potest cadere examinatio, an sint impertinentes quod non est in nostris. c. ad nostram. el ij. de iureiu. Ad hoc bene facit ter. in l. dies cautionum. §. pen. de dam. infe. & quod no. ibi Bar. in fi. illius §. & hoc ibi vult Jmol. qz ibi non adaptantur verba legis, nec eius dispositio. l. ita autem. in prin. ff. de admin. tut. & per alia iura, & l. q. constitutum de test. mil. cap. ad emendatiō. §. penul. de electi. in vj. & ita dicit ipse, quod no.

ALEX. ¶Jus dispositiuū. Quid de huiusmodi quotidiana disputatione. Dicas q. res stetit absq; eo, qd si fuerit factū, an sit affirmatiua, vel negatiua, & dic q. est negatiua, eo qz onus probandi non incūbit proponenti, iz aduocati cōmuniter hanc reputent affirmatiuam. Idem in ista dico. qs tu es maior, tu dicis, dico qs non sum minor, nā ille dicitur affirmare, cui imponit onus probandi, & no. in l. de etate. de mino. non attenta cautela verborū. vt not. in Cle. literas de resc. Rebus em, & non verbis, &c. Ita dicit Bal. in c. j. int. princip. de controuer. in. do. & vasal. de inuestitura. Adde gloss. in l. fin. de exceptio. & Bald. hic, & in l. actor. de probatio.

m ALEX. ¶Ergo nec poni. Adde etiam quod nō requiritur quod positio sit necessario concludens, sed sufficit quod adminiculetur, secundum Petr. & Bald. in l. siue possidetis. de proba. & Bald. in l. eam. C. de fideicommiss.

n ALEX. ¶Per confessionem. Vide Bald. hic in lect. antiqua. & Bar. in l. ij. de proba. vtrum admittitur articulus negatiuus, sicut positio. alleg. Spe. de test. §. nunc videndum. ver. hoc quoque. & dicit. Aut articulus est coarctatus loco, & tempore. Vide Bal. in l. cum te minorem. j. de proba. ad cognoscendum positionem negantiam non esse inspicienda verba, an negatiue, &c. sed effectus verborum. Et dicit etiam vnum pulchrum dictum, vt videbitis. De hoc vide l. inter stipulantem. in fin. princip. de verb. oblig. & ibi dicit.

o ¶De offi. assess. Vide Bart. in l. fi. ff. de his quib. vt indig. latius in l. Barcel. ff. rerum amo. & de iur. fis. l. non intelligitur. §. tacite quod in criminalib. non respondetur positioni. & cōtumax non habetur pro confesso licet Bal. teneat contrariū in l. j. C. quomodo. & quando ind. & in l. cōstitute. C. de pena iud. qui male iudi. & late per Bal. in l. qui accusare. §. qui accusa. non pos. & quod positioni criminose non sit respondendum, vt hic per Bar. Adde. Bar. in l. qui iurat. ff. de iureiur. qui limitatur nisi respondens primo confiteatur se de crimine diffamari, nā tunc tenetur positioni criminose respondere. Ita not. do. in c. dudum. el ij. de electione, & ibi Jmo. quod sicut positioni criminose non est respondendum, ita nec illi, per quam peruenitur ad illud arg. l. ij. ff. de iurisdiom. iud. Alias limitationes ad regulam predictā vide in l. Marcellus. §. j. ff. rerum amota. Et ad de q. positioni, quā fecit actor pro iure rei, non de iure sui, reus non tenetur respondere, secundū Bal. in l. cogi in princ. C. de peti. here. allegat Spec. in tit. de testi. §. nunc vero. versicu. item agens. Item dicit Bald. in l. filium. j. famil. erciscun. quod legatarius non tenetur respondere positioni facte per heredem, qua continetur quod heres est soluendo, qz non conficit inuentarium, dicit tamen quod iudex ex officio poterit interrogare. ¶Adde an positioni criminose sit respondendum, vide Bart. consi. ccv. & aliquos, quibus positionibus non sit respondendum, vide per Paulum de Castro hic.

p P. PAV. P. ¶Criminosam. Bald. hic indistincte tenet quod non tenetur quis respondere positionibus criminosis, & dicit quod ita practicatur, & Salic. circa fin. dicit esse communem sententiam. & respondet ad leges bar. hic, & in l. Marcellus. ff. rerum amo. in l. fi. de his quibus, vt indig. vide Abb. in c. ij. extra de confes. vbi non loquitur eo modo, quo distinguit Bar. Item vide Jas. in l. j. ff. de offic. assesso. & Lur. ibi, qui dicit quod opinio Bar. in l. fi. est noua. & contraria est verior & communis q. indistincte non tenetur quis respondere positioni criminose. Vide eundem & Modern. in l. qui iurasse. §. Si pater. ff. de iureiur. qui idem videntur velle, licet Lur. hic dicat quod opinio Bart. in d. l. fi. & in l. Marcellus. & hic, sit verior. Sed tamen dum casus contigisset in facto, non potuit eam sustinere. Et eandem opi. Barto. tenuit ipse Barto. consi. cxciij. incipit. Lecus de Spoleto. Retenta conclusione q. quis non teneatur respondere. Limita, vt per Rom. consil. cccxlix. incip. dum queritur, ad fin. Et cū opi. Bar. in d. l. Marcellus. & in aliis locis, de quibus. §. tenet dom. Lanfran. in repetitione ca. quoniam contra falsam. in verbo, positionibus extra de proba. vide Auge. in d. l. Marcellus.

* ALEX. ¶In criminalibus. Utrum non respōdens positioni habeatur pro confesso. vide c. ij. de confes. in vj. Adde quod tali contumaci non respondendo potest iudex denegare copiam positionum secundum Bald. in l. ij. C. ne lit. pendent. & quod not. Bald. & ead. l. in princip.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Materiam. De isto articulo vide plene per Aret. in c. qualiter & quando. ij. §. debet. de accusat.

1 ☞Juramentum calumnie quando, & quomodo possit per procuratorem prestari, & num. 2. 3. 4. 5.

6 Procurator in rem suam iurat de calumnia.

7 Defensor quando possit iurare de calumnia.

§. Sinautem. Si causa agitur per procuratorem principalis, debet iurare de calumnia, hoc dicit. Continua, dictum est §. quando agitur per legitimū administratorem, hic quando agitur per procuratorem, & dimittit quia primo loquitur de procuratore actoris, secundo de procuratore rei. Secunda ibi, similique modo. ¶Oppon. videtur quod quis possit agere causam per procuratorem, vt ff. de procu. l. non solum. in prin. Solu. fateor, si vult iurare de calumnia per se, vt hic alias secus. ¶Oppon. secundo, secundum hoc nunquam esset ne-

cessaria

ressaria cautio de rato, quia semper constabit de mandato, z sic videtur obstare §. de proc. l. j. Bl. hic non respondet clare, sed melius dicit ff. de procu. l. Pomponius. §. sed z his. Nam iuramentum de calumnia prestatur post lit. contest. z sic cautio de rato potest habere locum pro his, que geruntur ante litem contestatam. Item posset esse, quod iuramentum calumnie omittetur, vt videbitis in §. sed quia veremur. Item potest esse quod procurator dicit se habere mandatum ad iurandum de calumnia, vt j. dicam. ¶ Op. terrio de dam. infect. l. qui bona. §. si alieno. Bl. magna in fine dicit quod ibi est speciale, vel illa corrigitur per istā. vel ibi extra iudicium. Bi
d cit gl. certe non placet aliqua istarum. Dicunt nostri doct. Fateor quod procurator debeat iurare de calumnia, vt l. contraria, non tamen per hoc excludo, quin debeat iurare etiam principalis vt hic. Et hoc puto satis bene dictum, quia est casus in. c. ij. §. j. extra. eod. lib. vj. z glo. videtur hoc velle in authen. principales. quam statim legam. Tu vero quantum ad legem contrariam dic melius quod hic loquitur de iuramento calumnie, quod est de ordine iudicij, ibi loquitur de iuramento calumnie, hoc est ad probationem eius, de quo agitur, quod potest prestari per procuratorem, vt ibi patet, z ibi de ista materia diri multum diffuse satis. ¶ Quero, pro de
a claratione materie † z l. an per procuratorem possit dominus prestare iuramentū calumnie. olim erant opi. decisum est hodie q sic, in c. vlti. extra eo. lib. vj. q per procuratorem potest iurari de calumnia, z aduerte, quia iuramētum calumnie q prestat procurator vt ipse, prestat in animam suam, vt vidistis §. proxi. §. iuramentum autem quod prestat pro domino, prestat in animam domini, z refert verba ad dominū scilicet dominū calumnie causa nō postulare. &c. cum omnib. illis capitulis. Hoc probat tex. optime in d. §. si alieno.
a ¶ Ex hoc sequitur † quod ad prestandum iuramentū calumnie requiritur speciale mandatum, alias nō potest iurare in animam do
3 mini, vt ligaret eū. Nam in generali † mandato non venit delictum, vt l. si procurator. ff. de condi. inde. Unde nō posset facere procurator deierare dominum ex vigore generalis mādati, ideo requiritur speciale. ¶ Et ideo puto de iure, quod non sufficiat speciale mandatum hoc modo, z ad iurandum de calumnia, &c. sed est necesse
4 † quod dicat ad iurandum de calumnia[b] in tali causa, vt l. si quis mi
b hi bona. §. iussum. ff. de acqui. here. q not. per. doc. §. etiam per procuratorē causam in integrum restitutionis agi posse, l. j. Ratio est manifesta, q si mandatum esset simpliciter ad iurandum de calumnia, intelligeretur in causis iustis, z sic dominum nō ligaret, vt hic.
5 ¶ Quero, quid † si procurator non habet speciale mandatum, [c] z dominus est absens ita a longinquo quod non potest habere? Utram. dant consilium, q detur curator bonis. tūc ille erit legitimus administrator, z poterit iurare de calumnia. §. proxi. §. Mihi non placet, sicut tutela testamentaria excludit datiuam, ita eadem ratione iste, qui habet mandatum a domino, excludit curatorem datum a iudice, z ideo puto quod tunc procurator admittatur ad iurandum, z procedit iudicium. ¶ iste §. debet intelligi, qñ dominus potest haberi de facili. Simile. ff. de iudi. l. si longius, z q ibi no. alibi actio vtilis non cōpetit nisi facta cessione. hoc est verum, si ille, qui cedit, potest reperiri, alias a iure conceditur, vt §. de act. z ob. l. ff. de insti. l. j. z ij. l. dāi. §. fi. z q ibi not. ff. de dam. infec. Spe. tamen
in materia positionū, vt mihi videtur, tenet precedēte opi. ¶ Re
uertor ad gl. Quero, † quid in procuratore in rem suam? Glo. hic z in l. non solum. in princ. ff. de procu. tenet, z bene, q ipse debet iurare de calumnia, dic, vt in eis. ¶ Quero, z reuoco in dubiū, quid de
7 defensore, † an debeat de calumnia iurare? Respondet gl. hic distinguendo, vt in l. non solū. ff. de procu. Tu dic latius. Quandoqz defensor interuenit animo nouandi, z tunc non est dubium quod ipse iurabit, tāquam procurator in rem suam, vt dictum est. Facit. ff. de noua. l. delegare. Quandoque non intercessit animo nouandi, tunc si quidem intercessit animo repetendi, tunc procedit distinctio glo. scilicet. Aut conuenitur ex obligatione propria, z iurat de calumnia, aut ex promissione domini, z dominus ipse debet iurare, vt hic. Si vero intercessit animo non repetendi, tunc ipse debet iurare. arg. l. solutionem. ff. de solutio. z l. soluendo. de nego. gest. Ita debeas intelligere hanc materiam.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Non placet. Fallit tamen in causa damni infecti in qua sufficit solum procuratorem iurare. Ita tenet Jmo. in l. qui bona. §. Sabinus. ff. de damn. infect. Adde etiam Bartol. in l. non solum. in princ. ff. de procu.
b ALEX. ¶ Jurandum de calumnia, Bartol. videtur tenere contrarium in dicto §. si alieno.* IO. FR. RV. ADDE quod istam contrarietatem soluit Matheſi. fingu. suo. cl. incip. no. quod si dominus franc. videlicet quod Barto. hic loquitur de rigore iuris ibi vero secundum communem obseruantiam litigantium que est in oppositum, a qua communi practica non est recedendum, de quo vide. Alex. in d. §. si alieno.

c ALEX. ¶ Speciale mandatum. Et hoc dictum no. ad plura alia iuramenta extendit Bar. in l. qui bona. §. si alieno ff. de damno infec. sed contra eū tenet hic Bal. in §. sed qr. in princ. quod non valet consuetudo, q etiā parte non petente istud iuramentum non prestet, vt refert Alex. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de oper. nou. nun. z ibi etiam refert. quid si minus legitime est prestitum. z vide Jmol. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de dam. infec. z scias quod etiam in causis summarijs prestatur iuramentum, vt in cle. sepe. de ver. sig. z no. Bar. §. ca. l. §. sin autem. z dixi. §. eo. l. j. vbi vide. ¶ Adde quod non valet consuetudo quod istud iuramentum nō prestetur, vt extra de fideius. c. constitutus. c. presentium. z tamen valet consuetudo, q sōlum tempore sententie exigatur, secundum Joan. An. in addit. ad Spec. eo. titu. §. sequitur. versi. quid de causa appellationis. z refert Pisa. ita tenere. z Host. dicit quod ita seruabatur Mediolani, tempore quo ibi assessor fuit. de quo vide Abba. in c. ceterum. extra eo.

AVTHENT.

PRincipales. Jsta aut. ponit quedam, que ponuntur in hac l. licet addat quedam, z inter cetera addit vnum capitulū iuramenti, scilicet quod nihil promitteret, vt falsa sententia detur. z addit etiam vnum aliū casum. ¶ Quero, que sunt iste persone, ad quas negotium transit. Dicit glo. ad heredem. Item ad procuratorem, z sic tenet ista gloss. quod procurator teneatur iurare de calumnia, z vide eam. Casus est hodie, q procurator debet iurare. extra eod. ca. ij. §. j. lib. vj. Authen. dixi. §. proximo. §. Jstud vltimum si non vult respōdere, qualiter punitur, dicā j. cadē l. §. q si actor, &c.

1 ☞ Coram arbitris iuratur de calumnia.
2 Juramentum calumnie potest tacite omitti.
3 Juramentum calumnie, si petitur, z non prestatur, reddit processum nullum.
4 Clerici quando debeant iurare de calumnia.
5 Princeps potest remittere iuramentum calumnie per rescriptum.

§. Sed quia veremur. Sacramēti calūnie, nō pōt remitti a partibus. h. d. Vel aliter. Jis que ad vtilitatē publicā sunt inducta, nō potest cum consensu partium renunciari. h. d. Nota q dixi in summario. ¶ Nota quod coram † arbitris debet iurari de calumnia, sicut coram iudice. ¶ Circa hanc legem quero vtrum iuramentum
2 calumnie possit tacite omitti. Jn gl. sunt opi. hodie † est casus extra de iuramento calumnie. c. j. §. j. li. vj. q si tacite † omittatur, non vitiatur processus. Ex hoc † sequitur, quod si a parte petitur, z non prestetur, q processus esset nullus. vt hic, z in hoc §. ¶ Quero, vtrum remittatur parēti, z patrono? Dixi §. eo. l. j. in prin. ¶ Quero, vtrū
4 clerici † debeant iurare? Bl. in hoc multum se inuoluit. De hoc habemus text. eod. titu. in antiquis per totum, de iuramen. calumn. z ca. j. §. fin. lib. vj. ¶ Quero † vtrum princeps possit remittere hoc
5 sacramentum per rescriptum? Certe sic, si dicit, non obstante l.
1 ☞ Calumnie iuramentum a quibus est prestandum. num. 1. 2. 3. 4.
a §. Hoc etiam. [a] Qui admittitur cum cautione de rato, non poterit in causa procedere, nisi per principalem de calumnia sit iuratum. h. d. ¶ Op. q procurator, qui nullum mandatum offert omnino repellitur, [b] vt §. de proc. l. j. Sol. Hic protulit se nō probauit perfecte. Hoc vult dicere quedam gl. paruula, que
1 est hic super verbo prolato. Ex hoc † apparet q iste §. nō loquitur in persona coniuncta, que agit pro persona cōiuncta. Hā ille cum ad hoc habeat legitimā personā. vel administrationem. admittere
tur adiurandum, vt §. in. §. q obseruari. ¶ Quero quōmodo intel
2 ligatur in hoc q debet iurare vniuersitas, † vel maior pars. Dicit gl. z bene, q debent iurare illi, qui regunt vniuersitatem, vel maior pars eorū. Inconueniens enim esse, quod si quis haberet litigium
3 cum ista ciuitate q omnes deberent iurare. ¶ Item, † vtrum syndicus [c] possit iurare de calumnia? Certe sic, quia habet administrationem legitimam, modo non dubitetur an sit syndicus vel non.
b ¶ Querit gl. quid in Abbate, [b] an † iuret de calumnia? Certe glos.
4 dicit q sic. Et dic vt in ea, De isto syndico qualiter debet iurare, z respōdere positionib. habes plene in c. presentiū. extra de testi. li. vj.

ADDITIONES.

a AND. BAR B. ¶ Hoc etiam. Sed Guid. de Suza, vult hunc §. loqui etiam sine coniuncta persona, que potest agere sine mandato. si enim is, quem constat habere mandatum, non releuat dominum a iuramento, quanto minus debet ipsum releuare coniuncta persona, que constat non habere mandatum, sed principium legis loquitur q̄ñ coniuncta persona agebat proprio nomine, pro suo interesse, tunc enim debet ipse iurare. non altus. z plus mihi placet.
b ALEX. ¶ Omnino repellitur. Vide Bar. in l. qui bona. §. si alieno. de dam. infec. z in l. ij. in princ. §. eod.
c ALEX. ¶ Syndicus. Adde §. eo. in §. quod obseruari.
d ALEX. ¶ Quid in abbate. Vide que diri post Bald. in l. ij. infra qui accusa. non poss.
1 ☞ Non iurans de calumnia, cadit ab actione per sentētiam, que

fertur lite contestata.num.5.

2 Iurans de calumnia,qui habetur pro confesso,& possit appellare.

4 Nolens respondere positioni,an habeatur pro confesso,& an per sententiam vel ipso iure.nu.5.

a **§. Quod si actor** iurare de calumnia, [a] cadit ab

* actione,*reus nolens iurare habebitur pro confesso,h.d. Dicitur

1 hic,q actor cadit ab actiõe. ¶ Quero,an ipso iure,vel p sniaz certe per sniam,vt habuistis in aut.principales.§.prior. Circa hoc op.& videtur iniquum q3 forte vellet a lite desistere,& l.postquam liti.§. de pac.Sol. Non potest desistere actor,vt in auth.qui semel.§. quo modo & quando iud. ¶ Oppo.§.de iudi.l.properandũ.§.sinautem ex gestis.Sol. Ibi loquitur de absente,hic de presente,& iurare no

2 lente. ¶ Quero.an iste qui habetur pro confesso,possit appellare. Sol.tua dicit.q3 sic,vt l.creditor.§.iussus.ff.de appel. ¶ Item quærit gl.† vtrum ista sententia feratur lite non contestata. Certe non, quia iuramentum calumnie post litem cõtestatam debet prestari.

3 ¶ Quero,vtrum reus semper debeat condemnari. Dicit gl.& bene,quod non,per istum text.qui dicit quod prout rei qualitas suggesserit.forte posito quod habeatur pro confesso,nõ erit efficax ad condemnandum,& libellus stabat,ita quod debeat sequi absoluto

b ria. Quero,vtrum quis possit petere tempus ad deliberandum.[b]

4 Hic vt etiam dixi in §.quod obseruari. ¶ Quero † vtrum ille,qui

c non vult respondere positioni,habeatur per confesso.[c] de hoc fuit magna contentio olim vt refert Lyn.hic,& gl.dicit quod sic in l.certum.in princ.ff.de confess.& per Azonem in summa eo.tit.C. hodie est facta de hoc decre.extra de confessis,c.ij.lib.vj. que dicit, quod

b duo vel tria sunt necessaria,[b] vt quis pro cõfesso habeatur. Primo quod post litem contest.secundo quod fuerit iussus a iudice.Tertio quod sit presens,& interrogetur,quodque absque rationabili causa recusет respondere,& tunc potest haberi pro cõfesso. ¶ Sed

c aduerte,[c] verum eo ipso quod recusat respondere habeatur pro

5 confesso,† an sit necesse quod hoc pronuncietur? Respon.necesse est quod iudex pronunciet eum haberi pro confesso, vel pronunciet eum contumacem in respondendo,vel pronunciet eum sine rationabili causa recusare,vnde oportet iudicem parefacere eius delictum,antequam habeatur pro confesso.Casus est in l.eius qui delatorem.in princ.de iure fisci. Item dico, † quod si iste talis contumax in non respondendo vel non iurando decedit ante istam pro-

f nunciationem, ad eius heredes [f] non transit ista pena,vt habeantur pro confessis.*Casus est in l.eius qui delatorem.in princip.

§. Sienim Hic est quidam versic. qui non eget summario,imo est quedam ratio precedentis. ideo debet legi cum precedenti.

ADDITIONES.

d P.PAV.P. ¶ Calumnia.Circa hoc vide quod singulariter ponit Jas.in repetitione legis admonẽdi.ff.de iur.dicens allegãdo Bal. quod si postquam quis plene probauit suam intentionem exigere tur iuramentum calumnie,& ille recusaret.quod per hoc non haberetur pro confesso,licet tale iuramentum peti possit in quacunque parte iudicij c.j.de iura.calum.in vj. Rationem vide per eum,Super quo ipse dubitat in l.iusiurandum & ad pecunias.eod.titu.vbi etiam ponit aliam limitationem,quod quando est petitum solum a parte,si non prestetur.per hoc processus redditur nullus, secundum Bal.per eum relatum licet alleget alios tenere oppositũ. Et idem Jas.in l.videamus.§.differri.in j.not abil.ad fi.de in lite iuran, refert se tenuisse contra Bald.in dicto §.si alieno.de dam.infect.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Actione. Limitat singulariter Bal.in c.ij.de probat.nih petat iuramentũ,qñ est plene pbatũ per illũ text.

b ALEX. ¶ Ad deliberandum. Adde tamen quod contumax in non respondendo potest purgare contumaciam, licet iste actor sit grauatus in probando,vt dicit Bal.in c.j.de imitte vasal, qui contumax est,alleg. Jac. de Ere.in hac l.& adde quod respondens positionibus.licet non congrue,non debet reputari contumax, secundum Bald.§.ea.l.§.quod obseruari.& vide que ibi dixi. dicit etiam Bal.in d.§.q obseruari.quod contumax in non respondendo positioni nõ admittende nõ habetur pro cõfesso.hic adde Bar.in l.de etate.§.qui tacuit.de interrogato.actio.& dñ dixi q põt contumax purgare moꝛa,vide hic p Bu.de Suza,& do.Ant.in c.pe.extra eo.

c ALEX. ¶ Pro confesso. Sed nõ ipso iure,& hoc etiam tenet Jo. Mo.in d.c.ij post prestitum.de confes.in vj.& hoc sequitur Bal.in c.si vasallus feudum.ij de feu.fuc.contro.q computabitur alia ratione,vt q3 committitur motui iudicantis in d.c.si post prestitum. dum dicit,absq3 rationabili causa,ergo requiritur iudicis declaratio.& ideo sis cautus,q3 si tu es aduocatus eius,qui non respõdet, & causa committatur consulenda,facias q committatur sola diffinitiua,& non interlocutoria,q3 cum sit interlocutum diffinitiue, id posset fundari ratione contumacie.sed altera pars sit cauta, quod faciat committi que sunt partes iudicis. quod tene menti,& sunt verba Bald.in l.constitut.de pen.iud,qui mia.iud.& in l.j.de confes.

d P. PAV. P. ¶ Necessaria. Vide etiam in materia iuramenti de calumnia quod satis sit ipsum prestari quandocunq3 ante cõclusionem in causa.Et quid si reus in ratione libelli petat ne postea detur & instet,an processus sit nullus. Alexand.in l.qui bona.§.si alie. no.de dam.infecto.

e AND. BARB. ¶ Sed aduerte. An autem requiratur citatio in ista sententia declaratoria? Speci. dicit quod non, in titu. de dep̃os.§.viij.ad fin. Sed pro hoc vide Jo.An.in no.vbi de hoc tãgit.

f ¶ Ad eius heredes. Et sic habes hic,quod ficta confessio non nocet heredi. Adde tu ad idem Laufran.de Ozi.in repet.c.quoniam contra falsam.de prob.in versi.responsiones. Philip.de Beru.in c. cum speciali.§.porro,de appel.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Pro confessis In vno tamen habetur pro negante, scilicet vt ex dicta positione negata non posset se iuuare,vt per Bald.& Alex.in l.iij.j.de repud.hered. Aliter etiam limitat & singulariter supradicta in l.sicuti.eod.titu.

2 ☞ Constitutiõ edita ad litis ordinationem, porrigitur ad lites futuras,super factis etiam preteritis pendentibus.

§. Antiqua. Hic §.habet locum in litibus inchoandis post hanc legem,& in pendentibus si partes sunt presentes,alias secus.h.d. Dicunt quidam super verbo.

1 compendiosa. Ro.arg.† pro aduocato,qui dicit se brevia verba dicturum.postea vtitur magna prolixitate verborum.sic j.de usufru

2 l.antiquitas. ¶ Ro.ex isto §.& tene menti† quod constitutio.que respicit litis ordinationem, porrigitur ad lites futuras super factis etiam preteritis pẽdentibus,vt hic vides,&c. ¶ Oppo.de l.leges. §.de legibus vbi lex ad preterita non trahitur. Solu. Ibi loquitur de legibus,que respiciunt litis decisionem,& sic institiam, vel institiam partis,hic de his que respiciunt litis ordinationẽ, seu processum? Nam processus etiam de futuro tenet super causa preterita. Ita dico multum plene in repetitione.l.omnes populi.de iustitia & iur.& perpetuo tene menti,quia quotidie accidit.

Explicit Lib. II.

BARTOLVS
Ad Tertium Lib. Cod.

De iudiciis. Rub. I.

¶ Visis preparatoriis iudiciorum, sequitur videre de iudiciis,& hanc continuationem vidistis §.de pact.super rub.

LEX I.

1 ☞ Conditio actoris quãdo fiat deterior per litis cõtestationem.

2 Stipulatio vsurarum,quando tollatur per nouationem,& num.8.

3 Vsure que currunt post litis contestationem, quomodo petantur in actione,vel officio iudicis.& num.6.

4 Officium iudicis ordinarium concurrit cum actione ordinaria.

5 Reivendicatio,licet sit iudicium stricti iuris,tamen est arbitraria.

a **Iudicio.** gatio vsurarũ cõmissa vel cõmittẽda.h.d. Primo premittit vnã ancedẽs,ex qua sequitur declaratio qõnis. ¶ Secõ ponit ipsam determinationẽ qõnis. Sedã ibi. supest. Quã ponã casum in terminis, primo debetis scire q hec lex variatur duo.mo.principl. Primo,q loquat in stipulatione vsurarũ cõmittẽda. Secõ,vt loquat in stipulatione tã commissa vsurarũ,& iste lec.tãguntr in ij.gl.hui† l. Ite prima subdiuidit in duas. Una q vsure q̃currũt pẽdẽte iudicio, pnt peti vigore eiusdẽ instãte: Alia q noua instãtia opus l.t. Ista tãguntr in gl.super verbo deducti.

b Pone ergo casum fm primã lec. Secz in stipulatione vsurarũ cõmittẽda,que est magis rationabilis. ¶ Ro.per lit.cont.non sit deterior conditio actoris,q apparet, q3 non permittit stipulatio vsurarũ.

1 ¶ Not.q vsure que currunt pendẽte iudicio possunt peti. ¶ Op.

2 quod per litis contesta. fit nouatio, vt ff. de noua. l. alia.sed † per nouationem stipulatio vsurarũ extinguitur. vt ff.de noua. l. nouatione.& l. Paulus,ergo,&c. Vnius tamen oꝛe hec lex legitur duobus modis. Primo q illud quod dicitur in l.contraria, scilicet q tollitur si stipulatio vsurarum,loquitur in stipulatione committẽda. sed in stipulatione cõmissa,& hec est ij.lec.que tangitur in secunda gl. Declara,vt in gl.& in ea non insisto,q3 non habet dubium, vide gl. Alia lec.est quod loquatur de stipulatione vsurarum committenda, tunc ad contrariũ respondeo quod stipulatio vsurarũ tollitur per nouationem voluntariam,sed per litis contesta. nã nouatio necessaria,que non habet nocere actori,vt dicta l.aliam,& de regu.iur.l. non solet,& loquitur hic ita. ¶ Modo ad tertã lec.op.text. immit q

3 iste vsure que currunt post litis contestationẽ debẽt peti nouo iudicio

dicio.contra.qz imo hoc venit in eodem iudicio,vt l.edilles,§.item sciendū.de edi.edi.Huius timoze,sunt hic due lec.Una est qs contrarium fatemur,quod hic pōt conuenīri,scilicet per officium iudicis,vel etiam actione principali quomodo vult.Alij dicunt qs hic debet conueniri,scilicet per officium,vel etiam actione principali,sez in noua instantia,z ista fuit opi.Jo.z ad §.item sciendū.respondet.qs ibi loquitur in iudicijs bone fidei.Vide gl.Cōtra istā relponsionem Jo.videtur casus.ff.de rei ven.l.nō solum.videlicet quod etiam in actionibus stricti iuris,ea que post litem contestatam emergunt,spectant ad officium iudicis.Propter q̄ glo.videtur recedere ab opinione Jo.tenendo q̄ hic pōt peti etiā iudicis
* officio.¶Opp.extraordinarium non concurrit cū ordinario,*vt l.in prouinciali.ff.de no.ope.nū.z l.in causse,la §.ff.de minō.ergo nō debet concurrere iudicis officium cū actione ordinaria.So.Dico qs actio ordinaria non concurrit cum officio iudicis,quod primi
4 paliter intentatur loco actionis,sed cū officio iudicis mercenario sic.Ita loquitur hic,z in d.l.non solū.ff.de rei ven.Ita defendit gl. istam lec.Nos quid dicimus?Breuiter dicamus qs opi.Jo.est verus,quod ite vsure non veniant officio iudicis,sed alia interpellatione opus est,vt ter.hic expresse dicit.§.item sciendum,respondeo modo sin opi.eiusdem Jo.qs ibi loquitur in bone fidei iudicijs,hic in stricti iuris.Nec ob.l.non solū.de rei ven.q̄ licet rei vendicatio sit iudicium stricti iuris,tamen est arbitraria,vt l.in actionibus.ff.de in litem iur.z ideo equiparatur actioni bone fidei.Vel
6 aliter,z melius,z ista est est veritas,sicut Deus est Deus.Quedam occurrunt pendēte iudicio que possunt peti ex natura actionis proposite,tunc possunt ista expediri per officiū iudicis deserentis illi actioni,vt d.§.ite scieudum,z l.non solum.Quedā emergunt pēdēte iudicio,que in natura actionis proposite nō veniūt, vt in casu legis nostre,nam vsure hic debent ex stipulatione vsurarum,non ex natura actionis proposite ad sortem merito p officiū iudicis expediri non poterūt.Casus est hic,z l.Ethems.§.in.cū l. seq.ff.de aqua plu.ar.z l.si qs mussum,§.si.ff.de dā.inf.Ideo opus est alia interpellatione.Casus est hic.Modo habes intellectu huius legis.Nunc veniamus ad gl.mag.¶Opp.quod per litē contestatā fit nouatio,vt dixi,sz per nouationē tollit omnis obligatio, vt l.ff.de noua.Inst.qui.mo.tol.ob.§.preterea,ergo vsurarum stipulatio est perempta.Huius timoze debetis scire q̄ tripler est
7 species nouationis,Una est nouatio que est vnius obligatiōis in aliā trāsusio.atq; trāslatio,z ista fit duob⁹ modis,p stipulationē z per litis contestati,factam cum alio animo nouandi.Secunda nouatio est,ad obligationē noue qualitatis adiectio z ista fit per lit.contest.contra debitorem,z appellatur hec nouatio necessaria, de hac loquitur ista l.Tertia nouatio est prime actionis ad veterem adiectio,z ista fit per sententiam,nam prime actioni adijcitur actio in factum ex sententia.Videamus ergo de effectu istarum nouationum.De qualibet ponit glosſ.per ordinem,ideo vide glo.
in eo quod dicit,per nouationem voluntariam decedit ab obligatione.Sic plene,vt dixi in d.l.aliam.ff.de noua.¶In eo quod dicit, quod per secundā speciem nouationis interrumpitur prescriptio: dicplene vt dixi tibi in l.ff.§.h.pro emp.Dicam in l.cum nouissimi. in princ.§.de prescrip.xxx.ann.z l.nioze.§.de rei ven.In eo quod dicit de actione rescissoria,que perpetuatur,dic verum est in rescissoria,secus in officio iudicis rescindente,vt dixi plene ō.ex quibus
can.mal.fin. Circa tertiam speciem nouationis,in eo quod dicit, quod lata sententia super reali parit vtilem in rem,non est verum, nisi in sententia arbitri,vt l.ne arbitris.ō.de arbi.secus in sententia iudicis,vt l.miles.§.iudicati.ff.de re iud.z tbi dixi,z gl.tangit,z dicam in l.actori.§.de iureiuran. Item in eo quod dicit quod prime
actioni decedit per sententiā,non est verum in vsuris.Nam si quis vellet prima actione agere,posset agere insolidum,sicut prius habuitis no.in l.j.si plur.vna sententia fuer.cond.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Iudicio.Quod sententia lata super principali non tollat,quo minus pena committatur suo tempore,vide Comen. cons.xiij.circa medium.

b ALEX.¶Secundum primam lect.Vide de materia Angel.de Aret.Inst.de act.in §.actionum.

* CLAV.DE SEISS.¶Concurrit cū ordinario. Adde pro hac distinctione,z limitatione Barto.in l.in prouinciali.§.j.ff.de oper. noui nunciat.

LEX II.

Licet iudice. Quando est petitio generalis, prosecutio specialis, z sententia generalis, contra exceptionem rei iudicate, replicatio doli obijcitur,hoc dicit.¶Oppon.de l.cum
querit[a]. z l.z an eadem.de excepti.rei iud.Solu.Hic considerata actione generali proposita,z sententia generali, obstat exceptio rei iudicate,quia agitur de eodem,sed considerata prosecutione, non agitur de eodem,ideo replicatio obijcitur.¶Oppo.de l.sub pretextu.§.de transact.Solue vt tibi dixi.sz l.age.eo.tit.¶Oppon.eodem.l.si cum tibi.Solue vt tibi.z illa est notabilis determinatio ad hanc legem.¶Quero, quid si scienter quis omisit prosequi vnum articulum? Respondeo idem, quia perinde obstat exceptio rei iudicate, ac si esset prosecutus. Casus est in l.de reb.ff.de arbit.qui casus est singularis quo ad hoc,ita quod non est alibi,z ibi plene tractatur ista materia.

ADDITIO.

a ALEX.¶Cum queritur. Quid si pater dedit tutorem filio suo titium debitorem suum:postea conuenitur Titius de male gestis, z fit compromissum de causa,codemnatur Titius in xxx.pro male gestis,z omissis,an si agit ad debitum patris sui, obstet exceptio? vide Specu.tit.de arb.§.excipitur.ver.sed pone.

LEX III.

* **Quoties.** *a Judex † incidēter potest cogno-
a sscere, quod alias principaliter non
1 potest,hoc dicit. Hoc est verum simpliciter,secundum iura nostra,sed de iure canonico hoc est limitatū.quod hoc intelligatur, quando incidit questio, que non sit spiritualis.
b Nam de questione spirituali non potest etiā incidenter cognosci[b], vt extra qui fil.sint legi.c.latores.de ordi.cog.ca.tuam. Et possumus dicere etiam, quod hec limitatio est vera de iure ciuili, vt ō.de sacrosanc.eccle.l.omni innouatione,vbi feci tibi notare quod quandoque emergit aliqua questio in spiritualibus. non debet terminari sine consensu episcopi, quia in talibus ad eum debet recurri, z ideo vos videtis, quando opponitur exceptio vsuraria,semper remittitur probatio ad episcopum.idem in exceptione excommunicationis. Item quando emergit contentio matrimonij,vt in ca. pzealleg.z extra de senten,excommunic.cap.si iudex laicus.lib.vj. Tamen ego consueui vobis dicere, quod potest esse contentio de matrimonio taliter, quod potest expediri per iudicē laicum, quia ego dico, quod ille non desponsauit talem per verba de presenti, de hoc autem an desponsauit eam vel ne? hoc est facti, nec est ibi
c aliquid spiritualitatis[c]. Sed si esset contentio an inter eos potuerit esse matrimonium vel an sint aliqua verba que habeant inducere matrimonium, tunc istud est spirituale. Ita loquimur,z dicta cap.Idem dico de vsuris. Nam si est contentio inter te.z me,quia dico instrumentum factum de duplo in fraudem vsurarum,aduersarius dicit contra. Ita questio est super facto,z nihil est hic spiritualitatis. Sed si esset contentio super aliquo contractu certo, vtrū esset vsura,vel nō,vt puta in istis emptionibus frumenti, que fiunt ante tempus, in istis, z in alijs similibus tunc ad episcopum debemus recurrere,z ita loquitur rectan d.l.omni innouatione.ō. alleg.z dixi tibi in l.Titia.ff.sol.matr.

ADDITIONES.

a ¶Quoties.Pro concordia.Aduerte quod Barro.in hac l.quoties allegatur contrariari per do.Alex.in l.Titia.ff.solu.matr. vbi dicit Bart.tenere cōtrarium eius quod hic dicit z in l.omni innouatione.C.de sacrosanc.eccles.Solutionem vnam dat do.Alexan. quod aut loquimur in his que sunt mere ecclesiastica, z que nullo modo actiue spectant ad laicos,vt quia agitur de punendo clericum,vel hereticum z similia.Et tunc siue incidat questio facti,siue iuris nunquam cognoscit iudex secularis,z ita loquitur c.ii iudex. de senten,excommun.in vj.z procedat secunda opin.scilicet quod incidenter nō potest cognoscere,si autem actiue caderet in laicum tunc procedat alia opi.Bart.in d.l.Titia.cum distinctione predicta, que fiunt ex glosſis Dauli de Neaza.in clem.j.de vsuris.Adde predicta ad Bald.in l.filium.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.

* CLAV.DE SEISS.¶Quoties. Adde q̄ ad limitationē huius dicit Salic.in l.quam z postea.§.si minor.ff.de iureiuran.

b P.PAV.P. ¶Cognosci. Idem Bart.in tract.differentiarum inter. vbi notabiliter tenet quod possessorium cause spirituallis non est spirituale,secundum Bald.in c.j.quib.mod.feu.amit.tit.ij.

c ¶Spiritualitatis. Adde que ponn in l.Titia.ff.sol.matr.

LEX IIII.

Si cum tibi. Sententia generalis parit exceptionem in non prosecutis, si tamen sunt de appendatis prosecutorum.h.d. Hic est singularis casus,quem ita clare nescio alibi.¶Opp. ō.eo.l.licet.Sol.vt in viti.solutio.glosſque concordat cum summario quod tibi dedi,z tene menti,quia nescio alibi ita clare.

LEX V.

a **Judice.** a Delegatus non subdelegat, nisi sit delegatus a principe.h.d. ¶Opp.ff. de offi.procon.l.legatus.Sol.Hec regula fallit in legato proconsi. Ratio,quia delegatus est de cōsensu legis. ¶Op.ff.quis,z a quo ap.l.j.§.i.Sol. Ibi loquitur in delegato ad vniuersitatem causarum qui potest vnam subdelegare. ¶Op.de auth.ad hec j.posita.Sol.vt tibi videbitis incontinenti. ¶Quero, vtrū iudex delegatus post lit.conte.possit subdelegare. Bl.in qui-

busdam locis videtur dicere quod sic,ad similitudinē procuratoris,vt ff.de procu.l.neque. Doc.nostri dicunt contra,q; differentia est inter procuratorem,z iudicem. Nam per lit.contest.potestas iudicis non plus firmatur,quod apparet,q; potest revocari etiam post lit.contest.vt l.iudicium soluitur.ff.de iudi.quod in procuratore non est. Non sunt hic alia.

ADDITIO.

a ALEX. ¶A iudice. Quis possit delegare,z subdelegare: vide late Spe.in ti.de iud.deleg.§.iam nunc dicendum.vsq; ad §.seq. Ex opposito,an delegatus a principe,z an delegatus inuitis partib⁹, z etiam de legatus Pape,z quid sit officium delegati,vide Spec. in tit.de offi.deleg.§.sequitur.z quid possit facere z an coercere.vide late in d.§.sequitur.z quid si est delegata cā pluribus,an vnus possit consocio committere vices suas.z consensum,z vide ibi late formam commissionum.P.PAV.P. ¶A iudice. Istam legē inquantum loquitur de delegato principis,limita vt solū procedat in delegato supremi principis. Secus in delegato ducis.vel marchionis. Ita pōderat Bar.in l.iij.§.j.in fi.ff.de dam.infe. Not.tamē quod delegatus inferioris a principe potest subdelegare actū nō iurisdictionalem,licet non possit iurisdictionalem secundū Pan. consi.lxj. Vide de materia Feli.in c.cum Bertoldus,de re iud.z in c.pro debilitate.de offi.deleg.z ibi,tangit si delegatus haberet necessaria requisita a iure an posset subdelegare alteri.etiam nō habenti,vide etiam ibi late Decium in materia. An autē possit subdelegare vnum articulum ponit etiam Fel.in c.super questionum. in prin.ad fi.z prin.seq.de offic.delega.z in §.illud ponit late an,z quando delegatus inferioris possit subdelegare.

AVTHENT.

1 ☞Delegatus ad vnam causam,an possit vnum articulum illius cause delegare.

AD hec si administrator. Pone casum secundū gl. ¶Op.de l.a iudice. Soluit glo.q8 hic loquitur quando iudex vult delegare reseruata sibi sententia,z ita cōmuniter obseruat consuetudo,dicit gl. ¶Ultramō. intelligunt aliter,z melius,quod hic non loquitur de iudice delegato,sed de assessoribus,z sic intelligitur ista authen.vt iudex qui habet suos assessores,possit expedire per suos assessores omnia acta.dumtamen ipse etiam interfit. Ita loquitur hic. Judex vero appellationis,z iudex delegatus,debent omnia acta per se expedire non per suos assessores. Sed circa hoc sunt † varie consuetudines locorum, tamen de iure canonico ista auth.non procedit,q; iudex potest delegare omnia,reseruata sola sibi sententia,vt in ca. super questionum,extra de offic.z pote.iud.deleg. Item † an iudex delegatus ad vnam causam possit vnum articulum illius cause committere? Dic vt extra de offic.deleg.c.j.in clem.

LEX VI.

SErvus. Seruus non habet legitimam personam standi in iudicio,hoc dicit. Et fallit in casibus hic positis in gl. In persona monachi dic,vt in aut. causa que fit cum monacho.§.de epi.z cler.in persona filij dic,vt in l.j.ff.de bon.mater.

LEX VII.

CUm debitoris. Contra seruum ex persona defuncti domini, agi non potest,sed si nō defendatur per officium iudicis,actor in possessionem mittetur,hoc dicit.

LEX VIII.

PLacuit. *a Aequitas scripta prefertur rigori, hoc dicit. Istam materiam explicaui tibi plene in l.j.§.de leg.dic vt ibi.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Placuit. Vide de materia Fel.in c.ij.in princ.extra de re iudic. Et intellige quando equitas est scripta post rigorem, secus si eque,vide Soc.in l.si tibi.in viij.notab.ff.si cer.pet.

* CLA. DE SEISS. ¶Placuit. Adde ad materiam gl.in c.vt constituere tur.l.distinc. Quid autem sit rigor,z quid equitas. Vide Bald.in l.j.ff.de iustit.z iur.

LEX IX.

1 ☞Plena cause cognitio in quibus causis adhiberi debeat,z de summaria.nume.1.

3 Semiplena probatio sufficit in causis,que non parant plenum iudicium.

4 Plures dilationes dantur ad allegandum.

5 Judex an possit limitare terminum ad probandum.

TAdices. In causis,in quibus sententia lata plenum preiudicium parit, debet adhiberi plena cause cognitio.h.d.in summa. ¶Oppo. de l.sciant.j.de proba. Solu. †Breuiter quedam est criminalis causa,z in illa exigitur plenissima cause cognitio,vt dicta l.sciant.quedam est causa ciuilis,z in ista quandoque sentētia que super ea fertur plenum preiudicium parit, tunc debet adhiberi
2 plena cause cognitio,vt hic. Et vbicunque †reperies quod in istis causis plenum preiudicium parientibus cognoscatur summarie, intelligitur summarie quo ad solennitatem iudiciorum.probationes tamen requiruntur plene,vt extra de verb.sign.c.sepe.in fi.
3 z j.de naufrag.libr.xj.l.de submersis. Si vero sunt cause † que non pariunt plenum preiudicium, tunc requiruntur probationes semiplene.ff.ad exhiben.l.iij.§.ibidem.z l.si quis a liberis.§.si vel parens.de lib.agno.ff.ad exhiben.l.thesaurus.cum si. ¶Opp.quod
4 non detur nisi vna dilatio,vt l.fi.ff.de fer.Sol. Hic † loquitur in vna dilationibus que dantur ad allegandū,ibi in his que dantur ad probandum. ¶Quero,an iudex possit limitare terminū † ad probandum,seu proponendū exceptiones peremptorias? Ly.tractat hic. Dy.in c.indultū.de reg.iur.li.vj.dixi vobis plene in l.ij.ff.de re iudi.

AVTHENT.

1 ☞Productioni testium, vel instrumentorum,an renunciari possit,z valeat renunciatio.

2 Pactum quod contra instrumentum non possit probari, nisi per instrumentum,non valet.

3 Allegationibus iuris,quando quis possit renunciare.

HAbemus. in dilationibus que dantur ad sentiendum,ibi presenti,z petenti. Truffa est. Tu dic quod loquitur in dilationibus, que dantur ad allegandum hic in his que dantur ad probandum. Item scias quod vsus non approbauit quod dentur tot dilationes ad probandum, seu allegandum. Et,vt dixi vobis,non ponitur ista solennitas in numero solennitatis substantialis, ita quod eius omissio vitiaret sententiam,vt dixi vobis in l.prolatam.j.de sen. ¶†Quero.si aliquis renunciauit [a] productioni testium, vel instrumentorum, an hec renunciatio valeat.in ista. aut,videtur quod sic, ibi allegationibus [b] renunciauit. Bl.determinat contrariū,videlicet quod non valeat renunciatio.z hec auth.loquitur in allegationibus iuris. Vide gl. que est vna noua gl.Contrarium huius videtur notari in corpore vnde hec sumitur.z Jac.de Aret.tenet contrarium,z etiam Lano. vt extra de testibus.ca.de testibus.z istud quotidie obseruatur in iudicio,ergo quis potest renunciare suis probationibus.sed extra
1 iudicium talis renunciatio non valet,vt not.in auth.vt sine prejudi-
a ma.de.z cre.§.quia vero. † Et ideo illa pacta que quotidie apponuntur instrumētis,que dicunt promittentes,quod contra instrumentum non possit probari, nisi per aliud instrumentum,non valent,vt no.in d.§.quia vero. ¶Item illud quod gl.dicit,† quod allegationibus iuris potest renunciari, intellige quātum ad hoc,vt sibi viterius non statuatur terminus ad allegandum,z nō sit qui
3 imputetur iudici,tamen renunciatio non impedit quin lex semper possit allegari, quia illi nō potest renunciari, vt l.omnamentorū.de au.z arg.leg.de interrog.actio.l.cōfessionib.de leg.j.l.nemo potest.

ADDITIONES.

a ¶Renunciauit. De hac materia an partes per pactum possint sibi restringere facultatem, vide Alexand.in consi.cccj.ad fin. Et autem tunc sit succursum aliquo remedio, vide Roma.singulari. cclj.incj.dubium est an valeat contractus. Vide etiam de materia Cepo.cautela cclxij.z duabus sequentibus. Vide in Bertachino in verbo.pacta inter debitorem,vide omnino Feli.in ca.ij.extra de proba.vbi etiam ponit quid in statuto,z quod terminus datus ad probandum z probatū habendum non trahatur ad allegationes iuris,vide Alex.consil.cj.incip. viso processu cause,in ij.vol. Vide etiam Jas.hic,z Fel.vbi §. In contrarium vide Barb.in rub.extra de proba. Pro prima opinione vide Alex.consi.cij.in v.vol.

b ¶Allegationibus. Sed quid si simpliciter renūciauit allegationibus an videatur renunciatum allegationibus iuris,vel facti,vide Joan.Andr.in addi.ad Spec.in tit.de renuncia.§.j.z Paul.de Cast.hic.

c POMA. ¶Que sepe. In contrarium videtur facere text.in l.testium.C.de testibus.z ibi Bald.iuncta regula, quod que possunt fieri per legem possunt fieri per pactum.gloss.in l.non impossibile. ff.de pactis. Solut.patet ex dictis per Bartol.in l.omnes populi. ff.de iustitia z iur.z vide Alexand.consi.l.vol.ij.Feli.in c.ij.de proba. P.PAV.P. ¶Vide Angel.consi.cccxviij.incip.ex themate quatuor dubia oriuntur.in secundo dubio.

LEX X.

1 ☞Cause continentes que dicuntur, ad hoc vt non possint separari coram diuersis iudicibus.

2 Ratio conuentionis, z reconuentionis, impedit causas agitari coram diuersis iudicibus.

a **NIsi.** [a] Hec lex legitur duob.mod.principaliter. dicit breuiter. Cause cōtinentes non debent
1 coram diuersis iudicib.diuidi.h.d. ¶†Ad euidentiam debes scire q; cause dicūtur inuicē cōtinentes quādo quis

quia sub vna actione generaliter plures species,z plura capitula continentur. Hoc modo,hic intelligitur hec lex in secunda gl.huius l. Alio modo dicuntur cause cõtinentes, quia super eadem re, licet diuersis actionibus agatur,vt petitorium,z possessoriũ.z isto modo loquitur j.glos.magna. Et ista diuiditur in quatuor.vt in ea patet. Redeo ad primam gl.z prout hec lex loquitur in petitorio, z possessorio.Hec lex legitur quatuor modis. Primo modo ponitur hic casus, quod hic vnus impetrauit vnum iudicẽ super petitorio,alius autẽ aliũ super possessorio.Certe hec lectura nõ potest esse vera in se,propter duas rationes,Primo ne cause continentia diuidatur,vt hic.Secundo propter naturã conuentionis z reconuentionis, que vult quod fiat coram eodẽ iudice, vt l.cum Papinianus,z in aut.z cõsequenter.j.de sen.tamẽ hec lect.non congruit litere propter ter.in fi.qui loquitur de eodem impetrante,vide ter. Secunda lect.est quod vnus z idem impetrauit diuersos iudices in causa possessorij z proprietatis z dicit, quod hoc facere nõ possit. ¶Sed contra hoc op.q causa possessionis.z proprietatis,non
b potest simul examinari[b],vt l.incerti.j.de interdi.Sol.Intellige hic de possessorio recuperande,vel adipiscende possessionis,vel etiam retinende,in casu quo potest concurrere cũ petitorio,vt dixi in d.l. incerti,z ista lect.est bona. Alij dicunt,q lex incerti.precipit causam possessionis prius examinari vel terminari,sed tamen non impedit quin cognoscatur simul. Ista non est vera eo casu quo esset contrarietas inter possessorij z petitorij, vt ibi dixi. Alij dicunt,z ista est quarta lect.q finito iudicio super causa proprietatis,voleham impetrare aliũ iudicẽ super causa possessionis,vel econuerso, q non possum. ¶Sed contra hoc op,q hoc possim finito iudicio,
a vt j.de sent.auth.z consequenter.Sol. †Ratio conuentionis,z reconuentionis impedit causas agitari coram diuersis iudicib.prima
* pendente,vt in contrario,Sed ratio cõtinentie cause *impedit eas agitari coram diuersis iudicib.etiã prima finita. Ita loquitur hic,z ff.de quibus rebus,ad eundẽ iudicẽ eatur.l.j.hic non habetis alia.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Nulli.Limita istam l.vt per Old.cons.xvij.z no.quod qui est iudex preparatorij est iudex cause preparate.z vide Bart. in ij.de offic.deleg.z Alexand.consil.cxcvj.vol.ij.z consi.lxiij.vol.iij.
P. PAV. P. ¶Nulli. Ad materiam vide Bartol.in l.j.ff.de offic. consult.vbi ponit multas questiones. Et ad materiam vide quod dicit Bald.in l.casus.ff.de senato.quod licentiatus in studio Papiensi non potuit doctorari in studio Bononiensi. Et ad intelligentiam huius materie quod cõtinentia cause diuidi non debeat, vide multa per do.Franc.consi.xxix.

b ALEX. ¶Examineri. Licet continentia cause non debeat diuidi,tamen intelligitur semper nisi diuisio esset necessaria, vt est casus no.in l.naui.z in fin.ff.si cert.pet,vt puta,si pecunia quam dedi mutuo in parte sit consumpta,quoniã tunc ante partem consumptã,&c. Secundo limita istam regulam non habere locum,si reus non opponat,quia ad hoc vt procedat iste tex.requiritur quod pars opponat. Istud fuit singulare dictum Imo.c.cum M.Ferrar.de consti. adde Bal.in terminis in auth.sed nouo iure.C.de ser.fugi.z Bal. in c.j.de contr.feu.inter pa. Et ad limitationem vide Bald.in ca.j. de mulctatura in mari.facta. Tertio fallit, quando petitur coram iudice, qui non habet iurisdictionem vltra partem petitam. Ita singulariter dixit Bart.in l.in commodi.in §.duabus.ff.commod.z vide que dixi in margine mei codicis in hac l.

* CLAV. DE SEISS. ¶Continentie cause. Adde ad materiam Matthesill.no.cxv.z cxlviij.z ibi addit.z Are.cons.xxix.in vltim. dubio vbi limitat id quod hic dicit Bar.in fi.z totum titu.de quibus rebus,ad eund.iudic,eat.j.c.j.de rescript.

LEX XI.

2 Tempus instantie an possit de consensu partium prorogari.
3 Tẽpus instantie cause appellationis, prorogãt per cõpromissum.
4 Pactũ,per quod instantia prorogatur,nõ firmatur etiã iuramẽto.
5 Sententia lata extra instantiam quãdo,z quibus casibus tenet.

a PRoperandum. [a]Hec est notabilis decisio.Primo ponit statutum suum, in quo limitat tempus instãtie. Secundo ponit actorem contumacem.Tertio reum contumacẽ. Quarto iudicem negligentem. Quinto aduocatos negligentes. Sexto tutores z curatores. Secunda ibi,in §.z si quidem.Tertia ibi,sinautem reus. Quarta ibi,in §.sinautem alterutra.Quinta in §.illo proculdubio.Sexta in §.sivero cause. ¶Demo ad primam, que videtur dicere,Instantia cause ciuilis durat triennio,exceptis
b causis fiscalibus.z publicarum functionum[b], hoc dicit.Et diuiditur istud principium. Et primo ponit proemium. Secundo ponit statutum. Tertio exceptionem. Quarto repilogat precedentia. Quinto respondet cuidam tacite obiectioni. Secunda ibi,censemus.Tertia ibi,exceptis.Quarta ibi,sed omnes.Quinta ibi,hoc enim. ¶Oppo.j.ea.l.§.sinautem in medio. Sol.quod hic dicitur, fallit ibi. ¶Opp.j.vt infra cer.temp.questio cri.ter.l.fi.Sol.quod dicit hic,fallit ibi.z in alijs legib[9] enumeratis in gl.quas vide per temetipsum. ¶Opp.z videtur,quod minus tempus statuitur,vt j.quomodo z quando iud.aut.qui semel. Sol,videtur hic velle,z j. priori.§.quod per illam auth.hec lex in aliquo mutetur,quod non est verum,vt dicam j.priori.§.z ideo quandam distinctionẽ, quam gl.hic ponit,omitto,quia cadit melius.j.priori.§. ¶Item oppo.j. de temp.app.aut.ei qui appell.Solu.Hic loquitur in tẽpore cause principalis,ibi in tempore cause appellationis. ¶Op.extra eo.c.
1 significantibus.Sol. † De iure Cano.ista lex est correcta,quia instantia litis non perit triennio,ideo illa obseruatur in terris ecclesie, hec vero obseruatur in terris Imperij. ¶Circa hanc l.quero
2 de duobus. Primo † an istud tempus instantie possit de consensu partium prorogari. Sol,dicit quod nõ,quia istud est introductum propter publicam vtilitatẽ, ex rationibus positis hic in principio legis z iuis publicum pactis primatorum,&c. Ita dicit glo.Contra hoc videtur tex.j.de temp.app.aut.si tamen. Dicunt quidã quod istud tẽpus instantie non potest prorogari paciscendo simpliciter, vt hic,sed cõpromittendo sic [c], vt l.contraria. Alij dicunt tempus instantie cause principalis, non potest prorogari cõpromittendo.
3 secus † in instãtia cause appellationis, vt l.contraria.z istud videtur hodie canonizatum extra de app.c.quandiu.in cle. ¶Ex predictis apparet, † quod istud pactum de prorogando termino in
4 d stantie,cum sit contra publicam vtilitatem[d] non posset iuramẽto
* firmari *, vt extra de foro compet.c.si diligenti. ¶Sed vidi adhi-
5 beri † talem fraudẽ,quod vna pars promitteret alteri hoc nõ allegare, scilicet quod tẽpus instantie sit peremptum,tamẽ istud non releuaret,quia iudex ipse videns instãtiam peremptam,non debet dare sententiam,quia non valeret,ex quo instantia tam est perempta.argu.eorum que dicta sunt ſ.vt que desunt aduo.par.l.j.quis ergo esset modus? Cogito quod vnus modus sit tantum, scilicet
e quod de nouo renouetur instantia vno ictu[e],omnia repetendo,secundum quod not.in simili.in l.mutari.ff.de proc.Predicta intelligo,nisi aliud obstaret, vt quando est talis causa,in qua peremptio instantia esset peremptum ius, vt in actione de dolo,z similibus, quia tunc non esset faciendũ. Quero,quid si sententia sit lata post
6 triennium,†an teneat? Sol,dicit quod non [f], vide istam gl. Contra istam determinationẽ opp.§.vt omnes iudices tam ciuiles quam militares.l.j.in fi. ¶Pro huius declaratione debes scire quedam que hic tanguntur per Ly.licet non perfecte tamen perfectius per do.Old.in quadam sua disputatione,quandoq; tempus statuitur parti,quandoque iudici, quandoque instantie,quandoq; actioni, Primo casu quando tempus statuitur parti, pars non audiatur post tempus, vt l.peremptorias.j.sen.rescindi non posse.Quandoq; g tempus statuitur iudici[g] tunc aut statuitur iudici tempus,z iurisdictionem,z tunc finito tẽpore iudex non potest aliquid facere,vt l.ij. §.si iudex.ff.eo.j.quomodo,z quando iud.l.si vt proponis,la ij. Si vero tempus statuitur iudici tantum, tunc quod iudex facit post tempus valet sed ipse punietur,vt d.l.j.in fi.§.vt omnes iudic.tam ciuil.quã mi.z ideo aduertas ad verba statuti,q; vt vides, differt
h multum.Quandoq; tempus statuitur instantie [h] tunc,illud quod
i iudex facit finita instantia non valet [i],vt hic cum glo.Ratio,quia sententia non valet nisi precedant acta solenna ad sententiam,vt l.prolatam.j.de sen.sed perẽpta instantia pereunt omnia acta pertinẽtia ad ordinationẽ,vt l.cum lite.ff.iudi.sol.vt videbitis,j.priori. §.Ergo apparet quod sententia lata finito tempore,fertur sine libello,z litis contestatione ergo non valet.Facit ad hoc ff.de excus. tu.l.scire oportet.§.cõsequens,z q ibi no.per doc. Quãdoq; tempus statuitur actioni,tunc non est dubiũ quod finito tẽpore finitur actio.vt l.fi.§.de dolo.z l.superuacuã.§.de tempor.app.cum si.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Properandum. An in executionibus sit dare instantiam, vide Bartol.z Paul.in l.litibus.de agrico.z cens.lib.xj. P. PAV. P. ¶Properandum.Circa materiam istam habes tractatum per Soc.Item ista lex aliter limitata per statutũ Papiensi, vide in primo statuto causarum ciuilium,in j.c. ¶Pro concordia aduerte quod instantia cause principalis pacto non prorogatur, secundum Bar.in hac l.properandum in prin.Contrarium tenere allegatur in auth.si tamen.C.de tempor.appel.de quo per Imol.z Barb.in c.de causis,de offic.deleg.qui Barb.reprehendit Imol.z concordat.z melius vide in suo consi.lx vn. vbi plene loquitur. Et posset capi talis concord.per eundem in d.c.de causis,vt j.opi.loquatur in j.instantia, in qua non est tantum periculum.in d.auth. loquatur in causa appellationis. Et istã videtur sentire ipse Bar. in auth.ei qui.C.de appel.adde ad not.in l.Seius z Augerius.ff. ad leg.Falcid.post Bart.z alios do.Ale.consil.xxiij.in iij.vol.
b P. PAV. P. ¶Functionum. Vide ad hoc Com.consi.lxxj.in prin. vbi vult idẽ esse in camera fiscali dñi marchionis, de quo ibi quid in fisco principis.item circa istam materiã ad faciendum quod instantia non labatur triennio,vide Cepol.cautela xlix.Item limita quod instantia non potest transcendere terminũ nisi esset appella-

tum ab interlocutoria, que causam distulisset. vide Paul. de Castr.
cons. xxix. ad fi. Item limita istud non procedere in instantia cause
emergentis, quia non finitur triennio, sed est perpetua secundum
Ro. singulari. cclxxix. incip. nunquid instantia. Cur. hic post prin. &
Aret. & Jas. hic post Alex. Itē nunquid valeat sententia lata post
terminū prefixum iudici per statutum ad cause expeditionē. Item
an valeat post terminū prefixum non iudici, sed cause. Item si stet
per iudicē an currat tempus, vide Pau. cons. cccxxviij. & j. §. finau-
tem vtraq. Nunquid autem lapso triennio instantia finiatur ipso
iure in totū, adeo vt ius partis tollatur, vide Bal. in c. j. si de inuest.
inter do. & vasal. lis oritur. Quid autē si ppter subterfugia partis
instantia labatur, an detur restitutio, vide j. in §. finautem vtraq.
c ALEX. ¶ Compromittendo sic. Et vide Spe. in ti. de offi. deleg.
§. restat. ver. sed nunquid de tempore triennij.
d POMA. ¶ Utilitatem. Prefixio ergo instantie est de iure public.
& vide qd Alex. inferat ex hoc, cōs. l. vol. ij. & vide etiā Soc. cōs. xxiiij.
alias xiij. vbi ponit, an per procuratorem possit fieri prorogatio.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Juramento firmari. Vide plura ad
corroborationem per Felyn. in c. si quando. de rescrip.
e ¶ Uno ictu. Adde quod Aret. in c. causam que. de iud. alleg. & se-
quitur dicta Bart. hic.
f P. PAV. P. ¶ Quod non. Ad idem vide Comen. consi. xvij. incip.
Hieronymus de Bischerijs. Vide Fel. in c. pe. de iud. in c. de causis
de offic. deleg. Item adde quod licet tempus instantie principalis
non possit prorogari, si tamē iudex pronunciauit de volūtate par-
tium tēpus non currere, interim non valere laberetur instantia, vi-
de do. Ant. cons. xliiij. per totū & loquitur etiā si defensor cause fuit
ille qui consensit, ne tēpus laberetur. In contrariū vide quod dicit
Jas. in ista lege in prin. Itē quomodo sententia lata post instantiā
possit valere, vide Feli. in c. de causis. de quo. §. & Barb. ibi & Dec.
ibi. Item quod non possit ferri sententia perempta instantia super
meritis cause, etiam si lapsūs instantie non opponatur. vide Alex.
consi. xxxix. vol. v. in prin. Et quando statutum imponit penam, an
possit iudicari post instantiam, vide in d. c. de causis. per Dec.
g P. PAV. P. ¶ Judici. Vide etiam Feli. in c. plene. de iudic. Vide
etiam Feli. in c. pen. const. in c. de causis. de offic. deleg. vbi limitat,
nisi esset imposita pena iudici permittenti labi instātiam. De quo
etiam vide Alexand. in ista l. in princ.
h ALEX. ¶ Statuitur instantie. Vide Spec. in tit. de offic. deleg.
§. restat. versi. Item si instantia, & versi. quid si statuto. Adde Pau.
de Cast. consil. cccxxviij. Abb. consi. xvj. ij. lib. Et in materia adde, &
vide Aret. in c. venerabilis. de iudi. aliter distinguentem.
i POMA. ¶ Non valet. Vide Pau. consi. l. & Alex. cxxxvj. volu. j. &
seq. & vide etiam Alex. consi. lxxxiij. vol. iij. vbi dicit quod sententia
lata perempta instantia est nulla etiam si iudex pronunciasset de
instantia superesse cum nō superesset, & ciiij. in primo dubio vol. v.
& Pau. de Cast. cccxxxviij. vbi ponit, an valeat sententia lata post
terminum prefixum ipsi cause.

1 ☞ Tempus instantie cursus quis.
3 Pupillus dicitur proximus pubertati, qñ est prope sex menses.
4 In causa semper proceditur ad instantiam petentis, etiam altera
parte absente.
5 Eremodicium actore absente contrahitur.
6 Judex sententiam debet dicere, visis actis.
7 Legitime expense dicuntur, que consueto modo fiunt.
9 De causa quando dici possit non liquere.
10 Absens quod non damnetur, nisi sit contumax.
11 Ad sententiam ab obseruatione iudicij ante triennium actore ab-
sente, quando perueniri possit.
12 Sententia ab obseruatione iudicij, an sit diffinitiua remissiue.
13 Si sententia est lata ab obseruatione iudicij, an actio remaneat in
primo statu, vel si nouata.
14 Instantia perempta, que acta pereant.
15 Hodie actore absente, & reo presente, & instante negotium liqui-
dari potest.

a **§. Et si quidem.** [a] Actor absens legitime citat[a], si de causa non liquet, condem-
natur in expen. si de causa liquet, diffinitiua profertur sententia
pro habente iustitiā etiam si fuerit absens, sine spe retractationis.
1 h. d. ¶ Not. quod † tēpus [b] instantie incipit currere post lit. conte.
b in casibus ergo in quibus lis non contestatur puto quod incipit
currere tēpus ab ea die, qua cepit tractari de meritis cause, vt no.
doc. §. de procu. l. nihil. & habuistis tex. in l. nulla. eod. tit. quod tene
2 menti. ¶ Not. secundo, quod † prope finem triennij dicitur illud
c quod est prope per sex menses[c]. Et sic facit † quod pupillus dica-
3 tur proximus pubertati, quando est prope per sex menses. Ad idē
facit. ff. de excu. tut. l. non tantum. Dixi plene. ff. de noua. l. j. vbi glo.
4 tangit. ¶ Not. tertio, quod semper † quando vna pars est absens,
debet procedi ad petitionem, & ad instantiam partis petentis, vt
hic, & l. ad peremptorium. ff. eo. & j. quomodo, & quando iud. auth.
5 qui semel. & ibi tetigi. ¶ † Not. etiam quod absente actore contra-
hitur eremodicium, ita quod potest perueniri ad diffinitiuam sen-
6 tentiam. Not. aliud, quod † hic dicitur iudicem acta apud se con-
fecta debere inspicere, vt sis cautus in pronunciationibus dicere
visis actis, & agitatis in causa, &c. non enim sufficit hoc esse agita-
tum, si iudex ignorat, vt l. hec autem. §. j. ex quib. caus. in poss. eatur.
Dixi plene in l. multū. de cond. & demon. ¶ No. etiam duo que di-
cuntur hic circa expensas. Primo dicit, quod debet cōdemnari in
expensas que consueto modo circa lites expenduntur. Secundo
in versic. finautem ex gestis, dicit in expensis quas reus si legitime
7 expendisse iurauerit. Ex quo no. † quod legitime expense dicuntur
ille, que cōsueto modo fiūt, & sic iudex taxare debet. Tetigi vobis
in l. nō ignoret. de fruc. & lit. ex pen. No. casum in quo ille qui vincit,
condēnatur in expensis. ¶ Ultimo no. q verus cōtumax non ap-
pellat. de hoc dicā. j. proximo. §. ¶ Ueniamus ad apparatū op. &
8 videt q maior † dilatio debeat dari actori absenti, vt j. quomodo,
& quādo iud. aut. qui semel. Gl. super verbo, decē. cōfitetur contra-
riū, & dicit q hodie ista dilatio est aucta. Vide gl. Videte nō puto
hoc verū. nam aut. qui semel. loquitur quādo contra actorē absen-
tem quis vult procedere ad liquidationē negotij, & diffinitiuā sen-
tentiā, ideo ibi maiores dilationes statuunt, hic vero loquit quan-
do cōtra actorē absentē proceditur ad solutionē, ab obseruatione
iudicij, si negotiū non est liquidū, vel si est liquidū ad diffinitiuam,
vnde hoc additur huic l. per aut. qui semel, qr per hanc l. non pote-
rat negotium liquidari absente actore, licet per illam aut. sic. O
ff. que sen. sine app. rescin. l. j. §. itē cum ex edicto. Glo. pro sol. huius
cōtrarij hic diuinat. Tu dicas quod fuit hic legitime citatus, in l.
9 contraria secus. ¶ Op. tertio, & videtur q † non potest esse casus
in quo de causa nō liqueat. Nā aut probatū est per actorē, & debet
vincere. Aut nō est probatū, & actore nō probāte reus absoluitur,
vt §. de edē. l. qui accusare. Gl. nō bene soluit, dicit enim quod illud
quod actore nō probāte reus absoluitur. In dubio est verū actore
d presente. Istud nihil est dicere. Tu dic[d], quod lex cōtraria loquit
quādo nō apparet actorē non probasse, datis legitimis dilationi-
e bus[e], vt l. fi. ff. de fer. & j. de dilat. l. j. Sed si ponimus actorē se absen-
tasse, nō datis legitimis dilationibus, tunc de causa nō liquet. Ita
loquitur hic. ¶ Op. quod nō debet recurri ad iuramentum partis,
nisi in subsidium, vt l. admonendi. ff. de iureiur. & l. in bone fidei. j. de
iureiu. Sol. speciale est hic in expensis. ¶ Op. & videtur q contu-
max debet perdere litem, vt l. contumacia. ff. de re iu. Sol. Expone
vt ibi vt eessent cōtraria. ¶ Ultimo op. de l. certum. §. si quis. ff. de
10 confes. vbi presens non damnatur absenti. Solu. Sed verum est,
quod non dānatur absenti, nisi sit cōtumax, qr tunc eius absentia
Dei repletur presentia, vt j. proximo §. ¶ Uenio ad questiones &
11 quero † vtrum ante finē triennij possit perueniri ad illud, quod hac
l. dicitur. In hoc sunt tres opi. in gl. Bul. quod sic. Placen. q non.
Jo. distinguit. Sed opi. Placen. videtur verior, qr ad hoc non po-
test perueniri, nisi prope finē triēnij, siue sit absens actor, siue reus.
vt j. ea. l. §. huiusmodi antē sententia. hodie autē videtur secus, q
non sit necesse tantum expectare, actore absente, imo potest citius
perueniri ad istā absolutionē, que fit ab obseruatione iudicij. vt j.
12 de dila. aut. quod fieri. ¶ Quero † secundo, vtrū ista absolutio ab
f obseruatione iudicij sit diffinitiua sentētia, vel interlocutoria[f], dic
plene, vt l. Titia. ff. de accu. vbi gl. tangit, & ibi tractaui plenissime.
13 ¶ Quero, vtrū ista absolutione † secuta actio remaneat in primo
statu, vel sit in aliquo innouata. Glo. dicit hic q in primo statu re-
maneat, innouatur tamē in aliquib. Primo in eo q est perpetua in
xl. ann. propter lit. conte. vt l. fi. j. de prescri. xxx. an. vel xl. In hoc di-
cit verū, licet quedā gl. videatur velle dicere aliter in l. ij. j. de fruc. &
lit. expen. & ibi dixi. Item innouatur in eo, qr adhuc durat vitiū litu-
giosi, licet instātia sit perempta. Hoc tāgitur per Inn. de test. in c.
causam que. Gl. tamē videtur dicere cōtra. j. de prescri. long. temp.
l. j. secundum primam lect. dic vt dixi in d. l. ij. j. de fruc. & lit. expen.
14 ¶ Quero, vtrū acta facta in prima † causa durent in secunda, per-
empta instantia. Breuiter ea, que pertinent ad litis ordinationē,
pereunt, vt hic in text. in eo quod dicit cautiones expirare, & l. iij. ff.
iud. solui. In actis vero que pertinēt ad litis decisionē gl. remittit
ad notata in l. is apud quem. §. de edendo. tangam j. ea. l. §. penult.
15 ¶ Querit glo. † quid si reus presens vult assumere in se onus pro-
bandi, vt diffinitiue absoluat, an potest. Certe non poterit fieri, per
istam l. sed hodie absente actore potest negotiū liquidari, vt in aut.
16 qui semel. Querit gl. † in quo innouetur ista lex per aut. qui se-
dicit gl. primo in numero dierū. Secundo, quia abbreuiatur tēpus
triennij. Hoc non placet, quia ibi loquitur quando proceditur ad
liquidationem absente actore, hic vero secus. Tertio innouatur,
quia hodie potest absente actore procedi ad liquidationem, quod
non poterat per legem istam, hoc est verum. Quarto dicit gl. quod
hodie cadit actor ab actione ipso iure. per d. aut. quod non est ve-
rum, vt ibi vidistis. Qualiter debeat concipi ista citatio, quādo ci-
tatur absens, vidistis j. quomodo, & quādo iud. in l. consentaneum.

ADDIT

ADDITIONES.

P.PAV.P. ¶Et ſi quidem. Vide circa iſtam ſententiam ab obſeruatione iudicij. Comen. conſi. xcij. in ij. dubio. vbi ponit quid ſi iudex. qui debuit pronunciare inſtantiam peremptam ſolum diffinitiue. z in meritis condemnauit reū qđ iudex appellationis poteſt etiam re formare. z pronunciare bene appellatū. z male iudicatū. z poſtea reformare eam. z pronũciare inſtantiā eſſe lapſam. Et circa illud qđ dicit Barto. quod in cauſis. in quibus lis non contestatur inſtātia currere incipit. argumento huius legis. que loquitur etiam vbi executiue proceditur ſuper aliquo inſtrumento. qđ habeat executionem paratā ex forma ſtatutorū. Super quo vide etiam omnino Ro. cōſ. clxxxiij. inci. ampliſſime domine. De quo vide Soc. in tractatu inſtantiarū. in vj. q. principali in vlti. fallentia. vbi videtur aliter diſtinguendo concludere. Et vide in l. mulcta. ff. de proc. z quod ibi addidi. z Jaſ. in hac lege in princ. Vide Cur. omnino in l. j. C. de iura. calum. Item de iſta ſententia ab obſeruatione iudicij. an per eam dicatur cā terminata. adeo. vt ſit ſatiſſactum ſtatuto precipienti cauſam terminari debere intra certū tēpus. vide Bar. in l. generaliter. C. de cur. lib. xj. Et dicatur diffinitiua. vide Bolog. ad conſi. ix. Jo. de Ana. Pōdera omnino Ang. in l. ſi quis libertate. in fi. principij. de peti. her. vide Jaſo. de quo ſ. Item vide ad ea que ſ. dicta ſunt do. Anto. conſi. xliij. in prin. dicē tem in cauſis in quib. leges vel ſtatuta volūt procedi ſecundū puram facti puritatem. z velo leuato non attenditur inſtātia limitata ex forma ſtatutorum. Item an cauſe executiue habeāt inſtātiā. vide Pau. qđ ſic. conſi. cxcij. alias cxcij. ad fin. Alexā. conſi. cxcij. ponit de cauſis. ſummarijs. z Cur. hic. qđ iſta differunt ab executiuis. z Alex. in d. conſi. cxcij. quod eſt hodie in ij. vo. dicit qđ etiam in executiuis habet locum talis inſtantia. z qđ in ſummarijs. z executiuis habeat locum inſtantia triēnij firmat late Beor. Nata in re. pe. cle. ſepe. de ver. ſigni. do. Benedictus de Barzijs. qui dicit iſtā eſſe communem opi. in tractatu de executione inſtrumenti in v. q. ij. partis principalis. Item ſequitur Pau. de caſt. conſ. cxcij. inci. viſo puncto. ad ſi. Sequitur Fel. in c. pe. extra de iudic. qđ loquitur de ſummarijs. prout ibi loquitur Abb. z etiam de executione. Et idem ſequitur Barb. ibi. Contrariū tamen tenet Are. in d. c. pe. dū loquit de cauſis executiuis. z do. Ant. de Lana. in tractatu inſtrumenti guarentigiati in xxxiij. q. z multis alijs quos reperies allegatos per doc. prallegatos. Item an abſoluens ab obſeruatione iudicij dicatur procedere in cauſa. vide Semi. in c. ſtatutū. ſ. cum vero. ad fin. de reſcrip. in vj. Item de multis que ſunt interlocutorie. vide Bologn. in additionibus conſi. xciij. Joan. de Ana. Item an abſolutoria ab obſeruatione iudicij ſit diffinitiua vel interlocutoria. vide Felin. in c. examinata. de iudi. z ibi Aret. An autem in ſententia abſolutoria ab obſeruatione iudicij requiratur citatio peremptoria. vide Jaſ. in iſto ſ. z ſi quidem. in vij. notab. z ibidem ponit quod aliquando eſt interlocutoria. aliquando eſt diffinitiua. vide Abb. in c. ad diſſoluendum. de deſpon. impub. Item quod in cauſa dotis non pereat inſtantia triennio. vide Jaſ. in l. j. ff. ſol. mat. Vide Bal. notab. in tract. dotis. in xiij. priuilegio.

b POMA. ¶Hoc. quod tempus. Sentit ergo Bart. quod diſpoſitio huius legis habet locum etiam in cauſis ſummarijs. z executiuis. z vide Aler. conſil. x. vol. ij. z Rico. omnino in tracta. concord. contractuum Bart. in vlti. concor. vide etiam Soc. conſi. xcv.

P.PAV.P. ¶Hoc. quod tempus. Ex forma autem ſtatuti Papien. incipit currere a tempore porrecte petitionis. z in actis diſmiſſe atque intimate parti. licet nondum eſſet reſponſum per eum vide in primo ſtatuto ciuilium in ij. c.

c ALEX. ¶Per menſes. Vide Bal. in l. excipiuntur ad Syllania.

d IOAN. FRANC. RVER. ¶Tu dic. Vide Alexand. z Jaſ. hic. z Pau. de Caſt. qui bene diſtinguit. in l. oratione. ff. de ſerijs.

e ALEX. ¶Dilationibus. Vide Bald. in l. ſancimus. ſ. quomodo z quando iud. z vide Bar. in l. admonendi. de iureiur. fuerunt verba Innocen. c. ſuper eo. el ij. de appel. Spec. in titu. de ſent. prola. ſ. nunc videndum. verſic. iſtud.

f ¶Interlocutoria. Adde tu. z vide Fran. de Aret. in c. examinata. de iu. do. Maria. Soc. in ca. dilecti. de libelli obla. arg. xxiij. q. v. vbi dicit quod eſt interlocutoria habens vim diffinitiue. z quod ſit interlocutoria ita decidendo conſuluit dominus meus. dom. Franc. Pepius in eius conſi. quod incip. in cauſa ad me tranſmiſſa.

1 ☞ Contumar quis poſſit appellari.
2 Contra reum abſentem poſt litem cōteſtatam, peruenitur ad primum decretum.
3 Miſſio in poſſeſſionē. quomodo fiat. quando ſit executio ſentētie.
4 Sententia diffinitiua. an feratur pro actore abſente non contumace. reo preſente. vbi quod non.

§. Sinautem. [a] Reus.

Hic incipit tertia pars. in qua loquitur de reo abſente. Et breuiter dicit. Reo abſente legitime citato. ſi de cauſa liquet ad diffinitiuam ſententiam peruenitur. que executioni mandabitur. ſine ſpe recuperande poſſeſſionis. vel appellationis. z hoc prope finem triennij debet fieri. h. d. ¶Opp. quod reus audiatur volens recuperare poſſeſſionem. vt ff. de bon. author. iudi. poſſ. aut. ei qui. Sol. quod ibi fuit facta miſſio ante lit. conteſtat. hic poſtea. quod dic vt habuiſtis in l. conſentaneum. ſ. quomodo z quando iud. l. ij. ſ. vbi in
1 rem actio. ¶Opp. ſecundo. z videtur † quod contumar appellat. vnde videtur obſtare. ff. de app. l. creditor. ſ. iuſſus. Sol. hic loquitur de eo. qui eſt contumar in non veniendo: ibi de eo qui eſt contumar in non exhibendo. ¶Opp. ff. de in integ. reſti. l. diuus. Sol.
2 Ibi venit iudice ſedente pro tribunali. ¶Quero primo. † an contra reum abſentem poſt lit. conteſt. poſſit peruenire ad miſſionem ex primo decreto. cum hec lex dicat quod ad diffinitiuam deberet peruenire? Reſpond. quod ſic vt ſ. quomodo z quando iud. l. conſentaneum. z ita dicit hic gl. ¶Quero dicitur quod ſententia de-
3 bet mandari † executioni per miſſionem in poſſeſſionem. in qua re debet fieri miſſio. Glo. diſtinguit. Aut agitur reali. z fit miſſio in re petita. Aut agitur perſonali. z olim fiebat miſſio in omnibus bonis. hodie pro menſura declarati. vt in auth. ei qui. de bonis author. iud. poſſidend. Vide glo. Hoc non eſt verum in caſu huius l. quia quando ſit miſſio. pro executione ſentētie. ſemper debet fieri pro menſura debiti. non omnium bonorum. Et ideo dicit text. primo mobilium. ſecundo immobilium. tertio nominum. in l. a diuo Pio. ſ. in venditione. ff. de re iudi. Item ſubdit hic gl. quod quando ſit miſſio ex perſonali actione. ſemper audiatur de poſſeſſione. Hoc non poteſt eſſe verū. quando mandatur ſententia executioni. Nam tunc ideo fit miſſio. quia non ſoluit. non ideo quia non venit. z ideo poſſeſſionem non recuperat. niſi ſoluat. vt l. ſi pecunie. in fi.
4 ff. vt in poſſ. leg. ¶Ultimo quero † an reo preſente. actore abſente non per contumaciam. poſſit ferri diffinitiua pro actore. Gloſſ. dicit quod ſic arg. ſ. de adul. l. quamuis indubitati. Iſtud non eſt verum. qđ pro abſente. non contumace. non poteſt ſententiari. vt habuiſtis notan. l. ea. que. ſ. quomodo z quando iud. ff. de re. iu. l. queſitum. eſt text. in l. furto ſo. co. rit. Hic pro nunc non ſunt alia.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶Sinautem reus. Vide Bart. conſi. c. incip. a do. Cyn. vbi conſulnit quod poteſt ferri ſententia in abſentem.

P. PAV. P. ¶Sinautem reus. Alia autem forma datur procedendi contra reum abſentem contumacem per ſtatutum Papi. z ſecundū illud etiam lite non conteſtata poteſt peruenire ad ſententiam diffinitiuam. vide in ij. rubr. de ordine mittendi in poſſeſ. in ſtatutis ciuilium cauſarum. z iſta ſententia lata per contumaciam habetur pro iuſta z veritate ſicut ſi eſſet lata contra reum ſe defendentem. vide Pau. conſ. cccxxvij. circa ſi. licet quo ad alios vel quo ad alia negotia ſecus eſſet. quia preſumitur lata potius. quia ſe nō defendit. quam quod iuſtam cauſam foueat. vide etiam que ſcripſi in l. eius qui delatorem. ad Bart. in fi. ff. de iure fiſci. indiſtincte tamen quod non preſumatur lata potius propter contumaciā. vide Bart. in l. Papinianus. ſ. meminiſſe. de inoffi. teſt. in ij. notab. z ibi longam apoſtillam Alex. vide omnino ſuper omnes Fel. in c. cum Ber. de re iud. vide iij. q. Bart. incip. Peruſine ciuitatis ſtatuto.

b ALEX. ¶Item ſubdit hic gloſſ. De quo not. vide que diximus poſt Bartol. in l. ſi finita. ſ. Julianus. ff. de dam. infect. z vide etiam ibi Bart. ¶Adde an inſtantia iudicij coram arbitro duret triennio. Abb. conſi. xxxix. ij. lib. z Pau. de Caſt. ſ. ſequen.

1 ☞ Juramentum calumnie. z quando excuſet quem ab expenſis.
2 Temeritas litigatoris quomodo cognoſcatur. vt condemnetur litigans in expenſis.
3 Si cauſa appellationis agitur. ex primis actis indiſtincte. victus victori condemnatur in expenſis.
4 Judex poteſt condemnare (etiam ſi non ſit petitum) victum victori. in expenſis.

§. Sive autem. [a] Victus victori debet condēnari in expenſis.

h. d. z iſte ſ. eſt de precedenti parte legis. no. tex. ibi. pro ſolitis expēſis. ꝛc. ¶Opp. ſ. ea. l. ſi. finautē ex geſtis. Sol. Ibi eſt caſus ſpecialis. vt victus condemnetur in expenſis. ¶Opp. ff. de leg. ij. l. qui ſolidū. ſ. etiam. Sol. Dicit gl. quod a regula hic poſita facit exceptionē contumacia. vt d. ſ. finautē ex geſtis. Itē iuſta ignorātia. vt d. l. qui ſolidū. ſ. etiam. Ille ergo qui habet iuſtā cauſam litigandi. excuſatur ab expenſis.

1 ¶Quero † ergo vtrū iuramentū calūnie excuſet quē ab expenſis doct. tangunt in aut. generaliter. ſ. de epiſ. z cle. z ibi tetigi tibi. z gl. in aut. de iud. ſ. oportet. Bul. in l. ij. circa prin. ff. de iureiu. Et dicit ipſe ſic. Juramentū cal. excuſat a cal. non a temeritate. vt d. l. ij. ſ. j. ff. de iureiur. z l. j. in prin. ff. ſi mulier ven. not. in poſſ. aut. ſed expenſe veniāt reficiēde. etiā propter temeritatē. vt l. cū quē temere. ff. eo. z iuſti. de pe. te. li. ergo iuramentū calūnie nō excuſat ab expen. n. Ja. But. nitebat oſtēdere. qđ iuramentū calūnie excuſet etiā a temeritate. Hā iuramētū iſtud cōtinet qđ quis credat ſe habere iuſtā cauſam. vt l. ij. ſ. qđ obſeruari. ſ. tit. j. Et debet intelligi. qđ credit iuſtis rationibus. non temerarijs. ideo illud iuramentum non preſtatur.

nisi ab hoie legitimo, z habēte etatē legitimā, vt ibi vidistis, ergo apparet q̄ nec in calūnia, nec in temeritate est. Credo d. Hu. habuisse bonū intellectū. z etiā do. Ja. bu. Nā iuramentum excusat a presumpta calūnia. Ité a presumpta temeritate secundū Jac. sed pro tanto d. Hul. distinxit inter calumniam z temeritatē, q̄ calumnia consistit in animo, ideo non pōt probari directo. Temeritas
1 †autem pōt ex actis faciliter colligi. quid enim si errauerit in iure, q̄ est lata culpa. z sic temeritas, vt l. leges. §. de le. z no. in l. libellorum. §. notatur. ff. de his qui notan. infa. ¶ Item pōt apparere ex actis. q̄ actor non inuestiganit omnia que debuit, antequā perueniret ad iudiciū, vt l. qui in alterius. ff. de re. iud. q̄ aūt hoc dolose fecerit, non pōt ex actis perpendi. Et ideo placet mihi vna practica quam ego induxi, q̄ si apparet alterā partiū certo tēpore litis temerarie, litigasse, certo tēpore non, v.g. post productionē vnius instrumenti. post publicationē testium, fuit certa vna pars, q̄ nō habebat iustam cām, vel iustitiā, iudex debebit eam condēnare in expensis factis a die productionis talis instrumēti citra, vel ab aptura testiū citra, in antea factis nō. Ar. p̄o hoc imo tex. ff. de posti. l. si quis inficiatus. pōt etiam apparere ab ipso initio temerarie litigasse. z sic condēnabit in oēs expen. ¶ †Et ista optime dicūt do. Inn. z etiam do. Jo. and. qui dicunt, q̄ quando causa app. agitatur ex primis actis indistincte, victus victori cōdemnabitur in expensis. Ratio. q̄ errauit in iure victus, qui videns omnia acta hic debuit cognoscere vtrum habeat iustitiam, vel nō, vt nō. per Inn. extra de do. z contu. c. finem litibus. z per Jo. and. in c. ignorantia.
4 de reg. iur. lib. vj. ¶ Quero vtrū iudex possit †condemnare victum victori in expensis, si non fit petitum? Respon. quod iudex si non fit petitum, potest condemnare in expen. q̄ istud emergit in lite, z pertinet ad officium eius, vt hic, z l. ediles. §. item sciendum. ff. de edil. edic. z l. non ignoret. de fruc. z lit. expen. tamen si iudex cōdemnationem omittit, non punitur ex hoc, si non erat petitum, vt l. iij. §. Hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. z ibi hoc tangitur per Dy.
5 z ibi dixi. ¶ Et propter hoc sitis cauti, † quod ex parte actoris, semper ponatis in libello petit rēum condemnari ad predicta, cum dāmnis. z expensis factis, z faciendis, ꝛc. similiter ex parte rei hoc petatis. Hon sunt alia.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Siue autem. Vide aliquid per Bal. in c. ex parte B. de reser. z Alex. cons. cxxv. vbi ponit an ille, qui succubuit propter iuramentū delatum aduersario in supplementū sit in expensis condemnandus. z cxxiij. vol. iij. vbi loquitur quando adesset statutum, quod victus victori, ꝛc. quando esset facta promissio per instrumentum de expensis. z vide etiam Jas. in l. admonendi. in repetit. ff. de iureiuran. vbi inquit incidenter. z lxxix. quod vir approbat, licet litigans, z succumbens non debet in expensis condemnari.
P. PAV. P. ¶ Sine autem. Limita nisi sit articulus iuris multum dubius. vide do. Ant. de But. cons. lxvij. ad fi. Item circa materiam expensarum habes tractatum per Jac. de Aret. Item alias differentias inter expensas que debentur ratione contumacie, z illas que debentur ratione victorie, vide per Jas. in l. j. §. fi. ff. si quis ius dic. non obtempe. ponit vbi etiam aliquas differentias an debeantur iure actionis vel officio iudicis. Item quod vbi ambe partes sunt diligentes, quod neutra debeat in expensis condemnari quando perit instantia, vt habes. j. in §. illo proculdubio. Quid autem si in causa criminali, vide ad Barto. in l. j. ff. ad Turpillia. Item quod succumbens in causa appellationis ex eisdem actis, sit condemnandus etiam in expensis prime instantie, vide Anch. consil. cccclxv. ad fin.

1 ☞ Magnus, quando magis puniatur, quam paruus.

§. Sinautem vtraque.

a Hic incipit quarta pars. in qua punitur negligens iudex. breuiter dicit. Iudex negligens causam intra terminum triennij terminare, penis legitimis punietur, z si iudex fuerit mutatus, z ad litem terminandam, minus anno superer-
1 rit, annus supplebitur. h. d. Vides hic † quod magis punitur maius quam paruus, contra in l. Pedius. ff. de incen. rui. nāu. Sol. Ibi in pena corporali. hic in pecuniaria. ¶ Opp. ff. de iudi. l. proponebatur. Solu. Ibi non finitur iudicium, ita nec hic, tamen mutatur iudex. ¶ Op. de l. si iudex. ff. eo. Sol. vt ibi. ¶ Quero vtrum
2 hec lex habeat †locum in iudicibus annalibus, z semestribus. Dicunt quidam quod non, quod gl. non placet, z merito, nam cum sit iudex per annum, apparet quod potest habere annum quem vult ista lex. In iudicib. autem semestribus videtur quod non possit perire instātia authoritate huius l. Nam cum debeat habere annum integrum, z in omni capite ser mensium muretur, nunquam finietur instantia. Ita dicit gl. quam vide. Doct. nostri dicunt contrarium. Nam hec lex loquitur quando iudex mutatur ex casu, ita q̄ pars nō potuit prouidere. Secus si potuit prouidere. arg. ff. quib. ex caus. maio. l. sed z si per pretorem. §. si ferie. Sed certe, licet ista ratio concludat in partibus, non tamen concludit in iudice surrogato, cui non est quid imputetur. Dicas ergo quod ratio est, quia
3 †tempus semel suppletum, iterum non suppletur, vt l. fideicommiss. §. si quis decem. de leg. iij. z l. j. §. si cui ita. vt leg. no. ca. ¶ Item
4 ad hoc facit † ratio vitande infinitatis. Querit gloss. vtrum hoc casu finiatur iustantia. Et dicit quod finitur sed partes reitituun-
b tur b. De quo dic vt in gloss.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Sinautem vtraque. Alia pena imponitur per statutum Papien. quia punitur pena centum fiorenorum auri. z in expensis z dāmnis vtriusque partis. Habes in primo statuto civilium statutorum. Idem etiam ibi in quolibet delegato z cōsultore illius. z intellige si requiratur, vide Jas. hic. Quomodo autem consuli possit iudici si sit clarus in fine instantie, vide Feli. in ca. per. de iudic. Vide Alexand. in l. ait pretor. §. si iudex. de re iud. post Bar. z alios. An autem possit pronunciare iudex non liquere de causa, quando non est clarus, z an tūc fiat preiudicium parti per lapsum instantie, vide Feli. in c. causa matrimonij. ad finem. de offic. deleg. Alexand. in l. si vni. in princ. ff. de re iudic.
b P. PAV. P. ¶ Restituuntur. De hac restitutione in integrum, vide Alex. cons. cccclx. Et quid si propter subterfugia partis erat lapsa instantia, an possit iudex restituere, vide late Rom. cōs. cccv.

1 ☞ Causa in sententia hodie non inseritur.
2 Clientulus causa pendente potest cogi soluere salarium aduocato, officio iudicis mercenario.
3 Causa in quibus sententijs inseri debeat.
4 Instantia licet sit perempta, officium tamen iudicis durat, vt possit hoc declarare, z partem in expensis condemnare.

§. Illo proculdubio.

a Hic incipit qnta pars. in qua puniuntur aduocati. breuiter dicit. Si per negligentiam aduocati causa differtur, legitime pumetur, z si propter salarium non solutum retardetur lis. pars soluere compelletur. h. d. Nota hoc ibi. ipso videlicet iudice. ꝛc. Ho. quod in sententia debet inseri causa. Circa quod vide
1 quod not. per Dy. in l. qui Rome. §. duo fratres. de verb. oblig. Et
1 hoc refert Lyn. ad literam. Sed † hodie non est necesse quod inse-
2 ratur causa. vt in ca. sicut. extra de re iudi. ¶ Not. quod per † officium iudicis mercenarium deseruiens cause, causa pendente potest clientulus cogi soluere salariū aduocato. Videbitis. j. de suffr.
3 l. j. ¶ Quero circa hanc legem que † est ista sententia, in qua iudex debet istam causam inserere. In gloss. ponuntur tres opi. Una est, quod loquitur de sententia, in qua aduocatus cōdemnatur. z ista est clara. Alia in qua iudex absoluit ab obseruatione iudicij. Alia in qua declarat partes absoluendas ab obseruatione iudicij. quilibet est vera, vt puto, nam iudex absoluit ab obseruatione iudicij propē finem triennij, ante tamen elapsum triennium. vt supra eodem. l. j. §. z si quidem. sed si triēnium est elapsum, tunc partes sunt absolute ab obseruatione iudicij ipso iure, vt d. l. j. in principio habuistis no. in dicto §. z si quidem. in eo quod dicit. quod sententia non valet post triennium. licet Petr. z Ly. aliter dicant z male.
b ¶ Ex quo not. quod licet b instantia sit † perempta, tamē officium
4 iudic. durat, vt possit hoc declarare c, z vt possit partem propter
c quam hoc contingit, in expensis condemnare. Hoc probatur in l. i. preses. j. quomodo z quando iudex. z l. fi. j. vt intra certum tempus crim. questio ter. Cetera dic vt in gloss.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Illo proculdubio. Ho. quod in sentētia requiritur expressio cause, de quo per Jaco. But. in l. ij. §. ignominie. de his qui no. infa. vbi tradit hanc doctrinā, dicens quod aut iudex vult grauare condemnatū vltra quam constet effectus sentētie simpliciter late, z debet causam exprimere, vt in d. §. ignominie. z in l. fi. cum ibi no. j. de suspe. tut. z l. si legatario. §. fi. de fideic. liber. Aut vult reseruare ius, z exonerare eum cōtra quem fertur sententia. z tunc debet causam exprimere, que tali effectui cōueniat. Alleg. istū ter. z §. fi. natus. hic alleg. in gl. Aut neutrū facere, z tūc est consilū. quod iudex exprimat causam, z sic sententia lata ex vna causa pariet exceptionē rei iudicate in alia l. si mater. §. eadem. cum fi. ff. de excep. rei iud. De substantia autē sententie, ad eius validitatē non est quod requiratur expressio cause. c. sicut. de re iud. Et ab hac doctrina nō discrepat etiam Bar. in d. §. ignominie. Spe. in tit. de sent. prola. qualiter. ver. verū. vbi ponit multos casus, in quibus in sententia requiritur expressio cause, z inter ceteros dicit, q̄ quādo quis absolutur ab instātia, z per patronos cause, vel alios steterit quo minus potuerit intra instantiā causa diffiniri, debet exprimi causa, cuius culpa steterit, vt hic. Et idē dicit vbicunq; iudex a iure cōcedit. l. sciendū. ff. de app. recī. z ideo infert, quod vbi victus nō condemnatur in expensis, iuxta regulam positam. §. ead. l. §. finantem vtraque, debet exprimi causa, vt in §. oportet. in auth. de iudic. z in c. calumpniam. de pens. z idem dixit Joan. And. z alij in cap. finem

litibus.de dō.z contu.z Bart.in auth.generaliter.ſ.de epiſc.z cle. z Spec.in tit.de expen.ſ.poſtremo.arguit in contrarium,z Bald. in l.preſes.C.quomodo z quando iud.z in authen.ſed nouo iure.ſ. do.z dicit quod de hoc eſt text.z not. Joan. Andr.in d.ca.ſicut.vbi etiam ſequitur dicta per Spec.in d.ver.verum in omnibus fallen tijs ibi poſitis.Plures etiam caſus,in quibus requiritur cauſe expreſſio in ſententia.ponit Bal.in l.preſes.z aliam fallentiam ponit etiam gloſſ.in d.ca.ſicut.z Bald.in l.generaliter.ſ.j.de rebus cred. ¶Adde an in ſententia ſit inſerenda cauſa.Per.de Anch.conſil. cxix.vbi dicit quod fatuus eſt iudex qui cauſam in ſententia expri mit.

P. PAV. P. ¶Illo proculdubio. Circa iſtum ſ.quando declaratur inſtantia peremptoria, quod ſit ſententia interlocutoria, vide Joann.de Anna. conſil.xcvij.ponit Bologn.ibi multa ſimilia. Et vide etiam Perufinum in capit.cum ceſſante.extra de appellatio. Felin.in rubrica.extra de re iudic. Et dum dicitur quod remanet iudex finita inſtantia in pronunciando inſtantiam peremptam, an hoc poſſit facere vel arbitrator. vide in Repertorio in verbo inſtantia.

b POMA. ¶Not.quod licet. Vide Aler.conſil.cxxxvij.in princ.in ſ. vol.z conſil.in fin.vol.iij.z Anna.xcvij.z Aler.xxix.vol.v.z lxvj. co.vol.vbi dicit partem cuius negligentia lapſa eſt inſtantia,in expenſis condemnari debere.

c P. PAV. P. ¶Declarare. Vide concord.per Felin.in c.venerabilis.de iudic. Si autem neutra pars fuiſſet negligens, neutra condemnatur.vide Joan.de Ann.conſi.xcj.in ij.dub.z ibi etiam quod vbi non obſtante negligentia iudex poteſt ferre ſententiam, z non imputatur parti.

a **ſ. Sin vero cauſe** [a]. Hic incipit vj.pars.in qua punitur tur adminiſtratores.breuiter dicit.Si tutor.vel curat.negligentes extiterint,quo minus cauſa intra trienium terminetur perit inſtantia iure remanente minoribus ſaluo,z damnum, quod inde contingit, adminiſtratores reſpicit.h.d. Ex iſto ſ.habes colligere [b] vnum ex text.z vnum ex gloſ.primo minoribus detur regreſſus contra actorem, vel procuratorem cōſtitutum a tutore,z hic text. poteſt induci pro z contra. Videbitis text.z tenemenn.Item tene menti gloſ.que videtur velle quod l.vltima.infra de teſtib.habeat locum etiam in teſtibus examinatis coram iudice,quod an ſit verum dicemus ibi ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶Sin vero cauſe. Circa iſtum ſ.inquantum videtur velle quod bona heredum tutoris vel curatoris ſint obligata pupillo, adde quod eſt caſus hic ſpecialis, vide Lomen.conſil.lix.incip.queritur ad fin. De quo vide Pal.hic qui legit iſtum ſ.cum precedenti. Et idem eſt in dote.vide Bart.poſt gloſſ.in l.ij.j.que res pig.obli.poſ. Bart.Sal.z alij in l.Paulus.in princ.ff.de pigno. An eccleſie detur reſtitutio aduerſus lapſum inſtantie,vide Aler.conſil.cccxc.Iuxta iſtum text.dum dicit quod prius eſt agendum contra adminiſtratores,vt per Paul.de Caſt.conſil.cccxvij.in iij.dubio, Item quod ex reſtitutione ex clauſula generali,an peti poſſit antequam agatur contra adminiſtratores.etiā extra caſus huius legis,vide Biret.conſi.clxj.Et rationem deciſionis huius ſ.vide per Bart.in l.in pronunciati.ſ.j.ff.de ope.no.nun.vide ad regulā huius ſ.Soci. conſi.cccxix.Et quod iſte ſ.procedat ſolū in iudicio,vide per Bar. in lenam.ſ.ſi tutor.vel curat.vide Abb.conſi.lxxvij.vol.ij.

b POMA. ¶Colligere. Vide Alexand.conſil.xxix.in ij.dubio.vbi dicit poſt iſtum text.quod minori aduerſus lapſum inſtantie non datur reſtitutio, ita nec pie cauſe.tene menti.vide Paul.de Caſtr. conſil.xxxvij.in iij.dub.vbi declarat.

LEX XII.

a **Rem non nouam** [a]. Judices z aduocati debent iurare ſolenniter, vt hac lex.pronuntur.h.d. ¶Not.text.ibi, vel qui ex iuriſdictione ſua iudicandi habeat facultatem. Vide gl.hic poſitam,que facit mentionem de iſtis iudicib.chartularijs.z in l.ſi.ſ.vbi z apud quem.not.z perpetuo tene menti.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Rem non nouam. In quantum glo.hic dicit.in aduocatis,l.cauetur,ſed conſuetudo non ſeruatur, etiam doct.communiter tranſeunt quod conſuetudo non poſſet hoc tollere.vide Rom.ſing.cccxxxix.incip.tu habes.

LEX XIII.

a ¶Succumbens in interlocutoria,in expenſis retardati proceſſus condemnatur.

Si aliquis debebat citari tribus edictis,z citatus nō cōparuit in primo.nec in ſecundo,ſed in tertio,debet in expenſis condemnari. Contumax duobus remedijs cogitur expenſas reficere. Delegati ab inferiore quod poſſint citare. Arbitri poſſint citare.

a **Sancimus** [a]. Contumax non auditur, niſi refectis expenſis.h.d. ¶Opp. z videtur, quod iſta lex ſit ſuperflua.per l.properandum.ſ.ſiue autem alterutra.ſ.eod. Solut. In multis
1 † differt,ibi loquitur de expenſis,que reficiuntur ratione victorie [b] hic de his, que reficiuntur ratione contumacie. Item hec lex habet locum ſecundum gloſſ.poſt litem conteſtat.z ante,illa poſt lit. conteſtat.tantum loquitur. Vide gloſſ.innuit hec gloſſ.ſi aliquis ſuccumbat in aliqua interlocutoria ante litis conteſtat.vel etiam
c poſt,quod non debet fieri condemnatio expenſarum [c] per d.ſ.ſiue autem.Nam ille habet locum poſt lit.conteſta.Item in diffinitiua ſententia. Ita videtur velle iſta gl.que ſatis poteſt ſuſtineri, quod
2 vigore huius l.non fiat † condemnatio expēſarum.Non ergo contumacie, nec ratione victorie condemnabitur in expenſis ille, qui ſuccumbit in interlocutoria.ſed condemnabitur ratione retardati proceſſus, vt l.non ignoret, ſ.de fruct.z lit.expen.z ibi diri. Quid enim ſi diu fuit litigatum ſuper iura emergentia, z proceſſus diu fuit retardatus, vt l.intra vtile.ff.de min.quod videbitis.ſ.de ord.
b iudi.l.j.Certe equum eſt ſuccumbentem condemnari in expenſis [b], vt d.l.non ignoret,facit quod not.per cano.extra de dolo z contu.
3 c.finem litibus.Differt † etiam, dicit gloſſ.hec l.ad properandum, quia hic loquitur de omni damno, ibi de expenſis tantum. vt d.l. non ignoret. ¶Opp.z videtur quod non fiat taratio, vt l.qui reſtituere.ſ.j.ff.de rei vendic.Solut.vt in gloſſ. ¶Oppo.de authen. nouo iure.alias, poſt iuſiurandum.hic poſita.Solut.Illa corrigi-
4 tur.vt ſtatim videbitis. ¶Quero primo, aliquis debet † citari edictis.fuit contumax in ſ.z ij.comparet in iij.an debet reficere ex-
e penſas [c], Doct. dicunt quod ſic.Idem not.extra de procur.cap.ij. Dixi vobis quod eſt tex.in authen.qui ſemel.ſ.quomodo z quan-
ſ do iudex. ¶† Quero quibus remedijs contumax cogatur expenſas reficere. Reſpond. Duobus modis,vel per oficium iudicis denegantis ei audientiam. vt hic, vel per act.in factum ex illo titu.ſi quis ius dicen.non obtemp.l.i. ¶Quero. quid vult hic dicere in fi.licet non citati ſed requiſiti.Dicunt quidam quod delegati non poſſunt citare per edicta.neque per nuncium.ſed per ſeipſos.Hoc vult dicere,non citati.ſed requiſiti.Et referunt doct.quod iſta fuit opi.do.Loth.cum eſſet commiſſa quedam queſtio ſibi z do.Azo. z vna partium erat pulchra domina.vnde do.Loth.dicebat quod non poterat citare per nuncium, ſed per ſe. vt irent ad videndum
f illam pulchram dominam. Sed veritas eſt. quod poſſunt citare [f]
6 per nuncium ſicut arbitri, † vt l.ſed interpellatur.ſ.j.de arbi.Nam iudices delegati habent iuriſdictionem maiorem quam arbitri.vt l.ait pretor.ſ.j.ff.de re iudic.z text.hic debet exponi, non citati ſcilicet per edicta in albo proposita. cum delegatus non habeat album,ſed requiſiti per nuncium,vel per ſeipſum.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Sancimus. De materia huius legis vide que dixi in l.ſi finita.ſ.Julianus.ff.de damno infecto.

P. PAV. P. ¶Sancimus. Adde etiam quod idem eſſet.ſi nō fuit contumax,ſed proceſſus fuit nullus. Com.conſi.lviij.z generaliter quandocunque aliquis indebite aliium in ius trahit, debet in expenſis condemnari.l.cum quem temere.de iudic. Spec.in titu.de expenſis. Et circa rem contumacem datur alia forma per ſtatutum huius ciuitatis.habes ſub.n.rub.de ordi.mit.in poſ. Item an requiratur citatio in cōdemnatione iſtarum expenſarum propter inſtantiam,vide Felin.in cap.j.de iud.Item quod iſta regula procedat etiam in actore cōtumace.qui permiſit labi inſtantiam, vide Deci.conſil.xxxiij.ad fin.

b ALEX. ¶Reficiuntur ratione victorie. Quid ſi quis fuerit excommunicatus ex contumacia, an prius debeat reficere expenſas antequam abſoluatur, z quibus cauſis qui teneatur reficere expenſas, antequam audiatur in iudicio.vide Spec.in tit.de contu. ſ.nunc dicamus.verſic.imo excommunicatus. Et an ſi reus comparens petat ſe abſolui a contumacia debeat in abſolutione citari actor, z quid ſi abſoluitur ſine citatione actoris. an valeat ſententia,z ab ea poſſit appellari.vide late ſpe.vbi ſ.in verſi.ſed pone excommunicatus.cum ſimilib.

c ALEX. ¶Condemnatio expenſarū. Sed an ad iſtam contumaciam requiratur quod offerātur primo expenſe, vide Bal.in auth. qui ſemel.ſ. quomodo z quādo in.z ibi an ſufficiat ỽbalis oblatio, z vide Imo.in d.ſ.Julianus. Numquid vna ex trib.citationib.debeat eſſe gratuita,vide Jo.And.in c.ij.de procur.hic alleg.circa fi.

d P. PAV. P. ¶In expenſis. Vide d.l.nō ignoret.z talis condēnatio debet fieri ſtatim nō expectata ſententia diffinitiua.vt vult Bar. in d.l.non ignoret.Et vide omnino Fel.in c.ad audientiā.el ij.extra de reſcri.vt ſcripſi ad Bar.in d.l.non ignoret.Et circa iſtā oblationem expenſarū vide Aler.in l.ſi finita.ſ.Julianus.ff.de dam.infec. Item q̄ iuſta cauſa litigandi non excuſat ab expēſis ratione contumacie.Ita do.Ant.ponderat glo.in c.fuem litibus.extra de do. z contu, Aduerte tamen q̄ in reuocatione tenute propter contu-

maciam requiritur quod satisdetur de iudicio sisti,etiã si quis pos
sideat immobilia.Sl.in §.administrator.in verbo fideiussorem.in
auth.de exhi.et introd.reis,in auth.ei qui iurat.C.de bo.authent.
iudi.possid.Item ad limitationem huius l.vide Panor.in c.fi.de
rescri.circa fi. An autem ista lex procedat in minore, vide Alex.in
apostil.in l.minor etiam.ff.de minor.vide de materia Feli.in c.quo-
niam contra falsam.j.de proba.

e ALEX. ¶ Debet reficere expensas.De hoc est casus in c.quere
lam.de proc.et lxxiiij.dist.c.honoratus.not.Barto.et doc.in l.contu
macia.§.contumax.de re iudi.et l.j.ff.si quis ius dic.non obtem.et §.
pen.in titu.de expen.§.si autem lex.ver.sed querit.licet Jacob.de
Are.hic tenuit contrarium.Uide Imo.in l.qui autem.ad fi.et ibi
Barto.de verbo.obligat.

f ALEX. ¶ Possunt citare.Uide Bar.in l.ij.de iuris.om.iudi.et in
auth.qui semel.C.quomodo et quando iud.et Bal.in l.ij.e.ti.Tex.
est in §.eo.in aut.de liti. ¶ Adde tu et vide d.Mar.Soc.idẽ tenen
tem in rub.de dila.arti.iiij.in iiij.illatione.De arbitris et arbitrato-
ri.intellige etiam quando sunt electi ex necessitate inducta p sta-
tutum,per no.in l.arbitrio,et in l.ab arbitrio.ff.qui satis.cog.in l.fi.
ff.a quib.app.non licet.in c.cum speciali.de arbi.et in c.ab arbitris.
de offi.dele.li.vj.et idem dicit in arbitris compromissarijs,per l.sed
si interpellant.in §.j.ff.de arb.q: redacta sunt ad instar iudiciorũ.l.
j.ff.de arb.et adde quod licet arbitri possint citare per nunciũ,non
tamen poterunt citare testes,sed debent citari per iudicem,vt cõ-
pareant coram arbitris.Ita Bald.in l.sed si interpellantur.§.j.ff.
de arbi.et dicit do.Maria.Soc.vbi.s.

AVTHENT.

1 Iuramentum quando debeat precedere taxationẽ expensarũ.
2 Propter iustam causam litigandi expense possunt adinuicem com
pensari.

a **Quo iure.** a Alias,post iusiurandum.Ista au
then.corrigit.l.Codicis.Dicitur q
prius iurabatur a parte,postea taxabatur a iudice,hodie
contra. ¶ Oppo.ff.de in lit.iur.l.videamus.§.pen.vbi prius iura-
tur.et postea taxatur. Dicunt quidam quod illa corrigitur per
b hanc.gloss.tenet contrarium,et ista est veritas b.Quandoque iura
1 tur de veritate.tunc debet precedere † taxatio.Postquam enim est
iuratum.non potest taxari.vt hac auth.Ratio,quia taxatio veni-
ret contra iuramentum.Quandoq; iuratur de affectione,et tunc
post iuramentum potest taxari,vt l.contraria,potest enim iudex
affectionem partis inordinatam refrenare, sed non veritatem.
2 ¶ Quero † quid velit dicere text.hic,neuter debet condemnari in
expensis, propter negotij veritatem. Respond.potest esse, quod
vtraq; pars obtinuit in dimidia eius quod petebatur, vnde com-
pensantur expense inuincem,etc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Nouo iure. Adde quod Bald.in l.sancimus.in princ.
s.eod.dicit quod nunquam habet locum taxatio, vbi quantitas
expensarum potest probari aliter, quam per iuramẽtum ex oppo-
sito.Sed vtrum deferendo sacramentum,de quo hic,sit necessaria
citatio partis,Bald.dicit quod non,in ca.j.in princ.si de inuesti.lis
oria.inter do.et vasal.quia in odium precedentis cõtumacie, vt ibi
not.per Bart.adde not.per Bart.in l.iij.§.si ad diem.de re mili.et
in ista auth.vide not.per Bald.in l.iij.de fru.et lit.expen.
b ALEX. ¶ Est veritas. De materia huius auth.vide Alexand.
in l.qui bona.§.qui damni.ff.de damn.infect.

LEX XIIII.

1 Ordinarius non recusatur, vt remoueatur, sed vt ei detur ad-
iunctus.
2 Iudex delegatus iure ciuili,sine causa recusatur, secus de iure ca-
nonico.

a **Apertissimi.** a Iste leges que sequuntur
non sunt in vsu. Breuiter di-
cit.Judices delegati possunt ex causa suspicionis recu-
sari,sed partes cogentur ad eligẽdos arbitros qui vice
delegati fungentur.h.d.primo ponit dicendum.Secundo ponit,et
extendit illud ad delegatos a principe. Tertio ponit rationem.
Quarto ponit aliud dicendum in delegato a principe.Quinto il-
lud extendit ad delegatos ab alijs. Secunda ibi,licet enim. Ter-
tia ibi.cum post lit.contest. Quarta ibi, eo. Quinta ibi.quod et si.
b ¶ Quero primo, an iudex ordinarius b possit recusari vt suspe-
ctus. In hoc fuerunt opi.inter nostros glossatores, vt hic dicitur
in j.gl.mag.veritas est quod nõ potest recusari vt remoueatur,sed
1 vt † sibi aliquis adiungatur,vt in auth.si vero contigerit.quã sta-
2 tim videbitis. De iure cano. † videtur secus,vt extra de ap.c.cum
c speciali.Quero,vtrum iudex delegatus c possit recusari sine causa,
opiniones fuerunt inter nostros doct.Finaliter nostri doct.et glos.
tenent quod sine causa possit recusari,vt sufficit solum quod par-
d tes putent sibi suspectos d, vt dum dicit, suspectum iudicem pu-
e tat.arg.ad Trebel.l.quia poterat e. de iure Canonico est secus, vt
* extra de appel.c.secundo requiris *.§.j. ¶ Quero,qualiter forme-
tur libellus recusationis.Dic vt in gloss.

ADDITIONES.

a ¶ Apertissimi. Licet regulariter delegatus possit ante litis con-
testationem recusari,secundum Innoc.in c.cum speciali.de appel.
nisi recusaretur cum circuitu, et propter subterfugia, quia tunc nõ
posset aliquo casu recusari, pro quo allegatur casus in ca.propo-
suit.de appell.et satis hic sentit text. Secundo limita per authen.
offeratur.j.de lit.contest.de quo ibi scripsi.
P.PAV.P. ¶ Apertissimi. Adde circa istam materiam suspicio-
nis quod iusta causa suspicionis est,quando daretur iudex,qui es-
set aduersarius meus in alia causa, vide Panor.in c.j.extra de iud.
Et ibi an possit ordinarius recusari, si assessor sit suspectus. Item
est iusta causa recusandi si fuit testis in causa,vide d.Fran.cons.xx.
Item quedam alia in materia vide per eundem in cons.xxix.Item
not.quod quando iudex recusatur suspectus cautela est quod de-
leget causam non suspecto.ita Cepola cautela.cv. Item est iusta
causa suspicionis,si consuluit in causa,vide Cepo.cau.clxxij.Item
nunquid comminatio sit iusta causa suspicionis, vide Paul.cons.
xxij.circa medium. Item vide quinq; casus suspicionis per Pan.
in c.accedens.el ij.extra vt lite non contest.vide omnino Perusi.
post alios in c.postremo.extra de appel.etiam super gl.et ibi etiam
ponit quadraginta casus, ex quibus potest recusari vt suspectus
Nunquid autem princeps possit committere causam alicui recu-
satione remota,vide late Fel.in c.cum inter priorem.extra de exc.
Perusinum in d.c.postremo.de appel.Item quod iudex possit re-
cusari tanquam indiscretus,vide Fel.in c.ad nostrã.extra de prob.
Perusinum in d.c.postremo.ad fin.vide etiam de materia Ro.sin.
cclx.incip. nunquid si aduersarius loquatur ad aures iudicis, an
possit vt suspectus recusari,et quomodo iudex propter grauamen
illatum possit recusari, vide Aret.in c.qualiter.el j.in iij.not.ext.de
accus.Quid autem in paribus curie,an possint recusari,vide Bal.
c.j.§.fin.de prohib.feud.alien.per Feder.et quod ille qui fuit aduo-
catus contra me possit vt suspectus recusari,vide Jaso.in l.solet.
ff.de iurisdic.omn.iudic.et ibi habes duas limitationes ad hoc.ibi
ponit etiam quod non est iusta causa recusationis, si aduocatus
partis aduerse sit familiaris et domesticus iudicis quem vult pro-
pter hoc aduersarius recusare. Item quasdam causas recusandi
iudicem, et quod etiam tertius recusare possit post litem contesta.
vide per Fel.in c.cum super.de offic.deleg.Item an vicarius possit
recusari propter suspicionem iudicis, et econtra, et an prelatus in
causa ecclesie,et quedam alia,vide per Feli.in c.insinuante.de offic.
deleg. Item quod ille qui litigauit mecũ possit recusari,vide Bar.
in c.j.extra de iudi.Item an sententia lata a iudice recusato vel su-
specto sit nulla,vide Cur.et Moder.hic.Adde Alex.cons.cccxxv.
circa medium vbi retenta opinione quod etiam processus sit nul-
lus,limitat nisi pars postea corã tali iudice litigasset,vide omnino
consi.ciij.vbi dicit quod quando suspicio est notoria processus est
nullus sine recusatione.Uide late Rom.consil.ccxx.vide Paul.de
Cast.cons.xxij.Bal.cons.ccccxxviij.in iij.parte,inci. Statuto com-
munis Papie,late Perusi.et Preposi.in c.cum in speciali.in prin.
in vlti.q.de appel. Et qui possint recusari tanquam suspecti,vide
late Perus.in d.c.cum speciali.Et an doct.possit recusari.sit sit su-
spectus doctorando, et an totum collegium,vide Feli.in c.causam
que.de offic.deleg. Et de notario vt possit recusari suspectus solo
instrumento,licet secus in iudicio, vide Alexand.consil.ciiij.vol.v.
in ij.dubio.
b POMA. ¶ Ordinarius. Uide de ista materia et sequen.Panor.
in c.si quis contra clericum.de foro compet. Et an iste,qui adiun-
gitur ordinario, debeat ire pro decidenda causa ad domum ordi-
narij,vel econtra, vide Panor.in c.ad hec.de appel.
c ALEX. ¶ Delegatus possit recusari. Uide late Spec.in tit.de
iud.deleg.§.sed superest videre ex opposito.Et quid si aduersarius
meus est mihi datus iudex delegatus.Dicitur autem aduersarius
ille qui mecum litigat,vt in c.j.extra de iudi. Ad idem text.in c.fin.
extra de eo qui mit.in pos.cau.rei ser.et in l.si aduersarius.C.de fide
instrum.an possit tunc recusari vt suspectus. Dicas quod sic,non
solum si litigat nomine suo, verũ etiam si nomine ecclesie sue, tan-
quam prelatus,seu vt rector.Ita dicit gloss.not.in c.cum super.de
offic.deleg.et ita tenent do.Anto.et Mod.in c.j.extra de iudi.super
quo vide Joan.And.in c.legitima.in versic.omnia.de appell.in
et de his etiam j.eadem apostil.Et an litigans mecum possit recu-
sari in testem.sicut in iudicem, vide do.Anto.et Abb.in c.j.de iud.
Et finaliter concludunt, quod aut loquimur in eo, qui habuit li-
tem,et potest esse testis.Ita intelligunt notabilem doctr.Jo.And.
in add.Spec.in rub.de iudic.deleg.et in vers.est sciendum.in ver.vj.
aut in eo qui habet litem de presenti, tunc distingunt, aut habet
criminalem aut ciuilem omnium bonorum,vel maioris partis bo-
norum,et tunc repellitur totaliter a testimonio, per tex.in auth.de
test.§.si

testi.§.si vero quis dicat odiosum.in princ.& per ea que not.gloss.& docan c.cum oporteat.de accu.& in c.pen.eod.tit.& per ea que habentur in c.frequens.de testi.spol.& in l.propter litem.de excus.tut. Aut habet litem cuiusdam rei mecum, & non repellit testem omnino.sed est in arbitrio iudicis quanta fides sit sibi adhibenda, vt videtur probari in d.§.si vero quis dicat odiosum.in versic.seu alias.§.si vero aliter odiosus.in princ.Sed tu in ista materia considera duo, que ponuntur hic. Et adde quo ad primam conclusionem, quando prelatus agit nomine ecclesie, bene potest recusari vt suspectus quia participat commodum.cum sit vsuarius vsque ad mortem iuxta ea que habentur in c.presenti.de offi.ordi.lib.vj. Pro qua conclusione facit tex.in c.insinuante.extra de offic.deleg. & ita per illum text.determinat Joan. And.in simili q.in c.postremo.de appell.reprehendens Spec.in tit.de iudic.deleg.§.superest. versic.quid si impetrauit. Sed vbi economus,vel procurator agebat nomine ecclesie,ad quos nullum commodum pertinet beneficij,tunc oppositum esset dicendum.primo per text.quem Abbas.& Moder.not.ad hoc in c.postremo.in versic.eod.negotio.de appel. vbi dicunt doct.quod licet aliquis non possit esse iudex in causa, in qua semel fuit aduocatus, in alia tamen potest esse, eadem ratione procuratore, qui in eadem causa propter affectionem existimaretur.ca.Rom.de testibus.lib.vj. Secundo,quia aduocatus contra me in vna causa, non mihi dicitur inimicus. l.qui cum maiori.§.fi.de bon.liber.& tradit Bart.in l.iij.§.fi.de adi.leg. Istud dictum Barto,non reperio,imo contrarium ponit gloss.in l.si pecuniam.§.proculdubio.in versic.vel hic repelle suam,& ibi ponderat Bald.ergo non repellitur, vt suspectus.Pro hoc facit tex.in c.super eo.& quod ibi not.de appel. Forte tamen posset dici, quod non haberet locum in eo qui fuisset procurator contra me, vel esset in causa capitali.vel actione famosa,per ea que habentur in l.pen.in princ.ff.de mollic.testa.& que ponit Bart.in l.post legatum.§.sunt qui putant.ff.de his quibus vt indignis. Hoc tamen non affirmo pro nunc.Verum autem iudex possit recusari,qui habuit litē cum parte.licet nunc sit finita.in dicta rubrica non declarauit,sed satis videtur sentire quod non possit recusari.ar.eorum que dicuntur in teste. Sed tu aduerte, quia aut iudex habuit litem mecum, & succubuit,& tunc videtur posse recusari, quia presumitur durare inimicitia aliqualiter contracta per litem adhuc ex culpa sua. Aut obtinuit & tunc dicit glo.singulariter,quam tene menti in c.vt de litibus.de appe.quod iudex non possit recusari,vt suspectus,quando suspicio surgit ex culpa recusantis. Sed quia communiter ibi impugnatur illa glos.ideo simpliciter esset tenendum quod possit recusari. Adde quod circa dicta do. Ant.& Abb.declarantium dicta Joan.And.vt supra videlicet quod aliquis habuit litem mecum tunc,& modo non habet,non potest repelli a testificando.hoc videtur esse falsum, imo videtur distinguendum sicut distinguitur pendente lite.per doc.in d.c.j.extra de proba.vt §.quod probo.idcirco repellitur testis mouens litem criminalem, quia ex tali lite presumitur inimicus. vt in c.cum ex.& in c.cum oporteat.extra de accusat.& probatur clare in d.§.si vero quis dicat odiosum.& etiam in d.ver.seu.§.si vero aliter odiosus. Sed ista ratio habet etiam locum finita lite.quia qui semel fuit inimicus.presumitur durare inimicus,nisi probetur reconciliatio,secundum Inn.in c.cum oporteat.prealleg.& Bald.in auth.si dicatur.C.de test.& est casus quem ibi ponderat Bal.ad hoc in l.in ipsius.C.famil.ercisc.ergo pari ratione repelletur nunc sicut tunc. Amplius dicit Spec.in tit.de iudic.deleg.§.superest.versicu.item quod quondam. quod inimicus etiam reconciliatus potest repelli vt suspectus. Alleg.tex.cum gl. iij.q.vj.accusatores. quod intellige si sit reconciliatus de recenti, alias non procederet dictum suum.vt ibi not.Joan.And.Presumitur enim adhuc durare sua causa inimicitie precedentis,ex quibus repellitur adhuc vt inimicus. Facit ad id quod not.tradit Baldin l.§.idem Cornelio.ff.de quest. Sed tamen quia licet ista ratio fortissime adstringat,tamen videntur posse seruari dicta doctorum.quādo ille qui habebat litem mecum non succubuit.quo niam tunc licet presumatur durare inimicitia.quia tamen videtur contracta culpa mea. ideo testis ipse non videtur esse repellēdus. Ita not.dicit Bald.secutus dictum Nicol.de Mar.in auth.si dicatur.C.de test.tenuit Bart.per illum tex.in l.j.§.cum quis.ff.de q. Pro quo facit text.not.quem ipse non allegat in d.§.si vero quis dicat odiosum.vbi ille.qui mouit litem criminalem,repellitur a testimonio totaliter, donec lis fuerit finita. Igitur lite finita secus. Sed contra istam doctrinā est singularis doctrina Jmol.in c.cum Jo.& Am.ti.de re iudic.dicens quod ad repellendum quem a testimonio non distinguitur. cuius culpa inimicitia fuerit contracta, sed satis est quod ille testis habeat me odio, & illud dictū sequuntur moderni. quia habet maximam equitatem,sed posset forte dici.quod in tali casu non repellitur a testimonio, sed nō adhibetur tanta fides,sicut dicit text.in d.§.cum quis.tenet Bart.ibi,quamuis ille text.non probet dictum Bart.si recte consideretur.

b ALEX. ¶Suspectos.Et an possim recusare illum quem habui aduocatum contra me in iudicium. Vbi vide text.& gloss.& d.cap. delicto.de testi.

e POMA. ¶L. quia poterat. Vbi vide Alex.& Barba.in c.suspectus.de offic.deleg.& Alex.consi.cxiij.in ij.dubio.vol.v.vbi loquitur in notario actorum recusato suspecto.&c.

* CLAV. DE SEISS. ¶Secundo requiris.Vnum no.q̄ exceptio suspicionis est grauis preiudicij,que per procuratorē remoueri non pōt:vt singulariter dicit Jmo.in c.olim.ī.de of.dele.sequitur Alex.in l.pactum curatoris.§.de pac.Ītē q̄ gl.magna hic in prin.vult q̄ hec exceptio recusationis pōt per iudicem tolli.Vide Prepos.plene in c.postremo.de ap.& ibi ponit lxxviij.causas propter quas pōt iudex vt suspectus recusari. Runquid autē delegatus sine inquisitione possit ex causa remoueri.per Are.in c.qualiter & quando.ī.de accu. Quid in notario actorū.vide Bal.in c.super questionum.de off.dele.& ibi Pān.declarat quid in executore.

AVTHENT.

1 ¶Iudex potest esse arbitrator inter partes,vt eas componat.

2 Arbitramentum non dicitur sententia,sed magis quidam contractus transactionis.

3 Arbitrator semper sumitur in contractu,& non lite.

a **Si vero contigerit.** [a] Videtur ergo hic,quod iudex
1 † possit esse arbitrator inter partes,quia dicit amicabilē compositionē.contra.ff.de arbi.l.sed si seruum.§.ij. Sol. Non potest esse arbiter,vt in cōtrario,sed arbitrator.vt hic. ¶Et
2 vt dicit gloss.in corpore vnde sumitur, hoc † arbitramentum non
b dicitur sententia, sed magis quidam contractus transactionis [b], quia partes recedunt a lite, pro eo quod nos diximus ad idem ff. de arb.l.Pōponius scribit,si de meis.§.recepisse. ¶Et sic,si bene
3 † aduertis, arbitrator semper assumitur in contractu,& nunquam in lite. Nam precedit inter nos iste contractus transactionis,vel pacti simplicis, secundum quod arbitrator ille declarabit. Tangunt doc.in l.si qui ex cōsensu.§.de episc.aud. Plenissime tam dixi in l.societatem.§.arbitrorum.ff.pro socio.Hic non sunt alia.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Si vero contigerit. Ad istam aut.inquantum loquitur de episcopo.vide Alex.consi.cxxxiij.vol.ij.vbi ponit quod loco episcopi possit alius dari.quoties episcopus,vel eius vicarius essent remoti.Ad istam authen. vide Pan.in c.licet ex suscepto.ver. septimus casus.& que ibi posui de foro compe.& Oldr.consi.cxlvij. & not.quod arbitramētum non solum dicatur quedam transactio, quando in forma dictum est, quod amicabiliter de iure,& de facto procedatur, sed etiam si tantūmodo dictū est quod de iure procedatur,& videtur sentire Jmo.in l.si ex duob.in vj.q.Bar.dū alle.l.si duo.ff.de arb.& ibi sequitur Be su.ff.de duob.reis.qō no.perpetuo. P.P.A.V.P. ¶Si vero contigerit. Circa istam associationem episcopi.vide omnino Alex.cōs.cccxvj.vbi inter cetera ponit quod si episcopus sit absens,quis debeat associari.

b ALEX. ¶Trāsactionis. Qualiter istud intelligatur, vide Bar. in l.quod si Epheſi.§.j.ff.de eo quod certo loco.& in d.§.arbitrorū. in j.q.x in l.si de meis.§.ex cōpromiss.de arbi.quod & ibi dixi in prin. & id quod hic d.Bar.sequitur Ang.hic. CADDE tu.& limita dispositionem huius auth.singulariter secundum Host,non procedere quādo in prouincia esset alius iudex secularis qui esset superior iudicis recusati,quia tunc ipse esset adeundus. Ita not.Host. in c.nouit.de iud.& refert & sequitur Ant.de But.& alij de fo.cōpe. & ibi etiam do.Maria. Sozi.qui ex hoc infert,quod quando in ciuitate datur superior,si recusatur ordinarius inferior, tunc superior debet adiri.quod dicit no.Secūdo limitat hanc aut.prætatus do.Maria,in d.c.licet ex suscepto. quod habeat locū in iudicibus secularibus subiectis Imperio, secus in subiectis ecclesie.allegat quod habetur in d.c.si duobus.in gl.fi.extra de appel.J.C.S.

LEX XV.

Certi iuris. Magistratus militares,& homines illiterati,possunt esse iudices.h.o.Sed quomodo iudicabunt in scriptis,qui literas nescient? Dic vt l.si.ī.de sen.ex breuic.reci.

LEX XVI.

1 ¶Delegatus principis,& subdelegatus ab eo exequitur eius sententiam.

2 A sententia arbitrorum iuris,& sic electorum vigore statutorum appellatur.

3 Quando appellatur a sententia, sententia mandatur executioni per iudicem appellationis.

Cum specialis. Libellus recusationis debet offerri coram iudice recusato, si est presens, alias cōram iudice eius loci vbi est pars, qui debebit partes cogere ad arbitros
a eligendos [a], quorum sententia per primum delegatum executioni

mandabitur, sed ad delegantem appellabitur, hoc dicit. ¶ Ex isto
f fine habes notare primo quod † iudex delegatus mandat suam
b sententiam [b] & eorum qui vice eius cognoscunt, executioni. Quod
intelige in delegato a principe. ℙlene dixi, & ibi gloss. tangit in l. a
2 divo ℙio. in princip. de re iudic. ¶ Nota secundo, † quod ab arbi-
tris, qui eliguntur ex potestate legis, potest appellari, & ideo isti
c arbitri, qui eliguntur ex forma statuti [c] de necessitate, magis ha-
bent vim iudicum delegatorum quam arbitrorum, quod multies
* allegani *. & tene menti, & hoc vtile est propter multas differen-
3 tias, que sunt inter arbitros, & iudices delegat. ¶ Vltimo nota
† quod quando a sententia appellatur, sententia mandatur exe-
cutioni per iudicem appellationis. Dixi vobis in l. precipimus,
versic. officijs, & l. eos. in princ. ff. de appella.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Eligendos. Quid si essent plures iudices, & vnus es-
set suspectus, an alij possunt cognoscere de causa suspicionis, vide
Spec. in tit. de accu. §. fin. versic. sed quid si vnus.
P. PAV. P. ¶ Eligendos. Et idem esset in arbitris electis de vo-
luntate partium ex iussu tamen iudicis. l. arbitrio, secundum intel-
lectum Angel. ibi ff. qui satisf. cog. vbi Abba. dicit ita seruari. Et de
materia istorum arbitrorum, qui eliguntur ex necessitate statuti
arbitri tanquam arbitratores & amicabiles compositores & amici
communes etiam quod eligantur ex necessitate ita disponēte sta-
tuto, tamen censentur isti vt arbitratores, & procedunt vt arbitra-
tores postpositis solennitatibus iuris ciuilis. Ita signanter ℙet.
b de Anch. consi. cclxx. incip. pro declaratione primi dubij, quod est
notandum pro statuto ℙapien. & communiter aliorum cogētium
affines ad compromittendum, quia loquuntur per verba ampla,
de iure & de facto, & c. ideo tales non dicuntur iudices, nec iudicēt
tanquam iudices. Et ista lex procedit solum quando eliguntur vt
arbitri. Ita etiam sequitur ℙeli. in c. fi. de re iudi. licet alleget ℙet.
de Anch. in d. consi. corrupte in numero.
b ALEX. ¶ Mandat suam sententiam. Vide late Spec. in tit. de
recusationibus actio. §. qualiter. vsque in fi. ibi forma.
c POMA. ¶ Forma statuti. Et an ab his possit appellari, vide
Aret. in l. nemo potest. xvj. quest. Bart. ff. de leg. j. & Alexand. consi.
cxxij. vol. iij. & ℙeli. in c. j. de constit. in vlti. fol. ℙano. in c. pastora-
lis. §. j. de rescript. & Aret. consi. lxxxvij. Bal. cccl. in v. part. & Aret.
consi. lxxxvij. ℙeli. in c. fin. de re iudic.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Allegani. Vide Imo. & Alex. in l. j. ff.
soluto matrimonio.

De sportulis. Rubr. II.

LEX I.

Quisquis. Executor, qui fuit in principio lis tis, debet in ea vsque ad finem per-
sistere, hoc dicit. Nec de consuetudine in executoribus
non seruantur hodie. De hoc tetigi vobis in l. cum sen
tentiam. j. de sent.

LEX II

a **Omnibus.** [a] Si executores non fuerunt ido-
nei, sed negligentes, remouentur,
& alij in eorum loco surrogantur, hoc dicit. Nota, quod
iudices delegati possunt eligere nuntios, & electos re-
mouere. Non habetis hic alia.
* ALEX. ¶ Omnibus. An hec lex loquat in iudice ordinario, an
vero in delegato. Vide Alex. in l. ij. de iurisd. om. iud. & ibi Fulgo. in-
ducit hanc l. quod delegatus principis non potest realiter citare:
quod ibi reprobat Alexand.

De pedaneis iudicibus. Rubr. III.

LEX I.

Procuratori. Sententia lata a dele-
gato ab incompetenti
iudice, est ipso iure nulla. h. d. ¶ Ad euidentiam
tu debes scire quod procurator Cesaris est com-
petens iudex inter fiscum & priuatum, vt l. j. ff. vbi
& apud quem. non est ergo iudex inter priuatos.
Ideo pono casum in terminis, &c. Gloss. formar hic duas questio.
dic vt in gloss.

LEX II.

1 ℙ Verum imperium est, quod expeditur officio iudicis nobili,
& respicit publicam vtilitatem.
2 Mistum imperium est, quod expeditur officio iudicis nobili & re-
spicit priuatam vtilitatem.
3 Jurisdictio est, que expeditur proposita actione per officium iu-
dicis mercenarium actioni deseruiens.
4 Jurisdictio est tripler.

a **Placet nobis.** [a] Habeo istā l. pro diffi-
lioni, quā que sit in Cur
visa in text. & in materia. Sl. nostre intricāt multū ist
Ego pono tibi casum secundum quod istam l. intelli
Ja. de Aret. quā lec. doc. cōmuniter tenent. Ad euidentiā huius
1 premitte, quod primo est † merum imperium, q̄ expeditur offic
iudicis nobili & respicit publicam vtilitatē, vt l. imperij. de iurisd.
2 omn. iud. Item est mistum † imperium, q̄ expeditur officio iudic
nobili, & respicit priuatā vtilitatē, vt l. nec quicquā. §. vbi decret
ibi no. ff. de offic. proconsul. & leg. & l. iubere cauere. de iurisd. omn.
3 plene de hoc in l. j. ff. de dam. infec. Et est tertiū, scilicet † iurisdict
que expeditur proposita actione, per officium iudicis mercenar
actioni deseruiēs, vt no. in d. §. vbi decretum. & in l. iiij. §. duas. ff.
dam. infec. & d. l. imperiū. ¶ Et hec iurisdictio sic diuiditur in tres
4 † quia quedā iurisdictio est magna, scilicet que respicit causas fi
tus ingenuitatis, & libertatis, vel causas pecuniarias vltra trecē
tos solidos, vt in aut. de iud. §. audient. ¶ Quedā est causa me
scilicet trecentorū solidorū, & j. vt in d. §. audient. Quedā causa m
nima, de quibus loquitur j. de sen. ex breui. recit. aut. nisi breuior
¶ Hoc premisso, lex nostra breuiter hoc intendit. Causas medi
presides debent audire per se, vel delegare, reseruata sentētia
per occupationes publicas, vel causarum multitudinē impedi
tur, causas vero meri, & misti imperij, & causas iurisdictionis
gnas, iudicent per seipsos, causas vero minimas delegēt indi
cte. h. d. hec l. fin. Ista lex habet quinq̄ partes. In prima parte
cit, quod cause medie. j. de quib. presides non poterant cognosc
ante istā l. non dico propter iurisdictionis defectū, sed ne alie cau
magne impedirentur, hodie debent de eis cognoscere per seipsos
h. d. Primo videamus literā. Dic super verbo, nō possent. nō pos
pter defectum iurisdictionis, sed ne alie cause impedirentur super
verbo adhibere, id est, hodie per se debent cognoscere, possunt ta
men cognitionem delegare, reseruata sibi sentētia. vt l. hac. in vers.
quod vsq̄ adeo, quē hic iūge, & est ij. pars istius l. Dicit do. Impe
rator per hoc, Nos diminuitis honorem, & iurisdictionē presidis
pronuncie. Imperator respondet, q̄ predicta debēt intelligi ita q̄s
ex hoc iurisdictio presidis nō fit diminuta, potest enim cōmittere
cognitionē reseruata sibi sentētia. h. d. Jac. de Aret. vide ter. & vide
gl. super verbo, nec diminuta videantur, sed aucta, q̄ potest com
mittere cognitionē, sed ipse sentētiat, q̄ est ei honor, secundū Jac.
de Aret. Redeamus ad ver. ita tamē. que est iij. pars legis, dicitur
Imperator, quid si preses impeditur iudicare propter publicas
occupationes, vel causarum multitudinē? certe tunc potest com
mittere etiā sententiā in dictis causis medijs. Quarta pars incipit
ibi, quod nō ita, &c. in qua loquitur de causis meri, & misti impe
¶ Quero vtrum propter publicas occupationes, & causarū mul
titudinem possit causas meri, & misti imperij delegare. Respon
imperator & dicit quod non, hunc ver. intellige nisi fuerit abie
vt l. j. §. huius rei. de offic. eius cui mand. est iurisdi. Sequitur. du
tamen. & hec est v. pars, que loquitur de causis, & iurisdictionib
maioribus, que nō possunt delegari. ¶ Ad istum fi. opp. j. de or
iudi. l. j. Sol. vt in gloss. quia ibi impediebatur propter carbon.
propter iurisdictionis defectū. ¶ Oppo. de l. fi quis libertatē. ff.
pe. hē. Sol. Ibi loquitur de causa seruitutis, hic de causa ingenu
tatis, & libertatis. Materiā meri, & misti imperij, tractabo hoc a
no futuro, quātū melius potero vsq̄ ad pellē, & q̄ hec ler perfic
de causis meri, & misti imperij, de causis & iurisdictionib. maioris
medijs, de minimis nihil dicit, sed dicet in l. fi. ideo eam hic iūge, &

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Placet. Circa materiam delationis causarum me
ri & misti imperij, vide que addidi in l. j. ff. de offic. eius. & in l. mo
ff. de iur. omn. iudic.

LEX III.

Placet. Judices delegati debent iudicare. nec pos
sunt ad delegantem remittere, & ab eis po
test appellari. hoc dicit.

LEX IIII.

a **Placuit.** [a] Si iudices delegati causam determi
nare impediētur, debet causa alijs sub
delegari, hoc dicit. Quod dicitur de iudice delegato im
pedito, intellige si impedimentum est longum, secus
impedimentum est breue, vt l. fi. de leg.

ADDITIO.

a ¶ Placuit. An cause misti imperij, que requirunt magnam cōg
cognitionem & etiam coertionem possint delegari interuenie
aliquo ex impedimentis, de quibus hic, vide que scripsi in l. j. ff. de
offic. eius. ad Bart.

LEX V.

Cedam sunt. Cause iurisdictionis mix
me, possunt sine distinctio
ne aliqua delegari.

Qui

Qui pro sua iurisdictione. Rubr. IIII.

LEX VNICA.

Sententia nulla ex defectu iurisdictionis, non potest consensu partium validari. potest tamen valere in vim pacti.

Sententia lata a delegato, vt valeat, requiritur quod sit causa de iurisdictione delegantis.

Sententia lata a delegato, qui alias erat ordinarius, an valeat si non processit vt delegatus.

Si iudex delegatus a principio caruit iurisdictione, & lite pendente superuenit, quomodo valeant acta, & sententia.

Delegatus principis potest subdelegare causas meri, & mixti imperii.

NE causarum. Non potest delegari causa, que ad iurisdictionē delegantis non pertinet, & ille cui delegatur, debet esse de iurisdic. delegantis[a]. Item cū delegatus principis subdelegat, appellatur ad ipsum. h. d. Habet tres partes. ¶Primo quando causa non est de iurisdict. delegantis. Secundo quādo nec causa, nec persona est de eius iurisdictione. Tertio loquitur de delegato a principe, fin gl. nostram. Secunda ibi, qđ si quis. Tertia ibi, hoc tenēant nisi. ¶Ro. fi. huius l. qz nescio alibi. ¶Op. ff. commu nia vtri. iud. l. ii. Dicit glo. fatco: quod sententia est nulla ipso iure, nisi a partibus approbetur. vt l. contraria. Vide gl. quam perpetuo tenet menti. Tenet gl. ista. [b] quod sententia nulla † propter defectum iurisdictionis iudicis. potest per consensum partium validari. doc. omnes tenent contrarium, vt l. si expressim. ff. de app. ff. de iurisdic. omn. iud. l. priuatorum. Non ob. l. ii. ff. communia vtri. iudi. qz ibi er illa approbatione non validatur sententia vt sententia: sed habet[c] vim cuiusdam contractus, quasi partes fecerint per contrarium illud, quod continebatur in sententia. ¶Opp. ff. de off. eius cui mand. est iur. l. r si pretor. Sol. ad ¦ hoc vt sententia lata per delegatum valeat, sufficit quod causa pertineat ad iurisdictionem delegantis, nec est de necessitate, quod ille, cui delegatur, sit de eius iurisdictione, vt l. contraria. Sed quantum ad hoc vt delegatus possit compelli, requiritur quod sit de iurisdictione delegantis, Ita debet intelligi. ¶Oppon. ad fi. nostre l. de l. j. in fi. ff. quis & a quo appel. Sol. quidam habent hic, ad nos, & tunc concor: quidam habent, ad eos, & tunc dic qđ speciale est in delegato a principe, vt ad eum appelletur ab eius delegato, vt hic, & est hic singularis casus. ¶Querit glos. super princip. de duabus questionibus. ¦Primo, quid si ille, † cui est facta delegatio, alias habeat iurisdictionem, & partes scienter coram eo litigauerunt, an valeat sententia? glos. videtur dicere quod sic. Tu dic secundum Azo. inspicienda acta, an cognouerit vt delegatus [b], & non valeat, vt hic, & ff. tit. j. l. j. an cognouerit vt ordinarius, ex vigore iurisdictionis prorogate, & tunc valeat. Ita debet intelligi glos. ¶Quero quid si in princ. cause † delegans carebat iurisdictione postea pendente causa, iurisdictio superuenit, an confirmetur iurisdictio delegati? dicit glos. quod sic ab isto tempore, non tamen trahitur retro*. Contra not. glos. in l. j. ff. vbi de cri. agi opor: ibi dicam tibi. Vltimo querit glos. † quid si princeps delegauit causam meri, & mixti imperij, an illam causam possit subdelegare [c]. Et tenet glos. hic quod sic. Mar. Sil. tenet contra. ¦Puto glos. verum dicere, per hunc text. qui hic dicit nullo pacto quarum causarum ve, &c. & sic sine distinctione causarum delegatus a principe subdelegat. Idem tenet Bullel. de Lu. in l. j. de offic. eius cui man. est iurisdictio. argu. l. pater. ff. quemadmodum de leg. iii. & dicemus in l. j. de offi. eius cui man. est iurisdict. sic est singularis casus hic, quod delegatus a principe causam meri imperij subdelegat. &c.

ADDITIONES.

a ¶Delegantis. Circa materiam an papa vel episcopus possit delegare causas clericorum, & econtra, an princeps laicus possit delegare causas laici clericis, an fratres minores sint capaces delegationis. illam questionem vide per Jas. in rub. de offic. eius, & ser requisita vt possit fieri delegatio. & delegatus compelli. vide per Jas. in l. eum qui. ff. de iur. omn. iu. Item quod episcopus vel alius clericus possit esse delegatus principis secularis vide Feli. in c. auter dilectos. extra de fide instrumen. Eu autem ad petitionem clerici possit papa delegare causam contra laicum, vide Bologn. in additio. ad consi. lxxxiij. Joan. de Ana. Item de eo quod dictum est ſ. an possit causa ciuilis clericorum delegari laico, vide Aret. in c. i. extra de iudi. vbi etiam ponit an possit cōstitui laicus vicarius episcopi, vel alius administrator vel procurator ecclesie, & latius ibi vide Dec. & alia in discursu. Ité ad ea que dicta sunt ſ. an clerici, vel religiosi possint esse delegati inter laicos causarum mere laicalium, vide late Barb. in rub. extra de offic. deleg. concludentem quod non. Vide Decium in c. ij. de iudi. late de istis. Et quod econtra si clericus sit delegatus laici, an possit cognoscere de causis spiritualibus incidentibus, vide late Feli. in c. cum si generale. de foro compet. habes ad Bart. in l. Titia. ff. sol. matr.

b POMA. ¶Tenet glos. ista. Vide glos. in ca. significasti. extra de foro compet. ¦Pano: consil. xcv. in j. vol. ii. & consi. xxx. vol. ij. & consi. lxij. eo. vol. Feli. in c. cum ex officij. de prescrip.

c ¶Sed habet. Adde tu & vide do. Ma. So. in c. significasti. art. vij. q. viij. de foro compet. & Aret. consi. lvi. circa medium.

b ALEX. ¶Vt delegatus. Text. est in l. sed & si secūdum. ff. si quis iudex. ff. de arbitr. Ad idem facit in c. super. de offic. deleg. & in c. ex parte Asten. de concess. preben. & in l. si is ad quem. de acqui. here. & in l. preterea. de eo qui pro tutore. sed si litigarunt coram eo tanquam ordinario, tunc valebit processus. allegat l. j. ff. versic. sed & si. ff. de iudi. vbi satis est, quod partes processerunt ex capite prorogandi. licet iudex errauerit sed procedat opi. Innoc. in c. cum ex officij. de preseri. spe. de iuri. omn. iud. ff. i. versi. & ita etiam. Bartol. in l. si per errorem. de iuri. omn. iudi. & Bartol. in repe. l. falsus. C. de fur. & ita etiam tenet Ful. in d. l. si per errorē. de quo etiam per Bar. in l. eum qui. de iurisd. omn. iud. & in d. l. falsus. & etiam hic, & Paul. de Castr. in d. l. ii. ff. pretor. in princ. de offic. eius & per Rom. ibidem qui impugnat primum membrum ff. scrip. distinctionis, & mouetur, quia ibi est defectus in causa efficiente, &c. Vide Aleran. quia ibi hanc apostl. in reportatis Aleran. d. in l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. iudi. & Pano: in c. licet. de offic. ordinarij.

* CLAV. DE SEIS. ¶Trahitur retro. Sufficit tamē ad hoc vt delegatus subdeleget, quod habeat iurisdictionem in habitu, licet non in actu, per ea que not. gloss. ¦Pano: mita. & docto. in c. pastoralis. ff. quoniam. de rescript.

c ALEX. ¶Possit subdelegare. Et qđ delegatus a principe indistincte subdeleget, vide late per Specu. in titu. de iudi. deleg. ff. sequitur per totum illum ſ.

---

a Ne quis in sua causa &. Rubr. V.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Causa. Limita non procedere in principe vel populo non recognoscente superiorem. Vide Felin. in cap. cum venissent. extra de iudic. Vide ibi late Decium vbi etiam quid in inferiore a principe.

LEX VNICA.

1 ¶Qui non recognoscit superiorem, est iudex in causa propria.

2 Ciuitas, que nō recognoscit superiorem, iudicat in propria causa.

3 Episcopus an possit esse iudex in causa sue ecclesie.

4 Potestas an possit esse iudex de iniuria facta eius familie.

5 GEnerali. [a] Rubr. summat l. Hoc intellige verum, nisi in iudicibus qui † non recognoscunt superiorē. tunc enim ipsimet iudicant causas suas. vt ff. de her. instit. l. z hoc Tiberius. Et ita videmus de facto in ciuitatibus [b], que non † recognoscunt superiorem. ¦Pro quo facit glo. in l. si alius. ſ. beliissime. ff. quod vi aut clam.

3 ¶† Quero an episcopus possit esse iudex in causa sue ecclesie. Vide per Inn. extra de elect. c. nosti. Ité vide circa predicta extra de iud. c. cum venisset. Item † an potestas possit esse iudex de iniu-

4 * ria * facta familie sue. Jacob. de Aret. disputauit. q. quam Ly. hic ponit de verbo ad verbum. & ego dixi in l. si quis forte. ſ. si quos. ff. de pe. Cetera dic vt in gloss.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Generali. Vide Aleran. consil. j. volu. v. Felin. in c. i. de probat. ꝙ notabili. & in cap. post cessionem. de probat. Anton. de Prat. in consi. inserto in consilijs Barba. vol. j. & consil. xxiij. vol. ij. Pan. in c. cum venissent. de iudic.

b ALEX. ¶In ciuitatibus. Et limita hanc legem vt per Bart. in l. ex sententia. ff. de testa. tuto. vbi dixit quod ¦Potestas non potest pronunciare super tota iurisdictione, sed an sit ¦Potestas super vna causa tantum, bene potest pronunciare, ex opposito & ad hec que dicit hic Bart. vide que habes post gloss. in ca. j. de maledicis. ¶Adde, an episcopus possit esse iudex in causa ecclesie sue. Dec. consi. clvi. & de iniuria facta familie, dicit ¦Paul. de Cast. quod ¦Potestas possit cognoscere, si est notoria. quia potius dicitur exequi, quam cognoscere.

* CLAV. DE SEISS. ¶De iniuria. ¦Numquid autem possit de iniuria sibimet facta cognoscere & punire. Vide text. & ibi Imol. & ¦Pano: in c. dilectus. de pens. & hec per Bal. & Hic. de Hicap. in l. Spadonem. ſ. si ciuitatis. ff. de excusat. tuto. & ¦Pano: in c. cum venissent. de iudic.

Qui legitimam personam. Rubr. VI.

LEX I.

a JCum esses. [a] Sententia lata contra minorem defensore carētem non valet, hoc dicit. cum l. sequen. Super l. j. dicit glos. quod hoc

est verum in sententia diffinitiua, secus in interlocutoria. Intelligе interlocutoria de mittendo ex primo vel secundo decreto, vt vidi-
ctis in l. si preses, quomodo & quando Judex.

ADDITIO.

a P.P A V.P. ¶ Si cum esses. Circa istam materiam, adde Pet. Berar. singu. lxvj. quod minor non habeat legitimam personã standi in iudicio, limita, nisi iuraret non contrauenire processui & sententie, vide Jaso. auth. sacramenta. C. si aduersus vendit. vbi etiã hoc limitat, sed non firmat. Et an in crimmalibus & vbi proceditur sine figura iudicij minor possit stare in iudicio, vide Are. in l. cum & nos minores. C. si aduer. rem iudi.

LEX III.

1 ¶ Judicium momentanee possessionis, quare sic dicatur.
2 In isto iudicio momẽtanee possessionis lis contestatur, probationes tamen non requiruntur ita clare.
4 Minor licet possit agere in causa possessoria, non tamen potest cõtineri.
5 In causa possessionis, quando possit fieri articulus de proprietate, vel dicatur impertinens.
6 Testis deponens super articulo possessionis, si deponat etiam de proprietate, valeat eius dictum.

Momentanee. Hec est difficilis l. & multũ vtilis, & notabilis. Et diuidit in tres partes sm lec. magis vtilem. Primo dicit, q minor habet legitimam personam in causa momentanee possessionis. a Secundo, qs non habet legitimam personam in causa proprietatis. Tertio qs non põt per modum recõuentionis minor reconueniri in cã proprietatis, sine legitimi administratoris authoritate. Secunda ibi, sub colore. Tertia ibi, nihil autẽ, & hoc sit pro summario sm lec. Azo. magis vtilem. ¶ Quero quare dicitur iudicium momentanee possessionis. Respond. dicunt quidam, q cognoscitur de causa summarie. Domini, non intelligatis summarie, hoc est sine libello, & litis cõtestatiõe, q in eo debet lis cõtestari, vt Justi. de interdic. ſ. retinẽde. & plene dico in l. naturaliter ſ. nihil commune. de acq. pol. Sed summarie, q probationes non requiruntur ita clare, vt ſ. quorum bo. l. j. & ibi dixi. Potest tamen agi aliquo possessorio, vt condictione ex l. momentanee, ſ. vnde vi. in quo cognosceretur summarie, vt ibi dixi. Dicit ter. & ibi gl. sentit. & ibi dixi vobis. Vel dic momẽtanee, q possessio est apta momento durare penes vincentem. ¶ Quero secũdo, de quo iudicio possessorio loquatur hic? Respond. licet gloss. hic varie, tamen veritas est ista, quod prout refertur ad personam minoris, potest intelligi de iudicio possessorio adipiscende, vel recuperande possessionis, vt ſ. si per vim, vel alio modo. l. j. Nam adipisci non potest ipse possessionem sine domini voluntate, nec diceretur habere personam legitimam in iudicio. In hoc videtur residere ista gloss. ¶ Quero, vtrum iudicium momentanee possessionis, possit contra minorem intentari. Quidam dicunt quod non, quia hic dicitur actio, non autem loquitur de defensione. Ita ponunt quidam † casum in ſ. nostre. l. quod minor non possit conuenire de possessione, licet possit agere. quod satis mihi placet, q in eorum fauorem est inductum, vt possint agere de possessione, ergo non debet redundare in eorum lesionem quod possint conuenire. ¶ Ultimo, gloss. tua hic in ſ. dicit not. argu. quod testes in causa possessionis non sant interrogandi de proprietate, & si interrogentur, non valet b dictum eorum. Ista glo. potest intelligi duobus modis. Primo † an in causa possessionis possit fieri articulus de proprietate, vel dicatur articulus impertinens. Respon. quod quandoque articulus proprietatis est impertinens in questione possessionis, quandoque in interdicto retinende, vt dixi in l. j. ſ. vti possid. quandoque in interdicto adipiscende, vt l. ſi. & l. j. ſ. quorum bon. l. j. quorum legat. & in qualibet earum not. in l. ij. ſ. de edict. diui Adria. tollendo. & ibi nota. Item quandoque in interdicto recuperande possessionis, vt in casu leg. conquerebatur. ſ. vnde vi. & ibi gloss. notab. & bene. & ibi dixi. ¶ Secundo modo potest intelligi, quod si articulus de possessione tantum dicat, & testis deponit de proprietate. an valeat? Breuiter omnes doct. intelligunt sic. Aut testis iurauit simpliciter dicere veritatem super his, que in articulis continentur, & tunc illud, quod dicit de proprietate, non valet, quia deponit non iuratus, ergo, &c. vt l. iurisiurandi. ſ. de testibus. Aut iurauit dicere veritatem super articulis, & tota causa, & tunc valeat dictum eius, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Possessionis. An representetur maior in hoc iudicio, & an si ledatur possit restitui in integrum, vide Jas. in l. sciendum. de verb. oblig.

b ALEX. ¶ Valet. Et not. gloss. quod probatio eius, quod fieri non debuit, nihil relenat, limita vt habes per Alexand. in l. a diuo Pio. ſ. si quis. de re iudic.

Vt nemo inuitus agere, vel accusare cogatur. Rubr. VII.

LEX VNICA.

Inuitus. Item dicit text. quod rubrica non eget summario. Dicit tamen gloss. quod ex causa quandoqs statuitur terminus ad agendum, vel accusandum, quod dic vt in gloss. & plene dixi in l. Titia. de accu.

De ordine iudiciorum. Rubr. VIII.

¶ Continua vt in gloss. &c.

LEX I.

1 ¶ Si pupillo agenti mouetur questio status, an iudicium differatur, vel causa status.
2 Sententia lata super principali, quando preiudicet super incidenti, & nume. ,.
4 Sententia lata super incidenti, quando faciat preiudicium, si non alio iudicio per modum actionis agatur super eo.
5 Super incidenti quando sit pronunciandum.
6 Exceptio rei iudicate iurisiurandi, & transactionis, impedimentis ingressum, & quando dicantur emergẽtes, & super ipsis sit pronunciandum, & nume. 7.

a Adite presidem. Super incidenti non est pronũciandum, sed pronũciatur super principali. h. d. ista notabilis lex. Et primo ponit dictum. Secundo respõdet cuidam obiectioni. Secunda ibi, neqs enim. ¶ Opp. & videtur quod quando questio status infertur pupillo, differatur iudicium petitionis hereditatis, vt ſ. de Car. edi. l. j. Sol. verum est quod differtur, quando pupillo expedit, sed hic pupillo non expediebat, quia habebat probationes in promptu. & testes poterant mori, vt l. iij. ſ. due. ff. ad Car. ¶ Opp. ad idem. ff. de car. edic. lin. ſ. missum. vbi dicitur quod potest agi de statu pupilli, quando ipse agit petitione hereditatis, & etiã. ſ. de pen. iudi. l. placet. & dicitur quod preses prouincie potest cognoscere de statu, hic vero dicit contra, quare male. Sol. q hic dicitur, quod si super causa status cognoscere nõ possit, intellige. ſ. nõ propter iurisdictionis defectũ, sed propter defectũ principalis, quãdo cõueniretur. & ibi expedieret, quod questio status differretur per Carbonianũ. sed hic pupillus agebat & expediebat sibi ne differretur. ¶ Itẽ opp. ad idẽ. ff. ad Car. l. pe. vbi pupillus agebat petitorio. & tamẽ differebat questio status. Sol. hic agebat contra vniuersalem possessorẽ hereditatis, qui se cõtendebat heredem, ibi agebat cõtra possessores singularũ rerũ. qui se heredes non cõtendebant, & satisfaciebat ibi pupillus vnde põt mouere actiones. sicut curator datus bonis. Cõtra predicta opp. & videt q nullo casu status questio differatur, vt ſ. de per her. l. lib. Sol. ibi referebat questio status defuncti, que non tangebat q. status pupilli. hic referebatur q. status ipsi pupillo, & secundũ hoc hec lex intelligitur, q hic agebatur petitione hereditatis. Alij intelligunt l. istam, quod hic petebatur bonorũ possessio Carbomana. & tũc ter. in iij. parte stat impropie. quia preses pronuncie non poterit in illa questione de causa status cognoscere plenarie, sed cognoscit summatim. & nõ pronũciabit de ea. sed de hereditate. hoc est. de possessione hereditatis, ex Carbomano edicto. Probat in l. iij. ſ. parui. & ſ. cause. ff. de Carb. edic. Ista lec. est vera in se. & nõ bene cõgruit litere, que innuit q agebatur de hereditate. nõ de
1 possessione hereditatis. Et ideo † vt habeas istã materiã distinguo. Quãdo pupillo infertur questio status, aut est questio status defuncti. que non tangit pupillũ. & ista nõ differtur, vt l. hbe. ſ. de per her. Aut infertur questio status ipsius pupilli, & tũc aut pupillus agit, vel conuenit. Si agit. aut possessorio. & differtur q. status. nec de causa cognoscitur, nisi summarie, nisi forte pupillo expediret. vt hic secundũ secundã lec. & in l. iij. ſ. parui. & ſ. cause. ff. de Carbo. edi. Si vero agit petitorio, tunc aut agit contra vniuersalẽ possessorẽ hereditatis, qui se cõtendit heredẽ. & non differtur questio status, sed de ea plene cognoscitur hic sm j. lec. & l. iij. ſ. missum. ff. ad Carb. Si vero agitur contra particulares possessores hereditatis, tunc differtur q. status, vt l. j. ad Car. Si vero pupillus cõuenitur petitione hereditatis, tunc debet differri questio status, vt l. j. ad Car. nisi expediret pupillo, quod nõ differretur, vt l. iij. ſ. due. ad Carb. Modo habetis primã gl. mag. ¶ Modo venio ad vltimã gl. mag. & istã reciteinus per questiones, & est multũ subtilis, & vtilis, & aduerte, dicitur hic, q non pronũciatur super incidenti, sed super
2 principali. ¶ Quero, verũ sententia lata † super principali b, partur b preiudicia super incidẽti. Sl. distinguit, aut pronũciatur pro pure, & videt q pro eo pronunciatur super vtraqs, secus si cõtra pronuncietur in principali, nõ enim tũc videtur pronũciari cõtra eum super

super incidenti, vt ſ. de ord. cog. l. ij. & ſ. de iud. l. quoties. Quid vult hoc dicere? Dic q̄ alterū de duobus voluit dicere. Primo, q̄ ſententia lata ſuper principali preiudicat in incidenti, ſi hoc reſpicit fauorem ſtatus, alias ſecus. Iſte poteſt eſſe vnus intellectus, & bonus, vt ſ. dicam, ſi pro puero lata ſentētia reſpicit fauorem ſtatus, ſecus ſi contra eum. ergo ꝛc. Vel aliter ſententia lata ſuper principali parat preiudiciū in incidenti eatenus, quatenus ſentētia lata non poſſet aliter eſſe vera, niſi ſuper incidēti ſit pronunciatū intelligē. ¶ Ex hoc ſequitur q̄ ſi lata ſentētia eſt pro puero, de neceſſitate debet intelligi pronunciatū pro eodem ſtatu, q̄ ipſo non exiſtente filio, non potuiſſet obtinere. Sed ſi ſententia feratur contra puerum, potuit ſuccumbere ex alia cauſa quā illa, ideo, q̄ nō erat filius vel forte q̄ non probauit bene alias intentionē ſuam, vnde de neceſſitate nō infertur pronunciatū ſuper incidenti. & iſtud voluit hic dicere Jo. ¶ Sed cōtra hoc opp. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. pe. de lib. agn. l. ſi quis a liberis. ſ. ſi vel pares. Sol. hic loquitur quādo ſuper incidēti cognoſcitur plene. Secus ſi ſuper incidenti cognoſcitur ſummatim, q̄ tunc ſententia ſuper principali nullo modo preiudicat ſuper incidēti. ¶ Contra hoc opp. & mirot quod dicillud contrariū non tangant in aliqua parte. ¶ Opp. q̄ ſentētia lata ſuper principali, nullo modo preiudicet ſuper incidēti, q̄ poſtea per modū actionis in alio iudicio ad alium effectū deducatur. vt l. vēdicante. cum l. ſeq. ff. de euic. Reſpōdeo, duob. mod. & vtroq̄ placet mihi. primo hic loquitur quādo ſentētia lata reſpicit fauorē ſtatus, alias ſecus, vt l. contraria. & iſtam tene. nolo dare aliam ſol. ¶ Item opp. & videtur q̄ indiſtincte ſentētia lata preiudicet ſuper incidenti, adeo q̄ in alio iudicio illud poſtea diſcuti nō poſſit, vt l. qui Rome. ſ. duo fratres. ff. de verb. oblig. prout intelligitur q̄ ibi male fuit iudicatū. que lec. cōmuniter tenetur. Reſpō. ibi loquitur quādo ſuper incidēti ſuccūbit ille, contra quē obijciebatur. ea que ſ. dixi, habent locū quādo ſuper incidenti ſuccubunt ipſe excipiēs. in cuius poteſtate non fuit ſtatē reaſſumere. Breuiter ergo reaſſume ſic. Aut ſuper incidēti fuit cognitū ſummarie, aut plene ſuper incidenti fuit cognitū. Primo caſu nō preiudicat ſententia lata ſuper principali, vt l. ſi quis a liberis. ſ. ſi vel parens. de lib. agn. & l. pen. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. & ibi no. Si vero fuit cognitū, & plene, & tūc aut ſentētia lata ſuper principali poteſt eſſe vera. & ſi ſuper incidenti non ſit pronunciatū. & tunc nō preiudicat incidenti, q̄ non videtur ſuper eo pronunciatū. vt no. in d. l. pen. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. & d. l. ij. ſ. de ord. cog. Aut nō poteſt aliter eſſe vera, & tunc videtur pronunciatum ſuper incidenti, vt hic.

4 ¶ Sed an hec ſententia † ſuper incidenti lata, faciat preiudiciuin ſi in alio iudicio per modū actionis refricetur? Dic aut proponitur in alio iudicio per modū actionis ad eundē effectū, ad quē fuit propoſita in modū exceptionis, tunc preiudicat, vt l. duobus. ff. de excep. rei iud. & quod ibi no. Aut proponitur ad alium effectum, & tunc aut ſententia lata reſpicit fauorē ſtatus, & preiudicat, vt hic ſecundū opi. gl. Aut nō reſpicit fauorē ſtatus, & tunc aut in illa incidenti ſuccubuit ille, cōtra quē opponebatur, & facit preiudiciū in alio iudicio, vt l. qui Rome. ſ. duo fratres. & tangitur per Cyn. licet non alleget illum. ſ. j. l. j. ſ. quādo ci. act. cri. preiu. Si vero nō ſuccubuit ille, qui obijciebat, tunc non preiudicat in alio iudicio, vt d. l. vendicante. ff. de euict. tangitur per Cy. ſ. ſen. reſcin. non poſſ. l. peremptonas. Dixi in d. l. qui Rome. ſ. duo fratres. ¶ Nemo ad aliā

5 queſtionē, quero in quo differat iſta lex a ſeq. dic vt in gl. ¶ † Quero tertio* vtrū ſuper incidenti * ſit pronunciandū. Blo. ſuper hoc

* refert tres opi. Bla. dicebat q̄ ſic, vt l. de qua re. ff. de in. l. intra vtile. de min. ff. de prena. l. prevaricationis. Bul. vero dicit contra, per hanc l. & per l. ij. ſ. de ord. cog. Et hoc verū dicebat Bul. quādo ciuilis queſtio incidit ciuili, ſinautem criminalis criminali, tunc de vtraq̄ pronunciatur, vt l. ij. ſ. ſi publico. ff. de adul. de li. cau. l. ſi filium. i. eo. l. pe. idē ſi queſtio ciuilis incidat in criminali, vt d. l. pe. ſ. e. ſecundum Bul. ¶ Tertia fuit opi. Jo. & Azo. que diſtinguit inter

b ſtionem incidentē, & emergentē. Incidens dicitur, que habet cauſam vetuſtiorem ante iudiciū, & tunc de ea non pronūcietur, vt hac l. Item eſt exceptio emergēs, que emergit in ipſo iudicio, vt quod aliquis fuit falſus teſtis, q̄ dilatio nō debet dari, tūc ſuper iſtis eſt pronunciandū. vt ſ. de dila. l. a procedēte. & de lib. cau. l. a liberis. ſ. ſi. & l. ſeq. iſta opi. eſt veriſſima. Tamen, vt eius veritatē videamus, op. exce-

6 ptio † trāſactionis rei iudicate, & iuriſiurādi impediūt proceſſum, vt l. fratres. ſ. de tranſ. & l. egāter. ſ. ſi quis poſt. de condi. ind. & tamen conſtat quod iſte habuerunt originē ante iudiciū, & ſuper eis eſt pronunciandū, ſcilicet an habeant impedire vel non impedire proceſſum, vt ibi videbitis. Item pone, quod pactū de non petendo ſit factū pendente iudicio, ſuper iſta exceptione, ſeu pacto. nō erit pronunciandū, & tamen habet originē pendente iudicio. Iſta ergo diſtinctio nō videtur vera. Sol. ſecundū omnes, exceptio, que opponitur ad proceſſum de neceſſitate habet originē pendente proceſſu. Non enim poterat impedire proceſſum antequā proceſſus

7 inchoaretur, vel inchoari vellet, & ideo, † quando ego oppono exceptionem rei iudicate, trāſactionis, & iuriſiurandi ad litis conteſtationem, iſta poteſt dici emergens. non enim de iuſtitia, vel iniuſtitia cauſe, tractatur, ſed de hoc an ſit procedendū, vel nō ſit procedendum, ſicut quādo opponeretur dilationem dandam, vel aliquē in teſtem admittendū, vel non admittendū. quia tunc nō pōt vltra procedi, niſi ſuper hoc pronuncietur. Si vero ille, qui opponeret dictas exceptiones rei iudicate, trāſactionis, & iuriſiurandi, non opponeret ad proceſſum, ſed ad iuſtitiam cauſe, vt q̄ diceret, dico me abſoluendū, vel te non fouere iuſtitiā, quia iudicatū, iuratum, vel tranſactū, tunc fateor quod non eſſet ſuper ea pronūciandum, ſed ſuper principali. Ad illud quod dicitur de pacto de non petendo, facto pendente indicio, reſpondeo, q̄ Jo. reſpicit ad illud quod cōmuniter accidit, quia iſte exceptio, peremptorie conſueuerunt habere originē retro ante iudicium. Clarius tamen ne poſſis

8 errare debes dicere ſic, † quod aut exceptio opp. ad impediendum proceſſum, & ſuper ea eſt pronunciandū de neceſſitate, vt ſ. de dila. l. a procedēte. l. a liberis. in fi. de lib. cau. de prena. l. prevaricationis. Aut opponitur ad iuſtitiā cauſe, & tunc ſuper ea non eſt pronunciandum vt hic in fi. intelligas de neceſſitate. Poteſt tamen iudex ſi vult, vt l. intra vtile. ff. de minor. Ita debes intelligere iſtam materiam, & iſta eſt veritas. Dixi ſuper exceptione, que reſpicit proceſſum eſſe pronunciādum. quid ſi omittatur, dicam tibi in l. a procedēte, ſ. de dila. De materia huius l. dic vt per Inn. extra de elect. c. cum inter. in gl. que incipit, per hoc videtur. per Ber. de mu. pet. c. j. & per Spec. in tit. de incidentibus queſtionibus.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Super incidenti. An ſuper incidenti, vel emergenti ſit pronunciandum, vide Bart. in l. ait pretor. ſ. permittitur. verſic. ſi quis tamen. ff. de minoribus cum alijs concord. quas refert Alex. in l. ſi finita. ſ. Julianus. de damn. infect.

b P. PAV. P. ¶ Principali. Circa iſtam materiam vtrum incidens incidenter deciſum poſſit in alio iudicio refricari, vide Paul. de Caſt. in conſi. xcvj.

c AND. BARB. ¶ Quero tertio. Quid autem ſi iudex omiſit pronunciationem ſuper emergenti. proceſſus ſit ipſo iure nullus? Videtur quod ſic, quia dicunt doc. quod ideo eſt pronūciandum, quia nō poteſt ad vlteriora procedere. Bl. eſt de hoc in l. arbitrio. ff. qui ſatiſ. cog. preterea iudex videtur inordinarie procedere, ergo proceſſus eſt nullus. c. exhibita. extra de iudi. In contrariū eſt eaſus quod licet iudex procederet omiſſa pronūciatione ſuper legitimatione perſonarū, valet proceſſus, quia ipſo facto videtur pronunciare contra exceptiones impedientes proceſſum procedēdo ad vlteriora. Caſus eſt no. in c. ex parte. el ij. extra de appell. Quid autē ſi iudex dicat ſic, pronuncio omiſſa tali exceptione. Dic quod eſt perinde ac ſi expreſſe de exceptione pronunciaſſet. not. dictum Inno. in c. ſepe. in gl. hic locum. extra de appel.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Super incidenti. Vide aliquid per Bal. in c. ſuper hoc. in penul. col. de renun.

d P. PAV. P. ¶ Cetuſtiorem. Vide Alexan. in l. quod iuſſit. ff. de re iudi. Abb. in c. j. de ordi. cog.

LEX II

Si queſtio. Iſta lex dicit idē in ſumma, quod precedens, ideo nō ſummo aliter quam in l. precedenti. Vltimo not. quod non eſt neceſſe, quod de nullitate teſtamenti agat principaliter, ſed hoc venit incidenter in petitione hereditatis. An autē hic principaliter poſſit peti, quod teſtamētū vel aliud inſtrumentū nullum pronuncietur, plene dixi in l. que ſub conditione. in fi. de condi. ind. ꝛc.

LEX III.

Cum ciuili. Quando ciuilis incidit criminali, vel econtra, vtraq̄ cauſa eadē ſententia diuimitur. hoc dicit. ¶ Oppo. quod primo ſic, quia emenda ſit criminalis, vt ſ. l. pro ri. Sol. Ibi vtraq̄ principaliter intentabatur, hic vna principaliter. alia incidenter. Contra op. ergo ſuper incidenti non eſt pronunciandum, vt ſ. l. pro ri. & l. j. dicebat Bul. ibi loquitur quando ciuilis incidit ciuili. Vel aliter ſecundum Joan. z melius, quod hec intelligatur ſecundum illas, quia vna ſententia terminabuntur. Nam lata ſententia ſuper principali videtur ſententiatum ſuper incidenti, ꝛc.

LEX IIII.

a **Quoniam.** [a] Quando inter duos oritur cauſa ciuilis, & cauſa criminalis, pendente criminali ſuperſedetur ſuper ciuili. h. d. Concordat. ff. de iudi. l. per minorem. & ex hac l. ſumebam vobis vnam regulam, ad impediēdam cumulationem, de qua dicam vobis in l. edita actio. ſ. de eden. ¶ Opp. de l. rerum amo. actio. ſ. ob adulterij crimen. ff. re. amo. Solue vt ibi, & dicam in d. l. edita.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Quoniam. Iſtud, quod cauſa criminalis faciat ceſſare ciuilem, limita vt procedat quando criminalis eſt cepta

ante litem contest. in ciuili; secus si post. Uide Imol. in c. j. de mut. petitio. & ibi Abb.
CLAVD. DE SEISS. ¶ Adde ad materiam huius l. Bald. post Feder. de Sen. in l. j. in fine C. quomodo, & quando iudex.

De litis contestatione. Rubr. IX.

¶ Continua vt in glossa.

LEX VNICA.

1 Citatio licet interrumpat prescriptionem, non tamen inducit litis contestationem.
2 Libellus datus principi, interrumpit prescriptionem.
3 Litis contestatio per que inducatur. & num. 5. &c.
16 Protestatio contraria actui, quod non releuet, & quando dicatur contraria actui. & num. 17.
18 In litis contestatione, quasi contrahitur. & supra num. 10.
19 Protestatio facta contra protestationem, quando prosit.
20 Quando respondetur in litis contestatione, debet responderi de credulitate.

a RES in iudicium. [a] Hec est bona lex, & male declarata per
* nostros doc. breuiter dicit*. Protestatio, alij * Postu-
* latio vel actionis editio litis contestationem non facit,
b sed fit per narrationem [b] negotij, & responsionem, h. d. ¶ Ad euidentiam premitte quod de iure antiquo fiebat res litigiosa per lit. conte. tunc enim res dicebatur deducta in iudiciũ, vt l. ij. j. de litig. Pone ergo casum sic. actor petijt citari reum, vel dedit sibi libellũ; vtrum videatur ex hoc lis contestata, & sic res in iudiciũ deducta? Respondet Imperator, &c. ¶ Opp. de l. sicut. in princ. j. de prescri.
1 xxx. ann. Sol. Licet quandoque sola † citatio habeat effectum interruptionis prescriptionis, nõ tamen inducit litis contest. ¶ Opp.
c s. quando libellus[c] Principi datur. l. j. Sol. † eodem modo, licet ibi
2 habeat effectum interrumpende prescriptionis, quo ad illud, tamen non videtur cõtestata, quia adhuc potest iudex recusari, vt in auth. offeratur, & ideo non potest dici quod sit lis contestata, quia non potest dici in prelio, qui potest effugere prelium, ita nõ potest dici quod sit lis contest. quando potest lis effugi. ¶ Opp. dicitur hic. per narrationẽ negotij. sed in libello narrabitur negotium, ergo &c. Responde, debet hic subaudiri per narrationẽ negotij, & responsionẽ alterius partis, vt s. de iur. calum. l. ij. post prin. & de iudi. l. rem nõ nouam. §. patroni. ¶ Hoc premisso venio ad q. quero, cũ in libello cõtineantur duo, scilicet narratio facti, & conclusio iuris, quid debet narrare actor, & quid debet reus respõdere, vt induca-
3 tur lit. contest. Responde vtrunque, & factũ, & ius, & † ideo cõsuetudo obseruat quod actor dicit narrata, prout narrantur vera esse, hoc respicit factũ, & petita fieri debere, hoc respicit ius. reus respõdet narrata, prout narrantur, vera non esse, & petita fieri non debere. Ratio huius est, quia sicut ex parte actoris sententia debet esse conformis libello, ita ex parte rei debet esse liquidũ iudici, quid petat reus, & apparet quod petit non fieri petita, & sic se absolui. Tamẽ text. iste nõ videtur referri, nisi ad narrationẽ facti duntaxat, dum dicit, cũ iudex per narrationẽ negotij. Non ergo dicit de iure, tamẽ text. in l. ij. circa prin. de iur. calum. loquitur magis generaliter, post narrationẽ, & responsionẽ, non dicit de narratione facti, vel iuris, & sic de vtroque potest intelligi. Item tex. in l. rem nõ nouam. §. patroni. dicit post narrationẽ propositam, & condictionẽ obiectã, non dicit
d facti, vel iuris, & sic de vtroque potest intelligi. Quero ergo[d], quid si actor narrauit factũ tantum, & narrata prout narrantur vera esse, reus ad factum tantum respondet, an inducatur lit. contesta. puto quod sic, per hanc l. cũ dicit per narrationẽ negotij, nec requirit de
4 necessitate narrationẽ iuris. ¶ Preterea † ex facto ius oritur, vt l. si ex plagis. §. in cliuo. ad l. Aquil. ad Turpil. l. j. §. j. Unde presupposita narratione facti. sequitur cõclusio iuris. Itẽ ex parte rei presupposita cõdictione facti, ius ipsum facit condictionẽ iuris, quia actore factum nõ probante, reus absoluitur, vt s. de eden. l. qui accusare.
5 ¶ Quero tertio, † quid si actor ius narrat, & reus contra negat illud ius narratum, verbi gratia, dicit actor petita fieri debere, reus negat petita fieri debere, an inducatur contest. gl. hic videtur dicere, quod sic, in exẽplo quod ponit, quãdo dicit, quod actor dicit, debes mihi decem. Debere enim est obligatũ esse, & est iuris, instit. de obli. in prin. Et si reus istud neget, inducitur lit. cõtest. & istud puto verũ. nã ad positionẽ consequẽtis, sequitur positio antecedẽtis, vt l. pro herede. §. papi. & illud. ff. de acqui. here. vnde cum ego narro ius, videor narrare istud factũ, ex quo illud ius oritur, & idẽ in reo negãte. hic etiã videtur tenere Inn. de lit. conte. c. j. & spe. in tit. de lit. conte. Et eadẽ ratione dico, quod si actor narrat factũ, reus respõdẽdo negaret ius, satis videtur ad propositũ respõdisse, vt induceretur lit. cõtes. arg. in l. que extrinsecus. §. fi. de ver. obl. & l. si sub vna. in prin. eo. ti. & eorũ, que dicã statim in eo qui exceptionẽ opponit. ¶ Quero, vtrũ

* opponẽdo exceptionẽ † inducatur lit. contest. hic gl. dicit, quod si opponitur exceptio perẽptoria pacti, vel iurisiurãdi, inducitur lit. contestatio: secus si opponitur exceptio declinatoria iudicij, ex persona iudicis, actoris, vel libelli. Ita dicit gl. quã vide super verbo, vel arbiter. hec Cy. idẽ tenet d. Iac. But. Cõtra hoc habemus casum expressum, de lit. contest. c. ij. lib. vj. ¶ Quid dicemus in eo quod
6 gl. dicit, quãdo obijcitur exce. † declinatoria, ista nõ inducit lit. contest. hoc est verissimũ. nam ad declinandũ iudiciũ proponitur, non ad litigandũ. & sic vos videtis in istis prelijs corporalibus quoniam multa precedunt ante quã perueniatur ad preliũ, vt deplanare locum, vbi prelietur, destruere munitiones eorũ, qui cõtendũt, & prelium declinãt. Ita in isto prelio ciuili, & intellectuali, omnes iste exceptiones declinatorie debent ante omnia examinari. debet enim videri libellus vtrũ procedat. l. j. ff. de offic. asses. libellus est enim id super quo cõtenditur. Ideo debet deplanari, & examinari vtrũ sit contendendũ super eo. Itẽ ille exceptiones. Tu non es iudex: non es legitimus actor, omnia ista debẽt rescindi antequã ad lit. conte. perueniatur, & super eis est pronunciandũ, vt vidistis s. tit. j. l. j. Ex-
7 ceptio † vero iurisiurãdi, de qua dicit hic gl. põt opponi ad impediendum processum, quia est de impedientib. & tunc nõ inducitur lit. conte. nam declinat iudicium, nõ inducit, & esset idẽ quod in precedentibus. Sed si opponeretur ad merita cause, tũc esset idẽ, quod in exceptione pacti, & alijs perẽptorijs, de quib. statim dicã. ¶ In
8 exceptione vero † pacti & alijs peremptorijs, videtis gl. nostram & doc. cõtradicẽtes cũ decret. j. extra de lit. conte. in vj. ¶ Pro cuius
9 declaratione premittẽda sunt duo. primo, an li. cõt. † possit fieri ab-
e sente parte[e]. Pet. in l. edita. s. de eden. dicit quod sic, ex parte actoris hodie per aut. qui semel. j. quomodo & quando iud. statim dato libello, & sic proposita facti narratione, actor est obligatus liti, & sic ex parte eius est lis cõte. Doc. oẽs dicũt contra. & hoc est cõtra istum tex. & est speciale in aut. qui semel. quod peruenitur ad diffinitiuam lite non contest. sicut quãque in bello corporali, quis põt vincere aduersariũ suum, sine bello. Ita in casu illius aut. sine libello & sine lit. cont. põt vincere actor. tamẽ specialis casus est ibi. facit ad hoc de tem. ap. l. fi. §. illud. Sicut enim si vna partiũ tantũ esset in cãpo, nõ põt dici preliũ, ita ex vna tantũ parte altera absente, nõ potest dici
* lis cõte.* ¶ Quero scdo. † vtrũ lit. cont. possit fieri per narrationẽ,
10 & respõsionẽ factã ex interuallo? Rñ. quod non[f], nam vt scitis in cõsti-
f tutione quasi cõtrahitur, vt l. ij. §. fi. & ibi not. ff. de preto. stip. l. iij. §. idẽ scribit. ff. de pec. sed cõtractus, vel quasi impediuntur propter interuallũ tẽporis, inter interrogationẽ & rñsionẽ, vt l. j. §. j. de ver. obli. l. cõtinuus. in prin. e. ti. Preterea, vt dixi, sicut vides in isto corporali prelio, si vnus veniret in campũ hodie, & postea reuerteretur, & alius cras nõ diceretur preliũ inter eos. Ita etiã ex interuallo nõ põt dici lis contest. Predicta duo, scilicet de parte absente, & de interuallo
11 probantur significatione noĩs. Litis enim cõtestatio † dicitur a con, quod est simul, quasi simul attestatio in lite. Sed ex interuallo, vel inter absentes, nõ põt ista simul attestatio interuenire, ergo &c. Facit ad predicta. ff. de cõfe. l. certũ. §. si quis absente. & de inter. act. l. fi.
12 ¶ Nũc † ad propositũ, an per oppositionẽ exceptionis perẽptorie inducatur lit. cõtestatio? dico sic, aut statim post narrationẽ facti ab actore sequitur respõsio rei opponẽtis exceptionẽ perẽptoriã, tunc inducitur lit. contestatio. Ita intelligatur ista gl. & tex. hoc videtur velle in d. l. rem nõ nouã. §. patroni. ibi, post narrationẽ propositã, & cõdictionẽ obiectã. Sed si post libellũ datum, vel post narrationẽ ppositã, reus ex interuallo veniret, & pduceret suas exceptiones, tũc nõ induceretur lit. cõtestatio, quia nõ videtur producere super meritis cause. Ita loquitur c. j. de lit. conte. in vj. Ita debes intelligere
13 istã materiã. ¶ † Quero vtrũ per rñsionẽ* factã positionib. inducatur
* lit. contestatio? Respõdeo, quod non. Nam tex. hic loquitur de narratione negotij vniuersalis, & rñsione facta secuta ad eãdẽ, sed in positionib. fiũt narrationes particulares vnde merito nõ inducit lit.
14 cõtest. Sicut enim videmus in istis † prelijs corporalib. inter famulum & famulũ non appellatur preliũ, sed badalucũ, sed quãdo tota massa, & totus exercitus vtriusque partis inuicẽ cõfligũt tũc dicitur preliũ, & ita hic iste cõtradictiones particulares, vt respõdere positionib. nõ inducunt lit. cõtestationẽ. & de hoc est casus extra de lit.
15 cõte. c. j. ¶ † Procedo vlterius[g], & quero, quid si reus respõdendo
g narrationi actoris dicat, quod respõdeo. nõ animo cõtestandi litem[h].
h Gl. dicit quod nõ videtur cõtes. arg. ff. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. si debitor. §. j. de excep. l. sed & si quid. §. fi. & l. seq. Quidã doc. dicũt quod ista protestatio est contraria actui, qui celebratur, ideo nihil releuat,
16 imo inducitur cõtestatio, quia quãdo protestatio † est cõtraria actui, qui celebratur, nihil releuat, extra de app. c. solicitudinẽ. no. etiam extra de cõsti. c. cum M. Ferrariẽsis. Facit ad hoc quod no. in l. Lucius vẽdentis. j. de cõtrah. emp. Puto tamẽ quod gl. nostra verũ dicat.
17 † Nam ista protestatio nõ est cõtraria actui qui celebratur, tũc enim
i esset cõtraria, quãdo esset circa idẽ. v. g. ego reus rñ. negãdo, & protestor[i] quod nõ rñ. Ista enim bene essent cõtraria vere & repugnantia, vt in l. vbi repugnãtia. de re. iur. & de fi. instr. l. scripture. sed quando est circa diuersa

diuersa.non dicunt̃ cõtrarie.Põt eñ animus protestatione separari ab actu,vt l.qui in aliena.§.fi.de acq.her.l.at si quis.§.pleriqȝ. de relig.ꝛ l.si debitor.§.j.quã allegat gl.ita fit in proposito. Nã,vt
18 dixi,p litis†cõtestationẽ inducit̃ quidã quasi contractus,per quẽ quis obligatur instãtie,vt §.dixi.Unde cũ reus rñdet negãdo,protestatur ꝙ non habet animũ contestandi litẽ,hoc est,inducẽdi illũ quasi contractũ.Uidemus etiã in istis prelijs corporalibus, vt dixi,ꝙ possit vna pars aggredi aliam nõ animo preliãdi,vel stãdi secũ in prelio,sed statim animo retrocedẽdi.Alij sunt qui dicunt,ꝙ ista protestatio prodest,nisi ex diuersa parte p actorẽ protestetur cõtrariũ,vt l.j.§.elegãter.ff.de lib.agno.ꝛ l.aut q aliter.§.si quis se. ff.qd vi aut clam.Breuiter dico,ꝙ ista cõtraria protestatio actoris quantũ est in casu proposito nihil operatur.In duobus enim
19 casibus † ego reperio qd contraria protestatio aliquid operatur. Primo,qñ per primã protestationẽ inducitur quedã quasi patiẽtia,ꝛ consensus ei,cui fiebat protestatio,qꝛ per contrariã protestationẽ declaratur,qd ille quasi cõsensus,seu patiẽtia nõ inducit̃,vt d.l.j.§.elegãter.de lib.ag. ¶ Itẽ operatur protestatio cõtraria,qñ fit ad diuersos effectus,vt puta precessit protestatio tua,que intẽdit ad notificãdũ mihi aliquid,vt tu excuseris a vitio clãdestinitatis.Ex diuerso ego facio aliã protestationẽ ad prohibendũ ne facias,vt sic incidas in vitiũ violẽtie.hoc põt fieri,vt d.l.aut qui aliter.Sed qñ per protestationẽ partis solũ inducitur declaratio cũ protestatione,vt est in qõ.nostra,protestatio aduerse partis circa hoc non põt aliquid operari,qꝛ nõ fit circa illud qd sit in potestate sui protestãtis,vt habuistis no.in simili in l.alimẽta.§.de ne.gest. Sed quid faciet iudex,qñ pars nõ vult cõtestari litẽ?Certe procederet ad missionem ex primo decreto,vt habuistis gl.quomodo ꝛ
20 quãdo iud.auth.qui semel. ¶ †Quero,qñ respondetur in litis cõtestatione,vtrũ debeat rñderi de veritate, an de credulitate?Dic de(credulitate)alias veritate,ꝛ ita obseruat cõsuetudo, ꝛ intelligas hoc de(credulitate)alias veritate,hoc est de eo ꝙ vehemẽter opinatur,ꝛ credit̃,vt no.in l.ij.§.idẽ Labeo.ff.de aq.plu.ar.alias ille qui cõueniretur ex facto alieno,nunquã posset cõtestari litẽ,ꝙ
21 esset absurdũ. ¶ †Querit gl.quid si respondẽdo actori confiteatur reus,an inducatur litis cõtest.Gl.distinguit.Aut precessit libellꝰ, ꝛ tũc p confessionẽ fit litis cõtest.Aut actor sic simpliciter petit sine libello,ꝛ tũc nõ fit litis cõtest.nec datur diffinitiua.Hꝫ sit simpliciter preceptũ de soluẽdo,vt l.si debitori.ff.de iu.do.Ultramõ.dicũt contrariũ,nam per confessionẽ non fit litis contestatio,imo debet quis absolui ab instantia iudicij,arg.l.si reus.de procura.Pro hoc etiam videtur tex.in l.si domus.§.qui cõfitetur.de leg.j. Item pro istorũ opi.facit §.de iud.l.rem nõ nouã.§.patroni.ibi,post narrationem propositã ꝛ condictionẽ obiectam not,ꝙ dicit cõdictionem in contrariũ,ꝛ puto ꝙ ista sit veritas Contestatio fit per narrationẽ,ꝛ condictionẽ sine dubio.Sed alibi dicit tex.per narrationem,ꝛ responsionẽ,nec dicit vtrũ sit responsio contradicens,vel sit responsio cõsonans,vt l.ij.circa prin.§.j.§.de iur.cal. Nec ob.leges alleg.in contrariũ,imo concordant cum gl.si recte inspicias. Nam potest esse ꝙ quis confitetur eo proposito, ꝙ non cogatur subire iudicium,ita loquuntur cõtraria, volebat enim statim ibi soluere. Item potest quis confiteri eo animo,vt iudicium subeat,ꝛ feratur diffinitiua.Ita loquitur ista gl.sicut vides in bello corporali. Nam potest esse ꝙ quis volens preliari,reddat se victum,sed vult esse in prelio, vult ꝙ per vim belli capiatur. Ita in proposito, licet quis confiteatur,tamen vult ꝙ per diffinitiuam sententiam condemnetur,ꝙ est quãdoqȝ vtile, imo necessarium,vt puta propter conseruandam stipulationẽ de euictio.vt l.vtiqȝ.de rei ven.ꝛ de neg.gest. l.sin autẽ.vnde nostre gl.dixerũt optime. ¶ Ultimo quero,quid si in actis appareat lis cõtestata,nec dicitur confessionẽ,vel cõtradictionem,an valeat processus? De hoc dixi in l.sciendũ.de ver.obli.

ADDITIONES.

a Res. In primis vidi dubitari, reperitur in actis narratio,ꝛ petitio,ꝛ subditur per notariũ actorum, tali presente ꝛ nõ consentiente,vtrum inducatur litis contestatio,vide quod no.in c.j.extra eo.

b P.PAV.P. ¶ Narrationem.Et adde ꝙ per istum modum inducitur litis cõtestatio,scilicet per interrogationem ꝛ responsionem, etiã si extarent statuta ꝙ litis contestatio intelligitur facta a tempore assignati termini ad probandum,prout cõmuniter sunt,quia per hoc non tollitur quin lis dicatur contestata per interrogationem ꝛ respõsionem, cum tale statutum inductum sit ad agendum. Uide no.Com.cons.xvij.incip. Hieronymus de Uicherijs.Ex forma tamen statuti Papien.dicitur lis cepta ante responsionem rei, ꝛ per consequẽs contestata.l.si quis postea.ff.de pecu.vide in j.statuto ciuilium.in ij.ca. Aduertendum quod licet dicatur lis cepta non per hoc dicitur cõtestata.quia lis incipit ante litem contestatam.l.causas.vbi Bal.ꝛ alij C.de transac. Sed postea ibi habes in c.iiij.incip.vt que in terminis.ꝙ lis habetur pro contestata, etiam si reus non respondeat in prima die vtili post petitionem porrectam.Item quod litis contestatio inducatur si reus respondendo libello dicat actorem mentiri.vide Imol.post Ange.in l.turpia.in prin.de leg.j.Et circa istam materiam nota quod licet per illa verba,nego narrata prout narrãtur, inducta videatur litis contestatio, si tamen postea opponatur aliqua exceptio impediẽs litis ingressum,ꝛ opponẽs protestatur de nullitate processus,dicitur talis exceptio recte opposita.Uide Alex.consi.xxxvij.in ij.vol. Mathes.no.lxiiij. Et quod negando narrata prout narrantur,negãdo se illud facere animo cõtestandi, impediatur litis contestatio,vide Alexand.consil.cccclx. An autem litis contestatio possit de consensu partium remitti,vide do.Fran.consi.cix. An in causa appellationis requiratur litis contestatio,vide Mathes.notabili.lxvij. Nunquid autem confitens vnum delictum contentum in inquisitione,ꝛ dicens se de alijs non esse culpabilem,videatur super alijs litem contestari, vide Bart.cons.cxij.Item an iudex possit precise compellere partes ad litem contestandũ,vide Pau.de Cast.consi. cxxiiij.ad fi.Feli.in c.cum olim.de testibus.Et in quibus causis requiratur litis cõtestatio,ꝛ de quibus non,vide late Barb.in tract. de gabel.in ix.parte.Nunquid autem dubius dicatur litem contestari,vide Bald.in c.j.si de feud.vas.ab alio interpel.fuer.ꝛ in c.vasallum.si de feud.fuer.contro.vbi etiam ponit an per verbum,non credit,inducatur litis contestatio.Item quod facta litis contestatione super principali,nõ requiratur postea super emergenti.vide Crem.singula.cxxij. Item quod litis contestatio ita constituat in malam fidem actorem sicut reum,quando possessio rei petite peruenit ad actorem, vide late Feli.in c.significauerũt.extra de testib. Item adde quod vbi requiritur litis cõtestatio, dicatur lapis angularis iudicij dixit Bald.in c.j.de litis contesta. Sequitur Iason in rub.C.de in ius vocand.post prin.in l.nam ꝛ postea.§.si his que. in iij.notab.de iureiur.dicitur quod requiritur etiã in iudicio possessorio.an autem sufficiat litem contestari per aduocatum parte presente ꝛ tacente,vide Feli.in c.pastoralis.de iudi.Item an super exceptionibus sit lis contesta.vide Fel.in c.prudentia.§.sexta.post princ.de offic.delega. Item vbi lis non contestatur,primus actus qui solet fieri post litem cõtestatam, habet vim litis contestate,vide Feli.in c.insinuante.ad finem.extra de offi.deleg.An autem vbi proceditur sine figura iudicij inter presentes sit necessaria contestatio litis, Bal.tenet quod sic.vide Aret.in contrarium in auth. si omnes.C.si vt se ab here.abstinuerit.

c ¶ Quando libellus. Adde tu, ꝛ aduerte quod quando factum proponitur coram principe,tunc videtur quod non sit necessarius libellus.Ita Innoc.ꝛ Joan.And.in c.j.de libel.oblatio.Et remittit se ad not.in c.j.de lit.contest.ꝛ idem dicunt Stephan.ꝛ Zaba.in clemen.sepe.de verb.signifi.q.xv.in iiij.intellect.Et licet hoc dicant in Papa.ibi tamen est in quolibet Principe superiorem non recognoscente,ꝛ iure Principum fungente,ex quo est solutus legibus. l.princeps.ff.de legibus.faciunt not.per Bart.ꝛ Joan.de Imo.in l.infames.ff.de publi.iudi.ꝛ per Bar.in l.hostes.ff.de capti.ꝛ postlimi.reuer.ꝛ vide in proposito Bart.in l.j.ff.de minori. Et ad predicta vide do.Mar.Soci.in d.c.j.de libelli oblatio.sol.x.

d ¶ Quero ergo.Facit gl.in ij.q.x.c.quia presulatus.ij.q.ij.c.notum ꝛ in c.cum ecclesia.de caus.posses. Idem si fiat coram Papa,arg.l. omnium.j.de testibus.ꝛ quod not.in c.j.extra eo.tamen in contrarium est gl.in c.j.de lit.contest.vbi requiritur quod inseratur petitio,ꝛ illam sequitur do.Joan.ꝛ Bart.hic dicit quod si precedat libellus est necessaria narratio, illa narratio refertur ad libellum,in quo opposita erat petitio.tamen Barto.dixit in l.libellorum.ff.de accu.quod est speciale in criminibus, vt admittatur solus libellus narratorius.ergo in contra.est ius commune, vbi nec ob.gl.c.quia presulatus.prealleg,quia procedit in interdictis recuperande,hic sumus in his in quibus sufficit offic.iudi.ꝛ procedit opin.Bart. vt in spiritualibus in cle.dispendiosam.de iud. Aut non exuberat iudicis officium,ꝛ tunc procedit gloss.in c.j.de mu.pe.facit tex.in illo c.j.ꝛ c.dudum.el ij.de elect.ꝛ cle.sepe.de verb.signifi.c.licet Heli.de simo. Inno.in c.in nostra.de sep.in princ.ꝛ Joan.de lig.in c.j.ꝛ in c. ex literis.de rest.spol.ꝛ vide moder.in c.j.eo.tit.prealleg.

* ALEX. ¶ Opponendo exceptionem. De hac materia late per Specul.in titu.de lit.contest.

e POMA. ¶ Absente parte.Et vide Aret.consi.xliiij.ꝛ vide Alex. consi.c.volu.v.vbi dicit quod potest fieri parte absente per contumaciam,declarando vt ibi per eum.

* CLAV.DE SEISS. ¶ Lis contest.Quid autem si reus ad petitionem actoris respondet dicendo,tu mentiris, an iudicatur litis contestatio,vide Bal.Ang.ꝛ late Alex.in l.turpia.ff.de legat.j.

f ¶ Quod non Abb.in c.j.extra eo.dicit Rotam tenere cõtrarium, deci.cccxlj.

* ALEX. ¶ Per responsionẽ.Adde Spe.de li.cont.§.j.ver.antep.

g P.PAV.P. ¶ Ulterius. Uide etiam Com.consi.lxxj.incip.in nomine domini.vbi limitat hoc non procedere quando staret statutum post responsionem rei,litem haberi pro contestata.

h ALEX. ¶ Non animo contestandi litem. Quid si reus rñdendo

libello actoris dicat,respondeo animo non cõtestandi litem,vide
de hoc per Spe.in tit.de lit.conte.§.j.ver.illud vero cum aliis plu
ribus ver.seq.Et an responsio facta per verba iuris inducat lit.cõ
test.vide Spe.no.vbi.s.§.j.ver.quid ergo si proponuntur.& ibi in
ver.sed quid si nego causam.
i ALEX. ¶Et protestor. Vide in l.non solum.§.morte de ope.no-
ui nunciatione.
k ¶Nec datur diffinitiua. Adde tu,& aduerte,q2 Bar.hic videtur
sentire qd partes possunt renunciare libello,non tamen quin por-
rigatur qualisqualis petitio ad hoc vt iudex certam ferat senten-
tiam.Et sic videtur contra dicere his que ipse dicit.j.in auth.offe-
ratur,scz quod partes non possunt renunciare libello, qui tamen
saluari potest intelligendo dicta hic,quando partes conuenerũt
qd iudex non in figura iudicii,sed de plano ex officio suo veritatẽ
inquirat,& audiat,& secundum reperta dicat,alias autem tali solẽ
nitati renunciari non potest.l.nemo potest.ff.de leg.j.Et tunc quã
do partes sic conueniunt,non requiritur libellus.l.quoties.in fin.
C.de priuileg.schola.li.xii.quem ita quidam intelligũt.facit tex.in
auth.vt differen.iu.§.si vero contigerit.& in c.cum tempore.extra
de arbi.non enim fieri potest conuentione partium,qꝫ iudex sentẽ-
tiam dicat sine libello,ex quo debet ei esse conformis.c.licet Heli.
de simo.cum si.& bene fm Pau.in d.c.j.de lib.obla.& ibi do.Mari.
Soci.in arti.v.fal.xiii.per no.in c.dudum.de elec.& in l.postquã li-
ti.de pactis.q2 si partes possunt in totũ credere liti , vt in iurib.s.
alleg.sic & totam causam poterunt ponere in manu iudicis,& tunc
eius dictum non erit sententia,sed erit quoddam mandatum.arg.
no.hic per Bar.ad qd facit glos.in c.de causis.de re iud.Et in isto
mõdo potest procedere illa opi.que vult libellum posse a partib.
remitti,que fuit opi.gl.& spe.& adde etiam quod partes possunt fa
cere quod iudex in causa procedat vt arbitrator,per.l.sed si in ser
uum.§.si quis.ff.de arbi.& dicit d.Mar.in loco.s.alle.& ibi cõcord.

AVTHENT.

1 Libellus debet in scriptis offerri,nisi in causis breuioribus.
3 Libellus per quem offeratur.
4 In libellis offerendis consuetudo curie seruanda est.
5 Libellus cuius expensis detur.
6 Libellus offertur coram arbitro.
7 Sportule que sint.
8 In pretoriis stipulationibus persona fideiussoris requiritur.
9 Dilatio,causa cognita potest minui.
10 Iudex quando impetretur ab vtraque parte.
11 Notarius de consuetudine scribit diem dati libelli.
13 Productioni libelli,quando possit renunciari.
14 Litis contestationi non potest renunciari per partes.

a Offeratur. [a] Ista auth.est bona. Primo po-
nit quid habet facere actor. Se-
cundo,quid habet facere reus. Tertio,quid habet fa-
cere iudex. Quarto, quid iuris, si predicta obseruata
non fuerint.Secunda ibi,& exinde.Tertia ibi,deniqꝫ. Quarta ibi,
b litis ergo.¶Op.Breuiter hic dicitur libellus [b],& sic innuit quod
debet dari in scriptis,contra de eden.l.j.in princ.Sol.de iure anti-
quo non erat quod libellus daretur in scriptis,in ciuilib.vt l.con-
1 traria,sed in criminalibus sic,vt l.libellorum.ff.de accu.hodie † ve-
ro etiam in ciuilibus datur in scriptis, vt hic,nisi in causis breuio-
ribus,vt in aut.nisi breuiores.s.de sent.ex breui.recitan.¶Oppo.
de l.sciendum.ff.qui satis.cog.Sol.quidam dicunt quod illa corri-
gitur per istam.Alii dicunt quod illa tenetur communiter,& quod
2 ista † determinatur per illam scilicet quod illud quod hic simplici-
ter dicit de fideiussore dando distinguatur an possideat immobi-
lia vel non,vt d.l.sciendũ.arg.de legi.l.nam & posteriores.¶Circa
auth.istam essent querenda multa., sed dicam tibi tantum ea que
sunt necessaria, dicitur hic offeratur ei, qui ad iudicium vocatur
3 libellus, impersonaliter loquitur. ¶ † Quero, per quem debet li-
bellus offerri? Tres sunt opin. Prima,quod ante omnia libellus
debet dari iudici,& postea pars citari,& tũc per iudicem offeratur
libellus parti. Et hoc videtur probare ex ordine tit.s.quia primo
ponit de edẽdo. Secundo ponit de in ius voc.quasi libelli oblatio
coram iudice debeat precedere. Alii dicunt, quod primo citatur
reus, & postea libellus ei offertur ab actore reo postulante, & hoc
videtur probari ex ordine titulorum in ff. Nam primo ponit de in
ius voc. Secundo,tit.de eden.Pro hoc optime facit de iud.l.non
videtur. Tertii dicunt, quod libellus offeratur iudici, & mittetur
c per vnum nuncium [c],& in hac opi.sunt Vltra.& hoc probatur pri-
mo per l.sicut.& l.cum notissimi.infra de prescri.xxx.ann.si enim per
solam citationẽ fit prescriptionis interruptio, de necessitate debet
intelligi quod mittatur libellus cum citatorio.alias nesciret reus
ad quid esset citatus. Pro hoc j.proxi.aut.libellum.& j.quomodo
& quando iudex.aut.qui semel.Nos quid dicemus? Certe quelibet
practica est bona, vnde tene quã vis.& hoc tenet glo.tua.j.hic.quã
vide & no.In hoc tamen est differentia,quia quando libellus mit-
titur cum citatorio, postea reus comparens non posset petere di-
lationem ad deliberandum super libello, cum iam libellus fuerit
missus,vt extra de dila.c.ii. Facit j.tit.ii.l.si quãdo.tamen in predi-
4 ctis † serua consuetudinem [d] curie ciuitatis,in qua es. Nam in ci-
d uitate ista in criminalibus mittitur libellus cum citatorio,in ciui-
libus non, in ciuitate Pisarum mittitur etiã in ciuilibus libellus
cum citatorio.vnde secundum diuersitatẽ locorum ita debet fieri.
¶Quero, quando reus comparet & debet sibi dari copia libelli
5 † cuius expensis dabitur? Text. videtur velle in l.j.circa prin.ff.de
eden.quod expensis ipsius rei.satis enim est,quod ei fiat copia de-
scribendi,vt ibi patet. In quibusdam partibus obseruatur vnum
in aliis aliud,vnde serua consuetudinem curie. ¶Sequitur,ei qui
6 vocatur ad iudicium. † Quero,vtrum coram arbitro sit offerẽdus
libellus? Gl.dicit,& bene,quod sic,vt l.pe.§.fi.s.de arbi.& de iudi.l.
rem non nouam.circa princ. ¶Alterius quero,dicitur hic,exinde
7 prestitis sportulis,que sunt † iste sportule? Gl.dicit quod in iudice
deleg.sunt declarate in aut.de iu.§.ne autem.in iudice vero ordina
rio,non reperitur expressum, nisi in clericis,vt l.cum clericis,& l.o-
e mnes.s.de episc.& cler. ¶Alterius procedo, dicitur hic [e], data fi-
deiussione. quero, quid si non vult dare fideiussorem sed pignora?
8 Gl.dicit † quod non sufficit,quia in pretoriis stipulationibus,per-
sona fideiussoris requiritur,vt l.pretorie.la vlti.ff.de preto.stip.in
predicta tenet glo.contra.& sunt gl.multum inuicem aduersantes
dic vt ibi dixi.& glos.ibi posita dicit veritatem. ¶Alterius dicit
9 hic xx.dierum gaudeat induciis. † Quero vtrum ista dilatio possit
augeri vel minui? Gl. videtur tenere quod non. Doct.sunt in con-
traria opin.cum enim ista dilatio detur ministerio iudicis, potest
minui causa cognita,vt l.ii.ff.de re iud.& ibi dixi. Vidistis tactũ per
me,& ibi gl.in aut.qui semel.j.quomodo & quando iud. ¶Sequi-
tur hic,quod potest recusare iudicem,nisi ipse petierit eum. Que-
ro,vtrum ab vna tantum parte possit iudex impetrari? Breuiter
10 distingue, † aut vtraque pars est presens,& non impetratur,nisi de
consensu vtriusqꝫ,secus si alia pars est absens,& ita obseruat curia
Romana.Probatur in l.obseruandum.ff.de iud.Alterius quero,
vtrum ille,qui dat libellum, debeat in libello scribere diem dati li-
belli? Tex.hic videtur velle,quod sic.gl.dicit quod hoc de consue-
11 tudine non seruatur, sed hoc † scribit notarius, & datur terminus
12 ad respondendum. ¶Quero circa fi.istius auth. † vtrum quando
contestatio est nulla ex vigore istius aut.interrũpatur prescriptio.
gl.que est hic,videtur dicere quod non. Quod intellige verum in
illis casibus, in quibus interruptio debet fieri per lit.contest.non
in casibus in quibus interruptio fit per solam citationem,vt l.cum
notissimi.& l.sicut.j.de prescri.xxx.ann. Nam illud solum debet ad-
uerti, an legitime fuerit facta citatio, vt l.accusaturus.ff.de adul.
13 ibi plene dixi,& tene menti hanc gl. ¶Vltimo quero † vtrum pro-
f ductioni libelli [f] possit renunciari? gl.que est hic, dicit quod taci-
te potest omitti,non expresse.Et in hoc videtur residere etiam Mar.
Syl. Jacob. Butri.& alii sunt in contraria opin.quod renunciari
non possit. Et istud puto verum. Ista enim solennitas non fit ad
vtilitatem partis solum, sed etiam ad vtilitatem iudicis, vt sciat
super quo habeat ferre sententiam,ideo non potest consensu par-
tium renunciari. Preterea ea,que inducuntur circa solennitatem
g in actibus hominum,non possunt consensu partium tolli [g],vt l.ne-
14 mo potest.de lega.j.ff.de pact.l.ius publicum. Idem † dico in litis
contesta. Idem tenent cano.extra de offic.deleg.c.de causis.& per
15 Joan.And.de re iudic.c.fin.lib.vj. ¶Quero tota die fiunt † com-
promissa in arbitros, quod possint cognoscere sine libello, sine lit.
contest.& pronunciare in scriptis,& sine scriptis,&c. Quomodo va-
let iste processus,cum vt dixi dictis solennitatibus renunciari non
potest? Respondeo sicuti Papa vel imperator quando dat iudi-
cem potest remouere istas solennitates, vt l.j.post princ.ff.quis & a
quo appel.& l.vlti.j.de senten. Ita partes possunt dare ipsam for-
mam arbitris, qui illa notionem habent a partibus, possunt assu-
mi cum remotione dictarum solennitatum,secus in alio iudice qui
iurisdictionem habet a seipso,non a partibus.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Offeratur. An iste inducie habeant locum in cri-
minalibus.vide Ro.sing.dccxxxiii.incip.quero.
b P.PAV.P. ¶Libellus.Circa hoc an & in quibus casibus requi-
ratur libellus,& in quibus non,& multa alia in ista materia libello-
rum,vide Aret.post Joan.fa.in §.tripli.in glo.mag. Insti.de act.
ibi etiam aliqua per Jas.vbi multa allegantur in materia.
* CLAV.DE SEIS. ¶L.Nam & posteriores. Vide ad mat.
huius legis. Rom.consi.cccxlv.in ii.dubio.nu.20.& sequen.
c ALEX. ¶Vnum nuncium. Vide s. Alexan.in rubri.de eden.an
cum citatorio sit mittendus libellus.
d ¶Consuetudinem curie. Adde tu an valeat consuetudo quod
non detur libellus,& videtur quod sic,vt per doct.in c.j.de li.obl.&
maxime per do.Mar.Soc.in art.v.fa.xi.
e P.PAV.P. ¶Dicitur hic.Circa istas sportulas vide gl.plenissi-
mas,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

nas.z ibi scribentes in §.tripli.in glo.mag Instit.de acti.z ibi per Jaso.post alios.Et ibi habes quid in iudicibus,an possint accipere sportulas z salaria,z quid in ordinario.scilicet in arbitro,z quid in aduocatis z doctoribus, z quid in delegatis, vide ibi multa, z quante sportule exigi possint,z quando solui debeant.

POMA. ¶Productioni libelli. Vide Lepol.consil.lx.z Cardina. cxxix.vol.j.z Soci.cxvj.vbi loquitur etiam in causis summarijs in quibus foret dictum,sola facti veritate inspecta,z quod possit procedi in scriptis z sine scriptis &c.z ibi loquitur tam in libello,quam in litis contest. P. PAV. P. Productioni libelli. Limita quod remitti non potest in causa principali, sed in causa appellationis sic. Vide Ro.sin.lxxxiij.inci.communis conclusio. Item aduerte quod licet ista solemna non possint remitti vt valeat sententia, si tamen fuit conuentum non opponere de nullitate,propter talem omissionem non poterit opponi, maxime si adsit iuramentum. Jason in l. vbi pactum. C. de transact.faciunt que habes in Berta.in verbo, exceptio.contra iudicem quando conuentum est non opponere de aliqua nullitate an possit opponi de proueniente ex defectu potestatis. Item quomodo solennia iudiciorum tolli possint de consensu partium.vide Felin.in capi.de causis. de offic.delegat. z ibi late Decium. Item an solennitas libelli possit remitti, vide Barba. cons.xxxiij.volum.iij.

5 ALEX. ¶Partium tolli. Vide Barb.in c.de causis.de offi.dele.

AVTHENT.

Libellum. Ista auth.de consuetudine non seruatur. ¶Not.ex stipulatione executoris z officialis queritur actio parti. Vidisti in aut. generaliter.§.de episcop.z cle.z in authen.mat.z aue.j. quando mulier tute.offi.fun.potest.ista lex tamen de consuetudine non seruatur.

De plus petitionibus. Rubr. X.

LEX VNICA.

2 ☞Transactio facta bona fide, licet super cautione dolo extorta.valet,

3 Actor confitens lit.contest.sed dolo plus petisse,non punitur.

4 Reus si absoluitur de quantitate falsa adiecta per actorem,q; actor non probauit,an tunc puniatur actor.

Diosas. [a] Ista est bona z singularis lex, z ca expedita,erit quasi expedita lectio nostra. Breuiter dicit, Qui per dolum cautionem pluris exegit,z per dolum plus petijt litem contestando,debitum perdit, nisi transactio, vel secunda cautio interuenerit. h. d. ¶Primo ponit dictum,Secundo exceptionē.Secunda ibi transactionibus. ¶Opp.hic videtur, quod sit locus penitentie.contra ff.de edil.edi.l.quis sit fugitiuus.in prin. Sol.hic delictum non dicitur consumatum ante litem,ibi vero secus. ¶Ultimo op.institu. de act.§.tripli.Sol.fateor quod ille qui per dolum plus petit punitur in triplo expensarum,tamen †non priuatur debito, nisi fuerit lis contestata.ita loquitur hic. ¶Oppo.ad fin.huius legis,videtur quod transactio dolose interposita non valeat, vt l.in summa. in prin.ff.de condi.indebi.z habuistis no.§.de transl.sub pretextu.

2 dicunt quidam quod hic fallit. Tu dic quod est verū q; hec †transactio fuit facta bona fide,licet fuerit facta super cautione extorta per dolum. ¶Item opp.ad Velleia.l.si mulier. vbi non sufficit secunda cautio sine cursu biennij.Sol. Dicunt quidam quod hic expectatur cursus biennij,quod est falsum. Nam ibi loquitur de muliere, que pro alio se obligare non potest, hic vero loquitur in eo, qui quandocunque vult, potest se obligare. ¶Queritur de duabus questionibus,z primo hic dicitur,si reus fuerit convictus,† quid si ipsemet post litem contestatam confessus fuerit? Glo.dicit quod tunc non punitur.arg.ff.de iureiur.l.eum qui.in princip.de non.nu. pec.auth.contra qui propriam,alij dicunt contrarium. Nos tenemus glo.nostram per text.qui hoc expresse requirit,quod post litem contestatam permaneat in lite, z conuincatur de falsa quantitate, sed ille qui confitetur,non conuinceretur,sed ipsemet seipsum convincit,ergo &c.Quero † quid si reus absoluitur de quantitate falsa

4 adiecta per actorem, quia actor non probauit vtrum iste titulus habeat locum. Gloss. que est hic dicit, quod sic. Mirabilis gloss. est ista,si verum diceret. Vide gl.mag.circa fin. doct. omnes tenent contrarium. nam ista lex loquitur quando actor deliquit in duobus,scilicet exigendo cautionem pluris per dolum. Item plus petendo per dolū,secus si in vno tantū deliquit scilicet in plus petendo. Ita tenet glo.extra eod.tit.c.j. Ita tenent omnes nostri docto. hic.Et his †habes distinctos aliquos casus. Quandoq; quis propter dolum exigit cautionem pluris.z per dolum plus petijt, tunc habet locum ista lex. Quandoque quis solum per dolum plus petijt, tunc punitur in triplo expensarum,z nō perdit debitum, vt in §.tripli.Instit.de actio.hodie forte punitur in duplum, vt §.titu.j. auth.libellum. Vel dicas quod ibi in alio casu loquitur. Quandoque quis pluris exegit cautionem per dolum,non tamen plus petijt,z tunc nullo modo punitur in debito,sed punitur crimine stellionatus, si dolus ille in aliam speciem delicti non cadit.vt l.j.z ij. ff.de crimi.stellio. Quandoque quis nec propter dolum exigit cautionem pluris, nec per dolum plus petijt, sed per temeritatem.z z tunc punitur in expensis tantum,vt ff.de iudi.l.eum quem teme-

6 re. ¶†Quero qualiter practicatur ista lex, vtrum ad faciendum actorem plus petentem priuari debito,requiratur nouus libellus condictione ex lege ista,an vero per officium iudicis, qui eum reperit dolo plus petisse, z pluris cautionem exegisse, qualiter hoc fiat? Certe vtraque posset esse bona practica,vt not.in simi.ff.derei vend.l.fi.z videbitis in authen.item possessor.j.qui potiores in pigno.hab.z in corpore vnde sumitur. ¶Ultimo opp.extra gl.quod vsque ad sententiam sit locus penitentie, vt l.alta. j. de his qui.vt

7 indig.z l.Papinianus,§.meminisse.de inoffic.testa.Sol.† Speciale est hic propter duplex delictum actoris,&c.

ADDITIO.

a P.PAV.P. ¶Odiosas.circa istam legem de pena petentis plus, adde quod ista pena non habet locū, quotiescunq; in libello esset apposita clausula,saluo iure superfluj,&c. secundum d. Ant.in c.ij. de libel.ob.allegans Spec. Vide Jason.in §. tripli. Instit.de actio.

De dilationibus. Rubr. XI.

LEX I.

1 ☞Dilatio quelibet ad probandum videtur peremptoria.

2 Iudex ex suo officio potest dare dilationem etiam non petenti.

3 Probatio facta in secūda dilatione data causa non cognita,quando valeat.

4 Probatio facta sine dilatione an valeat.

Quoniam. Iudex debet dare dilationes moderatas secundum diuersitates locorum,z non facile amplius quam semel.h.d. ista not.lex.z singularis. ¶Opp.de aut.qui semel.j.quomodo z quando iudex. Sol.ibi loquitur in dilationibus expectatorijs, hic vero de dilationibus que dantur ad probandum. ¶Opp.§.de iud.aut. iubemus. Solu. Ibi loquitur de dilationibus allegatorijs, hic de dilationibus preparatorijs. ¶Ulti.no.z primo per hāc l.videtur, quod non sit necesse quod in dilatione apponatur,z peremptorie,

1 quia †quelibet dilatio est peremptoria,vt hic videtis,quia non datur nisi vna de facili. Idem.ff.de fer.l.fi. quod est verum in istis dilationibus que dantur ad probādum,secus in dilatorijs,vt j. quomodo z quando iud.l.cessante.z ibi gl. ¶Not.secundo quod dilatio non debet dari nisi petenti,vt ibi.si rerum vrgentissima ratio flagitauerit,z necessitas desiderate instructionis exegerit.Ego puto[a]

2 †quod iudex ex suo officio possit dare dilationem etiam non petenti,si hoc viderit expedire,vt §.de iudi.l.properandum.in fin.princi. vbi nullus erit tam audax,qui possit inuito iudice litem protelare. Unde si pars esset negligens in petendo dilationem ad producendos testes,iudex posset istatuere,etiam eo non petēte.¶Hec obst.ista l.imo facit pro,ibi dum dicit,si rerum vrgentissima ratio flagitauerit. Vide si est necessitas ex parte rei,hoc est litis,vt dilatio prebeatur,etiam si pars non petit,iudex potest hoc facere. Ista enim lex hoc vult,vt iudex non possit dare dilationem non congruentē, per quam lis protelaretur,sed dare dilationem per quam lis abbreuietur,hoc non contradicit. Ad idem. l. ij.j. quomodo z quando iud. Dixi in l.iiij.§.hoc autem iudicium.de dan.infec. ¶Item no.quod hic dicitur,quod non facile datur amplius quam vna dilatio. Alie enim dilationes dantur causa cognita,vt l.fi.ff.eo.z l.oratione. Vi-

b ca hanc l.quero,[b]quid si iudex dederit secundum dilationem rabs-

3 que cause cognitione,vtrum valeant que fiunt in illa dilatione: hic tert.dicit quod non, quia iudex hoc non potest facere, vt ibi, non sibi concessum intelligant dande dilationis arbitrium, &c. z puto verum salua meliori deliberatione,si prima dilatio fuit perfecta,scilicet trium mensium vel vj. vel ix.secundum moderationem huius.

c l.quod non valent. Sed si prima dilatio perfecta non fuit,vt q; dedit.z.dies ad probandum.z tunc ei de facili potest dare secundam dilationem,vt acta in illa dilatione valeant.quod enim in prima dilatione diminuit,videtur quod possit supplere.z ita videtur sentire Innoc.de test.ca.pe.quasi in fi. finalis gloss.z ibi vide multa bona per eum de intellectu huius l. ¶Unvaleat †probatio facta sine

4 dilatione? doc.tangunt aliquid hic. Dixi plene in l.in crimine. ff.de adul.Et dic plene vt ibi.

ADDITIONES.

a ¶Ego puto. Adde tu quod idem tenet Fran. de are.in c.venerabilis.de iudi.

¶Circa

b ¶Circa hanc l.quero.Bal.tenet.q sic in l.petende.§.de temp.inte.resti.z Mod.sequuntur in c.ij.de dilat.quod.h.d. Barto.sed p̄o eo facit text.in d.l.petende in ver.causis cognitis oportebit.itē quia hoc est de ordine.l.prolatam.§.de senten.

c P. PAV. P. ¶Non fuit.Sequitur Abb.in consi.lxiij.in ij.vo.vide de hoc z alijs in materia huius l.z an habeat locum in causis summarijs.Bar.consi.xcvij.inci.in questione predicta.in j.vol.vide per Jas.in l.fi.ff.eod.tit.

LEX II.

¶Quando Non debet alicui dilatio dari ad illud, super quo ante iudiciū posset esse instructus. h.d. Per istam l.dicimus q si actor peteret dilationem ad dandū libellum reo,non debet sibi dari. Item si procurator actoris[a] petereret dilationem ad faciendum fidē

a de mandato,non deberet sibi dari,quia ante hoc potuit esse instructus idem in similibus,quod not.bene.

ADDITIO.

a ¶Procurator actoris. Adde q hoc idem tenet referendo Bart. hic Franc.Curt. Papiensis in repetitio.l.admonendi.ff.de iureiu.

AVTHENT.

¶Quod fieri Oppo.quod actor(non) venien-te debeant dari dilationes secundum auth.qui semel.quomodo z quādo iud.Sol.Reus habet tria remedia. Aut enim actor est absens post litcontest.a.z negotium liquidatum per probationes factas,z seruat formam l.properandum.§.j.de iud. Aut est actor absens ante litis contest.z tunc aut vult quod negotiū eo absente liquidetur,z perueniatur ad diffinitiuam z debet seruari forma auth.qui semel.aut non vult quod negotium liquidetur,sed solum vult quod absoluatur ab obseruatione iudicij,tunc seruat formam huius authen. ꝛc.

LEX III.

¶Officiū iudicis,in quibus conquiescat dilatione pendente,ꝛc. Limita causa dilationis finitur dilatio,etiam si totum tempus non sit lapsum.

a ¶Sue pars. [a]Pendente dilatione debet iudicis officium conquiescere z in numero dierum computantur etiam feriati. h.d. hec bona ex. ¶Oppo.ad primum dictum, quod iudex pendente dilatio,potest procedere,vt j.de iureiur.l.generaliter,§.his.de presentibus.versi.nullo tamen. Sol.quod hic dicit pendente dilatione iudicis officium conquiescat, intellige in his que preiudicialia

b essent ad ea,super quib.pendet dilatio, in alijs vero [b] potest iudex suum officium exercere,v.g. datus est mihi terminus sex mensium ad probandum vnum articulum,in quo producūtur testes ex alia pronuncia.interim conquiescat iudicis officium super illo articulo, super alijs poterit procedere, vt l. contraria. Item si pendet dilatio super admittendo vel non admittendo vno teste, quod super alijs poterit procedi.z idem in similib. ¶Item oppo.de l.a filia.§. alumno.ff.ad Treb.Sol.Istud quod hic dicitur,quod debeat expectari,donec transeat totum tempus dilationis intellige nisi causa dilationis sit finita. Nam tunc non expectaretur vlterius,q̄ finita causa dilationis finitur dilatio,vt l. contraria, exemplum iudex statuit tibi dilationē ad veniendum x.dierum. venisti in prima die, certe finita est causa dilationis,de cetero pendente dilatione procedere potest non obstante hac l.z idem in similibus.tene menti. Ad

3 secundum, † vtrum ferie eximantur de dilatione vel non dic plene vt dixi in l.ij.de tem.appel.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Sue pars. Ad regulam huius l.vide Pan.in ca.fi. significante.extra de appel.Item limita istam l.diuerso tempore,sed simul possunt plura dari,vide Fel.in c.ij.in prin.extra de testi.cog.

b POMA. ¶In alijs vero. quod licet iudex hoc possit, tamen non cogitur.z vide Ro.consi.cccxliij.in ij.dub.ad fi.

* CLAV. DE SEISS. ¶Tenementi. Vide Bart. notabil.in l.ij. ad fin.ff.de re iudic.z ibi latius Alex.

LEX IIII.

1 ¶Ea que desiderant cause cognitionē,debēt fieri iudice sedēte.
2 Super emergenti quando sit prouinciandum.
3 Si iudex omisit pronunciare super incidenti,an vitietur processus.
4 Judex procedendo ad vlteriora videtur tacite pronunciare super exceptione.

¶Procedente. Que cause cognitionem desiderant debent expediri iudice sedente p̄o tribunali, non a procedente vel ambulante, z super emergenti est prius pronunciandum.h.d.

1 ¶Not.quod ea que cause cognitionem desiderant, debent expediri iudice sedente p̄o tribunali. Et ideo sis memor semper facere istud appoīi in sententijs, vel in alijs,que cause cognitionem desiderant. ¶No.quod super emergenti prius pronunciatur. Opp. l.voluit.ff.de interro.actio.z l.ij.§.dies.ff. quis ord.in bon. poss. Solu. Ibi loquitur in his que plenam cause cognitionem non requirunt,hic in his que cause cognitionem requirunt. z ideo debet intelligi in secūda vel tertia dilatione, que petiturā p̄ conceditur de facili,ideo posset concedi, z peti a procedente ce.vt §.eod.l.j.z l.fin.ff.eod. ¶Opp.z videtur † quod super incidenti non sit pronunciandum,vt l.j.§.de ord.iud.Solu.hic loquitur

questione emergenti que respicit merita cause, vt ibi plene

3 ¶† Quero,quid si iudex omisit pronunciare super hoc emergenti vtrum vitietur processus. Spec.videtur dicere quod non vitietur ipso iure, sed potest appellari ab eo quando ipsam exceptionem vel contradictionem iudex non admisit,vt extra de offici. dele. c.ex parte.el ij.no.per Spe.in tit.de excep.§.propositis.pe.verti. ¶Aduerte,quandoque iudex non obstante contradictione p̄ tis procedit in causa, nulla facta examinatione de eius contra-ctione tunc habet locum c.interposita.extra de appe. quia si exceptio erat legitima, z in exceptione opponens se obtulit probarum,eo ipso q̄ iudex eum non admisit eum grauauit: sed si se obtulit probaturum,tunc haberet opponens a grauamine appellare,z in causa appellationis veritatem exceptionis docere, vt

a patet. Quandoque iudex de veritate, z iustitia[a] exceptionis certinat,z inquirit,z tunc non obstante exceptione vltra procedit,z dico, quod ex hoc quod super exceptione non est pronunciatum

b processus non esset nullus, [b] nec etiam annullandus. Nam pro-
4 dendo vltra, †tacite super exceptione pronunciat ipsam non esse,sicut pronunciando diffinitiue tacite pronunciat super incidenti, vt.§.de ord.iud.l.ij.ita procedendo in causa tacite pronunciat per emergenti. que respicit processum. z sic posset intelligi hec lex secundum vnam expositionem glo.quod hic super emergenti non fuit pronunciatum, bene tamen posset de iure Canonico reuocari

5 † ille processus,si iudex grauauit partem cum non deberet procedere de iure,z ipse processit,non ergo appellatur, quia non pronunciauit,cum tacite sit pronunciatum,vt dixi,sed ideo quia sic tacite pronunciando grauauit partem,si procedere non debuit, q̄ forte exceptio legitime obstabat. Ita debetis intelligere hic materiam.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Et iustitia. Istud limita nō procedere,quando opponeretur declinatoria iurisdictionis, q̄ non dicitur pronunciasse super illa,z sententia semper potest dici nulla. Verba sunt singularia Bald.in l.ij.C.de or.iu.Et vide ad d.Bart.hic ro.in consi. ccxx. Item an requiratur citatio partis, q̄i sit talis actus per quē ducitur tacita pronunciatio de procedendo ad vlteriora, pōdet Feli.in c.in nomine de testi. dum loquitur in admissione capitulorum,an pars sit citanda. Item de ista materia in l.fin.ff.si cert.pe-tare.in c.ex parte.extra de test.z in l.naturaliter.§.nihil commune ff.de acq.poss.z consi.cxvij.Abb.in c.cum super.extra de offi.dele. Item de ista materia an z quando iud. procedendo ad vlteriora videatur tacite super exceptione pronunciasse,vide Feli.in c.fin. ta.extra de re iud.Et dictum Bart.hoc refert etiam z sequitur consi.cccxv.Et de illa limitatione Bald.in d.l.ij.C.de or.iu.de q̄ §.Vide late Fel.in d.c.suborta.de re iud.in versi.iij.limita. Et vide etiam super hoc de exceptione declinatoria Jaso.in l.ij.ff.si quis ius voc.nō ier.qui tenet requiri expressam pronunciationem super competentia iurisdictionis,z ibi etiam ponit quedam alia in materia ista.Et de materia vide late Feli.in l. si queramus.ff.de testi. Item an sit pronunciandum super exceptione, si opponatur delictum esse commissum extra territorium iudicis, excludat iurisdictionem, vide Barto.quod non in tract.iurisdictio.in q.vij.

b ALEX. ¶Non esset nullus. Vide Ludouī.in consi.ccxiiij.in ordine suo vbi dicit intelligi debere per processum ad vlteriora pronunciatum super emergenti.quando fuit cognitum per iudicem.z vide Ang.in consi.xcvij.z Pau.de Castr.in l.fi.ff.si cer.pe.z Jo. in addi.Spe.in tit.de sen.in addi.inci. Item quod est sciendum

LEX V.

¶Cum a nobis. Coram eo, a quo postulatur consilium non postulatur, que datur dilatio.h.d.Dixi ibi de tempo.appel l.ij.

LEX VI.

¶Inter priuatos. In causis fiscalibus dantur dilationes.hoc dicit.

LEX VII.

¶Ec de statu. In questionibus status z bonorum terminus dilationis in lege statutus non excēditur.hoc dicit.

De ferijs. Rubric. XII.

LEX I.

a QUoniam. [a]Diebus feriatis pōt appellatio interponi.h.d. Hec lex clare procedit in tempore appellationis interponende, in tempore vero appellationis exercende secus, qz non potest exerceri, licet fatalia currant, vt vidistis l.ij.ff.de temp.appel. Hic non sunt alia.

ADDITIO.

a POMA. ¶Quoniam. Et procedat etiam in feriatis, in honorem Dei, z quomodo notarius dici pōt instrumentum appellationis conficere, z etiam in quibuscunqz alijs actibus, qui die feriata possunt expediri. Ita Anchar. in consi. suo. cccl xij. incip. visa plena. in princ. z in versi. sed fortius obijcitur vide etiam Fel. in c. cum. M. Ferrari. de constit. z Alex. consi. clxxxvij. vol. ij.

LEX III.

Omnes iudices. Dies dominica est feria in omnibus, preterquam in opere rusticali. hoc dicit in summa.

LEX IIII.

Nullo. Judices sua authoritate non inducunt ferias. h.d. Nota ter. ibi ac si pro hoc nomine exprimuntur, zc.

LEX V.

Publicas. Cause publice, z fomariorū possunt tractari diebus feriatis, ob necessitatem hominum. h.d.

LEX VI.

Quadraginta. Tēpore qua dr̄esime in causis criminalibus sunt feric. h.d. Non obseruatur ista lex.

LEX VII.

1 ☞ Executio sententie potest fieri in diebus feriatis, in vtilitatē hominum.

2 Instrumenta confessionata possunt exequi etiam in personam in diebus feriatis ob necessitatem hominum.

Omnes. Omnis dies est iuridicus, nisi speciali-ter sit expressum quod sit feriatus. h. d. ¶Quero, vtrum in diebus feriatis ob fauorē hominum homines possint capi pro debitis? Breuiter non possunt capi vt venirent ad procedendū, sed possunt capi ad exe-
1 quendum. licet enim diebus feriatis ob necessitatem hominū non
a posset de necessitate procedi, vt hic, tamen iudicis executio[a] nō est interdicta. nisi in diebus feriatis in honorē Dei, vt patet hic in fine. z quod executio sententie possit fieri die feriato ob necessitatē
b hominum, est casus in c. significauerūt, [b]extra de iud. z ibi p Inn. z
a per Jo. an. ☞ Cum igitur instrumenta confessionata, seu guarentigiata habeant executionem, sicut diffinitiue sententie, capi poterunt homines in diebus feriatis ob necessitatem hominum, secus in feriatis in honorem Dei.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Judicis executio. De quo vide que dixi in l.j. §. nūciatio. de no. op. nunt.

b ALEX. ¶In c. significauerunt, Adde Bar. in l.j. §. nunciatio. cū concor. de ope. no. nun. z Ang. de are. in l. ab executione. ff. de app. ¶Adde Fede. consi. xlviij. Et adde tu circa hoc etiam, qō sequestrum fieri potest, z etiā reuocari die feriato. Ita Lanfrā. in c. quoniam contra falsam. in versi. citationes. de proba. z Mod. repe. scz do. Fran. cur. in l.j. ff. de prohib. pe. seque. q. r. z ponit Ang. de Are. in l. imperatores. §. fi. ff. de app. z Lacialup. in tract. de deb. fuspe. z fug. in q. viij. princ.

LEX VIII.

Actus. Actus, qui spectant ad iurisdictionem voluntariaz, possunt celebrari dieb. feriatis in honorem Dei. h.d. Et sic videtur, quod decre. que est de immu. ecc. c. j. li. vj. que annullat omnes act[s] iudiciarios, qui fiunt in ecclesia, debet intelligi de actibus iudiciarijs, z contentiosis, non de voluntarijs, vt hic.

LEX IX.

Prouinciarum. Contra latrones insigues potest fieri exa-mminatio z executio dieb. feriatis, etiā in honorē Dei. h. d. Hic videtur text. quod per statutum possit dispon, quod etiam in criminalibus, procedatur etiam in diebus feriatis in honorem Dei, z virginis Marie, z omnium sanctorum.

LEX X.

1 ☞ Suspectus de fuga potest capi, etiam die feriato in honorem Dei.

2 Citatio facta die feriata ad diem non feriatam, quando valeat.

a DIes festos. [a]Diebus dominicis, z feriatis in honorem Dei, debet cessare omnis cognitio, z executio. possunt tamen celebrari contractus, z spectacula vel prelia, sunt illis diebus totaliter interdicta. h.d. Dicitur hic, nulla fideiussionis flagitetur exactio, scilicet iudicio sisti, nisi timeatur de eius recessu. Dic vt in gl.
1 ¶Ho. secundum istam gl. quod quando aliquis ☞ est suspectus[b] ne
b aufugiat, potest capi die feriato in honorem Dei. vt det fideiussorem de stando iuri. Tene menti. sicut etiam potest capi sua authoritate, vt l. ait prētor. §. si debitorem. ff. de his que in frau. cre. quod intelligo si debitoris ꝯditio sit mutata a die contracti debiti. alias si nulla mutatio interuenit, habet creditor quid sibi imputet. ar. l. si
d is a quo. §. fi. ff. vt in pos. lega. ¶Ultimo esset querendum, [d]an ☞ ci-
2 tatio facta die feriata, vt veniat die nō feriata, valeat quam questionem ponit Ly. hic, z dō. Jaco. But. disputauit, ego examino plene in l.j. §. nunciatio. ff. de ope. no. nun. zc.

ADDITIONES.

a DIES. ¶Pro concordia. Aduerte, quod diebus feriatis in honorem Dei, habet cessare omnis strepitus iudiciorum, per Bart. hic in l. dies festos. de ferijs. Contrarius tamē allegatur hic in l. pe. hoc tit. de fer. in l. diuus. ff. de o. in miles. §. lr. ff. de adul. Tu die primo potest dici speciale in criminalibus, qr debent expediri quā citius est possibile, quia iste est favor incarceratorum. l. properandum. in prin. C. de iudi. vel aliter, z subtilius, vera est s. prima opi. non ob. qr dicitur in d. §. seraginta. z in d. l. diuus. in hac. l. pe. preall. quia non loquitur nisi de datione libelli, que est facti, nec dicitur actus iudicialis. etiam si loquatur de exceptione partis, vt sensit z voluit exprēsse Bar. in locis preal. z maxime in d. §. seraginta.

a P. PAV. P. ¶Dies festos. Quid autem in ferijs repentinis, z an eis possit renunciari, vide Bart. in tract. de carcere.

b P. PAV. P. ¶Suspectus. Vide de ista materia suspicionis fuge, que late scripsi in l. ait prētor. §. si debitore. ff. de his que in frau. cre.

c ALEX. ¶Ait prētor. Vide omnino Alex. post Ang. z alios in l. qui bona. §. de illo. ff. de dam. infe.

* CLAVD. DE SEISS. ¶L. ait prētor. Nunquid autem taliter captis tunc. possit in carceribus recommendari, Vide Bald. in auth. ei qui C. de bon. author. iudic. possiden.

d ALEX. ¶Querendum. An autem si quis citatur, vt compareat die feriata, teneatur comparere ante vel post? Bart. ponit in repetitio. l. ex quacunque in versicu. fi. ff. si quis in ius vocatus non ierit, vbi etiam ponit. q. de qua hic querit Bartol. z ibi dicit quod si actus factus die feriato trahitur ad non feriatum valet, ponit etiā ibi, quod citatus a Papa vel Imperatore debet cōparere etiam die feriata. ¶Adde Pau. de Cast. consi. xxv. z Fede. consi. cc xliij.

De iurisdictione omnium iudicum. Rubr. XIII.

LEX I.

Nonquidem. Jurisdictio eius qui alias iurisdictionem habet, potest inter nō subditos consensu partium prorogari. hoc dicit. ¶Querit gl. duas questiones. Prima. an sint aliqui casus, in quibus non potest iurisdictio prorogari? Bl. ponit hic quatuor casus, quos vide. Domini, isti quatuor casus non proprie excipiuntur ab hac. l. nam iurisdictio potest prorogari, scilicet quando habet alias iurisdictionem ciuilium causarum. Unde ille, qui habet tantum cognitionem de ciuilibus, non potest ex prorogatione esse iudex in criminalibus. Ita loquuntur isti casus exceptuati, qui hic ponuntur in glo. tua. ¶Querit glos. quot modis fiat prorogatio iurisdictionis? Blo. ponit hoc plenius in l.j. ff. de iudi. Ly. ponit in l. si qui ex consensu. §. de epi. audi. zc.

LEX II.

1 ☞ Quis potest conueniri in loco mutati domicilij.

a TAris ordinem. [a]Actor sequitur forum rei, qui est in loco domicilij, q habet, vel habuit tempore contractus hoc dicit. Not. text.
* qui dicit quod habet* vel habuit tempore cōtractus, quod est hic
1 singulare, z ☞ sic licet mutauit domicilium, tamen potest conueni-
b ri[b] in loco vbi habebat domicilium. [c] ¶Quero vtrum per statutū
c possit fieri, quod reus sequatur forū actoris? Breuiter inter suos
2 subditos, potest facere statutum quod vult. Sed quod quis possit statuere, quod homo non sue iurisdictionis teneatur in foro actoris. Respondeo hoc non potest, quia ciuitas non potest facere

statutum de his que sue iurisdictionis non sunt, vt ff.eod.tit.l.fi.z ego examino plene in l.cunctos populos.z l.omnes populi.qz in vtraque pono,&c.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Juris ordinem. Limita vt per Bar.in l.si societatē. ff.arbitrorum ff.pro soc.Et ideō clericus agens contra laicū subiicitur legib.laicorum.z quo ad ordinem procedendi,z quo ad decisionem cause. Vide Lom.late consil.cxxxix.etiam si reconueniat clericus a laico coram seculari iudice.

* CLAV. DE SEISS. ¶Quod habet. Cōtra hoc est casus, z ibi But.no.in c.j.ff.de fo.compet.z ibi Panor.saluat.z plenius ponit Aret.consi.cxxxvj.

b POMA. ¶Pōt cōueniri. Bar.ita generaliter loquentē reprehēdit Pan.in c.proposuisti.in ver.sed quero.extra de fo.cōp.z Imol. soluendo Bar.intellige vt per eum. Pan.in fi.illius questionis.

c ALEX. ¶Habebat domicilium. Vide etiam Bar.in l.cū quedā puella.z que ibi diri post Bar.ff.de iu.ōm.iu. Adde do.Ang.in c. proposuisti.de fo.cōp.&c. Habes hic per Alexā.in d.l.cum quedā puella,z attende q domicilium precedens dicitur etiā si sit domicilii originis. De quo vide que dicā in d.l.cū quedā puella. Et ad de quod contra Bar.hic tenent.do.Anto.z Abbas in c.proposuisti.de fo.compe. z d.Mar.Soc.in c.licet eod.tit.q.r.principali. Et etiam contra Bar.tenet do.Fran.de aret.in d.c.proposuisti.

LEX III.

Priuatorum. a Priuatorū consensus nō dat iurisdictionem. *hoc ōt. ¶Op.j.c.l.fi.z in auth.de defen.ciuita.circa prin.z §. Sol.consensus priuatorū non dat iurisdictionem, vt hic.secus in cōsensu alicuius collegii,vel vniuersitatis, vt in contra. ¶Quero,an statim facta electione,quis habeat iurisdictionē ante quā ingrediatur officium. Vl.quod sic. De hoc dic vt dixi in l.Publius,in prin.de cond.z demon.z de test.mil.l.pen.&c.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Priuatorum. Vide ad istam.l.Ro.consi.xviij.Fel.in c. pastoralis.de exce.z do.Ant.de prato in consi.inserto in consilijs Barba.in j.volu.

* CLAV. DE SEISS. ¶Jurisdictionem. Utrū consuetudo tribuat iurisdictionē. Vide Fely.in c.ex parte decani.circa princi.de rescript.

LEX IIII.

Nemo post. Ordinarius non potest recusari, nec potest ante diffinitiuam sententiam appellare.h.d. An possit recusari iudex ordinarius, videtis in l.apertissimi.ff.de iudi.&c.

LEX V.

1 ☞Reus in vetitum examen quomodo possit trahere actorem.
3 In penis legalibus habet locum penitentia vsqz ad sententiam.
7 An agi possit condictione sine causa contra trahentem in vetito examine,vt liberet tractum.
8 Practica quomodo pronunciabitur contra trahentem, in vetito examine,in sententia diffinitiua.

a In criminali. Hec est bona, z singularis lex. a Et breuiter dicit. Qui alū in vetitū trahit examen,perdit causam.h.d.Recitemus apparatū nostrū per questiones. ¶Querit gl.

1 quo,reus pōt trahere actorem in vetitum examen. Dixit gl.forte si reus cōmetur ei,si sub tali iudice non agat,z sic per metū, vel per dolum eū ad hoc cōpellit,hoc satis placet. Tu aūt pone exēpla magis clara. Sunt quidā casus in quibus reus trahit actorē ad iudicē,verbi gratia,in t.diffamari.j.de inge.ma.vel facit reus actori statui terminū ad agendū,vt habuistis no.ff.in l.j.vt nemo in ui.agere cog.j.qui accu.non pos.hoc quidē.l. Titia.ff.de acc.facit q habuistis in l.iū.qui bōn.ced.poss.z q ibi dixi. ¶Quero secūdo

2 †quid si actorē postea,p reū penitear? Dicit gl.q si eū penituit ante sententiā,indulgetur ei,vt actionē nō perdat,nec pro cōfesso habeatur,vt l.quāuis.ff.de in ius voca. Quidā Ultramō. reprehendūt,vt refert Ly. Tu dic gl.dicere verū,qz in istis penis legalibus est locus penitētie vsqz ad sniam,vt l.qui cū maior.§.accusasse.de bo.li.z l.in seruitutē.§.petisse.eo.ti. Et no.per Dy.in l.amplius.ff. rem ra.ha. Fallit in casu l.j.ff.de plus pe.vbi vsqz ad lit.conte.tantū est locus penitētie. Ratio,qz ibi in duobus deliquit. Sed que-

4 ro, †dicitur hic q ante sententiam potest penitere,de qua sentētia loquitur hic. Puto q intelligatur de ea sniia que finit iudiciū primum,in quo quis fuit tractus in examine vetito. De hoc dicā stā-

b tim clarius. ¶Quero vtrū actor perdat actionē b vel reus habeat

c tur pro †condēnato ipso iure,vel expectetetur sniia. Vl.dicit,z bñ, q sententia requiritur,qz tex.dicit mulctetur,non mulctatus sit. Simile in l.iubemus.§.economus.de sac.san.ecc.de pe.iudi.q ma-

* iudi.auth.nouo iure,z authē.qui semel.j.quomodo z qñ iudi.z in

6 multis similibus. * ¶Sz quero,vtrū †hoc fiat in eadē instātia, an opus sit nouo iudicio. Vl.videtur ponere vtranqz practicā, vel q fiat noua instātia cōdictione ex hac l.vel in ipsa sentētia diffinitiua

c sentētiabitur, c contra vocantē in vetitū examen. vide gl.super verbo habeatur, quasi circa fi. In eo.q gl.dicit,q reus condemnatus post condemnationem agit condictione ex hac l.non videtur procedere. Aut enim reus vocatus in vetitū examen,non opposuit exceptionē iudicis incompetentis,z tunc videtur iurisdictionē prorogare,vt §.eo.l.j.z videbitis.j.vbi de cri.agi opor.l.j.z sic videbitur vocatus coram competēti iudice. Aut opposuit exceptionē iudicis incompetētis,z fuit admissa,z tunc nō procedit gl.que dicit q fuit condēnatus reus. Aut opposuit,z fuit repulsus,qz iudex pronunciauit se esse iudicē competentē,z tūc nō poterit amplius dicere le vocatū in vetitū examē cū semel sit pronūciatū examē esse idoneū, z iudicem cōpetentē. Respōde in primo casu fi.ponis q reus non opposuerit exceptionē incōpetētis iudicis,intēlligitur in casibus, in quibus iurisdictio non potest prorogari, vel qz reus ignorabat, vt no.j.titu.ij.l.j.vel qz iudex nō habebat aliam iurisdictionē superillis,vt dixi in l.j.§.eo,vel quia ipse reus non poterat prorogare,vt clericus de iure cano.extra de fo.compe.c.fi diligen. Secundo casu quando exceptionē iudicis incompeten.opposuit,z obtinuit,qz iudex pronunciauit se non esse iudicē cōpetentē,tūc fateor q nō procedit gl.in eo q dicit,q reus fuit condēnatus,sed procedit text.q reus habebit q dictionē ex hac l.vt actor fē faciat priuari sua actione. Et isto casu illa erit sententia,vsqz ad quam licet penitere. Sic

7 tentia in qua iudex pronunciauit se esse non iudicem. Tertio casu quando exceptionē opposuit,z fuit repulsus,qz iudex pronunciauit se iudicē competētem,tunc procedit gl.si ponimus iudicem male pronunciasse,hoc enim poterat examinari in alio iudicio, in quo agitur condictione ex l.ista, qz ad alium finem tendit,iuxta ea que

7 dixi,§.in l.j.de oz.iu. ¶Deinde dicit glo. † q potest agi condictione sine causa,vt actor eū liberet. Istud nō placet,qz nō desijt esse obligatus sine causa,donec cōdictione ex l.ista actor sit ea actione priuatus. Deinde dicit gl. † dandā aliam practicā. q in ipsa sententia

8 diffinitiua sententiabitur cōtra vocantē in vetitū examē. Vide aduer-

b te,si actor vocauit reū in vetitū examen,potest ista gl.procedere,qz reo superuenit defensio,pendente iudicio, que sibi prodest ad absolutionē. Inst.de perpe.z tēp.act.§.fi.z l.iusiurādū 2 ad pecunias. §.fi.ff.de iureiu. Sed si reus traxit actorem in vetitum examen,non potest in hac diffinitiua sententia reus condemnari, vel pro condemnato haberi, qz ius quod superuenit actori pendente iudicio, non potest videri in iudicium deductum,vt l.non potest.ff.de iudi.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶L.de materia istius l.late Spec.in titu.de compe.iud. adi.§.j.versi.breuiter scias &c. ¶Et vide tu circa materiam huius l.quando quis possit penitere,per Fran.de aret.in c.si diligenti.de fo.compe.z ibidem do.Mar.Soci.

b P. PAV. P. ¶Perdat actionem. Circa istam materiam an veritas presentis vel preteriti temporis importent ipso iure,vide Pan. in c.si diligenti.extra de fo.compe.z vide Rom.sing.xij.Anto de Bar. consi.xxxvj.incipien.in dei nomine.vbi limitat illud quod verba-

tiua futuri temporis requirunt sententiam post ie. procedat verbis dispositiuis, secus in conditionalibus, vt ibi per eum, qui etiam limitat aliter. Item pro singulari limitatione huius materie, vide Angel.omnino consi.cccxxiij.incip.illustris z magnificus dominus.ad fin. Item circa practicam hic positam vide Roma. consi.ccclxix. Item quod verba futuri temporis prolata a testatore,puta,p̄mietur hereditate,importent ipso iure,vide Bald.in l. C.de his que pene no.Francis.Crem.sing.vij.refert Socin.in capi. Rodulphus.in verbo,verba,extra de rescri.dicens Bald.hoc non dicere. Item vide in materia que scribit Felin.cap.ij.extra de rescr. Item an illa verba,actus non valeat, importent ipso iure, Bal. in l.vniuersas.§.de preci. Impe.offe. cum apostilla quam ibi addit ad Feli.remissiue. Item latissime de materia,que verba importent ipso iure z que non, vide omnino Fel.in d.c.Rodulphus.vbi §.vi. ponit in specie de infinitis verbis, z quid de verbo, non audiatur de quo ibi,vide Alexand.in l.j.§.sublata.ff.ad Trebel.quem refert Felin.in c.sedes.de rescrip.an importent quod excludatur ipso iure. Sed tenendo contrarium vt per Felin.ibi,ille text. probat contrarium. Et de verbo,careat,vide Felin. omnino in c.ex tenore de rescrip.z in dicto verbo,verba. Vide etiam in materia Jas.in l.fi.C. de iure emphy.vide in eius tabula,seu in l.ij.ibidem. Item de verbo spoliari,an importet canonem late sententie, vide Barba. cum olim.de rer.permu. Quid autem de verbo, non valeat,an importet ipso iure,vide late Jas.in l.vniuersa.C.de transac. Deinde verbo,irritum sit,quod non semper importet ipso iure,nisi fit actum cum alio,puta,irritum z inane,vide Jaso.in l.post quam.ff. ca finem.C.de pact.vide aliqua per Aret.in l.ij.§.quid si actor de iureiur. Que importent ipso iure,licet addantur verbo futuri rei ponis, vide etiam in materia domi. Anto. consil.xxij. post principi. Et pondera eum velle quod vbi lex dat facultatem aliquem expo-

liandi

liandi propria authoritate, immmir eũ esse ipso iure priuatum iure suo. Itẽ adde quod vbi sunt duo verba simul iuncta, puta irritum z inane, importent ipso iure licet adiiciantur verbo futuri temporis, vide Jas. in l. non dubium. in r. notabili. C. de legi. vbi etiam contra regulam adducit vnum tertium. super quo relinquit cogitandum.

CLAV. DE SEISS. ¶ Similibus. Scilicet in auth. habita. in glo. ſ. ne fil. pro pat. z in l. j. in gl. j. ſ. ne lice. potentor. z vide latius Panor. in c. ſi diligenti. de fo. comp. z late Aret. in c. ij. de fo. comp. P. P. Av. P. ¶ Sententiabitur. Vide Abba. latius declarantem has practicas in c. ſi diligenti. de fo. comp. Et pro ſcda pract. q̃ coram eodẽ iudice possit peti vt pars puniatur, dicit Bar. hic z Ab. ſbi vide etiam Aler. conſi. cir. post princ. in verſi. pro hoc etiã facit.

POMA. ¶ Hic aduerte. Nota ergo, q̃ in huiuſmodi remediis, quis dicitur reus, z propterea dixit dom. Alex. conſi. ſuo. ciij. vol. v. quod talia remedia intentabit coram iudice ſuo, ꝛc.

LEX VI.

a **Magiſterie** [a]Magiſter militum poteſt cognoſcere etiam ſummarie inter milites. h. d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Magiſterie. Vide quod per iſtum text. notanter dicit Bald. hic in fi. z not. z limitat Alex. in l. magiſtratibus. ff. eo.

LEX VII.

1 ℣ Collegia approbata poſſunt dare ſuis creditoꝛib. iuriſdictionẽ.
2 Collegia approbata poſſunt facere ſtatuta de his, que pertinent ad eoꝛum iuriſdictionem.
3 Negotiatores quam militiam exercere poſſunt.
4 Priores artium an poſſunt cognoſcere de cauſis publicis.
5 6 Rectores artium, non habent iuriſdictionem, niſi in his que pertinent ad eoꝛum artem.
7 Vniuerſitas ſcholarium eſt approbata, z poteſt habere rectoꝛem.

a **Periniquum.** Hec eſt bona l. Qui ſunt de
1 profſionis, iuriſdictionem eius qui pre eſt collegio, [a]recuſare nõ poſſũt. h. d. ¶ † Ro. ex hac l. q̃ eſt multũ mẽti tenendũ, q̃ collegia approbata poſſunt dare ſuis rectoꝛib. iuriſdictionem ordinariã. ex hoc no. † q̃ collegia approbata poſſunt facere inter ſe ſtatuta de his que pertinẽt ad eoꝛ iuriſdictionẽ. dixi in l. oẽs populi. de iuſt. z in. ¶ Op. dici hic, q̃ illi qui ſunt de negotiatiõe, non habẽt exceptionẽ occaſione militie, z ſic inmuit q̃ poſſunt eſſe milites. Cõtra. negotia, ne militẽt. in rubro z nigro. li. xij. Sol. intelige hoc de quadã militia inermi, nõ eũ iurabant ſe nõ euitaturos mortẽ pro republica, ſed aliam militiã aſſumebãt, vt faciũt milites
2 Florẽt. qui militãt † cauſa honoris, nihilomin⁹ mercantiã exercẽt, z dicunt populares. ¶ Op. ſecũdo, † q̃ ſecundũ hoc iſti priores ſeu
b capitanei artiũ [b]poſſent cognoſcere de pub. criminib. vt ibi, tã publicis quã in priuatis. ꝛc. q̃ videtur cõtra l. j. ff. de offi. eius cui imã. eſt tamẽ, vbi hoc cõceditur ſolũ iudicib. maioꝛib. Sol. dicit gl. intelige hic publicis. i. ſocietatib. vel collegijs illius. z q̃ dicit priuatis, intellige quã habent inter ſe illi de illo collegio, vel ſocietate, in his que pertinẽt ad eoũ artẽ. z ita obſeruat cõſuetudo. z vide iſtã gl. z no. Iſtud etiã tenet Jnno. de off. oꝛ. c. cũ ab eccleſiarũ. Et ſic iſti rec
6 toꝛes artiũ. non habẽt iuriſdictionem, niſi in his, que pertinẽt ad
c eoꝛ artẽ. z in illis poſſunt facere ſtatutum, z nõ in aliis. ¶ Querit gl. vtrũ vniuerſitas ſcholariũ poſſit habere rectoꝛẽ? Et videtur dicere q̃ non, quia tert. dicit qui aliquas profeſſiones, vel negotiationes exerceꝛ, ſed ſcholares non prohibentur, vel negotiantur, ſed ſub
7 profeſſorib. addiſcũt, vnde doc. bene poſſunt habere rectoꝛẽ, q̃ prohibentur. Vide gl. tuam. que hoc dicit. doc. tenet quod vniuerſitas ſcholarium ſit approbata, z poſſit habere rectoꝛem. per auth. habita. ſ. ne fil. pro parte. ita obſeruat conſuetudo. Hic non ſunt alia.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Qui preeſt collegio. An autem iſte electus ſit a ſuperiore confirmandus. vide Aler. in l. moꝛe. cum ſeq. ff. eo. tit.

b ALEX. ¶ Capitanei artiũ. Et an priores artiũ ſtatutis ſuis poſſint adiicere penas, vide que dixi in l. ij. ff. ſi quis ius. di. non obtẽpe.

c P. PAV. P. ¶ Eoꝛum artem. Et ita obſeruat conſuetudo. Vide d. Fran. conſ. xxiij. in princ. z vide omnino alia que habes ad Bar. in l. ſi. ff. de excu. tut. vide multa per. Jaſ. in l. omnes populi. ff. de iuſt. z iu. z in m. lect. z in l. ſi quis ex argentarijs. ſ. rationem. ff. de eden. in iij. z iiij. not. dicit quod habeat iuriſdictionẽ non ſolũ in ſpectãtib. ad artẽ ſed etiam in dependentib. z connexis ab eis. Item q̃ intelligatur in ſpectantib. ad artem vide Jaſ. in l. age. C. de tranſ. Et de capitulis z alijs colle. quod non poſſunt ſtatuta condere, vide per Fel. in c. cum omnes. de conſt. z in c. cum acceſſiſſent. eo. titu. Barb. ſere conſ. xxix. vol. iij. vbi etiã quid ſi eſſent confirmata a ſuperiore.

2 Quis quando poſſit trahi extra prouinciam.
3 Miſerabiles perſone, non poſſunt trahi extra prouinciam.

a **Si contra pupillos.** [a]Perſone miſerabiles nõ
1 poſſunt trahi ad ius extra prouinciam, ſed ipſe alios trahere poſſunt. hoc dicit. Rot. † ergo caſum. in quo iuriſdictio ordinaria recuſatur, q̃ miſerabiles perſone faciũt hoc authoritate hui⁹ l. Aliũ caſus vidiſtis in l. j. ſ. ſi qua cunque predi. po. ¶ Oppo. z videtur quod hoc ſit de iure commu
2 ni, quod † quis non poſſit trahi extra prouinciam, vt in auth. vt diffe. inci. ſ. j. Fateoꝛ quod hodie eſt correctum, quia generaliter nemo trahi poteſt extra prouinciam ſuam, niſi iudice prouincie negligente, tamen hodie ſi iudex prouincie negligeret, non poſſent
3 trahi miſerabiles † perſone extra prouinciam, ſed debet cauſa delegari in prouinciam huius l. authoritate. ¶ † Quero que dicantur
4 b miſerabiles perſone [b]ter: ponit, pupilli z vidue. z Jnno. in ca. ſignificantibus. de offic. deleg. † Viduas intellige etiam que nunquam
5 habuerunt virum. Nam vidua dicitur queuis mulier, que non habet virum, z alie perſone infirme. Breuiter, puto iudicis arbitrio relinqui, ꝛc.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Si contra pupillos. Ultra priuilegium, quod habet miſerabilis perſona ex iſta. l. vide etiam aliquid quod ponitur in c. j. de poſtu. aliud quod ponit gloſ. ij. in capi. licet extra de cenſi. z ibi Dan. aliud quod ponit Jnn. in c. ſignificantib. de offic. deleg. quod non valet reſcriptum impetratum contra miſerabilem perſonam niſi facta mentione de eius miſeria per tert. noſtrum hic. ſed illud ibi reprobat Jm. quia ter. noſter non probat hoc. Vide Lar. conſ. cxxxvj. Item aliud ponit Anto. de But. in l. licet ex ſuſcepto. de fo. compe. ſed illud ibi reprobat Dan. in verſi. ij. non placet. Itẽ aliud, quod ponit in c. ex tenoꝛe. de fo. compe. z ibi vide Mar. in cap. j. in vlt. not. z aliud quod ponit Bartol. in q. ventilata inter gloſoſam virginem Mariam, z demonem. in verſicu. dixit aduocata. z aliud quod ponit in l. iij. ſ. hoc autem iudicium. in iij. oppo. ff. de damn. infect. an autem his priuilegijs poſſum renunciare, vide gloſſ. hic in verb. excedere. que videtur ſentire quod non, z vide etiam Panoꝛ. in cap. ex parte. B. de fo. compe. z Barb. in cap. ij. de offi. delegat. ad fin. z Felyn. in dicto capi. ſignificantibus. vide Anto. de Butr. conſil. xliij.

P. PAV. P. ¶ Si contra pupillos. Et hic vna gl. ſingularis quod etiam ſi iſte perſone renunciarent huius l. priuilegio non valeret, quam ſequitur z commendat Feli. in c. ſi diligenti. de foꝛo compet. in illa materia quomodo quis poſſit iuri ſuo renunciare, colligens quod vbi conceditur aliquid alicui miſerabili perſone, z in miſeri coꝛdiam, non poteſt per eum cui conceditur, renunciari. Item an priuilegium huius. l. cõcedatur indiſtincte pupillis z viduis, etiam ſi ſint diuites. Alber. hic tangit, ſed non firmat. Spec. in titu. de inſtru. editio. ſ. nunc aliqua verſicul. z ſcias. el ij. tenet quod ſolum in pauperib. quia tunc ſunt miſerabiles perſone, vt per Aleran. conſ. xxj. ad fin. volu. j. alle. Jmo. in ca. ſignificantib. de offic. deleg. quem vide. z clare non firmat. Vide Decium in c. ceterum. de iud. quia videtur velle contrarium Paul. de Caſtr. in iſta rub. idem ſentit bene probatum in iſto text. in fin. in dictione, alij. Et licet rub. generaliter loquatur, non eſt inconueniens eam reſtringere ad pauperes. in quibus militat ratio miſerationis, ſuper qua fundatur iſta deciſio, vt per Bal. z alios hic. Et ad hoc pondera text. in c. ſuper quibuſdam in fin. de verb. ſign. qui etiam generaliter loquitur. Reſtringitur igitur ad pauperes per canoniſtas in d. c. ſignificantibus.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Non poſſunt trahi. Jmo dicit ſingula. Bald. in c. de cauſis nu. 26. de offic. deleg. quod iſte miſerabiles perſone nõ poſſunt iuriſdictionẽ prorogare: quia non poſſunt eoꝛum priuilegio renunciare.

b ALEX. ¶ Miſerabiles perſone. Vide Jmo. in cle. j. de conſti. do. An. in c. licet de cenſi. z late do. Abb. in c. ſignificantib. de offi. dele. z vide Spe. in tit. de reo. ver. item quod pupillus. ¶ Adde Paul. de Caſt. hic z adde tu quod dictum Barto. hic dum dicit, relinqui arbitrio iudicis, que dicantur perſone miſerabiles, non procedere quando in iure eſſet expreſſum, que dicantur perſone miſerabiles. Ita do. Maria. Soc. de foꝛo compe. in c. ex tenoꝛe.

Quando Imperator inter pupil. vel vid. Rub. XIIII.

LEX VNICA.

Iuriſdictio ordinaria recuſatur propter miſerabilitatem perſonarum.

Vbi de criminibus agi oporteat. Rubr. XV.

LEX I.

1 Remiſſio vbi z quando habeat locum in criminalibus.
3 In criminalibus iuriſdictio poteſt prorogari, z quomodo prorogetur per ignoꝛantiam. nu. 4.
5 Vagabundus poteſt conueniri vbilibet, z quis ſit vagabundus, numero 6.

a **Questiones.**[a] Hic est valde bonus titu. De crimine potest cognosci in loco delicti, in loco domicilij, & in loco prorogate iurisdictionis, & in loco vbi quis plurimũ conuersatur. h.d. cũ l. seq. ¶ Oppo. dicitur hic q̃ potest cognoscere, vel cognosci de malefi-
1 cio in pluribus locis. Contra, † imo quis semper debet remitti ad
b locum commissi criminis,[b] vt in aut. vt nul. iu. §. si vero quis comprehensorum. posita ĩ. de adul. si vero criminis. Solu. tres sunt opi. Una, quod facienda sit remissio. verum est illo iudice postulãte, in cuius loco quis deliquit, ita loquũtur contraria. secus si non peteret, quia potest alibi cognosci, ita loquitur hic. & hec est vna opi. & bona. Alij dicunt quod debent remitti ad locum delicti, scilicet ad puniendum. cognosci vero potest de delicto in pluribus locis, vt hac l. Hoc nõ videtur verum, quia hec lex dicit perfici debere, & sic denotat quod perficiatur vsque ad executionem. Alia est opi. & est vera coniuncta cum prima, quod remissio debet fieri ad postulationem iudicis illius loci, vbi maleficium est commissum. tamen remissio non fit simpliciter, sed debet cognosci summatim per iudicem loci a quo postulatur remissio, an iste reus fuerit contumax in loco delicti, vt in d. §. si vero quis comprehensorum. De hoc dixi in l. fi. §. j. ff. de pub. & l. si cui. §. fi. ff. de accu. ¶ An autem in contractibus
2 † fiat remissio, tangit gl. in l. heres absens. §. j. ff. de iud. & ibi dicem[a], & tene menti illam opi. quod possit cognoscere vnus iudex, & remittere ad iudicem loci commissi criminis ad puniendum, & vide glos. primam. ¶ Oppon. secundo, dicitur hic, quod potest cognosci vbi inchoata est lis. cõtra, secundum hoc procedetur coram iudice in-
3 competenti. contra l. j. s. tit. ij. Solu. Intellige hanc l. † quod fuit lis inchoata coram eo, qui alias cognitionem habebat similium causa-
c rum[c] criminalium, ideo eius iurisdictio potuit prorogari. Secundum ergo hoc intellige quod scienter fuit lis inchoata coram iudice incompetenti, vt l. j. & l. ij. ff. de iudi. ¶ Contra oppo. quod cause criminales non possunt delegari, vt l. j. ff. de offic. eius cui mand. est iuris. Sol. Aliud est dicere an causa possit delegari, aliud est an possit iurisdictio prorogari. illa enim non est delegatio, sed cognoscit ex vigore proprie iurisdictionis, vt habuistis in l. episcopale. s. de epi. au. ¶ Quero, quid si ab initio ignorat reus, quia credebat iudicem esse suũ, postea sciuit, & sponte litigauit, an valeat iudicium?
4 Gloss. istud tangit hic melius quam alibi. Ideo † pro declaratione istius glo. dicas tria verba sic. Quandoque in iudice non est defectus iurisdictionis, sed est defectus voluntatis partium, que non
d prorogant iurisdictionem, propter ignorantiam,[d] tunc licet ab initio ignorauit, & postea sciuit, & ratum habuit, validatur iudicium, quia erat defectus solum in voluntate. arg. (l. licet. ff. de iud. &) l. licet. s. de procu. Quandoque fuit defectus in iurisdictione iudicis, tunc postea pendẽte causa iudicij iurisdictio superueniat. Hic aut superuenit ex causa de nouo emergẽte, & iudicium nullo modo potest confirmari. Ita tenet hic gl. in secundo membro. Ratio, quia initium iudicij non fuit legitimum, vt l. momẽtanee. s. qui legi. perso. Si vero superuenit iurisdictio ex causa de preterito, tunc confirmatur iudicium vt ex nunc, non vt ex tunc, vt l. obseruare. §. fi. ff. de offi. procon. Habuistis no. in l. j. s. qui pro sua iurisdictio. iud. dari non pos. & vide gl. ¶ Quero, dicitur hic, vel vbi reperiũtur. quid est hoc dictum, vbi reperiuntur? dicunt quidam, vbicunq; propter illud verbũ Domini, vbi te inuenero, ibi te iudicabo. Certe Deus bene potest dicere illud verbum, quia habet iurisdictionem super toto, sed imperator, & alius iudex non. Unde gloss. bene dicit, quod debet intelligi vbi reperiuntur, scilicet habere domicilium, & ista est bona. Alij intelligunt hoc de vagabũdo, qui potest vbicunq; con-
5 ueniri. vide gl. istam quam no. Et sic nota † quod vagabundus potest cõueniri vbilibet. Item no. ĩ. l. proxi. & de iudi. l. heres absens. §.
6 proinde. sed quis sit vagabundus, † glo. tangit in l. eius qui. §. fi. ad munic. & per Dyn. melior est gloss. in l. iiij. §. pretor. de dam. infec. vbi
e vagabundus[e] dicitur, qui propriam habitationem non habet. Uenio ad l. seq. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Questiones. De materia huius titu. vide per Angel. de Aret. in trac. maleficio. in versic. existens Floren. & Bartol. in l. si cui §. fin. in fin. de accu.

b P. PAV. P. ¶ Criminis. Uide circa istam materiam remissionis, quid si iudex domicilij iam cepisset cognoscere, & quid si iam lata esset sententia, an iudex loci delicti possit postea petere remissionem. Et alia in materia, vide Alexan. in l. a diuo Pio. §. sententiam Rome dictam. ff. de re iudi. post alios ibi. & etiã ibi addidi ad eum. An autem si quis committat delictum in aliquo loco, postea mutet domicilium in alio loco possit conueniri in loco noui domicilij, & puniri pro delicto alibi commisso, vide Barb. in c. excommunicatus. de offi dele. De materia remissionis in criminalibus, vide Feli. in c. fin. de for. compe. in ciuili.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Remissio. Quid autem si duo iudices faciunt inquirere de eodem delicto, an vnus debeat remittere ad alium quando non apparet de preuentione: vide Bald. in l. nulli. s. de iudic. Item not. quod licet hodie non fuit remissio in delictis, tamen si sunt ciuitates cõfederate, digniori debet deferri. ita sing. Bald. in c. cum m. Ferrariensis nu. 34. de constit. vide eundem in l. penult. ĩ. de execu. rei iud. Uide text. & quod ibi not. post Bart. in l. non dubito. ff. de captiuis. & Bald. in rub. de fid. instr. ad fi. Cuius autem expensis fieri debeat talis remissio si petatur, expensis petentis. Uide Bald. in c. nonunlli, nu. 9. de rescript.

c ¶ Similium causarum. Adde tu & vide Aret. in ca. si diligenti. de fo. compe.

d ¶ Propter ignorantiam. Et quando error litigantium impediat prorogationem iurisdictionis, adde & vide plene per dom. Mar. Soc. in c. significasti. ar. vj. q. ij. de fo. compe.

e IO. FR. RV. ¶ Uagabundus. Adde Feli. in c. fi. de fo. compe.

LEX II.

Sciens. Dicitur hic. vbi degit, causam cognoscet. quid est hoc dictum, vbi degit? Glo. dicit, vbi habet domicilium. Uel dic de vagabundo. Certe secundum hoc nihil adderet ad legem precedentem. Dic ergo, vbi degit, id est, conuersatur, vt scolaris in scholis, qui non habet domicilium, facit ĩ. vbi señ. vel cla. l. ij. Et hoc tenet Inn. in c. ex par. de foro compe. & dicam vobis ibi. ¶ Ex hoc habes quod Florentini, & alij, qui stant in ciuitate ista, licet non habeant hic domi-
a lium, tamen propter multam[a] conuersationem quã habent, possunt hic conueniri, quod est valde notandum. & idem de scholari, quod tene menti.

ADDITIO.

a IO. FR. RV. ¶ Multam. Adde Pau. de Castr. in l. precedenti qui declarat quod multum conuersari in loco dicitur qui in eo stat maiori parte anni.

AVTHENT.

1 Rescriptum non potest impetrari extra prouinciam, nisi data negligentia iudicis prouincie, vel si potentiam aduersarij perhorresceret num. 3.
4 Mandatarius si conuenitur de delicto habet dilationem ad denunciandum domino, & propter quid datur.
5 Procurator etiam in ciuilibus habet dilationem ad denunciandum domino, vt possit instrui de suis defensionibus.
7 Fideiussori datur dilatio, vt denũciet domino, vt ab eo instruatur.
8 Laboratores, conductores, & emptores, & similes habẽt dilationẽ ad denunciandum domino, vt instruatur ad defensionem.
10 Sententia lata contra conductorem, quando possit exequi contra dominum absentem.

a **Qua in prouincia.**[a] Primo ponit vnum dictum vbi quis debeat conueniri, quod erat de iure antiquo. Secũdo ponit quedam singularia, que inducuntur per hanc auth. Tertio excipit a predictis. Secũda ibi, si ergo. Tertia ibi excipitur. Habes in hac authen. quedam singularia. Primo in ver. si ergo. habes singulare illud, quod dicit, omni priuilegio cessante. In ver. eo autem absente habes tria singularia. Primo quod datur dilatio ad denunciandum domino. Secundo, quod Dominus ipse absens condemnabitur lite non contestata. Tertio, quod condemnato procuratore fit satisfactio de rebus domini, si procurator non est soluendo. In versi. sed si nec ipse. habes aliud singulare, q: quis condemnabitur lite non contestata. ¶ Opp. quod ista lex ponat superfluum in se ipsa. nam primo dicit, deliquit postea dicit. criminum. gloss. expon. quod primo intelligatur deliquit, ita quod conueniatur ciuiliter postea dum dicit, criminum, intelligitur criminaliter. Uel dic, primo loquitur quando deliquit sine animo, postea cum animo. Ita dicit glo, vel dicas quod primo in eo quod dicit, deliquit, loquitur quando quis conuenitur in loco delicti. Secundo, cum dicit, criminum reus, loquitur quando quis conuenitur in loco domicilij, vel alio loco permisso, vt l. j. & ij. huius titu. ¶ Oppo. secundo, & videtur quod hec auth. sit superflua, quoniã hoc erat de iure antiquo. Solut. dico quod non erat ita expresse dictum de iure antiquo. Preterea, hic multa specialia adduntur, specialiter illud quod dicit, omni priuilegio cessante. ¶ Sed contra hoc opp. de l. j. s. tit. s. de episc. & cle. auth. clericus. & authen. causa. vbi quis habet pri-
1 uilegia, per que recusat iudicem. ¶ Quidam dicunt, † bene tollitur priuilegium fori, sed non priuilegium sui iudicis, quasi dicat. forum ciuitatis Perusij, vbi quis deliquit, declinare non potest. Sed tamen debet conueniri coram suo iudice, hoc est clericus coram episcopo, scolaris coram suo iudice. & similia. ¶ Uel dic verius, quod ista verba, omni priuilegio, debent intelligi de priuilegio in corpo-
b re iuris non incluso. Priuilegia enim inclusa in corpore[b] iuris non tolluntur ex verbis istius auth. q̃ est notandum. Simile not. in l. §. legan.

§.legatis,z l.heres absens.in prin.ff.de iud.qs tene menti. ¶Ite3 opp.ad primã.z ad idẽ,z videtur q̃ quis possit trahi extra prouin ciam per rescriptũ,vt ſ.de dila.l.ſi qñ.z auth.q̃ fieri.So. Hic tollit priuilegiũ reo,ſi aliquod priuilegiũ alleg.propter q̃ nõ conueniat in sua prouincia,ſz in lege cõtraria cõcedit actori impetrare reſcri ptũ extra prouinciã.Cõtra hoc op.de l.in criminali.ſ.tit.ij.vbi in nuit etiã reũ ad iudicẽ impetrare reſcriptũ extra puinciã.So.Di cunt quidã.q̃ illa corrigit per istã.Tu dic q̃ non corrigitur.fateor eñ q̃ reus põt impetrare reſcriptũ ad iudicẽ extra prouinciã,tñ ſi preueniretur,q1 prius esset conuẽtus coram iudice sue prouincie, non posset vti exceptione aliqua ex vigore illius reſcripti, ppter verba huius auth.Sed ſi prius traheretur actor ad iudiciũ corã iudice delegato,procederet iudiciũ.nec posset postea cõueniri co ram iudice prouincie,obstãte exceptione preuẽtionis.que est inser ta in corpore iuris,vt l.vbi acceptum.ff.de iud.nec esset tunc pro prie exceptio,z vigore impetrati reſcripti, seu priuilegii, hodie tñ
2 ẽſt hoc expeditum,q̃ nec actor,nec reus potest impetrare reſcri ptum extra prouinciam,niſi propter negligentiam iudicis prouin
3 cie,vt in auth.vt diffe.iudi.ſ.j. ¶Item quando aduersarij poten tiam perhorresceret,vt ſ.tit.j.l.j.in fine.z istud est hodie expressum extra de reſcri.c.statutum.ſ.cum vero.li.vj.vbi vtitur expresse ver bis l.j.in fi.precedentis tit.

Venio Ad ver.eo autẽ absente. ¶Primo quero de intelle ctu huius ver. Antiqui posuerũt casus,vt habetis in prin.gl.quã casus positionẽ gl.reprehendit z bene. ¶Scõa ca sus positio est in eo,qui aliquẽ deiecit de possessione,aliquo mãdã te,vt ſi de hoc accusaretur,vel conueniatur.hz dilationẽ ad denũ ciandũ domino,z procedatur secundũ formã huius authen. Vide
4 istam gl.z no.ſm istam casus positionem,q̃ ſi conueniatur man datarius de delicto.habet dilationẽ ad denũciandũ dño,z ista di latio non datur,vt ex hoc liberetur conuentus,sed datur vt con uentus a dño possit instrui de suis defensionibus.ar.extra de pro cura.c.constitutis.q̃ est notandum.Et secundũ hec inteliges istã auth.q̃ cõueniebatur de isto crimine ciuiliter,z illo casu quo vñ satisfactio liberat alium,alias pro delicto procuratoris nõ fieret executio in dominũ.cũ vnusquisq̃ propria z separata obligatione teneatur,vt ſ.dicã.Põt tamen esse casus,in quo iste mandatarius
c erecusabitur propter mandatũ ſm ea que no.in l.liber homo.ff.ad l.Aquil.z diri plene in l.non solũ.ſ.ſi mandato.ff.de iniu. ¶Ter tio modo ponitur casus in eo,qui cõtraxit te mandãte,vt in glo.z secundũ hãc debes exponere,ex cuius domo iniquũ quid patior, q1 non obseruantur contẽta in cõtractu.Not.istã casus positionẽ,
5 q̃s etiam in cõtractib.procurator debet habere dilationẽ ad de nunciandũ domino,vt possit de suis defensionibus instrui,vt d.c. cõstitutis. ¶Quarto modo ponitur casus in eo,cui data fuit pe cunia cõtemplatione vtriusq̃z,vt ſ.ſi tutor vel cura.interue.l.ſi cre
6 ditor.z l.ſi pupilli.ſ.j.ff.de neg.gest. ¶Ex quo not.q̃ quis hz ha bere dilationẽ ad denũciandũ ei,ad quẽ negotiũ principaliter spe ctat.ſz non cõueniatur vt procurator,nec vt fideiussor,sed hz ha bere dilationẽ ad denunciandũ socio suo,cuius equaliter interest. Et semper intelligas q̃ illa dilatio fiat,vt possit instrui de defen sionibus suis,vt ſ.dicã. ¶Quinto modo ponit casum,Jo.in fide
7 iussore de iudicio sisti,qui debet habere dilationẽ ad denunciãdũ domino.Ex quo etiã no.q̃ fideiussori datur dilatio,vt denunciet dño,vt sic ab eo possit de defensionib9 suis instrui. Facit ad hoc l. idemq̃.ſ.generaliter.ff.mãdati.Aduerte,oẽs iste positiones pos sunt initineri,vt vidistis.z notabiles sunt.tamen non congruũt lite re in corpore,que dicit,siue procuratoz,siue cõductoz,siue quicunq̃ sit alius.Et ideo vltramõ.ponũt casum,z bene,ſi dominus erat ab sens,z dimisit procuratorẽ,siue castaldionẽ,siue laborantẽ,vel con ductorem suum,vel emptorẽ fructuũ,z ille informatus a dño suo incidit arborem in possessione,quã alius dicebat suam esse,certe ſi talis accusatur,vel ciuiliter cõuenitur,hz habere dilationẽ ad de nunciandũ domino,vt sic ab eo de suis defensionibus instrui pos sit,qui ſi venerit,vel nõ venerit,procedetur vt litera iacet.Not.ergo
8 ex ista lectura,q̃ laboratores,conductores,z emptores, z oẽs ſi miles debẽt habere dilationẽ ad denunciandũ domino,vel ad de nunciandũ eorum actori,vt possit instrui de defensionib9. Et hoc dico ad differentiã illius dilationis,que datur ad denunciãdũ do mino,vt ſ.vbi in rem actio. l.ij. per quam dilationẽ liberatur reus ab instãtia iudicij,vt ibi vidistis. ¶Op.hic innuit q̃s perueniatur ad diffinitiuam sententiam lite non contesta.cõtra in l.ſi.ſ.illud.de
9 tempo.appella.Sol.Specialis est casus,† in quo lite non contestata proceditur,q1 lis videtur quasi contestata per istam dilatio nem,que datur ad denunciandũ dño,vt videbitis in d.l.ij.vbi in rẽ act. ¶Op.res inter alios acta,aliis non preiudicat.vt ſ.res inter alios acta in rubro,z nigro.z ſ.qui.res iudi.non nocet.per totum. Sed hic dicttur quod lata sententia contra castaldionẽ,cõductorẽ,z similes,ſi non sunt soluendo,satisfiet de reb.domini,quare ma le gl.dicit,q̃s hic tex.debet intelligi,quando sententia ẽſt lata con tra ipsum dominum absentem, non autem quod ex sententia lata in conductorem.z similes,fiet executio in bonis domini. Vide glo. super ver.non fit.Bto.in l.venditor.ff.de mil.videtur velle quod ex sententia contra presentem, fiet executio in absentem. Item velle videtur text.in l.ſi procuratorem,ſ.ſi ignoranter.ff.mandat.text.hic clarius videtur dicere quod in subsidium non existente soluendo
10 conductore vel simili,fiet executio in bonis domini,dico sic,† Quã do aliquis preponit aliquem certo poderi,vel facit eũ vsufructua rium,videtur eum facere procuratorem ad omnia incumbentia il li poderi,vt l.ij.ff.de oper.no.nunt.z vsufru. quemadmo.ca.l.j.in ſi.z l.seq.per hoc tamen generale mandatum non videtur mandatum delictum,vt l.ſi procurator.de condict.indebi.vnde ex delicto talis procuratoris,nullo modo in dominum debet fieri executio. Sed ſi nos poneremus a domino esse mandatum expresse,vt quia locauit possessionem cũ talibus finibus,z sic comprehendebat aliena.tunc ſi quidem procurator fuisset cõuentus criminaliter ex suo delicto, z fuisset condemnatus,non satisfieret de bonis domini,quia procu rator soluendo dominum non liberaret, vt l. ſi quis id quod.ſ.fin. cum l.sequen.de iurisdi.om.iud.z l.j.de condic.fur.Sed ſi conueni retur ciuiliter ad interesse, quo casu solutio procuratoris liberat dominum,vt d.l.j.de condi.furti.tunc ipsemet procurator posset sa tisfacere de bonis domini,vt in illis possit fieri executio procurato re hoc volente,vt d.ſ.ſi ignoranter.z hoc negotium absentis vtili ter fit.arg.ã.de episco.z cleri.auth. ſi captiui. z diri vobis in l.ea.ſ. Lato.de verbo.oblig. ¶Ultimo querit gl.quot specialia inducan tur per hanc authen.Diri vobis ſ.in principio authen.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Qua in prouincia.Circa istud quod dicitur in isto tert. quod ſi quis haberet priuilegium ne conueniretur niſi certo loco ſi alibi delinquat, quod possit alibi conueniri in loco delicti, non obstante priuilegio.Vide Ja.post alios in l.ſi.ff.de const.prin cipum.Et pondera tert.notabi.in[c.j.de priuil.in vj.Et vide etiam Abb.in c.ſi.extra de foro comp.

b P. PAV. P. ¶In corpore. Vide Barba. in verbo, clausula non obstante.vbi addidi.

c ALEX. ¶Mandatarius executabitur. vide que diri in l.de pu pillo.ſ.ij.de oper.no.nun.ad intellectum ſ.tignum.

Vbi de possessione agi oporteat. Rub. XVI.

LEX VNICA.

Vbi aut vis. Vbi est facta vis, z vbi est pos ſessio,ibi potest agi de possessio ne.h.d.vide gl.facit hec lex ad questionem, ſi existens in territorio Perusij,percutit aliquem cum sagitta in ter
a ritorio Assisij,quo loco possit conueniri?[a] De hoc dic, vt diri in l. libellorum.ff.de accusa.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Conueniri.Vide Bal.in l.neganda.in vers.forma que stionis.ſ.qui accu.non poſſ.Adde nota extra de foro compe.c.po stulasti.z c.ſi.

Vbi fideicommissum peti oporteat. Rub. XVII.

LEX VNICA.

Fideicommissum. De materia istius legis dic plene, vt not.in l.quod legatur.ff.de iudic. ¶Ultimo aduerte ad gl.que est super ver.relicta est,&c.que dicit,vt sit tertium adiacens.Dy.dicit, id est, verbum tertie persone nullam determi nationem habens.

Vbi conueniatur,qui certo loco dare promisit. Rub. XVIII.

LEX VNICA.

1 ☞ Actio arbitraria que dicatur.
2 Vtrum omnis actio stricti iuris dicatur arbitraria propter ele ctionem loci.

Qui certo loco. In actionib9 arbitrarijs, propter adiectionem lo
1 ci, habetur ratio interesse vtriusq̃z partis.h.d. ¶Quae ro,que dicatur actio arbitraria.Dico quod actio arbi traria est,in qua exercetur officiũ iudicis mercenarij, actioni de seruiens propter aliquod incidẽs intrinsecus.Hoc dico,vt cogno scatis in quo differat ab actionibus bone fidei,in quibus deserit officiũ iudicis mercenarium,secundũ naturam actionis proposite. Nam ex natura actionis proposite bone fidei,veniunt vsure, venit interesse,iuratur in litem,z similia,sed in actione stricti iuris secun-

dum naturam actionis proposite, hoc non pōt fieri, sed equitas suggerit propter adiectionem loci, ut luder habeat rationē interesse vtriusq; propter hanc adiectionem hec actio dicitur etiā alijs
2 modis arbitraria, vt Inst. de ac. §. preterea. ¶ Queris glo. vtum possit cōueniri in quolibet loco? Dicit gl. qō sic, scz in loco idoneo. ¶ Item querit, vtrum omnis actio stricti iuris sit arbitraria propter adiectionem loci? Et dicit quod non, nisi in quatuor casibus, scilicet in constituta pecunia, ex stipulatu, ex mutuo, ex testamēto. Do. Hic, de Mat. disputauit contrarium in quolibet istorū. Dicemus in materia de eo qō certo loco, anno futuro. ¶ Querit glos.
3 tego existens Perusij promisi me daturum centum Florentie, nō est dubium qō Florentie possim conueniri, vbi est solutio facienda, vt l. contrariſſe. ff. de act. & oblig. Sed an possim conueniri hic, vbi verba (contractus) fuerunt celebrata. Bl. tangit hic in l. iij. §. Julianus, ff. de consti. pecu. & l. j. de bo. autho. iud. pos. & ibi dixi tex. videtur in l. quero. ff. de sol. secundum Pe. & ibi dixi.

Vbi in rem actio exerceri debeat. Rub. XIX.

LEX I.

1 ☞ Venditor si vult emptorem defendere, an possit iudicij susc[i]pere inuito actore.
2 Venditor potest suscipere iudicium, vt simplex defensor, non tamē animo nouandi.
4 Per compromissum quod fit in arbitratorem, non fit mutatio iurisdictionis.
6 Qui de necessitate alium defendit, potest ex sua persona exceptiones & beneficia deducere.

IN rem actio. Actio in rem datur cōtra possidentem, & ex persona actoris non fit mutatio iudicis. h. d. ista no. l. ¶ Hoc. tex. ibi in fin. nec em̄ iurisdictionis, &c. Ad illud q̄ j. dicam. ¶ Circa hanc l. querit gl. quid si venditor vult defendere em
1 ptorem, & pro eo suscipere iudiciū inuito actore, an pōt. Bl. determinat hic qō sic, tamen in foro emptoris non ipsius venditoris, vt l. venditor. ff. de iudi. facit de pet. here. l. sed & si. §. item, si rem in fi. & verum dicit tamen in hoc est dubiū, si inuito actore pōt suscipere iudicium animo nouandi, vt sic emptor vlterius non teneat. Blo. videtur tenere q̄ sic in l. liberto. §. fi. de ne. ge. & male dicit, secundū Modernos hic, per l. si mandato. §. j. ff. mand. Doct. tangunt hic.
2 Ego plene dixi in l. solutionē. ff. de solutioni. Tāquā ergo simplex
* defensor pōt suscipere iudiciū, non tū animo nouādi. * ¶ Ultimo
3 hic videtur casus illius q. quā disputaui, dicit statutū cause que vertunt inter cōsanguineos, cōpromittātur in arbitratores. Cōtingit quod frater meus vendicabit ab eo, cui vendēdi possessionem, ego iuf ad defendendū illū, cui vendideram, & defensione suscepta petij cām cōpromitti, tanq̄ vertentē inter cōsanguineos, & alias coniūnctos. queritur an possim, q̄ non debeat cōpromitti vī casus hic, & in l. venditor. ff. de iudicijs. ¶ Cōtrarij determinaui per
4 hanc rationē, q. per cōpromissum, qō fit in arbitratorē, nō fit mutatio iudicis, vel iurisdictionis, imo prima causa deciditur coram iudice. Cum em̄ arbitramentū sit quedā transactio, vt in authē. si vero cōtigerit. §. de iud. & ibi dixi, & in corpore, vt diffe. iud. §. j. & ibi gl. quādo peto cōpromitti, idem est dicere, qō peto q̄ trāsigamus secundū arbitriū talis, & sic non est mutatio iurisdictionis, sed est quoddā beneficiū cōpetens partib, & per hoc hec lex nihil facit ad propositū. Tamen ad determinationem huius questionis ille, qui
6 de necessitate defendit aliū pōt defensiones, exceptiones, & beneficia, ex sua persona in iudicium deducere, vt l. idemq; §. genera. ff. mādati, & ibi tex. & glo. l. procurator. ad exhiben. §. j. & ibi dixi rem ratam haber. ergo iste poterit ex sua persona istam defensionem in iudiciū deducere, &c.

ADDITIONES.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Nouandi. Adde Bar. consi. ccxix. incip. agitur contra Ciolum. lib. j.
a ALEX. ¶ Casus illius q. vide que dixi post Bar. in l. facere posse. ff. soluto matrimo.

LEX II.

1 ☞ Possidens alieno nomine potest dominum in iudicio nominare.
2 Reuersus quando agat de proprietate, quādo aliquis fuit in possessione suorum bonorum.
3 Denunciatio facta domino, quando habeat vim quāsi litis contestationis.
7 Possidens ciuiliter, nominans dominum in iudicio, potest contineri rei vendicatione.
8 Nominare dominum in iudicio, potest possidens rem mobilem, & numer. ii.
9 Nominatio an possit fieri in iuribus incorporalibus.
10 Nominatio an habeat locum in iudicio possessorio.
12 Conuētus in actione mista, vt puta in petitione hereditatis, quando possit dominum in iudicio nominare.
13 Conuētus actiōe personali, an possit dominū in iudicio nominare.
14 Nominatio debet fieri ante litem contestatam.
15 Hominās dūm in iudicio, an debeat, phare se possidere noīe alieno.
16 Si possidens nomine alieno conuenitur, si non nominet dominum in iudicio an teneat processus.
17 Sententia lata contra colonum, vel alium, alieno nomine possidentem, an noceat domino.
18 Per iudicem denunciandum est domino.
19 Domino comparente datur nouus libellus.
20 Hominans debet possessionem in nominatum transferre.

a **SI quis alterius.** a Ista est singularis lex, & non est alibi in corpore
1 iuris ciuilis. Breuiter dicit. Alieno nomine † possidens
b conuentus potest dominū in iudicio nominare, b & ei sunt dāde ma
ducie ad denūciandū domino, & habet vim quasi ☞ citationis quo
ad interrūpendū prescriptionē & vt reuersus dominus de possessio
2 ne non audiatur. h. d. Dicitur hic q̄ † reuersus auditur de proprietate tantū. Contra imo de possessione, vt l. si quis emptionis. §. pe
ñ. de prescri. xxx. an Sol. Quandoq; missio in possessionē fit ante litis contestationē, & tunc auditur de possessione, & proprietate, vt
contraria. Quādoq; missio in possessionē fit post litē cōtestatā, & quasi & tunc non auditur de possessione, sed de proprietate, vt
casus hic. Quādoq; missio in possessionē fit post diffinitiuā sententiam, & tunc nō auditur, nec de proprietate, nec de possessione, vt
properandū. §. finaūtē reus. §. de iud. §. quomodo, & qñ iud. l. contestaneū, & ibi videbitis. ¶ Quero, vnde inducatur ista quasi cōtesta
3 tio, de qua fit hic mētio. Ex. dicit † q̄ hec denūciatio facta domino habet vim quasi contestationis. Ad q̄ intelligēdum aduerte vt dixi tibi in l. j. de lit. cont. istud q̄ dicimus de ista litis cōtestatione cessuli, procedit quasi ad exemplū prelij corporalis, vt victis. Quan
4 doq; in prelio † corporali, illi qui tenēt vnam arcē, vel vnū forlicium dicunt volo denunciare domino pro quo hic sum, q̄ nisi mihi succurrerit intra tantum tēpus, ego cedam tibi qui facis exercitū contra me. Istud est quasi quoddam prelium, ita hic, iste tenēs rem alieno nomine, nominās dominū in iudicio expectat ab eo subsidium,
5 quo veniente litigatur, eo non veniente cedit. Et sic ex hac ratione citur possidenti alieno nomine quedam exceptio declinatoria, vt non cogatur subire iudiciū, si eius dūs veniat, ipse litigabit. & contra eum dabitur libellus, vt ibi actoris intentiones expiat si vero non veniet ipse erit citādus, & cōstituēdus in cōtumacia, vt ibi. & actoris legitimis citare curabit, & sic iste possidens non inquietabitur vlterius. Et in hoc differt ista denūciatio, que hic fit, ab ea, que pronuntiatio fit, vt conuentus possit instrui de defensionib. suis, nō vt per hoc a iudicio liberetur, vt vidistis ibi. ¶ Quero, dicitur hic
6 q̄ quis alieno nomine possidens, de quo † loquitur ista lex? Dicit quidā de eo qui non habet ius in re, vt cōmodatarius, colonus, inquilinus. Item in eo qui habet ius in re, vt feudatarius, emphyteuta, & simili, & hoc propter generalitatē huius legis. Alij dicunt contra, nā illi, qui nō habent ius in re, possident nomine suo, nō alieno, ideo dūm non nominat in iudicio, ista opinio cōmunis
c tenetur. Et mihi videt q̄, debemus sic dicere. ᶜ Aut iste, qui habet ius in re quentur solū respectu possessionis, vt q̄ emphyteuta conuenitur eb alio dicēte se potiorē emphyteutam esse, tūc vera sit ista opinio q̄ nō possit dūm in iudicio nominare, q. ei nō preiudicatur. Si vero cōuenietur respectu dūij directi, & sic respectu iuris, q̄ est apud aliū, debet nominare dūm in iudicio, & liberabitur a iudicio respectu illius dūij, quatenus illud iudiciū nō repugnat iuri ipsius emphyteute. Poteit enim dicere emphyteuta, nō curo quis sit dominus directo, nec hoc volo defendere, sed dico me esse emphyteutā, sed quatenus ius, vel petitio actoris repugnaret iuri ipsius emphyteute haberet emphyteuta necesse se defendere, nec posset dūm nominare, quantū ad declinandū iudiciū, sed bene posset eum nominare, vt possit ab eo de suis defensionibus informari, vt victis in authentica, qua in prouincia. ¶ Iurta hoc quero, pone q
7 nominaret in iudicio dominū, qui possidet ciuiliter tantum, an sit tantū ciuiliter possidens possit cōueniri rei vendicatione. Opinantur hic in gl. ff. gl. tenet sic, ff. de rei vēd. super rub. in l. Sōpon. §. fi is qui precario. ff. de acqui. pos. & ibi plene dixi. Et est tex. in iuſcunque. §. j. ff. de vsufru. ¶ Procedo vlterius, dicitur hic, q̄
8 nomine possidēs rem immobilē. Quero, quid si possideat rem mobilem. Bl. dicit quod non potest dominū nominare in iudicio nec huius l. sed res debet deponi si est persona suspecta, vt l. si iudex. §. fi. qui satisdare cogantur. Sed hodie posset dominū nominare. per aut. qua in prouincia, ita dicit gl. Certe aut. illa nihil facit, q̄ ibi loquitur de nominatione, que fit, vt possit instrui de defensionē cause, non autem ad declinandum iudicium. Inno. etiā vt hic non contestato &c. quoniam frequenter, circa fi. tenet idē maximē

quo. p

quod possessor rei mobilis possit dominū nominare in iudicio, pro certo nos de hoc non habemus legem expressam, tamē ex identitate rationis possumus beneficiū huius legis ad possessores rei mobilis extendere, cum eadem sit ratio, nec per hoc introducatur alicuius legis correctio. ¶ Quero extra gl. vtrū in iuribus incorporalib. liceat dominum in iudicio nominare? Inn. tenet qđ sic, per c. inter. de ma. ⁊ obe. ⁊ no. ipse in d. c. quoniam frequenter. Ista enī iura incorporalia habentur pro reb. immobilib. ⁊ maxime quando immobilib. adherent, vt l. si aliena. §. j. ff. de vsucap. commu. pre. l. j.
10 ¶ Quero extra gl. † nunquid in possessorio possit quis dominum nominare in iudicio, videtur qđ non, q2 tex. loquitur de conuento act. in rem. Gul. de Cu. tenet hoc idem in conuēto possessorio, per auth. qua in prouincia, sed illa nihil facit vt dixi. Glo. Decre. tenet contra. xij. q. ij. c. quicunqꝫ. Gl. nostra videtur velle qđ in possessorio habeat locum beneficium huius legis vt l. locum. §. j. ff. de tab.
11 exhi. que gl. etiam innuit, qđ in re mobili habeat locum hec lex, ꝙ
b satis placet^b propter idētitatem rationis, cum ex hoc, vt dixi, non introducatur l. correctio. Non obst. c. quicunqꝫ. vbi dicitur qđ si ille, qui possidet nomine alieno, conuenitur possessorio debet restituere, verum est, ⁊ intellige cum determinatione huius. l. vel dominum in iudicio nominare, ⁊ sic declinare iudicium. ¶ Quero vtrū
12 † conuentus actione mista, vt petitione hereditatis, possit dominū in iudicio nominare. Gu. qđ sic. per tex. ff. de pet. hered. l. etiam. §. si quis absentis, que lex bene facit. Dices tu secunduꝫ hoc apparet qđ iste modus nominandi dominum in iudicio, erat de iure antique, vt s. dixi, ⁊ quod hoc non reperitur alibi. Solu. Dico qđ alio respectu loquitur. §. ille. nā, vt scitis, petitio hereditatis nō datur nisi cōtra eum qui possidet pro herede, vel pro possessore, sed ille, qui possidet alieno nomine, non possidet pro herede, vel pro possessore, ⁊ pro tanto ibi nominaba. dominum in iudicio, non autē nominabat, vt ei domino absenti fieret denunciatio, ⁊ procederetur sm formam huius legis. hoc etiam non reperiebatur cautū, tamen per rationem illius. §. ⁊ per identitatem rationis istius legis tenet hoc esse verū, q2 in actione mista conuentus possit nominare dominum in iudicio. arg. j. ti. j. l. j. ⁊ hoc puto verum, prout ista actio mista habet naturam actionis realis, q2 datur contra possidentem prout vero haberet naturam personalis, dic in ea, vt dicā.
13 j. proxima questio. ¶ † Quero vtrū conuentus actione personali possit dominum nominare in iudicio, cum tex. hic nō loquatur nisi de conuentis act. in rem. Breuiter, quedam est actio personalis in rem scripta, vt sunt fere omnia interdicta, vt l. j. §. pe. ff. de interdi. ⁊ in istis potest quis dominum nominare in iudicio, q2 est eadem ratio, que in reali. ⁊ hoc tenet gl. in predicta. l. locum. §. j. de tab. exhi. Quedam est actio mere personalis, ⁊ in ista non licet dominū nominare in iudicio ad declinādum iudiciū, sed vt posset se de defensionibus informare. hic est casus in auth. qua in prouincia. ¶ Procedo vlterius, dicitur in tex. debet statim in iudicio nominare do-
14 minum. ¶ Quero † quando debet fieri ista nominatio. Respōdeo ista exceptio est declinatoria, ⁊ exceptiones declinatorie debēt opponi ante litē contesta. vt j. de exceptio. l. fin. ⁊ j. de proba. l. except.
15 ¶ Quero secundo, an iste, qui nominat dominum in iudicio, debeat probare se alieno nomine possidere? Dic ꝙ sic, q2 in exceptionibus reus est actor, quantū ad probandū, vt l. in exceptionibus. ff. de proba. ⁊ l. j. ff. de excep. Tu dic, quod sufficit solum ꝙ nominet dominum in iudicio, vt per hoc absoluatur ab instantia iudicij, nisi actor in se velit onus probandi assumere, ⁊ probare eum suo nomine possidere, vt sic in eum transferatur possessio authoritate legis vlnime. ff. de rei vendica. Et illud videtur Inn. velle in c. qm̄ fre-
16 quenter. vt lit. non contesta. ¶ † Quero quid si talis possidens nomine alieno non nominat dominum in iudicio an valeat pcessus? Certe sic, vt l. officium. ff. de rei vendicatio. ⁊ istud est quod gl. hic dicit dum exponit debet, id est, potest. quasi dicat, nemo cogitur
17 dominum nominare in iudicio, si non vult. ¶ † Quero, vtrum isto casu sententia lata contra colonum, vel alium alieno nomine possidentem preiudicabit domino? Videtur quod non, vt l. fi. j. si per vim, vel alio modo. ⁊ j. quibus res iudicata nō nocet. per totum, ⁊ res inter alios acta per totū. Plus dico ꝙ etiam facta executiōe, ⁊ re ad actorē translata nō priuabitur dominus absens possessiōe
e sua,^e si quā habeat, arg. d. l. fi. si per vim, vel alio modo. Non ob. ad hoc. l. peregre. §. quib. ff. de acq. pos. ⁊ l. iij. §. quod si hic seruus. eo. tit. q2 ibi loquitur in deijciente, qui deijciēdo colonum hꝫ causam priuādi quelibet sua possessione, at iudex non habet animū priuādi absentē possessiōe sua, vt d. l. fi. si p vim, vel alio modo. Et hoc videtur tenere Inn. in d. c. qm̄ frequenter. ¶ Procedo vlterius, dicitur hic, ꝙ statuitur tempus certum colono, ad denunciandū do-
18 mino. ¶ † Quero, an debeat domino denūciari per iudicē, vel sufficiat sola data dilatio colono. Respon. nō, sed per iudicē etiam dꝫ nunciari dño, alias posset per colonū fraus committi, non denunciando dño. Et hoc videtur velle tex. ibi, certo dierum spatio a iudice, ⁊c. eo quod ad notionē eius procedendo intelligo per iudicē.

Et hoc videtur expressius dicere text. in d. ca. quoniam frequenter, circa finem, ⁊ ita ibi exponit Inn. ¶ Procedo vlterius, dicitur hic quod dominus veniens, vel mittens procuratorem contra actoris intentionem excipiet. Quero qualiter istud fiat, procedetur ne super primo libello dato contra colonum, an vero dabitur nouus li-
19 bellus contra superuenientem dominum. Puto † ꝙ colonus absoluatur ab instantia iudicij, propter dictā nominationē, ⁊ libellus de
f nouo sit dandus^f cōtra superuenientē dn̄m, q2 textus innuit ꝙ contra ipsum de cetero faciendus est processus. Sed tunc quero, quid si dominus nullo modo possidebat, sed ille, qui eū in iudicio nominabat, possidebat ciuiliter, ⁊ detinebat nomine domini forte precario, quomodo ꝯtra dominū dabitur libellus? Videtur ꝙ non pōt,
20 vt d. l. Pomponius. §. si is qui precario. ff. de acq. pos. † Dico quod iste, qui nominat dn̄m in iudicio, debet etiam possessionem ipsam in dominum transferre, vt sic possit rei vēdicatione conueniri, alias si hoc non faceret, non absolueretur ab instantia iudicij. q2 per illam nominationem non esset actori cōsultum, vt voluit hec lex, ⁊c.

ADDITIONES.

* ¶ Si quis alterius. Pro concordia aduerte quod beneficium missionis in possessionem datum per iudicem contra aliquem debitorem verum, super aliqua re que non erat ipsius debitoris, sed alterius, preiudicet etiam domino ipsius rei secundum Bart. in l. iuste possidet. ff. de acqui. pos. Contrarium videtur velle in hac. l. ij. versi. quero vtrum in isto casu. Tu dic quod Barto. in d. l. iuste. loquitur quando debitor possidebat illam rem, in quam fit missio, in hac vero. l. ij loquitur quando dominus possidebat, quo casu nullū fit preiudicium domino, prout apparet ex verbis Bar. vbique. Adde ad materiam l. ob matrimonium. C. ne vxor pro ma. ⁊ in l. in noxalib. ff. de noxa. in l. fi. C. de edi. diu. adr. tol. ⁊ ibi. Bald. in iiij. questio.

a P. PAV. P. ¶ Si quis alterius. No. circa istam materiam nominationis in iudicio quod nominator tenetur in subsidium pro nominato, vide in l. nominatori. per illum text. C. de pig. ⁊ vide Bart. in tracta. de gabellis in j. parte.

b ALEX. ¶ Nominare. Quis teneatur dominum in iudicio nominare, vide late Spe. in tit. de primo decreto. §. restat. ver. hoc etiam no. ⁊ ibi etiam quid in emphyteuta, vel feudatario, ⁊ ibi etiam in procuratore dato ad administrādum, ⁊ ibi de colono, ⁊ de viro circa bona dotalia ⁊ alijs similibus, ⁊ ibi etiam quid si nominans nominato non comparente vult penitere, ⁊c.

c ¶ Dicere. Sic Abb. in ca. quoniam frequenter. §. ne in alijs vt lit. non contest. Barb. consi. lxxiiij. in iiij. vo. vbi dicit opin. Bart. esse communem vt etiam dicit Abb. in d. §. in alijs. licet Car. ⁊ Ant. de But. ibi aliter loquantur, ⁊ aliter Bal. hic, ⁊ Pau. de Cast. ⁊ Ang. Sali. hic sequitur Bart. vide Maria Soci. in c. quoniam frequenter. §. quod super. vt lite non conte. qui sequitur opin. Abbatis ibi.

d P. PAV. P. ¶ Placet. Limita istam opinionem, nisi conueniretur ex suo delicto, puta quia ipse spoliasset vel violentiam intulisset, secundum Abb. in c. quoniam frequenter. §. in alijs. vt lit. non conte. Ang. hic Soci. in d. c. qm̄ frequenter. §. quod sunt vt lit. non conte.

e P. PAV. P. ¶ Possessione sua. Vide Alex. in l. peregre. §. quib. de acquirend. possess. Et adde quod sententia nunquam preiudicat possessori, nisi ipse sit nominatim citatus, adeo quod vbi alias sufficeret citatio generalis vel per edicta, non sufficeret in preiudicium possessoris, qui potuit verisimile scire, vide Alex. consi. v. in ij. vo. vide ad Bart. in l. iuste possidet. ff. de acqui. poss. Vide Alexan. in l. a diuo pio. §. si post edictum. ad finem. ff. de re iudi. quod etiam propria authoritate licet possessori tali expellere talem immissum in possessionem, vide omnino eundem in l. clausula possidere. §. qui ad nundinas. de acquir. poss. vbi ponit an talis ingressus acquirat aliquam possessionem saltem naturalem.

f P. PAV. P. ¶ Dandus. Et vbi statutum tolleret hoc saltem deberet petitio reiterari. Vide Decium consi. lxij. Item quomodo sententia lata contra colonum preiudicet domino, vide late Alexan. in l. sepe. de re iud.

1 ☞ Cognitio summaria qualis esse debeat, ad cognoscendum de iuribus actoris.
2 De proprietate vsque ad quantum tempus quis audiatur, quando sit actum super possessione.
3 Missus in possessionem in actione reali, an statim possideat.

§. Sin vero post

Dicitur hic quod domino non veniēte negotium examinatur
1 summatim. ¶ † Quero qualis est ista summaria cognitio, vtrū requiratur ꝙ de iure petentis constet expresse, ⁊ clare, an vero suffi-
a ciat iuramentū calumnie. Breuiter,^a quandoqꝫ ex missione in possessionē non fit preiudicium, neqꝫ in proprietate, neqꝫ in possessiōe, tunc sufficit summaria cognitio per iuramentum calumnie, vt vidistis in aut. ⁊ qui iurat. j. de bon. author. iud. possiden. Quandoque fit preiudiciū in proprietate, ⁊ in possessione, vt quando interponitur secundum decretum, tunc debet constare de iure actoris. vt plene vidistis in l. pe. de bo. aut. iud. possiden. Quandoqꝫ fit preiudiciū

in possessione,z non in proprietate,z tunc debet cõstare de iure actoris summatim,hoc est,per presumptiones,vel indicia vel semiplenã probationem, vt l.iij.§.cause.ff.ad Lar.z ita in hac l.cũ per hanc missionem non fiat preiudicium,nisi in possessione. ¶Demio ad finẽ nostre legis,dicitur hic,omni allegatione absenti reseruata super proprietate.Quero,vsq; ad qs tempus auditur de proprietate.Dicit gl.vsq; ad decẽ annos inter presentes,z viginti inter absentes.Nam postea esset res vsucapta,vel prescripta,vt in l. iuste.in gl.allegata.Doc.reprobant istã gl.nam per primum decretum,nõ intendit iudex transferre dñium per cõsequens,nec vsucapiendi conditionem,vt l.claudius.de contrah.empt. Sustinendo gl.dic q vsucapiet ex possessione quodammodo iuncta cũ precedenti titulo,quẽ habebat,vt l.si is qui pro emptore.§.pe.ff.de vsucap.z l.cum qui edes.post prin.co.tit. ¶Item dicit gl.q aliud est in actione noxali,cũ statim efficitur dominus accipiens,si primus possessor erat dominus, vt in gl.hoc est verum quando missio fit ex secundo decreto,secus si missio fieret ex primo.z ita loquuntur iura allegata in gl. ¶Item dicit gl.qs in actione personali audiatur quis vsq; ad xxx.annos, volens recuperare possessionem,nisi peruentum fuerit vsq; ad fm decretũ,z verum dicit gl. ¶Quero, nunquid in reali missus in possessionem statim possideat. Dic,vt dicemus in d.l.si quis emptionis.§.pe.§.de prescript.xxx.an.Facit ad predicta,quod nõ.in l.iij.§.fi.ff.de acqui.pos.zc.

ADDITIONES.

a POMA.¶Breuiter.Adde Bar.in l.j.C.quo,bo.contrarium tenet in Ladmonendi.de iureiur.z in ver.summarie.in extraua.ad reprimendum.vide nõ.do.Mat.in ij,vo.iij.no.

b POMA.¶Reali missus.De hoc autem,an missus in possessionẽ ex primo decreto.in actione reali possideat,vide Alexan.in l.iuste possidet.in prin.ff.de acqui.pos.

LEX III.

a ☞Actiõ personalis que proponitur pro aliqua re immobili,an poterit in loco vbi res est,proponi.

Actor. Actio in rem põt exerceri vbi possessor habet domicilium,z vbi res est[a] alias(actor)debet sequi,tam in actione reali, quã in personali.h.d. ¶Quero,quid de re mobili,[b] per ciuitatẽ istam trãsit quidam mulio,ego dico mulum,quem ducis,esse meum volo eum hic conuenire,an possim.Et videtur q sic, quia potest conuenire vbi res est.Et de hoc sunt opi.in gl.nostra,vt in ea habetis.Finaliter[c] salua meliori deliberatione,dicendum videtur qs non,qr istud,q hic dicitur,vbi res est,intelligitur vt ibi permaneat,non ad tẽpus causa custodie,vel transitorie,tunc enim ibi nõ dicitur esse. Vidistis in l.ij.de verb.sig.z l.quesitum,§.ij.de leg.iij.cum si.z ideo si res esset hic,vt hic permaneret,idez est in re mobili,qs in immobili,z sic procedat opinio Azo.In re que esset hic transitura,z causa custodie procedit opi.Hug.z alioꝝ salua meliori deliberatione,cetera dic vt in gl. ¶Quero,quid in actione personali, que proponitur pro aliqua re immobili vtrũ possit,pponi in loco vbi res est, si proponens non habet hic domicilium.Bl.tenet q non[d].ff.de cen.l.forma.§. si vero quis agrum.z ibi not.z probatur. ff.de iudic.l. quod leg.secus in actione mista,[e] vt j.proxi.titu.l.j.in qua idem tenet,quod in reali.

ADDITIONES.

a P.P.A.V.P.¶Res est.An idem sit si agatur remedio possessionis restituende,vide Are.in c.ex parte.de fo.compe.Item qs sit in electione actoris an velit agere in loco domicilij conuenti,vide Feli. in c.dilectus.el ij.de rescrip.

b ☞IO.F.R.R.V.¶Quero quid de re mobili,circa istã q.Adde q cum decisione Bar.tenent Bal.Ang.z Pau.de La.hic.z Spe.in tit.de compe.in addi.§.j.ver.quid si quis per locum.

c ¶Finaliter.Adde tu qs hec opinio fuit originaliter Pe.hic,z illam sequitur Jo.and.in addi.Spe.in ti.de compe.iudi.adi.§.j.ver. xx.z in c.ii.de fo.compe,z ita etiam Abb.in c.sane.de fo.compet.z ibi do.Ma.So.in d.c.sane,verum secundo declara.

d ¶Tenet q non. Et sic habes qs in personalib.quis ratione rei site non sortitur forum.Ita etiam tenet domi.Maria.Soc.in c.sane.versi.septima declaratio.de foro compe.Adde tamen qõ si agatur hypothecaria ratione rei site,quod quis in loco poterit conueniri.Ita Joan.And.in addi.Spe.in titu.de compe.iud.§.j.versic. vij.Et idem si agitur interdicto turbatiuo, dato quod sit persona le,tamen est scriptum in rem, z ideo quo ad ipsam rem iudicatur, vt realis.l.j.ff.de interdic.z no.Jnn.in c.ex parte.extra de foro cõpetenti.

e POMA.¶Actione mista.vide Roma.consi.cxcvij.z Bal.etiam idem tenet in l.cum in longi.§.nihil.j.de prescriptio.long.tempo.z Panormita.in c.fin.extra de foro competen.z Bar.in l.forma.§.j. ff.de censi.

Vbi de hereditate agatur. Rubr. XX.

LEX VNICA.

a Illic vbi. [a]Missio in possessionem debet peti, vbi res est,z petitio hereditatis potest institari vbi heres habet domicilium.h.d.zc.

ADDITIO.

a ¶Illic vbi. Vide Joan. de Anna.consi.iiij.incip. visis statutis iij.dubio.

Vbi de ratiociniis agi oportet. Rubr. XXI.

LEX I.

Eam qui. De administratione tã publica,quam priuata,ibi ratio reddi debet,vbi est gesta.h.d.ste titulus.

Vbi causa status agi debeat. Rubr. XXII.

LEX I.

3 ☞Reconuentio an possit habere locum,quando causa conuentionis est summaria,z reconuentio non.

4 Reconuentio non habet locum in causis, que sibi inuicem preiudicant.

Eque. Hec est bona lex. An quis fugerit, debet remitti,vbi status questio agitur. h.d. ¶Quero primo quo iure cognoscatur de hoc,[1] an ipse aufugerit,vel non. Dicit glo.non interdicto vti possidetis quia res est mobilis,sed interdicto vtrobi.non est verum,qr illud haberet locum, quando ancilla possideretur ab alio, sed quando ipsamet facit controuersiam sui, recurrendum est ad officium iudicis,vt l.iij.§.hoc autem interdictum de lib.exhi.habetis.no.j.de lib.exhi.l.j.ff.de rei ven.l.j.§.per hanc.Erit[2] ergo practica hic quod ille,a quo seruus aufugit in aliam ciuitatem capiat seruum per personam z conducat ad iudicem illius terre in qua eum cepit z eius officium imploret,z hic examinet, an adeo aufugit an non. Et si eum aufugisse reperitur, remittatur ad iudicem, vnde ipse aufugit.probatur in l.j.ti.j.z qs ibi no. ¶Sed cõtra hoc oppo.si tu conuenis me fugitiuum.petendo remissionem, ego potero te reconuenire super causa status, dicendo me liberum.vt j. de sen.l.cum Papin.z authen.z consequenter, z sic in eodem loco

5 examinabitur causa status. Dicunt quidam, reconuentio nõ potest habere locum,quando causa cõuentionis est summaria,z causa reconuentionis requirit plenariam cause cognitionem.Et itaq; cunt quod est casus in hac lege.Sed an hoc sit verum,dicam in

4 authen.z consequenter,z tamen ad legem nostrã respondeo,quod materia reconuentionis non habet locum in causis,que sibi inuicem preiudicant, vel quarum vna est preparatoria ad aliam, z ita loquitur ista lex.z ibi videbitis.

LEX II.

Procuratores. Procurator Cesaris, non est competens iudex in causa status.

LEX IIII.

Iter possessione. In causa status, actor sequitur forum rei,z possessor (rei) sustinet, qui possessionis commodo gaudet. h.d. cum l.seq.z ista lex bene congruit l.j.huius titu. quia illa loquitur, quando est dubium,hic quando est certum.

LEX V.

Tam dudum. Causa libertatis,z seruitutis inter fiscũ,z priuatum examinatur(et)a procuratore Cesaris.causa vero libertinitatis,z ingenuitatis,a Preside.hoc dicit.

LEX VI.

In litib. In questionibus ingenuitatis alicuius viuentis,prescriptio quinquennij est limitata.h.d.

Vbi quis de curiali, vel cohortali alia ve conditione conueniatur. Rubr. XXIII.

LEX I.

1 ☞Liber homo alteri obnoxius,fugiens potest propria authoritate capi,vt ad iudicem ducatur.

2 Causa status liberi hominis,an agatur vbi sit captus.

Si quis

SIquis. [a] Liber homo alteri obnoxius, fugiēs potest capi, & sub iudice, sub quo capitur, causa status examinatur. h. d. ¶ No. hanc legem [b] pro monachis aufugientib. & pro aliis obnoxiis. ¶ Opp. quod liberum hominem quis non potest capere sine authoritate, vt l. obaes. §. de act. & obli. de priua. car. l. §. Sol. Speciale est in homin. sic obnoxiatis, sic conditionatis, tunc enim per conditionem persone quandoque sunt fugitiui, & possunt capi, vt hic, & §. tit. §. l. §. Et intelligo capi non vt detineantur, sed vt ad iudicem ducantur, & ita intelligit hic glo. no. & §. de decu. l. generaliter, tangitur per gl. Instit. de act. in priu. dixi plene in l. ait Prætor. §. si debitorem. §. de his que in frau. cre. ¶ Opp. quod non debet ibi agi causa status vbi est captus, sed debet remitti ad locum vnde aufugit, vt §. tit. §. l. §. Solu. † aliud in seruis, vt in contrario, aliud in hominib. quorum conditio alio modo est obnoxiata, in quib. est statutum, vbi te inuenero, ibi te iudicabo, ita intelligitur hic. Sed certe Bul. de Lug. videtur dicere, q hic agatur causa status coram isto iudice, sub quo capitur sponte, secus enim si peteret remissionem fieri secundum formam l. §. tit. §. hoc etiam velle videtur gl. in l. de iure. ff. ad municip. not. istam glo. que dicit capi, scilicet, vt ad iudicem ducatur.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si quis. Et nota gl. secundam hic, in vers. ab his, que dicit, vel a procuratorib. eorum. Et qua habes quod beneficiū capiendi propria authoritate potest cedi, quod perpetuo not. facit quod no. Bar. & doc. in l. §. §. ff. de noui ope. nun.

b POMA. ¶ Nota hanc l. Vide ter. in c. pen. & ibi Felin. & Scriben. de proba. & vide Areti. consi. xcv.

LEX II.

Sententia diffinitiua an possit ferri in contumacem pro publicis functionibus.

NEc perpetua. Homines obnoxiati, vel qui pro exactionibus, vel cōcussionibus conueniuntur, non possunt fori præscriptionem opponere, nisi sint milites armate militie, vel eis sit specialiter concessum. h. d. ¶ No. hic in §. sententiam † proferri contra cōtumaces. Hi, que est hic, dicit, intellige de pena que infertur ipsi contumaci, non quod diffinitiua sententia proferatur in contumacem. Bul. de Lug. etiam sic intelligit, q diffinitiua sententia proferatur in contumacem, in casibus hic positis. ¶ Et sic nota quod quando quis conuenitur pro publicis functionibus, potest in eum contumacem proferri sentencia, quod bene nota, & tene menti.

Vbi senatores, vel clarissimi, ciuiliter, vel criminaliter conueniantur. Rubr. XXIII.

LEX I.

Forensis delinquens in ciuitate punitur secundum formam statutorum ciuitatis.

QVicunque. Qui occasione criminis conueniuntur, ratione dignitatis. §. illustrem priuilegio non vtuntur. h. d. ¶ Not. † quod reatus excludit omnem honorem. Item not. ter. dum dicit, publicis legibus subiugetur. Et quo dicunt, † quod si forensis delinquat in ciuitate ista, debet hic puniri authoritate publicarum legum non secundum formam statutorum. Contra determinant omnes doc. §. de sum. trī. l. cunctos populos, & ibi plene dixi. Tangitur per Bru. in l. si cui. §. ff. de accu. &c.

LEX. II.

SEnatores. [a] Senatores etiam in causis ciuilib. possunt conueniri, vbi habent domicilium, vel maiorem partem bonorum, vel vbi conuersantur an vbe vero coram suis iudicibus. h. d. Quidam habēt hic aut. quidā & prout habetis aut. est casus, quod vbi quis assidue [b] conuersatur, potest conueniri, licet ibi nō habet domicilium. Pro hoc. §. vbi de crimine agi oporteat. l. §. vbi de heredi. agi oporteat. l. §. quod not. in l. heres absens. §. proinde. ff. de iud. per Imo. de foro compe. c. ex parte.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Senatores. circa medium vide doc. in ca. dilectus. el. §. de rescript. post gl. ibi.

b ¶ Assidue cōuersatur. Adde & intellige hoc saltē per decennium. Ita Ly. hic, & dicit Franc. de Aret. in c. quod clericis. de foro cōpe. & adde do. Mari. Soci. in c. licet. questio. vj. eo. titu. de foro compe.

P. PAV. P. ¶ Assidue conuersatur. vide Abbatem in c. quod clericis. in vltimo no. extra de foro comp. Et vide omnino alia que habes ad Bart. in l. heres absens. §. ff. de re iud. POMA. ¶ Vide idem refert Bart. sibi contrarius.

LEX III.

QVoties. Viri habentes dignitatem illustrem, ex administratione in causis criminalibus solum coram principe, vel cui ipse mandauerit, possunt accusari, & possunt absolui, non condemnari, Principe inconsulto, & eius aduersarius poterit de calumnia condemnari, nisi similis dignitatis existat. Qui vero sunt illustres ex concessione, absque administratione poterunt sub quibusdam iudicibus nominatis in vrbe, in prouinciis vero apud eorum rectores accusari, qui eos poterunt absoluere, sed non condemnare, Principe inconsulto. hoc dicit tota ista ler. & habet duas partes. Secunda ibi viros autem illustres. ¶ Nota casum in hac l. vbi quid potest absoluere, & non condemnare, & videtur contra regulam iuris, quod tene menti perpetuo.

In quibus causis, militantes fori præscriptione vti non possunt. Rubr. XXV.

LEX VNICA.

OMnes. Militantes etiam in curia Principis, fori præscriptionem nō habent in publicis functionibus, vel si pro priuatis negotiationibus conueniuntur, nisi tempore commeatus. h. d.

Vbi causæ fiscales. Rubr. XXVI.

LEX I.

[a] NOn defense. [a] Ista est bona ler, & declarat & ponit practicā qualiter bona auferuntur ab herede indigno, qui mortem non vindicauit, breuiter dicit. De bonis auferendis ab herede, qui mortem defuncti non vindicauit non potest agi nisi conuictis reis, vel defunctis. h. d. ¶ Not. hic, quod ista accusatio facta contra reos coniunctos, habet effectum confiscandorum bonorum cōtra heredes. De hoc dixi plene in l. §. de his quibus vt indignis. & videtur casus hic, q de crimine non possit agi ciuiliter, nisi prius agatur criminaliter. Sed hoc non est verum simpliciter. Dicemus in l. §. de fid. instr. vbi glo. dicit, & vide in l. §. §. vestrum. de pigno.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Non defense. Istum titu. limita prout Barto. no. in l. si vacantia. C. de bon. vac. l. b. & nisi procurator Cesaris non adesset, quia Preses prouincie est index in causa etiā deuoluta, per Bart. in l. a diuo Pio. §. si emptor. de re iudic. & ad hanc legem vide l. cum eorum. & ibi Barto. & Bald. §. de senten. interlocu. omnium iudi.

LEX IIII.

CAm vendente procu. Not. gl. vtrum procurator qui habet mandatum de vendendo, possit habere fidem de pretio, &c.

Quando liceat vnicuique sine iudice se vindicare, &c. Rubr. XXVII.

¶ Supra habuistis ab illo titulo de iudicijs, vsque huc, quando quis implorat iudicis officium contra alium. hic quando ipsemet se vindicat, [a] vel Rempublicam, & de prima parte rubrice loquitur l. §. de secunda parte rubrice loquitur l. ij. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Vindicat. Materia huius tituli procedit quando delictum est de iure communi punibile. vide Paul. consil. cxciij. vbi ponit an valeat statutum quod filius possit vindicare necem patris. Item quosdam alios casus, in quibus potest quis propria authoritate sibi ius dicere, vide per Bal. in c. §. §. de pace iura. firm. per Bald. in l. generaliter. C. de decur. lib. x.

LEX I.

IBeram. De nocturno depopulatore agrorum, & derobatore stratarū potest quis sua authoritate vindictam assumere. h. d.

LEX II.

3 ☞ Qui facit pacem cum bannito & promittit non offendere, si tamen postea offendit, non dicitur pacem rumpere, quando ex forma statuti bannitus potest impune occidi.

Bart. Prima super Cod.

a **Oppremendorum.** [a]Milites deserto-
1 res possunt a quo-
cunque capi, & resistentes offendi.h.d. ¶ Ho.quod sta-
tuta, que permittunt exbanitos impune occidi, sunt in-
2 troducta pro quiete communi. Et dicitur illa † vindicta publica,[b]
b vt hic vides. Ex hoc colligitur, quod †si aliquis priuatus facit pa-
3 cem cum exbannito, & promittit non offendere eum, si postea offen-
c dit, non incidit in penam, nec dicitur rumpere pacem.[c] Nam cum
ista offensio permittatur propter publicam vtilitatem, & dicitur
publica vindicta, non potuit pacto priuatorum tolli, vt l. ius publi
cum ff. de pact. Et dicitur ille bonus dolus. vt l. j. §. non facit. ff. de
dolo. Et istam questionem disputaui pisis, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Opprimendorum. Ad hanc legem vide Cano. in c. in-
ter alia. de immu. eccle.

b ALEX. ¶ Vindicta publica. De ista questione vide per Bald.
hic & per Bart. in l. quid ergo. §. si heres. de lega. j. & adde quod di-
cit Bart. in l. vbi pactum. de transact. quod minimus veniens po-
terit hoc allegare.

c ALEX. ¶ Rumpere pacem. pro hoc vide quod not. Barto. in l.
cum mulier. ij. q. ff. sol. matri.

De inofficioso testamento. Rub. XXVIII.

LEX I.

1 ☞ Petitio hereditatis quomodo detur contra titulo possi-
dentem.

2 Petitio hereditatis an videatur intentata, quando intentatur
querela inofficiosi.

3 Querela inofficiosi, quando possit intentari contra fideicommissa-
rium vniuersalem.

Cum de inofficioso. Querela, et
post eam he-
reditatis petitio, potest contra fideicommissarium, si
cum contra heredem intentari. h.d. ¶ Opp. quod pe-
1 titio hereditatis non datur † contra titulo possiden-
tem. vt ff. hereditatem. j. in quibus cau. cessat longi tempo. prescri. &
l. regulariter. ff. de petitio. here. sed hic fideicommissarius possidet
titulo. ergo. &c. Huius timore sunt in hac l. due opiniões. Una que
dicit hic quod in principio legis, non fuit intentata hereditatis pe-
titio, sed querela, & postquam quis obtinuit in querela, potest age-
re contra fideicommissarium petitione hereditatis, quia titulus al
legatus pro non titulo habetur cum testamentum sit rescissum. Et
2 ista est bona lectura, & vera. Alij dicunt, quod intentando † quere-
lam videtur intentari petitio hereditatis, & ideo (non) potest hic
intentari contra fideicommissarium, quia habuit titulum vniuersa
lem, & scitit esse testamentum inofficiosum. vt l. nec vllam. alias vt
l. etiam. §. si quis sciens. de petitione hereditatis. Ista etiam nõ est
vera, quod intentata querela, videatur intentata petitio heredita-
tis, vt plene no. in l. qui de inofficioso. ff. de inofficio. testa. tene ergo
3 primam. ¶ Quero † & reuoco in dubium, vtrum contra fideicom-
missarium vniuersalem possit intentari querela, vt rescindatur te-
stamentum ex toto. Breuiter vic secũdum Bul. de Lug. Aut fuit
intentata contra heredem antequam restituetet, & tunc posset, &
potest prosequi contra fideicommissarium, quia ius instantie tran
sit in eum. vt l. j. circa prin. ff. ad Treb. & licta tamen. §. actiones. eo.
tit. Si vero fuit restituta hereditas ante litem ecortam, & tunc aut
fuit tota restituta absque aliqua detractione, vel facta detractione
certe rei, & tunc poterit contra eum intentari querela, vt hic. Si ve
ro fuit facta detractio quote, non potest intentari querela contra
fideicommissarium, vt (testamentum) rescindatur pro toto, sed so
lum pro parte, que sibi restituta est, vt l. ij. j. ad Treb. ar. j. eo. l. cum
duob. & ff. eod. l. circa. Si vero intentatur contra heredem post re
stitutam hereditatem, nullo modo noceret fideicommissario, vt l.
facta. §. si heres scriptus. ff. ad Trebel.

LEX II.

Iamuis Sl. ponit casum in l. ista, de illa bo-
norum possessione gratia agnoscen
de huis. Aliter intelligunt doct. quã gl. vt hic refert Cy.
ideo videatis eum, qui hoc plene tractat, &c.

LEX III.

2 ☞ Preteritio matris, quare magis habeatur pro exheredatio
ne, quam preteritio patris.

3 Filius preteritus ceteris filijs institutis, ex disparibus, quam por
tionem habeat.

4 Filio preterito an detur querela, quando in testamento sunt insti
tuti filij, & extranei.

a **Imater** [a]Hec est bona, & singularis lex, ita q
non alibi reperies eam. Posthumus
preteritus a matre, que mutandi testamentum nõ habuit
b facultatem,[b] videtur cum alijs viriliter institutus, sed si essent
tranei instituti, querela agere debet. h.d. ¶ Opp. per natiuita
posthumi rumpitur testamẽtum ipso iure nec est opus querela.
Inst. de exhe. lib. in prin. Sol. Ibi loquitur in maribus faciendo
1 testamentum, hic loquitur in feminis. Et est ratio dicit gl. q
teritio matris habetur pro exheredatione, vt Insti. de exher.
2 §. mater. ¶ Sed queritur, quare preteritio matris magis hab
tur pro exheredatione, quam preteritio patris? Istam rationẽ
dixi. scriptores alij non ponunt, sed Iurisconsulti credo q
§ runt eam. Ratio hec est, filius in potestate patris dicitur domi
viuo patre adeo, q moriente patre non dicitur possidere pro he
de, nec noua hereditas dicitur superuenire, sed dicitur commu
vt l. nihil. j. pro herede, & ibi no. Unde cum viuo patre fingatur
minus, nisi exheredetur, hereditas non potest alijs dari, cum
gatur esse dominus, sed mater non habet suum heredem, & ide
stituere extraneum, & filium preterire, est cum hereditate pru
quia eam nunquam habuit & ex testamento non datur sibi, &
Iurisconsulti posuerunt l. in suis. in titu. de lib. & posth. vt offend
rent, quod ex illa lege colligitur ratio, quare filius suus debeat
heredari, &c. ¶ Procedo vlterius, & videtur quod iste filius
c tur ad dimidiam[c] hereditatis, sicut ille qui instituitur asse com
to, vt Insti. de her. inst. §. si vero totius. Sol. Hic habetur pro
tuto a l. in certa, & limitata portione, ibi vero fuit institutus a
5 toze simpliciter. ¶ Quero, quid si filij sint instituti ex dis
partibus? Rñdeo, semper iste preteritus habebit virilẽ. l. qui
res. ff. de vulg. & pupil. Hec ob l. numis. de leg. ij. per quam vid
tur quod deberet habere minimum, quia hic est certa dispositi
4 gis, ibi vero erat dubia dispositio testatoris. ¶ Quero, quid
eodem testamento erant instituti filij, & extranei. Dicunt quid
quo ad extraneos erit locus querele, quo ad filios non. Sl. dete
minat cõtrarium, q in nullo sit locus querele. Cum enim iste filius
presumatur institutus in aliquo, nõ potest dici q sit locus querele.
5 ¶ Quero extra gl. vtrum contra presumptionem huius legis ad
mittatur probatio in contrarium, q mater voluerit illum filium,
quem gerebat in ventre, instituere? Buliel. de Lug. dicit quod sic.
Nam text. hoc introducit propter coniecturam materie pietatis,
sed in incertis, non certis est locus coniecturis, vt Leoninus. §.
6 cum ita. de verb. obl. ergo, &c. ¶ Quero, vtrum iste filius, qui pre
sumitur institutus authoritate huius legis, agat coniectione ex
lege ista, vel qua actione? Determinat Buliel. & bene quod debet
agere actione ex testamento, cum authoritate huius legis videa
tur institutus. Disponit enim ista lex, vt institutus videatur. Una
de non concedit ista lex hereditatem sibi immediate. sed per me
dium testamentum, vt in l. obuenire, de verb. sig. Unde ex testam
to agetur. quod satis placet. Dicam vobis in simili. j. de lib. pr
in authen. ex causa, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si mater. Vide pro ampliatione huius textus in L
mater. iunct. glo. j. ff. eod.

b P. PAV. P. ¶ Facultatem. Et per istam regulam quod quan
testato[r] habet tempus prouidendi, si non prouideat, quod ei no
subueniatur, vt eius dispositio sustineatur, vide quod cõsulit no
Anton. de Butr. consil. lvij. incip. in nomine domini, &c. in quest
ne surgente. Et quod dicit Bartol. in l. j. vbi alia habes. ff. de vulg
& pupil. & in l. neque enim. §. cum miles. ff. de test. mili. per illum te
Item adde ad materiam huius legis quod si pater vel mater no
tueret filios suos heredes, & ignoraret aliquem habere, & de eo n
lam faceret mentionem, quod talis filius ignoranter preteritus h
beretur equaliter cum alijs institutus. Vide Jas. in l. cum cert. C
de test. mil. Item ad illud quod dictum est quod pater habuit tem
pus prouidendi, &c. vide in contrarium que scribit late Jas. in au
ex causa. de lib. preter.

c ALEX. ¶ Vocetur ad dimidiam. Adde Bart. idem tenentem in
l. pater filium. & que ibi dixi. ff. eod. titu. ¶ ADDE In quantum
Bart. concludit quod posthumus, qui presumitur institutus au
thoritate huius legis agit actione ex testamento, quod Bald. te
net contrarium & per primum vide an huic competat benefic
l. edicto. §. de edict. diui. adr. tol. An autem si filius sit institutus
re certa, & instituti sint extranei, habeat pro preterito. Phil. q. fr
vt refert Joan. And. in addi. ad Spec. de test. §. j. ver. coram. te
quod sic per hanc l. secus si sint fratres instituti.

LEX IIII.

Cum ex causa. Rescisso testamento per qu
relam, non rescinduntur liber
tates concesse.

LEX V.

a **Ipater tuus** [a]Querela preparata transmit
titur, hoc dicit.

AD

ADDITIO.

ALEX. ¶ Si pater. In glo.ibi,hodie secus.Sed certe ista solu. non videtur vera in casu l.nostre.Nam ibi loquitur in querela que competit contra testamentũ ascendentium,hic contra querelam, que datur cõtra testamentum fratris mei,cũ in hoc non reperiam mutatum ius antiquum ergo,&c.l.precipimus.j.de appella,no.tamen glo.q2 forte seruaretur in practica,secundum Fran.de Ram, & idem sequitur Bal.in l.scimus.§.fi.j.eo.

LEX VI.

Cum queritur. Filius cui relicta est legitima non habet querelã, hoc dicit. Istud quod erat olim in quarta, hodie corrigitur,& inducitur legitima ad aliam portionẽ,scz trientem,& semissem,per auth.de trien.& semis.§.j.ideo vide authẽ. nouissima.que sequitur.

AVTHENT.

1 Filij hodie debent habere legitimam iure institutionis.
2 Legitima ascendentium est aucta in trientem & semissem.
3 Trebellianica,& falcidia non est aucta.
4 Parentes an hodie habeant legitimam iure institutionis.
5 Filij qui non possunt succedere, an computentur in numero filiorum ad computationem legitime.

a Nouissima. [a] Oppo. quod imo debet habere iure institutiõis, vt in authẽtico, vt cum de appella.cog.§.aliud quoque capitulum. Sol. 1 fateor, quod ista authen.per illam corrigitur, [b] q2 hodie debet habere iure institutionis. [c] Ratio,q2 est titulus magis honorabilis. ¶ Item,q2 habet ius accrescendi in hereditate,vt dixi vobis in l.quoties.j.de heredib.instituen. ¶ Item opp.de l.vxori mee.j.de vsufruc.lega.Sol.fateor quod lex illa corrigitur in hoc, q2 in vsufructu non potest filius fraudari in legitima. ¶ † Quero,vtrum in ascendẽtibus,sit aucta portio legitime.gl.& doc.intelligunt q sic, vt in authen.eo.§.j. ¶ Item † queritur,vtrum Trebellianica,& falcidia sit aucta.Respondeo non,q2 hoc non reperitur, & quod non mutatur,aliter stare prohibetur. ¶ Quero,† vtrum parentes debeant habere legitimam iure institutionis [d] gl.tãgit istam questionem in patrono.in l.j.§.ij.ff.si quid in fraud.patro.& ibi dixi, q patronus potest habere quoquo relicti titulo,vt insti.de successio.li. §.sed nostra.Sed parens,& patronus,equiparantur quo ad omnia,exceptis quibusdam que no.in d.l.j.si a patre quis fuer.ma.inter que non reperitur ista diuersitas,ergo &c.Preterea,q non mutatur expresse,remanet incorrectum, vt l.precipimus.in fi.de app. ¶ Quero,† vtrũ filij,qui non possunt succedere connumerentur [e] in numero aliorum,quantum ad cõputationem legitime. Ista est difficilima questio quam examinaui plene in l.j.§.si pater.ff.de con iun.cum emancip.lib.&c.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Nouissima. Ad hanc authen.vide Alex.consi.lxxxij. vol.ij.vbi ponit quanta sit legitima nepotũ,faciendo in hoc pulchram distinctionem. Vide etiam Alex.consi.lxxvj.volu.iij.vbi ponit quando testamentum fit inter liberos,an debeant habere iure institutionis,& vide Mathe.no.ciij.

P.PAVL. ¶ Nouissimo. Circa modum computandi legitimam, quando sunt plures fratres,& grauati qd quicunq3 decesserit sine liberis,alijs restituat,& vnus postea moriat alijs institutis, quos similiter grauat,postea moritur aliquis ex eis,cui vnus tm̃ ex superstitibus ab intestato succedit,quomodo,& quantũ alij non succedenti,q2 sit coniunctus ex vno latere tm̃.debeatur vigore fideicommissi,vide Com.cõsi.lxvj.inci.Jo.decessit,per totum.Et q2 dicitur hic quod est aucta legitima descendentium per istam authẽ. quid si statutum prohibeat ascendentem relinquere extraneo vitra tertiam partem bonorum & q due partes relinquantur descẽdentibus,an per hoc dicat reducta legitima ad bessem.Vide not. Com.q non.consi.cxiij.per totum inci.statutum,qd nec testes per eundem vnum verbum consi.cxix.ante fi.ver.tamen verius.Et circa istam materiam q filius debeat habere iure institutionis, etiã patre testante inter liberos,vide Alex.consi.ccccxliij.Itẽ an filius propria authoritate possit occupare bona pro legitima,vide in l.ij.C.quando & quibus quar.pars deb.li.x.Vide Bal.in l.non amplius.§.in bonorũ.circa fi.de leg.j.Bal.in l.ex facto.§.fi.de her.insti.Itẽ an legitima ascendẽtium sit aucta,vide Alex.cõsi.cxl.ad fi. & Ant.de Bu.consi.cxij.quod sic,& cõsi.xv.post medium,Ro.cõsi. clxxxv.Cur.hic,& alios.Quid autem in collateralibus,vide Alex. consi.ccv.in prin.Moder.hic poit gl.Itẽ no.quod ille qui non potest succedere ab intestato,si instituatur,& grauetur,non põt euenire casu subitutionis,& grauaminis retinere legitimam,vide Alex.cõsi.cccclx.& cõsi.dxix.Item plures limitationes ad hãc regulã q pater teneatur relinquere legitimã iure institutionis, vide & Math.no.cvj.Quid aũt si statutum dicat qd dos matris peruenire debeat in filiũ an intelligi debeat ãt.singulari,an ti.hereditario,effectus est maximus propter transmissionẽ.vide Ang.cõsi. lxxvij.incip.domina Maria.Item istam authen.& latissime materiam legitime quomodo,& qualiter,& quanta debeatur,repetit latissime dom.Fabia.de paroc.vbi multa ponit in materia,ideo vide omnino eum.Item si statutum arguat legatum, an habeat locum in filijs legitimatis,vide d.Bened.de Plumb.in quadam disputatione incip.statuto pisano.in ij.& iij.dub.Item circa illud quod dictum est s.quod relinquit titu.institutionis, quid si simpliciter relinquantur, an presumatur titulo institutionis, vide omnino que habes in l.his verbis ff.de hered.inst.ad Bartol.Nunquid autem portio que relinquitur ex dispositione statuti debeat relinqui de necessitate tit.institutionis,vide Alex.consi.ccxij. Itẽ que dicatur legitima,& an tota portio,que defertur alicui ab intestato,dici possit legitima,vide in Bertac.in verbo,legitima,in prin.Item an filia exclusa per statutum connumeretur inter filios ad augendum vel diminuendũ eorum legitimam, vide omnino subtiliter & late dom. Ant.consi.xxxix.per totũ.& ibi in princi.ponit qua ratione sit aucta legitima.& quedam alia in materia, vide etiam de eo q dictum est statim ad Bar.in l.j.§.pe.ff.de contra tab.& in Berta.in versi.legitima.& ibi late an possit tollere in totum vel minuere legitimam, & quod legitima computetur respectu eius quod quis haberet ab intestato,excludatur etiam a legitima,vide dom.Anto. consil.xvj. vide omnino in contrarium circa hoc que habes ad Bart.in l.j.§. sciendum.ff.de suis & legiti.ad apost.dom.Alerand.

b POMA. ¶ Corrigitur. Vide Panor.cõsi.xj.ad fin.vol.ij.Feli.in c. cum super.de offi.deleg.& Alex.consi.lxxx.vol.v.vide etiam Ange. in l.milites.j.de testa.mili.& Bald.consil.ij.in fin.in j.parte, vbi ponit an hoc procedat etiam in linea materna.

c ALEX. ¶ Iure institutionis. Hanc regulam quod filius debeat habere iure institutionis,limita non procedere in patre testãte inter liberos,quia sufficit quolibet relicti titulo, dummodo aliquid relinquatur.Gl.est hic singu.& quia defectus alicuius solennitatis iuris positiui.illud non vitiat,vt d.§.ex imperfecto,& ageret ad supplementum.secus si preteriti fuerunt aliqui ex ipsis filijs, q2 testamentum esset nullum.l.filio preterito.de iniusto, rup.testa.pro hoc bene facit c.Raynu.de test.in prin.& not.in c.si pater. de test.in vj.& ver.institut.& secutus est.Mathe.in suis notabilibus.cxl. licet nõ alleget gl.hic,& istam gl.secutus est Jac.butr.in d.§.ex imperfecto, tamen Jac.de Aret.& Pet.& Cy.vidẽtur hic istam gl.reprehendere tenentes quod ista omnino corrigatur per §.aliud quoque capitulum.q etiã reputat tutius gl.in d.c.si pater.Itẽ fallit hec regula in institutione in legitima,secundum Bart. in l.j.circa fin.s. de fatisdan.in lectu.non in repet.in ij.q.quinte partis principalis. & ibi Bal.& Pet.de Anch.& Imo.in c.cum esses.de test. & sufficit quod sit institutus in vno nummo.q2 habebit ius accrescendi, secũdum Bald.in l.si quis priore.ad Trebel.& ff.de minori.l. denicq3.in fi.no. Bal.hic.secus si esset simplex legatarius, q2 etiam decedente fidei commissario vniuersali,nõ haberet ius accrescendi.l.l. eam quam. j.de fideic. & Bald. hic. Item limita quod debeat habere iure institutionis,nisi institutio omitteretur fauore filij,vt in casu.l.multi. de lib.& posth.Ita no.videtur concludere Bar.& Imo.in l.cum filio.de vulg.& pup.Item fallit si statutum hoc non sic diceret,secundum Bal.in l.fi.de bonis que liberis.notat Ludo.in l.si quis priore.ad Treb.& refert se contrarium consuluisse.licet neminem reperiat tenere contra Bal.De quo vide que scripsi in l.inter cetera.ff. de lib.& posth.An autem iure canonico requiratur quod filius habeat iure institutionis,de test.per glo.in d.c.si pater.lib.vj.& Sali.& Bal.in l.fi.C.famil.erciscun.per Imo.in repe.l.j.§.si ex fundo.& in l. his verbis,in prin.de here.instit.

d ALEX. ¶ Legitimam iure institutionis. Et istud idem tenuit Bart.in l.siue libertus.§.excluditur.de iure patro. Contrarium tenuit Bal.in l.ij.j.de bo.pos.liberti & Bal.in auth.ex causa.j.de lib. prete.& Bal.in l.omnimodo.j.eo.& est casus in auth. vt cum de appel.cog.§.eo.& §.& hec quidem.& vide plene per Bal.in l.j.j.de bo. pos.contra tab.lib.Sed quod pater debeat habere iure institutionis,hic contra Bart.tenet Bald.in d.l.j.de contra tab.Flo dicit se pluries consuluisse contra Bart.& q cõtra eum tenet Jac.de Bel. in d.§.aliud quoque capitulum. ¶ Et adde q Bald.consi.lxxxj.& clxxxiij.lib.j.& consi.cxxiij.lib.iiij.tenet parentes esse instituendos.& dicit Salic.q stante statuto q mater non succedat vsq3 ad quartũ gradum,q poterit petere legitimã. An autẽ stante statuto q mater transiens ad secunda vota,nõ succedat filijs primi matrimonij ab intestato,si fuerit instituta in decem cum hoc quod plus petere non possit,possit agere ad supplementum,Bal.tenet q non, consi. cccxxiij.lib.iiij.& dicit Pau.de Cast.notandũ esse pro statuto Triuisano,q qui auget legitimam filiorum,q sufficit q tunc relinquatur quoquo relicti titulo,q2 sicut statutum derogauit in quantitate,ita presumendum est derogasse in solennitate,secundum Bal.in l.maximum vitium.j.de lib.prete. Et an cum statutum auget legitimam,filius possit grauari in illa,vide in consilijs Bald.xxxij.de test. Bart.in l.plane.§.si duobus.de lega.j.per Moder.in l.j.j.quando

non peten.partes. ADDE Angel.consil.ccxj.& Paul.de Castro consi.cciij.

AVTHENT.

1 Falcidia, que dicatur proprie.
2 Testamentum in quo filie sunt relicta centum pro sua falcidia, an valeat.
3 Donatio, an valeat inter patrem & filium.
4 Donatio immensa facta filio, quo iure reuocetur.

Vnde si parens. Istud qs in l.Codicis dicitur, & inspicitur illud quod habet tempore mortis, limitatur per hanc auth. Opp. dicitur hic nomine falcidie. Falcidia dicitur que debetur iure institutionis, vt ff.ad l.fal.l.j.in prin.Sol. dicit gl. hoc nomen falcidia proprie ponitur pro Falc. debita iure institutionis, improprie pro Trebellianica, improprissime pro legitima. No. ista verba faciunt ad q. quā vidi de facto. Dixit testator, relinquo filie centū pro sua Fal. nec adiecit, & in his eā heredem instituo. Certe puto q testamentū a valeat & iure institutiōis videatur reliquisse. Nam cum istud nomen Falcidia accipiat pro legitima, intelligere videtur iure institutionis, argu. l. sciendum. de verb. obl. Insti. de fideius. §. fi. de inuti. stipu. §. item si scriptū. Dixi vobis in l. filium. §. sed & si portio. de leg. prestan. Opp. q inter patrem & filium non valeat donatio, vt j. de do. inter vir. & vxo. l. donationes. Possumus dicere q hic erat filius emācipatus. Vel dic verius, q etiam in filio in potestate potest habere locū, in quo valet donatio hodie, & etiā quelibet obligatio ex causa aduētitia. Ita tenet glo. hic, & in l. frater a fratre. in j. mag. gl. de condi. inde. & in l. pactum. j. de pac. conuen. & ibi dixi tibi. Et habuistis casum in l. iubemus. ad Trebel. Dices tu, quomodo possumus dicere q donatio fit ex causa aduentitia, cū ea que a patre pficiscuntur, dicātur profectitia, & sic est profectitia: Respondeo, dicit gl. hic loquitur, quādo pater donat filio, vt extraneo, quid est hoc dictum: Dico, intellige quando precesserunt opera filij talia, q propter illa opera pater cuilibet extraneo tantum donasset. Inde cum illud, qs filius acquirit ex operib. suis, sit aduentitium, vt l. cum oportet. in prin. j. de bo. que libe. ista donatio videtur aduētitia. Secus si ista merita non precessissent. Dixi vobis plene in l. si donatione. j. de col. vbi dicit glo. Quero, quo iure ista immensa donatio filijs facta irritetur. Dicit glo. per querelam inofficiose donationis. Dicam vobis j. tit. j. in l. j. &c.

ADDITIO.

a ALEX. Testamentum valeat. Idem tenet Bal. per illū tex. in l. humanitatis. j. de impu. licet Bar. reliquerit sub dubio in l. filiū. §. sed & si portio. de leg. prestan. vide Bar. in l. j. Falc. idem videtur tenere Bald. hic. Sed quid si pater dixit. instituo filium in parte, ad quā de iure debeo. an intelligatur de iure municipali, vel cōmuni, vide Bal. in l. quicunq; de ser. fug. Bal. & Imo. in l. illa institutio. in fin. prin. de here. inst. Et quid si dicit, relinquo filio iure institutionis. Bar. tenet in l. si cum antea. C. de dona. ante nup. Et adde q dixi in l. j. §. qb. ff. q cuiusq; vniuer. & ad Bar. hic vide Imol. in l. j. §. si ex fundo. & in l. his verbis. in prin. de here. inst. & in c. Ray. de testa. vbi tenet contra Bar. & etiam Sal. hic, & in auth. nouissima. & in l. quoties. de here. instit. §. licet do. Flo. in d. c. Ray. tenuerit opi. Bar. cum Bar. tenet Mathe. in no. clix. & respondet ad rationem Bar. q hec sunt nimis generalia. Pro quo facit q no. Bar. in l. recta. si certe. pe. dum dicit. de verbo conuenerit vel promiserit, &c. & adde Bar. in l. fi. ff. de pec. leg. & facit q no. gl. & Bar. in l. quoties. j. fa. ercis. Et adde qs si testator dicat, volo qs filia mea habeat decē pro sua benedictione, qs dicitur instituta, vt voluit Cardi. consi. lx. Idem si dicat, iure institutionis, vt voluit Bald. consi. cccv. iiij. lib. & aduertendum est ad vnum quod dicit Paul. de Cas. se reperisse consultum per do. Jo. Parisiensem preceptorem Bal. quod si testator grauaret institutum, vt eius filium capiat in coheredes, q hoc casu filius non censebitur institutus, licet alias illud verbum coheredem importet institutionem.

LEX VII.

Neptis. Neptis exheredata habet querelam. hoc dicit.

LEX VIII.

a Parentibus. a Pater potest hereditatem dividere inter filios. dummodo vnicuiq; legitimam derelinquat, & qui iudicii defunct agnouit, non potest intentare querelam. h.d.

ADDITIO.

a POMA. Parentibus. Vide aliter per Alex. consi. xxij. vol. v. & xciij. ad si. vo. iij. vbi dicit per istum tex. qs cum legitima sit portio eius quod debetur ab intestato pro neportib. viuentib. & parentib. non debetur legitima in bonis ani.

LEX IX.

De inofficioso. Testamentum militis non subiacet querele. h.d.

LEX X.

Si heredum. Contra fiscum, qui succedit heredi scripto, potest intentari querela. hoc dicit.

LEX XI.

2 Infamis non potest opponere contra testē, quod sit infamis.
3 Iudex ex officio repellit testem infamem, etiam quando pars non potest opponere.
4 Mater, que fuerit meretrix, nō potest propter meretricium filiam exheredare.

a Marenam. a Turpitudo quem a successione intestati non remouet. Item non potest quis obijcere turpitudinē, in qua ipse incurrit obijciens. No. ex isto text. in fi. † nil Judeus Judeo. et
1 b nil Catilina Cethego, b Facit † quod si aliquis est infamis non po-
2 test opponere testi quod sit infamis, vt l. iij. §. lege Julia. & ibi not.
3 de testi. Sed iudex forte poterit eū repellere ex suo officio, secundū
4 Bul. de Lug. argu. l. quos prohibet. de postu. Et sic facit † quod
mater fuit meretrix propter meretricium non posset filiam exheredare, quod not. bene, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. In arenam. Limita, vt per Bal. in l. filiam. j. eo.
b ALEX. Cethego. Contrarium tenuit Bart. & melius in l. cum
* mulier. ff. solu. mat. vbi vide per Alex. concordantias. *
IO. FR. RV. Hanc contrarietatem no. ibi, & potest saluari, q hic non firmat.

LEX XII.

Si pater puelle. Propter fideicōmissum relictum, nō est locus querele. h.d. Opp. j. eo. Quoniam in prioib. Sol. dicit gl. fateor, quod ista lex hodie corrigatur, quia debet filius habere legitimam sine aliquo grauamine. Quidam doc. mod. dicunt, non esse verum, quod ista lex hodie corrigatur, quia sicut continet onus sibi fact commissum, ita potest habere commodum, & sub isto incerto coloratur istud grauamen, vt l. si ea. j. de vsur. & arg. de sol. l. pe. & istud vt debatur tenere Richar. Mal. Pro quo optime facit. §. de transac. l. de fideicommisso. Tu teneas glo. tuam, & ita obseruat consuetudo, quod sine aliquo onere debet habere nec hoc potest pudicare filio. Sicut enim in legitima sibi remittitur onus, ita etiam alteri parti remittitur vnde nec plus, nec minus habet. Pro hac declaratione vide quod dicam, j. eo. l. filijs matrem.

LEX XIII.

Cum duobus. Testamento rescisso pro parte, legata diuidua pro parte prestantur, indiuidua pro solido sunt prestanda. hoc dicit. intellige, vt in glo.

LEX XIIII.

1 Succumbens in vna actione, quando repellatur ab alia.
1 Cum qui. Qui succubuit in vna actione, que ex
Sab alia que ex diuersa causa proponitur, non repellitur de l. si mater. §. ea. ff. de excep. rei iud. Sol. Dicunt quidā Aliud in rei vend. aliud in petitione hereditatis. Istud est falsum, vt l. si mater. in prin. ff. de excep. rei iudi. Dicas ergo, quod hic proposita fuit querela, non petitio here. Item opp. extra glos. j. de fur. l. j. Sol. Ibi quis proposuit vnam actionem contrariam, & obtinuit. hic vero succubuit, ideo potest redire ad illā, vt l. Aurelius. §. fin. de lib. leg. Contra hoc opp. & nunc reuntro glos. de j. fi. patronus. de bon. lib. Solu. Dicunt quidam, aliud in patrono, aliud in patre, quod mihil est. Alij dicunt, vt Dy. in l. contraria quod hic
2 querela & falsum sunt contraria origine, non effectu. nam vtrumq; reducit rem ad causam intestati. ibi vero falsum. & contratab. sunt contraria origine. & effectu. nam per falsum presupponitur nunquam fuisse testamentum. & reducitur res ad causam intestati. sed
3 falsum & contratabulas omnino sunt contraria effectu. & origine, quia vnum presupponit testamentum fuisse, aliud non. Item effectu, quia per vnum res reducitur ad causam intestati, per alium non. ita dicit Dy. istud non placet nec per hoc reducitur ratione veritatis. Dic ergo quod ibi priuatur heredicate patronus, qui succubuit in falso propter delictum suum scilicet, quia testamentum falsum accusauit (aptauit) non propter electionem. Dicas tu, quare etiam in hac lege ille qui succubuit in falso, non priuatur hereditate? Respond. hic qui dicit testamentum falsum, priuatur omni commodo prouenente ex illo testamento, non aliunde. sed in l. contraria patronus, qui dicit testamentum falsum, omnino priuatur institutione, quia in testamento erat institutus, hic vult peruc-

ntre ad

mre alunde quam ex testamento arg. ff. eod. l. etiam, z quod ibi no
z hoc forte voluit hic dicere gl. in secunda fol. ibi in l. contraria fuit
miretus patronus, &c. q. d. ibi qui succubuit in falso agebat ex eo
dem testamento, hic agit extrinsecus. ¶ Opp. ſ. de codicil. l. fin. Sol.
ibi ideo, quia tam variis modis nitebatur ex eadem scriptura.
¶ Oppo. de l. quod in heredem. ff. eligere, de tribu. Sol. Ibi in his
que electione tolluntur, &c.

LEX XV.

Filiam. Preteritus a matre, habetur pro exhere-
dato, a ideo habet necesse intentare quere-
a lam. h. d.

ADDITIO.

ALEX. ¶ Exheredato. Quid econtra, vide ſ. eo. l. cum filium.

LEX XVI.

¶ Proposita vna actione, quando currat tempus ad aliam.

Contra maiores. a Pendēte vno iudicio,
nō currit tēpus in alio,
quia illo pendente, non poterit inchoari. h. d. ¶ Opp. de l.
si seruus. ff. vi bo. rap. Sol. Illa mihi ad propositum, ibi enim loqui
tur quando negligentia in primo, nocet in secundo. De quo dic vt
ibi, hic loquitur quando est diligens in primo, vtrum prosit in se
cundo, de quo tatum dicam. ¶ Opp. de l. innouū. ſ. ſ. de euict. Sol.
Illa non est contra, ibi enim queritur an vna sententia preiudicet
ad aliam, non de cursu temporis. ¶ Item oppon, z videtur, quod
istud tempus quinquennij sit continuum, ideo semper currat, vt ff.
quando appella. sit l. ſ. ſ. dies. Solu. Istud tempus est vtile quo ad
interum, continuum quo ad processum. ¶ Item oppon. ff. de excu.
1 tuto. l. scire oportet. ſ. scire. Huius timore † contrary, debes dicere
breuiter sic. Quandoque vni competunt plura iudicia vere, quan
doque vnum competit, z putat aliud sibi competere. Primo casu,
aut illa iudicia poterant simul, z semel intentari, aut non. Primo
casu aut proposuit actionem ita generaliter, quod poterat vtrum
que iudicium comprehendere, z tunc diligentia in vno prodest in
omnib. vt l. fin. ſ. de anna. excepi. Aut petitio non poterat vtrunq;
comprehendere, z tunc diligentia in vno non prodest in alio, vt d. l.
fin. de an. excep, z l. scire oportet. ſ. scire, de excusa. tu, fallit in l. fin. de
duob. reis, ratio ibi patet. Si vero simul intentare nō poterat, tunc
diligentia in primo facit quod tempus in secundo non currit, vt ff.
de adull. quinquennium. Secundo casu, quando vnum competeba
bat, z aliud putabat sibi competere, tunc aut elegit ius incompe
tens ignorater, z non currit sibi tempus in iure competēti, vt hic.
Aut elegit sciēter, z imputet sibi, vt l. mater. ff. eod. Sed si elegisset
ignorantia iuris, dic vt dixi in l. Claudius. de acqui. hered.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Contra maiores. Circa istam legem an pendente iu
dicio nullitra, currat tempus datum ad appellandum, vide omnia
no. Comen. consil. cxxvj. incip. proponitur quod An. per totum. Et
ibi etiam an simul possint intentari. Item circa declarationem hu
ius regule quod pendente iudicio super incidenti non currat tem
pus super principali, vide Felin. in ca. ex ratione circa medium ex
tra de appella. Faciunt que scripsi in l. properandum, ſ. de iudi. vbi
vide. Item vide que scribit Curtius in l. j. C. de iura. cal. quod pen
dente disputatione an capitula sint admittenda, vel positiomb. re
spondendum, nunquam currit tempus statutum ad probandum.
Et vide Zile. consi. cccc xxxix. in princip. z ad fi. Are. in l. quantum,
ia. vi. de acqui. hered.

LEX XVII.

Cum filium. Preteritio matris facta a filio,
habetur pro exheredatione a z est
a locus querele. h. d. Et habes multas leges, que dicunt q
preteritio matris habetur pro exheredatione, z est locus querele,
1 sed de preteritione matris passiue, cum ipsa preteritur, habes mo
dicas leges, ideo istam tene menti perpetuo.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Pro exheredatione. Dicit Bal. hic quod corrigitur.

LEX XVIII.

1 ¶ Offensa dicitur, quicquid alterius animum ad iracundiam
pronocat, z num, 3.
2 Offensa cum tractatur de aliquo puniendo, dicitur illa, que pe
nam meretur.
4 Offensa in personam que dicatur.

Cum te pietatis. Exheredatus a
patre sine iusta
causa, habet querelam. hoc dicit. Vide glo. in l. no
stra. quod † offensa dicitur quicquid alterius ani
mum ad iracundiam pronocat, vt videbitis hic, z
ſ. eod. l. filia in orbitate. Tamen cum tractamus
de aliquo puniendo propter offensam, offensa dicitur illa que pe
nam meretur, vt l. testamento centurio. ff. de manu. te. tamen largo
3 †modo sumendo, vt dixi, dicitur offensa etiam illa, que non penam
meretur, si tamen pronocat animum alterius ad iracūdiam, etiam
4 iniuste, vt hic, z ſ. eo. l. filia. De hoc quid dicatur offensa, z que † di
catur offensa in persona, vel non, dixi plene in l. licitatio, ſ. quod il
licite. ff. de publi.

LEX XIX.

Si filiam. Iusta est causa exheredandi filiam pro
pter vite turpitudinem. h. d. Hodie cit
istud limitatum per authen, que sequitur.

LEX XX.

Filia. Nolle diuertere a marito, non est iusta causa ex
heredandi, vel exheredationis. h. d.

LEX XXI.

Si fratris. a Vltra fratres nulli competit quere
a la, accusatio autem falsi, omnibus per
mittitur. hoc dicit. De huius legis materia videbitis ſ.
eo. l. fratres.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Fratris, vide circa hoc glo. de instit. eo. tit. ſ. sotor.

LEX XXII.

Si maritus. Testamēto rescisso per querelam,
actiones competentes heredi, que
erant confuse, restituuntur. hoc dicit.

LEX XXIII.

Testamenti. Qui impedit aliū testari, iustam
causam exheredationis commit
tit. hoc dicit. Hec est hoc hodie correctum, &c.

LEX XXIIII.

Testamentum. Testamentum militis non
subiacet querele inofficiosi,
hoc dicit.

LEX XXV.

1 ¶ Filius sub qua; conditione possit instituī.
2 Filius an possit cogere patrem, vt ipsum emancipet.

Si filius matrem. Conditio, que filij institu
ti fauorem respicit, nō fa
cit locum querele, neque testamentum annullat. hoc di
cit. ¶ Opp. primo, z videtur quod pendente conditio
ne habeat locum bonorum possessio secundum tabulas, vt ff. de
bon. possess. secundum tabu. l. ij. ſ. ſi sub conditione. Sol. Hec est re
gula, quod potest peti, alias tamen nō potest peti a patre, in cuius
odium fuit apposita conditio. Sed an ista possessio tribuat ius vel
non, dic plene, vt dicam in d. l. ij. ſ. sub conditione. ¶ Oppo. z vide
tur, quod non potest institui filius, nisi sub conditione potestatiua,
vt l. si pater. ſ. de instit. z substitu. sub condi. fa. imo omnis conditio
1 reiicitur de legitima, vt ſ. eo. l. quoniam in priorib. Solu. † quando
a que certum est quod conditio respicit fauorem, a non odium filij, z
tunc potest adiici, nec reiicitur. hic est casus hic. Quandoque respi
cit grauamen filij, tunc non potest adiici, vt d. l. si pater, imo hodie
de legitima reiicitur, vt d. l quoniam in prioribus. Quandoque est
dubium vtrum conditio adiecta respiciat fauorem, vel odium, z
tunc illa hodie reiicitur de legitima, licet olim secus, vt l. si pater. in
princip. ſ. eod. z secundum opin. glo. z l. cum ex filio. in princip. ff. de
vulg. z pupil. ¶ Querit gl. † an filius possit cogere patrem, vt eum
2 emancipet. Dic vt ff. de lega. j. l. filiusfamilias. ſ. vt quis heredem, z
de condictio. z demonst. l. ſi cui.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Respicit fauorem. Item vbicunque conditio fuerit ad
commodum filij, nec habet locum querela, vt l. multi. ff. de li. z post.
z vide quod ibi in simili ponunt doct. z facit an mater possit relin
quere legitimam filio, cum hoc quod patri non queratur vsusfru
ctus, de quo per Bart. in l. fin. fa. ercisc. per Bart. in trac. de duob.
fratrib. z in auth. excipitur. C. de bon. que lib. z vide Bal. hic ad fi.

LEX XXVI.

a **Ex tribus** Instituto in legitima, potest pupil
lariter substitui. a h. d. ¶ Querit gl.
vtrum in legitima possit substitui per fideicommissum.
Et dicit quod non. Istam questionem examinat plene
Dyn. in l. j. ſ. fin. de vulg. z pupilla. z ibi dixi. z Cyn. hic ponit verba
b Dyn. Veritas est ista, b quod ipse filius in legitima non potest gra
* uari * per fideicommissum, quia ab ea omne grauamen subducitur,
vt l. quoniam in prioib. ſ. eod. de vul. z pupil. l. cohered. ſ. cum filie.

Bart. Prima super Cod. r iij

sed substitutus filio pupillariter grauari potest per fideicommissum in legitima, vt l.si fundum per fideicommissum.ff.fin.cum l.seq. ff.de leg.ij.n o.bene.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Substituti. Vide ff.eo.l.si pater puelle.

b ¶Veritas est ista. Et istam opin.tenet in ff.diui.contra putans in malo.z pro eo facit quod vbicunque lex resistit actui, ibi nec valet adiectio pene ff.ii. Inst.de leg.sed lex resistit ne in legitima opponatur grauamen, vt hic igitur, &c. Adde quod prohibitio de nō alienando non afficit legitimam secundum Aret.in consil.xix.incip.ex facto presupponitur, z est verum quod ille loquitur quādo ad hoc vt inducatur priuatio legitime, sed nos loquimur quo ad priuationem residui hereditatis ideo cogita. contrarium tamen in hoc tenet. Raph.in l.filiusfa.ff.diui.ff.de leg.j.z Pau.de Castr.in consi.cccxxxiij.incip. visis, z diligenter consideratis.z Moder. referēn.d. ff.diui. Tamen in contrarium astringit iste text.in l.omnimodo.z in l.quoniam in prioribus.j.eo.in verbo,directe,nec indirecte.potest apponi grauamen in legitima. Retenta tamen opi. Raph.per Barba.vide cautelam ad eam euitandum. Lepol.caute.xxj.quam referunt Moder.repetentes in d.ff.diui, Retenta etiam opin.contraria quod prohibitio de non alienando, non afficit legitimam, intellige quando prohibitio fieret simpliciter, secus si vsque ad certum tempus, puta vsque ad xxx.annos.z Pau.de Castr.consi.cccxxxiij.incipi.visis, z consideratis omnib. Ad hanc tamen euitandam vide angel.in l.quoties ab omnib.j.de fideicom. z Lepol.in d. cautela.xxj. Et quid si testator instituit in minus quā legitima, adiectis his verbis, q plus petere non possit, z an tunc possit agi ad supplementum, vide Roin.consi.cccclxxviij. Et an filius, quem pater exheredauit, sed postea ei aliquid reliquit iure institutionis, possit agere ad supplementum, vide Bald.consi.cclxij. in ij. parte,

* CLAV. DE SEISS. ¶Sinauri. Nota quod licet grauamen iniunctum in legitima non valeat, tamen si filius legitimam amittat, debetur ab eo ad quem transiit, text. est not. in simili quem ad hoc ibi not. Paul.de Castr.in l.cum patronus.ff.de leg.ij. facit in simili l.si Titio ff.fin.cum l.seq. z ibi not.de leg.j.

LEX XXVII.

1 Fratri preterito, vel exheredato, an detur querela.
2 Preteritio fratris, habetur pro exheredatione.
3 Querela contra testamentum fratris, an operetur rescissionem testamenti in totum, vel vsque ad legitimam.
4 Querela an competat quando frater instituit aliquam turpem personam, z aliquam non.
5 Quando frater exheredatur, an debeat causa inseri.
6 Cause ingratitudinis, an repellant fratrem z successione ab intestato.

a FRatres fratres consanguinei habent querelam contra testamentum fratris turpem personam instituentis, nisi seruum necessarium instituat, z querela nulli alij ex transuersali competit. h. d. Ista lex est singularis, nam in nulla parte iuris declaratur quod querela competat fratri contra testamentum fratris, sicut hic, licet * de hoc habemus in trib.locis scilicet ff.eo. l fratris. Instit.eo.* ff.
1 j.ff.eod.l.j. ¶Quero, vtrum querela † competat fratri preterito, seu exheredato. De exheredato non est dubium, de preterito dubitatur, quia posset dici quod sibi competat bonorum possessio
b contra tabulas, sicut parenti preterito. ¶Contrariū est veritas, b quia bonorum possessio contra tabu. non competit, vt l.j.ff.liberos. ff.si a pa. quis fue.ma. Competit autem querela authoritate huius
2 legis, nec est opus † exheredatione. q preteritio pro exheredatione habetur, sicut dicimus de preteritione materna, cum eadem sit
3 ratio prout dixi ff.eo.l.iij. ¶Quero, secundo vtrum per hanc querelam rescindatur testamentum in totum, an vero vsque ad legitimam. Bto.ff.eo.authen. nouissima dum facit mentionem de legitima fratris, videtur innuere q vsque ad legitimam rescinditur testamentum. Pro hoc facit similitudo patroni, vt Instit.de success. lib. ff. sed nostra. Contrarium determinat Bul. quoniam ista querela competit propter odium heredis instituti, qui est turpis per-
4 sona, vt l. Pantonius. ff.si quis a paren. fue. ma. ¶Quero quid si frater instituit aliquam turpem personam, z aliquam nō turpem. Breuiter dicit hic Bul. quod contra illam turpem personam competat querela, z pro parte sua rescindetur arg. ff.ea. l. cum duob. z ff.
5 eo. l. circa. ¶Quero, vtrum quando frater exheredatur, debeant de necessitate inseri cause exheredationis, que cause ponuntur in authen. de nupt. ff. ingratitudinem. Dicit Bul. de Cu. q non, quia quando frater agit contra turpem personam instituram heredem, per querelam poterit heres institutus de eius ingratitudine conqueri, vt in d. ff. ingratitudinem. facit ad hoc l. libertus. ff. de in ius
6 vocan. ¶Quero, vtrum ille † cause ingratitudinis, c repellant fra-
c trem a successione ab intestato. Videtur quod sic, vt in d. ff. ingratitudinem. in authen. de nupt. ff. de secun. nupt. l. fin. z l. cum patronum. cum l. seq. ff. de iur. patro. Contrarium determinat Bul. per cognatis. ff. vide cog. Nō ob. ff. ingratitudinem. z l. fi. de secun. nupt. vbi repellitur frater a quodā lucro. q hereditario iure non competit. Non ob. l. eum patronum. q. facilius tolluntur iura patronatus, quam iura sanguinis, vt l. ius autem agnationis. ff. de pact. iura sanguinis, de re. iur. iuncta l. pe. de bo. lib. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Turpem personam. Quid si reperiatur vsurarius instituus, vtrum dicatur turpis persona, vide quod dixi in l. nu-bum. ff. de infa. vbi est casus. ADDE Angel. consil. clxxj. quod frater instituit concubinam, z fratri certum quid reliquit. z in testamento est clausula codicillaris, vide etiam Paul. de Cast. consi. lxj. Jo. And. in add. ad Spe. in titu. de test. ff. sequitur. ver. si autem. Vbi limitat quod frater habet querelam cum turpis persona instituta, nisi z ipse frater eodem morbo laboraret. P. PAV.

¶Turpem personam. Ad materiam huius legis vide Bart. no. clviij. z cxcviij. super quo vide latius Barb. in c. Raymundus. vbi ponit quid in concubina, z quanta sit legitima fratris. quid si intestamēto est clausula codicillaris, z quedā alia, vt per

* CLAV. DE SEISS. ¶Instit. eo. Quid si instituatur naturalis, seu natus ex coitu non approbato, vide Alexan. in l. ex facto principio. de vulg. z pupil. substit.

b P. PAV. P. ¶Contrarium est veritas. Vide Angel. consi. cc. incip. Pet. vbi etiam ponit an concubina dicatur turpis persona. Et quid operetur clausula codicillaris in tali testamento. vide Barba. vbi s. Item an ista lex procedat in sorore, z an sufficiat sola instantia. z quedam alia in materia, vide per Pau. de Cast. consi. lxj. Ité qō spurius dicatur turpis persona ad hoc propositum vide Bal. in c. naturales. ff. de feu. fue. contro. Item quid si in testamento, in quo est instituta turpis persona. sit clausula codicillaris. an videatur frater granatus per fideicommissum illa turpis persona, z sic sustineatur per clausulam codicillarem, vide omnino Cremen. sing. rcij. alias. crcij. Item rupto testamento per querelam de qua hic an conseruetur legitima per aut. ex causa. C. de lib. preteri. vide que ibi habes ad Bart. Item an clausula codicillaris rumpe retur rupto testamento per querelam, vide Pau. de Cast. consi. lxij. circa medium z multa circa istam materiam, z quomodo probetur turpis persona z an sufficiat aliquo tit. relinquere aliquid fratri, vt de per Lor. consil. clxxvj. in iiij. parte.

c ALEX. ¶Cause ingratitudinis. Contrarium tenuit Angel. in ff. in gratitudinem, hic allegato.

LEX XXVIII.

LIberi liberi exheredati presumuntur ingrati, nisi probent se gratos, z parentes presumuntur gratos, nisi probentur ingrati. h. d. Et est hodie ista lex correcta, quia quilibet presumitur gratus, nisi probetur ingratus. per omnimodo. j. eo. z est hodie necesse quod inseratur causa exheredationis, vt in authen. non licet. ff. de libe. prete.

LEX XXIX.

a QUoniam nouella. a Dos, z donatio propter nuptias, continuo putantur in legitimam portionem. hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Quoniam. Adde Bar. in l. in quartam. ad l. Falcidiam. no. quod dos computatur in legitimam. Et adde quod ita tenuit ligit Bart. hic locum habere non solum in filia, sed etiam in nepti. ex filio agentib. ex persona filie. Et dicit de hoc hic esse casus communcta l. illam. ff. de collat. Et ita concordat Bar. consi. cxc. qui incipit, Gilbertus dedit dotem pro filia que mortua est, z cum ista Istud idem tenuit in alio suo consi. lv. quod incipit. in questione predicta. in ij. volum. ADDE, Petr. de ancha. consi. xlviij. Paul. Castr. consil. cxxiij.

LEX XXX.

1 Quando relinquitur minus legitima agitur ad supplementum.
3 Sufficiebat olim legitimam quoquo titulo relinqui.
4 Quando quis agit ad supplementum legitime contra quos debeat agere.
5 Filius pro supplemento legitime, an possit propria authoritate occupare bona.

a OMnimodo. a Ille cui aliquid in testamento relinquitur nō potest illud re-
b pugnare, sed debet ad supplementum legitime agere, nisi probetur ingratus. In his vero in quib. nihil relinquitur iura vetera, non mutātur. Item datum causa militie computatur in legitimam, hoc dicit. ¶Not. quod † quando relinquitur minus legitima, debet agi ad supplementum. Et istud est

nouum,per q̃ iura antiqua corriguntur,licet de hoc fiat mentio,
2 in l.si non mortis.ff.eod.sed fuit additum a cõpositorib. ¶ No.† se
c cundo,q̃ filij presumuntur grati,[c] si non probentur ingrati.hoc etiam est nouum,& corrigit l.liberi.§.eo. ¶ No.† tertio,q̃ sufficit q̃
3 relinquatur legitima quoquo relicti titulo. hoc hodie corrigit vt habuistis no.in authen.nouissima.§.eod. ¶ Quero,quando quis
4 agit ad supplementum, vtrum debeat agere contra heredem an etiam contra legatarios,quibus sunt relicte res hereditarie, dixi
5 plene in l.in quartam.ff.ad leg.Falci. An autem† filius pro supplemento sue legitime,possit propria authoritate occupare bona,vide in l.ij.quando & qui.quarta pars debeatur.per me.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Omnimodo. Qualiter autem deducatur supplementum legitime, vide Oldra.consi.cxiij.& etiam aliquid per eum cõsi. cviij.volu.j.& vide Capram etiam consi.vj.& seq.in prin.& xv.no.ergo quod agens ad tale supplementum non dicitur infringere, vel querelare testam.&c.& vide Alex.consi.lv.volu.ij. Pro huius ampliatione vide Alexan.in apostil.ad Bald.in l.si.C.de do.promiss.& in l.Gallus.§.& quid si tantum.post Imol.ff.de libe.& posthum. Item ad istam.l.vide Raph.in l.filiusfa.§.diui.ff.de leg.j.vbi tenet q̃ si pater instituit filios,& prohibuit ne aliquid alienent cũ causa,& quod si alienant,q̃ tunc hereditas applicetur tali hospitali, quod si filij alienant vsq; ad legitimam,q̃ incidunt in penam priuationis. Et idem tenet Pau.de Cast.in consi.ccxxxiij.incip.visis & diligenter consideratis.& mo.in rep.in d.§.diui. Considera tamẽ q̃ in contrarium multum stringit iste tex.in d.l.quoniam in prioribus.j.eod.vbi nec directe, nec indirecte potest apponi grauamen in legiti. P. PAV. P. ¶ Omnimodo. Circa istam materiam an filius habeat bona hypothecata defuncti pro legitima, vide que scripsi in l.si conuenerit.§.si nudam.de pigno.actio.allegando Fel. in c.cum olim de maio.& obedien. Item si ibi sit relictum minus legitima, an pro supplemento habeat hypothecam tacitam, sicut datur pro alijs relictis. Item an supplementum legitime habeatur pro relicto a testatore, an vero debeatur ex legis dispositione, vide de his omnib. Bulg.in quodam suo consi.incip. Iesu Christi nomine inuocato.de quo vltimo an supplementum dicatur peti ex testamento,an ex legis dispositione condictione ex ista lege,vide hic Soci.in l.si ex toto.de quo j.post Sali.& alios hic.& Angel. not.in l.Papinianus.§.conditionem.ff.de inoffic.testamen.& vide omnino Soc.in l.si ex toto.in princ.ff.de leg.j.an detur hypotheca pro supplemento legitime. Item quod legitima semper intelligatur exceptatate omni grauamine. Et si filius sit heres,vide Decium consi.lxxxj. Item quod etiam si esset minor, filius,vel prodigus,non valeat prohibitio patris de alienando respectu legitime, vide Aret.consi.xix.in ij.dubio.

b P. PAV. P. ¶ Agere. Vel ad plus si ex aliquibus, appareat de voluntate testatoris,Exemplifica,vt in consi.ciij.in subscrip.Fulg. in consilijs Com. Et aduerte quod facultas petendi supplementũ transmittitur ad heredes,secundum Sali.in l.scimus.j.eod.quem sequitur Alex.in consi.lv.incip.viso titulo questionis.in ij.vol.& est de mente Bald.in l.si arrogator.in ij.oppositione.ff.de adopt.& in l.ij.in vlti.q.C.de lib.preter.

c ALEX. ¶ Filij presumuntur grati. Quod facit ad ea que habentur in l.donatione.j.de colla.& in l.si forte.de castren.pecu. Sed dic quod ibi non intelligit de istis meritis, nec de obsequijs,vt no. Bal.in auth.ex testamento.eo.tit. Et quando dicantur bene meriti,vide Bal.in l.iubemus.in fi.in prin.de sac.san.eccl.& in l.liberti. §.eo.& ibi no.per Bart.& Bald.in prin.eiusdem legis.vide Bart.& Bal.in l.fratres.§.eo.& not.quod petens supplementum legitime, non dicitur testamentum impugnare,adde Bal.in l.cum l.de epis. & cle.& quo iure petatur legitima,& supplementum,vide Bal.j.eo. tit.si quis in suo,in prin.facit quod no.Bald.in l.j.j.de inoffic.dona. Et quod petens supplementum legitime,non dicatur testamentũ impugnare,tenet etiam Paul.de Cast.in consi.vij.quod incipit,in Christi nomine amen,&c. Circa primum videtur dicendum,&c.vbi concordat,quod si plura sunt alicui relicta, ei non competit querela,secundum ius agendi ad supplementum,& subdit plus quod censetur interesse,super ius agendi ad supplementum.

* CLAV.DE SEISS. ¶ L. In quartam. An autem petitio legitime sit vniuersalis,vel particularis:vide Bal.post Inn.in cap.con querente.de offic.ordina.

LEX XXXI.

De nuper. Precedens constitutio habet locum in testamentis etiam nuncupatiuis,hoc dicit.

LEX XXXII.

* a b **Quoniam in priorib.** *[a] De legitima subducit omne grauamen [b] conditionis, vel temporis, vel alterius grauaminis,hoc dicit. ¶ No.grauamen diei,vel conditionis,subduci

* de legitima. Hoc quod de conditione *dicit,dic vt dixi in l.si pater. j.de instit.& subst.sub condi.fac.

ADDITIONES.

* CLAV.DE SEISS. Quoniam in prioribus. Istud habet locum etiam si statutũ disponat quod filij nihil possint petere vltra dispositionẽ testatoris:vt cõcludit Fran.de Are.cõsi.xliij.sed contrarium videtur velle Bart.in l.Titio centum.§.Titio genero.ff. de condition.& demonstratio.

a POMA. ¶ Quoniam in prioribus. Vide pro limitatione istius legis Alex.in l.si pater.in ver.extra glo.adde j.de insti.& substi.sub condi.fact.in l.reprehendenda.eod.tit. An autem legata,vel onus eris alieni minuant legitimam,vide Oldra.consi.cxxj.ad fin. Alex. consi.lv.in ij.dub.vol.iiij.in fi.lxxxix.eo.vol.& in legitima posset pater filio substituere,vide Panor.consil.xv.vol.ij.vide etiam ad hec Bart.in consi.xiij.in ij.dub.consi.xxvij.consi.xxviij.in fi.consi.xxxij. & consi.xlj.& Barba.consi.lxiij.vol.ij.Cardi.consi.xxij.& Imo.consi. cxiiij.vide etiam que scripsi.§.post l.ex tribus.

P. PAV. P. ¶ Quoniam in prioribus. Vide que scripsi in l.scimus.j.eo. Et de materia vide Alex.consil.xliij.in ij.vol.& vnum casum,in quo in legitima adijcitur grauamen vide per Alex.consil. cclvj. Quid autem si aliquid adijciatur quod possit esse vtile,vide do.Fran.consi.xix.vide eundem consi.xliij.vbi ponit,stante statuto quod legitima sit prout pater voluerit.pone pater relinquit legitimam filie & eam exhausit legatis,an istud grauamen deducatur, ad quod vide Paul.de Cast.consi.cclxxxv.ad fin. Nunquid autem per substitutionem pupillarem possint grauari venientes ab intestato, in legitima pupilli, & an in dubio censeantur grauati, vide Pau.consi.cxcix.ad fi. Vide que scripsi in l.si fundum per fideicommissum.§.fi.de lega.j. Item quod possit adijci grauamen ne possit alienare intra certum tempus, vide Paul.de Cast.consil.ccxxxiij. Ias.in l.filiusfamilias.§.diui.ad fi.ff.de le.j. Et dicit Pau.in d.consi. quod si alienetur legitima, habeat locũ priuatio hereditatis a legitima §. quod est mirandum. Item in materia legitime, vide do. Fabianum in repetitione aut.nouissima.§.eod.prout ibi scripsi. Et ibi etiam ponit quod omne grauamen deducatur.& multa alia in materia. Item in quo prouideat ista lex,& quid si esset institutus filius sub conditione casuali vel mixta, an rejciatur, an vero testamentum sit nullum,vide Ant.de But.consi.lxvij.circa mediũ vsq; ad fin.tenentem quod sit nullum.& declarantẽ quomodo processit ista lex,& l.sancimus.§.cũ autẽ.j.eo.vide post Bar.in l.suus quoq;. de hered.insti.vbi etiã scripsi an ista regula quod omne grauamen rejciatur,nõ procedit quãdo persona instituta est sub conditione, per quam redditur incerta,vide Are.in l.cõmodissime.in j.de leg.j.

b ALEX. ¶ Omne grauamen. Limita hanc l.vt habetur §.eo.l. filijs. Quid autem si filius renũcians legitime,scit ipsam ad alium deuenire,an ille teneatur ad grauamen. Dic q̃ sic. Textus est singularis in l.cũ patronus.ff.de leg.ij. que licet loquatur in patrono, nihilominus ex identitate rationis per Mod.extẽditur ad filium. Item limita hanc l.non habere locum in posthumo sub cõditione instituto,& eueniat conditio antequam nascatur,vt per illum text. dixit & limitauit hanc l.Imo.in l.cũ posthumus.ff.de lib.& posthu. De hoc etiam vide vnum verbum per Bar.in l.commodissime.de lib.& posthu.vbi per illum tex.hoc limitat. ¶ ADDE quod Iac. But.& Bal.dicunt,quod si statutũ dicat q̃ filia debeat stare contenta illa quãtitate, quã pater in suo testamẽto reliquerit pro dote,nec possit plus petere, q̃ si pater reliquerit centũ non sufficientia ad legitimã, & vltra hoc apposuerit conditionẽ, vel tempus,q̃ licet filia debeat stare contenta de quantitate, non tamen cogitur stare contenta de cõditione vel tempore,q̃ statutũ venit ad correctionem l.omnimodo,quo casu non debet extendi,sed restringi.

* CLAV.DE SEISS. ¶ De cõditione. Istud intellige si grauamen est impositum in testamento,secus si ante:q̃ tunc res transit cum suo onere.ita declarat Alex.consi.ciij.volu.ij.

LEX XXXIII.

1 ☞ Minuscula dicitur quarta.

a **Si quis in suo.** [a] Qui in dando legitimam, que sola relicta est,vsque ad sententiã fuerit cõtumax, ipsam duplicatã soluere cogitur.
1 h.d. ¶ No.† q̃ minuscula dicitur hic quarta. Et hoc facit ad dictũ
2 testis,qui dicit,dico q̃ talis possedit x.ann.& plus,nã hec† adiectio plus, ad modicum refertur,vt l.hec adiectio.ff.de verb.signi.istud modicum intelligitur de quarta parte temporis,arg.huius l.& ita inducit gl.hãc l.in l.& si post tres.ff.si quis cau.& dic vt ibi per Bul.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si quis in suo. Hic habes text.in princ.ibi minuscula autẽ quod appellatione particule venit quarta, sed appellatione partis venit dimidia.l.nomen.§.portionis.de ver.signi.quod limita,nisi esset dictio aliqua,quia tunc importat minus quã dimidia, vt voluit Bal.in c.j.de cõtro.inuesti.& in l.cũ filius.§.pater.de le.ij. Et adde Bar.per illum tex.in gl.in prin.in l.ij.C.quando & quibus

quarta pars debetur. Adde etiam glo.in cle.j.in verbo,aut earum partis.de fo.cõpe.Et adde que no.Bar.in l.plures.de dam.infec. Si autem dicit.p̃o parte sua.intelligitur p̃o legitima.l.sancim⁹. ff.eo.z ibi no.Bar.z Bal.z quãdo dicitur aliqua pars, vide Bal. in l.j.ff.ti.ij.z p̃obatur in l.Gallus.§.in omnib.de lib.z posth.

§ Legis autem. In posthumo non cadit iusta cã exheredationis,cũ nõ possit alieno odio p̃grauari*.h.d. ¶Ex hac l.fuit sumpta regula, nõ debet aliquis,de reg.iur.lib.vj.z illam vide per Dyn.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶Pregrauari. Quid autem in furioso vide per Bald.in l.humanitatis,ff.de impub.z alijs substit.

LEX XXXIIII.

1 ¶Querela quando detur nepoti preterito.
2 Querela inofficiosi finitur quinquennio.
3 Ius agendi ad supplementum legitime finitur quinquennio.

* **Si quis filium.** *Querela p̃parata trãsmittitur ad heredes, cõ
a tra quos poterit opponi de ingratitudine transmittẽtis,ª z de institutione de eo facta,z de repudiatiõe, vel
b repons cursu. ¶Op.quod de iure antiquo iste nepos[b] ĩsaltem ex
1 persona sua habet †querelam,vt ff.eo.l.si is.Bl.fatetur cõtrariũ. Idem tenet in l.nam,z si parentib.ff.eo.Idem tenet Dy.in c.non debet.de reg.iur.lib.vj.z in l.iij.§.si emancipatus filius.ff.de bono. possess.contra tabu.vbi ter.etiam videtur tangere glo.in l.si quis posthumus.de li.z posth.Dices tu quomodo iste nepos cũ sit preteritus habet querelam.ideo gl.in l.parentes.ff.eo.exponit querelã,id est.cõtratab.Ego dico,q̃ querela stat propie.Nã iste nepos licet esset in potestate,non tamen erat suus,q̃ pater eum preteribat,z sic cum dominũ non cõtinuaretur in eum preteritio habetur p̃o exheredatione,sicut diri vobis in preteritione materna.in
2 l.j.§.eo. ¶Ultimo no.ex hac l.quod† querela finitur quinquẽnio,c
c z idem de iure †agendi ad supplementum. Hoc modo põt intelli
3 gi hec l.in fi. P̃o hoc facit,q̃ ius agendi*ad supplementũ succe
* dit in locum querele,vt §.eo.l.omnimodo.ergo sortitur eius naturam,vt l.j.ij.hec actio.ff.si quis test.lib.esse iust.fue.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶Si quis filium. Ad limitatiõẽ huius l.in fi.vide Alex.in l.cũ mora.ver.in gl.in verbo,per vos.§.de transf.
a P. PAV. P. ¶Transmittentis. Circa istam materiam transmissionis querele quando non est p̃parata,vide aliqua in l.cũ mora.C. de transactio.vbi Jaso.
b ALEX. ¶Iste nepos. Nepos iste ex persona sua admittitur ad querelam, z idem tenet Bartol.in l.pater filium.de inoffic.testa.z Paul.de Cast.in consi.cxlix.quod incipit in Christi nomine amen, in p̃senti casu ꝛc.
c ALEX. ¶Finitur quinquennio. Adde Bald.in auth.presbyte. la j.de episc.z cle.qui furt sibi contrarius in l.pater filium.ff.eodem. Sed Salic.hic tenet contra Bart.z idem Bald.hic z idem Ang. in l.Papi.§.si condit.om.ff.eodem,vbi dedit nouos intellectus ad istum text.z vide Bart.latius suam opin.firmantem in consil.xiij. Incip.an ius agendi,ꝛc.per Jmol.in l.plane.§.si duobus.de leg.j. z Bald.in l.ij.in quib.caus.in integr.restitu.non est necess.z contra Bart.tenet hic etiam Flor.z dicit quod est communis opi. Mod. per Angel.in authen.de trien.z semis.in princ.z per Bald.in l.pater filium.z in materia vide bonum dictum Bald.in l.qui libertatis.de cui. Utrum per modũ contradictionis seu exceptionis possit oppoñ querela,facit quod not.Innocen.in c.cum dilectus,z in c.fin.de ordine.cog. ADDE ¶Ein iuri agendi ad supplementum p̃scribatur quinquennio Jhan.de Cast.consi.cccxlviij.Bal.consi. cxxxij.ay.lib.Jherr.de Anchar.in consi.Cald.xvij.de testa.
P. PAV. P. ¶Quinquennio. Quomodo incipiat currere istud quinquennium,z an opinio Bart.hic de supplemento legitime sit vera,vide late Alexand.consi.cxxviij.an j.vol.Et de iure agendi ad supplementum, an ei p̃scribatur quinquennio.vide Paul.late consi.cxxiij. Et quod istud quinquennium non currat filio minori durante minori etate,vide Cremen.singul.cxxx.vbi etiam ponit de veritate dicti Bart.hic vide Jas.in l.certi condictio.ff.si cert.pet.
* CLAV. DE SEISS. ¶Intelligi. De ista quest.vide plene per Alex.consil.cxxviij.vol.j.vbi refert communem opinionem tenere contra Bar.hic z consi.viij.vol.iij.Nunquid autẽ ius dicendi nullum transmittatur.sicut querela, ponit Bald.in l.si a primo.ff.de liberis z posthumis.

LEX XXXV.

1 ¶Priuilegium.quando latissime,z quando stricte intelligatur.
a **Si quando.** ª Concessio testandi libere,intelligitur legitime,z solẽnitate iuris seruata.h.d. Bl.ãgnat hic multa contraria. ¶Op. secũdum hoc priuilegium nihil operatur quod est contra l.j.in fi.ff.ad mun.z l.si quando.de leg.j.Sol.intellige hic quod fuit concessum priuilegium ei, qui alias testari non poterat dicit gloss. ¶Oppo.de l.etiam.§.j.ff.de bo.lib.Sol.Dicunt quidam.ista
b factionem,ideo aliquid operatur. ¶Opp.de l.si quis filio[b] exheredato.§.sed,z si quis fuerit.ff.de inuff.test. Solu. Ibi Princeps concedebat militi facere testamentum, vnde videtur ei concedere secundum qualitatem persone sue z secundum priuilegia militie. ¶Opp.de l.Paulus.§.patroni.ff.de bon.lib.Solut.Ibi concessi-
1 homo,hic princeps. ¶†Extra glos.opp.z videtur,quod beneficia principum sunt latissime interpretanda, vt l.fin.ff.de constit.prin. Solut. Quoddam est priuilegium quod conceditur contra ius commune, z illud stricte interpretatur, vt hic. Quoddam est beneficium,vt quando Imperator donaret alicui castrum vnum.vel similia,z illud interpretatur latissime,vt l.cõtraria. Quedam sunt rescripta.que ad iuris communis obseruantiam cõcedũtur.z de illis vidistis §.de diuer.rescrip.z in tit.si contra ius vel vti.pub.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Si quando. Circa intellectum huius legis quando concessio testandi libere fieret alias inhabili ad testandum. quod operetur vt solemnitates testamentarie intelligantur remisse, vult gl.z Bart.hic,tamen non intelligitur remissa necessitas.z solennitas instituendi filios,q̃ istud concerneret preiudicium tertij. Vide omnino Com.consi.cxxvj.incip.visa copia.per totum.mirabiliter circa medium dicentem istum esse intellectum huius legis late ad titulum, sub quo est situata. Et allegat Bald.z alios h. Vide ibi per eum. Et p̃o hoc quod priuilegium concessum libere testandi non intelligitur in preiudicium tertij,vide do.Tint.consil. x.p̃ope finem. Faciunt que habes ad Bart.in l.ij.§.si quis a principe.ff.ne quis in loco publico.
b POMA. ¶L.si quis. P̃o declaratione huius legis vide Jas.in l.z militibus.j.de test.mili.z aliquid non ab re per Feli.in c.ad audres.j.de rescrip.z in c.j.in versi.declara duobus modis.eo.tit.

§. Illud. Per pactum habitum inter patrem z filium non
a potest tolli[a] ius agendi ad supplementum, nisi hoc fieret cum herede post mortem defuncti.hoc dicit. ¶Op.de l.j.§.si parens.ff.si quis a pa.fue.manumis.Sol. Tene vltimam sol.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Non potest tolli. Quid autem si istud pactum iuratur,an tollat ius agendi ad supplementum. Bald.hic tenet quod sic per c.quamuis.de pact.in vj.z no.ex isto ter.quod legitima non est debita filio viuente patre, quia si de presenti deberetur in vita patris de presenti posset renũciare, z istum ter.limita,vt per Bar. in d.l.j.§.si parens.z sequitur Jmol.in l.Titio centum.§.Titio.de condit.z demonst.
P. PAV. P. ¶Tolli. Vide Alexand.late consil.clxxxj.volu.v.in precedenti, vbi dicit etiam non procedere hoc, vbi esset iuramentum, vide que dicit Deci.consi.lxxxvj.in ij.dubio.z consi.lxxxix. Et vide Jas.in l.stipulatio hoc modo concepta.de verb.oblig.vbi dicit quod potest succedere ex testamento,z quod esset renunciatum iuri succedendi ex testamento.

1 ☞Donatum per patrem filio tempore emancipationis.an computetur in legitimam.
2 Donatum filio tempore emancipationis.venit in collationem.
3 Voluntas filij,quando sit causa iusta exheredandi.

§. Et generaliter. Qui accipit simpliciter quod
sibi est relictũ, iuri agendi ad supplementum non videtur renunciare, nisi fuerit hoc expressum. h.d. ¶Ho.tex.ibi sub ea conditione,vt hec inter vinos donatio in
a quartam ei computetur. ¶Op.j.deposi.l.iij.[a] Sol.Ibi accipiendo debitum,non potest petere accessiones,que veniunt iudicis officio mercenario.hic potest petere supplementum quod venit ture
1 actionis. ¶†Quero vtrum illud quod pater donat filio[b] emancipato
b paro tempore emancipationis,computetur in legitimã. Certe hic est ter.quod non,nisi fuerit dictum vt in d.ver.z generaliter.Puto tamen,quod si pater dicat do tibi p̃o parte tua,videatur hoc expressum,quod computetur in legitimam[c]. arg.l.l.p̃ori.circa prin.
c z l.peto circa prin.de leg.ij.licet tamen in legitimam non ĩcõputetur venit in collationem,vt vidistis in l.vt liberis.j.de coll. ¶Ti-
d timo querit gl.[d] quid si[†] pater non instituit filium, ideo quia filius dixit quod nolebat instituì,an filius possit rumpere testamentum
3 Bl.vlt.hic tangit z arguit p̃o,z contra. Breuiter omissis omnibus determinationib.doct.videtur mihi sic dicẽdum. Aut pater non filiũ p̃eterijt,vel exheredauit nulla causa inserta.z tunc testamentum est nullum,nec potuit filius sua voluntate istam solemnitatem remittere,vt l.paulus.§.patroni.de bo.lib.Si vero fuerit exheredatus causa adiecta, q̃ voluit exheredari, tũc si causa est vera, puto
e quod testamentum valeat. Hec obstat auth.[e] vt cum de app.co.j. causas.quia ibi loquitur de exheredatione.que fit inuito filio, non de ea que fit eo volẽte.arg.in l.non putauit.§.si quis sua manu.de

contra

contra tabul. Potest autem apparere quod licet illa verba dicent, tamen noluit exheredari, vt puta si hoc dixit propter dolorem mortis patris, dicens postquam tu decedis, nolo aliquid, vel alia ratione turbatus, arg. de reg. iur. l. quod calore. Quam rationem legimenti, quia occurrit de facto, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Z. iij. Utrum illud quod datur filio a patre computetur in legitimam, limitationes vide per Barto. in l. i. §. si parens. ff. si quis a paren. fuer. manumiss. vide Bald. in l. er liberis, & in l. ij. ibi. §. de collat. & Ang. in l. in quartam. ad leg. Falcid.

b ALEX. ¶ Donat filio. De ista quest. vide Bart. in l. in quartâ. ad leg. Falcid. & in l. peto. hic alleg. & in d. l. vt liberis, & ibi Bald. & vide Bald. in l. scimus. §. eo. adde eundem in consi. cxxxviij. & aliud per Bal. in l. quoniam nouella. §. eo. tit. ¶ ADDE Paul. de Cast. consi. cel. Rom. consi. celxvij. Oldr. consi. clj.

c P. PAV. P. ¶ Legitimam. Et quemadmodum per pactum generale non preiudicatur legitime, ita nec per legem vel statutum generaliter loquens, vide Com. consi. cxxvj. ad fin. incip. visa copia. Etiam dote que datur loco legitime requiratur specialis mentio, vide Paul. consil. cxxj. circa fin. Si autem in testamento pater diceret filium habuisse & velle in partem suam computare, vel consilio eius, & in subscriptione per Fulg. & circa decisionem huius tex. vide Alexan. consi. ix. in ij. vol. & consi. lxix. in j. vol. & consi. xcv. in iij. vol. Item quod ista assignatio legitime non possit fieri filio in potestate, vide do. Franc. consil. xvij. Item si vxor, cui facta sunt multa legata inter cetera fuit legata ei dos, facit generalem libe-rationem heredi de omnibus legatis, an trahatur ad dotem, de qua etat publicum instrumentum, vide Paul. consil. ccclj. Facit etiam consi. ccclv. Item quod agnoscens legatum sibi factum pro toto eo quod peti posset vigore legitime non preiudicet sibi in legitima, vide Aret. in l. j. §. si quis ita. ff. de verb. oblig. Jas. hic. Item quod generalis renunciatio trahitur ad feudum, vide Bal. in aut. successione. circa fin. C. de suis & legit. Et de intellectu huius. §. & quod loquitur solum quãdo quis paciscitur post mortem patris, secus si in vita. Item quod aliter possit intelligi quam intelligant communiter doctores, vide omnino Cors. consi. clxxviij. incip. Spectabilis miles. circa medium. Item vide quod per istam regulam consulunt Joan. de Ana. consi. xcix. vbi dicit quod si pater facit legata. & filius moriẽdo eadem faciat, non per hoc censetur sibi preiudicare in legitima, vt per eum.

d ALEX. ¶ Vltimo querit glo. Dicit Angel. in l. si quis legatum. §. si patronus. quod ibi videtur tex. iuncta glossa. dum loquitur de filio. quod si filius adscribat se in testamẽto preteriti, nihilominus potest dicere nullum mortuo patre. l. filio preterito. de iniusto rup. test. & pro hoc gl. alleg. hic, & in l. impuberem. in fi. ff. de fal.

e ALEX. ¶ Hec obst. auth. Bald. tamen hic secutus est opi. contra Bartol. videlicet quod non sit iusta causa voluntas filij, & hic adde Angel. & Imol. post gloss. in l. si quis posthumos. §. si filium. de libe. & posthu. Angel. Bald. & Imol. late in l. filio preterito. cum §. j. de inoff. test. ¶ Adde Joan. And. in addi. ad Spec. in tit. de test. §. sequitur videre. versic. illud quoque. vbi ponit quid de filio qui a matre fuit preteritus ipso volẽte. & dicit, quod postea agens doli exceptione repellitur, secundum Phil. nisi calore iracundie rescisset institut. ¶ ADDE tu pro intelligentia dictorum Bart. hic. & vide do. meum Socin. in consil. suo incipiente. circa primum consultationis articulum. in ij. dub. versi. iij. ista conclusio.

LEX XXXVI.

1 De Repletio legitime fit ipso iure, si petatur.

2 Fructus bonorum defuncti, licet dicantur res, non tamen sunt de substantia defuncti.

3 Pro parte sua idem est dicere, quod pro sua legitima.

a Cimus. a Sicut si ab initio minus legitima relinquatur, agitur ad supplementum, ita si ex postfacto legitima minuatur, que repletio debet fieri de substantia testatoris. Item temporis dilatio, de legitima subducitur, hoc intendit. ¶ Oppon. quod repletio non fiat ipso iure, nisi

1 petatur, vt §. eod. l. omni modo. Solu. † quod hic dicit ipso iure videlicet si opponatur b ab homine, vt dicimus de compensatione.

2 ¶ Opp. & videtur quod fructus † sint de substantia bonorum defuncti, vt rei appellatio. ff. de verb. signific. Solut. fateor quod dicuntur res, vt l. j. in fi. ci cert. pet. & ff. de verb. signifi. l. rei appellatio. sed tamen non dicuntur de substantia patris *, vt hic. & l. iubemus. j. ad Trebel. Opp. de l. Papinianus. §. si conditioni. ff. eod. Solue vt ibi. & dixi in Iubemus. j. ad Treb. & dicam in l. filium quem habentem. j. famil. erciscun. ¶ Item nota, quod † dicit tex. pro parte sua, quod dicm est dicere quod pro legitima sua, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Scimus. Vide not. per Bart. & ibi doc. in l. suus quoque. in princ. de hered. instit.

P. PAV. P. ¶ Scimus. Circa istam regulam quod onus detrahatur de legitima, vide §. eod. l. si quando. vbi scripsi. Et circa regulam huius legis quod filius non possit aliquo modo grauari in legitima. vide Com. consi. xxv. incip. Franc. instituit. vbi limitat iusi filius habuisset a patre aliud tantundem quod sufficeret legitime, vide ibi, vbi ponit nouum dictum in materia. Item no. inquantum dicitur hic quod omnis dilatio in tempore deducitur de legitima, quia istud singulariter non habet locum in dote filie. que ex dispositione statuti excluditur stantibus masculis, quia licet illa succedat loco legitime, tamen pater si relinquat dotem filie pupille, non debet eam habere, nisi tempore quo nubet, & potest in eam granari, si contingat eam decedere in pupillari etate, vide singulariter Com. consil. xlvj. incip. pater filius. circa medium. Et quod possit pater filium grauare in legitima, & facere quod fructus computentur, vbi aliquid vltra legitimam relinquit, vide Com. consi. lij. incip. ad primum quesitum. Et quod non possit pater grauare in legitima, etiam si augeretur legitima ex dispositione legis, vel statuti ad magnam partem omnium bonorum, vide Com. consil. incipien. Statutum quod nec, & circa istam legem, scimus. in §. repletionem. de modo assignandi legitimam, vide in Bertach. in verbo legitimam vbi scripsi.

b ALEX. ¶ Videlicet si opponatur. Salic. hic dicit contra quod fiat ipso iure etiam si non petatur: quia si ista conditio inesset, impediret transmissionem in l. si quis filium. §. eod. argu. huius legis. in fin. iuncta. l. si ita legatum. §. illi si volet. de lega. j. Cogita tamen, quia licet diceremus tacite inesse istam conditionem, non tamen impediretur transmissio. l. conditiones extrinsecus. ff. de condict. & demonstr. & quod dicitur non computari fructus in legitima vide in l. non est ambiguum. vbi Cyn. idem tenet. j. famil. erciscun. & in l. coheredibus quia est ius vniuersale. & quod habetur in auth. nouissima. §. eod. Bald. in d. l. non est ambiguum.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Substantia patris. Vide ad materiam Alex. in l. Centurio. ff. de vulga. & pupilla. subst.

a §. Cum autem. a Oppo. quando filius instituitur sub die incerta, vel cõditione, tale testamentum est nullum, vt l. si pater. j. de instit. & subst. Sol. Illa lex hodie corrigitur quantum est in legitima. vt dixi ibi, &c. ¶ Op. quod filius debet habere legitimam iure institutionis, vt habuistis in auth. nouissima. §. eod. Sol. Bloss. dicit hic, relinquitur fidei commissum validum, quod habet vim institutionis, vide glo. Ista gloss. non est vera, quia tex. in corpore expressam mentionem facit

b quod non valet iure fideicommissi b, hoc etiam dicitur expressim. ff. ad Trebel. l. ita tamen. §. qui rogatus, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Cum autem. In §. cum autem. in princ. sed portio sua idem est dicere quod legitima per Bart. in l. peto. in princ. de leg. ij. & vice quod dixi §. eo. l. si quis in suo.

b ALEX. ¶ Jure fideicommissi. Vide late per Bart. in d. l. ita tamen. Bartol. in l. cum ex filio. de vulg. & pupil. & in l. multi. de liber. & posthu. & in l. emancipati. la ij. j. de colla.

* §. Illud preterea. * Tempus querele, incipit currere ab adita hereditate, que debet adiri intra ser menses, & querela non preparata trans-

a mittitur a ad liberos. h. de iste bonus §. quod nota, &c.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Illud preterea. Iste tex. nõ aperit quomodo heres institutus sub conditione, quo casu ante cõditionis euentum si vellet, non põt adire: & tũ videtur valde durum, & interim filius forte iniuste exheredatus nullũ remediũ habeat. Istud tetigit in simili Imo. in l. fi. ff. de cond. insti. & videtur etiam hic habere locum l. si quis instituatur. §. itẽ si conditioni. ff. de here. instit. vt ibi gl. probat. relata ad tex. in verb. curatores. dũ allegat istũ §.

a P. PAV. P. ¶ Transmittitur. Ita Bald. in l. j. §. de inoffic. dona. Ein autem testam. militum vel clericorum subjiciantur iuri dicendi nullum ex preteritione parentum vel filiorum, vide late Barba. in c. quia nos. extra de testamen.

LEX XXXVII.

1 De Testamentum filiifamil. militis factum, de bonis castrensibus vel quasi, hodie subiacet querele.

2 Filiusfamilias miles, quando testatur de peculio castrensi, habet tria priuilegia.

3 Filiusfamilias effectus sui iuris non habet amplius peculium.

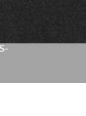 Am antiquis. In castrensi, vel quasi peculio, filiusfamilias habet dupler priuilegium, quod potest testari, & quod eius testamẽti nõ subiacet querele, sed postquã factus

est sui iuris,& desinit esse peculium.h.v.tota lex. ¶ Opp.* & videtur, quod utrorum testam.subiacent querele. vt ff.de sac.sanc.eccl.auth. presbyteros. Bl.dicit fateor contrarium,quod ista iura hodie corrigantur. De hoc etiam vidistis in aut.in testamento.ff.ad Tertul. & in auth.presbyteros.vbi gl. videntur inuicem aduersari. Dicam
a in aut.ex causa.vbi etiam gl.tangit. ¶ Item opp.ff.eo.l.Papinianus[a],§.Papinianus,Sol.dicit gl.hic loquitur in milite,ibi loquitur in veterano. Tu vero dic breuiter, Quoddam est peculiū professitium, quoddam aduentitiū, & in istis filiusfamilias non potest testari,nec aliam vltimam voluntatem condere,vt l.pe.ff.qui testa. facere.poss.Quoddam est peculium castrēse,& in hoc distingue. Aut
2 facit testamentum miles,aut veteranus. Si miles,& si quidem existens in actu militie habet priuilegia, quod potest testari, licet filiusfamilias. Item in eo non requiritur solemnitas iuris. Item non subiacet querele,vt hic,& l.milites.ff.de testa.mili.ff.de testa.mili.l.j. & quasi per totū. Si vero veteranus testatur, dic,vt d.l.Papinianus.§.contra veteranū.ff.eo.que gl.declarat melius quam hic. Et tertium peculium est, scilicet quasi castrense,& in isto filiusfamilias habet duplex priuilegiū.l.quod potest testari,& quod querele non subiacet.vt hic. Istud secundum videtur correctum secundum gl.
3 hic positam.quod dic,vt dicam tu aut.ex causa. ¶ Ultimo not. † & tene menti text.hic in fi.quod cum filiussa.sui iuris efficitur,peculium perdit nomē peculij,& cōfunditur cū alio patrimonio. Simile habetis,licet in casu,in l.sed & si plures.§.filio.de vulg.& pupil.&c.

ADDITIO.

a ALEX. Ff.eo.l.Papinianus. Adde quod Bald.in c.j.de duo. fra.de nouo benefi.inue.dixi, quod peculium aliud castrense,aliud paganum,& paganū est duplex,vt ibi late.Et de istis peculijs vide Spec.de act.§.fi.ver.quid si de peculio. Vtrum autem istud quod querunt notarij, dicat quasi castrense,scilicet,in salarijs suis Bal. quod sic.in l.fin de aduo.diuer.iud.& ibi dicit,secus forte in salario procuratorum,& aliorum negotiantium.

---

* De inofficiosis donationibus*. Rub. XXIX.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Inoffic.donat. An autem iste titulus habeat locum quando donatio fit ab eo qui ex forma statuti tenetur certam partem bonorum reliquere certe persone:vide Alex. consil.lv.volu.j.

LEX I.

1 ¶ Querela inofficiose donationis,cum quo remedio concurrat.
4 Donatio inofficiosa per querelam, vsq; ad quid reuocetur,& nu.j.
Querela inofficiose donationis non competit filio,qui fuit in legitima mansurus,& ab eo multa legata facta.
5 Si sunt facte plures donationes & vltima fuit inofficiosa, an omnes reuocentur,& quando vltima tantum.

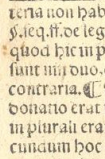

Jvt allegatis. Si per donationes filiorū legitima minuitur, per querelam inofficiose donationis vsq; ad legitimam reuocatur,hoc dicit. Bl.noster in hac l. voluit tractare totam materiam,& ideo nos hic tractemus. ¶ Unum volo vos scire, quod de hac materia non habemus mentionem in ff.misi in l.Titia.§.Imperator.& §.seq.ff.de lega.ij. ¶ Item vt intelligatis glossē,debetis aduertere, quod hic in princip.querit glossa.quatuor,que tamen quatuor non sunt nisi duo,q; repetit bis idem.ideo illa recitabo vobis per duo contraria. ¶ Opp.hic minuitur quod quatuor erant filij ex eo quod donatio erat facta liberis in plurali,& sic ad minus erant duo,& filij in plurali erant qui reuocabant,& sic ad minus erant alij duo. Secundum hoc in istis duob.sunt relicte due vncie,fuit relictum plus quam legitima,ergo nō habent querelam,vt l.cum quaeritur.§.ti.j. Sol.duobus modis. Primo quod hic instituit eos in duabus vncijs minutis, hoc est,in duabus partibus,de xij.illius patrimonij, quod remanet post factam donationem,& sic non habebant legitimam. Ista est vera. Alij dicunt,quod hic instituit eos ex duabus vncijs de grossis.hoc est totius patrimonij,quod erat ante donationem,& ideo isti dicuntur habere minus quarta,q; fuerunt gravati legatis, vt tex.dicit.vide gl.ibi,vel si ex grossis fuerūt exinanite legatis,& coniunge ver.tertio opp.&c,vbi repetit idem quod §.dixerat in prima oppositione. Hec tamen secunda sol.non est vera.si enim relicte essent due vncie ex grossis propter legata, non induceretur querela, quia legata relicta vltra legitimā de iure antiquo non valent.vt i cum patronus.ff.de leg.ij.& etiam hodie remittitur omne grauamen,vt i.quoniam in prioribus,§.fin.j. Remanet ergo quod prima sol.sit vera. ¶ Opp.secundo,quando filio aliquid relinquitur,non habet locum querela,sed agitur ad supplementum, vt §.fin.j.l.omnimodo.& l.sanctimus.sed hic istis fuit aliquid relictū, ergo ista querela non debet agi,sed agi debet ad supplementū. Bl. dicit quod ista lex habuit respectum ad iura antiqua, que erant ante l.omnimodo.vbi habeat locum querela.si minus legitima relinquebatur.vt §.fin.j.l.cum quaeritur,& idem gl.repetit hic in vij.q. An vero hodie haberet locū ista querela glo.hic videtur velle variare. Nam primo dicit q potest agi querela inofficiose donationis,& potest agi condictione ex illa lege ad supplementum,& vtrunq; remedium habet. Postea.j.in vij.q.videtur dicere,& sicut in querela inofficiosi testamenti est facta immutatio,ita etiā in hac querela,& vide gl. Videte. Olim querela inofficiosi testamenti semper rescindebat testamētum in totum. respectu eius contra quem agebatur ideo fuit introductum remedium l.omnimodo.§.fin.j. Sed querela inofficiose donationis quandoq; rescindit vsque ad legitimam tantum,vt statim videbitis,& isto casu non fuit necessarium remedium l.omnimodo. Unde hoc casu potest esse verum primum dictum gl.quia habet condictionem ex l.omnimodo,& habet querelam, quia omnino ad idem tendunt,vt legitima suppleatur, non enim est aliud ista querela,quam ius agendi ad supplementū. Quandoq; per hanc querelam reuocatur totum q est donatum, & tunc est verum secūdum dictum gl.q hodie debet agi ad supplementum,non reuocari in totum,si aliquid est relictum arg.l.omnimodo. ¶ Sed contra primum dictum op.dixi q duo remedia habent locum,contra §.eo.l.si filius. Sol. Dico † q querela inofficiosi
1 donationis non concurrit cum alio remedio q esset ante istam legem,sed bene concurrit cum alio. q est immēdum post hanc legem
2 vt §.tit.j.l.j,& ibi dicam. ¶ Quero,in quantum fit reuocatio [a] querelam inofficiose donationis. In hoc sunt opi. Azo dicit indistincte q semper fit reuocatio vsq; ad legitimam,quatenus est gestum immoderate, vt probatur §.eod.l.si totas, & l.si mater,& l.si queat,& quasi per totum istum tit. ¶ Contra istam opin.opp.de l. Titia.§.Imperator.ff.de lega.ij. vbi dicitur q reuocatur dimidia, sed expone ibi,dimidia que est vltra dodrantē. ¶ Oppo.secundo,
* plus iuris habet filius * a lege * quam patronus in bonis liberti,
* vt l.si quis legatum.§.fi.ff.ad l.Cor.de fal.sed ego video, quod patronus reuocat in totum.vt l.si libertus. §.fi.de iure pa.ergo idem
3 in filio,&c. Butus timet. Hug.recessit hic ab opin. Azo,& distinguit sic aut donatio est inofficiosa re,& consi.aut re tantum,vt primo casu fiat reuocatio in totum,ar.d.l.si libertus.in fi.& ita intelligatur.d.l.Titia.§. Imperator,Secundo casu reuocetur quatenus immoderate est gestū, & ita intelligantur quasi omnes leges vltius tit. Ista opin.videtur contra casum l.si liquet.§.eo, vbi fuit inofficiosa re,& consilio & non reuocatur, nisi vsq; ad legitimā. Item ista distinctio videtur contra l.si vnquam,§.de reuo.do. vbi non fuit inofficiosa consi.& tamen reuocatur in totum.ideo.do. By. distinguit in hac materia sic. Aut quis donat ante natiuitatē filiorum reuocare volentium aut plus. Si ante aut extraneis,aut liberis. Si extraneis,in totū reuocatur, vt d.l.si vnquam,§.de reuo.do.si liberis, tunc reuocatur vsq; ad legitimam, vt §.eod.l.si totas. ¶ Si autem donat post natiuitatem, tunc tene distinctionem Hug.aliquo addito,aut donatio fuit inofficiosa re,& cōsilio & reuocatur in totum arg.dicte.l.si libertus.in fi.de iure pat. Et intellige,quod fuit facta extraneis,secus si liberis,vt l.si liquet.§.e. Si vero fuit inofficiosa re tantum, reuocatur vsq; ad legitimā, vt hac l.& quasi per omnes
b leges huius tit. Bul.de Cu.[b] videtur dicere q l.vnquam.de reuo.do.non habeat locum, nisi quando donatio est facta liberto,secus si est facta alij extraneo,quia tunc nunquam reuocatur,nisi quatenus immoderate est gestum. Pro hoc facit hec lex,que equiparat siue donatū sit extraneis,siue filijs. Ista opi.Bul.est contra casum vnius decre.xvii.q.iij.c.ii.quā alle.gl.§.de epis.& cle.l.si quis ad domandum.circa prin.tamen vt respondeā huic legi,& vt suū intendam dictum Bu.debetis aduertere,q quandoq; donatio reuocatur ex presumpta voluntate donationis,vt puta donauit aliquis nō habens liberos,nec se habere putabat. Certe si postea nascātur liberi donatio reuocatur. Inest enim tacita cōditio,si liberos nō habuero. De ista loquitur l.si vnquam,& dictū c.viti.de hac etiam potest loqui.l.si totas.§.eod. ¶ Quedam est reuocatio que fit contra voluntatē donantis,per istum ti. vt quādo sciens se habere filios donat & quādo se non habere cogitauit q etiā si filios susciperet voluit ista donat.valere,& sic non fuit illa tacita conditio,si liberos non habuero, tūc fit reuocatio per istū tit. Reassume ergo sic. Aut queris de reuocatione, que fit ex presumpta voluntate donantis propter superuenientes liberos, aut de ea que fit cōtra voluntatē donantis. ¶ Primo casu,aut donatio fuit facta liberis,& reuocatur quatenus immoderate est donatū, vt §.eo.l.si totas. Aut fuit facta extraneis,& reuocatur in totū ipso iure, vt l.si vnquā.de reuo.do. & xvi.q.iij.c.ii. Si queris de reuocatione,que fit per istū tit.dicunque,aut fuit inofficiosa re,& cōsi.aut re tm. Primo casu,aut donatio fuit facta liberis,& reuocatur quatenus est immoderate gestū, vt §.eo.l.si liquet.Aut fuit facta extraneis,& reuocat in totū arg.l. si libertus.in fi.de iur.pa.& lec ob.ista lex,que equiparat,siue donatio fit facta extraneis,huc libe. Ham eā intelligo,quando ab initio fuit inofficiosa re,& non consi.& q dicitur in tex.ad excludendū in

officiosi querelam, &c. intelligas & hoc contingit ex euentu, nõ ex proposito. Tiel aliter si intelligas & hic fuit inofficiosa consi. resp. & hoc nõ declaratur quatenus fiat reuocatio. Intelligas ergo secundum prædicta aliter in filijs alter in extraneis. Secundo casu, quando donatio fuit inofficiosa re tantũ, semper reuocatur quatenus immoderate est gestũ. Ita intelliguntur oēs leges huius tit. Satius ex pediti de ista questione. ¶ Quero secundo, & nũc reintro gl. ibi, sexto quero. &c. quid si aliquis primo donauit dodrantẽ, postea fecit testũ. & filium instituit in reliquis trib. uncijs. & ab eo multa legata reliquit, an propter ista legata possit agi querela inofficiosæ donationis? Dic in gl. quam vide. Quicquid gl. dicat breuiter veritas est ista, & querela inofficiosæ donationis in casu prædicto locum non habet, cũ iste filius fuerit tantum in legitima institutus, legata ab eo relicta sunt nulla, vt l. quoniam in priorib. ff. eo. tit. & l. cum patronus. ff. de leg. ij. vnde filius habet legitimam, & de donatione nihil venit reuocandũ. ¶ Quero tertio, & est septima q. in glo. quero qd si plurib. singulariter donauit, & vltima est inofficiosa, an omnes alie veniant reuocãde? Bl. dicit, & breuiter distinguendũ est. vt ff. eo. tit. dic. † aut donationes fuerunt ab initio inualide, sed eodem tempore sunt confirmate, vt puta per mortem, & tunc omnib. fit reuocatio pro rata, arg. ff. ad l. Falc. in donatio. Si vero donationes fuerunt ab initio valide, & tunc reuocatur filius vltima que fuit inofficiosa, vt l. si libertus. in fi. de iure patr. ¶ Quent gl. tres alias questiones, de quib. dic vt in glo. q. ad eã nihil addo, & multa alia singularia, & vtilia dixi in hac materia, in d. Titia. ff. Impera. ff. de leg. ij. dic vt ibi, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Reuocatio. Ad quantũ fiat reuocatio per hãc querelam, opt. Bal. hec est & non fiat reuocatio, nisi vsq; ad legitimã in distincte, præterquã in casu illius l. si vnquã. ff. all. Vtrũ autem reuocentur legata, vt inofficiose donationes, an vero vt legata, & si nõ sufficiãt primo donationes & istud vltimũ tenet hic Bal. & formã libelli ponit ide Bal. & modũ articulandi per eundem in l. si quis in suo. ff. eo. tit. & ibi dũ dicit valere libellũ peto mihi restitui legitimam. Hanc materiam limita. si alienaret res prohibita alienari, nã licet interueniret iuramentũ, si tamen in fraudẽ legitime nõ esset opus querela, sed ipso iure nõ teneret, vt singulariter no. Imo, in c. cum contingat. de iureiu. ¶ Reuocatio. Vide ad Bar. in l. Titia. ff. Impera de leg. ij. Item adde circa istam materiã reuocandi, alienata in fraudem legitime filiorum quid si pater ad ludum aleæ amisit omnia bona sua, an possit filius reuocare, vide Bald. quod sic quẽ refert Paul. in l. arrogatores. ff. de adopt. vbi etiam ponit quid si alienatio sit in oneroso, & non præiudicet filio, nisi constet de actuali numeratione pretij, quia non creditur patri de pretio confitenti in instrumento. de quo vltimo scripsi etiam ad Barto. in l. cum quis decedens. ff. codicillus. de lega. ij. de alienatione facta tit. oneroso, vide ad Barb. & quod ibi habes. in l. non vsq; adeo. ff. si quis a patre. ma. & latissime Barb. in c. Ray. de testa.

b ALEX. ¶ Bul. de Lug. Vide Bart. in l. si totas. ff. eo. & que dixi in d. l. si vnquam, & vide omnino sing. Bal. in l. si cum vel in vtero. ff. de testa. mili. & in auth. ex causa. de lib. & posthu. & vide no. per glo. & doctan. l. si. de do. & vtrum illa lex, si vnquam habeat locum quando sit donatio ad pias causas, & non reuocatur in totum. Bal. hic tenet quod nõ reuocatur nisi in legitima. Et idem tenet Abb. Sicul. in d. si, quia non debet esse minus chara anima quam filius. auth. si qua mulier. de sac. sanc. eccl. canonizata, & viij. q. vlti. si qua mulier. pro hoc glo. & viij. q. vlt. & si, sentit gl. in d. si. de do. dum dicit & fuit vbi reuocata iure poli hoc est, ex quadam naturali equitate. Idem sentit Bart. in l. Titia. ff. Imperator. ff. de leg. ij. in quadã questione, & facit quod ipse no. in l. j. C. de sac. sanc. eccl. Ita refert ab. in d. c. fin. vbi vide gl. ¶ ADDE An donatio reuocetur in totũ vel vsque ad legitimã, Bal. consil. cccclxj. ij. lib. & lxxxviij. j. lib. Rom. consi. cv. & cclxvij. & quantum dicitur quod donatio facta ad pias causas non reuocatur nisi vsque ad legitimam. Dic verum esse si dictum fuit pro anima alias secus, vt voluit Bal. consi. cccxlj. ij. lib.

LEX II.

1 ☞ Donatio inter patrem, & filium, quando valeat.
2 Querela inofficiosæ donationis, cessat quando aliud remedium potest habere locum.
3 Donatio immoderata non confirmatur morte, in eo quod est immoderata.
4 Donatio non retrotrahitur, quãtum ad dominium, sed quantum ad fructus.

SI pater, Si pater donauit filio in potestate, quatenus imoderate donauit, morte non confirmatur, ideo ad reuocandũ non est opus querela, si donauit filio emancipato ab initio, valet a, & querele est locus, hoc dicit. ¶ Opp. & videtur, quod donatio inter patrem, & filium in potestate non valet. Vidistis in l. donationes. ff. de don. inter vir. & vxo. ¶ Opp. de l. Pomponius Philadelphus, fa-

1 mil. ercisc. Sol. Regula est † quod non valet donatio inter patrem
* & filium, fallit in quibusdã casibus quos gl. hic ponit. quam vide & not. In istis ergo casibus quibus donatio statim perficitur, non sufficeret act. fami. ercis. sed esset locus querele inofficiose donationis, nisi forte posset subueniri filio per officium iudicis ex ti. de col.
2 Tunc † enim si haberet aliud remedium, cessaret ista querela, vt l. si filius. ff. eo. ¶ Opp. secundo de aut. vide etsi parens. ff. tit. ff. Sol. Intellige, quod ibi donatio fuit facta propter merita sua, & sic ex causa aduentitia, & sic statim tenuit, merito est locus querele, hic vero, quando donatio ab initio nõ tenuit. ¶ Venio ad secundam gl. opp. in famil. ercisc. iudicio non venit nisi illud quod erat in bonis tempore mortis, vt ff. famil. ercisc. l. puto. Sed iste donationes confirmantur morte, & retrotrahuntur, vt ff. de don. inter vir. & vxo. l. donationes. ergo apparet quod nõ erant in bonis tempore mor-
b tis, Bl. ponit plures sol. tene alteram b de duabus. Prima, & hec
3 non confirmatur morte † in eo, & immoderate est donatum, & ista
4 est bona quantum ad istam leg. vel aliter, & subtilius, quod retro-
c trahitur c quantum ad fructus, non autem quantum ad dominiũ. Ita tenet gl. hic, & in d. l. donationes. ff. de do. inter vir. & vxo. ¶ Cõtrarium videtur tenere in l. sequens q. de leg. ij. & l. sub conditione. ff. de sol. Sed ista gl. est verior. vt ibi dixi. ¶ Opp. quod heres non possit venire contra factum defuncti, vt l. cum a matre. ff. de rei ven.
5 Sol. heres † non potest venire contra factum defuncti, verum est, quando a defuncto nõ habet nisi illud, quod sibi habet necesse reliquere, habuistis plene not. ff. si quid in fraud. pat. & ij. ¶ Item opp. iudicium famil. ercis. non competit, nisi inter heredes, vt ff. famil. ercis. l. j. & ij. Sol. intellige hic ambos filios fore heredes, secundum gl. & Cyn. circa. ff. d. multa verba, que pro nunc hic omitto.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Ab initio valet. Adde quod donatio omnium bonorum facta filio naturali tantũ, tenet. l. omnes debitores. ff. Lucius. ff. que in frau. cre. & vide Bald. in rub. C. eod. tit. & hanc legem, & similes intellige, vt per Bart. in l. frater a fratre. ff. de condi. indeb. & fallit in casu sing. l. cum oportet. ff. sinautem. & ibi Bart. de bo. que lib. & pro eo quod dixi. in l. ij. ff. de do. post Bart. fallit ista lex in donatione facta a lege suo filio in potestate quia valet incontinenti secundum Bald. in ca. j. ff. item sacramentum. de pace iur. firm. Sed de materia huius legis vide hic per Jacob. de Bel. Item fallit in donatione facta studiorum causa, & Bal. & Aug. in l. j. sol. mat. licet ibi Jmol. contra. ¶ ADDE An valeat donatio facta filio naturali. Rom. consi. cccxcvij. & cccclxxxiij.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Quam vide. Adde alium casum quã do esset Rex. dicit Bal. in c. j. ff. item sacramenta. de pac. iuram. firmand. in vlt. feud. Roman. in authen. ex testamento. ff. de colla. in l. quanquam. ff. de testa. milit.

b ALEX. ¶ Tene alteram. Donatio morte confirmata retrotrahitur, vide in l. j. & iij. ff. pro dona.

c ALEX ¶ Retrotrahitur. Sed an ista donatio confirmetur per emancipationem, & quomodo, tunc vide tex. in l. siue emancipatis. ff. de dona. per hanc legem etiam dicit expresse Bal. in aut. si quas ruinas. C. de sa. sanc. eccl. quod pater reuocaret donationem quam ipse fecit filio in potestate, quod no. & est casus in l. siue emancipatis. C. de do. & dixi in d. l. frater a fratre. & facit ad hoc l. Titia Seio. ff. Lucius. de leg. ij. & quod hic not. Bald. de donatione alimentorum. & ibi Bart. in l. si totas. ff. eod. & vide Bald. in l. filia. ff. famil. erciscun. Et an valeat donatio facta a matre filio in potestate, vide gloss. & Bald. in l. si constante. ff. de dona. inter vir. & vxo.

LEX III.

RECTBVS, Hec querela locũ habet, etiam quando donans ab intestato decessit. h. d.

LEX IIII.

FILIVS TVVS. Aliud auxilium extraordinarium istam querelam excludit, hoc dicit. ¶ Nota, quod dixi in summario. ¶ Nota, quod querela inofficiose donationis, datur parentibus contra donatarios quibus liberi donauerunt, hoc dicit.

LEX V.

1 ☞ Donatio immoderata facta liberis reuocatur propter superuenientiam liberorum.

SI TOTAS. Quod immoderate liberis est donatũ propter superuenientes liberos etiam
1 viuo donatore reuocatur, hoc dicit. ¶ Quero, vtrum † reuocetur ipso iure, an per querelam, quidam dicunt quod ipso iure, per l. si vnquam. de reuoc. do. Alij dicunt, per querelam, & istud vltimum videtur tenere gl. Ego teneo primum. Sicut enim quando donatur extraneo inest tacita conditio, si liberos non habuero, vt dicam in l. si vnquam. ita quando donatur vni ex liberis inest tacita conditio, si alios liberos non suscepero. & tunc reuocatur quatenus immoderate est donatum. Præsumendũ enim est, quod tantum non donasset, si de ist. liberis cogitasset, vt hic, & in l. si filie

pater.de leg.iij.de fun.instru.l.que situm.§.sed & ipse Papinianus.
2 hic etiam apparebit ex eo q dicam §.proxi.q. ¶Quero †vtrū hec
reuocatio fiat viuente donatore,an post eius mortem. Sl.hic vi
detur dicere q post mortem tantum,q videtur contra istum tex.
qui loquitur patre viuente.Et ex hoc apparet, q non habet locū
querela inofficiose donationis.q3 illa haberet locum post mortē,
ad similitudinem inofficiosi testamenti.Facit ad predicta optime
l.Titia Seio.§.Lucius.de leg.ij. ¶Opp.de l.si vnquam,de reuo
ca.dona.Sol.ibi donauit extraneo,hic vni ex liberis.

LEX VI.

Cum donationibus. Impedit in
tentare hāc querelam,qui iudicium defuncti agnouit, vel aliud re
medium habet,vel ei quantū sufficit ad legitimam est
relictum.h.d. ¶Dicitur hic iudicium defuncti agnouit.Quero,
quomodo intelligitur agnouisse,dicit gl.expresse renūciando, vel
accipiendo legatū,vt §.ti.§.l.parentib.Istud secundum, q accipiē
do legarum videatur querele renūciare,non placet,nam per hāc
querelā,non rescinditur testamentū,vnde licet accipiendo legatū
ego approbem testamentum,& per consequens repellar a querela
inofficiosi testamenti,non tū repellar a querela inofficiose donatio
nis,per quam contra testamentū non venitur,sed petitur vt legiti
ma suppleatur,vt §.ti.§.l.si quando.§.fi.Item dicit gl.quod cursu
quinquennij videtur renunciari huic querele,q3 satis placet,&c.

LEX VII.

Si mater. Donatio reuocatur,quatenus immodes
rate est facta.h.d.

LEX VIII.

a **Si liqueat.** [a]Donatio facta vni ex libertis im
moderate re & cōsilio reuocat,quate
nus gestum est immoderate.Item in eo q3 vxor donat de
bonis viri,debet inspici an filij per illam donationem in bonis viri
fraudentur.h.d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si liqueat.De intellectu huius leg.in fi.vide Bart.in
l.ij.in prin.de do.& circa hoc vide hic per Bal.vide Bar.in cōs.do.
Pe.nup sit.alias incipit in Christi nomine,punctus questionis ta
lis est,dom.Pe.de iure do.in eo.instrumēto.Et quid si maritus &
vxor vendiderunt fundum dotalem,& mulier confitetur se partici
passe pretium,de quanto presumatur,vide Bal.in l.mater.de rei
ven.& consuluit Bart.& Bald.in auth.si qua mulier.ad Velle.& ibi
Sali.& tenet opi.Bal.etiam si interuenit iuramentum.alleg. Spe.
de sol.§.cum omnimodo.cum sol.Bart.& eius opi.indistincte pro
tederet,quando mulier esset confessa in iudicio quod not.in d.au
then.si qua mulier.& ibi Bald.& ita in illo casu tenet Ludo.Rom.
in l.si cum dotem.§.transgrediamur.solut.matri.adde Bald.in l.j.
de duobus reis. ¶ADDE quod consi.Bar.est expressū.de quo vi
de Specu.in titu.de sol.§.ante omnia.versic.sed pone vir.Joan.de
Imol.in cap.cum contingat. He. Ray.in c.si pater.de pact.in vj.
Abb.consi.viij.ij.lib.Paul.de Cast.consi.cccix.Fed.consi.cccxlj.

LEX IX.

Non conuenit. Eiusdem nature est que
rela inofficiosi testamen
ti,cum hac querela, hoc dicit. Fallit in casibus,vt dicit
gloss.quos habetis notatos in gloss.nostra, quam po
tes videre.

---

a De inofficiosis dotibus.[a] Rubr. XXX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Dotibus.Quod illud beneficium competat etiam
descendentibus,in bonis ascendentium,vide dom.Ant.consi.xij.&
loquitur in matre, que potest agere contra maritum qui lucratur
dimidiam dotis ex forma statuti, vt in illa dimidia det sibi suam
legitimam,& sic testamentum illius dimidie, si in alia dimidia non
habuit legitimam suam habito respectu ad omnia bona,vt ibi no.
per eum.

LEX VNICA.

1 Filij qualiter dicantur defraudari per constitutionem dotis
inofficiose.

2 Querela inofficiose dotis quando aliud remedium excludat.

Cum omnia. Si per dationē in do
tem filij legitima de
fraudentur reuocatur per querelam inofficiose
dotis.hoc dicit. ¶Op.quod per constitutionem
dotis filij non defraudentur, nam filij succedunt
in dote, sicut in alijs bonis matris,vt l.si quidem.
1 §.sol.matr.& l.iliam.de coll.Sol.Intellige † quod hic dedit dotem,
& pactum apposuit vt vir lucraretur eam vxore mortua in matri
monio.Ita intelligit gl.§.vel aliter pone exemplum,hodie per sta
a tuta que sunt in ciuitatibus [a], vt vir lucraretur tertiā partē dotis,
vel dimidiam, nam si per hoc lucrum legitima filiorum minuatur,
2 reuocaretur per hanc querelam. ¶Op.†aliud aurilij hanc que
relam excludit,vt l.si filius.& l.cum donationib.§.tit.j.sed filij primi
matrimonij habent hodie remediū l.hac edictali.j.de sec.nup.ideo
videtur quod hoc remedij non cōpetebat.vnde Azo dicebat ho
die remedium huius l.cessare. Hugo vero dicebat hanc l.concur
rere cum alio remedio,& sic differat a precedentib.d.Jac.Bur.de
cebat quod hoc remediū,& etiam precedentia possunt concurrere
cum alijs remedijs post hanc l.inductis, non tamē inductis ante
& sic cessat contrarium. Tu dic quod contrarium nullo modo ob
stat.nam aurilia competūt ad diuersa, illud enim quod reuocatur
per l.hac edictali.non computatur in legitimā portionem,vt l.hac
edictali.§.j.& no.in aut.de nup.§.optime.Sed per remediū huius l.
reuocatur vt habeat legitimā ideo vtrunq3 remedium habebit.&
hoc prout ponimus in liberis primi matrimonij, qui reuocāt a se
cundo cōiuge. Possumus intelligere etiam hanc l.in filijs naturali
libus,qui reuocant a coniuge per beneficium huius l.quibus non
competebat remedium l.hac edictali.quoniam secundū matrimo
nium non intercessit. Item possumus ponere in filijs eiusdem ma
trimonij quia vident patrem lucratū esse omnia bona ex pacto vel
ex l.& sic vident se grauari legitima. Sed forte hoc non procederet
quoniam illud.quod lucratur,debet ipsis filijs reseruare,vt l.j.§.
se.nup.authen.heres.& auth.vxore. Possumus etiam intelligere
quando mulier non dotauit seipsam, sed dotauit filiam, vel alia
personam extraneā immoderate,vt tunc reuocetur per hanc que
b relam.secundum Plac.sed ista non placet[b],quia tunc illud dotare
esset donare.vt l.j.§.accedit.de rei vxor.actio,& ideo tunc haberet
locum remedium precedentis tit.& istud non est necessarium,&c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶In ciuitatibus.Domi.Joan.hoc intelligebat,quando
do expresse non constaret de mente statuti,secus si constaret,quia
tunc statutum secundum communem opin.possit minuere legiti
mam,per not.in l.sanci.C.de nup.facit ad ea que notat Barto.in l.
hac edictali.de secun.nupt.& hic per Bald.

b ALEX. ¶Sed ista non placet.Bald.& Old.approbant ista etiā
contra Bart.sed Lyn.& Azo tenent idem quod Bart.hic.

---

a De petitione hereditatis.[a] Rubr. XXXI.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Hereditatis.Ho.q agens petitione hereditatis si
dicat se possedisse post mortem defuncti,succūbit.vide Bler.cons.
&c.in ij.volu. Item not.q intentans petitionē hereditatis obtinet
probando rem fuisse possessam a defuncto ante mortem,nō autem
requiritur probatio dominij,vide do.Franc.consil.ciij.& circa illud
quod dictum est §.quando heres semel apprehendit possessionē hē
postea agat petitione hereditatis,q succumbat,& quomodo pos
sit saluari libellus,vt non videatur intentata petitio hereditatis
quando petitum fuit declarare pertinere ad agentem titulo here
ditario,vide omnino Ant.de But.consil.lxiij.incip.in nomine Jesu
Christi viso libello,per totū. Item quod semel apprehensam pos
sessionem non competat petitio hereditatis,& rei vendicatio simi
possit intentari,& quod ei qui semel habuit possessionem, nō com
petat,& similiter nec remedium l.fi.C.de edic.diui Adr.toll.nec in
terdictum quorum bonorum.Vide Jas.in l.eius qui in prouincia,
si cer.pe.Faciūt ad ista ea que no.Bart.& alij in l.sed & si possessor.
in prin.ff.de iureiur. Item si quis sit condemnatus de restituendo
rem,& eam restituat,& postea perueniat ad manus condemnati,an
iterum possit agi contra eum ad rem restituendam.super quo vi
de Jas.ibi quum legit sub.l.iij.§.si petitor.in ij.notab.

LEX I.

1 Pecunia hereditaria altero ex tribus modis potest peruenire ad possessorem.

Senatusconsultum. Bone fidei possessor
hereditatis, tenetur
quatenus factus est locupletior ante li.cōtestatam
fidei,vel bone fidei post lit.contest.tenetur ad vsuras,
& ad fructus perceptos,& qui percipi potuerūt.h.d.
¶Et dividitur in tres partes. Primo ponit suū
preambulū ad decisionē q. Secūdo loquit in male fidei possessore
a Secunda ibi, vsuras. Tertia ibi post litē. ¶Opp.ad primū [a], j.
1 priui.fi.l.j.& de cōpen.l.j.& l.iij.Sol.† Quandoq3 fisco aliquid ac
ceditur in priuilegiū,& tunc nō est idem in fisco, quod in extraneo.
Quandoq3 non conceditur in priuilegiū,& tunc idem in fisco,q in
2 extraneo seu in priuato. ¶Op.ff.eo.l.si possessor.in prin.Sol. pe
cunia hereditaria potest peruenire ad possessorē, altero de tribus
modis. Uno, pecunia inuēta in hereditate,& tunc distingue aut ad
attigit,aut nō,vt l.si possessor.ff.eo.Secūdo,potest ad eū peruenire
pecunia,ex vēditione rerū hereditariarū,& tunc distingue,vt hac l.

Aut

Emt est male fidei possessor, aut bone fidei, & si bone fidei, aut est lis contesta, aut non. Tertio potest peruenire pecunia ex venditione fructuum tunc dic vt in l. heres furiosi, §. fin. ff. eo. &c.

ADDITIO.

ALEX. ¶ Opp. ad primum. Et per hanc l. dicit Bar. in l. exemplo. de prob. quod fiscus contra non subditos habetur loco priuati.

LEX II.

¶ Petitio hereditatis, quod detur contra titulo possidentem male fidei.

Bone fidei possessor conuentus petitione hereditatis, quando teneatur pro fructibus.

Fructus in petitione hereditatis veniunt, & augent hereditatem.

In rei vendicatione fructus non veniunt.

Fructus pendentes augent rem particularem, & veniunt in rei vendicatione.

Ipost motam. Emptor hereditatis male fidei tenetur de fructibus bone fidei vero a tempore lit. contestata, & petitione hereditatis conuenitur, emptor vero rei singularis rei vendicatione tenetur. h. d. habet tres partes, vt apparet ex summario. Secunda ibi, si vero. Tertia ibi, emptor autem. ¶ Ad primum dictum opp. qui possidet titulo, non cōuenitur petitione hereditatis, sed iste conuentus possidet hereditatem titulo, ergo petitione hereditatis non conuenitur. So. ¶ Hic emit hereditatem
1 mala fide, & emit vniuersaliter quotam, ideo tenetur petitione hereditatis. Ita loquitur iste tex. & ff. eo. l. etiam. §. si quis. ¶ Opp. secundo ad secundū de d. l. etiam. §. si quis. ff. eo. Sol. ¶ Iste secundus
a casus debet intelligi secundum distinctionē istius legis, vt quādo quis emit hereditatem bona fide, distinguatur, aut emit modico pretio, vel magno, & quando magno pretio, aut venditor comparet, aut non, vt ibi plene no. ¶ Uemio ad versi. fructib. quero quid vult dicere. Respon. ¶ adaptatur ad precedētia hoc modo fructus augēt hereditatem, ideo vigore prime petitionis hereditatis pro posite veniunt fructus. ¶ Item posito q̄ quis peteret hereditatē simpliciter nulla facta mentione de fructibus fructus veniunt [a] in hoc iudicio, quoniam augent ipsam hereditatem. Exemplum, si cur si peterem hominem qui creseret pendente iudicio, vt l. item
4 veniunt. §. fructus. ff. eo. non ¶ autem esset ita in rei vēdicatione que proponitur pro re singulari, tūc enim si quis vellet fructus petere rei vendicatione, nouo iudicio opus esset vt l. fundi. ff. de except. ne de eis haberetur ratio, nisi esset petitum. vt d. l. fundi, & quod ibi no. & videbimus. §. tit. §. l. certum. ff. de rei ven. l. fructus. & l. ex diuersa. quod ibi no. ¶ Ratio quia fructus non augent rem singularem. Sed postquam sunt separati dicitur alia res. Donec vero fructus
5 b essent pendentes [b], augerent rem, & in ipsa rei vendicatione veniunt, vt l. fructus pendentes. ff. de rei vendic.

ADDITIONES.

ALEX. ¶ Fructus veniunt. Not. quando res petitur rei vendicatione an in ea interueniant fructus si petantur. Adde Bart. in Lau. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. & Bal. in l. §. de fructib. & lit. expen. & Lyn. in l. non est. §. famil. erciscun.

b POMA. ¶ Essent pendentes. Vide de ista materia plenius remissionem per Alex. in l. si marito. §. si. ff. sol. mat. & Aret. consi. cx.

LEX III.

Hereditas. Qui succumbit in vno iudicio nō reppellitur exceptione rei iudicate in alio quod ex alia causa descendit, hoc dicit. gloss. ponit hic casum, &c.

LEX IIII.

Arestituenda. In restituenda hereditate, habetur ratio expensarum factarum in defunctum, & solutarum pecuniarum creditoribus hereditarijs. h. d. cum l. seq.

LEX VI.

Iputas. Hec est difficilis lex, & legitur duobus modis in glos. pone casum secundum secūdam lect. veriorem breuiter. h. d. Auus paternus potest ab iniustis tutoribus possidentibus hereditatem pertinētem ad nepotes hac actione auocare. h. d. ¶ Opp. dicitur hic quod non valet dato tutoris facta ei qui est in potestate alicuius. ¶ Cōtra sententia que non cōtinet expressam falsam causam, valet, vt l. preses. & l. cum prolatis. ff. de re iudi. Sol. Dicit glos. fallit hic, & l. Seie dato tutoris. Dic circa hoc, vt tetigi in l. ij. quando prouo. non est necesse. vt in l. §. de cura. fur. ¶ Item oppo. [a] & videtur quod interim, & nepotes, quos habet in potestatem nullum possit esse iudicium, vt l. lis nulla. ff. de iudi. Sol. hoc ideo, quia est incertum an sint in potestate vel non. Ista glos. secundum istam lect. dicit quod petit auus hereditatem suo nomine a tutoribus qui eam defendunt pro pupillis. Ista lect. non videtur vera, quia secundum hoc causa status deberet differri per Carboni. in tempus pubertatis, vt l. §. de ordi. iudic. l. §. ad Carbo. Preterea, causa status deberet primo agi, vt l. ordinata. ff. de lib. cau. & sic non debet procedi in petitione hereditatis. Huius tamen glos. legit hanc legem secundo modo quod iste auus petebat hereditatē tanquam legitimus administrator nepotum, licet per eos nepotes postea ipsi auo queratur, & isti tutores petebant hereditatem pro se, non pro pupillis, & ista lect. est magis clara, hic non sunt alia, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Item opp. Adde que in simili not. in l. ex quacunque. ff. si quis in ius vo. non ierit, & ibi etiam Alex. alle gan. hanc gl.

LEX VII.

2 ¶ Petitio hereditatis quare non detur contra titulo possidentem, & quo tempore prescribatur.

Hereditatis. Petitio hereditatis prescribitur lōgo tempore. h. d. Unde ergo quod petitio hereditatis prescribitur longissimo tempore, rei vendicatio longo. Quero, † que est
1 ratio huius legis. Tert. videtur dicere quod ratio est, q̄ est mista actio tam in rem, quam in personam. Quidam istam rationem reprehendunt. Nam ideo dicitur mista, quia in ea veniunt personales prestationes, sed quatenus proponitur pro re corporali, dicitur in rem, vt l. sed si lege. §. petit. here. ff. e. Ideo gl. dicit, melior ratio est illa que colligitur ex hoc princ. Hereditatis petitio non datur contra eum qui rit. possidet, vt l. regulariter. ff. eo. sed aduersus eū, qui possidet pro herede, vel pro possessore sed prescriptio longi temporis non habet locum, nisi titulus precedat. j. ti. j. l. nullo, & ff. de vsuc. l. Celsus. Ideo nō potest tolli spacio longi tēporis. Eo autem casu, quo datur contra titulo possidentē, tolleret spatio longi tēporis. Uidistis in l. fi. in fi. j. de edi. di. Adr. tol. quod est satis bene
2 dictum. ¶ † Sed quero, que est [a] ratio q̄ petitio hereditatis nō datur contra titulo possidentē [b]. Bl. hic dicit quam vide, q̄ hec ratio
a b est, quod petitio hereditatis debet durare xxx. ann, sed possidens titulo tuetur se minori tēpore, ergo, &c, sed in l. hereditatē. j. in quib. cauſ. cess. long. temp. prescri. glo. assignat aliam rationē, & melioremi. Nam in petitione hereditatis quis petit se pronunciari heredem, vt l. licet minimam. ff. e. Ille ergo qui possidet certo titulo, non negat te heredem, ideo non debes agere contra eum. Ista ratio non concludit in eo qui possidet pro possessore, qui etiam agētem, non negat heredem vsquequaque. ¶ Que ergo est ratio? Dicunt doc. & dicūt veritatem. in petitione hereditatis agens fundat se solum
c ex tit. suo, & possessione defuncti. Licet enim defunctus non fuerit dominus, nihilominus venit in petitione hereditatis, vt l. & non tantum. ff. eo. Sed ille qui possidet tit. habet titulum & possessionē,
3 & sic habet eq̄ale ius cum actore. ergo melior † conditio possidentis in pari causa. vt in ca. in pari. de reg. iur. lib. vj. & l. si seruum. §. de illo. ff. de verb. oblig. Facit optime l. siue autem. circa princ. & §. j. & quod ibi not. de pub. tene menti. quia ista est verissima ratio. Sed
4 rei † vendicatio fundatur ex dominio, quod est ex parte agentis. Ideo datur contra quencunq; quocunq; titulo possidentem, cum ius dominij sit potentius, vt vidistis in l. j. §. de ali. iur. mu. caus. fac.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Sed quero. Circa hec vide Alexand. consi. xc. vol. ij. vbi limitat hoc, quoties quis acquisiuisset titulum post mortem defuncti, quia tunc contra eum bene daretur petitio hereditatis, & ¶ Publicana licet alias non daretur, & lxxxiij.

b ALEX. ¶ Possidentem. Vide §. eod. l. iij. aliquid per Bald. in l. hereditatem. in quibus causis. ces. long. temp. prescrip.

P. PAV. P. ¶ Possidentem. Nunquid autem petitio hereditatis, detur contra possidentem tit. puta titulo nullo, vide Alexand. consi. lxxxix. in prin. in ij. vol. Item non procedit ista lex quando titulus esset quesitus post mortem defuncti, vide Alex. consil. xiij. in ij. vol. Et de ambobus predictis vide do. Franc. consil. cx. ponit cuius nature sit ista exceptio. Item vide in materia Cep. caute. cxlvj. Item limita nisi titulus haberet causam, & ortum ab eo, cui antea possessor alienauerat. Vide Rom. sing. cxl. incip. regulariter quod tunc datur contra titulo possidentem. Item decem limitationes ad istam regulam. quod petitio hereditatis non detur contra titulo possidentem, vide per Jas. in l. j. C. de inoffic. testa. Item vide vnam limitationem per Joan. de Ana. consi. c. quādo non concluderetur in libello, aduersarium cogi ad restitutionē bonorum, sed peteret actor se immitti in possessionē bonorum. Item etiam quando vtilis intētaretur, vt per eum. Item non procedit quādo quis emit a possessore q̄ poterat ipse conueniri petitione hereditatis, quia possidebat sine titulo, secundum Bart. in l. cogi. ad fin. j. e. & in l. si rem. & pretium. ff. de peti. here. Alex. & ¶ Paul. de Cast. in l. fi. C. de edic. diui Adr. tol. In cōtrarium vide omnino Bar. in l. iij. §. opus. ff. de alie. iu. mut. cau. fa. Vide Aret. in l. is qui bonis. de acquir. hered. Item quod quando datur contra titulo possidentem & etiam

prescribatur decennio, vide Bart.in l.fin.de edict.diui Adria.toll. in gl.fi.Ang.consi.lxvij.inci.visis quibusdam.in iij.dub.vide Jas. de predictis,z de materia in d.l.fi.de edict.diui Adria.tollen.

c POMA. ¶Defuncti. Vide Aret.consil.ciij.z ibi ponit qualiter probatur possessio defuncti.z cx.z Ana.c.

LEX VIII.

Liber. De persona testantis ante omnia debet inquiri.h.d. ¶Opp.de l.ij.j.de edict.diui Adria.tollen. Sol.ibi agitur possessorio,hic petitorio. ¶Opp.de l.j.§.de ordi.iudic. Sol.dic quod hic debet inquiri, non tamen pronunciari,z sic intelligatur secundum illam. ¶Quero, quid vult dicere hic text.ante omnia inquiri debet. Et ex hoc apparet an precedens solutio sit vera,respondeo, regula est, quod exceptio rei debet probari post fundatam intentionem actoris,vt l.exceptionem.j.de probat.Et ideo de iure datur primus terminus [a] actori,z postquam actor probauit intentionem suam datur terminus reo,ad probandum exceptionē.Fallit hoc vbi primus datur dilatio ad probandum,quod defunctus fuerit seruus quam detur actori ad probandum testamentum. Hic est casus hic, z l.si queramus.de testa.z ibi plenius dixi. Modo ex hoc potest dici, quod super hac exceptione sit pronunciandum, nam non solum opponitur ad merita cause,sed ad impediendum processum,quasi dicat.Tu qui agis ex testamento,non habes iustitiam,quia testator fuit seruus,z donec istud probatur, non est ad alia procedendum.Ecce ergo quod impedit processum,merito erit pronuncian dum secundum regulam,quam dedi in l.j.§.de ordi.iudic. Et ideo iudices non bene faciunt, qui dant dilationem tam actori, quam b reo, simul z semel [b], licet videantur aduocati rei, qui volunt illam dilationem, quia dicunt, quod primus probat actor intentionem, dicam vobis in d.l.exceptionem,&c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Datur primus terminus. Adde quod potest simul dari vtrique parti.l.ij.in princip.z ibi Bald.j.vt infra certum tem... Sed not.quia tunc non curret terminus reo ad probandum tempus. ...ues contrarias per eum oppositas,secundum Bal. in l.j.C.de seruit.

b ALEX. ¶Simul z semel.Dilationes ad probandum,primus debent dari actori quam reo, vide Bar.in d.l.si queramus.per Bar. in l.frustra.j.de proba. Sed quid si in eo.termino actor z reus volunt testes producere, quis preferetur,per Spec.de proba.§.j.ver. sed vbi vterque.

LEX IX.

Iscripti. Is ad quem pertinet hereditas, de iure ciuili vel pretorio potest eam petere,h.d.in summa,&c.

LEX X.

1 Detentatio hereditatis facta per filium longo tempore,facit presumi iussum precessisse,z conditionem subsecutam.

4 Cursus longi temporis cum detentatione, facit omnia presumi solenniter acta.

a Sfiliusfamilias. [a] Ista est singularis lex nescio casum huius legis alibi,nisi ecōuerso, breuiter dicit. Detentatio † hereditatis per longum tempus facta, per 1 filium facit presumi iussum precessisse,z additionē secutam esse.h.d. Dico,quod singularis casus est hic, quando filius detinet. Idem econtra si detinuisset pater filio patiente, seu consentiente, vt l.qui in aliena.post principium.ff.de acquir.hered. ¶Oppo.de l.si quis bona.§.iussum.de acqui.hered. Solu.dicunt quidam,quod hic sin 2 gitur precessisse iussum, quod non est verum, † quia fictio semper est super certo, vt not.in l.non est verisimile.ff.quod met.caus. Sed 3 hic erat dubium,an precessit iussus,vel non. ¶Alij dicunt,† quod sequens ratihabitio operatur idem, quod iussus,quod est falsum, vt patet in d.§.iussum. Dicas ergo quod ex hac detentatione,z 4 cursu † longi temporis,presumantur omnia solēniter acta*,quod * est notandum, facit ff.de vsur.l.cum de in rem verso.z quod dixi in l.j.§.fi.ff.de aqua plu.arcend. ¶Quero,quid sit longum tempus? 5 quidam dicunt triennium,alij † x.vel xx.ann.z ista plus placet,&c.

ADDITIONES.

2 ALEX. ¶Si filiusfamilias. Non est alibi,z ad istum text.adde similem,z quod ibi no.in c.continebatur,de his que fi.a p.rela.sine consensu capituli.

POMA. ¶Pro maiori intelligentia huius legis. Si filiusfamili, vide do.Alex.in l.sciendum.ff.de verb.oblig.de ista materia quando diuturnitas operatur,vt omnia videantur solēniter acta,vide Alexan.in d.l.sciendum.z in consi.lxxix.in c.in redemptoris nostri, circa primum dubium de quo queritur,vol.j.z consi.cxiij.incip.super primo dubio eo.volu.j.z consil.ix.incip.viso themate.volu.ij.z consi.j.vol.iiij.z consi.xij.incip.viso processu,eo.vol.iiij.z consil.xvij. incip.viso instrumento.eo.vol.z consi.xlv.incip.visa facti narratione.in fi.volu.iij.Rom.consi.cclij.Barba.xxvj.z consil.xxxiij.vol.ij. Aret.consi.xxxvj. Alex.consi.vlti.volu.iiij.z consi.vj.vol.j.z consil. vol.ij.z Feli.in c. Albericus.de restit.z in c.nonne.in iij.not.de presumpt.z in c.illud.in iij.not.de presumpt. Barba.consi.xviij.vol.ij. ix.xix.eo.vol.z consi.l.eo.vol.plenius Fel.in c.sicut.de re iud.Barb. consi.vij.vol.ij.z in consi.xxxv.vol.ij.z Rom.consi.clij.z consi.cclxv. z Alexan.lxxix.vol.j.z cxiij.eo.vol.Aret.xxxvj.z xlij.in fi.z Bart.in rubr.C.qui admitti.z Jas.in l.j.eo.tit.z Alex.in l.si donatione.j.de colla.z consi.lxx.vol.iij.vbi limitat hanc legem tribus modis.z alio modo videtur limitare,z consi.l.volu.v.vbi dicit quod ista lex tantum procedit,vbi tractatur de solutione presumenda,alias non.z Soci.cclxvij.vbi dicit, quod ex diuturnitate temporis presumitur quod emphyteusis legitime concessa fuerit ab ecclesia.z transit etiam ad extraneos.Et vide etiam Bald.consil.lxj.in vltima parte.z xxxiij.volu.j.

P. PAV. P. ¶Si filius. Adde quod idem est econuerso,quod de longo tempore z patientia presumitur repudiatio, si alias posset vide Com.consi.xxix.incip.quidam geometricus.in princ.Et ideo si pater diu possedit filio patiente z presente,quia presumitur adtio ex parte filij,vide Com.consi.lxxx.incip.visa copia.in princi. quod si pater possedit diu hereditatem delatam filio, presumit filius adiuisse,vide Ang.in consi.ix.in iij.vol.Et de multis,que presumuntur ex cursu temporis,vide Alex.consi.vlti.Et quod precta procedant cum consensu principis,vide do.Franc.consi.xxxponit quod dicatur longum tēpus. No.tamen quod contra istam presumptionem possit probari contrarium ex actis.vide do.Franconsi.lxij.ad fi. Paul.de Last.consi.l.Nota tamen quod tolerantia superioris non iustificat gestum quantocunq; tempore in his que acquiri non possunt sine principis concessione,vide Bertachin.in tract.de Babel.in j.parte. Item de materia vide late Barb.in repetitione rubr.de fide instrumen.z in rubr.C.qui admit.z eo.consil. vlti.vol.iiij.vide aliquid per Feli.in c.Albericus.extra de testibus, Limita tamen regulam huius legis non procedere in mandato, vide Alex.in l.qui aliena.de acquir.heredit.vbi etiam multa ponit de materia huius legis,vide eundem consil.cccxcvj.alias consilij. in iij.vol.inci.ponderatis his. Et procedit ista regula quando effectus subsequutus correspondet tali presumptioni. Vide Decium consi.xxxvj. Item limita regulam huius legis non procedere quando ageretur de prescribenda aliqua solennitate, que tenderet principaliter in damnum alterius,quia requiritur spatium triginta annorum,vide Alex.in d.consi.j.in iij.vol.z in consi.dvij.ne viso instrumento locationis.Fulg.in l.j.qui admit.per tex.in c.pe uenit.cum gl.de emp.z vendi.Contrarium tamen tenuit Alex.in qui in alieno.in prin.ff.de acqui.hered.sed in l.sciendum.ff.de verobli.tenuit idem quod supra. Item limita non procedere quando tractatur de magno preiudicio,secundum Alex.in d.l.qui aliena in princ.z consi.cccl.xxxvij.incip.viso processu.z consi.dcj. Item limita in casu dubio.Secus si ex inspectione instrumēti constet non interuenisse. Ita Paul.de Last.consi.l.z consi.xlvij.incip.in causa que vertitur. Alex.consi.j.vol.iiij. In contrariū vide Fel.de quib. Item pro extēsio not.ex cursu decem annorum presumi eum consensisse alienationi facte per emphyteutam vel feudatarij. Alex. consil.cxij.in iij.vol.vide Jas.ponentem quinque limitationes in l.j.C.qui admit.vbi etiam ponit de eo quod statim dictū est. Item ad materiam vide Alex.consi.lxxix.z consil.cccl.xxvi.z consil.cccc. incip.visa facti narratione. vide etiam Moder.post Bald.in l.C. qui admit.vide omnino Feli.in c.sicut.in versi.fallit tertio.extra de re iud.z ibi in versi.septimo z vltimo declarat late.impugnat limitationes Paul.de Last.de quo.§.quando ex inspectione instrumenti constaret contrarium,declarādo tamen vt ibi late per eum, quem omnino vide, de materia late vide per Jas.in l.si certis annis.C.de pact.versi.ex communi solutione.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Solenniter acta. Circa intellectum huius legis,z ad eius limitationem vide Alex.in l.sciendum.ver. item fallit secundum Ang.hic propter diuturnitatem.ff.de verob.oblig.z in l.qui in aliena.in prin.ff.de acquir.heredi.vide Jas.in certis annis.C.de pactis.

LEX XI.

2 ¶In petitione hereditatis reus cogitur dicere titulum sue sessionis.

3 Interrogatio in petitione hereditatis,qualiter fieri debeat.

5 Reus potest opponere de titulo, etiam post litem contestatam, exceptio tituli est peremptoria.

6 Titulus nouus superueniens possidenti,facit possidentem posse dere ex noua causa.

7 Titulus superueniens pendente iudicio in petitione hereditatis quando excludat agentem.

Lo

a * b **Cogi**tur. Ista maluagia.l.breuit.h.d. Nemo cogitur dicere titulum[b] siue possessionis, ad vtilitatem actoris,nisi in petitiõe hereditatis.h.d. Primo loquitur in genere,& regulariter,secundo ponit exceptionem a regula. Secunda ibi.preter. ¶ Op.j.de prob.l.siue pos. Sol. Ad† vtilitatem actoris,& eius petitionẽ,non cogitur quis titulũ siue possessionis ostẽdere,vt hic,sed reus ad vtilitatẽ suã & ad excludendũ actorem,cogitur quãq; dicere titulũ siue possessionis, ita loquitur.l.contraria. ¶ Op.de fur.l.inciuilẽ.Sol.vt ibi. ¶ Itẽ opp.ff.de rei vend.l.fi.Sol. 2 An quis† possideat dicere cogitur sed nõ quo tit.nisi in petitione hereditatis.Ita loquit̃ hic. ¶ Venio ad ij.partem. 3 Pro cuius declaratione quero,†quomodo est faciẽda interrogatio in petitione hereditatis? Dicebat Bulg.q interrogatur an possideat pro herede,vel possessore,& ipse poterit rñdere alternatiue possidere p herede,vel possessore,& hoc probat ipse, primo per hunc tex.secundo per simile,sicut in rei vẽdicatione sufficit quem dicere,an possideat,q2 ex hoc apparet,an possit cõueniri rei vend.nec cogitur dicere quo ti.ita in petitione hereditatis sufficit quem dicere q possideat pro herede, vel pro possessore,& sic est certum actori.posse agere petitione hereditatis,nec erit cogendus reus vlterius exprimat.Ista non videt̃ bona lect.per istũ tex.qui dicit,vtrũ pro possessore,vel pro herede possideat,& sic videtur requirere qd de altero tantum respondeat,licet Buli.nitat̃ respõdere huic tex.Pla.vero dicit gl.hic somniauit,& mirabilia locutus est.& dicit 4 † Azo in summa quod fuisset dignus inuolui ceno.sed Placent.in summa sua dixit.Qui aliter quam ego, intelligit.decipitur & insanit. Dicit ergo Placent.sic,qd in rei ven.quis cogitur dicere titulum per proximum cognatum.ar.j.de proba.l.siue pos.in petitione autem hereditatis cogitur dicere per quemlibet cognatum,non per extraneum.quasi dicat,non cogitur dicere possidere pro herede,vel pro possessore,& sic tanquam furiosus contra se locutus esset. Dicit gloss.quod voluit dicere Pla.in rei ven.si tu vis excludere agentem, oportet te allegare titulum, per proximum cognatum,hoc est,quod sis proximior cognatus eius, cuius res fuit in petitione hereditatis, sufficit quem dicere titulum.per quemcunque cognatum,quasi dicat,quocunque tit.possideas,excludas agentem petitione hereditatis. Sed parcat mihi Pla.ista l.loquitur, quando quis alle.titulum ad vtilitatem actoris interrogantis ante lit.contesta.vel ante libelli dationem. Plac. se retulit quando quis alleg.tit.ad sui defensionem cõtra actorem. Ideo Joan.& Azo & Hug.dixerunt interrogationes in petitione hereditatis esse formandas aliter, & hic ipsi ponunt per ordinem, vt l.regulariter.ff.eo.& dic vt in glos.quia istum modum seruamus. ¶ Quero de duabus questionibus quas hic Cyn.formauit, addendo ad lect.suam. ¶ Quero primo,si reus vult opponere istam except.quod titu.possidet.vtrum debeat eam opponere ante lit. contesta.vel post? Dicit ipse,& videtur quod fuerit opin. Richar. Malum.quod ista est exceptio declinatoria, ideo debet opponi ante lit.contest.vt l.fin.j.de except. 5 † Ego dixi vobis in l.hereditatis.§.eo.quod hec exceptio est peremptoria.quia perimit,& excludit ius agentis. quia ex hoc apparet, quod ius rei est equale iuri actoris. ¶ Et ideo puto quod possit opponi,etiam post lit.contes. c ¶ Quero quid si titulus superuenit pendente iudicio[c], an repellat agentem petitione hereditatis. Ipse determinat quod non,secundum Richar. Malum. Nam licet titulus superueniat,& sic incipiunt tit.possidere,tamen non tollitur titulus pro herede,quem primo habebat,vt l.iij.§.ex pluribus.de acqui.posses. Certe ista ratio non placet mihi, licet enim possideat pro herede, & possideat alio tit.puto quod sufficiat ad excludendam petitionem here.per rationem quam dixi in l.hereditatis.§.eodem. Ista questio fuit disputata Bononie per vnum doct.iuuenem, & fuit determinatum quod iste titulus non excusaret, quia in petitione hered.post controuersiam motam, d res est effecta litigiosa[d], & sic non est alienabilis,vt §.eodem.l.iij.& l.ij.j.de litigio.& l.alienationes.ff.famil.ercis. Ista etiam non placet mihi,si ab eo,qui conuenitur petitione hereditatis res euincitur ab alio.ipse enim liberatur in hoc iudicio, vt in l.is a quo.ff.de rei vendic. Item si perdit possessionem absque sui culpa, liberatur hoc iudicio, vt l.si bone fidei.§.j.de rei vendic. 6 Sed quando † mihi possidenti superuenit nouus titulus,ego desino possidere ex prima causa,& incipio possidere ex secunda,quasi mihi ipsi euincerim.vt l.fundo.ff.ad legem Falcid. Not.plene in d.l.iij.ex pluribus.ff.de acqui.possess.ergo videtur quod debeat mihi prodesse titulus nouus in petitione hereditatis, tanquam re ab alio euicta,vel me desinente possidere,sine culpa. Facit ad hoc l.si seruus.in princ.de condi.fur. 6 † Et istud ego puto[e] verum e quando titulus mihi superuenisset ab eo, qui petitorem agentem petitione f hereditatis excluderet per dicta iura. Sed si ego acquirerem[f] mihi quendam titulum ab aliquo, qui nullum ius haberet, tunc procederet determinatio prima,per l.ij.§.eod. Facit l.summa cum ratione.in princ.ff.de pecu.&c.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶ Cogi.Circa materiam huius legis,quomodo procedat illud, quod dicit gloss.quod ille, qui allegat titulum debet incontinenti probare,vide Paul.consi.cxliij. Item not.quod vassallus siue agat, siue conueniatur, debet demonstrare titulum per authorem suum, secundum Bald.in ca.j.ad fin.de notis feu. Not. tamen quod si rex vel princeps citari faciat baronem suum vt ostendat titulum, quem habet in castris, alioquin intendit sibi ea auferre, talis citatio est ipso iure nulla per regulam huius legis. Ita Bart.post Andr.de Barulo in l.j.per illum tex.C.de conduc. predio.fiscal.lib.xj.

* CLAV.DE SEISS. ¶ Cogi. Ad materiam huius l.vide Alex. in l.si is ad quem.ff.de acq.her.& limita regulam huius l.per text. & ibi Panor.in fi.in c.constitutis.de elect.

b ALEX. ¶ Cogitur dicere titulum. Adde l.j.& quod ibi Bartol. not.C.de conduc.lib.xj. Ista regula fallit.quando presumptio est contra possidentem, secundum Innoc.in c.constitutus.de elect.& de huius l.intellectu not.Innoc.in c.si diligenti.ante fin.de prescri. Item limita vt per Bal.post Bart.in l.siue possidetis.de proba.& dicit etiam limitari,allegando Innocen.in d.c.constitutus. Adde quod etiam clare posuit Bal.& Ang.in l.male.de prescri.xxx.ann. Item limita nisi quis habeat titulum in re, cuius dominium esset alterius secundum Bal.in l.ij.j.quomodo & quando iud. Item limita vt per Bal.in l.inciuilem.C.de fur.& gloss.fin.in c.j.de reg.iur. in vj.quam alleg.Imol.in l.in illa.de verb.obligat. Sed de materia vide in remissionibus, allegatis per Lud.Ro.ibi & Archi.& etiam doct.in c.ordinarij.ver.quod si forte.de offi.ordi.lib.vj.quando clericus teneatur edere titulum sui beneficij.& vide etiam Arch.post gloss.in c.contra morem.c.dist.& Fede.de Se.consi.xvij.

c ALEX. ¶ Pendente iudicio. Adde quod not.Imol.per illum text.in l.heres quandoque.de acquir.hered.& not.Bart.in l.a.si.de except.& Bald.hic.& in l.quoties.j.tit.j.& vide per Moder.Justit. de actio.§.sic itaque.

d ALEX. ¶ Effecta litigiosa. Ista ratio non est vera, quia verum est, quod res litigiosa alienari non potest. sed bene potest sibi possessio confirmari. secundum Bald.not.in l.per diuersas.j.mand.& ita etiam voluit hic Bald.quem omnino vide.

e AND. BARB. ¶ Et istud ego puto. Ego consului Mutine pro hac distinctione Bal.vide que dixi in illo consi.meo.ccclxviij.

f P.PAV.P. ¶ Acquirerem. Vide Bart.in l.si rem & pretium.ff.de peti.here.in l.hereditas.§.eo.ad Bart. Aret.in l.is qui bonis.ff.de acquir.hered.vbi etiam de dicto precedenti.

LEX XII.

1 Petitio hereditatis fuit introducta a senatoribus, qui erant centum,& iudicium dicitur centumuirale.

2 Legatarij & creditores contra quem agant, quando est controuersia de hereditate.

Cum hereditatis. Quãdo est controuersia de hereditate, legatarij possunt agere cõtra heredem scriptum prestita cautione, creditores possunt agere cõtra petitorem,vel possessorem,libertates possunt peti post annum,& hec est actio bone fidei,hoc dicit. ¶ Ad euidentiam 1 scias,† quod hereditatis petitio fuit introducta a senatoribus,qui erant centum nu.ideo dicitur centumuirale iudicium. Item scias quod hec actio erat de iure antiquo tante authoritatis,quod donec ipsa sperabatur moueri, non poterat moueri aliqua questio particularis,per quam posset fieri aliquale preiudicium petitioni a hereditatis.vt l.si quis libertatem.ff.e. ¶ Opp.de l.si post litem.[a] Solu.vt ibi plene dixi. ¶ Opp.de l.non distinguemus.§.si is.ff.de arbit. Sol. Quando petitor,vel possessor inuicem volunt aliquod particulare iudicium intentare, nihil est mutatum vt l.contraria. ¶ Item quando petitor vel possessor,vellet aliquid contra alium agere, nihil est mutatum per hanc legem,vt l.si bone fidei.ff.eod.& ibi not.in l.si post litem.de exce.sed quando alius vellet agere contra petitorem,vel possessorem, tunc est mutatum per hanc legem, vt distinguatur inter legatarios,& creditores, & libertatum dona- 2 tores. ¶ Quero ergo contra † quem possunt agere legatarij? Respondeo,siquidem legata sunt relicta in testamento,debent agere contra heredem scriptum vt hic, in §.j.siue sit petitor, siue possessor.Sed si nos diceremus legata esse relicta ab intestato,ita quod certum est legata deberi a quocunq; detinente,tunc possent agere contra petitorem, vel possessorem, sicut dicimus in creditoribus quia eadem est ratio, ita ego intelligo. Sed eo casu quo agitur contra petitorem, si ipse fecit inuentarium, non puto quod contra eum possit fieri executio donec habeat possessionem hereditatis, vt l.scimus.§.& si prefatam.j.de iure deli. ¶ Item quero, 3 † contra quem agent creditores. Respondeo, contra petitorem,vel possessorem,siue petatur res,siue pecunia,secundum glos. Cetera dic vt in gloss.&c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Post litem. Vide de materia late per Socin.in l.si post.ff.de except,& ille, qui repellitur exceptione non fiat preiudiciũ petitioni hereditatis, vide Soci.in l.ij.ff.de exceptio.rei iudic.& ibi etiam an talis exceptio sit peremptoria.

De rei vendicatione. Rubr. XXXII.

¶ Continuatio vt in glossa.

LEX I.

1 BOna fides, quo tempore requiratur ad hoc, vt quis faciat fructus suos.

ETiam per alienum. Per seruum bona fide possessum quis querit ex re, vel ex opera serui, male fidei vero possessori nihil querit.h.d. ¶ Dicitur hic bona fide. Quero, † quo tẽpore debeat esse bone fidei. Dicit gl.iuncta, quod sit bone fidei ab initio in seruo, in libero homine inspicitur bona fides quolibet momento, vt l.qui bona.in princ. de acquir.rerum domi.ista non est vera, quia ibi loquitur tamen in homine libero bona fide possesso, quam de seruo alieno. Dic ergo q̃ ille, qui est bone bone fidei ab initio, semper facit fructus suos, vt l.qui scit, §.fi.de vsuris. Tamen ex eo tẽpore, quo cepit esse male fidei, tenet eos restituere, vt no,in d.l.qui bona fide,in prin.de acq. rer.do. Sic debes intelligere dictam l.qui bona fide.in principio.

LEX II.

2 SI inferiorem. Edificium cedit solo.a ¶ Opp. Justi.de re diui. §.cum in suo. Salu. Intellige, quod qui mala fide edificat de propria materia, videtur habere animũ donandi in dubio, hic loquitur quando edificabat de aliena materia.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Cedit solo. Vide omnino que scripsi in l.j.§.nunciatio. el ij.ff.de oper.no.num. vbi plures limitationes ad regulam hic positam, & dicit Bald.hic, quod talis edificans dicitur omnia possidere, & vide j.eo.l.mater, & no.in l.domos.de leg.j.

LEX III.

1 REs aliena in preiudicium vendentis, nõ domini, vendi potest.
2 Dominus rei venditę per alium, quando teneatur pretium restituere.
3 Non gestum nomine meo, quando possum habere ratum.
4 Actio negotiorum gestorum, quando competat mihi ad pretium rei mee, per alium, non tamen meo nomine venditę.
6 Si venditur res mea per alium paruo pretio, an iustum pretium repetam, an vero pretium acceptum.
9 Rem emptam ex pecunia mea, quando petere possum.
10 Vendens rem alienam, quando dicatur vendere suo nomine.
11 Vendens rem alienam vt alienam, dicitur alieno nomine vendere.
12 Creditor re perempta, vel prescripta, quando agere possit ad pretium in subsidium.
13 Habens actionem personalem ad rem, quando agat ad pretium in subsidium re perempta.

MAter tua. Rem meam nõ meo nomine venditam vẽdicare possum, & possum ratum habere[a] quo ad perdendum dominium rei mee, & quo ad parãdam actionem negotiorum gestorum, in subsidium. h.d.no. habuistis in summario. ¶ Opp.ff.de contrahen. empt.l.rem alienam. Sol. Rem alienam quis potest vẽdere in preiudicium sui vendentis, † non in preiudicium domini, vt hic, quod plene dixi in l.cum vir.ff.de vsuc. ¶ Opp. hic dicitur quod petitor non debet restituere pretium. cõtra.ff.eo.l.emptor. † Sol. Ibi conuersum fuerat in vtilitatem eius, cuius erat res. De hoc vidistis plene in l.ij.§.quod met. causa vbi gl.tangit. ¶ Opp.ad fin. quod meo nomine non est gestum, ratum habere non possum, vt l.si pupilli.§.sed & si ego.ff.de neg.gest. sed hec venditio nõ fuit facta meo nomine, ergo ratihabitio nihil operatur. Huius timore sunt hic opin. quidam intelligunt hanc l. quod ratihabitio preiudicet mihi quantum ad perdendum dominium rei mee, vt l.si fundus, circa prin.ff.de pig. sed non quantum ad hoc vt posset peti pretium, nisi re perempta, vel prescripta, tũc in subsidium datur actio neg.gest. vt hic & l.ij.de re.ali.non ali. Ita intelligebat Bul. Mar. vero indistincte concedebat posse me habere ratum, quo ad petendum pretium, etiam re non perempta, vel prescripta per l.j.§.de his qui a non do.ma. Sed gl.nostre respondent, quod ibi est speciale fauore libertatis. Bl. nostre distinxerunt aliter, & sic. Aut quis ratam habuit venditionem, errans in facto, quia credebat suo nomine esse gestum, cum non esset, & tunc sibi non preiudicat. Aut habuit ratificans in iure, & tunc idem, quia mihi nõ preiudicat, vt l.si cum te. de pac. Aut non errabat nec in iure, nec in facto, & tunc est vera distinctio Bulg. quia demum re perẽpta, vel prescripta possum habere ratum in subsidium. Ita tenet glos.hic, & in l.si pupill.§.sed ego.de neg.gest. & l.si cum seruum.ff.si cert.pet. & Dy.in c.rarum. 4 reg.iur.lib.vj. & ita tenent communiter omnes doct. Ego † sum concordare opi.istas. & hic aduerte, quia est multum subtile notabile. Si tu queris, vtrum quis possit agere ad pretium actione neg.gest. que oritur ex venditione, que primo facta est, quia negotium trahit ad me ratihabitione, tunc procedit opi.gl.nostre Dy. nam ratihabitio non potest trahere ad me negotium nõ meo nomine gestum, nisi in subsidium re perempta, vel prescripta, vt predictis glos. Si vero velles agere actione neg.gest. que oritur hoc negotio nomine gesto, scilicet quod ratum habui, per hoc dominium rei mee ad emptorem transtuli, tunc ego possum habere b actionem neg.gest.[b] hic est casus in lege nostra, probo sic. Si † si ego gero negotium tuum ipso gestu datur mihi contra te actio f neg.gest. licet ratum non habeas, vt l.que vtiliter.in fi.de no.ges. no.in l.si pupilli.§.item queritur.in fi.mag.gl.eo.tit. Modo ratihabendo vendidisti rem meam emptori, tuo nomine, ei teneris de euictione. Si igitur ratum habendo transfero in emptorem dominium negotium tuum ipso gestu. merito ex hoc contractu vel actu dominiũ transfero, oritur mihi contra te actio neg.gest. & hoc loquitur opin. Mar. Sil. & probat hoc tex. iste expresse dicit quod siue quis perdat dominium ratihabitione, siue perdat * modo, actione neg.gest.* habet. De hoc tetigi vobis in l.si per fideicõmissum, in prin. de leg.j. quod tene menti. ¶ Quere quid si tantum pretium petit, quando non erat meo nomine 6 an mihi preiudicet? Bl. dixit q̃ non, vt habes in ea. & bene. ¶ querit gl. quid si vendidisti paruo pretio, an repetam pretium, an pretium acceptũ. Blo. distinguit. Aut erat male fidei possessor, aut bone fidei, vt l.si possessor.§.fin.ff.de petitione hereditatis. & ita transeunt hic doctor. Jac. But. non tenebat istam glo. cebat enim quod d.l.si possessor loquitur in petitione hereditatis c que cum sit vniuersalis, in ea succedit pretiũ loco rei, vt l.si a rem. & pretiũ. & ibi no.de peti.here. sed hic agitur actione neg.gest. vende cum habeatur rata venditio, non potest venire nisi pretium acceptum. Ego dicerẽ sic. Aut intelligis de actione nego.gest. que oritur ex primo neg.gest. scilicet ex venditione, & verum dicit do. Jac. But. Aut queris de actione nego.gest. que oritur ex eo quod tu ratum habuit, & dominium trãstulit, tunc poterit pretium repetere, quatenus ille ratum habendo illum venditorem liberauit. 7 d.l.que vtiliter.in fi. ¶ Ite querit gl. quid si non meo nomine vendidisti, deinde per plures manus ambulauit, vltimo est vsucapta, vel prescripta, & ego ratam habeo, vtrum repetam a primo venditore, vel ab vltimo, vel ab omnibus? Blo. respondet quod solum primo, q̃ ille habet pretiũ ex causa lucrativa. Alij vero, quia runt quantũ ipsi vendiderunt, tantum sibi constiterat, & ideo 8 videntur habere, & in hoc stant omnes doc. ¶ Ite querit gl. si primus vẽdidit rem meã, ille emptor alteri donauit, ille dorius vltimo vendidit, res vsucapta, vel prescripta est, contra quem agatur? Quidam dicunt, cõtra primum, quidam contra vltimum, quidã cõtra vtrunq;. Tu vero dicas siquidẽ loqueris de actione nego.gest. que oritur ex primo negotio gesto, propter rationem, procedat opi. istius gl. vt possit agi contra vtrunq;, quia causam lucrativam. Si vero intelligis quod actio neg.gest. ex vltimo negotio gesto, quia ratum habendo transtulit dominium tunc tantum ab vltimo vendente poterit repetere, quia illi vltimo tantum profuit & illum vltimum liberauit. Et idem dicendum est vltima questione gl. Venio ad quasdam questiones extra gl. primo formo vnam questionẽ, quam formant doct. Vide loquitur qui vendidit rem meam suo nomine. ¶ Quero quid econtra 9 † Done quod aliquis ex pecunia mea[b] emit rem suo nomine, vtrum b illam emptionẽ possum habere ratam in subsidium, & possum petere? Istam questionem tangit gl.ff.de iur.do.l. Diocletia. per doct. extra glo. ¶ Quero, dicitur hic quod si aliquis vendit 10 rem alienam suo nomine, † quomodo cognoscam, vtrum vendiderit suo nomine, vel alieno? Respond. Aut in venditione expressit nomine, aut alieno, & stamus certo. Aut nõ expressit, tunc regulariter est dicendũ, q̃ proprio nomine videatur vendere, vt l. 11 gis.ff.de sol. Tamen intelligo alieno nomine[c] rem venditam esse c per, quando quis vendidit eam vt alienã, quia videtur eam alieno nomine vendere. Hic est casus, & §. de neg.gest. l.ab vno. & tam l.in familie. Sed si eam vendidit vt propriam, procederent ea 12 supra dicta sunt. ¶ Quero, † quid in creditore, vtrum re perempta, vel prescripta posset in subsidium agere ad pretium? Hoc gl. ff.de distrac.pign.l.j.in glo.magna. Dixi tibi hoc anno in l. 13 §.si vero heredes.j.de in.deli. vbi ter. & gl.tãgit. dic vt ibi. ¶ Quero, quid de eo, cui debetur res actione personali? Dic vt vidi 14 ex hereditate.§.j.ff.de heredit.vendita. ¶ † Quero, quid in eo rem poterat auocare a primo possessore per Publicianam, vel re perempta posset petere pretium? Dubito, ideo cogitabius.

ADD

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Ratum habere. Et quod possit ratificare, ne ius suum perdat Bal. in l. vendicatione. C. pro emptore. alle. l. sicut. §. vendi-tionis, quibus mod. pign. vel hypo. sol. Vide que dixi post Bar. in l. si pupil. §. sed si ego. de neg. gest.

b ALEX. ¶Habere actionem nego. gest. Adde Imo. qui videtur tenere contra Bar. hic, & in d. l. si cum seruum. si cer. pet. hoc tenet ipse in l. si fundum per fideicommissum. de leg. j. in prin. & Bal. hic, & ibi tu vide quod no. in l. quãuis. si cer. pe. & no. Bald. in l. j. ff. de re. ecc. non alie. & etiam an ista lex habeat locum. quãdo venditor habet hereditatem tit. oneroso.

* CLAV. DE SEISS. ¶Actionem neg. gest. Istud habet locum etiam quando dominus ratificat illud quoad gestam cum procuratore in rem suam constituto domino, sit factum respectu directe actionis: vt no. Alex. in l. si procuratori. post Bar. & Lud. Ro. ibi. ff. de condi. ob cau. vide etiam pro ista distinctione Bar. tex. in c. quod sicut. §. j. & ibi Panor. ita ponderat. de elect.

c P. PAV. P. ¶Loco rei. De materia, & quid de hypothecaria, vide in l. si rem. & pretium, & quod ibi scripsi. ff. de petitio. hered.

d ALEX. ¶Pecunia mea. Quid si de mea pecunia emisti. an possim ratificare, & repetere rem, vide j. eo. l. si vt proponis. per Bald. hic. & per Ray. j. eo. l. si in area, & omnino vide Bal. in l. pe. j. de ser. pig. dato manu. vbi quid de pecunia vsuraria.

e ALEX. ¶Alieno nomine. Quid si aliquis vendidit rem meã, vide que scripsi in l. j. §. nunciatio. de noui ope. nuncia.

LEX IIII.

Aduersus. Ab eo, qui emit a male fidei possessore, potest res vendicari, nisi prescripserit. hoc dicit.

LEX V.

1 ¶Malefidei possessor an teneatur ad fructus, quos ipse percipere potuit, vel quos petitor percepisset.

Domum. Male fidei possessor tenetur de fructibus *perceptis, [a] & percipiendis, & expensas necessarias officiis iudicis recuperat, vtiles detrahit. h. d. ¶Ad primũ, dicitur hic, qõ tenet malefidei possessor de fructibus, quos percepit, vel percipere potuit ipse

1 malefidei possessor. Contra, † quod imo tenetur de his quos percipere poterat ipse petitor, vt l. si nauis, in fi. ff. eo. not. in l. ex diuerso, in gl. mag. Bl. nec ibi, nec alibi, me sciẽte signat, neque soluit istud contrarium. Bet. dicit quod debet distingui. Nam malefidei possessor ante moram tenetur de fructibus perceptis, & quos percipere poterat ipse, post moram tenetur de his, quos percipere ipse

b poterat petitor. Istud non placet mihi: nam ille, qui iniuria occupauit, vt hic dicitur, semper est in mora, vt vidistis §. quod me. can. li. Preterea, contra hanc distinctionem videtur text. §. tit. j. li. j. in fin. Nec possumus distinguere, aliud in domo, aliud in alijs rebus [b], quia hoc esset contra text. in l. apud Julianum. §. j. ff. de leg. j.

c Dico ergo breuiter, quod si aliquis vult se referre ad illud quod percipi posset singulariter, debet referri ad personam petitoris [c],

d vt d. l. si nauis. in fin. Si enim persona [d] possessoris potuisset plus percipere propter singularitatem sue persone, tunc ad istud non tenetur restituendum, quia illud percepisset ex sua negotiatione magis quam ex re possessa. vt l. iij. §. j. ff. ad leg. Falci. Sed si aliquis vult se referre ad illud, quod percipi communiter potuisset, tunc siue per petitorem, siue quãtum percipi potuisset per possessorem, idem est dicere, quia te referres ad illud quod communiter, & communi estimatione potest percipi. arg. ad hoc quod not. l. ij. j. de re-

e scin. vendi. * ¶Ultimo est videndum, quo iure consequantur expense facte in re. Bl. ponunt in l. in fundo. ff. eo. dic vt ibi.

ADDITIONES.

* ALEX. ¶De fructibus. Vtrum titulus sententie excusset a fructibus, vt in l. in fideicommissi. ff. de vsuris. per Bald. in l. ij. j. de seruitut. & aqua.

a P. PAV. P. ¶Perceptis. Vide que scripsi in l. ex diuerso. circa finem. ff. de rei vendicat. Vide Bretin. in l. cum seruus. §. j. ff. de legat. j.

b ALEX. ¶Aliud in alijs rebus. Et in materia istarum oppositionum vide Paul. de Cast. consil. cvij. quod incipit, in Christi nomine amen. in causa que vertitur.

c ALEX. ¶Personam petitoris. Et in hac materia vide Barto. melius in repet. l. fructus. ff. eo. & in l. ij. de fru. & lit. expen. & Bart. in l. apud Jul. §. fundus. de leg. j. & ibi videtur voluisse idem, licet sua distinctio sit maxima restrictio ad hanc legem, secundum Imo. ibi. vide Bald. hic & Angel. in d. l. fructus. Cyn. contra Bar. in l. incertum. in j. questio. j. eod. & vide Bart. in l. & ex diuerso. in princi. ff. de rei vendic. per Angel. in l. fructus. la j. & contra. l. si nauis. eod. titul. vide Bald. in d. l. ij. de fruct. & lit. expend. hanc l. limita non habere locum in dote. l. si cum dotem. §. fin. sol. matri. Vel dic hanc legem, non procedere in iudicijs vniuersalibus l. Imperator. §. fin. cum l. sequen. & quod ibi Bart. de leg. ij. ibidem & magis communis opi. videtur esse cum Bart. hic cum quo concor. Hul. de Cu. & Bald. hic & Imol. Ray. & Paul. de Cast. in d. l. fructus. quam opin. tamen limita primo vt procedat in illo possessore. qui nullam habet iustã causam a domino inducente, secus si causam haberet, vt est creditor habens fundum pignoratum a domino, quia domino tenebitur de fructibus, quos ipse debitor percipere potuisset. Tert. est menti tenendus in l. ij. C. de pigno. acti. quod repugnat not. Bald. Secundo limita procedere in vero malefidei possessore, secus in ficto. cuius malafides inducta esset ficte post litem contest. contra eum factam. Nam talis tenetur tantum de fructibus, quos ipse reus percipere potuisset. ter. est non violando literam. C. de fruct. & lit. expen. l. ij. secundum Bart. ibi. licet gl. ibi aliter intelligat.

b POMA. ¶Si enim persona. Vide Alexand. vbi appellat istam communem in l. apud Julia. in princ. ff. de leg. j. & Rom. consil. cclv. & Aret. consi. clvij.

* CLAVD. DE SEISS. ¶De rescind. vendit. Istam distinctio. sequitur Areti consi. cvij.

LEX VI.

Rei ea. Res empta ex pecunia mea, non est mea, & ideo a me vendicari non potest. hoc dicit. Contra hoc opp. j. eo. l. si vt proponis. Sol. vt ibi, &c.

LEX VII.

a **Partum.** Eius est partus, cuius est mater [a]. h. d. Et hoc est verum quo ad dominium, secus quo ad honores, & munera, vt l. nullus. j. de dec.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Est mater. Probatur in l. fina. §. idem respondit, mulierem. ad municipales.

LEX VIII.

1 ¶Res empta ex pecunia priuilegiatorum potest ab his vendicari.

a **Si vt proponis.** Res empta ex pecunia militis. potest speciali fauore [a] a milite vendicari, potest etiam agi actione nego. gesto. vel mandati, si intercesserit. h. d. ¶Oppo. de l. si ex ea pecunia. §. eod. Dirit gloss. hic est speciale in milite, sicut in minore, & in ecclesia, & in vxore & viro.

1 Dicit gloss. quam vide & not. Certe † in milite, hoc est verum simpliciter, quia res empta ex pecunia sua potest vendicari ab eo. In

2 minore † non est verum simpliciter [b], sed est distinguendum. an fuerit empta res a tutore [c], vel curatore, & procedit gloss. aut fuit em-

b pta ab extraneo, & tunc demum in subsidium potest res vendicari. Probatur in l. filie. ff. de solu. & ibi tangitur per gl. clarius per Jac.

c de Aret. in l. ij. quando ex fac. tut. ¶† Item eodẽ modo * intelligo,

3 * quod dicitur de ecclesia [d] ad similitudinem minoris. argu. in l. or-

d phanotrophos. in princ. de episc. & cle. Illud vero † quod dicitur in

4 vxore, & viro non est verum [e] simpliciter, sed demum in subsidium.

e Ita loquitur l. ex pecunia, j. de iure dotium.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Speciali fauore. Et vide gloss. in l. vxor marito. de do. inter virum & vxorem. in gloss. j. & gl. fin. & ibi Bart. & Bal. in l. si patruus. j. communia vtriusque iudicij.

b P. PAV. P. ¶Simpliciter. Vide Rom. consi. ccccxiij. ad fi. Pau. consil. cccl. xxv. Quod autem idem sit in ecclesia, vide Bar. b. in c. inquirendum. de pecu. cler. vbi ponit incidenter de alijs.

c ALEX. ¶A tutore. Et adde quod hoc priuilegiũ habet etiam pecunia data filio in peculium, quia est vniuersale, secundum Bal. in l. filium. j. famil. ercisc. & adde Bal. ommimodo in l. j. si quis alteri vel sibi. per Bal. in d. l. pen. j. de seruo. pign. dato manumiss.

* CLAV. DE SEISS. ¶Eodem modo. Vide ad ampliationem Panor. in c. pastoralis. de decim.

d ALEX. ¶De ecclesia. Vide omnino Bar. in l. si vrbana. in fi. de condi. indeb. secus si res fuerit empta de pecunia mutuata per ecclesiam, secundum Bal. in l. si. C. de fideicommiss.

e ALEX. ¶Non est verum. Vide not. gloss. in l. si filij tui. in fi. prin. gl. j. de dona. inter virum & vxorem. Et ad Bart. hic, adde tu Jac. Aluaro. in c. j. §. z quia vidimus. de his qui feu. dare poss. qui idem tenet arg. l. Proculus. ff. de iur. dot.

LEX IX.

1 ¶Vxor quando possit vendicare rem dotalem.

a **Doce ancillam.** Vxor non potest vendicare rem dotalem. [a]

1 hoc dicit. ¶Op. de iure dot. l. vbi. Sol. Hoc est verum, nisi marito vergẽte ad inopiam, vt l. contraria. Alij dicunt, quod ibi agitur hypothecaria, non autem in rem [b], ita loqui-

2 tur hic, & ista est etiam satis bona. Item ex hac l. not. casum † quod maritus est dominus rei dotalis, de quo vidistis plene in l. in reb[o]. j. de iure doti. &c.

Bart. Prima super Cod. s ij

ADDITIONES.

a ALEX. Botalem. Vide Barto. & Bald. in l. j. ſ. de ſer. pigno. da. manu.

b ALEX. In rem. Vide Bart. latius aliter in l. ſi conſtante. in ſ. q. iiij. q. princip. hic alleg.

LEX X.

a **Tm ſuper.** [a]Dominium poteſt probari per teſtes, vel inſtrumenta, vel alijs probationibus. hoc dicit.

ADDITIO.

a Cum ſuper. Vide. Paul. de Caſt. conſi. cccl xij.

LEX XI.

Iquis ſciens. Quicquid plantatur, ſeritur, vel edificatur, omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit, &c.

LEX XII.

1 [a]Dominium rei vendite quando tranſfertur per traditionem.

2 Fides de pretio quando dicatur haberi.

In ciuile. In contractibus nominatis non eſt locus condictioni ob cauſam cõtra eum, qui contractum ex parte ſua nõ implet ſed ea que in contractũ deueniunt, eſt agendum. h. d. hec bona lex.

1 Oppo. rei vendite non tranſfertur dominium per traditionẽ, niſi pretio ſoluto, vt l. quod vendidi. ff. de contrahen. emp. inſti. de re. diui. ſ. vendite. Sol. Intellige, hic fuit habita fides de pretio, vt

2 d. ſ. vendite. Qualiter autem dicatur haberi fides de pretio, tangitur per gl. in l. procur. in fin. de tribu. & d. ſ. vendite.

3 Item an

a per procuratorẽ poſſit haberi fides de pretio, tangit Ly. [a]hic ego plene dixi in l. a diuo Pio. ſ. ſed ſi emptor. ff. de re iudi, vt glo. tangit, & in l. ſi procurator. de iure fiſci.

ADDITIO.

a Tangit Ly. vide Angel. conſi. xliij.

LEX XIII.

Rdinarij. [a]Iſta lex tractat materiam. l. in certi. ſ. de interdi. vt ibi dixi & gl. ponit, breuiter dicit. Poſſeſſorium retinende debet primus examinari, deinde ad petitorium peruenire. hoc dicit, ita lex in ſummario.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Ordinarij. De iſta materia preparatorij vide Deciũ in ru. extra de iud. Vide omnino an ille, qui eſt iudex preparatorij, debeat eſſet iudex preparati. Cur. & Woder. in rub. C. de eden. Jaſ. & Alex. in l. quoties. C. de iudic. vbi limitat dictum Bald. quod refert in d. rub. de eden. Adde etiam in materia Paul. de Caſt. conſil. lxxj. inci. viſis & conſideratis. Vide quod dicit Rom. ſing. cliij. inci. Florẽ. vide Alex. conſi. cccc xxx. Vide tex. loquentem de dote in c. de prudentia. de dona. inter virum, & vxor. Item adde circa materiam preparatorij, quod quicquid omittatur circa materiam preparatorij non habet vitiare ſuum iudicij. Vide Alex. conſi. xxxvij. vol. ij. Et adde etiam quod ea, que precedunt litis conteſta. dicuntur preludia & preparatoria iudicij. Bald. in l. j. ſ. ſimiliq; modo. C. de lat. liberta. tollend. Cur. in rub. C. de eden. ideo talia preparatoria precedentia litis conteſt. non dicuntur proprie de actis. Bald. vbi ſ. & in authen. clericus. C. de epiſcop. & cleri. Item illud quod dicitur, quando iudex preparatorij puta habilitati a iuramento ſit iudex preparati, limita vt per Paul. de Caſt. ſequitur Bolog. in addi. ad conſil. xlvij. Joan. de Ana. Jaſ. in l. quoties. in ij. not. C. de iudic. Fel. in. in ca. j. in ij. char. in vj. fallen. extra de iureiur. & in cap. ij. extra de ſpon. Alex. conſi. lxij. in iij. volu. Sequitur Jaſ. in l. nam & poſtea. ſ. ſi minor. ff. de iureiur. Feli. in c. cum ſit generale de ſo. cõp. In contrarium, vide Decium in rubrica extra de re iudi.

LEX XIIII.

* a **Tm a matre.** *[a]Pro ea parte, qua quis ſuccedit defuncto, pro ea ipſius repreſentat perſonam, & eatenus contra eius fa-

b ctum venire non poteſt[b], hoc dicit, hec bona lex. Gloſſ.

c querit hic[c] quid in patre alienante rem filij. Reſpon. Aut filius fuit heres patris, & idem quod in matre, aut filius non erat heres patris, tunc ſine dubio poteſt vendicare, vt l. j. ſ. de bon. mater. Quero, quid ſi filius fuit tantũ inſtitutus in bonorum ſubſidio. Bl. hic tangit plenius, & melius dicit de iure debi. l. ſancimus. ſ. in computatione, vbi gl. videtur dicere contra. & dic vt ibi dixi, &c.

ADDITIONES.

* ALEX. Cum a matre. Vide Paul. de Caſt. conſi. xvij. qõ incipit in cauſa que vertitur. & cum hac l. cõcordat l. vnum ex familia. ſ. ſed ſi vino. de lega. ij.

a P. PAV. P. Cum a matre. Vide Bozi. in l. frater a fratre. in fin. not. ff. de condict. indeb. vide eundem in l. iij. ſ. fin. ff. de verb. oblig. Quomodo autem teneatur heres implere totum factum defuncti, vide Bart. in l. Lucius. ff. ſolut. matri. Et ibi Alexand. ad regulam huius legis quod heres non poſſit venire contra factum defuncti. limita & declara vt per Aret. conſil. cxxij. in j. dubio. Cur. a matre. Vide ſuper hac lege Roman. in conſi. xvij. quod incipit in Chriſti nomine amen. in cauſa que vertitur &c. & cum hac lege concordat. l. vnum ex familia. ſ. ſed ſi viſo. de leg. ij.

b ALEX. Venire non poteſt. Qualiter iſta lex ſit intelligenda vide gloſſ. & Bald. in ſ. Lucius. ſo. ma. & not. Bart. in l. cum mulier ſol. mat. & in l. ij. j. ſi quid in frau. credi.

c POMA. Gloſſ. querit hic. Vide Alex. conſi. iij. vol. iij. & conſi. xviij. in ij. dubio. vol. v. vbi loquitur in patre alienante feudum in caſu permiſſo &c. & xxj. vbi declarat. vol. v. in verſic. & per predicta Feli. in rub. de ſpon. col. fin. & Aluar. in tit. ſi de feudo ſit controuerſum. ſ. ſi facta. & Alex. conſ. cxxxix. vol. ij. & cxxiij. vol. v. vide etiam eccplum per Alex. conſi. xxix. vol. v. Paul. de Caſt. conſi. cc xlvij. & conſi. lxvij. & Rom. conſi. xviij. Cuma. conſi. xxxij. tex. & ibi Jaſon. prime. in auth. vnde & ſi parens. C. de inoffic. teſta. & vide Old. conſ. xciij. & Aret. cxxiij. & Alex. lxxxvij. vol. iij. & xxvj. vol. v.

LEX XV.

a **Uoties.** [a]Ille eſt potior in dominio, cui primo res traditur, licet alius in titulo prior venerit, hoc intendit iſta lex breuiter.

ADDITIO.

a ALEX. Quoties. Adde quod dixit Boſtien. poſt Innoc. c. continebatur. de his que fiunt a prelat. ſine conſenſu c. per illum text. quod iſta lex nunc non habet locum in perſonis eccleſiaſticis vendentibus, quia tunc ſemper erit potior primus emptor. & ſecundo res fuerit tradita, & non primo, quia tales perſone non deberent adhibere fraudem in ſuis contractibus. cap. per tuas. de dona. ſed laici ſe quaſi naturaliter adinuicem decipiunt. l. in cauſa ij. de minor. Item, quia conſenſus ſpiritualis eſt fortior quam carnalis, ideo difficilius rumpitur. c. ij. de tranſla. prela. ſed Abbas Sicul. in d. c. cõtinebatur refert quod iſtud ſingulare dictum communiter non tenetur a modernioribus, quia iſta lex non repetitur correcta per canones, non debet corrigi per gloſſ. magis, ſed refert Abbas. ſingulariter poſſe illud dictum ſubdiſtingui. in conceſſione rerum ſpiritualium in quibus ex ſola conceſſione tranſfertur ius in re. vt in text. not. in c. ſi tibi. de preben. in vj. facit. c. fina. de ſponſa. duo. & quod not. communiter in c. inter cetera. de preben. Item ſecundum eum poſſet ſaluari, quando eccleſia vendit eccleſie. vt ex ſola conuentione fit tranſlatum dominium in eccleſiam. argu. l. fin. C. de ſacro ſanc. eccleſ. illa tamen lex non loquitur. quando eccleſia contrarit cum eccleſia, & videtur diſputãdum eſſe an priuilegium illius conſtitutionis competat eccleſie contra eccleſiam. Et ſatis equum eſſet tenere quod ſic. & faciunt not. per Bart. in auth. quas actiones. C. de ſac. ſanc. eccl. vbi diſputat an priuilegium. &c. Adde que dixi poſt Bart. in l. ſiue autem. ſ. j. de publ. & dictam opi. Boſt. & Innoc. ſequitur Lud. Ro. in auth. ſimiliter. ad fi. l. fal. in xxij. fal. in arg. c. cum autẽ. de iure pa. Et in hac materia quis ſi potior, etiam ſi interuenit iuramentum, & quid ſi vni vendidi. alteri promiſi vendere. Inn. in c. cum contingat. de iureiu. & illud dictum Boſt. in c. continebatur, tenent ſcribentes in cle. cum illuſio. de renun. vt habeo relatum per Wod. in c. ſuam. de penis. Cadde quod dicit Innoc. ſequitur Ro. conſi. ccc cvij. vbi illud extendit ad principem.

P. PAV. P. Quoties. Iſta lex non videtur procedere in contractu facto a principe, quia ſi primo vni cõcedat & quod tranſeat in ipſum dominium, ſi alij poſtea concedat vel donet, ſecundus erit potior, etiam ſi primo fuiſſet tradita, ſed debet prius agere contra principem, iuxta l. bene a Zenone. C. de quadr. preſcrip. vide Lom. conſi. clxj. incip. Ducilla Mediolani, circa fi. Et ratio eſſe videtur, quia etiam ſi venderet princeps rem in totum alienam, vt ab alio poſſeſſam, ille qui ſecundo loco habet titulum, & ab eo videtur etiam tutus, & debet prius agere contra fiſcum dict. l. bene a Zenone. Et pena autem alienantis duobus, vide Bar. & quod ibi habes in l. duobus. ff. de falſis. Item quid ſi quis primo donauit, que donatio ſit nulla, quis preferatur, & quedam alia, vide per Lom. conſi. clxxxij. incip. Saluarinus. Item iſtam legem repetit Jaſon. & Cur. quos vide. Item limita iſtam regulam non procedere in vaſallo vendente rem ſuam duobus, vide Lepo. cautela cxlvij. Quid autem ſi quis vendat rem incertam, vel pro indiuiſo, vel ad menſuram, & nondum ſit menſurata, & appoſitum ſit conſtitutum, an prius preferatur ſecundo vide omnino Bar. conſ. xlvij. Item quid iſta lex non procedat in feudis, vide Roma. conſil. vij. Item quid procedat iſta lex nõ ſolum ſi vendens a principio ſit dominus, etiam ſi poſtea ſuperuenat dominium, vide Ro. conſi. cc lxx. Item quod procedat iſta lex etiam ſi primus cõtractus ſit firmatus iuramento, vide Paul. de Caſt. conſ. lxv. & moder. hic. An autẽ vendator, cui res nondũ eſt tradita, poſſit ſe opponere pro intereſſe ſuo, ne alius mittatur in poſſeſſionem eius rei, vide Bal. in c. in primis quid ſit mouen. Quia autẽ ſi vaſallus primo vendidit cum cõſenſu domini, poſtea vendat ſecundo etiam cum conſenſu pñi, vide Bal. in c.

in ca. si facta. si de feud. fuer. controuer. Quid autem si procurator alicuius vendidisset & constituisset se dominum possidere nomine emptoris, postea dominus vendidisset & tradidisset, vide Angel. consi. 191, Sempronius olim Cañ. & sequen. vbi singulariter loquitur. Quid autem econtra si fuit facta venditio procuratori alicuius, & dominus vendens constituisset versus procuratorem se tenere & possidere nomine eius, vide Angel. consi. c. incip. quedam mulier. Moder. hic. Quid autem si non constet cui prius fuerit res tradita, vide Roma. singulari ccclxxxij. incip. l. quoties. cum si. Moder. hic, quia ille qui probat se prius soluisse pretium, presumitur quod sibi fuerit primo tradita. Item in quantum Modern. hic limitant non procedere in personis ecclesiasticis vendentibus rem duobus, vide etiam Roma. consi. lxx. Jason. in l. fin. C. de sacro sanct. eccles. vbi quedam alia ponit in materia. Item an procedat in locatione ponit hic Jas. in xij. limitatio. Sed contrarium consuluit Eler. vt addidi ad eum in consil. cxxij. in v. volu. Item quod ille qui primo habuit titulum, presumitur prius habuisse traditionem, vide Eler. consi. xcij. vol. v.

LEX XVI.

Jn area. Quod in communi edificatur, commune efficitur, sed edificanti bona fide, expense debent restitui, hoc dicit.

LEX XVII.

1 ☞ Protestatio ementi rem meam, quomodo fiat.
2 Denunciatio, quod constituat quem in mala fide. nu. 4. & nu. 5.
3 Malefidei possessor constitutus per denunciationem, quod teneatur tantum de perceptis.

Jfundum. Denuntiatio* facta a domino ne quis emat, emptorem constituit male fidei possessorem, hoc dicit. No. hanc legem de virtute huius denuntiationis, que constituit emptorem male fidei. † Item pondero verba huius legis valde in materia protestationis, quod non sufficit si protestetur quod non emat, sed debet dicere, quia est mea, vt hic patet in text. Ex hac lege habes duo. Primo quod denuntiatio constituit aliquem male fidei
2 possessorem. Secundo † quod iste male fidei possessor teneatur tan-
a tum de fructibus perceptis [a] quasi dicat, non de percipiendis. Et
b sic tulus excusat a percipiendis [b]. Et ita tenet gloss. licet docto.
4 † Ultramonta. dicant contra primum passum, vtrum denuntiatio constituat quem in mora. Lyn. hic dicit, & ponit verba Dyni que sunt in l. 2. C. fin. ff. quod fal. tut. autho. Et dic vt hic plene per eum.
f *Ego ponam* in meo tractatu de protestatione. Item nota † quod denuntiatio constituit quem male fidei ante contractum, postea vero non, no. per gl. in l. pe. ff. de vsucapio. pro emptore.

ADDITIONES.

* CLAVD. DE SEIS. S. Denuntiatio. Vide q dicit Bald. in ca. dilectus de maior. & obed. Et Prepos. in c. boue. j. de electione. Item no. vnum q denuntiatio facilius constituit in malafide quàm res. quando res non pertinet ad denuntiantem, sed in ea versatur vt in aliena. quam si crederet illam esse suam, vt colligitur ex his que dicit Alexand. in l. de pupillo. §. nuntiationem. ff. de noui operis nuntiatione.
a ALEX. De fructibus perceptis. Et ita etiam tenet Pau. de Cast. in consil. clvij. quod incipit. in Christi nomine amen. questio ista vertitur. &c. allegat hunc text. iuncta gl.
b P. PAV. P. Percipiendis. In re minoris vide Rom. singulari vlcip. in habes. cum singulari cxxxvj. & in pupillo vide Roman. consil. cccclviij. ad finem.

LEX XIX.

Vdicia. Dominium potest probari instrumentis, & alijs indicijs, hoc dicit.

LEX XX.

On seruum. Contra dominum instituì debet actio pro rebus, quas detinet seruus, non contra seruum, hoc dicit.

LEX XXI.

Possidentibus. In actione in rem, cõtra non restituentẽ iuratur in litem, hoc dicit.

LEX XXII.

a **Certum est.** [a] Ista lex non posset esse magis bzeuis, quam est, & est magis repetibilis in materia fructuum, quam aliqua alia. Materiam istam ponit gloss. in l. ex diuerso. ff. eod. Doc. recitant eam hic, ideo non recitaui.

ADDITIO.

a ALEX. Certum est. Vide Bart. in l. ex diuerso. ff. eo. & hanc legem secundo dicto limitauit Bart. in l. in insulam. §. fructus. ff. sol. mat. quam limitationem reprehendunt ibi Raph. & Pau. de Cast. Sed in vno casu saluat ibi Eler. & vide ad hanc legem aliqua per Barto. in l. iij. §. ex contrario. de acquir. possess. & hanc legem limita in iudicio singulari, quod fructus percepti, & consumpti a bone fidei possessore, veniunt restituendi, secus in iudicio vniuersali. l. non est ambiguum. & ibi Lyn. & Bald. famil. erciscun.

LEX XXIII.

Jmancipium. Qui repetit rem suam, nõ tenetur ad restituendum pretium ab alio perceptum, hoc dicit.

LEX XXIIII.

Nullo iusto. Qui titulum iustum nõ habet, longo tempore non prescribit. h. d.

LEX XXV.

Olemmbus. Per solutionem pensionis non consequitur quis dominium, hoc dicit.

LEX XXVI.

a **More litis.** [a] Prescriptio longi temporis post litem contestatam non currit, hoc dicit. Not. & tene menti hanc legem, de qua facio & doceo practicam in l. Celsus. ff. de vsuca. Tu scis quod articuli probantur post litem contestatam, & testes etiam examinãtur. Facias quod articulus tuus concludat quod tu possedisti decem annis & vltra ante lit. contes. Nam si probaretur possessio x. annorum post lit. contesta. nihil probares. Et ad hoc not. hanc l. que melius dicit, quam aliqua de mundo.

ADDITIO.

a POMA. More litis. Dic quod imo hodie de equitate canonica post solam citationem, vide ad istam l. do. Francisc. de Crema notabili cj.

LEX XXVII.

Eruum. Ex solo tit. sine possessione non queritur dominium, hoc dicit.

LEX XXVIII.

1 ☞ Opponi potest de iure tertij, quando est exclusiuum iuris agentis.

a **Res alienas.** [a] Nisi actor suam intentionem
1 probet, reus possidens, licet etiam iniuste, absoluitur. hoc dicit. Ex hac habes † quod hoc casu licet opponere de iure tertij hoc modo, tu vendicas rem, quam ego possideo, ego possum dicere, non est tua. sed cuiusdam
b tertij [b]. Ratio est, quia ius tertij [c] est exclusiuum iuris agentis.
c Vidistis in l. cum seruum quispiam. j. de ser. fugit.

ADDITIONES.

a ALEX. Res alienas. Singul. est hec lex, secundum Bald. in l. ij. j. qui. non obst. long. temp. prescrip. versi. not. de iur. tertij potest opponi per Bart. in l. ij. de excep. rei iudic.
POMA. Limita istam l. fin. vt per Aleran. in l. si ab hostibus. §. si alienam. in princ. ff. sol. matr. & Eler. consi. j. vol. v.
P. PAV. P. Res alienas. Quod in dubio sit iudicandum pro possessore, vide Bart. in repet. rubr. qui admit.
b P. PAV. P. Cuiusdam tertij. Ista tamen excep. non admittitur contra agentem remedio rerinende possessionis. vide Bret. in l. si de eo. §. si prope. ff. de acquir. here. imo non admittitur talis exceptio contra agentẽ petitorio, quando est tale in quo possit actor fundare super dominio sufficit probare possessionẽ. vt est in agente petitione hereditatis. Super quo vide quod not. Joan. de Imol. in l. si duo patroni. in princ. ff. ad Trebel. post Bart. ibi. & ibi etiam vide Eler. & Ang. in latem videndum. §. nunc videamus. ff. de peti. hered. vbi etiam habes ad Bart. facit quod dicit Bart. in l. si quis conductionis. j. loc. agenti actione personali ex contractu locationis vel simili non potest oppoui exceptio dominij alterius.
c ALEX. Jus tertij. Tu adde Bart. in l. si alienam. sol. matr.

De vsufructu, & habitatione, & ministerio seruorum. Rubr. XXXIII.

1 ☞ Usufructuarius quomodo dicatur dominus.
2 Usufructuario datur realis actio, vt confessoria & negatoria.
4 Ministerium seruorum, est seruitus personalis.

Rubrica nostra continuatur secundum gloss. nostram sic. Dictum est §. de domino rerum corporalium, sequitur videre de domino rerum incorporalium, vt vsusfructus vsus, &c. Ista continuatio videtur posse impugnari. Et videtur quod hic sit oppositio in obiecto. Nam vsusfructus est ius vtendi fruendi alienis rebus, vt ff. eo. tit. l. j. Sed gloss. secundum istam continuationem vi
a detur concludere quod vsufructuarius sit dominus [a], quare male.

1 Potes † saluare gl.secundum Bul.de Cug.& dicere quod vsufructuarius habito respectu ad ius, quod habet in re, potest dici dominus ipsius.arg.l.in venditione.
2 ff.de bon.auth.iudic.possi.in princ. Nam † & vsufructuario datur realis actio, vt confessoria,& negatoria. que domino dantur, vt l.ū. in princ.ff.si ser.vend.& quod ibi not.& in l.vti frui.§.ff.si vsusfruc. pe. Ad euidentiam totius materie, debetis scire quod seruitutes quedam sunt reales.de quibus habetis §.tit.priori. Quedam sunt
3 personales, † & iste sunt quatuor secundum Dyn.scilicet, vsusfructus,de quo principaliter tractat titulus noster,& cuius nature sit habetis in l. vsufructu legato.in princ.ff.eo.tit. Est & vsus,& cuius nature sit,habetis in l.plenum.in princ.ff.de vsu & habi. Et est habitatio,& cuius nature sit.habetis in l.pen.§.licet tam augustus.ff. de vsu & habi.Et est ministeriū seruorum. de quo fit mentio in rub. nostra,& cuius nature sit. habetis in l.ū.de ope.ser.& in l.ū.de vsu
4 fruc.leg.licet† quidam direrint quod ministerium seruorum sit seruitus realis. Tamen tu dicas secundum Dy.quod seruitus personalis est. Nam morte serui extinguitur. secus in realib.que sunt perpetue,& debentur a re rei,vt l.i.& quod ibi not.ff.de serui.tit.generali.& l.qui aliena.§.fin.ff.de nego.gest.& ibi bonus text. Et hanc opin.firmat Dyn.in §.aque. Instit.de actio.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Usufructuarius sit dominus. Utrum vsufructuarius dicatur dominus,facit quod not.Bart.in l.naturaliter,in princip. de acquir.possess.& adde.l.vsufructus.& ibi Bart.& l.qui vsumfructum.de verb.oblig.
AN.D.BAR. ¶Circa istum tit.quando legatur vsusfructus omnium bonorum.vide Lud. Rom.consil.cccliij.& an medietas alterius vsusfructus accrescat alteri legatario.

LEX I.

1 ☞Testator non potest remittere cautionem introductam in fauorem heredis.num.6.
5 Ususfructus quando cadat in rebus,que vsu consumuntur.
8 Detractio Falcidie.quod sit introducta fauore testatoris.
13 Ususfructus,si constituatur inter viuos, an cautio tunc posset remitti.
16 Si emphyteuta qui cecidit a possessione rei emphyteutice, dicat rem ad se pertinere iure dominij,fustinetur libellus.
17 Si in libello dicitur rem pertinere ratione dominij,vel quasi,videtur deductum dominium vtile.
18 Dictum testis improprie loquentis, debet coadiuuari,vt non incidat in falsum.

a Vsusfructus Cautionem quā vsufructuarius prestare debet testator remittere non potest[a].per consequens vsufructuarius ante cautionē prestitam vti frui non
1 potest.h.t. ¶Ho.primo q̄ dixi in summario. ¶Ho.
2 secundo q̄ testator cautionē, que est introducta in fauorē heredis.remittere nō potest. ¶Ho.tertio q̄ testator non potest facere q̄ il.non habeant locū in testamēto suo,vt hic, & l.nemo.ff.de leg.j. ¶Opp.dicitur hic,si vsusfructus omnium bonorū,&c.tex.videtur
3 concludere quod in reb.que vsu consumunt̄, dicatur esse vsusfructus. ¶Sed cōtra.de l.j.q.& ū.ff.de vsufr.ea.re.que vsu consu.& de §.constituitur. Instit.de vsufru. Sol. Nomen fructus, vel vsusfr.hic appositū sumitur propie quantū ad eas res, que scilicet, vsu non cōsumuntur, impropie autē sumitur etiā habito respectu ad eas
4 res, que vsu cōsumuntur,& hoc † contingit propter voluntatē defuncti cōseruandā. Nam alias † verbū quandoq; sumitur propie, & impropie.vt l.ū.& quod ibi no.de offic.proconsul.& l.sed & si possessori.§.itē si iurauero.ff.de iureiur. ¶Itē op.dicitur hic q̄ testator nō potest remittere istam cautionē. ¶Contra de l.scire.j.vt in
6 pos.leg.Sol. hic non potest remittere istā cautionē, tum q̄ est introducta in fauorem heredis.tum q̄ vsufructuarius † inuitaretur ad delinquendū,contra l.conuenire.ff.de pact.do.contra l.si vnus, §.illud.ff.de pact. Sed cautio de qua fit mentio in l.contraria, est introducta in fauorem ipsius testatoris,& ideo eam remittere po
b test[b].Sed cōtra istam sol.posset instari in aut.sed cū testator.§.ad l. Falc.que sumitur ex corpore de hered.& fal.§.si vero expressim.vbi testator potest prohibere falcidiā,que est in fauorem heredis.Sol.
8 Potestis † dicere, q̄ detractio Falcidie sit fauor ipsius testantis, ad hoc vt non decederet sine herede, q̄ decederet si heres nō haberet aliquod cōmodum,quia non adiret hereditatē.arg.Justi.ad l.Falci.in prin. ¶Itē op.dicitur hic,quod etiam si testator prohibuit cautionē exigi,quod tamen prestari debet.Cōtra de.§.dispo
9 nat.in aut.de nup.co.ū. Hic autem veniunt contra dispositionem ipsius testatoris.quare male.Solu. † Aut voluntas testatoris est secundū leges,& tunc indistincte seruanda est,vt in contrario. Aut est contra leges, vel quia forte disponit volens legem locum non habere in testamento,& ista dispositio non est seruanda. Ita intelligatur lex nostra.arg.in l.nemo potest.de leg.j. Modo pro declaratione nostre legis quero, † de qua cautione loquatur lex nostra.
10 Breuiter loquitur de cautione de vtendo fruendo, arbitrio boni viri. habendo respectum ad res que vsu non consumuntur. Item loquitur de alia cautione, videlicet de tanta pecunia reddēda, vel estimatione rerum.habendo respectum ad res que vsu consumuntur.vt l.ū.de vsufr.earum rerum que vsu cōsumuntur.& in §.constituitur.Instit.eo.tit. ¶Quero. dicitur hic quod testator non potest
* remittere * hanc cautionem. Sed nūquid heres † potest remittere
11 hanc cautionē ipso iure. Primo videtur q̄ non, per l.heredē.ff.de reg.iur. Bl.nostra videtur determinare contrarium.quia cum ista cautio sit in fauorem heredis.ipse heres fauori suo renunciare potest.vt l.si quis in cōscribendo.de pac.& l.si quis in cōscribendo.de
12 epis.& cle. ¶Item quero.nūquid † cautio sit de substantia vsusfr.
c Primo videtur quod sic. per hanc l.& per l.j.§.j.& §.habet.ff.vsufr. quemad.ca. In cōtrariū videtur.l.si vsusfr.§.illud.& §.plane.vsusfr. quemad.ca. Ad idem.l.hoc senatusconsultū,§.j.ff.de vsufr.earū rerum que vsu consu.in quib.legib.probatur, quod consistit vsusfr. sine cautione. Hanc vltimam partem probat gl.in l.j.ff.eo.do. Jac. But.dicit duo verba hic.Et sic aut queris,nunquid ista cautio de substātia vsufr.habendo respectū ad eas res que vsu non consumuntur.& dico quod non est de substātia,nam in multis casibus vsusfr.cōsistit sine ea.vt videbitis no.in l.vsufr.§.eo.tit.Si vero
beamus respectū ad eas res.que vsu cōsumuntur,tunc cautio videtur esse de substantia.vt l.hoc senatus.§.j.ff.de vsufr.ea.re. vsu consu.secūdum eum. ¶Item quero,dicitur hic quod testa-
13 in testamento non potest remittere hanc cautionem.Sed pone constituo tibi vsumfr.inter vinos. quod potest fieri,vt l.vsufr.j. tit.& §.constituitur. Instit.eod.tit.Nunquid possum remittere hanc cautionem? Primo videtur quod non.per l.vsufr.in fi.§.ei. ¶Item cōtrarium determinat Bul.de Cu.hic,quia cum in suum fauorem ista cautio sit introducta.fauori suo renūtiare potest.vt d.l.si quis in conscribendo. Non obst.lex contraria.quia est verum quod non est differentia inter cōtractum inter viuos. quod potest fieri,vt l.vsufr. quantum ad constitutionē vsusfr.tamen quantum ad prestandum cautionem sic.per rationē in ea dictam. Ita dicit ipse. Multum facit tamen contra hanc opi.vna ratio.quam glo.assignat hic.& in l.scire.j.vt in pos.leg.quia dicit gl.hec cautio est introducta vt tollatur occasio delinquendi ipsi vsufructuario.& per consequens videtur quod in contractu non possit remitti hec cautio.quia tunc
uitaretur vsufructuarius ad delinquendum remissa sibi cautione in contractu.sicut in vltima voluntate.arg.ad predicta.l.cum hi re.ff.de pact.dota.& l.si vnus.§.illud.ff.de pac. ¶Ultimo hec leges similes valent ad questionem.secundum Bul.de Cug.& ipse ponit in l.sed & si possessori.§.item si iurauero.ff.de iureiu. Ecce vos vidētis hic,quod nomen vsusfructus proprie ponitur.& impropie,
14 uersus respectibus. ¶Modo pone, † quidam agebat contra alium dicebat se esse in possessione talium iurium, scitis quod iura non possidentur, vt l.seruus.§.incorporales.de acquir.rerum dom. quid procedit iste libellus? Dicit ipse quod sic.arg.istius tex.& dicti §.item si iurauero, quia licet proprie possessio non cadat in iuribus, tamen impropie sic, & maxime cum in mixtis iudicio
15 si verbum † dubium ab actore proferatur,interpretemur pro eo
d l.si quis intentione.& quod ibi no.ff.de iud. ¶Item valet ad aliud.
16 pone emphyteuta † cadit a possessione, agit cōtra possessorem
e cens rem ad se pertinere iure dominij,nunquid poterit defendi lis libellus? Videtur quod non.nam appellatione dominij implicite prolati refertur ad directum dominium, vt l.j.in fin.& agnoscit. vel emphy.pe. Sed emphyteuta non habet directum dominium.sed vtile. vt ibi no.ergo &c. In contrarium determinat Bul. de Cug.per prealle.rationes, q̄ licet dominium proprie sumptum
* intelligatur de directo.potest etiam intelligi de vtili*.quod habet ipse emphyteuta,ar.prealle.iurium. ¶Et ex hoc potestis concludere aliud.secundum opi.Bul.quia videtis secundum opinionem quod verbum dominij, in libello prolatum, comprehendit etiam
17 vtile dominium. Unde valet † ad libellum, qui quotidie formatur in rei vendicatione. Nam dicitur peto talem rem ad me pertinere iure dominij,vel quasi.nūquid videtur esse deducū dominium vtile? Certe sic.secundū istam opi.Et hanc opi.videtur etiā firmare Wy.in l.& an eādē.§.actiones.de except.rei iudi.& eandē firmat Mar.in l.si mater.§.eandē.eo.tit.Et sic si actor probabit possessionem vel pr.ann.per quam queritur vtile dominij, vt no.in aut.nisi.& bo.mater. videtur q̄ debeat obtinere. ¶Ultimo valet ista lex
18 miles,† quod si testis loquatur impropie, q̄ dictum sum non
f coadiuuari[f]. Et est verum secundum do. Jac.§quantum ad hoc
g non incidat in falsitatem, non autem vt probet, vt not.per eum
h d.§.item si iurauero. Nam verbū testis dubiū,semper contra proferentē debet interpretari[h], vt in c.in presentia.extra de probat.

ADDITIONES.

a ¶Non potest. Vide Alexan.consi.lviij.in iij.vol.Et quamadmodum non potest remitti ista cautio, ita nec necessitas confici

inuentarium seu propalandi,⁊ describendi bona in quibus est relictus vsufructus. Uide omnino multa que habes in Bertach.in verbo,vxor vsufructuaria. Item qd si vsufructuarius vtatur ante prestitam istam cautionem,postquã tamen fuit petita, non faciet fructus suos. Secus si non esset petita. Uide Pau.de cast.consi. cccxcij.ad fi.⁊ eundem cõsi.cxcj.in prin. Uide que habes ad Bart. in l.scire debetis,vt in pos.lega. Circa vero cautionē in vsufructu earum rerum,que vsu consumuntur,⁊ eius materiã vide ad Bar. in rub.ff.de vsufr.ea.rer.que vsu cõsu. Et circa materiã huius cautionis,vide Barb.in c.fi.de pig.an autez donans alicui bona sua retento vsufructu,teneatur donatarius tanquam vsufructuarius prestare istam cautionem,vide Soc.in l.omnes.ff.de exce.eo ipso quod est prestita cautio,videtur heres eam recipiens consentire ⁊ datur licentia vsufructuario accipiendi possessionem vsufructus. vide Imo.in l.si homo.ff.de vsuca. Item an faciant fructus suos, si percipiat ante prestitam cautionē,vide Bar.in l.vxori.ff.de vsu. leg.⁊ d.l.si homo.ff.de vsuca.in l.edictali.§.his illud.C.de sec.nup. Et circa modum prestandi istam cautionem,vide etiaz Ang.are. in §.constitutus.Insti.de vsufr.ea.rer.que vsu consu.

b ALEX. ¶ Remittere potest. Utrũ cautio possit remitti vsufructuario per testatores,inter viuos,vide ĩ.proxi. Dicit tamen hic Ey.quod cautio pro alijs rebus que vsu consumũtur potest remitti. Sed Bal.hic dicit quod est contra istum tex.qui loquitur in pecunia.⁊ hãc etiam approbat Bal.in duobus locis hic,⁊ pro opi. Ey.tenet Pe.de anch.in c.fi.de pig.sed Imo.ibi contra,⁊ Sal.hic etiam tenet cum opin.Bar.vide Bal.in auth.cui relictum.in ver. ergo.C.de indi.vidui.tollen.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Remittere. An testator possit remittere hanc cautionem,⁊ inuentarij confectionem,vide per Alex.consi.lvj.in ij.dubio vol.iij.

c ALEX. ¶ Substãtia vsufructus. Et ad hoc qd no.Bal.in l.si tamen.de vsufru.est tex.optimus in l.pe.de vsufru.ea.re.que vsu consu.⁊ cum Bar.hic tenet Ant.de Bu.in c.fi.de pig.sed Imo.ibi dubitat.per l.hoc senatus.§.j.hic alleg.Sal.hoc tenet cum Bar.

d ALEX. ¶ Ad aliud. Adde Bar.in l sed ⁊ si possessori.§.item si iurauerit.de iur.

e ALEX. ¶ Talis libellus. An si in libello emphyteuta dicat rem ad se ptinere iure dominij,possit defendi talis libellus,adde Bart. in eo qui prescripsit. in l.minor.§.j.ff.de euict. vide que dixi post Bar.in l.j.si ager vecti.hic alleg.⁊ quod no.Inno.in c.examinata. ad fin.de iudic.⁊ quod not. Innoc.in c.in presentia.ad fin.de prob. ⁊ que not.in d.l.si quis intentione.ad fin.de iudic.⁊ Bart.sequitur hic Bald.in l.proprietatis.de proba. Adde tamen quod appellatione proprietatis, semper intelligitur de directa.text.in d.l.j.in fi. si ager vect.not.Bald.in l.cum res.in fi.ĩ.de prob.⁊ Bald.in l.pen. si a non compe.iudic.vide tu not.in l.si olei.ĩ.loca.

* CLAV.DE SEISS. ¶ Utili. Istud sequitur Bald.in l.ij.ff.de condit.instit.vbi dicit secus esse si dicat se proprietarium,quod exclamat Alex.in l.si quis vi.§.differentia.ff.de acquiren.possession.

f ALEX. ¶ Coadiuuari. Not.qualiter debet iuuari testis,de quo per Bart.in l.ij.ff.si cert.pet.⁊ in l.inter stipulantem.§.pro quo.vbi omnino vide Imo.de verb.oblig.sed Bart.in rub.ĩ.si ex fal.instru. tenet quod etiam testis improprie loquens probat.

g POMA. ¶ Uerum secundum do.Iac. Uide etiam Alex.in l.diuortio.ff.sol.mat.⁊ vide Fel.in c.cum tu.de test.⁊ Imo.consi.cj.

h ALEX. ¶ Interpretari. Uide omnino Bal.in l.Luci⁹.ff.de infa.

LEX II.

Erbis. Proprietarius non impeditur obligare proprietatem, licet vsufructus sit alienus,hoc dicit. Nota summarium.

LEX III.

2 ☞ Usufructus quando finiatur morte proprietarij,⁊ acquiratur.num.1.4.

Si patri. Morte proprietarij non tollitur vsufructus,sed fructuarij sic.h.d. ¶ Not.
1 quod vsufructus finitur morte vsufructuarij,siue vsufructus sit constitutus in vltima voluntate, siue in con-
2 tractu. ¶ † Secundo habetis notare quod morte proprietarij nõ extinguitur vsufructus. ¶ Modo contra istud secundũ notabile op.de l.ij.ĩ.de bon.ma.vbi videtur quod mortuo filio consolidetur cum proprietate. Sed secũdum Pla.ibi est casus specialis. Istud est falsum,quia nõ apparet aliqua ratio specialitatis,quare solue, ⁊ melius,vt ibi not.quia ibi nõ dicitur ꝙ obierit filius,sed pater, ideo nihil ad rhombum. ¶ Item op.de l.pen.§.quod si nepotes.ĩ. de bo.mat.dicit gl.etiam ibi fallit. Tu vero potes dicere secũdum Pet.⁊ Cyn.ibi ⁊ hic, quod ibi est alia ratio finiendi vsumfructum,
3 videlicet consolidatio cum proprietate. ¶ † Item op.de §.si vero. in aut.de here.ab intest.coll.ix.quare dicas duo verba. Quandoqz filius decedit non relictis descendentibus vel collateralibus, sed patre tantum,⁊ tunc succedit tantum pater, ⁊ vsufructus consolidatur cum proprietate,vt in aut.defuncto.⁊ in corpore vide sumitur.ĩ.ad Tertul. Quandoqz filius decedit relictis descendentibus tantũ, ⁊ tunc illi succedunt, qr est potior causa descẽdentium, vt in §.j.in aut.de here.ab intest.⁊ in aut.in successione, de suis ⁊ legit. Quandoqz decedit relicto patre ⁊ relictis fratrib.⁊ tunc pater succedit in virilē cum fratrib.⁊ quantum ad illam portionē virilem vsufructus extinguitur, ⁊ cum proprietate consolidatur,quãtum
4 †ad alias portiones, in quibus succedunt fratres, etiam vsufructus extinguit,vt in §.consequens.in aut.de here.ab intest. Et que sit ratio,dic vt ibi.⁊ est de casibus exceptuatis,in quibus pater nõ habet vsumfructũ in bonis aduentitijs filiorum,quos habetis no. in aut.idẽqz.C.de bo.que libe.⁊ in corpore,vt lice.ma.⁊ auie.§.si.⁊c.

LEX IIII.

1 ☞ Usufructuarius tenetur cauere de vtendo fruendo arbitrio boni viri.
4 Quando vsufructus est relictus pure,⁊ proprietas sub conditione,vsufructuarius non cauet.
5 Si vsufructuarius non potest cauere,an habeat vsumfructum.
7 Usufructuarius si non prestitit cautionem, ⁊ percepit fructus, an eos faciat suos.

Usufructu constituto (Usufructuarij)
a siue ex testamento, siue ex contractu, oportet cauere[a] de vtendo fruendo arbitrio boni viri.h.d. ¶ Not.quod
1 vsufructuarius † tenetur cauere de vtendo fruendo arbitrio boni viri,vt hic. Et hec sunt vera siue vsufructus constitutus sit in vltima voluntate siue inter viuos,vt hic. Modo op.dicitur hic quod
2 vsufructuarius tenetur cauere,⁊c. Cõtra † de l.j.§.si ad fiscum.ff.vt lega.no.ca.vbi,fiscus non cauet. Solut.casus specialis est in fisco.
3 ¶ Item op.de l.fi.§.finautem.ĩ.de bo.que libe. ¶ Sol. † Etiam est casus specialis in patre vt colligitur in d.§.finautē.nam non tene-
b tur cauere,sicut ⁊ alias non tenetur reddere rationē[b] administrationis,vt ibi,nisi dolose gesserit,quia tunc tenetur reddere rationē administrationis,vt l.Imperator.⁊ ibi no.ff.ad Trebel. ¶ Itē op. de l.si vsufructuarius.§.plane,⁊ §.illud.ff.vsufru.quemad.ca. Sol.
4 † Ibi vsufructus erat relictus pure, proprietas ex die,⁊ ita sperabatur de proximo vsufructus consolidari cũ pprietate, ⁊ sic vsufructuarius vtebatur quasi re propria, ⁊ ideo non cauet, ⁊ ista est
5 ratio.l.cõtrarie. ¶ Pro declaratione.l.nostre querit gl. † Ecce vsufructuarius debet cauere,⁊ dare fideiussores de vtẽdo ⁊c. arbitrio
c boni viri. Pone quod nõ potest dare fideiussores[c], nunquid gau-
d debit cõmodo[d] vsufructus? Quidam dixerunt quod non,imo res debet sequestrari vt l.litibus.de agric.⁊ censi.lib.xj.C. Illa opi.non videtur vera. Nã regulariter sequestratio est prohibita,nisi in casibus inter quos iste non enumeratur,vt l.vnica.⁊ quod ibi not.ĩ.de prohib.sequest.⁊ l.si fideiussor.§.fi.ff.qui satis.cog. Quare dixerunt alij, quod si ipse velit promittere proprietario secundum formam l.hac edictali.§.his illud.ĩ.de secun.nupt.qd admittetur ad vsumfructum. Ista opi.reprobatur in gl.⁊ merito.nam ibi est speciale in matre conuolante ad secunda vota,vt hic patet. Quare gl.nostra hic dicit, quod si non potest dare fideiussores, quod ipse non gaudebit cõmodo vsufructus, vt l.vxori vsufructus.ff.de vsufru.leg. Sed contra istam sol.glo.posset instari de §.impossibilis.Instit.de here.inst. Sol.dicit gl.ibi loquitur de impossibilitate de natura vel de iure,hic in questione nostra de impossibilitate facti. Uel melius
6 secundum dictum do.Iaco.dicatis † quod impossibilitas excusat aliquem,vt in cõtrario, sed difficultas prestationis non excusat,vt l.continuus.§.illud.de verb.oblig.⁊ ita intelligitur questio nostra. ¶ Sed vlterius,contra determinationē gl.posset instari de l.cum non facile.ff.si cui plus, quam per l.Falc.vbi si non potest prestare fideiussores, remittetur iuratorie cautioni. Huius timore Petr.⁊ Cy.post eum dixerunt, ꝙ si vsufructuarius velit iurare de vtendo fruendo arbitrio boni viri,quod ipse gaudebit commodo vsufructus,⁊ remittetur sibi cautio,arg.in auth.cui relictum.posita.ĩ.de indi.vidui.tollen.⁊ in corpore vnde sumitur. Facit ad hoc l.j.§.fin vero.ĩ.de asser.tol.⁊ ita tenet prima opi.posita hic in gloss. Gul.de Cu.tenet quod res debent sequestrari apud quendam bonum virum,qui vsufructuario prestabit commoditatem vsufructus,arg. l.postquam. §.Imperator.vt leg.no.caue. Crederem posse saluari opi.vtriusqz,⁊ sic. Nam aut persona vsufructuarij est persona suspecta,⁊ tũc dicerem quod haberet locum opi. Gul.quod res debeat sequestrari secũdum formam.l.postquam. §.Imperator.prealleg. Aut non est persona suspecta.⁊ tunc habet locum opi. Pet. videlicet quod committatur iuratorie cautioni, argu.in d.l.j.§.fin vero.ĩ.de asser.tol. Item quero, videtis quod vsufructuarius de-
7 bet prestare cautionem. † quid si nõ prestitit cautionem,⁊ fructus
e percepit,nunquid fructus fecit suos[e]? Gl.variant. Habetis vnam glo.in l.si cuius.§.j.ff.eo.tit. que videtur dicere quod non facit fructus suos. Aliam habetis in l.vxori.la j.ff.de vsufr.leg.que videtur dicere,quod facit fructus suos. Quid dicemus? Gul.de Cu.con-

cordat eas sic. Aut vsufructuarius bona fide vsus fuit, quia forte cautio non fuit petita sibi ab herede, & tunc vsufructuarius facit fructus suos, & ita habet locum gloss. que est in l. vxori. prealle ga. Aut non fuit vsus bona fide, & tunc non facit fructus suos. & ita habet locum gloss. que est in l. si cuius. §. j. de vsufr. & hanc eandem opi. secundum Lyn. Bet. firmat hic. & quodammodo fuerunt verba. Azo. in d. l. vxori. de vsufruct. leg. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Oportet cauere. Ro. qui sunt illi vsufructuarij qui teneantur cauere. Sed quid in conductore emphyteuta, & alijs habentibus vtile dominium, vide Bald. in rubri. ff. de iure do. Adde an ante prestitam cautionem faciat fructus suos. Bald. consilio clxxvij. ij. lib.

b ALEX. ¶ Reddere rationem. An pater teneatur reddere rationem filio, per Bal. in auth. episcopalis. de epis. & cle. l. filia. famil. ercis. & in l. si superstite. de dolo. & tex. bonus & doc. in l. cum oportet. §. cum autem. de bon. que libe.

c ALEX. ¶ Dare fideiussores. Not. quid si vsufructuarius non potest cauere, vt sufficiat iuratoria cautio, duo requiruntur, vt no. Bart. in auth. generaliter. in prin. de epis. & cle. & quod ista difficultas semper probetur per iuramentum vt perueniat ad iuratoriam cautionem, licet Bald. in l. j. C. de asser. tollen. Sed ille text. videtur subtiliter in cõtrarium. & adde Bal. in d. l. j. §. j. in fi. vbi querit vtrũ semper sufficiat ista iuratoria cautio. itẽ non sufficit iuratoria cautio, vbicunq; iurasset quis se semel presentare, & non obseruauerit. auth. ei qui. & quod ibi Bal. in primis verbis de bo. autho. in. poss. Ad hoc quod not. Bald. in c. qua fronte. post gl. in fi. de appel. imo etiam videtur ibi in d. auth. ei qui. dicere hoc esse verum, vbi solum quis fuit contumax etiam absq; periurio, & ad questionem gl. hic, & doct. vide etiam Bal. in l. hac edictali. §. hic illud. de secun. nup. & adde quod vbi quis liberatur a satisdatione, eo quia non potest & quod deuenitur ad iuratoriam cautionem, non debet solum promittere, sed cum hypotheca bonorum, per l. filio. & ibi Bart. vt leg. no. caue. & text. in auth. cui relictum. de ind. vidu. & adde secundum Fior. hic statur iuratorie cautioni. hoc est verum si quis nõ potest cauere propter paupertatem, secus si propter malos mores non potest fideiubere, quia tunc non auditur cum eius iuramentum, l. ij. §. a barbaris. de re milit. & d. §. his illud. & c. per vestras. de don. inter vi. & hoc fuit de mente Bal. in auth. cui relictũ. §. de indi. vidu. & doc. in c. qua fronte. in fi. de appo. Itẽ istis in materia adde quod no. Lyn. in l. vnuersa. & ibi dixi post Bal. & d. preci. Impe. offe. Et ad questionem. de qua hic, vide bonum tex. in l. iiiussa. §. diui. versi. item princeps ff. de leg. §. & quod sufficiat iuratoria cautio, vbi non potest satisdari. & est text. not. in l. si constante. §. quoties. sol. mat. & quod no. in l. in possessione. in prin. quibus ex cau. in poss. ea. & per Paul. de Cast. in d. §. quoties. Et pro ista gl. quod cautio necessaria non suppleatur per cautionem iuratoriam in defectum, tenet Ro. in l. ij. in prin. so. ma. per tex. in l. ij. C. de tu. qui satisd. nõ de. Item limita, nisi alio remedio possit consuli contra non valentem cauere. l. fi. iussa. §. diui. de leg. §. & ibi Imol. & vide Imol. in l. non facile. ff. si cui plus quã per l. Falci. Item limita vt per Bal. in l. ij. ff. de vsufr. leg.

b POMA. ¶ Commodo. Vide Pan. consil. pl. in 9. dub. vol. j. & in c. cum constet. de pigno. vbi tangit de sequen. verbis Bart. & Alex. consil. lvij. vol. iij.

c ALEX. ¶ Nunquid fructus fecit suos. Et vide Bart. in l. si homo. de vsucap. & aliquid in authen. cui relictum. per Bal. in l. ij. de indic. vidu. tollen.

LEX V.

Si pater. Vsufructuarius fructus perceptos post tempus vsufructui adiectum tenetur restituere, hoc dicit. Not. quod dixi in summario. ¶ Item not. quod finito vsufructu. post tempus ei adiectu vsufructuarius tenetur restituere omnes fructus, vt hic. Opp. dicitur hic quod vsufructuarius tenetur restituere fructus perceptos post tempus. quasi videatur dicere quod non teneatur de precipiendis. Sed contra de l. generaliter. ff. de rei vend. & l. certum. §. ti. priori. Dixerunt quidam. quod hoc est speciale in matre, quod non teneatur de percipiendis. Ista sol. est falsa per l. si mater. §. de vsuris. quare dicatis quod ista lex suppletur per iura contraria, quia licet dicat quod teneatur ad fructus perceptos, non tamen negat quin etiam de percipiendis teneatur.

LEX VI.

1 ¶ Vsufructuarius potest obligare vsumfructum, id est, commoditatem vtendi fruendi. & num. 2.

Interest. Maritus vsumfructũ in dotem recipiens, proprietatem obligare non potest. & idem si proprietatem inestimatam in dotem reciperet, si vero estimatam, obligare potest. h. d. ¶ Ad euidentiam huius legis habet duplicem intellectum. Vnus est iuxta dum gl. quod ista ponat tres casus, videlicet quando vsusfructus tantum datur in dotem. Item quando datur proprietas inestimata. Item quando datur estimata. Legitur & alio modo vt ponat quatuor casus. Et secundum istam lect. debet addi casus, in quo proprietas sit estimata ea estimatione, que facit emptionem. Ponam vobis casum secundum primam lect. quam gloss. approbat. licet aliam non reprobet. ¶ Nota. quod dixi in summario. ¶ Oppon. dicitur hic quod vsufructuarius non potest obligare proprietatem. ¶ Contra de l. fructus. de reg. iur. & l. fin. ff. de vsufr. hic autem dicitur contra quare male. Sol. Dicunt quidam quod iura contraria loquuntur in domino. Certe ista solutio non videtur bona, quia nullum habet saporem. † Quare dic quod vsufructuarius non potest obligare proprietatem. vt hic, vsumfructum sic. Et ita intelligantur contra. Contra istam solu. instatur de Lar. bonibus. §. vsufructuarius. ff. e. ti. & de eo quod solet notari. §. item finitur. Insti. eo. ti. vbi vsufructuarius non potest cedere. Sol. Bal. vsufructuarius vult cedere vel vendere vel obligare ius vtendi fruendi. Et dico quod non potest. vt d. §. item finitur. Aut vult cedere vel vendere cõmoditatem † vtendi fruendi. & hoc potest fieri vt no. d. l. arborib. & d. §. item finitur. Insti. eo. tit. hic non sunt alia.

1 ¶ In reficiendo, omnis expensa pertinet ad vsufructuarium.
2 Vsufructuarius repetit magnam expensam. & qua actione.
4 Vsufructuarius videtur constitutus procurator in rem suam.

LEX VII.

Eam ad quem. Modica expensa pertinet ad vsufructuarium, magna ad proprietarium, hoc dicit. ¶ Querit glo. qua actione vsufructuarius repetet? Respondet quod per actionem negotiorum gestorum. Ista non placet mihi, licet enim modica expensa pertineret ad vsufructuarium, & magna ad dominum tamen † omnes expense in reficiendo semper pertinent ad vsufructuarium. Sine ergo sit magna expensa, siue parua, vsufructuarius debet reficere licet magnam repetat a, & paruam non. vt ff. de dam. infect. l. damni. §. ei cuius. Unde cum vsufructuarius expendit de necessitate non potest repetere per actionem negotiorum gest. vt l. heredes. §. idem est si vnus. famil. ercis cum. ¶ † Qualiter ergo repetet? Respon. per actionem in factum. vt dicit Iurisconsultus in simili in l. prætor. §. his verbis. de bo. autho. iudic. poss. qui est bonus tex. ad hoc vt repetat per vtilem actionem mãdati, quia vsufructuarius † videtur constitutus procurator in rem suam ad omnino, circa curam rei. Istud probatur in l. j. in fi. cum l. seq. de ope. no. num. & l. j. cum l. seq. vsufruct. quemad. caueat.

1 Magnam repetat. Adde quod contrarium tenet Bal. quem refert & sequitur Paul. de Cast. hic, quia durum esset vsufructuarium magnam impensam facere de suo, deinde recuperare. Unde dicit quod non tenebitur nisi ad paruam, vt est de natura vsufructus non obstante quod sit procurator in rem suam, quia illud verũ, quantum ad defendendum, non vt de bursa teneatur facere impensam. P. PAV. P. ¶ Magnam repetat. Vide aliquid per Com. consil. lvij. incip. monasterium. Idem tenet Paul. de Cast. & Bartol. post gloss. in d. l. damni. §. eius cui. ad finem de dam. infec. Contra tamen dicit hic Bal. & Paul. de Cast. imo bene considera. vide que scripsi in l. hactenus. ad Bart. ff. de vsufruct.

ADDITIO.

LEX VIII.

1 ¶ Vsufructuarius possidet naturaliter tantum.
2 Sola naturalis possessio non sufficit ad prescriptionem.

Neque fructuarium. Vsufructuarius vel eius heres non prescribit proprietatem. hoc dicit. Ratio est, dicit glo. & bene, quia non possidet ciuiliter, sed naturaliter tantum. † Sola autem naturalis non sufficit ad prescribendum. vt l. acquiritur. & fin. de acqui. re. domi. per Dy. in c. sine possessione. de reg. iur. lib. vi. Dixi plenissime in l. ij. §. ex contrario. de acquir. poss.

LEX IX.

Vsufructu matri. Vsufructuarius, vel cui sunt relicte opere serui, alienandi facultatem non habet, hoc dicit.

LEX X.

Si domina. Habes duas lectiones secundum primam, hoc dicit, Morte domini extinguitur vsusfructus, hoc dicit, secundum aliam lectionem. Morte eius, qui conduxit vsumfructum, vsusfructus conductus extinguitur, hoc dicit, secundum aliam lect. magis notabilem.

LEX XI.

Habitatio. Habitatio finitur morte. & qui habet non potest alienare proprietatem, etiam in vltima voluntate, hoc dicit.

LEX XII.

1 ¶ Quando tempus certe etatis appositum ad excusionem heris tam quesiti in dubio facit diem, non conditionem.

Ambig-

Obiguitatem. Quando tẽpus certe etatis opponit ad exclusionem iuris iam quesiti,in dubio facit diem,non cõditionẽ,& vsusfructus morte extinguitur.h.d. tota ista lex.Et est ista lex vnum de membris,quod sit in l.si cui legetur.de leg.1.& lex his verbis,de bo.auth.iudi.pos. ¶Ho.primo quod di leg.1.& lex in summario. ¶Ho.secundo,q̃ dictio donec,hic importat cõditionem quandam extensiuam.De hoc tangitur per glo.in l.iuj. in prin.ff.de seru.tit.generali.ter.qui facit magis difficilem istã materiam de dictione quousq̃,& donec.est ter.in l.pe.de ercu.tu.Tu dicit plene dixi in l.j.ff.de condi,& demon.tetigi.j.de lega.l.j.

LEX XIII.

Habitatio est ius per se,& qui eam habet,potest eam locare.

Habitatione legata,quod ex vsu loquendi quis intelligatur legasse dominum.

Am antiquitas. ¹Habitatio est ius per se,& qui eã habet,põt locare,[a]non tñ potest dominũ vendicare, nisi hoc fuerit in concedẽdo expressum.h.d. ¶Opp.ff.de vsufr.ceterum.in prin.& l.sed neq;.Solu.ibi loquitur in eo,cui relicta est habitatio. ¶Quero, [b]quomodo poterit probari,qs quis legando habitationẽ,voluit legare dominum.gl.respondet & bene multũ notabiliter ex vsu loquẽdi. Sunt enim quidam,qui domũ vocant habitationẽ,ficut sunt qui dam qui fundum appellant possessionem,respiciendo ad proprietatem,non ad fundam possessionem vt l.interdum.de verbo.signifi. quod tene menti.

ADDITIONES.

POMA. ¶Locare.quid in vasallo habitationis an poterit ipse locare.vide Bal.in prelu.feu.in secunda diuisione.& ibi do.Prep.

ALEX. ¶Legare dominium. An per legatũ hereditatis videatur legatum dominium.Faciunt notata per Bart.in l.Quintus. Argento.de auro & arg.leg.& not.quod si relinquitur habitatio, intelligitur pro se & familia.per id,quod no.Bald.in aut.habita.C ne filius pro patre.

LEX XIIII.

Heredis appellatio quando finiatur in persona heredis.

Liber homo quando possit in perpetuum operas suas locare.

Ntiquitas [a]Appellatio heredis relata ad illud quod sui natura nõ est trãsmissibile ad heredes,in persona primi heredis finitur.h.d. ¶Item in annalibus.j.de leg.glo.dicit ibi solui. Tu dic q̃ ibi appellatio heredis referrtur ad illud,qd sui natura non est trãsmissibile ad heredem.etiam volentibus contrahentibus,seu volẽte testatore.Secus esset actũ.q̃ ad heredes transiret,non esset idẽ vsusfructus ille,qui est in persona heredis,& ille,qui erat in plena dominio,vt stipulatio nta.§.si quis ita.de ver.ob.Facit.ff. quemad. vsufru.amit.Ireperi.sed legatum annuũ ex natura rei legate bene potest transire ad heredem,sed non transit,qr est conditionale pro annis sequentibus. Adijcitur ergo ibi,rei que de sui natura potest ad heredes transire,ideo si bene respicis illam legẽ, heres non capit tanquam legatum sibi,sed tanquã legatũ factũ defuncto conseruatum in eum. ¶Opp.de l.sciendũ.de verbo.sign.Solu. Saltem ibi. ¶Ultimo gl.inducit istam legem ad questionem, vtrũ liber homo possit in perpetuum[b]operas suas locare,seu obligare.De qua questione plene dixi in repertitione.l.stipulationes nõ diuidantur.ff.de verbo.obligation.

ADDITIONES.

ALEX. ¶Antiquitas. Adde ad hãc legem etiã Bar.in l.Semproius.de vsufru.leg.P. PAV.P. ¶Antiquitas. Vide Ang.cõs. 1.Vide omnino ad intellectũ huius legis que scribuntur p̃ Bart. in l.Salius.§.etsi parentem.circa finem.ff.de li.& posth.Vide Jas. in annalibus.j.de leg.ponentẽ que sit ratio huius legis & cur tantum in legatis annuis,& an haberent locũ in vsu & an in fundo.vt dixi per eum.

ALEX. ¶In perpetuum. Vide l.Titio centum.ff.de cond.& de mon.per Bar.in l.& de senten.que pro eo quod interest.& gl.§.loca. in l.si hi.in vlt.posit certi.C.de lib.cau.

LEX XV.

Ter antiquam. Per alienationẽ partis serui,nõ extinguit vsusfructus seruo concessus,hoc dicit.

LEX XVI.

Actio personalis competens pro vsufructu quod tollatur longo tempore.

Promittens seruitutem,an dicatur promittere factum,an ius.

Orruptionem. [a]Vsusfruct, non vtendo & personalis actio pro eo competens,spatio lõgi tẽporis amittitur, non nunoi

finit etiam p̃ morte & capitis diminutionem.nõ per minimam.h.d. ¶Oppo.gl.cõtra istam legem multum fortiter.videtur quod ista lex non procedit in vsufructu relicto in testamento.nam ille statim adita hereditate est constitutus.vt l.si partem.§.j.quẽad.ser. amit. sicut enim dominium transit recta via[b]in legatarium,ita etiam ius vsusfr.vnde statim est constitutus. Si vero vsusfructus est promissus per stipulationem,siquidem non est traditus,non potest amitti.sed si est traditus.iam personalis actio pro eo competens est extincta solutione.frustra ergo queritur de personali actione. Rogo quod aduertas. Dico quod in vsufructu relicto in testamẽto.ista lex procedit sine dubio.qr in vltima voluntate concurrit actio personalis cum reali quãtum est respectu originis.vt l.j.& ti.j.comm. de lega. In vsufructu vero promisso inter vinos procedit ista lex etiam antequam constituatur. Et secundum hoc erit mirabile. q̃ actio personalis finitur longo tempore. etiam vsufructu non cõstituto.& ita generaliter hic gl. in fin. videtur hanc legem intelligere. Ita etiam sentit Azo in Summa huius ti. Item procedit hec l.in vsufructu iam constituto, nec tollitur actio personalis solutione: nam ille qui promisit vsumfructum,tenetur ad factum. hoc est,ad patientiam nunquam tradit perfecte. Licet enim patiatur te frui hodie,forte nõ patietur cras. Ideo actio personalis adhuc durat. quia vna cum vsufructu solum extinguitur. Ita etiam dicitur in l. pluribus.§.fi.de verb. oblig. & credo quod ista gl. dicat veritatem.

Ultramontani vero insurgunt contra,eam,& dicunt quod ille, qui promittit seruitutem,& non promittit factum,sed ius,vt hic refert Cyn.& hoc tangit in l.j.§.j.de verb.oblig.& ibi hunc passum eraminam perfecte.& sustinui gl.nostram contra impugnationem vltramontanorum.

ADDITIONES.

ALEX. ¶Corruptionem. Et verum illa lex habeat locum in hereditate. Dic quod non quia nunquam admittitur,nisi morte,vt no.gl.& Bal.in l.cum antiquitas.§.eod.

P. PAV. P. ¶Corruptionem. Circa istam materiam quid si testator instituit filijs heredib' dicat quod portionis Titi relinquit vsumfructum aliis coheredibus,quia tunc considero quod duratibus beneficijs non indiget Titius vsufructu portionis sue.an talis vsusfructus finiatur morte Titi,vide Rom.consi.ccccxxx.

ALEX. ¶Recta via. Vide Bar.in d.l.si partem. vbi videtur tenere contrarium. videlicet quod actio personalis competens pro seruitute reali vel personali imponenda nondum orta nõ tollitur spacio decem vel viginti annorum,& sic no.quod actio personalis iuncta cum reali,vel personali,præscribitur eodem tempore sicut & realis. Vide Bal.post gl.in l.j.de anna.ercep.

¶Do concordia aduerte quod actio personalis competens pro seruitute reali vel personali imponenda,nondum orta tollitur spatio decẽs vel viginti annorum.secundum Bar. hic in hac l.corruptionem,sed do,Alex.hic in sua apostilla allegat Bar. sibi contrarium in l.si partem.ff.quemadmo.seru.amit. Tu dic.non reperitur quod Bar.aliquid dicat in d.l.si partem.preter summariũ, sed adhuc ibi loquitur de seruitute imposita & orta.patet dum dicit per vsum partis loci &c. Preterea aliud est in nihilo habere,seu vti actione,quo casu loquitur prima opi. Aliud vti pro parte. quo casu impeditur præscriptio in totum. Adde Cepo.in tracta. seruitutum.in j.parte quæst.viij.

LEX XVII.

Ex libris Sabi. Hec lex habet vnũ difficilem passum valde.Breuiter dicit,Si filius,cui est vsusfructus concessus,aute patrem decedit,videtur cõtemplatione patris concessus, sed si pater prius decedat contemplatione filij, h.d. Diuiditur in duas partes.Primo loquitur,quando filius, vel seruus precedet serit.Secundo,quando pater predecesserit. Item in prima loquitur de filio,& seruo.In secunda de filio tantum. Secunda ibi, neque si pater,&c. ¶Opp.de l.qui vsumfructum.§.fi.ff.eo.Sol. Hic vsusfructus fuit relictus contemplatione patris,vel domini,ibi contemplatione serui. Ita dicit gl.hoc ibi cõitabat. ¶Oppo.de l.si filio. ff.de dona.cau.mor.Sol.eo modo. ¶Oppo.de verb.obli.l.si stipulatus fuerit,& de inu.l.sed si vnius.§.fi.Sol. Ibi in his que coherent mere persone filij,ita quod patri non acquiritur. ¶Item oppo. & istud est difficile. Videtur quod hec lex non possit procedere aliquo iure neque antiquo neque iure nouo. Nã aut hic relictus erat vsusfructus ex causa castrensi vel quasi,& tũc persona patris nullo modo attenditur,quia sibi nihil querebat,vt vidistis in l, cũ oportet.§.exceptis.j.de bon.que lib.& ff.ad Mace.l.ij. Aut loqueris in aduentitijs.& profectitijs,& tũc de iure antiquo acquirebatur in totũ patri.& in nullo attendebatur persona filij.hic dicitur contra. ergo male. Si loqueris de iure hodierno.in castrẽsi,vel quasi vel profectitio.nihil est immutatum, in aduentitio queritur ipsi filio,ergo eius morte debuit extingui,& tamen hic in prin.dicitur quod rema

neat apud patrem. Dicunt quidam quod in princ. loquitur quando constat quod fuit relictus vsusfructus contemplatione patris, in fin. loquitur quando constat quod fuit relictus contemplatione filij. Istud nihil est dicere, quia secundum hoc distinctio huius legis nihil operatur, vtrum pater decedat primo, vel post. Preterea
a ter. si eum respicis, loquitur in dubio,[a] vt placet ex fi. ibi, plerunq; verisimile. Cum enim respicis quod verisimile est, apparet & non est certum. ¶ Pro huius declaratione quicquid dicant hic doctores debemus hic primo aduertere quãdo relinquitur filio, vtrum videatur relictum contemplatione patris, aut contemplatione filij. Circa & Dy. in l. si filio. ff. de don. cau. mort. & in l. filio. de condi. & demon. videtur distinguere, an fiat mentio patris vel nõ, vt quando fiat mentio patris videatur relinqui contemplatione patris, vt l. cum aliquis, j. de iure delib. Sed ego reperio in quodam suo consilio ipsum consuluisse aliter, quod in dubio videtur relictum contemplatione filij, per hanc legem in fi. Et istud puto verius cum distinctione quam dicam j. Nam in dubio nomen patris vel pater, videtur adjci causa demonstrationis, & si in ea erretur, non vitiat, vt l. his verbis. §. fi. ff. de her. instit. ¶ Circa hoc debemus breuiter sic dicere. Primo si est certum vel ex aliquib⁹ coniecturis potest apparere, cuius cõtemplatione relinquatur, stamus illi certo, vt l. sed si plures. §. in arrogato. de vulg. & pupil. & ff. pro soc. l. socium qui in eo. §. j. Facit quod habuistis notatum in l. cum oportet. in princ. de bo. quæ lib. ¶ Si vero non apparet, aduerte. Quandoque fit mentio patris & patrie potestatis, tunc in dubio videtur relictum contemplatione patris, vt l. filio. de condi. & demonst. nisi expresse esset relictum in tempus existẽtie sui iuris, vt l. mulier. in prin. ad Treb. l. si mater. j. de instit. & substitutio. Si vero fit mentio patris tantum, & non patrie potestatis, tunc aut illud quod relinquitur, est tale ex quo nihil potest queri filio, & tunc in dubio videtur relictum contemplatione patris, arg. ff. de stipul. ser. l. j. §. si seruus, & l. verum. §. si seruo communi. ff. pro socio. Facit ad hoc quod not. in l. post mor-
b tem.[b] §. j. ff. quando ex fact. tuto. & l. cum post. j. ff. de admini. tuto. & ita debet intelligi l. cum quis. infra de iure deliberandi. Si vero filio potest queri, tunc in dubio videtur relictum contemplatione filij, vt hac l. in fine, & persona patris videtur adiecta ad demonstrationem, vt dicta l. his verbis. in fin. Si vero est dubium vtrum filio possit queri vel non, sed pendet ex futuro euentu, ille futurus euentus inspicitur, & secundum illum futurum euentũ iudicamus contemplatione patris vel filij. Hic est casus hic, vt j. declarabo. Debes enim scire quod quando filio relinquitur vsusfructus ex causa aduentitia licet ipse sit fructuarius, tamen commoditas fructuum pertinet ad patrem, vt not. in auth. idem est. j. de bon. que liber. Si igitur filius decedit viuo patre, hic euentus declarat quod filia nihil potest queri, & ideo presumitur isto casu cõtemplatione patris relictum, & patri dicetur vsusfructus quesitus, vt in prin. l. sed si pater decedat primo, hic euentus declarat quod filio potest queri, qz est sui iuris effectus, & ideo videtur contemplatione filij relictum. Hic est casus in secũda parte huius legis, & ideo in hac parte non reperitur de seruo, qz ipsi, siue viuo, siue mortuo domino, nihil põt queri, & ideo semper in dubio inspicitur persona domini. Ita debetis intelligere hanc materiam.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Loquitur in dubio, an relictum filio dicatur contemplatione patris, vide late Bar. in l. si filio. de bona, causa mort. & vide de pulchre Bal. in l. non plures. de sac. san. eccl. & quod not. Bald. in l. Salvius. §. quidam rec te. ff. de libe. & posthu.

b ALEX. ¶ In l. post mortem. Quero in illa l. cum quis, illa hereditas non potest filio queri dummodo apparet qꝫ contẽplatione illius factum est. non habemus quod per ista verba soluas filio meo, videtur pater priuari vsufructu. per l. si vsufructus. §. si ita iuncta glos. ff. quando dies leg. ced.

---

a De seruitutibus & aqua.[a] Rubr. XXXIIII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Et aqua. Circa istam materiam acquirendi quasi possessionem in istis seruitutibus, si inducat eum cui debetur seruitus, in fundum animo tradendi sibi quasi possessionem ipsius seruitutis, an dicatur acquisita possessio sine aliquo vsu, vide omnino Bretin. in l. ij. in princip. ff. de acqui. possessio. & ibi etiam signanter ponit nunquid in similibus in corporalibus sit dare aliquẽ casum, in quo transferatur quasi possessio de vno in alium absque aliquo actu vel facto. Item de materia quando seruitutes possent acquiri prescriptione, vide late Felinum in capi. de quarta. extra de prescript. Item quod opus sit vti iure seruitutis, etiam aduersarijs scientibus, ad hoc vt possit acquiri seruitus, vide Com. consi. clviij. in ij. dubio, vbi quedam alta breuiter.

¶ Communa vt in gloss. &c.

LEX I.

1 ¶ Seruitus altius non tollendi sola prohibitione acquiritur.
2 Seruitus itineris acquiritur secuto cursu triginta dierum.
3 In seruitute aqueductus, per primum actum inducitur quasi possessio
4 Bona fides quando requiratur ad prescribendum libertatem.
5 Possidere precario respectu alterius non domini, quando prescribatur.
6 Contra nescientem, nec contra possidentem vi vel clam, vel precario non prescribi seruitutem. & num. 7.
10 In positionibus ad probandam prescriptionem debet poni de scientia aduersarij.

Si quas actiones. Ista lex primo legitur tribus modis, & quelibet lectura est bona, & nota. Breuiter dicit secundum primam, Seruitus que habet causam continuam, acquiritur spacio longi temporis, si prescribens fuerit bone fidei, hoc dicit. ¶ Oppon. ad istam lect. de text. huius. l. j. in princip. qui loquitur in secunda persona, in fi. loquitur in tertia persona. Sed pterea in fine dicit, is qui pulsatur, vnde videtur quod referatur ad reum conuentum, qui edificauit non ad actorem. Sed secundo casum, quem posuit, ista verba referuntur ad actorem, quare mo. Sol. expone, is qui pulsatur. id est. tu qui pulsaris, secũdum tũ lect. Item oppo. quod sine possessione prescriptio non procedit. l. sine possessione. ff. de vsucapio. Sed licet domus tua sit de pri. & mea sit alta, ego nullam habeo possessionem seruitutis, ergo nul-
a lo modo prescribo.[a] Bl. huius gratia dicit hic & alibi quod in hac
1 seruitute † altius non tollendi, tunc acquiro quasi possessionẽ, quando vicinum volentem altius tollere prohibeo, vt l. fi. ff. quemad. ser. amit. & ibi not. ¶ Contra hoc oppon. & videtur quod non sufficiat sola prohibitio ad acquirendam istam quasi possessionẽ, sed requiritur cursus triginta dierum, vt l. j. §. j. de iti. actuque prima. Solu. Quedam sunt seruitutes negatiue, & in istis acquiritur quasi possessio per solam prohibitionem, vt hic. Quedam sunt seruitutes
2 † affirmatiue, quod liceat ire & agere, aquam ducere, & similia, & in istis quedam sunt in quibus potest esse vsus per modũ facultatis cuiusdam, & ire per fundum tuum. De hoc cuilibet est facultas. do nec prohibeatur, vt l. diuus. ff. de seru. rust. prædi. & l. ij. §. j. de acqui. rer. domi. tunc non acquiritur quasi possessio per primũ actum, nisi cursu sequuto triginta dierum, vt dicta l. j. §. j. ff. de itine. actuque
3 prima. Quandoque † vsus non potest esse per modum facultatis, vt si quis ducat aquam per fundum tuum, & tunc per primũ actum inducitur quasi possessio, vt in l. j. in principi. & §. quod autem. ff. de aqua quotidi. & esti. Qualiter autem hoc probetur non vi, aut clã neque precario, dic vt in dicta l. j. §. j. de itiner. actuque primo. Secundo modo legitur ista lex, & breuiter hoc intendit. Libertas seruitutis altius non tollendi, queritur longo tempore ab eo, qui bo-
4 na fide fuerit in quasi possessione libertatis, h. d. ¶ † Nota secundo hanc lecturam quod ad prescribendam libertatem requiritur bona fides. ¶ Oppo. ad hanc lect. de text. qui dicit vicem seruitutis. Sol. Dic seruitutis, scilicet amisse. Vel aliter die ppzie, sicut enim quando scholaris perdit famulum suum, oportet quod ipsemet sibi famulus, ita quando domus amittit seruitutem, ipsamet efficitur serua. ¶ Opp. secundo, quod non requiratur bona fides, vt l. sequitur. §. si viã. ff. de vsuc. Sol. Quandoque queritur de prescribẽda libertate persone, tũc sine dubio requiritur bona fides, vt j. de prescri. long. tem. que pro liber. per totum. Quandoque tractatur de prescriptione libertatis, a seruitute reali, tũc si quidẽ ad constituendam quasi possessionẽ huius libertatis, requiritur fides hominis, tunc requiritur bona fides. Hic est casus hic, nã ad hoc vt sim in quasi possessione libertatis, requiritur qꝫ altius edificẽm. Ita no. ff. de ser. vrb. pred. l. hec autẽ iura. Si vero ad actũ prescribendi, non requiritur factũ hominis, & tunc nõ est necesse, vt dicta
5 l. sequitur. §. si viam. ¶ † Querit gl. secundum istam lect. quid si prescribens possidebat precario, respectu alterius, non respectu domini, an prescribat? Bl. dicit quod non, propter generalitatem huius l. & ff. quemad. ser. amit. l. fi. de aqua plu. arcen. l. fi. In contrarium dicit. ff. vti pos. l. j. in fi. cum l. sequen. Bl. non soluit. Dic quantum ad conseruandum possessionem per interdictum retinende possessionis, sufficit quod ab aduersario vitiose non possideam, sed quantum ad acquirendum ius per prescri. requiritur quod a nemine vitiose possideam, ita loquitur hic. Sed in lectu. breuiter dicit. Parum
b eius, qui vi aut clam vel precario possidet, non tribuit alteri ius seruitutis prescribende. h. d. ¶ Hot. quod ista est magis notabilis lect. ad infinitas res. ¶ Ho. quod dixi tibi in summario. Huius ra-
c tio est ista ⁹, quia in istis iuribus incorporalibus non cadit aliqua possessio, sed quasi possessio, que dicitur patientia aduersarij, vt
b pe. ff. de seru. ¶ † Et ideo si aduersarius nesciat, quis nõ potest esse in quasi possessione, eo quod ille, qui nescit, nõ patiatur, vt j. pri-

rima. ¶ † Si ergo aliquis possidet vi, aut clam, vel precario, cõtra
7 eum non possum prescribere, qꝛ nullũ ius habet in re, ꝛ eius scien-
tia non constituit me in quasi possessione, merito nõ prescribo. Et
8 pro hoc si † quedam ciuitas detinetur ab vno tiranno, ille tiranus
est in quasi possessione iurisdictionis illius ciuitatis, tempore tira-
nidis, si aliqua alia ciuitas occupat de territorio illius, vel iurisdi-
ctione illius, ꝛ tirannus patiatur, dico quod patientia illius tiran-
ni, qui est in possessione vi aut clam, non inducit ius prescribende
b illius iurisdictionis, vide casum hic. Et ideo etiam videtur † quod
9 ciuitates, que vse sunt mero ꝛ misto imperio, vacante imperio non
prescribunt iurisdictionem, nec sunt in possessione, nec fuerunt, qꝛ
possessio illius iurisdictionis non est aliud, quam patientia ꝛ scien-
tia principis, contra quem prescribitur, sed vbi non est scientia,
non dicitur patientia, merito non dicitur quasi possessio. Ista dico
10 inducendo in argumen. non determinando, ꝛ ideo † in possessioni-
bus sis memor apponere quod aduersarius sciebat ꝛ patieba-
tur illum esse in seruitute per tantum tempus ꝛc. quod perpetuo
tenement.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Prescribo. Adde gl. in l. qui luminibus. ff. de ser. vrb. predio, ꝛ Bar. in l. ꝛ si forte, §. j. si ser. ven. ꝛ l. si prius. in vij. oppos. de oper. nun. quando acquiratur possessio seruitutis altius nõ tol-
lendi, ꝛ sic de aliis tangitur. §. eo. ꝛ vide quod dixi post Bart. in l. j. ff. de acq. posse. per Inno. in cap. bone. de postula. prela. ꝛ in cap. in literis. de restitu. spo. ꝛ Bal. in l. priori, ꝛ quod dixi post Bar. in d. l. de acquiren. possessio. ꝛ plene quomodo acquiratur possessio in corporalibus per Bal. in l. priori, ꝛ Bar. in l. licet. de acquir. posses. ꝛ plene Petr. de Uncha. in repe. ca. fine possessione. de regulis iu-
ris. in vj.

b ALEX. ¶ Tribuit alteri ius. Vide Bar. in l. priori, ꝛ in l. j. in fin. de aqua plu. arcen.

c ALEX. ¶ Ratio est ista. Vide quod dixi post Bar. in l. prescrip. ad fi. §. fi. cõtra ius vel vti pub. ꝛ quod no. in c. cum ecclesia. de causa possessio. Adde Bart. in l. qui fundum. ff. quemadmo. ser. amit. Bal. etiam hic videtur tenere contra Bar. per Bal. in l. priori.

d AND. BAR. ¶ Et ideo etiam. In ciuitates Italie prescripserint contra imperium vide Bar. in l. j. §. denique. ff. de aqua plu. ar-
cend. ꝛ naturaliter. ff. de vsucapionibus. Moderni in c. j. de pre-
script. ꝛ notant ad dom. Anto.

LEX II.

a ¶ Seruitus, que habet causam continuam, vel quasi, acquiritur
2 longo tempore.
4 Seruitus vie, ꝛ itineris, non habet causam continuam.
5 Seruitus aqueductus, quando dicatur habere causam continuã.
6 In seruitutibus non habentibus causam continuam, que prescri
ptio requiratur.
8 In prescribendis iuribus incorporalibus, requiritur scientia, ꝛ pa
tientia aduersarij.
10 Agens negatoria, potest petere quod aduersarius prohibeatur
vti seruitute, ꝛ condemnatur ad interesse.
11 Prescriptio seruitutum, qualiter interrũpatur, ꝛ quando litis con
testatione, ꝛ quando per solam citationem.

AQuam. Seruitus que habet causam con-
tinuam, acquiritur longo tẽpore,
nisi fuerit interrupta, hoc dicit. ¶ Nota, quod aqueductus prescribitur longo tempore. ¶ Not. quod ad hãc prescriptionem requiritur scientia aduersarij. ¶ Not. quod talis prescriptio interrumpitur. ¶ Oppo, ꝛ videtur quod prescribatur exemplo rerum immobilium, que res immobiles non prescribunt
1 sine tit. vel nullo. §. de rei ven. sed seruitutes prescribuntur sine ti-
tulo, vt l. si quis diuturno. ff. si ser. ven. ergo male. Sol. Ji tud, quod hic dicitur, exemplo rerum immobilium, intelligitur in tẽpore, nõ in re. Ratio est, vt dicit Dy. in c. possessor. de reg. iur. lib. vj. quia in
a prescriptione istarum seruitutũ, tractatur de modico preiudicio, a ideo non requiritur titulus. ¶ Contra opp. §. l. prior. im. vbi debet possidere nõ vitiose. So. Fateor. pot esse possessio nõ vitiosa absq; titulo, si habebat aliquam causam credendi, sibi deberi seruitute, vt no. per glo. in l. j. §. j. de itine. actuq; pri. ¶ Item oppo. quod requi-
ratur maius tẽpus, vt l. hoc iure. §. ductus aque. ff. de aqua quo. ꝛ
2 est. Plures solutiones dantur. Teneas illam, quod illa seruitus non habebat causam continuam, ideo non acquiritur longo tẽpo-
re, secus in his que habent causam continuam, vel quasi, ita loqui-
tur hic. Ita no. plene in l. seruitutes. ff. e. ꝛ in l. j. in fi. ff. de aqua plu.
a arcenda. † Qualiter autem cognosces vtrum seruitutes habeant
b causam continuam b aut nõ, do tibi regulam infallibilem, si quidẽ
ad vsum seruitutis requiritur factum hominis, nunquã dicit ha-
bere causam continuam, quoniam homo non potest operari cõti-
nue. Si vero non requiritur factum hominis, dicitur tunc habere
4 causam cõtinuam vel quasi, vt l. fozamen. ff. de ser. vrb. pred. † Et ex
hoc apparet. qꝛ seruitutes vie, ꝛ itineris, non habent causam conti-
1 nuam, † qꝛ non potest homo semper ire, seruitus vero aqueductus,
potest habere causam cõtinuam, cum semper aqua fluat, vel apta
fit fluere, sed si requiritur factum hominis, vt puta esset necesse qꝛ
de quodam fonte vel fossa aqua extraheretur, ꝛ mitteretur in ali-
quem riuum tunc non haberet causam continuam. Jn his ergo,
6 † que causam continuam non habent, non currit prescriptio, nisi
c eius temporis, cuius initij memoria non existit, vt dicto §. ductus
aque. ¶ Sed contra hoc opp. omnis actio prescribitur xxx. vel xl.
annis l. sicut. ꝛ l. cum nouissimi. de prescriptione xxx. annorum. Si
igitur negatoria tollitur xxx. annis ergo xxx. anno. queretur serui-
tus. Jn effectu glo. dat duas solutiones, ista est vera quod negato-
7 ria † tollitur xxx. anno. pro illa iteratione, seu ire, que fuit facta, iam
sunt. xxx. anni. sed pro eo quod vadis hodie, cum tibi seruitus non
8 debeatur possum intentare negatoriam. ¶ Opp. dicitur hic scien-
te aduersario. Contra, §. de prescript. longi temporis. l. fi. Sol. dicit
gl. aliud in prescriptio. propꝛietatis, aliud in prescriptione seruitu-
tis. Et est ratio, dicit gl. quia hic dominus, contra quem prescribi-
tur, possidet, ibi non. Ista non est bona ratio. Tu dicas vt dixi ti-
bi, §. l. priori. Ratio est ista, quia ad hoc vt prescribatur seruitus, re-
quirit quasi possessio seruitutis, sed ista quasi possessio nihil aliud
est, quam aduersarij patientia, vt l. pe. ff. eo. hec autem patientia, nõ
potest esse nisi duobus concurrentibus, quo ego vtar, ꝛ ipse sciat,
d merito scientia requiritur. † Et ex hoc sis semper cautus d in istis
9 iuribus incorporalibus, facere articulum de scientia, ꝛ patientia
e eius, contra quem prescribitur. e ¶ † Querit gl. vtrum quando in-
10 tentatur negatoria, possit semel peti quod prohibeatur illi vti ser-
uitute, ꝛ condemnetur ad interesse eius, quod factum est. glos. dicit
quod vtrunq; potest peti, ꝛ bene. ¶ Quero dicitur hic si prescri-
11 ptio est interrupta ꝛc. quero † qualiter interrupitur ista prescri-
ptio. Respõdeo interruptione naturali, si vsus interdicitur, vt hic
dicit tex. Item interruptione ciuili. Sed hic insurgit dubiũ, vtrum
requiratur litis cõtestatio? Et videtur quod sic, sicut ad interrum-
pendam prescriptionem longi temporis, vt supra titulo. ij. l. more.
Econtra videtur quod sufficit sola citatio, vt l. sicut. ꝛ l. cum nouis-
simi. j. de prescriptione xxx. annorum. Respondeo. siquidem inua-
tur prescribens ex titu. puto quod requiratur litis contestatio, vt
dicta l. more. Si vero sine titulo. tunc per solam citationem, qꝛ ea-
dem est ratio que in prescriptione triginta annorum, quia currit
solum ex negligentia non petentis ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ De modico preiudicio. Seruitus dicitur esse modici preiudicij, de quo plene Alex. post Jmo. in d. l. j. §. fi. de op. no. nun.
b POMA. ¶ Continuam, ꝛ vide aliquid per Felin. in c. de quarta, de prescript. ꝛ Alex. consi. lxix. in j. dubio, volum. v. vbi in specie po-
nit de ductu aque, ꝛ que requirantur ad illius acquisitionem, ꝛ vi-
de Alex. consil. cviij. ad fin. vol. ij. ꝛ ibi dicit quod seruitus aqueductus dicitur predialis, ꝛ imo est necesse quod dicens illam acquisi-
uisse, probet limitate cui predio acquisiuerit, ꝛ ibi etiã ponit quan-
tum requiratur ad talem prescriptionem.
c ALEX. ¶ Ut d. §. Potest tamen vnus allegare titulum, ꝛ funda-
re intentionem suam ex eo, quia presumitur ex diuturna patientia dominium, vt not. in l. cum de in rem verso. de vsu. vbi vide Bart.
d P. PAV. P. ¶ Semper cautus. Vide Bart. distinguentem in l. j. §. hoc interdicto. de iti. actuque priua. POMA. Semper cautus. Vide Paul. consi. cxvij. volu. ij. ꝛ consil. cxvij. vol. ij. ꝛ consi. xvj. eod. vol. ꝛ Alex. cviij. ad fin. vol. ij. ꝛ aliquid per Felin. in ca. de quarta. in ver. dum iubdit Abba. de prescript.
e ALEX. ¶ Prescribitur hoc intelligatis verum in seruitutibus habentibus causam continuam, secus si discontinuam, vt no. Bal. in d. l. j. §. j. de itinere actuque priuato.

LEX III.

¶ T in prouinciali. Predio tributario
potest impon ser-
uitus, ꝛ res transit cum onere suo.

LEX IIII.

1 ☞ Concesso aqueductu vni, potest alteri concedi, si non nocet primo.

AQuam que. Ex fundo alieno non potest
duci aqua nisi domino volen
te. h. d. ¶ Querit gl. hec. si dominus concessit aqueduc-
a tum vni, an possit postea concedi alteri, a videtur qꝛ
non, vt l. in concedẽdo. cum l. sequen. ff. de aqua pluuia arcẽda, ꝛ ff.
de seru. rust. prę. l. quem contrarium. ff. de aqua quot. ꝛ esti. l. Lucio.

r de ser.rusti.pred.l.ij.§.si aqueductus. Sol.† Aut ex eo qꝫ concedit secundo,nocet priori,z non valet cõcessio,vt in primis allegationibus. Aut priori non nocet,z valet concessio,vt in secũdis allegationibus. Et ita fuit determinatũ Bononie,in questione inter fratres Predicatores z Minores,cum commune prius concessit aquam fratribus Minoribus,z postea concessit Predicatoribus, vel econtra,quod potuerũt facere,ex quo aqua sufficieb at vtriqꝫ. Quer o vtrum ille,cui concessa est seruitus possit alij concedere: Dic vt in glo,z bene.

ADDITIO.

a ALEX. Concedi alteri. Si concessi aqueductuꝫ vni,an possim postea concedere alteri,vide Bar.in d.l.in concedendo.z in l.quo minus.in fine v.questionis de flumini.z quod not.Barto.in l.per agrum.§.eodem.

LEX V.

Si quid pars. In confessoria venit, vt res in pristinum statum deducatur,z damnum resarciatur.hoc dicit.

LEX VI.

Resesprouincie. Omnis charitas bene ordinata incipit a seipso. Ad hoc allegatur ista lex,zc.

LEX VII.

Si manifeste. In aqueductu antiqua consuetudo seruanda est.h.d.Bl. inducit istam legem in argumen.ad questionem de molendino,de quo non tangitur nisi hic,z in l.si quis ex argentarijs.§.si initium,de edẽdo.z l.quominus.ff.de flumi.z ibi hec omnia,z multas alias questiones,z quicquid potest in illa materia occurrere, intendo tractare in repetitione illius l.quo minus.

LEX VIII.

a Altius. Solum est aliberum vsqꝫ ad celum,nisi seruitus sit. imposita,z in pariete alterius nemo potest fenestram facere. *h.d.ista lex,zc.

ADDITIONES.

a POMA. Altius,solum est. Limita istam regulam nouem modis,vt per Cepo.in tracta.suo serui.predi.rustic.in titu.de solo seu area.z xxxix.z quarum limitationũ refert quatuor Jas.in l.ex hoc iure.in ver.no.ibi edificia tollere.ff.de iusti.z iur.se extendit circa limitationem de eo qui ob inuidiam vel odium vellet edificare.z vide istam legem aliter per Alex.consi.xv.in princip.vo.v.z Panor. consi.lvij.in ij.dubio.in ij.vol.z vide quod scripsi post Bar.in l.quero.ff.de ser.vrb.predi.z Alex.cvij.vol.ij.z clxxxij.eod.volumine ij. P.P.A.V.P. Solum est. Limitant hic Lynus,Ray.z Salice.nisi quis edificaret non propter se,sed ad emulationem vicini. Facit qꝫ vult singulariter Bal.in l.j.C.qui testamen.facere pos.quicquid dicat ibi Ang.facit quod dicit Barto.in l.quominus.in prima questio.ff.de vsufruct.z quod dicit Bald.per illum text.in l.cum allegas.C.ne fisc.vel respubli.z quod dicit Paul.reprobando Angel. ibi in l.cum eo.ff.de seruit.vrb.predi. Vide Bald.in l.item lapilli. ff.de rerum diuisio. Presumitur edificare propter se,non propter emulationem vicini. De quibus omnibus vide late Aleran.cons. cccxvij.z quod in dubio presumitur ad suam vtilitatem facere,vide Alexã.consil.cccxxxvij. Vide Cepo.in tracta.seruitutum vrba. capi.lxij.de fenestra.z in c.xxxvj.de serui.ne lumi.offic.in vij.quest. vide omnino late Jasonem in l.ex hoc iure.ff.de iustit.z iure.circa istam regulam z predicta. Item an ad emulationẽ priuati liceat, vide etiam Jason.in l.ij.C.ne fisc.vel respublic.quam legi cum rubri.illius tituli,vbi etiam ponit de duobus fratribus,habentibus castrum commune,an liceat vni ad emulationem alterius vendere partem suam. Et vide late eundem in lege quo minus.de flumi nibus.

* ALEX. Fenestram facere. Limitatur hic per Bald.

LEX IX.

r Dicens seruitutem non deberi,habet intentionem fundatam de iure communi.

Si in edibus. Qui edificauit contra debitã seruitutez cogitur tollere,alias non potest prohiberi altius edificare,hoc dicit. Nota
r ex hac lege,z l.precedenti† quod fundata est intentio de iure communi eius,qui dicit seruitutem non deberi,siue sit actor,siue reus, vide aduersario incumbit onus probandi,vt in istis duabus legibus. De quo in l.sicuti.§. sed si queratur si seruus vendi,z plene dixi in l.si prius.ff.de no.ope.nun.

LEX X.

Si tibi. Quilibet in suo potest facere quod vult,nisi faciat contra debitam seruitutem,hoc dicit.

LEX XI.

a Per agrum. a Non potest quis ire per agrum alienum, si per viam publicam potest.hoc dicit. Vide glo.que facit ad questionem. Tu ab initio duxisti aquam ex flumine publico ad domum in qua habes vnum molendinum. Et ego ex alia parte duco ex eodem flumine aquam ad aliud molendinum,cũ tanta sit aqua que sufficit vtrique, tu vis me impedire dicens,quod in domo tua vis ponere plura molendina,certe non potes. Debet enim inspici modus ab initio sumptus,quia tantum pro vno molendino ducebas,nec debes curare quod postea debeat augeri,zc.

ADDITIO.

a ALEX. Per agrum vide ea que habentur z etiam que no. Bart.in l.j.z ij.ne quid in publico.

LEX XIII.

Sicut vsumfructum. Seruitutes non vtentes perduntur spacio longi temporis.

LEX XIIII.

Sum talis. Ista est singularis lex Bruter dicit. Seruitus, que habet
a vsum discontinuum. perditur tempore duplicato. a hoc dicit.no.lex est ad multa. Opp.ff.quemadmo. ser.amit.l.si sic. Bl.soluit tene solutionem Jo.hic post
r tam.† Ista lex facit ad questionem de episcopo,qui debet habere visitationem vna die cuiuslibet anni,in monasterio, vt istud ius nõ vtendo pereat tempore duplicato,zc.

ADDITIO.

a ALEX. Tempore duplicato. Bald.z Ang.in l.cum notissimi. §.in his.de prescript.xxx.anno.tenent qꝫ istud tempus nullo modo possit transcendere triginta annos.

a §. Cum autem apertissimi. Et forte est alibi secundum vnam lect.que dicit. Si area non potest habere ventum, nisi ex vna parte, predio vicino ipso iure seruitus est imposita ne altius tollatur,z ventum impediat,hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. Cum autem apertissimi. Vide que scripsi post Ang. in l.si prius.ff.de oper.nou.nun.z pro sing.alleg.ibi Imol.in fi.allegans post Bart.in ij.opp.tertie partis.alios casus.in quibus ipse iure ponuntur,vide in l.j.in fine.cum.sequen.de aqua plu.arcen.

De lege Aquilia. Rubr. XXXV.

LEX III.

Ex morte. Ex morte serui potest agi civiliter et criminaliter,hoc dicit. Tractat g
hic materiam.l.j.§.quando ciui.actio.crimina. preiudi
z ibi etiam dixi,z dic vt ibi,z l.ij.§.j.ff.vi bo.rapt.

LEX IIII.

a Contra negãtem. a Actio legis Aquilie crescit contra infitiantem,hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. Contra negantem. Et hanc legem limita, vt singulariter dicit Bar.in l.idem.§.j.de vsufructu.accresc.Bal.in l.ea que.de condi. inde. z ibi etiam dicit quod ab hac pena excusatur quis propter iustum errorem.z ibi etiam subdit quod si pro damno dato agitur criminaliter,non crescit per inficiationem. z vide que dixi. Barto.in l.eum qui.de iureiu.zc.

LEX V.

De pecoribus. Vide glossam. Ista glosa
hil dicit, qꝫ ad hoc vt con
petat directa actio legis Aquilie oportet quod dete
damnum de corpore in corpus,quia verba legis Aq
lie in primo capite dicunt. Si quis hominem, quadrupedem,
pe

pecudem occiderit. In secundo dicit, si quis arserit, fregerit, ruperit, ꝛc. ꝛ sic loquitur quando datur damnum de corpore in corpus, ꝛ tunc datur directe, alias autem vtilis, quia non haberent locum hec verba hoc dicunt omnes leges allegate.

Familie erciscunde. Rubr. XXXVI.

LEX I.

Si non omnem. tis nō est diuisum, hoc iudicio agitur vt diuidatur, hoc dicit. ¶Oppon. ff. eod. l. si filia. §. familie. Tene vltimam solutionem quod hic prima diuisio fuit facta extra iudicium, ꝛc.

LEX II

a **Vxor tua.** [a]In hoc iudicio filius deducit precipuam dotem vxoris sue viuentis, vel post mortē patris defuncte. h. d. ¶Quero quid si vxor filij decedit in vita patris. Lyn. tangit hic, ꝛ bene vt dicit in l. de bo. ma. Dic vt ibi.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Vxor tua. Per Bartol. in l. si cum dotem. §. transgrediamur. soluto. matr.

LEX III.

Diuersus. Hoc iudicium excludit crimen expilate hereditatis.

LEX IIII.

Filiusfamil. Castrensia in diuisione deducūtur precipua, secus si non sunt castrensia.

LEX V.

Alipsius. Voluntas vltima potest mutari tacite ꝛ expresse, hoc dicit.

LEX VI.

1 ¶Nomina debitorum non diuiduntur, sed assignantur.

2 Res immobiles per diuisionem demonstrantur.

Aque. [1]Nomina per hoc iudicium non veniunt diuidenda, cum sint ipso iure diuisa, [a]hoc dicit. ¶Oppo. de l. plane. ff. eo. Solu. Nomina non veniunt diuidenda, vt hic, sed veniunt assignanda, vt ibi. ¶Oppon. quod idem videtur in rebus immobilibus, cum ipso iure sint diuisa, quoniam quilibet ibi habet partem suam. Respondeo. [2]Ille portiones, que sunt pro indiuiso, nō possunt ad oculum demonstrari, vt l. Venius. §. duob. de legat. ij. Sed per diuisionem postea poterunt demonstrari, non antea, † sed in nominibus non potest fieri aliter diuisio, quam facta sit per l. xij. tab. hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Iure diuisa. Vide aliquid per gloss. in l. bona. ꝛ. eo.

LEX VII.

Iqua. In hoc iudicio habetur ratio fideicōmissorum ꝛ prelegatorum.

LEX VIII.

Ona. Pro pluribus hereditatibus diuidendis potest vnum fami. erciscundi iudicium intentari, hoc dicit, secundum lect. magis notabilem ꝛc.

LEX IX.

Onest. Hec actio est bone fidei ꝛ in ea habetur ratio fructuum, hoc dicit. Vide gl. que dicit quot modis accipiatur ti. quā no. ꝛ sing. Hoc. ponunt in l. cogi. §. de pet. here. quando repetunt illam, ꝛc.

LEX X.

a **Voties** Testator potest inter suos heredes dividere [a] salua falcidia, ꝛ clausula generalis terminatur per specialem clausulam precedentem, hoc dicit.

ADDITIO.

a ¶Dividere. Sed nunquid pater possit feuda vel castra diuidere inter filios presertim pupillos. Bar. in c. j. in princ. de prohib. feud. alie. per Fed. dicit quod non, tamen si filius est eius heres, nisi ser ter voluntatem patris, tenetur prestare interesse. de lega. j. l. vnum er familia. §. sed si vno.

LEX XI.

Inter filios. Hereditas patris debet diuidi equaliter inter filios.

LEX XII.

Non ideo In diuisione non est necessaria scriptura, hoc dicit.

LEX XIII.

a **Certum.** [a]Profectitia veniunt diuidenda, ꝛ debitum vnius fratris non onerat alios, nisi de eius peculio profectitio, hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Certum. vide in l. frater a fratre. iūcta gl. in ver. secutus. de condi. inde. An autem peculium profectitium veniat conferendum, Bar. quod non in l. filie licet. j. de col. vbi ter.

LEX XIIII.

1 ☞Socius scienter accipiens rem alienam pro sua parte in diuisione, re euicta, non agit contra socium.

Si familie. Ex contractu diuisionis obligatur quis de euictione, quatenus socius habet de parte consocij, h. d. ¶Oppo. j. communi. vtri. iudi. l. si fratres. Sol. Ibi scienter vnus accepit pro parte sua rem alienam, hic ignoranter, ꝛc. ¶Contra hoc oppon. ꝛ videtur ꝙ etiam quando vnus socius accepit rem alienam scienter, alter socius teneatur de euictione saltem vt reddat quod ad eum peruenit de parte socij, sicut dicimus in venditore, qui saltem tenetur ad restituendum pretium, etiam eo casu quo conuenit, vt de euictione non agatur, vt l. emptorem. §. fin. de actio. emp. Solu.

a Dicit glo. [a] quod aliud est in diuisione, quo casu vterque videtur
1 † in se suscipere periculum sue partis, quod est notandum. [b] Facit
b ad hoc arg. §. de transac. l. de fideicom. vide hanc glo. ꝛ no. quia est singularis, ꝛ tene menti. ¶Oppon. ff. de leg. j. l. si domus. §. j. Solu. Ibi loquitur in re legata, hic in re, que ex diuisione obuenit, ꝛ sic est separata mater. ¶Item oppo. de l. cum pater. §. emict. ff. de leg. ij. Solu. Ibi diuisio fuit facta a testatore, hic a iudice, vel a partibus. ¶Quero, ꝛ est not. questio. [c] Ponamus † quod in diuisione
c 2 vni ex fratribus obuenit vnum podere totum proprium, quod in quibusdam partibus vocatur allodium, alteri vero fratri obuenit podere, vel fundus emphyteuticus, contingit quod ille frater, cui obuenerunt res emphyteutice, est mortuus, relicta filia femina, vide dominus secundū l. contractus auocat illas res. Quero an possit agi contra fratrem de euictione. Glos. determinat quod de euictione agi non possit, nisi stipulatus esset expresse. Vide istam glos. ꝛ tene menti, quia singu. est. do. Rich. mal. intelligit istam gl. quando expresse stipulatus esset de euictione in hunc casum, alias si simpliciter esset stipulatus, cum sciret bona esse feudalia, ex natura feudi euinceretur de euictione non ageretur, ar. ff. de heredi. vel actio vend. l. nomina. j. de dona. l. specie. facit. ff. lo. l. si quis domum. §. j. de dam. infect. l. damni infecti stipulatio pertinet. in princip. Vide non sunt alia.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Sol. dicit glo. limita istam glo. vt per Alexan. in l. qui rome. §. duo fratres. versicu. in eadem. ibi, nisi fuerim sciens. de verborum obligationibus.

b ALEX. ¶Quod est no. tene menti singulariter glo. ꝛ vide Bart. in l. qui rome. §. duo fratres. in rj. questio. de verborum obligation. latius in vltim. quest.

c ALEX. ¶Nota questio. Not. pulchram quest. in gloss. in materia feudi. Adde tamen quod dicit Bal. in ca. j. §. preterea ducatus. de prohibit. feudi. alien. per Fede. quod duo fratres marchiones diuidunt. Sed hoc qualiter intelligi debeat, vide in cap. imperator Lothar. in vii. feu. P. P. A. V. P. ¶Not. quest. Vide Alexand. consi. xxj. volu. v. Vide Ale. consil. iij. vbi etiam dicit quod si esset feudum antiquum non prohiberetur frater, qui isto modo diuidendo promisisset non contrauenire ꝛ renunciasset cuicunque iuri quod haberet, vel habere posset, vel speraret succedere alteri fratri. Sequitur dom. Ja. de san. Geor. in sua inuestitura feudali circa quod vide Aler. consi. xiij. vol. v.

LEX XV.

Si diuisionem. Ex pacto nudo diuisionis non oritur actio, neq; trāsfertur dominium, nisi traditione secuta, hoc dicit. Non ergo ex pacto hoc fiet, sed fit per officium iudicis.

LEX XVI.

Iij Iudex diuidendo inter liberos debet sequi voluntatem defuncti, etiam non solennē, hoc dicit. Videbitis de hoc j. cod. l. fin.

LEX XVII.

Oheredibus. Diuisio facta inter socios, aliis socijs absentibus non preiudicat hoc dicit.

LEX XVIII.

1 Libri empti per patrem, & traditi filio, quando videantur donati.

a * b Filie cuius. *a Quod pater nomine vnius filij comparauit, & tradidit, debet ei filio adiudicari, & in hoc iudicio habetur ratio sumptuum. hoc dicit super verb. comparauit, id est, manualiter tradidit. alias videtur tantum nomen filij in instrumento accommodare, b argu. infra si quis alteri vel sibi l. iij. de castr. pecu. l. j. lib. xij. secundum Ray. Item opp. de l. si donatione. infra de col.

1 Sol. vt ibi. Ista l. allegatur in ar. ad † questionē de filio, pro quo pater emit libros, vtrum debeat illos habere precipuos. Glo. dicit quod hec lex facit pro eo. Rofredus disputauit istā questionem, et determinauit q filius non debet habere libros precipuos, & hoc per omnes alias rationes, que fiunt in authentica, ex testamento. infra de collationibus, que cōcludunt quod simplex donatio venit in collatione. dominus Ubertus de Bobio determinauit contrarium, sicut enim res, quas pater dat filio militi eunti in castra, filius debet habere precipuas, vt lege, si filium. supra eodem, quia est castrense peculium, ita illud, quod datur filio studenti, dicitur quasi castrense, nec venit in collationem. argumentum supra de inofficio. testamento. l. finali. supra de aduocatis diuerso. iudic. l. fozi. & l. aduocati. Et hoc videtur etiam velle Dynus in l. prima. §. nec castrense. ff. de collatione bonorum, & ibi plene dixi. Sed aduertas istud procederet, si pater emeret libros, & daret filio iam existenti aduocato vel doctori, qui potest quasi castrense habere peculium, sed donec filius est in studio, non dicitur quasi militare, nec dicitur habere quasi castrense peculium, nullā enim exercet professionem, & ideo tunc videtur recurrendum ad illud, quod hac lege dicitur, vt si pater emit, & sibi tradidit, quod videtur donare, & morte confirmatur, ideo non venit in collationē bonorum, tamen potest contradicere si vellet, vt hic dicitur in tex. Sed in filio iam existente aduocato, valet donatio incontinenti, ita quod pater non posset reuocare, si vellet, quia est quasi castrense. Dixi plenius in dicta l. j. §. nec castrense. ff. de collatione bonorum.

ADDITIONES.

a Filie cuius, vide Bal. in l. que dotis. ff. solu. mat. & ibi vide Alex. post Imo. referentem duos alios intellectus ad istam l. sed hanc l. limita. & intellige vt hic per Bald. & adde Barto. in l. fin. de pe. leg. & contra Barto. hic tenet Bald. hic, in ij. q. Adde ad q. Barto. Rom consil. clxv. Bald. consi. cxiij. j. lib.

* CLAV. DE SEISS. Filie cuius. Quia instat glo. hic an tale sit donatio inter viuos, an relictum &c. Vide in quibus differat a relicto, per Bald. plene in authen. ex testamento. j. de colla. & per Salic. in l. pen. eod. tit.

b Accommodare. Pro concordia aduerte, quando rem aliquam emit pater nomine filij constituti in eius potestate, quam si non tradidit, presumitur solum pater nomen filij accommodasse in instrumēto. Ita Bart. hic in hac l. filie cuius. & in l. ij. C. si quis alteri vel sibi quam ipse legit pro prima, contrarius tamen allegatur in l. pater. ff. de don. & in l. fi. de pecu. le. Tu dic q corrupte allegatur contrarius in d. l. si pater. imo idē tenet q in hac l. filie, & in dic. l. fin. bene videtur contrarius prima facie, sed non est, q. loquitur quantum ad constitutionem peculij, quod aliud est dicere quam quando emit nomine filij sui, sine traditione.

LEX XIX.

Incertiuris. In hoc iudicio habetur ratio rerum subtractarum, & etiam deterioratarum, hoc dicit.

LEX XX.

a In familie. a Ista lex est subtilis, nec potest summari, quia non posset esse magis breuis. Hanc legem allegaui tibi notabilem in l. mater. §. de rei vendicat. quod quando vendo rem, vt aliena, ego video vendere nomine alieno, ita quod potest haberi ratum, vt hic text. clare dicit. Glo. que est hic, ponit vnam distinctionem valde pulchram, quam vide & nota, que est subtilis pulchra & notabilis, & iam pluries consului secundum eam.

ADDITIO.

a ALEX. In familie. vide singul. dictum Bartol. ad hanc l. in l. si fumdum per fideicommiss. in princ. de lega. j. vbi allegat quod si dico, vendo tibi istam domum titij, videar vēdere nomine ipsius Titij, & sic etiam re non prestita, nec perempta, poterit habere ratum. Facit quod no. per gl. & doct. in l. sciendum. §. tutores. ff. qui satisd. cogan. & in l. qua ratione. de procu. vide tamen quod si quis asserit se procuratorem, & aliquid faciat, quod in dubio intelligitur dicto nomine facere, licet non dicat procuratorio nomine, sed si fuisset presens in tali mandato rei mee, consentiendo daretur mihi actio mandati l. qui patitur. ff. manda. Sed si ex postfacto consentio, dabitur negotiorum gestorum, quod singulariter not. quia forte alibi clarius non reperitur, secundum Imol. ibi. & adde Bart. in l. inter hic alleg. & ibi Bald. in fine. Adde princip. apostile Paul. Castr. consi. cxxxvij.

LEX XXI.

Si cogitatione. Judex in hoc iudicio debet qui patris voluntatem. h. d.

LEX XXII.

Seruum communem. Error coheredis non facit alteri acquiri dominium, hoc intendit.

LEX XXIII.

Licet. Pactum coheredum non preiudicat creditoribus, sed inter ipsos heredes seruatur, & sine operatur effectum, hoc dicit.

LEX XXIIII.

2 Datum causa cōditionis implende, venit in restitutionem fideicommissi.

3 Trebellianica potest deduci in vna re concessa filio in peculio profectitio, & nume. §.

Filium quem habentem. Re difficilis est hec lex, secundum glos. Et hec difficultas insurgit ex variatione lecturarum, & ex intricatione Et legitur hec l. in glos. nostra, tribus modis, quarto modo legitur secundum Jac. de Are. secundum communem lect. hec lex dividitur in duas partes. In prima ponitur thema, & questiones, & solvit questiones ex themate. Secundo ponitur decisio questionum. Secunda ibi, hereditaria parte predij, &c. Et prima gl. huius l. prosequitur tantum lecturam antiquorum, secundum quam hec lex breuiter hoc intendit. Datum causa conditionis implende, computatur in quartam Trebellianicam, que potest detrahi in vna re data a patre filio, in peculio profectitio. hoc dicit. Casum in terminis pone vt in glo. & habetis tex. multum clarum. Et ex ista lect.

1 not. † quod fundus concessus in peculium profectitium, venit in restitutionem fideicommissi. † Secundo not. quod datum causa conditionis implende, computatur in quartam Trebellianicam. Ter

3 tio † not. quod Trebellianica potest deduci in vna re concessa filio in peculio profectitio. Et pone casum vt dixi, & in hereditate erat trecenta, & erant tres filij, fundus datus in peculio valebat xx. Si enim poneres quod fundus datus in peculio valet xij. vt quidam antiqui posuerunt, de quibus fecit mentionem glos. j. in principio tunc facta deductione Trebellianice, nihil remanet in eodem fundo. Contra, dicit text. tuus in fin. l. ideo pone fundum valere xx casus est planus. Opp. & videtur, quod datum causa conditionis implende, non computetur in Falcid. vt §. de inoff. test. l. sanctimus. §. repletionem. Solu. Ibi in quarta debita iure nature. hic quarta Trebellianica. Opp. secundo quod secundum hoc lex non facit ad titul. quod est contra primam constitutionem. quibus. Sol. Dicit glos. quod hec lex facit ad titulum in hoc sicut per hanc actionem prelegata deducuntur, vt supra eod. si qua. & ff. eod. l. inter coheredes. §. j. ita hec restitutio fit coheredibus hoc iudicio. Vel dicas, cum per istum rogatum debeat reri quarta, & fic fieri diuisio huius portionis, hoc fiet per iudicem familie erciscunde. Opp. tertio, quod secundum hoc est mala grammatica. nam hic dicitur, filium quem habentem. & ista dictio filium non habet verbum a quo regatur. quod est contra l. Plautius de auro & argento lega. Huius timore aliqui antiqui exponunt lium, id est filius, vt sic ponatur casus pro casu. Alij dicunt filiquem, id est, aliquem. Vel potest dicere quod hic subauditur nominatus, id est, filius, vt dicamus, filius, quem filium habent fundum, &c. & procedit ista lectura clare, & est clara, glos. quam Venio ad secundam glo. & opponitur, quarta diminuit quilibet rem patrimonij equaliter, vt l. plautius. & l. lineam margarum. ff. ad leg. Falcid. & l. ij. §. eo. titu. hic dicitur quod detrahitur vna re scilicet concessa filio in peculium profectitium, quare mala Sol. Dicunt quidam, hoc ideo quia testator hoc expresse hic q de illa re detraheretur. Hoc est diuinare ideo non placet. Lotharius, dicunt quod hoc fit ex presumpta voluntate defunqui hunc filium predilexit in vita concedendo sibi in peculifectitium fundū, vnde etiam post mortem lex imitatur in filivoluntatem. Bl. non placet hec solutio, quia talia peculia precipua, sed communia, vt §. eo. l. certum. Unde alij dicunt, contraria loquuntur in Falcidia, que non detrahitur in vna re in Trebellianica, que in vna re potest deduci, Bloss. hic non plus. Certe hec solutio non est vera, q. nulla est ratio, quare Falcidia detrahatur de singulis rebus, quā Terbellianica. alij dicunt, quod sit hic speciale in filio, ea ratione, q. istud est contra eum. Nam datum causa conditionis implende, computatur

Trebel

Trebellianicam. ergo sit pro eo vt in vna re possit deducere, vide glo. hucusque. Iam solutionem gl. reprehendit duabus rationibus. Prima est ista, Tu dicis, quod regulariter a coherede percipitur extra quartam, istud est falsum, q; aut illud, quod soluitur a coherede, est pecunia hereditaria, & tunc a seipso, & quasi iure here ditario, videtur habere, ideo computatur in quartam, vt ff. de leg. ij. Leum pater. in prin. & aut id quod soluitur, est aliud corpus non hereditarium, & tunc similiter totū imputatur vt l. deducta. §. numis. ad l. Falc. Hec obstat. Lin quartam. ff. ad l. Falc. q; ibi loquitur cum est hereditarium corpus, quod a coherede percipitur, vnde non potest diuersis iuribus censeri, vt Leum qui edes. ff. de vsuca pion. Pecunia autem, quam habuit hic a coherede, non fuit he reditaria ideo de iure communi computaretur sibi in quartā. Vel si non fuerit pecunia, fuit corpus non hereditarium, vnde non po test dici quod ideo fuerit vnum speciale pro eo quod aliud est spe ciale contra eum, q; mihi est speciale contra eum. Item alia ratio ne dicit, quod non procedit dicta solutio, q; si duo sumus coheredes, & me tibi, & a te mihi legatum reliquitur, vt est in casu nostro. Item a tibi, & a nobis reliquitur, illud quod a coherede meo percipio, computabo mihi in quartam: vt tanto minus ab ipso coherede detrahā, propter illud, quod ab eo recepi, licet quo ad alios datum a coherede non computetur in quartam, vt l. Mesenius. ff. ad leg. Falcid. & l. in quartam. in princ. eod. titu. Si ergo in Falcidia hoc est, multo magis in Trebellianica, in qua plura cōputantur, quam in Falcidia. Unde gloss. habet dictam solu. ad l. Plautius, & ad l. lineam margaritarum, pro non vera. Solut. ergo alio modo, quod hic detrahitur in vna re ab herede volente, & volentibus coheredibus. In hoc residet gl. Sed hec opin. non est vera, per ter. in fin. l. qui dicit, reddere compellitur, non ergo a volente fit. Habes ergo recitatam istam secundam gloss. vsq; ibi alij, vt Joan. quam vide. Istud quod sequitur in hac glos. non recito ad huc, quia intrat opin. Joan. que ponitur in seq. glos. Ad quam seq. gloss. venio, & oppo. ad lectu. antiquorum. Hic dicitur quod he reditaria portio fundi computatur in Trebellianicam. Contra, vno quartam hereditarie portionis, non tota hereditaria portio, vt l. Titia. ff. ad l. Falci. Dicunt quidam quod hoc ideo, q; testator dixit. Sed certe hoc est diuinare, & est refugium miserorum, vt glo. dicit. ideo gl. habens istam lectu. antiquorum pro declarata, intrat ad lect. Joan. ibi, dic ergo secundum Joan, & etiam vsq; ibi rectum. Nos quid dicemus? Dico lectur. antiquorum esse verissimam, & notabile vitra alias. Ex qua habes istud singulare in hac 4 5 l. quod Trebellianica potest deduci in vna re concessa filio in peculio proiecticio, nec habes alibi istū casum. Huius ratio est quā Joan. dicebat, quod pater eum predilexit in vita. Hanc voluntatem debet imitari iudex in hoc iudicio diuisorio post mortem, nā vos debetis scire quod licet quarta respiciat quamlibet rem patrimonii, non tamen debet fieri diuisio cuiuslibet rei patrimonij, vt l. j. quibus quarta pars debe. lib. x. Sed debet deduci in vna re, de qua coheredes fuerunt in concordia, & iudex estimauerit, vt ff. de leg. j. l. potest. Debet ergo iudex istam rem eligere, quam pater filio concesserat in peculium in vita, vt sic presumatur dilexisse in morte, vt l. pen. de all. & cib. leg. & ne auferatur filio, scilicet qō suis sumptibus laborauit, & laboribꝰ ampliauit, vt j. de alluuio. & pal. l. fin. & ne ab eo fiat separatio rei ita sibi coherentis, argumen. j. cōmun. vtr. tur. l. possessionum. Hec obstat glossa, que dicit quod ista peculia non sunt precipua, vt l. certus. 3. eodem, quia hoc concedo quod filius non habet hic istum fundum precipuum, cum pro habendo isto debet tantundem. Quartam enim, quā in alijs rebus debebat detrahere, habet in istis, & a alijs dimittet, & hec est veritas, non obstat l. Titia, ad legem Falcid. quia ibi loquitur quando detrahit quartam secundum voluntatem defuncti. hic autem quando poterat voluntatem. Sumus expediti de lec. antiquorum vemamus ad lec. Joan. secundum quam hec l. breuiter dicit, & intendit. Datum causa conditionis implēde, computatur in quartam Trebellianicam, & hereditaria portio fundi filio prelegati, & de eo restituendo grauato, hoc dicit, secundum lecturam Joan. Et est differentia inter lect. Joan. & antiquorum, quia antiqui dicebant fundum concessum in peculio, & sic inter viuos, sed Joan. dicit fundum prelegatum in morte. Item antiqui dicebant, quod illud, q; deerat de quarta, supplebatur de eo fundo. Joan. quod supplebatur de eo, quod datur pro eo fundo. Item antiqui dicebant filio rogato restituere totam partem suam. Joan. vero dicit filio rogato restituere specialem illum fundum. Pone ergo casum secundum lectam Joan. per te, vt ex predictis colligitur. Oppon. ad istā lectur. de l. Titia. ff. ad legem Falcid. Solu. Ibi detrahebat Trebellianicam secundum voluntatem testatoris, vnde computatur ibi in ea quarta hereditarie portionis, hic vero detrahebat preter voluntatem defuncti. Rationem dic plene vt dixi in dict. l. Titia, do, sed in eo fundo. Sol, secundum Joan, expone in eo fundo, scilicet pro eo fundo. Sed q; hec lectur. videtur aliqualiter destruere tert. ideo dixit glos. Sol. vt dixi in gloss. superiori. Unde ergo istam glo. quatenus prosequitur glos. lectur. Joan. vsque ibi, vel si vis secundum Azo. & Hugo. &c. vt ibi. vel dic vt in glo. alia inferiori, melius staret in superiori. Redeo enim ad precedentem glo. vbi dimisi. Alij, vt Joann. &c. quia ista expositio vt exponitur in eo fundo, id est, pro eo, videtur minus extranea ad tert. ideo Joann. dicit tert. stare propter, tamen legit eum trāsponendo hoc modo, soluitur a ceteris, scilicet facta detractione de singulis, & ā quartam habens in eo fundo, & c. Et sic tertus iste non dicit, quod in eo fundo aliquid habeatur nomine quarte, nisi hereditaria portio, secūdum Joann. habes ergo expeditam istam particulam precedentis glo. Alij, vt Joann. &c. vsque ibi, vt hec clareant, vide eam. Hec lectu. Joann. non est vera. Primo, quia tertus dicit, filium quem habentem, nam habentem est participium presentis temporis. ergo signi ficat secūdum tempus, vt ibi, & l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxalib. Imuit ergo quod tempore, quo testator disposuit, filius habebat fundum. Sed secundum lecturam Joā. tunc non habebat, quia sibi prelegabatur. ergo, &c. Preterea hec lectu. Joan. destruit literam, vt videtis. Preterea hec lectura, Joan. presuppoit eum grauatum restituere istum fundum. Sed si hoc verum. de isto fundo toto, non detraheret quartam, sed detraheret quartam portionis hereditarie. Nam in eo q; ipse habet vltra portionē hereditariam, est legatarius, ergo in eo quod habet iure legati, non detraheret Falcidiam, vt l. in l. Falcidia. ff. ad l. Falcidiam. Unde repro b bara lectura Joann. veniamus ad lecturam Azonis & Hugonis, secundum quam hebere hoc intendit. Datum causa conditionis implende, computatur in Trebellianicam, & hereditaria portio rei filio donate, & donatio morte confirmatur, hoc dicit. Differt hec lectura a lectura antiquorum. quia antiqui dicebant fundum esse concessum filio in peculium. Azo & Hugo dicebant fundū esse donatum filio. Item antiqui dicebant quod illud. q; deerat de quarta, supplebatur in eo fundo. Azo & Hugo dicebant quod supplebatur in alijs rebus. Item differt a lectura Joann. quia Joannes dicebat fundum prelegatum. Azo. & Hugo dicebant fundum in vita donatum. Item dicebat Joan. filium expresse grauatum in fundo. Azo & Hugo hoc non dicunt. Bonannus ergo casum in terminis secundum Azonem & Hugonem, vt iacet in gl. & clare. Oppontur quod ista res donata non venit in fideicommissum, vnde videtur obstare j. ad legem Falcidiam. l. in donationibus. communicta. l. Marcellus. in §. quidam. ff. ad Trebellianum. Solu. dicunt ipsi quod hic fuerit rogatus restituere portionem simpliciter, non dixit portionem hereditatis, vt plene habuistis no. j. de fideicommiss. cum virum. Oppo. de legat. j. l. qui filiabus. c Sol. vt in gl. c Item opponitur de l. in fideicommiss. in fin. ff. ad Trebellian. Solu. vt in gloss. Item oppon. de l. inbemus. §. fin. ad Trebellian. vbi dicitur, quod illud, quod extrinsecus obuenit, non computatur filio in Trebellianicam. Solu. Dicit glo. hec l. corrigitur per illam. Sed possumus dicere quod illa loquitur in suis casibus tantum, scilicet vt fructus non computentur ei in Trebellianicam, secus in alijs rebus, que obuenirent filio extrinsecus, ex dispositione defuncti. Unde gl. Videamus an lectur. Azo. sit vera. d Dyn. dicit quod non, quod probat. Donatio facta inter viuos, non venit in fideicommissis, vt l. sequens questio. ff. de lega. secundo, ergo non computatur. nec computabitur in quartam, vt l. in fideicommissariam. ff. ad Trebellianum. dominus Franciscus respondebat quod l. sequens questio. loquitur in donatione facta viro vxori, que retro trahitur: vnde merito in fideicommisso non venit, secus in donatione, que fit a patre filio. Istud non videtur esse verum. nam eodem modo retrotrahitur in vna, sicut in alia, vt l. donatio. j. de donatione inter vir. & vxo. & l. ij. de inofficiosis donationibus. & ibi no. Propter hoc doctores Moderni recedunt a lect. Azo. Et circa intellectum huius. l. sequens questio. dic vt ibi dixi tamen lec. Azo. mihi non placet. nam. cum a coheredibus videatur habere illum fundum, quatenus excedit hereditariam portionem. saltem quo ad ipsos coheredes, debet in trebellianicam imputari. vt l. Mesenius. ff. ad l. Falcid. 7 Tene ergo lect. antiquorum, tanquam veram, & verissimam. Ja. de Ra. legit alio modo, & in parte tenet lect. antiquorum, & in parte lect. Joann. quam recitare non curo. Restat vt videamus finem precedentis glosse, que intrat materiam nostre l. explicatis lect. Et pro ista gloss. determinanda habemus videre quid computetur in debita iure nature, quid in debita iure institutionis, & quid computetur in Trebellianica, & an possit in vna re deduci? Item habemus videre de alijs quartis, que omnia plene examinari in repetitione, quam tibi feci in l. in quartam. ff. ad l. Falcidiam, & ibi plene vide, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. LOS. Cff. de vsuc. Ex scripto exemplari, post hec verba ita lego, Pecunia autem, quam habuit hic a coherede non fuit

hereditaria,ideo de iure communi computaretur sibi in quartã, vel si non fuit pecunia,&c.

b ALEX. Azo & Hug.Bugolini & Azo.expedit hic Bal.in versic.& ideo procedo ad tertium,de qua lect.Bal.aliquid in l.iubemus.ſ. ad Trebel.

c ALEX. ¶ Qui filiabus.Bal.hic videtur tenere contrariũ,& vide Bar.in l.in quartam.ff.ad leg.Fal.in ver.v.oppon.

d ALEX. ¶ Azo.sit vera.Vide Bar.in l.Marcellus.ſ.quidã.ad Treb.& Bal.in d.l.cum virum.de fideicom.

LEX XXV.

EX causa donationis. Qui nõ vult succedere,nõ tenetur vel cogitur conferre,hoc dicit.

LEX XXVI.

1 ¶ Voluntas testatoris imperfecta probat inter liberos, quãdo est imperfecta ratione solennitatis.

2 Testamentum potest probari indicijs,dum tamen per duos testes probetur,& quid in maleficijs.nu.3.4.

a **INter omnes.** [a]Volũtas patris minus solennis, in diuisione inter liberos est seruanda,secus quo ad extraneos.h.d.

1 ¶ No.qõ voluntas imperfecta probat inter liberos, qõ intelligitur de voluntate imperfecta ratione solennitatis, fuit tamen perfecta ratione voluntatis,sed si esset imperfecta ratione voluntatis,nihil probaret,vt l.si is qui.ff.de testa.Dixi vobis in l. hac consultissima.ſ.ex imperfecto.ſ.de testa.Hoc vult dicere quedam glossella super verbo,imperfectum,licet nihil alleget,quã vide & no.Item habes hic qõ sufficit † testamentum probari [b]quibuscunq; indicijs.intelligit gl.[*c]multum nota biliter quod nũquam exeat de mente tua,dum tamen legitime probetur,saltez duobus

b testibus,& vide gl.& no.& perpetuo tene menti.† quod ergo dicitur,

c 3 vnus testis facit indicium, & facit semiplenam probationem,vt l. in bone fidei,& ibi no.ſ.de iureiurand.& ff.eod.l.admonendi.& no.ſ.

* ad legem Juliam maiest.l.si quis.est verum,*quando vnus testis

4 deponit directe super vno maleficio,sed si deponeret † sup aliquo indicio ad maleficium,tunc illud indicium debet legitime probari per duos testes,vt hic.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶ Inter omnes.An dispositio huius legis habeat locum in filio testante inter parentes, vide Barba.in repetitione.l. cum acutissimi.C.de fideicommiss.Item an procedat quando alius quis testaretur,& loqui non posset,sed sibi diceretur.Si vis talem instituere.stringe mihi manum.Vide eundem vbi.ſ.Item qõ qualiscunq; nominatio & dispositio patris,etiam in actibus inter vivos nominantis filium heredem,valeat.Idem in pia causa, vide Jaſ.in l.tale pactus.ſ.fi.C.de pac.Item an dispositio huius legis procedat in patre testãte inter filios naturales in casu,in quo eos posset instituere.vide Are.in l.nec furiosus.de testa.Vide que habes ad Bar.in l.hac consultissima.ſ.ex imperfecto.

b POMA. ¶ Testamentum probari.Vide Alexan.consi.clx.in penul.dub.vol.ii.& lxx.vol.iii.

* ALEX. ¶ Intelligit gl.Bl.est singu.& notabil.quia indicium est minus quam semiplena probatio.gl.notabil.in l.cum probatio.ff. de probat.& vide pulchre in d.l.si debitor.de indic.& dum hec glo. dicit quod vnus testis facit indicium,intelligo si est probate vite, & bone opinionis,nec potest haberi suspectus familiaritate,& alia de causa iudicis arbitrio committenda.vt refert Bald.in c.sacramentum.de consuetud.rect.feud.& ita a fortiori debet intelligi regula que dicit quod vnus testis facit semiplenam probationem, & quod no.in l.martius.ff.de questio.& Bart.in l.fi.& ibi dixi.Rayner.in l.ſ.ſ.ũdem.eod.tit.& cum Bar.tenet Bal.in c.sicut.de simo. Item vnus testis facit indicium ad torturam,nisi alie circumstantie existant.Bald.in l.ũ.C.quorum appella.in prin.& hic.

* CLAVD.DE SEISS. ¶ Vide quod singular.dixit in proposito Bar.in l.tale pactum.ſ.fi.ff.de pact.

* CLAVD.DE SEISS. ¶ Est verum. Adde Alexã.consi.xiij.& consi.l.volu.j.

AVTHENT.

IModo. Ista authen.determinat authen. quod si ne ſ.de testamen.

Communi diuidundo. Rubr.XXXVII.

LEX I.

1 Res sit litigiosa per litis contestationem,& in quo iudicio.& numer.4.

Judicium communi diuidundo est mixtum,& de eius libello.

FRater tuus. Judicium communi diuidundo, datur contra emptorem,& post litem super eo contestatam,& tanquam litigiosa,non potest alienari.h.d. Vide

1 nem huius l.quod solum † per litis cõtestationem fit res litigiosa. Habes hic duo notare. Primum

2 quale sit officium iudicis,in communi diuidundo.† Ex quo debet colligere conclusionem libelli, scilicet fundum certis finibus, & giombus terminari,vel si commode fieri non posset,alteri adiudicari,secundum quod iudici videbitur.De hoc dicam plenius

3 l.ad officium. ¶ † Item nota quod quando fundus estimari debet totus,non debet estimari quelibet pars. Nam quandoque est maior estimatio totius,quam si fieret per partes. Hoc tener hic glo. quam tene menti, & nota & vide eam. Quidam tamen tenent contrarium ſ.l.prori. ¶ † Nota tertio quod in hoc iudicio res litigiosa per litis cõtestationẽ,secus esset in iudicio vniuersali familie

4 erciscunde vel petitione hereditatis, vt ſ.de pet.hered.l.ii.& ibi & famil.erciſc.l.alienationes.† Item hoc est verum.quia istud iudicium non est mere reale,sed mixtum,nam in rei vendicatione prelam citationem efficeretur hodie res litigiosa,vt ſ.de litigios. thent.litigiosi.& sic hodie hic finis non corrigitur.

5

LEX II.

1 ☞ Actio communi diuidundo, quando competat nõ possi

2 Si ex duobus iudicijs,vnum debet precedere aliud, processinet si non opponatur.

3 Judicium in hypothecaria non facta executione procedit si opponatur.

IProbatum. Contra eum.ad quẽ tranſit possessio iure gnoris, potest hoc iudicium intentari. hoc di

¶ Oppon.dicitur hic estimata parte,imo videtur quod debeat estimari totum,vt ſ.l.proxima. Solu Quod hic dicitur.estimata parte. intelligatis sub vniuerso,non autem particulariter fit estimatio vt videtis supra.l.

1 proxima. ¶ Quero circa hanc legem vtrum debeant esse duo iudicia,vnum,in quo ego vendico partem meam.aliud.in quo pero diuisionem, an vero fit vnum. scilicet communi diuidundo.& in eo incidenter cognoscatur de dominio. Respondeo. quando ille, qui agit communi diuidundo,nõ possidet.& negatur commu debet ante omnia agi rei vendicatione,nec potest agi communi diuidundo prius, vt ff.famil.erciſc.l.j. quod est verum si opponatur sed si non opponeretur hec exceptio procederet hoc iudicium istio iudicio communi diuidundo,incidenter cognosceretur dominio. Ita dicit glos.hic,quam signa,& not.in l.si mancipium,

2 de euict.Vide gloſſ.tuam notabilem,& nota eam.† Ad istud dicit expresse nota etiam vniuersaliter eam quod quando duo

3 iudicia,quorum vnum debet precedere aliud,hoc est verum

a tur contra fideiussorem, licet non sit facta discussio principi procederet iudicium, si non opponatur, & vide in l. proha senten.hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX ¶ Discussio principalis. Nota perpetuo & vide Jaſ de act.ſ.item si quis.& vide,ſ.de appel.l.j.sed Bald. hic pracponit scilicet quod post litem contestatam necesse sit actor cutionem facere,vel aliter de inopia debitoris decere.

LEX III.

2 ☞ Judex quomodo estimabit rem,& que in hoc iud.veniant.

AD officium. In hoc iudicio que sunt communi per iudicem est facienda diuisio certis regionibus vel adiudicationibus possessionum diuersarum etiam vnus alteri estimatione refusa.h.d. legem nostram quero, qualiter formandus si

a lus [a] in commum diuidundo iudicio.† Respondeo, quod

1 habet duas partes. Primo narrationem. Secundo conclu In narratione debet ille,qui agit,dicere quod cum aduer debet talem rem communem, & pro tanta parte, & quod non sibi.nec expedit amplius in communione persistere. Istud tur hac l. in ij.respon. In conclusione vero dz dicere. dictum fundũ,si est fundus vnus,partiri & terminari debet partem mihi pro diuiso peto assignari,vel alteri ex eis pro iusto pretio adiudicari.prout vestre equitati videbitur.

b in hoc iudicio veniunt quandoque fructus,[b] habetur etiam damnorum datorum iure,vt ſ.l.proxi.tũc in narratione dicimentio fructuum,& damni dati,& in cõclusione petere adiu

2 in hoc condemnari.vt ſ.l.proxim. ¶ Quero, † quãdo iudex estimare,qualiter hec estimatio.Respondeo,ipse potest facere arbitrio si vult,etiam nullam partem interrogando,vt ſ.l.pro

rem hoc facere potest licitando, interrogando quamlibet partē pro quanto pretio vis tu tibi retinere, vt hic. z ff.li. quo casu potest etiam extraneus ad licitationem admitti, vt hac l.

ADDITIONES.

ALEX. Formandus sit libellus, Forma libelli in hoc iudicio. z nota quod ad hoc vt habeat locum hoc iudicium, requiritur vel quod agens non negetur socius, vel & sit in possessione rei, quam petit diuidi. vt per Bar. in l.in prouinciali. §.j. ff. de oper. non nun. ALEX. Fructus. Adde quod si res non potest commode diuidi, preferatur qui habet maiorem partem. l. sancimus. z ibi Bald. de don. z ibi quando res dicitur non posse commode diuidi.

LEX IIII.

Per viturnitate temporis presumitur diuisio.
Et possessione rei per decem annos non presumitur emptio.

a **Maior.** [a]Diuisio facta inter fratres debet haberi rata, [b] nisi beneficio restitutionis rescindatur non diuisa debent diuidi, z in hoc iudicio habetur ratio culpe, z fructuū. h. d. Tu habes hic vnam bonam glo. notab. z singularem. Duo fratres possederunt fundum pro diuiso longo tempore, nec de diuisione aliquid apparet, vtrum ex hoc presumatur diuisio? Glo. dicit quod sic [b] z bene. quam signa, z per petuo tene menti.* Quero, quid si ego possedi talē totam rem tam, decem annis. volo dicere (me eam) emisse, z probare per hāc presumptionem, q̄ decem annis possedi, an hoc fieri poterit? Glo. dicit quod posset queri, sed dic breuiter quod non q̄ nullo precedente titu, er sola possessione non presumitur dominium vt §. de rei vend. l. nullo. Non obstat quod dictum est in questione precedenti, quia ibi tractatur de modico, vel nullo preiudicio, nam si dico me habere partem ex diuisione. constat hoc quod tu habes aliam partem ex diuisione. sed hic si presumeretur vēditio. totum dominium perderetur. Sic etiam non obstat quod dicitur de seruitute, in qua probatur titulus ex presumptione, que resultat ex vsu longi temporis. vt no. in l. seruitutes. ff. de ser. z l.j. in fin. ff. de aqua plu. arcen. quia ibi tractatur de re modici preiudicij, vt diri vobis in l.ij. §. de fer. aqua, etc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Si maior. Vide Vler. in consi. rcij. incip. viso z diffuso. ij. vo. vbi istud vult, etiam si possessiones posse se pro indiviso essent inequales multum, vt per eum. Item ex quibus presumatur diuisio. vide Vler. ccxviij. Paul. consil. rcij. z in quantum Bart. limitat procedere in his que sunt leuis preiudicij, prout est diuisio. secus in alijs. Adde Bart. melius z clarius istud volentem in disputatione. mulier habens amplū patrimonium in fin. Vler. consi. rij. incipi. viso processu. in iij. vol. in consi. cxiij. co. lib. incip. viso z diligenter considerato, z Bal. hic clare. Et ita intellige Bald. consi. cclxxxix. ad fin. in iij. parte. Et sic presumitur diuisio ex possessione longa pro indiviso. ita presumitur recommunicatio ex possessione pro indiviso secuta post diuisionē. vide Ro. consi. cccclxviij. z vide de materia practicam Papien. in forma libelli quo agitur pro hereditate vel singulari diuidenda. vide ad Bart. in l. cum de in rem verso. de vsur. Et nota modificationem Bartol. hic. z ita intelligendum dicit Bal. consi. cccl xix. ad finem. de quo §. incip. quedam puella.

b ALEX. Haberi rata. Item facit, quod si sunt duo fratres. quorum vnus administrat omnia bona paterna, sciente z patiente altero. per longum tempus vtrum per hanc patientiam excludatur, maxime vigore cuiusdam tacite renunciationis. Ista faciunt quod sic, sicut Bal. firmat contrarium, z bene secundum alios doct. z hoc dicit in Licet. C. de iure deli. per suas rationes. Item quia scientia, z patientia non habetur pro consensu, in his que sunt magni preiudicij, vt plene per Bartol. in l. cum de in rem verso. de vsuris. z in l. que venas. fol. mat. In his autem que sunt parui preiudicij, inducitur consensus. Et ita intellige glo. hic. z adde quod not. §. cod. in l.ij. z hoc tenet Paul. de Cast. in d.l. licet. z adde per Bar. in diſpu ratione sua quēdā mulier habens magnum patrimoniū. sed Bal. in consi. incip. quedam puella. dicit quod diuisio presumitur ex precedenti possessione facta pro diuiso. z inducitur diuisio. Aleg. glos. ibi. z his subdit, quod aliqui intelligentes dicunt contrarium, q̄ ex sola patientia, contractus non presumitur. vnde considerantes, quod facta relatione de patientia, ad patientiam, resultat quedam permutatio, cui inest diuisio. Aug. in l. fin. ff. pro dote. Refert hanc gl. eu dicit inherere Bar. z Bal. in l. qui in aliena. de acquir. hered. sed viterius late refert quod Pet. z Ly. hic tenent contrarium, z sic transit Bal. hic optime loquitur, z adde Bal. in l.j. C. de fideicom. Et adde an diuisio presumatur ex longinquitate tēporis, Bal. consi. cxiij. vol. j. per eundē consi. cclxix. lib. j. An diuisio facta p̄ minorē, in quem perseueratū est per xl. annos possit infringi per eundem consil. cl. Et an valeat diuisio, cum vni assignantur omnia stabilia, alteri vero instabilia, scilicet nomina debitorū, feneratitia, per eundem cōsi. rij. z an valeat diuisio fratrum aliquo eorum absente, pro quo vnus promittit de rato pro ipso. per eundē consi. cccxviij. j. lib. Et cum diuisio est facta per sortē, an possit rescindi si aliquis fuit lesus, per eundem consil. cccxxviij. Et qualiter inter eos, qui fecerunt fraternitatem, fit fienda diuisio per eundem consil. lxiij. ij. li. Et quis debeat facere diuisiones, cum tres diuidunt. per Rom. consil. cccclxxj. Et qualiter plures filij diuersorum fratrum, qui lōgo tempore simul habitauerunt, debeant diuidere, cum aliqui sint laboratores, aliqui non, z alij maiores, alij non. consi. rxiij. ij. li. Et qualiter rustici diuidant animalia. per eundem consi. cccl xvj. Et qualiter diuidatur inter patruos, z nepotes, per eūdem consil. ccij. co. ij. lib. Et quid veniat compensandū inter consanguineos diuidentes, cum pro vno est solutū aliquid. per eundem consi. cccxxvij. j. lib.

c ALEX. Presumatur diuisio. Vide Barto. in l. qui in aliena. in prīc. de acquir. here.

d POMA. Dicit quod sic. Ex separata possessione rei communis presumitur diuisio, vide Lepo. consi. xxij. Ro. consi. ccv. z Alexand. rcij. vo. ij. z Bau. de Cast. consi. rciij. z Barba. in c. z sup. de reb. eccl. non alie. z Vler. consi. iij. in fi. vol. iij. z rxv. vol. v. vbi pulchre declarant hanc gl. nisi alia presumptio esset in contrarium. Idem dicit e contra quod ex possessione mutua rei communis, non solum inducitur societas, sed z si prius fuisset dissoluta induceretur, ita Rom. consi. cccc rviij. z vide etiam ad hoc Soci. consi. clxiij.

* CLAV. DE SEISS. Tene menti. Vide late Vler. in materia hui⁹ gl. consi. rcij. vol. ij. consil. cxiij. volu. iij. Et econtra si longo tempore steterunt in communione post diuisionem, presumuntur voluisse iterum communicare secundum Ro. consil. ccv. circa medium, z consi. cccc rviij. z pro ista glo. vide bonum. rect. in l. quedam mulier. ff. famil. erciscun. z vide Aug. in §. fin. ad fin. Inst. de societ. z Claud. Aquef. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig.

LEX V.

a **In communione.** [a]Blos. d. quod hoc
b fallit in casibus, [b] quos dic vt in glo. Anum tamen quod gl. dicit. quod ratione temporis quis minus cogitur stare in cōmunione, reprehenditur per doct. z bene. Videbitis in l.j. §. de an. ex cep.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. In communione. Vide ad regulam huius. l. quod nemo cogitur stare in cōmunione. que habes in Bertac. in verbo, diuisio. Et ad Bar. in l. si conuenial. §. in hoc. ff. cōmuni. diui. Vide Jas. in §. quedam. Inst. de actio.

b ALEX. Casibus. Not. quod quilibet potest pronocare ad diuisionem fallit in casibus. hic not. Adde predictam regulam etiam fallere in duobus alijs casibus de quibus habes. sing. ter. in l. fin. z ibi Bar. ff. de ali. iud. mu. cau. fa. z ad intellectum. vide Bart. in l. si non sortē. §. si centum. ff. de cond. inde. in l. filium quem habentem. in ver. venio. ad secundam glo. vide Bart. in l. in quartam. ad l. Fal.

Communia vtriusque iudicij. Rubr. XXXVIII.

LEX I.

1 Diuisio in quibus sit dissimilis emptioni.

a **Diuisionem.** [a]Diuisio est similis em
1 ptioni. d. h. d. Quero quo modo hoc procedat. dic vt in glo. tamen in hoc est dissimilis, quia vnus est contractus nominatus, alius non. Et ex hoc sequitur, quod in vno habet locum condictio ob causam. in alio non, etc.

ADDITIO.

a ALEX. Diuisionem. Et de his que hic habentur. bene faciunt notata per Bar. in l. cum solus. ff. de vsur. Sed vtrum titulus diuisionis excludat petitionem hereditatis, vide Bald. in l. Pomponius. ff. de rei vendicatione.

LEX II.

a **Etiam si is.** [a]Diuisio facta a iudice incompe
b tenti potest consensu partium va
lidari. h. d. Bō intelligatis [b] hec, quod hec diuisio comprobetur per consensum, tanquam ex sententia, sed approbatur [c] tanquam ex diuisione consensu facta vt diri tibi in l. §. qui pro sua iurisdictione. z ibi declarauī istam l. quia ibi gl. allegat eam.

c

ADDITIONES.

a ALEX. Etiā si is. Hec est lex ita singularis, sicut aliqua que sit in mundo, secundū Bal. hic de quo vide q̄ diri in l.j. §. qui pro sua iurisdictione. z vide Bar. in l. observare. circa fi. de offi. procon. z q̄ no. Hoster. in l. si ex pressim. ff. de appel. z Bal. in l. si diuersa. C. de transact.

Et an sententia nulla valeat vt contractus, z an possit ratificari per glo,z doc,in c,significasti.de fo.compe.

STRRA ¶Adde z intellige.not. hanc legem nō habere locum quando partes stant in finibus diuisionis simplicis. Glos.est sing. quam Bal.ad hoc ponderat in l.si diuersa,in prin.ff.de transf. Item non habet locum,quando scienter coram iudice incompetenti litigarent, cuius iurisdictionem prorogare non poterant. Ita docto. in c.significasti.de fo.compet.z Bal.in l.vnica,C.qui pro sua iurisd.z ponit Franc.de Are.in c.at si clerici.de iud.

b POMA. ¶Non intelligatis. Vide Felin.in cap.cum ex officij.de presc.z aliquid in c.j.de re iud. Vide aliter per Rom.consi.cxij.in fi.z in consi.clxxv. z Card. lxxiij.z Bolo.in addi.ad sextum contrarium.Bart.in l.j.quando prouo.z vide Alex.consil.cxvij.in versic. ergo bene.vol.j.z Are.lvj.z Barb.vbi limitat in c.ex parte Decani de resc.vide etiam Bal.vbi limitat in rub.de offi.dele.ad fi.z Bal. in c.de causis.de offi.dele.z Alex.in l.quod iussit.ff.de re iud.z cōsil. xxxij.vol.ij.z Lart.lxxj.z plene Felin.in c.significasti de fo.comp.z Panor.in consi.vj.volum.ij.z cxj.vol.j.z aliquid per Feli.in c.inter monasterium.de re iud.z Panor.in c.examinata,in ij.no.de confir. vtil.vel inuti.z Soci.consi.cxx.

c P. PAV. P. ¶Approbatur. Vide Alex.consil.cxvij.incip.discussis hesitationibus in j.volu.vbi limitat singulariter q̄ quando sententia est nulla,q̄ in ea est expressus error,tunc non potest consensu partium confirmari, etiam vt valeat in vim consensus. Et hoc quando consensus est taliter prestitus quod transit in contractum delegatorium,puta stipulationis. Secus si in vim simplicis consensus z emologationis,q̄ cum nulla sit,non potest consensu tanquam sententia validari. Vide etiam Abba.in ca.significasti, extra de fo.compe.demum in c.prouidentia.de offic.z latius Felin. ibi. Et vide ibi do. Maria. Socin ver.viij.quero. Et adde quod idē est in laudo arbitri si sit latum extra compromissum, vide Abba.in cap.examinata.de confir.vtil.vel inutil. Barb.late cōtra.v. volum. iiij. Vide Ang.consi.cxxv.inci.testator quidā nomine An,vbi,loquitur de vtroque Rom.cōsil.clxxiij.incip.pro decisione.in fin.z cōsil. civ.incip.premissum laudum.consi.clxxv.incip.dicendum vltimum laudum,in fin. Et isto modo saluatur dictum Bal.in pace constantie,in verbo sententie quoque dum dicit laudum latum extra compromissum non cōualidatur per emologationem.verum est in vim laudi,quod patet,quia Bal.alleg.ter.in c.examinata. quem ibi ita declarat Abb.posses tamen intelligere Bal. secundum terminos ultius.c.examinata,vbi dicit Abb.in ij,not.quod emologatio non conualidat laudum ibi,quia erat latum super iure patronatus de quo partes non possunt disponere ex cōuentione sua.cum sit quid spirituale vel annexum spirituali.ca.quanto.de iudi. Et isto modo saluabitur decisio. Ang.consil.cxcv.incip. A.z A.contrarerunt.ad fin. Et tanto magis predicta procedunt quando in emologatione adesset iuramentum.q̄ tunc faceret emologationem valere omnia via possibili z si non posit valere in vim trāsactionis vel nudi consensus,faceret valere in vim pacti. Sic dicit Bal.in l.si quis maior, C.de transac. Voder.in l.si causa cognita.co.nit. Sed vbi non adesset iuramentum.nis cautus,vt facias promittit per stipulationem de obseruando contenta in laudo ex causa nouo consensus z noue transactionis quantum expediat, quasi tunc partes videantur in illam conuentionem deuenire.quia vbi esset simplex emologatio z contentas. z tanquam contentus esset sufficiens ad producendum actionem, non produceret etiam actionem tanquam laudum vel sententia predicta. Vide de materia Felin. late in c.significasti.de fo.compe. Et quod laudum nullum non conualidetur per emologationem in vim laudi,ponit multa Barb.in Joannina sua. Item quod emologatio simplex non obliget nec actionem producat,nisi transeat in solēnem stipulationem vel alium contractum habilem ad producendum actionem.vide Paul.de Cast.qui bene declarat Bald.consi.cccclxxvij.vol.j. Item vide prepositum late in materia in ca.dilecto.in versicu.sexta est questio.de appel.z ibidem Perusi. Item videtur etiam quod in vim sententie valeat, quando consentum esset non opponere de tali nullitate,vide ad Bart.in aut. offeratur,in C.de litis contesta.

LEX III.

Modicis. Hec est bona l. In diuisionibus subuenitur ei, qui est deceptus dolo aduersarij, vel re ipsa vltra dimidiam iusti pretij. p. d. ¶Not. hanc l.valde que generaliter extendit l.ij. de rescin.vend.ad omnes contractus beneficia z ideo bene not.z vide gloss.super verbo perperam,&c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Bone fidei. Vide Rom.consil.cccclxxiij.Aret.in §. si quis agens.de actio. Scripsi in l.ij.j.de rescin.vend. Ad idem gl. in l.si olei,per illum text.C.locat.in glo.fi.Panor.post alios in cap. pen.extra de emptio.z vendit. Bartol.in l.item si pretio.ff.loc. Sal. z communit er doct.in d.l.ij.j.de rescin.vend.

LEX IIII.

1 ¶Res empta ex pecunia communi cum minore, efficitur communis cum minore,idem in ecclesia z marito.z num.2.

3 Pecunia redempta ex bonis communibus,non efficitur communis.z num.7.

4 Res empta per socium ex pecunia communi,quando sit

5 Si vnus ex fratribus cum pecunia hereditaria mercatur, cretur,quando debeat tale lucrum cumulus cōmunicare. z nu.

a Ispatruus. Hec est subtilis l.z doc. hic bonum verbum dicunt. Siter dicit. Res empta ex pecunia communi,vel redaex rebus communibus non est communis, sed est emptis cui tradita est,sed pecunia peti debet.hoc dicit,multum notsepe contingit de facto iste casus. ¶Oppon.ff.pro soc.li.si quis cietatem.Sol. Ibi contracta erat societas omnium bonorum, non. ¶Oppon.secundo de l.curator.j.arb.tutel.ff. quando er

1 tu.l.ij.Sol.dicit glos.hec l.debet intelligi† quando ille filius fact erat maior,nam si fuisset minor.res empta ex pecunia cōmu

2 minore esset communis.† Idem in ecclesia z marito habuitio

2 in l.si vt proponis.§. de rei vendi. Pro declarando hanc l. aduertere q̄ ista intelligitur duobus modis. Uno modo res sunt empta ex pecunia cōmuni,in hereditate reperta. Alio do ex pecunia redacta ex communibus bonis, vt puta ex vi ne fructuum,vt dicit j.gl.quam vide,z not. Prout intelligi mo modo,si quidem pominus iskum patruum esse tutorem, ratorem nepotis,non posset hec l.intelligi in minore,vt d.l. l.ij.quando ex facto tu. Sed si ponimus,quod non est tutor, rator, tunc non est aliud in minore, quam in maiore,vt l.filie solut.z dixi.§.de rei vend.l.si vt proponis. Sed prout intelligi

3 secundo modo,tunc pecunia† redacta ex bonis communibus est communis,vt l.qui vas.§.fin.ff.de furt.merito res empta ex pecunia, non est communis, sed ista l. procederet tam in maior quam in minore. Ad hoc facit l. Titium z Meuium.§.altero.ff.

b admin.tu. ¶Contra hoc oppon.de l.si ego,ff.de negot.gest.b Sol. Ibi emit nomine communi hic vero nomine proprio,vt dixit text.

4 † Et ideo pro declaratiōe huius legis dic, aut emit quis nomine communi,aut nomine proprio,aut dubitatur. Primo casu res est communis altero habente ratum,vt l.si ego.de neg.gest.z Lactoa ne.§.si in rem.z §.morte.ff.pro soc. Aut emit nomine proprio, tunc

c distingue,aut emit de pecunia propria, aut de pecunia communi aut dubitatur. Primo casu non est dubium, quod res non est communis, vt hic,secundum vnum modum legendi. Aut de pecun commuui,z tunc aut ille qui in re communi vendicat partem, maior,aut minor. Primo casu,ita potest repetere in re.vt hic cundo casu, Aut ille qui emit,non erat tutor, vel curator, idem,vt l.filie.ff.de sol. Aut erat tutor.vel curator.z emit, tunc efficitur communis.vt l.ij.quando ex facto tutor.l.curator.

d tutel. Aut dubitatur ex qua pecunia emerit z presumitur pria,vt l.si definctus.arbit.tut.nec est ibi recurrendum ad cturas,cuius cōditionis hic fuerit artifex,vel non, vt dixi in oportet.in princip.de bon.que libe. Tertio casu quando tur

e tur cuius nomine emerit,in dubio presumitur emisse propriomine,vt l.magis.ff.de sol.nec alia persona subintelligitur cus,vt in l.si ita stipulatus.§. Chrisogonus.de verb.oblig. ¶ predictis apparet soluta questio,que tota die occurrit de fact

5 vnus ex fratribus cum pecunia hereditaria facit mercantias illis lucratur,vtrum debeat alteri fratri cōmunicare. Nam p videdum est,an hoc fecerit nomine communi,an nomine propr Et hoc anno cum hoc de facto occurrisset mihi, feci mihi of

6 librum rationū,in † quo continebatur,hic est liber mercantie, talis,z mei fratris. Ex hoc ego dico probari, q̄ communis ne faciebat.arg.l.Heccinnius.de neg.gest.vnde lucrum erat com nicandum. Sed si hoc non apparet, tunc si ille frater non erat tor neque curator,lucrum debet esse suum proprium,vt d.l. z Meuium.§.altero.de admi.tut.z hac l. Sed si esset tutor.vel rator,tunc lucrum quod fecit ex prima mercātia empta, debet se commune,quia mercātia illa fuit communis, tanquā empta pecunia communi,secus ex lucro quod fit ex reiteratione emp

7 num.† Nam pecunia redacta ex mercantijs cōmunibus nō e

8 munis,vt hic dicitur in j.glos. Et predicta que dico de tutore vera,quando constat mercantiam fecisse nomine proprio, eo forte in dubio presumeretur qd nomine cōmuni, vt l.pro tem.§.j.z quod ibi not.ff.quādo ex facto tu.quod hic no

f Si quero,hic dicitur si non sunt socij omnium bonorum quo stando simul fratres videantur societatem cōtrahere? Reper quedam additio originaliter ex dictis do. Jac.de Are. Pono qualiter extensa per d. Ray.z Old.qui dicunt quod fratres simul,communicando simul lucra, videntur tacite habere,z co here societatem re ipsa,arg.u.l.coiri.ff.pro socio. Item,sicut

consensu dissoluitur sic tacito consensu contrahit, vt l.ita q3.ff.p3o socio. Ego vero clarius dico[s] sic, q̃ plures fratres stant simul aut nullus negotiatur, aut alter negotiatur, alter non, aut oēs negotiantur. Si neuter, non potest intelligi contracta societas, l3 here ditatem insimul teneāt indiuisam, vt l. ex parte. §. fili⁹. ff. fami. ercis. facit l. si fratres. ff. p socio. Si vero vn⁹ negotiat, alter nō, tunc idē, q̃ non potest intelligi societas contracta: q3 ex hoc ille qui negotiaretur, magis videretur donare, quā societatē contrahere: ergo, vt in l. v. in fi. ff. p3o socio. Si vero vterq3 negotiatur, si quidem alter eorū est pupillus, non pōt intelligi[b] cum eo cōtracta societas, q3 hoc non posset exp̄esse, vt l. vt in conditionib. ff. p3o socio. si vero vterq3 est maior, tunc puto, q̃ si quidem lucra posuerūt in commune, ex hoc inter eos p̄sumatur cōtracta societas. Nō[†] dico societas omnium bonorū, sm̃ qs quidam videtur velle, sed societas quęstus illius mercantie tm̃. Primū, q̃ societas sit contracta, p3o rita nup. a. lin concubinatu. ff. de concubi. Item q3 talis cōmunicatio quęstus non pōt intelligi aliter fieri citra ius & nomē societatis, ergo p̄sumēda est societas. ar. l. p3o herede. §. Papinian⁹. ff. de acquir. here, secundum quod p̄sumeretur societas quęstus illius negotiationis tantum. [l] Probatur, q3 actus nostri volunta rii non extenduntur vltra quam gerantur, vt l. fi. ne vxor p3o mari to. facit ff. de itine. actu que priua. l. j. §. ij. Teneatis menti ista, que quotidie occurrunt, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. Si patruus. Et in materia huius legis vide egregium tractatum in l. ij. j. p3o socio. & quod in vltimis verbis tractat Barto. STRA. Et ad materiam huius legis. & no. per Bar. hic adde do. Aler. de Imo. in consi. xxx. ver. circa secundum in ij. volu.

b ALEX. Neg. gesto. De ista materia vide per Bald. in l. ij. j. qui testam. face. pos. & Bal. in c. j. de beneficio fratris. & Bal. in l. si fratres. ff. p3o socio. Ibidem, & si habent bona cum fratribus aliquid acquirat, an p̄sumatur acquisitum de bonis commumb. Dic q̃ non, vt in glo. in l. Quintus mutius. de dona. inter vir. & vxo. & vide no. Bart. in l. cum oportet. j. de bo. que libe. & in tracta. de duobus fratribus.

c P. P A V. P. Communi. Vide aliquid per Com. cōsi. viij. inci. duo erant socii. & aliquid in consi. xvij. incip. Hieronymus.

d ALEX. Pecunia emerit. Hic est casus quem do. Lud. allegat p3o sing. in ti. de emptio. & vend. in xvij. sing. in l. ij. j. p3o socio, vbi vide Bar. P. P A V. P. Emerit. Vide Lomen. consi. lxxxvij. Et ertē de. vt scripsi in l. si defunctus. C. arb. tute. Et de ista materia, quo modo quis p̄sumatur ex p3opria pecunia emisse vel aliter acquisisse, vide que scripsi in l. ij. j. p3o socio. vbi posui tres singulares limitationes Barto. in l. Titium & Meuium. §. altero. de administrato. tuto.

e CLAVD. DE SEISS. Ut dixi in l. cum oportet. Imo ibi potius videtur tenere contrarium in vltimo membro sue distinctionis. & contra stud etiam tenet Specu. in tit. de iudic. §. iij.

ALEX. Dubio p̄sumitur. Bald. hic dicit esse recurrendum ad coniecturas, quas ponit hic, aliter loquitur in l. penul. j. si quis alteri vel sibi.

f POMA. Socij omnium bonorum. vide Aler. consi. cliij. vol. ij. & vide etiam Pano. consi. lxxxvij. volu. ij. & Anast. lxv. & ibi in additio. & cvij. & Alexand. xlviij. vol. ij. & ibi inter cetera ponit, q3 feudum quod acquisiuit vnus ex fratribus habentibus, in commu. non tenetur alteri communicare, & quod tales tenentur conferre solum acquisita ex actis quęstuarijs & negotiationibus non autem que ex legato, &c. nisi esset exp̄essa contracta societas, & quod per communionem fructuum p3ouenientium ex tali re non inferatur communio.

g ALEX. Clarius dico. sic Bald. hic in omnibus tenet contra Bar. dicens quod siue nullus negotietur, siue vnus tantum, siue ambo, & diuerso modo, si tamē omnia, que acquirit communicat, inducitur societas. Adde videndum Petrum de Ancha. consi. clxiij.

h ALEX. Non potest intelligi. Fallit nisi tutorem haberet, sm̃ Bal. hic, & hoc verum esset, si talis societas vtilis fuisset, secūdum Bal. in l. cum oportet. de bon. que libe.

i ALEX. Negotiationis tantum. Hoc verū intelligit hic Bald. in actibus vniformibus secus si essent difformes, & promiscui, q3 tunc societas inducitur omnium bonorū. Adde videndū Pe. de Ancha. consi. cccliij. vbi dicit, quod si vnus sit doctor, alter mercator, aliter ruri intendat, & vide que posui in l. si maior. ā. ti. p3oxi.

LEX VII.

Si fratres. Ex cōtractu diuisionis, quis de eui-ctione tenetur, nisi sciens res alienas, vel obligatas accipit, tunc quis non tenetur, nisi p3o interit, hoc dicit, &c.

LEX XI.

a **Possessionem.** [a] Sic est facienda diuisio, vt agnationes adscriptitiorum non separentur, hoc dicit, &c.

ADDITIO.

a ALEX. Possessionum. Facit l. antepenult. ff. famil. erciscund. & ideo dicit Bal. quod heredes huic legi non possint renunciare, q3 est introducta in fauorem familię, non heredum.

LEX XII.

1 Quando pater stipulatur dotem p3o filia, actio est p3opria patris, & an transeat ad heredes.

a **Illud.** [a] Ista est sin. lex, nec scio eam alibi. & in re-petitione quam feci de l. post dotem. solut. matr. feci de hac l. magnum festum. Bremiter dicit, dos, vel donatio ante nupt. ad patrem reuersa, debet esse p3ecipua illius filię p3o qua data fuit extraneis institutis. Si vero alij filij fuerunt instituti, debet ad eum, p3o quo data fuerit, redire eatenus, quatenus apud (eos & alios filios ex eisdem causis data

1 tum perseuerat, hoc dicit. [†] Ho. ex hac l. quod quando pater stipulatur dotem, quam dat p3o filia, actio est p3opria patris. Sed an transeat ad heredes, distingue, aut sunt extranei, aut filij, & si filij, aut ipsis est data dos, vel donatio, aut non. Et per hoc soluitur questio, que ponitur in l. j. §. videamus, j. de rei vxor. actio. &c.

ADDITIO.

a ALEX. Illud. Hec lex est alibi. De ei⁹ intellectu vide aliquid per Bald. in l. i. §. videamus. C. de rei vxor. act. In fin. legis. & vide quod notat Bart. in l. si emancipati. ad fin. de cōll.

Finium regundorum. Rubr. XXXIX.

LEX III.

2 Quando est questio de finibus, & non de p3opriete, lite non contestata peruenitur ad diffinitiuam.

a **Si quis super.** [a] Primo de possessione. Secundo de p3opriete debet iudicari. Tertio per agrimensores fines ponuntur etiam parte absente per contumaciam. hoc dicit. vide gloss. super verbo huiusmodi questio.

1 † quam no. notat enim differē etiam inter questionem, & querimoniam, [b] sed ego puto quod quando questio est solum de finibus,

a † & non de p3opriete, lite non contestata possit ad diffinitiuā sententiam peruenire, quia non cadit hic missio ex primo, vel secundo decreto, vt dixi vobis in authen. si omnes. ff. si min. se ab here. abiit.

3 Et de hoc verbo questionis † quod glo. dicit, an sit verum dic, vt l. amplius non peti. ff. rem rat. habere. & gloss. tangit in l. qui fidem. ff. de transact.

ADDITIONES.

a ALEX. Si quis super. Ad intellectum huius legis vide per Ang. instit. de act. §. quedam actio. & hic alleg. Bart. in l. qui bona. §. fin. de dam. infe. & in l. Theopompus. circa fin. de dote p3eleg.

b ALEX. Querimoniam. Et de questione, & querimonia, vide Bal. in l. j. de p3escript. long. tempo.

LEX IIII.

Si constiterit. Hanc constitutionē cō-mendat Rof. inter constitutiones que puniunt violentias, qui post litis contesta. super finibus aliquid inuadit in debite, hac l. punitur. h. d. Vide Rof. super hac l. hoc dicit, &c.

a De consortibus eiusdem litis. [a] Rub. XL.

ADDITIO.

a Eiusdem litis. Limitationes ad regulam quod consors possit agere sine mandato p3o consorte, vide per Feli. in c. cum M. Ferrariensis, extra de constit. & Decium. ibidem.

LEX I.

Explosis. Licet plures sint consortes eiusdem rei tamen quilibet potest p3o sua parte agere, & defendere, hoc dicit.

LEX II.

1 Consors p3o consorte, quando possit sine mandato agere, & defendere.

2 Cautio rati. p̄stetur post litis contestationem.

3 Si quis post litis contestationem patiatur p3ocuratorem interuenire, & merita cause tractare, antequam petat cautionem rati, talem cautionem petere non potest.

Commune. Hec est bona, & subtilis lex. P3o consorte post litis contest. absente

a potest quis agere, & defendere sine mandato, [a] p̄stitis le

gitimis satisdationibus.h.d. ¶ Opp.quando certū est quem non habere mandatum,non est locus cautioni de rato,vt l.j.§.de pcu. Sol.Fallit hoc in consorte eiusdem litis,absente alio post lit.con-
1 test.¶ Circa qs dic.† Aut plures consortes habent eandē litem circa rem indiuiduam.aut circa rem diuiduā.Primo casu pōt vnus solus agere,z defendere,vt l.ante.que incipit,si cū vno.ff.si ex noxa.cau.aga.z si serui,ven.l.loci corpus.§.si fund⁹.Aut est res diuidua z tunc aut ante lit.contest.abest,z non pōt agere,nisi pro parte,vt ſ.l.prox.defendere vero posset in totum,sicut quilibet extraneus, per l.soluendo.ff.de neg.gest.z l.solutio.de sol.Aut post lit.conte. z tunc aut vult agere alijs inuitis,z contradicentibus,z non pōt, vt l.si petitor.ff.de iudi.Aut alijs ignorantibus. z tunc pōt agere
2 prestita cautione,de rato vt hic,de defensione non est dubium. ¶ † Sed contra hoc oppo.z videtur quod cautio de rato,non debeat interponi post lit.contest.vt l.Pōponius.§.rati.ff.de procur. Sol.Illud est verum in eo qui intercessit ante lit.contesta.secus in eo qui intercessit post lit.contest.vt hic qs est notandum.Dicūt tamen doc.quod si post litis contestationē † quis pateretur procura-
3 b torem interuenire,z tractare cause merita[b],antequā peteret cautionem de rato,quod petere non posset,arg.d.§.rati,&c.

ADDITIONES.

a ALEX.¶ Sine mandato.Et per ista dico quod gl.no.in l.nemo ex socijs.ff.pro socio volens videre tacitum mandatū esse inter socios,etiam ad licita,z ad vendendum partem consocij,non est vera nec in licitis,nec illicitis.Primo casu contra ipsam est bona gl. cum tex.in l.de pupillo.§.si plurium.in verbo,alter de ope.no.nūtia.z ibi per Rom.Pro hoc etiam facit tex.in l.propzium.cōia predio.licet ibi possit respōderi speciale esse in seruitutibus in quo casu requiritur singularis consensus.l.fi.cōmunia predio. Item pro hoc est tex.in l.qui aliena.in fi.de nego.gest.vbi actio negotiorum gestorum datur,sed si directum haberet mandatū,competeret mādati.igitur,&c.Sed etiam forte hoc non ob.q sequeretur q si etiā tibi meo socio mando exprēsse aliquid in societate, quod nunquā possit habere locum actio.pro socio,vel communi diuidundo,qs credo verum.Item pro ista parte multum stringit iste text.nam si diceretur non habere mandatum,cum haberet administrationē, posset mouere actionem.§.sed z si vnius.l.procuratos de iniurijs. Item esset contra istum tex.vnde putarem sic distinguendū prout hic distinguit Barto.z videtur Bartol.sensisse in d.l.nemo ex socijs,z ibi vide Bald.aduerte tamen, quia gloss.in dict.§.si plurib. in verbo nocere.in fin.dum alleg.l.si quis putans videtur omnino velle quod socius possit facere ea que tendunt ad vtilitatem sociorum,z sic etiam ad hoc habere mandatum. Ita videtur velle gloss.ibi omnino nota.

b ALEX.¶ Et tractare cause merita.Adde quod not.per doctor. in l.nulla.supra de procu.z istud dictum ponit Ly.hic:aliter tamē videtur loqui.

De noxalibus actionibus. Rub.XLI.

LEX II.

1 ¶ Statuta recipiunt interpretationem restrictiuam,ne quis indebite damnum patiatur.

a c Iserui.[a] Tota die allegatur hec lex, z est notabilis lex. Breuiter dicit.† ¶ Ne aliquis indebite damnum patiatur verba statuti recipiunt interpretationem.hoc dicit.Vide glo.super verbo.saltem circa fin.quam no.z tene menti. Et de hoc dic vt in l.omnes populi.de iusti.z iur.Et ibi allego tibi hanc legem notabiliter.

ADDITIO.

b P.P A V.P.¶ Si serui.Circa istā legē q statuta recipiant interpretationem passiuam a iure cōi,vide Ang.in quibusdā allegationib. positis post cons.cclxxxj.q incipit.In dei nomine in questione Jo. ad fi.no.tamē q statutum magis trahitur ad aliud ius municipale quam ad ius commune,fm Ang.singulariter cōsi.cccj.inci.quidam ciuis Florentinus,ad fi.Ite limitationes dicte regule vide p Paul.in c.cum sam.extra de dolo,z contu.Vide etiā de confirmatione regule.Alex.consi.cclxiij.Item limita nisi sit expresse cōrectum.Vide Pau.de Ca.cons.cccxlviij.Vide Jas.in l.omnes populi.in ij.lec.ff.de iust.z iure.Item ad intellectū regule vide omnino Com.consi.clxxvj.inci.statuto Papiensi cauetur. ad fi.z ibi etiam Pau.q non ita faciliter recipit interpretationē a iure cōi statutū, sicut recipit aliud ius a iure cōmuni.Item dum solet limitari,z nō recipit limitationem ab illo iure ad quod corrigendū venit, vide omnino in contrarium Jason.in auth.preterea. C.vnde vir z vxo. Item q statuta recipiant interpretationē a iure quādo loquūtur in materia iuris,secus si in materia noua z separata.Vide An.de But.cōsi.lxxix.ad fi.z post princ. Item quod vnum statutum trahatur ad aliud,sed non vnum ius commune ad aliud,z per ipsum declaratur.Vide Pet.de Anc.consi.xciij.inci.ista dom. Joannes prope fi.Quod autem statutum debeat intelligi,vt aliquid operetur,potest restringi ad ius commune,vide Alex.in l.iij.§.preterea.ff. de damn.infect.Item quod statuta nō recipiant interpretationem a iure communi in eo in quo ius commune introducit aliquod extraordinarie,vel per fictionem,vide Jas.vbi habes exemplum in omnes populi.in ij.lec.ad fin.ff.de iur.fis.

LEX III.

Siue seruum. Actio criminalis contra seruum proponitur.hoc dicit.cum l.seq. actio vero noxalis cōtra dominum

---

Ad exhibendum. Rubr. XLII.

LEX I.

a ¶ Dominum.[a] actio ad exhibendum est persecutio rei vendicationem.hoc dicit,&c. cipua, z preparatoria ad rei

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si dominum.In actione ad exhibēdum qualiter procedatur,z quales probationes requirantur no.plene Spe.sunt de cog.§.postremo.versi. sexto querendum an in eod. libello attentari cum rei vendicatione not.in titu.de act.z pet.§.sequi versi.z not.quod dicitur,z in titu.de iudi.§.vlt. videndum,z no dicta actio est arbitraria,z not.Bald.in l.uon ignorabit.j.eod.

LEX II.

1 ¶ Persona del res exhibetur testibus,vt eam recognoscant.

Si criminis. Etiam si agendum est criminaliter, potest agi vt seruus exhibeatur.hoc dicit tene menti. ¶ † Dico quod quando testes dicerent se non cognoscere personam, vel rem nominaliter,sed si eam viderent,quod recognoscerent.quod debet eis res ostendi, vt possint eam cognoscere, vt hic,z l.si cum exhibuissent.§.ij.ff.de public.z dic vt ibi.

LEX III.

Neque ad. Sententia absolutoria non nocet agere re volenti de nouo ex alia causa,hoc dicit,&c.

LEX IIII.

1 ¶ Qui semel possidet,quando presumatur hodie possidere.

No ignorabit. Qui initio litis possidet adhuc hodie presumitur possidere.h.d. ¶ Oppo.de.l.siue possidetis.j.de prec-
1 tio. Sol.† Qui semel possederit, non presumitur hodie possidere regulariter,vt in cōtra. Fallit si possederit in inimicitia vel si possessor habeat causam ab actore.Ita dicit gloss. Non betis hic alia.

LEX VII.

1 ¶ Actio ad exhibendum,est personalis scripta in rem.
2 Exhibens rem deteriorata culpa,qua actione teneatur.z num.
3 Actio ex testamento est stricti iuris,sed habet instar bone fidei.
4 Soluens partem rei,aut totam rem perfecte, quando,z pro qua parte liberationem consequatur,z qua actione contra eum agatur.z num.§.
7 Recipiens rem deteriorata in solutione a soluente, quando p iudicet sibi in estimatione deteriorationis.

Exhibitionis. Omissis truffis, aduerte, declarem tibi istā materiam difficilem, z hanc l. in text. que multum tam dedit mihi de laboze, breuiter dicit. Qui rem deteriorata
culpa exhibet,in factum actione tenetur.h.d. Diuide. Primo pmit dictum suum sub nube.Secundo illud determinat, z declara
1 Secunda ibi ita, vt qui rem. ¶ Ad euidentiam premitte, † quod actio ad exhibendum est personalis scripta in rem,vt l.de eo.ff.eod.z differt a mere reali. q personalis in rem scripta datur contra possidentem, tanquam contra obligatum. Sed actio in rem non presupponit obligationem, hoc premisso pone casum. contra quem fuit actum ad exhibendum,fuit condemnatus. haberet, qui exhibuit, z in exhibendo, dolum, vel culpā commisit. Quero vtrum ipse teneatur aliqua obligatione propter dolum culpam in exhibendo commissam? Respondet Imperator. quod sic.Hic primo vide literam super verbo, necessitate scilicet obligatione,qua quis tenetur exhibere. ¶ Sequitur secunda pars. Domine Imperator,ille qui in exhibendo commisit pam licet ob hoc sit obligatus, conuenietur actione ad exhi-

dum prima, an aliqua noua actione? Respond. Imperator, & dicit conuenitur actione in factum noua que descendit ex equitate ibi
1 super verbo, exhibuit, scilicet culpa. ¶ Oppo. dicitur hic q† qui exhibet rem deteriorat. tenetur actione in factum, contra. ff. ad l. Aquil. l. qui tabulas. Sol. o. glo. debet ibi intelligi de vtili Aquiliana, que concurrit cum actione in factum subsidiaria in locum legis Aquil. Ita sol. non placet. Non enim loquitur hic de actione in factum subsidiaria l. Aquil. quia illa domino datur sicut actio legis Aquilie. sed loquitur hic de generali actione in factum, quia hic preredebat aliud interesse, quam dominij. vt ſ. dicam. ¶ Opp. ff. depositi. l. ſ. ſi res deposita. & ff. commo. l. iij. ſ. ſi reddita. vbi videtur quod debeat agi prima actione, & non actione in factum. Sol. Ibi quando soluitur res deteriorata ab eo qui tenebatur actione bone fidei. hic in eo qui tenebatur actione stricti iuris. ¶ Contra hoc oppo. ff. de sol. l. etiam. & l. Julian. ſ. ſi. ff. de verb. obligationib. Sol. Hic loquitur quando soluitur res deteriorata. ibi quãdo soluitur res perfecta respectu rei, licet deficiat aliquod ius, vt puta cautionis, vel aliud, ideo agitur actione prima. ¶ Contra hoc est oppo. de l. non solum. ff. de rei vendi. Sol. Licet ibi agatur actione stricti iuris. tamen ibi petitur quod est meũ. Igitur agitur actione prima. hic vero pretendebat aliud interesse quam dominij. ¶ Con-
a tra hoc oppo. de l. ele gauter. ſ. non solum a ff. de do. Sol. Ibi loquitur quando quis exhibet rem deteriorat. dolo, hic quando exhibet rem deteriorat. culpa, ideo hic non potest agi de dolo, sed agitur in factum. ¶ Contra hoc opponit. ff. de leg. j. l. huiusmodi. ſ. edes. vbi etiam in stricti iuris iudicio agitur actione prima.
b Sol. Ibi est actio ex testamento, que habet instar bone fidei, vt l. in minorum. ſ. in qui. cau. in integr. restitut. non est necesse. ¶ Ultimo opponit de l. qui sibi aut Titio. ſ. j. ff. de sol. Sol. Ista est vera omissis truffis. ibi loquitur in debitore in genere, qui soluit rẽ deteriorat. am. ideo non liberatur, sed agitur actione prima, hic vero
c loquitur in debitore speciei. ¶ Iuxta predicta† distingue breuiter. Aut quis soluit partem rei perfecte, & pro illa parte liberatur, vt l. si stipulatus. ſ. j. ff. de sol. Aut soluit totam rem perfecte, & in totum liberatur, quia solutione eius quod debetur, &c. Aut soluit eam minus perfecte, & tunc † aut fuit defectus extra eandem rem in alio quo iure ipsius rei. aut fuit defectus in re ipsa, vt puta, quia soluta deteriorata. Primo casu agitur actione prima. Secũdo casu subdistingue. Aut est actio bone fidei, & agitur actione prima. Aut est actio stricti iuris, & tunc aut habet instar bonefidei, & idem. Aut non, & tunc aut peto quod meum est, & idem. Aut quod est mihi debitum. & tunc aut erat debitum in genere, & idem aut in specie, & tunc aut traditur deteriorata dolo, & agitur actione de dolo, vt ff. de dolo. & eleganter. ſ. nõ solum. Aut deteriorata culpa, & agitur in factum, hic est casus hic. Preterea probatur ex solutionib. dictorum contrariorum. ¶ Quero, vidistis. ſ. quod licet res non sit soluta. tamen propter illud q deficit, adhuc agitur prima actione,
d qualiter † formabitur libellus. Respon. narrabitur totum factum & in conclusione dicetur, quare peto dictã rem, vt mihi de euictione caueatur, vel vt mihi interesse pro estimatione deteriorationis prestetur. iste libellus probatur in d. l. Julia. ſ. j. ff. de verb. obl. & ibi de hoc plene dix. Ratio horum est, quia cum cautio, vel deteriorationis estimatio, in casibus predictis non veniat iure actionis, non potest per se peti principaliter, sed venit iudicis officio, ideo principalis actio debet proponi, &c. ¶ Querit gl. in d. l. & elegãter.
b ſ. non solum. Quid si aliquis soluerit tibi rem deteriorat., & tu receperis. an tu preiudices tibi in estimatione deteriorationis? Respond. dicas sic. Aut ille, qui recepit, ignorauit, & sibi non preiudicat. vt puta, quia vitium erat latens. Ita not. glo. in l. hac actione, ff. locati. & in tritica. Si vero sciuit, aut loquitur in casib. in quib. estimatio deteriorationis venit iure actionis, & sibi no preiudicat, vt Lucius Capue, & l. ij. de eo quod cer. loco. Aut venit officio iudicis, & tunc secus, vt dictis legib. & l. iij. ſ. deposi.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ non solũ. Et per ea que habentur in d. l. ſ. non solum. dicit Bal. in l. ij. ff. de condi. furt. quod si fur rem pignoratitiam absoluerit non prodest sibi, quin si res postea pereat, etiam absque sui culpa, non teneatur nisi dominus rem scienter & sponte recuperet.
b ALEX. ¶ Rem deteriorat. Per Bart. in l. qui sibi. ſ. j. de solu.

LEX VIII.

Fres tuas. Ex pacto alterius apposito in tra ditione rei mee, queritur mihi actio vtilis. hoc dicit.

LEX IX.

Per quocunque. Debitor qui soluit, potest petere instrumentum cancellatum sibi reddi. h. d.

De religiosis & sumptibus funerum. &c. Rub. XLIII.

LEX VI.

2 Scripture antique in muris, & lapidibus, que continent aliquam dispositionem possibilem faciunt fidem.

a Monumentorum. a Scripture, q̃ fiunt in lapide monumẽti, non faciunt fidem, secundum vnum intellectum.
1 Sed lex nostra loquitur in casu certo, † sed in casu forte in certo standum est ipsis scripturis, non tanquam propriis, sed tanquam inducentib. quoddam notorium. vt de condict. & demon. l. iij. testamento. la prima. & tangitur per me in l. prima. ff. de alb. scri.
2 ¶ Quero. vtrum iste scripture, que reperiuntur † in muris, & in lapidibus, faciant fidem? Hic videtur casus quod non. In contrarium videtur casus in l. j. ff. de alb. scri. & per Spec. de prob. ſ. videndum. versi. rj. Et istud puto verũ. si sunt scripture antique, que continent aliquam denunciationem vel dispositionem possibilem, sed hic iste inscriptiones cõtinebant aliquam dispositionem, que non erat possibilis fieri per illa verba, vt dicit glo. illa.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Monumentorum. Adde Bal. hic, & Barto. in l. j. in fi. princ. de sec. tab. & gl. sing. in iij. q. vj. c. pulsatus. in j. gl. vbi sententia
* valet scripta in parietib. * IO. FR. RV. ¶ ADDE. Ang. de Are. in ſ. pe. Insti. de test. & Fel. in c. cum causam. extra de probatio.

Explicit Lib. III.

BARTOLVS

Ad Quartum Lib. Cod.

De rebus creditis, & iureiurando. Rubr. I.

¶ Continua vt in glos. Dictum est ſ. de actionib. in rem, sequitur
1 videre de actionibus personalibus. verum q̃ hoc † verbũ credere est generale ad omnes personales actiones, ideo premittit de reb. credi. ¶ Item quia per iusiurandum aliquis efficitur debitor, vel creditor, ideo connectitur de iureiu. licet in hoc tit. de rebus creditis, nihil ponatur, sed in seq. titu. specialius. ¶ Querit glos. quare non dixit de rebus debitis. Sic vt in glo. & bene, &c.

LEX I.

1 Iuramentum decisorium litis, quando retractetur ratione periurij.

2 Iuramentum veritatis & purgationis retractatur ratione periurij, & ex eo oritur actio. num. 4.

Causa iureiurando. Causa iuramento decisa, nõ retractatur pretextu periurij. h. d. ¶ Oppo. de l. admonendi. ff. eod. & ſ. de pe. iud. qui male iudicauit. authen. nouo iure. Sol. Quoddam est iuramentum decisorium litis. & istud non retractatur pretextu periurij, nisi in
1 casib. expressis in l. vt hic. ¶ Quoddam † est iuramẽtum veritatis, vt illud, quod prestat testis, & istud potest retractari pretextu per-
2 iurij, vt l. Lucius. ff. de his qui no. infa. Quoddam † est iuramẽtum
3 purgationis, * & istud etiam potest retractari. in authẽ. nouo iure. ſ. de pe iud. qui male iudi. Sed contra predicta oppo. de d. l. admonendi. ff. eo. Sol. ibi est sacramentum necessarium, hic vero voluntarium. vel iudiciale, quod non retractatur. Fallit in casu l. ſi. ſ. eod.
4 tit. Querit gl. vtrum ex iuramento oriatur actio. Dic. vt in gl. & tene menti opinionem Jo. vt semper ex iuramento oriatur actio.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Iuramentum purgationis. Adde aliũ singularem casum quem ponit Felyn. in capi. q. de rescript.

LEX II.

a Periurus non a lege sed a solo Deo punitur. a h. d. Diuiditur. primo loquitur de eo, qui iurauit per Deũ. Secundo de eo, qui iurauit per principem. Secunda ibi, periculum autem. ¶ Opp. ſ. de sum. trini. l. j. in fin. Solu. Ibi contenit fidem Christianam alio modo quam deierando. ¶ Secundo oppo. ff. eod. l. ſi duo patroni. in fin. Sol. vt gl. Tu tene tertiam sol. quod quando iuratur per principem, non punitur pena corporali vt hic, sed alia pena vt legib. contrarijs. ¶ Oppon. ſ. de transl. ſi quis maior. Sol. Hic loquitur in iuramento de preterito litis de-

cisorio, ibi vero loquitur in iuramento de futuro, quod apponitur super contractu, in quo delerans punitur. h.d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Punitur. Et hic vide Bal. ponentem octo penas diuersimode per iura imponendas, z vide quod habetur. vj. q. j. quis cunq; z gl. ord. in c. j. de fal. z quod not. gl. in c. querelam, de iureiur.

LEX III.

2 ☞ Per domesticos, comparationem literarum, per fugam rei vel per vnum testem semiplene probatur. z num. 3.

3 Juramentum suppletorium, cui deferatur.

a **In bone fidei.** [a] Ista lex solennizabitur anno futuro in l. admonēdi, ff. eo. In defectū probationis iudex defert alteri partium iuramentum, hoc intendit. ¶ Oppo. quod actore non probante reus absoluitur, vt ff. de eden. l. qui accusare. Sol. Quandoque actor plene probat, z vincit, quandoq; nihil probat, z succumbit, in contrario quādoque probat semiplene, tunc recurritur ad hanc legē, vt causa decidatur iureiu. ¶ Quero, in quibus causis habet locum hec lex. Bio. videtur velle quod in omnib. causis

1 ciuilib. z criminalibus. Vide glo. super ver. causis dum loquitur in actionib. descendentib. ex delicto, ciuiliter intētatis, sine dubio ista gl. diceret verum, in criminalib. forte non dicit verum, quod dic, vt tangit Bul. de Lug. l. iij. §. j. ff. eod. z ibi dicam, vt dixi plenissime in

2 l. maritus. ff. de quest. vbi gl. tangit. ¶ Quero, quando quis dica-

b tur semiplene probare. Blos. pomt hic tres, vel quatuor modos. [b] Primo per scripturam z domesticos. Secundo per comparatio-

c nem literarum. Tertio per fugam rei. Item per vnum testem [c] que

3 omnia no. ¶ Et not. specialiter illud quod dicit de fuga, quod fuga facit semiplenam probationem. Tert. alibi videtur velle quod faciat plenam. l. consiliarios. §. de assessor. idem quod hic glo. no. in d. l. admonendi. ff. eo. z ibi dicemus. De hac fuga plene dixi in l. lege Com. in princ. ff. ad Sylla. ¶ Queritur hic cui debet iuramentum

4 deferri. † Hic text. non aperit, sed dicit causa cognita. In cause autem cognitione vertitur vt deferatur ei qui melius scit veritatem, z si vterque equaliter scit, deferatur ei, qui est dignior. Si vterque est equaliter dignus in hoc sunt opi. Quidam dicunt deferendum potius actori quam reo, quidam econtra, vt potius reo quā actori, z istud vltimum consueuerunt tenere gl. nostre, licet Ultramon. teneant contra, zc.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ In bone fidei. Adde singu. quod in pactis extraneis, que non presumuntur, non defertur iuramentum. ca. j. §. fina. que sit inuesti. Item non defertur iuramentum quando actor bene probat, z reus semiplene, non defertur reo ad reprobationem actoris. Ita fin. dicit Tan. in suo comp. in vj. rubr. in j. alleg. Insti. de mut. stip. §. item verbor. z vide sing. Bal. in l. qui accusare. de eden. vbi qui reprobatur a testimonio, reprobatur a iuramēto.

b ALEX. ¶ Quatuor modos. Et adde quod ad hoc vt deferatur iuramentum in defectum semiplene probationis. est necesse quod pars que petit deferri iuramentum, dicat verisimilia, vt dixit elegante Bald. in l. j. §. qui aduersus quos.

c POMA. ¶ Item per vnum. Limita multis modis, vbi etiam late de materia, z per Jas. in l. admonendi, in lec. in glo. verbo, exacto. in versi. in eadem glo. ibi z vel per vnum testem. ff. de iureiu.

LEX IIII.

Jad excludendam. Pupillus non potest iusiurandum deferre, hoc dicit.

LEX V.

Jam etiam a pupillorum. Relictum a tutore, videtur relictum a pupillo, z in causa pupilli potest iusiurandum deferri tutori. hoc dicit.

LEX VI.

Jam proponas. Super causa status potest iusiurandum deferri.

LEX VII.

Nec filius. Juramentum, vel delatio vnius, alteri non debet obesse. hoc dicit.

LEX VIII.

1 ☞ Actio in factum oritur ex iuramento, quando informiter iuratur, z formiter vtilis ex contractu.

1 a **Actori.** † Ex iuramento prestito vel remisso oritur actio[a] in factum, sicut ex sentētia. hoc dicit. ¶ Oppo. quod oritur alia actio quam in factum, vt ff. eo. l. si duo. §. si quis iurauerit. Sol. hic loquitur quā do iurant informiter, ibi quando iurant formiter, super aliquo

2 contractu, vnde oritur actio vtilis ex eo contractu. ¶ † Queritur, vtrum actio, que oritur ex sententia vocetur actio in factum, vel actio iudicati. Bio. dicunt quod vocatur actio in factum, per hanc legem doct. vltramon. dicunt quod vocatur actio iudicati, vbi tractatur per dom. Cyn. Ego plene dixi in l. miles. §. iudica. ff. de iud. vbi gloss. tangit, zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Oritur actio. Utrum autem ex iuramento taxationis expensarum, vel in litem oriatur actio, vide Bald. in authen. iure. C. de iud. z Bart. in l. in actionib. in fin. de in lit. iuran. z ad vide plene no. in l. j. §. eod. per Bar. in l. nam postea. §. si. z in l. si possessori. §. si quis. ff. de iureiu. Ex sententia tamen formiter latur actio ex contractu secundum Bar. in l. Julianus ver debitorem. ff. de condi. inde.

LEX IX.

a **Delata.** [a] Reus cui defertur iuramentū, debet rare, referre, vel soluere. hoc dicit. Vide Ergo ex hac l. practicā, quod iudex recte precipit pro quod non recedat a bancho quin iuret, soluat, vel rerat, zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Delata. De huius legis intellectu vide Bar. in l. iurandum. §. pretor ait. ff. eod. titu.

LEX X.

Jactione. Super actione depositi potest iurandum deferri. hoc dicit, zc.

LEX XI.

Jquis. Ista est bona lex.[a] Delatio iuramenti antequam prestetur potest revocari, donec iuretur, prestetur, vel sententietur. h.d. ¶ Opp. hic innuit q̄ prestatur iuramētum post diffinitiuam sententiam. Contra. j. l. priori. Solue vt ibi dicam, zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Bona lex. hanc legem no. z Bart. alle. in l. fin. de pacto. stipu. z no. etiam in l. post legatum. de his quib. vt indi. quod positio nō potest nisi semel reuocari. adde que dixi in l. reb. rerum amo. z vide omnino Bald. per istum text. not. alle. in authen. habita. in verfic. iiij. in fin. j. ne filius. pro pat. quod nouatio non permittitur nisi semel. z pro hoc quod no. Moder. in l. si ex toto. §. de leg. §. Et allegatur quedam gl. huius l. quod diffinitiua sententia dicitur etiam illa que diffinit articulum cause z ita alleg. Bau. de Cait. in cōsi. clxv. quod incipit. in Christi nomine amen in facto ito post longam disceptationem not. z vide Bart. in l. si post exceptionem. §. hec autem actio. ff. quod metus causa.

LEX XII.

1 ☞ Ante sententiam, vel in ipsa sententia, est iurandum vel modicum post. nu. 4.

2 Juramentum defuncti. est aliud a iuramento heredis.

3 Heres non est periurus, si non impleuerit iuramentum defuncti.

Generaliter. Primo loquitur quādo de iurare. Secundo loquitur de effectu iuramenti, partibus presentib. Tertio loquitur de effectu iuramenti partib. absentib. Quarto confirmat iura antiqua. Secunda ibi, sed iuramento. Tertia ibi, hoc presentibus. Quarta ibi, in omnib. autem, z hoc sit pro summa.

1 ¶ † Not. quod ante sententiam, vel in ipsa sententia est iurandum.

2 ¶ † Not. quod aliud[a] est iuramentum defuncti, [b] aliud est iura-

a tum heredum z sic iuramentum est mere personale. Si ergo de-

b ctus iurauerit aliquid facere vel dare, z non facit, nec dat ipse, nec

3 heres eius, non est periurus heres propter iuramentum defuncti.

c ¶ Opp. z videtur quod post sententiam iuretur, [c] vt §. l. pro hoc de sen. cum iudex. Solu. Dicunt quidam quod illa iura corrigitur. Hoc videtur contra hanc legem in fi. que confirmat iura antiqua. Solu. † Ego dico, quod debet iurari in ipsa sententia, vel modicum ante, vel modicum post, vt hic. Et licet a sententia appellatur, nihilominus statim iurabitur, non obstante appellatione, nisi est casus hic, zc.

4

ADDITIONES.

a POMA. ¶ No. quod aliud. Si defunct[a] ergo debebat iurare, nō poterat heres iurare, nec declarare id q̄ defunctus habebat declarare, vt per Alex. consi. liij. vol. j. in j. dub.

b ALEX. ¶ Juramentum defuncti. Juramentum est personale, de in auth. quod obtinet. de proh. z Bar. in l. cum quis. §. cod. leg. iij. Adde gl. in l. pen. §. fi. ff. ne quis eum qui dicit, q̄ facultas randi in litem transit ad heredem. De quo omnino ibi potest.

c ALEX. ¶ Juretur. Vide Bart. in l. admonendi. in fin. z in d. cum iuder.

1 ☞ Deferens iuramentum, siue iuretur, siue non, non appellat.

2 Ille, cui iuramētum defertur, potest illud ex causa recusare. z

3 Recusans iuramentum sine causa potest a iudice pro contu haberi.

Recusans

Recusans iuramentum, licet causas non allegauerit, potest tamē illas in causa appellationis allegare.

c Qui non vult iurare non cogitur causam dicere.

s Qui vicit in prima causa, si perdat in causa appellationis, ex nouis probationibus, non condemnatur in expensis, alias secus.

§. Sed iuramento. Si cā deciditur sacramento delato, prestito, vel recusato, non est locus appellationi, [a] sed qñ potest ꝓuocari procedit eo ordine, qui hac lege inserit. h.d. z est notabilis iste casus, z alij in hac lege positi, qui nō sunt alibi. ¶ No. primo ꝙ ille, qui defert iuramentū siue iuret, siue referat, non pōt appellare. [b] ¶ No. secundo ꝙ ille, cui defertur, cogitur iurare, vel referre, vel ſ si vult pōt recusare ex causa. Ita debet intelligi iste tex. z sic nō corrigitur l. manifeste. ff. eo. ¶ No. tertio, ꝙ quando quis recusat iuramentū absq; le prima cā, iudex pōt habere eum pro conficto, quasi ipse alteri parti retulerit iuramentum, z ei remiserit, z hoc habet locum siue sit iuramentum decisiuum totius, siue sit iuramentū decisiuum alicuius partis, vt puta sup aliquali positione, vide tex. qui dicit ibi, z ita cetera sententie capitula. ¶ No. ex hac lege ꝙ ille, qui recusat iurare, licet causas quare noluerit iurare non allegauerit coram prīmo iudice, tamē eas poterit allegare coram iudice appellationis, secundum quod gl. intellexit, vide tex. in ver. ipse autem, z vide gl. super verbo attestetur, z glo. super verbo, auxilium. ¶ Op. ff. eo. l. manifeste. [c] Dicunt quidam, quod illa lex hodie corrigitur, qz indicit finem hodie potest iuramentum recusari sine causa. Alij dicunt contra, ſz veritas est, qz sine causa non potest recusari, vt hic dicit tex. Hoc etiam apparet, qz si sine causa recusat, potest haberi pro conficto. ſ In hoc tamen est aduertendum qz non cogitur causam dicere, quando non vult iurare. ¶ Quero de quo iuramento loquitur lex ista. Respon. quedam glossella dicit quod refertur ad iuramentum necessarium tantum. Hoc est falsum, ſqz tex. in vers. finautem, &c. expresse loquitur de iuramento voluntario, vel iudiciali. ¶ Quero, quid vult dicere tex. ibi, [b] neqz periurij neqz infāmi dispendij. Bl. dicit multum notabiliter, quod neuter neutri condemnatur in expensis. Vide gl. super ver. dispendij quam not. ſ Ex hac glo. dicunt quidam quod ille, qui vicit in prima causa, si in cā appellationis succumbit, nunquam damnatur in expensis. [c] quod debet intelligere verum, quando in causa appellationis succumbit ex nouis probationibus, ita loquitur hic, secus si ex primis actis succumbit, vel apparet prima sententia manifeste iniqua. Ita not. Joannes de. c. iuris ignorantia. de reg. iur. libr. vj. per Jnn. extra de dolo, z comu. c. finem. Dixi tibi, vt videtur mihi. s. de iud. l. proponendum. ſ. finautem aliter, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Locus appellationi. Vide Bar. in l. in actionib. in fi. q. de in lit. iuran.

b ALEX. ¶ Appellare. Ex isto tex. dicas qđ si causa committitur ex partium consensu, consilio sapientis, z sententia fuerit lata vigore consilij, quod pars non poterit appellare. Sed contrariū tenet Bal. in l. j. ſ. jn fi. z in l. ex consensu de app. Et dicebat Bal. ꝙ hic erat tex. melior de iure. Vide omnino Bart. in l. si conuenerit, de re iudicata.

c ALEX. ¶ Manifeste. Per cano. extra eod. c. fi.

d ALEX. ¶ Tex. ibi. Et hic no. tex. secundum Bald. qđ iudex non potest cogere quem iurare, sed dicitur habere ipsum pro cōuicto. Idem adde Bar. in d. ſ. si autem alteruter. Adde pulchrum dictum Bar. in l. si pignore. j. de pigno. actio.

e ALEX. ¶ In expensis. Quid autem si fuerit in interlocutoria sententia condemnatus in expensis, z in diffinitiua obtinuit, vide no. Bar. l. si pignore. in fi. ff. de pig. act. z vide no. Bal. in auth. gener. valter. C. de epis. z cle. de eo qui habet iustam causam litigandi in vno articulo z obtinet in alio, ideo dicit Bal. in ſ. priori. ꝙ si quis dicit in vno c. in expensis, statim debeat refici non expectata diffinitiua. adde gloſſ. hic, vide Bal. in l. j. j. de sen. que sine certa quantitate.

§. His de presentibus. [a] Iste est notabil. ſ. z ponit valde pulcher rimam practicam. ¶ No. primo ſqđ iudex potest procuratori statuere terminum ad faciendum comparere principalem qđ veniat ad iurandum, vel respondendum positionib. ¶ Not. secundo ſqđ quando iuramentū committitur in absentia, hoc oportet fieri sub fide gestorum [b] hoc est, qđ iudex, coram quo causa agitur, scribat in dicti illius loci, vbi pars degit, vt si coram eo iuretur, remittantur acta [c] ad iudicem cause principalis. ¶ No. tertio ſqđ quando iuramentum committitur in absentia, debet statui terminus parti, vt ad illum locum compareat ad videndum iurare partē, vel testes, &c. ¶ No. quarto ſcui [d] expēsis [b] hoc debeat fieri, hoc est in arbitrio iudicis. ¶ No. ſquinto qđ pendēte dilatione super vno c. non impedit [e] iudicis officium super alijs capitulis, non preiudicialib. quod perpetuo tenementi, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ His de presentib. Et per hunc text. dicit hic Bal. probari quod iuramentum veritatis delatum domino, non potest per procuratorem prestari de iure ciuili. etiam si haberet speciale mandatum. De quo omnino vide que scripsi in l. qui bona. ſ. si alieno, ff. de dam. infec. z vide Sali. hic. quid si dominus esset in loco adeo longe, quod ad eum mitti non posset.

b ALEX. ¶ Vide gestorum. Vide Bar. in l. ad egregias. ff. eo. text. cum gl. c. constitutus. de fideiuſ. z ibi gl. quod in causa criminali testes debent remitti ad iudicem cause. z gl. in c. testes. in q. ir. Contrarium sensit gl. in c. Romana. ſ. contrahentes post Jo. Mo. de for. comp. lib. vj. per Domi. Abb. in c. cum causam. de testi. z quod no. in l. si quando. C. de testi.

c ALEX. ¶ Remittant acta. Vide Bar. ī l. si postulauerit. ff. de adul.

d ALEX. ¶ Cuius expensis. In hoc cuius expensis debeant fieri, vide que dixi post Bar. in l. ad egregias. de iureiur. z Bal. z Salic. ibi etiam querit, quid de respondente positionibus, qui est dominus, z de materia vide que dixi post Bar. in l. quoniam. z in l. si quādo. ſ. de testa. z Ro. in l. accusare. ſ. fi. ff. ad Treb. z vide omnino gl. z ibi Bar. in l. ij. ſ. defendi. ff. quib. ex caus. in pos. ea. z Jo. An. in rubr. extra de iur. calum.

e ALEX. ¶ Non impeditur. Et no. Bar. in l. fi. ff. de ferijs. z in l. ij. de re iud. z in l. siue pars. C. de dil. z quod no. Bart. in l. ij. de app. reci.

LEX XIII.

2 ☞ Scholaris quod non sit in matricula, probatur ex dispositione matricule.

3 Quē nō soluisse collectā, probat, si in libro soluentiū non reperitur.

Cum quis. Iuramentū retractatur pretextu testamēti de nouo reperti. h.d. vide tex. ibi circa prin. ibi postea autem manifestū nihil ei, &c. Quero. quomodo [a] potest ista negatiua probari, nihil fuisse ei relictum. Bl. dicit per scripturam testamenti, nō per testes, Alij dicunt etiā per testes [b] z istud puto verum. ¶ No. ergo ſprimo. quod per scripturam probaretur negatiua [c] hoc modo inspecto testamento non reperitur ibi Titio legatum, ergo non est legatum. Facit, ſad probandum quod scholaris non sit in matricula, probatur per inspectionem ſmatricule, facit etiam ad probandum, quod aliquis non soluit collectam, quia inspecto libro soluentium collectam, non reperitur ibi. z valet ad multa. Simile potest probari per testes, qui dicunt se interfuisse testamento, z tunc non fuisse relictum.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Quero quomodo. vide Soci. consi. clix.

b ALEX. ¶ Per testes, z ex hoc concludit Bau. de Ca. in consi. ꝙ inc. in Christi nomine amen. pro euidentia eius quod queritur, &c. ꝙ acta possunt per testes probari. etiaz si nulla scriptura reperiat.

c ALEX. ¶ Probaretur negatiua. De modo probandi negatiuā, adde ꝙ no. gl. z Bar. ā. de erro. adue. l. errores. z qđ no. gl. in l. eos. de offi. magist. tex. z ibi Bar. in l. cum quis. C. de vsuf. hic no. z adde Bar. in l. Titie textores. de le. j. z Bal. in l. iustum. C. de eden. z tex. z Bar. in l. cū test. ſ. de test. manu. z Bal. in l. hi qui ad ciuilia. de app.

Si certum petatur. Rubrica II.

LEX I.

Neque equam. Heredes tenentur ad debita pro portionib. [b], hereditarijs, nullo respectu habito ad prelegata. h.d. ista lex, &c.

LEX II.

Quamuis. Ex mutuo rei alienę, nascitur nobis actio. si fuerimus stipulati, quę potest cedi domino. h.d. ¶ Op. de l. ij. ſ. appellata. ff. eo. So. Hic mutuum fuit reconciliatum stipulatione. Querit gl. an ista stipulatio impediat actionem oriri ex numeratione. Bl. plene examinat in l. certi condictio. ſ. quoniam. ff. eo. Ly. refert hic. Petigi in l. si ita fuero stipulatus. z in l. eum enim. ff. de nouat. ¶ Quero, quid si pecuniam alienam, quam dedi mutuo, z sum stipulatus, dominus repetat. Item quid si dominus non repetat, nec ego fui stipulatus, z ille non vult consumere? Istas questiones format hic glo. z de verbo ad verbum eas ponit in l. nam z si fur. ff. eo. Hic, vt in gl. z ibi plene examinabimus.

LEX III.

Eos qui. Ubi quis exercet officiū nō potest exercere fenus, hoc dicit Elidebitis in l. principalibus. ff. eod. &c.

1 ☞ Alteri per alterum in mutuo, & in indebito propter pecuniam queritur.
2 Expressa reprobatio actus facti nomine meo, quãdo requiratur.
3 Ex contractu alterius meo nomine celebrato, si ratum nõ habeo, gerenti queritur actio vtilis.

LEX IIII.

Absentis. Subtilis lex est ista. Si pecunia aliena absentis domini noie mutuetur, ei queritur actio, & si ratum nõ habet, mutuãti cedere cogitur, alias vtilis ei competit. h. d. ¶ Opp. alteri per alterũ non potest queri actio, vt l. stipulatio ista. §. alteri. de verb. ob. So.
1 Fallit in mutuo, & etiam in indebito propter singularia præcepta pecunie, vt hic, & l. certi condictio. §. si numos. & l. singularia. ff. eod. §. de cond. inde. l. si per ignorantiam. ¶ Item opp. qõ huic non potuerit queri actio, cum ratum non habuerit, ergo negotium ad eũ non pertinet, vt l. si pupilli. alias. Item si cum putaui. §. item queritur. ff. de nego. gest. Sol. Dicunt quidam, quod hic primo habuit ratum, postea non vult habere ratum, per restitutionem in integrum, vnde actio iam erat sibi quesita. Istud licet in se sit verum, tamen est diuinare. Dicas ergo quod ei absenti, & ignoranti, & ratum non habenti, queritur actio ipso iure, vt hic. Nec obstat §. itẽ queritur, qz hic est negotium suum quodammodo ipso gestu, vel re ipsa, ideo pertinet ad eum non expectata ratihabitione, vel verius dicas quod hoc est speciale propter singularia præcepta pecunie mutuate, vt s. dixi. ¶ Quero dicitur hic, reprobato nomine, qualiter reprobat istud nomen? Dicunt quidam, petendo restitui in integrum: sed, vt dixi, istud est diuinare. Alij dicunt qõ reprobat expresse dicendo, nolo agere, & ista est vera, vt statim dicã tibi. Alij dicunt quod tacendo eo ipso quod non habet ratum, videtur reprobare, quod glo. nostre non placet. Et sic remanet vera precedens, quod requiritur reprobatio expressa. Pro hoc facit l. si filius. ff. ad Macedo. & quod no. in l. quo enim. §. j. ff. rem ratã ha. secundum glossellam Rogerij, qui dicit non reprobare, ratihabitioni par est. Sed contra istam glo. facit l. procurator. ad exhibendum. §. fi. & l. quo enim. §. j. ff. rem ratam hab. Sol. † Quandoqz aliquid est factum nomine meo, per & mihi queritur, vel alius mihi obligatur, tũc non improbare est approbare. Requiritur ergo expressa reprobatio: ita debet intelligi hec lex cũ sua gl. ideo enim dicit text. reprobatos nomine, quasi expressa reprobatio requiratur. Si vero est factũ aliquid meo nomine, per quod mihi preiudicatur, tunc non est necessaria expressa reprobatio, sed qui non approbat, reprobat, vt legibus contrarijs. Fallit in casu. d. l. si filius. ad Macedo. Diri plene in d. l. quo enim. §. j. Bl. formar vnam questionem, quam dic, vt in ea, & tene vltimam sol. ¶ Ultimo not. & tene menti tex. qõ ex contractu alterius nomine celebrato, si ille ratum
a non haberet gerenti competit vtilis[a] in eo qõ ad illum contrahentem peruenit. Concordantie sunt in glo.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Competit vtilis. Et intellige cum omnibus qualitatibus, & conditionibus coherentibus persone tertij, vt singu. declarat Bar. in l. fundum. ff. de actio. empt.

LEX V.

1 ☞ Quando pecunia ad vnum de voluntate alterius peruenit, fictione iuris dicuntur plures numerationes.
2 Exceptio non numerate pecunie limitata tempore, non habet locum in contractibus non celebratis in scriptis.

Non singuli. Ex contractu mutui quis non tenetur vltra illud qõ ad eum peruenit, nisi plurium reorũ constitutio, vel intercessio, vel bienij cursus interuenerit. h. d. Diuiditur in duas partes. Primo, quando pecunia fuit numerata & confessata. Secũdo quando fuit numerata, sed fuit confessatum aliud pro ea. Secũda ibi, ac multo magis. ¶ Opp. quod numeratione duo rei non possunt constitui, cũ vna pecunia non possit ad plures peruenire insolidũ, vt l. si vt certo. §. si duobus. ff. cõmoda. Bio. soluit † optime, fictione iuris videtur ad vtrũqz peruenisse, cũ ad vnum de volũtate alterius peruenerit. Ista est vera, licet Ultramon. contra. Plene dixi in l. eadem. in pun. de duo. re. ¶ Item oppo. excep. non nu. pe. potest opponi infra biennium tantum, quando contractus est celebratus in scriptis, vt l. in contractib. §. de non nu. pec. sed hic non proponitur intercessisse scriptura, ergo, &c. Sol. vt in glo. que dicit,
2 & hec scriptura intercessit. Vide gl. & tene menti, que tenet † qõ exceptio non nu. pe. limitata tẽpore, non habet locum in contractib. non celebratis in scriptis. Bul. de Lug. tractat in l. qui pecu. si cer. pet. Dicam vobis in l. si ex cautione. & l. in contractib. §. de non nu. pe. ¶ Opp. dicitur hic, qõ scriptum fuit olim susceptum, ergo per instrumentum probatur oleum numeratũ, ergo non põt obiici exceptio non nu. pe. Bl. soluit duob. mod. Primo, quod hic erat pri-
3 uata scriptura. ¶ Not. istam so. † & sic habes quod distinctio glo. in lege † si ex cautione. que dicit, aut instrumentum dicit quod quis confitetur. aut dicit quod fuit facta numeratio, non habet locum
a in priuata scriptura. [a] Idem not. infra, de do. cau. non num. l. fin. in prima glossella quod tene menti. Alij dicunt & hic loquitur etiam in publico instrumento, & quod hic dicit, susceptum, debet intelligi quod partes confitebantur hic & notarius hoc asserit in instru-
4 mento. Secundum hoc videtur velle ista gl. † si notarius diceret in instrumento & hoc fecit pro cẽtum florenis sibi datis, & solutis, &c. & postea probaretur quod illo tempore nõ interuenit numeratio, instrumentum esset falsum, quod an sit verum, non dicam modo. dom. Ja. Bu. disputauit de hoc vnam questionem. Tangam † de non nu. pe. l. si ex cautione, not. & tene menti glo. istam.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ In priuata scriptura. Et istud idẽ tenet Bau. de Cast. in consi. l. quem vide, quia Bar. recitat contrarium, &c.

LEX VI.

1 ☞ Exceptio simulationis dicitur, quando obligatio est facta ob causam non veram vel fictam.
3 Debitum ex vna causa, potest conuerti in debitum ex alia causa.

Iex pretio. Ista est bona lex. Debitum ex causa potest conuerti in aliam stipulationem, nõ pacto nudo, ex interuallo opposito, secus si in continenti. hoc dicit. hec l. & l. si pro mutua. §. eo. ¶ Oppo. ad l. si pretio. de l. singularia. ff. eo. Solu. Ibi pecunia debita ex vna causa erat solutioni parata, vnde nuda conuentione in causam mutui potest conuerti, vt ibi not. Sed si non esset parata solutioni, distinque aut vis cõuertere in causam mutui per stipulationem, aut pacto nudo, & si pacto nudo, aut incontinẽti aut ex interuallo, vt istis legibus. Ex hoc habes, statuto ciuitatis huius cauetur & cõtra instrumentũ confessionatum, seu guarentigionatũ, possit opponi ex-
a ceptio simulationis. [a] Dico & ita de facto obtinui, † & illa dicitur
1 exceptio simulationis, quãdo promissio est facta simulate ob causam non veram, vel nõ iustam. Ita loquitur tit. plus valere & agi
2 tur l. j. §. de condi. ob. turp. cau. quasi dicat quando debitum in veritate est ex vna causa licet in instrumento confiteatur, vt debitum ex alia causa, non dicitur instrumentum simulatum, quia obliga-
3 tionis substantia non deficit, vt hic dicit text. Et debitum † ex vna causa potest conuerti in debitum ex alia causa. Tene menti, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Simulationis. Adde. Bal. §. de postul. l. si sub specie. & vide Bar. late in consi. lxv. inci. Pet. Nicole, in j. vol. & not. Bar. in l. Lucius. ff. depos. & Bar. in l. emptor. de aqua plu. arcẽ. & Bal. post Bart. in d. l. si sub specie. an exceptio non nu. pec. sit exceptio simulationis.

LEX VII.

Non vnde. Utrum ille qui agit certi cõdicti ne ex mutuo debeat probare pecuniam mutuatam fuisse suam propriam. Hic tex. videtur quod sic. Certe si pecunia cõsumpta est, non est dubium quod non debet probare, quia etiam si fuisset aliena, mutuum est reconciliatum consumptione. Sed si non esset consumpta, de hoc sunt opi. tãgitur in l. nam, ff. eo, & si fur. ff. eo, & ibi Deo duce dicemus.

LEX IX.

1 ☞ Unus ex pluribus socijs vnius mercantie, non potest agere insolidum pro rebus societatis, sine mandato.

Cum re. Si plures simul mutuant, quilibet agit pro parte, nisi actũ fuerit, vt essent duo rei credendi vel alteri ab altero esset mandatum. hoc dicit. ¶ Not. quod duo rei credendi possunt constitui. de duo. reis debendi non est dubium, vt vidistis in l. si non singula. eod. & l. pen. §. de duo. re. & l. ad. ff. de duob. reis. Facit ista lex quod
1 † si plures sunt socij vnius mercantie, quod vnus non potest agere insolidum pro reb. societatis, nisi habeat mandatum ab aliis. vide plene in materia de duob. reis optime facit ff. de exerci. l. j. in fi. cum legib. sequentibus.

LEX X.

a Eo quod. [a] Plures vno instrumento possunt obligari. Item vnum debitũ in
potest per stipulationem conuerti. hoc dicit. Et in materia plures debitores vno libello possint conueniri, vide in materia de duobus reis. l. ij. in fi. Tetigi in l. Supra vter. §. fi. ff. de aqua plu. arcend.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Eo quod. Vide similem text. & ibi Bald. & Paul. Castr. & doct. in l. licet. §. de pactis.

LEX XI.

Incendium. [a] Casus fortuitus nõ liberat[b] debitorem quãtitatis vel generis, hoc dicit. ¶Oppo. de l.quod te.ff.eod. Sol. Ibi loquitur in debitore speciei, secus in debitore quantitatis. Item quod hic dicit[c] de debitore quantitatis fallit quando quãtitas debetur respectu certe speciei, vt ff.de noxali.in l.electio. §.fin.de pe.l.quesitum.in princ.z j.de iure emphy.l.j.zc.

ADDITIONES.

PAVL. P. ¶Incendium. Limita istam regulam nisi casus fortuitus contingeret propter personam creditoris, z eius respectu. Vide Com.consi.clxxv.incip.ser Laurentius.z alia que ad Bar. in l.creditor.ff.de solutionibus.

ALEX. ¶Non liberat. Vide per Angel.z Moder.in l.si ex legati.de verb.oblig.

POMA. ¶Quod hic dicit. Limita istum text.nota.quem extollit Paul.de Castr.in l.Titius.de prescrip.verb. Rationem attigi ibi ad Bart.z sequitur in l.si ex legati causa.ff.de verb.oblig.ad finem.z Jason l.Titius.in j.notabili.ff.de prescrip.verb.

LEX XII.

Jn rem. Qui pro alio soluit, potest ab eo repetere, hoc dicit, zc.

LEX XIII.

Cum qui. Inspicitur cuius contẽplatione quis mutuet, non cuius contemplatione quis accipiat, hoc dicit. Materia huius legis est plene in l.si pupilli.alias.l.item si putauerit.§.j.de neg.gest.

LEX XIIII.

Scue. Subscriptio vt testis non obligat eum, qui neque accipit, neque stipulanti promisit, hoc dicit.

LEX XV.

Non aduersus. Creditor non potest cogi a debitore, vt eo inuisso aggat contra debitorem debitoris, hoc dicit.

LEX XVI.

Nisquis. Judices in prouincia in qua iudicat fenus exercere non possunt, z qui pecuniam pro honore dat, exili pena punitur, hoc dicit.

LEX XVII.

Per chirographarijs. Si cõtractꝰ excedit summam quinquaginta librarum auri, tres testes debent adhiberi in instrumento obligationis, hoc dicit. ¶Opp. §.de test.l.testium. Die vt ibi. Ista lex recipit limitationem authen. sed nouo iure, quam vide, zc.

AVTHENT.

1 ☞Quot testes requirantur in instrumentis.
2 Notarius, connumeratur in numero trium testium.
3 Comparatio instrumenti, ad quod instrumentum fiat.
4 Contractus in scriptis celebratur quando hoc agitur.

Sed nouo iure. [a] Circa legem nostrã sunt querenda tria, 1 que tanguntur hic per glos. †Primo queritur, quot testes requirantur in instrumentis. Glos. tua distinguit vtrum contractus fiat super minori summa libre auri, vel maiori. Primo casu sufficiunt duo testes ad plenam probationem, non distincto vtrum in scriptis, vel sine scriptis, in ciuitate, vel extra, ab imperito literarum, vel non, vt in authen. de fide instrumen. §.fin. Secundo casu, aut contrahit imperitus literarum in scriptis, z in ciuitate, z requiruntur quinque testes qui omnes debent subscribere cum ipso contrahente, vel alius pro contrahente subscribere, vt in hac authen. Dices tu quomodo potest contrahens se subscribere, cum ponas eum imperitum literarum. Respon. imperitum literarum intellige secundum Odof. illum, qui nullas scit literas, vel scit modicum, vt isti mercatores, qui nesciunt scribere, nisi in vulgari. Si vero contractus celebratur sine scriptis, tunc requiruntur tres testes. Idem si contractus celebratur a perito literarum. Ita dicit glos. vt in authen. de fide instrumen. §.ij. z §.sed z si instrumenta. quod est multum notandum, vt semper aduertatis, si instrumentũ excedit summam centum florenorum, requiruntur in eo tres testes, secundum gl. Hoc etiam tenebat Odof. Alij dicunt quod isto casu sufficiunt duo testes, z hoc tenebat Jaco. de Bel. z hoc si instrumentum est publicum. Nec obstat. d. §.ij. z §.sed z si instrumẽta, quia ibi loquitur, quando erat priuata scriptura, z quis volebat ad eam facere comparationem, z do. Exin. hic hoc non firmat, licet tangat Spec. in titu. de teste. §. restat de numero, videtur tenere quod duo testes 1 †sufficiant. do. Joan. And. in c. pluralis locutio. de regul. iur. lib. vj. videtur ponere idem. Dicit enim quod regulariter duo testes sufficiunt, excipit, quando contractus fit in scriptis ab imperito literarum in ciuitate zc. Sed quando fit sine scriptis, nullam exceptionem facit. Tu dicas, vt saluemus instrumenta, que quotidie 2 fiunt, quod † in numero dictorum trium testium connumeretur tabellio, secundum quod gloss. dicit in precedenti membro. vbi requiruntur quinque testes. Si vero contractus fiat in rure, remanet in eo incorrecta[b]. l.C. ¶† Quero de comparatione instru- b 3 mentorum, ad quod instrumentum fiat comparatio. de quo dicemus 4 in l. comparationes, z auc. ibi posita. §. de fid. instru. ¶† Quero, quando cõtractus dicatur celebrari in scriptis. Respon. quando hoc agitur vt in scriptis celebratur, vt dicit gloss.

ADDITIONES.

2 ALEX. ¶Sed nouo iure. Ista auth. de consuetudine non seruatur in publico instrumento, in quo sufficiunt duo testes, sed solum seruabitur in chirographo. z priuata scriptura. secũdum Jac. de Bel. in l. fin. facit quod idem not. in l. neque, ad Velleia.

b ALEX. ¶Incorrecta. Vide gloss. magistram in corpore de fide instru. §. fin.

De suffragio. Rubr. III.

¶Continua vt in glossa.

LEX VNICA.

2 **Si quis desideria.** Salariũ aduocato[a] promissum condictione ex hac l. petitur. z fit res mobiles pro salario tradant, traditio sola sufficiet. Sed si immobiles, debet cõtractus in scriptis celebrari, z vera traditio sequi. Et si aduocatus inmaserit, restituet, z actione priuabitur, hoc dicit. Diuiditur in quatuor partes. Primo, quando salarium promittitur. Secundo quando traditur pro salario res mobilis. Tertio quando res immobilis. Quarto, quando aduocatus inuadit indebite. Secunda ibi, sed si quid eo nomine. Tertia ibi, quod si predia. Quarta ibi, quod si quis, propter hanc vltimam partem, que ponit aduocatum violentum, Rof. ponit istam constitutionem inter constitutiones, que puniunt violentos, z ibi eam totam commentatur. ¶Opp. quod imo petendum sit certi condictione ex stipulatu. vt instit. de verb. oblig. in princ. Solu. Distingue vt hic in j. gloss. Circa hanc legem gl. querit multas questiones, z omnes melius determinat pro aduocato, zc. licet in quibusdã reprobetur per doct. in quo non curo multum insistere, ideo dic, vt in gl. z per Ly. z Rof. in suis libel. zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶In l. j. Sed quando debet solui salarium aduocato, vide in l. archiatri. z ibi Bart. C. de profes. z medi. lib. x. quia donec lis pendet, non debet solui. per Bartol. late in l. j. §. diuus. de var. z extraord. cog.

De prohibita sequestratione pecuniæ. Rub. IIII.

LEX VNICA.

2 **Quoties.** [a] Sequestratio regulariter est prohibita, hoc dicit. ¶Oppo. de l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cog. Ita est regula *, quod sequestratio [b] est prohibita. fallit in casibus qui hic no. in gl. quam vide. z signa. ¶Quero, video quod est prohibita sequestratio. sed pone quod ego volo quod non sequestretur, ex quo non potest fieri, sed volo quod scribantur que res sint in domo, z qui fructus percipiantur in domo, vt possint res facilius probari. certe ista deseri- c ptio permittitur[c], licet non sequestratio[d]. Text. est no. in l. §. pe. ff. de ven. in pos. mit. licet in contrarium faciat. l. defensionis facultas. §. de iur. fis. dic, vt dixi. in d. §. pe. ¶Querit gl. vtrũ quando res sequestrãtur, perdatur possessio. Gl. dicit, quod sic, vt in l. interesse. ff. de acqui. poss. Examina hoc vt ibi plene dixi. z per Ly. hic, zc.

ADDITIONES.

2 ALEX. ¶Quoties. Et adde quod sicut rerum mobilium fit sequestratio quandoq; vt hic, ita etiam istis casib. poterit interdici alienatio immobilium. in l. de pollicitationi. ff. de polliei. z adde secundum Bart. in l. fin. de edi. diui Adr. tol. quod tenet sequestratio possessionis, cum duo veniant ad arma, z mãdatur vtriq; ne accedant ad possessionẽ sine licentia iudicis. Et de materia vide Bruno. de But. in c. ij. de eo qui init. in poss. causa rei ser. z adde quod dixi §. ad Bar. in l. sed z si vsufru. §. si inter duos. de vsufru. z gl. in c. dilectus. de sequestra. poss. z spe. in titu. de expen. §. postremo. per totum. z dicit Bar. per gl. in l. j. de fer. quod semper valet sequestrãtio cõmissa propter suspitionẽ, nisi satisdaretur, quod tener Bald. in l. si. §. vbi in rem actio. etiam in loco vbi quis sortitur forum.

AND. BAR B. ¶Adde Roma.consi. cccxx.in materia sequestrationis.

* GLAV. DE SEISS. ¶Regula. De sequestratione nominis debitorum, vide Alex.in l.heres cum debuerit.ff.ad Trebellia.

b P. PAV. P. ¶Sequestratio. Regulariter non debet fieri sequestratio fructuum, nisi rixa, vel alia iusta causa subsit. Vide Comen. consi.clxvii.ad finem.z circa istam materiam sequestri. an requiratur quod constet de debito per instrumentum, vt possit fieri, z an requiratur citatio partis, z multa alia vide per Jas.in l.si fideiusso2.§.fin.per totum.ff.qui satisd.cogantur.

c P. PAV. P. ¶Permittitur. Descriptio semper est permissa. licet non deberet fieri inuentarium, vide Bald.z Salic.hic. Bart.in l.j. §.pen.ff.de ven.in pos.mit. Bart.in l.fin.in princ.ff.de requ.reis.in l. Imperatores. §.fin.vbi Woder.z ceteri.ff.de appel.in l.facultas. C.de iur.fis.lib.x.in l.post contractum.ad fin.ff.de dona. Anton.de But.in c.ij.de sequest.pos.z fruc.bonus text.in l.cum domini hoz reoz.um.in versi.que ibi sunt describere.ff.loca.quem allegat Ang. in d.l.Imperatoz.es.etiam si non esset aliqua suspicio fraudis. Ita Bartol.in l.si fideiusso2.§.fin.ff.qui satisd.cog.circa fin.allegans ad hoc Andream de Baru.in d.l.facultas.C.de iure fisci. In contrarium vide omnino Angel.in l.fin.C.de anno.z tribu. Et quod descriptio fit semper permissa, etiam vbi quis non tenetur facere inuentarium, vide not.Com.consi.lxxxviii. De quo habes ad Bart. in l.cum proponas.§.non autem.C.de bon.que lib.z ideo Bald.in quodam suo consilio incip.in Christi nomine amen.petitus tutoz a matre voluit, quod licet testatoz remiserit inuentarij confectionem.tutoz tamen pati debet descriptionem bonozum fieri, ne bona baratentur. Et ideo Paul.de Cast.consil.cxcj.incip.antequam veniam ad dicta dubia.in princip.voluit quod si testatoz remittat vsoz confectionem inuentarij, vxoze vsufructuaria relicta, quod non obstante tali remissione poterit cogi ad conficiendum inuentarium vel ad patiendum fieri descriptionē bonozum.ne transeant in sinistrum. Idem Alexand.consi.lviij.iij.vol.vide Curt.in ista.l.j. qui allegat illud consil. Pau.de Cast.consil.cxcj.ad illud quod dictum est §.quod etiam cessante omni suspicione potest fieri descriptio bonozum. In contrarium vide Angel.per illum text.in l.fin. C.de anno.z tribu.lib.x. Quod si fiat sine causa.z dicitur pars grauari.dicendo ibi esse tertum de hoc.z pondera Pau.de Cast.in l.si domini hozreozum.ff.locati.z vide Bald.in l.facultas.C.de iure fisci.quod petens eam debet docere de suo interesse.z vide Jas.in d. l.si fideiusso2.§.si satisdatum.ad finem.ff.qui satisd.cog. Item quod descriptio non fit tienda, nisi cum aliqua cause cognitione.z propter aliquam suspicionem. vide Angel.in apostil.ad Bartol.in l.j. C.de apoc.pub.lib.x. Quod autē fieri potest descriptio, vide Jmo. in d.l.Imperatoz.es.§.fin.de appel.

b ALEX. ¶Sequestratio. Adde Barto.in l.Imperatoz.es.§.fin. de appel.quod ibi per mod.z de materia per Joan.Andr.in regula, locupletari.in mercu.lib.vj.z Bald.hic.

De condictione indebiti. Rubr. V.

LEX I.

t ☞ Sententia quando faciat cessare repetitionem.

a **Pecunie.** [a] Indebitum ex causa iudicati solutum non repetitur, z in actionibus stricti iuris non veniunt vsure, etiam post litis contestationem. hoc dicit, ista bona lex. ¶Oppo.quod z ex alia causa solutum non repetitur, vt j.eo.l.ea que. Sol. Bi.fatetur

1 † quod sententia facit cessare repetitionem, vt hic. Sunt z alij casus, qui no.hic z in l.eleganter.circa fi.ff.eod. ¶Sed op.dicitur hic

b quod sententia facit cessare repetitionem [b]. Contra ff.de iudic.l.si pretoz.§.Marcellus.z l.in cōmodato.in fi.z l.rem mihi.ff.commo. de condi.fine causa.l.si fullo. Dicit gl.quod illud, quod hic dicitur, quod sententia inhibet repetitionē, fallit in casib.directarū legum. Alibi videtur dicere gl.quod verum est, quod nō potest reperi per condictionem indebiti, vt hic.sed per cōdictionem sine causa. Ita no.in l.si fideiusso2.§.in omnibus.ff.man. Ita etiam no.in l.si sine.§. quod si procuratoz.ff.rem rat.ha. Doc.nostri reprobant illas glos. merito. Nam solutum indebitum per sententiam.nullo modo po-

* test reperi *, nisi esset causa propter quam daretur restitutio in integrum. Et quod dico, non potest reperi.intellige per actionē, per

* quam *vematur cōtra sententiā. Sed si esset aliqua actio que contra sententiā non repugnat. sed asserit eam esse veram, tunc datur repetitio. Hic est casus in d.l.in commodato.in fi.z l.si fullo.cum si.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Pecunie. Istam regulam quod solutū ex causa iudicati, non possit tanquam indebite solutum re peti, limita nō procedere quando esset lata pro eo quod aduersarius prohiberetur donare. Casus est singularis in l.si sponsus.§.si vxoz.ff.de dona.inter vir.z vxo.exclamat Ro.singu.cccviij.incip.tu scis quod dona.

Adde tamen quod licet late indebitum solutum non repetatur condictione indebiti, repetatur per condictionem sine causa. vi Alexan.not.consi.cccclxxxvj. Vide late Feli.in c.suborta.de re Jas.l.Julia.verum debitorem.ff.de condi.indebi.

b ALEX. ¶Cessare repetitionem. Adde tamen quod soluto debiti vigore precepti facta, sine cause cognitione repetitur. vi gitur z no.ij.q.j.in summa.vide Bart.in l.ij.§.grauī.de admi. re ad cui.perti.z hanc legem limita egregie per Bart.in l.j.§. de in fi.ff.quod vi aut clam.

LEX II.

Jcitra. Delegatus indebite repetit a delegā non ab eo, cui est delegatus, hoc dicit.

LEX III.

Cum soluta. Solutum, z etiam promissum p test condici, hoc dicit.

LEX IIII.

Jque. In his que crescunt per inficiatione solutum, vel promissum indebite condicitur. hoc dicit. ¶Quero que est ratio huius gis? Respon. quia in istis que crescunt per inficiatio-

a soluens, licet indebite, videtur transigere [a]. Ita tangit gl.in l.e §.de iur.z fac.igno. ¶Opp.de Linde Heratius. §.fin.ff.ad l. sed ibi a nemine erat debitum, hic vero erat debitum ab aliq

ADDITIO.

a ALEX. ¶Transigere. De hac ratione adde Bart.post eleganter.§.si.ff.eo.aliter ponitur per Bald.in l.j.in fi.§.eo.

LEX V.

Ja patre. Qui non est heres, z soluit cum si tat heredem repetit, hoc dicit.

LEX VI.

Jper ignorantiam. In indebito luto alteri querit actio, sicut in mutuo.

LEX VII.

Fideicommissum. Idem dicit, quod l. cum quis.§.de iur.z fact.igno.&c.

LEX VIII.

Creditoris. Indebitum solutum tanquā pro curatori in rem suam. ab eo repe tur. Vidistis de hac materia in l.falsus.j.de fur.&c.

LEX IX.

a **Indebitum.** [a] Soluens scienter indebitum, repetit z solutio in dubio pre mitur licita, hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Indebitum. Et primam partem huius legis limita dixi in l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.

LEX X.

Si quis seruum. Cuius est electio soluēdo. eiusdem electio in reperendo. h.d. ¶Opp.de l.si non soz decem.circa fi.ff.eo.Sol. Dicunt quidam quod ibi casu legis nostre, qua hoc fuit co electio creditoris ab initio. Sed istud licet sit verum in se.est ta

1 diuinare. Veritas est, quod ibi † Ulpiani opi.ponitur, que hic p hanc l.corrigitur. ¶Op.de l.plane.ff.eo.Sol. Ibi loquitur qui erant duo rei debendi, tunc ipsi non habēt electionem in reper do.ne forte in eligendo sint discordes. ¶Opp.tertio de lis cu de lega.ij.Sol. Ibi soluit vnam rem de debitis alternatiue, hic t uit vtranque. ¶Item opp.de l.si non sortem.§.si decem.in prin casu.ff.eo.Sol. Ibi non soluit perfecte vtrunque, sed cum debe Stichum aut x.soluit Stichum, z v. vnde illa v. debent reperi p cise, quoniam illa v. apparent indebite soluta. ¶Ex predictis p tes distinguere per teipsum.

LEX XI.

1 ☞ Dubitans, z ignorans aliquando equiparantur.

1 **Pro dubietate.** Hec est notabilis l. Du
a bitans † z ignorans quā tum ad repetitionem indebiti equiparantur [a]. Ista cta vera sunt, quantum ad repetitionem indebiti. vi ri, quantum ad alios contractus quandoque inter dubitantem ignorantem reperitur differentia, vt not.ff.de iur.z fac.igno. super rub.z ff.de testa.l.de statu. Et habuistis hoc anno, j.d manifestissimum.§.finautem nescius.z dubitans.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Equiparantur. An dubius, z ignorans equipare tur, vide in l.manifestissimi.§.j.de fur.z not. Bart.in l.ij.ff.si quis ius voc.non ierit.

D

LEX I.

Pecunia. Quod datur ob causam dotalem pro matrimonio illicito. per condictionem ob causam repetitur[a]. h. d. Opp. de l. qui contra ſ. de incest. nup. vbi dicitur, quod dos debet duplicari. Sol. Ibi quando scienter contrarerunt matrimonium illicitum, hic quando ignoranter. Et circa hoc vide vt habes in l. ſi cum dotem. ſ. fi. cum l. ſeq. ff. ſo. ma. ¶ Quero, quid est hoc dictum iure condictionis? Bloſſ. dicit, id est transitiue lege. q. d. de eo iure, quod est condictio. Idem not. ſ. tit. ſ. l. ſ. z quid velit dicere transitiue, vel intransitiue, quere grammaticos, ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Repetitur. Et materiam huius legis vide late examinatam per Bart. poſt gl. in l. ſi. ff. de condi. ſine cau. z ſolet limitari hec lex cum materia per caſum l. penul. ff. quod fal. tuto. auth. vide licet miſtradens in dotem fuerit in dolo. z vide Bal. hic.

LEX II.

1 Donatio inter patrem, z filium, quando conſiſtat.
2 Donatio morte confirmata, quaſi per omnia habet vim relicti.
3 Ante preſcriptis verbis datur, vt impleatur id quod conuenit.
4 Condictio ob causam ad reſoluendum contractum, z ſic ad repetendum datur.
5 Dicto preſcriptis verbis, z condictio ob causam, quomodo ſimul concurrant.
6 Condictio ob causam, concurrit cum actione vtili in rem.
7 In contractib. nominatis non agitur ad contractum reſoluendū.
8 Condictio ob cām, an habeat locū in contractibus innominatis.

Vt proponis. Si donatarius non impleuit pactum in donatione appoſitum, ad reddendum qs accepit hac cō dictione tenetur. h. d. ¶ Opp. inter patrem z filium non conſiſtit donatio, vt l. ſ. ſ. de inoffi. dona. Sol. † Quod hic dicit, ſoluit tue intelligas emancipate, vel ex alio patre nate, vt dicit gloſſa. z iſte ſolutiones ſunt clare, z vere, vel ſicte dic. licet donatio ab initio non valuerit, tamē qz confirmatur morte ſi non impleat q̄ conuenit. conuenitur condictione ob causam. hoc quidam reprehendunt, quia donatio morte confirmata aſſumit vim relicti, z in vltima voluntatibus tranſfertur dominium ipſo iure, vnde non poſſet agi condictione ob causam. Si † volumus ſuſtinere gl. poſſumus dicere, quod quaſi per omnia habet vim relicti. vt vidiſtis. ſ. de inter vir. z vxo. l. res z l. donationes. ¶ Item op. z videtur quod debeat dari actio preſcriptis verbis ad implendū promiſſa, non condic. ob cau. vt l. naturalis. ſ. ſ. de preſcri. ver. l. hereditatem. ff. de do. ſ. de do. l. cum res. Sol. Fateor quod vtraq; datur, ſed ad diuerſa. † Nam actio preſcr. ver. datur, vt impleatur quod conuenit, vt in contrarijs. Condictio † ob causam datur ad reſoluendū contractum, z ſic ad repetēdum quod eſt datum, oritur enim extra id quod agitur, vt l. ſi is qui. in fi. ff. commo. Et ideo quādo in conuentione fuit dictum, vt ſi hoc nō obſeruares, redderes. prout fuit in caſu legis noſtre, poſſet etiam agi actione preſcri. ver. vt reddatur, quia hoc fuit conuentum, z ſic agitur ad obſeruationem promiſſorum. hoc no. in l. ſ. ff. de do. z ibi plene dixi. ¶ † Sed tunc opp. quomodo ac. preſcr. ver. z condict. ob cau. concurrant? ſimul. contra l. quotes. ff. de preſcr. ver. Reſpon. quia habent originem ex diuerſis fontibus nam condict. ob cau. datur, quia promiſſa non obſeruantur, actio preſcr. ver. datur, quia promiſiſti reddere. ¶ Item op. quod non poſſet agi condic. ob cau. cum datur in rem, vt l. quotiens. ſ. de don. que ſub modo, z nemo condicit rem ſuam. vt l. ſi. vſufruct. quemadmo. ca. Sol. † Ibi datur in rem vtilis*, que concurrit cum condictione, ſecus in rem directa. ¶ Item op. de l. alias vendi. de actio. em. † vbi non poteſt agi ad reſoluēdum contractum, ſed vindicatur quod conuenit. Sol. illud eſt verum in contractibus nominatis, ſecus in contractib. innominatis, ita loquitur hic. ¶ Sed tunc opp. donatio eſt hodie contractus nominatus, cum contrahatur pacto nudo, vt l. ſi quis argentum. ſ. ſ. ſ. de do. ergo nō debet dari[b] condict. ob cauſ. in caſu noſtre legis. Sol. dicit gl. ſpeciale eſt hodie in contractu donationis. Ultra. dicunt quod contractus donationis olim, z hodie, fuit contractus nominatus, habet eum elegans nomen ſicut ceteri contractus, ergo, ꝛc. l. iuris gentium. circa princ. ff. de pact. ¶ † Quid dicemus. Breuiter dico, z puto quod donatio ſimplex olim, z hodie fuit contractus nominatus, donatio † vero que fit ob causam, non eſt proprie donatio, ſed magis ob causam datio, vt l. ſ. ff. de don. merito dicitur contractus innominatus, z olim, z hodie. ¶ Op. ſ. de reſcin. ven. l. ea. Sol. vt ibi. ¶ Item opp. de l. cum te. ſ. de pac. inter empto. Solue vt ibi clarius dicam, † an in contractibus nominatis habeat locum

11 condictio ob causam? Unum † tamen ſcias, quod ſtipulatio[c] eſt
c contractus nominatus, vt l. ſ. in fi. ff. de pac. Unde cum in omni publico inſtrumento notarij apponant ſtipulationem, raro reperies
d contractum innominatum[b] probari per publicum inſtrumentum, ideo eſt recurrendum ad materiam contractuum nominatorum.
e Tangam vobis[c] in l. er placito. ſ. de rer. permu. ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Concurrant. Not. quod vtilis rei vendicatio concurrit cum condictione ob causam, z firmat Bald. in l. priori. in verſic. ſam venio.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Utilis. Licet autem transeat vtile dominium, z ſic detur actio in rem vtilis, non tamen transeunt vtiles actiones perſonales. vt concludit Are. conſi. xxxv.

b ALEX. ¶ Debet dari. Adde an donatio ſit contractus innominatus vide Bart. in l. fin. ff. eod. z in l. iuriſgentium. in princip. de pact. z in l. Ariſto. de don. Bald. hic tenet quod ſit contractus nominatus etiam hodie.

c P. PAV. P. ¶ Stipulatio. Vide no. Aler. conſi. xvj. in ij. vol. incip. viſo dicto themate. Ale. z Imo. in d. l. ſ. ff. de pac. vbi alle. diſtinguit quod ad fi. repetendi caſu quo aliquis nō impleat ſeruat naturam contractuum innominatorum. vt ibi per eum quem vide. Sed cum reprobat in illa diſtinctione in rub. ff. de ver. obl. vbi latiſſime tāgit, an ſtipulatio appoſita ſuper contractu innominato reguletur ſecundum eius naturam. quod etiam ipſe latiſſime tetigit in l. cum mota. C. de tranſa. vbi refert contrarietatem Bart. in hoc. Sed vltimo loco in d. rub. aliter concludit. Vide etiam Ang. de Are. in d. rub. z Pau. de Caſt. z alia allegata per Jaſ. vbiq; quia iſte eſt paſſus ambiguus. Et bene pondera tert. in l. precib. in aduerſatiua, ſi vero. ſ. de rer. permu. quia in illo tert. probatur quod ad fi. repetendi data ex capite cauſe non ſecute non ſeruat naturam contractus innominati ſuper quo interponitur. Quem tertum ponderat Jaſ. in d. rub. z in d. l. ſ. de pact. Et allegat Roma. in l. ſciendum. de verb. oblig. prout etiam allegabat in d. l. cum mota. Vide etiam aliquid per Feli. in c. ſ. extra de pact. z in vij. declaratione. z alios Moder. in d. l. cum mota. z in l. ff. de pact. z in rub. ff. de verb. oblig. Bald. ſecundum Bart. tranſit cum Bart. hic. etiam in quantum ad hoc, vt non habeat locum repetitio contra non implentem. Et ſic contra Aler. in d. l. i. ff. de pac. ideo bene no. Vide etiam Soci. in d. rub. STRAB. ¶ Stipulatio. Adde tu ad Barto. hic, z vide Aler. in conſi. xv. in ij. vol. z in conſi. lxxvi. in prin. in v. vol. z no. Bar. in l. cum mota. ſ. de tranſa. intellige, vt per Aler. in d. conſi. lxxvj.

b P. PAV. P. ¶ Innominatum. Vide Aler. z ibi Mod. in l. filiuſſa. ſ. diui. de leg. i. z Barb. conſi. ſuo. xl vij. inci. clare ſcribitur. in j. vol. z in conſil. lxiij. incip. preclare ſcribitur. in ij. vol. vbi tenent quod vbicunq; res eſt prohibita alienari de iure communi, quod prohibitio facta de non alienando etiam ſine cauſa valet, adeo quod poſtea impeditur alienatio in caſib⁹ alias a iure permiſſis. Pro quo facit quod vult Bald. in cap. j. ſ. preterea. de capi. Contra. vbi vult quod pactū de non alienando etiam ſine cauſa, valeat, adeo quod poſtea impeditur alienatio in caſibus alias a iure permiſſis. Pro quo facit quod vult Bald. in c. preterea. vbi vult quod pactum de non alienando appoſitum in inueſtitura feudali operatur etiam vt non poſſit alienari in caſibus alias permiſſis. Facit l. tutelam. iuncta gl. ſ. de admi. tu. Contrarium tamen videtur tenere Ang. in conſi. cclvij. incip. And. Bet. Monaldi. z ad hec vide Aret. conſil. cxvij. incip. diligenter z mature diſcuſſis. vide etiam Ang. in l. quidam teſtamento. ſ. ſi quis filio. ff. ad Treb. z Abb. conſi. iij. q. vi. in ij. vol. in q. xxvj. z Feli. in c. venerabilis. de offic. deleg.

c ALEX. ¶ Tangam vobis. Vide Bartol. in l. fin. ff. eod. z contra iſtud quod dicit hic Bart. facit quod not. Bart. in l. cum mota. ſ. de tranſact. dum alleg. l. ſi ſtipulatur. de vſu. z Imo. in l. ſtipulationes non diuiduntur. de verb. oblig. ſed pro hoc facit l. ex placito. de rer. permu. z cum Bart. tranſit Pau. de Caſt. in rubri. de verb. obl.
IOAN. FRANC. RVER. ¶ ADDE Pro ſolutione iſtius contrarietatis Aler. in d. l. ſtipulationes non diuiduntur. vbi diſtinguendo reducit ad concordiam hec dicta Bart.

LEX III.

1 Pactū de non alienando non impedit dominij translationem.
2 Pactum de non faciendo rem ſacram vel religioſam, valet.
3 Si res datur minori cum pacto de non alienando, tale pactum impedit alienationem ab eo faciendam.
7 Alienans quod ſibi datum eſt cum pacto de non alienādo, quando teneatur ad intereſſe.
8 Alienatio quando poſſit prohiberi per iudicem vel arbitros.

Ex lege. Pactum de non alienādo rem donatā operat vt eius metu quis non alienet,
a vel ſi alienabit condictione ob causam tenebitur[a]. h. d. Antequam veniam ad contraria, quia iſta lex loquitur alternatiue, quero huj⁹ alternatiue que pars ſit vera. In hoc ſunt opi. Ana gl. eſt que dicit quod vltima pars eſt vera, nam per iſtud

pactū nō impedit trāslatio dñij in aliū. Sed si alienaretur, cōpetit cōdictio ob causam. hoc probat gl. per duas rōnes. Primo, qr nemo potest condicere rem suam, preterquam a fure, sed cū det condictio, ergo dominū erat translatum in alium. secundo per l. traditionibus. ff. de pact. qr per nudam conuentionem a traditione rei dominium non pōt transferri, z ista est vera. Aliū, vt Rof. z Ja. de Ra. dicebant quod prima pars est vera, per l. fin. ff. de re. alie. non alie. sed statim soluam. habes ergo secundam gl. quam tene mēti,

1 † per pactū de non alienando non impedit te alienare, quin in aliū transferas dominium. licet tu tenearis condictione ob cām. Hoc etiam probatur in l. si ita quis. ff. ea l. de verbo. obl. de hoc dixi ibi. ¶ Contra hoc opp. de l. fin. de reb. alie. non alie. Sol. Fateor qꝺ alienatione prohibita omnia que in illa lege ponuntur, intelligūtur esse prohibita. adeo quod contrafaciens incidat in penam, vel ad interesse teneatur. non tamen qꝺ dominij translatio impediatur. ¶ Item opp. de l. ea quidem. ff. si manci. ita fue. alie. que lex obstat in duobus. Primo in eo quod ibi dicitur qꝺ pactum de non mamittendo impedit libertatem. Ad hoc respond. quod speciale est ibi in libertate que sicut difficilius reuocatur, ita difficilius impeditur. Eadem

2 † ratione dicerem quod pactum appositum de nō

b faciendo rem sacram vel religiosam, valeres[b], z impedit illud fieri, sicut impedit libertatem. Secundo modo op. qr ibi veniendo contra de facto non incidit in penam. hic secus. Sol. ibi fuit cogitatū de effectu, vt ibi plene dicē. ¶ Tertio opp. ff. de bo. que lib. authē. excipitur. So. Dicunt quidā ibi in vltima voluntate. Certe etiam ibi loquitur inter viuos. Dic ergo quod ibi pactum impedit quādam alienationem legalem, qr per l. in patrem transit vsusfructus, alienatio vero ordinaria, que fit ab homine per traditionem non impeditur, vt ibi. ¶ Item oppo. in authent. de aliena. z emphy. ff.

* sanctissimas. * Ibi concurrunt duo scilicet. pactum z cōditio per-

* sone, cui a lege prohibetur alienatio * hic vnum tātum. Et eadem

3 † ratione dicerem † quod si quid detur minori sub pacto de nō alienando, illud pactum impediret alienationē faciendā ab eo. ¶ Itē opp. de l. si creditor. ff. ff. de distrac. pig. Sol. Ibi duplex est litera, vna que dicit nullam esse pactionem, z tunc concordat cum ista.

4 † Alia que dicit nullam esse venditionē z illa est vera litera. † Semel enim cum hoc dubium hic haberemus, misimus, vsque ad Pisas do. Fran. Accur. z ego ad videndum Pandectas. z erat ibi litera

5 † nullam esse venditionem. So. ergo † sic, quando ille qui dat sub pa-

c cto de non alienando reseruat [c] sibi aliquod ius in re pro conseruatione illius conuentionis, tunc illa conuentio valet, z impeditur translatio dominij, vt d. l. si creditor. ff. in. de dis. pig. z l. fin. de iure emphyt. z ideo si pro obseruatione conuentionis de non alienando volo rem alienari prohibitam mihi esse obligatam, nō potest fieri alienatio, vt d. l. ¶ Item opp. ff. de act. empt. l. si tibi libe-

6 † rum. Solut. Quidam distinguunt, an istud pactum apponatur in traditione an non. sic dicitur in d. l. si tibi li. z si binarum. de ser. vr. pred. sed sic est trufa. ille enim leges loquuntur quando de presenti volo mihi reseruare aliquod ius in re, materia nostra loquitur quando volo mihi reseruare aliquod ius in futurum. ¶ Item op. de l. fin. ff. de pact. inter empt. Sol. Quidam distinguunt hic, aut interest pacisscentis aut non, que distinctio est bona quantum ad actionem personalem, non quantum ad impediendam translatio-

7 † nem dominij. Habes † ergo summare, vtrum per pactum impediatur huius dominij translatio, distingue, aut queris an possit impediri alienatio extraordinaria, que fit a lege, z impeditur, vt in auth. excipitur. Aut de alienatione ordinaria, z tunc, aut conditio persone promittentis est talis que de iure communi non potest alienare, z istud pactum impedit, vt in ff. sanctissimas. in auth. de ali. z emp. aut de iure communi potest alienare, z tunc aut ille cui promissum est de non alienando, reseruauit sibi aliquod ius in re hypothece, vel dominij, z impeditur alienatio, vt l. si creditor. in fi. de dist. pig. Aut nullum ius sibi reseruauit z tunc dominij transla-

8 † tio non impeditur, vt hic, z l. si ita quis. ff. ea. de ver. obli. ¶ † Sed an ille qui facit contra conuentionem ad interesse teneatur, distingue aut interest eius cui fit pactum, vel non, vt l. fin. de pact. inter empt. z vendit. z ff. de pact. l. nemo. ¶ Modo habes quando est prohibita alienatio per pactum. ¶ Oppo. ff. de leg. l. non dubium. Sol. ibi fuit prohibita per legem, hic per hominem. ¶ Circa hoc quando est prohibita per legem. essent videnda multa. Item esset videndum qualiter statutum potest impedire alienationē. ¶ Item op. de l. illius. ff. diui. de leg. j. Sol. ibi fuit alienatio prohibita a testatore, dic plene per Dy. in l. pater. ff. Jul. Agrip. de leg. iij. Sed † an per iudicē possit alienatio prohiberi, z an per arbitros. Bl. z Inn. tangunt hoc extra de te. c. Rayn. Ego omnia plene examinaui in d. l. illius. ff. diui. de leg. j. hic pro nunc non sunt alia digna relatu, ꝛc.

ADDITIONES.

a ¶ Tenebitur. Sed si loco tibi rem, an valeat pactum quod alteri no.. loceꝰ, text. est z ib. Bald. in l. nemo. j. loc.

b ¶ Religiosam, valeret. In contrarium videtur text. cum glo. z ff. dic in l. fin. C. de pact. inter emp. z ven. ibi humano iuri, cum z fr melius, z vide etiam Bart. in d. ff. ea lege. z l. ea quidem. C. si ma ita fue. alie.] Posses pluribus modis respondere, vt per glo. hic aliter, vt per Bald. hic in fi. vt per Bald. in d. l. ea quidem. z id quod hic videtur sentire Bart. in l. filiusfa. ff. diui. ff. de leg. j.

c ¶ Reseruat. Intellige vt quia bona sunt hypotheca pro tali alienatione. Ita Domi. Alex. in consi. lviij. in v. vol. z ad Bart. adde no. in l. qui absenti. ff. j. ff. de acqui. pos.

LEX IIII.

SI cum exiguam. Per hanc condictionem cōdictio liberatio, si non est secuta causa, propter quam facta obligatio, hoc dicit.

LEX V.

SI militem. Si causa, propter quam datum, non impletur propter datum, non impletur propter iuris impossibilitatem, quod datum est repetitur dicit. ¶ Opp. impossibilis conditio impedit actionem oriri ex contractu. vt l. impossibilis. ff. de verb. oblig. Sol. quicquid dicat gl. concedo quod impedit actionem oriri ex contractu ad obseruandum quod venit in contractu, sed condictio ob datur ad resoluendum contractum, non ad implendum quod contractu deuenit. Ad idem vide quod plenissime diri in conditio. inst. versi. ex predictis potest distingui, ꝛc. ¶ Que hoc sit verum, quod dicitur, siue fuerit sciens, siue ignorans tangit hic statim. ff. eo. l. dictam.

LEX VI.

CUm ancillam. Donatio simpler non nocatur, donatio ob causam reuocatur causa non secuta, hoc dicit.

LEX VII.

a SI repetendi. [a] Causa dandi in mente retenta

b ta[b] * non expressa, si non im-

* pleatur, hanc condictionem non inducit. hoc dicit.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si repetendi. Vide per gloss. plene in l. j. ff. si pa rendi. de condi. ob caus. z quod not. Bart. z quod ibi dicit in l. cum te. ff. quod me. causa. z not. gloss. in l. quod quis. de condi. indeb.

P. PAV. P. ¶ Si repetendi. Ista lex non procedit vbi aliquid est tacite considerandum ab vtraq; parte. licet non ex processu. vide Ro. consi. cccc. xvij. in princ. z vide ad istam legem pulchrum ver bum Bald. in l. j. in ij. questio. C. qui admit. vbi equiparat delito rationem cum posthumo. Et Jas. in l. j. ff. de condict. ob cau. non procedit ista lex, vbi super tali tacito presumpto lex aliq disponit, vt declarat Cyn. hic. Ad quod est bonus tex. in l. cal ctum. ff. fin. ff. de pactis.

b POMA. ¶ In mente retenta. Limita nisi causa a iure prestitu retur. Ita d. Prepo. in c. veritate. dis. viij. z nisi etiā causa ab vtra parte tacite subintelligatur. Ita Ro. consi. cccc. xvij. z Jas. in l. d. ff. si libet. in vj. not. ff. de condi. ob cau.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Retenta. Bald. in l. j. j. qui admit. d quod voluntas in mente retenta est, sicut posthumus in vtero. si non nascitur, nihil operatur cōceptio: operatur tamen con rium: qr ita per se agebat, licet nō pro eo tex. est z ibi hoc no. z docto. in l. si ego. ff. si certum peta.

LEX VIII.

1 ☞ Datum ob causam impossibilem, quando repetatur.

DIctam legem. Si causa non impletur ex facto recipientis, h condictione tenetur. hoc dicit. ¶ Oppo. dicitur hic impossibilem ꝛc. ¶ Contra, etiam quando propter impossibilitatem impeditur impleri. habet locum condictio, vt d. l. si militem. Solu. † multe ponuntur hic in gloss. Veritas est ita quādo aliquis dat ob causam impossibilem, aut ignoranter. z d bet locum hec conditio vt l. si militem. aut scienter, z tunc aut dit adiciendo conditionem, z tunc repetitur, vt d. l. si militem. non adiciendo conditionem, sed per modum cause aut mod tunc non repetitur. ita loquitur hec l. ꝛc.

ADDITIO.

* ALEX. ¶ Condictio. Vide aliquid per Bart. in l. si pecuniā. cod. z Jmol. in l. impossibilis. de verbo. obliga.

LEX IX.

SI liber. Datum causa non secuta repetitur. cum seruus domino dederit, hoc dicit. Not. quod dicit salua reuerentia ꝛc.

LEX X.

1 ☞ Causa si impletur casu fortuito, an tunc cesset condictio.

Pecunia

Pecuniam. Si causa † nō impletur casu fortuito cessat condictio, hoc dicit. cum l.sequen. ¶Ad legem pecuniam.op.ff.eod.l.si pecuniam.in princi.ꝛ l.iij.§.j. gloss.non dicit bene hic.veritas est ista, vt dicit gloss.in contrario. ꝛ ibi dicemus latius. breuiter aut volo repetere quasi causa non secuta,ꝛ non possum,vt hic. Aut quasi poeniteat, quia † penitentie est locus in contractibus innominatis ꝛ possum. Ita loquitur l.contraria.

De condictione ob turpem causam. Rubr. VII.

LEX I.

¶Exceptio contra promissionem, quando fuit facta ob turpem causam,intra quantum tempus possit opponi.

a **Si ex cautione.** [a] Promissionis ex causa turpi, in veritate licet in cautione causa exprimatur honesta, potest cōdici liberatio,hoc dicit. Istam legem habuistis in l.si sub specie.supra.de postu.dic vt ibi. ¶Oppo.quod imo aduersarius debet probare, non ille.qui excipit,vt l.si ex cautione.§.de non nu.pec.Solu.Dic, illud est verum intra biennium,hic post biennium. Veritas,vt mihi videtur est, quia ibi † loquitur in exceptione non num.pec.que habet locum, quando aliquid est promissum spe future numerationis, hic vero non sub spe future numerationis, sed ob certam causam turpem, ideo non est proprie exceptio non num.pec.sed doli, vel cause iniuste, vel simulationis. ¶† Quero pro declaratione huius legis, si procedit ista exceptio, dico quod in dic.promissione nulla interuenit numerata pecunia, sed dicta promissio fuit ob causam turpem,ꝛ non exprimo causam, vtrum procedat ista exceptio si non exprimo ob quā causam.hic videtur text.quod sic,sed tu cogitabis quādo habebis opponere exceptionem. Non dico modo,sed vide notata per me in l.j.§.de testa.

1

2

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si ex cautione. Vide ad hanc legem,Bartol.in l.pe. in fin.ff.eodem.ꝛ quod ibi dixi.ꝛ ista l.habet locum in quacunque parte versetur turpitudo,vt hic in glos.ꝛ ita intellexit Bart.in l.ij. ꝛ ff.eodem.

LEX II.

Cum te. In pari causa turpitudinis, potior est conditio possidentis, hoc dicit. Gloss. tāgit quasdam questiones, quid de pignore.dic vt l.iij. §.sed quod meretrici.ff.eod.ꝛc.

LEX III.

Quod euitandi. ¶Quando turpitudo versatur ex parte recipientis tantum, quod datum est repetitur,ꝛ turpitudo punitur [a], hoc dicit.

a

ADDITIO.

a ALEX. ¶Punitur. Vide quod not.Bart.in l.cum ea.ꝛ ibi omnino Bald.§.quod me.cau.

LEX IIII.

Toties. In actione stricti iuris non veniunt vsure [a], hoc dicit,

a

ADDITIO.

a ALEX. ¶Usure. Adde tamen quod quando rescinditur contractus habitus feneratorius fructus extenuant sortem.not.glos. in c.ad nostram.de emp.ꝛ vendi.

LEX V.

Mercalem. Promissum ob turpem causam, ex parte vtriusque non potest peti,hoc dicit,ꝛc.

LEX VI.

Ob restituenda. Qui recipit pecuniā vt faciat quod facere tenebatur,condictione ob turpem causam tenetur,hoc dicit,cum legib.seq.

De condictione furtiua. Rubr. VIII.

LEX I.

Preses prouincie. Actiones penales contra plures dantur in solidum,ꝛ vnius solutione alter non liberatur, secus in persecutoriis,hoc dicit.

LEX II.

Ante oblationem. Periculum rei furtiue spectat ad furem.

De condictione ex lege. Rubr. IX.

LEX I.

a **Licet.** Hec est bona [a] lex,ꝛ habet vnum casum singularem. Fiscus debitorem pure vel in diem debitoris sui ex causa principali potest conuenire etiam ante diem,condictione ex hac lege.h.d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Bona. Vide in l.ij.C.quando fiscus vel priua.quod not.Bart.in l.iij.§.multa.ff.de iure fisci.

LEX II.

a **Dissolute.** [a] Debitor liberatus solutione postest debiti instrumētum condictione ex hac l.condicere.h.d.Breuiter dic.Aut instrumētum erat debitoris,ꝛ potest agere actione ad exhibendum.vel rei vendica.vt s.ad exhi.l.fin. Aut erat creditoris,ꝛ tunc potest agere condictione sine causa,vt reddatur sibi instrumētum cancellatum, dum tamen faciat aliud instrumentum creditori se debitum exoluisse,vt l.plures.j.de fid.instr.de fur.l.qui tabulas.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Dissolute.Et hanc legem extende vt per gloss.ꝛ doct. in c.accedens.el j. vt lite non contest.ꝛ vide in materia per do. Aut. in c.ecclesia.vt lite pen.sed an debeat in casu huius l.debitor reficere expensas instrumenti ipsi creditori,vide Bal.in l.fi.j.eo.ꝛ melius in l.eos.§.super his.j.de vsur.ꝛ no.per Bal.in l.nec ignorans. de fru.ꝛ li.exp.ꝛ hic adde Bal.in l.huiusmodi.§.si ita.de leg.j.

LEX IIII.

Non est. Numeratum intra tempus intra quod potest opponi exceptio non num.pec.potest condici liberatio,hoc dicit,ꝛc.

De actionibus & obligationibus. Rubr. X.

LEX I.

1 ¶Species continetur appellatione quantitatis.
2 Actio vtilis sine cessione non transit ex contractu innominato,nisi in subsidium.ꝛ num.14.
3 Ex datione in solutum quando transeat vtilis sine cessione.
4 Mandatum procuratoris in rem suam.quando finiatur morte.
5 Actio vtilis quando transeat sine cessione ꝛ num.15.
6 Titulus contractus non requiritur in cessione, quando creditor cedit fideiussori,vel correo,vel similibus.ꝛ num.14.
8 Quod operatur traditio in rebus corporalibus, operatur cessio in incorporalibus.
11 Actio vtilis vnde oriatur,ꝛ an sit datiua.ꝛ num.16,ꝛ 19.
12 Agens actione vtili, an possit dicere aduersarium obligatum.ꝛ nume.22.
15 Quādo cessionarius agit ex cessione,an de cessione debeat discuti ante litem contest.ꝛ num.18.
20 Actio vtilis in actionibus realibus, an dicatur natiua an vero datiua.

a **Dara.** Legitur duobus modis. Uno modo in gl. Alio modo per Azo in sum.secundū lect.gl.breuiter hoc intendit. Ex contractu innominato non trāseunt vtiles actiones sine cessione [a] nisi in subsidium.h.d. ¶Opp.ex contractu emptionis transeunt vtiles actiones sine mādato,vt l.emptor. j.de here.vendic.ꝛ j.prori.in fi.sed hic fuit contractus emptionis, quod apparet, quia fuit data pecunia pro illa actione, ergo competit vtilis, nec est necesse quod expectetur quod creditor sine herede decedat.hic dicitur contra,ergo male. ¶Huius timore direrunt antiqui quod hic non fuit contractus emptionis, sed fuit quidam contractus innominatus,scilicet do vt facias,ꝛ intelligūt quod hic non fuit data pecunia numerata,sed in sacculo signata tanquam species. ¶† Nec obstat text.qui dicit quantitate, quia etiam appellatione quantitatis continetur species, vt l.quisquis. de leg.iij.ꝛ secundum hoc fuit do vt facias. ¶Possumus etiam dicere,quod fuit facio vt facias,ꝛ tunc exponemus text.qui dicit,data id est, tradita. Ista lect.licet sit vera in se,tamen diuinare est,ideo veniamus statim ad aliam lectu. ¶† Not.tamen ex ea illud q̄ dixi tibi in summario,quod ex contractu innominato non transit vtilis actio sine cessione,nisi in subsidiū quando non super est ille qui debet cedere.qs est notādū. Probatur in l.j.in fi.cum l.seq.ff.de instito.ꝛ de dam.infec.l.dāni.§.fi.ꝛ ibi not. ¶Secūdo modo legitur fin Azo,in summa. licet gl.hic de eo nō faciat mētionē,ꝛ fin eum hoc breuiter intēdit. Mandatū directarū actionū ex causa emptionis expirat mandatore mortuo sine herede,ꝛ vtiles sole remanēt.h.d. ¶Op,ad istā lec,qs cōpetit vtilis ex cōtractu emptiōis,etiā ante mortē mandātis,vt j.l.prori.ꝛ Lemptor.de here.vend. Sol.Fateor contrarium,nec hec lex hoc negat sed dicit quod directe actiones

1

2

que non sunt mandate nō possunt exerceri post mortem mandantis.nā ante poterat exercere directas, z habebat vtiles,post mortem vtiles tantum. Ista est lect. Azo.ista lect.est vera in se,tamen iudicio meo non bene congruit litere, quia hic non dicit quod ex causa emptionis fuerunt mandate actiones, nec pecunia fuerit data ex causa pretij, sed in vicem pretij debiti. Unde puto quod casus debeat aliter poni,z secundum hanc lect.quam pono.breuiter dicit. Quando creditor mandat soluenti debitum actionis cedi,tale mandatum morte finitur, sed subsidium vtilis dabitur,si non est qui cedat,hoc dicit. ¶Est ergo ponendus casus,quando creditor cedit actiones fideiussori soluenti vel mandatori, vel correo, vel pignorum possessori, vel etiam in similibus casib. ¶Sed contra hoc oppo.quod soluenti debitum non possunt cedi actiones vel mandari, quia solutione tollitur obligatio,vt l. Modestinus.ff.de sol. Sol. Intellige hic quod fuit actum tempore solutionis quod actio cederetur,vt d.l. Modestinus.z ita dicit gl.in prin. z bene. ¶Op.secundo quod competat vtilis non expectata morte cedentis,vt j.l.prori.cum similib. Solu. Illud est verum in contractu emptionis z venditionis, z similium, vt statim dicam, sed hic non fuit ille contractus, sed fuerunt mandate actiones in vicem debiti, vt dicit text. ¶Sed contra hoc oppo.quia isto casu, quando fideiussor soluit pro reo, z similibus videtur fieri emptio nominis,vt l.si dubitatur.ff.de fideiusso.ergo competeret vtilis sine cessione. Respon.dico quod est emptio propie,sed emptio largo modo assumendo, prout continet omnem alienationem, vt ff. de statuli.l.statuliberi a ceteris.§.fin.vbi dicitur quod creditor recipit pro debito suo, z soluens soluit de necessitate, z sic propie non fuit emptio. Item contra istam lec.opp.er datione in solutum transeunt vtiles sine cessione, vt j.quando fisc.vel priua.l.fin.in fin. Sed in casibus predictis creditor tenebatur cedere fideiussori z similibus,ergo cedendo soluit quod debebat, merito vtiles transeunt sine cessione. Sol.illud quod dicitur † quod er datione in solutum transit vtilis sine cessione, est verum quando datur in solutum nomen pro pecunia debita. tunc enim videtur emptio, sed quando nomen ipsum principaliter debetur ex alia causa vel ex alia equitate, non transeunt vtiles sine cessione, nisi subsidium, vt hic.z d.l.j.in fi.cum l.se.ff.de instito.z quod no.in d.l.damm.§.fin.de dam.infec.Et ista videtur verior lect. ¶Contra omnes istas lect. op.mandatum procuratoris in rem suam non finitur morte mandantis,vt j.de dona.l.illam, sed in omnibus predictis casibus fuit mandatum in rem suam, ergo ꝛc. Solu.dicunt quidam quod hec lex hodie corrigitur per illam. Alij dicunt quod ibi fuit cessa, hic mandata. Alij dicunt quod speciale est in donatione. Mihi videtur quod debemus sic dicere, † quod aut ille qui fecit aliquē procuratorem in rem suam, decessit cum herede, z tunc mandatum directarum actionum non extinguitur.cum enim ille qui intentat directas,intentat eas nomine cedentis,seu mandantis,vt ff.famil. ercisc.l.plane.Dixi vobis in l.qui stipendia.§.de procur.sicut viuo * mandante poterat agere nomine eius,ita tunc nomine heredis *, sed quando decessit sine herede, tunc extinguitur mandatum, vt hic. Ratio,quia non est cuius nomine agatur,ideo datur vtilis in subsidium. ¶Circa legem nostram †quero vtrum[b] vtilis transeat fine cessione? Breuiter respondeo. Aut ille qui debet cedere non reperitur,quia est mortuus vel absens,z tunc si transeunt sine cessione, vt hic cum concord.alleg.§.quod est multum notandum,z habuisti pridie ad Trebel.l.pen.§.fin. Si vero reperitur,tunc aut loquimur in contractu innominato, z non trāseunt vtiles sine cessione, vt secundum lect.antiquorum.aut ex contractu nominato,z tunc regula est quod vtilis sine cessione non transibit, vt probat.ff. pro so.l.j.in fi.z l.ij.z ij.z de pecu.l.quis ergo.fallit ergo in emptione,vt j.l.prori.z l.empto.de here.ven.fallit in dote,vt j.l.prox.fallit in datione in solutum,vt l.fin.j.quando fis.vel pri.quod intellige quando datio in solutum facit emptionem,vt dixi.§.fallit in legato nominis, vt j.de leg.l.ex legato nominis.sed istud fallit, non cadit propie hic, quoniam regulam posui §.in contractibus nominatis, sed legatum non est contractus, vnde magis cadet.j.vt videbitis. Item fallit in donatione,vt j.de dona.l.illam.sed certe hoc non placebat do.Jaco.But.z bene,nam ibi non fuerunt actiones mandate,sed fuerunt cesse,vt ibi patet.Quandoq; non est contractus innominatus,neque nominatus,sed est alia equitas propter quam debet fieri cessio actionum,vel alia obligatio.tunc nō transeunt vtiles sine cessione,vt hic, secundum tertiam lect. quam dedi vobis,fallit in legato nominis,vt d.l.ex legato.Et secundum hanc tertiam lect.not.†ex hac l.vnum quod licet titulus contractus debeat apponi in initio cessionis secundum glo.nostram,vt l.per diuersas,z l.ab Anastasio.j.man.z habuistis not.§.ne li.poten.l.j.z depos.l.j.j.de litig.l.ij.tamen quando creditor cedit fideiussori vel correo z similibus,sufficit quod causa cessionis inseratur,quia soluisti tale debitum ꝛc,nec est necesse quod dicatur titulo venditionis,vel donationis,vel alio simili. Hoc probatur ex hac lege,suffi-

7 cit quod in vicem debiti cessio sit facta. ¶† Quero que differentia est inter cedere actionem z mandare, z hoc tractat hic glo. ¶Tu dicas breuiter quod respectu cedentis inter cedere z mandare non videtur differentia: nam semper directe remanent penes cedentem,que non possunt ab eius ossibus separari,vt l.quas res.ff.de pec.z pro socio.l.ij,sed respectu eius cui fit cessio bo est differentia.Nam quando mandantur actiones,transfertur exercitium directarum quas debet exercere nomine mādantis, quando ceduntur, transfertur vtilis quam exercebit nomine

8 illud † enim quod operatur traditio in rebus corporalib,vt l. ditionibus.§.de pac.illud operatur cessio in istis iuribus incorporalibus,vt no.in l.fi.quando fis.vel priua.ff.de don.l.fi.in prin.

9 †autem differentia sit inter cedere z concedere, dic vt dixi m

10 de do.vbi gl.ponit, z sic † notarij in instrumento cessionum apponant omnia ista verba,dedit,cessit,z concessit,transtulit,atq;

11 dauit,vt ex hoc competant vtiles z directe. ¶† Quero vtrū

c tur actio[c] vtilis.Sl. videtur velle quod actio vtilis sit data a lege nec nascatur ex matre obligatione. Ita sentit hic gl.in fi.z ff.eo. in princ.in gl.mag.j.de leg.l.ex legato nominis.quod est verum dubitanter in vtili que cōpetit ex cessione. Nam inter eum qui ditur, z debitorē, nullum negotium est gestum ex quo actio poterit oriri,merito dicitur datiua, non natiua, quia nō habet precedentem materiam ex qua oriatur,vt l.iuris gentium.§.j.z ibi notant pact.Alie vero vtiles secundū quod dicit Pet.z bene possunt datiue habito respectu ad edictum pretoris.de neg.gest.quo quitur in eo qui sponte gerit, sed habito respectu ad extensi Jurisconsulti,tunc dicitur natiua, habet enim precedentem teriam ex qua oritur,scilicet neg.gest.producens obligationem extensione Jurisconsultorum. Idem in l.pe.si quadru.pau. Nam habito respectu ad leg.rū.tab.que loquitur de damno da a quadrupede, non potest oriri actio pro damno dato a bipede, sed ex identitate rationis Jurisconsulti extenderunt ad bipedem, z illo respectu dicitur natiua, habet enim precedentem materiam, ex qua oritur. Idem in actione vtili ex l. Aquil. Idem in vtili petitione her.seu in bonorū possessore hereditatis petitione. ¶† Hoc

12 premisso querit gl.vtrum ille qui intentat vtiles debeat dicere aduersarium sibi obligatum. Sl. dicit quod non. Non enim ista actio vtilis competit sibi ex obligatione,sed datur a lege.vide gl.que loquitur notabiliter. Tu dicas breuiter,quod si quidem intentatur vtilis ex cessione, nō possum eum dicere fuisse obligatum mihi,sed habeo eum dicere fuisse obligatum cedenti:quare debet condemnari mihi,vt vidistis in l.qui stipendia.§.de procur. Sed si intento alias vtiles de quibus feci mentionem §.recte cum potero mihi dicere obligatum, vt §.patet. Et sic vides quod illa difficultas vtrum vtilis sit datiua vel natiua, reducitur ad hoc,vtrum possim

13 dicere eum mihi obligatum vel non. ¶† Ultimo quero quando ille cui sunt cesse actiones agit.vtrum ante lit.conte.debeat ve

d ti de sua cessione? Spe.[d] ponit istam q.nescio in quo ti.do. Jaspautauit,z finaliter determinauit,aut intentat directas,z tunc mine alieno agit,vt l.plane.famil.ercisc.z debet eius persona

e omnia legitimari.sed si intentat vtiles suo nomine,tunc secus[e].

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Sine cessione. Ex cōtractu innominato non trāseunt actiones sine mandato,vide plene hic per Bal. Vide etiam L. in l.mortis causa.§.Titia.de do.caus.mor.qui alle.stā.pro fin. in materia cessionis dic quod offic.iudi.cedi potest l.si innotuit de admini.tut.z ibi est text.not.idem in instantia.l.in cause.§. procu.z ibi gl.si volens cessionem fieri posse absente cessionario forte verum est, in mādato, sed in cessione que est quedā quasi traditio, forte non est verū, nisi interueniat nūtius, vel epistola. Ita potest cedi ius sententie, vel in iudicio famil.ercisc.z hoc casu iudens habet ius executionis parate.habebit eodē modo cessionarius z idē in legatario.q; no.perpetuo.pro quib.omnib.vide Bal. in l.ex legato.j.de leg.in materia vide que dixi post Bart.in l.fi. pulatus fuerim illud aut illud.de ver.obl.latius probā in l. Modestinus.de sol.saltē circa fi.z quod dixi post Bart.in l.pe.dum sas.j.mand.z latissime de hac materia in l.j.ff.eod.z adde in Spec. de cess.act.P. PAV. P. ¶Sine cessione. Circa hanc materiam cessionis actionis vide Rom.late consil.lxxvj. Item circa materiam huius l.quod clausula guarentigie instrumento apposita vtrum mētum operatur vt acquiratur actio sine cessione, vide Ro.lxxv.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Nomine heredis. Vide in terminis Aret.consi.cxxv.in j.dubio vbi plene ponit an per solutum tum exercitij directarum quis cōstituatur procurator in rem, maxime quando non dat in solutum.

b ALEX. ¶Quero vtrū. Adde Bart.in l.si vxbana.in fi.de cond. indeb. Et adde quod vbi dominus conuenitur in iudicio ex contractu procuratoris potest ex eo.contractu versa vice petere cessione.quia aliter nō esset sibi saluum interesse propter naturam relationis. Ita not.volunt Bart.in l.pe.j.de exer.z adde quod

dicit lex ex cautione,vel ex contractu talis alius agere possit propter dictionem ex,nunquam requiritur cessio,& ita dicit Bal.in l.fi.in princip.de testa.manu.

c ALEX.¶ Oritur actio.Bene facit quod no.Bar.in l.j.de condi.inde.& in l.cum quis.de iur.& fa.ign.& adde Bar.& doc.in l.curatores.de neg.gest.& in l.ij.ff.eo.POMA.¶ Vide ad hec Are.consi.cxxiiij.alias cxxiij.& seq.& ibi dicit hic velle qd ille cui sunt mandate directe sine cessione vtilium dicitur procurator in rem suã.

d ALEX. LOS.¶ Spe.credo quod dictum Spec.de cuius loco non meminit Bar.fit in titu.de proc.§.sequitur videre.in princip.

e ALEX. ¶ Tunc secus.Et ideo caute facias semper vtiles tuo nomine intentari.plene per Bar.in d.l.qui stipendia.& cum Bar. hic transit Bal.in iiij.q.quam vide.Utile tamen est in casu agere directa, qr tunc non requiritur cessio bonorum:secus si ageretur vtili.vt no.Bald.in l.ij.C.quando fisc.vel priua.& in l.hereditatis actio.& quod not.Bar.in l.nomen.C.que res pign.obli.pos.ad fin. vbicunque agitur de priuilegijs.melius est agere directa vt not. Barto.in l.j.C.de priui.fis.¶ Adde Specu.in titu.de act.& pet.§. iuxta.versi.ante pe.vbi ponit de his vltimis verbis.

ALIA LECTURA.

a Nata. [a] Hec lex legitur quinq3 modis, quorũ duo sunt in glo.alij extra gl.secundum primum. hoc dicit.Ex contractu innominato non transeunt actiones vtiles sine cessione, nisi in subsidium. ¶ Nota quod dixi in summario.¶ Op.q antequam creditor decedat sine herede,ex solo contractu competant actiones vtiles, vt l.prox.& de her.vel act.ven.l.emptor.Sol.Dicit glo.secundum hanc lectu. Contrarium loquitur quando fuit contractus emptionis & venditionis,in quo statim transit vtilis sine cessione,hic vero fuit contractus innominatus.Ad hoc opp.qr videtur q hic fuit emptio,ex quo interuenit pretium.Dicit enim data certa quantitate pecunie,ecce pretium.Huius timore dicit glo.quod hec quantitas fuit data vt species.Nec obstat tex.qui dicit quantitate.nam appellatione quantitatis,continetur species, vt l.quisquis.ff.de legat.iij.

14 Ista est prima lectu.vera in se,vt j.dicam.¶ † Ex qua habes notare primo quod ex contractu innominato non transeunt vtiles sine cessione.¶ Secundo q mãdatum licet in rẽ suam, expirat morte mandãtis sine herede.¶ Tertio no.qd in subsidium,vbi non superest qui cedat, qui cedere tenetur,datur vtilis a lege. Casus est hic,& j.ad Treb.l.pe.§.fi.que lex loquitur quando desijt esse propter mortem,hoc etiam est dicendum,si aliquo modo reperiri non possit,vt ff.de minito.l.j.& seq.& l.damni.§.fin.vt ibi not.ff.de damn. infect.¶ Sed quia ista lect.videtur facere aliquam violentiam litere,ideo alij.vt Martinus recedunt ab ista lec.non quod eam reprobent,sed aliter legunt literam,& secundum Mar.breuiter.h.d. ¶ Etiam venditore nominis mortuo sine herede, vtiles competunt emptori. Ista etiam lect.Mar.vera est in se,tamen non bene congruit litere, nam Imperator.respon.si ita sunt, quasi dicat si ita non sunt.non competunt vtiles,vt l.fi.s.de diuer.rescri.& l.cum ad presens.ff.si cert.pet.Preterea ista lect.nullum habet notabile, nec aliquid singulare.Ideo lect.Azo.assumam,& huius timore legitur tertio modo.Et secũdum istam breuiter hoc intendit Mandatum exercẽdarum directarum.ex causa emptionis,morte etiam mandantis extinguitur,vtilis,sola remanet,hoc dicit,& differt lec. Azo.a preceden.quia loquitur in contractu innominato, sed ista in contractu emptionis, secundum primam datur in subsidium vtilis, secundum istam datur vtilis ex priuilegio contractus emptionis,vt j.patebit,differt a lect.Mar.quia Mar.nullam ponebat differentiam ante mortem, & post mortem, ideo subaudiebat maxime,sed Azo subaudiebat differentiam,vt s.dixi.Hanc lec.sequebatur Mar.Sillma.& Iac.de Ra.¶ Opp.quod soluta pecunia non potest fieri cessio.l.Modestinus.& l.seq.ff.de sol. Sol. Dic quod hic fuit actum de cedendo ante solutionem, vt d.l.Modestinus,vt hic in prin.¶ Secundo op.mandatum in rem suam non finitur morte,vt l.illam.de don.Sol.Gl.ponit hic tres solutiones. Prima quod hec lex in hoc corrigat. Alij quod ibi actio fuit concessa,hic mandata. Alij quod speciale est in cõtractu donationis. Mihi videtur sic dicẽdum.Quandoq3 mandans decedit sine herede,& tunc mandatum extinguitur:nam cum habet intentare directas nomine alieno:modo non reperitur cuius nomine agat.casus est hic.Quandoq3 mandans decedit cum herede,& tunc mandatum in rem suam non extinguitur, vt d.l.illam.quia adhuc successit heres, cuius nomine potest mandatarius agere, vt l.plane. ff.famil.ercisc.¶ Secundum omnes lect.presupponitur quod ex contractu emptionis transeunt vtiles sine cessione.& hoc etiam in alijs quibusdam casibus de quibus.j.dicam.Hoc Petro non placet,imo dicit quod nec ex contractu emptionis transeunt vtiles sine confessione, nam illud quod operatur traditio in rebus corporalibus illud operatur cessio in iuribus incorporalibus,vt l.fin. j.quando fiscus vel priua,vt ibi not.sed ex contractu emptionis non transfertur dominium sine traditione,vt s.de pact.l.traditionibus.& l.si ager.ff.de rei ven.ergo nec vtilis.Pro hoc adducit j.de here.vel ac.ven.l.qui tibi.& l.ex nominis.in quibus dicit expressum esse, & leges que dicunt quod competit vtilis specie, intelligebant facta cessione, & sic istam legem legit plane, & secundum eum hoc intendit.Ex contractu emptionis non transeunt vtiles sine cessione,nisi in subsidium.Ista opin.non placet mihi,nam text.loquitur directe quod competit vtilis ex contractu emptionis, sine traditione aliqua,& vt ostendat hoc aliquantulum deuiare a regula iuris communis,assignatur ratio quare sic receptum est vel quia sic placuit,vt l.prox.& d.l.emptor.& l.postquam.de her.vel ac.ven.Si enim intellexisset Imperator facta cessione,tunc non diceret,quia sic placuit,sed quia facta est cessio que operatur idem quod traditio in rebus corporalib.per quam traditionem dominium transfertur de iure gentium,vt Instit.de re.diui.§.per traditionem.non quia sic placuit principi.Quid ergo dicemus?puto quod licet alie lec.sint vere in se,preter illam Pet.tamen hec litera non potest loqui in contractu innominato, nec in cõtractu emptionis proprie, sed vbi aliquis adducitur ad cedendũ ex aliqua equitate que non cadit in formam alicuius contractus nominati, vel innominati.& secundum hanc lect.hoc breuiter dicit. Mandatum directarum expirat morte mandantis,& soluenti debitum alienum,licet actiones debeant cedi,non tamen cõpetit vtilis sine cessione,nisi in subsidium, hoc dicit. Differt hec lectura a prima,& quia hic non ponitur quod fuerit contractus innominatus, nec aliquis contractus,sed solutio debiti pro alio,vt in fideiussore pro reo, & similib. & probatur in gl.parua,super verbo,debitor.Differt ab alijs,quia ille presupponebant contractum emptionis,hic non.¶ Ad istam lec.op.ei qui soluit pro alio non possunt cedi actiones,vt d.l.Modestinus.ff.de sol.& l.cum his.de fideius.Sol.Dicas quod hic precessit pactum de cedendo, vt in gl.vel dic quod soluit pro obligatione sua, non eius pro quo fideiussit. l.Papinianus.ff.mand.& quod ibi not.Contra hoc facit text.qui dicit pro quo soluisti.Sol. expone pro quo, id est cuius occasione, quia ad istum principaliter spectabat debitum.¶ Secundo oppo.quod hoc casu soluens videtur emere,vt ff.de fideius.l.si dubitetur,ergo tanquam ex contractu emptionis transeunt vtiles,sine cessione.Solu. Ibi nomen emptionis ponitur improprie.nam vere soluit,quia debet,non vt actiones emat. Uel ibi non loquitur in emptione quadam necessaria,sed solum in volũtaria,ideo placuit vt omnes actiones dentur sine cessione,ergo non obstat.& hic est casus no.in hac lege.

15 Istis † lecturis sic explicatis quero vtrum actiones vtiles competãt sine cessione.Respon. Aut aliquis tenetur cedere ex vltima volũtate, si quidem ex titulo singulari, & ex causa legati,& transeunt vtiles sine cessione,vt l.ex legato.j.de leg.Ratio quia etiam in reb.corporalib.transit dominium sine traditione.l.a Titio.ff.de vsur.Aut titulo generali,& non transeunt nisi facta restitutione,vt l.facta.& l.restituta.ff.ad Treb. Fallit quãdo non reperitur quis cedat,vt l.pe.§.fi.j.ad Treb.Si ex contractu, aut ex contractu innominato.& non transeunt sine cessione,vt hic secundum lec.Mar. Aut ex contractu nominato.& regula est quod nõ transeunt sine cessione.l.j.ij.& iij.ff.pro soc. Fallit dicta gl.in contractu emptionis.vt infra.l.prox.& de her.vel act.ven.l.emptor. Ratio,quia sic placuit quod intellige in actione voluntaria, vt s.dixi. Secũdo fallit in dote,vt l.prox.hec potest esse ratio fauore dotis,& l.j.ff.sol.mat. Tertio fallit in nomine dato insolutum,vt j.quando fis.vel priua.l.fi.quod intellige quando datum insolutum facit emptionem,alias secus. Ita loquuntur dicte leges. Fallit quarto in nomine dato pignori,vt ff.de pign.actio.l.si conuenerit.vt infra,de

b here.vel act.ven.l.postquam. ¶ Quinto fallit [b] in donatione,vt l. illam.j.de don. Hec non placet Dom.Iac.But.nam ibi actiones fuerunt cesse,alias non coperterent secundum regulam predictam, facit.ff.de do.l.ad eum.in prin.& quod ibi no.¶ Tertio casu quando actio debet cedi ex aliqua equitate,nunquam transit vtilis,nisi in subditum, quando cedens non reperitur, vt hic,& d.l.j.in fin.& l. sequen.ff.de institutio.& l.damni.§.fin.ff.de damn.infect. Ad idem. ff.de eui.l.in creditore. Est & alius casus quando transit vtilis sine cessione,vt ff.de admit.tut.l.quoties.in prin.secundum Dom.Iac.

16 & Dyn.¶ † Quero vnde oritur ista vtilis actio?Gl.remittit se ad notata infra,de leg.l.ex legato nominis.vbi no.quod iste actiones vtiles sunt datiue,non natiue. Ita no.ff.eo.l.j.in prin.in gloss.mag. & l.ex maleficijs.§.heres.ff.eod.sed in l.pater.j.de pactis conuen. dicitur quod quandoque nascitur, quandoque datur. ¶ Ad de-

c clarationem [c] huius primo videamus quid sit dicere natiua & datiua.Pro iuuenibus pono exemplum in hominib.possumus dicere,quod quidam est homo datiuus,non natiuus,sed a Deo immediate factus,vt Adam. Alij dicũtur natiui,nascuntur enim ex patre & matre secundum quod communiter videmus,sic quedam est actio que habet patrem & matrẽ,& hec dicitur natiua.sed quando non habet matrem,sed immediate a lege procedit,dicitur datiua.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

Text.est quem Ultramon.non allegant,sed do.Jac.But.allegat
in l.iuris gentiū.§.j.ff.de pac.Dicit enim quod tunc dicitur natiua
quando habet preexistentem materiam sufficientem, ex qua oria-
tur,alias dicitur datiua. Hoc premisso sciendum est, quod duplex
d est materia[d]. Quedam est materia remota,quedā proxima.Exem-
plū in personalib.cōtractus est materia remota, obligatio est ma-
teria proxima ex qua oritur actio que dicitur natiua in realib.pos-
sessio z eius traditio est causa remota.dominiū possessionis seu de-
tentio aduersarij est causa proxima, que parit actionem in rem,vt
s.de alie.iudi.mu.cau.fac.l.j.z ff.de rei vend.l.in rem.z l.officium.z
ideo dicit ipse aut tu queris vtrum actio vtilis dicatur respectu
cause proxime, z tunc siquidem inspicias principia l.xij.tabul.que
istam vtilem non introducebāt, dicetur datiua, vt in vtili poss.bo-
norum,que datur cognatis,vt in casu l.pe.ff.si quad.pau.fe.dic.Si
vero inspicis leges que illas vtiles introduxerunt, dicetur actio
natiua,q: lex introduxit obligationem,ex qua hec actio oritur,vn
de obligatio bene posset dici datiua,sed actio non.Si vero inspi-
cis causam remotam,tunc fateor dictum gl.quod est datiua,cum
precesserit contractus ex quo oriatur, z quod in istis vtilibus sit
obligatio,probat ipse,obligatio est iuris vinculum,quo quis ad-
stringitur zc.vt instit.de obliga.in princip.sed iste cui dantur iste
17 vtiles adstringitur secundū nostre ciuitatis iura,ergo zc. ¶† Ad
examinandam istam questionem oportet me primo premittere
quod actio vtilis dicitur quadrupliciter,primo vtilis respectu di
recte competentis ad idem,vt in casu l.nostre cum similibus.nam
directa competit cedenti,vtilis cessionario.Secundo dicit respe-
ctu directe que iam competijt,ad idem nunc nō cōpetit,vt in vtili
que restituitur minori,vel absenti post peremptam directā, vt ff.
de act.z obl.l.in honorarijs.ver.sed cum rescissa.z s.si aduer.tran-
sact.l.j.z ij.Tertio dicitur vtilis respectu directe que nunquā com
petijt,nec competit ad idem,sed est possibile competere,vt l.quo-
ties.j.de dona.que sub modo.z ad exhibendū.l.si res.Quarto di-
citur vtilis respectu directe que competit ad aliud,vt in l.pen.ff.si
quad.pau.fe.di.z l.curatoris.s.de nego.gesto.z de bono.possessio.
heredi.pe.l.j. ¶ Secundo est videndū,an per cessionem transfera-
tur obligatio vtilis,sicut vtilis actio.Et videtur quod non Gl.pe
18 nul.hic dicit † quod habens vtiles , non potest dicere illū sibi obli-
gatum.In contrarium videtur tex.j.eod.l.si insolutū. prout est in
litera,habes pro hoc,q: video quod quando alicui restituitur he
reditas,non solum transeunt vtiles actiones,sed etiam vtiliter di-
citur heres,vt ff.quod cum eo.l.si filius.z l.si postulante.ff.ad Tre
bellia.Preterea,ego video quod spes obligationis potest trāsfer-
ri per cessionem,vt j.de donatio.l.spem.eadem ratione ipsa obliga
tio.Preterea obligatio que non parit actionem,potest cedi , vt l.
si eius.ff.ad Trebellianum.eadem ratione etiam que actionē pa-
rit.Preterea,instantia iudicij que non est actio,sed per eam obsta
tur instantie,potest cedi.l.prima.in princip.infra ad Trebellianū.
z l.cum hereditas. eodem titulo.Facit l.tam ex contractibus.ff.
de iudicijs.sic puto quod competat vtilis obligatio. Tertio est
videndum quando actio oritur ex obligatione, vtrum semel nasca
tur an ab initio tantum.Sunt enim quedam que nascuntur ex ali
qua re indefinenter.vt lumen a sole,z similia , quedam que oriun-
tur in puncto,vt filius a matre.Respondeo,semel tantum ab ini-
tio oritur actio,nec vlterius postea.Ad idem l.si quis stipuletur,
z l.si sic.ff.de verborum obligatio.lege,cum querebatur.ff.iudica-
19 tum solui. ¶†His premissis venio ad questionē, vtrum actio vti-
lis dicatur datiua.Jurisconsulti appellauerunt eam datiuam,que
non habet preexistentem materiam sufficientem remotam hoc est
contractum ex quo oriatur,vt d.l.iurisgentium.§.j.ff.de pac.Stri-
ctius videamus z dicamus eam esse datiuam,que non habet obli-
gationem aliquam,nec natiuam,nec datiuam ex contractu. Assu-
mo actionem vtilem, prout primo modo dicitur respectu directe
competentis ad idem,vt in cedente z cessionario.Diceret aliquis,
natiua est,quia s.tenuisti quod cessionario competit obligatio vti-
lis,ergo habet vtiles ex qua oritur actio. Contrarium dico in ces-
sionarium confertur vtilis obligatio, que apud cedentem erat di-
recta, sed apud cedentem erat obligatio tūc que vlterius non pa-
reret actionē.iam enim parturierat illam,vt s.dixi.Jam enim ergo
hec vtilis non parit actionē vtilem mere,ergo ista vtilis est datiua,
Et hoc modo verum dicit gl. Sed si poneres quod obligatio vti-
lis trāsferretur in aliquem, antequam actionem pareret,vt in hoc
casu,z l.specie,j.de do.tunc puto veram opin.Pet,quod illa actio
vtilis oriatur ab obligatione vtili,que est datiua,z non natiua. Si
vero capias vtilem actionem secundo modo, prout dicitur respe-
ctu directe,que iam competijt ad idem,nunc non competit,z tunc
idem, quia est datiua nō natiua.iam enim euacuata erat potestas
generandi in obligatione illa directa, eo quod iam actionem pe-
rerat. Si vero accipis actionem vtilem tertio casu, scilicet que
nunquam competijt nec competit ad idem , sed possibile est com-
petere,vt in casu l.quoties.j.de don.que sub modo.z l.pe.ad exhi.

tunc fateor q lex ab initio producit obligationem vtilem,z actio-
nem que oritur ex ea,z tunc dicetur actio natiua,non autem obli-
gatio datiua,nec obstat tex.in d.l.pe.ad exhi.qui dicit, vtilis da-
tur. Et sic innuit quod est datiua, quia illud dicit,ideo quia obli-
gatio non datur,nisi habeat cōtractum precedentem,ex quo oria-
tur. Et sic Jurisconsul.appellat illam datiuam, vt dixi,sed ego h
strictius accipio. Si vero accipis actionem vtilem quarto mo
scilicet, quando respectu directe que competit ad aliud, tunc fa-
teor opi.Petri veram. Aut respicis principalia legis xij.tabul.v
alterius iuris introducentis directam in alio casu, tūc non pot
dici datiua, quia illa vtilem non inducit, nec ex ea habet ortu
Aut respicis alia iura introducentia directam vtilem, z tunc fa-
teor quod illa vtilis non est natiua respectu obligationis, z respe-
ctu alterius materie,scilicet,contractus vel delicti vel quasi,vt
curatoris.s.de neg.gest.l.hec actio.si qua.pau.fe.di.z in multis le-
20 gibus in tit.ad l.Aquil.Et predicta vera in personalib. ¶†Qu
dicemus in realibus,vtrum vtilis sit natiua,vel datiua.Gl.in l.
princ.ff.eo.in gl.magna dicit quod reales actiones nunquā ori
tur ex obligatione,vt Instit.de actio.in princ.z dicit verum. S
dixi vobis quod materia ex qua oritur actio in rem est domini
z possessio aduersarij. Uidendū est ergo vtrum vtilis in rem ori
tur vel detur.Et est hic aduertendū,quia vtilis in rem quando
dicitur vtilis respectu directe que competebat ad idem,que
competere aduersario desinenti dolo possidere, tunc puto
hec actio non sit natiua, non enim habet sufficiētem materi
qua oriatur,quia deficit possessio aduersarij, vt d.l.j.s.de ali.
mu.causa.z no.s.de rei vend.in ru. Quandoq3 dicitur vtilis re
ctu directe competentis ad diuersa,vt vtilis in rem, que comp
emphyteute, feudatario, z similibus. Jsta est natiua,oritur en
ex vtili dominio quod habet emphyteuta,z feudatarius,z ex po
sessione aduersarij. Sic loquitur tit.ff.si ager vect.vel emphyt.pe
Quandoque datur vtilis respectu directe, cui contrariatur,vt in
vtili que competit prescribenti que vtilis venit ad perimēdum di-
rectam ei contra quem prescribit,secundum opin.glos.in auth.nisi
triennale.j.de bo.ma.z ista similiter est natiua , oritur enim ex do-
minio vtili quesito per prescri.z pos.aduersarij.facit l.j.in fi.z quod
not.per Dy.ff.de aqua plu.arcen.vbi dicitur quod ex prescriptio-
ne oritur vtile ius. Quandoq3 datur vtilis respectu directe com-
petentis ad idem voluntate eius cui cōpetit directa vera,vel pre-
sumpta, vt quando dominus qui habet directam rei vendicatio-
nem mihi cedit illam,vel vendit,vel recepit estimationem rei, tunc
enim competit vtilis in rem, que est datiua, non natiua, non enim
habeo dominium, quia non fuit mihi res tradita, nec directa, n
vtilis secūdum Dy.in c.pro possessore.de reg.iur.in vj.gl.in l.fi
pa.de rei vend.licet Petr.dicat quod tunc competat vtilis, q
est falsum,vt l.hoc si res.ff.de rei vend,z hec sunt multum nec
21 ria propter formationem libelli, vt dixi in d.l.si culpa. ¶†Qu
gl.vtrum in vtili possum dicere debitorem mihi obligatum.G
dicit quod non. Tu dic, vt patet ex his que iam dixi.nam in c
bus,in quibus personalis vtilis est natiua,tunc possum dicere
bitorem mihi obligatum,licet contractus sit celebratus cum a
ro, vt s.de procura.l.qui stipendia. Sed quando actio sit dat
tunc idem, quia possum dicere debitorem mihi obligatum, v
ctum est, non tamen possum dicere,vel cōcludere,vt virtute i
obligationis condēnetur,quia illa obligatio non potest actio
producere,vt s.late dictum est,z hoc voluit dicere glo. ¶Qu
e que est[e] differentia inter cedere,z mandare.Gl.ij.recitat opi.
22 quidam dicunt, † quod quando actio ceditur, nil remanet pe
cedentem , quando mandatur, tunc remanet penes eum dire
Jsta est falsa, quia per cessionem quis nō admittit directam, q
ab ossibus separari non potest , vt l.quid ergo.ff.de peculio.z p
socio.l.iij.Unde alij,vt Jo.dicunt quod qui cedit,retinet directa
sed vtilem transfert,sed qui mandat, tātum committit exercitiu
z non transfert nisi in casibus,vt in glo.Jllud quod dicit quod q
cedit,retinet directam,est verū,sed quod postea dicit vtilem tra
ferri,non est verum recte loquendo , quia vtilem non habet, se
lege conceditur propter illam cessionem sed impropria locutio
sed quod postea subdit, qui mandat solum committit exercitiu
istud est verum, vt hic,z d.l.plane.quod postea subdit, nisi in ca
bus hic notatis,est falsum.nunquam enim per mandatum tra
vtilis actio,vt l.fi.j.quando fis.vel priua.z hac lege,que loqui
procuratore in rem suam,vt videtis,quia vtilis competit
dium ex illa equitate,quia non est qui cedat,non propter man
tum,vt hic in text.Jtem cōpetit vtilis sine cessione in casibus p
dictis, propter ipsum contractum, non propter mandatum exer-
cendarum actionum. Unde Azo z Hug.dicunt,si tu loqueris r
spectu cedentis,z dic quod inter cedere z mandare,nulla est dif
rentia, quia semper apud cedentem, vel mandantem,remanet d
recta, sed respectu eius, cui ceditur, bene est differentia. nam
mandatum non transeunt vtiles,sed per cessionē sic,z hoc est
per

verum. Sed dubito, an per cessionem actionis finiri videatur mãdatum. videtur quod non, vt l.fi.§.quando tu s.vel priua. Sed certe ibi non fuit facta cessio, licet vtilis competeret sine cessione. In cõtrarium videtur l.j.in fi.ff.de ope.noui nun. vbi eo ipso quod te facio fructuarium, videor te facere procuratorem in rem tuam, vt sic in illam rem procuratorio nomine possis experiri. Ad idem vsufr. quẽadmo.caue.l.iij.in fi.cum.l.seq. & hoc puto verũ. Gl.in proxima tenet quod videatur mandatum directarũ, & ita facta cessione a
13 ctionum. ¶ †Vidimus differentiã inter cedere & mandare, sed quero, que est differẽtia inter cedere & concedere. Gl.in l.pe.in prin.ff. de dona. dicit quod qui concedit, nõ cedit, & sic per concessionẽ nõ transeunt vtiles, qđ est verũ vt ibi patet. sed ibi hoc videndũ. Respon. verbum concedo, est significatiuũ actus contrahẽdi, sed per contractũ nõ transfertur vtilis nisi in casibus vt dictũ est, ergo cũ dico concedo, non transfero vtilẽ, nisi concederẽ ex aliqua causa, que caderet in aliquem contractũ, ex quo transferretur vtilis sine cessione. sed verbum cedo nõ est significatiuũ actus cõtrahẽdi, sed executionis contractus, vel obligationis precedẽtis. vnde cedere est idem qđ abdicare a se, vt in ti.de ces.bo.ff.& j.e.ti. vnde postquã precessit contractus vel oblig. istud cedere tibi actionem, est abdicare a me, inquantum possum, & habet vim cuiusdam traditionis, & transfertur vtilis, seu a l.conceditur. & ideo lex, que dicit ꝙ cessio non valet nisi appareat titulus contractus in cessione, vt l.per diuersas. & l.ab Anastasio.j.man. & l.j.in fi.mag.gl.§.ne lice.poten. secundum punctum rationis procedit. nam sicut in rebus corpo. nuda traditio nunquam transfert dominium, vt l.nũquam nuda.ff.de acqui.rer.do. Ita nunquã nuda cessio transfert vtilem in cessiona
14 rium.d.l.per diuersas. ¶ †Et aduertendum est ad id, quod dicit, ꝙ titulus contractus debet inseri, verum est quando causa cessionis cadit in aliquem contractum, tũc enim potest exprimi titulus, qꝛ quando non est nominatus, tunc sufficit dicere titulum ex causa infra scripta, vt hic est casus, non enim hic expressit vtrũ ex causa emp. vel alia, sed dixit, in vicẽ debiti, & tamen sufficit, quod est no
f tandũ. Et ideo f propter tollendas istas dubitationes notarij ap
25 ponunt in instrumento omnia ista verba, dedit, cessit, concessit, trãstulit, atque mandauit. ¶ Sed de significatione verbi transtulit: quid importet, dubitatur an sit idem ꝙ cessit vel concessit. Tex.in
26 l.ij.j.de donatio. dicit † quod importat idem ꝙ mãdauit, non enim potest importare idem ꝙ cedit: nam per cessionem non transfertur proprie vtilis, sed post cessionem a l.conceditur. Sumus expediti de glossis omnibus, quedam alia dicam in materia, in l.proxi.

ADDITIONES.

a ¶ Data. Adde quod hanc repetitionem asserit esse Bart.d.Ias. May. nostra tempestate doctor excellentissimus, in §.j.versic.ij.limita. Instit.de act.& in §.rursus.versi.nunquid. Instit.eo.tit.

b ¶ Quinto fallit. Adde quod hanc fallentiam tenet Ioan. Fab. hic. & adde alium casum in quo vtilis sine cessione transit, scilicet quando notarius stipulatur super restitutione vsurarũ. Ita Bal. in l.executorem.versic.modo ego quero.de exe.rei iudic. Item alio casu acquiritur sine cessione scilicet vbicunque notarius, vel alia publica persona stipulatur. ita Bar.& ibi Alex.in apo.in l.ij.ff.rem pu.saluam fore.& de quo in l.Caius.ff.de vsu.in l.causa.ff.de vul.& pup.& in l.ij.& ibi Bald.j.de adop.& quod notarius acquirat sine cessione.tenet Bal.in consi.ccxxviij.in v.vol.& adde quod vbicunqꝫ est apposita stipulatio super numeratione nomine absentis, dummodo ratificet numerationem eius nomine factam, acquiritur sibi actio vtilis sine cessione. Ita Bald.in l.certi condictio.§.si nummos.ff.si cert.pet. Et etiam adde quod Angel.in consil.cxxxvij.incip.premitto ad euidentiam.versic.super hoc.dicit quod actio vtilis transfertur in ecclesiam sine cessione, si ex solo tit.in eam transfertur dominium. Et in proposito facit que ponit Bart.in rep.l.j. §.de sac.sanct.eccles.versic.in contrarium.& refert Alex.de Imo.in consi.iiij.versi.vnde est.in ij.vol.

c ¶ Ad declarationem. Adde tu, & vide eundem Bar.in l.j.ff.eo.ti. vbi etiam predicta ponit, & quasi de verbo ad verbum.

d ALEX. LOS. ¶ Materia. De hac duplici materia vide clarius per Pan.in c.dilecti.de iudi.& per Ias.in §.j.versi.vnum etiam perpetuo not. Instit.de actio.

e ¶ Quero que est. Adde ad istam differentiam gloss.& ibi Bart.& Alex.in apost.in l.fin.in princ.ff.de don.& eundem Bart.in l.per diuersas.j.man.& in d.l.fi.de sequenti differentia.

f ¶ Et ideo. Adde Bart.met.in l.fin.ff.de don.in princ.vide §.

LEX II.

Ominibus. Ex contractu dotis, & emptionis, transeunt vtiles sine cessione, hoc dicit, &c.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Actio vtilis, & directa an sint eedem in substantia.
2 Actio directa, & vtilis an possint cõpetere eidem ad idem, & nu 4.
3 Habens vtilem ex instrumento habente executionem paratam, ex forma statutorum, an poterit petere executionem talis instrumẽti.

Ominibus Ex contractu dotis & emptio. trãseunt vtiles sine cessione. hic videtur casus contra opin. Pet. qui dicit, quod nunquam transit vtilis sine cessione. Sed ipse respon. intelligo hoc facta cessione. & ita lex voluit concludere quod delegatio facta per stipulationem, vel lit.contest. non est necessaria. voluit tamen concludere per cessionem. Sed nostri doc. cõmuniter intelligunt sine cessione, & videtur de mente huius l.in eo ꝙ dicit. ad similitudinẽ eius qui nomen emerit. Si enim id esset in omni contractu. ista exceptio in emp.& do. fuisset superflua. frustra enim a principe impetrat. quod
a de iure cõmuni conceditur. l.j.ad muni. ¶ Quero, vtrũ a actio vtilis, & directa sint eedem substantia. Ioan. Andr. dicit quod sic. Gl.
1 signat † arg. contra & sic dimittit, & quod sint eedem sic probatur. Contra gerentem ex necessitate datur vtilis, contra gerentẽ ex voluntate datur directa, vt l.curatoris.§.de nego.gest. sed iste due dicuntur eedẽ, qꝛ dicit lex. hec actio &c. vt l.iij.§.hac act.ff.de neg.gest. Videtur casus in l.act.ff.eo.tit. secundũ vnam lect. Preterea tutor tenetur directa tute. magistratus vtili, vt l.j.§.de mag.cõue. sed iste due dicuntur eedem, vt l.fi.ff.de mag.conue. ergo &c. In cõtrarium quod sint due, probatur. In actione directa quis fundat intentionem suam ex persona sua, in actione vtili ex persona alterius, vt l. qui stipendia.§.de procur. quod intellige quantum ad facti narrationem. ergo sunt diuersa. Preterea, videmus quod quandoqꝫ directa est ciuilis, vtilis est pretoria, vt ff.de bo.pos.her.pet.l.j. sed pretorie, & ciuiles sunt differentes specie, ergo nõ sunt eedem. Breuiter Pet. dicit, quod quantũ ad effectũ, vtilis & directa, est eadem, qꝛ habet eundem effectũ. vt d.l.actio. Item est eadem in genere, qꝛ sicut vna est actio, ita alia est actio. Item sunt eedem specie. qꝛ de qualibet specie actionis possumus dicere, alia directa, alia vtilis. Sed si queris, an sint eedem nu. tunc dicendũ est quod non secundum eum, quod apparet, qꝛ multe sunt differentie, finguntur tamẽ eedem quandoqꝫ vt puta quando vna loco alterius restituitur. vt §.si aduer.transact.l.j.& ij. Et ista sunt verba sua, que examinemus. Dicit ipse quod quãtum ad effectum, vtilis & directa sunt eedem, qꝛ habent eundem effectũ, hoc non est verum simpliciter, nam vtilis petitio hereditatis que competit fideicommissario, non est effectus eiusdem cum directa, per not.in l.quia perinde.ff.ad Trebel. Item in iudicijs particularib. potest esse quod contra vtilem competit exceptio, que non competit contra directam, vt l.quoties.in prin.ff.de admi.tu. Dy.in c.pro possessore.de reg.iu.in vj. Item directa infamat, quod non reperitur in vtili, vt ff.de his qui not.infa. l.j. Expedit enim magis habere directã, quam vtilem, propter probationes. Nam in vtili quãdoqꝫ debeo plus probare scilicet, contractum, & cessionẽ, sed in directa, quam haberẽ ex contractu meo, solum contractũ. Hoc vltimũ Pet. fatetur. de alijs non facit mentionem. Ad secũdũ dicit ipse quod actio vtilis & directa sunt eedẽ genere, quod est verũ secundũ communẽ opi. que est vt sit actio in genere, vt §.de neg.gest.l.iij.& ibi dixi.l.iij.§.genera.ff.de acqui.poss. l.si seruus cõmunis Meuij.ff.de stipu.seruo.§.fi. sed ipse Pet. dicit quod non reperitur actio in genere, vt referunt doct.in d.l.iij.§.de neg.ge. ergo nõ potest dici ꝙ sit actio in genere, cum nõ reperiatur istud genus. Tertio dicit ipse quod iste actiones sunt eedẽ in specie. Circa quod est sciendum quod differentie que sumũtur ex aliquib. qualitatib. non faciunt differentiã specificam, sed differentie substãtiales faciũt aliquos differre specie. Vnde si diceremus, hominum, quidam magni, quidã parui. ista differentia est secundum qualitates. & sic non differunt specie, vt l.fi.de fund.instru. Sed differentia secundũ substantiam, vt homo & asinus, faciunt differentiam specificam. Facit quod no.in l.ij.in prin.ff.si cer.pe. Modo ad propositum, vtilis & directa sunt quedam qualitates, ergo non faciunt differentiã specificã. Istud cõcedo, sed potest esse ꝙ ex alijs differẽtijs differũt specie, vt puta si vna est ciuilis. alia pretoria. qꝛ ciuiles & pretorie, differunt specie, vt patet ex diuisione, quam facit Imperator Iustin. Insti.de act.§.sed iste, & Io.in arbore. Quarto dicit ipse quod vtilis & directa non sunt eedem nu. Istud est verũ, probo, Idem numero, nõ potest differre a seipso. vt l.proponebatur.ff.de iu.& j.de codicillis.l.si idem. sed inter vtilem & directã, sunt multe differẽtie, vt §.probaui. ergo &c. & probant ll. hic allegate per gl. contra Pet. que videntur sibi inuicẽ contradicere, & tamen soluit, quod vna loquitur de vtili, alia de directa, & sic cũ habeãt se vt alia & alia, non sunt eedẽ num. Item dicit Pet. quod licet non sint eedem, tamen finguntur eedem quãdoqꝫ, vt quãdo restituitur vtilis loco directe, vt l.j.& ij.§.si aduers.transact. istud quod fingantur eedem non reperio, nam vtilis restituta est annalis, cum alias esset perpetua, vt l.in honorarijs.versi.sed cum rescissa.ff.eo.& omnes ll. que dicunt eandem esse actionẽ, intelligas nomine eandem esse vel genere, vel specie, vt §.dixi. nõ autem eadẽ est substantia. Facit ad hoc quod dixi in l.Meuius.ff.de lega.ij.§.duobus. vbi actio semel

extincta reuiuiscit, vtrum reuiuiscat eadem, vel alia, ibi traditur.
¶ Querit gl. vtrũ qñ ceduntur actiones, videatur mãdari exerci-
a tiũ directarũ. Et tenet qõ sic. Dixi ſ. l. proxima. ¶ Quero † vtrum directa & vtilis, possint competere eidem ad idem. Respõ. non. Cũ enim vtilis inducatur a l. ex equitate, vt dixi ſ. l. prox. quando aliquis habet directã, cessat equitas, quare vtilis induci debeat. hoc probatur ff. ad Treb. l. si heres. in princ. & ideo si cessionarius, qui habet vtilem, illam iterũ cederet ei, qui sibi cesserat, non transferret in eũ vtilis, vt illã possit suo nõie intentare, vt d. l. si heres. ¶ Quero, ex forma statutorum b instrumenta guarentigionata, seu cõfes-
b ſionata habent executionem paratam, † vtrum hoc erit verum in eo, cui cõpetit vtilis vigore illius instrumenti? Respon. sic, qõ apparet. nam domino lata sententia pro procuratore suo, vel procu-
ratore iurante cõpetit vtilis, & tamẽ dominus potest petere execu-
tionem, sicut si haberet directã, vt l. si procura. ff. de procur. & de re
4 iud. l. iij. ſ. j. & ij. de iureiu. l. nam & postea. ſ. iusiurandum. ¶ † Quero, aliquis proposuit directam, & probauit in vtili, vtrũ debeat obtinere. Istam questionem format Bet. ſ. l. prox. Veritas est, q̃ aut pendente iudicio, ei, cui competebat directa, cepit competere vtilis, facto rei, & tunc ex eadẽ instantia potest actor obtinere. l. quanquam, ſ. Julianus. de aqua plu. arc. ff. de rei ven. l. post acceptã. sed si ab initio competebat directa tantũ, & proposuit vtilẽ, vel cõpetebat vtilis tantũ, & proposuit directã, tũc nullo modo põt obtinere, q̃ actionẽ ineptã proposuit, & in l. j. in princ. ff. si ment. fal. mo. dixe. Bene tamen posset esse quandoq̃, quod verba libelli essent ita generalia, quod possent referri ad directam, & vtilẽ, maxime in actionibus realibus, vbi quis non cogitur exprimere in libello causam remotam, nam si dicit ad se pertinere iure dominij, potest intelligi de directo & vtili, tunc si probaret in vtili, obtineret, vt l. sed & si. ſ. item si iuranero. ff. de iureiu. licet glo. videatur aliter dicere in l. minor. ſ. j. ff. de euict. & l. si mater. ſ. eandem, in fi. ff. de excep. rei ind. sed id quod ibi dicit non videri proponi de vtili dominio, est exponendum, id est, de quasi dominio, pro quo competeret Publiciana, vt ex ipsis glo. apparet. & in qualibet earum dixi.

ADDITIONES.

a ¶ Quero vtrum. Adde eundem Bar. in l. j. ff. eo. titu.
b ¶ Quero ex forma statutorum. De hac q. & seq. vide per eundem Bar. in l. j. ver. quero ergo. ff. eo. & ibi late per d. Alex. in apost. Adde tamen q̃ in j. q. contra Bar. tenet Bal. in l. per diuersas. j. man. & ibi Bal. & tenet etiam Bau. de La. in l. postulante. ad Tre. & clare ponit Alex. de Imo. in consi. xcv. verſi. vnum est qõ debitor. vbi q̃ non potuit capi ad instantiam cessionarij, nisi prius citato ipso debitore, & discusso de citatione. de quo vide etiã per eundẽ Alex. in l. si sic. in fi. ff. de leg. j. & in d. l. postulante. & ibi concordantes allegat & ponit magis communem opin.

LEX III.

B causam. Coloni non possunt conuenirj pro dominis, hoc dicit.

ALIA LECTVRA.

B causam. Coloni, qui soluerunt pensionem non possunt pro dominis conueniri. ¶ Querit glo. quid si non satisfecerunt? Certe tunc facta condemnatione de domino, poterit fieri executio in colonos, sicut in alios debitores, vt j. quando fis. vel prius. l. j. & ij. Quero vtrum locator possit conueniri pro debito coloni. Respond. vt dicam j. l. mmia.

LEX IIII.

1 **Bonam fidem.** † Quero, vtrum hec lex debeat intelligi in contractibus bone fidei tantum, vel de omnibus. Respond. de omnibus. In ommbus enim bona fides consideratur, tamen diuersimode. Sciendum est enim quod si dolus dat causam contractui bone fidei, reddit contractum nullum ipso iure, in contractu stricti iuris, ope exceptionis, vt ff. de dolo. l. 2 eleganter. in princip. Et quantum ad officium iudicis actiom deseruiens. nam in contractibus bone fidei veniunt ea de quibus non est actum, nec cogitatum, si bona fides existat, secus in stricti iuris, vt Instit. de act.
2 ſ. in bone fidei. ¶ † Sed quero, quid in liberationibus, vtrum consideretur bona fides eodem modo, vt in cõtractibus. Respon. quod sic per omnia. Sicut enim dolus dans causam contractui bone fidei, reddit contractum ipso iure nullum, ita dans causam liberationi a contractu bone fidei, reddit liberationẽ ipso iure nullam, vt not. ſ. de in int. resti. l. de tutela. & d. l. & eleganter. ſ. nõ solum. Item sicut in contractib. bone fidei officiũ iudicis multũ potest in cõsiderando ea, que ex bona fide sunt, ita in pactis liberatorijs sup
* contractu bone fidei, & hoc est quod no. ff. de pact. l. ab emptione*.

LEX V

a **Sicut initio.** a Boues ligantur per cornua, & homines per verba, hoc dicit. ¶ Op. de l. si pecunia. ff. de cond. ob can. Sol. Ibi loquitur in contractibus innominatis, hic loquitur in contractibus nominatis, ideo in cõtractibus innominatis cum non oritur obligatio nisi completo contractu rei interuentu, ideo locus est penitentie quia adhuc non sum ligatus, sed in contractib. nominatis est ligatus incontinenti, ideo non licet discedere. ¶ Op. de contra. mandati, qui re soluitur volente mandante, & de contractu dep sitj: nam depositum resoluitur cum vult deponens. Idem de contractu precarij, & similibus. fallit, dicit glo. sed non est verum. regula superior remanet firma. Nam in omnibus istis contract in eo, in quo contracta est obligatio, nunquam licet resilire alt parte inuita. sed quando apud te depositum non fuit contracta ob gatio, vt permitterem apud te rem esse semper, sed ad mei bene placitum. Idem in contractibus mandati, precarij, & similibus.
b sic regula remanet firma & viua. Et ista est vera ratio b, licet glo assignet quasdam rationes delusorias &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Sicut. Istam allegat Bal. in arg. in l. Gallus. ſ. de libe. & post. quod licet alias confessio facta per partem posset vocari, vt not. per Bart. in l. quicquid adstringende, in fi. de ver obliga. istud est verum, nisi per partem fuerit acceptata, quo illa amplius reuocari non potest sine probatione erroris, & hanc legem adde glo. magistram in c. diuersis fallacijs. de cle iug. vnde quis possit venire contra factum suum.
b ALEX. ¶ Vera ratio. Et de ratione huius vide quod no. in l. si pecunia. de condi. ob can.

ALIA LECTVRA.

a * **Sicut ab initio.** a * Ab initio contrahe est voluntatis. post contr crum ei stare, est necessitatis. ¶ Primo nota quod a prin cipio contrahere, est voluntatis. hoc examinat gl. in l. nec emere. de iure delib. ¶ Secundo not. quod post contractum celebratum ei stare, est necessitatis. hoc examinatur hic. ¶ Ad hoc oppo. ff. & condi. ob can. l. dedi. ſ. j. gl. in princ. soluit secũdum quosdam. quod ibi loquitur in contractibus innominatis, celebratis gratis gratia petentis tantum secus, si alterius, vel vtriusque. Istam opi. repre hendit Azo in l. si pecuniam. in gl. mag. in princ. ff. de cond. ob can. & veram solutionem ponit gl. hic in fi. Nam post contractum non licet venire contra id ad quod quis est obligatus. ita loquitur hic. Sed in contractibus innominatis, non est quis perfecte obliga tus, antequam aduersarius impleat contractum ex parte sua, & go potest penitere. ¶ Secundo opp. ff. manda. l. si mandauero. ſ. fi. & l. inter causas. ſ. mandatum. Sol. quidam dicunt quod ibi fallit non est verum, ita regula nunquam fallit. In mandato non obligatur mandans, ad non reuocãdum mandatum, cum mandatum sit gratuitum. Dicunt doct. quod ille qui suscepit mandatum, p test penitere, sicut ille, qui suscepit precarium, sed si penitentia fert domino damnum, vel male exercuisset mandatum, & sic esset domino obligatus ad interesse, tunc ab ista obligatione non posset discedere. ¶ Opp. de l. verum. ſ. fi. ff. pro socio. Dicunt quidam, fallit & hoc videtur dicere Dyn. in c. quod semel extra de iur. in vj. sed non est verum. nam contrahens societatem, non obligatur ad persistendum in illa obligatione societatis, & ideo pot illi renuntiare. non enim contra obligationem venit, quod si est obligatus ad aliquid communicandum. tunc illi obligationi non posset renuntiare per regulã hic positam. ¶ Opp. ff. depo. l. j. ſ. Dicũt quidam, ibi fallit. Nihil est dicere, ideo eodem modo solu Deponens non est obligatus vt non petet depositum, ideo p test repetere quando vult, sed si esset obligatus actione depos non posset penitere, per regulam hic positam, vt ff. commodati in commodato. ſ. sicut. ¶ Opp. ff. de precario. l. cum precario. Sed eo modo. quidam tamen soluunt dictas leges, quia non est nu actio, vnde ante natiuitatem actionis locus est penitentie. quo rum opinionem reprobat hic glo. & bene.

ADDITIO.

a ¶ Sicut. Adde & intellige hanc legem non habere locum in fru dis. Ita Joan. Fab. hic alleg. text. in c. j. de feud. guar.

LEX VI.

I insolutum. Cui ceduntur actiones pro sonales, videtur cedi hypo thecaria pro illo debito cum sua causa, vt ei creditor preferatur, hoc dicit, cum l. sequen. Facit l. emptor. & quia not. de heredi. vend. in fi. & quod not. per Azo. in Summa. de dita. vendi. in fine. In contrarium videtur casus in l. si heres pe niam. ff. ad Trebellianum, & l. heres a debitore, in princ. ff. de iuss. & dic vt ibi dixi. &c.

ALIA LECTVRA.

I insolutum. Cui ceditur actio personalis, in cõsequentiam ei cedi petit hypothecaria, cum sua causa. & ei prior creditor pre ferrur

fertur. hoc dicit. cum l. seq. ¶ Not. quod dixi in summario. ¶ Item not. quod cessa personali, transit potestas vendicandi pignora. Quero, quid differt. l. j. & ij. Sloss. respon. hec loquitur de datione misoluendi, sequens loquitur de venditione. Item hic fuit specialiter cessa hypothecaria. Certe hoc non dicit text. Item in l. ij. additur plus. quia additur de venditione pignorum, quod hic non dicitur. ¶ Quero. que sit forma vendendi pignora? Dic vt in gloss. ¶ Quero quanto tempore prescribatur hypothecaria. Dic vt in gloss. ¶ Certa gloss. oppo. de l. si heres pecuniam. ff. ad Trebel. & l. heres a debitore. in princ. ff. de fideiuss. Sol. Ibi non transit hypothecaria, vel obligatio cõtra fideiussorem per Trebellianum, quia non fuerant iste obligationes per testatorem contracte, sed per heredem, & Trebellianum disposuit de actionibus hereditarijs, que defuncto competebant, sed hic loquitur de cessione, quã quis facit sponte, quo casu cessante personali seu principali, cessant accessoria, vt hic. ¶ Oppo. de l. heredem. in princ. ff. man. Solu. que competerunt transeunt sine noua cessione, vt ibi in gl. not. ¶ Op. de li. pignori. versi. contra. ff. famil. ercisc. Solu. hic loquitur quando cessat principalis, ibi contra quando cessa est hypothecaria. Aut enim ceditur ex necessitate, & tunc videtur cedi personalis. Aut ex voluntate, & tunc secus. Quomodo autem sit possibile, quod hypothecaria cedatur sine principali, dicam in l. vlt. ff. de heredi. vel actio. ven. vel in l. vsucapio. ff. de pigno.

LEX VIII.

SI quidem dona. Donatio perfecta nõ reuocatur, mandatum vero mãdantis morte finitur, hoc dicit. ¶ Op. quod mandatum hic non finiatur morte, quia est mandatum in rem suam. ergo &c. vt Lillam. infra de dona. Breuiter post multas solutiones dic, quod hic non fuit procurator in rem suam, non enim ei fuit mandatũ. vt exigeret a procuratore, sed fuit mandatum procuratori quod ei daret, &c.

ALIA LECTVRA.

SI quidem. Mandatum morte mãdantis finitur, sed perfecta donatio morte non infirmatur. ¶ Opp. quando mandatum fit in rem suam, morte non extinguitur vt Lillam. infra de dona. hic dicitur contrarium. ergo male. Glo. ponit duas solutiones, quas reprobat. & bene. Tertia sol. est quod hic non mandauit, nec aliquid mihi volebat donare, sed mandauit procuratori suo vt daret. Eã idem retulit. iij. solu. & hanc tenet gloss. & est vera in se. Locus est in l. secunda. §. sed si quis donaturus. ff. de donat. & pro hoc facit text. hic dum dicit. nec quod tibi dari mandauerat. Et sic innuit quod non mandauerat tibi vt acciperes. sed procuratori vt daret. Sed in contrarium facit text. in princip. ibi, te a procuratore filio aliam pecuniam sumere preceperat. & sic mandatum videtur directum ad eum cui donare volebat. Volendo sustinere gl. oportet dicere quod precepit per quandam consequentiam. Nam ex eo quod precepit procurator, vt soluat, videtur precipere quod ego recipiam. Sed si volumus tenere quod hic mandatum fuerit directum ad eum cui donabatur, tunc habemus tenere vltimam solutionem gloss. quod de iure antiquo donatio non perficiebatur pacto nudo. sed requirebatur traditio vel stipulatio. sed hic interuenit cessio, que habet vim traditionis. nec interuenit stipulatio. & sic non possunt conuenire heredes. Prior tamen lect. plus placet.

LEX IX.

NEgantes. Qui negat, debet de re iure conueniri, non per vim exigi. hoc dicit.

LEX X.

DVersus. Per electionem hypothecarie, non perditur personalis. hoc dicit.

LEX XI.

NInia. Dominus non potest conueniri pro debito coloni. hoc dicit.

ALIA LECTVRA.

NInia. Locator non potest conueniri pro debito conductoris. Vel sic, dominus non potest conuenire pro debitore coloni. ¶ Querit gloss. hic dicitur, quod colonus accipiebat mutuo, in rem suam quid si acciperet, vt conuerteret in rem domini? Dicit gloss. tunc tenetur dominus, vt j. quod cum eod. l. ei qui. Aduerte, si colonus esset in potestate locatoris, quia filius vel seruus, tunc pater, vel dominus teneretur de in rem verso. Et non est dubium quod si est liber homo, tunc si aliquis mutuat contemplatione domini, & vertatur in rem domini, potest habere dominum obligatum, vt d. l. ei qui. j. quod cum eo. Sed si mutuat simpliciter, vel contemplatione coloni, tunc licet vertat colonus in rem domini, non tenetur dominus, vt ff. si cer. pet. l. eum qui.

LEX XII.

OBes alienum. Ob es alienũ non potest quis effici seruus alterius. hoc dicit. Intelligatis seruire, hoc est quod sit seruus. Item quod nec faciat aliqua seruitia. quia potest liberari prestando interesse, cum in obligationibus facti succedat obligatio ad interesse. Babuistis not. in l. anticipi. ff. de vsufr. & dixi in l. stip. ff. de verbo. obliga. ¶ Quero vtrum valeat pactum quod debitor possit capi pro debito. Dyn. tangit istam quest. in l. alia. §. eleganter. ff. sol. matr. & ibi dixi [a] tangitur etiam in l. Titio §. ij. de condi. & demonst. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Et ibi dixi. Per Angel. in repe. l. nemo carcerem. C. de ex. tri. lib. x. & Bald. & Imol. in d. §. eleganter.

ALIA LECTVRA.

OBes. Duobus modis principaliter legitur hec lex. Primo vt exponatur liberos. scilicet, homines. Secundo vt exponatur. id est. filios. Item secundum primam subdiuiditur in tres. Prima hoc dicit, quod pro debito homines liberi non possunt seruum constitui. ¶ Secunda lect. hoc dicit. Seruus, qui ad libertatem debet peruenire. propter debitum non potest in seruitutem retineri. Secundum hoc exponitur, seruire id est, in seruitute durare, & quod dicit. liberos scilicet, futuros, hoc tamen fallit in casu. §. de cap. l. fin. ¶ Tertio hoc dicit, propter debitum quis non cogitur ad seruiendum precise. Et secundum hoc, si ego promitto tibi seruire ad certum tempus, vel alias promitto operas meas, non cogor precise, sed liberor prestando interesse, vt not. in l. ij. de vsufruc. leg. & ff. de vsufruc. l. antiquitas. Iste tres lect. tanguntur in gloss. vide eam. ¶ Secundum secundam lec. principalem. hoc dicit, Filij non possunt obligari, vel in seruitutem redigi pro debito patris. Et secundum hoc exponebat liberos, id est filios. hoc tamen fallit in casu l. ff. §. de pa. qui filios distra.

AVTHENT.

IVo An autem possint dari obsides. tangit gloss. in l. fin. §. de pat. qui fil. distra. & extra de iureiuran. cap. debitores [a].

ADDITIO.

a ALEX. ¶ C. debitores. Et c. ex rescripto. eo. tit. & not. Bald. in l. obses. ff. eo. vbi dicit quod pro publica dari potest, non pro priuata. Et de istis obsidibus vide in l. omnes. de iur. fis. late, & Bald. in d. l. fin. de pat. qui fil. distra. & in l. obsides. de testa.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ † Pactum quod quis pro debito carcerari possit, quod non valeat. & num. 4.

3 Beneficio cessionis bonorum. an quis possit renuntiare.

IVo Hec authen. addit ad legem Lodicis. & punit eum, qui liberum hominem pro debito retinuerit, sed non dicit qua pena. Posset forte dici. scilicet, relegat. argumento imo, casus. §. que res pig. obli. possunt. l. qui filios. ¶ Gloss. querit de tribus questionibus primo

1 quo iure debetur parentibus dic vt in gloss. ¶ † Secundo querit vtrum isti legi posset renuntiari, & dicit quod non, vt in auth. vt nullo prohibi. ma. §. vide glo. & signa. Ratio est, quia homo non est dominus membrorum suorum, vt l. liber homo. ff. ad legem Aquil. Est enim homo imperij vel ciuitatis, non sui ipsius. ff. de iust. & iu. l. veluti. & l. postliminium. §. j. ff. de cap. Item non potest facere pacto, quod efficiatur seruus, nec potest renũtiare istis legibus quia non pertinet ad vtilitatem eorum. vt j. de appel. l. addictos. & ff. de

2 lib. cau. l. j. ¶ Et sic habes hic casum † quod pactum factum quod

a quis pro debito possit capi & incarcerari, non valet [a], quia quem in carceribus detineri, est species seruitutis. vt ff. de lib. ho. exhi. l. j. & ij. ¶ Et istam gloss. inducunt quidam ad questionem illam an

b possit renuntiari beneficio cessionis [b] bonorum. de quo per doct. §. qui bo. ce. pos. l. j. & per gloss. & Dyn. in l. alia §. eleganter. ff. sol. matr.

4 ¶ † Sed quero, numquid valeat [c] statutum quod quis pro debito

c possit incarcerari? Respon. non, vt ff. de condi. & demon. l. Titio. §. & reperiuntur aliquæ allegationes Dyn. que videntur inclinare qs non valeat. tamen ego ibi reprobaui in d. §. ij. vbi videtur casus, q patronus facere potest quod libertus nõ recedat de certo loco. sic & ciuitas potest legẽ condere, que faciat aliquẽ incarceri. Possunt enim ista fieri per l. publicam. licet non per pactum priuatorũ, vt l. nec ex pretorio. & l. neq; pignus. ff. de re. iur. An autem possint dari obsides, tangit gl. j. de pat. po. l. ij. extra de iureiur. c. debitores.

ADDITIONES.

a ¶ Non valet. Adde. & intellige hoc verum in carcere priuato per debitorem, secus autẽ in carcere publico, quia tale pactum tenet. Ita Ang. in l. nemo carcerem. j. de erac. trib. ver. & ex predictis. vide Alex. in d. l. alia. §. eleganter. & in d. l. Titio centum. §. Titio cen-

tum el ũ.ff.de condi.z demonstr.z vide Do.Maria.Soci.in rubr. de dila.ar.iiij.prin.q.ũ.

b ¶Beneficio cessionis. Et quod non possit renuntiari, adde Lan. in c.ũ.de pig.z in ca.Odoardus.de sol.Imo.in c.cum contingat.de iureiur. Fed.in consi.lxij.z d.de Ro.conclu.ciij.z consi.ccv.adde tamen quod confirmatur iuramento. Ita Abb.in consi.xlij.in ij.vol. de quo per doct.in ſ.fin.Iustit.de act.z Do.Mari.Soci.in c.si diligenti.de foro competen.

c ¶Numquid valeat statutum. Adde Ange.in d.l.nemo carcerem. doc.in l.j.ſ.qui bo.ce.pol.z in d.ſ.eleganter,z in d.ſ.Titio centum. z Alex.de Imo.in consi.cxlv.in v.vol.

LEX XIII.

Cum cui. Debitor est cõueniendus,non ille qui a debitore pretium rerum quas sibi vendidit.recepit,ꝛc.

LEX XIIII.

Est in arbitrio. Creditor potest agere personali, vel hypothecaria. hoc dicit. Hoc est hodie correctum, quia a prius debet fieri excussio bonorum, ideo vide auth.[a] z habuistis j.de pign.auth.hoc ita.z in auth.hoc si debitor,ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Vide auth.Banc auth.vna cum auth.hoc si debitor. hic alleg.¶Pau.de Cast.in consi.clxxiij.quod incipit in Christi nomine amen,ad primum quesitum clare est responsum.

P. PAV. P. ¶Vide auth.vide duos casus.in quibus non est necessaria ista excussio bonorum per do.Fran.consi.xxxij.ad fi. Vide Bart.z ibi scripsi in prosecutione ad auth.hoc si debitor.j.de pig.

Est in arbitrio. ¶Potest quis eligere an agat personali vel hypothecaria contra possessorem, hoc dicit. Nota hic, quod dicit vtrosque,z sic possum agere personali,z hypothecaria.Secundum ista tempora clarius est expeditũ in auth. de fideicom.ſ.sed neque hodie. Hec l.corrigitur.z ideo vide auth. sed hodie. Materia huius auth.declarabitur plenius j.de pigno. auth.hoc ita.z auth.hoc si debitor.

Vt actiones ab hæredibus, & contra hæredes. Rub. XI.

LEX VNICA.

1 ☞Actio an sit nata ante diem in obligationibus in diem.

a **Cum stipulationes.** [a]Actiões possint incipere ab herede,z contra heredes, sublata antiqua regula, que contrarium dicebat, hoc dicit. ¶Op.z videtur quod isto casu nata sit actio viuente creditore. Unde videtur obstare.ff.de verb. oblig.l.cum qui ita.ſ.j.z l.ad diem.z l.interdum.in princ.z quando di.vsufruc.leg.ced.l.j.ſ.j.Gloſſ.dicit.fateor hoc esse verum in contractibus. Sed pro tanto hic debet incipere cõtra heredem,quia ante non habebat effectum.Tenet ergo gl.quod in oblig.in diem,

1 ante diem sit nata actio ¦ z obligatio.¶Bel.de Bel.perti.z Jacob. de Ra.determinauerunt contrarium. ¶Postea d.Bart.de ¶Pratis

b disputauit istam questionem. Cuius disputatio. Cyn.posuit[b] hic, z tenuit gl.¶Postea d.And.de ipsis in repe.l.insulam.ff.de ver.obli. ponit eam multũ late. Et d.Hul.de Cu.tractat eam in l.certi condi.in prin.si cert.pet. Ego tracto eam.z reduco eos ad concor.sub quadam distinctione, in repetitione.l.ita stipulatus,de verb.oblig. in illa questione,quando committitur obligatio in diem,ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Cum. Inquantum dicit Bal.z Sali.hic per istum ter.quod si quis grauat heredem suum dare aliquid post mortem Titi,censetur reliquisse heredibus Titi, vide in cõtrarium Soc. in l.¶Paulus.de reb.dub.Quomodo autem procedat materia huius tituli. quia vbi fit mentio de morte, intelligitur donatio causa mortis.que potest renocari, vide Alexan.consi.lxxxj.in j.vol.Alle. Bald.in l.nam si cum moriar.ff.de condi.inde.vbi vide,z Jaſ.eam legit cum l.sub conditione.vide Soci.late consi.cxxxvij.vide Ale. consi.lxxvij.vol.iij.

b ALEX. ¶Possit.Vide Bart.in l.heres meus.in princ.de condit.z demonstrat.

ALIA LECTVRA.

Cum stipulationes. Actiones possunt icipere ab heredibus.z contra heredes sublata veteri regula,que cõtrarium suadebat,hoc dicit. ¶Quero exempla huius legis gloſſ.in.ponit.dic vt ip ea. Contra inſt.de verb.oblig.ſ.ex conditionali. Solut.fallit. dicit gloſſ.in conditionali stipulatione. ¶Contra hoc opp.de l.penales.verſicu.nec contrarium.ff.ad leg. Falcid.solu. Azo z nos dicimus quod hec lex facit mentionem de quodam iure digestorum antiquissimo.z hoc sentit gloſſ.ſi stipulatus fuerit.stip.ſ.post mortem. Secundo modo.ponit exemplum glo. de stip.que potest committi post mortem.sed stipulatio conditionalis, in qua omni tempore fuit ideim, vt dicit precedens gloſſ. ¶Oppo.in stipulatione in diem, statim est nata actio,z obligatio. licet nõ cum effectu, vt l.cedere diem.ff.de verb. significic.l.j.ſ.fin.quando dies vsusfructus legat.ced. Sed hic dicitur quod actio incipit ab herede, z contra heredem:ergo male.in defuncto incipit.Gloſ.fatetur contrarium dicens quod in legatis incipit ab herede, in stipulationibus a defuncto,sed dicitur propere ab herede, quia ante non habet effectum, z sic summus in ista q.an in obligatione in diem, ante diem sit nata actio. Gloſſatores nostri dicunt quod sic.¶Bet.disputauit contrarium per multas rages,dominus Bartolucius de ¶Pratis, dicit contrarium respondens ad rationes ¶Bet.quem vide hic.per Cyn. Dominus Bal. de ¶Pisis in repetitione l.si insulam.ff.de verb.oblig.reassumit omnia de verbo ad verbum. ¶Ego vero aliter quã precipit per vnam distinctionem,quam pono in lita stipulatus.ff.de verb. oblig.in illa questione, de stipulatione in diem. Tamen quantum ad propositum teneo contra gloſſ.z contra Azo.in summa huius tituli.Nam licet obligatio in diem certam pariat actionem.¶Sic est hic,z gloſ.hoc tenent in l.omnibus,ff.de reg.iur. Dyn.in l.¶Papillius.ſ.qui sub conditione.ff.de noua. Rationem assignat quia in obligatione in diem certam, interfurium medij temporis certum, z sic est certum quid sit in obligatione.merito possem dicere actionem natam.Sed quando promittuntur partus nati, vel fructus futuri, z sic actio non est nata, vt l.interdum.ff.de verb.oblig.Dixi plene in d.l.ita stipulatus.

---

a Ne vxor pro marito [a] &c. Rubr. XII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Pro marito. An valeat statutũ quod vxor teneatur pro marito,vide Alexan.consi.xlij.z gener.alter an valeat statutum quod vnus teneatur pro alio, vide Hel.me cognoscentes, extra de constitu. Alia vide que scribo in rubr.j.iij.ad hoc. Item quod ex facto vel delicto mariti non preiudicetur vxori,nisi in vna causa,de qua vide Ant.de But.in consi.lxj.post medium.Item an valeat statutum vel consuetudo quod vnus pro alio teneatur.vide late Jaſ.de quo scripsi ad Bart.in rub.tituli sequentis.

LEX II.

a **Bona maritorum.** [a]Hec est bona lex.Bona quod dicitur, quod vxor debet probare res esse suas,z sic de dominio, etiam si maritus possidebat, secus si ipsa vxor posset probare, cum sufficeret solũ. quod probaret se possidere, nec esset necesse probare de dominio.hoc vult ista gloſſ.hic super verbo. occupata sunt.quam, perpetuo tene menti.secus si non possideret maritus sed vxor.Ita not.per gloſſ.in l.a diuo.ſ.si super rebus.ff.de re iud. z ibi plene dixi.z habuisti hoc anno a me.j.de priuil.fisci.l.j.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Ob maritorum. Et ad istum text.vide Bald.in l.una mariti,j.de priuile.fisci,z adde casum etiam quod maritus teneatur pro vxore tutrice.in l.penden.j.in qui,cau.pigno.ta.contrahen,z sic not.ex possessione que presumit factum dominium.adde not.in l.ij.j.de proba.not.Bart.late in l.quidam in suo.ff.de condict. instit.z Spec.in tit.de primo z secundo decreto.ſ.restat.verſic. nunquid per Bart.not.in l.admonendi.in verſic.quero cui incumbit.ff.de iureiur.

ALIA LECTVRA.

1 ☞Bona vxoris occupata cum bonis viri,quo iure repetantur.

2 Qui petit vt bona occupata sibi reddãtur, quid habeat probare.

Bona maritorum. ¶Publicatis bonis mariti,non debet capi bona vxoris,sed capta restitui.h.d. ¶Primo quero quando bona sunt isto modo occupata, quo iure petantur z reddantur? Respond.imploratur officium iudicis.vt iudex cognito de hoc.ea faciat reddi.vt l.a diuo ¶Pio.ſ.si super rebus de re iudic.l.si quis post hac.in princ.j.de bon.dam.l.res que

2 iure fisci. ¶†Secundo quero.iste qui petit,vt bona occupata reddantur,quid habet probare.text.dicit quod do.nimium.non distinguit notabiliter, quod aut sunt occupata bona mea vel possessa, tunc sufficit probare possessionem meam.vt d.ſ.si super reb.dic vt ibi per Dominum Franciſc. Aut possidebantur ab eo quo, contra quem fiebat executio, tunc debet probari dominium. Ita sentit gloſſ.ſuper verbo.occupate.z j.de priuile.fisci.l. Item quod hic dicitur, quod vxor debet probare res esse suas,z sic de dominio,est verũ,si maritus possidebat.sed si ipsa vxor possideret, sufficeret

sufficeret quod probaret possessionem. licet non probaret de dominio. Sic dicit gl. no. super verbo, occupate, secus si maritus, non ipsa possideret, vt ſ. dixi.

LEX III.

Cum te possessiones. Hec est bona lex. Qui soluit debitum vnum pro alio. nō cogitur alia soluere. h. d. &c.

ALIA LECTVRA.

Cum te possessiones. Vxor pro marito, mater pro filio. & maritus pro vxore non tenentur. hoc dicit in princ. Ista lex ponit vnum alium casum, quem non dixi, ideo vide eam. Oppom. glo. & ista oppositio est ſ. l. priori. melius tamen cadit hic, & videtur quod maritus teneatur pro vxore, vt l. obseruare, ſ. proficiscī. ff. de offic. procon. Solue, vt in l. prorima.

LEX IIII.

* **Cum te ideo ex persona.** * Qui creditoris filijs satisfecit. alijs satisfacere non tenetur. hoc dicit. nisi sic. Qui soluit vnum debitum pro alio, alia debita soluere non cogitur. hoc dicit. Nō. quod ea que voluntarie gerimus, non ferenduntur vltra quam gerantur. Facit supra de nego. gest. l. vlti. Oppo. ſ. ad legem Falcidiam authentic. sed cum testatore. Solue, vt in gloss. *

AVTHENT.

Tomnino. ALIAS, **Sed omno.** Nota quod repreſalie non sunt licite, hoc est verū, quando aliter possit haberi iustitia, vt l. nullus. ſ. de iudeis. & ibi no. do. Jac. de Bel. disputauit vnam quest. de hoc in authē. vnde hec sumitur. Facit de hoc extra de iniur. & dam. da. c. j. lib. vj. facit ſ. titu. j. authentic. habita.

ALIA LECTVRA.

Tomnino. Hec auth. est multum no. illud qđ in hoc titulo dictum est in quibusdam personis, generaliter statuitur in omnibus, & pena imponitur. h. d. Videtur ergo per istam authē. qđ repreſalie sint prohibite. & hoc videtur velle glo. licet ciuitates ferunt contrarium. Ita dicit gl. & text. videtur dicere. ſ. tit. i. in auth. habita. Oppo. quod non puniatur in quadruplo, sed soluī perdat actionem. vt l. extat. ff. quod metus causa. Soluto. Sic loquitur quando aliud pro alio exigitur, ibi quādo a proprio debitore, sed si aliquam rem occupauit, punitur per legem, si quis in tantum. infra vnde vi. Not. ergo quod repreſalie de iure non sunt licite. est verum, quando aliter posset haberi iustitia, sed si iustitia haberi non posset, tunc sunt licite, vt l. nullus. ſ. de Jude. & ibi not. dom. Jacob. de Bel. disputauit vnam questionem, quam posuit in authen. vt non fi. pigno. in princ. vnde sumitur hec authent. Facit. cap. j. extra de iniurijs & damno dato. in vj. & in authentica. habita. infra titulo primo.

---

a Ne filius pro patre[a]. &c. Rubr. XIII.

ADDITIO.

a P. PAV. P.[a] Pro patre. Pro dispositione huius rubrice limita primo, vt per Aler. in l. quamuis. in princ. ff. sol. mat. Et bene no. Item pro singulari limitatione vide Aler. consil. xxiij. post princi. vbi singulariter vult quod vbicunque delictum patris non nocet filio. commodum reuerteretur ad patrem, tunc nocet. nunquid autem vlo casu possit pater renuntiare vsumfructum, & vide Cepol. Cautela lij. Item alium modum faciendi quod filius teneatur pro patre vide cepolam ca. ccxlvj. Item quod domini non teneantur pro debito famuli nec pater pro filio, nec emphyteuta pro delicto rustici sui, vide Jas. in l. j. in ij. no. ff. ne quis eum qui, vbi etiam quedam alia. Nunquid autem valeat statutum quo filius teneatur pro patre, & contra, & quid in alio vide Aler. consil. xlij. de quo etiam scripsi in rub. ff. ut j. Vide domi. Franc. Cur. consi. xcij. circa fi. Bar. Fabri. lib. vj. Vide Decium in c. ij. de constitu. vbi etiam an valeat quo ad imponēdam penā corporalem. Item quod non valeat statutum quod colom possint venire pro dominis vide Bart. in l. his pemis. C. de agri. & censi. Nunquid autem ciues teneantur supplere onus deficientium collectarum per aliquem, vide Bald. & Aler. vbi in additionibus. in l. j. C. de omni agro deser. lib. xj. Item quod vbi lex obligat patrem pro filio, intelligitur semper si pater facit factum ex quo obligatur. Et idem in alijs personis. Vide Domi. Francī. consi. xc. vide Bo. in l. Modestinus in j. no. ff. de exce. Item stante statuto quod in criminalibus pater teneatur pro filio si filius condemnetur ex contumacia, non tenebitur, vide Bart. consi. xcvj. Item quod statutum obligans aliū ex facto alterius sit odiosum, & restringendum vide Com. consi. crl. ij. dubio. Item generaliter an valeat statutum, vel consuetudo quod vnus teneatur pro alio. & quam plurima exempla circa hoc vide late Jas. in l. de quibus. ff. de legibus. Feli. de quo scripsi in rub. in ti. precedenti. Item quomodo delictum patris noceat filio, vide Bart. & quod ibi habes ad eum in l. j. in fi. ff. de interdic. & releg. Item generaliter quod ex facto alicuius non aliter grauari siue in ciuilibus siue in criminalibus, vide Jas. late. l. si quis in fin. ſ. legis. C. de inoffic. testamen. vbi ponit de validitate plurium statutorum, de quibus etiam ſ. Item quod statutum obligādi alium pro alio sit contra ius commune, & naturalem equitatem, & inquantum possit, sit concordandum cum iure communi, vide not. Joan. de Ana. consi. lxxij. & ibi etiam quod sunt stricte intelligenda. Item in criminalibus, an valeat statutum quod alius pro alio teneatur, vide Felin. in c. ius generale. Item quomodo statutum possit inducere quod sententia lata contra vnum executioni mandetur contra alium, vide Aler. in l. sepe. de regul. iur. vbi etiam de dictis statutis. Item quomodo valeat statutum quod pater teneatur pro delicto filij vsque ad legitimam, vel vltra, & quid de pena infamie, vel corporali, vide Soc. late in l. filiusfamilias. in prin. ff. de verb. oblig. per duas chart.

LEX I.

a **Neque ex eius.** [a] Rubrica sit summarium totius tituli, &c.

ADDITIO.

a Neque ex eius. Fallit iste tit. & eius materia in patre qui accepit pecuniam mutuo, & consumpsit in alimenta filiorum, & postea filij ex aduentitijs efficiuntur diuites, quia tunc tenentur soluere illud debitum pro patre. Dictum fuit no. Bart. in l. his solis. ff. de cond. indeb. & no. Rom. singul. ccxiij. incip. pater pauper. & Cepol. cautel. ccxlvj. Adde Cremens. sing. xxxvij. & ibi addit.

AVTHENT.

1 Scholares possunt venire, & stare secure ad studium.
2 Qualiter probabitur quem venisse causa studij, si in aliquo loco capiatur.
3 Data licentia veniēdi. & standi, an videatur data licentia redeūdi.
4 Nuntij scholarium habent eandem licentiam, & securitatem, quam habent scholares.
5 Potestas loci est iudex scholarium, & habent tres iudices.
6 Si a sententia rectoris appelletur, ad quem appellabitur.
7 Scholaris vsque ad quantum tempus variare possit in electione iudicis.
8 Si iudex inuito scholari pronuntiat se iudicem a tali pronuntiatione appellatur.
10 Scholares, eius nuntij, valisia, & equi, non possunt capi pro repreſaliis. & nume. 4.

a **Habita** [a] Nota, † in principio, quod scholares
1 possūt venire, & stare secure ad studia[b].
b Sed qualiter † probabitur quod ipsi veniūt causa stu-
2 dij si in aliquo loco capiantur. Probabitur certe ex comecturis. vt quia veniebāt cum libris, vel erant soliti alias stare in studio, vel ex qualitate itineris. vt l. si fugitiui. ſ. de ser. fug. & l. nō
3 omnes. ſ. a barbaris. de re mili. Sed ad vnum aduertēdum est quod ista lex dicit, quod veniant, & moriantur securi, non dicit aliquid quando recedunt, & sic incidit in illam quēstionem, vtrum illi, cui data est licentia veniendi, videatur data licentia redeundi dixi
4 plene in l. vtimur. ff. de sepul. vio. Item not. † quod ea, securitatem habent ipsi, & eorum nuntij, quod est no. ad multa. Eadem ergo ratione non poterit capi, nec nuntius suus neque valisia sua, & similia. glo. formar hic aliquas. q. in ista materia, que tic, vt in glo. quia non possunt insistere. hic non sunt alia, &c.

ADDITIONES.

a Habita. An ista aut. habeat locum in clericis scholaribus, vide Abb. in c. si diligenti. de fo. comp. Item cuius sit electio circa istos iudices, & quid si de iure cōmuni quis haberet plures iudices, vide Ro. consi. cccxij. in prin. Item no. quod si statutum dicat quod scholaris non possit coram alio pulsari, intelligitur non solum in ciuili, sed etiam in criminali, vide Bar. in l. fin. C. de agen. in reb. lib. xij. Et ibi etiam quod intelligitur dictum statutum donec est in ciuitate in qua legit, ratione studij. sed si extra ciuitatē delegat, potest coram ordinario conueniri. Item an rector possit exequi sententiam contra scholares etiam in capturam vide Feli. in c. significasti. in fi. de offic. deleg. Barb. ibidem.

b ALEX. Studia. Circa hanc materiam vide Joan. And. in c. si diligenti. de foro compet. in fi. & ibi plene declarat eam, & dicit ibi quod aliqui studentes in studijs adulterinis, non gaudent priuilegio huius aut. reliqua hic vide per Bal. & quod no. Bar. in l. ij. de col. illi. & vide ad hāc aut. in c. tua. de cleri. nō resid. Et ad istud qđ supra dixi secundū Bal. vide eundē in proemio Digestorū in ſ. hoc autē, & ibi etiā Bart. dicit istam auth. non seruari de consuet. in criminalib. secundum gl. in authen. de manda. prin. ſ. non permittas.

Ang.sequitur in l.si vacantia.post medi.de bo.vacan.z quod not. Bar.in l.fi.de consti.prin.z hic per Bal.z ista authē.habet locum in famulis scholarium,secundum Bal.in l.ū.C.de epi.z cler.q no. in l.si plures,de sacrosan.eccle.z hic per Bal.z glo.z Bar.in l.ū.§. legatis.ff.de iudic.

ALIA LECTVRA.

HAbita. Hec authen.diuiditur in tres partes, sicut tria priuilegia indulget. Primū est,qō scholares vadant,z moretur securi,z sic non teneantur ad soluendas gabellas,vel pedagia.Secundum est qō non patiantur iniuriam,z non capiātur propter represalias.Tertium est q3 dat eis iudices,z facultatē eligendi sub quo conueniant.Secūda ibi,hac igitur.Tertia ibi verūtamen. ¶Primo quero quid relenat istud priuilegiū,q scholares vadāt securi, nonne de iure cōmuni quilibet debet ire securus per loca?Mā sciris q grassatores puniūtur.Respon.dicit gl.vadant securi,q non teneātur soluere pedagia,alias hec constitutio nihil releuaret,ar. l.si quando.de leg.j.Et ita tenent oēs doc.Dicitur hic,q vadant securi ad loca,in quib.literarū exercentur studia.Utrū hoc sit verum,si vadant ad ciuitates non priuilegiatas?Resp.si quidem loquimur in alijs facultatib.excepto iure ciuili,videtur q nō habeāt priuilegium.Nam ille scientie possunt in qualibet ciuitate legi de iure cōmuni.vt l.si duas,§.est autem.ff.de ercu.tut.Sed leges iste non possunt legi,nisi in ciuitatib.priuilegiatis,vt in prima consti. Digestorū.§.pe.Et ideo qui vadit ad alia studia adulterina, non habet priuilegia,z hoc verum,tamen quidam dicunt,q illi constitutiom est derogatū per consuetudinē. Tertio quero,qñ aliquis transit,si dicet se scholarem,quomodo probabit?Resp.ex comet̄ris considerata qualitate persone,z rerum,quas portat in itinere. Ad qō facit ff.de re mil.l.nō omnes.§.a barbaris.j.de ser.fu. ¶Quero.istud est priuilegiū eundi,z morandi,sed de recedētib. nihil dicitur,z sic fumus in illa questione,si datur alicui securitas eundi,an videat data securitas redeūdi:Et dico q sic.ff.de sepul. vi.l.vtimur. ¶Veniamus ad fm priuilegiū,z istud priuilegiū habet tria capita. ¶Primo,quod nullus faciat scholaribus iniuriā. ¶Secundo qō non capiantur pro represaliis que conceduntur ex priuata consuetudine,qō no. ¶Tertio,quod rectores debent iudicare quod intelligo quando ex iniquisitione,z officio suo,alias nullum esset priuilegium,z si non faciant,puniūtur. Venio ad tertium priuilegium,z quero vtrum hoc sit verū in qualibet lite etiā in crimina.Glossa dicit qō sic,sed quantum ad criminalem scholares Boñ. renunciauerunt. Perusini non,sed eis non seruaretur,
5 clericis exceptis. ¶† Quero, vtrum habeant iudicem Potestatem ciuitatis.Glos.dicit quod sic,quia de iure communi erat,z sic habent tres iudices,potestatem,Episcopum,z doctorē,vt in proemio digestorum,§.pe.sed an rectorem? Respond.sic de iure communi,quia ita scholares.sicut quelibet alia vniuersitas possunt sibi facere rectorem, vt l.vltima,§. de iurisd. omn.iudi. Jacob.Butr. ideo dicit,quod si eligeret rectorem,bene audiretur,sed si quemuis
6 alium alibi tradit,non incideret in penam huius legis. ¶† Quero extra glo.a sententia doctoris,vel rectoris,ad quem appellabitur. Dicendum,quod appellabitur ad priorem superiorem,vnde si doctor, vel rector est secularis,appellabitur ad potestatem,sic clericus ad episcopum. Sed in vniuersitate ista z Boñ.doct.subsunt rectori, nec posset appellari a rectore ad doctorem,sed si non subessent rectori, tunc appellaretur ad eos. ¶† Sed quero dicitur hic quod
7 scholaris habet potestatem eligendi,vsque ad quod tempus? Glo. dicit, quod vsque ad lit.contesta.doct.omnes reprehendunt eam, quia si hoc esset semper variarēt, quod esset absurdum arg.l.ū.§.j. ff.de eo quod certo loco.Preterea statim cum acceptauit,est quesitum ius alteri,vt l.apud.ff.de opt.leg.pro ista opi.videtur gl.in l. si conuenerit.ff.de iur.omn.iudi. ¶Quero,vtrum scholaris possit priuilegio renūtiare.Dic,vt §.de pact.l.si quis.z l.j.ff.si quis in ius
8 voc.non ier. ¶† Quero,quid si iudex inuito scholari pronuntiauit se iudicem? Respon.appellabitur ab ista pronuntiatione.Dicit gl. z bene no.quod super istis appellabitur. Ratio,quia habent preiudicium facere in toto.de quo per me in d.l.intra vtile.ff.de minor. z l.ait pretor.§.permittitur.e.tit. Appellatur enim ab his pronuntiationibus quem iudicem esse, vel non, vel cognoscendi,vel non,
9 licet sit interlocutoria. ¶† Quero hic dicit,priuetur,an ipso iure vel per sententiam.Bloss.dicit per sententiam,quia dicit priuetur, que verba referuntur ad iudicē, vt dixi in l.ext.ff.quod met.caus. hic non.secus si diceret,priuatus sit,vel preteritum apponeretur, vel dictio mor,vel statim,vt no.§. de iurisd.omn.iudi.l.in criminali. z in auth.de incest.nup.§.j. ¶Quero a quo iudice priuetur? Respond.possum hoc petere fieri per officium iudicis a quo,z coram quo est citatus, possum etiam hoc petere principaliter per condi-
10 ctionem ex ista auth. ¶Ultimo not.† quod ista securitas eundi,z redeundi,datur scholaribus nuntijs,z rebus eorum,z sic pro represaliis,valisia,z equi capi non possunt,&c.

An seruus ex suo facto.&c. Rubr. XIIII.

LEX I.

QVamuis. Seruus ex contractu, vel quasi facto in seruitute non tenetur domino, nisi pro libertate promisit,ex debito vero tenetur extraneo, non domino suo,hoc docet lex ista,&c.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Seruus factus liber quando teneatur pro contractu facto per eum in libertate.

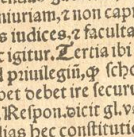

QVamuis. Statu liber de eo quod gessit factus liber, non tenetur,nisi specialiter quantū ad se. ¶Quero, que fuit ratio dubitandi in hac l.Bl.dicit quia interim videtur liber,sed hoc nō est verū simpliciter,nisi ad quid. Item posset esse dubitādi ratio,q3 existens conditio retrotrahitur,z retro fingitur fuisse liber.ar.l.potior.ff.qui pi. tio.in pig.habe.z l.qui balneū.eo.ti.z de peric.rei vend.l.necessit. §.quod si pendente.sed hoc nō est verū in relictis conditionalibus
1 factis in testamento.vt ff.ad Syllani.l.j.§.ū.Op.gl.† de l.elegat. §.seruus pactionis.ff.de dolo.dicit gl.regula posita in hoc ti. in casibus primo in d.§.seruus. Ratio est ibi in eo quod dicit. l.promisse.vt statim dicam. Secundo fallit.ff.de fideicom.lib. pure.de liber.leg.l.Aurelius.§.Sticho. Istud non est verum. hec lex loquitur quod non tenetur factus liber ciuili absolute, sed naturali tenetur,vt l.si id quod.ff.de condi.inde.z l.naturales eod.tit.sed ille due leges non dicunt quod seruus possit conueni. sed quod possit de peculio retineri,tanquam naturaliter debitum. Item fallit, quarum rerum actio nō datur.l.j.§.iū.ratio ibi patet. Item fallit j.e.l.promisse.Ratio est ibi, quia promisit pro libertate, propria,z confertur in tempus libertatis.z eod.modo loquitur.§. seruus pactionis.§.allegatus. Itē fallit ff.de neg.ge.leum actum, z eo.tit.l.at qui natura.§.Scenola.Certe domini ibi non conueniuntur ex ante gesto, vt condemnetur, sed vt deducatur propter connexitatem enim in iudicium de necessitate debet deduci,vt ibi notatur. Item fallit ff.depo.l.si apud filium,sed gloss.dicit.quod illud fallere non est verum, quia ex posteriori detentatione conuenitur.
a Item fallit secundū gl.in maleficijs,de quibus dicam in l.vltima.

ADDITIO.

a ¶Item fallit. Adde tu vltra has fallent.glos.quod fallit quando seruus tanquam liber contraxit matrimonium, quia id quod recepit ab vxore,tenetur restituere,z ad id obligatur.l.si seruus.ff. iure dot.z ibi glos.not.z dicit do.Argent.in l.j.ff.sol.matr.qui speciale fauore dotis,

LEX II.

CReditoribus. Factus liber non tenetur ex ante gesto, z martinō habet peculium.h.d.Differt hec lex a precedenti. §.loquitur de statulibero,hic in mero seruo. Immo hoc quod dicit maxime, idem esse si peculium esset legatū. Con. de leg.ij.§.per contrarium.ff.de dot.prelega.Sol.vt in gl.z bene.

LEX III.

PRomisse. Promissum ex causa libertatis seruo, debetur ab eo facto liber. h.d. ¶Oppo.ff.de oper.liber.l.vt iusiurandum.§.ar. liber.caus.l.fin.Solu.Hic loquitur in pecunia promissa pro libertate,ibi in operis promissis. ¶Op.ff.de dolo.z elegat. §.seruus pactionis.Sol.Ibi seruus non promisit:sed alius iecit qui promitteret,vnde non tenetur in factum,sed de dolo.

LEX IIII.

LIcet. Ex delicto commisso in alium,factus liber tenetur, q3 noxa caput sequitur. Ad evidentiam debetis scire quod licet per mutationem status quis dicatur esse alter homo,hoc est verū in actionibus ciuilibus ex contractu, secus in actionibus descendentibus ex delicto, vt ff.de ca.dimi.l.ū.§.pe. ¶Querit gloss.quando oritur hec actio? Dic vt in ea,z bene nota.

LEX V

IVt allegas. Factus liber, ex ante gesto non potest inquietari a domino,nec in eo lucratus est.Bar.

LEX VI.

SIue serui. Seruus ex delicto commisso domini,non tenetur in seruitute,vel postea, secus si factus liber deliquerit, hoc vide. ¶Op.§.eo.l.licet.Sol.Ibi deliquit in extraneum,qui casu ab initio nascitur actio noxalis cōtra dominū, que postea directa cōtra ipsum manumissum, sed si deliquit in dim ab initio nulla nascitur actio,ideo postea nō tenetur.Opp.ff.si quis eū

esse iul.fu.l.j.Sol. Ibi fallit.z ratio ibi patet. ¶Ultimo distingue, quia aut seruus contrahit.vel quasi. Primo casu regula est,quod non teneatur.vt l.j.ś.cod. Fallit in casibus,vt ibi. Aut delinquit,z tunc aut in dominum, aut in extraneum, primo casu non tenetur, secundo sic,vt l.licet ś.eo. Fallit in d.l.si quis testa.lib.ꝛc.

Quando fiscus vel priuatus. Rubr. XV.

LEX I.

Tutor debitor pupilli,ex mala administratione,quando possit pro pupillo conueniri.

Propter es alienum. Res tutoris nō potest inquietari propter debitum pupilli, hoc dicit.Quero quid si tutor tenet aliquid de bonis pupilli,dic vt in glos. ¶†Quero, quid si tutor non tenetur, sed est debitor pupilli,quia male administrauit.Glos.dicit idem,quia etiam ab ipso pupillo non conuenitur,nisi finita tutela,vt l.ij.ff.de admi.tuto.z l.rationes. Istud quod dicit tutorem durante tutela non conueniri, intelligas non tenere, ita quod possit agi, nam statim obligatio: sed non statim actio nascitur,nisi finita tutela,vt l.si tutor Reipublice.ff.fin.cum l. seq.ff.de tute.z rati.distr.z tangitur per gl.in l.si rem.ff.omnis.ff.de pign.actio. Ex quo colligo vnum membrum contra nostros doct. in questione quam dixi ś.vt actio,ab here.z contra here.l.j.scilicet quod ex obligatione in diem certam, quando dies adijcitur a.l.nō nascitur statim actio,vt dixi modo in tutore. Nam obligatio eius est in diem certam,scilicet,pubertatis,licet ante possit finiri.Ratio huius est [a], † quia ler potest impedire ortum actionis per appositionem diei,nō autem homo,vt l.nemo potest.ff.de leg.j.z de actio. z oblig.l.obligationum fere.ff.placet.

ADDITIO.

a Ratio huius est.Adde eundem Bart.in l.ita stipulatus.in j.q. n.principalis.ff.de verb.oblig.

LEX II.

In causa. [a] Si alia non reperiuntur, vltimo loco fit executio in nominibus debitorum.h.d. ¶Quero,vtrum hoc sit verum, siue debitor cōfiteatur. siue neget debitū. ¶Pla.distinguit,aut negat malitiose aut nō.Glossatores nostri indistincte dicunt contra debitorē negantē non posse fieri executionē,vt ff.de re iudi.d.a diuo Pio.ff.sic quoqz.ver.sed vtrū.sed eo casu quo malitiose negat,dabitur curator bonis, qui ordinarie conueniat debitorem.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si in causa. Dixi in l.pro officio.ff.de administ.tuto.z Bald.hic.

ALIA LECTVRA.

1 ☞Debitor ex causa, que paratam executionem habet, si negat se debitorem,fiet tamen executio.
2 Ad nomina debitorū quando perueniatur, etiā non lata sentētia.
3 Executio contra nomina debitorum quomodo fiet.
4 Bignora quomodo capientur.

In causa. Ubi alie res non reperiuntur, fit executio cōtra nomina debitorum.h.d. ¶Not.vltimo deueniri ad nomina debitorum,vt l.a diuo Pio.ff.in ven.ff.de re iud. ¶Opp.de la diuo Pio.ff.sed vtrū.ff.de re iud.gl.dicit,intelligo hanc secundā distinctionē illius ff.quod hec lex habet locum in debitore confitente.z hoc verum, nam si neget malitiose [a] per mendacium, tunc non potest fieri executio, sed Plac.dixit contrarium, z male. Sed que est ratio huius? Rñ.in executione adhibetur summaria cognitio.d.la diuo.ff.si super reb.sed in exigēdo a debitore negāte exigitur plena cause cognitio,quia debet dari libellus, z similia,vt ś.de actio.z obli.negātes.merito nō potest fieri executio.Sed qualiter conſuletur actor? Dicit gl.dabitur curator bonis,qui porriget libellū.et ille prosequetur.Ex predictis collige, † quod si debitor negans se esse debitore, esset debitor ex tali causa que habet paratā executionē,quod tunc posset fieri executio contra eum,quia cessat ratio predicta.Set ea ad quid expectam? casum,cuius nil operatur euentus,imo qui iam euenit,nam si negat condemnaretur,z postea fiet executio.sed si reperiatur in eo statu,quod est condemnandus,vel pro cōdemnato habendus,quid impedit quin contra eum fiat executio,nō video. ¶Op. † dicitur hic,si in causa iudicati,contra imo,z si non est lata sentētia,potest peruenire ad nomina debitorum, vt ff.de pig.act.l.si conuenerit,z j.que res pig.ob.po.l. nomē.Sol. Ibi si vult agere hypothecaria propter nomina debitorū,seu vtili.potest,sed si non habet nomina obligata,tunc secus, fallit in fisco,vt j.l.pro.z seq. ¶†Quero,qualiter fiet hec executio contra nomina debitorū. Ter.hic videtur velle quod authoritate iudicis debitores soluere cōpellātur,sed dubito,cum de iure communi res prius debeat capi pignori.z post aliquod tēpus distrahi, vt l.debitorib.de re iudi. ¶Quero † quomodo capientur [b] pignora. Certe istā practicā tangit gl.melius quam alibi.j.de pacto. pig.l.j.z in d.a diuo Pio.ff.sic quoqz.Sed predictis videtur contrariari,nam non debent capi ipsa nomina pignori.sed pecunia.vt d.l.a diuo Pio.ff.sed z si pecuniā.z ff.seq.z l.cōmodis.ff.de re iudi. Rñ.si quidē debitor habebat pecuniā solutioni paratam,ipsa pecunia capietur, nō nomina,vt d.l.cōmodis.ff.sed.z si pecuniā.licet gl.in d.ff.intelligat aliter.sed destruit text.Sed quādo nō est parata solutioni tunc ipsum nomē capietur.vt hic.Et aduerte qꝛ quando pecunia capitur,est necesse quod debitor cōfiteatur,sicut quando capitur ipsum nomen,vt d.ff.sed. z si pecuniā.in eo quod dicit, eque,quasi dicat eodem modo,quo quādo ipsum nomen capitur, Habes ergo quomodo ipsum nomen capitur in causa iudicati.

ADDITIONES.

a ¶Nam si neget malitiose. Adde Spec.in tit.de primo.z secundo dec.ff.restat.ver.quid ergo.z aliquid per Bald.in l.etiam.ff.de exe. rei iud.de quo vide late per Aller.in d.l.a diuo Pio.ff.sic quoque. ff.de re iud.vbi ponit alias limitationes.

b ¶Quomodo capientur. Pro hac practica adde eundem Bar.in l.fin.in princ.de dona.

LEX III.

Si debitum. Debitor debitoris fisci cogitur soluere fisco.hoc dicit.Hoc fit in priuato deinum condemnato debitore principali, in fisco etiam eo non cōdemnato per condictionem ex l.j.de cond.ex lege.

a Hic non sunt alia [a].

ADDITIO.

a ALEX. ¶Sunt alia. Vide Bartol.in l.iū.ff.multa.ff.de iur.fisci. adde in l.j.C. de comme.fis.debit.lib.xi.secundum.ij.z iā.lect.vbi dicitur quod fiscus potest conuenire debitorem debitoris sui, excusso tamē prius suo debitore principali. Facit l.Boschis.ff.de in.fisci.

LEX IIII.

Non prius. Ad debitorem debitoris non peruenitur nisi debitore primo discusso,hoc dicit.

LEX V.

1 ☞Dominium sicut in corporalibus non transfertur. nisi traditione secuta, ita in incorporalibus ex solo contractu non transfertur actio directa.z num.4.
2 Actio vtilis regulariter non transfertur,nisi cedatur.z num.5.
6 Actio directa non competit.nisi sit cessa.vel mandata.

Insolutum. Ex datione insolutū transeunt vtiles sine cessione directe vero non possunt exerceri nisi mādentur.h.d. ¶De hac materia dixi vobis in l.j.ś.de actio.z obli. Unum tamen
a not.[a] quod ponit ista glo.quod sicut in corporalibus † non transfer
1 tur dominiū nisi secuta traditione,ita in incorporalibus ex solo contractu non transfertur actio directa nisi mandetur.vt hic.nota
2 † vtilis regulariter,nisi cedatur,vt d.l.j.ś.de actio.z obli.vide istam equiparationem que est bona ad multa argumenta,ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Not. Adde not.in l.fin.in princ.ff.de ver.a.z Barto.in l.j.ś.de actio.z oblig.

ALIA LECTVRA.

Insolutum Homine dato insolutum, non competit exercitiū directe, nisi mandetur.sed competit vtilis.h.d. Sic sic. Ex datione insolutum transeunt vtiles sine cessione directe vero nō possunt exerceri nisi mandentur. De hac materia dixi vobis in l.j.
3 ś.de act.z obl. ¶Ho.quod † quando formatur libellus in actione directa competenti cedenti formatur procuratorio nomine cedentis, vt hic, z l.plane.famil.erciſc.sed quando formatur in vtili, formatur nomine eius, cui est facta cessio. vt hic z ś.de procu.l.qui fi
4 pendia.z quod ibi videbitis. ¶Item not.vnum quod posuit ista gl.sicut in corporalibus,non transfertur dominium nisi traditione secuta, ita in incorporalib.ex solo contractu non transfertur actio directa nisi mādetur, z vtilis nisi cedatur,vt in d.l.j.ś.de act.z obli.
5 ¶Quero vtrum hec vtilis competat sine cessione? Respond.sic in casu isto,vt not.in l.j.ś.de act.z obli.z ibi plene dixi. ¶Sed nunc opp.facta cessione videtur mandare actiones directe, vt l.ij.ś.de act.z obli.z ibi no.sed hic est facta cessio saltem a lege ergo,ꝛc.Respōdeo aliud est cessionem fieri ab homine,aliud a lege, quia istud quod fit a lege,limitatur.vt sola vtilis copetat,sed homo cedendo transfert quicquid potest.potest autem transferre mādatum directarum,ergo.ꝛc. ¶Ultimo not.quandam gl.que est hic.que dicit,
6 id † quod operatur traditio, ꝛc. quod intellige quantum ad exercitium directarū indistincte, quia nullo casu competit, nisi actiones sint cesse vel mandate, sed quo ad vtiles in aliquibus casibus non est necessaria cessio,vt ś.de actionibus z obligationibus.l.j.

De hæreditariis actionibus. Rubr. XVI.

LEX I.

PEcuniam. Coheredes possunt conuenirí psonaliter p̄o hereditaria portione.hypothecaria insolidum,hoc dicit. ¶Bl.querit, quid si defunctus erat obligatus ad aliquid dandum indiuiduum? Dic vt in gloss.

ALIA LECTVRA.

PEcuniam. Contra heredes p̄o portionib. hereditariis potest agi personaliter,z hypothecaria insolidum.h.d. ¶Oppo.dicitur hic, p̄o parte tibi competente contra, quia p̄o illa parte actio est directa,vt l.si adulta,ſ.eo. Sol.expone,vt in gl. ¶Querit gl.quid si mater debeat rem indiuiduam.Dic vt in gl.

LEX II.

a PRo hereditariis. a Actiones personales dantur contra heredes p̄o hereditariis portionib⁹,reales quatenus possident.h.d. Vide gl.que ponit casus,in quibus dicitur fallere quam no.Domini,ista est materia,ff.de ver.obl.l.iij. ſ.Cato,z ibi plenissime examinari qualiter actiones diuidue,z indiuidue transeunt contra heredes.z Ly.hic multa ponit,z dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶P̄o hereditariis. Et vide omnino Bartol.in l.ij.ſ.de debi.fiſ.lib.xj.vbi videtur bonus casus,z in hac lege habes gl.not. tuncto ter.z per istum ter.hic no.per Bald.in l.debitor.C.de pac. quod si quis petat suum debitum antequam adeat, non videtur hereditati renuntiare, vide tamen Bald.hic.

ALIA LECTVRA.

1 ¶Actio in rem, quando detur contra heredes p̄o parte quam possident.

2 Rem restituere est quoddam indiuiduum, z quando dicta obligatio sit indiuidua.

a PRo hereditariis. a Duas regulas ponit hec lex, prima actio personalis datur contra heredes p̄o hereditariis portionibus, † Actio in rem datur contra heredes p̄o parte quā possidēt.h.d. ¶Op.ff.de ver.ob.l.ij.ſ.ex his.z l. in executione.ſ.secūda species.Sol. Dicit gl.prima regula huius l.fallit in sex, vel septem casibus,quos enumerat per ordinē. ¶Examinemus singulariter,z primo dicit,fallit quādo indiuiduum est in obligatione, quo casu quilibet heredum tenetur insolidū, vt in legib.cōtrariis.ita dicit gl.z bene.Quod intellige,quādo agitur ad ipsum indiuiduū,secus si ad interesse deuenit, vt d.l.ij.ſ.ite si in facto.Preterea dicit gl.fallit quando res, que debet restitui possidetur ab vno,vt ff.cōmo.l.iij.ſ.heres,z depoſi.l.si duo. In hoc aduerte,iste non videtur nouus casus a precedenti, † nam rem restituere est quoddam indiuiduum, cum p̄o parte non possit restitui d.l.si duo. Et sic videtur idem casus cum precedenti,q̄ indiuiduū est in obligatione,Sed aduerte.ſ.dixi de indiuiduo quo ad obligationem. Item aduerte, quia istud non est verū in qualibet obligatione rem restitui,sed ita demū in obligatione rem restitui est obligatio bone fidei. Istud p̄obat ter.in l.iij.ſ.heres.ff.commo.Item habet locum in actione stricti iuris,quando cōpetit p̄o aliqua re p̄o qua posset cōpetere actio in rem. Casus est in l.qui fundum.ſ. si tu ex parte.ff.ad l.Falcid.alias extra hos casus staremus regule huius l.vt quilibet teneat p̄o portione hereditaria. P̄o hoc alle. de leg.j.l.si tibi homo.ſ.pe. ¶Tertio fallit in pollicitatione,quod dic vt gl.z bene,z est ratio fauoris fiſci. Quarto fallit in l.iij.in prin.z ſ.ff.de alimen.z cib.leg.Certe istud non est proprie fallere.Nā hec regula loquitur de actionibus hereditariis, que cōpetunt contra defunctū,ibi de actione,que nūquam cōpetit defuncto. Preterea, ibi actio p̄o hereditariis partib⁹ cōpetit antequā iudex se interponat, sed dicit imminente fauore alimētorum concedi sibi vt decernat vtrum solnatur ab vno, an a plurib. ¶Quinto fallit,si testator legauit ab vno heredū creditori hereditario causa cōpensandi debitum,vt l.cum ab vno.ff.de leg.iij. Aduerte.illa lex habet duplicem intellectum.Primo quod loquatur in actione hereditaria,scilicet,de dote,z tunc verū dicit gl.z tunc fallit, non enim esset idem,si legaretur alteri quam ei que debet habere dotem,nō enim potest facere testator, quin quilibet heredum teneatur p̄o parte hereditaria,vt ſ.si cer.per.l.j. Alio modo intelligitur in actione ex testamento,z tunc non proprie fallit,q̄ non est actio illa hereditaria,que non cōpeteret contra testatorem.Sed primus intellectus communiter approbatur,vt ibi per d.Franc. ¶Sextus casus est in summaria cognitione,seu actione.Bto.dicit verum,tamen nec illa cepit contra defunctū cōpetere. ¶Septimus casus in casu mirabili,z dicit gl.in l.qui fundum.ſ.si tu ex parte,ff.ad l.Falci. Certe nec ibi dicitur de actione hereditaria,que contra defunctū cōpeteret, tunc enim actio daretur p̄o portionib.sed loquitur de actione ex testamento,que licet sit personalis,tamen quādo agitur ad speciē, agitur cōtra illū qui possidet p̄o modo quo possidet. Ratio, quia p̄o ea etiam competit actio in rem, vnde propter cōcomitantiam quam habet cum ea, datur insolidū contra partē, vt ibi patet.sed si esset res heredis.quod actio in rem nō cōpeteret,tunc actio daretur p̄o portionib.hereditariis,non in plus,etiam si vnus totam haberet,vt l.si tibi homo.ſ.si fundus.ff.de le.j. ¶Sumus expediti de prima regula. Ad secundā regulam opp.ff.de prero.stipu.l.si. Sol.Ibi loquitur qñ aliquis decessit post li.cōte.hic ante.Et dic vt ibi plene p gl.z ff.de rei vē.l.si possessor.z de cōd.fur.l.in cōdictione.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶P̄o hereditariis. De effectu huius diuisionis quādo vnus efficitur non soluendo,vide singulariter Bretin.in l.ij.de horum,ff.de verbo.oblig. Item quod ita diuiditur hypotheca sicut personalis vide eundem.in d.l.ij.

LEX III.

1 ¶In obligatione seu actione tacita,quod detur actio vtilis contra debitorem debitoris.

HEredem. Contra debitorem debitoris non cōpetit actio personalis,hoc dicit. ¶Opp.quod possit agere hypothecaria contra debitorē debitoris, vt ff.de pig.act.l.si conuenerit.ſ.qui pignori obli.pos.l.nomen. Sol.dicit glo.illud est verum in expressa obligatione,secus in tacita.Notabile dictum † esset.si esset verum quod in actione seu in obligatione tacita non detur actio vtilis contra debitorē debitoris.gl.ponit hic,quam vide. Ista gl.cōmuniter non tenetur, quia q̄ nō possit agi vtili ex tacita obligatione, non reperitur l.cautum.Nec obstat lex ista.q̄ hic denegatur actio personalis, non autē vtilis, que datur propter hypothecariam,vt dicit gl. ¶Sed quero,† quomodo cognoscā vtrū quis mereat personalem actionē p̄ohibirā per hanc l.an vero intenter vtilem propter hypothecā,z sic est necesse,q̄ sciamus formationē libelli. Bl. hic mirabiliter dicit, quando ego intentarē personalem,ego dicerē quod debitor est mihi obligatus obligatione personali, quādo intento vtilem propter hypothecam, nō dico eum mihi obligatum, sed quod nomē eius,vel ius obligationis est mihi obligatum.vide istam gl.quam no,quia est vtilis propter formationem libelli.&c.

ALIA LECTVRA.

HEredem. Actio personalis datur contra heredes,non cōtra debitores. ¶Op. p̄o dote reddenda sunt omnia bona tacite hypotecata,vt l.assiduis,ſ.qui p̄o.m pig.habe.z de rei v.l.ij.ſ.sed z vt plenius,ergo ista domina habet obligata nomina debitorum, potest ergo vtili agere,vt ff.de pig.act.l.si conuenerit. Sol.Dicit Azo,z mirabiliter,in obligatione generali expressa veniunt nomina debitorum,vt in contrarijs. Secus in tacita,vt hic secundum eum,q̄ est multum singulare. Hanc sol.tenet Bet.contrarium tenet Ly.z arguit sic,in tacita obligatione veniunt bona vt l.hac edictali.ſ.omnib.ſ.de sec.nup.sed appellatione bonorum venūt nomina debitorū,ergo.&c. Dubito in isto passu.P̄o Bto tamen argue sic, fiscus habet omnia bona tacite obligata,vel.l.fertur.ſ.fiscus.ff.de iu.fiſ.tamē ego video,q̄ fiscus nō potest conuenire debitorē debitoris sui,nisi in trib.casi,qui ponūntur in l.iij.ſ.insuper de inr.fiſ.z no.ff.ti.j.l.iij.nam verū esset q̄ tacita hypotheca porretur ad nomina, indistincte posset fiscus agere contra debitores debitoris sui,q̄ est falsum.Qui tamen voluerunt tenere contrarium intelligunt hanc l.scilicet q̄ mulier non potest intentare actionem personalē contra debitores mariti,sed hypothecariā. Et quater hoc cognoscatur,vtrum intenteretur personalis an hypothecaria,per glo.not.ex qua habes formam libelli hic,vide eam.z figura. Hec non videtur vera,nam contra debitores debitoris non datur hypothecaria,sed vtilis,quia ipso primo debitori cōpetit directa vt l.nomen,ſ.que res pign.oblig.pos.sed sustinendo glo.potest dici quod intellexit quod non datur personalis actio, iure personali actionis,sed iure hypothece.Deinde subdit gl.sed z personali potest eum,&c.vt ſ.ti.ij.l.ij. Istud non est verum,sed illud fit officio dicis exequētis, vt ibi patet.z l.a diuo Pio.ſ.sic quoq; ff.de re

LEX IIII.

HAb pretertu. Questio pecuniaria p̄ pupillarem etatem infertur.

LEX V.

a TDebitum. a Donec hereditatis quantitas terminetur, alter ex litigantibus non potest sibi petere debitum.h.d.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Et debitum. Per istum textum vide Bal.in l.

rori.C.de pac.vbi dicit quod non potest heres consequi debitum sibi antequã adeat hereditatem. Sequitur Alex.ibi.z Jaso.licet Paul.de ca.ibi in fine aliter referat, Bal.in l.fi.ff.in computatione. ver.ex hoc sequitur.C.de iure delt.qui alter loquitur.

ALIA LECTVRA.

1 ℣ Petens debitum quando videatur renunciare petitioni hereditatis.

2 Actus factus contrarius protestationi quando tollat protestationem.

3 Donec petitio hereditatis terminetur, non potest alter ex litigantibus petere debitum.

Vt debitum. Petitio hereditatis sub protestatione alterius actionis preiudicialis ad illam non admittitur. ¶ Querit gl.vtrũ petendo debitum videatur renunciare petitioni hereditatis. Et dic, qõ non, quando expresse reseruat sibi petitionẽ hereditatis. Si ergo nõ reseruet, videretur hereditatem repudiare. Quod probo sic. Actus qui non potest geri citra ius z nomen heredis, inducit adi tionem, vt l.pro herede.ff.de acqui.here. ita actio, que non põt geri absq; repudiatione, ergo, &c. ¶ Cõtra hoc opp. 1 factus protestationi contrarius[a] tollit protestationem, extra de app. solicitudinem. sed petere debitũ contrariatur illi protestationi, per quam reseruat sibi peti.here. ergo illa protestatio videt nulla: per consequens videtur renunciatum petitioni hereditatis. Sol. quando id, quod protestatur, est preiudiciale ad id, quod petitur. intantum qõ ei est preferendum ratione maioritatis, z tunc protestatio annullat actum magis quam actus protestationẽ, vt hic. Si vero essent inuicem preiudiciales paris potentie, procedit contrarium. tene menti. ¶ Ho. qõ donec petitio hereditatis terminetur, alter ex litigantibus non potest petere sibi debitum. 3

ADDITIO.

a ¶ Contrarius. De hoc quãdo actus cõtrarius protestationi tollat protestationem. vide aliquid per Bal.in suo trac. scisina. quem ponit super rub.ff. si quis ali. testa. probat. z per Alex. de Imo. in l. iu risgentium. ff. quod fere. ff. de pac. per Imo. z ibi late per do. Fede. in c. cum M. Ferrariensis. extra de constit.

LEX VI.

Vadulta. Contra coheredes potest quis agere pro hereditaria portione, z si non sit soluendo, potest impetrari separatio.

ALIA LECTVRA.

Vadulta. Si creditor debitori succedit, pro hereditaria parte actio extinguitur, pro residuo coheredes possunt conueniri, z sic bonorum separatio poterit impetrari. h.d. Vel sic, potest quis agere contra coheredes pro hereditaria portione, z si non sunt soluendo, potest separatio bonorum impetrari. h.d. Ad euidentiam premitte quod dicit gl. de separatione bonorum. Bar.

LEX VII.

Creditores. Legatarij non possunt a creditoribus conueniri. h.d. Vel sic. Creditores debent conuenire heredes, nõ legatarios. Vides ergo quod legatarij non dicũtur creditores hereditarij. Quod est verum, quando est controuersia inter creditores. vt dicit gl. in casibus tamen datur actio contra legatarios, vt ff. de iur. delib. l. scimus. ff. licentia. el j.

Ex delictis defunctorum in quantum hæredes conueniantur. Rub. XVII.

LEX VNICA.

1 ℣ Actio descendens ex defuncto quando detur contra heredes, q. m. c. z m. q. z seq.

2 Actio de alumniatoribus datur ad quadruplum eius quod recipit, non quod est damnificatus.

3 Quando pena imponitur ipso iure, non est necessaria litis contestatio.

4 Heredes de iure canonico an teneãtur pro delicto defuncti vltra id quod ad eos peruenit.

5 Heredes vsurariorum an teneantur ad restitutionem vsurarum.

6 Heredes defuncti quando teneantur actionibus prouenientibus ex contractu defuncti.

Post litis. [a]Hec lex summat seipsam z totam materiam. Breuiter dicit. Actiones descendẽtes ex delicto post lit. contest. dantur contra heredes insolidũ, alias in quantum ad eos peruenit. h.d. ¶ Op. videt 1 qõ iste actiones non dãtur contra heredes, vt ff. vi bo. rap. l. ij. ff. fi. Sol. Dicit gl. q; hec regula fallit hic in casibus qui hic ponuntur in gl. Breuiter circa hoc dic vt dixi tibi plene in l.j.ff.de prima. deli. ¶ Opp. secundo† quod etiã post lit. cont. non detur cõtra heredes regulariter, vt l. ex iudicio rũ. ff. de accu. Sol. Vic loquitur in actionibus ciuilibus descendentibus ex delicto, leges contrarie loquuntur in actionibus crimina libus que an dentur cõtra heredes, siue descendant ex legibus publicorum iudicio z. siue ex legibus priuator. iudicio z dic vt ibi plene dixi vobis, z gl. hic tangit in fi. ¶ Opp. iij. de lex contractibus. z Lex depositi. ff. de act. z obl. z l. fi hominem. ff. datur. ff. depo. Dicit gl. q; regula istius legis habet locũ quando delictum committitur extra contractũ, sed qũ committitur in cõtractu, regulariter datur contra heredes, sicut cõtra defunctũ. Fallit tamẽ in casibus quos 3 gl. hic ponit. Breuiter† quãdo dolus cõmissus in contractu purgatur. per actionem descendentem ex contractu. datur contra heredem sicut contra defunctũ non distincto an lis sit contest. vel non, peruenit, vel non. vt in legibus alleg. contra. ff. Sed quando dolus commissus circa contractum, non purgatur per actionem descendentem ex contractu, tunc non datur contra heredes insolidũ nisi sit lis contest. vel quatenus ad eos peruenit. vt in casibus in quib. gl. d. fallit, z vide glos. ibi. si autem sit ex contractu, vel quasi, &c. Si eos bene aduertas. quandoq; dolus committitur in quasi contractu, tunc quid iuris sit. habuistis in l. curatoris. ff. de nego. gest. ff. de in li. iur. per totum hic dicitur qualiter hec actio detur contra heredes. Sed quero, vtrum actiones ex delicto dentur heredibus. Vic glo. in prin. examinat. Tu dic vt dixi in d.l.j.ff.de prima. deli. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Post litis. Banc legem hic not. limitat in quantum dicit quod actio ex delicto non transit in heredem nisi in quãtum ad eum peruenit, tamen si res ex delicto quesita sit per delinquentem consumpta, adeo q; ex illa consumptione seruata est alia res que delicto non commisso consumpta fuisset, pro illa re heres cõuenir potest. alle. ter. no. in l. si ipsa. q; me. cau. tene menti. Itẽ limita z intellige hãc legem prout. no. in l. iij. §. q; autem. ff. q; quisq; iu. z q; ibi late. Item limita, z intellige, nisi per presentes. etiam lit. cont. recederetur ab instantia vt etiam voluit Bar. per illum ter. in l. cũ mota. ff. de transact. Et ad hanc l. vide Spec. z Jo. And. in titu. de accus. §. j. ver. quid sit latro. z hic Bald. z hec lex etiã facit de iure canonico. vt hic per Bal. ad q; adduco q; no. voluit d. Ant. in c. si diligenti. de prescriptio. ¶ Post litis. Ista distinctio vtrũ sit lis contestata vel non, z vtrum aliquid peruenerit ad heredes vel ne, non procedit de iure canonico. q; heres indistincte tenetur. vide Jas. in l. si eum. §. qui iniuriarum. in iij. notabili. ff. si quis cautionibus. Vide Bart. in tract. differ. Barb. in trac. de Tabel. in iij. parte. Itẽ q; confessio faciat actionem de delicto transire ad heredes, vide in dicto tractatu in iij. parte, viij. partis principalis. Item de ista regula, z duabus limitationibus vide Jas. post alios in l. iij. §. q; autem ait. ff. quod quisque iuris. Vide ea que habes ad Bar. in l. fin. C. de reuo. don. Vide etiam magistraliter Barto. in l.j. ff. de prima. delic. Vide, z declara. vt per Jas. in l. si eum. §. qui iniuriarum. in iij. z iij. notabil. z etiam in vltimo notab. ff. si quis cautio. ¶ Itẽ quomodo plena transeat cõtra heredes, quando delinquens erat cõuictus, vel confessus, vide Aret. in l. qui a latrombus. §. j. de test. Et ibi etiã de effectu conseruationis bonorum. item circa illud quod dictum est q; de iure heres teneatur vltra vires hereditarias, vide Aret. in rub. ff. de acquiren. hered. in l. furti. C. de furt.

ALIA LECTVRA.

2 **Post litis.** [a]Actiones descendẽtes ex delictis dantur contra heredes insolidum post lit. contest. alias in quantum ad eos peruenit. h.d. Bal. in fi. est multum plena, z ideo pro eius declaratione eam diuido in quatuor partes, quas recitabo per quatuor questiones, z aliqua dicam vltra. ¶ Et primo† an actiones descendentes 4 ex delicto dentur hered. Breuiter dic clarius quam gl. Aut actiones competebãt defuncto, vt cuilibet de populo, aut iure proprio. Primo casu nõ transeũt, nisi lit. cõt. vt l. si cui. ff. de verb. sig. Secundo casu, si quidẽ cõpetunt ad vindictã, non transeunt ad heredes, nisi lite cont. vt l. iniuriã. ff. de iniur. l. cũ emãcipati. §. emancipatus. ff. de colla. bo. de in ius voc. l. pe. Aut prosequitur rẽ familiarẽ z tũc regula est. q; competit heredi. Fallit in actione in factum de calumnia, vt l. hec actio. ff. de calum. secũdum vnam lect. Sed possumus 5 dicere† q; illa actio competebae ad vindictam, datur enim in quadruplum eius, q; quis recepit, non ad quadruplũ eius, q; quis est damnificatus, vt l.j. in prin. e. ti. ¶ Sed quero, z assumo gl. ibi econtra, vtrum† actiones dentur contra heredes, Dicit gl. regula est q; 6 sic, quatenus ad eos peruenit, nõ vltra. Fallit in actione vi bo. rap. Item in interdicto vnde vi, vt ff. vi bono. rapt. l. ij. in fi. z ff. de vi z vi arma l.j. in fi. Certe puto quod ille leges faciant regulam pro se, q; ybicunq; actio pretoria denominat ab ipso delicto, vt vnde vi. bo.

rap.z sinu,talis non datur contra heredem,sed datur in factū loco ipius p10 alia,in qua comperit.per rationem positā in dictis legib.Item fallit.dicit gl.in cōdictione furtiua, vt l.si p10 fure.ff.de cōd.fur.Sed ista non est ex delicto,sed ex varijs signis causarum.

7 Dñi.istud est verum dictuz,ratio est falsa:nam¦condictio furtiua est ex delicto,vt ff.re.amo.l.si mulier.§.pe.z ff.de compē.l.si ambo. z per Bal.quem recitat do.Bartolucius in d.l.si p10 fure.Est ergo ratio frequētia huius delicti.p10pter quam constitutū est heredem teneri insolidū.Item fallit,dicit gl.ff.quod quisq; iur.l.iij.§.q autem.ratio.q; priuilegiū transit ad heredes.ergo z pena.Ita di-

8 cit gl.Tu dic,z melius,ibi¦loquitur in pena a iure imposita ipso iure.vnde non est ibi necessaria litis contest.cum ipsa lex ibi faciat executionem.Simile est in l.commissa.ff.de public.Et p10 hoc solo vnum contrarium de l.Caius.ff.ad Syllania,vbi etiam lite nō contestata conuenitur heres insolidum.Iam dicunt quidam, qō ibi loquitur in delicto commisso in non faciendo.quod nihil est dicere.Dic ergo quod ibi erat facta executio ipso iure.Haz propter inultam mortem defuncti ipso iure punabitur heres hereditate. Quod apparet,quia conuenitur hereditatis petitione, non autē accusatur.vt puietur hereditate,vt not.in l.i.§.de his qui.vt indi. ff.ad Syllan.l.in cognitione.Item fallit si lis est contestata, istud

9 est verum.Sed iurta hoc quero,¦quid si est confessus,z vt augeam dubium,pono eum confessum in causa criminali,vtrum da-

b bitur actio contra heredes?Specu.dicit quod sic¦in titu.de accusa.§.j.versic.quid si latro.dixi in l.j.ff.de priua.deli.Item fallit,dicit glo.in l.ij.ff.ad legem Juliam repetun.quod est verum secundū vnam lectu.secundum aliam non fallit,sed est aliud speciale. Dic ergo breuiter aut ex maleficio imponitur pena ipso iure,z transit contra heredes.Aut venit imponenda ab homine,z tunc aut lis est contestata contra defunctum,z datur insolidum contra heredes.vt hic.Fallit in casu l.ij.ff.ad legem Juliam repet.secundum vnam lectu.Aut lis non est contestata,z datur contra heredem,in quantum ad eum peruenit regulariter,vt hic.Fallit in condictione furtiua, que datur insolidum contra furem.d.l.si p10 fure.Inuno tamen est differentia, quod quando datur contra heredem in eo qō peruenit,si est actio ciuilis,datur eadem,si pretoria tunc aut denominatur a delicto z tunc non datur eadem. Quero

10 ¦vtrum detur actio in successorem ex delicto vnius prelati?Dic

11 vt per Innoc.in c.cum dilectus extra de ord.cog. ¦Quero,vtrū hoc sit verum de iure Canonico,quod heredes non teneantur,nisi inquantum ad eos peruenit?Videtur quod sic,cum idem sit de iure naturali,secundum gloss.in l.j.ff.de priua.deli.In contrarium videtur casus in c.j.de rapt.sed ibi loquitur in actione,que non est penalis ex vtraq; parte,secus puto in actionibus ex vtraq; parte

12 penalibus,vt d.l.j.de priu.deli. ¦Quero vtrum de iure ciuili heredes vsurariorum possint compelli ad restitutionem vsurarum? Videtur quod non,nisi inquantum ad eos peruenit.in contrariū est veritas.Iam vsurarij tenentur ad restituenduz vsuras,non ex delicto,sed ex condictione indebiti,que est ex quasi contractu, vt ff.de condi.indebi.l.si non sortem.in prin.z per Inn.in c.Michael. extra de vsu.Predicta vera in actionibus descendentibus ex delicto.Quid in actione descendente ex quasi delicto?Bl.hic in prin. videtur dicere idem.Pro hoc habemus l.si filius.in fin.cum l.sequent.ff.de tute.z ratio. Venio ad tertiam partem glo.z quero,

13 ¦quid de actionibus descendentibus ex contractu?Dicit gloss. iste regulariter dantur contra heredes,fallit in casibus.Tu dic,z examina bene totam gloss.Si quidem actio oritur ex contractu, non est dubium quod datur heredibus,z cōtra heredes,vt supra titul.j.per totum titu.de acquiren.hered.Si vero datur ex cōtractu propter delictum,tunc aut purgatur dolus per actionem descendentem ex eo contractu,z datur contra heredes, siue sit contractus bone fidei,vt l.ex depositi.z l.ex contractibus.ff.de actio. z obligation.z l.si hominem.§.datur.ff.depositi.z ff.communi diui.l. item quamuis.z ibi not.siue sit stricti iuris,vt l.ex ea parte.§.fin.ff. de verborum obliga.Aut non purgatur per actionem descendentem ex contractu,z non datur contra heredes nisi inquantum ad eos peruenit.Et ita loquuntur omnes ll.in quibus gloss.dicit,fallit.nam in §.aliquando.Instit.de perpe.z temp.actio.dolus ibi de-

14 dit causam contractui,vnde est ipso iure nullus ¦vnde ex eo non potest oriri actio.In casu,l.iij.§.penulti.z fin.ff.si men.fal.mo.dixe, non oritur actio ex contractu.sed ex delicto.z in l.illud.§.fin.ff.de trib.quia ibi tenetur dominus propter dolum commissum,in male contribuendo.similiter fallit in l.fina.ff.de edendo.z ff.de prēca.l. quesitum.§.fin.de quo dic vt in §.datur.dicta l.si hominem.ff.depo.Item fallit in l.si eum.§.qui iniuriaz.ff.si quis cau.z dicit verum.quia ibi actio subrogatur in locum actionis descendentis ex

15 delicto. Quero,¦quid in actionibus ex quasi contractu?Glos. in princip.videtur dicere idem,cum equiparet cōtractus vel quasi.quod non est verum,sed est dicendum,quod aut delictum purgatur per actionem descendentem ex quasi contractu necessario, z tunc non est verum,vt in tit.de here.tu.z de in litem iuran.per tum.Aut oritur ex quasi contractu inito voluntarie, z tunc oritur in totum secundum veram opi.vt l.curatoris.§.de neg.gest.z d.l.

16 §.hec autem actio. Quero,¦an actio ex contractu detur heredibus?Glo.dicit quod regulariter,sic fallit in l.j.§. videamus.ff. rei vxor.act.z de oper.li.l.si operarum.Ratio in primo est ius consolidationis,que competit filie.Ratio in secundo est,quia illud quod competebat actio.est mere personale,z idem vbicunque contigerit. Venio ad vltimam partem gl.quero, nūquid actio-

17 nes criminales transeant¦ad heredes vel contra heredes.Glo.dicit quod non regulariter,fallit in quinque casibus.in Lex iudicium.ff. de accus. Predicta vera, siue reus decedat ante litem contestatam,siue post. Sed si decedat post sententiam, tamen appellatione suspensa,distingue vt in l.ij.§.si reus vel accusa, mor.fac.§. §.ff.si penden.appel.mors interue.

ADDITIONES.

a Post litis.Ad materiam huius legis vide tu eundem Bart. ibi Aler.in apostil.in l.j.ff.de priua.deli.

b Quod sic Adde eundem Spe.in tit.de interro.in iudi.fa.§. de interrogatorijs.versi.quid si is,z adde que not.in c.in litteris rapt.z ibi vide do.Abb.z eundem in c.fi.de sepul.z ibi quando res teneatur ex delicto defuncti de quo etiam vide per Anch.in consi.ccccxiij,z adde Jo.Fab.hic,quod vbi esset imp penitentia,semper heres tenetur,z idem Inno.z ibi Abb.in de sepult.z sic facit secundum Jo.Fabr.hic,quod heres non tur ad emendas no taratas,licet defunctus gagiauerit. Et adde quod vbi p10 delicto esset imponenda pena,partim pecuria, partim corporalis, quod pecuniaria non extinguitur mor defuncto.ff.de pub.iud.Ita Joā.Fab.hic alle.no. in §.non autem instit.de perpet.z tempo.actio.

De constituta pecunia. Rubr. XVIII.

LEX I

1 Actio de constituta pecunia vt detur, non requiritur quod debitum precedat,quando quis constituit se soluturum per stipulationem.

2 Ex pacto nudo oritur actio,quando quis pacto se constituit soluturum debitum a se,vel ab alio.

I p10 alieno. Actio de constituta pecunia est perpetua,z transit contra heredes.z contra heredes.h.d. Ampliatur hic.ad hoc vt habeat locum actio de constituta,requiritur quod precedat debitum,quod est verum, ex

1 do quis se soluturum constituit pacto nudo, sed si per stipulationem, tunc etiam si debitum in veritate non precessit,tenetur ex effectu.Probatur Instit.de actio.§.de constituta.z ff.de verb.ob. l.si diuo.quod tene menti,etc.

ALIA LECTVRA.

I p10 alieno. P10 debito alieno tenetur constituēs,z eius heres.Debes ire ad euidentiam, quod fundamentum istius actionis

2 quia regulariter ¦ex nudo pacto non oritur actio.sed in hoc casu speciali introductum est per pretorem, quando quis constituit soluturum,quod erat debitum a se vel ab alio, vt Instit.de actio de constituta. Si enim per stipulationem promitteretur,haberet locum certi condictio ex stipulatu.

AVTHENT.

a I quando, a Hec est bona auth. Nota de actione aut.de qua facio magnum fundamentum in materia de duob.reis,quod licet non dicatur quod sint duo rei insolidum,tamen si apponatur¦dictio aut. duos reos

1 * constituit insolidum,vt de hoc habes in l.si ex toto. * §.fin.de legat.

2 Not.secundo¦quod impersonalitas vitiat obligationem,quia

b intellige,quando impersonalitas est ex parte promittentis.Secus si est impersonalitas ex parte stipulantis, vt l.stipulatio ista.§.

3 quis ita.ff.de verb.obliga.Item hoc verum,quando¦impersonalitas est in verbo obligatiuo,seu in verbo obligationis inducto. cus si esset impersonalitas in verbo obligationis executiuo,vt §.fin.ff.si cert.pet.z l.illa.§.j.ff.de verb.oblig.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Si quando. Inquantum dicitur hic quod heres non obligatur,intellige etiam si diceretur quod ipse extraneus promisit.dummodo sint verba partis licet notarius faciat instrumentum,vide Tom.consi.xl.inci.cuiusdam filio.in versi.ad secundum

CLAV

CLAV. DE SEISS. ¶L. si ex toto. Quatenus dixit ter. quod dixi satisfiet tibi a me, vel ab illo, persona illius est superflua, intelligo vbi de herede dixisset quia tunc operatur, vt in vita sua conueniri non possit vt not. Jmol. in l. qui Ro. §. flauius. ff. de verb. oblig. vbi Alex. quod est notabile ad limitationem l. cum qui ita. §. j. illo contextu, vbi not. per Barto.

ALEX. ¶Promittentis. Idem dicas ex parte libellantis, vt si quis dicat, domine iudex, petitur a vobis, secundum Bal. in l. edita. C. de eden. per Bart. l. competit. §. in summa, quod vi aut clam.

ALIA LECTVRA.

Si quando. Ex ista auth. † nota quod quando profertur verbum prime persone in intelligitur suppositum ego, vel nos. ¶Secundo nota, quod impersonalitas ex parte promissoris vitiat obligationem. ¶Tertio nota quod si plures sunt promittentes alternatiue, quilibet tenetur in solidum. Simile in l. si ex toto. §. fi. ff. de leg. j. z de lega. ij. l. si quis Titio aut Seio. ¶†Ultimo nota quod impersonalitas [a] vitiat obligationem, intellige quando impersonalitas [a] est ex parte promittentis, secus si ex parte stipulantis. l. stipulatio ista. §. si quis ita. ff. de verb. obliga. Item hoc est verum, quando impersonalitas est in verbo obligationis, seu obligationis inductiuo. secus si esset in verbo obligationis executiuo. l. fin. §. fi. ff. si cert. peta. l. illa. §. j. ff. de verborum obligationibus.

ADDITIO.

a ¶Impersonalitas. Adde tu quando impersonalitas vitiat, z vide per Alex. de Jmo. in l. fin. z ibi Moder. ff. si cert. pet. quod non vitiat libellum. adde eundem Alex. in l. stipulatio ista. §. si quis ita. ff. de verb. obliga. z ibi etiam de materia. z in §. sicut. z in l. quoties. z in l. illa. §. j. ff. eod. titu. z in libello. Adde Bald. in l. licet. ff. naute, caupo. stabu. z Rom. in consi. clxxxvj. incip. in casu proposito resecatis superfluis.

LEX II.

Receptitia. Receptitia actio est sublata, z omnis res potest in constitutum deduci, z actio de constituta est personalis z perpetua. Hoc dicit tota ista lex. Vide glo. que est hic in fin. ¶Ho. casum expressum, quia negotiatores possunt facere statuta inter se, quod rene menti, etc.

ALIA LECTVRA.

Receptitia. Actio receptitia est sublata, z omne debitu. z omnes res possunt in constitutum deduci. hec actio est perpetua. z competit heredibus, z contra heredes. h. d. Primo tollit actionem receptitiam. Secundo ponit tria vitia circa actionem de constituta, que per ordinem tollit. Tertio statuit eam transire ad heredes, z contra heredes. Quarto ponit que impediunt constitutu3. Quinto respondet cuidam obiectioni. Vltimo confirmat statuta campsorum. Secunda ibi, cum igitur. Tertia ibi, sed z heredibus. Quarta ibi, ita tamen. Quinta ibi, z neminem. Vltima ibi, in his. ¶Hot. quod actiones personales durant triginta annis, fallit in casibus, vt dicit gl. ¶Ho. †quod actio de constituta habet sua privilegia, que sunt duo secundum glo. Primo quod ex nudo pacto oritur actio. Secundo de spatio decem dierum, vt l. promissor. §. j. ff. eo. Postea dicit glo. quod illud est de iure commun, vt l. quod dicimus. ff. de solutio. quod non est verum, quia in l. quod dicimus, tempus est arbitrio iudicis, sed in constituto est limitatum. ¶Hot, †quod nomen pecunie accipitur largissime, quandoq3 large, quandoq3 stricte, vt in glo. ¶Alti. no. † quod campsores, z alij negotiatores possunt facere statuta, que seruantur, z valida sunt, vt hic, z de iurisd. omn. iud. l. fin. z plene dixi in l. omnes populi. ff. de iusti. z iur. que statuta seruabuntur inter eos tantum, vt glos. dicit. † Sed an seruentur in curia aliorum. Bl. hic videtur dicere quod non, Doct. dicunt contrarium. Nam in his, que pertinent ad litis decisionem, si litigium esset inter campsores, [a] seruantur eorum iura coram omni iudice. l. si fundus. ff. de euictio.

ADDITIO.

a ¶Inter campsores. Adde quod idem esset, si esset inter campsorem, z non campsorem, z statuta fuissent approbata a superiore. Ita Sal. hic, z m l. iij. ff. de iurisd. omn. iudi. refert, z sequitur do. Joan. Bapt. Ceccalupus in repeti. l. omnes populi. vericul. deinde. ff. de iusti. z iure.

LEX III.

Jui adriani. Exceptio diuisionis, que oritur ex epistola diui Adriani, habet locum etiam inter plures constituentes. h. d. etc.

ALIA LECTVRA.

Jui adriani. Beneficiu diuisionis, ex epistola diui Adriani habet locum inter plures, alienum debitum constituentes. h. d. ¶Oppo. ff. rem pup. sal. fo. l. fi. Solu. Speciale est ibi, z est casus, in quo plures fideiussores no habet beneficiu diuisionis.

De probationibus. Rubr. XIX.

LEX I.

2 ☞Quando animus iudicis ad fidem, vel credulitatem deducitur, dicitur fieri ostensio.

3 Argumentorum appellatione, veniunt testes z instrumenta.

1 *Continua vt in glo. † Querit gl. quid est probatio? z respondet, q̄ est rei dubie per argumentum ostensio. Et aduerte, ostensio ista dicitur fieri † quando animus iudicis ad fidē z credulitatem deducitur, vt l. quinquaginta. z ibi not. ff. de probatio. z l. cum de etate. eo.

3 tit. Item q̄ dicit argumenta, † nō intelligas de argumentis tantū, z rationibus sillogisticis. sed etiam de testibus, z instrumentis. ad inducendum iudicem ad fidem, vt per totum hunc titulum. z seq. Querit glo. vnde Dicitur probatio. Et dicitur a verbo prodo.

Vt creditor. Actor suam intentionem. z reus suam exceptionem debet probare. h. d. Quero vtrum eo ipso q̄ debitor dicit se soluisse fundata sit intentio creditoris. quasi videatur ille contineri debitum. dom. Dyn. videtur dicere quod sic in c. nullus plurib. de re. iu. li. vj. Ego dico contrarium in l. non vtique. ff. de excep. Videtur text. in l. cum de indebito. ff. de prob. etc.

ALIA LECTVRA.

1 ☞Quando aduersarius negat, vel dubitat respondendo, onus probationis transfertur in alium.

2 Intētio actoris, an sit fundata ex eo, q̄ reus opponit solutionem.

Vt creditor. Sicut actor debet probare suā intentionem, ita reus suā exceptionem. h. d. ¶Quero, † quando alicui infertur onus probandi. Respondet glos. quando aduersarius negat, siue dubitat. Si ergo petitum per aduersarium responsum est, q̄ dubitat, ita mihi onus probationis incūbit ac si negaret. An autē admittatur responsio sic. Ista videbitis §. de iur. calum. l. ij. §. q̄ observari. no. ff. de pet. hered. l. si debitor. z de iureiu. l. iusiurandū z ad pecunias. in princ. ¶Quero, que est ratio huius l. q̄ creditor debet probare numerationem, debitor solutionē? Dic vt in gl. Quero circa l. istam, † vtrum eo ipso q̄ reus opponit exceptionem solutionis, sit fundata intētio actoris, ita q̄ nihil habeat actor probare. Quidam dicunt q̄ casus est hic, q̄ reo incumbit onus probandi. Certe in contrarium est veritas, nam si reus negat sol. illa sol. allegata presumptionem [a] debiti nō inducit. Casus est in l. cū deinde. ff. eo. Unde iuder debet dare terminum ad probandū vtriq3 parti. Casus est secundum vnam lec. ff. de condi. inde. l. Jul. licet Dyn. dixerit contrarium, z male, in c. nullus pluribus. extra de re. iu. in vj. z idem. Dyn. z ita debet intelligi hec lex. licet vtrique parti detur terminus ad probandum. Dixi late in l. non vtique. ff. de excep.

ADDITIO.

a ¶Presumptionē. Et quando reus recipiens † videatur fateri intētionem agentis, vide late per do. Jel in c. cum venerabilis. de excep. z ibi ponit regulam cum sex fallētijs. z vide aliquid per Lamfran. de Buria in repet. c. q̄m contra falsam. in verū. excep. de probatio.

LEX II.

2 ☞Actor succumbens in rei vendicatione, agit † Publiciana.

Possessiones. In re possessa debet probare petitor, nō possessor. h. d.

1 Istam l. inducebat Plac. † q̄ possessor, dominus preiudicatur, q̄ falsum est, [a] vt in gl. videbitis j. eo. l. cū res, etc.

2

ADDITIO.

a ALEX. ¶Falsum est, Contra Plac. est casus recte intuenti, in l. qui vas. ff. de furtis.

ALIA LECTVRA.

Possessiones. Actori incumbit onus probandi dominium, alias possessor absoluitur. h. d. Vel sic, In reali debet probare petitor, non possessor. ¶Hot. quod actore non probante possessor absoluitur, vt l. qui accusare. §. de edē. ¶Op. quod apud reum absolutum non remanet dominium, vt ff. de iureiur. l. sed z si possessori. z ff. eod. l. circa. de excep. rei iudi. l. excepti. Dunus timore exponit gl. z Joan. hic dominium, id est, possessio. Simile in l. interdū. ff. de verb. sig. z hec est vera, alie nō sunt vere. Dic vt in gl. z dicā

2 in l. cum res. §. eod. ¶Quero, † si actor succumbit in rei vendicatione an possit agere publiciana. Do. z gl. dicunt quod sic. ff. de euictio. l. minor. §. j. dic vt ibi plene dixi.

LEX III.

Ex persona. Ex persona tutoris, qui fuit solūendo tēpore deponit officiū, non potest alius conuenīri. h. d. Et materiam huius l. habuistis. §. de transactio. l. j. z ibi dixi. z §. argum. tu. l. j. videtur ergo quod ego debeam probare ipsum tunc non fuisse soluendo,

2 quasi de iure presumatur contrarium. Respon. hic est de casibus,

in quibus iure presenti presumimus in preteritum.[a] Qui enim modo soluendo non est, retro presumitur non soluendo, nisi probetur contrarium, & econuerso in iudicijs. Et de hoc consueui dare quandam distinctionem dom. Oldr. quam ipse ponit in l. j. §. si magistratus. de magi. conue. Non sunt alia hic, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ In preteritum. Qui nunc est soluendo, presumitur ita fuisse in preteritum, & econtra, vide etiam per Bal. in l. non ignorabit. §. ad exhib. & per Bart. in l. si prius. de oper. nou. nun. & in l. si is cui. §. ijsdem. de accus. & in l. si quis. & ibi Bar. de adult. Vide tamen quod habetur in l. matrem. j. eod. Et adde quod si probo te non esse soluendo, presumitur etiam in futurum, secundum. Bald. in l. iij. C. si vend. pig. aga.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Qui non est modo soluendo, presumitur retro non fuisse soluendo. & nu. §.
2 Tutor quando conueniatur ex persona alterius.
3 Tutor excusatur, si contutor tempore finite tutele erat soluendo.
6 Ex presenti presumitur in preteritum.

Ex persona. Qui aliquid dicit certo tempore
1 fuisse, illud debet probare. h. d. Vel aliter, † Non presumitur quę diuitem fuisse, nisi probetur. Vel sic. Ex persona tutoris, qui soluit soluendo tempore depositi
2 officij, non potest alius conueniri. ¶ Not. tria. Primo † quod quandoque vnus tutor conuenitur ex persona alterius, de quo in l. j. §. de transac. Bl. hic tangit, tamen non curo referre. ¶ Secundo no.
3 † quod excusatur tutor, si contutor erat soluendo tempore finite tu-
4 tele. ¶ Tertio nota † q ille, qui dicit se fuisse diuitem, & soluendo, debet probare. Ad secundum not. oppo. & videtur quod sufficiat quem nō esse soluendo tempore quo agitur, vt l. inter fideiussores. ff. de fideiuss. Sol. secundum Pet. ibi in fideiuss. qui spōte intercedit, & ideo plus grauatur, hic in tutoribus, quorū officium est necessarium, ideo ad eorū excusationem sufficit tēpore finite tutele quem esse soluendo. ¶ Ad aliud opp. & videtur q actori incumbat onus probandi, non reo, vt in l. frustra. j. eo. & s. l. prori. Sol. Actori incūbit onus probandi suam intentionem. reo suam exceptionē, vt s. l. j. sed hic reus dicit, ideo probat. ¶ Contra hoc opp. quilibet presumitur idoneus, & bonus, nisi probetur cōtrarium, vt j. de testa. l. omni. ergo debemus presumere istum fuisse diuitem, nisi probetur
5 contrariū, Sol. Dicit gl. hoc ideo, q † ex presenti presumitur in preteritum. Vult ergo, qui hodie non est soluendo, retro presumatur non soluendo. Adē. no. in l. cum qui. ff. eo. & in l. nō est necesse. de ma-
6 gi. conue. l. j. §. si magistratus. ¶ Istud examinemus, † quomodo ex presenti presumatur in preteritum. & opp. de l. iiij. ff. eo. vbi qui hodie fugit. non presumitur retro fugisse. Sed Old. in sua quadā disputatione dicit, quandoq; presens status rei, est connexus tēpori preterito, & tūc de presenti presumit in preteritum, vt in aut. de rest. & ea que parit. in §. vnum si quidem. Quandoq; non est connexus, & tunc aut presens status habet in preteritum contrariam necessariam veritatem. Exemplū, licet seruus fugerit, tamē in preteritum ponitur de necessitate temporis, quo verum est ipsum non fugisse, quādo erat puer, & tunc de presenti nō presumimus in preteritum, vt d. l. iiij. ff. eo. Quandoq; nō habet in preteritum necessariam veritatem contrariā. vt in paupertate, & diuitijs. Potest enim esse, q quis semper fuit diues, vel semper fuit pauper, & tunc de presenti presumitur in preteritum, vt hic, cū simil. Et pro hoc dicit ipse, contrarium dixi in l. j. §. si magistratus. Et est in argumētum, quod qui hodie condemnatur vt hereticus, presumitur heri hereticus, quia hoc est falsum, cū hoc habeat in preteritum necessariam veritatem contrariā. Ista verba non sunt perfecta, neq; in omni parte sui vera, vt j. videbitis. Ideo aduertendū, nam quandoq; ex eo quod est in presenti, volumus presumere in preteritum illud idem, quādoq; ex eo quod est in presenti, volumus presumere aliud. Primo casu, aut presens tempus se habet ad preteritum, ad quod volo presumere sicut finis ad initium, tunc de presenti presumimus in preteritum, vt l. sed & Iud. §. proinde. ff. ad Waced. vbi si filius vertit in rē patris, presumitur a principio illo animo accepisse, vt j. de agric. & cens. l. litibus, vbi si colonus mihi respondet de fructibus presumitur retro meo nomine coluisse, & idem in simi. Quandoq; presens status non habet se ad preteritum eo modo, & tunc aut illud, quod est in presenti, habet in preteritum necessariam contrariam veritatem, & non presumimus in preteritū. vt d. l. iiij. ff. eo. Aut non habet, & tunc aut presens status habet se ad non esse, aut ad esse. Primo casu ex presenti presumimus in preteritū vt d. l. non est necesse. & l. j. §. si magistratus. ff. de mag. conue. Secundo casu, & tunc ex presenti non presumimus in preteritum. Exemplū si hodie possideo in preteritum non presumo: possedisse, vt j. de prescrip. long. temp. l. super longi. Et si hodie sum dominus non presumo: retro fuisse dominus, vt l. si mater. §. ea. ff. de excep. rei iudi. cū simil. ¶ Et quod s. dixi quando se habet ad non esse, intellige simpliciter. Nam si haberet se ad non esse per modum priuationis, vt si diceretur liberatum, non presumeretur in preteritū, imo infertur cōtra qd ad positionē priuationis sequitur rescissio habitus, l. decem verb. ob. Secundo quando ex presenti volo aliud presumere in teritum, & tunc quandoq; presens infertur in preteritum de ne sitate, vt aliqua peperit hodie, ex hoc infertur, quod intra cim mensium preteritorum tempus ipsa cognouit hominem, aut. de restit. & ea que parit. §. vnde si quidem, & idem in simili fructus industriales sunt recollecti, industria fuit adhibita re congruo. Eadem ratione si vinea facit fructus de necessitate quitur quod vinea fuit tribus annis in preteritum laborata, doq; presens non infert in preteritum de necessitate & tunc de senti non presumitur in preteritum regulariter vt faciat plenā bationem, vt j. l. matrem, & neque natales. Fallit in l. si hi qui a terij. j. de adult. Potest tamen quandoque contingere quod aliquam presumptionem in preteritum, vt l. inciuilem. j. de fur

LEX IIII.

1 ☞ Probationes legitime que dicautur, & nu. §.
2 Fama non probat dominium, sed probationem coadiuuat.
3 Fama inducit iustam causam credendi.
4 Titulus putatiuus sufficit ad prescriptionem, & nu. 7.

a **Proprietatis.** [a] Dominium potest pro-
b ri per instrumenta. & gitimas probationes. b h. d. ¶ † Quero, que sunt
1 gitime probationes. Dicit[c] gl. per famā consequ
c vel testes. vel per alia, non intelligatis † quod per famam pro
2 dominium sed probationem coadiuuat. l. iij. §. eiusdem quoq;
3 cipis. ff. de test. Vel possumus dicere † quod fama operetur [b]
b quod inducat iustam causam credendi, & sic induceret titulum
4 tatiuum, qui sufficit ad prescriptionem, vt l. celsus. de vsuc. Et h
e modo forte debet intelligi glo. que est in l. sed an vltro. [c] circa pri
ff. de neg. gest. &c.

ADDITIONES.

a AND. BARB. ¶ Proprietatis. Debuit allegare l. at qui. ff. cum
me absente. ff. de neg. gest. Vide Ang. in d. §. cum me absente.

b ALEX. ¶ Probationes. Not. quod si testis deponat quod talis
tenebat pro suo, tanquam rem suam, non per hoc probatur domi
nium nisi ostendat titulum. Ita dixit d. Abba, in c. cum ad sedem.
de resti. spo. alleg. dictum Inno. in c. illud de presum. & dominus de
Rot. in dec. cccxcv. Adde & ibi plene scriptis in l. j. ff. pro suo. pos
Bar. & Angel. vbi ad hoc alleg. alias concord.

c ALEX. ¶ Dicit gl. An ista gl. sit vera vide Bar. in l. de minor
tormenta de questio. & ita soluit Bart. in l. cum super rei vend.

d ALEX. ¶ Fama operetur. Posses dicere in hoc articulo
fama recens & tunc non plene probat, seu adminiculatur. Ita
cedat ista gl. hic per quam dicunt Lyn. & Bar. & omnes q qui
procuratores articulant quod de hoc est publica vox. & fama.
ideo faciunt quia si probationes erunt hincinde pares, defer
ramentum semiplene probanti propter famam. Aut prima e
tiqua, & tunc plene probat dominium. Ita dicit Ang. in l. Ti
ff. quibus modis pigno. vel hypp. sol. & d. l. at qui natura. §. cum
absente. ff. de neg. gest. licet glos. ibi tenuerit contrarium. & not.
ibi Angel. quod ita fuit de facto obtentum in ciuitate Padu
Idem Bal. in auf. quas actiones. C. de sac. san. eccl. & in l. comm
cula. de epis. & cle. & in l. cum super de rei vend. & hic. & Imol. in c
niens. de verb. sig. Iuxta hoc not. q fama antiqua est illa que e
dit hominum memoriam. Excedere enim dicitur memoriam h
num si per. xl. ann. viguit. Dictum est sing. d. Ant. in c. veniens
de test. Qualiter probatur stare memoria, vide que scripsi
Bart. in l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arc. Adde quod op
tur fama antiqua. Bald. consi. lxxiij. iij. lib. & consi. cccclxiij. eo
Et qualiter probetur possessio, & qualiter dominium. vide
consi. cccxxvj. cum duobus seq. iij. lib.

e ALEX. ¶ Sed an vltro. Soluit Allegare l. at qui natura. §.
me absente. ita glo. de neg. gest.

ALIA LECTVRA.

Proprietatis. Dominium potest probari quolibet genere probationis
h. d. ¶ Not. hic istud quod dicit proprietatis dominium
&c. Not. etiam hic cum glos. sua quod quicunque
aliquod ius, dominium illius iuris dicitur habere. Vel ho
5 tur l. naturaliter. ff. de acquir. possess. ¶ † Quero que sunt
probationes. Bloss. dicit, per famam consequentem, vel testis
6 alia non intelligas q † per famā probetur dominū, sed coadiuuat
probationē de dominio, vt ff. de test. l. iij. §. eiusdem quoq; in pri
7 † Dico etiam quod fama facit ad probationem dominij, nam a
vsucapionem, & prescriptionem sufficit titulus putatiuus erro
probabili, vt l. Celsus. ff. de vsucapio. Vnde si esset fama q pa

meus acquisiuisset aliquid aliquo titulo, hec fama induceret iustũ errorem, z illo titulo prescriberem, z hoc forte voluit sentire gl. de neg. gestis, l. at qui natura, ſ. cum me absente, in glo. magna. Possunt etiam alie probationes de domino esse. Ideo potest esse in reb. mobilibus probatio multum clara, vt si inueni lapillum in lutore maris, vel feci vnam speciem ex multis rebus bona fide, vt ff. de acqui. rerum dom. l. adeo. ſ. cum quis.

LEX V.

Scriptura priuata quando probet.
Que sunt adminicula, que adiuuant scripturã priuatã, vt probet.

1 Instrumenta. [a]Legitur duobus modis, vno modo secundum glos. secundum quam breuiter h. d. Priuata† scriptura non inducit probationem si ibi non est causa, h. d. Ides ergo secundum gl. quod illa priuata scriptura facit fidem, quantum est in se, sed non sufficit propter defectum eorum, que in ea continẽtur sed ipsa de se probat illud qđ dicit, sed non sufficit, qz non continet causam. Hec lec. videtur contra tex. qui dicit, quod non facit probationem. Unde Ultramon. legunt aliter, z secundũ eos breuiter dicit, Priuata scriptura non facit fidem, nisi cum aliis adminiculis, vt puta literarum comparationibus adiuuetur. h. d. Lectu. glo. procedit quando priuata scriptura sit confessa quod sit facta eius manu, contra quem producitur. lec. Ultramon. procedit quãdo scriptura negatur.

ADDITIO.

a ALEX. Instrumẽta. Allegaui tibi in l. nuda. de do. CAD DE Que potui post Alex. in d. l. nuda.

ALIA LECTVRA.

1 Instrumenta. †Legitur duob⁹ modis. Primo secundũ glo. scriptura priuata non facit fidem sine causa. 2 Quero que sunt ista alia adminicula. Dicit gl. causa vt gl. nuda ratio. ff. de dona. z de acqui. rer. do. l. nũquam nuda. Videte, priuata scriptura si nõ habet causam probat sicut cũ causa, sed probatum non releuat, z ideo ista lec. non videtur vera, qz text. querit verum sufficiat ad probationem. Ideo Ultramontani legunt istã legem alio modo, z secũdum eos breuiter h. d. Priuata scriptura non probat, nisi testibus, vel comparatione adiuuetur. h. d. 3 Secundũ hoc quero, que sint adminicula, de quibus loquit hic? Respondeo, comparatio, z testes secundũ formam l. comparationes. ſ. fi. ff. z in auth. ibi posita. Lec. gl. potest esse vera in priuata scriptura confessata, que nõ sufficit ad probationẽ eius, qđ in ea continet, nisi adiuuet adminiculis supradictis. 4 Ultimo gl. colligit, † que nem prosunt singula, multa iuuant. Op. gl. ſ. qui nunc. tu. l. j. in fin. Sol. in vno verbo. Quandoqz plura, que nõ prosunt, singula tenuunt ad perficiendum vnum totum, tunc que non prosunt singula, multa iuuant, vt hic cum simi. Omnia enim ista tendunt ad faciendum iudici fidem. Si vero tendunt ad diuersa† tunc que non prosunt singula, nec multa iuuant vt in l. contraria, ibi enim tendebant ad diuersas species executionum.

LEX VI.

Rationes. Duas partes habet. Prima loquitur in ratione. Secunda in vltima voluntate. Prima pars h. d. Rõnes defuncti non prosunt alium fuisse debitorẽ defuncti. h. d. Secunda pars secundum gl. breuiter dicit. Verba enunciatiua defuncti in vltima voluntate, debitores non liberant. h. d. secundum gl. Vel aliter debitoribus non preiudicatur secundum alios. Secunda pars incipit ibi, eiusdem iuris est. videtur quod in residuo debitor liberet. Unde oppo. de l. j. de fal. cau. adie. Sol. ibi asserunt sibi solutum, hic vero dicit certam quantitatem sibi deberi, licet enim dixerit de maiori, non propter hoc negabit, quin deberetur maior quantitas. Sed si dixisset sibi deberi centum tantum per hoc quod dixit tantum, videtur negare ꝙ plus debeatur, z tunc sufficeret debitoribus secũdum Ugo. z bene. [a]Probatur in l. iij. ſ. cum Titio. ff. de admen. lega. Tenigi vobis ſ. de transactioni. l. fiquidem.

ADDITIO.

a ALEX. Et bene. Adde Bar. in l. si cum dos. in prin. rerũ amo. z sic no. hic gl. qđ in sententia affirmatiua concepta non subintelligitur dictio taxatiua tantum, pro hoc videtur text. in l. cũ furti. ff. de in litem iuran. vbi si subintelligeretur, iurans fuisset periurus, ꝙ tamen ibi negatur. Et de ista dictione tantum, vide Bal. in l. cum mulier solu. matrimo.

ALIA LECTVRA.

1 Rationes defuncti, quando faciant presumptionem, vel indicium.
2 Enunciatiua verba defuncti quam probationem faciant, z nu. 5.
3 Iuramentum erroneum an noceat, sicut nec confessio.

Rationes. Rationes defuncti nõ probãt contra extraneos. Itẽ per assertionem
1 minoris quantitatis, nõn inducitur liberatio a maiori. hoc dicit. Circa primam partem quero † vtrum rationes defuncti faciant aliqualem presumptionem, seu indicium. Et gloss. aliquando tenet quod ex ea debet deferri iusiurandum vt dixi in l. admonendi. ff. de iureiur. z hoc probat cum dicit, solum sufficere non posse, ꝛc. quasi dicat: cum egeat aliquibus adminiculis, ipsa sola non sufficit, sed adminiculatur, sicut non probaret teitis vnicus. Ratio est, nam tunc dicitur fieri probatio. z communis sit presumptio, cum iudex adducitur ad fidem. z credulitatem. vt dixi super rub. Sed cum iudex vidit librum rationum, aliqualiter incipit suspicari quia non est verisimile quod defunctus scripserit ibi
2 falsum. Ad secũdam partem quero pro declaratione tex. quid si testator vsus esset verbo taxatiuo tantum, vel solummodo, vel duntaxat, vt puta Titius debet mihi centum tantum. Azo dicit tunc esse aliud. Hugo dicit idem. Iste opi. non contradicunt sibi. Nam quod Azo dixit tunc esse aliud, verũ est ex significatione verborũ. Casus est not. ff. de admen. leg. iij. ſ. cum Titio. z quod Hugo dixit quod ipse non negat dictum Azo. esse verum, sed dicit, licet verba hoc importent, tamen non preiudicat. si per heredẽ contrarium probetur nisi in duobus casibus quos statim examinabo. Potest ergo probari contrarium secundum Hug. z bene, vt l. j. de
3 fal. causa adie. Fallit in duob⁹ casibus. Primo si iurauit, vt in aut.
hic posita. Hoc non videtur verum, † quia iuramentum erroneum
4 non debet nocere sicut nec confessio, vt l. fi. ff. qui sati. cog. z l. fi. de non num. pecu. Sustinendo dico hoc ideo. † qz iuramentum importat in se, vt si non valet quod ago, vt ago, valeat vt. ꝛc. z l. cũ pater, ſ. filius matrem. de leg. ij. Valebit ergo tunc iure liberationis relicte. Item fallit si fuit sciens. qz tunc non errauit. z dictum hoc est, quando per heredem probatur error. Ultimo gl. sumit hic arg.
5 quod † verba enunciatiua non inducunt dispositionem. Dolcta in contrarium arguit. Breuiter ad sol. l. que hic allegz. z ad declarationem huius, scias quod verba enunciatiua nunquam inducunt dispositionem vltra id quod eorum significatio importat. Hic est casus, z in l. Titia. ſ. Caius. ff. de l. ij. Item verba enunciatiua non inducunt dispositionem contra eum, quem testator non potuit grauare. Hic est casus, z in l. iij. ſ. j. ad Syllama. z j. de testi. l. verba. Item verba enunciatiua non inducunt dispositionem eius quod per testatorem non potest induci, vt j. arbi. tut. l. j. ſ. communia vtriusque iudi. l. scriptura. Alia regula est. Verba enunciatiua eius, ꝙ per testatorem potest induci disponit contra eum, quẽ testator grauare pot, vt l. ex hac scriptura. de don. ff. ad Syllania. l. j. in fi. z l. j. Lucius. ſ. quisquis. de leg. ij. z j. de fal. cau. adi. leg. l. j. in prin. cum simil.

AVTHENT.

Quod obtinet. Verba enunciatiua testatoris non preiudicant heredi
a bus nisi testator iurauerit. [a]hoc dicit. De materia huius autẽ. dic plene, vt in l. ex hac scriptura. ff. de dona.

ADDITIO.

a ALEX. Iurauerit. Quando iuramentum transit ad heredes dixi in authen. sacramenta. z quod ibi Bald. no. C. si aduer. vendi. z Bald. in l. fin. C. de pact. z in l. si quando. C. de inoffi. test. z Bald. in authen. principales. C. de iureiu. propter cal. z Bar. z Ang. in l. ge generaliter, in princ. de re. credi. z not. Bal. in l. iij. j. plus vale. quod agi. Card. Flo. in cle. Rom. ſ. porro. in vj. q. de iureiur. Feder. consi. cclij. glo. l. riij. dixit. tibi domino. Imo. in c. veritatis. de iureiur. Host. z Joan. And. in c. fi. de sepult.

ALIA LECTVRA.

2 Heres non seruans iuramentum defuncti, non efficitur periurus.
4 Testator iurando non potest extraneis preiudicare, prodesse sic, numero 5.

Quod obtinet. Verba enũciatiua testatoris non preiudicãt heredi
1 bus nisi testator iurauerit, vel pone casum secundum ꝙ colligitur ex lec. Hugolini posita super l. C. Not. qđ heres tenetur seruare iuramentum defuncti, non tamen esset periurus si non seruaret, quia iuramentum non ligat nisi animam iu-
2 rantis, † nec transit ad heredes, [a] vt. ſ. de reb. cred. l. generaliter. in
a princip. z extra de iureiur. ca. veritatis. Secundo not. quod te-
3 stator etiam iureiurando non potest preiudicare extraneis. Que-
4 rit gloss. an possit prodesse extraneis. Et determinat † quod nic, z bene. De materia huius authen. dic plene, vt dixi in l. ex hac scriptura. ff. de dona.

ADDITIO.

a Heredes. Adde quod licet non possit adiri iudex ecclesiasticus principaliter contra heredem pro obseruantia iuramẽti defuncti,

prout tenet Jo. And. in c. fi. de iureiu. in vj. z sequitur Bal. in l. j. de iureiur. tamen poterit per indirectum adiri, vel vt compellat here dem ad transferendum. z exonerandum animam defuncti. ar. no. in c. a nobis, de sentē. excom. Ita Abb. z ibi d. Maria. Soc. in c. cum fit generale. de foro compe.

LEX VII.

a EXemplo. a Scriptura propria non facit fidem pro producente. h. d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Exemplo. Iste text. potest allegari q̄ simplici protestationi alicuius credi non debet. ¶ Pro quo tamen vide Bart. z que ibi dixi post eum in l. si quis inficiatus. ff. de posi.

1 EXemplo. Scriptura propria scribenti non prodest. ¶ No. q̄ non debet permitti id, quod est mali exempli causa, vt ff. de penis l. si quis aliqd.

2 §. qui abortionis. ¶ Secundo not. quod † liber rationum nō probat pro scribente, vt hic, vel pro herede eius, vt §. l. proxi. sed contra scribentem sic, vt l. quedam. §. numularios. ff. de eden. z contra heredes eius, vt l. inter chartulas, z ibi no. §. de conue. fisc. debit.

LEX VIII.

FRustra. Reus nō debet probare, sed actor. Hoc dicit.

LEX IX.

CUm te minorem. Ei, qui etatē allegat, incūbit onus probāndi eam. h. d. De hoc habuistis s. de in integrum restitutio. l. si minorem, ꝛc.

ALIA LECTVRA.

2 ¶ Aetas per quem probetur, z quis debet eam probare.

4 Quod semel fuit tale, quando presumatur ipsum fuisse tale.

CUm te minorem. Qui etatē dicit, eā probare d3. Hic esset videndū principaliter † an possum adire iudicem, ad hoc vt probem de etate mea, q̄s hec lex velle videtur, quod examinari plene in l. de etate. ff. de minori. ¶ Secundo esset videndū cui incumbit onus probandi etatē. Et iste text. dicit, q̄ ei, qui dicit. Clarius ei, cui etas est fundamentum intentionis, vt d. l. de etate. ff. de mino. z s. de in integ. restitu. l. si minorem. z ibi melius quam alibi. Item esset videndum † qualiter probetur etas. Dic, vt d. l. de etate. z de probationis effectu ibi plene dixi. ¶ Op. † quod semel fuit tale, semper presumitur tale, nisi probetur contrarium, vt j. eod. l. siue. Sol. Illud est verum in his, que solo cursu temporis non mutantur, sed etas solo cursu temporis mutatur: ergo, ꝛc. vide gl. z eam not.

LEX X.

1 ¶ Articulus, qui de necessitate non concludit, quando debeat admitti.

EQue natales. Non probat hoc esse, q̄ ad hoc contingit abesse. h. d.

a Vel aliter. Articulus a impertinens nō debet admitti. h.

1 d. ¶ Opp. de l. matrem, z de l. siue possidetis. §. eod. vbi † articulus, qui non concludit de necessitate, debet admitti. Sol. quidā est articulus, qui de necessitate cōcludit, z de isto non est dubiū. Quidam est articulus qui presumptiue concludit, z tunc quandoq̄ inducit talem presumptionem que trāsfert onus probādi in aliam partē, z tunc debet admitti, vt l. contraria. Quandoq̄ inducit talem presumptionem. que facit semiplenā probationem, z tūc idem, vt l. in bone fidei. §. de iureiu. Quandoq̄ neutrum istorum facit, nec aliā probationem coadiuuat, z tunc non debet admitti, ita loquitur hic, ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Articulus. Articulus non concludens an debeat admitti in petitiōe vide Bal. in l. siue possidetis. in prin. Et ad Bar. hic vide quod not. Inn. in c. ex parte Abbatisse. de priuil. vide per Jo. And. in c. literas. de presump.

LEX XI.

SIscriptum. In dubio presumitur pro testamento, nisi probetur contrariū. hoc dicit.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ Qui dicit testamentum solenne quando debet id probare.

2 Testamentum an possit dici nullum principaliter agendo.

SIscriptum. De conditione alterius non pōt aliꝰ agere principaliter, sed incidenter sic. Vel aliter z hoc semper allegatur. Testamentū presumitur solenne, nisi probet contrarium.

1 ¶ Op. q̄ ille qui dicit testamentum solēne, debet probare l. que cunq̄. in fi. ff. de pub. Sol. breuiter. Quedam est solēnitas que requiritur ad testamētum simpliciter, vt numerus testium, z similia z tunc qui testamentum allegat, debet hoc probare, vt sic in pria eius figura appareat, vt §. de edicto diui Adri. tollen. l. fi. dam requiruntur in testamento ad effectum, nō simpliciter. sed quo presupposito, vt institutio vel exheredatio filij requirit in stamento quod presupponatur quod filius sit. Idem z in simil institutione, z pro testamento presumitur, nisi probetur contrium. vt hic, z s. de iur. z fac. igno. l. si post diuisionem. §. de codicille codicillos, z ff. eo l. quidam. licet gl. alleget hic alias pro contrijs, tamen sunt pro. ¶ Oppon. quod quis possit dicere here non capacem principaliter, vt supra eodem. l. cum te. So. Ibi quis volebat agere de conditione persone sue, hic de conditione alirius. † An autem quis possit dicere testamentum nullum principaliter agendo. Videtur hic tex. quod non, vt in l. j. §. de orti. iud. Z ri in l. z eleganter. in prin. de do. z in l. que sub condītione. §. fin. f. condi. instit.

LEX XII.

1 ¶ Dominium, vt transferatur, an requiratur quod fiat missio in possessionem rei vacue, z nu. §.

3 Dominium, vt probetur, quid requiratur, z nu. §. z nu.

4 Dominium non transfertur per vendentem, z tradentem non minium.

14 Possessor quando presumatur dominus.

CUm res. Res per instrumenta nō gerit per instrumēta probatur, potest modis etiam legitimis comprobari. h. d. ¶ Contra mum opp. de l. contractus. §. de fi. instr. Solu. Quod citur, fallit quando hic agitur, quod contractus celebretur in ptis. ¶ Circa secundam partem queruntur aliqua. a Primo an necesse ad translationem dominij, b quod fiat missio in possessionem vacuam. Quidam dicunt quod sic, per hanc legem. doc. nostri tenent vbique contrarium. per l. si fundum. ff. de fun. dota. z li. §. de actio. empt. ¶ Secundo queritur extra glo. † vtrum ad publicianam requiratur quod quis mittatur in possessionem vacuam quidam dicunt quod sic, quia alias non potest prescribere. ergo nec publiciana competit. vt l. eum qui. in princ. ff. de pub. dic plene de hoc vt dixi vobis. in l. Celsus. ff. de vsucap. ¶ Tertio querit glos. † quot requirātur ad probationem dominij. Placent. dicebat quod tria que in hac l. ponuntur, scilicet. emptionem factā. traditionem. z pretium numeratum, quod gl. nostre non placet. ¶ Quid enim si ille qui vendidit, z tradidit, non erat dominus? Certe non potest transferre dominium, vt l. traditio. ff. de acqui. re do. † Et ideo adde glo. quod debet probare tradentem fuisse dominum. Sed quomodo ter probabitur? Respondet glosse, probatur per modos traditos Instit. de re. diui. §. singulorum. Poterit etiam probari quod scripsit, z vsucepit. Sed qualiter respondebis ad istam legem videtur velle quod tria sufficiant. Bloss. respondet. quod hec pletur per illas. Vel dic, z istud est not. dicit glos. quod agebat contra venditorem, vel eius heredem, qui non negat venditor fuisse dominum. quia sic suam. z sui authoris turpitudinem alius ret, quod non posset. quod not. † quia secundum hoc ille, a quo causam habeo, non potest mihi obijcere, quod ipse non fuerit minus, an autem econuerso, ille qui habet causam a me possit hi referre questionem dominij. Dic vt l. ita vt si fur. ff. commodi. Tangetur §. eod. l. siue possidetis, z §. loca. l. si quis conductus. Non habetis hic alia, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Aliqua. Adde Bal. hic, z in l. ū. §. de acqui. possess. gl. z Bar. in l. Celsus. ff. de vsucap.

b ALEX. ¶ Dominij. Vide in l. rem que nobis. de acqui. possess.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Dic plene. Vide concord. per Alex. li. §. ex contrario, z in l. rem que nobis. ff. de acqui. possess.

c ALEX. ¶ Dominum. Quod non potest melioris conditionis esse ille, qui habet causam ab aliquo, quam fuisset ille, a quo causam habet. Et probatur hoc not. in l. j. §. j. ad Treb. z Paul. de Castr. tractat allegando hic not. in consi. xviij. quod incipit, in Christi nomine amen. in causa que vertitur Parme, ꝛc.

d ALEX. ¶ Suppletur. Hunc §. z hanc glosse. not. sequitur Bal. hic. adde eundem in l. rem alienam. ff. de pigno. actio. z vide Paul. de Castr. in consil. iij. quod incipit in Christi nomine amen. in isto quatuor sunt videnda, ꝛc. vbi allegat not. per glos. hic z Bart. in l. ita z si fur. ff. commo hic alleg.

e P. PAV. P. ¶ A me. An ille, qui emit a me, vel alias causam habuit, videatur fateri rem ad me spectare taliter quod non possit postea negare, vide Ang. singulariter dicentem quod nō. in l. prin. ff. de publica. Sed contrarium dicit Bal. in l. siue autem. eo. tit. vbi etiā idem Ang. in prin. tenet. z idem videtur velle Paul. de Castr. hic. Item vide in materia Pau. de Castr. consi. iij. z consi. xcvij. qui vult quod vbi deducerent postea dūium principaliter a eo, a quo causam habent, non probaretur etiam contra me

contra

contractu,vide Paul.de Castr.in l.pe.ff.de condi.inser. qui in hoc videtur velle contrarium,vide ad Bart.in l.legata.de adimen.leg. Item pro decisione Pau.de Cast.in d.l.j.Sali.qui loquitur in fortiorib.terminis,in l.matrem.§.cod.z vult quod licet fateatur reus conuentus hypothecatam rem fuisse debitoris, sed negat fuisse suam tempore hypothece facte,quod debet hoc probare.Et dictũ Angel.in d.l.j.sequitur simpliciter. Alex.in consil.xcij.in j.volum,et consil.clxxxv.in ij.vol.vide z pondera Bal.in c.ij.de noua for.fideli. vide late in secundo repertorio in verbo emptor. vbi habes quatuor limitationes ad dictum Ang.z alios cõcordant. Item quod non videatur fateri qui dicit se emisse vel permutasse,vide Alex.in apost.ad Barto.in l. Julianus verum debitorem.de condi.inde.in apost.super verb.l.cum de indebito.facit quod scripsi ad Bar.in l. ab emptore.ff.de pact.ꝙ per constitutum probatur possessio contra illum,qui constituit pro eo versus quem constituit.

ALIA LECTVRA.

Omnes res. Non solum instrumentis sed quibuscunque alijs probationib.potest probari dominium. ¶ Not.quod contractus non fiunt per instrumenta,sed facta per instrumenta probantur. Simile.ff.de pig.l.contrahitur. ¶ Oppo.ad primum de l.contractus.j.de fide instru.Solu. vt in j.glo. ¶ Veniamus ad secundam glos.que tractat materiam valde vtilem. Hic dicitur in vacuam possessionem,quero an requiratur,quod quis mittatur in vacuam poss.ad dominij translationem. Quidam quod sic,per istum tex.glo.determinat contrarium,
7 z bene,per l.si fundum.ff.de fun. dota. ¶ †Quero vtrum ad Publicianam sufficiat traditio possessionis non vacue. Istam questionem format hic Cyn.z Jac.But.Insti.de act.§.alie.z determinat quod non sufficit,nam publiciana non competit ei, qui non potest vsucapere,vt l.eum qui.in princ.ff.de publi. Sed inductus in possessionem non vacuam,possessionem non acquirit,ergo non vsucapit.ergo nec publicianam habet. Credo quod habeat sanum intellectum. Tamen aduertendum est,†quia possessio non vacua, dicitur duob.mod.vt hic dicit glo.z probatur in l.ij.§.j.ff.de act.empt. primo quando aliquis possidet naturaliter,z ciuiliter:vel ciuiliter tantum z tradens naturaliter, tunc verum dicunt predicti docto. sed quando aliquis possidet naturaliter tantum, z tradens ciuiliter tantum,tunc licet fiat missio in possessionem nõ vacuam,tamen acquirit publiciana,q2 missiõe acquiritur ciuilis, que erat apud mittentem,que sola sufficit ad vsucapionem,vt l.j.§.per seruũ qui in fuga.ff.de acq.poss.z l.qui poss.z l.qui fundum.in prin.pro empt. Quandoque dicitur possessio non vacua quando quis est in possessione causa rei seruande,vendens vero,seu tradens possidet ciuiliter,z naturaliter, tunc etiam sufficit ad publicianam, vt ff.pro emp.l.misso.z ff.pro herede.l.qui legatorum.§.j. licet tamen predicta sufficiant ad publicianam,† non tamen liberatur venditor, nisi tradat possessionem vacuã omnimodo,vt dicit l.ij.§.j.z l.iij.in prin.
10 ff.de act.emp. ¶ Quero,z sum in glo.in secunda parte,†vtrum sufficiat probare ista tria ad probandum dominium. Placen.dicit ꝙ sic,per hanc legem.glo.dicit contra,quia ista tria de necessitate nõ inferunt emptorem dominum,quia potest esse quod venditor non fuit dominus,vt l.traditio.de acqui.re.dom. Dico quod non infert de necessitate,neque probabiliter,secundum dicta.§.eo.l. neque natales. Unde oportet quod probet quod venditor fuerit hic dominus,z illud communiter tenetur per omnes. ¶ †Querit gloss.qualiter probabitur venditorem fuisse dominum. Glo.dicit hic in reb. mobilib.multum clare, vt q2 cepit feram bestiam vel aliquam specialem specificauit.Sed in re immobili qualiter probabo venditorem fuisse dominum? Certe per prescriptionem, quia possederat tanto tempore, iusto titulo, z bona fide quod prescripserat. Sed tunc secundum gl.non probatur directum dominium, sed vtile, vt
11 in auth.nisi.z ibi not.j.de bon.mat. ¶ †Qualiter autem potest probari directum? Dubium est finaliter alias ego dixi, z credo dicere verum,regula iuris gentium est, quod in nullius bonis est, occupanti conceditur,z ideo puto quod si facta solenni inuestigatione, z discussione,non reperiatur aliquis, qui dicat se dominum illius fundi quẽ author meus possidebat,dico probari ipsum directum
13 dominium,vt l.rem que nobis.ff.de acqui.poss. z ibi dixi. ¶ †Quero, quia modus probandi per prescriptionem est ceteris communior,qualiter fit formandus articulus ad probandum prescriptionem longi temporis. Quidam formabant sic,dico quod possedit a decem annis citra,z iste articulus non concludit,quia potuit possidere vna die a decem annis citra,vt l.j.§.quod autem.ff. de aqua quotid.z estiua.Sed si diceret,quod possedit a decem annis z citra tunc adiectio ipsius dictionis z,operatur,vt dicta oratio verificetur,quod initium possessionis fuerit iam sunt decem anni, z postea semper possedit,vt extra eod c.licet causam,z ibi per Hosti.z Joã. Andre. Est ergo [a] modus communis,z magis clarus hodie,vt dicatur, possedit a decem annis, z citra, z per ipsum tempus. Item aduerte,quod si tu facis articulum de decem annis tantum,vel de illo tempore tantum quod requiritur ad prescriptionem, debes dicere a decem annis z citra,finitis tali tempore. Et est ratio, q2 testis examinatur post litem contestatam, vnde diceret testis,verum est quod continetur in articulo quod possedit a decem annis, z citra,z intelligeretur dictum testis citra,vsq3 ad diem lati testimonij, z sic non esset probata prescriptio,quia tempus,quo currit post litem contestatam,non sufficit ad presumptionem,vt l.more litis,de
14 rei vendicat. Quero, † vtrum ille, qui possidet presumatur dominus? Placen.dicit quod sic. Gl.hic videtur dicere cõtrarium. Not. in l.ij.§.eo.opinio. Placen.videtur tenere glo.in l.quidam in suo.ff. de condi.institut. Jacob.de Areti.ibi distinguit duo,vel tria membra. Ego latius dico sic. Quandoque dominium deducitur in iudicium per modum actionis. Quandoque per modum exceptionis. Primo casu,aut dominium deducitur in iudicium principaliter, z tunc possessor nõ presumitur dominus regulariter,imo debet probare dominium,vt l.in rem.ff.de rei ven.not.in l.ita vt si fur.ff.commoda.z infra de non num.pecu.l.prima.z de pigno.actio.l.nec creditores. Fallit in l.quis emptionis.§.sed hec contra super illis, infra de prescrip.xxx.ann.quod examinabo in l.vis eius.j.eo. Quandoq3 dominium deducitur in iudicium incidenter.z tunc aut quis allegat possessionem presentem.aut preteritam, Si presentem presumitur dominus,vt l.j.ff.fami.ercis. No.glo. in l.sicuti.§.sed si queratur.ff.si ser.vendi. Facit quod not.doct.in l. consuetudinis. infra que sit long.consuetu.in iiij.q.principali.z probatur in l.nõ nudis. prout infra dicam.z ideo puto,quod qui agit actione legis Aquilie eo ipso quod possidet, presumitur dominus,nisi probetur contrarium. Et ita intelligo ad legẽ Aquiliam.l.item Mela.§.penult. quia ibi constabat quod non dominus,z hoc casu puto esse veram opi. Placen. Si autem allegat possessionem preteritam, tunc non sufficit ad probationem dominij,vt l.z que nondum sunt.§.ꝙ dicitur.ff.de pign.not.j.de Saluia.interdi.l.j. Si vero dominium deducitur in iudicium per modum exceptionis,z tunc aut quis allegat possessionem, post fundatam intentionem aduersarij, z tunc non presumitur dominus,vt l.si de possessione.j.eod. Aut ante fundatam intentionem aduersarij, z tunc presumitur dominus, vt l. ob maritorum.§.ne vxor pro mari.z facit quod not.in l.j.j.de priuil.fisc.
15 z l.Titia.ff.de solu. ¶ Sed quero,†que requirantur ad translationem dominij. Placen.dixit tria, scilicet, venditio,z traditio,z precium numeratum.quod gl.non placet. Quid enim si ille,qui vendidit,z tradidit,non erat dominus,nam non poterat transferre dominium.l.traditio.ff.de acqui.rer.do.ideo addit gl.quod debet probare tradentem fuisse dominum.Sed qualiter probabitur: Dicit glo.per modos traditos Just.de re diui.§.singulorũ. Posset etiam probari quod prescripsit,z vsucepit.Sed qualiter respondebis ad istam l.que videtur velle quod tria sufficiant? Gl.respondet quod ista suppletur per illas. Uel dic,z istud est not. quod agebatur contra venditorem,vel eius heredem,qui non negabit venditorem esse dominum,quia sic suam turpitudinem allegaret,quod non potest, quod not.

ADDITIO.

a ¶ Est ergo. Adde eundem Bart.z ibi late Alexan.in l.Celsus. de vsucapio.z eundem Alexand.in consi.lxxxviij.in fin.z consi.xcvj.in fin.in v.volu.

LEX XIIII.

1 Epistola quando probationem inducat.z nu.4.
2 Practica ad probandum filiationem.
3 Consanguinitas probatur per auditum.

Non epistolis. Per verba enunciatiua in epistolis,vel libellis prolata consanguinitas non probatur.hoc dicit. ¶ Opp.de l.quidam,in fi.ff.eo.Solu. Ibi fratres erant in possessione filiationis. ¶ Item oppo.de l.si.ff.eo.Solu. Dico quod epistole non probant plene,vt hic,sed adminiculantur aliqualiter,vt ibi. ¶ Quero ergo,z reuoco in dubium,vtrum epistola probat. Et intelligo de epistola quam pars confitetur a se amissam. Circa quod dic, Aut in epistola continentur verba dispositiua,aut verba enunciatiua,si verba dispositiua,si quidem super eo,quod poterat per epistolam induci, vt in contractibus,qui contrahuntur consensu,
a tunc epistola probat,z inducit[a] vt l.consensus.§.de actio.z obliga. l.j.in fin.j.de contrahen.empt.z institut.de obliga.que ex consensu. Si vero illud non poterat induci per epistolam, tunc non probat, vt l.j.ff.de verb.obli. Si vero epistola continet verba enunciatiua, tunc si quidem fit enunciatio super eo,quod partes facere potuissent,inducit probationem,vt l.j.j.de contrah.z commit stip. Si vero super eo, quod partes inducere non potuissent, vt fraternitatem,tunc dicta epistola nihil probat, vt hic, adminiculatur tamen aliqualiter,vt dixi.

ADDITIO.

a ¶ Inducit.not.quod probat epistola,per Bart. in l.nuda. ad fin. ff.de donatio.z hic per Bal.z Bar.in l.admonendi.de iureiur.z q not.Bal.in rub.C.de fid.inst.in versi.quers quid de literis, z Bar. in aut.contractus.in fi.de fid.instr.z dicta.Bar.hic approbata sequitur ¶Petr.de Anch.in Cle.si sumus.de sent.excommunica.

ALIA LECTVRA.

On epistolis. Verba enunciatiua in iudicijs, vel epistolis prolata,ius sanguinis non inducunt:sed potest probari contrariū. ¶Opp.quod ex epistola inducatur illud quod continetur in epistola,vt l.j.in fi.de contrahen.emp.de act.z oblig. l.consensu. Sol.¶Hic in his, que per epistolam induci non possunt. ibi in his que possunt per epistolam induci,vt contractus qui celebrantur consensu. ¶†Contra hoc opp.quod saltem per epistolam inducatur probatio,vt j.de cōtrah.stip.l.j.ff.depositi.l. ¶Publia.in fi. Quidam,vt Jac.antiquus glossatoꝝ,hoc fatebantur. ¶Sl.videtur dicere contrarium.¶Dec est veritas,quod per istas epistolas inducitur quasi possessio fraternitatis,z ideo quando ius fraternitatis venit in iudicio incidenter,vt puta q̄ principaliter agitur de diuidenda hereditate,vt in l.nostra, tūc presumitur frater, donec probetur contrarium, vt hic, z l. proxi. ita debet intelligi. ff.eod.l.fin.

2 ¶Quero,qualiter† probetur filiatio vel fraternitas.¶Homini circa filiationem sunt faciendi duo articuli. ¶Primus de filiatione directo. secundus de quasi possessione filiationis. ¶In primo dicam, quod talis est natus ex tali vxore , in eius domo,vicinis scientibus, secundum formam l.filium.ff.de his qui sunt sui vel alien.iur.z j.de nupt.l.si vicinis. Secundo ponam,quomodo aliquis pater,z mater tractauerunt eum,vt filium. ¶Ista est quasi possessio filiationis, de qua hic,z in l.proxi.z ff.de questio.l.j. §.j. adȝciendum est in dicto articulo,z sic habitus, z reputatus est a vicinis , z alijs ipsum cognoscentibus, per d.l.filium.z l.si vicinis. ¶Sed moueo vnum dubium. Jd, quod non est, possideri non potest, sed post mortem patris nulla est filiatio,quod apparet, quia filiatio est quedā correlatio,z remoto vno de correlatiuis,remouetur aliud,vt ff.de rescind.vend.l.cum emptor.quomodo ergo post mortem patris poterit probari eum esse in quasi possessione filiationis. ¶Quero filiatio.z fraternitas,quia sunt de propinquo,possunt probari de facili.† sed consanguinitas in gradu remotiori quō pōt probari,cum non viuant homines , qui cognouerint istos antiquos? Respondeo,quod habemus decretalem que dicit , quod sufficit hoc probari per testes,qui dicant se audiuisse a maioribus,scilicet fide dignis,vt extra de testi.c.licet ex quadam.

3

LEX XIIII.

1 ☞ Qui est in possessione consanguinitatis , presumitur consanguineus.

2 Filiationis probatio.

On nudis. Asseueratio fraternitatem non probat,z qui est in possessione fraternitatis, presumitur frater, nisi probetur contrarium.h. d. ibi de glo,que incipit,cum ille quasi possideat. ¶Not.quod † ille,qui est in quasi possessione consanguinitatis,presumitur cōsanguineus,nisi probetur contrarium,z ideo est cautela[a] quod tu semper † facias duos articulos,vnum de veritate,alium de quasi possessione , hoc modo,dico quod talis est filius natus ex vxore eius, suis vicinis scientibus.¶Item quod habitus fuit, z reputatus a patre , z a matre , z a vicinis cognoscentibus eum tanquam filius , z pro filio. ¶Hoc probato satis eis probatum pro te , nisi probetur contrarium. Facit ff.de questionibus.l.j. circa princ.§.j. z idem in qualibet consanguinitate,vt dixi ibi.

1 2 a

ADDITIO.

a ALEX. ¶Cautela.istam eandem cautelam dedit Angel. in l.j.ff. de probat.z sibi attribuit z vide Bartol. etiam quomodo probetur filiatio,in l.iij.ff. de libe, z post, z quomodo z quot modis probabitur filiatio , per Bald.in l.j.§.qui accusar. z in l. non ignorat. eodem tit. Adde glo.z Innocent.in c. Michael. de fil.presb. Innocent.in c.quoniam.de probat.qui dicit quod non potest probari,nisi presumptiue glo.in l.j.C.de Carbon.edic.glos.z Anton.in c. transmisse. qui fil. sint legit. Joan. Andr.in cap. afferte. de presumptio. Et quid si probatur matrem cum alio , quam cum marito se miscuisse,vide Bald.in d.l.si vicinis. C.de nupt. Et ad Bart. hic adde Angel.in authent. de trien. z semis. §. consobrinus. z ibi quomodo probetur fraternitas,vxoratus,vel cōcubinatus, adde not.hic per Bartol.in l.j.§.per contrarium. ff.de liberis agnoscendis,vbi vide.

ALIA LECTVRA.

On nudis. Asseueratione non constituitur filiatio , sed filiationis quasi possessio,z admittitur probatio in contrarium. ¶Oppon. qui est in possessione alicuius iuris,non ideo presumitur illud ius habere,vt not.in l.cum res,§.cod. Si ergo hic filius dicebat se filiatum videtur quod sibi non sufficiat esse in quasi possessione filiationis. Respondeo debes intelligere quod hic filiatio non veniebat principaliter , sed incidenter , z ideo sufficit quasi possessio donec contrarium probetur , vt dixi §.cod.l. cum res, z hoc fuit glos. j. hic posita. Et sic habes quod sufficit quem esse in possessione filiationis, vt hic, vel fraternitatis, vt §.l.proxi.Intellige,nisi probetur contrarium.Not.quod est quasi possessio fraternitatis cuiuslibet alterius consanguinitatis,sicut filiationis.¶Probatur l.iij.in fi.ff.de liber.agnoscen. Dixi in l.vbicunque.§.interdum.ff. ventre.in possessionem mittendo.

LEX XV.

2 ☞ Quando quis agenti non potest referre questionem dominij sententia non obstante poterit sententiam vendicare contra primum agentem.

a

Vis eius. [a]Violenta † possessio nō relevat sessorem ab onere probandi. ¶Contra argumentum quod si aliquis detinetur a potestate Capitaneo iniuste quod ipse aufugiens non teneatur. ¶Opp.possessor non incumbit onus probandi.vt §.eod.l. iuste,siue iniuste possideat vt §.de rei vend.l.fi.Juno, in e.de rum,extra de seruis non ordin.multum se inuoluit.finaliter telligere legem istam,z l.si quis liberum.ff.eo.que dicit ideꝫ speciale sit in libero homine possesso, quia liber homo non possideri a sciente,vt l.cum heredes. §.fi.de acqui.possess.de ser.l.si seruus testamento.z ideo violenta possessio non relevat fidentem ob onere probandi,imo omnino vendicanti debet tuere etiam per rei vēdicationem,nec potest obijcere exceptionem dominij.vt l.si quis emptionis. §. sed hec contra super his,de script.xxx.vel xl.ann.in alio vero possessore absque violentia verum dictum Juno, quod in libero homine talis possessio non sufficiat,quia non est possessio.secus in alijs, vt §.de rei vend.

1

2 fi. ¶†Item aduerte quod quando res vt possessa per me, vendicatur,z ego possessor succumbo, q̄ non possum referre dominij questionem,alias oportet quod actor probet.d.§. sed hec cōtra super his. hoc casu possum agere contra eum , qui agit contra me rei vendicatione restituta,non obstante prima sententia, z idem vbicunque possessor non potest referre questionem dominij. q̄ quandocunque aliquod ius non potest examinari in vna instantia propter naturam cause, illud intelligitur reseruatum in alio iudicio vt l.iij. §. ibidem. ff. ad exhib. l. ille a quo. §. si de testamento. Trebellianum.q̄ dico eum posse vendicare intelligo non obstante prima sententia. Utrum autem obstent alie exceptiones, hic venit examinandum hic.

ADDITIO.

a ALEX ¶Vis eius Ad hoc vide quod refert Alexan.in l.C. mendi.vbi text.ne quis eum qui in ius.

LEX XVI.

1 ☞ Quod fuit meum vel authoris mei, semper presumitur me

3 Reus cogitur docere de titulo sue possessionis ad actoris modum.

ſ Ille,qui possedit,quando presumatur hodie possidere,z num.

12 Contra presumptionem iuris, z de iure, non admittitur pro in contrarium.

14 Ex preterito quando presumatur in presens.

a 1 b c d

Sue possideris. [a]Quod† fuit meum vel authoris mei per presumitur[b] esse meum,nisi probetur contrarium poc dicit. ¶Not.quod dixi[c] in summario. ibi qui semel[d] est dominus.semper presumitur esse

2 nus, | Contra supra l. cum te. Solu. Aliud in etate, quia

* lo cursu temporis mutatur , aliud in domino. * ¶Item pon. z videtur hic in secunda parte quod reus cogatur de titulo sue possessionis Contra §. de petitio , hereditatis

3 Solu.† vt dixi,hic non cogitur docere de titulo sue possessionis commodum actoris, sed cogitur docere caulatiue ad actoris

4 commodum, si vult eum repellere. ¶† Item oppo. victrix contra talem presumptionem non debet admitti probatio contrarium,sicut non admittitur in l.retro.ff.de cap.z §. de rei vend. l.j.in prin. Sol.dicit gl.debes scire quod quedam est fictio, quia

* in istis non admittitur probatio* in contrarium. Quedam est sumptio, que fit super aliquo facto dubio. z in hoc bene admittitur probatio in contrarium,cum distinctione tamen, quam

e gl.hic,z in l.non est verisimile.ff.quod met.caus. ¶Quero,qua

5 de possessione,[e] vtrum ille † qui semel possedit , presumatur

possidere. Inter nostras gl. fuit opp. postea fuit hic facta quedam addicio ex dictis domini Odof. vide gloss. Aduerte, ista distinctio ponit veritatem. Tu tamen dic clarius, aut ille quem constat semel possedisse, allegat se hodie possidere, z tunc presumitur possidere. Ratio, quia possessio retinetur, z continuatur animo, vt l. iij. ff. de acq. pol. non enim perditur sine animo. vt l. iij. §. in amit. de acq. pol. vide debet probari contrariū ab aduersa parte. Aut ipse negat hodie se possidere, z tūc non presumitur possidere licet tā possederit, qz solo animo perditur. * Fallit in duob. casib. qñ habet causam ab actore, z qñ possidebat ab initio litis, §vt habetis in glo. ꝛc.

ADDITIONES.

P. PAV. P. Siue possidetis. De materia quomodo ex preterito presumatur in tempus presens, vide Felin. late in c. scriba. extra de presump. refert Bal. in l. ex persona. §. eod. ponere ser predicamenta in ista materia. Item no. q quando status presens concordaret cum ongruet ex presenti presumitur in preteritū, vide do. Franc. cons. xv. Item q ille, qui est dñs nunc, non presumitur retro fuisse, vide Eler. cons. xvj. vol. v. Item no. q in qualitate que causatur in sola voluntate, si requiritur pro forma, presumitur de preterito in perfectis vide do. Fran. Cur. cōsi. lj. Item q circa diuitias non possit argui de statu presenti ad preteritum, vide do. Fran. consi. lxvj. Item quod per diuturnitate tēporis presumatur de presenti in preteritū, vide do. Fran. consi. lxxxiij. Item an ista presumptio procedat in reb. mobilib. an ea, que fuerunt in bonis defuncti presumantur esse penes heredem, vide do. Fran. Cur. cōsi. cxx. vide Pan. de Cast. in l. ij. C. de rest. post Ang. Item q in infirmitate non presumitur de presenti in preteritum, vide do. Franc. consi. cxliij. Item not. q ex preterita minoritate non presumatur in presenti. nisi tempus preteritū sit connexū presenti, vide Bal. de pace Constā. in ver. in anno decimo. Item q ille qui percepit fructus alicuius agri, presumatur toto illo anno possedisse, vide Com. sing. cxxxiij. Item q ista presumptio de preterito ad presens, non habet locū, vbi agitur de probando aliqua vniuersalia, vide Alex. cōsil. cc. lvj. Item qui semel fuit dominus, presumatur semper durare. nisi probetur successus dominiū, vide Com. consi. lxviij. circa fi. Item in materia, vide Aret. in l. nec Titius. de test. Item circa paupertatē q non presumatur ex preterito in presens, vide Aret. in l. decem. de verb. obl. Bet. de Anch. in consil. Bal. in confirmādo. de cōfir. tut. Et ibi etiā idem in dubio. Aduerte tamen q licet illud q fuit meū presumatur etiam nunc esse meū, tamen si quid dicat in libello rē fuisse suā, z nō addat eam esse, male petit. vide Bar. in l. centum. §. j. ff. de confes. Item an ista presumptio sufficiat agēti petitione hereditatis, si probet defunctum aliquo tempore ante mortem possedisse. vide aret. cōsi. cij. Alleg. Ant. de But. in c. cum ad sedem. de resti. spo. vbi late tangit etiam de materia ista. Alle. etiam Aret. Rom. z Imol. quos vide.

b POMA. Semper presumitur. Circa primum not. presumptionem iuris trāferre onus probandi in aduersarium. Et vide Alex. consi. cxix. vol. v. semper limita, vt non procedat quando quis fundaret se ex possessione aliena, ad elidendam intentionem aduersarii. quia tunc debet illam limitare. Ita Anch. consi. cc. xcvj. in versi. non ob. si dicatur. probat ipsam presumptionem, z ad istam legem, vide vtrum verbum Felin. in c. in presentia. de proba. z Old. consil. xc. in ii. z consi. cccxxxix. in fin.

POMA. Quod dixi. Vide non ab re aliquid per Feli. in c. mandata. in prin. de presum. z pulchre in c. scribam. eo. tit. z Aler. consi. xvij. vol. j. z not. in fi. eo. z Are. in cōsi. xv. z consi. lxvj. z consi. lxxxiij. z consil. j. z quod pro possessore presumendum sit vide Soc. consil. virum. vide Burb. consi. xij. vol. iij. vbi dicit q si probo me alias possedisse, z nunc q presumitur q etiam medio tempore possederim.

POMA. Qui semel. Non tamen quod si hodie probo me dominum. quod per hoc non infertur quod in preteritum fuerim dominus, vt per Aler. consi. xvj. vol. v.

* CLAV. DESEIS. Aliud in dominio. Ista regula etiam nō habet locum in aliquo iure vniuersali, puta peculio, vel apotheca. qz per statute preterito non presumitur de presenti secundū Bart. in l. in cōfirmatione. ff. de cōfirmat. tutor. sequitur Aler. consil. xlvij. vo. j. vide etiam vnā regulam quam ponit Bal. in l. si. §. necessitate. C. de bon. que lib.

* CLAV. DE SEISS. Non admittitur probatio. Limita tripliciter vt per Aler. in l. a diuo. Pio. §. si pignora. ff. de re iudic.

P. PAV. P. Possessione. Vide Aler. cōsil. cxxxiij. ad fi. z ibi subdit. fortius q talis possessio presumitur si nō fuerit allegata a parte. Contrarium tamen in hoc cōcludit ipse Aler. consil. cc. lxxx. z ibi etiam dicit q ista presumptio solum procedit ad vtilitatem ipsius rei. non autem contra eum. Et ideo si negaret se possidere, actor auderet dicere quod possidet non sufficeret, vt ibi late per eum. vide etiam Felin. in c. cum ordinem. extra de rescrip. Et ista presumptio habet locum saltem vsque ad decennium secundum Bal. in l. si minorem. prope fi. C. de in integ. rest. minorum. Aler. in d. consi. cxxxiij.

Item dum dicitur simpliciter quod ista presumptio militat cōtra possidentem, in contrarium pondera q vult Bart. in l. q te. si cert. pet. z Jas. ibi qui allegat in consi. lj. z ter. per eum allegatum. Item an hec presumptio possit allegari per successorem vniuersalem, vel singularem vide Aret. in l. Pompo. §. assessores. de acquir. possess.

f ALEX. Vide gl. add gl. in l. minorem. ā. de in integ. restit. z vide Bald. in §. sic itaque. instit. de act. z Jo. And. in c. cum ad sedem. de rest. spo. z Bar. in l. quidā in suo. ff. de cond. insti. Et ad predicta adde Lyn. in l. qui longi. C. de prescrip. long. temp. do. Ant. in c. licet causam. de prob. Bald. in l. iudicia. j. de rei vend. z in l. non ignorat. ā. ad exhi. Soci. in consi. cxlv. z per do. Aler. in consi. cvij. in v. volu.

* CLAV. DE SEISS. Solo animo perditur. Predicta procedunt in re immobili. quid autem in re mobili. Aide Aret. cons. cxx. circa medium. vide etiam aliqua in materia per Aret. in l. j. §. j. ff. de verb. obli. precedentem tamen limitationem reprehendit Panor. post Butrig. in c. cum ad sedem. de restitu spoliato.

g ALEX. Ab initio litis. Facit l. si mater. z ibi no. de excep. rei iudi. z l. non ignorabit. ā. de exhiben.

ALIA LECTVRA.

Jue possidetis. Qui semel est dominus, semper presumitur dominus ipse, z heres eius, donec probetur contrarium. Not. q semel fuit tale, semper presumitur tale, nisi probetur contrarium. Opp. ā. de in integ. rest. mino. l. si minorem. z ā. eo. l. cum te. Sol. Ibi in his que solo cursu tēporis mutantur. Opp. quod actori incumbit onus probandi, vt ā. eo. l. ij. z l. frustra. Sol. hoc ideo, quia iam fundata erat intentio actoris iuris presumptione. Oppo. z videtur quod exceptio rei sit fundata. Hā ex eo quod debita sunt ei soluta, presumitur quod debite sint soluta. vt ff. eo. l. cū de indebito. Sol. gl. in fi. quod hic non sunt soluta. sed alio modo ad eos per

6 uenerunt predia. Veniamus ad questiones. Querit† glo. vtrum verū sit in po. vt qui semel possedit, semper possidere presumatur. Et recitat opiniones, vt in ea patet. Postea ad gl. fuit facta quedā additio ex dictis domini Odo. qui distinguit mirabiliter. Aut qui

a semel† possedit, adhuc asserit se possidere, z est vera opi. Bla. z Bu. z est verum quod possidere presumitur quia animo possel. retinet.

7 vt l. licet. j. de acq. pos. qui animus† probatur per assertionem suā. vt Justi. de act. §. alie. in gl. mag. ad que facit ff. de reli. z sump. fune. l. ai si quis. §. sed interdum. Aut negat se possidere, tunc vera est opi. Jo. eadem ratione quia solo animo perditur. Not. ex hac

8 gl. quod probato initio, presumptione iuris presumitur cōtinuatio ex sola assertione partis, nisi probetur interruptio. De hoc per doc. in l. longi. j. de prescri. long. temp. z dixi in l. Celsus. de vsucap. Tamen pro declaratione istius gl. est aduertendum. nam si queris vtrum sit idem in possessione, quod in dominio in persona heredū, tunc indistincte verum est nō esse idem, quia licet defunctus posderit, heres nō presumitur possidere, nisi probetur, vt l. cum heredes. ff. de acquir. poss. sed secus in dominio. vt ibi patet, z hic. Aut querimus in persona eiusdem, z tunc aut loquimur de possessione naturali eo casu, quo nō retinetur animo, z tunc non est idē cū eo ipso quod erūt de conspectu fundi amittatur, vt l. elā possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. pos. z no. in l. i. in gl. magna. ff. de acq. posse. Si vero loquimur de possessione ciuili, vel de naturali, que retinetur animo, tunc procedit opi. Odof. est tamen hic differētia, qz qui semel est dominus, semper presumitur dominus ipse z eius heredes, etiaz si steterit per mille annos donec probetur cōtrariū: sed in po. non presumitur possidere nisi vsque ad decem annos. nā eis elapsis a iure presumitur oblitio, ex qua inducitur amissio possessionis, quod non est in dominio, vt in l. si id quod. in prin. z quod ibi no. ff. de acquir. posses. Quero vtrum distinctio Odof. que fit

9 in possessione fiat in domino, scilicet, aut negat, aut cōfitetur? Respon. qui semel est dominus, si hodie negat se dominum, non presumitur dominus. si nō possidet rem, qz potest eam habere pro derelicto, z perdere solo animo, sicut possessionem. vt in toto titulo pro derelicto. Sed si possideretur, non posset haberi pro derelicto animo solo, vt l. si quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poss. vt ibi no. z tunc indistincte, semel dominus, semper presumitur dominus. Querit gl. quid econtra, vtrum qui semel non possedit presumatur hodie possidere. Dicit gl. q non. z dicit verum, qui semel nō possedit, hodie presumitur etiam nō possidere. sed standum est probationi, quam debet facere ille qui dicit. vt in legib. allegatis in gl. ideo hodie fiunt interrogationes, an quis possideat. vt ff. de rei vendi. l. si. Ultima gl. alias Ly. intrat materiam de presumpt. hic. z in l.

10 si. ff. q met. cau. z dicit,† q quandoq; super facto certo ler aliquid statuit contra veritatē facti. z ista est fictio de qua late diximus in l. si is

11 qui pro emptore. ff. de vsuc. Quandoq; lex† aliquid presumit super facto dubio, z est propie presumptio. z ista diuiditur in multas species, de quibus doct. aliqu. mutuum tractant hic plenius quam alibi, per Hosti. in summa de presump. per Spec. in tractatu presumptionum. Quantum ad propositum, vt declaremus text. z

12 gl. dic quedam † est presumptio iuris, & de iure, vt quando lex pre-
sumit aliquid, & super presumpto disponit, tunc non admittitur
b probatio in contrarium. b vt infra arbi. tuto. l. fin. de do. ante nupt.
auth. sed iam. & infra ad Macedo. l. fin. in fi. de adult. l. si quis adul-
13 terij. Quedam est † presumptio iuris tantum, vt quando lex simpli-
citer aliquid presumit, & tunc admittitur pbatio in cõtrarium, vt in
omnib. legib. hic allegatis in glo. & in l. nostra.

c **Verum** q̃ lex nostra dicit, q̃ quicquid fuit in preteritu, presumitur c in presens, ideo examinemus qualiter procedunt predicta. Ad q̃ sciendum est quod quedam sunt, ex quib. aliquid necessario sequitur, si fuit in preteritũ, ergo est in presenti, vt in parentela, que non potest tolli, & ideo ex necessitate olim probatur, parentela hodie, vt l. non epistolis. & l. non nudis. ff. eo. & multa alia. Si semel est verum, quem esse mortuum in preteritum, erit verum in futurum ipsum esse mortuum, nisi miraculose resuscitaretur. l. nam ad ea. ff. de legi. & in istis nõ solum presumitur, sed necessario probatur. Quedam sunt, que cursu temporis necessario mutantur, vt etas, & tunc q̃ semel fuit hodie nõ presumitur esse, vt l. cum te. ff. eo. in fructib. qui necessario corrumpuntur, vt l. j. de glande legenda. Quedã sunt que mutantur contingenter & contingenter durant, & hic est dubium. Aut enim mutantur contingenter, absque facto nostro, & tunc ex preterito lex nihil presumit scilicet nec durare, nec mutatum esse. exemplum in numero filiorũ, & ideo ei, qui dicit incumbit probatio. Si enim dicis modo esse, probare debes, vt l. spadonem. §. qui absolutus. ff. de excu. Si dicis eos defecisse debes probare. vt ff. ad Treb l. ex facto. §. pen. Facit ad hoc quod dixi modo de eo, qui olim nõ possidebat. Quedam sunt, que mutantur contingenter, tamen facto nostro interuenente, & tunc procedit hec lex, quia q̃ semel fuit tale, semper presumitur tale. secundum distinctionem quam dedi §. scilicet aut quis cõfitetur, aut negat. Quedam sunt que contingenter mutantur facto alterius. exemplum, Titius habet te obligatũ, q̃ Titius liberet te, non potest contingere facto tuo, nec meo, sed Titij, & ideo isto casu lex nihil presumit, sed ei, qui dicit, incumbit onus probãdi, vt l. hoc iure. ff. de sol. & ibi dixi. no. per Lyn. in l. ij. j. de in. emp. & per Imo. in c. sup per his. extra. de accu. & ideo in proposito si esset contentio inter nos de dominio tertij, vel possessione tertij, debet probari dominum, vel possessio presentis temporis, de qua agitur, nec esset omnino valida presumptio huius legis. ¶ Vltimo quero, ago contra te rei vendicatione ad fundum. Tu dicis me tibi donasse, vtrum ex hoc sit fundata mea intentio, adeo quod te non probante donationem, condemneris? Videtur casus quod sic, & hoc videtur dicere Dyn in c. nullus plurib. extra de reg. iur. in vj. In contrariũ est tex. ad literam extra. de excep. c. cum inter. & melius in c. cum venerabilis. & extra de reg. iur. in vj. c. exceptionem obijciens. Dixi in l. non vtique. ff. de excep. Facit quod dixi vobis §. eo. l. j. & secundum hoc oportet nos ponere aduersarium hic defunctum, fuisse dominum.

ADDITIONES.

a ¶ Aut qui semel. Adde Alex. de Imol. in consil. cxxxiij. versic. nec ob. & ibi concor. & in consi. lxxx. circa prin. versi. & si qui sunt. in ij. vol. Fran. cur. in consi. xxiij. & do. Sphi. Cor. in cõsi. xxiij. & in cons. cxxx. in j. parte, & quod ille qui possidet, & si probat se hodie possidere, presumatur olim possedisse, adde Sali. in l. ex persona. §. eo. quẽ refert, & sequitur dominus meus Soci. in consil. lxxxix. in j. parte, vbi hoc intelligit verũ, si cum possessione de presenti concurrat aliqua ratio vel presumptio per quam possumus coniecturare, q̃ in preterritum possederit.

b ¶ Probatio in contrarium. Adde, & intellige, vt hic per Bald. & Pau. de Cast. in ea l. & iuxta ea que ibi posui.

c ¶ Presumitur in presens. De hoc quando ex preterito presumatur in presens, vel in futurum, vel ecõtra, vide late per do. Alex. in consi. xiij. versi. ex his. in j. vol. duplicatum in ij. vol. consi. cij. & vide §. in j. addi. in versi. vlti. & ad ibi dicta adde Alex. de Imo. in consil. cvij. in v. vol.

LEX XVII.

1 ¶ Quem esse natum in seruitute vel libertate, probat qui asserit.

2 Prioritas, vel posterioritas temporis, quando est fundamentum intentionis, illud ab eo debet probari, nisi contineret delictum, & numero 4.

Titulus rei, de quo excipit, quando presumatur ante lit. contestã.

Matrem. Qui est in possessione seruitutis, debet liquido probare se ex libera esse natum. h. d. ¶ Ex hac l. sumunt quidã, q̃ qui est natus ex ea, que semel fuit ancilla, presumitur natus ex ancilla, nisi probetur contrariũ, q̃ gl. nostra non approbat. & bene. Nulla est enim ratio quare magis quis presumatur natus tempore seruitutis, quã tẽpore libertatis.

1 Sed † veritas est ista, qr vtrum quis fuerit natus ante manumissionem, vel post, ei incumbit onus probandi, qui dicit, siue sit actor, siue reus. Aut ergo actor agit cõtra eũ qui est in possessione liberta-
tis, dicens ipsum seruũ esse, & tunc incũbit ei onus probãdi. q̃ preter eius fuerit ancilla, & iste natus tẽpore seruitutis, aut contra aliquis sit in seruitutis possessione. & vult dicere se liberũ, tunc debet docere se natũ post manumissionem, vt hic clare tex. dicit. idem
a in l. eum actum. in fi. ff. de neg. gest. & l. nõ solum §. sed vt probat. de no. ope. nun. Facit q̃ habuistis §. de pet. here. l. ij. Facit etiam rescrip. c. fi. in cle. & quod ibi plene no. quod tene menti ad infinitas res. Tetigi in l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. de no. ope. nun. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Sed vt probari. Et vide & legitur & no. in l. circa ff. omnino Bar. in l. si prius. in ij. opp. j. partis. de no. ope. nun. & ad quasi possessionem seruitutis. q̃ not. Bal. in l. ad probationem l. ij. j. eo. & per Inn. in c. ex transmissa. de resti. spo. An quis presumatur possessor libertatis, vide per Bal. in l. ij. C. de senten.

ALIA LECTVRA.

Matrem. Quando non sufficit factum esse ob-
bet parte temporis. debet probari
2 ctum tempore competenti. h. d. ¶ Opp. q̃ † alius probetur ingenuitas. §. per restitutionem natalium sententiam. & similia. gl. dicit fateor. ¶ Secundo opp. in dubio bemus presumere p libertate, vt l. inter pares. ff. de iudi. Sed immutur q̃ si probaret se natam ex illa matre simpliciter. q̃ ficeret, quasi presumeretur nata ante manumissionem. sic pretur in deterius cõtra libertatem. Hic videtur velle sumatur, nec pro. nec cõtra, sed qr ista erat in quasi possessuitutis, debuit probare se ingenuã clare, & qr nõ probauit.
5 cubuit. vide gl. ex hac l. cũ gl. habes q̃ † quicunque prioritas sterioritas tẽporis pertinet ad fundandã intentionẽ actoris actor debet hic probare limitatum tempus, vt hic. & j. de donup. l. de reb. & l. eũ actum. & ibi no. in fi. gl. ff. de neg. gest. de inrui. nauf. l. j. §. fi. & l. ij. Sed qñ prioritas. vel posterioritas tempest causa alicuius exceptionis. tunc excipiens debet probare.
4 innuit gl. expressius no. extra de rescrip. c. fin. in cle. & intelligo. contineret delictũ. quo casu sufficit per reum probari. tamen qui
5 do reuocatur in dubio an sit delictũ. † verbi gratia. accusas me occidi Titium de mense Maij. & ego excipio q̃ Titius erat exbannitus. & produco quomodo fuit exbannitus medio mẽse Maij. Certe puto q̃ presumatur delictum cõmissum tẽpore quo impune poterat cõmitti. primo per regulam l. merito. ff. pro. Secundo
6 l. ij. §. de pet. her. Si vero reus † excipit de suo titulo. certe in dubio presumitur q̃ titulus precessit litem etiã si non probetur. vt vi ter in tex. & gl. Ratio. qr si presumeremus ipsum emisse post litem
7 presumeremus delictum. † Et ex predictis sit cautus aduocatus. nam si do libellũ, petens centũ que mutuauit, fonnet articulus concludant tã ipsi articuli. quã ipsorum testium dicta conprecessisse lit. contesta, alias succumberet, qr mutuum contra post, non põt venire in iudicium. vt l. nõ potest. ff. de iudi. Dide tẽpore, idem de loco. Haz si quelibet pars loci nõ est sui
8 debet probari de parte loci limitati, vt l. nõ solum. §. sed vt p ri. ff. de no. ope. nun. & ibi dixi. & l. de pupillo. §. qui nunciat.

LEX XVIII.

a b **Cum precib.** a presumitur verum quod con tur in instrumento b nisi pro contrarium, hoc dicit.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Cum precib. Vide Barba. consi. xliij. volu. j. & vol. j. & Ro. consi. cc. & vj. & Imo. consi. iij. & consil. xxvij. in fi. & lxxiij. & consi. xcij. & xciij. alias cxiij. consi. cxxviij. & Bal. & lxxv. & xciij. & xcvij. & Alex. cxxiij. vol. ij. & xxiij. vol. ij. & cxvj. eo. in fi. Item in dubio sustinendus est contractus l. status. §. j. in fi. ff. de dona. inter vir. & vxo. & Bal. consi. xxvi. seq. iij. parte. & Cur. in repe. l. admonendi. de tutelar. & Alex. cij. vol. v. & Soc. cclxvij. vbi ponit an sit verum quod instrumfit probatio probata. & facit rem liquidam.

b ALEX. ¶ Instrumento. No. presumptionem pro instrumenmitta vt not. Bart. in j. C. de iur. cal. & ibi an presumatur proscriptura adde l. si scriptum. §. cod. Idem limitat hic in munor. l. minor. xxv. ann. omissam. ff. de minor. & vide que in materia l. ille a quo. §. j. ad Trebellianum.

ALIA LECTVRA.

Cum precibus. Statur instrumento probetur contrarium. Nota quod dixi in summario. ¶ Oppon. & videtur non admittitur probatio in contrarium. vt §. arbitr. tu de vsufructu legato. l. si alij. Bio. dicit quod illa sunt speciadic quod in l. ij. arb. tute, constabat scriptum voluntate testanon admittitur probatio in cõtrarium. & est ibi speciale. aliter set probari contrarium, scilicet quod licet mea voluntate ptum. tamen ficte fuit factũ. & simulate, vt l. Labeo. de sup. leg. alij. §. alleg. que concordat cum ista, qr statur scripture, dum

rarium probetur. ¶ Circa hanc legē quero in quo iudicio hoc probabitur? Respon. dupliciter pōt intelligi. Primo si ponas aduersarium illum fundum possidere, dabitur libellus in rei vendicatione, ⁊ si excipiat de donatione, ⁊ producat instrumentū, tunc iste probabit contra tenorem instrumenti. Alio modo, si ponas istū possidere, qꝫ principaliter adeatur iudex, vt pronunciet illud instrumētum errore, vel falsitate scriptum. Et hoc videtur velle hec litera, que permittit principaliter iudicem ob hoc adiri. ¶ Sed quo iure hoc fiat? Videtur per iudicis officiū, vt l.i.§.j.ff.de ferijs.⁊ ff.que in fine ap.rescin.l.j.in prin.⁊ quod ibi no. facit quod no. Inn. in c. fi. extra de offic. iudi. Sed contra hoc opp. imo videtur quod hoc debeat fieri actione de dolo, vt l.⁊ eleganter. in prin.ff.de dolo. vel actione ex eo cōtractu, vt l. ex empto.§.his qui vina.ff.de ac.empt. Solu. hic Imperator soluit contrarium, dum dicit, nec ad nomen facte donationis peruenit. ¶ Scias enim quod quādoqꝫ saltem contractus celebratur, qui est nullus, vel qꝛ dolus dat causam contractui, vel ex causa, ⁊ tunc petitur qꝫ rescindatur quatenus de facto processit allegatis legib. in contrariū. Quandoqꝫ nullo modo contractus interuenit nomine, ⁊ tunc non habēt locum ille leges, sic loquitur hic. ¶ Quero quis citabitur in hoc iudicio? Respon. aduersarius, etiam notarius, alias sententia lata cōtra vnum non faceret preiudicium alteri, vt ȷ.de fide instru.l.ij. Ad precedentem le. quod hic requiratur incidenter, facit ş.eo.l.si scriptum, ⁊ de ordine iudic.l.j.⁊ ibi dicam.

LEX XIX.

1 Exceptiones quo ordine proponantur.⁊ nu.2.3.4.⁊c.
5 Quando iudex in lit.contest.reseruat exceptiones, talis reseruatio intelligitur tam de peremptorijs, quam dilatorijs.
6 Terminus ad probandum, primo est dandus actori, ⁊ post reo, licet communiter vtrique detur, ⁊ nu.10.
Testes quando admittantur publicatis testibus.

Exceptionem [a] Exceptio dilatoria solutionis pōt proponi ab initio sed debet probari post intentionem actoris fundatam.h.d. ¶ Op. de l.fi.ȷ.de excep. ¶ Solu. dicit gl.⁊ bene, quedam † est exceptio peremptoria, ⁊ ista debet opponi, ⁊ probari post lit.contest.l.peremptoria.ȷ.sent.re.non pos. Quedam est exceptio dilatoria, ⁊ hec duplex est nam quedā respicit iudicium tantum, vt qꝛ opponitur contra personā actoris. vel iudicis, ⁊ ista similiter debet opponi, ⁊ probari ante li.contest.vt d.l.fi.ȷ.de exce.
5 Quedam est † exceptio dilatoria.s.pacti.de non petendo vsque ad certum tempus solutionis, ⁊ ista debet ab initio proponi. probari autem postquam actor demonstrauit intentionem suam, vt hic dicitur. quod ab initio proponatur non est necessitatis, sed est volū-
4 tatis. ¶ Sed quero, quid si exceptio † dilatoria solutionis [b] fuit o-
b missa. quid habebit iudicare iudex? Dico, quedam est exceptio dilatoria solutionis, que inest ipsi obligationi, vt quādo pactum de non petendo vsqꝫ ad diem apponitur incontinenti, puta in instrumento, tunc iudex non poterit aliter condēnare, nisi quatenus natura obligationis patiatur. hoc modo, condēno te ad centū dāda in Paschate.⁊ hoc est quod dicebat Pau.iurisconsul. penā incontinenti appositā inesse obligationi, vt l.lecta.ff.si cer.pe. Sed si illa exceptio fuisset opposita. iudex absoluit reuz, quasi actor ante diē male ageret. vt l.item qꝛ.ff.de pac.l.j.in fi. quando di.vsufr.leg.ced. Si vero exceptio dilatoria solutionis non inest obligationi, vt in pacto facto ex interuallo, tunc si non opponatur, simpliciter reus condemnatur natura actionis, vel obligationis, que non est elisa per oppositionem exceptionis. Facit ad hoc quod not. Inn. extra de except.c.pastoralis. ¶ Oppo. quod postquam sunt testes publicati reus non potest producere testes, vt in authē. at qui semel. hic posita. Dicunt quidam, quod lex hodie corrigitur, sed ibi dicemus quam vide.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Exceptionem. Limita tamen primo in exceptione excommunicationis vel banni. capitu. pia. de excep. in vj. capi. exceptionem. de excep. Bart. in l. eleganter. §. si quis post. de condic. indebi. Item limita nisi per errorem facti esset omissa. l.j.ş. de iuris ⁊ fact. ignorantia. Item limita nisi datus esset terminus ad opponēdum de nouo, quoniam transacto termino opponi poterit, quādo dicit opponens sibi de nouo ad notitiā peruenisse. c. pastoralis. de exce. no. Bar. in l. mācipiorū. de opt. leg. ⁊ de hoc vltimo qn̄ talis exceptio superueniēs pendente iudicio ⁊c vide Bart. in l.j.ff.de exce.⁊ ibi dixi. P. P A V. P. ¶ Exceptionem. An autem exceptio declaratoria superueniens post cōclusionem in causa possit opponi, vide Roma. singulari ccclij. inci. tu scis.

b ALEX. ¶ Dilatoria solutionis. Adde Bar. in l. lecta. vbi vide, si certum pe.⁊ omnino. in l. eum qui ita. circa fi. de verb. oblig.

ALIA LECTVRA.

Exceptionem. Hec lex intelligitur de exceptione dilatoria solutionis, ⁊ sic omnimo nota. quod hec exceptio debet opponi in initio. quod intellige ante lit. conte. vel in ipsa lit. contest. quia dicit quod debet probari post. Itē not. quod exceptio debet reseruari post. ⁊ sic no. pro
5 practica † commum. quando iudex iubet litē contestari reseruatis exceptionib. quod intelligitur de peremptorijs. ⁊ dilatorijs solutionis, non de alijs. vt ȷ. dicam. Facit ȷ. de prescrip. lon. temp. l. emptor.
6 ¶ No. † qꝫ primo dandus est terminus actori ad probandū intentionem suam, quam reo ad probandum exceptionem, licet cōiter detur vtrique simul qꝫ sic. ȷ. dicam. ¶ Op. de l. fi. ȷ. de excep. Huius timore gl. hic distinguit plenius quā glo. dic. Quedam est exceptio
a dialatoria, quedam perēptoria, Itē dilatorie [a] quedam † est iudicij,
7 que opponit̄ contra personā iudicis, vel iurisdictionis, ⁊ hec debet opponi in initio, vt l. fi. ȷ. de excep. ⁊ intelligo in initio, antequā alia proponatur, nam si quam aliam opponeret dilatoriam, vel peremptoriā, videretur in iudicem consentire, vt l. licet ⁊ si susceperit. in princ. ff. de iu. extra de iu. c. inter monasterium, ⁊ ibi no. Inn. ⁊ Ber. Non obst. l. non videtur. ff. de iudi. vt ibi dixi. Si vero est dilatoria, que opponitur contra personā actoris, vel contra libellū ⁊ similia, tunc debet opponi, ⁊ probari ante lit. cont. vt l. ita demū. ş. de proc. ⁊. ff. de proc. l. Pomponius. §. rati. qꝫ intellige, nisi terminus sit statutus, qꝛ tunc vltra non poterit secundum doc. nostros, vt per Dy. in ca. indultum. de reg. iur. in vj. ⁊ per Cy. in l. iudices. ş. de iud. ⁊ ex-
8 tra de excep. c. pastoralis. ¶ Si vero † est exceptio dilatoria solutionis, ⁊ tunc debet opponi in initio, vt hac lege, ⁊ hoc videtur ex
9 necessitate. qꝛ litera dicit oportet. ¶ † Quedam sunt peremptorie, ⁊ iste possunt opponi, ⁊ probari post litē cont. vsqꝫ ad sententiam, vt ȷ. sent. rescin. non pos. l. peremptorias. Proponi etiā possent ante lit. contest. ⁊ reseruari postea. vt ȷ. de prescr. long. temp. l. emptor. tamē hoc non est ex necessitate. Fallit in aliquib. casib. qui possunt opponi, ⁊ impediunt litem contestari, si opponantur in declinatione, alias secus, vt ibi per Jaco. But. ⁊ l. eleganter. si quis post. ff. de condi. inde. Fallit in alijs que possunt opponi post sententiam, vt not. ş. de iur. ⁊ fac. igno. l. j. Fallit si certus terminus esset statutus, vt d. c. pastoralis. Opp. dicitur hic quod reus debet probare exceptionem postquam actor non probauit intētionem suam. Contra, nonne statim est fundata intentio actoris, cum reus opponit exceptionē pacti de non petendo ad tempus? Gl. dicit intellige ipsam esse propositam sub conditione. Tu dic idem, si opposita esset simpliciter, vt dixi ş. eod. l. pro. ⁊ ş. eod. l. j. ¶ Opp. si reus probat exceptionem post actorem ergo admittitur testis post didicita testificata contra de authent. qui semel. ȷ. eo. quam quidam habent in
10 tit. de te. Glo. dicit intellige quod testificata non didicerunt. Et † ex hoc insurgit hodie practica communis, quod datur vtrique parti terminus simul instrumenta producendi, vel alias probationes, nam per testes non admitteretur, si vellet probare post didicita testificata, vt no. in auth. de testa. §. illud. colla. vij. in glo. super verbo,
11 non habebit. Videte, † publicatis testib. non admittitur super eisdem articulis testis. Ita loquitur auth. at qui semel. sed super nouis nihil est quod impediat, sed articuli rei ad probandum, exceptionem sunt noui, continentes aliud quam id, super quo deposuerant testes actoris, ideo etiam post publicationem admitteretur talis probatio per testes. Et secundum hoc si reus vellet, non deberet dari sibi terminus, quando datur actori, quod verum est ad probandum exceptionem, vt dixi, sed si reus vellet probare aliud, contra intentionem actoris directo, tunc non posset post publicationem, ⁊ ideo dandus est terminus. Dicam plene in auth. at qui
12 semel. Facit c. duobus. extra de rescrip. in vj. ¶ Quero, † quid si hec exceptio non fuit opposita, qualiter pronunciabit iudex? Respon-
b deo, Aut exceptio [b] dilatoria inest obligationi, vt puta exceptio incontinenti apposita, vt l. lecta. ff. si cert. pet. tunc iudex cōdemnabit reum ad soluendū, in tempore statuto, ⁊ non vltra, qꝛ natura actionis ⁊ obligationis non patitur, qꝛ sibi inest hec dilatio. sed si fuisset opposita hec exceptio iudex absolueret, quia ante diez male agit, vt l. j. in fin. ff. quando di. lega. ced. Si vero hec exceptio non inest si non opponatur iudex condemnaret simpliciter, vt insti. de except. §. temporales. de hoc per Inn. in c. pastoralis. extra de excep.

ADDITIONES.

a ¶ Item dilatorie. Adde quādo possit vel debeat opponi exceptio dilatoria ornatissime, ⁊ plene per Felin. in c. exceptionem. vers. prima regula. de excep. ⁊ quādo exceptio dilatoria possit opponi post terminum, ⁊ etiam post litem contest. per eundem Felin. in c. pastoralis. eo. ti. ver. dum dicitur. Et adde quod si exceptio dilatoria est apposita post terminum, ⁊ per iudicem admissa parte non opponente quod tenet oppositio. Item Francis. de Aret. videtur sentire in c. de causis. de testi. de quo per Felin. in d. c. pastoralis, versicu. vltimo examino.

b ¶ Aut exceptio. Adde videndum de hoc etiam per eundē Bart. ⁊ ibi Imo. ⁊ doct. in l. eum qui. §. qui ita. ff. de verb. oblig. ⁊ doc. in l. lecta. ff. si cer. pet. ⁊ dominus meus Soci. in consi. mihi. clxviij. in iij. volu. sequitur hic dicta Barto.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

AVTHENT.

At qui semel. Ista est optima materia,sed tēpus nō patitur examinari.
¶ Opp.de l.exceptionem.§.eo.Sol. Dicunt quidam ꝙ
illa lex corrigitur.Canoniste dicunt contra,ꝛ bene:nam hec auth.
a debet intelligi qd post didicita testificata[a] non possunt testes pro-
duci super eisdem articulis,super aliis sic,qꝛ in aliis non subeit ti-
mor subornationis. ¶ Opp.de l.si quis testib.§.tit.j.Sol.ad repro
bationem testium bene possunt produci testes,post didicita testi-
ficata,non alias. ¶ Querit gl.nūquid in causa appellationis po-
terunt de nouo testes produci.Dic vt dixi in l.per hanc.§.de tēp.
app. ¶ Quero,que dicatur quarta productio. Dicunt quidā qd
in vna dilatione possunt fieri plures productiones.Canoniste di-
cunt,quod vna productio dicitur vna dilatio,ꝛ due dilationes di
cuntur due productiones,ꝛ sic de singulis.Hoc no.per tex.in c.in
causis,ꝛ c.vltra tertiam.extra de testi.ꝛ ibi per gl.ꝛ Inn.ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Testificata.Hoc habet locum siue quis didicerit te-
stificata testium suorum,siue aduersarij,vt not.gl.in corpore vnde
sumitur,ꝛ hic,ꝛ Bar.ea.auth.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Testium productiones,quando,ꝛ quo ordine fiant, ꝛ de atte-
stationibus,ac examinatione eorundem.per totam auth.
a At qui semel [a] Ista auth.posita est in hoc titulo,ꝛ sumitur ex corpore
multū precise,ꝛ legitur per gl.in l.exceptionē hic posi-
tā.Quidam legunt eā super l.fi.C.de testi.ꝛ habet ma-
teriam valde singularem,nec eā habemus alibi,quam hic,ꝛ in cor
pore vnde sumitur.Et diuiditur in duas partes. Primo ponitur
quādo quis didicit testificata.Secundo qn hoc non apparet, sed
dubitatur propter pluralitatem productionū.Secunda ibi,si ve-
ro.Et secunda pars sumitur ex corpore de testib.§.qꝛ vero,vsqꝫ ad
ver.illud tamen.Ex illo versi.illud tamen.sumitur prima pars hu-
ius auth.ꝛ sic transumptiue posita est.Et breuiter.h.d.Discere te
b stificata, impedit quem testes de nouo producere.[b] Prima vero
productio non impedit de nouo,vsqꝫ ad tertiam productionē pro
duci.Quarta autem sine solennitate hic adhibita,nullatenus per
1 mittitur.h.d. ¶ No.†quod vbi est certum quez didicisse testificata
non admittitur ad producendum testes de nouo. ¶ Secūdo not.
2 quod†vbi est dubium ex prima,secunda,ꝛ tertia,productione,non
presumitur contra producentem,sed ex quarta presumitur cōtra
eum,ideo non admittitur,nisi cum iuramēto hic prestito. ¶ Op.
ad primam partem de l.exceptione.hic posita,ꝛ de l.si quidē.§.de
excep.ꝛ l.officium.ff.de rei vendi.dicunt quidam quod in illis ll.fit
c probatio exceptionis per instrumentum.[c] Si autē quis velit face
3 re per testes,non posset hodie per istam auth.ꝛ ideo hic ponitur,
quasi l.Codicis corrigatur,ꝛ hoc tenet gl.hic,ꝛ in corpore vñ sumi
tur.circa prin.ij.gl.mag.ꝛ in d.l.officium.Iaco.de Are.dicit ꝙ ille
leges in nullo corriguntur,qꝛ hic loquitur quando productio fit
de nouo super eodem articulo,leges contrarie qñ productio fit su
per alio.Alius enim est articulus exceptionis ab articulo inten-
tionis actoris,ꝛ istud probatur per c.causam.extra de testi.in glo.
magn.ꝛ c.fraternitatis.ꝛ in c.intimauit.ꝛ istud tenetur cōmuniter.
hoc ꝓbatur ex tex.huius authē.ꝛ in corpore vnde sumitur.Dicit
enim qui semel,aut bis testes ꝓduxerit.testificata didicerit.loqui-
tur ergo de his,que testificata sunt super his ad que testes produ
cti sunt.Sed super articulis nouis nunquam sunt testes producti
nec fuerunt,ergo tex.huius authen.non potest habere locū. ¶ Et
pro hoc facit tex.multum in corpore in §.qꝛ vero.ibi,aut non testi
ficatis addimentum.Ex quo apparet qd non potest addi ad ea,
que iam testificata sunt,per nouam productionem,sed illum text.
intelliges,vt j.dicam. ¶ Oppo.secundo,si hec authen.est vera,er
go testes nunquam poterunt reprobari,contra l.si quis testib.ꝛ l.
ti.j.ti.j.Sol.dicit gl.quod testes non possunt de nouo produci,nisi
ad reprobationem priorum,vt in contrariis. Hoc intelligo verū
quando fit reprobatio respectu persone,ꝛ sic est nouus articulus,
sed si vellet improbare respectu dicti,dicam j.in questioni. ¶ Ad
4 secundam partem opponit.†ꝛ videtur,quod non admittatur, nisi
vna productio,quia vna tantum dilatio est concedenda,vt l.fin.ff.
de feriis.ꝛ §.de dilatio.l.j. ¶ Huius timore fuerunt opin.gl.nostro
rum.quidam dicunt,quod iste leges corrigantur, ꝛ sic hodie plu-
res dari possunt dilationes.Alij contra.quia hic loquitur de plu-
ribus productionibus factis intra eandem dilationem.Et in hac
opi.est glo.nostra hic.ꝛ in d.l.fin.de feriis.ꝛ in corpore vnde sumi-
tur.in princip.prime gl.mag.Canoniste extra eo.de testi.ca.in cau-
sis.dicunt productionem vnam,id est, vnam dilationem,ꝛ ita di-
cunt obseruari de consuetudine. ¶ Mihi videtur,quod opin.gl.
nostrorum sit verior recte intelligendo. Ad cuius declarationem
5 sciendum est qd†quandoque quis vult impedire aliquem testem
de nouo producere,propter lapsum dilationis,ꝛ illa nō est no
materia.Dic vt d.l.fin.de feriis.ꝛ §.de dila.l.j.ꝛ ibi per doc.ꝛ
non attenditur vnitas vel pluralitas productionis,sed solum cur
sus temporis,ꝛ negligentia partis intra illam dilationem. Quan
doqꝫ quis vult impedire testium productionem propter multitu
dinem probationum,alias testium productorum,ꝛ tunc nō atten
6 ditur cursus temporis, nec pluralitas productionis, qꝛ in p
actu producendi potest peti,vt illa multitudo testium refrenetur
vt l.prima.in fi.de testibus,ꝛ extra de testibus.c.signific.ꝛ ista si
7 liter non est nostra materia. Quandoqꝫ quis † vult impedire pro
ductionem testium,propter pluralitatem productionum,ꝛ ista e
materia huius authē.in fin.Quandoqꝫ quis vult impedire noua
productionem,propter renunciationem factam vel cause conclu
sionem,que idem est.Et ista etiam est nostra materia,que licet no
tangatur hic,tamen tangitur in corpore vnde sumitur,in prin.§.
vero.ibi,mox concluserint,dicit gloss.id est,renunciauerint pro
ctioni testium.ꝛ ibi concludente d.gl.id est,renunciante. Quand
que quis vult impedire nouam productionem testium propter p
blicationem, vel propter aperturam testium, vel attestatione
factam,ꝛ hec etiam est nostra materia, ꝛ tangitur in corpore
quia vero.ibi,ꝛ edictum accipiente.exponit gloss.id est,apertu
testium, ꝛ in plurib. aliis locis illius §. Quandoque quis vult
pedire nouam productionem,ideo,quia quis didicit testific
ista est materia nostra hic,in prin.ꝛ in corpore in fi.d.§.de qu
istorum per ordinem videamus.
8 Circa primum queritur qualiter†intelligatur noua p
ctio, vt sciamus vtrum sit vna vel plures. Et v
xi,quidam dicunt vnam productionem,id est,vnam dilationē.
secus,quod est verius.Declarat tex.hic,ꝛ in corpore,non admi
quartam productionem,propter timorem subornationis. Si qui
dem ergo testes sunt producti,ꝛ non examinati,nō habeo hoc pro
vna productione,qꝛ cessat ratio huius authen. non enim est timor
ne quis didicerit testificata,quādo depositiones non sunt recepte,
intelligo ergo productionē cū examinatione. Si ergo intra vnam
dilationem producit quis primo aliquos testes,qui sunt examina
ti secundo,ꝛ tertio alios, non admittetur quarta productio, pro
pter timorē subornationis. Idem dicemus,si hoc fecerit intra plu
res dilationes,pone quod secunda dilatio fuit data ex causa, ter
tia ex causa,non attendam pluralitatem dilationum,sed pluralita
tem productionum, examinatione secuta. tunc enim subest timor
subornationis, vt dixi. Idem dicerem, si ab initio in schedula vel
voce nominauit omnes testes suos,postea autem per plures dies
vel vices fecit eos examinari. Iste enim dicētur plures produc
9 nes. Nam†ad solicitudinē partis,pertinet non solum exhibere
mina, vel producere testes, sed instare, vt persone examinentur
testib.l.si quando.§.ꝛ ibi dixi.ꝛ intelligo quando post primam p
ductionem ꝛ secundam,interuenit interuallum tale,quod non
test dici continuata productio.tunc enim dicentur separate p
ctiones,secundum l.continuus.in princ.de verb.oblig. ¶ Sec
10 do quero,†qualiter petatur quarta productio? Respon.non de
peti simpliciter,qꝛ tunc indistincte denegaretur,sed debet peti
iecta causa,quia primitus istos testes producere non potuit,
paratus est iurare,secundum ea que in ista auth.ꝛ in corpore c
tinentur.Et ita dicit Inn.extra de testi.c.significauerunt.quod
d tis placet.[d] ¶ Quero,quid si fuit†admissa quarta productio ab
11 que hac solennitate,an dicta testium valeant? Breuiter tex.in co
pore vnde hec auth.sumitur, videtur dicere omnino non adm
id est,omnino non concedi,vt ibi exponit gl.ꝛ sic videtur quod
valeat.Sed iste tex.loquitur quando interuenerunt hec tria. Sc
cet pluralitas productionis,renunciatio seu conclusio,publicatio
seu apertura,tunc enim si admitteretur quarta productio,omnino
non valeret,vt ibi dixit text. Sed quando subest solum pluralitas
productionis , tunc si admitteretur, valeret, quia non reperitur
prohibitum,nisi esset alia causa impediens, de qua dixi, ꝛ infra di
cam.Et hoc vltimum videtur tenere Innocentius, extra de testi
bus. capitul. in causis, ꝛ capitul. vltra tertiam. Et hoc de primo
sufficiat.
12 Circa secūdum,cum † quis vult impedire testes de nouo
produci propter renunciationem vel cause con
e clusionem,[e] videndum est an possit. Tex.in corpore, videtur quod
talis renunciatio ꝛ conclusio nō noceat, nam potest admitti no
productio cum solennitate hic posita. Et hoc expresse determ
glo.§.de iudi.auth.iubemus.Canoniste contra extra de testi.ꝛ de
f testib.ꝛ c.constitutis.el.ij.[f] Breuiter sic dicas. Aut illi testes,qui de
nouo producuntur poterāt a parte produci tempore renunciatio
nis ꝛ conclusionis:ꝛ non admittetur noua productio.licut
ei renunciare iuri suo,sicut potest renunciare productioni instru
mentorum,vt in l.iij.§.de fide instrumen.Sed si illos producere nō
potest,propter ignorātiam,tunc talis renunciatio ꝛ conclusio non
est impedimento , quin de nouo producantur cum solennitate hic
posita

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

posita. Hoc colligit ex text. in corpore vnde sumitur, vbi colligitur forma talis iuramenti, quod hic debet prestari. ibi dum dicit, propter quod non valuit primitus, &c. Hoc etiam apparet per rationem, nam renunciatio non porrigitur ad ea, que quis non sciebat sibi competere, vt l. mater. ff. de inoffi. test. & l. legitimam. ff. de petit. heredita. hoc tangitur etiam per Joan. Andr. in ca. constitutis. in
14 fi. extra de testibus. vel in c. cum venissent. Et hoc † est verum quando agitur ciuiliter. Si vero ageretur criminaliter, tunc forte renunciatio vel conclusio non esset impedimento, quin iterum producatur, vt l. iuris gentium. §. si paciscar. ff. de pactis. ¶ Quero, † quid si
15 vnus tantum renunciauit, vtrum preiudicet alteri? Certe non. Tex. est in authen. iubemus. §. de iud. & in corpore vnde sumitur.[g]
g
16 ¶ Quero, vtrum renunciatio † facta in causa principali porrigatur ad causam appellationis? Respon. non, quia in causa appellationis possunt produci noue probationes, & noui testes, vt l. eos. §. de appella. & l. per hanc. §. de temp. app. nisi expresse hoc diceretur, quod ad causam appellationis hoc porrigatur, vt in Spec. de renun. & conclu. §. j. & per Inno. extra, eo. c. intimauit. & in c. cum venisset. & c. constitutus. Et hoc de secundo.

17 **Circa** tertium, scilicet quando vult impedire nouam productionem, propter † publicationem, an possit? Com-
h muniter dicitur quod sic.[h] Et pro hac parte vide tex. in l. admonendi. ff. de iureiur. secundum secundam lec. Pilei ibi positam, & vide Joan. Andr. in d. c. de testib. extra de test. & c. constitutus. & in Spe. de teste. §. satis. versi. sed nunquid ante publicationem. In contrarium videtur tex. in corpore & vnde sumitur. dicit enim quod etiā post publicationem admittitur noua productio cum iuramento &
i solennitate hic posita.[i] Breuiter sciendum est, quod quedam est publicatio, que fit ad hoc vt scriptura facta de dictis testiū, sit publicata & fidem faciat. de quo in l. gesta. §. de re iudic. & in l. solam. §. de test. Quedam est publicatio, id est, manifestatio seu notificatio facta partib. de dictis testium, & de hac loquitur tex. in corpore, dum
k glo. exponit edictum, id est, aperturam. Isti enim duo actus[k] communiter fiunt simul & semel. Nam iudex pronunciat dicta testium esse publicata & aperta, & pro publicatis & apertis haberi vult & mandat. quod enim dicit publicata, refertur ad publicationem primam, quod autem dicit aperta, refertur ad publicationem primam quod autem dicit aperta, refertur ad secundam. Et illa publicatio & apertura siquidem fiat parte volente & petente, tunc esset impedimento, sicut si didicisset testificata, quia iam videtur attentasse se didicisse testificata, & dicta testiū esse aperta sibi. Si vero fieret parte absente, vel non volente, tunc posset admitti noua productio, cum solennitate hic posita, & ita loquitur text. in corpore.
l Facit quod tangit Joan. And. in d. c. constitutus. in fin.[l] ¶ Que-
18 ro † quid si publicatio ista de iure non valuit, quia parte non citata
m vel die feriata, vel propter alium defectum.[m] Respon. talis publica
n tio non est impedimento,[n] vt l. non putauit. §. non queuis. ff. de contratabu. Sed si propter istam publicationem, que est nulla, secu-
o tum esset quod pars testificata didicisset,[o] tunc esset impedimento hic, quia didicit testificata, non publicatio. Ad hoc facit prin. huius authen. & quod. §. dicam.

Venio ad quartum, videlicet quando quis vult impedire nouam productionem ideo, quia testificata didicit
p ille, qui vult producere, in quo dubitatur de plurib.[p] Primo qua-
19 liter dicatur quis † didicisse testificata. Respon. primo si liber testiū fuerit apud eum. Hoc probatur ex text. hic, qui ponit formam iu-
* ramenti, dum dicit, neque subtraxerit. Si enim subtraxisset,* & habuisset librum, presumeretur didicisse testificata. Secundo si viderit legi, & examinari perfecte, & punctualiter, nec sufficeret si ipse, interrogaret testes quod ipsi dixerint, vel si dictum eorum, vel librum transcursorie viderit, vt innuit text. hic, & in corpore dum di-
20 cit, neque percunctatus est attestationes. ¶ † Not. quod dicit per-
21 cunctatus, quasi puncta cuncta viderit diligenter. † No. quod dicit
q attestationes,[q] quasi viderit scripturam, non enim sufficit audiuisse a testib. Idem si procurator, seu aduocatus, vel actor eius vidis-
22 set, vt apparet hic & in corpore. ¶ Quero † quid si aliquis non didicit testificata a testib. productis a se, sed testificata a testibus productis ab aduersario, an hoc impedit eum de nouo producere. Gloss. mirabiliter dicit quod sic in corpore vnde sumitur. in gloss. mag. alleg. §. hec omnia. & §. quoniam. eo. titu. quod verum est, & est expressum in corpore vnde hec sumitur, in versicu. illud. ibi, & testificationes tractauerit, aut aduersario hoc faciente impetrauerit. &
23 expressius in nouel. eo. tit. ¶ Tertio quero † vtrum quis super no-
* uis artic. post didicita testificata possit testes producere. *Respon
24 deo sic. & hoc tetigi §. in primo contrario. Quero † vtrum testes super eo quod nō dixerunt, tamen potest comprehendi super primo capitulo an super eo possint de nouo produci, subtilis questio est. Tu sic dicas, quod quedā sunt que sub precedente. c. continentur expresse, & super illis licet testes nō dixerint non est dubiū quod testes nō possunt de nouo produci, vt in corpore, §. quia vero. ibi. prioribus additamentum, &c. Quedam sunt, que in precedenti ca. non continentur expresse, sed continebātur vel comprehendebantur de necessitate eorum que petebātur, alias ponebantur. Hoc potest esse dupliciter, quia vel cōprehendebantur quātum ad necessitatē facti, necessitatē probationis, vel quantū ad necessitatē facti tantū. Exemplum, articulus dicebat quod Titius prescripsit x. vel xx. an. de necessitate includitur titulus & possessio, sine quib. prescrip. nō procedit, & istud includitur de necessitate eius, quod ponitur, de necessitate probationis, quia aliter prescript. non procedit, neque probaretur, vt l. sine possessione, de vsucap. l. nullo. §. de rei vend. & isto casu, si testis omisit dicere super aliquo, nō poterit de nouo produci idē testis, vel alius, ne prioribus addatur, vt d. §. quia vero. ibi, additamētum, &c. Ita intelligo quod no. per Jo. And. in c. fraternitatis. de
r test. Secundo casu, quando comprehenditur[r] de necessitate facti tantum, non probationis, v. g. articulus continet quod ego mutuaui tibi centum, de necessitate facti inest tempus, quia mutuum oportet quod sit factum in tempore, non tamē comprehenditur de necessitate probationis potest enim probari mutuum absque tēpore, vt l. testium. §. de testam. & ibi no. & isto casu admittitur nouus articulus & noua probatio non enim est addere aliquid ad precedentia, quia prima probatio potuit fieri absque hoc & sic nō obst. tex. in corpore ibi, additamentum. pro hoc etiam facit extra de te-
s stib. c. ex tenore. Quedā sunt que de necessitate[s] sub precedētibus non continentur seu comprehenduntur, habent se tamen, quia poterant comprehendi, vel non comprehēdi, vt alique qualitates, que possunt adesse & abesse circa pactū, vt l. pacta. ff. de cōtrah. emp. Et super istis poterit fieri noua productio, sed in precedenti facto nō (alias si in precedentibus facta non est.) argumen. extra de testa. c. veniens. & ita intelligo no. per Jo. An. in d. cap. fraternitatis. nec enim his obstat text. in corpore, vt supra dixi. ¶ Quero vtrum
25 † ad reprobationem priorum post didicita testificata, possunt te-
t stes produci.[t] Gl. hic, & in corpore vnde sumitur, videtur dicere quod sic. In contrarium est casus, extra de test. c. fi. in cle. & probatur per rationem. Discere testificata aduersarij, est impedimentum, ne testes producantur super eod. Sed ad reprobationem priorum de necessitate habeo producere super eo. de reprobatione testium vide Cyn. in l. si quis testibus. C. de testib. per totā legem. & de reprobatione instrumentorum vide in l. predicta, & in l. in exercendis. C. de fide instru. & in l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. Et ideo vide in d. c. fin. in Cle. Item quando sit obijciendum contra testes, vide per Cyn. in d. l. si quis testibus. Item quid requiratur vt testis dicatur falsus, vide gl. ff. de re iud. l. Diuus. Item vide ff. de falsis. l. j. in princ. in gl. Breuiter quandoque testes producuntur ad reprobationem priorum circa personas, & hoc potest fieri adhibita distinctione posita in auth. si dicatur. §. de testi. Est enim nouus articulus. Quandoque producuntur testes ad reprobationem prio-
u rum, circa personas & d. simul. Exemplū,[u] testis testificatur quod Titius possidebat bene iam sunt xxx. ann. ego ad eius reprobationem propono quod ipse nō est xxv. ann. Ex hoc reddam personam eius inhabilem, quia non potest scire quod factum fuit iam sunt xxx. ann. Item reddo dictum eius falsum. Isto casu possunt testes de nouo produci secundum Nico. de Mat. quia cum testis debeat facere fidem iudici de eo quod ipse scit, si poterit probari, quod in eo non potuit cadere sciētia, dictum eius redditur nullum. & super his testes quandoque de nouo possunt produci, sicut super nullitate sententie & similium. Preterea deficit fides, quod substantiale est in test. vt l. j. ff. de testib. Et hoc consensu partium tolli non po-
26 test. Non † enim fauore eorum est introductum, quod in testem debeat cadere scientia, sed in fauorem publice vtilitatis. Si vero redarguitur dictum tantum, & non persona, & hic aduerte, aut redarguitur tantum dictum falsum cum corruptione. & tūc possunt testes produci, vt l. Diuus. ff. de re iud. Ita tenuit Inn. de proba. c. in presen-
27 tia. Hoc idem tenuit Nic. Mat. dicens, † quod sicut sententia est nulla propter corruptionem, vt l. venales. §. quādo prouoca. non est necel. ita dictum testis, vt l. j. post prin. de fal. nec hoc potest partium
x consensu remitti,[x] cum hoc propter publicam vtilitatem sit indu-
y ctum.[y] Si vero volo dicere falsum absque corruptione, tunc aut hoc volo probare indirecte, quia probare volo contra illud quod in articul. non continebatur expresse, sed per testes fuit dictum incidenter, puta circa locū & tempus, & possum, vt in c. ex tenore. ex incidenter, puta circa locum & tempus. & possum, vt in c. ex tenore. extra de testi. & arg. eorum que dixi in prece. q. Si vero volo probare faciendo directo articulum cōtrarium ad primū non possum post didicita testificata aduersarij, Et est expressum in d. c. fin. de testib.
28 in cle. ¶ Ex predictis apparet † quod si testis dixit aliquid super quibusdam circunstantijs, que in arti. non continebantur, ad necessitatem probationis, quod super eo possunt testes produci post didicita, sicut §. proxi. dixi in directo contrarijs. Et quia super illo testes non fuerunt producti. & text. in corpore, hoc requirit quod fuerūt testes producti, & didicita testificata, vnde non nocet, si deposue-

29 runt super eo quod non fuerunt producti. ¶ Que† vtrum in cau-
sa appellationis testes possint produci post didicita testificata su-
5 per eod. Dic vt in cap. fraternitatis, extra de test. ⁊ l. per hanc. ꝟ. de
30 temp. appel. ¶ Quero† an in alia instantia [aa] circa idem possint te-
aa stes, produci, post didicita testific. Breuiter aut alia instãtia est di-
bb uersa, [bb] vel ratione cause vel ratione rei, vel persone, ita quod non
obst. exceptio rei iudicate, ⁊ tūc sine dub. possunt de nouo produci.
argu. l. cū queritur. ff. de excep. rei iu. alias obstaret processus ⁊ sen-
31 tentia, quod esset absurdum. Et ideo cauti† aduocati cum de pro-
bationib. dubitant de vna mag. quãtitate, vel repetunt modicum,
vt videant vtrū testes super illa testificentur plene, ⁊ super illo mo-
dico possint informari, an habeãt legitimas probationes vel non,
* vt probare melius possint* super residuo. Si vero est alia instantia
circa idem, tunc aut fuerunt testes examinati coram arbitris, aut
coram iudice, primo casu possunt testes produci vel nō secundum
distinctionem l. fi. ꝟ. titu. j. Si vero fuerunt examinati coram iudice,
tunc gl. in l. properandum. in fin. de iud. videtur dicere idem. Inno.
* contra in c. cum causam, extra de testib. Et istud tenui vobis * in l.
32 fi. ꝟ. de testi. per l. gesta. ꝟ. de re iu. ¶ Quero † vtrum in causa inqui-
sitionis possint testes de nouo produci post didicita testificata.
Dic, aut producuntur per iudicem, ⁊ possunt, quia in eo non est ti-
mor subornationis. Semper enim ipse habuit non testificata, ⁊ sic
* cessat ratio* huius auth. in corpore. ⁊ est expressum extra de testib.
c. cum clamor. ⁊ ibi secundum Inno. aut producuntur per partem,
⁊ tunc idem quod in alia causa, q2 tunc eadem est ratio. ¶ Quero,
33 †nunquid in causa crimi. possunt testes produci post didicita testi-
ficata. Puto quod non per partem, sed per iudicem sic, per ea que
34 s. dixi. ⁊ ff. de q. l. j. in fin. ⁊ de pe. l. si non defendãtur. ¶ Quero† quid
cc si prior examinatio [cc] de iure non valuit? Respon. nō impedit secun-
dam examinationem, licet quis talia testificata didicerit. arg. l. non
putauit. ꝟ. non queuis. ff. de contra tabu. ⁊ quod not. extra de test.
c. cū causam, ⁊ in cle. de test. c. fi. vbi hoc videtur expressum. ¶ Que-
35 ro† quid si prior examinatio non reperitur. Respon. possunt de no-
uo testes produci q2 paria sunt, non esse, ⁊ non apparere. Et vide-
tur expressum extra de prob. c. fi. ꝟ. de fide instru. l. fi. ⁊ l. publicati. de
36 test. ¶ Quero† quid si testes productos iudex omisit interrogare,
vel quid si eos non interrogauit secundum interrogatoria data?
Respon. poterunt de nouo examinari, etiã post didicita testificata.
Et eit expressum in c. per tuas, extra de testi. quia non est quod im-
37 putetur parti. ¶ †Quero nunquid ad declarationem eorum, que
prius dixerant, possint testes admitti post didicita testificata? Dic
38 vt in glo. ⁊ in corpore eodem. ¶ Quero,† nunquid de partium vo-
luntate possunt testes admitti post didicita testificata? Dic vt p c.
dd fraternitatis. extra de test. per. Joan. And. ĩ vlt. q. [dd] qui dicit quod
sic, quia illud est introductum in fauorem ipsarum partium. arg. l.
quod fauore. s. de leg. ⁊ l. si quis in conscribendo. s. de pact. ⁊ hec
sufficiant in authen. secundo lecta.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Qui semel. Circa istam materiam an ⁊ quando post publicata ⁊ didicita dicta testiū possint super eisdē capitulis produci de nouo testes, vide latissime Fels. in c. fraternitatis, extra de testi. post alios ibi habes infinitas limitationes, ⁊ quid etiã in causa appellationis qualiter succurratur aduersus publicationem testium per restitutionem in integrum ex clausula generali, vide Fel. in c. intimauit, de testi. Et in ista materia vide omnino Alex. consi. cccccclxxiij. vbi ponit multas limitationes ad istam auth. maxime vt non procedat vbi proceditur simpliciter, summarie, ⁊ de plano. Item circa istam authen. videatur cautela, qua mediante possint produci testes post didicita testificata, vide Alex. in l. iiij. ꝟ. hoc autem iudicium. ff. de dam. infect. vt pars exhibeat testes, ⁊ iudex recipiat ex officio, Alium casum, in quo possunt produci testes post didicita testificata, vide per Alex. in l. veluti. ꝟ. hec vox. ff. de edend. circa fin. Item an ista auth. procedat in tutoribus ⁊ curatoribus, vide Alexan. post alios in l. vbi exigitur. ff. de eden. Uide etiam singulare dictum circa istam auth. domi. Anto. relatum per Alexan. in l. j. C. vt que desunt aduoc. parti. iudic. sup. vide Rom. singulari lxxxij. ⁊ singulari ccclxix. incip. an valeat consuetudo vbi ponit an consuetudo possit hoc inducere, vide Fel. in dicto. c. fraternitatis. ⁊ Pan. in c. series, ad fi. extra de testi. Uide Feli. in c. licet causam. extra de proba. ⁊ in ca. ij. ad fi. extra de testibus. vbi singulariter vult ꝙ testes examinati parte non citata possint repeti nō obstante publicatione. Itē an testes examinati post didicita testificata faciant saltem presumptionem, ponit Imol. quem refert Roman. singulari dcclxxvij. incip. testes. Item vide Rom. singulari dccccxx. inci. ille qui. Item adde ꝙ vbi proceditur ex officio, possunt repeti post didicita testificata. c. cum clamor. ⁊ ibi notatur extra de testi. Pan. in c. qualiter ⁊ quãdo. el grande. extra de accu. Item adde ꝙ post didicita testificata possunt produci ad confirmationem attestationum publicatarum. Imo. in c. cū clamor. de test. Ro. in l. admonendi. ff. de iureiu. ⁊ ibi Jas. Item si quis vidit dicta testium, dicatur facta publicatio, vt non possint amplius produci. Text. est ꝙ non [...] l. fin. ff. quead. test. aper. vbi Bal. ita Allegat Ro. in singulari [...] licet non firmet. Et an sola publicatio sufficiat, ⁊ quod quibusdam aliis, vide Alex. omnino. consi. lxxxiiij. in iiij. vol. cui adde Angel[...] quia vero in auth. de test. Bart. in auth. de testi. ꝟ. quoniam. ver[...] no quod d. testium. d. Lanf. in repertorio. c. quoniam cōtra fals[...] in verbo, testiū productiones. ver. quero de secundo. vbi approbat opi. Bar. hic. ⁊ vbi res promittitur etiã actori, ⁊ glo. in c. ex tenore extra de testi. Itē vide in materia Hellū. in tractatu de test. in ver[...] debet iudex. item vide Alex. in materia cōsi. ccxiij. vbi declarat q[...] sint eadem, ⁊ que diuersa capitula. De quo vide omnino Ro. consi. cxcviij. in prin. ⁊ consi. ccc. ad fin. ⁊ Ale. in d. consil. cciij. ponit singularem limitationem ad illam legem. ꝙ super nouis capitulis possunt produci post didicita testificata. Itē quod ista dispositio habeat locum etiam vbi probatio est fienda per peritos in arte, vide Ale. consi. ccxcj. itē post didicita testificata possunt produci testes cum instrumentis, item ꝙ in criminalib. possit iudex testes inducere innocentiam inculpati, vide do. Fran. consi. lxxx. Nunquid autem in summariis requiratur publicatio, vide Mathes. notabili. xxx[...] item cautela ad faciendum quod adiiciatur post didicita testificata, vide per Cepo. cautela. clvj. Item quod post didicita possit iudex ex officio testes repetere, vide Cepo. cautela. clxvi. vide latissime Bertach. in versic. testes post publicatum processum. Item etiam in causis, in quibus preceditur summarie, ⁊c. non possunt peti post didicita testificata, vide Ro. consi. cccclxxiij. vbi singulariter dicit quod vbi iudex fuit in culpa in examinatione priorum, etiam si pars fuisset obliqua ⁊ obscura, debet iudex repetere post publicationem ex officio. Et ibi etiam ponit an in causa apppellationis post didicita testificata in principali causa possint repeti testes super eisdem capitulis. Item quod admittatur probatio per testes, ⁊ instrumenta simul, vide Ro. singul. lxxij. Ale. in l. certi condictio. ꝟ. quoniam. ff. si cer. pet. c. series, vbi Imol. extra de test. ⁊ alii ꝙ in casibus in quibus recipiuntur lite contestata nō nocet didicisse testificata, vide Hellū in tractatu de testi. ⁊ eundem vbi late ponit de materia publicationis ⁊ an possint recipi post didicita testificata, An autem si testes iurauerint eis non examinatis possit fieri publicatio, vide Bar. consi. xxvij. vol. ij. vide etiã que habes ad Bart. in l. dam. ꝟ. Sabini. ff. de dam. infe. Item no. in materia quod ille qui produxit testes, non potest petere eos publicari licet sua intersit, vide Bal. in rub. de controuer. inuest. Item not. ꝙ publicatio nec didicisse testificata nocet, vbi vltime probationes non concludunt pro veritate precedentium probationum aduersarii, vide Bal. in c. j. ꝟ. item si vasallus non fuit ad probandum [...] consensu partium vel iuris dispositione admissus fuit actor [...] sis interim probationibus rei tūc nō ob. reo didicisse testificata [...] ris etiam super directo contrariis, Et ibi etiam ꝙ si iudex tulit sententiam aliquibus non, ⁊ vtrum publicatio testium det aliquas res attestationibus. Item ꝙ testes publicati super capitulis [...] possunt de nouo examinari, secundum Bal. in d. c. j. ꝟ. j. Item si [...] fallus. Item an ⁊ quando publicatis testibus possit opponi contra personas, vide Fel. in c. presentium. in princ. extra de testi. Item an publicatis testibus possint examinari testes super negatiua [...] ta quod non sit possibile ꝙ tali die fecerim tale quid in tali loco [...] fui in alio loco, vide Fel. in c. ex tenore. extra te test. Et ibi etiã quando audiantur testes probatorii reprobatorum. Item quando dicatur didicisse testificata. ad hoc vt impediatur noua productio. vide late Feli. in c. vltra tertiam. extra de test. ⁊ ibi que sit pena notarii pandentis dicta testiū ante publicationē. que autē dicantur eadem vel diuersa vel contraria vide cano. in c. fraternitatis. de test. Fel. ⁊ generaliter late de ista materia quomodo post publicata dicta testiū possint de nouo produci, ⁊ complures fallẽtias vide per Mat. Soci. in d. c. fraternitatis, ⁊ ibi etiã habes que dicãtur noua capitula ⁊ que cōnexa, ⁊ multa alia. Et vide distinctas questiones istius materie per eum in princ. sue repetitionis post notabilia. [...] in materia vide singulare dictum Car. quem sequitur Fel. in c. cum Jo. de fid. instru. volentes ꝙ super articulis contrariis non possint testes de nouo recipi, quando semel fuerunt super primis recepti, secus tamen est si super petitione fuissent recepti, postea fieret capitula contraria. vide ibi per eos contrarium. Uide Inno. in d. c. fraternitatis, de testibus. Item si testes nulliter deposuerunt [...] possint iterum examinari non obstante publicatione, vide Ias. in l. qui per salutem. ff. de iureiur.

b ALEX. ¶ Producere. An autem minor possit restitui ad producendum nouos testes post didicita testificata, vide plene per Bal. cum concor. in l. j. ꝟ. nunciatio. ff. de ope. noui nun. vbi subdit an militer rusticus, ⁊ mulier restitui possint, de quo dic vt ibi scriptum subdit etiam ibi Barto. an restituto in casu predicto minore, restituatur etiam maior suus aduersarius.

c ALEX. ¶ Per instrumentum. An post didicita testifica. possint produci instrumenta, ⁊ etiam testes sub nouis capitulis, ⁊ tene ꝙ sic. ⁊ [...]

sic.z hic vide Bal.in ver.sequitur videre.z adde Bar.post gl.in l. peremptorias,j.sen.rescin.non possess.z no.Et in materia,nunquid testes reperiunt esse penes partē. z eorum attestationes.z tota causa.nunquid illorū presumitur habuisse notitiam.vide Pau.de cām cōsi.q incipit.in Christi nomine amen.clericus est minor ꝛc.

ALEX. ¶Quod satis placet.Adde quod no.in c.veniens.de testib.z quod no.Bar.in l.j.ff.de testi.

ALEX. ¶Cause conclusionem.Post conclusum in cā non pōt testis produci.Recolo tñ me vidisse Ang.in l.tale pactū.§.qui p nocauit.ff.de pac.qō iudex tamen poterit ex officio interrogatoria facere,alle.d.Inn.Imo.dicit d.Ant.in c.j.de iu.q consuluit,qō iudex etiam post cōclusum in causa possit interrogare nedū ad fi. declarandi dubiam probationē.iuxta.c.cum Jo.de fide instr.z c.p tuas de testib.sed etiam ad fundandam intentionem aduersarij.p l.vbicunq.de interro.act.z per l.generaliter.§.j.de rebus cre.z ad de Bal.in l.ampliorem.de appel.l.per hanc.in prin.de tēp.appel.z gl.expresse in verbo,interroga.in c.quoniam contra.de proba.z ad de quod non l.j.ff.de interroga.act.z hoc sequitur in l.j.§.j.nō tamen cogitur,vt etiam videntur velle doc.in l.non quicquid.de iu. ad hoc tamen vide Inn.in d.c.cum Jo.qō refert Bal.ad hoc in l. in bone fidei.§.de reb.credi.z Ludo.in §.hoc autē.z ibi Alex.facit ad hoc qō no.Bal.in l.ij.§.sed q.§.de iura.calum.imo si actor non potest probare,potest iudex deferre iuramentū.z an sic arbitri.vide Bal.in l.actor.in prin.j.eo.z in Spe.in tit.depositi.§.ij.in prin. Adde tamen no.secūdum Inno.in c.cum venissent.extra de testa. quod partes licet renuncient generaliter testib.hincinde, tamen possint produci exceptiones,z super illis testes.secus si renuncia tio esset specialis super vno articulo.subdit tamen q etiam iudex aliquando motus,maxime prestito iuramento partibus qō malitiose non petunt.poterit super eodē articulo reo permittere quosdam testes produci,arg.auth.de testio.§.qz vero multi. Ad q bene facit quod diri post Bart.in auth.de iudi.sed id,quod vltimo retuli.secundum Jnn.intelligit verum d.Pau.l.oratione.ff.de ferus,quando probationes de nouo superueniunt.

ALEX. ¶Et in c.constitutis.el ij.Utrum post renunciationem z conclusionem possint testes produci,adde Imo.in l.custodibus, §.de publ.iud.Bal.in auth.iubemus.§.de iud.

g ALEX. ¶Unde sumitur.Adde Bal.in auth.iubemus.§.de iud. Sic videtur terminus prefixus ad opponendū seu ad probandū in causa principali nec extendit ad causam appellationis,nec conclusio in causa facta in ea est ꝛc.Habes hic ex no.per Bar.z idem Jnn.in c.ij venissent.de testib.z c.cum dilectus.de fide instrum.z Spe.de instr.edi.§.nunc dicamus.in prin.

h ALEX. ¶Communiter dicitur q sic.Hoc limita nisi ad declarationem retro agitatorū,vt est tex.in c.cum Joā.de fide instr.secundum Bal.in l.in bone fidei.de reb.cre.Item fallit nisi produceretur testes cū instrumēto,qz cessat timor subornationis.c.ferries.de test. Et forte si admittantur super nouis capitulis.per c.fraternitatis. de testi.Et vide que diri in l.officiū.de rei ven.Item fallit in causa matrimoniali.d.c.ferries.Et vide gl.in c.iurauit.de probatio.z not. Bar.in l.j.§.nunciantis.de ope.no.nunc.Et ista voluerūt do.Ant. z Imo.in d.c.ferries.Et ad secūdam limitationem bene faciunt que no.Bar.in l.certi condictio.§.quoniam.si cer.pe.z ex vltima limitatione vna cum Jo.And.in l.ferries.de test.sumite regulam q illud etiam erit verum in omnibus causis,in quibus sententia transit in rem iudicatam,qō tamen no.z dicit Jo.And.z d.Ant.in c.qualiter.el j.de acc.quod vbi iudex procedit ex officio,publicatis attestationibus,poterit merito alios testes pducere,per c.cū clamor. de testi.ad hoc qō no.Bar.in l.ij.§.si publi.ff.de adul.cū si.Et vide alias limitationes per Rof.in rub.de arb.in vij.q.z idem dicit gl. in c.constitutus.de testib.q antequam didicerit testificata,pōt testes producere.etiam si sint publicate attestationes.Sed potest notarius ex dictis Bart.hic in ver.quedā est publicatio.i.manifestatio.ꝛc.nisi parte presente,z non contradicente, publicatio facta fit.Et adde q Bald.alleg.hic Jo.And.dicit, q licet sin, publicate attestationes,si tū dicta testiū nō peruenerint ad notitiam partis possunt testes produci.Item fallit hec regula in teste,qui pōt examinari ad corroborationē fine subscriptione,z in notario, qui pōt examinari ad confirmationē sui instrumenti,secundū Bald.in d.ampliore.C.de app.Item adde quod Bal.in d.ampliorē.dat cautelam,vt testes post publicationē possint examinari,de quo vi de Lud.in l.iij.§.hoc autem iudicium.de dam.infe.z ibi diri.z adde quod quando sunt perdite attestationes,vel acta, videtur qō possunt testes produci,vt in antiqua repetitione c.fi.de prob.Item adde qō publicatis attestationib.post didicita testificata, possunt produci testes ad presumptionem aliqualem,nō ad plenā probationē,frm Jnnoc.in c.cum dilectus.de acc.z apud Legistas refert. Ro.in l.si vero.§.de viro.in pe.z vlti.fallen.ff.sol.ma.z dum ś.allegaui dictum Bar.in d.l.ij.§.si public.adde etiam Bald.hic,circa fi.z Bal.in l.ea quidē.de acc.z an post didicita testificata in inquisitione possint testes deduci,vide Ang.in l.si vacantia. de bo. vac. lib.z circa medium.z Specu.in titu.de accusa.§.nunc tractemus. ver.sed nunquid public.z Bart.in l.iiij.§.hoc autē iudicū.de dam. infec.z vide omnino Jnn.post Bartolumin l.inter accusatorem.de pub.iud.z Bar.in extraug.ad reprimendum.in ver. neglexerunt. z vide Barto.z que scripsi in l.j.§.si quis vltro.de questio. z q habes in c.fin.de collusione detegen.vide in fin.huius l.

i ALEX. ¶Hic posita.Vide Bal.in l.per hāc.de temp.app.z hic.

k POMA. ¶Duo actus.Adde quod istam distinctionem sequitur Anch.in consi.suo.ccxxiij.inci.ad euidentiam.

l ALEX. ¶Cap.constitutus.in fin.Vide Bar.in l.j.§.sufficit.de secum.tabu.z adde Bal.in l.peremptorias.C.sen.rescin.non poss.

m POMA. ¶Alium defectum.Vide Feli.in eo.c.ver. quinto z vlti. declara.de testi.z in c.fraternitatis.ver.est autem regulare. de testi. vbi tangit pulchre de hac materia.z Barb.in c.literis.de offi.dele.

n ALEX. ¶Impedimento.Et quid si testes iam producti,iterum producantur,an debeant iterum iurare? Tex.est not.in c.fraternitatis.in fi.ertra de testib.z q diri in l.per hanc.j.de tempo.appel.z vide Alex.in l.qui bona.§.si quis post.de damno infecto.

o ALEX. ¶Testificata didicisset.Vide oīo Bar.j.e.ad fi.z Bal. hic in ver.vij.vbi sequitur q dicit Bar.j.z Bal.in l.si quis testib.j.

p ALEX. ¶Dubitatur de pluribus. Vide in rubrica de arb. Et an si attestationes testium penes partes deponātur, debeat super illis vlterius testes producere,vide q diri ś.in apostil.mag.Dic q non quasi timor sit quod testificata didicerint, vide Jnn.in c. constitutus.de testib.z Bal.hic z multos casus,in quibus iste regule fallunt,vide per Jo.And.in d.c.cōstitutus.in fi.adde quod Jac.de Bel.multum no.in c.j.quid sit inuestitura.dixit,q regulariter post didicita testificata, non admittitur productio testium, Fallit vbi testes nihil deposuerunt,vt q dixerunt se nescire,vel non recordari,per illum text.z idem not.in causa appellationis q tamen dixit Bal.sibi non placere de iure canonico, nisi in vno casu, de quo ibi per eum.z ibi subdit Bal.hanc regulā fallere vbicunq; testes fuerunt male examinati,qz inest dolus verus male examinanti qui preponderat dolo subornationis.l.veluti.ff.de edēd.q not.z predictis adde q no.Spe.de test.§.satis vtiliter.ver, sed nūquid. Item vltra alias limitationes hoc limitat no.Bal.si iudex indiscrete odio vel iniuria publicauerit cito testes vt impediretur productiones testi.

* CLAV. DE SEISS. ¶Subtraxisset.Vide ad materiam Fely. in proe.Biegoz.

q POMA. ¶Attestationes.Vide plene Felin.in c.vltra tertiam.de test.z pulchram limitationem ad istam materiam vide per Aluaro.in tit.quid sit inuestit.in feud.

* CLAV. DE SEISS. ¶Testes producere.Adde Rom.consi. ccccl.xxix.

r ALEX. ¶Quando comprehenditur.Ad hoc vide Bar.in l.per hanc.de temp.app.in j.q.quod dicatur nouum capitulum.z quod no.Bart.j.prorim.ver.ex predictis apparet, vbi quid si deponunt testes super non contentis in capitulis.

s ALEX. ¶De necessitate.Et vtrum post didicita testificata possit contra testes oponi,vide Jnno.in ca.presentium.de test.z quod not.in authen.si testib.dicatur j.titul.j.

t ALEX. ¶Produci. Et vide hic Bald.in versi.sequitur dicere.z latius in d.l.si quis testib.C.de testi.z in l.per hanc.de temp.appel.

v POMA. ¶Exemplum.Vide Alex.consi.lxj.vbi sequitur ista duo dicta Bar.hic z limitat secūdum, nisi testis simpliciter iurasset dicere veritatem super tota causa.z vide Ro.consi.ccccl.xxix.vbi quer it an in eadem instantia vel alia pars que articulauit de tempore in materia presumptionis,sed obscure, possit post didicita testificata articulum temporis declaratiuum dare:z ibi etiā loquitur in causa summaria,z an iudex ex officio possit ipse saltē testes recipere,vel alios examinare,z non ab re,Aret.in c.cū causam, de testib.

x ALEX. ¶Consensu remitti.Not.Bar.non posse consensum partium adhiberi fidem testi non probanti,q no.ad ea que no. Bart. in l.j.de fer.z in l.fi.de pacto.stipu.z hoc etiam subditur statim.

y ALEX. ¶Sit inductum.Adde ad hoc Alex.in dicta l.diuus.

z P. PAV. P. ¶Fraternitatis.vbi vide Feli.In contrarium tamen quod etiam in causa appellationis admittantur super eisdē vel directo contrarijs.vide Cur.in l.admonendi.in versi. ij.nota ex text. ibi.vbi dicit opin.contrariā esse erroneam, z q in practica seruatur an admittantur in causa appellationis.Et dicit ista communiter teneri:tamen Fel.in c.fraternitatis.z latius Maria.Soc.ibi firmat contrariam sententiam.ideo bene no.in practica,qz de iure cano.est clarum.cle.ij.de test.Sed iure ciuili procedit dubitatio, predictam opi.tamen Bart.hic in l.per hanc.j.de temp.app.firmat d. Bapti.Caccialu.in repe l.admonēdi.super tex.in ver.nouis instrumen.tamen contraria sententia cōmuniter videtur obseruari, licet opi.Bar.de iure sit cōmunior z magis rationib⁹ suffulta propter eandem rationem timoris subornationis, quā papa assignat in d. cle.ij.de testi.z qz vbi de iure ciuili aliquid est dubium,z de iu re ca

no.clare decisum,standum est iuri ca.Vide etiam an sit differentia inter ius ciui.z cano.in hoc omnino Angel.consi. cxlviij.inci.in q. vertente.

aa ALEX.¶In alia instantia.Vide in l.fi.ff.titu.j.

bb ALEX.¶Diuersa.Vide qđ no.Bar.in l.Julianus verũ debitorem.de condic.ind.z per eundem.j.vi bon.rap.z quod ibi dixi.

* CLAV. DE SEISS.¶Probare melius possint. De hoc vide Bar.in l.scire debemus.in prin.ff.de verb.obliga.z ibi clare Pau. de Cast.z Aretin.

* CLAV. DE SEISS.¶Tenui vbis.Adde quod vult Barto. post glo.in l.Julianus.ff.de condi.indeb.z ibi.

* CLAV. DE SEISS.¶Et sic cessat ratio huius auth.Et similiter cessat ratio huius auth.eo qđ persona que vult de nouo producere sit bone.z spectate vite,z fidei, ita qđ non est verisimile qđ subornaret.etiam tunc est admittẽdus secundum Bal.in c.iuno tuit.de prob.z in c.preterea.de testib.cogend.z ibi etiã dicit qđ põt corrigere dictũ suum.pro hoc bene facit qđ no.doc.maxime Alex. in auth.iubemus.ſ.de iudic.z quod ipse etiam dixit in l.qui iurisdictioni.ff.de iurisd.om.iud.vbi vide alia similia per Moder.

cc ALEX.¶Bene examinatio.Adde Bart.in l.qui per salutẽ.in fi.ff.de iureiu.z Bald.in l.j.z in l.per hanc.de temp.appel.z Bartol.omnino.ſ.in ea.authentic.versicul.quero quid si publicatis.

¶Limita vt per Felyn.in c.j.de appel.

dd ALEX.¶In vlti.questione.Adde qđ no.Bar.in l.per hãc.in fi. de temp.app.qđ z ibi dixi post Bar.in l.maritus.de questio.z que dixi in l.quidam.ſ.mulier.de eden.Item adde que dixi post Bart. in l.si quis.j.tit.j.Bal.hic.z adde per Bal.hic.c.presentata.de testib.z dicit Bal.per illum tex.in auth.generaliter.de epis.z cler.qđ consensus partium facit rite procedere vbi alias non posset,quod consensus talis excusat iudicem a pena.z dicit Bal.in l.certi condictio.ſ.j.si cert.petatur,quod vbi vigore statuti non potest probari,nisi per instrumentum,z parte non contradicente fuerit probatum per testes,valebit probatio.

LEX XX.

a **Ide possessione.** [a]Habere instrumẽtum cancellatum non prodest ei qui subtraxit.Ité qui instrumentũ* subtraxisse probatur contra eum plenã fidẽ facit.hoc dicit iste bonus ter.¶No.

1 †quod in casu huius legis non prodest habere instrumentum can

b cellatum,[b]quod dic vt ff.eod.l.fi chirographum.¶Secundo no.

2 quod †probare aliquem subtraxisse instrumẽtum venditionis, seu emptionis,facit contra eum plenam fidem.¶Plene dixi in l.in fraudem.ſ.neqz instrumentum.ff.de iure fisci.vbi est text.no.de hoc ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX.¶Si de possessione.De materia vide i l.labeo.ff.de pact.

* CLAV. DE SEISS.¶Instrumentũ.Vide ad huius ampliationẽ Hel.in c.sicut.de re iudic.Ly.z ¶Pau.de La.in l.prouidendũ. ſ.de postuland.

b ALEX.¶Instrumentum cancellatum.Vide in l.in fraudem.ſ. quoties.de iure fisc.Idem in lacerante instrumentum, secundum Bald.in l.in fraudem.j.titu.ij.ibi singulariter per eum de pena lacerantis instrumentum,vide Bald.in l.ij.z in authenti.ibi posita. ſ.de edend.

ALIA LECTVRA.

Ide possessione. Proclamanti ad libertatem non sufficit producere instrumentum.Item probare furtum instrumento

3 rum suorum,est sufficiens probatio contra furem.¶Op.†qui habet instrumẽta,presumit liberatus,vt ff.de pac.l.ij.z ff.eo.l.fi chirographũ,gl.in d.l.ij.ff.de pac.videtur dicere qđ illud verũ qñ instrumẽtum probatur redditũ a creditore,alias secus,vt hic,z l.j.ſ.ille autẽ.j.de Lati.libe.tol.Ja.de are.distinguit mirabiliter super hoc, aut quis allegat se liberatũ pacto,aut solutione,primo casu est necesse vt probetur redditũ,vt d.l.ij.Secũdo casu,aut ille,qui hz instrumentum debiti,est persona domestica,que verisimiliter posset ipsum subtrahere,z non presumit liberata.d.ſ.ille.z arg.huius legis.Aut non est persona domestica,z presumit liberata solutione, ff.eo.l.ſi chirographũ.z l.fullo.z l.qui tabulas.ff.de furt.¶Uenio

4 †ad secundũ.dicitur hic,qđ probare furtũ instrumenti est sufficiens probatio.Quero vtrũ sit probãdũ de tenore instrumenti.Dicunt quidã qđ non,qz tũc esset sufficiẽs probatio cõtra quẽcunqz.vt l.testium.in fi.j.ti.j.z ideo dicunt,qđ hic de tenore instrumẽti probabit per sacramentũ actoris.Simile in l.ſi qũ.j.vnde vi.extra qđ me.cã. c.ij.z ti.z j.de fid.instr.l.sicut unquã.z ibi gl.z ita tz ¶Pe.z Lyn.hic. Cõtra hoc videtur.ff.de fur.l.tabulas.z l.quidã tabularũ.vbi etiã de tenore videtur probari debere.So.Ibi ideo qz agebatur ad id

5 qđ in instrumẽto cõtinetur.qđ no.¶Querit gl.an hoc probare sufficit ad probationẽ seruitutis?z non respondet.Breuiter dicebat Rich.Malũ.probatio furti instrumenti est sufficiens,donec clare probetur contrariũ,vt l.matrẽ.ſ.eo.sed hic loquitur de possessione de presenti. ibi de possessione de preterito, scilicet matris z fratris. Sed ite.qui modo vendicatur in seruitutem, erat in quasi possessione libertatis.ideo probatio incumbit vendicanti, Ita senti ma gl.Vel dic quod hic non probatur quasi posse,seruitutis,q ministeria potest facere etiam homo, z ideo ad probationem quasi possessionis seruitutis,non sufficeret hoc probare,q seruus.Simile in l.j.z ij.supra de seruitu.z aqua.z ff.de itine.actu prima.l.prima. in princip.z ſ.primo.z hoc sentit gloss. secũda ad fi.¶Opp.quid si probetur,aliquos esse natos ex matre seruapresumuntur serui,nisi probetur contrarium.l. nõ ideo.j.de li.ca. Bl.fatetur contrarium,z quod hic dicitur ostendit quod de necessitate non concludit quod si vnus est seruus,ergo alter est seruus sed presumptiue sic secundum gloss.z bene.

LEX XXI.

1 ¶Ad probandum quod probatum non relevat, quis non admittitur.

Ad probationem domini. [a]Instrumenta prosunt his,quorum mandato sunt facta,non extraneis.Item aristulus impetitus,non

a admittendus.hoc,dicit,cum l.seq.¶No.ex ſi.quod nõ debet

1 bari.quod probatum non relevat †probantem.vt hic contra rei vend.l.ſi proponis.Sol. Illud est verum in milite minor cleſia,vt ibi dixi, z ideo si fierent duo articuli, vnus, quod numerauit pro pretio pecuniam meam, alius qđ ego miles iste articulus admittitur,qz admniculatur ad causam ꝛc.

ADDITIO.

a POMA.¶Ad probationem. Vide aliquid, ad quid allegetur ista lex per Barb.consi.lviij.vol.ij.z consi.xiij.eo.vol.z consi.xlvj.eo.vol.iij.z in consi.lvj.eo.vol.z per Barb.consi.xj.vol.ij.z consi.xiij. vol.ij.z consi.xxvj.eo.vol.consi.xxxij.eo.vol.z consi.xxxvj.eod.vol.z consi.xxxviij.eo.vol.z consi.liij.eo.vol.z consi.eo.volu.

LEX XXIII.

a **Actor.** [a]Ei, qui dicit, incumbit onus probandi, non ei qui negat.h.d.¶Opp.de l.nec codicillos.j.de codicil.Solu. Regula est qđ ei qui negat, non incumbit onus probãdi.Fallit ibi.z casus in quibus fallit glo.tua enumerat plene in l.ij.ff.eo.ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX.¶Actor. canonizata vj.q.vlt.actor.quod semper vbi est presumptio contra negantem,negans debet probare, vt no. Jas in ca.cum in iure.de offic.deleg.z vide Bal.hic in fine.

ALIA LECTVRA.

4 ¶Negatiua quando z quomodo possit probari.

9 Quando quis videatur se astringere ad omnia probandum.

Actor quod assene. Actori incumbit onus probandi, negatiuum non potest probari.h.d. Circa legem istam

uenient examinãde due regule.¶Prima est, Actori incumbit onus probãdi.hoc est ei,qui dicit.vnde reus ex exceptione dicitur actor vt l.j.ff.de exce.z l.in exceptionibus.ff.eo.Secunda regula est. Negãti non incumbit onus probandi.z hanc adiungitur alia per no-

1 dum cause,quia negatiua probari non potest. Circa †primam gulam dic breuiter. Si quis habet iuris presumptionem pro tunc trãsfertur onus probandi in aduersarium.vt l.fine posſicien ſ.eo.z ff.eod.l.ſi pactum.z l.ſi chirographum.z l.cum de indeb ¶Circa secundam,primo examinemus id,quod venit hic per no-

dum cause,scilicet vtrum negatiua possit probari. Ad quod vi-

a dum.¶Primo quero que dicatur[a]oratio negatiua Et †quidam

2 telligunt vbicunque ponitur aduerbium negatiuum,z ideo mi-

3 aduocati,†quando volunt vnam negatiuam probare,faciunt po tionem seu articulum, credentes reiuuare illam in affirmatiua

b hoc modo.Item quod hoc est [b]absque eo quod sic fuerit,z per i milia verba.Breuiter omnis oratio priuatiua, vel significans p nationem,potest dici negatiua. Text.est in l.ſi inter stipulantem in princ.ff.de verb.obl.vbi illa verba,dolum malum abesse,dicitur negatiua. Idem no.ff.de dolo excepti.l.ſi.in fi.ff.de itine.actu.

4 l.j.ſ.j.z quod ibi not.¶Secundo†quero vtrũ negatiua possit p

c bari.[c]Hoc.circa hoc scribunt multum late,glo,in l.ij.ff.eo.¶ Host.multum bene in summa, de proba.ſ.j. que omnia reci ser falsidicissim. Do regulam, prout breuius possum. Que cum negatiua iuris,z ista si quidem non habeat aliquam instituta cti.est probabilis per apertionem libri.Nam si ista negatiua debet probari,probabitur per apertionẽ libri legendo istam l.vt in illa en illiusfa.possit facere testamentũ. Quandoqz negatiua iuris habet aliquam instituram facti,exemplum,vt ff.eo.l.ab ea parte. Dato si illud factum est affirmatiuũ,sine dubio potest probari,si pone negatiua

negatiue, erit idem quod in negatiuis facti, vt dicam statim. Quedam est negatiua facti, & hic aduerte, quia aut est negatiua qualitatis, aut substantie. Si qualitatis semper potest probari. Ratio, quia negatiua qualitatis semper est coarctata, cum qualitas illa negatur respectu substantie, sine qua qualitas subsistere non potest, vt ff. de vsufruct. l. ij. Exempla dabo .j. cum dicam cui incumbit onus probandi. Quedam est negatiua substantie. Et ista si non coarctatur loco, nec tempore, vel alia re non potest probari, vt hic, non numeratum, non mutuatum, & similia. Sed si coarctaretur, tunc probari posset, vt l. optimam. j. de contrahen. & commi. stip. & ibi ostendam. ¶ Sed quero † quando potest probari vtrum probetur directe, vel indirecte. De hoc fuit semel Bononie vna magna contentio inter canonistas, quam ponit Ioan. And. in ca. bone memorie, extra, de elect. in nouella. breuiter dico. quod si quidem negatiua est multum coarctata, quod potest probari directo, quia cadit in sensum nostrum, absque alio medio. Directo enim possum dicere, ostensa mihi manu tua video quod non habes pecuniam in manu, vel possum dicere nō video quod habes nec posset ibi esse quin viderim, & eodem modo non audio pulsare campanam, & hec res non fetet, & hec res nō est dura, & idem in similibus, secundum Dyn. & Cyn. hic. Ioan. And. in d. ca. bone memorie. pro hoc optime facit. ff. de aur. & arg. leg. l. cum aurum. & l. pediculis. Facit l. j. de eroga. mili. anno. lib. xij. Facit pro hoc ff. de verb. signific. l. hec verba. ille aut ille. vbi posito vno contrariorum, de necessitate sequitur remotio alterius. Unde de nocte recte possum dicere, non est dies, & sensu percipitur. Si vero non est coarctata loco, vel tempore, tunc nō potest probari nisi per indirectum, vt puta quod tali die non fuisti in ciuitate Perusij, quod probabitur probando quod illa die eras Rome, vt j. de contrahen. & commit. stip. l. optimam.
6 ¶ Nunc quero, quando † negatiua est probabilis, cui incumbit onus probandi? Breuiter dico idem quod in affirmatiua per omnia. Nam aut presumptio est contra negantem, & ei incumbit onus probandi, vt j. de codicill. l. nec codicillos. Aut est presumptio pro negante, & ipse non debet probare, sed aduersarius, vt s. de inoffic. test. l. omnimodo. Aut lex non presumit nec pro, nec contra, & tunc onus probandi incumbit ei, cui negatiua est causa intentionis sue. Exemplum in etate, vt l. si minorem. s. de in integr. restit. & s. eod. l. cum te. Item in paupertate, & diuitijs, vt l. si vero. §. qui pro rei. ff. qui satisd. cog. & idem in similibus. ¶ Ultimo quero. quid est hoc dictum, quod negatiua facti per rerum naturam probari non potest. glo. dat duas solutiones seu expositiones. Do. tenent primam. Can. multum laborant circa expositionem dictorum verborum in d. c. bone memorie. ¶ Ult. glo. remittit se ad no. in l. ij.
7 ff. eod. & in l. circa. eod. tit. vbi inter cetera † querit de vna. q. si reus assumpsit in se onus probandi, & deficit, vtrum cōdemnetur actori.
8 Gloss. determinat quod non, vt ibi patet. tamen † aduocati volentes effugere dubitationem dicunt in fine articulorum, non astrin-
b gens[b] se ad omnia probanda, sed ad ea tantum, que faciunt ad victoriam sue cause. ¶ Sed contra predictam determinationem oppo. Imputatur ei qui astringit se ad probandum, & non probauit, vt ff. de instit. l. qui habebat. & extra eod. in c. licet causam. Aduerte, & not. licet astringens se ad probandum aliquid eo non probato, sibi noceat in eo quod intendebat probare, non tamen sibi nocet in eo quod quis non intendebat. Sed in questione proposita in gl. circa dictam l. reus, qui petebatur in seruitutem, astringit se ad probandum ad hoc, vt pronuntietur ingenuus, si non probet. nocebit ei in hoc, quia non pronuntiabitur ingenuus, non ta-
9 men pronuntiabitur seruus, & in hoc non nocet. ¶ † Sed quero, quando quis videatur se astringere? Respon. quando quis proponit in vno articulo plura, quorum vnum venit ad qualificādum aliud, tunc videtur se astringere ad omnia probanda, vt d. ca. licet causam. & d. l. habebat. in prin. Facit optime tex. in l. Fulcinius. §. ij. ff. quib. ex caus. in pos. ea. Quandoque in vno articulo, ponuntur plura, quorum quilibet per se subsistit, nec vnum per se qualificat aliud, & tunc si quod istorū probatur, sufficit, nec videor me astringere ad alia probanda, videor tamen accumulare plures causas, in quibus sufficit si vnam probo, vt l. edita. s. de eden. Facit ff. de excus. tu. l. scire oportet. & not. per gl. extra de renun. c. j. Et propter hoc, ne quis videatur se astringere, est vtilis illa clausula, nō astringens se ad probandum, vt dixi in l. diuus. ff. de re iud.

ADDITIONES.

a ¶ Que dicatur. Adde quod negatiua est triplex. Una dicitur que cadit in plenam notionem testis, & ista est negatiua facti instantanei. vt quod ego nō sum in tali loco, quia testis videt intuitiue locum vacuum, & per hoc intelligit quod non sum ibi semper. tamen intelligentia opus est, quia vt dicit Philosophus, intellectus videt, intellectus audit. Alia est negatiua, que cadit in presumptiuā notitiam, vt negatiua facti cōtinui vt quia testis negat titium hoc anno possedisse, quia vidit solum Seium hoc anno intrare & exire, & fructus percipere, presumitur quod nō habeat compossessorem. Item in negatiua, memoria non errat. Alia est negatiua, que non cadit in sensum testis, vt est negatiua, que nō habet non comitantiam certi loci, & temporis. In prima negatiua testes negātes probant vt affirmantes. In secunda negatiua creditur magis duobus affirmantibus quam duobus vel decem negantibus. In tertia negantibus non creditur. Primum probatur in l. optimam. C. de contrahen. & commit. stip. secundum in l. diem proferre. §. si plures. ff. de arb. & in c. j. de pe. lib. vj. Tertium probatur hic in isto tex. & sic vna est facilis probari testibus, alia impossibilis, alia difficilis, & ita inno. in c. cum ecclesia Sutrina. de causa pos. & propri. & per Bal. in sua margarita in verbo, negatiua.

b ¶ Item quod est. Adde quod ista est practica Lombardorum secundum Angel. in §. hoc nobis. circa fin. in authen. de here. & Falc. quam ipse etiam ibi damnat. & de d. practica vide per Fel. in c. quoniam contra. ver. probo. j. de proba.

c ¶ Possit probari. Adde de hoc late per eundem Bar. & ibi Alex. & Mod. in l. in illa. ff. de verb. oblig.

d ¶ Non se astringens &c. Adde de hac clausula eundem Bart. in l. circa. ff. eo. tit. & in l. diuus. & ibi late Alex. ff. de re iudi. Ang. Aret. & moder. in §. j. Instit. de act. practi. pap. in forma libelli, in rei ven. & in verbo, non se astringens. per Alex. in l. is qui reus ff. de pub. iudic. & Adde, quod dicta clausula operatur, quod si vnus testis deponit de vno tempore. & alius de alio, quod non dicuntur singulares, & probant. Ita do. de sancto. Gemi. in c. Abbate sane. post gl. ibi de re iud. lib. vj. Item secundum Ang. in l. in causis. C. de accus. & Alex. in l. liberorum. ff. eo. tit. operatur quod si in inquisitione, vel accusatione sit appositus locus, & tempus, & non necessarie. si non probantur, non vitiatur. Item operatur, dicta clausula secundum Imol. in l. sicut nulla. ff. de re iudi. quod si in libello actor petat decem, que mutuauit iam sunt anni quinque, si postea testes deponant de mutuo facto iam sunt anni tres, quod actor obtinebit, & hoc refert & sequitur do. Maria. Soc. in c. significantibus. arti. xij. versic. iiij. quero. de lib. ob. que no. pro practi.

LEX XXIIII.

a **Iubemus.**[a] Qui producit scripturas suspectas, debet probare esse veras, alias vt falsarius punietur iudicis officio, hoc dicit.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Iubemus. Uide pulchrum dictum Alex. cons. lxxvij. vol. j. in princ. & in ver. corroborantur. & lxij. eo.

ALIA LECTURA.

1 ☞ De delicto coram iudice commisso quis punitur sine accusatione ex officio iudicis.

2 Iudex causarum ciuilium potest punire testem dicentem falsum coram se, vel falsa instrumenta producentem.

3 Producens scripturam suspectam, non punitur vt falsarius.

Iubemus. Legitur duobus modis, secundum primum, hoc dicit. Qui accusat scripturam vt falsam, & non probat, vt falsarius punitur, hoc dicit. secundum alium, qui scripturas falsas producit per inquisi-
1 tionem, vt falsarius punitur, hoc dicit. † Do casum, in quo quis sine accusatione punitur, & idem intelligo de omni delicto quod coram iudice committitur, vt j. tit. j. l. nullum. Dixi plene in l. ij. §. in publico. ff. de adulte. Et intelligo quod punitur ex inquisitione, ex officio illius iudicis, coram quo delinquit, licet alias iurisdictio-
2 nem non haberet. † Unde iudex causarum ciuilium potest punire testem dicentem falsum coram se, vel producentem falsa instru-
3 menta, vel acta falsificata, vt j. ti. j. l. nullum. ¶ † Quero, vtrum ille, qui producit scripturam suspectam, puniatur vt falsarius eo ipso quod non probat eam veram? Tex. hic secundum istam lect. videtur dicere quod sic. Sed intelligo quod de falsitate debet conuinci, aliter non posset puniri, vt j. l. prox. Que autem dicatur scriptura suspecta, dic vt in j. gloss.

LEX XXV.

* a **Sciant.*** [a] In criminalibus exiguntur probationes luce clariores.* h. d. Facit iste text. ibi, instructa apertissimis documētis, quod maleficia possunt probari per instrumenta. Iaco. de Aret. hoc disputauit, cuius disputationem hic refert Cy. ego plene dixi ff. ad Turp. in l. in senatus. in princ. & habuistis gl. s. ad l. Aquil. l. contra negantem.

ADDITIONES.

* ALEX. ¶ Sciant. Uide Bal. in l. fi. ff. de heredibus instituendis.

a POMA. ¶ Sciant. Uide ad istam l. per Rom. in consi. liiij. in fi. & Cep. consi. vj. & vide Fel. in c. prudentiam. §. vj. de offic. deleg. & pulchre Alex. in l. iiij. j. de testa. Et dic quod non solum in criminali[?], sed etiā vbi petitur pena requiratur liquida probatio eorum, que adducunt ad commissionem pene. Ita Alexan. consi. xxxij. vol. ij. & vide pulchra exempla ad hanc l. per Alexan. consi. xv. vol. ij. consil. lxxxix. vol. iij. & Pau. de Cast. cxcvij. & Alexan. ccxj. vol. ij. vbi colligi potest ampliatio, & Fulg. clxxiij. vbi loquitur in crimine falsi.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

P. P. AV. P. ¶ Sciant. Vide quod pro ista regula consuluit Lom. consi. cxxxiij. incip. visis denuntia. Et quod in criminalibus vnus testis non facit semiplenam probationem, vide Alex. consi. cccclvj. Item quod delicta non probentur per testes singulares, vide Panorm. consil. xxxiij. Item ad regulam quod testes debeant esse omni exceptione maiores, vide Joan. de Anna. consil. xlix. Item vide quod pro ista regulam dicit Bar. in l. ij. ff. de in litem iuran. Et habes vbi facit differētiam an agatur pro delicto criminaliter vel ciuiliter. Item vide per regulā istius l. Joan. de Anna. consi. lix. vbi etiam an propter presumptionem in criminalibus quis possit condemnari super primo, vide late Are. in c. tertio loco. de proba.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Luce clariores. Dicit Bal. in c. j. in titu. qualit. domin. propte. feud. priuet. in vsib. feud. quod in penis siue legalibus siue conuētionalibus liqui dissima debet esse probatio. alleg. tex. quem dicit singu. in l. in testamento. j. ff. de cond. z demonstra. z adde Alex. qui illa z quedam alia alleg. consi. xxxiij. in ij. vo. z in l. ij. ff. soluto matrimo.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Maleficium quando possit probari per instrumenta.

SCiant cuncti. In criminalibus requiruntur probationes luce clariores. h. d. ¶ Oppo. z videtur quod quis condemnetur ex presumptionibus, vt l. si quis adulterij. j. de adult. dicit gl. quod hic fallit. Tu dic quod illud indicium facit probationem luce clariorē, quia iudicem reddit certum de adulterio. ¶ Secundo opp. quia dolus semper probatur ex indicijs, vt ff. de dolo. l. dolum, z sic nō sunt probationes luce clariores. Sol. eodem modo dico ibi debet intelligi de indicijs indubitatis, ita quod animum iudicis reddant certum. ¶ Vltimo op. dum hic dicit, aper-
1 tissimis documentis. z sic innuit † quod maleficium possit probari per instrumenta, contra. l. iij. §. item diuus. ff. de testib. ibi, testi. z non testimonijs esse credendum. quod apparet, quia debet examinari coram iudice, vt j. tit. j. aut. apud eloquentissimum. Jac. de Are. disputauit istam q. quam etiam ponit Ly. hic. Dic breuiter. Quandoqz delictum cōmittitur contrahendo, z tunc potest probari per instrumentum continens cōtractum, vt ff. de his qui no. inf. l. quo-
a niam, z ff. ad Turp. l. in senatus[a]. in princ. Dixi late §. de sac. sanct. eccl. l. nemo martyres. z iubemus. Quandoqz delictum committitur extra contractū, z tunc aut volo producere instrumentum ad probandum circunstantiā delicti puta in accusatione de adulterio ad probandum matrimoniū, in l. Aquil. ad probandum damnum, z tunc potest produci instrumentum, vt hic, z Lex morte. §. ad leg. Aquil. z quod ibi notatur. z j. quorum app. nō recip. l. ij. Aut volo probare ipsum maleficiū principale per instrumentū z nō possum, vnde si aliquis notarius rogatus a percusso quod scriberet quod Titius percussit talē, tale instrumentū nō probaret. d. §. itē diuus.

ADDITIO.

a ¶ In senatus. Vide eundem Bart. z ibi Alex. in apo. z Bald. in l. contra negantem. §. ad l. Aquil. Old. in consi. cxciij. Bal. z Abb. in c. cum in ecclesijs. de maio. z obed.

De testibus. Rubr. XX.

LEX I.

a **SI tibi.** [a] Status alicuius nō solum per testes, sed etiam per instrumenta probatur, hoc dicit, super verbo nō sufficiunt, scilicet l. que voluit probationes fieri per omnia genera, etc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si tibi. Unum no. quod de facili litigantes repelluntur a testimonio, z ab accusando. Text. est not. iij. q. v. suspectos. z coniratos, seu conspiratos, licet coniuratio sit laudabilis, secundum Innoc. in c. cum j. z ij. de re iudic. quod dictum reasumpsit Bald. in c. j. §. conuenticula. de pa. iur. fir.

ALIA LECTVRA.

1 **SI tibi.** Non solum testibus † sed alijs probatio-nib[b] potest probari ingenuitas. ¶ Op. ista litera innuit, quod Imperator loquebatur reo, dum dicit defende. ergo ei nō incumbit onus, vt l. actor. §. ti. j. hic dicit contrarium, quare male. Huius timore est facta gl. j. que legit hāc l. duob. mod. Primo vt loquatur in reo, qui sponte onus probādi in se assumpsit, vel erat in quasi possessione libertatis mala fide. Secundo modo legitur in actore. z tunc exponitur text. defende, id est, age eo quod controuersia fit, scilicet resistendo. Simile, in l. non solum. §. si status. ff. de procura. z si pars heredita. pet. l. permittendum. ¶ Opp. dicitur hic soli. contra imo per testes potest probari ingenuitas, vt §. tit. j. Sol. expone soli. id est, solummodo. Vel dic secundo soli testes non sufficiunt. Vel dic tertio secundum glo. z hoc not. soli testes non sufficiunt, nisi reddant sufficientem causam sui dicti, dicam infra. l. iij. ¶ Contra hoc oppo. gloss. in authen. vt liceat mat. z auie. §. quod autem nobis. de condict. z demonstra. l. cum tale. §. falsam. in auth. de san. epi. in princ. Sol. Licetur reddere rationem sui dicti, si interrogatur, alias non, vt in contrarijs. preterea alique ex illis legibus non loquuntur in testes, sed in testatore, in quo est probatio voluntatis d. §. falsam. est ad Trebell. l. quia poterat.

LEX II.

a **ETiam.** [a] Testimonium persone domestice non valet. hoc dicit. ¶ Quero, que dicatur
b persone domestice[b]. Quidam dicunt, persone que sunt subiecte, vt filius, seruus, ascriptitius. z similes. de quibus habuistis in l. presenti. §. fi. §. de his qui ad eccl. confu. Alij dicunt aliter quod domestici dicuntur, de quibus habemus in respiciendum. §. furta domestica. ff. de penis. Solut. Tu dic de hoc vt not. extra eo. ca. in literis. per gl. z Innoc.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Etiam. Vide Alex. consi. cxxij. vol. iiij. z in consi. v. vol. Ro. consi. vij. Fel. in c. j. de test. z in c. insuper, per totum. eod. tit. z in c. in literis. z Barba. in consi. l. vol. j. z consi. xlj. c. vj. vol. ij. consi. xxxvj. consi. xxxvj. eo. vo. ij. z cepol. xiiij. Jmo. consi. xxxv. z consi. cl. z consi. cxxxv. z Anna. lij. in addi. ad eum in consi. lv. z Alex. xxxvol. j. z consi. xciij. vol. j. z v. eo. z Are. xiij. in j. dub. z Pan. in c. teris. z ibi etiam Bal. z Alex. cxj. iiij. vol. vbi ponit de teste affi Ang. consi. cxciij. vbi loquitur in affine. z Ro. consi. iij. vbi lo in familia. z amico. z cccclj. vbi loquitur in teste consanguine deponit super adulterio vxoris cōsanguinei. z Soc. xvij. vbi loquitur in materia adulterij. z quomodo accipiatur hoc ver domestici. z not. q tres testes domestici faciunt plenam fidem. Alex. consi. v. inci. redemptoris inuocato suffragio. in versij. respdeo. vol. j. no. per glo. in l. iij. in verbo matris. in §. eiusdem. ff. de testi.

P. PAV. P. ¶ Etiam. Limita istam legem quando testis deponret super aliquo inseparabili. vt per Barb. consi. xxxvj. vol. ij. Alex. in contractu de testib. in ij. q. princ. Dippol. de Mar. in singulari v. z in l. j. §. ff. de questionib. vide Lomen. consil. xxvij. incip. in Christi nomine amen. Cum adeo plene. Et tibi ponunt quod illi dicantur domestici, qui in eadem domo habitant, z etiam operarij illius pro quo deponūt. Et vide plene de ista materia an domestici possint esse testes, z qui dicantur esse testes domestici que habes in Bertach. in verbo, domesticus.

b ALEX. ¶ Domestice. Quid in vxore, z viro, an possit vnus esse testis pro alio, vide Jmo. in l. si cum dotem. §. si maritus. ff. sol. mat. z dicit quod dicuntur suspecti ad deferendum testimonium, z nō dicandum in causa alterius. l. presenti. §. fi. hic alleg. z quod habetur in c. gaudemus. de diuor. z adde Bart. in l. qui testium. §. de testi. z adde quod ille qui stat cum illo, pro quo testificatur vnum panem, z vnum vinum, non est bonus testis. Ita dicit Ly. z Cyn. in l. j. §. eo. z consuluit Angel. in consi. pozrecta fuit petidem ibi dicit. si istis testibus domesticis, vel familiaribus ponitur quod dictum eorum valet. alle. c. fin. de testi. in vj. hic contra in d. consi. Vide quod inspicitur conditio testis tempore menti. Et ad hanc questionem vide Jnnoc. in c. in literis. z in c. infinuante. de offi. dele. z Bal. in l. j. de episc. z cleri. z hic solicitatoz in causa possit esse testis in causa, in qua est solicitatoz vide q dixi post Bar. in l. deferre. ff. de iur. fis. ¶ Adde q posui ff.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Domestica persona que dicatur, z que probet. num. 4. 5.
2 Officio iudicis relinquitur, quando persona domestica admittur in testem.

ETiam. Domestica persona non est idoneus
1 stis. Bl. querit que dicatur † domestica persona. Dicit gl. quod opponitur §. de his qui ad conf. l. fin. §. Certe ibi ponuntur quedam persone conationate, z obligate, vt sunt ascriptitij, z similes. Subdit glo. pe. l. respiciēdum. §. furta. de questio. l. prudem. j. qui accu. non po sunt. l. pe. Ex istis probatur quod domestici dicuntur omnes habitantes in eadem domo, z familia, veruntamen hoc determinat
2 per c. in literis. extra. eo. quod posset † esse persona domestica cum authoritatis, z dignitatis, quod eius fides nō reprobaretur, quod satis placet. Hoc relinquēdum est officio iudicis, qui inuestigat de conditione persone z qualitate. vt ff. eo. l. j. in fi. de questio. z ibi notatur. ¶ Quid in viro z vxore? Glo. determinat quod
3 domestice persone. † Pro qua facit tex. in l. quicunque. j. de rit.
4 lib. xij. ita tenent omnes. ¶ † Querit gl. vtrum persona domestica admittatur contra aliam personam domesticam, altero contradicente. Bl. respondet z bene, quod sic, quia hoc est inductum in uorem extraneorum, ideo non debet in eorum lesionem retorqui, quod intellige si erat sola ratio domesticitatis, quia si erat
5 secus, puta si erat filius vel alia persona intra gradus posita. §. j. e. l. parentes. z j. de questio. l. seruos. z ff. e. l. lege Julia. ¶
a ro[a], si aliquis erat[b] meus familiaris, tēpore celebrati contractus
b

⁊ nunc non est, vel econtra tunc non erat, ⁊ nunc est, an poterit esse testis. Pro declaratione istius questionis dic. Quandoque conditio seu qualitas testis mutatur absque aliquo facto partium, tunc inspicitur conditio testis, qualis est quando deponit. l. notionem. §. instrumentorum. ff. de verbo. signific. Quandoque conditio testis mutatur facto partium, ⁊ tunc ei, cuius facto cōtingit mutatio, talis mutatio non pōt prodesse. ff. de question. l. j. §. si seruus, quantum vero ad aliud est idem, vt s. dixi q inspicitur tēpus, quo testis deponit. Nunc ad propositum, si ille, qui erat meus familiaris, nunc desinit esse facto meo ad hoc destinato, non posset esse testis pro me, hoc autē probatur ex cōiecturis. 6 ¶ † Idē dico, si ego videns q contra me erant duo testes tantū, qui sciebant veritatē, procuraui q accusarentur de eo. delicto, ⁊ sic participes criminis nō admittētur vt testes, vt j. eod. l. quoniā liberi. Et certe hoc mihi non proderit, si facto, ⁊ opera mea contingit, ar. imo, quasi casus, 7 ff. de q. l. j. §. cum quis. ¶ † Ideo dico, si ego percussi vnū testem, ad hoc vt tanquam inimicus non posset cōtra me testificari, vt extra eo. c. dilecto. Si vero mutatio cōtingit absq3 aliquo facto meo ad hoc destinato, vt quia famulus recessit a me sua sponte, tunc poterit testificari, quia desinit esse domesticus. Casus est in l. j. §. idē nummio. ff. de questio, predicta vera, nisi remaneret alia causa impediens, vt si manumisi seruum meum, certe licet desinat esse domesticus remanet ratio iurispatronatus, que eum repellit a testimonio, vt j. de questionibus. l. seruus. §. non solum.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Quero. Vide gl. in summa. iij. q. v. ⁊ Feli. in c. quoties, in v. notab. extra de testi. ⁊ in fi. apparatus. ⁊ Barb. consi. vj. vol. j. ⁊ consi. xxix. eo. vol. ⁊ consi. liiij. eo. vol. ⁊ Barb. in c. iij. ad fi. de rebus eccle. non alie. ⁊ Feli. in c. insinuante. de off. dele. ⁊ auc. cōsil. ccxivj. ⁊ Alex. xxiiij. vol. ij. vbi ponit de sorore, ⁊ dicit quod dictū talium domesticorum est sufficiēs ad probandū innocentiā domestici. ⁊ xlv. eo. vol. vbi ponit de affine. ⁊ xlvj. eo. vbi loquitur in socero: ⁊ ex dictis eius ibi colligitur qd dictum talium redderetur plene, vbi alij testes. qui deposuissent in cā essent valde idonei. ⁊ lxxxvj. vbi ponit in commencto affine, ⁊ amico, ⁊ an quis possit testificari pro vxore fratris sui. ⁊ cviij. vol. ij. vbi ponit de teste affine, ⁊ cognato. ⁊ clxxix. vbi de teste affine in criminalibus. eo. vo. ⁊ cxcix. eo. vbi ponit de teste qui dixit vellē talē obtinere. ⁊ ibi etiā ponit de sorore. ⁊ xxxiij. vol. iij. vbi loquitur in cōpatre, ⁊ in eo qui adoptauit filium. ⁊ xlij. vol. iij. vbi loquitur etiā in cōpatre, ⁊ in eo qui adoptauit, ⁊ in cōsequē. vol. iij. ⁊ xcix. vol. iij. vbi loquitur in domestico, ⁊ familiari in causa matrimonij. ⁊ Ro. ccclxxxij. vbi loquitur in subiecto, cui erat adiecta qualitas paupertatis. ⁊ Alexand. cij. vol. iij. vbi loquitur in consanguineo. ⁊ Soci. xvij. vbi loquitur in viro ⁊ vxore, ⁊ infert ad vxorem fratris. ⁊ Soci. cxiij. vbi loquitur in fratre.

b ¶ Quero. quid si aliquis erat. Adde circa hoc Lanfran. in c. quoniam contra. in versi. testium produc. versi. quero. de proba. Alber. in tract. de testib. ⁊ cumulatissime per Feli. in c. literis. de testi. ⁊ vltra ibi adducta per ipsum, adde Alex. consi. v. ver. potest. ⁊ in cons. lxxiij. versic. ⁊ similiter. in j. vol.

LEX III.

¶ Testium dicta quid, quando valeant, ⁊ quando non. ⁊ de eorum sacramento: item quorum attestationes non admittuntur.

Solam. Attestatio sola legitimis adminiculis non fulcita non probat. h. d. ¶ Quero, 1 que dicatur † sola attestatio. Glo. ponit hic multas expositiones. Prima est, solam*, quia testis non iurauit, vel solam, quia non interfuit iudex. Istas duas not. vel solam quia iudex postea non dedit sententiam, vel solam, quia non est secuta 2 publicatio † quod tene menti, quia testes non publicati non tenent, nec probant, vt vidistis. l. fin. j. de re iudic. vel solam, quia non a reddit rationem[a]. Dicit gloss. si fuit interrogatus, † quia si non est 3 interrogatus de ratione, non tenetur reddere. Not. ⁊ signa gloss.[b] b Innoc. hoc pertractans multum subtiliter extra eod. ca. cum causam. dicit quod istud est verum quando testis deposuit aliquid quod poterat percipi sensu, verbi gratia, testis deposuit quod Titius numerauerat Sempronio centum. si nō interrogatur de causa c scientie[c], sufficit, quia numeratio potest percipi sensu, vt per visum. Sed si deposuit super eo quod sensu non percipitur, dictum eius nihil valet, nisi reddat rationem dicti per sensum corporeum. Exemplum, testis dicit quod Titius est dominus talis fundi, nisi reddat rationem, nihil probat. Nam dominium est quoddam ius, quod nō percipitur sensu. Debet ergo dicere, quia vidi quod ipse d emit[d], vel vidi eum possidere a tempore dicte emptionis per x. annos, vel vidi eum specificare talem rem, vel lapillum, vel denarium in litore maris inuenire, ⁊ similia, que per sensum percipiuntur. 4 Ad quod consueui inducere † quod testis debet deponere per sensum. j. cod. l. testium ff. de testib. l. qui testamento. §. fin. de his que in testa. delen. l. j. in princ. alias enim si per sensum corporeum non deponeret, esset magis iudicare quam testificari, ⁊c.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Solam. Istud est verū q dictum testis nihil valet quando non iurauit, nisi esset persona religiosa ⁊ bone vite, que si deponit etiā sine iuramēto creditur sibi quantū ad faciendū bonā ⁊ magnam presumptionem sm Inn. in c. nuper. de testi. quem refert Bar. hic in Bononiē. lec. pro quo adde multa similia que ponit Iaso in l. qui iurisdictioni. ff. de iuris. om. iud. Et ad istud dictū vide Pan. in c. cum olim. per illū text. de dol. ⁊ cōtu. vbi dicit per hoc limitari d. c. nuper. vbi videtur dicere contrariū. Itē nūquid faciat iudiciū vel semiplenam probationem, ⁊ an probet, vbi potest procedi sine iuris solennitate, vide Alex. post Bal. in l. milites in expeditione. j. de testa. mili. ⁊ tangit aliquid Alexan. in l. iurisiurandi. j. eodem.

a POMA. ¶ Reddit rati onem. An ⁊ quando testes teneātur reddere rationem dicti sui, ⁊ qualis esse debet, vide Felin. in c. causam versicu. fallit ij. vbi ponit de hoc dicto in rubr. de testi. ⁊ Alexand. cxxxvj. vol. j. ⁊ vide Alexan. consi. lxxx. vol. ij. ⁊ cviij. eod. ⁊ cliij. eod. ⁊ ccl. eo. ⁊ xviij. vol. v. vbi ponens pulchrum exemplum dicit quod testis deponens super eo quod est iuris, vel in quo multum laboret ratio intellectus, non probat nisi etiam non interrogatus reddat rationem dicti sui, ⁊ aliquid per Bald. consil. clxxxj. in iiij. part. ⁊ Feli. in c. sicut. de re iud. ⁊ Bar. consi. iij. vol. ij. ⁊ Card. flor. in cons. xxv. ⁊ illud quod dicit Bart. hic post Innoc. quod testis de dominio debet reddere rationem dicti sui, etiam non interrogatus, extende, vt procedat, quod non probabit si deponat reddendo rationem quia vidit ⁊ audiuit secundum Imol. maiorem in l. sciendum. ff. de verb. oblig. quem sequitur Imol. minor. Alexand. consi. ccxcix. incip. excellentissime domine vicarie. in ij. vol. vide etiam ad hec eundem Alexan. consil. x. in ij. vol. consi. cxlviij. ⁊ consi. ij. vol. ij. ⁊ vide etiam in c. per tuas. de testi. ⁊ Cepo. consil. xxviij. ⁊ vide Bart. consi. xc. ⁊ in consi. c. ⁊ consi. cviij. ⁊ sequen. ⁊ Barb. consi. viij. vol. j. ⁊ consi. xxix. eod. vol. Not. etiam quod testis in criminalibus tenetur reddere rationem dicti sui, etiam non interrogatus. alias non valet. Ita Alex. consi. xv. vol. j. Et vide Alex. consi. xlv. volu. ij. ⁊ Pan. in c. consuluit. de appel. Vide Are. consi. lxxj. ⁊ xxxviij. ⁊ Alex. in l. j. in princ. ff. de ope. no. nun. ⁊ Car. consi. cxxiij. ⁊ xxv.

b ALEX. ¶ Et signa gloss. Similis gloss. in ca. cum causam. in iiij. gloss. eod. tit.

P. PAV. P. ¶ Et signa gloss. Istam regulam quod non teneatur testis assignare rationem non interrogatus, limita duodecim modis, vt per Iaso. in l. cum hi. §. vult igitur. ff. de transact. quem vide omnino. Vide de materia Alex. in l. j. in princ. ff. de ope. no. nuntia. sed si interrogatus non assignet rationem nullam presumptionem facit. Vide pro limitatione materie Bartol. consi. cx. in j. vol. Item quod ratio sit illa que dictum sustinet, quando est bona, licet dictū sit scriptum, ⁊ econtra. Et quod non debeat esse eadem cum dicto, vide Ias. in l. fin. ff. de offic. procur. Cesar. in ij. no. vide que habes in Bertach. in verbo, testes deponunt, ⁊ qualiter.

c ALEX. ¶ Causa scientie. Adde Bart. in l. j. ff. si cert. pet. ⁊ adde sing. Bar. in consi. cx. incip. quidam Mansolus. cij. Qualis autem debeat esse causa, vide per Bar. in l. ij. de offi. proc. ces. Et de predicta causa vide in c. si quando. de rescri. ⁊ Bar. in l. j. in prin. ⁊ ibi per doct. de no. oper. nun. Et adde pro hoc quod alleg. Bar. hic. dicit Inn. in c. cum oporteat. de accus. quod si testis deponat quem esse infamem, debet etiam non interrogatus allegare rationē. vel causam, quia infamia non percipitur sensu, sed iuris intellectu. Et in materia dicit Bal. in l. presbyteri. s. de epis. ⁊ cleri. quid si sint duo testes, quorum vnus reddit causam sui dicti, ⁊ alius etiam non interrogatus, non reddit, quod magis creditur reddenti causam. Vnum aliud dixit in c. j. de controuer. inuestit. quod id quod dicimus vnum testem facere semiplenam probationem, l. admonendi. de iureiur. illud est verum si causam dicti sui allegat. etiam non interrogatus. Adde quod no. Bal. in l. si nō speciali. C. de testa. ⁊ no. Bar. hic, adde que no. Bal. in l. conuenticulam. s. de epis. ⁊ cle. licet hoc in probatione fame. vt dixi in §. tormenta. ⁊ de materia vide Bal. ⁊ Ang. post gl. in l. cum hi. §. vult ergo. de transa. ⁊ plene Inn. in d. c. causam. ⁊ vide etiam Bal. in l. edita. s. de eden. vbi Bal. ipse ponit in materia vnum bonum dictum de teste, vbi etiam dicitur quod pars interrogata de ratione, ⁊ causa, non tenetur respōdere. Et istis adde Bar. in l. stipulatio ista. §. hi quoq3. de verb. obli. ⁊ ad Bar. hic adde Bal. in l. pe. ad fi. j. de sen. que sine cer. quant. Item ad probandum interesse requiritur causa, secūdum Bal. in l. j. per illum tex. de sen. que pro eo quod interest. ¶ Et adde tu Bar. in l. j. s. ti. j. ⁊ in d. l. eum qui. ¶ Et quod quādo testis deponit super his, que non percipiuntur sensu, quod teneatur reddere rationē, etiam non interrogatus, adde do. Alex. in cons. cxxxvj. ver. debetur enim. in j. volu. ⁊ ibi etiam quod tenetur reddere, quando deponit super negatiua nō coarctata. Itē tenetur reddere, quādo deponit super consuetudine. Ita Alex. in d. cons. ij. ver. ij. respondeo. ⁊ ibi q etiam tenetur reddere, quando deponit super fama, vel super notorio.

ALIA LECTVRA.

Solam. Dicit testis sine iuramẽto nullius est momenti.h.d. Hic videtur casus, vbi dicit testis sine iuramento non facit semiplenam probationem, ita quod ex eo possit deferri iuramentum. Quod apparet,q; dicit,nullius est momenti hoc est verũ, si parti potest imputari cur eum non fecit iurare, alias secus,vt dixi vobis in l.admonendi.ff.de iureiur. Dicit etiã Inn.quod dictum religiosi facit presumptionem,etiam sine iuramẽto,vt in c.nuper.extra eo.q hec.de j.lec. Secundum secundam.h.d. Dictum testis nõ examinati coram iudice,nullius est momenti.Ex hac lectu.habes quod examinatio facta ab alio quam a iudice,non facit semiplenam probationem,quod apparet,q; dicit nullius momẽti. Quod intellige,si potest parti imputari,cur eos non fecit examinari coram iudice,vt dixi in d.l.admonendi. Tertio modo legitur, dictum testis,si non sequitur sententia,nullius est momẽti,hoc intelige,vt habeat paratam executionem,sicut sentẽtia vel vim sentẽtie,sed bene valet,q; etiam in alio iudicio probat,vt l.cum antea. ff.de arb.j.eo.l.fi. Secũdum quartam lect.hoc dicit,sola partis attestatio nullius est momẽti. Differt hec lec.a secunda,q; hec loquitur de attestatione partis,illa de attestatiõe testis. Quinto modo legitur, z hec solemnis lec.breuiter hoc dicit. Dictum testium publicatum,non secuta sententia,nullius est momẽti, Que est ratio huius? Dicit gl.q; licet tabellio scripserit,tamen illa scriptura non habet testes,ideo non facit fidẽ,donec coram testib.recipiatur. Ista ratio non videtur vera,q; in actis non requiruntur testes.l.in donationibus.de dona.z extra de p̃boba.c.quoniã contra falsam,sed j.dicã. Secundo op.gl.ad scipsam,nonne eo ipso quod notarius scripsit dicta testium,sunt publicata? Dicit gl.q; non,nisi scribantur coram iudice,z testibus.l.iij.ſ. idem.ff.e. In eo q; dicit coram iudice,dicit verum,vt ſ.in ij.lec.z probatur j.eo.ti. auth.apud eloquentissimum. In eo vero q; dicit,coram testibus, non videtur verum,q; in actis testes non requirũtur, vt ſ.dixi. Intellige gl.quod hoc debet fieri coꝛã testibus,non tamen est necesse quod scribatur in actis,vt iuribus in contrariũ allegatis,sed examinatio fit in secreto,ideo requiritur publicatio.[a] Contra hoc opponi,iuramentum testium accipitur in publico,z tunc testis videtur deponere.j.eo.l.fi quando. Ad quid ergo alia publicatio est necessaria? Respon.quãdo testis iurat,tunc videtur deponere.scz in secreto iudicij.d.l.fi quando.z l.nullij.z ratio est,nam si pãderet iudex tale secretum,incideret in crimen falsi.l.j.ſ.is qui.ff.de fal.vn de licet instrumẽtum sit publicum,z faciat fidem,quod testes hec dixerunt, illud instrumentum est secretum, nec potest manifestari. Pe necessitate ergo requiritur nouus actus publicationis, per quem actus,qui erat secretus,fiat publicus,z notorius omnibus, z ideo ter.in aut.eo.ſ.quia vero.illam publicationẽ appellat aperturam,vel manifestationẽ. Et ideo notarij quando restituunt libros officialibus communis, vt assignent successoribus suis illas chartas vbi sunt dicta testium non publicata, claudũt illas chartas, vel cum filo, vel cum cera, quasi illud debeat esse secretum. Quero, nunquid per alium iudicem possit publicari, vel debeant iterum examinari? Bl.dicit quod non. Vide gl.puto quod ab alio iudice coram quo dicta testium fidem facerent illa dicta nõ publicata possint publicari, vt videtur expressum extra eo.c.constitutus.in prin. Pro hoc l.fin.j.eo.vbi facit mentionẽ de dictis testium,etiam abiq; publicatione.z quod hic gl.dicit.nõ facit fidem coram alio iudice,intelige antequam publicetur. Sexta lec.est secundum quam h.d. Dictum testis non reddentis sufficientem rationem siue cause,nullius est momenti. Opp.glo.de l.cum tale.ſ. falsam.ff.de cod.z demon. Non soluit. Dic ibi loquitur in testatore deponente,in quo est pro ratione voluntas, ideo falsitas cause nõ attenditur,que ratio cessat in teste. Querit gl.quid si testis non reddit causam,quia non fuit interrogatus? Bl.dicit,valet dictum suum. Imoc.extra eo.c.cum causam.dicit,quod hoc est verum in his,que possunt sensu percipi, vt si testis deponeret quod Titius percussit Seium, licet non dicat se vidisse,vel non reddat aliã causam,valet. Sed in his[b], que sensu non percipiuntur,vt si testis deponat Titium esse dominum,nõ statur dicto eius,nisi reddat sufficientem rationem,que sensu percipiatur. Idem dicit Spec.in ti. de teste. Qualiter autem debet intelligi,quod dictum testis,debet concludere per aliquod, quod percipiatur sensu.dixi vobis in l.de etate.ff.de minor. Tetigi etiam aliquas pulchras questiones. in j.ff.ti cert.pet.

ADDITIONES.

a Publicatio. Adde quod testis non publicatus non facit semiplenam probationem. Ita Bal.in l.in bone fidei,versic.item quesitum.supra de reb.credi.

b Sed in his. Quando testis, etiam non interrogatus,teneatur reddere rationem dicti sui, vltra allega. per Eler.supra in precedenti lectio.vide per Areti.z Felin.in c.licet canisam.z per eundem Alexand.in consil.xv.versic.z non sunt duo.in j.vol.z ibi quod testis deponens in criminalibus, etiam non interrogatus, tenetur reddere rationem sui dicti,alleg.Salic.in l.fin.supra titu.proxime. Et alios casus in quibus testis etiam non interrogatus tenetur reddere rationem dicti,vide per eundem Alexand.in consi.cxxxj. eod.volu.z in consi.cxxxj.z in consi.cxlj.versi.Hasparlanensis.vol.z in ij.vol.consi.x.

LEX IIII.

1 Amicus pro amico an possit testificari, statur arbitrio iudicis.
2 Subditus quando admittatur pro domino ad testificandum.

Hos testes. Testis debet esse remotus a gratia,z timore,h.d. Hoc quod dicit, fidem religiosi iudiciarie,z sic fides est facienda iudici.vt l.lecta.in fi.ff.si cer.pet. Et ista est probatio fidem.qua iudex adducitur ad credendum. Circa primum dictum hic, quod testis debet esse remotus a gratia z timore, † Quero vtrum amicus possit esse testis pro amico. Et videtur quod nõ l.iij.in princ.ff.eod. Pro hoc facit hic tex, quia est dubium ne gratificaretur amico. Breuiter puto quod posset esse tanta amicitia z talis personarum conditio,quod amicus a testimonio repelleretur vel saltem eius fides minueretur,hoc autem stabit in officio dicis,vt l.iij.ſ.j.ff.eo. Secundo quero,dicitur hic,potentior † subditus vni communitati,possit esse pro ea idoneus testis? in l.idonei.ff.eod.tenet quod non. Pet,hic contrarium dicit. Pitas est quod nos debemus inspicere istum testem, oportet quod conditio sit talis.quod possit preponere veritatem pro modo esset possibile. quod persona communitatis esset ita quod nollet quod diceret aliud quam veritatem, tunc starim tarem subditum admittendum. Ita intelligo dictum Pet.quod probatur hic.potest enim libere dicere veritatem.Sed si dominus esset malus homo,putarem eum admittendum nõ esse, Iudex enim metus tyranni,z cuiusliber,qui alteri preest,ratione alicuius iurisdictionis. Potest enim esse terribilis, vt ſ.si rector prouincie, l.j.z ff.ex quib.cau.in pos.ea.l.Fulcinius.ſ.quid sit. In dubio dicerem subditum non esse admittendum, vt Lidonei.ff.eo.cum alia gl.

LEX V

Parentes. Quid de fratre,plenissime examinatus hoc, z eius materiam vi.quare testamento.ſ.j.ff.de test.ꝛc.

ALIA LECTVRA.

1 Parentes z coniuncti,quando pro parentibus,z coniunctis in testimonium admittantur.

Parentes. Op.de l.etiam.ff.de prob. Licet speciale in etate probandi, tamen ei facit plenã fidem,vt ſ.not. Item est specialis probanda cõsanguinitate, z causa matrimonij,vt c. eo.c.super. Secundo opp.ff.de testa.l.qui testa.ſ.per contrarium. Solue vt in fi.gl. Pro declaratione legis.z gl.primo quero. modo accipiantur parentes? Bl.dicit supra a patre in infinitum infra liberi. Quero vtrũ sit differentia.si sint liberi in potestate non? Bl.hic dicit quod non. Contra hoc videtur ff.de fal.l.de l.impuberem, ſ.j. Difficile contrariũ est,sed dicit gl.ibi loquitur notario adhibito ad scribendum,in quo distinguit,aut est in potestate,aut non,vt ibi patet. Ratio,q; assumitur vt publica persona cuius fides est iam approbata,vt l.j.ff.de offic.pref.preto. Item scriptura non probat per se sine testib.vt in aut.de instru. fide.ſ.oportet,hic vero loquitur in testificante. Quero vtrum parentes,z liberi possint inuicem esse testes pro se? Bl.dicit quod non, vt ff.eo.l.testis idoneus.z l.ij.ſ.eo. Circa hoc est adhuc nam gl.ff.de test.l.qui testamento,ſ.j.videtur facere aliquale rentiam inter parentes z liberos:nam liberi nõ possunt esse pro parentib.vbi aliquid eis quereretur,in alijs casib.sic.vt tur in j.glos.quod intelligit Jac.de Aret.vt puta,si alieno esset in iudicio. Parentes vero nõ possunt esse testes pro illo modo,z ibi subiungitur in glos.cum pater plus diligat quam filius patrem,z secundũ hoc non esset mirandum, quod filius esset procurator alicuius,pater non posset esse testis,vt innatur. Quod intelligo verũ,si instrumentũ esset fidẽ faciens quo facto,vel dicto filij.alias secus.arg.l.quesitũ.ff.de in integ. quod ibi notatur.z ff.de obsequijs.l.licet.ſ.fina. Quero hic,volentes.ad quos refertur? Dic vt in gl. Quero fratre,vtrũ admittatur pro fratre,vel cõtra fratrem? Bl. quod sic in ciuili.non autẽ in crimmali,vt l.lege Jul.ff.eo. rium ibi videtur notari. Breuiter tenenda est opi.glo.quia tenẽt quod in ciuili admittatur. Quod intelligo,nisi repellatur tione domesticitatis,vt l.ij.ſ.eo.vel nimis intense benignitatis amicitie,vt ſ.pro.dixi.quod est iudicis arbitrio relinquendum intelligit,nisi sit in eiusdem potestate,secũdum gl.hic. Et est nam cum videatur esse cadẽ persona cũ patre.qui ci temperare teli,licet persona patris est suspecta,ita persona filij. In crimi-

vero frater non posset esse testis pro fratre, quia requiruntur pro-
bationes iuce clariores, vt ff.ti.j.l.ñ. Item quia videtur causa pro-
pria, cum iniuria facta vni fratri, respiciat etiam alterum fratrem,
vt l.Cornel.ff.de iniu.z idē puto in causa status, vt l.j.cum sequen.
ff.de lib.causa. ¶Quero, quid in socero z Genero? Hl. dicit idem,
vt ff.eo.l.testis idoneus. ¶Quero, vtrum † coniunctus possit esse
testis idoneus inter duos pariter coniunctos? Certe sic, vt l.non
solum.§.j.ff.de rit.nupt. Et sic pater potest esse testis inter duos fi-
lios, Pro quo.ff.de questio.l.extraneo.z j.de questio.l.hoc quod
placet.in fi.vbi seruus torquetur inter duos dominos. Bart.

LEX VI.

Inis graue. Non debet initium probatio-
nis assumi de domo aduersa-
rij, hoc dicit.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Exhibeo quot modis accipiatur.

Inis graue. Non cogitur quis testes con-
tra se de domo sua produces
re.h.d. ¶Opp.persone domestice ad petitionem aduer-
sarij coguntur ferre testimonium. vt §.eod.l.ij.z quod ibi no. Et sic
quis cogitur inuitus exhibere testes de domo sua. Huius timore
dico quod hec lex potest intelligi pluribus modis. Primo debes
2 scire † quod hoc verbum exhibeo[a], quandoque assumitur pro ali-
3 mentorum prestatione, vt j.eod.l.quoniam liberi. secundo respon.
Et si velles ita assumere, hic diceretur quod quis cogitur exhibe-
re, id est alimentare testes, qui contra se producuntur, ille qui pro-
duxit, sed hoc non placet. Secundo modo accipitur exhibeo pro
manifestatione. vt in toto tit. ad exhibendum. z secundū hunc mo-
dum debet hec lex intelligi duobus modis. Primo in his, qui ad-
mittuntur ad testimonium volentes non inuiti. de quibus loqui-
tur l.ij.§.lege Julia.ff.eod. Nam si ego dicerem aduersario, facias
quod tales consanguinei veniant, quod potest hoc facere. z sic ex-
hibeas mihi probationes, certe ad hoc non cogitur, sed ipsemet
debet hoc sibi procurare. Secundo modo potest intelligi de qui-
busdam testibus, z quia dicebat forte actor de eis se non recordari
bene, petebat cogi reū vt exhiberet nomina eorum, certe hoc fieri
non debet, quia nimis graue est. fateret tamen quod si peteret ex-
hiberi quasi totam familiā, vt recognosceret ipse quos vellet in te-
stes producere, q audiretur, vt l.cum si exhibuissent.§.ij.ff.de pub.
¶Op.de assesso.l.si post. Dicit gl.ibi fallit. Doctores dicunt q
ibi non exhibetur vt testis, sed vt reus dicti sui rationem reddat.

ADDITIO.

a ¶Verbum exhibeo. Adde exhibere proprie secretum habere. z
vide ff.ad exhib.l.ij. z de libe.ho. exhi.l.locum.§.quid sit. Item ex-
hibere, idē est quod cedere. ff.de leg.j.l.si res obligata.§.pen. Item
aliquando exhibere, idem est quod reducere. ff.man.l.creditor.§.si
inter maritum. Item accipitur aliquando pro probare. l.j.C.de
edilit.ac.in gl. z ibi Azo in summa.§.item repellitur emptor.

LEX VII.

* **Ervos.** * Seruus nō interrogatur pro. nec con-
tra dominum, nisi de facto suo, hoc dicit.
Intelligit glos. quod interrogatur cum tormentis, vt ff.de
proba.l.cum probatio. Dic vt ibi fallit in casibus not. hic in gloss.
¶Quero, quid econtra, vtrum dominus possit pro seruo inter-
rogari? Videtur quod non, quia videtur suspectus, vt extra de
* offic.deleg.c.causam que.§.eo.l.eos. z ff.eo.l.idonei*.

LEX VIII.

1 ☞ Juramentum testium de consensu partium remittitur.
2 Inspectores vulnerum, ventris, finium agrorum, z similium, an
iurare debeant. z num. 4.
3 Testes qualiter iurare debeant.
6 Testes an debent citari, z an valeat dictum, si non sunt citati.
7 Honeste persone, sine iuramento deponentes, faciunt semiplenam
probationem.
8 Quando sunt plures testes ex vna parte, z ex alia pauciores, sed
vigiliores, quibus magis credendum.
9 Qui producit vnū testē, z petit ipsum examinari, an sit audiēdus.

Uriſiurandi. [a] Hec l. ponit tria dicta. Te-
stes debēt iurare, z honestis-
simis debet adhiberi fides, z dicto vnius nō creditur. h.d.
inter. z vt, subaudi precipimus. ¶Querit gl. vtrum testes debeāt
1 iurare corporaliter tactis scripturis. ¶Item que sit forma iura-
menti testis. Dic vt in gl. ¶†Item an possit remitti iuramentum
de consensu partium. Hl. dicit quod sic. Idem no. in l.j. circa princ.
ff.de ferijs. ¶Item queritur, quid in istis inspectoribus qui mit-
tuntur a iudice ad inspiciēdum ventrem, ad renuntiandum iudici
2 quod sibi videtur. †Et idem in similibus. qui mittuntur ad inspi-
ciendum seu videndum fines agrorum, vel ad inspiciendū vulnus,
vtrum sit remansura cicatrix. vel similia, an isti debeāt referre cum
iuramento. Bloſi. dicit quod non, in l.j.§.j.ff.de ven.inspi. Sed iste

b gloſſ.[b] videntur contra text.l.hac edictali.§.his ſi [illegible].j.de sec.nup.
z l.comparationes.j.tit.j. Vide istam gloſi. z eam not.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Jurisiurandi. Quomodo ista lex procedat, vide Bar.
in Ladmonendi.ff.de iureiur. versic. quero quid si reperiantur. z ibi
Lud. Adde tamen quod informatio potest sumi etiam a teste non
iurato. Hl. est sing. secūdum Bal. ibi, facit prevalere probationem
eius, qui eum produxit, si probationes litigantium essent pares. z
vnus habet pro se testem non iuratum, z vide late de materia hu-
ius legis per Spec. de teste.§.restat.
P. PAV. P. ¶Jurisiurandi. Et an presumatur testis iuratus si
dicatur in actis testis iuratus, vide Bartol. in l. Theopompus. in
princ. de dote preleg. z ibi Alex. in apoſt. quod ibi etiam addidi de
ista materia generaliter an z quando dicatur testis sine iuramen-
to, vide Felin. in c. tuis. extra de test. vbi etiam an possit remitti. Et
que sint illa que debet testis iurare, vide Fel. omnino in c. fraterni-
tatis. extra de testib. Et ibi etiā an sit necesse quod tangantur scri-
pture ad esse iuramenti, ponit etiam Feli. in d.c. tuis. An in dubijs
presumatur testis iurasse, z quid si notarius scripsit, testis iura-
tus, ꝛc. Et ibi etiam quid si pars petijt a iudice, vt deferret iura-
mentum testi, z testis obtulit se velle iurare, z iudex non detulit. Et
an notarius sine iudice possit deferre, z quid si deferret Judice pre
sente, z non cōtradicente, z quod ad hoc vt valeat testis non iura-
tus, non sufficit partem non contradicere, sed opus sit vt expresse
consentiat, vide Feli. in c. nuper. ad fi. extra de testib. Et quod pars
possit remittere iuramentum testi, vide Jaſ. in l.j. in princ. ff. de fer.
Quod autem informationes possunt capi sine iuramento. Bal. in
c.j.§.si duo. de pace tenen. Fel. in c. proposuisti. extra de proba. An
autem testis qui semel iurauit si iterum producatur in eadē causa,
debeat iterum iurare, vide Fel. in c. fraternitatis. extra de testib. Et
ibi etiam quid si primo dicat. postea iuret. De quo etiam per eun-
dem ibi c. de testib. extra eo. tit. Item an, z quando possit iuramen-
tum remitti, z quid in causa matrimoniali, vide que habes per
Mod. in l. reprehēdendo. C. de inſt. z ſub. Quid autem si testis iu-
rauit post depositionē, vide do. Nellum in tractatu de teste. z ibi,
ad finem illius c. quid si in actis dicatur, testis iuratus, ꝛc. Item q
iuramentum testis possit remitti, dicit Bal. in l. quoties. C. de pru-
uil. schola. circa fin. libr. rij. Et circa iuramentum testis. z predicta
vide multa similia per Jaſ. in repe. l. admonēdi. Item limita quod
non creditur testi cum iuramento non procedere quando persona
sancte vite deponeret. Est doctrina Imole in c. nuper. extra de te-
stib. Bart. in Bonoſi. lectura in l. sola. j. eo. do. Ant. in c. cum olim.
de dolo, z contu. Bene facit dictū do. Ant. in c. cum oporteat. ex-
tra de accuſ. vbi voluit credi consanguineo, qui sit bone fame, licet
alias repelleretur. Vide aliter super his, extra. de accuſ. Item not.
quod existentibus probationibus, hinc inde paribus, iudex debet
iudicare in fauorem illius pro quo deposuit plus quam pro ad-
uersaria parte vnius testis non iurati, vide per Aret. consi. xxxj. ad
fin. Item circa istam legem in ij. dubio, quod dicto vnius non de-
bet credi, limita vt per Rom. singulari dcxlvj. incip. dictum vnius.
Item adde quod etiam papa non potest facere vt credatur dicto
vnius cōtra partem. Textus in c. indicas Hermanum. iij. q. ij. que
allegat Ro. singulari dcxxxiij. inci. an papa. Vide alia de isto pro-
posito que scripsi in l. Theopompus. ff. de dote prelega. quia ibi
est casus specialis, in quo restator potest disponere, stari debere.
Item de alia singulari limitatione quod dicto vnius credatur, z alia
in materia vide in Bert. in verbo testis quot z quales. Item de eo
quod dictum est §. quod papa nō potest facere quod soli testi cre-
datur, vide Feli. in c. veniens. el j. extra de testi. z in c. nuper. eod. tit.
vbi omnino quia text. in d.c. indicas Hermanū. z Ro. de quo §. ios
quuntur in parte non in tertio, qui velit esse testis. Et de parte se-
quitur etiam Alex. in l.ſi. ff. de pacto. ſtipu. in addi. in ver. quid dice-
mus. Et circa istud, an credatur soli testi, z quid in papa vel alio
supremo principe, an z quomodo ei soli attestāti aliquid credatur,
z quid de episcopo, vide Feli. post alios in c. cum a nobis. extra de
test. vbi pulchre ponit de intellectu cle. j. prob. In criminalibus ta-
men contra inculpatum non creditur. Bal. in l.ij.§.ſi is pro quo. ff.
quod quisq; iur. Et an procedat in alijs inferioribus ad quod po-
nit Joan. de Anna. quod sic consi. xiij. de quo etiam quomodo cre-
datur principi aliquid attestāti in literis vel rescripto suo, vide do.
Francisc. consi. clxvj. Pau. de Caſt. consi. xxxv. z consi. clxxxiij. incip.
in facto presenti. Item an illa cle. j. procedat solum in clericis, vide
Pau. de Caſt. consi. clviij. Vide in materia Aret. in consi. xxiij. inci.
in presenti. Vide que habes ad Bar. in l. ex hac scriptura. ff. de do.
De verbis enuntiatiuis principis, vbi omnino vide alia in mate-
ria ista. Item quid si esset vnus cardinalis, an ei soli credatur, vide
Feli. de quo scripsi in Bertachi. late in verbo, Cardinalis.

* CLAV. DE SEISS. ¶Hunquid autem possit per statutum
remitti, vide Barto. in l. filiusfamil. ff. de donation.

b ALEX. ¶Sed iste gl. ¶Pro saluatione gl. istarum dic quod gloſſ.

loquuntur quando deponitur de credulitate,ſ.is illud loquitur
qñ de veritate,quo caſu non creditur ſine iuramento,vide Bar.in
l.creditores.in fi.de pig.in repe,per Bar.in proemio Digeſtorum.

ALIA LECTVRA.

TIrisiurandi. Teſtes debẽt iurare,z hoc
nestioribus plus creditur
z vnus teſtis ad probandum non ſufficit,h.d. ¶Nota,
quod teſtes prius debent iurare quam deponant,z ſi
prius deponerent,z postea iurarent verum eſſe quod dixerũt, non
valeret eorum dictum, vt hic,dum dicit prius. ¶Examinemus
iſtam primam partem. ¶Quero,vtrum teſtes debeant iurare de
veritate,hoc non habemus bene expreſſum,facit quod ſic.ff.de dos
3 te preleg.l. Theopompus. ¶†Quero,qualiter debeat iurare teſ
a ſtis.Gl.dicit corporaliter [a],z bene.Fallit in epiſcopo,vt in aut,ſed
iuder.ſ.de epiſc.z cle. ¶Secundo querit gl.quid debet continere
iuramentum teſtis. Dic vt in ea,z habes tex.extra,eo.c.quoties.
¶Quero vtrum iuramentum teſtis poſſit remitti. Gl.dicit quod
b ſic hic,z ff.de fer.l.j,z eſt caſus extra eo.ca.tuas [b]. ¶Quero, ſi alis
4 quis adhibeatur, non † ad teſtificandum proprie, ſed ad iudicandũ
dum ſecundum peritiam artis ſue, puta medicus ad iudicandum
ex vulnere, an ſit remanſura cicatrix, vel debilitetur membrum,z
ſimilia. Item obſtetrices ad dicendum vtrum mulier ſit pregnans.
c Glo.dicit quod iſti iurare non debent[c],quam not. In contrarium
dicebat Richar.mal.quod videbatur caſus in l.comparationes,ſ.
f tit.j.z l.hac edictali,ſ.his illud.j.de ſecun.nup. ¶†Querit gl. quãdo
6 do.ſ.eo. Item antequam recipiantur, vt dixi. ¶†Extra gl.quero,
vtrum teſtes debeant citari,z ſi non apparent citati, vtrum valeat
dictum eorum. Pet.de Bella perti.in aut.de teſt.ſ.ſi vero ignoti,
dicit quod non per tex.ibi feſtinantes ꝛc. Pro hoc facit,quod ex
eo quod ſe ingerit,videtur ſuſpectus,vt l.que omnia.ſ.j.ff.de proc.
Pro hoc videtur verus caſus ibi,iamdudum arctari precipimus.
Not.quod dicit arctari,z ſic teſtes debent eſſe coacti,non ſponta-
nei. In contrarium,quia multi ſunt,qui admittuntur volentes,vt
vt ff.eo.l.lege Jul.Preterea,plures gloſſe diſtingunt aut tulerunt
teſtimonium ſponte, aut coacti,vt l.poſt legatum.ſ.his vero.ff.de
his quibus,vt indign. Quid dicemus? Forte poſſet dici quod te-
ſtes dicuntur coacti, quando ſpectat ad grauationem, quia poſt
primam citationem grauantur pignoribus z mulctis.Et ita vide-
tur velle Innoc.extra de teſt.cog.c.j,ſecundum hoc ſemper citatio
deberet precedere,z hoc eſt contra caſum l.lege Julia.ff.eo.ibi,ne
inuntus denuntietur. Ergo apparet q̃ iſta prima citatio ſit quan-
doque teſte volente,quia aliter fieri non poteſt.Dicendum eſt igi-
tur quod teſtis quandoq; a parte non producitur,nec a iudice ci-
tatur,ſed ſponte ſe ingerit,z tunc nõ valet dictum eius d.ſ.ſi vero,
z ff.de procurato.l.que omnia.ſ.j. Si vero a parte producitur, li-
cet a iudice nõ citetur,puto quod valeat dictum eius,dicta l.lege,
Julia.z l.poſt legatum.ſ.is vero,ꝛc. Tutius tamen eſt quod ſem-
per citetur. ¶Nemo ad ſecundam particulam dicitur, vt hone-
ſtioribus,ꝛc.quid determinat iſta dictio,vt,Reſpon.poteſt intelli-
gi vt determinet precedentia, z ponatur hic ratio precedentis di-
cti, quaſi dicat. Ideo dicunt vt eis poſtea fides adhibeatur,z ſe-
cundum hoc innuit quod iurarent, ſi tamen alias eſſent perſone
honeſte.eis adhiberetur fides,quod non eſt verum, vt eſt expreſſe
7 text.extra eo.ca.nuper vbi loquitur de fratribus minoribus, † fa-
cerent tamen ſemiplenam, vt ibi notatur. Secundo modo poteſt
intelligi,vt hic ſubaudiatur verbum, z precipimus vt honeſtiori-
bus,ꝛc. quaſi dicat, ſi inter teſtes eſt diſcordia, honeſtioribus cre-
ditur,z ita intellige. ¶Opp.de l.ſcripture,z l.in exercendis,ſ.tit.j.
Solu.Aliud in inſtrumentis,quia poteſt per partem prouideri,vt
8 eſt ibi,aliud in teſtibus,vt hic,ſecundum gloſſ.z bene. ¶†Quero,
vna pars habet plures teſtes numero, alia dignitates quis prefe-
retur? Gloſſ.in l.ob carmen.ff.eod.vacillat. Gloſſ.in auth.eo.ſ.ſi
vero, determinat quod prius debet inſpici numerus, z vbi eſſet
paritas in numero,tunc inſpicitur dignitas. Sed tex.extra eo.in c.
noſtra,determinat,z melius, quod dignitas eſt preferenda nume-
ro teſtium,niſi in numero eſſet magnus exceſſus,vt ibi per gloſ.vbi
ſimili modo not.q̃ vox vnius, vox nullius. Quod intellige quan-
tum ad plenam probationem,alias ſecus vt l.admonendi.ff.de iu-
reiuran.z in l.in bone fidei.ſ.de rebus cred.z iureiuran. ¶Quero,
quare dicit hic facile.Dic,vt in gloſ.Vel potes dicere facile,id eſt,
ſine iuramento, quod quandoque defertur ſine cauſe cognitione,
9 vt plene dictum eſt in l.admonendi.ff.de iureiuran. ¶†Quero,ali-
quis produxit vnum teſtem, petit ipſum examinari, vtrum ſit au-
diendus.Hic videtur tex.quod non audiatur,ꝛc. Quod intellige
verum de facili ſed debet videre iudex prius, an dictum illius te-
ſtis cum alijs eſſet ſufficiens ad probandum.

ADDITIONES.

a ¶Corporaliter.Tactis ſcilicet ſcripturis,vt per Innoc.in ca.z ſi
Chriſtus.de iureiur.z in ca.quoties.de iura.cal.habetur in cle.j.in
verbo,tract.de her.pergloſſ.in c.vt circa.de elect.lib.vj.de quo per
Spe.z poſt eum per Jo.Ay.in ti.de teſte.ſ.ſequitur.z adde quod
no.ipſemet Bartol.in d.l. Theopompus. Adde tamen q̃ quando
defertur iuramentum teſti, q̃ teſtis poteſt petere terminum, circa
q̃ poſſit deliberare an velit iurare, vt per Alex.in l.iuſiur.de teſti.
b ¶L.tuas. Et ibi vide gl.z doct.z adde quod iuramentum non eſt
de ſubſtantia teſtimonij.nam teſtis non iuratus deponens falſum,
ita punitur de falſo ac ſi iurasſet.Ita Bart.in l.ſi quis.ff.de fal.
c ¶Jurare non debent. Adde quãdo iſti periti debeant iurare,per
eundem Bart.in proemio Digeſ.do. Abb.z mod.in c.propoſuit.
de prob. Ang.de Are.z ibi addita in tracta.maleſi.in verbo.cita-
trix.Et vide aliquid per Alex.in l.j.ſ.fin.ff.de verb.oblig.z aliquid
per ipſum in conſi.xv.in j.vol.z in conſi.cl.xvij.in ij.vol.

LEX IX.

1 ☞Venditor non poteſt eſſe teſtis pro emptore,z num.4.
2 Negotium dicitur geſtum alieno nomine quatuor modis.
3 Unus de vniuerſitate q̃ poſſit eſſe teſtis in cauſa vniuerſitatis.
5 Legatarius non poteſt eſſe teſtis pro herede,quando teſtamenti
poteſt probari per duos teſtes.
6 Fideiuſſor an ſit idoneus teſtis pro principali.
7 Tutor,curator,procurator,z ſimiles,an finito officio poterunt
teſtificari.

a OMnibus. [a]In re propria nullus [b]eſt ido-
b neus.hoc dicit. †An hoc ſit
1 quod venditor non poſſit eſſe teſtis pro ſuo emp
Gloſſ.hic dubitat. Quidam diſtinguunt,aut veri
c tenetur de euictione,aut non. Alij indiſtincte [c] dicunt venditor
non eſſe idoneum teſtem, propter affectionem quam habet, vt q
leat, z ſortiatur effectum contractus ab eo celebratus, ſicut tra
* mus in proreneta*, vt in authen. [d] eo.ſ.penult.cum gl.ſi. ¶Opp
inſtit.de teſta,ſ.legatarijs. Solu. Ibi non teſtificatur in cauſa pro
pria,ſed in cauſa teſtamenti,ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Omnibus. Adde gloſſ.in l.nullus.ff.eod.tit.per Bar,
ſuper l.ab executore.ſ.i.ff.de appella. vide eundem in l.qui teſta-
mento.in princ.ff.de teſta.
b POMA. ¶Nullus eſt. Fallit in caſu notabili,quem poſui in cap.
omnis vtriuſq; ſexus.de pen.z re.vide ad iſtam l.Cep.conſ.xxxiij.
z Imol.conſi.cxj.ad fin.z Alex.cxxiiij.vol.j.z cxxxvj.eo.vol. Alex.
conſi.lxij.volu.iij.
c POMA. ¶Indiſtincte. Et bene per Alex.conſi.ſuo xiij.incip.ex
his que in themate.in verſic.alia ratione non probat in j.volu.
etiam dicit.de proreneta,ſeu de mediatore.vide etiam Feli.in cap.
inſuper.verſic.tertio queritur.extra de teſti.
* CLAV.DE SEISS. ¶In proreneta. Quid autem in fideiſſo-
re vide per Bar.z alios in l.ſi cui legetur.ſ.fi.ff.de leg.j.item q
in ſolicitatore,Ro.conſi.cccexx.tenentem q̃ admittuntur, niſi
beat ſalarium,z Butrig.z Panor.in c.ſuper.de teſtib.z Alex.
deferre in fi.ff.de iur.fiſci.Quid autem in eo qui habet cauſam
milem,vel qui aliquando eſt habiturus. Alex.conſi.cxij.in pen
colum.volumi.j.
d POMA. ¶In authen. Item eſt in aduocato,z in illo qui vi
teſtificari ſuper receptione alicuius rei quam receperat, vt alii
daret,ſecundum Bar.in l.deferre.circa fin.ff.de iur.fi.vbi ſcripſit
iſta materia late.

ALIA LECTVRA.

OMnibus. Not.quod in re propria nõ ſolu
teſtimonium non valet,ſed eti
non debet examinari. Dixit enim tex.ſummotã eſſe
cultatem,ꝛc.ergo apparet quod non debet examina
¶Quero exempla huius l.glo.ſi bene aduertatur legit trib.mo
2 dam debes ſcire† quod negotium dicitur noſtrum altero de qu
tuor modis.primo re ipſa, ipſo geſtu, cura,vel ſolicitudine, z ra
habitione,vt l.item ſi cum putaui.alias l.ſi pupilli.ſ.itẽ queritur
ff.de nego.geſt.Poteſt ergo poni exẽplum in negotijs,que ad no
pertinent re ipſa,quia vere eſt noſtrum principaliter.Pone exẽ
plum,ſi procurator induceret dominũ in teſtem,vt hic,in glo.du
dicit,omnibus principaliter. Contra hoc opp.ſ.de fideicom.l.
Sol.Ibi non eſt proprie teſtis,vt hic circa fi.gl. ¶Quero,qui
cauſa erat communis teſtis cum alio.dic vt dicam ſ.l.proti.vbi g
3 tangit. †Quero quid in vniuerſitate,vtrum vnus de vniu
a tate [a] poſſit eſſe teſtis. Exn.ponit iſtam queſtionem.in l.pa
ũ.eo. Gl.tangit in l.non tantum.ſ.vniuerſitatis.ff.de rer.iudi
z ibi per Guli.z ibi reſident in vnam ſententiam.tamen Bal
gis intelligibiliter loquitur,ideo dic vt ibi. ¶Secundo modo
teſt intelligi, quando res pertinent ad nos ipſo geſtu, hoc eſt,per
quandam conſequentiam.vel ſecundario. Ponit gl.exemplum
4 venditore,qui † non poteſt eſſe teſtis pro emptore.Sed gl.in l.ma
b lus.ff.eo.diſtinguit,aut venditor [b] tenetur de euictione,z nõ potes
eſſe teſtis,alias ſecus.De hoc videbis Cy.hic,z Bul.in l.z here.
in pri

in prin.ff.de pac.tenent contrarium per rationem. Dicunt enim q proxeneta nõ est idoneus testis in negotio.in quo fuit proxeneta, vt auth.eo.§.pen.primo respon.propter affectionẽ.quam hz ad illud negotium. Eadem ratione nec venditor, nec donans, nec colonus erit idoneus testis, propter affectionem quam habet. Nõ obstat l.eos.ff.finium reg.q2 illam intellige.quando per questionẽ finium non rescindebatur contractus, nec venditor de euictione tenebatur, quecũqz sequeret sententia, alias non posset probari per vẽditorem, sed per testes extraneos. ¶ Contra hoc op.ff.de test.l.q testamento. Insti.de testa.§.legatarijs. dixit gl.quod legatarius non est testis in causa propria, sed in cã testamenti.q2 non sequitur si testamentum, valet ergo legatũ domini, verum est, q nõ sequitur, si testamentũ valet, ergo legatũ, sed bene sequitur si non vz testamẽtuz, ergo nec legatũ in eo relictũ, vt l.j.§.de codicil.z de his que in testa.delen.l.prox.ergo legatarijs interest saltẽ secũdario. Preterea legatarij possunt appellare z causam agitare, vt l.a sentẽtia.§.j.ff.de appel.z ff.de inof.testa.l.si suspecta.in princi.ergo videtur quod non admittantur, vt in causa propria, vt §.dictũ est de vẽditore, quorum est cõtrarium. Dico finaliter, quod illud ideo in testamẽtis est.propter magnum numerum testium qui ibi requiritur, illud admittitur, z toleratur ille cuius interest secũdario. Et ideo
5 si esset testamentum, quod probaretur per duos testes tantũ.nõ putarem legatarios admittẽdos, vt puta in testamẽto facto inter liberos, vt in l.hac cõsultissima.§.ex impfecto.C.de test.alias posset de facili magna fraus excogitari. Possent enim duo ex liberis vlterioribus probare testatorẽ instituisse primos liberos, z eis testib.
6 magna legata reliquisse qđ est inconueniens. ¶ † Quero, vtrũ fideiussor sit idoneus testis in causa principalis? Uidetur quod non: q2 ad eum spectat secundario commodum, ergo, zc. secundũ istam lec. Preterea potest appellare, vt l.a sententia.§.j.ff.de app. Dyn. tangit istam questio.in l.si cui legetur.ff.de leg.j.§.fi.z Spec.in tit. de teste.§.j.ver.sed nunquid fideiussor, z determinat, aut principalis est soluendo, aut non.per l.itaqz fullo.ff.de furt.dubito in isto passu, q2 semper interest sua potius non soluere, quã solutum repetere, vt l.iij.de compensa. Preterea d.l.a sententia multum vrget contra istam decisionem. Tertio modo legitur ista lex, quãdo negotium sit nostrũ cura, z solicitudine, sed hoc nullũ patitur contrarium, secundum gl. Unde si alius agit causam tanquam curator, tutor, procurator, vel alius, nũquam ille debet audiri testis in causa quam ipse agit. Probatur hoc in l.qui testamẽto.§.j.ff.de testa.z ibi tangitur per glo.z Jaco.de Are. Si enim intelligeremus de causa, quam quis agit per seipsum, nullum haberet dubiũ. Ut
7 igitur sit vtilior lectura, pone casum prout dixi. ¶ † Sed quero, vtrum finito officio tutor, procurator, curator, z similes possint esse testes? Bal.in l.vlti.ff.de testib.dicit quod sic. Contrarium videtur dicere in l.deferre.§.item decreuerunt.ff.de iur.fis. Cyn.tangit in l.proxi.vbi nullo modo cadit. z nihil boni dicit. Tu dic breuiter, qđ durante officio non potest esse testis in causa, quam agit, vt dixi. Finito vero officio, aut producitur in testẽ ad aliquid, ex quo speraret ad eum commodum, vel incommodum. Exemplum ego feci te procuratorem, z nuntium ad portandum centum titio. certe tu non es idoneus testis, ad testificãdum te dedisse: quia si est verum, es liberatus, si non, es obligatus, ergo, zc. vt hac l. Si vero ad te non spectat commodum vel incommodum, tunc aut produceris ad testificandum super eo, quod a te dicitur esse actum, z tunc non esses idoneus testis propter affectionem, vt in proxeneta dixi §. Istud tenet gl.in c.Romana de testib.in vj. Si vero produceris ad aliud, tunc esses idoneus testis sicut familiaris, qui desijt esse familiaris, vt l.fi.§.e. Et hoc est verum quod non potest produci ab eo, cuius fuit procurator, sed contra eum sic, vt dicitur in aduocato per gl.in fi.ff.eo.per Inno.in c.insuper.extra eo. Dixi plene in d.§. item decreuerunt.ff.de iure fisci.in l.deferre. Bart.

ADDITIONES.

a ¶ Unus de vniuersitate. De hoc quando testis de vniuersitate testificetur, vide late per do.Feli.in c.insuper.de testi.z per Aret.in c.cum nuntius.eod.tit.z vltra ibi per eos adducta, vide que ponit Alex.de Imol.in consi.xcix.in v.lib.

b ¶ Aut venditor. Quando venditor legatarius, fideiussor, z similes possint testificari, vide late per Abb. Imol.z Mod.in ca.insuper.extra de testibus.

LEX X.

1 Socius criminis quod non sit idoneus testis in criminalibus, z num.j.
2 Socius pro socio in ciuili non potest testificari, z num.5.
4 Excipere cõtra testem quod sit particeps criminis, quomodo debeamus.
Denuntiator debet facere expensas testibus sicut accusator.

Quoniam. [a] Principium huius l.legitur duobus modis, vno modo continuetur ad precedentẽ l.sic. Dictum est §.quod in re propria quis non est idoneus testis. Ratio, quia non esset liber in testificando propter affectionem, quam habet ad seipsum, z testes debent produci liberi.h.d.in prin. Alio modo legitur quod non continuetur, z secundum hoc ista lex dicit duo, scilicet quod testes debent esse
b liberi. Item non debent esse socij.vel participes criminis[b]. postea
c dicit a quo alimentari debent[c]. ¶ Oppo.† quod sententia absolu-
1 toria lata pro vno socio criminis.non prodest alij regulariter, vt l.denuntiasse.§.fin.de adult.ergo videtur quod debeat esse idoneus testis. Sol. Dico quod ei preiudicat, ad qualequale preiudicium,
d ideo idoneus testis nõ est[d]. z vide circa hoc quod habetur per gl.
2 z Inno.extra eo.c.j. ¶ † Querit gl.vtrum in causa ciuili socius ad-
e mittatur[e] pro socio? Et glo.videtur dicere quod non.si est socius omnium bonorum, vel eius rei. ¶ Querit gl.quid de statuliberis, quid de adscriptitijs, quid de monachis, quam vide, z signa, zc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Quoniam. Not.istam l.q testis productus per te.habere debet expensas, z omnia alia. Lud.in l.restituere.§.fin.cum l.seq.ff.ad Trebel.z vide quod ibi dixi §.eod.l.seq.

b ALEX. ¶ Participes criminis. Utrum socius criminis admittatur in testem, per Bart.in l.j.§.si seruus.ff.de questio.z per Inn. in cap.qualiter.el ij.extra de accusat. An in causa ciuili, per Bald. omnino in l.omnibus.§.eod.

c P.PAV.P. ¶ Alimentari debeat. Circa istam legem inquantum loquitur de sumptibus soluendis testibus, vide Fel.in c.j.extra de testibus. vbi etiam ponit an aliquid possit vel debeat dari in recompensationem operum. Item si testis eundo ad testificandum spolietur a latronibus. Item an istis omnibus requiratur iudicis declaratio. Item si minatus a teste quod non teneatur producens ad expensas notarij, vel alterius missi, vide gl.in c.iij.de iudi.in vj. in verbo producendis.

d P.PAV.P. ¶ Testis non est. Circa istam legem dum loquitur de socio criminis. an possit esse testis, vide que addidi in Bert.in versic.testes, qui esse possunt vbi multa addidi.

e ALEX. ¶ Socius admittatur. An socius possit in causa sui socij esse testis, vide remissiue Alexand.in l.serui.§.j.de lego.j.

* IOAN. FRANC. RVER. ¶ ADDE Salic.hic z Cano.in c.cum nuntijs.z in c.insuper.z ibi Feli.extra de test.z Aret.in consil.xiij.incip.viso diligenter themate.

ALIA LECTVRA.

Quoniam. Testes debent esse liberi.nõ participes criminis, z debẽt ali a producente.h.d. Lex ista legitur duob.mod. ¶ Primo q continuetur ad precedentem. Secundo modo legitur, q hic ponatur quedam ratio ad sequentia, z precedentib.non continuetur. ¶ No.q testes debent esse liberi, serui enim non possunt
3 interrogari, nisi de facto suo, vt §.eo.l.seruos. ¶ † Secundo no.q illi, qui sunt socij, z participes criminis, non sunt idonei testes. z ideo si plures sunt accusati eadem accusatione de eodem delicto, vnus nõ potest esse testis pro alio, vel contra alium, vt hic, z l.si filium.de lib.cau.z extra eo.c.quoniã. ¶ Ad idẽ opp.de lege omnes. ff.de cust.reo.z l.j.de fal.mo. Sol. Illud est verũ regulariter. Fallit in casib.predictis, z in alijs, qui tanguntur in gl.hic.z plenius ponuntur.§.de accus.l.fi.in fi.in quibus socius cõmunis pro socio examinatur ad presumptionẽ, id est non plenã probationẽ. z facit ff. de pe.l.j.§.vlti.per casum.in d.§.quoniã. ¶ Quero quõ op.hec ex-
4 ceptio † tu non potes esse testis contra me, q2 particeps es criminis, q2 secundum hoc videtur confiteri, se esse criminosum. Sal.in l.si filium.§.de lib.cau.dicit, q opp.sub cõditione puta. dico me nõ deliquisse sed si apparet.dico te socium esse. Alia gl.extra eo.c.j.in vj.dicit q dicendo simpliciter te esse socium criminis, non videor intentionẽ aduersarij confiteri. Tu dic q non est necesse quod dicã te socium criminis, sufficit enim q dicam quod es diffamatus de crimine, sicut ego, tex.est hic, ibi dum dicit, sufficit q dicantur, licet non sint, z ista dubitatio est necessaria, quãdo reus vult contra testem excipere. Sed si reus produceret aliquẽ ad sui defensionẽ, accusator posset clare dicere, tu es particeps criminis. hec enim consonant intẽtioni sue. ¶ Querit gl.nũquid in ciuili socius admitta-
5 tur pro socio ad testificandum. Si. distinguit, dic vt in ca. z ita dicunt Canoniste. Jac.de Are.dicit, z melius, iudicio meo, etiã si societas incideret in re diuidua, si vtriusqz sociorũ est eadẽ causa defensionis, z tũc vnus pro alio nõ est idoneus testis, vt ff.de app.l.si qui separatim.in fi.z §.si vnus ex plu.app.l.j.z ij. ¶ Uenio ad versi. in exhibitione. dicitur hic q per accusatorẽ, aut ab his, per quos fuerint postulati. quid vult dicere gl.exponit duob.mod.per accu-
a satorem aut per denuntiatorẽ[a] in notorijs criminibus, vel dic per
6 accusatorem, aut per accusatum. ¶ † No.secundũ primam expositionem, q denũtiator debet facere expensas testibus sicut accusa-
7 tor. Facit l.ab accusatione.§.nuntiatores.ff.ad Turp. ¶ † Quero, vtrũ iste expense que sunt faciẽde testibus debeant ei dari primo, an restituẽde sint postquã sunt facte? Certe debet primo dari. Tex.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

ctibus, expurgatis, & sic ante quã veniat. Facit ff. mand. l. si vero nõ remunerandi. §. fi. ¶ Ultimo gl. inducit istum tex. ad questionem, q̃ la
8 boratores debent recipere expensas a conducente, non aũt debẽt emendari eorum instrumenta. vt ff. ad legem Rhod. de Jac. l. ii. §. j. Ista gl. dicit verum, quod laboratores, qui gratis laborant, debẽt ali. vt hic. & ff. cõmo. l. in rebus. §. possunt. Si vero non gratis intelliguntur operari victu suo, vt l. suo victu. ff. de ope. lib. nisi consuetudo aliter se haberet. vt j. de loca. & conducto. l. excepto. Dixi in l. si non sortem. §. libertus. ff. de condi. inde. & ibi gl. tangit.

ADDITIO.

a ¶ Per denunciatorem. Adde quod etiam si per viam inquisitionis procederetur, quod satisfacit pro expensis Reipub. de mãdato iudicis, ita Bal. & ibi Mod. post eum, in c. j. extra eo. tit. & intelligẽ de expensis in eundo & redeundo per c. statutum. de rescri. libr. vi. & etiam quod debet dari aliquid in recompensationẽ operum, secundum Bal. in d. c. j. & ibi Moder. & vltra eos vide que late ponuntur per Alber. de Rosa. in trac. de testibus, parte iij. principali. ver. & est notandum.

AVTHENT.

4 ¶ Testis interrogatus, ad quas interrogationes respondere teneatur, & nume. s.

a **Si testis.** [a]Ista est bona auth. ¶ Not. qõ ille, qui constitetur se liberum videtur cõfiteri se fuisse seruum, nisi probet manumissionem. Nam ad positionẽ priuationis sequitur positio habitus, non enim potuit manumitti, nisi fuerit seruus. Et sic facit quod ille, qui dicit se absolutum ab excommunicatione, nisi probet absolutionem, præsumitur excommunicatus, quod tamen est verum simpliciter, vt plene dixi in l. decem. de verbo. oblig. ¶ Ho. secundo quod iste exceptiones, que opponuntur contra personam testium non impediunt[b] examinationem, sed reseruantur. Idem tenet Spe. in ti. de teste. §. j. ver. quid si dicitur. Fallit si dicatur odiosus ex lite criminis. Itẽ de hac protestatione cõtra personas testium, vide quod no. extra eod. c. presentium. & ibi vide per Inno.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si testis. Et ad gl. hic vide que dixi post Bar. in l. post legatum. §. his vero. de his quibus vt indig.

b ALEX. ¶ Non impediunt. Quando impediatur examinatio testium ipso iure, adde qõ no. Bar. in l. si duo patroni. §. idem. in fin. ff. de iureiu. ista sunt vera quando sine tortura possunt examinari, secus si cum tortura. l. j. §. si quis. ff. de quæstionibus, an tamen si nõ opponatur exceptio contra testamentũ iudex habeat supplere, vi de Bal. in l. ii. ã. eo. & quod ibi dixi post Bar. & Inn. in c. intimauit. de testi. & ad hoc. vide sing. Bal. in l. si quis testibus. j. eod. facit qõ no. Bal. in l. laudabilem. C. de aduo. diuer. iudi.

ALIA LECTVRA.

Si testis. Breuiter litera hoc dicit. Quando exceptio, que obijcitur contra personam testis, requirit altiorem indaginem, debet ab initio protestari, & in discursu temporis reseruari. secus si potest incontinenti, quia tunc examinatur antequam testes recipiantur. ¶ Primo not. quod quando obijcitur aliquid in
4 personam testis, ipse testis debet de hoc interrogari. quod patet, quia interrogabitur an sit seruus, & si dicat se liberum, qualiter est liber. Et pro hoc vides, quod tota die sunt interrogationes ab ipso teste, an ad eum pertineat commodum, vel incommodum, vel an sit minor vel maior. vel an sit consanguineus producentis, vel similia. Si vero illud, quod obijcitur contra personam testis, contineret ejus delictum, non cogeretur respondere, vt nó. Spec. de teste. §. nam de interrog. versic. sed nunquid queratur. ¶ Secundo not.
5 † quod interrogatur de conditione persone sue, si dicat contra se, hoc est aliquid quod eum repellat, statur. Sed si dicit pro se non statur ei. vt hic patet. Nam si dicat se fuisse seruũ, & manumissum, statur ei. in eo quod dicit se fuisse seruũ non in eo quod dicit se manumissum, quia præsumptio est in contrarium, vt ã. tit. j. l. siue. alias erigitur probatio ab aduersario. ¶ Tertio not. quod ad positionem priuationis sequitur positio habitus, Nam eo ipso quod dicit se liberum, sequitur quod fuerit seruus, Et sic videtur contra ea que dixi vobis, ã. tit. j. l. j. & l. siue. vbi qui dicit se liberatum, nõ videtur intentionẽ aduersarij confiteri, Sed respondeo, illud est verum in dictis legibus, quia ad positionẽ liberationis, non sequitur positio obligationis, pro actore, qui ipsam liberationẽ negat, nec potest esse, vt i. cum de indebito. ff. de proba. sed in teste soluto dictũ eius inspicitur, nec attenditur quid pars dicat, & sic ad positionem priuationis sequitur positio habitus cõtra ipsum testem. Hoc tibi dico in l. decem. ff. de ver. obl. facit. l. si mihi. & tibi. & ibi no. ff. de leg. j. ¶ Quarto not. quod post publicationem admittuntur testes ad
7 reprobandam personam testium. ¶ Quinto not. quod excipiens contra personas testium debet protestari prius, reseruatur autem postea, vt hic, in fine. Sed forte iste tex. habet alium intellectum, vt dicatur, procedat quidem, &c. id est recipiatur testimoniũ eius dumodo prius dictum de protestatione videtur hodie declaratum, &c. vltra co. in c. presentium. Et aduerte quod hic tex. tenet, quod exceptiones, que debent obijci contra testem, non impediũt examinationem, sed protestantur saluas sibi fore exceptiones. vide tex. ibi. si vero ex lite. ibi, procedat, &c. Et secundum hoc protestationes
8 † que fiunt ita in genere, modicum releuant, nisi iudex eas expresse admisisset. Ita dicit Inno. in d. c. presentiũ. ¶ Quero quid de alias
9 † exceptionibus que obijciuntur contra personas testium, vtrum impediant examinationem. an reseruentur[a] postea? Joan. And. in c. ex parte. extra eo. dicit q̃ extra hos casus hic expressos, est in arbitrio iudicis, an probationes dicte exceptionis admittat, vel deferat, sed exceptionem debet recipere ab ipso initio. Breuiter videtur velle q̃ iste exceptiones impediant examinationem, vt omnib. ã. eo. vbi denegat facultatẽ dicendi. vt l. iurisiurãdi. ã. eo. & non audiatur, &c. ff. eo. l. iij. §. l. Jul. ibi, testimoniũ dicere, q̃ intelligendum est q̃ probatio dicte exceptionis, posset fieri incontinenti,
10 vt in hac aut. nam in j. parte huius aut. hoc apparet expresse. Et in secũda parte dicit inimicitias post litem motas criminis impedire examinationẽ. & potest probari statim, vt expresse dicit tex. in corpore, & idem esset propter motã litem statns vel maioris potentie bonoũ, vt dicit glo. ¶ Quero, quid de statuliberis, adscriptis monachis, vel cõuersis? Dic vt in gl. & eã bene signa. Quero de exceptione, que obijcitur cõtra dictam? Respondeo, pro debet necessario quis protestari ante publicationẽ, quia ne dicturus sit testis, & ideo põt opponi postea, vt j. eo. l. si quis

ADDITIO.

a ¶ An reseruentur. Adde tamen quod exceptio ex communitionis propter periculum communionis impedit examinationem testis. c. pia. de excepti. in vi. & debet incontinenti probari. ita Joan. And. in d. c. ex parte. de test. & refert Lanfran. in c. quoniã contra in versic. testium depositiones. de proba. & formam protestationis fiende de reprobandis testib. vide in Spec. in tit. eo. §. lepe. in prin. & in materia vide per te Abb. & latissime per Felin. d. c. presentium.

LEX XI.

1 ¶ Dictum testis, qui non fuit citatus, an valeat.

Pibertorum. Libertini non debent examinari contra patronos. h. t.

a Quero vtrum valeat dictũ testis, † qui nõ est citatus? ¶ Dic videtur casus quod sic, quia speciale est in liberto, vt sponte non possit dicere testimonium contra patronum[b], ergo alias posset. Simile in l. lege Jul. ff. eo. vbi sunt quædã persone, que sponte testificari possunt, sed non coguntur inuite. ¶ In contrarium videtur ter. in aut. eo. §. si vero ignoti. in ver. properarum. festimantes. & quod ibi no. per do. Jac. de Bel. Sol. Quidam tenent, quod ibi dicere coactum[c] quando expectat alias coactiones scilicet capiantur pignora, & indicatur mulcta. Et ita videtur intelligere, extra de testi. cogen. Ego tamen dixi vobis aliter in l. post tum. §. his vero. ff. de his quib. vt indig. Et de hac questio, nisi
b aliquid tangatur[b] ab aliquo, nisi a predicto do. Jac. in d. aut.

ADDITIONES.

a P. P. AV. P. ¶ Citatus. Quod autẽ sufficiat monitio iudicis in illa citatione, vide do. Bellum in tracta. de testib. in ver. si testes tati non veniant. Quod autem citatio testis non sit de substantia dixit Bald. in c. j. §. porro, que fuer. prima causa benefi. amit. & de hoc an testis non citatus deponens repellatur, tanquam in gerens, vide Feli. in c. j. de testib. Et alia que habes ad Bart. in post legatum. §. his vero. ff. de his quibus, vt indig. ad quam se remittit hic.

b POMA. ¶ Contra patronum. Vide Aler. consi. 1. vol. i. & eo. & 1. vol. iij. vbi dicit, quod omnes scripture, vel instrumenta debent produci etiam parte citata, vel presente. & ibi loquitur capitulis, super quibus testes examinari debent. vide etiam in c. ij. de testi. cog. & in c. suspicionis. de offic. deleg.

c ALEX. ¶ Dicere coactum. Quando testis dicatur coactus testificandum. adde Bal. in l. parentes. ã. eo. & Bart. in l. post gatum. & Bald. hic. & Bald. in l. ij. j. de bo. auth. iud. poss.

d ALEX. ¶ Tangatur. Vide que not. Bart. in l. si quis legat in fi. in princ. ff. de fal.

LEX XII.

2 ¶ Iudex qui etiam de crimine cognoscere non potest, nure testem falsum coram se producentem.

3 Dicens falsum coram iudice vel producens, qua pena
numero 6.

4 Punitus a iudice, quia dixit falsum, vel produxit, an poterit
Cornelia de falsis accusari,

5 Puniegitum for quis amittit propter testimonium falsum.

7 Iudex ordinarius potest torquere testem vacillantem.

9 Damnatus a iudice, quia dixit coram se falsum, non est

Nullum. Testis debet ferre testimonium omni fo
ri prescriptione cessante[a]. Et si falsum di
xerit, poterit iudicis officio puniri[b]. h. d. ¶ No. qd testes
debent deponere in secreto[c] per istam legem. † Ego credo qd licet
iuder causarum ciuilium non possit de crimine cognoscere, tamen
contra eum[d], qui coram eo committit falsum[e] vel dicendo testimo
nium, vel producendo falsam chartam potest punire[f] cum in hoc
sit ei data iurisdictio submota omni prescriptiõe fori. * vt hic §. tit.
ll. penul. ¶ Querit glo. de duabus questionibus difficilibus. Pri
mo[†], qua pena punietur hic iste testis cõtra quem inquiritur per
iudicis officium, vtrum puniatur pena l. Cornelie. Et gl. determi
nat quod nõ, sed alia pena minori arbitrio iudicis. † Item an si est
punitus iudicis officio, poterit lege Cor. accusari, gl. dicit qd sic, z
male per l. senatus. ff. de accusa. de hoc per do. Dy. in l. ij. §. si publi
co. ff. de adul. z ibi dixi, z vide gl. in fi. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Nullum. Cessante. Et ad hoc, vt non obstet contrariũ
quod. co. in. §. si vero ignoti, dixit Jun. in c. dilectus. de pe. q ista l.
loquitur in ordinario, quod not.

b ALEX. ¶ Puniri. Sed an hec pena fiat ex eodẽ processu, dic q
non. no. per Bal. in l. mer calem, z in l. qd cuitandi. de condi. ob tur.
can. z hic in ver. ij. no. tenet contrarium Bal. per Bar. in l. Athle
tas. §. j. de his qui no, infa. z de hac l. z Lomnibus. not. in glo. z vide
Ang. in l. si vacantia. post medium. de bo. vacan. lib. x.

P. PAV. P. ¶ Puniri. Circa intellectum istius textus in hoc an
procedat etiam in iudice delegato, vide Jaso. late in l. j. §. qui man
datum. ff. de offi. eius. z Feli. in c. preterea. de offi. deleg. z Fel. in ca.
verum. de fo. comp. vbi etiam quid si testis esset clericus. Decium
in dicto cap. preterea.

ALEX. ¶ In secreto. Et adde no. in c. in nomine domini. de test.
z in c. venerabilem. extra e. z not. Bal. in l. presbyteri. de epis. z cle. z li
mita per Bal. hic.

POMA. ¶ Tamen contra eũ. Vide Imo. consi. crrrir. Pan. in c.
verum. de fo. cõpe. ibi vide que addidi. z vide Ang. de Are. in trac.
maleficiorũ. in gl. in verbo falsario, versi. quero testis dirit in vj. z in
fi. ver. z Panor. in c. ecclesia sancte Marie. in iij. no. hoc tamen nõ
haberet locum in clerico. coram laico. Ita Jo. And. in d. c. verum.
z do. Fel. in c. at si clerici. in prin. de iudi. z Panor. in cap. preterea,
de offi. ordi. z in d. c. verum.

c POMA. ¶ Committit falsum. Et hoc procedit etiã in arbitris,
de quibus in. ¶ suspicionis. de offic. delega. vt illi possunt punire te
stes coram se deponentes falsum. Ita Panormi. ibi in ij. no. z om
nes. z Barba. ibi.

f ALEX. ¶ Potest punire. Contrarium tenet Bartol. quod non
possit. vt l. duus. la ff. de fal. z vide Bar. in l. hoc iure. C. aqua que,
fit. de aqua quoti. z esti. z pro ista parte facit text. in l. si liberti. C. de
admin. tut. z an hoc sit verum in clerico testificante, vide j. co. z in
c. verum. extra de foro compet. z gl. hic. z Bal. ADDE An iuder
coram quo partes per errorem litigabãt possit testem coram ipso
falsum deponentem punire. Joan. And. in addi. ad Spec. in tit. de
teste. §. j. versi. sed quid in delegato. Et an cum Parmensis z Bon.
litigant Mutine. z producant testes Cremonenses, qui examinã
tur Cremone. z accusantur de falso, quis debeat punire, vide Spe.
in tit. de teste. §. j. versi. quid si aliquis.

C. IAV. DE SEISS. ¶ Prescriptione fori. Adde eundẽ Bar.
in l. §. per illum ter. ff. de aqua quoti. z estiua, z late Jason in l. j. §.
fi. de offic. eius cui mand. est iurisdict.

g ALEX. ¶ Glosse in fi. Et gl. hic sentit quod cum clericus in casu
isto possit puniri a iudice laico. coram quo deponit, adde quod in
contrarium facit, quod voluit Innoc. in c. verum. de foro compet.
adde Bet. de Anch. in repe. c. ea que. in xix. q. de reg. iur. in vj.

ALIA LECTVRA.

Nullum. Testis efficitur de iuris examinantis,
vt ex causa pro testimonio torqueri
possit. z si testificãdo deliquerit, puniri potest. hoc dicit.
Primo loquitur de potestate cõcessa iudicibus in tor
quendo. Secundo in puniendo. Secunda ibi, data. ¶ No. primo
quod propter testimonium quis amittit priuilegium fori, quid in
clerico[a]? dic vt in l. presbyteri. §. de episc. z cleri. ¶ Item no. quod
testis debet examinari in secreto, sed iurare in publico. † vt j. eod.
Isi quando. † Item not. quod iuder potest torquere testem vacil
lantem. quod intelligo in iudice ordinario. vt in authen. de testi. §.
si vero ignoti. ¶ Item not. quod quando delictum coram iudice
committitur. quod ipse iuder per inquisitionem potest procedere,
z punire, licet alias non sit iuder maleficiorum vt ibi data cunctis
iudicibus. &c. §. ritu. j. iubemus. Et quod hic dicitur in reste. idem
in producente testem, idem in notario scribente, procuratore, vel
aduocato delinquente coram iudice, quia eadem ratio est. z not.
per Innoc. extra de pe. c. dile. ¶ Querit glosse de duabus questio

9 nibus. Primo, † an iuder puniat eum pena legis Cornelie. Se
cundo si sit punitus ex officio, an postea possit accusari. Ad pri
mum respondet negative, ad secundum affirmative. Ad primum
dum dicit, quod punitur alia minori pena, dico quod posset dice
re verum. z secundum hoc in casu isto damnatus ex officio iudi
cis, non erit infamis, quia illud officium, de quo hic dicitur, non
succedit in locum accusationis legis Corne. z ideo non esset dam
natus publico iudicio, ergo non infamis. vt ff. de his qui no. infa.
l. j. Sic intelligo quod not. ff. de susp. tuto. l. sin. secus si in locum ac
cusationis succederet, vt dicit in l. infamem. ff. de publi. iudi. Ad se
cundum, scilicet quando dicit, quod adhuc poterit accusari, intel
ligo adhuc, id est preter istam legẽ. Sed si intelligeremus adhuc,
id est postquam est punitus officio iudicis, tunc male diceret glos.
Nam cum iste pene caderent ad vindictam, si primo est electa vna,
licet minor, non potest ad aliam redire, vt ff. de iniurijs. l. pretor ex
dixit. §. j. &c.

ADDITIO.

a ¶ Quid in clerico. Adde de hoc vt per Abb. z doct. in c. postula
sti. extra de foro competen. z ibi late dom. Mari. in xviij. q. z ibi in
telligit, quod poterit puniri, reseruata tamen executione episco
po. Quamuis secundum eundem, iuder laicus poterit etiam fa
cere executionem in bonis ipsius clerici. z eius fideiussores com
pellere. arg. huius legis. z alle. no. per Archi. in c. presbyteri. v. q. vj.
z Abb. in c. vero. de foro competen. Adde tu eundem do. Maria.
in c. j. de foro compet. in fal. xxij. z Bet. de Aucha. in repe. c. ea que.
q. xx. circa fin. de reg. iur. lib. vj.

LEX XIII.

1 ☞ Testis productus per me, non poterit in eadem causa super
eodem articulo produci.

3 Testes ad reprobandum dicta priorum testium, quando possint
produci publicatis testibus.

4 Sufficit probare testem fuisse pecunia corruptum, vt dictum eius
non valeat.

a b * Si quis testibus. [a] Contra personam
testis [b], quem quis
semel produxit, non potest quis excipere *, nisi ex noua
causa, sed contra dicta semper potest obijcere. hoc dicit.
¶ Opp. de l. produci. ff. eod. Bloss. signat istud contrarium in prin.
z fin. gloss. Breuiter est † vera, testis in vna causa per me produ
ctus, potest produci contra me in alia, non in eadem. Intellige su
per eodem articulo. super diuerso potest secundum Petr. z ista est
2 ratio, z ita tenetur communiter. ¶ Quero, dicitur hic, vsus huc
rit. quomodo hoc intelligatur. Dicunt quidam, si aliquis vtatur
attestationibus. Alii dicunt, quod sola productio sufficit. quia ex
3 sola productione videtur personam eorum approbare. ¶ Quero,
vtrum post publicationem possint produci testes ad reprobandum
dicta priorum testium. Text. hic non dicit, sed quod solum
potest argui falsitas ex dictis eorum. Bloss. dicit tamen quod hoc
potest, z inducit istum text. in fi. z §. eod. authen. si dicatur. Breui
ter aut post publicationẽ ego volo reprobare testes super eisdem
articulis directo cõtrarijs. z non possum, aut super alijs, puta cir
ca circunstantias, cum dicit aliquid falsum, de quo non potuit esse
instructus per primos articulos, z tunc bene possum. Idem si ali
quid aliud extraneum volo obijcere, vt de corruptione, z similib[2],
bene possum, vt hic. in fi. probatur in c. ex tenore. extra eodem. Ul
4 timo not. ex isto fine † quod si probo testem corruptum [c] pecunia
c aliquid dixisse quod satis est ad reprobandum dictum eius. nec est
querendum, an dixit verum, vel falsum. sicut in sententia iudicis
corrupti pecunia, vt l. venales. j. quando prouoca. non est necessa.
z ff. de condi. ob turp. can. l. penul. in fi.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si quis testibus. Et dum hic dicitur, quod testis ini
micus, z malevolus a testimonio potest repelli, intelige, nisi sit pa
rum malivolus, z sic contra de amico. nisi sit aliquis benevolus, vt
dicit not. Angel. in authen. de nup. §. sin. argu. illius text. z hanc le
gem limita, vt per Innoc. in c. cum venerabilis. de excep. Sed quid
si quis producat testes tunc, z non est vsus, an intelligatur perso
nam eius approbasse, adeo quod aliquid non possit opponere si
producatur ab aduersario, per Spec. versic. sed tunc. dic quod sic,
in l. j. in §. bestias. versic. ergo de postu. Vide glossin c. presentium.
extra eod. z vide quod not. Bald. in l. ad testium. §. conditiones. ff.
de test. z in l. ea. z adde in materia quod clericus potest testificari in
causa ecclesie sue, nec debet repelli. vt in cap. cum nuntius. extra de
test, sed nunquid compellatur ferre testimonium contra ecclesiam
suam? Bloss. quod sic in d. c. cum nuntius, quia non est propria sua
causa, z tacere veritatem est peccatum. Idem tenet Innoc. quan
do non sunt alij testes. idem ibi Postren. dummodo clericus non sit
libertus ecclesie, per d. l. libertorum. Idem tenet Abb. Sicu. quia
testificãdo pro ecclesia tenetur testificari z contra. cum quis debet

testificari pro vtraq; parte,xiiij.q.v.c.non sane.z est gl.in c.fraterni tatis.de test.Sed dic quod quandocūq; testificatur pro ecclesia, z reperiuntur alij testes,tunc non coguntur,vt no.gl.in d.c.cū nun cius,sed vbi non sunt alij,cessat omne priuilegium in defectū pro bationis,no.in c.si qui testiū.de testi,z in c.j.de testi.co.z h.d.Abb. misi clericus ipse moueret causam ecclesie,tunc enim nō potest esse testis ecclesie.c.insuper.de testib,nec etiam cogi, quia procurator non potest cogi testificari contra dominum suum in eadem causa, licet possit interrogari,z adde quod monachus potest esse testis, secundum Specu.in titu.de teste.§.item excipitur.versicu.quid de mona.Idem tenet Abb.in c.cum nuncius.z adde qō fratres mi nores possunt testificari,secundum Specu.in titu.de teste.§.item excipitur.Et idem de conuersis,religiosis,z similibus,quia non re periuntur prohibiti,imo potius permissi.c.nuper.de testi.z d.c.cū nuncius.z ibi Abb.z in c.z si Christus.de iureiu.cum simil.Idem no.glos.in authent.de monach.§.cogitandum.z Bald.in authen. ingressi.C.de sacrosanct.eccle.si.z dicit Abb.quod a princip.debet habere licentiam sui prelati,cum literas non debeant legere sine licentia prelati,xij.questione j.non dicatis. Sed si testificati sunt, non valet testimonium.Ad predicta alleg.ter.quem dicit nouum in c.veritatis.de dolo z contuma.

a POMA. ¶Si quis testibus.vide Bal.in l.j.§.bestias.de postul. Barto.consi.xc.z Ro.consi.cccxxxj.z ad istam legem loquentem de teste effecto inimico,vide vnum verbum Alex.in l.prescriptio ne.C.si contra ius vel vti.publi.z limita hanc legem vt per Bald. consi.xlj.in v.parte.

P.PAV.P. ¶Si quis testibus.Vide de materia late Fel.in c.pre sentium.extra de testib.Et quod procedat ista dispositio in nomi natam solutionem,vide Bal.in l.j.§.bestias.ff.de postu. Et idē est in eo,qui apponit pro teste in instrumento, qō censetur eius per sona a partibus approbata,z non pōt amplius repelli,vide Alex. consi.lxx.in j.volu.domi.Lanfran.in ca.quoniam contra falsam.in versi.testium depositiones in verbo.Item frater.extra de probat. dans bonam cautelam vt semper accipiantur de suis affinibus,lz tamen non posset reprobari in dicto,misi esset approbatus etiā in dicto.Vide Fel.in c.vemens.extra de testib.Vide Fel.in c.cum in ter.extra de excep.vbi facit mentionem de ista cautela,vt adhibeā tur testes affines z domestici.z quod etiam potest probari contra dicta referens etiam se dixisse in c.causam.extra de re iu.post Abbatem ibi.Item intellige illud quod dictum est §.quod habēs ali quem pro teste,censetur eum approbasse.verū est respectu eius q̄ sciebat ille qui adhibuit.Secus si defectum ignorasset,secundum Angel.in l.j.C.de testa.z clarius Lepol.in cautelis suis, cautela. ccxix.incip.licet regulariter. Et idem tenet Aret.licet eos non al leget, in l.qui testamento.§.j.ff.de testa.vbi refert tenentes in pri mo dicto contrarium. Item quod si quis producat aliquem in te stem,licet postea non vtatur eo nec faciat eum iurare nec depone re,procedat ista lex.vide Feli.in c.presentium.extra de testib.Alle gat Specul.vt per eum vide Bald.de quo §.vide in repertorio, in verbo testis. Item quod producens testem, non videtur per hoc approbare dictum eius.Alex.consi.lxvj.vol.j.

b POMA. ¶Testis. Vide Bartol.consilio xc.z Roman.cccxxxj. z vide etiam Joann.Andr.in addi.ad Specu.in titu.de teste.§.se pe.in j.addi.z in simili Paul.de Last.in l.quicunque.ad finem.j.de ser.fug. z vide Alexand.consil.cxj. volum.iij.vbi dicit quod pro ducens instrumentum,videtur illud approbare,ita quod non po terit postea dicere illud inefficar.z limita istam legem vt per Are tin.in l.qui testamento.§.nec furiosus.in versicu.in gloss.viti.ff.de testamento.

* CLAV. DESEISS. ¶Excipere.Circa hoc vide Bartol.in l. Theopompus.ff.de dot.prcleg.vbi aliter videtur sentire. Itē vi de quod per hanc l.singular.decidit Alex.consi.cxiij.vol.iiij.vbi di cit q̄ si confessus fui q̄ talis homo fuit bone vite, conditionis z fa me.z creditur in suis scriptis,q̄ tunc priuata scriptura illius ple ne probabit contra me,vide multa ad hanc regulam,q̄ si semel ta lem approbaui, non possum postea negare esse talem,per Feli.in c.cum inter.de excep.vide etiam pro limitatione aliquid per eun dem in c.cum venerabilis.in pe.col.circa fi.eod.titulo.

c ¶Corruptum. Adde quod corrumpens testem, punitur eadem pena,qua corruptus.Ita Spec.in tit.de teste.§.j.ver.item nota.

LEX XIIII.

6 ☞Testimonium de auditu quando valeat.
7 Testis an interrogetur de loco,tempore,z presentibus,z nu.8.
14 Testimonium de credulitate,an valeat.
15 Scripturam fuisse factam,vel casu deperditam,quot testes requi rantur.

¶Estium. De debito in scriptis contracto non
1 potest probari liberatio, nisi per quin que testes, vel aliam scripturam,hoc dicit. ¶†No.quādo

a debitum est contractum in scriptis, liberatio potest probari
2 scriptis, vel per quinque testes. ¶Qualiter autem † dicitur trahi in scriptis, dic vt in gloss.hic,z l.fin.§.si cert.perat.z l.con
3 ctus.j.titu.j. ¶†Not.secundo quod testes debent deponere eo quod ipsi sciunt, z quod ipsi perceperunt eorum sensū co
4 reo. Dixi vobis in l.solam.§.cod. ¶†Not.tertio illum verū scilicet facit quod licet debitum fuerit contractum de preter tamen quia solutio est facienda in futuro,lex noua prolata pro lutione,trahitur ad solutionem preteriti debiti.videtur enim formam futuris negotijs. vt l.leges.§. de leg.vbi de hoc per
5 Lyn.Dixi de hoc in repe.l.omnes populi.ff.de iustit.z iur. ¶ mo tene menti finem huius legis, quod quando scriptura
substantia, z quis non potest habere scripturam, debet pro
b tria [b], scilicet actum esse celebratum, z scripturam esse inde con ctam,z deperditam. Videbitis infra titu.j.l.ficut.z l.emancip
* ne*. ¶Querit glos.[c] vtrum valeat testimonium de auditu
c dicit † quod non, nisi in casu.ff.de aqua plu.arcen.l.ij.§.antepe
6 z de prob.l.si arbiter.Quod intellige verum in his que percip tur visu,ea vero que percipiuntur auditu,vt obligatio verbo z prolatio facta a testatore, bene possunt probari per audi scilicet proprium,non alienum,vt l.j.in princip.ff. de verb.obli
7 testa.l.iubemus. ¶†Querit glosf.vtrum quis debeat interro
d de loco,z tempore [d], z de presentibus *. Dic vt in glosf.z ex
* tit.c.cum causam.Vide auth.rogati.quam notabis bene,z

ADDITIONES.

a POMA. ¶Potest probari. Pro limitatione huius legis milium que requirant scripturam,vide Alexand.consi.lxvi volu.iij. Vide Feli.in cap.ij.de proba.in versic.intellige secun sequen.in c.quoniam contra.in princ.de proba,z in c.licet ex dam.de testi.z vide ad hec Barb.consil.xix.volu.j.z Feli.in c de re iudi.z not.quod si iuder receperet aliam probationem quam hic parte contradicente, z protestante, &c. quod non valet tals probatio, etiam si pars ipsa non appellasset. Ita colligitur ex d ctis per Feli.in c.cum contingat.de offic.deleg.in versi.no.ad hoc. z vide etiam pro ampliatione, Ancha.consi.cccl.z Felin.in c.inter monasterium, de re iudic, Et adde ad Panorm.in c.fina.in v.nor. de succes.ab intest.z Alexand.consi.lxviij.volum.iij.vbi dicit istum text.cum similibus prestare.argu.quod valet statutum quod co tractus non possit probari, nisi per testes, &c, z pulchre vbi re circa tale statutum.z xxxvj.volu.ij.z l.eod.volu.vbi ponit an valeat statutum quod solutio debiti non probetur,nisi per instrumentum. z an hoc possit fieri per pactum.

b ALEX. ¶Probare tria Quid debet probari,quando scriptu ra est de substantia, nec scriptura potest haberi. quia per ma vide Bart.in authen.si quis.§.de eden.vbi limitat istum text c.cum olim.z Bart.j.tit.j.l.ficut.

* CLAV. DESEISS. ¶Et l.emancip.Et istum tex.dicit sing.Panor.in c.ij.ad fin.de proba.

c ALEX. ¶Querit glosf.Contrarium videtur tenuisse Bar l.ij.§.idem Labeo.de aqua plu.arcen.Idem tenet Bald.in c. controuer.inter domi.z vasal.qui concor.cum Bart.hic.Qui men si testis addit causam sui dicti hoc modo,scio quia fu sens, an probet? Bartol.per istum text.tenet quod sic,in l.i admi.tuto.sed Bald.hic contra. Vide que ibi dixi.

d ALEX. ¶Loco,z tempore. Adde text.in l.de modo.de con demonstra.z quod not.Barto.in l.si libr arius.ff.de reg.iur.z m de aqua plu.arcen.

* CLAV. DESEISS. ¶Et de presentibus. Adde q̄ inder test de multis circunstantijs testamentum interrogare ad ho ad veritatem perueniat.vt no.Bar.in l.quoties per illum tex de naufrag.lib.xj.

ALIA LECTVRA.

¶Estium. Si promissio fuit facta in scriptis fo tio debet in scriptis pbari.vel per qu que testes,nisi scriptura casu perierit.h.d. ¶Nota qu a debito cōtracto in scriptis non potest probari liberatio, nis scripturā,vel testes. Jxta hoc quero,qualiter intelligatur in c ptis.Glosf.ponit duas opiniones, dicam in l.generaliter.j.de
8 num.pecu. ¶†Secundo no,quod testes debent deponere de quia presentes fuerūt,Et hoc est quod dicimus,quod testis pot reddere rationē sui dicti per aliquē sensum corporeū.vt ff. l.qui test,§.fi.z ff.de his que in test.delē.l.j.in prin.plene dixi
9 lam. ¶†Not.q̄ lex loquens de liberatione ad futuram intelli nem porrigitur.licet debitū precesserit.q̄ dic plene,vt no.per
10 §.de leg.l.leges.Dixi plene in repe.l.oēs populi.de iustit.z iur. no.q̄ in casibus,in quibus est necessaria scriptura,potest fieri pro batio per testes, probando tria,scilicet factū,scripturā,z casum est no. ¶Opp.§.si cert.pet.l.fi.z in auth.ibi posita. Solue vt in ¶Opp.quod plures testes requirantur,vt §.de test.hac con

tissima. Solue vt in glo. magna post medium, quia quandoque requiruntur plures, quandoque pauciores, secundum occurrentia.
¶ † Oppo. quod valeat testimonium de auditu [a], ff. de proba. l. si arbiter. de aqua plu. arcen. l. ij. §. idem Labeo. Dicit gloss. fallit ibi. Tu dic quod ibi queritur vtrū aliquis actus extet memorie, quo casu semper sufficit testimonium auditus. ¶ Oppo. de l. heredes palam. ff. de test. Sol. Illud quod dicitur, quod testis debet testificari de visu, intelligitur secundum docto. visus pro quolibet sensu corporeo, z sic de his que percipiūtur gustu, vt ff. de peri. z cōmo. rei vendi. l. j. §. j. cum similib. ¶ † Quero vtrum testis debeat interrogari de circunstantiis, scilicet de loco, tempore, z similibus? Sl. dicit quod sic, vt possit comprehendi vtrum dicat verum, vel falsum. Ita dicit Innoc. in c. cum causam. extra eo. vbi late examinat istam materiam. z Spec. post eum in tit. de test. §. nunc tractādum.
¶ Quid si testis dicat solutionem factam, z non adūciat, † quia vidit. an valeat dictum eius si non fuit interrogatus. Facit quod no. per gl. C. eo. l. solam. Item si interrogatur testis de tēpore. per hoc non vitiatur eius dictum, quia memoria temporis cito perditur, nisi ad certum tempus probandum producatur. vt l. ob carmen. in fi. ff. eo. ¶ Item quero, an valeat testimonium de credulitate. Sl. dicit quod non, nisi in casu l. j. in prin. de ven. inspi. Sed certe ibi nō adhibentur vt testes, sed magis vt iudicent secundum artis peritiam. Dicunt tamen doct. quod testis sue credulitatis potest reddere rationem ita propinquam sensui. quod crederetur ei. vt puta, si dicat, vidi Titium, z Seiam in camera osculantes se. Certe sufficeret, ad probādum adulteriū de credulitate. ¶ Genio ad vltimū dictum, z opp. z videtur quod sufficiat indicare casum tantū. vt l. si de possessione. §. tit. j. Sol. Quandoq; † casus instrumenti occurrit dolo aduersarij, z tunc sufficit probare casum tantū, vt in cōtrario. Quandoq; casus aliter occurrit, z tūc aut ego volo probare factū z scripturā, z casum, z hoc possum per testes communes, id est per duos alios idoneos, vt hic. aut solū scripturā, z casum, z nō sufficeret. nisi probarē per testes valde idoneos, vt extra de priuil. c. cum olim. p doc. in aut. si qs i aliquo. §. de edē. z dicā. j. ti. j. l. sicut. in prin.

ADDITIO.

a De auditu. Intellige de auditu auditus, qz in factis antiquis, in his probatio admittitur, vt per Bart. in d. l. ij. §. idem Labeo. z per Cano. maxime Fel. in c. licet ex quadam. in prin. z in c. tam literis. extra co. it. z ibi quando testis de auditu probat. z vide eundē Felin. c. practica. eod. tit. z quando testes de auditu probent. vide per Alex. in d. Imol. in consi. lxxij. z in consi. lxxvij. j. vol. z ibi quod facit aliqualem presumptionem, z eo. vol. consi. lxxxij. ver. pro hoc. z ibi quando super consanguinitate probent. z adde etiam eundē Alex. in consil. xlv. z in consil. xciij. in ij. vol. z in iij. vol. consi. lxxxviij. z in iij. vol. consi. xxv. in prin.

AVTHENT.

1 Artifices ignobiles, z obscuri, qui dicantur.
3 Cuius persona testificatur, si non opponatur.

Testes. *Tex. in l. Codicis dicit quod testes debent esse idonei. z summe atque integre opinionis, z non vilis. ista auth. declarat qui dicuntur esse viles testes. Primo qui dicantur † artifices ignobiles, z obscuri. ter. declarat. j. de incest. nup. l. humilem. melius j. de digni. ne quis. lib. xij. de decu. l. eos. Puto tamen in predictis esse aduertendum ad mores ciuitatis, z loci. Quedam enim artes, que in certis legibus, appellantur vilissime, in ciuitate ista sunt magne authoritatis, z ex eis eliguntur priores, tunc predictos non repellerem, vt vilissimos, sed admitterem vt honestos. Nam honestas † etiam in hominib. dicitur secūdum mores ciuitatis, vt ff. de iniu. Item apud Labeonem. §. conuiciū. ¶ Quero, vtrum aliquo casu tales testes admittantur? Sl. in corpore vnde sumitur, dicit quod sic in subsidium. Facit ad hoc ff. eod. l. ob carmen. §. fina. ¶ † Sed quero, quid si non opponatur de vilitate. Certe tunc procedit testimonium, vt dicit in corpore. Vltimo nota. ex eo quod dicit festinantes q; testis qui se ingerit, est suspectus. dixi §. ea. l. iurisiuran. *
* Vor. hanc aut. non poni in C. sed esse hic per Bart. appositam *.

AVTHENT.

1 Testes rogati dicuntur, qui ad id vocati sunt.
3 Quibus casibus testes debeant esse rogati.
6 Confessio extra iudicium preiudicat.

Rogati. Ista auth. si continuatur ad legem Codicis. Dicitur in lege Codicis quod requiruntur quinq; testes, authen. dicit quod debent esse rogati. Primo quero, qui dicuntur † testes rogati? Resp. hoc declarat tex. in l. heres palam. §. penulti. ff. de testamen. hoc est testis certioratus, quod interfit huic actui, posito quod ad aliud esset vocatus. Vnde licet vos essetis hic congregati ad audiendum lectionem, z ego dicerem vobis sitis mihi, z huic actui testes, cisetis testes rogati, vt ibi patet. hoc etiam probatur in ista auth. dum dicit. non fortuiti, z transeuntes, illi tamen nō videntur rogati, qui fortuito casu hoc viderint, vel audierint. nō ad hoc vocati, nec certiorati. ¶ † Quero, a quibus debent esse testes rogati? glos. hic declarat a partibus que introducunt testes, sicut in testamento a testatore. Vide glo. z signa. Puto tamen, quod si in testamento dicatur testibus rogatis, non tamē a quo, intelliguntur rogati a partibus vel testatore, quia natura verborum prolatorum est apta hoc importare, igitur. &c. vt ff. de verb. oblig. l. sciendum. z ibi per Dyn. ¶ † Quero in quibus casibus testes debeant esse rogati [a]? Dic vt in gl. ¶ Querit gl. quot testes debeant esse isti rogati. Text. in corpore non aperit. vnde gl. ponit tres opi. Pet. tenet opin. Ego, quod debeant esse quinq;, quia hec auth. ad huius legis interpretationem est facta, z in his † casibus in quibus loquitur lex interpretata, loquitur etiam lex interpretans, vt in aut. de filijs ante dotalia instrumenta natis. §. j. ¶ Querit gl. † an contra istam confessionem possit opponi exceptio non nume. pecu. intra xxx. dies gloss. ponit primo quod sic. postea ponit distinctionem quorundam, que est nulla. Et istam gl. not. quia tenet quod contra confessionem sine scriptis habitam, potest opponi exceptio non nume. pecu. secundum formam l. in contractibus. j. de non nume. pecu. contrarium videtur tenere, z male. §. si cert. pet. z l. si non singuli. in glos. que incipit, qualiter fuistis confessi, &c. Dicam in d. l. in contractibus. §. j. ¶ † Quero an cōfessio facta extra iudicium preiudicet? Hic videtur casus quod sic, hoc ideo, quia ad liberandum. Materia huius confessionis extra iudicium dicetur j. de nō nume. pecu. l. generaliter.

ADDITIO.

a ¶ Esse rogati. Adde quod etiam in matrimonio debent rogari. ca. nostrates. xxx. q. v. z idem in depositio. l. j. §. si quis tabulas. z §. si pecuniam. ff. de po. ita Joan. Fabi. hic, z in materia late per Spec. in tit. de teste. §. j. versi. item quod si rogati.

LEX XV.

1 Testes quando debent iurare partibus presentibus, vel absentibus, per contumaciam. z nume. 8.
3 Si testis iurauit in termino z deposuerit extra terminum, valet depositio. z nume. 11.
5 Testes trahuntur inuiti ad testimonium ferendum, z in quibus casibus cogantur venire, nume. 6.
7 Testes an eodem modo cogantur venire in ciuilibus, sicut in criminalibus.
12 Quando testis examinatur altera parte contumace, est tamen sibi reseruatum posse contra ipsos opponere.
13 Aduersarius potest instare, vt testes partis examinentur.
14 Iudex negligens tenetur parti ad interesse, z qua actione. num. 15.

a Si quando. [a] Est in electione testis satisdare vel iurare de non recedendo, z debet examinari intra xv. dies, nec vltra expectare tenetur, z iudex negligens alteri parti ad interesse tenetur. h. d. ¶ Nota istum finem, quod † testes debent iurare presentibus partibus vel per contumaciam absentibus. Ad idem j. de fid. 1 mitt. l. iudices *. z ita hodie seruatur, z idē no. in l. si postulauerit. §. questioni. ff. de adult. Pro quo vide no. per gl. in aut. de testi. §. pe. z intellige, iurare debēt aut deponere in secreto, vt §. e. l. nullum. z in aut. ar qui semel. §. ti. j. Si enim didicerit testificata, non potest postea testes producere. Nec ob. iste tex. qui dicit testimonia eorū capere, quia tūc videtur testis deponere cum iurat. Et pro hoc facit, 2 † quod si testis iurauerit tēpore iuridico, z deposuit tēpore feriato [b] b quod valet testimonium eius. Idē si iurauit in loco cōgruo, z dep. 3 sunt in loco incongruo. De hoc extra de offi. dele. c. j. in cle. Facit † si c pars fecit iurare testes intra terminū, qui deponunt post terminū [c] quod valeat eorum dictū. De hoc plene dixi in l. damni. §. Sabin. 4 de dam. infec. ¶ Quidā tamen practicant hoc modo, † quod numquam faciūt scribi die, vel locū, in quo examinātur testes, sed solū d modo die, z locū iuramēti z hoc mihi placet, z ita practicatur [d], &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si quando. Et facit ista lex quod si quis habuit terminum ad producendum testes, z fecit eos citari intra terminum pluries, z ipsi non venerunt, quod sit imputandum producenti, z sibi noceat lapsus termini, nisi appareat quod fecit quod potuit quia instetit, vt pignorentur iuxta posse suum, vt tenuit Bald. per illum text. z Imol. in l. qui de reb. in prin. de condi. z demon. z demum facit quod habetur in d. §. Sabini. z gloss. in d. cle. j. de offic. deleg. vt scripsi post Bart. in l. j. §. fi seruus. ff. de questio.
P. P. A. V. P. ¶ Si quando. Ad istam materiam quod sint citande partes in productione testiū vide Ro. sing. cccl xiij. incip. fiat vnus ex vobis. cum quatuor seq. vbi ponit ad hoc limitationem. Item quod ex consuetudine possit ista citatio remitti, vide Alex. consil. lxv. ad fi. in j. vol. z de materia hac in criminalibus. vide Alex. consil. clxxx. in ij. vol. item an presens z sciens sit citandus, vide do. Franc. consi. xiij. vide etiam ad confirmationē regule, do. Fra. consi. clxiij.

Item vnum casum, in quo possunt examinari parte non citata ⁊ absente, vide per gl. in l. laudabile, C. de aduo. diuer. iudic. Et quod pars non debeat citari, quando est talis testis cuius dicto debet stari, vide Alex. consi. xxx. in j. vol. Item vbi proceditur per inquisitionem, an pars sit citāda in examinatione testium, vide Nellum in tractatu de teste. itē latissime de materia an ⁊ quando in examinatione testiū pars sit citanda, vide Feli. in c. ij. extra de testi. Et ibi etiā an in publicatione requiratur citatio. itē an ipse testis sit citādus, ⁊ an sufficiat citare dominū, ⁊ non procuratorē, ⁊ quid si pars fuit citata die feriata, ⁊ alia die testis deposuit, ⁊ quedā alia. Item an requiratur citatio perēptoria, vide late Decium in c. consuluit. de offi. dele. Item quādo testes producuntur indirecte quadā via extra ordinaria, an pars sit citanda, qualis debeat esse citatio, an personalis an ad domū, vide Fel. in c. significauit. extra de test. Itē quādo cōmittitur alicui, vt se informet de idoneitate vel sufficientia alicuius, an sequeretur quod pars citetur, vide Ias. late in lect. C. vnde leg. Item ad regulā huius l. vide Bal. consi. lxxxiij. vol. iiij.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ L. Iudices. Vbi bal. idē dicit in productione instrumentorū ꝙ debebat pars citari, quod dicit esse no.

b ALEX. ¶ Tempore feriato. Adde Barto. in l. j. §. nuntiatio. de ope. no. nuntia.

c POMA. ¶ Terminum. Vide plene Feli. in c. licet causam. in ver. limita. vj. de proba. ⁊ vide quod scripsi in d. §. Sabini. ⁊ in c. ij. in fin. apparatus. de testi. Feli. ⁊ ibi Bal. ⁊ Aret. consi. cxlj. ⁊ Bald. in c. in causis. de testi. ⁊ Ro. consi. ccccxliiij. vbi an saltem posito quod non possent examinari post terminum posset peti eorum publicatio. Et omnino Bal. consil. xxxiij. in v. parte vbi ponit quid iuris, quando foret datus terminus ad probandum probatumque habendum. Et quid si in illo termino euenisset impedimentum, ⁊ an per solum iuramentum probabitur de tali impedimento, ⁊ an saltem post talem terminum poterunt instrumenta produci.

d ALEX. ¶ Practicatur. Et not. Bal. in l. gesta. de re iudi. ⁊ quod not. dicit Bart. ⁊ Bal. in l. ij. §. de sacrosanc. eccles.

ALIA LECTVRA.

SI quando. Est in arbitrio testis satisdare, vel iurare, de nō recedendo, nec vltra xv. dies cogetur expectare, ⁊ iudex negligens parti lese te-
5 netur. h. d. ¶ Not. ex prima parte, ꝙ † testes trahūtur inuiti ad testimonium ferendū. ¶ Secundo no. ꝙ non debent inuiti fideiussores dari, vel detineri, sed eorū statur iuramento. Expediamus primam partem. querit gloss. quomodo testes cogantur dic. vt in ea.
6 ¶ † Quero vtrū in omni causa testes cogantur venire ad testimonium perhibendum. Dicit gl. cogantur venire indistincte in causa criminali. In causa autē ciuili, aut sunt presentes. aut lōginqui, ⁊ si presentes. aut sunt honeste persone, vt sunt doctores, ⁊ milites, potest enim his mitti ad domū iuramentū. alie cogūtur venire, vt in l. ad egregias personas. ff. de iureiur. Vide gl. ex qua ista colligunt. ¶ Quero vtrū omnes testes cogantur inuiti? Dicit gl. quod non, ⁊ bene, q̄ qui de voluntate admittuntur, non coguntur inuiti, vt l.
7 lege Iul. ff. eo. ¶ Querit gl. hic dicitur, in causis ciuilib⁹, quid † in criminalibus? Gl. ij. dicit idem, gl. dicit verū quantū ad hoc, quod eodem modo cogantur inuiti in criminalib⁹ sicut in ciuilibus, sed quantū ad id quod principaliter statuitur hac l. videlicet quod testes detineantur, ⁊ ꝙ non cogantur stare vltra xv. dies, puto quod sit aliud in criminalib. quam in ciuilibus, q̄ in illis debet fieri diligens inquisitio, vt l. fi. §. tit. j. ⁊ l. fi. j. de accus. ⁊ ita obseruat cōsuetudo que est optima legū interpres. ¶ Venio ad ver. sed cū oportet. ex quo no. ꝙ ad prouisionē, ⁊ solicitudinē iudicis spectat testes ex-
8 aminare, ⁊ etiā partes requirere. Et per hoc sis cautus † ꝙ quādo scribitur iuramentū testis, semper scribatur presente parte que eos introduxit, ⁊ petēte, ⁊ absente altera parte cōtumace, vel presente. ¶ No. tex. qui videtur innuere ꝙ testes debēt examinari presente
a parte[a]. Vide tex. ad aliud op. de l. nullum. §. e. ⁊ §. tit. j. aut. at qui semel. vbi patet ꝙ pars non potest audire testificata, nisi post publicationem. Quidā antiqui fatebantur ꝙ si partes vellent adesse ex-
9 aminationi, possent. Gl. dicit ⁊ melius, † ꝙ partes debēt adesse iuramento, non autē examinationi, q̄ fit in secreto. vt in contrariis, ⁊ ita obseruat cōsuetudo. Nec ob. hic tex. Nam tūc videtur iudex re-
10 cipere dicta, cum recipit iuramentū. ꝙ est valde no. Pro hoc † dico ꝙ si testis iurat tēpore cōgruo ⁊ in loco cōgruo, licet postea deponat tēpore feriato, vel loco incongruo, q̄ non ad banchū iuris, valet testimoniū, q̄ tunc videtur deposuisse cum iurat. Hec no. hodie in c. j. de offic. deleg. in cle. ⁊ ideo quidā obseruant ꝙ dies vel locus examinationis nunquā scribatur, ⁊ illud ego obseruo. ¶ Hoc etiā
11 facit ad questionē, † statutus est terminus parti ad probandū, fecit pars quod intra terminū testes iurant, non autē deponūt, vtrū
b possunt post terminū examinari[b]. Iste tex. cum gl. facit ꝙ sic, quia tunc videtur deposuisse cum iurat, do. Iac. But. disputauit istam questionē, ⁊ tenuit idē. Nam terminus datus parti, intelligitur de eo, ꝙ pertinet ad partē, nec potest referri ad id, ꝙ pertinet ad iudicem. q̄ non transgreditur personam, arg. l. si vnus. §. ante omnia ff. de pac. sed ad partē pertinet solicitare ꝙ faciat eos iurare, ad iudicem vero eos examinare, ergo, ⁊c. De hoc in Spe. de dilatio. §. ver. sed quid si. j. Dixi plene ff. de dam. infect. l. dam. infec. §. Sabi[illegible]
12 ¶ Quero, † quando testes examinantur altera parte absente licet per contumaciā, vtrū illi cōtumaci remaneat ius opponendi con-
13 tra dicta, ⁊ personas? Gl. dicit ꝙ sic, arg. l. prox. j. e. Quero dicit hic presente eo qui eos introduxit, ergo si vna pars produxit testes ⁊ abest, vtrū pars contra quā sunt producti, possit instare, ꝙ examinetur? Glo. ꝙ sic, q̄ tunc eos introducere videtur, quod [illegible] ¶ Item, quid si vtraq; pars abest? Certe iudex se nō impedit, vide
14 glos. ¶ Nunc venio ad ver. his autē, ex † quo not. ꝙ iudex tenetur
15 parti ad interesse, si est negligēs. ¶ Quero, qua † actione? Dicit gl. actione descēdente ex quasi maleficio quasi fecerit litē suā, vt Inst. de obli. que ex quasi delic. in prin. Idem no. in l. argentarius. §. fi. ff. de eden. quod nō placet. Nam actio descēdens datur inquantū religioni iudicis videt, ista vero datur ad totale interesse, vt hic patet. Preterea hic loquit in iudice negligēte, ibi in iudice, qui male iudicauit dic. ergo ꝙ hic agitur condictione ex hac l. dixi in l. nemo
16 quicquid. §. j. ff. de iu. ¶ † Quero quādo debet fieri ista examinatio testium? Glo. dicit hic, post lit. contest. tunc cum tractantur merita cause, vt l. j. de lit. contest. Nam ideo perēptorie examinātur testes post lit. conte. q̄ pertinet ad merita cause, sed q̄ sunt aliqui [illegible] in quib. testes examinantur ante li. conte. ideo sequitur hec.

ADDITIONES.

a ¶ Presente parte. Et sic not. quod testis debet iurare parte presente. Adde quod hic nō habet locum in iudicio dotali. Ita [illegible] in l. si constante. ff. sol. mat. per tex. in l. laudabilis. §. quotiēscunque. C. de adu. diuer. iu. iuncta cle. dispendiosam. extra de iud. ⁊ quando iuramentum testi. possit deferri, nōn citata, vel non presente parte, vide latissime per Feli. in c. ij. extra eod. tit. vbi ponit regulam cum quatuordecim fallentiis.

b ¶ Post terminum examinari. Adde de hac questione, ⁊ dic latissime, vt per Feli. in c. licet. versi. limita. xvj. de proba.

AVTHENT.

2 ☞ Testis examinati ad perpetuā rei memoriā, non publicantur.
3 In omni casu, an testes possint examinari ad eternam rei memoriam, ⁊ quando.
4 Quando aliquid sit ex necessitate, sit eatenus, quatenus necessitas imminet.
5 Testes super viribus testamenti possunt examinari ante lit. contest.
7 Citatio partis personaliter, an requiratur quando testes examinantur ad perpetuam rei memoriam.
8 Secundum decretum in causa celeritatem requirente, ⁊ causis notabilibus interponitur etiam contra non latitantem.
9 Examinatio ad eternam rei memoriam quando potest fieri.

* SEd ⁊ si* quis ab aliquo. Ista continuatur hoc modo. Dicitur in C. quod testes examinātur post lit. contest. ideo sequitur nostra aut. ¶ Quero, hic loquitur de eo
1 qui petit aliquid contra leges, an † intelligatur in actore. vel in reo?
2 Gl. dicit quod potest loqui in vtroq;. Vide gl. j. ⁊ eā no. ¶ † Quero quādo isti testes sunt examinati ad eternam rei memoriam, an examinabuntur, ⁊ publicabuntur? Gloss. dicit quod fiet examinatio tantum, ⁊ quod dicit hic publicentur, intellige manu notarii, non autem publicantur parti. quia non posset postea producere testes.
3 ¶ Quero, † an in omni casu possint produci, ⁊ examinari testes ad eternam rei memoriam ante lit. contest. Gloss. dicit quod non, nisi cum dubitatur de morte, vel absentia diuturna testium. Et ad hoc videamus qualiter dicta per gl. debeant intelligi. Dic quandoque vult producere testes ad eternam rei memoriam ille, qui debet esse actor, quandoque ille qui debet esse reus, quandoque ille, qui vult producere, est actor, ⁊ reus. Primo casu, aut illi, qui debet esse actor, competit de presenti ius agendi, ⁊ tunc non debet fieri exami-
a natio testium[a], nisi cum dubitatur de morte, vel absentia diuturna testium, vt hic in gl. ⁊ in l. in lege Aquilia. ff. ad leg. Aquil. extra vt lite non contest. c. quoniam frequenter. Dicitur autem dubitari
b de eorum morte, in casibus[b] qui no. in l. iij. cum seq. ff. de dona. cau. mort. Et predicto casu fiet examinatio tantum, ⁊ publicatio manu notarii, non autem in aperto publicatio. Et probo per rationem.
4 Quando † aliquid fit propter necessitatem, fit eatenus quatenus necessitas imminet, ⁊ nō vltra, vt l. j. §. de fer. l. senatus. de offi. [illegible] sed in proposito non imminet necessitas, nisi in examinatione, [illegible] publicatio reseruatur post lit. contest. Quandoque non competit statim ius agendi, ⁊ tunc aut tale ius est possibile competere absque testiū examinatione, vt puta si debetur aliquid sub cōditione, potest enim existere cōditio, licet testes non examinentur, ⁊ tūc idem
c quia non fit examinatio[c] ad eternam rei memoriā, nisi cum dubitatur de morte, vel absentia diuturna, vt d. l. Aquil. ff. ad l. Aquiliam, ⁊ secundum hanc lec. non fit examinatio, nec publicatio, vt [illegible]

diri. ¶ Quandoq; ius agendi non pōt competere, nisi examinent testes, & publicentur, tūc ad eternam rei memoriā examinabūtur, vt l. ij. ff. de bo. pos. secun. tab. & l. ij. ff. quēad. testa. aper. & l. publicati. vt l. ij. ff. de testa. Nā hereditas nō pōt adiri nisi cognito testamēto, vt l. sed & si de sua. & l. cum falsum. ff. de acq. here. ideo † testes super viribus testamēti examinabunt. & publicabūtur ante lit. cōte. & sic pōt intelligi. l. de etate. ff. de mi. Nō enim quis pōt esse in iudicio, nisi sit certus q̄ sit maior. Unde similiter pōt petere, q̄ examinetur ante lit. cōt. vt d. l. de etate. & ibi dixi. ff. de min. ¶ Secūdo casu principali qui hanc examinationē petit ille, qui debet esse reus, tūc indistincte pōt petere, vt examinent. & publicent, vt in c. Albericus, extra de testi. fm vnā lecturā. & in hac aut. prout loquitur in reo. d Ratio quia non est in potestate eius q̄ actor agat, sed imputet sibi actor, qui nō agit. ¶ Tertio casu quādo loquitur in parte eius, qui pōt esse reus. & actor. & tunc idem, q̄ poterunt ante lit. contest. examinari, & publicari, vt d. c. significauit. & c. Albericus, loquitur enim vbi in viribus incorporalibus in quibus potest quis esse actor. & reus. vt l. si forte. ſ. j. ff. si serui. vendi. Ratio: quia non debet cogi iste ad agendum, & imputet sibi aduersarius si potest agere, & nō agit. Hunc ad propositum in omnibus casibus in quibus diri ante litē contest. posse fieri examinationem, & publicationem, procedit ista auth. sine scrupulo, vt litera iacet, in casibus vero, qbus diri pōs se fieri examinationē. non autem publicationem procedit ista aut. secundum lecturam gl. vt intelligantur publicata per notarium, non autem a partibus. Et secundum hoc, insurgit mirabile, q̄ licet alias scriptura continens dicta testium, nō faciat fidem absq̄ publicatione iudicis, vt l. solam. ſ. eod. & l. gesta. de re iudica. tamen hec omnia faciunt fidem. ¶ Quero circa primā partē auth. vtrū sit necesse, quod ille, contra quem testes examinantur ad eternam rei memoriam, citetur personaliter. Dicit Dyn. quod sic. & no. in l. iij. ſ. absesse. ff. de dam. infect. & ibi per eum. & Ly. recitat eum. domi. Jo. And. disputauit istam questionem, & ponit eam in mercurialibus suis. & determinauit eam contra Dy. distinguendo, tamen distinctio sua non placet mihi, vt d. l. iij. ſ. absesse. de dam. infe. Tamē pro modo dico quod sentio, & premitto istud, qd de iure est, quod primum decretum, & secundū interponatur contra partem. etiam lite non contestata, tamen q̄ primum decretū non parat plenum preiudicium, non requiritur quod pars latitet. Secundum † autē decretum, q̄ parat plenum preiudicium, nō potest interponi: nisi contra latitantem regulariter, vt l. Fulcinius. ff. quibus ex caus. in poss. eat. Falit in causa, que celeritatē desiderat, vt l. si finita. ſ. si forte. ff. de dam. infe. Et in causa liberali, vt l. neq; infantes. ff. de fideicōmiss. lib. Hoc premisso distingue, aut examinatio e ad eternam rei memoriā fit ad aliquem effectum parui preiudicij, tunc non requiritur latitatio eadē ratione, que est in primo decreto, vt si examinentur super actione ad exhibendū. aut fit ad effectū pleni preiudicij, & tunc non dico, quod debeat citari personaliter, sicut dicit Dyn. sed dico q̄ non potest fieri examinatio, nisi pars latitet, sicut diri in secundo decreto. Nam vt scitis, secundū decretum nō interponitur, nisi de debito constet, vt l. si. j. de bonis autho. iudi. possid. Et sic apparet q̄ parte latitante examinabuntur testes super debito, licet lis non sit contestata. Idem in l. cum vero. ſ. subuentū. de fideicom. liberta. Sed in f casu, in quo ad secundū decretum potest peruenire absq; latitatione, potest fieri examinatio testiū absq; citatione, vt d. l. cum vero. & l. neq; infantes. Unde sitis cauti, quādo examinationes iste fiūt. Et no. ista g, q; vtilia sunt, & quotidiana, &c.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEIS. ¶ Sed & si quis. Istā, auth. & eius materiam quatenus vult, aliquibus casibus posse procedi lite non contestata, pōt limitari per id qō vult singular. Bal. in rub. de ap. vbi dat regulā, q̄ vbicunq; dicitur aliquid fieri posse lite nō contestata, procedat vbi pars esset absens: nam si esset presens, semper requiritur lit. contest. pro hoc alle. gl. quam dicit sing. in c. per venerabilem. in verb. iudiciarium ordinem non seruatum. qui fil. sint legit. & sequitur ibi Prepositus. & in ſ. sane. in iij. notab. eisdem tit. & c.

a ALEX. Examinatio testium. Quero vtrū de consensu partis talis ordo possit peruerti, & testes ante litis contesta. produci. Dic quod sic. Est multum no. in c. cum olim. de causa poss. & proprie. & omnes casus, in quibus testes recipiuntur lite non contest. vide per Spe. in tit. de test. ſ. nūc per Bar. in l. ne quid. de incen. rui. nau.

b ALEX. ¶ In casibus. Idem Inno. in c. quoniam. in versi. rationabilis. vt lite non contest. sed interim debent ali expensis producentis secundum gloss. in l. iij. ſ. Sabini. ff. eod. & in l. quoniam. ſ. fin. qualis citatio requiratur dixi in l. si finita. ſ. Julianus. de dam. infect. & ad hanc l. adde extra eod. in c. in nomine domini. & in c. significauit. cum seq. vide que diri ſ. eod. l. quoniam.

c ALEX. Action fit examinatio. Et patet per hanc regulam, quod probationes non possint fieri regulariter nisi lite contestata, & no. Ant. in c. de proba. & Bal. in l. ij. j. sen. resein. non posse.

ALEX. ¶ Loquitur in reo. Et ad intellectum horum que hic habentur essent videnda que no. in l. si finita. ſ. eleganter. de damn. infect. vnde qñ quis ageret, &c. & de materia vide in Spe. de teste. ſ. ij. per totū. & in c. quoniam frequenter. in prin. vt lite non cōtestata.

e ALEX. ¶ Aut examinatio. Et vide in materia quod si notario committatur examinatio testium, eidem censetur commissa reprobatio eorum, vt colligit Ange. in l. cui iurisd. ff. de iurisd. om. iudic. Et in materia quando testis possit examinari ad perpetuam rei memoriam. sed an iudex posset esse in militijs, & in contractibus, vide que diri post Barto. in j. constit. Digestorum in preludijs. Et vtrum publicatio testium sit de substantia vide Barto. in l. solam. ſ. eo. que diri post Bart. in l. prolatam. de senten.

f ALEX. ¶ Et not. ista. Vide quomodo testis deposuit super interesse certificando in l. j. per Barto. ſ. de sent. que pro eo quod interest, & vtrum in publicatione testium requiratur presentia partium, vide que diri post Bart. in l. gesta. in fi. de re in. Sed nunquid testes & tabelliones debeāt cognoscere testes, & partes, & an etiam contenta in instrumēto, vide que diri in l. scimus. in fi. de iur. delib.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ Testes ad eternam rei memoriam quando examinentur.
2 De morte testium quando dicatur dubitari.

Sed etsi quis. Testes ex causa possunt recipi ante lit. contest. ad perpetuam rei memoriam. h. d. Aduerte. quia intendo examinare hanc † materiam de testibus examinandis, ad perpetuam rei memoriam. Quandoq; petuntur examinari testes ad perpetuam rei memoriam, ex parte actoris, aliquando ex parte rei quandoq; petuntur examinari in tali causa in qua quis potest esse actor, & reus. primo casu aut actor potest statim agere, q; statim habet actionem, & tunc non potest petere testes examinari ad eternam rei memoriam ante lit. contest. nisi dubitetur de morte testium, vel eorum absentia diuturna, vt l. in l. Aquil. si delectū. ff. ad
2 l. Aquil. Et dicitur de eorum † morte dubitari, quādo imminet aliquis de illis casib. qui ponuntur in l. iij. in fi. cū l. seq. de do. cau. mor. qui sunt notabiles casus multum. dico autem q̄ tunc petuntur testes examinari, non publicari, sed publicatio reseruabitur postea, vt extra vt lit. non contest. c. quoniā frequenter. Si vero statim non potest agere, tunc aut facultas agendi potest superuenire, etiā testibus non examinatis, vt puta nō poterit agere, q; pendebat obligationis conditio, que potest superuenire testib. non examinatis, & tunc idem q̄ supra q; non examinabūtur, nisi cum dubitatur de morte, vel absentia diuturna, vt d. l. in lege. ad l. Aquil. secundū aliā lect. Si vero non potest superuenire facultas agēdi, nisi examinatis testib. tunc examinabuntur, & publicabuntur ante lit. conte. etiā si nō dubitetur de morte testiū, vel eorū absentia, vt j. de testa. l. publicati. j. de bo. pos. secundū ta. l. j. & ij. quēadmo. test. ape. l. ij. cum si.
3 Scitis † enim q̄ bo. pos. secundū ta. vel secundū nuncupationē, nō daretur, nisi ostendatur iudici qualiter ille fecit testamentū. merito
a ante omnia debent testes examinari a, vt d. l. ij. de bo. pos. secūdum tab. ¶ Item scis, q̄ non potest adiri hereditas nisi quis sit certus de viribus testamēti, vt l. sed & si de sua. & l. cum falsum. ff. de acquir. here. Sed quis certus esse nō potest, nisi publicatis testib. ergo ante oia petet testes examinari & publicari. Si vero petuntur examinari ex parte rei, tūc indistincte examinabūtur, & publicabūtur ad eternā rei memoriā, vt j. de vsur. pupil. l. pupillus. secūdū vnā lect. Si vero
& petuntur examinari in casu, in quo quis pōt esse actor. & reus. tunc idem, q; indistincte poterit peti q̄ examinetur, & publicētur, vt extra de testi. c. Albericus. & c. significauit. vbi loquitur in iurib. incorpralib. ¶ Et scitis q̄ in his ille, qui est in quasi possessione iuris, potest agere, sicut si non possideret, & potest non agere, vt l. si forte. ſ. sciendū. si ser. ven. Ratio predictorū est, quia quādo potest agere, imputetur sibi cur non agit. & lite contestatur, & sic testes examinētur post lit. cōte. Sed si nō potest agere nō est quid sibi imputetur. Ratio, q; probationes possent deficere. permittitur enim examinatio, & publicatio. ¶ Item eo casu quo potest agere, & excipere, nō est cogēdus ad agendum, cum in potestate sui aduersarij sit agere. ¶ In omnib. autē casib. in quib. ſ. diri testes examinandos, & publicandos ante lit. contest. intelligi potest hec aut. Sed si intelligeres eo casu, quo diri q̄ permittitur examinatio & non publicatio. debes exponere text. ibi cū dicit, testimonia publicari, id est publica manu authorizari, non tamē aperiri, vt gl. dicit. Et isto casu authentica scriptura, in qua continetur dictum testis faceret fidem, etiam si non sit facta publicatio per iudicem, licet regulariter sit contra, vt ſ. eo. l. solam. Vide gl. vnde auth. hec sumitur, &c.

ADDITIO.

a ¶ Examinari. Bald. hic contra, cum quadam limitatione. & vide Bal. in l. ij. in vij. q. j. de testa. ¶ Utrum sit sententia inista, cum petuntur examinari testes ad perpetuam rei memoriam. eo quia sine per quo recipiuntur de facili oblinisci tur, vide Bart. in l. ij. ſ. due cause. circa medi. ff. ad Carbo. & in materia vide gl. in c. causam que. de dolo & contu. ad Bar. hic vide Bart. in l. de etate. de minor. Sed

verum ista regula, que habet q̄ testis non potest produci nisi lite contestata. semper procedat, dixi post Bar. in l. ij. in prin. §. quādo in rem actio. z alios casus, per quos limitatur dicta regula vltra numeratos per gl. z Jnn. in c. quoniam. vt li. non cōte. Item in interlocutoria produci possunt ante litem contest. q̄ non requiritur litis contestatio. secundum Bal. in l. prolatam. j. de sent. Sed pone q̄ duo petunt tuos testes primo examinari, vtrius testes debeant? Examinādi sunt illius. pro quo magis presumit. q̄ presumptio est res favorabilis. Tex. est z ibi Bal. in c. si duo. de pace tenē.

LEX XVI.

1 ¶ Post publicationem testium possunt super eodem testes in
2 alia instantia produci. z nu. 7.
Attestationes facte coram arbitris, faciunt fidem coram iudice.
6 Si testis iterato examinatus dicat, dico prout alias dixi, quid agendum. z nu. 12.
10 Qui non opposuit contra personas testium, poterit in alia instantia opponere.
11 Quando producitur scriptura continens attestationes, queritur de duplici fide.
13 Testes examinati coram arbitro, z nō publicati, possunt per ordinarium publicari.

a b **Cum apud.** [a] Hec est sing. lex. Si testes examinati coram arbitris [b] viuunt, est in eius electione, contra quem attestationes producuntur, vel eis stare, vel petere q̄ de nouo examinentur. Sed si sunt mortui, attestationibus de necessitate est standum. h. d. ¶ Not. q̄ post
1 †publicationem testium, super eodem possunt de nouo produci testes in alia instātia. vt vidistis in l. per hanc. de tēp. app. ¶ Secūdo no. †q̄s depositiones testiū. coram arbitris faciunt fidē etiā coram iudice. vt vidistis. §. de arb. l. cū antea. circa fi. ¶ No. tertio. †z
2 perpetuo tene mēti. q̄ est in electione eius, cōtra quem attestationes producunt. stare eis, vel petere q̄ de nouo examinētur. [c] q̄s est
3 notabile. ¶ Sed quero, †an illud. q̄ hic dicitur in arbitro, habeat
c 4 locū in testibus examinatis ab arbitratore. do. Ja. dicebat q̄ sic. [d]
d si arbitrator eos examinauerit in forma iudicij. ar. ff. pro socio. l. so
e cietatem. §. arbitrorum. ¶ Quero, quid [e] si testes fuerūt examina-
5 ti. z publicati coram iudice, vtrum habeat locum lex? Bal. in l. properandum. circa fi. §. de iudi. videtur dicere q̄ sic. do. Ja. Bu. dicebat cōtra. q̄ postquam examinati. z publicati sunt. coram iudice, habent perpetuam firmitatem. vt l. ij. j. de re iud. Idem tenet Jnn.
f extra de test. c. significauit. z hoc puto verum. [f] ¶ Quero, quid si te
6 stis iterum examinatus † dicit, dico vt dixi in alio meo dicto, coā arbitris manu talis notarij, vel quid si dicat, non recordor. nisi viderem illud quod dixi in alia vice, vtrum debeat sibi ostendi? Tetigi in l. eos. ff. de falsis. z ibi vide. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Cum apud. Ad intellectum huius text. vide Innoc. in c. cum inter. de testibus. z quod pulchre ipse dixit in c. preterea. in verſic. similis. extra eod. titu. Et adde quod tales testes producti coram talibus arbitris debent compelli ad deponendum, per Potestatem illius terre, in ca. §. in princ. si de inuest. inter do. z vasallis oriatur. Et quid in iudice delegato, an possit coram se producros cogere, z to1quere si nolunt? not. quod sic. in l. ij. de iurisd. om. iudic. z Bald. in loco prealleg.
P. P. A. V. P. ¶ Cum apud. De materia huius legis, vide late per Bertach. in verbo, Attestationes. Item an z quādo testes z acta coram arbitro vel arbitratore, faciāt fidem coram iudice, vide Fel. in c. presentate. extra de testib.
b POMA. ¶ Coram arbitris. Vide in l. ij. C. de eden. z Bart. etiam pe. vel fi. l. dum vult attestationes factas coram arbitro, non facere fidem coram ordinario, si pars contra quam producte sunt, velit eas iterum produci, z sic est in potestate ipsius, quod iterum producantur. Et vide late circa istam materiam practicam Bapien. in forma oppo. contra testes post publicationem. in gloss. in versic. sunt que publicatis iam testibus a. ūs receptis. circa med. in versi. patroni. queri solet an testes producti z publicati, in vna causa faciant fidem in alia.
c ALEX. ¶ Nouo examinentur. Per Spec. de probat. §. j. versic. hoc quoque scias.
d ALEX. ¶ Quod sic. Et cum hac l. tenent docto. in c. presentata. extra de testib. sed Bal. in d. l. que omnia. ad finem. videtur dicere contrarium. z hic per do. Anto. in c. preterea. de test.
e AND. BARB. ¶ Quero quid. Et quando acta in vno iudicio valeant, z possint produci in alio iudicio, vide in v. rubr. in xiij. q. z in l. ij. §. de eden. c. fin. de proba. l. gesta. j. de re iud.
f ALEX. ¶ Puto verum. Vide Innoc. in c. cum in tua. eod. titul. z Bartol. in authenti, at qui semel. §. ritu. j. z in l. ij. iudicatum solui. z idem tenet Angel. in d. l. properandum. ¶ ADDE quod hic dicit Paul. de Cast.

ALIA LECTVRA.

Cum apud. Dicta testium coram arbitris faciunt fidem coram iudice ordinario. si testes sunt mortui, vel viuentes. z pars contra quam producuntur, eos examinari prohibeat. Quibus semper exceptionibus cōtra dicta. z personas. h. d. Primo premittit questionem. Secundo responsionem ponit. que habet quatuor membra. z sic secūda pars diuiditur in quatuor partes. Secunda pars principalis incipit ibi. sancimus. Item istius secunde. &c. ibi. sinautem mihi. Tertia ibi. sinautem omnes. Quarta ibi. finitores. ¶ Not. quod idem † testis super eisdē articulis potest produci in alia instantia, non obstante prima publicatione. quod recipit plures limitationes. ¶ Primo hoc verum, quando alia instantia tendit ad eundem finem cum prima, sed si ad alium finem tenderet. tūc possunt ijdem testes. z alij examinari indifferenter. non obstante prima publicatione. Casus est secundum lect. gl. in l. Gallus. ff. de condi. indebi. in princ. ter. in c. veniens. extra eod. z cōmunis in tua. ¶ Secunda limitatio est. quia hoc verum in testibus non
8 † tunc in alia instantia tendente ad eundē finem. non possunt produci ijdem testes de nouo, sed cogeretur quis stare illis attestationibus primis. quia ex quo in primo iudicio sunt publicata. fidem perpetuam. vt j. de re ind. l. gesta. Ita tenebat Jac. z tenet Innoc. in c. cum in tua. z in c. significauit. extra eod. z nostra videtur dicere cōtrarium quod etiam in examinatione iudice habet locum distinctio nostre legis. vt not. in l. randum. in fi. §. de iudi. ¶ Tertia limitatio est. quia hec lex
9 auth. at qui semel. §. rit. j. ¶ Tertio no. † quod legibus dicentibus. de examinatione testium. post didicita publicata potest reuisitari. vt hic dum dicit. ea seruari. que acta sunt inter partes. Hoc tenet
10 Jo. And. in c. fraternitatis. extra eod. ¶ Quarto no. q̄ licet quis in vna instantia non opposuerit contra personam. vel dicta testiū. tamen si ille attestationes producar in alia instātia. potest opponi cōtra personas. z dicta. vt hic ibi. omni iure. z in fi. quod intelligit quantum est in eo. quod dicit contra personas. nisi ille cōtra quem
11 producantur. eos produxerit. vt l. si quis testib. §. eod. ¶ Tertio not. quod quando producitur scriptura continens attestationes. debet queri de duplici fide. Primo quero. de fide scripture. supposito quod scriptura vera sit de fide attestationum quereris. est. vt hic. in ver. sinautem omnes. ¶ Querit gl. vtrum testes primum iurabunt. Et dic q̄ sic. vt ff. de damn. infect. l. qui bona. §. fi.
12 stipula. ¶ Sed quero, †vtrū testes. qui secundo examinantur. sint dicere illud quod dixerunt coram arbitris. Respondeo. in arbitrio iudicis est illud dictum admittere. vel nō admittere. men si iudex admiserit. puto quod valeat. sicut testator testatum inualidū potest confirmare vno verbo. dicendo. confirmo testamentum. vt ff. de iniu. testa. l. posthumus. §. si paganus. de
a pos. secundū tab. l. qui ex liberis. §. fi. Item puto [a] quod si testes perierit. pero mihi copiam fieri eorum. que iam dixi. quia tunc esset melius recordaretur dico quod talis copia debet fieri. arg. l. exhibuissent. §. pe. ff. de pub. Consilium tamen est. quod semper
13 stes producti dicant, si in aliquo variarē ab eo q̄ dixi, reduco ad id quod primo dixi. cum tunc melius recordarer. Hoc dixi in l. eos. ff. de falsis. ¶ Quero, † quid si testes coram arbitris non sent publicati, sed examinati tantū. vtrum posset peti publicari seu examinatio coram iudice ordinario? Puto q̄ sic. eo modo attestationes possunt produci. Casus est in c. constitutus. extra

ADDITIO.

a ¶ Item puto. Adde de hoc. z de supra scriptis Abb. z do. Ant. z ibi Feli. in c. cum in tua. extra de testib.

De fide instrumentorum. Rubr. XXI.

LEX I.

a **Debitores.** [a] Si alie probationes superfluant nocet instrumentorum amissio. dicit. &c.

ADDITIO.

a Debitores. Et quot z quibus modis. z qualiter puniatur conficiens instrumentum falsum. z de multis alijs modis pro. z ibi dixi post Bart. in auth. sed nouo iure. §. de ser. fug.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ Si procurator, vel testes sint condemnati de falso, non. dominio, nec producenti.

Produc

Producens falsum instrumentum, vel testes, punitur de falso, si eis vtitur.
Recusans an debeat se inscribere.

DEbitores. Non ob. instrumentorum amissio, si alie pbationes supersunt, hoc dicit. Si instrumentum pronuntiatum est falsum contra vnum, non nocet alij eo instrumento vtenti, sed de nouo accusari, z conuinci debebit, hoc dicit. ¶ Ro. quod licet proc. sit condemnatus de falso, non nocet domino producente instrumentum. Item licet condemnati sint testes, non nocet producenti attestationes. Facit ſ. de fal. l. j. z quod ibi no. ff. de adulte. l. denuntiasse. in fi. ¶ Contra hoc opp. glo. de l. Papinianus. §. fin. ff. de inoffic. testa. Breuiter sententia lata contra vnum, ad quem negotium non principaliter spectat, sed per consequentiã ei preiudicat, vt l. contraria. sed sententia lata contra vnum, nõ preiudicat alteri ad quem negotium spectat eque principaliter, vel plus, vt hic, z l. iſſ. de excep. rei iud. ¶ Querit gl. † vtrum iſte, qui produxit instrumentum falsum, teneatur de falso? Certe sic ex eo quod vtitur, non ex eo q̃ ferit. z ideo si ab vsu desisteret, non teneretur. vt ſ. pro ri.

3 ¶ Querit gl. vtrum ille, qui accusat, debeat se inscribere ad penã talionis, z qualiter? glo. dicit quod non necessario. Dicam in l. fi. ſ. de accuſ. de eo quod dixi. §. quod licet testis sit condemnatus, non præiudicat producenti. dic vt no. per Cy. ſ. qui accu. non poſ. l. j.

LEX II.

1 ☞ Sententia lata contra vnum, non nocet alteri, cuius principaliter interest.

4 Testis, qui dicit falsum, quando possit iterum testificari.

JVteris. Hic est bonus casus, licet instrumentum sit pronuntiatum falsum contra vnũ, non noceat alteri eo vtenti, sed debebit accusari de nouo, h. d. ¶ Not. bene hunc tex. quod si † vnus est condemnatus de falso, illa sententia nõ obest alteri [a] super eadem falsitate. Et per hoc dicimus, q̃ licet testes fuerint de falso accusati, z condemnati, q̃ talis sententia non preiudicat alij eos producenti, nisi iterum ipsi accusentur, per hanc l. facit ſ. ad l. Cor. de fal. l. j. z quod ibi no. z denuntiasse. §. fi. de adul. do. Ric. mal. disputauit hanc q. quã refert Cy. in l. j. qui accu. nõ poſ. ¶ Item ex hac l. sumitur quidam modus † subscriptionis in accusatione, quod debeat quis subscribere se paratum subire eandem penam, licet hic gl. nostre dicant, q̃ non sit necesse. De hoc l. fi cui, post prin. ff. de accuſ. z l. fi. ſ. e. ¶ Op. de inoffi. test. l. Papinianus. §. fi. Sol. Ibi † sententia fuit lata contra heredem, cuius principaliter intererat. ideo preiudicat aliis legatariis. non autẽ preiudicaret heredi, cuius interesset equaliter, vt eod. ar. l. etiam. z eodem modo non preiudicat hic alteri, cuius principaliter interest. ¶ Ultimo querit † gl. an testis qui semel dixit falsum iterum possit testificari. gl. distinguit aut fuit damnatus aut nõ. Idem no. in l. Lucius. ff. de his qui no. infa. z ibi plene vide.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Non obest alteri. Adde quod not. Bald. in l. j. in fi. de aduoc. diuer. iud. z concordat Innoc. in c. causam. qui filij sint legi. post Lard. z Bar. in l. Lucius. ff. de dam. infec. z l. preuaricationis. de prœuarica.

LEX III.

1 ☞ Qui dicit se non vsurum instrumento quod produxit, quando videatur confiteri instrumentum non verum, z illo instrumento vti.

3 Qui dicit se vsurum instrumento, an poterit de falso puniri.

a JAduersarius. [a] Hic est bonus casus. Qui instrumento, quod reuocatur vt suspectum, se non vsurum profitetur, videtur confiteri illud non esse verum, h. d. hec no. l. ¶ † Querit glo. quod si instrumentum non reuocabatur suspectum, tamẽ ipse dixit se non vsurum. Bloſ. videtur dicere quod tunc esset aliud. Vide glo. que dicit quod aliud est, quia tunc non videtur confiteri instrumẽtum non esse verum, sed illo instrumento, in illo iudicio, vti non poterit

2 secundum canonistas, qui † dicunt posse renuntiari productioni instrumentorum, vt dixi vobis in auth. iubemus. §. de iud. z ibi no.

3 Querit † gl. an possit accusari de falso iste, qui dicit se non vsurum. Respõdeo accusari de falso, potest intelligi duplici de causa. Uno

b modo, quia quis fabricauit falsum instrumentum [b] z hoc casu potest accusari, etiam si non vteretur eo. Alio modo, quia eo vtitur, z

4 tunc accusari non posset, vt l. si falsos. ſ. de fal. Et † propter hoc est cautela aduocatorum, quando apertis testibus reperitur quod aliquis ex testib[us] a parte sua productus, dixit falsum, statim protestetur se non vsurum dicto illius testis, vt non teneatur de falso, tanquam vtens dicto falsi testis. hoc est verum, nisi ipse sciens falsum testem produxerit, quia tunc non sufficit.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si aduersarius. Vide Bartol. in l. j. §. edenda. ff. de eden. z per Bul. de Suz. in auth. si quis in aliquo. de eden. z Bal. hic z Bart. in l. pen. ff. de fal. POMA. ¶ Si aduersarius. Istum tex. allegant Bald. z Sal. Dec. z Mod. Sapi. in postquã liti. §. de pact. quod sicut renuntians liti non potest illã iterũ instaurare, vt ibi dicit tect. ita etiã renuntians vni tantũ art. litis non potest postea illã instaurare iterũ. vt probat hic tex. Istam l. diuersimode allegauit Bal. in illo artic. an renuntians instrumento videatur iuri suo, z debito renũtiare, sed tantum probationi, que ex illo insurgit, nam Bal. in l. Labeo. §. j. ff. de pa. tenet, quod non, contrariũ dixit per istammet l. in l. vlti. §. ille autẽ. ad fi. opp. C. de lati. liber. tol. potius concordare. vt per Dec. in l. postquã liti. ff. de pact. Pro concordia potes dicere quod aut instrumẽtum restringatur in dubiũ, z tunc renuntians. videtur renuntiare, z iuri, z debito suo. arg. eius quod habetur in d. l. Labeo. Aut nõ restringatur in dubiũ, z tunc tantũ videtur renuntiare probationi, que ex illo insurgit. que concordia videtur probari in isto ter. a contrario sensu, z est Dec.

b P. PAV. P. ¶ Instrumentum. Quando instrumentum reperitur falsum, pars. in cuius vtilitatem cõfectum est, an presumatur participare de falsitate z dolo, vide Lomen. quod non. per istum ter. z precedentem in consil. clxxv. incip. ad primum. in princ. qui videtur velle contrarium. quod eo ipso quod quis vtitur instrumento falso, presumptio est contra eum.

LEX IIII.

a ☞ Vlate. [a] Pecunia fisco soluta, probatur per libros fiscales. hoc intendit, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Vllate. Et hanc legem not. alleg. Bald. in l. prætor ait. §. fin. in fi. ff. eod. de eden.

ALIA LECTVRA.

¶ Vlate. Attestationes publice, probant inter prinatos. hoc dicit. Not. bene quod dixi in summario. Secundo not. quod dicit inspectio rationum, ex quo intelligo, quod pars potest petere a iudice. vt vadat, vel mittat ad archiuum publicum. vt inspiciat illa acta, si inde extrahi non possunt, vt ibi dum dicit, inspectio, z ſ. eo. l. iudices.

LEX V

1 ☞ Amissio instrumẽtorum si probetur, quam probationem facit.

2 Homines valde experti, magni aduocati, vel notarij experti, deponentes super tenore instrumenti plene probant.

SIcut iniquum. Hec est bona l. Amissio instrumentorum non nocet alias probanti legitime. h. d. ¶ Pro declaratione huius l. dic tria verba. † Quandoq̃ probantur instramenta perdita dolo, z nihil probatur de instrumẽtorum tenore, vel de veritate eorum, que continebantur in instrumento, z tunc talis probatio nihil releuat, nisi probentur instrumẽta perdita dolo aduersarij, vt ſ. tit. ij. l. si de possessione. quod intellige prout dixi in l. ij. §. j. ff. de tur. fisc. ¶ Quandoq̃ probatur instrumentorũ amisso, z tenor instrumẽti, de veritate autem eius quod ibi continebatur, nihil probatur, tamen talis probatio non facit plenã fidem. sicut nec exemplũ instru-

a menti, vt in aut. si quis in aliquo. §. de eden. facit tamen semiplenã [a]

b probationẽ vt deueniatur ad delationẽ iuramenti. Ita tenet [b] hic

1 ista no. gl. quod intellige verum. † nisi illi, qui de tenore instrumenti

c deponerẽt [c], essent homines valde experti. vt magni aduocati. magni doctores, vel notabiles notarij, vt extra de priuile. c. cum olim. Dixi tibi in d. auth. si quis in aliquo. ¶ Quãdoq̃ probatur instrumentorum amissio z de tenore eius. z de veritate eorũ, que ibi continentur z tunc sufficit. z facit plenã fidẽ perinde, ac si instrumentũ produceretur in casibus, in quibus scriptura requiritur, vt l. testiũ. in fi. §. tit. j. z ſ. eo. l. emancipatione. Vide istam gl. z eam tene mẽti[o].

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Semiplenam. Limita no. vt per Bal. in l. j. §. eo.

b POMA. ¶ Ita tenet. Vide in l. admonendi. in rep. in ver. iuꝰ. ff. de iureiur. z Bald. in l. j. §. eo. vbi limitat, nisi amisisses culpa tua, quia concremasses, vel iracundia lacerasses.

c ALEX. ¶ Deponerent. Adde quod not. Bart. in l. j. §. sufficit. de ij. tabul. z not. Bald. in c. j. qui testes sint necessarij ad probandum. Alleg. text. iuncta glo. in l. quoniam. §. de here. quod sententia, que est lata in scriptis, prout solet fieri, sit amissa casu sententia, tamen probari potest eius tenor, z amissio per testes, z sufficit. Simile dicit in priuilegijs dũmodo testes sint literati, vt scholares. de priui. c. cum olim. Adde Bar. hic, z in l. ij. §. j. ff. de iure fisci. z Ang. sequitur dictũ Bar. hic pro valde no. Ang. hic loquitur de iure peritis. Et ad dicta Bal. in d. c. j. adde per eundem in l. gesta. de reg. iu.

b ALEX. ¶ Tene menti. Vide Bal. in l. ij. de possessione, de prob.

ALIA LECTVRA.

SIcut iniquum. Et, qui instrumenta amissum, z alijs probationibus attestantibus non nocet amissio. h. d. ¶ Opp. §. tit. ij. l. si de possessione. Sol. Ibi probatur casus dolo aduersarij, alias non sufficit probare casum, vt hic. z §. titu. j.

5 l.testium.in fi. ¶ Querit gloss.hic quid si probo casum,z tenorem instrumenti,non tamen contractum,an sufficit? Gloss.dicit quod non. ad plenam probationem, sed ad semiplenam probationem,
4 quod sic, vt locus sit delationi iuramenti,quam vide z no,† Verum tamen si testes.qui de hoc deponerent.essent multum idonei,quia
a valentes doctores,vel notarij,tunc facerent a plenam fidem vt extra de priuile.c.cum olim.z dixi ff.tit.j.l.testium. Doct.in authen.si quis in aliquo documento.ff.de eden.ita dicunt.

ADDITIO.

a ¶ Tunc facerent, Adde de hoc etiam plene per do. Alex.in cons. exevj.ver.non obstat quod de priuilegio.in fi.vol.z adde quod dicta Bartol.hic sequitur Lanfranc.de Bixi,in c.quoniam contra falsam.ver.quero vtrum instrumentum.de probat.

LEX VI.

Tactum tuum. Perdito instrumento nata liũ,non mutatur status.h.d.

LEX VII.

5 ☞ Existens in quasi possessione priuilegij, quod debeat priuilegium probare.

Si solennibus. Qui allegat priuilegiũ, debet illud probare, quod est causa priuilegij,hoc dicit. ¶ Opp.quilibet presumitur bonus,nisi probetur contrarium,vt ff.de leg.ij.l.cum quidam.de manu.test.l.seruos.ergo ille non habet necesse probare, se honestissimum, cum presumatur. Gloss.dicit quod non erat in quasi possessione priuilegij, ergo inuit quod quasi † possessio priuilegij quem
1 excusat ab onere probandi. Doctores dicunt contrarium a, sicut
a enim in seruitutibus ille,qui est in quasi possessione seruitutis,non releuatur ab onere probandi. quia ius commune ei resistit, cum naturaliter omnes sint liberi,vt ff.de seruit.l.j.z ij.not.in l.sicuti.§.si queratur.ff.si ser.ven. Ita hic cum ius commune repugnet huic, qui est in quasi possessione priuilegij. Ita dicit Cyn.z Bet.pro hoc videtur casus in c.cum persone,extra de priuileg.lib.vj. Debet ergo probare indistincte id, quod est causa sui priuilegij, alias dicit gloss.intellige, quod hic negabatur quod fuisset miles, vnde hoc probato presumitur quod honeste fuisset miles missus,vt ff.de testa.mil.l.non omnes.§.a barbaris.Bet.contra,quod illud ad illud, quia quantum ad prosequendum priuilegium debet hoc expresse probari,vt ff.dictum est.

ADDITIO.

a Doctores dicunt contrarium, Adde Innoc.in consi.cxxx viij.vers. confirmatur.in j.volu.

LEX VIII.

* **Si constiterit.** *Licet proprietarius instru*
menta perdiderit, non potest ei aliquod preiudicium generari.h.d.*

LEX IX.

Instrumentis. Valet diuisio sine instrumento,z etiam venditio z ideo eorum amissio non nocet, hoc dicit cum sequen. ¶ Querit gloss.quid si actum fuerit, vt venditio fieret in scriptis.z fuit amissum instrumentum? Respondeo,quod debet probari secundum formam l.testium.ff.tit.j. ¶ Secundo querit gl. quid si testamentum in scriptis celebratum sit perditum? Gl.dicit, quod tunc non potest probari, nisi sit perditum post publicationem, Ita gloss.dicit bene. Nam amisso instrumento, debet probari factum,z scriptura inde confecta, z casus. vt d.l.testium.in fi. Sed in testamento in scriptis ante publicationem, non potest probari factum,q testes ignorant quid in eo sit,ideo amisso eo deficit pro*
batio. Secus esset post apertionem,z publicationem,eo amisso*.

LEX XI.

1 ☞ Amissio instrumenti per iuramentum probabitur.

a **Mancipatione.** a Acta possunt probari per testes.si scriptura inde confecta probetur amissa,hoc dicit. ¶ Op. quod acta debent probari per scripturam.vt ff.de arbi. l.ne in arbitris.extra de probat.c.quoniam contra falsam. Solut.
1 † Dicunt quidam,quod acta emancipationis cum sint iurisdictionis voluntarie, non requirunt scripturam de necessitate, per hanc l.z j.de emancip.l.ij. Alij dicunt,z ista magis tuta est opinio,quod
b hic ab initio scriptura b interuenerit.vnde debent probari tria.scilicet rem esse taliter gestam,z scripturam inde cõfectam,z ista duo qualiter probentur satis liquet. Item debet probari scripturam
2 non reperiri,vt hic. z l.testium,in fi.ff.titu,j.quod probabitur † per iuramentum,arg.l.fin.j.eo. Quod est generale in omnibus casibus in quibus scriptura est de necessitate. Facit quod dixi ff.eo.l.sicut. quod tene menti,zc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Emancipatione. An possit probari per testes, adde que not.Bart.in l.quelibet,ff.de testi.z que ibi dixit Bart,z Bal. in l.ne in arbitris.ff.de arbi.z Bal.hic,z Bart.in l.j. ff.sufficit.de fi cun.tab.z plene no.Bal.in l.geist.de re iud.in ver.quero nunquid. in l.litigatoribus.j.de appel.z Bal.in l.ij.C.de alea. Inn.in c.quoniam contra.in fi.de proba.erro: actoris semper probatur per testes secundum Cy.in l.error.C.de test.

b ALEX. ¶ Scriptura. Arru.n emãcipatio requirat scripturam Bart.hic tenet quod sic.z Bal.in l.actus.j.de fal.z hic per gl.

ALIA LECTVRA.

Mancipatione. Si liber actorum perditus acta pos
sunt probari per testes,vel per scripturas inde legitime
3 sumptas. Oppo.quod † acta debeant probari per scripturam, vt ff.dixi de arbitris,l.ne in arbitris.extra de probat.c.quoniam contra falsam. Sol. Fateor,nisi sint amissa,vt l.testium.in fi. ff.tit.j. Alij dicunt quod in his, que sunt iurisdictionis voluntarie non requiritur scriptura,vt hic. Sed prius dictum,plus placet. probatur per tex.hic in fi.dum dicit,actorũ interitu. Quero,quid velit dicere tex.vel ex fide instrumentorum.zc.Gloss.exponit,quod inde sit sumpta quedam priuata scriptura per aduersarium, non priuata scriptura ipsius producentis non sufficeret,vt ff.tit.l.instrumenta. Vel dic, quod loquatur in instrumentis legitime scriptis secũdum formam aut.ad hec.j.eo.vel in quadam alia scriptura enunciatiua,inter partes.in qua fiebat mentio de hac mancipatione. Facit infra de contrahen.z commit.stipula.l.optimam.

LEX XIII.

Apud eos. Protestatio amissionis instrumentorum nihil releuat,nec probat missionem.h.d. Facit ad hoc ff.de transact.l.si matrem. metus causa.l.merum. ¶ Quero,hic dicitur,apud eos de quibus loquitur? Breuiter potest intelligi eos scilicet testes
4 seu vicinos. ¶ † Quero qualiter probatur amissio instrumenti. Respondeo,forte poterit probari per instrumenta,vt l.fi.eod.vel
a alio modo poterit probari per iuramentum a,vt l.fin.j.eo. Poterit z alio modo probari,vt dicam in l.si creditor.j.de pig.actio.

ADDITIO.

a ¶ Per iuramentum, Adde Bald.in l.finali.ff.de edend.Alexand. de Imola.late in l.publica.infra de testib.z in secunda.§.duus, ff.de iure fisci.

LEX XIIII.

1 ☞ Contrarietas instrumenti, quando tollat probationem eius z quibus fietur.z num,5.

2 Contrarietas in testibus,quando attendatur,z quibus credatur z nume.5.

a **Scripture.** a Hec est bona lex. Ista lex locum habet duobus modis. Uno modo in
scripturis diuersis,ita quod non contrarijs. Alio modo in
5 scripturis contrarijs,fideo ad declarationem glo.z
b terie, quandoque reperitur b contrarietas, seu repugnantia
c vno z eodem instrumento,z tunc non valet instrumẽtum,nisi
d set contrarietas illa adiuuari per aliquam subdiuisionem d, vbi repugnãtia.de re.iur.z in prima const.C.§.quibus. Quando reperitur ista talis diuersitas, inter plura instrumenta. z tunc ista plura instrumenta producuntur ab vna eademq; parte, aut diuersis.primo casu neutri statur, siue sint diuerse, siue sint contrarie,vt hac l.secundũ diuersas lect. Et semper intellige nisi contrarietas possit aliqua subdiuisione adiuuari,vt ff.dixi. Si vero producuntur a diuersis partibus, tunc statur scripture digniori.vt
2 optimam.j.de contrahen.z commit.stip. ¶ Quandoque † reperitur contrarietas seu diuersitas inter testes,z tunc siue inter testes eiusdem partis, siue inter testes diuersarum partium. semper stur dignioribus,vt l.ob carmen.in fi.de testib. Ratio,quia non ita in potestate producentis testes, deliberare quos producere, quia nescit quid dicturi sint, sicut est in potestate eorum, de producendis instrumentis.zc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Scripture. Vide in c.imputari.extra eodem.tit.z Bald.hic,z in l.in exercendis,j.cod.

P. PAV. P. ¶ Scripture. Vide latissime Feli.amplianten regulam in c.imputari,de fide instru.

b POMA. ¶ Quandoque reperitur. Vide Alex.consi.cclj.vol.j. consi.cxxx.ad fi.vol.iij.z lv.in fi.eod.vol.z in consi.cxiij.in fi.eo. consi.seq.ad fi.z consi.cxvij.eo.vol. Vide que scripsi ad Bart. omnes populi,in vlt.q.ij.questionis principalis.ff.de iustitia. Alex.consi.xiij.vol.j.ff.Anto.consi.xcix.in fi.vol.j.Ro.consi.xlvi. dr.in ij.dubio,Bart.consi.clxj.vol.j.z que scripsi ad Bart.in Cy chus.§.idem queritur.ff.de cond.inde.z Alex.consi.cl.ad fi.vol.z eod.vol.z clvij.eo.vol.j.z lxx.in princ.eo.vol.j.z Are.vij.z Ban. ex ore.de priuile.z Alret.consi.lxxvj.vol.ij.z xliij.eo.vbi dicit quod respondens etiam positionib.ita debet intelligi,ne sit contrarius. Jvj.vol.ij.vbi idẽ dicit in teste,vt intelligatur, ne sit sibi contrarius.

vbi ponit late ex duab. scripturis, cui magis sit standum, & aliquid non abs re per Ale. consi. cvj. vo. ij. & cõsi. cxc, eo. vbi loquitur in privata scriptura, & Fel. in c. inter. in ver. limita. 4. v. de re iud. vbi loquitur in duabus sententiis, & Alexander consi. xlij. volu. iij. & Aug. in l. Item videndum. ff. de pet. here. & Ale. cõsi. cij. vo. v. vbi loquitur in plurib. confessionib. & responsionibus, vnius & eiusdem factis, etiã ad responsionem positionum. Et vide omnino eus etiam cõs. cxvj. vol. v. vbi loquitur etiam in instrumento quod continet clausulas cõtrarias vt latetur sub distinctione aliqua. & Soc. cxcv. vbi potuit, quid in instrumentis diversimode cõfectis a duobus notarijs, de eodem cõtractu rogatis. & aliquid cccclj. & seq. & eadem parte, vbi ponit an quando duo instrumẽta eiusdem notarij super eadem re sunt diversa, an vnum debeat per aliud supplerj &c. & aliquid etiã consi. cccxc. eadem parte.

ALEX. ¶ Repugnantia. Quid autẽ si sint due scripture originales super eodem. Dicit Bal. & Imo. in l. cũ proponebatur, de le. ij. ad fi. q. neutri creditur nisi vna possit adaptari ad aliã, q. supplet alteri, per no. in l. Sempronius. de le. ij. vt hic, Si vero est varietas inter testes, instrumẽta, vide in l. j. ff. ff. de quæst. test. aper. vide gl. in auth. de testi. ff. si vero quidam.

ALEX. ¶ Subdistinguendum. Ad hoc vide quod singulariter vo. Bal. in l. j. ne quis eum qui in ius voc. de quo Alex. ibi.

ALIA LECTVRA.

Scripture breuis est, & seipsam summatim. Primo quero, de ghus scripturis loquitur hic. Bl. dicit, de publicis. & privatis. & si vna esset publica, alia privata, proferetur publica. Ja. de are. reprobat gl. in hoc, nã prima, scrip. quantum est contra producẽtem, facit plenam fidẽ, sicut publica, cũ igitur producant publica, & privata simul, sibi repugnãtia, neutri fides adhibet. Facit j. de libe. cau. l. cũ precij, & hoc tenẽt doc. ¶ Secũdo quero exẽpla nostre legis. Huius gratia, debetis scire q̃ scripture quedam sunt diverse, quedã contrarie, & contrariarũ, quedã per indirectũ, quedã directo. & sic trib. mod. principaliter legit hec l. Primo de diversis, qz dicit ter. scripture diverse. Secũdo de cõtrarijs, qz ter. subtilgit. & fidẽ sibi inuicẽ denegãtes. Primo ergo vi dicamus exẽpla de diversis scripturis. Dicit gl. pone q̃ vnũ instrumentũ dicebat me fructuariũ, aliud proprietariũ. Videndũ est qualiter instrumentũ põt continere me proprietariũ, vel fructuarium, cũ hoc sit merus ius, & notarius debeat scribere factũ ex quo resultat ius, vt dicit res. §. de probl. l. contrahit. ff. de pig. debet intelligi q̃ instrumentũ continet contractũ, ex quo constituit fructuarius vel proprietarius. Et ad hoc sequit reprehẽsio gl. que dicit q̃ hoc exẽplis non plz. Si diversis tpibus obueniat proprietas & vsusfructꝰ, ista sunt latis cõpatibilia. Sed q̃ eodem tpe possim esse fructuariꝰ & proprietarius, non. & q̃ eodem tpe assumam vsumfructũ, & proprietatẽ mihi repugnat, vt ff. sol. ma. l. vsufructu. Quod erit igitur exemplũ in nostra: Pone q̃ ego profero vnũ instrumentũ in quo erit solus, aliud, in quo erit cũ vxore mea eadẽ die, & cozã aliis testibus, & illud exemplũ satis placet. Secundũ exemplũ est, produco instrumẽta duo eadẽ die confecta, in vno continet emptio, in alio donatio. ¶ Op. ad illud q. istẽ due scripture sibi adinuicẽ non derogant, q. requirit ter. nihil enim repugnat q̃ eandẽ rem habeam ex causa donationis, & emptionis, vt l. iij. §. ex plurib. ff. de acq. pos. & ib. gs ante eo. n. So. Si ista duo instrumẽta, vel alterũ ipsorũ cõtinet traditionem, tũc sibi inuicem repugnãt, qz si sum factus donatus ex vno contractu, sequens contractus non valuit, qz ppria res non cõstitit empta vel donata, vt l. sue rei. ff. de contrah. emp. & de condic. ideb. l. eorum, & l. proprias tuas. j. de lega. & ideo cum ex illis instrumentis insurgat dubiũ, ex quo quis sit dominus, sibi in vtrem derogant, secus si apparet alterum precessisse, vt dictis legibus, & ita potest intelligi hic. Si vero in neutro instrumentorũ cõstat de tẽpore, tũc sibi inuicẽ nõ repugnãt de necessitate, sed veri similiter, & hoc dicit gl. non est veri simile, qõ igitur hic dicitur, sibi inuicem repugnãta, intellige vere vel similiter. Et aduerte secundũ predicta sitẽ due scripture sibi inuicem non derogant, vt

a ipsa scriptura dicatur non vera, sed tenor earũ sibi derogat, unicem, qz vna non potest valere altero posito in aliquo ex exemplis

4 §. positis. Ex predictis no. q̃ illud quod dicitur, quod testes discordantes debent reduci ad concordiam, intelligitur, scilicet ad cõcordiam verisimilem, vt extra de testibus, c. in presentia, & c. cũ tua. ¶ Secundo modo legitur in scripturis contrarijs per indirectũ, ut si in vno instrumento dicitur, me contraxisse hac die Perusij, in alio, dicitur me eadem die Rome contraxisse, ista sunt contraria, & incompatibilia per indirectum & illud exemplum est satis clarum. ¶ Tertio modo potest intelligi, quando sunt plures scripture contrarie directo, vt si in vna continetur, me proprietarium plene proprietatis, & in alia, me vsufructuarium. Certe istud exemplum non procedit, qz tunc non aduersantur sibi scripture, potest enim esse quod emi fundum & vsumfructum, licet posterior emptio non valuerit, sed aduersatur sibi tenor instrumenti quo ad valorem, nõ quo ad esse, & ideo ponenda sunt exempla aliter. Nam cõtrarie directe proprie consistunt circa idem, & ideo pone quod de eodẽ facto producuntur duo instrumenta, quorum vnũ dicit aliter quam aliud, tunc ista sunt vere contraria, & si producũtur ab eadem parte, tunc sibi inuicem derogant. Sed si producerentur a diversis, qz quelibet scriptura esset eiusdem potestatis, & staremus ei, que est pro reo contra actorem, vt l. Sempronius Proculo. ff. de leg. ij. Facit quod no. de edi. diui adr. tol. l. si in questione. de duob. testamentis factis eadem die. ¶ Quero vtrum hic possit poni exemplũ per l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. Dicit gl. quod nõ, qz ibi loquitur in

5 eadem scriptura, hic in diversis. ¶ Quero quid si diverse scripture producantur a diversis partibus? Certe statur digniori, vt j. de contrahen. & commit. stip. l. optimam, alias interpretor pro reo. d. l.

6 Sempronius Proculo. ¶ Quero nunquid sit idem in test. diversis sibi inuicem dicentibus? Respondeo non. dicit gl. sed statur dignioribus, vt ff. de test. l. ob carmen. §. si testes. Ratio est quia in instrumentis potest pars sibi prouidere ne producat instrumẽta diversa que ratio cessat in testibus, vt dicit gl. & bene. Ex predictis ergo colligo aut est repugnantia in testibus, aut in instrumentis, & si in instrumentis, aut in vno & eodem, aut inter diversa, & si inter diversa, aut est cõtractus directo, aut per obliquum, vt ex predictis pa-

b tet. Ubicunque autem b dixi contrarietatem vitare, intellige, nisi possent reduci ad concordiam per aliquem modum verisimilem, vt in prima constit. C. §. quib. Facit l. nõ solum. ff. de vsucapio. extra de testib. c. cum in tua.

ADDITIONES.

a ¶ Scriptura. Hanc l. limita non habere locum, quando producerentur a muliere instrumenta contraria, in causam dotis, & vnum esset dotale, aliud non, quia tunc dotale attenderetur, nec fides eius per aliud non dotale derogaretur ex quo dotale est favorabilius, ar. l. j. & ibi not. ff. sol. mat. & ita Aug. in d. l. j.

b ¶ Ubicunqꝫ autem. Adde Ly. in l. in exercendis. §. eo. doc. in c. imputari, extra eod. tit. & Ales. de Imo. in consi. cxvj. in v. vol. Et adde quod non solum scripture, & instrumenta partis debent concordari sed etiam eius confessio. Ita Bal. in l. falsam. §. de in. & fac ignoran. & idem in responsione facta positiomb. l. secundum Sali. in l. cum precum. in fi. §. de lib. cau. & idem in responsione facta libello, secundum Per. de Anc. in consi. lviij. & adde quod predicta refert Ales. de Imo. in consi. cij. in v. vol.

LEX XV.

In exercendis. Querit, glo. per quot testes reprobetur instrumentum, de quo dic plene vt no. per Imo. extra eo. c. cum Joannes.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ Instrumentum fuisse scriptum manu alicuius, probatur eius dicto, vel per comparationem literarum.

3 Si omnes testes instrumenti, dicunt non fuisse presentes instrumento, reprobant instrumentum.

4 Dictum vnius testis in instrumẽto adscripti, facit vacillare instrumentum. & nu. 7.

5 Si omnes testes instrumenti dicant se non fuisse presentes instrumento, non dicuntur singulares.

10 Si testes instrumenti dicunt se non recordari an fuerint presentes, statur instrumento.

11 Si testis dicat aliter dictum quam fuerit scriptum, cui stetur.

12 Si aliter sit actum quam scriptum, instrumẽtum redditur falsum.

13 Subscribens instrumentum, quando possit illud reprobare.

14 Quot testes requirantur ad reprobandum instrumentum.

16 Testes deponentes contra instrumentum, quomodo debeant concludenter deponere.

q In exercendis. aQuero pro declaratione huius legis per quot testes reprobetur instrumentum. Bl. dicit quod instrumentum privatum reprobatur per duos testes, sed instrumentum publicum reprobatur per tres vel quatuor, cũ ipsum instrumentum habeat vim duorum testium, vt hic, ideo ad eius reprobationem requiruntur plures. Fallit in casu, vbi instrumẽtum non potest reprobari, vt no. gl. in l. ij. j. arbi. tut. & ad Vellei. l. autique. Et dico q̃ Jun. tractauit melius istam materiam quam alius extra eo. c. cum Jo. & tamen ea, que dicit ibi, dicit multum obscure, & in multis verbis videtur sibi ipsi contradicere. Jo. ani. ibi tractauit ad literam. & Spec. remittit ad nos. per Jac. de Are. qui super hoc facit vnam distinctionem, quam Lyn. hic tractat, sumpta tamen ex dictis Jun. tamen clare non loquitur, nec perfecte omnia examinat. Ideo dicamus sic. Quandoqz reuocatur in dubium vtrũ instrumentũ sit scriptum manu eius, de quo dicitur, & tunc si tabellio

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

vinit.an sit manu eius stabitur eius dicto, alias per cõparationẽ literarum approbatur.z facit plenam fidem,vt l.si quis decurio.ff. de fal.z in auth.eo.ſ.si vero moriatur.z ſ.seq.z no.in auth.at si cõtractus.ſ.eo.Quãdoq; reuocatur in dubium veritas instrumenti, hoc est vtrum sit in eo aliquid scriptum,vel non.Et hic est aduer-
2 tẽdum.¶q; aut contra instrumẽtum nihil probatur,z in dubio stabitur instrumẽto,vt l.cum precibus.ſ.de proba.Aut contra instru-
3 mentum aliquid probatur,z hic est aduertendum.¶ Quãdoq; instrumento contradicunt omnes testes instrumenti, dicẽdo nõ fuisse presentes,z tũc dicti testes,singulares sunt in suo dicto,ergo nõ faciunt instrumentum reprobatum,vt ſ.de testi.l.iurisiurãdi.extra
4 de elec.c.cũ dilectus.¶In contrariũ videtur quod dictum vnius testis adscripti in instrumẽto,faciat vacillare instrumentũ sine eius fidem.vt l.j.in fi.ff.quemadmo.testa.ape.ergo magis si omnes contradicunt.¶Preterea testes adhibentur instrumento,vt per eos imponatur fides instrumẽto,vt in auth.eo.ſ.sed z si instrumenta.z ſ. si vero,Sed tunc per testes ei fides non imponitur:ergo, ꝛc.¶Pro hoc videtur casus extra de proba.c.tertio loco,z extra de testa.c.
5 tã literis,in fi.ff.de testi.Sed hic quilibet concordat qõ instrumentum sit falsum.licet in ratione sint singulares.Hec responsio non videt bona.Nam gl.in d.l.ob carmen,loquitur quãdo tractatur de probando aliquid.quod habet longum tractatum, vt in possessione, que habet causam successiuã:sed hic loquitur de actu momẽtaneo probando vel improbando.Dico ergo sic,quod illi testes nõ sunt singulares,imo sunt contestes.Et ad huius declarationẽ premitto.q; de necessitate omnis testis de ratione proxima z immediata sui dicti est singularis.cũ quilibet reddat causam sui dicti ex eo
6 qõ percepit sensu,vt l.testium.ff.de testib.z quilibet dicit de sensu suo.non de alterius sensu. Sicut enim affirmatiua probatur per sensum.qui adest ad sensatũ.ita z negatiua probatur per subtractionẽ seu priuationem sensus. Unde si quilibet dictorũ testiũ dicat instrumentũ esse falsum,q; nunquã interfuit.z sic subtrahit sensum suũ.illi dicunt contestes.sicut ostensum est in probatione affirmatiua.Et hoc est verũ.si volo probare istud instrumentũ esse falsum,q; est vnum totum continens instrumentũ celebratũ presentibus tribus testibus,nã illis subtractis a presentia remanet instrumẽtum falsum.Sed si diceretur simpliciter contractũ celebratũ,z nõ diceretur presentibus talibus,tunc si essent mille qui dicerẽt, ego non interfui,nihil probarent.q; potuerunt alij interfuisse.¶Que
7 ro secundo quid si vnus ex testibus adscriptis in instrumento ad presens dicit,ego nõ interfui,seu se non interfuisse? Rñdeo aut est vnus ex testibus necessarijs in illo instrumento.z tũc facit vacillare idem instrumenti.adeo q; ei non creditur,vt l.j.in fi.ff.quemad. testa.ape.licet Jo.dixerit ibi q; est speciale in testamento,sed eadẽ est ratio in omnibus alijs instrumentis,secundũ Ja.de Are.hic.z Jnn.in d.c.cum Jo.Si vero illi testes essent super numero a lege terminato tunc non faciunt vacillare fidem instrumẽti,cum instrumentum habeat vim duorum testium,vt hic,ergo per vnũ non reprobatur.Quidã tamen dicunt qõ si illi essent adscripti in instrumento,vnus faceret vacillare fidẽ eius,donec per alios approbet, vt in aut.eo.ſ.si vero moriantur.Sed certe ibi loquitur quãdo dubitatur de fide scripture,hoc est,vtrũ sit scripta per cũ,de quo dicitur,questio nostra loquitur.qñ est certum,per quem est scripta, ſ
8 dubitatur de veritate facti.¶ Quero.qd si duo de testibus scriptis in instrumento contradicunt,dicentes se nunquã interfuisse? Dicunt quidã eodẽ modo.aut in instrumẽto remanet legitimus numerus testiũ,z ſtatur instrumẽto.q; illi duo sunt singulares in dicto ino. Aut non remanet sufficiẽs numerus,z vacilat fides instrumẽti,vt d.l.j.in fi.quemad.testa.ape.Sed hoc non est verũ,q; illi duo testes non sunt singulares,imo contestes, z ideo puto qõ instrumentũ reddatur falsum,nisi per alios testes idoneos approberur,vt l.optimam,j.de contrah.z cõmit.stip,z hoc statim ſ.dicã.
9 Ut tamen iste dubitationes cessent consilio ſ qõ fiat articulus isto modo,qo tali loco z tẽpore,tales testes nõ fuerunt presentes tali cõtractui.z q; vnus nõ fuit cũ alio in dicto loco,nec potuisset esse,
10 quin se inuice viderent.¶ Quero,quid si testes dicunt se non recordari vtrum fuerint presentes,vel non? Dicit Jnn.q; instrumentum remanet valiturum,q; contra eum nihil probatur, vt l.cũ precib.ſ.tit.n. Facit quod no.per gl.in d.l.j.in fi.quemadmo.testa.aper.
11 ¶ Quero an debeat credi testi,vel tabellioni,qñ testis diceret aliter dixisse quam sit scriptum,vide c.ad audientiam,extra de presc.
12 z in l.si quis decurio.ſ.de fal.¶ Quero quid si testes dicũt se interfuisse contractui,tamen dicunt aliter scriptũ quam fuerit actũ. Respon.instrumentum redderetur falsum.vt ſ.de probl.cum pro-
13 cib.¶ Quero quid si in instrumento est subscriptio eius,qui vult impugnare illud.an posset? Respon.sic,tamen oportet eũ probare q; in subscriptione fuit deceptus, q; fuit sibi dictum q; instrumentum continebatur vnum.z in veritate continebatur aliud.z ipse non le-
14 git,vt ſ.ti.j.l.fi.z de reb.ali.non alie.l.ij.¶ Quero quid si instrumento contradicunt testes non adscripti in eo? Bldicit hic q; requiritur probatio trium vel quatuor testiũ. Et in hoc concordat quedã,q; instrumentũ habet vim duorum testiũ,z est authentica notarius.z sic ad minus tres requirũtur ad impugnandũ. Omnes doc,reprobãt istud.q; sic dicendo assumitur bis idẽ.Idẽ dicit Jo. de Are.Jnn. Jo.And.z omnes.Sed gl.alia ratione nititur adducendum hoc,q; instrumentũ habet vim duorũ testiũ. ergo ad reprobandum requiritur maior numerus z potentior reprobatio, sed si essent duo testes, esset probatio paris potentie, ergo instrumentũ non reprobatur.Et hoc dicũt quidam,vt Hic, de ma.z Fo. But,disputando q; quando duo testes contradicunt instrumento est in arbitrio iudicis q; prevaleat.z videbit an persona notarij suspecta,z vtrum scriptura habeat aliquam suspicionem erroris.z tunc credatur potius testib. quam instrumento. Sed si persona notarij esset honesta,z testes illi essent aliqualiter suspecti, plus creditur instrumento quã testi.q; l.optimã,in fi.requirit probatio fiat per testes multũ idoneos. z omni exceptione maiores,alias in dubio presumendũ est pro instrumẽto,vt d.l.cũ
15 ſ.ti.j.z ideo debent aduocati multũ esse cauti, vt faciãt produces de bonitate notarij.z de legalitate,z fidelitate testiũ. Alii dicunt q; duo testes reprobant instrumentũ.nã instrumentũ habet vim duorum testium propter authoritatem notarij.z ideo testes vel tres sunt maioris authoritatis quam authoritas notarij. Sed precedens dictũ puto verius.per prẽal.l.optimã.de contrah.
16 z cõmittit.stip.¶ Aduertendũ tamen est quãdo testes non adscripti in instrumento deponunt cõtra instrumentũ.debent deponere se fuisse presentes dicto loco z tempore, quo contractus fuit celebratus,alias nõ congrueret eorũ probatio,q; alio loco z alio tempore potuerunt fieri diuersi contractus z diuersi tenoris.sed si testes non bene recordarentur de tempore.consilium est q; faciat verificari, quomodo ille contractus fuit semel celebratus inter partes, z non plus. z si partes hoc confitentur, dictum testis reprobantis concludit de necessitate,licet de tempore nõ recordetur vt d.cap.cum Jo.Predicta vera quando volo probare instrumẽtum falsum. Sed quid si dico instrumentum verum, tamen ficte contractum,qualiter ista fictio probabitur?dicitur,ſ.tit.j.l.j.

ADDITIO.

a ¶In exercendis. Adde quando testes contradicũt instrumento Jo.de Ana.consi.xcvij.Et quando dicunt quod non fuerunt presentes vel quod aliud est scriptum quam dictum,vide Baldum xxvij.in.lib.2 consil.clvj. Angel. consil. clxviij.z quod testium obtineat instrumentum,vide Pau.de Cast.consi.cv. P. PAV. P.¶In exercendis.Circa istam materiam an probe viue vocis sit dignior.z efficacior voci mortue.z sic instrumẽto de latissime Baba.in repe.rubr.de fide instru. Vide Feli.in d.c. in princ. z ibi etiam quod quedam probantur per testes que probantur per instrumenta. Item limita regulam huius.l.vlt. gl.z Panor.in c.ad audientiam.extra de presc.Item circa materiam reprobationis instrumenti per testes, vide Rom. singular. clxxxix.inci.dubitatur per quot testes. vbi ponit vnum casum, quo reprobatur instrumẽtum per duos testes.Et vide latissime materia Feli.in c.cum Jo.ver.ij.conclusio.de fide instru.Item singulare dictum Lar.Flozen.in d.c.cum Jo.in versi.sed extra quero vbi dicit, Si in instrumento describantur duo pro testibus puta Antonius de barataria z Petrus de Curte.demum dicitur instrumentum falsum.z producantur duo testes,quib.conuenit nomina.z cognomina,de quibus.ſ.dicentes se nunquam interfuisse tali instrumento, quo ad per hoc non redditur ipsum instrumentum falsum,possunt enim esse alij duo qui ita nominentur potius debet presumi pluralitas, quam falsitas. Et quod omnino testes debeant concludenter probare falsitatem.z quod non possit aliter esse ad hoc vt reprobetur instrumentum, z q; debeant esse omni exceptione maiores,vide etiam ea,que habes ad Bartol.in l.si quis neget.ff.quemadmo.testa.aper.

LEX XVII.

1 ¶Contractus in scriptis quid z quando valeant.
5 Pacta facta ante contractum perfectum, dicuntur fieri in mentis.
7 Dominium an transferatur ex traditione antequam contractus fit habitus pro perfecto.

* CONtractus. Hec est bõa.l.z singularis ratio.ſus.Cõtractus,*qui celebratur in scriptis debent prius in totum scribi, nec habet vilem firmitatem nisi a partib.fuerint habiti pro perfecti

cris ꝛ absolutis.h.d.vsque ad §.illud. ¶No.primo†quod ille con-
tractus dicitur celebrari in scriptis*quando hoc agitur vt nõ ali-
ter valeat,nisi scriptura fiat,[a] vt hic colligitur ex text.[b] ꝛ glo. ꝛ ha-
buistis no.§.ti.j.l.testium.ꝛ.§.si cert.pet.l.fi.ꝛ aut.ibi posita.¶Not.
secundo † quod ea que celebrantur in scriptis, debent primo tota
scribi,[c] ꝛ postea legi. Ex hoc ego † dico quod notarius postquam
est rogatus de appellatione,que debet interponi in scriptis, vel de
sententia que debet proferri in scriptis, non potest ibi aliquid ad-
dere*vel detrahere,per hanc legem.Unde errant notarij,qui dicũt
se rogatos de appellatione in scriptis interposita, ꝛ postea dicunt
parti,dictabis eam ꝛ dabis mihi. nã ante omnia debet esse dicta-
b ta,ꝛ postea lecta. ¶Item not.quod antequam[d] partes habeant
contractum pro perfecto,ꝛ absoluto, ex verbis primo dictis neu-
e tri aliquod ius queritur.Et ideo[e] dicemus†vt dicebã iam in qua-
4 dam questione de facto, quod licet in vno instrumento essent ap-
f posita plura pacta,vnum primo,aliud post,[f] ille, in cuius fauorem
vnum pactum est appositum,non potest hoc allegare,scilicet illud
esse primo conuentum, cum iste contractus simul ꝛ semel assumat
vires, cum a partibus fuerit absolutus, vt hic videtis. ¶Ultimo
5 ex hac lege dicunt Ultramon.ꝛ bene, † quod omnia pacta que fiũt
antequam contractus sit habitus pro perfecto ꝛ absoluto,dicun-
g tur fieri incontinenti.[g] quod satis placet,nõ tamen per hoc repro-
bo dictum glossatorum nostrorũ,qui dicunt, si fiant aliquantulum
ante vel aliquantulum post,vt probatur.j.de edi.actio.l.iij.¶Gl.
ij.querit quid si res tradatur antequam instrumentum perficiatur,
h vtrum transferatur dominium.[h] Ista questio recidit in eo an ex in-
utili contractu transfertur dominium. De quo dixi vobis in l.non
dubium.§.de legib.Tangitur j.si quis alteri vel sibi.l.multum.

ADDITIONES.

* CLAV.DE SEISS.¶Contractus qui celebrantur in scriptis.
Quid autem si in casibus in quibus requiritur scriptura,fuerit fa-
cta,sed per errorem fuerit in aliquo erratum, an probabitur error
per testes,ꝛ valebit actus,vide Alex.consi.ccxvij.vol.ij.ꝛ in l.erro-
re.j.de testament.

* CLAVD. DE SEISS.¶Celebrari in scriptis. Circa istud vi-
de Aret.late consi.clx.in ij.dub.ꝛ vide que singul.decidit per hanc
l.Paul.de Cast.in l.qui vis,idem.circa finem.de verb.oblig.

a ALEX.¶Scriptura fiat. In dubio non presumitur in scriptis.
Bal.in l.cum res.de prob.¶Adde Pau.de Cast.hic an moderni
contractus.qui fiunt de re.immobilibus , dicantur fieri in scriptis.

b ALEX.¶Tex.Et vide Bart.in l.actorum verba.de re iudic.vbi
dicit quod potest emendare. quod est multum not.ad declaratio-
nem huius.l.ꝛ vide Bartol.in l.in sacris de proxi. sac. scri.libr.xj.ꝛ
Bald.in l.statutis.j.de senten.ex breui.reci.

c ALEX.¶Primo tota scribi. De hoc vide per Bald.in l.gallus.
§.idem credendum.de li.ꝛ posthu.ꝛ Bald.in l.errore.C. de test.ꝛ in
aut.sed nouo iure.Bar.l.j.ff.si cer.pe.ꝛ Ange.ꝛ Imo.in l.quicquid
astringende.de verbo.obli.

* CLAV. DE SEISS.¶Aliquid addere.Cõtra hoc vide quod
not.Barto.ꝛ docto.in l.actorum.ff.de re iudic.vbi not.quod etiam
post instrumentum confectum quando contractus est celebratus
in scriptis,possunt partes immutare.

d POMA.¶Quod antequam.Uide Ro.cons.cccclxj.vbi per istum
text.dicit quod reductio volentis vendere ad minus pretium.non
includit perfectam esse emptionem.

e POMA.¶Et ideo.Uide. Bart.consi.xlvj.incip.viso quodam li-
bro.ꝛ not.quod istud quod dicitur,quod accusatus,ꝛc.procedit in
habentib.potestatem innouandi ꝛ reuocandi actum. Ita Alexan.
consi.xc.vo.j.ꝛ Areti.in c.qualiter ꝛ quando.de accus.ꝛ vide ipsum
etiam consil.cxxviij. vbi dicit quod vna pars non potest sola rece-
dere a conuentione ista,quia conuentus est.

f P.PAV.P.¶Aliud post.Et istud idem habet locum in sententia
ꝛ qualibet dispositione,quia tota simul sumitur vno instante effe-
ctu sententie, ꝛ imo licet procederet dispositio vno modo, postea
qualificetur ꝛ declaretur alio modo,nunquam dicetur esse dictum
nisi cum illa qualitate,vide omnino Areti.in l.si ita scripsi. de leg.j.
vbi allegat Bald.in l.quid ergo.§.pena grauior. de infam. Et per
hoc reprobat vnam rationem ad decisionem Bart. in l.iudex po-
stea quã.in ver.vltimo quero.vbi vide.de re iu.ꝛ Ias.in l.ita scriptũ.
Item ad id dicta per Bartol.ꝛ alios,quando dicatur contractus
perfectus,vide Alex.consi.x.circa fi.in j.vol.De materia etiam vi-
de Bart.consi.xlvj. Adde tamen quod si iudex primo condemna-
ret,postea absolueret, quod attendatur vltimum verbum senten-
tie,quia ista sunt contraria. Uide Rom.consil.cxiiij.Et circa istam
materiam aduerte ad vnum quod dicit singulariter Pau.de Cast.
hic,quod si partes concluserunt aliquem contractum, puta de re
ꝛ pretio,hoc acto vt vocaretur notarius, qui conficeret instrumen
tum de ipso,quod non aliter celebratur nisi notarius fuerit roga-
tus,imo licita esset penitentia.Sed contrarium tenet Are.in l.qui
bis idem.de verb.oblig. Uide eundem consi.cxxviij.ꝛ in d.l.qui bis
idem reprobat Paul.de Cast.ibi idem sententem,sed non allegat
eum hic,vt ibi istud expresse vult. Imo bene cõsidera.ꝛ vide Paul.
hic,ꝛ quod.ei addidi.

g ALEX.¶Fieri incontinenti. Uide Barto.in l.in bone fidei.C.de
pactis.

h ALEX.¶Transferatur dominiũ.Bar.in l.j.§.si vir.ff.de acq.pos.

ALIA LECTVRA.

Contractus. Si cõtractus celebratur in scri-
ptis, oportet quod ante omnia
totus scribatur ꝛ a partibus,pro completo ꝛ absoluto ha
beatur ante vero ex eo nullum ius queritur. h.d. vsque ad §.illud.
¶Not.quod contractus dicitur fieri in scriptis, quando agitur a
partibus,vt prius scribatur quam contractum sit. De hoc Instit.
de emp.ꝛ vend.§.j.in gl.super verbo.conficiuntur.¶Secundo no.
ꝙ contractus in scriptis debet prius scribi totus, postea a partib.
legi.Ex quo colligitur quod errant notarij, qui de appellatione ꝛ
sententijs,que debent in scriptis proferri, dicunt se rogatos,ꝛ po-
stea faciunt dictari sententiam vel appellationem. Nam scriptura
debet perfecte ꝛ complete procedere. vt hic. Puto ꝙ etiam post-
quam celebratus fuerit in scriptis contractus vel alius actus,pos
sunt immutari aliqua verba, que tamen non mutant sententiam,
vt l.actorum verba,ff.de re iud.¶Tertio no.quod Ultramontani
ex hac lege dicunt quod illa dicuntur fieri incontinenti.que fiunt
ante contractum habitum pro perfecto ꝛ absoluto, vt hic.ꝙ pla-
cet,non tamen per hoc reprobo dictum gl.que dicit, incontinenti
fieri,si fiat parum ante vel parũ post, vt j.si apud.de edi.actionib.
¶Quarto nota quod per hanc legem semel dicebam in questio-
ne de facto quod licet in vno instrumento essent adscripta multa
pacta, non potest dici quod ex prioritate pactorum vni queratur
plus iuris quam alteri.omnia enim perficiunt in vltimo verbo sci-
licet cum partes habent contractum pro perfecto ꝛ absoluto.
6 ¶Quinto no,quod lex†nõ trahitur ad preterita,que sunt imper-
fecta.De quo dixi plene in l.oẽs populi.ff.de iusti.ꝛ iure. ¶Que-
7 ro,quid†si,fundus traditur antequam contractus sit habitus pro
perfecto. Breuiter transfertur dominium ꝛ vsucapiendi conditio
non titulo pro emptore,quia contractus ille nõ fuit perfectus,sed
titulo pro suo,vt l.j.ꝛ ij.ff.pro donato.ff.sol.ma.l.dotis fructus. Et
de hoc an ex tali contractu transferatur dominium,dixi plene in l.
nõ dubium.§.de legi.ꝛ j.si quis alteri vel sibi.l.multum. ¶Ultimo
not.vnum,quod licet simus tu ꝛ ego in concordia de venditione, ꝛ
inter nos agatur quod inde fiat scriptura, quod antequã fiat scri-
ptura penitere possum,quod intellige,nisi contractus sine scriptis
sit habitus pro perfecto.Bartol.

a **§. Illud.** Qui recedit a contractu, arrhas[a] quas dedit,
perdit, quas recepit, reddit duplicatas. h.d.
Glo.querit duas questiones.Prima,qua actione repetuntur ar-
rhe.secunda, vtrum non obstante quod habeat arrhas, possit pe-
tere interesse. Istam.q.tangit Dyn.in l.j.§.dixerit aliquis,versi.vn-
de queritur.ff.de publ.ꝛ Cy.hic recitat,ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX.¶Arrhas.ꝛ de materia arrharum vide plene per Sali.
de contrahen.empt.ꝛ Bal.in l.ij.j.quando liceat ab empt.disce.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Arrhe quo iure repetantur.
2 Contractus arrharum est cõtractus ciuilis innominatus.
3 Si dans arrhas non seruat, quando etiam teneatur ad interesse.

1 **§. Illud** ¶†Quero, quo iure repetantur arrhe. Dicit
gl.quod condictione ex hac lege, si fuerit contra
ctus,pro quo dabantur arrhe,vt perficeretur cõtractus,vel actio
ex eo contractu,si fuerit cõtractus perfectus, ꝛ postea a partibus
resolutus,alias non posset voluntas vnius resoluere,vt §.de actio.
ꝛ obl.l.sicut. Ita intelligitur ff.de act.emp.l.ex empt.§.is qui vina.
2 ¶†Quero, vtrum contractus arrharum sit contractus[a] per se.
a Gl.dicit quod est cõtractus innominatus. Pet.dicit contrarium,
ꝛ est verũ ꝙ non est de his quatuor,qui ponuntur ff.de prescriptis
verbis.l.naturalis.ꝛ l.dedi.ff.de condi.ob causam.Sed est quidam
contractus innominatus ciuilis.Sicut alias dicimus non est pro-
prie pignus, sed loco pignoris datur, vt j. si rector prouincie. l. j.
3 ¶Querit gl.†quid si alius patitur damnum arrharũ,vtrum tenea
tur ad interesse? In gl.sunt opiniones, Dic breuiter quando con-
tractus,pro quo date sunt arrhe, non perficitur non est actio ad
interesse,ꝛ ideo non procedit questio,solummodo enim arrhe per-
duntur,vt hic.Sed quando contractus perficitur,tunc ab eo non
receditur,nisi voluntate partium, ꝛ ideo ibi non cadit actio ad in-
teresse. Sed si diceres arrhas esse datas pro implemento contra-
b ctus de facto,hoc est per traditionem rei vel pretij,tunc procedit[b]
questio.ꝛ Dyn.ff.de publi.l.j. §. vnde queritur.tenet opin.illam ꝙ
perdat arrhas, ꝛ potest conueniri pro eo quod plus est,vt ff.pro
socio.l.si quis pro socio.ꝛ l.predia.ff.de act.empt.ꝛ videditis infra.
quando liceat ab empt.discede.l.ij.

ADDITIONES.

a ¶Sit contractus. Adde Bart. & ibi Alex. in l. ex empto. §. is qui vina. in vltima opp. ff. de act. emp. & Bald. in l. ij. questione prima. §. quando licear ab emptione discedere.

b ¶Procedit. Adde & vide per Bart. in d. §. vnde queritur. versi. facit ad q. per gl. & doc. in §. ita tamen. Insti. de contrahend. empt.

LEX XVII.

a 1 Iudices. [a]Iudex †potest committere examinationem testium iudici illius terre, vbi sunt testes, & partes ad illum locum destinare, idē si de fide instrumētorum queratur. h. d. Similem practicam habuitis in l. generaliter §. de iureiu. ¶Quero qualiter intelligatur iste ver. etiam in illis seruare volumus, qui prolatis instrumentis &c. Glo. dicit quod loquitur quando super aliquo instrumento producto debent examinari testes. Tu posses aliter ponere exemplum, pone quod instrumentum faciens pro me est in archiuo publico huius ciuitatis, & inde extrahi non potest authenticum. Certe iudex loci, vbi causa versatur, committet iudici illius ciuitatis, vt videat si illud instrumentum est ibi authenticum. Canoniste habent de hoc casum, extra de priui. c. cum olim, et ij.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Iudices. Vide no per glo. & Bart. in l. cum ab initio. ff. quemad. test. ape.

P. PAV. P. ¶Iudices. Not. circa istam materiam & auth. seq. q si iudex ex parte presente & non contradicente interlocutus fuerit testes in alia ciuitate accipiendos intra certum terminum literis missis, vt fieri solet, non exigitur alia citatio partis, vide Con. consi. vj. incip. creditur libris. ad finem. An autem si testes remittuntur non clausi nec sigillati per hoc non vitiarentur. Alber. in l. j. ff. de offic. asses. tenet quod nō. ibi Jas. istud non firmat, sed relinquit cogitandum. Vide tamen Ro. singulari de clix. incip. litigabant, vbi dicit quod non debet committi examinatio testium in loco vbi potest metus eis inferri, puta si habitāt in loco subdito producere volēti.

ALIA LECTVRA.

2 Iudices. ¶Nota quod committitur examinatio testiū iudici alterius loci. ¶Secundo nota q partib. statuitur terminus ad probandū coīa primo iudice. Simile ff. de iurei. l. generaliter. §. his de. ¶Tertio nota quod committitur examinatio testium non publicatio. q placet ex ter. qui dicit quod factis depositionib. negotium referatur ad primum iudicē. ¶Quarto not. q idē est si agatur de imponenda fide scripture. Hoc potest duob. mod. intelligi. Primo secundum gl. quando scripture debet imponi fides per testes. & secundum hoc esset idē casus vt §. Melius est autem vt dicamus q forte coīa iudice huius ciuitatis producebatur exēplum alicuius instrumenti, vel priuilegij, quod hic portari, vel haberi nō poterat, tunc iudex debet cōmittere, vt iudici loci, vbi est, vt ostendatur. & ibi fides imponatur. & partes ad illum locum compareāt. De hoc est text. extra eod. c. accepimus. facit §. eod. l. illate. Barto.

AVTHENT.

1 ☞Receptio testium potest committi notario, & etiam non habenti iurisdictionem de partium voluntate.

a [a]Apud eloquentissimum. [a]Op. de aut. vt defunc. seu funera. §. illud, vbi dicit nō demandari testium receptionē. Sol. Dicit gl. q non potest demādari testium receptio alij non habenti iurisdictionē, alias sic, vt not. per Inn. extra de prob. c. quoniam contra falsam. in ij. gl. & extra de offi.

1 deleg. ca j. in Ele. Crederem † de iure nostro non posse demandari

b non habenti iurisdictionem, nisi de voluntate partium. [b]hoc modo faciunt iudices, quando committunt notario de voluntate partium, & quod voluntas partium sufficit, probatur, quia valet examinatio facta ab arbitris, vt vidistis §. item. j. l. fin. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Apud eloquentissimum. Vide Bal. in l. a iudice. C. de iud. & que habētur in l. iudices. §. eo. & ibi Bal. & adde q not. Jo. an. in c. cū causam. extra de test. Et ad materiā huius aut. vide Bart. post gloss. in l. cum ab initio. cum seq. ff. quema. te. a per. De eodem vide de offi. dele. c. cum olim. & Inn. in c. cum Bertoldus. de re iud. per Bar. in l. ij. ff. quemad. te. aper. Et an in causa criminali testium examinatio possit committi, vide que habes in l. ñ. j. de collu. deteg.

b POMA. ¶Voluntate partium. Vide circa hoc omnino Alexan. consi. ciij. volu. v. vbi dicit quod iudex non potest committere examen testium notario, nisi de voluntate partium, & quod si committit iam recusato pro suspecto, quod examen erit nullum, etiam si non probata foret aliqua causa suspitionis. P. PAV. P. ¶Voluntate partium. Vide Alex. consi. cccli. per Alex. & Mod. in l. hac consultissima. §. si quis autē. in glo. in verbo depositionis. C. de test. Vide ad ista Fel. in c. cum causam. de testibus. post Abb. ibi vide in repertorio. in verbo, testis. ad finem.

ALIA LECTVRA.

[a]Apud eloquentissimum. Tex. in Codicis non bene declarat, cui persone committatur examinatio testium. ideo hec aut. est facta. ¶Op. in aut. vt defunc. & fune. §. illud. Sol. Receptio testium potest demandari habenti iurisdictionem. vt hic. non autem non habenti. vt in contrario. & videtur casus de iure ciuili. Canoniste autem videtur dicere. quod

2 examinatio [a]testium possit committi, etiā non habenti iurisdictionem. si tamen iuramentū recipiatur a iudice. & interrogatorie examinentur, ita quod examinator habeat nudum ministerium examinatoris, seu interrogatoris. de hoc per Inn. in c. quoniam contra falsam. extra de proba. in ij. glo. de offic. deleg. ca. j. in Ele. Contrarium tamen videtur ipse Inno. notare in c. cum Bertoldus. & re

3 & tamen examinat. vt d. ll. patet. Fallit †in personis egregijs. in quibus lex simpliciter dicit. iudicem mittere vnum de notarijs suis in authent. sed iudex. §. de epi. Et sic videtur simpliciter, quod dex possit committere talium testium examinationem, etiam habenti iurisdictionē. Pro hoc videtur casus in c. ij. de test. dum vnam lecturam. ibi. vel nuncio, quem de hoc miserit. & ibi loquitur in egregijs personis. vel alijs que ad iudicem non possunt. Ad idem extra de testib. in c. si qui testium.

ADDITIO.

a ¶Quod examinatio. Adde. & vide de hoc aliquid per Alex. in quoniam contra. in no. extra de prob. & ibi per Lanfr. in rep. in vers. testium depositiones. q. xij. late ponit Fel. vbi ponit conclusio. cum fallen. in c. cum causam. versi. extra glo. de testib.

LEX XVIII.

1 ☞Instrumentum solutionis, ita pertinet ad creditorem sicut ad debitorem. & n num. 6.

5 Qui soluit, potest petere a creditore vt sibi faciat instrumentum quietationis.

7 Annue prestationi an prescribatur? remissiue.

a [a]Pures apochis. [a]Qui recipit apocham. cogitur reddere antapocham. h. d. ¶Not. primo. quod instrumentum solutionis non pertinet solum ad debitorem, sed etiam ad

1 creditorem. ideo potest petere creditor antapocham. & etiam mandatario. q̄ sibi reddatur instrumentū. Facit ad hoc ff. de furtis. l.

2 tabulas. ¶Ho. secundo ex hac lege. illud, quod ego diri dissolute. §. de cond. sine causa. quod quando creditor reddit tori instrumentum cancellatum, potest dicere debitori, facias instrumentum, quod hoc, quod soluisti, fuit mihi debitum. hec l. facit ad hoc quod ille, qui soluit, potest petere ab eo, cui

b uit. vt de hoc sibi faciat publicum instrumentum. [b]&c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Plures. Adde Bar. in l. j. ff. de eden.

b ALEX. ¶Publicum instrumentum. Vide Bar. in d. l. & in l. tabulas. ff. de furt. & Adde quod sicut ille qui soluit, potest petere apocham de solu. l. j. §. j. de apo. public. & hic, sic etiam qui nō solu sed obtulit eo casu quo per oblationem contingit liberatio. vt cuta commissione post missionem, possit petere apocham de to. vt not. dixit Barto. per ea, que ibi habentur in l. j. C. de fideiu arc. li. r. An possit cogi ad faciendum quietationem generalem net Bar. quod non, per illum text. in l. cum Aquiliana. de trans.

ALIA LECTVRA.

[a]Pures apochis. Qui recipit apocham. tenetur reddere ant

3 pocham. ¶Not. tu iuuenis, duo notabilia multum ua. Primo, quod per negationem fit res dubia, qua

4 dic vt l. j. §. de procura. ¶Secundo no. quod in fauorem alicui

5 introductum est, non debet in eius lesionem retorqueri. ¶Tertio not. & hic aduerte, quod ille qui soluit petere potest vt fiat instrumentum quietationis. Facit ad hoc. j. de libera. cau. data. & l. si pupillus. in prin. ff. de nouatio. & sol. mat. l. ij. §. j. de

6 l. ij. §. nunc de effectu. & ibi plene dixi. ¶Item not. quod mentum solutionis nō solum pertinet ad debitorem, sed etiam creditorem, vt hic patet. Facit ff. de furtis l. qui tabulas. & vel sarcinator. §. fi. eo. tit. Et ideo quandoque notarius debet ita instrumentū solutionis creditori, sicut debitori solventi. ¶

7 inducit istam legem ad argumentum an annue prestationi batur spacio. xxx. an. quod plene dicemus. j. de prescri. xxx. cum notissimi. §. illud.

LEX XIX.

COmparationes [a]Scriptura, de qua fit comparatio literarum debet esse scriptura priuata, approbata, forensis, vel publica, & hi, qui eas faciunt, debent solenniter iurare. h. d. Diuiditur in tres partes. Primo ponit proœmium. Secundo ponit statutum. Tertio statutum suum declarat, & limitat. Secunda ibi, ideoq; sanximus. Tertia ibi, his omnibus. Iterum secunda diuiditur in tres partes. Primo ponit ex quibus scripturis debeat fieri cõparatio. Secũdo ponit per quas debeat fieri comparatio. Tertio ponit, apud quos. Secunda ibi, omnes autem. Tertia ibi, & hoc obserua

ADDITIONES.

a P. PAVL. Comparationes. Circa istam materiam ad probandum scripturam aliquam esse scriptam manu alicuius, requirit q̃ testes deponant se ipsos vidisse scribere. Vide Aler. consi. cxviij. in 3. vol. Vide de materia Aler. consi. ccccxliij. & consi. ccccciv. latissime do. Fran. in materia consi. lxiij. Vide de materia comparationis & istius scripture priuate. Moder. post Bar. in l. admonendi. in materia scripture priuate. ff. de iurein. Nunquid autem in libris rationis comparatio faciat plenam fidem, & non sit idem quod in hypotheca, vide Paul. consil. ccccxxxij. Moderni. in l. admonendi. vbi s. Item de materia comparationis, & qs regulariter fieri possit, nisi in apodissa, vide Fel. in c. ij. de fi. instrum. Item quod si testes dicãt se fuisse presentes quando scribebatur, probant plene non semplene. & quod tãta possit esse vis comparationis, qs plene probet, vide Aler. consi. clxxxj. in ij. vol. Item an ista ler sit correcta solum in apodissa, an vero etiã in epistola vide per Mod. in d. l. admonẽdi. & Fel. in d. c. ij. & Aler. in d. consi. ccccxliij. qui videtur tenere qs sit correcta etiam in epistola, licet ipsi in d. l. admonendi tenent contrarium. Item quod scriptura reperta in archiuo publico subscripta per aliquem sit sufficiens ad comparationem, vide Fel. in c. ad audientiam, de presscrip. Item quod possit quis cogi ad scribendũ ad hoc vt possit fieri comparatio literarũ. vide Soc. in l. que agitur, in fi. notab. ff. de except. An autem possit quis cogi respondere an scriptura sit manu sua, vide ad Bar. in rub. ff. de interrog. actio. Item de eo quod dictũ est de scriptura reperta in archiuo publicõ vel actis publicis, licet alias esset seruata possit fieri comparatio, vide Are. in l. ne in arbitris. C. de arb. Item dum dicitur in ista lege, quod requiritur iuramentum, non procedit vbi proceditur summarie &c. Vide Ro. in o. consi. xx. vbi quedam alia. Item an ista lex sit correcta in scriptu. priua. vt ex ea non fiat comparatio, & quomodo, vide Barb. consi. xxvij. vol. iij. in ij. dub.

b ALEX. Comparatio. Et vtrũ possit fieri comparatio ad stilũ solum an ad scripturã, dicit Bal. in o. qs fic. s. de emẽ. Ju. Lo. in fi. & Bal. hic in vj. q. & vtrũ istum actum comparationis possit iudex alteri committere, dic quod non. Bl. est in aut. de fide instr. §. si vero, in verbo, abstinere, sequitur Bal. in aut. sed nouo iure. C. si cer. pe. & ibi plene de materia comparationis. & vide in aut. at si cõtractus. §. eo. vbi per Bar. & que habent in l. unda. de don. Adde, an qs possit cogi ad scribendum, vt fiat comparatio literarũ. text. in §. si quis igitur, in aut. eod. ti. & ad materiam vide Ro. cõsi. xx. Dau. de Last. consi. cxcvij. & ccxxx.

ALIA LECTVRA.

1 Comparatio literarũ quando fit, requiritur dupler scriptura.
2 Quando in iudicio dubitatur de aliquo, quod consistit in peritia, iudex committit peritis in arte.

COmparationes. Cõparatio debet fieri ex scriptura priuata, approbata, forensi, vel publica, & qui comparationẽ faciunt debent solenniter iurare quod locum habet coram omni iudice, & in omni suo tempore. h. d. Primo ponit proemiũ. Secundo statũ. Secunda ibi, ideoq;. Item secunda subdiuidit, qa primo ponit ex quibus scripturis fiat cõparatio. Secũdo per quos, & qualiter fiat. Tertio in quibus iudicijs. Quarto quo tẽpore habeat locum ista lex. Secunda ibi, omnes autẽ. Tertia ibi, & hoc obseruari. Quarta ibi, his omnibus. Ad euidentiam premitte, qs

1 ieũ tractatur de comparatione[a], requiritur dupler scriptura. vna,
2 ex qua fit comparatio, alia, ad quam fit cõparatio scripture. De prima, ex qua loquitur ista lex, de secũda loquitur auth. at si cõtra ctus, j. eo. Op. dicitur hic qs scriptura debet esse subscripta. cõtra. de auth. at si contractus, j. eo. Sol. Dicũt quidam qs hec l. cõparationes corrigitur, alij dicũt, quod est veritas, qs lex ista loquitur de scriptura, ex qua, authẽtica loquitur de scriptura, ad quã. Opp. in lege Codicis dicitur quod per comparationem fit plena fides, contra de auth. at si contractus. Solu. in hoc lex Codicis corrigitur & hoc est verum quod intellige vt statim dicam. Certio opp. dicitur in l. Codicis quod licet quis producat chartulam contra se, non potest ex ea fieri comparatio, contra. in aut. ad hec. Sol. Dicunt quidam, & lex Codicis in hoc corrigitur. Alij dicunt, & melius, quod lex Codicis loquitur, quãdo ab eadem parte producebantur ambe scripture, licet vna, ex qua petebat fieri comparationem, contra se aliquid contineret, aut. ad hec, loquitur quando volo vti scriptura, vt ex ea comparatio fieret, quã aduersarius meus contra me produxit. Opp. dicitur in l. Codicis quod illi, qui faciunt comparationem, debent iurare, contra sufficit si semel iuretur, vt s. de errore calculi. l. j. Sol. a parte iuratur semel tãtum, hic loquitur de iuran. & to & prestatur ab illis, qui sunt adhibiti ad
2 comparationem. Ex quo nota duo, vel tria. Primo quod quando in iudicio de aliquo dubitatur quod consistat in artis peritia, iudex committit peritis in arte, vt hic, & j. de re mili. l. semel, in aut. de
3 non alie. §. quod autem, & de ven. inspi. l. j. §. j. Secũdo no, quod
b debet committi peritis [b] in arte pluribus, nec sufficeret vni, vt hic, ibi alijs, &c. & d. l. j. §. j. & de ven. inspi. si tamen in ciuitate nõ esset nisi vnus peritus tantum, illi soli committeretur, & sufficeret. d. §. quod
4 autem. Tertio not, quod isti quibus tanquam peritis committitur debent iurare secundum formam hic positam. licet aliter dixerit glo. & male in l. iurisiurandi. §. ritu. j. dic vt ibi.

ADDITIONES.

a De comparatione. Adde quomodo, & quãdo fieri debeat comparatio literarum, & vide late per Aler. de Imo. in cõsil. lxxvj. in iij. vo. & in consi. cxviij. per totum. in iij. lib. & quomodo fiat comparatio, vide etiam per Dau. de Last. in consi. cccl. xxj.

b Committi peritis. De hoc late per Bart. & Alexan. in l. j. §. j. de ven. inspi. & per Aler. in consi. xv. ver. bene facit. in j. vol.

AVTHENT.

ADhec In hac authentica adduntur duo genera scripturarum. Opp. quod ista aut. in secũdo dicto, mihil addit ad legem Codicis. nam ibi fiebat mentio de publico instrumento. Sol. Dicit glo. intelligas hic quod instrumentum, quod producebatur ex archiuo publico, non erat publicum, hoc est, manu notarij
a publicatum, tamen adhibetur fides ei, si habet testimonium eius, qui preest archiuo publico. Pro declaratione huius gl. quero vtrum sit necesse, quod saltem sit scriptum manu publica, licet non habeat testimonium publicum. Blo. super l. comparationes, super verbo, forensibus, de hoc dubitat. Veritas est, quod manu publica scriptum esse debet, nec sufficeret manu priuati, nisi essent duo, vt in c. quoniam contra falsam, extra de proba. & hoc sentit gloss. Sed tunc vlterius quero, quare dictum instrumentum non dicitur publicum, si est manu publica scriptum. Respondeo quod licet non habeat omnes solennitates instrumenti publici, vt puta, si in eo deficit dies, vel consul. vel indictio, non vitiatur, vt l. cũ tabernam. ff. de pigno. sed in instrumento illa requiruntur, & idem si nõ haberet notarij publicationem & subscriptionem, si tamen apparet aliter manu publica factum, quod est notandum.

ADDITIO.

a Tamen adhibetur. Intellige hoc procedere in illo territorio, vbi est archiuum. Ita Bald. in l. exẽplo. s. de proba. vel si produceretur extra territorium faceret fidem contra subditum illius ciuitatis, vel ratione contractus, vel alia ratione, secundum Bal. ibi. s. & refert & sequitur Aler. de Imo. in consil. cxxxviij. verũ. nec obst. in j. vol. quem vide.

AVTHENT.

1 Scripturis archiui publici, creditur licet non sint publice, & non habeant annos domini, indictionem, & similia. nu. 2.
3 Iudex non potest cogere partes ad scribendum, vt inde fiat comparatio literarum.
4 Per comparationem literarum, fit plena fides.
5 Comparatio literarum, potest fieri ad libitum rationum alicuius.
6 Quando fit comparatio, an sola depositio testium sufficiat.
7 Scripture priuate est triplex genus.
8 Apodissa quam probationem faciat.
9 Liber rationum alicuius, quam probationem faciat.
10 Litere seu epistole alicuius quando probent.

a AT si contractus. [a]Hec auth. loquitur de scripturis, ad quas fit comparatio, dicitur in l. comparationes, quod requiritur quod subscripta sit scriptura tribus testibus. Contra, imo non requiritur subscriptio, vt in ista aut. at si contractus, quam modo vidisti. Sol. dicunt quidam, quod ista corrigit legem Codicis. Tu dicas q̃ ista est vera, q̃ lex Codicis loquitur de scriptura priuata, ex qua fit comparatio, illa enim debet esse subscripta, aut. at si contractus. loquitur de illa ad quam fit comparatio. Secundo opp. dicitur in l. comparationes. quod per comparationem literarum inducitur plena probatio. Contra in aut. at si contractus, vbi non

inducit plenam probationem, sine adminiculis testiū. Sol. lex Co dicis in hoc hodie corrigitur, quod soli comparationi non statur. ¶ Op. tertio, dicitur in l. comparationes, quod nō fit probatio ex scriptura, quam pars profert contra seipsaz. Cōtra in aut. ad hec. Sol. dicit quod l. comparationes, in hoc corrigitur. non est verum secundum doc, nam l. cōparationes loquitur quando due scriptu re producūtur ab vna, eademqz parte, vna pro se, ad quā petit fie ri comparationem, alia contra se, ex qua petit fieri cōparationem. aut. ad hec loquitur, quando quis vnam scripturā producit pro se, z ad eam probandam vtitur scriptura, quam aduersarius pduc cit contra se, z ista plus placet. ¶ Venio ad aut. ad hec, videtur q dicta aut. nihil addat ad l. cōparationes, de eo quod dicit de his que sumūtur ex archiuo publico. nam l. comparationes, permittit fieri ex publicis scripturis. z hec aut. etiam in publicis loquit, qua
1 re male. Sol. Dicit glo. † z bene intellige hic, de scripturis que su muntur ex archiuo publico, nō tamē sunt publice. Et q ter. dicit, quod testimonium habet publicū, intelligatis qō habet testimo nium publicū illius officialis, qui preest armario, seu archiuo, non quod sint manu notarij publicata, quod est notandum, qz illis scri
b pturis creditur, licet non sint publice scripture. Ex hoc sequitur b
2 † aliud, q iam notabiliter allegaui, qō licet in scripturis armarij, non sint anni Domini, indictio, z similia, tamen probant. Est enim quedam priuata scriptura authentica. in qua dicte solēnitates nō requiruntur, vt l. cū tabernam. ff. de pig. Habes ergo hic, quod comparatio fit ex quinqz generibus scripturarū, z nō ex alijs, adeo secundum glo. quod si esset alia scriptura, quam pars, cōtra quam petitur fieri comparatio, confiteretur esse suā, non posset ex ea cō paratio fieri. Ita videtur sentire gl. super. l. comparationes. in glo.
3 super verbo, semetipsum, z sic † videtur quod si iudex vellet cogere
c partem c ad scribendum aliquid sua manu, non posset fieri compa ratio, z hoc facere non posset. ter. enim simpliciter dicit, non aliter fieri, nisi sicut ista lex mādat. Modo habes de scriptura ex qua fit
4 comparatio, venio ad aut. at si cōtractus. ¶ Op. z videtur † q scri ptura per comparationem approbata, faciat plenam fidem, vt l. scripturas. ff. qui pot. in pig. ha. So. dicunt quidam, quod illa corri gitur per hanc legem. Alij vt Fran. Accur. z do. Ja. de Bel. dicūt qō ibi loquitur, quando priuata scriptura habet subscriptionē te stium vtriusqz partis, z tunc non pōt circa comparationē eius er rari de facili, ideo per solam comparationē inducitur plena fides. Sed quando non habet tot subscriptiones, tunc circa cōparatio nem de facili erratur, ideo requiritur aliud argu, ita loquitur hic z satis placet. ¶ Item op. ad istam aut. de l. comparationes. So. vt dixi, illa lex hodie corrigitur in hoc, vt dixi, qz hodie per compara tionem nō fit plena probatio. ¶ Sed aduerte, qz hoc intellige ve rum in apodissis, que dantur a parte parti. de his enim loquit ter.
5 in corpore vnde sumitur. Sed si † quis vellet facere cōparationes ad libzum rationum eius, contra quem producitur, tunc credo iu ra antiqua esse incorrecta, qz non reperitur mutatum, ergo z c. vt l. precipimus. in fine. ff. de ap. Ratio est, qz magis de facili ego pos sum contrafacere vnam apodissam, dicendo eam manu tua factā, ita quod per comparationem approbaretur, quam possim facere de libro rationum tuarum, maxime cum liber rationū retineatur apud confitentem, z ipse alijs edat. ¶ Op. dicitur hic, quod cum
d fiunt comparationes requiritur argumentū. d hoc est pbatio per testes. Contra, qz probatio per testes sola sufficit, vt l. vbi numer. ff. de testi. z ff. de test. l. iurisiurandi. Ad quid ergo egemus compa
6 rationes? Respondeo quandoqz † testes testificantur de veritate cō tractus, z tunc non esset necessaria scriptura, dum tamen sint tot testes quot sufficiant, vel nisi esset de casibus, in quibus requiritur quod fiat in scriptis. Ita loquitur in materia de testibus. Qñqz te stes non testificantur aliquid de contractu, sed de scriptura, qz tes stificantur talem esse scripturam talis, tunc nec testibus solis credi tur ad plenam fidem sine cōparatione, nec soli comparationi sine testibus: sed facit semiplenā probationē, ex vtraqz autē colligitur plena fides, vt hac aut. Ratio, qz q testificātur de scriptura, de faci li possent decipi, propter similitudinem literaruz, z qz potest quis literas alicuius de facili cōtrafacere. Ita videtur sentire quedam
e gl. parua in aut. eo. circa prin. qō tene menti. e ¶ At igitur liqueat
7 ista materia, sciendum est qō nos habemus † tripler genus priua te scripture. Primum est apocha, que vulgariter dicitur apodissa, que datur a parte parti. Secundum est liber rationum. Tertiū est
8 epistola, seu litera, que mittitur. ¶ Circa primū, scilicet † apodissaz dic, aut a parte, contra quā producitur, confessatur, qō est sua ma nu facta, z facit fidem, vt l. cum de indebito. in fi. ff. de prob. Aut ne gatur, z tunc aut habet subscriptionem trium testium, z cōtraben tiū, z tūc ex comparatione sola, z ex sola probatione fidē facit ple nam, vt l. scripturas. ff. qui po. in pig. hab. nam propter tot subscri ptiones, non pōt errari de facili. Si vero nō habet tot subscriptio nes, tunc habet locū hec aut. qz ipsa non habet plenā fidem, si ap probetur per comparationem tantū, sed facit semiplenam. ¶ Item non facit fidem plenam, si approbetur testibus tantum, sed facit semiplenam. ¶ Item si approbetur vtroque modo, tunc facit ple nam fidem, vt hic, debent tamen adesse tot testes, quot videtis no. in l. fi. in fin. z aut. ibi posita. ff. si cert. petat. z gl. hic repetit. ¶ Circa
9 † secundum scilicet circa libzum rationum, debes aduertere, si qua dem est confessatum, quod sit liber rationum eius, cuius dicitur, z eius manu scriptus, si quidem cōtinetur aliquid pro se, facit fidem in his que dependent ex mera eius voluntate vt l. Neseimus. ff. de neg. gest. secus in alijs, que ex mera eius voluntate nō dependent vt l. rationes. ff. de probatio. Si vero continetur aliquid contra se, tunc facit fidem, vt d. l. rationes. in fi. de prob. z l. quedam. ff. numu larios. z ibi no. ff. de eden. Si vero ibi contineatur aliquid, q nō est pro se neq contra se, sed pro alio, z contra alium, z tunc si quidem ille liber est confectus ex necessitate officij de publico iniunct. facit fidem, vt d. l. quedam. ff. numularios. z ff. eod. l. illate. Facit ad admi. tu l. Lucius. ff. tutele. Si vero non est liber sic confectus, sic non faceret plenam fidē, sed faceret forte semiplenā, secūdum qua litatem personarum, vt no. in d. ff. numularios. Facit quod notat bone fidei. ff. de iureiu. z l. admonendi. ff. de iureiu. Si vero dictus li ber rationum negatur, tūc puto, quod possit approbari per testes comparationem, sine alio argumento, secundum formam l. con
10 rationes, quia hoc nō reperitur correctum, vt d. dixi. ¶ Circa tium, scilicet circa literas, seu epistolas, dico quod quandoqz ritur de effectu eius quod in literis continetur, z de hoc di proba. l. non epistolis. z l. non nudis. Quandoque queritur faciat probationem, tunc aut est epistola confessata, z probat Pub. in fi. ff. deposi. Aut epistola non confessata, tunc si quis bet sigillum publicū, probat, quod dic vt no. per doc. in l. si qua calumniam. ff. de epi. z cle. z Bul. in l. si procuratorem. ff. de pro dixi vobis in l. si publicanus. ff. ff. de pub. Aut non habet sigillum authenticū, z tunc debet probari, sicut alie apodisse, vt d. dixi. Non habetis hic alia. De publicis scripturis nihil dico etc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ At si contractus. Vide Bart. in l. scripturas. in prin. ff. qui potio. in pigno. habean.

b POMA. ¶ Ex hoc sequitur. Vide Alex. in auth. si quis, vers. ser to fallit. ff. de eden. z aliquas remissiones per Felin. c. cum causam, ver. in eadem gl. ibi de proba. z plene per eum in c. ad audientiam, de prescr. z Imo. consi. xxxvij. z Car. lxxij. z do. Alex. consil. cccxvij, vol. j. z xcij. vo. ij. vbi ponit de libris estimi. z omnino Ja. in l. admo nēdi. in repet. in verbo, decimus casus est. de iureiu. vbi ponit qui iuris si tales scripture priuate nō sunt subscripte p partes nec te stes, vide etiam Alex. consi. xvj. vol. v. vbi. dicit quod scripture ex chiuo publico, faciūt fidē in illo loco, in quo erat illud archiuū, alibi non, etiam si ibi extaret statutum, quod talibus scripturis des adhibeatur. Et idem dicit consi. xxiij. vol. v. vbi dicit, quod non facit fidem contra non subditos. z Felin. in ver. fallit scrip tra eod. z Bald. ccxxix. in prima parte. vbi ponit, que requir quod tales scripture faciant fidem.

c ALEX. ¶ Cogere partē. Utrum iudex possit cogere aliquem scribendum sua manu. ad hoc vt fiat comparatio. Bart. hic non, sed Bal. in l. comparationes. ff. eod. tenuit contrarium per text. sing. in auth. de instru. cau. z fide. ff. si quis igitur inscri coactus est. Et quid si litera erit diuersa ab ista scriptura. vult Bal. in l. fi. ff. de secun. tab. ¶ Adde, quod idem tenet de Last. in l. comparationes. ff. proxime.

d ALEX. ¶ Argumentum. Adde Bar. z que ibi dixi in l. nu tio. de donatio. z vide Bart. in l. scripturas. ff. qui pot. in pig.

e ALEX. ¶ Quod tene menti. Adde Bal. in authen. sed nou re. ff. si cert. pet.

¶ At si contractus. Opponitur, z vi quod sola cōpara faciat plenam fidem, vt l. scripturas. ff. qui pot. in pig.
11 Sol. † Dicunt quidam quod ista per illam corrigatur. Dy. z Ja Belui. dicunt quod ibi loquitur quando scriptura priuata hab subscriptionem testium, z non partium, tunc enim nec testibus lis crederetur, nec comparationi, quo ad plenam fidē, sed ex vtr que colligitur plena fides, vt hic. Contra oppo. nam si testes soli testes, tunc enim probare possunt regulariter duo, licet quo doque plures, vt l. testium. ff. de testibus. z l. fi. cum auth. ibi ff. de testibus solis crederetur, quia de facili errare possent, nec ration soli, sed vtrisque, sed si testes deponerent de veritate tract tus, tunc eis solis crederetur. Ita videtur sentire quedam gl. gu ula in auth. eo. ff. j. ¶ Oppo. z videtur quod huic scripture modo credatur, vt in auth. eod. ff. si vero tale. Sol. Ibi ab vna p te erat instrumentum, z vox viua, ab alia comparatio sola, hic quitur quando ab vna parte est comparatio, z vox viua, ab alia

concurrit. ¶Nunc ad declarationem huius materie veniamus. Et gl. hic inrrat materiam, tam de publica scriptura, quam de priuata. ego de publica nihil dicam, sed dixi in l. in exercendis. ff. eod. nata. ego de publica nihil dicam, sed dixi in l. in exercendis. ff. eod. sed dicam de priuata. †Et pro eius euidentia est sciendū, quod habemus triplex genus priuate scripture, quedā est que dicitur apocissa, que datur a parte parti. Quedam est priuata, vt liber rationum quem quis sibi conficit. Quedam est priuata scriptura, vt littere, seu epistole, quas homines sibi inuicem transmittūt. ¶†Circa primum dic, aut illa priuata est confessata ab vtraq; parte z sine dubio probat contra scribentem, vt l. Publia. in fi. ff. depo. Aut est negata, z tunc aut habet sub scriptionē testiū, z vtriusque partis, z ad probationem facit plenā fidem, vt l. scripturas. ff. qui po. in pig. hab. Ratio, quia propter tot scripturas in ea de facili errari non potest. Aut non habet dicta scriptura subscriptionem partium, z tunc aut est approbata per comparationes tantum, vel per testes tantum adscriptos, vel non adscriptos, z tunc non facit plenam fidem, sed semiplenam. z hec notantur de iureiurando. l. admonendi. z ibi dixi. Aut per comparationem, z per solennem numerum testium, z tunc faceret plenam fidem, vt hic, z in corpore vnde sumitur. Sed quero, quis est solennis numerus testium, qui requiritur in scriptura, ad quam fit comparatio? Glo. ponit hic, z in gl. in l. fi. cum aut. ibi posita. ff. si cer. peta. non recito.

14 ¶Secunda scriptura priuata, est liber rationum, z in isto dico, Aut est confessatus, z tunc contra scribētem probat, vt l. quedam. ff. numularios, z ibi gl. ff. de edendo. l. inter chartulas z ibi notatur. de iure fisci. z. quod intellige secundum ea que plene notantur. ff. de do. l. nuda ratio. Quando autem continetur aliquid, neque pro scribente, neque contra scribentem, z tunc aut ille liber scribitur de necessitate officij de publico iuncti, z tunc fidem facit. d. l. quedā. ff. numularios. Facit ter. in l. Lucius. ff. tutele. ff. de admi. tu. Aut non fit ex necessitate talis officij, z tunc non facit plenā fidem. sed forte semiplenam, vt notatur in d. ff. numularios. z in l. admonendi. In his tamen que dependent ex mera voluntate scribentis, liber rationum faceret fidem, vt l. Resennius. ff. de neg. gest. ¶Si vero scriptura contenta in libro rationum negatur, tunc si sit approbata per comparationem litere factam secundum formam. l. comparationes. ff. eod. puto quod faciat plenam fidem. nam aut. at si contractus, que requirit scripturā, ad quam cum depositione testium, loquit de apodissa, in libro rationū nil immutatur, z sic remanet dispositio l. comparationes. vt l. precipimus. in fi. ff. de appel. Et est ratio, quia facilius posset fabricari falsa vna apodissa, quam vnus liber rationum. Item, quia apodissa vt plurimum scribitur presente parte, ideo imputet sibi pars, si non fecit adhiberi solennem numerum testium, Que ratio cessat in libro rationum. ¶†Tertia priuata scriptura est epistola, z ista si quidem fiat parte presente, z dicitur sibi, dicas idem quod in libro rationum, de hoc plene dixi in l. nuda. ¶Quero, pone quod produco cōtra te quādam priuatam scripturam, quam dico manu tua scriptam, z ad eam probandam nō habeo alias scripturas, ad quas fiat comparatio, videtur quod non probet, per ter. in l. C. ibi non aliter fieri comparationem, ergo ibi dicit, quod etiam ex consensu partium, non potest fieri comparatio aliter quam in l. Codicis dicatur. In contrarium videtur text. in aut. eo. ff. si quis igitur. Ad l. C. respondeo quod ibi loquitur, quando dubitabatur de alicuius scriptura, qui non est, nec haberi potest, vt scribat, vel si poterat haberi, pars nolebat quod scriberet, ne literarum formam mutaret. Et hec sufficiant circa scripturam priuatam.

LEX XX.

1 Scriptura semel in iudicio producta z in actis copiata, facit plenam fidem.

2 Quando aliquis produxit instrumentum solenniter publicatum, non cogitur protocollum exhibere, nisi velit illud de falso redarguere.

3 Aut requirantur ad hoc, vt quis cogatur ad exhibendum protocollum.

4 Amissio instrumenti, z sic casus, probatur iuramento. z nu. 8.

7 De falso, quando possit, z per viaz exceptionis, z per viam accusationis cognosci.

9 Sententia lata per instrumenta falsa potest retractari.

a ¶Am quidam. [a] Hec est bona z singularis. l. est semel approbata, debet iterum produci, si aduersarius velit redarguere de falso, z si nō producatur, pro falso habetur, nisi ille qui semel p̄dixit, se perdidisse solēniter iurauerit. h. d. ¶Not. quod scriptura semel in iudicio producta, z copiata in actis, facit plenā fidē. licet authēticū nō reperiatur, nisi de falso redarguatur. ¶Not. secūdum casum, q̄ quādo aliquis †produxit instrumentum solenniter publicatum, non cogitur ad exhibēdum protocollum [b] vel ostendēdū, nisi aliquid velit redarguere de falso, ex inspectione

3 protocolli. ¶†Ho. tertio quod non sufficit, quod quis dicat se paratum redarguere de falso, sed est necesse quod se inscribat ad penam talionis, antequam aduersarius cogatur ad exhibēdum. vel ad exhibitionem eorum que exhibere non tenetur. quod no. maxime pro his, qui petunt sibi fieri copiam instrumenti, cum die z cōsule, cum intendant redarguere illud de falso, vt no. in l. j. ff. editiones. ff. de eden. vt non debeat fieri exhibitio * nisi prius inscriptionis pagina precesserit, quod no. ¶Sl. tangit hic quedam alia, de quibus non curo, que per vosmetipsos videbitis.

* nes. ff. de eden. vt non debeat fieri exhibitio * nisi prius inscriptionis pagina precesserit, quod no. ¶Sl. tangit hic quedam alia, de quibus non curo, que per vosmetipsos videbitis.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Cum quidam. Et istam l. alleg. Bar. in extraua. ad reprimendum, ver. de plano, quod ex his que producuntur coram iudice, non fit probatio, nisi detur copia parti. Et vide ad hanc l. Guido. de Suz. in auth. si quis in aliquo. de eden. Et vtrum semper probetur amissio instrumenti per iuramētum, vide l. si quis ex argentarijs. ff. pen. de eden. z que incumbant probanti, vide Inn. in c. cum olim. de priuil. z vide Bal. in l. fi. in fi. de eden. z istum ter. no. alle. Bar. in l. j. ff. si tab. test. ¶Adde quod scriptura exemplata in iudicio faciat fidem licet non reperiatur originale, ¶Petr. de Anch. cons. 81. z quod dicit Bar. editionem fiēdam non esse, cum quis vult redarguere de falso nisi subscribat se, intelligit Bald. qñ vellet criminaliter accusare. sed si vellet ciuiliter excipere, non requiretur subscriptio. z hoc sequitur ¶Paul. de Last.

P. PAV. P. ¶Cum quidā circa materiam huius l. vide Lepo. caute. cxlviij. Item vide Feli. in c. contingit. extra in prin. de fi. instr. vbi habes quod producens instrumentum nō tenetur ipsum originaliter apud acta dimittere, sed satis est presente parte ostendere z dare copiā eius de quo disputatur. Et ibi etiam quod volens redarguere, debet se inscribere ad penam talionis, vt dicit Bar. hic.

* CLAV. DE SEISS. ¶Vide ad huius ampliationem Felin. in c. sicut, de re iudi.

b ALEX. ¶Exhibendum protocollum. Viri in l. si legatarius. Ad de Bar. in l. j. ff. editiones. vbi late. ff. de eden.

*CLAVD. DE SEISS. ¶Idē tenet Bal. in l. publicati. j. de test.

* CLAV. DE SEISS. ¶Exhibitio. Vide ¶Paul. de Last. in l. j. ff. editiones. ff. de eden.

ALIA LECTVRA.

¶Am quidam. ¶Instrumentum cuius fides semel est approbata, non debet iterum produci nisi parte volente de falso accusare, sed si producens se perdidisse iurauerit, excusatur, z hoc vsque ad sententiam locum habet. h. d. ¶Not. quod quando instrumētum semel productum in actis exemplatur, quod illud exemplum in

a actis redactum [a] facit fidem de cetero, licet originale non producatur, quod intellige si fides eius est approbata, vt hic in prin. Intelligo ante fidem approbatā, si datus est terminus parti ad probandum, z nil sufficienter est probatum. ¶Secundo no. quod ei qui dicit se velle accusare de falso, debet exhiberi instrumentū, dūmodo iuret, z se inscribat prius quā exhibeatur, vt hic, quod multum not. vt si ille, contra quē producitur instrumentum, petat sibi protocollum exhiberi, vel sibi fieri instrumēti copiā cum die z consule, quia intendit redarguere de falso protocollū vel ex die z consule, quod nō debeat fieri talis editio nisi prius iuret, z se inscribat, vt hic dicitur. sic intelligas quod not. in l. j. ff. editiones. ff. de edend. ¶Ho. quod quidā intelligunt hic, quod inscriptio z accusatio fiat contra notariū scribentem, vt j. dicam. Ex quo habes quod si volo accusare notariū, possum petere instrumentum ab alio, quam ab ipso notario, quia instrumentum nō potest bene redargui, nisi vi-

4 deatur. ¶Item no. quod †perditum esse instrumentum probatur

b per iuramentum, [b] sic casus probatur per iuramētum, quod est no-

5 tandū, statim aliqualiter dicam. †Ho. ex hac l. practicam solennem, quod si volo dicere nullū, vel falsum instrumentum sententiam vel preceptū quod tu habes cōtra me, forte in mei cōtumaciam possum petere a iudice quod faciat exhiberi, si quidē dicas te non habere, nec vis producere, nec sufficiētes rationes allegas quare non producas, de cetero producere non poteris. Casus est hic in §. q

c si predictū. Inn. ponit. licet nil alleget in cap. H. perpetuus [c] extra

6 cod. vide ter. istum. ¶Item †no. quod licet nō producta chartula non faciat fidem hoc est intelligendum contra eum, qui iam petiit eam sibi exhiberi, z exhibita nō est, sed cōtra alios remanet in suo robore, vt hic, z d. §. quod si predictū. ¶Ultimo not. quod petitio exhibitionis chartule, non potest fieri, nisi vsque ad sententiam. ¶Oppon. quod non debeat iterum iurare. l. ū. de iura. calum. Dicunt quidā quod hic corrigitur. Tu dic quod hic loquitur de alio

7 iuramento. ¶Secundo opp. z videtur quod † qui vult dicere falsum, non habet necesse se inscribere, sed possit de falso excipiēdo cognosci. vt l. damus. z l. prebemus. j. de fal. Sol. Dicit quidam. hic loquitur quando mortuus est principalis delinquēs, falsum committēs, donec enim ille viuit, nō potest de falso cognosci, nisi prius

le accusetur criminaliter, vt hic. gl. tamen cõtradicit. ad ll, in contrarium allegatas non respondet, z ideo distingue multum not. secundum Ja. de Are. z Cy. hic, qui recitat eum multum solemniter, Aut quis vult dicere falsum contra ipsum criminosum, z potest ei uiliter, vel criminaliter agendo, vel excipiendo, prout vult, vt d. l. damus. z l. fi. Aut contra alium, tamen redundaret in preiudicium criminosi, z tunc aut criminosus principalis viuit, z non potest de hoc principaliter ciuiliter cognosci, nisi prius criminosus accusetur, z cõuincatur, vt hic. Aut est mortuus principalis criminosus, z tunc secus, vt l. j. j. vbi cause fiscales que probat hanc distinctionem, vide gl. istam. z eam no. ¶ Opp. quod casus aliter † debet probari quam per instrumentum. vt l. si creditor. j. de pig. actio. Solu. Bl. Hor. dicit. Quandoque alle. quis casum circa id, ad quod non erat obligatus. tunc sufficit instrumentum, vt hic. Quandoq; alle. circa id, ad quod erat obligatus, tunc non sufficit iuramentum, vt l. contraria. no. gl. ¶ Ultimo ad fi. oppo. j. si ex falsis instrumentis l. j. z ij. Sol. Quidam dicunt quod hic in j. causa de falso discussum fuerat, z ista est vera in se, z ei aliqualiter applaudit litera, que dicit in prin. fides approbata. Vel dicas † quod semper post sententiam potest sententia irritari preterea falsorum instrumentorum, si aliquis est paratus probare illa instrumenta falsa, sed illud quod in hac. l. est dictum, quod pars debet iurare, z similia, illud non habet locum, nisi vsque ad sententiam.

ADDITIONES.

a ¶ In actis redactum. Adde ¶ Pet. de Anch. in consil. clxxiij. incip. circa primum dub. ver. preterea licet instrumẽtum. ibi quod instrumentum productum licet non incorporatũ dicitur de actis, quando aliquis vult eum redarguere de falso, z satis in proposito hic quando instrumentum exemplatum faciat fidem, vide per Innoc. in c. quoniam contra. extra de probat.

b ¶ Per instrumentum. Adde de hoc vt. ff. eo. in l. apud eos.

c ¶ S. perpetuus. Adde z vide Inno. ibi qui dicit quod taliter respõdenti succurreretur, si satisfecit aduersario de suo interesse. alle. l. de etate. ff. si ex causa. ff. de interro. actio. de quo per eundem Bar. z ibi doc. in l. ij. ff. de eden. per Bald. in repe. l. ij. ff. de iureiu. z latissime vide ampliationes per Fel. in d. c. ¶ perpetuus.

Plus valere quod agitur, quam quod simulatè concipitur. Rubr. XXII.

LEX I.

1 ☞ Quando agitur vnum, z aliud per errorem scribitur, prevalet quod agitur.

4 Instrumento quando possit per partes contradici.

5 Contra presumptionem iuris, z de iure, admittitur probatio. ex voluntate vtriusque partis, z etiam per partis confessionem. num. 6.

7 Contractum fuisse fictitium, quomodo probabitur.

a In contractibus [a] Blo. alle. quasdam concordantias, ex quibus percepi iam talem doctrinam in hac materia, breuiter dicit. Quandoq; agitur † vnum, z aliud scribitur per errorem, tũc sine dubio prevalet quod agitur vt l. si quis in fundi vocabulo. de lega. j. z l. qui quartam. eod. tit. z l. quoties. de
2 her. insti. j. de test. l. errore. ¶ Quandoque vnum [b] agitur, z aliud
b scribitur, per fallaciam vnius partis, z tunc idem, quod plus valet
3 quod agitur, vt j. eo. l. fin. ¶ Quandoque † vnum agitur, aliud scribitur simulate, de partium voluntate, z tunc aut illud, quod in veritate agitur, nullius est momẽti. z non valet quod agitur, nec quod simulatur, sed obstat exceptio. ff. de condi. ob turp. cau. l. j. z l. si sub specie. ff. de postu. Aut illud quod in veritate agitur, erat aliquod in effectu. z tunc aut illud quod scribitur, fit per modum habilem, ad transferẽdum vnam obligationem in aliam, z valet illud quod scribitur magis, quam illud. quod in veritate fuit actũ, vt ff. si cert. pet. l. si ex pretio. z l. si pro mutua. Aut non fit per modum conuertibilem. siue habilem ad hoc, z tunc valet plus quod agitur quam quod simulate concipitur, vt per totum hunc titulum.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ In contractibus. Vide Bar. in l. Lucius. ff. depo. idem in d. l. si quis. Et quando probatur instrumentum simulationis, vide in l. si ex pretio. si cert. pet. Ita Bald. contra. j. ad Velleia. l. antiq. Et quando instrumentum dicatur falsum, z quando simulatum, vide Bald. in l. si ex cautione. in j. q. de non nu. pe. z m l. multum. j. si quis alteri, vel sibi. vbi sing. vide de modo probandi simulationem z quod ipse no. in l. ij. de non num. pe. ¶ Adde Bartol. in consi. lxv. incl. ¶ Petrus. Rico. in j. vol. Pau. de La. in consi. cclxxviij. z consi. cccxviij. cum seq. z consi. cccxxxj. z anterior consi. an exceptio simulationis impediat executionem. per Pet. de Anch. consi. cccclvij. Ang. consi. cclxxij. cccxviij. ij. lib. Eller. consil. lxij. z cxix. z seq. ij. lib. Bal. consi. clvj. v. lib.

P. PAV. P. ¶ In contractibus. Circa hanc legem inquantum quitur de simulatione mariti ad vxorem, quid in hoc. z de quibusdam conjecturis, vide ¶ Paul. consi. lvj. z Barba. consil. lxxiij. in j. dub.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ De materia simulationis ponit Angel. Aret. in §. j. num 50. z seq. Instit. de excep.

b POMA. ¶ Quandoque vnum. Et not. quod cum plures sint species simulationis, vt colligi potest ex dictis Bar. hic quod vol probare contractum simulatum, ad hoc vt possit obtinere, debet probare modum, z speciem simulationis.

ALIA LECTVRA.

In contractibus. Quia breuis est eius declaratione dic, q; quando vnum agitur, z aliud scribitur per errorẽ preualet. id quod agitur sine dubio vt l. si quis in fundi vocabulo. ff. de leg. j. j. de testa. l. errore. ff. de red. insti. l. quoties. circa prin. Quandoque vnum agitur, z aliud scribitur ex dolo, seu fallacia partis, z tunc ratione illius quod agitur. nihil valet, sed illud quod agitur, si actum est, vt j. eod. l. sum. l. cum precibus. ff. de prob. Quandoque vnum agitur. z aliud scribitur de voluntate partium, z tunc aut illud quod in veritate agitur, est nullius momenti, z tunc nõ valet illud quod in scriptis agitur. nec illud quod simulate, vt l. j. ff. de condic. ob turp. postul. l. si sub specie. Quandoque illud quod in veritate agitur valere potest, z tunc si quidem aliud scribatur per modum habilem ad transferendum vnum contractum in aliud, z tunc illud simulatur, prevalet, z euacuatur quod in veritate fuit actum. vt si cer. pet. l. si ex pretio. z ff. si cert. pet. l. singularia. z isto casu oppositum non posset exceptio simulationis. Si vero non fit per modum habilem ad transferendum vnum contractum in subsidium alterius, tunc id quod agitur, prevalet. z loquitur totus iste titulus, Opp.
4 j. arbitrium tute. l. ij. † Sol. Dicit glo. ibi speciale, vt dixi in l. in exercendis. ff. ti. j. Aduerte, quantum est ad materiã d. l. in exercendis, non est verum, quod ibi sit speciale, quia inuentarium ita posset reprobari de falso, sicut aliud instrumentum, secundum omnes. Quantum ad materiam legis nostre dicas quod in simplicio verba testatoris, intelliguntur vt iacent fallit ibi scriptura preualet veritati, sed hec lex voluit aliud, scilicet quod rei veritas hec est. Illud quod actum est inter partes, preualet ei, quod dictum est. hoc colligitur ex tex. qui dicit in contractibus z in rubrica, tunc ad contrarium respondeo. Quandoque instrumentum scribitur de voluntate vnius partis tãtum, z contra eum, tunc dici non potest. nisi
a simulationis, [a] vt lege contraria, nisi ex magna causa z prestita protestatione, vt l. qui in aliena. in fin. ff. de acqui. heredi. ¶ Contra hoc opponi. infra. ad Velleian. l. antique vbi instrumentum actum inter duos, z tamen contradici non potest. gl. dicit fallit ibi, dicit. ibi loquitur in instrumento publico. hic text. debet intelligi in instrumento priuato. quod non placet, quia de omni instrumento loquitur. Dic ergo quod quando aliquis confitetur instrumentum publicum scriptum de sua voluntate, non potest venire contra, dicendo non esse verum, quod ibi est scriptum. vt in contra-
5 sed si vult dicere illud esse simulate conceptũ. de voluntate vtrius-
que partis, posset probari contrarium, nam contra † presumptionem iuris z de iure admittitur probatio ex voluntate vtriusque partis, vt dixi in authen. sed iam necesse. infra de donatio. ante nup-
6 tias. z glos. in corpore vide sumitur, sed † presumptio, de qua loquitur l. antiqua, est iuris z de iure, ergo posset probari cõtra per confessionem partis precedentem, vel subsequentem, non obstante quod facit l. generaliter. de non nu. pecu. z ideo posset forte dici quod instrumento est scriptum de voluntate partium, quod illam primam habuit, z recepit, z etiam posito quod in veritate non recepit, instrumentum non posset dici falsum: sed fictitium, non tamen dicat, notarius habuit. z recepit, in presentia mei notarij z testium, quia illud forte esset falsum. ¶ Op. ff. de vsufru. leg. l. si alij. Sol. in gl. z tene solutionem Ro. gl. quod ibi non constabat cõtra-
¶ Op. de omnibus legibus, que dicunt, quod res iudicata habetur pro veritate. Dicit gl. fallit in illis legibus, vt ibi vis sit in fictis, verum est, quod ibi scriptura preualet veritati, tamen non tradicit huic legi. Hec enim lex loquitur in contractibus, z in litigatorem in sententijs. si sententia daretur ficta. z hoc ageretur inter partes, z iudicem, sententia veritati non preiudicaret. ff. de
7 probatio. ¶ Quero qualiter probabitur ista fictio. Respon. si posset probari per testes adscriptos, qui interfuerunt contractus celebrati, hoc esset multum facile. Sed si tunc fuerunt adhibiti testes, qui ignorabant id, qd agebatur inter partes, ruto, quod si probaret per testes, quod in prefationibus, hoc in tractatu habito de contractu fiendo, hic in veritate agebatur quod esset pignus, puta si fieret instrumentum venditionis, quod

alijs testibus absq; lõgo interuallo, probaretur fictitium per illos testes, qui interfuerunt in tractatu. licet non in contractu. ff. de pac. Item quia. §. fi. & de verb. obl. l. Titia §. idem respondit.

ADDITIO.

¶ Ratione simulationis. Adde quando contractus potest dici simulatus per contrahentem. & vide per Barto. in l. filios. §. de his que in fraud. cred. & in l. sicut. §. superuacuum. quibus mo. pigno. vel hypo. per Joan. & Aler. de Imol. in l. nemo potest. ff. de leg. §. & per eundem Imol. in ca. ad nostram. de empt. & vend. & in ca. cum contingat. de iureiuran. & in dictis locis, etiam quando appositum fuisset iuramentum.

LEX II.

Cla. Quando simulatio adhibetur de persona ad personam, preualet veritas simulationi. hoc dicit.*

LEX III.

Emptione [a] contractus emptionis, intelligatur esse factus causa pignoris, mas rime quando apponitur pactum de retrouendendo. Ex. dictangin. Vide vt extra de pigno. cap. illo vos. de emptio. & vendit. cap. ad nostram.

ADDITIO.

a ALEX. P. PAV. P. ¶ Emptione. Vide que dixi in l. fin. C. de pact. pign.

¶ Emptione. Ite in ista lege est vna gl. singularis, quod contractus simulatus non firmatur iuramento. Idem Bart. in l. si quis pro eo. de fide instru. Pan. in c. ad nostram. de emptio. & vend. Bar. in consi. inci. quero dicit statutum Bald. & Ang. el. in l. fin. qui fisci. da. cogan. & Bal. hic in l. j. §. de oper. li. in rub. de iureiur. Ange. in l. j. de dote cau. non num. Imo. in l. nemo potest. de leg. j. in c. cum contingat. de iureiuran. Pau. consi. cclxxx. Si tamen esset iuratum et instrumento omnia in eo contenta esse vera, & attendere & obseruare non posset tunc dici quod sit simulatum. Ita Aler. in d. l. nemo potest. nisi prius peteretur absolutio a tali iuramento, vt ibi ipse intelligit, vide eundem consil. cxxxij. in ij. vol. & consil. xvij. in ij. vol. Item pro declaratione gl. vide concordan. per Jas. in l. cum ea. circa medium. C. de transactionib. vide & declara vt per eundem in Li. ad finem. ff. de iureiurando.

ALIA LECTVRA.

Emptione. In simulatione de cõtractu ad contractum preualet veritas. h. d. quero ad quid est hoc vtile. Respondeo, quia pignore percepto fructus extenuant debitum, vt j. ti. o. l. j. quod in emptione non est, querunt doctores, vtrum ex eo quod in contractu emptionis apponitur pactum de retrouendendo, presumatur contractus pignoris, de hoc habemus duas decretales extra de pign. c. alio vos. de empt. & vend. c. ad nostram. etc vt ibi.

LEX V.

* Falsum. Instrumentum etiam a subscribente potest dici falsum. hoc dicit. Facit l. ij. si quis alteri, vel sibi, & ista lex facit ad questionem de eo qui dedit notario existenti ad banchum quandam scripturam non veram vt eam mittat in quaterno, nunquid teneatur de falso. & ista lex tenet quod sic. & facit hec l. ad id quod dixi in l. ij quis obrepserit, ff. de falsis.*

a

ADDITIO.

¶ Si quis obrepserit. Adde Aler. de Imo. ibi, & in consil. xviij. iij. vol. & Bar. in consi. cxcij. incip. Tudertinus. in j. vol. & eundē Aler. in consil. lxx. & in consil. lxvij. eod. vol.

De commodato. Rubr. XXIII.

LEX I.

Aliquidem. Nota, quod quando quis suscipit periculum casus fortuiti in se, tenetur. De quo plene dicemus in l. sed & si quis. §. precium. h. in quis cautio. &c.

LEX II.

* Eum eum. Opp. in exceptione, reus debet probare, l. ij. & l. in exceptionibus. ff. de probat. sed hic reus in excipiendo dicit non esse finitū tempus, ergo ipse debet probare. Huius timore glo. vacillat. Tu dic quod qui agit actione ex contractu, debet probare substantialia contractus, sed qui agit commodati, ad hoc vt probet commodatum, debet probare rem commodatam ad vsum, certo tempore limitatum, alias non esset commodatum, sed precarium, vt no. ff. eo. Si quis in commodato. §. ideo. ideo hoc casu negans commodatum, debet probare ea, que commodato incumbunt.*

LEX III.

De restituendis. Qui commodat res causa pignoris, potest agere commodati, vt restituantur finito tempore pignoris. h. d. no. glos. que hic est. que tractat materiam qua actione debeat agi, quando commodatur res, vt pignoretur, & plenius quam alibi.*

LEX IIII.

1 ¶ Res cõmodata, quando possit retineri pretertu impẽsarum.
2 Si actione commodati petitur quantitas, an possit cum debito compensari.

a 1 b Pretertu. [a] Non eget summario. ¶ Opp. & vt detur quod † possit retineri. vt l. in rebus. §. possunt. ff. eo. Sol. Ibi propter impensas [b] retinetur r. & istam materiam quãdo retentioni sit locus. ponunt hic doct. & in l. si non sortem. §. si centum. ff. de cond. indebi. dic.

2 vt ibi. ¶ Querit glo. † quid si actione commodati petatur quantitas, vtrum possit cum debito compensari. /Glo. dicit quod sic. sive actio commodati detur ad interesse. sive ab initio commodata sit quantitas. & sic intellige l. fi. de compensa. Vide gl. istam que tenet quod quando pecunia debetur vt species, potest cõpensari. Contrarium notatur in l. cum fundus. §. seruum tuum imprudens. ff. si cer. pet. & ibi diri. Quatenus ad propositum dico quod contraria gloss. loquitur quando illa species petebatur rei vendicatione, hic quando petebatur actione personali. Ultramontani tenent simpli citer contra illam gl. Videbitis in d. l. fi. §. de compensationibus.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Pretertu. Circa istam legem finalem & circa materiam retẽtionis, vide omnino Romanum sing. cix. & que scripsi infra. ob chirog. pecu. in l. i.

b ¶ Propter impensas. Adde quod quando contra maritum, vel eius heredes agitur pro restitutione dotis, non potest fieri retentio pretertu erpensarum in re dotali factarum. l. vnica. §. taceat. ver. sed nec ob impensas. ff. de rei vxo. actio. & est speciale fauore dotis, secundum Ang. in l. j. ff. sol. ma.

De pignoratitia actione. Rub. XXIII.

LEX I.

4 ¶ Creditor an teneatur fructus conseruare, & vendere tempore caristie.

a Quod ex operis [a] Redit⁹, qui percipiuntur ex pignore, extenuãt debitum, & creditor tenetur si pignus per eum deterioretur. h. d. cum lege sequenti ¶ Nota quod fructus ex-

1 tenuant debitum. ¶ Secundo not. † quod creditor compẽsat sibi [b]

b fructus quos percipere potuit. ¶ Oppo. ad † primum, quod fructus non cõpensentur. de l. si conuenerit. ff. eo. So. Intelligunt doc. hic, quando fructus sunt consumpti. alias ipsi fructus essent pignoris, sicut ipsum predium. vt l. j. §. de pactis pign. & l. quamuis. j. in quibus. cau. pig. tacit. contraha. ¶ Sed iuxta hoc moueo dubium,

4 † vtrum creditor teneatur fructus conseruare, & vendere tempore caristie. Breuiter, quidam sunt fructus, qui debent vendi primo tempore, quia statim corrumpuntur. vt poma. & similia, & illa conseruari non debent, vt ff. vt in poss. leg. l. is cui. §. qui legatorum. Quidam sunt qui conseruari possunt, & illi sunt conseruandi, vt d. §. qui legatorum, non tamen tenetur eos conseruare vltra annum, vt l. fin. §. pen. ff. de requi. reis. Intra annum ergo alienet tempore competenti, ad modum diligentis patrisfamilias. & cum intra annum alienare teneatur, vt d. l. non est presumendum quod ea seruauerit de anno in annum, & sic fecerit contra id quod lex vult. argu. ff. pro socio l. merito.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Quod ex operis Vide Alexand. in consi. cxviij. volu. iij. Imo. consil. xvij. & ad hanc legem omnino videas Alexand. in consi. j. volu. ij.

b ¶ Compensat sibi fructus. Adde quod quãdo mulier ageret hypothecaria. constante matrimonio viro ad inopiam vergente, & fructus percipiat, quod non tenebitur compensare. & est in dote speciale contra Rap. in l. si constante in prin. ff. solu. ma. Item non extenuant sortem fructus, quando vir constante matri. percepit fructus ex re sibi pignorata pro dote per socerum. Casus est in ca. salubriter. & ibi Jo. & doc. extra de vsur. & per eundem habes alias duas limitationes ad istum text. & ad l. creditor. seq.

LEX II.

a Creditor. [a] Nota text. ibi, quos percipere debuit. quia probare quod percepit est difficile, sed probare quod percipere debuit, est facile, quia potest dici quod communi estimatione potuisset tantum locari, seu lucrari in anno. Tene menti. quia vtilia sunt.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Creditor. Istas, l. cū materia limita not. vt per Bar. in l. diuortio. ff. ob donationes. so. ma. Pro quibus facit qđ habetur in l. j. & ij. j. de pac. pig. Item & secundam regulam huius. l. limita, nisi dūs dominium directum in pignus accipiat ab habente vtile. Facit tex. in c. j. extra de feu. Et an idē iudicandū sit in emphyteuta, & vsurario. vide no. per Host. in summa de vsur. §. in aliquo. ver. Item fallit in no. casu. c. j. extra de vsur. in eo qui rem suā ab aliquo accepit, cum eam aliter recuperare non potuerit. Itē fallit in marito recipiente rem aliquā in pignus pro dote. c. salubriter. de vsu. Item fallit in eo qui in re pignorata laborānda gubernando labores, aut operas, adhibet qz isto casu fructus cū laboribus compensantur, secundū Hostien. in d. §. in aliquo. ver. iiij. & Jo. An. in c. conquestus de vsur. vide de materia in c. ad nostrā. de reb. ecc. nō alie. Item pōt limitari hec lex nisi iuratum esset de soluendo pecuniā creditori. nec in aliquo eum molestare. per tex. no. in c. ad nostram. de iureiu. & qđ no. Bar. in l. amplius. ff. rē ra. ha. & adde qđ no. Jmo. in l. j. §. per seruum. ff. de acq. pos. & materiam vide in c. ad nostram. de iureiu. & in c. conquestus. & in c. causam que. de pig. & in c. ex literis. de iureiu. quid autē in venditis in societate, an fructus cōputētur in sortem, vide Bal. in hac. l. & ad istam materiā vide que hic dixi post Bal. Et quando fructus extenuant sortē vide no. q. Bal. in rub. C. de contrah. emp. in xv. q. P. PAV. P. ¶ Creditor. ad apostillam precedētem ibi item fallit in eo, qui in re pignorata, adde Lo. consi. xix. in c. quidam nobil. vir. in vi. du. dum loquitur de recipiente castrum pignori cum pacto qđ fructus efficiantur sui, & debeāt custodire castrum, qz si expense ascendant tantū, quātum fructus, eos non computant in sortem. licet alias pactum de lucrando fructus rei pignorate non valeat, vt ibi per eum. Item circa apostil. quam ponit hic Alex. scilicet in habente directum dominiū, & accipiente pignus ab habēte vtile, &c. vide Ro. sing. cccxxv. inci. creditor. Item circa aliam limitationem, quam ponit etiam hic Alexā. de sustinente magnos labores in re pignorata. Adde etiam Ro. sing. dxlix. inci. regula est. Item vide aliam similem decisionem de procuratore, qui emit rem nomine domini, & soluit ipse procurator pretium, & postea res fuit sibi tradita, quam tanto tempore possidet qđ fructus ascendunt ad quantitatem pretij qđ tenetur tradere rem domino sine aliquo pretio. Habes in rub. ff. mand. Ad hoc Bar. Quid autem si fructus extarent, & creditor vellet restituere vide Jas. post alios in l. diuortio. §. ob don. sol. matri.

LEX III.

* PActum. Licet creditor posset vendere pignus ex pacto, non prohibetur debitor agere contra eum si male vendidit.*

LEX IIII.

* Jcreditor. Quis debeat probare casus fortuitos. Hl. ponit hic, & etiam hoc ponit gl. in l. si quis ex argentarijs. §. an vero nec heredi. ff de eden. & ibi dicemus.*

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Res dicitur amissa, quando facta diligenti inquisitione, recuperari non potest.

5 Manifeste probationes que dicantur.

7 Casus contingens circa personam probatur iuramento.

Jcreditor. Si pignus pereat absqz culpa creditoris, periculum est debitoris. h. d. cū l. seq. & l. si nulla, & l. pignus. ¶ No. qđ creditor debet probare casum, scz rem perditam. ¶ Not. qđ debet probare manifestis probationib. & sic non staretur iuramēto suo. ¶ No. qđ probata amissione, debitor debet probare culpā, vt innuit tex. ibi, sed si culpe reus deprehendat. q. d. creditor debet deprehendi reus culpe a debitore, & sic debitor debet probare culpam, qđ qualiter intelligatur, dicā. §. qz in glo. dubitatur de hoc. ¶ Pro declaranda lege ista, sunt examinānda duo. Primo, qz hic dicitur qđ creditor debet probare se perdidisse, qualiter probabit hoc? & de hoc nihil in gl. ¶ Secundo quis debet probare culpam
2 amissione probata. In gl. iunt opi. finaliter dicit † qđ qui culpā dicit, illam probet. Ita tenet hic, & Inst. quib. mo. re contrahi. obligatio. in fi. sed in l. si quis ex argentarijs. §. fi. ff. de edēdo, videtur dicere. qđ ante omnia debet ille, qui agit dolū probare, vel culpā, posteā reus probare casum. Doc. circa hoc parū dicunt. Breuiter ante omnia
3 est sciendū, qđ res † amissa dicitur, qñ adhibita diligenti
4 inquisitione recuperari non potest. Facit. ff. de peti. her. l. deperditum. ¶ † Nunc ad propositum, quandoqz rem amissam absqz culpa est causa defensionis, quandoqz est casus actionis. Primo casu aut probat res non peruenisse ad manus eius, qui conuenitur & hic ipse probat rē amissam eo ipso, qđ adhibita diligēti inquisitione eam non reperit, & se non reperire dicit, nisi per aduersarium probetur eius dolus, vel culpa, vt l. cum ita. §. species. de leg. ij. qđ no. ff. de proba. l. cū de lege. & j. iure delib. l. si. §. licentia dan. Adeoque apparet rem peruenisse ad manus eius, qui conuenitur tunc si dicit rem amissam. debet probare indubitanter, sed adtendum est, quod si ad illam rem restituendam tenebatur ex
obligatione, amissionem debet probare manifestis probationi-
dicam statim. Si vero tenebatur iudicis officio, potest per
mentum probare, vt supra de fid. instr. l. si. Que autem sint
nifeste probationes, dicam statim. ¶ Si vero rem amissam
causa actionis alicuius, ille debet probare, vt l. si quis ex
5 rijs. §. fin. ff. de eden. Quero que sunt † iste manifeste probat
Respondeo quidam sunt casus fortuiti multum patētes, vt
incursus hostium, & similia, & tūc nō est dubiū de probatione
dam sunt casus fortuiti, qui clandestine occurrunt, vt sunt fi
& in istis non est standum simplici assertioni conuenti, vel
infra eodem, sed debet probari aliis presumptionibus, vt
reperit ostium fractum, vel quod famulus aufugit, & similibus
hec l. non omnes. §. a barbaris. ff. de re mili. secūdum doctor.
diceretur manifesta probatio. Manifestum est enim quod ex
timis presumptionibus apparet, vt l. licet. ff. de legat. j. In eo
b dicit, euidens, & l. si quis locupler. ff. de ma. testamen. † Quero
probabit culpam. Veritas est ista, quidam sunt casus, qui
riter non euenient sine culpa, vt furtum, vt l. cum duo
damna. & ibi nota. ff. pro soci. Incendium, vt l. si ven
per. & commo. rei vend. l. iij. de offi. prefe. vig. Item fuga
hominum, qui custodiri debuerunt, vt l. si a bone fidei. de
in istis casibus non sufficit conuentum probare casum, m
illum sine sui culpa accidisse, vt l. si quis fundum. §. Impera
ca. Intellige enim ibi abigeos clam subripuisse, & ff. de cust.
§. eo. l. pig. & ibi statim dicam. Ratio, quia presumptio est com
qui dictum allegat. Quidam sunt casus, qui regulariter contin
sine culpa, vt incursus hostium, & latronum, impetus aquarum
rum animalium, & similia, vt no. in l. cum duobus. §. damna. ff. pro
soc. & probatur ff. de regu. iur. l. contractus. In istis sufficit com
to probare casum, qui dicit culpam, illam probet, quia presum
ptio est quod absque culpa acciderit. Ita debet intelligi hic cum
7 glo. hic posita. † Predicta, vera, † quando allegatur casus circa res
sed si allegaretur casus circa personas, puta impedimentum in
8 firmitatis, vel alterius casus, propter quod dico me non posse ve
nire, vel aliud facere, tunc dicit Gulielmus de Cu. considerata qua
litate persone, standum est iuramento suo, vt l. scire oportet. §. fi
cit. de exeu. tuto. infra de repu. & diuortijs. authen. hodie. Idem
detur tenere Specu. in titul. de appellatio. §. nunc breuiter vi
culo quid ergo.

LEX V.

a QDe fortuitis. a Creditor non tenetur
su, nisi sit actum. ¶
casus fortuitus est ille, cui resisti non potest, vt hic
tractus. de reg. iur.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Que fortuitis. Circa hanc l. quam Bar. no
& generaliter quando quis teneat de casu fortuito, vide que
in Bertac. in verbo, casus. & circa istam l. que vult quo dres
domino, adde etiam quod omne emolumentum superueniens
dit domino, vide Pau. consi. ccxviij. ad fi. Item limita istam
quando domino vtilitas spectaret, secus si vtilitas rei ad ali
ctaret in totum vel in partem, vide Jas. in l. si pascenda. C.
Item limita non procedere vbi aliquis remaneret dominus
quo iure speciali inducto in eius fauorem, vide Jas. in l. si pup
per glo. ibi si cert. pet.

LEX VI.

QCreditor tenetur de culpa adhibi
deteriorando rem pignoratam, a
prius recuperat. h. d.

LEX VIII.

PIgnus. No. hic maiorem, quam facit iste text
pnc. & est in barbara. ¶ Item no. q
dicit in horreis in quibus alij solebant vti. pro istis qui
ponum pecuniam penes campsores, penes quos solet depon
alios, vt excusentur.

ALIA LECTVRA.

* PIgnus *No. regulam, quod res pereat
est qui allegat rem amissam fuisse
bet probare quod culpa eius cesset, quod apparet
dum dicit, in horreis, quib. alij solebant publice
tio est q. casus in furto inducit in se culpā regulariter, secus in
gressura latronum, vt §. eo. l. que fortuitis. dixi in l. si creditor. §.

ADDITIO.

CLAV. DE SEISS. ☞Pignus. Regulã huius l. que habet, q̃ res perit domino suo, limita vt per gloss. quam ibi Ludo. dicit singular. & ibi etiam per Alex. in l. non omnis. §. j. ff. si cert. pet.

LEX IX.

☞Probare obligationem, & rem traditã loco pignoris, ad quid sit vtile.

Si debitor agit rei vendicatione contra creditorem, an tunc possit referri questio dominij.

NEc creditores. Titulus pignoris non est sufficiens ad prescriptionem, & exceptio pigno. excludit vendicantem iure dominij, & soluto debiti excludit vendicãtem per hypothecam. h. d. ☞No. quod titulus pignoris non est sufficiens ad prescriptionẽ. ☞No. quod successores vniuersales non possunt prescribere illud, quod non poterat prescribere defunctus. ☞No. etiam quod pignoratitia actio non prescribitur lõgo tempore, quia est actio personalis, & hoc pro prima parte. ☞Querit gl. quãdo nascatur pignoratitia, & quando possit prescribi iuri offerendi. Dic vt in ea. ☞Demo ad

a verã, vide intelligis. Quero, ad quid est vtile ☞ probare originem rei. Dicit glos. intellige hic originem, scilicet obligationem factam esse, & rem traditam esse loco pignoris. quod sufficit ad hoc. q̃ qui semel possedit, presumitur hodie possidere. not. quod dixi in l. siue possidetis. §. de prob. q̃ habuit causam ab actore. Istud dictum, licet sit verum in se, tamen non congruit huic litere, quia presupponit ter. pro constãti, quod aduersarius tenet rem, ergo aduersario tenente precario, si probarem originem rei, hoc est, rem obligatam tamen confiteor debitum, & sic creditor possidens non haberet necesse probare, cuius contrarium subdit ter. Alij dicunt, quod probare originem rei, sufficit ad hoc quod creditor possidens nõ prescribat, q̃ habet scientiam aliene rei. Certe hoc est etiam verum in se, sed huic litere non congruit, per rationem quam dixi. Alij, & ista optimo ponitur in gl. dicunt, quod hic vendicatur res pignoratitia actione. Certe nec hoc placet, quia tunc non haberet necesse creditor probare debitum. Unde potes eam legere sic, scilicet originem rei. hoc est, causam quare res ad te peruenit iure dominij, & tunc bene. Sine scrupulo procedit. Vel si volumus sustinere glo. & habemus vnum casum singularem & no. vt debitor, vel eius heres, agat pignoratitia, vel rei vendicatione dicens rem fuisse ipsi creditori obligatam, & traditam, nescit tamen pro quanta pecunia, sed paratus est soluere debitum quod ostenderit. Certe tunc creditor cogetur ad restitutionem rei. Principale est enim q̃ probem rem obligatam, & traditam, sed non pro quanto, quia testes non recordan-

b tur, & secundum hoc est hic casus not. ☞Circa vltimam partem huius l. quero, verum si agatur rei vendicatione cõtra creditorem, possit referre questionem dominij? Quidam quod non, glos. quod sic, & bene. Dic vt. ff. commo. l. ita vt si fur. Vel pone casum, quod dicebat aliquis se pignorasse fundum, spe future numerationis, quo casu debet creditor probare debitum, hoc est, pecuniam numeratam, vt j. si pig. conuen. nu. se non fa. l. j. & j. de non nu. pe. l. j.

LEX X.

PIgnoris. Debitor repetit a creditore pignus per hanc actionem. Item creditor non potest pignus occupare sua authoritate, absq; pacto, vel iudice. h. d. ☞No. quod ex pacto licet alicui rem debitoris capere sua authoritate alias non videbitis. j. de pign. l creditores. ☞Oppo. gl. de dam. infec. l. vtrique. Sol. vt in ea.

LEX XI.

a Quominus. a Soluto debito repetitur pignus, non obstante prescriptione longi temporis.

ADDITIO.

a POMA. ☞Quo minus. Not. facientem consueta fieri, excusari a culpa. Et videas idem econtra, quod qui non facit consueta fieri, incurrit culpam. ita Aret. consi. xxxviij. & vide Alex. consi. ciij. vol. ij.

De exercitoria, vel institoria actione. Rub. XXV.

LEX I.

SEruus. Si seruus contrahat in negotiatione permissa obligat dominum institoria, alias peculio vel de in rem verso. ☞Quero, quomodo probabitur nullam rem mutuam esse acceptam. Dic vt in gl. & plene in l. j. §. non autem, & l. si. ff. de exercitoria.

LEX V.

IMutuam. Prepositus ad vnum actum, obligat dominum vtili institoria. h. d. cum l. seq.

Quod cum eo, qui in aliena est potestate. Rub. XXVI.

LEX I.

1 ☞PAter consentiens contractui filij, quando insolidum obligetur.

CUm filiusfa. Pater pro filio tutore non tenetur, nisi de peculio, vel de in rem verso, nisi cõsenserit, vel eum de curionem creari permiserit. h. d. ☞Opp. ff. de tut. l. si filius. Sol. dicit gl. no. Aut filius datur tutor in testamento, & pater non tenetur, nisi de peculio, siue consentiat, siue non, vt in l. Lucius Titius Caium Seium. ff. de admi. tut. Aut datur a iudice, & pater non consentit, & non tenetur

1 insolidum. d. l. si filius. No. quod licet pater consentiat contractui filij, non per hoc insolidum obligatur. vt ff. quod iussu. l. j. §. j. Breui ter istam materiam ego posui in l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. so. mat. Quantum ad propositum dic, quod quidam sunt actus vel contractus, qui pertinent ad nos, tunc consensus, seu voluntas nostra inducit mandatum seu ratihabitionem, vt l. j. in prin. ff. man. & l. qui patitur. eo. ti. Si vero ad nos non pertinet, tunc si quidem ille, qui consentit, poterat cogi consentire, & se obligare, cuius consentit, se obligat, vt l. si filius. de tute, & l. fi. de suspec. tut. l. si quis inter. §. imper. ff. de excu. tut. Aut non poterat cogi consentire, vel se obligare, & tunc consentiendo non obligatur. l. Lucius. ff. de admi. tuto. ibi enim erat datus tutor in testamento, & ideo non cogebatur fideiubere, nec pater cogebatur se pro eo obligare. Idem si poterat cogi consentire tunc non obligatur, vt l. cum non solum. §.

2 necessitate. C. de bo. que li. ☞Opp. & videtur quod pater, qui consentit decurionatui, non obligetur priuatis, sed solum reipublice vt l. j. in fi. de mag. conue. Sol. quando pater consentit decurionatui, obligatur Reipublice, & obligatur pro officio quod ipsi filio datur, dico ea actione, que oritur ex ipso officio, & ex ea administratione, vt hic: non si oriatur ex aliquo particulari actu, vel delicto

3 commisso in officio, vt l. contraria. ☞Ultimo not. per hac l. quod ista nomina de peculio, de in rem verso, quod iussu, & similia, non sunt nomina actionum, sed sunt adiectiones. quod apparet hic dũ dicit, tutele vel negotiorum, &c. Facit ff. de pec. l. iij. §. qui congruit, in prin. & l. si filius. in fi. de in rem verso, de exerc. l. si tamen plures. §. fi. de instit. l. cuicunq; §. non tamen.

LEX II.

*LIus. Filius sui iuris effectus, non tenetur ex antegesto nisi inquantum facere potest, si paternã hereditatẽ non habet. h. d. Quere in gl. & expone ibi pro prij edicti interpretatiõe, &c. & per edictum quod cum eo quod est factum ad interpretationem & limitationem edicti de cadimi. ad est. per quod actio in filium restituebatur insolidum, quia per mutationem status erat liberatus. Querit gl. quomodo intelligatur inquantum facere potest. Dic vt in ea. Non sunt hic alia. *

LEX III.

ETiam. Actio de in rem verso, cõpetit ex eo quod versum est, nec aliter voluntas domini requiritur. hoc dicit. Bl. colligit differentiam esse inter iussum & mandatum. Dic vt in ea.

LEX IIII.

*SEx contractu. Qui contrahit, vt nũcius non obligatur. h. d.

LEX V.

NUlla res. Filiusfamilias potest fideiubendo obligari, & patrem obligat de peculio. h. d. Bl. primo no. hic differentiam inter filiumfamilias, & seruum in contrahendo. Secundo ponit lect. super secundo responso. Tu tene primam. vide gl. & no.

LEX VI.

SI seruus. No. ex hac l. & ex eo quod dicitur in glo. quod qui locat rem tuam te inuito, & ignorante, tibi non preiudicat quin conductorem possis tua authoritate repellere.

ALIA LECTVRA.

SI seruus. Dominus potest sua authoritate repellere inquilinum qui cum seruo non habente mandatum contraxerat. Tene menti casum istum pro locationibus factis ab his, qui mandatum non habent, vt possit expelli inquilinus, vel colon[us] a domino propria authoritate. ☞Opp. vt in gl. & tene duas vltimas solutiones.

LEX VII.

SI qui seruo. Hec est bona l. no. istud, quia notabile de eo qui mutuat factori alterius, de quo per gl. magnam in l. si pupilli. §. j. ff. de nego. gest. & per

a Lyn. [a] hic.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Et per Ly.in l.si credito.ℨ.si tut.vel cur.late per Bar. post gl.in l.si pupilli.ſ.j.de neg.gest.

ALIA LECTVRA.

1 ☞Gestum nomine meo ignorante eo cum quo geritur, possum habere ratum.

2 Ex contractu gesto per alium nomine meo.quando tenear.

EJqui. Duas partes habet. Prima in seruo. Secunda in libero. Secunda ibi alioquin. ℨ ista secunda pars est singularis, Breuiter hoc intēdit. Actio de peculio.competit durante potestate,ℨ ea finita intra annum. Item ex contractu liberi nego.gest.tenetur dominus si in rem suam vertat, vel ratum habeat. h.d. ¶Ad primam partem op.de.l.j.ſ.annus.ff.quādo actio de peculio est anna.Sol. vt in gl. ¶Venio ad vltimam partem,ℨ primo quero,dicitur hic, cum libero rē agente,ℨc.de quo loquitur.Dicit gl. intellige de procuratore.gestore, tutore, vel curatore. Inquantum dicit de gestore,dicit verum,ℨ est no.ℨ singulare,ℨ intelligit gl.in l.item si cū putauī.alias.l.si pupilli.ſ.j.de neg.gest. Inquantum dicit de procuratore,verum dicit in se,tamen non congruit litere,quia tunc ratihabitio nō requiritur,quod hic dicitur in litera. ¶Op.ℨ.si tutor vel curator interue.l.si creditor.ℨ si cer.pet.l.eum qui.Sol.dicit glo.illa secundum istam,quia nō tenetur dominus,nisi in duobus casibus hic expressis,postea glo.in fin.solvit aliter,ℨ illa est vera,secundum Pet.in contrarijs qui contrarit cum gestore,habuit respectum ad personam gestoris,vt text.dicit,tamen de domino nil fuit dictum, nec sic.necnon,ℨ tunc tenetur in duob.casib,hic expressis,est no.casus. ¶Opp.ℨ videtur quod dominus possit habere ratum quod suo nomine non est gestum, vt l.item si cum putauī.alias l.si pupilli.ſ.sed si ego.ff.de neg.gest. Sol. Dicit † gl.no.licet non fuerit gestū nomine domini a mutuāte,gestū fuit tū ab ipso recipiēte,ℨ ideo potest ratum habere.no.ter,ℨ gl.istam. ¶Ultimo glo.remittit ad no. in l. eum qui.ℨ.si cer.pet.sed in l.eum qui.nil dicit,sed se remittit ad no.in l.item si cum putauī.alias.l.si pupilli.ſ.j.de neg.gest. Sed qr ibi elapso anno non examinauī,ideo dic, † Aut quis contrahit cū tut.vel cur.ℨ dic vt l.post mortem.ff. quando ex fac. tut. Aut quis contrahit cum procuratore.ℨ dic vt l.si literas.j.man. Quandoqz quis contrahit cum eo,qui nullum habet mandatum,ℨ ista est secunda materia nostre l.quo casu dic. Aut quis contrahit cum alio quo penitus extraneo.non gerente negotia alterius, tunc ille,ad quem pecunia aduenit nullo modo tenetur,vt l.non aduersus.ℨ.si cer.pe. Aut quis contrahit cum negotiorum gestore alicuius sine mandato,ℨ tunc aut contrahit cum eo contemplatione serui tantum,ita quod non domini,ℨ tunc ipse tenetur,non dominus, vt ℨ. si tutor vel curator interue.l.si creditor.ℨ d.l.eum qui.ℨ.si cer.pet.ℨ hoc no.in fi.gl. Aut contraxit cum eo, contemplatione domini ita quod non gestoris,ℨ tūc videor gerere negotiorum gestorū actione,si negotium est gestum vtiliter,vt l.que vtiliter.ſ.sed an vltro.ff. de neg.gest.ℨ item si cum putauī.alias.l.si pupilli.ſ.j.eo.ti. Aut cō tracti contemplatione vtriusqz,ℨ vterqz tenetur,argu.d.l.item si cū putauī.alias.l.si pupilli.ſ.j. Aut contrari cum gestore contemplatione sui,de domino autem nihil agitatum fuit, tunc dominus regulariter non tenetur.nisi in duob.casib.hic expressis.Et predicta forte vera sunt in eo,qui gerit negotia absentis, sed in eo qui gerit negotia domini.vel scholaris.eo presente, vel patiente, tunc tenetur dominus institoria, si accepit in eam causam, quam dominus sibi erat solitus committere,vt l.si.ff.quod cum eo.

LEX VIII.

2 ☞Actio mandati,cum actione quod iussu quando concurrat.

* 1 2 SJmandator. Pater † tenetur pro filio insolidum, si mandauit, iussit vel fideiussit. h. d. ¶Not.tres casus,qꝫ in summario dicit,vt gl.dicit. ¶Quero,† vtrum concurrat actio mandati,cum actione qꝫ iussu, Glo. hic recitat vno modo.alio modo recitat ff.quod iussu.l.j.ſ.j. ℨ ista tene mēti.*

LEX IX.

* SJeralio. Filius sui iuris effectus, ex ante gesto vtili contractu tenetur insolidum,si patris est heres,alias inquantum facere potest.h.d.*

LEX XI.

* Amancilla. Ex contractu habito cum serua, non tenetur dominus, nisi quatenus peculium est locupletatum.h.d. Vide gl.que est hic, que ponit tres casus, in quibus actio de peculio datur inquātum est locupletatum peculium.*

LEX XII.

* Dominum. Ex contractu serui tenetur dominus de peculio,ℨ de in rē verso,ℨ est natiua, ℨ non datiua, quod plene dixi in l.frater a fratre.in j.glo.inag.ff.de conat.inde,ℨ ibi dixi tenendo quod sit natiua,non datiua.contra Ly.hic.*

LEX XIII.

3 ☞Mandatum generale quando sufficiat ad actionem quod sit,ℨ quando non.

a DOminos. ª Ista est bona lex. Dominus mus casus istius l.not.sunt. C de mutuāda pecunia incerta,quod ita obligatur 1 gl.super verbo mentiatur. Ex quo nota,* si mandans,sicut si mādaret de pecunia certa. ¶No.secundo † quod litere commendatorie non obligant, vt hic, Idem habetur vero non remunerandi.ſ.cum quidam.ff. mand.de quo plene in l.Lucius.ff.de fideiu.no.bene hunc vltimum,ℨ primū ca

ADDITIO.

a ALEX. ¶Dominos.vide Bar.ℨ que ibi dixi post eum in l. cius Titius.ff.de fideiuss.

ALIA LECTVRA.

DOminos. Dominus obligatur quod si specialiter mandauit,secus neraliter, vel literas commendatarias misit, tunc tum de peculio obligatur.h.d. ¶No.quod litere- a mendatorie non debent trahi ad hoc,quod pecunia mutuata vero non remunerandi.ſ.cum quidam.ff.man Secūdo † generale mandatum non sufficit ad actionem quod iussu dicit gl.expone hic specialiter,id est,expressum.sufficit tacite neraliter exprimatur. ¶Opp.contra hoc de eo quod d lege de procuratore generali.Sol.intelligit generali de ea ram non habet,alias secus, Idem si dictum esset per dom haberet ratum quodcunqꝫ gestum esset, vt l.j.ſ.j. quod iussu quiritur enim quod dominus sciat speciem contractus, vnde est necesse,quod iubeam seruo quod cōtrahat cum Titio,fi ficit quod iubeam ei quod emat.non dico a quo,ℨ quam rem, sufficit ad actionem quod iussu.d.l.j.ſ. quod iussu. Sed si facta eum procuratorem generalem omnium bonorum meorum,qui tumcunqꝫ haberet liberam,quia non exprimo speciem cōtractus non haberet locum quod iussu,quod hic etiam probatur in institoria ℨ exercitoria actione,in quibus licet seruus volente domino cō trahat,tamen competit institoria,ℨ non quod iussu,quia certa spēcies contractus non esset demandata. ¶Ultimo tene menti illam 4 expositionē specialiter,id est expressim,quia † expresse dicitur illud quod specialiter exprimitur de quo in l.Lucius.ff.de vulg.ℨ pupi

ADDITIO

a Litere.Et quod litere commendatitie non obligent, adde Spe tit.de cle.pereg.ſ.j.ℨ gl.in cle.j.de iure patro,ℨ Bald.in l.si iures j.man.Barto.ℨ ibi Alex.in l.Lucius Titius.ff.de fide.

Per quas personas nobis acquiratur. Rub. XXVII.

LEX I.

1 ☞Possessio,ℨ dominū quando queratur per procurato numero 2.

a EXcepta. ª Secundum veram lec.breuiter cit.) Per liberam personam ac tur nobis possessio. non dominium actu ciuili 1 ueniente.h.d. ¶† Op.ℨ videtur quod possessio minium queratur per procuratorem,vt ſ. de ac poss.l.per procuratorem.Hic autem dicitur q̄ sola possessio q tur quare male. Sol. vt in prima glo. ¶Contra hoc oppo ctum legis commissorie transfertur dominium ipso iure, ergo pactum procuratoris queritur dominuꝫ domino,cuius cō hic dicitur.Bl.videtur dicere quod hic p procuratorē non q tur actio personalis, sed dominium bene transfertur. sic loqu contrarium.Doct.nostri dicunt,ℨ bene,quod tūc est verum, q possessio,ℨ dominium,queruntur per procuratorem, quando tur per actum naturalem, vt per traditionem possessionis, per actum ciuilem,vt per pactum legis commissorie vel addi nis in diem,est vt casus hic.Et probatur hec distin.ff. de acqui b do.l.ea que ciuiliter,ℨ dixi plene in l.qui mihi donatum.b ff de

ADDITIONES.

a ALEX.¶Excepta.De intellectu huius legis vide plene per ſ post Bar.in l.stipulatio ista.ſ.si stipuler.ℨ ſ.si quis.de ver.obli

b ALEX. ¶Mihi donatum. Et ibi dixi in l. qui mihi donatum fi.ℨ Bald.hic contra.

ALIA LECTVRA.

EXcepta. Per liberam personā potest nobis acq possessio, ℨ quod causatur ab ea qui ad quisitionem naturalem, secus si per ciuilem. h.d. dum veram lecturam. ¶Oppomitur. ex pacto legis comm transfertur dominium ipso iure,ſ.de pactis inter emp.ℨ ven. missorie.sed dominium potest queri per procuratorem,ergo do nus hic potest agere ex isto pacto. Huius timore dicunt qui

quod dominus non potest agere personali actione, sed bene rei vendicatione. Tu dic secundum Woder. quod ista lex declaratur per lea que similiter. de acqui. re do. Nam ea que acquiruntur per actum naturalem, acquiruntur nobis per liberam personam, secus in his, que acquiruntur per actum ciuilem. Ita hic quando dominus non queritur per actum naturalem, hoc est per traditionem possessionis, tūc per liberam personam nobis queritur. vt in princ. huius legis, sed quando per actum ciuilem, vt per pactum legis commissorie non queritur nobis, vt in secundo responso. ¶ Opp. ff. de usuris. Si quis solutioni. §. mora. Dicunt quidam, non queritur dominio directo iure, sed de equitate. Sed tu dic quod regulariter non queritur. Fallit in casibus, qui ponūtur Insti. de inuti. sti. §. si quis alii. tanquā in l. multum. §. si quis alte. vel sibi. ¶ Quero quomodo fiat hic conceptū pactū quidā dicunt, in personā domini, quod est falsum, vt l. eum qui. §. si actori. de cōst. pec. Notatur in l. stipulatio ista. §. si quis insulam. de ver. obl. Dic ergo quod fuit cōceptum in personā procuratoris. ¶ Quero, que est differētia inter dominiū & obligationē. Bl. dicit, quia iura incorporalia sunt ita infra ossibus quod separari non possunt. Tu dic quod ratio est ea que ponitur in lea que similiter. de acqui. re do.

LEX II.

a * **Cum per liberam.** *a Cum per liberā personam queritur nobis actio principalis, queritur etiam accessoria, hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Cum per liberam. Adde l. si. §. si. secūdum intellectum Bart. ff. de dona.

* CLAV. DESEISS. ¶ Cum per liberam. Ad intellectum huius l. vnde Bar. in l. stipulatio ista. §. si stipuler. & ibi doct. ff. de verb. oblig. cū remissionibus ibi datis per Alex. & per eundem in l. si ita stipulatus. §. Chrisogonus. eod. tit.

LEX III.

Si duo vel plures. Hec l. dicit breuiter. Simplici iussui preualet nominatio, sed iussus specialis preualet nominationi.

---

a Ad senatusc. Macedonia.[a] Rubr. XXVIII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Macedonianum. An filiusfamilias possit mutuo accipere quando pater est furiosus, vide Areti. in l. cum heres. in prin. de acqui. here. An autem filiusfamilias sit tutus in foro conscientie, vide Panor. in c. nouit. extra de iudic. Item circa l. Macedoniani q pater tenetur emere libros filio studenti, vide Paul. de Cast. cons. clxxviij. Bart. in l. fi. C. de silentia. lib. xij.

LEX I.

Si filiusfa. cum in potestate. Nota hanc legem quod non valet mutuum, si simpliciter credebat filium familias, nisi ductus iustis rationibus credat, &c.

ALIA LECTVRA.

a ¶ Filiusfamilias asserens se emancipatum a patre, perdit beneficium Macedoniani.

b Credens assertioni aduersarij, quando excusetur.

Si filiusfa. [a] Si filiusfamilias se patrem famil. dixerit, hoc dicit. ¶ Nō. quod per hanc legem sepe apponunt notarij in contractibus clausulam, talis asserens se emancipatum a suo patre. & per hoc perdit beneficiū [b] Macedoniani. ¶ Secundo nō. quod propter mendacium quis punitur. ¶ Querit gl. quomodo possum ostendere credidisse non vana simplicitate ductus. Respondet, eo ipso quod contrarium nō probatur. Vide gl. & nō. per hoc quod iusta causa est, si quis dicat se credidisse assertioni adhesisse. Ad idem. ff. quando actio de peculio est annalis. l. j. §. quesitū, alias est l. ij. ¶ Sed quero, qualiter poterit probari contrarium, vt quod ipse sciebat sic nō esse. Dic quod multi modi esse possunt, inter quos est, si erat ita coniuncta persona, quod verisimiliter ignorare non deberet, vt l. de tutela. ff. de in integrum restit.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Si filiusfamilias. Istam regulā huius legis, quod ratihabitio equiparatur mandato, limita singulariter vt non habeat locum in statutis, nam statutum puniens mandantē non habet locum in ratum habente, Bal. in c. ex huiusmodi. extra de prosc. ad idem quod voluit Bal. in l. obseruationē. §. fi. ff. de offi. proconsul. vbi dicit quod stante statuto quod matrimonium non possit probari, nisi per instrumentum. non habet locum in ratum habente. Aduerte tamen quod libellus de mandato in ratihabitione locum obtinebit d. Ant. in c. attestationes. extra de desp. impu. Item alio modo limita vt per Alex. in l. si pecuniam. C. de neg. ge. Item nota, quod ratihabitio non trahitur retro, nisi ad id quod a principio erat inualidum. Bl. no. in l. Julianus ait. ff. qui satisd. co. Item limita vt per Alex. consi. ccccxcj. Item an & quando actus nullus possit ratificari, vide Ro. consi. liij. & consi. cccxl. Item limita vt per Fel. in c. nonnulli. extra de rescri. Item no. quod ratihabitio non equiparatur mandato, vbi pro forma requiritur consensus & authoritas alicuius, alias si etiam esset dictum quod nō possit ali quid fieri sine expressa licentia alicuius, sufficit quod ille postea ratum habeat. Vide Com. cons. clxxviij. in ij. dubio. inci. thesaurarius. Item equiparatur mādato priuato, nō publico, nec in his que sunt authoritatis, vide Fel. in c. prudentiam. in prin. extra de offi. dele. Item pro limitatione ad regulam, vide per Fel. in c. sicut tuis. extra de minō. Vide tres limitationes per Alex. consi. lxxviij. in v. vol. Item quod non trahatur retro, quando quis ratificat actum qui non fuit gestus nomine suo nec in preiudicium tertij, vide Imolam in l. si homines. §. si fideiussor. ff. de sol. Item sicut ratihabitio trahitur retro, & mandato comparatur, eodem modo reprobatio actus trahitur retro, & prohibitioni a principio comparatur. vide Bar. in l. Pomponius. la j. ff. de neg. gest.

b ¶ Beneficium Macedoniani. Adde Bald. in l. ij. §. si aduer. rem iud. vbi dicit hoc verum si gessit se pro libero per x. annos. & refert, & sequitur Alex. de Imol. in l. j. §. si quis patrem. ff. eo. ti. in apostil. ad Bartol.

LEX II.

1 ☞ Testis deponens super publica voce, & fama, si dicat se scire, quia sic dicitur, non probat.

* **Senodoxus.** Exceptio senatusc̄ōsulti cessat in quinq; casib⁹ hic expressis. h. d. ¶ Quero, testis interrogatus si de hoc est publica

1 fama & vox, dicit quod sic. interrogatus quomodo sciret, dicit quod sic publice dicitur, vtrum probet. Dic videtur text. quod sic. In contrarium est veritas quia potest publice dici per vnum. ergo ratio ista non probat, vt l. non nudis. & l. non epistolis. §. de prob. non obstat hic tex. quia hic ponitur iuris ministerium, vnde ad probādum illud quia sic publice dicitur, requiritur quod ea que agebat, que contrahebat publice, vt sic videatur ab omnibus, vt §. eo. l. iij. *

LEX III.

Si filiusfa. aliquid. Ratihabitio retrotrahitur & mandato comparatur. h. d.

ALIA LECTVRA.

Si fiusfa. aliquid. Origo actionis inspicitur facti ratio non mutatur. h. d. ¶ Op. gl. de l. licet. §. sed si filius. & §. seq. ff. de pec. Bl. nō soluit. Tu dic, quod hic ex mutatione tituli non contingit mutatio rationis, secus in l. cōtraria. ¶ Ista lex facit ad questionem, si ego emerem, & feciſti refutationem de pretio, deinde istud statim promisi ex alia causa, quod non debeat solui, nisi vna gabella.

LEX IIII.

* **Si permittente.** Voluntas partis tollit exceptionem Macedoniani, contra personalem, & hypothecariam. h. d. *

LEX V.

1 ☞ Pater quando teneatur emere libros filio studenti.

* **Macedoniani.** In mutuo ad vsus necessarios cessat Macedonianū: & actio de peculio finita patria potestate est annalis, actio quod iussu perpetua. h. d. ¶ Op. hec lex videtur sibi contrariari. in principio innuit patrem teneri in solidum, in secūdo respōso ipsum teneri de peculio. Sol. dicit gl. Aut quis expēdit pro filio in talē causam, quā pater habet necesse facere, vt emere filio libros postquā misit eum ad studiū, & loquitur istud principiū, alias secus, & ita loquitur secundū responsum. ¶ Nō. gl. que

1 innuit qō ex quo pater mittit filiū ad studium, pater habet necesse emere libros. In contrarium videtur quod hoc procedat ex mera voluntate, vt l. que pater. ff. famil. ercis. Puto quod quedam est disciplina cōmunis, vt quis addiscat legere, & scribere, & ad istud pater tenetur, vt l. qui filiū. ff. vbi pup. educa. debe. Quedam est disciplina, nō cōmunis, vt addiscat leges, vel alias scientias, & ad istud nō tenetur pater. d. l. que pater. Hec obstat glo. ista, q; intelligo, qō pater habeat necesse emere libros, stante illa voluntate qō studeat cum fine libris studere non possit. nam si vellet mutare voluntatem, posset. Dic vt ff. famil. erci. l. si filia. §. idem. Ultimo materiam huius legis declarat gl. in l. sed Julianus. §. quod. ff. eo. *

LEX VI.

1 Filij appellatione facta a lege venit nepos ex interpretatione extensiua.

Si filius tuus. Hec exceptio tuetur patrem conuentum actione de pecu-
1 lio. Item appellatio † filij facta a lege porrigitur ad nepotes.h.d. Simile habes in l.filium habeo.ff.eo. Et aduerte, quia lex dicit,porrigitur,quasi dicat quod hoc est ex interpretatione,extensiua, non quod comprehendatur ex propria significatione. Dixi in l.liberorum.ff.de verb.sig.z ff.de libe.z posthu.l.Gallus.§.j.

LEX VII.

1 Ratihabitio retro trahitur,z mandato comparatur.
2 Artifex accipiens pecuniam mutuo,in dubio videtur accipere occasione sue artis.
3 Si paterfamilias accipiens pecuniam mutuo,quando in dubio videatur accepisse pro familia nutrienda,z num.7.z num.8.

Si filiussa.citra patris. Ratihabitio sequens sicut voluntas precedens,impedit exceptionē Macedoniani. Item presumitur,militem mutuum,q accepit, in causa
1 militie accipere.h.d. ¶ No.ratihabitionem retro trahi,z mandato equiparari.Contra de acqui.here.l.si quis mihi bona.§.iussum. sol.breuiter vt intelligas ll.in gl.alle. Quandoque consensus alicuius requiritur certo tempore limitato,z tunc ratihabitio sequens nil operatur.d.§.iussum.z l.obligari.§.tutor.ff.de auth.tut.z l.quid ergo.in prin.ff.de his qui no.infa.Quandoque consensus alicuius requiritur certus,intra certum tempus,z tunc ratihabitio sequēs sufficit,dum tamen adueniat intra illud tempus, vt d.l.bonorum. rem ra.ha.z l.j.de appel.reci. Quandoque consensus alicuius requiritur nullo tempore limitato, tunc habent locum ratihabitionem retro trahi.z mandato comparari.de qua per Dy.in c.ratihabitio.de reg.iur.in vj. Multa dixi in d.l.bonorū.rem ra.ha. ¶ Quero,an pater possit habere ratum inuito filio.Dic vt in glo. ¶ Ve-
2 nio ad ſi.ex quo nota antequam intrem gl. † quod ſi artifex accipit pecuniam mutuo in dubio videtur accipere causa artis sue.quod
3 est multum not. ¶ Item facit,paterfam.† accipit pecuniā mutuo, postea reperitur emere frumenta pro nutrienda familia sua,quod
a in dubio[3] videtur recepisse mutuū pro illa emptione facienda. Ad
4 hoc optime j.de pig.l.ſi.z ibi dicam aliquid. ¶ Querit gl.vtrū † exceptioni Macedoniani possit renunciari. Et determinat q non, quando exceptio non inducitur principaliter in fauorem alicuius, sed in alicuius odium non potest ei renunciari, z ideo exceptioni excommunica. vel banni, renunciari non posset, z similium. Item
5 aduerte, † quia gloss.loquitur multum obscure,inquit enim,an ipse filius posset renunciare,nam ipse idem factus sui iuris renunciare posset,vt l.ij.§.eod.Item z pater eius potest renunciare,vt hac l.z §.l.prox.

ADDITIO.

a ¶ Quod in dubio. Adde Alex.de Imo.in consi.xlvj.circa fin.in v. vol.z pro hoc facit.q quando res geritur,vel actus factus reperitur,in dubio presumitur factus secundū consuetudinem.l.vel vniuersorum.ff.de pig.acti.z l.quod ſi nolit.§.qz assidua.ff.de edil.edic.

§. Sinautem miles. In filio militante cessat senatusconsultum Ma-
6 cedonianum. ¶ Not.hunc finem valde,z facit † ad hoc in dubio,q
a quando scholaris acceperit pecuniam,videtur eam expendisse[a] in causas scholasticas necessarias. Et per hoc possumus dicere q quando pater accepit pecuniam mutuo tempore charistie, quod in dubio presumatur expendisse in alimentis sue familie,z suis. ¶ Et quod in dubio ſi aliquid emit pro se, vel pro suis, intelligatur illam pecuniam in illam causam expendisse, ar.optimum, imo quasi casus.j.de pig.l.ſi.in prin.ze.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Expendisse. Modum probandi pecuniam, in talem causam expensam,vide que no.Bar.in l.que sub condi.ff.de condi. insti.z quod ipse no.in l.ſi.C.de iur.delib.z dictum Bart.hic alegat Bal.in l.Macedoniani,§.eo.per istum. §. quod mater non presumitur expendisse pecunias mutuatas in mercimonijs. z in mercatore.filiofa.cessat hoc senatusconsultum,secundum Bal.ibi.z vide Bald. ibi ſi statutum dicit quod non possit contrahi cum filiosa, nisi sit mercatoi.pone quod mercatur. z non contrahit in causa mercantie,z ad Bar.hic adde que no.Bar.in l.ſi predium.j.de pred.min. Bart.in l.ſi ventri.§.ſi.de priuileg.cred. ¶ ADDE Qualiter probetur,quod pecunia fuerit expēsa in causa in qua fuit recepta Pe. de anc.consi.vlt.z inquantum in apostilla ponitur de statuto quod non possit contrahi cum filiofami.nisi in causa mercantie,vide Pe. de Ancha.consil.cccc.

a Ad senatusconsultum Velleia. Rubr. XXIX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Velleianum. Circa hanc materiam Velleiani vi. Roma.singulari ccerriij.incip.tu say.vbi ponit an ſi conferun lierem indemnem,tūc iuuetur Velleiano. Item non procedit pobitio Velleiani quando in causa sua intercedit. Vide eremplū tertum,z ibi Jas.in l.de die.§.j.ff.qui satisf.cog. An autem possit nunciare Velleiano,z an credatur notario dicēti se certiorasse lierem, vide ad Bart.in l.ſi.ff.eo. Item an valeat renunciatio, requiratur certioratio, vide Alex.in l.in repudianda.ff.de acq.

LEX I.

Mulieribus. Ad euidētiam totius ti-
a tulj debes scire quod senatus Velleianum habet[a] tria remedia. Unum remedium exclusorium, per q mulieres intercedentes ab obligationibus eximuntur. Aliud est remedium restitutorium, per quod mulier subducta de medio restituitur in veterem debitorem. Tertium remedium est mixtum, per quod actio instituitur de nouo in eum, qui debebat debitori, pro quo mulier obligationem suscepit. De primo dicit quartum,scilicet repetitorium.

ALIA LECTVRA.

2 In contrahente cum muliere,an requiratur scientia.
3 Statutum puniens contrahentem cum forensi, an requirat scientiam.
4 Velleiano renunciatur,z quot remedia habeat.

Mulieribus. Mulieribus intercedentibus,non-
1 donantib. succurritur Velleiano. †h.d. ¶ Ex hoc prin.cum dua.glo.hic posita no.quinque
2 modos intercedendi,vide ter.z gl. ¶ Secundo not.q † requiritur scientia eius,qui cum muliere cōtrarit. Ad istud op.de l.vir vroti. circa princ.ff.eod.Huius timore glo.hic distinguit,vide eam.Et in istis duobus vltimis,scilicet quando vterque ignorat, vel quando mulier scit, z creditor ignorat, intellige ſi creditori potest aliquid imputari,quia magis solicitus esse debuit.d.l.vir vroti.in prin.Et
3 no materiam † istam ad infinita. dicit statutum, ſi quis contrahit
4 cum forensi,certe debet intelligi de eo qui scit,vel scire debet scire trahere cum forensi,facit.§.tit.j.l.j. ¶ Querit gl. † vtrum Velleianus possit renunciari,z determinat quod sic,dicam in l.ſi.j.eo.

LEX II.

Frustra. Velleianum non subuenit mulieri, q
-obligat principaliter, vel in effectu.

LEX III.

Si cum ipse. Mater intercedens pro filio
-uatur Velleiano, siue se, siue suas obliget, pro alio non,cum pecuniam soluit ab alio hoc dicit.Bto.opponit z soluit.

LEX V.

1 Patiens rem suam obligari,quando videatur consentire.

Si sine. Tres casus ponit.Primo quādo consentit. Secundo quādo consentit. Tertio quando decipit. Et breuiter hoc intendit: mulier pignori non consentit,iuuatur ipso iure,si decipit,nullo modo. ¶ Nota secundum gl.quod quis titur rem suam obligari,videtur cōsentire. Contra.ff.de pig.act.
1 l.Caius.† Dicit gol.aliud in venditione,aliud in pignore.quia mea obligari non potest me inuito,sed vēdi sic, vnde in obligane contradicendo poteram impedire, secus in venditione.doctri nostri hoc reprobant, z dicunt idem esse in obligatione q in vendītione. Nam ille qui est presens, z patitur, non videtur consentire nec obst.hec lex.qz hic volebat decipere,vt ter.dicit.z ratio per assignata non est bona,qz ita posset constitui obligatio in pericu ex contractu pignoris,super re aliena,vt l.tutor.§.cōtraria.de pig. actio,sic in venditione,quatenus ad ius reale in preiudicium domini,non potest aliquid fieri,neq; per venditionem,neq; per pignus.

LEX VI.

Si mater. Si promittatur indemnitas de hoc dicit.

LEX VII.

Si sciens. Velleianum iuuat mulierē, z heredes eius ab hypothecaria, z venditione pignoris facit non valere.

LEX VIII.

Ipaternam. Hec est bona l. Ho. ex isto principio, quod licet plures fideiussores fideiubendo simpliciter teneantur insolidum, vt §. si plures. instit. de fideiuss. l. non recte. j. eo tit. tamen quando alio modo intercedunt obligationem suscipiendo in se, quilibet tenetur in virilem, nisi aliud fit actum. hic est casus hic, &c.

ALIA LECTVRA.

Ipaternam. [a]Plures suscipientes in se obligationem alterius, obligãtur, in viriles quatenus mulier per Velleianum iuuatur, eatenus ad primum debitorem actio restituitur. h. d. ¶ Ad euidentiam est sciendum, quod velleianum habet tria remedia. Exclusorium, restitutorii. hec lex dicit de duobus primis. De tertio videbitis in l. si vxor. ¶ Oppon. ad istam hic innuit, quod isti filij tenebantur in viriles. Contra inst. de fideiussor. §. si plures. j. de fideiussor. l. non recte. Soln. z hec est vera ibi quando fideiubent, hic quando in se obligationem suscipiunt principaliter.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si paternam. Not. gl. z ibi Bar. in l. si Titius. de fid. z Bart. in l. non recte. plene in l. eandem. in v. questione. de duo. reis.

LEX IX.

Camuis. Mulier soluens per errorem, per velleianum repetit. h. d.

LEX X.

Iaduersarius. Mulier principaliter cõtrahens, non iuuatur velleiano, secus si pro alio contrahendo ab initio se obligauit. hoc dicit.

LEX XI.

Tiam. Remittere pignora, non est intercedere. hoc dicit.

LEX XII.

Idotare. Nota quod in dote mulier iuuatur velleiano. hoc dicit.

LEX XIII.

Ifenebris. Quando fit intercessio, inspicitur initium non euentus. ¶ Opp. de Seia. §. fin. ff. eo. glo. soluit multis modis. Tene vltimam, quam tenent omnes docto.

LEX XIIII.

Mulierem. Hec exceptio transit ad fideiussorem, z etiam ad mãdatorem. hoc dicit. cum sequenti.

LEX XVI.

Imulier alienam. Muliere subducta de medio per velleianum in veterem debitorem actio restituitur. hoc dicit.

LEX XVII.

Icumpater. Vbi est locus exceptioni fictitius non habet locum velleianum. hoc dicit.

LEX XVIII.

Eminis. Mulier intercedens, nõ iuuatur, si decidit. hoc dicit.

LEX XIX.

Umad eas. Si mulier ab initio debtricem se constituit vel alieno iuuatur. hoc dicit.

LEX XX.

a ¶ Priuilegium personale, trahitur ad heredes pro tempore presente pro quo est facta executio.

Heredes. Beneficium personale transit ad heredes. h. d. ¶ Opp. vt l. in omnib. de regu. iur. Solu. dicit Dyn. in ca. priuilegium personale. de regul. iur. in vj. quod hic persona non est causa pro prima priuilegii. ibi secus. Vel potes dicere [a] z melius, † priuilegium personale non transit ad heredes pro futuro tempore, sed pro presenti. quo facta est executio transit ad heredes, vt dicemus in l. quia tale. ff. solu. matri. sed Velleianum ab ipso initio trahit secum executionem, vt faciat mulierem tutam, vt l. si vxor. §. eod. merito transit ad heredes.

ADDITIO

a ¶ Vel potes dicere. Adde z vide Bar. aliter z copiosius loquentem in l. j. ff. de constit. Prin. z in l. quia tale. ff. solu. matr. z vtrobique vide latissime per do. Alex. z Moder.

LEX XXI.

a ¶ Mulier quando possit renunciare iuri hypothece.

2 Renunciatio facta per mulierem iuri hypothece, non extenditur ad alias personas. z nu. 4.

3 Mulier agens contra tertios possessores, an excludatur actione cedendaru m. z nu. 9.

a **Iubemus.** [a]Mulier potest renũciare iuri hypothecaruz que renunciatio non extenditur ad alias res, vel personas, [b]quam ad eas quibus est facta renunciato. h. d. hec l. no. ¶ Ho. quod † mulier potest renunciare iuri hypothece. Contra ff. eo. l. vir vxori. §. j. Soluit gl. ibi multipliciter. Tu dic secundum Jac. de Are. quod illa est vera solutio quia hic renunciauit iuri hypothecaruz. ibi vero non renunciauit sed marito obliganti res sibi obligatas cõsensit. [c]a simili. sicut mulier potest propriaz rem vendere, non autem vendenti consentire, ita potest iurib. hypothece renunciare, non autẽ obligationi contire. ¶ † Op. quod ista renunciatio facta iuri hypothece preiudicet quo ad omnes, vt ff. qui. mo. pig. vel hyp. sol. l. Paulus. in princ. l. creditor. §. si tecum. ff. qui pot. in pig. hab. Sol. Speciale est in muliere, vt eius renunciatio non ertẽdatur ad alias personas. vt hic vides. ¶ Opp. quando mulier [b]agit contra possessores, [z]aliarum rerum, hypothecaria cogitur eis cedere actionem personalem, z hypothecariam in bonis viri. l. mulier. ff. qui pot. in pig. hab. z d. l. Paulus. §. j. quib. mo. pig. vt hypo. sol. Sed ista mulier non potest cedere, quia in quibusdam reb. renunciauit, ergo repellitur exceptione cedendarum actionum. l. Stichum. §. si mãdato. ff. de sol. Sol. dicunt doct. quod ista exceptione mulier non repellitur, quia ille contra quem mulier agit, non cõtrarit pretextu obligationis mulieris. Ista opi. probatur in simili, secundum vnam lec. in l. si stipulatus. §. j. z de fideiusso. z l. si Titius. z Seia. eo. ti. Ultimo scias, [c]z perpetuo tenementi. quod † doc. nostri intelligunt hanc leg. quando maritus in alijs rebus remanet soluẽdo. sinautem non remanet soluendo, talis renunciatio mulieris non preiudicaret. Ratio, quia quando maritus remanet soluendo. renunciatio hypothece non continet donationem, vt §. eo. l. etiam. ff. que in frau. cre. l. si pignus. sed quando maritus non esset alias soluendo. cõtineret donationem. Preterea. quando maritus non esset alias soluẽdo mulier per hanc renunciationem esset obligata non agere [f]. Nam ex pacto liberatorio quis obligatur ad non agendum, vt l. vbi pactum. §. de transa. z l. si vnus. §. pactus ne peteret. z ibi not. ff. de pa. sed mulier pro viro nullo modo potest obligari, vt in auth. si qua mulier. j. eo. ergo talis renũciatio non valet. hoc tenet Ja. de Are. in l. meuia. §. fi. ff. sol. ma. z Dy. ff. que in frau. cre. l. si pignus. z Ja. de Bel. in auth. vt immobilia ante nup. do. ¶ Ultimo ne posse[g] errare, intellige istam l. quando mulier † renunciauit iuri hypothece simpliciter. secus si renunciauit iuri hypothecarum. z fuit confessa, quod pretium ad eam peruenit. tunc enim tanquam si esset solutum forte preiudicaret quo ad omnes, vt l. vir vxori. §. j. ff. eo. quod tamen non intelligo verum simpliciter, sed cum distinctione illa, quam gl. tangit, z ego dixi vobis. ff. sol. mat. l. ij. circa prin. que gl. dicit. an per solutionem factam constante ma. contingat liberatio viro. Non sunt hic alia. &c.

ADDITIONES.

a Iubemus. ¶ Pro concordia. Aduerte. quod Bart. vult in hac l. iubemus. q[r] si mulier consentit alienationi sibi preiudicat in iuribus hypothecarum. Contrarius videtur sibi in l. ij. §. voluntatem. in fi. ff. solu. mat. Sol. d. Alex. hic in aposti. quod debent intelligi, z declarari hic secundum determinationem in d. §. voluntatem. vt loquatur patre mortuo, secus quando esset viuus. z ita intelligatur in d. §. voluntatem.

b ALEX. ¶ Res vel personas. Adde bonum tex. secundum vnam lec. in l. si actione. z ibi Bal. pulchre. §. de pac.

c ALEX. ¶ Consensit. Et hanc legem intellige in muliere sui iuris secus si esset filiafa. quia tunc non faceret preiudicium patri, nec sibi donec fuerit sui iuris per id quod leg. z no. in l. ij. §. quod si in patris. sol. ma. vbi Jmo. z Bart. in §. voluntatem. ea. l. ADDE Quãdo mulier renunciauit hypothece. z iurauit qualiter ei succurrat, Ab. pulchre cons. viij. lib. ij. an repellatur exceptione cedendarum cum consensit viro alienanti, vide Fede. consil. cclxiij. vide etiam Ro. consi. crl.

d ALEX. ¶ Op. quãdo mulier. Et adde istis no. per Bal. in l. etiã. §. eo. qui querit quid in generali renunciatione hypothecarũ suorum iurium. quia illa sunt extendenda ad omnes contractus. z ibi querit an valeat pactum a muliere dante dotem quod res viri nõ sint obligate. z ibi tenet post Pet. z Cy. quod in reb. specialiter obligatis pro dote, non valeat renunciatio nisi seruata forma auth. siue a me. j. eo. quod limitatur, nisi sit omnium. Ad quod vide eundem bal. ea. auth. siue a me.

e ALEX. ¶ Ultimo scias. Et ibi vide bar. in l. maritus. de intellectu huius l. no. in c. peruenit. de empt. z ven. Hoc modo intellige hic gl. dummodo non interuenerit iuramentum, vt no. in c. cũ contingat. cum §. de iureiur. z omnino per bar. in l. §. ff. eo. z in prox. auth. Bart. Prima super Cod.

P. PAV. P. ¶Ultimo scias. Vide Paul. consi. cxxxix. post mediũ. alias xxi. Vide omnino practicam Papien. in forma responsionis libelli in actione hypothecaria. in verbo, excipere. ad fi. & circa prin. huius. l. vide Rom. consi. clxxxvij. & consi. cxl.

f P. AV. P. ¶Non agere. Idem sequitur Practica Papien. in forma libelli. que agitur pro donatione. in ver. ex causa. ad fin. vide Alex. in l. Venia. §. fundus. ff. sol. matri. & ibi etiam dicit quod non procedit hec l. vbi esset iuramentum, & ibi etiam aliam per Jmol. & Paul. de Cast.

g ALEX. ¶Ultimo ne posses. Et ista faciunt quod licet tradatur res estimata in dotem, si alias maritus non est solvendo, non posset alienare, secundum Bald. in l. minister. §. de vsufru. ad quod vide not. in l. estimatis. solu. matri. & an. & quomodo sit prouisio, vide etiam Bald. hic & Bald. in l. pen. j. qui bo. ce. pos. Adde an mulier sibi preiudicet, quando pretium dicitur ad eam peruenisse, Paul. de Cast. consi. cclxix. Bart. consil. cxxiij. Jo. And. in addi. Spec. in tit. de sol. §. j. versi. sed pone vir.

ALIA LECTVRA.

Habemus. Mulier potest renunciare iuri hypothece, que renunciatio non potest fieri vltra res, vel personas, quibus fuit renunciatum. h. d. ¶Opp. ff. eo. l. vir vxori. §. j. gl. illa multipliciter soluit, vna quod

h ibi consensit, hic renunciauit, hec non est vera, q. † consentire, & renunciare hypothece est idem, vt j. de remis. pig. l. cum te. dicit ergo Jac. de Aret. ibi res obligata obligabatur, & mulier consensit, vna de videt intercedere, hic vendebatur, vel aliter contrahebatur super ea, seu alienabatur, & ideo sicut mulier potest rem suam alienare & pecuniam pro alio soluere, ita potest consentire venditioni, nõ

i obligationi secundum eum, & in hoc resident docto.† ¶Secundo opp. qui consentit alienationi, remittit pignus indistincte quo ad omnes. ff. qui pot. in pig. l. creditor. §. si recum. l. Paul. §. j. ff. quibus modis pig. vel hypothec. sol. Sol. speciale est in muliere, vt eius renunciatio nõ porrigatur vltra personas, res, & contractus, quibus

k renunciatum est. q. est not. ¶†Tertio opp. ille qui agit hypothecaria tenetur cedere actiones priori, vt l. mulier. qui po. in pig. ha. & l. Paulus. §. j. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. solu. Sed ista domina, quando agit hypoth. contra alios, non poterit cedere iura hypothecarii. quib. renunciauit, & sic repelletur exceptione cedẽdarum, vt l. Strichum. §. si mãdato. ff. de sol. Sol. dicunt doctores, contra-

l ria loquuntur quando ille, qui agit hypothecaria, tenetur cedere actiones suas priori, quas habet, secus si eas perdiderit, vt hic. Non ob. §. si mand. q. iste prior conuentus non contraxit contemplatione illius iuris, quod mulier habebat, ideo sibi imputari non potest, si non cedit hypothecam, cui renunciauit. ibi secus. Ista solutio probatur in l. si stipulatus. §. j. ff. de fideiuss. secundum vnã lecturam expressius eo. tit. in l. si Titius. Spec. tangit istam questionem in tit. de renun. §. j. & ibi dicit allegando dicta quorundam antiquorum. Aut mulier agit contra aliquem, qui emerat a marito

m quicquam ipsa renunciaret, & tunc obstat exceptio cedendarum. Aut agit contra eum, qui emit post renunciationem, & videtur emisse contemplatione ipsius mulieris, dicens si ipsa eui nceret, cedat mihi ius suum, per que recuperabo. Secus in eo qui emit postea, qui non potest habere respectu ad iura hypothecarii, quibus erat renunciatum. arg. d. l. si Titius. ff. de fideiuss. & l. si stipulatus. §. j. secundum vnam lect. ff. de fideiuss. Item aduertendũ, q. doct. intelligunt legem istã, quando in bonis viri supereset tantũ, q. sufficiat ad dotẽ, alias ista renunciatio non preiudicaret mulieri. Istam tenet Dyn. in l. si pignus. ff. de his que in frau. cre. Idem Jac. de Aret. in l. Venia. §. fi. ff. sol. mat. hoc videtur velle gl. §. eo. l. etiã. in j. gl. dum dicit, exceptis his que specialiter pro dote obligantur, de quo videtur casus in aut. siue a me. j. eo. quam statim legam. De hoc videtur casus in auth. si qua mulier. que cadit super l. seq. & ibi tangam.

AVTHENT.

1 ¶Res mobilis dotalis, quando possit alienari. & nu. 6.
2 Res donata vxori propter nuptias, est etiam ei obligata.
3 Mulier per donationem propter nuptias habet actionem in rem.
4 Si mulier iuri hypothece renunciauit, & confessa fuerit pecuniam ad eam peruenisse, an tunc tollatur actio de dote.
5 Res mentimate in dotem date, si alienantur, quando competat mulieri actio vtilis.

Jueame [a] ¶Oppo. de rei vxo. act. l. j. §. & cum lex. Solu. Quod dicit hic, de secundo consensu post bienniũ, q. preiudicat donationi propter nuptias, non debet intelligi repertum in dote, q. fundus dotalis

b non potest alienari, & ista est bona solutio. Alij dicunt, [b] quod intelligatur de rebus estimatis datis in dotem, quod potest esse verũ, quando maritus non esset solvendo, quo casu daretur vtilis actio ad illas res. vt §. de iure dotium. l. in rebus. Alij intelligunt hanc legem in rebus mobilibus, que seruando seruari possunt, & tunc non deberet esse in text, ne quid immobile. alias si hoc habetis in dona-

tione propter nuptias. non intelligatis hoc repetitum in dote, & e-

1 cundum hanc vltimam solutionem vos habetis hic notare, & no-
gl. † ad illud quod consueuit queri, vtrum res dotalis mobilis possit alienari? quoniam l. Ju. non loquitur nisi de fundo dotali. Et hoc cõsuem vobis dicere in l. j. ff. sol. ma. ¶Igitur per Azo. in Sum. de fun. do. & per gl. de rei vxo. act. §. & cum lex. Veritas est ista. Ad-
dũ ista iura noua, vt distinguamus, aut sunt res mobiles que possunt seruari, vel non per hanc auth. & gl. hic positam. Idem vide

c corpore vnde hec sumitur, & ibi tenet hoc Jac. de Bel. [c] hoc est verbum immobile, hic positum, non est in corpore, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Siue a me. Vide circa materiam huius aut. Si in c. peruenit. de emp. & vend.

b ALEX. ¶Alij dicunt. Adde no. in c. peruenit. de do. & ista intelligas nisi sit iuramentum secundum Bal. in l. etiam. §. eo. & hic etiam per Bald. & quomodo donata res propter nuptias possit alienari, de per Jmol. in c. cum contingat. de iureiuran.

c ALEX. ¶Jac. de Bel. Vide Barto. in l. si estimatis. & in l. si constante. ff. sol. matr. & no. Bal. in l. ex lapidicinis. ff. de iure do. & in l. j. in prin. C. de iure dotium.

ALIA LECTVRA.

Jueame. Duas partes habet. Prima tur in donatione propter nuptias. Secunda in dote. Secunda ibi, & multo magis idem. ¶Primo quero quomodo se habeat hec aut. ad legem. Quidam dicunt addendo, quidam dicunt corrigendo, quia dictis permittitur q. quis renunciet iuri hypothecarum. hic prohibetur in isto casu donatio propter nuptias. ¶Secundo cum mulier habeat actionem in rem pro donatione nõ potest sibi obligata. l. neq. pignus. ff. de reg. iur. Sol. sustinendo dico se-

2 dum docto. † quod licet sit mulieris, non tamen est eius irrenocabiliter. Potest enim redire ad virum. sicut dos ad mulierem. vt l. si liberis. j. de don. ante nup. Ergo põt esse nobis obligata. vt l. in bo-
lo. §. si quis seruum. de cap. & l. ex seruãte. §. Latinus. ff. de excep. rei iudica. ¶Oppomitur dicitur hic solu. mat. dari actionem mulieri. Contra: q. sol. mat. donatio propter nuptias reuertitur ad virum, vel heredes eius d. l. si liberis. Sol. intelligẽ si pactum esset appositum de lucranda dote. secundũ gl. ¶Ultimo no. bene et vide prin.

3 † quod per dona. propter nup. habet mulier actionem in rem. Sicut vir pro dote, vt l. doce. §. de rei ven. ¶Not. etiã diligenter. q. renunciatio non nocet mulieri. quando non supereset viro tantum, q. fiat ad dotem, & sic intelleri. Laudemus. §. eo. quod intelligo, quia

4 do mulier renunciauit simpliciter. secus si fuerit † cõfessa se pecuniam dotis recepisse, tunc enim pro ea parte esset facta solutio nota vt l. vir vxori. §. j. ff. eo. hoc tamen intelligo simpliciter, sed si mulier retur aliquis de casibus, in quibus dos posset restitui constante mat. alias licet pecunia ad mulierẽ peruenuret, nõ tolleretur de dote. nisi. quatenus appareret mulierem esse locupletatam. not. in l. ij. circa prin. ff. sol. mat. Dicam j. si constan. ma. dos

l. j. ¶Venio ad secundam partem & oppo. de l. ij. §. sed cum lex rei vxo. act. Sol. Dicunt quidam, quod iste versi. & multo refertur ad alienationem prohibitam, nõ permissam, vnde fit dotalis alienari nõn posset, secundum formam precedentis

5 & ista est bona, & vera. Alij dicunt, quod † ista clausula loquitur rebus datis in dotem estimatis, contraria que prohibent alienationem rei dotalis. loquuntur quando fuit data inestimata. Ista glo. istam & nota. hoc intelligit verum, Jac. de Aret. quando bus viri non potest satisfieri mulieri, & sic competit et vtilis actio pro re alienata, vt l. in rebus. j. de iure do. Ego etiam puto, quod ista lect. locum habeat, quando res esset estimata, hoc casu reddatur res, vel estimatio quo casu poterat olim alienari consentiente muliere, vt l. si estimatis. sol. ma. Hodie vero requirunt

6 lemnitates posite in hac auth, secundum istam lect. quod not. † vero intelligunt istam legem in rebus mobilibus datis in dotem que seruando seruari non possunt, quod est no. nam de iure Digestorum & Codicis solummodo alienatio fundi est prohibita. autem alienatio rei mobilis quantumcunque seruari. &c. secundum Azo. in Sum. de fun. do. & glo. tangit. in l. j. §. & cum lex. j. de rei vxo. act. probatur j. de iure dot. l. ij. Hodie vero per hanc auth. res tales que seruari possunt. non possunt alienari, nisi cum solemnitate hic posita. De hoc plene dicebam in l. j. solu. mat. vbi gl. nota dicere simpliciter, quod res dotalis alienari non possit. non dicit de qua re dotali, huic aut. contradicit text. qui dicit. immobile. &c. Sed certe verbum illud nõ est in corpore, vnde super verbo, immobile, & verum dicit, tene menti.

LEX XXII.

Si mulier perfecte. [a] Mulier, que dotem constituit pro quarta parte bonorum suorum, non innatur Celleiano. h. d. ¶Hor. ter. ibi mitti

preiudicare, &c. Bal. ter. vbi, ad aliud quod queritur, an mulier possit renunciare Velleiano. De quo dicam statim j. eo. l. fi. Sequitur authen. si qua mulier, quam bene no. &c.

ADDITIO.

ALEX. ¶ Si mulier. Et ad hanc l. vide no. per Bal. in authen. si qua mulier. in fi. j. eo.

P. PAV. P. ¶ Si mulier. Circa istam materiam vide Alexand. in apostil. in l. si liqueat. C. de inoffi. dona. Item limita dispositionem huius authen. in casu legis de die. §. qui mulierem. & ibi ponit Liter. ff. qui satisd. cog. Item an possit huic authen. renunciari, & de quibusdam aliis in materia, vide Paul. de Cast. consil. ccxix.

AVTHENT.

Mulier an viro contrahente possit hodie renunciare iuri hypothece.

Si maritus, & vxor in eodem instrumento se obligant tanquam duo rei, an valeat.

Si mulier in instrumento confiteatur pecuniam in sui vtilitatem conuersam, an probetur hoc verum, & quid si iurauit. & nu. 4.

Si qua mulier. Quero primo, quomodo se habeat hec authen. ad l. C. quidam dicebãt quod corrigit totam materiam Velleiani. scilicet, quod mulier sit hodie indistincte ipso iure tuta Velleiano, si peruenit in eius vtilitatem effectualiter tenetur. Gloss. nostra & doct. dicebant contrarium, sed ista authen. corrigit tantum, quando contrahit cum viro suo, vel pro eo sese obligat. ¶ Quero, dicitur hic. Creditur instrumento, quomodo intelligatur. Respond. de omni contractu, vt l. j. ff. si cert. pet. Ita sentit gloss. nostra in corpore. ¶ Quero, † dicitur hic, consentiat, vtrum hodie viro contrahente mulier possit renunciare iuri hypothece. Hic videtur ter. quod non, & sic erit correcta l. iubemus indistincte, quod videtur tenere Jacob. de Aret. si maritus obligat res suas, & illi obligationi consentiat, & renuntiat iuri hypothecarum. Nam per tale pactum seu renuntiationem obligatur mulier non petere, quia etiam pacta liberatoria habent in se obligationem, vt ff. de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. & l. vbi pactum. de transac. Sed mulier indistincte non potest obligari pro viro, ergo, &c. Et si vir non obligaret bona sua sed mulier renũciaret iuri hypothecarum valeret, & remaneret l. iubemus incorrecta, secundũ eum. ¶ † Quero, maritus & vxor in eo. instrumento obligant se tanquam duo rei, an valeat. Doct. nostri dicunt quod non, per hanc authen. nisi quatenus appareat pecuniam conuersam in vtilitatem mulieris. ¶ Quero, vtrum † ad hoc probandum sufficiat confessio mulieris facta in instrumẽto, qua confitetur pecuniam in sui vtilitatem conuersam? puto quod non, quia eadem facilitate hoc confiteretur, qua remanat. & hoc volunt iste tert. qui dicit manuteske probetur, &c. ¶ Quero, quid si fuerit iuratum de iure nostro? non valet, vt non dubium. §. de legibus. De iure canonico secus, vt extra de iureiur. c. cum contingat.

LEX XXIII.

Antique. Mulier que pretium confessa est recepisse in instrumento publico, vt intercedat, vel in veritate recepit, velleia. non iuuatur. h. d.

ALIA LECTVRA.

¶ Confessioni mulieris in instrumento apposite, non statur, nisi instrumentum haberet solemnitates. de quibus hic.

Creditor quãdo videatur excludi Velleiano, si mulier excluditur.

Antique. Si mulier pro intercessione pretium receperit, cessat beneficium Velleiani, quo ipsa iuuatur non autem beneficium, quo creditor actio restituntur, hoc dicit. ¶ Not. primum casum, in quo cessat velleianum. † Secundo not. casum, in quo quis non potest venire contra contenta in instrumento publico, hic enim est presumptio iuris, & de iure, contra quam non admittitur probatio in contrarium, quod apparet ex cert. qui dicit omnimodo, quamuis dicat, non obstante aliquo, quare posset in contrarium probare, nisi probaretur per cõfessionem partis, vt in authen. sed iam necesse. C. de don. ante nup. Et hoc declarant tibi §. plus. vsq. quod agi. Et que sit ratio in hoc casu. Bloss. assignat duas rationes. Vide eam, & not. quia potest valere ad multa, non tamen putarem istas rationes extendendas vltra casum istius legis secundum doc.

¶ Not. quod si instrumentum non ita fit solemniter factum, † vt hic dicitur, confessioni mulieris non statur, nisi aliter probetur ipsam recepisse pecuniam, quod est notandum. Facit ad ea, que dicti in authen. si qua mulier. §. cod. ¶ † Not. quod in omnibus casibus in quibus mulier excluditur a Velleiano, non per hoc videtur excludi creditor, quin habeat remedium velleiani institutorum, vel restitutorium, vt hic in verbo, sed si minus, & ideo licet mulier Velleiano renuntiet non tamen videtur renuntiare creditor, & ideo sis cautus quod si mulier promittit animo nouandi, sicut mulier renuntiat Velleiano, ita & creditor.

a **§. Me autem.** [a] Iste est singularis casus quem pertuo tene mẽti. breuiter dicit. ¶ Mulier intercedendo, ipso iure non obligatur, nisi contractus in scriptis celebretur, & a tribus testibus [b], subsignetur. h. d.

ADDITIONES.

a ¶ Me autem. Vide Jas. in l. sciendum. ff. de verbo. oblig. an locum habeat vbi est iuramentum. Et tenet quod non.

b ALEX. ¶ Tribus testibus. Dicit tamen singulariter Bald. in l. j. §. cod. quod quia hoc de consuetudine est, que facit valere, & satis est, quod tabellio scribat nomina testium, dicit etiam quod de cõsuetudine est quod sufficiant duo testes. quod idem no. in authen. sed nouo iure. in fi. si cer. pet. & quod dixi in l. de quibus. de legibus.

§. Me autem. Iste §. est singularis, & breuiter. h. d. Mulier intercedendo ipso iure non obligatur, nisi interuenerit instrumẽtum publicum tribus testibus signatum, quo casu velleiano non iuuatur. ¶ Not. casum mirabilem, quia si mulier intercederet extra istam solemnitatem, non teneretur, etiam si renũciasset Velleiano, quia hoc casu Velleianum nõ habet locum nisi iurasset, & hoc de iure canonico, vt c. cum contingat. extra de iureiur. Ultimo scias quod pro intellectu istius authen. fuerunt due opiniones Bul. & Bar. tenet primam.

LEX XXIII.

Verum. Mulier intercedendo pro libertate, non iuuatur Velleiano. hoc dicit.

LEX XXV.

2 ¶ Mulier quando possit Velleiano renuntiare.

3 Mulier ea fragilitate, qua inducitur ad obligandum eadem inducitur ad renuntiandum.

5 Mulier renuntians debet certiorari.

Generaliter. [a] Mulier intercedẽdo pro dote Velleiano non iuuatur. h. d.

1 ¶ Querit gloss. in quibus casibus cessat Velleianum. Bloss. ponit ser. & de his ponit versus, addit gloss. duos

2 alios casus. ¶ Querit circa istam gl. vtrum hoc sit verum † quod

b mulier possit renuntiare Velleiano [b]. Bloss. hic simpliciter tenet quod sic. per l. si. §. pe. ff. eo. & tenent ita communiter aduocati. Cle-

c ritas est ista. Aut mulier se obligat pro marito, & tũc ipso iure [c] non tenetur, vt §. eo. aut. si qua mulier. ideo renuntiatio Velleiani nihil operatur. Aut intercedit pro alio, & tunc aut sine scriptis, & sine

d subscriptione [d] trium testium, & tunc indistincte ipso iure non tenetur. & renũciatio Velleiani nihil operatur, vt l. antique. §. si. §. eo. Si vero intercedat in scriptis & cum solemnitate posita in d. l. antique, tunc dico, aut renuntiat Velleiano in causa. in qua ipsa necessario obligatur, & valet renunciatio. vt in authen. marri. & aute. Aut alias renunciat, & tunc si quidem hec renunciatio fit in iudicio, & valet, vt l. si. §. pe. ff. eo. Aut sit extra iudicium, & tunc si quidem post bienium valet, vt §. eo. l. si mulier. in fin. Aut intra bienium & non va-

3 let, quia eadem fragilitate qua obligatur, eadem fragilitate renunciat Velleiano, vt l. si mulier. in princi. §. cod. & l. doli exceptio. versi. diuersum. ff. de nouat. a simili. sicut dicimus in renunciatione beneficij restitutionis in integ. vt vidistis not. §. de in integ. resti. l. si intra. & l. si index circumuento. ff. de minor. &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Generaliter. Vide omnino de materia huius leg. Alex. in l. repudiandum. ff. de acq. he. & in quantum dicit. ter. q mulier potest expelli propter non solutam dotem. vide Alexã. consil. vlt. vbi etiã dicit q si iniuste expellat, debet sibi recõsignari dos.

b ¶ Pro concordia. Renũciare Velleiano. Aduerte qd Velleiano renunciari non potest. per mulierem cui competit illud beneficium. Ita Bar. in l. si mulier. §. si mulier. ff. ad Velleia. contrarium videt voluisse in hac l. generaliter. Tu dic, debet intelligi in aliis locis secundum distinctiones. de qua per eum in hac l. generaliter. Ita videtur soluere Panor. in c. si diligenti. de fo. compe. qui etiam dat aliam solutionem an fuerit certiorata, & valet, alias non, vel etiam cum iuramento, vt in c. cum contingat. de iureiu. Adde alias limitationes de quib. per d. Alex. in l. sciendum. ff. de ver. obli. Item q post iuramentum renunciet beneficio noue constitutionis, quo tuta est ipso iure, vt per Bal. post gl. in l. j. in fi. C. ne vxor pro marito. ¶ Renũciare velleiano. Vtrum mulier possit renunciare Velleiano, vide no. per doc. in l. sciendum. de ver. obl. Adde quod dixi post Bar. in l. si. §. pe. ff. eo. & no. d. Anto. in c. si diligenti. de fo. compe. & Bar. in l. si quis in conscribendo. §. de pac. Adde tamen fin. quod licet mulier renunciauerit cum iuramento Velleiano, nihilominus non intelligitur renunciasse noue cõstitutioni, que mulierem ipso iure releuat. de quo in auth. vt nul. iud. §. sed illud. ver. ita no. volunt Bart. in l. j. ne vxor pro ma. Et de hoc an valeat renunciatio, vide Bal. in l. j. §. eo. Et an requiratur certioratio Bald. quod non in l. si mulier. §. eo. sed Jo. And. in c. cum causam. de emp. & vẽ. tenet quod requiratur. allegat. gl. in l. si. §. pe. ff. eo & ibi per gl. an presumatur certioratio. Ad quod vide quod scripsi i l. j. de rescin. ven.

Et predicta intelligit Jo. And. etiam si iurauerit, sed do. Ant. in d. c. cum cõtingat. dicit quod si interueniat iuramentũ tamẽ presumitur certioratio, vide Bar. in l. si quis pro eo. in v. mẽbro, de fideiuss. ¶ Adde quod Bal. fere in omnib. suis consiliis, vbi de hoc loquitur, tenet q̃ requirat certioratio, de quo vide in aut. sacramẽta puberũ. ſ. si aduer. ven. IOAN. FRANC. RVER. ADDE Abb. in c. si diligenti. de fo. cõpe. z Ale. in l. sciendum. ſ. de ver. obli.

c POMA. ¶ Ipso iure. Vide Pan. consi. xliij. in prin. vol. j. z Bal. cxciij. in v. parte. Soc. lxviij. in versi. probatur autem.

b P. PAV. P. ¶ Subscriptione. Sed hodie non requirit talis subscriptio testiũ propter generalẽ consuetudinẽ que habet quod in talib. instrumentis non ponuntur nisi duo testes, ex quo talis consuetudo est notoria nõ est quod probetur sed sufficit eam allegare. Ista tria singulariter dicit Bal. in l. j. ante finẽ in versi. sed hic quero, ſ. eo. Et primũ sequitur etiã Paul. de Cast. in lege antique. post medium. ſ. eo. An autẽ possit renuntiari beneficio dictarũ constitutionum cum iuramento. Bald. in l. decurionatus. C. de decur. lib. x. tenet quod non, sed Paul. de Cast. in istis legib. tenet contrarium.

e ALEX. ¶ ff. de minor. Per Angel. z Imol. in l. in repudianda. ff. de acquir. here.

ALIA LECTVRA.

4 Generaliter. Mulier intercedẽs pro dote, non iuuatur velleia. h. d. Querit gl. quot sunt casus, in quib. Velleianũ cessat. Dic vt in ea. inter ceteros casus gl. ponit vnũ si renunciaret Velleiano, Breuiter veritas est ista, quandoq; mulier intercedit pro viro, tũc renũtiatio Velleiani nil releuat quare ipso iure est tuta, vt in aut. si qua mulier. ſ. eo. l. antique. in fi. ſ. eo. ¶ Aut intercedit pro alio, z per publicum instrumentũ, z tunc renuntiatio valeret secundũ gl. nec auderem dicere contrariũ propter consuetudinem. De iure tamen videtur distingui. Aut renuntiat cõtra iu-

a dicẽ, z valet[a], vt l. fi. ſ. pe. ff. e. Aut extra iudiciũ, z tunc aut ex intervallo post biennũ, z valet, vt in l. si qua mulier. ſ. e. Aut in ipso instrumento, vel intra biennũ, z tunc renuntiatio non valet, quia ea facilitate, qua intercedit ea, renũtiat, vt ſ. eo. l. si qua mulier, z l. doli exceptio. ver. diuersum. de noua. Facit q̃ no. in simili. ſ. de in integ. restit. l. si intra. z ff. de mino. l. si iudex circumuento, z hoc in muliere, creditorem autem inquantũ velleia, facit pro eo, q̃ instituit, vel restituit, puto posse renũtiare indistincte per clausulam generalem.

5 l. si quis in conscribendo. ſ. de pact. Dicit † tamen gl. in l. fi. ſ. peu-

b ff. eo. q̃ intelligitur q̃ mulier debet certiorari[b], quia renuntiare nõ potest ei q̃ sibi competere ignorat, vt l. mater. de inoffic. testa. sed quero, quid si in vno instrumento fuit certiorata postea in altis non, an sufficiat precedens certioratio, videtur quod sic, arg. l. item venunt. ſ. a quo. ff. de pet. here. z de vsu. l. si quis stip. in fi.

ADDITIONES.

a ¶ Valet. Adde quod contra hoc dictum videtur tenere Are. in c. si diligenti. extra de fo. compe. quem vide per te.

b ¶ Certiorari. Adde quod quando interuenit iuramentum presumitur certiorata. Ita Archi. in c. ij. de iureiur. lib. vj. refert z sequitur dom. Francis. de Aret. in d. c. si diligenti. ſ. in alia apostil. deduco. de foro compet.

---

a De non numerata pecunia[a]. Rubr. XXX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Pecunia. Circa materiam huius exceptionis, an intra biennium sit orta naturalis, z ciuilis, an ciuilis sola, z an de iure canonico idem sit quod de iure ciuili, vt solũ possit intra biennium opponi, vide Jas. late in l. cum quis. C. de iur. z fact. ignoran. Itẽ not. quod de equitate canonica ista exceptio potest perpetuo opponi. Vy. in c. locupletari. de reg. iur. in vj. Inno. in c. quia plerique. de immu. ecc. Ang. consi. lvj. z Ro. consi. lxv. alias xliij. melius Ang. consi. cxlix. incip. do. Ang. z consi. cl. Bolog. in addi. ad consi. xcvij. Joan. de Ana. Item circa istam materiã, si confiterer me habuisse z habere a Titio centum mutuo propter verbum habuisse, an possit oppo. exceptio non nu. pec. vide Ro. sing. delxviij. incip. tu scis quod cofessiom. Item an possit renuntiari hinc exceptioni vide Bar. z quod ibi addidi. in l. si ex cautione. in fi. ſ. eo. Item quod ista exceptio non nu. pec. non habeat locum misi in contractu mutui, z dotis, vide Alex. consil. cccxxxiij. Item quod post biennium creditor agere possit ex capite vere numerationis vide do. Franci. Cur. consi. lxxxvj. Hot. tamen quod si post biennium debitor vellet assumere in se onus probandi pec. non fuisse nu. debet admitti Bl. est Instit. de liter. obli. in prin. in ver. obligetur, z Ang. circa fi. Bal. in l. illicitas. per illum tex. ff. de offic. pref. z licet ipse Bal. in l. si non singulari. in ij. opp. C. si cer. pet. videatur velle cõtrarium, z in l. sub specie. C. de postu. tamen non est sibi contrarius prout ipsemet se declarat in l. j. C. de confes. eandem sententiam sentit Bart. in d. l. si ex cautione. in discursu. Pan. in c. si cautio, z clarius. in c. fi. de solutio. in vltima questione. Ang. consi. cl. alias. crlviij. incip. do. Angel. Ro. consil. xliij. incip. ex ſ. narrato themate. Et predictam conclusiodiam Bal. ponit Bolog. in addit. ad consi. do. Jo. Ana. consi. xcvij. iudicio meo presens consultatio, z illam negatiuã pecuniam non fuisse numeratam poterit probare duob. modo. primo si probetur tempore cõtractus non fuisse pec. nu. q̃ illa confessio habuisse z recepisse intelligitur tempore contractus, alias sequeretur q̃ nega. nũquam posset probari, cum non sit coarctata. Nocterina Bart. in l. certi condictio. ſ. si numos. ff. si cer. pet. z in l. ita stipulatus. ſ. Chrysogonus. de verb. obli. z in l. post dotem. in j. q. lo. Secundus modus est per confessionem partis. secundum glo. in contractib. in prin. ſ. eo. Pan. in d. c. si cautio. in vlti. opp. Ang. d. consil. cl. Item ad idem q̃ lapso biennio possit debitor confessus assumere in se onus probandi, vide Alex. consi. cccj. Item limitat ista exceptione non numerate pecunie in mutuo, z in aliis contractibus. z q̃ lapso biennio possit succurrere debitori, z plura notabilia, vide per Feli. in d. c. si cautio. de fi. instru. vbi ponit sex limitationes ad regulam huius tituli. Item quomodo post biennii fit opponi, vide Bolog. in additionib. cõsi. xcvij. Jo. de Ana. Item quid si fieret cõfessio ex causa mutui iam facti aliquo certo tempore elapso, vide Soc. no. in l. ij. ſ. appellata. ff. si cer. pet. Barb. in c. tra de solutio. an post biennium possit opponi exceptio dotis. dam alia ibi in materia. Item quod in duob. casib. possit peti opponi, vide Soci. in l. qui pecuniam. in j. not. ab. ff. si cert. pet. de regula sex limitationes vide per Jas. in d. l. qui pecuniã. per eundem in l. ij. ſ. fi. eo. tit. z in d. l. qui pecuniam. ponit etiã exceptio competit, quando cõfessio fuit sine scriptis, z quando tra confessionẽ adest promissio. Item inquãtum Jas. in d. l. qui cumã. ponit illam limitationẽ quando confessio est geminata. etiam Abb. in d. c. si cautio. ad fi. licet Fel. ibi videatur impugnare. z contrariũ tenet Pet. de Bella per. z videtur transire Sali. in d. in contractib. ſ. sed quoniam. j. iſto titulo vbi gl. tenet istam fuisse tiam. Et cum ea tenet Bal. z transeunt alii. Et dicit Sali. q̃ ista est communis. Pan. tamen de Cast. ibi dicit q̃ prima solutio gl. super qua fundatur hec limitatio, est trufa, z aliter intelligit illum tex. Vide Fel. in d. c. si cautio. ver. fallit vltimo, qui tenet predictam falsitatem. licet postea. j. in materia exceptionis non numerate pecunie, in v. fallẽtia, videatur impugnare, z cũ predicta fallentia, videtur tenere Alex. in l. si duo patroni. ſ. Marcellus. post principiũ. ff. de iureiur. Cur. in verbo, geminato. in repertorio suo. vide ad intellectum. d. l. in contractib. z dictas limitationes Soc. in l. ff. solumat. Item dictam limitationẽ tenet etiam Are. post Ro. in l. gero de acqui. her. in l. ita stipulatus. ſ. Chrysogonus. Item quod exceptio non nu. pec. possit oppoi post conclusionẽ in causa. vide Bal. de Ubal. in tract. de pac. vbi etiam alia in materia. An post biennium succurratur per iudicis officium, vide Cur. in gularibus. nu. xxix. cum recollectis suis super j. Codicis.

LEX I.

I pecuniam. Etiam si incidenter ritur de debito, cre- incumbit onus probãdi pecuniam numeratam. Prima loquitur quãdo agitur pignoratitia per bitorem contra creditorẽ. Secunda loquitur quando agitur hypothecaria per creditorem contra bitorem. Secunda ibi, eademque. Item prima subdiuiditur, q̃ prima loquitur quid habet facere actor tam in formando petitionem quã in probando. Secunda loquitur quid habet facere tam in formando petitionem, quam etiam in probando. Secunda ibi, nam intentio. Istam leg. habetis de verbo ad verbum. ſ. si com. nu. secu. non fue. l. j. ¶ Quero qua actione agebatur hic. vt in gl. scilicet pignoratitia propter rem. ¶ Quero quid si agat actio. in rem an possit obũci exceptio dominij. gl. tangit hic. z de pig. actio. l. nec creditor. z ff. commo. l. ita vt si fur.

ALIA LECTVRA.

Si pecuniam. Siue incidenter, siue principaliter, queratur de debito, debet probare pecuniã numeratã creditor. Prima loquitur quando agitur pignoratitia contra creditorem. Secundo quando creditor agit hypothecaria contra debitorem vel in rem. Secunda ibi, eademq;. Item prima subdiuiditur. prima loquitur qualiter debeat formari libellus, z quid sit probandum ex parte rei de pignore excipiente, secunda ibi, nam intentio. In terminis pone casum in debitore agente pignoratitia, debet in libello narrare se promisisse Titio centũ, sub spe numerationis, z numerationẽ secutã non esse, z se ob hoc pignus dedisse. q̃ petit sibi restitui, z si queraf quid debet probare ille ad. respõdetur quod sufficit si probet se pignus tradidisse. h. p.

ſ. Nam intentio. In quo sic forma casus. Stat querens, si solum pignus datum probabo, creditor obtinebit illud tãquam sibi obligatum

Respon-

Respondet Imperator, si creditor vult excipere, debet narrare rē
sibi obligatā p̄o certa pecunia, z pecuniam nō esse redditam, z de
istis duob⁹ debet probare primū, scilicet pecuniā, p̄o qua pignus
fuit transcriptū numeratā esse, quod si non probet, succūberet. h. d.
expone ibi, dum dicit intentio, id est, exceptio creditoris conuenti
in quo duo intendit. s. pignus datū p̄o pecunia, z pecuniā nō red-
ditam, z expone tenebit, id est, naturaliter habebit effectū ad expel
lendum agentē. ¶ Sequitur secunda pars, z ista est clara. ¶ Hoc,
quod pignoratitia † non solum habet locū pecunia soluta, sed etiā
oppōsita quacūq; exceptione peremptoria. ¶ Alia notabilia pa-
tent ex summario, z casu in terminis. Ad istam oppō, dicitur hic, q̄
agit in rem, sed ille, qui agit in rem, debet probare se dominū, vt l. in
rem, ff. de rei ven. hic dicitur contrarium, quare male, Solu. Huius
timoꝛe hec lex legitur duo. mo. Primo q̄ agebatur pignoratitia, z
tunc expone text. qui dicit, in rem, id est, pignoratitia p̄opter rem,
ex qua lec. no. q̄ modo dixi, quod si quis asserat se habere aliquam
exceptionem peremptoriam, habet pignoratitiam, vnde filiusfa. z
mulier possunt agere pignoratitia dicēdo se dedisse pignus ꝓpter
pecuniam. ad cuius petitionē poterant se tueri per Macedoma-
num vel Velleianum. ¶ Secundo modo legitur hic, quod agatur
in rem. Ad contrariū respondebant quidam, quod hic non potest
referre questionē dominij. q̄ habet causam ab actoꝛe, hec non est
vera, vt habuistis not. s. de pig. act. l. nec creditoꝛes. plene. ff. cōmo.
Lita vt si fur. Vnde alij dicūt, q̄ hic creditoꝛ nō referebat questionē
de dominio, sed solū de pignoꝛe, z ista potest esse bona. Ex qua no.
quod † actoꝛ in libello potest suo nomine facere mentionē de excep-
tione aduersarij, z replicatione sua, nam secundū hoc hic agebat
rei vēdicatione dicens se dominū, z si creditoꝛ opponeret de re pig-
noꝛata, cautionē frustra emissam, q̄ pecunia numerata non fuit,
hoc totum ponitur in libello, vt in p̄n. huius l. dicitur. ¶ Opp. si
probat pignus datum, ergo nō potest recuperare, nisi soluat. Res-
pon. gl. probet pignus datum p̄o pecunia, quā dicit indebitā, q̄
numerata nō fuit. Simile vidistis in l. nec creditoꝛes. s. de pig. act.

LEX II.

Non rem. Exceptio non numerate pecunie, po-
test obiici in toto, vel in parte, hoc di-
cit. ¶ Oppo. hic innuit, quod ille qui excipit, probet non
numeratam pecuniam. Contra j. eod. l. p̄ori. z l. assueratio. Solu.
vt in gloss. z tene illam quod hoc probatur eo ipso, quod non pro-
batur contrarium.

ALIA LECTVRA.

Non rem. Exceptio non numerate pecunie po-
test opponi etiam p̄o parte. ¶ Opp.
hic innuit, q̄ ille qui dicit non numeratā pecuniam, debet
probare contra j. l. p̄ori. Sol. Dicunt quidam, ibi negabatur to-
tum, hic pars, vnde ratione partis p̄esumitur totum debitum, nisi
contrarium probetur. Facit ff. de prob. l. cum de indebito. Ista nō
est vera, vt dicam in l. cum fidem. j. eo. sed posito q̄ sit vera, qualiter
probabitur ista negatiua, dicit gl. per cōfessionem, item per nume-
rationes diuersis temporib. factas. Ista duo intellige coniunctim.
Primo oportet, q̄ actoꝛ cōfiteatur ipsum non numerasse pecuniā
verbis, probet reus per testes, q̄ prima vice fuit tantū, secūda tan-
tum, z sic nō ascendebat totā summā. Aduerte ad illud q̄ gl. dicit
per cōfessiones, z no. ad illud q̄ dicā j. l. p̄ori. Alia sol. est quod hic
probat non numeratam eo ipso q̄ non probatur contrariū, vt sit
idē iuris de parte, q̄ de toto. l. que de tota. de rei ven. z ista est vera.

LEX III.

¶ Per instrumentum, quando probetur pecuniam fuisse nume-
ratam, z nume. 9.
Exceptioni nō numerate pecunie an possit quis renūtiare, z nu. 11.
In obligatione contracta literis intra biennium, non est nata ci-
uilis obligatio, tamen p̄esumitur nata. z nu. 6.
Pactum legis commissorie in pignoribus ab initio non valet, ex
post facto si fiat, valet.
Pecuniam non fuisse numeratam, quomodo probabitur.

Per cautionē. [a] Hec lex consueuit esse cla-
uis totius materie, z ideo
intendo vobis illam bene legere. Si contra creditorē agen
tem opponatur exceptio nō numerate pecunie, creditoꝛ debet nu-
merationem probare, alias reus absoluitur *. h. d. ¶ Oppo. de l. in
contractibus. j. eo. Sol. intellige hanc l. secundum illam. l. quod in-
tra biennium obiciatur exceptio. ¶ Secundo oppo. a diuisione.
Aut tu intelligis hanc l. in instrumento publico, z tunc numeratio
videtur probata per illud, quia ei stabitur, donec probetur contra-
rium, vt s. de proba. l. cum precib. z s. ti. j. l. antique. in p̄n. Aut in-
telligis de priuato, z tunc aut instrumentū priuatū non est subscri-
ptum a testib⁹, z nullam facit fidem, vnde non est opus exceptione
non numerate pecunie, vt s. de prob. l. instrumēta. Aut est subscri-
ptum z approbatū, z tunc est idē quod in publico, vt l. scripturas.
l. qui po. in pig. hab. Quid dicemus? Sol. dico q̄ hoc pōt intelligi
in instrumento publico, dicit gl. in quo continetur quod talis con-
b fessus est se recepisse pecuniā b. non autē dicit quod recepit, z ideo
per instrumentū tale non probatur numeratio, sed confessio quod
c satis placet, z est verū. Tu aduerte c q̄ verba instrumēti *, in quo
* cōtinetur pecuniā numeratā esse, debēt hoc importare de necessi-
tate, alias nō probaretur hec, cum probatio debeat de necessitate
cōcludere, vt l. neq; natales. s. de prob. z l. nō nudis. z ibi no. j. vnde
cog. l. non hoc. Si ergo notarius dicit, Titius fuit cōfessus se ha-
buisse, z recepisse decē, que in veritate habuit, z recepit in p̄esentia
mei notarij, z testium. z tunc instrumentū concludit de necessitate.
Sed si dicat notarius sic, Titius cōfessus fuit habuisse, z recepisse
centū, que habuit, z recepit, nec additur, in p̄esentia mei notarij, z
testiū, tunc hoc instrumentū de necessitate non cōcluderet nume-
d rationem. Nam totū illud potest esse de confessione d partis, que di-
cit, cōfiteoꝛ me habuisse z recepisse centū, que habui z recepi. nota-
rius hoc scribens scripsit in tertia persona illud, quod ipse dixit in
* p̄ima persona, z sic notarius nō testificatur de numeratione *, sed
de cōfessione illius. sed si instrumentū diceret sic, quod fuit cōfessus
se habuisse, z recepisse decē, z habuit z recepit in p̄esentia mei no-
tarij, z testium infrascriptoꝛum, tunc illud instrumentum de necessi-
tate numerationē cōcludit, nec illa verba possunt referri ad par-
tis confessionē, nam si debitoꝛ diceret, cōfiteoꝛ me habuisse, z rece-
pisse, z habui z recepi. notarius deberet dicere, fuit cōfessus se ha-
buisse z recepisse. z dixit quod habuit z recepit, alias illud habuit,
z recepit, nō potest referri ad istud participiū confessus, secundum
naturam recti sermonis, z grammatice, vt l. Plautius. ff. de aur. z
arg. leg. Item potest intelligi hec lex in instrumento priuato, tunc
siue in eo dicatur fuit confessus se habuisse, z recepisse, seu in eo di-
catur quod habuit z recepit. potest obiici exceptio non numerate
pecunie, quia totum illud est confessio partis, z non est testificatio
alterius. Istud videtur hic sentire glo. z in l. si non singuli. s. si cert.
2 pet. z j. de dote cau. non nu. l. fi. in p̄n. ¶ Et per hoc dico. † si in in-
strumento cōtinetur, talis non spe future numerationis, fuit con-
fessus, ꝛc. q̄ per illa verba non impeditur opponere exceptionem
* nō numerate pecunie *, nam verba quecunq; proferantur ab ipso
debitoꝛe tempoꝛe contractus, non habent eum impedire, vt patet
ex p̄edictis. Ut ergo impediret dicta exceptio, esset necesse quod
appareret quod fuerit alia causa, p̄opter quam ipse fuit cōfessus,
3 vt videbitis j. eo. l. generaliter. ¶ Quero, vtrū ad hoc vt habeat
locum exceptio non numerate pecunie, sit necesse quod celebretur
e in scriptis e instrumentum? Sl. videtur velle quod sic. s. si cert. pet.
l. si non singuli. ff. si cert. pet. l. qui pecuniam. z ibi per Bul. contra-
rium videtur velle. s. de test. aut. rogati. z istam puto veram. Quo-
cunq; ergo modo quis cōfiteatur, siue in scriptis, siue sine scriptis,
habet hec exceptio locū, vt j. eo. l. cum vltra. Et sic intelligatur etiā
4 l. in contractib. j. eo. ¶ Redeo ad gl. z quero † vtrum possit renun-
f tiari exceptioni f non numerate pecunie. Sl. dicit quod sic, quantū
ad hoc quod per oppositionem dicte exceptionis non grauabitur
actoꝛ in onere p̄obandi, sed si vult reus in se subire onus probādi
pecuniam non esse numeratam, potest opponere exceptionē doli,
vel in factum, sicut dicimus post biennium, vt s. de condi. ob turp.
caus. l. j. z j. eod. l. in contractib. do. Hico. de Mata. disputauit istam
5 questionem, z inter cetera dicit ipse, Quādoq; obligatio † est con-
tracta literis, z tunc intra biennium non est nata ciuilis obligatio
secundum opi. gl. nostroꝛum, z habuistis no. in l. cum quis. s. de iur.
z fac. igno. ergo non est nata actio, que oritur ex obligatione ciuili,
z naturali, vt Instit. de oblig. in p̄inc. l. licet. s. ea obligatio. ff. de
procur. Si autē actio non est nata, renuntiatio ista non est modus
inducende obligationis, vel producēde actionis, ergo talis renun-
tiatio nihil operatur. Idem si obligatio esset contracta verbis per
g stipulationem. arg. j. eo. l. cum vltra. Sed si aliquis ageret g ex obli-
gatione cōtracta re per numerationem, z ad eam probandam in-
duceret confessionem, tunc ista renuntiatio posset aliquid operari,
secundum gl. Ita dicit do. Hico. Hec opi. non placet, quia licet in-
6 tra biennium nō sit nata ciuilis, in veritate † tamen nata p̄esumi-
tur, donec opponatur exceptio, ideo hec lex requirit quod oppo-
natur exceptio, vt instit. de excep. per totū. Si enim actio non esset
nata, exceptioni non esset locus, z ideo puto secundum quod doc.
nostri dicunt quod huic exceptioni non possit renuntiari. eadem
enim fragilitate qua inducitur ad p̄omittendū, eadem fragilitate
7 inducitur ad renuntiandum. Tanta † est enim fragilitas debitoris
querentis pecuniam quod facit instrumentum creditoꝛi qualiter
vult ergo. ꝛc. arg. l. si mulier. s. fi. j. z l. doli exceptio. s. diuersum. de
noua. Ad idem facit j. de pac. pig. l. fi. non obst. j. l. p̄ori. quia ibi ex
post facto videtur approbare cōtractum. z renuntiare exceptioni,
sed in ipso contractu non posset, vt dixi. Simile videmus in pacto
8 l. commissorie in pignoribus † quod ab ipso initio nō valet, sed va-
let, si fieret ex postfacto, vt l. Titius. ff. de pign. act. z dixi plene in l.
quamuis. ff. de sol. ¶ Quero, z reuoco in dubiū vtrum renuntiādo
huic exceptioni, z iurādo, sibi p̄ieudicet, z dicam vobis j. eo. l. fi. ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Si ex cautione. Et circa materiã huius leg. vide Ang. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de ver. obli. ⁊ que no. Bart. ⁊ Jmo. in l. si debitorem. ff. de noua. ⁊ quod no. Bal. in l. fi. C. commu. vtri. iudi. ⁊ Bar. in l. post dotem. sol. ma. in ver. ex predictis. ¶Aduerte, quod Bar. allegatur sibi contrarius in hac l. si ex cautione. Sed pro saluando Barto. dic vt in concordantia, quam posui in l. predia. ff. de acq. poss.

* CLAV. DE SEISS. ¶Reus absoluitur. Aduerte, quia istud non procedit, quando talis confessio fieret ex causa transactionis, vt per Bal. in l. interest. j. de solutio. sequitur Alex. in l. transactio. s. de transact.

b ALEX. ¶Recepisse pecuniam. An si maritus confessus sit dotem, vel mutuum recepisse, heres eius possit opponere exceptionẽ non numerate pecunie, dic quod nõ. Jta dixit gl. sing. in l. j. de fal. cau. adie. le. secundum Bal. in c. j. de pa. constan. in ver. vasallus. el j. ⁊ fi. per Bal. in l. fi. j. eo. ⁊ quod ipse no. in l. generaliter. in v. q. j. eo. post antiquos. item hunc titulum elegantissimis dictis limita, de quib. vide Lu. Ro. in l. si mãdato. cum seq. de fideius. Et an locum habeat hec exceptio in alio contractu quam in mutuo. Bal. Cy. ⁊ Jac. de Are. in l. si ex pretio. s. si cer. pet. quod sic. Tu vero vide gl. hic, ⁊ Bal. in iij. op. in l. generaliter. ⁊ in prima op. s. eo. ⁊ gl. ⁊ Bal. in l. in contractib. in prin. j. e. ⁊ in §. j. in ver. ⁊ not. Sed an contra instrumentum guarentigie possit opponi exceptio non nume. pecu. vide Bal. in addi. Spe. in tit. de exec. sent. ⁊ quod no. Bar. ⁊ Bal. in l. si sub specie. s. de postu. ⁊ melius Bald. in l. si ob causam. C. de execu. rei iud. ⁊ in l. in contractibus. in princ. j. eo. ⁊ ibi etiam quid si factum fuit preceptum in confessum. Bal. in l. pecu. j. de sol. Et libellum in hac materia vide per Bal. in l. j. C. de condi. ob tur. caus. vbi dicit duo debere narrari scilicet pecuniam non numeratam, ⁊ confessionem factam sub spe future numerationis, ⁊ caue qd quãdo precessit stipulatio, ⁊ ex ea agitur iure communi, non competit exceptio non nume. pecu. sed exceptio in factum. l. cum vltra. ⁊ ibi Bal. j. eo. ⁊ Bar. in l. ij. §. fi. si cer. pet.

c ALEX. ¶Tu aduerte. Jtẽ vide Bar. in l. predia. ff. de acq. pos. qui videtur dicere cõtra ista, ⁊ quod no. Bal. in l. si absentis. in iiij. q. si cer. pe. Bal. hic, in iij. q. ⁊ ad no. hic per Bar. vide per eundem in l. si non singuli. ⁊ Bal. per illam gl. in l. si ex pretio. s. si cert. pet. ⁊ quod no. in l. si ex plurib. cum gl. de sol. ideo dicit Jnn. in c. fraternitatis. circa prin. de frigi. ⁊ malefi. quod non debet deponere tantũ in instrumento. ⁊ quod vidit, ⁊ nouit, ⁊ dicit Bal. in auth. sed nouo iure. s. si cer. pe. quod ille qui confitetur instrumentum per visum, ⁊ auditum probat, ⁊ dicit Bal. per gl. j. ibi in l. fi. C. de condi. ex l. ꝙ si notarius non vidit pecuniã interuenire, non tamen tenetur dicere, talis fuit confessus sub spe future numerationis, qr solũ debet ponere verba contrahentiũ, non mentẽ. Et adde quod dixi secũdum Jnno. in d. c. fraternitatis. vide late per Bal. in rub. C. de fid. instru. Quid si notarius dicit, talis fuit cõfessus habuisse a Titio numerante, vide Bal. in l. j. C. de confes. Adde Bal. consi. cclxxviij. lib. ij.

* CLAV. DE SEISS. ¶Uerba instrumẽti. Et debet notarius deponere per sensum corporis sicut testis. secundum Bal. j. in l. mutum. in prin. ff. de acq. her. ⁊ ibi refert Alex.

d P. PAV. P. ¶Cõfessione. Jmo vbi notarius refert verba partis, ⁊ ipse non attestatur, non probat tale instrumentum plus quam si esset simplex scriptura. Uide Comen. cons. xl. incip. cuidam filio. ad fi. Jtem quod si notarius diceret, confessus est habuisse ⁊ etiã habere per hoc nõ probetur numeratio. vide Cre. in singulari xlv. incip. pone dicitur ad ista vide Jas. in l. singula. post alios. ff. si cer. pe.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Et numeratione. Jstud habet locum etiam si ista verba essent scripta in libro mutuantis, dato quod deberet illi stari, ita in publicis testimonijs consuluit Alex. cons. xxxv. vo. j. in j. dub. ⁊ est tex. optimus in l. tutor. §. fi. ff. de vsu. ⁊ Alex. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de ver. oblig.

* CLAV. DE SEISS. ¶Non numerate pecunie. Sequitur Alex. in l. ij. ff. si cer. pe. ⁊ in l. predia. §. j. ff. de acq. her.

e ALEX. ¶Celebretur in scriptis. Et adde ꝙ Lud. in l. si mãdato. de fideius. tenet cũ Gul. contra Bar. vtrũ distinctio, de qua hic per gl. habeat locũ in priuata scriptura, vide gl. in l. si nõ singuli. s. si cer. pet. ⁊ gl. ⁊ Bar. in l. si ex pretio. eo. ti. ⁊ hic adde Jmo. in l. j. §. si quis ita. ⁊ in l. si ita stipulat⁹. §. Chrysogonus. de ver. obl. ⁊ bal. hic in x. q.

f ALEX. ¶Renũtiari exceptioni. Adde que no. per Mod. Jnsti. de act. §. fuerat. Sed an possit tolli per statutũ, vide per Bal. hic in fi. ⁊ no. per Bal. in l. in cõtractib. in ij. ⁊ iij. q. j. e. Quid in exceptione non numerate dotis, vide Bald. in rub. C. de priuil. do. ⁊ gl. ⁊ do. in l. j. j. de do. cau. P. PAV. P. ¶Renuntiari exceptioni. Uide Alex. cons. clxxix. inci. visa scriptura priuata. in ij. vol. do. Frã. cons. lxxxvj.

g ALEX. ¶Sed si aliquis ageret. Et est aduertendũ, an notarius debeat vidisse integrã solutionẽ illam, ⁊ tunc in scriptis ponat assertiue totam pecuniam numeratam, alias autem non debet scribere simpliciter pecuniã numeratã, sed scribat partẽ asserere pecuniam numeratam, ⁊ tantum est secundum Joan. And. in addit. Specu. §. fi. sed si quis cõfitetur se habuisse, ⁊ recepisse certa debita, ex ca causa, ⁊ liberauit debitorẽ suum per acceptilationẽ, ⁊ Aquilianam stipulationem, per ista verba non probatur numeratio secundum Bart. in l. j. de his que in frau. cre. ⁊ in l. si ex plurib. ff. de sol. ⁊ no. … dicit Bal. in l. si quis. C. de insti. ⁊ substi. quod si notarius nõ intelligit ea, que ponit in instrumẽto non punietur alias de falso, dummodo seruauerit formam. quod no. ⁊ adde gl. in l. generaliter. C. de tab. lib. x. facit etiam quod no. Bart. in l. si quis obrepserit. ff. de fi…

ALIA LECTVRA.

SI ex cautione. Si opponitur exceptio non numerate pecunie creditor debet probare numeratã. h. d. ¶Op. j. eo. l. in contractibus. Sol. intellige hic intra biennium, vt ibi. ¶Secũdo op. j. eo. l. generaliter. Sol. Jntelligas hic promissionem factam ex causa mutui, alias secus, vt in l. contraria. ⁊ j. dicemus. ¶Tertio oppo. a diuisione. Aut enim hic loquimur de cautione emissa per scripturã priuatã, ⁊ non nocet, qr fidẽ non facit, vt l. instrumẽta. s. de prob. Aut loquimur de publica. ⁊ ei omnino standum est, vt s. ti. j. l. antique. in prin. ⁊ j. arbi. tut. l. fi. Huius timore dicit

9 ꝙ potest loqui de scriptura, tam priuata quã publica. ¶Primo examino de publica. Et dicit gl. ꝙ hic cõtinebatur, ꝙ debitor fatebatur se recepisse, secus si diceret ꝙ eam recepit, tũc contrarium probari nõ posset, ⁊ esset probata intẽtio aduersarij, per instrumentum, tñ notarius nõ debet ponere hoc in instrumẽto, nisi … sit presens, ita dicit gl. quã no. Examinemus istud, ad cuius rationẽ debes scire, ꝙ probatio debet de necessitate cõcludere, l. nõ nudis. ⁊ l. neq3 natales. s. de prob. Unde si instrumẽtũ dicit cõfessus fuit se habuisse centũ que habuit, ⁊ recepit. Jstud nõ probat de necessitate, nã potest esse qd oĩa ista sunt verba partis cõfitentis, que dicit cõfiteor me habuisse, ⁊ recepisse centũ, que habui, ⁊ illa verba que dicta sunt per partẽ in prima persona, scribantur per notariũ in tertia. sed puto si adijceret que habuit ⁊ recepit in presentia mei notarij, ⁊ testiũ certe adhuc nõ videtur cõcludere de necessitate, qr illa verba in presentia mei notarij possunt venire ad determinationẽ illius participij cõfessus, ⁊ ideo tutius est ꝙ apponatur copula, ⁊ dicat, fuit cõfessus se habuisse, ⁊ recepisse, ⁊ vere habuit, ⁊ recepit in presentia mei notarij, tũc illa verba nõ possunt referri ad cõfessionẽ presentẽ, ⁊c. sed solũ ad dictũ notarij. ¶Sequitur in gl. nisi pecunia sit in presentia. Jstud nõ sufficit ad excusationem notarij, ꝙ pecunia sit in presentia, qr posset dicere ꝙ pars habuit, ⁊ recepit, licet in veritate suis manib. nõ tetigerit. Probatur

10 in l. singularia. ff. si cer. pet. ⁊ ibi plene dixi. Jtem ex predictis no. ꝙ licet notarius dicat, habuit, ⁊ recepit, que sunt verba preteriti temporis, tñ referũtur ad tẽpus celebrati cõtractus, facit l. predia. ff. de acqui. pos. ff. de ver. obli. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. … dotem. ff. sol. mat. ¶Sequitur in gl. nõ ob. l. antique. ⁊ l. fi. arbi. … qr illa sunt specialia. Dic vt dixi, in l. j. s. plus vale. ꝙ agit. ¶… iuxta hoc querit gl. j. quid si instrumentum dicat, habuit ⁊ recepit, vtrũ possit probari contrariũ? Et dicit ꝙ sic: sed tunc dicere instrumentum falsum, ⁊ esset recurrendũ ad ea, que dixi in l. in exercitu … s. de fi. instru. ¶Secundo dicit gl. ꝙ hec lex potest intelligi in scriptura priuata, intellige tali, que fidẽ faciat, qr est scriptura ip… cõuenti cõfessata, vel signata testib. Jtẽ dicit gl. ꝙ in scriptura priuata nõ refert an dicat, cõfessus fuit se recepisse, an dicat ꝙ recepit, semper enim poterit opponi exceptio, ⁊ creditor debet probare numeratã pecuniã, quã gl. vide, ⁊ bene nota differentiã istã. Jdem … si cer. pet. l. si ex pretio, ⁊ de dote cau. nõ nu. l. j. Et huius ratio est, scriptura priuata tota pẽdet ex facto debitoris, qui cõfitetur se recepisse, ⁊ ita scribit sibi datũ fuisse. Ex quo no. ꝙ siue debitor dicat, ⁊ promittat nõ spe future numerationis, vel quecũq3 alia verba per eũ dicãtur, hec exceptio nõ tollitur, tene mẽti, statim declarabo in questionib. ¶Op. ꝙ reus probat suã exceptionẽ l. in exceptio. ff. de probat. Sol. hic reus ideo nõ probat exceptionẽ non nume. pecu. qr reus excipiendo nil ponit in debitis j. eo. l. asseuera…

11 ¶†Querit glo. vtrũ exceptioni non nume. pecu. possit renuntiari, determinat ꝙ sic, qr renuntiatio prodest quantũ ad hoc, qd creditor asserit, de cetero non incũbat onus probãdi numerationẽ, vide istã no. ¶Extra istã gl. no. ꝙ licet sit renuntiatũ exceptioni, potest actor interrogari vtrum numerauit, secus autem si biennium est elapsum, vt j. eo. l. in contractib. §. illo. An autẽ ista gl. dicat verum, … tem, Ricar. Malum. disputauit, ⁊ determinauit quod sic. Jn obligatione literarũ, vel stipulatione facta sub spe future numerationis ante bienniũ, non oritur nisi ciuilis, ⁊ ideo renũtiare huic exceptioni non est modus inducẽde obligationis, nec illa naturalis obligatio cõfirmari potest. secus esset si promissio fieret ad probationem cõtractus, seu mutui iam celebrati. Breuiter istud dictũ nõ placet mihi, qr obligatio ciuilis, que est in obligatione literarũ, est efficax ad inducendã actionẽ, ⁊ ideo introducetur exceptio, vt hic, ⁊ j. l. in contractib. Unde Jac. de Aret. ⁊ Pet. dicunt, ⁊ melius …

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

meo, quod exceptioni huic renuntiari non potest. Ratio, quia non est facta in fauorem debitoris, sed in odium creditoris. Nam debitor auidus pecunie, faceret creditori omne instrumentū quod vellet, vt tota die videtur. & eadem facilitate, qua inducitur ad promittendum illud quod non est numeratum, eadem facilitate induceretur ad renuntiandum exceptioni, vt ff. ti. l. si mulier. Preterea hoc probatur ex eo quod ff. prox. dixi, quia si in priuata scriptura dicit debitor numerationem sibi vere factam esse, non nocet, quod plus est quam renuntiare exceptioni, ergo, &c. Preterea gloss. hic dicit, quod renuntiatio etiam fit spe future numerationis, ergo non nocet ei, nisi numeratione secuta. & istud putarem verum de iure communi, tamen † aduocati tenent opin. gloss. vnde esset duru recedere, quia minime mutanda sunt &c. ¶ Querit gl. vtrum post biennium possit oppoi exceptio doli. In gloss. sunt opiniones, & determinat quod sic. si ipse reus vult probare pecuniam numeratam non esse. vide gloss. Franc. Azo tenebat opin. contra glo. videlicet quod post elapsum biennū, vlterius non audiatur. Hoc probatur per l. si intra. in fi. ff. eod. & l. in contractibus in princ. vbi vt elapso &c. & eadem l. ff. illo. vbi dicitur quod creditori non potest deferri iuramentum. & eadem l. ff. super. vbi dicitur quod post lapsum temporis nullo modo potest dici pecuniam non solutam. Sed ad istas omnes leges respōdetur, verum si vult onus probationis transferre in creditorem. secus si ipse excipiens probare velit, & hec est veritas. Probatur ff. eod. l. assueratio. & ibi dicam statim. ¶ Sed tunc † quero. quomodo possit debitor probare non numeratam, cum sit mere negatiua. Respondeo. poterit probare per confessiones, & numerationes, diuersis temporibus factas, vt not. ff. eo. l. ij. & ibi hoc declarau. Nec obstat ff. eo. l. in contractibus. ff. illo, quia licet non posset deferri iusurandum super toto. an numerauit, tamen interrogatio poterit fieri super aliqua parte, que adminiculetur ad eius probationem, vt si ponit debitor, quod vna tantum numeratio fuerit, & non plures, vel quod due fuerunt, vel quod si qua numeratio facta fuit, fuit facta tali loco, & tempore, quod est no. potest etiā probari per testes, qui interfuerunt quando actum fuit quod instrumentum fieret, & postea fieret numeratio. & sic facta fuit spe future numerationis, potest etiam probari per aliud instrumentum, vt tota die videmus specialiter in contractibus dotis, & venditionis, vbi quis confitetur dotem, vel pretium sibi solutum, & statim sequitur aliud instrumētum, quod non obstante cōfessione predicta promittit soluere, & sic apparet quod factum fuit spe future numerationis. Vltimo quero an ad hoc, quod ista exceptio habeat locum, requiritur quod cōtractus fuerit confectus in scriptis dicam ff. eo. l. fin. ¶ Vltimo de huiusmodi renuntiatione tangit Spe. in tit. de renun. & in tit. de actio. & oblig.

LEX IIII.

Am fidem. [a] Qui post primam promissionem, eam aliquo modo approbat, ab exceptione non nume. pecu. cadit, hoc intendit, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Cum fidem. Adde etiam quod si quis acceptat dilationem, videtur agnoscere debitum. l. ad solutionem de re iudic.
P. PAV. P. ¶ Cum fidem. Vide Roma. consi. ccxvij.

ALIA LECTVRA.

2 Dolens partem, an presumatur debitor totius.

Cum fidem. Post cautionem per futuram solutionem approbatam, non habet locū hec exceptio, hoc dicit. Quero, vtrum hec lex habeat locum siue scienter, siue ignoranter isse soluerit partē. glossa ponit opiniones. Quidam quod loquatur in sciente. Alii quod loquatur etiam in ignorante. ¶ Nota istam glossam, secundum opinio. Mart. & Irnerij, quod qui soluit totum. presumitur soluisse debitum, nisi cōtrarium probetur, vt l. cum de indebito. ff. de prob. Ita † qui solunt partem. presumitur debere totum nisi contrarium probetur per eum. vt hic. Idem ff. eo. l. ij. secundum primam lect. Contrarium est veritas, secundum opi. Bul. hic posteam. & gl. approbat, & l. ij. ff. eo. Nam hic loquitur in sciente quod apparet. quia ter. dicit, cum fidem cautionis agnoscens que agnitio non est in errante, cum errans non consentit, vt l. si per errorem. ff. de iurisd. omiud. ff. de dona. Nec ignorans. Preterea, ego video quod pando pignus nō preiudico mihi in exceptione non nu. pec. vt li. & c. eadem ratione nec solutione partis, nisi debitum approbem, & ideo puto quod hec lex debeat intelligi, quādo solutio constabat aliquid, per quod totum debitū videbatur approbari, vt puta, soluo tibi decem de summa cētum aureorum tibi debita manu talis notarij, secus si soluerem tibi decem simpliciter, quia tunc non probo de summa magna modicam esse debitam, & sic videtur debitor magis soluisse quam debitum ideo quod approbet cautionem. ¶ Vltimo not. ex hac lege, † quod licet debitor ab initio promissionis, per renuntiationem, vel confessionem. nō preiudicet sibi in exceptione non nu. pec. vt ff. l. proxi. & ibi dixi, tamen secus si ex post facto, vt hic quod est notandum & precauendum, quia per hoc feneratores possent facere multas fraudes. ¶ Vltimo, quia hec lex loquitur quando debitor agnoscit id debitū quod non est, & quandoq; contingit econtra scilicet, & neget debitum quod est.

AVTHENT.

1 Negans scripturam propriam, si postea conuincitur conuenitur ad duplum.
6 Allegare contraria in exceptionibus quando possit.
7 Negans se fecisse homicidium, & conuictus postea si dicit se fecisse ad sui defensionem, auditur quantum ad penam principalis delicti, non quantum ad penam negationis.

a Contra qui propriam. [a] Ex ista authen. not. quod ille, qui negat scripturam suam propriam, postea conuictus conuenitur in duplum. Tamen vnum aduerte, † quia hic loquitur, quando quis
1 obligatur scriptura, secus si scriptura fieret ad probationem. quia
b tunc ista authen. non habet locum [b] vt patet in princ. ff. & hoc tenet glo. ma secunda. ¶ Quero, quid si aliquis neget instrumentum publicum esse publicum? Bloss. dicit hic, quod ista authen. non habet locum, & bene, quia solum loquitur in eo qui abnegat scripturam suam propriam, ex qua est obligatus. ¶ Quero, qua
4 actione conuenitur quis ad istud duplum? Dicit gloss. actione ex
c eo contractu puto † quod agatur condictione ex hac l. erit modus formandi libellum. [c] dic, ago † contra te dicens quod tu es mihi in tuis literis obligatus ad tantam quantitatē, vt patet ex scriptura tua manu facta, quare peto te condemnari ad dicta centum, & si dictam scripturam tuam esse negaueris, peto te condemnari in duplum, vt videtis in simili in l. non ab re. ff. vnde vi. & videbitis. ff. loca. l. conductores. ¶ Vltimo scias, quod Dyn. & multus plu-
6 ribus, de reg. iur. in vj. Allegat † istam authen. quod non admittitur quis allegans contraria in exceptionibus per hanc authen. Ego semper dixi contrarium, & adhuc dico, & ista authen. mihi facit pro eo, imo facit contra eum. Nam vides hic. quod aliquis primo negauit scripturam, scilicet, esse suam. postea conuictus cōtetur eam esse suam, sed dicit soluisse, certe non auditur quantum ad euitandum penam negationis, sed bene auditur, vt illa solutio facta proficiat in eo quod soluit. Et per hoc dico, quod ille, qui ne-
7 gauit se fecisse homicidium vel † percussisse aliquem. postea conui-
d ctus, dicit se fecisse ad sui defensionem [d]. Certe quātum ad penam negationis, si per negationem imponeretur aliqua pena, non audiretur postea hoc allegans, sed quantum ad penam principalis delicti, bene auditur. Ad hoc bene, & plene ff. de excepti. l. nemo. facit ad predicta ff. de probatio. l. cum de indebito.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Contra qui propriā. Et hanc aut. sic intellige, & limita, vt singula. Dixit Bart. in l. id quod seruo. ff. de pec. leg. & de pena negantis, & de eius materia no. per Bal. in c. vassallus. ff. de feu. fue. contro. & per Bar. hic per do. Ant. in c. pe. extra de iura. calum. & per Bald. hic. ADDE Ad hanc aut. que voluit Bet. de Anch. consi. cxcij. iste simon. Sed quid si tēpore solutionis fiende debitor deponit pecuniā, & petat pignus, & creditor dicat se non mutuasse, nec habuisse pignus qualiter consulet debitor? Spe. in ti. de exce. ff. vsq; versi. sed quid si debitor. dicit quod adhuc sub iudice lis est. ¶ Contra qui propriam. Nunquid ista authen. habeat locum in negante pacta alicuius libri rationum, & nunquid habeat locum in scriptura priuata de contractu iam multo ante dictum scriptum, vide Paul. consi. cccxxxij.
b POMA. ¶ Non habet locum. Vide Pau. de Cast. consi. cccxxxij. vbi pulchre declarat materiam huius auth.
c ALEX. ¶ Formandi libellum. Et vide hic Bal. in fi. & quod no. Bart. in l. ij. cum excepit. ff. hec autem actio. ff. quod me. cau. & vide no. per Bart. & Ray. & Imo. in l. Titio. ff. si post. de condi. & demon.
d ALEX. ¶ Defensionem. Adde Bald. C. de appel. Inuenimus. Adde Bart. in l. quicquid. de iureiur. & pro ista parte facit text. in lij. in versi. falsi. & ibi hoc not. doct. ff. si ex noxa. cau. aga. licet Dyn. videatur contrarium tenere in regula, nullus pluribus. lib. vj. & in l. electio. ff. neque de noxalibus.

LEX V.

Diuersus. Exceptio non nu. pecu. non habet locū in confessione quam quis non facit spe future numerationis, sed ex causa de preterito. h. d. Idem dicit l. frustra. que sequitur post istam.

ALIA LECTVRA.

Diuersus. Exceptio non nu. pec. habet locū, quādo promissio fit speratur numerationis, aliās secus. h. d. & legitur hec lex tribus modis principaliter. Primo quando debitum ex alia causa, puta emptionis, vel simili promittitur ex causa mutui. Secūdo quādo debitum ex causa emptionis, vel simili promittitur ex alia

causa,vel locationis,vel simili,ita quod nō mutui.Tertio modo, quando debitum ex vna causa non mutui,ex eadem causa promittitur,z vtriq; lecture cōuenit precedens summarium. Pone ergo in terminis casum,secundū primam lecturam que est melior,z magis congruit litere.Et secundum istam no,quod sicut quando opponitur exceptio non num.pec.debet creditor probare numeratā, si cautio fuit apposita spe future numerationis,ita quādo fuit facta spe preteriti debiti,debet probare debitum preexistisse. ¶Opp.ff.si cer.pe.l.si non singuli.z l.si ex pretio.Glo.soluit mirabiliter.dic vt in ea. Secunda z tertia lec.sunt clare,tamen ista secūda lectura non videtur vera,q; tunc talis cōfessio statim preiudicatur,nec requiritur,an precessit iusta causa debiti.d.l.generaliter.Potes dicere,q; hec cautio continet factum nudum,z ideo habet vim constitutionis,in quo queritur,an iusta causa precesserit debiti.Si vero diceres,q; continet stipulationem,tūc statim preiudicat,z q8 hic dicit,si quid,intellige,nisi probetur contrariū,statim videtur probatum per ipsum instrumentum,vt d.l.generaliter,zc.

LEX VI.

Rustra. Pecunia non numerata debet habere cautionem,condictionē,z exceptionem. ¶Quero,an isto casu quando competit ad idem actio,z exceptio,possint peti testes examinari ad eternam rei memoriam. Dixi tibi in aut.ſi quis ab aliquo.ſ.de testib.

LEX VII.

Iquasi. Ab eo, qui non numerauit potest condici liberatio, z ei opponitur exceptio. hoc dicit.

LEX VIII.

1 Protestatio defuncti quando transeat ad heredem.

2 **Intra tempus.** [a]Tempus q; quis habet ad opponendū exceptionem,transmittit ad heredem,z oppositio facta per defunctum prodest heredi,hoc dicit. ¶Opp.fortiter, quod protestatio defuncti ad heredem non transeat,vt l.non solum.ſ.fi.ff.de noui oper.nun.Sol.dic vt ibi,zc.

ADDITIO.

a ALEX.¶Si intra tempus. Vide hanc l.alleg.per Paul.de cast. consi.cvij.incip.in Christi nomine amen.in causa que vertitur.zc. P. PAV. P.¶Si intra tempus,an istud procedat in alijs prescriptionibus quod tempus defuncti noceat heredi, vide Paul.de Castro consil.cvij.

ALIA LECTVRA.

Intra. Ad heredes trāsit hec exceptio cum tempore, quod supererat defuncto. Item hec exceptio proposita perpetuatur. Item elapso tempore ad heredes nihil transit, hoc dicit, z sic habet partes tres gloss.querit primo qualiter debet fieri ista querela. Dic.vt j.eod.auth.hanc autem. ¶Secundo querit quando tempus istud contra heredes currat. Dic quod statim non expectato tempore maioris etatis,quia cepit contra defunctum,plene de hoc in l.Emilius.ff.de mino.z ff.ſi aduer.vend.pign.l.ij. Moueo vnum dubium, videtur quod effectus protestationis, tam perfectus.z consummatus,non transit ad heredes.l.non solum.ſ.fin.de oper.no.nun.Hic dicitur contrarium,quare male.Sol.Quantum ad propositum talis effectus protestationis,bene transit ad heredes, vt hic. nam proposita querela, exceptio est perpetua,vt hic. Sed quantum ad futura, tunc secus, vt l.contraria.quod tamen dic,vt alias plene dixi in d.l.non solum.ſ.fin.

LEX IX.

Cum vltra. Qui obligatur verbis spe future numerationis, habet hanc exceptionem,hoc dicit.

ALIA LECTVRA.

Cum vltra. Si vltra quam sit numeratum est promissum, habet locum exceptio non numerate pecunie, vel in factum, hoc dicit. ¶Opp.quod reus possit obligari, vltra quam peruenit ad eum, vt l.si non singuli.ſ.ſi certum petatur.z l.ſi vt certo.ſ. si duobus.ff.commoda. Intellige quo peruenerit vere vel ficte. Dicam in d.l.si nō singuli. ¶Quero quare hic dicit exceptionem in factum? Bloſſ.variat, finaliter videtur dicere quod idem sit in factum,z non numerate pecunie secundū quosdam. Vel dic,quod quando sine stipulatione habet locum exceptio non numerate pecunie quando interuenit stipulatio, habet locum exceptio in factum,z ista est vera. Quod sic declara, quando non interuenit stipulatio,agitur ex numeratione interueniente. Recte ergo possum excipere pecuniam non esse numeratam, quando stipulatio interuenit,agitur ex stipulatione, vnde mediū, per quod in exceptione concluditur,non est,quia pecu.non est numer.quia ex stipulatione posset deberi nulla numeratione interueniente. Sed medium,quo concluditur,est quod sic fuit actum,quia promittebam spe future numerationis. Unde excipitur in factū, hoc est quia factum ita habuit. Hec subtilitas periculosa est,tamen doctores tenent eam.

LEX X.

Asseueratio. Hic est pulcher ter. Et qui recipit, incumbit onus probandi,quando excipiendo aliquid ponit,alias secus,h.d.

LEX XI.

Transactionis. Quando in trāsactione fit promissio spe future numerationis, non habet locum hec exceptio,hoc dicit.

EX XII.

Tam mandatori. Hec exceptio non habet locum ad obligatos actorie,hoc dicit. ¶Quero,quid ſi fideiussor ante oppositam exceptionem non numerate pecunie, z postea creditor numerauit. Ista fuit questio sabatina,licet glo.hic non dicat.Sed

a lielmus ponit eam in l.Titius[a].ff.de procurator,z l.ſi fideiuſſ. fideiuſſ.dic vt ibi,zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Tam mandatori.l.Titius. Et ibi Bar.z ideꝫ in d.l.fideiussor.

ALIA LECTVRA.

1 Fideiussor an poterit opponere post biennium exceptionem non numerate pecunie.

2 Numeratio postea facta per creditorem,an tollat exceptionem fideiussori.

3 Si fideiussor protestatus fuit creditori, ne pecuniam numeret, quod possit tamen numerare.

Tam mandatori. Hec exceptio transit ad fideiussorē,z mandatorem,hoc dicit. ¶Oppo.de l.ex persona.ff.de fideiusso.Solut. Intelligo hic de exceptionibus rei cohe-

rēti.sicut est ista,vt l.omnes exceptiones.ff.de exceptio. ¶Quero,

1 †vtrum post biennium posset opponere fideiussor.Glo.dicit quod non,z bene,z probatur hoc in textu,ibi dum dicit, cēplo rei primo

2 cipalis. ¶† Querit gloss.nunquid numeratio postea facta tollat fideiussori exceptionem.Videtur quod non, vt l.ſi.ff.de pact.Sed contrarium dicitur in gloss,quia fingitur hanc exceptionem non competisse,hoc videtur falsum, quia a die numerationis incipit obligatio,ne retro fingeretur exceptio,vt ff.qui.po.in pig.hab.l.j.Sed stinendo gloss.dicas, z verum est, quod quo ad extraneos tempus iudicium non fingitur retro, sed quo ad ipsos contrahentes vel verius,vt cesset dicta oppositio, dic q; numeratio postea facta videtur facta de voluntate fideiussoris, non ergo mirum tollitur exceptio,vt d.l.fin. Videtur enim voluisse ab initio

3 numeratio sequeretur. ¶Sed nunc quero, †quid ſi fideiussor tauit volūtatem,z prohibuit ne mutuaretur, vel exceptionem posuit videtur quod tunc fideiussori non noceat,quia licuit retare voluntatem, sicut reuocare mandatum? Bloſſ.dicit contrarium,z bene,non tamen bene declarat. Ideo dic,quod mutare luntatem licet, antequam quis alteri sit obligatus, alias non. Papinianus.ff.de pub.Sed creditor est quoddammodo debitor obligatus ad numerandum.ergo,zc. Dices tu hoc est contrasum l.j.ff.ſi cert.pet.z l.j.ff.qui po.in pig.hab.Solu. Non intelligo obligatum adeo quod possit cogi in iudicio, sed taliter est obligatus, quod esset sibi verecundia non numerare, que causa est faciens. vt possit illi denuntiationi non parere,vt ff.manda.l.Titius,z l.pecunie.ff.de alimen.z ciba.leg.Sic debent intelligi non glo.in l.Titius.ff.de procur.z de fideiuſſ.l.fideiussor.

LEX XIII.

a **Generaliter.** [a]Promissio facta ex certa causa de preterito,z in scripto valida, nisi contrarium per aliam scripturam probetur, h.d. ¶In hac l.debemus tractare tria principalia. Primo de obligatione literarū,vnde oriatur,qua actione agatur, z qualiter tollatur, z quo iure fuerit inducta. Secundo habemus videre de confessione quā quis facit in testamento. Tertio de confessione,quā quis facit inter vivos. Doct.omnia ista tractant, repilogant quedā,que fuerunt dicta in l.ſi ex cautione.ſ.ex iam dixi ibi. ¶Ho.tamē ex hac l.duo principaliter. Primo ter.qui dicit eamq; causam specialiter promissor edixerit. Et ponit ex vēditione,vel locatione,vel maleficio. Et puto debere telligi ex vēditione, vel locatiōe eius rei,vel ex quo maleficio, non esset exprimere causam specialiter. Item illud quod hic dicit quod debet probari contrarium,per aliam scripturā debes scire

b telligere [b]. Aut ille contra quem scriptura profertur,eam negat

eam dicit esse falsam, & tunc potest probare contrarium testibus & quocunqz modo vult, vt l. vbi. j. de fal. & §. de fide instrumentorum. l. in exercendis. Aut illam scripturā confitetur factam esse, de contrahentium volūtate, sed dicit in veritate aliter negotium esse gestum, tunc aut ille vult probare contra solennitatem presumptam in instrumento, & potest probare per testes. vt l. iurisgentium. §. quod fere. ff. de pac. Aut vult probare contra illud qđ expresse continetur in instrumento, & tunc aut est instrumentum celebratum in scriptis, & non potest probare contrarium nisi per aliam scripturam, vt hic. Aut est contractus sine scriptis, sed scriptura est facta ad probationem, & tunc potest probari contrarium quocunqz modo, vt supra, plus valere quod agitur. l. ij. & iij. ¶ Ultimo not. hunc fin. quod quis non potest venire contra illud, quod confessus est.
c Et per hoc dicimus, quod si testis est aliquid testificatus[c], & postea extra iudicium cōfitetur se dixisse falsum. quod per hoc dictum eius non vitiatur, nisi aliter de falsitate constet, vt extra de testib. c. sicut. Cetera dic vt in gloss. hic per doct.

ADDITIONES.

a AND BARB. ¶ Generaliter. Not. in hac l. quod Bart. videtur sentire, quod si scriptura sit de substantia, non potest probari simulatio per testes, & ita tenet gloss. hic in versicul. quenquam, sed gloss. secundum aliquos, in l. illicitas. §. veritas. de offic. presid. tenet contra. sed gloss. huius l. reprobat Iacob. But. & Bal. & l. j. C. plus va. quod ag. & est opi. equior. Sed pro opin. Bart. facit tex. iste non cauillando eum, & glo. in d. §. veritas. videtur innuere, quando per testes probatur falsitas non notarij, vel error, & istam partem meliorem putat domi. Ioan. de Imol. in ca. cum Ioannes. de fide instrumentorum, licet opin. Butr. sit equior. & tangitur in ca. ad nostram. de emptio. & venditio. & cap. cum contingat. de iureiuran. in charta xliij. quando stipulatio potest probari per testes. ¶ Et adde Cepo. in tractat. de simulat. contractuum.

b ALEX. ¶ Sic intelligere. Per Imol. in c. cum contingat. de iureiurand. & doct. in l. sciendum. de verbor. oblig. Et adde etiam que habentur per gloss. & Bart. in l. quicunque. j. de apo. publi. & qualiter hec lex intelligi debeat, adde text. in l. testium. §. de testa. vide Bal. ibi qui tenet contra Bar. hoc est etiam in proposito, vide no. per Cy. in l. error. C. de test. & Ang. in l. quoties. in princip. ff. de ven. inspi. & quod no. Bart. in l. cum proponebatur de leg. ij. & Bal. hic.

c ALEX. ¶ Testificatus. Adde quid in parte confitente se habuisse sententiam falsam, & quid in iudice, & arbitro: vide no. in auth. sed iam necesse. de dona. ante nupt. Et de hoc dicto Bartol. vide que notant glo. & doctor. in c. cum causam. de testib. & omnino quicquid notat Bart. in l. quicquid astringende. ff. de verb. oblig. circa fin. & in l. inter stipulantem. §. sacram. in fi. de verb. oblig. & late Bart. in l. eos. §. fi. de fals. & in l. si quis in graui. in princ. ad Syllan. & Bald. hic.

ALIA LECTVRA.

1 Confessio extraiudicialis an requirat expressionem cause.
2 Expressio cause generalis an sufficiat in cōfessione extraiudiciali.
3 Quelibet causa in confessione extraiudiciali, an sufficiat.
4 Promissio facta de non arctando quem criminaliter, an valeat.
5 Confessio extraiudicialis quando requirat partis presentiam.
6 Confessio testatoris facta in testamēto, non probat debitum subesse, vel fuisse, & num. 13.
7 Confessio etiam ad liberandum requirit partis presentiam.
8 Confessio extraiudicialis facta parte presente, & cum causa, quando inducat probationem, liberationem, vel obligationem.
9 Contra confessionem in instrumento, vel extra instrumentum factam, quando quis possit venire, & que probatio requiratur.
10 Contractus dicitur in scriptis celebrari, quando agitur inter partes quod aliter non valeat, nisi fiat scriptura.
11 Contra instrumenta, & contenta in eis, que hodie fiunt, potest contrarium probari, etiam per testes.
12 Cautela, vt contra instrumentum non possit probari, etiam de fictione, nisi per scripturam.
14 Confessio facta per testatorem in eius testamento reuocatur.
15 Causa an requiratur in stipulatione.
16 Teste confitente extra iudicium se falsum testificasse, an dicta confessio preiudicet.

Generaliter. Contra confessionem propriam in scriptis factam ex causa de preterito, non potest aliquis venire, nisi per aliam scripturam probetur, hoc dicit. Hec lex diuiditur in tres partes. Primo enim ponit dictum. Secundo exceptionem. Tertio rationem dicti. Secunda ibi, nisi. Tertia ibi, nimis. Notabilia patent ex summario. ¶ Not. tex. in fi. & disce eum menti. ¶ Oppo. supra, eodem. l. si ex cautione, & infra, eodem. l. proxima. Solut. Hic loquitur in alijs causis, preter quam in causa mutui, & dotis, in quibus potest opponi exceptio non nume. pecu. quod examinaui in legibus contrarijs. ¶ Opp. ad secundam partem de l. in exercendis. §. de fide instrumentorum. Solu. Fallit hic quando quis vult venire contra confessionem suam propriam, quod intellige, vt statim dicam. & quia hec lex tractat de confessione sciēdum est, quod confessio alicuius quandoque emittitur in iudicio, & de hoc in l. j. j. de confessis. & hec non est materia nostra. Quandoque emittitur extra iudicium, & tunc vel in actibus inter viuos, vel in vltima voluntate, & de istis tractat hec gloss. quam examinemus. ¶ Circa primum quero, quid debeat contineri confessio, vt preiudicet: Et circa hoc dubitatur primo de causa, scilicet, an confes-
1 sio † extraiudicialis requirat cause expressionem, quod tangit glo. in l. j. j. de confessis. Veritas est ista, aut confessio tendit ad liberandum, & non requirit causam, vt l. tale pactum. ff. de pact. Quandoque confessio tendit ad obligandum obligatione personali, & tunc requirit causam, alias non obligat, vt l. cum de indebito. in fi. ff. de probatio. Quandoque tendit ad parandum preiudicium super iure reali, tunc quia ius reale est vniforme, non requiritur cause expressio, vt l. & an ea. §. exceptiones. ff. de exceptio. rei iud. Hoc te-
2 nent doct. hic. & in l. cum falsa. §. de iur. & fact. igno. Sed cum † confessio requirat causam, an sufficiat exprimere aliquam causam generaliter vt puta ex causa emptionis libri. vel specialiter puta ex causa emptionis talis equi, videtur tex. dicere quod ibi specialiter promissor edixerit. Et pro hoc quod dicunt doct. §. etiam per procuratorem causam in integrum restitutio. agi posse. l. j. & l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquiren. heredi. In contrarium dicitur, quod sicut dicunt Logici, quod est genus species, & indiuiduum, vt not. in l. ij. in princi. si certum petat. & l. cum post. §. gener. de iure dot. Ita aduerbialiter quedam possunt exprimi generaliter, quedam specialiter, quedam singulariter, & indiuidue, vnde si dicerem me debere ex causa debiti, illud esset generaliter. si ex causa emptionis libri, istud esset specialiter, si ex causa emptionis talis libri, illud esset singulariter, & indiuidue. Istud videtur probari §. quod cum eod. l. fin. Pro hoc facit l. filiusfamil. ff. de dona. circa fin. vbi requiritur speciale mandatum, seu specialis concessio, vt possit filius causa mortis donare, non tamen requiritur quod singulariter nominetur donatio fienda, & illud forte verum est, vt declaraui latius
3 in d. l. fina. ¶ † Quero vtrum sufficit exprimi quamlibet causam. Glo. dicit quod sic ex contractu ex maleficio, vel quasi, vt in ij. & iij. gloss. & sic innuit quod supra. dixi, quod species obligationis exprimatur, licet non singulariter. Aduerte tamen, quia illud gloss. dicit, ex maleficio, debz intelligi ex maleficio, id est, ex obligatione qua pars
4 tenetur ciuiliter ex maleficio parti. Si vero † aliquis promitteret, ne criminaliter accusaretur, vel ne in accusatione instituta insisteret, tunc an valeat habes text. & gloss. in l. accusationis supra, quod
5 met. cau. ¶ Quero, vtrum confessio † extraiudicialis requirat partis presentiam. quicquid dicant doct. ista est veritas. Quandoque confessio emanat super eo, quod dependet ex mera voluntate confitentis, vt ratihabitio, & hereditatis aditio, tunc non requiritur partis presentia, vt j. de iure delibe. l. potuit. & no. in l. Pomponius scribit. ff. de neg. gest. Quandoque emanat super eo, quod non dependet ex mera voluntate confitentis, tunc aut fit ad obligādum, aut ad liberandum, si ad obligandum, quicquid dicat Petrus, dico quod requirit partis presentiam, vel organum medium scilicet nuntium vel epistolam, alias nihil operatur, vt l. Publia. in fine. ff. depositi. & l. certum. §. si quis absente. ff. de confessis. de interrogat.
6 actio. l. fina. & probatur per iura que dicunt † quod confessio testatoris in vltima voluntate, non probat debitum fuisse seu subesse, vt l. lucius. §. quisquis. el ij. ff. de leg. ij. & l. cum quis. §. codicillis. ff. de leg. iij. & l. Aurelio. §. iiij. ff. de liber. leg. Si vero fit ad liberandum,
7 † & tunc quedam gloss. est in l. non solum. §. si liberationis. de liber. leg. que videtur dicere, quod non requiritur partis presentia, quo ad inducendam doli exceptionem. Ego semper contrarium tenui, & gloss. idem in l. idem in duobus. ff. de pact. l. Pomponius scribit. ff. de neg. gest. ibi, in glos. magna facit l. heredi. §. ne autem. ff. de pactis. & ibi videtur textus. examinaui plene in d. §. si liberationis.
8 ¶ Quero, pone † quod ista confessio sit solennizata cum causa, & partis presentia, vt requiritur, quid inducet hec cōfessio: Respondeo. Confessio quando habet connexum aliquem actum, qui habet inducere obligationem, vt puta stipulatio, vel pactum de constituta, tunc non esset dubium quod oritur obligatio, vt hac l. non ex confessione, sed ex alio adiuncto, vt l. j. de constituta pecunia. Uide Cynum in l. si ex pretio. supra si certum petatur. Quandoqz hoc nō habet annexum, sed est confessio simplex, tunc si quidem fit ad deliberandum, habet vim pacti, vt l. tale pactum. in princi. ff. de pac. & sic obligat quem naturaliter non petere, & inducit exceptionem pacti, vt l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Si vero non continet liberationem, tunc non inducit liberationem, sed solam probationem, vt l. Publia. in fine. ff. depositi. & hoc est vtile sci-
9 re, propter formationem libellorum. ¶ Quero, † circa istam confessionem, si quis vult venire contra, qualiter poterit, & que

probatio requiratur? Respondeo quandoq; quis vult venire cõtra confessionem ex causa erroris, & tunc loquitur titulus de iuris & facti ignoran. maxime l. error. & l. cum falso. ff. de iur. & fac. ignoran. & ff. de confessis. l. non fatetur. Quandoq; quis venit ex alia causa, & tũc aut cõtractus, seu cautio, in qua emanauit cõfessio, fuit in scriptis, & tunc qui negat illam cautionem sua voluntate factã admittitur ad probandum contrariũ per communem modum probandi, vt l. optimam. de contrahenda & cõmittenda stipulatione. & de fal. l. vbi, aut confitetur eam factam sua voluntate, tunc si quidem vult venire contra tenorem instrumenti, non admittitur ad probãdum, nisi per scripturam, vt hic, & l. cum de indebito. de probatio-
a nibus. in fine, nisi vellet probare instrumentum fictitium. [a]Si vero non venit contra instrumentum, seu contra tenorem instrumenti, sed contra solennitatem. & tunc admittitur probatio etiam per testes, vt l. iuris gentium. §. quod fere. ff. de pac. & ibi no. per glo. Sed si vellet probare solutionem tunc admittitur quis ad probandũ, secundum modum traditum in l. testium. ff. de testibus. Si vero cõfessio emanasset sine scriptis, tunc admittitur quis ad probandũ contrarium, per omnem modum probandi, vt §. plus valere quod agitur. per totum. & in l. in exercendis. ff. de fide instrumentorum.
10 Intellige † autem in scriptis celebrari contractũ, qũ contrahentes
11 agunt, vt non aliter valeat, nisi inde fiat scriptura. † Unde contra
b instrumenta, [b]que hodie fiunt circa continentia contractuum, po test fieri probatio etiam per testes, q; non sunt celebrati contractus in scriptis, licet fiunt in scriptis redacti. Hoc probatur supra, de fide instrumentorum. l. contractus. & de probationibus. l. cum
12 res. ff. de pignoribus. l. contrahitur. Et ideo est cautela, † qs quans
c do quis dubitat, ne per testes posset reprobari [c]fictio contractus, dicat contrahens coram testibus, (qui testes interfuerunt præce dentibus,) & fuit actum quod contractus celebretur in scriptis, & sic non possit probari de fictione contractus, nisi per scripturam, vt hac l. & l. cum de indebito. in fin. ff. de probationibus. Venio ad secundum. scilicet, ad confessionem in vltima voluntate factã. Hic in fine tractat quid operetur illa confessio, respectu heredis, vtrum inducat legatum, vel fideicommissum. Idem tractat in l. j. & ij. de fal. caus. adiect. leg. hoc omitto. Cũ de duobus tamen quero. Primo an inducat probationem, etiam contra ipsum testatorem. Secundo an possit reuocari per testatorem. Ad primũ quicquid
13 dicat Petr. dico † quod non inducit probationem nisi sit iuratum. Text. est in l. cum quis. §. codicillis. ff. de lega. iij. & de probationib. authent. quod obtinet. Quod probatur, quia si induceret proba tionem, nunquam induceret fideicommissum, quod est falsum, vt d. l. Lucius. §. quisquis. ff. de le. ij. & l. si creditor. & de leg. j. & l. Aure-
14 lius. §. cum. de lib. leg. Et ex hoc soluitur secũda questio, quia † per testatorem potest reuocari, cum non inducat probationẽ, nec obligationem, ergo, &c. vt l. j. & de sacrosanct. eccles. cum similib. Et hoc tenet Jac. de Bel. in auth. de iureiurand. a mo. presti. in princ. licet
15 Petr. hic dicat contrarium, & male. Cũ † Ultimo quero, an in stipulatione requiratur causa. Gloss. tangit hic, & plenius in l. ij. §. circa de doli except. & l. hactenus. ff. de constit. pecu. & in qualibet earum
16 diri. Cũ Insuper hic text. facit ad questionem, † si testis aliqua te stificatus sit & postea extra iudicium confessus est se falsum dixisse,
b quod talis confessio contra primum dictum suum nil operetur [b], vt in fi. huius legis. De hoc extra de test. c. sicut. &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Cũ Fictitium. In cõtrarium in hoc quod etiam si contractus sit in scriptis celebratus possit probari simulatio per testes, vide Comen. consi. clv. in ij. vol. in princ.

b P. PAV. P. Cũ Instrumenta. Contra hoc videtur velle Comen. consi. clx. incip. Joannes & Berardus. in princip. Item generaliter istud intelligatur quod dicit Bart. quod non dicitur contractus in scriptis, nisi hoc agatur, vide do. Fran. consi. clx. Ro. consi. clxxiiij. ad fine, vbi singulariter dicit quod quando in scriptis contractus est celebratus non creditur instrumẽto parte requirente, nisi pro tocollum exhibeatur, vide etiam Bar. & alios in l. contractus. §. de fide instru. & in l. testium. C. de testib.

c P. PAV. P. Cũ Reprobari. Vide Angel. consil. cliij. incip. domina Catherina.

* CLAV. DESEISS. Cũ Per scripturam. Intellige vbi testis cũ scriptura simul adducerentur, & vnum cum alio probaret, vt not. Bar. & alij in l. certi condictio. §. j. ff. si certum petatur.

d Cũ Nil operetur. Vide que consuluit Bald. consi. xxv. v. lib.

LEX XIIII.

* Cũ contractibus. * Exceptio non nu-
a me. pec. potest obiici intra biennium [a] ab eo, qui confitetur sibi numeratam pecuniam, exceptis quibusdam casibus hic expressis. Ab eo vero, qui confitetur sibi solutum, potest obiici intra xxx. dies, hoc dicit. vsque ad §. illo.

ADDITIONES.

* CLAV. DESEISS. Cũ In contractibus. Ad limitationem hu ius l. vide Sali. in l. vnic. j. de confess. & Pau. de cast. in l. tale pac in prin. ff. de pac. vide ad idem qõ dicit Bart. in l. si ex pluribus de solu. scilicet q; quando confessio non fit spe future numera nis, sed sit pretertu alterius cause. puta acceptilationis, vel mu causa expressa, quo casu subintelligitur donatio. & l. tale pactum quam ita intelligit ipse Pau. & etiam Salic. in d. l. vnic. de confes Aliam limitationem vide per Bal. in l. interest. j. de solut.

a ALEX. Cũ Intra biennium. Sed adde casum. in quo post bien nium excluditur, vt dixi post Bart. in l. per diuersas. & l. ab anas fio. j. mandati.

P. PAV. P. Cũ Intra biennium. An de iure canonico exclu dat biennio, vide Angel. consi. cxlix. incip. domina Angela. & quod ha bes §. in princ. huius tituli in apostilla magna.

ALIA LECTVRA.

1 Exceptio caute & non numerate pecunie quibus in contrac bus & quando locum habet, & de positionibus in hac except.

In contractibus. Exceptio non-
me. pec. potest
poni intra biennium, vbi quis asserit sibi datum vel meratum, exceptis quibusdam casibus. Vbi vero asserit sibi solutum, potest opponi intra xxx. dies, hoc dicit ad §. illo. diuide in tres partes. Cũ Primo ponit, quando h ptio potest opponi intra biennium. Secundo, quãdo nullo Tertio, quando intra xxx. dies. Secunda ibi, sed quoniam. ibi, semper. Cũ Oppon. dicitur hic pecunie, vel alie res, & sic quod hec exceptio locum habeat in alijs contractibus quam tuo, contra supra. l. prox. Sol. expone hic alie res, scilicet, quę dere, numero, vel mensura consistunt, ne contradicat l. prece secundum gloss. Cũ Oppo. ẽo. l. aduersus. & l. frustra. Sol. Inte ge, quando cõfessio fuit facta spe future numerationis, alias secus secundum gloss. Cũ Oppo. adhuc de l. si non singuli, supra, si certum petatur l. sub specie §. de postul. Ad l. si non singuli. dicas quod ibi fuit facta confessio spe future numerationis, si obiciatur exceptio non nume. pecu. debet probare creditor iustam causam debiti præ cessisse, & sic apparet non spe future numerationis contractum es se, vt l. aduersus. supra, eodem. in fin. ibi not. secundum primam lec. Sed si biennium esset elapsum, istam iustam causam necessitate, cre ditor non haberet necesse probare. Ita loquitur lex si sub specie supra. de postulando. Cũ Venio ad secundam glo. dicitur hic, dare esse conscribuntur, contra, ergo instrumentum probat numera nem, & sic creditor non habet necesse probare. Sol. Dicit glo. tellige hoc scriptum in instrumento priuato, secus si in instrumẽto publico, quod not. §. eod. l. iij. & ibi dixi rationem. & in l. si ex. §. si cert. pet. l. j. de dote. cau. Cũ Item oppo. obligatio non cre hitur per verba preteriti temporis, vt l. v. §. stipul. ff. de verb. o sed hic dicit, numerate, vel date esse conscribuntur. Cũ Sol. dit glo. & sic me soluturum promitto. vide glo. & not. Alij d quod hic contrahitur per verba presentis temporis. Doc. t

1 communiter opi. Joan. ex qua not. † quod per scripturam, qu lam confessionem cõtinet, quis non obligatur literis, sed solum ducitur probatio, vt l. Publia. in fi. ff. depositi. Sed si cõmet missionem de dando, vel faciendo licet per pactum nudum, tam scriptura tunc dicitur obligare. & vestit illud pactum, sicut vesti solennitate verborum per stipulationem. Ita loquitur Instit. litera. obligat. sed ipsa forma vna cum consensu, qui in literis co tinetur, vt l. non figura. ff. de actio. & obligat. Cũ Quero, dicitur elapso biennio nullo modo auditur, quid si reus vult assume se onus probandi. In hoc sunt opiniones hic, & in l. ij. §. eod. dixi. & casus est. j. eod. l. asseueratio. Cũ Quero quid si renuntia

2 huic exceptioni, dic vt in d. l. si ex cautione. Cũ Quero, † que ac oritur ex ista obligatione literarum. Quidam dicunt, condictio hac l. & Instit. de lite. obligat. Tu dic, quãdo certũ venit in obli tione, oritur certi condictio ex literarũ obligatione, & sic certi condictio ex stipulatione, alias erat quedã actio, que vocabatur ex literarum obligatione, sicut dicimus de actione ex stipula hanc doctrinam dedi hoc anno perfectissime in l. j. ff. de condict

3 ex l. Cũ † Quero, quid si alias confessus est coram testibus se pisse, nec inde facta est scriptura, vtrũ habeat locum hec excep sic limitata biennio? & videtur quod non, quia loquitur solum vbi interuenit scriptura, ibi conscribuntur. &c. Et istud tenet gl. cert. peta. l. si non singuli. Idem tenuit Bul. in l. qui pecuniam cert. pet. Contrarium tenet gl. §. de testi. aut. rogati.

* §. Sed quoniam. * Opp. quod possit oppo
exceptio non numerat
tis, vt j. ea. l. in fi. de dote cau. non nume. l. fin. Sol. Dicit gl. hic duę confessiones, ibi vna tantum, & hoc satis placet, posita d rabo. Cũ Querit gl. vtrum sint alij casus, in quibus cesset hec cep

4 ptio. Hic ponit duos, vide eam. Cũ Hic querit † quid si procura

fiscī confitetur sibi pecuniam numeratam, z ipse non est soluendo? Largunt pro. z contra. Doc. istam contrarietatem determinant Aut procurator fiscī fuit confessus cum solennitate debita, z sic. tunc non potest fiscus agere cōtra debitorem. z ita loquuntur in ra allegata pro illa parte. aut sine solennitate debita, z tunc distin guitur. vt in gl. an procurator sit soluendo, aut non. ¶ Querit gl. que est ratio differentie inter istos casus, z illos, qui ponuntur in principio legis. Dicit gl. principium legis loquitur de eo, qui cō fitetur sibi datum, vel numeratum ex causa mutui, hic de eo qui cōfitetur ex aliis causis. ¶ Sed quero, quare hoc in mutuo? Di cit gl. ex frequentia contractus. argumen. ad hoc. ff. de visu. l. j. Doc. dicunt aliter, z melius. In mutuo, debitor† qui querit pecuniam, de facili facetur omne instrumentum quod creditor vult, ideo fuit etmagis prouidendum, que ratio cessat in aliis contractibus. Si mile videtis in mandatario. Simile notatur supra, si aduersus cre ditorem, que ratio est multum attendēda ad ea, que j. dicam. ¶ Que ro, quid in aliis casibus a predictis quinque. Breuiter idem quod in mutuo, quantum ad hoc quod exceptio possit obiici tantum in tra paucos tempora, quia intra xxx. dies, vt j. prox. §. non habe mus alia in gl. ¶ Extra gl. examinemus particulariter istos tres casus hic positos. Primus, que est ratio in deposito. Dicunt qui dam, quia depositarius non sustinet nisi incommodum ex re depo sita. Unde non est verisimile, quod consiteatur sibi depositum, nisi reciperet. Ista ratio multum placet. z hic ista lex non loquitur nisi in depositario, qui scripsit se recepisse, nec habet locum in depo nente, quādo scriberet sibi redditum, licet gl. hic aliter dicat. Di cit enim quod hec lex non distinguit, ergo nec nos, Sed certe imo distinguit. Dicit enim in instrumento depositionis, &c. Item ra tione predicta concluditur, quod hoc, quod hic dicitur, non ha bet locum, nisi quando deponitur species, vel pecunia signata, se cus si pecunia numerata, quia tunc esset eadē ratio que in mutuo, scilicet. auditas recipiendi in debitore, vt l. lucius. ff. depos. z sem per intellige hoc, quando instrumentum depositi profertur ita so leniter, quod fidem faciat, quia subscriptum tribus testibus, vt j. qui portiones in pignorib. habeantur. in authentica, si quis vult cauere deponere. ¶ Venio ad secundum. hic dicitur quod exactor publicus. † qui scribit se recepisse, non potest opponere exceptio nē non numerate pecunie. Ratio est, quia nulla necessitas sibi im minet, quare hoc facere debeat. non enim illud ad sui vtilitatem re cepit. sic forte videtur idem in quolibet administratore nomine alieno, qui scribet sibi solutum esse, vt non possit hanc exceptio nem opponere. ¶ Tertius† casus est in eo, qui confitetur sibi so lutum post data instrumenta confecta. Ratio est secundum gl. quia sunt due confessiones. quod mihi placet. In prima enim aui ditas debitoris querentis pecuniam, videtur sicut in mutuo, z ma tor. ideo alia tempora statuuntur, vt in authen. posita in l. fina. j. de dote cau. non numera. sed in secunda confessione ista ratio cessat. Preterea nisi secunda confessio probaret, esset quodammodo abi rem in infinitum, eadem ratione nec tertia, z sic de singulis. ¶ Et ideo† idem putarem in quolibet contractu, quia si fuisses cōfessus ex causa mutui te habere a me centum, z postea ex interuallo ite rum confiteris te habere illa centum, dico quod illa secunda con fessio probat numerationem illius pecunie.

§. Super ceteris. Summatum est cū prece den tibus. ¶ † Querit gl. si oppo natur hec exceptio intra xxx. dies, quis probabit, sunt opiniones. Veritas est quod sicut quando creditor agit, si contra eum oppo natur, intra biennium ipse debet probare, vt in l. si ex cautione. §. eo. Idem quando contra debitorem excipientem de soluto, credi tor replicat de nume. pecu. debet ipse debitor probare. argumen. l. ante. §. de probati. Circa istam legem dubito, cum regula iuris sit quod fauorabiliores sunt rei quam actores. l. fauorabiliores. de regulis iuris. l. Arrianus. de actio. z obliga. quomodo est quod si creditor conueniat debitorem, actione ex alio contractu quā mu tuo de aliis rebus quam his que consistunt pōdere, numero, vel mensura, non potest ei obiici exceptio non nume. pecu. vt §. l. pro prima. tamen not. gloss. huius l. si a debitore, opponitur cautio de soluto creditori, potest contra eum obiici hec exceptio intra xxx. dies, non habita distinctione contractuum, vel rerum. Pro mo *do dubito, sed declarabo in l. generaliter. pro nunc cogita. *

§. Illo. Post lapsum biennij non potest quis creditori de ferre iusiurandum[a] an numerauerit, hoc dicit. Un de primo hic quod si ego faciam tibi hanc positionem, quod tu non numerasti mihi, quod tu non tenearis huic respondere. Bloss. tua videtur velle contra. l. ū. §. eo. Ad istum tert. respondeo. quod non cogitur iurare. scilicet, si habet iustam causam recusandi, alias se cus, vt habuistis in l. generaliter. §. de rebus credi.[b] Et ita videtur sentire gl. hic super verbo, offerri, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Iusiurandum. De materia an exclusus a probādo sit etiam exclusus a ponendo vel deferendo iuramentū. vide Feli. in rub. de proba. z in c. licet causam. z in c. ū. eo. tit. Jas. in l. iij. §. j. ff. de iureiur. in repertorio. in verbo. iuramentum. Item circa istam legem in §. super ceteris. quod intra triginta dies possit creditor opponere exceptionem nō numerate pecunie, limita singulariter vt per Pau. in l. tale pactum. in princip. ff. de pact. Item limita vt non habeat locum in transactione, vt per Bal. per tex. in l. interesse. C. de solutio.

b ALEX. ¶ De rebus credit. Vide sing. que scripsi circa istum tex. in l. heres absens. §. j. de iudi.

ALIA LECTVRA.

§. Illo. Quando hec exceptio non potest obiici super nu
13 meratione, non potest iuramētum deferri. h. d. Per istum ter. dicunt quidam, † quod positioni negatiue respondendū non est. Sed falsum est. vt l. quidā in iure. ff. de dona. z ita per Dy. expressum est hodie extra de confes. cap. statuimus. libr. vi. De hoc etiam per gl. ā. de iura. calum. l. fi. §. quod obseruari. in fi. ma. gl. Et ratio huius ter. est alias vt j. dicit. sed ex hac l. videtur distingui opinio posita in l. si ex cautione. z hac l. in prin. que dicit, quod po test opponi hec exceptio post biennium. reo assumente in se onus probandi. Non enim poterat reus probare, cum actor. seu is con tra quem excipitur, hec exceptio nō teneatur interrogationibus super hoc factis respondere. vt hic dicit gl. Potest dici quod hec lex continet ius notum. Commune tamen secundum quod potest omne iusiurandum licite recusari. l. generaliter. ā. de iureiur. §. sin autem. vide gl. Certe in d. l. generaliter. nihil de iure antiquo muta tur, vt ea. l. in fine. z in d. §. sinautem. Si recte intelligatur, dicitur quod iuramentum potest recusari ex iusta causa, alias non, sed de iure antiquo licite poterat quis recusare iusiurandum. si dicebat se probare, z nollebat se a probationibus relevari per iuramentū. vt l. eum qui in princi. ff. de iureiur. Sunt enim quidam adeo timi di. quod non iurarent pro magno facto, vt l. fi. circa fi. supra, de fi de instrumentor. ita hic ille, qui habet cautionem de soluto, post elapsum tempus posset dicere, nolo iurare. quia plene probo, z idem puto quod esset in omni cautione, hic est casus, z hoc in sum ma, ille, qui plene probat, non cogitur iurare. h. d. Sed si reus vel let facere positiones per quas probaret contrarium. licet per me dium cogitur respondere. z sic dicerem. pono quod semel mutua sti mihi tantum. Item quod illa vice fuerunt numerata decem. z nō plura, vt vidistis notarium ā. eo. l. ij. vel si ponerem, quod si qua numeratio fuit facta, fuit facta tali tempore. z loco. z non erā pre sens, vel nulla numeratio facta fuit. Simile videtis, nā licet quis tempore litis contesta, neget vera esse, que in libello continentur, tamen postea particularibus positionibus, ex quibus veritas li belli cōcluditur, quis tenetur respondere, vel iurare, super hoc to to numerasti, vel non, tamen semper positionibus, p quas ad pro bationem deuenitur, respondere tenetur.

§. In omnibus enim. Hec exceptio potest opponi quandocunq;, z denunciari ei, contra quem opponitur, si est presens, si est absens, coram iudi ce, z si ipse est Officialis, coram Episcopo, vel alio iudice compe tenti, hoc dicit, &c.

ALIA LECTVRA.

§. In omni. Sufficit quod hec exceptio manifestetur omni tempore ei, cōtra quem opponitur, sine presens, siue absens, vel in dignitate sufficit si coram alio ordi nario, vel episcopo proponatur, idem in exceptione non numera
14 te dotis. h. d. vsque ad fi. ¶ † Ho. q; quando persona, cui debet fie ri protestatio, non potest bene haberi, sufficit q; fiat coram iudice,
15 z per iudicem notificetur ei. ¶ Not. q; paria sunt, quem non esse presentem, vel esse, sed cum difficultate posse adiri. Super hoc in fine est posita quedam authē. que quasi nihil adiecit legi Codicis, sed eam declarat.

AVTHENT.

1 ℣ Protestatio quando succedit loco actionis, debet in scriptis fieri. si loco exceptionis, potest fieri sine scriptis.

1 **Hanc autem querelam.** Nota † q; hic videt casus, q; protestatio debet fieri in scriptis. Idem in l. prox. C. in §. in omni. idē in l. vt perfectius. C. de an na. except. In contrarium videtur casus ā. de nego. gest. l. fi. z l. scire oportet. §. oportet. ff. de excus. tu. Breuiter quedā est protestatio, que succedit in locum actionis, z illa debet fieri in scriptis. vt d. l. vt perfectius. Quedā que succedit loco exceptionis. vel alterius defensionis. z tunc regulariter potest fieri in scriptis z sine. d. l. scire oportet. z in d. l. fi. §. de neg. gest. Fallit in exceptione non nume rate dotis, vt hac auth. z §. in omni. hic posito.

Bartol. prima super Cod. A

LEX XV.

Si cui. Qui habet obligata bona debitoris, potest ex persona debitoris exceptionem proponere. h.d. Tene menti hanc legem.

ALIA LECTVRA.

1 Fideiussor accedit ciuili actioni.

a Si cui. [a]Hec exceptio ex persona debitoris, trãsit ad creditores, siue agant, siue conueniantur hypothecaria, & ad fideiussores, sententia lata contra vnum, alteri nõ preiudicat. h.d. ¶Ex isto fine dicit
1 gl. notari † quod fideiussor accedat ciuili actioni. Hoc tangit gl. in l.j. ff. de fideiusso. & in l.ſi stipulatus. prima. eo. ti. Bet. videtur circa hoc dicere multa verba. By. ibi breuiter dicit sic. Quoddã est debitum ciuile. quod est efficax. vt in eo quod debetur ex sententia, tunc sine dubio accedit fideiussor. in toto titu. iudi. sol. coniuncta l. Iulia. in prin. ff. de condi. indebi. Quoddam est debitum ciuile, cui obstat exceptio, & tunc fideiussori accedere nõ potest. d.l.ſi stipulatus. ſ.j. & gl. ibi posita. quod intellige cũ effectu. Nam eadem exceptione tutus est fideiussor. qua principalis, vt hic, & in l.tã mandatori. ã. eod. Sed predicta intelligo in fideiussore. qui se obligat constituendo. Cum enim cõstitutum teneat de equitate pretoria, quando precedit debitum ciuile tantum. cui obstat exceptio pretoria, non patitur eum aliquo modo obligari, vt l.iij. ſ.j. ff. de consti. pecu.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Si cui. Vide circa istam legẽ. que late ponit Bal. in l.j. ff. ſol. ma. post Alex. ibi. & an tertius possessor. qui causam nõ haberet a marito. possit opponere hanc exceptionem. vide Bal. nouel. in tracta. dotis. in r. parte. & Pau. de Cast. hic quod non in contrarium vide Bulg. vbi ã. pro opini. Pau. de Cast. & Bal. nouel. optime facit quod dicit Bal. in l.iij. C. qs met. cau. ver. ex predictis concludo. quod sequitur Pau. de Cast. cõsi. cccexxvi. ver. ad vnum tamen aduerte. & idem quod Bal. in d.l. tenet etiam Ly. ibi in ij. queſt. post Bet. Sed Sali. in d. l.iij. quam legit pro l.j. aliter dicit. vt per eum. Pau. de Castr. ibi sequitur Bal. & idem concludit Alex. ibi.

LEX XVI.

1 Iuramentum appositum in contractu. post renunciationẽ pecunie. tollit illam exceptionem. licet iurans soluens possit postea repetere.

*ab Indubitati. *[a]Hec est bona ler. In iuramẽto intelligitur illa tacita condi-b tio. [b]que intelligitur in obligatione principali. h.d. tene menti hunc casum. Facit ff. de oper. liber. l. ſi libertus.

1 c ¶†Quero, quid ſi in instrumento renunciauit exceptioni non numerate pecunie. & postea iurauit [c]se non contrauenire? Certe tunc videtur quod non possit istam exceptionem opponere. quia veniret contra iuramentum suum. Puto tamen. quod ſi soluerit, poterit repetere. Sicut dicimus in debitore, qui iurauit soluere
d vsuras, vt extra de iureiur. c. debitores, &c. [d]

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Indubitati. Vide Bal. in l.j. ſ.j. de sacr. sanc. eccle. alle. hanc l. ad pulchriam q.

POMA. ¶Indubitati. Circa materiam huius ter. vide apostil. quam feci in l. quero. ſ. inter locatorem. ff. locati. & intellige quod iuramentũ sapit materiam actus. super quo interponitur. scilicet primordialem. non accidentalem. Ita Are. in c.j. extra de iudi. per gl. in l. certi condictio. in ver. ex omni. in fi. ſi cert. pet. in c.j. extra de iudi. quod no. & per regulam istius ter. bene facit ter. in l. sed ſi possessor. ſ. item ſi iurauero. ff. de iureiu. & quod dicit Ang. in consil. ccexiij. ſ. quod iuramentum non est maioris potentie. quã sit ipsa virtus promissionis. vide etiam ad hoc aliquid per Barb. in cõſi. xliij. in ij. dubio vol. ij. & Alex. exxvij. vol. ij. Et aliqua ad hec p Socin. consil. xl. Limita tamen istam regulam, quod iuramentum sequitur naturam rerum, vt non procedat quãdo esset prestitũ per viam contẽtiose iurisdictionis, per no. per Sali. post gl. secundam in l.j. in iij. opp. C. de cõfeſ. vbi gl. vult quod exceptio non nu. pecu, non competat quãdo confessio esset facta in iudicio, & Sali. intelligit fieri ſ. per viam cõtentiose iurisdictionis. in iij. oppositione. ibi, cum iuramentum iudicio equipareſ. l. qui iurasse. in fi. ff. de iureiu, equiparetur etiã lit conteſt. l. nam, & postea, ſ. ſi is qui temporali, ff. de iureiu. & ad istam l. vide Bar. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. & Alex in l. nemo poteſt. in iij. q. Bar. ff. de lega. j. & ibi Mod. & aliqd per Feli. in c. tertio loco, de preſum. & in rub. extra de preſc. & Are, consi. xxiij. & Ang. Are. in ſ. idem iuris. Insti. de excep. in versicu. capio quintũ principale. & Panor. in c. fi. de eccle. edi. & Alex. cõſi. xxxix. vol. ij. vbi tangit, quid iuris quãdo esset iuratum re vera numeratam esse pecuniam, & Feli. in c. inter monasterium, de re iudi.

limita etiã hanc l. vt per Jaſ. in l. singularia. ff. ſi cer. pet. vt no. beat locũ in mercatore cõſitente se habuisse pecunias mutuo aliquo. vide tamẽ Jaſ. & Alex. in l. ſi cõuenerit. in verſ. quarto neo. nouo fundamento. ff. de iuriſ. om. iu. vbi facit regulam iurium. & idẽ facit in l. ſi pecuniã. in gl. in verſi. neceſſe. in verſi. digit. ff. de cõdi. ob cau. vbi declarat istam legẽ non procedere. deficit consensus. P. PAV. P. ¶Indubitati. Iuramentum regulatur secundum naturam contractus super quo apponitur. quod ſi apponatur super cõtractu nullo, non poteſt illum re. vt per Barb. consi. xxiij. vol. j. Et limita regulam huius legis in iuramẽto implicito, secus in explicito, & specifico, Bal. in ecclesiarum. de constit. Simile habes in c. ex rescripto notatis extra de iureiu. Itẽ limita, vt per Bar. in l. ſi quis pro ff. de fideiuſ. Itẽ limita istam legem in terminis propriis exemplis non nu. pe. non procedere, quando iuramentum esset apposi-tum super contractu secundum formam Bart. de qua in l. iureiur. Item vide Cremen. singulari. cliij. Item quomodo ista regula procedit. Et quod imo iuramentum non intelligitur firmatum naturam actus super quo interponitur. Vide omnino Jaſ. in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſ. om. iud. Item quod quando deficit consensus, vt in ista lege. iuramentũ nihil operatur. Vide qui late hoc limitat in l. sancimus. C. de testa.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Indubitati. Ad intellectum l. vide Bar. in l. ſi quis pro eo. nu. 14. in viij. concluſ. vbi consensus totaliter deficiat, vel sit limitatus certo modo ta conditione, eodem modo intelligatur iuramentum, ſe extendit, niſi vsque quo consensum est per hanc l. & idem tur sentire hic Bal. in princip. xxij. queſt. Vide Aleran. in ſ. lationes non diuiduntur de verbo. obliga. Item intellige mentum intelligitur interpositum secundum naturam seltem mordialem, non autem secundum accidentalem. ita limitat Fra-ciſ. de Aret. in cap. j. de iudic. alleg. l. item veniunt. ſ. preterea. petit. heredi. & quod in simili vult gloſſ. & ibi docto. in l. certi condictio. in princip. ff. ſi cert. pet. at. istud etiam intellige niſi esset iuramentum iudiciale. & not. Bald. in l.ij. ff. de iureiurand. Item habeat locum hec lex, vbi confessio de recepto sit facta animo donandi, vide Barto. in l. cum quis. ſ. Titia. ff. de lega. iij. vbi not.

b ALEX. ¶Tacita conditio. Hoc limita vt refert Alex. in ſi conuenerit. in prin. ff. de iuriſd. omn. iud.

c ALEX. ¶Jurauit. Et vide Bal. in l. ſi ex cautiõe. ã. eo. & no. Jaſ. de act. ſ. fuerat. & vide quod no. Jmo. in l. nemo poteſt. de lega. iij. mia clausula huius legis que semper allegatur, vide Bar. in quis pro eo. in verſi. octauo prohibetur. &c. & quod vir. post Bar. in l. ſi pecuniam. de condi. ob causam. & vide Pau. de Castr. ij. quod incipit in Christi nomine amen. Visis omnibus de Bar. in l.ij. C. de rescind. vend.

d ALEX. ¶L. Debitores. Et ad intellectum huius tit. de his late Bal. in l. non dubium. ã. de legibus. & ibi Bal. alleg. hanc. no. plene in c. cum contingat. de iureiurando. vbi queritur de verborum.

ALIA LECTVRA.

2 Iuramentum appositum in contractu, quas exceptiones tollat.

3 Exceptio non numerate pecunie non tollitur, licet confiteatur recepisse, non spe future numerationis.

Indubitati. Conditio que tacite inest ne-gotio intelligitur in iuramento super cõtractu interpoſito. h.d. Vides hic quod ex modo stationis iuramenti inducitur differentia, nõne hoc contra casum in aut. sacramenta puberum. ã. ſi aduer. vend. cum contingat, extra de iureiur? Respondeo. Quedam sunt ceptiones. seu defenſiones, que competunt de presenti. vel de terito, & iste possunt tolli iureiur. non simpliciter sed secundum que plene tractaui in l. ſi quis pro eo. in prin. ff. de fideiu. Quedam sunt exceptiones. que competunt. quia promiſſa post contractu non seruantur, & iste iureiu. non tolluntur, quia in iuramẽto illa cõditio. ſi promiſſa seruatur, sicut in principali obligatione hic. Idẽ ſi aliquis casus obueniret. ex quos de nouo pararet ex-
3 ptio. vt l. ſi. qui satiſ. cog. & ad mu. l. ſi. in prin. ¶†Sed quero. ſi in instrumento continetur. quod Tirius fuit confeſſus non ſe future numerationis? Certe ſi iuramentum non interueniret tolleretur hec exceptio. vt dixi in l. ſi ex cautione. ã. eo. ſed uenit iuramentum, dubito.

De compensationibus. Rubr. XXXI.

¶Continua vt in gl. Dictum est ã. de quibusdam exceptionibus.
a hic annectit Rubricam de compensationibus. [a]

ADD

ADDITIO.

P. P AV. P. De compensationib. No. circa istam materiam q̃ in decimis non est locus compensationi. Bl. sing. in c. decime. rvj. q. iij. Item an stante statuto quod contra instrumentum nulla possit opponi exceptio. nisi solutiõis, an poterit opponi exceptio cõpensationis, vide Ange. consi. crrv. incip. quidam nomine. Nicol. Aler. lare in apostil. ad Barto. in l. j. §. de iur. z fac. igno. in apostil. Aler. lare in apostil. ad Barto. in l. j. §. de iur. z fac. igno. in apostil. magna. Item adde circa materiam compensationis. an ista possit opponi contra cessionarium sicut contra cedentẽ, vide Ang. cõsi. clrrrvij. incipit. quedam domina Antonia. in j. dub. ponit etiam qd si cessio fiat ex necessitate, z in vltimo quid si opponatur extra iudicium. Item quod licet fiat compensatio ipso iure parte opponẽte tamen sit super ea pronuntiandum, quando est in iudicium deducta, vide Barb. consi. rxxvj. vol. rlvij. dubio. ij.

LEX I.

a **Tsenatus.** a In causis fiscalibus potest obiici compensatio, quãdo debitum, z creditum ex eadem statione procedit. h. d. prima pars huius l.

ADDITIO.

a ALEX. Et senatus. Hanc legem limita ex his que dicit Bar. in l. ides. ff. eo. z vide §. eo l. iij. z si ex venditione, z Bal. ibi.

Tsenatus Debitum ab vna statione fiscali, cum debito alterius non compensatur. h. d. Opp. §. de sol. l. ij. Sol. Ibi in cõfessione, que fit per successionem. hic in compensatione. Secundo oppo. de admi. tut. l. inter tutores. Sol. Propter magnitudinem patrimonij, vel ex alia causa, habet diuersas stationes, z diuersa officia, tamen admittitur compensatio, hic in fisco est speciale. Tene menti istam solutionem.

LEX II.

Compensationis exceptio potest opponi post sententiam, Quod debitum possit in compensationem deduci.

Cõpensatio est vnius debiti, ad aliud creditum facta contributio.

Ex causa *De eo quod est solutum. sicut non potest repeti. ita nec compensari. Item in executione potest obiici compensatio. h. d. Vor. ex isto fine quod exceptio compensationis. est de his. que possunt opponi post sententiam. Ad principium nostre legis op. ff. eo. l. etiã. videtur. quod debitum naturale, quod non potest peti, potest in compensationem deduci. Sol. Quoddam est debitum naturale. pro quo actio non competit. nec vnquam competit. z per consequens contra eum nulla datur exceptio. z illud potest in compẽsationem deduci, vt l. contraria. Quoddam est debitum naturaliter. tamen habet aliquam repugnantiam iuris ciuilis, vt in casu nostre legis. vbi sententia, que est de iure ciuili declarat istud solutum esse debitum, licet vere nõ fuerit. z sic ille. qui accepit. tenetur naturaliter reddere. z tunc compensatio obiici non potest, vt hic. Idem si verus debitor fuisset absolutus per sententiam. Natura enim debitor manet. tamen ei contradicit sententie que est de iure ciuili. z tunc etiam de tali non potest obiici compensatio, vt l. quecunque. ff. eo. z ibi nõ. per gl. Sed contra istud vltimum videtur casus. ff. rem rat. ha. l. procurator ad exhibẽdum. §. j. Bl. in d. l. quecunque. dicit quod hinc inde petitur. vt compensetur. ex eodẽ fonte est. que solutio vera est si bene intelligatur. Nam compensatio est vnius debiti ad aliud creditũ. facta cõtributio. Sed in d. l. procurator. §. j. istud quod petitur illud idem compensatur, z sic non fit compensatio proprie loquendo: sed magis est doli exceptio.*

LEX III.

Hea. Contra rempublicã potest opponi cõpensatio nisi in casib. hic expressis. h. d. Que Piro. de qua republica loquitur hic. Quidam dicunt de Republica Romanorum. Veritas est, quod idem in quilibet alia ciuitate. Ita videtur sentire gl. hic, z in fine legis.

LEX IIII.

1 Compensatio quod fiat ipso iure ad impediendum cursum vsurarum.

a **Iconstat.** a Quantum ad impediendum cursum vsurarum fit compensatio ipso iure vsque ad concurrentem quãtitatem. h. d. Et sic vides, quod quantum ad impediendum cursum vsurarum b fit compensatio. etiam si non opponatur ab homine. quia ipso iure opposita intelligitur. alias autem secus, quia non obstat nisi ab homine opponatur, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. Si constat. Et dum hic exponitur ipso iure, id est, sine exceptionis. adde ter. z ibi Bar. in l. pe. §. de suis z leg. z gl. vult secundũ vnam exp̃ositionem. in l. lecta. in ver. ipso iure. ff. si cer. pe. P. P AV. P. Si cõstat. no. circa materiam huius legis quod ad hoc vt propter euitandam penam admittatur compensatio ipso iure sequitur qs vtrunq; sit debitum eodem tẽpore. vide Ro. cõs. cciij. Item no. quod compensatio fit ipso iure. etiam ad euitandã prescriptionem. que imponitur negligenti. vide Heli. in c. ex transmissa. circa fi. extra de prescri. Soc. in l. Julianus. ff. de condi. z demon. Vide etiam in materia cõpẽsationis aliqua ad Bar. in rub. ff. eo. ti. z in alijs legib. illius ti. Et similiter ad euitandam caducitatem fit compensatio, vide Barb in c. ij. de deposito. Moder. in l. ij. C. de iure emph. Vide etiam Aler. consi. lrriij. in v. volu.

b ALEX. Usurarum. Idem ad impediendum pene commissionem. per gl. z Bal. in l. j. z Bar. in l. inter. de condi. indebi.

ALIA LECTVRA.

1 Que sint ille exceptiones, que tollunt actionẽ ipso iure, post quam sunt opposite. z nu. 2.

3 Iudex absolvit reum opponentẽ de compensatione, ab obseruantia iudicij, sicut quando soluit iudicio pendente.

4 Compensatio. an habeat locũ quando aliquid debetur causa conditionis implende. z nu. 2.

6 Compensatio, fit ipso iure ad euitationem pene.

1 **Iconstat.** Quantum ad impediẽdum cursum vsurarũ h̃ inde ipso iure fit compẽsatio. h. d. Circa istã legem querit gl. vtrũ hoc sit verum, quod cõpensatio fiat ipso iure absque aliquo facto hominis? Bart. dicit quod sic, Jo. dicit quod non, nisi opponatur, Fallit in casibus in gl. positis. Vide gl. Istam opi. Jo. tẽ Dyn. insti. de act. in §. in bone fidei. z est ipsa veritas, q̃quid Pe.

2 dicat. Pro huius tamen declaratione est sciendum. quod certe exceptiones etiã postq̃ sunt opposite per hominẽ non tollũt actionem ipso iure, nisi sequuta victoria. vt l. si plures. §. j. de fideius. Vt plene in l. Julianus verũ debitorẽ. ff. de cõdi. inde. Sed hec compẽsationis exceptio, statim cũ est opposita ab homine tollit actio-

3 nem ipso iure, vnde iudex absoluens reum, deberet eum absoluere ab obseruantia iudicij. sicuti quãdo soluit pẽdẽte iudicio, vt Inst. de perpe. z temp. actio. §. fi. z l. iusiurandũ. z ad pecunias. §. fi. z qs ibi no. per gl. paruã. ff. de iureiu. Sed circa hoc insurgit dubium, ego video quod si iudex non admittit cõpensationem nec eam reprobet, q̃ interim peti poterit, vt l. quod in diẽ. §. si rationem. ff. eo. Ergo videtur quod non fiat compensatio ipso iure. q̃ tunc in iudicis potestate non esset eam non admittere. Sol. Fateor qs non est in potestate iudicis. z sic grauat partem, nõ admittendo compensationẽ, tamen quia iudex de ea nõ cognouit. standum est sententie, z presumitur quod fuerit de casibus in quibus compensatio non poterat obiici. z sic petitio remaneret integra, nec ille. cõtra quẽ fuerit sententia lata z compensatio non admissa. poterit

4 dicere cõtrariũ, vt l. si seruus plurium. §. j. ff. de leg. j. Quero, vtrũ si aliquid debeat solui causa cõditionis implende, istud possit solui cõpensando. Ter. est de hoc in l. Julianus. de conditione indebiti. z l. si peculium. §. j. ff. de statuliber. Ultimo ex hac l. cum gl. sua habes notare tria. Primo ex eo quod dicitur, quod compensatio fit ipso iure, vt hic. z §. eo. l. vlt. z Inst. de act. §. in bone fidei. z sic nõ est opus ministerio iudicis, quando potest opponi compensatio

5 extra iudicium. Fiat ergo instrumentũ quomodo debitor opposuit compẽsationem tali. de tali debito. Facit d. l. si peculium. §. j. de statuliber. z l. iij. §. j. eo. ti. Secundo not. illud, quod hic dicitur,

6 quod quãtum ad pene commissionem ipso iure fit compensatio, sepe enim accidit, quod in eodem laudo, vel instrumẽto laudi, vna pars condẽnatur alteri, z altera alteri in quantitate pecunie. Ita vbicunque ad concurrentem quantitatem fit compensatio, licet non opponatur ab homine. Ultimo legem istam cum gl. allegabam ad aliam questionẽ, maritus promisit restituere dotem vsq; ad annum. a die soluti matrimonij sub certa pena. decessit vxor sine perstitibus filijs, z marito. Dicebam quod si maritus stetit per annum. quod dotem non restituit quod istud non restituere erat nomine filiorum. Cum enim non restituendo incideret in penam, presumitur eum non restituisse. propter iustam causam quam habebat. propter quam restituere non cogebatur. Probatur in l. antepe. ff. de peti. hereditatis.

LEX V.

1 Compẽsari quod potest etiam id qs debetur officio iudicis.

Tiam. De debito ex fideicommiss. potest obiici compensatio. h. d. Dubitabatur. q̃ fideicommissum olim non petebatur per modum actionis,

1 sed per iudicis officium. Et sic no. quod ideius. quod per iudicis officium debetur potest obiici compensatio, &c.

LEX VI.

1 Judicis officium est in mutuis petitionibus super vtroque iudicare. licet ante plus constet de vna quam de alia. z nu. 3.

2 Compensatio admittitur de quantitate ad quantitatem, licet diuersi generis.

4 Compensatio an habeat locum in causa dotis, respectu rerum amotarum.
Dos confessata, non habet priuilegia dotis.
5 Compensatio de re ad quantitatem, & sic de frumento, ad pecuniam. an habeat locum. & nu. 6.
6 Fructus consumpti quod extenuant sortem, secus si non sunt consumpti.

NEque scriptura. Hec lex non recipit congruum summarium, nam legitur duobus modis principaliter. Primo vt petatur debitum ex alia causa quam dotis, & hec lec. subdiuiditur in tres partes. Secũdo, vt petatur debitum ex causa dotis. & hec lec. diuiditur in alias tres. ¶ Ho. qõ natura officiũ iudicis super mutuis petitionibus est, vt debeat de vtroque simul pronunciare, licet ante constet de vna, quam de alia, vt l.j. in fin. ff. que sent. sine appel. rescind. & de iudi. l. qui prior. & dicam vobis in aut. & cõsequẽter. de sent. ¶ Ultimo no. ff. gl. que est hic, que dicit,
1 quando debetur quãtitas hincinde licet aliquando quantitates
a sint diuersi generis, vt puta debet vnus pecuniam alius frumen-
b tum, quod admittitur compensatio. Facit j. eo. l. prior. Bl. videtur tenere contrarium in l. diuortio. l. ob donationes, sol. mat. & ibi examinaui. & vide ff. huius gl. quem nota. & tene menti.

ADDITIONES.

a ¶ Hincinde. Quid si vnus debeat pecuniã in specie, alius in genere, Vide Soc. in l. cum fundus. ff. seruum tuum imprudens, post alios ff. si cert. peta.
b ALEX. ¶ Alius frumentum. Quando admittatur compẽsatio de quantitate fructuum ad quantitatem pecunie no. Bal. j. eo. l. ff. & Jmm. in c. ad nostram. de iureiur. Bal. in l. pe. ff. si. j. & no. hic glo. quod compensatio est quedam reconuentio no. Bal. in l. j. ff. de arbit. adde quod dixi post Bar. in aut. & consequenter. in princ. j. de senten.

ALIA LECTVRA.

NEque scriptura. Pro ea parte pro qua nõ est facta numeratio, potest opponi pecunie nõ numerate exceptio, pro residuo potest obiici compensatio. h.d. ¶ Jta lex legitur duobus modis. Primo principaliter, vt loquatur in pecunia debita, ex alia causa quam dotis. Secundo, vt loquatur in debita ex causa dotis. ¶ Item prima lect. diuersificatur in tres. Prima est quod principium & finis loquantur in debito diuersarum specierum. Secundo, quod loquãtur de eodem debito ab eodem, & idem. sed principium loquitur ante biẽnium. finis post. Tertio, quod loquantur de eodem debito, partim nõ numerato, & de hoc loquitur principium, & partim numerato, vt in fine. Jsta lect. prima est dona. tamen in eo quod ponitur in diuersis personis, videtur includere in se aliquam incongruitatem. Jdeo tene duas seq. ¶ Contra predicta omnia oppo. infra de rei vxo. act. l. j. ff. sed nec ob res. Sol. Jbi in actione de dote, hic conuemebatur alijs actionibus secũdum predictas tres lect. Alij legunt istam legem quod mulier ita, que diuertebat, dotẽ repetebat, & ista est magis notab. lectura, & tũc obstat dicto ff. sed nec ob res. Et pro solutione istius ponuntur hic in gl. tres opiniones. Prima, quod ibi loquatur de retentione ob res amotas. sed hic non opponebatur isto modo, sed dicebatur, non teneor tibi respondere, donec mihi respondeas in causa reconuentionis, & tunc ti in causa reconuentionis debitũ apparebit, fiet compensatio. Est ergo aduertendũ, quomodo op-
3 ponatur exceptio. vide gl. ¶ Et nota bene ex hac lege materiam reconuentionis, & conuentionis q̃ non debet prius pronuntiari super vna petitione, quam sit cognitum super alia. & si iudex secus faciat, posset appellari. vt ff. que senten. sine appellatione rescin. l. j.
4 in fi. no. in l. qui prior. ff. de iudicijs. Item secundum hanc lectu-
ram est casus contra quandam gl. positam in l. j. ff. so. ma. vbi dicit q̃ causa dotis est priuilegiata, q̃ in ea summarie agitur. Si enim hoc esset verum, non esset locus reconuentioni, cuius contrarium hic dicitur. Sed sustinendo potes dicere quod hic dicitur, q̃ qui hic agebat rerum amotarum, paratus erat incontinenti probare. Tangam in l. ff. j. eo. Secundo modo soluitur istud contrarium notabilius, videlicet q̃ l. vnica. ff. sed nec ob res. j. de rei vxo. actione. & in omnibus casibus ibi positis, habet locum in dote, que vere numerata apparet. Secus si non apparet numerata, sed elapsa sunt tempora opponende exceptionis non numerate dotis. Tũc enim illa priuilegia non habet locum & sic potest opponi compensatio. & neri reconuentio. vt hic. Vide gl. in l. assiduis. C. qui po. in pig. hab. ibi dum dicit. de re ipsa &c. l. si quis post hac. in prin. j. de
5 bo. dam. & dicam in d. l. assiduis. ¶ Item opp. † specieci ad quantitatem non potest fieri compensatio, vt l. si conuenerit. de pig. act. Quomodo ergo hic, pro rebus amotis, poterit fieri compẽsatio? Dicit gl. no. dic quod hic dos erat in pecunia. & illud quod fuit amotum, consistebat in numero, pondere, vel mensura, vt pecunia, frumentum. & similia. Vides hic quod de pecunia ad frumentum sit compensatio, secũdum gl. Jac. de Are. tãgit in l. diuortio. ff. donationis. ff. sol. ma. & dicit quod ista glo. non est vera. Teneas alias opiniões ibi positas. Et breuiter puto quod Jacobus dicat veritatem, per ea que dixi vobis in l. j. ff. de pig. act. vbi dicit quod fructus extenuant debitum postquam sunt consumpti, donec tantum, sunt loco pignoris, vnde intelligas hic frumentum consumptum fuisse, quanto tempore presumatur consumptum vide
6 † Et predicta sunt vera quãdo plures sunt debitores diuersi in quantitatum, diuerse materie, vt frumenti. pecunie, & similia. si vnus pecuniam argenteam deberet, vel auream, alius debet materiam argenti vel auri ad pondus, tunc posset obiici compensatio, vt l. j. ff. & l. Titie amice. de auro, & argen. lega.

LEX VII.

IJ ervenditione. Etiam in causa rei-tionis potest obiici compensatio preterquam in causa fisci. h.d.

LEX VIII.

IJ propter fructus. Petenti legatum obiicitur com-
1 pensatio de debito occasione fructuũ perceptorũ. h.d. ¶
2 quod petitio legati non est adeo priuilegiata, quin cõpensatio obiciatur. ¶ † Secundo not. pro gl. quam habe-
fructibus ad pecuniam fit cõpensatio, quod intellige quod
ctus sunt cõsumpti, & ad estimationem redacti, vt patet
dicit, mutuo debite quãtitatis, & sic hincinde quantitas

LEX IX.

IJ us. Vide gl. circa hoc, de procuratore in re-
&c. Quero quid econuerso, an ei potest
compensatio de eo quod domino debet. Jstam q.
gl. in l. si quis in rem. ff. de procu. & non soluit. Dic vt plene no-
Dy. in c. is qui in ius. de re. iu. lib. vj.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Compensatio non obiicitur de eo quod alteri debetur.
2 Compensatio non opponitur procuratori in rem suam.
3 Compensationis exceptio, hodie respicit maxime ipsam actionem.
4 Exceptio compensationis est in rem.

1 IJ us. † De eo quod alteri debetur, non obiicitur cõpensatio. h.d. Jstud quod hic dicitur videlicit in gl. in casibus ibi positis. Et sic videtur casus hic quod condemnatus nõ possit petere, quod fiat cõpensatio. alias (computatio eius, quod alteri debetur, per positiones apodissas, siue apochas, etiã illo volente, quod intellige nisi demnato fuerint cessa iura, vel factus sit procurator in rem vel sit alias ex casibus in gl. positis. ¶ Bl. in l. seruus quoc
2 l. seq. ff. de procu. querit vtrum procurator in rem suã pos-
ci compensatio, & non respondet. & in d. l. videtur casus qu
possit obiici, sic inducẽdo procuratorẽ in rẽ suã non ex caus
tua. non tenetur defendere in causa reconuentionis, vt i
non potest ei obiici compensatio. Jta dicunt doc. Jstam co
tiam probo sic, recõuentio fit vt perueniatur ad compensa
vt ff. eo. l. neq. & l. j. ff. rerum amotarum. Si ergo prohibetur
uentio. igitur compensatio. Et in hoc residet Mar. Sil. Sc
trarium determinat Jac. de Are. & Pe. hic, & Dy. in c. is q
3 extra de re. iur. lib. vj. Ratio vltramon. est quia exceptio
sationis hodie maxime respicit ipsam actionem, vt l. ff. eo.
de act. ff. in bone fidei. Unde oportet quod actio ista transe
4 alium cũ onere suo. Ratio Dy. est, quia exceptio compẽsa
est in rem. quod apparet, quia fideiussori competit. vt hic vid
no. coniuncta l. exceptiones. ff. de excep. Jgitur prosequitur a
nem quocunq; vadat, & ita semel cõsultum fuit Bononie per
Jac. Bu. & multos alios aduocatos. Non obstat ratio pecia
quia licet quis non teneatur quem defendere, tamẽ partitur
pensationem. Hec est verum, quod semper fiat reconuentio a
nem compensationis, imo fit ad alios fines: vt dicam in autho
consequenter. j. de sent. Unde si quis vult opponere exceptio
compensationis per modum reconuentionis, debet audiri.

LEX X.

QVoniam liberum. *Petenti pecu-
obiicitur compensatio de debito post contracto. h.d.

LEX XI.

IJ tutores. In subsidium conuenti potest
compensatio pupilli. h.d.

LEX XII.

VIcem. Sicut Solutio, ita compensatio pro-
ratitiam actionem inducit. h.d.

LEX XIII.

IJ velut. Ubi compensatio non venit, pactio
integra petitio permanet. h.d.

LEX XIIII.

Compensationes. * a Debiti liquidi ad liquidū potest obiici compensatio, si requirit altiorem indaginem, debet in alio iudicio reseruari, excepta causa depositi, & inuasioms possessionum. h.d. ¶ Bo. ter. ibi reseruent. ¶ Pro istis reseruationibus que quotidie fiunt in iudicijs, modo veniret tractāda materia de compensationibus, sed tempus non patitur. b

ADDITIONES.

ALEX. ¶ Compensationes. Et adde Bar. in l. compensa. ff. eo. & no. in l. bona fides. ff. depositi. no. hanc l. q; cōpensatio debet opponi per modū exceptionis, secus si per modum cōuentionis. l. cum Papinianus. & in auth. ibi posita. ſ. de sent. Et de ratione huius legis in ſ. per Bar. in l. cum his, in fi. de cond. indeb.

P. PAV. P. ¶ Compensationes. Ad faciendā compensationem de non liquido ad liquidum vide per Cepol. caute. lxxxiij. Quādo autem dicatur requirere altiorem indaginem, vide Alex. cōſi. cccxxviij. in ver. vj. in iij. vol. ſ Sanct. cōſi. xij. Jaſ. in ſ. in bone fidei. post alios Inſt. de act. o. Alex. conſi. cccccl. xxxij. in conſi. lxij. in iij. vol. & idem Alex. conſi. xciij. in iiij. vol. qui concludit cum Bar. in d. ſ. cōpensationem, in l. aufertur. de iure fiſ. prout etiam tenet in d. conſil. lx. q; debeat attendi tempus, quod daretur ad soluendum, & an intra illud tempus possit liquidari, & licet esset arbitrariū deberet iudex ita arbitrari. Istud tamē mouet Fel. in c. suborta. extra de re iu. Barba. in c. ij. de depositio, dicit esse arbitrarium. Et dicit istā esse communē Jaſ. in d. ſ. in bone fidei. Vide aliquid per Fel. in c. cum Jo. de fide inſtr. circa prin. vbi loquitur qñ ponitur compēsatio in executione sententie q; debet liquidari posse intra breue tēpus. Et aliquid per Jaſ. in l. cum fundus. ſ. seruū. ff. ſi cer. pe. Quomodo de liquido ad non liquidū possit fieri compensatio, & qñ pecunia debetur vt species, & qñ vnus est liquidus ex cōfessione partis. Item adde q; vbi opponitur cōpensatio debiti naturalis tantum potest opponi, etiam ſi requireret altiorem indaginem. Vide Bart. singulariter in extrauag. ad reprimendū in verbo summarie. Abb. in c. ij. extra de depo. Bal. hic in iij. q. Salic. in ij. oppo.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Compensationes. Hinquid ista lex que vult q; de specie ad speciem non fiat compensatio, habeat locum quando fieret compensatio ex presumpta mente testatoris reliuquentis creditori, vide Alex. in auth. preterea, ver. extra glo. 2 seq. j. vide vir & vxor.

b ALEX. Patitur. Vide Bal. in l. pen. ſ. depo.

ALIA LECTVRA.

2 Compensatio de quibus rebus & quando opponatur.

3 Fideiussor, accedit debito officio iudicis.

4 Debitum quando dicatur requirere altiorem indaginem, & nu. 8, an sit arbitrarium.

10 Reconuentio non habet locum, quando agitur actione depositi.

Compensationes. In omnibus actiōibus, vbi hinc inde quantitas debetur, compensatio pōt obiici debiti liquidi ad liquidū. Fallit in actiōe depositi, & in causa spoliationis. h.d. ¶ Primo ponit dictum. Secundo limitat illud. Tertio ponit practicam. Quarto ponit duas exceptiones. Secunda ibi, ita tñ. Tertia ibi, hoc itaq;. Quarta ibi, excepta. ¶ Quero primo de quibus debitis possit obiici cōpensatio. Sli, declarat illud optime. ¶ Primo eñ oportet quod hinc inde quātitas debeatur, vel genus, ita q; in suo genere functionem recipiant. Ita videtur sentire gl. in prin. & in fi. Item oportet q; debitum, de quo opponitur cōpensatio, sit debitum ciuiliter, & naturaliter, & q; nulla obstet exceptio, vt ff. eod. l. quecūq;, vel sit debitum naturaliter tantum, & cum ius ciuile non contradicat, vt dixi l. ex cā, & eodem ſi esset debitum ciuiliter tñ, cui nulla obstaret exceptio, alias secus, vt l. iij. ſ. j. ff. de const. pec. Facit q; dixi vobis, ff. tit. j. l. pen. Circa hoc dubitatur de isto tertio, qui dicit de actione in rem, ergo videtur quod licet hinc inde non debeatur quantitas, posset obiici compensatio. Dicit gl. ego credo q; ſi per actionem in rem peteretur quantitas, vt species non posset obiici compensatio, vt l. ſi creditor. ſ. j. ff. de pec. & quod hic dicitur, intellige qñ deuenitur ad estimationem, propter fructus, vel q; res pempta, vel propter aliud interesse. ¶ Circa hoc q; gl. dicit, quod quādo pecunia petitur vt species, non pōt obiici compensatio, videtur notari contrarium in l. ſi. ff. commo, & l. ſi creditor. ſ. j. quam gl. allegat, nil facit, nā ideo ibi non pōt compensari, q; non est liquidum, nescitur eñ quatenus vires peculi patiant. Sed ſi esset liquidum, tunc secus, secūdum Utramontanos. Dixi in l. ſi. ff. commo, plenius in l. cum fundus. ſ. j. ſi cer. pe. ¶ Secundo no. ex hac gl. quod eius, quod debetur officio iudicis potest obiici compēsatio, quod patet quādo de debito speciei peruenitur ad estimationem, per iudicis officiū. Bl. tua notabiliter dicit, quod hoc facit q; debitum ex officio iudicis potest nouari, vt l. 2 vno. ff. de accep. in ſ. j. & Jnſti. quib. mod. tol. obligatio. ſ. preterea. Item tali debito officio iudicis potest accedere fideiussor, vt l. cūm quis. ſ. ſi quis pro reo. ff. de solutionibus. & l. cētum Capue. ff. de eo quod certo loco. & ff. locati l. quero. ¶ Extra glo. quero, quando ex vna parte debeatur quantitas simpliciter, ex alia debebatur quantitas vel species alternatiue, vtrū possit obiici compensatio. Breuiter ter. habes quod sic sed non simpliciter. Sol. quod altera pars cogitur eligere quid velit dare, & ſi elegerit dare quantitatem, tunc admittetur compensatio, vt j. ſi maior factus. l. j. ff. eo. l. ſi debeas. facit ff. de furt. l. ſi seruus. ſ. j. & ibi plene dixi. ¶ Quero, dicitur hic, ipso iure, quomodo intelligitur hoc, dicit in l. ſi constat. ſ. eo. ¶ Quero, dicitur hic q; potest obiici cōpensatio de debito, q; non requirit altiorem indaginē, quando dicitur altiorem indaginem requirere? Quidam dicunt, ſi non potest probari intra duos menses, vt l. aufertur. ſ. qui compensationem. ff. de iure fisci. Alij dicunt hoc esse arbitrio iudicis relinquendum, vt hic videtur tex. de hoc, & glo. & doct. videntur in hoc residere. ¶ Die tu breuiter, quandoq; debitum, contra q; opponitur compēsatio, a est liquidum per confessionem partis in iudicio factam, & tūc potest ei obiici compēsatio de alio debito, etiam non liquido, & debet pars equanimiter sustinere donec liquidetur, cum eñ a probatione releuauerit, vt l. eum qui. in princ. de iureiur. Hoc notabiliter dicit glo. ij. parua hic, & in l. nemo ex his. de regul. iur. in j. glos. magna. 6 Quandoq; debitum primū est liquidum per probationem, vt puta per testes, vel instrumenta, tunc ſi opponatur cōpensatio de debito non liquido, hic est aduertendū. quod compensare est soluere, vt l. inuicem. ſ. eo. & l. amplius. rem ratam habe. Aut ergo illi debitori conuicto daretur aliquis terminus ad soluendum, & intra illum terminum potest liquidare cōpensationem quam obiicit. Ita loquitur l. aufertur. ſ. qui compensationem. ff. de iure fisci. vbi admittitur liquidatio, intra duos menses, q; tantum tempus sibi daretur ad soluendum, vt l. debitoribus. ff. de re iudi. & l. in fraudem. ſ. fiscalibus. ff. de iure fisc. Sed vbi ad soluēdum nullum tempus daretur tunc nullo modo compensatio admitteretur, que requirat aliqualem indaginem, & quamuis protestetur quod interim in causa nulla fiat nouitas cōtra eum, talis protestatio non releuat quia ſi sibi non daretur dilatio vlla ad soluendum, multo minus ad liquidandum debitum. ¶ Sed contra hoc videtur supra eodem. l. 7 ex causa. in fine. vbi contra executionem obiicitur compensatio. Solue. Dicas quod in executione est adhibenda aliqualis causę cognitio, vt lege. a diuo Pio. ſ. in venditione. ff. de re iudic. & ideo ſi intra illud tempus, intra quod expediretur illa causę cognitio, vel let opponere compensationem, & debitum liquidare, audiretur d. l. ex causa. Et illud est quod dicitur, hodie constat, hodie agatur, 8 hoc est, intra tantum tēpus, intra quantum tu probabis illud modicum quod habes probare in executione, intra tātum opponam exceptionem meam, vt l. ſi is a quo in prin. ff. vt in poſſeſſ. ¶ Item obiicitur de isto ter. quia videtur hoc reponere in arbitrio iudicis. Ad hoc respondeo, & dico, q; quando exceptio cōpensationis opponitur ante sententiam, tunc non habet locum regula precedēs, ſi daretur tibi terminus ad soluendum, vel non, sed est in arbitrio iudicis, vt vel eam admittat, vel eam reseruet, ad hoc vt sententia super prima causa nō impediatur. Ita loquitur hic. Fateor tamen quod ſi aliquid restat de cognitione super causa, & pars offerat se liquidaturam compēsationem intra illud tempus, quo illa cognitio expediretur, iudex debet eam audire alias grauaret eum, per ea que dixi. ¶ Ex predictis habes tria, quandoq; obiicitur compensatio post sententiam, & post expeditam omnem cognitionem super executione, quandoque opponitur compensatio post sententiam, quandoque ante sententiam, vt ex predictis patet. ¶ Venimus ad quartam partem huius legis, scilicet ad versiculum exceptа, vbi ponuntur due exceptiones. ¶ Prima est quod fallit in depositо contra. ſ. cōmo. l. ſi. Sol. Dicit gl. ibi non loquitur de compensatione, sed de retentione, quasi dicat ibi, hinc inde non debebatur res, que res compensari posset, hic sic. ¶ Contra hoc oppo. ei, qui dicit se spoliatum, non potest obiici compensato, vt j. prox. Sed quādo denegatur restitutio debiti, spoliatur creditor, ergo eo. modo non poterit obiici cōpensatio. Sol. Credo quod ſi agetur condictione ex l. ſi quis cōductionis. j. locati non posset oppoui cōpensatio agenti de commodato, sicut nec agēti de depositо, q; quelibet continet spoliationē. Sed ſi ageretur personali, tunc actio deposita est priuilegiata, quod non est in actione commodati, vt hic. ¶ Quero, vtrū hoc sit verū siue agatur depositi directa, siue contraria. Hic sunt opiniones, videbitis. j. depositi. l. ſi. vbi hoc declaratur. Item ex hac l. dicunt doctores, q; ¶ quando agitur depositi, 10 non est locus reconuentioni, per hāc l. Ita tenet Spec. in materia reconuentionis, & ego dicam in aut. & consequenter. j. de sent. ¶ Et 11 aduerte, vt intelligas, licet illa regula non sit vera, ¶ quod vbicunq; b recōuentio[b] prohibetur, ibi prohibetur compensatio, vt dixi. ſ. eo. l. neq; regula contraria tamen est vera, quod vbicunq; prohibetur compensatio, quando debitum est hinc inde cōpensabile, tunc pro-

hibetur reconuentio,tunc vide rationem,quia debitum liquidum non impedit exactionem alterius debiti liquidi,vel non liquidi,vel multo magis debitum non liquidum.quod non proponeretur per modum recõuentionis,deficit primum iudicium. Et aduerte illud quod dico,qõ nõ est locus reconuentioni, intellige vt sic proceda tur in vtraque causa pariter,z non sententiatur prius in vna causa quam in alia.secundum necessitatem reconuentionis,vt viditis in l.neque,ſ.eo.secus si vellem aliquem reconuenire, ita q̃ per meum processum non impediretur primum, hoc non reperitur prohibi tum,cur ergo non permissum.

ADDITIONES.

a ¶ Per confessionem partis in iudicio. Adde Cy. hic, z Panor.in c.fi.extra depoſit.z hoc idem sequitur do.meus do.Hrs. Pep.in l. cum fundus.ſ. seruum tuum.ff.si cert.pet. z hic datur cautela reo, vt quando aliquid habere pretendit ab actore, q̃ confiteatur de bitum,z obiciat compensationem eius crediti,etiam non liquidi, q̃ precedet cõpensatio,z hanc eandem cautelã ponit etiam Cepo. Vero. in caute.suis nu.lxxxiij.incip.scis q̃ vulgariter.z adde quod hanc decisionẽ Bar.hic alleg.z sequitur do.Jas.in ſ.in bone fidei. col.xv. Iuſti.de act.z ibi sequitur dicta Bartol.in hac distinctione.

b ¶ Reconuentio. Et quod ille qui reconuenit,non dicatur compen sare,adde Bal.in l.cum Papinianus.ſ.de sent.

* ſ. Possessionem. * Hic dicitur, q̃ spoliato non potest obyci cõpensatio, quod intelligit glo.de spoliato quocunque modo. Et ex hoc dicunt Ca nonistę q̃ spoliatus non potest reconueniri, nisi super simili spolia tione.hoc est etiam quod dicitur quod spoliatus ante omnia resti tuendus est,vt ſ.ad leg. Jul.de vi.l.si quis ad se fundum.hoc est,nõ potest alia actione iterum reconuenirı,secundum Canonistas licet z gl.in l.si quis ad se fundum.aliter intelligat. ¶ Vltimo nor.ex isto tert.in ver.satis enim q̃ illud quod dicitur, proposita vna actione preiudiciali debere fieri super alia,verum est, si proponatur ante quam sit in causa conclusum, z hoc est, quod dicitur quod prius debet cognosci.z pronunciari super possessorio,quam super peti torio,vt l.incerti.ſ.de interdi. Et intelligendum est si possessorium fuerit propositum antequam probationes fuerint facte in petito rio. Ita dicunt Canonistę extra de reſcri.in c.super literis de caus. possess.z proprie.c.pastoralis.vbi ipſi habent casum,q̃ tene menti. ¶ Vltimo gl.hic ponit casus in quibus non potest obyci compen satio vide eam,z signa.

Deysuris. Rubr. XXXII.

LEX I.

1 ¶ Stipulatio quomodo confecta probetur, z de eius solenni tatibus.

11 Testes nunquid presumuntur rogati.

12 Notarius presumitur rogatus.

13 Instrumentum scriptum a notario,sed non publicatum coram te stibus,non presumitur instrumentum.

14 Sententia,si dicit,viso libello,z an presumatur pro processu quod non.

a ſ. Interrogatione. [a]Hic est bonus casus, quãdo sti pulatio probatur per testes debet probari interrogatio nem precessisse,z responsionem secutam esse.h.d.Oppo. b Iuſti.de fideiuſſo.[b]ſ. fin.ff.de verb.obli.l.sciendum.ſ.de contrahen. stip.l.j.Sol. Aut verbum promissionis profertur in instrumẽto vel alia scriptura,z intelligitur solemniter cum stipulatione,vt in con c trario. Aut † profertur a teste,tunc non intelligitur per stipulatio nem,nisi exprese probetur interrogationem precessisse,z responsio nem esse secutam. Ita loquitur hec lex, z ita intelligit gl.licet Bu go cõtra,vide gl. ¶ Que est ratio huius. Dicunt nostri doc. Mo der.q̃ ratio est,q̃ illi,qui conficiunt instrumenta,sunt periti,z non est verisimile quod faceret notarius publicum instrumentum sine stipulatione,que presumptio cessat in testibus. Ita ratio displicet mihi,nam pone quod sit scriptura priuata ab homine imperito,vt a quodã mercatore,z tamen ibi dicitur,promisit,intelligitur per d stipulationem,vt l.j.ſ.de contrah.z commit.stip. Vel pone testes,[c] qui deponunt,esse aduocatos,certe non reperimus quod propter hoc debeat presumi stipulatio Rationem ergo vobis do aliam,vt 2 alias dixi. Testis debet deponere, z reddere rationem per sensum corporeum. Dixi vobis in l.solam.ſ.de testi.z l.testium.co.ti. Mo do stipulatio † est quid iuris,q̃ est verborum obligatio,que resul 3 tat ex interrogatione,z responsione. Si ergo teuis diceret expresse,promisit in instrumento per stipulationem non concluderet pre cium eius,quia stipulatio non videtur neque auditur, sed intelligi tur. Unde testis debet dicere,promisit precedente interrogatione tali,z tunc inde ex hoc colligit stipulationem, non enim pertinet ad testes iudicare, an sit stipulatio, vel non. nam hoc ad iudicem 4 spectat. Et ideo † quando testis dicit per stipulationem iudicem non testificatur, sed ad iudicandum non est adhibitus, ideo d valeret eius testimonium.[d] Sed in instrumẽto est aliud,quia con ficiatur de consensu partiũ,potest notarius illud, quod est strum scribere per quecũque verba, vt sibi videtur que hoc impo e tet vt dixi plene[e] in l.sciendum.ff.de verborum obligationibus.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Si interrogatione. Circa materiam vsurarum, importent centesime vsure,similiter besses,semisses,z trientes, omnino Soci.in repetitione l.iij.ſ.item si Reipublice.ff.ad leg. Falcid. Idem not.circa istam materiam quod de hoza ad hoza permissa est vsura secundum Ro.sing.cclxviij.incipit.an extra al xiij.q.iij.c.ab illo. Item an proreneta contractus vsurarii te tur ad restitutionem vsurarum vide Rom.singu.cclxviij.incip interrogatus. Item an vsure de iure Authenticorum sint pos te,vide Panor.in c.cum sit generale.de foro competen.de ma quando contractus censeatur vsurarius vide Bertach.in ver contractus vsurarius z quod ibi addidi in verbo, vsura. Item vsure sint hodie permisse quando pro instrumento permitt quod factum,vide Jaso.in l.petens. C. de pactis.etiam si illic ctum non equivaleret in totum vsuris vt per eum.

b ALEX. ¶ Opp.insti.de fideiuſ.Adde.Bar.z doct.in l.scien ff.de verb.oblig.vide omnino que scripsi z not. Barb.ibi no dicitur peritus literarum z mercatoꝛ imperitus. Adde P authen.sed nouo iure.ſ.si cert.peta.

c ALEX. ¶ Testes. Quod dicitur hic de testibus adde gl quod ibi Barto.in l.quod si nepotes.de test.tut.z fa. quid dicat vidi talem prescripsisse,de quo Bald.in l.iij.ſ.de test. dit dictum testis nõ valere,dixerit Bar.quicquid voluerit de teste. Ad quod tu vide Jmo.in c.cum causam.de testib.

d P. PAV. P. ¶ Testimonium. Sequitur dom.Fran.de Are. xxxvij. Vide Anch.consi.cccxxvj.

e ALEX. ¶ Dixi plene. Vide quod no.Bal.in l.si er pretio.ſ.si cer pet. vbi voluit quod intelligitur semper solennis stipulatio non pactum nudum,z adde quod no.Bar.in l.lecta.si certum petatur, z que ibi dixi.z limita,vt dixi post Bart.per.l.cum gl.z ibi Cyn.z Bald.ſ.de dot.promiſ.

ALIA LECTVRA.

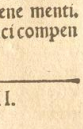

Interrogatione. Et stipula facta possunt vsure peti, dum modo alias probetur h.d. ¶ Nõ quod † qui solẽnitatem allegat. eam pro 5 bare debet. Simile in l.quecunque,ſ. fin.ff.de ¶ Contra hoc opponitur,z videtur qõ solennitas presumatur insti.de fideiusso.ſ.fi.z ff.de verb.obli.l.sciendum. Sol. 6 †Quandoq̃ presumuntur omnia solenniter acta,vt in comm Quandoq̃ non,vt hic. Ista est truffa. Unde gl.transiuit ad solutionem z facit differentiam inter instrumẽta,z testes, vt casu presumatur solennitas,secundo non. ¶ Sed contra p solutionem opp.de l.in exercendis,ã.de fide instr. Timor h dicit Hugolinus in contraria opinione,qõ idem sit in testibu strumentis. Et assignat rõnem per l.quoties.ff.de rebus cred opi.tenet Pe,z Cy.hic.hoc addito quod hec sit vera,vbi teste 7 terrogantur de causa sui dicti,z certam,z bonam cãm reddu puta,si deponant super stipulatione,z interrogati de causa scie respondeant se audiuisse interrogationẽ precedere,z risionem qui. Certe domini,ista opin.non videtur vera. Nam secundum nulla esset presumptio,sed recta probatio. Unde plus placet nio Mar.de Fano,qui cõcordat vtrãq̃ opinionẽ per hunc m aut testis dicit aliquam fuisse stipulationẽ,z tunc presumit tas,eo q̃ verbum stipulatio,ex significatione ipsius, de nece te includit solemnitatem,id est interrogationem precedere,z re a sionem sequi. Aut testis deponit aliquẽ promisisse,[a] z tunc au stis est iurisperitus,z sub hoc verbo promissio,a tali teste pro continetur stipulatio,sicut si proferretur a notario in instru ppter idẽtitatem rõnis,z ita intelligit opi.Jo.hic ponit. S ro nõ est iurisperitus,videtur testis deponere de nuda promi Nam verbum promitto,posset adaptari ad stipulationem. z 8 promissionem,vt in l.sciendum.ſ.dictum.ff.de edilit.edi. ¶ contra predicta oppo.ff.de pac.l.iuris gentium,ſ.qõ fere in instrumentis presumitur,vt ã.dixi.probari tamen põt contr vt ibi probatur. Sed tamen contra predicta opp.de l.quer fi.de publica.Sol. Ibi loquitur de solẽnitate extrinseca, Wy.in l.sciendum ff.de verb.obliga. ¶ Item opp.z videt in instrumentis non presumatur solemnitas, vt ã.de edẽ quis in aliquo.So. Ibi loquitur de solennitate,que respicit principale in specie. ¶ Sed contra predicta omnia opp.z quod etiam intrinseca solenitas nullo modo presumatur,vt de contrahen.emp.ſ.pretiũ.Sol. Debetis scire quod eſt qua lẽnitas formalis,que dat esse rei,vt puta,in stipulatione

rio.z responsio.in emptione.z venditione consensus.z de hoc ś.di
ri.Quedam est solēnitas materialis.z de hac loquitur contrarū.
Unde pro declaratione horum,si queras nūquid solēnitas presu-
matur.Glo.dicit,aut loquimur de solēnitate formali,aut materia
li.z primo casu aut loqmur de intrinseca,aut de extrinseca. Si de
intrinseca,aut de ea,quam significatio verbi includit de necessita-
te,z ista semper presumitur d.l.sciendum.de verbo.oblig.z d.ś.fin.
Inst.de fideiuſ.Aut de ea,quā significatio verbi nō includit,z tūc
recurritur ad gl.nostram,que distinguit inter instrumēta,z testes.
Si vero loquimur de extrinseca,z tunc dic qś hec nō presumit,vt
l.quecunqś.ś.fi.de publ.Vel dic quod si loquimur in instrumento,
aut fuit possibile illam tunc interuenisse in instrumēto solennitatē,
z tunc presumitur.Ita intelligitur aut.si quis in aliquo.ś.de edē.
Sivero querimus de solēnitate materiali,dic qś nunquā presumi
tur.Ita loquitur d.ś.pretiū.Et est ratio huius,qz solēnitas mate-
rialis,puta pretiū in emptione,non est vniformis,ideo non presu-
mitur,sed solēnitas formalis semper est vniformis,ideo presumit.

9 ¶Quero,que est ratio quod intrinseca presumitur, extrinseca
non secundum distinctionem,quam ś.dixit? Respondeo,qz solenni
tas extrinseca denotat factum,z ad positionem vnius facti,non se
quitur aliud,qz non probat hoc esse,ꝛc.l.non hoc.C.vnde legi.l.neqś
natales,ś.de pb.sed solennitas intrinseca denotat ius,z ideo pos
nendo vnum factum,bene pōt sequi conclusio,quod ibi fuit solen
nitas iuris,nisi probetur abesse,vt in l.ab ea parte.ff.de pb. ¶Ex
10 predictis potes arguere ad multas questiones. Primo pone qś
continetur in instrumēto,qś Titius vendidit tibi fundum,non di
citur de pretio aliquid. Potesne agere ex illo instrumento? Certe
non,qz pretium non presumitur,cū sit solennitas materialis,z nō
sit vniformis.Eodem modo,si in protocollo tabellionis reperire
tur instrumentum venditionis,non faciens mentionem de pretio.
11 illud instrumentum non pōt publicari. ¶Item potes arguere
ad questionem vulgarē.nunquid testes presumantur rogati.Dic
vt no.per Dy.in d.l.sciēdum.de verborum obligationibus,z ibi do
12 ri. ¶Sed quid de notario? Bl.est in auth.de tabellio. ś.j.collat.
vii.que determinat quod presumatur rogatus,vt Inſti.de inutili.
13 stip.ś.fi scripti.Sed iuxta predicta quero,ponе,notarius roga-
tus scripsit,sed non legit instrumentū coram testibus,presumet ne
illud instrumentum.Dico qś non,vt l.fideicōmiſ.ś.j. ff.de lega.iij.
14 Item potes arguere ad aliud. Dicit iudex in sententia,nos tales
viso libello ecc.hr.contest.sacramento calumnie,talē proferimus
sententiam,nec apparet de processu,nunquid presumatur proces-
sus recte factus Decretiste cōiter tenent quod non,vt in ca.quo-
niam contra falsam.de proba.Dic vt ibi,z vide Ly.in l.emancipa-
15 tiones.ś.de fide instru. ¶Sed iuxta predicta quero dicit glo.qꝫ in
instrumentis presumitur solēnitas,z dicit de publicis,quero quid
de priuatis.nunquid verbum promissio, continebit stipulationē?
Ter.cum gl.videtur dicere quod sic,j.de contrah.z commit.stip.l.
i.vide quod no.in l.tutor,ś.ab Aulo.ff.eo. ¶Item iuxta predicta
quero,qz hic dicit recte facta,qualiter intelligatur recte facta.
Glo.dicit quod debet intelligi,vt innuat vsuras licitas esse dedu-
ctas in stipulatione.secundum formam l.eos.j.eo. ¶Ex hac glo.
habes notare quod verbum recte,b denotat iustitiam.sed rite,ordi
nem iuris,vt l.ij.ff.de inoff.testamen,sed quero,quid velit dicere
iure optimo. Dic vt in glo.fin.

ADDITIONES.

¶Aliquem promisse. Adde,z vide circa hoc eundē Bar.z doc.
in d.sciendum.z vtra ibi dicta adde quod dicit Pau.de ca.in cō
si.ccccxx.in ij.parte consiliorum.incipit causa Sylueſtri.vbi quod
verbum promitto,in teste,importat per stipulationem,quando ille
contra quem deponunt fuit circa alia conuictus de mendacio.
b Verbum recte. Adde de hoc,z dic vt per eundem.Bar.in l.le
ctar ibi doc.ff.si cer.peta.

LEX II.

a Suras. a Emptor, qui percipit fructus rei
empte,tenetur ad vsuras pretij, etiā
depositi non legitime.hoc dicit. Iste vsure sunt etiā licī
te de iure Canonico,qz magis tanquam interesse petū
tur,quam quasi vsura. Ita tenet hic gl.z j.de act.empe.l. curabit.
vbi glo.hoc etiam tenet,ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Asuras. Adde gl.z Bal.in l.cum allegas.j.eo.z Ly.in
auth.ad hec.j.eo.z ibi Bal.j.eo.z ideo isto casu quando petuntur
vt interesse petuntur etiam coram iudice seculari,prout quodlibet
aliud interesse,secundum Lapum alleg.lv. quod no.ad ea que no.
Bar.in l.Tria.fol.matr.z in l.omni innouatione.de sacrosan. ecc.
Adde dum Bal.limitat hic dictum Inn.Roma.consi.xcj.

ALIA LECTVRA.

a Emptor deponendo pretium, quando teneatur ad vsuras.

2 Vsure an possint peti de iure Canonico per venditorem, propter
pretium non solutum.

Suras. Emptor,cui res est tradita,pretium non
soluens,tenetur ad vsuras ex tēpore tra
ditionis,contra.imo videtur quod a tempore cōtractus,
qz ex illo tempore potest fructus percipere,vt l.fructus.de actiōn.
emp.Sol.Dicit gl.z bene,quod venditor nō potest opponere hoc
a emptori,cum rem non tradidit a secundum regulam, quam habe-
1 tis in l.cum in fundo.ś.j.ff.de iure do. ¶Item opp.dicitur hic,qś
licet emptor deposuerit pecuniam,quod tenetur ad vsuras,cōtra,
imo videtur liberatus,vt l.acceptam.j.eo.Bl.dat tres sol. Breui-
ter illa videtur vera,quod hic non dicitur liberatus,qz pretiū non
obtulit venditori,licet illud deposuerit.dicam in d.l.acceptam.
2 ¶Item pro declaratione huius l.quero, † nunquid vsure possint
peti isto casu de iure canonico? Bl.dicit quod sic.Simile in l.cura
bit.j.de act.emp.z in l.socium qui in eo.ff.pro soc.z in l.j.ś.de sum
ma trini.z fide catho.Et alius casus est, in quo vsure sunt licite,l.
in insulam,ś.vsuras.ff.sol.mat.z no,in c.salubriter.extra de vsuris.
quod bene not.

ADDITIO.

a ¶Cum rem non tradidit. Adde de hoc vt hic.per Pau.de cast.z
Bal.z per eundem Pau.in l.curabit.j.de act.emp.z late, quando
emptor ob rem non traditam,vel venditor ob pretium non soluti,
possit agere ad vsuras,vide late per dominum meum do. Soc.in
consi.cix.quasi per totum.z late eundem in suo consi.clxxvj.p totū.

LEX III.

a Uamuis vsure. a Usure non debentur
ciuiliter,nisi ex stipula-
tione,ex pacto nudo debentur naturaliter.hoc dicit.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Quamuis. Istud quod pactum nudum vsurarium
non vestiatur coherentia contractus stricti iuris.sit simile contra
ctui bone fidei.Bl.singularis in l.Titius.in verbo,debiti.ff.de pre
scrip.verb.Roma.singulari cccccxlvij.inci.tu habes.

ALIA LECTVRA.

1 Usure quando ex nudo pacto solui possint.
2 Pactum nudum incontinenti appositum,non parit actionem.
3 Usure in contractibus bone fidei,veniunt ex mora,z ideo sine pa
cto debentur.
4 Usure solute quando imputentur in sortem.

Uāuis vsure. Usure ex nudo pacto nō
possunt peti,z solute non
1 repetuntur,nec in sortem imputantur.h.ti. videtur qś
etiam ex nudo pacto possint peti,vt in l.frumenti.j.eo. Sol.differē
tia est,verum mutuetur pecunia numerata stricte sumpto vocabu
lo,vt hic an alia quantitas,vt in cōtrario. ¶Sed contra hanc sol.
opp.z videtur qś etiā ex nudo pacto in pecunia numerata debea
tur vsure,vt in l.etiam.ff.eo.Sol.speciale ibi in ciuitate. ¶Item op.
de l.periculi.ff.de nau.feno.Sol.ibi ſpāle z rōuem specialitatis die
vt ibi. ¶Item opp.z videtur qś debeat distingui vtrum pactū sit
incontinenti appositum an non,vt primo possint peti vsure.secun
do non,vt in l.in bone fidei.ś.de pac.l.lecta.ff.si cer.pe.l.iuris gētiū.
ś.quinimo.ff.de pac.Solu.dicit gl.z bene,qś speciale est in vsuris
2 earum.Dico quod pactum nudum non pariat actionem,etiā in
continenti appositum,z idem in presentia,hic est ter.cū gl.in l.ser
uus ea.l.ff.de ser.expor. ¶Item opp.z videtur qś etiam sine pa
cto possint peti vsure,vt in l.Publia.in fi.ff.depo.z mandati.l. qui
3 negotia.So. Contraria loquuntur in contractibus bone fidei,in
quibus veniunt vsure sine pacto ex mora,vnde vsure quādoqꝫ de
bentur ex mora propter morā,quādoqꝫ ex stipulatione propter
stipulationem,quādoqꝫ ex stipulatione propter morā. De quo dic
4 vt no.in l.lecta.per gl.z doc.ff.si cer.pe. Item opp.z dicitur qꝫ vsu
re solute non imputantur in sortem.cōtra de l.in his.ś.pe.ff.de sol.
Sol.Quandoqꝫ vsure soluuntur tāquam vsure,z hoc exprimitur
a debitore soluente,z loquitur lex nostra. Quandoque simpliciter
soluuntur,z habet locum lex contraria,qz imputantur in sortem.
¶Item opp.j.eo.l.si vsuras.Sol.Ibi vsure debentur etiam ciuili
ter. Vel dic vt ibi no.

LEX IIII.

Er retentionem. Hec est bōa l.Pi
gnorata possunt
a retineri pro vsuris naturaliter tantum debitis. Item
que dicta sunt in precedētibus a,z in sequentibus factis
ex interuallo repetita intelliguntur. hoc dicit. Tene menti. Et de
hoc vide in l.Titia.ś.idem respondi.de verb.obliga.ꝛc.

ADDITIO.

a POMA. ¶Precedēribus. Vide istam l.in hoc allega.per Rom.
consi.clv.z ccccliv.vbi dicit etiam per istam legē z similes. qś sub

sequens dispositio ex intellectu, non inducit repetitionem eorum que in prima dicta sunt.

ALIA LECTVRA.

1 ☞ Dicta in precedentibus propter odium non censentur repetita in sequentibus. z quando censeantur repetita. nu. 3.

PEr retentionem. Pignus potest retineri pro vsuris, etiã modo pacto debitis. Item obligatio pignoris non videtur repetita in sequenti promissione vsurarum. h. d. Primo ponit vnum dictum in genere. Secundo infert ad speciem, secunda ibi, si enim. ¶ Nota quod dicta in precedentibus propter odium non intelliguntur repetita in sequentibus, contra hoc op. de §. pe. Inst. ad leg. Aquiliã. z l. Titia. §. idem respondi. de verb. obl. ff. de pac. l. ite q. in fi. Hl. dat duas solutiones, dic vt in prima. notabilior solutio est, quod repetitio de precedentibus propter odium est euitanda. ¶ Et potest valere ad questionem, pone, statuto cauetur quod contra magnates ad executionem penarum Potestas teneatur procedere personaliter capiendo, domos discooperiendo. z in defectum ad membri mutilationem si sibi videtur. postea sequitur in statuto, quo ad solutionem penarum dictarum possunt cogi consortes vsque ad quartum gradum nunquid contra consortes non soluentes possit proceda ad membri mutilationẽ, Certe nõ. z repetitio dicte clausule nõ debet fieri propter. odiũ euitandum. vt non conueniatur ex facto alterius. Aliam solutionem dat gl. scilicet quod iura contraria loquuntur quando sequẽtia sequuntur incontinenti. secus si ex interuallo, vt hic. ¶ Itẽ op. de l. talis scriptura. ff. de le. j. Dic vt ibi ex verbis testatoris cõprehenditur testatorem habuisse respectum tam ad precedentia, quã ad sequentia. z ideo habet locum repetitio. vel quod ibi etiã incõtinenti sequentia fuerunt apposita. ¶ Sed cõtra prima solutione op. de l. licet. de le. j. Sol. Ibi ex coniectura apparet contrarium testatorem voluisse. Item op. de l. iij. §. item si ipsi. ff. si cui plus quam per leg. Fal. Sol. ¶ Quando sequẽtia sunt per se omnino separata a precedentibus. z de precedentibus ad sequẽtia nõ fit repetitio, secus si non essent omnino separata. z ita habet locũ q̃ s. dixi. Pro quorum declaratione collige vnũ verbum quod quãdoque precedẽtia z sequẽtia habẽt se vt omnino separata. z nõ fit repetitio, vt modo dixi z probatur in d. §. item si ipse. Quandoq; nõ sunt omnino separata. z tunc, aut si repetitio fieret, ampliaretur odiũ. z tunc aut sequentia sunt apposita ex interuallo. z non fit repetitio, secũm secundam solutionem hic positã. si incontinenti, tunc regulariter repetitio precedentium fit in sequentibus, vt d. l. talis scriptura. z d. l. item quia. in fi. Fallit vbi repetitio vitiat actum. d. l. Titia. §. itẽ respondi. ff. de ver. obli. Fallit vbi apparet voluisse testatorem aliter, vel legislatorem. d. l. licet. de lega. j. ¶ Sed contra predicta op. de l. qui concubinam. §. cum in testamento. ff. de leg. iij. Sol. Quãdoque queritur, nunquid precedentia intelligantur repetita in sequentibus, z habent locum supradicta. Quandoque queritur vtrum sequentia trahantur ad precedentia. z tunc, aut precedentia possunt valere sine repetitione sequentium, z tunc non fit repetitio. Ita loquitur l. qui concubinam. §. cum in testamento. ff. de leg.

4 Vel posses dicere† quod vbi clausula ponitur in medio inter plura capitula, z tunc trahitur ad omnia, si non est ratio quare trahatur ad vnum magis quam ad aliud. ar. l. z si pepercerit. §. ante heredis. ff. de li. z posth. z ar. l. j. de lib. pret. Si vero clausula apponatur in fine, si potest referri ad omnia sine repugnãtia, ad omnia refertur, alias ad proxima tantum, vt in l. fi idem cum eo. ff. de iurisd. omnium iud. in fi. Dic vt ibi per Jacob. Bur. ¶ Opp. j. etiam ob chirographariam pe. l. j. Sol. vt glo.

LEX V.

1 ☞ Administrator ciuitatis expresse non potest remittere vsuras.

2 Administrator ciuitatis quando possit preiudicare ciuitati, z de magistratibus.

*a DVersus. Ex perceptione minorum vsurarũ, *inducitur *tacitum pactum de non petendis maioribus etiã in causis publicis. h. d. ¶ Nota ex hac l. cum glo. Primo, quod dixi in summario. Secundo, q

1 licet administratores ciuitatis non possint facere expresse pactus de non petendis vsuris, tamen hoc possunt facere tacite recipiendo minores. &c.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Inducitur tacitum pactum. Nota q etiam aliquando inducitur in totum renuntiatio, etiam si sunt loco interesse. Vide Ro. cons. ccccxcvij. nu. 5. z seq.

a ALEX. ¶ In causis publicis. Sed aliter intelligit istũ tex. Bar. in l. si præses. §. de transact.

ALIA LECTVRA.

DVersus. Creditor minores vsuras recipiendo quam que fuerunt promisse, preiudicat sibi, quod est verum, etiam in administratore ciuitatis creditore. h. d. z idem in l. quamuis. j. eo. ¶ Op. z videtur sicut debitor soluendo maiores, sibi non preiudicat, ita creditor recipiendo minores sibi non videtur preiudicare, vt in l. creditor. §. fi. de so. dicit gl. alia est ratio in debitore, fauore liberationis. vt Arrianus. de actio. z oblig. ¶ Item opp. contra secundum dicta. z videtur quod administrator ciuitatis non possit preiudicare ciuitati minus recipiendo, vt l. Imperatores. la prima. ff. de pa. Dat quatuor seu quinque solutiones. Do. communiter approbatam que probatur per §. fi vero liberi. in auth. vt cum de app. cogn. colla. viij. Nam idem est in administratore ecclesie, vt ibi tenet. ¶ Item oppo. de l. præses. §. de transact. Solue vt §. prox. ¶ Item op. z videtur quod nullo modo administrator possit iudicare ciuitati, vt in l. prohibere §. plane. ff. quod vi aut clã. 2 debetis scire† quod ciuitates communiter habent plures administratores quandoque habent ancianos, vel priores, z tunc quod balliam habeant isti, z nunquid factum eorũ preiudicet ciuitati. Dic vt in l. item magistri. ff. de pac. z quod no. in l. aliud. §. referri ff. de re. iu. Quandoque ciuitas habet consilia, z tunc quod consilium habet illam balliam, quam habet totus populus, quia vicem consilium representat, vt no. in rub. j. que sit long. consuetudo

3 medio magne gl. Et aduertatis, † quia consilium ciuitatis constituitur ordini decurionum, consiliarij, decurionibus vt no. in l. de decur. lib. x. quod no. in l. nulli. ff. quod cuiusque vni. nor. Si autem balliam habeat ordo decurionum, dic vt no. §. de

4 cur. in rub. lib. x. Quandoque ciuitas habet † Potestatem pitaneum, z tunc quam potestatem habeant isti, dic vt d. l. bere. §. plane quod vi aut clam. z de his administratoribus tur contrarium. Item op. z videtur quod lex ista sit superflua l. quamuis. j. eo. Dic vt ibi no.

LEX VI.

1 ☞ Depositum. quando impediat cursum vsurarum.

2 Offerens, confignans, z deponens, an liberetur ipso iure.

SIcreditrici. Oblatio, consignatio, z depositio recte facte impediũt

1 cursum vsurarum, † etiam que ceperunt currere. h. d. ¶ Op. dicitur hic, quod si obtulit pecuniam, non currunt vsure. contra. j. eo. l. acceptam. in fi. Sol. Dicit gl. quandoque quis offert debitum, z deponit, z depositum durat. z loquitur hec lex. Quandoque debitor recipit debitum depositum, z tunc tale depositum nihil relevat. ¶ Item op. de l. si per te. j. eo. Dic vt ibi not. z videbitis j. eo. l. acceptam. Pro declaratione legis queritur

2 † vtrum offerens, consignans, z deponens, liberetur ipso iure. Dicam in l. acceptam. j. eo. tenet quod liberatur ipso iure. Dicam in l. acceptam. j. eo.

LEX VII.

1 ☞ Diuturna solutio, z longum tempus, quando inducat

* CReditor. Diuturna solutio non inducit gationez. h. d. ¶ Op. de l. cum rem verso. ff. eo. Sol. Ibi assignabatur causa sufficiens licet nõ probaretur, quia allegabatur promissio de la longa prestatio. Item op. de l. j. j. de fideic. Sol. vt in gl. ¶ op. de l. cum fidem. §. de non num. pec. So. Ibi erat debitum quod

1 soluebatur. licet non obstaret exceptio. ¶ Item op. z videtur diuturna solutio, z longum tempus inducat ius, vt l. si quis turno. ff. si ser. vend. Sol. Ibi loquitur in iure ciuili. scilicet seruitus que seruitus tempore acquiritur. z vtrum cum titulo vel dic vt per Dy. in c. malefidei pos. de re. iur. in vj. no. per doc. in de ser. z aqua. hic loquitur in iure personali, puta in obligatione que solo tempore non queritur, quia tempus non est modus

2 vt l. obligationum fere. §. placet. ff. de actio. z obli. ¶ Quero, vidistis hic, quod longa prestatio simul cum causa, licet causa probetur, facit presumi obligationem. quid si debitor prestitit no anno pro pluribus annis, habet ne locũ hec presumptio. Do communiter dicũt qd non. Nam vbi fit sepius solutio, vt puta singulis annis est maior presumptio contra debitorem solvendo quasi potuerit melius deliberare, quam quando soluit vna vt §. ad Velleia. l. fi mulier.*

LEX VIII.

CAmuis Bassa. Ista lex idem dicit lex aduersus. §. eo.

LEX IX.

1 ☞ Vsure quod non currant, si non reperitur cui soluatur tale idem in pena.

* SIperte. Sola oblatio* ipedit cursum rũ, que nõdum ceperũt curr. h. d. ¶ Op. z videtur quod etiã impediatur cursus vsurarum ceptarum, vt in l. si creditrici. §. eo. z l. accepta. Solue vt in gl. z no. eã. ¶ Quero pone quod debeo dare decem, vel aliquid aliud sub pena, creditor mouit, non remanet de

redes, nunquid committatur pena, & currant vsure, cū non reperiatur aliquis cui soluatur. Dic vt in gl. & no. Item aduerte quod illud quod dicitur hic in vsura, idem in pena, vt l. qui sine vsuris. ff. de neg. gest. & hic in glo. super verbo, maioris, & facit l. ad diem, sub pena pecunia pro. missa. ff. de verbo. obliga, & l. fi. ff. de nau. feno.

ADDITIO.

CLAV. DE SEISS. ¶ Sola oblatio. Istud summarium quo modo procedat, vide per Alex. post alios, in l. qui Rome. §. Seia. de verbo. obliga.

LEX X.

Vsure. Quod dicitur, vsuras nō debere excedere duplum, intelligitur de vsuris vnius anni.

LEX XI.

Expedijs. Fructus percepti a creditore, post oblationem extenuant debitum. h. o. ¶ Opp. videtur quod per oblationem, & depositionē sit liberatus ipso iure, & non sit necessaria exoneratio debiti, vt §. eodem. Si creditrici. & §. eod. l. acceptam. Dic vt in gloss. & tene secundam solutionem.

LEX XII.

Frumenti. Quero quid continetur appellatione frumenti? Dic vt in l. frugem. ff. de verbo. sign. ¶ Opp. de l. quamuis. §. eo. So. hic speciale. ¶ Item opp. de l. iuris gentium. §. quimmo. ff. de pac. Dic vt in gl. ex qua nota quod duo specialia concurrunt circa idem contrarium. no. in l. j. §. de do. promis. & ad hoc contrarium potest respōderi, quod per ea, que gl. no. hic, quod hic debitur condictio ex lege. Vel forte melius, q̄ habet locum condictio criticaria, que est generalis, vt ff. de critic. l. j. in fi.

LEX XIII.

1 Vsure quod veniunt in actione ex testamento,
2 Certo ex testamento, licet sit stricti iuris, tamen sapit naturam bone fidei.

In bone fidei. In bone fidei iudicijs veniunt vsure ex mora. Ité lata sententia, iudicis officiū circa vsuras expirat. hoc dicit. ¶ Opp. & videtur quod etiam in stricti iuris iudicijs veniant vsure ex mora. Certum est enim, quod actio ex testamento est stricti iuris, vel alias incerta, vt l. in actionibus. ff. de in litur. ¶ Unde opp. de l. ij. & quasi per totum. j. de vsur. rei iud. & l. vbi veniunt vsure ex mora. Sol. quamuis † sit stricti iuris, tamen sapit naturam bone fidei, vt in l. si seruus legatus. §. cuz quid. ff. de legi. & ideo est idem quod in bone fidei. arg. l. in minorū. §. in quib. caus. in integ. resti. non est necesse. Item opp. de l. j. §. de iudi. Dic vt ibi per gl. & doc. & de materia huius l. dic vt in l. iiij. j. depositi, & ibi dicetur.

LEX XIIII.

Ea pactione. Si habitatio loco vsurarum conceditur, non inspicitur quantum res locari potuerit, nisi per creditorem locata fuerit. hoc dicit.

ALIA LECTVRA.

1 Habitatio si cedatur creditori loco vsurarum, non dicitur vsura illicita, licet habitatio possit valere pluſquam vsura legitima.
Reditus vinee annuus, an licite retineatur, licet plus valeat, quā sibi constiterit.

Ea pactione. Non dicitur illicita † vsura, si creditori cedatur habitatio loco vsurarum, quantumcunq; habitationis prestatio posset valere plus quam ascēdat vsura legitima. hoc dicit. ¶ Nec lex inducitur iu. arg. vtrum aliquis licite, & cum bona conscientia possit pro vita sua tenere vnum reditum vnius vinee, quantumcunque reditus valeat plus quam ille sibi constitit. potest argui q̄ dicit quod sit licitum.

LEX XV.

Cum allegas. [a]Quando pena adijcitur solutioni quantitatis, nō potest legitimum modum vsurarum excedere. hoc dicit. De hoc habes in l. Iulianus. §. idem Papinianus respondit. ff. de act. emp. Et vide circa hoc. de vsuris, c. conquestus. & de iureiu. c. debitores, & dicam tibi anno sequenti in l. rogasti. ff. si cer. pet. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Cum allegas. Vide Bar. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. obli. & quod dixit Bar. in l. cum stipulati. eod. tit. & quod no. Canonistę in c. illo vos. de pigno. & in c. ad audientiam. de empto. & vendit. & quod dixi post Bar. in l. cum seruus. de condit. & demonstra. & ad istam gl. cum hic no. vide Angel. in q. sua Astensis miles. in illo dubio an valeat compositio cū diocesano originis. P. PAV. P. Cum allegas. Vide circa hanc legem, & quod non habeat locū in pena apposita in transactione casu quo non tenentur promissa. Com. consi. clxxix. incip. facta fuit quedam trāsactio. Ité in materia vide late Are. in §. omnes. Instit. de actio. Alex. post alios in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obl. Et quid de pena apposita in laudo seu sententia, casu quo intra certum tempus vna pars non daret alteri, vide Are. in l. v. §. fi. de verb. obl. Et vide que dicit Soc. in l. iiij. §. Lato. differentiam esse an petatur pena que a condemnato non soluitur, licet comprehensa in laudo, an q̄ non paruit laudo, vt per eum. Item an pena conuentionalis possit exigi in foro conscientie, vide Barba. late consi. xlv. vol. iiij. vbi etiam quid in foro contentioso, quando est adiecta quantitati vel facto.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ Pena adiecta facto, quando videatur adiecta in fraudem vsurarum.
2 Factum, quod non possit apponi solutioni per modum pene.
3 Pena adiecta solutioni quantitatis, quando videatur adiecta in fraudem vsurarum.
4 Interesse qualiter consideretur.

Cum allegas. Pena adiecta solutioni q̄ titatis, videtur esse adiecta in fraudem vsuraruz, & nō potest legitimum modū excedere. hoc dicit. ¶ Opp. de l. qui semisses. §. fi. ff. eo. So. Dicunt quidam quod hec lex distinguitur per illam. Ista sol. videtur contra tex. huius legis, que loquitur indistincte, vnde gl. secundum Joan. intelligit hanc legem, siue creditor fuerit solitus fenerari, siue non. Non obstat contrarium, q̄ loquitur in vsuris, que propter negligentiam petuntur. De iure tamen canonico est vera prima sol. huius gl. & probatur in c. illo vos. de pig. & ibi per Berta. Item op. de l. Lucius ff. de actio. emptio. Solue, vt in glos. Sed contra sol. glo. op. & videtur quod sit idem in obligatione facti. Alaz qui stipulatur factu videtur stipulari interesse, & q̄ interesse est in obligatione, & per consequens quantitas, vt in l. stipulationes non diuiduntur, ver. Celsus. ff. de ver. obl. Sicut ergo pena
1 † adiecta quātitati, reprobatur vltra † legitimum modum vsurarū, vt hic, ita adiecta facto, quasi videatur adiecta facto, id est interesse. Istam opi. fatetur gl. no. in l. stipulatio ista. post prin. ff. de verb. obl. in gl. in ver. in penali enim stipulatione. Certe domini, illa glos. falsa videtur, q̄ in obligatiōe facti potest pena quandocunq; conuenit, peti. Ita no. in l. si dictū. ff. de euict. in prin. Verum est quod gl. communiter facit. nt differentiam vt rum apponatur pena per verba multiplicatiua vt duplum vel quadruplum, an per alia verba, & istam opi. tenet Dy. in §. omnes. Instit. de act. Doc. nostri reprobant istam opi. Vide quod no. plene per Ly. j. de sen. que pro eo quod interest. l. j. Et ad contrarium, dum dicitur quod ibi videtur esse in obligatione facti, in qua interesse succedit in obligatione, & per consequens quantitas, dico q̄ debet inspici origo ipsius obligatiōis, id est ipsum factum. arg. l. qui id quod. ff. de do. Nam ibi est maior presumptio, fraudis circa quantitatem, cui solent accedere vsure quam circa obligationē facti. ¶ Sed nunquid † factū possit apponi per modum pene solutioni licite, dic vt l. si tibi decē milia. ff. de pac. & in l. rogasti. ff. si cer. peta. vbi determinatur quod nō detrahitur, q̄ quicquid accedit sorti, dicit vsura. ¶ Ité op. de
1 † l. in fideicommi. §. fin. ff. eo. Sol. Quandoq; † pena adijcitur solutioni quantitatis, & tunc secundum opi. gl. hic videtur adiecta in fraudem vsurarum, & nō potest legitimū modū excedere, vt hic, & l. Julianus. §. Idem Papinianus. ff. de act. empt. & maxime in contractu mutui. de quo loquitur lex nostra. Quandoque pena adijcitur solutioni speciei, & tunc non videtur adiecta in fraudē, cū vsure ibi nō veniāt. Ita loquitur d. l. in fideicom. Quandoq; pena est adiecta facto, & tunc nūquam videtur esse adiecta in fraudem vsurarū. Ita loquitur l. Lucius. ff. de act. empt. Sed contra hec op. & videt quod ex his resultet magna absurditas. Nam creditor non poterit exigere penam quantitati adiectam vt penam, vt §. dixi, nec vt vsuram, q̄ vsura est prohibita, vt no. in auth. ad hec. j. e. & sic creditor omni aurilio erit destitutus, quod est absurdum. Sol. Dicit gl. res medium erit quod debitor condemnabitur creditori nomine pene in tantū quātitatē, quantā ascenderet debita vsura. Sed hoc male est, q̄ insurgeret statim fraus. Unde glo. dicit, & melius, quod succurretur creditori in eo quod a creditore probabiliter interesse. quod intellige secundum doc. ex natura contractus posse intervenire in
4 teresse, & subesse causam quare prestaretur interesse. ¶ † Sed quero, nunquid interesse cōsideretur hoc respectu? Dic videtur quod sic, vt in l. j. §. de sen. que pro eo quod interest proc. & l. iij. §. nunc. ff. de eo quod cer. lo. Veritas est in contrarium, vt no. in l. j. §. de sum.
a trin. & fi. cath. ¶ Sed quero [a] nunquid contra presumptionem huius legis possit induci aliqua cautela. Dixerunt quidam quod sic,
5 nā † debitor promittit quātitatē restituere, & ad petitionē creditoris promittit cōparere in iudicio, & preceptū iudicis in se. suscipere, & parere mādatis iudicis, & inde nō recedere, donec soluat sub pena. Hā si omnia ista promittat, valebit pena, q̄ videt adiecta facto. Istam cautelā reprobat Dy. per l. cū seruus. Et dic vt ibi not.

per eum.ff.de cond.z demonst.Posses tamen predictam cautelam defendere contra opn.Dyn.per ea,que not.gloss.in l.sed z si quis.
6 §.fina.ff.si quis caut.Quero statuto † cauetur quod si debitor,qui mutuum accipit, non restituat quantitatem intra annum, teneatur restituere mutuum,z duplum,vel triplum,nunquid vigore statuti possit exigi triplum,vel illud duplum?Breuiter videtur posse dici quod non, nisi creditor ostēderet de interesse suo propter mo-
7 ram debitoris non soluentis,vt patet ex ff.dictis,aliter non.† Nam vbi reprobatur pactum,reprobatur z statutum, quia hec equiparantur,vt not.in rub.j.de decre.decur.lib.x.

ADDITIO.

a Sed quero. De veritate huius cautele vide late per eundem Bart.z ibi Alexand.in apostil.in dicta l.cum seruus.ff.de condit. z demonstr.z adde aliam cautelam qua mediante, pena adiecta quantitati potest peti, z non censetur adiecta in fraudem vsurarum, videlicet vt adiciatur sors in personam tertij, z pena apposita in persona propria, vt puta, promittis dare Titio x.hinc ad Pascha,z si nō dederis,promittis mihi xx.nomine pene.Ita probat text.iunctis not.ibi per eundem Bart.in l.qui res.§.qui stipulatur.ff.de solu.z ibi sequitur Angel.z sequitur Joan.de Imol.z Raph.in dicta l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de verb.oblig.z not.in d. l.sed z si quis.§.fin.ff.si quis cau.licet Bar.hic contra,sed primam tenet Jas.Instit.de actio.§.omnes.

LEX XVI.

Cum non frumentum. Etiam in frumento non potest permitti vsura vltra modum legitimū.h.d.zc.

ALIA LECTVRA.

Cum non frumentum. Etiam in alijs contractibus quam pecuniarijs, non potest fieri exactio per modum vsure vltra modum legitimum,hoc dicit. Oppon.z videtur quod secundum aliam formam possit exigi quantitas frumenti per modum vsure. Vnde oppon.de authent.ad hec. Solut.vt ibi dicam statim.

AVTHENT.

1 Vsure de iure ciuili sunt permisse,z num.5.
2 Diuortium ab initio seculi est prohibitum.
6 Frumentum si venditur carius, vt post tempora emptor soluat, an liceat.

Ad hec. Aduerte gloss.hic,que distinguit quo iure vsure petantur, z vtrum iure permisse
1 vel non. tamen † vere non possumus negare, quin vsure de iure ciuili sint permisse, licet permitti non potuerint, nec pro-
2 pterea hereticus fuit imperator,quia † Moyses propter duritiem populi permisit diuortium, quod ab initio seculi est prohibitum, ita Imperator permisit vsuras.

ALIA LECTVRA.

Ad hec. Creditores agricole non possunt exigere vsuram, nisi secūdum formam huius authen.pena contrafacientibus imminente. Oppon.de l.oleo.j.e.sol.Dicunt quidā quod illa corrigitur.Veritas est quod ista authen.loquitur specialiter in agricolis,sed illa in alijs hominibus. Oppo.de l.si ea lege,j.eod.Huius timore distinguit glo. vide eam.z signa. Pro declaratione huius authen.quero quid de fructibus liquidis, cum authen.loquatur de aridis.veritas est quod aliud in liquidis, vbi seruatur ius commune,vt l.oleo.j.eod.
3 Ratio, † quia rustici magis indigent frumento quam liquidis fructibus. Quero que sunt liquida. Dic vt not.in authen.sed hodie.ā.de epis.z cler. Querit gloss, † vtrum cadat ipso iure vel ope
4 exceptionis. Gloss.dicit,z bene quod ope exceptionis.Simile no. gloss.in verbo, amittat, in l.si quis in tantum.j.vide vi. Simile in verbo, priuetur, vt l.iubemus.§.economus.ā.de sacro sanct.eccles.
a Simile in l.in criminali.ā.de iur.om.iud.Hoc tamen est verum[a],nisi post ista verba veniat dictio statim,vel mox,quia tunc ipso iure est priuatus,non autem ope exceptionis. Querit glo.vtrum vsure hodie sint prohibite de iure nostro ciuili. Et concludit quod sunt prohibite, maxime per §.j.in authen.de eccle.tit.colla.ix.z maxime dicit glos.quia prohibite sunt de iure diuino,vt in exemplo Mathei, mutuum dantes, nihil inde sperantes. Breuiter veritas est
5 ista, † quod de voluntate iuris ciuilis fuit,quod etiam vsure possint exigi, quia etiam de iure Authen.post tit.de eccles.tit.vbi Imperator precepit seruari quatuor concilia, idem Justinianus posuit tit.de nauticis vsuris. Vnde de voluntate sua fuit,tamen de potestate non,vt l.nam magistratus.ff.de arbi.quia non potuit Imperator tollere legem maiorū. Sed nunquid si vendo † frumentū carius, quia expecto quod post tempora emptor soluat, vel quid in mercatore pannorum,dic vt extra de vsur.c.nauiganti.

ADDITIO.

a Hoc tamen est verum. Adde eundem Bart. in d. §. sane, z late in l.in criminali.j.de iurisd.om.iud.Et adde quod quando l.vtitur verbo preteriti temporis,venret ad interpretationē l.veteris.que similem penam imponeret,sed nō ipso iure, tunc tale verbum modificaretur a l.veteri,z sic non imponeretur ipso iure. Ita Bart. c.nullus.de foro compet.quod dicit perpetuo notandum. Et quę habes aliam limitationem ad Bartol. hic,z in d.§.economus, adde per que verba imponatur pena ipso iure,per eundem Bart. in c.ā diligenti.de foro compet.z per Barb.in consi.xij.in j.vol.

LEX XVII.

Si ea lege. Hec est bona l.z quotidie de facto contingit, non debet inspici quātum contingat fructus valere, sed quantum communiter valere solent,hoc dicit.

LEX XVIII.

Indebitas. Vsure nullo iure debite possunt peti,hoc dicit. Oppo.de l.si sortem.de condict.indeb.Sol.vt in gloss.hic z ibi. Oppo. de l.quamuis. ā.eod. Solu.hic nullo iure debite erant, ibi autem
* erant debite saltem naturaliter*.

LEX XIX.

7 Depositio facta in sacculo,an valeat.
11 Oblatio an operetur, vt pena non committatur.
13 Que actio competat creditori contra illum,contra quem positum est depositum.

a **Acceptam.** a Hec est singularis lex. Depositio totius debiti legitima tollit cursum vsurarum,liberat debitorem, pignora parat,z creditori contra depositarium datur actio,contra debitorem nō,nisi debitor id receperit,hoc dicit. Diuiditur in duas partes. Primo consulit debitori. Secundo creditori. Item prima diuiditur. Primo dicit pecuniam obsignandam in loco publico. Secūdo declarat quis sit locus publicus. Tertio ponit effectum consignationis. Quarto hoc extendit ad pecuniam traiectitiam. Secunda ibi,in hoc. Tertia ibi,quo subsecuto.Quarta ibi,q etiā. Op.quod non requiritur consignatio, vt authos data,j.de do, ante nup.Sol.Ibi in rebus que non possunt consignari. Op.de l.si soluturus.ff.de solu. Sol.Ista intelligitur secūdum illam quod
b oblatio fuit facta congruo loco z tempore. Op.quod oblatio sola sufficit, vt l.illud.ff.de peri.z com.rei vend.z l.si seruum.§.sequitur
1 tur.z §.de illo.de verb.obli. Sol.Sola oblatio sufficit quantum ad
c moze purgationem,non quo ad alia. Nemo ad questiones
2 ca primā partē pro eius declaratione quero quē effectū hꝫ si quis non offert, neq; deponit,sed solo verbo se paratum soluere inserit.Resp.In rebus, que offerri non possunt, vt in immobilibus dicta verba videntur habere vim oblationis,vt in auth.de nup. j.de do,ante nup.z ita videtur hoc intelligere gl.Sed si pot ri,nō video q habeat aliquē effectū,nisi vnum,q si creditor venderet pignus,potest debitor petere venditionem rescindi distra.pig.l.si residuum.z ibi not.z l.pe.ff.de rescin. vendi. de hoc in l.pretor.§.si quis paratus.de ope.no.mi. Quero
3 do † quid si aliquis obtulit tamen non consignauit, neque fuit,quem effectū habet? Respon. Aut est res,que non potest
d signari,vt fundus,vel equus,z tunc habet vim oblationis z depositionis,vt in d.auth. dos data.Facit ff.sol.mat. l.ff moza. z q ibi no. Si vero est res que poterat cōsignari z depoñ,tunc quę ista oblatio fit ex parte actoris ad actione cōsequendam quę que ex parte rei. Primo casu aut loquimur in contractibus. sufficit oblatio, nisi sequatur depositio z cōsignatio, vt l.si a
e pac.inter emp.Si vero in vltimis voluntatibus, e tunc oblatio operatur,vt actio nascatur,z legatum ad heredem transmittatur pecunia,que fuit oblata,adhuc dꝫ solui, vt in l.cu seruus. cond.z demon.subtiliter intelligendo illum text.quod ille qui debat recipere causa cōditionis implende,cū pecunia esset sibi ta,recipere noluit.Fallit fauore libertatis,vbi quod obtulit,ibi teneo iterū soluere,vt l.ff.j.de cōdi.inser. Vel dic i hoc vltimo Quando que ista oblatio fit ex parte rei,tunc quantum ad diendū cursum vsurarū,que currere non ceperunt,sufficit, vt
f si per te, f Si autē currere ceperunt, no sufficit oblatio sola. fitio non sequatur,vt hic. Item prodest debitori ad impediendā
g ram.g z ad purgandam eam,vt l.illud de peri.z com.rei vend.z seruum.§.de illo.de ver.obl. Item prodest debitori ad liberationē a debito principali secūdo interitu rei oblate,in hoc quia si ex natura prius contractus debebatur z tenebatur fortuito,quia forte erat debitor generis.l.incendium.ā.fi. propter oblationem tenetur solum de dolo,lata z leui culpa tum.Si vero ex natura prius cōtractus tenebatur te dolo. leui culpa,tunc per oblationem liberatur a leui, z tenetur lata,vt probatur in l.qui decem.in prin.j.de lol.z in moza.
4 ma.z ibi vide. Quero quia si hat oblatio, † depositio,z consig-

tio,quem effectum habet? Respō.ex parte debitoris habet effectū plene liberationis,secundum veram opi.⁊ communiter approbatam,vt l.obsignatione.j.de so.licet gl.hic dubitet.Ex hoc sequitur quod impeditur cursus vsurarum, ⁊ paratur pignoratitia actio, vt hic videtis in textu.Sed contra hoc opp.quomodo per oblationem ⁊ depositionem liberatur debitor,cum pecunia nō efficiatur creditoris? Gl.dicit quod non est mirum,q2 hoc cōtingit alias in tribus casibus.Primo in eo,qui cedit actionem,que a cedente non potest separari,sed transfertur vtilis.In hoc gl. bene dicit, q2 directa non potest separari,sed transfertur vtilis.Secundo in muliere soluente dotem,sed hic casus non est verus secundum opin. communem,q2 dominium transfertur in virum. Tertio in eū,qui soluit falso procuratori reuocato.[h] dicit glos.licet Bul.dixerit tūc transferri dominium in dominum,⁊ ista est vera quam gl.tenet in l.cum quis.§.si debitorem.ff.de sol. ¶ Item contra hoc op.si est verū,quod debitor liberetur quomodo potest actio resuscitari ipso recipiēte pecuniam,cum actio semel extincta nō reuiuiscit,vt l.qui res.§.aream.ff.de sol.Respon.q̄ debitore recipiente depositū fingitur depositio retro non facta,⁊ sic nihil prodest dicta depositio. ¶ Nota istam sol.Cum enim dicat,fingitur retro non facta,patet quod perinde est,ac si non esset facta,⁊ hoc tangitur hic in gloss. ¶ Et not. quod licet pecunia deponatur apud aliquem propter defectum creditoris nolentis recipere,tamen ille depositarius[i] potest licite mihi reddere deponenti antequā petatur ab eo,pro quo est depositum,quod est notandum. ¶ Ex fine nostre legis,quero, quid si obtulit,consignauit,⁊ deposuit,non tamen in loco publico secundum formam huius legis.Respon.nihil releuat,vt not.s. eo.l.ij.⁊ ibi est casus secundum vnam lec. ¶ Quero quid si obtulit pecuniam sigillatam in sacculo,⁊ eam nō numerauit? Dic vt colligitur[k] in auth.vt ex acti.instan.do.§.illud.⁊ quod ibi no.in gl.magna.[l] ¶ Vltimo quero qua actione agit creditor contra depositarium? Dic vt in glo.Non habetis hic alia.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Acceptam.Limitatur per Ang.in l.si mora.§.fi.ff.solu.matrimonio.

b ALEX. ¶ Opp.quod oblatio.Adde Barto.in l.creditor.in fin. de distra.pigno.intellige tamen secundum Bart.in l.sed ⁊ si alia. ff.de constitu.pecu.

c ALEX. ¶ Venio ad questiones. Adde in hac materia singularia verba Bart.in l.pen.de distr.pig.⁊ quod no.in c.cupientes.§.si vero.de elect.lib.vj.per Imol.in l.si mora.solu.matr.⁊ in l.si seruus communis.de vul.⁊ pupil. Item sufficit sola cautio ad vitandum iudicium, vt per Bald.⁊ ibi dixi in l.si reus.de serui.

d POMA. ¶ Equus. Et tunc habet vim.contrarium tamen in equo.scilicet quod requiratur etiam dispositio tenet Alexand.per Angel.⁊ Roma.ibi in l.si mora.ff.solu.mat.volentem quod imo in equo vltra oblationem etiam requiratur depositio.Et ad hec vide que scripsi ad Bar.in l.pretor.§.si quis paratus.ff.de ope.no.nun. in versic.quero quid si fiat.in versic.de sol.Vide Imol.in consi.xxv. Vide etiam ad hoc Panor.consi.lvj.vol.j.

e ALEX. ¶ Vltimis voluntatibus. Contrarium videtur tenere Bart.in l.aii.de condi.⁊ demon.⁊ hic per Bald.in vj.quest. Adde tamen quod dixit Bald.in l.j.C.ne lic.ter.prouo.quod vbi non est dies nec hora apposita, sufficit quod quis sit paratus soluere, ⁊ non efficiat.Secus si sit apposita proxima hora,vel nunc ad talem horam.Et ibi etiam dicebat quod si creditor obstat recipere,sufficit verbalis oblatio,vt in iuribus ibi per eum alleg.Alias requiritur realis.l.si rem.§.omnis.de pign.act. Et vide omnino Bald.qui ponit doctrinam quando sufficit verbalis oblatio. An in contractibus innominatis sola oblatio sit satis, vide Bal.in l.ex placito. in xviij.q.j.de rerum permut. ¶ ADDE an oblatio verbalis sufficiat,Petr.de Anch.consi.clxxiij.Et ad materiam vide Alexan. consi.cxxx.cum duobus.seq.iiij.lib.⁊ consi.xcvij.⁊ cv.

f ALEX. ¶ Supra e.l.si per te. ¶ Forte impediet penam cōmitti. arg.l.qui sine.de neg.gest.⁊ vide hic Bal.⁊ gl.in l.pe.de nau.fe.⁊c.

g P.PAV.P. ¶ Impediendam moram.Vide Bart.in l.interdum. §.fin.ff.de verbo.obliga.vbi dicit quod post litem contestatam non sufficiat sola oblatio,etiam vbi alias sufficeret.

h ALEX. ¶ Qui soluit falso procuratori. Vide Bald.in l.si procuratori falso.de condi.ob cau.⁊ in l.falsus.§.fin.j.de fur.

i P.PAV.P. ¶ Depositarius. Intellige, nisi esset facta depositio authoritate iudicis,secundum Paul.de Castr.hic ⁊ Roma.consil. cclxxxvij. In contrarium vide Salic.in l.j.C.qui pot.in pign.hab. Vide pro opin. Paul.de Castr.quod dicit Bald.in l.fin.C.de bo.autho.iudi.possid.

k POMA. ¶ Colligitur.Quod limita vt per Bar.in l.cum seruus. ff.de condi.⁊ demon.quem sequitur Alex.in l.si mora.ff.sol.mat.

l ALEX. ¶ In gloss.mag. Sequitur ergo hic Bald.hanc gloss. quod sufficiat offerri pecuniam in sacculo,quod intelligitur vt no. Bart.in l.cum seruus.de condi.⁊ demon.si fuerit numerata coram testibus,vt ibi.⁊ hoc not. Imol.in d.l.si mora. Et vide text.in l.fin. de lege commisso. Pro quo facit, quia quis non tenetur recipere solutionem hoc modo.ne decipiatur, secundum Ang.in l.more.ff. de fer.quia eo casu quo non potest forte ex iusta causa,excusatur a mora.l.sciendum.ff.eo. Bene facit quod not.glo.in l.consensu.ff.de act.⁊ oblig. Et ideo dicit quod si ferretur talis pecunia in sacculo, nec pretenderet numerationem coram testibus, parabit effectum suum ex futuro euentu, vt quia si tot pecunie reperientur, liberabit debitorem,alias non. Et ita intelligitur.d.l.fin.de lege commis. Adde quod not .Bart.in dicta auth.vt exact.instan.do.hic alleg. ⁊ quod not.in l.j.§.si esset.ff.deposi.⁊ vide Bal.hic,in xvj.q.⁊ Imo. in l.si seruus communis.j.de vulg.⁊ pupil.

ALIA LECTVRA.

Acceptam. Oblatio, depositio, ⁊ consignatio impediunt cursum vsurarū, etiam ceptarum, dummodo sint legitime facte,⁊ de toto debito cum vsuris, ⁊ tunc liberatur debitor,⁊ liberantur pignora,⁊ creditori datur vtilis actio cōtra depositarium,hoc dicit tota lex.⁊ diuiditur in v.partes. Primo ponit vnum dictū,in quo Imperator consuluit debitori. In secundo illud dictum declarat. Tertio enumerat effectus obligationis, consignationis,⁊ depositionis,Quarto ponitur quedam extensio dicti ad traiectitiam pecuniam, Quinto consulitur creditori. Secunda ibi,in hoc autem casu. Tertia ibi,quo subsecuto. Quarta ibi,quod etiam. Quinta
8 ibi,creditori. ¶ Not.ex hac l. † effectus depositionis, ⁊ consignationis. Primo quia impediūt cursum vsurarum ceptarum,⁊ quia liberatur debitor,⁊ non pertinet ad eum periculum,⁊ liberatur pignus. ¶ Op.contra primum dictum huius legis,⁊ videtur quod non requiratur consignatio, ⁊ depositio, vt in authen.dos data.j. de don.ante nupt.Solu.vt in gloss. ¶ Item oppo.⁊ videtur quod oblatio nil operatur , vt l.si soluturus.ff.de solut. Aut sit legitime congruo loco,⁊ tempore,⁊ tūc habet multos effectus,vt hic:alias secus vt ibi. ¶ Item opp.⁊ videtur sola oblatio sufficiat,vt l.fin.j. de cond.inser.Sol.Ibi speciale fauore libertatis. ¶ Item opp.de l.j.j.de susce.⁊ arca.lib.x.Solut.Ibi speciale. Et rationem dic,vt in tex.ibi.Et ista duo contraria,quia respiciunt primum dictum,ideo hic signaui,licet sint in gloss.fin. ¶ Item opp.de l.falsus.j.de fur.⁊ l.si procuratori.ff.de condi.ob caus.Solut.vt in gloss.Nam ⁊ alias contingit in pluribus quorum tres enumerat gl.que incipit, quid miri. ¶ Et aduerte, quia ponit vnum casum in muliere dante dotem,que remanet domina,⁊ tamen liberatur.hoc est falsum,⁊ contra l.doce.s.de rei vendi.quia maritus est dominus. ¶ Item opp. dicitur hic quod creditor potest agere contra debitorem, quia recipit pecuniam depositam.contra, quia debitor fuit liberatus.vnde op.de l.obsignatione.j.de solu.Sol.vt in gloss.⁊ sol.etiam ponitur in l.si creditrici.s.eod. ¶ Sed quero nunquid si aliquis offert, contingat liberatio? Gloss.in d.l.obsignatione,videtur variare,tamen dicit quod contingat.ff.de solu.l.qui decem.§.j.in fin. ¶ Sed
9 † pone debitor offert,consignat,⁊ deponit,nunquid creditor compellatur facere instrumentum quietationis? Casus est quod sic,se-
10 cundum Jacob.de Aret.in l.j.j.de susce.⁊ arca.lib.x. ¶ Sed quero,nunquid per oblationem,⁊ depositionem,debitor sit liberatus ipso iure,vel ope exceptionis? Videtur quod ipso iure,vt in l.obsignatione.j.de sol.In contrarium videtur text.hic in fi. Nam videtis hic quod debitor potest recipere depositum.Sed si fuisset liberatus ipso iure, non posset recipere, quia vna solutio non potest parere liberationem,⁊ repetitionē,vt l.cum is.§.j.ff.de condi.inde. Gloss.in hac l.non firmat pedes,sed alibi,⁊ melius secundum Jac. de Aret.dicit quod ipso iure,vt no.in d.l.obsignatione.⁊ s.eod.l.si creditrici.Non ob.hic tex.in fi.quia postquam debitor deponit debitum ad petitionem creditoris,cum per hanc depositionem sit liberatus ipso iure, non competit ei aliqua actio. Et hoc dicit Jac. de Aret.quod hoc habuit de facto. Sit igitur cautus depositarius,qui recipit depositum ad petitionem alterius,quia nō potest
11 reddere deponenti. ¶ † Quero nunquid oblatio operetur,vt non committatur pena. Gloss.per modum cuiusdam summe ponit quatuor effectus oblationis.Tu plenius secundum Jacobum de Aret. dic, quod quandoque queritur quid operetur oblatio circa liberationem debiti, ⁊ tunc videtur quod oblatio sola nil operetur, sed requiritur depositio,⁊ consignatio.dicta l.obsignatione. sed operatur tamen aliud quod aut creditor habet iustam causam recusandi, ⁊ hoc casu oblatio non operatur, vt l.si soluturus. j.de solu. Si vero non habet iustam causam recusandi, aut res oblata extat,⁊ tunc oblatio sola regulariter non operatur,fallit in duobus casibus, hic in gloss.fin. Si vero non extat, quia cessante culpa debitoris perijt,tunc si erit debitor speciei,liberatur ipso iure, si quantitatis, vel generis, ope exceptionis. Ita probatur hic in j.gloss.⁊ in l.qui decem.in princip.ff.de sol.Quandoque queritur nunquid operetur aliquid circa liberationem pignoris.Dic quod aut oblatio est facta in iudicio, ⁊ liberatur pign⁹,vt l.si rē.§.fi.ff.de

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

pign.act. Aut oblatio fit extra iudicium,& tunc queritur nunquid prosit quo ad actionem parandam,& dico quod non,vt in l.aliena. §.si per creditorem.ff.de pign.actio.& ibi not. Aut nunquid prosit quantum ad exceptionem,& dic quod sic. Ita debet intelligi l.item liberatur. §.j.ff.quibus modis.pign.vel hypothec.solu. Quandoque queritur quid operetur oblatio circa cursum vsurarum. De hoc dic,vt ff.eod.l.si per te.& hic. Quandoque queritur, nunquid oblatio operetur circa commissionem pene euitandam? Et dic quod sic,vt in l.Celsus.in fi.ff.de arbi.& ff.eod.l.si per te.& quod no. in l.qui sine vsuris.ff.de nego.gest. Quandoque queritur nunquid oblatio operetur circa purgationem more vt euitetur periculum interitus,& dic quod operatur,vt l.si seruum.§.fin.ff.de verb.oblig. & l.illud.de pe.& cō.rei ven. Volo tamen quod aduertas quod aut ex natura cōtractus quis tenetur de dolo,& lata culpa,& leui,& leuissima, & etiam in casu fortuito,& per oblationē tenetur solum de dolo, lata, & leui culpa. Si autem de lata culpa,& leui.liberatur a leui per oblationem. Ita no.in l.si mora.ff.sol.mat. ¶Sed quero,
12 † aliquis vult purgare moram offerendo debitū,vbi debet offerre? Vos habetis vnam gloss.quod debitor debet portare debitum ad domum creditoris,vt l.item illa.in prin.ff.de consti.pe.quod est verum, si debitor,& creditor sint eiusdem fori, vt ibi not. ¶Contra hoc dictum videtur text.in l.fi.de condi.inser. De quo dic,vt plene no.per Bul.de Lug.in d.l.item illa. ¶Sed quero que actio detur creditori contra depositarium? Respondeo vtilis depositi,vt l.pe.
13 §.ad exhi. ¶Sed quero que actio competat †creditori contra tenentem pecuniam. Bloss.concludit hic quod detur vtilis in rem. Ista gloss.videtur concludere quod in creditorem sit translatum dominium. Sed hoc videtur falsum, quia dominium non potest acquiri nobis per nosmetipsos vel per administratorē vel negotiorum gestorē secuta ratihabitione secundum ea que habentur in l.qui mihi dona.de dona.& in l.si ego.ff.de nego.gest. Huius timore dicunt quidam quod hec lex in fi.debet intelligi de actione in factum vtili subsidiaria,de qua loquitur l.quoties.ff.de prescri.verb. Istud dictum non est bonum,quia ista presupponit obligationem precedere, vt patet ex text.d.l.quod non est in casu nostre legis. Breuiter possumus saluare gloss.& dicere, quod sit speciale in de
14 posito,arg.l.Publia.in prin.ff.depositi. ¶Sed † quero,quid si depositio non est facta in publico loco? Dic quod nil relevat,vt not. in d.l.ū.§.eod.secundum vnum intellectum. ¶Querit gloss.que est ratio,quod sola oblatio non operatur circa cursum vsurarum iam
a ceptarum,sed circa purgationem more? [a] Dic vt in ea.

ADDITIO.

a ¶Purgationem more. Adde quod si esset oblatio verbalis,non liberaret quem a mora l.qui decem.§.idem responsum,ff.de solu. & ponit Alex.de Imol.in consi.vij.in j.vol.

LEX XX.

1 ¶Fideiussor.qui soluit vsuras,quando possit illas repetere.

* Constitutionibus *Exceptio competens principali,competit fideiussori,hoc dicit. ¶Querit hic Lyn. scitis quod vsure sunt hodie prohibite de iure ciuili,
1 vt in authenti.ad hec §.eod. Modo pone † quod fideiussor soluit vsuras pro reo,nunquid poterit repetere? Dic quod aut scienter soluit,& videtur donare,vt l.j.ff.de condict.indeb. Aut ignoranter, & tunc si propter ignorantiam omisisset exceptionem, imputetur sibi,vt l.si fideiussor.§.non male.ff.man. Possumus dicere quod si fideiussor iurauerat vel promiserat,si soluit,potest agere mandati, q; debet parcere pudori,vt in l.quintus.ff.man. De hoc dic vt per
* Bertac.in c.j.extra eo.ti.sed plenius extra de fideiuss.c.peruenit*.

LEX XXI.

Si vsuras. Vbi quis est obligatus ex pluribus causis,quarum vna est accessoria alterius.& soluit simpliciter, creditor potest eligere in quam causam velit sibi esse solutum,hoc dicit. ¶Oppo.de l.in his.ff.de sol.gloss.dat duas sol.vj.est vera,

LEX XXII.

Dignoribus. Vbi pignus fuit obligatum pro sorte & vsuris potest retineri pro vsuris, licet nudo pacto promissis. Quero quid in du.nunquid presumitur obligatum pro vsuris? Do.communiter tenent quod sic,sicut dicimus in fideiussore, qui simpliciter accedit,vt in l.quero,in princ.ff.loc.& l.centum capue.ff. de eo quod cert.loc.

LEX XXIII.

Leo. Ratione incertitudinis permittitur, quod alias non permitteretur,hoc dicit,in summa.

LEX XXIIII.

1 ¶Administrator an teneatur fenerari, si dominus erat solitus fenerari.
2 Administrator quod poterit vsuras restituere domino inuito.

Si mater. In actione neg.gest.venient vsure ex mora,hoc dicit. Oppo.de l.
1 qui semisses.§.j.ff.eod. Solu.hec debet distingui vt ibi. illam distincte,vt in l.cum alle gas.§.eod.titul. ¶Sed quero,nūquid quod hec lex dicit possit stare hodie vt administrator teneatur fenerari, si dominus erat solitus fenerari? Certe quod nō.Nam nullus nomine alieno.propter factum alienum debet incurrere peccatum, nec periurium, arg.l.videamus.in prin.
2 ff.de in litem iu. ¶† Sed quero,pone.quod quidam administrator alicuius mulieris vsuras recepit. modo spiritu bono capit vult restituere, dominus impedit,nunquid possit restituere de nocontradicente? Breuiter dic quod sic. quia quilibet tenetur ad restitutionem vsurarum,vt in c.j.& per totum extra eod.nec potterit eum molestare dominus actione mandati.

LEX XXVI.

Eos. Sublata obligatione principali tollitur obligatio vsurarum. Item modus vsurarum secundum diuersitatem personarum vel temporum est hic ge taxatus,hoc dicit,&c.

ALIA LECTVRA.

1 ¶Omnis actio regulariter tollitur spatio xxx.annorum.
2 Hypothecaria quanto tempore tollatur.
3 Actio personalis licet sit sublata per prescriptionem, tamen rat hypothecaria.

Eos. Hec lex principaliter diuiditur in duas. prima Imperator prohibet peti vsuras certum tempus soluta principali obligatione. gnat rationem sui dicti. In secunda ponit statu suum,vbi taxat legitimum modum vsurarum,distinguendo quatem personarum. Et hec secunda diuiditur in tres partes. Imperator primo ponit vnum dictum. Secundo ponit penā contrafacientibus. Tertio removet quasdam machinationes hereticorum. Secunda principalis incipit ibi. In versicu.si quis autem. Tertia in versi.interdicta.& breuiter,hoc dicit. Sublata principali obligatione per prescriptionem, vsure non possunt peti, hoc dicit primo. Item quod nullus potest exigere vsuras vltra modum hic limitatum,pena cōtrafacientibus imminente hoc dicit. Et ad euī
1 dentiam scias quod † omnis actio regulariter tollitur spatio xxx. ann.vt in l.omnes.& l.sicut.de prescript.xxx.ann. Item tene mentē
2 † quod quandoque hypothecaria tollitur spatio x.ann.quando que xx.quandoque xxx.quandoque xl.vt not.in l.cum notissimi.
3 princ.j.de prescrip.xxx.ann.& in l.j.§.si aduer.cre. Item scias † quod licet sit sublata actio personalis per prescriptionem,potest dari hypothecaria,vt l.intelligere.j.de luitio.pig.& ibi plene per dicta premissis pone casum. ¶Nota ex gloss.iuncta cum text.quod
4 dito† debet soluere pro mitrumento. In gloss.super verbo
5 tularum. Nota quod lex sequens derogat † consuetudini denti,vt hic,& in l.ū.§.diuus.ff.de sepul.viola. Verū enim est Decretiste dicunt aliter,vt extra de constit.c.j.in vi. Tangit in c.generi per speciem.extra de reg.iur.in vj. ¶Opp.de Lin
6 gere.j.de lui.pig.Glo.se inuoluit. † Breuiter hec vera,quia quidam est accessorium, quod totaliter dependet a suo principali. sine eo non potest subsistere, & tunc sublato principali tollitur cessorium,quia tollitur officium mercenarium deseruiens actui & ideo vsure non possunt peti,vt in l.ult.ff.depo. Quoddam est cessorii, quod potest per se subsistere,& nititur sua equitate. ratione quam ratione principali, & tunc illud accessorium non litur,licet principale sit sublatum. Item op.de l.cum notissimi his.j.de prescript.xxx.anno. Solue vt ibi. Item opp.de l.centum Capue.ff.de eo quod cer.loc. Solue vt in gloss.

LEX XXVII.

De vsuris. Lex noua trahitur ad preterita quo tenus tractum habuit pro tempore futuro, hoc dicit, Quam legem allego tibi in l.omnes.p puli.ff.de iusti.& iur.&c.

ALIA LECTVRA.

De vsuris. Lex sequens porrigit effectum suum ad negotia preterita. dependentia pro tempore sequenti post legem, hoc dicit. De materia huius legis dic vt not.per Lyn.in l.ij. §.de iegi. ¶Potest hec lex induci in argu.debebas mihi dare annuatim decem nomine census, non petij aliquibus temporibus interim mutatur per statutum vel consuetudinem valoris monetarum vel florenorum,cuius temporis debes prestare pecuniam? Dic que tempora, dic vt extra de verborum significat.c.cum sit. not.in l.ij.§.j.ff.si cert.pet.

LEX XXVIII.

Vt nullo. Vsure vsurarum nullo modo possint exigi,ne vsure computētur in sorte hoc dicit.

De nautico fœnore. Rubr. XXXIII.

LEX II.

TRaiectitiam. Donec periculū spectat ad creditorē, debitor est liber ab vsura communi, sed tenetur in centesimam. si autem creditor non susciperet periculum in se, debitor non tenetur ad cētesimam. hoc dicit. cum l. seq.*

LEX III.

1 Vectores quando de mercibus teneantur, aut non. numero 2, 6.

2 Propter res illicitas existentes in salma cum rebus licitis, an tota salma perdatur. z nu. 4.

3 Si frumentum non potest extrahi de territorio, si mulio onerauit mulum frumento, z cepit itinerari, sed nondum exiuit, an incidat in penam.

CAm proponas. Qui suscipit in se periculum, tenetur de dolo, nisi ex culpa alterius partis contingat. hoc dicit. Nota casum huius legis[a] ad id, quod communiter fit accedit de vecturalibus, qui causa fraudandi vectigalia iter consuetum non seruant, vt eorum sit periculum.

2 Ité hec lex †inducitur in arg. quod licet quis habeat apodissam de quibusdam rebus, quas portat licite, si aliquas alias portet illicite, propter illas res illicitas tota salma debet confiscari.[b] De hoc dicas vt in l. cotem ferro. ff. dominus. ff. de publica. z hic per docto. ꝛc.

ADDITIONES.

ALEX. Huius legis. Vide. l. Imperatores. de appel. z Bar. in l. de his qui delecc. vel effu.

Debet confiscari. Nota contra illos, qui portant aliquas res sine gabella, quia non solum debent eas amittere. sed etiam alias, quas portant cum gabella. Contrarium tenuit Bar. in l. cotem. ff. dominus. z Bar. in l. si publicanus. ff. de publ. Et pro isto est tex. in l. Trebatius. de aqua quoti. z esti. z vide Bal. hic, z in x. que sto. scripsi post Imo. in l. seruus communis. de vulg. z pupil.

IO. FR. R. V. CADDE Circa istam contrarietatem quod no. in dicto f. dominus.

ALIA LECTVRA.

CAm proponas. Vbi aliquis pecuniaz traiectitiam assumit. z susceperit periculum in se, non tenetur de periculo contingente culpa debitoris. Ho. hanc legem. Nam vos vidistis quod si in naui apponantur merces illicite. potest nauis de iure occupari. vt hic. Idem si mulio portat merces contra ordinem gabelle. Item nota †hanc legem, quod si mulio, qui debebat portare merces per vnum iter, z arripuit vnum aliud iter in consuetum, casus periculi pertinet ad eum, vt hic. z facit l. j. ff. igitur. ff. de exer. Item pone †statuto cauetur quod nullus possit extrahere frumentum de ciuitate. Contigit quod quidam mulio onerauit mulos frumento, z aliis rebus, nunquid propter frumentum quod illicite portatur, publicabuntur alie merces secundum ordinem statuti? Ter. facit qđ sic, hic. In contrarium videtur tex. in l. si publicanus. ff. j. ibi, vt si quid amplius. ꝛc. ff. de publi. Quid dicemus? Dic secundum Jacob. de Aret. quod aut omnes merces erant ipsius mulionis, z omnes publicabūtur, vt hic. Aut nō erant sue z tunc publicantur tantum merces, que illicite portantur. vt in contrario. Pro hac distinctione facit id quod not. l. cotem ferro. f. dominus. ff. de publi. Et predicta vera, nisi dominus qui locauit mulioni merces portandas hoc sciuisset, vt probatur in d. f. dominus. Item pone †quod secundum formam statuti, frumentum non potest extrahi extra territorium. modo quidam onerauit mulum suum frumento, z ceperat itinerari, [a] sed nondum exiuerat territorium, nunquid incidat in penam statuti? Videtur quod sic. per l. si fugitiui serui. z quod ibi no. j. de ser. fug. In contrarium facit id, quod no. per gloss. in l. si quis non dicam. s. de epis. z cle. melius de extraor. cri. l. j. in prin. Ultimo †tene menti vnum quod pro mercibus in naui missis tenetur soluere vectigal vel pedagium dominus mercium, pro naui dominus nauis. Idē limitatione, qui ipse solvit pro mulo, vt in l. cum in plures. ff. vehiculum. ff. loca.

ADDITIO.

Ceperat itinerari. De hac q. z similibus vide latissime per do. Bar. Lepo. Ucro. in l. si fugitiui. ver. quero sexto. j. de ser. fugi.

Depositi. Rubr. XXXIIII.

LEX I.

SI incursu. Depositarius tenetur de dolo z lata culpa, non de casu. h. d. Tene menti quod dicit de casu z lata culpa; quod in multis locis nō reperies, quia nescio alibi quam hic, quia l. quod nerua. ff. eo. dicit de culpa latiori, z l. contractus. de reg. iur. dicit de dolo duntaxat. Exponit gl. j. de dolo z lata culpa. Hic non sunt alia.

ALIA LECTVRA.

1 Inter leuissimam culpam z casum fortuitum non datur medium.

2 An quis possit promittere se non opponere de casu fortuito.

3 Casus fortuitus qualiter probetur.

4 Dolus quibus casibus inducat condemnationem.

5 Lata culpa in quibus equiparetur dolo.

SI incursu. Depositarius vel eius heres tenetur de dolo z lata culpa tantum, non de casu fortuito. z potest conueniri depositi z rei vendicatio. h. d. CIn secundo casu solue vt in gl. j. distinguendo de latrocinio a furto. Ratio predictorum, quia vbi nulla culpa adest etiam leuissima, statim quod sequitur dicitur casus fortuitus. Istud † est quod gl. voluit dicere quod inter leuissimam culpam z casum fortuitum nil est medium, vt no. in l. iij. f. ex hoc edicto. ff. nau. caupo. sta. CItem opp. de l. si in Asia. f. fi. ff. eo. Solue vt in gl. z dic quādo culpa precedit casum, vt in l. si. in prin. f. j. ff. ad l. Rho. de ia. CItē opp. de l. j. f. sepe. ff. eo. Sol. Bl. sumit hic vnam regulam. qđ regulariter depositarius nō tenetur de casu. fallit in casibus hic in gl. no. COpp. ille, † qui promittit se non opponere exceptionē casus fortuiti, videtur promittere rē impossibilem, cum aduersus casum fortuitum nō possit quis prouidere, z sic impossibilitas vitiatur, vt Insti. de inuti. stip. f. j. z ff. de verb. obli. l. impossibilis. Sol. Verum est quod impossibilitas vitiat, vt in contrarijs, tamē in casu nostro nō est impossibilitas necessario contingēs. quia casum fortuitum euenire non est necessarium, sed contingēs ratione huius pactū valet. Ita loquit̄ hec lex. CSed op. de l. sed z si quis. f. quesitum. ff. si quis cau. Sol. Non potest suscipi generaliter, vt in contrario, sed specialiter sic, vt hic. CSed contra predicta op. tantum operari debet prouisio generalis quo ad genus, quantum specialis quo ad speciem, vt ff. de admi. tut. l. si duo. Sol. Fateor cōtrarium, nisi esset verisimile promittentem de hoc non sensisse, quod non potest intelligi de casu fortuito. z hec est ratio illius f. quesitum. CQuero † qualiter probetur casus fortuitus? Bul. de Lug. videtur dicere quod sufficit sacramentum. Alleg. l. scire oportet. f. sufficit. ibi, cuius fidē ꝛc. ff. de exc. tut. Jac. de Are. ibidem tenet cōtrarium z dicit quod debet plene probari per legitimas probationes, vt in l. in exceptionib. f. j. ff. de proba. Quid dicemus? Breuiter puto veram opi. Jac. z contra Bul. vide. tex. in l. quoties. j. de naufr. lib. xj. Vel possum concordare vtrā que, quod aut casus fortuitus contingit in loco, vbi nullus erat testis, z tunc sufficit sacramentū, vt dicit Bul. z idem inspecta cōditione psone, arg. pr. alle. l. quoties. Secus si casus fortuitus cōtingeret in loco, vbi essent multi testes, qz tūc debet legitime probari, vt dicit Jac. de Are. CQuero in quibus † equiparatur lata culpa dolo? Quidam est dolus probatus, z hic condemnationem inducit, vt in l. dolum. de dolo. Quidam est dolus presumptus, vt regulariter in quolibet crimine, z iste etiam inducit cōdemnationem, nisi probetur contrarium, vt l. j. j. ad l. Corne. de sicar. z l. si qs fumo. ff. ad l. Aquil. Quidam est dolus inspectus, z iste rationabiliter non inducit cōdemnationem, vt in l. absentem. ff. de pen. Fallit in l. quāuis. z auth. ibi posita. j. ad l. Jul. de adul. CSi queris, † in quibus equiparetur dolo? dic quod dolo presumpto vel probato equiparatur, quia vbicunque lex disponit venire dolum, per consequēs latam culpam, vt hic, z in l. quod Nerua. ff. depos. Ité equiparatur in effectu, quia sicut ratione doli oritur obligatio, z sequitur condemnatio. ita ratione culpe. Fallit in crimin. alibus, no. in l. in actionibus. ff. de in lit. iur. Item equiparatur dolo suspecto, quia sicut dissoluta negligentia est causa late culpe, ita doli, de quo habetur suspitio. l. si fideiussor. in prin. ff. manda.

LEX II.

VSure. In actione depositi quia bone fidei est veniunt vsure ex mora. h. d. COpp. z videtur quod veniant etiā partus z fructus, vt l. j. f. hanc actionem. ff. eo. Sol. vt in gl. COpp. de l. si aceptum. ff. eo. z l. Lucius. Sol. vsure in deposito possunt venire pluribꝰ modis. Quandoque ex mora, vt hic: quandoqꝫ quia ipse idem depo-

sitarius vsuras perceperat, quandoque in vsus suos conuerterat pecuniam, & de his casibus loquitur l. contraria.

LEX III.

SI depositi. Conuertens pecuniam depositam in vsus suos tenet ad vsuras, & potest conueniri actione furti. ¶ Oppo. de l. die sponsaliorum. §. j. ff. eo. Sol. vt in gl. & no. & ea quod vbi alia coniectura nō apparet, videtur mutuata pecunia. Pet. & Ly. in l. incendium. §. si cer. pet. dicit quod in dubio presumitur depositum, quia in deposito nō transfertur dominium, sed in mutuo sic, & in dubio quis non videtur dominium transferre, argu. l. cum de indebito. ff. de proba. post prin.

LEX III'.

1 SI deposita. [a]Quod venit in officio iudicis mercenario, non potest peti lite super principali finita, h. d. ¶ No. ter. ibi, non enim due sunt actiones, &c.

ADDITIO.

2 ALEX. ¶ Si deposita. Vide Bal. in l. j. §. de iudi. per moder. in l. cum in vna. de appel. & que no. in l. fi. §. fi. de condi. inde. Et hanc legem limita in casu singulari in l. iij. §. idem Iulianus. ff. de eo quod cer. lo. & dic tamen vt ibi diri post Bart. Et adde quod dicitur hic quod vsura venit officio iudicis, & non ex contractu, ideo non potest peti. Illud autem in fructibus contractus bone fidei non erit, quia competit. Alia gl. est no. in §. actionum in glo. mag. Instit. de act. vide Imo. in c. grauis, de restit. spo. Limita etiam istam legem vt per Bar. in l. si domus. §. de euic. ff. de leg. j.

ALIA LECTVRA.

1 ¶ Vsure an possint peti post sententiam.
2 Officium iudicis quotuplex sit.
3 Libellus officio iudicis quando offeratur, & nu. 5. & quod iudici concludatur. nu. 4. & nu. 8.
6 Iudex potest sine libello in vsuras condemnare.
7 Quomodo quis possit compelli vt mihi iudicet furem.
9 In his, que veniunt officio iudicis, non contrahitur mora per interpellationem factam parti.
10 Officium iudicis non presupponit obligationem.
11 Officium iudicis imploratur a non valente agere.

SI deposita. Finita lite super sorte, non possunt peti vsure que veniūt ex mora per officium iudicis, hoc dicit. ¶ Oppon. de l. j. §. de iud. & in l. centum Capue, de eo quod cer. lo. Sol. Quandoque vsure debent per stipulationem, & tunc loquuntur contraria. Quandoq; per officiū iudicis, & tunc dic q; sublato principali tollitur iudicis officium, vt j. videbitis. ¶ Op. sicut ante sententiam veniebant vsure, ita & post videtur quod possint peti, q; sententia contra reū lata non debet ei proficere. Sed in isto casu, pficeret. Unde op. de l. euidenter, ff. de excep. rei iud. Dicunt quidam quod inquantum reus est condemnatus, condēnatio nō debet ei prodesse, vt in cōtrario, sed hic non proficit sibi condemnatio, sed probatur hic q; videtur absolutus in vsuris, q; non fuit in eis condemnatus. Istud est cōtra l. quod in diem. §. j. ff. de compen. & l. si autem. §. fi. ff. de neg. ges. q; non est verum, si iudex de certa re condemnauit, de alia nihil dicit, q; videatur reus absolutus. Vide de hoc ē. si aduer. rem iu. l. j. Unde gl. dat aliam solutionem quod hoc non proficit reo condēnato, sed absoluto, quasi velit dicere, quod de isto casu sint solute vsure, hoc est contra ter. vnde dic tertio, & hec vera, q; condemnatio non proficit reo, sed per quandā consequentiam videtur habere profectum, q; lata sententia super sorte extinguitur iudicis officiū mercena. per quod petebātur vsure. & ideo eo sublato, nō possunt amodo peti. ¶ Sed contra hanc solutionē op. & videtur q; officium iudicis possit hic implorari, vt per se stet, vt l. prima. §. in honorariis. & per totum. ff. de var. & extraordi. cogn. Timore huius
2 gl. distinguit tripler officium dic vt in ea. & no. similem gl. habetis institutio. de actio. §. preterea. ¶ Vel clarius, quam gloss. dic quod est quoddam officium, quod principalter residet in persona iudicis. & de hoc loquitur l. congruit. ff. de officio. presid. quoddam est quod residet in persona partis, & hoc principaliter est duplex. Nam quoddam est nobile, quod per se stat, quoddam est mercenarium, q; deseruit alij, vt actioni. Primum stat per se, & dicitur nobile, quoniam competit loco deficientis actionis, & habet vim actionis, vt puta officiū iudicis, per quod petitur restitutio in integrum, vel per quod petūtur salaria aduocatorum, & in hoc proceditur sicut in actione, & offertur libellus, & ita posset intelligi gl. in l. de submersis. C. de naufra. lib. xj. & not. ff. de interroga. actio. in rubrica. & contestatur lis in eo, vt in ca. j. & quod ibi no. ff. de offic. iud. & ¶ concluditur in dicī in libello non autem parti, nisi per quandam consequentiam. Quoddam est officium, quod datur loco deficientis actionis, tamen non habet vicem actionis, vt officium per quod petitur decerni bonorū possessio, vt in l. j. §. decretalis. §. successio. edic. & in l. j. ff. de iurisd. om. iu. & in hoc non offertur libellus, vt in l. j. §. dies. ff. quis ordo in bonor. possess. seruetur. Quoddam est officium quod non datur loco deficientis actionis. sed co cōpetentis actionis. & de isto l. j. §. per hanc. ff. de rei ven. Quoddam est officium, quod datur loco exceptionis, & de isto loquitur l. plane. ff. de pet. here. ¶ Et aduerte, quia si Aduocatus potest expensas per modum exceptionis succumberet, quia debet mirare officium iudicis, vt ibi patet in ter. Quoddam est officium petens loco actionis, vt ibi patet in ter. & de hoc loquitur l. j. §. pen. de offi. pret. & l. ea quidē. §. de accus. & predicta de officio iudicis nobili. Quoddam est officium iudicis mercenarium, & illud est quādoque ordinatorium ad assignādum dilationes & similia, & de hoc loquitur authen. generaliter. §. de episco. & cler. Idem in officio petitur fiunt interrogationes in iudicio, & in hoc non est necessarius libellus. vt no. in rub. ff. de interrogatio. actio. Quoddam est instrumentorum, vt hic. Quoddam commune, quod habet se indifferenter circa quamlibet actionem, vt puta in cognoscendo de causa instrumentis emptionis, & vbi repetit partem condemnat. condemnat, & si absoluendam absolvat, vt in l. qui accusare. de eden. quoddam est officium non commune, sed constitutum certas actiones, & istud quandoque venit ex natura actionis doque vltra naturam, vt in arbitrarijs, que sunt stricti iuris.
5 dic vt in dicto §. preterea, per gl. & Dyn. ¶ Sed † quero in officio, de quo loquitur lex nostra, sit necessarius libellus no. hic. Sed in l. j. §. de iurisd. om. iudi. dicit quod aut loquitur vsuris que currunt ante lit. conte. & tunc debet porrigi libellus in currentibus post lit. conteſt. vt in l. ediles. §. item scribe. ff. de edil. edic. allega. glo. in l. si quis missum. §. fin. ff. de dam. ¶ Sed forte posset dici contrarium, probatur ex his, que no. d. §. preterea. & in l. cum in vna. ff. de appel. & ibi no. quod non fi-
6 tur due sententie, sed vna tantum. Ex his concludo, † quod in sine potrectione libelli, possit facere condemnationem in vsuris. Ita si diuersi libelli requirantur, diuerse sententie ferrentur. quia de qua re, &c. l. de qua re. ff. de iudi. quod tamen est falsum. vt not. vtraque earum. Et aduerte ad vnum, quia per officeretiam. quam feci inter officium residens in persona iudicis & partis. concor-
7 dat gl. † que dicit, quod neque iure actionis neque officio iudicis possum compellere quem vt iudicet mihi furem. Postea sequitur in eadem, quod potest compelli officio iudicis. vt ff. de condict. ob tur. caus. l. iij. §. fi. quia officio iudicis residentis in persona partis non potest quis compelli ad iudicandum furem. sed de re-
te in persona iudicis. Ita debet intelligi gl. hic. ¶ Similibus vtitur gl. in authen. de testibus. §. quia vero. colla. vij. ¶
8 scias quod per ea, que supra diri, quia † in officio iudicis non cluditur in libello partis. sed iudici, resultat vnum verbum.
9 quod in his, † que veniunt officio iudicis, non contrahitur per interpellationem factam parti, vt l. cum postulassem. ff. infec. & licet actio presupponat obligationem precedere. vt
10 cet. §. ea. ff. de procura. tamen † officium iudicis non, vt in l. conclusionem. §. j. ff. de action. empt. & l. quintus. de annu. leg.
11 let, † quod licet non possit quis agere in iudicio, potest tamen ploare iudicis officium, vt no. per Ly. in d. l. quintus.

LEX V.

PRopter instrumenta. Obsequestrationis, potest agi contra sequestrum ad depositam. h. d. primo. Item sequestrator debet se legem in sequestratione dictam, h. d. cum seq. ¶ Querit glo. actione conueniatur? Dic vt in ea. Tu dic, & melius, quod positio fit a pluribus rei, de qua sit controuersia, & tunc depositi actio sequestraria, vt l. si in alia. §. cum sequestro. ff. Aut fit ab vno cum certo pacto, & tunc competit actio pre verb. Istam distinctionem facit text. in l. apud. §. j. ff. de pre verbis.

LEX IX.

1 QUm hereditas. [a]No. hic principaliter hereditas sustinet pnam defuncti. ¶ Item no. quod dicit commēdatas. idem est commendare, quod deponere, quod tene menti.

ADDITIO.

1 P. PAV. P. ¶ Cum hereditas. Dum gl. dicit hic quod non medium, vide Bar. in l. j. §. si pater. el. j. ff. ad Sil. vbi dicit cedere de iure ciui. Secus de iure can. vide latissime Bar. ff. de condic. inde.

LEX X.

QUi depositum. Actio depositi infamat, hoc dicit in ma tota ista lex

LEX XI.

☞ Actio depositi requirit summariam cognitionem quo ad ordinem iudicij.
Instrumentum depositi habet executionem paratam de iure cõmuni, sicut res iudicata.
Exceptio dominij non habet locum in actione depositi.

SIquis vel pecunias. [a]Depositarius sine dilatione compellendus est ad restitutionem, nec potest obicere compensationem, vel dicere sibi in contrarium factum protestationem[b], hoc dicit hec singularis lex. Et per istam legem videtur dicendum† quod actio depositi sit de his, que requirunt summariam cognitionem[c], summariam dico quod ab ordine iudiciorum, non a probatione, †nam verbum illico[b], et verbum quam celerrime, et verbum quam citius, que in hac l. ponũtur hoc inducunt. vt habuistis no. in simili. ff. vnde vi. l. moimẽtanee. ¶ Dicitur per hanc legem quod de iure communi instrumentum depositi habet executionem paratã[c] sicut res iudicata, dicit enim ille reddere omnibus modis compellatur, non ergo compelletur illico, si deberet precedere condemnatio antequam perueniretur ad compulsionem, vt no. in simili. in authen. de incest. nupt. ff. collat. ii. quod apparet ex eo quod exceptiones, que requirunt altiorem indaginem, non possunt opponi hic, sed in ordinario iudicio reseruantur, hoc enim innuit text. ibi, quam celerrime restituantur, et ibi quam citius, vt dixi. ¶ †Not. tertio quod contra agentem depositi nõ potest obici exceptio dominij, vt patet in text. ibi vel in rem, etc. ¶ Nota quarto de ista reseruatione, facit quod habuistis ff. de compensat. l. fi. et l. Bebius. in fi. ff. de pac. do. et l. ille a quo. ff. de testamento. ff. ad Treb. et ff. de dam. infe. l. pretor. circa prin. ibi salua exceptione, etc. l. qui vias. ff. j. cod. tit. ¶ †Ultimo[e] no. et perpetuo tenementi quod de denunciat one. vel protestatio ne sibi facta, potest facere quis fidem, alias probationem per suũ proprium iuramentum, vt hic in fi. quod perpetuo tene menti.

ADDITIONES.

a P. P A V. P. ¶ Si quis vel pecunias. Dum dicitur hic quod non potest obici compensatio contra depositum, limita primo nõ procedere, quando depositum descenderet a causa mutui vel alia que sit conuersa in causam depositi. Item in secundo quando cõstat de actuali numeratione, sed de sola confessione, vide Barth. consi. ccclxxxiiij. vol. Et ad primam limitationem vide j. ad Bar.

b P. P A V. P. ¶ Protestationem. Circa illud quod dicitur hic, et in authen. hic posita de sequestratione rei deposite an procedat, si fiat iudicis authoritate sequestrum, vide Jaso. in l. si fideiussor. j. fi. qui satisd. cog.

c P. P A V. P. ¶ Cognationem. Vide Aler. consi. xliij. in iij. vol. qui dicit contra illud quod dicit Bar. in seq. dicto. Ad quod vide etiã Ciretin. in l. cum res. j. in ij. no. de leg. j. vbi arguit in contrarium. Vide que dicit Feli. in c. sane. ad fi. de offi. deleg. Vide Anch. cons. ccciij. in prin.

ALEX. ¶ Nam verbum illico. Vide in l. j. j. cuz adjicitur. de ver. obli. et ibi quid de dictione mox, vide Bar. in l. fructus. et ibi Aler. ff. so. mat. Et quando dz importat x. dies. l. Labeo. et ibi glo. et bald. quomo. et quando in. j. adde ter. et gl. extra de elec. quia propter.

ALEX. ¶ Executionem paratam. Hoc verum secundum Ange. in li. deposita. si constat per publicam scripturam, alias secus si esset opus probatione per testes non possent nisi lite contestata recipi. bar. in l. iij. in iij. q. prin. C. de pig. et quod no. in l. fi. C. de pig.

CADDE quod depositum debeat habere executionem paratam, debet intelligi, de deposito vero non confessionato, per ea q̃ voluit bal. consi. clxxj. lib. et vide hic per Pau. de La.

P. P A V. P. ¶ Executionem paratam. Vide ad declarationem Aler. in l. intra dies. ff. de re iud. ad fin. Item quod depositum sine numeratione dicatur verũ depositum: vide berta. in tractatu de gabellis. in. j. par. octaue partis principalis. Item nota vnum casum in quo potest opponi exceptio cõpensatiõis, per Pau. de La. consilio. Item vide ad istam regulam quod depositum sit priuilegiatũ. Jta in l. a Cæsare. Et quod verior sit opinio q̃ habeat executionem paratam, vide barb. in c. fi. de deposito. Item circa illud q̃ dicitur in tẽste de compensatione quod opponi non possit, declara et limita vt per barb. in d. c. fi. Item non procederet quando deposuerit, vide Soc. consi. clxxj. in ij. vol. licet Pau. de La. in d. cons. it. aliter videatur velle. POMA. ¶ Adde ad princip. huius depositi. ibi, alias secus. quod idem tenet Mathes. no. suo v. incipi. quod contractus.

POMA. ¶ Ultimo. Ho. tamẽ q̃ licet causa depositi sit multũ fauorabilis, in nõ est ita fauorabilis, vt actor possit accipere arma de domo rei. Jta probatur in l. j. et ibi no. per quosdã Perusi. Mod. relatos ibi per Deci. C. de eden. Notãdum tamen q̃ depositarius non tenetur edere depositionem ad fundãdam intentionem eius. l. j. ff. de eden. quod no. pro extensione in omnibus bone fidei actionibus. et vide ad istam auth. vnum verbum Ro. consi. cxij. et Aler. in l. heres cum debuerat. ff. ad Treb. et Anch. consi. cxcij.

§ ALEX. ¶ Protestatione. Et vide Ludo. Roman. sing. cclxxxi. tu repetes rem commodatam. vbi qui alleg. istum casum pro singulari. et de hac protestatione. de qua hic, et in auth. hic posita. vide de omnino Bar. Aug. et Imo. ista limitãtes in l. heres. ff. ad Trebel. no. quod protestatio sibi facta, etiam probatur per iuramentum. quod est no. Et facit ad hanc l. et materiam que not. Bar. in l. alia. ff. si. sol. mat. Sed Bal. hic tenet contra Bar. cum distinctione. Ad quod vide c. ex insinuatione. de procura. et Bal. hic contra quem simpliciter tenet. hoc sequitur Ludo. Rom. in l. non solum. ff. morte. de no. ope. nun. Adde. gl. et plene per Anto. et alios de hac materia protestationis in c. cum M. extra de consti.

LEX XII.

SI peruacuam. In his que in pondere, numero, vel mensura consistũt. si vni ex heredibus depositarius pro hereditaria parte soluit, residui periculum ad ceteros pertinebit. h. d.

Mandati. Rubr. XXXV.

LEX X.

a SI pro ea. [a]Istam legẽ habetis de verbo ad verbum melius in l. Lucius. ff. eo. tit. ff. fideiussor. et ista est notab. l. vide Rof. et Spec. qui formant libellum.

ADDITIO.

a P. P A V. P. ¶ Si pro ea. Adde vnum casum. in quo potest petere fideiussor vt liberet vltra casus hic in d. l. Lucius. expresse in scholari volente ire ad studium, Roma. singu. cũ. Item ad intellectum istius l. quomodo intelligatur quod possit fideiussor petere vt liberetur, et quid tunc teneatur debitor facere. an soluere creditori, an prestare ipsi fideiussorem indemnitatis. vide Aler. omnino in l. facere posse. ff. sol. ma. vbi etiam ponit limitationem ad istam regulã quod fideiussor. qui diu esset in obligatione, potest agere vt liberetur. Item vide aliquid per Barb. in c. ij. de fideiuss. et in c. fin. eo. tit. Vide etiam Aler. in l. fi principi. C. de collat. Adde etiam in materia. licet ille. qui fideiussit. non possit repetere antequam soluat. secus tamen est in eo. qui se pro alio obligauit tanquam negotiorum gestor sinus. Vide Paul. de Cast. no. in l. j. ff. de neg. gest. vbi assignant rationem diuersitatis. De quo etiam vide Bart. in l. fi. ff. eod. post glo.

LEX XV.

a MAndatum. [a]Hic veniret tractanda materia, quomodo finiatur mandatum, de hoc dicam anno sequent. in l. eius qui in prouinciam. ff. si cet. petatur. etc.

ADDITIO.

a P. P A V. P. ¶ Mandatum. Circa istam materiam, et an quando mandatum finiatur morte, vide omnino Bal. in tracta. de iurisdi. vij. q. Jtẽ adde quod etiam si dominus expresse diceret quod duraret post mortem, adhuc morte finiretur ipso decedente sine herede. Et idem in procuratore in rem suam. Vide Aug. consi. cc. li. Roma. consil. cccl xiiij. Quod autem possit constitui procurator post mortem. vide Do. Fran. consi. lxvj. Jtẽ quod ista regula non procedat in procuratore in rem suam, vide do. Fran. consi. cxviij. siue xviij. et seq. Quid autem in tutore et executore mandantibus, vide Roma. consi. cxix. Jtẽ tres vel quatuor limitationes ad hãc regulam, vide per Roma. consil. cclj. Item de eo quod dictum est ff. quod transeat ad heredes, et moritur quis sine herede, et etiam an possit renocari per heredem. tunc vide Decium. in c. relatum. de offi. deleg. Et an possit per heredem, renocari mandatum collatum post mortem, vide Bal. in l. id quod pauperibus. q. xviij. de episco. et cler. Ad Bar. in l. ij. ff. pen. ff. de don. Item quomodo dicatur desinere res esse integra tam in iudicialibus quam extraiudicialibus, vide Hemi. et Perus. in c. seq. in fine prin. de procu. in vj

LEX XXII.

1 ☞ Actio quando possit simpliciter cedi.
2 Cessio ex quibus presumatur simulata.
3 Titulus requiritur, vt cessio valeat, et an debeat poni in principio instrumenti. nu. 4.
5 Actio quibus non perdatur, licet cessio presumatur simulata.
6 Paruum pretium quod dicatur, vt actio presumatur simulata.

7 Actio debet estimari deducto eo quod expenderet in exactione.
8 Titulus in cessione, quomodo presumatur, vt valeat.
9 Titulus contractus, nihil aliud est quam causa contractus.
10 Cessio an valeat, si partim venditur, & partim permutatur.
11 Cessio presumitur simulata, si pretium non apparet in veritate solutum.
12 Cessio, in qua quis confitetur sibi solutum, licet non noceat ei, cõtra quem fit, nocet tamen cedenti.
13 Cessio si fiat de alijs causis, qs debeat apparere de veritate cause.
14 Si cessio fiat titulo donationis, ob merita & seruitia, an necessario requiratur quod merita precesserint.
16 Si in instrumento cessionis facte titulo venditionis, nõ apparet de numeratione, sed postea fuit numeratum, sufficit.
17 Si in veritate fuit solutum sed incontinenti restitutum, non valeat cessio.
18 Cessio an possit fieri inter socios, & qualiter. nu. 19. 20.
21 Vendens rem alicui a se possessam, potest etiam pro tuitione rei cedere omnem actionem personalem sibi competentem.

PEr diuersas. Hec est singularis lex, & ei⁹ materia, meo iudicio, est multũ male declarata, sed declarabimus passus, quos reputo magis intactos & vtiles. Alia pertransibimus more communi. Et quia sequens lex fuit facta ad declarationem
a istius, ideo lego ambas simul & breuiter. h. d. Cessio actionũ[a] non potest fieri, nisi in casibus hac l. expressis, & eandem rationẽ habẽtibus, & si pro parte venditur, & pro parte donat, cessio facta presumitur simulata. h. d. cũ l. seq. Et primo ponit proemiũ. Secundo ponit statutũ. Tertio ponit exceptionẽ a statuto. Quarto ponit vnam determinationẽ ad predicta. Quinto tollit quasdã cauillationes contra hanc legem excogitatas, Secũda ibi, p hanc itaq;. Tertia ibi, exceptis. Quarta ibi, si autẽ per donationem. Quinta
1 ibi. in l. ab Anastasio, vsque ad fi. eius. ¶ Op, & videtur qs† factio possit simpliciter cedi. vt j. de heredita. vel act. vẽd. per totum, & fi. eo. Sol. gl. not. hic, & vbique. Aut constat quod cessio actionis est vera, & nõ simulata, & valet. vt in contrario. Aut constat qs est simulata, & nõ valet. in ti. ff. plus valere qs agitur. Aut dubitatur,
2 † & in dubio presumitur simulata ex tribus vel quatuor, que his legibus cõtinentur. Primo ex paruitate pretij, si actio magne quãtitatis pro modico ceditur, & ideo nõ valet cessio, nisi vsq; ad quãtitatẽ solutam. vt l. per diuersas. Secundo presumitur simulata, si
3 titulus† cõtractus nõ appareat intercessisse, & colligit ex hac lege ibi, Iz in istrumẽto cessiõis, vẽditiõis nomẽ isertũ sit, & ideo isti qui faciunt contractum, dicunt, talis titulo venditionis dedit, cessit, & transtulit, &c. semper apponunt titulum, vel donationis, vel vendi
b ditionis, vel aliũ. Ista duo ponuntur[b] hic in glo. Tertio † requirit
4 quod titulus cessionis ponatur[c] in prin. instrumenti. Ita tenet gl.
c ẽ, ne lic. po. l. j. in gl. ma. & Inn. ponit i materia de ali. iu. mu. cau. fa. & mihi videtur quod Ey. vt Dy. refert in d. l. j, ne lice. po. tenet quod hic non est necesse quod in prin. ponatur, quia hoc nulla lege reperitur cautum. & hoc iam fuit obtentum, & iudicatum hic, quod mi
5 hi placet. Et† istis casibus licet cessio presumatur simulata, tamen actio non perditur. Quarto presumitur simulata si partim venditur, & partim donatur, vt l. ab Anastasio, & in isto casu perditur actio in ea parte, que donatur pro vtraque parte. ¶ Iurta predi
6 cta diri quod ex paruitate pretij presumitur simulatio. † Quero, qualiter dicatur paruum pretium. Glo. ponit opi. & reputo illam esse veram. & est no. pretium competens dicitur deductis expensis & labore, qui de necessitate debet fieri in exactione illius rei.
7 Tene menti & hoc valet ad multa. Et semper† actio debet estimari, deducto eo quod communiter expenderetur in exactione. Secundo diri, quod si titulus contractus nõ appareat. Tertio si in
8 prin. instrumenti nõ apponitur, presumitur simulata. ¶ † Quero quomodo presumatur titulus. Huius gratia† formo talẽ questionem. Titius cessit mihi actiones, quas habet contra Sempronĩũ
d ad centũ, & hoc facit pro pretio centuz[d], tamen in instrumento nõ apponitur expresse, qs hoc fecerit titulo vẽditiõis, an valeat secũdum eos, qui dicunt quod titulus debet poni in princ. non valet, q; hic titulus non valet, nec apparet er principio, scilicet ex toto instrumento, sed secundũ nos, qui hoc non tenemus, puto qs cessio valeat. Hã nil aliud est titulus contractus quam causa contra
9 ctus, † vt l. iij. §. ex pluribus causis. ff. de acq. pos. vnde cuz ex instru
e mento[e] apparet titulus, hoc est, causa venditionis, satis apparet iudicio meo. ¶ Tertio diri quod presumitur simulata, si pro par
* te venditur, & pro parte donatur, * eidem persone intelligo, quid si diuersis? hoc hac lege nõ dicitur, ideo remanet qs valet, nisi simu
f latio probaretur. ¶ Quero, [f] quid si pro parte vendit, & pro par
10 te permutat? Resp. † non puto quod valeat. Nam in eo quod dicit de venditione, intelligo idem de quolibet contractu, ex causa onerosa vt l. statuliberi a ceteris. §. fi. ff. de statuli. ¶ Presumit etiã
11 simulatata cessio, † quãdo pretiũ, pro quo facta est cessio, nõ apparet in veritate solutum. Et hoc licet non dicatur in gl. magna. q
summat materiam cessionum. tamen innuitur hic in ter. & in gl. super verbo, solutarũ. qs etiã probatur in l. ab Anastasio. vt
12 vero contractu re ipsa persoluit. Ex quo† concluditur qs non fi
cit si instrumento cessionis cedens confiteatur sibi solutũ esse, nisi
g re vera sibi solutum probaretur. [g] Et hoc verum, quãtum ad eum
h contra quem ceditur. sed quantum ad ipsum cedentẽ[h] nocere t
cessio. Hoc tenet do. Iac. de Bel. in authen. de equa. do. §. j. Hoc
nebat quidam Lombardus, qui composuit vnum tractatũ de
sionibus, qui intitulatur Iac. de Are. sed in veritate nõ fuit
Hoc etiam tenuit Iaco. Bu. d. Ray. de Fol. Et ego iam plur
13 consului, & do. Frã. de Pisis, & multi alij doc. de ciuitate ista. Se
iurta hoc quero, quid si alijs causis fiat cessio, vtrũ debeat ap
rere de veritate cause, vel sufficiat confessio partis? puto, quod
i beat apparere[i] eadem ratione, q; vt diri quod hic dicitur de
14 ditione, intelligo in quolibet contractu ex causa onerosa. ¶ †
k rta hoc quero, quando cessio fit titulo donationis, [k] & ibi appo
qs hoc facit pro benemeritis, & seruitijs, que ab eo habuit. &
pit, vtrum sit necesse quod merita, & seruitia precessisse
dubito. in hac questione. videtur quod sic, q; talis cessio
leuat, vt l. si forte. ff. de castr. pec. & habuisti not. j. de colla.
tione. Preterea causa talis mutat titulum contractus.
pro bene meritis, & seruitijs, non est simpler donatio, sed
remuneratio, seu donatio ob causam. vt l. Aquilius. ff. de
si remunerandi. ff. eo. In contrarium videtur, quod non
probari, nam si bene totam istam l. inspicias, solũmodo
deniptores cõdemnat. Sed quãdo donatio fit propter
merita, non potest dici redemptor litis, non enim ob hec
seruitia fecit, vt sibi actio cederetur, sed ideo ceditur, quia
placet, siue causa sit vera, siue non sit vera, er quo apparet.
15 non est litis redemptor. Dubito tamen† propter tollendum
dubium, aliquando in quibusdam cessionibus, ego fecit lenare illi
clausulam, videlicet hoc fecit pro bene meritis, & seruitijs. sed
catur quod hoc fecit ex sua pura, mera, & simplici, & spontanea vo
luntate, & liberalitate, q; sibi sic placuit. & sic volut. & cessabit ista
16 dubitatio. † Iurta predicta quero, pone qs in instrumento cessio
nis nõ apponitur quod in veritate numerauit. Quero, qũ post
ea numeret, ita quod in veritate apparet de numeratione, vtrum
sufficiat? Certe sic. Casus est in l. ab Anastasio, vbi sufficit ad exa
ctionem, quod er post facto clam soluerit pecuniam, si bene a
17 tis. ¶ † Quero quid si sibi in veritate soluit, & postea recepit
l er vna manu dat *, & er alia recipit. Respon. qs non valet a
* imo perderet actionem, per l. ab Anastasio, propter hãc fra
& simulationem, non enim videtur solutum, quod statim
recepturus. vt l. q sic. ff. de so. ¶ Venio ad exceptiones.
18 pit cessiones, que fiunt inter coheredes, quãdo diuidit.
ro. quid si fiat cessio inter socios, er alia causa diuidentes,
tatem contrahentes? Respon. scilicet quando societatem
hũt. dico valere propter societatem cessionum. vt l. j. & ij.
socio. tamen posset presumi simulata sicut §. dixi de venditio
vnus er vna parte ponit modicum, alius multum. Sed
fit diuisio. vtrum valeat cessio? Videtur quod non. quia hic
non est hic exceptuatus. Contrarium puto, & hoc teneas
damẽto omnium istarum exceptionum. quod illud. quod
tur in istis casibus exceptuatis. habet locum in omnibus
eandem rationem habentibus. Et hoc dicit tex. hic expresse.
violando eum. ibi, nulla enim tali ratione intercedẽte
sicuti §. declaratum magis extitit, &c. Et licet gl. exponat
tione. id est, non intercedente aliquo predictorum casuum
ptorum, dico qs non bene exponit. non enim hic Imperator
strinxit ad illos casus, sed ad rationem illorum casuum, vt
que apparet quod non sit redemptor litium er causa, er qua
cessio, quod tunc cessio valeat, sicut in istis casibus
vt j. videbitis. ¶ Secundo excipit ter. creditorem, qui
19 recipit cessionem. ¶ † Quero quid vult dicere ter. Glos.
multis modis. primo, quando creditor pro debito suo
men in solutũ, quod satis placet. tunc enim non potest
demptor litiũ. Ideo enim recepit, vt suum conse
neres quod debitum fingeretur. vt cessio posset fieri, tũc
locum l. ab Anastasio. quia cessio non valeret, imo per
bitum, propter talem fraudem. Secundo modo exponit
ditore, qui cedit actionem contra principalem fideiussor
Sed ista expositio videtur contra er. nam ter. hic loquitur
ditore qui accepit cessionẽ. Illud exemplũ est in creditore
dit alteri, quare male? Glo. exponit hic accipit. id est. cedit
Truffa est. vel dic quod tunc creditor diceretur fideiussor
nam sibi debetur hoc, vt sibi cedatur actio. Unde hunc
raliter intellige. quod in omni casu. in quo cessio debet
cessitate, non habet locum lex ista. & ideo quando
hypothecaria, cedit possessori soluenti actionem contra

per l.mulier.ff.qui pot.in pig.z l.Paulus.§.fi.ff.quib.mod.pi.v.vel
hypothec.sol.quod potest fieri cessio,ita etiam modico dato. Hoc
etiam sentit hic gl.in tertio exemplo. Idem in omnibus aliis exce-
ptionib.in quib9 cessio debet fieri de necessitate.vt dixi. ¶ Tertio
excipit tert.quando quis recipit cessionem, pro tuitione rerum m
apud se constitutarũ. Gl.ponit exemplum.puta quando quis pro
ea re,quam possidet, accipit ius emphyteuticum fructuarij.vel su-
perficiarij. vel simile, vt tueatur se a dño, valet cessio, licet minus
dederit cedenti,quam valeat.Secundo ponit exemplũ,cum timue
rim ruinam ex domo tua domui mee nocituram.accepi a te ius,q
habes in domo tua,z dedi minus quam valet.Glo.reprobat istud
vltimum exemplum,qz hec expositio fit magis verbis, quã re,ideo
ponit exemplũ tertio modo. Si possideo aliquam rem,pro qua tu
habes Publicianã. Si enim a domino vero impetro ius dominij,
modico dato, vt possim me tueri aduersus te, valet. vt hic. Istud
exemplũ tertium,z etiam primũ est bonum. Impetro enim cessio-
nem ab aliquo alio,vt possim me tueri in re,quã possideo. Verun-
tamen ambo illa exẽpla loquuntur in iure mere reali.vel inherente
rei,vt propius loquar,sed ego intelligo etiam generaliter.vt puta
pro tuitione rei, quã possideo.facio mihi ab alio cedi actionẽ per-
sonalem pro qua illa res est obligata. Dico ergo, quod illa cessio
quatenus respicit defensionẽ istius rei possesse, valet,nec presumi-
tur fictitia,ex causis supradictis. Ratio est hic,nam quatenus ista
cessio respicit tuitionẽ rei possesse,nõ dicitur quis litium redẽptor,
nec enim vt agat cõtra aliũm,sed vt se defendat.hoc facit.Et istud
est notabile:qz fit tota die.Secundum exemplum quod glo.ponit,
ideo dic nõ esse ad propositum,qz possessor habet aliquod ius ces-
sum ab aliquo.nõ contra aliquẽ.Ter.proprie loquitur,z prohibet
cessiones,que fiunt contra aliquẽ. Quarto excipit ter.illas cessio-
nes, quas faciũt legatarij, seu fideicommissarij. quibus debita.vel
actiones,vel res alie relicte sunt.Circa primum.de legatariis glos.
ponit exẽplum, quando pluribus legatũ est nomen,tunc enim ipsi
cedunt actionẽ inter se minimo dato, z petunt etiam sibi mandari
ab herede directas.Ista expositio est notabilis.ex qua nota.quod
omnes, inter quos aliqua res est communis,possunt sibi inuicem
eam cedere modico dato, nec presumeretur fictitia, ex causis hac
lege expressis.z sic videtur casus pro eo qz §.dixi.quãdo fit diuisio
inter socios. ¶ Secũdo dixit gl.in eo quod dicit ter.quibus debi-
ta,exponit,i.actiones personales.in eo quod subdit. vel actiones,
intelligit,scilicet in rem. Vide gl.super verbo debita.z vide etiã gl.
sequentem,in eo qz dicit de actione in rem, intellige quando alius
possideret rem.non ille cui ceditur.nam tunc absqz aliquo dubio va-
leret cessio,cum contra neminẽ fieret. sed inter ipsos cõtrahentes,
vt dixi §.proxi.super tertia exceptione. Quero.in eo quod ter.sub-
dit,seu res alias,intelligit gl.s.heredis.nã si testatoris essent, nõ es-
set necesse cedere legatario rei vendicationẽ. cum statim adita he-
reditate sit dominus.vt l.ij.§.commu.de leg. ¶ Contrarium tenuit
gl.in l.ij.§.commu.de leg.quod etiam de re heredis transfertur do-
minij.Sed ista gl.est verior,vt ibi dixi.z plenius in l.si heredis ser-
21 uus.ff.de leg.j.Ex hac quarta † exceptione,z his que circa ea dicta
sunt,colligo indistincte,quod quandocunque vendo tibi aliquam
rem a me possessam, ego possem tibi cedere omnem meam actionẽ
22 personalem cõpetentem pro tuitione ipsius rei.Et ideo † hodie in
omnibus cõtractibus venditionis,apponuntur talia verba,quod
qui tales res vendidit,tradidit omne ius, z omnem actionem rea-
lem.z personalem sibi cõpetentem in dicta re, z eius occasione. fa-
ciens eum procuratorẽ,tanquam in rem suam.zc. que cessio valet,
23 vt hic patet.z l.si res.ff.de euictio. ¶ † Vltimo circa hanc l.quero,
an hec lex habeat locũ,quando venditur hereditas, z sic per hanc
lex correctus titulus de hereditate vel actio.vendit.l.dubium est.
Similiter,mihi videtur dicendum. Aut quis non possidet heredi-
tatem.z tunc si iste vendidit hereditatem,habet locum hec lex.Est
enim venditor iuris.z actionis.contra aliũ,z emens ex casibus hic
insertis posset videri redemptor litium. Si vero ipse hereditatem
possidet tunc dico,qz potest vẽdere eam, sicut quilibet potest ven-
dere rem a se possessam.z emens non potest dici litium redemptor,
etiã si in dicta hereditate essent nomina debitorũ,contra quos de-
beret agere.nõ enim principaliter emit nomen,vel actionẽ contra
alium,sed principaliter emit hereditatẽ, de qua controuersia non
est.quia ille est heres,qui vendidit,vnde in consequentiam possunt
venire nomina. sicut §.proxime dixi,quãdo venditur res.in conse-
quentiã pro illa re,possunt venire actiones personales. ¶ Sumus
n expediti de l.per diuersas.z in l.ab Anastasio n nihil est quasi dicẽ-
dum,omnia enim sunt supra expedita. Tamen ibi no.duo. Primo
no.quãdam gl.que est super verbo,coloratam. que facit ad multa,
24 facit enim ad questionem, † quam dicam vobis in l.ij.§.de rescin-
o denda venditione.scilicet ad illa verba.que apponuntur in instru-
mentis venditionum,videlicet ad illud,quod si plus valet,dedit,z
donauit o, tanquam amico. Item † facit ad questionem p, statutum
ad modum Perusinum est hic,quod folieta vini non posset vendi
vltra octo denarios, modo quidam vẽdidit vinum ad illam ratio-
nem.tamen non dedisset tibi.nisi emisses ab eo vnam castaneã pro
quatuor denarijs. Certe.iste videtur incidere in statutum.nec de-
bet excusari per illam coloratam venditionem. argu.huius l.cum
hac gl. Ad quod optime facit §.de vsur.l.eos.ver.interdicta licen-
26 tia creditoribus.z j.de agri.z censi.l.quemadmodũ,lib.xj. ¶ † Vlti-
q mo not.fine q huius l. que generaliter loquitur in omni eo, qui ali-
quid excogitaret in fraudem. vt l.per diuersas.quod est multum
aduertendum, quia si posset probari, perditur actio, tam per ce-
dentem,quam per cessionatum,vt vidistis,zc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Cessio actionum. In materia cessionis de qua late per
Bart.in l.Modestinus.ff.de so.Et vnũ scias,quod si aliquis pro-
mittat cedere melius ius liberatur transferendo tale ius, ex quo
causatur iudicis officium.Si vero promittit cedere ius optimum,
non liberatur,nisi cedat actionem,z transferat in cedentem.Gl.est
multum no.in l.j.C.quãdo z quibus quarta pars,quam hic Ang.
allegat.Adde gl.in l.j.§.de vsur.Et quod no.gl.in l.si fideiussor.§.j.
de pign.in ver.possit. P. PAV. P. ¶ Cessio actionum.Circa ma-
teriam huius l.vide do.Fran.consi.cxxxvj.Bart.consi.xc.in j.volu.
Ro.consi.lxxxvj. Item quid si cessio fiat pro parte tituli veri z pro
parte falsi,vide Ro.consi.cccl.Item quod in pretio cessionis ha-
betur ratio sumptuum feudorum in lite exercenda, vide Joan.de
Anna,consi.ciij. Vide in materia late Pan.in c.si.de alie.iud.mut.
cau.fac.Aret.in l.j.C.ne lic.poten.Item adde quod vbi cessio fit de
voluntate debitoris, nõ potest allegari cessio simulata,vide Ang.
in l.cum esset.de seruit.rustic.pred.z Bar.ibi.Item quod non pro-
cedat ista lex, quãdo cessio tendit ad tuitionem bonorum que tra-
duntur procedente cessionario.vide Bart.consi.cxc.incip.dilecto.
in j.vol. Item quod vbi est prohibita cessio,nõ potest cessionarius
agere etiam tanquam procurator in rem suam nomine tradentis,
quia fieret fraus legi.vide Alex.in l.iuris gentium.§.pretor ait.ad
finem.ff.de pact.post gl.Bal.z alios.

b ALEX. ¶ Ponuntur. Limita vt per Bar.in l.j.C.de act.z oblig.
§.vt lite.penden.vbi ponit multos casus,in quibus cessio presumi-
tur, plene Bart.z quod cessio possit intelligi, vt dicit Bald.no.in
l.eius.§.de compen.per gl.j.quod solus consensus non inducit ces-
sionem, sed requiritur titulus, z cessio.quod reputatur not.z vide
quod requirat titulum, exponit in princ.tenet Inno.in c.ex parte.
de alien.iudic.mutan.cau.fac.

c ALEX. ¶ Titulus cessionis ponat.Bal.in l.facta.§.j.ff.ad Tre-
bel.tenet quod requiratur titulus,nec attendatur in princ.vel in fi.

d P. PAV. P. ¶ Centum. Vide Barba.in rubr.de emptio.z vend.
post princip.

e ALEX. ¶ Vnde cum ex instrumento. Et cum Berto.z Cyn.hic
tenet Bal.sed contrarium tenet Joan. And.in addi.Spec.in tit.
de ces.act.§.j.versic.sed nunquid ratione consang.alleg.l.generali-
ter.de non nu.pec.sed dicit,quod non obstat l.vlti.C.de pred.curia.
lib.x.que vult,quod in interuentu pretij, presumatur vendita quia
in casu non sufficit presumptio vbi requiritur expressio, nec plus
dicit.quod bene no.z vide Bal.in d.l.ij.§.ne lice.poten.

* CLAV.DE SEISS. ¶ Donatur. Quid si in instrumẽto renun-
tiationis iurium apponatur cessio.an illa renunciatio sit sufficiens
causa tanquam donatio,vide Alex.consi.cxxxvij.circa fi. vol.ij.

f AND BABR. ¶ Quero quid.Et presumitur cessio simulata,si
non apparet de vera numeratione. Vide Bald.in l.ij.C.ne lice.po-
tent.vbi tenet contra Bartolum,z nunc consulo apud Rhegium.
z vide Bal.in l.qui stipendia.§.de procu.vbi plura de materia ces-
sionis.Et quot modis instrumentum cessionis possit impugnari,z
defendi.vide Bart.in l.ij.ne lice.pot.

g ALEX. ¶ Solutum probaretur. Adde Bart.in l.Deo nobis.
C.de epis.z cle.sed contra Bart.tenet ipse Bal.in l.ij.§.ne lic.po.z
no.per eum.z Inno.in c.si.de alie.iud.mu.cau.fact.

h P. PAV. P. ¶ Cedentem. Sequitur Alex.consi.xxxvj.vol.ij.

i ALEX. ¶ Debeat apparere. Pro hac parte bene facit text.in l.
cum quis.§.Titia.de leg.iij.z l.pen.de probat.

k ALEX. ¶ Donationis. Bart.in l.ij.§.ne li.po.quod non sit ne-
cesse probare. Vide Bal.hic.

l ALEX. ¶ Et postea recipit. Sed quid si do tibi speciem inesti-
matam, vt mihi cedas actionẽ, vide Bal.in l.j.§.de act.z ob.quod
valeat cessio, nisi ex paruitate rei presumatur fenus.argu.d.l.j.z l.
Imperator.cum si.de lega.j.z no.in materia cessionis, quod nemo
presumitur cedere actionem contra seipsum secundum Bal.in l.j.
§.an seruus ex suo facto. facit quod in generali sermone non venit
persona loquẽtis. De hoc est gl.z ibi Bal.in l.emptor.j.de he.ven.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Vna manu dat.Circa hoc vide quod
no.idem Bart.in l.singularia circa fi.ff.si cert.pet.

m ALEX. ¶ Pro tuitione rerum. Vide Bal.in l.ij.§.ne li.po.

n ALEX ¶ Ab Anastasio.Et tene menti vnum secundum Bal.
hic,quod si quis fuit confessus se recepisse a Titio centũ,que pro-

misit restituere solu,mat.z post confessionē recepit quinquaginta, precedens cōfessio presumitur simulata, vnde non potest peti nisi illud, quod fuit solutum. Text.est not.hic secundum ipsum circa fin.maxime.in d.l.ab Anastasio. Vide q̄ in simili dicit text.in l.minor.xxv.ann.cui fideicommiss.de minor. vbi si post confessionem de recepto superuenit ista confessio de illis alijs presumitur confessio prima fuisse simulata. Quem text.ad hoc alleg.Bald.in l.si absentis.si cer.pet.licet ille text.non probet.Vide Bal.aliter loquentem in l.legem.§.de pact.z vide quod not.Bart.§.l.prox.z in l.pen.§.si vir.sol.mat. ¶Adde ad materiam huius l.Roman.consi.lxxvij.z cccl.z Bald.xxv.ij.lib.z cclxxvij.

o ALEX. ¶Donauit.Adde Bald.in l.ij.§.ne li.po.

p ALEX. ¶Ad questionem. Adde Bald.in l.non dubium.C.de legibus.

q ALEX. ¶Not.fin. Hec sequitur Lyn.§.in iij.q.z vide Bart.ibi in versic.tertio requiritur.z versic.seq.

Si seruus extero se emi mandauerit. Rub. XXXVI.

LEX VNICA.

2 ☞ Mandatum de re propria emenda non valet.

1 **Si seruus extero.** Si seruus se emi mandauerit,non valet mandatum emptione non secuta,sed ea secuta valet de equitate,z si emptor venditori solvit numos pro pretio,non liberatur.z nō potest quis contrarias actiones intendere, hoc dicit. ¶† Not.hic differentiam inter ex,z propter.Et de hoc tetigi tibi §.de leg.l.non
2 dubium. ¶† Nota secundo, quod non valet mandatum de re
3 propria emenda.z sic facit ad questionem, quando salma † tua incidit in commissum.z venditur a fisco,tu mandas alicui quod eam emat, an valet mandatum? Dic vt tangitur hic per Lyn. Cetera dic vt in gloss.

Pro socio. Rubr. XXXVII.

LEX I.

1 ☞ Quando filius lucratur cum pecunia patris, medietas lucri est patris,altera filij.

a **Societatem.** [a] Vide gloss.hic, que gloss. dicit quod equales partes
b intelliguntur in lucro [b]. Facit ad illud quod dixi in l.
1 cum oportet.in princ.§.de bon.que libe.cum filius † lucratur ex pecunia patris, medietas lucri attribuitur pecunie.me-
c dietas opere, hoc dicit, gloss. quod est de consuetudine [c]. Dicit Jacob.de Aret.quod est de iure, vt l.cum duobus.§.si in coeunda. z §.damna.ff.eod.Et totam hanc glo.tene menti,quia est multum communis.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Societatem.Circa istam l.quando vnus ponit pecuniam totam vel maiorem partem,alius operam,si ille,qui ponit operam, fuit interfectus dum iret ad locum destinatum , z amissa est pecunia, an ille qui ponebat pecuniam, teneatur in aliquo heredibus occisi.vide Lomen.consi.incip. vnus ex socijs. Item circa materiam huius l.vide Alex.consil.z vij.ad fin. Item quando ille, qui ponit pecuniam,conueniret vt certum quid sibi prestetur,puta decem pro centenario, non sit societas imo vsura. Vide Joan. de Anna.z Bolog.in additio.consi.cxix.etiam si conueniret quod casu quo pecunia perdatur, ipse perdat decem pro centenario, secundum Abb.in quodam consi.z Soc.in l.ij.in fi.princ.ff.si cer.pet. Et ad primum dictum vide Alex.consi.lxxx.vol.ij. Item de hoc z pluribus alijs in ista materia vide Ang.in tractatu societatum.

b ALEX. ¶In lucro. Et quādo datur pecunia mercatoribus ad partem lucri,z damni, solum in fi.anni possum petere rationē.l.neminem.z ibi Bart.de suscep.z arca.lib.x.z vide quod dixi in l.nummis.de in lit.iuran.

c ALEX. ¶Consuetudine. Et ad istam gloss.vide que not.Bald. in l.si patrnus.in vlti.q.z vide per Bart.in l.j.§.nec castrense.ff.de cot.bon.Alexand.

LEX II.

1 ☞ Eo ipso, quod fundus communis emitur, videtur contracta societas in illo fundo.

2 Emptio facta a fratre quando dicatur facta nomine proprio,z pecunia de proprio vel communi soluta.

a **Cum proponas.** [a] Tu habes hic notare
1 duo. Primo † quod eo ipso quod emitur fundus communis, videtur contracta
b societas in illo fundo. Secundo est multum notandum [b] quod
2 cet vnus ex fratribus emat pro se fundum † z pro fratre inv. z
si in instrumento continetur pretium, quod dictus venditor
cōfessus habuisse z recepisse a dicto tali emente nomine suo
mine fratris sui,nec dicitur de eius propria vel communi pecu-
c quia tunc in dubio intelligitur de pecunia propria [c] solucn-
quod ab alio fratre potest repetere partem pecunie,si vult p-
* predq *. Ita est text. hic, † Et ideo sitis [b] cauti quod pon-
3 instrumento quod pretium soluit de communi pecunia.quod
d petuo tene menti,quod valebit tibi ad mille aureos,z.c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Cum proponas.Circa istud princip.dic z limita per Alexan.in apostil.ad l.ij.ff.commum diuidun. vbi limitat procedere quando emunt simul animo contrahende societ paulo post emptionem diuiserint, Allegat ad hoc Com.in duob.reis. Dic vt ibi per eum, per Moder.in §.que damn. Instit.de actio.Et ad materiam huius l.vide etiam Bal.hic.

b ALEX. ¶Secundo est not. Vide not.per Bal.in l.si pa communa vtri.in.z Bal.in l.pen.§.si quis alteri vel sibi.

AND. BARB. ¶Est notandum. Vide Ludouic. Ro consi.cclxx.pro dom. Bartol.hic.

P. PAV. P. ¶Notandum, Istud sequitur z exclamat singulari,singul.cccj.incip.cum isti fratres.z in consi.iij. dium, z in singul.ccccxxxvj.incip.quid si emeram,Abb. incip. omnipotentis Dei postulato suffragio, tua mu Lepo.cant.cxxviij.si vnus ex fratribus. Lomen.consi.lx princ.vide Bald.in l.restituenda.C.de petitio.hered. Com dicit Pau.de Cast.consi.clxxv.circa fin.limita singulare ill mo quando res esset quesita per aliquem nomine suo z fratris comuncti sicut pro extraneo, quia tunc presumitur empta cumia illius extranei. Item singulariter Rom.in d.consi.in. vi legat ter.singularem ad hoc quod dicit Bart.in l.si ventri.§.in fi.de priui.cre. Secundo limita non procedere in negotiorum g store vel administratore hereditatis cōmunis z constaret aliqua rem venditam, z non cōstaret vbi expensa esset talis pecunia,vid signanter Ro.consi.cclxxv.incip.visis dubitatonib. Tertio limita, nisi probetur quod ante societatem erat pauper, z non constaret quod post societatem aliam negotiationem egerit vtra hanc talem societatem. Vide signanter Rom.consi.cccclv.versic.quero ad tertium,inci.in hac causa, licet in hoc de paupertate contrahi velit com.consi.lxxvij.post princ.z scripsi in l.defunctus.§.ar.di.tra Sed posset saluari quando constabat ante fuisse pauperem. non in totum se exercebat circa istam societatem, sed aliquid gotiabatur.ex quo potuit talem pecuniam acquirere.z ita p mittur.Sed vbi nihil negotiari probaretur.z ex aduerso ante baretur fuisse pauper.presumeretur de pecunia communi. clarat Roman.ibi.z ita intelligit illam l.si defunctus. On probandi quod ante esset pauper. incumbit dicenti que pecunia communi.z hoc probato tenetur ipse ex aduerso quod aliud negotiatus fuit.ex quo potuit illam pecuniam ri,vt colligitur ex verbis Romani in d.consi.cccclvj.Ad qu vide Bal.in l.si restituenda.C.de petit.her.

c POMA. ¶Pecunia propria.Contrariū videtur tenere in consil.pulchro,scilicet cccij.incip.materia.de qua queritur

* CLAV. DESEISS. ¶Partem predq. Limitat Rom. cccxlvj.in iiij.dub.

d POMA. ¶Ideo sitis.Vide Pan.consil.xlvi.in ij.dub.volu Roman.consi.iij.z Barba. consil. xxxij. volumin.j.per to consil.lij.z Bartol.xxxij.z consil.cclxxxij.z consil.lxxvij.z co cccxcj.z cccxlviij.z Bald.idem tenentem quod Bart. in l.cum C.si quis alter.vel.sibi. Alex.in consi.lxxviij.vol.ij.z Lar.consi xxij.in iij.dub.

De contrahenda emptione & vendit. Rub. XXX

LEX V.

a **Cum ipse.** [a] Not.hanc l.quod tutor titulo
fide potest emere de reb. pupilli.
dic vt in gl.z.c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Cum ipse. Aut si fiat talis contractus durante tela possit peti eius executio vide omnino Ang.consi.xc. z.c. Et de materia vide z declara vt per Soci.in l.j.§. fun in j.no.ad Treb.

LEX XIII.

a **Vendentis.** [a] Materiam,quam h
nam.§.generaliter.ff.de reg.iur.z.c.

ADDITIO

a ALEX. ¶In vendentis. Banc l.no.limita z intellige vt dix

Bart. in l. Titia. §. fin. de verbo. oblig. & ad hoc not. vide Bart. in l. ferui electione. §. j. de leg. j. & omnino Bart. in l. si fundus. §. penult. de pign. vbi not.

POMA. ¶ In vendentis. Limita istam l. pulchre, vt procedat in potestate expressa, secus in relata. Ita Bald. per illum text. in l. certi condictio. §. fin. ff. si cert. pet.

P. PAV. P. ¶ In vendentis. Limita vno modo vt per Soci. in l. certi condictio. §. fin. in vlti. not. si cert. pet. Et an resolutio contra certi conferri possit in voluntate vnius, vide Aretin. in l. si quis. de acquiren. posses.

LEX XIIII.

Vdum. [a] Istam l. inducit do. Old. in quadam sua disputatione, † quod statutum facetum hic in ciuitate ista [b] quod forensibus nō licet vendere, valet & tenet. Facit ff. de pignor. l. in quorum. Non † autem valeret statutum quod non liceat vendere clericis. Dixi vocis in auth. cassa. & l. fin. de sacro sanct. eccles.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Dudum. Facit ista l. quod valeat statutum, quod socius non possit vendere rem cōmunem, vel partem suam irrequisito socio, secundum Bal. in l. j. in princip. §. commum diuid. & vide quod ipse not. in l. j. C. de commun. seru. mann. & limita hanc l. in casu in quo posito in l. j. de priui. credi. vbi omnino vide.

b P. PAV. P. ¶ In ciuitate ista. Quid autem si extaret statutum quod vicinus alteri præferatur, vide de isto statuto omnino que habes in Bertachin. in verbo, statutum de contractibus. vbi multa addidi.

LEX XV.

Vper rebus. [a] Materiam huius l. dic vt dixi in l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig.

ADDITIO.

POMA. ¶ Super rebus. Ad limitationem istius l. vide Pano. consil. lxxx. in primo dub. vel ij. & Anna. consi. xix. in j. dub. & Aretin. cccvij. & cl.

De hered. vel actione vend. Rub. XXXIX.

LEX V.

1 ¶ Actiones vtiles intentantur nomine cessionarij, directe vero nomine mandantis.

2 Si habens vtiles alteri illas cedat, apud ipsum nihil remanet.

a **Optor.** [a] Nota text. qui clare dicit quod † actiones directe intentātur nomine cedentis seu mandantis, vtiles nomine cessionarii. Dixi vobis in l. qui stipēdia. §. de procuratori. ¶ Querit gloss. quid si ille, † qui habet vtiles, cedat alteri. Certe gloss. dicit quod apud primum cedentem nihil remanet. quia vtiles, quas habet, transtulit. Vide & not. glo. Idem not. in l. ex asse. ff. ad Treb. & est tex. in l. j. §. de illo, eo. tit. &c.

2 ADDITIO.

a ALEX. ¶ Emptor. In l. j. de here. vel act. ven. habes hic in gl. no. in vno, quam tamē reprobat Bart. in l. j. post prin. de ope. no. nun.

LEX IX.

1 ¶ Actiones que cedi possunt & que non. 2. nu. 3. 4. 5.

2 Dominium vtile sine traditione queri non potest.

Certi & indubitati iuris. Hec est bona l. Et not. † quod actio in rem [a] potest cedi, & ex cessione competit cessionario vtilis actio. Sed intellige quod licet competat vtilis actio in rem, non tamen competit vtile [b] dominium, quia sine traditione non potest mihi queri, vt l. traditionibus. §. de pact. Et ita tenet Dyn. in c. pro possessore, circa fi. de regul. lib. vj. Et ex hoc debes scire qualiter libellus † formetur [c] in actione vtili. Debes enim dicere quod talis res pertinet ad Titium iure domini vel quasi. Item quod dictus Titius cessit mihi omnem actionem, quam habebat pro dicta re vendita, quas vt pote te redemari, &c. Si enim diceres rem ad te pertinere iure [d] dominij succumberes. ¶ Querit gl. nunquid hypothecaria possit cedi. Et determinat hic. Ego dixi in l. fideiussor. obligari. in prin. ff. de fideiuss. vbi Dyn. tangit. ¶ Querit glos. vtrum actio iniuriarum possit cedi. & dixi in l. iniuriarum. ff. de iniu. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Actio in rem. Istis adde que not. Bald. C. de alie. iudi. mu. causa fact.

b Vtile dominium. Adde Bald. §. proxi. gloss. & ff. famil. erciscun. & plane. etiam Sing. in l. j. pro emp.

c ALEX. ¶ In actione vtili. Adde Bald. in l. si culpa. de rei ven. Adde vt per Spec. & Joan. And. in tit. de cessio. act. §. j. versic. quid si mihi cedis. & versic. sed nunquid.

De eunuchis. Rub. XLII.

LEX II.

1 ¶ Ciuitas potest statuere contra ciuem aliquid extra territorium facientem.

a **Romane.** [a] Ho. casum in hac l. princ. quod ciuitas † potest statuere legem contra ciuem suum facientem aliquid extra territorium. Dixi plene de hoc in l. cunctos populos. supra de summa trinitate, & fide catholica.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Romane. in fi. Bald. & Salic. hic ponderant istam legem ad questionem de statuto, quod, &c. quibus, adde Alex. consi. suo xxxvj.

De patribus qui filios distra. Rub. XLIII.

LEX II.

Si quis propter. Hec est notabilis, & singularis lex. An pro alia causa simili posset filius vendi, vide Dyn. in c. in argument. de regul. iur. lib. vj. An filius posset dari pro obside. gloss. tangit hic. Dic vt extra de iureiuran. ca. ex rescripto, &c.

De rescindenda venditione. Rub. XLIIII.

LEX II.

1 ¶ Contrahentes quando possint se inuicem decipere.

2 Rescissio venditionis quando & quibus in contractibus locum habeat.

21 Iudex in omnibus, in quibus magis requiritur iudicium, quam testimonium, debet mittere aliquos bonos viros ad estimandum.

24 Rerum mobilium consistentium in pondere, numero, vel mensura, qualiter fiat estimatio.

a **Rem maioris.** [a] Hec est solennis l. Si aliquis in venditione

b decipitur vltra dimidiam [b] iusti pretij, potest agere

1 vt res reddatur. vel iustum pretium suppleatur, hoc dicit. ¶ Not. quod dixi in summario. ¶ † Opp. & videtur quod liceat contrahentibus inuicem se decipere, vt ff. de mi. l. in cause. & generaliter, & j. eo. l. si voluntate. Sol. illa lex si voluntate determinatur per istam, dum tamen non decipiatur quis vltra dimidiam iusti pretij. Circa legem nostram procedam per ordinem glos. ¶ † Quero. qua actione petatur rescissio venditionis, secundum formam huius legis? Quidam dicunt, per officium iudicis, & sic per modum restitutionis in integrū ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, vt §. quibus ex cau. ma. l. in contractibus. Glos. dicit, quod imo petitur actione ex eo contractu, quia in bone fidei iudicio veniunt ea, de quibus non est cogitatum, vt j. de actio. empt. & ven. l. ij. Effectus istarum opin. est magnus. Nam si agitur officio iudicis, finietur. Si agitur actione durat xxx. annis. & ideo pro eius declaratione dic, quandoque contractus empt. & vendit. est ab initio ipso iure nullus, quandoq; venit rescindendus. Primo casu aut hoc contingit ex contrahentium dispositione, & agitur ad resoluendum cōtractum, quatenus de facto processit actio ex eo contractu, vt ff. de contrahenda emptione. l. sed Celsus. §. si fundus annua. & l. ex empto. §. is qui vinū. de actio. empt. Si vero hoc contingit absq; dispositione contrahentium, tunc non agitur actione ex eo contractu, sed de dolo, vel alia, vt lege, & eleganter. in princ. ff. de dolo. Ita debet intelligi j. eo. l. si dolo. licet gl. ibi aliter sentiat, & male. Secundo casu quando ab initio valuit, sed ex post facto petitur rescindi, aut ad istam rescissionem est prodita specialiter aliqua actio, vt si facta esset metu, & non est dubium quod illa agitur, vt §. l. proxim. Idem si modus rescindendi esset introductus aliquo speciali fauore, vt per restitutionem in integrum, que conceditur minoribus per titu. si aduer. venditionem. Si vero petitur rescindi de iure communi, nō ex aliquo singulari fauore, tunc agitur actione ex eo contractu, vt l. ex empto. §. si quis virginem. ff. de actio. empt. Ita debet intelligi j. de action. empt. l. venditi. la ij. Hunc ad propositum, cum hic petatur rescindi de iure communi, quod non datur aliquo speciali fauore,

3 debet peti actione ex eo contractu. & sic est vera opi. gl. ¶ † Quero secundo quid econuerso, si est deceptus emptor, quia emit rem vltra dimidiam iusti pretij? Gloss. que est j. idem dicit, & bene eadem

4 ratione. ¶ † Quero quid in alijs contractibus bone fidei *, si alius

* quis est deceptus vltra dimidiam iusti pretij? Respon. licet gloss. non tangat, idem in omnibus contractibus, vt §. ex quibus causis

ma.l.in contractibus.z quod ibi no.z ſ.comm.vtriuſque ind.l.ma-
5 ionibus. ¶ †Quero tertio,quid in contractibus ſtricti iuris[c]. Bi-
c cit gl.quod tunc obſtat exceptio doli. vt l.ſi quis cum aliter. ff.de
ver.obl.dicit Cy.quod in hoc eſt vis,qz cum exceptio doli ſit odio-
ſa,ergo ſi ſoluiſſet.nõ poſſet repetere,ſed in contractibus bone fi-
dei etiam poſt ſolutionẽ factã poteſt agi, vt reſcindatur, vt hic qs
non placet.nam illa exceptio doli dicitur odioſa,que oritur ab ini-
tio ipſo,non illa,que oritur ex poſt facto,vbi non eſt commiſſus do
lus in contrahendo,ſed dolo facit in eo quod petit. Ita no.in l.qui
ſe debere.ff.de condi.ob cauſam. z clarius in l.qui exceptionem.ff.
de conditio.indebit. Sed iſta exceptio doli eſt huiuſmodi,vt d. l. ſi
h quis cum aliter,ergo,ꝛc.Eſt ergo differentia[b] inter contractus bo
ne fidei z ſtricti iuris. Nam in contractibus bone fidei, antequam
ſoluat.habet exceptionem,vt ſ.de her.vendi.l.qui nondum. Item
poſt rem traditam habet actionem,que eſt bone fidei. vt hic.ideo,
in ea veniũt vſure, z alie acceſſiones.Sed in cõtractibus ſtricti iu-
ris,antequã ſoluat,habet exceptionẽ,poſtquã ſoluit, habet cõdi-
ctionem indebiti,que eſt ſtricti iuris,z in ea vſure non veniunt,vt l.
6 j.ſ.de cond.indebi. ¶ †Quero,quid ſi contractus bone fidei de-
c ductus ſit in ſtipulatione,[c]vt quotidie ſit in quolibet inſtrumẽto?
Reſp.idem,quod in contractibus bonefidei. Hoc videtur ſentire
gl.in d.l.ſi quis cuz aliter. z ibi plene dixi.z hoc etiam videtur ſenti
7 tire hic.ſi diligenter inſpiciatur. ¶ †Quero, vtrum hec lex habeat
f locum in contractu tranſactionis?[f] Ex.videtur quod nõ in l.Lu
cius.ſ.ſi.ff.ad Treb.contrarium dixi vobis in l. ſi quis cum aliter.
Tamen eſt aduertendum,quod ſi in tranſactione aliquis eſt decep-
tus vltra dimidiam valoris rei, tunc non haberet locum iſta ma-
teria,vt d.l.Lucius.ſ.ſi.ſed tunc habet locum quãdo eſt deceptus
vltra dimidiam illius, quod valebat ille dubius euentus litis arg.
ad hoc quod habuiſtis no.in l.per diuerſas.in gl.magna.ſ.inã.Et
8 †per hoc ego conſueui dare talem doctrinam,[g]quãdo arbitramẽ-
g tum petitur reduci ad arbitrium boni viri,ad detegendam iniqui-
tatem arbitramenti.cum arbitramentum ſit tranſactio, vt dixi
vobis,in auth.ſi vero cõtigerit.ſ.de ind.z no.in corpore vnde ſumi
tur,z non ſufficeret probari quod arbitrator arbitratus eſt aliter,
quam ius eſſet.ſed debet probari q arbitratus eſt ipſe minus vel
plus,quam valeret dubius litis euentus,z iſta eſt ſolẽnis practica
h ¶ Quero,quid ſi maior,qui vendidit,iurauit[h] non venire contra.
9 ant per iuramentum perdat beneficiũ huius legis.Videtur quod
ſic.Facit ſ.ſi aduer.vend.l.j.z authen.ſacramenta.Quod intelligo,
niſi fuerit dolo vel metu inductus, quia tunc etiam de iure cano-
10 nico non tenetur ad obſeruantiam iuramenti. ¶ †Quero,quid ſi
i minor iurauit[i] non venire contra ratione minoris etatis. Et tunc
non eſt dubium, quod non perdit beneficium huius legis. Non
enim competit ratione minoris etatis.Sed an perdat beneficium
reſtitutionis in integrum.Dy,dicit quod nõ niſi de hoc fuiſſet cer-
tificatus, quia iuramentum non extenditur ad ea, de quibus non
eſt cogitatum,vt l.ſi.ſ.de non nu.pec.z l.ſi.qui ſatisd.cog.ad munic.
l.fin.in princ.Sed illud,quod quis ignorabat,non videtur cogita-
tum,vt l.mater.de moffic.teſta.ergo, ꝛc. Contrarium determinaui
vobis per tex.in l.j.ſ.ſi aduer.vend.z in auth.ſacramenta.vbi ſuffi-
cit quod iuret non retractare contractum. Hec obſtat quod dicit
* Dyn.nam fateor quod iuramentum * non extenditur ad illud, de
quo non eſt cogitatum,ſubaudi ſpecialiter,vel generaliter.Simile
habuiſtis in l.ſub pretextu.ſ.de tranſactio.ſed hic ſaltem generali-
11 ter eſt cogitatum. Nam † eo quod iurat ſuper facto,videtur iura-
re, ſuper omni iure deſcendente ex eo contractu, vt l.duobus.ſ.ſi
quis iurauerit.ff.de iureiuran.Si vero iurat non venire contra ra-
tione minoris etatis, vel alia quacunqz cauſa,tunc nõ eſt dubium
quod non poteſt venire contra, per remedium huius l.quia etiam
de hoc eſt iuratum. Si vero iurat ſimpliciter non venire contra,
12 tunc iuramentum † repreſentat eum maiorem, z non facit plus,vt
13 in auth.ſacramenta.ſecundum gl.hic poſitam.z ſic in dubio minor
videtur iurare,non venire cõtra ratione minoris etatis. ¶ †Quero,
quid ſi emptor iſtam rem alteri vẽderat,z tradiderat,an con-
tra eum poſſit agi actione iſta? Bloſi.determinat quod ſic,z bene.
14 Secus ſi fortuito caſu periſſet.quod dic,vt in gl. ¶ †Quero,quid
k ſi dictũ eſt in inſtrumento,quod illud quod plus valet,dedit,z do-
nauit tanquam bene merito[k], an per hoc videatur receſſum a be-
nefitio huius legis? Azo in ſumma huius tituli. videtur dicere
quod ſic.Facit pro hoc ff.de contrahen.emptio.l.cum in venditio-
ne.z l.ſi quis donationis.z quod not.ſ.de contrahen.empt.l.ſi do-
nationis.hoc non placet mihi.primo per l.ab Anaſtaſio.ſ.manda.
Sed poſſes dicere quod eſt ſpeciale in odium redimentis litem.
Probo ergo alia ratione,z hic aduerte,quia eſt veritas,z per hoc
reſpondeo ad leges,que faciunt in cõtrarium. Aut enim quis ſcit
valorem rei,z iſte bene poteſt pretio vilioꝛi vendere, z ſic partem
donare.Ita loquitur l.ſi quis donationis.ff.de contrahen.emptio.
etiam ſi illa verba non eſſent appoſita in contractu, hec igitur lex
non haberet locum in ſciente valorẽ rei,vt j.dicam. Sed ſi aliquis
l valorem rei ignorat[l], per hec verba, † z quod plus valet,re-
15 mittit velle donare, ſi valet plus modico, nam ad modicum ta
refertur hec adiectio, vt l.hec adiectio.de verb.ſign.z de in
iurando.l.cum furti. Unde habebit beneficium huius l.de
illo modico,quod videtur donare. Preterea. Si in illo cont
donationis eſt deceptus vltra dimidiam illius pretii,quod
re intendebat, arbitror quod non poteſt venire contra. tan
deceptus in vẽditione, quod plus placet,vel ſaltem tanquam
ceptus in illo contractu donationis.

m 16 **Vidimus** perfectem theoricam huius leg. videm
nunc practicam.Et primo habemus
re qualiter debeat formari petitio in l.noſtra. Circa quod de
videre primo,quid debeat narrari,ſecundo, quid concludi
ri debet quod tempore venditionis res valebat tantũ.z quod
dito ꝛ errore ductus vendidit eam pro vilioꝛi pretio, ſeu pro
quãtitate,z ſic eſt deceptus vltra dimidiam iuſti pretii.Ita d
eſſe narratio.Primo quod res valebat tantum tempore
n mis,non tempore petitionis. Probatur ſ.eo.l.ſi volumtate.
Et ſic bene aduertas, quod petitio z articuli referantur ad
venditionis.Secundo quod errore ductus vendidit pretio
Probatur ſ.ſi maior factus.l.j.z ſ.communia vtriuſq; iudi
ribus.in eo quod dicit perperam.Tertio,quod vltra dimi
pretij.Hoc probatur in hac l.Debet etiã in narratione p
paratus eſt venditor reſtituere pretiũ quod recepit,vt h
cluſio vero qualiter debet fieri,poteſt eſſe varietas. Pri
fieri vno modo, quod in concluſione ſolũ petam mihi re
z iſtud vetat iure actionis, ſed per officium iudicis dabi
pton facultas retinendi rem. z ſupplendi iuſtum pretium.
nicut dicimus in actiõe noxali,vt l.miles.ſ.qui decẽ.ff.de re
o aliter.z iſtud magis laudo,quod libellus concludat alterna
ſcilicet peto eum mihi condemnari, vt dictam rem reddat, v
ſtum pretium ſoluat, vel ſuppleat, vt probatur hic in d.l.ſi
toꝛ fact.rat.habu.quod dixi, quando venditor eſt deceptus.
contra emptorem,totum econuerſo debet dici,quando eſſet dece
ptus emptor,z ageret contra vẽditorem. tam in narratione qua
in concluſione, vt de facili per te potes perpendere.

17 **Vidimus** †de modo petẽdi. Videamus de modo pro-
p bandi[p]. Et hic ſunt duo, in quibus eſt du
bium. Primo qualiter probabitur valoꝛ rei. Secundo qualit
q probabitur erroꝛ. Circa primum, gloſſ. hic ponit quedam ſ. qu
r videntur mihi multum dubia. Primo dicit[r], quod non ſufficeret
ſi teſtis in cauſa ſciente diceret interrogatus quomodo ſcit e
res valebat tantum dicto tempore, reſpondet quod ipſe tan
dediſſet.ſi xx.teſtes hoc dicerẽt,non ſufficeret.nam quilibet
gularis in dicto ſuo.z non habet cõteſtem,ergo,ꝛc.vt latiſſime
gl.ſ.de teſt.licet gloſ.non aſſignet iſtam rationem. Preterea
quod hic dicit, requiritur quod ſit deceptus vltra dimidiam
pretij, hoc eſt, communis pretij.ſed hic quilibet teſtis teſti
de ſingulari pretio.non de communi pretio,ergo, ꝛc. vt l.p
rum.ff.ad leg. Falcid. Vel poſſumus dicere,quod ſi dicti teſ
derent in comun dicto, z ego tantum dediſſem pro commun
matione,quod iſti teſtes probent. Et licet dicas quod quilib
18 ſtificatur de ſeipſo, z ſic videntur ſingulares, tamen † quia
cantur circa idem,in quo ſunt equaliter periti,vt in commun
matione, videntur eſſe conteſtes, z quilibet idem deponer
nemo eſt qui neſciat.de duo,reis.z not.per doct.in ſimili in l.
19 ſentent.que pro eo quod intereſſe probr. Eſt ergo[s] aliud remed
ſcilicet quod inſpiciantur vẽditiones facte in illo loco.z in il
trata,z quantitates fructuum.z rei qualitates. Et hoc colli
20 eſtimatio.vide glo.que bene dicit. Sed propter † hoc hic adi
hoc inſpiceret, vel mitteret duos bonos eſtimatores, qui ho
teſtigarent.z referrent. De primo,ſcilicet de iudice.eſt tex.
ſ.de iure do.impe. De ſecundo,ſcilicet de eſtimatoribus habe
* tex.in l.hac edictali.ſ.his illud.ſ.de ſec.nup.* Dico igitur,
21 in omnibus iſtis, in quibus eſt magis iudicium quam teſtimo
iudex debet ponere aliquos bonos homines ad faciendum il
eſtimationem,z ad proſtrendum illud iudicium, vt l.j.de vent
22 ſpi.z de hac inſtru.l.comparationes. Sed † quantum res vo
non poteſt videri per oculum, ſed intelligitur per intellectum
ideo debent mitti periti in arte ſua ad hoc faciẽdum, vt in au
de alie.z emphy.ſ.ſi vero quis.z de non alie.ſ.quia vero Z
z ſ.ſi vero alicuius. Et ſic videtur voluiſſe intelligere gl.in
23 l.poſita,per leges.quas allega. Sed ſi † quis vellet probare
teſtes,iſtud eſſet difficile.poſſet tamẽ ſic probari vno modo
hoc eſſent teſtes, qui dicerent quod tunc temporis ante
derũt quamplurimos homines volẽtes eam rem emere pro
pretio commum eſtimatione vbi de hoc non eſſent teſtes.
ceſſe quod de hoc fierẽt multi articuli. Primo,quod pre
s eſt tanti reditus[s]. Item quod in contrata iſta precia,

tanti reditus dicto tempore, ⁊ ante ⁊ post consueuerunt tantum
4 vendi. Et hoc est verum in rebus immobilibus. In rebus † vero mobilibus, que consistunt in numero, pondere, vel mensura, qualiter debet fieri probatio, dixi in l. pretia rerum. §. nonnunquam. ff.
5 ad legem Falcid. In alijs rebus † mobilibus, vt in libro, ⁊ similibus, que non faciunt fructum, estimabuntur res quantum vendi possunt, vt l. si seruus. ff. de condi. furti.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Si rem maioris. Pro limitatione huius tex. vide tex. in l. si fideiussor. §. fi. ⁊ ibi doc. ff. de leg. j. Alexand. consi. xviij. vol. iij. ⁊ vtrum ista lex habeat locum in donatione insolutum, vide Oldr. consi. xxxvij. in vlti. q. Et ad hanc l. vide etiam aliquid per Alexan. consi. cix. vol. iiij. ⁊ Fel. in c. cum causam. in prin. de testi. Bar. cons. xc. Barb. consi. xxv. vol. j. ⁊ consi. xlj. eo. ⁊ consi. lxij. eo. ⁊ consi. lv. vol. ij. ⁊ Imol. consil. xcix. in fi. ⁊ Alexan. in l. j. §. si heres. ff. ad Treb. ⁊ Alex. consi. xliij. vol. j. Et aliquid per Anch. in c. peccatum. de reg. iur. in vj. Pan. in c. in aliquibus. in ij. not. de deci. Barb. in c. ad nostram. in j. not. de reb. eccle. non alie. ⁊ in c. j. de emptio. ⁊ Aret. consi. cxxvj. vbi querit an habeat locum in locatione, ⁊ an ⁊ quando procurator alicuius fuisset deceptus in minori summa quam dimidia. ⁊ Jaso. in l. non hoc j. vnde legit. in versicul. v. limita. vbi ponit, an sufficiat probare rem valere decem ⁊ plus, si fuit vendita pro quinque, ⁊ an habeat locum in locatione ponit etiam Christophorus Porcus, Instit. de iusti. ⁊ iur. in princ. ⁊ Bald. in ca. j. quali. domi. propri. feu. priuetur. vbi ponit, an si emptor renuntiat huic legi, videatur ⁊ venditor renuntiare ei. Rom. consi. ccccxxiij. vbi querit, an habeat locum in locatione. Uide etiam Jaso. in l. cum furti. ff. de in lit. iur. vbi tangit illud, quod tangit in d. l. non hoc. ⁊ Felin. vbi tangit de hoc, ⁊ ipse in c. licet causam. de prob. ⁊ Soci. consi. lxxxv. vbi ponit, an remedium huius legis competeret, vbi interuenisset geminatus consensus, ⁊ an habeat locum in solutum datione, vide etiam Bald. consil. dxiij. in vltima parte. ⁊ Barba. consil. xxj. volumi. iiij.

P. PAV. P. ¶ Rem maioris. Ista lex procedit in omnibus contractibus. Uide Bart. ⁊ ibi addidi. in l. iij. §. commu. vtri. iur. Item an dispositio huius l. habeat locum in feudalibus, vide gl. ⁊ Barb. in c. ad nostram. de reb. eccl. non alie. Item an habeat locum in pignore, secundo subrogato loco primi pignoris, seu in alia cautione subrogata loco pignoris, vide Ro. sing. dlxxv. incip. ego legi. Item aduerte, quia in quocunque contractu deceptio est in pretio, debet attendi ipse contractus, vide Ang. consi. clxxxviij. incip. prout patet ex themate. Quid autem si decipiatur procurator vendens an requiratur deceptio in dimidia an sufficiat, in vj. vide singulariter Panor. in c. Quintauallis. extra de iureiur. Et circa materiam huius l. vide que scripsi in l. sciendum. ⁊ in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. vide Bart. omnino in l. j. C. de pred. curia. lib. x. Ang. in l. j. C. de prescrip. xxx. ann. Item an habeat locum in contractibus stricti iuris. ⁊ in trãsactionibus, vide Alex. consi. ccxcj. Et de transactionibus. vide Jas. in l. fratris. C. de transact. Item vide de materia Alex. consi. cclxx. Aret. late in l. si quis cum aliter. de ver. obli. Item quod sufficiat esse plus vel minus dimidie in modico, vide Alex. consi. dviij. Item quod non habeat locum in remissione facta ex mera liberalitate, vide Bart. consi. lxxx. Item quod illud quod dicitur esse licitum decipere vsque ad dimidiam, non habet locum in ecclesia, vide Bart. in tract. differen. Item an habeat locum ista l. si res, que valebat centum, fuit vendita pro decem eo pacto, si in paschate non solueretur simpliciter iustum pretium, vide Bald. in ca. j. qual. do. feu. propter. priue. Et ibi etiam si emptor renuntiaret huic legi, an videatur renuntiasse etiam venditor. Item quando venditio est facta citra dimidiam iusti pretij, si res empta sit per empta sine culpa emptoris, an possit venditor hoc non obstante agere ad iustum pretium, vide Crem. singul. lxxxvj. Item si res fuit vendita quinquaginta, ⁊ testes dicunt quod valet centum ⁊ vltra, an possit intentari beneficiũ huius l. vide Feli. in c. cum causam. in princ. extra de testib. Et ibi etiam circa fi. declarat quomodo liceat contrahentibus se inuicem decipere. Quid autem in minore, qui fuit deceptus vltra dimidiam, qui tamen iurauit non cõtrauenire aliqua ratione vel causa, ⁊ qui renũtiauit omni beneficio an possit dicere nullum, vel petere vt rescindatur ratione enormis lesionis, vide late Com. consil. clxxx. concludentem quod sic, incip. videtur prima fronte. Et ibi etiam ponit an decretum iudicis appositum ei obstet, ⁊ an sit necessaria absolutio a iuramento, ⁊ alia vide per eum. Pro quo vide etiam late Ant. de But. consi. xlv. incip. domina Orabilis per totum, prout etiam scripsi in authen. sacramenta puberũ. §. si aduersus vendit. De istis omnibus vide etiam Barb. in c. cum causam. de empt. ⁊ vendit. Item an beneficiũ huius legis habeat locum in contractu, in quo interuenit decretum iudicis, vide Alex. in l. pretia rerum. ad leg. Falcid. Barb. in c. cum dilecti. de empt. ⁊ vendi. vbi ponit alias quatuor limitationes. Item quid si testes deponunt de dimidia iusti pretij ⁊ plus, an sufficiat ad rescindendum, vide Jaso. in l. cum furti. ad finem. ff. de in litem iuran.

An autem remedium huius leg. habeat locum in feudo ⁊ emphyteusi, vide Jason. in l. de quibus. quod habeat locum in feudo, vide Bar. in c. ad nostram. in j. notab. de reb. eccl. non alie. per illum tex. Item an remedium huius leg. habeat locum, quando venditio est facta cum subhastatione. Et de alijs limitationibus vide Barb. in c. cum dilecti. de emp. ⁊ vendi. ⁊ multa etiã ponit in c. cum causam. eo. tit. in materia huius l. Et ibi ponit si venditio fieret per procuratorem, an dominus posset petere cessionem, licet non esset lesus vltra dimidiam. Et postea ponit quid si interueniret iuramentum, vel vendens donaret. §. plus ⁊ multa alia ⁊ ibi etiam ponit quod si in re vendita reperiatur thesaurus, an possit rescindi venditio remedio huius l. ⁊ an illud quod dictum est §. ⁊ an habeat locum ista lex in contractu emphyteutico, vide Paul. de Cast. consi. ccclxxxv. An autem possit renũtiari beneficio huius l. ⁊ quid si adesset iuramentum, ⁊ quid de alia, vide late per Barb. in consi. xxj. vol. iiij.

b ALEX. ¶ Ultra dimidiam. Materia huius l. vide in c. cum dilecti. de emp. ⁊ vendi. Et hanc l. singulariter ampliauit Bart. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. sed sub dubio. forte. Item limita, quando quis damnatus est vendere rem ex vltima voluntate, secundum Bal. in l. Imperator. §. si centum. de leg. ij. per illum tex. quod intellige si taxauit certum pretium, alias secus. l. si fideiuss. §. meminisse. de leg. j. Ad quod bene facit gl. in l. ait pretor. §. permittitur. in verbo, auditurum. de mino. Adde quod no. dixit Bar. per l. si fundum sub conditione. §. si libertus. de lega. j. Sed pone quod res valebat centum, vendita fuit pro decem cum pacto quod si in paschate soluẽtur, adimpleatur iustum pretium. an habeat locum remedium huius legis: dic quod non, secundum Bal. in c. j. qualiter dominus propri. pri. ⁊ ibi subdit, quod si emptor renuntiauit huic legi, non videtur renuntiare venditor, argu. l. iubemus. §. ad Uelleia. ⁊ l. si vnus. §. in summa. de pact. Sed an ratione lesionis possit rescindi pactum, vel transactio, vel renuntiatio eius quod pendebat ex futuro euentu, vide Bal. in l. j. §. de pac. Limita etiam hanc materiam, nisi decretum iudicis interuenisset, secundũ Bar. Bal. ⁊ Ang. in l. j. ĵ. de predijs curialium, quem sequitur do. Abb. in c. cum. dilecti. de empt. ⁊ vendit. sed Bald. hic contra. ⁊ Joan. de Imo. in l. si quis cum aliter. de verb. obli. Sed idem Abb. in c. cum causam. de empt. ⁊ vendit. tenet contra Bart. quia licet decretum excludat presumptionem deceptionis, non tamen excludit probationem in contrariũ, sicut minor vendens cum decreto, tamen auditur in restitutione. l. magis. §. penul. de rebus eorum. c. j. de rebus eccle. non alien. in vj. secundum eum. ⁊ contra Bar. tenet etiam hic Bal. in repeti. Quid autem si res esset subhastata. vide sing. Bal. ⁊ Ang. in l. j. ĵ. pro empto. ⁊ in l. pretia rerum. ad leg. Falcid. Et not. quod licet Bal. hic teneat, quod ecclesia non possit petere in contractu venditionis restitutionem in integrum, si sit decepta vltra dimidiam iusti pretij, tamen Abb. Sicul. in c. cum dilecti. preallег. tenet contrarium, licet non faciat mentionem de Bald. Mouetur per illum tex. ibi, in fi. dum dicit reseruata, ⁊c. Item quia remedium extraordinarium est pingue, ⁊c. iuxta no. in c. ex parte. de rescript. ⁊ in ca. j. de restit. in integ. lib. vj. Posset tamen dici quod text. in d. c. cum dilecti. non possit intelligi in reseruatione restitutionis, quia ibi erat ecclesia contra ecclesiam, ergo non habet locum restitutio. l. verum. ff. de mino.

* CLAV. DE SEISS. ¶ In alijs contractibus bonefidei. De locatione, quod in ea locum habeat, vide Ro. consi. cccexxiij. in prin.

c ALEX. ¶ Stricti iuris. Joan. And. in c. dilecti. de emp. ⁊ vendi. tenet quod ista lex habeat locum in promittente. de loca. de alijs nihil dicit. Tu dic de omnibus idem.

d ALEX. ¶ Differentia. Bal. hic dicit in contractibus stricti iuris, habet locum condictio incerti.

e ALEX. ¶ In stipulatione. Abb. in d. c. cum causam. post glo. tenet opinio. Bart. hic contra Bald.

f ALEX. ¶ Transactionis. Contra Bartol. Flor. allega. text. in l. quod si deferente. ff. de dolo. quam partem videtur tenere Imno. in c. cum causam. de emptio. ⁊ vendit. Pro quo vide ibi Joan. Andr. in nouella.

g ALEX. ¶ Doctrinam. Uide Bart. in d. l. si quis cum aliter. hic alleg. ⁊ in §. arbitrorum. sed Bal. hic. in viij. q. tenet contrarium.

h ALEX. ¶ Iurauit. Quid autem si simpliciter renuntiauit omnibus beneficijs, vide Bald. hic.

P. PAV. P. ¶ Iurauit. Uide domi. Anto. consi. lij. qui dicit secus esse, si non interueniret iuramentum. Item quod etiam non est ex toto verum, quando iuramentum interuenit.

i ALEX. ¶ Minor iurauit. Uide glo. in c. cum causam. de empt. ⁊ vendi. quam sequitur Hosti. in c. cum contingat. de iureiu. Jo. An. in d. c. cum causam. sequitur opin. Dyn. in consil. quod ibi refert de verbo ad verbum. ⁊ idem Fede. de Sen. in consi. cxxiij. sed Archid. in c. quamuis. de pact. in vj. conformat se cum opinio. Bart. ⁊ vide Barto. in l. sciendum. ⁊ quod ibi dixi. de verb. oblig. Et adde quod Pe. de Bella Perti. tenet minorẽ excludi ab omni beneficio, quia

qui omne dicit,nihil excludit xix.dist.cap.si Romanorum .cap.soli te,de maiori.z obed.z Jo.and.vbi s.alleg.pro Dy.id quod voluit glo.no.in l.fi.ſ.proinde.ff.ad Velleia,quod mulier non possit renũciare Velleiano,nisi certiorata.Plus dicit Feleri.in consi.cxciij.z refert domi.Abb.in d.c.cum causam.quod etiam si in instrumẽto minor fuerit certioratus an notario,non per hoc sit fides de certioratione,qz notario creditur in his,que gesta sunt contra se, nõ a se,arg.l.omnibus,C.de test,qs est valde no.subdit tamen ipse do. Abb.in hoc videndum esse quod no.Inno.in c.quoniam contra. de proba.z quod communis practica habet in se contrariũ.z opi. Dyn.etiam sentit Cyn.hic.do.Anto.in cap.cum causam.dicit,qs in dubio presumenda est certioratio,quia non est verisimile se venire ad actum iuramenti sine certioratione,seu vbi constaret non intercessisse.tenet opinio,Dyn,quia emens non consentit.Et approbat etiam hanc opi.secundum domi.Abb.Jo.and.in c.j.de cõmo.Et de hoc an presumatur certioratio,vide gl.in d.l.fi.ſ.penul. ad Velleia.z domi.Abb.sequitur opi.Barto.z communem,qz,vt dicit Archid.in d.c.ij.de pac.in vj.iura in illa parte requirunt certiorationem.Item quia iuramentum est de iure diuino,z institur iuri naturali,a cuius ignorãtia nemo excusatur,xxxviij.distinctione,quia ea.z l.ij.cum similibus,s.de in ius vocan.Si tamen minor esset lesus.posset petere absolutionem a iuramento,arg.no.in cap. cum contingat.de iureiuran,z in c.ij.de pact.in vj.z refert do.Ant. in d.c.cum contingat,se consuluisse quod etiam si interueniãt verba magis specifica,vt qz minor dicat se velle donare totum, quod plus valebit etiam in magna quantitate,quod in minore presumitur deceptio.arg.l.si quis cum sciret.ff.pro emptio.z ideo dicit do. Abb.in d.c.cum causam.Et credendum in minore,vbi posset petere absolutionem a iuramento,propter enormissimam lesionem, intelligendo quod non donauerit quod plus valebat,qz non presumitur consensisse in tanta deceptione.Item qz iuramẽtum videtur illicitum ex parte recipientis,cũ interuenerit ex parte sua dolus ex proposito vel re ipsa,quo casu petit absolutionẽ a iuramento,iurta no.in c.j.z c.debitores.de iureiur.Aduerte,qz ratio s.posita, videlicet quod iuramẽtum sit de iure diuino,non valet,qz nõ trahitur ad incognita,iurta no,per Bart.in l.si quis pro eo.cum simil.l.de fideiuſ.Barto.hic.in x.q.loquendo in simplici renunciatione sine iuramento.dicit quod in muliere,z minore,z rustico requiritur certioratio.Vide eum etiam hic in x.q.Alexan.de Imol. Adde an hec lex habeat locũ in locatione.Bal. consi.xcij.iij.li. z consilio cccxxxij.z an habeat locum in sciente valorem rei, vide Alexan.consil.cxxvij.iij.lib.z an in minore iurãte,vide per eundem consil.lxxviij.eod.lib.pulchre per Bald.consil.xl.iij.lib.vbi tenet quod iuramentum non operetur certiorationem. De quo etiam vide in auth.sacramenta puberum.z an hec lex habeat locum in insolutum datione,vide Oldr.consi.xxxvij.

* CLAV.DESEISS. Juramentũ.De isto articulo vide Alexan.consi.cxxvij.z cxxxij.in j.dub.volu.ij.z consi.lj.in j.dub.volu.iij.

k ALEX. Benemerito.Adde Bartol.in l.si quis cum aliter.de verb.oblig.z in l.ab Anastasio.s.mand.Sed aliter dicit Bart.hic. in vij.q.per Bal.in l.cum filius.ſ.pater cum filia.de leg.ij.

l ALEX. Ignorat.Vide Bar.hic.in iij.q.Fallit in administratoribus scienter vendentibus,secundum Bal.hic.in viij.q.

m ALEX. Audimus perfecte. Et per Bal.in l.maioribus.C.communi.vtriusque iudi.per Woder.Insitit.de act.ſ.si quis agens.

n POMA. L.si voluntate. Vide Angel.consil.cccxj.in princip. de probatio.Jmol.consil.xxx.z Aret.cxxv.z aliquid per Alexand. lxviij.volum.ij.vbi dicit quod non presumitur mutatio pretij, nisi probetur.z cxxxij.ad fin.volu.j.vbi idem dicit.z vide etiam ipsum ad hec consi.xxviij.volu.v.z non ab re.Aret.consi.liij.in versic.confirmatur.vbi dicit rem,cui onus est annexum,minus valere.quam si foret libera etiam si esset onus fideicõmissi.Et vide omnino tert. in c.cum Joannes.z ibi Panor.in v.not.z ibi addidi etiam.de fide instrumen.z vide etiam Alexan.consil.clv.in fi.volumi.ij.vbi ponit vnum modum hoc probandi.z non ab re.Feli.in c.ad aures.de rescript.Alexan.in l.pretia rerum.ff.ad leg.Falcid.z consi.lvj.vol.iij. vbi ponit etiam qualiter testes deponentes super valore rei, debent scire eius qualitatem,z qualiter probetur quod sit vendita citra dimidiam iusti pretij,z an sufficiat quod probetur quod alia res similis valeret, nisi tantum,z quibus magis creditur, an testibus deponentibus rem valere nisi tantum,an vero deponentibus valere tantum z vltra.

o ALEX. Concludat alternatiue. Adde tert.z docto.in cap.ad nostram.de emptio.z venditio.z Bald.in l.maioribus.z hic, in xj. questio.qui reprobat illam formam conclusionis libelli de qua hic per eum in xv.questio.

p ALEX. Probandi.Quid autem si testis dicat rem valere tantum,an probet,vide Barto.in l.fin.C.de predijs,z omnibus rebus nam.lib.xj.z ibi omnino vide. Et an testis deponens super estimatione debeat reddere causam,etiã non interrogatus, tenuit Bar. in tract.de test.quem reassumpsit. Bald.in l.solam.de test.z dic repeti.z Bal.in l.j.ſ.de senten.que pro eo quod interest.Et de materia,z quomodo probetur valor rei,vide Moder.in Instit. act.ſ.si quis agens. Sed an per instrumentum vetervm empnum probetur valor rei ad presens, vide secundum Bal.in l. senten.que pro eo quod interest.ibi,quid si instrumenta sint fra laria.z vide hic Bald. Et ad hoc not.vide Jmol.in l.qui Ro ſ.coheredes.de verb.oblig.z domi. Anto.z Innoc.in c.pemi emptio.z venditio.z valor rei probatur ex quantitate rei.tum vult hic Barto.in fi.vide bonum tert.in l.si fundum per fideic missum.in princ.de leg.j.z quod ibi no.in l.si quos.j.cod. Fact not.in l.qui bonis.de cess.bo.z quod not.Jmol.in l.apud Jul. res.de leg.j.z Bar.in l.societatem.ſ.arbitrorum.pro socio.z q not.Barto.in l.si fundum.de rei vendi. Item non habet locum medium huius legis in iudicio,puta si res adiudicetur pro m pretio,secundum Bald.singulariter in l.ordo.C.de execu.rei vide per Ludouic.in d.l.si quis cum aliter.de verbo.obliga.vi materia. Et adde quod materia huius legis habet locũ in bus contractib⁹ bonefidei.Tert.est,z ibi gloss.not.in l.in ma bus.commu.vtriusiu.z ibi per Bar.z Bal.ibi vide formam libe z etiam hic per Bart.

q P. PAV. P. Ponit quedam. Vide circa hoc domi.Ant. filio lij.incip.tota ergo difficultas,circa medium. Et quid dicant de diuersis, an concordent saltem in minori, vide Aret.consi.lxv.

r POMA. Primo dicit. Vide ad hoc plenas remissiones Feli.in c.cum causam.in versic.in gl.ij.de test.z aliquid per Butr.in consi.liij. Maria.in c.dilecti filij.de foro compet.z consi.cxxvj.z Aler.consi.clxxx.vol.ij.vbi generaliter dicit quo grauandum tertium non attenditur id, quod vnus vel duo runt.sed id.quod communiter fieri solet.

* CLAV,DESEISS. De secun.nup.Et ibi querit Sal.quid sunt tres, quorũ vnus estimat xx.alius xxx.alius xl.z decedit q bent summe coaceruari,z demum per iudicẽ estimari in terra te totius.per tex.in l.si fundũ.ff.mand.vbi Aler.refert, licet dubi tet.z isto modo probatur estimatio.vide late Aret.consi.lxv.in j.du bio.z consi.lxxxiij.z vnum bonum verbum per Aler.consi.cxxxij. volu.j.z latissime per eundem consil.lxiij.volu.ij.

s P. PAV. P. Reditus. Quia secũdum reditum datur pretium. l.si fundum per fideicommissum.in prin.cum gl.de leg.j.vbi vide.

LEX IIII.

a **AD rescindendam.** [a]Vide est bonus q sus,quẽ tenem perpetuo.

ADDITIO.

a ALEX. Ad rescindendam. Ad hanc l.vide omnino l. z quod not.Bart.in l.iij.ſ.hec pena.ff.quod quisque iur.

LEX VII.

RAtas. Ad positionem vnius inconuenientis tur positio alterius.z hoc allegatur.

LEX VIII.

a **SI voluntate.** [a]Not.hunc text.in fi. ad hoc vt possit re venditio ratione deceptionis vltra dimidiam iusti tij, oportet probari tantum.tempore venditionis communiter valuisse vel valere, z quod sit tempore venditionis

b lus. Not.z vide primam gloss.[b] que est optima.ad probari dolum in materia venditionis.z no.istos modos.

ADDITIONES.

a POMA. Si voluntate. Not.ex isto text.quod multa trac tur,que non perficiuntur. De quo vide Alexand.consi.xix.no z consi.xiij.vol.j.z consi.xxviij.z vide aliquid per Feli.in c.fin.v not.vlti.de proba.Vide etiam ad istum tex. Barb.consi.vii. Not.tamen quod licet multa tractentur, que non perficiun quod tamen ex tractatu precedenti sumitur cõiectura ad equi tia,vt per Alexan.consi.j.vol.iij. Et ad primum not.Bar.hic. Barb.consil.xvij.z Alexand.in l.vinum.in v.no.ff.si cert.pet. etiam non ab re Alexan.consi.lxviij.vol.iij.z xxxvj.vbi ponit chum exemplum.vol.v.z cxlviii.eo.z Bald.ccxliij.j.par.vbi d quod aliud est tractatus,aliud conclusio.

P. PAV. P. Si voluntate. Ad declarationem huius l.quo cet contrahentib.se inuicem decipere.vide Feli.in ca.cum ca circa fin.extra de testib.

b Primam gl.Jmo gl.hic non dicit hoc,sed in l.dolus.j.

LEX XIII.

SImaior. Protestatio facta ab eo, qui non hab bet ius protestãdi,nihil releuat, in l.si fundum.de rei vendi.

LEX XV.

r Patrimonij sui vires quilibet scire presumitur.

QVisquis. Rot.†quod quis scire presumitur facultatem sui patrimonij, vt dixi vobis in authen.sed cum testator ad legem Falcidiam. Bloſſ.intelligit hanc l.in eo qui est deceptus intra dimidiam iusti pretij. Nam in eo qui est deceptus vltra dimidiam partem, immediate presumitur error [a], nec est presumptio quod sciuerit.Vide gloſ.que est super verbo paulo vilioris. Idem etiam tenent doct.quod tene menti.

ADDITIO.

ALEX. ¶Presumitur error.Adde Bar.in l.ij.ſ.eo.in iij.q.ꝛ ade quod no.gl.ꝛ Ang.ꝛ Jmo.in l.ſi quis cum aliter.de verb.oblig.

LEX XVI.

SI quos. Rot.† estimationem fieri secundum rei qualitatem, ꝛ reditum quantitatem, vt vidistis ſ.eo.l.ij. Tene menti hanc leg.que est bona. ¶Rot.quod non est sufficiens probatio,quod res tantum valet, ꝛ non plus, quia facta [a] subhastatione tantum reperitur,ꝛ non plus. Debet ergo fieri estimatio secundū rei qualitatem,ꝛ reditum quantitatem per bonos homines ad hoc ponendos,vt dixi ſ.eo.l.ij.quod tene menti.ꝛc.

ADDITIO.

ALEX. ¶Facta subhastatione. Adde Bart.ꝛ quod ibi dixi in l.j.de prescript.xxx.anno. Dicit tamen ibi Bald.ꝛ Angel.quod subhastatio tollit remedium l.ij.ſ.eod. Et ad gloſſ.hic, que ponit quot requirantur ad celebrandum venditionem per fiscum de re priuati,vide gloſſ.ꝛ ibi Bar.in d.l.j.de prescript.xxx.ann.cum concordant.ubi positis.

Quando liceat ab emp.discedere. Rub. XLV.

LEX I.

REquidem. *Blo.non tractat materiam huius legis hic,sed in l.ab emp.ff.de pact.ꝛ idem dicam in l.seq.cum tit.seq.*

Sine censu vel reliquis [a]. Rub. XLVII.

ADDITIO.

P. PAV. P. ¶Vel reliquis. Circa istam rub.quam Bart.non legit,vide do.Franc.consi.cv. Item quod emens teneatur ad onera, etiam si res non sit descripta in extimo suo,vide Barba.late consi. xxxiij.vol.ij.dummodo fuerit res vendita,ideo onera subire tenetur, vt ibi etiā per Bar.in l.incola,in prin.ad munic. Vide Aler. consil.cclj.vol.ij.ad fin.quod emens rem descriptam in extimo teneatur ad noua ꝛ vetera, sed loquitur quando emens sit subditus collectis,alias non possit collectari,vt per Aler.consi.lij.vol.ij.

LEX II.

PEi annonarie. *Nota. quod ille, qui emit † aliquam possessionem ab aliquo rustico, non tenetur ad collectas ad quas tenebatur ille maledictus rusticus, nisi pro illa possessione,non alijs.quod est no.*

LEX III.

OMnes. No.quod ille,qui possidet fundum,debet pro eo soluere collectam, licet sibi non fit adscripta in catastro:sed fit adscripta alteri.

De peri.& commo.rei venditæ. Rub. XLVIII.

LEX I.

Si res euincitur ex causa antecedentis contractus,venditor tenetur de euictione.

Quomodo sit denuntiandum venditori litem motam.ꝛ nu.3.

POst perfectam. Hec l.habet tria dicta. Primum dictum est satis commune. Duo sunt singularia. Primum est satis cōmune. Secundum est, †quod si res euincitur ex causa antecedentis cōtractus, vēditor tenetur de euictione,secus si ex causa,que sequitur post cōtractum.Tertio dicit,quod emptor debet denunciare venditori,vt adsit cause agende.Et per hoc †ego dico in materia de protestatione,quod nō sufficeret,si ego dicerem, denuntio tibi quod mihi est mota lis, sed debet dici:mihi mota est lis a tali, ideo denuntio tibi,vt adsis cause agende, vt venias ad defendendum.non autem sufficit simpliciter denuntiare. ¶† Rot.istum finem, propter quem dico in l.denuntiasse,ſ.quid tamen.de adulte. quod Dyn.cum qui certus.non intellexit verbum in illa q.qua queritur,vtrum si venditor scit,debeat denūtiari ei,ꝛ ibi distinguit sua verba. Veritas est ista,quando denuntiatio fit solum ad certificandum te,tunc procedit regula,quod ille,qui certus est,non debet amplius certificari,vt d.c.cum qui certus,ꝛ l.j.in fi.de act.emp. sed quando denuntiatio fit ad incitandum te ad aliquid,certe ille, qui est certus,debet incitari.Unde lex dicit hic,quod vēditor debet denuntiari,vt adsit cause agende,vnde licet sciat totaliter,non tamen fuit incitatus ad hoc,vt veniat ad defendendum.

LEX II.

Si venditio est facta ad mensuram, an dicatur venditio perfecta.antequam fundus mensuretur.

CUm conuenit. Quero vēditur fundus † ad mensuram, vtrum antequā mensuretur,sit perfecta vēditio.Hanc questionem [a] facio tibi propter hūc ter.ubi,hec omnia locū habent.ꝛc. Et eam habui de facto,cum quidā ageret rei vendi.ꝛ fundus fuerat vēditus ad mēsurā,nec apparebat de mēsuratione,ꝛc.

ADDITIO.

a ¶Hanc questionem. Dicit Paul.de Cast.quod periculū est venditoris l.ſi venditione.ſ.j.ff.e.ꝛ no.in l.Jul.ſ.Titius.ff.de act.emp. Et hoc ante traditionem, secundum Pau.de Cast.qui dicit quod venditio non dicitur facta ad mensuram.er eo quod dicatur.vendo tibi illam vegetem vim ad rationem xx.li.pro campo, vel iugere,sed dicetur ad mensuram factam si dicerem,vendo tibi x.salmas vini ex ista vegete vel campos x.ex isto fundo.

De act.empt.& vendit. Rubr. XLIX.

LEX IIII.

Quis an possit precise cogi ad tradendum.remissiue.

Interesse licet pro parte non probetur,iudex arbitrabitur ex officio suo.

JTraditio. An † autē quis possit precise cōpelli ad tradendum? Nic vt plene no.in l.j.in prin.ff.eo. Et ego plene dixi in l.stipulationes non diuiduntur de verbor.obliga. ¶Ro.quod hic videtur casus eius, quod dixi vobis in l.j.ſ.de senten.que pro eo quod interest,quod licet per partem non probetur interesse, iudex debet arbitrari ex officio suo.

LEX V.

Implens contractum ex parte sua,vltro citroque obligatorium,constituit alium in mora.

Usure ratione pretij non soluti,possunt peti etiam de iure canon.

CUrabit. [a]Rot.† quod in contractibus,in quibus vltro citroque aliquid debetur, si vnus implet contractum [b], ex parte sua, alius est in mora [c] re ipsa sine interpellatione*. ¶† Nota, etiam quod ille vsure debentur de iure canonico, vt vidistis not.de vsur. l.ij.ꝛ extra de vsur.c.conquestus [d], quod not.

ADDITIONES.

POMA. ¶Curabit. De intellectu istius l.vide late per Alexan. ꝛ scribentes in l.de diuisione.circa gloſſ.fin.ff.ſolut.matri. Et adde quod ista mora in regulis,de qua isto text.facit etiā incidere quem in penam. Ita etiam est gl.in l.ad diem.ij.ꝛ illam ponderat Raph. Cu.de verb.oblig.ꝛ doct.in d.l.de diui.

P. PAV. P. ¶Curabit. Limita singulariter vt per Aret.consil.cl. ad fin.vbi etiam an debeantur ex mora,vel propter fructus,vide etiam eundem in l.ita ſtipulatus.de ver.obli.vide Aler.consi.lxix. in j.vol. Item quod dispositio huius l.procedat etiam in cōtractibus stricti iuris, ꝛ etiam de iure cano.vide Bar.de vtroque in l.ſi lius.ſ.nlia.ff.de colla.dot.vbi tex.est in materia.vide in l.locium.ff. pro soci. Idem in l.Julianus.ſ.ex venditio.ff.de act.emp.que concordat cum ista. Et de materia huius l.ꝛ an habeat locū in pacto de vendēdo,vide Aler.in apostil.ad Bart.in l.Julianus.ſ.offerri. in ij.apost.ma.de act.emp.ff.vide Bal.in l.ij.ſ.de.vsur.ꝛ alios ibi in materia ista. Item quod vsure promisse in casu huius l.dicantur ꝛ sint vsq; ad quantitatem fructuum perceptorū per emptorem ex re vendita ꝛ tradita,vide Aler.consi.lxix.in j.vol.circa ſi.de quo.ſ. Item de eo quod dictum est ſ.de pacto de vēdendo, quod nō habeat locum ista l.vide etiam no.Aler.in consi.cxxj.in iij.vol.Et habes quedam no.per istam regulam.Et est repetitum illud consiliū in consi.lxxiij.in ij.vol.Vide etiam in consil.cxx.ꝛ cxix.volu.iij.que sunt super eodem casu,super quo est illud consilium.cxxj. In contrarium tamen ponderat tex.in l.ſi.ſ.ſi.ff.de fund.do.per quē ponit vnum not. Bart.in l.ſistulas.ſ.qui fundum.ff.de contrahen.empt. Item vide in materia Aler.cōſi.cxxj.in v.vol.vbi dixi quod ſi facta emptione detur terminus v.ann.ad soluendum pretium emptori, interim potest conuenire vt aliquid soluat pro centenario. Item quod potest interim emptor condicere rem emptam,ꝛ tenetur ad pensionē conuentā.Vide ibi no.per eū.Super quo vide no.Ab.in consi.lxvj.Item quō possit venditor percipere fructus ex re vendita taliter,quod eos, non teneatur computare in sortem, vide Lepol. caute.cxxxj.inci.qui vult,ꝛ loquitur quādo datus est terminus ad

soluendum pretiũ. Item contra illud quod tenuit Alex. in d. consi. lxxiij. in ij. vo. & in d. consi. cxxj. in iij. vo. & in d. §. offerri. quod nõ habeat locum in pacto de vendendo. Vide omnino do. Bar. Soc. in l. si ante nuptias. ff. so. ma. Sed Jas. ibi tenet cum opin. Alex. refes rẽs se ita cõsuluisse. Et vide alios Mod. & pro opi. Alex. vide Cõ. consi. clxxxiij. qui vult quod non possit etiam pactum fieri qõ lucretur fructus. Item de ratione huius l. & quod procedat etiam in venditore non tradente rem recepto pretio, Alex. consi. cxlvj. in v. vo. in j. dub. Item quomodo teneatur ad fructus non perceptos. Et quid si interesse excedat fructus, & quedã alia in materia vide Soc. in l. de diuisione. ff. so. ma. & Alex. ibi multa dicit. Itẽ pro opi. de qua §. qõ procedat etiam si contractus nõ sit factus sed præmissio de faciendo vide Alex. in pulchro casu in consi. cxlvij. in v. volu. Item qõ ista regula non procedat in contractibus innominatis. Et de ratione vide Jas. in l. quod te. ff. si cer. pe. Item vide de materia concordantes consi. vlti. ij. partis. & per discursum. Quid autem esset in terminis huius l. si res vendita esset perempta, an teneatur emptor ad vsuras pretij. vide Bar. & Pau. quod sic in l. sicut emptio. §. j. ff. loca. post glo. ibi & Sali.

b POMA. ¶ Implet contractum. Contrariũ tenuit de directo do. Fran. de Are. in l. ita stipulatus, magna. circa glo. j. ibi ff. de verbo. obliga. Vide ibi Cur. respondentem ad fundamenta Are.

c ALEX. ¶ In mora. Et hãc l. intellige, quod quis videatur in mora ipso iure ita demũ. si emptor habeat rem. & lucratus est fructus secus, si habeat rem, & fructus non lucratur, secundum opi. Cy. in l. si minorem. §. de in integ. rest. Fallit in minore hic, & ibi. Sed idem videtur tenere contrarium in l. ij. §. de vsur. vbi omnino vide Bar. ad hanc l. si minorem. in l. fina. §. j. §. de iure dotium. & Imo. in l. insulam. §. vsuras. solu. matrimo.

* CLAV. DESEISS. ¶ Interpellatione. Istud intellige secundum quod no. Alexan. post Fulgo. & Pau. de Cast. in l. vinum. ff. si certum petatur.

d ALEX. ¶ Conquestus. Et Bald. in rubri. de vsur. & in l. ij. eodem titul. & ibi Bartol.

LEX VI.

Venditi. No. istũ ter. dum dicit. Si non ab initio aliud conuenit. Quando ergo venditio resoluitur ex pacto contrahentium, agetur ad restituendum contractum actione ex eo cõtractu. Quod dic vt dixi plene in l. ij. in j. q. C. de rescin. vend. &c.

LEX VIII.

1 ¶ Per solutionem tributi non probatur rei possessio.

a **Si pater tuus.** [a] Hec l. habet vnum bonum casum. Ex eo quod quis pro re soluit tributa, † non probatur rei possessio, hoc intendit in summario, &c.

1

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si pater tuus. In hac l. Bald. dicit no. vt si peto rem quam emisse probo, nec probo pretium solutũ, ex officio iudi. postero repelli absque eo quod petatur. Vide tamen eundem in l. j. in fi. de his que sub modo. Et ad istum text. hic ponderatũ per Bart. adde l. si fundus, & ibi Bart. & doct. de fun. do.

LEX XVII.

a **Expulsos.** Venditor non tenetur defendere emptorem a violentia, que sibi infertur [a] de facto, hoc dicit. Sed quid si in instrumento contineat, quod venditor promisit cũ defendere de iure, & de facto. Dic plene vt dixi in l. stipulatio ista. in princ. de verb. oblig. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Infertur. Tenetur tamẽ prohibere eos quos potest, ne inferant molestiam. Vide Ant. de But. consi. xxij. ad fi.

Si quis alteri vel sibi alterius nomine. Rubr. L.

LEX II.

a **Semancipatus.** [a] Not. istum ter. ad id, quod dixi tibi supra, famil. ercisc. un. l. filie. quod non sufficit quod pater emat nomine filij, nisi sequatur traditio, quod est notandum, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si emancipatus. Adde bonum ter. in l. j. §. de castren. pec. lib. xij. vide tamen in d. l. filio. post Bart. & adde Bar. in l. si filij. de don. inter vi. & vxo. & Bar. in l. donationes in concubinam. §. pater de do. tenet Bal. in l. j. §. de cond. ob cau. & Bal. in l. pe. j. de exe. rei iudic. Et quid in dona. causa mort. vel remuneratoria inter patrẽ & filiũ, an requiratur traditio per Bal. in l. & si mortis ad l. Fal.

LEX III.

Mancipia. Nota, quod licet pretium sit solutum de pecunia aliena, nõ impeditur translatio dominij in emptorem.

LEX VI.

1 ¶ Quãdo quis emit nomine proprio, & de aliena pecunia, quando efficiatur dominus.

3 Dominium quando transferatur ex inutili contractu.

4 Bestum a nuntio, quando possit per dominum ratificari.

a **Altum.** [a] Hec est bona l. & singularis, & multum practicabilis. Et diuiditur in duas partes. Secunda ibi, si vero ab initio. Prima subdiuiditur, quia primo ponit vnum dictum membre, secundo prosequitur primum membrum, tertio secundum. Secunda ibi, nam siquidem. Tertia ibi, quod si tu quidem emis.

b Not. ex hac l. quod licet nomen vxoris [b] solum sit appositum in instrumento, tamen virum suum in veritate comparasse probatur duobus, scilicet, quod ipse vir antequam peruenireturad factum instrumẽtum suo nomine emit. Item quod ipsi viro possessio tradita est, quod est notandum. Facit §. eodem. l. ij. Habes ergo

1 † videre tres casus. Quandoque quis emit de pecunia aliena sibi non traditur possessio, sed ei, cuius est pecunia antequam peruenireturad instrumentum, fecerat conuentionem suo nomine, presumitur nomen illius tertij simulate esse appositum in instrumento, vt hic. Quandoque quis emit pro alio, & tunc quãdo fit, videbitis j. proxi. versic.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Multum. Faciunt ad hanc legem ea, que habes in l. si filij. de don. inter vi. & vxo. vbi vide Bar. & gl.

b P. PAV. P. ¶ Nomen vxoris. Vide quod habes ad Bal. C. plus valere quod agitur.

a **§. Sivero.** [a] Istum versic. nescio alibi secundum lectum gloss. ¶ † Not. quod si procu-

2 aliquid facit vt nuntius*, non valet quod agitur, & ideo in contractibus factis per procuratorem hodie apponũtur illa verba, procuratorem actorem, factorem, & nuntium specialem vt possit etiam facere tanquam nuntius. ¶ † Nota secundo quod ex inutili contractu transfertur dominium, quod dic vt plene dictũ. de leg. Imo

3

4 dubium. Dic vt ibi dixi. ¶ † Nota tertio ex isto §. quod gestum a nuntio nõ possum habere ratum, quia si hoc posset haberi ratum, ex ratihabitione quereretur vxori, vt dixi tibi alio anno in tit. rem rat. ha. Sloss. tractat hic materiam, vtrum alter per alterum queratur actio. De qua plene dixi in l. stipulatio ista. §. alteri. & si quis insulam. de verb. oblig. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si vero. Vide Bart. in l. que autem. §. fi. de consti. & quod not. Bart. in l. qui mihi donatum. vbi de hac glos. & de ibi melius, & facit optime glo. in l. huius. in prin. de leg. j. & nuntius non potest condemnari, secundum Bal. in l. j. & Et de practica constituendi procuratorem vel nuntium, vide Bart. & de eius effectu. vide Bart. in l. si virtio. de vsufru. leg.

* CLAV. DESEISS. ¶ Vt nuntius. Quomodo procedat rentia que hic fit inter procuratorem & nuntium, vide Al qui bona. §. qui alieno. ff. de damn. infect. nunquid autem possit constitui cum libera. vide Bald. tenentem quod sic. Preterea. de offic. delega. Ad materiam huius §. vide quod dicit Alexan. consi. ccxv. in ij. volu. & adde vnum casum rem ad regulam huius l. per Roma. consil. cccxxv. & in consi. xlij. in princip. & alium in consi. cccxlvj. in j. dubio. & quod in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. in verbo sequitur. de verum obligation.

De reb. alie, non alienandis. Rubr. LI.

LEX II.

a **Distrahente.** [a] Nota, quod ex eo † quis ponit sigillum in charta, non videtur approbare ea que in ea continentur. Vidistis etiam in l. vlti. §. plus valere quod agitur.

1

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Distrahente. Vide Bart. in l. que dotis in fi. sol.

LEX VII.

a **Mancimus.** [a] Hec est bona lex & singularis.

1 lienatione † prohibita videtur prohibitus omnis actus per quem fit translatio dominij cuiuscumque rei vtilis, vel alicuius iuris in re, hoc dicit. Dic plene vt dixi in lege. §. de condi. ob cau.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Sancimus. Vide Bart. in l. qui habebat. vbi Bal. alienationis. de verb. significa. gloss. not. in l. fin. de pacti. curat. P. PAV. P. ¶ Sancimus. Nunquid autem prohibita alienatio dicatur prohibita heredis institutio, vide Alex. cõsi. cccxvij. de materia Alex. consi. j. vol. iij. Quid instituto prohibere, vt Franc. consil. cxxv. circa fin. nunquid autem prohibita alienatio intelligi

intelligitur prohibita permutatione ad meliorationē. vide Paul. de Cast. late, & notabiliter consi. xvi. Numquid autem pignus, & constitutio seruitutis dicatur alienatio. vide Bald. in c. i. §. j. per quos fiat inuest. Numquid autem locatio ad nouennium cum pacto renouandi de nouennio in nouennium, dicatur alienatio, vide que scribit ad Bart. in l. codicillis. §. institutio. de le. ij. item quod pignoratio pro tanta summa quod verisimiliter non lucretur postea, an dicatur alienatio, vide Bart. in l. qui habebat. ff. de leg. iij.

De communium rerum alienatione. Rub. LII.

LEX II.

Maius Ratione partis fiscus potest vendere totum, secus in priuato. hoc dicit, &c.

Rem alienam gerentib. non interdici. Rub. LIII.

LEX VNICA.

Non est Not. quod licet domino alienare rem suam, cum onere tamen suo. hoc dicit.

De pact. inter emp. & vend. Rub. LIIII.

LEX I.

Si ea lege No. verbum pertinere & vide gl. super hoc verbo. de quo fac. magnum festum in materia substitutionum. No. quod † verbū pertinere, *est verbum obliquum, nam exponitur pertinere id est, restituere. De hoc in l. j. ff. de dona. ego tamen teneo quod sit verbum commune, vt plene dixi in l. centurio. de vul. & pupi.

ADDITIO

CLAV. DE SEISS. Pertinere. Nota de isto verbo pertinere, quod licet latam habeat significationem, l. verbum pertinere. ff. de verb. signifi. tamen refertur ad illud quod spectat spe etiam deducibili ad actum, vt est gl. iuncto text. in l. si posthumus a primo. in gl. iij. ff. de liber. & posthu. quam ad hoc ponderat ibi Francis. de Aret. Adde eundem consil. vj. in ij. dub.

LEX II.

1 Actio prescriptis, potest cum alia concurrere, quando ex diuersis fontibus habet originem.
2 Pactum inconuenienti appositum actionem veterem informat, & nouam parit prescriptis verbis.
3 Ius implendi conditionem in contractu, an transeat ad heredes.

a **Si fundum.** [a] Hec est bona lex Actio prescriptis verbis potest concurrere cum alia quando ex diuersis fontib. habent originem, hoc dicit. vide gloss. super verbo sic ergo. Et primo quod dixi tibi in summario. Ex quo habes expresse † pactū inconuenienti appositum, actionem veterem informat, & nouam parit preseri. ver. de quo plene dixi in Iurisgē. §. quinimmo. ff. de pact. & de pact. tan bonefidei. Et † Not. secundo, quod ius implēdi conditionem in contractu, transit ad heredes, secundum gloss. hic posita que dicit, hoc non fuit necesse dici. In contrarium videtur text. in l. si decem cum petiero. de verbo. oblig. & quod dixi in l. qui Rome. §. Augerius. eo. tit.

ADDITIO.

a Si fundum. Circa decisionem huius legis loquentem de pacto de retrouendendo an facta oblatione pretij transferatur retro aliquod dominium. Et quid si res esset in alium translata oblatione, Paul. de Cast. tenuit quod sic non obstante alienatione in alium facta in l. si cum venderet. ff. de pig. act. Sed in contrarium vide omnino Alex. late in consi. x. incip. videtur fortasse per totum in j. parte. Et vide omnino Francis. Cur. consi. xij. incip. lucius Titius. vbi in prin. alia allegat pro opi. Paul. de Cast. secus tamen esset in pacto l. commissorie, & adictionis in diem, vt per Alex. in d. consil. x. & etiam Cur. in d. consil. xij. Item vide Alex. in apostil. in l. j. ff. de dona. in versi. tene menti ad fi. qui dicit quod dictum Pauli est periculosum. Item vide eundem Paul. qui aperte sensit contrarium in ista l. quam legit cum prima in summario, & pro declaratione text. ad l. si cum venderet. vide per Alexand. & Cur. in dictis consiliis. Et alio modo respondet Saly. in dic. l. cum venderet. quem vide. Tu potes aliter, & subtiliter respōdere, quod ibi sit pactum inter nemonis manum, dum dicit recipere liceret, quo casu bene operatur translatio dominij. l. si quis sub hoc. ff. de contrahen. emp. vbi simile pactum ponit glo. & alij de hoc in l. traditionib. C. de pactis. in l. si absente. §. j. ff. de acq. poss. Et istud est forte quod voluit Sali. in d. cum venderet. in ij. fol. Super quo tamen aduerte quomodo pactū tale id operetur vt habetur in dictis locis. Et contra Paul. de Cast. in d. l. si cum venderet. tenet etiam Jas. in l. ab emptione. ff. de pact. Item circa intellectum huius legis vide omnino Aret. in consi. vj. Item contra opin. Paul. de Cast. in d. l. si cum venderet. & opin. Alex. in d. consi. x. sequuntur Moder. Bonon. in l. filiusfamilias. §. diui. versic. quinto fallit. ff. de leg. j. Quid autem si emens sciret de pacto an tunc valeret. vide que dicit Jas. in l. quoties. C. de rei vendi. in ix. fallētia. per quem videtur idem in casu isto quod in illo. Item quid erit in fructib. si venditor velit redimere fructib. pendentibus, an in totum sint sui. an debeāt diuidi cum emptore, vide not. Alex. post Com. in l. qui Rome. ad finem princip. de verb. obli. Et ibi vide Soci. late concludentem contra Alex. sequendo opinionem Com. cum quadam distinctione. Item quod secus sit in hypotheca contracta super tali re. quę secuta postea retro vēditione in executione pacti resolvitur hypotheca. Vide Barto. in l. vbi autem. §. sed Marcellus. ff. de in diem addic. in l. si res. ff. quib. mod. pign. vel hypothe. solu. Item quid si in terminis huius legis esset statuta dies solutioni pretij. an ea elapsa, & non soluto pretio teneretur promissor postea vendere, vide Areti. in l. si ita quis. §. Seia. de verbo. obliga.

LEX III.

Si ea lege Hec est not. ler. Not. quod verbum reuerteretur, est obliquum, significat enim quod res tradatur manu alterius, non q̄ transferatur i† so iure.

LEX IIII.

a **Commissorie** [a] Not. quod qui post terminū petit rem, videtur renunciare petitioni pene, quod intellige. nisi esset dictum, rato manente pacto, vt ff. de trās. l. qui fidē, & istud est notabile ad multa, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Commissorie. Vide Rom. consil. xxvij. in iij. dubio, & vide Alex. consi. cx. vol. v. vbi per hanc l. dicit. quod qui post rem sibi in solutum datam, petit sibi solui creditum, propter quod sibi facta fuerit in solutū datio, videtur ipsi in solutū dationi renūciare.

LEX VI.

Cum te fundum. Ista est notab. l. In contracti. nominatis est locus condictioni ob causam, si non seruetur pactum, quod principaliter dedit causam cōtractui. hoc dicit, hec singularis ler.

a No. hunc casum. [a] contrarium solui vobis ponēdo casum, quod perpetuo tene menti.

ADDITIO.

a P. PAV. P. No. hunc casum. Per istā l. limita Bart. in l. si. ff. de condi ob cau. & l. i. ff. de do. & in d. l. si. idem tenet.

LEX VII.

Si a te comparauit. Ad actionem consequendam, nō sufficit sola oblatio, sed requiritur depositio, & consignatio. h. d. Allegam hanc in l. acceptam. §. de vsu.

LEX IX.

Si quis ita Valet pactum appositum tempore venditionis, ne liceat fundum religiosum, vel sacrum facere. h. d.

Si ser. exporta. veneat. Rub. LV.

LEX I.

Lege No. quod pactum valeret, vt si cōtrafiat, possit quis capere seruum suū sua authoritate. De quo plenissime dixi in repetitione l. creditores, ff. de pigno. quod intellige, vt dicam j. titu. j.

LEX IIII.

Mueor Talis quis esse presumitur, in quali possessione, vel habitu reperitur. h. d. &c.

LEX V.

Qui exportandus. Cui interdicitur civitas propria, videtur interdicta ciuitas Romana. d. h.

Si mancipium ita veneat. ne prostitua. Rub. LVI.

LEX I.

Prefectus. Oppon. quod liceat ducere sua authoritate, vt j. titul. j. l. j. & ij. Solu. Ibi est liquidum, & manifestum tempore ductionis quod

sibi competit illud ius, capiebat enim eum in loco prohibito. hic vero non erat liquidum quod ancilla esset prostituta, ideo debet liquidari coram iudice, vt plene dixi in l. creditores. ff. de pig.

Si man. ita fue. alie. vt ma. vel econ. Rub. LVII.

LEX I.

SI patroclus. Oppo. quod a tali pacto nō liceat recedi, vt ff. titu. j. l. j. So. Ibi est aliud pactum, a quo recedi est turpe. ¶ Ultimo oppo. ff. de ser. expor. l. iij. Solu. vt ibi. z per istam l. z ea que no. in l. contraria. Ego consului semel in questio. tali. Pactum fuit appositum, ne liceat emptori alienare, z si alienaret, deueniret in talem ecclesiam, vtrum istud pactum postmodum posset tolli de partium voluntate. Videtur quod non, q3 ius est acquisitum ecclesie. In contrarium videtur casus hic. De hoc dic vt dixi in l. qui Rome. ff. fluius[a]. ff. de verb. oblig.

ADDITIO.

a ANDR. BARB. ¶ Ff. Flauius. Et nunc consulo secundum Bart. vide que no. ad Bar. in d. l. ff. Flauius Hermes. z in. d. consi.

LEX V.

EA quidem. Non sufficit de facto contra fieri ad penam committendam. hoc dicit. Et de hac materia vidistis in l. vbi pactum. ff. de transa. z plene in l. continuus. ff. cum quis. de verbo. obliga.

LEX VI.

1 SI puellam. †Ad euitandam pene commissionem, non refert a quo fit dummodo fiat. hoc dicit. z hic est bonus casus. Et de hac materia plene dixi in l. cum seruus. de verbo. obliga.

De ædilitijs actionibus. Rub. LVIII.

LEX III.

SI apud priorem. Not. bonum text. ibi antecedentis, vel incontinenti secuti. Quando dicatur factum pactum incontinenti, dixi tibi in l. in bone fidei. ff. de pact. &c.

LEX IIII.

SI precium. Dicit Dy. in l. j. ff. de don. quod ideo in pacto legis commissorie, z addictionis in diem, trāsfertur dominium ipso iure, per illa verba, que dicunt, res sit inempta. Ego dico quod hoc non est verum. q3 etiam in alio pacto illa verba operarētur, qđ est falsum, vt hic, z ideo est speciale in illis duobus pactis, dic plene vt d. l. j. ff. de dona.

a De monopolijs.[a] Rub. LIX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De monopolijs. Quid sit monopolium, vide Feli. in c. accedens. in prin. extra de prescr. Item quod ista materia procedat in pacto frandulenter facto. Secus si ex priuilegio vel ex cōsuetudine ius tale faciendi. Vide Inno. in cap. significante. de appella. vbi Abbas in fin. z hic alij mod. z ibi etiam quedam alia.

LEX VNICA.

a TAbemus [a]No. hanc legem contra istos artifices, qui inter se faciunt istas conuentiones, q3 eam vidi practicari.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Jubemus. An valeat monopoliū iuratum, vide Bar. quod non, in l. si quis ad declinandam. C. de epis. z cle. z ad hanc l. vide Bart. in l. hn. de colleg. illicitis.

a De nundinis,[a] & mercationibus. Rub. LX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De nundinis. Vide in materia nundinarum alias per Bartol. in tracta. de gabel. in secunda parte viij. partis principalis.

LEX VNICA.

OMnes exercendorum. Hec est bona lex. z credo qđ hic est casus, quod tempore nundinarum non possit quis capi pro represaliis, &c.

De vectigalibus, & commissis. Rubr. LXI.

LEX II.

NEque commissum. Hec est no. lex valde. Re- que incidit in commissum. potest vendicari vsque ad quinquennium, non post. hoc dicit ¶ Pro his qui non assignauerunt iura z actiones, que cet deuenerint in fiscum ex forma statuti, tamen de hoc debet moueri questio intra quinquennium non post. quod tene menti, quia poteris habere multum de honore, &c.

LEX III.

EXceptis. Not. quod vectigal publicum potest vendicari a ciuitate. quod satis est notabile.

Noua vectigalia instituj non posse. Rubr. LXII.

LEX IIII.

SI prouincialium. Nota argumen- q3 propter consuetudinem potest induci ius exigēdi vectigal, vt dixi. ff. de pub. l. vectigalia, &c.

De commerciis, & mercatoribus. Rubr. LXII.

LEX IIII.

2 ☞ Ambasiatores finita ambasiata non gaudet beneficio ambasiatoris, si differt recedere.

1 MErcatores. Habes duo notare. Primo †quod potes imponere legem punientem ciuem tuum egredientem territorium vel alios terminos, prout statutum dispone. ¶ No. secundo† quod ambasiator finita ambasiata, qui differt recedere, non gaudet beneficio, seu priuilegio ambasiatoris.

2 De rerum permutatione.[a] Rubr. LXIIII.

1 ☞ Permutatio, quare non dicatur contractus nominatus.

1 ¶ Gloss. continuat rubricā, deinde querit † quare contractus permutationis non dicitur contractus nominatus,[a] sicut locatio, venditio, z similia. Eandem q. facit ff. de pact. l. iuris gentium. §. a. Z[illegible] men veritas huius q. ponitur hic. Nam permutatio est nome generale ad omnem contractū, ex quo vltro citroque aliquid datur. Permutare enim dicitur hoc est, tibi do hoc pro hoc, mem[illegible] potest dici contractus nominatus, z quia habet nomē sū[illegible] non potest dici quod habeat speciale. Hā sicut videmus [illegible] quilibet nostrum vocatur homo, tamen per hoc quis non [illegible] nominatus scilicet, per nomen proprium. z hoc tenent doc.[illegible]

2 ¶ No. ergo † ex ista glos. quod verbum permutare, generale omnem contractum. quod valet ad multa. Vide glo. z no.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Contractus nominatus. An contractus permutationis sit innominatus. adde Bart. in l. fine apud acta. ff. de tra[illegible] ver. quero secundo vtrum sit contractus.

b ¶ Permutatione. not. quod proprie permutatio dicitur de re ad speciem. secus in cambio. Vide Bal. in c. j. §. cum aut[illegible] controuer. inuestit.

LEX I.

2 ☞ Si res permutatur cū re que erat venalis exposita agitur actione vtili prescriptis verbis

SI cum patruus. Ista lex ponit [illegible] singularem casum z nescio cum alibi. [a] Si res permutatur cum re, q[illegible] b venalis erat[b] exposita, non habet locum condictio [illegible] causam, secus si venalis non esset exposita, hoc dicit Oppo. z videtur quod iste sit contractus emptionis, z venditionis, vt ff. de rescin. vēditio. l. pretij causa. Sol. Ibi fuit tarata quantitas, pro qua fuit data species, hic vero quātitas non fuit tarata, vt dicit tex. ¶ Oppo. de text. qui dicit hic cōparaur. sic [illegible] 1 quod fuit emptio. Solu. Aliud est comparare, aliud † est vendere c seu emere. Verbū enim cōparare,[c] est generale, z cōprehendit permutationem, z alios innominatos contractus, vt l. j. ff. de contrahen. emp. z vend. Ita tenet gl. hic. Vide gl. quā not. [illegible] Modo habes quod verbum permutare. est generale, vt [illegible]

2 Item verbum comparare, vt hic. ¶ Querit † qua actione agitur primo casu. l. plures sunt opi. Veritas est quod agitur actione [illegible]

3 prescri. ver. ad exemplum actionis ex empt. ¶ Quero † in quo [illegible]

fert contractus permutationis ab emptione, z venditione. Bl. dicit, in contractu venditionis datur pretium pro re. In contractu permutationis datur species pro specie. Hic aduerte, cum dico, in cõtractu emptionis datur pretium, intelligas pro re, que traditur, ita quod quis non sit obligatus ad dãdum, vt l. er empto. in princ. z §. de act. empt. Sed si ab initio conuenisset vt tu dares rem. ego darem pecuniam, quia de natura contractus emptionis, z venditionis non est vt venditor obligetur ad rem dandam, esset contractus innominatus, z non esset emptio. Ter. est z gl. in l. fi. ff. de condict. ob can. Sed si in contractu apponeretur vtrunque verbum, vt sic communiter dedit, vendidit, z tradidit pro tãta pecunia vtrum propter illa verba, que dicit dedit, desinat esse venditio. Certe non, sed dedit, ibi ponitur impropriè[b] vt l. stipulatus. ff. de vsur. Et dicimus plenius in d. l. fi. de condict. ob caus. ¶ Quero, in † quo differt contractus permutationis, ab alio contractu innominato, do vt des. Dic vt in gl. Et sic communiter tenetur, licet tex. non bene declaret. Tene menti hanc legem, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Sicum patruus Alibi. ista lex non est alibi secundum Bart. hic. Bal. in l. si vt proponis, §. de condict. ob cau. z pondera eam not. Bart. in l. j. ff. eod.

b P. PAV. P. ¶ Venalis erat Vide Jas. in l. si eum. §. qui iniuriarũ. ff. si quis cautio. in l. rogati. in princ. in ij. ff. si cer. peta.

c ALEX. ¶ Comparare Vide hic Bal. z Bart. in d. l. j. de contrah. emp. z in l. si quid relictum. in princ. de lega. j.

d ALEX. ¶ Impropriè, Adde Bar. in d. l. ex empto. de actio. emp.

LEX II.

Contractus permutationis est bone fidei.

Dominium in venditione nõ transfertur, nisi pretio soluto, vel habita fide de eo, z an idem sit in alijs contractibus.

[a] Permutationem. verbis ex permutatione est bone fidei sicut actio ex empto. hoc dicit. ¶ Opp. §. de rescind. vend. l. ea conditione. Solu. † Contractus permutationis assimilatur emptioni in hoc, quod est bone fidei. Differt tamen in alijs, q: emptio' contrahitur consensu, permutatio non, vt hic dicit ter. dum dicit, re ipsa. ¶ Quero, z reuoco in dubium. [b] in quo differt emptio a † permutatione. Gloss. hic dicit quat differentias, z cõcordantias, quas dic vt in gl. Inter alias dicit vnam, quod est notabile, z est vltima differentia. Dicit † quod in venditione non transfertur dominium, nisi pretio soluto, vel fide habita de eo. Secus in alijs contractib. vide istam gl. z signa eam. Idem videtur dicere glos. in l. traditionib. §. de pac. Contrarium videtur tenere gl. in l. cũ proponas. §. de dol. in gl. super verbo, remãsit. Idem tenet gl. in l. si seruus. §. locaui. ff. de vsur. z ibi dixi tibi, z j. eo tam precibus. Glo. formar de hoc vnam q. z eam dimittit insolutam. Ego puto contrarias glo. esse veras, scilicet quod idem sit in alijs contractibus, quod in venditione, q: eadem est ratio. Pro hoc arguun. l. iij. de pigno. actio.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Permutationem. Adde Bald. in l. j. in fi. ff. eo. tit.

b ALEX. ¶ Reuoco in dubium. Adde Bar. z gl. in l. j. ff. eod.

LEX III.

a Permutatio solo consensu perficitur.

b Ecce que oritur ex pacto vestito rei interuentu, vnde oriatur.

c Ex implemento contractus facto per vnum, an oriatur actio non impleti.

d Ex contractu permutationis quando oriatur, z que.

e Actio prescriptis verbis quibus casibus locum habeat.

f Ex pacto nudo inconsinenti apposito, etiam quando nullus resultat contractus innominatus, oritur actio.

g Contractus innominatus, an cognoscatur a modo ineundi contractum, an ex modo implendi.

Explacito. Ista lex habet materiam multum subtilem, z breuiter dicit. Ex pacto permutationis non oritur actio, nisi vestiatur. hoc dicit. ¶ Opp. de l. consensu. de actio. z oblig. z Instit. de obli. que ex consensu, vbi emptio perficitur consensu. Sed permutatio est similis emptioni, vt §. eo. l. priori. ergo, &c. Sol. Similis est in quibusdam, non in hoc. Ratio, quia † permutatio est contractus innominatus, ideo solo consensu nõ perficitur, vt Iurisgentium. in prin. z §. ff. de pac. ¶ Venio ad q. Primo quero, [a] si pactum vestiatur rei interuentu, oritur actio. ¶ Quero, † vnde oritur illa actio, an ex traditione, an ex pacto preambulo. Bl. dicit z Docto. quod oritur ex pacto preambulo vt dicit tert. hic, dum dicit ex placito pervenit pacto. Hoc enim significat natura dictionis ex, argu. §. si seruo extero. l. j. de legi. l. non dubium. de pecu. l. eo. tẽpore. §. fi. cum Secundo hoc etiam probat glo. per multa exempla, que omnia examinare esset difficile, nec pertinet ad materiam nostram. Hoc

4 etiam probatur regula generali, que est, † quoties vnum venit ad implementũ alterius, nõ agitur ex implente, sed ex impleto. vt hic patet. z l. si ita fuero stipulatus. §. j. z l. cum enim ff. de nouatio.

5 ¶ Secundo † quero quid si ab vna parte impletur cõtractus, verũ ex hoc vestiatur, adeo quod pariat actionẽ alteri parti, que nõ impleuit. Bl. videtur dicere quod hec questio sit fatua. ad quid enim possit agere altera pars, cũ iam sit impletus cõtractus. Sed certe non est fatua. Posset enim esse, quod licet cõtractus sit impletus, fuit datum mancipiũ vitiosum, vel morbosum, ita quod expedit ei quod possit agere. Veritas est, q: ei soli impletur, qui eum implet non alteri parti, nec contra se implẽtem. adeo quod si vult, potest adhuc penitere, vt l. si pecuniã. in prin. ff. de cond. ob cau. ¶ Venio ad glo. magnam. ¶ Quero primo circa hanc leg. quomodo stipulatio fuit subiecta. Dicũt quidã, primo precessit cõuentio nuda de permutando, secũdo illud fuit deductũ in stipulatione, z hoc tenet gl. Alij dicunt, quod ab ipso initio vna fuit conuentio stipulatione vallata. Utraq; potest esse bona, tamẽ in hoc potest esse differentia q: quando precessit nuda cõuentio, z secuta est stipulatio, si quidẽ incontinenti oritur actio ex ipsa stipulatione. Item pactũ nudum precedẽs vestitur coherẽtia cõtractus, z ex eo oritur actio prescri. ver. Sed quãdo esset vna cõuentio tantũ stipulatione vallata, non posset agi, nisi ex premissa stipulatione. ¶ Quero ergo z reuoco in

6 dubium, † qñ ex contractu permutationis oritur actio. qua actione ageẽ. Sol. Aut non interuenit stipulatio, z tunc agitur actione prescriptis verb. vel in factũ, que est idem vt impleatur quod conuenit. vel conditione ob cau. ad repetendum quod est datum cum distinctione, aut res fuit exposita venalis, vel non, vt §. eod. l. j. Si vero interuenit stipulatio, tunc distingue, aut stipulatio sola precessit, aut pactum, vt §. proxime dixi. ¶ Quia ergo hic fit mẽtio de actio. prescri. verb. z act. in factum. ideo glo. intrat materiam act.

7 pres. verb. z act. in factum. ¶ Quero, in quib. † casib. habet locum

b actio prescrip. verbis [b] z act. in fac. Gloss. dicit quod habet locum primo in pactis incontinenti appositis, vt l. ij. et iij. de pact. inter emp. z vend. Item vbi dubitatur de nomine cõtractus, vt ff. de prescr. verb. l. j. ij. iij. z l. si tibi rem. z l. j. de exerci. ac. Item tertio habet locum in trib. contractib. innominatis, scilicet, do vt des, sub quo est permutatio, facio, vt facias, z do vt facias. Sed in quarto scilicet, facio vt des, datur actio de dolo, vt l. naturalis. §. quod si faciam. ff. de prescr. verb. Ita dicit glo. Doc. Ultramon. contra. Imo non est nisi vna actio prescr. ver. scilicet, que oritur ex contractib. innominatis. Nec ob. quod dicitur de pactis incontinenti appositis, nam ideo ibi oritur, quia habita relatione pacti ad contractum, resultat quidam contractus innominatus. Nam si ego vendo tibi librum pro centum, pacto apposito, vt vadas pro me Rom. habita relatione pacti ad contractum resultat quidam contractus innominatus scilicet, facio, vt facias, scilicet, vendo, vt vadas Rom. Ita dicunt ipsi. Istud est falsum per l. in bone fidei. §. de pac. vbi dicit tert. quod oritur actio ex ipso pacto, non ex contractu innominato, qui resultat habita relatione hinc inde. Idem in l. iurisgentium. §. quinimo. ff. de pac. Preterea pactum incontinenti appositum vestitur coherentia contractus, vt d. l. in bone fidei, z d. §. quinimo. Sed contractus innominatus vestitur rei interuentu. Aliud est ergo vestimentum vnius, aliud est vestimentum alterius, vt dixi tibi in l. petens. §. de pactis. Preterea, † ego video quod ex pacto nudo incontinenti apposito oritur

8 actio, etiam quando nullus resultat contractus innominatus ex illa relatione, vt §. de vsur. l. frumenti ff. de vsur. l. etiam si bene inspiciatur, nam pone ibi illud quod est mutuo datum creditori esse promissum per stipulationem, z appositum pactum nudum de vsuris, certe nullus resultat contractus innominatus. Est enim cui promitto, z creditor ad nihil obligatur z tamen constat quod ex pacto illo oritur actio. teneo ergo glossã. nostram. ¶ Item in secundo membro, quando dubitatur de nomine contractus, verum dicit gl. potest enim esse quod nullus contractus innominatus resultat. Exemplum, tu posuisti librum tuum ad vendendum ad stationem, nihil fuit dictum expresse, quid illi venditori deberes dare. Unde non potest dici quod hic innominatus contractus sit, z tamen agitur actione prescriptis verbis. In tertio casu scilicet, in contractibus innominatis, z gloss. z docto. Ultramonta. sunt in concordia, z remanet, quod gloss. nostra dicat veritatem.

9 ¶ Quero circa illud quod gloss. dicit, † quod in facto vt des oritur actio de dolo, non prescriptis verbis an hoc sit verum, z que est ratio huius. Certe hoc examinari plene. §. de dolo. l. cum proponas, dic vt ibi. ¶ Quero, vtrum contractus innominati † cognoscantur per modum ineundi contractum, an cognoscantur ex

10 modo implendi. Gloss. dicit, ex modo ineũdi. vt l. cum mota C. de transa. Doct. Ultramonta. dicunt e conuerso quod cognoscantur ex modo implendi, z illud est principalius, alias esset imponere legem verbis. Domi. Jacob. butr. tenet opin. gloss. vt cognoscatur ex modo ineũdi cõtractũ, z hoc ipse probat sic Quãdo vnã ve

11 nit ad implementum alterius, tunc debemus inspicere illud q̃ impletur, vt in hac l.in prin.z l.si ita fuero stipulatus.§.j z l.cū enim. de noua. Preterea, quando vnum venit tanquam accessorium ad aliud, illud inspicimus qđ est principale, vel z si nō sunt.§. peruenianus. de aur.z argen.le. Sed hoc implementum venit vt accessorium ad aliud quod impletur, scz. ad cōuentionem, ergo ꝛc. Ego alias dixi vobis, qđ ista disputatio displicet mihi: dico enim qđ sicut ab initio contractus emptionis.z vendi.ex parte ementis est
12 des. Exemplum probatur: q̃ contractus innominati diuidicātur secundum naturam contractuum nominatorum, quib. assimilant, vt l.j.§. si quis seruum. ff. depositi, z l. eum qui §. si rem inspectori. ff. commodati, z iste cōtractus do vt facias, assimilatur locationi, vt dictis legib. sicut est in locatione non inspecto ordine verborum ex parte locantis est locatio, ex parte conducentis est conductio, ita hic ex vna parte est do vt facias, z ex alia est facio vt des. Ideo ex parte eius, ex cuius parte est do vt facias oritur actio prescriptis verbis, ex parte alterius ex cuius parte est facio vt des. oriē actio de dolo, z sic cessant rationes, que fiunt in contrariū per dominū. Ja. cum dicit, inspicimus illud, qđ impletur, fateor, sed ab ipso initio isti contractus fuerunt variati ex persona contrahentiū ergo, ꝛc. Ita debemus intelligere istam materiam. ¶ Veniamus ergo modo ad actionem in factum, z de hac non dico modo sed dicam Deo duce in l.j.ff. de condi. ex lege, ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Primo quero. Adde Bart. in l.cū mota z l. siue apud acta. de transact. post gl. ibi Bart. in l.si quis debitorem. de iureiu. z in l. naturali. §. pen. de prescrip. verb. sed an contractus isti innominati dicantur instituti per solam constitutionem precarij, vide Bar. in l.j. §. pro donato.

b ALEX. ¶ Prescri. verb. Adde gl. z ibi Bar. in rub. ff. de prescrip. verbis. Alex.

LEX IIII.

1 ☞ Actio prescri. verb. que datur ad implendum quod conuenit, an detur precise ad dandum, vel liberetur prestando interesse.

Cum precibus. Condictio ob cām est personalis, ideo datur contra contrahent ẽ non contra tertium possessorẽ. h. d. ¶ Queritur hic p primo vtrum in cōtractu permutationis transferatur dominiū alia re non tradita, vel fide habita de
1 ea. Dic vt dixi. §. eo. l ij. ¶ Quero secundo, an hec actio prescrip. verb. que datur ad implendum qđ conuenit detur precise ad dandum, an liberetur quis prestando interesse. Bl. tenet qđ liberetur prestando interesse. Doc. Contra. non. dicunt contrarium. Dyn. tenet glo. in l. stipulationes non diuiduntur, in distinctione magna. Et ego teneo glo. dic vt ibi, ꝛc.

De locato, & conducto. Rub. X L V.

¶ Continua vt in gloss.

LEX I.

Dominus. De hac materia habetis in l. domin? horreorum. ff. eo. titu.

LEX II.

1 ☞ Locans operas ad faciendum edificium certa mercede constituta, quando possit mercedem petere ante opus finitum.

1 **Auersus.** Primo est hic videndū, quis dicatur locator, z quis dicatur conductor, z hic text. videtur velle qđ ille, qui prestat operas, dicatur conductor, ille, qui dat pecuniam, dicatur locator. ¶ In contrarium videtur text. z ista est veritas, q̃ semper iste, qui dat pecuniā dicitur cōductor, iste qui dat operas, vel qui prestat patientiam habitādi, vel facultatem ducendi aquā, z similia, ille dicatur locator, vt l.j. §. si quis seruū. ff. depositi. Nō obstat hec lex q̃ verbū hic conducti. ponitur impropric. licet gl. videat aliter exponere, tamē nihil est dicere. ¶ Sepe enim ponitur conducti, pro locauit, z econuerso, vt l. veteres. de act. emp. z l. si domina. §. de vsufru. ¶ Quero secundo, quādo quis locat operas suas, vt faciat edificiū aliquod certa mercede, vtrū possit petere mercedē ante finitum opus. a Glo. hic videtur dicere quod sic, argumen. §. de iudi. l. properandum. §. in honorarijs. Vide glos. istam. Certe §. in honorarijs. nihil facit ad propositum. q̃ speciale est in aduocatis. Unde dicunt doct. hic inspiciendam esse qualitatem persone, qui locauit operas suas, z qualitatē operis. Quid enim si quidā pictor per artifex promisisset facere palatium cōmune, pro certa quantitate. Certe debet sibi solui quantitas interim, argu. ad hoc §. l. qui insulam. §. qui edem. z l. si vero non remunerandi. §. ff. mandati. Quod satis placet. Teneatis menti istam gl. q̃ valet ad multa.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Finitum opus. Adde Bar. in l. qui insulā. §. qui edi ff. eo. z Bar. in l. diuortio in prin. so. ma. Vide not. in l. proxi. z quo no. Bald. in l.j. §. de var. z extraordi. cognit.

LEX III.

1 ☞ Pensio domus soluitur iuxta consuetudinem locorum, z cessante, in fine temporis.

a **Idem quam.** a Circa hanc legem gl. quero quando debet solui pensio domus vtrum in initio, vel in medio, an in fine. Z secundum hoc sint opi. veritas tamen est, quod standum est consuetudini regionis in hoc, vt j. eod. l. exceptio. Sed si consuetudo non apparet, debet solui in fine temporis, nec ante potest petere conductor te locator contractum ex parte sua non implenit, vt l. Iulianus. offerri. ff. de act. empt. dixi tibi in l. si seruus meus. §. fin. ff. de ꝛc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Edem quam. Intellige istum ter. qui loquitur pter restitutionem necessariam possit conductor expelli, z fecta conductor in domo reponi debeat, z est no. glo. iunct verb. testarique dominum in fin. in l. si duo. §. cum inquilinus. possi. z ibi Bar. Item limita hanc l. secundum Ang. in conc ne ad longum tempus. quia dicetur habere ius, z ita ipse cōsi in consi. certum est quod in anno domini, ꝛc. adde Jnno. in ca. pter sterilitatem. extra eo. tit. z ibi vide ad hanc l. per Jnno. in glo. POMA. ¶ Edem quam. Ad istam l. vide Alex. consi. lectr. in vol. iiij. z consi. cxxxij. ad fin. vol. iij. z clxxxvj. vol. ij. vbi ponit. an colonus dicatur male versari, si vendidit rem locatam sibi vt propriam. G pulchre ad istam l. vide per ipsum consi. cv. vol. iij. cxvij. vol. v. in. du. vbi ponit multa circa hoc, an conductor dicatur male versari an requiratur sententia declaratoria super hoc. z etiam volu. iiij. P. PAV. P. ¶ Edem quam. An ista lex habeat locum in emphy tenusi, vide Wippoly. fin. rciij. Et vide omnino in materia huius le gis late per Barb. in c. propter sterilitatem. de locato. Item quo conductor non soluens pensionem possit statim expelli, etiam ma thoritate propria. vide Ber. in tract. de Babel. in ij. parte vbi ponit quid si primus conductor alteri locauit, z ab eo recepit pen sionem. an dominus possit secundum expellere. Vide etiam he in Ber. in verb. em phyteuta soluere debet. z in l. si quis cod nis. §. e. Pondera tamen. q̃ Bal. in hac l. edem. tenet quod nus non possit expellere secundum conductorem, qui fuit tus a primo. Sed idem Bal. in l. certa. ad fi. §. vt in posse. leg oppositum. licet in contrarium alleget decisionem Bar. in cessario. ff. si mul. ventr. nomi. in pos. mis. fuer. Ideo bene adi considera Berta. vbi. §. tenet quod non possit. Et allegat B vtroque loco. §. allegato ad idē. sed videtur contrarius. L tamen illud quod dictum est q̃ propria authoritate. ꝛc. non cedere. quando via inditiaria esset semel adita, vt scripsi in E in ver. emphyteuta. soluere tenetur. de quo §.

* CLAV. DE SEISS. Adde multa ad materiā huius l. per consi. cxxxj. z cxxxij. vol. iiij. vbi plene ponit quomodo z quan lonus propter non solutam pensionem possit expelli.

LEX IIII.

Edixi. De hac materia plene dixi in l. dominus horreorum. ff. eod. titu.

LEX V.

a **Certi iuris.** a Ista lex fuit repetita vltra mon z est pulchra materia, ꝛc.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Certis iuris. vide ad Bart. in l. in ij. ff. in quib pig. tac. contrahā.

LEX VIII.

a **Licet.** a Quando autem dicatur sterilitas est
1 inter doc. Quidam dicūt inspici vsi fr uionem. Alij dicunt, quando semen non recol Text. hic dicit iuxta bonam fidem haberi rec est bona fides. Certe vt aliquis non decipiatur vltra dimi sti pretij. j. dimidiam, bona fides tolerat, vt l.ij. z l. si voluerit rescind. vendi. Si ergo sunt recollecti ita modici fructus, quo uendo pensionem remanet deceptus vltra dimidiam iuste tunc debet fieri computatio. Ita credo quod debeat intelli materia, nec vnquam dixi nisi modo, ꝛc.

ADD

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Licet. Vide Bart. in l. si merces. §. vis maior. ff. locati. ¶ Pro saluando Bart. in hac l. licet. vide concor. quam posui ad §. maior. in l. si merces. ff. eo. tit. de loca. & cond. P. PAV. P. ¶ Vide et de materia remissionis vide omnino do. Fan. consi. lii. Item an ista remissio fiat in conductore ad longũ tempus, vide Alex. consi. cxvij. no. singulariter quod in casib. in quib. fit remissio propter sterilitatem non procedit quando conductor pro tempore preterito non soluit canonem. q. presumitur propter illud dictum casum accidisse. Ita Jo. And. in c. propter sterilitatem. extra de locato. Item pro hoc vide Ang. in consil. clxxxviij. inci. prout patet ex themate. Item vide Ale. de materia omnino cõsi. crij. Cuius dicta posui ad Bart. in l. j. circa finem. §. tit. j. & late etiam consi. cccclxxvj. vbi ponit de remissione. Qualiter autẽ concludi debeat in libello, in quo petitur remissio, vide omnino Ro. consi. clxxviij. Item not. q. ratione soluti nõ fit remissio, nec augmentũ. sed ratione insoluti. vide Bert. in tract. de Babellis, in ij. parte vbi ponit de eo qui conduxerat molendinum cum quatuor rotis, & addat vnam rotã. Et ibi etiam ponit an quãdo propter guerram fit remissio. Et ibi, ponit quid de tempore pestis, & de multis alijs in materia, maxime de molendino calinate perempto. Item quid si pretiũ fructuum crescit, vel decrescit. an debeat fieri remissio vel augmentum. vide Ang. consi. clxxxvij. Itẽ quid de impedimẽto pestis, vide que habes ad Bar. in l. habitatores. ff. loca. vbi Bar. ponit quando est parua incõmoditas, vtendi non fit remissio. Itẽ de guerra. & quid in emphyteuta, vide Bret. late in l. interdum. de acquir. possess. Et ibi etiam in fine quid vbi quis conduxit tempore guerre, non fit remissio propter guerram, quia ei imputandum est. Vide etiam Alex. consi. crij. vol. 1. Et quanta debeat esse lesio, vide Com. consi. cxxviij. volum. ij.

LEX IX.

Conducens ad non modicum tempus, dicitur habere ius in re, & non tenetur stare colono.

Colonus dicitur habere ius in re, quando de locatione est factum instrumentum, & obligata omnia bona hincinde pro obseruatione.

Eprozem. [a] Materiã huius legis diri vobis in l. si filio. §. fi. ff. sol. ma. Sed volo vobis dare talem doctrinam. Ratio huius legis est hec, q. colonus nullũ ius habet in re, sed habet obligationem personalem dñi locantis, sed illa obligatio personalis non tenet [b] imperii. merito emptor nõ cogitur stare. † Sed si ponerẽ colonum habere ius in re, vt q. cõdurit ad nõ modicũ tẽpus, [b] tũc ei emptor tenetur stare. Cũ enim habeat vtilẽ rẽ, & sic actionẽ, multo fortius exc ceptionem, vt l. j. §. q. autẽ ff. de superfi. † Et per hoc alias dixi, q. qñ de locatione fit instrumentũ, & in stipulatione obligãt partes hinc inde omnia bona pro sua obseruatione predictorũ, q. tũc rõne prie dicte obligationis, põt dicere colonus vel inquilinus. Ego habeo * ius hypothece in re, & sic nolo inde recedere, donec mihi satisfiat de pena, vel de interesse meo, cũ hec res iã sit mihi obligata, & ita iã de facto dixi, & obtinui. Et cum mihi occurrisset, feci fieri protestationem a conductore, vt diceret se detinere pro obligatione sibi facta quod se non inquietet, q. tene etiam menti perpetuo, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Emptorem. In prin. hec l. fallit in fisco, & in matricula. Vide Bal. ff. de in. fil. & ter. & Bar. in l. negotij. ff. de manci. & col. li. xj. POMA. ¶ Emptorẽ. An ista ler habeat locũ i colono partiario, vide Ro. colcccxv. & cõsi. cccxj. & Caret. cix. & Alex. consi. cxviij. vol. v. in dubio. vbi ponit multa ad hãc l. maxime assignãdo eius rationẽ. Et an procedat qñ emptor solum emisset fructus rei locate vel quesset facta locatio ad longũ tempus, & cxxij. eo. vo. maxime, & vide ibi Soc. limitatẽ cõsi. cv. Et de materia huius l. vide Alex. & Bar. in ista lex. §. si vis. ff. so. ma. & Barb. consi. cxxvj. in iij. dubio. volu. ij.

POMA. ¶ Modicũ tẽpus. Itẽ tenet Ange. consi. xx. ad fi. Item circa istã materiã vide Alex. late in l. ij. filio. §. j. ff. solu. ma. vbi ponit multas limitationes ad hãc legẽ, & enã ad regulã q. vniuersalis sucessor tenetur stare colono, Vide q. habes ad Bar. ibi. Vide etiam Bart. in l. qui absenti. §. j. de acqu. pos. vbi habes an requiratur hypotheca specialis. Itẽ an emphyteuta fisci teneatur stare colono, vide Rom. in gul. ij. Itẽ limita regulã huius in singulari successor [c] singularis autẽ dispositio huius legis procedat in loco par tario, vide Ro. cõsi. cccix. & Bar. in rub. de reb. eccle. nõ alien. in vj. dubio ad fi. Itẽ not. q. si ecclesia cõcessit fundũ in emphyteusim, in quo fundo iacet ar quis ad laborãdũ per lõgũ tẽpus, & bene laborauerat, q. tenetur emphyteuta stare colono, & si eũ expellat potest stare suo primo. Bar. in l. cognouimus. C. de colla. fund. patri. li. Item vide aliquid in Ber. in verb. emphyteuta stare tenetur. Itẽ materiã huius legis vide Alex. late cõsil. cxviij. in v. vol. vbi etiã dicit q. emptor fructuũ nõ tenet stare colono, & multa alia. Itẽ ad Bar. hic. l. de emphyt. an requirat specialis, vide ad Bar. in l. filio. §. si vir. Et q. tutius sit apponere pactũ expressum de non alienãdo cũ hypotheca speciali, vide Jas. in l. filiusfa. §. diui. in prin. de le. j. Illud tamẽ q. dictũ est, de speciali hypotheca, intelligit, quãtum ad id, q. dictũ est. s. quãdo promittitur nõ alienari. ad fi. vt non possit expelli, etiã si sciat interesse, sed ad fi. vt possit retinere quousq; soluti sit interesse, nõ requirit specialẽ hypothe. Imo vide. & considera Alex. in l. si filiusfa. §. si vir. ff. sol. ma. & in l. si absenti. §. fi. ff. de acquirend. possess. & habes ad Bartol. in o. §. si vir. Vide etiam Barba. in c. propter sterilitatem. extra de locatio.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Ius hypothece. Adde Imol. in l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. j. & Alex. in l. qui absenti. §. j. ff. de acqui. possess. vbi dat cautelam contra hanc legem.

LEX X.

Damnum. Opp. glo. de loc. conducto. §. si vis tempestatis. ff. eo. vbi dominus tenetur ad remittendum mercedem. dicit gl. certe ibi fuit vis diuina. hic humana. Certe istud nihil ad propositũ, seu veritas cessit ita, Aut enim damnum contingit in fructib. seu in rẽ locata. tunc debet fieri diminutio mercedis. vt legibus cõtrarijs. Aut damnum contingit in reb. propijs coloni, & non debet fieri diminutio mercedis. hic est casus quem perpetuo tene menti.

LEX XVI.

Legem. Vide plene de hac materia in l. item queritur. §. qui impleto. ff. eod. tit.

LEX XVIII.

Excepto Hec est bona ler quod quando non exprimuntur certa quantitas, intelligitur de ea que communiter preciari. Vide gl. super verbo, consuetudinem, & apostillam, vt habes in ubro. &c.

LEX XX.

a **Patrem.** [a] Plenissime vide in l. si rem aliquam. ff. de acquir. possess. que est de difficilioribus materijs Digesti noui.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Si rem. Vide Ban. consi. cliij. & que habes in l. si rem alienam. de acquir. possess.

LEX XXI.

1 ¶ Si locatur fundus pro certa quantitate olei vel frumenti, an dicatur locatio.

* **Solet.** *[a] Opp. locatio non consistit, nisi interueneat pecunia numerata. vt l. j. §. fi. quis seruum. a 1 de posi. ergo hic non fuit locatio. Bl. fatetur contrarium quod hic intelligitur locatio. id est. in vsum concessisti, & sic fuit hic contractus innominatus. Vide gl. ista. in si hoc est verũ. ergo potest istum penitere, cum in cõtractibus innominatis locus sit penitentie, vt l. si pecuniam. ff. de cõdi. ob. cau. Huius timore oportet te exponere, si olei, scilicet iam soluti, & sic non erat res integra, q. cõtra eius erat impietas ex parte alterius, merito nõ erat locus penitentie, alias secus. ¶ Item instatur. si hic est cõtractus innominatus, ergo non est contractus bonefidei, q. non dicitur bonefidei, nisi in duobus casibus, scilicet de permutato, & estimato, vt insti. de actio. §. actionum. §. tit. j. li. sed hic non est de his, ergo, &c. Sol. Oportet te dicere de necessitate, q. res hic erat exposita locanda, tamen postea merces fuit cõstituta in oleo. Vide hs similitudinem cũ contractu bonefidei. arg. §. tit. j. li. alias nescio defendere istam legem.

b ¶ Ultimo not. [b] quod per hanc l. semel † ego defendi vnum libel- 2 lum, agebat enim aliquis contra colonum, dicens quod sibi locauit fundum pro certa quantitate frumẽti opponebatur quod non erat locatio ista, sic libellus non procedebat, ego dixi quod procedit, pomtur enim locare improprie, vt hic videtis, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Si olei. Circa regulam huius legis quod verba contractus improprientur, vt conueniant subiecte materie, & menti contrahentium. vide Jas. late in l. si tibi pecuniam. ff. si cert. pet. vbi ideũ dicit in aliis dispositionibus, & limitat vno modo.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Ad intellectum huius l. vide quod no. Alex. post Bart. in l. si quis ante. ff. de acquir. possess.

b P. PAV. P. ¶ Ultimo no. Circa istam regulam quod verba libelli improprientur vt iustificatur, vide omnino multa per Felin. in c. auditis. extra de prescrip. vbi etiam ponit vnam limitationem ad istam regulam. vide etiam Moder. in l. fed si possessor. §. item si turauero. ff. de iureiur. vbi latissime Jaso.

* c ALEX. ¶ Ultimo no. Item no. in l. insulam. de preser. ver. & Bar. in d. l. si merces. §. vis maior. in fi. ff. eo. & adde Bar. hic. & do. Anto. qui cum eo tenuit in c. consti. de rel. do. & Bald. in rub. de iure emphyteu. in verti. v. dicit verba libelli improprian. vide que late dixi post Bartan. in l. Aurelius. §. Sticho. de lib. leg. Adde tamen quod si actor dicat, quod agrimensor locauit sibi operas, libellus est ineptus. l. j. §. j. ff. si men. fal. mo. di. q. intellige vt ibi no. in agrimensore a publico deputato, ¶ Et ad Bartol. hic vide late Do. Ma. So. in c. dilecti. ar. cxxiij. extra de lib. ob. & ibi concor.

LEX

LEX XXIII.

a AD probationem. Ex contractu locationis non probatur dominium. a h. d. Hoc est verum, quod locatio non sufficit ad probationem dominij scilicet. sola, sed cum aliis sic. Pone enim quod ego locaui fundum Titio, b z quod ipse tanquam meus colonus laborauit longo tepore, z probo titulum. Certe ex hoc probabitur possessio, z per consequens, prescriptio, quod tene menti perpetuo, c &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Dominiũ. An sola locatio sufficiat ad probationem dominij. adde que no. Bal. in l. fi. de adi. leg. z dicitur in c. inter dilectos. prope. fi. de fi. instru. vbi vide gl. Adde tex. in c. cum venerabilis. de religio. do. z in l. solennibus. C. de rei vendi.
P. PAV. P. Dominium. Vide Feli. in ca. inter dilectos. de fide instrum.

b P. PAV. P. Fundum Titio. vide Alex. consil. cccexcix. z consil. eccc. Pau. consi. cexcv. ad finem.

c ALEX. Perpetuo. Vide Spe. limitando sic hanc l. in ti. de emphit. §. nũc aliqua. versi. iũ. no. z vide que hic not. Bal. Adde Alex. consi. x. z xy. iny. lib. Bald. consi. cccexxvj. cum duobus sequentibus. consi. cclxxx. cod. lib. per Bal. consi. lv. iny. lib. And. Sicu. consi. l.

LEX XXV.

r Possessio potest queri sine causa.

ȝ Conuentus actione locati, quando possit opponere exceptionem dominij.

a QUIS conductionis. a Ista est singularis lex. Conductor conuentus condictione ex hac l. debet ante omnia restituere rem, nec questionem potest referre domino, b hoc dicit secundum lect. quam puto veram. Et legitur duobus modis principaliter. qui tanguntur in j. glo. Ité ij. lect. dividitur in alios duos modos. z tanguntur in secunda gl. Pono casum in terminis secundum quod posui summarium, postea exeminabo lect. lex ista primo legitur quando quis locauit alteri rem, quam ipse conductor habebat, tenebat, z possidebat, z hic casus ponitur in princi. gl. Contra quem casum opp. primo, ex sola locatione non potest queri possessio locanti, q; sicut dominium non potest queri sine causa, vt l. nunquam muda. de acqu. rer. do. ita nec possessio sine causa potest queri, vt no. in l. quod meo. in princ. ff. de acqui. pos. Sol. Sico q; ista lect. nõ procederet, si teneremus illam opi. quam tenet Ja. de Aret Sed doct. omnes cõmuniter tenent cõtrariũ. q; possessio nõ potest queri ex causa nulla, vel inusta, vt l. j. §. fi vir. de acqui. pol. procedit ergo ista lect. Sed contra istam opi. opp. de doli exceptione. l. dolo. z de reg. iur. l. dolo. Sol. Dicunt quidam istud esse ideo, q; ista lex sic expresse ordinat. Tu sic, regula dolo facis, non habet locum in possessoriis recuperande possessionis. q; spoliatus * ante omnia est restituendus, vt l. momentanea. j. vnde vi. z l. fi quis ad se fundum. j. ad legem Jul. de vi. sed istud est iudicium recuperande possessionis, cum eo ipso quod colonus denegat c mihi restituere possessionẽ, spoliat me, ergo ante omnia debeo restitui. nec potest opponi illa regula, dolo facis, quia petis. Ista est vera lect. Alio modo gl. legit istam legem simpliciter in quoslibet qui locauit rem. nõ distinguendo quis possideat. Ad istam lect. op. locatio rei propriæ non valet, vt l. qui rem. §. eo. z l. ad probationem. z ff. depos. l. qui rem, ergo non potest agi ex locato. Hic dicitur contrarium, quare male. Huius timore lect. huius legis variatur duobus modis. Uno modo quod hic agatur actione ex locato. Non obstant iura contraria, q; licet locatio non valeat, tamen lex imponit tibi mendacium, quod non possis hic opponere q locatio non valeat ratione dominij. Ista lect. non placet. per l. ad probationem. §. not. Preterea per oppositionẽ istius exceptionis detegitur quod agens sine actione experitur, ergo non debet audiri. vt l. item si cum putant, alias l. si pupilli. §. videamus. ff. de negot. gest. Quid ergo dicendum est secundo modo, q; hic agatur condictione ex lege ista, z cessant omnia contraria, z ista est vera. Contra hoc oppo. ego video tenere quod agenti ex locato possit opponi exceptio dominij. Contra. ff. commoda. l. ita si fur. §. de pignor. act. l. nec creditores. cum simi. Sol. Agẽti ex locato, vel alia actione personali, nõ potest obiici exceptio de dominio tertij. Ratio, q; per hoc nõ improbatur contractus. Potest enim quis mihi locare, commodare, z tradere pignori rem alienã, sed si opponitur exceptio de dominio ipsius conuenti, bene potest hoc fieri, quia per hoc detegitur contractus nullus, vt l. qui rem. z l. ad probationem, ẽ. eo. Contra hoc opp. z videtur, q; de dominio tertij possit opponi, vt l. bona fides. ff. dep. Solu. Ibi non solum ego opponebam de dominio tertij, sed etiam ipse tertius agebat contra me, z assistebat mihi. Ultimo oppo. j. de agri. z censi. l. itibus. Sol. Hic conferabat de locatione, ibi non, secundum veram lect. Ex his distingue

d tria verba. d aut de locatione est dubiũ, z põt opponi exceptio dominij. vt d. l. itibus. Aut de locatione cõstat, z tunc aut agitur condictione ex hac lege. aut actione ex eo contractu. Primo casu non potest obiici exceptio dominij. vt hic. Secundo autem casu distingue. Aut obiicit conductor de dominio proprio. aut de dominio alieno. scilicet tertij. z hoc secundo casu aut ille tertius agit, aut assistit sibi, aut non, vt patet ex predictis, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. Si quis conductionis. Vide de materia aliquibus Alex. consi. cccccj. Item regula huius l. non procedit. vbi agitur rei vendicatione. vide Pau. consi. iũ. z cõsi. xciij. Item q; potest minus expellere colonum vel inquilinum propria authoritate. vide de que habes in Bertac. in ver. emphyteuta soluere debet. z vide quid si possessio rei locate reperitur penes tertium. an possit ea propria authoritate apprehendere. Item quod remedium beneficium huius legis nõ habeat locum contra tertium possessorem. ponit etiam Alex. in d. consi. cccccj. vbi vult quod instrumentum emphyteusis. z locationis non probet quo ad tertium. quod cans sit dominus. Idem etiam vult Roma. consi. cxxvij. Ulde quod non potest refricari aliqua questio agenti cõdictione ex hac l. per Alex. in consi. v. incip. puto de iure. Vide etiam post Bar. in l. rem alienam. ff. sol. mat. z in l. ita vt si fur. ff. commodati. Item etiam an propria authoritate possit expellere. Et quid si primus conductor alteri locauit. a quo recepit pensionem, que habet eidem. §. eodem. Et quod contra tertium non habeat locationis actio ex hac lege. pondera in simili que dicit Alex. consi. xcij. dum loquitur de conditione ex lege. si quis maior. C. de re. Item quod possit refricari questio dominij quando de ea notorie in casu huius legis. vide Alex. in l. si rem aliquam. ff. si qui. pos. Sicut etiam potest opponi agenti interdicto spoliato. Ubi etiam quod dispositio huius legis non habet locum quo ad facta, sed solum per restitutionem rei, z q; locator compareat medium restitutionis tanquã spoliato. quãdo colonus denegat restituere rem. vide Alex. in consi. ix. ad fi. in v. vo. Pau. de Ca. in l. qui rem. ff. depositi. Bar. in l. fin. ff. de precar. in l. nõ abs re. C. vide vi. in l. si ei. a quo. ff. de vsuca. gl. z doc. in c. inter dilectos. de fide instru. Bal. in l. cõductores. §. in j. ti. An autem ex sola negatiõe restitutionis dicatur committi furtum vel violentia vide Jas. in l. ti. ff. si rem. de acq. pos. sed loquitur in re mobili. Item an remedium huius legis habeat locum in conducente rem propriã a se possessam tempore cõductionis. vide omnino Cur. consi. lxv. per totu. Item de materia quomodo conducens vel habens aliter causam a me. põt refricare questionẽ dominij. vide Fel. in c. inter dilectos. de instru. Item quod ista regula procedat etiã in emphyteu. de Bar. in l. legata inutiliter. ff. de admen. leg. Item quoad rem alienam huius legis habeat locum in commodato. precario. de Pau. de Ca. in l. si rem alienam. ff. de pig. act. in l. qui rem possessam. in l. commodare. ff. commodati. in apostil. ad Abb. c. dilectos. de fide instr. Sali. hic. ad finem. Decimum in consil. autem agenti condictione ex ista l. possit tertius se opponere. iure suo. in ista l. bona fides. ff. depositi. vide Ant. de but. quotiẽs. de rest. spo. Bar hic in sua distinctione videtur velle contrarium. Quid autem si res locata sit aliena. z post conductor ducit eas habeat a vero dño. an teneatur restituere locatori vigore istius legis? Vide gl. quod sic. in l. si quis fundum. §. si. cari. z Bar. ibi z alios. potest tamen agi per per conductorem ante finitam locationem, quod liberetur a conductione ex ista. vt ibi dicit no. Bart. in fine. z Fulg. Pondera eos velle etiam peti posse, quando tempore cõductionis fuisset conductor dominus. Et ratio est in promptu, quia finita declaratione super dominio finita postea locatione constat notorie de dominio conductoris, immo tunc opponi potest, vt dictũ est ẽ. Et ista declaratio fuit peti vtroque casu quia Bar. ibi z gl. volunt quod vtro. partiter locum habeat condictio ex ista lege, finita postea locatione, ideo nulla est diuersitatis ratio.

b ALEX. Referre dominij. Quando conductor possit opponere exceptionem dominij locatoris. adde gl. z Bal. in l. ei a quo. vsuca. z Bar. latius. in l. si alienam. ff. solu. ma. z quod not. Bar. in l. commodare. ff. commoda.

* CLAV. DESERTIS. Spoliatus ante omnia. Et ideo in quibus casibus agenti possessorio recuperãdo possessionis ponit opponi exceptio dominij. poterit etiam hoc casu opponi agenti condictione ex hac lege. ita in terminis declarat Alex. in fi. recollecta ff. de acq. poss.

c ALEX. Denegat. Vide hic Bal. z rex. z Bar. in l. si is qui. de presc. ver. Et cõtra vide p Alex. de Im. in cõsi. cc. in fi. p. in. vo. vol. in l. in aliquam rem. vbi declarat hanc l. ff. de acqui. poss. z etiam aliquid per Bar. consi. xij. vol. iij.

d ROMA. Tria verba. Vide Ale. consi. xij. vol. iij. z cons. in vol. in l. in aliquam rem. vbi declarat hanc l. ff. de acqui. poss. z

LEX XXVII.

Tribi. Allegaui tibi istam legem ff. de pact. quod pactum vestitum non vestit pactum nudum inter alias personas, licet inter easdem sic.

LEX XXXIII.

Onductores. Istam constitutionem habuistis de verbo ad verbū ff. vn. de vi. l. non ab re. ideo hic nihil de ea dicemus. Sed dic vt dixi ibi. ꝛc.

De iure emphyteutico. Rubr. LXVI.

ADDITIO.

a P. P. AV. P. ¶ De iure emphyteutico. Circa materiam iuris emphyteutici, not. quod si conceditur alicui fundus sterilis in emphyteusim, z emphyteuta suo opere z industria efficit eū fructiferum, durabit in perpetuum, licet esset actum quod duraret vsq; ad tertiam generationem. Ita singulariter Bart. in l. quicunq;, la. ū. C. de omni agro deserto. lib. xi. declarat Ro. singu. cccl. xvij. inci. fundus. Quid autem importent verba, ad renouandū posita in instrumento vide Ang. consi. clxxxvij. incip. ex forma z serie. circa finem, z ibi pone in prin. quid si aliquis accipiat emphyteusim pro se z suis filiis z vna femina, an femina simul veniat cum masculis, vide etiam in consi. seq. Numquid autem si pretium fructuum crescat vel decrescat, debeat fieri augmentū vel diminutio, vide Ang. cōsil. clxxxviij. Item not. quod fiscus vel ecclesia possunt dare fundum in emphyteusim cum pacto vt non incidat in commissum secundum Bart. in l. fundus. C. de fund. patrimo. li. xi. Item an pater possit preiudicare filijs. Item quid si res emphyteutica augeatur per alluuionem, an incrementum cedat emphyteute, vide Jason. in l. de quibus. ff. de legib. vbi etiam ponit de fructuario. Debet etiam posuisse in l. j. huius tituli, q. Salic. tangit hic. Item not. quod si habeam rem in emphyteusim, z illa pereunt ad tertium possessorem, qui fuit inuestitus a domino, z semper solut canonem, ego autem antequam solut res non incidit in commissum. De quo vide. j. in l. ij. in prin. ad Bar. Et dicit Alex. in vltimo q. hinc non soluens potest petere restitutionē in integrum et claudia. Item circa probationē iuris emphyteutici vide Ro. consi. xcvij. vbi dicit quod quoad tertium non bene probat instrumentum emphyteusis. Nunquid autem finita emphyteusi possit dis alium inuestire sine citatione emphyteute, vide Ro. cōsi. ccxij.

LEX I.

z ¶ Ratio quare in emphyteusi re perempta pensio non soluatur.
3 Qui locat, vel concedit in emphyteusim, tenetur ad patientiam.
1 Contractus emphyteuticus in quo differat a contractu emptionis z venditionis, z locationis.
6 Contractus emphyteuticus an debeat fieri in scriptis.
7 Emphyteusis in quo differat a contractu liuelli.
9 Diminutio magna q̄ dicatur, ad hoc vt fiat diminutio mercedis.
4 Ex actione agatur ex isto contractu.

Ius emphyteuticarium. Locatius emphyteuticus est cōtractus[a] per se, z pacta apposita eo valent,[b] z si perit res tota, liberatur emphyteuta. actus in pro parte. h. d. ¶ Ad euidentiam [c] debes scire, qualiter fiat contractus emphyteuticus, nam ab initio datur certa quantitas, vt puta centum, z postea annuatim paciscitur aliud modicum dare. Modo quero, vtrum iste sit contractus emptionis, z venditionis, vel locationis, ad quod respondet Imperator. ¶ Ito. ex j. parte. quod illa dicuntur differre specie, que habent diuersas diffinitiones. Ex vltima parte no. illam distinctionem, aut tota res perit aut pars. Ad vltimam partem oppo. videtur quod a die celebrati contractus, periculum spectet ad emphyteutam, sicut dicitur in emptore. vt l. j. ff. de peric. z commo. rei vend. Sol. Aliud est in emptione, aliud in locatione, z in contractu emphyteutico. Ratio. q̄ in contractu emptionis, vendito[r] obligatur ad rem, [b] z sic ad speciem certam, vt ad officium aliquod scilicet ad traditionē quod officium est momentaneum. Unde solutione eius quod debetur, liberatur, z perempta illa certa specie, liberatur, quia ad ipsam certam speciem tenebatur. Sed ille, [c] qui locat, vel dat in emphyteusim, non tenetur ad certam speciem, sed tenetur ad patiētiam vt patiatur colonum vel emphyteuticarium vtifrui, vt l. ex cōduct. in prin. et ibi Bal. que patientia cum habeat tractum in futurum, nec sit certa z limitata, non potest postea prestari quando res est perempta, z ideo non potest peri pensio. Ista sit vna ratio. Vel aliter dic per l. pignus. de pig. act. res perit ei, cuius est, sed in cōtractu locationis, z emphyteutico res eius remanet, z remanet etiā post contractum perfectum. ideo ei perit. ¶ Secundo opp. z videtur quod quando e perit pars rei, debeat fieri diminutio mercedis, [c] vt l. licet. ff. titu. j. 4 Sol. Aliud est in locatione, aliud est in emphyteusi. † Ratio, quia emphyteusis datur sub quadam pensione modica, que percipitur magis ad ostendendum recognitionem dominij, quam in recompensationem fructuum, qui percipiuntur, merito licet pereat pars rei non tamen fit diminutio mercedis, q; semper remanēt fructus sufficientes ad pensionem, seu canonem, que annuatim prestatur quod non contingit in locatione, z cōductione. ¶ † Quero, in quo * differt * iste contractus, a contractu emptionis, z venditionis, z locationis, z conductionis. Sol. vt colligitur ex. ij. z iij. glos. quas. no. Inter alias habes vnam differentiam, quam multū notaui vobis in quadam disputatione quam feci, dicitur hic, quod in emptione, z venditione, soluitur pretium ab initio, hic autem soluitur canon annuatim, z vide gl. Et per hoc ego dicebam, quando quis emit a communi ‖ Perusij fructus, reditus, z prouentus clusij pro certis annis, z pro certo pretio soluendo annuatim pro rata, vtrū debeat fieri diminutio pretij propter sterilitatem, sicut in locatione, z conductione. an vero non debeat fieri sicut in emptione, z ven. Dic vt dixi in questione illa que incipit, publicanus, z inter alia que ibi dico, non curo vtrum dicatur rem vendidit aut dicatur, locauit. Sed dico inspiciendū, vtrum sit vēditio seu locatio. Inter alia est, vtrū prestatio sit annua vel non, q̄ est vnum de his, propter que discernitur vtrū sit emptio vel locatio. ¶ Quero, vtrū † contractus[b] emphyteuticus debeat fieri in scriptis[b] Dicunt quidā q̄ sic, per text. in versi. in quo cuncta, z hoc videtur tenere gl. ista, quam modo legi. Alia gl. super verbo, scriptura videtur dicere aliter, q̄ licet permittatur q̄ fiat in scriptis, non tamen prohibet quin possit fieri sine scriptis, z istud approbat cōsuetudo.[l] ¶ † Quero in quo differt 7 iste contractus a contractu liuelli.[k] Dicunt quidā q̄ emphyteusis k datur perpetuo, vel vsq; ad certas generationes, liuelli[a] datur vsq; ad xxx. annos. De hoc cōtractu liuelli tangitur in gl. ff. de sacr. sanct. eccle. aut. ingressi, z l. si finita. ff. de vectigali. ff. de dam. infe. Breuiter puto q̄ nulla sit differentia inter emphyteusim, z liuellum. Ita videtur tex. in li. feud. qualiter feudū poterat alienari, c. j. ¶ † Quero, quid differt iste contractus a cōtractu precarij.[l] Quidā canonistę ponūt inter hec aliquas differētias vt extra de precar. c. j. Breuiter secundum nos precarij differt absque dubio, q; in contractu precarij non interuenit pretium, z pōt dominus reuocare quando vult, sed in quibusdā partib. de consuetudine possessiones emphyteutice diuersis nominib. nuncupantur. Quidā appellant eā precariam, quidā appellant eā liuellum, quidā appellant eā ad firmā, quidam eā appellant ad pensionē, nō tamen curo, quomodocunque nūcupetur, emphyteusis est. ¶ Quero dicitur hic si fuerit facta diminutio, † quādo dicatur diminutio magna, ita quod fiat diminutio mercedis. Dicunt quidam, si perijt vltra dimidiam rei, gl. nostre dicunt bene indistincte, quod si aliquid remanet, debet prestari tota pensio. * Ego intelligo [m] illud si tantum remanet, ex m quo percipiuntur sufficientes fructus[n] ad pensionem. ¶ † Quero, n quid econuerso, si res augeatur, an augeatur pēsio?[o] Bl. distinguit, 10 aut fit augmentum latens, aut fit augmentum patens, q̄ non placet, imo puto q̄ omne augmentum indistincte pertineat ad ipsum o emphyteutam. j. de allu. z palu. l. iij. z ar. huius l. per locū a contrarijs, vt quod iuris est in diminutione, idem in augmento. ¶ † Quero, qua actione[p] agatur ex isto contractu? Dicunt quidam condi- 11 p ctione ex. l. ista. Alij dicunt, vt ‖ Pet. z Lyn. sequendo eum q̄ hic agitur actione prescri. verbis, quod apparet noua: sed illa, que erat. in nouam speciem reducitur. ‖ Preterea, dicunt ipsi quod quando lex inducit obligationem nouam, habēdo respectum ad principia legis. xij. tabula. agitur prescrip. ver. ita loquitur materia contractuū innominatorum. Hoc nō placet per hoc ‖ Pet. z vltramon. contra dicunt sibimet, nam ipsi dicunt, q̄ actio prescriptis verb. nunquam oritur. nisi ex cōtractib. innominatis. Sed secundū eos hic est contractus innominatus scilicet, contractus emphyteuticus, z ex eo oritur actio prescri. ver. q̄ non est dicendum. Dicendum est ergo q̄ oritur condictio ex lege ista. Nec ob. q̄ dicunt quod non inducitur obligatio noua, nam de iure antiquo posito q̄ nō esset locatio nec conductio, sicut non erat in veritate, non oriebatur actio nec que obligatio efficax ex illo cōtractu, nisi rei interuentu, vestiretur, z vestire hunc contractum perfecte erat difficile, quomā incertum erat ex parte domini, quāto tempore debet pati emphyteutā, z ex parte emphyteute erat incertum quantā pensionem soluere deberet. Ad illud q̄ ipse dicit, quādo lex noua inducit obligationē per respectum ad legē xij. tabularum, dico q̄ hoc falsum est, vt dicā tibi 12 in l. j. ff. de condi. ex l. ꝛc. ¶ † Quero, quid si res non periit, sed est in q loco, in quo propter guerrā non potest laborari, [q] vtrum debeat solui pensio? Ja. de Are. determinat q̄ non, sicut si in totū esset dānificata, arg. l. inter dū. ff. j. ff. de acq. poss. z l. cum vnus ff. vlt. de bon. aut. iu. poss. Et hic refert. Lyn. Azo. quod tene menti perpetuo, ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Est contractus. Adde quod est etiam stricti iuris, vide Comen. consi. clxvj. in prin.

b P. PAV. P. ¶ Valent. Idem est in omnib. contractib. l. j. ff. si conuenerit. ff. de posit. sed precipue in emphyteusi, vt hic. Idem in feudo. Vide Com. consi. clxj. versi. ad generale quesitum. Et in fundis idem dicit no. Jo. de Anna. consi. vij. inci. visis & ponderatis, ver. ij. premitto.

c ALEX. ¶ Ad euidentiam. vide in §. adeo. Inst. de loca. Bar. in l. liberti. de op. li. & Spe. de emphy. §. nunc aliqua, & Bal. hic in ru. Et pro dicto Bar. hic est gl. no. in c. potuit. de loc. vide Bart. in ij. op. & Ly. hic. & Bar. in l. si mihi. & Titio. de ver. ob

d ALEX. Ad rem. Vide no. per Bar. in l. si vno. §. item cũ quidã. ff. loc. & no. qđ in hoc contractu feudi, & locationis habet locum vtilis redibitoria, quanto minoris, vt sing. no. Bar. in l. ij. de edil. act. Quid autem si emphyteuta scindit arbores fructiferas an dominus possit ipsum expellere vide Bar. & Jmo. in l. douorrio. §. si fundum. ff. sol. ma. in auth. qui rem. de sac. eccle. Et an habeat locum in emphyteuta priuati. in ea parte dum dicit, quod propter deteriorationem potest expelli. vide Bal. & Jm. in d. §. si fundum. Et istud adde ad ea que no. in l. proxi. in ver. quero vtrum dominus. & facit ad l. eidem. §. loca. ¶ Adde que posui in d. §. si fundũ. vbi alle. bal. tenere quod incidens arbores fructiferas possit expelli, & ad id q dicit Bar. qđ ementi fructus clusij debeat fieri remissio, vide Per. de Anch. consi. cclxij. P. PAV. P. ¶ Ad rem. Per istam rationẽ infertur istud nõ procedere, vbi in emphyteusi prestetur pensio ad reditum. Ita infert Ro. consi. cccl xix. Alex. consi. de quo. j. Barba. in rub. extra de locato. Are. late in Linterdũ. de acq. pos. Socin. in l. Gallus. §. si parente. in ij. conclusione. de lib. & postu. Jas. hic.

e P. PAV. P. ¶ Mercedis. Circa istam legem primam quod quando res perit, liberatur emphyteuta, quid si combusta, sit domus, an liberetur. Ang. in §. lex ita. in auth. de non alien. tenet quod liberetur a pensione. Idem est de mente Jmole in c. potuit extra. de locato. Contrarium videtur velle gl. in Linter. §. damni. ff. de dam. infe. Fulg. Vide moder. in repeti. l. quo minus. in xxiij. q. de flum. Quid autem in conductore ad longum tempus, de hoc vide Aret. in consi. lv. qui dicit secus esse.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Quero in quo differt. Quid si dictũ sit q̃ locabat pacto de reuẽdendo. &c. Vide Alex. cõsi. cxvij. in vij. vo.

f POMA. ¶ Differt. An differat contractus emphyteusis a contractu emptionis, & vẽditionis, & locationis, vide Are. cõsi. cxj. vbi ponit, an liceat arguere ab emphyteusi, ad locationem, & logum tempus.

g POMA. ¶ Utrũ contractus. Vide Barb. consi. xij. vol. ij. & Ro. consi. cvij. & Aler. cxij. in j. vol. & cxxxvj. eo. vol. & vj. vol. Ang. Are. in §. adeo. Inst. loca. & Bar. sibi contrarius in l. iuris gentium. §. quinimo. ff. de pac. & Soci. consi. clxix.

h ALEX. ¶ In scriptis. Et quod requiratur scriptura, tenuit Jo. And. in cap. potuit. de loca. & idem Bal. hic, & gl. in l. contrahitur. de pig. & in l. pactum quod bona fide. C. de pac. Spe. contra in tit. de emph. §. nũc aliqua. ver. quinto quero per gl. in §. adeo. Inst. loca. Do. Ant. in d. c. potuit & doc. tenent. opi. Bar. hic.
ADDE quod non requiratur scriptura. Alle. consi. cxvij. iij. lib. And. Sicul. consi. xij. In quo autem differat liuellius ab emphyteusi, vide Ang. consi. clxxxiij.

i P. PAV. P. ¶ Consuetudo. De hac consuetudine approbata vide Ro. consi. civ. ad fi.

k ALEX ¶ Contractu liuelli. Vide Bald. in d. §. si de vectigali. & Bal. ibi in rub. & quid si dico, vendo tibi dominũ talis rei. dicit bal. hic quod non est emphyteusis. sed contractus superficiarius.

l ALEX. ¶ Cõtractu precario. Vide Bar. in l. si finita. §. fi. de vecti galibus. ff. de dam. infe. & Bal. §. co. ti. in rub. vide Bal. in l. liberti liberteque. j. de ope. lib.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Tota pensio. Hoc per multa sequitur Alex. consi. cxij. vol. j. quod consi. repetitur, consi. x. vol. ij.

m P. PAV. P. ¶ Intelligo. Vide Aler. omnino consi. cxj. & ibi etiã late ponit an propter mundationem debeat fieri remissio, & quod in emphyteuta, vbi preitatur pensio correspondens fructib. no habet locum quod hic dicitur perit si tota, &c. vide Barb. in ru. extra de loca. in fi. de mundatione vide etiam Ro. cõsi. cccl xix. Vide etiã do. Fran. consi. lv. vbi generaliter ponit an & quando dicta in emphyteusi habeant locum in locatione ad longum tempus, & late etiam eundem consi. ex. Jas. in auth. qui rem. in prin. de sacro. eccl. ij. habes in rub. ad Bart. in ager vectig. Barb. in d. rub.

n ALEX. ¶ Sufficientes fructus. Abbas Sic. in d. c. potuit. dicit q̃ non putat hãc limitationem esse veram inter emphyteuta, & colonum. Vide Spe. de emph. §. nunc aliqua. ver. licet & hic. secundũ Jm. est differẽtia. vt patet ex no. per Bar. §. ea l. in prin. & in ij. op. ¶ ADDE quando per diminutionem rei emphyteutice fit remda remissio. And. sicu. consi. xiij. lib. Alexan. consi. cxlj. lib. & vnus verbum per Per. de Anch. consi. l.

o ALEX. ¶ Augeatur pensio. An propter augmẽtum rei emphyteutice augetur pensio. vide Bal. in l. ea. j. de alluuio. Facit. per glo. & Bal. in l. si merces. §. vis maio. ff. loca. per doc. in c. potuit extra de lo. & ibi Jmol. xxxij. consi.

p ALEX. ¶ Qua actione. Idem tenet Bar. in l. j. de publi. iud. Si contrarium tenet in l. j. de condic. ex l. & quod sit contractus minatus emphyteusis venditio, tenet Bald. in l. final. §. quaeliceat ab emp. dice. & in rub. §. de rerum permu. Contrarium tenet Barto. in l. iurisgentium. §. quinimo. de pac. vide Jmo. in c. potuit extra de loca.

q ALEX. ¶ Laborari. Abb. Sicul. in ca. potuit. de loca. refert de Lar. consuluisse cõtrarium Padue, & idem collegium Paduanum per istum text. & istam opin. putat veriorem, nisi fundus esset totus captus ab hostib. nec esset spes recuperationis, & ita proccdit Imunis opinio Legistarũ hic, & vide Bald. hic & vide Bar. in l. plures. in princi. ff. locati. & in l. interdum. §. quid ex naufragio. & acq. pos. adde l. ex cõducto, & q̃ ibi Bar. loca. quid de hac questione. Tertius prescripsit contra emphyteutam, tandem dominus rei vendicatione directa pro recuperatione, emphyteuta agit contra dominum & vult eam recuperare, queritur an possit. Et pro dicto quod Bal. in simili in feudo loquendo ponit opin. in c. fi. de prohib. feu. alie. per Fed. determinat tamen quod non. Facit ad no. in l. ij. de exce. rei iud. ADDE Pume parti. soluit Rom. consi. cccc xxxvij. Et an cum prescriptero obtinuit non sit dominus rei emphyteutice sufficiat probare per litterales ecclesie, & est deferendum iuramentum in supplementum bonis, Rom. quod sic eius consi. cxxvij. P. PAV. P. ¶ Laborari. Vide Alex. late consi. cxij. in j. volu. Barba. in c. potuit. Are. late in Linterdum. §. j. de acqui. poss. Jas. latissime in ista li.

LEX II.

1 ☞ Emphyteuta cessans in solutione, quando cadat in commissum.
4 Dominus rei emphyteuticarie possidet ciuiliter.
5 Libellus. an requiratur quando dominus vult expellere emphyteutam officio iudicis.
6 Pactum quod dominus non possit emphyteutam etiam non soluentem expellere, an valeat.
8 Dominus quando sibi preiudicet recipiendo pensionem omnium annorum ab emphyteuta, termino elapso.
9 An emphyteuta vel dominus, debeat probare solutionem vel non solutionem.
11 Si emphyteuta promisit penam, si non soluerit pensionem amplius non poterit expelli.
12 Per promissionem hominis specialem non receditur a posito legis communis.
14 Quando pena est promissa per emphyteutam, an eo cessante in solutione poterit peti pena, & expelli.
16 Domino qualiter succurratur, si primus emphyteuta facit alium emphyteutam.
17 Heredi ignoranti, qui non soluit, quomodo succurratur.

a **Emphyteuticarijs.** a Dominus tres principales. In prima parte proponit dominus. In secunda emphyteute. Secunda ibi ne autem. Item in prima subdiuiditur. nã primo statuit pactiones appositas in contractu esse validas. Secundo statuit per cessationem tricennalem redire ad dominũ. Tertio remouet tres obiectiones que possent fieri per emphyteutam. Secunda ibi, finaute mihi. Tertia nulla. Et hec sufficiant pro summario. ¶ Ad euidentiam huius legis premitte primo, quid velit dicere apocha publicarii fundi

b num, dic vt dicit gl. super verbo. pensio. ¶ Opp. §. de sac. fan.

c aut. qui rem. vbi sufficit cursus biennij. Sol. Sicut gl. in emphy-

1 ta † ecclesie requiritur biennium. vt in contrario & in emphyteuta priuati triennium, vt hic, idem in colono priuati quod in emphyteuta ecclesie, vt ff. loc. l. quero. §. inter. Contra istud dictum gl. & videtur quod colonus statim quod non soluit pensionem, possit expelli. vt l. ea. §. titu. j. Sol. Aut loquimur in emphyteuta, vel colono ecclesie emphyteutam ecclesie ab emphyteuta priuati, vt dictum. Aut loquimur in simplici colono, & distingue aut fuit actum de non expellendo, & intelligitur nisi cessauerit in solutione per tres annos, vt statutum, vt l. quero. §. inter locatorem. Aut non fuit actum

d potest expelli incontinenti, cum cessat soluere d vt l. edenda.

e ¶ Uemo ad questio. & attende e antequam intrem gl. vtrum tacita

2 ne † non soluto, res reuertatur ad dominum ipso iure, certe non. dominus hoc voluerit, ita dicit hic ter. ibi volenti licere ei, &c. & si dominus voluerit repellendo, &c. Hoc videtur velle gl. parua. si tu vendicares fundum ab aliquo, tanquã emphyteuta, vel alius velles probare ad te fundum pertinere, iure emphyteutico, non

test tibi tertius opponere de canone non soluto, q2 per hoc a tuo iure non cadis nisi domino volente, oportet ergo.[f] quod de domini voluntate *constet. ¶ Hoc premisso intro gl. & quero vtrum dominus† posset expellere emphyteutam sua authoritate,[g] gl. dicit quod sic, sed melius erit, si fiat authoritate iudicis. Spe. de hoc distinguit, aut constat, quod sit emphyteuta, aut non, &c. Mihi videtur quod ista sit veritas, aut dominus vult emphyteutam expellere de possessione, ipso contradicente, & exire nolente, & tunc enim expellere non potest, vt l. non est singulis. ff. de regulis iuris. Si vero nō vult expellere, sed ipse vult ingredi, & turbare illum emphyteutam in possessione sua non dico totaliter expellere, tunc potest.
4 Probo, certum est, quod† dominus possidet ciuiliter, vt l. male, & ibi no. infra. de prescri. xxx. anno. & l. iij. §. ex contrario, & quod ibi no. de acquirend. possessio. ergo ratione sue ciuilis possessionis, potest ingredi possessionem. Item potest emphyteutam turbare, nā emphyteuta possidet vitiose ab eo, ergo, &c. vt l. j. in fin. ff. vti possi. ¶ Quero secundo dicitur hic in gl. sed melius facit scilicet, per
5 officium iudicis, vtrum† quando vult eum repellere per officium iudicis requiratur libellus. Gl. hic videtur dicere quod sic ibi, per libellum, &c. Sed ego istum passum multum bene, & perfecte exa-
6 minaui in l. j. §. necessario. ff. si mu. vent. nomi. in posses. mi. ¶ † Quero tertio, quid si dominus fecit pactum, vt non liceat emphyteu-
h tam expellere, etiam si non soluat, an valeat tale pactum.[h] Text. hic videtur dicere quod sic. In contrarium facit. ff. de prec. l. cum precario. Et ideo quidam distinguunt, aut fuit appositum pactū de non expellendo, vsq; ad certum tempus, & valet. Aut perpetuo
7 & tunc secus. Tu dic secundum veram opinionem, pactum, † quod est contra naturam contractus, facit cōtractum ipso iure nullum, vt d. l. cum precario. sicut si aliquis faceret pactum, quod esset venditio sine pretio, vt instit. de contrahen. emp. §. pretium. & supra. de contrahend. emp. l. si donationis, sed si pactum fiat contra accidentalia contractus, vel contra naturalia, tunc valet, vt l. pacisci. ff. de pac. & l. pacta conuenta. ff. de contrahen. emp. ¶ Modo ad propositum, si quidem fiat pactum, quod non teneretur ad soluendū canonem, non valeret, q2 esset contra substantialia contractus, si vero fiat pactum, quod licet non soluat, non possit expelli, sed posset alias cogi, istud pactum non est contra naturalia contractus, & ideo valet, & ita debes itelligere hāc materiam. ¶ Quero, quid si
8 i elapso termino[i] dominus recipiat pensionem omnium annorum, quibus est cessatum, an postea poterit deijci? Gl. dicit quod non. ff. de leg. commisso. l. post diem. & supra. de pact. inter empto. l. commissorie. Tu dic secundum Iaco. de Are. & bene, aut quis primo expellit, & postea vult petere pensionem, & potest, vt in authenti. qui rem. de sacrosanc. eccl. Aut primo percipit pensionem, & postea vult expellere, tunc aut percepit pensionem temporis preteri
k ti tantum, & adhuc potest eum expellere[k] vt ff. loc. l. colonus. Aut recipit pensionem etiam temporis futuri, & non potest eum expellere, nisi fuerit protestatus. Ita debet intelligi hec glos. ¶ Quero,
9 quis† probabit vel emphyteuta se soluisse, vel dominus eū nō sol-
l uisse. gl. dicit quod emphyteuta.[l] argu. supra. de proba. l. j. quod facit per testes, vel per instrumenta, vel per confessionē scilicet partis aduerse, vel quod soluerit trib. annis continuis vltimis. quod
10 no. q2 verum dicit. Hoc† tamen videtur facere contra dictū Inno. extra de accusa. cap. super his. vbi si ego dico te periurū, q2 iurasti soluere Titio centum, & non soluisti, ego debeo probare istam negatiuam te non soluisse. Sol. Illud dictum Inno. est verum, quando ille, qui aliquam negatiuam inducit ad probandam suam intentionem, non erat ille, cui erat debitum, & ideo si alius, quam dominus, cui debetur pensio, diceret emphyteutam non soluisse, ipse deberet hoc probare, per no. in dicto cap. super his. Et hunc passum bene examinaui in l. hoc iure. de verbo. oblig. ¶ Quero,
11 quid si emphyteuta promisit penam[m] si non soluerit pensionem,
m an poterit deijci. Et videtur quod non, q2 per penam conuentionalem dominus renunciauit prouisioni legali argum. in l. fina. de pact. conuen. Gl. determinat contra, ne quod fauore domini est in
12 troductum, &c. Ad† legem fin. de pact. conuen. respondet notabiliter quod per specialem prouisionē recedit a prouisione legis, que est introducta in priuilegium de iure speciali. secus si prouisio esset de iure communi. Nota istam solutionē valde, licet de hoc hic doc. faciat distinctionē, & vide gl. tuam notabilem, & determinatio-
13 nem huius gl. contra eos, qui dicunt quod† tunc penalis stipulatio nouatur per predictam conuentionē, quando precedit contractus iure ciuili inductus. hoc est falsum. Nā contractus emphyteuticus est contractus a iure ciuili inductus, vt s. l. proxi. & tamen per conuentionem penalem non nouatur, vt hic videtis. Dixi ple-
14 nius in l. ita stipulat? in vltima parte de verbor. obliga. ¶ † Quero, quando promissa est pena, vtrum vtrunq; posset fieri, & pena peti, & eijci. Gl. dicit quod non, nisi sit dictum rato manente pacto, & bene dicit. Itē si est dictum, rato† manente pacto, pena non posset peti nisi semel, nisi esset apposita illa clausula, quod toties cōmittatur pena, quoties fuerit contrafactum, vt l. si duo. §. primo. ff.
16 de arbitr. ¶ † Querit glos. quid si emphyteuta facit alium emphyteutam, qualiter domino succurretur cōtra secundum emphyteu-
17 tam, dic vt in gl. ¶ † In vltima gl. huius legis formatur vna questio notabilis valde, quid si ei qui debebat soluere pensionem succedit heres ignarus, & propter ignorantiam non soluit? Gl. dicit, & bene, quod restituitur heres ex equitate. Idem tenet Dyn. & gl. in l. cum filius. §. in hac. ff. de verb. obl. & Dyn. in cap. is qui in ius. de regu. iur. dic vt ibi, &c.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ In emphyteuticarijs. Ad istam l. vide vnum verbum Barba. consil. suo li. volu. j. & consi. lxiij. eo. vol. Adde etiam Alex. consi. lxxj. vol. j. & Barba. consilio l. volumi. j. & Alexan. xl. volumi. ij. clxxj. volumi. iij. vbi ponit, an vasallus, qui debet certam pensionem pro feudo cadat a iure suo, si illam non soluat & xliij. vol. iij. vbi ponit, ad quem spectent melioramēta facta in re emphyteutica, finito iure emphyteutico. & ibi etiā ponit quid i vasallo. & ciij. alias cv. vol. iij. vbi ponit an emphyteuta, vel simplex conductor possint expelli, si cessauerint in vno numo, vel vtant' male, & ibi ponit exemplum quando dicantur male vti. P. PAV. P. ¶ In emphyteuticarijs. No. circa istam materiā quod solutio canonis facta per quēcunq; etiā si eam faciat nomine suo prodest vere emphyteute etiā si ille tertius crederet se emphyteutam, & non erat. Uide mod. hic. Quibus adde Paul. de Cast. consi. cv. incip. si nō interesset. in ij. volu. ad fin. Alex. in consi. clxxj. ad fin. Et fuit decisio Bal. in l. solennibus. de rei ven. vide etiam no. omnino Ro. consi. ccccxcj. circa medium, & cōsi. ciij. & omnino in sing. dlxx. incip. si emphyteuta. Bald. & Sal. in l. arborib. ff. de vsufr. §. quod tamen Sali. in l. cum proponas. C. pro socio. Ang. in l. lega. vectigali. ff. de pign. Pe. de Anch. consi. xliij. Spe. in tit. de emphyt. §. nunc aliqua. versi. lxxxj. cū seq. vbi etiam Ioan. An. & Bal. in additio. limitat istam conclusionē singulariter Paul. De Castr. in consi. clviij. inci. viso, & examinato quomodo emphyteuta fecisset omnem suam diligentiā in auocando ipsam a manib. possessoris, & nō potuisset. Secus si fuisset negligens. ¶ Quod consi. sequitur Feli. in c. ex transmissa. extra de prescri. licet corrupte alleget. Sed aduerte, q2 non loquitur Paul. in terminis decisionis premisse, videlicet quando aliquis soluisset canonem, sed loquitur de eo. qui non petijt se inuestiri intra annum, quando esset nouus successor. Ideo videtur subesse alia ratio: illam enim rationem allegat simpliciter pro limitatione dicte clausule conclusionis Fran. Cur. in quibusdam notabilib. suis, licet nō ponat eam pro constante.

b ALEX. ¶ Op. s. de sacrosan. eccl. Et de materia vide per do. in c. fin. de cau. pos. plenius in c. peruenit. de censi. & vide gl. hic vtrū propter cessationē solutionis pensionis ecclesie res erat in cōmissum. Ro. Spec. in ti. de emphyt. §. fi. versi. vj. Utrum autem ipsa regula, si non soluat canonem, cadat a iure suo, sit vera vide gl. quod sic, in aut. qui rem. s. de sacrosan. ecc. & Bald. in l. placet e. ti. ¶ ADDE An canone non soluto, emphyteuta possit expelli, Pau. de Cast. consi. cxxxv. & ccxv. Pet. de Ancha. con. xliij. Abb. consil. iij. ij. li. i vj. questio. Ro. consi. cxij. Bal. consi. xxj. & ccclxxvj. & an si ecclesia non soluit res, incidat in commissum vide Bal. quod sic consi. ccxxiij. incip. Reuerendissime pater. & cccvj. lib. iiij. An res reuertatur ad ecclesiam cum melioramentis. An autem si elapso triennio dominus recipiat pensionem sibi preiudicet vide Alex. consi. cv. iij. li. & consi. xiiij. ij. lib. vbi etiam, an prelatus possit recipere in preiudiciū ecclesie per Abb. consi. lxvij. ij. li. Et quis debeat probare quod soluit, vel non soluit, vide Bal. consi. cxliij. ij. li. Et qualiter succurratur, quando emphyteuta facit alium emphyteutam, vide Ro. cōs. cccxj. Et an ignorans heres restituitur vide Abb. consi. lxxiij.

c POMA. ¶ Dicit gl. Intellige. & nouiter istud bienniū, siue triennium qualiter accipitur, in l. diuortio. §. quod in anno. ff. sol. ma. & maxime per Bal. in l. fin. dum refert ad possessionem nostrarū partium, & Alex. ibi in ver. vnum non omitto, & generaliter ibi per alios doc. & fortassis istud in practica obtineretur quod credo nunquam fuisse ita practicatum.

d POMA. ¶ Cessat soluere. Uide Do. Fran. de Crema in notabili suo. l vj. & aliquid per Alex. cons. v. vo. v. & cons. xj. e. vol. & Bar. cōsi. xv. & seq. vol. j. Ro. cons. ccxxij. & Alex. vj. volu. iij. vbi ponit, an vltra voluntatem domini declarantis requiratur sententia, & an quando dominus declarat requiratur citatio.

e POMA. ¶ Et attende. Uide Alex. consil. xliiij. in iij. vol. Adde & quid iuris sit in vasallo, vel emphyteuta alienante irrequisito domino vide Bal. consil. ix. in prima parte, & maxime quando alienatio facta esset sub conditione, sed deuentum fuit ad traditionem puram. Et vide ad hec Alex. consi. clxxij. vo. ij. vbi dicit quod etiam alienās irrequisito dño nō priuatur iure suo, nisi dño volēte, & ibi dicit quod vbicunq; dicimus rē ad dominū reuerti ipso iure propter aliquid debet intelligi ipso volente, vide etiam ipsum cōs. ciij.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

vol.iij. vbi ponit de alienante. & non soluente canonem.

P. PAV. P. ¶Et attende. Quid autem si emphyteuta cessauit in aliquo minimo, an cadat a tota re. Ista questio duob. mod. intelligi debet. Primo qñ canon insistebat solum in vno numero, vel in alio minimo, & tũc etiã cadit, nisi errore ductus faciat. Vide Aler. in l. in executione. §. item si ita. ff. de ver. ob. Vide de materia Ja. post alios in auth. qui rẽ. C. de sac. eccl. & sic ver. xv. & xvj. Alex. consi. cvj. in iij. vol. incip. magnifice pretor. Vide omnino Soc. in l. quãuis. ff. de condi. & demon. per illum ter. quẽ tamen bene declarat Aler. in d. consi. Et licet Jas. hic faciat differentiam inter colonum simplicem. inquilinũ, & emphyteutã, allegãdo Bal. in l. edẽ. ver. sed numquid pro vno nũmo, ls ipse aliter alleget, tamen in dic. aut. qui rem vbi etiam alle. Bal. ad ppositum emphyteute, & cõiter alij prealleg. nõ faciunt differentiã inter emphyteutã & simplicem colonũ, nec est ratio diuersitatis. Et solet esse cõis conclusio qõ etiã ex defectu solutionis in vno nummo cadit ab omni iure, nisi per errorẽ vel paupertatem talis defectus processerit. d. l. quanuis. Aduerte tamen, qr d. l. quãuis loquitur quando nulla certa & determinata quãtitas debebat, sed erat obligatus reddere rõnem, & reliqua. Et ita etiam loquitur Bal. in l. pro hereditarijs. in ver. rj. C. de hered. actio. qui allegat illam legẽ. & cui ideo est hec limitatio. Et ita etiã allegat in dicto cõsi. cvj. in iij. vol. & etiam si esset determinata quãtitas, & ex alio probaretur error, idem esset, ls non ita faciliter presumatur. Numquid autem emphyteuta cadens propter canonem non solutum, cadat etiam a pacto de retrouendẽdo. vide Lomen. quod sic in consi. lxv. incip. Titius locauit. Et ibi etiam dicit q vigore talis pacti tenetur dominus solũ facere se emphyteute pro eadem fructus prestatione, vt no. ibi per eum, & quod non cadat a pacto. quando est in alio instrumento. secus si in eo. tenet Lepola in tractatu de simulatio. contrac. in secũda presumptio. circa fin. Jas. in l. ij. C. de iure emphy. totius tractatus. refert simpliciter tenere quod non cadat. Vide omnino Barba. consi. lv. & xxj. consi. in j. vol. vbi facit fundamentum, qr pena priuationis nũquam imponitur, nisi a lege expressa caueatur. Vide per eum. Ad quod etiam facit quod voluit Bal. in ca. studuisti. ertra de off. dele. De illo cui papa concessit castrum cum certis conditionib. quibus ille conuenit, & sic est priuatus. qr si idem ex alio habeat cõcessionẽ ipsius castri a papa puta. qr concessit sibi quandam ciuitatem cum suis castris comprehenditur istud, quod licet sit exclusus ex primo capite, a prima cõcessione poterit venire ex secũda. nec ab ista videtur exclusus. facit Bl. in l. j. §. sciendum. de succes. edicto de illo, qui potest succedere, vt agnatus, & cognatus, si negligit ex vno. poterit ex alio capite venire, facit etiam, qr per tale pactum competit sibi ius ad rem non in re, & per non solutionem videtur solum priuari iure, quod habet in re. propter istam l. ergo, &c.

f P. PAV. P. ¶Oportet ergo. Adde etiam. Lom. consil. cliij. in j. dubio vbi etiam ponit idem esse. & multo fortius in feudo. Et ibi etiam dicit multos tenere quod requiratur sententia, sed communis est quod sufficiat declaratio voluntatis: in feudo autem dicit requiri sententiam. Subijcit etiam ibi, quod si emphyteuta, qui cessauit decederet antequam dominus declararet voluntatem, & quod nõ possit amplius declarare contra heredẽ emphyteuta, & similiter in feudo si decederet ante sententiam latam super non solutione. qr non posset amplius ab herede feudatarij aliquid habere. Ad quod vide omnino in l. fin. C. de reuocan. dona. & quod ibi habes in l. rei iudicate. §. j. ff. sol. ma. Item dum Bar. dicit quod cadit si dominus veliet, vide Jas. in l. posthumo de cõtratab. vbi ponit pro regula generali etiam in alia materia. Item quomodo emphyteuta possit purgare moram. vide Lepo. cautela cxxxv. Item no. quod emphyteuta non soluens canonem, cadit a iure suo etiam si habeat priuilegium a papa, vt propter canonem non solutum res non reuertat ad dominũ, vide Bertach. in tractatu de gabel. in vij. parte. Et quod non valeat priuilegium a papa quod emphyteuta non soluens non cadat, vide Crem. singulari cvij. valet tamen consuetudo in hoc, vide Decium in c. j. de offi. deleg. in prin. lecture. etiam in domis ecclesie. An autẽ caducitas sit pena, Bal. in l. placet. C. de sacrosan. eccl. dixit quod non. Tamen Aler. post Ange. in l. insulam. de verb. obl. dicit quod est pena legalis. Item multa alia in materia emphyteute non soluentis canonem, vide in Bertach. in verti. emphyteuta soluere debet. vbi habes additiones. Item an illud. q dicitur in ista l. in emphyteuta, habeat locum in huellario, Ruiz. tenet quod non, consi. vij. vide Roder. hic.

* CLAV. DE SETIS. ¶De domini voluntate. De hoc vide qõ dicit idem Bar. in l. ij. n. in ager vectig. vel emphyteu. pe. & in auth. qui rem. in j. queſt. §. de sacro. ecc. ecele. & ibi Bal. in penul. queſt. gio. & omnes Canonist. in c. potuit. de loca.

g ¶Sua authoritate. Vide Inn. in c. fi. de preſcri. & in c. fin. super gl. extra eo. Sed nunquid de facto possit expelli emphyteuta de possessione? dic quod non, nisi culpa esset liquida, & nihil in debitum allegaretur. Ita refert Gald. leg. Specia. in c. j. §. ad hec. de pace iura. firman. & vide secundum eum quod not. Bart. in l. iij. de pig. & not. hic Bald.

h ALEX. ¶Valeat tale pactum. Adde l. fundus. & ibi Bartol. de fund. patri. lib. xj. & Bal. hic & gl. est no. hic iuncto text.

i ALEX. ¶Elapso termino. Adde Bar. Bal. & Imo. in l. ab emnib. §. duob. de lega. j. & ibi hec intelligunt. quando hec pensio accipiatur stricte: alias secus, quod no. Bal. hic qr communiter diri per Imo. in c. potuit. de loca.

k P. PAV. P. ¶Expellere. Communiter contrarium tenetur. Jaso. hic nisi fuerit protestatus, vel nisi fuerit ignorans, vt bic. eum. Istud vltimum sequitur etiam Aler. in consi. cvij. in iij. Inquantum autem Bar. hic, in sequenti membro loquitur in recipiente possessionem de futuro, & vult quod protestatio referius expellendi. Contrarium etiam communiter tenetur. vt per Jas. & sequitur Aretin. consi. xxxv. ad finem. Item an per receptionem canonis intelligitur concedere de nouo phyteusis, ita quod omni tempore habeat locum regula. queritur. §. si impleto. ff. locati. vide Rom. consilio ciij. ad materiam Aler. in consi. cv. Vide etiam in dicto §. qui teuta. circa illud quod dicit Roma. in dicto consi. ciij. num Anton. consi. xxij. de quo habes ad Bar. in l. finali. Vide etiam omnino Jaso. in l. secunda. in prin. tertio quis cautio. qui tenet contra Bar. In pensione de futuro recipiente ficte pro tempore futuro vel preterito, vide lxxxj. vbi etiam dicit idem esse, si dominus declarasset Sed in contrarium vide Lome. de quo j. & ponderat ne istius materie. Et quomodo intelligitur quod dicit Bar. possessione de futuro. scilicet pro tempore curso post ducitatem. licet esset preteritum tempore receptionis. Jun. potuit. de loca. Lome. consi. clxxvij. in primo vo. Et sentit in dicto ca. potuit. vide etiam de materia Soci. consi. clvij. vbi cit quod potest capi caducitas super vltimis, si non ostendit recepisse solutionem pro annis precedentibus.

l P. PAV. P. ¶Emphyteuta. Adde quod idem tenet Lom. consil. lxxix. in princ.

m ALEX. ¶Promisit penam. Vide Bar. in l. cum pater. §. liberi. de lega. ij. Sed an possit pensio & pena. hic pet. vide hic Bar. & fa cit ad q. Bal. in c. j. in prin. qualiter dñs posset. pinetur. si emphyteu. promisit domino nomine census duos denarios sub pena tum librarum, vtrum teneat talis pena, vel videatur adiecta frau. vsurarum. & tenet quod valeat, qr videatur adiecta loco pulsionis. & sic facit per hic no. Sed quid si differit si non vel simplum, vel duplum, vel triplum. quando per omnia catiua. istud non petitur nomine pene. sed vt augmentum. cunie fructus. ff. de vsur. si res digna erat tanta mercede. que dixi j. de pac. pig. l. iij. Et quid iuris. si dominus venit pacta, an teneatur ad similem penam, in l. Pompo. ser meis. in princ. ff. de arbi. & ex opposito quando per speciale uisionem tollatur prouisio, vide omnino Bart. in l. si cum in princi. solu. mat. Adde ter. Dy. & Bar. in l. & habet. §. cum ff. de preca. per Bar. in l. j. §. vnde queritur. de publi. & Bal. in fin. §. loca. plene hic per eum. & in l. vbi adhuc. j. de iure in l. ij. j. de repu. heredi. Sed an dominus rem emphyteuticam sit legare. & emphyteute vel vsufructuario preiudicare? Vi quod sic, vt in c. j. §. ad hec. de pace iura. fir. Contrarium hic Bal. & ibi est speciale in feudo. & vide per Bar. in l. j. §. penul superfi. &c. ¶Adde Au quando pena est apposita in cctu, possit nihilominus expelli emphyteuta, si velit solu nam. Aler. consi. cxxxij. quarto libro.

n ALEX. ¶Et Dy. in c. Et nota pro Canonistis. potest ag thecaria. qr pro eo est hypothecata res emphyteutica. Bal authen. si quis. j. de rei ven. & in c. domino guerram. in ti. hic ler, incipiunt consuetudines regni. & in l. j. §. commu iudi. vide Bal. in l. senatus. §. Marcellus. ibi per Imo. de o diri in l. si quis domum. ff. loca.

LEX III.

a ¶Am dubitabatur. [a] Ista lex tract alienatione re phyteutice. breuiter hoc dicit. Emphyteuta potest re

i re domino irrequisito, si hoc est actum alias debet eum re, & per duos menses expectare, alias potest alienare gestinam preti, soluendo domino. hoc dicit. Nos habemus in hac lege duas, vel tres questiones. ¶Dicitur in ter alias vendere. ¶Quero, vtrum emphyteute liceat aliquid

b rebus requisito domino. ¶Hic dicit quod sic. Alle. j. de fun.

c j. de prę. decu. l. fi. Sed in dicta l. j. no. contra & hoc puto verius

verissimum per tert. qui hic loquitur de alienatione, vel tran

* tione in aliam generaliter * & per hoc ego respondeo ad d.

fun.pa.q2 vt doc.dicunt,ratio quare emphyteuta non potest in alium transferre domino irrequisito,est hec, q2 contra illum alium dominus nullam habet actionem, q2 ille in nullo est sibi obligatus,sed haberet dominus necesse agere rei vendicatione,z probare de iure suo. Vidistis notatum s.in l.proxi.circa finem gl.magne. Sed quando est alius emphyteuta Reipublice, qui habeat predia vectigalia cessat ista ratio,q2 quicunq2 est possessor,ille est obligatus ad vectigalia,vt vidistis s.sine censu, vel reli. per totum.ff. de publ.l.Imperatores.merito illi tales fundi possunt alienari domino irrequisito. Secus in emphyteuta priuati, z hoc idem dico in fundo emphyteutico legato. b Nam z per legatum non potest transferri vt hic. Non ob.l.si domus.§.fin.de leg.j.quia ibi erat fundus publicus,in quo cessat ratio huius l.de quo ibi per dominum Jacob.de Are.z plene per eum.ff.de verb.obliga. l. stipul.Cetera hic vt in gloss.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Cum dubitabatur. Ad hanc legem, z ad omnia iura, in quibus alienans cadit a iure suo,adde text.in c.j.de controuersiis inter domi.z empto.secundum Bal.ibi. z quod hec iura debent intelligi in sciente,secus in ignorante rei qualitatem. Similis distinctio fit in l.si.de leg.ij.per Bal.z istud facit ad quod statim scribam.de heredibus alienantibus quod tene menti. Ad quod etiã optime facit quod not. Bartolus hic in fin. leg. post gloss. Et quid si alienat mulier, an cadat a iure suo. Baldus quod non. in l.secunda de episcop. audientia. Sed pone quod heres emphyteute ignoranter vendit fundum emphyteuticum, dic quod non cadit a iure suo. Unde dominus reuocare volens haberet probare scientiam,secundum Bal.per istum tex.in ca.si vasallus fundi.si de feud.fue.contro. Adde quod dixi s.P. PAV.P. ¶ Cum dubitabatur. Circa istam materiam an emphyteuta cadat per alienationem nudam,vide Com. singu. cxiiij. Ad quod vide omnino que habes ad l.filium §.si quis bonorum .ff. de leg. prestan. Item no.quod heres emphyteute ignoranter alienans non cadit a iure suo, imo dominus habet necesse probare scientiam. Vide Bald. singulariter in c.si vasallus fundum,in fi.si de feud.fue. contro. Itẽ illud quod dicitur quod emphyteuta alienans perdit ius suum, intellige dummodo sciens qualitatem rem alienauerit. vide Bal. in c.j.per illum tex.de controuer.inter do.z emp. feud. Item circa istã materiã an possit dare vsumfructũ sine consensu domini, vide Rom.singula.dcl.inci.scis. quod emphyteuta. Et vide circa hoc de vsufructus seruitute, Jas. in l. ij. §. ex contrario.de acqui.poss. Item ad hanc materiam,an emphyteuta possit sine consensu domini alienare,conueniunt multa que ponit Felin. in feudo in cap. que in ecclesiarum.extra de consti. Item quod sicut emphyteuta frangens fidem domino priuatur iure suo, ita etiam econtrario dominus frangens fidem emphyteute, vide Feli. in cap. dilecti. versi.hominib.inuictis,extra de maio.z obe. Item quod alienans cadat ipso iure.si tamen dominus recipiat pensionem scienter,vel cõfirmauerit aliter inuestituram videtur remittere, z tollitur illa priuatio.z caducitas. Vide pulchre Domi. Anto.consi.xxij.per totum. Et ibi etiam quod talis caducitas non operatur,si dominus velit contractum durare. Et secus est si dominus ignoranter recipiat pensionem,vel confirmet. Vide ibi per eum. Et quod vbi factum est dubium,requiratur semper declaratio iudicis. Et ibi specialiter ponit an si dominus semel approbauit recipiendo canonem vel aliter.possit a modo rescindere ex eademmet alienatione. Solum. Et concludit quod non,licet in contrarium arguat fortiter. Vide etiam Ale.cõsi.clxxiij.volumi.ij. Item circa istam materiam quod per solam alienationem sine vera traditione emphyteuta incidat in hanc penam,vide Domi. Anto.consil.xxxiiij. Et ibi etiam singulariter quod si emphyteuta totaliter alienans,postea recuperauerit licet de rigore non iuuaret:tamen secus est de equitate,vt ibi per eum.quem vide etiam in consi.xxxvij. Vide alia in repertorio in verbo.emphyteuta. An autẽ alienans simpliciter rem,z nõ tradens priuatur iure suo,vide Alexand.consi.clxxij. in ij.volumi.in l.si antea.ff.ad leg.Fal.in fi.vide Comen.in consi.xlj.incip.in nomine domini nostri Jesu Christi saluatoris. In instrumento venditionis esset appositum cõstitutum,vt ibi per eum. Et ibi etiam quod in alienatione partis cadat a tota re,vide domi. Anto.consil.xxxiiij.z Comen.in d.consi.ponit quid si postea recuperauit. Et quid si dominus ignorans post alienationem rei inuestiret emphyteutam quod sibi non preiudicat. Item an res emphyteutica possit legari,vel donari sine consensu domini, vide Alex.consi.ix.in ij.vo. Item an possit diuidere sine consensu domini, z an habeat locum ius accrescendi in rebus emphyteuticis,vide Bar. consi.lviij.incipien.ex themate predicto. Felin. in cap.que in ecclesiarum. extra de constitut. Item limita regulam huius legis non procedere quod nihil aliud habeat emphyteuta,in quo satisfacere possit creditoribus vide Alex.in l.pro herede.§.j. de acquiren. heredita. z de feud.per Bal.in cap.j.de vasal.qui contra constitut.Lotha. Et an emphyteute liceat donare,vide aliquid per Comen.consilio xj. incipien.emphyteuta. Et ibi dicit quod etiam si esset pactum quod posset donare,intelligitur tamẽ requisito domino, z quedam alia. Expresse prohibetur donatio per statutum Papien. nisi requisito domino,vide in rubri.lxvij. Item de personis prohibitis, quibus non potest alienari,z an ecclesia vel hospitale sit,de his vide Alex. consilio cxx.in j.volu. Item quando alienatur saluo iure domini, non cadit,vt hic per Moder. saluo nisi induxisset eum in possessionem,vide Areti.consi.xxxv.vide Jaso. hic. In contrarium vide omnino quomodo excusetur emphyteuta vel vassallus alienans cum reseruatione predicta, Feli.in c.que in ecclesiarum. de consti. Et ibi etiam an talis reseruatio prosit, quando sequitur traditio. Et in hec etiam distinguit. Sed in contrarium vide Jaso. in l.non solum.§.morte.de oper.no.nuncia. Vide ad predicta Curtium late consilio octauo.

b ALEX. ¶ Aliquid donare. Adde text.in cap.j.§.donare.z quod ibi gl.no.qualiter olim feudum alienari poterat quod emphyteusis ecclesie potest donari saluo iure ecclesie. Adde quod Bald.in titu.de pace Constan.in verbo,libellarie dicit,quod libellarie,z emphyteusis ecclesiarum possunt per emphyteutam legari z donari saluo iure ecclesie,vt nota. Innocentius in cap.potuit.de loca. Sz ipse refert quod Bar.consuluit contrarium per casum in l. vniuersas.licet ibi loquatur quando respectu proprietatis,non vtilis dominij contractus in fraudem celebratur,z sic non obst. Et facit j. de heredib.instit.l.hereditates vel legata.in ver. annone ciuiles, z vide Bald. in authenti quas actiones. de sacrosanc.eccle si.z per Bal.z Angel.in dicta l.vniuersas. Bal.hic facit quod no. Barto. in l.j.C.de his que pe.no.z Bal.z Jmo.in d.l.si domus. §.si.irrequisite de le.j.z de quest. Bar.hic vide per Spe.in tit. de emphyt.§.si. ver.cui. Bald.in aut.quas actiones. Jo. And.z doc.in d.c.potuit. Bar.in l.j.de fund.patri.li.xj. Sed an plures emphyteute possint inter se diuidere irrequisito domino,vide Bart. in l.qui Rome.§. duo fratres.in x.q.de ver.obl.z in l.z ideo. de condi. fur. Et vnum no.quod Azo in Summa hic in ver. sed queri potest, tenet quod secundus emphyteuta si velit vendere ius suum, debet requirere consensum prioris,non secundi,arg.l. Lucio.ff.de aqua quo.z esti. z in l.si ita.de vsucap.z vide quod no. Bald.in §.insuper.de prohi. feu.alie.per Fede.facit quod no.gl.z Bar.z Bal.in l.ij.s.eo.in glo. mag.quod no.gl.hic in terminis. Et que differentia sit inter fructũ z seruitium,vide Bal.de pa.Constan.in verbo,pro solo fructu. Et an quicunq2 non soluens in tempore a iure statuto,cadat a dominio rei,vide Bar.ibi. Et adde no.per Bar.in l.j.de publi. ADDE an emphyteuta possit donare vel legare, Bal.consi.ccclx.lib.j.vbi dicit hanc q. habuisse cum Bar. z Abb.consil.lxxiij. Et an possit dare in dotem vide Bal.consi.cccxxij.ij.li. Et an possit diuidi,idem Bal.consi.ccccxlvj.ij.li.z consi.cxxxix.iiij.lib.

c POMA. ¶ Donare aliquid irrequisito domino. Vide Ale.cõsi. ix.ij.vol. Panor.consi.lxxiij.in ij.dubio.vo.j. An autem ista l.inquãtum loquitur de quinquagesima, comprehendat ecclesiam, vide Ful.consi.vj.z Ale.cxxiij.vol. v. vbi ponit an possit consuetudine induci quod aliud soluatur loco istius quinquagesime.z vide que posui in l.si domus.§.si.ff.de le.j.z Are.cõsi.xxxv.z Alex.clxiij.vo. ij.vbi ponit an possit locari emphy.vel vtile dominium ad longum tempus irrequisito domino. z an teneatur ad quinquagesimam soluendam.z clxxij.vol.ij.vbi ponit,an possit in dotẽ dari, vel obligari.z etiam ponit qualiter intelligatur pactum, quod emphyteuta possit alienare. z clxxxvj.eo.vol.vbi ponit.an possit vendere, vel donare, z an talia faciendo videatur male versari. Et an si male versetur,cadat a iure suo. Et vide que posui hic ad gl. z ciiij. vol. iij.vbi ponit an emphyteuta, z similes possint locare, z ad quod tempus. z quando est dictum per emphyteutam, quod intendit transferre per locationem quam fecerat ad longum tempus vtile dominium.z xvij.in iij.dubio.vol.v.vbi ponit, an possit donare, z se.eo. vol. vbi ponit an vasallus possit imponere seruitutem,z an possit concedere ius percipiendi de fructibus feudi irrequisito domino,z in preiudicium aliorum.z Soci.cxxv.vbi ponit an possit in dotem dari.

* CLAV. DE SEISS. ¶ De trãslatione in alium. De ista quest. vide in pulchris terminis Are.consi.xlj.z Alex.consi.cxx. vo.j.vbi etiam ponit de hered.institutione,z de constitutione vsusfructus, z vide eundem consi.cxxxj.vol.iiij.vbi limitat opi.gl.hic,z ponit an liceat locare ad longum tempus.

b ALEX. ¶ Legato. Vide Bart.in l.in conuentionalibus.de ver. sign.z in l.si domus.§.si.de le.j.z in l.j.§.quod ait.de superficie.z vide Bar.z Ang.in l.ij.j.ne rei domi.vel templo.z Jmo. in l. vsumfructum.ff.sol.mat.z in c.si.extra de dona. Et tu vide aliquid in materia per d. Alex.de Jmo.in consil.ix. versi. quarto etiam adduco. ver.patet etiam responsio.in ij.volu. P. PAV. P. ¶ Adde tamen quod sufficit,si consensus domini interueniat in traditione, licet non in actu legandi. vide do. Anto.in consi.xxiij.

BARTOLVS
Ad Quintum Lib. Cod.

a De sponsalibus, & arrhis sponsal.[a] Rub.I.

¶De contractibus super rebus dictũ est:nunc de contractibus
a personalibus dicendũ ac primum de nuptijs:z q; sponsalia[a] nuptias precedunt,icto premittit de sponsalibus z arrhis sponsalitijs z proxenetis.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Sponsalia.Circa hanc materiam sponsaliorum,si consanguinei contrahunt sponsalia nomine mulieris absentis z ipsa postea ratum habeat admittendo ipsum in sponsum,an dicãtur contracta sponsalia.z quid si sponsus diutius differat perficere matrimonium viuens luxuriose.an sponsalitia dissolui possint,z an data repeti possint.vide Panor.consi.xlviij. Item an appellatione sponsi veniat vxor.z econtra.vide Fel.in rub.de sponsa.Itẽ quod per sola sponsalia non contrahitur affinitas,vide Bar.in l. quod serunt.ff.de condi.ob cau.

LEX III.

¶Arrhis. No.quod casus non facit quem perdere arrhas sponsalitias.nisi culpa ipsius precedat casum.Hoc vult iste tex.quem tene menti.

LEX IIII.

a ¶Ipater. [a]Tutor vel curator, non põt dissoluere sponsalia cõtracta per patrẽ pupille. h. d. An autem tutoris consensus requiratur in spõsalibus contrahendis.vel etiam curatoris voluntas,videbitis in l.ij.z l.in copulandis.de nup.z tene hanc legem menti.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si pater.No.ter.q̃ per mortem eorũ, qui pro filia spõsalia contraxerunt,non dissoluuntur, nec possunt reuocari, q̃ limita secũdum doc.nisi sponsus efficeretur malefactor. Adde no.per Bar.in l.Titia.de ver.obl.vbi late de materia z ista spõsalia de futuro non arctant. nisi causatiue, vt puta propter penam, secundum Bald in l.Deo nobis. de episcop.z cle.z vide in l.j.z ij.supra eod.z ibi Bart.z Bald.in d.l.Titio centum. §. Titio centum. de condi.z demon.

LEX V.

1 ¶Sponsalia quibus soluuntur,z quibus non.

a ¶Mulier. [a]Hec est not.ler. Et primo loquitur, qñ sponsalia dissoluuntur sine aliqua causa. Secundo quando dissoluũtur ex causa probabili. Tertio remouet vnum dubium. Quarto prohibet exigi penam. Secunda ibi, que ita custodiri. Tertia ibi, his quoq;. Quarta ibi quadrupli. Quinta ibi extra diffinitionem. ¶Not.in princ.

1 quod reddũtur arrhe duplices .z quod in duplo inest simplum. quod no.quod vbicunq; dicit statutum,si quis acceperit aliquid, puniatur pena dupli,quod in illo duplo cõtinetur simplum,quod abstulit.vt hic,z l.hoc edicto.§.j.de publi. ¶Venio ad ver. his illud quoq;.No.aliam distinctionem, aut quis ab initio sciuit, aut
b ignorauit.quod facit ad questionem[b] statutum est hic, quod si cre
a dito[r] habet debitorem suspectum, possit ab eo petere fideiussores.vel facere eum capi.Certe hoc statutũ debet intelligi, si causa suspitionis superuenit post debitum contractum.si autem sciebat illum esse suspectum,imputet sibi.argumen.huius legis,z l.si is,a quo.§.fina.vt in pos.leg.z l si creditores.de priui.cred.Ex fine hu
3 ius l.no.† quod pene adiecte in contractib.sponsaliorum sunt nulle. ¶Quero an promissio pene super matrimonio validetur iuramento. Doct non tangunt. Veritas est quod non. Nam quod pena valeat in matrimonijs.est contra bonos mores. Text. est in l. Titia.in prin.de verborum, obligatio. sed non est obligatorium contra bonos mores prestitum iuramentum ꝛc.vt in cap', non est
4 obligatorium.de regu.iur.libz.vj. ¶Ultimo no. quod hic glo.tenet,quod hoc est verum.quãdo pena talis apponitur inter ipsos sponsos.secus si inter extraneos. Ita dicit gl.tua. De materia huius legis.hic Ly.tangit aliqua. Dom. Joan. Andr.plenius extra de sponsa.cap.gemma. Ego plemissime tango in l. tricia. in princip. de verb.oblig.ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Mulier. An ista lex procedat in arrhis promissis, z quid de sponsalibus contractis per tutorẽ nomine pupilli.vide Bar.consi.xiv.mj.vol.vide alia ad Bar.in l. Titia.ff. de verb.obli.

b ALEX. ¶Ad questionem. Hoc est verum,si suspicio interuenit post contractum debitum.secundum Angel. in d.l.si arbitror qui satisd.cog,Bartol.in l.si constante.z in l.si is a quo.ff.rat leg.z Ang.in l.nemo carcerem,ĩ de exacto. tribu. lib. x. z Bal Lotes festos.ĩ de fer.z Lait pretor.§.si debitore.de his que in d cred.z Baldus hic.

¶ADDE Roma.consi.cccxx.z ccxl.

Si rector prouinciæ,&c. Rubrica. II.

LEX VNICA.

a ¶Siquis. [a]Primo ponit vnum statutum ca Rectorem prouincie. Secundo ponit circa assistentes. Tertio ponit quid tuto officio. Annit hoc ibi,data pignora,quod ctus arrharum sit pignoris.de quo hic dicto. contractibus. ¶No.hic† quod contractus arrharus,appel
1 a hic contractus pignoruꝫ,de quo hic disputat.Lyn. ¶Vide
b do quod perpetuo tenemenũ,quid est hoc dictum,partic cuius.seu complices alicuius.quod tota die ponitur in tis pacis.z dicitur pro se, suisq; participibus z complibus nescio ter.alibi,qui dicat ita clare.Hic dicitur, quod fi
* tes,z propinqui. Item consiliarij.z domestici.quod no.† timo no.quod iste titulus est correctus de iure Canon.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Si quis. Adde quod sicut officialis n contrahere, ita nec etiam potest tenere concubinam in quam regit.vide Ro.consi.cccexcij.incip.ius ciuile.

b ALEX. ¶Participes. Facit ad id quod no. gl. in l.fi fem ad turpil.z quod habetur in l.fi.ad turpil.z quod habetur de accusa.z qui dicantur adherentes z sequaces, vide inepti inter claras.de sum.trinita.z in l.j.z ibi Bald.ĩ de appella.z in casu.ĩ de discul.lib.xj.gl.in clemen.j.de pact.Bald.in l.prima. pria de epis.z clericis.z probat ist ter.no.quod remotus ab offici er ratione persone nunquam potest respirare ad illud nisi ex pr cipis dispensatione,in l.j.ĩ de susce.z arc.li.x.Bal.in c.j.§.si duo. pac.ten.vide Imo.c.ad apostolice.de re iud.in v.z inc. ex parte de foro.competen. Alex.P. PAV. P. ¶Participes. Vide Fel. c.olim.de accu.Aret.in l.fi stipulatus. ff. de verb.oblig. vbi et idem dicit de illis verbis de parte tua. ADDE qui dicantur adh rentes, qui complices,z qui sequaces,ang.con.cclvj.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Domestici. Ter.tamen in c.fi eo teat.de accusat.videtur probare quod alq; sint complices.alt sanguinei.z ibi no.Arc.

De donat.ante nuptias, vel propter nuptias, & de sponsalitijs. Rubr. III.

LEX I.

¶Multum. Hec est nota.ler, quomodo p istud in istis casibus.quando vir v gere dotem vxoris sue.tangam in l.fi voluntate de d mis.vbi Lyn.z Ultramontani tangunt.dici de verb. obli. fi tio. Not.hanc legem.quod non valet ista confessio.

LEX II.

¶Ipresidi. Querit gl.cui incumbit onus p di,cũ alia causa redditur.dic vt in g

LEX III.

¶Pollicitatione Frangenti fidem, fides gatur eidem.hoc dicit.

LEX IIII.

a ¶Quod sponse. [a]No aliquid fieri tempor hibito.vel licito tempore
1 ferri in tempus prohibitum.paria sunt hoc dicit ta die allegatur ad hoc z hic aduerte ad hanc legem. Et vnum generale.quod non habet contraria.z aliud generale
b tra ad istud.Paria sunt[b] aliquid fieri tempore licito vel fieri
a tore illicito,z conferri in tempus licitum. vt l.in tempus. de instit.† Simul habet contrariã,que contrarietas soluitur in l.si minor ff de ser.expo:.quod no.qz ille tex.optime soluit. perpetuo solutionem,quare,ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Quod sponse Hanc l.limita per Imo. in l.fi Lucius.sol.mat.z vide Bal.in l.prop.Et per Bar.in Lan lantem §. sacram. de verb oblig.

b ALEX. ¶Paria sunt. Vide Bart. in l si constante. §. sol.ma.z in l.j.§.nunciatio.de ope.no.nunc.z in l.alia.§.eleg ma.z Bald.hic.

LEX VII.

1 ¶Verbum remanere,est commune,vel obliquum.

Cumante. Dec est notabilis lex ad vnum de quo facio magnum festum, in materia substitutionis compendiose. ¶ No. hic de verbo remanere est commune, vel obliquum, per hanc legem, valet quod dicitur, remaneat, id est, restituat. quod no. q; quandoq; verbum remanere rei que est apud alium, denotat restitutionem, & sic est obliquum. alias si est apud eum, stat proprie, vt hic vides. Dixim materia substitutionis compendiose.

LEX XIII.

Rem fuisse in bonis debitoris quis debet probare.

a **Erebus.** Dec est no. lex valde. Et per hanc legem dicit Jac. de Are. & Cyn. hic refert quod illud, quod dicit hic, & quod quis debet probare rem fuisse in bonis debitoris, vt l. & quod nondum sunt. §. quod dicitur. ff. de pign. & quod no. in l. si res alie. pign. da. fue. Est verum, nisi constet possessorem causam habere a debitore, q; si constat possessorem habere causam a debitore, tunc non deberet probare aliud, * nisi rem fuisse sibi prius obligatam, quam possessori traderetur, vt hic. Ita dicunt ipsi per hanc legem. Sed tamen videtur aliud tenere, de iure fisci, &c.

ADDITIONES.

ALEX. ¶ De rebus. Hanc le. limita in casu singulari. §. de iure fisc. l. §. ibi, & Bartol. in l. & que nondum. §. quod dicitur. ff. de pigno.

CLAV. DE SEISS. ¶ Probare aliud. Vide ad hoc Alex. in l. rem que nobis, in fi. ff. de acq. poss.

LEX XIIII.

Iconsentiente. Unde posito quod mulier velit restituere pretium, nō audiatur, ex quo res est donata.

LEX XV.

Donatio facta a sponso sponse, quando perdatur, vel reti neatur.

Am veterum. Aduerte q; ista lex est quotidiana, & vtilis maxime, a mortalitate citra, habuimus supra, in pluribus legibus, vt in l. filie, & l. si tibi, & l. si ante matri. supra, eod. In quibus continetur, quod donatio facta ante matrimonium valet, nec potest retrahi quod donatum est, hoc corrigitur, vt habes in ea. ¶ Not. ex hac, quod donatio facta a sponso sponse, vel econtra, perditur, vel retinetur, si stat, vel non stat, per alterum ex eis. quod no. & recipitur conditione ex hac lege, quod datum est. Quod nota, quia ista materia non sunt in Digestis.

LEX XVI.

Ja sponso. No. hic quod supra, in lege precedenti fuit dispositum, quando per sponsam stat, hic quando casu fortuito accidit quod alter moritur, tunc distingue inter sponsum & sponsam, vt hic vides. Hic non sunt alia, &c.

LEX XVII.

Inoribus. Hic incipit tractare quandam materiam, que postea corrigitur in fin. in authen. eo decursum. &c.

LEX XVIII.

Iliberis. Nota hac l. quod ex dote reuersa ad virum, non cogitur quis eorum reseruare aliquid liberis primi matrimonij, nec est correctum, &c.

LEX XIX.

Iconstante. Lex ista est notabilis, certe primo loquitur, quando voluit donem, vel donationem augere, secundo quando voluit donem, vel donationem minuere. Secunda ibi, sed & si econtrario. Similiter istarum partium subdiuiditur, vt potestis videre per vos ipsos. hic vnam authenti. vel duas. Una incipit, ne omnia mutentur. sed nihil mutat, & multi non habent istum textum. Habemus iam authenticam que incipit, sed tam necesse. que est valde notabilis authenti. que non creat perpetuo de mente tua, & quod ponitur in lege permittendo, hic nominatur cogendo.

AVTHENT.

Mulier, que dedit dotem in rebus mobilibus, an possit assumere in se onus probandi.

Contra presumptionem iuris, & de iure, non admittitur probatio, nisi per confessionem.

Ediam necesse a Dec est notabilis authenti. & no. ex ea, quādo vir constante matrimonio confitetur dotem sibi esse datam quod ista confessio creditoribus, nullo modo præiudicat sed sibi ipsi viro sic. ¶ Quero, vtrum habeat locum in creditoribus presentibus. b Item an in preteritis & futuris. Sed vide quod in vtroq; dicitur dicere quod in vtroq; Vide gl. no. & satis singularem, super verbo, suspicio. Istud quod dicitur de creditoribus futuris, videtur contra casum l. prime. de iur. fisc. ¶ Preterea videtur contra istum textum, in quo dicitur ibi, contra creditores nullo vtitur priuilegio, cum ius commune propter creditores, mulieris iuri non deroget, ergo contra creditores sequentes est potior de iure communi. Dicuiter, possemus sustinere glo. quando apparent aliqua indicia, ex quibus possit fraus presumi, vt l. sed si maritus. ff. qui & a quibus alias secus. ¶ Item quero, an mulier, que dedit augmentum in rebus mobilibus, possit assumere in se onus probandi, & probare se modicam rem in veritate dedisse. Glo. in corpore vide sumitur, & Azo in Summa huius titu. dicit quod non! q; est presumptio iuris, & de iure, contra quam non admittitur probatio in contrarium, nisi per confessionem. Hoc etiam tenet Cyn. quod no. quod contra presumptionem iuris & de iure non admittitur alia probatio, nisi per confessionem. * Ita dicit gl. in corpore vide sumitur, & hoc tenet Cyn. quod perpetuo nota.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Iam necesse. Hanc limita vt per Jmo. in l. si constante. in iij. q. iij. partis principalis. sol. ma. & latius per Modest. in §. fuerat. Institu. de actio. ADDE vt per Paul. de Cast. consilio cccixxv.

b ALEX. ¶ Creditoribus presentibus. Adde Bar. in l. post contractum. ff. de do. & in l. ait preto. §. ita demum. ff. que in frau. cred. & in rub. §. que in frau. cred. in versi. qui cum concepisset.

c ALEX. ¶ Non admittitur. Contra presumptionem iuris & de iure non admittitur probatio in contrarium. Fallit, nisi fuerit admissa, quo casu valet & prodest, secundum Jmo. in c. cum Bertolus. de re iud. & in ca. fraternitatis. de frig. & malef. & in ca. q; pleri que. de immu. eccle. post princ. Quid autem de iudice dicente se tulisse iniquam sententiam? & quid in reste, vide Jmo. in c. q. de arbit. adde gl. & Bal. hic adde doct. in c. is. qui fidem. de spons. Et ad primam limitationem quam scripsi, adde quod no. Jmo. de testi. in c. cum esset. & ibi docto. & Jmo. in d. c. q; pleriq;. Et adde quod non solum per veram confessionem rescinditur presumptio iuris, & de iure, sed etiam per tacitam, vt no. Bar. in l. absentem. ff. de pen. Et ad hanc gl. adde aliam in l. in contractibus. in prin. & vera nullo modo. & quod ibi no. Bal. de non nu. pecu. dicit tamen Bald. in l. non ignorat. §. qui accusa. quod aut lex determinat super certo, & non cadit probatio in contrarium. l. §. de rei vxor. act. aut super dubio, & tunc tantum per confessionem, per istam legem quam intelligo vt per Bal. hic, si est facta confessio in iudicio. qui etiam querit hic, an contra hoc admittatur probatio per confessionem. De quo vide meliorem gl. in cle. literis. de proba. & hoc ibi no. Jmo. & primam limitationem approbat Joan. de Imo. in l. inter stipulantem. §. de verb. obli. Item contra talem presumptionem iuris & de iure, admittitur etiam probatio per protestationem, vt not. d. Ant. in c. is qui fidem. de spo. vbi ponit primam limitationem. de qua &. & vide gl. in l. licet Imperator. alias in l. si seruus plurium. §. de lega. & ibi Jmo. & no. in c. q. qs met. cau. & in c. ex parte. de re. in. P. PAV. P. ¶ Non admittitur. Circa hoc quod contra presumptionem iuris & de iure non admittatur probatio, nisi per confessionem partis, vide omnino Ale. in l. a diuo pio. §. si pignora. ff. de re iud. limitantem trib. mo. & adde quod non solum per vtranque confessionem partis, sed etiam per fictam, & tacitā rescinditur presumptio iuris, & de iure, secundum Bar. in l. absentem. in iij. q. ff. de pen. quem alleg. hic Alex. & in d. §. si pignora. Et adde Bald. in additio. ad Specu. in tit. de confes. in q. parte. Dan. in c. q. extra de probat. & in c. cum Jo. in versi. veniō ad secundum extra de confir. facit quod vult Bal. in l. filium quem habentem. C. fa. erci. vide etiā Bar. consi. cc viij. in j. vol. Item adde quod non solum per confessionem partis contra presumptionem iuris admittitur probatio, sed etiam per notorium, vide singulariter Ro. consi. cccl. Abb in c. inhoza. de re iu. item & per inspectionem rei, vide Dan. de ca. in l. ii. prope fi. C. ad Mace. item de materia vide latius Fel. in ca. quanto. de presum. Item vide Jas. in l. cum te. C. de transa. vbi etiam ponit quod est potentior quacunq; alia probatio. Item vide Fel. in c. quoniam contra falsam. in ver. falsit v. de prob. ibi ponit quod contra presumptionem iuris & de iure que resultat per sententiam, que transiit in rem iudicatam admittitur probatio per confessionem partis. super quo vltimo vide & limita vt per Jas. in rep. l. ad monendi. de iureiu. vide in repertorio. in verbo, presumptio. quod in causa matrimonij non admittatur probatio per confessionem partis contra presumptionem que oritur ex copula secuta post sponsalia. Item quod contra presumptionem iuris, & de iure admittatur probatio per indirectum probando aliquid, quod facit cessare talem presumptionem, vide Dec. consi. liij.

STRA. ADDE quod contra presumptionem iuris & de iure admittat probatio in gradu per propriā confessionē, Bal. cō. liij. iij. & adde predictis Lanfranc de Brixia i c. quoniā cōtra falsam. in

verbo confessiones.de proba.z ibi etiam ponit Fran.de Are.z extendit etiam locum habere in confessione ficta.alleg. Bar.in l.absentem.ff.de pen.

* CLAV. DE SEISS. ¶Nisi per confessionem. Item verum qđ non admittitur probatio qñ quis vellet restitui ex clausula generali.si qua mihi iusta cā.vt dicit Alex.in l.inter stipulantem.§.j.ff. de ver.obl.vbi ad hoc alleg.plures authoritates etiā in terminis huius auth.z qualiter procedat hec gl.vide Pau.de ca.cōsi.cccxciij.vide etiam aliam limitationē per do Prepos.in c.solicitudinem.de appel.vide etiam Cepol.in tract.contrac. simulatorum,in prima presump.circa medium. Vide ad hoc Alex.in l.qui iurasse. §.j.ff.de inreiuran.subtiliter ponderantem gl.ibi. Aliam limitationem singularem ponit Imo.in cle.j.de proba. Aliam Barba.in l. cum acutissimi.j.de fideicommiss.

LEX XX.

CAm multe. Ho.hanc legem. ¶Hot.primo qđ hodie vocatur donatio propter nuptias. ¶Ho.secundo,qđ dos non potest esse sine matrimonio. Item donatio propter nuptias non est donatio simplex,sed ob causam,ideo non requiritur
1 2 3 insinuatio,[a] vt hic.z gl.est in l.Aquilius.ff.de do.z ibi vide,zc.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Insinuatio. Vide in auth.eo decursum.hic posita not. in l.fi.§.si res.de iu.do.z ibi Bal.

§. Si igitur dote. Hic §.vsqz ad §.similiqz modo videtur difficilis, ideo debetis scire quod est quedam cōstitutio Imperatoris Leonis,qua cauetur,qđ illud qđ datur,debet esse equalitas dotis:z donatio propter nuptias,habeat locū,seu intelligitur in quotitate,hoc est,tertia,quarta,quinta,non in ētitate. Super hac l.habetis tres aut. Prima incipit,permissa,alia,dos data.alia,eo decursum,zc.

AVTHENT.

CDos data. Ho.¶quod hic dicitur res immobiles non egent obsignatione, vel
1 consignatione.sed res mobiles tantum.Et gl.eam allegat in l.accepta.de vsu.z quotidie allegatur ad hoc.

De nuptiis. Rubr. IIII.

¶Continua vt in glossa.

LEX I.

CAm de nuptijs. Ego habeo istaz legem pro notabili. ¶Quero,aliqua puella [a] est desponsata viri legitime, qz de cōsensu consanguineoz, vel patris, his
a oiscordātibus opus est arbitrio iudicis,vt hic dicitur,vtrum debeat morari apud sponsum suum,z ibi alimentari. Ista questio forte erit in ciuitate ista de facto.z in hoc fui requisitus, ideo omitto.z cogitabitis.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Puella. Vide omnino Bal.in l.fi.de appel.reci.

LEX II.

CInuptijs. Hec lex nihil valet hodie, z breuiter dicit. Vbi consensus alicuius requiritur,non est necessaria subscriptio libertatis.

LEX III.

1 ¶Nuptie turpes que dicantur.

CIbertum. Hoc dicit,z est bona ista lex, vna de
a causis exheredationis,de iure antiquo,est quando filius contrahit nuptias turpes,[a] tunc potest exheredari a patre. Ita habetis l.ij.§. si emancipatus. ff.de
1 bo.poss.contra tab. Certe dicentur nuptie turpes,quando accipere[t] suam famulam,vel filiam famuli sui. Facit ad hoc l.si filiam.z in auth. ibi posita.ē.de inoffi.testa.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Nuptias turpes. Adde Bar.in l.qui rogatus. de manumindi.vide etiam in l.humilem.de incest.nup.z in l.si qua.in princ.z ad hanc legem qualiter tenere posset factum contra leg.vide Bal. in l. non dubium. ē. de legibus.

LEX V.

a **CIvt proponis.** [a] Hic est vnus casus, in quo presentia inducit cōsensum.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si vt proponis. Vide in c.cum causa.de rap.z l.eum qui.ff.de stat.ho.z in c.j.de despon.impub.lib.vj.in glos. Sed an in executione matrimonij requiratur consensus patris,vide que dixi in l.iij.§.sed vtrum.de mino.

LEX VI.

1 ¶Filius natus ex clerico,,z concubina,an legitimetur per subsequens matrimonium.

CEt si contra mandata. Quero circa hanc legem,quid de liberis natis ante officium finitum. Hi determinat,quod non sunt legitimi,vide gl.ii.dominus Richar.Pa-
1 lamb.disputauit vnam questio,an filius natus ex clerico in minoribus ordinibus constituto,ex concubina eius,legitimetur per sequens matrimonium.Et determinauit ipse quod non, per legem istam inducendo sic leges,que dicunt quod nati ex concubina legitimantur per sequens matrimonium.loquuntur in coitu coniugali.qui de iure ciuili non est prohibitus,nec permissus,sed tantum in terminis nature,secundum quam omnes liberi,z legitimi nascebantur.Unde in eis est ius naturale,ius vero ciuile non adest eis, neqz pro,neqz contra.Sed quando aliquis nascitur ex aliquo coitu,per legem prohibito,z improbato, per sequens matrimonium non potest legitimari,vt hic,z nota.in dicta l.Paulus. Sed quod clericus habeat concubinam,istud expresse est prohibitum al. vt supra de episco.z cleri.l.eum qui prohabilem. z in authen.de nupt.§.fi quis autem.Concluditur ergo, quod per sequens matrimonium non legitimatur.d.Jo.Andre.ponit istam questionem in suis mercurialibus,z determinauit contrarium. Et in predicta standum est determinationi Canonistarum,vt in cap.tanta.qui sunt legiti.z ibi plene notatur.

LEX VIII.

CIn copulandis. Ho.quod curatoz datur pupillis non persone, sed
1 tutoze,qz dicitur quod datur pro tutela,zc.z in capite liberi persone,secus in curatoze,vt hic vides,quod nota.

LEX IX.

a **CIuicinis.** [a*] Ille ergo,qui est natus in domo
* cinis scientibus est filius legitimus.
Habes in l.filium.ff.de his qui sunt sui vel alieni iuris.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Si vicinis. vide gl.in c.Michael.de fil.presby. que idem dicit in concubina.Et adde text.singul. in l.miles. §. defuncto.ff.de adul.z que ibi notata habes.

* CLAV. DE SEISS. ¶Si vicinis. An autem vicinus presumatur scire facta vicini. Vide in l.de tutela.z qđ ibi not.post Bart.J. de in inte.resti.mino.z quis proprie dicatur vicinus. Vide Bar. plene in l.si tertius.in prin.ff.de aqua pluuia arc.cum suis concor.

LEX XVI.

CPatrem qui. Ho.hunc casum singularem q
gesserit animo gerendi alterius negotia. alimenta repetuntur licet non

LEX XXI.

CCaligato. Solet hic tractari de dictione
dixi in l.patronus.§.j.ff.de leg.iij. z de dictione vsqz, de quo plene

LEX XXIII.

CImperialis. Hec est vna de legibus Imperatorum nouorum. Prosequitur
mo vsqz ad §.sed z si tales.in quo.§.primo. Imperator mit vnum suum proemium,secundo vnum suum dictum,verificz si tales. Tene menti hunc casum.

§. Presenti. Alias,si miles. Hic est not.verſi.z hic
1 princeps dando dignitatem,videtur dispensare de omni infamia z nota.z est de materia l.Barbarius.ff.de offic.preto.quam nota-
2 bo domino concedente. ¶Ex principio huius legis habes notare,quod ille,qui deliquit,post peractam penitentiam, z habet
3 indulgentiam.habetur perinde,ac si non deliquerit.[a] Quod fa-
a in arg.pro teste periuro, vt post peractam penitentiam habeatur ac si non fuisset periurus. Ita dicit gl.quam vide.z no.z incipit
argu.quod testis. Vide circa hoc plene per gl.z Inn.extra de
sti.c.antepenul. ¶Ho.in verſic.sed z si tales.quod principium
bet suum effectum,etiam ante impletam causam propter quam
4 conceditur. ¶In verſic.si miles not. quod concedendo dignitatem,videtur dispensare cum infamia.dicam in l.Barbarius.
duce.de offic.preto.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Penitentiam. Vide Jaso. in l.arenam.in fin.
de inoffic.testam.

AVTHENT.

CQuod eis. Breuiter dicit.quod non est obligatorium contra bonos mores
tum iuramentum,vt hic,z in corpore vnde sumitur.z
c.non est obligatorium.de reg.iur.lib.vj.

Filius natus antequam pater esset Rex, an dicatur filius Regis.

§. His illud adiungimus. Istum §. allegat gl. ad questio. † vtrum ille, qui est natus, antequam pater esset Rex, dicatur filius Regis, vel ille, qui est natus antequam pater eius esset sacerdos dicatur filius sacerdotis, & ista questio fuit de primo in successione, in regno Francie, qa ibi erat vnus filius Philippi natus antequam pater esset Rex, alter natus fuit postea, contendebatur quis succederet. Item fuit hic de facto propter statutum hic quod nobilis, &c. Et de hoc dixi in l. ij. §. in filijs. ff. de decur. Habetis gl. que tangit multum bene in l. senatores. la j. ff. de sena.

LEX XXIIII.

Tempus nuptiarum, an intelligatur quando fit desponsatio an vero coniunctio carnalis.

Relictum factum pro dote, an sit purum, an vero conditionale.

Incimus. [a] Hic est satis notabilis casus, & est satis singularis. Breuiter dicit. Cū dicitur tempore nuptiarum fit mentio, intelligitur de die quo nuptiæ celebrantur, hoc dicit hec ler. Dicitur hic quod cum fit mentio de nuptijs, intelligitur de tempore nuptiarum. ¶ † Quero, quomodo hic intelligitur tempus nuptiarum, vtrum intelligatur cum coniunctio fit per copulam carnalem, an vero cum fit desponsatio per verba de presenti. ter. videtur hic intelligere de coniunctione ibi, nisi. &c. Econuerso facit ter. j. ibi sed ex quo vota, &c. & votum nuptiarum procedit quando fit desponsatio per verba de presenti & ista conditio. de ij. opin. est vera. Ter. habetis in l. cū fuerit. & l. hec cōditio. de cōdi. & demōstr. & qñ dies le. ced. l. quod pu. ille. & Cyn. hic tractat illam † questio. si pater reliquit centum pro dote, vtrum videatur reliquere pure, an si nuptias contraxerit, quam examinaui plene in l. Titio. §. ante nuptias. ff. de condi. & demonstr. &c.

ADDITIO.

ALEX. Sancimus. Banc l. limita vt no. Barto in l. penul. de vul. & pupil.

LEX XXV.

Ter loquens de mente capto, non habet locum necessario in furioso.

Mente capti, & alie persone fatue, non habent curatores legitimos sed datiuos

Furiosi. [a] No. quod ler que loquitur † de mente capto de necessitate non habeat locum in furiosis. Item per hoc nos dicimus quod furiosus, & prodigus habent curatores legitimos. Quid de mente captis, & aliis fatuis personis? Certe habebunt datiuos, non legitimos. Ita videtur per glos. Institut. de curato. §. j. de episco. audi. l. de creatio nous. Facit ff. de postulando. l. cui eorum. cum legibus precedentibus.

ADDITIO.

ALEX. Si furiosi. Adde quod no. Bar. in l. cui eorum. §. in curatoribus. de postulat. & vide Bal. in l. ij. j. de curator. furio. & in Institutionibus. §. cum autem. de exc. tut. P. PAV. P. Si furiosi fatui & mente captis equiparētur, videtur Jas. in l. patre fuisse. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Item quod disposita in furiosis locum habent in mente captis, & econtra videtur etiam Flam. l. per facto de vulg. & pupil. substitu. vbi etiam ponit quid operetur declaratio Imperatoris facta in ista l. si omnino disposita in furiosis habeant locum in mente captis, sine alia declaratione & econtra.

LEX XXVI.

Iquis. No. quod filiam spiritualem non possum ducere in vxorem, nec etiam filius meus eam.

Incestis & inutilib. nuptijs. Rubr. V.

Dictum est §. de nuptijs, verū qz quedam sunt incestuose, ideo subditur hoc. de incestis nuptijs.

ADDITIO.

ALEX. De incestis. In l. ab incestis. de incestuo. nupt. hec ler intendit de cum vxore patris committatur incestus, per quam lucratus sim centum ducatos. & quod clericus in sacris dicatur committere incestum. no gl. & Bar. in l. j. ff. de cōcubi. ADDE vtrū pena dicta contra contrahentes incestas nuptias, habeat locū illo qui cognouit sepius vnam ex sororib. postea cum alia contrahit matrimonium. Petr. de Anchar. consil. cccxcij. & an filij nati ex vxore ignorante de vita prime sint legitimi, per eundem consilio cccxcij. Et an filij nati ex matrimonio in gradu prohibito possint legitimari ratificando matrimonium altero coniugum iam defuncto, vide per eundem consil. cccxcv.

LEX III.

Cum ancillis. Hic venit tractanda materia de adulte. Videas eam j. c. l. qui contra legum. & ibi glo. & ego plenissime. & eadem gl. est in corpore vnde sumitur authen. incestas, &c.

LEX VI.

Iquis incesti. Imperator in hac lege, punit contrahentes incestas nuptias. Item super ista l. habetis duas authen. vna incipit, incestas. alia incipit. ex complexu.

AVTHENT.

Filius tenetur alere patrem erbannitum.

Incestas. [a] No. ergo penam contrahentium [b] nuptias incestas. Item † no. ex authen. hac & in corpore vnde sumitur. quod filius tenetur alere patrem erbannitum. facit l. iuuenus. §. manente. ff. de iure dotium. ¶ † Que vtrum ista bona publicētur fisco ipso iure, vel per sententiā? Ter. in corp. dicit ipso facto, qz dicit, confestim. ¶ Querit gl. hic de quibus nuptijs loquitur hec authent. Quidam dicunt de incestuosis que sunt incestuose ratione sanguinis, vt si erat consanguinea. Alij dicunt quod de omnibus nuptijs prohibitis, & istam tenet gl. licet multi doctores teneant primam.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Incestas. An ista pena locum habeat in eo, qui contrahit nuptias incestas de iure Canonico, que tamen non essent inceste de iure ciuili. vide Abbat. in cap. & si. extra de donat. inter vir. & vxo. In contrarium vide Semin. in consi. lxxj. Petr. de Anchar. consil. ccci.

b POMA. ¶ Penā contrahentium. Not. quod iste pene non haberent locum contra illum qui accepit in vxorem sororem illius. quā per fornicationem cognouit. quia quamuis non possit eam in vxorem ducere, & committat incestum, & de leui illam a se vult separare, tñ hi nolumus non potest puniri istis penis. qz iste text. intelligitur de consanguinitate, & affinitate contracta iustis nuptijs, & non iniustis, vt per Ancha. consil. ccccxvij. incip. videtur prima facie. Et vide text. in l. fin. j. de nat. lib. & ibi Bal. & Scriben. & glos. in §. fin. in authen. quib. mod. na. effi. le. & Angel. de Aretio. in §. nouissime. Institut. ad Osñ. Aler. consi. lxxvij. in l. iis qui. ff. de vul. & pu. Ale. & omnes in l. Gallus. §. si eius. ff. de lib. & posth. concor. ibi tradidit.

AVTHENT.

Spurij quid iuris habent.

Ex complexu. [a] No. † quod istis filijs spurijs sunt indigni omni substantia, [b] ideo eis nihil potest donari. nec testamento relinqui ab eorum patre. Ita declarat ter. in corpore, & in gl. ¶ No. Secundo † quod tales filij non sunt alendi. Hoc verum de iure ciuili, sed de iure Canonico secus, vt extra de eo qui duxit in matri. quam polluit per adulterium. cap. cum haberet. Ex quo † dixi, & consului, quod vsque ad quantitatem sufficientem pro alimentis pater potest huic filio spurio relinquere. Et eodem † modo filie spurie [c] pro dote sua, qz sine aliqua dote, non potest alicui nubere. Tene menti. † Querit gl. verum isti spurij possint legitimari [d] per principem. Bios. dicit hic quod sic, & bene. Et gl. dicit idem in corpore vnde sumitur. Et vidi iam comites qui habebant priuilegium, & fiebat expressa mentio de illo §. vnde sumitur authen. quod potest esse verum quantum ad temporalia, sed quantum ad spiritualia, non, nec papa quantum ad temporalia potest in terris Imperij, vt in cap. per venerabilem qui filij sint legitimi.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Ex complexu. Vide concord. per car. in c. grandi, de sup. negli. prelat. item quid econtra, an talis filius teneatur alere patrem in egestate constitutum, vide Alexan. in l. ij. ad fi. ff. de in ius vocan.

b POMA. ¶ Substantia. Nec sunt de agnatione, vel cognatione patris, nec possunt respectu patris vel matris dici nobiles, & non solum quando possunt dici, sed nec etiam filij eorum quamus essent legitimi, & naturales. Ita Angel. in consil. cccxc. incip. visis diligenter iuribus & quot debeant concurrere in legitimatione, vide Petr. de Anc. consil. cclviij.

c ALEX. ¶ Filie spurie. Filie potest relinqui pro dote, & alimentis, vide Bald. in l. fin. de his quib. vt indi. sed Bald. hic dicit quod hoc non est verum in nepharijs incestuosis, secus in aliis spurijs. ¶ ADDE Abb. cōs. cxv. n. ij. Et adde tu quod dictū Bartol. hic

sequitur Jo.de Imo.in l.Lucius.ff.i.ff.de leg.i.& Matheſi.ſuo no tabili.cxlv.& dicunt hoc ſeruari debere in terris eccleſie, non autē in terris Imperij.

b ALEX. ¶Legitimari. Sed an in tali legitimatione ſit neceſſe vt exprimat qualitas legitima, vide Jo.an.in c.fi.de fil.preſb.in nouel. quem ſequitur Bal.c.naturales.ſi de feu.fuc.cōm.inter do.& agn. & ibi vide glos.no.in materia.& Bald.in l.ſi qua illuſtris.ſ.ad Orfi. ¶Adde Bal.conſi.cccvj.lib.j. Dd.conſi.cc.vij. Ro.conſil.cx cuij. qui ceteris contradicit,& vide Pe.de anch.conſi.cccc.xviij.

De interdicto matrimonio. Rub. VI.

LEX I.

a Enatuſcon. [a]Prohibitio iſta non eſt de iure canonico, vide gl. que formal quedam contraria,& non ſoluit ibi, de ritu nuptia.l.ſi. vel hic quo ad matrimonium irritandum, ſecus quo ad penam inceſtus, vt in contrario, ſed in illis requiritur verus dolus, hic non, quo ad irritandum matrimonium,&c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Senatuſcon. Vide Aret.in l.filius a patre.ſ.fi.ff. de lib.& poſthu.

LEX II.

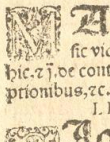 Ater pupille. No.ex hoc ſequitur qđ vitri cus erat tutor pupilli ſui. Et ſic vides quod vitricus poteſt eſſe tutor ſui priuigni.ita hic.& ſ. de contrario iudicio.tutele.l.fi.& l.ſi non nunquam.de adoptionibus,&c.

LEX VIII.

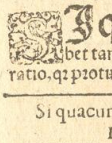 Iquis tutoris. Vide gl.tuā ibi diuerſum Habet tantam poteſtatem in fin.dic quod hec non eſt eadem ratio.qz protutor non habet eandem poteſtatem,&c.

Si quacunque præditus poteſtate &c. Rub. VII.

LEX VNICA.

a Iquis. [a]No.iſtū caſum qđ ſi iudex ordinarius tibi iniuriatur,tu proteſtando hoc.effugis eius iuriſdictionē, facta dicta proteſtatione,& hoc tam de eo, qui facit iniuriam intelligitur,quam de tota domo. Et de hoc videbitis ſ. de appellatio.ſi quis prouocatione,&c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Si quis. Vide gl.in Lapertiſſimi de iudic. que limitat iſtum text.& pro iſto text.vide quod ſcripſi in l. quia poterat. ad Trebel.

De ſecundis nuptijs. Rubr. IX.

¶Supra viſum eſt de primis nuptijs.ſequitur videre de ſecūdis. ¶Querit gl.que dicantur ſecunde nuptie. Reſpōdet,& bene omnes nuptie poſt primas,dicuntur ſecunde nuptie,quod no.

LEX I.

a ☞ Que pena contra ſecundo nubentes ſit de iure canonico correcta.

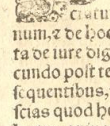 Iqua mulier. Debes ſcire quod hic titulus continet duplicem tractatum primus de muliere, que nubit[a] ſecundo intra annum,& de hoc loquitur l.j.& ij. huius titul.que materia erat cognita de iure digeſtorum. Secunda eſt de materia de nubentibus ſecundo poſt tempus luctus. De hoc tractat l.femine. cum omnib. ſequentibus, vsqz ad fin.nec de iure digeſtorum erant cognite. Itē ſcias quod hec l.punit mulieres ſecundo nubentes intra tempus luctus quinqz penis hoc ordine. Prima pena eſt in ſeipſa, Secunda in perſona viri. Tertia in relictis a quibuscunque poſt dictas nuptias feſtinatas. Quarta in relictis a primo viro, etiam poſt dictas nuptias. Quinta in his que eis deferuntur ab inteſtato. Secunda ibi. preterea. Tertia ibi, omnium. Quarta ibi, his etiam. Quinta ibi, eandem quoqz. ¶Op.ff.de inſa.l.ſoler. Soi. ibi impetrauit a principe. ¶Op.ſecundo de l.liberorum.ſ.j. de his qui notan.inſa. Sol. Ibi vir non erat lugēdus, vt ibi declarat tex. ¶Itē op.quis non poteſt pro parte decedere teſtatus pro parte inteſtatus. vt ff.de reg.iur. l.nus noſtrum. ſed hic dicitur cōtrarium, quod mulier poteſt relinquere viro vsqz ad tertiam partem. Ergo ſi inſtitueret eum heredem in totum, remanet pro parte teſtata,& pro parte inteſtata. Bal. dicit quod imo maritus erit heres inſolidū,

1 licet partem illico reſtituat, vel dic, qp hic caſus eſt ſpecialis, quod mulier decedat pro parte teſtata,& pro parte inteſtata. quod iuſtis eſt tolerabile, vt videmus in milite, qui habet priuilegium. ita,& in muliere propter perſonam. Quero dicitur hic, quod ea, que ab ex traneo relinquuntur, remanent apud heredes, ea que relinquuntur a viro, veniunt ad perſonas enumeratas, que eſt ratio diuerſitatis. dic vt in gl. qz vir magis offenditur. ¶Quero, quid ſi mulier habuit ſubſtitutum: Reſpon. ſubſtitutum preferri, vt dicit

2 in gl. ¶Quero, vtrum[b] pene, que apponuntur[c] per iſtas legib

b ſint hodie correcte de iure Canonico, cum dicat Apoſtolus. Si lier mortuus viro nubat in domino. Sl. que eſt hic tenet qp ſic. ſic tenet in l.liberorum.ſ. notantur. de his qui nota. inſa. Contra net in l.decreto ſupra ex quibus.cau.inſa.irro.& Inn. extra de ſec nupt.cap.fi.& omnes Canoni. tenent iſtam opinio. quod pena, qu impōnitur ei, qui nubit nimis feſtinanter, ſit correcta, ſed pena que imponitur ideo qz nubit ſecundo, iſta non eſt correcta, vt vi debitis ſ. eo. l. femine,&c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Que nubit. No. tamen quod tempus currit etiam vroꝛi ignoranti. Ita canoniſte in c.qz. diuerſitatem. de concel. prēbend.& vide gl. ſingularem in c. ſtatutum. de prebend. in vi.& circa materiam huius legis prime vide omnino Rom. ſingularem. cipien. tu ſcis, alias eſt cclvij. Cremen. ſingul. lxxvj. vbi ponit an pone iſte habeant locum quando maritus dediſſet licentiam vroꝛi testamento nubendi ſecundo viro, vel quando filij primi matrimonij in hoc conſentirent. Et gl. eſt quod non in auth. de non ſecundo nub. in princip.& Ange. ibi inſtruit aduocatos, Jmmanet Ang.& Mod. in l.mater. in fin.ſ. ad Tertul. vide Ro. melius loquitur conſil. ccxix.& conſil. cccxv. Barb. in repet. acutiſſimi.ſ. de fideicom. Lepol. cautela. cccxxx. incip. do. miſſ. Rom. in d. conſi. cccix. declarat quas penas poſſit maritus in tere,& dicit etiam quod mulier non poteſt pati penam in actione ex titulo oneroſo. Item not. ad materiam huius legis quę pene impoſite mulieri tranſeunt ad ſecunda vota quod habeatur cum in vidua luxurioſe viuente. Ter. eſt,& ibi Panor. in princ. c. vroꝛatus. de conuerſ. coniugat. Bar. in l. his ſolis per illum text. tum C. de reuo. do. vbi etiam Sal.& Bal. vide ad Bar. in l. ommes. C. ad Ter. Vide Alex. in apoſtil. in l. libertus. ſ. notantur. ff. de his qui no. inſam. Item an mulier tranſiens ad ſecunda vota perdat legatum vſusfructus ſibi relicti in teſtamento. & ſubſtitutionem pupillarem, vide do. Franc. conſi. xl. Item quantum dictum eſt quod maritus poſſit remittere, vel filij primi matrimonij penam, ſecundo nubenti, vide Jaſ. in l. filium. C. famil. erciſcund. in ij. nota. Item an,& quando mulier tranſiens ad ſecunda vota dicatur facere iniuriam marito,& heredibus ſuis. vide do. Franc. conſil. cl. vbi etiam ponit de luxurioſe viuente. Item an iſte pene locum habeant in viro tranſeunte ad ij. vota intra annum luctus. & in quo iſte titulus ſit correctus de iure Canonico. vide Ro. conſi. cxxx. de quo vltimo an,& quando lex ciuilis poſſit ſuper matrimonio. de Fel. in c. eccleſia ſancte Marie. extra de conſtit. Item certum an mulier priuetur proprietate rerum ſibi donatarum templatione mariti, vide Rom. conſi. cccc. Crem. ſingula. Item vide quod dicit Anton. de Butr. in conſi. lvij. in prin. ſi maritus reliquit aliquid vroꝛi cum nubet ſecundo, facit communione votum maritorum. Item que pene hodie ſint correcte in ſecundo nubente,& quod priuetur bonis mariti quātum ad proprietatem non quo ad vſumfructum ſi forte maritus reliquit illi qui poſtea moriatur.& mater ei ſuccedat in bonis autem filiorum uētis aliūde ſuccedat pleno iure. itē que pene hodie ſint correcte vide Joan. de Ana.& Bolog. in addit. in conſi. cij. Item quod poꝛa hodie ſecundo nubenti ſint correcta.& diminuta,& quod mē ſit actus laudabilis. nec ſine pudore. vide Bal. not. in prec. Decret. rec. pacificus. Item ſicut mulier tranſiens ad ij. vota ſuſpecta, idem ſit in viro, vide Col. in l. iubemus. in princ. C. ad Tertul. poſt Fulg. ibi Item an ſecunde nuptie licet poſſint contrahi ſint tamen inhoneſte. vide Soci. in l. hec conditio. la. j. in ij. not. 2 condi.& demonſtra. vbi etiam ponit propter hoc an matrimonium fit actus reiterabilis. Itē quod pene impoſite ſecundo nubenti uoꝛe filiorum primi matrimonij, hodie locum habeant, & pro dant ita contra patrem ſicut contra matrem, vide Dec. conſil. xvij. Et ibi etiam ponit an in tali lucro nepos ſuccedat in loco parris, vt cum alijs filijs admittatur. Et tenet quod ſic. An autem hodie ſint correcte omnes pene etiam fauoꝛe filiorum inducte de Dec. in c. eccleſia ſancte Marie. de conſtitu.

b ALEX. ¶Quero vtrum. Sed aduerte qz gl. in l. decreto ſ. de infa. tenet quod de iure Canonico non ſit correcta pena feſtinantis nubētis,& ibi vide Bar. qui tenet gl. hic, Sed aduerte. qz. Alex. d. ſ. notanter dicit iſtud quod hic dicitur quod pena mulieris nubentis feſtinanter, eſt correcta. Jſtud eſt verum, quando non poteſt ſanguis commiſceri, vt qz mulier eſt ſenex non faciens filios, vel qz maritus iterū per annum a lōgi quo,& poſtea moꝛtuus eſt. Ita tenuit Paul. de Lea. in ſuo conſi. de quo in c. ſi. de ſecun. nup. & vide Bal. in l. decreto. Adde quod Angel. in conſi. incip. mari veniens ad mortem, dicit quod ſi maritus inſtituit vroꝛem heredem

que

que postea intra annum transiuit ad secunda vota priuatur here-
de in tracta. testa. in gl. in verbo. donec caste, & honeste vixerit.

* CLAVD. DE SEISS. ¶Femine. Penam huius legis non pa-
titur q̃ ex permissu coniugis predefuncte ad secũda vota transit: vt
dicit singula. Bal. in l. j. §. eo. idem si de consensu filiorum primi ma-
trimonij, vt est gl. sing. in §. j. in verbo cõputantur, & ibi Ang. in aut.
de non eligen. secund. nub. & Romanũ sing. cclj, tu scis q̃ si mulier, &
in cons. ccxix. ex themate Lepo. cau. cccxxviij. sequitur ita sic. de vbal.
in suo tract. succeff. ab inteſta. in ij. parte prin. in iuj. fallen.

b ALEX. ¶Quero scõo tract. vide gl. no. in l. auferẽ. de his qui. vt
indig. vide gl. in l. generaliter. in prin. §. eo. & gl. & Bar. hic, & Bal. idẽ
in l. j. in prin. §. eo. Sed vtrum habeat locum in femina viduis, lu-
xuriose tamen viuentibus, dic quod sic, vt dixi post Bar. in l. libero
rum §. j. de his qui notan. infam. & adde quod dixit Bal. sepius de
facto vidisse, quod licet mater transiens ad ij. vota priuetur succes
sione filij, tamen filius natus ex secũdis nuptijs succedit fratri suo
ex primo matrimonio nato. & dicit Bal. se consuluisse per illum tex.
in l. adoptiuum. §. fin. de in ius voc. vtrum autem tacita pupillaris
excludat matrem transeuntem ad ij. vota, Angel. in l. j. in fi. princi.
de vulga. & pupilla, dicit quod sic. Sed Impe. ibi contra. & vide ibi
Bar. Sed an lucrum delatum mulieri in bonis viri, ex forma statu
ti perdatur, si transeat ad ij. vota extantibus liberis. Bal. in auth.
ex testamento. j. eod. tenet quod sic, quo ad proprietatem, non quo
ad vsumfructum, sed secundum qd dicitur hic. in l. femine. in prin. p
limitationem huius l. vide Ang. in auth. de non eligen. secun. nuben.
in prin. & ad ampliationem huius l. vide Bar. in l. his iolis. de reuo.
donatio. & an pater transiens ad ij. vota, teneatur reseruare, &c. vi
de plene disputatum per Matheſi. in trac. de succeſ. ab inteſt. in ij.
articul. principali. & vltra. §. alleg. vide pro ista parte Azo. in Sum.
C. de secun. nup. & omnino in auth. sed si quis. in in. q. j. eo. & Jo. An.
in Spc. de secun. nup. in rub. & Jac. de Bel. in d. auth. neque virum.
& Bar. in §. cum igitur. de non eligen. secun. nuben. Facit quod no.
Ang. in §. quia vero. in auth. de nup. & Hoſt. in Sum. de secun. nup.
& Bar. in l. de eman. per illum tex. & in rub. j. de legi. her. ¶ADDE
Vn muher transiens ad secunda vota post annum luctus amittat
donata contemplatione viri. Ro. consi. ccccvj. Et an maritus tran
seundo ad secunda vota amittat lucrum ei datum per statutum,
vide per eundem consi. cxc. Et an amittat legatum sibi factum a vi
ro, vide Ro. consi. ccxlix. vide Old. consi. xxxij.

c POMA. ¶Transeunte. Querit etiam, quid si filij renunciaſſent
etiam cum iuramento succeſſioi paterne, aut materne, an haberet
tunc locum diſpoſitio huius legis, illis ad secunda vota trãseunti
bus, vide Olar. consi. cccxciij. & vide Alex. consi. lxviij. & Ro. consi.
clxxxij. & consi. cxc. ad fi. & consi. ccxix. & Ana. consi. lxxiij. & Capiam
consi. xxvij. & xlvj. & seq. & lij. lxvij. & xciij. & Roma. cccev. vbi querit,
nunquid hec lex habeat locum in donatis vxori, contemplatione
viri, & quid in donatione propter nuptias. & Alex. consil. cix. vol. j.
vbi dicit quod si maritus fuit inueſtitus contemplatione vxoris.
de aliqua re. & ea mortua transiuerit ad secunda vota, quod ille te-
netur reseruare filijs primi matrimonij. & Soc. consi. cc. liij. in secun
do dubio.

d P. PAV. P. ¶Ex dote. Quid autem in lucro qd facit vxor virtu
te auth. preterea. C. vide vir. & vxor vide Pau. con. clxxiij. Quid in
lucro, quod facit vxor virtute statuti, vide Cremen. sing. vltimo.

e P. PAV. P. ¶Bonome. Vide Lepol. cautela. cccxxviij. Angel. in
§. si non exprecrat. in §. neque illud. in auth. de nup. vide Bar. consi.
liij. ad fi. Pau. consi. cccxij.

* CLAV. DE SEISS. ¶Ita dicit. Et ita etiam consuluit Bre.
consi. lxxij. in iij. dub. Jn contrarium tamen videtur glo. in simili in
auth. quod mater. j. de reuocan. do. Sed pro hac parte facit ter. in
l. tubemus. ver. in supraſcriptis. j. ad treb. quod etiam tenet Bal. in
l. humanitatis. j. de impuber. Ro. consi. clxxxij. in j. dub. Vide Alex.
in l. ex facto in prin. ff. de vulg. & pupil.

AVTHENT.

2 ¶Quod filius percipit ab auo, an dicatur percipi ex substantia
paterna.

a [I]N testamento. Habemus hic duo du-
bia. ¶Primum dubium est
super quadam glo. super verbo. nihj. Ista est periculosa
1 glo. Innuit quod hec l. femine. in fin. sit correcta. quod
mulier transiẽs ad ij. vota, etiam nullo superstite filio, priuatur pro
prietate bonorum filij. Ita videtur velle hec glos. Ego puto, quod
b ista gl. male dicat & corrupte sunt scripta, nam in l. femine. in fi. di-
citur contra & in nulla parte iuris reperitur correcta, nam in auth.
de nõ eligendo secundo nubentes, indistincte cõceditur matri ple-
na proprietas. in authen. de nupt. §. hinc nobis sit distinctio, que
apponitur in authen. quod loquitur, quando alij filij superexerant

que postea intra annum transiuit ad secunda vota priuatur here-
de ipso iure. & ibi Bal. & Ang. & Ro. consi. cxxxvij. & Ro. consi. cxxxvij.
& Ro. consi. cxxxvij

c vnde nescio vnde gl.h.d.z hoc anno consulendo. z iudicando pene quinque vicibus.dixi contra hanc gl. ¶Secundo quero, dicitur hic,quod solum vsumfructum percepit ex paterna substantia. quid de his que ad filium proueniunt ex substantia aui paterni.

1 Ter.hic. z in corpore dicit quod ex paterna substantia. Satis mihi videtur prima facie quod non sit ex substantia paterna. Illud enim quod filius habet ab auo,videtur aduentitiuz quo ad patrē

2 vt l.quesitum.in prin.ff.de le.j.z ibi no ¶Preterea, ꝓappellatione patris continetur auus ex interpretatione,vt l.iusta interpretatione,

4 de ver.sig.Sed quando ꝓtractatur de legis correctione,non est nostrum legem extendere,vt l.si vero ff.de viro.solut.matr.Et habuisti in authen.cassa.§.de sacr.eccle.sed ista auth.se habet ꝓ correctione ad auth.de non eligend.secun.nubent. ergo.&c. ¶In contrarium videtur casus in l.dedit dotem. de collation.bonor. Nam auus videtur velle quod pertineat ad nepotes ideo, quia nolebat pertinere ad filium. Contraria loquuntur, quando constat quod auus dedit contemplatione nepotis magis quam contemplatione filij,ideo hic succedit nepos,quia in locum filij succedit.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Ex testamento.Circa materiam huius auth. vide Alex.in l.adoptiuum.§.patronum.el.j.ff.de in ius vocan.vbi ponit an filij ex secundo matrimonio ꝓhibeantur succedere fratribus suis ex primo.

b ALEX. ¶Male dicat.Vide plene per Matheſi.in trac.de succes.ab intē.in ij.artic.prin.z contra hoc consi.Pe.Carbitij, z Bald. idem hic z est ter.in l.cum alijs,z ibi Bal.in fi.j.eo.

c AND. BARB. ¶Unde nescio. Ego consului pridie contra istā gl.vide hic Bal.z allegaui do.Pet.in suis consi.vbi tenet cū Bar. contra istam glo.

AVTHENT.

Sed si quis. Ista auth. est magis fastidiosa, quā aliqua de mūdo. Tres lec.habet ista auth.tene secundam lec.j.z ij.lect.nou placent doctoribus nostris,quia si non esset pactum appositum de lucrando liberis existentibus , certum esset quod nihil lucraretur aliquo ex liberis existente. Secunda lectura,quam posui, habet in se istam rationem , quia sicut lex priuat matrem ꝓpter transitum ad secunda vota illo lucro, ita in modum cuiusdam recompensationis permittit vt lucretur aliquo ex liberis premorien te. ¶Ad istam lec.opponitur de ver.oblig.l.si ita quis stipulatur, vbi stipulatio semel commissa,non committitur in perpetuū. Sol. Hic non redit ad mulierem ex pacto non existentium liberorum,secundum Ly.Cetera dic vt in gl.

LEX IIII.

a Cum alijs. a Breuiter Dicit, Mulier transiens ad secūda vota que lucrata est a primo viro tenetur liberis primi matrimonij reseruare,que lucrata est a secundo,tenetur reseruare filijs secundi matrimonij,siue ad tertia vota migrauerit,siue non, aliud de quesita inter filios equaliter diuidentur.h.d.hic no. ter.&c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Cum in alijs.Et not.quod prius possunt damnari filij secundi matrimonij quam primi,in auth.vnde si parens,z ibi Bal. §.de inoffi.testa.

LEX V.

a Generaliter. a Breuiter hoc intendit, eo modo quo lucra debet mulier liberis reseruare eo modo vir,z earum reruz est eis alienatio interdicta.h.d.vsque ad §.in ijs autem.

ADDITIO.

a AND. BAR. ¶Generaliter.Vide Old.consi.xxij.

a §. In ijs autem. Breuiter.h.d.]Predicta lucra debentur a liberis etiam parentum hereditate non agnita.h.d.

ADDITIO

a POMA. ¶Lucra debentur. Vide Alex.cōsi.cl.vo.ij. vbi generaliter dicit,quod lucrum quod defertur non vt hereditas,transmittitur etiam non agnita,z idem dicit in legitima,z eius supplemēto.

AVTHENT.

Heres. Ista auth.corrigit in aliquo legem Lodicis Dicitur in §. in ijs autem. quod liberi lucrantur ista bona,etiam si non sunt heredes cōiugis primo decedentis, tamen requirebatur quod essent heredes coniugis secundo decedentis. ¶Secundo sequitur auth. vxoze mortua. Sequitur auth.in tamen,ista auth.determinat precedentem auth.&c.

§. Illud etiam. Breuiter dicit. Illud,quod lucrata est superueniens coniux, que ad secunda vota non transiit,istud potest libere alienare. Si vero non est alienatum,a liberis potest vt propium vendicari.h.d.

LEX VI.

1 ¶Filij primi matrimonij,in quo leduntur quando mulier transiens ad secunda vota,dat omnia sua bona in dotem.

2 Si mulier,que transiuit ad secunda vota. z dedit omnia eius bona in dotem,decedit nullis liberis ex secundo viro relictis,quid crabitur vir ex forma statuti.

a b Hic edictali. a Hec est bona lex, b z addē ꝗdā optima argumēta. Principium nostrū vsque ad §. his illud,dicit. Transiens ad secunda vota,nō ꝓ zingi suo plus relinquere, vel alio mō decedere,quam vni ex liberis ꝓmi matrimonij,cui minus concedere,z ꝗ vltra relinquitur,inter liberos equaliter diuiditur.h.dalie quem perpetuo tene menti. ¶Circa hanc l.format gl.vnum dubium

1 propter ꝙ determinauit istam questionem de facto. ¶Dicit

b gl.in quo leduntur filij primi matrimonij, b licet mulier det omnia bona in dotem secundo viro,dicit gl.intellige hoc quando dat tem appositio pacto de lucrando,quia per istud pactum non potest lucrari plus quam,habeat vnus ex filijs primi matrimonij minus habet.Vide gl.super verbo, diuidi.circa fi.idem ꝙ hic dicitur,no.in l.nulla.de iur.do.Per hoc dixi semel, si mulier det

1 tem omnia bona sua secundo viro,z decedit in matrimonio heris,vir non potest lucrari ex forma statuti vltra quā relictum ex liberis primi matrimonij. tene menti hoc,quia milies Hoc anno dixi plenius in illa q.quam disputaui. que incipit lier habens magnum patrimonium , &c. ¶No. ibi, omnia scriptione,&c.Not.illum ver.quod si maritus donans remhuic legi, vel iuraret, nihil valeret. quia non potest renunciuori,qui non est inductus in eius fauorem,sed alterius,&c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Hac edictali. Adde gl.in auth.de nup, que incipit manifeste colligitur quod si mulier.transit ad ij. vota,z dat secundo viro totam,z ipsa post mortem totam reliquit.primo potest detrahere legitimam,z postea vti beneficio huius l.de residuo per rationem ibi positam.Et hoc ibi videtur tenere Jac.de Bel. Bal.hic i fi.prin.Et ad id quod hic dixit Bar. adde qs dixit Bal. in c.j.an maritus succedat vxori in beneficium in q.an stante statuto,quod vxore mortua in matrimonio sine liberis cuiusdē matrimonij, vir lucretur totam dotem,nunquid per istud statutum corrigitur hec l.z videtur qs sic. sicut corrigitur per l.longobardorum.&c. quia nulla sit extensio. &c.z ibi latius vide per eum. Bene facit gl. no.Bar.in l.j.j.de inof.test.z cum Bar.hic videtur tenere do.Sa in disputatione.mulier primo viduata consorte,&c. Ad hāc adde quod si mulier habet duos filios ex primo matrimonio anterta viro, filij primi matrimonij debeant duas partes habere prouisionem huius l.Consuluit An.de Iser.in consi. incl. Jtione,qua queritur,si mulier,&c.ꝙ isto casu hec l.non vēdicatimo filij primi matrimonij equaliter succedant si aliud non diat,per gl.in auth.ex successione.de suis z legi.Pro hoc tetus in auth.de nup.§.j.z ibi gl.hec vero l.loquitur quando mest pacta de dote lucranda a secundo viro,z sic fraudabar filiocundi matrimonij.z ideo fuit prouisum ne plus relinqueret vivi ex filijs.Et idem tenet gl.hic,z hoc etiaz tenent doc.in q. Ꝙ dixit se habuisse de facto. Adde quod idē tenet Ricol.de Jac.But.in l.j.§.beskias.de postu. z ita disputando tenet de Albe. P. PAV. P. ¶Ad hanc primam Alex.apost.ibi, si mulier,&c.adde in ista materia Com.consi.cix.incl.domina ij dub.vbi loquitur de statuto ciuitatis Papie. z vult quod tus non lucretur nisi tantum,quantum alicui ex filijs primi monij relinquitur,z vbi nihil relinquitur, z decedit intestata, nes equaliter z pariter admittūtur filij,z maritus. Et ideo si duo filij ex primo matrimomo,non lucraretur maritus nisi terpartem.Et ibi etiam ponit qualiter i.j.pars intelligatur,z an mo deducenda legitima filiorum.Et concludit quod nō. Vide eum Et de hoc an istante predicto statuto quod maritus lucridotem in preiudicium filiorū ex primo matrimomo z ex dispone huius l.vide do.Flor.de sancto Petro in quadam sua disputatione in j.q.circa fi.Et ibi etiam quid si matri secundo nubenti quid relinquatur per aliquem accedentem,an filij primi matrimonij aliquid habere debeant pro legituma. vide ibi per eū. De materia huius l.z de materia statuti quod vxore premortua maritus lucretur dotem in preiudicium filiorū primi matrimonij, vide Bau. consi.xi.vij.incl.statutum Florentie,z scripti in auth.preterea, de vir.z vxo.Item circa materiā huius l.an mulier ij.nuptiis fit plus relinquere filijs secūdi matrimonij.quam filijs primi dummodo omnibus relinquat legitimam, vide Bau.consi.cxlvij. Item posito quod ponit,an si secundus maritus stipuleur in mero ordali nomine filiorum nasciturorum.an valeat talis stipulatio, vide Pau.de cast.consi.cclxvij.z quatuor seq. Item in mate huius l.vide do.Florian in d.disputatione, de qua. §. Item

illas declarationes & limitationes ad hanc l. vide per Rom. consi. ccxix. & cõs. ccccxlvij. & seq. Item quod dispositio huius l. nõ habeat locum in vulgo quæsitis. vide Ro. sing. ccxxxij. inci. an lex hac edi-
tali. Crem. sing. xc. Item quod statutum non potest tollere dispo-
sitionem in j. quæstione. in vlti. dub. Sed contrarium tenet Pau. de
La. in l. j. ff. de inoffi. dot. etiam in præiudicium legitimæ, & vide etiã
Jaso Moder. hic. Vide in materia Alex. consi. clviij. vol. v. vide de
materia Jo. de Ana. in consi. lxvij. vbi ponit quid si filius primi ma-
trimonij fit relictum minus legitima, & petant supplementum, an
censeatur totum ipsis relictum, & verificetur dispositio huius le-
gis in toto, & quomodo reuocetur id, quod est plus relictum con-
iugi in toto. & quomodo reuocetur id, quod est plus relictum con-
iugi. vide latissime in materia Curt. consi. lxxviij. vbi in statuto Pa-
pien. consuluit quod non lucretur dotem secundus maritus in præ-
iudicium filiorum primi matrimonij in tertium, & multo minus si
etiam ex secundo matri. extent filij, quia omnes succedunt, vt per
eum. Et adde quod ius reuocandi non competit filijs, nisi post
mortem matris. vide Alex. consi. cxliij. vol. v. in fi. Flor. in d. j. q. gl. &
Bar. hic. Vide late Alex. consi. clviij. vo. v. Et de materia vide De
cancr. vbi concludit quod vbi constat de mente statuentium,
reuocantur filij primi matrimonij in totum etiam in legitima, & in
quibusdam alia in materia.

a ALEX. Hec est bona lex. Item adde, an dispositio huius l. ha-
beat locum, quando secundus maritus non est pactus de dote si-
bi lucranda, sed filijs ex secundo matrimonio. Et isto casu dico qđ
sufficit quod legitimam habeant filij primi matrimonij, non dimi-
dium, vt hic dicitur. Et ita consuluit Bal. in consil. incip. in Christi
nomine, considerandum est. &c. per tex. in auth. de nupt. §. illud quo
que. in fi. Nam licet donatio prohibeatur merito, non tamen mini-
sterium. l. Bebius. de pa. do. Ad hoc etiam in d. auth. de nupt. §. si
quidem. in glo. supposita eod. tit. Facit auth. vn. de si parens. §. de
inoffi. testam. & in l. de inoffi. dot. & Vide Cy. hic. dum loquitur de
muliere relinquente fratri vel consanguineis. Et consuluit Bald.
licet quidam, vt ipse dicit, consuluerit contrarium, & male. & ad hoc
adde Bald. in l. j. §. de inofficio. do. Adde eundem in l. ea lege. §. de
condic. ob cau.

CADDE quod Bal. consi. clxvj. iij. lib. consuluit, quod si mater,
que trãfiuit ad ij. vota, instituit filios primi matri. in legitima & pro
meditate dotis filios secundi matrimo. & pro alia meditetate ma-
trimonij secundum, cum hoc quod si capere non posset totũ illud qđ
ipsi capere non posset, relinquebat iure legati filijs eiusdem matri-
monij, quod nihil penitus valet nec fieri potest in fraudem huius
legis dat. quod alias accidit casus similis, quod pater stipulatus
est pro filio dotem in ciuitate Coztone, & ipse conabatur sustinere
quod valuisset stipulatio, quod tamen de consil. valentissimorum
doctorum. do. Franc. de Albergo. & Rich. de Salic. iudicatum fuit
contrarium & obseruatum, & si vis videre predicta consilia Bal.
Franc. de Rampo. & Rich. de Salic. nec non Jo. de ligna. qui etiam
consuluit contra Bal. vide in consi. Pau. de La. consi. ccclvij. cum
vtibus seq. & vide etiam Bal. consi. cclxxxvij. iij. lib. & xlj. & consi. clxi.
lib. & consi. ccccxlv. ij. li. & consi. xlj. & ccccvij. ij. li. & qualiter filij sint
reducendi ad equalitatem, cum mater reliquit plus vni quam alij,
vide Ang. consi. cclxxxiij. & an stante statuto quod mulier possit te
stari de quarta parte dotis, & illa fecerit pactum cum marito secũ-
do quod lucraretur certam partem, an illa pars sit detrahenda de
omnibus bonis, an de bonis, de quibus ipsa testari poterit, vide
Ro. consi. ccccxcvij. Et an si sit statutum, quod mater teneatur re
linquere duas partes dotis filio, teneatur computare id, quod cõ
sequitur beneficio huius l. vide Ancha. consi. c. Et an filij secundi
matrimonij succedant cum filijs primi in his que donata sunt cõ-
templatione primi mariti vide Rom. consi. ccccvj. Et ad materiam
vxo. Paul. de Cast. consi. clxxij. & per Jo. de Anast. consi. lxxvij. An
cum mulier reperiens dotem filijs teneatur cauere de restituen-
do eisdem a dispositis, vide Bal. consi. xxv. v. lib.

PAVP. Hac edictali. De iure tamen digestorum, secus, vt
est tex. in l. mulier. ff. qui pot. in pig. hab. quod no. Bal. ibi.

c ALEX. Et liberis. Et hoc verum de filijs legitimis, secus in na
turalibus vt patet. Tex. est no. multum secundum Bal. & Imo. in
l. cum pater. j. mater. de le. ij. que no. in Lex facto. §. si quis rogatus.
ad Treb. & Baro in l. j. de inoff. dona.

d POMA. Matrimonij. Tene menti, & vide Crem. no. suo. lxxx-
viij. & Ro. consi. cccxix. & Alex. in l. mulier que. ff. ad Tre. & Aut. cõ.
xvj. & ibi addita. & Feli. in c. j. de sponsa. & Ro. consi. ccccxlvij. & seq.
vbi quærit, si statutum prohibet coniuges aliquid lucrari existenti
bus filijs, ex vtroque matrimonio, an tunc valebit pactum inter
coniuges initum, de aliquid lucrando, maxime si mulier non pote
rat disponere, nisi de certa parte. vide in omni ista materia eundẽ
consi. suo cix. in vj. dub. Panor. cõsi. xlij. vol. j. vide etiam doc. in aut.
Preterea. j. vnde vir & vxor. Ange. in §. quia vero. in auth. de nup.
Ro. consi. xliij. & consi. ccccxlviij. Pe. de Anc. consi. ccclxxx. & Pau.
de La. consi. ccxxxvij. Panor. consi. ix. vol. j. & consi. cxvij. ad fi. eo. vo.
& vide Fran. Cur. consi. lxxviij. vbi sequitur Bar. hic. & melius quã
alibi reperies istud disputatũ, & pulchre. & clare, per Jas. in d. auth.
preterea. C. vnde vir & vxor. & Ana. consil. xxiij. & ibi addita. Vide
etiam Lapam consi. lj. lxiij. & lxxj. & Bal. in l. cum pater. §. mater
ff. de leg. ij. vbi quærit an hec lex habeat locum in filijs naturalibus
& spurijs naris, ex antecedenti complexu. & Romanum cõsi. clxiij.
ad fi. vbi dicit quod si mulier non poterat aliquo modo disponere
de dote sua, sed tãtum de quarta parte, & maritus poterat aliquid
lucrari de dote vigore statuti. quod illud lucrum debet deduci de
illa quarta parte. & poterit maritus aliquid lucrari. & idẽ vult So.
consil. lxxxv. vide de omni ista materia Cur. consil. suo clx. in j. dub.
Ful. consi. suo xcvj. in j. dubio.

1 **§. His illud.** Hic est no. §. cuz seq. Mo. primo. quod quãdo debet fieri estimatio rerum, debet fieri per duos ab vtraq; parte positos, tamen in l. iij. in fi. de iur. do
mi. impe. videtur dicere quod estimatio fiet a iudice, qualiter intel-
2 gatur, dixi in repetitione l. creditores. §. de pign. Mo. secundo qđ
isti estimatores debent iurare. Facit ad hoc §. de fid. instr. l. compa-
rationes. Contrarium dicit gl. in l. j. §. j. de ven. inspic. & ẽ. de test. l. iu-
3 risiurandi. sed dicit male contra istum tex. Mo. tertio quod ha-
betis multas gl. que dicunt quod vsufructuarius nõ facit fructus
suos, nisi præstita cautione de vtendo, fruendo, arbitrio boni viri.
Habetis hic vnam gl. super verbo, fideiussionem. tamen gl. d. l. vro
ri. de vsufr. leg. De hoc dubitat quod retigit l. vsufr. ẽ. de vsufr. Ego
4 dico a quod casus est in hac l. quod si vsufr. detineret scienter & patiẽ
te domino. & dissimulãte, quod facit fructus suos. Casus est in ver.
sinautem vtraque. Sed quando dominus ignoret, vel contradice-
ret, non faceret fructus suos. Ita loquuntur omnes tex. et gl. alle-
gate in contrarium. Dixi plenius in l. vroni. &c.

ADDITIO.

a AND. BAR. Ego dico vide Bal. in l. j. C. de vsu. & in l. iiij. eo. ti.

§. Omnibus. Istum §. allegat do. Jac. de Aret. pro casu in questiõe difficili. questio est ista que ponitur per doc. in l. ij. qui pot. in pig. habe. &c.

LEX VII.

In quibus. Lucra. que quis debet seruare filijs debet seruare nepotibus, ex eis pro cedentibus, salua electione. h. d.

LEX VIII.

Si quis prioris Istud principium dicit. quasi idem quod præcedens, quia ẽ. l. proxima dixit Imperator de filijs primi matrimonij, quando alter de filijs decessit ante secũdum matrimonium, sed lex superior loquitur quando post secundum matrimonium alter ex filijs decessit.

§. Illud etiam. Quod dicitur hic, dictum est supra in l. generaliter. & l. hac edicta
li. in fi. & gl. ita dicit.

a **§. In illo.** a Mo. quod si pater habet omnia bona filij. vel que debent restitui filijs, si dissipat ista bona, potest filius interdicere, patri, ne ista bona alienet, nec facier illud quod placet sibi. Certe hic est tex. quod no. & §. de bo. mater. l. j. & in auth. de nup. §. sed quod sanctum. Hoc intellige secundum determinationem. l. fi. de sen. pas. & l. Imperator. ff. ad Treb.

ADDITIO.

a POMA. In illo. Vide Ro. consi. cccv. in iij. dub. vbi per istum tex. dicit quod licet prouentia a marito in vxorem transeuntem ad sua vota, ea mortua integre remanere debeat penes filios pri
mi mariti, ad vxorem contemplatione viri, quia illa erant omnib⁹ filijs communia, tam secundi, quaz primi mariti. & idem in iij. dub.

LEX IX.

a **Quoniam.** a Hec lex breuiter dicit, Quod vltra debitum coniugi secunde relinquitur, debet inter filios vtriusque matrimonij in capita diuidi. h. d. Os hic in hac l. dicitur, corrigitur p aut. de nupt. §. optime. & nec illud. & redit ad l. generaliter. & ideo hic ponitur auth. ad eos solos, &c.

ADDITIO.

a ALEX. Quoniam. Ista lex est decisio questionis, de qua per Bal. in l. j. de inoffi. do. &c.

LEX X.

Tam apertissime. Ista lex tota determinat vnam dubietatem que oriebatur ex l. hac edictali. ẽ. eo. que dicit, quod secunde coniugi non debet plus relinqui, quã vni ex filijs, qui minus habet, & quod vltra relinquit, applicat liberis primi matrimonij, &c.

Sed ista determinat quãdam dubitationem breuiter dicit. Libertis ingrati non admittuntur ad partem lucri eius, quod vltra debitam secunde coniugi est relictum, h. d. z nihil aliud, zc.

Si secundo nupserit mulier. Rub. X.

LEX VNICA.

SI vsumfructum. Ista lex corrigitur z limitatur per auth. hoc locum, zc.

AVTHENT.

a **HOc locum.** Vides quod mulier non priuat vsufructu a per trãsitum ad scãs vota, nisi priuetur a testatore expresse, vt hic vides, qõ no. quia oportet quod testator dicat, donec honeste, z caste vixerit, z vidualem vitam seruauerit. Si enim diceret, donec honeste z caste viueret, vel diceret, honeste, zc. certe non amittit v
1 sumfructum, quia honeste z caste viuit, licet transeat † ad secunda
2 vota, vt l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Treb. Sl. formal hic † vnam questionem de testatore, qui reliquit vxorẽ dominam, z vsufructuariam omnium suorum bonorum, quid verba ista importãt de iure, z quid de consuetudine. de consuetudine ita obseruatur, q̃ certantibus liberis habeat alimenta tantũ, extraneis institutis habet vsumfructum integrum. Vide glo. z de hoc in Spe. qui filij sint legi. §. j. ver. quid si quis ita. z per Dy. in l. Titia cum testamento. §. fi. ff. de leg. ñ. z ibi plene dixi, zc.

ADDITIO.

a POMA. CVsufructu. Vide Aler. consi. 1. l. in fi. dub. vbi ampliat etiam in relicto, quod participat de natura vsusfructus.

ALIA LECTVRA.

2 ☞ Si vxor est relicta domina z vsufructuaria omnium bonorũ, quid contineat hoc legatum. nu. 3. z 7.

3 Legatum factũ vxori, quod sit domina, z vsufructuaria, extraneis institutis, quid operetur, z contineat.

4 Si vxor est relicta domina, massaria, z vsufructuaria. donec honeste custodierit lectum testatoris, z nõ exiget dotes, si cessit iura dotalia fratri, an perdat legatum.

a **HOc locum.** a Hec auth. sumitur de corpore de nupt. §. anie. ver. si vero solum. z vide quod ibi no. z addit ad legem Codicis que loquebatur tantum in vltima volũtate, hec loquitur etiam inter viuos, z etiam quo ad vltimam voluntatem, z legem Codicis corrigit, z determinat in tex. ibi, alioquin ideft. si non ca. l. datus, sed simpliciter est relictus per maritum vxori vsusfru. ibi
1 permissus, vt cum transit ad secunda vota, † vt ff. tit. prox. l. femine. Odof. z hec auth. communi habetur in practica propter gl. ibi posita pro questione, que contingit de facto. videlicet si maritus re
2 linquat suam vxorem dominam, massariam, vsufructuariam, † an
3 tale legatum valeat, an non, z si non valeat quid habere debeat ex hoc legato. z quomodo sit iudicium in predictis, si testator instituit heredes suos, vel extraneos, z quia ista sunt contraria, latius quam gl. dicam. z vo. Odofr. in effectu dicit illud, quod gl. ordinaris, licet aliquid plenius dicat. Cuius opi. recitat Spec. z sequitur in ti. qui filij sint leg. §. j. ver. quid si quis ita dixerit. De hoc etiã no. per Host. in Summa de pig. §. qualiter constituitur. ver. si quis dicat. z ver. seq. Et de hoc no. in margarita Alberti Galeoti de actio. circa finem. ver. quid si dico. Item facit ad hanc materiam j. de ind. vidu. l. ij. z auth. cui relictum. in gl. z in corpore vnde sumitur. z ff. de auro z argen. leg. l. species. Et pro discussione prime questionis, sci
b licet an valeat tale legatum, intendo subijcere quãdam questionem b Dy. in qua ipse Dy. consulait, videlicet quidam fecit testamentum z in quo inter alia vxorem suam massariam, vel vsufructuariam reliquit, quosdam alios sibi heredes instituit, finito vsufructu, z domino vxoris sue predicto modo vult ista vxor habere vsumfructum predictum: mariti heredes opponunt quod non debet habere, q̃ dies vsusfructus legati cedit ab adita hereditate, sed hereditas non potest adiri per heredes, cum sint instituti demum finito vsufructu vxoris: ergo zc. Et quod domina sit in totum expellẽda, po
c test euidenter ostendi, quia ibi in testamento repugnantia c continetur: ergo descripta in testamento non valent, vt ff. de reg. iu. l. vbi repugnantia. z de condi. instit. l. ñ Titius. Sed constat quod esse fructuariam z esse dominam, repugnantia sunt, cũ non possit habere vsumfructum, vel aliã seruitutis speciẽ in ea re, in qua habet dominii. ff. si vsusfr. per. l. vti frui. de seruit. vrb. predio. l. in re cõmuni. z de iure dot. l. cum in fundo. circa prin. Igitur negari non potest, quod in testamẽto predicto contrarietas non sit, z per consequens ratione contrarietatis, tota dispositio sit inutilis. Et ad huius cõfirma
4 tionem accedit quod † si vnum contrariorum eligitur, tacite videtur alteri renunciari, vt j. de condi. l. fi. ff. de fur. l. j. ff. de instit. l. fi. pupillus. §. si institoria. z de ver. sign. l. hec verba. Cum ergo dominium, z vsusfr. sint contraria, vt probatum est, ergo sequitur quod ad positiones dominij remouetur positio vsusfructus, z econtra. ita ratione perplexitatis, tota dispositio sit inutilis. Preterea, constat quod relicta in testamento, non debentur antequam hereditas adeatur. j. de fideic. l. eam quam. ff. de re. iu. l. ñ nemo. Item constat, quod ex institutione concepta in diem incertũ, vel sub conditione, non potest adiri hereditas, antequam dies incertus, vel conditio existat, vt ff. de her. instit. l. in tempus. in prin. l. si quis instituitur. z l. qui filio. Ex quo sequitur, quod cum hereditas adiri possit, ante aduentum diei incerti institutioni adiecte, quod negatum in testamento relictum possit deberi. Igitur relictum vxori non debetur, cum non cedat antequam adeatur hereditas. de cadu. tollen. l. j. §. in nouissimo. z ff. quando vsusfr. leg. cedit. Preterea, constat, quod vsumfructum, z dominium non possunt gere, cum sint opposita, vt ff. probatur est. Igitur licet legatum absolute relictum, perinde debet haberi, ac si legatum esset distunctiue, vt ff. de reg. iur. l. in eo. §. vbi verba. Sed vbi duo legata disiunctiue relinquuntur, quorum vnum possibile est cedere, te testatoris, z aliud ab adita hereditate, vtrunque tempus cretatur, z tunc legatum cedit, vt ff. quãdo dies leg. cedat. l. fi. in princi. l. cum ita. z l. cum illud. sed vsumfructum legatum possibile cedere, ante aditam hereditatem, vt ff. ostensum legatum domine, z si non est possibile quod cedat, eius la fore, dato quod domina alterum eorum eligeret, vt ff. de l. optione. z l. Iulia. de legat. j. Preterea, certum est, quod non potuit duos instituere heredes, ita quod quilibet esset insolidum, vt ff. de regu. iur. l. quod contra. §. vni duo. Igitur cta domina heres esse non potest, cum alij scripti essent des vniuersales, z si non tempore certi, tamen incerti, cum ditione. Ex quo sequitur quod alij sint heredes, z nõ domina. quod ita probatur. l. cauetur quod particularitas temporis equipolit particularitati rerum, vt ff. de testam. milit. l. miles ita. §. z quia dicimus, sed institutus in re certa habetur pro legatario, z non pro rede, vt j. de her. instit. l. quoties. ff. de her. instit. dis verbis, z ibi glo. Ergo si concedamus eam institutam videtur institua pro parte tempons, donec viueret. Sequitur ergo quod alij maneant heres des sine temporis prefinitione habentur loco legatarij, ideo non est possibile legatum deberi cum effectu, nisi post additionem hereditatis, vt ff. ostensum est. Sed certum est, hereditatem non adiri antequam dies certa existat, ergo non est possibile legari. Item iuxta considerationem predictam debetur post adita hereditatem, sequitur quod vsusfructus videtur domine relictus demum cum morietur, z sic videtur legatum inutile, vt ff. de leg. l. vsumfructum, z de vsufr. l. Titio. CEcontra videtur quod mina sit heres z domina plene iure vsque ad tempus mortis
5 quod sic probatur. Certum est, † heredes instituendos posse poni incertum, ergo ad incertum, cum equipollere videatur, vt ff. insti. l. in tempus z l. si quis instituatur. z l. qui filio. j. de her. extraneum. Preterea, in dubio soluta † oratio equipollet cõ
6 vt ff. de ver. sig. l. tripici. §. videamus. z eo. ti. l. alienationis. §. constat quod vbi plenum dominium, z vsusfructus collectuquitur, est in electione eius, cui relinquitur, verum per. de leg. l. si Titio. Igitur z vbi absolute relinquitur. Sic etiam ponito, debet esse in electione domine, verum velit vsumfructum dominium plenum. Sed ad hec omnia potest facilitter respondi quod locum habere possunt, vbi esset aliquis heres, z quo ditione relicta confirmarentur, que patent non esse in quibus dicta viuente vxore. Ideo questio remanet in hoc solum, an institum posset ad tempus incerti, sicut ex tẽpore incerto, quato verum, vt j. de her. inst. l. extraneum. z ibi dicetur. Sic igitur dictis videtur cõcludere do. Dy. quod existẽte herede qui adle legatum vxori relictum valeat non obstante contrarietate, pplexitate, z quod sit in electiõe vxoris, vtrũ velit ea viuente fructum vel dominium plenum. Circa quod glos. hic z predoc. z alij, quos audiui, z communiter aduocati in iudicio tenent tale legatum valeat non obstante repugnantia, q̃ dicto posset ci ad cocordiam. Dixi enim quod ille, qui habet vsumfructum vsum, dominus dicatur, licet impropriẽ, z ad hoc iducit in ar. de no eligẽ. icõo nub. §. aliud vero. circa n. ibi, vsum quidem cui tibus dominis. de nup. §. z q̃ parum. ibi, vsum dominis contra
7 vt ff. rerum amota. l. j. z q̃ vsusfructus est pars dominij, vt ff. ad l. cum filius. §. dominus. z de vsufr. l. iij. z de le. ij. l. Titia cum uenero. §. fin. per quas do. Odofr. doctor meus tenebat opinionem predictam, scilicet tale legatum vxori relictum tenere, non obstante cõtrarietate, vel perplexitate, que videbatur in eo. Tamen Bo tenebat idem, quod dicatur dominus, solum ratiõe proprietatis cet ad eam non spectet proprietas. z allegat de pecul. l. seruus ordinarius ibi, id quidem quod dominus cõ. vbi loquitur de

dinarie domino vicarij,⁊ pro eo.ff.de publica.l.cū si adhibuissent. vbi hoc tenet Jac.de Are.⁊ allegat.ff.de sol.l.titia ⁊ de ver.sig.l.pronunciatio.§.j.ibi,parum ante fi. Et pro hac auth.Bene facit ff.ad Silla.l.j.§.si vir.Concludo ergo*secundum omnium communem opi.tale legatum valere,non obstante contrarietate, vel perplexitate predicta,per dicta iura. ¶Ad secundum†ergo quod cōsequi debeat ex tali legato: puto dicendum quod eligere possit plenum dominium,vel vsumfructum in vita sua,tamen de consuetudine,⁊ ex mēte testatoris.opi.gl.⁊ aliorum doc.communiter seruatur. do. autem Odofr.hic,⁊ s.de inof.test.l.cum queritur,cuius opi. sequit Spe.vt predixi,late distinguit,⁊ dixit quod vis est fienda in verbis testatoris,nam aut testator dixit relinquo vxori mee vsumfructum omnium bonorū.aut dixit relinquo vsumfructum talis domus, vel talis predij.Primo casu si maritus nō habet liberos,tunc vxor habebit vsumfructum omnium bonorum mariti, dummodo iste vsusfructus non excedat dodrantem, cum alijs legatis, quia tunc detrahitur Falcidia,etiam per heredem extraneum,vt ff.de vsufru. l. omnium,⁊ ibi gl.ff.de vsufr.le.vxori.in tex.⁊ gloss.⁊ estimatur talis vsusfr.secūdum l.ff.ad l.fal.l.hereditatē . Si autē habebat liberos, ⁊ tunc vxor habebit vsumfr.omnium bonorum mariti excepto debito bonorum subsidio. in quo liberis non potest aliquod grauamen imponi,vt s.de inoffi.testam.l.quoniam in prioribus.si ipsi filij velint ipso debito esse contenti,⁊ hereditatem patris amplecti nolunt,tūc vxor gaudebit vsufructu omnium bonorum.Et ita loquitur prealiegat.l.vxori.de vsufr.leg.⁊ gl.ibi posita,⁊ concor.in auth. de trien.⁊ semis.§.prohibemus.⁊ ibi gl.Si autē maritus relinquat vsumfr.alicuius certe rei,tunc indistincte habebit vsumfr.certe rei illius.ff.ad l.fal.l.j.§.si vsufr.Si autem relinquit vxorem dominam, massariam,⁊ vsufructuariam,⁊ tunc post mortem mariti habebit nomen domine,⁊ preeminentiam,sicut habebit vsumfr. omniū bonorum quatenus sufficiat sibi ad alimēta secundum dignitatem,⁊ facultatem.Et ita secundum Odofre.sunt interpretata ista legata per collegium Bononiense,⁊ ita seruatur* communiter,⁊ pronunciatur in iudicijs,⁊ ista alimenta*percipiet a se ipsa,non de manu filiorum,vel aliorum herednm,arg.ff.de vsufr.le.l.fundi Trebatiani.in fi.⁊ ibi no.in gl.In hac op.erat d.Placen.que satis placet. De iure autem Lōgobardo.pro quo adhuc seruatur prerogatiua maritus non habens liberos,potest dimittere vxori ad libitum proprietatem,⁊ vsumfructū,si autem habet liberos ex ea, potest ei dimittere dimidiam vsufr.⁊ non vltra.Si autē habet liberos ex alio matrimonio potest sibi relinquere vtilem vsumfr.pro numero liberorum,⁊ illud perdit per transitum ad alia vota vt in Lombarda de his que a viro vxori dantur vel relinquuntur l.fi.*

9 ¶Tertia†questio est quid operatur illud legatum,quo maritus dimittit massariam ⁊ vsufructuariam vxorem,⁊ extraneos heredes instituit. Et in hoc arguit glo.satis obscure,arguit enim primo quod non habeat locum predicta consuetudo,quia alia est ratio suorū, ⁊ alia extraneorum,quia suis est magis debita hereditas quā extraneis,⁊ non est par eademque ratio,vt j.de codicil.l.fi. ¶In contrarium facit, quia hoc admisit consuetudo existentibus suis liberis, quod vxor habere debeat ex tali legato sola alimenta,vt s. tactum est eadem consuetudo videtur trahi debere ad casum quo sunt instituti extranei.Ad hoc alle.gl.in l.de quibus.ff.de legibus.ij.resp.Oldr.sequebatur primam opi.quia non est par eademque ratio.⁊ ideo nō debet idem ius eademque consuetudo statui in suis,⁊ in extraneis institutis.Unde hoc casu vendicare posset sibi locum opin. Dyn. quod institutis extraneis esset electio mulieris,an vellet habere omnium bonorum vsumfr.an plenum dominium in sua vita,⁊ pro hoc etiam facit mens testatoris,que non videtur etiam in tantum grauare suos,sicut extraneos.Sed que sit ratio diuersitatis,qd si mulier habeat plenam proprietatem,⁊ transit ad secunda vota,quod perdit proprietatem,⁊ retinet vsumfr.si autem habet vsumfr. tantum,vsumfr. non perdit, nisi relictum sit illud sub conditione, si non nubat,vt hac aut.Hanc questionem*querit hic Odofr. ⁊ soluit vt in gl.in corpore vnde sumitur.que incipit sed quare secus.

10 ¶Circa materiam predictam subijcio vnam aliam questionem , quam disputauit Rayne.doct.meus. Quidam in†suo testamento dicit sic, Item volo ⁊ precipio,quod Berta vxor mea habeat mille de bonis meis,in gaudimēto toto tempore vite sue,donec honeste vixerit sine viro,⁊ post vitam suam dicta mille superueniant in Titium cōsobrinum meum.Accidit quod Berta transiuit ad secunda vota, ⁊ sic expirauit legatum.Queritur,*an Titius consobrinus meus statim ad dicta mille admittatur,an demum post mortem naturalem Berte predicte,⁊ interim penes herēdē predicta mille debeant manere.Et quod Titius admittatur post mortē naturalem Berte sic probatur.Cū in his verbis nulla est dubitatio, nō dz admitti voluntatis questio.ff.de leg.iij.l.ille,aut ille.§.cum in verbis.cum si. Item cum testatores loquuntur post vitam, intelligitur post†mortem naturalem,non ciuilem.ff.de leg.ij.l.cum pater.§.hereditatem. de ver.obli.l.ex ea parte.§.in insulam.cum si.Sed in verbis proposite questionis,sunt ista verba.post vitam suam,que significāt mortem naturalem,vt probatum est.Ergo Titius per transitum ad secunda vota fideicommissum non habebit,sed demum post mortem Berte,⁊ interim penes heredem manebit.Secundo idem probatur sic.

12 Certum est,quod ambiguitates testamentorum pro heredibus interpretantur.Unde statu libero dare iussus,heredi dare debet,vt ff.de statu libe.l.qui pecuniam.⁊ l.ita liber.l. Labeo.cum si. Item si Titius hec verba.post vitam suā.vult interpretari, ea nō transeunte ad secunda vota,nō minus possit commode interpretari,etiam ea ad secūda vota transeunte per l.ex his verbis,j. quādo di.leg.ced.⁊ de fideic.liber.l.fideic.Cum oratio talis sit ambigua pro herede est interpretanda,vt probatum est . ergo ea viuente remanebit penes heredem,⁊ maxime si heres est de liberis, vt ff. de annu.le.l.quintus.Tertio probatur. Certū est quod ex intentionibus petentium metimur ius ex persona actoris,non ex persona rei , vt s.de edend.l.qui accusare.de rei ven.l.fi.ff.si pars he.pet.l.j.§.j.Idē ex questio.proposita ex verbis satis apparet,demum post mortem Berte fideicō.relictum Titio consobrino,non ergo ante mortem, ergo ad positionē vnius sequitur exclusio alterius, vt s.de proc.l. maritus.cum si.l.licet ergo Berta ad secunda vota transiens, legatum perdiderit,non tā propter hoc viuēte Berta Titius admittitur,Sufficit enim sibi ius integrum seruari.non ergo meliorē conditionem fieri,vt ff.ad Trebel.l.ex asse.⁊ l.si cui.ij.resp.⁊ de iure dot. j.l.ij.⁊ sic interim dicta mille apud heredēm remanebunt.Quarto, idem probatur sic.Si vsusfructus alicuius rei legatur vni pure.⁊ alteri proprietas sub conditione legati proprietas desinat,vsusfructus ad heredem pertinet.⁊ ideo tali casu legatarius vsusfructus heredi,⁊ legatario proprietatis stipulatione fructuaria habet cauere ff.ad exhi.l.si quis hominem.§.si tibi.Sed in casu nostro Berte videt relictus vsusfructus quasi de mille,⁊ quidē pure,⁊ saltem in singulos annos,donec honeste vixerit sine viro,vt d.l.fi. de indic.vid. ⁊ arg.ff.de annu.le.l.j.Nam Titio cōsobrino post mortē Berte videtur relicta proprietas. ergo Berta nubente, ⁊ sic suo vsufructu perempto,interim ipsa mille penes heredē manebunt. Quinto idē probatur sic.In questio.nostra duo fuerūt relicta,vnum Berte,aliud relictum Titio post mortem Berte,⁊ sic primuz est ad tēpus secundum est ex tempore,quod esse potest, vt j.de le.l.fi.s.de vsufr. l.ambiguitatem.ff.de le.ij.l.si ita relictum.§.Pegasus, ⁊ idem est in stipulationibus,vt ff.d.actio.⁊ obl.l.obligationū fere.§.j. Item casus omissus a testatore,habetur pro omisso.vt l.cōmodissime de liberis ⁊ posth.cum similibus.Ergo casus iste per tempus,quod est inter nuptias ⁊ finē vite Berte omissus est,⁊ pro omisso debet haberi,⁊ interim non videtur heres grauatus,⁊ ideo medio tempore fideicommissum debet remanere penes heredem. Ultimo pro hac parte videtur casus.ff.de condi.⁊ demon.l.quibus diebus.§.quidā vbi sic dicitur,quas pecunias cuicunque legaui, heres meus eas, si mater mea morit,dato,⁊ determinat ibi per labeonez.q nec quo ad petitionem.nec quo ad transmissionem cedit dies ante mortem matris.Et pro hoc etiam j.de his que sub modo. l. ij. vbi si legatū mihi est relictum,⁊ deinde Titio, sub aliqua conditione,⁊ demum post exitū cōditionis,Titius admittit ad petitionē fideic. sic ergo in casu questionis proposite Titius cōsobrinus demū post mortē Berte admittitur,⁊ interim penes heredez remanebit. ¶E cōtra quod statim non expectata morte Berte,post eius secūda vota admittatur Titius consobrinus,sic probatur.Legata,⁊ fideicōmissa quedā donationis causa mortis dici possunt, vt ff.de le.ij.l. legatū. j.de dona.causa mor.l.fin.ad fi.Item qui tales donationes faciunt magis volunt vxores habere.quam eum,cui reliquit,sed magis illum,cui reliquit quam heredem suum, vt ff.de dona.causa mor.l.j.⁊ l.senatus.§.j.Igitur Berta nubente,⁊ sic eius legato deficiēte,magis admittitur Titius consobrinus,quam heres.Et pro hoc ff. de condi.⁊ demon.l.si quis eum,⁊ si vsufr.pet.l.fundus detracto. Ad idem probatur sic.Cessante causa,cessat effectus.s.de episco.⁊ cler. l.generaliter. cum si. Item gaudimentum vxoris , est causa quare differtur fideicommissum Titij consobrini.Tertio sic.In testamēto pro fauore relictorum, interpretāde sunt voluntates defunctorum,vt ff.de reg.iur.l.in testamentis cum si.Item in representatione fideicommissi soluendi Titio cōsobrino plenior est interpretatio quam in retardatione,vt instit.de act.§.plus.⁊ §.tempore,⁊ Instit. de fideius.§.non solum cum si.Item gaudimētum vxoris,est causa quare differtur fideicōmissum,cū Ber.nupserit, interpretabimur, nō autem demum post mortem Berte predicte,quia sic in dubijs semper interpretamur quod res magis valeat,quam pereat. ff. de rebus du.l.quoties.j.ad Sylla.l.pe.cum si.Item si interpretamur. Titium demum post mortem naturalem Berte predicte ad fideicom.admitti res periclitari,⁊ perire potest,quia premoriente Titio,nil ad eius heredem transmittit.ff.de condi.⁊ demon.l.dies incertus,⁊ heres meus,quando di.le.ced.l.Titio.Si autem interpretamur,quod ea statim ad secunda vota transeūte admittatur , res valet ⁊ in tuto ponenda est,⁊ ad heredem,vt puta purificatā trans

mittet.ff.de condi.z demon.l.legata sub conditione,z l.quibus.§.fi. ergo satis admittitur Titius,non expectata morte naturali dicte Ber. Quinto,z vltimo sic.Voluntates testatoris coniecturamus ex precedentibus z sequentibus.ff.de leg.j.l.si seruus plurium.§.fi.
13 cum si.item alias in dubijs † parificatur proximus,z vxor defuncti j.de le.l.cum rem alienam.z arg.ff.de iud.l.interdum. Qua ergo ratione vxor prefertur eadem ratione Titius consobrinus prelatus esse intelligitur heredi eius.Facit quod no.in l.cum acutissimi.j.de fideic.ideo maiori ratione,quia consobrinus prefertur vxori ab intestato,vt j.vnde vir,z vxor. l. j. z sic ratione consanguinitatis aliquid operabitur,vt d.l.si seruus plurium.ad fi.ff.de le.j.cum si.Nec videtur curandum,quales essent heredes testatoris huiusmodi extranei,an filij,vt pote cum videmus ex voluntate testantis hunc Titium preferri heredi.que voluntas preualet etiam, si heres sit filius arg.ff.de libe.lega.l.Aurelius.§.Titius.de libe.prete.l.iij.§.fi.Soluendo questionem predictam tenuit ipse Rayn.quod Titius consobrinus admittitur,non expectata morte predicta per transitum ad secunda vota,per rationes pro hac parte adductas,z duas alias speciales.Prima per text.ff.quando dies legat.ced. l. si ita.ad Treb.l.mulier.in princ.vbi fideicommissum relictum filijs per matrem,si morte patris sui iuris efficiantur. idem erit si sui iuris efficiuntur per emancipationem.Et redditur ratio quia pro tanto dixit mater,z sui iuris effecti fuissent per mortem patris,quia nō credidit eorum patrem emancipaturum,nam immortalitatem non restrinxisset,si eum emancipaturum sperasset.Non ob.l.fideic.§.si cui. de leg.iij.quia intelligitur.secundum illas,vt ibi no.Ita in proposito dici non potest, quod pro tanto dixit testator de morte Berte, qr credidit eam non transiturā ad secunda vota,non enim in mortem distulisset,si eam transire ad secunda vota credidisset.Item ad hoc idem facit ff.de annu.leg.l.codicillis.§. fi. vbi ostenditur quod cum testator legato Bertam honorauit,amplius de ea loquendo videtur loqui de ea,vt legatario,vnde cū dicit,post vitam suam,intelligitur eius legatarie.Pro hoc ff.de fideic.li.l.Lucius.z l.Thais. §.Stichus,z ideo dilatio fideic.Titio consobrino apposita videtur fauore Berte,vt apud eam legatariam mille permaneant,cum igitur desinit esse legataria,per transitum ad secunda vota, statim Titius admittetur,sicut in d.l.codicillis.§. fin. ¶Ad rationem in contrarium respondeo,z primo ad primam,quia non dico Titium admitti per mortem Berte,sed per transitum ad secūda vota quo casu etiam testator videtur reliquisse fideicommissum Titio, vt s. probatum est.Ad secundam dico,quod voluntas testatoris dubia dici non debet cum per euidentes coniecturas constet de eius voluntate,vt s.probatum est. Ad tertium,quod ius metimur ex voluntate,alias ex persona actoris cōcedatur.Et ita hic fit,quia pro actore est ius,vt s.probatum est.Ad quartum respōdeo, quod nō concedo,quia etiam in casu ante mortem Berte,videtur relictū fideicommissum Titio,scilicet finito vsufructu,per secunda vota,z eo modo ad quintum quod ad idem tendere videtur. ¶Ad sextū respondeo quod in l.quibus dieb.§.quidam.super quo sextum argumentum fundatur,quod ibi solū in casu mortis erat legatum,z ideo non prius cedit,nec venit dies,At in casu nostro videt fuisse testatoris intentio etiam si Berta trāsiret ad secunda vota quod Titius admittatur,vt s.probatur.Et eodem modo potest respōderi ad l. ij.j.de his que sub mod.z de vsufr.le.l.vxori vsumfructum.z de cōd.
14 z demon.l.iij.ad fi. ¶ Ulti.venio ad questionem quā sepe vidi de facto,Martinus in testamento suo ordinauit vxorem suam dominam massariam,z vsufructuariam,donec honeste custodierit lectū suum,z non exiget dotes,z donationes sibi per eum constitutas, illa vxor cessit iura,z actiones fratri suo,vel cuidam alteri in dote, vel donatione,queritur an ceciderit a legato per talem cessionem, z primo videtur quod tali legato priuetur,quasi extiterit conditio exactionis dotis,z donationis eo ipso qd cessit z vendidit ius suū, z pretium accepit.ff.de peti.her.l.si rem,z pretium.z de leg.ij.l.Imperator.§.fi.z l.seq.cum si.Et pro hoc.ff.de her.vel acti.ven.l.ij.§.puenisse.Item pro hoc facit coniectura voluntatis testatoris,qui videtur voluisse qd ista dos,z donatio remanere debeat penes vxorē vt ex fructibus ponent sibi sustentari. Itaque videtur considerare effectum exactionis,non modum exigendi.z non refert quid ex equipollentibus.nat.j.de inti.z subiti.l.iij.cum si.z ibi in gl.nostra z pro hoc j.de leg.l.cum questio.in si.cum si.Et pro ista opi.recte intuenti videtur facere j.de bo.autho.iudi.possi.l.si vxor.cum glo.ibi posita,z de conditi.insti.l.mulier.in princi.que satis videtur innuere
15 †verbum exigere sic largum,vt extendatur ad omnem petitionem, z receptionem,nam licet in stricta significatione exigere sit ab inuito extorquere.ff.de le.iij.l.fideic.§.si rem. tamē quandoque largius sumitur,vt ibi,z j.de fur.l.tallus. ¶Econtra videtur quod legatū vxoris non pereat per talem cessionem , quia non extitit conditio exactionis quod patet ex proprio significato huius verbi exigere, ff.de ver.sig.l.debitoris,z l.verbum exacte pecunie.licet gl.ibi posita adduci possit in oppositum,z videtur pro hac parte tex.expressus.ff.quib.mod.pig.vel hypo.sol.l.soluitur.§.si conuertit.ibi, tunc enim manent omnes obligationes.Verba enim cum effectu debet intelligi,vt ff.quod quisque iur.l.j.§. hec autem verba.cum si. Nec enim est reperire verbum exigere,trahi ad cessionem. ¶Circa materiam predictam,vidi peritos dubitare,z in diuersis opinionibus existentes.Ultimam tamen credo veriorem,z ideo cauti testatores consilio aduocatorum,ad omne dubium prescindendum adijciunt, quod etiam non possit cedere actiones in aliam personam. Alias plures questiones de legat.vxori relictis inuenietis in margarita in d.ti.de alimen.z in Spe.qui fil.sint.leg.z j.de rei vxo.act.l.j.§.exctio,z §.illud.Et hoc opere nescio si aliquid hic deficit vsque ad fi
* nem huius presentis repetitionis.*Tamen credo quod ipsam habeas completam,zc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Hoc locum.Vide circa istam materiam quando vxor relinquitur domina massaria z vsufructuaria , que scripsi in l. Titia.de leg.ij.ad Bar.An autem mulier,que est relicta domina vsuaria,zc,possit accipere propria auth.an vero debeat habere de manu heredis,singulariter.in l.j.ff.re amo.decidit quod potest propria auth.z dicit nunquam alibi vidisse nisi per Jo.An.in addi. Spe.in ti.qui fil.sint le.§.j.vide Are.cōsi.xl.in j.dub.Item quod ex vigore verbi,domina possit propria autoritate apprehendere,tenet Albe.hic,z Bal.in c.fi.de consti.Adde quod habes pro decisiōe quod possit propria autoritate.j.in iij.apostilla ma... istud voluit Bar.j.z vide Jas.in l.nemo potest.in iij.q.de le... de in contrarium quod dicit Ale.contra hoc consi.lvj.vol.ij. Itē quid si sint instituti extranei,z vxor relicta vsufructuaria... casu habere debet totum vsumfructum,an isto casu extraneus... ciat partem in vsufructu legato,vide Pau.cōsi.ccxvij. inci. qu... vxor quondam dicti in j.vol.Quid autem si testator mandat vxorem honorifice tractari,prout ipse faciebat tpe vite sue , quid importent hec verba,z quid possit petere vxor eorum vigore,vide Jas.z Alex.in l.j.C.de legi.Item quod potest petere mulier dotem suam, postea etiam alimenta,vide Jo.de Ana.consi.xlij.qui tamen videtur loqui quando dos erat etiam sibi legata a testatore. Quid autem si testator relinquat vxorem dominam,massariā,zc.z ipsa moriatur,z aliam ducat,an secunda censeatur relicta eodem modo,vide Dec.in c.quoniam abbas.de offi.deleg.Item quod potest predia locare,licet habeat solum vsumfructum , dicit Bal. in c.quia, de constit.

b P. PAV. P. ¶Questionem.Videtur quod legatum taliter conceptum debet operari legatum plene proprietatis per text.z que ibi scripsi.l.Paulus.ff.de vsufr.cum sint verba incompatibilia cum solo vsufructu.Item circa istam materiam adde quod si datus est substitutus filio z relictus vxori vsufructus,qui reducitur ad alimenta,si eueniat casus substitutionis,an tunc vxor debeat habere plenum vsumfructum contra substitutum. vide Alex.in l.si com... vulg.z pupil.Bar.consi.clxx.Item an si testator relinquat vx... vsufructuariam in testamento omnium bonorum , z post m... vxoris instituat Titium heredem vniuersalem,valet legatum vsufructus,vide moder.late in l.extraneum.C.de her.insti.Alex.in... ccccxxv.circa fi. Et an isto casu possit vxor accipere vsumfru... propria autoritate ante aditam hereditatem , z quedam alia v... late per Are.in l.filius a patre.ff.de lib.z posth.Item quod si tempore mortis testatoris extent filij,quo casu mater non debet h... re nisi alimenta,postea moriantur filij,an debeat habere integ... vsumfructum vide Ang.in consi.xcj.inci.in Dei nomine ad fi... eundem consil.ciij.incipi.quidam patronus.ad fi.Item in ma... huius auth.vide Ang.in consil.cxxxvij.inci. reuocatur in dub... vbi autem istud priuilegium concessum filijs transeat ad co... substitutos extraneos,vide Bald.in l.fin.C.de indic. vidui.tol... fin.Item in materia huius auth.vide Alex.consil.ccccxxiij. vol... mitat hanc dispositionē nō procedere qn testator in testamento... quisset alimēta vxori,postea in codicillis reliqsset eā massariā z vsufructuariā,z quedā alia in materia in duob⁹ cōsilijs sequentibus. Quid aūt si testator solū dixit vsufructuariā,vel ei reliqt vsumfructū,vide Pau.Picū in repetitione l.Titia.§.Titius.in v.q.in ver... mita.vbi allegat Are.z Jas.de quib⁹ j.ff.de le.ij.vide do.Frā.con... lx.vide Jas.in l.cum hi.§.si in annos.ff.de transa.vbi multa alleg... pro z contra.tandem idem tenet quod Are.Item no.quod si te... tor reliquit vxori vsumfructū omnium bonorum, postea in sub... tutione pupillari si impubes decessit,ei reliquit predium quo ad... prietatem quod vxor in eo predio ante mortem pupilli non po... petere vsumfructum,vide do.Fran.consi.lxxiiij.vide etiam ... teria Bar.consi.ix.Quid autem si filius sit institutus pro parte,z extraneus pro parte,z vxor sit domina z vsufr.vide Bar.cōsi.cc... Quid aūt si testator prelegat certas possessiōes vni ex heredibus, postea legat generaliter vsumfructū omniū bonorū, an et habere debeat vsumfructū in bonis prelegatis,vide Pau.cōsi.ccxl. An autē si vxor stetit in bonis,ipsis vtendo z fruendo bonis triginta annos

nos. quibus nō petit dotem suam, an ei obsit aliqua præscriptio, vi de Pau. cōsi. ccxlij. circa finem. Quid autem si testator reliqueret vxori alimenta, & vsumfructum ii filius eius viuerit, an videatur vel vxori alimenta, & vsumfructum si filius eius viuerit, an videatur vel le quod quousque receperit alimenta, nō possit dotes repetere. vide Pau. consi. ccxlviii. Et ibi etiam ponit quid iuris quando testator dicit quod percipiat alimenta donec dotem suā non repetet, quid fecam recuperet a sponte soluēte, an perdat legatum alimentorū, vide Jason. l.j. C. de legibus. Bar. in l. amplius non peti, ante finē. matrim. Vide Pau. consi. ccccviij. ad finem. quid autem si testamento sunt relicta solum alimenta. postea in codicillis sit relicta domina, eum relinqueret dominam, & postea in eodem testamento, dicat, & vitra predicta legat victū & vestitum. quod omnino habere nō debet nisi alimenta, vide Joan. de Ana. consi. xxxvj. cum addi. de leg.

¶ Repugnātia. Adde vt per Ro. consi. lxx. Pau. de La. cōsi. cccxc.

P. PAV. P. ¶ Usumfructum. Idem in hoc membro tenet Abb. & Sali. hic. Bal. in l. ij. C. de indi. vid. tol. Jo. An. in addi. Spe. in ti. de Pro. §. sequitur in additio. que est ante ver. alia quoq; actio. vbi refert Gibertum de bobio ita tenuisse. Idem tenet practicus Papien. in forma libelli. quo vxor petit dotem, & vsumfructum. in ver. donec vtam durerit vidualem. Idem firmauit excellens modern. do. Cont. de Barcis in tract. suo de dote. non ob. adiectio dictorū verborum. quod possit capere sua propria authoritate. quia etiā si non fuissent apposite istud potuisset secūdum Ang. in l. re. amo. & vitra Bar. hic Pau. infert. Non obstant authoritates in contrarium allegare. quia loquuntur & procedere possunt in terminis iuris communis. sed attenta consuetudine vulgari secus est. non obstante quod consuetudo sit stricti iuris, quia non potest reddi ratio diuersitatis inter predictos casus. Et ita pro hac vltima parte consuluerunt d. Ja. de Cluo. & do. Jo. de Besu. medio. Vide alia, que habes. s. in ij. apostil. mag. Et pro ista parte, vide late Ere. consi. Jalin. l. cum hi. §. si in omnes. ff. de transac.

POMA. ¶ Testamento dixit. Vide Ale. post. Pau. de Cas. in l. si mater. C. de inst. & substi. sub condi. fac. & consi. c. vol. iij. & Ere. & ibi doct. in d. l. si quis ita heres. ff. de acq. her. vide etiam Aler. in cōsi. ccxxx. in ver. dotificantur. in ij. vol. & Jas. in l. si extraneus, in ver. ij. ad predictum no. ff. de condi. ob. cau. vbi per hanc l. dicit quod verba denunciatiua. etiam inter alios fauore dotis probant. Et Prepositan. de sponsa. & addidi ad Pau. in c. fig. in additione que in capi. nouationes. de reser. & Doc. in c. cum omnes. ij. q. viij. vbi dicit quod concurrere possunt duo specialia, vbi vnum venit ab altero. & Bre. in. & clarum. Ale. consi. cvij. vo. v. Vide & Feli. in c. ea te. de rei. & d. Aler. in l. si aliquam rem. in ver. non ob. ff. de acq. pos. in ver. dicit Imo. & Soc. consi. cxij. & Bar. in l. gerit. ff. de acq. her.

P. PAV. P. ¶ Testamento dixit. Vide d. Aler. consi. cciiij. vide late Jal. in iij. C. de inst. & substi. in l. gallus. §. & quid si tantum. vide. & post. Ere. in l. si quis heres. de acq. her.

* CLAV. DE SE SS. ¶ Concludo ergo. Et interim durāte vita illius vxoris potest scriptus heres admunitrare ea inuita: secūdum Bal. not. ab. in l. si quis instituatur. ff. de heredib. instit.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Et ita seruatur. Sequitur Ro. consi. lix. & consi. xvij. in j. dub.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Et ista alimenta. De hoc vide per Aler. in hoc potest. de leg. j. Quid autem si filij qui supererant tempore mortis testatoris moriantur, an tūc habeat integrum vsumfructum. vide Bar. in l. iij. ff. quib. vsusfru. amit. & Bal. in ij. lect. Istam tamen doctrinam gl. & doct. limita singulariter vt procedat qū expresse vel alias appareret de mēte testatoris: puta si primo i testamento reliquit vxori alimenta, demum in codicillis reliquit eā dominam & vsufructuariam. ita singular. Alex. consi. liij. vol. iij. &c.

* CLAV. DE SEISS. ¶ L. n. Vide Bar. consi. cccj. inci. quidam filiis. in ij. & iij. dub. libr. j. & consi. v. libr. ij. vbi ponit quomodo prestari debeant alimenta.

CLAV. DE SEISS. ¶ Hanc quest. De ista quest. vide per Ro. consi. xxj. & consil. cliij.

¶ Et Titius. Adde vt per Bal. consi. cccccij. iij. lib.

* ¶ Queritur. De ista questione vide Pau. de La. & Aler. in l. si mater. j. de inst. & substi. & per Aler. in l. mulier. in prin. ff. ad trebel.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Repetitionis. Aler. in l. filius a patre. ff. de lib. & posth. dicit quod non putat hanc repeti. fuisse Bar. & q fuit addita decem annis post mortem Bar.

De dotis promis. & nuda pollici. Rubr. XI.

LEX I.

a b c * [E]Frustra. [a] Duo specialia non possunt eirca idem concurrere. h. d. ter. [b] cuius. Op. de l. cum post. §. gener. ff. de iur. do. Plures solutiones dantur in gl. ista. communiter tenetur, & est magis no. quod hic ideo non cōcurrant duo specialia, [c] * scilicet quando agatur ex pacto nudo. & stipulatione incerta, & vide tuam glo. que hoc no. dicit, & tenementi perpetuo, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Frustra. Vide do. Fran. consi. clxiij. Item limitat vt per Feli. in c. cum M. extra de consti.

b POMA. ¶ Hoc dicit ter. Limita, nisi illa duo specialia sint introducta de iure commun. Bal. in l. j. circa fi. C. quādo lic. ab emp. dis. quod dictum commendat Feli. in c. cum M. de consti.

c ALEX. ¶ Duo specialia. Vide Bart. in l. ita stipulatus. & in l. j. sol. mat. quomodo intelligitur duas fictiones concurrere non posse, vide Bal. in l. conuenticula. de ep. & cler. Vide etiam in l. si is qui. pro emptore. de vsucapi.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Duo specialia. Hec regula habet locum etiam in beneficijs principum, vt quamuis alias latissime interpretentur, tamen quando continent duo specialia, debent stricte interpretari vt declarat Bal. in l. si. ff. de man. prin. & quo facit ter. & regula quam sumit Bal. in l. si non ter. ff. de here. inst. idem Bal. ponit in l. j. in pe. col. j. de furt. & in l. eam quam. j. de iudic. & Jo. An. in c. j. de fil. pres. liter. lib. vj. Ista tamen regula potest limitari & intelligi quando illa duo specialia sunt contra regulas iuris communis. & ita videntur loqui gl. & doc. hic secus si alterum esset contra aliquod ius speciale, per l. n. & q̄ ibi no. Bal. & ad velleia. facit l. eius militis. §. militia missus. ff. de testa. milit. dictum est in l. j. ff. sol. mat. per do. Et laud. ibi. Et ad intellectum huius l. vide Ale. in l. ici ciendum. ff. de ver. obl. & contra communem intellectum allego ter. l. si. stichus. ff. de leg. iij. vbi erat incertitudo & circa artificium, & circa simplum.

LEX II.

a [I]Pro dote. [a] Hec lex habet secundum gloss. vnum ita notabile, & singulare dictum quod nescio alibi inuenire, breuiter dicit quod inducitur probatione vsurarum longi temporis, illud inducitur vinca prohibitione. h. d. Tenementi perpetuo, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si pro dote. Per hanc legem dicit no. Bar. in l. legata. de le. j. & hic no. an gl. q̄ verba enunciatiua pro dote probant plene, vt dixit in lex hac scriptura. de do. secundum glo. & doct. hic. & in d. l. cum de in rem verso. & no. bene q̄ hoc fit speciale in dote, & fit ius commune in casu nō. ADDE Bal. consi. cxxiij. & o. no. cccxcix.

LEX III.

a [I]Cum ea. [a] Breuiter dicit promissio dotis incerta valet, & intelligitur arbitrio boni viri. h. d. ista lex. Sunte habes in l. cum post. §. gener. de iu. do.

1 Querit gl. qualiter intelligatur arbitrio boni viri. gl. dicit, & bene inspecta personarum qualitate, & diuitijs. ¶ Et inducit in ar. ad q.

2 de eo, [a] qui commisit se mamb. inimici, vt videatur se commisisse arbitrio boni viri. Idem dicit gl. in l. pe. ff. de arb. & dic vt ibi, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Si cum ea. Limita singulariter vt per Pau. de La. consilio cxxv.

LEX IIII.

1 [I]Instrumentum. in quo quis confitetur se recepisse, quod nō recepit. probat quod ille promisit dare, cui est facta confessio.

[I]Voluntate. Breuiter dicit, quod si quis in dotem confessus est recepisse, quod non recepit. ad potest peti. hoc dicit, hec l. not. ¶ Et

1 not. ex illo instrumento, in quo quis confitetur se recepisse & quod non recepit, probatur quod ille promisit dare cui est facta confessio. & vide text. ¶ Contra hoc oppon. glos. de l. qui pecuniam. ff. si cer. pe. gl. non soluit. Dic quod dos debet solui de necessitate, quia est accessoria ad matrimoniū, mutuum vero fit ex voluntate. Hoc probatur in l. j. ff. qui pot. in pig. hab. Ultri. dicit gl. quod est verum,

a nisi fit factum animo simulandi, vt faciunt ignobiles, [a] quādo accipiunt nobiles in vxores. & vide glos. & Aduerte, [b] quidam popula-

b ris diues accepit vnam dominam nobilem pauperem, obligatur ne popularis, quando contretur se habuisse ab vxore in dotem plusquam recepit? Lex. videtur quod non.ff.de don.ante nup.l.j. Sed illud est verum inter coniuges equales. si tamē inter eos est inequalitas quia minus nobilis, vel multum bene merita.tunc puto.quod valeat,z obligetur.nam simplex donatio est prohibita inter vl.z vxor.sed remuneratio est permissa, vt l.quod autem.§.idem ait,si vir.de do.inter vir.z vxor. Sed quando illa domina nobilis nubit mercenario,certe ipsa facit minus,ideo condecens est quod remuneretur z vir obligetur,quod no.bene,ꝛc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Ignobiles. Vide Bar.in l.j.§.de do.ante nup.z Bar. in l.si diuortio.ff.de ver.obl.z in l.si ita istpulatus fuero tesisti.in fi. ff.de ver.oblig.

b P. PAV. P. ¶Aduerte. Tamen quia isto casu dos ista non habet beneficium dotis quo ad tacitam hypothecam,z priuilegium priuationis,secundum Ang.consil.clxxviij.inci.premitto ad euidētiam.ad fi.z vide Feli.in c.super eo,el ij.extra de testib. Soc.in l.j.ff. sol.ma. Are.in l.si ita stipulatus.§.si tibi nupserit.de ver.obl. Jaso. late in l.si diuortio.ff.de ver.obli.

LEX VII.

1 ¶Pater dotans filiam, quando videatur de bonis propriis, vel filie.

2 Extraneus quando videatur dotare de proprio, vel de bonis mulieris.

a b 1 ¶Pater. a Hec est no.z singularis l. Breuiter dicit. Si pater pro filio, vel filia habente aduentitia, dotem vel donationem simpliciter dederit de suo dedisse presumitur, idem si de bonis suis, z filij dare se dixerit, nisi laboret inopia.h.d. Primo ponit duas questiones. Secundo soluit primam, Tertio soluit secundam. Secunda ibi, vtrāque igitur Tertia ibi.vbi autem. ¶No.bene istos casus, rogo te quantum possum hec l.loquitur in patre. ¶Quero,t quid in auo gl.vi 2 detur dicere quod aliud in auo quam in patre, vide gl. super verbo.intelligi.ista l.prout loquitur in auo dicit verum,idem si loqua b tur in auo materno,nam in paterno est idem quod in patre, vt l. 3 dedit dotem.de col.bo. ¶Quero quid in extraneo, extraneo de c bitor dat dotem pro domina, vtrum videatur dare de proprio mulieris,an de suo.gl.dicit, z bene, si iste extraneus erat gestor negotiorum mulieris,videtur dare de bonis mulieris, alias secꝰ Vide istam gl.super verbo officiū.z no.hanc legem cuz gl.perpetuo,ꝛc.

ADDITIONES.

b Si Pater. Pro concordia aduerte,quod in hac l.ff.de do.promiss. a Bar.ponit vnum casum quotidianum,quod pater dotando filiā, licet habeat pater penes se bona aduentitia,tamen vī pater dotare de suo, Ita Bar.hic.sed contrarium innuitur tenere in l. vxorē. §.pater naturalis .ff.de leg.iij. Dixit enim quod presumitur q̄ dederit animo compensandi cū eo quod filie debetur,z sic nō de suo. Tu dic,vbique dat suam sol.Bar.primo in d.§. pater. dicit quod ibi loquitur in patre naturali,z in hac l.ff.loquitur in patre naturali,z legitimo . quod dicit esse menti tenendum. Sed fortius videtur contrarium,de l.Resennius.ff.de neg.gest. vbi videtur idem dicere quod hic. Sed idem Bar.soluit,quod hic loquitur, quando non habebat administrationem illorum bonorum in d. l. Resennius.loquitur quando habebat administrationem,etiam tanquam legitimus administrator gessit, z scēm casus huius l. quando pater erat pauper,secundum distinctionem huius l.

ALEX. ¶Si pater. Banc legem,que vult patrem cogi ad dotā dā filiā,limita nisi filia habeat vñ se dotet,secundum Bar.in l.mulier.§.cū ponneretur.ad Tre.Sed vtrū filius teneatur dotare matrem volentē secundo nubere,Bal.quod nō,in l.j.ff.§.de inof. do.

P. PAV. P. ¶Ad apostill.primam Ale.ibi nisi filia habeat, vide de hoc latissime in Lobligamur.§.j.de acti.z ob.que ibi scripsi,z in materia huius l.vide per Bo. Inst.de act.§.fuerat in gl.h.post Ange.z alios.Et idem si pater esset grauatus cum patre suo aliquid filie post mortem nomine dotis dare, quia etiam quod ipse in testamento relinquat filie pro dote, videtur de suo relinquere non illud quod erat grauatus.vide Com.consi.c.in ij.vol. Item limita istud solum procedere in dote z donatione propter nuptias. Secus si pater aliquid traderet filie,puta localia vel similia, vide do. Ant.consi.xxxviij.post prin. Item latissime in materia z pro limitatione.vide Soc.in l.j.ff.sol.ma.z Jas.ibi.

ALEX. ¶Si pater. Et opposito.an frater teneatur dotare sororem vide text.cum gl.in l.cum plures.§.pe.de admi.tu.Et an si ipsa perdat dotem teneatur iterum dotare. Bal.hic alleg.text.in l.si socius pro filia.ff.pro soc.qui non multum probat. quid in filio naturali, vide l.vxorem.§.pater naturalis.de le.iij.z Bar.in l.ij.de his q vt indi. PO MA. ¶Si pater. Vide quid per istā l.si pater.iuncta l.j.ff.de do.consuluit Alex.consi.xij.vo.ij.z Capā.xxix.z vide Ale. plene ad materiam huius l.in l.j.sol.ma.z Capiam etiam consi.xxix.in j.oubio.z lxxij.z Jas.in d.l.j.ff.sol.ma.in ver.adde.

b ALEX. ¶Et idem. Quomodo istud procedat, vide que habes in l.dedit dotem.in apost. Alex.z ibi addidi,de colla.bono.

c ALEX. ¶In extraneo. Vide gl.z Bar.in l.Resennius.ff.de negest.z in l.vxorē.§.pater naturalis.de le.iij.z ibi Bar.z in l.j.fo.ma. Sed Bal.in q.prout Jo.An.z Pe.fratres dotauerunt communiter filias. Jo.dicit quod Pe.non videtur pro parte sua dotare.q. Pet.videtur gessisse negotium Joannis.

LEX I.

Evicta. Hec est not. l.z si esset gl.signanter lies eam,z breuiter dicit. Si dos piat a promissione,dans, de euictione tenetur fi a traditione,nisi promissio,vel dantis dolus cedat.h.d. ¶Hor.hanc l.fing.in gl.non habetis illud quod dixi vobis super text.ꝛc.

LEX II.

Stipulatio. Breuiter dicit. ad stipulandum tis.videtur adhibitus animo donādi, nec grauari quam sibi fit relictum.h.d. Jn l.ista da multa.primo quando aliquis adhibetur ad stipul.deatur adhibitus animo donandi.vel non.Secundo posito presumatur adhibitus animo donan. nūquid animo vinos,vel causa mor.que dixi plene in l.que dotis.sol.ma.

LEX III.

1 ¶Maritus an sit dominus rei dotalis.

2 Res que subiacet restitutioni,ex contractu potest alienari.

1 2 Et si dotis. Glo. ex hac l.no.quod maritus videbitis.§.eo.l.in reb. Item no.quod res que subiacet restitutioni ex cōtractu,potest alienari inter vinos,ac in vlti.voluntate secus est.vt hic,qz licet res,que subiacent restitutioni,maritus potest remittere seruo,ꝛc.secus si ex vlt. voluntate 3 vt §.commu.de le.aut.res que. Item no. quod de isto iure antē esset facta l.iu reb.§.eo.sol.ma.non reuertebatur ipso iure domino ad mulierem,vel heredes eius quod apparet.quia si hoc esset, posset vir relinquere libertatem directam, quia libertatem queret in casu in quo non esset dominus,ꝛc.

LEX IIII.

Nulla lege. No.fallit in quibusdam casibus ponuntur in gl.inter quos rat vnuz quem feci tibi notare in l. hac edictali. nup.z vide eam,quam no.perpetuo,ꝛc.

LEX V.

a Quoties. a No.quod estimatio facit emptionem in dote. Videbitis in l.cū dotē.z ibi not.ꝛc.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Quoties. Adde singulariter in ista materia in casu in quo estimatio fundi dotalis facit emptionem, sicut nō dicatur dotalis,sed in dominio mariti, vt eam possit vendere tamen si maritus reperiretur non esse soluēdo.diceretur dotalis z ita estimatio non preiudicaret. Vide Crem.consi.xix.alle. Rol. l.interesse.ad fi.C.de vsufr.vide Jm.in l.si estimaris.ff.fo.ma. habes ad Bal.Jas.in §.actionum.in gl.in ver.pro estimato. de actio.Item de predictis z tribus aliis limitationibus ad regulam vide Jas.in l.ex conuentione.C.de pac.Et ad primum ctum vide etiam Jas.in l.j.post prin.ff.de estima.actio.

LEX VI.

* Auia. *No.hanc l.no.quod pater dando dotem actionem non querit,nisi sibi stip.proipsi cus in quolibet alio,qui dando dotem per solum querit sibi actionem.

ADDITIO.

* CLAV.DE SEISS. ¶Auia. Vide Alex. in l. si cum prin.ff.sol.mat.

LEX VII.

Cum a socero. No.quod ex interuallo test pater pacisceno dicare filie .de hoc habetis plene.ff.sol.ma.l.j.§.quod patris.z sequen.

LEX VIII.

Etiam si non dotem. Nec est not. l. & habet vnum casum singularem. Et breuiter hoc intendit prout ter. iacet. ¶No. quod † verba ista ad me pertineant, vel me segnantur, licet prima facie factum aduersarij non includāt, tñ interpretantur quod ipse mihi restituat, facit quod habuistis not. de do. ante nup. l. si cum ante. ¶Secundo no. quod † illud quod est in dote, est in eius augmento, nec potest vltra grauari quam sibi sit relictum.

LEX X.

Cum dotem. Ista l. habuistis. §. eo. l. quoties, &c.

LEX XII.

Pecunia. Hanc l. intellige, nisi in subsidiū vt §. de rei vendi. l. si vt proponis. meius facit l. vxor marito. ff. de do. inter. ¶Item intellige verum, nisi hoc esset actum ab vtraque parte, vt lita constāte. & res in dotem date. ff. eo. ti. &c.

LEX XIX.

Cum patrem. No. hic vnum bonum casum. Iuus q. que formatur in l. j. de pac. promittis mihi quod dabis illi. hoc pactum non valet. vt illi queratur aliquid. simile habes in l. si eum, &c.

LEX XX.

Pro oneribus. Nota † quod maritus habet dotes pro sustinendis oneribus matrimonij. Nota † quod titulus dotis dicitur onerosus, non lucratiuus, vt hic, & l. ex promissione. ff. de actio. & obliga. &c.

LEX XXI.

Inter virum. Si agitur quod res estimata reddatur, estimatio non facit emptionem. [a] h. d. ¶Querit gl. quid in dubio. Bl. determinat quod facit emptionem in dubio, quam vide & no. ibi in l. cum fundus, est casus expressus. §. eod. l. quoties. si bene aduertatur, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Emptionem. Et quando estimatio facit emptionem in qualibet materia, ponitur plene per Bar. post Ly. in l. j. §. commo. & in l. quoties, & in l. cum dotem. §. eo. & in l. ex conuentione. §. de pa. & quod no. Bar. in l. fi vt certo. §. nunc videndum. ff. commo. & Bal. in l. fi pascenda. in fi. §. de pac. dicit tamen Bal. no. in l. interest. §. de vsuf. quod licet predium estimatum detur in dotem, si tamen maritus non est soluendo. alias fundus remanet dotalis, nec potest alienari. l. vxor marito. de do. inter vir. & vxo. in l. in rebus. §. eo. Ad de quod si res estimata traditur in dotem cum hoc pacto, quod dominium non transferatur, tunc estimatio non facit contra emptionem rei, sed possessio, secundum Bal. in l. j. §. eod. ¶Item adde de materia in l. si estimatis. ff. sol. mat. in rebus tamen estimatis data in dotem. habet mulier rei vendicationem vtilem, sed directam non, vt tex. no. iuncta l. in ver. estimate. in l. in rebus. in prin. §. eo.

LEX XXIII.

b ¶Silentio facta per mulierem de fundo dotali, cum tramento, quod teneat,

Predium. Not. hanc l. & eius materiam vide in l. cuz lex. ff. de fideiusso. ¶Quero, quid si mulier iurat [a] non alienare fundum dotalem. Lex a, quia dicat gl. casus est in c. cum contingat. de iureiur. c. litteras. n. ii. vi. vbi dicit, quod valet alienatio, tamē dicit ibi gl. quod si mulier primo iurauit non alienare, postea alienat, & iurat, sibi nō permittat, & dic vt ibi. Secūdo no. † gl. que est hic, que videtur equiparare alienationem rei dotalis, rei sacre, & hominis liberi, & sic minuit quod predium esse dotale, est vitium reale. Facit quod not. in l. dotalium. de testa. milit. Dixi plene in d. l. cum lex, & dic vt ibi dixi, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Mulier iurat. Facit hoc ad cautelā, quod si mulier iurat non alienare, deinde alienet, & iuret super contractu, quod contractus sit nullus, & primum iuramentum est seruandum. Contra tenet Imo. in ca. dilecto filio, extra de preben. & vide que dixi in li. quis pro eo. de fideiuss. Sed predictam gl. sequitur Host. in tractatu contingat. Arch. & Jo. de Imol. in c. licet, eo. titu. lib. vj. Spel. de emp. & ven. §. iij. Sed dicta cautela nō vt vera, maxime quo ad animas, nec etiam in iure, quia esset in fraudem creditoris. Vide quod no. per Jo. Fab. Inst. qui. alie. ii. & adde Bar. in l. si quis pro eo. de fideiuss. ver. tertio dixi, &c. ¶Adde Barb. consi. cxviij. iij. vbi limitat gl. in d. c. licet mulieres.

LEX XXV.

Si mulier Quando causa apposita in stipulatione continet commodum stipulātis, non dicitur causa finalis, sed impulsiua, h. d. quod tene mēti valde. Dixi in l. iij. de ali. & cib. leg. &c.

LEX XXVIII.

Mulier Not. hanc legem. Nota quod licet curator. & eius fideiussores sint minus diuites. quam sit ipse pupillus, tamen cura non est ipso iure irrita [a].

a

ADDITIO.

a ALEX. ¶Irrita. Iste est casus no. pro fideiussore. quem alle. no. Bar. in l. legitimos. de legi. tut. & in l. iij. de tut. & cur. da. ab his. & in l. ij. §. idoneis. ff. ad Tertu. & Bal. in l. pe. §. de execu. rei. iud. ver. item cautio. &c.

LEX XXIX.

1 ¶Mulier viro vergente ad inopiam, potest dotem repetere.

2 **Vbi adhuc.** [a] Marito vergente ad inopiam, mulier pro rebus obligatis pro dote habet exceptionem, & actionem potestate aliena di penitus interdicta, & pactis dotalibus in suo robore permanentibus. h. d. ¶Nota quod marito vergente ad inopiā mulier pōt repetere dotē. Sed aduerte, qz hec lex nihil disponit super actione personali de dote, sed solū super hypothecaris. ¶No.

2 † quod ista repetitio que fit constante matrimonio, operatur suum effectum solum ad commodum mulieris. ita quod viri conditio in

3 fructibus dotis non incommodetur. ¶† Not. tertio contra. quod per hanc exactionem, pacta, & alia iura de lucrando nō impedimentur. Ego istam materiam in l. si constante. ff. sol. mat. diuido in quatuor partes. Primo, qro de persona repetentis, & multa circa hoc. Item de persona eius a quo repetitur. Tertio de modo repetēdi. Quarto de repetitionis effectu. Aduerte ad omnia que ibi dixi,

4 quia modicas legis habemus. ¶Quero, qualiter probatur vtrum vergere ad inopiam. Blos. hic dicit notabiliter, & bene est prima gl. que dicit aliqualiter, aut modicum. & no. eam, & est longa materia. Dico in d. l. si constante. quod aliud est dicere, quod ad dotem non sufficiunt bona, aliud est dicere maritum vergere ad inopiam, &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Vbi adhuc. Circa istam legem quod vxor non possit executiue petere dotem &c. tanquam iste non sit casus comprehensus in dicta promissione, & etiā que & qualis sit ista restitutio. & quod quando mulier in alium transtulit iura dotalia cum iuramēto, non possit vti beneficio huius legis, & etiam non possit vti, quando eius culpa diuertit a viro. Vide etiam no. Bet. de Anch. consi. cxix. Item quod non sit propne restitutio dotis, vide Aler. consi. cxiij. in v. vol. Bar. in l. si constante. in vij. questio. ij. partis principalis. In contrarium tamē quod restitutio dotis, que fit propter inopiam dicatur propne restitutio, & veniat sub conditione restituendi dotē vide omnino Jo. de Im. i cōsi. c. Ro. cōs. cccxcij. Pro prima tamen opinio. vide Bar. & Pau. de Cast. & alios in l. si stipulatur. ff. sol. ma. & Imo. in dicto consi. videtur concordare. Sed Pau. de ca. consil. ccxxx. in noua impressione antiquorum. in j. volu. Vide que habes in repertorio in verbo, dos. Vide ad materiam huius legis Com. consi. xcij. incl. in nomine domini nostri. vbi consuluit quod si a tpe talis versionis maritus alienaret aliquam rem & emptor possideret eam decem annis vel viginti, etiam constante matrimonio, quod non possit soluto matrimonio, vxor vēdicare. nam fit sibi imputandum quod constante matrimonio non petierit. Et ibi etiam pro ista solutione, que fit constante matrimomo, que est plenaria satisfactio. Ideo si postea maritus efficeretur diues non tenetur vxor sibi postea reddere dotem semel solutam. Circa quod vide Are. in l. pluribus. §. j. de verb. obli. Item que requirantur ad hoc vt possit hoc modo agi contra tertios possessores. vide Paul. consil. ccxix. ad fi. & in l. ij. in prin. ff. sol. mat. de quo ad Bar. in l. si constante. eod. tit.

LEX XXX.

1 ¶Hypothecaria, & vendicatio, pro eadem re diuersis respectibus competunt.

4 Actio de dote incipit competere soluto matrimonio, vel viro ad inopiam vergente.

a **In rebus dotalibus.** [a] Nec est bona lex. Breuiter dicit Sol. ma. mulier pro rebus dotalibus. & estimatis, habet rei vendicationem, & cōtra eam nō currit prescriptio, nisi matrimonio soluto, vel viro vergente ad inopiam. h. d. ¶No. † quod mulier sol. mat. habet vendicationem rerum dotalium. & puto hoc nouiter hac. l. inductum, quoniam ante hanc le

gem non reuertebatur dominium ipso iure ad mulierem, vt dixi in l.z si dotis.ff.ti.e. Sed contra hoc op.de eo.quod hic dicitur, de rebus estimatis.quod videtur contra l.quoties.z l. cum dotem.ff.e. Bl.circa hoc ponit opi.hec est veritas.quod fauore dotis vedicatio vtilis competit in his rebus. Et ex hoc habes vnum argume-
b tum imo quasi casum ad questionem[b] quam disputauit Ja.de Ar. de bonis postea emptis per eu, qui primo mercatori omnia bona sua obligauerat. Nã primus creditor prefertur alijs in postea acquisitis, nam vt hic vides, speciale est hic in muliere, vt in reb[s] per eam datis in dotem preferatur alijs creditoribus anterioribus, ergo in contrarium est ius commune, quod in alijs prefertur primus creditor. Dixi plene in l.si is qui.ff.de iur.fisc. ¶ Secũdo no.
2 quod pro eadem re diuersis respectibus competit hypothecaria z vendicatio, nam si inspicimus ius ciuile, secundum quod res dotalis est in patrimonio viri, competit hypothecaria, sed si inspicimus ius naturale, secundum q̃ est in patrimonio mulieris habet locum vendicatio. Qualiter pro eadem re competat rei vendicatio, z hypothecaria, dixi in l.fi.ff.de sac.sanc.eccl. z est tex.in l.ex scriptante.ff.Latinus.de excep.rei iud.gl.in ff.sed nostra. Inst. de leg. dicam in l.j.commu.de leg. ¶ Ultimo gl.hic disputat, vtrum constante matrimonio
3 dos sit in bonis viri, vel mulieris? Et non est dubium quod constante matrimonio est in bonis viri. Sed omitto pro modo hanc disputationem, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ In rebus dotalibus. An hec l.locum habeat in dote pfectitia, vide Bal.z Imo.in l.iij.sol.ma.res dotalis, z dominium eius transfertur in vxorem, quinimo tex.vult quod cũ semper duraverit dominium etiam constante matrimonio, mulier potuisset vendere, sed dic quod tex.soluit dubium ibi.cum ea res.iuncto tex. ibi non erit verũ.z vide Bar.in l.si moza.sol.ma.z in l.vxor. de iur. do.ff.De ratione huius tex.vide per Bald.in l. traditionibus.ff. de pac.z in l.j.ff.de ser.pig.da.ma. Et an z quando dominium, z possessio transferantur in mulierem, vide in l.z si dotis.ff.eod.z in l.j.ff. exactio.ff.ri.j.per Bar.z Bal.in l.ob res.per illum tex.ff.re. amo.z in d. l. z si do. non tamen hoc habet locum in heredibus mulieris secundum Bal.in d.l.vxor.ff.j. Predictis adde Bal.in l.si filio.ff.fi. sol.mat ¶ Circa fi.no. sing. quod licet constante matrimonio, non prescribatur rebus dotalibus, vt hic, tamen prescribitur rebus donatis propter nuptias, quia illarum rerum cõstante matrimonio vxor est domina. Ita valde sing. dixit d. An.in c. peruenit. de emp. z ven. Sed do. Abb. ibi tenet contrarium, gl.in auth. vt imo. in ver. matre, z gl.in auth. de non elig. sec. nub. in ver. precepit. z de intellectu huius ff. vide Bal.hic.

P. PAV. P. ¶ In rebus dotalibus. De materia huius legis vide Alex.in l. Hesennius. ff. fundus. ff. de re iud. Item quod non habeat locum in dote profectitia, vide Soc.in l.ij. z iij. in prin. ff. solu. mat. Item an hoc priuilegium competat heredibus mulieris extrancis, vide Jas.in l.j.sol.mat.

b P. PAV. P. ¶ Ad questionem, vide do. Fran. Are. consi. xxxij.

a ff. Omnis autem, [a] Ho. ex hoc ff.arg. quod a-
4 ctio de dote incipit competere.solu.mat. vel viro vergente ad inopiam. Ideo dico quod est argumentum non casus, quia hic dicit tex. mouere, z sic non includit quin sit nata ante. De hoc sunt opin. varie, z diuerse inter gl. z doc. z ideo dico duas gl. quarũ vna est i l. z si alia, de bo. dam. Alia in l. iurisgen. ff. quinimo. ff. de pac. &c. ¶ Item no. tex. qui dicit claruerit, &c. z sic non sufficit[b] ipsum vergere ad inopiam, nisi probetur hoc esse manifestum ipsum vergere ad inopiam.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Omnis autem. An autem ista presumptio noceat solum quo ad effectum consignationis, iuxta l. vbi adhuc. ff. eo. an etiã sol.ma. quo ad effectum exigendi dotem, vide Lom. tenentem quod sic, consi. xcij. incip. in nomine domini nostri. in j. dub. Item qã ite ff. non procedat in rebus estimatis vide Bal.hic. Item quãdo incipiat currere prescriptio contra mulierẽ negligẽtẽ petere dotem vide Pau.de Ca. consi. ccxxiiij. incip. ego Pau. de Ca.

b P. PAV. P. ¶ Non sufficit. Refert z sequitur Alex.in l.si constãte. in prin. ff. sol. mat.

LEX XXXI.

4 ☞ Insinuatio facta pro vno, prodest alij, qui venit in cõsequẽtiã.
5 Mulier non dans dotem incontinenti, constituitur in moza, z tenetur ad fructus, z vsuras.
6 Extraneus in dote danda non cõstituit in moza, nisi post biennĩ.

Tm quidam. Ista est tota singularis lex. z habet tres partes principales. Secunda ibi, simili quoque. Tertia ibi, preterea sancimus. Prima pars breuiter. h.d. Cuz dos datur ab extraneo marito quãtum ad cũ est donatio ob causam, quantũ ad mulierem est donatio simplex, tũ in-
a sinuatione non indiget, p̃ d. Illud notabile prin. ¶ Nota[a] quod si tulus dotis ex parte mariti est oneros⁹, quod apparet, q̃ ob causam accepit, ex parte mulieris est lucratiuus, secũdum Bal. quod apparet, quia est simpler donatio, vt l.fi. ff. si a socero. ff. de pig. act.
2 in frau. cre. q̃ facit ad multa. ¶ Secundo[a] not. quod actio quę est inutilis penes cedentem, efficitur vtilis penes eum, cui cedit, vt apparet ex isto prin. Quomodo autem istud procedat est infra dicere. ¶ Ho.[a] z istud tene mẽti, quod ficta donatio eget insinuatione sicut vera, quod apparet hic a speciali, nam qui dat dotem marito, fingitur donare mulieri, z de iure cõmuni mulier debet insinuare, nisi ei esset prouisum per hanc legem. quod no. tu Perusine. Et istum passum examinaui in l.j. ff. de do. vbi tangit gl. vtile, qui soluit scienter, videtur donare, vtrum requisita donatio insinuationem: ibi dixi. quod nõ, q̃ not. tu Perusine, vide insinuationes donationis, z ibi allegaui tibi istum tex.

a ff. Simili quoque modo. [a] Breuiter cit donatio
3 pter nuptias eget insinuatione, z insinuatio facta a muliere pergitur ad eum cui per consequentiam, videtur esse donatio. h.d.
4 no. tu Perusine. Vides hic[a] quod insinuatio facta ab vno prodest ei ad quem donatio porrigitur per consequentiam. Et propter deo, quod insinuatio testamenti facta ab herede, porrigitur ad gatarios quia testamentum respicit principaliter heredes tarios per consequentiam. quod patet, quia possunt c testamento, heredes autem volentes huic prouidere quantum pro se facit, vtrum autem hoc possint, cogitet.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Simili quoq; modo. Et vtrum insinuatio fa vnum prosit, adde tex.in auth.eo decursum.in ver.sine alius dons. ante nup. z quod ibi no. Bal. Sed iste tex. probat pro tra. Bal. hic non firmat.

ff. Preterea sancimus. Hic est magis stilis ff. qui sit lege. Promisso: dotis per cursum biennĩ constituitur in moza, ad fructus z vsuras hac l. expressas tenetur. nec prohibetur ritus intra biennium dotem petere. h.d. Tu habes quod post nium promisso: dotis tenetur ad vsuras. z fructus. Bl. in d. tex
5 sione sol.ma. dicit quod[a] mulier, que dotem promisit tenetur ad suras, z fructus incontinenti a die contracti matrimonii. Et gnat rationem verissimam. quia sicut emptor postquam recipit lucratur fructus rei, statim cum est in moza soluendi pretium tenetur ad vsuras. vt ff. de act. empt. l. curabit. ita z mulier cum alimentat eam. z sustinet onera matrimonii, statim est in moza nes doc. dicunt quod illa gl. non dicit bene per hanc legem, non constituitur in moza, nisi post biennium. Sed gl. dicit quam omnes ipsi. Bl. que est in l. de diuisione. loquitur. lier ipsa dat dotem, vnde quia ipsa recepit aliquid, quia tat eam, z sustinet onera matrimonii respectu eius, meritotuitur in moza incontinenti, sicut in contractu emptionis
6 tionis. lex ista loquitur[a] in extraneo dante dotem. nam ipse nihil recipit. ideo nulla est moza quo ad eum, quia cit. si quis, scilicet extraneus. z quod sic intelligatur. cedenti ff. posito, quod intelligeretur de muliere promitten tamen illa gl. l. de diuisione. dicit verum, nam fateor quod nium tenetur mulier ad vsuras, z fructus ad similitudines ris, z venditoris. post biennium tenetur ad maiores, z lex dixit in fi. ibi, sed siue ante biennium. &c. Et sic apparet biennium tenetur ad maiores secundum tenorem huius leg

¶ Continua vt in glos. &c.

LEX I.

3 ☞ Dos petitur, z repetitur actione ex stipulatu.
6 Actio de dote habet tacitam hypothecam.
7 Tacite hypotheca competens mulieri in actione de dote
nilegiata.
8 Rebus dotalibus euictis, ista actio habet locum pro euict
9 Actio ex stipulatu pro dote, est actio bone fidei.
11 Retentio, quando habeat locum ob res donatas, vel amotas
12 Soluto matrimonio liberis existẽtibus, an dos reddeat
13 Impense necessarie, quando minuant dotem.
14 Cautio de defendendo inuicem inter fratres prestatur
uisionis.
15 Actio de dote filia sui iuris effecta in quartã imputatur, et
lationem venit.
16 Mulier quod videatur dotem stipulata extraneo, pro ea
dante.

EM in presenti. Imperator primo ponit suum proemium. Secundo illud exequit. Sequitur ibi, rei vxori itaque, &c. Proemium non indiget summario. No. quod dicitur in prin. quod dicitur corpus iuris, in quo continentur articuli iuris. Sicut quod dicitur corpus humanum dicitur, vbi continentur membra humana. Sic etiam vnum †collegium vocatur vnum corpus, quia membra illius corporis continentur, vt ff. de colle. illi. super rub. & etiam super l. j.

§. Rei vxorie. [a]Iste §. vsque ad §. primum itaque. Breuiter dicit. Dos petitur actione ex stipulatu, etiam si non fuerit interposita, & ex vtraque parte inest tacita hypotheca, & est actio bone fidei. h. d. ¶No. †quod dos petit, & re petitur per actionē ex stipulatu. Nota quod stipulatio fingitur esse facta vbi non est, & ex hoc habes †quod stipulatio ficta non requirit solennitatem verborum. ¶No. quod †facilius confirmatur inuali dum, quam inducatur, quod non est. Vide habes vnam gl. q̄ signat quedam contraria, & non soluit super verbo fortitudinem ibi vtile, * imo vbi vinatur vtilis, scilicet propter defectum volūtatis *testatoris, ideo ademptum sed illud ideo, quia esset contra sui naturam.

ADDITIONES.

P. PAV. P. ¶Rei vxorie. Circa huius §. materiam quod vbi aliquid non requiritur necessario si exprimat & inepte, quod non vitiat actum, vide Feli. cumulatim pro & contra, & declarationem in c. cū ordinē. & extra de resc. aliquid per Ro. sing. decxcj. inci. in Christi nomine. quem non alle. Feli. & in consi. cccxlij. Dicit tamen Bal. in c. de mil. vasal. qui contu. est. quo t & que possunt fieri sine citatione si non recte fiāt, ipso iure nulla sint. Item vide ad regulā multa p Jas. in l. j. in prin. ff. de eden. qui respondet ad istū tex. & dicit quod probat contrarium, secundum Ang. Item vide que dicit Jas. in l. edica. C. de eden. & vide q̄ dicit Fe. in c. examinata. de in. An actio inepta vitiet libellum cū non requiratur expressio actionis. Item limita regulā vno modo, vt per Soc. in l. nō dubitamus. post prin. de condi. & dem. Item ad regulam, vide Jas. in l. vinum. si cer. pet. vide que dicit Alex. in l. si. ff. de lib. & posth. quando in aliqua causa non requiritur libell⁹, vt in summariis, si libellet ur inepte, an vitiet. Vide tamen in contrarium, que dicit Dec. in consi. xxxvij. vbi q̄ non requirit causa in dicto testis, si exprimatur inepte, vitiet.

CLAV. DE SEISS. ¶Defectum voluntatis. Et sic limitatur regula huius l. que habet', quod quando aliquid non requiritur in actu si inepte sit appositum non vitiat. Hā istud est verum nisi ex expressione deprehenderetur alius defectus quā solennitatis, puta consensus, fraus & similia. ad quod vide quod not. Alex. in l. cedras. de eden.

§. Et preterea. No. †actionem de dote esse priuilegiatā in hoc quod habet tacam hypothecam. [a] ¶Ad hoc op. & videtur quod hoc priuilegiū cōpetat mulieri, non actioni. Insti. de act. §. fuerat. & j. qui pot. in pig. hab. assiduis. Sol. Priuilegium tacite hypothece cōpetit actioni, & habet locū in vtraque parte, vt hic, & trāsit ad heredes & ad quoscunque, vt j. ea. l. §. illo proculdubio. ¶†No. q̄ ista tacita hypotheca sit priuilegiata, vt ceteris preferatur, non cōpetit nisi ipsi mulieri, vt legibus contrarijs. Et per hoc apparet respōsum ad quam dic facit super verbo, latere. quia tacita hypotheca, que cōpetit vxori non est priuilegiata. ¶Secundo no. †quod rebus dotalibus emptis ista actio habet locum pro emptione. contra ē. eo. tit. l. Sol. Illa intelligitur secundum distinctionem huius legis.

ADDITIO.

[a] ALEX. ¶Hypothecam. Sed vtrum ista tacita hypotheca debeat habere executionem paratam, saltē stante statuto, vide Bar. quod non in l. j. §. fi. de his que in test. delen. & idē Bal. hic in prin. ¶Adde quod Ro. voluit quod sic, consi. cxlvij.

§. Sed si non. No. hic tertium priuilegiū actionis ex stipulatu, q̄ est bone fidei. ¶Magis actio ex stipulatu pro dote est actio bone fidei. Sed an hoc sit verum in actione ex stipulatu, q̄ habet vir pro dote petēda an vero intelligatur de ea que competit mulieri. Glo. tangit in l. ij. in prin. ff. sol. mat. & etiam in l. de diuisione. Mihi autem videtur q̄ ex vtraque parte sit bone fidei per istū tex. coniunctū cū precedenti. §. quod apparet. q̄ hic loquit̄ de actiōe ex stip. ex vtraque parte &c.

§. Primumque. Breuiter dicit, Actio ex stipulatu pro dote nō mimuitur propter legatum factum vxori, nisi exprimatur. & hec actio transit ad heredes sine mora, nec patitur retētiones, ob mores, ob res amotas, ob liberos, vel impensas, sed predicta actionibus cōpetentibus repetuntur. h. d. vsq̄ ad §. illo. ¶No. †quod si debitor legat creditori, in dubio non intelligitur animo compensandi, nisi exprimatur. quod plene dic per Jac. de Aret. in l. si cum dotem. §. si pater sol. ma. Facit arg. contra. j. vnde vir. & vxor. auth. preterea. sed ibi dicam. & plene diri in prealleg. §. si pater. &c.

§. Taceat. ¶Op. videtur, quod propter mores retineatur dos, vt l. consensu. j. de repudijs. Solut. intellige, hic, quod erant tales mores, qui pudorem matrimonij non ledebant. ¶Op. secūdo & videtur quod †ob res donatas, vel amotas, possit fieri retentio, vt l. diuortio. §. ob do. sol. mat. Sol. cō pensatio bene potest fieri, si vtriq̄ debeatur pecunia, sed si ex alteris debetur species, non est locus retentioni. Ita loquitur hic.

¶Ultimo †Iste ver. fileat, facit ad illam q. antique vtrum sol. mat. existenti liberis dos ad patrem redeat, hec l. facit quod sic. in hoc quod dicit fileat, ob liberos retentio.

☞ Pro concordia aduerte, quod inter doctores queri solet, an dos debeat redire ad patrem mulieris mortua filia relictis liberis, an vero debeat remanere apud liberos ipsius mulieris. & Bar. in hoc §. taceat. alias, maneat. quod indistincte reuertitur ad patrem mulieris. & in l. dos a patre. j. sol. mat. contrarius tamen allegatur in l. post dotem. in questionibus. ff. de iure dot. Tu dic si bene videat Bar. non est sibi contrarius, quia concludit primam opi. de iure precedere, maxime in dote profectitia, & maxime quando stipulatur. sed de consuetudine secus, & ita procedat secunda opi. vt ipse bar. voluit in d. l. post dotem. & in d. l. dos a patre.

§. Sed nec ob impensas. ¶Opp. † q̄ impēse necessarie nō minuāt dotem, vt l. quod videtur. de impen. in re. do. super hoc passu fuerunt opi. inter Iurisconsul. & dicit. ff. de iur. do. l. si is. §. quod dicitur. in d. l. quod dicitur, sunt etiam opi. inter nostros mo. Ego teneo opi. Alpia. quod dic vt in d. l. q̄ dicit. ff. de impē. do. &c.

§. Illo proculdubio. Mortua vxore in matrimonio, hec actio secundum sui naturam ad heredes transmittitur. h. d.

§. Cum autem. Breuiter dicit quod hec actio cōtra virum datur, inquantum facere potest, & rerum mobilium restitutio debet fieri intra annum, & rerum immobilium incontinenti, & vsure debentur a tempore more fructus a tempore sol. mat. h. d. vsque ad §. igitur. &c.

§. Exactio. [a]Bl. in hoc. §. format multas quest. & pulchras, & inter ceteras primo. no. illam q. de re data in dotem estimata, vt electio sit viri. ¶Secundo no. illam aliam q. intra annum vnde debeat alii vxori, quia debet alii ex bonis viri, si aliunde non habet, &c.

ADDITIO.

[a] ALEX. ¶Exactio. Et no. quod ista dilatio cōpetit marito etiā contra extraneum, qui dotem dedit, secūdum gl. in l. j. in prin. ff. sol. ma. Et de materia dic vt hic per gl. videlicet quomodo, & quando mulier debeat alii post mortem viri. Vide Bar. & doc. in l. diuortio. §. j. sol. mat. Et de intellectu huius §. vide Bar. in l. si conitante. §. quoties. sol. mat. Et que fuit causa, & ratio huius dilationis vide Bar. & Bal. in l. diuortio. §. interdum. sol. mat.

P. PAV. P. ¶Exactio. Adde tamen quod si dos constabat primo in rebus mobilibus, que sunt alienate, vt ex pretio sint empte res mobiles, debet fieri restitutio, non statim, sed post annum. Causa est singularis in l. cum in fundo. §. fi. fundus. de iure dotiū. que Ro. exclamat sing. ccxxij. inci. tu habes. Item quando maritus lēgat vxori dotem, potest statim repeti. Vide practicam Papien. in forma libelli quo agitur ad restitutionem dotis. in ver. dic. Bar. in l. si diuortio. ff. de ver. obli. & tex. in l. j. ff. de dote preleg.

§. Igitur & in sequenti. In ratione l. Falcidie, mulier misti tuta dotem, tanquam es alienum deducit. h. d. &c.

§. Cumque. Imperator incipit tractare quid attribuitur actiom ex stipulatu, ex natura actionis rei vxorie. Et quid erat vtriusq̄ commune. Breuiter dicit partus ancillarum pertinet ad mulierez, fetus pecorum ad virum, reditus vltimi anni diuiduntur pro rata, †cautio de defendendo inuicem inter fratres tempore diuisiōis prestatur. h. d. ¶Circa hoc de diuisione fructuum vltimi anni, glos. ponit distinctionem in l. fructus. & l. diuortio. & l. si ante. ff. sol. ma. & dic vt in ea, &c.

§. Videamus igitur. [a]† Filia sui iuris effecta morte, vel emancipatione dotis, actio consolida in ea, que computatur in quartā, & venit in collationem. h. d. ¶Hor. quod diri in summario. Istud procedit sine scrupulo aliquo, in actione ex stipulatione tacite inducta. per hanc l. ¶Sed quero, quid si pater expresse fuit stipulatus? Bl. valde no. tenet quod idem, quam vide, que incipit, nunquid. quam tene menti perpetuo. Multi docto. sunt in contraria opi. quasi communis opi. est in contrarium. ¶Ego tamen teneo istam glo. & istam materiam cum quibusdam diuisionibus, & distinctione quam sic examinaui in l. post dotem. ff. sol. m

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Videamus igitur. Circa istã materiã quãdo actio competat patri z quando filio. z quibus modis consuletur in vno vel alio, vide que habes ad Bar. in l. post dotem, in prin. ff. sol. mat.

a b c 16 * d §. Accedit. [a]Si extraneus dat dotem pro muliere, mulieri queritur actio [b] integra, nisi dans in continenti fuerit stipulatus. [c]Et extraneus intelligitur quicunque non habet mulierem in potestate. h.d. ¶†Vides, quod quando extraneus dat dotem pro muliere, mulier videtur stipulata, nisi ipse incontinenti fuerit stipulatus *Bl. format. [d]q. z multum notabile, quid si extraneus promisit dotem pro muliere, z tepore promissionis nihil dicitur, quod dos pmittatur sibi restitui, an postea potest stipulatio preiudicare mulieri, Bl. determinat. z bene, quod nõ, vt l. ex morte. j. ti. j. quam tene menti. Vide glo. j. post prin. no. ver. extraneum, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶Accedit. Istud procedit etiam in muliere absente. Et quid si matrimonium illud non sequatur vide Decium consil. cxxv. cum duobus sequen. vbi etiam quod diuersum sit in patre z in extraneo. Et duz dicitur hic quod extraneus videtur donare, limita nisi extaret paterfamilias. qui teneatur eã dotare, q. videt dedisse animo repetendi a patre Pau. de Ca. consil. cxvj. inci. si dicta Cornelia. in ij. vol. prope finem. In contrarium vide Soc. in consi. ccxcj. Sed opi. Pau. tenet Bald. nouel. in tractatu dotis. licet eum non alleget. Vide que dicit Campegi. in eo tractatu in j. prima parte. q. xx. z cxiij. Et quando est debitor, vel gerit negotia, non censet donare Alex. cõsi. c. vol. ij. Vide q̃ scripsit Deci[us] consil. xvj. z duob[us] seq. quando vnus de fratribus dotauit suam filiam de bonis communibus scientibus alijs an videatur consentire animo donandi. Pro prima opi. vide Lot. consi. cxxiij. vol. qui loquitur de patruo dotante neptem ex fratre exclusam a statuto, vt possit repetere a fratribus dotem, maxime si patruus haberet bona communia, vide eundem ad idem consi. cccxvj. vol. iij.

b ALEX. ¶Queritur actio. Istud intellige si sequatur matrimonium alias secus. l. si meo. in prin. de iure do. z in l. si donaturus. de condi. ob. cau.

c POMA. ¶Stipulatus. Limita vt non procedat in fratre, qui esset heres patris. qui stipulatur dotem sibi reddi non tenetur illam stipulationem remittere filio. Ita anch. consi. suo cccxxxv. incipiẽ. ex narratis superius licet videatur contra istum tex. loquẽtem de quolibet extraneo, z hoc casu mulier non potest aliquo modo de ipsa dote disponere, vt per Alex. consi. cj. vo. ij. z limita etiam istum tex. vt per. Soci. consi. cxxxv.

* CLAV. DE SEISS. ¶Stipulatus. Et istud habet locum etiã si dos promittatur pro muliere icerta, vt no. Pau. z Alex. in l. a Titio. in prin. de ver. obl.

d ALEX. ¶Bl. format. Vide latius per Bar. in l. quoties. sol. ma. vide Bar. in l. j. in prin. sol. mat.

§. Et hoc ex rei. Viuo patre, hec actio est communis patris z filie, sed patre mortuo etiam post contestationem ad mulierem integre pertinet. h.d. &c.

a §. Et cum lex. [a]Fundus dotalis vbicunq; positus, non potest alienari, neque obligari, impediente l. Juli. dotalis fundi per hanc confirmata. z declarata. h.d. Hoc est verum in fundo dotali, z sic in re immobili, sed quid in re mobili: Et circa hoc dic, vt no. per glo. in auth. siue. ẽ. ad Velleia. z ego dixi in l. j. sol. mat. &c.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶Et cum lex. Circa auth. sed quamuis, que sequitur istum. §. dum dicit in ea quod pater potest minuere dotẽ filie mortuo primo viro, vide late Decium consil. cxxv. z seq. vbi an locum habeat in dote promissa z quid in heredibus patris.

§. Illud. Omnia pacta dotalia, que non sunt contra legẽ seruentur intacta, z hec lex, in preteritis locum habet. h.d.

De pactis conuentis. Rub. XIIII.

¶Continuatio patet de se, &c.

LEX I.

Legem quam. Istam legẽ habuistis de verbo ad verbũ ẽ. de pac. l. legẽ. Breuiter dicit. Pactum appositum iuxta contractum, vel iuxta rei traditionẽ, rei coherentia vestit. h.d.

LEX II.

Fructus prediorum. Bl. legit hãc l. duob[us] modis vt patet ex ea secũdum vtrãque breuiter dicit. Pactum de fructibus rei dotalis est seruandum. h.d. secundum vnam lec. loquitur vxori, secundum aliam, loquitur viro, &c.

LEX III.

a Quamuis. [a]Pactum patris non nocet filie, actionibus dotis h.d.

ADDITIO.

a POMA. ¶Quamuis. Not. quod ista l. quamuis, que vult quod pactum factum a patre, quod filia superuiuẽte sol. ma. heredes patris lucrentur dotem, vel partem, non preiudicet filie, habere locum z in extraneo, secundũ Bar. consi. cxxvj. inci. Titius maritauit. vult istud procedere etiaz si stipulatio interuenisset, licet in hoc contrarium teneat, z sentiat glo. hic propter quam ita expresse tenet Ro. in l. j. ff. so. ma. licet ibi z in §. seq. cum Bar. teneat etiã hic z Are. in ista autem questione ego crederem quod opi. Bar. in tre p istũ tex. sit vera, quã etiam sequitur Sali. z maxime, quia restituitur patri, cum hoc vt iterum dotet filiam nubere volenti illa dote, z non minori l. j. z auf. ibi posita, C. de rei vxo. act. &c. ex hoc, quod fieret preiudiciũ filie, q. cuz valeret pactum remitti retur de facultatibus patris. vnde ipse non dare teneretur summam prioris dotis, ẽ eã q̃ facultatibus nunc conueniret, iuxta de iure dotium. Sed hec ratio nõ videtur bona, quia dicta ibi posita, vult quod pater nullo modo possit diminuere substantia. Sed certe tale pactum non est casus fortuitus, z iudicabit filie, quia imo pater tenebitur illam summam tis dare, z sibi imputet quod tali conuentioni se distrinxit bi ab initio liberum fuit se tali legi non submittere.

LEX IIII.

Pactum dotale. Filijs per matrem z filiumfamilias cõsistit obligatio ciuilis in actitijs. h.d. Hic est bonus casus. Duo habes notare. 1 dixi in summario. ¶†Ad primum op. z videtur quod ex pacto 2 tris[a] queritur actio filijs, vt ff. sol. mat. l. Caius. Sol. casus speciatus est ibi in dote fauore eius pro quo dos datur. Nec enim licet pactum interponatur super dote tamen quod acquiratur filio, respicit fauore filij non eius pro quo dos datur. ¶Op. ff. de l. pater. j. d. So. ibi loquitur in patre, hic in matre. Simile habetis in l. debitor ff. ad Treb. Dices tu quod est contra casum l. Publia. in prin. ff. de positi. vbi ex pacto matris queritur actio filio. Resp. non quia ibi pactum interponitur super re propria. Vnde idẽ iuris est, si mater pacisceatur, vt reddatur filio, sicut cuilibet extraneo, vt ẽ. ad exhi 2 l. pe. ¶Ad secundum op. †inter patrem, z filium, non cõsistit obligatio ciuilis, vt l. frater a fratre. ff. de condi. inde. Sol. Istud est rum olim, hodie secus in aduẽtitijs, vt hic, z l. iubemus. ad. C. de no. in auth. vnde z si parens. ẽ. de inoffic. testa. l. si quis prin. ff. de fideiuss. z no. in d. l. frater a fratre, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Pacto matris. An ex pacto matris acquiratur de etiam q̃ dicitur de ver. obli. l. stipulatio ista. §. alteri. vbi ctores, z hic etiam quid in patre, vide Bar. in l. si patri. ff. &c.

LEX V.

a Hereditas. [a]Pactum de dote mulieris mortem reddẽda, vim tenõ obtinet. h.d. Hec lex legitur duob[us] modis. do in marito, alio modo in extraneo, z ista de est vera. Probatur ex prin. l. dum dicit, hereditas extranea.

ADDITIO.

a ALEX. ¶Hereditas. Et facit l. verba contrarium videtur ter. in l. tale pactum. §. j. ff. de pac. z in licet Ang. ibi contra Bar. posset dici quod ista l. z si mulier retur in extraneo, secus in coniuncta persona, vel ab intestato cessura. Et de huius intellectu vide Bar. in l. si. ẽ. de pac.

LEX VI.

Si conuenit. Pactum patris nocet ipsi cum actio dotis ad eum ceperit pertinere. h.d. in summa. &c.

LEX VII.

Pater pro filia. Per ascendẽtes pa paternam descendẽtes queritur actio vtilis. h.d. ¶Op. ẽ. co. l. pactũ. So. dam intelligunt hoc de nepotibus ex filio, z cella contrarium. Alij intelligunt de nepote ex filia, z tũc ob. potest responderi, z ideo ista lec. non est vera, quia per ascen ex linea materna, non queritur actio vtilis, nec directa. op. ẽ. de iure do. l. si genero. Sol. vt gl. vel vt ibi. &c.

LEX VIII.

a Hac lege. [a]In rebus paraphernalibus. intromittere non habet, muliere dicente. h.d.

ADDITIO

ALEX. ¶ Paraphernalibus. Et quid si ista bona paraphernalia sint consumpta per virum, vide l. de his, vbi est ter. no. de do. inter vir. & vxo.

LEX IX.

Ex morte. Pacta de lucranda dote, & donatio ne propter nuptias, debēt esse equalia respectu quote nō respectu quātē, etiam si ab extraneo[a] pro muliere dos donetur, h. d. ¶ Bot. fi. huius l. & gl. alle. multum notabiliter, quod ad hoc vt ille qui promisit dotez possit eam stipulari, requiritur quod tempore promissionis hoc agatur: secus si promisit, & postea in traditione velit stipulari. Certe non potest, vt vidistis ſ. ti. priori. l. j. ſ. accedit[b], &c.

ADDITIO.

ALEX. ¶ Ab extraneo. Quando extraneus dotando videatur donare, vide in l. fi. & ibi dixi ſ. de dotis promiſ.

ALEX. ¶ Accedit. Et latius per Bar. in l. quoties. ſol. ma. Falsit in fructibus. gl. eſt in ver. perreperint. in auth. de nō eligen. & bal. in auth. ſue a me. ſ. ad Velleia.

AVTHENT.

Qualitas. [a] Iſta auth. dicit gl. quod de conſuetudine non ſeruatur, ſed tamē nos vtimur, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Equalitas. Ad iſtam auth. vide Bal. poſt gl. in auth. dos data, & fallit in l. quod ſcimus. j. de bo. que lib. ſcdm vnam lect. in fi. & tenet Bal. in auth. ſiue a me. ſ. ad velleianum.

P. PAV. P. ¶ Equalitas. Vide circa iſtam auth. Rom. ſingulari dtij. inci. conſtante matrimonio circa non faciendo pacta mequalia, vide Lep. caute. dij. Item circa iſtam mequalitatem vide Com. conſi. xxvj. incip. cum ſtatutum Padue ſit. vbi ponit quod licet ex cōſuetudine tolleretur mequalitas, ſi tamen fiat pactum de lucrāda dimidia dotis, & contra propter mequalitatem ſeruandam in quota, licet non in quantitate ſeruetur. Et ibi ad fi. ponit quod valeret pactum in contrarium initum.

LEX X.

Lege leonis. Iſta lex tollit vnum dubium ſuper l. precedenti. breuiter dicit. Diſparitas in pactis de lucrando, reducitur ad paritatem in quantitate minoꝝ. h. d. &c.

LEX XI.

Mulier. [a] Hec eſt bona ler. Breuiter dicit, Maritus in rebus paraphernalibus intelligitur procura. & vſuras poteſt in commodū commune conuertere, & pro his bona ſunt obligata, in ſcripta in obligatione ſibi proſpexerit, & tenetur maritus adhibere in eis maiorem diligentiam quam in ſuis h. d. Alo. † quod maritus in rebus paraphernalibus dicitur factus procu. Contra ſ. de pro eu. l. maritus. Glo. dat[b] plures ſol. hec eſt vera ex eo quod tradidit marito inſtrumenta[c], videtur eum feciſſe ſuū procuratorem. Ita di
a cit gl. ma. quam vide & no. eſt gl. Secundo no. † quod vſuras rerum paraphernalium maritus poteſt conuertere in communes vſus. con
b trā. ad l. Fal. l. pe. in prin. Dicit glo. aliud eſt in fructibus aliud eſt in vſuris, & vide gl. tiam no. Doct. noſtri omnes intelligunt iſtam gl. in fructibus naturalibus, ſecus in induſtrialib[d], in quibus eadē eſt ratio, que in vſuris. do. Mar. Syl. diſputauit iſtam queſtionem quam videtur eodem modo vidiſſe. Ego recitaui *tibi iſtam gl. & q. in d. l. pe. ff. ad l. Fal. ¶ Bot. [e] vltimo † quod per promiſſionem homi
c nis, recipitur a promiſſione legis. [f] Bl. aſſignat arg. contraria & non ſonit ſuper verbo, contentā. ibi. ſ. ſi ex conuentione. Sed hic promiſſio legis erat de iure ſpeciali, in contrario de iure communi. Circa quod plene vide Ly. in l. ij. de iure ei[g] phy. &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si mulier. Vide que dixi in l. pe. ad l. Fal. & quomodo cognoſcatur res eſſe paraphernalis, vide Bar. in l. ob maritorum.

b ALEX. ¶ Si dat. Adde quod no. Bar. in l. vulgo. ff. de admi. tu. & no. Bar. a docto in l. maritus. ſ. de proc. & ſing. alle. l. ſi qua per calū
c nam. ſ. fide pelic. & cle. & tamen eſt gl. in contrarium ſecundū Bal. no. in l. C. de procu. & vide etiā Bar. in l. ij. ff. de Car. edi. & in l. De
d uita. in prin. ff. ol. mat. vbi per Bal. & per Imo.

P. PAV. P. ¶ Inſtrumenta. Circa hoc vide omnino Roma. ſing. delitt. inci. nunquid. & in conſi. cccclxvj. ad finem.

e Iu vſuris. Vide Com. in cōſi. ciij. cum ſuis ſubſcriptionib[g] vbi ponit que dicātur proprie paraphernalia, & quid de fructibus naturalibus vel induſtrialibus ponit, vide ibidem.

CLAV. DE SEISS. ¶ Ego recitaui. Vide etiam in materia Bre. conſi. clx. in j. dub.

f ¶ Alo. Vltimo. Vide i l. marit[g]. C. de proc. & q̄ ibi ſcripſi. Item vide circa iſtā materiā in conſil. lxiij. in ij. vol. inci. ſuper dubio quo queritur. Et vide eundem conſi. xlj. in v. vol. in quibus locis habes que dicantur paraphernalia. Et vide etiam omnino in l. maritus. Elle. in l. j. ff. ad legem Fal. poſt Bar. Et quod ſint etiam reſtituendi fructus vide omnino Bar. conſil. cxxv. inci. queſtio talis eſt. & latiſſime omnino Pau. de La. clxxxvj. inci. ſuper primo. Item inquantum dicitur in diſtinctione doctorum in iſta materia quod ſi fructus ſint conſumpti, non teneantur heredes viri, licet teneatur ſi non eſſent conſumpti, an in dubio preſumantur conſumpti. Flor. de ſanc. petro. in ſuſcrip. ad conſi. ciij. Com. de quo ſ. tenet quod ſic. Contrarium tenet Pau. de La. in d. conſi. clxxxvj. Salic. in iſta l. ſi. dicit q̄ creditur marito aſſerenti ſe centum poſuiſſe in vſus communes. Quod intelligit Ant. in conſi. clx. ſi dicat veriſimilia. Secus ſi quātitas eſſet magna, vt per eum. Vide etiam econtra Sali. & Aler. in l. maritus. que eſt l. pe. ff. ad l. Fal. Vide in materia quomodo maritus teneatur ad fructus bonorum paraphernalium, & quid de pēſionibus, Aler. conſi. clxiij. in v. vol. & ibi in d. conſi. clxiij. patet quo modo conſtituantur paraphernalia.

g ALEX. ¶ Legis. Vide Bar. in l. ſi cum dotē. in prin. ſol. ma. Spe. in ti. de coniuncta perſona. quod limita vt per Bal. Inſt. de acti. ſ. item ſeruiana. P. PAV. P. ¶ Circa hoc an & quando cenſeatur receſſum a generali vel ſpeciali, in caſu iſto. & quid ſi ſpecialis eſſet appoſita per vxorem, vide do. Ant. conſi. xxv. ante finem.

De dote cauta non numerata. Rub. XV.

¶ Continua vt in gloſſa, &c.

LEX I.

1 ¶ Scripture publice ſtatur, in eo quod ibi continetur.
2 Inſtrumentis dotalibus hodie renunciatur exceptioni non num. pecu. & ideo ſufficit ſola confeſſio.

a **Item.** Dos confeſſata[a] non numerata, effectualiter non poteſt repeti. h. d. ¶ Contra iſtud op. & videtur, quia inſtrumentum probat, vt l. fi. arbi. tute. Dicunt quidam, quod hic fuit ſcriptura priuata, non publica. Vel aliter dic,
1 dicit gl. & melius, † Scripture publice ſtatur in eo quod ibi continetur, vnde ſi in inſtrumento contineretur numeratio, q̄d notari[b], dicit, dedit & numerauit, in pſentia mei notarij, & ſufficeret. Sed hic continebatur confeſſio tantū, non numeratio, ideo poteſt obiici exceptio non numerate dotis intra tempus ſtatutus
2 j. l. vlti. & auth. ibi poſita. Item op. † quia ſecundum hoc omnes er
b rant, quia inſtrumentum dotale fit de ſola confeſſione[b] Sol. In inſtrumentis hodiernis renunciatur exceptioni non numerate pecunie, & ideo illa inſtrumēta ſufficiunt. Ita intelligit gl. & bene: de quo
c videbitis in l. ſi ex cautione. de non nu. pec. & vide hanc gloſ. [c] quam no. & perpetuo tene menti, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Confeſſata. Circa confeſſionem factam de dote, vide aliqua que no. Spe. in ti. de confeſ. ſ. ij. in fi.

b PAV. P. ¶ Confeſſione. Circa materiam exceptionis non numerata dotis, vide late Felin. in cap. ſi cautio. extra. de fide inſtrumē. Et an & quando confeſſio ſola[a] dotis, vbi non conſtat de actuali numeratione. preiudicat marito, vel alijs creditorib. vide late Soci. in l. j. ſol. mat. vbi ponit quando eſt facta poſt contractum matrimonij. Vide etiam late Alexand. conſi. cxlij. in v. volu. vide Barba. conſi. xxxvij. vol. ult. in ij. dubio.

c ALEX. ¶ Vide hanc gl. Vide Bal. in rub. de priui. dot. & Bar. in Aſſiduis. qui pori. in pig. habe.

LEX II.

a * **Quod de suo.** [a]* Dos confeſſata animo donādi, morte confirmatur. h. d. ¶ Opp. ſ. de l. proxima. & j. l. priori. Sol. Ibi fuit confeſſus ſpe future numerationis, hic animo donādi. ¶ Secundo op. de do. ante nup. l. j. Sol. Ibi matrimonium fuit ſolutum diuortio, & ſic donatio tacite reuocata, hic fuit ſolutum morte, & ſic donatio fuit tacite confirmata. ¶ Opp. quando in donatione non interuenit traditio, non confirmatur morte, vt l. Papinia. ff. de do. inter vi. & vxo. Sed hic nulla interuenit traditio, ergo Sol. gl. Mirabiliter hic non interuenit traditio vera, ſed aliquid loco traditionis. Vide iſtam gl. quam no, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Quod de ſuo. Adde quod ſi depono, vel mutuo nomine tuo, iſtud habetur loco traditionis, per iſtam gl. ſecundū bal. in auth. ex teſtamento. C. de collat.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Dos Confeſſata. De iſtis confeſſionibus dotis recepte, que quotidie fiunt per maritos, vide per Bar. & doc. in l. in his rebus. ſ. ſi vir. ff. ſol. ma.

LEX III.

1 ¶ Exceptio non numerate pecunie, opponi potest cõtra scriptu
ram priuatam continentem pecuniam numeratam.

IN dotibus. Marito, & cuilibet, qui do
tem recepisse confessus est,
licet exceptionem non numera. dotis proponere intra
tempora hic constituta. h.d. ¶ Op. hic dicitur, in doti
a bus, [a] quas datas esse &c. si in instrumento dicitur dotem datam,
ergo non potest dici non numeratam esse, vt ff. l. j. Sol. Bl. mirabili
ter hic loquitur in instrumentis priuatis. qõ dixi ff. l. j. habet locum
1 in publicis. Et vide istam gl. quam tene menti. Et sic not. quod li
cet in instrumento priuato, vt in apodissa, contineatur vere pecu
niam esse solutam. tamen potest opponi exceptio non numerate pe
cunie, & aduersarius habebit necessario probare pecuniam nume
ratam, vt l. assueratio. & Lex cautione, ff. de non nu. pec. & ibi de hoc
2 dicam. ¶ Nota ex hac l. † quod in dotibus possunt constitui duo
b rei licet non possit interuenire fideiusso, [b] vt j. ne fideiuss. do. den. dic
vt ibi, &c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Op. hic dicitur. Sed tu adde casum. in quo no. vtrum
isto tempore erit tutus vt dixi in l. per diuersas. & l. ab Anastasio.
ff. man. Adde Ang. in l. predia. ff. de acqui. pos. per gl. & doc. in l. si ex
cautione. de non nu. pe.

b ALEX. ¶ Fideiussor. Vide no. Bart. in l. si constante. ff. quoties.
sol. ma. Et istum tex. cum hic no. per Bar. in l. fi. intellige vt per eũ.
in d. l. si constante. in viij. q. j. partis. sol. ma. Et cum Bar. hic transit
Bal. simpliciter, & Bal. in l. j. ff. ne fideiuss. do. dentur Bar. in l. si qui
dem de duo. reis, & ibi quatenus non possunt restitui duo rei credẽ
di in dote, sed debendi sic, & Jm. in d. l. si constante. in ver. contra rẽ.
& Spec. de do. inter vi. & vro. ff. pe. ver. illud & ff. fi. ver. item no. quod
alius, vbi tenet indistincte quod sic per tex. in auth. quod locũ. Vi
de Bal. in l. in contractibus. ff. j. de non nu. pec. Aler. Adde que cõ
sulunt Pau. de Ca. consi. clxx.

AVTHENT.

QUod locum. Ista authentica limitat temp⁹
opponende exceptionis, nõ nu
merate dotis, &c.

---

a De dona. inter vir. & vxor. [a] Rub. XVI.

¶ Continua vt in glossa, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Inter. Adde quod scripsi post Bar. ff. eo.
P. PAV. P. ¶ Inter. Ad validitatem sine ad validandam do
nationem inter vir. & vxor, vide Cepol. caute. cxij. & in materia hu
ius ti. vide omnino que habes ad Bar. in rub. ff. eo.

LEX I.

a BOna. [a] Donatio inter coniuges morte do
nantis confirmatur etiam si fine he
rede decesserit. hoc dicit. Ro. licet legata que relin
quuntur ex testamento, vel ab intestato non va
leant, nisi adeatur hereditas, tamen donatio, que
fit inter coniuges, confirmatur hereditate non a
dita. ¶ Quid de do. causa mor. vtrum ad eius confirmationem re
quiratur hereditatis aditio? Cogitabitis, &c.

ADDITIO.

a AND. BAR. ¶ Bona. Adde l. sequentem. & quod ibi no. Bart.
in l. j. §. mortis causa. ff. de do. causa mor. & ibi quid in do. cau. mort.
¶ Bona. Ro. quid in do. causa mor. vide late Lu. Ro. in l. mortis.
ff. de do. cau. mor.

LEX II.

a SJancillam. [a] Milites non possunt donare
suis ancillis concubinis. h.d.
* Per hanc l. dicebat do. Rich. Mal. quod clericus non
potest donare concubine, * quia est miles celestis militie,
sicut hic dicitur de milite armate militie, vt no. j. l. miles. ff. de re. iu.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si ancillam. Vide Bar. in l. affectionis. ff. de do. ¶ Ad
de de clerico Pet. de Anch. consi. ccxxviij. de milite. Bal. consil. cc
xxvij. cclxxviij. iij. libro.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Concubine. An autem hoc habeat
locum in militibus nostri temporis, & an talis donatio firmetur
iuramento, vide Ro. consi. xlij. in iij. dub. nu. v.

LEX III.

DOnatio. Donatio facta ab vxore viro, eius mor
te confirmatur. Et post mortem vxoris
dona. a socero in generum statim perficitur. h.d. &c.

LEX V.

JVt proponis. Morte soceri dõatio fac
matur, si filia superuiuit. h.d. hec no. l. &c.

LEX VI.

a ETiam si. [a] Licet quis suum alterius nom
deponat, donare nõ videtur, & q
vxor querit in dubio presumitur de bõis viri. h.d. ¶ Vi
bene istud prin. Et vide gl. j. quam no. multum singu
riter, & sic. not. quod ex his verbis non presumitur donatio. Ha
tenet gl. & tex. in l. donationes. §. pe. ff. de do. & ibi dixi. Habui de hi
cto, & sis memor huius. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Etiam si. Vide hic apostil. in l. j. per Bal. in l. si vxor.
de condi. inser. Bar. in l. facultas. de iur. fi. lib. x. in fi. quid autem
concubinis, dic idem secundum Bal. per istã l. j. ff. de nat. li. vide
c. significauit. extra eo. tit. Item no. sing. quod licet titius rem
meo nomine deponat, non videtur mihi donare. Pau. de Ca. no
tra in l. Publia. in prin. ff. depos. & ibi vide.

LEX VII.

JEx voluntate. Donatio inter viros
veros non vale
inter putatiuos. h.d.

LEX VIII.

JFructus. Breuiter dicit. Fructuum non
donatio inter coniuges.

LEX IX.

ESi de tua. Dominium rerum emptarum
pecunia viri, pertinet ad vxorem
ei sunt tradite, sed pecunia repetetur. h.d. in summa, &c.

LEX X.

JMaritus quodam. Expoliatus an
te omnia est re
stituendus & separatorum separata habenda est ratio. h.d.

LEX XI.

JCut cessat. Donatio annua valet traditione
secuta, sed ex ea nõ datur petitio
hoc dicit, &c.

LEX XII.

SJ maritus tuus. Per speciem hy
potheca videtur
reuocari donatio facta coniugi. h.d. ¶ Ro. hanc
inst. de le. ff. si rem. & ff. idem rescripserunt. Sol. fi
presumitur reuocatio istius donationis. quam legati. Pabu
biliter clare hic & in l. si. ff. j. ff. de do. & sic facit hec l. mar. qui
ritus pignorare arnesia, siue iocalia, & alia aduentitia
ris, que sibi donauerat, videtur donatio reuocata, nec
tur morte. Et hoc si poneremus illas donatas esse quod no.
a tuo, [a] &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Ro. perpetuo. Et dixi in l. iij. ff. si credi. de le. iij. &
nino Bar. in l. rem legatam. in fi. de admen. leg.

LEX XIII.

SJ quidem ante. Donatio non tollit
pothece competen
tori, & hypotheca non porrigitur ad res perfecte
hoc dicit.

LEX XIIII.

EX verbis. Qui confirmat illud quod
dere. h.d. ¶ Aduerte, quia hec est notabilis lex
circa hanc l. reuoco in dubium an ista donatio
vt legatum & fideic. tanquam donatio morte confirmata.
l. variat. nam alibi videtur dicere quod inducit legatum.
detur dicere contrarium. Veritas est qõ nõ inducit legatum
deicom. vt ex tex. manifeste colligitur. Et ideo pro huius
a tione [a] dicas, aut est certum quid voluerit testator per
stamus certo, vt hic. in princi. Aut est dubium, & tunc
erat per se valida, nec exigebat confirmationem morte, &
ad eam non porriguntur, vt l. si quando. in prin. ff. de leg. j.
rebat confirmationem morte, & tunc aut morte sola
tanquam donatio: & ista verba ad eam non porriguntur, vt
cant legatum, vel fideic. vt hac l. sed vt ostendatur donatio

luntarie confirmatam, aut morte forte non confirmatur, quia ex ce
debat legitimam fuminam. vt j. eo. l. donationes. tunc ad illã por-
riguntur. vt inducatur legatum, vel fideic. Ita debetis intelligere
hic. ¶Ultimo dicit gl. quod hec lex est argumentum ad confirma
tionem priuilegiorum, vt in fi. gl. Vide de hoc vt extra de confir. vti.
vel inuti. examinata.[b]

ADDITIONES.

ALEX. ¶Declaratione. Adde Bal. in l. si quando de leg. j.
ALEX. ¶Examinata. Vide etiam que diximus in apostil. in l. im-
puberem. §. qui codicillos. ff. de fal. & Bal. hic.

LEX XV.

Si non verum. Simulata venditio ius cre
ditoris non impedit, & dona
tio reuocata non impedit dominium ad heredem transire.
hoc dicit.

LEX XVI.

Emptum nomine vxoris quando presumatur donatum.

a **Si filij.** [a]Hec est no. lex valde. Ex emptione facta no
mine alicuius, donatio non presumitur, si ei,
b cuius nomine emitur, non tradatur: alias presumatur. h. d.
[b]Reuoco in dubium: quomodo quis potest probare fecisse ani
mo non donandi. Ju gl. hic sunt opi. breuiter glo. nec hic, nec alibi
ponit veritatem eius. Veritas est hec, quod licet nomen vxoris in
seratur in instrumento, si tamen ipsi marito traditur, non vxori. p̃
sumitur non animo donandi. Vic est tex. hic si diligenter inspicias,
& vide text. Simile habes. ff. si quis alteri, vel sibi l. ij. probatur j. de
castren. pec. l. ij. ij. vj. Sic debet intelligi ff. famil. erisc. l. filie cuius. &
quod ibi diximus. Sed si alicuius nomine emitur, & sibi traditur, presu
mitur donatio. Ita intelligo hic in fi. Facit. ff. de dona. l. antepen. in
prin. & quod ibi diximus in lij. §. nec castrense. ff. de collatio. &c.

ADDITIO.

ALEX. ¶Si filij. Ad hoc no. vide Bal. post gl. in l. si instrumenta.
C. de fide instr. & in. hast. ff. li. r. & Bal. in c. j. de feu. pos. & in l. vxor ma
rito. ff. e. vbi gl. ad no. facit l. si tibi. §. is cui. ff. mand. & que habentur
in l. multum. ff. si quis alteri vel sibi, & dum diximus an ex contractu vxo
ris queratur viro. adde plene Bal. in l. si vxor. C. de cond. inser. Itẽ
adde gl. in l. scripture, & ibi Bal. C. de fide instru. quod valet instru
mentum quo cauetur, quod maritus emit pro se & vxore sua, & etiã
hic. Bal. hic alle. tex. in auth. de non ali. §. emphyteusim.

LEX XVII.

Debis. Si maritus res vxoris consumit, & pati
te, presumitur donatio, ideo tenetur qua
tenus est locupletior, si ea inuita, totum repetitur. h. d.
hec no. lex quotidiana, &c.

LEX XVIII.

A Marito. Rei donate inter coniuges non trans
fertur dominium, nec confirmatur se
cundo diuortio vel si prius donatarius moriatur, vel si fue
rit reuocata, &c.

LEX XIX.

Iconstante. Inter socerum & generum, valet
donatio. h. d. &c.

LEX XX.

Creditor. Mulieri facta venditio, per creditorem
viri, de pignore liberato, nullius est mo
menti. h. d.

LEX XXI.

Proprijs. Quod expenditur ab vxore pro
marito, non repetitur, si in eius vti
litatem non conuertitur.

LEX XXIII.

Ite. Valet donatio inter socerum & generum, nec reuo
catur penitentia. h. d.

LEX XXIIII.

a **Res vxoris** [a]Breuiter dicit hec l. nota. Dona
tio inter cõiuges cõfirmatur mo
rte naturali, vel ciuili ex qua libertas perditur: sec⁹ si per
1 ius expectat. h. d. no. ex hac l. quod licet legata & fideic. fint nulla a
liqua mortua ex pena. vt l. eius qui. ff. de test. tamen donatio facta
inter cõiuges, remanet firma. Quid erit in alia simplici donatione,
verum secuta donatione valeat gl. tangit hic. Tu dic plenius in l.
post contractum. ff. de do. & ibi plene diximus. Ly. tangit aliquantulum
de do. dam. l. si quis post hac, & vide gl. tuam notabilem. ¶Ulti
mo no. quod quanquã aliquis sit deportatus, potest reuocare do
nationem quam fecerat. vt hic in fi. & j. ff. eo. quod fa
cit. an alle qui fecit testamentum antequam ingrederetur religionẽ
efficiens religiosus possit aliqua reuocare. [b]tene menti.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Res vxoris, circa med. facit. vtrum don. cau. mor. sor
tiatur effectum post mortem ciuilem. vide gl. in decretis tenentem
quod sic, per istum tex. in l. placuit. el ij. xvj. questio. & hic adde Bal.
in l. sed si mors. & gl. ponit hic, &c.
b ALEX. ¶Reuocare. Vide Bal. in d. l. sed si mors. & plene in aut.
si qua mulier. ã. de secun. nup.

AVTEENT.

r ¶Testamentum damnati ad mortem, non valet.

Sed hodie. Ista auth. corrigit l. codicis in
aliquo, in eo quod dicit, quod
nemo ex supplicio fit seruus. & vide gl. & no. ibi duz di
1 cit quod nemo ex supplicio fit seruus, de superuenien
tibus loquitur, & ideo qui damnantur hodie ad mor
tem, efficiuntur statim lata sententia serui pene, & ideo eorum testa
a mentum, vel codicilli non valent tene menti.[a]

ADDITIO.

a ¶Tene menti. adde Bar. & doc. in l. si is qui. §. j. ff. de test. & in l. qui
vltimo. ff. de penis.

LEX XXV.

a **Donationes.** [a]Donationes, que ratione
matrimonij, vel potestatis,
impediuntur, morte confirmantur. secus si aliud impe
b dimentum [b]accidat tunc enim confirmatio expressa re
quiritur, que retro non trahitur. in tacita vero secus. h. d. ¶Not.
illud quod diximus in summario. ¶Ho. ratihabitionem retro trahi. vi
dictis ad Macedo. l. fin. & materiam huius l. videbimus. in l. ij. ã. de
inoffi. dona.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Donationes quas parentes. Limita non procedere
in marito & vxore putatiuis. quia tunc morte non confirmatur se
cundum Bal. no. in l. tãquam. j. de fide. per tex. vnicum in l. cum hic
status. §. si quis sponsam. ff. eo. facit in fi. l. j. de condi. ob cau. adde l.
si ex voluntate. & ibi Bal. j. eo.
b P. PAV. P. ¶Impedimentum. Et imo si non valet ratione omis
sa insinuationis, & non confirmatur morte, vide Com. consil. xxviij.
inci. defuncto dato. post prin. Item adde singulariter quod si dona
tio fiat per patrem filio propter benemerita. si non probentur be
nemerita, non confirmatur morte, vide Crem. singulari cxxxix. Itẽ
quando non valet ratione omissa insinuationis, an confirmet mor
te, saltem vsque ad quantitatem permissam, vide Soci. in l. si inter
virum. in j. not. §. sed si mihi. de ver. obli. Sal. hic.

LEX XXVI.

a **Donationes quas diuus.** [a]
1 Inter principem & Augustam valet donatio incontinẽ
b ti. h. d. ¶Utrum maritus doctor, vel miles [b] teneatur
vocare vxorem suam dominam. hic tex. facit quod sic. Consueuit de
terminare contrarium, quia quandocũque quis habet priuilegiũ
propter me, eo non vtitur contra me, me inuito. vt l. si index circũ
uento. ff. de minoribus. & l. amicissimos. ff. de excusat. tut. Sed vxor habet di
c gnitatem [c]propter virum. vt l. femine. de sen. ergo illa dignitate seu
priuilegio non vtitur contra virum eo inuito. Item facit hic tex. ibi
vt pote imperialibus contractibus legis vicem obtinentibus.
a ¶Not. quod contractus celebratus ab eo, qui habet potestatẽ
d condendi l. habet vim legis. [d]Probatur hic & in l. Cesar. de pu.
3 Et ex hoc dico quod si ciuitas ista facit aliqua pacta cum aliquo
publicano, vel alio, vel cum alia ciuitate, quod iudex huius ciuita
tis debet pacta illa seruare, sicut statuta communis. Licet enim a
lias pactum non nocet nec prodest de se. nisi paciscentibus. vt d. l.
si vnus. §. ante omnia. ff. de pac. tamen pactum ciuitatis poterit no
cere omnibus, quibus ipsa ciuitas poterat imponere legem. Er p
e hoc ego determino vnum dubium [e]in l. ij. §. si actor. dere iu. scilicet
questionem talem, si dicitur in instrumento syndicatorio ciuitatis
quod aliquis constituitur syndicus ad obligandũ ciuitatem, & bo
na ciuitatis, & singularum personarum, vel ad obligandum, ciuita
tem, & singulas personas, vtrum ex hoc poterunt conuenire singu
4 le persone, & eorum bona. Ego determino sic. quo syndicatus fuit
celebratus in concilio habente authoritatem faciendi statutum in
ciuitate, syndicat⁹ ille habetur pro l. vt hic, & d. l. Cesar. Ideo facit,
quod bona ciuium singulorum poterunt capiquia obligata sunt,
qz sicut per proprium concilium possent bona ciuium obligari, sic
& per talem syndicum constitutum. Ho. bene ista que dicta sunt.

ADDITIONES.

a POMA. ¶Donationes quas diuus. Ad istaz l. vide aliquid per
Fel. in c. cum non liceat. de preser. & Bar. in c. licet ex suscepto. in x.
casu. Pan. ibi de foro comp. vbi dicit, quod ista lex habet etiam lo
cum inter Regem, & Reginam, & Aller. in l. quanquam. j. de re. mil.
Bar. inc. ceterum. de iud. & Jas. in auth. ex testa. j. de col.
P. PAV. P. ¶Donationes. Adde quod eo modo est inter patrẽ

z filium, vide quod scripsi in l.frater a fratre.ff.de cond.indeb.z illa questio quomodo inter patrem z filium valeat contractus.

b ALEX. ¶Vel miles. Vide Bar.in l.si post.§.fi.de contratab.

c ALEX. ¶Dignitatem. Per hanc l.Bal.fin.in c.i.§.item sacramenta.de pa.in.fir.dicit valere donationē factam a Rege filio suo in potestate. Adde Oldr.consi.cclxxviij.

d P.PAV.P. ¶Habet vim legis. Vide que habes ad Bar.in l.Cesar.ff.de publ.

e ALEX. ¶Dubium. Vide Bar.in l.ciuitas.in prin.ff.si cer.pet.z viri post Bar.in l.Cesar.ff.de publ.Bal.hic videtur tenere contra Bar.z refert z ibi etiam sequitur Bal.in l.ea.l.§.de condi.ob cau. in barone vel alio non subiacente alterius territorio.

LEX XXVII.

Iynus. Breuiter dicit. Si donator capiatur ab hostibus, z ibi decedat, vel si donatarius capiatur z post mortem donatoris redeat, donatio confirmatur.h.d.

De repudijs.& iud.de mo.sublato. Rub. XVII.

¶Continuatio vt in glos.&c.

LEX I.

Matrimonium. Per amissionem ciuitatis non tollitur matrimonium, dos tamen ex equitate repetitur. h.d. ¶Ho.hic videtur casus quod marito exbānito, qui perdit ciuitatem suam, vxor possit repetere dotem, glo.hic[a] dicit quedam alia non multum pertinentia ad hanc legem, z dic vt in ea.

a

ADDITIO.

a ALEX. ¶Matrimonium.gl.hic. Vide Bar.in l.si constante. ff. solu.matr.

LEX II.

Iberum. Mulier non tenetur sponsum vltra triennium expectare.h.d.

LEX V.

Dissentientis. Diuortium filie non est in potestate patris, misi ex causa, si nulla fuerit emancipata nullo modo.h.d.[a] In l.autem C.dicitur quod non potest soluere matrimonium pater sine filia, in aut. dicitur contrarium.h.d.

a

ADDITIO.

a POMA. ¶Per istum ter. Decidunt communiter doc.in l.ū.§.qs si in patris.ff.sol.mat.quod per adulterium non lucrabitur marit⁹ dotem in preiudicium patris. vide ibi late per Aler.circa princ.in ver.ex quo aliud.

AVTHENT.

Contra. Ho. †quod factum filij non debet nocere patri, z sic facit ad questionem, quaz videbitis in l.ex consensu.§.eo. ¶Secundo no. †quod cuius consensus.in cōtrahendo requiritur, eiusdem requiritur in dissoluendo, non habetis hic alia.

1 2

LEX VI.

Licet repudij. †Vide gl.tuam hic, z sic vas licet in citati notitiam non peruenerit. Vidistis ✱ l.ab eo. §.quomodo z quādo iuder, †facit quod sufficit protestationem fieri ad domum, z vt plene dixi in l.iij.§.pretor.ff.de dam.infe.

1 2

LEX VII.

Vxor. Vxor que per quadriennium de marito noua non habuit, palam nubens adulterij euitat periculum.h.d.

AVTHENT.

Hodie. [a]Hic videtur esse casus, quod fama cum iuramento officialis facit fidem.h.d.

a

ADDITIO.

a ALEX. ¶Hodie. Fama cum iuramento officialis facit fidem, z ita per istum ter.consuluit Bar.in cons.cxcj.inci.domino Paci.de Burgo.in primo volumine.

LEX VIII.

Consensu. Matrimonium non potest dissolui sine causa legitima hac lege expsa, mulier contrafaciens perdit dotem, [a]z donationem propter nuptias, z intra quinquennium non nubet, vir cōtra faciens dotem reddit.[b] z donationem perdit, z ad probationē eorum domestici admittūtur, z quod ex his cauus alter cōiugum lucratur, filijs ex eodem matrimonio reseruatur.h.d. ¶Ho.hic qō [c]per familiares, [c]z domesticos admittatur probatio, licet alias nō admittatur talis probatio. Primo habes authen.sed nouo. Secundo habes auth.quod hodie.

a b 1 c

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Perdit dotem. Et dum in hac l.dicitur, qs pene adtere est quod perdat donationem ante nup.z dotem. Quid de donis paraphernalibus. vide in l.j.de adul. Item quid si vnus frater latus est dotem sibi reddi, vel etiam pater sine stipulatione dotem, an preiudicet sibi vide gl.in l.si dotē.vbi Bar.§.de iure dotz gl.§.eo.l.dubium.z hic. Et an isto casu mulier debeat alij viro dere, vide Bar.in l.vbi.C.de iure dot.z vide gl.hic.

POMA. ¶Consensu. Et no.singulariter quod hec l.consensu.i solum habet locum, vt mulier committens adulterium dote.d natione propter nupt.priuetur, si mulier viuo marito adulteri committat, sed etiam habeat locum in vidua, que mortuo mar stuprum commiserit, vt similiter z ipsa, quia tunc dotem z donem propter nup.amittit. vt egregie vult Pau.de Ca.consi.cl inci.reuocatur in dubium.in ij.vol.z consi.cliij.co. vol.z in Lodo §.de his, quibus vt indig.per gl.ibi, z in l.fideic.post gl.ibi.de fideicom.licet contrarium teneat Aler.in d.l.sororem.vnico fundato, cui respondet Pau.de Ca.in d.consi.clxvij. quod credo non videratz no.preterea quod hec l. non solum habet locum z don.propter nup.sed etiam in rebus paraphernalibus. gl.in c.pleruncq.extra de do.inter vir.z vxo.de qua facit §. fing.cccxj. Et an hec lex procedat in ea que est adultera vide Pano.consi.iiij.vol.j. Considera autem, nunquid cum in sponsis, si quid dedissent, vel altero ipsorū communicationem, vt illa amittant, per ea que habentur in c. quidum.de iureiu.z vide de illa opi.Pau.aliquid per Fed.consi.z ad hec etiam vide Pano.in c.gaudemus.de conuer.coniug.

b P.PAV.P. ¶Dotem reddit. Vide Comen.consi.clxv.in inci.domina Andriola.vbi dicit quod vxor dicitur ciuiliter aggad separationem thori z restitutionem dotis. Ite dum dicitur quod mulier cōmittens adulterium, perdit dotem. quid in vidua vide Jas.contra Pau.de Ca.in l.fideicommissum.C.de fide.In cōtrarium, vide eum in l.ij.in prin.fol.ma. vide Felic.pastoralis.

c ALEX. ¶Familiares. Adde plenius in c.veniens.el.de test.z in c.iij.loco.de proba.z in c.cum dilecti.de elect.z quod no. Lyn.in parentes.de testa.z Bartol.in l.in tantum. ff. de re.do.z quod detur in l.interrogari.C.de quest.z Bal.in d.l.parentes.z Bart.in l.si quando.§.vnde vi. dicit etiam Bart.in l.ley que tutores.per illum ter.§.de admi.tut.quod quas massaritias habuerim in domo possum probare per domesticos, z familiares. Et qualiter procedat, hoc.quod testes non integre probent. vbi alia probatio deberi non potest. declarau in apostilla post Imo.in repe.c.quamuallis.de iureiur. Aler. ¶Adde qui testes admittantur. z qui sufficientia indicia cum mulier de adulterio accusatur, Ron.in cccclj.z an mulier de adulterio accusata.possit testari de eunden consi.cclxxxvj.an autem si mulier accuset virum. allo.z violentia commisit adulterium. z non probat qualitermen maritus sit cōfessus, quod commisit adulterij. an debeat niri, vide per eundem consi.clxvij. Et quando alia probatio non potest. an sufficiat per coniecturas. vide Fed.consi.cxlij. P.PAV.P. ¶Familiares. Contra tamen hic no. videtur literis.z ibi vide do.Franc.consi.xiij. Item quod in casibus ctis plus credatur domesticis, quam alijs. vide Felyn.in c.extra de test. eundem in d.c.in literis.in ver.ij.falsit. Item adrationem huius regule quod in his que sunt difficilis probaadmittentur testes. qui alias non admitterentur. vide Ant.consi.xxiij. qui declarat qualiter istud debeat intelligi, non bene probant. Item limita vt per Felyn.in d.c.in literis.in veniens.in gl.fi. extra de testi.in c.de cetero.co.ti.z in c.cetero extra de proba. vbi ponit limitationem z declarationem, quam Ant.Bu.in d.consi.de quo §. Item pro ista regula multe lat Jas.in l.si quis ex argentarijs.§.pretor air.ff. de eden. vbi habes quod sufficit leuior probatio. Item singularem limitanem, z declarationē, quam ponit Ant.de Bu.in d. consi.de qu adde Jas.qui eum sequitur z commendat in l.fi. ff. de his qui vt ind.in l.j.in fi.C.de summa trinit.in j.lect. Item ad regulam Aler.consi.xxiij.in ij.volu.z consil.cccv.z ccxj.z per eundem pupillo.§.si quis ipsi pretori.de oper.no.nunc. vide Matth. no no.ccc.limita dup liciter per Jas.in l.cum ea que.C.de tra in l.in illa.ad fi.de ver.obli.

LEX IX.

Iconstante. Diuortium potest fieri consensu.h.d.

LEX X.

Causis. Si vir intra biennium non potest rem cognoscere, eam iuste potest mittere. hoc dicit.

LEX

LEX XI.

Iubemus. *Qui mulierem accipit sine dote, & eam sine causa repudiauerit in tertia parte bonorum punitur. ita tamen quod centum aureos non excedit, quæ pœna applicabitur filijs, si extant. Idē ecōtra in muliere, & iudicium de moribus erit sublatum.[a]

ADDITIONES.

CLAV. DE SEISS. ¶ Iubemus. Non potest ergo petere dotem qui non probat sibi esse promissam, quod limita per l.ij. & iij. & vbique not. Bal. ff. de dot. promisso. Item limita aliter vt per eundem Bald. in l. fina. in vltim. colum. ff. de sentent. quæ sine cert. quantit. scilicet nisi mulier talis esset diues. & nollet dotem dare.

a ALEX. ¶ Sublatum. Inquantum hic dicitur, quod iudicium de moribus est sublatum, intelligo quātū ad detractionē, vel ad compensationem dotis, vt hic no. latius in l. res iudicata. ff. sol. mat. Sed quātum ad hoc, vt vir possit illā male moratam castigare, dic quod potest. vij. q. j. sicut alterius. Intelligas moderate tamen, vt vi. no. xiij. q. iij. duo ista. Similiter pōt castigari quilibet de familia, Ll. de his qui sunt sui vel alieni. iur. imo si esset clericus in minoribus constitutus habens vxorem, potest bene tenere isto casu vxorem in cōpedibus. vt c. placuit. xxxiij. q. ij. & quod maritus habeat coertionem morum. tenet Bal. in l. j. de epis. & cler. & vide Bar. in l. milites. ff. qui iudicati. ff. de re iudic. &c.

Soluto matri. quemad. dos petatur. Rub. XVIII.

LEX I.

Dabium. Æstimatio ancillæ dotalis, electione mutilieri reservata facit sibi partū ancillæ deberi, hoc dicit.

LEX II.

Secundum Nec contrahendo, nec quasi pater, potest filia in dotem præiudicare, hoc dicit.

LEX III.

Ignorans Dos data seruo p̄ matrimonio putatiuo, ab ignorante repetit, & filij sunt liberi. licet spurij. h. d.

LEX IIII.

Dos a patre. Summat seipsam. Hic sunt opi. vtrum ista lex debeat intelligi mulitere decedente in matrimonio sine liberis, vel cum liberis, & con
a sueudo approbauit quod intelligitur muliere decedente[a] in matrimonium sine liberis. Hoc examinabo plene in l. post dotem. ff. sol. matri. & quis sit effectus ibi plene dixi.

ADDITIO.

a ¶ Muliere decedente. De materia vide Alex. cōsi. ccv. cōsi. dxlv. Ant. in consi. cr. vide Soci. in l. ad iur. ff. de condi. & demon. & ista consuetudo procedit. si stent in terminis iuris communis, alias secus, vide late Bar. & alios in l. post dotem. in v. q. ff. solut. matri.

LEX V.

2 Mos qualiter probetur.

***Iquidem.** *Captiuitas vxoris non facit locum repetitioni dotis, sed mos.

b d. d. ¶ Quero, qualiter probatur, [a] aliquē esse mortuū.

a El. que est. hic dicit per publicā famam. Alij dicunt cōtrarium. & vide istam gl. quam no. alibi, in l. ij. §. si dubitetur. ff. quēadm. test. ape. videtur dicere q̄ requiratur. i. semiplena probatio. Alibi dicitur quod debet aliter probari, vt l. si de sua. de acqui. her. Quantū est pro modo. primo habemus videre cui incumbat onus probandi. an ei qui dicit aliquem mortuum, an alij qui dicit vivum. breuiter prout dicit text. in simili in l. si minorem. de in integrū. quandoq; quis fundat intentionem suam ex vita alicuius. & tunc debet probare ipsum viuere, non autem sufficit probare ipsum iam fuisse viuum, vt l. qui spadonem. §. qui absolutus. ff. de cert. iuto. Quandoq; quis fundat intentionem suam ex morte alicuius. & tunc debet probare mortem. hic casus est hic, & d. l. ij.

b §. si dubitetur. ff. quemadmo. testa. aper. ¶ Quero secundo, [b] quaritet probatur aliquem esse mortuum. & vt dixi vobis alias, aliquē esse mortuū. est oratio priuatiua, quod est idem, quod negatiua, q̄ dicere aliquem esse mortuum, non est dicere, nisi aliquem non
2 esse viuum. Et ideo videtur † quod mors non possit probari directe. tamen est tantum coarctata loco, vel tempore, quod potest probari. Item recte possum dicere, ego vidi eū mortuū. Ita vides gl. nostram. similem habemus de vi. tri. & oic. leg. l. vnum. & de erogatione milita. anno. lj. lib. xij. tamen proprior modus loquēdi esset, vt de morte deponeret per signa, vt q̄ habet signa hominis mortui. sicut dicimus de demente, quādo aliquis vult probare aliquem dementem, vt l. nec codicillos. j. de codi. & l. quidam in suo. ff. de contra. iuditu.

c ¶ Item sufficit quod quis dicat eum vidisse sepeliri, [c] vel quod interfuit sepulture, vt hic dicit glossa. iste probationes videntur probare directo, prout possibile est: tamen ista probatio deberet adhiberi, quando ponitur quod est mortuus de recenti, & in loco propinquo. sinautem esset mortuus ab antiquo, vel in loco longinquo. vt in bello, tunc sufficit probare per fa
d mam, [d] vt hic gl. & bene. ¶ Item posset etiam probari mors, si esset elapsum tempus annorum centum, ex quo ille non fuit visus, quod est longissimum vite tempus, vt l. finali. supra de sacrosanc. eccle. Si non esset mortuus de propinquo, sed in partibus remotis, tunc gl. videtur velle, quod sufficit probatio per famam ciuitatis sue, quod satis placet. argu. l. cum quidam. §. quod dicitur. & ibi no. ff. de acquiren. hered. Tutior tamen. & magis propria proba
e tio esset per famam [e] illius loci, in quo dicitur esse mortuus, vt videtis in aut. hodie ō. tit. proximo.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Siquidem. Contra istam legem videtur esse. l. si quis sic. ff. sol. ma. sed respondet Alex. in l. fi. eod. ti.

a ALEX. ¶ Qualiter probatur. Cui incumbat onus probandi, &c. vide quod not. Imol. in d. §. si dubitetur. & in l. sed & si de sua. de acquir. hered.

b ALEX. ¶ Quero secundo. Vide hic, & Bar. in l. ij. §. si dubitetur. ff. quemad. test. ap. per Bar. in l. genero. in fin. & ibi Bald. ff. de his qui not. infam. & Bar. in l. is qui potest. de acq. here. & in l. cum quidam. §. quod dicitur. eo. tit. & Nicol. Matth. & Bal. in l. ex persona li. de proba. & Buil. alias Bul. in l. ab hostib. ff. ex quib. caus. maio.

P. PAV. P. ¶ Quero secundo. Vide ad Bart. in l. ij. §. si dubitetur. ff. quemad. testa. ape. adde Fel. in c. postro. ad fi. extra vt lit. non contestat. Ex forma autem statuti papien. disponitur, vt probedo per vocem. & famam. vide in statuto xxx. in statutis ciuilibus.

c ALEX. ¶ Sepeliri. Quod sufficit ad probandum mortem quam ru dicunt. ego vidi eam sepeliri. Et ter. per istam gl. in l. conditionum. de condit. & demon. ibi. exequias. Alex.

d POMA. ¶ Per famā. Et dicit Bar. illa i tali casu haberi p̄ plena veritate. & isto casu ista probatio per famā habetur pro plena veritate. secundum Bal. in l. in bonefidei. ff. de re. cre. vide Old. consi. cj. & vide Alex. consi. j. in iij. Vide ad hoc etiam Alex. consi. xxv. volu. iij. & consi. lxxv. eo. vol. & consi. cxv. eo. vol. & cōsi. clxxij. alias ccxxvij. eo. & consi. xv. in prin. vol. v. & vide Fel. in c. cum causam. de prob. & in c. veniens. de test. in ver. elir. & seq. versi. v. vltra ipsos. & in c. series. eo in ti. & Le. consi. xxij. & Fel. in c. cū nobis. de præscr. & Barb. consi. viij. vol. j. & consi. xl. eo. vol. & consi. lx. eo. vol. & consi. v. vol. ij. & consi. xviij. vol ij. & Aret. xxxvij. & gl. in c. & ibi addidi. de præscr. in vj. & Bal. in l. conuenticula. C. de epis. & cler. & Alex. consi. iiij. vol. ij. vbi ponit quomodo intelligatur antiquum, & quod in rebus deantiquo. & sic que sunt difficilioris probationis, admittantur leniores probationes. vide etiam Alex. consi. clxxxvj. vol. ij. & ibi etiam ponit quomodo intelligatur antiquum. & quod in his que sunt difficilioris probationis, non. Vide etiam Alex. consi. lxvj. vol. iij. vbi ponit pulchrum casum. & quod in his que sunt difficilioris probationis, vide etiā Alex. consi. xcviij. & seq. vol. ij. & quod imo in his, que sunt de antiquo admittatur probatio per solam famam. vide d. Alex. consi. xvj. vol. v. & crvj. eo. & qs in istis que sunt difficilis probationis, vide Bal. consi. cclxxxiij. in secunda parte.

e ALEX. ¶ Famā. Per Bar. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæ.

LEX VI.

Circunscripta. Si maritus vel vxor in rei æstimationem sunt decepti cuilibet succurretur. h. d. Distinctio quam ponit hic gl. est text. de iur. do. l. si reus. §. j.

LEX VII.

Filie. Breuiter dicit, ex causa depositi, pater potest filio auferre profectitia, nisi sit dos. h. d.

LEX VIII.

Nec maritus. Breuiter dicit, exceptio ex illo iure ne quis connemetur vltra quam facere possit non prodest ei, qui postea dives efficitur, & ad heredes non tradit. h. d.

LEX IX.

Dotis. Actione sibi competenti debet quis agere, non sua authoritate possessionem intrare. hoc dicit.

LEX X.

Si socero. Socer, qui dotem recepit pro filio, pro ea conuenitur insolidum non de peculio. hoc dicit.

Si dos constante matrimonio soluta fuit. Rub. XIX.

¶ Dos quomodo repetatur.

LEX VNICA.

a * ¶ Si dos constante[a] mat. soluatur sine causa, potest repeti a muliere, z etiã ab heredibus eius. h. d. ¶ Op. ſ. de iur. dot. l. vbi, z de repu. l. j. ¶ Huius timore dicit gl. no. super rubr. z dos soluitur quandoq; ex causa necessaria, quandoque ex probabili, quandoq; ex voluntaria sine aliqua causa. Ex isto tertio modo loquitur lex nostra, z vide gl. tuam. ¶ Op. secundo solu. matri. debet dos reddi mulieri, vel eius heredi, vt ſ. titu. j. l. ſi quidem. ff. sol. matri. l. vlt. in prin. Unde si vir repetit sol. matri. dolo facit, q; petit quod restiturus est, vt regula dolo facit, hic dicitur contrarium, quare male. Huius timore dicit gl. hic ideo repetit vt retineat fructus, vt lucretur fructus intermedij tẽporis, vel dic, quod hic vir pactus erat de lucrando, ita dicit gl. quam vide. ¶ Aduerte, quia quod vir repetat, vt retineat per annum, videtur cõtra. l. ſi donaturus. in fi. ff. de cõdi. ob caus. z cõtra. l. nupta. ſ. j. ff. sol. matri. Sol. ille leges loquũtur cum peteret, hec lex loquitur in repetẽdo. Repetit enim quod soluit decept⁹ amore maritali, z ideo facilius cõceditur repetitio, quam ipsa petitio principalis. De hoc habemus regulam iuris que dicit, magis fauendũ est repetitioni, quã aduentitio locro viri, vt in reg. nõ debet. ſ. j. de reg. iur. z de ista materia plene dixi in l. ſi socer. ſ. lucius. ff. solu. matr. ¶ Ad euidentiã

b dic. quod vir non potest soluere dotem constante matrimonio, suo fauore, q; videtur donare. Sed quero, si non vult vti isto fauore, an sit liberatus solutione, ita quod mulier non possit repetere ab eod. Jaco de Ere. hic tractat istam materiam multum late, z Cyn. recitat eam. Finaliter determinant quod liberetur. Et credo quod male, q; gloſſ. tua determinat contrarium. ff. sol. matri. l. vlt. in fin. j. gl. Et est tex. in l. ſi. ff. de iu. do. in aut. de nup. ſ. dotes. Fateor tamen, quod si ex illa solutione mulier esset effecta locupletior, vir liberaretur magis iure compensationis quam solutionis.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Si constante. Matrimon. autem soluto potest l. ui vxori, vide Roma. consi. cxc.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Si constante. Ad huius l. limitationem z declarationem vide Bar. in l. ſi constante. in prin. ff. sol. mat.

b ALEX. ¶ Ad euidentiam. Vide quod no. Bal. in aut. ſi qua. ad Velleian. maxime in versi. pone, sequitur etiam Bald. in l. final. in princip. ff. soluto matrimonio.

a Ne fideiussores,[a] vel mandatores dotium dentur. Rubr. XX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Ne fideiussores. Pro ampliatione huius titu. vide Aler. in l. ſi dotem. ſ. ſi mulier. ff. sol. matri. Pro limitatione autem z cautela contra hanc dispositionem vide late Paul. de Cast. cõſ. clxix. z seq. circa quam z de multis alijs limitatiõibus, vide Aler. in l. ſi constante. ſ. quoties. ff. sol. mat. Item quod legi vel statuto prohibenti ne aliquis recipiatur fideiussor, z quod non possit renunciari etiam cum iuramento, quando fauore publico est factũ, vide Barb. consi. lxviij. vol. iij.

LEX II.

1 ¶ Pignus pro dote quando possit dari. nu. 1.

2 Preceptis legum renunciari non potest.

Generali. Hic Imperator ampliat constitutionem precedentem. ¶ Oppo. de iur. do. l. cum dotis. Sol. Vir bene accipit fideiussorem ab vxore, vt l. contraria. non vxor a viro. Et ratio satis

1 apparet. ¶ † Quero, quid de pignore? a Certe potest pignus dari, vt ſ. qui potio. in pig. habe. l. assiduis. licet quidam contra direxerint. Ratio, q; in datione pignorum non generatur in matrimonio causa perfidie, quod intelligo, quando vir dat pignori bona sua, secus si daret pignori bona extranei, q; tunc esset eadem ratio, que in datione fideiussoris. ¶ Quero, an ante annum possit

* vir dare fideiussorem. Dic vt in gl. ¶ Quero, an solu. matri* possit dari? Bl. dicit quod sic z bene. Dic vt in eadem. ¶ Quero, an alius potest pro viro dotem accipere, z se obligare. Dic vt in gloſ.

2 ¶ † Quero, an possit dari fideiussor pro dote restituenda, cum hic tex. prohibeat solum pro dote conseruanda? Blo. determinat quod non. Dyn. tenet contra. in d. l. ſi constante. ſ. quoties. ſi solu. matr. Jnn. videtur tenere glo. in c. per vestras. de dona. inter vxo. vxor. Et istam opin. ego teneo. Ad rationes Dyn., plene respon-

3 deo in d. l. ſi constante. ſ. quoties. ¶ † Ultimo quero, an huic lex

* possit renunciari. Breuiter gl. tua* determinat quod non, q; ubi legibus precipientibus non potest renunciari, q; prohibet Imperator, z hic precepto legis non potest renunciari. Et hoc est quod diceb am tibi in aut. sacramenta. ſ. ſi aduer. vend. quod quando

b tutum[b] dicit, † quod minor non possit contrahere sine consen-

4 duorum consanguineorum, etiam si iuret ipse in contrarium non venire, quod tale iuramentum nihil proficit, zc.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ De pignore. Adde Cyn. z Bartol. in l. ſi constante. ſ. quoties. solut. matr. Pro hoc alle. l. quamuis. ff. de sol. z ibi Bal. sed tu istum text. limita, quod non potest prestari cautio si mutuum non sequitur. l. Titio. ſ. titio genero. de condi. z demo. in fin. z ibi gl. Bal. z Jmo. z vide que diri in fin. seq. apostil.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Sol. ma. Item an hec lex locum habeat in extraneo dotante, tangit hic gl. z determinat q; non. Sequitur Saly. contrarium notab. dicit Jmo. in l. ſi constante. in prin. ff. solu. matrimo.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Glo. tua. Istam glo. limitat Bald. generaliter. ſ. de episc. z cler.

b ALEX. ¶ Quando statutum. Bal. dicit quod tale statutum valet, adde quod singu. not. Bal. in l. fin. C. de senten. er bru. ci. Et de hoc quod dicit Bar. hic est casus no. in l. non dubium. de legi. ibi. prohibuisse sufficiat z ibi, nec specialiter. quod no. cit ad id quod no. Bar. in l. mutari. in princi. de procur. Et ad predicta adde Bar. in l. ſi quis pro eo. in princip. in versic. diri etiam. ff. de fideiuss. z quod ipse multum not. dixit in l. de his. de transac. Et adde cautelam circa istum titul. vt no. Spec. in tit. de donatio ter virum z vxor. ſ. j. ver. illud quoq; videlicet vt fideiussores cum periculo dotem recipiant, z ambo sunt rei debendi insolidum. Et ibi etiam ponit formam instrumenti. ad quod vide supradicta. Et quod istis legibus precipientibus z annullantibus nõ possit ipso iure renunciari sine iuramẽto tenet Bal. in aut. ſi qua. ad velleia. z l. antique. ſ. fin. in fine, eod. titu. Ad idem glo. no. in c. vlti. de presbend. z Bal. hic z ad istam gl. vide que scripsi post Jmol. in l. ſi cõstante. ſ. quoties. solut matrimo. z cum dicto huius l. concordat gl. in authen. vt sine prohi. ma. ſ. j. in aut. imo. C. de actio. z obliga. Paul. de Castr. in consi. ch. z seq. z consuluit contra. Bar. hic in d. l. ſi quis pro eo. Sed q; ista fideiussio firmetur iuramento, fact. q; phibitio nõ dirigitur, nisi in fideiussores, facit etiã id. q; possit saluari, sine meritu salutis eterne, zc. dat etiam ibi cautelam contra istum tit., vt in instrumento de per se, aliquis vt principalis promittit, q; de hoc non loquitur iste titul. z cessat ratio legis. Nisi tamen, q; si fieret instrumentum indemnitatis per virum, suspicio fraudis. Sed Bal. contra in l. ſ. ad velleia. ¶ Addi. ma. consi. cccl. xxxij. z cccclxxvij.

De actione rerum amotarum. Rub. XXI.

LEX I.

Compensationis. Contra actionẽ de dote ob[a] citur compensatio de rebus amotis, hoc dicit. Cla. aliter, Mutue petitiones debent eodem tempore determinari, hoc dicit.

LEX II.

Duorũ. Hec actio competit soluto matrimonio eo constante agitur in factum, h. d.

LEX III.

Derebus. Hec actio datur contra heredes, quatenus ad eos peruenit, hoc dicit. Summa.

De fundo dotali. Rubr. XXIII.

LEX I.

Estimata. Fundi dotalis alienatio voluntaria est prohibita, non necessaria. Hoc dicit.

Dicor

Diuortio facto, apud quem liberi morari, vel educari debeant. Rubric. XXIII. I.

LEX VNICA.

Licet apud quem liberi alantur facto diuortio, in arbitrio iudicis est. h. d.

AVTHENT.

Ipater ista authentica, statuit nouum modū, apud quem liberi debeant educari. Et vide eam quia clara est, &c.

De alendis liberis. Rub. XXV.

LEX I.

Parentum querit gl. vtrum filius debeat debita patris soluere. Dicit quod non, & bene, vt ff. de lib. agnos. l. si quis a liberis. §. parens. Querit glo. an frater teneatur alere fratrem. [a] Certe sic, vt l. qui filium. ff. vbi pupil. educ. deb.

ADDITIO.

a ALEX. Fratrem. Adde gl. & Bar. in l. si quis. §. vtrum. de liberis agnoscendis.

LEX III.

Icompetenti Mater potest agere contra patrem, vt filium alat. hoc dicit.

LEX IIII.

Filius an debet habere alimenta.

Ispatrem Pater officio iudicis cogitur alere filium non ingratum, & debet prius de filiatione constare. h. d. ¶ Not. ex principio, quod filius ingratus non debet habere alimenta. Cause autem ingratitudinis, que repellunt a successione, ille repellunt ab alimentis. ¶ Querit gl. † quid si constat esse filium, non tamen legitimum. Et vide gloss. fi. ibi, & si constiterit. Hoc intellige de filio spurio. Nam naturalis debet ali, vt j. tit. ij. auth. licet. Item spurius debet ali de iure canonico, extra de eo qui duxit in matri. quam polper adulte. c. cum haberet, &c.

---

a De naturalibus liberis. [a] &c. Rubr. XXVII.

Dictum est ſ. de concubinis, nunc de his qui ex eis nascuntur.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De naturalibus liberis. Not. quod naturalis, & bastardus idem sunt. vide Aler. cō. si. cxxviij. Que autem dicatur concubina. vide d. Fran. cons. xlviij. in princ. omnino, an succedant naturales, spurij, manzeres, incestuosi & similes, siue ascendentes, siue descendentes, siue transuersales, vide late Bar. in trac. de succ. ab intest. latius Ang. in §. fi. in auth. quib. mod. na. effic. sui. Item qui dicantur spurij, & qui naturales & qualiter succedant & qualiter cōmunitas puniatur, & multa in materia bastardorū, vide per d. Bapt. cacialu. in repetitione l. si qua illustris. C. ad orlic. & vide per eundem in eius tabula. Item an de iure fforum prohiberetur filius naturalis instituī plus quam in vna vncia, vide Aret. in l. si is qui. ff. de vul. & pup. in l. Lucius. eo. tit. Item quod nati ex coitu punibili non succedant. Et quid si aliquis nasceretur ex coniugato sed ex soluta, licet committatur adulterium ex parte viri, tamē succedit, vide Soci. in l. Pau. §. qui si is. de libe. & posth.

LEX I.

1 ¶ Pater an possit vendere filio spurio.

2 a Legatum factum filijs spurijs, per quos reuocetur.

Senatores Viri in dignitate positi. si ex vilissimis mulieribus filios legitimos habere voluerint, sunt infames, & quod eis vel eorū alteri titulo donationis [a] vel emptionis tradiderunt, per personas legitimas retractatur, quibus cessantibus venit fiscus, que res per eius questores poterit indagari. h. d. ¶ Diuide in duas partes principales. Primo ponit personas. Secundo dat remedium cōtra fraudes. Secunda ibi, ipsas etiam. ¶ Item prima subdiuidis in tres, qz primo ponit patrem. Secundo filios. Tertio vxorē. Secūda ibi, ita vt quicquid. Tertia ibi, sed si vxori. Item secunda subdiuiditur in alias tres, qz primo dat remedium contra occultantem res. Secundo contra fraudem adhibitam in contractu. Tertio contra negligētiam personarū. Secunda ibi, siue itaqz. [b] Tertia ibi, quod si existāt. Per istam lin. ver. siue itaqz per ipsum, &c, † do. Jaco. de Bel. in quadam disputatione reprehendit gl. que est in l. qui testamentum. ff. de prob. que videtur permittere patri vendere filio spurio. hic videtur text. in contrarium. Item per hoc [c] quod dicit eo ipso quod res patris reperitur apud istum filium spurium, presumitur ista emptio facta in fraudem, & per interpositam personam. Facit ad hoc j. e. l. iij. ver. & qō de subeunda. ¶ Item no. ex fin. [c] huius l. † quod quando relinquitur filijs spurijs, admittuntur ad reuocandum [b] certe persone hac l. nominate, quib. cessantibus venit fiscus, vt hic dicitur. † Et licet hec l. loquatur proprie in filijs spurijs natis ab hominibus positis in dignitate, tamen Azo in sum. huius tit. & gl. in l. hereditas. j. de his qui, vt indig. intelligit hanc l. etiam in quolibet spurio. Quam opi. non sequor, imo indistincte dico, quod illud quod palam relinquitur spurio, ad heredes scriptos reuertitur, vt l. Lucius. §. in testamento. de leg. j. circa fi. tit. Et istam materiam de spurijs, plene examinaui ff. de his qui, vt indig. l. fina. & l. hereditas. j. eod. tit. &c.

1 2 3

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Donationis. Dum hic dicitur, non posse donari filio spurio, dicas secus in naturali, qz omnia possūt donari. Text. est no. & secundum doc. in l. omnes. §. Lucius. de his que in frau. cre. ¶ Adde Roma. cons. cccxvij. & cccclxxxviij. & xlviij.

b ALEX. ¶ Siue itaqz. Adde Bar. in d. l. qui testamentum. Aduerte tamen, qz ista l. secundum Bar. non excludit veram venditionem, si probatur veram esse, imo fortius non potest emere ab eo, qui emit a patre, secundum Bar. in l. si is qui. de vulg. & pupil. Quid autem si frater instituat istum spurium, etiam in bonis paternis, an possit, Bal. hic quod sic. & in l. eam quam. in princ. C. de fideicommi. Et ad istam materiam, vide Jac. de bel. in quadam disputatione, &c. ¶ Adde quod frater fratrem spurium instituere possit. Bal. cons. v. j. lib.

c ALEX. ¶ Not. ex fin. Adde sing. modum relinquendi filio spurio positum per Bar. per. per illum no. ter. in l. si is qui duos. de li. leg. & vide Bar. in l. quod conditionis. ff. de dona. causa. mor. & Angel. post alios in l. ij. de here. insti. vbi dicit quod instituat filium, & grauet eū de restituendo Regi Frācie, qz verisimile est, quod Rex non peteret hereditatē restitui. Bal. cōtra in l. hac edictali. §. omnibus. de secun. nupt. Utrum autem id quod relinquitur spurio, reuertatur ad heredes scriptos vel ad quos, vide Bar. in l. hereditates. §. fin. de his qui, vt indig. Idem Bal. hic & quid in relicto facto filio naturali vltra quam capere possit, vide doct. in l. si is qui solidum de vulg. & pupil. ¶ Adde modum relinquendi spurio. Bal. cons. xxx. Ro. cons. xlix. in fi.

b P. PAV. P. ¶ Ad reuocandum. No. quod isti duo menses, qui dātur ad retractandum alienata vel relicta spurijs, alias admittantur, secus procedit si fiscus aufert, alias perpetuo admittuntur vementes ab intestato, vide Bal. in c. naturalis, si de feu. cōtrouer.

LEX II.

a Matre [a] Si pater naturalis habet matrem, & legitimos liberos, naturalibus vt indignis, & eorum matri, vsqz ad vnciam relinquat, vel matri semunciam, & quod vltra relinquitur, predictis legitimis reseruatur. h. d. Vide habes auth. nunc igit, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Matre. In hac l. est gl. multū peregrina. Illud quod dicitur hic, in vna vncia, disputatur in gl. Hoc an sit verum, vide gl. in l. fin. de reg. Cato. & l. Plautius. & ibi vide per Jmo. de condi. & demonst. & in l. ex facto. §. Julianus. ff. de vulg. & pup. circa fin. ¶ Adde quomodo succedant naturales, Bal. cons. iv. j. lib.

LEX III.

Si quis Si pater suos naturales curie propie ciuitatis tradiderit. vel si sit natus ex Regnicolis, & alicui ciuitati, que prouincie caput obtineat, tradiderit, potest eos insolidum instituere, qui dictam conditionem non poterunt recusare, si bona paterna reperti fuerint postea possideri. h. d. ¶ Not. quod

1 a quod oritur ex villa, [a] vel vico, oritur originem ex illa ciuitate, cui villa, vel vicus ille subest, & in gl. de epis. & cler. l. nulli. §. quod si vi-

2 co. ff. ad mun. l. qui ex vico. ¶ Secundo no. † quod patria, & ciuitas idem important, ibi quod si alteruter ram regalia ciuitatum patria, &c. ad quod facit. ff. de legat. iij. l. vxorem. §. legauerat. & dixi plene

3 in l. ij. de verb. signifi. ¶ Tertio no. † quod presumitur repudiatio fraudulenta ex hoc, qz bona repudiata postea quis incapax reperitus est possidere, de hoc & in l. j. & ij. j. de rep. here. & ibi per Lyn. & ff. de acqui. here. l. si is qui bonis. facit ad illud quod dixi in l. post contractum. de dona. ¶ Ultimo gl. signat hic quedam arg. contraria, & non soluit, vide eam ibi, ar. contra, de opp. pub. l. fin. Sol. Quando vtrunqz potest pariter fieri, est laudabilius fouere antiquos, vt ibi, sed si vnum tantum potest facere, laudatur vnum facit, aliud, vt hic, sequitur in glo. ar. contra. de decur. l. nullus, sed hic per se mulier non potest seruire curie, sufficit ergo quod nubat curiali.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Ex vsu. Vide Bar. in l. ij. de verb. signifi. Et sic no. qꝫ non licet filios spurios vel naturales adoptare, hic z in aut. quib. mo. effi. leg. §. fin. Et de hoc nō licuit, ne hoc, quod est vna via prohibitum, alia concedatur.

LEX IIII.

Quoniam. Naturalis curie deputatus, si onus agnoscit, bona patris repudiare non potest. hoc dicit.

LE V.

Dui constantini. Cum lex in preteritum quid indulget, in futurum vetat, z ex hoc sumitur exemplum. ff. de legat. l. cum lex, ꝛc.

LEX VI.

Cabemus. Hac lege permittitur naturalibus, quolibet titul. dari, z relinqui, z possunt per sequens matrimonium, z per adoptionem legitimari, hoc dicit.

LEX VII.

Legem. Per hanc l. declaratur quod precedens lex non habet locum in natis ex coitu reprobato, z habet effectum vsqꝫ ad diem presentē, scilicet, ab hinc in antea non licet naturales legitimari per adoptionem, vel arrogationem. h. d.

LEX VIII.

Amanitatis. Naturales matre z legitimis liberis non extantibus, ex voluntate expressa, inter viuos vel vltima voluntate vsqꝫ ad sex uncias patri succedere possunt: ab intesta. in nihilo.

AVTHENT.

a Licet patri. a Ista aut. hodie continet quid inter filios hodie disponatur in relinquendo filijs naturalibus. ¶ No. hunc text. ibi, hi ergo z parentibus partem prestant pietatem, ꝛc. quod sicut ipse pater tenetur alere filium, ita filius patrem, vt dicit hic Azo in summa, z in aut. vnde hec sumitur, ꝛc.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Licet patri. Vide ad istam aut. Rom. consi. xliij. in iij. dubio. z aliquid per Bret. in l. si is qui. ff. de vulg. z pupil. z colligge ex ea quod pater potest ex testamento totam suam hereditatem filio naturali relinquere, quod sentit Bar. in l. j. ad si. ff. de bo. pos. contra tab. z Alex. consi. suo. lxxix. volu. ij. in ver. preterea. z est text. de hoc quem ibi ponderat Bal. in l. si. §. eod. z ponit etiā Bal. in l. j. ff. quo. iono.

P. PAV. P. ¶ Licet patri. Circa istam aut. adde si certarent legitimi z naturales, qui repudiarent, an succederent naturales exclusa coniuge, vide pulchre Alex. in l. Lucius. de vulg. z pup. Rom. cōsi. xliij. Et quod naturalis contra voluntatē patris non succedat, vide que scripsi in l. j. ff. de bo. pos. contra tab. ad Bar. nūquid pater succedat filio spurio, vide Alex. cccxij. Nunquid autem spurius possit petere alimenta in foro seculari, vide late do. Fran. cur. consi. xlviij. vide etiā Imol. in l. lucius. ad si. de leg. j. q nota. in contrarium vide Ange. de Are. in §. legati. insti. de leg. z insti. de iure nat. in princ. z in tra. suo test. in versi. pater reliquit filio suo spurio. ad si. z pro ista opi. vide etiā omnino Soci. consi. clxj. in ij. part. per totum vide etiā Bal. in aut. ex complexu. j. de incest. nupt. dicens hoc non procedere in filio incestuoso, Fel. ibi ale. in apo. quid in filio clerici qui dicitur incestuosus, vt ipse not. in l. si quis incestus. eodem titulo vide etiam Sali. in dicta authentica ex complexu, qui tangit vnum, videlicet quid in herede vel filio sacerdotis. vide Bar. in consi. cxix. Item dum consuluit Are. quod non possit coram iudice seculari, contrarium consuluit do. mar. so. vt refert cacialu. in l. si quā. ff. ad o2. item adde quod opin. Imol. tenet Alex. in l. j. sol. mat. z ibi etiam tenet secus esse in dote. Itē circa illud quod dictum est de filio clerici, vide in cōtrariū Bart. in l. fi. §. j. ff. de his que in frau. cre. an autem dicatur incestuosus filius clerici, vide gl. Sali. z alios in l. ij. C. de epis. z cle. cacialu. vbi s. z de eo quod dictū est an in foro ciuili, vide Jas. in aut. res que. communia de leg. Fed. in c. ecclesia. §. Marie de consti. ver. ex quib. resultare possunt. Alex. cōsi. liij. in iij. vol. vbi tenet q nō habet locū in terris imperij, licet contrariū teneant alij de quib. s. Vide etiā Bar. in c. que tibi. de testi. pro alia opi. vide Lorse. in c. grandi. de sup. negl. prel. rrvj. Sed cōmunis opi. est quod seruetur etiā in terris Imperij. Vide Decius in c. clerici. de iudi. vbi tamen dicit quod debent peti coram iudice ecclesiastico. Vide eundē in c. ecclesia sanctorum. de cōsti. Et ibi etiā ponitur an valeat statutū quod filius spurius non possit instituī. De quo vide Pau. consi. ccxxvij. Item de materia vide Bar. consi. ccv. z seq. Vide Abb. in cōsi. ccv. in ij. vol. Nunquid autē pater possit donare filio naturali, vide consi. xliij. z consi. xc viij. Item quod pater naturalis non teneatur dotare filiā vide Bal. in c. j. §. donare. qual. olim. feud. pot. alie. Item q spurij nō possunt prescribere, vide Bal. in c. naturalis. ff. de feu. fue. contro. z ibi etiam q per duodecim tabularum nihil disponit circa naturalem, vel spurium, vide Alex. consi. cccxlj. ad fin. Nunquid autē spurius dicatur indignus, vel incapax, vide Bar. in l. j. C. de dona. li. x. Qui autē dicantur spurij, vide s. in rub. istius tit. ad Bar. Jte nunquid pater naturalis ita succedit filio naturali sicut extraneo, vide in Bertach. in versi. pater naturalis. Item quod nō possit relinqui filio spurio, nisi aliquid pro alimentis, z quasdam curas ad interpretandū, z cognoscendū fuisse institutū, z accommodatam fidem tacitam de restituendo spurio, cui non potuit relinqui fisco, an venientibus ab intestato, z de cautelis ad facienda quod non applicentur alijs, vide Jas. in l. secunda ad fin. C. de heredib. instit. An autem valeat statutum quod possint instituī spurij, vide Bret. in l. iij. ff. de testa. post Bar. z alios. Et an item possit relinqui spurio sub conditione si legitimabitur, vide Bretin. in l. si filiusfamilias. ff. de testa. Item quomodo possit relinqui spurijs, vide omnino ad Bartol. in l. fi. ff. de his quibus vt indig.

LEX IX.

a Communium. a Filius legitimatus per oblationem curie, sed non efficitur legitimus non alijs agnatis, nec agnati sibi vsqꝫ ad versi. sed si quidem. Similem ter. habetis in aut. nat. effi. sui. §. filium. Idem forte in eo qui legitimatur per rescriptum alicuius statuti, vt non intelligatur legitimatus, quo ad hoc sunt extra illam ciuitatem, que fecit statutum, aliud in eis qui essent legitimati per rescriptum principis, quod vide, z dico in tractos populos, de sum. trin. z fide catho.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Communium. Vide Bald. hic, z que dixi post eum z Bal. in l. cum in adoptiuis. C. de adopt.

§. Sed si quidem. Filio legitimato per oblationē curie succedunt liberi eius salua quarta pro portione curie. Si vero facti curiales, z nati post oblationem, omnino curiales sunt. h. d.

§. Si vero. Oblatus curie si sine liberis decesserit, succedit mater sua in tertia, in reliquum curia matre non subsistente curia, in paternis, in reli quo cognati succedunt. Sed si cognatus curie se offerat omnia paterna occupat vel ad ea matrem facit admitti. h. d.

a §. Ea vero. a Hunus legis statuta habent locum in his qui post hanc legem decesserunt.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Ea vero. Et de hac legitimatione vide que dixi §. proxi. Et qualiter hec legitimatio fiat, vide Ang. in §. fi. in aut. de mod. nat. effic. sui. z ibi ponit omnes modos legitimandi, z omnes modi no. per gl. in c. per tuas. qui filij sint legiti.

§. Et quoniā. Etiam existentibus legitimis, quis naturalem curie deputatum, modo non minus ei, quam vni legitimo relinquat. h. d.

LEX X.

a Cum quis. a Per sequens matrimoniū cum concubina factum naturales legitimantur,
b tur, b z postea cū legitime natis pariter admittuntur. z
* Bene menti quod ad hoc vt nati ex concubina * per sequens matrimoniū legitimentur, videtur velle ista lex q requirantur instrumenta dotalia, alias bene teneret matrimonium, sed non legitimatio liberorum. Ita tenet gl. Instit. de nupt. §. fi. Contrarium quod dotalia instrumenta non exiguntur, scribitur quod matrimonium cōtrahatur, vt extra qui filij sint legitimati.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Cū quis. Limita singulariter nisi despōsatio fiat in articulo mortis q videret facta i fraudē aliorū, z nō valeret de Feli. i c. presentia. extra de prob. vbi alle. Ang. in aut. sequi. Alex. i l. si quis post̄humos. i prin. ff. de li. z posth. vt hic i apo.

b ALEX. ¶ Legitimant. An z qñ per sequēs matrimoniū filij legitimatio requirant instrumēta dotalia, vide etiam quod dixi Bal. z not. quod ita spurius legitimat per ingressum monasterii sicut per oblationem curie, dictum est Bal. sing. in l. j. C. de fac. sau. eccl. Adde quod Bal. cōsi. cccxxx. j. lib. videtur tenere quod requirantur dotalia instrumenta per c. tanta. z Ang. consi.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Nati ex concubina. Unum notandum mulier est talis que potest esse vxor patris istorum filiorum, possunt legitimari nisi per subsequens matrimonium istis filiis, vide tex. sing. in §. sit igitur licentia. in auth. qui. mod. natu. effic. legi. idem no. Bal. in c. illud. de presump. vel per rescriptū principis adfit clausula non obstāte §. sit igitur licentia. vel si legitimentur Comitem Palatinū, oportet q in suo priuilegio habeat potestatem legitimandi naturales, etiā si pater cōsū possit matrimonium

contrahere

contrahere cum eorum matre: vel q̄ possit legitimare nō obstante d. ſ. ſit igitur licentia. vt tradit pulchre Lepo. cautel. ccxxiij. habens filios. Item ad hoc vt per subsequens matrimoniū filij legitimentur requiritur q̄ illa concubina sit digna matrimonio illius virtualias secus. vt probat tex. z ibi no. Ang. in d. ſ. ſit igitur licentia. ita vult Bal. in d. callud. z Lepol. cautel. ccl. z ccli.

LEX XI.

Nuper legem. [a] Per sequens matrimonium liberi nati ex cōcubina legitimantur, etiā si alij postea procreentur, z tempus natiuitatis, vel conceptionis inspicitur, prout ibi no. videre reperitur, hoc dicit, ista bona lex.

ADDITIO

a ALEX. Nuper legem. Et vide hic Cyn. an existens in articulo mortis possit contrahere matrimoniū? z tenet q̄ sic quo ad legitimandū filios, si autem filios nō haberet non teneret matrimoniū. Pro quo videtur tex. in l. Iulianus, ſ. alle. z adde Ang. cōſi. alle. Bal. consi. ccxxvij. iij. lib. Et adde Bald. in c. naturales, ſi de feu. fid. contr. vbi dicit q̄ ſi q̄s accepit concubinam in vxorem in articulo mortis sciens se cuadere non posse, tenet matrimonium. Hoc est bonum prolis ex eo, quia legitimatus habetur loco posthumi, vt in regula siue culpa, in mercu. in vj. Adde Barto. z Imo. in l. cum tale. ſ. Mevius de condi. z demonstration. per Bald. z Imol. in l. ſi quis posthumos. in fin. princip. de liberis z posthumis. z Bald. in rub. C. de priuil. do. verſicu. consuevit queri. de fidei com. Imol. in l. Ballus. in prin. de libe. z posthu. per Jo. And. in c. tanta. qui fil. sint legiti.

AVTHENT.

Item sine. [a] No. hunc modum legitimandi, de Bel. in corpo. vnde sumitur. Tu dic contrarium q̄ legitimatio existentibus legitimis [b] non prodest nisi in duobus casibus, scilicet quando fit per oblationem curie, z p matrimonium, vt in aut. quibus modis natu. effic. sui. ſ. generaliter.

ADDITIONES.

a ALEX. Item sine. Qualiter intelligatur plene per Bar. in diſpu. rj. inci. habeo filiam naturalem. z in consi. cxx. inci. verucius coraducius in j. vol. recitat Bal. in l. ij. que res ven. nō poſ. z Ang. in ſ. in aut. vt lic. matri. z auie. P. PAV. P. Item sine. Circa materiam huius aut. vide omnino Bar. in rj. q. inci. habeo filiam naturalem. nisi quod non procedat in matre tenet Ang. hic. Crem. sing. cxiij. Item de intellectu huius aut. vide Ang. in l. sepe. ff. de reg. iur. vide oino Mod. in l. neq̄ professio. C. de teſt. late Pau. de ca. cōſi. clxxv. vide Ang. consi. xvij. inci. Comes Brandusius circa fi. vide late Lep. cau. clxx. vide Jaſ. latiſſime duob. mod. in l. tale pactum. ſ. ſi. ff. de pact. z de iure canonico non potest locum habere hec aut. secundum Bar. in d. consi. cxx. ad fi.

POMA. Item sine. Ad istā aut. vide Bal. in l. ij. verſ. nono op. in quib. res. Vide Inno. in c. cū innotuit. de elec. z que requirantur ad hoc vt procedat dispositio huius aut. vide d. Fran. Cur. in neq̄ professio. j. de teſt. z vide Alex. consi. pe. vol. v. z Bar. consi. lxx. Ale. consi. xciij.

b ALEX. Legitimis. Vide Bal. in aut. preterea. ſ. eod.

AVTHENT.

Si quis liberos. [a*] Banc aut. allegauit tiran. ff. de lib. z poſt. Nunquid legitimatio possit fieri per procuratorem, hic videtur casus quod sic, quod no. perpetuo.

ADDITIO.

a P. PAV. P. Si quis liberos. Vide quot requirantur ad hoc, vt locum habeat, Ang. consi. xvij.

* CLAV. DE SEISS. Si quis. Inquantū hec authē. dicit q̄s pater nominando vnum ex filijs natis ex cōcubina, filium sine ad sectione naturalem, videtur etiam legitimare alios: idē esset si sententia lata esset pro vno ex ipsis filijs, secundū gl. in l. ij. ſ. quib. res iudic. nō no. de quo vide Alex. in l. sepe. ff. de re iudic. vbi ponit remissiue de intellectu huius auth. z adde ea que dicit Lepo. ccl. in cip. legitimatis fieri potest. z per Bal. in l. Ballus. in fin. prin. ff. de lib. z posthu. in c. innotuit. de elect.

LEX XII.

Videdam. [a] Appellatio filij sub certa qualitate nō porrigitur ad nepotes, in quibus illa qualitas non reperitur. h. d. Bl. formar vnam q. z vide eā, a vide responsionem in fin. do. Rof. disputauit hanc q. z tenuit contra. Spec. ponit in tit. de suc. ab inte. Ego determinaui istam queſt. secundum determinationem gl. in l. Ballus. ſ. quid ſi is. de lib. z posthu. z fuit anno in castro Hualdi. etc.

ADDITIO.

a ALEX. Videdā. Ista lex hodie manet incorrecta vt in aut. qui bus mod. nat. effi. sui. ſ. de nepotibus. vide tamen ibi gl. z Dyn. in tract. de succeſ. ab inteſt. z plenius per Matheſi. in suo tract. de succeſ. ab inteſt.

P. PAV. P. Quidam. De materia huius singularis legis, vide late Aleran. consil. cccclj. vbi etiam ponit quid in nepote, z filio deportato z heretico, z ibi etiam dicit quod frater spurius potest succedere fratri, etiam ex dispositione patris. Et ibi etiam ad finem ponit quod tales naturales, z spurij non possint prescribere. Nunquid autem ista lex dicens nepotem legitimum ex filio naturali posse institui, habeat locū in nepote ex filio spurio, vide Bar. concludentem quod sic, in consi. cxv. iij. li. incip. odducius corneti. j. vol. z quod non succedant ab inteſtato nepotes legitimi ex filio spurio, etiam matri, vide Aleſ. consi. clxxiij. vol. v. Item an auus mortuo filio naturali, si desponset concubinam legitimentur quo ad ipsum auum nepotes prius nati ex filio, vide not. Aleran. in l. Ballus. ſ. ſi eius. de lib. z posthu.

De testamentaria tutela. Rubr. XXVIII.

LEX 1.

1 Actio pro tutore quod concurrat cum actione negotiorum gestorum vtili.
3 An vna tutela possit cum alia concurrere, z cum qua.
5 Si aliquis ex tutoribus testamentarijs, vel legitimis remouetur, an sit locus datiuo, vel sequenti legitimo.
7 Tutor sub conditione datur a testatore, z non a iudice.
8 Existentia sui heredis confirmat testamentum, quantum ad actionem tutele.

Quem dicis. Breuiter dicit, Tutor non legitime datus, si non administrat non tenetur, si vero administrat tenetur actiōe neg. gest. h. o. Babetis hic duas gl. Una est gl. antiqua super verſi. sponte, que incipit sciens se non teneri. Alia est gl. noua super prin. l. que incip. potest queri hic, iste gl. dicunt multa, z in glo. antiquam. Et
1 oppo. videtur † quod teneatur gerens actione pro tutore, vt ff. de eo qui pro tu. l. j. ſ. deinde alias pe. dicit gl. hic sciebat se non teneri, ibi putabat se tutorem. Alij vt Cy. dicunt quod actio pro tutore concurrit cum vtili neg. gest. quam opi. tenent Moderni, licet gl. hic dicat contra. per l. de pecori. ſ. ad l. Aqui. z l. ſi cum exce. ſ. eum. ff. quod me. causa l. qui bona. ſ. ſi quis opus de damn. infe.
2 Quero quotuplex est tutela. Dicit glo. † quod tripler z ita per ordinem hic ponuntur tituli. Posses addere tutelam anomalam,
3 de qua videbitis in aut. matri, z auie. j. quando muli. † Quero vtrum tutela vna possit cum alia concurrere? Dicit gl. quod testamentaria, z datiua possunt simul concurrere, legitima nunquam cum testamentaria, neque legitima cum datiua. Et vide gl. certe imo quandoq̄ legitima potest concurrere cum datiua eadem ratione qua testamentaria. Facit ff. de legi. tut. l. iij. ſ. qui potest.
4 † Quero que est ratio quare testamentaria concurrit cum datiua, z non cum legitima? Respond. tutele deferuntur secundum quod hereditas, vt Inſt. de legi. agna. succeſ. z ff. de leg. tut. l. j. Sed donec est locus successioni testamentarie, cessat legitima, vt l. quādiu. de acquir. hered. de regu. iur. l. quandiu. z communa de suc. l. antequam. Sed successio datiua, vt ita loquar, potest concurrere cū testamentaria, nam pretor dat bonor. posſeſ. secundū tab. pendē te conditione institutionis, vt l. ij. ſ. ſi sub cōditione. ff. de bon. poſ. secundū tab. † Quero q̄n aliquis ex testamētarijs, vel legitimis,
5 a remouet, a vel excuſat, vtrū sit locus datiuo, vel sequēti legitimo. Bl. distinguit sic, aut remouet morte, aut remouetur tanq̄ suspectus, dic vt in gl. Quero que est ratio b huius, glo. noua circa fi. sui dicit, q̄ q̄n excusatur vel remouetur vt suspectus, remanēt reliquie. Dicit gl. secus q̄n decedit vide gl. Istā rationē cōmuniter tenent oēs doc. z Dy. sequitur in l. ſi quis sub cōditione. ff. e. Que ratio mihi nō placet, q̄ mihil est dicere, que eā reliquie remanent, si aliquis est remotus, vel excusatus, cū omnino secundū cōmunem cōsensum desinat esse tutor non video. Ratio ergo est ista, q̄n alius remouetur iudice hoc agente, vel cogitante principaliter vt eū remouet succedet datiuus: q̄ iudex videtur eū remouere, vt a
c lium ipse det, sed q̄n remouetur morte c vel alio casu, iudice hoc nō agente, vel nō cogitante vt eū remoueret, succedit legitimus. Illud dicit tex. in l. ſi quis sub cōditione. ff. eo. Et simile obseruāt La
6 noniste, † q̄n ecclesia vacat in curia, nō succedit in collatione Episcopus qui est legitimus, sed remanet apud Papā, q̄ vacabat in curia, sed q̄n aliter vacat, succedit Episcopus. Venio ad gl. nouā.
7 † Querit gl. quare tutor a iudice nō potest dari sub conditione, a testatore sic. Bl. ponit plures rationes. Ista est vera, q̄ quando testator dat sub conditione, remanet iudex qui pōt prouidere pupillo cōditione pendente. Sed si iudex daret sub conditione non esset alius qui prouideret, vnde lex vult quod ipse iudex prouideat

incontinenti. ¶ Secundo format gl. vnam questionem ex qua resultat indissolubile, Tutor est datus filio in testamento, vtrum facto inuentario ante aditam hereditatem possit administrare? Et ostenditur quod non, q̃ videtur perplexitas, vt in glo. Bl. dat duo remedia contra hanc perplexitatem. Dic vt in ea. Veritas est ista,
a † q̃ existentia sui heredis confirmat testamentum, quantum ad datationem tutele, ideo q̃ pupillo est vtile quod habeat tutorem, ꝛ dixi tibi in l. j. §. si vt se ab hered. absti. ¶ Querit gl. an tutor datus in testamento si confirmetur dicatur testamentarius vel datiuus, ꝛ an datus in testamento minus perfecto valeat inter liberos? dicam. j. titul. j. l. vlt.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Remouetur. Et vide plene in l. si sub conditione. ff. eo.
b ALEX. ¶ Est ratio. Sed Bal. hic tenet contra Bar.
c ¶ Morte. Vide Bug. cons. xcvij.

LEX II.

Et si a patre. In his que eodem tempore confirmantur si possunt simul concurrere compositionis ordo non inspicitur. Tene menti hanc legem perpetuo, q̃ hoc anno habui de facto. ¶ Op. faciendo secundum procuratorem reuocatur [a] primus, vt l. si quis cum procur. §. fi. de procur. Solue vt in gl. hic nota licet diuerso tempore dentur, eodem tamen tempore confirmantur, ibi statim cum datur recipit suam confirmationem, quod facit ad quest. de duobus statutis contrarijs in eodem volumine repertis, eodem tempore confirmatis. De quo hic per Cyn. ꝛ ego in l. omnes populi. de iusti. ꝛ iure.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Reuocatur. Adde quod no. in l. si hereditas. §. in tutelis. ff. eo. ꝛ in l. fin. ff. eod.

LEX III

Si tutores. Licet vnus ex pupillis ad etatẽ adultam peruenerit, alterius tutela non finitur. hoc dicit.

De confirmando tutore. Rubr. XXIX.

LEX I.

Testamento. Tutor datus a matre non habet necesse se excusare, nisi confirmetur. hoc dicit.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Tutor. Vide ad intellectũ ꝛ limitationẽ huius l. ꝛ l. mater. §. tit. j. Roma. consi. clxxviij. in princ.

LEX II.

2 Tutoris datio in testamento nullo, an valeat.
3 Tutor testamentarius confirmatus, an sit datiuus, vel testamentarius.

Neque per epistolam. Tutor non potest dari a patre in voluntate imperfecta, sed datus debet legitime confirmari. h. d. ¶ In hac lege veniunt querenda duo. † Primo an
1 hec lex sit correcta per l. hac consultissima. §. ex imperfecto. j. de testa. Bl. hic videtur velle q̃ sic, quam vide. Idem videtur tenere gl. supra tit. j. l. j. in gl. noua, quam vide. Bl. etiam tangit in d. §. ex imperfecto. ꝛ ff. eo. l. qui a patre. † Istam opi. teneo quod non valeat datio, q̃ priuilegiũ datum filijs non debet retorqueri in alterius preiudiciũ, vt l. impuberi. ff. de admi. tuto. Sed si testamentum esset nullum, nõ valeret tutoris datio. Hoc verum, nisi testamentum esset nullum ex causa preteritionis, q̃ tunc indubitanter valeret datio tutele, per aut. ex causa. de lib. prete. ꝛ in corpore vnde sumi-
3 tur. expresse dicitur. ¶ † Secũdo quero, [a] an ille vel iste sic cõfirma-
a tus tutor sit datiuus vel testamentarius. Bl. dicit eum datiuum, ꝛ secundum hoc dicit, legitimum prefere ndum, vide gl. Dy. ponit istam questionem in l. ij. ff. eo. Et dicit eum esse datiuum, sed habere vires testamentarij. Marti. Siluanus disputauit istam questionem. ꝛ determinauit eum esse testamentarium, ꝛ preferendum legitimo ꝛ datiuo. Et ratio magis vera quam facit, fuit ex ordine titulorũ, q̃ primo Imperator seu iurisconsultus premittit de testamentaria tutela, ꝛ postea de confirmando tutore, qui precedit datiuum, ꝛ postea de datiuo. *

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Secundo quero. Adde Bul. Bal. in rubr. ff. de eo, per quem fa. erit. ꝛ adde gl. ꝛ Bal. in l. ij. ff. de test. tut. Stra. Et vide tu Alex. in consil. cxl. in j. vol. vbi dicit opp. Bar. hic communem.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Et postea de datiuo. Ista opinio est communis vt refert Alex. consi. cxl. v ol. j.

LEX III.

Si vt proponis. Vntequam tutor inutiliter datus confirmetur, si alius detur a iudice valet. hoc dicit.

LEX IIII.

a **Naturalibus.** [a] Pater non potest dare tutorem filijs naturalibus, sed datus a iudice confirmabitur. h. d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Naturalibus. Et hanc l. not. Bald. in l. fi. in princ. fam. ercisc.

De legitima tutela. Rubr. XXX.

LEX I.

a **Ad auunculos.** [a] Ad euidentiam huius tuli. debes sic scire quod tutela legitima defertur per eum modum per quem defertur hereditas. Postea sciatis quod de iure antiquo agnati preferebantur cognatis in hereditate, ita etiam erat in tutela, Ita hodie est hodie correcta q̃ hereditas hodie pariter defertur agnatis ꝛ cognatis, ita tutela pariter, ideo omnes admittuntur equaliter in eodem gradu, ꝛ vide aut. sicut.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Ad auunculos. Adde Bartol. in l. j. ff. eod. in fi. in fi. j. eod.

LEX III.

Constitutione. Hic facit mentio de lege antiqua, quã nõ habemus. Nam quedam lex erat que dicebat quod ferebatur agnatis, ꝛ alijs, sed tutela feminarum alijs.

LEX IIII.

1 Frater fratris quomodo tutor esse possit.

Frater. Hec bona lex breuiter dicit. Sicut frater emancipatus ad hereditatem fratris
a vocatur, ita ad tutelam legitimã. h. d. ¶ Aduerte, q̃ tu-
cit multum scire de materia tutele legitime. Op. Inst. de
a fidu. tut. [a] per totum tit. vbi appellatur tutor fiduciarius non legi-
1 timus. Sol. gl. † quod frater emancipatus est legitimus tutor fratris in potestate retenti, vt hic. Sed frater in potestate retentus erit fiduciarius tutor fratris emancipati, vt l. contra. ꝛ vide gl. sed que est ratio diuersitatis. Bl. non reddit. quinimo non potest reddi. ꝛ ideo non est bona solutio. ¶ † Aduerte ergo quedam est tutela legitima ex verbis ꝛ ex mente legis rũ. tabul. ꝛ illa que defertur
2 inter agnatos, ꝛ de hac loquitur tit. de leg. agna. succes. Inst. Quedam est tutela ex mente legis rũ. tab. non verbis, vt illa que defertur patrono. nam de ea tutela nihil in l. rũ. tab. erat cautum. sed de hereditate sic. Sed de mente legis est quod deferatur tutela filio dum quod defertur hereditas, ergo ꝛc. Et de hac loquitur Inst. de leg. patro. tutel. Quedã est tutela legitima que nõ ex verbis legis rũ. tab. sed ex extensione propter ratio-
tẽ rationis, vt tutela parentum, de qua loquitur titu. Inst. de legiti. paren. tut. Mã per legem duodecim tabu. non fuit data tutela que de tutela, neq̃ de hereditate quod pater filio succedat. Sed
mẽs sua nõ fuit de eo quod non cogitauit, neq̃ directo. neq̃ de consequentiã, sed q̃ senatusc̃ũltum Tertullianum inducit pater succedat filio. ideo patri defertur tutela legitima ex consulto, non ex l. rũ. tab. sed ex ratione eius extensa per Iurisconsultũ. Ita loquit ff. eo. l. j. ũ. ꝛ iij. que ponunt istos tres modos dicendi est tutela que non defertur ratione successionis legitime propter confidentiam personarum, quam habet lex, vt mater erat tutor fratris emancipati, antequam esset facta lex, que vocat eos inuicem ad successionem ꝛ ista vocatur fiduciaria tutela que datur ppter fiduciã quam habet de persona, nõ respectu successionis. Ita loquitur tit. Inst. de fidu. tute. sed postquam facta lex que vocat eos inuicem ad successionẽ, illa eadem tutela dicebatur fiduciaria, hodie dicitur legitima, per hanc legem. ꝛ eodem modo dico de tutela, que defertur cognatis, vt illa dicatur legitima per auth. de here. ab intest. §. ex his. posita in l. j. C. eo. tit.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ De fid. tut. adde Bar. in l. iij. §. si parens. ff. eod.

LEX V.

a **Nemo neque.** Qui non est perfecte [a] etatis potest alterius tutor esse. fi-
rator existere. h. d. Vide gl. super verbo, teneri, ꝛ vtrum minor
piendo dotem possit obligare bona sua sine decreto iudicis. Et
tangit in simili in l. item q̃. ff. de pactis, ꝛ ibi per Bulgel. ego
sime dico, in repetit. quam feci de l. si constante. ff. solu. matri.
de ibi, ꝛc.

ADDITIO.

a ¶ Perfecte. Sed si statutum dicat quod ad tutelam non admit-

tatur minor annorum xxv. & aliud statutum dicat quod legitima etas sit xviii. annorum an minor xxv. poterit esse tutor, vide Bal. consil. c.ij.lib.

Qui petunt tutores vel curatores. Rub. XXXI.

¶ Also ff. de tutela testamentaria, & legitima videndū est de datiua. verum qz videndū est primo qui petant, postea vbi, tertio qs petatur, ideo premittit qui petant tutores vel curatores.

LEX I.

A Dmonea adolescentem. Matres, & liberti, & amite, & etiam creditores possunt pupillis postulare tutores, hoc dicit totus iste titulus.

LEX VIII.

Cum a matribus. Casus superueniēs in persona eius q̄ missus ad tutores petendos, excusat matrem, h.d. hic not. ca-
a tus. ¶ No. quod mater potest petere tutorem filio per procura-
a torem. ¶ No. quod casus eueniens in persona procuratoris, ex
a culle dominū. Dixi tibi in l. presses. ff. de app. & allegam tibi istam lē die vt ibi dixi, &c.

ADDITIO.

b ALEX. ¶ Procuratoris. Vide C. qui pet. tuto. & in l. si plures. de condi. infer. & vide in l. denique. ff. si tutor. ff. mand.

LEX X.

Nepotibus. Vide gl. fi. quā no. Videte dominum. Ego intelligo[a] istam legē, si huic non pōt imputari negligentia, nā si mater fuit negligens per annum, ita quod certum erat eā a successione excludam, si alius coniunctus fuerit negligens per alium annum putarem[b] eum a successione excludi. argu. j. de legi. here. l. sciant. coniuncta l. fi. qui admit. ad bo. possessio. pot.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Ego intelligo. Contrariū tenet Bart. in l. ij. circa prin. ff. eo. & intelligo vt no. in l. quid ergo. §. j. ff. de his qui no. infam. Et vide glo. que ponitur hic, cui applicetur hereditas excluſa matre, quam no. Bal. in l. ij. §. si aduer. ven. & vide ad istam glo. Bald. qua eam not. sequitur cum limitatione. in l. precibus. C. de impu. & alijs in fin. & istam glo. not. Bald. pro singulari. IO FR. RV. Quoniam contrarietatem, quia Bart. in l. ij. ff. eod. tit. ul. vult quod primo excluso ad quem pertinebat successio ob non petitū tutorem sequens non excluditur ad quem incipit pertinere, & ita methicti tenet contrarium.

b P. PAV. P. ¶ Putarem. Idem tenet Ange. consi. cij. incip. in Dei nomine. ista questio habet puncipaliter duo puncta. Licet contrarium teneat idemmet consi. cxxvij. incipien. quidam puer. Adde que dicit Bar. late in l. ij. ff. qui pet. tut. vel cur. ¶ Adde an dicta Bar. hic sint vera. Ange. consi. cxviij. Petr. de Ancha. consil. cvij. Bal. consil. cij. j. lib.

Vbi petantur tutores vel curatores. Rub. XXXII.

LEX VNICA.

1 Domicilium quando & a quibus constitui potest.
a Iudex quomodo det tutorem.

Magistratus. Ubi quis sortitur domicilium ratiōe originis, vel maioris partis bonorum, ibi potest ei tutor constitui, hoc dicit hec lex notabilis valde. Inquantum dicit de iudice loci originis, non habet dubium, inquantum dicit de iudice loci, vbi habet facultates, est dubium, nam iudex non potest dare tutorem, nisi ei qui habet domicilium in loco sue iurisdictionis, vt l. j. in fi. de tut. & cur. da. ab
1 his. Sed pupillus videtur quod non possit habere domicilium, nam paternum domicilium constitutum non habet, vt l. alium. ff. ad municip. Ipsemet non potest constituere sine tutore, quia non potest se obligare, ergo videtur quod ei non possit da
a re tutor. Sol. domicilium potest constitui duob. mod. Uno modo voluntate, & hoc modo non potest constituere pupillus, qz tunc contrahet obligationem. Alio modo re ipsa, stando in loco vbi habet maiorem partem fortunarum suarum, hoc modo potest pupillus sine tutore. Et hic est casus notabilis in hac lege. Ratio potest esse, qz obligationes que re ipsa contrahuntur, cadunt in pupillo,
a sicut in pupillo, sicut in maiore, vt l. operis. de ope. no. nun. de negot. gest. in. & si furiosi. ¶ Glos. querit hic duas questiones primo
a quid si habet facultates in diuersis locis. Dicit gl. iudex cuiusq
b loci dabit, vt l. pupillo. ff. de tut. & cur. da. ab his. ¶ Quero vtrū iudex originis[b] possit dare tutorē, qui presit bonis, q̄ non sunt in territorio suo. Ego & sic. Hug. contra, vt hic habes in gl. quam vide. Dy. ponit istam questionem in l. j. de tut. & cur. da. ab his. Et. pos-
nit hic, & facit vnam longam filateriam. Gl. in l. non solum. §. qui in testamento. de exc. tu. videtur tenere opi. Hug. opinio Ego. est verior. Cum enim tutor detur persone, ille qui habet personam pupilli in iurisdictione sua potest dare tutorem, cuius iurisdictio se extēdit ad omnes facultates, vt d. l. j. in fin. de tu. & cura. da. ab his. argu. ad hoc in l. si fideicommissum. §. tractatum. de iudic. Hoc etiam probatur per hanc legem, si bene aduertatur. Non ob. l. pupillo. de tut. & cura. da. ab his, qz fateor quod potest dare tutorem de bonis que sunt in territorio suo, qz cum sit certa vniuersitas bonorum, & alius dabit quo ad bona que sunt in territorio alio. Sed si vnus, & idem vellet dare de omnib. bonis posset. Et eo. modo respondeo ad iurisperitos. §. cum autem. de excu. tut. Et pro predicta determinatione allegat Dy. l. magis puto. §. illud ff. de re. eo.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Hic duas. Per Spec. in titul. de tuto. §. generaliter. versi. item autem nota.
b ALEX. ¶ Originis. Vide Bald. in d. l. pupil. & Bar. in l. ij. §. de excu. tuto.
* IO. FR. RV. ¶ Originis adde in eo. l. pupillo. Et Angel. Aret. Inst. de attilia. tuto. §. Sed hoc iure.

a De tutoribus[a] vel curatoribus illustrium personarum. Rubr. XXXIII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De tutoribus. Vide de istis curatoribus que scripsi in Bert. in versicul. curator regi. vbi habes de qualitatibus quas habere debent. & aliis tutoribus, non tenentur prestare alimenta, & victus de bonis pupilli, nisi vt scripsi. & an possit dari tutor regi, vel principi, & finita tutela sit postea curator, vide Corset. in repe. c. grandi. de sup. negl. prela. in vj.

LEX I.

Illustribus. Breuiter dicit Illustribus datur tutor vel curator, in vbe per prefectum, & pretorem, & decem viros senatores, & eis decreto pretoris conceditur administratio, in provincijs vero nominatur a curialibus. h.d. in summa.

LEX II.

Generali. Hic prohibet Imperator ne ille qui est curialis vel obligatus curie possit esse tutor illustrium personarum, & hoc vult. Non habetis hic alia, &c.

Qui dare tutores, vel curatores possunt & qui dari possunt. Rubr. XXXIIII.

LEX I.

Cum tibi. Ei de cuius statu dubitatur, potest dari tutor, vel curator lite pendente. hoc dicit.

LEX II.

a **Maritus.** Maritus non potest esse curator[a] vel tutor vxoris. h.d. ¶ Querit glo. que est ratio. Respondeo, qz si male gereret propter affectionē, vxor ei remitteret. Ita dicit gl. hic, que est ratio quod potest esse procurator, & non curator, vt l. maritus. §. de procur. Respondet, qz curator habet maiorem potestatem quam procurator. Preterea procurator, vel constituitur a maiore, & sic ab habente plenum intellectum, vel constituitur a minore, & constituitur cum authoritate tutoris, vel curatoris, vt l. neqs. §. de procu.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Curator. Adde quod licet maritus non possit esse curator generalis vxoris, potest tamē esse curator ad lites, secundum Bal. & Salic. in l. j. §. de proc. alleg. Odof. hic & dixi l. si maritus. §. de proc. & no. Bar. in l. si quis cum procuratorio. §. ij. ff. de procu. & Bal. hic, & in l. j. in fi. de excu. tut.
P. PAV. P. ¶ Curator. Vide super hoc an possit esse tutor ad litem in reperto. in versic. maritus.

LEX IIII.

Militie. Qui in militia occupatur, non potest esse tutor seu curator. h.d.

LEX V.

Neque a preside. Non potest quis dare tutorem eum qui sue iurisdictioni non subest. hoc dicit. No. hanc legem, quod oportet quod ille qui datur tutor, & cui datur, sit de iurisdictione dātis

ratione originis vel domicilij. Casus est in l.j. de tu. & cur. da. ab his. Dixi tibi in l.vnica.C.tit.h.

LEX VI.

Quod dicis. Patre negligente, alij coniuncti possiit tutores petere.h.d. ¶Ho. hanc l.& tene menti.quam faciam te notare in auth. matri, & auie.quam habebimus j.tit.proxi.

LEX VII.

In seruili. Seruus non potest dari tutor neq; curatoz.h.d.

LEX VIII.

Creditorem. Creditor non potest dari tutor debitori.h.d.super hanc l.habes auth.minoris quam legam tibi in sequentib.

AVTHENT.

9 ¶Frater an possit esse tutor fratris.cuius est debitor.
5 Creditor vel debitor in modica quantitate non prohibet a tutela.
7 Possidens res minoris non potest esse tutor.
9 Habens res communes cum pupillo quãdo possit esse eius tutor.
10 Debitor naturaliter.quando possit esse curator.
13 Creditor pupilli ex testamento in quo est datus tutor potest esse tutor.
17 Si creditor vel debitor prohibetur esse tutor,an tunc sit locus datiuo vel debeat deuenire ad legitimam.

a **Minoris.** [a]Primo ponit vnum dictũ trimembre in curatore constituendo. Secundo in iam constituto. Tertio illud dictum declarat, & imponit penam. Quarto ponit aliud dictũ seu statutũ, & penam imponit. Quinto predicta extendit. Secunda ibi, nam & ante. Tertia,ibi hoc autem. Quarta ibi,sed & si actionis cessionẽ. Quinta ibi,his valentib.summarium non do vobis, q; ista auth.

1 est summarium bene quatuor columnarum. ¶Ho.quod debitor
b vel creditor[b] prohibetur a tutela vel cura. ¶Opp.in auc.[c]vt sine
c proh.ma.debi.& cred.in prin.posita j.tit.j.auth.ad hec. Sol.est speciale in matre,& auia. Ita dicit gl. tua. Iurta istud antequam intremus gl.quero quid in auo,& patre.Bl.dicit idẽ,vt in d.auth.ad
2 hec.j.tit.j.& ibi videbitis. ¶Quero,quid in filio, cũ possit filius[a] dari curator patri furioso,vt l.is.de tuto.& cura.datis ab his.videtur q; phibeatur.q; non reperitur iure exceptũ.ergo,&c.Preterea nõ videtur eadem ratio.q; maior est amor ascendentis ad descendentem quã econtra, vt l.isti quidem.q; me.cau.Contrarium determinat Bul. de Lug.l.cum in eo.ff.de pact.Nam cum spes sit q; bona patris deueniant in filium secundũ votum patris,vt l.scripto.in fi. ff.vnde lib. videtur quasi administrator proprioꝝ bonoꝝ, ad q; facit de lib.& posthu.l.in suis.j.pro here.l.fi.§.filium.& q; ibi not.
3 propter q; cessat omnis ratio suspicionis,ideo propter debitũ vel creditũ nõ remouebitur. ¶Secundo,quero, quid in fratre. Videtur idem q; in matre,& auia,q; ad successionem pariter admittunt, vt j.ad Tertu.auth.de.sanct. Et ergo eadem ratione ad tutelam. Cõtrarium determinat idẽ do.Bul.in d.l.cum in eo. Primo per ra
4 tionem,q; nõ est tantus amor inter fratres,sicut inter ascẽdentes & descendentes imo inter eos est multories inuidia magna.vt l.cũ oportet.§.j.de bo.que lib.& ea.l.§.sin autem res.& l. cũ pater.§.euincis.cum gl.de leg.q.j.de co.l.illud.§.fi.pro hoc inducit ipse tex.i l. iũ.circa prin.ff.de leg.prefitan.contra tab.bono pos.que l.facit opti
5 me. Modo intro gl.per ordinem. ¶Quero,primo[a] quid si est creditor[b] in modica quãtitate. Dicit gl.q; non prohibetur esse tutor, arg.ff.de excu.tut.l.non tantum.in princ.de ven.inspi.l.j. in fine.cũ
6 simil. ¶Sed quero.que dicatur quãtitas parua vel magna? Bl. nõ dicit hic,sed in corpore vnde sumit, dicit hoc relinqui arbitrio iudicantis. Simile videbitis in auth., nisi breuiores. j. de sent. ex breuic.rec.& l.sed & si susceperit.§.j.de iudi.& de iure dotiũ.l.quero.& facit ff.de dolo.l.si oleum.§.fi.cum l.seq. Et ista teneatis menti.q; ex
7 his facio magnũ fundamentũ ad sequẽtia, vt j. videbitis. ¶Ité quero quid si aliquis possideat rem minoris, Videtur quod nõ prohibetur,q; nõ est debitor,vel creditor,vt instit. de actio. §.j.contra-
8 rium determinat gl.per hunc tex.ibi,res minoris. Et[a] quo colligitur quod quando est contentio super iure reali inter tutorem & pu
9 pillum,habet locũ ista auth.& ita communiter tenetur. ¶Querit
c gl.quid si habet res communes[c] cum minore,non videtur prohiberi.vt j.de excu.tu.l.q; res. Bl.tũa determinat cõtra.per hãc aut. Sed gl.in d.l.q; res,tenet contra istam. Doct.communiter approbant istam gl.q; ex communione oritur quidam quasi contractus producens obligationem & actionẽ communi dividendo,& sic põt dici debitor & creditor. ¶Aduertatis rogo vos,dicerem sic. Quedã est communio in controuersia,q; vnus asserit, alter negat cõmunionem,& tunc non potest esse tutor per hanc auth. Nã habẽt locũ omnes rationes que fiunt in corpore,s.primo: ne subrahant instrumẽta,& q; hoctis est minoris. ¶Quãdoq; est cõmunio sine cõ
trouersia,& hic aduerte. Quãdoq; est communio tanta q; inuicem sunt imputationes,& reputationes magne,vt si habẽt hereditatem vel maiorẽ partẽ bonorum cõmunem,tũc idẽ q; prohibeatur a tutela & cura.per hanc auth. Quandoq; habent comunẽ vnũ fundũ tantũ,tunc dico quod non prohibetur esse tutor vel curator. Nam enim ex cõmunione oritur quidam quasi contractus, dico quod ista obligatio est modice quãtitatis,licet fundus est magnus. Et neor enim dividere tecum,istud est modicum, quod patet,q; ex
poze presumitur communio,vt no.in l.pe. & communi divi. vt
dixi vobis,quod apparet ad oculum.q; istud teneri tecum est modicum. Sed quando comunio non est in controuersia modicam estimationem reciperet,possent tamen esse tot debita inuicem occasione communionis illius fundi,ppter expensas & fructus, & propter alia, tunc dicerẽ,aliud puto relinquendum arbitrio iudicis, vtrum ista communio inducat magnum debitum,vel modicum,vt si
10 q; in modico debito non habet locũ ista auth. ¶Quero,quod est debitum naturaliter tãtum inter eos. Videtur prohiberi, quod naturale debitum inducit cõpensationem,vt l.etiam.ff.de cond. Et q; potest deduci,vt l.at qui natura, de negot.gestis.& propter donationem,vt l.hoc iure.§.penul.ff.de dona,sed contra quod habet locum ista auth.q; non dicitur proprie creditor. ff. de
signifi.l.creditor.& hoc tenet gl.nec deducere poterit,vt ff. de
hered.l.si quid possessor.§.fi & si fi.facit de admi.tuto.l.fin. Sed
dam determinant cõtra. Nã possibile erit debitum naturale
& sic impediretur repetitio,& inducereturcõpensatio.de. Sed
subest timor,ne instrumẽta subrahant.sicut in ciuili debito
istorũ op.induco,q; ista auth.est fauorabilis inducta in fa
norũ,ergo est extendenda.& sic extenditur ad debitũ naturale
licet impropriẽ sit debitum. Ju cõtrarium facit. q; debitum naturale quantitcunq; sit in magna quãtitate,propter illã spem
terit cõtingere q; soluetur,vel de eo compensatio opponetur
tur paruum debitũ.q; pro modica quãtitate ista spes venderet
de tanquã sit debitũ modicũ.non habet locũ ista auth.q; satis
placet. Hoc tñ totum puto relinquendũ arbitrio iudicis, vt d.
f xi. ¶Idemo ad seq.gl.[a]dicitur hic prohibẽ a cura.quid de tutela?
Dicit gl.idem q; eadem ratio est,& colligitur ex corpo.vnde sumitur,§.sed & si quis.ibi sed cõiungi tutorẽ,&eam auth.vt sine proh.
11 matr.deb.& credi.§.j.& hoc omnes tenẽt. ¶Quero, an ista auth.
habeat locum in omni tutela? Dicunt quidã q; non habet locũ in testamẽtaria.q; eius fides est electa a testatore, vt inst. de satisdat. §.fi.ff.de cura.furio.l.si furiosi.in fi.de epis.aud.de creationibus. Bl.determinat contra q; eadẽ ratione non prohiberet datus ex
quisitione,q; eius fides est approbata per iudicẽ. Nec obst.q; potest approbata fides,q; illud verum quantũ ad satisfactionem, nõ
quantũ ad alia. Et hoc apparet,q; mater & auia,tantũ exquirit
ergo nulli alteri tutela permittitur. Et ita tenet gl.in corpore
mitur in versũ.ad curationem.& l.pater.in prin.ff.de proc. Ita
suluit Dyn.& dicit hoc colligi ex tex.vnde sumitur.§.& hoc
Sed certe idem tex.dicit tantum de his qui dantur a Iudice
de his qui dant in testamẽto.Bul.de Lug.in d.l.cũ in eo.
§ cõtrarium tenet per ratiões quas ibi alleg.& j.dicam. Do.
in ista materia distinguit,cuius opin.mihi placet,& sic
respondit. Aut testator qui dedit talem tutorem scibat ipsum
se creditorem vel debitorem,& tunc potest esse tutor,& non ob-
auth.q; eius fides est electa per testatorem. Probat per l.ro-
12 tores.§.fi.de admi.tut.de constit.tut.l.in cõfirmando. Preterea
lũtas testatoris to.lit omnẽ suspicionẽ fraudis,vt l.q; aut.ff.
ff.si quis omi.cau.test. Hoc probatur & de interdi. mat.l.fi.
& ibi est optimus tex.de ri.nup.l.fi quis tutor. Preterea, mater
possunt esse tutrices.nõ obstãte quod sint creditrices vel
ces,vt dictum est,sed testamentarij preferuntur matri & auie.
magis cõsidit de eis,vt in authen.matri & auie.j.tit.& ergo
sunt rationes Bul.quantum est in isto membro. Nec obst.quod
dicit quod eadẽ ratione posset etiam esse datus ex inquisitione,
credo quod si iuder de hoc inquisierit,an esset debitor vel credi
quod valeret datio,q; an sit tale debitum, quod eum a tutela
moueat stat in arbitrio iudicis,secundũ quod dictum est etiam
cundum opin.gl. Si vero testator ignorauit ipsum esse creditorem
vel debitorem,tunc est vera opin.gl.q; nõ potest videri approbare
se fidẽ eius,quam talem ignorabat.arg.l.mater.ff.de mort.test.
& hanc puto veram. Facit j.de testamen.milit.l. sicut certi.
13 vel in vtero.& ff.de testamen.tute.l.si quis ita.§. pen. ¶Ex predictis apparet quod si aliquis est creditor pupilli, ex testamento
in quo datus est tutor,pura q; aliquid est sibi relictũ, q; propter
hoc non prohibetur a tutela vel curat. Ita intelligo istam materiam. ¶Idemo ad aliam gl.dicitur hic a quo omnino prohibetur.
14 ¶Quero,an ipso iure non possit esse tutor,[b]an vero possit etc.
h vult amittere debitum? Bl.hic ponit opin.quam vide. De hoc
runt opin.inter Azo,& Hugo,quas recitat gl.in l.propter inter
de excu.tuto. l. pater. in princip. ff. de procur. Glossa firmat

Hugo. scilicet. quod non possit esse tutor, perdēdo debitum. domi. Richar. disputauit istam questio. z determinauit secūdum, quod videtur determinare ista gl. videlicet, aut constat ab initio quod sit debitor vel creditor, z ipso iure remouetur. Aut non constat, z tunc admittitur ad tutelam, sed perdit debitum. Et hoc probat per corpore vnde sumitur ista authen. ibi, si vero tacuerit, &c. vbi dicit quod debitum perdit, z nullam aliam penam imponit, sed interpretatiōe legum pene sunt molliende, vt l. si preses. z l. interpretatione. ff. de pens. ergo, &c. Preterea in ipso puncto quo tacet, perdit debitum, ergo tanquam non creditor potest esse tutor. Ita dicebat ipse, q̄ satis placet. Venio ad aliā gl. Quero, † quid si efficitur creditor vel debitor ex tutela? Dic vt i gl. z bene. Quero † quid si erat debitū annuum, [i] vel debitū sub conditione? Dicit gl. q̄ prohibetur a tutela vel cura, q̄ ratio eadem est. f. 1mo, ne subtrahantur instrumēta, tamē in debito annuo nō amittit totū debitū, sed pro eo tempore quo tutela durat. Quidam dicunt quod imo amittit pro toto tēpore, sicut in debito conditionali. Mihi videtur dicendū q̄ debitum annuū seu cōdicionale estimatur, secundum q̄ illa spes vendi potest, vt l. in quā materia illius debiti cōditionalis esset modica, non repelleret eū ab administratione, q̄ in debito modico non habet locum ista auth. secus si estimatio esset magna. Eodē modo intelligo de eo qui habet hypothecata bona minoris, vt debeant estimari quantū est de tertio cōditio propter illā hypothecā, vt d. l. j. §. si heres. ad Treb. vt sic videamus vtrum sit quātitas magna vel parua. Quero, quid si post tutelam suscipiat cessionem. Dic vt in gl. z in corpore vnde sumitur. Ultimo, extra gl. quero vnam q. dicitur hic, qō quis prohibetur esse tutor, q̄ debitor vel creditor. Quero † vtrū deueniat ad sequentem legitimū, vel ad datiuum? Hō insisto. Bene vtiter credo sic dicendum, Aut de debito non constat aperte, z sic iste habuit necesse in iudicio debitum allegare, z tunc q̄ in modicō desinit esse tutor, locus est sequenti datiuo, vt l. si quis sub condītione. de testa. tut. Dixi in l. j. §. de test. tute. Aut erat debitū manifestū, puta cōmune bonorum vel aliud debitum, tunc si quidē certum esset illud debitum nō finiri durante pupillari etate, vt puta q̄ erat debitum annuum z perpetuum, z deueniretur ad sequentem legitimū, q̄ istius prim: spes omnino deficit, arg. de legi. tut. l. j. §. non solum. §. si libertus. de excu. tut. z de tut. z ra. distrahi. tutor. §. j. Si vero debitum illud potest dissolui intra pupillarem etatem, z tunc locus erit datiuo, z debito dissoluto cessabit ille datiuus, z reassumet ille legitimus, arg. dictorum iurium §. prime allegatorum. z est expressum in l. his qui. de tuto. z cur. da. ab his. Quero vtrum propter debitum patris, prohibeatur filius esse tutor, vel econuerso. De hoc cogitabitis.

ADDITIONES.

D. PAVP. Minoris. Dispositio huius auth. non habet locū in curatore qui datur hereditati iacenti secūdum Ro. fing. cxxxv. per tex. in l. debitor. ff. de neg. gest. Item de materia huius auth. vide Bar. cōs. clxviij. Item in quantum soler allegari gl. in ista aut. q̄ dicta significatiōe, &c. vide Alex. multa allegantē cōsi. xxiij. in. 2. vol. z cons. ccxl. in prin. z in fi. vbi dicit solum procedere, vbi est eadem ratio vide Alex. in l. ritusa. §. diui. de leg. j. Item q̄ nō habeat locum in curatore ad lite, vide Salu. hic in fin. Pro quo vide q̄ dicit Bar. no. l. ij. §. cōtrariū. ff. de cura. bonis dādo, z videm Bal.

ALEX. Debitor vel creditor hereditarius. An prohibitus ne esse curator hereditarius. Dic q̄ non. Tex. est fing. in l. debitor. in prin. ff. de neg. gest. ibi nō tamen erat creditor, sed ex contractu prudenti inter viros, z vide tex. in l. ij. ff. de cur. bo. dan.

a ALEX. Opin auth. Adde Bal. post Bul. in d. l. cum in eo. ff. de pact. z ibi quid in filio naturali, z spurio.

b ALEX. Quero primo. Adde Bal. in l. cum in eo. ff. de pact. vide tamen Bal. hic.

c ALEX. Res communes. Per Bal. hic in fi.

d ALEX. Venio ad seq. gl. Ista auth. extenditur ad tutorem, fac etiam quod no. gl. z do. j. eo. auth. matri z aue, limita nisi debitum fuisset contractum post testamētum, arg. l. libertus. §. largius. z ibi no. ff. de am. leg. z ita consuluit Bal. in cons. incip. secundum opi. gl. z adde Bal. in l. j. de confir. tuto. Et quid in continenti cum tutor desit esse debitor, vt creditor, tutela reuertitur ad eum. Ita no dicit Bar. in l. si impuberi. de tu. z cu. da. ab his. z Bal. in l. cum in eo. ff. de pact. Bal. hic, iuxta fin. in versi. viti. extra gl.

e ALEX. Old. De ista materia vide Bar. in l. post legatum. §. amittere. ff. de his quibus, vt indig.

f ALEX. Tutor. Bar. in l. pater. in princi. ff. de procur. z ibi per Bal. Adde q̄ Jo. And. in addi. ad Spe. in ti. de tu. §. fi. versi. item q̄ tutor dicit opin. Hug. strictissimam, z illam sequitur. An autem hec auth. habeat locum in debitore obligato reali sicut persona. Bal. cons. ccl vij. tenet quod non. ij. lib.

i ALEX. Debitum annuum. Vide circa hoc omnino Bar. in l. inter stipulantem. §. sacram. de verb. oblig.

k ALEX. Ultimo. facit q̄ no. Bar. in tit. j. in auth. sacramentum.

l ALEX. Cogitabis. Adde Bartol. in l. si impuberi. ff. de tut. z cura. da. ab his.

LEX IX.

a **Si soror is** [a] Habenti tutorem legitimum, alius dari non potest. hoc dicit in summa.

ADDITIO.

a ALEX. Si soror is. Limita per Bal. in l. j. §. de testam. tut. Secus in tutore inutiliter dato, z confirmato. in l. iij. z ibi Barb. §. de confirma. tute.

LEX X.

a **Curatorem.** [a] Habenti curatorem non potest alius dari, nisi in causa, cognita, vel prius remoto.

ADDITIO.

a ALEX. Curatorem. Limita in curatore ad lites. q̄ ante litem contestatam semper etiam alter adiungi potest, vt no. in l. qui cum procuratore. §. j. ff. de procu.

LEX XI.

In uersis. Minor sine curatore generali ad lites non habet legitimam personam in iudicio. h. d.

LEX XII.

a **Curator.** [a] Generalis curator non debet a lite desistere propter specialem curatorem datum ad litem. h. d.

ADDITIO.

a ALEX. Curator. Limita, vt dixi. §. in l. curatorem.

LEX XIII.

Ne magistratuum. Colonus Principis, vel alius priuilegiatus tutor dari non potest. h. d.

Quando mulier tutelæ officio fungi potest. Rubr. XXXV.

LEX I.

Tutelam. Mulier de iure communi tutrix esse non potest. h. d. in summa.

LEX II.

a **Matres.** [a] Si matres tutelas filiorum impetrant a principe debent iurare se ad secundas nuptias non venire, z si contra fecerint, bona matrum pupillis obligantur, z testamentarius z legitimus matrem precedit. h. d. Ista lex corrigitur per authen. matri z auie. in multis. quam legem tibi in sequenti lectione.

ADDITIO.

a ALEX. Matres. Et an lex ista. §. sinautem tutela. in authē. de nup. habeat locum in matre que nō erat tutrix, sed simpliciter administratrix, vide Bal. in l. cum oportet. §. fin. ad fi. C. de bo. que li.

AVTHENT.

1 Renunciatio Velleiani que fit per matrem tutricem, quid operetur.
2 Factum in iudicio parte absente an prosit aliis.
4 Pater quando preferatur in tutela, z quando mater.
5 Quando auus preferatur, z quando auia.
6 Si mater, z auus concurrunt in tutela, quis preferatur.
7 Mater potest esse curatrix filiorum.
8 Mater, z auia non coguntur tutelam suscipere.
9 Tutela que defertur matri, est legitima.
11 Tutela vitiatur si mater non renunciauit secundis nuptijs, z Velleiano.
14 Si non est renunciatum secundis nuptijs, nec Velleiano, sed generaliter omni beneficio, an valeat.
15 Tutela vitiatur si generaliter non obligauit omnia bona sua, &c.
16 Si mater, z extraneus sint dati tutores in testamento, an mater erit tutrix.
17 Mater data tutrix in testamento non confirmatur sed coram iudice agnoscit tutelam, z renunciat.
18 Si fuit datus tutor a iudice matre ignorante an teneat datio.

a **Matri z auie.** [a] Hec auth. se habet ad legē Lodicis corrigendo in plurib. Primo, q̄ de iure Lodicis requirebatur q̄ impetraret a principe, z corrigitur per istam auth. Secundo, q̄ per legem Lodicis requirebatur q̄ cum iuramento renunciaret secundis nuptijs, q̄ iuramentum per hanc auth. z sequentem tollitur. Tertio per le

gem Codicis legitimi preferebantur matri, ꝙ per hanc auth. cor-
rigitur. Quarto per auth. minoris, quã modo vidistis, debitor vel
creditor prohibebatur a tutela vel cura. Istud determinatur per
auth. ad hec, po sitam hic, quod in matre ⁊ auia non habet locum.
Quinta in l. Co dicis dicebatur solum de matre, hic extenditur ẽt
ad auiam, ⁊ sic iste auth. habent se nõ solum corrigendo, sed etiam
addendo. ¶ Notabilia collige per te ipsum. ¶ Multa dicẽda sunt
circa hanc auth. Et ego tractaui istam materiam in l. si quis sub cõ
ditione. de test. tute. Et hoc anno etiam propter quedam consilia
superuenerunt mihi quedam dubia in ista materia, ⁊ in glo. nostra
vbi non sunt dubia instant, ⁊ vbi sunt dubia intacta relinquunt.
1 ¶ † Op. ꝙ nihil releuet renũciare Velleiano, q2 mulier non inter-
cedit, ergo, ⁊c. cum Veleianũ intercendentib. tantũ subueniat, vt ff.
ad Velle. l. ij. §. j. ⁊ l. tutori. ⁊ §. ad Velle. l. j. Sol. Quidam dicunt ꝙ
ista renunciatio proderit quando mulier promitteret creditorib. p
pupillo. Nescio quid hoc sit dictum, nam ista renunciatio fit in fauo
rem pupilli, non in fauorem illorum creditorum. Unde Cy. hic vi-
detur dicere quod ista renunciatio valet ad modicum. Ego dico
b quod imo est necessaria, vt j. dicam. in questionib. Item oppon.[b] id
2 quod fit in iudicio parte absente, † aliis non prodest, vt l. certum. §.
si quis absente. de confes. ergo. ista renunciatio non potest prodesse
creditorib. absentibus. Sol. Intellige quod hic iudex recipiat hãc
renunciationem nomine omnium quorum intererit, ⁊ sic videtur
agi in dubio presumptione huius authentice, in isto casu. ¶ Op.
§. de procurat. l. alienam. Sol. Speciale est hic. Habetis expeditam
gl. que est super ver. Velleiani.

c **Venio** Ad questiones[c] ⁊ prosequor secundum ordinẽ glo.
3 nõ variãdo ordinem aliquo modo. ¶ † Quero pri-
mo dicitur hic matri, ⁊ auie, vtrũ hoc habet locum in matre, ⁊ auia
naturali tantum? Gl. dicit quod sic, ⁊ bene, vt l. fin. huius tituli, ⁊ in
4 auth. vt sine proh. ma. §. j. in fi. ¶ Quero secundo † quid si est pater
⁊ mater. Solut. Si est pater legitimus, ipse prefertur, vt l. ij. huius
ti. in fi. Nam tex. in corpo. vbi dicit matrem preferri legitimis intel
ligitur de legitimis collateralib. non de ascendentib. vel descendẽ-
tib. Si vero esset pater naturalis tantum puto matrem preferen-
dam, vt l. fi. huius ti. sicut etiam prefertur in successione, vt in §. vul
5 go. Inst. de succes. agna. ¶ † Quero[d] tertio, quid si est auus, ⁊ auia?
d Quidam dicunt ambos admittendos, cum non sit iure cautum
quod auia per legitimos repellatur. Aduerte si est auus, ⁊ auia
paternus, ⁊ paterna de necessitate sequitur quod illa auia est nupta,
si eam ponimus esse nuptam, ⁊ per consequẽs ipsa repellatur a tu
tela, q2 nupta, ⁊ prefertur auus. Idem si ponimus auũ, ⁊ auiã ma
ternũ, ⁊ maternã, sed si ponimus auũ paternũ, ⁊ auiam maternam
eque legitimos tunc procedit gl. Posset forte dici cõtra ꝙ text. in
corpore dicit ꝙ ipsa preponit legitimis. s. ex latere trãsuersali, non
ex ascendẽtib. Et si tu dicis lex Codicis que dicit legitimos prefer
ri solũ in matre loquitur cõcedo cũ eadẽ ratione qua pater prefer
tur matri eadẽ ratione auus auie. Et hoc dicitur de mente auth.
vt faciat equalem conditionẽ auie ad matrem, nõ meliorem, imo
quo ad auiam deteriorẽ, q2 mater prefertur, hoc tamẽ nõ pono p
cõstanti. Pro hoc facit, q2 cũ auth. veniat ad interpretationẽ hu-
ius legis loquẽtis de matre in qui. casib. admittebatur mater in
illis admittebatur auia, vt in aut. de fi. ante do. inst. na. §. j. Sed si
poneremus auũ, ⁊ auiam naturales, tũc prefertur auia sicut in suc
6 cessione. ¶ † Quero, quid si est mater ⁊ auus? Gl. dicit ꝙ preponi
tur auus tãquã legitimus cũ sit de legitimis ascendentib. ꝙ nõ pla-
cet, q2 auth. vnde sumit ista de her. ab inte. §. ex his. vocat istos ad
tutelã secundũ ꝙ ad hereditatẽ. Sed in hereditate non est dubiũ
e ꝙ mater prefertur auo, vt in auth. defuncto.[e] j. ad Tert. ergo, ⁊c.
7 **Venio** Ad gl. super verũ. tutelã. † Quero, an idẽ sit in cu
ra vt mater possit esse curatrix filiorũ suorũ. Tex.
hic, ⁊ in corpore vnde sumitur, non exprimit, tamen in auth. vt sine
proh. ma. debi. ⁊ cred. §. q2 vero loquitur magis generaliter. Glo.
tamen hic propter identitatem rationis tenet quod idem sit in tu
tela ꝙ in cura, ⁊ hoc tenent omnes, ⁊ ideo nõ insisto, ⁊ vide gl. Ad
istud ꝙ dicitur de l. cũ repudiante. j. de cura. furio. tene illam respõ
8 sionẽ ꝙ illa sit correcta. ¶ † Quero, an mater ⁊ auia cogãtur tute-
lã suscipere. Gl. dicit ꝙ non, q2 hic, ⁊ in corpore dicit permittimus,
9 nõ dicit precipimus. ¶ † Quero, vtrũ tutela[f] que defert matri sit
f legitima vel datiua. Dicitur ꝙ legitima, vt j. ad Ter. l. omnem.
Econtra videt ꝙ sit datiua, cũ per legẽ Codicis legitimi precede-
bãt eam. ¶ Preterea lex nõ facit eã tutricẽ, nisi ipsa velit per hãc
aut. Unde gl. dicit ꝙ nõ est legitima neqꝫ datiua, sed est anomala.
Idẽ tenet Spec. in tract. suo de tutore. Do. Cy. dicit matrẽ esse le-
gitimã. Primo per tex. l. omnẽ, quẽ gl. hic alle. Secũdo per l. ij. §. ꝙ
si pater ff. ad Tertu. ⁊ ego allego vobis j. in quib. cau. pig. ta. con-
trah. l. pe. Et hoc puto verũ per istam auth. ꝙ sit legitima, q2 aliis
agnatis prefertur. Nõ ob. dictum ꝙ demũ volens admittitur, q2
per hoc non desinit esse legitima, nam filius qui est suus, ⁊ necessa
rius de iure aliquo est legitimus heres, ⁊ licet per pretores habeat

beneficium abstinendi tũ nihilominus legitimus heres rema
Preterea alij qui ad hereditatẽ admittunt, demum si volunt le
tum appellant, vt in tit. de suis, ⁊ leg. Licet ergo mater sit tutrix le
gitima, est tutrix legitima voluntaria, alij legitimi dicũtur tuto
necessarij, tamen vterqꝫ eorũ legitimus est. Ita debetis intellig
g hanc materiam. ¶ Ulterius quero,[g] quid si mater est datatu
10 in testamento an dicatur testamentaria. Videtur quod nõ, q
gi non potest nisi velit, vt in hac authent. Ueritas est, quod
stamentaria, nã dari potest per hanc authen. ⁊ erit testamen
voluntaria. Alij tut. testamentarij, necessarij sunt etiam sicut
redib. dicimus.
h **Procedo** Ulterius[h] venio ad aliam gl. super ver.
leiani. ⁊ licet hanc gl. recitauerim per co
ria, tamẽ occurrunt mihi circa hoc plures questiões. Hic di
in tex. quod mater debet renunciare secun. nupt. ⁊ senatuscon
Velleia. auxilio. additur in corpo. vt sine prohib. ma. §. q2 vero
11 ꝙ renũciet omni alij auxilio. ¶ Quero, † quid si mater non renun
ciauit, an valeat datio cure, vel assumptio tutel. Et videtur q
q2 omissio modice solennitatis non vitiat, vt l. j. in fin. ff. de ve
spi. Contrarium credo, q2 in datione tutoris quocunqꝫ mod
erratum, non valet. ff. de tutor. ⁊ curat. da. ab his. l. tutor
petitus. Preterea ista solennitas põt esse multũ preiudicia
go presumit necessaria, que omissa vitiat, vt l. diuus
rest. ⁊ l. cũ hi. §. si pretor. de transac. ⁊ quod possit esse p
ostendo primo de renunciatione, que fit de secũdis nu
est, quod ea que habet secũdum virum, est suspecta leg
sumit quod exconaret filios pro viro, vt j. de admit. tu
tutores. §. lex enim. ⁊ hic in auth. ad hec. ⁊ quod ibi no. S
presumptio est de ea, que habet animum ⁊ cõsilium nuben
est de ea que nubit, sicut dicimus de ea que habet cõsilium
tendi. vt l. si cõcubina. §. j. re. amo. ⁊ l. sed si maritus. in fi. qui ⁊ a
Pro hoc optime facit tex. §. de nupti. l. imperialis. §. sed ⁊ si ta
Preterea hoc pbatur ex tex. in d. §. q2 vero. vt sine pbi. mat. in
mox tũ. ibi dum dicit, secundas concupiscentias. ⁊c. Ex quo ap
ret quod cõcupiscẽtia nuptiarũ, reddit eam inhabilem. sicut
nuptie. Preterea, de iure antiquo cogebat hoc iurare, alias n
valeret, vt l. ij. ⁊ l. fi. huius tit. hodie vero remouetur iuramentu
sed renunciatio requiritur. ergo remanet in alijs idem effectus
licet quod renunciatio omissa vitiat. Preterea, iudex qui dedit
tutricẽ cũ non renunciauit secund. nupt. facit hoc ignorãs an h
beret animũ nubendi, ⁊ sic errauit in iure preiudiciali, seu ma
preiudicij, merito tutele assumptio non valet, vt d. l. tutor si pe
tus fuerit. de tuto. ⁊ cura. da. ab his. Secundo videamus quid si
i renunciauit[i] velleiano. d. Cy. in hoc vult dicere, quod hic renunc
tio modicum releuat, ⁊ sic istius omissio non vitiaret. ⁊ cũ habe
mus super hoc cõsulere, fuit mihi ostensum cõsilium, seu
natio cuiusdã doct. Bononien. qui vocatus est dominus
cus de Salis, qui idem determinabat, quod ista renũcia
dici preiudicij, ⁊ omissa non vitiet. Contrarium ego puto
sic cosului quatuor vicib. in ciuitate ista, qd ista renuncia
sa vitiet, q2 omittitur res magni preiudicij, vt hic videtur
Preterea, si mulier non exigeret debitores pupilli, vel hab
tutores, vel constitueret actorem, posset teneri pro eis, ⁊
intercessio, ⁊ iuuaretur velleiano omnino, ideo opus est re
tione, ⁊ ideo concludo, ꝙ si vnum istorum omittatur. ipsa
12 gitima tutrix. ¶ Sed quero, † quid si renunciauit Velleiano
k cũdis nuptijs, nec fuit dictum, omni alij auxilio,[l] an valeat
l detur quod sic, q2 tex. hic non requirit quod requirit quod re
cietur, nisi istis duob. ¶ Preterea, nõ videtur qd habeat aliud
neficiũ, ergo adiectio illius generalitatis nõ releuat. contra
co, q2 mulier in multis iuuatur. Primo in ignorãtia iuris
tis casib. habet beneficiũ vltra quã vir, vt viduitis in l. fi. §. de
fac. igno. ⁊ ideo per hãc renunciationẽ illa beneficia tollunt
lier in eũ casum redigitur, quo esset. si esset tutor masculus.
habebit beneficiũ in casib. illis positis in l. fi. §. de iur. ⁊ fac. ig
co etiam quod beneficium ibi cõpetens, tanquã mulieri,
tale ꝙ alias per renunciationẽ tolli non possit, tamen istius
authoritate, per renunciationẽ tolleretur, ꝙ patet hic in
no, cui secundum veram opi. renunciari non põt, vt via
Velleia. l. ii. ⁊ ibi per doc. probatur. in l. doli exceptio. veri
sum. ff. de noua. ⁊ ibi dixi. ⁊ tamẽ in isto casu valet authorita
13 ius aut. ¶ Ex hoc etiã dico, † ꝙ licet alias mulier pro debito
m nõ possit, vt l. ij.[n] ⁊ auth. ibi posita. de om. diuer. iudi. ⁊ l. de ce
n tribu. lib. x. ⁊ in auth. vt nulli iudi. §. necessarium. colla.
casu presentis auth. pro omni debito cõtracto ratione tutel
terit capi. q2 videt sublatũ per hanc renunciationẽ benefici
auth. positũ. §. de offi. diuer. iud. ⁊ perinde habetur ac si esset m
culus, sed beneficiũ ꝙ ista mulier habet, est q2 parẽs, nõ q2 mu
huic nõ videt renunciatũ. Et ideo puto quod haberet bene
ne cõuenia. nisi in quãtũ facere põt, ⁊ similia beneficia parẽti

ta. ¶ † Quero, quid si nō renuntiauit* secūdis nuptijs, neqꝫ velleiano speci aliter, sed generaliter renunciauit omni beneficio, an valeat. Respond. nō est necesse, quod exprimatur de Velleiano, qꝛ illud est beneficiū mulieris. Et ideo includitur sub illa generali renunciatione, sed est necesse quod exprimatur de secūdis nuptijs, nam quod possit transire ad secundas nuptias, non est beneficiū, sed est quedam facultas. Ideo sub illa generali renunciatione nō comprehenderetur, sed tamen est necesse, quod illud declaretur, vt supra, dictum est. ¶ Quero, † si in tutela non obligauit° expresse omnia bona sua, quod requiritur, vt d. auth. vt fine prohi. ma. Dicunt quidā, hoc non vitiat. Ratio: qꝛ bona sunt tacite obligata pro administratione tutele, vt l. pro officio. ĩ. de admin. tut. ¶ Contra puto quod sit legitima tutrix, nisi expresse obliget, qꝛ multi sunt effectus hypothece expresse, vltra quam tacite, maxime in casu l. assiduis. ĩ. qui pot. in pig. ha. De hoc est text. expresse in l. de creationib. in fin. §. de epi. au.

16 p Venio † Ad sequentem glo. super versic. testamentarijs. p ¶ Quero, pone quod duo sunt dati tutores in testamento, mater, ꝛ extraneus, an mater erit tutrix? Quidā dicunt quod non, qꝛ testamentarij preferuntur ei. quod dic latius vt in

17 q gl. ¶ Quero, † quid si mater est data tutrix in testamēto, an egeat cōfirmatione? Quidam quod sic, per l. qui in aliena. §. quanquam. de nego. gest. Sed tu dic, quod illa loquitur de iure antiquo. Hodie vero non eget cōfirmatione, sed necesse est vt tutelā agnoscat coram iudice, ꝛ renunciet illis beneficijs, de quibus dictum est in

18 hac auth. ¶ † Quero, quid si datur tutor a iudice matre ignorante, q an valeat. Et videtur quod datio nō teneat, quasi perperā sit interpositum decretū. arg. ff. de reb. eor. l. magis puto. §. si es alienū. ꝛ ff. de tu. ꝛ cu. da. ab his. l. scire oportet. ꝛ §. qui da. tuto. po. l. si sororis. Sed gl. determinat contra. per l. si vt proponis. §. de cōfir. tut. Ita dicit gl. hic. Contrariā glos. habemus. ff. de tut. ꝛ cu. da. ab his. l. tutor si petitus fuerit. ꝛ illā gl. tenet Dyn. ꝛ allegat rationē, qꝛ mater est tutrix legitima, vel testamentaria, vt dictū est §. quando vult ipsa, sed superueniente legitimo cessat datiuus, vt l. si tutor. la ij. §. j. ff. de tutelis. ꝛ ra. distr. ꝛ l. non solum. §. si libertus. ff. de excu. tu. Ad l. si vt proponis. §. de cōfirma. tut. respondeo quod ibi loquitur in tutore cōfirmato, qui sapit naturam testamentarij, merito prefertur matri, secus in tutore, qui est datiuus simpliciter. Ita dicit Dy. Odof. vero distinguit aliter. Aut mater fuit in mora pe-
r ditr tutorem, ꝛ tunc prefertur datiuus. Aut non fuit, nec est quid sibi imputetur, ꝛ prefertur ipsa, ar. l. si marit. la j. §. si aūt extrane. ff. de adul. pro hoc optime facit. ff. de iure fisc. l. edicto. §. facit. ff. de administr. tuto. l. tutor qui reper. circa prin. Facit optime ĩ. de his qui vt indig. l. sororē. Et hāc opi. tenet Pet. Jac. de Ra. ꝛ Cy. hic. Pro quo etiam optime facit ff. ad Tertul. l. ij. §. si mater. vers. quid ergo. ꝛ vers. sed si forte. Facit etiā §. de epi. ꝛ cle. auth. presbyteros. vbi innuitur quod si stat per quatuor mēses, videatur in mora cōstituta. Mihi videtur, ꝛ aduerte quod dicti docto. dicunt verū in iure, tamen hoc bene non practicant, nam fateor quod quādo mater fuit in mora, prefertur datus a iudice, sed est necesse, ꝙ de istius matris mora iudex cognouerit bene. Unde puto, quod mater debeat citari, ꝛ si apparebit eam esse negligētem, iudex dabit alterū, alias non valeret datus a iudice. Et credo, quod hoc sit equum §. nt. j. quod dicis. Et predicta vera quando matre exclusa non superesset legitimus, ideo est deueniēdum ad datiuū. Si enim legitimus alias superesset, locus nō esset datiuo. Nam cū mater per moram suam desinat esse tutrix ex legis dispositione, nō ex facto iudicis, debet deueniri ad legitimum, nō ad datiuum, vt j. dicam. ꝛc.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Matri. ꝛ aue. No. circa istam materiā quod mater non admittitur ad tutelam cōtra voluntatē patris, vide Alex. in consi. cxl. in j. vol. Nunquid autem mater per transitum ad secunda vota perdat tutelam vide in d. consi. cxl. Quid autē si pater dicat in testamento, relinquo filium in manib. matris sue, an videatur eam reliquisse tutricem, vide Jas. no. quod sic. in l. manumissiones. ff. de iust. ꝛ iur. Et repetit vnū verbum idem Jas. in l. j. ff. de iuris. vide in repe. secunda in verbo, tutor. Item an mater possit esse tutrix viuente patre, si forte sit bannitus, vel condemnatus taliter quod filijs sit dandus tutor, vel curator, vide Bar. in l. que sub cōditione. ad fi. ff. de test. tu. Itē quod mater iudea possit esse tutrix filiorum suorum, vide late Barbat. consi. xv. volum. j. vide eundem Barba. cōs. xj. vol. iij. vbi ponit quod licet non teneatur iurare, tenetur renunciare secundis nuptijs, aliter nō valeret tutela. Et qd mater prefertur etiam agnatis, qui eam excluderent a successione, ꝛ similiter auo materno vel paterno. Et quod licet sit in potestate patris potest esse tutrix. Et quedam alia maxime an teneatur prestare fideiussorem si non haberet nisi dotes suas.

b ALEX. ¶ Item op. Id quod plene in l. si pupillus. cum seq. rem pu. sal. fo. ꝛ gl. hic in vers. Velleia. Sed dubitatur an ista auth. habeat locum in proauia. Bar. in l. cui eorū. §. affinitates. per illum tex. de posthu. dicit quod sic. Sed cōtrarium tenet Ange. in l. Gallus. §. instituens. de lib. ꝛ post. de quo ibi vide late per Jmo. post Ang. ꝛ Ange. in l. femine. ff. de reg. iur. ꝛ Bal. in l. si quis sub cōditione. de test. tu. Ange. ꝛ Bal. in d. l. cui eorum. Ad ista vide quod no. Bar. ꝛ quod ibi dixi in l. liberorum. de verbo. significat. ꝛ vide quod no. Bal. in l. j. de succes. edict.

c ALEX. ¶ Venio ad questio. Vide Bal. hic.

d ALEX. ¶ Quero. Latius in l. si quis sub conditione. ff. de test. tu. ¶ Adde Bal. consi. clxxxiij. iij. lib.

e POMA. ¶ Defuncto. Venio ad gl. vide Barb. cons. xj. in iij. du. volumine iij. vbi loquitur etiam in patre matris, ꝛ sic etiam in auo materno. ꝛ ibi in quarto dubio ponit, quid si mater esset i potestate patris, ꝛ quid si adesset statutū qd filiusfa. nō possit se obligare sine patris cōsensu, vide etiam ad hec Bal. cōs. ccxxiij. in j. parte.

f ALEX. ¶ Utrum tutela. Et ibi ego allego tex. sed illum tex. habes allegatum per Odof. post Azo. in l. iij. ff. de fideicom. lib.

g ALEX. ¶ Ulterius quero. Et vide Bal. hic, ꝛ Bar.

h ALEX. ¶ Procedo vlterius. Idem Salic. hic.

i P. PAV. P. ¶ Non renunciauit. No. in ista materia quod si mater vel auia non facit sibi decerni tutelam cum renunciationibus, de quibus hic dicitur, negligentes sunt, ꝛ eis incumbit onus probandi quod predicta fecerint, vbi de hoc dubitaretur, vide Joan. de Ana. consi. c.

k ALEX. ¶ Et Velleiano. ꝛ adde que no. Bal. ꝛ do. in auth. sacramentum. ꝛ in l. fin. §. pe. de condi. ꝛ vide per Bar. ꝛ quod no. in l. ij. §. quesitum. ff. si quis cau. ꝛ ibi dicit Bal. quod intelligitur renunciatum statuto. de quo vide in rub. de arbi. in iij. q. per Ludouic. ꝛ que no. Butriga. in l. ij. de rescin. vend.

l ALEX. ¶ Auxilio. Et de hac cautela vide Bald. in l. antique. §. fin. ad velle. ꝛ Bal. in l. j. in v. q. C. de rei vxor. actio. ꝛ talis non comparatur, quod intelligatur renunciatum beneficio cedendarū vel alteri, ꝙ nō competebat tempore renunciationis. Bal. in l. si diuisa. C. loc. ꝛ que hic sequuntur in fin. huius. auth. ꝛ hic adde Bart. in l. si sub cōditione. de test. tut. etiā vide hoc in seq. q. ꝛ Spe. de renun. ꝛ conclusione. §. j. versi. ꝛ qr. ꝛ vers. quid si quis. vers. regulariter renunciauit cōsuetudini, vbi omnino videas ꝛ ibi Joan. And. in addi. quā posuit de renun. statu. P. PAV. P. ¶ Alij auxilio. De ista generali renunciatione quid operetur, sicut si esset facta generaliter de omni beneficio, vide aliquid in consilijs Comen. in cōsil. vij. inci. visis cōpromisso in subscriptione domini Floria. vbi inducit istā decisionē ad aliud simile de quo ibi p eū. Uide ad istā clausulā, omni legū auxilio, qd decidit Jas. in l. fi. in prin. si cer. pet. ꝛ que scribit Soci. cons. cc. de quo habes in repertorio i verbo, exceptio.

m ALEX. ¶ Mulier pro debito. No. casū, quod mulier pōt carcerari. adde Bar. in l. si quis sub conditione. de testa. t ute. Itē fallit dicta auth. vbi mulier esset meretrix, quo casu posset talis carcerari secūdum Bal. in l. consentaneum. C. quomodo ꝛ quando iudex. Et bene facit in arg. l. que in adulterium. in fi. j. de adult. Uide no. Bar. in l. consentaneū. Et de hoc an in ciuili, vel in criminali possit mulier carcerari, vide Bal. in l. j. ff. qui satisda. cogan. ꝛ in l. quoniā. de cust. reo. ꝛ quod ibi habetur, ꝛ quando mulier possit capi, etiam pro debito, vide Bal. in l. j. ĩ. de executiōe rei iudi. ꝛ in l. j. qui bonis cedere possunt. ꝛ dicit Francisc. Tigri. in consil. incip. factū se habet, quidam nomine Burgundus. ꝛc. cui subscripsit se Bar. quod consilium est inter consilia Bar. cons. cxlv. in v. j. vol. quod cū mulier dicit se transituram ad ij. vota, statim desinit esse tutrix, vt dari possit alius, si legitimi nō supersint. alleg. pro casu. §. sin autē tutelam. in auth. de nup. in versi. sui. in fi. ꝛ Bald. in l. omnem. C. ad Tert. ¶ Adde quod mulier meretrix possit carcerari, videtur limitari nisi esset coniugata, qꝛ tunc propter honorem matrimonij, non videtur quod possit carcerari, per ea, que voluit Joā. And. in addi. ad Specul. s. quod statutum quod permittit meretricem percuti, non habet locum in coniugata, per predictam rationem, ꝛ potest talis meretrix accusari de adulterio secundum ipsum. Uide ad hanc materiam an mulier possit carcerari, de quibus casibus, Alex. Jas. ꝛ Ro. in l. plerisqꝫ. ff. de in ius voc. Matthes. nota. cviij. ꝛ ibi addit. Hyppoly. de Marsil. sing. ccxlviij. ꝛ cclxxix.

n POMA. ¶ Ut l. ij. Ista illatio non videtur bona: qꝛ tale ius introductū est fauore honest. cōseruāde, ꝛ sic ad bonos mores tuendos, ergo ei nō debet posse renunciari. Juri enim quod ad bonos mores est introductum, non renunciatur, vt per doct. in l. ius publicum. ff. de pact. ꝛ in c. si diligenti. de fo. compet. Et ita in terminis reperio reprobari hanc illationem tutorum. in l. ali. §. eleganter. ff. sol. mat. ꝛ Barba. in c. la. or. de pig.

* CLAV. DE SEISS. ¶ Renuntiauit. Unum no. in hac materia quod omnes renuntiationes debent fieri eodē die quo decernuntur tutele, alias non valeret actus, gl. est notab. ꝛ sing. in similibus terminis. in c. vt circa. in verbo preitito de electi. lib. vj. quā ad terminos nostros trahit Bald. ibi quem refert ꝛ sequitur Prepos. in c. ex parte. de appe. ꝛ de ista renūtiatione generali, vide Ro. cō. clj.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

o ALEX. ¶ Nō obliganit. Vide Bal. in l. prō officio. In cōtrariū faciunt no. per Bal. in l. fi. §. sed cum antiquitas. ff. de cura. fu. quid si mater renunciauit tutele, demum antequam alius assumeret tutelam, re integra vult redire, an possit. Jacob. de Bel. in sua q. que incipit, mater delata sibi tutela, ꝛc. determinat quod sic ea ratione maxime cum iuri publico renunciari nō possit, adde quod dixi in l. sciant. de legi. hered, qō no. Bal. in auth. sacramentū. ad fi. j. e. tit. ꝛ in l. omnem. ver. sed nunquid. ad Tert. P. PAV. P. ¶ Non obligauit. Ad apostilam Aler. hic ponitur. ibi determinat q ꝛ sic. Contrarium tenet Bal. in l. omnem. C. ad Tert. Ang. in auth. ista prō pe finem. vide Bal. in d. l. Imperialis. in fine prīm. C. de secun. nup. Aduerte tamen quod Ang. hic, ꝛ Bal. in d. l. Imperialis. loquuntur qū res nō est integra, qꝛ datus erat alius tutoꝛ. Bal. aūt in d. l. omnem. simpliciter loquitur qū autē mater trāsiret ad secūda vota, postea restaret vidua, an reassumat tutelā. ponit Ly. hic ad fin. Alb. ꝛ Sal. hic Aler. in apost. in l. sciant. C. de leg. her. Et qū datus est alius tutoꝛ, nec mater postea non vult nubere. etiam qū nubit, ꝛ postea restat vidua, vide Mod. bene in l. etiam si. ff. de questio. referentem simpliciter Bal. in varijs locis. ponit quod dicit Bar. in authen. se. ver. quero an statim.

p ALEX. ¶ Testamentarijs. Habetur per Odo. post Azo. in l. iij. ff. de fideicommiss. libertatib, ꝛ melius Bar. in l. si quis sub conditione. de testamen. tutel.

q ALEX. ¶ Matre ignoꝛante. Vide gl. hic, ꝛ Bal. post eā in versi. quero si detur tutoꝛ si petitur circa fi. ibi Ja. de Ra. ꝛ Ly. hic, ꝛc. ꝛ cum doc. tranſit hic Fran. Ti. in d. consi. inci. factum se habet, quidam nomine Burgundus ꝛc. cui se subscripsit Bar. ꝛ maxime vbi mater fuit tutrix, ꝛ postea transiuit ad secunda vota, qꝛ incōtinēti auia prefertur omnibus datiuis, non testamētarijs, ꝛ not. Bar. in l. si quis sub conditione. in fi. ff. de test. tut. ꝛ in d. l. tutoꝛ si petitus. vbi omnino vide.

r P. PAV. P. ¶ In moꝛa petendi. Vide Aler. consi. cccclxxviij. vide Decium consi. xvj. vbi etiam quod mater debeat citari ad cognoscendum an fuerit in moꝛa, ꝛ per quantum tempus lapsum dicatur constitui in moꝛa, vide late Aler. consi. clxxxj. vol. v.

AVTEENT.

1 Mater, que luxuriatur, perdit tutelam, sicut quando trāsit ad secunda vota.

2 Mater si transiuit ad secunda vota, ad quos tutela redibit.

3 Si mater est minoꝛ annoꝛum xxv. an succedat alius legitimus, vel peruenatur ad datiuum.

Sacramentum. Quero primo, hic loquitur, quando trāsit ad secundas nuptias. ¶ Quero† quid si aliter luxuria
4 ta[a] est. Bl. dicit idem, arg. in auth. de restit. ꝛ ea que parit. §. fi. Ne hoc videtur casus in l. fi. huius tit. nam debet pudicitiam suam intactam seruare.

2 Sed quero† Matre excluſa propter transitū ad secunda vota, ad quos redibit tutela, an ad datiuū, an ad legitimum? Bl. se expedit vno verbo, ꝛ dicit qō ad datiuum, ad instar eius, qui tanquam suspectus remouetur, vide gl. istam. ¶ Aduerte, ista questio est magis difficilis quam alia, que sit in ista materia. Semel fuit ista questio in hac ciuitate prō tutela filie Bertrādi Comitis de Marsano. Et ista questio fuit cō
b missa Bononie [b] quatuoꝛ doctoꝛibus, s. domino Ric. Mal. do. Jac. de Bel. do. Jac. But. ꝛ do. Ray. de Forl. ꝛ erant discoꝛdes, do. Rich. Mal. ꝛ do. Ja. de Bel. erant prō vna parte. s. quod esset locus datiuo, vt hac gl. do. Jac. de But, ꝛ do. Ray. de Forl. erant in contraria opi. quod esset locus legitimo. Hoc prōbabant ipsi sic, Regula est quod donec est legitimus, non peruenitur ad datiuum, imo legitimus excludit datiuum, vt l. si tutoꝛ reip. §. j. de tut. ꝛ ra. distra. ꝛ l. non solū. §. si libertus. de excu. tut. Prōbatur ex ordine titulorū. ff. eo. ꝛ insti. Habemus ergo respondere ad iura. que faciunt in contrarium, que videtur velle. q ꝛ sit locus datiuo. Primo de hoc videtur ter. in l. ij. huius tit. in fi. Resp. Ista ler loquitur secundū sua tēpora, secūdū que mater non poterat esse tutrix, existēte aliquo legitimo, merito ea excluſa veniebatur ad datiuū qꝛ nullus erat legitimus. Itē quod sit locus datiuo videtur ter. in l. omnem. j. ad Tertul. ꝛ l. matres. eo. tit. ꝛ l. pe. §. in quib. cau. pig. taci. cōtra. ꝛ in auth. de nupt. §. si autē tutelā. ꝛ qui pe. tut. l. matris. Sed ad omnes istas respondebat Jac. But. q ꝛ loquuntur quando legitimi supersunt. Si autē legitimi superessent, tunc remanet regula. q ꝛ existente legitimo datiuus repellitur. Prō hoc facit l. ij. ꝛ l. di
c uus. ff. qui pet. tut. ¶ Contra hoc dictū suum facit multum fortiter ista auth. ꝛ q ꝛ hic notatur. cui ipse non respondet in illo consil. quando mater transiuit ad secunda vota, remouetur vt suspecta, sed tutoꝛe remoto vt suspecto deuenitur ad datiuum, vt l. si quis sub conditione, de test. tut. l. ij. §. queri potest. de leg. tuto. ꝛ habuistis no. in l. prima, supra de test. tu. ergo ꝛc. vt dixi. Ad hanc rationem non respondet. Ideo mihi videtur sic dicendū. Tres sunt cā sus. Quandoq; mater nunquam assumpsit tutelam filiorum. de
vadit ad iudice, ꝛ dicit, ego nolo esse tutrix, peto tutoꝛē filio meo dari, tunc non est dubium q ꝛ deuenitur ad legitimum, vt dixi. Sepe. tuto. Quādoq; mater assumpsit tutelam filij, ꝛ postea desiit ꝛ hoc potest esse duobus modis, vel quod ipsa vadat ad iudicem ꝛ dicat, Domine, ego intendo transire ad secunda vota, dens toꝛē filio meo, ꝛ tunc puto q ꝛ sit locus datiuo. Et ita loquitur in auth. Ratio, qꝛ ista coram iudice abiit a tutela, ꝛ idcirco abiit alius detur, vt d. l. si quis sub cōditione. ff. de test. tut. ꝛ ibi plenius xi. Si vero mater, que erat tutrix, nō curauit de filijs, sed simpliter ad secūda vota transiuit, tunc desit esse tutrix ipso iure, vt by auth. coram iudice hoc nō agēte, merito deuenitur ad sequentem legitimū, nō ad datiuū, vt l. si qs sub cōditione. de test. tut. ¶ C
d ro, an statim [b] cū mater vadit ad iudicē, ꝛ dicit † se velle transire ad
3 secunda vota, desinat esse tutrix antequā transeat. Bl. videt q ꝛ j. tit. j. l. ꝛpter. dum alleg. l. omnē. ꝛ §. fin autē tutelam. Hoc mihi placet, nam ab initio non daretur tutrix, nisi renunciaret secundis nuptijs, vt §. dictum est. Et sic statim cū superuenit animus mo
di, statim incipit esse suspicio, ergo, ꝛc. ¶ Preterea, sufficit hoc ga
re, licet postea non nubat, arg. §. de nu. l. imperialis. §. fed si tu
le, ꝛ idem puto esse de spō. lib. quod de matrimonio. Hoc ego
sponsalib. dico, tangit Spec. in tracta. suo de tutoꝛe. §. nunc
e dum. [c] Quero, dixi quod quando mater antequā nubat
4 iudicē, locus est datiuo. ¶ Quero, † an iudex debeat dare
mater petit. Bl. dicit, quod mater debet petere, in l. si qu
f ditione. ff. de testa. tut. ꝛ dicit, quod iudex debet dare petē
tre. Et idē videtur tenere Dyn. ꝛ Lyn. refert. §. auth. matri. Alij doct. tenent contrarium, qō petitus a matre non debet de necessitate. Et ita refert Lyn. fuisse determinatum Bono quendam solennem doct. ꝛ aduocatum qui fuit vocatus Bal nus de Malauoltis. ꝛ do. Jac. Butr. in illo consi. de quo vos dixi, tenet idem, quod prōbatur per l. credendum in fin. ff. qui pe tut. vbi dicitur, quod matris officiū in petendis tutoribus non fi ficit. Nulla enim lex est, que dicat iudicem debere dare petentem matre, sed dicit quod mater debet petere, ꝛ nominare, ꝛ in arbi trio iudicis erit dare, vel nō, vt §. qui pet. tut. matris. ad Tert. l. fi. §. fi mater. ꝛ omnibus ll. §. allegatis, in duab. precedentib. q. Jtem etiā tenuit Jacob. de Ayret. vt hic Lyn. refert, ꝛ scripta sua commu niter dicunt. tamen dom. Richar. mal. qui fuit scholaris Jac. de Ayret. dicebat in illa q. de qua §. dixi, quod dom. Jaco. de Ayret. vi quam dixit, sed ita dicunt cōmuniter scripta sua, ꝛ hoc puto ver
5 ¶ Quero, quid si mater est minoꝛ xxv. ann. sed speratur quod ficietur maioꝛ, vnde ipsa interim non potest esse tutrix, * vt §. fi stit. de fiducia. tute. * vtrū sit locus sequenti legitimo, vel dicen datiuo. Videtur quod sequenti datiuo, qꝛ quādo prōximus legi timus speratur, sequens legitimus cessat, ꝛ est locus datiuo, ꝛ non solū. §. si libertū. de excu. tuto. l. si tutoꝛ reipu. §. j. ff. de tut dist. In cōtrariū facit, qꝛ mater non est tutrix legitima, nisi
g do vult, nunc ad propositū [b] nos dicimus in testamento, qđ tollitur per sequens, quando ex eo est possibile hereditatem ri, ꝛ tamen intelligitur quando sequens testamentum est vi de se, nec expectat confirmationem ex voluntate alterius, vt si filius esset preteritus in eo, vt l. cum in secundo. ꝛ ibi not. de rup. ꝛ irri. testa. Ita videtur in proposito, quod tutela legi que dependet ex voluntate alterius, aliam legitimam non im diat, hoc tamen non pono prō constanti,

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Luxuriata est. Et adde gl. ꝛ Bal. in auth. ij. sed se secun. nupt. ꝛ in l. his solis, ꝛ ibi Bal. j. de reuo. do. ꝛ Bal. sub conditione. ff. de test. tut. P. PAV. P. ¶ Luxuriata. Vide Bar. in l. omnino. C. ad Tert.

b ALEX. ¶ Commissa Bononie. Vide Bal. in auth. ij. sed si de cun. nup. ꝛ in l. omnino. j. ad Tertul. Quid autem si mater ex cluſa per moꝛam, vide Bar. in auth. matri. in fin. §. eod. vide Bar. in l. si quis sub condi. de testa. tu. Et an ista auth. habeat cum in matre tutrice testamentaria, quod priuetur tutela prō fitum ad secunda vota, vide in auth. ij. sidem. §. de secund. nupt. l. omnem. j. ad Tertul. ꝛ ibi gl. ꝛ Lyn. Et an habeat locum in pe transeunte ad secunda vota, vide Bal. in auth. ij. sidem. §. de secū nupt. Et de materia huius auth. ꝛ de predictis omnibus do ctis per Bar. vide no. per Spec. in tit. de tute. §. nunc dicen in c. ex parte. el ij. de appellationib.

c ALEX. ¶ Contra hoc dictum. Vide Spe. de tut. §. nunc dum est. de tute.

P. PAV. P. ¶ Contra hoc dictum. Vide Lomen. consi. erit.

d ALEX. ¶ An statim. vide Bal. in d. l. Imperialis. §. fed si tibi §. de nup. ꝛ in auth. ij. sidem. §. de secūd. nupt. ꝛ in l. omnem. ad Tert C. ꝛ vide quod dixi §. prox. i. auth. en. ꝛ Bal. in l. si quis sub cōdi ne. de test. tut. ꝛ Bar. in d. auth. matri. ꝛ ante. in ij. q. in verſi. quid mater non renunciauit. §. de nupt. ꝛ Bal. hic. ¶ Adde Bar.

relv.inct.factū se habet. An autē si mater trāsit ad secūda vota.tū aute consummationem carnalis copule petat tutorem, debeat succedere puari.vide Bal.consi.cclxvi.lib.iii.Pet.de Ancha.cōs. ceruū, vbi multa de mulieribus transeuntibus ad secunda vota relictis filijs.z an iudex illam dare debeat,quem ipsa petierit, vide eundem consi.clv.lib.ij.

a ALEX. Tangit Spec,vult allegare Spec.tit. de tut. §. nunc dicendum,versi.sed nondum,&c.per Ange.in l.vlt. z in l.si socer. §.que virum.§.de infa.etiam adde Bar.in l.matres, ff.ad Tertul. z Bar.in l.si quis sub condi.de test.tut.z Bal.in l.precibus, versi. si ias.C.de impu.z Bal.in l.j.§.si contra ius vel vti.publi.

f PAVL. Dare peritum.Sequitur Lomen. consi. rciij.vide late Curtium consi.xlvi. vbi ponit alia in materia dandi tutorem quando mater transit ad secunda vota.

g ALEX. Proposītum. Vide Bal.in l.fin.z Bar.in l.si quis sub condicione.ff.de te.tu.z Bar.in auth.minores.ad fin.§. titu.§.

LEX III.

Mulier potest petere tutelam filiorum suorum naturalium, si pater testamento eam prohibuit.h.d.

In quibus casibus habenti tutorem tutor vel curator dari potest. Rubr. XXXVI.

LEX I.

Curator datus ob absentiam tutoris, desinit esse finita absentia. hoc dicit.

LEX II.

In locum excusati, seu remoti, est alius datus,z curator datus in locum tutoris, desinit pubertate.

LEX III.

a **Propter diffusum patrimonium est causa, vt habenti tutorem, tutor vel curator cōstituatur.h.d. Vide gl. super versi.curatores,z no.eā, que ponit calus,quando habenti tutorem tutor dari possit,&c.**

ADDITIO.

a ALEX. Propter. Vide quod ibi dixi post Bar.in l.iij.§.si pupillus.ff.de in.z gl.no.z ibi Bar.in l.curatorem.ff.de tut.z cur.da. ab his. vbi omnino vide quando habenti tutorem tutor dari possit. z adde gl.inf.de cu.§.interdum.z Spe.in tit.de tu. §. ij. versi.tem quod habeni.

LEX IIII.

a **In locum tutoris excusati,siue remoti, alius datus.h.d.**

ADDITIO.

ROMA. Licet tutorem. Ergo habenti datur regulariter curator: vide Ro.consi.cccclxiij. vbi limitat,z ibi etiam ponit qualiter tutor datus pupillo conuento.

LEX V.

Augmentum facienda est tutori adaugendo curatori. Item non gerens nō tenetur,si tempore administrationis depositum,qui gessit,fuit tutor non soluendo.h.d.in fin.

De admini tuto. & curato. Rubr. XXXVII.

Cū per ista Rubrica in eo quod dicit de pecunia est posita autentica nouissime cautum est,quam vide.

LEX I.

Curator adulti non tenetur pro tutoribus, precedendo,nisi sibi posit negligentia imputari.h.d.

LEX II.

a **Actio pro vniuersali administratione non potest exerceri durante tutela, vel cura.h.d. Vos hic habetis glo. que materiam istam tractat, que non eget suppletione.**

ADDITIO.

a ALEX. Aduersus. Per Bar.in l.j.C.vt act.ab here.z vide §. odd.rationes.

LEX III.

Expense facte in pupillum possunt sibi imputari a iudice, licet non fuerint tutore.hoc dicit.

LEX IIII.

Libertus negligens exigendo a seipso, potest remoueri,z etiam puniri.h.d.

LEX V.

Frustra tutores. Non est iusta causa recusandi solutionem si creditor dicat,quod sibi non liquet,in quam causam pupillo soluere habeat.

LEX VI.

a **Non est ignotum. a Habeo istam l. pro nota, breuiter dicit, Administratores,qui iustam causam litigandi non habuerint proprio nomine in expensis lē gitimis condemnantur.**

ADDITIO.

a ALEX. Non est ignotum.no.pariter istum casum.z vide Bar. l.edita.in fi.§.d e eden.z in l.j.§.si procur.si quis ius di.non obtem. z vide te r.z ibi Bar.z Fit.de Neap.in l.j.§.si pupillus.ff. de tut.z ra.distra.

LEX VII.

Tutor non debet rem alienare contra formam datam ab eo, qui rem predictam legauit.h.d.

LEX VIII.

Ignorans se tutorem,nullo modo tenetur.Sciens vero de negle ctis tenetur,si gerens non sit soluendo.h.d.

LEX IX.

Potest adulta iudicis officium intentare,vt curatores eam dotent.hoc dicit.

LEX X.

Liberti male administrantes, remouentur z criminaliter puniuntur.

LEX XI.

Qui non appellat vel appellationem non est prosecutus.cum bonam causam habuit.pupillo ob hoc condemnabitur. hoc dicit,z est bona lex.

LEX XII.

Numerus liberorum non supplet etatem, nec propter hoc ad agendum quis admittitur.

LEX XIII.

Tutores non tenentur satisfacere rem ratam haberi.hoc dicit.

LEX XIIII.

Rationes Idem dicit quod l.iij.§.eo.pro vniuersali administratione,non potest durante officio ratio postulari.h.d.

LEX XV.

Si non subscripsisti. De eo quod quis fecit vt tutor. non potest pro pio nomine conueniri,nisi se proprio nomine obligauerit.hoc dicit.

LEX XVI.

a **Non omni titulo. a Alienatio tutoris nō prestat nisi tum titulum possidenti nisi fiat ex causa.z modis a iure permissis. Vos habetis hic vnam gl.que nr.iat, quod frater tenetur dotare sororem.vide gl.z hoc hic no.ij.gl.z in l.j.ff.de tut.z ra.distr.&c.**

ADDITIO.

a ALEX. Non omni titulo. Adde ter.z quod ibi no.in l. cū plures.§.pen.ff.eo.no.per Bal.in l.si pater.C.de do.promis.z Bal.in l.qui liberos.de ritu nup.z in l.j.ff.sol.mat.z Ange. z Jaso.in l.a filio.in princip.ff.ad trebel.

LEX XVII.

Desuccessione Administrare tutelam, non aufert ius testandi, vel donandi.hoc dicit.

LEX XVIII.

Debitoribus Administrator debet debitores monere,z eis celantibus pignora vendere.h.d.

LEX XIX.

Tutor. Absentia non excusat tutorem scientem,z non gerentem.

LEX XX.

a **Pro officio. a Pro mala administratione,z pro neglectis bona administratoris sunt tacite obligata. b h.d.hec l.z tota die allegatur. de admi.tuto.l.pro officio.**

Bart.Puma super Cod.

ADDITIONES.

a P. P. A V. P. ¶ Pro officio. Adde tamen quod bona heredum tutoris non sunt tacite obligata pro ratione reddenda, vide Lome. consi. xxxviij. inci. queritur an bona, etiam si talia bona essent quesita ex rebus tutoris, vide ibi.

b ALEX. ¶ Obligata. Et intellige, q bona tutoris, & curatoris, & etiam eorum fideiussorum, sunt tacite obligata, etiam ad lites. l. properandum. §. fi. q alibi expressius non reperitur. fin Bald. ibi, C. de in. Secus in procuratoribus, & actoribus eorū, vt ibi, credito vero non pōt bona, nec personam tutorum impedire. l. cū etiā. & ibi Bal. post gl. s. de reb. cred. & l. iū. & ibi hoc no. limitat Bal. qñ fis. vel prima. Ad quod vide no. per Bal. in l. sub prætextu. s. de her. act. Quid in rectore ecclesie dixi in l. respublica. s. ex qui. caus. maio. & adde hic Bar. in l. actor. ff. rem rat. hab. & in auth. sicut. de leg. tu. ¶ Adde quando tutor, vel administrator, & eorum heredes teneantur de mala admini. Roma. consi. cccvij.

LEX XXI.

Pupillorum.

Tutor tenetur de admini. tutelæ, si conditionem pupillo vtilē implere neglexerit. h. d.

LEX XXII.

Ex que tutores.

a Breuiter hoc intēdit, Immobilia & mobilia,

1 que seruando seruari possunt, nō possunt alienari sine decreto. Secus in his que seruando seruari non possunt. h. d. Bal-

2 mo not. quod dixi in summario. ¶ Secundo not. † quod minor nō

b potest dare in dotem vel donationem propter nup. b immobilia sine

5 decreto. ¶ Tertio not. & tene menti quod † quicquid habuit in

c domo quis, scilicet, massaritias, seu suppellectilia, potest probari per domesticos c hoc est, per suos familiares. Facit quod habuistis in l. consensu. s. de repudi. & l. de submersis. C. de naufragijs. lib.

4 xj. ¶ Quarto not. illud quod † mulier transiens ad secunda vota,

5 est filijs primi matrimonij multum suspecta. ¶ Not. quinto † quod

* res, que seruando * seruari possunt, non possunt alienari sine iudi-

d cis decreto d.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Lex que tutores. Et qualiter istud dictum intelligatur, vide quod dixi in l. j. ff. de prædi. mi. P O M A. ¶ Lex que. Vide aliter per Panor. consi. x. volu. ij. & Bre. xxij. in princ. & limita vt per Jas. in l. si frater. in fin. ff. qui testa. fa. pos. P P A V. P. ¶ Lex que tutores. Circa materiam huius legis vide omnino Bar. consi. lxx. & ea que habes ad Bar. in l. magis puto. §. nec passim. de reb. eo. vbi habet qualiter, & que possit tutor vel curator de bonis minorum dispensare.

b ALEX. ¶ Propter nupt. Vide Bartol. in l. si ante nuptias. ff. sol. matri.

c P. PAV. P. ¶ Per Domesticos. Vide Felin. in c. quoties. extra de testi. Et magis credit domesticis istis. Et vide que dicit Bart. in l. j. quoties. C. de naufra. li. xj. per illum text. qui exponit, reijciat in domo vel naui probatur per verisimilitudinem.

* CLAV. DESE SS. ¶ Res que seruando. De pecunia posita ad honestum lucrum, vel deposita ad emptionem prediorum Ro. consi. clxxxviij. in fin.

d POMA. ¶ Sine iudicis decreto. Vide ad hanc l. Bar. consi. lxix. & vide Felin. in c. venerabili. ad fi. de offi. deleg. & Alex. con. xxxij. vo. ij. vbi dicit, quod per iuramentum derogaretur huic solutioni & decreto iudicis.

LEX XXIII.

Si tutores.

c Imputatur † tutori si res emphyteutica propter canonem non solutum

2 redit ad dominum. hoc dicit. Not. quod dixi in summario. Not. † quod tempus triennij, vel biennij, de quo loquitur l. vj. §. de iure emphy. currit minori.

LEX XXIIII.

2 ¶ Inuentarium tutoris quando & quomodo fiat.

1 ## Tutores vel curatores.

Tutor † quā primum potest facere debet inuentarium de rebus & iuris mentis & res, que possunt seruari, debet in tuto collocare, vel prædia idonea emere hoc dicit. ¶ Quero, quando tutor debeat facere inuentarium. Bl. ponit opin. illa est vera quod debet facere cum primū potest, vt l. tutor qui repertorium. in prin. de admi. tuto. ¶ Secundo quero, an debeat fieri coram pluribus nota-

3 rijs vel vno. Bl. dicit quod sufficit vnus. Vide vt habes in glo. †

a Itē an ad hoc debeant citari a creditores. Bl. dicit quod non, licet secus est in inuentario quod facit heres. Item an debeat fieri in iudicio Bl. dicit quod sic. Et vide gl. &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Citari. An requiratur citatio ad conficiendum inuentarium? Et istis adde latius Bar. in l. tutor qui. ff. eo. & ibi vide an requirantur plures notarij, & an debeat fieri in iudicio: ¶ Adde pulchre Ro. quid facere teneatur tutor antequam administret. eius consi. cccxv. & vide Ang. consi. clxxv. Pau. de Cast. con. cccix. Bal. consi. xcv. lib. j.

LEX XXV.

Ancimus creatione.

Qui solutus tutoris ex præcepto iudicis, plenissimam consequitur liberationem. Item rediti pensiones solute tutori sine decreto, liberationem præstant.

LEX XXVI.

Cum quedam.

a Quod quis facit vt tutor, sibi non preiudicat, vt priuato.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Ut priuato. Ubicunq; ergo in vna persona concurrunt due qualitates, quarum vna non tollit aliam, sed sunt pro persone, tunc iudicamus de illa persona vt de duobus, & vide Rom. vbi ponit exemplum. & concor. consi. cccxxij.

LEX XXVII.

Constitutionem.

Hec lex glossat l. cimus. s. eo. q; tutor

1 non habet locum in vsuris que faciunt magnam

2 mam, vel in pensionibus biennalibus. h. d.

LEX XXVIII.

1 ¶ Tutor, & curator nō defendens minorē remouetur.

3 Curator liti datur per iudicem, qui præest liti.

7 Tutor debet in tutela promittere quod defensionem suscipiet pupillo.

Ancimus neminem.

a Ista est bona & non-

1 bilis lex & habet casus multum notabiles & singulares. Primo dicit, Tutor & curator † debent defendere minorem, quod si recusauerint, a tutela remouentur. h. d. ¶ Ho. quod dixi in summario, & habuistis hoc idem s. de procur. l. cum qui res. ¶ Hoc

2 quod officium tutele & cure est necessarium.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Sancimus. Vide Bar. latius in l. si tutor pupillo. ff. de author. tutorum.

§. Sed si quis

Hic est nouus casus. Lite cepta si persona indigeat curatore ad litem illam dabitur officio iudicis, qui illi liti præest. h. d. et est casus

1 nouus & singularis & menti tenendus. Sed per quem iudicem de-

a tur tutor & curator, est dubium, a vt habuistis s. qui pe. tu. l. Lumen de curatore dando liti, non videtur dubium quod possit dari authoritate iudicis qui præest illi liti, &c.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Dubiū. Adde Bar. in l. j. ff. de tut. & cu. da. ab hoc cit c. vl. de iud. lib. vj. & ibi Pet. de Ancha. & quod not. ibi doct. in c. petitio. de procura.

§. Personis.

Ad curam eius, qui tenetur pro-

postulare tutores pertinet vt nouas defensiones suscipiant, vel si fuerunt remoti, alij idonei confi-

4 tur. hoc dicit. ¶ Ho. quod † ad officium matris spectat non solum quod dentur tutores, sed quod legitime administrent. hoc est inuentarium faciant, & iurent, & similia. Facit l. vj. §. si mater. Tertul. ¶ Item no. & istud est verum quod spectat ad solicitudinem matris in his tutoribus, quos ipsa mater petit. In inferioribus autem vel legitimis, quod hoc ad solicitudinem matris spe-

a ctet, non reperio a.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Non reperio. Vide que dixi in l. iū. §. quod si vero. Tertul. & Bal. in l. matris pietas. s. qui pet. tut. & in d. l. pupillus & Bal. & Ly. hic.

§. Defensionem.

a Tutores & curatores non de-

bēt satisdare, sed possunt

5 defensione pupilli bona obligare. ¶ Not. quod † legitimi administratores non tenentur satisdare. ¶ Ho. casum, in quo per

6 rem possunt immobilia obligari.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ §. defensionem. Latius no. per gl. & ibi Bar. in l. si fi. ff. qui satisd. cog. & in l. rationes. s. eo. Item istum text. no. alig. singu. Ang. in l. j. ad fi. ff. de iur. omn. iudi.

§. Omnem autem.

a Hic est nouus casus

7 gularis, & inuite tutor

santur per hoc. † Tutores & curatores debēt specialiter cappel-

tempore quo creantur, promittere quod defensionem iuvenis

b hoc dicit. ¶ Ho. & tene menti b istum casum, & si sic non reperio

* opponas exceptionem contra instrumentum tutele. * ¶ Nota quod istud additur ad alia que requiruntur in tutela, in l. legimos. ff. de legi. tuto. &c.

ADDI

ADDITIONES.

a P.PAV.P. Omnem autem. Idē Bal. z Ang. hic. Vide Pau. de Cast. consi. cccliii. Aduerte tamen quod licet ipse tex. videatur requirere exprimi ista verba pro forma, tamen satis est si tutor promittit vtilia facere, inutilia prætermittere, z pupillum indefensum non relinquere, q; istud est equipollens. vide Alex. in l. prætor. ff. de oper. no. nun. Et melius consi. cxxxi. inci. pōderatis his. alias cxxix. ad illud tamē ad quod iste tex. allegatur quod non sufficit verbis generalibus exprimi quod specialibus est exprimendū. Facit tex. in l. si quādo. §. z generaliter. in vers. z specialiter. z ibi Ang. z Bal. C. de inoffic. testa. facit tex. in l. si quis in principio testamēti. in ver bo. specialiter. de leg. iij. z in l. generaliter. C. de nō. nu. pec. z in aut. de haber. z fal. in §. si vero expressim. facit gl. in cle. j. in verbo. speciali ter de iudic. Facit tex. in ca. ii. de preb. in vj. vide remissionem Fel. quā habes ad Bar. in l. j. de vulg. z pupil. Quomodo z quot modis generatur aliquid expressum, vide etiam multa per Jaso. in l. j. ff. si quintus voca. non ie. ponentem multos casus. in quib. requiritur aliquid specialiter exprimi. taliter quod non sufficeret exprimere verbis generalib. z sic in quib. plus operatur expressio specialis quam generalis. Et ibi etiā ponit duas limitationes ad omnes illos casus. Item vide multas decisiones per eundem, vbi refertur quod expressio aliquid faciat. z vnam limitationem in l. actione. C. de transactio. in ii. notab. dum vult quod etiam reseruata a principi in signum supremæ potestatis venūt in commissione, vt de eis facta fuit specialis mentio, licet non in individuo. Item an ista decisio procedat in curatore dato ad actum vel contractū tendum tantū. vide Alex. quod sic consi. clxiii. vol. v.

b ALEX. Tene menti. Et vide Bar. in l. prætor. in prin. ff. de op. no. nun. z Bart. in d. l. legitimos, videtur quod per iuramentum hoc supletur. per id quod voluit Bal. in l. j. C. commo.

c CLAV. DE SEISS. Instrumentum tutele. Et istud expresse tenet in curatore, Alex. consi. cxxix. vol. j.

§. His quæ discimus. Licet tutoribus z curatorib. fructus vendere, sub ea estimatione, qua a maiori parte communiter venduntur. Nota ergo quod non habet necesse tutor vel curator frumentum vel vinum reseruare: sed potest vendere cum vult, pro pretio tamen, pro quo ibi communiter venditur. Item videtur quod non habeat necesse frumentum vel vinum mittere ad aliud locum, sed potest vendere in illo loco vbi habet pro pretio, quo ibi communiter venditur. &c.

De periculo tutorum, & curatorum. Rubr. XXXVIII.

LEX I.

Qui notitiæ. Tutor datus causa notitiæ tenetur, si vtilia pupillo tacuit, vel fraudem commisit solus, vel participauit cū aliis tutoribus suspectos facere cessauit. h. d. Ad euidentiam scias quidam sunt tutores dati causa notitiæ, qui non administrant, sed informant vel instruunt alios administratores quid facere debeant.

LEX II.

Deos, qui. Cum administratio est diuisa per prouincias, vnus tutor de facto alterius non tenetur. h. d.

LEX III.

Ires pupillares. a Tenetur tutor si culpa præcessit casum, alias non tenetur de casu fortuito. h. d. cum l. seq.

ADDITIO.

a Tres pupillares. Qualiter teneatur tutor de casu fortuito, z quotiens dicatur casus fortuitus, Vide Roma. consi. ccccxxv.

LEX V.

Tutor. a Ad eum, qui se ignorat tutorem periculum administrationis non pertinet. h. d.

Aduerte, z opp. quod ignorantia non præsumatur. vt l. vltima. Nota probat. Dicunt quidam quod hoc ostendit administrationis. Vide gl. b Istud est facile dicere. Vel melius dicit gl. c Istæ sunt tria notabilia dicta, quod hic erat præsumptio scientiæ. Nota quod qui vult probare ignorantiam, probet eam, ista autē scientiæ præsumptio contingit ex trib. Primo si interfuit testamento, si erat publice notum, &c. vel si fuit denunciatum ad domum, z vide c. d Nota ergo quod quis præsumitur illud scire quod publicatur, vt l. sed z si pupillus. §. proscribere. ff. de instito. e Item nō. quod quis præsumitur illud scire quod est sibi denunciatum ad domum. e Tene menti, q; ad hoc iam millies allegaui hanc legem.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. Si tutor. dum dicitur hic quod præsumptio legis est liquidissima probatio. vide, z declara vt per Jaso. in l. sciendū. ff. de verbo oblig.

b ALEX. Vide gloss. Et istam glo. pro fin. alle. Jo. de Imo. in l. quæsitum. ff. de re iud. z in l. in tempus. §. j. z in l. si ita quis heres. ff. de here. instit.

c P.PAV.P. Si erat publice notum. Vide Com. consi. clxii. z ibi etiam quod illud quod est nunciatum pro curatore præsumitur dominus scire, vide etiam ad hoc quæ habes in l. si publicanus. §. fi. post Bar. ff. de publica. Dicit etiam Com. in d. consi. quod ratione vicinitatis præsumitur scientia, vt etiam habetur in l. j. ff. si certa. Item illud quod hic dicitur quod erat publice notum intellige quod requiratur quod sit publica vox, z fama, vt declarat Alex. consi. cx. Vide late Feli. in c. cum contingat. in conclusione, vsque ad fi. extra de rescrip. Item quod publica fama faciat præsumi scientiam, z de quibusdā aliis vide Bar. in l. is potest. ff. de ac qui. he. z quod etiam ibi habes. Item præsumitur scientia eorum, quæ fiunt in ciuitate, vel prouincia, z quomodo, vide Barb. in c. j. in j. nor. extra de offi. deleg.

* CLAVD. DE SEISS. Publice notum. Illud qđ dicitur vicinum præsumi scire facta vicini, intellige quando est de his publica vox z fama secundum Bald. in l. is potest. ff. de acqui. heredi. de quo ibi tangit Alexan. z ibi vide alias limitationes. z vide ea quæ scripta sunt post Barb. in l. si vicinis. §. de nup.

d ALEX. Et vide gl. Et istam gl. vide alle. per Bar. no. in l. si cui. §. vsdem. de accus. Et ad hanc gl. vide plenius per Bal. in l. is potest. de acqui. here. z est sing. gl. z ibi Bar. in l. j. ff. de recepta. z est tex. no. in auth. quomodo oport. epis. ad fin. vbi dicit quod propositum in poste. eccle. quis non potest ignorare. Facit. c. j. de postu. prela. c. fi. qui ma. accu. pos. l. sed si pupillus. §. proscribere. ff. de instit. gl. no. in cle. ij. z quod habetur in cle. j. de iud.

e ALEX. Ad domum. Idem no. gl. in l. ita. j. de exc. tu.

LEX VI.

Emptoris. Post tutelam finitā periculum non pertinet ad tutorem. h. d.

Quando ex facto tuto. vel cura. minoris agere, vel conueniri possunt. Rubr. XXXIX.

LEX I.

Aliana. Ex sententia non datur actio in tutorem vel curatorem officio finito, sed in ipsum principalem. hoc dicit.

LEX II.

a Et si tutores. a Ex stipulatione tutoris super re pupilli queritur actio pupillo. h. d. distingue vt in gl. quam vide z no.

ADDITIO.

a ALEX. Et si tutores. Vide Bar. in l. si vbana. in fi. de cond. inde. z Bal. in l. §. de serui.

LEX III.

Jn rem. Ex contractu tutoris in vtilitatem pupilli tenetur pupillus. Et differt hec l. a prima, quia prima loquitur de sententia, hec de contractu. hoc dicit.

LEX IIII.

Jbi qui. Tutores, z cura, ex administratione tenētur pupilli ex eorum facto, alias ei pupillo queritur actio.

LEX V

Per tutorem. Per tutorem non queritur actio pupillo extra rem pupilli.

Si ex pluribus tuto. vel cura. omnes, vel vnus agere pro minore, vel conue. pos. Rubr. XL.

LEX I.

Vno. Vnus ex pluribus tutoribus potest insolidum pupillum defendere. h. d.

LEX II.

Jdiuisum. Si administratio diuisa est per prouincias, tutores illius prouinciæ tantum conuenienti sunt. h. d. Op. de l. inter. in fi. ff. de admin. tut. Sol. vt ibi no. per Dy.

Ne tutor vel cura. vectig. conducat. Rubr. XLI.

LEX VNICA.

Competens. Qui tutelam gerit, vel eius rationem non reddidit, ad conducenda vectigalia non admittitur: z si accesserit, pena falsi tenetur, nisi vtriq; idonee satisfecerit. h. d. Quidam dicunt quod hic est vnus Bart. Prima super Cod.

casus,in quo in delictis admittitur penitentia.Sed certe hic quã
g do fisco[a] z pupillo satisfacit,cessat doli præsumptio in præteritum,
vt plene dixi in l.qui ea mente.ff.de fur. Queritur vtrum ille qui
conduxit vectigalia publica,iustam excusationem habeat a tutela?Quidam dicunt quod non.Dic vt dicimus,ſ.de excusa.tuto.l.
colono,&c.

ADDITIO.

g ALEX.¶Quando fisco.Ad istam vide no.in l,in confirmando.
de confir.tuto.

De tuto.& cura.qui satis non dedit. Rub.X LII.

LEX I.

SIndum. Minores possunt a suis administratorib, satisdationem exigere,qui si cessauerint,prohibentur administrare.hoc dicit.¶Op.ſ.eo.l.iij.z Insti.de satisd.tuto.ſ.j. Solu.Distingue. Tutores quidam sunt testamentarij,vel dati in testamento, a iudice confirmati,z isti nullo modo satisdant.Quidam sunt dati ex inquisitione,z isti non tenebãtur olim satisdare,hodie vero omnis datiuus
g tenetur satisdare,[a]vt Insti.de satisd.tut.ſ.pen.Ita dicit gl.hic alibi distinguit,z melius,in auth.vt hi qui ob.se habere perhi.res mino.ſ.pen.z illam gl.tene menti,&c.

ADDITIO.

g ALEX.¶Satisdare.Sed Frau.Tigri.in cons.incip.factum se habet,quidam nomine Burgundus cui subscripsit Bartol.z est consi.cxlv,inter consi.Barto.tenet quod in datione tutoris non requiritur inquisitio,nisi quo ad hoc,quia si fuerit datus cum inquisitione non satisdat,alias sic,z pro hoc no.vide Bar.ff.de confirm. tuto.l.tuto.z Bar.in l.j.ff.rem pup.sal.fo.Sed tene dictam gl.in d. authẽ,vt hi qui obli,se ha.perh.in versi.agit.ad fin.quam sequitur Lyn.hic in rub.z Bar.in l.si patronus.

LEX II.

Um tutorem. Qui nõ satisdat remouetur a tutela cum infamia,si dolo fecerit,alias sine infamia,z in locum defunctorum alij debent dari,qui rationes preteritorum exposcent.

LEX III.

Ndubium. Tutores non testamentarij debent satisdare,alias facta per eos non valent.hoc dicit.

LEX IIII.

g On omnium. Testamentarius z confirmatus non satisdant.[a] Item ex pluribꝫ testamentarijs ille in administratione præfertur qui alias satisdederit.h.d.Habetis.ff.de testa.tu.l.testamento datos,z de admin.tut.l.iij.in gl.

ADDITIO.

g ALEX,¶Non satisdant. Sed quid si erat tutor testamentarius, qui erat male fame z erat ignoratus testatori, an hoc poterit obiici, vt teneatur satisdare? Videtur quod sic, in l.liberto.ſ.Largius.ff.de annuis leg.z in l.testamento.ad fi.de admi. tu.z quod no.Bal.in d.l.j.de confir.tuto.

EX V.

g Scientia tutoris etiam qui non seruauit solemnia,inducit pupillo ius deliberandi.vbi pupillus educari debeat.

Tutor. Nec est no.l.z eam hoc anno allegani. Qui non satisdedit,non potest administrare, nec gerere,nisi ea,que sunt tempore peritura,vel nullum preiudicium paritura.h.d.Vide gl,fi,z dic super verbo bonorum. Pro hoc videtur casus in l.impuberi,de tu.z cu.da.ab his.¶No.inul
g tum quod dixi in summario. Ex quo habes [a] arg.iuno casum ad questionem,quam alias pluries consului. Primo consului quod
3 †scientia tutoris inducit pupillo ius deliberandi quod transmittit ad suos heredes secundum formam. l.cum antiquiorib. de iu. delib.ar.pro hoc in l.sequitur.ſ.si pupilli,de vsuca. Item consului
2 secundo quod†sufficit scientia tutoris,quanquam non*satisdederit vel inuentarium nõ fecerit,z nihil de solennitatib.obseruauerit. Casus est hic.Nam ius deliberandi est tempore perituruꝫ,q; durat anno,vt d.l.cum antiquioribus. Item q; hoc non potest esse damnosum pupillo, ergo non requiritur quod tutor impleuerit solennitatem.Facit l.tutor qui repertorium.post prin.de admini. tũ.quod no.multum bene.Et no. quod meum motiuum fuit z in hac ciuitate hoc anno pluries fuit consultum,sed a prin. meum motiuum fuit.ztetigi de hoc in l.qui duos.de reb.dub,¶Reducam tibi ad memoriam in l.cum antiquioꝛib.

ADDITIO.

g ALEX,¶Ex quo habes,Et vide etiam Bar.in l.tutor qui reper
torium.in fi.prin.ff.de admini.tu.Et cum hoc transit Bar.hic.

De suspectis tuto. & curatoribus. Rubr. XLIII.

LEX I.

Tibertum. Tutor potest postulari suspectus durante tutela, non ea finita, vt dicit,&c.

LEX II.

g Uratores. [a]Si curatores gerere cessant possunt remoueri vt suspecti. l.seq.¶Vide hunc tex.ibi,ad eos tutela transferꝫ.Facit ad q.de eo qui promisit dare scachum matum cũ pedona, &c quod dat matum cum ea facta fossa seu regina. De qua hic per Lyn qua posita sunt puncta subtilia,&c.

ADDITIO.

g ALEX.¶Curatores.Per Bar.in l.senatores.ff.de senato.

LEX III.

Iam. Tutor testamẽtarius potest postulari suspectus hoc dicit.

LEX V

Postulandis. Nore potius tutor tutorizetur in tutorizando.

LEX VI.

Petatis Quilibet potest tutorem postulare suspectum z paupertas non est iusta causa suspicionis,sed est causa,propter quam potest curator adiungi,hoc dicit.No.ibi quod paupertas est causa quare alius adiungatur,&c.

LEX VII.

Um quem. Pendente causa suspecti nõ potest tutor administrare, sed loco eius debet curator cõstitui.h.d,hec notabilis lex seu casus.De hoc habes Insti.eod.ſ.si quis autem.z l.quod si forte.ſ. j.ff.solut.ma.Et dic vt dixi ibi.In contrarium facit extra de offi.z pote.iudi.delega.c.venerabili.Dic vt dixi in d.l.quod si forte.

LEX VIII.

Non suspectum. Tutela pendente tutore non remoto non potest administratio administrationis exposci.h.d.

LEX IX.

Suspectos. Remotus ob dolum est infamis alias secus.h.d.Vide glo.super negligentiam.Et no.ex ea, vtrum lata culpa equiparetur dolo,dic de hoc in l.in actionib,ff.de in litem iuran.¶Item gl.ibi quando ex officio remouebatur non accusatus.¶Item quod condemnatus ex inquisitione non accusatus non infamatur.vt not.in l.iij.ſ.preterea.ff.eo.z ibi per Dyn.quod Lyn def hic tenere,z ego dixi alias i l.infamẽ.ff. de publ.iud.z ibi

---

De eo qui pro tuto.negotia gessit. Rubr. XLV.

LEX I.

Iam. Mulier,que gerit vt tutrix pro mita tenetur,hoc dicit.

LEX II.

On vtiliter Exceptio quod quis non fuit tutor potest opponi in quacunque parte iudicij.hoc dicit.Hoc intellige, vt dixi.ſ.de pecu. l.non eo minus,&c.

Si mater indemnitatem promisit. Rubr. XLVI.

LEX I.

Lo potius Mater, que tutorem petit facto illius tutoris non teneri hoc dicit.

LEX II.

Uedam. Licet mater indemnitatem promiserit pupillo, actio contra tutorem decernitur,hoc dicit.

LEX III.

B tutorem. Hec lex quasi idem dicit quod prima. Mater, que z erat tutrix rem,e z eius officio non tenetur,nisi hoc sit actum.

Si con

Si contra matris voluntatem tutor datus sit. Rub. XLVII.

LEX VNICA.

Si contra matris Et eo qō quis creatus sit tutor contra matris voluntatem, poterit remoueri. h.d.

Vt causæ post puber. adsit tutor. Rub. XLVIII.

LEX VNICA.

Tutores. Cause iam cepte debet adesse tutor etiā post tutelam finitam ante rationem, & instrumenta reddita. h.d.

Vbi pupilli educari debeant. Rub. XLIX.

LEX I.

Educatio. [a] Pupillus educandus est apud matrem ad secunda vota non trāseuntem, & quando de hoc est contentio, iudicis determinetur arbitrio, & onus alimentandi pupillum est necessarium. hoc dicit.

ADDITIO.

ALEX. Educati. Vide gl. in c. j. de coniug. infid. facit gl. in c. cum haberet, de eo qui duxit in matri. quam polluit. hic per Jo. de Bel.

LEX II.

Item nepos. [a] Vbi pupillus educetur, est iudicis arbitrio, & de eo qui debet pupillo succedere, est iusta suspicio.

ADDITIO.

P. PAV. P. Vtrum nepos. In ista materia, penes quem pupillus alī debeat. vide Bal. consi. cccclxxvij. in v. parte. vbi libere loquitur. Vide Paul. consi. ccclij. ad fi. & eundem in l. si pater uo, circa fi. C. de neg. gest. Et quod interdum pupillus potest dimitti penes vitricum quando mater transiuit ad secūda vota si sit persona honesta & probate fidei licet in dubio videatur presumptio contra eū vide in materia Bar. in q. xvj. inci. queritur vtrum iudex, vbi examinant an sponsa pupilla possit, & debeat alī penes sponsum, & quando debeat penes matrem, vide do. Benedictum Perus. in consil. xvij. De vitrico quod apud eum alī non debeat, vide Spec. tit. de tutore, §. nunc dicendum. Bar. in l. nominunquam. ff. de adop. Item quādo questio est apud quem stari debeat, vbi interim depositum debeat, & quod omnia ista sunt satis arbitraria iudicis. vide Alexā. in consi. cix. in vj. vol. Item quod non sit educandum apud illum qui succederet fidei ponderādum sit an sit persona suspecta. ponit gl. magn. in verbo. item. de supple. negli. prelat. in vj. Paul. consil. quam si. Vide Lor. consi. cxcviij. in j. parte. Et de substitutione, exceptione, vide Soc. consi. cxciij. in secūdo dub. Et vbi assumes emolliens suspecti iudex eligit extraneum, vide Albe. de Rosa. in Iulianus. ff. de li. exhib. Item quod illud, quod dicitur hic in pupillo locum habeat in furioso, & mente capto, vide gl. in c. gran. in verbo fratrem. de supplen. negli. prelat. in vi. Vide Lardin. in Clem. de homicid. in j. notab. quod venies ab intestato debeat cuidare furiosum quod videtur contra text. in l. ij. huius tituli. Item quod licet substitutus possit decerni tutor pupilli, apud eum non debet educari vide Bar. in l. amicissimos. in prin. ff. de excus. tu. Item in l. ij. ff. vbi pupil. edu. deb. in prin. vbi etiam Bar. & alij. Posse tamen substitutus esse adeo legalis, quod apud eum educaret. vide Paul. de Ca. consi. ccclviij. ad finem. Sequitur Soc. in d. consi. quia Erisite titulus loquitur mortuo patre, vt per Alex. in l. fin. ff. eo. Ex autem debeat educari penes eum vel matrem, vide in l. j. C. ubi mor. fac. apud quem, &c. vide text. in l. si. de coniug. in fi. circa finem vbi non debeat educari penes patrem si sit suspect⁹, vt in l. j. §. j. ff. de lib. exhib.

De alimentis pupil. prestan. Rub. L.

LEX I.

Pupillus. Tutor debet pupillo alimenta prestare, & si negligat, potest cogi, etiā si quæstio status pendeat. h.d.

LEX II.

Tutor an teneatur dare copiam inuētarij aduersario pupilli.

Quod plerunque. [a] Alimenta si a iudice non idonee facta a tutore imputantur pupillo & in dubio presumuntur pupillus alitus a tutore, h.d. hec bona & nota, lex. Di

1 co & tu notes istā l. primo cōsilium est quod quis faciat taxari alimenta prestanda pupillo, ne postea de hoc moueatur controuersia.

2 Secundo nota quod interest pupilli ne secreta sui patrimonij pandantur, quod nota & tene menti. Quod est multum vile ad q.

3 Vtrum tutor agens vel defendens debeat facere aduersario copiā

b inuentarij. [b] Et videtur quod sic, quia si non facit inuentarium nō potest agere, vel defendere, j. ti. prox. l. fi. §. de adm. tutor. In cōtrarium videtur hec l. quia non debet pādere alteri secreta patrimonij pupilli, vt hic. & j. quando & quib. quarta pars debe. l. ij. libz. r. Breuiter alias dixi. Et dico quod debeat dari copia inuentarij, quatenus sufficit parti, vt per hoc sibi sit cautum, & ille habeat legitimam standi in iudicio. Dabitur ergo sibi copia inuentarij, & omittetur opponi in copia res ex precepto iudicis totum aliud parti dabitur, vt arg. huius l. & de eden. l. argentarius. §. j. & l. §. ti. j. ti.

ADDITIONES.

a ALEX. Quod plerunq;. Et hunc text. no. alleg. Bar. in l. ante pe. ff. de cond. & dem. P. PAV. P. Quod plerunq;. Circa materiā legis huius, vide Comen. consi. lxxxvij. incip. casus talis est, circa medium vsq; ad finem. vbi tamen vult quod opere pupilli, si que sunt debeāt compensari cum alimentis & quod illud habeat locum ēt in patrono, quia nō presumitur alere de suo si pupillus habeat in bonis, &c. & alimenta in pupillo & quolibet alio prestanda sunt secūdum facultatē & proportionem fructuum & qualitatem persone. Vide coseruin in c. grandi. no. ibi secundum quod dicit de supplē. negligen. prela. & ibi etiā dicit quod taliter debeat prestari, vt aliquid semper in fine anni superet, non vt omnia cōsumantur. Et de reditibus, vide etiam que scripsi in l. qui bonis. ff. de cess. bonorum.

* CLAV. DE SEISS. Vide quod per hanc l. dicit Bart. in l. cum seruus. ff. de ver. obli. & alij ibi.

b ALEX. Copiam inuentarij. Adde Bar. in l. j. ff. de cur. bo. dan. & clarius in d. l. ij. quando & quib. quarta pars debe. & videtur velle per hunc text. quod tutor excuseretur facere inuentarium, si inutile erit pupillo pandere secreta patrimonij, secundum Ang. in l. si vacantia. de bo. vacan. li. j. & Bart. in l. tutor qui repertorium. de admi. tut.

Arbitrium tutelæ. Rub. LI.

LEX I.

Cum tutele. [a] Verba enūciatiua testatoris alteri, quā heredi non possunt esse damnosa. h.d.

ADDITIO.

a Cum tutele. De materia huius legis vide late Paul. de Cast. consi. cccl xij.

LEX II.

2 Facta in quibus requiritur sumptus, presumuntur facta per eum, qui debebat facere.

a **Omina.** [a] In exigēdis nominibus debitorum tutor debet dolo. & lata culpa tenetur.

1 h.d. Ille. Nota quod in dubio pupillus presumitur alitus a tutore. Contra actionem consequendam non sufficit esse factum, nisi probetur a quo, vt l. ij. de condi. & dem. & l. cum seruus. de ver. ob. & ibi per Dyn. Sed respondeo in his, que aliquis tenetur facere, & non possunt fieri sine sumptu, factum in dubio presumitur ab eo, qui tenebatur facere, vt hic. In his vero in quib. nō requiruntur sumptus, procedunt contraria. Et per hoc dixi semel

3 in questione de facto Testator inūxit quod faceret heres depingi quandam figuram in aliquo loco sub certa pena, reperitur depicta & non apparet per quem. Respondeo quod in dubio presumitur facta ab herede, qui tenebatur facere. arg. huius l. in fi.

ADDITIO.

a POMA. Homina. Vide Imol. consil. lxxv. & Ro. ccccxiij. in vij. dub. vbi loquitur etiam in nego. ge. & ibi ponit quid iuris quando tales haberent rem communem cum pupillo. Et ad declarationē huius l. & similium vide plene Ang. cōsi. cccxj. vbi plene ponit, qui alicui possit imputari, quod non exegerit nomina debitorum.

LEX III.

Si curator. Minor potest eligere an petat emptum ex pecunia sua, an petat pecuniam. hoc dicit.

LEX IIII.

Cum qui. Er eo quod minor consequitur a tutore indiscrete a paterna hereditate abstinente, non potest a creditoribus conueniri. h.d.

LEX V.

Omnes tutores. Si plures habent vnam causam, omnes apud eūdem iudicem sunt vocandi. h.d.

LEX VI.

CAm interdicte. Et est in electione mi-noris approbare ven-ditionem indebite factam, & pretium iustum a tutore ab-petere, & potest prius conuenire tutorem vendentem, & postea alios conuenire, nec est hoc a principe impetrandum, quia a iure communi conceditur. h.d. C Hoc, quod precę frustra petitur quod de iure communi conceditur, &c.

LEX VII.

QUicquid. In actione tutele, & vtili nego. gest. venit dolus, lata culpa, & leuis. Habes hic vnam questionem, quam vide, quā habes hic, & habuistis, ff. de admini. tut. l. pupillorum. Et ibi etiam gl. hic tamen tractatur per Cy.

LEX VIII.

TUtores. Actio tutele non præscribitur lōgo tempore. h.d.

LEX IX.

TUtorem. Actio tutele competit contra tutores non contra eum, cui tutor indemnitate promisit, hoc dicit.

LEX X.

a IN defunctus. [a] Que tutor quesuit, in dubio ex bonis pupilli quesiuisse non presumitur. h.d.

ADDITIO.

a ALEX. C Si defunctus. Ad istum tex. adde l. si creditores. in fi. de separa. bon. facit ad ea que dixi in l. bituus. de bonis damna. & vide per Bal. in c. j. de contro. inter. do. & vasa. in vsib. feud.

POMA. C Si defunctus. Vide ad istam l. si defunctus alleg. per Fel. i c. scribā. de præsum. & vide Are. consi. xxxj. & Aler. consi. lxxxij. volu. ij. vbi dicit regulariter, quod licet aliquis administret bona alicuius, quod tamen non præsumitur ex bonis eius acquisiuisse. & consi. xiij. in fi. vol. iij. & rl. eo. vol. vide etiā Prep. in ti. de feu. guar.

P. PAV. P. C Si defunctus. Sed expone etiam si probaretur ipsum tutorem a principio, quādo cepit administrare, nihil habuisse, etiam si emeret nomine pupilli, vide Com. consil. lxxvij. inci. casus talis est. post prin. tamen in hoc quod probetur ante fuisse pauperem, contrarium tenet late Ro. consil. cccxlv. Vide quomodo debeat concordari. que scripsi in l. ij. ff. pro socio. Contra tamen decisionem hic positam faciunt que dicit Bar. post gloss. in l. si vero. in prin. ff. qui satis. cog. & in dubio quis non præsumat idoneus facultatibus, licet alio modo præsumatur idoneus, & habilis. Item qō dispositio huius legis habeat locum etiam in iudice, vide Aler. consi. dlx. Item regulam huius legis limita procedere post redditam rationem administrationis per tutorem, secus ante. Vide Aret. consi. xxxj. vbi allegat Bald. ad hoc. Item pro ista regula vide Jo. de Ana. consi. lxv. in secundo dubio, vbi sub dubio tamen dicit quod forte non admittatur probatio in contrarium.

LEX XI.

TUtor. Continuata administratio post finitam tutelaz venit in actionem tutele.

LEX XIII.

a VEteris iuris. [a] Hec est bōa lex, breuiter h. d. Cōfessio tutoris erronea circa patrimonium pupilli, sibi non preiudicat, nisi in inuentario scribi fecerit. [b] tunc enim probatio in contrarium non admittitur. h.d. C Hoc. hunc casum, quando tutor ponit in inuētario quod sibi preiudicat.

b

ADDITIONES.

a ALEX. C Veteris iuris. Ad intellectū huius l. vide q no. Bal. in l. testium. ff. de testib. & hoc est speciale fauore minoris, secundus Bal. in prin. plus vale. quod agi. Sic tamen quod si Pretor vidit dānosaz esse remissionē inuentarij, nō sequetur voluntatem, vt in l. in confirmando de confir. tut. & an inuentarium heredis possit remitti per testatorem, vide late per Bal. in l. si. §. cum igitur. j. de iure deli. Adde ad hanc legem videndum Bal. cōsi. cclxxiij. li. ij. An. Sicul. consi lxix. in ij. vo. Jo. And. in addi. ad Spec. in tit. de instr. editione. §. dicto. circa prin. Quo vero ad apostillam. vide Ang. cō si. clxxv. POMA. C ADDE Hunc apostil. ibi quod no. Bald. & ita vult gl. hic. cui addo gl. in l. conficiuntur. ff. de iure. codicil. a me ponderatā circa quod vide Bar. consi. ccxxix. Ro. consi. cij. & Imo. consi. lxxv. P. PAV. P. C Veteris iuris. Dum dicitur in ista lege quod inuentarium probat contra tutorem, vt nō admittatur probatio in contrarium Jac. de Are. & albe. & Bal. hic intelligunt procedere. in reb. mobilibus, secus in immobili. Et sequitur Bal. consi. lxxxv. vol. iij. Contrarium tenet Sali. hic, & ita vult Bart. consi. ccxxxix. inci. proponitur quod Scholus. in j. vo. de quo. j. Item ista legem limitat Jo. And. in addi. Spe. ti. de instr. editio. §. fi. in prin. Item in additione inci. Abertus de Bobio, nisi esset error actoris, quia constaret defunctus prius alteri vēdidisse, qui dicit se velle Ubertum de Bobio in hac l. fi. & Jo. an. refert simpliciter Bal. in apostil. ad Bal. in hac lege. Et bene facit pro hoc, quia licet non possit probari contrarium in casu huius legis oritur presumptio iuris, & de iure. Sed contra talem presumptionez admittitur probatio per notata per Fel. in c. quanto. de præsu. Habes in sed iam necesse ad Bar. C. de do. ante nup. per instrumentum sit notorium, vt per Bar. & alios in l. j. §. ite solent de off. pret. dicit q non iuuat protestatio tutoris. Contrarium vult. Dod. in fi. Sed Bal. hic tenet idē q Bar. Vide Aler. in apostil. ad hic. Sed Bal. in d. §. item solent. aliter loquitur. Et si possessor alienā iam ipse teneatur pupillo consignare rem, vide Bar. de ss. & Bal. in d. cōsi. & hic & Bal. & Aler. post Jac. de Are. & Bal.

b P. PAV. P. C Scribi fecerit. Vide, & declara vt per Barto. consi. ccxxxix. incip. proponitur. in j. vo. & amplia vt per Bar. in l. j. ff. solent. in fi. ff. de offi. prefecti. vlt.

§. Illo etiam. Tutor non potest administrare facto inuētario sibi determinato.

a minis tratio, nisi per testatorem fuerit remissum [a] & tutor quicit inuentarium remouetur vt suspectus. De quo dic vt l. ff. de suspec. tut. h.d.

ADDITIO.

a P. PAV. P. C Fuerit remissum. Pro limitatione huius possit remitti confectio inuentarij, vide omnino Ang. consi. renocatur in dubium. ad fi. Item no. quod licet in prilegatariorum possit testator remittere, non potest tamen re in præiudicium creditorum. Vide Aler. consi. lxxxv. ad fin. Item de hac materia an possit remitti confectio inuentarij, Aler. consi. lxv. in prin. in iij. vol. Are. consi. xxij. per Bar. & alios l. nemo potest. de leg. j. vbi concludit quod licet possit remitti, fimen iudici videatur vtile filijs non seruare talem remissionem, ciat inuentarium conficere. Et sequitur Are. in d. consi. xxj. & Aler. in d. consi. lxij. Et ad Bart. in l. in confirmando. ff. de consi. tu. pont. alia circa confectionem inuentarij habes in l. fi. C. de iure delib. ad bar. Et quod licet possit remitti confectio inuentarij tutori, secus tamen fit in vxore vsufructuaria. Vide que habes in Berta. in verbo vxor vsufructuaria. Et quod non attendat talis remissio quando aliqua causa subesset, & quid in herede, vide Jas. in Leum nec fitatem. C. de fideic. Aler. consi. xl. in ij. vo. vide bol. in repetitiō legis fi. qui vult inter alia quod quando testatur nedum remfit, sed expresse prohibuit confectionem inuentarij, tunc non posfit recedi ab eius voluntate. De quo vide late do. Jo. de Ponte Ferrato in l. nemo potest. vbi etiam declarat an & ex qua causa discedatur a voluntate testatoris.

De diuidenda tutela, & pro qua parte quilibet tutor &c. Rub. LII.

LEX I.

IN post finitum. Tutor nō tenetur cto cōtutoris ipsi pōre tutele finite. h.d.

LEX II.

IN diuisio. Administratione nō diuisa, vel diuisa a testatore vel iudice [a], quilibet tenetur pro sua, nisi in casibus hic expressis. h.d. Materiam istam plenam habes ff. de transa. l. j. & ibi dixi.

a

ADDITIO.

a P. PAV. P. C Vel iudice. vide Ang. consi. xxj. inci. ser Jo.

LEX III.

IN Licet tutorem. Prius cōuenientes est rens, quam is, qui nō gerit hoc dicit.

De in litem iurando. Rub. LIII.

LEX I.

ADuersus. Aduersus heredes tutoris in litem ob dolum suum tantum Item ob dolum tutoris verum non præsumptum tutore lis fuerit contestata. h.d. totus titulus.

De hæredibus tutorum. Rub. LIIII.

LEX I.

IN Heredes. Tutoris heredes tenentur de dolo & lata culpa, etiam non grauis, a se non exigētis. & de dolo suo proprio, hoc dicit totus titulus.

Si tutor vel cura. non gesserit. Rub. LV.

LEX I.

CErtum est. [a] Tenetur gerens, si ei potest negligentia imputari, cur cõtutorem suspectum nõ fecit & libertus non potest patronum accusare. sed iudicis officium implorare. h.d. CPer istam legem dicunt gl. nostri quod licet accusatus & damnatus sit infamis tamen inquisitus cõdemnatus nõ est infamis per hanc legem, vbi vides quod libertus non potest accusare, quia patronus infamaretur. tamen potest implorare quod iudex inquirat. Et sic patet quod non infamat. Ita dicit glo. in l. iij. C. de exhibendis. ff. de suspec. tut. Tetigit gl. ff. de suspec. tut. l. fi. quod dic vt ibi in l. infamem. ff. de publi. iudic. facit quod notatur in l. j. ff. de mamilleta.

ADDITIO.

a LEX CCertum est. De materia huius legis vide Bar. in l. j. ff. vbi hanc Lalleg.

De vsuris pupillaribus. Rub. LVI.

LEX I.

CAtorem. Qui pecuniam pupilli in suos vsus cõuertit, ad vsuras tenetur. h.d.

LEX II.

EJus. In actione tutele etiam pro eo quod quis debet pro contutore veniunt vsure.

LEX III.

CPecuniam pupillarem. [a] Si tutori pupillari non potest imputari culpa, non debentur vsure pecunie. hoc dicit.

ADDITIO.

a CSi pecuniam pupillarem. Vide late Ro. consi. cxxxix.

LEX IIII.

PUpillus. Hec est bona lex, & legitur duob. modis. Et secundum vnam lec. breuiter notabiliter dicit. Reus non potest cogere actorem agere, sed potest petere vt super suis defensionibus testes ad perpetuam rei memoriam examinentur h.d. secundum aliã lec. breuiter hoc intẽdit. Actor non potest cogi agere: sed ex causa potest sibi statui tempus intra quod agat, vt postea non audiatur. h.d. CNo. secundum primam lec. & non creat de mente tua, quod ex parte tutoris vel actoris non potest peti vt examinentur testes ad perpetuam rei memoriam, nisi cum dubitatur de morte testium, vel eorum absentia diuturna, vt in l. Aquilia, si deletum. ff. ad legẽ Aquil. & est text. extra, vt lit. non contestat. c. quoniam frequenter. Aliter vero rei, quia non est in eius potestate quando agat, potest vbi vt examinentur testes ad eternã rei memoriam quando vult. Hic est casus hic, & ff. de testa. auth. sed & si quis. & ibi plene dicam.

De fideiussoribus tutorum, seu curatorum. Rub. LVII.

LEX I.

ELigere. Simul & semel non potest agi contra plures insolidum. h.d. hec not. l. CItem glo. super verbo agi quam no. que dicit agi ita quod exigatur, quia per hoc dico quod si datur libellus contra duos reos insolidum protestando quod vna exactio sufficiat, quod iste libellus valde bene procedit, quia non est mee intentionis exigere insolidum a duobus. & ita tenet gl. mandati. l. fi. mandato. Tit. ff. Paulus respondit viũ. Item quidam dicit ff. de verb. oblig. l. in executione. ff. insolidum. & j. de duob. reis. auth. hoc ita.

LEX II.

ONest. Solutio tutoris liberat fideiussorem. Et si principalis soluit partem, fideiussor in residuo potest conueniri.

De contrario iudicio tutele. Rub. LVIII.

LEX I.

PRo contutore. Post solutionem non potest peti cessio, nisi eo fuerit solutum vt cedatur.

LEX II.

SI non ex propria. Quando quis non tenetur, contra contutorem habet beneficium cessionis, & vtilis actionis. ex propria culpa dãnatur,

LEX III.

SI pater. Successio non confundit actionem nisi pro ea parte pro qua succeditur. CNot. quod potest quis esse tutor sui priuigni. Simile habes ff. de adop. l. nonnunquam. Et vide. l. certum. ff. sed an & ipsos. de confes. & l. ij. ff. quod obseruari. C. de iuram. calum. vbi habuistis bonam gl. & no. hanc l. tu, qui sedes ad banchum maleficiorum.

De authoritate præstanda. Rub. LIX.

LEX V.

VEterem. Si sunt plures tutores, in quolibet actu vnius authoritas sufficit, nisi in eo per quem finitur tutela. h.d. CNo. hũc tex. vnde sumitur regula iuris, quod omnes tangit, &c.

Quando tut. vel cur esse desinant. Rub. LX.

LEX I.

CUratores. Tunc finitur officium adiuncti, quando finitur officium eius cui adiungitur. h.d. Not. bene istum casum. Facit ad hoc ff. de tut. l. solent. & quod habuistis no. per gl. in l. neque. C. de procurat. h.d.

LEX II.

TAtoris. Voluntate pupilli nõ finitur tutela. h.d.

LEX III.

VIndecoram. Etate. nõ aspectu corporis, finitur tutela. h.d.

De actore a tutore seu curatore dando. Rub. LXI.

LEX VNICA.

SIuiuris. Tutor potest administrare tutelã per actorem, non per procuratorẽ. hoc dicit.

De hoc dic vt habuistis C. de procu. l. neq. &c.

De excusationibus tutor & cura. & temporibus earum. Rub. LXII.

LEX I.

FAlsa. [a] Spado non excusatur a tutela. h.d.

ADDITIO.

a ALEX. CFalsa. Aduerte ad materiam huius tituli in practica, quia sepe multos vidi errare, quia quãdo vis te excusare debes facere dare tutorem pupillo vel adulto quod in hac causa excusationis eum defendat. initi. de au. tu. C. si alias. quanquam scientia lata sit contra indefensos, non teneret ipso iure. l. contra pupillum. & l. acta. C. si. de re iud. Hoc est quod no. sentit gl. in l. j. C. ti. j. seruatis tẽporibus de quibus in l. plane. ff. eo. & initi. eo. ti. & hoc sequitur Bal. in suis not. no. cxiij. & adde tex. in l. cum in vna. C. j. de app.

LEX II.

SIcuratores. Curator generaliter datus tenetur etiã de bonis, que sunt extra prouinciam, nisi de his fuerit excusatus. h.d. COp. quod quis non possit dare curatorẽ bonis, que sunt extra prouinciam suã, vt l. pupillo. ff. de tut. & curat. da. ab his. CHuius timore dicit glos. intelligo quod hic fuit datus a principe, vel ab alio eius mandato. & sic fuit datus ab eo, qui habet iurisdictionem in prouincia. Tu potes dicere, forte & melius, sufficit & quis habeat iurisdictionem in persona adulti, sicut dicimus de tutore quod sufficiat quod iudex habeat iurisdictionem in persona pupilli, vt possit dare tutorem, & curatorem pupillo, cuius administratio porrigitur ad omnia bona etiam alterius prouincie, vt habuistis no. C. vbi pet. tu. l. j. & ff. de tu. & cur. da. ab his. l. j. C. fi.

LEX III.

EXcusationis. Si ingenuus detur tutor liberto, põt excusari. CTres sententie, qua excusatio reprobatur, debet acquiesci, nisi fuerit appellatum.

LEX IIII.

APlissimi. Si aliquis creatur curator vrozi, ignorans, debet excusari, vt in pena senatus non incidat.h.d.

LEX V.

LIberti. Liberti a tutela, vel cura filiorum patroni nullam habent excusationem.

LEX VI.

RESpublica an habeatur loco pupilli,
Tempus anni, quod datur executoribus iuxta episcopi constitutionem, intelligitur a die scientie.

QUinquaginta. Tempus excusationis currit a tempore scientie, a
a z iniuriosa sententia nocet, nisi fuerit pronocatum. h.d.
Vide gl. in l. precedenti, super verbo, administrauerunt. item no. hanc gl. in eo quod dicit no. arg. quod clericus qui habet beneficium, &c. siue in eo quod dicit glossa, z ipsa loco pupilli. Et sic videtur dicere, quod respublica habetur loco pupilli, licet diuerim in l. respublica. s. cr qui. cau. ma. quod habetur loco minoris, z dic
b vt ibi dixi vobis. z adde istam. ¶ Item op. de l. quinquaginta. ff. eo. so. duplex est tempus. Quoddam est tempus, qd datur ad proponendum excusationem, z istud currit a tempore scientie, vt hic. Quoddam, quod datur ad prosequendum, z istud a tempore nominationis, vt l. contraria. ¶ Contra hoc opp. glo. quia secundum hoc possibile erit, quod primo curreret tempus ad prosequendus quam tempus ad proponendum. Quare dicit glo. subaudiendum est, in l. contra. ad proponendum a die nominationis, scilicet z scientie, vide gl. quam no. propter constitutiones episcopozum, b qui dicunt quod fideic. z executores teneatur exequi intra annum a die
mortis testatoris debet intelligi, z subaudiri, z scientie, vnde si ignoraunt, non currit tempus anni, per hanc gl. quod bene no. h.d.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Scientie. Dic tamen quod illi qui sunt ipso iure exempti z excusati, non tenentur comparere ad hanc excusationem l. generaliter. z hoc ibi no. Bal. s. de episc. z cler.

b ALEX. ¶ Episcoporum. dixi post Bar. in l. fi. ff. si quis test. li. esse iust. sue, vide Bal. in l. captatorias. ad fi. j. de test. milit. z Bal. in l. genero. ff. de insa. z Bal. in l. id quod pauperibus. de epis. z cle. z in l. j. j. de te. z no. quod qui non potest inuenire fideiussorem excusatur a tutela l. si quis. in §. imperator. de excus. tu. z l. fi. de susp. tu. ita no. dicit Bal. in l. fi. s. quod cum eo. z per consequens non sufficit iuratoria cautio. ¶ Adde an executoribus ignorantibus currat tempus. Bar. consi. cxlij. Ang. consi. cxliij. Abba. consi. cx. Bald. cons. cccl. cxj. lib. j. Ro. consi. cccxvij.

LEX VII.

NEque a tutela. Debitum, vel creditum, non est causa excusationis tutele. Tamen hoc corrigitur per auth. minoris. s. qui da. tut. pot. h.d.

LEX VIII.

COloni. Coloni fisci non habent excusationem a muneribus.

LEX IX.

PAter. Monoculus non excusatur a tutela, vel cura. hoc dicit.

LEX X.

EXactores. Exactor tributorum durante tempore exactionis a tutela, vel cura excusatur hoc dicit.

LEX XI.

TEstamento. Tutor testamentarius adstringitur ad gerenda bona, etiam extra prouinciam, constituta. nisi ob hoc se excusauerit, poterit tamen ex causa curator sibi adhiberi. h.d.

LEX XII.

a VOluntarie. a Ista est no. l. z fuit repetita vltra montes. Ex. hic ponit repetitionem Petr. breuiter h.d. per vnum actum contrarium non perdit quis priuilegium in alijs. h.d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Voluntarie. Per vnum actum contrarium non perdit quis priuilegium. Adde Bar. in l. fi. de consti. prin. tamen si quis se immiscet administrationi, perdit priuilegium administrationis tutele. l. ij. j. tij. adde Bal. consi. xcv. lib. j. d. Car. consi. cxxx. P. PAV. P. ¶ Voluntarie, vide Alex. consi. cccxcvj. circa fi.

LEX XIII.

ECsenatorum. Liberti non habent excusationem a tutela, ideo quia gerunt negotia patronorum, nisi in vno liberto senatorum negotio gerente. h.d.

LEX XIIII.

a QUeriter. a Qui nominat aliquē ad iniuriā, vt ei reddat faciat, criminaliter punietur, qui nominat vt vexet, ad expensas ciuiliter tenetur. h.d.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Seueriter. Vide ad istam pulchre per Bar. consi. primo volum. j.

LEX XV.

QUanquam. Licet illud, super quo principaliter litigatur intereat tamen debet propter accessoria terminari,

LEX XVI.

IVt allegas. Propter litem maioris partis bonorum, potest quis a tutela excusari. h.d.

LEX XVII.

IVcet orationis. Si aliquis datur curator vrozi, potest a tutela excusari. h.d.

LEX XVIII.

TUtores. A creatione tutele, vel curatorum appellatur, sed excusatio proponitur. debitum vrozis, virum a tutela non excusat. h. marium predictus procedit prout habes in ter. habes in ter. sue. debes dicere in secunda parte summari. pupilli non excusat tutorem, h.d.

LEX XIX.

MUsitatam. Debitum a matre pupilli. cius non prestat excusationem. hoc dicit.

LEX XX.

CUrator. Si creatur curator, qui prius fuit tutor iuste excusatur, h.d.

LEX XXI.

QUod res. Communio rerum non prestat excusationem a tutela. dic vt dixi in auth. minoris, qui dare tut. pos.

LEX XXII.

IVtor. Ad tutorem excusatum non pertinet periculum. h.d.

LEX XXIII.

HUmanitatis. Propter magnam litem cuius sozore tutoris, potest tutela excusari. h.d.

LEX XXV.

VIros. Consiliarij principis excusantur a tutela cura. h.d.

Si tut. vel cur. falsis alleg. excusatus sit. Rub. LXII.

LEX I.

SIabsentibus. Excusatio coram falsas allegationes minore, quod in sententia lata ex falsis allegationibus a est nulla a ipso iure. in alijs rescinditur per restitutionem, vt videtis j. si ex falsa instru. quasi per omnes illas leges.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Est nulla. Fallit sententia lata pro libertate. quia valet l. si duo. ff. de dol. sed qd si lata sententia sit aduersus eccle. dixi in l. resp. z ex quibus cau. ma. z no. do. abb. in c. licet. de pro. vide Imo. in l. si is ad quem. de acq. he. z per eundem in c. cum toldus. in ver. nū. casus. de re iudi.

LEX II.

TUtores. Post ceptam administrationem, fruitur ponitur excusatio. h.d.

LEX III.

IVt proponis. Ista lex dicit idē quod ma. excusatio habita ante tutione non prodest.

Si tutor vel cu. reip. causa aberit. Rub. LXIIII.

LEX I.

QUi tutores. Qui abest causa reipubli. excusatur a tutela, z non postea. h.d.

De excusationibus veteranorum. Rub. LXV.

LEX I.

Si causaria. Veterani excusantur a tutela, nisi filiorum commilitonum, seu conueteranorum. h.d.

Qui numero liberorum, se excusant. Rub. LXVI.

LEX I.

Si ad tutelam. Numerus liberorum secundum diuersitate locorum a tutela excusat, & filij defuncti non computantur in numero, h.d.

Qui ætate se excusant. Rub. LXVIII.

LEX VNICA.

Pater. Etas septuaginta annorum excusat a tutela hoc dicit.

Qui numero tutelarum. Rub. LXIX.

LEX VNICA.

Tres. Tria onera tutelarum non affectata prestant excusationem ab his, & in his, que sunt diuersi generis, & que non prosunt singula, multa iuuant. h.d. ¶ Mo. hunc ter. & signa tibi ibi. sed imperfecte & c. qui facit ad multa maxime si habeo testem vnum & famam, quod non sit plena probatio, & similia. Dicam tibi forte in l. in bonis dei. §. de iurein. & ff. eo. l. admonendi. dante Deo.

De curatore furiosi [a] vel prodigi. Rub. LXX.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ De curatore furiosi. In datione curatoris furiosi, quorum citatio requiratur, & an possit dari sine requisitione, vide Ale. consi. lxxxvi. in ij. vo. Fulg. consi. lxxx.

LEX I.

Curatores. Causa accidentalis inspicitur, demus causa naturali finita. h.d.

LEX II.

Rationis. [a] Quod constitutum est in prohibendis alienationibus rerum minorum, extenditur ad res furiosorum. h.d. ¶ Not. hanc. [b] quod leges loquentes de minoribus, & eorum fauore extenduntur ad furiosos, & mente captos. h.d.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Orationis. Sed in surdo, & mente capto, vtrum semper egeant curatore, vide Bar. in l. cui eorum. §. fi. ff. de postu. & ibi dixi quid in mente capto & furioso, ex opposito ex hac l. limita glo. no. quod priuilegia competentia pupillo, extenduntur ad furiosum & prodigum, cui bonis est interdictum, & alibi non reperitur. Simile in priuilegijs, tamen potest induci pro simili id quod not. in l. marcellus de fide. & in l. interdum. in fi. gl. magne, de condi. inde. & ita dicit Bal. in c. ij. de beneficio fratris, & istam g. etiam sequitur Bal. in Liubem. in ij. q. de sac. eccl. & ideo per hanc gl. dicit Bal. in l. fi. circa prin. §. in quib. can. in integ. rest. quod beneficium illius l. videhet, quod in minoribus non currit prescriptio. extenditur ad furiosos & prodigos, & hoc expresse tenet gl. & Bal. hic & adde Bal. in l. §. si a pupillum fi. & ibi est ter. ff. pro emp. & Bal. in l. infantis. in iij. q. qui acim. & ibi dixi, quod restituitur i. inte sicut minor. de quo p Bal. in l. marcellus, & adde hic l. qui neque, & ibi Bar. de reb. e. vbi etiam de prodigo probatur, & idem tenet Bar. & Imo. ibi in princ. vbi dicit hanc gl. fing.

b ROMA. ¶ Mo. hanc l. Vide Barb. consi. xlij. vol. j. & Anch. v. vbi per no. hic dicit. quod sicut pupillis, & minoribus, non currit prescriptio durante pupillari etate & minori, ita etiam non currit furiosis durante furore.

LEX III.

Ipater. Filij possunt petere patribus mente captis curatorem, qui habebit legitimam administrationem, hoc intendit in summa.

LEX IIII.

Cum repudiante. Mater filie furiose cedere curatorem non potest. h.d.

LEX V.

Et lucrum. Emancipatus potest esse curator legitimus fratris sui. h.d.

LEX VI.

Cum alijs. Hec est bona lex, & bonus casus. Curator furiosi cessat ab administratione tempore diluculi interualli, & eam reassumit recurrente furore. h.d. Tene menti hanc l. nota. ad multa.

LEX VII.

Cum furiosus. [a] Pater est legitimus administrator filij furiosi, h.d.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Cum furiosus. Filio ergo famil. non datur curator. qđ intellige quando datur persone. sed vbi daretur rebus, vel ad certum actum, tunc bene potest constitui. ita dicit gl. in ver. hereditati. in l. fi. §. sinautem. ij. j. de bo. que liber. de qua Alex. consi. lix. vo. ij. P. PAV. P. ¶ Cum furiosus, circa regulam huius leg. quod nullus amor vincit paternum, vide Alex. consi. cccexlj.

§. Sinautem parentes. Pater potest furiosum instituere & ei exemplarie substituere, & furioso filio suo queritur paterna hereditas, non extraneorum, sed debet per curatorem peti bo. poss. h. d. vide gl. super verbo, antiqua. ¶ Mo. quod per bo. pos. contratab. per solam agnitionem irritatur testamentum, sicut per solam agnitionem habetur bo. pos. non tamen requiritur solennitas propria, & debita in querela. diri tibi j. quorum bo. l. j.

i ☞ Si est datus curator furioso, sine presentia episcopi valet datio.

§. Sed cum antiquitas. Curator furiosi testamentarius, non debet satisdare, sed debet solenniter iurare, & inuentarium conficere. Curator vero legitimus, vel datiuus tenetur satisdare, si nō est idoneus facultatibus. Item datiuus est dandus forma tradita

* hac l. h.d. † Jam cōsului, * datus fuit curator furioso sine presentia episcopi & primatij, an valeat. Breuiter determinaui quod valeat, vt inst. de cu. §. furiosi. vbi soli presidi permittit. & liber. instit. fuit factus post codicem, vt patet in proe. instit. † Et si dicis mihi, hec lex, & l. de creationibus. §. de epis. an. fuit in illis quinquaginta decisio, que fuerunt addite huic libro post compilationem insti. de quib. fit mentio. §. de emen. Justi. co. nego tibi istam, probes si potes, si non probabis, succumbes, arg. eius quod no. in l. cum actum in fi. ff. de neg. gest. † Preterea consuetudo illas leges non approbauit in hoc quod hic dicitur de presentia episcopi, & primatum, ergo &c. vt extra de treu. & pace. c. ij.

ADDITIO.

* ALEX. ¶ Jam consului. Vide quod no. Bar. in l. cui eorum in fi. ff. de postu. & consi. cuius meminit hic Bar. est consi. cxliij. incip. Judex communis Assisij.

§. Tali itaque. Hereditas furioso delata potest per curatorem agnosci, vt si furiosus ad sanam mentem peruenerit, possit sibi eam retinere siue respuere. Et si in furore decesserit, ad heredes furiosi non transit, sed legata, & si deic. sine dubio acquiruntur, & transmittuntur.

§. Sinautem. Curatore defuncto, alius est creandus forma & ordine antedictis.

De predijs & alijs rebus minor. sine decreto non alienan. Rub. LXXI.

LEX I.

Venditio. [a] Prohibitio alienationis rerum minorum non extenditur ad alienationem necessariam. h.d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Venditio. No. perpetuo. quod in rebus que non possunt sine decreto alienari, non sufficit habere licentiam a iudice, nisi iudex declaret causam quare alienet. gl. est no. in l. ij. j. ti. j. videt probari in l. ler. que tutores. ibi probationum causa. §. eo. de admi. tu. & j. eo. l. mirum. & vide Bal. in l. fi. j. eo.

LEX II.

Non est vobis Quod ipso iure non tenet, nō potest rescindi per restitutionem. Secus si tenet, & pupillus decipiatur. h.d.

LEX III.

Cum emancipatis. Etiam pater curator, non potest bona filiorum alienare sine decreto.

LEX IIII.

Non solum. Nullo tit. possunt immobilia minoris alienari sine decreto, & minor revocans, debet reddere quod accepit.

LEX V.

Et si preses. Decretum interpositum ex falsa causa, nullius est momenti.

LEX VI.

* Minorum. *Non sufficit causam allegari per libellum, sed debet coram iudice perfecte probari.

ADDITIO.

* CLAV. DE SEISS. Minorum. Unum nota circa hanc l. q si iudex daret curatorem minori ad alienandum, z statim, puta eodem die interponeret decretum alienationi cum authoritate illius curatoris, mhil valeret: quia ex breuitate temporis apparet non interuenisse cause cognitionem, vt per Bar. in l. prolatam, z in l. ex stipulatione. C. de sent. ita consuluit fing. Pet. de Anch. consi. lxxij. incip. visis z diligenter consideratis actis z actitatis, z sequitur Ale. consi. ccxx. inci. visis verbis testamenti, in vlt. col. vo. ij. Adde Jaso. l. ij. ff. de off. eius. Idem consuluit Pau. de La. cons. xcj. inc. super eo quod queritur. q etiam si maritus in instrumento attestaretur q iudex cum cause cognitione decretum interposuit, non sufficit: q3 cause cognitio non potuit tunc interuenire, z sic succedit doctrina Bar. in auth. si quis in aliquo documento. §. de eden. imo plus dicit ibidem q etiam iudici non creditur, per regulam Bart. in l. z si forte. de consti. pecu. dicit ergo quod necesse est fieri duo instrumenta: vnum de cause cognitione, aliud de decreti interpositione, propter quod facit quod no. Bar. quoad instrumentum in l. j. C. de fide instr. z iur. hast. fisc. li. x. Sed contra secundum scilicet de decreto, facit gl. ibi. z contra eū videtur velle Bal. in l. fi. §. eo. faciunt que de decreto scripta sunt post Bar. in l. j. C. de pred. curial. li. x. sed posset dici dictum Pau. habere locum in minoribus magistratibus pro quibus non presumuntur ita omnia soleniter acta. vt no. Bal. in l. tutores. ff. de cōfer. tutor post Azo. in summa, de tutor. z curat. qui satis nō deder. Ad hoc tamen vide quod no. Alex. in l. sciēdū. ff. de ver. obli. vbi facit mentionem de illo consi. Pau. quod consiliū etiam sequit Hely. in c. ecclesia S. Marie. de consti. Item ad consi. Pe. de Anc. lxxij. optime facit quod ponit Fel. in c. pastoralis. in prin. de rescri. vbi dicit q quando eodem die fiunt duo instrumenta, nec apparet de hora, presumitur quod incontinenti vnum post aliud sunt facta, si in eodem loco, z coram eisdem testibus.

LEX VII.

1 Actiones iudicantur inter mobilia, z immobilia respectu illius quod venit in obligatione.

a Jad resoluendam. Sicut minor non potest alienare immobilia, ita nec obligare[a] de alienando, h. d. secundum lect. 1 gl. bonam. z veram. Secundum hoc habes hic casum clarum † qs actiones iudicantur inter mobilia seu immobilia respectu illius q in obligatione venit, z in ipsa actione, vt hic vides tex. quia minor non potest alienare, ita nec promittere aliquid immobile. De hoc vidistis, §. si aduer. transac. l. j. z l. ij. z Iiubemus. §. j. §. de sacros. eccle.

ADDITIO.

a ALEX. Nec obligare. Unum tamen no. quod. Bald. in l. de fideicom. §. de transl. dicit quod minor, xxv. an. potest remittere spem quam habet ad immobilia sine decreto iud. per illum tex. quod dicit alibi non reperiri clarius. facit l. si pater. §. quando mu. offi. tu. z hunc tex. no. alleg. Bal. in l. preses. §. de transa. quod sicut in contractu requiritur decretum, ita etiam in distractu, quod no. z etiam dicit quod in feudo cōpromisso requiritur interpositio decreti, si fit de re immobili. adde tamen q in obligatione bonorum pupilli quā tutor prestat pro cautione litis de iudicio sisti vel iudicatum solui non requiritur decretum iudicis in minore.

LEX VIII.

1 Predia. Ex causa donationis propter nuptias, immobilia non possunt alienari sine decreto. h. d. Ho. ergo qs ex causa dotis, vel donationis propter nuptias, immobilia sine decreto non possunt alienari. Vidistis in l. ex que tutores. §. de admi. tuto. h. d.

LEX IX.

Et si is quem. Licet alienatio sit prohibita fauore minoris, alij tamē possunt obligari, z eorum res obligare. h. d. Op. si non valet principale, non valet accessorium, vt §. de le. l. non dubium. Sol. ibi dixi, z plenius dixi in l. cum lex. ff. de fideiuss.

LEX X.

1 Minor qui vendicat alienata, quando z quid habeat pbare.

a Prediorum. [a] Minor vendicans iure alienata, tenetur restituere pretiuz, quatenus probatur in eius vtilitatem conuersum, h. d. Vide

1 tur ergo † quod iste, qui vult consequi pretium, debeat probare pupilli vtilitatem esse conuersum. Sed contra imo minor debet probare se pecuniaz perdidisse, z se lesuz esse vt l. nam z postea, §. minor. ff. de iureiu. Sol. gl. valde notabi. Quando que contractus est nullus, z tunc aduersarius minoris debet probare ipsum esse cupletatum. Hic est casus hic. Quādoque est contractus aliquis sed petitur rescindi, tunc ipse minor probare debet. Hic est casus in l. contra. Fallit in feneratore, vt l. j. §. si aduer. cre. z ibi plenius vidi. ratio est, quia vnusquisque debet probare causam seu id, quod est causa sue intentionis, vt ibi dixi.

ADDITIO.

a ALEX. Prediorum. Vide quod no. Bar. in l. si cum dotem. §. j. sol. mat. hic contra.

LEX XI.

1 Si minor agit ad alienata, quando per restitutionem, z quando alia actione ipsi succurratur.

3 Immobilia minoris ob famem, cum decreto alienantur.

a Jquidem. [a] Hec est not. l. Si alienatio est nō est necessaria restitutio. aliter per restitutionē rescindi. h. d. Tene menti, quia 1 de facto. Quero ad quid debitur restitutio? videte dō stitutio illud reddit, quod abstulit lesio, vt l. j. ff. de mi. z l. §. restitutio. eo. ti. Hunc ad propositum quando minor in eo q vendidit, quia non expediebat sibi vendere, aduersus venditionem, vt rescindatur venditio, vt ipse sicut si non esset facta venditio, per ti. §. si aduer. ven. Qua lesus in eo q male vendidit, q3 bene expediebat sibi bene sed debebat vendere pretio cariori, tunc restituit in integrū tium suppleatur, nō vt vēditio rescindatur. Ita potest probari z probatur in l. si res. §. j. ff. de iure do. Quandoque minor est non in eo quod vendidit, nec in eo quod male vēdidit, sed interpecuniam acceptam consumpsit, tunc restitutur aduersus solutionem, per ti. si aduer. ven. Et per hoc habes quomodo debes

b mare libellum[b] z positiones, z ad quid petas restitui, vt ex pre ctis colligitur satis bene.

ADDITIONES.

a ALEX. Si quidem. Decretum iudicis non impeditur restitutione. Fallit, si in decreto esset tarata estimatio rei vendite, secundum gl. no. ibi Bar. in l. pretor ait. ver. permittitur. de mino.

b ALEX. Chomare libellum. Ho. practicam rescindendi vendinem factam a minore. Et adde Bar. in l. si sine herede. §. interpositio. ff. de admi. tut. Sed Bal. hic contra.

LEX XII.

Wes alienum. Obes alienum. vel simcum decreto alienari. h. d. Op. §. eo. l. predia. Solu

2 hic dicit, ob es alienum tantū, subaudias vel simile in causa

* ergo *quod licet[a] in l. sit dictio taratiua, [b] tamen extenditur

a casus simles, virtute aliarum legum. Facit quod habuit

b lud. §. de sac. eccl. in l. fērui nomine. ff. de vsuc. de reg. iur. l. cons

c Ho. vlt. gl[c] que est hic q̄ enumerat casus, ex quibus potest

3 quam vide, z ibi not. † Item ob famē, ꝛc. simules casus habe gl. ponit hic, quam vide z no. ꝛc.

ADDITIONES.

* CLAV. DE SEISS. Ho. ergo. Istud habet locum etiam taratiua esset geminata. Alex. consil. cxxx. vol. iij. vide tamen dicit Ro. cōs. cccclvj. z Jas. in l. cognitio. ff. de officio eius cui est iurisdict.

a POMA. Ergo quod licet. De ista materia vide aliquos in l. si mora. ff. sol. ma. z latius Fel. in c. pastoralis. extra vide Anch. in c. canonum statu. col. lxiij. de consti.

b Taratiua. Not. de dictione taratiua, vide Bal. in l. cum pe. ad l. Fal. z latius in l. si cōstante. §. mat. z est ter. cum gl. de pac. pro quo etiam Bar. in l. j. in prin. si quis ius di. non Dy. in regula, in argumentum lib. vj. vide tamen Bal. in l. dic. ꝛc. Ex opposito no. gl. que voluit quod fundus sterilis test alienari, ecclesia tamen hoc posset. Sed alia gl. tenuit rium videlicet quod idem esset in minore vt est gl. in l. mandet §. si tutores. ff. de offi. eius cui mā. est iurisdi. z ibi per doc. z l. ij. j. de agric. z censi. li. xj. Adde gl. z ibi Bar. in l. cum hi. §. sa. ff. de transa. z quod habetur in l. fi. §. finautem. C. de bon. q

Adde de taratiua Pau. de La. consi. cccxviij. Oldr. consi.

c ALEX. Ho. vlt. gl. Et nota ex ista gl. quod dos z alimenta parantur. Vide Bar. in auth. res que. j. commu. de leg. Cyn. in l. non omni. §. de admi. tut. z Bar. z Imo. in l. Meuius. §. q. iij. q. de le. ij. per Bar. z quod dixi in l. fi. ff. de his qui. vt indig.

LEX XIII.

Etiam. Predium emphyteuticum non potest alienari sine decreto. h. d.

LEX

LEX XIIII.

Vere. Minor vendicans alienata iniuste, doli exceptione repellitur. nisi pretium in eius vtilitatem conuersum restituat. h.d.

LEX XV.

Iminor. Non possunt pro alio debito immobilia in solutum dari. sine decreto. h.d.

LEX XVI.

Ipredium. Immobilia alienata sine decreto iudicis, in cuius territorio res est posunt vendicari, sed pretium in eius vtilitatem conuersum restitui debet. Signa ibi ter. in qua situm est. &c. ¶ Mo. quod sufficit decretum illius iudicis, in cuius territorio[a] res est, sufficeret etiam decretum illius iudicis, qui habet pupillum sub se, licet non habeat rem sub se, vt l. magis puto. §. illud. ff. de reb. eorum.

1 a

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Territorio. Quid si iudex interponat decretum super alienatione, vide etiam Bal. hic, & in l. si predium. in l. j. §. de contrahen. emp.

LEX XVII.

Inter omnes. Minor dividendo, nõ potest alienare, nisi prouocetur a maiore. h.d. De hoc dicit habuistis in l. aubemus, in prin. de sacr. san. eccle.

LEX XVIII.

Iminores. Propter debita non possunt immobilia alienari, nisi causa probata, & interueniente decreto.

---

2 Quando decreto[a] opus est. Rub. LXXII.

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Quando decreto. An consuetudine induci possit quod res minoris alienari possit sine decreto vide quod sic, Jas. in l. de qui. ff. de legib. vbi alle. Bal. & Ang.

LEX I.

Iprobare. Ex voluntate parentis pupilli adhibita in contractu, possunt immobilia alienari sine decreto. h.d.

LEX II.

Iudrequirendum. Si venditio fit ex licentia principis, non requiritur decretum iudicis. h.d.

LEX III.

Predium.[a] Ex voluntate definicti manifesta possunt immobilia alienari sine decreto. h.d. Vide gl. que est hic, & ibi eam signa. De materia istius gl. scilicet qualiter executores vltimarum voluntatũ possunt vendere, dixi in repetitione. l. alio. ff. de alie. & cibaria. vbi tractam solum de materia huius glos. Et fuit pulchra, vtilis, & nouã repetitio. Et vide per Ly. in l. id quod pauperibus. §. de episc. & cleri.

a

ADDITIO.

a P. PAV. P. ¶ Predium. Vide Alex. consi. lxij. volu. ij. Vide Ro. consi. cccxciij. quem sequitur Jas. in l. presens. ver. ij. principaliter. ff. de postu.

LEX IIII.

Tsine interpositione. Res que vsu cõmuntur possunt alienari sine decreto. h.d.

Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparauerit. Rub. LXXIII.

LEX I.

Bea que. Emptor malefidei non ꝓscribit. Emptor bone fidei longo tempore prescribit. h.d.

LEX II.

Icontra. Minor rem alienatam iniuste vendicat cum fructibus, nisi emptor habuerit bonam fidem.

LEX III.

Possessiones. Iniuste alienata etiam a secũdo emptore vendicantur, nisi ꝓscripserit.

LEX IIII.

Quoniam. Possessor bone fidei prescribit cõtra minorẽ, spatio longi temporis, a die qua factus est maior.

---

* Si maior factus, alienationem factam sine decreto ratam habuerit. Rub. LXXIIII.

ADDITIO.

* CLAV. DE SE SS. ¶ Si maior factus. Istum titulum limitat singulariter Ro. consi. iiij. per l. j. cum sua glo. non habet locum quando in contractu qui ratificatur, dolus interuenisset, cum ratificans non habuisset notitiam.

LEX I.

1 ☞ Quando in alternatiua obligatio est species & quantitas, an possit fieri compensatio.

a **Cum proponas.**[a] Ratihabitio matrimonii ꝓiudicat in iure, quod sibi competit ratione precedentis minoris etatis, non in eo quod competit cuilibet maiori. hoc primo. ¶ Item quando in solutione, seu in obligatione, est species, & quantitas alternatiue. ratione quantitatis potest fieri compensatio. h.d. ¶ De hoc quãdo in alternatiua obligatione est species & quantitas, an possit fieri compensatio vide l. si debeas decem. ff. de compen. & vide quod plene dixi in l. si seruus. §. ij. ff. de furtis.

1

ADDITIO

a P. PAV. P. ¶ Cum proponas. Limita nisi minor fuisset dolo inductus ad contrahendum, licet postea ratificaret factus maior, nõ rehaberet, nisi esset certioratus de tali dolo, vide Ro. consi. iiij.

LEX II.

Isine. Indebite alienata possunt vendicari, nisi ratihabitio, vel prescriptio, vendicantem repellat. h.d.

LEX III.

a **Iquando.**[a] Si immobilia sunt sine decreto alienata titulo oneroso a minore vel eo

b sciente, taciturnitas quinquennij[b] eo effecto maiore ratihabitionem inducit. si titulo lucrativo requiritur taciturnitas longi temporis. h.d. ¶ Mo. l. est singularis valde. Tenementi istam l. quãto plus potes rogo te. ¶ Opp. §. ij. l. fi. vbi requiritur prescriptio longi tempo. Sol. quando ipse minor vendidit, vel alius eo sciente statuta sunt tempora hac l. diffinita. Sed quando vendidit alius ignorante minore, tunc haberet locus l. contraria. ¶ Ad vnum tamen aduerte, quia illud. quod hic l. dicitur, non est proprie prescriptio, sed inducitur quedam ratihabitio tacite. Et ideo quocunque modo intra illud tempus, minor rite factus maior, declarat se nolle ratum habere, lapsus huius temporis non obesset, sed in l. contraria inducitur prescriptio. & debet interrumpi modis legitimis, ad interrumpendam prescriptionem inductis. De quibus videbitis in l. cum notissimi. §. sed & si quis. ff. de prescr. xxx. ann. Dixi plene & plenissime in l. naturaliter. ff. de vsucap.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Si quando. Et no. quod taciturnitas huius temporis, inducit ratihabitionem, non solum circa gestum principaliter, sed etiam circa continentiam, & dependentiam ab eo. Ita dicit do. Alex. consi. cxvij. vol. v. P. PAV. P. ¶ Si quando. Aduerte signãter quod dispositio huius l. non procedit hodie, attenta dispositione iuris canonici, quia ille qui contrahit sine decreto, contra iura mercatur, presumitur in mala fide. c. qui contra. de re. iur. l. quemadmodum. vbi Bar. C. de agri. & cens. li. xj. ergo, &c. c. fi. de prescri. Ita dicit do. Ant. de bu. in consi. xiv. incipiendo in domina Diabilis. vbi etiam dicit quod non procederet quando tutor vel curator contraheret cũ ipso minore. Et vide quod per istam l. dicit Ro. idem esse in prodigo, qui tacuit per quinq; annos postquam effectus est sane mẽtis, in singularib. suis inci. iudex Bononiensis.

b ALEX. ¶ Quinquennij. Per istam l. fuit consultum, quod si iudex interdixit administrationem bonorum alicui intra certum tempus qui durante prohibitione alienat, demum vult alienationem reuocare, an possit: decretum fuit quod si intra quinquennium non fuerit reuocata, viteri⁹ non poterit reuocari. Casus est hic, & in l. j. §. de contractibus iudicum. per hoc limita l. que ab initio. ff. de reg. iur. vbi vide gl. & dum hic dicitur, quod minor non potest donare sine decreto. Aud. in l. si ante. fol. mat. dicit, quod forte hoc non procederet in donatione. Et licet non alleget aliquem text. mihi videtur tex. in l. cum plures. §. si tutor. de admi. tuto. POMA. ¶ Adde huic apostil. ibi, casus est hic, & in l. j. & idem in verbo, aduerte. motus per istam l. sic voluit Ang. Ro. in sing. suo inci. iudex Bononiẽ

De magistratibus conueniendis. Rub. LXXV.

LEX I.

a **Imagistratus.**[a] Minores in subsidium habent regressum contra magistratus, qui tutores dederunt, & etiam cõtra fideiussores quos pro idemnitate receperunt.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Si magistratus. Iste ter. est sing. ad vnum no. quod ponit Bal. in l. constitut. in pe. q. de pena iud. qui male iudicauit.

LEX II.

INheredes. Contra heredes magistratus nō datur actio ex leui culpa. h. d.

LEX III.

IJtu. Plures magistratus, si sunt soluendo, habent inter se beneficium diuisionis. h. d.

LEX IIII.

ADuersus. Contra magistratum datur actio in subsidium excussis tutoribus, fideiussoribus, & collegis.

LEX V.

IN magistratus. Ista l. idem dicit, quod p̄cedēs, ideo non eget summario.

LEX VI.

a CUm sit adiecta. a Hec est singularis l. In eo quod quis damnificatur ex eo quod notarius b scribere omisit, datur actio contra notarium. h. d. ¶ Primo ex hac l. nota quod dixi in summario.
2 De quo vides in l. pe. ff. de tab. exhiben. ¶ Secundo no. quod in-
3 uentarium est faciendum scribendo estimationem rerum. ¶ Tertio no. quod licet inuentarium non sit bene confectus a tutore, vel
4 quia minus est scriptum, vel minor estimatio, non propter hoc tutio ipsius tutoris inualida efficitur. ¶ Quarto no. & nō erat de mente tua in perpetuum, quod excusatur tutor, vel curator si verdit rem prout estimata est authoritate publica, licet plus valeat. Vide gl. super verbo, si qua lesio. Hoc tamen intellige, nisi manifestum esset illam estimationem esse iniustam. Et de hoc esset publica fama in vicinia, & locis circunstantibus, tunc enim tutor non posset dicere se credere illam estimationem esse iustam, argu. ff. de pet. tut. l. si tutor petitus. ¶ No. rogo te, & in perpetuum non obliuiscaris, &c.

ADDITIONES.

a P. PAV. P. ¶ Cum sit adiecta. No. singulariter circa regulam huius l. quod notarius in quibus tenetur solum de dolo, lata culpa, vide Alex. per illum ter. in prin. in l. vbi exigitur. ff. de eden. Et de materiam vide latius per Jas. in l. ozatione. C. de testa.

b ALEX. ¶ Notarius. Et vide quod dixi in l. qui nomine. ff. de fi. adde quod probato dolo notarij de interesse, statur iuramēto partis, secundum Bal. in l. qui accusare. ff. de eden. secus si propter culpam notarij, quia tunc debet plene probari, secundum Bal. in l. de eden. & qua pena puniatur tabellio, qui protocollum perdit licet instrumentum inde sumptum reperiatur, vide Bal. in rub. de fid. instr. ver. q̄ro dixi superius. & ibi in seq. q. An possit cancellare protocollum, & addito instrumento, & quod no. Bar. in l. pactus de his que in testa. delen.

FINIS.